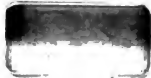
OPUSCULA MISCELLA JURIS PUBLICI, FEUDALIS, PRIVATI, ...

Johann Peter von Ludewig

IOANNIS PETRI LVDEWIG, ICti,

OPVSCVLA MISCELLA

Singula cum proſint, qvantum conjuncta juvabunt.

IOANNIS PETRI LVDEWIG, ICti,

S. REGIAE MAIESTATIS CONSILIARII INTIMI ET IN REGIMINE DVCALI MAGDEBVRGICO, IVRIS AC HISTORIARVM PROFESSORIS

OPVSCVLA MISCELLA

TOMO I.

I. IVRIS PVBLICI, CVM VNIVERSALIS, TVM GERMANICI IMPERII.

II. FEVDALIS, CVM IMPERII, TVM PROVINCIARVM GERMANIAE.

III. PRIVATI CIVILIS, CVM GERMANICI, TVM ROMANI.

TOMO II.

IV. HISTORIAE, CVM CIVILIS TVM LITTERARIAE.

V. PHILOSOPHICA.

VI. IVRIS CANONICI ET ECCLESIASTICI IN S.R.I.

VII. DIFFERENTIARVM IVRIS ROMANI ET GERMANICI.

MVLTVM DESIDERATA,

OB SENTENTIARVM IN OMNI STVDIORVM GENERE NOVITATEM

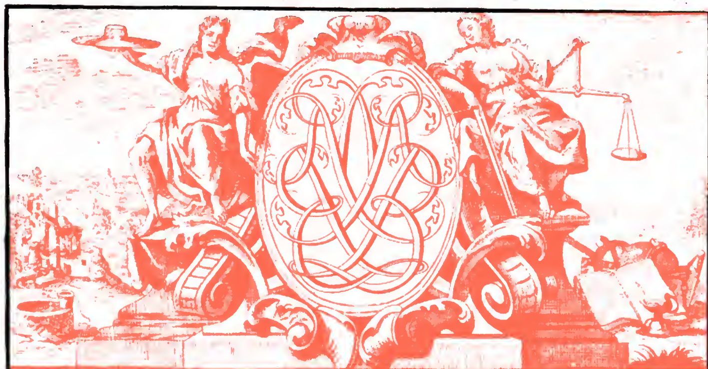
ET PATRII IVRIS PRAECIPVE INSIGNIA MONVMENTA

AB AVCTORE PLVRIBVS ACCESSIONIBVS AVCTA ET IVNCTIM EDITA

CVM INDICE RERVM VERBORVMQVE INSTRVCTISSIMO.

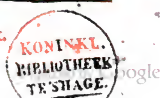
CVM PRIVILEGIO SACRAE REGIAE MAIESTATIS PORVSSIAE.

TOMVS I.

HALAE MAGDEBVRGICAE,

IMPENSIS NOVI BIBLIOPOLII cIↄ Iↄccxx.

TOGATO HEROI,
REVERENDISSIMO, ILLVSTRISSIMO
ATQVE EXCELLENTISSIMO DOMINO,

DOMINO MARQVARDO LVDOVICO

LIB. BARONI DE

PRINZEN,

HEREDITARIO DOMINO IN KARO,
SEDORF, NIELBOCK, WESLIN,
RADERSDORF, CETERA,
POTENTISSIMI REGIS PORVSSIAE
SVPREMO AVLAE MARESCHALLO,
RERVM BELLI AC PACIS SANCTIORI ADMINISTRO,
PORVSSICI ORDINIS NIGRAE AQVILAE EQVITI,
PRAEFECTO PALATINO,
SACRORVM TRIBVNALIVM PRAESIDI,
REI BENEFICIARIAE SVPREMO RECTORI,
PRAEFECTVRARVM IERICHO ET ALTENPLATHO GVBERNATORI,
REI LITTERARIAE REGALIVMQVE ACADEMIARVM ET SCHOLARVM
TVTELARI,
MAGDEBVRGENSIS BASILICAE CANONICO,
RELIQVA,

DOMINO MEO AC PATRONO
INDVLGENTISSIMO

S. P. D.

IOAN. PETR. LVDEWIG.

 ILLV-

ILLVSTRISSIME DOMINE,
PATRONE INDVLGENTISSIME,

Andata ago REGIS AVGVSTISSIMI, dum academica haec opuſcula inſcribo nomini TVO, munerum ac meritorum gloria eminentisſimo. Iubemur enim doctores, officii rationes apud TE deponere, cui,

poſt

post alia plura, quibus animum habes distentissimum, a SAPIENTISSIMO REGE suprema prouincia est delata reipublicae ingeniorum et commercii, quod in Porussiae regis terris ac ditionibus quaqua uersus uiget floretque, litterarii. Et sane, honorem litteris et uiris doctis haberi in hoc regno, illud ipsum insigne argumentum est, quod TE duce et curatore eis uti fruique et gaudere liceat. TE, inquam, primario sanctioris senatus administro. Ex cuius purpura, auctoritate, praestantia, indulgentiaque multum lucis et dignitatis spargi solet in demissas ceteroquin ac humiles musas. Quod, nisi aeterni NVMINIS et REGIS prouidentiae tribueremus, quae, in maximis etiam procellis, artibus ac doctrinis ita solet consulere, digni essemus, quos olim occuparent obruerentque tenebrae, despectus, occasus, infima barbaries. Fuit olim Romani scriptoris de togato quodam heroe iudicium: adeo in illo omnia excellere et eminere, ut uideatur, naturam, quid posset, in hoc uiro experiri uoluisse. Cuius herois imago nostrae aetati in TE omnino uidetur exhiberi et relucere. Est TIBI forma corporis egregia uereque, ut ille dixit, imperatore digna, quae decoram faciem, suauitatem oris, gratiam oculorum prae se fert et uel e longinquo ostentat conciliatque amorem et cultum. Neque facile a TE discedere solet, qui praesentia et conspectu TVO se non sentiat sacro quodam horrore perfusum. Sermonis quoque TVI, etiam sub lingua nati, diuina uis, copia, promptitudo, luculentia, ornatus, natiuus et arte usuque politus. Idem lepos, gratia, uenustas, grauitas, siue ore loquaris siue etiam litteris idque siue TVO instituto siue REGIS TVI iussu et mandato. Non PORVSSICI tantum imperii homines TIBI

in his primas deferunt, ſed etiam extranei reges ac principes eorumque oratores ac internuntii idque cum domi, tum foris. Eſt enim haec etiam pars muneris PRIMICERII, quo gaudes, ut REGIS TVI hoſpites, quos ipſos etiam reges quandoque habuit eorumque legatos excipias ſermone TVO eodemque iterum dimittas. Qui non ſolum TVA in rebus agendis capiendisque conſiliis expeditiſſima ratione capiuntur aguntur que in admirationem: ſed etiam ſuſpiciunt TVAM in dicendo facultatem et diuinam eloquendi uim. Quae TIBI eadem eſt, ſiue uernacula utaris ſiue peregrina lingua alia. Latine loqueris et ſcribis. Alterum forte cum aliis TIBI commune eſt, primum TIBI proprium adeo, ut peregrinae gentes, Sarmatae praeſertim, in TE maximi fecerint ſermonis Romani decus et facilitatem. Certiſſimo argumento, TE litteras non primis tantum labiis olim attigiſſe, ſed prorſus imbibiſſe, quarum TIBI in uirili aetate, tam praeſens et prompta memoria. Cum alias, quae in hoc ſtudii genere in ſcholis olim difficulter didicimus, illa dediſci facile ſoleant in aulis et curiis principum, quae pectora nobiliora rerum longe diuerſarum curae tangunt ac implent. Sane et hoc ipſum in TVI admirationem omnes traducit: quod exquiſitiſſima elegantia et ornatu curiali non purpuratos alios aeques tantum, uerum antecedas et illuſtri exemplo probes, quod muſae fruſtra incuſentur, quaſi mores auſteros reddant, contrahant frontem et, neſcio quid, imprimant animis horriduli et incompti. Neque enim iuuenis illis tantum ſtudiis incubuiſti, quae nomen ab humanitate gerunt: ſed etiam ſublimioribus ſcientiis et artibus, gentilitio honore TVO et ſparta, quam nunc exornas, non indignis. Scilicet propoſuiſti animo TVO, patriae

triae

triae olim prodeſſe. In qua rerum belli et pacis adminiſtro non ratio ſufficit, iuris naturae doctrinis exculta, quo extranea regna, quae a principis nutu ac arbitratu pendent, uiuere ſolent; ſed praeterea ſcriptarum legum opus eſt diſciplinis, quas in conſiliis migrare uelle, nefas eſt et cum periculo ac damno coniunctum reipublicae. Saepe illuſtrium natalium adoleſcentibus in memoriam reuoco, ut cogitent ſerio, in Germania ſe uiuere, non in Gallia aut alio regno, ubi, ad conſiliandum atque ad cauendum et prouidendum, praeſtantia naturae ſatis eſt, ut multoties illud ſit uerum, non ita magna ſapientia regi illos orbes. Contra in Germanico imperio longe inſtructiori adparatu eſt opus ad felicem patriae principatuum adminiſtrationem. Siue enim domi cum ſubditis agat princeps ſiue cum extraneis contrahat ſiue ei cum imperio in comitiis ſiue cum ſacratiſſimo imperatore ſit res, non recta ratio pro duce ſufficit, uerum opus eſt iuris publici, beneficiarii, ſacri et ciuilis prudentiae lumine. Quod ultimum in rebus Germaniae noſtrae proram abſoluit ac puppim. Vt fallant fallanturque, qui illuſtris proſapiae iuuenibus auctores ſunt, ut philoſophia animum polire cogitent, uoluntaria autem iura et legum cultum relinquant ingeniis, ut aiunt, plebeiis, qua doctrina non eſſe poteſt alia ulla in academiis peſtilentior. Et, proh! memini querelarum, quas hodieque uiri quidam illuſtres mouent, qui annos ſuae iuuentutis ideo deplorant, quoniam, huius doctrinae ac opinionis ueneno infecti, iurisprudentiae cultum habuerint in deſpicatu, irreparabili, quod nunc demum intelligunt, damno ſuo, cum iurisprudentiae ignoratio illis obſit ad munera, in curiis principum feliciter et cum ſucceſſu obeunda. Aliter TVA iuuentus, DOMINE, quam in academiis

THEMIDI quoque dicasti, rectrici, quod intellexeras, Germaniae. Quem rerum cursum eo cum successu confecisti, ut nihil dubitares, in grauissima illustrium tutelarum causa, iurium publici, feudalis, ciuilis foecundissimo argumento, prodire cum aliis in solennem arenam. Debes igitur DEO, debes PRINCIPI, sed etiam industriae TVAE debes, quod purpura TVA tot munerum publicorum coruscet luminibus ac radiis. Vt enim aeterni numinis prouidentia uni multa olim destinauerat: ita etiam, natura et arte effectricibus, unus debuit formari ac praeparari, ut demum par esset pluribus et rerum omnis generis procurationi. Reposuit profecto summum numen indoli ac industriae TVAE in singulis munera singularia, ne dici posset, TE uel in unico tempus bene locatum perdidisse aut frustra coluisse litteras et uirtutem. In pueritia et adolescentia humaniora didicisti solicitius et, uere dico, supra modum. Sed etiam hoc, nunc intelligis, e re TVA esse, quum rei litterariae cura omnis fidei TVAE delata per prouincias uniuersas REGIS PORUSSIAE. Rhetores audiuisti, olim PRINCIPIS TVI apud exteros reges ac respublicas legatus et orator. Quam spartam saepius exornauisti, sed nunquam sine rerum, per TE expeditarum, successu prorsus singulari. Naturae et gentium iura decretaque TIBI reddidisti familiaria: quibus nunc uteris in eminentissimo sanctioris senatus fastigio. Sed cum REGIS TVI plerique principatus nexu et foedere teneantur Caesari et imperio, opus omnino fuerat, ut praeterea publica imperii iura tractares ex instituto, ne ad hunc lapidem, in consiliis dandis et expediendis, ullo casu offenderes. In re beneficiaria et clientelari usu ac arte ita uersatus es, rector & moderator earundem, ut in uotis omnino habeamus; prodire, TE auctore, nouum legum

gum aliquod ſyſtema, per quod iura haec, tot tricis et ambiguitatibus irretita, in uiam reducerentur. Et quam ſalutari inſtituto ſacra tribunalia omnia TIBI, praeſidi ſuo, patent, qui inter nimium et parum cauere didiciſti, ne ſacri coetus uel ſuperſtitione inficerentur uel, omni lege abiecta, uia aperiretur uel ad quoſuis fanaticos impetus uel ad indifferentiſmi, deiſmi, naturaliſmi ſimiliaque uerborum rerumque infelicia, rariora priſtinis, quam noſtris temporibus, portenta atque inferis dignas furias et artes, in diuinioribus nihil credendi. Nam aduerſus utriuſque generis peſtilentiſſimos abortus, hinc inde, TIBI non raro fuit dimicandum, Herculis illo clauo, pandectis ſacris, ad quas recte intelligendas et angues in herba ſuffocandos, multum ſtudii ac operae impendiſti. Porro cum principi, purioribus ſacris addicto, etiam haec praecipua ſint, ut ipſe in ſuis territoriis habeat iura papae et epiſcoporum, aut, quod idem fere, ea, quae ab utrisque eidem olim ablata, uindicet ſibi poſtliminio: maturo a TE conſilio factum eſſe, puto, in academia quoque decretis et decretalibus Romanae eccleſiae aurem ſedulam praebuiſſe. Cum illa Germanos ex receptione uſuque ita obligent, ut cum pace religionis tranſiuerint quoque in ciuilem euangelicorum principum poteſtatem. Quorum omnium ſupremum moderamen cum, principe largitore, TIBI contigerit, re ipſa perſpicis, quam etiam in hoc negotii genere TVI aliorumque, qui a TVO imperio hic pendent, interſit, illa iuuenem olim didiciſſe. Neque iuris priuati et Romani TE poenitere poteſt, quod non ſolum inter REGIS TVI ſubditos regnat et mirum quantum animos polit ac perficit, in publicis cauſis tractandis, aeſtimandis, expendendis et iudicandis, cum pleraque illius habenda inſtar uocis naturae: ſed etiam ſuprema imperii tribunalia

parum dubitent, ipſorum Germaniae principum res cauſaſque ad lancem et libram Iuſtinianeam reducere. Vt omnino laudabilis prouidentiae ſit, noſſe rerum adminiſtrum, ad hos ſcopulos non appellere, ſed euitare potius illos et ſuperare. Quemadmodum uero aliud eſt, ſcholae diſcere, aliud uitae, aulae, curiae, ſibi: ita alterum quoque ſors TIBI attulit, ut in eo proficeres amiciſſimoque uinculo inuicem utrumque coniungeres et contineres, atque demum par eſſes in utriusque uirtute et facultate. Confecto enim ſtudiorum ac ſcientiarum ſtadio, quod feliciter fueras emenſus, itineribus TE dediſti atque uaria diſſitaque Europae loca et prouincias ſalutaſti, ne TIBI aliquid, unde uirtus et cultus expectari poterat, deeſſet. Redux igitur, purpuratorum iudicio et commendatione, auguſto principi de TE facta, eo tempore, quo uix adoleſcentiae annos egreſſus es, ad ſpartam, in aula principali exornandam, es uocatus. Ita enim fieri ſolet cum adoleſcentibus illuſtris proſapiae, ut ante tyrocinia in principis comitatu ac latere ponant, quam ad grauiora munera promoveantur. Inde ergo TIBI occaſio, ut ipſi principi et regi TVO non innoteſceres ſolum, ſed etiam ageres quotidie in regali conſpectu. TVIS itaque meritis, illa excelſi animi TVI excellentia, ſolertia, perſpicacia, litteris, artibus, elegantia, aliisque in TE conſpicuis uirtutibus factum eſt, non aliquo coecae fortunae impetu aut commendatione fideque aliena, ſed ipſius ſapientiſſimi REGIS iudicio, ut tot tantisque muneribus palatinis et curialibus, ſacris et ciuilibus, publicis priuatiſque, domi ac foris unus praeeſſes ſimul, imo ſanctioris ſenatus, demum aulae teneres ſupremum faſtigium et principatum praetorianum. Nihil do auribus TVIS, Mecoenas indulgentiſſime

tiſſime, nihil ſummiſſioni, quam TIBI debeo, nullo enim tempore fiet, ut ſenſibus tribuam, quod negat ueritas, praeſertim coram TE, a quo tantopere alienum, aures patefacere adſentatori. In eo certe omnium mecum conſentiens indicium eſt, TE ita inſtruere et exornare multiplices ſcenas, ut omnibus natus eſſe videare, non arte aut uſu praeparatus. Quae enim in ſingulis admiramur ſigillatim, illa uniuerſa in TE uno conſpicimus et ſtupemus, qui cuncta in ſinu complexuque contines ac ſuſtentas, cunctis maior, TIBI par, id eſt, omni parte praeſtantiſſimus. Quid uero, in tantis honorum ac meritorum cumulis ac culminibus, TIBI in humiles muſas? Non deſpicis eas, ſed uindicas a deſpicatu aduerſus ignauos contemtores; foues illas; excitas; erigis ad meliorem ſubinde ſpem; promoues; tueris; et, quod maximum, TVA auctoritate et prouidentiſſima ratione bonarum artium officinis proſpicis, ne uim ſibi ipſis parent altercationibus, iurgiis, conuiciis inuicem ſparſis et emiſſis ſintque hominibus de meliori ſorte ludibrio ac deſpicatui litteriſque pernicies et peſtis. Potius, coniunctis animis ac ſtudiis eo contendendum, ut orbis litteratus reddatur poſteritati melior, nouarum ueritatum diues magis, non maledictorum. In quem furorem mala capita maiori impudentia erumperent, omni rubore exhauſto, niſi metuerent ſibi ab ultore huius ueſaniae grauiſſimo, TVISque ſaluberrimis uindiciis. Verum hoc illud eſt, quo TIBI, domine, omnes obſtricti ſumus artium et litterarum, in hoc bonarum mentium domicilio, doctores. Tangit autem pectus meum recordatio memoriaque beneficiorum prorſus ſingularis, quibus purpurae TVAE me

ſentio deuinctiſſimum. Non dicam de illa eximia indulgentia TVA, qua me aliquoties, REGALI iuſſu, Berolini agentem, colloquio conuictuque excepiſti neque ulla in re patrocinio TVO mihi defuiſti, ſed precibus meis nunc benigniſſimis verbis, nunc litteris, quibus in tanto TVORVM munerum faſtigio dignari ſoles uiros ſcientiarum ſtudioſos, multoties re ipſa reſpondiſti. Triennium eſt et quod excurrit, ubi animus et occaſio fuerat, uertere ſolum, ualedicere muſis et ſcholam cum principali curia commutare, a primario Germaniae principe ad honeſtisſimam ſpartam inuitatus. Quo fine ſupplicem a me libellum accepiſti, principi referendum. Maluiſti autem potentiſſimo REGI, cui petitionem meam aperueras, pro ſingulari TVO in muſulam meam fauore, auctor eſſe ſuaſorue, ut noua gratia regali adficerer, quam honeſtam conſequerer miſſionem. Qui ergo a communibus officiis, quae TVAE indulgentiae debemus, incepi: in illis, quae mihi propria, finio uoueoque, ut, qui uitam TVAM inter bona eccleſiae et reipublicae numeramus, eam, cum illuſtriſſima CONIVGE, ſexus ſui, uirtute et uenuſtate, corona, cum amabiliſſima florentiſſimaque SOBOLE omnique generoſiſſima familia TVA diu agas feliciter. Halae in FRIDERICIANA pridie iduum menſis AVGVSTI anni clↄ Iↄcc XIX.

VIRO
ILLVSTRI ATQVE EXCELLENTISSIMO,
DOMINO
SAMVELI
DE
MARSCHALL,
HEREDITARIO DOMINO IN
DALVVITZ,
POTENTISSIMO PORVSSORVM REGI
AB INTIMIS ET SECRETIORIBVS
CONSILIIS AC MANDATIS,
REGALIVM CELERVM AC REI CVRSORIAE TRIBVNO,
RERVM BASILICAE BEROLINENSIS
ATQVE
GYMNASII IOACHIMICI
DIRECTORI,
BASILICAE BRANDENBVRGICAE
CANONICO,
CETERA,
DOMINO AC FAVTORI
MVSIS MEIS AMICISSIMO
S. P. D.
IOAN. PETR. LVDEWIG.

 VIR.

Semper virescit virtus

VIR ILLVSTRIS,

DOMINE HONORATISSIME,

Redit ad TE, quod TVVM eſt. Offero TVO nomini, cum aliis opuſculis meis, etiam illud, quod TE iuuenem auctorem habet. Vtrumque pace TVA fieri poſſe omni ratio-

ratione a TE contendo et, pro adfectu, quem olim habuisti in doctorem TVVM, mihi polliceor. Nisi ingrata est adolescentiae et iuuentutis TVAE recordatio, meministi forte, quanti olim fecerim solertiam et excellentiam animi TVI, candorem et fidem, mores omni cultu efformatos, mundiciam, comitatem, qua TIBI omnium animos in prytaneo et urbe, spatio triennii et quod superest, conciliasti, praesertim illorum, qui illustris prosapiae et melioris sortis, in quorum amicitia et amore singulari perstitisti. Triginta fere annos doceo in hac Fridericiana. Intra quod tempus multa millia ingeniorum diuersissimi generis, aetatis, indolis, fortunae, climatis, patriae, educationis et institutionis musis meis innotuerunt. Quorum omnium uti rationem habui curatam; ita caussas intellexi, ob quas de aliis bene posset sperari, de aliis secus. TE profecto semper habui in oculis animoque, certissimus non spei, sed fiduciae, fore, ut olim, felici ac prospero gressu, ad magna quaeque contenderes et consequereris spartam, solerti et prouida cura TVA exornandam, quam in TE semper intellexi aliis pluribus solicitiorem. Neque falsus, quod nunc intelligimus, fui diuinator. Ex quo enim Fridericianae valedixisti, dedisti TE itineribus, in BELGIVM et BRITANNIAM institutis. In utroque inuenisti maiores TVOS. Nam ex BELGIO oriunda est mater TVA generosa uetustae nobilitatis stirpe de SEVLEN, prognata. Matrona etiamnunc superstes, praestantium et virtuosarum foeminarum exemplar. Cuius ibi consanguineos salutasti, a quibus multis singularibus officiis es exceptus, ut difficilis aditus non esset ad res ibi notatu et ob-

ſeruatione TVA non indignas. In ANGLIAE vero et SCOTIAE regnis uti MARESCHALLORVM gentis TVAE ſat illuſtris memoria: ita quoque, TE praeſente, ſubiit TVOS gentiles familiae TVAE, quae inde in Poruſſiae metropolin, REGIOMONTVM, ſe contulit, dulcis et iucunda recordatio. Cuius ut plenae fidei teſſeram haberes, REX ARMORVM, heroici in Scotiae regno iudicii PRAESES, codicillos ſcripſit gentilitiae nobilitatis TVAE teſtatiſſimos (*). In quibus non ſolum MARESCHALLORVM SCOTIAE NOBILIVM vetuſtiſſima memoria celebratur (**); ſed etiam conſanguinitatis vinculum docetur, quo pater TVVS Andreas de Mareſchall, qui, Scotia relicta, Regiomontum petiit, cum generoſae proſapiae MARESCHALLIS in Scotia cohaereat. Imo etiam illud additur: TIBI, licet nunc peregrino, Scotiae nobilitatis iura, praerogatiuas et indigenatum conſeruari eodem modo, quam ſi ipſum Scotiae regnum incoleres. Quod ſane non leue argumentum eſt beneuolentiae, erga TE habitae in Britannia ſeptemtrionali. Licet vero, gentium quodam concentu, qui habendus inſtar uocis naturae, illud moribus inductum inſtitutumque; ut nobilitas, a patria republica collata, locum etiam habeat eundem

(*) Litterae, teſtes auitae et uetuſtae nobilitaris tuae, ſcriptae Edenburgi, anno CIↃIↃCCIX. fide publica conceptae atque munitae collegii heroici ſigillo ſubſcriptaeque a rege armorum Alexandro Areskino Leone. In illis etiam picta et enarrata inſignia tua *tria folia Capathi*, *natiui coloris, ambiente limbo undulato coeruleo. In caſſide pro criſta habetur trifolium uiride*, cum ſymbolo: SEMPER VIRESCIT VIRTVS.

(**) Teſtibus autoribus etiam aliis in Anglia et Scotia celeberrimis. In quibus *William* DVGDALE *Baronage of England* p. 599--606. et alius liber: *The Peerage of Great-Britain* itemque *Memoirs concerning the Affairs of Scotland, from Queen Anne's Acceſſion to the Throne &c.* p. 8. 180. 254. 321. 335. 356. 379.

eundem in peregrina alia quauis: illud tamen PRINCEPS AVGVSTISSIMVS cauit singulari codicillo (*), ut uetustissima maiorum TVORVM nobilitas, in Scotiae regno florentissima, in Germaniae etiam prouinciis eodem censu, iure locoque aestimetur, quam si in illis nata et orta fuisset. Ex Britanniae insula redux factus Berolinum, id egisti; ut illa, quae in scholis ac itineribus didiceras, excoleres animumque ad curialia olim negotia praeparares. In quibus curis cum eundem defixum haberes, benignissimi numinis prouidentia, singulari certe diuinaque, ad spartam obeundam uocaris, ipso principe TVO auctore. Potentissimus enim Borussiae REX, ingeniorum acerrimus ac prudentissimus aestimator, ex innumeris hominibus et muneris istius candidatis, qui in maximi principis conspectum ideo dati; in TE, eodem fine praesentem, oculos coniicit, adspectat TE, alloquitur, periculum facit TVI, TEQVE adsciscit ad prouinciam, ut REGI esses a secretioribus litteris et mandatis. In hoc autem munere, post DEVM, tibi nihil sanctius fuit, quam talem TE exhibere, ut omnes actus TVOS optimo PRINCIPI probares. Successit consilium. Nam uigiliae, curae, alacritas et ratio rerum iussuumque regalium nunc domi, iterum foris, in hybernis ac castris expediendorum, consultissima atque, in uario negotiorum genere, quorum nihil credidisti ab officio tuo alienum, multum explorata, alibi occasio, alibi caussa fuit, qua sapientissimi REGIS gratiam consequereris. Et uero, ut alia taceam, REGALIS fiduciae illud luculentissimum indici-

(†) Qui uerbis indulgentissimis conceptus et encausto regali subscriptus est Berolini die XVI. Decembr. CIƆ IƆCC XVII.

dicium. Quod nomen TVVM ordini ac numero eorum adſcripſit, qui REGALI beneuolentia praeſtant. Vt pectus TVVM CRVCIS illa teſſera conſpiciamus exornatum, illo INDVLGENTIAE AVGVSTAE ſingulari argumento. Celerum etiam, uti in hoc regno magni numeri, ardua negotia, praeſentiſſima in rempublicam commoda: ita non parum fuerat, eorundem, poſt alia plura, quibus diſtentus es, TIBI adſignatum eſſe tribunatum. Nouiſſimum illud eſt, quod REX AVGVSTISSIMVS eccleſiae et ſcholae palatinae TE nominauerit rectorem. Vnde bonorum omnium ea iudicia ſunt, alia plura reſtare, quae princeps, cui fides ſolertiaque TVA perſpecta, TIBI tuaeque decreuerit deſtinaueritque virtuti. Quae ſpes TE fallere non poteſt, cum plurimi pro TE fortuniſque TVIS uota concipiant intelligantque omnes, TE animum circumferre cupidiſſimum, de pluribus mortalibus bene merendi. Illud etiam maximi omnino faciunt amici, olim TIBI familiares, quod fortunae et honores nil mutauerint quicquam pectoris integritatem illam. Vt, quibus olim dederas animum, eum nunc habeas ab illis alienum, contrahas ſupercilia et frontem atque deſpicias eos; ſed potius adiuues, promoueas eorum commoda et, ſi quae illis bene merita, apud AVGVSTISSIMVM PRINCIPEM eorundem ſis interpres ac interceſſor aequisſimus. Deum illi mecum implorant, ut TIBI bene ſit utque ex uoto TIBI omnia porro cedant feliciter. Scripſi in FRIDERICIANA die XII. Kal. NOVEMBR. anno CIↃIↃCCXIX.

PRAEFATIO AD OPVSCVLA MISCELLA.

Opusculorum dissparilium causae.

TAndem, aliorum magis, quam mea uoluntate, fit, ut OPVSCVLA haec academica, ab adolescente, iuuene, viro scripta; impari etiam industria, nunc sub calamo nata, nunc inter uigilias et curas; dissimilium deinde profectuum et scientiarum tyronis, magistri, doctoris, rerum iuriumque periti; praeterea ingenii diuersi, nunc titubantis iterumque fidentis, et, pro ueritatis studio, non nihil tentantis; demum finis contrarii, nunc ad sensus, nunc ad ueritatem, nunc in autoris, nunc in aliorum gratiam confecta; adeoque uaria inuicem tempore, successu, uiribus, genio, rationibus, causis, in unum nunc uolumen coacta et conglutinata, in publicum edantur diuulgenturque. Quod in ipso quidem operis uestibulo, maturo certe et necessario ad institutum consilio monere debui, ne lector omnia eodem iudicio digna esse censeat aut putet, sustinere singula eandem cynosuram.

1) *aetates diuersae.* Alios scribendi et iudicandi characteres primae aetatis esse, alios prouectioris, cum exempla probant tum ratio atque sanguinis, nunc ebullientis, nunc temperati, aequabilis aut deferuescentis dispositio. Dubitant negantque, Rhetoricam ad Herennium Ciceroni tribuendam, quod scriptionis genus multum hic differat ab ea, quam alias offendimus in Tullianis. Sed, meo iudicio, quod prodidi alibi sigillatim, dandum hoc est iuueni Tullio, quod in Herennianis turgescat aliquando sitq; sesquipedalis, quamuis in maturiori aetate posuerit cothurnos. Eandem ueniam expeto et expecto opusculis etiam meis idque maiori forte iure, quoniam adolescentes et iuuenes lectione capimur poetarum, quorum floribus abutimur etiam in soluta oratione eo licentius, quo facilius fallimur in lingua ex auctoribus discenda, quam ex usu uernaculae.

2) *animus diuersus ad scribendum.* Deinde cum professori saepe eo scribendum sit tempore, quo animum habet nunc languentem, nunc perturbatum, nunc distractum minimeque dispositum: etiam illud cogitandum seuero academicorum opusculorum iudici, quod nemo sit omnium horarum. De Hugone Grotio, ast quanto uiro! Bignonius: *Vbi Grotius bene scripsit, nemo eo melius; ubi male, nemo eo peius.* Meam musulam exercuerunt curae quam plurimae eaeque diuersissimae, ut, si quid ei acciderit humani, eo faciliores esse oporteat aequos rerum iudices ad ignoscendum et condonandum.

3) *animus distractus quandoque.* Inde ab anno cIↃ IↃcxcII. quo Fridericianam, tum nondum natam, accessi, nullus fere dies abiit, diuiniores ferias excipio, qui non occupatus esset sex, septem aut plurium horarum, diuersissimi argumenti collegiis, quae dicimus, erudiendae iuuentutis causa, institutis. Quod otium, in se graue, eo magis negotiosum fuerat, quod uno die toties scena esset uarianda. Vna forte hora agere oportuit philosophum, altera historicum nunc sacrum, iterumque ciuilem, tertia rhetorem, quarta, quinta et ceteris interpretem iuris ecclesiastici, feudalis, publici priuatique. Qua rerum et disciplinarum uarietate dici non potest, quam obruatur animus, quam defatigetur, quam atteratur uiribus capiaturque lassitudine et fastidio. Etenim si scholae datis horis alias duas prandio et coenae destinaueris: quaeso! quam parum est diei, quod remanet. Sed hoc ipsum eo minus conducit ad scribendum, quod non continuum uel tantillum hoc, uerum nonnisi per frusta et minutatim musis relictum, et, per modo dictas scholas, intercisum subinde frequenterque interpellatum. Adeo, ut animus uix defigi possit in re aliqua, quin scholasticae horae eandem importune refigant infringantque multoties et destruant ea, quae meditando paulum praeparata.

4) *curis diuersis occupatus.* Accessere his omnibus causae forenses et prudentum responsa in ordine iurisconsultorum, quorum collegio anno cIↃ IↃcc v. sum adscriptus. Quae tamen otia uti

mihi cum aliis collegis communia fuere: ſic praeterea muſulam meam occuparunt tenueruntque aliqua porro ſingularia. Inde enim ab anno cIↃIↃCCI. quo curiae regali innotui primum, etiam ad negotia curialia ſum uocatus, iisque quandoque ita immerſus, ut, aliis quibusque rebus abiectis, his ſolis operam et oleum nauarem. Quod ipſum in cauſa non minus fuerat, quare alia opuſcula feſtinata ſint, in aliis filum ex improuiſo abruptum. Haec enim officia Deo et principi debemus, ut illis omnia poſthabeamus, antepo-

5) argumenta obtruſa.

namus nihil. Praeterea vti candidatis academicae arenae optio dari ſolet argumenti, in quo uirium pericula facere uolunt: ita multoties fit, ut eligant, quod minus eſt ad doctoris palatum. Quorum tamen uoluntatem et, uere dicam, impetum quandoque mentis ſequi praeſtat, quam, illam improbando, laudabilibus cetera inſtitutis omnino deeſſe. Neque enim alio fine haec commemoro, quam hoc, ut nobiſcum ſentiat lector, felicius ſcribi prona, quam rogata inuitaque minerua.

6) lucubrata partim ab adoleſcente.

Demum neque poenitet, lucubratiunculas, etiam ab adoleſcente ſcriptas, his, quae maturioris aetatis, inſeruiſſe. Licet enim uiri quidam doluiſſe dicantur, immaturae aetatis partus: re tamen uera arbitror, cauſas idoneas hic non eſſe ad ruborem. Nam pudere crepundiarum, quibus pueri delectati ſumus, idem eſt, quam pudere ſuae pueritiae et infantiae aut naturae iraſci, quod fiant litterati, non naſcantur. Praeſertim cum reculis illis aliquid inſit boni, quod locum queat

7) auctoris ſtudia diuerſi generis.

ſuſtinere. Et ſane cum in aetate diuerſa tractauerim diuerſas litteras: etiam ideo opuſcula alia atque alia ſunt profectuum diuerſorum. Fuit tempus, quo in criticis et humanioribus litteris regnum quaeſiui: fuit, in quo tricis immerſus fui ſcholaſticae et eclecticae poſt philoſophiae: fuit, in quo doctrinae diuinioris egi alumnum: fuit, in quo orbis antiquus: fuit, in quo nouus mihi curae cordique: fuit demum, in quo poſthabui omnia iurisprudentiae ſtudio, publicae, priuatae, clientelaris, ſacrae et ciuilis, in qua nobiliorum pectorum in Germaniis arena ſiſtendum iter, certandum et contendendum pugnaciter, agenda aetas et conficienda. Quod omne cum ita ſit, opus eſt, ut horum uoluminum opuſcula decurramus ſigillatim uirgulamque oſtendamus, quam quoduis eorum mereatur.

Opuſculorum pretia ſingularia.

1) de iure, REGES ADPELLANDI. an. 1701.

§. 2. Principem locum in his argumento dedimus IVRIS PVBLICI cum uniuerſim, tum ſigillatim Germanici imperii. In quo *prima* diſſertatio ſe offert: DE IVRE REGES ADPELLANDI. Dicam de cauſa, dicam etiam de fatis huius libelli. Anno cIↃIↃCXCVII. cum Hagae comitum in Belgio eſſem, ſpe, ex pacificatione, Riſuici inſtituta, proficiendi: inter alia etiam de iure principis electoris, plures primi ordinis legatos mittendi, fuerat diſquiſitum et diſputatum. Cui noua controuerſia pariter acceſſerat, num principis electoris legato *προεδρία* eſſet ante Venetae, Belgii et aliarum rerumpublicarum legatos. Vtrumque magna animorum contentione uoluerant ſibique adrogauerant principes electores; nec minori rerum uerborumque adparatu obiecerant uaria huic conatui cum Caeſar, tum respublicae liberae in iisque ordines Belgii foederati. Sed ultimi, quod Brandeburgici archiprincipis potentia uariis caſibus Belgio innotuiſſet atque illius amicitia, uiciniae inprimis cauſa, per eſſet neceſſaria; in uotis poſuere, eximi illum ab hac lite, licet aliter hoc fieri nequiret, quam Poruſſiae ducatus in regnum uerſione. Verbum erat, quod tum, quaſi aliud agendo, audiueram, exciderat que illud rerum adminiſtro, parum de me ſolicito, in conuictu, cui aderam, hoſpes. Ego autem ex eo ſtatim cogitare incepi de hoc argumento, ut illud rationibus exemplisque inſtruerem, ſi quidem conſiliis, tum ex arena datis, euentus ſucceſſusque olim reſponderent. Non fefellit me ſpes, oleum, operaque. Nam tribus annis poſt cIↃIↃCC. in ore atque ſermone fuit omnium, fore, ut princeps elector Brandenburgicus ad regalem dignitatem adſpiraret eſſetque proximus huic ſpei, datae ſibi a pleriſque Europae principibus, rebus publicis, regibus, ipſo etiam ſacratiſſimo imperatore. Vix ſurrexerat fama, quin tanti conſilii res eſſet confecta. Nam ſub noui ſeculi anni CIↃIↃCCI. ingreſſum ſtatuitur dies XVIII. menſis Ianuarii, quo noui regni eſſet peragenda inauguratio Regiomonti. Dederam igitur hoc argumentum prelo, in academica arena die

die feſto altero aut tertio forte defendendum ac propugnandum. Praeuenit autem hoc conſilium meum noui regni matura dedicatio, cum infra hoc tempus fieri non poſſet, ut quod

II. *de AVSPICIO REGVM anno* CIↃIↃCCI. ſcribere ceperam, finiretur. Theſibus igitur, membratim conceptis, conſulere malui inſtituto, quam uenire poſt feſtum. Exhibet illas uolumen altero loco, ne uerbulo quidem mutato, ut expendere quiuis poſſit, an illae iram et odium mereantur. Quid fit? Statuitur conflictui dies xx. menſis Ianuarii, anni CIↃIↃCCI. ut etiam hac feria, quae ab initiatione regali tertia fuerat, in hac meditatione abiret. Inde uero maleuolentia et liuor quorundam, quorum magis intererat, ſupprimi opuſculum, quam in lucem produci. Adhuc curiae principali nomen meum fuerat ignotum aut certe non cognitum magis, quam alius cuiusque in Fridericiana doctoris. Verum urgent nunc muſulam meam inuidi obtrectatores, ut rem omnem, id eſt, theſes et opuſculum ipſum, quod interea maturaueram, regalium adminiſtrorum cenſurae et arbitratui deferrem, additis ſupplicibus litteris ad regem, in Poruſſia tum agentem. Erat haec prima mihi uia ad ſalutandos epiſtolis meis uiros purpuratos, quam homines infeſti mihi aperuerant, improuide ſatis, cum alea meis muſis proſpere ceciderit et aliter euenerint omnia, quam propoſuerat ſibi plurium maleuolentia. Reſcribitur patribus academicis: *opuſculum, ſuperare omnium ſpem, tempori reique illud eſſe concinnum, praeſenti inſtituto utiliſſimum, mereri illud, ut cum praemio dimittatur* et, quae reliqua elogia fuerant, maiora longe mea expectatione. Addidit reſcriptum fiduciam, nouo regi opuſculum dicandi et conſecrandi. Accepit illud multa cum indulgentia ſapientiſſimus rex et regali munere centum aureorum auctorem donauit, adſcripſitque eum numero eorum, qui illi a *conſiliis* cum inſigni ſalarii incremento. Quam fortunarum *trigam* dentibus theoninis, bonae cauſae inimicis, me, fateor, debere.

III. *Neniae Pontificis R. Clementis XI. an.* CIↃIↃCCI. §. 3. Interea diademati, quod nouo regi congratulati ſunt uere omnes reges ac principes alicuius ordinis Europae uniuerſae, pontifex Romanus, CLEMENS XI. auſus eſt, obſtrepere, conatu certe impudentiſſimo. Scripſit ille dicam Poruſſiae regno auctorque fuit Galliae regi, ut unus eſſet, ſed hoſtis, qui ſuum calculum huic populorum concentui negaret. Sparſerat et ubique diſſeminauerat papa codicillos, ſacra bulla munitos offenderatque ita et euangelicos reges omnes et ipſos Romani coetus principes catholicos, qui omnes ſibi opprobrio fore, crediderunt, ſi haec pontificis inſolentia eſſet impunis effugeretque notam et cenſuram. Excitarunt hae curae induſtriam meam, ut nugas hasce et NENIAS CLEMENTINAS acri calamo transfigerem oſtenderemque, quam illae coniunctae eſſent cum maxima in reges omnes, praeſertim in auguſtiſſimum imperatorem iniuria. Et, ne ſurdo fabulam narrare, uiderer aut aliquis dubitare poſſet, opuſculum transuolare poſſe alpes, ducenta eius exempla aquilis commendata ſunt Poruſſicis, quae tunc in ipſis Italiae oris hybernarunt, ut milites Italis hoſpitibus ſuis ea commendarent ad legendum. Neque tamen ex pontificiis ſcriptoribus fuit, qui aliquid pro honore ſacrae ſedis eidem reponeret. Eodem anno CIↃIↃCCI. *Vindiciae Poruſſicae aduerſus Teutonicum ſacrae militiae ordinem* CIↃIↃCCI.
ordo ſacrae militiae TEVTONICVS impetiit Poruſſicum regnum, iudicio, ſi ſuperis placet, recuperatorio inſtituto, quo ſibi ſuaeque militiae Poruſſiam utramque conatus eſt adſerere et uindicare. Scripto ea de cauſa edito euulgatoque in imperialibus comitiis, cui inſcriptio: *extortum grauamen aduerſus regalem Poruſſiae dignitatem.* Impudens ſcriptori os, quo nihil erubuit, aduerſus imperatoriam etiam maieſtatem improba uerba eructare. Quaſi ſui oblitus fuiſſet imperator, regem ſalutando Poruſſiae, quondam ſacro ordini addictae. Duro cuneo opus fuerat, ad ſcriptoris audaciam et improbitatem retundendam. Regali itaque iuſſu PORVSSICAE VINDICIAE ſcriptae *aduerſus ſacrae militiae Teutonici ordinis iniquum et maleficioſum grauamen.* Primi in eo docuimus, Poruſſiam nullo unquam tempore Germanico imperio paruiſſe: Polonis eam a ſacra militia Teutonici ordinis perfide ſubtractam. Iterumque aduerſus hunc a Polonis ſibi uindicatam iure poſtliminii. Vt adeo his debeant illam noui regis maiores, non Germanis eamque bona

 pace.

pace, non sanguine aut bello partam. Fieri aliter non potuit, quam refricari uulnera et immania scelera ordinis commemorari, per quae diuino humanoque iure Porussia excidisset. Habuit scriptum hoc calculos cum imperatoris, tum imperii, in solennibus comitiis inter Caesaris ac principum legatos, mandato regis, distributum. Neque intra quatuor lustra repertus fuit, qui in gratiam ordinis aliquid ei obmoueret. Sed ante aliquot menses *Vratislauiae* quidam pseudonymus agere tandem instituit malae causae tutelarem. Patronus certe insulsus. Qui re ipsa herbam porrigit, sed dolet aculeos et mordacia uerba. Quasi uero spurcus et lutulentus scriptor *grauaminum* uenia dignior esset, quam iusta temeritatis et inscitiae reprehensione. Mallem ego auctor esse causae huius aduocato, ut salutem in obliuione quaerat idque agant sacrae militiae socii et equites, quo maiorum facinora et crimina immania deleant expunguntque bene faciendo.

IV. *Formula BRANDEBVRGICI DVCATVS an.* CIƆ IƆCCVI.

§. 4. Succedit opusculum, ordine *quartum*, de FORMVLA DVCATVS BRANDEBVRGICI. Casu quodam, uere scribo, ad hoc argumentum accessi. Inter alia munera, quibus defungebar, etiam *principali tabulario* fui praefectus in ducatu Magdeburgico ann. CIƆ IƆCC V. Regnum tenere, mihi sum uisus, ex quo in conspectum uenirent tot membranacea monumenta, diplomata Caesarum omnium, inde ab Ottone M. praesulatus munificentissimo conditore: bullae Romanorum pontificum plurimorum: chartae principum et antistitum sacrorum: aliaque medii aeui insignia instrumenta, non manu aliena descripta, sed authentica et plenae fidei, munita omnis generis imaginibus ac sigillis. Vt igitur insatiabilis mihi cupiditas fuerat, legendi omnia, uolutandi, uersandi, cognoscendique: sic fortuna comite incidi in Henrici VI. codicillum anno 1195. uerbis conceptum, quibus Brandeburgicum *marchionatum* transalbini DVCATVS nomine honestauit, *marchionem* uero adpellauit DVCEM. Exultaui de hoc thesauro tumque primum cogitare coepi de SINGVLARIS et primariae in imperio PROVINCIAE iuribus, Marchiae BRANDEBVRGICAE adserendis. In qua sententia, cum ita essem publica ac imperiali fide constitutus, dici non potest, quam alia multa argumenta se obtulerint ad idem probandum et declarandum. Quo ipso etiam lumen adparuit industriae meae, quo dubia et tenebras iureconsultorum de Marchiae principatu electorali tollere potui ac dissipare. Cum omnia nunc essent in propatulo taederetque, omisisse ueteres, MARCHIAE nomen uertere in DVCALE, imperatore Henrico IV. uerbis hisce praeeunte. Sed, qui acciderit, dices, rem hanc, ad dignitatem marchiae omnino facientem, tam diu latuisse? Scilicet habuit haec prouincia scriptores tantum modo theologos et mystas, horum incurios et ignaros. Deinde principalis tabularii uetustissima monumenta uel in Boioaria uel in Bohemia requirenda, quorsum haud dubie casibus sunt delata. Quam enim BRANDEBVRGICA marchia praecipui iuribus cumulatissima fuerit, illa etiam diplomata fidem faciunt, quae postea nactus sum, quum opusculum fuisse absolutum. Quae tamen suo loco TOMO II. *reliquiarum medii aeui* inseruimus. Huc autem faciunt, quae sequuntur. Diploma XLI. quo anno 1252. Wilhelmus imperator defert Brandeburgico principi EXPECTATIVAM spemque succedendi in SAXONIAE ducatum, repititum post ann. 1340. a Ludouico IV. imperatore diplomate LXXIII. Diploma XLIV. quo Rudolfus I. imperator ann. 1279. Marchionem Brandeburgicum potestate instruit, reuocandi bona imperii per SAXONIAM et THVRINGIAM. Diploma XLV. quo ann. 1295. Adolfus imperator Brandeburgico Marchioni confert imperialem in Lubecam ciuitatem uicariatum et, quod diploma LXXIV. habet censum sexies mille marcarum argenti an. 1340. Diplomata LIII. & LVIII. in quibus anno 1318. et 1324. Ludouicus IV. imperator Brandeburgico principi electori indulget succedendi spem in principatum ANHALDINVM, imperio forte apertum. Diploma LVII. quo Ludouicus IV. imperator anno 1324. pro Marchiae Brandeburgicae accessorio ducatu declarat POMERANIAM et tractum STARGARDIENSEM. Diplomata LX. et LXI. in quibus idem imperator ann. 1324. filium suum inaugurat Marchiae Brandeburgicae regalibus et archicameratu. Diplomata LXII. et LXIII. in quibus idem anno 1328.

Bran-

Brandeburgico principi electori indulget omnes regiones et prouincias, imperio Germanico in POLONIA subtractas. Diploma LXVI. quo idem imperator an. 1328. *Pomeraniae*, STETTINENSIVM, SLAVORVM et CASSVBIORVM duces iubet, ut, intuitu horum ducatuum, in clientela persistant Brandeburgici Marchionis neque porro adfectent imperio parere absque intermedio hoc principe, cuius inde ab antiquis temporibus fuerint subuasalli. Diploma LXVII. quo idem an. 1329. dicit LANDSBERGENSEM Marchionatum Brandeburgici esse accessorium. Diploma LXIX. quo idem an. 1335. arbitrum statuit Brandeburgicum marchionem inter DANIAE regem et ducem HOLSATIAE atque diplomate LXX. LXXI. LXXII. inter regem POLONIAE et IMPERIVM, cetera. Quorum omnium copia cum mihi sit facta, illud unice dolui, ad honorem Marchiae contuendum, ista ante edita non fuisse, ut alii iureconsulti et historici de Marchia Brandeburgensi uel indigne uel inique sentirent, alii, animi pendendo, nihil uellent definire. *Ioan. Christoph.* BECKMANNVS haec et alia plura pollicitus est in *historia*, quam fere absolutam habuit, Marchiae BRANDEBVRGICAE. Sed cum ille in hoc conatu demum morte sit praeuentus, uellem schedae huius uiri, philosophi et theologi, curae darentur iureconsulti ad supplendum, arguendum, emendandum. Quam iuris uirgulam etiam eius liber meretur, de ORDINE sacrae militiae IOANNITICO scriptus, in quo PRIORI HEIDERSHEIMENSI hoc dare uidetur, quasi illius imperio sacri milites Venedae gentis essent subiecti. Cum tamen monumenta Sonnenburgensia clare doceant; PATROCINIVM Brandeburgici principis electoris limites suos in COMMENDAS, quod dicitur, Venedae linguae uniuersas se extendisse per Marchiam, Misniam, Lusatiam, Bohemiam, Silesiam, Pomeraniam et Meklenburgicas ditiones adeoque nomen habuisse meruisseque non subiectae PRIORATVI BALLIVIAE, sed iusti ac integri PRIORATVS, Venedo populo singularis. Cuius doctrinae lumine dici non potest, quam multae eius ordinis in Germania tenebrae illustrentur.

V. *ARAVSIO uindicata aduersus Ictos Gallos anno* CIↃ IↃCCII.

§. 5. Palam est, inter Porussiae regis iura etiam nomen reperiri AVRIACI principatus. Duo igitur opuscula scripsi ad illius notitiam pertinentia. Primum historicum: alterum iuris publici. Anno scilicet CIↃ IↃC XCIV. huius principatus fata nouissima sub Guilielmo III. exposui atque repetii simul origines eius et tempora uetustiora, quod opusculum in *uolum. II. lib. I.* est *octauum*. Quoniam Angliae rege improli, proximus successor erat Brandeburgicus archiprinceps, ut uitio uerti non posset professori historico, isthuc oculum uertere. Fuerunt tum ex Hugenottis Gallis, qui Gallorum in ultima rerum conuersione narrarunt truculentiam et aduersus homines euangelicos immanitatem. Dedi igitur, quae accepi litteris et sermone aliorum et uetustiora cum recentissimis coniunxi. Triennium post Hagam concessi, ubi plures litterati, Arausione exules, autores fuerunt, ad hoc argumentum repetendum scribendumque historiae Auriacae epitomen ex instituto. Quo fine etiam multi symbola sua contulerunt, emendatis etiam geographicis tabulis, principum imaginibus et historiis, additis rebus ualde singularibus. Quo nomine honoris causa commemoro Zulichemium, Auriacum gubernatorem. Verum, praeter spem, abrupta finitaque pace Risuicensi, redeundum fuerat in Germaniam, rebus meis itinere maritimo Hamburgum delatis, in quibus nescio, quo casu, Auriaca miscellanea mea perierunt. Cum uero hoc inprimis requireretur a Gallis: *essetne Arausio in Galliae clientela?* In Germaniam redux illud argumentum produxi in arenam. Doleo tamen adhuc oleum et operam, quam in Belgio nauaueram, in Auriacis annalibus recensendis.

tom. II. lib. I. opusc. VIII. HISTORIA AVRIACA an. CIↃ IↃC XCIV.

VI. *De iure ADLEGANDI ORDINVM S. R. I. anno* CIↃ IↃCCIII.

§. 6. Opusculum de IVRE ADLEGANDI ORDINVM S. R. I. plura habet singularia, quae adhuc fugere solebant iuris publici systemata. Cum enim RISVICENSI pacificationi interessem spectator, accidit, ut PRINCIPI ibi commendarer SCHWARZENBERGICO, ADAMO FRANCISCO CAROLO, unigenae. Socius et consors futurus in rebus, litteris, actis, gestisque, principi iuuentutis eo fine quotidie missis et communicatis,

catis, ut, me duce, exinde proficeret in addiscendis ac aestimandis causis consiliisque publici iuris negotiorum. Quod, cum factum esset, id egi, ut principis gratiam mererer et, si fieri posset, in eius uenirem amorem. Cum successisset consilium, facile fuit, ad habendum aliorum, Austriacorum praesertim, fauorem, quorum interesse uidebatur, in gratiam principis, omnia faciendi, quibus animum illius sibi ac olim fortunis suis conciliarent. Primarium in hoc beneuolentiae genere locum, piis omnino manibus damus illustrissimi comitis a SEILERN. Ipse enim, studio in principis magnum parentem, non solum frequenti accessu et colloquio me dignatus est: sed etiam larga et liberali manu copiam mihi fecit actorum, libellorum, litterarum et commentariorum, in publici iuris argumentis, pacis causa scriptorum. In quibus plurima etiam, quae notae non uulgaris, multoties ipsis tum legatis occulta, mihique, nunc in colloquiis, nunc lectione aperta, nonnisi arcano et sub fide silentii, a me promissi. Debeo eandem etiam gratiam nomini PRIELMEIERIANO, qui prudentissimus senex, rerum usu et litteris nemini tum legatorum posthabendus, tam eius generis monumenta ad legendum concessit, quam etiam alia plura publici iuris insignia monumenta. Quod cum ita esset, causae sat multae, quare anni CIↃ IↃC XCVII. ultimum semestre maximi habeam praeferamque illud reliquo uitae tempori longissimis parasangis. Accessit ad haec Sueciae regis, arbitri pacis, administri utriusque bona gratia. Principio BONDEI comitis, postea etiam LILIENROTHII, qui mihi suasor fuit ad PACIFICATIONEM hanc describendam et commorandum HAGÆ comitum per semestre hybernum. Per quod mihi cum conuictum et hospitium obtulit, tum uolumina sua negotii pacificatorii instrumentorum. Sed non licuit meo solius instituto, ultra tempus indultum abesse Fridericiana. Ad hanc igitur redux mutaui consilium, distuli historiam rerum, nouissime gestarum. Verum singularis operae pretium fore, credidi, iura, causas, rationes, momentaque IMPERIALIS LEGATIONIS, Caesareis tum legatis, exemplo, in omni memoria inaudito, ADIVNCTÆ, quam uerbo ADLEGATIONIS et ADLEGATORVM significaui, describere, expendere, aestimare, aperire ac tueri. Qua certe occasione anecdota plurima huic opusculo interposui inspersique locis, ubi non requiruntur et expectantur. Neque tamen ita effugere potui aliquorum indignationem, quorum scilicet intererat, tegi et obliuione sepeliri, clam acta gestaque, non prodi posteris et in publicum emitti. Quorum tamen conatus illustrissimus uir, S. R. I. comes a SEILERN sua auctoritate tum in comitiis repressit litterisque suis, ad me ideo scriptis, testatus est, maioris ueritatem habendam, quam mortalium sensus et blanditias. Atque hoc illud est argumentum, quod propugnaui in iureconsultorum arena, pro doctoris laureola, non tam honoris ergo capessita, quam facultatis causa ad iura docendum.

§. 7. Ad lucubratiunculam DE DISPARI NEXV CIVITATVM S. R. I. commouit me ac precibus suis fere compulit, sub meo praesidio iura respondens, candidatus, ciuis Argentoratensis. Cum enim rex Galliae Argentinae fidem dedisset, eorundem iurium ac priuilegiorum seruatricem, quibus ante gauisa, cum ageret sub alis et aquila imperiali: non abs re fore, creditum uiris quibusdam senatoribus et consularibus, si patriae urbis iura tam illa, quae ei cum aliis pluribus S. R. I. ciuitatibus communia, quam reliqua, eidem prorsus singularia, in medium producerentur. Quo haberent ciues, ad quod toties prouocare possent, quoties administri regales aliquid innouarent uerterentque in deteriorem statum. Vt uero minus consultum esse uidebatur, ARGENTINAE mentionem facere in opusculi uestibulo: ita inscriptio eius uniuersim fuerat concipienda, quo ueritas, odii plena, sub nomine communi liberarum S. R. I. ciuitatum eo magis lateret secura. Id etiam fuerat curandum, ne qua parte rex Galliae offenderetur in opusculo euitareturque suspicio, priorum temporum iuriumque mentionem fieri, quoniam praesentium taederet essentque incolae male animati in Gallos. Eius uero commatis bona uerba quis uitio uerterit Gallico subdito ac ciui, licet scribenti in Germania. Sed fuere quidam

VII. *De CIVITATVM dispari nexu cum S. R. I. anno CIↃ IↃCC X.*

dam homines maleferiati, qui illud ipsum trahere uoluerunt in crimen nefandum. Quasi scilicet Argentoratensi, in Germanica academia agenti ideo esse liceret immemori reuerentiae, quam suo debet regi aut fieret peregrinator suae reipublicae hostis. Rancidum itaque uirus est, quod aduersus haec sparsit euomuitque antecessor Tubingensis in dissertatione nostrae opposita. Non ita biliosi sumus, ut ferre nesciamus nostris aduersa sentientes, praesertim, ubi nuncium misimus doctrinae uulgari, pro qua facilius est, facere uerba, quam noua et recondita edere et tueri: sed cum ille barbaro calamo, quo utitur, in scurriles et, ueterano iureconsulto indignas ineptias, calumnias et nugas erumpat, sibi tribuat, si in opusculo, quod prelum expectat, male iterum audiat intelligatque, quam miser sit causae huius tutelaris, qui in argumento tam graui, totque difficultatibus ac tenebris obruto, satis esse, putat, crepare suum Knipschildium et uulgares auctores alios et negare omnia, etiam illa, quae in tanto historiae lumine hodie ne quidem ignota sunt tyronibus. Aperientur tum etiam anecdota calami mendiculi et mercenarii, ad docendum illos, quorum interest, ut sciant, quos angues foueant in sinu.

VIII. *De OBLIGATIONE SVCCESSORIS in principatus et clientelas S. R. I. anno 1714.*

§. 8. DE OBLIGATIONE SVCCESSORIS IN PRINCIPATVS AC CLIENTELAS S. R. I. Argumentum huius opusculi omnino est forense iurisque publici ac priuati, quod saepe ac iterum respondi requisitus. Scilicet nostro aeuo admodum est familiare, tam principes, quam nobilioris ordinis ciues plus numorum impendere ac deglubere, quam uires et reditus principatuum et patrimoniorum patiuntur. Fit inde, ut raro aliquis eorundem moriatur, qui non sit in multo aere alieno. Accidit ergo, ut quidam princeps sucessor hoc uteretur dilemmate: aut absoluendum se ab obligatione sui decessoris aut, si quidem debita illius soluere teneretur, perdendum principatum, expilandos subditos, spe inani decipiendos rerum administros, quibus salaria promitti queant, non solui. Neque tot nominibus extinguendis sufficere moderationem sumtuum et impensarum. Integri seculi parsimoniam, quam illa etiam sordida sit et principali adparatu indigna, non expleturam tot lacunas. Quid uero iuris consiliique? Titubant, haesitant, uariantque hic suprema etiam imperii tribunalia suntque multiplicia sibique ipsis aduersa. In hoc igitur labyrintho in arenam prodii atque ex iure Germanico et rationibus medii aeui clare docui: necquicquam obligari successorem ex facto et aere alieno sui antecessoris siue patris siue agnati. Hoc olim iure uixisse Germaniam, hoc, non alio, usos esse principes et gentilitiam patriae nobilitatem, circulos hosce leges praecipue Romanas turbauisse, ut pristini iuris patrii omnino opus sit instauratione, uniuersae Germaniae salutari. Re ipsa intellexi post, non perditum oleum. Potius hoc iuris auxilio plures fuisse usos eoque creditores redegisse, ad transigendum et remittendum. Alios uero prouidos magis nostra fecisse, ne crederent porro aes suum proceribus ac principibus ad libidinem et luxum essentque in fide habenda difficiles, nisi constaret de uersione in rem utilitatemque et commoda reipublicae. Adeoque esset ultima in nexu simul cum debitore purpurato ac principali. Dolui, festinatione candidati ex academia, docti ac industrii iuuenis, synergae in hoc scripto, factum esse, ut abrumperetur filum neque sigillatim ostenderetur, quid hic etiam iuris in Germanico praesulatu.

IX. *De FORO SVBFEVDORVM imperialium in causa Rittbergensi an. 1714.*

§. 9. Dedimus opusculum DE FORO SVBFEVDORVM S. R. I. IN CAVSA RITTBERGENSI desiderio ac uoto candidati, Hassi, qui in eo iurium facere uoluit periculum ac principis sui ita demereri beneuolentiam. Tum enim grauiter in supremo S. R. I. tribunali disceptatum: essetne forum, in litigiosa comitatus Rittbergensis successione, in Hassiaca parium curia, an uero in iudicio Caesareo Viennae. Primum nos adfirmare ac contueri, instituimus, ad palatum imperii comitialem. Vbi aliqua argumenta monumentaque causae Hassiacae patroni suggesserunt: sed pleraque, instituto singulari, e patrii iuris rationibus, diplomatibus, exemplisque repetiimus inferioris aetatis. Vt adeo causae huic cum sigillatim prodesse queant, tum uniuersim in omni eius generis argumento clientelari.

X. *Differentiae IVRIS FEVDALIS communis et PORVSSICI an. 1716.*

§. 10. Differentiae IVRIS FEVDALIS COMMVNIS et PORVSSICI an. CIↃ IↃCCXVI. Cum in eo essem, ut in diuersam feudorum indolem inquirerem cum in Germanico imperio, tum in Europa propemodum uniuersa: illud reperi, nullibi feuda generis et iuris totuplicis reperiri, quam in Porussia. Accesserunt huic causae tenebrae et caligo, vere cimmeria, quibus Porussiae clientelae earumque multiplex diuersitas inuolutae. Adeo, ut ne quidem Porussici prouinciales scriptores uel interpretes ausi sint, in illis aliquid definire. Vel enim ab hac tabula manum remouerunt uel eam uix indice digito attigerunt. Imo cum hac in re amicos per litteras salutarem, illi binis uerbis responderunt, nihil certius esse, quam quod omnia in Porussiae clientelis sint incerta. Malle se discere, quam docere alios. Transmiserunt tamen duo schediasmata, quorum autores cum et ipsi titubent pendeantque animi, neque rei dubia tollunt neque aperiunt dubiorum caussas. Duce itaque et doctore fere destitutus, putaui e re fore, proprio etiam marte aliquid tentare. Praesertim cum Porussiae rerum memoria superesset singularis ex scripto, iussu regali edito, aduersus Teutonici ordinis iniquissima in eam postulata, quorum mentio facta superius? Consului igitur leges, ICtos, historicos, faciem et fata reipublicae, mores, populos, instituta; contuli haec cum moribus uiciniae, aliorum regnorum, ipsius Germaniae nostrae atque ita fidentior factus sum, ad hoc argumentum describendum ac disceptandum. Ita ergo confectum est opusculum, spatio aliquot hebdomadum. Quod sponte currenti calcar adderet iuris candidatus, aduena ex Porussia, eo fine, ut, me praeside, uteretur in arena inaugurali. Veniam itaque lucubratiunculae huic expeto, si quid in illo desiderandum porro et expungendum.

XI. *Differentiae iuris FEVDALIS communis atque LVSATICI 1714.*

§. 11. DIFFERENTIAE IVRIS FEVDALIS COMMVNIS ATQVE LVSATICI anno CIↃ IↃCCXIV. De hoc feudorum genere multoties iura contentiosa respondi nunc priuatim, nunc a iureconsultorum ordine requisitus. Cum enim uiri quidam eruditi intelligerent, me id agere, ut peregrini et patrii iuris haberem differentias, nauseare stomachum illos, qui cogunt utraque in iuris harmoniam, hoc institutum meum eo magis adprobarunt, quo maiores in Lusatia omni tempore querelae, responsis sententiisque extraneorum iureconsultorum clientelaria patriae iura turbari magis, quam lumen accipere. Adeo, ut pridem dubitauerint ordines Lusatiae, controuersas in hoc argumento caussas iudicio extraneorum collegiorum submittere. Addidit praeterea animum ad scribendum, quod aere meo, comite autem fortuna, nactus sim tria rerum Lusaticarum uolumina MSta. Ne opus esset, uti ingenio solo hac in re et extranei iuris principiis et monumentis. Inprimis uero multum lucis attulerunt instituto meo GRAVAMINA ORDINVM MARCHIONATVS LVSATIÆ ADVERSVS BOHEMIÆ REGEM an. CIↃ IↃLXXII. Quae cum pleraeque tangerent argumenta feudalia, quasi rex nexum intenderet clientelarem magis adstrictum, quam fieri posset, saluis ueterum placitis, moribus, institutis, libertate: dici non potest, quam mihi hoc contentionis genus lumen accenderit praetuleritque in his tenebris et quam omnia responderint doctrinis meis in iurisprudentia clientelari secundum mores uetustioris Germaniae. Ita prodiit opusculum in conflictuque inaugurali postea disceptatum, licet in alia omnia illud iret, quam uulgo scriptum fuerat in ipsa Saxonia. Fuisse tamen nouam doctrinam aut potius ueteris doctrinae instaurationem ad aliquorum ordinum illius prouinciae palatum, etiam illud fidem facit, quod biennio post musas nostras iterum implorauerit, de eodem argumento in hanc scenam producendo, Lusatus, iuuenis egregius et doctus, qui sigillatim in DOTE et LEGITIMA colligere uoluit eius iuris spicilegia. Attulit praeterea farraginem MISCELLANEORVM IVRIS LVSATICI, unde plurima deriuauimus in nostri thematis campos. Iuris praesertim pronuntiata et praeiudicia. Quibus tribuere multum solent iudices, quorum animi solo nouitatis uerbo possunt offendi: ut malint sententias usu receptas habere, quam ueras nouoque instituto erutas ex rei indole ac origine nexuque inter

XII. *Differentiae iuris feudalis communis et Lusatici in LEGITIMA et DOTE. 1716.*

parentes

parentes ac imperantes. Addidit utrumque opuſculum RERVM LVSATICARVM MISCELLANEIS ſuis Chriſtianus Godofredus HOFFMANNVS, a quo humaniſſimo iureconſulto alia plura ſibi merito promittit orbis litteratus.

De iure POSTARVM CLIENTELARI anno 1704.

§. 12. DE IVRE POSTARVM CLIENTELARI, uom Erb-Poſt-Lehen anno CIϽ IϽCCIV. iuſſu ſcripſimus conſilioque purpuratorum. Scilicet, quotquot iureconſulti adhuc argumenta reſponderant IVRIS POSTARVM aut CELERVM in republica, fere peccarunt inter nimium et parum. Nam ea in re uel nihil dederunt Caeſari uel ordinum Germaniae iura expunxerunt in ſuis prouinciis. Quo certe factum eſt, ut plerumque incurrerent uel in Caeſareorum uel in principum imperii nonnunquam in utrorumque grauiſſimam offenſam. Vltimum tunc fatum habuit, qui in hac cauſa reſpondere uoluit CAESAREO TVRRIANO. Vti enim ultimus parum conſiderate omnia celerum iura negauit principibus imperii in ſuis prouinciis: ita primus in Caeſaris iura inuectus eſt argumentis futilibus et nihil concludentibus, quorum puduit taeduitque principales adminiſtros, ut mallent nihil ſcriptum eſſe, quam ſcriptum ita peruerſe. Mediam igitur inter utramque uiam eſſe, docuimus, quae duceret ad iuſtitiam et ueritatem. Intelleximus poſt ex Paarianae cauſae aduerſus Taxium patrono, uiris rerum peritis noſtra non diſplicuiſſe Viennae. Principum uero S. R. I. adminiſtri adeo calculum addidere noſtris, ut hoc eodem remedio uterentur ad celerum curam ſuis adſerendam in territoriis et effugiendos Taxiorum laqueos, quibus ordines imperii in nouis ſtationibus inſtitutis ſolent irretire. Interiecit lucubrationem noſtram ſuis etiam obſeruationibus de REGALI POSTARVM IVRE Adamus CORTREIVS. Cuius filium, amicum noſtrum, fata ante biennium praeuenerunt in rerum conſiliorumque, prouinciae huic utilium, laudabili conatu. Praediximus, forte inter iocandum, ut in ſermonibus erat facundus et facetus, annum eius mortualem. Vtinam falſus, ſed eheu uerus diuinator, ex fallacibus ceteroquin manuum lineamentis. Fors, an ratio tulerit caſum, animo meo acerbiſſimum.

De iure RETRACTANDI TRANSACTIONEM, nouis instrumentis repertis anno 1704.

§. 13. De iure RETRACTANDI TRANSACTIONEM, NOVIS INSTRVMENTIS REPERTIS ann. CIϽ IϽCCIV. Scilicet re ipſa intelleximus, multoties inter principes imperii, ſaepius etiam inter priuatos, transactionum cauſas fuiſſe monumentorum, quae in tabulariis delituerant, ignorationem. Quoniam ante dimidii ſeculi ſpatium pauciſſimis principatibus archiuarii fuerunt, poſt etiam facilius cuſtodes tabularii reperti, quam lectores ac pallidi diplomatum et chartarum ſcrutatores. Ego certe poſtquam principali tabulario praefectus eſſem, id egi, ut plerorumque monumentorum, uetuſtiorum praeſertim, haberem notitiam. Quo litterarum ſtudio factum eſt, ut plura eruerem, quae fugerant anteceſſores quaeque profutura credidi iudiciis recuperatoriis eorum, quae olim dolo ac caſu fuerint amiſſa. Interea etiam illud intellexi, de plerisque fuiſſe transactum, eo quidem facilius et indulgentius, quoniam inſtrumenta non fuere ad manus, quae tamen rem ponere potuiſſent extra aleam et dubitationem. Vltimum igitur ubi accepi et cognoui, transactionem uel nullam habui uel talem, quae, ob cauſam nouiter repertorum monumentorum, poſſet reſcindi. Sed uidi, iureconſultos ſuper hac re ire in partes, diuerſos diuerſis uti rationibus, legibus, argutiis. Inprimis uero numeros eorundem longiores eſſe, qui, transactionis uim nullatenus deſtrui, ſentiunt, licet poſtea inſtrumenta reperiantur, quae aduerſae parti nihil relinquunt dubitationis. Aduerſus hos igitur mea direxi, ne transactio uinculum eſſet et patrocinium iniquitatis, non cerebrinae, ſed omni iure manifeſtae. Quoniam nulla lege ſtatutum poenas mereri et incurrere illos, qui, erratione et mendaci opinione perſuaſi, tranſigunt, ne recuperent iura, uitio et errore detectis. Torporem, incuriam et negligentiam iuris feriunt leges praeſcriptionis fulmine: non pacis ſtudia, quae mater transactionis. Ceterum noſtra doctrina deceptis ſuccurrit, non decipientibus aut intempeſtiuae et fallacis tranſactionis decipulo et improbis praeſtigiis.

De PSEVDOTVTORE NOTARII, an. 1712.

§. 14. De PSEVDO-TVTORE NOTARII anno CIↃ IↃCC XII. Pauca sunt meo calamo scripta in hoc opusculo. Pleraque danda industriae et manibus candidati, qui casum, quem olim aduersus eius generis tutores et curatores responderat, tueri porro uoluit in arena inaugurali.

TREBELLIANICA et LEGITIMA exules in fideicommissis familiae anno 1712.

§. 15. TREBELLIANICA ET LEGITIMA EXVLES IN FIDEICOMMISSIS FRVCTVARIIS an. CIↃ IↃCC XII. Momentosa causa fuit, quae induxit animum meum ad huius opusculi argumentum. Scilicet in A. fideicommissis, mortuo anno CIↃ IↃCC II. W. R. ordo et iura succedendi delata in R.P.F. Sed recusauit fiduciarius heres I. F. W. qui sibi hereditatem adrogauerat, restituere fideicommissum et reddere illud fideicommissario, nisi Trebellianica et legitima, id est, semisse cuiusque rei deducta retentaque. Ratione prouidentiae maiorum inconcinna, qui dynastias, quae requirebantur, neque aere alieno uoluerant adfici neque diuidi. Illud igitur probandum suscepi: EXVLARE omnino TREBELLIANICAM ET LEGITIMAM E FIDEICOMMISSIS FRVCTVARIIS idque iure tam Romano, quam Germanico, maxime inter principes et illustres familias. Adeoque nullum locum esse deductioni et retentioni uel utriusque uel alterutrius partis. Idem argumentum breui post CIↃ IↃCC XIII. respondendum fuerat in gratiam comitum de DHONA, quibus obuenerat, iure fideicommissi familiae, WARTENBERGICA Silesiae dynastia, cui respondit rerum felix et dignus iusta causa euentus.

Differentiae iuris R. et G. in MVTVO anno 1705.

§. 16. DIFFERENTIAE IVRIS ROMANI ET GERMANICI IN MVTVO an. CIↃIↃCCXV. Est in sermone omnium passim in Germania consilia agitari de NOVO IVRIS CODICE FACIENDO. Neque forte sine re et causa. Adhuc enim Germanica iura tenebris obruta et uere obliterata Romanarum legum auctoritate. Reuiuiscere nunc demum incipiunt patriae instituta atque cum historiae luminibus iterum resurgunt emerguntque. Accessit etiam hoc, quod Romana nunc iura pariter a sordibus Italorum repurgata et aperta sint, ut penetrare iam propius liceat in legum occasiones et causas. Quae utraque igitur desidia et ignorantia priorum temporum inuicem commiscuit magna scientiae huius rerumque forensium perturbatione: illa inuicem separare nunc licet et docere utriusque differentias. Feci periculum cum in argumentis aliis, tum in hoc, quod est de mutuo. Fuit enim mihi aliquis auctor, ut, speciminis loco, leges nouas suggererem, in materia rerum creditarum. Quod facilius ac felicius fieri posse, existimaui: si ante in Latii et patriae institutorum inquirerem discrimina et causas, congererem aliarum rerumpublicarum symbola et mores. Ex quibus demum seligi possent ea, quae conducerent legislatori. Verum non absolui opusculum, sed filum abrupi, cum festinaret candidatus meumque otium occuparent alia.

Differentiae iuris R. et G. in DIGNITATE FOEMINAE an. 1718.

§. 17. DIFFERENTIAE IVRIS ROMANI ET GERMANICI IN DIGNITATE FOEMINAE ET VXORIS an. CIↃ IↃCC XVIII. Cum iureconsulti argumentum: *quid iuris sit ex impari matrimonio natis*, tantum non omnes respondeant ex L.L. Romanis ideoque inaequalia matrimonia non adprobent solum, uerum etiam inde pronatis liberis eadem indulgeant nomina et iura succedendi in clientelas et principatus S. R. I. in quibus castris militant Salmuth, Mylerus ab Ehrenbach, Feltmannus aliique huius thematis ex instituto scriptores: difficilis et ardua in re hac, ubi de prouinciis, principatibus et dynastiis est quaestio, omnino aduersum facta et his opposita disputatio. Non ego tamen fugi laborem magnum. Partim quoniam causa agebatur principis imperii, cui me senseram obstrictissimum, partim quod semel inchoato opere uetustioris Germaniae leges, instituta, rationes, mores, ipsi codicilli imperiales fauerent remque ponerent extra dubitationem. Quae omnia iureconsultis pudorem et ruborem adferunt, quod, legibus peregrinis occoecati, per crassissimos errores lapsi sint in grauissimo hoc publici ac priuati iuris argumento. Ceterum adiecimus opusculo paradoxon: *a matribus etiam genus nobilitatis deriuari in liberos.* (*)

Sed

(*) Exemplis et rationibus usi sumus in hoc genere coniecturae. Quibus nunc illa

Sed illud, siue uerum siue dubium, iras nostras non meretur.

NORIBERGA INSIGNIVM S. R. I. TVTELARIS anno 1713.

§. 18. Hactenus ex miscellorum opusculorum parte prima, sequitur nunc altera in eaque NORIBERGA IMPERIALIVM TVTELARIS ann. CIↃ IↃCCXIII. Dederam hoc cum amori in candidatum, haec iura in conflictu inaugurali respondentem, tum huic lucidissimo Germaniae uniuersae ocello, almae Noribergae. Quoniam insignium S. R. I. tutelam sibi, insolenti satis ausu, uindicare instituerant Aquisgranenses in nouissima Caesaris inauguratione an. CIↃ IↃCCXII. Concitauit auxitque etiam illud indignationem meam, quod aduerterem, malae causae patronos fictitiis et suppositiis diplomatibus uti ad circumueniendum iudices, rerum eius generis ignaros. Inde campus nobis amplissimus, describendi imperialia haec cimelia, defendendi et docendi eorundem aetatem Carolinam, tutelaria iura adserendi Noribergensium reipublicae, atque reponendi ad ea, quibus pars aduersa per tria secula id egit, ut hunc clauum de manibus ac moenibus ciuitatis purioribus sacris addictae, excuteret eriperetque. In quibus argutiis, ne quid uideretur a nobis praetermissum esse, aduersae partis nostro uolumini adiunximus patronum, *Iacobi* GRETSERI *syntagma* de insignibus S. R. I. Cui addi potest *Christiani* ERDMANNI RELATIO HISTORICO-PARAENETICA, DE SACROSANCTIS S. R. I. RELIQVIIS ET ORNAMENTIS, NORIBERGAE ADSERVATIS AD IMPERATOREM ET ORDINES S. R. I. anno CIↃ IↃCXXIX. in 4to. Qui neque alia habet, quam primus, neque alium sibi proponit finem, quam hunc: *Noribergam Euangelicam, sacrarum reliquiarum,* quae tantummodo prosint R. catholicis, *custodia esse indignissimam ideoque custodiae iure, per sacra puriora excidisse, atque comitiali decreto illo destituendam.* Non oleo, non operae et uigiliis pepercimus in hac lucubratione neque enim uideo adhuc, quid dici queat porro in hac causa. Est tamen uir generosae prosapiae et senatoriae dignitatis, dominus ab EBNER, qui, uti litterarum studia in academiis et longis itineribus coluit, ita hoc nunc agit, ut omnia harum reliquiarum et insignium genera sigillatim, accurate et exquisite in aere describat exprimatque picturis, quae rebus ipsis in magnitudine et lineis respondeant, ut ouum ouo. Gratulamur humanissimo uiro hunc laborem atque uouemus otium a curis reipublicae, quibus animum in rebus belli et pacis habet occupatissimum. Cuius etiam humanitati non parum debeo. Qui non solum in ciuitate anno CIↃ IↃCCXV. exeunte, aduenam benignissimis uerbis publico nomine excepit, duxit comes per urbem, parauit ad memorabilia quaeque accessum, sed etiam, inter multa officia alia, munusculo, reipublicae largitrice, mactauit iter, in memoriam, ut dixerat, Noribergae tutelaris.

GERMANIA PRINCEPS sub CVNRADO I. anno 1710.

§. 19. GERMANIA PRINCEPS SVB CVNRADO I. anno CIↃ IↃCCX. opusculum hoc, me doctore, non dictatore scripsit artium tum candidatus, nunc iuuenis ex Anglia, Gallia, Italiaque redux et hoc semestri in publico et beneficiario iure auditor, literis, doctrina, industriaque musis meis commendatissimus. Ea enim animo meo firmiter inhaeret sententia, originem potentatus S. R. I. principum requirendam esse a temporibus extinctae in Germania Carolingicae stirpis. Vti vero mea nemini obtrudo; ita etiam parum curo aliorum mala uerba, quibus hanc doctrinam, non hodie aut nudius natam, sed olim, principis electoris archipalatini Caroli Ludouici iussu descriptam ac propugnatam a Pufendorfio et Rusdorfio, administris palatinis, imo ante et post a clarissimis uiris et patriae lucidissimis sideribus Lehmanno, Conringio, Paurmeistero, Cocceio, Hertio aliisque non infimi nominis

f 2

la addo, quae post reperi apud *Ioannem A. ab* OTALORA, senatore regio in libro de *Hispanica nobilitate part. 4. c. 8. p. 329.* his uerbis concepta: *Bene uerum est, quod ex priuilegiis quibusdam specialibus a regibus nostrae* Hispaniae *concessis, aliquando mariti gaudent immunitate et nobilitate ex personis uxoris. Vt est Salmanticae, en las que son de los binajes. Et in aliis priuilegiis tam a legibus regni expressis, quam specialiter concessis et in corpore iuris non inclusis.*

minis iureconsultis probatam firmatamque, nunc aperte, iterum per latus solent impetere. Certe nihil hic auribus damus aut sensibus aliorum: sed omnia ueritati; ex tot monumentis et rationibus cognitae omni aeuo in historia Germanici imperii. Saepius hoc thema tractare uolui ex instituto: ut omnia essent ante oculos primo statim intuitu et lumina huius doctrinae redderentur illustriora, cum nunc in historia inferioris aeui hinc inde lateant fugiantque illos, iureconsultos praesertim, qui parum in ea sunt uersati. Interim, uellem, legeretur opusculum et res in eodem descriptae cum regimine conferrentur Carolidarum in Germania. Quo certe ipso clare intelligetur formulae metamorphosis et conuersio. Carolingici in Germaniae regnum successerunt heredes: postcarolingici ordinum decreto electi. Carolingorum tempore comitiorum participes fuerant nonnisi Franci et Saxones; postcarolingico septem Germaniae populi omnes in illis offenduntur, claro indicio, summam rerum nunc esse penes omnes. Carolingico tempore uel nulli duces uel nonnisi paucissimi: postcarolingico nulla Germaniae prouincia remansit, quae non coiret sub imperium sui ducis unius, cui quantum potestatis accessit, tantum decessit regi, qui olim duplicem sustinuit personam regis et ducis simul. Carolingico tempore ducis uerbum nomen fuit officialis uel regalis uicarii: postcarolingico inuoluit potentatum et tantum non regis synonymum. Inde perduellionis, laesae maiestatis aut grauissimi criminis alius reus fuerat dux Carolingicus, qui, rege insalutato, conuocauisset prouinciae ordines, subditos, ciues; qui scripsisset conduxissetque militem; qui bella indixisset aliis; qui prouocauisset hostem; qui foedera et pacem pepigisset; qui transegisset, de limitibus et finibus territorii; qui scripsisset suis leges; qui cudisset sui nominis monetas; qui de successione in principatum disposuisset inter liberos; qui alia omnia egisset, quae solos decent imperantes. Sed tamen cuncta haec et alia plura postcarolingicos duces et quemlibet eorundem in suo principatu fecisse, ex suo tantummodo, non Germaniae regis alicuius, nutu et arbitratu, id quidem per idoneos testes ostendit comprobatque opusculum. Sed dicis, crimina haec fuisse imminutae maiestatis. Caue, ita sentias et iudicio pecces in tot patriae heroum manes, quibus non iras debemus, sed gratiam uindicatae Germaniae nostrae a iugo Carolingico in libertatem. Quo iure utimur ac fruimur hodieque. Vbi iura manifesta, regnatrice stirpe extincta summam rerum ad populum redire, ibi crimina frustra finguntur. Porro, si concentus uniuersorum pro uoce habetur reipublicae et, quod ille dixit, pro naturae quodam decreto, etiam illud momentum est insigne, eadem omnes sensisse prouincias suique iuris se factas esse, perhibuisse. Singulae sibi ducem statuerunt; quod ante regis fuerat, detulerunt ducibus; his paruerunt pace belloque, domi ac foris, etiam aduersus ipsum uniuersae Germaniae regem, quoties ille auderet, circulos nouae formulae in republica turbare. Hanc fidem uere homagialem BOII dederunt suo Arnulpho; SAXONES Ottoni; SVEVI Burckardo; THVRINGI Popponi; BOHEMI Vratislao; VENEDI suo duci pariter licet obscuri nominis, quos, tantum abest, Germaniae tum paruisse, ut illi potius spiritus conciperent, omnem Germaniam redigendi in suam potestatem. His moribus singulae prouinciae uixerunt sigillatim. Quoties autem comitia coacta imperii uniuersi, quod singulis post annis factum; cum olim Carolingici reges ea instituerint per totius uitae spatium uix semel ac iterum: tum demum clare adparuit Carolingici et post Carolingici regiminis disparilis formula. In illo regis arbitria pro lege fuerant: non in hoc, ubi ordines adsciti in imperii societatem, sine quorum consensu quicquid placuerat imperatori, placuerat frustra. Ipse iam imperator, sui iuris conscius, formula usus est nostro et IMPERII CONSENSV, qui olim consilii fuerat, non iuris necessarii, ut nunc; ipsa decreta comitialia non leges aut constitutiones CAESAREAE sunt inscriptae KAYSERLICHE, sed imperiales REICHSSATZVNGEN, ut ordinum societas etiam in uerbis curialibus hono-

honoraretur; horum omnium rector archicancellarius non Caesaris aut CAESAREVS porro audiit, sed IMPERIALIS, REICHS-Cantzler; eadem etiam causa reliqui officiales palatini REICHS-AEMTER, et Rheni palatinus IMPERII dictus non factus a Caesare, sed natus ut constaret, illos fidem non Caesari solum dedisse, quod factum sub Carolingis, sed IMPERIO. Ad munera haec, uti ad ipsos ducatus, non elegit imperator homines, sibi addictos, sed nascebantur harum rerum administri et omnia, instar regnorum singularium, facta sunt hereditaria. Quod magis est, ipsi etiam duces, aemulo studio regalis dignitatis, sibi hereditarios adsciuerunt OFFICIALES AVLICOS QVATVOR, ne Francorum imperatoribus ac regibus uel in hoc adparatus genere in suis territoriis aliquid concessisse uiderentur. Taceo DVCVM S. R. I. schemata in ADPELLATIONIBVS curialibus et titulorum solennibus, in dictionibus DEI GRATIA; in SIGILLIS; in NVMMIS; in chartis et DIPLOMATIBVS; in iuribus CANCELLARIÆ; in instrumentis ac plenae fidei TABVLARIIS; in principalibus PALATIIS; in PVRPVRA et encausto; in PROVINCIALIVM ORDINVM et subditorum cultu; in COMITIIS PROVINCIALIBVS; in HYPARCHOLOGIIS et constitutionibus officialium belli ac pacis et magistratibus generis cuiusque, quorum omnium participes fuerunt postcarolingici duces sine opprobrio et scelere: in quae Carolingici duces incurrissent, si quidem aliquis eorum unum aut alterum ex supra dictis, ne dum cuncta, sibi adrogauisset. Sed huius loci non est, rem tanti momenti conficere. Putamus uero pauca haec eo prodesse, ut caueant sibi, in censura, iureconsulti praesertim, a praecipitiis.

XXI. *Historia iuris VALETVDINARII MILITVM EMERITORVM anno 1706.*

§. 20. DE VALETVDINARIIS MILITVM EMERITORVM VON INVALIDEN HAEVSERN anno CIↃIↃCCVI. Dedimus hoc opusculum laudabili et gloriae ac probitatis plenissimo instituto, quo munificentissimus PORVSSIÆ REX, inaudito adhuc in Germania exemplo, de aerario cogitauit, unde prospiceret emeritorum militum indigentiae. Censuum ac redituum genera uaria inuenerant uarii cogitando: quibus remediis cogi possent nummi, qui responderent militum honestae missionis numeris ac multitudini. Accesserant consilia noua, aedium extruendarum uel Halae in Mauritiburgo uel Lenini uel Corini uel alibi, in quibus emeritorum contubernia, rite ordinata et disposita, constituerentur. Fuerunt itaque huius consilii patroni nobis auctores, ut, post rationes et iura, exempla conquireremus omnis aeui ac regnorum, ubi locus unquam fuisset ualetudinariis emeritorum. Praestitimus utrumque. Nam conduximus ex antiquitate non solum omnis generis ualetudinaria; sed etiam indice digito ostendimus fontes, huic largitati aperiendos. Cum res hinc inde ueniret in deliberationem, tandem magis consultum est uisum, impensis parcere in aedibus, hoc fine extruendis. Neque sine ratione causaque. Principio enim eius instituti domus, magnitudinem requirit palatii regalis, qui sumtus immensos nummos absumerent exhaurirentque, qui utilius destinantur emeritorum militum alimentis. Deinde magna aedificia etiam in conseruando et reparando sumtuosa esse solent quotannis, quibus impensis si parcere licet, iterum illae prodesse possunt honesta missione decoratis militibus ad uictum et cultum. Porro uti in se graue est, in beneficio accepto, adscribi glebae et loco: ita intelligitur re ipsa, saepius militem patrios lares requirere, a suis inuitari ad beneficentiam, quandoque ei paternorum bonorum aliquid superesse, quibus omnibus destitueretur ille, quem agere oporteret praesentem in ualetudinario. Quapropter sapientissimi regis sententia fuerat haec: praestare consilia, ut, omisso palatio, militibus ualetudinariis adsignarentur numi ad alimenta, quibus illi uiuerent, ubicunque illis conduceret. Ceterum hoc de opusculo potest affirmari, quod illi, ob argumenti insolentiam et nouitatem, multum olei insit et operis.

§. 21. LOTHARINGIA VINDICATA ADVERSVS ADSERTIONES GALLORVM CASSANI ET PVTEANI anno CIↃIↃCXCVII. Cum iter meditarer ad Risuicensem pacificationem, opusculum hoc prelo dedi, ut esset aliquid, quo forte legatis, patriae amantibus, innotescerem. Non fefellit me spes. Post enim, quam Caesareus legatus, XXII. *LOTHARINGIA VINDICATA aduersus Gallos anno 1697.*

comes STRATTEMANNVS, lucubratiunculam legiſſet, auctor fuit SCHWARZENBERGICO principi iuueni, ut me itineris ac uitae haberet ſocium ac otii pacificatorii conſortem. Etiam comes de SEILERN cenſura ſua adprobauit diſſertatiunculam fecitque, ut illa in Belgio recuderetur redderetur que BELGICE et GALLICE Hagae comitum. Duriſſimum fuerat enim, quod a Lotharingiae duce, herede, requiſiuerant Galli. Scilicet liberum perLotharingica,quaqua uerſus iter fieret, militarem tranſitum, ne prouincia eis impedimento eſſet, quoties uel in Belgas uel in Hiſpanos uel in Germanos uellent irrumpere. Deinde moenibus ac milite nudata loca munita quaeque et ciuitates, in iisque ſedem principalem Nanceium cetera. Doluit ingemuitque has iniurias legatus Lotharingicus, ſenecta confectus, conſcius rerum omnium tragicarum et Caroli infelicis, patria extorris, fidiſſimus comes. Pollicitus ipſe fuerat alia plura, quibus opuſculum, in nouiſſimis praeſertim factis ac conuerſionibus,acceſſione non poenitenda adaugerem. Sed, pacificatione, maturius, quam ſpes fuerat, abrupta finitaque, fieri non potuit, ut, quod promiſſum fuerat, a ſene ualetudinario praeſtaretur. Memini tamen aliquorum, quae ab illo accepi ſermone. Scilicet pollicitum eſſe Galliae R. principi ſuo plurima, ſi quidem daret ſe in eius clientelam aut Lotharingiam cum prouincia Galliae alia eſſet commutaturus. In quibus praecipue fuerint: duplicati reditus; proedria poſt principes Burbonios; his extinctis ſuccedendi ſpes in Galliae regno, et quae fuerint reliqua. Quibus omnibus CANON, adminiſter, taedium attulerit apud principem, uno uerbo ita eum compellando: NVM GAVDERET, GALLIAE REGIS AGERE STIPENDIARIVM? Quod idem eſſet, quam uaſallum. Quo uerbo inſtar fulminis fuerit percuſſus,ut facti poeniteret et Pariſiis aufugeret. Deinde multum doluit ſenex legatus, Lotharingiam a Germanico imperio auulſam eſſe factamque ita inermem. Se conſultorem principi fuiſſe ſemel iterumque, ut de reditu cogitaret ad comitia frueretur que tegmine ac tutela S.R.I. Sed indignum uideri Lotharingiae duce,principum collegio eum adſcribi. In quo tamen iterum de praecedentia immanis foret diſceptatio. Fidentiſſimum ſe eſſe,fore,ut principum S. R. I. numeris iterum accedat Lotharingiae dux, ſi quidem eum cooptare uellent in collegio archiprincipum electorum. Quem locum omnino mereatur. Partim quod etiamnunc, inſtar Burgundiae quondam ducis, ſibi proedriam uindicet cum ante liberas quasque reſpublicas, tum ante principes electores. Addidit LOTHARINGICVS CATO: ſibi etiam hoc ex hiſtoria Lotharingiae non ignotum. Quod olim fuerit in numero PRINCIPVM ELECTORVM LOTHARINGVS, qui non ſolum in antiquiſſimis temporibus interfuerit COMITIIS, Caeſareae electionis cauſa inſtitutis, ſed etiam in primariorum ordinum collegio, quod hodie audiat electorale. Quid? quod eo ipſo egerit non minus S.R.I. ARCHIOFFICIALEM Lotharingus. Quod ex WITTEKINDO conſtet: qui clare ſcribat, LOTHARINGVM ARCHIOFFICIALEM S.R. I. egiſſe PRIMARIVM et OMNIA, ut uerba eius ſunt, PROCVRAVISSE. Quae cum ita ſint, Lotharingiae ducem non fieri demum electorem, ſed priſtinam eum ELECTVRAM recuperare. Eodem plane iure, quo locum ſuum in comitiis collegioque archiprincipum electorum repetierit rex Bohemiae. Nihil ergo obiici poſſe Lotharingiae duci, quam a Germania factam emancipationem et ſupremum, quod nactus ſit, imperium. Verum ideo auctus ſumſiſſe, illius dignitatem, tantum abeſſe, ut ideo poſthaberi nunc debeat principibus electoribus. Quibus olim, imperio clientelaris, ordine fuerit praelatus. Taceo alia. Sit tamen memor B. L. opuſculum iuuenile eſſe, ſcriptum ac editum, dum auctor eſſet in procinctu. Quo ſtatu etiam uenia eſt militibus, ſi quid parum agant meditate.

§. 22. ACADEMIA, VILLA PLATONIS, CVM NOVA HALENSIVM FRIDERICIANA collata an. CIↃ IↃC XCII. Non riuulos hic ſecutus ſum, ſed fontes, ſcriptores Graecos, poetas, ſcholiaſtas, hiſtoricos, philoſophos, quos eo tempore legi, partim a SCHVRZFLEI-

XXIII. *ACADEMIA PLATONIS collata cum Fridericiana anno 1692.*

FLEISCHIO, doctore meo, partim a DASSOVIO musarum nostrarum usibus commodatos, ex supellectili STOLBERGIANA. Quos libros post ipse nactus sum, quam bibliothecam aere redemissem IOACHIMI KVHNII, Argentorato huc translatam. Scilicet cum Vitebergae agerem, in deliciis fuerant litterae humaniores, quibus omnia alia posthabui in scholis Schurzfleischianis. Ex quo igitur anno CIↃIↃCXCII. b. m. STRYKII suasu hortatuque petii Fridericianam, non adultam, sed demum nascentem, primi speciminis loco, argumentum hoc elegi, quod pariter faceret ad origines academicas. In quo themate solicitius sum uersatus, quod uiderem, quicquid dictum ea de re a scriptoribus academicis adhuc, dictum esse parce. Cum tamen mereretur Platonis uillula haec, ut in umbratilia illius inquirerem, cui bonarum mentium domicilia et officinae instructiores quaeque hodie etiam debent referuntque acceptum ortum, nomen, figuram causamque. Cuius adeo iure meritoque repetenda foret ueteris memoriae paulo explicatior recordatio. Dedit opusculo locum litteratissimus HEVMANNVS in bibliotheca Graeciae scriptorum argumenti singularis. Neque tamen inficiamur, rationem dicendi in eo adolescentiari. Ante aliquot annos similis argumenti scriptor, quem ex Heinsiana redemit duobus aureis Frid. Bened. Carpzouius, in nostras uenit manus. *Hieronymus* MARTANGA, *Panormitanus, e congregat. Cler. reg. theologus* DE ACADEMIA SYNTAGMATA VII. edit. *Panhormi anno 1637. in 4t.* Voluimus hoc opusculum, alphabethi unius, nostro addere, quod repertu rarissimum nostrisque uicinum. Sed non licuit nobis, dare leges alienis impensis. Accedit, quod auctor illius uere sit inter theologos mysticos, qui SS. triadem aliaque scholae diuinioris conferre uult cum ACADEMIA, LYCAEO, PORTICV, GYNAECEO, GYMNASIO, AREOPAGO, PRYTANEO aliisque philosophorum umbris ac locis, quae in ueteri Graecia, Italia, Siciliaque describit. Taceo alia, quae eius lectioni adferunt taedium.

XXIV. *VITA AETERNA per rationem et historiam an. 1696.*

§. 23. VITA AETERNA EX RATIONE GENTIVMQVE CONCENTV DEMONSTRATA ann. CIↃIↃCXCVI. Credimus argumentum fide, alimur eius spe, sensu eius tangimur, christi lumine perfuso pectore, uotis animisque anhelamus eoque contendimus mortales omnes, frui demum sedibus ac bonis uitae alterius. Praestat hoc animi pabulum rebus aliis omnibus estque condimentum in aduersis, quo leuamur solatio, erigimur, depellimus moerorem, abstergimus fletum, luctum, perferimus aerumnas et casus rerum huius aeui intrepidi, de hoc perfugio et asylo diuiniori, ceu porta, in procellis et naufragio, certi. Grande beneficium est, posse mori. Id est, euadere et eludere hominum malorum hostiumque pericula, ausus, cruciatus, diritatemque: sed illud maximum rerum futurarum mactari dulcissima praesensione. Qui ergo gentium uniuersarum huius doctrinae concentum offendi historicus et philosophus, intellexi non contemnendas eius rationes. In utroque uirium feci periculum et ex utraque sparta prodii in arenam. Satis feci dubitationibus, quae meum quondam animum excruciarunt, futura cogitando. Scripsi igitur mihi. Vtinam aliis eadem suboriatur lux, nostra legendo, euellatque piis mentibus scopulos incuriae, obstinationis et diri furoris, extinguendi in se numinis sensus.

XXV. *De iure ANGLORVM IN GALLIAM an. 1693.*

§. 24. DE IVRE ANGLORVM IN GALLIAM ann. CIↃIↃCXCIII. eo tempore scripsi, quo Guilielmus Britanniarum rex sibi in animo proposuerat, ante non discedere ab armis et pacem facere cum Gallis, quam recuperasset Caletum aut in ora oceani locum permunitum alium, unde Britanniae regno esset aditus aeternus in Galliam, ad praestandum auxilia subditis in religione et libertate oppressis. Duo igitur opuscula scribere decreueram hoc eodem fine. *Primum* de Anglorum iure in GALLIAE REGNVM VNIVERSVM; quod excipere deinde debuit *alterum*, de Gallicis prouinciis, olim Angliae regi clientelaribus et tributariis. Scilicet praepotentibus ducatibus PICARDIAE; NORMANNIAE; ANDEGAVENSI; PICTAVIENSI; GVIENNA uniuersoq; tractu ac territorio BVRDEGALENSI. Primo in publicam lucem edito, ad alterum inprimis me litteris humanissimis

simis excitauit Samuel Pufendorfius. Partim, ut constet, non frustra *Britanniae monarchan*, adpellari *Galliae regem* hocque nomine gaudere in titulo; partim, ut PVTEANO; CASSANO; BLONDELLO; AVBERIO aliisque scriptoribus in praetensionibus, Galliae regi adserendis, impudentissimis alia iura recuperatoria meliorum causarum reponerentur. Fuerunt etiam in Angliae regno, qui, legato Brandeburgico auctore, argumentum hoc commendarunt ordinibus. Sed dum protrahitur tempus; scena etiam rerum mutatur et spes, Galliae regi, quae dixeram, eripiendi, prorsus decollat: parum e re fore, credidi, inchoata perfici et absolui, praesertim studio iuuenili.

XXVI. *HISTORIA SINE PARENTE an. 1693.* §. 25. HISTORIA SINE PARENTE an. CIↃIↃCXCIII. Dum historiam docerem iuuenis non generalem tantum; sed hodiernorum praesertim singularium regnorum Europae uniuersae: piguit taeduitque; in omnibus origines regnorum desiderari non solum; sed, ad explendas lacunas, substitui etiam fabellas et figmenta. Atque ita fugere historicos doctam illam ignorantiam, quam hominibus doctis tantopere commendauit Nicolaus Cusanus, ille purpuratus. Inde enatum scriptumque est opusculum hoc, deinde saepius iterumque, inscio autore suo, recusum.

XXVII. *VITA AVRELII PRVDENTII poetae 1691.* §. 26. VITA AVRELII PRVDENTII CLEMENTIS V. C. an. CIↃ IↃC XCII. Meditatus fueram iuuenis, ueterum poetarum Christianorum describere uitas, ad quod institutum impulerat tum animum meum hospes meus KIRCHMEIERVS, orator et professor, Viterbergae. Initium feci a mellitissimo Prudentio. Sed eodem anno in b. m. STRYKII comitatu me contuli in Fridericianam. Vbi ratio studiorum aliter fuerat ineunda, cum uictus esset requirendus ab institutione academicae iuuentutis, natalium maxime illustrium. Apud quam parum ualuerunt ueterum poetarum commendationes.

XXVIII. *DE IDOLIS SLAVORVM 1691.* §. 27. De IDOLIS SLAVORVM *dissertationes tres Vitebergae institutae an. 1691.* Qui tum argumentum hoc respondit, ille causam mihi dedit ad illius lucubrationem. Erat enim Venedae siue Slauicae linguae peritus, unde multa lumina eius populi historiae et studio antiquitatum. Ad quam addiscendam ipse in me excitauit desiderium: cum nullus uere in Vitenbergensi principatu eique uicina Marchia locus esset, cui ipse nesciret etymon et nominis deriuationem ac significatum aperire. Quae res et alios et me ipsum, qui adolescentiae annos uix egressus fueram, insigniter oblectauit. Accessit, quod Poloni, Hungari et Transsyluani, qui tum Vitebergae egerant, fidenter adfirmarent suoque firmarent exemplo, Venedae linguae gnaro facile esse ad intelligendum sermonem uniuersi propemodum orientis. Sed Halenses musae, quas breui post salutaui, relicta Leucorea, causae fuerant conuersionis, mutationis, nouaeque studiorum periodi.

XXIX. *ENCOMIVM HALAE SVEVORVM S. R. I. ciuitatis 1688.* §. 28. ENCOMIVM HALAE SVEVORVM S. R. I. CIVITATIS PATRIAE an. CIↃIↃCLXXVIII. Lucubratiuncula haec adolescentis est, qua patriae et gymnasio dixi ultimum uale. Destinauerat me pater uitae militari, quam ille et olim coluerat, aliis fortunatior, et in senectute habuerat in eam delitiis. Sed restitere matris preces et lachrymae, uota item consanguineorum, qui inter primarios istius reipublicae proceres et uiros consulares. Ita ergo factum est, ut proficiscerer in academiam ad bonarum litterarum mercatum. Noli, inuidere locum pagellis hisce. Historiae sunt, docet uero semper aliquid historia.

XXX. *COMMENTARIA rerum HALENSIVM S. R. I. ciuitatis an. 1699.* §. 29. COMMENTARIA POLITICA RERVM HALENSIVM S. R. I. REIPVBLICAE an. CIↃIↃCXCIX. Qui adolescens historiam patriae oraui in epitome; eius iura repetii in maturiori aetate, decennio fere post. Est uero rerum Halensium adparatu supellex mea longe nunc, quam olim, instructior. Postquam uolumen nactus sum, ex chronicis Halensibus congestum *Danielis* TREVTWEINII; *Ioann.* BERLERI; SCHLEZII; SENFFTII, S. R. I. nobilium; SCHENKENSTEINII; *Ieremiae* SVEVI; *Georgii* WIDEMANNI syndici Combergensis, et praecipue *Iohannis* HEROLDI, patre oriundi Ioanne Heroldo. Qui filius erat eiusdem nominis Ioannis Horoldi a Raibach, uiri patritiae nobilitatis, an. CIↃCCCCVII. demortui. Egerat noster antistitem *Reinsbergensem* et post sacri collegii

diui Michaelis *decanum* an. CIↃ IↃ XLIX. atque octoginta annos natus decessit anno CIↃ IↃ LXII. die XIV. mens. Nouembris. Postquam chronicon patriae, rebus memoratu dignissimis refertum, absoluisset. In codice meorum miscellaneorum habentur *principio* historia Halae; *deinde* descriptio aedificiorum ac urbis; *post* geographia territorii reipublicae, dynastiarum, praefecturarum, oppidorum, arcium, pagorum, uillarum, cetera; *praeterea* catalogus illustrium et nobilium eius orae familiarum; *post* insignium heraldicorum, locorumque imagines et picturae. Vt omnino e re esset, uel has schedas edi uel ex illis scribi opusculum huius argumenti. Nisi quidem proceres reipublicae huius mallent: eandem latere, quam trahi in lucem. Fugiunt enim oculos irretortos.

XXXI. *De iure SVFFRAGII R. BOHEMIAE anno 1709.*

§. 30. DE IVRE SVFFRAGII R. BOHEMIAE, anno CIↃ IↃCC V. RECVPERATI IN COMITIIS anno CIↃ IↃCC IX. Stomachor doctrinas illorum, qui, nugis decepti speculatoris Saxonici, Bohemiae regem numero excludere uolunt principum Germaniae, suffragatorio iure in imperialibus comitiis. Hoc inani tegumento, quod, cum sit Venedae prouinciae dominus, agere nequeat in Germaniae ordinum societate. Aliter decretum comitiale an. CIↃ IↃCC V. his fere conceptum uerbis: *Suffragii Bohemici in comitiis S. R. I. uetustissimam esse memoriam, omni aeuo celebrem. E re igitur imperii fore, si Bohemiae R. ad comitia rediret suffragator, a quibus paulo absuisset.* Offendi aliquos, qui hanc imperii sententiam ad sensus magis Austriacae domus scriptam esse, dixerunt aut cauillati sunt, quam ad historiae genuinae ueritatem. Arripui igitur calamum aduersus hos et clare docui; Bohemiae regem inde ab Henrici aucupis tempore imperii comitiis interfuisse; sustinuisse in illis locum; egisse suffragatorem; ordinibus et statibus imperii omni aeuo fuisse accensitum. Discussis contra sentientium gerris de Veneda gente. Non enim populi hi fuerunt peregrini, sed in imperii societatem cooptati; prouinciae quoque datum hoc fuerat, quae nullo non tempore Germanica; ipsis principibus ac regibus Germanico imperio clientelaribus. Prodest haec doctrina Austriacae domui quam plurimum, quae, Bohemici regni causa, nunc interest conuentibus omnibus archiprincipum electorum. A quibus duobus abhinc seculis eam oportuit abesse. Breuiter, siue nunc ordines imperii deliberent in conuentu electorali siue in principali, proram ubique ac puppim facit Austriaca domus. Memini me a rerum Germaniae perito administro audiuisse, non dubitaturam Austriacam gentem, ipsam etiam Hungariam addicere Germanico imperio, si quidem ita fieri posset, ut adpellaretur Hungaricus nouus elector. Quicquid sit, consilii magis, quam iuris rationes sub Leopoldo Caesare obstiterunt, quo minus ipse Bohemicum inter principes electores suffragium comitiale recuperaret. Sed gloria perfecti operis relicta esse uidebatur meritis ac manibus IOSEPHI, ad memoriae et gratiae immortalitatem.

XXXII. *De PHILOSOPHIS CAVTE LEGENDIS anno 1698.*

§. 31. DE PHILOSOPHIS CAVTE LEGENDIS anno CIↃ IↃC XCVIII. Cum anno CIↃ IↃC XCV. in hac Fridericiana uocarer ad docendam philosophiam, illud intellexi, diuinorum dogmatum studiosos plurimos ab ea discenda tantum non abhorrere. Partim, quod crederent, humanis artibus et auctoribus paganis opus non fore homini christiano ad credendum et intelligendum sacrarum pandectarum edicta; partim, quod nollent, temporis aliquid detrahere sacrarum litterarum tractationi; uel tamen ante mallent theologorum scholas absoluere, quam cogitare de philosophicis; partim, quod eorum aliqui apertis uerbis dicerent, sapientiae humanae noemata aliena longe ab illis esse, quae suggereret animis pagina sacra, et numen diuinum et, quod magis est, etiam magna acerbitate inueherent in philosophos, quod dixerant, sophistas, patres et patronos haereticorum adeoque atro calculo notarent, quicquid suggereret ratio et argutiae humanae. In theoreticam inprimis philosophiam tela eius generis emiserant, quam omnino uoluerant exulem e republica christiana. Contra aliae academiae iuerant in omnia alia. Nefas et piaculi instar ibi fuerat, SARAM uenire salutatum

lutatum, antequam ſibi familiarem atque amicam reddidiſſet HAGAR ancillam eius, interpretem, internuntiam et conciliatricem. Primitiae igitur annorum et nummorum in academiis datae collegiis DIALECTICIS; LOGICIS; METAPHYSICIS; PNEVMATICIS; NOOLOGIAE; GNOSTOLOGIAE aliarumque eius generis nominibus ac artibus proficiendi ac diſcendi in ſpem futurae obliuionis. Omnium humeris impoſitum fuerat hoc iugum, ſiue pauperes eſſent ſiue diuites ſiue tardi ſiue felicioris ingenii ſiue decurrere ſtadia academica uellent ſiue ire lentius et meditato greſſu. Ita autem accidit ſaepe iterumque, ut, qui theologiae cultores audiuerant, ſaepe in patriam ex academiis reuerterentur, cum biennium dediſſent ARISTOTELI, THOMÆ et SCOTO, parum uero temporis aut nihil MOSI et PROPHETIS. Vtrumque igitur abuſum et inter nimium ac parum admiſſa facinora notare et redarguere inſtitui diſſertatione hac *de philoſophis caute legendis.* Trium uero partium fuerat opuſculum, quarum prima tantum ad finem perducta fuit. Reliquae duae in ſchedis latent. Quas deinde non ſine conſilio ſuppreſſi. Quod his grauis offenſa, leuis gratia.

XXXIII. *ERVDITIO QVADRIPARTITA ann. 1711.* §. 32. HISTORIA ERVDITIONIS QVADRIPARTITAE ann. CIↃ IↃCCXI. Hoc opuſculum ille ſcripſit, qui argumentum, me praeſide, in publica arena reſpondit. Auctor fui artium candidato, ut in ſcribendo eſſet intentior et amplior: ſed ipſe, impatiens morae, feſtinare maluit, quam alios plures auctores, huc facientes, legere. Spem fecit ſecundarum curarum, ſed in his eum fata praeuenerunt.

XXXIV. *De PRAESCIENTIA DEI an. 1695.* §. 33. AN PRAESCIENTIA DEI REBVS ADFERAT NECESSITATEM anno CIↃ IↃCXCV. Retuli in hoc ſcripto omnia ad conſcientiam, cuius pondus omnino maximum ſenſi in hoc argumento. Vtinam maior hic animi humani uis ad penetrandum et intelligendum. Facilius certe in utraque parte, dubia excitare, quam tollere. Quicquid ſenſeris de PRAESCIENTIA DEI, neutrum fiet ſine ſcopulo et ſcrupulo. Quaeſo! creatura, qui ſtatuerit ſcientiae limites creatoris: ſed quae ratio coegerit in harmoniam, praeſcientia certo definitum eſſe et tamen contingere forte caſuque. Ego repoſui his, quae potui, animi quadam fiducia, tenebris neque dum omni parte diſpulſis. In epitome etiam conſpici poſſunt, quae ex ſolido inſtitutoque alii diſputarunt de hoc argumento in uoluminibus librorum maximis. *Gabriel* PENOTTVS in libertatis humanae propugnaculo; SVAREZIVS de ſcientia Dei et, qui in hos ſcripſit, *Guilielmus* TVISSE de ſcientia media. Illuſtris LEIBNITII theodicea noua utitur in his etiam methodo. Sed haeret aqua in praeſcientiae diuinae et libertatis humanae uinculo ſincero. Haerebitque usque dum ex uinculis euolauerimus et, regno opinionum relicto, peruenerimus in regnum lucis et ueritatis.

§. 34. DE RATIONALI PHILOSOPHIA APVD ARABES ET TVRCAS anno CIↃ IↃCXCIX. Ex quo philoſophiae profeſſor nominatus ſum, id egi, ut POLYHISTOREM ederem LOGICVM, METAPHYSICVM, PNEVMATICVM et PHYSICVM, id eſt, omnium harum ſcientiarum hiſtoriam, ſectas et rationes diuerſas. Deſideraui enim illud maxime in *hiſtoriae philoſophicae ſcriptoribus*, quod non irent per *ſingulas* diſciplinas *ſigillatim*, ſed ſcriberent de omnibus tantummodo uniuerſim. Quapropter eclectico philoſopho admodum difficile, ad intelligendum cuiusque philoſophi in quaque diſciplina principiorum ordinem et nexum. Ego itaque mihi propoſueram, ſingularium diſciplinarum ſingularem inire rationem. In quaque nominare eius inuentores; poſt etiam illos, qui eam uerterint in melius, aut peius; qui protulerint illius limites; qui nouorum in ea dogmatum auctores; diuerſis principiis, quae rationes, momenta, commoda et damna litterariae reipublicae. Ita enim eclecticus philoſophus, in quauis arte, in uno habet conſpectu omnia eique tum facile ad ſecernendum ac ſeparandum deligendumque illa, quibus ſcenam ſuam reddere poteſt inſtructiorem. Illuſtris LEIBNITIVS omni ratione adprobauit inſtitutum ſym- XXXV. *De LOGICA TVRCARVM 1699.*

ſymbolaque ſua eſt pollicitus in ſingulis diſciplinis. Sed alii putarunt, ſingulorum indagationem et explicatus fore difficillimos et uix habituros exitum. Quos ut re ipſa refellerem, in Arabum illa dialectica ſpecimen edere uolui, ceu in argumento, quod cum ſterilitatis, tum obſcuritatis ergo, poſitum fere eſſet extra ſpem. Poteſt certe ex eo intelligi, quam ſedulus ego et cupidus fuerim, abſoluere ea, quae congeſſeram et conquiſiueram ſtudio ſingulari. Sed ad HISTORICI MVNERIS ſpartam uocato breui poſt, uertenda uela et alio remigandum.

XXXVI. *De MVLTIPLICI METAPHYSICA an. 1695.* §. 35. De DIVERSITATE MVLTIPLICIVM METAPHYSICORVM an. CIↃ IↃCXCV. Quod de polyhiſtore Logico proxime dixi, illud hic repetendum de POLYHISTORE METAPHYSICO, qui Logicum debuerat ſequi. Doctiſſimus BEIERVS, primus Fridericianae prorector, theologus ſcientiſſimus, ſectator Muſaei, theologi plurimum philoſophantis, auctor mihi adiutorque fuit in hoc genere inſtituti. Quo etiam fine e bibliotheca, philoſophis bene inſtructa, libros ſuppeditauit, ne, quos conſulerem, deeſſent. Voluit autem, ut ante lineas ducerem, quam animum darem pleniori ſyſtemati. Geſſi morem doctori, in his lucubratiunculis. Sed ex quo Halenſibus muſis ualedixerat, re ipſa ſenſi, pretium in noſtris umbris non fore huic adparatui. In quibus omnium aures perſonabat πολυθρύλλητον: *Philoſophandum paucis. Nam omnino haud placet.* Fuerat igitur meum quoque conſilium, ea in re parcere oleo, tempori inſeruire et operas dare rebus, quarum eſſent pretia. Atque ita cauſas habes primae et ſequentium laciniarum. Quae tantum faciunt ad repetendam ueteris memoriae et muneris recordationem.

XXXVII. *De MAGDEBVRGICO PATRIARCHATV an. 1707.* §. 36. DE PRIMATV GERMANIAE MAGDEBVRGICI ARCHIEPISCOPATVS anno CIↃ IↃCCVII. Cum tabulario principali eſſem praefectus, reperi de MAGDEBVRGICO PRIMATV ET PATRIARCHAE GERMANICI HONORE inſignia monumenta. Dolui igitur et demiratus ſum, fieri potuiſſe, ut haec omni propemodum memoria exciderent tam Germaniae noſtrae, quam extraneorum hiſtoricorum atque iuris ſacri, publici et ciuilis doctorum. Vt plures eorundem dubitare inciperent: ESSETNE GERMANIAE SVVS PRIMAS, uti omnibus aliis regnis orbis chriſtiani uniuerſi. Deſtinaueram principio illuſtri huic argumento librum ſingularem, cum diplomatum, chartarum et teſtimoniorum largiſſimo adparatu; in ſchedis meis conducto. Fuit autem, qui hanc cauſam reſpondendam ſuſcepit, iuuenis doctus, induſtrius et facundus, mihi conſultor, ut uela contraherem, ne exiret opuſculum limites acedemicae diſſertationis. Parui eo procliuius conſilio atque, omiſſis auctorum nominibus ac teſtimoniis, rem hanc et eius iura deſcripſi; quoniam apud animum mihi propoſueram, olim notitiam dare Magdeburgici archipraeſulatus uniuerſi. Cui prodromi inſtar, praemittere uolui ſingularia argumenta, collecta congeſtaque in miſcellaneis huius principatus excerptis. I. de IVRE PRIMATVS; II. de BVRGGRAVIATVS *ſubfeudo archiepiſcopali;* III. de PRAECEDENTIA et RECTORATV Magdeburgici antiſtitis in principum collegio comitiali; IV. de ADVOCATIA Magdeburgica in BORCHORSTENSE coenobium uirginum nobilium, Monaſterienſi antiſtiti uicinum V. de Magdeburgico PALATINATV, Caeſarum priuilegiis firmato et alio palatinatu SOMERSENBVRGENSI; VI. de ſanctis et numero DIVORVM adſcriptis Magdeburgici praeſulatus; VII. de canonicis CARDINALIBVS Magdeburgici praeſulatus; VIII. de ARCHIPRINCIPATIBVS, PRINCIPATIBVS, COMITATIBVS, PRAESVLATIBVS ac dynaſtiis extra curtem, Magdeburgico antiſtiti clientelaribus, in Rheni uicinia, Weſtphalia, Belgio, Friſia, Thuringia, Bohemia, Luſatia, Sueuia, Franconiaque; IX. de CLAVSI TERRITORII IVRE Magdeburgici antiſtitis Thuringiam uerſus Saxoniam Vandaliamque; X. de MAGDEBVRGICO RECTORATV in pago inferioris Saxoniae, ſeculo XV. uetuſtiori; XI. de hereditariis et curialibus Magdeburgici antiſtitis OFFICIALIBVS, Germaniae praepotentibus principibus; XII. de LANDSASSIATV aut prouinciali nexu

COMITATVS MANSFELDENSIS; XIII. de nugis et gerris immediati cum S. R. I. nexus MAGDEBVRGI et HALÆ, XIV. de STAPVLA Magdeburgica, XV. de MAGDEBVRGICO dominio Albis fluuii usque ad oceanum, XVI. de Carolino PRIVILEGIO MAGDEBVRGICO aduersus cuiuscunque generis PRAESCRIPTIONES, etiam IMMEMORIALES, XVII. de falsis originibus SCABINATVVM HALENSIS ET MAGDEBVRGICI, ab antistite, non Caesare pendentium, XVIII. de PRAESIDE SAXONICI IVRIS, 1) prouincialis, 2) beneficiarii, 3) ciuici seu Weichbildici, archipraesule Magdeburgico, XIX. de Magdeburgici tractus iure SALINARVM, Halae, Gibichensteini, Salzfurthi, Stasfurthi, Schoenbeckiae, Suldorfii alibi, XX. de iure CATARACTARVM Magdeburgico in Salae fluuio, nauigationi aptato ante duo secula; XXI. de CARBONIBVS FOSSILIBVS, ante duo secula erutis in tractu, Halae uicino, XXII. de PRAECIPVI IVRE Magdeburgici ducis in RECVPERATORIO IVDICIO DOMANIORVM, XXIII. de BENEFICIARIO iure Magdeburgicae prouinciae, XXIV. de COMITIIS PROVINCIALIBVS, olim institutis, XXV. de discriminibus FISCI et AERARII in Magdeburgicis, XXVI. de pretio PALLII, CRVCIS, CONFIRMATIONIS, ANNATARVM in Magdeburgico praesulatu, XXVII. de SVFFRAGANEIS Magdeburgici antistitis EPISCOPATIBVS, 1) Merseburgensi, 2) Misnensi, 3) Zizensi, 4) Brandenburgico, 5) Lebusensi, 6) Hauelburgensi, 7) Caminensi, 8) Poloniae, 9) Bohemiaeque antistitibus et aliis quibusdam, quorum memoria superest in tabulario, XXVIII. de conuersione ARCHI-EPISCOPATVS IN DVCATVM et eo facientibus iuribus et quarta inprimis sacrorum collegiorum, XXIX. de NVNDINARVM IVRE HALENSIVM, uetustiori longe, quam Lipsiae uel Numburgi priuilegia, Caesaribus largitoribus, quorum plenae fidei supersunt instrumenta, XXX. de SACRIS RELIQVIIS DIVORVM, Moguntiam translatis, spoliatione ALBERTI purpurati, cui thesauro non superstitio tantum pretium facit, sed aurum, argentum, gemmae, regalis adparatus, XXXI. de ORIGINIBVS FRIDERICIANAE eiusq; singularibus priuilegiis, XXXII. de ORPHANOTROPHII ET PAEDAGOGII Glauchensis non tam originibus, quam originum portentis, XXXIII. de Magdeburgici praesulatus COENOBIIS, XXXIV. de COMMENDIS in Magdeburgico archiepiscopatu ordinum TEMPLARII, TEVTONICI, IOANNITICI, XXXV. de SACRIS CONVENTICVLIS et fraternitatibus calanticis, roseae crucis, generis alius, XXXVI. de Magdeburgicis PSEVDO-PROPHETIS, XXXVII. de iure RECVPERATORIO prouinciarum, quondam archipraesulatui parentium Magdeburgico, XXXVIII. de controuersiis REGVNDORVM LIMITVM ET FINIVM, XXXIX. de quatuor ab archiepiscopatu quondam diuulsis dynastiis GVERFVRTHO, DAM, BVRG, IVTERBOCK, XL. de Magdeburgicis olim subfeudis GOMMERN, RANIS, ELBENAV, GOTTAV, XLI. de iuribus PRAEPOSITVRAE ET DECANATVS Magdeburgici, XLII. de IVRIBVS QVARTAE pauperum et adsignationis Westphalicae, XLIII. de MENSIBVS PAPALIBVS et sacri collegii, XLIV. de PRECIBVS PRIMARIIS, XLV. de PRAEBENDIS COLLEGIATIS in archiepiscopatu, XLVI. de tribunali quondam sacro der OFFICIALEY, XLVII. de PROVINCIALI REGIMINE, XLVIII. de hodierno IVRE PROVINCIALI, XLIX. de rebus facientibus ad POLITIAM dem commissariat; L. de concilio principalium redituum CAMERAE, Magdeburgicae et Halensis, LI. de Magdeburgica et Halensi re quondam MONETARIA, LII. de Magdeburgici ducatus accessionibus MONTIS PETRINI siue sereni, EGLENSIVM ET ROTHENBVRGENSIVM dynastiarum, LIII. de fatis TABVLARII MAGDEBVRGICI tam principalis, quam sacri collegii, LIV. de caussis MODERANDAE SVMMAE in matricula imperiali, LV. de προεδρίας controuersia cum SALISBVRGENSI ET FVLDENSI, LVI. de tertia tributorum Bohemiae regni quondam Magdeburgico antistiti adsignata, LVII. de iure LEGATIONIS A LATERE, LVIII. de priuilegio MAGDEBVRGICAE CIVITATIS a teloniis per imperium

rium uniuersum, LIX. de SYNODIS Magdeburgicis, LX. de STATVIS ROLANDINIS Magdeburgi et Halae, LXI. de Magdeburgici antistitis INVESTITVRA, LXII. de subditorum HOMAGIO, LXIII. de iuribus eorumque rationibus MOELLENVOGTIAE Magdeburgi, LXIV. de tabulis a Caesare donatae LIVONIAE uniuersae Magdeburgicis, LXV. de Magdeburgico VICARIATV tempore interregni, LXVI. de iure VENANDI et canes uenaticos alendi in coenobiis, LXVII. de MAGDEBVRGICIS historicis et annalibus codicum msctorum, maxime Parisini, LXVIII. de nexu clientelari WERNIGRODANI comitatus, LXIX. de LVSATIA Magdeburgicis clientelari, LXX. de foedere HANSEATICO Magdeburgicarum urbium, LXXI. de mutatione SACRORVM in Magdeburgicis et historia reformationis, LXXII. Quae in Magdeburgico tractu habita et aestimata sint NVMERO REGALIVM, LXXIII. de Magdeburgicis uetustioribus MONVMENTIS Venedis, Francicis, Germanicis, LXXIV. de rebus EXPORTANDIS ad extraneos, maxime re FRVMENTARIA Magdeburgi, LXXV. de rebus ALIVNDE necessariis, LXXVI. de ELECTIONE aut postulatione archiepiscopi Caesaris olim, mox sacrorum COLLEGARVM, LXXVII. de COLONIIS in ducatum, Palatinis, Heluetiis, Gallis, LXXVIII. de illustrioribus ducatus GYMNASIIS et scholis, LXXIX. de IVRIS in sago et toga CLARIS, LXXX. geographia VRBIVM, arcium, oppidorum, pagorum, LXXXI. de GENIO POPVLI et incolarum, LXXXII. de COELI CLIMATE et aeris ratione, LXXXIII. de HISTORIA NATVRALI ducatus, LXXXIV. de celerum cura et POSTIS, LXXXV. de re MILITARI, LXXXVI. de ARTIBVS, mercatura, COMMERCIIS, LXXXVII. de illustrioribus principum, comitum, nobiliumque FAMILIIS, Magdeburgico praesulatui clientelaribus et quae sunt generis eiusdem. Recitaui haec, ut in mentem uenere et manus. Vtinam otium esset, excutiendi et explicandi loculos hosce principalis tabularii meis, uigiliis et lectione omnis generis monumentorum magis instructos et amplificatos.

§. 37. De NOMINATORE HAERETICO AD PAROCHIAM an. CIↃIↃCCXVI. Ad hoc argumentum impulit me iuris responsum, ordinis iureconsultorum nomine et auctoritate, expeditum. Scilicet in iura et mores iuit in Germania nostra, ut Lutheranis ecclesiis Rcatholici et Lutherani Rcatolicis parochos praesentent, scilicet, sua opinione, orthodoxi heterodoxos heterodoxis. Vt uero mores hi nulli unquam aeuo auditi et cogniti fuerunt orbi christiano: ita omnino fit, ut plurima eueniant ideo, quae pertinent ad dedecus, notam ignominiamque coetuum christianorum et rerum iuriumque immanissimam perturbationem. Quid igitur in his casibus et procellis iura uelint consiliaque in S. R. I. illud quidem in hoc opusculo ostensum et declaratum. XXXVIII. *De IVRE NOMINANDI HAERETICVM ad parochiam, ann. 1716.*

§. 38. De SORTE SVFFRAGATORIA ECCLESIAE IN ELIGENDIS ANTISTITIBVS an. CIↃIↃCCXIV. Causam dedit huic opusculo candidatus academicorum priuilegiorum, in cuius gratiam opusculum produximus in publicam arenam. Scilicet contigerat ei casus, quo coetus elector iuerat in partes, ut utrinque demum submitterent sortis iudicio, sed patronus iure deuolutionis uti uoluit, quod sortis iudicia improbata essent pontificialibus decretis. Id ergo nobis fuerat agendum, suffragatorias sortes nihil improbi habere in coetibus christianis. XXXIX. *De SORTE SVFFRAGATORIA an. 1714.*

§. 39. DE IVRE ANNATARVM, PRAESERTIM PRINCIPIS EVANGELICI IN S. R. I. anno CIↃIↃCC VII. Illud ex *Germanicae nationis* CONCORDATIS constat, an. 1448. conuenisse Caesarem cum R. pontifice in has leges, ut ex praebendis Germaniae praesulatuum, quorum annui reditus XXIV. aureos florenos excedant, soluatur Romanae sedi tantum, quantum notatum sit in apostolico albo seu TAXA curiali. Ex quo autem sacra collegia Euangelicis symbolis ac ritibus accesserunt: ex eo hunc censum negarunt curiae Romanae. Vt igitur euangelici praesules, episcopi huius oneris aliquid sentirent, in Westphalica pace illud, eius loco, est surrogatum, ut illi in curia imperiali numerarent EXENIA clientelaria, dimidia parte maiora consuetis alias. Praesertim XL. *De IVRE ANNATARVM ann. 1707.*

quod ANNATAE quondam Caesaris fuissent, quae ita ad eius curiam uidebantur quodammodo rediisse. Quod imperator in *imperialibus* sibi sumpsit, illud, eodem iure, dominus territorii requisiuit a *prouincialibus praesulatibus* et sacris collegiis. De quibus credi poterat, soluturos eosdem procliuius et facilius principi suo annatas, quam peregrinae curiae Romanae. Praesertim cum Angliae regni aliorumque principum euangelicorum exempla essent, annati census sibi ac fisco uindicati. Quo in Germanico imperio praeiuerant duces Brunsuicenses, annatarum in praesulatibus sui territorii participes. Porussiae itaque rex, quod neglexerat adhuc in eo genere, eius rei iuriumque rationes sibi reuocauit in memoriam. Pollicitus autem est, ita collectos nummos adsignare militari emeritorum atque inualidorum aerario adeoque piis usibus illos consecrare. Ne tamen res aequissima argueretur alicuius nouitatis et insolentiae, generosissimus tum iuuenis *Samuel a* MARSCHALL, eques Porussus, qui potentissimo nunc regi est a secretioribus mandatis, animum adpulit, suasu hortatuque aulae regalis administri, ad hoc argumentum in lucem dandum et respondendum in publico conflictu. Atque sic excelsi animi cura industriaque opusculum hoc est conscriptum et adornatum. Neque, quod alii dixerunt, sine successu. Cum praesulatuum aduocatis et patronis facile nunc esset, ad intelligendum rationes momentaque huius postulati. Morem certe gesserunt omnes principali decreto transegeruntque de summa, quam penderent praestarentque. Qua sacrae spartae candidatos hodieque oportet se liberare. Saepe consultor fui auctori, uiro nunc illustri et excellentissimo, ut opusculum nouis adaugeat accessionibus. Verum ex quo ille in perpetuo regis comitatu, imo latere ac conspectu, agit uersaturque: porro nulla ei spes alicuius otii litterarii, quod dare posset opusculi nouis curis. Addidimus nos aliqua huic partui, bona cum pace sui parentis.

XLI. *DICA IVBILEORVM an. 1717.* §. 40. DICA IVBILEORVM APVD EVANGELICOS anno CIↃ IↃCC XVII. Non eo animo haec scripsi, quo legerunt turbida maleferiata capita. Quibus cum alii iam reposuerint, quae debebant reponi, porro non est, quamobrem illis animum attendamus. Cum dies XXXI. mensis Octobris an. CIↃ IↃCC XVII. feriandus esset, in memoriam repurgatorum sacrorum et Lutheri secularem, rectio penes me fuit Fridericianae. Ego itaque morem gessi cum legi prouinciali, tum patrum conscriptorum decretis, instituendo et ordinando, quod fieri conuenerat per triduum hoc seculare in templis et scholis. Programma ipsum, argumenti causa, quod sacrum fuerat, meo prorectoris nomine scripserat professor theologus, more scilicet, quem sequimur alias. Vti uero egomet anno CIↃ IↃCC. libellum edideram, de feriis secularibus IVDAEORVM; ROMANORVM; pontificum R. CATHOLICORVM, qui prodiit etiam curis secundis in uernacula: ita existimaueram, non fore praeter rem, triplicibus iubileis addere quartum EVANGELICVM aut Lutheranum. Non uero tum otii aliquid fuerat, quod interdiu aliis rebus possem surripere ad hoc scribendum. Oleo itaque opus et duabus uigiliis conficiendum institutum. Duo inprimis mihi proposueram in hoc themate, quae inuicem non sunt commiscenda. Primum fuerat iurisprudentiae consultatoriae, praestaret ne, omittere ferias seculares, quam celebrare: alterum religionis, qua colenda esset ceremonia secularis, a principe imperata. Scilicet, uti res ipsa docet, iubilea sacra Romae anno CIↃ CCC. excogitata ad emungendum orbis christiani ciues argento et nundinarias rerum diuinae gratiae pollicitationes, specie inanium ualidas: ita uel ipsum nomen iubilei coetibus purioribus moestum ac triste, odio dignius, quam imitatione. Exemplo quidem apostolorum et uetustioris ecclesiae, qui christianorum ferias hebdomadarias migrare maluerunt et in alterum differre diem, quam dicier illas Sabbatha, uerba Iudaica superstitione infecto et uitiato. Quod magis est, sacras aedes TEMPLA adpellari, decreto concilii prohibuerunt maluerunt que, barbaris illas uocabulis nuncupari ECCLESIAS, BASILICAS, DOMINICAS DOMVS, atque ita offendere aures, quam animos, commemoratione nominis, abusu deprauati. Eodem igitur

igitur consilio euangelici coetus nauseare poterant, non dico, debuerant, dies et annos iubileos. Hactenus pia desideria. Sequitur nunc imperatarum feriarum secularium cautio et prouisio. Ne infausti nominis contagio illas contaminaret atque illae secum traherent uel pontificias sortes uel alius generis dedecora et probra, fugienda in ritualibus euangelicis, ad prudentem simplicitatem reducendis ac reuocandis. Quod ubi fit, feriae seculares, si non suadendae et commendandae; ferendae tamen ita, nec improbandae et damnandae. Post centum annos num futurum sit tertium seculare Lutheranum, illud quidem definiuerit, si per fata licet, uentura posteritas. A qua meis tum consiliis, si quidem haec tantam aetatem tulerint, rogo ueniam polliceorque mihi facilem aut ipsam placidi coeli indulgentiam.

XLII. *DIFFERENTIAE IVRIS ROMANI ET GERMANICI ad prooemium institutionum anno 1712.*

§. 41. DIFFERENTIAE IVRIS ROMANI ET GERMANICI AD PROOEMIVM INSTITVTIONVM IVSTINIANAEARVM anno CIↃ IↃCC XII. Cum adhuc iureconsulti id agant, ut Romanas et Germanicas leges cogant in unam iuris harmoniam: ego in alia omnia iui, neque putaui fieri posse, ut perturbatae et parum sibi constanti patriae iurisprudentiae medela adferatur emergatque illa ex perturbationis et confusionis labyrintho, quam utriusque reipublicae legibus a se inuicem seiunctis ac separatis. Speciminis loco mihi proposueram Romani iuris libros elementarios IVSTINIANEAS INSTITVTIONES. In quarum commentariis ostendere uolui, quid aera distent lupinis, quid Latium ab Alemannorum institutis. Non arbitror, consiliis meis defuisse successus. Quodsi enim fuissent otia, filum inceptum pertexendi et absoluendi ea, quorum feceram initium, haud dubie patriae iuris elementa haberemus, magis integra et aliena a principiis peregrinis. Ex qua re, dici non potest, quantum lucis et ueritatis redundare queat in caussas patriae forenses. Plura nolumus praefari, cum re ipsa quilibet experiri possit, quae diximus, nostra legendo.

XLIII. *De uerbo MAIESTATIS et contentione ARMORVM et LITTERARVM anno 1713.*

§. 42. DE VERBO MAIESTATIS ET CONTENTIONE ARMORVM ET LITTERARVM anno CIↃ IↃCC XIII. Proximi opusculi est continuatio atque eius, quod diximus in praecedenti. Scilicet quamuis iuris Romani in Germania receptio facta fuerit in gratiam caussarum et hominum priuatorum: errore tamen et ignorantia cum interpretum iuris, tum curialium adsessorum factum est, ut publici etiam iuris argumenta uocarentur ad hanc saturam et lancem. Quos scrupulos ut euelleremus hominum, ita sentientium animis, occasionem nobis suppeditauit titulus, nomen, schemata imperatoris.

XLIV. *Differentiae iuris R. et G. in CAVSA TVTELARI opusculis quatuor anno 1712. 1713.*

§. 43. DIFFERENTIAE IVRIS ROMANI ET GERMANICI IN TVTELIS 1) TESTAMENTARIA ET LEGITIMA anno CIↃ IↃCC XII. 2) MATERNIS anno CIↃ IↃCC XII. 3) ATTILIANA an. CIↃ IↃCC XIII. 4) FRVCTVARIA PRAECIPVE IN GERMANICO IVRE CLIENTELARI anno CIↃ IↃCC XII. Fidenter adfirmo, accendisse haec opuscula lumen iurisprudentiae patriae, in rebus, quae patriae iureconsultis adhuc ignoratae. Habes hic singularia plura in huius argumenti caussis publici, beneficiarii priuatique iuris, quae ex ratione fideque legum ac monumentorum plene luculenterque exposita sunt et declarata, ut fieri aliter non possit, quam, uel corrigant et emendent sententias suas iudices et suprema quoque Germaniae tribunalia uel tenebras sectentur in meridie et luce, huic argumento conciliata. Mallem, aliquis rei faciat periculum et experimentum legendo, quam credendo haec praefanti. Si per Deum et principem nobis otia fuerint, PANDECTAS dabimus IVRIS GERMANICI, id est, a Romano in singulis digestorum titulis patrii iuris differentias, nulli tentatas, nedum ipso opere praestitas adhuc.

XLV. *Differentiae iuris R. et G. in SVCCESSIONIBVS anno 1714.*

§. 44. DIFFERENTIAE IVRIS ROMANI ET GERMANICI IN SVCCESSIONIBVS CONIVGVM ET DISSORTIVM LIBERORVM an. CIↃ IↃCC. Obtulerat priuilegiorum iuris candidatus hoc thema ad disputandum et respondendum: sed eius elaboratio et opera nobis necquicquam fuerant ad palatum. Mutare tamen scriptum, non duximus e re fore. Adpendicis igitur loco nostra adiunximus atque nouo ostendimus specimine, quam faceret, ad eius generis lites forenses dissipandas et componendas, si iuris utriusque ROMANI et PATRII consite-

ſtiterint differentiae. Legens enim noſtra demum intelliget, quamobrem fieri non poſſit, iureconſultum ea in re ſibi conſtare, quem diſcrimina latent patriae poteſtatis, in Latio aeternae; in Germania autem exigui temporis, paulo maioris pubertate: bonorum utriuſque coniugis Latii ſeparatae et diſtinctae rationes; eorundem uero in Germania communio et quae reliqua ſunt generis eiuſdem. Repeto uota mea, modo concepta pro otio ad differentiarum Latii et Germaniae indagationem et medelam adferendam, utriusque iuris confuſione, perturbatae patriae iurisprudentiae.

XLVI. *INDICIS inſtructiſſimus adparatus.*

§. 45. Poſt opuſcula, recenſita ſigillatim, aliquid addendum de eorundem INDICE inſtructiſſimo. Suſcepit hanc operam *Lazarus* HEINEMANNVS, iurium candidatus et aduocatus quondam huius urbis tribunalium. Qui etiam ſchedas ex prelo relegit et correxit ad ſphalmata tollenda typographorum. In utroque praeſtitit, quod potuit, ſed omnium deſideria non expleuit. Habent illud Belgae, praecipui quodam iure, quod eorum libri prodeant, curatius emaculati, noſtris in Germania. Siue cauſas huius diſcriminis in maiori eorundem induſtria, uſu, peritiaque ponas ſiue in maioribus impenſis ac oleo correctorum et emendatorum, parum excuſat noſtrorum inertiam. Id ſcio, Elzeuirios quondam ultimum ex prelo exemplum cuiuſque ſchedae academico albo publice adfixiſſe, aureo, praemii loco, illi deſtinato, qui unicam indicauerit eius mendam uel lituram. Sed tanti litterarum errores non redimere ſolent Germani. Neque fieri hoc poteſt, cum nunc prelum urgeat typographus, nunc corrector feſtinet, iterum morae impatiens quandoque librarius. Debemus tamen hoc aeternae memoriae uiri perilluſtris L. B. de CANSTEIN, qui eodem menſe, quo haec ſcribo, demortuus eſt aluei profluuio, quod in uernacula noſtra ſacras nunc pandectas, uiliſſimo pretio, emamus, omni litterarum erratione et macula liberatas. Ipſe enim tot litteras, aeri inciſas, coemit, quot abſoluuntur omnes libri codicis diuinioris. Hae igitur, ſemel diſpoſitae ad exprimendum, has formas retinent deinceps neque uinculo, quo ſemel cohaerent, porro diſſoluuntur. Cum quaelibet pagina typos habeat, ſibi proprios. Quo fit, ut ſingula tolli queant errata, porro autem errari nequeat, cum nulla litterula de loco, quem ſemel recte occupauit, dimoueatur. Pertinet ſane hoc ad merita Germanorum in orbem litteratum. Eſt enim eius generis inſtitutum omni aeuo ac orbi inauditum et extraneis haud dubie inſtar portenti. Alterum eſt, quod dicendum de horum opuſculorum INDICE iuſto, ut putant, cumulatiori. Non diffiteor, potuiſſe eundem magis contrahi. Sed, in tantis librorum numeris, quotusquisque hodie ſapere dubitat per indicem? claſſicis forte auctoribus exceptis, qui legi debent a capite ad calcem. His ille non poteſt eſſe non gratiſſimus. Deinde cum pleraque opuſcula notularum acceſſionibus inſtructa ſint, etiam hae loculos uoluerunt ſingulares. Porro litterarum figurae plurimum minutiſſimae, ut uere dici, queat, pro duobus uoluminibus exhiberi potuiſſe quatuor, ſi quidem exſcripta fuiſſent craſſioris figurae typis. Atque hoc ipſum in cauſa praecipua, quod index habeat ampliores numeros. Taceo, in centum libris aliis indices rerum et uerborum promitti, inanium ſpecie, in neutro praeſtari promiſſa. Vt adeo ueniam omnino mereatur noſtri indicis auctor, ſi in loculis aliquibus iuſto fuit largior, ſi multitudine laborare maluit, quam inopia, cauitque magis fallacem fidem, quam ſpe maiorem, exhuberantem aliqua ex parte et paululum ſuperabundantem. SCRIPSI in FRIDERICIANA pridie kalendarum menſis SEPTEMBRIS an. CIƆ IƆCCXIX.

SERIES

SERIES OPVSCVLORVM TOMVS I.

LIBER I.

IVRIS PVBLICI

OPVSCVLVM VIII.

Anno 1714. De obligatione successoris in principatus et clientelas S. R. I. ex facto decessoris.

Disputatio habita d. III. mens. Nouembr. ann. CIƆ IƆ CCXIV. *inauguralis HENRICI DE BARCKHAVS, Francofurtani ad Moen.*

TOMI I. LIBER II.

FEVDALIVM.

OPVSCVLVM I.

Anno 1715. De primo foro subfeudorum imperialium, *in Reichs-Affter-Lehen*, parium curiae in Hassiae comitatu Rittbergensi.

Dissertatio inauguralis habita d. IV. mens. Mai. CIƆ IƆCCXV. *respondente PAVL. KOLBE, Hasso-Cassellano.*

OPVSCVLVM II.

Anno 1716. Differentiae iuris feudalis communis atque Porussici.

Disputatio habita d. XXIX. Mai CIƆIƆCCXVI. *inauguralis IO. CHRISTOPH. VOLLBRECHT, Goslar.*

Diff. VI

Adpendix Monumentorum.

OPVSCVLVM III. Anno 1714.

Differentiae iuris feudalis communis atque Luſatici.

Diſputatio inauguralis habita d. XXII. menſ. CIↃ IↃCC XIV. *Auguſt. reſpondente DANIEL RIECH aduocato prouinc. ordinar. iurat.*

Adpendix Monumentorum.

Anno 1716.

OPVSCVLVM IV.

Differentiae iuris communis et Lusatici in legitima atque dote, *uom Lehns-Pflicht Theil.*

Disputatio habita d. XIX. Septembr. inauguralis IO. GOTHOFR. STEVDNER, Budissa Lusati, aduoc. iurat. ord.

Anno 1704.

OPVSCVLVM V.

De iure postarum clientelari, *uom General-Erb-Post-Lehen.*

Dissertatio habita respondente IACOBO CHRISTIAN. SCHOENBECK Potsdamiens. March. d. XIX. Ian.

TOMI I. LIBER III.

IVRIS CIVILIS PRIVATI.

Anno 1704.

OPVSCVLVM I.

Paradoxon pro iure retractandi transactionem, nouis instrumentis repertis, ad L. 35 ff. de re iud. et LL. 19. et 29 C. de transact.

Disputatio habita d. XIII. Decembr. respondente BENIAMIN. BENEDICT. HOELDER, Wurtenbergens.

Anno 1712.

OPVSCVLVM. II.

De pseudo tutore et curatorore notarii.

Disputatio habita d. XIV. Decembr. inaugural. ADOLPH. HENRIC. MYLII, Lipsiens.

§. XXIV.

OPVSCVLVM III.

Anno 1712. Trebellianica et legitima exules in fideicommissis fructuariis.

Disput. inauguralis habita d. XII. Septembr. CIↃ IↃCC XII. *respondente IO. GOTTLIB. GVMPRECHT, Dresdensi - Misn. aduocat. immatriculat. Lips.*

OPVSCVLVM IV.

Anno 1715. Differentiae iuris Romani et Germanici in mutuo.

Disputatio habita d. XI. Mai. CIↃ IↃCC XV. *inauguralis PAVLI ZEH, Moeno-Francofurt.*

OPVSCVLVM V.

Anno 1718. Differentiae iuris Romani et Germanici in dignitate uxoris, *uom Kunckel - Adel.*

Disputatio habita d. IX. mensis Iulii anni CIↃ IↃCC XVIII. *inauguralis IO. CHRISTIAN. ECKARDT, Vitebergens. curiae Saxon. aduocat.*

TOMI II
LIBER I.
HISTORICA.

OPVSCVLVM I.

d. VII. Mart. 1713. De Noriberga insignium imperialium tutelari.

Disputatio inauguralis WOLFGANG. HIERONYMI HEROLD, Norib.

SYLLABVS MONVMENTORVM TESTIVMQVE ADPENDIX.

OPVSCVLVM II.

Anno 1710. Germania Puinceps postcarolingica sub Conrado I. orientalium Francorum rege.

Disputatio pro priuilegiis magistri philosophiae mens. Septembr. CIϽIϽCCX. *habita a IO. DAN. GRVBER, Ipsheimmens. Franc.*

OPVSCVLVM III.

Historia iuris ualetudinarii militum emeritorum (*der inualiden Hauser.*) Anno 1706.

Disputatio habita d. XIII. Nou. CIϽIϽCCVI. *respondente CAROL. LVDOV. KRVG. DE NIDDA, equ. Poruss.*

OPVSCVLVM IV.

Lotharingia uindicata aduersus regem Galliae detinentem inique ducatum, ad annum usque 1697. pacemque Risuicensem: Anno 1697.

Libellus in gratiam scriptus principum patria sua exulum.

OPVSCVLVM V.

Academia, uilla Platonis, cum noua Hallensium collata. Anno 1693.

Dissertatio d. XXVIII. Ian. CIϽIϽCXCIII. *habita, respondente THEOPH. MICH. MICVLCI, Muchelens. Sax.*

OPV-

OPVSCVLVM. XIII.

Halarum nobilis ac liberae S. R. I. ciuitatis Encomium

In gymnasio patrio scriptum et publice in doctorum panegyri recitatum anno 1688. Anno 1688.

OPVSCVLVM XIV.

Commentaria politica rerum Halensium S. R. I. liberae urbis.

Disputatio habita d. XXI. April. CIↃ IↃCXCIX, *respondente IO. FRIDER. HEZEL, Halens. Sueu.* Anno 1699.

OPVSCVLVM XV.

De iure suffragii R. Bohemiae, nouissime instaurati in comitiis S. R. I. *Idib. Maii.* CIↃ IↃCCIX. Anno 1709.

TOMI II. LIBER II.

PHILOSOPHICORVM.

OPVSCVLVM I.

De philosophis caute legendis.

Anno 1698. *Disputatio habita d. XXVIII. Nouembr.* CIↃ IↃCXCVIII. *respondente CHRISTOPHORO NAVE, Alslebia-Magdeb.*

OPVSCVLVM II.

Historia quadripartitae eruditonis, in epitome exhibita.

Anno 1711. *Disputatio habita d. XIV. Iul.* CIↃ IↃCCXI. *pro summis in philosophia honoribus consequendis a REINH. ERNEST. MEYER, Rauensberg. Guestphal.*

OPVSCVLVM III.

An praescientia Dei rebus inferat necessitatem?

Anno 1695. *Disputatio habita die XXIX. Nouembr.* CIↃ IↃCXCV. *respondente M. IO. ANDR. LISCOVIO, Wurzens. Misnic.*

OPVSCVLVM IV.

De rationali philosophia apud Arabes et Turcas.

Disputatio philosophica, habita d. XX. Dec. CIↃ IↃCXCIX. *inauguralis HENRIC. BAL-* Anno 1699.

TOMI II. LIBER III.
IVRIS ECCLESIASTICI.

TOMI II. LIBER IV.
DIFFERENTIARVM IVRIS ROMANI ET GERMANICI.

OPVSCVLVM III.

Anno 1712. Differentiae iuris Romani et Germanici in tutelis, testamentaria et legitima.

OPVSCVLVM IV.

Anno 1712. Differentiae iuris Romani et Germanici in tutelis maternis.

OPVSCVLVM V.

Anno 1713. Differentiae iuris Romani et Germanici in tutela Attiliana.

OPVSCVLVM VI.

Differentiae iuris Romani et Germanici in fructuum attributione tutelae, usufructuariae. Anno 1712.

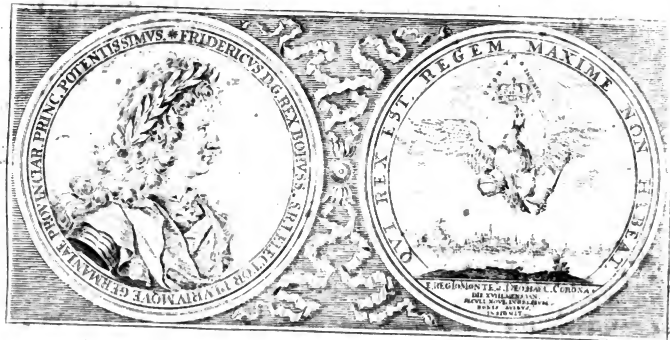
Disputatio inaugural. IO. ADAM BRESCII Lucca-Lusat. habita d. XXXI. Decembr. CIↃIↃCCXII.

OPVSCVLVM VII.

Differentiae iuris Romani et Germanici in successione coniugum et diffortium liberorum. Anno 1714.

Accessiones ex Differentiis iuris Romani et Germanici in coniugum successionibus.

IOANN.

IOANN. PETR. LVDEWIG, ICti

OPVSCVLORVM SELECTORVM

TOMVS I.

LIB. I.

IVRIS PVBLICI

OPVSCVLVM I.

DE IVRE

REGES ADPELLANDI,

menſe Ianuario anni cIɔIɔccI.

tempore auſpicii noui regni Poruſſiae.

SERENISSIMO ATQVE POTENTISSIMO PRINCIPI AC DOMINO

DNO. FRIDERICO

PORVSSIAE REGI, MARCHIONI BRANDENBVRGICO, S. R. I. ARCHI-CAMERARIO ET ELECTORI, DVCI MAGDEBVRGI, CLIVIAE, IVLIACI, MONTIVM, STETINI, POMERANIAE, ET IN SILESIA CROSNAE, BVRGGRAFIO NORIMBERGENSI, PRINCIPI HALBERSTADII, MINDAE, CAMINI, COMITI HOHENZOLLERAE, MARCAE ET RAVENSBERGAE, DYNASTAE RAVENSTEINI, LAVENBVRGI ET BVTOVIAE, ET CETERA.

REGI AC DOMINO LONGE CLEMENTISSIMO SACRVM.

IN *eo nunc mentes defigunt ſubditi* TVI, REX INDVLGENTISSIME! *ut Maieſtatem* TVAM, *regali diademate fulgentem, aliquo cultus genere, pro uirium ratione facultatumque, proſequantur. Contendunt inuicem animis ſtudiisque omnes, reditum* TVVM, *quem ab auguſta inauguratione* (*) *primum in hanc urbem ſumis, digno reuerentiae officio excipiendi. Scribit de Auguſto imperatore Tranquillus* (a): *Reuertentem ex prouincia non ſolum fauſtis ominibus; ſed et modulatis carminibus proſequebantur. Quoties prouin-*

A

(*) Die XIIX. menſ. Ian. cIɔIɔccI. (a) SVETON. in vita Aug. c. 37.

uinciam in meliorem statum uertit, uota pro itu et reditu suscepta. Ecquid nostri nunc muneris erit? REX AVGVSTE! *qui ad* TVOS *ab arduo* TVIS*que curis perfecto opere redis: quo primam prouinciarum in meliorem sublimioremque statum uertisti. Regnum effecisti Porussiam tuam: aut, si annalibus fides est, regale diadema, quo uicta olim gens exciderat, eidem liberali manu recuperasti. Etenim exultant hoc beneficio Porussi, populus* TVVS; *uident profitenturque, adeo nihil duritiae admixtum imperio tuo: cuius nomen etiam leniori regis uoce mitigares. Cecinit olim natalem* TVVM *uates uerissimus:*

Quid patriae pater quaeris, quo natus in anno?
En tibi DeLICIVM (b) nomen et omen habes.

Temporum nostrorum felicitati id datum esse uidetur: ut, quod ille praesagire uoluit, nos, qui TE *Rege uiuimus, larga uaticinationis expletione experiamur. Neque uero apud* TVOS *solum in laude optimi es principis: pleraeque Europae gentes nos felices praedicant, qui in optimo mitissimoque imperio* TVO *bene agamus. Qua causa et* TVORVM *et commune quoddam humani generis delicium mereris salutari. Non enim Porussi tantum, aut ceteri solum subditi tui: sed melior Europa omnis felici auspicio acceptum diadema tuum congratulantur. Summum in Porussia* TVA, *ueteri regno* (c), *imperium praepotens Numen tuae uirtuti commisit: uerum itaque, quod pictura expressimus, CapIs a Deo CoronaM* (d). *Et quamuis diuino et solenni gentium iure, quod manifesto docuimus, ad regium diadema capessendum, non aliena tibi opus fuerit* (e), *quod tua etiam auctoritate suscepisti: pro insigni tamen augustae inaugurationis tuae ornamento habendum, quod primarius orbis princeps, monarcha augustissimus imperator, inter primos esse uoluerit, qui* TE *Regem in orbis conspectu salutaret. In fundamento igitur firmissimo constituta corona* TVA: *quam Deus impertit; uouet populus; honorat Caesar. Et uero, quod suo loco scripsimus, illa suprema in Porussos* TVOS *potestas; illa ueteris Porussici regni memoria; illud exercituum* TVORVM *robur; illa regionum* TVARVM *ingens multitudo; rerum illa per* TE *gestarum gloria; ille denique regalis ubique adparatus* TVVS, *quibus aliis regibus* TE *aequas, alios multis rationibus superas, id efficiunt: ut omnes cultioris orbis reges adplaudant diademati tuo, dignissimumque habeant, ut, solio regali conscenso, in numerum suum te reciperent. Rex inauguratus es eo loco: ubi olim initiatus fueras christianus. Chronicon inde ConCorDIaM* (f) *signa boni christiani, et boni regis. Vt, quo spiritu infans tum in aqua afflatus es: eum rex tibi nunc promitteres in unguento. Sed si omnia capienda sunt; in* Regio monte *es natus; ut, quod aliquis cecinit, rex fieres in uirili aetate. Imo ut digniora noui regni primordia dares: utroque parente nasci debebas, qui summo imperio esset instructus. Erat enim mater* TVA *Auriaco sanguine oriunda: patri autem, gloriosissimae memoriae principi, summam in Porussia potestatem iam tum oblatam fuisse, publica annalium fide constat. Age ergo noue, inter christianos Porussiae principes,* REX AVGVSTE, FRIDERICE! *Viue uirtute* TVA *pietateque; et noui seculi ingressum regali auspicio* TVO *felici sidere distingue. Suscipe uota nostra, quae pro* TVA *incolumitate; pro regni* TVI *primordio; pro omni denique fortuna* TVA *soluimus. Sed suscipe etiam regium hoc donum, indulgentissime Rex, quod coram regali solio* TVO *omni animi deuotione deponimus. Cuius haec summa est, et diuina et gentium iura tibi honorem regalem dignitatemque adserere. Scripsimus ea inter publicos populi tui in Fridericiana plausus, atque in cathedram produximus regia haec aliorum principum auspicia: ut nouae causae essent, illustrium natalium ciuibus, augustam inaugurationem* TVAM *faustis acclamationibus prosequendi. Qui enim hunc spiritum tibi deuouemus,* REX AVGVSTE! *quidni et omnem studiorum rationem tibi liceat consecrare? Gentium codices in hoc opere aperuimus, ad firmandum adserta: hi enim uoluendi erant in re, summos principes, omni humano iure solutos, concernente. Tenuia inde omnium regnorum, quae maxima nunc sunt, initia fuisse, clarum est: sed tui regni ea in primo exordio quoque complementa sunt, e ceteris Germaniae prouinciis, quae imperio tuo uiuunt addictae: ut cum uetustissimo quouis dignissimoque conferri possit. Faxit ergo praepotens Deus, quem precibus nostris humillime postulamus; ut regium hoc diadema, quod inter communes orbis plausus suscepisti,* TIBI, *auguste noui regni instaurator, faustum per omne tempus et genti tuae aeterno gloriosum ac salutare existat. Quo fortuna, quae Brandenburgicae domui per uniuersum praeteriti seculi cursum fauit, cum noui ingressu noua etiam capiat incrementa.*

CON-

(b) signat uox haec annum 1657. nouo regi nostro natalem. (c) Legi huc possunt Lithuaniae, Poloniae Porussiaeque annales. (d) An. MDCCI. (e) Quod *cap. III. dissertationis* e communi gentium concentu reddidimus manifestum. (f) Annum nempe MDCCI. augustae inaugurationis in Porussia.

CONSPECTVS SVMMORVM CAPITVM DISSERTATIONIS.

CAP. I.

DE

RECONDITIS SENSIBVS VERBI REGALIS.

VBi *uarii eius* significatus (*a*) *fucosus* (*b*) *uulgaris* (*c*) *tralatitius* (*d*) *honorificus stilo oratorio et curiali. Quaest. I.* quare minora regna in prisca aetate plura fuerint, *quam temporibus nostris? Quaest. II. quo* praetextu dignitas regalis paruis dominatibus subtracta? *Quaest. III. An* maiestas *aut dignitas regii tituli a* territorii amplitudine *pendeat? Negatur* (1) testimoniis, *quibus memorabilis* ZIEGLERI *locus addi potest* Lib. 1. c. 3. §. 12. p. 74. de iurib. maiest. (2) exemplis *illorum, quibus regalis maiestas fuit; cum uix aliquot milliarium dominatum haberent; ut* (*a*) *imperium* Trapezuntinum, (*b*) *regna* Algarbiae, (*c*) Nauarrae, (*d*) Euboniae, (*e*) Vectis, (*f*) Hiberniae. *Quaestio IV. An* Yuectotium, ager Rothomagensis, regem unquam habuerit? *Crediderunt hoc ICti et consiliarii regis Galliae, Ren.* Choppinus, Cassanus, Chesneus *aliique, quos citauimus: nos uero rem, ut fabulosam, reiecimus. Sed cum eam Galli pro uera habeant: eis et* Blondello *maxime, cui quaedam Hispaniae minora regna uisa sunt, quam ut titulum regalem ferrent, ceu argumentum ad hominem poterat opponi, quorsum nos etiam respeximus. Quaest. V. Quare aliqui, summa potestate instructi principes* regalem titulum declinarint? (*a*) *propter ingenium* populorum, *exemplis Augusti, Caroli V. in* Belgii *regno;* (*b*) *nimietatem* sumptuum, *exemplis Auriacorum,* ducum *minoris Britanniae, Dombensium, Bullionensium, Neocomensium principum;* (*c*) *temporum rationes, exemplis Sueciae, Bohemiaeque regum;* (*d*) *barbarum regiae culturae neglectum, exemplo Lithuanorum;* (*e*) *ethnicam religionem. Quaest. VI. An* regalis dignitas *ad* decreta *pontificiorum adstringenda? Negatur et fons erroris ostenditur. Quaest. VII. An* regiae dignitati obsit alteri *subesse? distincte respondimus. Quaest. VIII. quare alii* reges regum *dicti? exempla dedimus et causas. Quid ad dignitatem regalem solennis faciat* declaratio?

CAP. II.

DE

ADPELLATIONIBVS REGIIS AB IMPERATORE ROM. FACTIS.

ROma quare patria regum *dicta? Regum a republica Romanorum et Caesaribus adpellatorum exempla, Germaniae, Cappadociae, Aegypti, Macedoniae, Galatiae, Iudaeae, Ponti, Thraciae, Armeniae, Quadorum, Parthorum, Laziorum, Saracenorum, Numidarum principum. Possessio huius praerogatiuae Romano imperio adserta. Exemplis id firmatum Sacri Romani Imperii, Burgundiae ueteris, Poloniae, Bohemiae, Hungariae, Daniae, Vandaliae, Cypri, Armeniae, Burgundiae recentioris, Austriae. Quaestio I. an a Romano imperio adpellati reges eidem hac causa subiiciantur? Negatiua probabilior, ob septem rationes. Quaestio II.* Quare aliquibus regalis titulus ab imperio Romano negatus? *exemplis Burgundiae, Mediceorum, Sabaudiae Mediolani.*

CAP. III.

DE

ILLIS, QVI SVA AVCTORITATE NON ALIENA REGIVM DIADEMA SVSCEPERVNT.

ADsertum: licet cuique summa potestate instructo principi regalem titulum pro arbitrio, sua non aliena auctoritate, accipere. *Probatur* (*a*) *S. R. I. confessione* (*b*) *illustribus gentiumque concentu probatis exemplis, Longobardorum, Hunnorum, Aragoniae, Portugalliae, Algarbiae, Castiliae, Nauarrae, Hiberniae, Moscouiae.*

CAP. IV.

DE

ROMANI PONTIFICIS VSVRPATIONE IN ADPELLATIONIBVS REGVM.

POntifex *uult largitor esse omnium dignitatum* (*a*) imperatoriae, (*b*) agnominum *pii, magni, fortis,* (*c*) cognomentorum *catholici, christianissimi etc. ibid.* (*d*) *imprimis autem dignitatis* regalis. *Negatur I. pontifici R. ius reges efficiendi, e natura* pontificatus, *argumento a minori, ab ortu et amplitudine pontificatus et ex iure canonico. II.* Contraria *argumenta* soluuntur. (*a*) *an pontifex sit* fons *dignitatum?* (*b*) *an* omnia *possit* (*c*) *an* dominium orbis *habeat* (*d*) *an ab* unctione *pendeat dignitas regalis? quod imprimis negatum* (1) *quia liberrimi reges uncti,* (2) *unctio non necessaria,* (3) *ministri officium, non domini.* (*e*) *an ab imperatore Romano ad alios reges pontifici argumentum?* (*f*) *an ex iure* primatus *hoc ius fluat? Quid de exemplis sentiendum? Bohemiae, Armeniae, Lusitaniae, Aragoniae, Norwegiae, Moscouiae, Hiberniae, Siciliae. Operis ac dissertationis conclusio.*

CAP. V.

PLAVSVS MELIORIS ORBIS PRO FELICI REGNI PORVSSICI AVSPICIO, E DOGMATIBVS DISSERTATIONIS IN EPITOME EXHIBITVS.

CAP. I.

De
Reconditis sensibus uerbi regalis.

REGIAE uocis uarii significatus.
1. fucosus.

Agnum et sanctum *regale* nomen; quamuis non una eademque eius uerbi reperiatur significatio. Parum honoris dignitatisque uox habuit, cum inepta Romanorum ambitio in mores induxisset, ut quemuis fere hominem ignotum, modo corporis aliquo cultu uestituque speciosus uideretur, *dominum* salutarent *regemque*. Quae fucosa titulorum ratio nostram quoque gentem, ab animi candore semper laudatam, infecisse uidetur; ut, malae consuetudinis corruptela, casas ac tuguria *domini* ac *patroni* uocibus percrepare audiamus. Romanorum certe ea in re leuitatem ipsi Romani testantur. Notum epigramma MARTIALIS (a) ad *Priscum*;

Cum te non nossem, dominum REGEMQVE uocabam.

Et IVVENALIS (b) illud:

Hospitis affectu REGEM dominumque salutat.

Ad cuius instituti rationem SENECA (c) scribit: *quomodo obuios, si nomen non succurrit, DOMINOS uocamus.* Patet inde, quod strictim noto, criticorum quorundam nulla ratione fulta superstitio, dum puro sermoni uim afferri opinantur, si latine *dominus* diceretur, qui in uernacula iure meritoque talis audit. Quoniam, qui uocabulo *domini* nunc in gente nostra usus est, eundem et olim in latio fuisse, ex hactenus dictis constat. Quamuis uero indignum fere esset, *regis* uocem in uulgarem hunc usum detorqueri: nihil tamen exinde dedecoris *regiam dignitatem* scimus sumsisse. Cui neque illud nocuit, quod, communi sermonis consuetudine, *reges uerborum, familiarum, nauium, ludorum, scholarum, sacrorum, pueritiae*, aliorumque generum, Romani habuerint. Vulgaria namque officiorum uocabula a maximis honorum titulis facile erat internoscere: ut adeo neminem reges in purpura et throno, cum regibus in pallio et cathedra confudisse reperiamus. Est et alia adhuc regii nominis species, quam moralem dicere posses. Hominem enim sapientem, quod animi gubernacula bene tractaret, *regem* nuncuparunt Romani.

2. uulgaris

3. tralatitius.

A HORATIVS (d) ad eam mentem scripsit:

REX eris, aiunt, si recte facies.

Et idem cecinit alibi (e):

Sapiens uno minor est Ioue; diues,
Liber, honoratus, pulcher, rex denique REGVM.

Paria habet AVSONIVS (f):

Qui recte facit, qui non dominatur, erit rex.

B Ipse etiam TVLLIVS (g), ne oratores praeteream, de sapiente scribit: *rectius appellabitur* rex, *quam Tarquinius, qui nec se, nec suos* regere *poterat*. Sed neque is *regii* uerbi sensus hic considerationem meretur. Vt adeo, quotquot *regis* significatus hactenus descripsimus, illi partim ad *fucosos*, partim ad *uulgares*, partim etiam *tralatitios* eiusdem uocabuli usus pertinere uideantur, ab honorifico, quem C nos respicimus, omnino distinguendi.

§. II. Verum enim uero neque in hoc *regiae* semper dignitatis rationem habuerunt Romani; quod illos *regali* nomine dignos existimarent, quibus purpuram nostra aetas uix deferret. Qua in re licet, hodiernis gentium moribus, dupliciter errare uideantur: in uno tamen priscae antiquitatis consuetudo ab omni eos culpa eximit; sicut in altero certum est, D quod recens deuictas gentes his titulorum simulachris scienter luserint, acerbum seruitutis iugum hac uerbi lenitudine quodammodo mitigatur. Veniam certe merebantur, me iudice, Romani, quando omnes, quotquot aliis imperarent, *regis* titulo dignos habuerunt; nullo respectu, quot, aut qui sub tali dominatu essent. Non hic poetis aliquid aut oratoribus do; quos constat, patres familias et quoscunque E demum in libera republica ciues *reges* appellasse. Ex quo scriptorum genere illud est:

Degener in tuguri REX lare quisque sui.

Et cum TVLLIVS (g) ait: *REGNVM est, dicere in quem uelis.* Quo significatus genere ipsum *Ciceronem*, qua patronum causarum, *RRGEM* ab aliquo dictum esse, existimauerim; quamuis aliam F explicationem ea in re afferat CORRADVS (h). Sic regna pastorum et pastoritios reges passim habemus apud poetas, quorum loca sedulo congessit *Lud. de la* CERDA

4. Honorificus.
(a) stilo oratorio.

(a) MARTIAL. *lib. I. epigram. XCI.* confer, si uis, *lib. II. epigr. XVIII. et lib. IV. epigr. XL. et LXXXIV.*
(b) IVVENALIS *Satyr. XIV. u.* 13. (c) *Epist. III.* (d) *Lib. I. epist.* 1. (e) *Lib. II. Sermon. p.* 199. (f) *Eidyll.* 16. (g) *Orat. pro Syll. XXV. p.* 531. (h) *Comment. ad Brut. p.* 112.

DA (i). Imo illud obseruo, quod praediola sua regna dixerint Romani, quod liberius in iis agerent, quam in ciuitate, ubi maximorum munerum maximae essent seruitutes. Neque latinis tantum haec dicendi consuetudo; sed Graecis idem quoque mos fuit. Ipse HOMERVS (l), scriptor eorum antiquissimus, ait:

Aedibus in nostris ego REGEM gessero sane.

Versum hunc sic reddente Erasmo in Chiliadibus (m). Sed haec priuata tantum scribentium pigmenta sunt; quibus cum nihil commune habet stylus; quem hic respicimus, curialis. Id enim uolumus nunc, priscas gentes, publico solennique curiarum usu, *REGES* dixisse, quibus regale illud decus, uirium scilicet potentiaeque rationes, quas moribus hodiernis fere requiri uidemus, nequaquam responderunt. Qui enim hodie fieri posse credemus? ut *regum*, quales nunc habemus, *septuaginta*, in uno exercitu militent: sed hunc eorum in bello Troiano numerum fuisse, *DICTYS* (n) et *DARES* (o) tradunt, istius expeditionis scriptores. Neque ad fucosam *regalis* uerbi usum haec referre possumus: cum ipse codex diuinior non maiorum certe uirium principes *regis* titulo dignetur. Solus Abrahamus, uir priuatus, neque belli dux, sed pater familias, cum trecentis tantum et octodecim seruulis, *quinque reges*, non domi inuasit, sed dum in acie essent, uicit spoliauitque, idque sine diuino quodam extra ordinem facto portento, quod *Moses*, qui historiae auctor est (p), celebraret. Iosua triginta unum *REGES* se expulisse scribit (q): quos pariter, quoniam ab oppidis tantum, ubi rexerint, describuntur, minutuli territorii finibus oportet fuisse inclusos. Qui omnes si hodie uiuerent, ne principum quidem iura inter gentes tuerentur. Vt alia nunc loca taceam (r); ubi non maioris momenti regum in sacris mentio fit. Et ut sigillatim aliqui ex historia constent: *VLYSSES REX* Ithacae dicitur; sed hanc maris Ionii insulam, in asperrimis scopulis tanquam nidulum affixam, describit CICERO (s). Neque *Pylium*, ubi *Nestor regem* egerat, ampliores terminos crediderim habuisse (t). Non igitur mirum, quod STRABO (u) prodit; singulas Phoenissarum urbes singulos aluisse reges. Neque forte existimandum est, antiqua haec auctorum placita esse, quae aliter atque aliter accipi mereantur. Proximiora enim tempora sunt; quae angustam augustorum fortunam pariter loquuntur. Cantii in Anglia unus hodie comitatus est: sed hunc eundem in quatuor olim regna scissum fuisse, CAESAR (x) docet. Quid? quod nullum hodie in Europa regnum fere sit; quod olim plures reges, et genere et regione dominatuque seiunctos, dici nequeat habuisse. Vt adeo quodque regnum, quo antiquius, eo breuius etiam et arctius fuisse uideatur. Qua in re ne ingenio nimium fidisse existimer: aliquot assertionem hanc exemplis firmabo. Graeciae unicum postea regnum tot olim principatus habuisse, nomine, iuribus, uiribusque ita segregatos, ut ne in bello quidem communem exercitum fecerint, THVCYDIDES (y) et STRABO (z) auctores sunt. Similem fere faciem olim Germaniae fuisse CAESARIS (aa) fide docemur. *In pace*, ait, *nullus communis REX: sed principes regionum et pagorum inter suos ius dicunt.* Idem de ueteri Anglia auctores produnt. Diod. SICVLVS (bb): *Reges principesque ibi sunt plures*, pacem inuicem seruantes. Cui STRABO suffragatur (cc): *complures ibi* sunt dominationes. Inde conquestas fuisse Britanniae prouincias legimus (dd), quod cum olim singulae singulos reges habuerint; nunc omni insulae duo tantum imponantur. Eadem facilitate, aliis etiam populis in principio *REGES* plures fuisse, qui hodie sub dominatu unius sint, darem probatum; nisi res satis expedita esset, ut plurium exemplorum argumentis non opus esse uideatur. Scite igitur priscum rerumpublicarum statum PLINIVS (ee) exprimit, quando *singulis praefecturis et strategiis suos quondam reges fuisse*, fide exemplorum, quae habet, arbitratur. Et tantum abest, ut, priscum hunc gentium morem omnes eodem tempore populos deposuisse, dicamus; ut potius multo post eosdem *uerbi regalis* usus in historia reperiamus. Testatissima est Angliae Heptarchia, qua, Britannis subactis, summam rei ad se traxerunt Saxones: tertia tantum ueteris Britanniae parte in septem minora regna iterum diuulsa. Scripsimus ea de re alibi (ff): sed omnium operam in ista Heptarchia enarranda LANGHORNIVS (gg) superauit; quorsum uolentes remittimus. *Andalusiae,*

(b) *Curiali.*

Vbi 1. *REGES.* *minusculi territorii.*

(a) *in prisca aetate*

(b) *intermediis temporibus.*

A 3

(i) *Comment. ad eclog. Virg. u.* 11. *p.* 18. (l) *Odyss. I. u.* 396. (m) ERASM. *Chil.* 1. *Cent.* 7. *Pr. XLVIII. p.* 195. (n) *Lib. I. p.* 29. (o) *Libro de excidio Troiae p.* 165. (p) GENES. *XIV*, 15. (q) IOSVAE *XII, a uerf.* 7. *ad* 24. (r) Inprimis IVDIC. I. v. 7. ubi Adonibesek gloriatur, quod LXX. reges pollice ubique abscissos in uinculis tenuerit. (s) *Lib. I. de orat. p.* 181. (t) Vtrum etiam Pylium e tribus intellexeris. (u) *Lib. XVII. p.* 558. (x) *Lib. V. p.* 103. Olaus MAGNVS *lib. V. Septentr. hist.* p. 176. narrat: *unum Olonem LXX. reges trucidasse.* Et Ioan. MARIANA *lib. VIII. c.* 10. 449. ostendit: singulas quondam ciuitates singulos aluisse in Hispania reges. Quod dum scribo, in mentem uenit illud, quod HOVTYNVS *lib. I. republ. Batauae.* 42. 43. docere uult: Romanos usu uulgari *ducis* et *regis* uerba habuisse pro synonymis. (z) *Lib. I. hist. p.* 3. (aa) *Lib. VI. p.* 136. (bb) *Lib. VI. c.* 8. (cc) *Lib. IV. Geograph. p.* 123. (dd) apud TACITVM in *agricola c. XV.* (ee) *Lib. VI. hist. natur. c.* 9. (ff) In *Pufendorfio illustrato c. IV. p.* 508. (gg) In *chronico regum Angliae* usque ad finem Heptarchiae *edit. Londin.* 1679.

siae uero, *Murciae*, *Granatae*, aliorumque ex Mauritanis in Iberia dominatus, ad *regna* referre non ausim. Ex instituto quippe in eo argumento uersatus sum (hh): ubi illud reperi, quod monachorum, aut quicunque tandem res istorum temporum annotarunt, imperitia potius sit factum; ut *regio* ipsi titulo appellarentur. Quos sane honores neque sibi inuicem, neque aliae ipsis gentes unquam tribuerunt; quod munera eorum gubernatoris dignitates non excederent. Aut ergo aliter sentientium aperti errores sunt, aut *regii* tituli, eiusmodi praefectis urbium finiumque dati, ad oratorium potius stilum, quem supra descriptum hic abesse uelim, referendi.

Causae minutorum regnoru prisca aetate.

§. III. Cum ergo ex hactenus dictis satis clarum sit, olim *REGEM* salutatum, qui summam in alios habuit potestatem; non attento, siue pauci siue plures sub eius essent dominatu: sic pretium nunc operae uidetur, causas intueri, *regiae* maiestatis terminis inclusae angustioribus ac gentium consuetudines nunc pati aduertimus. Nam principio rerum non tam splendida atque honorifica munera, quam officia admodum onerosa habebant *reges*. Neque ad pompam et splendorem dati reipublicae, ut eam per alios administrarent; sed causas subditorum ipsi audirent iudicarentque. Vt ergo unus homo sat laboris habuerit, uel unius neque maximae prouinciae causas omnes respicere: ita fines regni proferre, tum idem uidebatur, ac ampliores curas quaerere, aut plus oneris in se uelle deuolui. Inde IVSTINVS (ii) de priscis regibus ait: *fines imperii tueri magis, quam proferre mos erat.* Deinde ex eadem causa non e re uidebatur, ut plures populi unum sibi tantum regem sumerent; cum publicorum negotiorum moles in singulis pagis singulos administratores uellet. *Commodius ergo intra suam cuique patriam regna finiebantur* (ll). Praeterea cum neque cultus neque sumtuosae illae aularum elegantiae essent, nullo fere impendio *REGIBVS* fuerat opus; ut uel in his aliquid dignitatis ponerent, uel de reditibus augendis, per nouarum prouinciarum accessiones, essent soliciti. Nam ne uestimenti quidem aliquo genere priscos reges a subditis se distinxisse: quin potius paupertati ac continentiae uixisse assuetos (mm); nonnullis etiam edendi et bibendi regulas a subditis praescriptas (nn), idoneorum exemplorum fide scimus. Post causae etiam, quibus principes summam rerum ad se traxerunt, augustiores regnorum fines uix admisisse uidentur. Factus enim fuerit aliquis in societate REX, uel, quod patronum aut ducem egisset coloniae; sed hae raro magnae erant, rarius uero in uno omnes loco considebant: uel, quod in bello hostes uicisset; ast non eorundem et in pace consociatio, qui in bello congregantur: uel, quod prudentia alios anteiret; sed nonnisi sapientes, qui pauci sunt, sapienter iudicant de sapiente: uel, quod insigni alicuius artis specimine bene mereretur de republica, ut Vulcanus per inuentionem ignis regium apud Aegyptios diadema est consecutus; sed quoticuiusque demum iudicia sunt maleuolentia uacua? Vt adeo rarius circa eundem regem omnis coetus consenserit, saepius autem in alias atque alias partes cum credibile sit tali casu iuisse. Tandem etiam illi, qui maximas regionum ditiones habuerunt, *MONARCHIAE* dicti, atque a *regibus* quodammodo distincti sunt; qui paruis rerum dominiis erant praefecti. Hos uero iterum discernere, uocabulum tum non occurrebat. Quare rerum Hibernicarum scriptor, *Roderic.* O FLAHERTY (oo) ciuibus suis commodam paruorum principum appellationem adhucdum putat deesse. Scribit enim; *non iniuria talem dici imperialium titulorum ritu DVCEM et sermone patrio, talibus non assueto titulis, regem prouincialem.*

Quare paruis dominatibus tituli REGII negari coepti?

§. IV. Visis ergo paruorum regnorum initiis causisque, dignum non minus consideratione illud est: qui uenerit post, quod minores hi dominatus non solum insolentiores sint facti, sed etiam regale nomen a modicae regionis principibus non, ut olim, adhibitum fuerit. Vbi in principio illud tenendum, quod postquam late longeque regnandi cupido animos regentium semel inuasit occupauitque, de proferendis ampliandisque finibus laboratum, *bella*, ut AVGVSTINI (pp) uerbis utar, *finitimis illata, ac populi uicino non molesti, sola regni cupiditate contriti.* Infirmiores a potentioribus aut euersi aut subacti, sicque e plurium regnorum laciniis maximi dominatus consuti et constituti sunt, quos *grandia latrocinia nominare*, non dubitat uir reuerendus AVGVSTINVS. Antiquissimae certe monarchiae instaurator, *NINVS*, uastum illud et sua quodammodo magnitudine immane prorsus regnum, e disiunctis paruorum dominiorum regionibus collegit copulauitque, ut, missis singulis sub iugum unius, regem se faceret uniuersorum, claris uerbis id scribente DIODORO (qq). Quod crescendi institutum cum postea plures tenerent: factum tandem est, ut, minoribus regibus plerisque et tantum non omnibus euersis, regna regnis coa-

(hh) Plerisque scilicet Hispaniae scriptoribus in Pufendorfio adhibitis. (ii) *Lib. I. c. 1. p. 4.* Quo cum iungatur Caesaris locus, ubi de Germanis ait; quod bella ex libidine pugnandi ducant, non ut regiones facerent ampliores. (ll) Verba IVSTINI sunt Lib. I. c. 1. (mm) De regibus Orcadicarum insularum SOLINVS *in Polyhist.* scripsit: paupertate assuetos: ad iustitiam colendam. (nn) Ex antiquis Aegyptiorum fragmentis DIOD. SICVLVS haec docet *lib. 1. c. 70. p. 56.* (oo) *Part. I. Ogygiae insul. p. 31.* (pp) *Lib. IV. de ciuit. Dei c. IV. p. 612.* (qq) DIODORVS SICVLVS *Lib. II. c. 5.*

coagmentata, prout uel situs, uel mores uel lingua uel alia gentium instituta patiebantur, grandes illos orbis dominatus efficerent. Sic HISPANIA, quot quaeso olim populos habuit regesque? sed sigillatim uictos omnes tandem in potestatem sumsit *AVGVSTVS.* Et cum iterum post Maurorum incursus in plures dominatus una Hispania abiisset; felici tandem auspicio connubioque *FERDINANDVS* catholicus disiectos rursus coniunxit, ut *CAROLVS V.* sub unius regni forma uniuersae Iberiae imperaret. Sic BRITANNIAM septies per Saxonum dominationes diuisam, una parte ad alteram iterum adiuncta, felici tandem compage omnem sui iuris fecit *EGBERTVS.* Sic Burgundico atque Gothico regnis in GALLIA oppressis, *CHLODOVAEVS* monarcha factus uniuersorum. Ipsa patria nostra Saxonum, Boiorum, Thuringorum, Sueuorum, Venedorumque diuersas habuit dominationes: quae amicabili nunc nexu omnes cohaerent. Et quae exempla sunt generis eiusdem. Factum ergo hac maximorum regnorum multitudine, ut parui, qui supererant reges, floccifierent potentioribus, indeque addubitarent alii, communi titulo utrosque salutare. Cautiores ea in re nomen quidem *regale* illis etiam dabant: sed uires regias, hoc est tituli genuinam rationem, quasi uero, ut cum scholis loquar, qualitas substantiam rei inuerteret, tacite eis negabant. Qua forte mente ipse POLYBIVS (rr) de rege quodam ait; quod non solum nomen, sed uires regias habuerit. Tandem etiam lautitia mortalium regios apparatus, pompae plenissimos, induxit, (**) quos gentium mox applausus usus que, ceu rem cum quadam ratione factam, comprobarunt. Statae ergo solennesque ceremoniae erant, siue secum in aula ageret *REX*; siue exteris domi aut foris pacisceretur. Queis maximis impendiis cum reditus paruorum principatuum iterum non responderent; eorum intermissione factum est, ut paruorum dominiorum principes *REGALI* titulo indigni haberentur. A quo per caussas hactenus enumeratas cum semel essent desuefacti, tenuiora deinceps *ducum, principum, dominorum* nomina moderata tulerunt.

An regii tituli dignitas a territorii latitudine pendeat?

§. V. Quicquid uero de his gentium moribus alii iudicent: non tamen idoneae mihi caussae uidentur, quare regali dignitate modicae regionis dominos aut exclusferint aut excludi unquam posse sint arbitrati.

Negat.

Certe in opibus atque amplitudine ditionis regiae dignitatis rationes pone-

A re, idem esset, ac nobilem ex amplis fortunis diuitiisque aestimare. Sanum EVMENIS iudicium fuit, quod militibus obiecit, in opimis forte spoliis lauream quaesituris. *Quasi uero*, dicit, *in pecuniis atque opibus, non armis uictoria* consistat (ss). Qui eadem regii uere animi constantia etiam illis respondit, qui, quod regias uires amisisset, honore etiam cedere iusserant Antigono regi ualidiori. *Nullum*, inquit, *me ipso potentiorem esse arbitror, quoad huius gladii*

(1) testimoniis.

B *fuero dominus.* Recte ergo sentiunt auctores, qui eadem hodienum iudicia habent. *Regem aestimant ex potestate unius. Neque, quam multis imperet, sed quam libere, hic refert*, sententia est ARNISAEI (tt). Quam mihi Ioh. BODINO, scriptori Gallo, debere uidetur, qui inquit: *iura maiestatis non locorum spatiis aut regionum amplitudine definienda* (uu). Neque priuatis

C tantum auctorum placitis haec dicimus: sed exemplorum etiam nobis argumenta sunt, ad idem affirmandum. Sic *IMPERIVM TRAPEZVNTINVM*, cuius initium NICETVS GREGORAS; finem LAONICVS *Chalcondylas* descripserunt, in historia reperimus, quamuis titulo regionum amplitudo non respondere uideatur. Sic regium titulum *ALGARBIAE* negare, neminem scio: hoc uero testa-

(2) Exemplis.
(a) TRAPEZVNT. Imperii.
(b) Regnorum ALGARBIAE

D tissimum habeo, principio paucarum urbium comitatum fuisse, dotis loco ab Hispanis Portugalliae regi liberaliter concessum. Beneficario autem nexu, quo Legionensibus, eius nomine, tenebantur, soluto; reges Algarbiae se factos crediderunt, comitis propterea uoce cum titulo regali commutata. Ita fere SANCTIVS (xx) rem describit: *Alfonsus*, decimus eiusdem nominis R. Legionensis, *quandam*

E *filiam bastardam uxorem dedit Alfonso, regi Portugalliae, cui dotis gratia castra et patriam de Algarbe, quam paulo ante a Mauris euicerat, liberaliter assignauit. Ex quo tempore reges Portugalliae Algarbiae sese reges intitularunt.* Quod uero tempus clarius signat NONIVS (yy) dum inquit: *Alfonsus III. Algarbiae regnum a socero Alfonso concessum iure clientelae, liberum a iugo Saracenorum reddidit. Postea cum clien-*

F *telam, in gratiam nepotis Dionysii, socer remisisset, pro Algarbii symbolo clypeum purpureum addidit aureis castellis respersum.* Differt ab his in eo VASCONCELLVS (zz); quod non tam regionem, quam iura in eam a socero acceperit Alfonsus, quod nostra parum refert. Plenius etiam rem eandem descipsit *Emanuel* de FARIA (aaa) auctor recentior. Id uero, quod uolumus hic, exinde clarum est; Algarbiam neque prisco

(rr) *Lib. IV. p.* 405. (**) Memorabilem locum modestiae priscorum regum, cum magnificentiae hodiernae cura mutatae, habet BOECLERVS *diss. de auspic. reg. c. III. p. m.* 239. (ss) PLVTARCHI fide *in eius uita p.* 139. (tt) *Cap.* 1. *de iurib. maiest. p.* 10. et PACIANI de *probationibus p.* 29. (uu) *Lib. de republ. cap.* 9. (xx) RODERICVS SANCT. *p. IV. hist. Hisp. c.* 3. (yy) *Duardus* NONIVS *in Genealog. RR. Portug. p. m.* 1259. (zz) *In historia Lusitan. p. m.* 73. (aaa) *Epitome de las historias Portuguesas Part. III. c.* 6. *p. m.* 204.

sco titulo, qui comitialis fuit, neque regionis amplitudine, quae mediocri in Germania ducatui uix respondet, regium honorem debere: sed, eo quod summi iuris rectorem nacta, regali nomine dignam censeri. SVPRARBIAE regnum, quod postea Nauarrae dictum (plura enim exempla afferri e re uidetur) Garcias Ximenes condidit. Sed ipse, qui excellentis fortitudinis modo dux fuit, *Ainsa*, urbe Mauris uix erepta suique iuris reddita, passus est, ut solenni ritu *REX* diceretur, quamuis eius ditio ultra urbis fere pomoeria se non extenderet. FAVINVM (bbb), qui ex instituto huius regni historiam scripsit, prae aliis hic placet audire. *Pour recognoistre*, inquit, *la vaillance & bonne conduicte du Prince Garcia, leur chef & conducteur, ses Gentils-hommes l'esleverent sur un escu a la mode de Francois, le promenerent a l'entour de leur ville d'AINSA, & le proclamerent pour leur ROY & prince souverain.* Et paulo post: *Garcia prit le titre de Roy de SOBRARBE, nom qu'il donna au territoire de ceste ville conquise & aux environs d'icelle, a cause de la croix qu'il avoit veüe sur un arbre. Pur un mot abregé ce Royaume est appellé dans les anciens historiens d'Espagne REGNUM SUPRARBIS, comme voulants dire*, regnum crucis super arbore. *Chacun en donnera telle interpretation qu'il voudra. Tant y a que le nom de Navarre ne fut mis en usage qu'asses long temps apres.* Neque est, ut quis dicat, Garciam, ex regio forte Gothorum sanguine oriundum, natalium maiori, quam regionis intuitu *REGEM* salutatum. Contrarium enim Liuius Hispanorum Iohannes MARIANA (ccc) ita euincit: *Garsias, Semenus rex, omnium suffragiis delectus, nullo quidem gradu contingens Gothorum regum familiam, quod nomen ipsum declarat, Hispanum magis, quam Gothicum sonans.* Qui idem etiam nostrum *REGEM* dicit, quod summam in suos potestatem haberet, quamuis *eius ditionem minutam initio, finibus angustam atque uiribus infirmam describat.* Quae eadem legi etiam apud MARNIEVM SICVLVM (ddd) possunt, copiosum eius historiae scriptorem. Ne uero aliquis Hispaniam, ambitionis a scriptoribus incusatam, superbos hosce titulos solam affectasse opinetur; aliorum etiam regnorum exempla in medium producemus, ubi regia dignitas non ex regionum amplitudine; sed summa tantum in subditos potestate pariter fuit aestimata.

(c) *NAVARRAE.*

(d) *MANOPIAE.*

EVBONIAE insula, quae aliis Manopia, siue Man audit, per terminorum finiumque rationes, cum mediocri in Germaniae principatu non uidetur conferenda: sed dominium eius corona regioque titulo dignum fuisse habitum (*), post alios plures auctor est WALSINGHAMVS (eee). Verba eius sunt: *Scroope emit de domino Gulielm. de monte acuto Sarum insulam Euboniae cum corona. Nempe dominus huius insulae rex uocatur, cui etiam fas est, corona aurea coronari.* Et uero quid sibi uult auctor, quod insulae emptionem a corona hic distinguat? Hac eum causa id fecisse existimauerim: quoniam insulae pretium tam exiguum fuerit; ut gemmae ac aurum coronae non infimam eius partem effecerint, meruerintque propterea peculiarem in contractu significationem. Non maior certe Vectianae (*Wicht*) insulae rex fuit; hoc tamen nomine, quod summum eius dominium haberet, a gentibus cohonestatus. Probat id per bullaria, incorruptae fidei monumenta alia, SELDENVS (fff), quem hic licet prae aliis consulere. Qui idem dum solam Hiberniam quinque saepius reges probat aluisse: nostram sententiam nouis exemplis firmat regum, quibus ditionis tenuitas de regali dignitate parum aut nihil detraxit. Quamuis, eo quod Hiberniae pentarchas sub clientela Anglorum semper fuisse, scribat idem auctor; iram gentis Hibernicae in se prouocasse uideatur. Agit enim causam nationis suae Rodericus O FLAHERTY (ggg), contra obtrectatorem, quem ita dicit, Seldenum. Vbi regiae dignitatis rationes omnes Hiberniae uendicantur. Qui tamen inter utrumque scriptorem dissensus non noui sunt: cum Britannis atque Hibernis circa patriae historiam regumque successus ortusque nunquam conueniat, plures in eiusdem certaminis arenam producente MACKENCEIO (hhh). Ceterum cum exemplo Hispanorum regum discamus, quod et ipsi, Carolingici nempe imperii intuitu, latissime patentis, *PARVI REGES* dicti sint, quod manu exaratorum codicum fide docet FRESNEVS (iii): non est, quod Seldeno tanta cum uehementia exprobret FLAHERTVS (lll); quod is Hiberniae etiam dominos, paruos reges, per uirium scilicet redituumque rationes cum Britanniae monarchis collatos, scribere audeat. Dummodo regia eis dignitas salua sit, a prouentuum mensuris, quod hactenus demonstratum, non aestimanda.

(e) *VECTIS.*

(f) *HIBERNIAE*

YVETOTI R. fabula.

§. VI. Cum ergo tot exemplorum argumentis testimoniorumque rationibus euictum sit, *regalem dignitatem*, a summo rerum dominio pendere, hoc est, regem dici, qui ultimum in subditos ius habet, qui praeter Deum, cuius uices gerit,

(bbb) *Liu. II. p. m. 55. en son Histoire de Nauarre.* (ccc) *Historia Hispan. Lib.* VIII. *c.* 1. *p. m.* 428. (ddd) LVCIVS MAR. *Sic. Lib. VIII. hist. Hisp. p. m.* 612. (*) Vt frustra sit Ant. BRVODINVS *lib. V. c.* 24. quod *Regiis* uocula deceperit auctores, quae usu promiscuo et *regibus* debeatur et *principibus*. (eee) THOM. *de* WALSINGHAM *Ypodigmatib. Neustr. p. m.* 546. *n.* 56. (fff) *Part. I. de tit. honor. c.* III. *p. m.* 47. (ggg) *Part. I. Ogyg. Insul. p. m.* 35. (hhh) GEO. MACKENZIE *cap. XIV. defensionis antiquit. regalis Scotor. p.* 197. *seq.* (iii) *In Gloss. Latinitatis p.* 603. (lll) *Ogyg. Part.* 1. *p.* 34.

rit, subiectus est nemini: non, quod alii fecerunt, idem et nobis consultum uidetur, genuinis, quae hactenus memorauimus, subleſtae fidei nunc monumenta attexere. Saepe enim optimam causam mali testes inficiunt; et res bona nonnisi per bonae notae argumenta bene defenditur. Qua ratione stomachum mouent omnes illi, qui, quod regia dignitas intra angustos etiam unius prouinciae terminos contineri possit, exemplo cuiusdam WALTHERI IVETOTI, quem agri *ROTHOMAGENSIS REGEM* habent, feliciter tueri sibi uidentur. Placet historiolam ex *Roberto* GAGVINO (mmm), qui primus ac unicus illius auctor est, e uetusto codice huc transcribere. Ita uero se habet: *sed priusquam*, inquit, *a Clotario discedo, illud non praetermittendum reor, quod cum maxime cognitu dignum est, mirari licet, a nullo Franco scriptore literis fuisse commendatum. Fuit inter familiarissimos Clotharii aulicos GALTHERVS YVETOTVS Caletus, agri Rothomagensis apprime nobilis, et qui regii cubiculi primarius cultor esset. Hinc pro sua integritate de Clotario cum melius meliusque in dies promereretur, reliqui aulici inuident, deprauantes quodlibet a GALTERO gestum. Nec desistunt, donec irritatum illi Clotarium pessimis susurris efficiunt. Quamobrem iurat rex, se hominem necaturum. Percepta Clotarii indignatione, GALTERVS pugnator illustris cedere regi irato constituit. Igitur relicta Francia in militiam aduersus religionis catholicae inimicos pergit. Vbi decem annos multis prospere gestis rebus, ratus, Clotarium simul cum tempore mitiorem effecturum, Romam imprimis ad Agapetum pontificem se contulit. A quo ad Clotarium, literis impetratis, ad eum Suessione agentem se protinus confert, ueneris die, quae parasceue dicitur; cogitans, religiosam christianis diem ad pietatem sibi profuturam. Verum, literis pontificis exceptis, cum GALTERVM Clotarius agnouit; uetere ira tanquam recenti liuore percitus, rapto a proximo sibi equite gladio, hominem statim interimit. Tam indignem insignis atque innocentis hominis necem, religioso loco ac die, ad Christi passionem recolendam celebri, pontifex inaequanimiter ferens: confestim CLOTARIVM reprehendit, monetque iniquissimi facinoris rationem habere, se alioquin excommunicationis sententiam subiturum. Agapeti monita reueretur rex, capto cum prudentibus consilio, GALTERI heredes et qui* YVETOTVM *deinceps possiderent, AB OMNI FRANCORVM REGVM DITIONE ATQVE FIDE LIBE-*

A *RAVIT, liberosque prorsus fore, suo syngrapho et regiis scriptis confirmat. Ex quo factum est, VT EIVS PAGI ET TERRAE POSSESSOR REGEM SE YVETOTI hactenus sine controuersia nominauerit. Id autem ANNO CHRISTI* IↃ XXXVII. *gestum esse, indubia fide inuenio. Nam dominantibus longo post tempore in NORMANNIA Anglis, ortaque inter Iohannem Hollandum Anglum et*
B *YVETOTI dominum quaestione, quasi prouentuum eius terrae pars fisco regis Anglorum quotannis obnoxia esset Calleti propraetor ANNO SALVTIS* CIↃ CCCCXXVIII. *de ratione litis iudiciario ordine se instruens, id, sicut annotatum a me est, compertisse iudicauit.* Atque hic iste famosissimus Gaguini locus est, qui centum alios in hanc opinionem induxit, ut crederent *REGNVM YVETOTIANVM*. Nam
C taceo nunc communes Franciae historicos, qui eandem rem ex eodem auctore bona fide omnes exscripserunt; illos tantum adducturus, qui figmentosae narrationi alia plura non minori prolapsione superstruxere. Augere uoluit inde numerum regum in orbe CASSANAEVS (nnn). Et Renatus CHOPPINVS (ooo) inter exempla retulit ditionis a summo alterius dominio exemptae. *Si forte*, inquit,
D *immaniori principis saeuitia magnatum fundus omni soluatur onere nexuue clientelari. Qualis ille ab AGAPETO Romano pontifice regibus exemptus YVETOTII principatus, Walero Ynetotio a rege Clothario primo foede obtruncato. Vnde et haec ditio in regni titulum prouecta annum circiter 536.* Dubitanter uero rem eandem narrat MEZERAY (ppp), qui *instaurationem* huius regni ad annum refert
E IↃ XXXIV. et PETR. BERTHAVLTVS (qqq) sine ulla affirmatione recenset. Quod si vero ab aliquibus obiiciatur, *YVETOTIVM* comitatus siue principatus nunc titulo acquiescere; regium uero sibi nunquam arrogasse: id respondent uindices huius historiae; regiam dignitatem modestiae ergo uitandaeque inuidiae causa cum principali dignitate commutasse. *Andreas du* CHESNEVS (rrr),
F qui YVETOTII situm descripsit ea mente iudicat. *Non loing de la ville de Rouen est la terre et principauté d' YVETOT, que le Roy Clotaire, auant qu'il fut Roy seul, erigea iadis en royaume par ceste occasion.* Et hanc, postquam ex Gaguino recitauit, tandem claudit sermonem. *Ainsi ceste petite terre a long temps continué en titre, &*, quod notandum, *prerogative de Royaume. Mais finalement ce tire de Royaume a esté mandé en principauté, dont la maison du*

(mmm) *Lib. II. de orig. Francor. p. m. 5. edit. Paris. A. 1497. f.* (nnn) *In catalog. gloriae mundi Part. V. concl. XXXI. p. m. 142.* (ooo) *Lib. II. de doman. Franc. Tit. 9. §. 2. p. m. 257.* (ppp) *En son histoire de France Tom. 1. p. 54.* (qqq) *Lib. I. Flori Franc. cap. XXVI. p. m. 72.* (rrr) *Antiquitez des villes de la France Liv. VII. chap. III. p. 309.*

du Bellay a iouy iusque *à ce temps.* Paria habent *Jean* de SERRES (sss) et Bernard de GIRARD (ttt) Franc. de BELLEFOREST (*) et plures alii. A quibus neque *Iacobus* CASSANVS (uuu) multum differt, quando de Yuetotii regno scribit: *fut apres changé en comté.* Constat enim ex iis, quae ALTESERRA (xxx) habet, comitis ac principis titulos moribus Gallorum pro iisdem habitos fuisse. Sed neque tanta haec sunt, quae hactenus fide plurium scriptorum adduximus; quin alii rem omnem pro fabulosa habeant. Prodiit An. 1615. Parisiis libellus apud *Edmundum Martinum uia Iacobea, ad insigne cornu cerui*, omnia enim haec, cum rarus auctor sit, signare placet, hoc titulo inscriptus: *DE FALSA REGNI YVETOTI NARRATIONE, ex maioribus commentariis fragmentum*; ubi plures rationes afferuntur, quae rem omnem fabulosam esse euincant; ut MORNACIVS (yyy), quem fide *LIMNEI* (zzz) hic laudo, *longaeuam fabulam* appellare, nihil dubitauerit. Nobis itaque, lectis collatisque inter se scriptoribus, si non plerisque, potioribus tamen, nostrum quoque hoc iudicium facere liceat. Vbi primo rem ab eius nomine ac titulo uelim distingui. Sit enim; quod regnum non fuerit Yuetotium, hoc tamen negari nequit, summi iuris factum fuisse principatum. Omnino ergo in possessores Yuetotii peccant, qui summam eis potestatem negare audent, eo quod regius titulus in dubium uocetur. Quam artem, argumenta rerum inter se confundendi, ad regis sui iura extendenda, strenue et hic et alias tractant scriptores Galli CASSANVS et PYTHOEVS. Atque hoc forte iustitiae tegumento factum est, quod *Ren.* CHOPPINVS (aaaa) scribit: *Nihilominus curia Rotbomagensis addixit iam pridem Franco regi in Yuetotium regulum ius custodiae nobilis, tanquam domino superiori.* Deinde etiam rei ueritatem ab eius argumentis duco separandam. Non enim propterea regni numero Yuetotium eximendum; quod nullum archipiscopum, comitatus nullos, ducatusque habuerit (bbbb); quem errorem, maiestatem a territorii finibus metiri, saepius redarguimus. Aut regale nomen in dubium uocandum; quod dum nulla contra Saracenos esse certamina potuerint: bellorum quippe ducem contra infideles Walterum egisse scribitur, nulla sigillatim Saracenorum facta mentione. Maioris uero momenti, contra historiae huius circumstantias, illa sunt. Quod papae nulla tum aut non tanta certe autoritas in reges Francorum: quod Agapeti mors hoc factum uideatur praecurrere: quod praeter *GAGVINVM et GILLESIVM* nemo eius mentionem faciat, qui tamen scriptores nongentis annis post uixerint. Et quae sunt generis eiusdem, partim a du PLEIX (cccc) partim a FAVCHETO (dddd) expensa. Mihi praecipue sententia approbatur, quam fratres SAMMARTHANI (eeee) in causa Yuetotiana habuerunt. Ita autem illi: *Robert Guaguin et autres Historiens modernes, qui l' ont suiuy, attribuent à Clotaire l' erection en titre de Royaume de la seigneurie d' Yvetot en Normandie, pour avoir ce Prince transporté de colere, tué, comme ils dissent, dans une Eglise Gautier, seigneur de cette terre. Mais les plus iudicieux ont refuté cela; par la consideration du temps, des personnes, des lieux & de la chose. Aussi n' est-il appuyé sur le temoignage d' aucun autre bon autheur ancien; et Guaguin luy mesme en affoiblit la creance, reconnoissant estre le premier, qui l' a mis par ecrit. Il est donc plus vraysemblable, que quelque immunité ou franchise attribuée à cette seigneurie par l' un de nos Roys, peut avoir donné lieu à cet erreur commun. De fait, les seigneurs du Bellay, qui ont eu par la succession de leurs ancestres cette seigneurie d' Yvetot, se sont contentez de s' en qualifier seulement princes.* Ne uero frustra me occupatum quis credat, in Yuetotio longius forte, quam par erat, enarrando: ueniam me impetraturum existimo, si causas attulero materiae, plurium testimoniorum documentis cumulatae. Est enim illud satis meo instituto; ipsos scriptores, quos nominaui, Gallos, *GAGVINVM* et *GILLESIVM* et quotquot Yuetotii rationem habere uidimus, unanimiter in sententiam abire, a nobis hucusque propugnatam: *regalem dignitatem, gradum honoris in orbe amplissimum exiguo etiam territorio conspici posse, neque a potestate, sed potentia aestimandam.* Quod, si aliter non, contra Gallos tamen, ceu domesticum ac gentilitium argumentum prodesse potest: ne fastuosi eorum animi, quos fere habent, paruorum dominiorum reges quodam peruersae aemulationis uitio, ut aliqui promti sunt ad calumnias, uel e latere petant uel liuore manifesto eisdem malitiose obtrectent.

Causae declinati uerbi REGALIS.

§. VII. Quamuis autem ex iis quae hactenus docuimus, satis, puto, luculentum sit; regium diadema non spatii amplitudine; sed ambitu summae potestatis aestimandum

(sss) *En son inuentaire de l' histoire de France P. I. p. 64.* (ttt) *Liu. I. de l' Estat des affaires de France p. 32.* (*) *Liu. I. de l' hist. tom. I. p. 37.* (uuu) *En Recherche des droits du Roy de France p. m. 256.* (xxx) *Lib. II. cap. 6. de comit. prouinc.* (yyy) *Obseru. ad XXIV. libros ff. ad L. 16. de LL.* (zzz) *In notitia Franc. Lib. I. cap. IV. p. 104. seq. et tomo V. iur. publ. ad lib. II. c. 9. 244.* (aaaa) *Lib. II. de doman. Franc. tit. 9. p. 257.* (bbbb) Ita sentientes habebis apud CASSANVM *Liu. I. chap.* VIII. *p. 256.* (cccc) *En son histoire de France tom. I. p. m. 91.* (dddd) *des Antiquitez Galloises liu. I. chap.* VIII. *p. m. 168.* (eeee) SCEVOLE *et* LOVIS *de* SAINTE MARTHE *Histoire genealogique de France tom.* I. *Liu.* III *p. m. 116.*

mandum: contra statuentium tamen dubia restant, etiam nunc resoluenda. Est inter plura illud non infimum: quod hodienum in orbe ubique sint, qui dominatus habeant, neque propterea regios accipiant honores, principis aut ducis appellatione satis contenti. Quod ipsum cum attentius quodammodo mecum cogitarem, hoc inueni, quod quatuor fere caussarum oriatur ex aliqua; quarum tamen nulla de firmamento adserti nostri quicquam potest detrahere. Liberae enim imperantium uoluntates sunt, summam, quam habent potestatem, uel hoc uel alio nomine pro cuiusque arbitratu insignire. Quorum facta tantum abest, ut legem facere aliis possint, aut receptae inter gentes consuetudini contrarias dare rationes: ut potius causae occasionesque euoluendae, quibus a debito sibi regio titulo, quin eum acciperent, fuerint auocati. Quod ut ordine fiat, principio hic genium regendae nationis temporumque rationes pono; quae rerum dominis saepius suadent, suam in populos potestatem formularum quibusdam inuolucris atque integumentis inuoluere, uelisque obtendere animos illorum, qui imperii impatientes sunt (**).

[1] *Propter ingenium populorum temporumque rationes.*

Exemplis [a] Augusti.

Hac arte animos Romanorum OCTAVIVS praecipue tenuit occupauitque, quod uel triuialem status Romani scientiam habenti nequit esse ignotum. Ipse enim quamuis eandem ubique, imo maiorem longe, quam Romulus aut Tarquinius in populum Romanum senatumque potestatem haberet: quod tamen ingrata regum regiique status Romae memoria esset, titulos imperii in ipso imperio sustulit inhibuitque. Hac causa *ROMVLVM* se dici uetuit, iudicio DIONIS (ffff): *nam etsi Caesar ualde cupiebat Romulus appellari; tamen sensit, ob eam rem suspicionem esse, ab se regnum affectari. Non igitur amplius nomen usurpauit.* Neque *DOMINI* uocem in omnium rerum dominio unquam admisit, SVETONIO (gggg) teste: *Domini appellationem ut maledictum et opprobrium semper exhorruit*, et paulo post, *dominum se post hac appellari ne a liberis quidem aut nepotibus suis*, sensu scilicet supra (hhhh) descripto, *uel serio uel ioco passus est.* Eidem *DICTATVRAM magna ui offerente* populo, genu nixus, deiecta ab humeris toga, nudo pectore deprecatus est (iiii), fide auctoris modo laudati; quamuis pro ratione in republica stabat eius plus quam dictatoria uoluntas (llll). Sed, quod nobis praecipue respiciendum, regis nomen neque ipse neque alii post eum imperatores, qui *reges regum* dici merebantur, unquam acceperunt, ne inuidiae plenissimam exactorum *regum* memoriam in ciuium animos reuocarent. Frustra igitur esset, qui per externa haec tegumenta interiorem reipublicae formam aestimare uoluerit; quin cum DIONE (mmmm) potius dicendum: *regium nomen non habuit Augustus, sed potestatem regiam sub imperatoris, patris patriae, augusti aliisque ad modestiam effictis uocibus continuit: summatim, dempta nominis acerbitate, regiam obtinuit potestatem.* Aut, quae TACITI (nnnn) uerba sunt: *Sub nomine principis cuncta in imperium recepit. Non regno, neque dictatura; sed principis nomine rempublicam constituendo.* Atque eandem hanc priscae aetatis sapientiam prudentes rerumpublicarum moderatores semper tenuerunt (*).

[b] *Carol. V. in Belgii regno.*

Caroli maximi, quinti eius nominis imperatoris, nunc memoria occurrit. Huic enim in animo saepius fuit, omnes Belgii prouincias in unius regni formam redigere: H. GROTII uerba sunt (oooo): *Carolus imperator de uertendo statu, componendisque in regnum ciuitatibus serio consultauit.* Sed qua prudentiae ratione omiserit hanc curam, *Fam.* STRADA (pppp) exprimit. Scilicet has texisse destinationes et publicae utilitati remisisse; cum cognitam haberet dissimilitudinem morum institutorumque, quae in singulis prouinciis ualebant. Atque tanti haec momenti eidem uidebantur; ut eius propositum, firmandae alioquin Hispanicae monarchiae utilissimum, si aeque promptum effectu ac citra periculum turbarum fuisset, omnino impedirent. Ita duobus in locis SCHVRZFLEISCHIVS (qqqq). Cui illud nos iungimus, metuisse Carolum, ne iura libertatis, cuius amantissimos nouerat Belgas suos, iugi uero omnis impatientes, uiolari suspicarentur, legumque patriarum septa eo transiliri; si principis lenissimum uerbum, cum grauiori regis titulo commutatum, amitterent. Quo iudicii acumine neque mihi errasse uidentur Belgae, causis, si opus fuerit, exponendis inter differendum.

(**) Non possum, quin ea occasione, summum uirum BOECLERVM commendem, cuius eruditissima differtatio, de NOTITIA REIPVBLICAE hanc materiam exhaurit. (ffff) *In uita Augusti p. m.* 60. (gggg) *In Augusto cap. XX. p.* 201. (hhhh) *differt. huius* §. 1. (iiii) SVETONIVS *in Aug. c. XXI. p.* 206. (llll) Hanc autem uim habent Augusti uocabula, inquit DIO *l. c.* ut ex iis possit scribere milites; colligere pecuniam; inferre bella; pacem facere; senatores morte multare; ferre leges; neque lege subiici et quae sunt generis eiusdem, ut ad absoluti regni rationem nihil uideamus defuisse. (mmmm) DIO NICAEVS *in Augusto p. m.* 60. qui locus ualde memorabilis, cum simulachra titulorum ex arcanis reipublicae rationibus prudenter ibi euoluantur. (nnnn) *Lib.* 1. *annal. cap.* 1. *et* 6. (*) Easdem coniecturas prodidit THEMISTIVS in *orat. X. ad Valentem p.* 417. dum inquit: *Athanaricus Gothorum* regis *adpellationem repudiat, usurpat* iudicis. *Tanquam illa quidem* potentiae, *haec uero* sapientiae *propria.* Adde *Amm.* MARCELLINVM *lib.* 27. (oooo) *In annal. Belg. lib.* 1. *p. m.* 9. idem memorat EIZINGERVS *in prooemium Leon. Belg.* (pppp) *Dec.* 1. *in Bell. Belg. p.* 19. *seq.* (qqqq) *In notis ad epistol. Belg. ad Philipp.* II. *lit. f. & in animaduers. ad Alb.* III. *historiam sched,* 9.

Ipſorum Belgii ordinum uerba hic recitabimus, quibus haec Hiſpanorum conſilia imperii proceribus in comitiis Spirae habitis An. 1570. ſupplici, quem exhibuerant libello expoſuerunt. Sic autem ſe habent: *Hiſpani tum ab imperatore Carolo, tum ab eius filio Philippo maximo ſtudio diu contenderunt, ut uniuerſa ea prouincia in unum redacta corpus uniquelegum ac iudiciorum formae ſubiecta, IN REGNI NOMEN AC TITVLVM erigeretur; et, antiquata magiſtratuum ac legum poteſtate, non aliter, quam belloparta Siciliae ac Neapolis regna, nouis legibus pro arbitrio adminiſtraretur. Sed acerrime reclamarunt ciuitatum ordines et ipſe etiam fortaſſe imperator* et cetera, quae ſequuntur. Quae quoque rationes tantum in animis ſequentium Hiſpaniae regum potuerunt: ut neminem haec conſilia unquam poſtea legamus reſumſiſſe. Quamuis uel ALBERTI potentiam, Belgii intuitu, quod cum uxore Eliſabetha, filia Philippi II. Hiſpaniarum regis, in dotem acceperat, tantam fuiſſe HEVTERVS (rrrr) exiſtimet: *ut dignum habuerit*, qui ſe *REGEM appellaſſet*. Primo itaque genere

[1] *Inuidiae impendiique cauſa.*

cauſarum explicato: ad alterum nunc progreſſio facienda: aliquos illorum principum producturi, qui, quamuis ſupremi eſſent ſuae regionis domini, digni propterea titulo atque honore regali: ab eo tamen, uel declinandae inuidiae cauſa; (*) uel ſumptuum parcendorum ergo ſe continere maluerint.

Exemplis a] Auriaci principis,

Principes ARAVSIONENSES hic mihi primum omnium in exemplum ſumo. His enim ſummum in ſua regione ius poteſtatemque et fuiſſe ſemper et eſſe adhucdum, firmiſſima ſex pluriumque argumentorum concluſione euincerem contra CASSANVM (ssss) atque PYTHOEVM (tttt), falſos regiorum iurium adſertores: niſi materia haec peculiari ſparta, publico clementiſſimi *NVTRITORIS* mei nomine potius occupanda, digna magis uideretur. Id praeterire non debemus, eſſe a nobis, dum in Batauis uerſaremur ibique uiri, inter belgii ordines uere primarii, bibliotheca pateſceret, rariſſimorum Galliae hiſtoricorum, quorum uix nomina crediderim in Germaniam ueniſſe, talia inde ad hoc forum congeſta: ut cum ſcientiſſimo quouis poſtulatorum iurium regis chriſtianiſſimi in principis Auriaci partes diſputare non dubitem. In qua mihi arena eo minus a Gallis metuo: quo magis ſingula fere tela mea e pharetra eorum producta

A ſcio, ut hoſtes hoſtilibus armis oppugnarem. Siue enim inſtitutionem cogites Auriaci principatus; certum eſt mihi, eius conditori ſummam principio fuiſſe poteſtatem; ſiue regalium titulorumque rationes ſpectes; et pleno iure patet, principes ea omni tempore exercuiſſe: ſiue deinde teſtium cateruas uelis; in promptu non minus ſunt, qui in caſtris Auriacae libertatis candide pugnant: ſiue uſum po-
B ſtea ſummi dominii quaeras; aſt huius tenaciſſimos ſemper Auriacos fuiſſe, in memoria magis erit partis aduerſae: ſiue pactorum etiam tabulas inſpicias; quae certe nunciae huius iuris erunt ferae etiam poſteritati, et quae ſunt generis eiuſdem, quae Auriacos ſeruitute, principes uero turpi uſurpationis nota eximunt, ab obtrectatoribus Gallis manifeſta animi temeritate obiectata. Corroborata a nobis ſin-
C gula haec ſunt potiſſimorum Galliae inprimis ſcriptorum confeſſione, *GILLESII* ſcilicet, *CLAVDII, CHESNEI, CVSETI, GVESNEI, CLAPERII, CATELII, RVBISII, DE MARCA, VENETI, BELLEVREI, NOSTRADAMI, VIGNERII, FAVCHETI, FAVINI, PARADINI, P. IVLIANI, DELBONEI*, pluriumque aliorum: ge-
D nerales enim Gallicorum annalium conditores hic ſcienter omittimus. Quod cum ita ſit, nullam ſane cauſam uideo, quare Auriaci, *REGIAM* omni tempore in ſubditos poteſtatem exercentes, a *REGALI* nomine abſtinuerint; quam, ne inuidiam ſibi aliorum contraherent, uicinae coronae inprimis, cui indecorum erat, ſummae poteſtatis principem, optimo licet iure munitum, tantum non
E intra fines imperii ſui ferre. Agnouerunt autem uiri aliquot eruditi, regium titulum Auriacis principibus deberi. Inde Belgii oratoribus nihil inſoliti, *regem Auriacum* efferre; et *coronam Auriacam* dixit *Zulichemius* in portento, alibi a nobis deſcripto (uuuu); quid? quod numiſmata uiderim, in Arauſionenſium inaugurationibus excuſa, ubi caput inaugurandorum principum regia eſt corona redimitum.
F Sed etiam ſumtuum parcendorum ergo hunc forte honorem recuſarunt *AVRIACI*. Supra de horum ſimietate eſt actum (xxxx). BOECLERI, ſummi uiri, nunc locus occurrit (yyyy), ubi ait: *poſtea*, de ſimplici priſcorum regum ſtatu dixerat, *cum magnitudine imperii*, nam a ſummis imperiis regii moris exempla in cetera produntur, *adoleſcit cura magnificentiae et oſtentandae maieſtatis*, *quae ab aulae cultoribus*

[rrrr] *In dedicatoria libri de ueterum ac ſui ſeculi Belgio p.* 5. (*) Inprimis exemplum huc per- *Caroli Conſtantini* Burgundiae domini, qui ideo reſpuit contempſitque *regium titulum* ſeque *ducem* Viennae adpellari uoluit, quoniam regni fines tutor eius minuerat, ut praeter Viennam parum ei ſupereſſet. Teſtis ſit P. HEVTERVS *lib. I. rer. Burg. p.* 5. [ssss] *Lib.* II. *cap. ult. en Recherche des droits du Roy de France* [tttt] in ſimili ſcripto *lib. V. c.* 19. [uuuu] *In diſſertat. de princip. Auriac. cap* III. §. 4. [xxxx] In *paragr.* III. [yyyy] *De auſpic. reg.* C. III.

A *toribus et per horum exempla, ab aliis subinde intenditur: donec latius sparsa, cum cetero paratu principatus, titulorum congeries, ne a prudentibus quidem amplius repudiatur.* Equidem de Auriacis ita censeo, quod, si *Cabilonensia* omnia et *Bausciania*, quae principatui Arausionensi olim per connubia aliquot innexa fuerant, possiderent adhucdum, parum certe abesset, quin regios sumtus ferrent. Latissime enim hae quondam regiones per Bur- B gundiam Prouinciamque se extenderunt: quae postea Auriacis, uario praetextus genere, partim sunt erepta. Vt adeo inter angustos septem circiter miliarium fines ditio horum principum subsistat; neque uiginti aureorum millia, quantum annui eius reditus esse creduntur, regium dabunt apparatum. Superfunt praeter hos aliorum quoque principum exempla, qui ex iisdem causis regium titulum declina- C runt. *BRITANNIA* in his, Galliae prouincia, quamuis de regno olim Galliae non esset, rem hanc egregie illustrat. Confecerunt ex instituto eius historiae annales ARGENTERIVS (zzzz), et BOVCHARDVS (a*); unde argumenti fides plenius haurienda. Habuit enim *BRITANNIA*, quamuis *minor* audiret, suos aeque ac *maior* illa, quam Angliam nunc dicimus, *REGES*. Qui factum ergo postea sit, ut re- D gium diadema gerere, quandoque intermiserint, alio autem tempore tulerint rursus, bene intueri, nostra omnino refert. Scilicet uiribus, per funesta Chilperici, Dagoberti, regum Francorum bella aliquantum attritis, tremefactus quodammodo fuit Armoricorum *REGVM* titulus; unde etiam nonnisi per interualla quaedam, prout nempe Gallorum fortuna eos uel in metu alicuius impetus po- E nebat, uel ab eodem liberabat, *REGALI* nomine usos fuisse, reperimus. Cuius certe honoris neque *Carolingorum* temporibus, qui illis iugum aliquoties iniecerant, fuerunt obliti prorsus: cum exempla *REGII* nominis, postea etiam ab illis adhibiti, in historia supersint. Tandem uero ad summas angustias a uicinis Gallis redacti; non tanti honorem habuerunt *regalem*, ut, eius usu, praepotentem ho- F stem ad iram prouocarent. (†) Regalia tamen maiora quaeque exercuerunt, iura scilicet erigendi episcopatus (b*); cudendi monetas (c*); se *DEI GRATIA*

b) Ducum Britanniae minoris,

A scribendi, ceteraque, ut adeo nihil eis praeter nomen *regium* uideatur defuisse. Mansit quoque Britanniae rectoribus stabilis ac certa horum iurium possessio, quos An. Chr. 1464. contra uiolentiam Gallorum ea legimus defendisse. BELCARII uerba huc transcribemus, quae (d*) hanc historiam referunt: *misit*, de Galliae rege auctor dixerat, *ad Britannum; quae legatio praecipua quatuor capita continebat. Primum* B *ne Britanniae regulus*, hoc eum nomine Gallicus scriptor digniorem habet, quam ut uocabulo tantum ducis appellaret, *in publicis diplomatis ea uerba praefigeret, quae hactenus usurpauerat. FRANCISCVS DEI GRATIA BRITANNIAE DVX; quod hisce uerbis se regis beneficiarium tacite inficiari uideretur; tum ne is aureae monetae inposterum cudendae ius sibi uindicaret; tertio regem constituisse, ut dein-* C *ceps in tota Britannia tributum cogeretur; postremo postulare, ut sacerdotia omnia Britanniae non amplius Britannum; sed ipsum adeo regem agnoscerent.* Quod impudens et intolerabile postulatum *Britanniae duci* uisum est. Cui is neque morem gessit; ne hoc regiae dignitatis, quam olim manifesto iure habuerat, monimento perdito, omnis etiam pristinae in Britannia *coronae* memoria deleretur. Imo quam- D uis postea sub *Ludouico XII. rege* matrimonii iure Britannia omnis Galliae accessisset: aegre tamen tulere proceres Britanniae, eandem Gallico regno prorsus innecti; sed, ad *prisci diadematis* recordationem honoremque, id uoluerunt, ut regius filius, princeps iuuentutis, *Britannici reguli* titulo appellaretur (e*) Summos nunc aliarum etiam regionum dominatus huc referre possem, qui *regium* titulum declinarunt, E nisi et sufficerent haec, et alio uocaret ratio instituti. Binis tamen uerbis tangere liceat, quorum memoria haec scribenti occurrit. De agro *DOMBENSI*, qui per Lugdunensem olim prouinciam uicinasque regiones patuit, quod supremam eius possessores potestatem habuerint, agit CHOPPINVS (f*) ad fidem actuum publicorum. Qui idem, alio quamuis loco (g*), plures Galliae principatus enumerat, quo- F rum aliquos huc possumus referre. Super *BVLLIONENSI* ducatu inter Leodienses antistites et regulos Sedanenses per duo fere secula agitatae lites sunt; quae ex ACTIBVS *pacis Nouiomagensis* (h*) disci possunt,

(c) Principum Dombensium.

(d) Ducatus Bullionens.

(zzzz) *L' histoire de Bretagne, des Roys, Comtes et Princes d' icelle: l' establissement du Royaume, mutation de ce titre en Duché etc. par noble homme, Messire* Bertrand d' ARGENTRE, *sieur de Gosne etc. A. 1618. f. Paris.* (a*) *Les Chroniques annales des pays de Bretagne par* ALAIN BOVCHARD *A. 1531. Paris. f.* (†) Aliam causam habet *Ren.* CHOPPINVS *lib. III: de doman. cap. 1. p. 149.* Nam an. 878. *Britanniae* minoris dominos ideo *regale* nomen deposuisse; quod usu gentium didicerint, *soueräinitatis* id est supremi dominici iura aeque seruari et exerceri posse sub nomine *ducis*, illud quidem est, quod ille perhibet. (b*) ALTESERRA *de comit. prouinc. lib. I. c. 14.* (c*) BODINVS *lib. I. de rep. 10.* (d*) *lib. I. commentar. rerum Gallic. p. 9. §. 14.* (e*) Docente id ipsum, in alio quamuis loco, *Franc.* BELCARIO *lib. XX. rer. Gallic. §. 44. p. 638.* (f*) *Lib. II. de Dom. Franc. p. 257.* (g*) *Lib. III. tit. 6. p. 386.* (h*) *Tom. III. p. 305. 400. 501. et 534.* In Risuicensi etiam pactione de iure Leodiens. in Bullion. ducatum, liber peculiaris pacificatoribus oblatus est.

possunt, a nobis autem alibi (i*) ex instituto euoluentur: utrique tamen controuertentium parti fere in eo conuenit, ut summi iuris habeat principatum. In quem licet imperii iura neque mihi ignota sint: desidiam tamen ciuium nostrorum mereri existimant, ut eodem prorsus mulctentur. Aeternum enim Germanicae nationis probrum est, quod, cum matricula *Bullieni forte ducatus* admoneret, eius tanta apud omnes inscitia fuerit, ut eundem in Polonia quaesiuerint, teste ignauiae huius GOLDASTO (l*). Habeo, inquit, *nonnullas fiscalium caesareorum relationes, deputatis moderatoribus exhibitas, in quibus negant, se scire, ubi situs sit ille ducatus von der Maaß, nisi sit Masouia in Polonia*, risum teneatis! *quorum coniectura adeo placuit domino Geizkoflero, ut regem Poloniae, eius ducatus nomine, pro subsidio Turcico compellauerit. Sed postea a me admonitus et edoctus,* Bullioneum scilicet ducatum intelligi, *errorem suum prudenter agnouit.* Sedanenses reguli, quos ducatum possidere diximus, praeter eum Sedanumque, alia quoque eodem iuris fastigio possident *Iamets, Raucort, Florenges, Floranuille, Messancourt, Loguue, et le Sauley*, loca a CHOPPINO (m*) signata. *NEOCOMENSIS* in Heluetiae confiniis situs comitatus septendecim habere praefecturas dicitur, quas recenset WAGNERVS (n*) *1. Neufchastel 2. Vallis Angina (Vallengin.) 3. Thielle 4. Landeron. 5. la Coste 6. Bouldry. 7. Cartaillod 8. Bauaix 9. Callombier. 10. St. Aubin. 11. Rochefort. 12. Vaulx Marcus et Trauers 13. Mostier. 14. les Verrieres 15. la Breuine. 16. la Sagne 17. la Chaudefond.* Facile ergo illis assentior, qui duobus maximis orbe comitatibus (o*) hunc tertium, praeter consuetudinem, adiiciunt: cum illis utique conferendum. Imo praeferendum quodammodo, cum summi iuris factum ab imperiique ac Burgundiae nexu solutum habeant SIMLERVS (p*), STVMPFIVS (q*) GVILLIMANNVS (r*) scriptores Heluetici. Quae uero mihi circa locum GOLDASTI (s*) mens sit: alibi (t*) exponam. Differendo autem, si opus sit, tuebor; me non frustra Neocomensem prouinciam in hunc censum retulisse (u*). Tantum certe abest, ut alius principis an. CIↃIↃCXCIX. sibi respiciendam sententiam crediderint Neocomenses; cum de iure in comitatum inter Condium foeminamq; principem Nemurensem controuersiae agitarentur, ut potius de fori alieni insolentia fuerint uehe-

[e] *Neocomensis Princ.*

A menter conquesti. Et ne de principatibus tantum dicam, non ignotum est, ipsos etiam reges regio quandoque nomine ex iisdem causis abstinuisse: quorum tamen consilia tantum abest, ut successoribus leges dederint, ut certum potius sit, in arbitratu cuiusuis idem positum fuisse. Sic *Bergerum*, Sueciae olim monarcham, ducis nomine contentum, regium recusasse, KRANTIVS (x*) auctor est. Cuius

B de eodem facto iudicium apprime huc facit; quando inquit: *nihil interest, uocabulo REX, an DVX, quis censeatur, dum eodem iure et imperio omnium rerum potestatem teneat.* Sic Stenonem ea lege successorem in eodem Sueciae regno designatum fuisse, ut *REGIS nomen, ceu ea tempestate inuidiosum, omitteret, uim tamen imperii usurparet*, LOCCENIVS (x**) scribit. De *REGII* nominis titulo saepius

C in *Bohemia* interrupto, successoribus ad antiquam ducis appellationem semper redeuntibus, operose disquirit GOLDASTVS (x***). Mihi inter ceteras BOREGKII (x****) sententia probatur, sumtuum parcendorum ergo, uiribus forte regni aut camerae rationibus exhaustis, regalem dignitatem omissam, diuersis temporum casibus, iudicantis. Sed exempla haec illorum sufficiant, qui amouendae inuidiae

D ergo, aut quod eodem fere recidit, regium diadema propterea euitarunt; ne postulatum contra se iurium potentiores uicinos hoc ipso admonerent, concitarentque: nunc uero ad illos faciendum iter, quorum austeri atque horriduli mores non uidentur permisisse, ut regiae dignitatis culturam sequerentur. E pluribus in conspectu ponemus initium monarchiae Lithuanorum. Ea enim gens

E cum neque legibus, neque, magistratibus, neque ullo alio necessitudinis uinculo cohaereret; sed animis, sedibus studiisque, ut sylua, pascua, fons placuit, gregatim disiuncta, licenter ageret: ausus est tandem *VEIDEWVTAS*, aetate grandis, familia copiosus, tribu Alanus, de republica sub commune caput redigenda ad multitudinem loqui: *nisi*, inquit, *apibus ipsis stultiores essetis; res, de qua agendum*

F *nunc est, pridem concordiam apud uos habuisset. Nam quibus res familiaris inter manus est, probe scitis, tanto apum examini unicum REGEM praeesse; penes quem sint imperia: reliquis obsequendo intentis. Renunciate erga et uos unum principem, cuius imperio libertas uestra permittatur.* Ille,

[f] *Succ. Reg.*

[g] *Bohem. reg.*

[3] *Propter barbarum regiae culturae neglectum.*

Exemplo Lithuanor.

(i*) In commentar. quem sub manibus habemus ad formulam pacificatoriam Risuicensem: ex instituto deinde in systemate praetensionum, quod meditamur. (l*) De *regno Bohem. lib. IV. c. 8. p. m.* 475. Addatur de eodem summi iuris ducatu CHOPPINVS, *l. c. lib.* III. *tit. 9. p.* 438. (m*) *Lib. I. de doman. Franc. tit. 2. p.* 115.. (n*) *In Mercurio Heluet. p. m.* 26. (o*) Flandriae Tirolique haec nomina esse, nemini forte ignotum. (p*) *Lib. I. de rep. Helu. p.* 235. (q*) *Lib. IV. chron. Helu. p.* 301. (r*) *In Heluet. p.* 30. (s*) *Lib. IV. c. 8. p. 475. de regn. Bohem.* (t*) *In paragr. XXXIX. artic. pac. Risuicens.* (u*) *Legatur huc etiam* ZEILERVS *P. I. Itin. c.* 11. GRASSERVS *Tom. I. lib. I. p. m.* 59. LAZIVS *lib. XI. de migrat. gent. p.* 623. (x*) *Lib. V. Suec. c.* 23. (x**) *Lib. histor. Suec. p. m.* 157. (x***) *Lib. III. de regno Bohem. c. 10. p.* 337. (x****) *In chronic. Bohem. Part. I. p.* 171.

Ille, nota regaliorum usum, *de controuersiis decernat, iniurias caedesque arceat, fas ac iustum tueatur, securitati publicae prouideat. Quod, ut recte atque ex officio exequi possit, uitae mortisque ius ei in omnes cum plena potestate esto.* Quid ad haec circumstans orantem populus? Ita historia fert: *comitii totius, in ea, quae suaserat Veidewutas, consentientis, uox unica erat: NVM VEIDEWVTAS IPSE VELLET ESSE BOIOTERAS, nimirum apum rex?* Sed quorsum nunc ille propendit? Loquitur KOIALOVICZIVS (x*), quem et hactenus audiuimus ea in re: *neque ille Veidewutas noui regni onus detrectare poterat.* Qui demum consilii euentus? etiam hoc dicit; *Veidewuta integris comitiis, summo consensu, primus Prussorum atque Alanorum, qui postea Lithuani dicti sunt, princeps est renunciatus.*

A. C. 370.

Siue igitur gentem cogites, quae imperio unius erat subiecta; siue denique obsequentium aestimes multitudinem, qui ne unius quidem gentis complexu tenebatur: nihil certe offendemus, ad iustam *REGNI* formam Lithuanis tum defuisse. Qui ergo accidisse dicemus? quod a regio nihilominus uerbo abstinuerint. Non enim alio, quam *DVCIS* titulo, suum principem appellarunt. Imo, quod magis est, cum ulterius deinceps Lithuaniae fines proferrent, ut de honorificentiori rectoris sui nomine cogitarent, id ad summi decoris fastigium eis pertinere uidebatur; *MAGNI DVCIS* uocaculis eundem posthac insignire (x*) excitata quamuis insolentia tituli acri inuidia gentium uicinarum.

A. C. 1249.

Quid? quod cum paulo post *MENDOGVS*, M. Lithuaniae dux, foedus cum Liuoniae magistro ea conditione pepigisset; *ut christianorum sacris se addiceret: pontifex autem Romanus regios titulos ipsi tribueret:* factum quidem est, ut *MAGNVS DVX* christiana sacra palam susciperet; *missique Romam legati cum regiis titulis ac diademate, a liberali Innocentii IV. pontificis manu datis, redirent, ipse deinceps ab archiepiscopo Rigensi in campis Nouogrodensibus solennibus ceremoniis in nouum regem inauguraretur.* Verum enimuero cum haec sacra iterum eierarent post, tantum abest ut regium honorem retinuerint Lithuani, ut potius *MAGNI DVCIS* nomine reuocato, hoc idem deinde, quamuis denuo christiani facti, nunquam amplius cum alio ullo legantur commutasse. Quid ergo demum in causa ponendum regii tituli ab hac gente ultro neglecti? Inertiam illius ignauiamque ego hic postulo. Cum enim diadematis, purpurae, sceptri, olei, consecrationis ac reliquorum apparatuum, insueti imperitique essent; regios etiam titulos, quos eius generis ceremoniis absolui putarant, credibile est propterea omisisse. Qua argumenti ratione FREDROI (z*) sententia laudanda, qui enumeratas modo regiae dignitatis partes ad gentium humanitatem non dubitat referre.

(4) *Propter ethnicos religionis osus.*

Restaret ultima nunc ratio nominis regalis dominatibus olim negati; quam uero alio (a**) loco commodius pleniorique apparatu tractabimus; duobus tamen uerbis etiam hic attingenda. Scilicet temporum superstitio occupauerat animos multorum; ut dominatus, ethnicae religioni addictos, *REGIS REGNIQVE* titulis indignos esse, perhiberent. Discutiemus errorem loco modo citato; id tamen, ne memoria excidat, hic praeterire non possumus: superiori seculo adhuc Poloniae proceres consilia habuisse; principibus, quia christianorum sacris non essent addicti, regios honores negandi. *Sane Poloni*, inquit scriptor ANONYMVS (b**), *hoc in primis argumento, quia et barbari Tartarorum principes ita uocarentur Zari, titulum, quem dare Moscho nolebant, A. 1551. dissuadere sunt annisi. Aiebantque se contra dignitatem christiani nominis facturos, si communes illi cum barbaris honores detulerint.* Quo errore quamuis maximam ethnicarum regionum moderatoribus iniuriam fecerint christiani, cuius iniquitatis diuinus ille gentium doctor Paulus eos arguerit, qui regentium maiestatem non a religionis conditione aestimauit: quibusdam tamen ethnicis haec imposuit, ut regii honoris cum christiana religione arctissimam coniunctionem esse ipsi crederent, qua eierata, iste etiam admitteretur. Rem hanc supra allatum M. Litthuaniae ducis exemplum manifestam reddit; qui ritibus christianae religionis ut se regem factum crediderat: sic maiori paulo superstitione, cum ea regiam quoque dignitatem sibi uisus est iterum perdidisse.

An regale uerbum ad doctorum decreta astringendum?

§. VIII. Ad pontificum decreta aut falsos potius eorum interpretes nunc dirigenda oratio: cum horum auctoritate in quouis regno, unus rex; undecim ciuitates; undecim duces; atque totidem episcopi et unus archiepiscopus requiri uideatur. Verba *PELAGII* II. in hunc sensum torquent, quae haec sunt (c**): *scitote, certam prouinciam esse, quae habet decem aut undecim ciuitates, et unum regem, et totidem minores potestates*, quas duces interpretantur *et unum metropolitanum aliosque suffraganeos decem aut undecim episcopos iudices.* Vetus glossa ad hunc canonem ita habet: *docet*

(x*) *Albert* WIIVK KOIALOWICZ *Part. I. hist. Lithuan. lib. I. p. m.* 15. 17. (y*) *Koioiawicz lib. IV.* 83. 84. (z*) ANDREAS MAXIM. FREDRO Podoliae palatinus *in fragment. politic. p. m.* 151. (a**) infra scilicet, de iure pontificis circa appellandos reges ex instituto dicturi. (b**) ANONYMVS *de rebus Moscoviticis* nuperrime editus Patau. 160. *lib. 2. cap. 2. p. 89.* (c**) *C. scitote. 6. q. 3.*

cet hic Pelagius, *quaenam dicatur certa prouincia*. Neque aliter famosissimus ille iuris monarcha, cardinalis HOSTIENSIS (d**) canonem accipit, qui forte primus fuit, qui regna, hisce postulatis non instructa, minus proprie regna salutari, ausus est asseuerare. Cuius auctoritatem, quae magna semper fuit, alios deinde in eundem errorem induxisse, mirum non est. Agit enim citato loco de Bohemiae rege; huncque regium titulum in sensu minus proprio usurpare, ita ostendere uult; dum inquit: *Olim ducis, hodie regis Bohemiae, et tamen non habet, nisi unum episcopum Pragensem. Vnde potest dici rex sine regno: quia caret prouincia competenti, ut patet VI. q. 3: scitote. Abundat tamen in reditibus et militibus strenuis, plusquam aliqui reges alii, qui pluribus ciuitatibus dominantur. Ergo corporis uires contemnere noli.* Ipsa uerba cardinalis ad eundem locum abbas repetit PANORMITANVS (e**): quae ex eodem iterum transcribunt LANCELLOTVS (f**) et Iohannes baptista CASTELLIONEVS (g**): ut mirer, scribere summum uirum GOLDASTVM (h**), Hostiensi aliam de regno Bohemiae mentem fuisse, certo iudicio, eum loca Hostiensis nunquam euoluisse. Qui idem tamen, his doctorum postulatis ad nostram quoque mentem obuiam it, dum ita scribit; *recte hi interpretes redarguuntur: quum non in ditionum, prouinciarum et regnorum multitudine; non terrarum ambitu, uera maiestas contineatur, neque inde praecedentiae praerogatiua necessario deducatur; nec spatiis etiam externae magnitudinis regnum sit metiendum; nec denique a potentiae consideratione dignitatis praerogatiua dependeat.* Quod idem de regia dignitate iudicium alibi (i**) quoque habet: auctoritate insignium politicorum GOTHOFREDI (l**) KIRCHNERI (m**) ARVMAEI (n**) aliorumque, quos supra (o**) laudauimus, corroboratum. Verum enim uero redarguendi eundem pontificiorum errorem aliae aeque faciliores uiae sunt. Primum enim canonis allegati contextus docet; nihil hic pontificem praecepisse de regni forma: sed retulisse tantum ecclesiastici fori rationes, quae in prouincia, in tot ditiones prolata, debeant obseruari. Scholae dicerent, non dispositiue: sed relatiue canonem intelligendum. Deinde nulla unquam inter gentes quoque christianas canonis huius fuit

A obseruatio. Quod Nauarrae, Portugalliae, Algarbiae, et decem alia regna, quibus supra posita requisita non fuerunt, possunt docere. Quid? quod ipsum pontificem Lithuaniae duci regiam misisse coronam uiderimus; quamuis ne unico Lithuaniam episcopatu instructam nosset. Et si tale etiam praeceptum esset pontificis; quis quaeso gentium iura a papali canone unquam crediderit pependisse? E-
B iusdem potius opinio haec pretii, ac illa uidetur *Petri* PITHAEI (p**), quem iustum ducatum undecim aut duodecim comitatibus instructum uoluisse, legimus: cum tamen ex omni fere aetate contrarium probet ALTESERRA q**). Quod ipsum etiam in regnorum mensura *Guido de* BAYSO (r**) statuit: *quaedam prouinciae*, ait, *plures episcopatus, quaedam pauciores habent.* Quae eadem quoque uerba BEL-
C LEMERAE (s**) sunt, cuius sententia, regnum scilicet hoc episcopatuum numero non includendum, omnino hic standum esse arbitramur. Vt adeo CABOTIVS (t**) LANSIVS (u**) CASSANVS (x**) CHIFLETIVS (y**) et qui alii sunt, idem hodie frustra attendere uideantur. Neque illorum nos hic mouet auctoritas, qui codice sacro, ad eandem sententiam adstruendam, inepte abutuntur. Ait *Iohan.*
D *de* TVRRE CREMATA (z**): *statutum fuit satis conuenienter, ut quodque regnum haberet X. uel undecim episcopos et unum metropolitanum: ad repraesentandum numerum XII. apostolorum. Vt sciant ipsi, se constitutos iudices loco apostolorum; quibus saluator ait: uos sedebitis super sedes XII. iudicantes XII. tribus Israel.* Ceterum mihi explicatio haec inuentum ambitiosi cleri uidetur: qui regibus persuadere uoluit,
E naturam regni esse, tot fastuosos sacerdotes alere. Neq; maioris pretii argumentum illorum est, qui Salomonis (a†) regum sapientissimi uerba in hunc sensum detorquent. Quodque impium nobis silentio potius dignum uidetur.

An regiae dignitati obsit, alii subesse?

§. IX. Satis igitur prolixe, quod hanc materiam nemo ex dignitate euoluisse uideatur, demonstratum est hactenus; regem appellari posse, qui summam in subditos
F suos habeat potestatem: altera nunc quaestio soluenda restat; quid de illis regibus sentiendum, qui alios reges superiores aliqua ratione obseruant. Reperimus enim in historia principes, qui *reges regum* in publicis rescriptis se dixerunt; quod alios ipsi

Reges regum dicti.

(d**) In *commentario ad cap. constitutis* 2. (non ut Goldastus et alii ex eo citant constitutus) *X. de test. et attest. p. m.* 328. *edit. Argen.* 1512. (e**) *Volum. II. oper. p.* 86. *edit. Lugd.* 1578. (f**) *in templo omn. iud. lib. I. c.* 2. *n.* 17. (g**) *in c. scitote c.* 6. *Q.* 3. (h**) *lib.* III. *de regno Bohem. c.* 13. *p.* 36. (i**) *Libro I. de maioratu c.* 17. *n.* 5. Exemplar nos huius libri possidemus, notis Msc. ab Engelbrechto, auctoris aduersario, castigatum. (l**) *Annotat. sur l' histoire de Charles VI. p.* 590. (m**) *de republ. disput.* III. *thes.* 5. (n**) *Iur. publ. disc. I. n.* 20. (o**) *cap. I. §. V.* (p**) *Lib. I. aduers. subs. c.* 8. *p.* 34. (q**) *Lib. II. de comit. prouinc. c.* 9. (r**) *In c. scitote c. VI. Q.* III. *p.* 178. *edit. Lugd. A.* 1534. *f.* (s**) AEGID. BELLEM. *in comment. cap. constitutis* 2. *X. de testib. et attestat.* (t**) *disp. iur. lib. I. c.* 12. (u**) *de leg. reg. conclus.* 52. (x**) *En son recherch. lib. II. c.* 12. *p.* 120. (y**) *In Vindic. Hisp. cap. XIV. p.* 130. cuius sententia sapere quaternionem uidetur, errorem in iure pridem explosum. (z**) *Ad c. scitote c. VI. q.* 3. *Part. I. p.* 141. *edit. Lugd.* 1555. *f.* (a†) *Prouerb. c. XIV. uers.* 28.

CAP. I.

a) Parthorum seu

ipsi reges sub dominio suo haberent. De *Parthorum* imperio traditum est, rectores eius *REGIS REGVM* titulos affectasse. Testes rei sunt DIO (b†), SVETONIVS (c†), PLVTARCHVS (d†) aliique.

b) Persarum Reges,

Imo Persarum regibus fere solenne fuit, his ipsis nominibus uti. Exempla habemus in MARCELLINO (e†), Iulio CAPITOLINO (f†) et alibi, illis inprimis, qui Cyri R. mentionem faciunt, quem constat *REGIS REGVM* titulos etiam in tumulo seruasse, auctoribus STRABONE (g†), PLVTARCHO (h†) aliisque.

c) Assyriae,
d) Aegypti,

Vt taceam *Assyrios*, *Aegyptiacos*, atque plures, quos legimus, pro temporum ac fortunae ratione, *regis regum* nomina quandoque adhibuisse.

e) Galliae,

Ita singulare est, quod continuator MATTHAEI *Parisiensis* (i†) scribit: *dominus rex Francorum, qui terrestrium REX REGVM est, tum propter eius coelestem inunctionem, cum propter sui potestatem & militiae eminentiam.*

f) Hispaniae,

Eundem titulum Hispanis etiam dant Reges Aethiopiae (††): ob uictoriamque contra Galliae regem reportatam,

g) Angliae.

Angliae R. tribuit HVNTINDONIENSIS (l†), dum ait:

Henricus REGVM REX & decus abstulit altos
Francigenis animos.

CaesaresRom. nomen hoc meruisse.

Ex quibus omnibus tamen illi nobis hic attendi tantum merentur, qui eo respectu, quod & alios sub se reges habuerint, *REGES REGVM* sunt salutati. Qua ratione titulum hunc potiori forte iure nemo dici posset adhibuisse: quam Reipublicae olim Romanae moderatores, in cuius amplissimi corporis compage plures reges, ut membra fuisse, in historia reperimus. Exemplorum argumenta *Aegypti, Iudaeae, Cappadociae, Armeniae, Graeciae, Mauritaniae, Numidiae*, & plures in magna *Britannia* reges dabunt: qui omnes regia diademata gesserunt; quamuis Romano imperio subessent. Et licet horum regnorum alia Romani deleuerint, alia uero se auulserint ab iisdem atque in libertatem uindicauerint, ut nulli fere Romano imperio addicti reges superessent: tamen Germanici etiam sanguinis Imperatores ad dignitatem imperii sui non minus pertinere crediderunt, alios quosdam reges nexu, quo possent, cum imperio suo coniungere. Inde est, ut hoc censu *Bohemiam, Hungariam, Poloniam, Daniamque* habeant, publicorum Germaniae iurium adsertores: qui uident, parum solidi habere ueterum ICtorum placita, qui *Britanniae, Galliae*, atque *Hispaniae* regna, quod olim Romanae ditionis

§. IX. X.

A fuerint, nostris imperatoribus hodienum iudicarunt esse subiecta. Fuit etiam opinio quorundam, imperatoris hoc primarium requisitum esse, *aliis regibus imperare:* quo eos excidisse, ne aliquis obiiceret; tanta solicitudine hanc materiam eos existimauerim tractauisse. Sed cum exinde Hispaniae, plurium regnorum regem, imperatoris titulo non minus dignum haberent alii (m†); illud responderunt; non re- B gnis, sed regibus imperare fastigii demum imperialis esse. Quamuis uero exinde luculenter satis pateat, *regali* nomine inter gentes dignos habitos fuisse, qui imperio aliorum fuerint subiecti: causarum tamen, quare alii *regis regum* titulos usurparint, magna est diuersitas; quas inuicem distinguere, ratio postulat instituti.

Causae titulorum REGIS REGVM quae?
a) dignitas,

§. X. Sunt enim primo, qui *REGES REGVM* dici uoluerunt, quod sibi *digniores* C aliis regibus uiderentur. Quorsum refero illud, quod *CONTINVATOR* Matthaei, supra nobis citatus, de Galliae rege habet; *quod dominus rex Francorum, terrestrium REX REGVM sit.* Omnium enim in Christiano orbe regum dignissima excellentissimaque nomina regem Franciae mereri, *Ioh.* FERALDVS (n†) adstruere conatur. Eiusdem etiam pretii argumenta *Marcus Anton.* DOMINICVS et BLONDELLVS D habent, quibus *Ioh.* BODINVS (o†) uidetur praelusisse. Sed aliquid de nostro indicio hic addere, opus non est, cum VASQVII, VALDESII, CHIFLETII aliorumque scripta hanc arenam occupauerint.

b) magnitudo regni,

Alii deinde *regis regum* nomina adsumpserunt, ut in memoriam reuocarent pristinam regni sui magnitudinem. Eiusdem causae exemplo Cleopatra superbo *reginae regum* nomine decorata, & matris reginae filius, E Caesarius, a Caesare genitus, *rex regum* est renunciatus, teste DIONE (p†), quamuis terminorum Aegyptiaci regni non eadem, ac olim fuisset amplitudo. Antiquos enim Aegypti rectores *reges regum* adpellatos fuisse, ob amplitudinem imperii, DIODORVS (q†) et PLINIVS (r†) auctores sunt.

c) potentiae robur,

Neque desunt, qui ob potentiae robur ac uirium rationes *regis regum* honores sibi uindicarunt. Qua causa uenit, ut his alii deinde F eiusdem aut maioris potentiae principes *regis regum* nomina tribuere recusarint (s†): aut qui alias apud minores principes se *reges regum* scribunt; a superbo hoc nomine, si ipsis cum potentioribus res est, modestiae ergo, abstineant. Id quod uir illustris, LVDOLFVS (t†), de Aethiopiae regibus

(b†) *In uit. Aug. et Vespas.* (c†) *In uita Calig. c.* 5. (d†) *In uita Pompeii*, quem dicit, Parth. regi, REGIS REGVM titulos dare noluisse. (e†) *Lib. XVII. p.* 360. (f†) *p. m.* 367. (g†) *Lib.* 15. *Geogr. p.* 481. (h†) *In uit. Alex. p.* 703. (i†) *p. m.* 781. (††) LVDOLFVS *Comment. ad hist. Aethiop. lib.* II. *n.* 12. (l†) *Lib. VII. hist. Angl. p.* 603. (m†) *Annales* WAVERLEIENSES *ad an.* 1154. conf. *Pufendorf. illustratus c.* II. *p.* 279. et VALDESIVS *c.* XVIII. §. 31. *dign. Hisp.* (n†) *In tractatu de priuileg. R. Francor.* §. 6. *p. m.* 4. (o†) *Lib. I. cap.* 9. *de rep. p.* 230. (p†) *In uita Augusti. p. m.* 51. (q†) *Lib.* III. *biblioth. c.* 1. (r†) *Lib. XXX. hist. nat. c.* 1. (s†) Pompeii exemplum supra adduximus. Sed non alia etiam causa Lucullum Mithridati regis regum nomina dare, omisisse, quod MEMNON apud PHOTIVM *c. XLVIII. p.* 74. aduertit, ego crediderim, quam quod potentiae illius noluerit quidquam concedere. (t†) *Hist. Aethiop. num.* 105.

CAP. I.

gibus asserit; quod ipsi, quando ad Hispa- A niae reges scribant, aut *regis regum* solennibus alias in regno suo uocabulis abstineant; aut eadem etiam tribuant regibus Hispaniae. Vt adeo hoc sensu *magni regis* et *regis regum* titulos eiusdem pretii fuisse, credere liceat cum SELDENO (u†).

d) uictoria contra R.

Saepius etiam in fortitudinis uictoriaeque praemium quoddam *regis regum* adpellationes legimus abiisse. Agamemnonem non alio sensu *regem regum* aut adpella- B tum esse, aut adpellari potuisse, uideo, quam quod insigni fortitudinis laude regios exercitus in certamen prouocasset. Vtriusque rei testes CICERO (x†) et SENECA (y†) sunt, ut poetam taceam, simili *regis regum* elogio Agamemnona cohonestantem. Eandem mentem recentiorem etiam uatem habuisse; modo ostensum, qui Angliae principem, post obtentam contra Galliae regem uictoriam, dignum habuit, C *regem regum*, id est, uictorem regum salutare.

e) postulatum in alia regna ius,

Tandem etiam uisum est regibus quibusdam, sui in plura regna iuris memoriam *regis regum* titulis renouare. Edgari Anglorum regis diploma in hoc numero habeo, quod recitat FLAHERTIVS (z†) his uerbis: *Ego Edgarus Anglorum Basileus omniumque regum insularum oceani, quae Britanniam circumiacent, cunctarumque nationum, quae infra eam includuntur, rex* D *& imperator*. Certe cum Edgarus singulas oceani insulas, dici nequeat possedisse; nihil superest, quam ut iurium solennem quandam significationem haec uerba uelle, asseramus.

f) aliorum subiectio et obseruatio.

Verum enimuero quamuis *regis regum* titulos tot principibus ob diuersissimas causas tributos esse, ex hactenus dictis clarum sit: nulli tamen ueriori sensu nomina haec dari potuerunt; atque illis, qui uel alia regna subiecta, uel reges E alios sibi addictos habuerunt.

a) regnorum,

Regnorum plurium compagem fuisse quatuor istas in orbe celebratas monarchias in historia expeditum est. Vt adeo singuli earum moderatores *regis regum* adpellatione propterea digni uideantur. Et uero plerisque etiam haec nomina in usu fuerunt, quod ex omni solidioris literaturae penu monstrat illustr. auctor, summus SPANHEMIVS (a). Inde Alexandrum, singu- F lari quadam modestiae prudentiaeque laude, hoc solenni aliis titulo scribunt abstinuisse (b). Cum autem Romani Imperatores eundem non & ipsi inter elogia sua retulerint; id propterea factum esse existimauero; quoniam regis uox ipsis principio insolentior; mox uilior, cum barbari passim reges audirent, ut CASAVBONVS (c) aduertit, est uisa, quam ut maiestatem Romanam eadem insignirent.

b) regum.

Honestius ergo ob plures sibi subiectos reges, imo regum reges (nam & hoc nomine legimus Caesarem quendam praefectum dixisse, cuius munus ad aliquot regna se extenderat) uisum Romanis est: imperatorem *principum principem*, ut MARTIALIS (d) habet, salutare. An uero *MAXIMILIANI I.* huc elogium pertineat: *qui regibus se imperare*, professus esse dicitur; iudicio aliorum relinquo. Ceterum id moneo, stilum oratorium cum alias, tum & hic loci a publico curiali omnino esse distinguendum.

§. XI.

Reges addicti aliis

§. XI. Atque haec demum ultima illa *regis regum* significatio est, quae propius nostrum tangit institutum. Id enim quaeritur hic; *an reges aliis iterum regibus addicti, regali hoc nomine digni sint?* Tales enim omni tempore fuisse, *regis regum* tituli optime docent; quae uocabula certum est, subiectos alios reges produxisse. Quemadmodum uero alteri multifariam aliquis esse potest addictus: ita solui quaestio non poterit; nisi hi modi inuicem probe discernantur.

a) tributo

Inueniuntur reges, qui annua *tributa* aliis regibus pendunt, quae A. 1459. Cyprium regem Alexandriae Sultano promisisse, narrat *Aeneas SILVIVS* (e). Imo tristis memoria patriae nostrae Hunnis olim tributariae, quem quaeso non tangit?

b) copiis

Alius ad auxiliares *copias*, quoties alter uoluerit, mittendas fidem suam adstringit, exemplo regni Transyluaniae, quod in consuetudinibus Hungariae cum Turcis ita legimus pepigisse.

c) amicitia

Alius porro perpetuam cum altero rege amicitiam pollicetur: nullo casu tollendam. Hoc foedere uicinas quasque gentes rempublicam Romanam tenuisse, tradunt. Partim ut in pace uiuerent: partim ut refragarii belli causas darent Romanis ad terminos imperii proferendos.

d) obseruantia

Plures denique reges Romanam rempublicam comiter obseruare, hoc est, illam se digniorem ampliöremque credere, atque in perpetuo quodam honoris officio erga eandem uersari, sancte promisisse, nemini potest esse ignotum.

e) nexu beneficiario.

Imo nihil inusitatum est, quod reges se alterius regis uasallos fecerint, regnumque in feudum acceperint ab aliis. Quod non solum de Scotiae regno, contra eius gentis scriptores alibi demonstrauimus: sed etiam expeditum in Neapolitano, Siciliae, quamuis testatissimae super hac lites sint, Sardiniae, Arragoniae, Lusitaniae, Britanniae, Hungariae regnisque aliis, quae Pontifici Romano, uel temporum uel principum superstitione nexu beneficiario addicta sunt. His plura alia addit *Antonius* MARCELLVS (f) qui ex instituto librum scripsit, de no-

(u†) *Part. I. de tit. hon. cap. 3. §. 2. p. 50.* (x†) *Lib. IX. epistol. fam. ep. 14.* (y†) *Epistol. LX.* (z†) *In hist. Hibern. p. 68.* (a) *Differt.* VII. *de usu numism. V. p. 430.* (b) PLVTARCHVS *in Demetr. p. 607.* (c) *in not. ad Spartianum p. 49.* (d) *Lib. VI. epigramm. 3.* (e) *In descript. Asiae min. c. 97.* (f) *de iure seculari Rom. pontific. edit. Lat. 1627. Francof.*

CAP. I. f) *subiectione.*

nobilioribus Pontificis Romani uasallis. Sed titulum tandem regalem illi principes non minus seruarunt, qui aliis omnino fuerunt subiecti. Ita enim Angliae; ita Galliae; ita Asiae denique pluribus regionibus reges dederunt Romani: qui non solum a Caesaribus iudicari, puniri, et abdicari poterant: sed ab ipsis Romanorum pependerant praefectis. Cuius rei illustre exemplum Herodes in Iudaica republica dabit: a quo certum est, causas ad Pilatum, praesidem Romanum, auocatas fuisse.

Soluitur quaestio, utrum ex his regio diademati obsit?

Quod si ergo, regio nunc nomine quis demum ex hisce dignus, quis indignus sit, scribere debeam: quinque priora genera, cum summam in subditos potestatem, hoc est, maiestatis iura, in quibus regalem honorem omnino uersari, hactenus probauimus, minime laedant, regio mihi diademati officere non uidentur. Quamuis enim in quinta inprimis classe durum adpareat, uasallum purpura induere: sententiae tamen *Vlrici* HVBERI (g) hic standum, omnino arbitror. Ita autem ille ratiocinatur: *qui bello uictus cogitur tributum soluere, etsi perpetuum, is ea re non amittit summam in suos potestatem. Eadem ratione adhuc fortius dicendum, ne quidem FEVDALIA imperia, etsi habeant, quem dominum appellent, minime tamen ius summae potestatis hoc ipso desinere; modo, qui subditi sunt, ius prouocandi ad dominum non habeant.* Id quod placito GROTII (h) non minus est innexum: *rationem imperandi atque parendi intra fines cuiusque ciuitatis liberae contineri.* Vbi uero imperandi acta ab alio suspendi, impediri, ac tolli possunt, quod in sexto genere contingere scripsimus; ibi cum summa potestate maiestas amittitur, primarium regiae dignitatis ornamentum. Inde est, quod candidus scriptor, TACITVS (i) hac ratione Romanis subiectos reges *instrumenta seruitutis*, tristi ac durissima uoce, et alibi *reges inseruientes* (l) suo etiam tempore adpellare non dubitet. Neque est, quod Philosophi (m) autoritatem nobis hic opponant: parum enim decoris habere, aliqua regna ab eo descripta, neque cum cultiorum gentium iure constare, prudentiorum iudicio pridem maduersum est. Quamuis regis et regni quadam facta distinctione, sententiae eius medela afferri posse uideatur. Qui uero regum alios *maiestate*; alios *dignitate tantum, Königlicher Würde*, instructos putant, de quo prolixe GOLDASTVS (n) illi occasionem dant, regium titulum principibus, qui aliis subiecti sunt, uel hac ratione tribuendi; ut dignitate tantum regia, *Königlicher Würde*, non uero maiestate eos gaudere, asseratur. Sed ueteri appellationi noua ita significatio datur: cum constet, omnes fere superiori seculo reges sine discrimine ab imperatore et Pontifice *dignitates regias, Königliche Würde*, audiuisse; maiestatis regiae titulo solis imperatoribus seruato. Quotusquisque uero regium hodie titulum gerit, is hoc ipso maiestatem simul regiam sibi uidetur esse consecutus. Ita ut et Bohemiae regi, cui maiestas regia olim, ob allegatam modo causam, a multis negata, hoc seculo eam omnes tribuere uideamus. De cetero summam illorum, quae hactenus disseruimus, hoc axiomate includo: *regali uerbo quemque principem eo digniorem esse, quo maiori in subditos gaudeat potestate; parum considerato, siue uni siue pluribus populis imperet.* Vnde definimus regem: *personam, quae summa in subditos, usu solenni, tenet potestatem.* Singula descriptionis membra, ex iis, quae hactenus scripsimus, satis patent: duo tamen uerba restant, etiam nunc attingenda.

§. XIV.

Regii tituli solennis declaratio, quorsum faciat?

XIV. Scilicet *usum summi imperii solennem* in quouis rege, non e natura rei, sed hodiernis cultiorum populorum moribus, iure nobis uidemur postulasse. Cum enim superius (o) a nobis allata sint illorum principum exempla, qui, quamuis summum in republica imperium possideant, exerceantque; regium tamen titulum suis de causis sponte declinent; necessaria omnino uidetur regiae dignitatis significatio in publico gentium conspectu ab illo facienda, qui honorem hunc primum capessiuit. Vt scilicet cognitum fiat aliis in orbe principibus: quo is dignitatis gradu deinceps uti malit. Secernendae enim hic sunt causae *iuridicae* a *politicis*, hoc est, id quod *iustum* est, ab eo, quod *conducit*. Et patebit, omnem quidem summa potestate instructum principem in actu *primo*, hoc est, gentium *iure*, regem esse: an uero idem simul in *secundo* actu, *iuris* scilicet *exercitio*, esse uelit, illius arbitratui relinquitur, qui nouit, quid sibi ac statui suo conducat. De priori ergo genere in gentium iure omnino docebit Philosophus: cum posterius contra arcanis principum consiliis unice dandum esse, uideatur. Etsi minima maximis conferre liceat; moribus omnium gentium introductum uidemus: ut, quamuis nobilissimarum aliquis uirtutum excellentia gaudeat; non tamen propterea is iura etiam consequatur nobilitatis, nisi a principe solennis accedat declaratio. Quemadmodum ergo inter nobilitatem naturalem et ciuilem inde nata distinctio: sic eadem de causa inter regem sua natura talem; et gentibus solenniter declaratum agnitumque aliquod discrimen esse, di-

(g) *In iure publico uniuers. lib. I. c. 17. §. 33.* (h) *Lib. I. c. 3. §. 21.* (i) *In uita Agricolae. c. XIV.* (l) *Lib. II. hist. c. 81.* (m) *Lib. III. polit. c. 10.* ubi HEINSII paraphrasis se commendat. (n) *Lib. III. de regn. Boh. c. 13.* (o) *Cap. I. differt. §. 7.*

ctum a nobis doctumque. Neque morem hunc ullas unquam gentes migrasse inuenio: quas, contrario potius exemplo, si qua accidit, ut reipublicae summus antistes *comitis*, aut *ducis* titulos cum *regali* nomine commutatos uellet, solennem omni tempore declarationem praemisisse, fide optimorum auctorum, constat. *LVSITANIAE, ALGARBIAE, ARRAGONIAE, NAVARRAE, HIBERNIAE, POLONIAE, HVNGARIAE, BOHEMIAE*, et alia forte exempla allegare possumus: quorum omnium rectores *regiam* dignitatem capessiuerunt, cum antea intra *ducis* aut *comitis* nomina tituli eorum uersarentur. Haec autem solennis declaratio, cum eo tantum faciat, ut de uoluntate constet summi imperantis, quo *regali* uerbo et ipse uti, et quod ab aliis accipere uelit: prona consecutio est, eidem in regia dignitate non plus tribuendum, quam in effectu causae sine qua non adscribunt Philosophi. Inde scriptores Romani Caesareas regiae dignitatis declarationes, adposita uoce, *adpellationes regum* dixerunt; a quibus *creationes* regias multum nouerant differre. Illud enim *nomen*, hoc uero *rem* ipsam notat: illud datur *regi* iam *facto*; hoc *facit* e *cive* regem: illud *hominum* opus; hoc *Dei*. Exemplum ex superioribus (p) adduco, ad hoc discrimen illustrandum. Libera Lithuaniae respublica regem Veidewoutam *creabat*, eligendo: Pontifex declarabat adpellando. Illos potestatem in republica summam: hunc nudum acceptae potestatis summae nomen dedisse uolumus. Sed cum summae potestatis largitiones aliunde constent: qui demum alterum, nomen summae potestatis principibus concedendi officium habeant, e gentium consuetudinibus paulo curatius nunc eruemus. Hanc uero regii tituli solennem significationem cum ab *Imperatore nunc Romanorum*; iterum a *summo Pontifice*; saepius ab *ipsa republica* factam esse, atque gentibus aliis probatam, annales nos doceant; operae pretium uidetur, singulorum iura seorsim intueri.

CAP. II.

De
Adpellationibus regiis ab Imperatore Romano factis.

§. I.

Roma patria regum.

MAgnificum urbis imperiique Romani elogium fuit, quod Pyrrhi Epirotarum regis legatus, Cyneas ad principem suum retulit. *Ab illo enim cum quaereret Pyrrhus, qualem Romam comperisset?* inde modo redux factus, dixisse fertur (a): *REGVM SE PATRIAM VIDISSE.* Non nescio, quae criticorum huius dicterii explicatio alias (b) sit: nostro autem instituto, ob ingentem exterorum regum eo congregatam multitudinem, hoc nomine omnino digna fuisse uidetur. Illa enim aeternae urbis maiestas; ille gentium Romanarum cultus; exercituum illud robur; illa imperii magnitudo, maximus denique ille domi ac foris adparatus (c), quasque gentes alias in stuporem egit: ut aliae, Tullii (d) ore loquor, *ita subiectae sint, ut uix extent; aliae domitae, ut quiescant; aliae ita pacatae, ut uictoria nostra laetentur.* Et uero incrementis Romanorum, quos supra inuidiam positos uidebant, illos omnino laetatos fuisse legimus, qui ad urbem, cuius augustam uidendi faciem quodam desiderio laborabant, magno numero confluxerunt; ut *regum patriam* ex ea fecisse uiderentur. Quamuis autem male sibi ac regnis suis consuluerint reges, in hanc Romanis supra alios quaesitam auctoritatem praecipiti quadam amentia, ut uere scribo, consentire: exinde tamen intelligere licet, quibus artibus demum illud effectum sit; ut Romani *regia diademata* distribuendi ius facultatemque sibi potuerint arrogasse. Scribit de Anitii triumpho EVTROPIVS (e): *Gentius cum fratre et filiis ante currum ductus est. Ad hoc spectaculum MVLTARVM GENTIVM REGES Romam uenerunt. Inter alios etiam venit Attalus atque Eumenes Asiae reges, atque Prusias Bithyniae. Magno honore accepti sunt; & permittente senatu, dona, quae attulerant, in capitolio posuerunt.* Et quod magis est, *Prussias* rex *filium suum senatui commendauit.* Neque uero haec illis temporibus facta sunt, ubi ad summum culmen Romani imperii magnitudo adscenderat; sed intra primos adhuc stabat terminos incrementorum. Augusti enim aeuo memorabiliorem longe locum SVETONIVS (f) habet: *Reges*, scribit, *amici* atque

(p) *Differt. c. I. §. 7.* (a) Verba EVTROPII sunt *lib. II hist. Rom. p. m.* 22. (b) illorum scilicet, qui locum hunc ex FLORI *lib. I. c. 18. p. m.* 52. IVSTINI *lib.* XVIII. *c.* 2. *p. m.* 278. Liuio etiam et Plutarcho, quod SALMASIVS facit, uolunt explicare. (c) Iusti LIPSII admirandorum siue de magnitudine Romana libri copiam adparatumque dabunt rerum, quae huc facere uidentur. (d) *lib. II. c. 3. p. 18. l. c.* (e) *Lib. IV. ad A. V. C. 586. p. m. 48.* (f) *In uita Aug. cap. LX. p. m. 191.*

CAP. II. §. II.

atque socii & singuli in suo quisque regno Caesareas urbes condiderunt, & cuncti simul aedem Iouis Olympici Athenis antiquitus inchoatam perficere, communi sumptu destinauerunt, Romam aduentitii reges, *genioque Augusti dedicare. Ac*, quod magis est, *saepius regnis relictis non Romae modo; sed prouincias peragranti quotidiana officia togati AC SINE REGIO INSIGNI, more clientum praestiterunt.* Imo, quod indignabundus refero, EVTROPIVS (g) amentiae regiae tristiorem historiam narrat, dum inquit: *multi autem reges ex regnis suis uenerunt, ut Augusto obsequerentur: & habitu Romano togati scilicet, ad vehiculum NB. vel equum ipsius cucurrerunt.* O plusquam immanem principum horum stuporem! Itane regia diademata, quae summae post Deum potestatis ornamenta sunt, uilissimo seruorum opere conspurcanda? Errauit natura; quae uos in solium euexit, cum uolupe uobis sit, mancipia fieri in pistrino. Non uero bardi ad unum omnes fuerunt, ut has Romanorum insidias, aliorum auctoritatem minuere, augere suam, non intellexerint. Germanos nostros haec gloria manet. Caesare enim Ariouisto, eorum duci ingratum animum exprobrante, quod Romanus eum senatus regem ingenti, ut Iulius credebat, beneficio, adpellauerit, regio fere is animo fertur respondisse: *amicitiam populi Romani, si ornamento esse velit, detrimento sibi esse non oportere* (h). Sed hunc animum Ariouistus habuit: cum alii contra Romanorum potentia territi contremiscerent; alii, patriae salutem prodendo, quaererent suam; plures uero in opinione uersarentur, regia diademata imperii Romani maiestate fulgentiora reddi, atque adprobatione eius reipublicae alia regna non tam firmari, quam maiori lumine clarescere. Atque ita demum factum esse, existimo, ut tanta animi cupiditate ex omnibus fere orbis angulis prodierint reges, Romamque contenderint, ut regii ipsis tituli, more Romano, solennique ritu renouarentur. Atque hoc, distribuendi regibus diademata, ius sic in mores iuit Romanorum, ut DIONYSIVS (i) scribat: *quemadmodum nunc Romani sceptra & diademata regibus dono mittunt his ipsorum potestatem confirmantes: quae tamen illi habent, licet ab illis ea non acceperint.*

Regios titulos a Romanis acceperunt

a] Duces Germaniae.

§. II. Ad horum uero nunc exempla deueniendum, qui regia diademata a Romana republica acceperunt. Occurrit in illis principio Ariouistus, ducis Germanorum nomine ac honore insignis; cui Senatus Romanus, ne rogatus quidem, regalem titulum ipsius hostis suo testimonio, ultro fertur obtulisse. Verba haec sunt: *Caesar Senatus in Ariouistum beneficia commemoravit, quod REX ADPELLATVS esset* (*). Quam parum autem hoc beneficii genus habuerit Ariouistus, uir prudens et cordatus, supra ostensum satis esse, arbitramur.

b] Cappadociae reges.

De Cappadociae regni herede APPIANVS (k) et VALER. *Max.* (l) scribunt; quod regium diadema acceperit a Pompeio. *Filium enim*, alter inquit, *et regem appellauit, et diadema sumere iussit, et in curuli sella considere coegit.*

c] Aegypti.

Aegypti regnum, quamuis antiquissimum esset, ipso Romano imperio hac causa praecellentius: per Caesarem tamen regia in eo dignitas ita renouata, ut modo nata esse uideretur. *A.* HIRTIVS (m) ita nos docet: *Caesar Aegypto atque Alexandria potitus, REGES constituit.* Quos a Romanis *neque uetustatis auctoritas abducere potuit, paucis quippe diebus Reges constituti.*

d] Macedoniae.

Florente adhuc republica, petiit a Senatu Perseus Macedoniae tyrannus, *REX* dici. Cuius uoti sui non minus participem factum narrat LIVIVS (n): *Perseus a consulibus regnum accepit; a senatu rex est adpellatus.*

e] Galatiae.

Ad Caesarem reuertimur, qui Deiotarum, paulo ante in bello Pompeiano hostem, mox eo confecto, amicum habuit. *Quae*, inquit CICERO (o), *a te in eam partem accepta sunt, C Caesar, ut eum amplissimo regis honore et nomine effeceris.* Idem pro eadem gente pares honoris titulos habuit.

f] Galliae.

Scribit de se ipse CAESAR (p): *apud Senones Cauarinum REGEM constituit.* Et alio loco (q) *Comium quem ipse Attrebatibus superatis regem ibidem constituerat.*

g] Iudaeae.

Iudaeae regnum semel a Romanis subactum regiam deinceps adpellationem Romanae reipublicae maiestati semper tulit. Scribit IOSEPHVS (r) *Herodes properauit Rhodum, ut Caesari occurreret, quo postquam adpulit, posuit diadema,* Quo tamen facto in regali dignitate ab Augusto iterum confirmatus est. Inde Archelaum post intra ethnarchae tantum dignitatem subsistere iusserant Romani: regia declaratione ipsi negata, eodem teste (s). Imo laesae maiestatis reus habitus, qui diadema in Iudaica republica tulit, a Romanis non acceptum; quod idem auctor habet.

h] Ponti.

Ponto Polemonem regem datum adpellatumque ab Augusto fuisse, DIO (t) auctor est. Sed etiam *nummus argenteus quantiuis pretii, qui in priori area Augustum, in altera eundem regem Ponticum* exhibet, superest; quem regiae Gazae nouissime insertum indicat illu-

(g) *Lib. VII. p.* 84. Addatur ALEXANDER *Neapolit. lib. I. Gen. Dier. c.* 27. (h) CAESAR *de bell. Gall. lib. I. c.* 24. (i) DIONYS. HALICARNASS. *lib.* III. *p. m.* 293. (*) Testis est DIO CASSIVS *lib.* 38. *p.* 81. Qua de re fusius agit LAZIVS *lib.* VIII. *de migrat. gentium.* (k) In *Mithridat. p.* 244. (l) *Lib. V. cap.* 8. *p. m.* 194. (m) *de bello Alexandrino cap.* 33. *p. m.* 330. (n) *Dec. V. lib. V. fol. m.* 401. (o) *In oratione pro Deiotaro p. m.* 400. (p) *De bell. Gall. lib. V. c.* 54. (q) *Lib. IV. de B. G. c.* 21. (r) *Lib. XV. Antiq. Iudaic. c.* 11. (s) *Lib. XVII. c.* 13. (t) *Lib.* LIII. *p. m.* 402. Conferatur de alia Romanor. in eodem regno regia declaratione TACITVS *lib.* II. *annal. cap.* 31. *p.* 110.

illustris scriptor, maximus SPANHEMIVS (u). Thraciae *regni auctorem* Augustum dicit TACITVS (x). De Armeniae uero rege per Tiberium instituto, haec VELLEIVS (y) narrat: *Quis dubitare potest, quin ex Armenia recepta et ex rege ei praeposito, cuius capiti insigne regium sua manu imposuerat, ordinatisque rebus orientis, ouans triumphare debuerit.* Multos alios a Romanis in Armenia declaratos reges hic omitto. Obuii sunt nummi, in quorum una parte *ANTONINI PII* imago: in altera figura togata stans diadema regi stanti imponit, cum scriptura: *REX ARMENIIS DATVS.* Reperies eius generis apud VAILLANTIVM (z). Alius extat; *ubi imperator L. VERVS habitu militari in suggestu sellae curuli insidens inter duas figuras adstantes, sinistra parazonium tenet, dextra uero extensa caput hominis ante tribunal humi stantis tangit, quasi aliquid largiretur.* Cum inscriptione: *REX. ARME. DAT. Rex Armeniis datus*, quem habet OISELIVS (a*).

t] *Thraciae.* l] *Armeniae.*

m] *Quadi.* Quados, siue Austriae quondam, siue Bohemiae Silesiaeque populos regem suum ab Imperatoribus R. declaratum uoluisse, plura fidem faciunt. Rarissimum Per-Illustris uir, SPANHEMIVS (b*) nummum exhibet Antonini Pii, in quo cernuntur duae figurae, una nuda regis Quadorum barbari; altera legati Caesaris Antonini dextram barbaro porrigentem; cum inscriptione: *REX QVADIS DATVS.* Alium eiusdem historiae nummum VAILLANTIVS (c*) describit: *figura*, inquit, *togata stans dextram porrigit regi barbaro, prolixa barba, et longo pallio ornato*, his uerbis: *REX QVADIS DATVS.* Inde Iulius CAPITOLINVS (d*) explicari potest; qui de eadem gente ita habet: *Quadi autem amisso rege suo, non prius se confirmaturos eum, qui erat creatus, dicebant, quam id nostris placuisset Imperatoribus.* Et TACITVS (e*) multo ante scripsit, habere Quados suum regem; sed uim et potentiam esse in auctoritate Romana.

n] *Parthi.* Sed id forte ad maiestatem Romani imperii uidebatur deesse, ut regem regum non minus diademate redimirent. Audiamus saepius laudatum, summum uirum, SPANHEMIVM (e**), qui ita de eadem re sentit scribitque: *Sub Traiano, ut propagati latius, quam sub decessoribus, imperii fines, sic ampliata quodammodo iuris illius*, reges scilicet declarandi, *et maiestatis praerogatiua. Non iam Romae, sed Ctesiphonte, in ipsa Parthorum regia, rex, nomine Psamatissoris, iisdem Parthis a Romano principe constitutus.*

A Historiam DIO (f*) ita narrat: *Traianus metuens, ne Parthi quoque aliquid molirentur, Regem eis dare constituit. Itaque, ut Ctesiphontem uenit; conuocatis in magnam planitiem Romanis omnibus, Parthisque qui tum aderant, excelsum tribunal conscendit. Ibi apud eos de rebus a se gestis gloriatur, deinde Parthis regem Parthamaspatem designat, eique diadema imponit.* Meminit etiam eiusdem ARRIANVS (g*): B *Parthis Traianus Rom. Imp. per eum fractis, foedere icto, regem constituit.* In memoriam rei maximae nummus excusus est, quem signat OISELIVS (i*) his uerbis: *Imperator Traianus laureatus et habitu militari, cui a tergo adstat satelles, pro tribunali in sella curuli sedens, sinistra sceptrum tenens, dextram uero protendens, ad caput hominis ante tribunal in terra stantis, qui dextram eleuatam tenet: ante eum mulier festiue* C *uestita, capite turrito, in dextrum genu prolapsa, dextram supplicantis extendit; quae Parthiam repraesentat. Homo uero adstans dextra eleuata, et ipse rex Parthamaspates, quem Parthis Traianus dedit, et qui hoc fidelitatis iusiurandum praestare uidetur.*

o] *Lazii.* Occurrunt porro *Lazii* populi, quibus Romani suos reges pariter dederunt. Malassa nomine Lazis regem ab Hadriano adpellatum fuisse, scribit ARRIANVS (l*). D Tzatzem uero, quod plus est, Laziorum regem Constantinopolin profectum fuisse, ut regni insignia a rege Romano sumeret, testis est AGATHIAS (m*).

p] *Saraceni.* De Iustiniano narrat PROCOPIVS (n*): *Iustinianus imperator Aretham Saracenis praefecit, qui in Arabia Saracenis imperabat; regia eum dignitate exornans.*

q] *Numidia.* *Quantum in Numidiae regno ad regiam dignitatem contulerint; non uno loco patescit.* De *Mansanissa* scribit LIVIVS (o*): E *postero die ut a praesenti motu auerteret animum eius in tribunal ascendit P. Scipio et concionem aduocari iussit. Ibi Mansanissam primum regem adpellatum, eximiisque ornatum laudibus*, et quae sequuntur. Et uero hanc regii honoris solennem declarationem ita accipio, ne frustra adpellati regis nepotem hoc modo ad Romanum senatum loquutum ex SALLVSTIO (p*) constet. P. C. in- F quiebat Atherbal, *Micipsa pater meus moriens mihi praecepit, ut regni Numidiae tantummodo procurationem existimarem meam: ceterum ius & imperium penes uos esse.* Atque idem in eadem oratione, dum omnem regalem sibi honorem a Iugurtha ereptum conqueritur, ait: *uestra mihi beneficia erepta sunt, P. C. uos in mea iniuria despecti estis.* Quae certissima indicia sunt,

---

[u] *Differt. IX. de praest. numism. p.* 129. [x] *Lib.* II. *c.* 35. *p.* 112. [y] *Lib.* II. *hist. Rom. c.* XXII. *uers.* 2. 3. [z] *In Antonin. p.* 77. [a*] *Comment. ad num. sel. tab.* XIX *num.* 9. *p.* 91. [b*] *Differt. IX. p.* 832. *l. c.* [c*] *In uita M. Ant. Philos. p. m.* 41. [d*] *in uita eius c.* 47. [e*] *Annal. XI. c.* 63. *de morib. Germ. c.* 41. Addatur CLVVERIVS *in German. antiq. lib.* III. *c.* 31. *p.* 120. [e**] *Differt. IX. p.* 830. [f*] *Lib.* LXVIII. *p. m.* 506. [g] *Apud* PHOTIVM *excerpt.* LVIII. *p. m.* 51. [i*] *Lib. cit. tab.* XX. *p. m.* 96. [l*] *In peripl. pont. Lux.* apud *illustr.* SPANH. *l. c.* [m*] *Lib.* III. *p. m.* 405. Addat. DIACONVS *lib.* XV. *p.* 311. [n*] *Lib. I. de bell. Persic. p.* 252. [o*] *Lib. XXX. cap.* 15. [p*] *In bello Iugurthino p. m.* 216.

CAP. II.

ſunt, regiam dignitatem omnem, auo ſuo a Scipione Africano conceſſam, hunc eius heredem ceu Romanae gentis beneficium agnoſcere praedicareque. Sed ſufficiant haec regum a Romanis adpellatorum exempla, tanto a nobis numero propterea conquiſita, ut ad probandum nunc facile ſit: *Reipublicae Romanae hanc maieſtatis praerogatiuam inter quasque orbis gentes exercuiſſe; ut regios titulos aliis conferret.*

Exempla *regalium codicillorum ab imperatoribus CONSTANTINOPOLITANIS repetitorum.*

§. III. Eandem quoque auctoritatem, *imperialis dignitatis* ergo, ſibi adrogarunt CAESARES in oriente. Plurima enim in hiſtoria Graeciae inferioris aetatis exempla occurrunt *ducum* illorum, qui *regalem* honorem petierunt ac conſequuti ſunt ab imperatoribus Conſtantinopolitanis.

a) Galliae in Chlodoueo anno 500.

Prodeat in hac ſcena primum elata et ſuperciliosa GALLIA. Huic certe *Chlodoueus*, nouo inſtituto, intulit *regalem dignitatem*. Scribit uero de hoc principe GREGORIVS Turonenſis (*): quod ab *Anaſtaſio*, orientis *Imperatore*, acceperit diadema. Gallis haec hiſtoria ſordet, in iisque praecipue *Didaco* ALTESERRAE (**), qui negant eam dicuntque *non regale* hoc diadema fuiſſe, ſed *conſulare* et *patritium*, quo honorare uoluerit Chlodoueum imperator. Idque ideo, quia Galliae principe indignum ſit, pendere a Caeſaris imperio, quae illo fuerit aeuo ſui iuris. Verum enim uero fruſtra horrent ueritatem hanc iureconſulti Galli. Principio enim Caeſaris eſt, ad regalem dignitatem extollere principes, imperio eius necquicquam addictos. Vt adeo codicillus regalis non officiat ſupremo Galliae regis dominatui. Deinde uideant Galli, num regis ſui purpurae bene conſulant, ſi regali diademati ſubſtituunt conſulare habentque in pretio, ſuum principem a Caeſare orientis adpellatum eſſe *conſulis* uerbo et patritii. Poſt aliis etiam ſcriptoribus teſtatum (*.*.) *Chlodoueum*, quo tempere ab Anaſtaſio Caeſare acceperit diadema et codicillos, adpellatum fuiſſe *Auguſtum*, ut adeo facile conſtet, quod non alii, quam huic *regales honores* debere uideatur. Imo ipſe Alteſerra ſibi hic aduerſus, dum ſcribit, Clodoueum coronam, a Caeſare orientis donatam, miſiſſe Romam pontifici, et D. Petro dicauiſſe, ne regium nomen uideretur accepiſſe ab imperatore. Vnde re ipſa intelligit, Anaſtaſium ſibi hunc finem in miſſione diadematis propoſuiſſe. Tantum uero abeſt, Clodoueo diſplicuiſſe Caeſaris adpellationem: ut potius alia longe cauſa ſit diadematis D. Petro Romae dicati. Nam ita memoriam accepti a Caeſare honoris regalis uoluit Romae inter diuos facere aeternam. Niſi uerum eſt, quod pontificii interpretes ſcribunt: *Clodoueum, transmiſſione Conſtantinopolitanae coronae, Galliae regnum D. Petro & eius ſucceſſoribus pontificibus ſupremis feciſſe clientelare & beneficiarium.* Pudeat igitur ingratiſſimos Gallos, Romanis Caeſaribus iura diſputare, *reges adpellandi*, qui ipſi regalem dignitatem debent imperatori.

§. III. IV.

b) Dalmatiae an. 1070.

§. IV. De Hungariae uicinis principibus res manifeſtior, quod a Caeſare orientis *nomen* atque honorem *regalem* acceperunt. De principe *Dalmatiae* Creſimiro ſcribit THOMAS *arbidiaconus* (†): *quod dictus ſit Conſtantinopolitani imperatoris eparchus ſiue patritius ab eoque ſuſceperit regiae dignitatis inſignia.* Docere hoc poſſet Alteſerram, quam male honori Galliae conſulat, quando defendit, Clodoueum ab Anaſtaſio orientis imperatore dictum eſſe *conſulem* et *patritium*, non *regem*. Nam patritii et eparchi nomen illi eſt datum, qui non meruit regale. Vt adeo de Gallia non ſine dedecore dici poſſit, ſe patritio Romano paruiſſe.

c) Croatiae cc. an. 970.

CROATIAE dominos olim *ducis* nomine, poſt *regis* adpellatos eſſe, idque auctoritate iuſſuque Caeſarum orientis, pariter apud rerum orientalium ſcriptores reperimus (††). Eaedem coniecturae de SLAVONIAE; BVLGARIAE; BOSNIAE; SERVIAE;

d) Slauoniae aliorumque in uicinia.

(*) Verba GREGORII habentur *lib. II. c.* 39. ſuntque haec: *Igitur ab Anaſtaſio* (orientis) *Imperatore* codicillos *de conſulatu accepit et in baſilica b. Martini* tunica *blatea indutus eſt et* chlamide *imponens uertici* diadema. *Tunc adſcenſo equo aurum et argentum in itinere illo, manu propria ſpargens, erogauit. Et ab eo die tanquam conſul et* auguſtus *eſt uocitatus.* Vnde facile eſt ad iudicandum, quod diadema non *conſulare* fuerit, ſed *regale* auguſteum. (**) Dabimus uerba eius in *notis ad Gregorium cap.* 39. *p.* 82. Quae ſunt haec: *Conſulatus et patritiatus per imperiales codicillos illuſtribus uiris conferebantur.* L. ult. C. de conſul. (Largior, ſed quis negauit etiam *regales* dignitates collocatas a Caeſare rerum dominis?) *Ornamenta conſularia erant trabea ſiue palmata, quae ueſtis purpurea, ſcipio, calcei aurati* CASSIODOR. lib. 6. c. 1. (Quid uero de diademate, cuius mentio hic ſingularis?) *Corona etiam patritiis data* (uix diadema). *Non reſpuit Clodoueus inſigne bonoris, non obſequii.* (Neque hoc nos uolumus, licet orientis imperatores ſe *Francicos* ſcripſerint, ſcimus enim idem hoc eſſe, quam uictores, non dominos Francorum). *Ne uero uideretur, regium nomen accipere ab imperatore, coronam hanc Romam transmiſit et dicauit B. Petro.* (Quare uero hoc, ſi corona fuit conſularis aut patritia?) *Et quod ait Sigebertus, eam regnum adpellari ſolere, ſic accipiendum, eam ita adpellari a Romanis* (ſacro pontifice), *non a Francis. Re uera enim rex Francorum neminem agnoſcit ſuperiorem.* Quod neque nos dicimus, neque ullum uinculum conſecutionis ab regis adpellatione ad adpellati ſubiectionem. (*.*.) Poſſent uerba laudari plurium, idem narrantia. In quibus ſunt, FREDEGARIVS *in ſupplem. c.* 17. ADO *in chron. ad h. a.* HANNO *lib.* 1. *chron.* SIGEBERTVS *ad an.* 510. Tacco recentiores, quorum ſententias uerbatim recitauit FLAZIVS *de translat. imp. Rom. c.* 2. ſub finem. (†) Hiſtoriae Salonitanae cap. 13. p. 320. (††) Qua de re in *Germania principe* actum *lib.* 1. *c.* 2. in his quidem regnorum nominibus.

CAP. II. §. V.

VIAE; RASCIAE (†††) principibus. Quorum *regalem* dignitatem promouit pontifex, quod ille eam polliceretur, si in largitione eius difficilis esset curia imperialis Constantinopoli (††††). Vt operae pretium non sit, de singulis agere sigillatim.

Possessio R. imperio adserta iuris reges declarandi

§. V. Vt uero gentium iura in *possessionis* praescriptionisque actibus tria inprimis requirunt; agentis *uoluntatem*: patientis *scientiam*; temporis denique, quantum satis est, *interuallum:* sic in hoc, reges adpellandi, Romano imperio adserendo iure, singula haec facile erit euoluisse. De *uoluntate* Romanorum citati hactenus scriptores testantur. Inde enim est, quod has exterorum regum a Romanis factas inaugurationes, his fere loquendi modis designent: *Reges per Romani imperii maiestatem adpellatos, declaratos, constitutos, effectos, datos, adsignatos, firmatosque esse.* Quae formulae uti ex hactenus dictis intelliguntur: ita hinc certa nobis indicia sunt, Romanum imperium, non coronarium aliquod aurum obtulisse, quod infima etiã respublica facere poterat; sed inaugurationibus hisce regalem dignitatem uere collatam uoluisse. Qua enim fronte nummos de regibus per Romanos ita excudi potuisse dicemus? ut Imperatores Romanos in solio, inuestiendos uero reges flexis genibus deuolutos, aut infra solium stantes exhiberent: si res haec intra donationem caelati Romae auri substitisset. Pertinet huc prae aliis omnibus nummus *Traiani*. Cernitur in eo Traianus Imperator laureatus, & habitu militari, in tribunali, sellae curuli insidens, cum duobus satellitibus post eum. Ante tribunal hoc tres homines stantes; quorum primo corona radiata in capite, reliquis duobus tiarae, tres reges referre uidentur, quibus regalis dignitas a Traiano collata; uti inscriptio docet, quae sic habet; *REGNA ADSIGNATA* (q*).

Nititur. I. Voluntate quae constat

a) e modo loquendi,

b) fide nummorum,

c) armata huius iuris defensione.

Et quod multo magis est, de Traiani mente, circa hoc Imperatorum R. reges alios declarandi ius, ita constat; ut cruento bello id contra alios sibi Caesarem hunc legamus vindicasse. Auctor est *DIO Nicaeus* (r*): *post haec*, inquit, *bellum intulit Armeniis Parthisque propterea* (attendi meretur causa) *quod, ut ipse dicebat, rex Armeniorum non ab se; sed a rege Persarum diadema accepisset.* Et sane, si causam hanc pessimus alius Imperator ad bellum praetexuisset, mirum adeo non uideretur; ast cum Traianus id fecerit, qui, quod hic non minus aduertendum, in eodem hoc bello *OPTIMI* nomen accepit: ius hoc *regios titulos concedendi*, Imperatoribus Romanis proprium, et manifestum satis & plerarumque gentium concentu tum probatum fuisse, mihi firmiter persuadeo. Et antea TIBERII (s*) Imperatoris uox fuit: *regem te facio, ut et tu et alii discant, me et regna auferre et donare posse.* Quae iterum Imperii Romani in regia adpellatione uoluntatem nobis clare significant.

d) dicterio Caesaris.

At- que haec demum omnia cum in aperta luce acta praeliis etiam cladibusque haec iura signata sint: neminem, opinor, dubitare posse, cultioribus quibusque gentibus de hac Romanorum uoluntate constitisse. Neque in asserendo ita confidens essem, nisi et illud iam probassem; non in uno tantum aut altero orbis angulo hac reges faciendi potestate usos fuisse Romanos: sed in omnibus fere coeli plagis exempla extare, principum ad solium regale per imperii Romani maiestatem euectorum. Et quamuis TVLLIVS alicubi (t*) scribat: *reges adpellatos a populo, qui id nunquam a senatu petiissent:* tamen & haec querela docet, Ciceronem non alii, quam Imperio R. regias declarationes conuenire, credidisse. Qui idem alibi (u*) testatur, magno principum concursu, qui undique Romam uenerint ad reportandum diadema, contigisse, ut sanctum hoc uerbum regale factum esse uenale uideretur. Et supra Laziorum Regis exemplo patuit; ducentorum milliarium iter principes suscepisse, ut in reges a Romanis declararentur. Alius uero nunc apud LIVIVM (x*) occurrit: *Syphacis*, inquit, *filius pro magno beneficio a senatu petiit, ut rex adpellaretur.* Qua etiam principum super regio nomine contentione factum esse, existimo, ut TVLLIVS (y*) testetur: *nullam fere latiorem regionem fuisse, in qua non regnum aliquod statuerint Romani.* Inde nihil mirum, quod de Mauris scribat PROCOPIVS (z*) *prisco more apud eos receptum, VT NEMO*, quod nota, *etiam Romanorum hostis, REGEM SE DECLARET, NISI REGIA INSIGNIA AB IMPERATORE HABVISSET.* Neque mihi in omni historia uel unus occurrit princeps, a Romano imperio in regem declaratus: cui gentium aliqua status controuersiam unquam mouisset. Id potius ubique patet; reges ab imperio R. adpellatos, sibi ceteris quodammodo digniores uisos fuisse. Inde est, quod SALLVSTIVS (aa) narrat: *petenti cuidam regio heredi sellam, Metellum negasse; quod is honor eorum modo foret, quos populus R. reges appellauisset.*

II. Scientia aliarum gentium.

Ad temporis tandem longissimum spatium deuenimus; quo in quieta huius iuris possessione

III. Patientiae diuturnitate.

(†††) Plura ex instituto de his et uicinis regibus *Ioann.* LVCIVS in historia Dalmatiae et Carolus du FRESNE in familiis *Byzantinis*, *Dalmaticis*, *Slauonicis*, *Turcicis*, quas descripsit in historia Byzantina. (††††) Exemplis hoc docuimus cum in *Germania principe* tum in *naeuis* pontificis Romani *de iure reges adpellandi.* (q*) Habetur apud I. OISELIVM omnium luculentissime *tab. XX. num. 12. p. 92.* (r*) *In uita Traiani p. 222.* (s*) Habet hoc DIO *Nicaeus in uita Tiberii p. 112.* (t*) *In Orat. pro Sext. p. m. 29.* (u*) *Orat. pro dom. sua p. 301.* (x*) *Lib. XXXI. c. 15.* (y*) *in oratione pro P. Sext. p. 30.* (z*) *in Bell. Vandal. lib. II. c. 25. p. m. 339.* (aa) *in bello Iugurth. p. m. 98.*

CAP. II.

fessione imperium Romanum scimus fuisse. Patet e superioribus, literatissimi uiri, *I. Caesaris* BVLENGERI (bb) sententiam uerissimam esse; *quod reges adpellandi ius a senatu ad Imperatores sit translatum.* Quo ipso facile ad numerandum est, mille et quod excedit annis hanc facultatem Romanos exercuisse: ut adeo omnes praescriptionis terminos dudum superauerint, siue ciuili siue naturae siue gentium iuribus definiantur.

Quae ratio sit, iura haec imperatoribus R. consentire?

§. VI. Sed neque tituli huius iuris Imperatoribus R. defuisse uidentur: quibus eodem hoc reges declarandi officio prae aliis fungerentur. Seiungenda autem hic sunt uera a falsis, adulterinae causae a genuinis distinguendae; ne hanc imperii praerogatiuam, uel male defendendo perdamus, uel prudentiorum ludibrio exponamus, peregrina ac fallacia admiscendo.

Adulterinae doctorum.

Inter corrupti ergo iudicii sententias principio refero: *qua Imperatori ius aliquod in uniuersum orbem asserunt, unde haec facultas pendeat, regias dignitates distribuendi.* Hoc enim si haberet Imperator, id uel diuinis uel humanis iuribus esset innixum: quae loca cum alii ante me excusserint (cc); sicco, quod dicitur pede, censeo transeunda. Erroris potius, quod alios non fecisse uideo, fontes aperiendi, unde putidi riuuli ortum sumpserint. Scilicet, quod non dissimulandum, grandiloquos aliquot scriptores Romanorum offendimus, qui nimio uerborum luxu imperii Romani maiestatem extulerunt. Eius generis sunt: *ROMANI RERVM DOMINI: ROMA MVNDI CAPVT: LVMEN GENTIVM: DEA GENTIVM: LEGVM PARENS: OMNIS IMPERII LARES: OMNIS ORBIS VICTRIX: CVNCTARVM IN TOTO ORBE GENTIVM PATRIA: ANCHORA FLVCTVANTIS MVNDI*, & centum elogia alia, quibus historici, oratores, poetae reipublicae patriae amore fuerunt correpti. Hac ergo scriptorum luxuria multo post factum esse, existimo, ut medii aevi homines, ciuilis prudentiae adminiculis non instructi, cum inter *curiales* et *oratorias* formulas distinguere nescirent, haec priuatorum elogia, pro communi quadam gentium uoce acceperint. Inde regia aliorum dignitate depressa, Romani imperii maiestatem, ultra, quam par est, reperimus extulisse. Deinde cum reipublicae Ramanae latissimos fines pleraque Europae regna sub complexu olim suo continuisse legerent iidem semibarbari scriptores; ueteris cum Romano imperio nexus memoriam non ita exuere potuerunt, ut non pristinum

§. VI.

A cum hodierno statu commiscuerint. Hoc errore peccarunt, qui *Hispaniae, Galliae, Angliae* ceteraque regna, Romano imperio olim innexa, quodam recuperatorio iudicio hodienum uindicari posse, sibi contra uim pactorum, sanctitatem Germanici imperii, sunt persuasi. Post etiam historia ac ciuili prudentia, unde rerum harum iudicia formari debebant, ignoratis: ingenio suo tantum tribuerunt, B quantum satis fuit, ut in huius generis errores praecipitarentur. Quis enim non risu et indignatione excipiat placitum decretistarum, qui, interprete CORSETO (dd*), existimant, omnes in orbe reges instar praefectorum praetorio subiici hodienum imperatori Romano. Praeterea iuris publici Romani, cum Germanico ubique confusione facta, anchoram amiserunt, ut merito scopulis C eos collidi oportuerit, naufragiumque pati ueritatis. Quam enim Rhodia illa lege ad imperium uniuersi orbis adstruendum fuerint abusi illiterati interpretes; uir literatissimus ostendit I. GOTHOFREDVS (ee). Tandem et illud quorundam mentes occaecasse, reperi; quod dicerent aliqui, uelle naturam Christianae religionis, ut sub aliquo capite omnis orbis Christianus cohaereret. Quemadmodum igi- D tur in sacris unum Pontificem omnes colant reges Christiani: sic in ciuilibus quoque similem cultum Romano imperatori ab iisdem quodammodo praestandum, eo inprimis, ut gentes Christianae omnes hunc supremum ecclesiae Christianae tutorem agnoscerent. Et sane miror, crassissimae ignorantiae dogmata cordatos uiros in regionibus aliorum principum, non citius excitasse, ut meliori luce hasce E tenebras dispellerent. Accidit enim inde, ut ceterorum regum diademata indigne admodum haberentur; hac causa maxime, quod his omnibus maiestatis uox negaretur, stylo curiali scilicet, extra hunc enim cuius usus uox fuerit, et Politica docet, et memorabili loco illustrat MABILLONIVS (ff). Neque enim aliter fieri poterat, postquam semel orbem opinio occupasset, reges omnes imperatori R. F subiectos esse. Caesarum ergo atque Pontificum uidebatur *maiestatis* tantum titulis uti: ceteris autem regibus, utrique priorum *subordinatis*, ut loquebantur, *dignitatis* uocabulum, *Königliche Würde*, sufficere. Inde nostra obseruatio supra fuit (gg); hoc iugo *subordinationis Romanae*, ut phrasi illius temporis utar, a regibus per historiae ac ciuilis doctrinae culturam sub ingressum superioris seculi excusso, eosdem etiam titulos *maiestatis* ita recupe-

(bb) *De imperatore Rom. lib. III. c. 28. p. m. 131.* conferatur de eadem materia *Barn.* BRISSONIVS *lib. II formul. p. m.* 233. 59. (cc) CONRINGIVS *et* BOECLERVS, duumuiri in solidiori iuris publ. German. doctrina. (dd) *Quaest. XXIII. de potestate regia p. m.* 95. (ee) *Dissertat. ad hanc legem scripta*, quae inter opuscula eius altero loco extat. (ff) *Lib. II. de re diplomat. cap.* 6. (gg) *Cap. I. §.* 12.

raſſe, ut hodie nemini regum in dubium A uocari uideamus (hh). Quamquam id etiam certum ſit; ueteris Romanae reipublicae hanc olim non minus praerogatiuam fuiſſe, ut *maieſtatis* titulum ſibi tantum, ceu uocem Romae natam, arrogauerit; ceteris regibus pleriſque aut eidem aliquo nexu addictis, aut praeſtantiam uocis neſcientibus, aut etiam barbarie, quae in ceremoniis ſtupet, prorſus occaecatis. Verum enim uero huius generis B nugamentis ſacratiſſimi Imperatoris noſtri circa regias adpellationes facultatem innixam nolumus; ne optimam cauſam rationibus male cohaerentibus apud cultiores gentes perdere magis, quam adſtruere uideamur. Nobis certe ea mens eſt; Romano imperio in haec regiae ſignificationis iura propterea conſenſiſſe; quoniam cum quadam ratione fieri intellexerint, ut quem ſummi in orbe faſtigii prin- C ceps regem haberet ſignificaretque, eidem pares honores neque alii temere denegarent. Quod ſi enim ille, qui omnibus honoratior eſt, dignitatem alterius ſuſpicit; humanitatis leges cuiuis, magis inferiori parum, quodammodo imperare uidentur, ſimili erga talem officio defungendi. Quid? quod ipſa ſignificatio regiae dignitatis omnium commodisſime ab illo fieri uideatur: qui aliquo faſtigii gradu ceteros D orbis uniuerſi principes aliquo modo antecelleret. *Solet enim*, inquit GROTIVS (ii), *quae ſunt corporis alicuius*, gentium uniuerſim, *per primam perſonam*, *corporis nomine*, *expediri.* Princeps ſuae aetatis ICtus, *Henricus COCCEIVS* (kk) eodem modo ad quaeſtionem, *cuius ſit reges facere?* reſpondet: *ſuperior poteſtas cui imperium univerſalius competit*, *qualis et Imperator*, *qui poteſt inferius territorium erigere* E *in regnum*, *uel ex principe regem facere.* E quo etiam principio uir eruditus, *Iohannes SCHVLTZIVS* (ll) ſcribit: *eruntque ita Pontifices Romani* (quos tamen hoc numero inferius eximemus) *et Imperatores cauſae inſtrumentales*, *utpote aptiſſimae ad publicationem regii tituli.* Equidem neque mihi ignotum eſt, quam aliter a Riſuicenſi pactione de *imperiali dignitate regiae praeferenda* Galli philoſophentur. F *Ordinis* praerogatiuam, non *dignitatis* imperatori concedendam, cui praeter *pas*, ut loquebantur, prae aliis regibus praecipui nihil ſit. Sed uindicauit imperii dignitatem BOECLERVS (mm), eo tempore, cum priuatos tantum Galliae ſcriptores inuidia amorque ad ſiniſtra haec iudicia egiſſet in

Vtrae confer.

transuerſum: maiori autem patrocinio nunc opus eſſet, ubi eandem philoſophiam in aulas per ſummos rerum adminiſtros uocatam, non leui patriae dignitatis detrimento atque opprobrio, exerceri uidemus.

An haec maieſtatis praerogatiua ad noſtros imperatores deuoluta?

§. VII. Et uero huius *maieſtatis praerogatiuam*, ut ſummus SPANHEMIVS (nn) hoc *reges adpellandi ius* uocat, noſtri Germanici quoque principes ſancte ſeruarunt, ad quos conſtat omnem imperii Romani dignitatem ſiue belli ſiue pactitio ſiue alio quodam titulo, felici auſpicio, deuolutam fuiſſe (oo). Scribit *Martinus de* CARAZIIS (pp) de principibus noſtris: *reges debent*, (mallem poſſunt,) *coronam accipere de manu imperatoris Alemanni.* Cui conſultiſſimi doctoris decreto nihil equidem in his gentium moribus tribuerem: niſi et legitime in noſtros Romanum imperium translatum et eandem reges declarandi facultatem exercitam ab iiſdem et renouatam quodammodo mihi ex hiſtoria, et doctrina ciuili abunde conſtaret: ut ſuperiorum argumentorum uiribus etiam hic locum eſſe, omnino exiſtimem. Exempla tantum eorum hactenus dictis attexturus; qui, a Germanicis imperatoribus regium accepiſſe diadema, in annalibus populorum leguntur. Occurrit inter hos primum *Boſo* conditor regni Arelatenſis. Hic enim quin *ducis* titulo acquieſceret, et uxoris, quae filia erat mortui Imperatoris Ludouici II. et ſororis, quam Carolus Caluus rex et modo imperator factus, in matrimonio habebat, uoluntatibus eſt effectum; quibus et ipſe facile ſubſcripſit. REGINO (qq) rem ita narrat: Carolus Boſoni uxoris ſuae fratri, *filiam Ludouici imperatoris Hermengardem in matrimonium iungit. Dedit inſuper eidem Boſoni prouinciam et corona in uertice capitis impoſita, eum regem adpellari iuſſit; ut more priſcorum imperatorum regibus uideretur dominari.* Et ſane omnem regiae tum dignitatis honorem Boſoni ab imperatore collatum eſſe, ut hic Regino ſcribit, illa etiam fidem faciunt: quod *Vilelmus* PARADINVS (rr), cui omnia ſcrinia patuerunt, ad annales Burgundiae ſcribendum, affirmet, Carolum uxoris ſuae precibus tandem locum dediſſe, ut eius fratrem ad regale ſolium eueheret. Quid? quod Galliae ſcriptores hodienum nullo firmiori argumento Imperatoris dignitatem in Carolo Caluo, rege ſuo, tueri ſe exiſtiment, quam, ut reges creandi facultatem in Boſone eum exercuiſſe affirment, imperatoriae

Exempla eorum, qui a Germ. imperat. diadema acceperunt.

a) Reges Burgundiae.

(hh) Legatur huc uir in uario literarum genere excellens I. C. BECMANNVS *ſyntagm. dignit. illuſtr. diſſert. I. c. 3. §. 3. p. 52.* (ii) *Lib. II. de I. B. et P. cap. 9. theſ. XI. §. 4.* (kk) *Sect. II. diſput. de iuſtitia regni Portugall. Q. I. p. 37.* (ll) *Diſſert. I. de Polonia nunquam tributaria §. XIIX. p. 20.* (mm) *Diſſertatione* eius cauſa *de ſacro Romano imperio* conſcripta: *quae uarie ac multoties* extat. (nn) *Diſſert. IX. de uſu numiſm. p. m. 830.* (oo) Legantur huc contra hoſtes imperii noſtri CONRINGIVS *diſſ. de imperio Romano-Germ.* BOECLERVS *in uita Carol. M.* et qui nuper Grotii errorem excuſſit G. *Van der* MVELEN *de ortu et interitu imp. Rom.* (pp) *Libro de principib. Q. CXXX. §. 106.* (qq) *Ad annum 877.* (rr) *Annales de Bourgogne Lib. I. ad ann. 878.*

CAP. II. §. VII.

riae maiestatis certissima praerogatiua. Quod uero idem Paradinus de procerum Burgundiae conuentu scribit: hoc ita explicandum, ne fecisse regem; sed facto per Carolum regi iurisiurandi formula fidem adstrinxisse, existimentur. Qua cum re BERTINIANI (ss) quoque annales stare possunt, qui *ducalis tantum coronae* faciunt mentionem: haec enim postea cum regio diademate potuit commutari. Vt adeo nondum caussas habeam, coniecturae summi ceteroquin uiri BOECLERI (tt) mei subscribere.

b) Poloniae.

Maiores de Poloniae regno controuersiae sunt, utrum et hoc regale diadema nostris imperatoribus acceptum ferat. Audiamus primum scriptores Polonicos, augustam regiae inaugurationis historiam narrantes, unde iudicium deinceps sumendum formandumque. *Matthias de* MECHOVIA (uu) in exemplo Cracouiensi, quod possidemus, picturam exhibet, ubi imperator Otto III. corona imperiali redimitus in solio sedet, dextraque regium diadema in genua proiecto Boleslao imponit, adstante sacro antistite et utriusque reipublicae proceribus aliis. Addit idem actus historiam his uerbis: *Anno Christi 999. Boleslaus Chrabri unicus filius Mieceslai, qui modo ad sacra Christianorum transierat, suffectus est in monarcham et dominum Polonorum. Moxque sollicitando curabat recuperare et reducere in Poloniam corpus S. Adalberti*, antistitis Gnesnensis, *nouiter in Prussia*, ab ethnicis gentibus, quas ad Christum reducere uoluerat, *occisi, transtulitque in Gneznam. Ottone autem III. Rom. imperatore uotum emittente*, siue sceleris expiandi caussa, siue gratiarum ergo, quod graui morbo solutus esset, *limina S. Adalberti*, consanguinei quippe sui (xx), *uisitare. Occurrit ei in metas Boleslaus princeps Poloniae cum caterua suorum militum et maxima pompa.* Hanc postquam cum muneribus imperatori a principe Poloniae oblatis descripsisset, pergit: *percontatus est, quo genere remunerandi, tantus princeps dignus nomine regio esset praemiandus, et an corona insigniendus; de ceteroque rex uocandus, auctoritate imperiali ueniret. Cunctis autem propositum imperatoris extollentibus, consulebatur coronandum. Itaque sequenti die accepto Boleslao, processit cum eo imperator in ecclesiam, conuocatisque Gaudentio Gneznensi, ceterisque Pontificibus, iussit eum in regem Poloniae inungi et deductum supra sedem maiestatis, corona sua, tempora Boleslai ornauit et coronauit. Illo ergo triduo delicatissime Caesarem cum suis refecit Boleslaus: altera die hastarum ludi exercebantur; plausus ducebantur; musicalibus regia diu noctuque concrepabat. Anno ergo 1001. coronatione Boleslai peracta recessit Otto. Reduxit eum rex Boleslaus gratificando ei de corona usque ad confinia regni sui, rediitque in Gneznam, Ottone ad Maydeburg diuertente.* Paria ferein eadem historia describenda habent CROMERVS (yy), SARNICIVS (zz), *Herburt. de* FVLSTEIN (a*), *Alexander* GVAGNINVS (b*), *Salomon* NEVGEBAVER (c*), *Iod. Lud.* DECIVS (d*), *Ioachimus* PASTORIVS (e*) aliique rerum Polonicarum auctores, quorum uerba huc transscribere operae pretium non est. Verum enim uero sunt tamen aliqui ex recentioribus, quos poenitere uidetur honoris, nostro imperatori toties adserti. Inde rem omnem in dubium uocare, et tantum non prorsus euertere conantur: quorum nos rationes omni tamen animi moderatione breuiter expendemus. Primum aiunt, de itinere Ottonis III. dubitandum: partim quod tanta sacrarum peregrinationum eo tempore non fuerit superstitio; partim ipsius Adalberti martyris non ea in Germania tum celebritas. Horum uero utrique satisfaciet, quod martyr Ottonis III. consanguineus fuerit; quapropter eidem et innotuit facile, et ad iter suscipiendum imperatorem potuit mouere. Deinde Dithmari seduli istorum temporum scriptoris silentium ualde suspectum habent. Ast uero hostilem in Polonos animum eiusdem uiri ostendit LVBIENSKIVS (f*), ut adeo rem hanc quasi ad reipublicae Polonicae gloriam pertineret, inuidiae liuore sciens potuerit suppressisse. Postea exempla afferunt principum Poloniae, quos ante Ottonis tempora legant reges nominatos fuisse. Sed stylus *oratorius a curiali* hic distinguendus; et res salua erit. Praeterea Polonicae genti non tantum esse adparatum, auri inprimis et argenti copiam, potuisse, qualis in regali ista inauguratione describatur, existimant. Nihil uero inde sequetur, quam in pompa narranda scriptores aliquantum excessisse. Denique non aliter, quam more occidentalium regionum ab Ottone Imperatore Boleslaum regem salutatum atque hoc ipso debiti tituli tantum admonitum; dignitatis uero regalis nihil ei per eundem collatum fuisse, alii quidam sentiunt. Sed si unum concedunt; quid demum caussae est? ut alterum negent, ab iisdem auctoribus affirmatum. Vnde suspicari liceat, nihil aliud, quam ambitionem Polonos a recepta et tot scriptoribus testata opinione auocasse. In hoc autem numero *Franciscum* MARTINIVM (g*) pono, *qui fabulam esse*, scribit, *Boleslaum*

(ss) *Ad ann.* 876. (tt) *In uita Caroli II. p. m.* 166. (uu) *Lib. II. chron. Polon. cap.* 4. §. 26. *edit. Cracou.* 1521. (xx) *Auctore Stalisc.* LVBIENSKIO *in uitis episcop. Plocens. p. m.* 311. (yy) *Lib. III. hist. Polon. p.* 52. (zz) *Lib. VI. hist. Polon. p.* 226. (a*) *Lib. II. chron. Pol. c.* 4. (b*) *Histor. Pol. T.* 1. *p.* 52. (c*) *Lib.* III. *hist. Polon. p.* 53. (d*) *Lib. I. de uetustat. Polon. p.* 23. (e*) *In Floro Pol. lib. II. c.* 1. *p.* 27. (f*) *In uitis episcoporum Plocens. p.* 313. (g*) In erudito partium tamen aliquantum studioso libello *de scopo reipubl. Pol. c.* III. *p.* 47.

CAP. II. §. VII.

laum coronam ab imperatore accepisse. Ceterum id singulare est, quod *Adrianus* REGENVOLSCIVS (h*) hunc in modum narrat: *Historia Calui montis astruit, Pontificem Rom. Benedictum VIII. (aliis VII) post obitum Mieceslai, primi Christiani Polonorum principis, in suo senatu decreuisse, ut dux Poloniae Boleslaus Chrabri in regem coronaretur, etiam coronam ex purissimo auro paratam ad hoc habuisse, ut si forte Boleslaus uellet, eam ei mitteret. Sed, ubi audiuit, Boleslaum maluisse ab Imp. Ottone III. quam a Papa coronari, Stephano duci Hungariae eandem misit.* Quod si ergo in iure hoc cessit Imperatori Pontifex, cadit illud, quod apud *Stanislaum* LVBIENSKIVM (i*) his uerbis extat: *Otto imperator a Boleslao monarcha comiter exceptus, coronam regiam non tam sua auctoritate, quam Syluestri II. Papae, cuius secum diaconum, cardinalem, legatum de latere in comitatu habebat, capiti Boleslai imponit, regemque esse iubet.* Maiorem fidem regis tum creati epitaphium, uetustis literis et incomptis uersibus notatum, quod idem exhibet, mereri uidetur:

OB FAMAM BONAM TIBI CONTVLIT OTO CORONAM.
PROPTER LVCTAMEN SIT TIBI SALVS. AMEN.

Ex hac autem regalis uerbi Poloniae principi facta ab imperatore concessione, Romano atque Germanico imperio frustra asseritur respublica Poloniae. Quod et nos uniuersim infra docebimus, & pro Polonica libertate in eruditissimo opere *Iohannes* SCHVLZIVS (k*) est prosequutus. *Baronii* nodos, quibus Pontifici R. partem huius honoris uindicat; partem Henric. II. historiae irretit, soluit *CONRINGIVS*; et res ipsa alterius est instituti. Nobis DITHMARI (l*) memorabilis locus uidetur, consideratione hic dignissimus. *Otto*, inquit, *imperator antiquam Romanorum consuetudinem, suis cupiens renouare temporibus, multa faciebat, quae diuersi diuerse accipiebant.* Quidni enim eo et hanc regiam ipsius declarationem referamus? ad ueteris Rom. reipublicae maiestatem suo tempore in Boleslao renouandam.

c) Bohemiae. Ad Bohemiam nunc mouendum est iter, quam omne regium decus a nostris imperatoribus accepisse, abunde constat. Amplior essem in hoc Slauicae gentis diademate illustrando, nisi hanc materiam uir rerum Germanicarum scientissimus *Melchior* GOLDASTVS ita occupasset (m*), ut nihil fere in ea superesse uideatur. Ne tamen hoc regnum praetermisisse existimemur: rebus potioris momenti et hic locum dabimus. Illud autem principio constare debet: Bohemiae rectores non alio quam *ducis* titulo usos fuisse. Redarguit ergo iure Goldastus (n*) Germanicum auctorem BROTVFFIVM (o*), quem scripsisse ait: Carolum Magnum ex antiquo *regno* Bohemiae *ducatum* fecisse. Sed is memoriae lapsus est, Carolique magni loco Carolus cognomento Crassus restituendus. Ita enim chronicon habet: *Allhie soll man wissen, daß Carolus Crassus Römischer Käyser Caroli Magni trinepos die Königreiche zu Francken, Böhmen und zu Wenden auch zu Hertzogthum des Röm. Reichs gemacht und den Königlichen Nahmen genommen.* Tiberium forte imitatus, quem supra loquentem audiuimus, Caesaris esse, *et regna dare et adimere.* Atque ita regius honor posteris Bohemiae regibus non tam datus, quam renouatus iterumque restitutus fuisset. Sed cum antiquis scriptoribus ducum Bohemiae memoria, non regum celebretur: imperitiae noui scriptoris error est tribuendus. Ad ea ergo nunc tempora progrediendum, ubi *ducis* nomen cum titulo *regali* Bohemiae principes commutarunt. Henricum I. aucupem *Boleslaus* BALBINVS (p*), qui ad fidem archiuorum historiam Bohemiae condidit, in medium principio hic uocat. *Mox,* inquit, *Henricus Wenceslauum Bohemiae ducem ad conuentum imperii principum* Erfurdum *An. 935. inuitatum regem appellauit, postea Mersburgum secum deduxit.* An. 935. Hoc si uerum esset, nouum forte argumentum nasceretur, Henricum aucupem Caesarum numero inserere; quod iure reges adpellandi usus fuerit, Caesarea praerogatiua. Siue autem respuerit *regale nomen,* quod *Pontanus a* BRAITENBERG (q*) scribit; siue ab Ottone M. eius filio demum regale diadema acceperit S. Wenceslaus, quod DVBRAVIVS (r*) sub persona Caesaris narrat: *dona Caesare digna a nobis accipe. Regium imprimis decus, quo te ex dignitate tua merito decoramus:* id Bohemorum genti satis esse uidetur, si regiam eorum dignitatem, Poloniae Hungariaeque regnis, antiquiorem probauerint. Quo ipso etiam Bohemi haec regna ordine praecedere uolunt. Et memini, grauiter olim eos tulisse: quod Austriaci *Hungariae Bohemiaeque* reges se dicant, An. 1086 hancque illi existiment posthabendam. Pluribus autem scriptoribus testatum est; *ab Henrico IV. imperatore* in comitiis Moguntinis 1086. *primum in Bohemia regem effectum*

(h*) *Hist. eccl. Slauon. prouinc. lib. I. c. 2. p. 11.* (i*) *In uitis episcop. Plocensium p. 311.* (k*) Tractatu historico-politico *de Polonia nunquam tributaria,* edito Gedan. 1694. Quam ergo libri spem *Franciscus* MARTINIVS fecerat, eam omnino expleuit SCHVLZIVS. (l*) *Libr. IV. Chron. p. 85.* (m*) Librum enim DE REGNO BOHEMIAE ita aestimo, ut, quid posset et ualeret, GOLDASTVM ostendere in eo uoluisse, existimem. AVGVSTINVM forte imitaturus, cuius *de ciuitate Dei* libri eiusdem pretii iudicio digni esse uidentur. (n*) *Lib.* III. *c. 10. p. 329.* (o*) *Lib. I. chron. Merseburg. cap. 12. p. 23.* (p*) *Lib.* VIII. *miscell. Bohem. cap. 14. p. 48.* (q*) *Lib. II. Bohem. piae p. 14.* (r*) *Lib. V. hist. Bohem. p. 32.*

effectum fuisse. Omnium loca describere nihil attinet: suffecerit enim e potioribus aliquot contextui inseruisse. COSMAS(s*) Pragensis, qui cum duce suo comitiis ipsis interfuit, ita scriptum reliquit: *Anno Dom. Inc. MLXXXVI. iubente et peragente Romanorum imperatore tertio*(quarto uulgus) *Henrico Augusto celebrata est Synodus magna in urbe Moguntia. Vbi archiepiscopi IV. et XII. praesules, quorum nomina post docebimus, simul cum abbatibus monasteriorum et ceteris fidelibus residentes plurima decreta super status Ecclesiae scriptis roborauerunt. In quo conuentu idem Caesar omnibus sui regni optimatibus, ducibus, marchionibus, satrapis, episcopis assentientibus et collaudantibus ducem Bohemorum Wratislaum tam Boemiae quam Poloniae praefecit et imponens capiti eius manu sua regalem circulum, iussit Archiepiscopum Treuerensem nomine Egilbertum, ut eum in sede sua metropoli Praga in regem ungat et diadema capiti eius imponat.* *Aeneas* SYLVIUS(t*) etiam *reginam Bohemiae Zuatanam tum coronatam fuisse, memorat.* Faustas in actu inaugurationis adclamationes *Paul.* LANGIVS (u*) habet: *acclamante*, inquit, *populo*, *Vratislao regi salus*; *honor*; *uictoria.* Atque in perpetuam regiae huius inaugurationis memoriam; coronam insignis magnitudinis ex auro et argento affabre confectam et gemmis clarissimis lucentem super tumulo huius Vratislai filium eius suspendisse, scribit BALBINVS(x*). Tempus inaugurationis et tantum non diem signat *Procopius* LVPACIVS (aa). Causas etiam beneficii huius ab imperatore collati habent alii. *Magnificum Henrico IV. uisum, regibus imperare* suspicatur KRANZIVS(bb). Sed nulla ambitio tum egerat Henricum, hostibus undique circumseptum. Meliora ergo iudicia illa sunt; imperatorem ob auxilia praestita Vratislao diadema obtulisse. *Thomas de* CZECHOROD (cc) *Episcopus Samandriensis* non nouam Vratislao coronam oblatam esse uult: sed ueterem Morauicam, quarum regionum dominus fuerit factus, cum iisdem simul translatam in eum fuisse. Morauiae regno inde in Marchionatum uerso. Vt adeo Bohemiae regnum uetustate alia plura post se relinquat. Verum enim uero quanquam regia Vradislai inauguratio et ueteris Morauici regni instauratione et auctoritate imperatoris Romani fuerit munita; per integrum tamen seculum regales titulos principes Bohemiae ex eo tempore intermisisse scimus. Id autem siue regiorum sumptuum ergo; siue reipublicae uoluntate, pristinum titulum praeoptantis; siue eo, quod seruitutem sub honoris specie ab imperatoribus sibi imponi crederent; siue quod titulus non regno, sed regis personae esset collatus; siue alia causa quacunque alia, de quibus abunde GOLDASTVS (dd) habet, factum sit: extra dubitationem tamen illud est, quod regium diadema post centum annos a Friderico I. imperatore iterum acceperint. Historiam ita narrat RADEVICVS (ee): *In eadem curia* (Ratisbonensi) *dux Boemorum Labezlaus, uir ingenio ualidus, uiribus praepollens, consilio, manu, audaciaque magnus, cuius antehac industriae, obsequii multa praecesserant experimenta, adeo ut ob merita sua omnibus charus esset; ab imperatore ac imperii primis ex duce Rex creatur. An. 1158. suscepto itaque priuilegio de usu diadematis, aliisque regni insignibus laetus reuertitur, et ad Italicam expeditionem Rex pariter cum imperatore fastu regali profecturus accingitur.* Praetereo alios plures, qui idem describunt. Quamuis uero de hac inauguratione *Aeneas* SYLVIUS(ff) memoret: *inueni in historia Bohemorum Vratislaum a Friderico I. imperatore sibi ac posteris regiam dignitatem obtinuisse:* in eodem tamen *Ioh.* AVENTINVM(gg) contradicentem habet, qui inquit; *Vladislaum a Friderico regem salutatum hac lege; ne ea dignitas ad posteros transferet: sed ei honori successor exheres foret.* Et sane conuenit cum Auentino rei ipsius euentus. Neque enim perseuerauit regius in Bohemia titulus, *ducis* uoce a principibus iterum adsumpta. Post centum uero annos, regale nomen Philippus Caesar Bohemicae genti ita contulit; ut continuo deinceps perpetuoque usu regale hoc diadema omnes Bohemiae principes gessisse sciamus. Videbimus DVBRAVIVM (hh), plenius forte quam ceteri historiam hanc describentem: *uenerat, post rem bene gestam, Premislaus Moguntiam, in qua conuentum principum Philippus habuit. Vbi priusquam de bello instaurando deliberari aut quicquam tractari coeptum esset, Premislaum de omnium, qui aderant sententia, regem Bohemiae creat, imposita ei, sua manu, corona regia. Exin tandem interregnum in Bohemia finitum, regibus deinceps continuo succedentibus. Postquam usu didicerant ad dignitatem atque existimationem tuendam plus conferre inter ipsos reges, quam inter principes censeri.* Incertus auctor apud VRSTISIVM(ii) ita habet: *ad eandem curiam Philippus rex Ottocarum ducem Bohemiae regem fecit, datis sibi et uxori suae coronis.* Sed uero cum Caesaris dignitatem Philippo illos disputare uideret, qui ab

An. 1158. *An. 1292.*

(s*) *Lib. II. chronicae ad an.* 1086. *p.* 41. (t*) *Histor. Boh. c.* 22. (u*) *in chron. Ziticens. ad h. a. p.* 603. (x*) *Bohem. R. miscell. lib. VII. sect.* 1. *c.* 23. (aa) *in Ephemerid. Bohem. ad diem. V. Iunii.* (bb) *Lib.* III. *Vandal. c.* 11. *lib. VI. cap.* 6. (cc) *Lib. I. Martis Morauici c.* 4. *p.* 46. (dd) *Lib.* III. *c.* 10. *§.* 12. *p.* 337. (ee) *Lib. I. de gest. Frid. I. c.* 13. *p.* 484. (ff) *Hist. Boh. c.* 24. (gg) *Lib. VI. annal. Boior. p.* 697. (hh) *Lib. XV. hist. Bohem. p.* 119. (ii) *Part. II. rer. Germ. p.* 86.

CAP. II. § VII.

ab Ottonis IV. partibus stabant: etiam ab A hoc postea regium diadema siue collatum siue renouatum uoluisse, ex literis Innocentii III. Papae discimus, quae aqud RAYNALDVM (ll), atque in BVLLARIO, (mm) nuper edito, habentur. Sunt uero hae: *Licet ante tuae promotionis tempora multi fuerint in Bohemia regio diademate insigniti, nunquam tamen potuerunt a praedecessoribus nostris Romanis Pontificibus obtinere, ut reges eorum in suis literis nominarent.* B *Nos quoque tum praedecessorum nostrorum uestigiis inhaerentes, tum considerantes solicite, quod a nobili uiro Philippo duce Sueuiae te feceras coronari, qui cum coronatus legitime non fuisset, nec te, nec alium poterat legitime coronare, regem hactenus non duximus nominandum. Verum cum ad commonitionem Apostolicae sedis, et nostram, relicto duce Sueuiae, ad charissimum in Christo filium nostrum illustrem regem* C *Ottonem, in Romanorum imperatorem electum te conuerteris, usus consilio saniori et ipse habeo te pro rege, tam intuitu precum eius, quam tuae deuotionis obtentu. Regem te de cetero reputare uolumus et uocare. Tu igitur taliter gratiam tibi factam agnoscas, et sic ingratitudinis uitium studeas euitare, ut tua deuotio mereatur, quod et gratia tibi detur ex gratia et data gratis perpetuo conseruetur, prouisurus attentius, ut quan-* D *tocyus poteris, ab eodem rege Ottone te facias solenniter coronari. Datum Later. Kal. Maii anno septimo.* Sed uero inter haec utriusque imperatoris Philippi et Ottonis diuersa studia causas sibi habere idem Othocarus est uisus, regii diadematis confirmationem a Friderico II. Caesare obtinere. Extat Caesareum diploma apud BALBINVM (nn), unde nos magis necessaria excerpemus: *FRIDERICVS R. Imp.* E *&c. cum decor et potestas imperii nostrum praecesserit statum, ut non solum ceterorum principum dignitates; uerum sceptra regalia,* quod omnibus gentibus notandum, *a nostra conferantur maiestate, gloriosum putamus ac magnificum, quod in tanto nostrae largitatis beneficio et aliis crescit regide dignitatis augmentum, nec ob hoc eminentia nostra aliquod patitur detrimentum. Inde est, quod nos attendentes prae-* F *clara deuotionis obsequia, sicut dilectus patruus noster piae memoriae Rex Philippus, omnium principum habito consilio per suum priuilegium instituit; ita Ottocarum ipsum regem instituimus et confirmamus et tam sanctam et dignam institutionem approbamus, regnumque Bohemiae liberaliter in perpetuum concedimus.* Haec ergo genuina regalis historiae in Bohemiae regno fundamenta sunt: peruersas aliorum

A rationes correxit Goldastus, quem nostris hisce commentis partim augere, partim illustrare, nonnunquam et emendare instituti nostri partem esse duximus. An Hungariae regnum, quod expendere nunc animus est, in horum numero sit, quae regale diadema imperatoribus nostris debeant, dubitari posset. Attila sane Hungariae *regis* nomen etiam ab hostibus accepit; quem uero titulum ob dominii latitudi- *d) Hungariae.* B nem, nemine auctore, adsumserat. Ostendit hoc inter alios *Franc. Foris* OTROKOCSII (oo) liber, dignus, ut hic commendetur. Quamuis uero eius monarchae successores causas inuenerint, quod scilicet in plures partes eorum dominia scissa essent, regio titulo abstinendi: credibile tamen est, priscae dignitatis memoriam Hungaris animum dedisse, ut longissimo post interuallo, principes suos ad regale fastigium e- C uexerint sua, non aliena auctoritate. De *Stephano* Hungariae postea rege *Petrus* RANZANVS (pp), Hungariae regis quondam legatus, ita narrat: *Haud multo interiecto deinde tempore, cum Hungariae optimatibus placuisset, ut, qui titulo DVCIS tot praeesset populis, totque uiris, generis claritudine auctoritateque magna insignibus, uteretur magis honorata adpellatione; REGIAM ELEGERVNT DIGNITA-* *An. 1001.* D *TEM. Ceterum ad eum euehendum neminem, nisi Stephanum, quippe cum iure successor fuisset paternarum opum, atque ita duxisset ante actam uitam, ut solus natus ad regnum uisus fuerit. Prudentum omnium igitur miro consensu et applausu eligitur ADPELLATVRQVE ipse REX, ac regia CORONA, regum more, donatur.* Inde et *Ioh. de* THWROCZ (qq) ait: *Stephanum hunc regiae celsitudinis coronam diuinitus* E *adeptum fuisse.* Non alii ergo, quam reipublicae Hungarorum regalem dignitatem Stephanum debuisse, clarum est. Quod enim postea eidem regi Pontifex diadema miserit, id propterea factum constat: quoniam Poloniae rex, modo ab Ottone III. imperatore coronatus, regium insigne a Pontifice accipere recusauerat. Nam Papa, ne coronam frustra fabricatus esse uideretur: eandem Stephano nostro legitur F obtulisse. Atque adeo intra auri caelati pretium substitit omne, quod a Papa tum donatum est: quod cum regali honore, quem Stephanus, ut domestici auctores tradunt, ab Hungariae ordinibus ante iam acceperat, ratione admodum peruersa, a scriptoribus confunditur. Ad hunc enim modum fabulosae narrationes de *CORONA S. STEPHANI* expendendae ac emendandae sunt. *Episcopus* CHARTVITIVS (rr) rem ita describit: *Stephanus Astricam*

[ll] *Tom.* XIII. *hist. eccles. p.* 1086. [mm] *Tom. I. sub Innoc.* III. *p.* 1109. [nn] *Lib. I. decad. I miscell. Boh. uolum. I. p.* 7. [oo] *de origin. Hungar. tom. I. cap. IV. p.* 102. [pp] *Indice* VIII. *rer. Hungar. p.* 225. [qq] *Part. II. chron. Hung. cap. XXIX. p.* 39. Vbi in ueteri edit. 1481. imago duorum angelorum conspicitur, diadema coelo deferentium. [rr] *In uita S. Stephani per* L. SVRIVM *emendata p. m.* 270.

CAP. II. §. VII.

cum praesulem ad S. Apostolorum limina misit, a Petri successore petiturus; ut ipsum ducem regio diademate cohonestaret. Per idem tempus Mieseca, Polonorum dux, Christianam amplexus fidem, legatos suos Romam miserat, ut regium ipsi titulum impetrarent. Adsenserat quidem pontifex et iam coronam egregio opere confici curauerat, quam ei mitteret. Sed quia nouit dominus, qui sint eius, qui etiam duobus ab apostolis praepositis, Matthiam socio suo praetulit: illa corona Stephanum ornari uoluit. Nocte enim eius diei, quo statuerat Pontifex coronam Polonorum principi dare perferendam, apparuit ei Angelus domini, atque ad eum: noueris cras hora diei prima ignotae gentis nuntios ad te uenturos, suo duci coronam abs te expetituros. Eam ergo coronam, quam parari iussisti, illis incunctanter tribue, ad ipsorum ducem eam abs portaturis, nec dubites, illi eam cum regni gloria pro uitae eius meritis deberi. Itaque crastina luce, qua praedictum erat, praesul Astricus ad Pontificem uenit demandatumque sibi officium prudenter exequens, sanctique ducis res gestas ordine referens, a sede Apostolica regni coronam petiit. Iis auditis mire exhilaratus Pontifex, precibus illis libenter annuit, crucemque ante regem seu apostolatus insigne gestandum adiunxit: ego, inquiens, sum apostolus; at ille merito Christi apostolus dici potest, cuius opera tantum populum sibi Christus acquisiuit. Atque ea causa, quemadmodum diuina gratia ipsum docebit, ecclesias Dei una cum populis ei ordinandas relinquimus. Omnibus impetratis, quae postularat antistes, Astricus laetus ad suos reuertitur, illud secum ferens, cuius causa iter illud emensus erat. Allatis uero Apostolicae benedictionis literis cum corona et cruce, praesules cum clero, comites cum populo in laudes Dei prorumpunt et Deo dilectus Stephanus princeps ungitur in regem et diademate regio feliciter coronatur. Non poenitet, singula haec descripsisse, ut pateat, quem colorem figmento induere sciant auctores pontificii. Omne enim, quod scribunt, ultra limites supra positos non admittendum ducimus. Ita scilicet ut auri caelati liberalis donatio Pontifici: Hungariae autem ordinibus regalis collatio dignitatis, ad fidem Hungaricorum scriptorum, tribuatur. Fuit enim Hungaris olim, quae postea mens, ubi, praeterito regni candidato, quod a Pontifice esset commendatus, alium elegerunt: *ne regni liberi libertatem in susceptione per ecclesiam dati regis amitterent*; uerba THRWOCZII (ss) sunt, scriptoris supra citati. Facilius ergo *Ioh.* BODINO (tt) credendum, qui inquit: *ponderosa extat intercessio principum Hungariae aduersus pontificis R. legatum anno 1308. qui cum diceret Stephanum I. Hungariae regem a pontifice R. coronam regiam accepisse, acerrime restiterunt, neque id R. pontifici ius esse, denuntiarunt: nec tamen se prohibere, quo minus rex Hungariae, si uellet, a pontifice R. coronam consequeretur.* Quae cum ita se habeant, frustra uideor, inter regias ab imperatore Romano factas adpellationes Hungariae regni exemplum retulisse. Sed uero singulare est, quod AVENTINVS (†*) scribit; ipsum Stephanum Hungariae rectorem nomen regale ab imperatore Romano Henrico Sancto accepisse. Describemus sententiam eius, a nullo, quantum scimus, scriptore alio, proditam. Ita autem inquit: *Filio Geizonis, qui obierat A. 996. Gisala soror Henrici II. despondetur, hac lege atque ordine, ut ille, explosa falsorum deorum superstitione, Christi unius et ueri DEI cultum cum popularibus reciperet. Accepit conditionem princeps Vgrus: statim aqua lustrica tingitur, Stephanus, id est, coronatus, appellatus, et A CAESARE REX NVNCVPATVR.* Et sane non absimile uero est, Stephanum diploma regale ab Henrico accepisse. Cum, quod ab Ottone III. Poloniae facta regalis significatio in gentium ac imperatoris, illam imitaturi, memoria recentissima esset: tum, quod maxima Stephani regis cum Henrico imperatore amicitia ac familiaris consuetudo aliis etiam scriptoribus, *Ottoni* FRISINGENSI (**) maxime, sit celebrata. Hungaris tamen suis, ne libertati eorum aliquid detractum putarent, Caesareum diploma forte non ostendit Stephanus. Vt adeo mirum non sit, domesticos regni eius scriptores id non prodidisse. BERNEGGERO (††) hic Auentini locus non innotuit: ut tamen idem sentiret, uerba PHILIPPI recitauit (†††); qui mihi sua hisce annalibus debere uidetur. Atque adeo habuit Stephanus, quod tribus diuersis acceptum ferret. Reipublicae *potestatem regalem: R. Imperatori regiam dignitatem:* summo autem Pontifici Romano aurei diadematis *pretium* mihi uidetur debuisse. Sed uero regiae significationis praerogatiuam Imperatores nostri pluribus exemplis in Hungaria deinceps quoque demonstrarunt. Petro regi, Hungaria exuli, diadema recuperauit Augustalis auctoritas, de quo ita traditum reliquit *Anton.* BONFINIVS (uu), plenissimus rerum Hungaricarum scriptor: *armis Henrici III. imperatoris fracti Hungari Petrum repetunt, quem Albae scelere exactum indoluere. Proinde ueniam exorant et Caesaris edicta seruaturos pollicentur. Benigno hilarique uultu hos Caesar admisit omniaque postulata ultro praestiturum se recepit. Post haec una cum legatis et exercitu Albam peruentum est, ubi in aede Diuae*

(ss) *Part. II. chron. Hung. c. 84. p. 81.* (tt) *Lib. I. de rep. cap. 9.* (†*) *Lib. V. annal. Boior. p. 311.* (**) *Lib. VI. cap. 27.* (††) *In notitia Hung. thes. CCCLXIX. p. 173.* (†††) *Lib. IV. Chron. p. 393.* (uu) *Decad. II. rerum Hung. lib. II. p. 192.*

CAP. II. §. VII.

uae Genetricis Petrum regno eiectum his rite restituit. Diadema, sceptrum ceteraque insignia reddidit et regem Hungaris, Hungarosque regi reconciliauit. Supplet uero hunc locum quodammodo *Petrus de* REVVA (xx), *Comes Turocensis*, dum inquit: *Henricus III. imperator ducem in aedem diuae uirginis et in throno regio collocatum, ornatumque insignibus regis Stephani, tum frequenti nobilium et optimatum corona cinctum, Hungaris oratione ad eam rem comparata, commendauit.* Addit *Comes de* NADASD (yy): *bis ergo coronatus Petrus Rex.* Vna uice antequam regno expelleretur; nunc altera, in idem restitutus. Quae dictis a me nouum robur addunt: scilicet Caesareae maiestatis opus ultimam inaugurationem censeri posse. Et uero arctiorem regiae dignitatis cum Romano imperio nexum casus Salomonis Hungariae Regis ostendit, de quo THVVROCZIVS (zz) scriptum reliquit: *Rex conquerebatur Caesari* (Henrico IV.) *de amissione regni. Dicens: quod de regno suo uiolenter esset expulsus; et non tantum sibi, sed magis imperio Caesaris haec iniuria esset illata. Et dicebat: tua quippe HVNGARIA, tuum REGNVM, in quo me CONSTITVISTI.* Exscribit hunc locum BONFINIVS (a*), qui Salomonem *AVGVSTALI* Imperatoris R. *AVCTORITATE* ad regiae dignitatis solium euectum fuisse, affirmat. Certamina, quae inde sequuta sunt, circa ius in Hungariae regnum inter Caesarem ac Pontificem R. explicauit CONRINGIVS (b*). Nobis illud sufficit: *aurum* coronarium *Pontifici*: *dignitatis* uero regiae concessionem imperii *Romani maiestati* in hactenus dictis, quantum licuit, adsertam fuisse. Sequitur nunc

e) Daniae.

Daniae regnum, quod pariter aliquem diadematis honorem se Romano imperio debere, nequit dissimulare. Equidem *Saxoni* GRAMMATICO facile largimur, *regalem septemtrionalium regionum coronam antiquitate cetera quaeuis Europae regna longo post se interuallo relinquere; imo Daniam ipsam reges fecisse, antequam Romulidarum dominia in Italiis ortum sumpserint*: cum tamen e superioribus (c*) constet, ueterrima etiam regna sibi duxisse gloriosum, priscam gentis suae coronam per Romani imperii maiestatem renouari quodammodo fulgentioremque reddi; eo minus mirari liceat, Daniam quoque hanc aliorum consuetudinem fuisse imitatam. Et uero apud Danos in legem fere abiisse, ut coronam ab Imperatoribus nostris peterent, unius ARNOLDI (d*) Lubecensis locus clarum facit; ubi de *Friderici* Imperatoris super Canutum Daniae regem mota querela his uerbis extat: *Haec autem*, bellum Slauicum descripserat, *non sine indignatione Imperatori facta sunt, qui se dicebat dupliciter a Canuto rege iniuriatum, et QVOD AB EO CORONARI NOLVERIT, et quod Slauos imperio subditos suo dominio per tributum et hominium subdiderit.* Inde mihi non leuis coniectura est, quod *Otto* magnus, Imperator Haraldum Daniae rectorem, et uictum a se et ad Christiana sacra adductum, imperioque Romano nexu beneficiario addictum diademate ornauerit; post quem ceteri etiam Imperatores idem ius, Daniae regno regales titulos conferendi, continuarint, quoties per temporum rationes licuit, excussisse enim plures iugum et reuerentiam imperii Romani, non minus notum est. Quem morem, cum temere migrasset Canutus, has querendi causas Friderico Imperatori dedisse uidetur. Sane de Ottone M. ADAMVS *Bremensis* (e*) narrat: *tandem conditionibus*, bella Danorum cum Rom. imperio descripserat, *ad pacem inclinatis. Haraldus Ottoni subicitur, REGNVMQVE AB EO SVSCIPIENS, Christianitatem in Dania recipere spopondit.* Quamuis autem Imperatores nostri hoc sui iuris exercitio, dignitatem Daniae rectoribus largiendi, quandoque uel socordia sua, uel ethnicis moribus, ad quos identidem reges Daniae fuerant relapsi, uel nimia eorum potentia impediti fuerint: animum tamen nostros nunquam deposuisse constat, ea, quae per uim amisisse uidebantur, omni iure recuperandi. Quid? quod, cum Cunradus II. ob principem Danicam filio suo locatam, remisisse legatur imperii iura regibus Daniae (f*): eo ipso clarum fit, Imperatorem, quae remiserat, habuisse. Quiescebat deinde aliquantum imperii Romani in Daniae regnum potestas. Et quamuis Lotharius Imperator supplicem sibi reddiderit Dan. R. Magnum (g*): *hunc enim se in Imperatoris potestatem tradidisse, iuramentum fecisse, se successoresque suos, NONNISI IMPERATORIS et successorum eius PERMISSV REGNVM ADEPTVRVM*, memorabili loco scripsit TRITHEMIVS (h*): non tamen luculentiora circa regiam in Dania dignitatem iura, quae imperium Romanum habuit, extant, quam in uita *Friderici* I. Imperatoris. Ita enim ipse Imperator (i*) de se scriptum reliquit: *post primam unctionem Aquisgrani, et acceptam coronam Theodorici regni generalem curiam Merseburg in pentecoste celebrauimus, ubi REX DANORVM PETRVS* (seu Sueno

An. 946.

(xx) *Centuria I. rer. Hung. p.* 4. (yy) *In augmentis libri modo laudati.* (zz) *Part.* III. *c.* 54. (a*) *Decad. II. rer. Hung. lib.* III. *p.* 310. (b*) *Lib.* I. *de finib. imp. c.* 17. (c*) *c.* II. *differt.* §. 2. (d*) *Lib.* III *chron. Slauor. c.* 7. *p.* 313. (e*) *Lib.* II. *histor. eccles. c.* 2. (f*) Legatur ADAM. *Brem. lib.* II. *c.* 41. (g*) Ipso SAXONE teste *lib. IX. hist. Dan. p.* 409. (h*) *in chron. ad h. a.* (i*) *in epitome uitae suae*, quae extat apud VRSTISIVM *p.* 403.

CAP. II.

Sueno) *ad curiam nostram uocatus, uenit, et hominio et fidelitate nobis facta*, *CORONAM REGNI DE MANV NOSTRA SVSCEPIT.* Sed ipse OTTO *Frisingensis* (l*), ad quem haec scripserat Imperator, prolixius rem ita narrat: *Erat illo tempore in regno Danorum inter duos consanguineos, Petrum scilicet, qui et Sueno, et Guuotonem de regno grauis controuersia. Quos rex ad se uenire praecipiens, curiam magnam in ciuitate Merseburg habuit. Sic decisum fuisse dicitur: GVVOTO REGIVM NOMEN ADIRET. Petrus, uero accepto ab eiusmet manu regno, fidelitate et hominio ei obligaretur. ITA CORONA REGNI PER MANVM PRINCIPIS, FRIDERICVM IMPERATOREM INTELLIGIT, SIBI IMPOSITA, in die S. Pentecostes ipse coronatus, gladium regis sub corona incedentis portauit.* Equidem *Iohan. Isaac.* PONTANVS (m*) et Iohan. MEVRSIVS (n*), quod negare non possunt, hoc ita tractant, ut circumstantiarum alias dissimulent, alias molliant, ipsum uero imperatorem fraudis accusent, qua Suenonem circumuenerit: sed manifesto id faciunt partium studio, cum nihil insoliti Suenonem pepigisse ex hactenus dictis constet, et maior sacratissimi imperatoris sit auctoritas et aequalium scriptorum nobis fides, quam ut inde dimoueri arbitrio recentiorum queamus. Et uero ipse Waldemarus decessoris sui, Suenonis, uestigia pressit, *titulo regio* non minus ab Imperatore e Germania in Daniam expetito. Testatur hoc RADEVICVS (o*): *Eodem loco*, ait, *nuntii regis Daniae nuper electi*, *imperatoris adeunt praesentiam, postulantes, quatenus inuestituram de regno suo mittere dignaretur. Exaudiuit eos imperator praebito et accepto ab eis sacramento iurisiurandi. Post reditum suum regem Daniae ad curiam Imperatoris uenturum, et REGNI administrationem DE MANV PRINCIPIS suscepturum.* Exprimit hoc ligata oratione GVNTHERVS *in Ligurino* (p*)

> *Iamque precatores aderant a rege Danorum,*
> *Principis arbitrio sceptrorum iura petentes.*
> *Annuit hoc pacto Rex, ut post bella reuersum*
> *Ante quater denos properaret regulus illum*
> *Cantus adire dies REGNVM SVMPTVRVS AB IPSO.*

Expleuisse autem promissum Daniae regem, breuiter narrat ALBERTVS *Stadensis* (q*): *ibi Waldemarus duo regna Daniae et Sueciae*, sed de hoc non est quaestio, *ab Imperatore suscepit.* Neque forte adeo

A contradicentes habuissemus recentiores annalium Danicorum conditores, ne regalis diadematis quandam innouationem a nostris Imperatoribus factam esse, confiterentur: nisi hoc titulo Daniam imperio hodienum subiectam postulauerint aliqui scriptores. Quod ut euitarent Dani, tanta animi contentione illud etiam prosternere atque ex hominum memoria delere laborarunt. §. VII. Attingit uero eandem quoque gentem Slauici regni diadema, quod B Imperatoribus nostris ortum non minus, honoremque debet. *f) Vandaliae seu regionis Venedorum.* Dignum sane notatu illud est, quod Daniae rex, tracto ad se Slauorum dominio, titulum *regalem* non sua, sed nostrorum Imperatorum auctoritate crediderit inducendum; hoc ipso clare professus, nulli potestatem *reges adpellandi*, quam Romano Imperatori conuenire. Ipse SAXO (r*), inimicus cetera C Germaniae nostrae scriptor, testis est; *Canutum a Lothario Imperatore in regem proclamari uoluisse.* HELMOLDI (s*) uerba haec sunt: *et posuit Imperator coronam in caput Canuti, ut esset rex Obotritorum.* Quae eadem repetit ALBERTVS (t*). Plenius historiam PONTANVS (u*) describit; *instante identidem Henrico et apud Caesarem Lotharium, cui sciebat Canutum haud esse ingratum, rem diligentius agente, haud* D *difficulter uotis ipsius assensum, Canutusque Obotritorum* (alii Vandalorum) *REX DECLARATVS est.* Inde CRANTIVS (x) adiicit, *uerisimile esse, Canutum qui ab Imperatore Obotritorum, ut alias uocamus, Vandalorum, regis titulo ac dignitate est decoratus, eundem ad posteros inuiolatum transmisisse. Atque inde hodieque familiare esse Danorum regibus omnibus, ut se Danorum Vandalorumque REGES inscri-* E *bant.* Intelligere ergo inde licet, quam aliter ad minuendam imperii Romani gloriam sentire uelit MEVRSIVS (y*). *Canutus*, inquit, *modo Vandalorum dux creatus, mox ad Caesarem profectus, a quo donatus Vandaliae regno et corona, quamlibet obnitens maxime* (alii solicitans uehementer) *decoratus. Etenim Caesar, qui Canutum regia stirpe natum, sciret, ac duobus tunc ducatibus, qui a limite Slesuicensi* F *longe in ortum se porrigunt, praepotentem; insuper uirtute clarum, animique et gestarum a se rerum magnitudine excellentem; commoda occasione exercendi in septemtrione imperii, quod nec quicquam ante se tentassent alii, consequutum sese ratus, ultro neque expectantem* (superius citati, rogasse Canutum scribunt ab Imperatore titulum) *et renuentem, VANDALORVM, quatenus ad se pertinebant*, haec iterum ex ingenio Meursius, *REGEM CREAT.* Cypri insulae domini, ut pedem a Venedis *g) Cypri insulae.*

 mouea-

(l*) *Lib. II. de gest. Frid. I. c. 5. p. 448.* (m*) *Lib. V. rer. Dan. ad an. Ch.* 1152. (n*) *Lib. V. histor. Dan. p.* 89. (o) *Lib. I. de gest. Frid. I. c.* 24. (p*) *Lib. VII. p.* 607. collato cum *lib. I. p.* 293. (q*) *Ad ann.* 1163. *p.* 289. *edit. nouiss.* 1685. *f.* (r*) *Lib. X. histor. Dan. p.* 607. (s*) *Chron. Slauor. lib. I. c. 49. p.* 119. (t*) *Chron. ad an.* 1133. *p.* 159. (u*) *Lib. V. rer. Dan. p.* 307. (x*) *Lib. VI. c.* 27. (y*) *Lib. VI. hist. Dan. p.* 71.

CAP. II. § VII.

moueamus, *REGIAE ADPELLATIONIS* priuilegium a nostris etiam imperatoribus petierunt ac consequuti sunt. Equidem *Anton Maria* GRATIANVS (z*) de Emerico Cypri possessore scribit: *missa Romam insigni legatione impetrauit, ut REX ADPELLARETVR.* Sed pessime sibi consuluisset Emericus, dignitatem a Pontifice petendo, quam ab imperii Romani maiestate iam acceperat. Constat id ex ARNOLDO (aa), abbate Lubecensi, qui Henrico VI. imperatori gloriam hanc ita tribuit: *Profecti erant deputati ab imperatore, qui praelia domini utiliter exercerent. Circa festum igitur B. Aegydii de Messana ciuitate profecti ad portam Accon integro nauium numero appulerunt. Cancellarius tamen cum comite Adolfo aliisque amicis apud Cyprum adlitauit, REGEM eiusdem INSVLAE CORONATVRVS, diademate a domino imperatore transmisso. Sane idem Rex insulae* (Emericum seu Almericum fuisse, patet ex *Marin.* SANVTO (bb) maxime) *sub ditione Constantinopolitani Imperatoris prius subsistens, AD MAIOREM GLORIAE SVAE DIGNITATEM a gloriosissimo ROMANORVM AVGVSTO CORONARI desideratissime expetiit. Illuc itaque gloriose ueniens, gloriosius suscipitur, lautissime detinetur, expletisque instantis negotii rebus exquisitissime, ditatus muneribus, omnibusque suis, prout cuiusque exigebat magnificentia, repedatus nauibus, Accon prospere uelificabat.* Nulla ergo opus fuisse alia Pontificis declaratione uidetur, cum sacratissimi Imperatoris concessionem regii honoris tanta amplitudine in insula peractam sciamus. Eodem etiam siue Cypri regum, siue scriptoris errore factum est, quod *Aeneas* SYLVIUS (cc) tradit: *Iacobum nothum An. 1459. Memphyticum regem dominum insulae superiorem appellasse; ut auspice eo insulae rex salutaretur.* Sed omnino uidetur *agnitio* tituli regalis cum eius *concessione* hic commisceri. Illud ergo cuiuis alii tribuatur; dummodo hoc in saluo sit; ad imperii Romani eminentiam maiestatemque extollendam. Eadem nobis distinctio in Armeniae regno prodest, ad regale decus in ista regione soli non minus Imperatori Romano uindicandum. Non nescio in societatem huius gloriae hic iterum uenire Pontifices Roman. (**) sed et hic praeter *consensum* in titulo regio Papae nihil tribuo: qui a iusta diadematis *concessione*, quam soli Imperatori nunc uendico, omnino est seiungendus. LOCUS ARNOLDI (dd) Lubecensis ex illis, quae paulo ante diximus, explicari potest. Habet autem se ita: *Adueniente Martio*

b) *Armeniae.*

A *ascensis nauibus, fauente Zephyro, omnes fere principes cum melioribus populi ad sua redierunt,* e bello sacro scilicet, quod modo descripserat. *Remansit tamen Dominus Moguntinus et Dominus Verdensis. Moguntinus tamen tunc aberat, in Armenia constitutus, pro CORONANDO REGE ISTIVS TERRAE, ad quod tamen negotium Cancellarius deputatus fuerat, qui, ut dictum est, in Cypro similia perpetrauerat.* B *Sed cum esset apud Baruth, uisum est principibus, ut, remanente Cancellario, Moguntinus uicem eius suppleret et ipsum regem, DIADEMATE IMPOSITO, ad titulum Romani imperii coronaret. Ipse enim Armeniae rex omnimodis hoc affectans; audita fama uirtutis populi Dei. Et quia gloriose multa loca obtinuissent, missis nuntiis honoratis, cum muneribus non paucis ipsos principes deuote salutauit, et quanto desiderio* C *ipsorum aduentum expectauerit, per scripta simul et uerba amplissima intimauit: paratissimum se dicens Romano subdi imperio, SI CORONAM DIV DESIDERATAM AB IPSIVS MERERETVR SVSCIPERE NVNTIO. Glorietur Ecclesia Romana, quae non solum in spiritualibus; sed etiam, fauente Christo dilatatur in temporalibus, ut etiam reges transmarini hoc titulo affectent insigniri. Viderint* D *tamen illi, qui hac dignitate neglecta, plus diminutionem quam Romani orbis attendunt dilatationem. Moguntinus igitur, ut diximus, GLORIOSE EXPLETO NEGOTIO, ipsum regem Armeniae et principem Antiochiae ad pacis concordiam reformauit, quorum dissensione non modicum Ecclesia Dei in partibus illis diu turbata fuerat.* Fuit autem, qui hic nominatus episcopus Moguntinus, Cunradus Comes E de Wittelsbach. Quod docet *Petrus* MERSAEVS (ee), qui inquit: *profectus erat Conradus C. de Wittelsbach, Episcopus Moguntinus, cum aliis interim principibus ac episcopis ad terram sanctam. In eo itinere LEONEM ARMENIAE REGEM CORONAVIT EX MANDATO HENRICI VI. quemadmodum Conradus Herbipolensis Episcopus AMALRICVM REGEM CYPRI.* Eadem *Caspar* F BRVSCHIVS (ff) habet: *hiezwischen zohe er auch mit etlichen Bischoffen und Fürsten zu dem heiligen Grab und auf den Weg krönet er aus geheiß Henrichen des* VI. *Käysers, Löwen den König in Armenien: wie dann auch Conrad der Bischof von Würtzburg Amalerichen den König aus Cypern krönet.* Frustra ergo sunt, qui inter Moguntini antistitis praerogatiuas ius ponunt coronandi reges ab Imperatore effectos: cum eandem spartam aliis etiam demandatam fuisse uideamus. Ceterum

(z*) *Lib. I. de bell. Cypr. p. 7.* (aa) *Lib. V. chron. Slau. c. 1. p. 433.* (bb) *Part. III. c. III. c. 8. uol. de bell. Sacr.* (cc) *In descript. Asiae min. c. 97.* (**) In BVLLARIO *Romano* diploma habetur, alibi producendum. (dd) *L. V. c. 5.* (ee) *In annal. Mog. Episcop. XXXII. p. 202.* (ff) *cap. I. de episcop. Germ. ad an. 1200 p. 7. editionis Germ.*

CAP. II. §. VII.

terum quae BARONIVS (gg) circa hunc Arnoldi locum mutata uult, illa ad codicum Mss. fidem iterum refellit *Henr.* BANGERTVS (hh); ut adeo adhucdum concessi Armeniis regii tituli gloria nostris Imperatoribus illibata constet. Veteri

i) *Burgundiae duces A.* 1474.

Burgundiae regium diadema superius adsertum (ii): sed aliam faciem regiones acceperunt, cum, ad imperium Germaninicum deuolutae, ducibus regendae committerentur. His cum per bella, matrimonia, testamenta, emptiones, alius generis titulos aliae plures regiones postea accreuissent: *ducalem* ipsi honorem *prouinciarum multitudine* quodammodo uisi sunt excessisse. Inde ipsis Romani Imperii *Septemuiris*, dignitatis ordine *praeferri* uoluerunt; *quod magnitutidine regionum potentiaque eosdem anteirent.* Neque suo semper conatu frustratos esse reperimus: quin CHIFLETIO (ll) se exempla offerant, ubi regibus proximum locum, prae cunctis orbis principibus aliis, occupasse legantur. Mouit hoc Imperatores nostros, ut regium Burgundiae ducibus diadema offerrent; arctiorique nexu per nouum beneficium cum imperio Romano-Germanico praepotentem domum coniungerent. De *Philippo bono*, Burgundiae duce memorat PARADINVS (mm), quod legatis Galliae regis, cum eius aulae nihil illi deesse dicerent, quam regale diadema, ita responderit: *ie vueil bien, que chacun sçache, que, si i' eusse voulu, ie fusse Roy.* Et sane adsignauerat Fridericus III. huic duci regalem honorem, quem ipse modeste declinabat. Patet hoc ex gratulatoria epistola (nn), quam pontifex *PIVS II.* dedit ad Philippum, ubi ita scribit: *Ex ipsis Imperatoris literis laeto animo accepimus, eum decreuisse, nostra praesertim contemplatione, concedere tibi REGALEM INVESTITVRAM. Super quo in tui fauorem saepius ad Celsitudinem suam scripsisse meminimus: et non solum hoc facere deliberasse, sed etiam affinitatem tecum contrahere ratione filii sui et filiae, sui nati; ac tibi VICARIATVM IMPERII IN TERRIS GALLICANIS VLTRA RHENVM concedere statuisse. Quod profecto nobis est gratissimum: quodque Serenitati suae & tuae generositati prosperum et felix etiam optamus, ad pacem et perpetuam confoederationem utriusque uestrum ac sedis Apostolicae et Christianae religionis conseruationem et augmentum. Datum Romae apud S. Petrum anno incarnationis M.CCCCLXII. III. Kalendar. Febr. Pontificatus nostri anno quinto.* Quem uero honorem respuit Philippus, eius cupidissimum se exhibuit filius eius *CAROLVS*, cognomento audacis. Egerat enim hic in congressu Treuirensi, eius forte causa instituto (oo), cum *FRIDERICO* eodem Imperatore, ut eum in *REGEM IS SOLENNITER DECLARARET.* Euentum rei PONTIHEVTERI (pp), quam meis uerbis malo recitare; cum, quod ipse plenior sit, tum quod cultiori sermone, ac ceteri, utatur. Ita autem se habent: *Imperator Fridericus, Pugnacem cum exercitu imperii fines attigisse audiens, multis Germanorum cinctis proceribus, in Treueros est profectus, ubi circa nonas Octobris Pugnax Imperatorem inuisit, ac posteaquam saepius secreto inter se communicassent, conuiuiis, donis ludicrisque belli spectaculis, quae Chronicon Hollandiae ad nauseam usque describit, magnifice certassent, Imperator filio suo Maximiliano, octodecim tum annorum adolescenti, filiam eius Mariam uxorem petit. Pollicetur desponsurum se Maximiliano filiam; SI IMPERATOR, veteri restituta dignitate, BVRGVNDIAE SE REGEM NOMINASSET, cum opes ac ditiones regio nomini ac dignitati congruentes possideret: quae non parum augerentur, si Imperator, accepto auro, actionem, quae sibi imperii nomine in quatuor Belgarum Episcopales ditiones competebat, eierasset. Dum haec fiunt, parabantur Treueris, quae ad NOVVM REGEM CORONA REDIMENDVM erant necessaria; AVREA nimirum CORONA; SCEPTRVM regium, militare SIGNVM; VESTIS regia; reliquaque ornamenta, erectusque uisebatur in templo D. uirginis Imperatoris THRONVS, ac paucis infra hunc gradibus REGIVS, uterque serica ueste auro rigente tectus; ab utroque uero latere principum sedes magnifice etiam ornatae conspiciebantur. Antistes Metensis, qui nouum regem oleo sacro inungeret, erat lectus.* Quo minus autem successu caruerit hic adparatus, idem porro docet: sed Ludouicus Francorum R. *dignitatem Pugnacis inuidens, clam Imperatori perscribit, Burgundi animum non eo tendere, ut Burgundiae terminis foret contentus, sed ad IMPERII eum aspirare fastigium. Proinde animo dispiceret, ne e cliente patronum faceret. Imperator natura suspiciosus, eo magis Franci uerbis fidem adhibet, quod non ita pridem Pugnax IMPERII VICARIATVM ambiisset, ac ditissimae supellectilis ostentatione, quibuscum sua supellex ne comparari quidem poterat, quodammodo sibi pauperiem, sustinendo imperii nomine indignam, exprobrasset, ac proinde filio Maximiliano imperii successionem praeripere uelle uideretur. Ortae igitur leui e suspicione aemulatio ac inuidia*

(gg) *Annal. eccl. ad ann.* 1197. *n.* 11. (hh) *In notis ad lib. V. c.* 5. *chron. Slauor.* (ii) *hoc §.* 7. *p.* 48. (ll) *In uindic. Hisp. cap. XIV. p.* 134. (mm) *Annales de Bourgogne Liu.* III. *p.* 883. (nn) *Epistol.* AENEAE SYLV. *CCCXCV. p.* 608. (oo) *Arnoldus de* LALAING istius congressus historiam scripsit, admodum eleganter a *Rodolpho* AGRICOLA latine redditam. Extat autem in *Tomo II. Freberi p.* 155. (pp) *Rer. Burgund. lib. V. c.* 8.

uidia, regiae literae ad maturitatem non A *peruenere reiectaque in aliud tempus inauguratione, sed animo plane abiecta, non salutato Pugnace, qui post biduum corona se regia redimitum iri sperarat, coloniam proficiscitur, Quare ludibrio se habitum conspiciens, pudore confusus iraque percitus, tam immensum animo contra Imperatorem odium concepit, ut si diuturnior uita contigisset, nunquam Maximilianus Mariam in uxorem duxisset.* Rem eandem describunt B auctor MAGNI CHRONICI Belgici (*); *Gerardus de* ROO (qq); *Guillaume de* PARADIN (rr); *Ioh. Iacob.* FVGGERVS (ss); *Franc.* HARAEVS (tt) atque plures alii, quos nominare parum attinet. Sed frustra hoc modo attulisse uidemur, hoc Burgundici ducatus exemplum, cum euentu caruerit augusta ducis inauguratio. Ast uero neque sic laboris nos poenitet. Illustre enim Galliae regis exemplum est, C uniuersis gentibus necessitatis quandam legem impositam, eum pro rege habere, quem imperii Romani maiestas regali diademate dignum censuerit. Quorsum enim istac Gallorum solicitudines fecissent? Friderici animum mutandi, nisi ab arbitratu Imperatoris omnem regalis tituli dum rationem pependisse, existimassent. Sed neque tum omnium exemplorum huc pertinentium, finis est. Austriae D enim archiduces supersunt, quibus diadema regale ab Imperatoribus pariter collatum esse, reperimus. *Petrus de* VINEIS (uu), GOLDASTVS (xx), VREDIVS (yy), FVGGERVS (zz), CVSPINIANVS (a*), MVTIVS (*), et alii forte plures diploma Friderici II. Imperatoris, quo Austriam ad regale solium euexit, recitant, unde nos etiam huc transscribemus. *Ita autem se habet; FRIDERICVS II. Rom. Imp. FRIDERICO* E *II. duci Austriae suo dilecto principi gratiam et omne bonum. De fulgore THRONI Caesarei, uelut ex SOLE RADII, sic ceterae prodeunt DIGNITATES, ut primae lucis integritas minorati luminis non sentiat detrimenta: tantoque magis imperiale scriptum extollitur, quanto tribunal ipsius digniores in circuitu circumspicit consimiles regiones. Hac igitur consideratione commoniti, qui coelesti prouidentia Ro-* F *mani imperii moderamur habenas, solii nostri decus tam ueterum dignitatum ornatibus confouemus, quam nouis honoribus ampliamus. Tuis igitur, deuotissime princeps noster, supplicationibus fauorabiliter inclinati, nec minus ad exaltationem honoris sacri Romani imperii nostri respectum habentes de infra scriptorum principum consilio uidelicet Ratisbonensis Episcopi &c. DVCATVS AVSTRIAE et STIRIAE*

I) *Austriae Archiducatus An.* 1245.

cum pertinentiis et terminis suis, quot hactenus habuit, AD NOMEN ET HONOREM REGIVM transferentes, te hactenus ducatuum praedictorum ducem de POTESTATIS NOSTRAE PLENITVDINE ET MAGNIFICENTIA SPECIALI PROMOVEMVS IN REGEM, per libertates et iura praedictum regnum praesentis epigrammatis auctoritate donantes, quae regiam deceant dignitatem: ut tamen ex honore, quem tibi libenter addimus, nihil honoris et iuris nostri diadematis aut imperii subtrahatur. Enim uero sicut hactenus tanquam Dux, Princeps, et fidelis noster extiteras: sic in posterum regio decoratus honore tu et successores tui, multum principes fideles et deuoti nobis et successoribus nostris in imperio assistatis: nihilque propterea iuri et honori imperii in praedictis regno et terris tuis omnino depereat, uel decrescat. Nominatim expresso, ut semper maior natu seu senior ex generatione tua ex te et successoribus tuis ultimis descendentes, in regno succedant: nullusque ex iis coronam aut consecrationem in praedicto regno tuo de manu cuiusque accipiat: sed a nobis et successoribus nostris tantum in curia nostra uel ab his, qui specialiter a nobis mandatum super hoc habeant, coronationis aut consecrationis munus detur pro tempore &c. Ad cuius rei memoriam et robur perpetuo ualiturum praesens priuilegium fieri, et bulla aurea, typario nostræ maiestatis impressa, iussimus communiri. Non nescio, subdubitare alios de rescripti huius ueritate, quod nos suo loco relinquimus: id certum est, Austriacam domum *regali hoc diademate* nunquam aperte usam fuisse. Animum tamen Maximiliani prodidit *CVSPINIANVS l.c.* Quem saepius consilia agitasse scribit, ut Austriacas prouincias in unum regni corpus, quod *ORIENTALE* ipse uocitauerit, redigeret. Vnde nummorum maximi moduli, quos uulgo *thaleros* dicimus, intelligendae et explicandae sunt inscriptiones: MAXIMILIANVS ROMANOR. IMPERATOR. SEMP. AVG. in altera parte: PLVRIVMQVE EVROPAE PROVINCIARVM REX ET PRINCEPS POTEN. Non enim, qua Imperator fuit, ut aliqui male existimant, se *plurium prouinciarum REGEM* scripsit Maximilianus. Hoc enim alius eiusdem pretii nummus refellit, cui uocabulum *regis* bis inscriptum legitur, semel in titulo *Augusti:* iterum in *Burgundiae* et *Austriae* nominibus. Longius uero illi aberrant, qui titulos regnorum, quae filius eius Philippus modo cum Hispaniae herede, uxore sua, acquisiuerat, sibi Maximilianum existimant arrogasse. Nihil

(*) *Tom.* 3. PISTORII *scriptorum ad annum* 1474. *p.* 402. *sqq.* (qq) *Histor. Austr. libr.* VIII. *p.* 301. (rr) *Annales de Bourgogne Liu.* 3. *p.* 959. (ss) *Lib. V. spec. Austr. cap.* 21. *p.* 779. (tt) *Tom. II. annal. Brabant. Princip. XXXIX. p.* 439. (uu) *Lib. VI. epist.* 26. (xx) *Tom. I. const. Imp. p.* 305. (yy) *In sigillis Flandriae uolum. II. p.* 111. (zz) *Lib. II. spec. Austr. cap.* 3. *p.* 84. (a*) *In Austria sua ad an.* 1245. *p.* 623. (*) *Chron. Germ. lib.* 20. *p.* 182.

CAP. II. §. VIII.

Nihil enim iuris patri in ea fuisse, qui non intellexerit Caesar? Nostra igitur coniectura, *Burgundiae Austriaeque* intuitu, se *regem* dixisse Imperatorem, uero longe uidetur similior: cum alteri regale diadema oblatum, alteri concessum fuisse, ipsi ex iure auito constaret. Huius explicationis *curiosus* AVCTOR (b*) forte admoneri debet: qui in recensendo hoc nummo se non uidetur expedire. Et uero neque Carolus V. postea hanc *Austriaci diadematis* memoriam exuit. Confirmatis quippe praedecessorum suorum priuilegiis Austriacae olim domui indultis, haec etiam inserta uoluit: *der Ertz-Hertzog zu Oestreich hat die Würdigkeit vom Reich, daß er der Käyserlichen Kron* Diadem, *und das Kreutz der Käyserlichen* Diadem *auf seinem Ertzherzog-Hütlein öffentlich tragen mag.* Quo ipso, si aliquid assequor, ad ueteris regii diplomatis memoriam Imperator mihi quodammodo uidetur respexisse. Extat uero integrum Caesaris rescriptum apud diuersos CVSPINIANVM (c*), *Hieron.* MEGISERVM (d*), *Caspar.* LVNDORPIVM (e*), *Ioh. A.* PISTORIVM (f*) aliosque. Atque haec de Austriaco diademate scripsisse, satis erit; de singulis maximae domus huius priuilegiis plenius atque ex instituto alibi dicturus (g*); ubi etiam illorum liuor coarguetur, qui cum *Ioh.* BODINO (h*) existimant; duodecimo anno post Austriacos dignitate et adpellatione regia ab imperio iterum spoliatos fuisse. Ceterum hic finis sit exemplorum, quae imperatoribus etiam nostris pristina maiestatis Caesareae circa *regias* adpellationes iura et constitisse semper et exercita fuisse, abunde docent. Quibus alia addere adhucdum possemus: nisi nimio iam materia sub manibus nobis excreuisset.

m) Regnum Viennae An. 1335.

§. VIII. Illud etiam singulare prorsus neque ulli scriptorum adhuc in hoc argumento adductum, quod *LVDOVICVS IV.* uulgo Bauarus *Humbertum* ducem *Delphinatus* promiserit *creare et adpellare regem Viennae* idque anno 1335. Diploma ea de re conceptum exhibet *Lucas* ACHERIVS (*), unde illud huc transscribemus, quoniam plurima habet, utilia ad cognoscendum statum illius reipublicae. Principio imperator instruit hoc fine legatum comitem Ottingensem, hac quidem formula:

LVDOVICVS DEI gratia Romanorum Imperator semper Augustus, nobili et potenti uiro suoque consanguineo praedilecto *Humberto*, *Delphino Viennensi*, comiti Albonensi, cum sincerae dilectionis affectu gratiam suam et omne bonum. Ad tuae dilectionis praesentiam, spectabilem uirum *Ludouicum* iuniorem comitem de *Oetingen*, duximus transmittendum, dantes eidem plenam et liberam potestatem, uice et nomine nostro, tractatus cum dilectione tua super his quae ad ipsum per te, uel tuos procuratores deduxeris consummandi, finiendi, perficiendi, et terminandi, ac ipsis finem debitum imponendi et omnia faciendi, quae super praedictis fuerint necessaria et etiam opportuna, quae per nos fieri possent, si praesentes essemus, etiamsi mandatum exigant speciale, promittentes, ac praesentibus nos obligantes, quod omnia et singula super quibus idem comes cum dilectione tua nomine nostro in ∴ conuene ∴ seu pacta, uel conuentiones, aut alias obligationes quascunque inierit, seu promissiones fecerit, et suo sigillo conscripserit et conscripta signauerit, grata, firma et rata perpetuo habebimus, quodque ipsa ratificabimus, approbabimus et confirmabimus litteris maiestatis nostrae solemniter consignatis, prout tibi uisum fuerit expedire, quando et quotiens super his fuerimus requisiti. *Datum Monaci XIII. Kal. Aprilis*, regni nostri anno uigesimo, imperii uero octauo, anno domini millesimo CCC. trigesimo quinto.

Sequitur deinde ipsum mandatum, expositum noui regni candidato uerbis, quae sequuntur: *In nomine domini, Amen.*

Nouerint uniuersi praesentes pariter et futuri, quod anno incarnationis eiusdem domini millesimo trecentesimo trigesimo quinto, die XVI. mensis Aprilis, indictione tertia, in praesentia notarii publici, auctoritate imperiali et testium infra scriptorum, constitutus spectabilis uir dominus Ludouicus iunior, comes de Oetingen, missus, seu legatus a serenissimo principe domino Ludouico, DEI gratia Romanorum Imperatore semper Augusto, ut de legatione ipsa constat, per litteras patentes sigillo dicti domini Imperatoris sigillatas in pendenti, quae incipiunt in secunda sui linea, nobili et finiunt in eadem, Delphino. Qui quidem dominus comes, consideratis obsequiis et seruitiis impensis per illustrem principem dominum Humbertum Delphinum Viennensem et eius praedecessores dicto domino Imperatori et eius antecessoribus in ipso imperio et quae sperat per eundem dominū Imperatorem recipere in futurum, dedit, donauit, cessit et concessit, uice et nomine dicti domini Imperatoris, dicto domino Humberto Delphino praesenti et recipienti pro se et suis heredibus iuris et rei successoribus in perpetuum, in feudum, regnum Viennae cum iuribus, pertinentiis et appendentiis dicti regni, et quidquid idem dominus Imperator habet in dicto regno et infra dictum regnum et sibi competit, uel competere debet, seu potest, nec non et ciuitates, castra, et dominia et iurisdictiones et exercitium iurisdictionis ac merum et mixtum imperium et regalia ad regnum ipsum spectantia uel pertinentia quouis modo ad habendum, tenendum, possidendum, regendum et gubernandum per se, aut eius procuratores, officiales et nuntios quoscunque uoluerit deputare et quicquid sibi placuerit faciendum, dans et concedens dictus dominus comes, uice et nomine quibus supra, dicto domino Delphino praesenti et recipienti pro se et suis, plenam, generalem ac liberam potestatem et auctoritatem dictum regnum et possessionem ipsius apprehendendi, adipiscendi et officiales quoscunque ibidem ponendi et creandi, reuocandi creatos et creandos tot, quot uoluerit et totiens quotiens sibi uidebitur expedire et in omnibus et singulis locis, ubi uoluerit, infra dictum regnum et omnia singu-

(b*) *I. van M. Curiöses Thaler-Cabinet. p. 24.* Cuius uiri labor optimus dignissimusque est, ut coeptum ibi filum pertexatur. (c*) *In Austria p. 628.* (d*) *In annal. Carinth. lib. XI. cap. 22. p. 1576.* (e*) *Part. IV. act. publ. f. 625.* (f*) *Volum. V. Flori Europ. p. 589.* (g*) In GERMANIA PRINCIPE. Quae tum sub prelo fuit. (h*) *Lib. II. de rep. c. 3. p. 309.* (*) In spicilegio ueterum scriptorum. *tom. 13. p. 367. 368*

 singula faciendi et dicendi et exercendi per se, uel per alium, quae uerus dominus rex facere potest et posset, in et de regno suo, et quae ipse dominus Imperator facere et dicere posset, si personaliter praesens esset, uel si ad manum propriam dictum regnum et iura regni teneret.

Hoc acto et conuento inter praedictum dominum comitem, uice et nomine quibus supra et dictum dominū Humbertum Delphinum, quod idem dominus Humbertus Delphinus et eius successores in dicto regno post eum, possit et possint ex nunc in antea ordinare de dicto regno, testari et disponere iuxta usum et consuetudinem patriae Delphinatus et ipsius regni et de omnibus & singulis ad dictum regnum spectantibus quouis modo.

Et cum dictus dominus Delphinus alias sit uasallus imperii, idem dominus Ludouicus comes uice et nomine quibus supra, donauit dictum regnum cum iuribus et pertinentiis eiusdem in feudum praedicto domino Delphino stipulanti et recipienti ut supra cum eo iure, ratione et forma, quo et quibus melius potest. Ita tamen quod ab ipso Imperatore et eius successoribus in imperio et sub dominio imperii dictus dominus Humbertus Delphinus et successores eiusdem in dicto regno, in feudum teneant dictum regnum. Promittens dictus dominus Ludouicus comes, uice et nomine quibus supra, dicto domino Delphino praesenti et recipienti, ut supra, per pactum solemni stipulatione uallatum, praesentem donationem ratam et firmam habere perpetuo et tenere et ipsum regnum seruare et defendere ab omni homine et persona dicto domino Delphino et suis.

Et cum dictus dominus comes sciat et sentiat, quod dictus dominus Delphinatus non habet possessionem dicti regni .·. dicitur quod est per diuersos et diuersimode occupatum, immo quasi annihilatū, promittit dictus dominus comes, uice et nomine quibus supra, dicto domino Delphino stipulanti et recipienti, ut supra, dictum dominum Delphinum iuuare de facto et de iure, secundum quod commode poterit et secundum quod dominus tenetur iuuare uasalum suum et tueri, ad acquirendum dictum regnum et iura ipsius regni et illud tenendum et custodiendum et eundem dominum Delphinum praesentem et recipientem pro se suisque heredibus et successoribus. Idem dominus legatus de dicto regno et de omnibus praedictis cum iuribus et pertinentiis eorundem inuestiuit per traditionem unius baculi, ut moris est.

Item et ad cautelam et conuenit dictus dominus comes dicto domino Delphino se facturum et curaturum cum effectu, quod etiam dictus dominus Imperator dictum dominum Delphinum regem Viennae constituet et creabit et ipsum in regem Viennae coronabit et de dicto regno et eius pertinentiis et de his et omni iure quod et quae dictus dominus imperator et ipsum imperiū et ipse dominus Imperator ratione dicti imperii habet in dicto regno, uel sibi competit, uel competere potest et debet in dicto regno, cum his quæ sunt infra dictum regnū, eundem dominum Delphinum infeudabit et in feudum donabit sibi et eius successoribus et ipsum sibi limitabit. Et dato quod non reperiretur alias fuisse regem in Vienna, uel non fuisse regnum conditum, nihilominus dictus dominus Imperator regnum ipsum condet et statuet et terminabit et limitabit et confines congruos ei assignabit et de illo et his quae fuerint infra dictum regnum, dictum dominum Delphinum et eius successores in perpetuum infeudabit, et in feudum dabit: et in omnem euentum dictus dominus Imperator praecipiet et mandabit per suas litteras efficaces omnibus et singulis uasallis et aliis imperio subiectis in dicto regno condito uel condendo constitutis, quod dicto domino Delphino pareant, et obediant sicut domino et regi; et dicto domino Delphino assignent et resignent quicquid habent de imperio quod sibi quandoque commissum fuerit custodiendum pro dicto imperio et ad praedicta eos compellet et rebelles et inobedientes banno imperii decernat et praecipiat subiacere et quod bona ipsorum per quoscunque ualeat occupare.

Et si reperiretur aliquam donationem factam fuisse ullo unquam tempore de dicto regno per dictum dominum Imperatorem uel per alium, quod dictus dominus Imperator illam reuocet et decernat non ualere, hanc solam donationem perpetuo ualituram: et de praedictis omnibus dictus dominus Imperator dabit litteras opportunas aliis clausulis decentibus et opportunis appositis in eisdem conficiendas ad consilium peritorum, quas sigillo imperiali faciet communiri.

Et haec omnia uniuersa et singula supra scripta uoluit et mandauit dictus comes, uice et nomine quibus supra, omnibus quorum interest et interesse poterit in futurum, per praesens publicum instrumentum fieri manifesta.

Acta fuerunt haec apud Balmam, Lugdunensis dioecesis, in domo Delphinali in camera aulae bassae in praesentia et testimonio potentium et nobilium uirorum dominorum Iacobi Riuerre, Petri de Herbeysio, Guorradi de Nuef-festeingn, militum; uenerabilium et nobilium uirorum dominorum Ebrardi de Tumpnow, archidiaconi ecclesiae Augustensis, Marquardi de Raudilt iuris professoris, canonici Augustensis et magistri Vldrici protonotarii domini Imperatoris praedicti, testium uocatorum et rogatorum ad praemissa per me notarium publicum infra scriptum: et datum anno die et indictione, quibus supra. Et ego Iohannes Nicoleti de Cermiaco, Viennensis dioecesis clericus, auctoritate imperiali publicus notarius praemissis omnibus una cum dictis testibus praesens interfui et inde hoc praesens publicum instrumentum manu mea propria scripsi et subscripsi signoque meo solito signari rogatus et tradidi. Nos enim praefatus Ludouicus Iunior, comes de Oetingen, legatus in hac parte et destinatus per serenissimum principem dominum Ludouicum Romanorum Imperatorem semper Augustum, dominum nostrum uice et nomine ipsius domini nostri Imperatoris, asserentes et cognoscentes praemissa omnia uniuersa et singula fore uera in singulis suis capitulis, ut superius enarrantur et per nos uice et nomine quibus supra, concessa fuisse; sigillum nostrum huic publico instrumento apposuimus ad maiorem cautelam et euidentiam rei gestae.

§. IX. De *SARDINIAE* regno, fide SIGONII (**), scribunt, quod Fridericus II. illius domino pollicitus sit *regalem honorem*, si quidem pecuniae summam ipse solueret, ab Imperatore definitam. Vnde uirus spargit suum HIPPOLITHVS (*.*.) aduersus iura haec Caesaris eorumque abusus. *) *Sardinia an.* 1164.

§. X.

(**) *Lib. XIII.* de regno Italiae *p.* 317. Narratio eius est haec: *Quin etiam Barisonem, a Genuensibus adductum pecunia accepta* IIII. *Nonas Augusti in basilica S. Syri* REGEM SARDINIAE *appellauit ac diademate solemni ceremonia redimiuit, Pisanis iniuriam in eo sibi fieri frustra expostulantibus.* Et paulo post: BARISO REX *in Sardiniam uectus, cum pecuniam soluere non posset, quam a Genuensibus ad regium fastigium emendum mutuo accepisset, ab iisdem Genuam est reuectus atque in custodiam, donec penderet, traditus.* (*.*.) *Part. I. de ratione status S. R. I. cap.* 16. *p.* 299. *miser rex, qui propter hunc titulum ad carcerem redactus est. Et is tamen rex nomine tenus fuit. Quod si eiusmodi uerborum ludibria attendimus, Imperator solus de regibus, a se creatis, non glorietur. Galliae rex obstat, qui et ipse regem d' Yuetot sub se habet.* Scurrilia haec sunt et ab instituto prorsus aliena. Nam taceo, quod Yuetotiana fabula

CAP. II.

An a Roman. Imp. adpellati reges eidem subiiciantur?

§. X. Ad illam igitur quaestionem nunc A progredior: *utrum, quoscunque reges adpellarint Romani Imperatores; eosdem hac causa iidem et reddiderint uasallos?* Aut quod idem est; an consecutio sit: *hic admisit aut petiit regalem titulum ab Imperatore Romano; ergo idem et Rom. imperii erit uasallus?* Sane summus uir *Hermannus* CONRINGIVS (i*), in aureo ceteroquin opere, ad fines imperii R. proferendos huius argumenti consecutione perpetuo B utitur; omnes imperii uasallos habendo, qui regale diadema ab Imperatoribus acceperint. Ast uero grauissimae causae sunt; aliarum gentium iudicia ab hac opinione, quasi sanctissimum imperium sub titulorum illecebris aliorum libertati insidiaretur, liberare. Neque hoc iura tantum: sed prudentiae quoque rationes suadent. Quod si enim uiderint gentes, hanc maiestatis S. R. I. praerogatiuam potestati earum grauem aut periculosam esse: nihil C mirum, si eam e memoria delere dubiamque reddere aut inficiari prorsus omnibus animi uiribus contendant. Et sane Daniae, Poloniaeque regna, quod etiam supra scripsimus, tanto studio nunquam negasse existimem, *regalia diademata* ab Imperatoribus R. sibi obuenisse: nisi sententiam hanc libero imperio periculosam habuissent. Inde candorem uiri eruditi aestimo D *Ioh.* SCHVLZII (l*), qui in supra laudato opere haec duo probe inuicem distinguit. *Sit enim*, inquit, *Poloniae rectores regale diadema a Romanis Imperatoribus accepisse: uerum titulus hic nihil confert, ad probationem iuris antiqui, aut ad acquisitionem noui.* Neque aliter se res habet: quod argumentis nunc placet contueri.

Negatiu. probant

a) differentia rei et nominis reg.

Sunt enim primo res admodum diuersae *summa potestas*; et summae potestatis *adpellatio regalis*. Esse E quoque unam sine altera posse, plurium exemplorum argumentis supra (m*) a nobis ostensum. Neque qui unum confert, alterum etiam conferat, necesse est. Summam enim *potestatem* dat Deus, populus, aut qui hac facultate instructus est: sed *regale* diadema ibi addere potest Imperator, ubi ipse nihil unquam habuit iuris. Porro qui summam alteri potestatem largitur, is hoc ipso amisit, quod alteri est largitus: F sed de fulgore throni Caesarei, uelut ex sole radii, sic ceterae prodeunt dignitates, ut primae lucis integritas minorati luminis non sentiat detrimenta, uerba Caesaris Frider. II. (n*) sunt, in supra laudato diplomate. Praecedit potestas, dignitas sequitur. Illud ad naturae iura pertinet: hoc nititur gentium longinqua et rationabili consuetudine. Tollit quoque dubitationem omnem aurea uere oratio DIONYSII (o*) *Halicarnassensis*, qui inquit: *Tarquinius summum Romae imperium habuit; antequam ei praeferrentur duodecim secures*, signa summi imperii. *Quemadmodum nunc Romani sceptra et diademata regibus dono mittunt, his ipsorum potestatem firmantes: quae tamen illi habent, licet a Romanis ea non acceperint.* Id quod facta collatione quadam illustro; *equestris ordo* praemium fortitudinis est: neque tamen Princeps, qui *equitem* creat, fortitudinem confert, sed uirtutem iam extantem nobilitat. Simile addo; sol mundum illustrat, non facit: et Imperator summam potestatem re non confert, sed titulo declarat. Vt ergo corpus et lumen; uictoria et triumphus: signum et res signata differunt: sic potestas summa a regali differt dignitate.

b) actuum diuersitas,

Praeterea regalis tituli concessionem et clientelam, quoties haec a regni candidatis regio brabeutae facta, actus semper diuersos fuisse, per superius allegata exempla constat. Ita ut *hominium* facere; et regale *diadema* sumere, probe inuicem distinxerint omni tempore ac casu historici; certo indicio, quae in facto diuersa sint; illa in iure confundi aut commisceri sine graui laesione non posse.

c) natura dignitatis reg.

Et qui demum dignitatis concessio subiectionem faciat? illa maxime, quae summum honoris fastigium debet comitari. Idem sane hoc esset, ac summi imperii diadema in notam seruitutis uertere. Prodest huc Germana uiri cordati Arminii Philosophia; qua Caesari, duo haec commiscenti, ut hoc sophismate literas non edoctum ducem irretiret, sapienter respondit: *regalem titulum populi R. si ornamento esse uelit, detrimento sibi non esse oportere* (p*). Neque etiam concessae dignitatis terminos ulterius a S. R. I. hodienum uidemus extendi. Radzeuilium ad principis dignitatem euexit, patrum aetate, Imperator: sed is, imperio Germanico eapropter minime addictus, fidissimus unius Poloniae permansit uasallus.

d) latitudo iuris,

Praeterea actum fere esset de hac Caesareae maiestatis praerogatiua; si ius reges declarandi intra sui tantum imperii fines haereret, extra hos minime extendendum. Sed qua fide tum CICERO (*q), scriberet? exteros a Romano populo reges adpellatos, qui id a senatu minime petiissent. Aut PROCOPIVS (r*) qui uerus esset? qui ait: *prisco more receptum esse, ut nemo, etiam hostis Romanorum*; scilicet nullo iure in ciuitate Romana, *regem se declaret, nisi regia insignia a Romanis habuisset.*

---

fabula discussa sit superius. Non hic agitur de regibus clientelaribus, sed de iure adpellandi et creandi reges. Hoc ultimum uero, post Imperatorem, sibi principem alium sumpsisse et adrogasse, in nullo aeuo reperitur. (i*) In omnibus fere *Libr. I.* capitibus de *finibus imperii.* (l*) Tractatu de *Polonia nunquam tributaria sect. I. §. 17.* (m*) *cap. I. §. V. p.* 10. conferatur eiusdem *cap. §. XII. p.* 34. (n*) Apud *Petr. de* VINEIS *lib. VII. ep.* 26. *p.* 740. confer *supra cap. II. §.* 7. (o*) *Lib.* III. *antiqu. Rom. p.* 293. (p*) CAESAR *de bell. Gall. lib.* 1. *p.* 24. (q*) *In orat. pro P. Sext. p.* 30. (r*) *In bell. Vand. lib. II. c.* 25 *p.* 339.

CAP. II. §. X.

buisset. Aut quo tandem animo Moschouitarum principi regium offerre diadema ausus fuisset Maximilianus? si eodem Russis seruitutem iniicere uoluisset. Sed neque fundamentum, cui innixi sumus (s*), hanc, regales honores conferendi, praerogatiuam, admittere uidetur, subiectionis rationem hic haberi. Non enim hac potestate Imperatorem R. pollere scripsimus; quod *dominus mundi* sit, quem leguleiorum errorem suo iam tempore castigauit *Ioh.* BOLOGNETVS (t*), ut mirer Henr. ROSENTHALIVM (u*), et alios post eum (x*), eadem adhuc dum chorda oberrare: sed quod primarium inter orbis principes locum teneat, in quos nihil etiam iuris postulet. Prudenter admodum et plane ad mentem nostram *Ioh. Wolfg.* TEXTERVS (y*) inter principes huius aetatis iureconsultos scribit: *quemadmodum penes Imperatorem suprema est dignitas: ita etiam ius concessionis dignitatum regiarum penes eundem. Ratio autem huius praerogatiuae est insignis atque eminens populi alicuius uel monarchae prae ceteris orbis terrarum potestatibus auctoritas. Qua qui regium titulum obtinuissent, seu eius fastigii ceterorum quoque regum gentiumque iudicio participes habitum iri censuere.* Quod si ergo quadam ciuili lege abuti hic uelint priuatorum iurium interpretes, ad has gentium consuetudines firmandum: certe non RHODIAM (z*) illam adducant; sed eas conquirant (aa) potius, quae omnis ingenuitatis dignitatisque limpidissimum fontem faciunt Imperatorem Romanum. Qua re si nihil aliud effecerint; non tamen, quod priori casu fit, ignauiae notam in foro suo incurrunt. Ceterum contraria magis parte dicendum, regale diadema exemtionis ab imperii Rom. iurisdictione aut nexus cum eodem liberioris notam cum alios credidisse, tum ipsos Imperatores existimasse. Austriacae domus uel unum exemplum haec potest docere. Extulerat ad *regiam* dignitatem Austriae duces Imperator: hi uero, ne, quod alias fieri soleat, *sui* se *iuris* propterea facti uiderentur; exertis uerbis haec in diplomate conditio ponenda uidebatur, ut nihilominus imperio Rom. speciali conuentione subiecti permanerent, hocque ab aliis regibus ab imperio Romano adpellatis differrent. Verba, ubi paciscitur hoc

e) fundamentum praerogatiuae reg.

f) exempla contraria.

A modo Imperator, haec sunt: *in regem te promouemus: ut tamen ex honore* regio, ut ordinarie fit, *nihil iuris imperii nostri subtrahatur. Quin imo tu et successores tui fideles et deuoti nobis et successoribus nostris perpetuo persistatis* (bb). Imo adpellationes regias ob hanc solum caussam pluribus Imperatores negasse scimus; ne, in praeiudicium imperii R. iurium, aliquid facere uiderentur. Burgundiae domus B exemplum supra expositum extat: cui nunc alia quaedam addimus. Etruriae ducem a Romano pontifice titulum *REGIS* petiisse, testatur LANGVETVS (cc) meus. *Idem*, inquit, *quod antea audiuimus DE DVCE FLORENTIAE, huc a multis perscribitur, uidelicet pontificem uelle eum creare REGEM HETRVRIAE, et ad Hetruriam addere ducatum Mediolanensem.* Hoc uero, siue petierit Cos- C mus, ut Porsennae atque aliorum Hetruriae regum memoriam reuocaret, ut *Th.* GRASWINKELIVS (dd) existimat; siue ut ordine ceteris Italiae principibus praeferretur, quod alii credunt: de quo plene NATALIS COMES (*): idem tamen cum a Maximiliano II. Imperatore confirmatum uellet, quid responsi tulerit, memorat his uerbis BODINVS (ee): *Quamobrem cum Pius IV. pontifex Romanus Cosmum Florenti-* D *norum principem REGEM efficere uellet, non tamen potuit. Ac Maximilianus II. Imperator, a legato Francorum admonitus, non incongrue his uerbis intercessit: NON HABET ITALIA REGEM, NISI CAESAREM.* Qua de re PIVS V. in epistolis (**). Idem in animo fuisse Sabaudiae duci, ut *REGIVM DIADEMA* ab Imperatore rogaret, testem habemus auctorem ANONYMVM (ff). Et si- E ue is *Petrus* MONODVS (gg), siue alius sit; ex ipso libro tamen certum est, regalis nominis desiderio Sabaudos flagrasse. Miror, ea in re mutum esse *Samuelem* GVICHENONEM (*,*), qui tamen historiam et iura Sabaudica magno descripsit adparatu. Sed parum forsitan gloriae accedere putauit principi Sabaudiae, quod adfectauerit *nomen regale*, cum desiderio suo sit frustratus. Inde *celsitudinis regalis* acquie- F nit honore, quem sibi suo arbitratu sumpsit, iuris ergo; quod cum in Cypri, tum alia plura regna habet imo ipsum imperium Constantinopolitanum. Moribus enim

Regalis adpellatio negata

a) Burgundiae ducibus,

b) Mediceis,

c) Sabaudiae ducibus.

(s*) *c. II. §. 6. p.* 45. (t*) *In commentar. ad L. 9. ff. de iust. et iure paragr. XXVII. p.* 24. (u*) *cap. II. concl. 1. n.* 3. (x*) inprimis BERNEGGERVM *de notit. Hung. th.* 365. (y*) *Tit. XII. iur. publ. Caes. p.* 435. (z*) *L. 9. ff. de lege Rhodia de iactu.* Cuius melior interpres BOLOGNETVS est, qui *l. c.* inquit: *appellat Imperator se dominum mundi, habito respectu ad mare, de quo tunc loquebatur. Quasi dicat: ego sum Dominus terrae, non maris. Ideo dixit mundi dominus; non totius mundi.* (aa) Imprimis *arg. L. 3. ff. de natal. restituendis.* Ad omnem enim, uerba sunt, ingenuitatis statum restitui; qui beneficio Imperatoris utatur. (bb) *Petrus de* VINEIS *lib. VI. epist. 26. p.* 741. (cc) *Lib.* II. *epistol.* XXXI. *p.* 71. quas nuper, ex archiuo Saxonico descriptas, in publicam lucem edidimus. confer. *lib. I. epist.* LXXII. *p.* 140. (dd) *Lib. de iure praeced. c. 20. p.* 159. (*) *Lib. 26. a. p. 587. ad p. 590. et lib* 21. *p.* 455. (ee) *Lib. I. de rep. c. 9. p.* 277. (**) Admodum enim Galliae rogauit principem, ut ipse noui regni candidatum adgnosceret *lib.* IV. *epist. 46. ad an.* 1570. (ff) *Au uol.* III. *des memoires d' Etat p.* 370. (gg) Iesuita, cui plerumque liber belli Sabaudici, A. 1640. editus, tribuitur, cuius uitam habet Sam. GVICHENON *in praef. hist. Saboud.* (*,*) En son histoire de Sauoye cap. 11. 12. quae sunt de *iuribus* Sabaudiae principis eiusque *praerogatiuis.* Loquitur uero hic LIMNAEVS *ad capit. Ferd.* III. *art. 46. p.* 734. *n.* 6.

CAP. II. III.

enim gentium usque receptum, ut *regalis celsitudinis* uerbo (Altesse Royale) adpellentur regni alicuius candidati. Quare Porussiae regni conditoris fratribus hoc quoque nomen oportuit dari, non uero agnatis, qui in Porussiae tantum modo succedunt principatum. Id quod ad imitationem Romanorum etiam fit, quibus agnati Caesaris habiti in familia *Augustali*. Ceterum frustra sunt scriptores Sabaudici, qui ueteri iure duces suos titulos re- B giae dignitati similes putant accepisse. Quid enim? si scriptores quidam Sabaudiae duces *regiae indolis* principes, *Serenissimos* item, ac *superillustres* dixerint. An a priuato calamo pendet, regias adpellationes largiri? Dederint hoc aliqui uel principum auribus; uel ignorantia peccauerint; prudentioribus discrimen patet styli *curialis* ab *oratorio*. Qua distinctione facta, GRASWINKELIO (hh*) facilius fuisset, euitare omnia, quae Sabaudici belli auctor tanto adparatu pro Sabaudica dignitate congessit. Ceterum quod uotis non annuerit Caesar, neque desiderium eorum expleuerit, caussam *Iacob. Bernh.* MVLZIVS (ii*) dare aliam nescit, *quam ne in eum statum Sabaudi constituerentur, ut dignitatem in plenam libertatis usurpationem conuertant.* De *LITHVANIAE* ducatu memorat Aeneas SYLVIVS (kk*), quod illum in *regalem* statum uerterit Sigismundus, Imperator, scripseritque Vitoldo duci *regales codicillos.* Verum ab huius nominis nouitate populum Lithuaniae abhorruisse, ne cum eo formula reipublicae rueret, in peius esseque imperium minus adductum. Inuenitur etiam Caesaris consilium de Mediolanensi ducatu in *REGNVM* euehendo.

d) LITHVANIAE ducatus in regnum uersus,

e) Mediolani ducibus.

§. I. Hoc enim Ludouicum XII. Galliae regem a Maximiliano Augusto impetrasse, ut is se Insubrum aut Lombardiae regem nuncuparet: ipse uicissim, in corona a Pontifice Caesari tradenda, opibus suis praesto ei adesse teneretur, scribit *Petrus* BEMBVS (ll*). Sed neque huius ducatus imperium Romanum ea obliuio coepit, ut possessoribus eius occasionem daret, sub regii tituli tegumento a beneficiario nexu se auellendi. Atque haec omnia cum ita sint, HIPPOLITHO (mm*) demum, maiestatis S. R. I. pepetuo obtrectatori obturabunt os: quando illos, qui diadema ab Imperatoribus nostris acceperunt, mera seruitutis instrumenta habet, liuoris manifesti corruptique iudicii ex hactenus traditis coarguendus. Siue ergo, ut dicta hactenus doctaque in unum nunc colligam, *regiam dignitatem* cum C *summa* in republica *potestate* consideraueris; haec non solum inuicem distingui, sed diuersa ratione etiam a diuersis patebit conferri: siue titulum regalem uigilatim spectes; a nulla re magis eum abhorrere iudicabis, quam a iugo seruitutis: siue denique ipsos regii honoris brabeutas audias; et illi regni candidatos ab obsequio absoluent: siue inferiores dignitatis gradus numeres; singulos uidebis libertatem D fouere magis, quam deprimere: siue denique regum, recens adpellatorum exempla pensi habeas; manifestum fiet, cum regali titulo plerosque aut obtinuisse libera iura, aut, ne haec perderentur, ad fastigium regale non fuisse admissa. Vt adeo liberis in orbe Christiano rebuspublicis nihil plane periculi sit, a Sacro Romano imperio regali diademate redimiri.

CAP. III.

De Illis, qui Sua auctoritate, non aliena regium diadema susceperunt.

§. I.

Regias adpellationes propria auctoritate factas adprobant

ADserta sunt in proximo capite *iura reges adpellandi* Imperatoribus Romanis. Vult autem eiusdem nunc imperii sanctitas, et tantum non imperare uidetur, ut nouo instituto caueamus, ne alii haec ita accipiant, ac si Caesares Romani hanc, reges declarandi facultatem, sibi ea ratione tributam uelint, ut summis imperantibus potestatem omni tempore debitam, adimant; *propria auctoritate regium diadema* E *suscipiendi.* Datur enim hoc maiestati Romanae, ut regios largiri titulos possit; sed ita datur, ut reipublicae administratoribus, supremo iure instructis, facultas non minus constet, sua, non aliena manu, sibi coronam imponendi. Diademate quippe ornari incesserunt summi rerumpublicarum administratores: antequam incunabula sumeret imperii Romani maiestas. Et regis uerbum in orbe auditum: cum nullum Romuli nomen esset. Neque exemplum

(hh*) *De iure praecedentiae inter Venetam remp. et ducem. Sabaud.* (ii*) *Part. II. c. 22. p. 716. in repraesentat. maiestatis imperatoriae.* (kk*) In descriptione Europae cap. 1. atque 26. Vnde exscripsit historiam BVRGVS cap. 3. de dignitate reipublicae Genuensis p. 36. et cap. 1. p. 10. Addatur his CROMERVS *lib. XV. chron. Pol.* Forte etiam Polonorum intererat, ne Lithuania Poloniam honore adaequaret. (ll*) *In hist. Venet. lib. IV. p. 307.* (mm*) *Part. I. c. 16. de rat. stat. p. 291.*

CAP. III. a) *Ipsum S.R.I.*

emplum ante ortum imperii Romani mihi occurrit; ubi ulla unquam in uniuerso orbe respublica regium diadema ab alio monarcha uel sumpserit uel expectauerit. Non enim Assyrios, non Persas, non Graecos, non aliam gentem ullam, amplioris cuiusdam monarchiae gloria celebrem, inuenio: qui alienae reipublicae rectores corona uoluerint redimire. Id omnium gentium annalibus constat, regale diadema aut populum cum summa potestate imperii candidatis, una eademque opera, contulisse; aut, quando accidit, ut supremo in populum iure aliquis iam instructus esset, eum suo nomine, auctoritate, facultateque usum fuisse, ut suis ipse manibus sibi diadema imponeret. Quos priscae aetatis mores tantum abest, ut Romana maiestas mutauerit, ut potius eo tempore, quo ipsa ad summum etiam culmen adscendit, et postea adhuc magis constet, ita gentium institutis receptum fuisse; noui imperii candidatus *sua;* aut *reipublicae;* aut denique *Caesaris* opera in augusta coronatione uteretur. Illud etiam priora exempla declarabunt, haec regiae adpellationus iura S. R. I. non *priuatiue*, quod dicitur, exercuisse: sed ita reges adpellasse, ut cuiusque tamen summi imperantis arbitratui reliquerint, siue Roma regale insigne peteret; siue intra proprii regni fines paratum, ipse sua manu id eleuaret eoque caput redimiret. Neque unus me casus docuit, aliter sentiendi: ut potius reges, quoquot nunc allaturus sum, qui sua auctoritate, non aliena regales titulos adsumpserunt, omni etiam regali honore et dignos habuerint et exceperint Romani Imperatores. Indubitato argumento, neq; gentium iura Romanae reipublicae plus concessisse: neque nimium eandem sibi arrogasse. Non ergo pietate imperii Romani, quae cuique liberae reipublicae semper reliquit, quo tituli genere suos principes uoluerit colere; sed quorundam peruerse sentientium opinione factum est, ut causas inuenirent alii summis imperantibus facultatem uindicandi, regale nomen suo arbitrio sine alius cuiusquam intercessione adsumendi. Atque ea mente *Bernardus* SACCIVS (a) mihi haec uidetur scripsisse: *Qui uni tantum genti ius regni constituendi ex imperatorum scitis ac constitutionibus suis scriptis adserunt, nimis sane ab humani et diuini iuris,* ubi ille rex, qui summa in republica gaudet potestate, *agnitione recesserunt. Quoniam, quod iure gentium constitutum est, multo firmius est, quam quod Imperatorum peruulgationibus,* tituli scilicet regii, *edicitur. Cum ergo Gothi et Longobardi gentes fuerint, iure etiam gentium REGEM et regiam habuisse, suo arbitrio suaque potestate clarum est. Ridiculus idcirco magis quam argutus ille scriptor, qui Gothorum iura in regibus olim constituendis euertere aggressus est.* Eodem iudicio hic utitur Petr. Baptista BVRGVS (*), quod his uerbis declarat: *Quamuis Romanus* pontifex (**) *ac imperator* (*,*), *per se et leges suas, dignitates tribuere possint* regalisque *dignitas a pontifice M. soleat* (†) *obtineri, atque adeo, qui ab illis regia insignia habuere, propter autorum reuerentiam, in regum gradu censeantur: cum nihilominus liber quilibet* populus *ac* ciuitas, *quae condendarum ferendarumque legum potestatem habet, dignitatis quoque tribuendae ac SIBI REGIS CREANDI habet facultatem. Imo in plerisque christianae reipublicae regnis titulus hic regius a IVSSV liberi populi IPSIVSQVE PRINCIPIS tanquam proprio e fonte manauit,* et quae sequuntur deinceps.

§. I. II.

§. II. Et uero ita manifesta sunt haec gentium iura, ut plurium exemplorum fide corroborari queant, illorum scilicet regum, qui summam in republica potestatem consequuti, regales deinceps titulos auctoritate propria capessiuerint. Inde est, quod *Ioh.* DECIVS (b) ait: *Poloniae dominia, quae iam regnum iure quidem gentium erant, dum regem unxerunt, illum Catholicum effecerunt.* Antequam Poloniae tum rector ab Ottone III. esset inauguratus. Et quidam e doctoribus canonum Pontificiis apud CORSETVM (c) scribit: *quod liberae gentes, quae non sint sub papa uel alio principe, possint sibi regem eligere. Alias secus.* Id mihi dicere uidetur, penes quem ius summae potestatis sit, penes eum etiam esse, usu solenni hanc potestatem, quoties uelit, declarare, hoc est, regalem dignitatem amplecti. Quod enim regalis titulus Burgundiae, Sabaudiae, Hetruriae aliisque ducibus negatus sit, id ex defectu uenit summae potestatis. Quos etiam quando regali dignitate abstinere iussit Imperator: non gentium, sed feudorum iura eum scimus allegasse. Sed haec omnia non luculentius intelligentur; quam si tot cultissimarum etiam gentium exempla prodamus, ubi domestica ac propria auctoritas non aliena reges constituit. Sane in medio Italiae, ubi Romani imperii maiestas iuri suo ob plures alias causas

b) *gentium consuetudines.*

a) *Longobardia e duc. fit regnum.*

(a) *Lib.* VIII. *histor. Ticinens. cap. 7. p. 571.* (*) In libro de *dignitate reipublicae Genuensis cap. 2. p. 22. 26.* quod uiri opusculum nostri argumenti rationes omnino illustrat et confirmat. (**) HOSTIENSIS in *c. uenerabilem X. de elect.* VALASCVS in *l. imperium n. 97. ff. de iurisdict. omn. iud.* (*,*) BARTHOLVS *in l. 1. C. de dignit.* BALDVS *lib. 1. cons. 333.* et in *cap. 1. de feud. Marchiae.* ALBERICVS ad *ff. de statu hom.* ALCIATVS ad *l. imperium n. 100. ff. de iurisd. omn. iud.* BEROIVS in *c. 1. n. 20. de constit. restaur.* CASTRO de *imp. qu. 68. n. 6.* (†) *C. alius et ibi gloss. 15. p. 7.* SPECVL. in *tit. de leg. §. nunc ostend. n. 3. Mart. de* CARAZ. de *princip. qu. 551.* CORSETVS de *potest. reg. part. 4. n. 2.* (b) *Lib. I. uetust. Polon. p. 22.* (c) de *potestat. reg. quaest. 2. p. 8.*

CAP. III. §. II. III.

causas inuigilare debebat, uictor populus Longobardi cum summa potestate *reges* etiam *creandi* facultatem sibi collatam crediderunt cum ipsi, tum etiam Romani, titulum regalem eis consentientes. Scribit *Paulus* WARNEFRIDVS (d): *at uero Longobardi, cum per annos decem sub potestate ducum fuissent, tandem communi consilio Authari, Clephonis filium supra memorati principis REGEM SIBI STATVERVNT. Quem etiam ob dignitatem*, ne scilicet haec, utpote ab ipsa gente collata, minor uideretur, ac si a Romanis eandem accepisset, *Flauium adpellauerunt. Quo praenomine omnes, qui fuerunt Longobardorum reges, feliciter usi sunt.* Et ante haec tempora de eadem gente testis est BLONDVS (e). *Longobardi*, inquit, *ex Scandinauia profecti duces habuerunt, iisque fato functis ea gens Agelmundum SIBI REGEM IMPOSVIT.* Nulla autem hoc factum est Romanae Reipublicae maiestate. Attila rege quis in historia Romana celebrior? Hunc sane nullus scriptor Romanus alio unquam ac *REGIS* titulo salutauit. Sed hunc quoque cum summa in Hunnos, qui ante *duces* habuerant, potestate propria sibi auctoritate diadema imposuisse, ad fidem PRISCI Rhetoris probat OTROCOCSI (f), supra nobis laudatus. In Sardinia Goda genere Gothus, a Gelima, Vandalorum in Africa rege deficiens, *SE primus regem adpellauit* eumque agnouit Iustinianus Imperator (†). Vt *Sueuos* in Hispania; *Francos et Burgundos* in Gallia; *Saxones* in *Anglia*: aliosque taceam, qui in ipsis prouinciis Romanis, quod eas sui iuris fecissent, *ducum* titulos, cum *regali* honore, sua, non Romanorum, quos ne quidem id aegre unquam tulisse, legimus, auctoritate commutarunt.

b) Hunnorum regnum.

c) Sardiniae an. 528.

§. III. Sed haec antiquiora forte aut barbara partim exempla uidentur: quapropter nunc recentiores cultioresque, Christianis etiam sacris addictas gentes producemus ad idem adserendum. Aragoniae dominos *comitis* olim dignitate acquieuisse, nemo historicorum negat. Cuius ergo auctoritate *comitis* titulum cum *regali* deinceps uerbo mutauerint: nostra refert, ut sciamus. Et quamuis aliquantum in partes abeant scriptores, quo tempore scilicet regalis titulus in Aragonia primum adhibitus sit: in eo tamen omnes conspirant, *comites* sua, non aliena auctoritate, *regalem* dignitatem capessiuisse. *Hieronymus* BLANCA (g), qui mihi, si alius quisquam, de historia illa bene meritus esse uidetur, ita sentit:

d) Aragoniae comites fiunt reges anno 1000.

A *Sanctius I. Kaeso laetissimis procerum populique acclamationibus adlaccam REX SALVTATVR et Abarca cognominatur. Primus hic praeclarum COMITVM Aragoniae NOMEN in REGIS TITVLVM ornamentaque CONVERTIT. Atque Arogonia ditio tunc primum INCLYTO REGNI AVCTORAMENTO decorata fuit: ipseque Abarca primus Aragonum Rex uocari coepit. Quam de-*
B *nominationem posteri omnes, quotquot ei successerunt, reges seruarunt & quasi hereditario iure amplexi sunt.* Nihil ibi de imperii Romani maiestate, nihil de postulato iure pontificis. Quamuis hunc constet, postquam Aragoniae principes pridem regali dignitate et uti et ab aliis orbis principibus eadem iterum decorari intellexisset, diploma Catholicum addere uoluisse: quod nostris non erat attenden-
C dum. Idem fere tradunt *Hier.* SVRITA (h), *Luc.* MARINEVS (i), aliique annalium conditores, quanquam in tempore, ut modo attigi, aliquantum differant. Neque minoris momenti argumentum Lusitania praebet, e comitatu pariter *regnum* post effecta. Describemus historiam ex *Antonio* VASCONCELLIO (l); quae haec est: *stabat in campis contra quinque Mauritaniae regulos pugnam ingressurus. Sub no-*
D *ctem eius diei Alphonsum adiit e proximo sacello eremita, spectatae uir probitatis, qui praesago spiritu bene sperare iubens, praedixit in crastinam lucem uictoriam de Mauris reportandam, praemonuitque, ut caelo, primum albescente, cum ad unius pulsum cymbali exciretur, de tentorio exiret, quicquid caelum in theatrum daret, spectaturus. Alphonsus Deo rite gratulatus, antelucano cymbali sonitu, ut praemonitus fue-*
E *rat, excitus foras e tentorio erumpit. Ecce tibi o prodigium! adspicit e caelo Christum optimum maximum ea specie, qua olim fuerat in crucem actus, qui eum beneuole affatus ac singulari munere prosequutus, scuto quinis uulneribus interpuncto, quale postea Lusitaniae reges in regium stemma cooptarunt, MONVIT, VT DEINCEPS REGIS TITVLO, ita petentibus ciuibus uteretur.* Et paulo post: *Pugna cum*
F *Mauris inita a prima luce usque ad meridianam nunquam intermissa, stetit caelo maxime aestuante: donec fauente numine uicti hostes et multo plures, quam numerari possent, interfecti. Victor Alphonsus, exactis tribus diebus in acie, Conimbricam petiit, FAVSTIS SVORVM ACCLAMATIONIBVS INAVGVRATVS REX, gestiente urbe et pari uictoriae gaudio triumphante,* Facta autem haec omnia

e) Lusitania an. 1139.

(d) *de gest. Longobard. lib.* III. *c.* 16. *p.* 810. (e) *Histor. ab inclinat. Rom. lib.* XVIII. *p.* 101. (f) *In origin. Hung. part. I. c.* 4. *p* 103. Addatur *de* TWVRZ in *chron. c.* 13. BONFINIVS *decad.* 1. *lib.* 3. *p.* 272. (†) Teste PROCOPIO in *Vandalic. lib.* 12. FARA de *rebus Sardin. lib.* 1. BVRGVS de *dignitate reipublicae Genuensis c.* 2. *p.* 29. (g) *Comment. rer. Aragon. p.* 615. (h) *Indice rer. Aragon. lib. I. p.* 17. (i) *Lib.* VIII. *rer. Hisp. p.* 366. (l) *In Lusitaniae Acephaleos. p.* 15. 56.

CAP. III. §. III.

sunt An. 1139. Quae ab aliis etiam pluribus traduntur *Antonio* BRANDAONE (m), *Bernardo* BRITONE (n), *Francisco* TARRAPHA (o), *Roderico* SANCTIO (p), *Emanuele de* FARIA (q), *Duardo* NONIO (r), *Hieronymo* CONESTAGGIO (s), *Ioanne* MARIANA (t), *Iosepho* TEXERA (u), et qui scriptores sunt generis eiusdem. Quod uero alii Alphonsum in ipsis castris biduo ante pugnam a militibus in *regem proclamatum* fuisse scribunt: illi nostro testimonio, quod produximus, non aduersantur. Proclamatio enim ab exercitu tum in castris facta; sed hanc solennior sequuta est deinceps Conimbriae regia inauguratio. Vtrisque ergo bene constat. Quamuis nostra magis intersit, in id inquirere, qua demum auctoritate *comitis*, hoc enim nomine, non *ducis*, quod BARONIVS (x) uult, usum fuisse Alfonsum hactenus, ad fidem diplomatum probat *Duardus* NONIVS (y), *comitis*, inquam, tituli cum REGIO qua auctoritate facta fuerit commutatio. Sunt enim, qui putant, ipsum numen aut uerbo *regali* Alphonsum uocando, aut coelo coronam demittendo eidem regiam dignitatem contulisse. Et sane extat (z) rescriptum noui regis, ubi is iureiurando portentum affirmat, quo regio eum honore Christus dignum habuerit. Quapropter *Emanuel de* FARIA (aa), ait: coelo dimissam a Christo coronam, eius uicarium pontificem in terra non tam contulisse nostro, quam confirmasse. Et enim tanta regii authographi autoritas fuit: ut plures adserere uideamus; *Lusitanos coronam suam immediate a Christo accepisse. Sed in re politica,* magis si propria causa sit, *priuata non ualet reuelatio,* prudenter iudicat *Ioh. Caram.* LOBKOVICZIVS (bb). Vt adeo alia auctoritas omnino hic quaerenda uideatur. Tribuunt ergo hanc spartam Pontifici Romano, cuius bulla in regiis scriniis extat, unde *Emanuel* FARIA (cc), aliique descripserunt. Sed uero si tempus pontificii huius diplomatis numeres, A. 1179. scripti: patebit, Alfonsum diu antea regem fuisse, quam bulla ei papalis obueniret. Deinde ipse pontifex in principio bullae Alphonsum *illustrem Portugallensium regem* dicit, certo argumento eum regali diademate non solum antea cinctum; sed ipsi etiam pontifici pro rege agnitum fuisse. Eo itaque mihi Alexandri III. hoc diploma fecisse, uidetur: ut regem Alphonsum, metu Hispaniae regis, cuius Portugallia feudum fuerat, se in tutelam

num a Deo?

an a papa?

Pontificis committentem, ipse in fidem solenni isto libello susciperet atque ecclesiae Romanae uasallum solenniter declararet. Id quod ipsa uerba diplomatis clarius docent: *te, quem caelestis dispensatio ad regimen elegit,* id est, qui portento illo rex es factus, *Apostolica sedes diligit. Et beati Petri et nostra protectione te suscipimus cum integritate honoris regni,* qui Alphonso iam constiterat. *Nemini ergo personam aut regnum tuum turbare licebit.* Et quae sunt generis eiusdem. Ingens uero discrimen est, regem in fidem suscipere; et efficere regem regalem dignitatem defendere; et diadema conferre. Illud, non hoc Pontifici Romano hic concedendum. Disputo enim hic, quid fecerit tum Papa: non quid facere potuerit, de quo inferius, pro spatii ac temporis ratione, agemus. Superest, ut de Imperatore etiam Rom. hic dicamus: nullane eius in *regia* hac *declaratione* tum habita sit ratio. Equidem PAVLVS (dd), dicit; *Lusitania iuris Italici.* Quod si tum temporis etiam uerum fuisset: nemini putauerim, quam nostris Imperatoribus competiisse, Alfonsum in *Portugalliae regem* declarandi. Iam uero cum imperium Romanum omnem Hispaniam pridem manumiserit, ut ex instituto hoc tractat *Ioh.* PARLADORIVS (ee): nullas querendi causas habemus, quod libera gens propria hic uti, quam aliena imperii Romani auctoritate maluerit. Et risu digni sunt, qui propterea ab Imperatore diadema Lusitanicum non expetitum fuisse fingunt, quod imperium tum uacauerit. In hoc enim et falsi historici sunt, et mali politici. Restat itaque, ut reipublicae ius hoc regiae dignitatis, Alfonso concessae, relinquamus. Axioma, sub ingressum huius capitis illustratum, in memoriam nobis liceat reuocare. Penes quem est summa potestas: penes eum quoque ius est, regali dignitate inaugurare. Quod si ergo Alfonsus, cum adhuc *Comes* audiret, Lusitaniam summo iure usurpauit rexitque, qui populo potestas fuit, principem suum in regem declarare? Et sane tenorem axiomatis nostri ita obseruant Lusitani: ut inter pristinas Alfonsi regiones, quas a parente Henrico acceperit; et eas, quae postea reipublicae curis, sumtibus, auxiliisque eidem obuenerint, distinguant. Hac enim causa, non illa nouum regem populi uoce, in *regio diademate* adsumendo usum fuisse, scribunt. Sic *Ioseph.* TEXERA (ff) argumentatur; *Quod uero attinet ad*

an ab Imperatore?

(m) *Part.* III. *lib.* 10. *Monarch. Lusit. c.* 10. (n) *Lib.* III. *chron. Cistertiens. p.* 307. (o) *de reg. Hisp. p.* 516. (p) *Part.* I. *hist. Hisp. C. XIV. p.* 137. (q) *Epitome de las historias Portuguesas Part.* III. *c.* 2. *p.* 176. (r) *De uera reg. Portug. Genealog. p.* 1255. (s) *Lib. I. de Portug, et Castil. coniunctione p.* 1072. (t) *Lib. X. rer. Hisp. c.* 17. (u) *In arbore gentilit. Henr. IV. reg. Gall. p.* 169. (x) *Ad an.* 1171. *Tim. XII. n.* 16. (y) *In censura Texerae IV. p.* 379. (z) Repertum fuit A. 1519. in bibliotheca Chirograph. Monasterii Alcobaciae. Dubitant tamen alii de eius fide. (aa) *Part.* III. *cap.* 2. (bb) *Lib. II. in Philipp. reg. leg. demonstrato artic. VII. p.* 120. (cc) *Part. IV. c.* 1. *p.* 355. (dd) *L.* 8. *ff. de censibus.* (ee) *Lib. II. rer. quotidian. c.* 21. *p.* 264. Ad de MARIANAM *lib. IX. c.* 5. (ff) *In arbore gentilitia p.* 169.

CAP. III. §. III.

ad Alfonsi inaugurationem, si quis obiiciat, Portugallenses nihil in Alfonsum cum REGALI titulo *noui contulisse, quod tunc penes illum non esset.* *Omissis illis rationibus, quae ex iurisprudentiae penetralibus hauriuntur, facilis est responsio: Nimirum PORTVGALLENSES non tantum Alfonsum REGEM PROCLAMASSE OB PATERNAM DITIONEM, sed ob ea, quae praeclaris facinoribus OBVENERANT, dum suo sanguine Saracenos summo animi robore a ciuitatibus, oppidis, et arcibus eiecerunt. Nam maior pars, Portugallensium industria, Saracenis ademta est, quam fuerit prior, hereditario iure ad Alfonsum douoluta.* Vt vero de latitudine aut potentia *REGNI* tum Lusitaniae constet, *Eduardi* GALVANI (gg) fide exercitus regius ultro duo fere millia militum se non extendit. Noui iterum exempli argumento, regalem dignitatem a *summa* in republica *potestate*, non uero *potentia* in exteros principes aestimatam fuisse. Ceterum si populus in iura regni Legionensium quid peccauit: id propterea factum, quod summam in republica, quae feudum suum habuerant Legionenses, potestatem sibi arrogauerit. Hanc enim si legitimam habuissent Portugalli: *Alfonsum principem omni iure a populi uniuersitate titulum regis temporalis accipere potuisse*, etiam LOBKOVVICZIVS (hh) sentit, acerrimus ceteroquin iurium Hispanicorum adsertor. Quod uero *Rodericus* SANCTIVS (ii) tradit: *uolente rege Castellae titulum regium adsumpsisse Alfonsum:* hoc modo laudatus auctor prolixe ac solide refutauit (**). Nobis uero satis est, exemplum in Portugallia extare, *regii tituli* neque pontificis, neque Imperatoris Romani auctoritate *a summo imperante adsumti.* Neque alii cuiquam, sed sibi *Algarbiae regni titulum* debent iidem reges Portugalliae: pariter enim constat, diadema Algarbiae seu Turdetanae prouinciae, sua auctoritate, non aliena neque pontificis, neque imperii Romani suscepisse. Narrat hanc rem his uerbis *Antonius* VASCONCELLIVS (*ll*): *Cum nulli iam intra Lusitaniae limites Mahometani agerent, et ad alios adhuc Hispaniae insistentes Mauros peruadere non posset* Alfonsus III. Lusitaniae rex, *nisi uiam per Turdetanos*, Algarbiam, *affectaret; communicato cum regina*, quae Beatrix erat, notha Alphonsi IX. Castellae regis ex Maria Vellenia Petri Gusmanii clarissimi filia, quam Alfonsus regio cultu indulgentius educatam Lusitaniae regi locauerat, *consilio eandem permouit, ut se in Castellam ad parentem conferret, ab eodem ius expugnandarum in Turdetania*, Algarbia, *urbium deinceps obtenturam. Non secus accidit, quam Alfonso in uotis erat. Socer enim donatiuas tabulas, suoque munitas sigillo misit, quibus ipsi et Dionysio nepoti, ceterisque deinde successoribus ac suo iure concedebat, his tantum conditionibus interpositis: ne priuilegia negotiatoribus concessa rescinderentur: ut in litibus facultas esset, ad Castellanam curiam prouocandi: ut Alfonsus et ipsius liberi, quoad uiueret, sibi duntaxat, non ita ceteris Castellae regibus cum expeditis quinquaginta equitibus praesto essent.* Hactenus igitur non alio, quam *COMITIS* Algarbiae titulo se scripserat Alfonsus: postea uero remisso eidem nexu feudali a Castellae Rege, suique iuris facta prouincia, propria auctoritate *REGEM ALGARBIAE* idem se declarauit. Ita enim laudatus modo scriptor pergit: *Quas conditiones postea remisit Rex Castellae in gratiam Dionysii nepotis. Accepta ergo donatione ALFONSVS ILLICO se TVRDETANIAE*, id est, Algarbiae, *REGEM inscripsit et regii stemmatis insignia adnotauit. Et ALGARBIORVM REX dictus est Lusitanus.* Nihil hic imperio Romano; nihil pontifici; populo nihil tribuitur, in regia hac inauguratione. Sibi enim credidit Alfonsus unice relictum; summam in Algarbios potestatem, quam modo fuerat consecutus, *REGALI VERBO* pro arbitratu suo condecorare. Ita etiam *Rodericus* SANCTIVS (mm), scribit; *Alfonsus X. Castellae Rex COMITATVM ALGARBI cum baslarda filia dedit Alfonso III. regi Lusitaniae: ex quo tempore reges Portugalliae ALGARBI REGES se intitularunt.* Plures auctores nos supra laudauimus (nn), quibus addi hic possunt BRANDAON (oo), TARAPHA (pp), *Michael* RITIVS (qq), *Hieron.* CONNESTAGGIVS (rr), *Lambertinus de* CRVZHOVEN (ss) aliique, qui quamuis in eo non conueniant, utrum dotis loco, an uero donatione, diu post nuptias a socero facta, Portugalliae is Algarbiae comitatus accesserit: in eo tamen nullus differt: Alfonsum III. *sua auctoritate*, non aliena *comitis* titulum cum *regali* uerbo commutasse. Quod nobis fuerat demonstrandum. Castilia, ut ad nouum exemplum progrediamur, non alio quondam ac *comitatus titulo* celebris fuit: cui regale nomen postea obuenit. Testem huius causae producemus *Alfonsum a* CARTHAGENA (tt), qui ita scribit: *Licet in Castiliae regione COMITES gubernarent absque recognitione superioris, non tamen TITVLVM REGIVM assumpserunt.* Durauit

f) *Portugallia e comitatu regnum factum.*

g) *Algarbia e comitatu fit regnum.*

h) *Castilia e comitatu fit regnum anno* 1010.

(gg) *In uitis reg. Portug. cap. XV.* (hh) *Libr. V. in Philipp. prud. disp. I. artic. VI. concl. 1. p.* 204. (ii) *Part. I. hist. Hisp. c.* 14. *p.* 137. (**) *In respons. ad manifest. p.* 56. (ll) *In hist. Lusit. p.* 73. (mm) *Part. IV. hist. Hisp. c.* 3. *p.* 194. (nn) *cap. I. §. V. p.* 10. (oo) *In monarchia Lusit. pars. III. lib.* VIII. *c.* 9. (pp) *de reg Hisp. in Alf. X. p.* 561. (qq) *Lib.* III. *de reg. Hispan. p.* 1179. (rr) *Lib. I. de coniunct. Portug. cum R. Cast. p.* 2. Regni nomen Algarbiam hodienum retinere, scribit. (ss) In *Theatro reg. Portug. pag.* 6. 7. (tt) *In Anacephal. reg. Hispan. cap. LXIX. p.* 275.

CAP. III. §. III. IV.

A *uit autem haec intitulatio usque ad Sancti-um inclusiue. Qui, cum rex Nauarrae esset propter uxorem, Eluiram, quae filia erat Sancii COMITIS CASTELLAE, Castellam habuit, et ex tunc in Castella REGIVS TITVLVS* fulsit. Et clarius *Ioh.* MARIANA (uu): *Sanctius Rex Castellae principatu auctus est, COMITIS honore atque nomine REGIIS insignibus atque APPELLATIONE commutatis.* An. 1010.

B Idem profitentur RODERICVS (xx) Toletanus, Ioh. VASEVS (yy), *Lucius* MARINEVS (zz), *Francisc.* TARAPHA (a), *Hieronymus* BLANCA (b), qui uno omnes ore affirmant, Sanctium sua facultate e *COMITATV* Aragoniae *REGNVM* effecisse. De Nauarrae regno nolo hic aliquid statuere. Illi enim, quos superius (c) laudaui, omnes statuunt, eandem reipublicae Nauarrensis et regii ibi tituli originem esse, neque per alios unquam ac *reges*

i] *Nauarra e ducatu fit regnum.*

C administratam fuisse: quorum sententias *Hieronymus* BLANCA (d) et *Iosephus de* MORET (e) publicis documentis confirmant. Verum *Lucius* MARINEVS (f) *Siculus* octo priores Nauarrae rectores non alio, quam *DVCIS* titulo usos fuisse, prolixe tradit. Quare postea demum oportuit *DVCATVM* Nauarrensem cum *REGNO* commutatum fuisse. Quicquid sit; siue principio, siue postea *reges* fecerint Nauarrei:

D id certum est, a se tantum regalis tituli rationem omnem prouenisse. Neque enim Imperatoris Romani neque Pontificis hic aliquid auctoritas potuit: quorum operam in regiae dignitatis collatione eos non legimus unquam expetiisse. Insularum *BALEARIVM* dominos sub Saracenis regulos, non *reges* adpellarunt. Sed, his extinctis, rex Aragoniae Iacobus, uictor, illis intulit *nomen regale*, quasi illud a Saracenis

l] *BALEAR. insularum rex an. 1288.*

E iam olim fuisset inuectum. Idque non aliena, uerum sua auctoritate (*). Idem de *VALENTIAE* regno dicendum (**) aliisque in Hispania *GRANADA*, *MVRCIA* et quae minoris momenti generis eiusdem. De *CORSICAE* insulae dominis, quod sua auctoritate se scripserint dixerintque *reges*, cum nullius subessent imperio, late disputat probatque *BVRGVS* (†). Post enim euenisse

m] *CORSICAE insulae rex.*

F demum, ut sibi adpellationem hanc adrogauerit pontifex Romanus, Bonifacius VIII. (.*.). *LONGOBARDIAE* pariter *regalis* dignitas nutu accessit populi uel principum, fine ullo Romanorum interceſſu. Imo tam *Francici*, quam *Germanici* Caesares, eius prouinciae facti domini, *regni* ideo nomen retinuerunt. Imo singulare est, quod *Matt.* VILLANVS (‡) habet, Carolum IV. Caesarem *Austriae* ducem *Longobardiae regem* designauisse. Quod si est, miror, Austriacos uiciniae iura non obseruauisse solicitius.

n] *LONGOBARDIAE rex Austriae archidux.*

§. IV. Hiberniam non alio, quam *domini* titulo Angliae reges per quatuor fere secula possedisse, notum est: qua igitur causa factum postea sit, ut Henricus VIII. Rex Ann. 1542. decimo calend. Febr. *domini* uocem cum uerbo *regali* commutaret; nostra interest curatius paulo inuestigasse. Cum quod exemplum hoc recens admodum sit: tum quod in oculis factum uniuersae Europae. Accedit, quod ueram causam a specioso praetextu multos uideam non seiunxisse. De instituto Henrici VIII. GODVINVS (g) ita scribit: *Ianuarii deinde XXIII. edictum publice propositum est, in quo iubentur omnes HIBERNIAE posthac REGEM Henricum adpellare, cum hactenus HIBERNIAE DOMINORVM titulo principes nostri usi fuerint, non REGVM. Ordines nimirum Hiberniae in Parlamento ibidem congregati, id nuper sanxerant, quod apud quosdam seditiosos domini nomen perinde sanctum et uerendum esse existimarent.* Diploma autem curiae Hiberniae recitat *Ioh.* SELDENVS (h): *Quandoquidem rex noster gratiosissimus et Serenissimus et S. R. M. nobilissimi primogenitores, Angliae reges fuerunt DOMINI istius terrae Hiberniae omnem exercentes REGIAM IVRISDICTIONEM, potestatem, et praeminentiam,* (attende, quod summae potestati innitantur senatores curiae omnem regii tituli rationem: nihil hic de potentia; nihil de regionis amplitudine) *pertinentem ad regiam conditionem uel maiestatem regis sub nomine dominus Hiberniae LORD OF IRLAND, ubi rex eiusque progenitores iure sunt, et ex iure,* gentium scilicet, quod praeter summam potestatem nihil requirit in regia dignitate, *debent esse reges Hiberniae atque sic aestimari, haberi, uocari et adpellari. Ideo conclusum est, ut S. R. M. heredes et successores eius habeant nomen; stylum; titulum;* et

o] *Hibernia e dominio fit regnum Ann. 1542.*

(uu) *Lib.* VIII. *rer. Hispan. cap.* 12. *p.* 451. (xx) *Lib. V. de reb. Hispan. cap.* 25. (yy) *In chron. Hisp. ad ann.* 1011. *p.* 723. (zz) *Lib.* VIII. *rer. Hisp. p.* 365. (a) *de reg. Hisp. ad an.* 1006. *p.* 553. (b) *Rer. Aragon. ad an.* 1000. *p.* 621. (c) *cap.* 1. *§. V. p.* 10. (d) *Commentar. rer. Arag. p.* 598. *sq.* (e) *Libr. V. inuestigat. historic. de las Antiguedades del regno de Nauarra capitulo V. p.* 294. (f) *Lib.* IIX. *de reb. Hisp. p.* 365. (*) Luc. MARINEVS *de reb. Hisp. lib.* 11. *Mainold.* GALERATIVS *in titulo Philippi regis Hispaniae descripto* in capite de *rege Maiorcarum.* (**) Teste *Petro Anton.* BEVTHERO *secunda parte de la coronica de Espanna y especialemente de Cathalunna y Valencia cap.* 37. 41. (†) *Cap.* 7. *de reipublicae Genuensis dignitate p.* 54. 55. 56. Ita enim *Genuae* putat honorificum, quod imperet REGNO Corsicae, cuius ideo historiam non obiter tractat. (.*.) *Mainoldus* GALERATIVS in *descriptione tituli regis Hispaniae de regno Corsicae*, ubi ad diploma prouocat, cuius exemplum hodieque superſit in Vaticano (‡) *Chronic. lib. IIX. cap.* 98. Cuius loci nos admonuit BVRGVS de *dignitate reip. Genuensis cap* 3. *p.* 85. (g) *Lib. I rer. Anglic. p. m.* 248. (h) *in tit. bonor. part.* 1. *cap.* 4. *p.* 61.

CAP. III. §. IV.

et honorem hunc: REX TERRAE HIBERNIAE, cum omnis generis honoribus, praeeminentiis, praerogatiuis, dignitatibus et aliis quibuscunque ad maiestatem uel statum regis imperialis, KING IMPERIAL, uel imperantis pertinentibus. Et ut S. R. M. Heredes eius nec non successores abhinc uocentur, appellenter, accipiantur, aestimentur et habeantur pro REGIBVS huius terrae Hiberniae ad habendum et utendum dicto stylo MAIESTATE, et honoribus regis Hiberniae cum omnis generis praeeminentiis, praerogatiuis, dignitatibus, omnibus praemissis ad regis serenitatem heredum successorumque eius in perpetuum, ceu unitis et coniunctis cum imperiali corona regni Angliae. Hactenus diploma Parlamenti. Inde est, quod *Richardus* STANIHVRSTIVS (i) memorat: *dominationis titulus in Henrici II. posteritate semper permansit, usque eo dum Henricus octauus, suffragantibus publicis INSVLAE COMITIIS, PRIMVS HIBERNIAE REX adpellari coeptus est, cum a patris morte annum 33. regnasset.* Equidem hanc et scriptores omnes et ipsum diploma mutati tituli causam adducunt: quod *regis* nomen domini uoce magis *uerendum* et *sanctius* quodammodo uisum fuerit Hibernis. Ast uero aliae mihi eaeque grauiores hic rationes subesse uidentur. Eo enim regale nomen adsumpsisse Henricum, existimo: partim ut Pontifici Romano postulatum hactenus in Hiberniam ius negaret euerteretque hac maioris tituli nouitate: partim ut doceret eundem, non a Roma pendere, regium honorem sumere, cum quilibet, summa potestate instructus, sua, non aliena, minime autem pontificis Romani auctoritate diadema capessere queat. Alibi (l) enim ad optimorum auctorum fidem, *Giraldi* CAMBRENSIS (m), *Anton.* NEVBRIGENSIS (n), *Rogerii de* HOVEDEN (o), *Matthaei* PARISIENSIS (p), et *Ioh.* SARISBERIENSIS (q) manifestae cupiditatis iuriumque a pontifice in Hiberniae insulam praetextorum uestigia ostendi: quae sublata uoluisse Henricum VIII. qui a Romanorum sacris iam secesserat, per hanc tituli mutationem, facilius est ad credendum. Frustra autem Scotorum in eadem causa metus fuit, qui sibi pariter *regale* nomen in Hibernia periculosum fore, suspicari uolebant; quasi nempe Henricus in animo haberet, Scotos sua parte in insula spoliandi: quod aequissimo principi in mentem uenire nequibat. Quapropter *Nicolai* SANDERI (r) manifesta calumnia est, Henricum hac tituli nouitate Scoticam gentem offendere uoluisse. Ita autem scribit: *Qua temporis opportunitate*, Gallica et Scotica bella descripserat, *ad commodum suum uti uolens Henricus, ad decimum Calendas Februarii edicto publico totius*, liuori dabis Sanderiano, *Hiberniae se regem dixit, quod tam Galliarum, quam Scotiae reges non mediocriter offensurum sciebat.* Vnde autem haec scire poterat Henricus? nonne summi imperantis haec iura sunt, quo nominis genere adpellari uelit, declarare? *Maxime uero*, pergit, *Scotum, qui aliquam Hiberniae partem ad se pertinere contendebat.* Sed hanc illis non in dubium uocabat titulo regali Henricus. Quare saniori iudicio LESLEVS (s) memorat, Scotos suos, de Henrici R. animo edoctos, ad ingenium statim rediisse. Quem etiam *Ioh.* SPEEDVS (t) merito in hac causa commendat. Aegre uero tulisse pontificem perditum ita Hiberniae ius; tum illud inprimis, quod sua auctoritate, spreto summo ecclesiae R. antistite, quem uiolentum huius praerogatiuae usurpatorem nouerat Henricus, *regale diadema* suscepisset, nullo teste indiget. Ita enim aliis principibus arcanum hoc reddi manifestum, credebat; nihil iuris pontifici esse, circa titulos *ciuiles*; cuius potestas apud uiros cordatos quosque intra sacrae *dignitatis largitiones* terminetur. Quo autem animo accipi debeat, quod pontifex Romanus, ut SPONDANVS (u) aliique habent, peculiari diplomate regium hunc titulum Mariae, Angliae regi, quam ab eius uoluntate pendere in aliis fuerat expertus, confirmare uoluerit, *Paulus* SARPIVS (x) magno iudicii acumine ita ostendit: *Paulus IV. magnae sibi gloriae duxit, ipso primo pontificatus sui die, tres ex Anglia legatos Romam primum intrasse. Introducti in consessum, totius regni nomine, anteacti temporis errata incusare et submisse ueniam deprecari; Pontifex superiorum temporum admissa condonare. Atque ut regibus dignationem adiiceret, HIBERNIAM REGIAE CORONAE titulo ornauit, authoritate ea fretus, qua papam donauit Deus in omnia regna. Quos facti huius causa non latebat, pro arcano id duxerunt. Henricus enim VIII. post abdicatam Pontificis auctoritatem Hiberniam in REGNVM euexerat et se regem Angliae, Franciae et Hiberniae inscripserat. Eundem titulum per Eduardum regem continuatum Maria et Philippus Angliae reges adsumpserunt. Pontifex igitur statim a creatione induxit animum credere et affirmare, sui tantum esse peculii, regium titulum cuiquam dare: ideoque regibus Angliae HIBERNIAE TITVLO abstinendum. Sed uidebat nimirum, quam difficile foret, persuadere Anglis, ut titulum respuant, a duobus regibus usitatum et a Regina Maria, nihil sinistre cogitante continuatum.*

(i) *Lib. III. rer. Hibern. p. 155.* (l) *In Pufendorf. illust. c. III. p. 307.* (m) *Lib. II. de expugn. Hibern. p. 603.* (n) *lib. II. cap. 26.* (o) *Part. II. p. 572.* (p) *ad an. 1155. p. 79. et 105* (q) *Lib. IV Metalogici c. 24.* (r) *Lib. I. de Schismat. Anglic. p. 153.* (s) *De reb. Scot. lib. IX. p. 431.* (t) *En The historie of great Britaine lib. IX. c. 21. p. 1032.* (u) *In contin. Baron. An. 1555.* (x) *Lib. V. hist. Concil. Trident. p. 354.*

atum. Quare moderatione hic utendum, ratus, quid Henricus egerit dissimulato, ipse insulam eam in REGNVM ERIGERE statuit: quo homines adduceret ad credendum, reginam illum titulum adhibere, tanquam a pontifice sibi donatum, non patriis aliqua lege decretum. Illud hercle pontificibus in more positum de alieno corio ludere, et quod iustis dominis auferre nequeunt, id ipsis elargiri. Iique uicissim ad uitandas cum Pontificibus, rerum dominis, contentiones, uel, quae sua sunt, dono accipere non recusant; uel quid in rem donatam is, qui donum confert, iuris habeat, scire se dissimulant. Egregie et plane ad mentem nostram, in superioribus declaratam, scripsit haec uir prudens et cordatus. Quod enim PALLAVICINVS (y) tradit, petiisse regii tituli confirmationem Mariam: id eius superstitioni dandum, cum e supra dictis constet, et *Henricum* et *Eduardum*, absque ulla pontificis auctoritate, *regum Hiberniae* titulis non solum usos, sed etiam ab omnibus orbis principibus hoc nomine iterum salutatos fuisse. Illustri denuo exempli argumento: summi imperantis esse, regalem dignitatem pro lubitu ac arbitratu capessere.

p) e Russiae ducatu fit regnum.

§. V. De Russiae regno magna inter auctores contentio fuit: suane auctoritate *CZARI regale* nomen cum *ducali*, quod antea tantum adhibuerant, commutauerint, an uero eandem ab alio confirmatam acceperint dignitatem. Mihi inter omnes *Renati CHOPPINI* (z), optimi scriptorum aestimatoris, sententia probatur, aliorum etiam auctoritate nunc confirmanda. Sic autem ille; *audacius Moscouita, Basileus Ruthenorum DVX, qui, tum Tartarorum subesset imperio, primus REGIOS Moschorum fasces sibi arrogauit, AVCTORE NEMINE An. 1525. Nemine auctore*, inquit, *Regis* nomen Russos accepisse. Czar enim sua lingua *regem* signat; inde *Czar Dauid*, *Czar Salomon* in bibliis eorum: Caesaris autem uocem, utpote nomen proprium, Russica tantum terminatione induunt, ita ut *Kaesar* Augustus apud ipsos non minus in sacri foederis codice extet. Qui autem uenerit, dices, ut hodienum et ante quatuor annos maxime, cum *PETRVS REX*, ceu nouus Europae Vlysses, Germaniam, Belgium ac Angliam peragraret, non alio is, quam *Caesaris* maiestatisque *Caesareae* titulis cum a suis, tum a nostratibus fuerit adpellatus. Equidem in uernacula haec distingui non poterant, ubi non aliud eius elogium fuerat, quam *Ihr. Czarische Maiestaet.* Ast uero, qui ex Moscouitis, quorum mihi aliqui perfamiliares fuerant, latine loquebantur; illi *Caesareae maiestatis* elogio signabant principem suum. Quorum consuetudinem

A et alios omnes maximae dignitatis uiros imitatos fuisse, in Belgio obseruaui: ita ut neque ego dubitarem, meam quoque orationem uerbo huic conformare. Quaesiueram autem e *Posnikouio* Moscouita, cuius eruditi hominis familiaritate per semestre tum fueram usus, ecquae causa sit? quare *Czari* uox cum *Caesaris* nomine ita confundatur; cum illa *regis* tantum; hoc *Romani* elogium Imperatoris. Duplicem B adesse respondit: *Grammaticam* et *Politicam.* Illa *Czar* et *Caesar* literis non multum differre: hac se principem suum Romano Imperatore non inferiorem habere; ut adeo utrique eodem elogio digni esse uideantur. Et sane uestigium habebam magnificentiae Czari inter suos in Belgio. In mores introduxerant summi Belgarum ordines, ut quosque legatos capite tecti, sedentes exciperent audirentque: ast uero C infra dignitatem principis sui haec ceremonia triumuiris uidetur legationis Moscouiticae. Tam diu ergo instant, usque dum migrarent hanc consuetudinem Belgae, erectoque corpore et capite aperto admitterent eos dimitterentque. Quod uero cum Czari maiestati, qui simulato habitu adstabat, dedissent Belgae: alii tamen et ipsius Imperatoris legati hoc idem ceremoniae genus impetrare nequibant. Re- D sponderunt enim ordines, se praesenti Czaro aliquid remisisse: quod sint deinceps negaturi, usque dum praesentis regis faciem in conuentu suo iterum intuerentur. Quod cum ita sit: miror, qua fronte aliqui scribant, magnum Moscouiae ducem rogasse, ut *regalis* sibi titulus ab Imperatore Rom. aut pontifice conferretur. Ita enim *Paulus* IOVIVS (aa), scriptor elegans magis, quam uerus, traditum reli- E quit: *Cupiebat Basileus REGII nominis titulum CONCESSIONE PONTIFICIA promereri, quum id DARE sacrosancti iuris esse et PONTIFICIAE MAIESTATIS iudicaret: quando et ipsos quoque Caesares a pontificibus maximis diadema aureum et sceptrum accipere inueterata consuetudine cognouisset. Quanquam et id pluribus a Caesare Maximiliano I. legationibus postulasse uidebatur.* Taedet alios plu- F res nominare, quos omnes eodem errore Iouius mihi uidetur occupasse. Sublestae potius fidei coarguendi sunt, quotquot Moschis alienam auctoritatem in regalis dignitatis usu obtrudunt. Primum enim *Anonymus* FLORENTINVS (bb) de Vlodomiro, Moschorum principe, testatur: *eum an. 1065. regalem titulum non adsumpsisse solum; sed etiam honores iterum regios ab Imperatoribus Constantinopolitanis accepisse.* Qui ergo idem, et alii scriptores adseuerare audent? quatuor seculis post Moschouitas demum regalem honorem

[y] *Lib. XIII. histor. concil. Trident. c. 12. n. 1---6.* [z] *Lib. II. de doman. Franc. tit. 1. p. 185.*
[aa] *In libro de legat. Moscouitar. p. 165.* [bb] *De rebus Moschouiticis cap. 8. edit. Patauinae 1680.*

CAP. III. § V.

rem ab aliis collatam uoluisse. Deinde eam Czari auctoritatē esse, ut credibile non sit, ipsum titulos ab aliis mercari uoluisse, his uerbis prodit *Sigismundus liber Baro de* HERBERSTAYN (cc), optimus scientissimusque, si alius ullus, rerum Moschouiticarum interpres: *Scribunt quidam, Moscum a PONTIFICE Romano et a CAESARE Maximiliano nomen expetiuisse et titulum REGIVM. Mihi uerisimile non uidetur: praesertim cum nulli homini infensior sit, quam summo pontifici, et quem nonnisi doctoris titulo dignatur. Caesarem autem Rom. non maiorem se existimat: ut ex literis suis apparet, in quibus nomen suum Imperatoris titulo praeponit.* Sed praestat huius uiri auctoritas decem Iouiis. Praeterea, si alios etiam reges efficiendi Moscouitarum rex sibi facultatem sumpsit, qui uerum erit? alienam operam eum expetiisse ad propriam dignitatem declarandam. Fecit autem prius An. 1572. Iohannes filius Basilii: Magnum Holsatiae *ducem* in *regem Liuoniae* solennibus uerbis declarando. Docet hoc inter alios plures *Dauid* CHYTRAEVS (dd): *in feriis Pentecostes, Magnus Holsatiae dux, Derbato mouens ad Moscorum Imperatorem, in urbem Mosquam profectus est, ubi omnibus captiuis Germanis Moschus libertatem, ipso petente, donauit. Et Magnum REGEM Liuoniae publice renuntiari iussit, eumque in Liuoniam cum exercitu remisit.* Plenius quodammodo *Christian.* KELCH (ee): *Ja es kam endlich dahin, daß der Czar ermeldten Hertzog Magnum auf folgende Weise König in Liefland erklæret hatte, und mit dem blossen Titel eines Schutz-Herrn über Liefland zu frieden seyn, dem neuen König aber die Besitzung von gantz Liefland einræumen wolte. Und Hertzog Magnus solte das Königreich Liefland erblich vor sich und seine mænnliche Nachkommen behalten. Wo er aber ohne Erben abgienge, solte er einen Nachfolger aus Holstein oder Dännemarck haben.* Idem narrant *Petrus* PETREIVS (ff), *Anonymus* FLORENTINVS (gg), aliique plures. Videat ergo, qua fide *Paulus*

A PIASECIVS (hh) post haec tempora scribat: *sollicitatus pontifex Clemens VIII. pro Theodoro duce Moscouiae, ut illum regio titulo donaret, constanter recusauit: nisi schismate Graeco relicto ad consortium ecclesiae Romanae Dux ille cum suis ditionibus rediret.* Verior mihi *Augustinus L. B. de* MEYERBERG (ii) uidetur: *REGIVM titulum Imperatores Romanos Moscouiae principibus in literis etiam publicis dedisse.* Qui enim quaeso ille de regali honore suo B dubitauerit? qui facultatem sibi tribuit, aliis quoque diadema conferre. Aut qui regium titulum potuerit ambire? qui regibus sibi maior; ipsi Caesari par uidetur. Et quis demum principi nomen disputaret? quod ante quatuor secula maiorum imagines referunt. Stat ergo ueritas inconcussa: *magnum Moschouiae DVCATVM propria, non aliena auctoritate in REGNI formam dignitatemque mutatum* C *fuisse.* Ceterum qui bullas Pontificum hic allegant: illis iudicio supra (ll) a nobis allato respondemus. Scriptores autem, qui regalem dignitatem priuato ausu negant Moscouiae principi, quod Graecorum sacris addictus sit, illi diuina ac gentium iura ideo lacessere uidentur, quod pariter superius (mm) a nobis commonstratum. Atque hic finis exemplorum et huius etiam capitis exitus sit. Quamuis D enim plura in promptu essent; duorum militum in Belgio maxime, qui tantum non nostra aetate a foederatis Indicae nauigationis sociis minutissimas ibidem regiones cum supremo dominio redemerunt; propterea que *diademata* et *regios* titulos propria auctoritate sua amplexi sunt: sed cum horum conatus gentium quidem iuribus non aduersi, minus tamen prudenter instituti atque contemtu, quam E imitatione, digniores uideantur; hactenus etiam adducta abunde sufficiant, ad libertatem cuique summo imperanti adserendam, *regale diadema* pro arbitrio, *sua, non aliena auctoritate suscipiendi,* terminum hic figere, consultum uidetur.

[cc] *In commentar. rer. Moscouitic. p. m.* 20. (dd) *Lib. XXII. chron. Sax. ad an.* 1570. *p. m.* 595. (ee) *Part. IV. Lieflaend. Geschichte pag.* 291. (ff) *Part. II. chron. Moscou. p.* 188. (gg) *Lib. I. de orig. Moscou. c.* 12. *p.* 69. (hh) *Chronico gest. in Europ. singul. ad ann.* 1593. *p. m.* 112. (ii) *Itinere in Moscou. p.* 93. (ll) *cap. III.* §. 3. *p.* 82. (mm) *cap. I.* §. 7. *p.* 17.

CAP. IV.

De
Romani Pontificis usurpatione in adpellationibus regum.

§. I.

Pontifex R. largitor titulorum.

POstulat instituti ratio, ut, quo iure in societatem honoris summus pontifex ueniat regios titulos dignitatesque aliis conferendi, breuiter etiam nunc explicemus. *Controuersia est inter auctores celeberrima: utrum Romanae ecclesiae episcopus, qua SVMMVS, possit Christianos promouere ad REGIAM DIGNITATEM?* uerba sunt *Ioh. Caramuelis* LOBKOWICZII (n), alibi etiam laudati auctoris. Et uero honorificas adpellationes quasque, quibus summi imperantes iure suo prae reliquis mortalium eminent, ita sibi arrogarunt, superstitione temporum, et barbarie seculorum pontifices Romani, ut summis potestatibus tantum non irreparabile damnum exinde enatum sit; curiae autem Romanae auctoritas ad summum in Christiano orbe culmen euecta. A summi decoris nomine, quod orbis suspexit hactenus, titulo scilicet *IMPERATORIS* incipiemus. Hunc sane, quamuis Romani imperii maiestati relictum sciret, tantum non inuasit, atque aliis rebuspublicis communem fecit Papa Romanus. Non frustra scribit LANGVETVS (o) meus, *quoniam Hispani in contentione cum Gallis de praecedentia, sunt a plerisque condemnati: ut tamen consequantur, quod ambiunt, petunt a pontifice, ut regem Hispaniae declaret IMPERATOREM NOVI ORBIS. Quod si Hispani,* suo iudicio addit uir maximus, *id sibi sumant, idem accidet, quod in successoribus Alexandri, ex quibus cum Antigonus nomen regium adsumpsisset, statim idem fecerunt Ptolemeus, Seleucus, Lysimachus, Cassander et alii: sic et omnes reges iam se nominabunt Imperatores. Nec est satis, quod dicunt nouum orbem nunquam seruiuisse Romanis. Nec enim Dania nec Norwegia nec Suecia nec Polonia nec Lithuania et multo minus Moscouia, unquam seruiuerunt Romanis. Imo cum reges Gothici, qui imperium Romanum euerterunt, origines duxerint ex Scandinauia: ille titulus potius deberetur regi Daniae et Sueciae, quem si de eo admonerem, forte inirem apud eum gratiam.* Locum integrum exscripsi, cum memorabilis sit, quamuis aliqua huc non facere uideantur. Eadem animi confidentia idem pontifex spartam occupauit: summos principes *PII; MAGNI; FELICIS; FORTIS; PRVDENTIS;* atque aliis eius generis nominibus condecorare. Exemplum nunc Caroli V. occurrit, quem, in urbe hac nostra agentem *MAXIMI* titulum a Pontifice Romano fide *bullati diplomatis* accepisse, memorat *Ludouicus* AVILA (p), auctor Hispanus. Sumit sibi non minori licentia Romanus antistes, regnis etiam honorifica cognomina dare; ut *Catholici* uerbum Hispaniam; *Christianissimi* Galliam; *fidei defensoris* Angliam; Hungariam *apostolici*; Portugalliam *obedientissimi* et ipsum S.R.I. summi *ecclesiae Aduocati* hodieque in pretio habere uideamus. In horum nullo tamen maiorem quaestum fecit sedes Romana, quam in *regalis dignitatis* largitione. Cum quod, titulus hic communior ceteris atque omni summo imperanti sit proprius; tum quod eius affinitas cum suprema potestate, speciosum tegumentum det, nomen cum re, signum cum signato, umbram cum corpore, radios cum sole, uestem cum uestito, diadema regium dico, cum regia dignitate confundere ac commiscere (*). Inde enim est, quod papa, quotquot principibus coronam dedit, eorum etiam regna sibi crediderit subiecta. Qua ratione nihil mirum, quod curiae Romanae adsertores tam amplos nobis catalogos exhibent principum, qui Papae Rom. beneficiario nexu addicti uideantur. *BARONIVM, RAYNALDVM, BZOVIVM, SPONDANVM,* et qui hoc argumentum ex instituto tractauit, *M. Antonium* MARCELLVM (q) sic incedere uidebis, ut a regiae dignitatis per pontificem facta declaratione ad subiectionem ecclesiae Romanae sibi omnino existiment concludendum. Vt adeo pretium operae uideatur, pernitiosum hoc fundamentum destruere, ut corruant illa, quae tanto conatu in opprobrium regum principumque orbis fere uniuersi eidem alii superstuxerunt.

a] Imperatorii,

b] agnominum pii, magni etc.

c] cognomentorum Catholici etc.

d] dignitatis regalis.

§. II

(n) *In Philip. prud. legit. reg. demonstrat. lib. IV. Q. I. artic. 3. p. 102.* (o) *Lib. II. epistol. secret. 89. p. 253. uolum.* II. confer CHIFLETIVM *lum. Hispan. p. 371.* (p) *Lib. II. de bell. Germ. p. 36.* Addatur erudita dissertatio BECMANNI *de cognominibus principum* ex instituto scripta. (*) Quod plene docuit *Philoth.* ACHILLINVS in *somnio uiridarii c. 175. 176. editionis* GOLD. *tom. I. Monarch. S. R. I.* (q) *De iure seculari Romanor. Pontificum*, quo nomine 1. Galliam, 2. Siciliam, 3. Neapolin, 4. Sardiniam, 5. Dalmatiam, 6. Italiam, 7. Aragoniam, 8. Longobardiam, 9. Russiam, 10. Palaestinam, 11. Hungariam, 12. Bohemiam, 13. Sueciam, 14. Poloniam, 15. Norwegiam, 16. Lusitaniam, 17. Nauarram, 18. Hiberniam aliaque regna postulant.

CAP. IV. *Argumenta contra pontificem*

a] *e natura pontificatus,*

§. II. Et uero pontifici Romano nullam A *reges efficiendi* praerogatiuam esse, principio demonstrabimus: postea illis responsuri, qui in hac arena pro ipso certant. Primum itaque, ex mente pontificiorum etiam, *ciuilis status* et *ecclesiastici* longissimum discrimen. Sit ergo pontifex *uicarius Dei*; sit *Deus terrestris*; sit *iudex infallibilis*; et quoscunque demum titulos habeat alios: omnia tamen haec intra limites fori ecclesiastici terminabuntur. B *Diligenter quisque debet in professione sua attendere, ne a nomine discordet officium. Vt Ozias, qui fecit rex, quod erat sacerdotis, et lepra est a Deo propterea percussus*, admonet HINCMARVS (r). Videat ergo pontifex, quo morbo se inficiat: si terminos *sacri* ordinis fuerit egressus. Egreditur autem, si circa *ciuiles dignitates* ius sibi sumpserit, quae cum *ecclesiasticis* commune nihil habent. *Regale* quippe C nomen ciuile prorsus est: ab alio propterea, quam pontifice expectandum. Est haec *Ioh. Caramuelis* LOBKOVICZII (s), religiosi Cistertiensis, Theologia, quam, licet pontificius, manifesto ita prodit. *Regnum est duplex: temporale et ecclesiasticum. Rex secularis dicitur, qui in rebus politicis habet supremam iurisdictionem: Ecclesiasticus, qui in spiritualibus hanc exercet. Titulus ergo ecclesiasticus et secularis sunt seiun-* D *cti, atque ideo male ex uno infertur alter. Ex dictis constat Pontificem ecclesiasticum regem creare posse: non uero politicum aut secularem.*

b] *a minori ad maius,*

Et si ius habet Papa Romanus dignitates ciuiles in exteris prouinciis conferre, cur non et equites, barones, comites, duces facit? Theologus Pontificius, quem modo laudaui, in alio loco (t) inquit: *pontifex inuito populo habet auctoritatem, ut quemcunque creet et donet titulo* E *regni incorporei. Deo etenim seruire, regnare est. Non tamen ciuiliter; sed spiritualiter. Ideo sicut famuli Dei sunt reges caelestes, sic pontifex potest creare suos reges, quos participes faciat gratiarum, quas reliquis monarchis concesserit. Certe summus Pontifex ciuiles titulos in Lusitania nequit dare; quia, sicut non potest creare Comites, Marchiones, Duces ciuiles; sic non reges. Consulto in Lusitania dixero; quia* F *in pontifice*, quod probe aduertendum, *duas qualitates considero mundanam et spiritualem. Haec ecclesiasticas transcendit circumstantias: illa cingitur limitibus illius territorii, quod dicitur ecclesiae Rom. patrimonium. In hoc comites ac duces eligere potest; imo et regem eligere, si suo iuri cederet, et alius illi sufficeretur.* Verissima sunt, quae monachus hic scribit; miror tamen, hunc auctorem in ipso papatu tanta animi confidentia illudere iuri huic, quo pontificem longe aliud quid, ipsam scilicet ciuilis tituli dignitatem uelle, neque ipse poterat ignorare.

§. II. III.

c] *ab ortu pontificatus R.*

Praeterea hoc olim regum Christianorum ius fuit: ut quilibet suum sibi pontificem, imo ipsum ecclesiae primatem, papam Romanum, nostri Imperatores efficerent adpellarentque. Peruersa itaque doctrina est, Imperatorem et reges titulos suos a Pontifice Romano sumere: quem constat nihil habere, quod ab his non acceperit. Idem certe hoc esset, ac si dominus titulos dignitatesque a ministro suo seruorumque seruo precaretur.

d] *ab amplit. pontificatus.*

Post, qui pontificis primatum latissime extendunt, ecclesias occidentales sub eius ambitu comprehendunt. Quis uero orienti? quis aliis orbis terrarum plagis reges suos et esse et coli a nostratibus, fuerit inficiatus? ubi tamen nihil unquam iuris habuit Papa Romanus. Et si uniuersae etiam ecclesiae Romanae caput habeas eundem Pontificem: quis regalem dignitatem Christianismo unquam inclusit? An a regali cultu imperii Romani Christus Iudaeos absoluit? quod in uera religione non esset Augustus. Aut Cyri, Persarum regis, diadema an obscurius uisum sacro codici? quod uera in Deum fide non esset collustratum. Et Apostolus an suis tantum auditoribus dixit? Obsequimini superiori. Hi uero ethnicae religioni tum omnes uiuebant addicti.

e] *ex iure canonico.*

Imo ipsi Pontifices Romani moderatius quandoque de sua potestate senserunt; ut sibi ab adpellandis regibus temperarent. Sane Innocentius III. cuius uerba (u) aduersarii toties pro hac causa adlegant, nihil sibi praeter *unctionis, coronationis*, atque *consecrationis* actus in ipsa Imperatoris Romani adpellatione, in qua papae tamen plus sibi omni tempore, quam in aliis regnis arrogarunt, sumere uidetur. A quibus ipsa *dignitatis regiae collatio* multum differt. Ceremoniae enim sunt, quae a quouis ministro queunt expediri. Sacrat enim regem Deus; benedicit ei ecclesiae minister; ungit sacro spiritu regem idem Deus; oleo madefacit brachia et caput idem ecclesiae minister: coronat aut summa potestas, aut maiestas imperii Romani; coronam imponit pro imperio coronandi administer (*). Videant ergo, quanti momenti res capitulum Innocentii *in regiis adpellationibus* tribuat pontifici Romano.

Soluuntur contraria argumenta.

§. III. Ne autem uires argumentorum, quibus aduersarii hanc doctrinam niti existimant, aut fugere aut ignorare uideamur, soluemus etiam, quae pontifici aliquid circa ius regiae dignitatis conferendae relinquere

(r) *De potestate regia et pontificia* c. III. p. 3. (s) *Lib. II. artic. VI.* p. 113. *in Philipp. prud.* (t) *Lib. II. art. III.* p. 100. (u) *Cap.* 34. *X. de elect. et electi potestate.* (*) Plene de his PACIANVS *de probat. lib.* 2. c. 35. p. 296. *Franc. de* VICTORIA *in relect. moral. VII. Marc. Ant. de* DOMINIS *de republ. eccl. Lib. VI.* c. 10. p. 206. Pet. Bapt. BVRGVS *de dignitate reip. Genuensis* c. 9. 10.

CAP. IV.

quere uidentur. Eo enim negabitur haec praerogatiua pontifici: donec is clare edocuerit, quo iure eandem in orbe Christiano acceperit. En uero Herculea tela. *Fecit Deus duo magna luminaria in firmamento coeli: fecit etiam duo luminaria in ecclesia, quae sunt pontificalis auctoritas et regalis potestas. Quanta ergo inter SOLEM et LVNAM: tanta inter PONTIFICES et REGES differentia*, uerba sunt Innocentii III. (x). Ergo ut luna nihil habet, nisi quod recipit a sole; sic potestas dignitasque regalis nihil habet, quod non recipiat a summo pontifice, ita *clericus* apud *Philotheum* ACHILLINVM (y) terminos colligit. Patet inde pontificiis amplissimus campus allegoricis flosculis maiestatem summi antistitis extollere. Affirmant enim, quemadmodum nullum lumen in hoc uniuerso reperiatur, quod suam uel originem uel causam ad solem non referat: sic nullam dignitatem fore, quae ex fonte omnis dignitatis papa Roman. non suboriatur. Clarissimi sunt uerba Bonifacii octaui (z): *Veritate testante*, inquit, *spiritalis potestas terrenam potestatem*, reges, *instituere habet.* Pontificem ergo, aiunt, Caesari quoque Romano dignitatis lumen dare: et quicquid etiam ab eo proficiscatur, ad istum honoris oceanum non minus esse referendum. Quoties enim ipse Imperator Romanus regiam alicui dignitatem conferat: id non eum sua, sed Romani antistitis auctoritate facere, grandiloquis uerbis adserunt. Specimen huius impudentiae dabit *Stanislaus* LVBIENSCIVS (aa), Episcopus Plocensis, cuius ipsissima uerba haec sunt: *Otto Imperator coronam regiam NON TAM SVA AVCTORITATE, QVAM SYLVESTRI II. PAPAE, cuius secum diaconum Cardinalem legatum de latere in comitatu habebat, capiti Boleslai imponit regemque esse iubet.* O putidum Episcopi, turpissimi assentatoris, mendacium! quam alia ex incorruptis historiae huius monumentis patent, quae supra (bb) descripsimus. Blasphemae autem interpretationis capitulum incusare, quid opus est? Vident haec pii et dolent, sacro codice, qui modestiam suis toties commendat, ad ambitionem struendam perditos homines abuti. Sed quid mirum est? reges efficiendi potestatem curiae Romanae administros tribuere pontifici. Scribit enim ad ueterum doctorum fidem *Martinus* LAVDENSIS (cc): *Christus et papa habent idem consistorium et papa omnia potest, excepto peccato.* Quidni

a] *an Pontifex fons dignitatum?*

b] *an omnia possit?*

§. III. IV.

A *ergo et reges facere poterit, qui certe peccatum non sunt.* Et alius; Christus dixit ad apostolos; *quicquid solueritis in terra &c.* ad pontifices, *quicquid coronaueritis, erit coronatum in terra.* Imo nihil modestior his Bonifacius octauus (dd): *subesse Rom. Pontifici omnem humanam naturam declaramus, dicimus, definimus, et pronunciamus.* Vtinam uero illud Apostoli cogitarent pontifices. *Dilecti fratres,*
B *admoneo uos, ne quis de se plus sentiat, quam conuenit sentire.* Sic forte ad animum facilius, nisi omnem numinis sensum extinxerint, redirent. Sed hactenus intra lusus uerborum et inania propriae auctoritatis testimonia omne substitit, quod pro iure Pontificis R. circa regales titulos fuit allatum. Nunc alio uertenda oratio, et quid firmamenti illud habeat, quando optimum seruatorem nostrum, qui per omnem
C uitam mortalia imperia declinauit, in praesidium uocant, iuris in omnem orbem papae concessi. Quod si enim summa potestas omnis a pontifice prouenit pendetque; facile ad intelligendum est, ornamenta summae potestatis, diademata regalia, non aliunde arcenda esse. Ita autem sentiunt doctores: *Christus est heres naturalis orbis uniuersi, idem nunc papa, interprete* CORSETO (ee). Quo cum
D Clemens (ff) ex asse conuenit: *Christus rex regum et dominus dominantium nobis concessit transferre imperium de gente in gentem:* hoc est, regia diademata et dare et auferre. Sed pronior certe consecutio; Christi regnum non est de hoc mundo: ergo neque papae, qui Christi se uicarium gloriatur. Ast taedet nugarum, quas bonae literae pridem in cultiori orbe dispulerunt: ut nulla confutatione mea porro
E opus esse uideatur. Legat, qui uolet, centum auctores in monarchia Goldasti: et triginta alios, qui causam Venetorum tuiti sunt contra PAVLVM V. specimina in his offendet tyrannidis pontificiae; et bibliothecam pariter habebit testium ueritatis.

§. IV. Ad sacram unctionis ceremoniam progredimur; ubi causae suae latibula quaerere inprimis solent pontifices Romani. Est notissimus in regali inauguratione
F ritus *unctio.* Hac enim quasque res, e profano exemptas usu, sacras atque inuiolabiles reddidit antiquitas. Inde templa, idola, sacerdotes, sacro fonte initiandos quosque, reges etiam ac principes oleo conspersos fuisse reperimus. Quem ritum cum *Hubert.* MORVS (gg), CASALIVS (hh), *Alexander* PATRITIVS (ii), *Iac. Alex.* TENEVRIVS (kk), SELDENVS (ll), CHIFLETIVS

c] *an Christus ei dominium orbis dederit?*

d] *an ab unctione pendeat regiae dignitatis collatio?*

(x) *cap. 6. X. de maiorit. et obedientia.* (y) *In somnio uiridarii cap. LXXXIII. p.* 81. (z) *Extrauag. com. in unam sanctam de maiorit. et obedient.* (aa) *In uitis episcopor. Ploc. p.* 311. (bb) *Cap. II. §. VII. p.* 49. (cc) *de princip. quaest.* 474. (dd) *Extrauag. com. Vnam sanctam in fin. de maioritate et obedientia.* (ee) *De potestate reg. Q.* 104. *§.* 72. (ff) *Clem. pastoralis de sententia et re iudic.* (gg) Tractatu de *sacris unctionibus.* (hh) *de ueteribus Christianor. ritibus.* (ii) *in marte Gallico.* (kk) *in assertione ampullae Remens.* (ll) *de titulis honorum.*

CAP. IV. §. IV.

FLETIVS (mm), BLONDELLVS (nn), FLAHERTIVS (oo), BECMANNVS (pp) et omnes, qui de iudaicis ritibus aliquid commentati ſunt, abunde deſcripſerint, mea hic opera non opus eſſe uidetur. Neque enim loca aliorum expilabo: cum alia plura, quae nondum tractata ſunt, noſtrum laborem hic expectent. Id tenendum, ſummos pontifices, cum ſacri tantum muneris eſſe uideretur, unctionis ritu defungi; hac argumenti conſecutione uſos fuiſſe: *omnes reges, qui unguntur ab eccleſia, ſunt quaſi uaſalli eccleſiae.* ita, ad mentem aliorum quoque doctorum ſcribit *Martinus de* CARAZIIS (qq). Et uero ipſe pontifex (rr), quod ius ungendi habeat Romanum Imperatorem, eius propterea eſſe, ait, examinare ungendum, utrum dignus ſit imperio, nec ne: atque pro rerum ſtatu ac uitae ratione imperii candidatum uel admittere uel reiicere. Vt adeo ſatis manifeſtum ſit; ſub unctionis uelamine illuſiſſe gentibus papam ad perſuadendum aliis, regalem dignitatem ab ipſo petendam et expectandam eſſe. Eſt etiam hac cauſa factum, ut regna alii ad *ſacramentum ordinis* (ss) referrent; imo ipſos *reges clericos* dicerent (tt) et paſtores (uu). Firmo, ut credebant, argumento, omnes etiam in hoc ouile nonniſi a ſummo paſtore, pontifice Rom. introducendos eſſe. Sed neque hic in minori errore doctores uerſantur. Primo enim uertunt fraudulenter argumenti uim. Olim ita arguebant: *qui ſunt uaſalli eccleſiae, illi ungi debent a pontifice Romano.* Non uero contraria ratione: qui unguntur a pontifice; ſunt eius hoc ipſo uaſalli. Inde enim eſſe exiſtimo, quod ceremoniale Romanum, quod principio quatuor tantum regum mentionem facit, quibus *unctio* familiaris fuerit, *HIEROSOLYMAE, FRANCIAE, ANGLIAE et SICILIAE,* poſtea uero, cum alia plura regna, in quae nihil propterea iuris ſummo pontifici fuit, ſibi honorificum eſſe crederent, oleum per manus ſummi epiſcopi accipiendi: numerus etiam unctorum in eodem ceremoniali auctus fuit. Sed nemo propterea reges hoſce ſedi Romanae credidit ſubiectos. Ita ergo ad fidem huius ritus potius ſcribendum: pontifices R. id honori dediſſe uaſallis ſuis, ut a ſe ungerentur; ſed hoc officium neque aliis denegaſſe, quibus glorioſum fuerat, eandem ceremoniam a ſummo eccleſiae antiſtite ſuſcipere. Qui enim alias in hoc numero Franciae regem habeant? quem conſtat, prae ceteris omnibus ſua iura contra pontificem optime ſemper defendiſſe. Et inueniuntur in hiſtoria uarii reges, quos ſuperſtitio egerat, ut Rom. contenderent, ad conſecrationem a pontifice reportandam. Relictis domi metropolitanis, quibus alias haec ſparta fuerat commiſſa. Deinde ab *unctione* regis, ad regiae *dignitatis collationem* nulla ratione concludi, inde patet: quod ritus hic ad regem efficiendum minime neceſſarius eſſe uideatur. Reiicit eundem ut ſuperſtitionis uarii generis fontem *Petrus* MARTYR (xx), Theologus reformatus. *Sed cum iam loquamur*, inquit, *de huiuscemodi unctionibus, quibus peculiariter uerbum DEI adiectum fuit: non ſatis mirari poſſum, cur ad reges et Imperatores Chriſtianorum traductae fuerint. Scio nonnullos dicere, illam rem eſſe politicam, et ideo poſſe retineri. Sed qui hoc reſpondent, falluntur. Nam habetur pro religioſa ceremonia et ideo in templo fit nec per alios, quam per epiſcopos et cardinales exercetur. Probatur equidem mihi, ut reges et Imperatores publice inaugurentur ſuffragiis et acclamationibus populi et maxime piis precibus interpoſitis: unctionem uero non duco eſſe reuocandam a ceremoniis Iudaicis.* Et ſane qui *unctionem* ad ordinis ſacramenta referunt, aut pro nouo quodam habent (yy); qui donum ſeptiformis ſpiritus, ſtrumas et alius generis morbos ſanandi unctis tribuunt (zz); qui indelebilem, ut loquuntur, characterem imprimi tradunt unguento (aaa); qui denique ſub unctionis tegumento clero regiam dignitatem in manus offerunt (bbb); illi omnes in erroribus ita uerſantur, ut intermittendum potius hunc ritum exiſtimem, quam ut tantae ſuperſtitioni locus concedatur. Neque enim Galliae (ccc) quondam reges neque Noruegiae (ddd) neque Hiberniae (eee): imo neque ipſos Imperatores Romanos usque ad Caroli Magni tempora (fff) ullo unctionis ritu regale diadema ſuſcepiſſe, fide digniſſimorum auctorum teſtimoniis edocemur. Niſi ergo, ut nonnemo ait, ex omnibus tabulis eradendum regale nomen principibus laudatis tributum uoluerint principes: oportet omnino eos, ut nobis cum fateantur, *regalem dignitatem* absque *unctionis* ceremonia et eſſe poſſe, et fuiſſe. Quo certe manifeſtum ſatis eſt, pro recentiore fraude habendum, quod dignitatis regiae conceſsio, cum unctionis ceremonia, tandem commixta fuerit; ut unum cum altero Romano praeſuli in manus ueniret. Quid? quod, ſi ad

Negat. a) *quod liberrimi reges uncti a Pont. R.*

b] *regib. an neceſſaria?*

(mm) *in hiſtoria ampullae Rem.* (nn) *in apologia geneal. Franc.* (oo) *Part. I. regni Hiberniae.* (pp) in erudito uolumine, quod polyhiſtor. *de dignitatib. illuſtr.* euulgauit. (qq) Tractatu *de principibus quaeſt.* 23. (rr) *cap* 34. *X. de elect. et electi poteſtate.* (ss) *Nicolaus* PLOVE *Tractat. VI. de ſacramentis c.* 1. (tt) CORSETVS *de poteſtate regia quaeſt.* 40. (uu) *Hieron.* ALBANVS *de poteſtate papae p.* 15. (xx) *In cap. XIX. lib.* III. *reg. p.* 501. (yy) Facit hoc *Beſian.* ARROY *en queſtions decidées p.* 31. (zz) Idem propterea ab *Alexandro* PATRITIO *lib. I. Mart. Gall. c.* 4. caſtigatus. (aaa) Idem ab eodem reprehenſus. (bbb) auctores paulo ſuperius laudati. (ccc) CHIFLETIVS in *ampulla Rem.* (ddd) CYPREVS in *annal. Schleſv. p.* 61. (eee) FLAHERTIVS in *Ogyg. part.* II. 72. (fff) Vide MENASSIS *uerſ.* 253.

CAP. IV. §. V. VI.

c] unctio ministri, non domini officium.

si ad prisci etiam foederis consuetudines, ad quas toties prouocant Pontificii, respiciamus, clarum non minus sit: regiae *dignitatis* concessionem aut a Deo, aut populo factam fuisse, cum e contrario minister pontifex, iussus mandatusque *unctionis* ceremonia fuerit defunctus. Id ex Maimonidis duobus locis peregregie demonstrat *Gilbertus* GAVLMYNVS (ggg). Quem morem neque nostri principes uertunt. Cum hodienum uideamus, ad inaugurationes regias uocari metropolitanum antistitem, non qua *dominum* aliquem *directum* aut *superiorem*; *sed qua ministrum*, ut unctionis ceremoniam peragat, absque ulla in regiam dignitatem auctoritate. Vt ergo absonus, et tantum non criminis laesae maiestatis reus in Galliis haberetur, qui Archipraesulem Remensem, *reges efficere* Galliarum, scripserit: sic eiusdem sceleris gentium iura pontificem Romanum postulant, ius sibi *regiae dignitatis* aliisquibusque conferendae, non minori maiestatis principum laesione, arrogantem. Ceterum quia in communes omnium gentium mores abiit; ut in regali inauguratione unctio non minus adhibeatur: nullae omnino causae sunt, quare eosdem nostri principes hodienum migrent: modo nihil fiat, quod noui foederis rationes dissuadent, aut clero tegumentum dat, sua consilia auctoritatemque auspicio regio immiscendi.

d] An a Rom. imperatore ad alios reg. pontifici argumentum?

§. V. Quod porro in causa hac pontificii scriptores allegant, minoris longe momenti est. Sic P. IOVIVM (hhh) supra adduximus, ita scribentem: *cupiebat regium titulum a pontifice Basileus: quando et ipsos quoque Caesares diadema a pontifice accipere cognouisset.* Hinc alii ita colligunt: si Imperator diadema dignitatemque sumit ab antistite Romano; etiam eandem ab eodem ceteri reges sumant, causae maiores sunt. Quare doctores apud CORSETVM (iii): *Si aliquis diadema petit non ab Imperatore; sed a pontifice, non peccat: quia ipse Imperator sumit a pontifice.* Sed multis uitiis haec laborat conclusio. Primo iterum *ius coronandi et ungendi* cum potestate *dignitatem regiam* conferendi fraudulenter confunditur. *Vnxerunt* olim pontifices Imperatorem: sed, quod tyronibus notum, a tempore Ottonis M. *fecerunt* et imperatoria dignitate instruxerunt eundem ordines Germaniae. Neque post Caroli V. tempora uilior Imperatoris dignitas facta: quod unctionis ceremoniam principes nostri Romae non susceperint. Deinde expediuit olim in augusta Imperatorum inauguratione ea ceremoniarum genera, qua summus Italiae episcopus in sua dioecesi, pontifex; non qua primas orbis Christiani, aut quod eius in manibus aliquid esset imperatoriae potestatis, quod contra Grotianum dogma egregie ostendit *G. Van der* MVELEN (lll), qui hoc argumentum ex instituto iterum sibi tractandum sumsit. Vnde manifesto patet; ius ceremoniarum in Augusta Caesarum inauguratione pontifici nihil facultatis dare posse, in consecrationibus regum aliorum: et si aliquid concederet, nihil certe nisi ceremoniam ritus externi concederet, quae a *regiae dignitatis* collatione, ut saepe monui, toto coelo differt.

e] an ex iure primatus aliquid hic pontifici?

Simili fere errore aiunt: *pontificem ut primam inter gentes Christianas personam ad regii tituli declarationem instrumentum aptissimum uideri.* Ad quod ita duobus iterum modis respondeo. Aut ius *primatus* inter omnes orbis Christiani episcopos habet pontifex, aut non. Si illud, non tamen ultra sui generis socios, episcopos scilicet, archiepiscopos, patriarchas, honoris praerogatiua extendenda; neque enim imperator, reges, aut alii principes in contentionem hic uenient. Adeoque intra sacri ordinis officia huius etiam primatus uersabitur praerogatiua omnis. Et uero non ecclesiastici muneris esse dignitates *ciuiles*, qualis regia est dignitas, conferendi: supra (mmm) ex ipsis saniorum pontificiorum scriptis dedimus probatum. Verum enim uero consultius longe est, e *Phil.* MORNEO (nnn), *Marco Antonio de* DOMINIS (ooo); *Claudio* SALMASIO (ppp); HEIDEGGERO (qqq) et supra laudatis auctoribus Monarchiae GOLDASTIANAE (rrr), calamum acuere, ad explodendum omne id, quod pro hoc antistitis Romani primatu pontificis asseclae unquam attulerunt. Quo fundamento destructo: corruet etiam *reges declarandi* praerogatiua, quam primatui huic temere illi innituntur.

f] Quid de exemplis sentiendum?

§. VI. Tandem ad exemplorum etiam argumenta progrediemur; in quibus ultimum iuris praesidium, regiam conferendi dignitatem ponere solent pontificii. Tot enim casibus constare, aiunt, quod regii diadematis adprobatio a pontifice R. in regnis diuersis et facta fuerit et expetita. His ergo ut breuiter hic quoque respondeamus: exempla adpellatorum a pontifice regum inuicem seiungenda et separanda sunt. In iis enim aut ceremoniae *unctionis* et consecrationis cum regiae *dignitatis* concessione confunduntur: aut *agnitio* regalis tituli ab eius *collatione* non distinguitur: aut denique non quaesita pontificum opera, quae regibus iam factis

(ggg) *In uita Mosis lib.* II. *cap.* 6. (hhh) *In legat. Moscou. p.* 165. *supra cap.* III. (iii) *de potestate reg. quaest.* 103. (lll) In erudita dissertatione de *ortu et interitu imperii Romani.* (mmm) *Cap.* IV. §. 2. (nnn) *In mysterio iniquitatis.* (ooo) *de republ. eccles.* (ppp) *de primatu papae.* (qqq) *de origine papatus.* (rrr) *Tomis* III. ubi centum et plures scriptores habentur, qui destruunt hunc pontificis primatum.

CAP. IV.

factis ultro accessit, plus quam par est, aestimatur. Id quod enumeratione eorum nunc manifestum reddemus. *BOHEMIAM* diadema suum imperio R. debere, supra luculenter demonstrauimus (sss): adpellati ergo regis nuda *agnitio* fuit, quam bulla habet Pontificis apud *Laertium* CHERVBINVM (ttt). Eadem fide in *ARMENIAE* regno hanc gloriam maiestati R. imperii adseruimus (uuu). Intra *unctionis* ergo ritum stetit, quicquid BARONIVS (xxx) et *Odoricus* RAYNALDVS (yyy) pontifici hic possunt uindicare. *LVSITANIAE* regnum populo titulum regalem, quod similiter ostensum (zzz), acceptum fert; Quapropter non ut conferret aliquid pontifex: sed contra Hispaniae reges sacrosancta auctoritate sua approbaret defenderetque collata, nouo regi opus esse uidebatur: quippe a quibus ipse et subditi eius, iurene an iniuria alibi scripsi, tum defecerant. *Comprobatio* igitur dignitatis regiae, a populo iam collatae, non *concessio* habenda, quicquid de Pontifice extat apud RAYNALDVM (a). *ARAGONIAE* principes reges habiti ab An. 1000. quod superius (b) firmatum: quid ergo? si constet, *unctionis* ritum a pontifice R. nihilominus eos sumsisse? Est hoc modo etiam laudati auctoris iudicium (c): quod roborant bulla CHERVBINI (d), et sententia SVRITAE (e). *NAVARRAE* princeps diadema a militibus in castris accepit, quod dictum doctumque (f): *sed pro innata pietate INVNCTIONIS beneficium a pontifice Theobaldum petiisse*, ipse scribit RAYNALDVS (g). De *RVSSIAE* principe, quae idem (h) tradit; nos prolixe discussimus (i). Vnde manifestum satis est, frustra Russiam in hoc numero a pontificiis haberi. *LITHVANI* et suum declararunt regem absque consensu pontificis (l); regale autem diadema non tulerunt, etsi Romanus id ipsum papa eis submisisset (m). *HVNGARIAE* quoque quod obtulit pontifex, aurum *coronarium* fuit, non regia *dignitas*, quod itidem ex superioribus (n) clarum est. De

§. VI.

NORWEGIA scribit RAYNALDVS (o): *insistebat apud apostolicam sedem rex Norwegiae, ut illius auctoritate corona regia cingeretur: morte oppressis Lundinensi et Nidrosiensi Archiepiscopis.* In subsidium itaque ministrorum hic uocatus est pontifex, cui propterea plus tribui nequit, quam Remensi aut aliis Archipraesulibus in augusta inauguratione. Legat, qui uolet, de pristinis Islandiae regibus *Ionam* ARNGRINVM (p); neque dubitatio remanebit regale ibidem diadema principes ante tulisse, quam haec pontificis bulla scriberetur. *HIBERNIAE* itidem regales titulos sub regibus floruisse, suo loco indicatum (q): cum instituto pontifex se pertinaciter adhuc opponeret. Post tamen neque oratus neque quaesitus ultro principibus largiri uoluit, quod illi pridem sua iam possederant auctoritate, ubi ius diadema conferendi papa Romanus sibi tribuit formanda iudicia sunt; ut pateat de recta uia deflectere, qui *regias adpellationes* inde pontifici adserere moliuntur. Ceterum si in *SICVLANO* (r), aut *NEAPOLITANO* regnis hanc potestatem papa exercuit: id credi debet, eum non qua pontificem, sed qua summum in utroque principem, dominum directum in iuris arte dicimus, hoc munere defunctum fuisse. Vbi tantum clienti tribuere poterat, quantum suo dominio uoluerat derogatum. Illud autem est quidem prorsus singulare, quod *Clemens VII.* papa an. 1382. tali quoque in causa esse uoluerit auctor in rem suam. Superest enim *codicillus regalis*, quem ideo scripsit, ut singulares tractus et principatus pontificios inuicem conglobaret uerteretque in formulam *noui regni*, quo Ludouicum Andegauensem ducem inauguraret. Scilicet marchiam *Anconitanam*, *Romaniolam*, *Spoletanum* ducatum, Ciuitates *Bononiam*, *Ferrariam*, *Rauennam* aliasque omnes coegit in noui regni *Adriae* compagem. Meretur libellus in margine (*) describi, idque ideo, partim quod insignia artium pontificis secum trahat momen-

Papale territorium uertitur in regnum an. 1382.

(sss) *Cap. II. §. VII. p.* 51. (ttt) *In bullario magno tom. I. ad ann.* 1204. *n.* 6. *p.* 84. (uuu) *Cap. II. §. VII. p.* 63. (xxx) *Tom. XII. annal. ad an.* 1179. *n.* 11. (yyy) *Tom.* XIII. *contin. Bar. ad an.* 1118. *n.* 34. (zzz) *Cap.* III. §. 3. *p.* 82. (a) *Tom.* XIII. *annal. ad an.* 1198. *n.* 35. (b) C. III. §. 3. (c) *Tom.* XIII. *an.* 1204. *num.* 71. (d) *Tom. I. bullar. num. VIII. An* 1206. *p.* 86. (e) *Lib. II. ep. V. et VII. ep.* 220. (f) *Cap. I. §. V. p.* 10. *et cap.* III. §. 3. *p.* 87. (g) *Tom.* XIII. *an.* 1257. *n.* 57. (h) *Ad an.* 1246. *n.* 18. (i) *Cap. III. §.* 5. (l) *cap.* 1. §. 7. *p.* 17. (m) Extat diploma apud RAYNALDVM *tom. XIII. an.* 1254. *n.* 27. (n) *Cap. II. §.* 7. *p.* 56. (o) *ad an.* 1231. *n.* 44. *p.* 383. (p) *In chron. Island.* (q) *Cap.* III. §. 4. (r) Litem BARONII de MONARCHIA SICILIAE meam non facio. Quodsi enim pontifici R. nullum insulae huius dominium sit: expirabit etiam Siculis regem dandi ab eodem postulata facultas. (*) Quem in lucem protulit LEIBNITIVS *part. I. codicis iuris gentium num.* 106. *p.* 239. Est autem hic: CLEMENS Episcopus seruus seruorum DEI, charissimo in Christo filio nostro *Ludouico regi Adriae*, Duci Andegauensi et Turonensi, ac charissimi in Christo filii nostri Caroli regis Francorum illustris germano, salutem et apostolicam benedictionem. Constituti in suprema militantis ecclesiae statione ab eo, per quem reges regnant, et principes imperant, et qui solus habet superuniuersam creaturam plenitudinem potestatis, necesse habemus, interdum de *regnis* et *terris ipsis*, et specialiter, quae *Romanae ecclesiae iuris* et proprietatis existunt, cum fratribus nostris ad pacem et iustitiam populorum perpetua stabilitate disponere, *terras ipsas dignitate decorare regia, et in earum soliis ad regimen gentium subiectarum, quos dignos credimus sublimare; ut euulsis spinosis uepribus plantas inseramus proficuas, fructus uberes suo tempore in domo Domini allaturas;* instructi coelestis regis exemplo,

momenta, partim, ut formulam habeat lector *regalis codicilli.* Sed neque hac exemplorum confutatione est opus; sit enim, quod centum casus extent, quorum tamen nullum extare, modo scripsi, ubi regiam dignitatem principibus exteris uere contulerint pontifices R. nihil tamen uel ad praescriptionem uel possessionem inde

---

emplo, qui terrenis regibus potestatem tribuit, ut assumto officio dominandi in aequitate iudicent populos, et dirigant in terris sibi subditis gentium nationes, sitque eorum uoluntas in executione iustitiae, et meditatio in lege rectitudinis et obseruantia sanctae pacis.

§. 2. Ea propter *terras nostras et ecclesiae Romanae, quas habemus in Italia,* respicientes oculo pietatis, et conspicientes eas seu habitatores earum retro iam lapsis temporibus adeo esse lacessitas, et dominantium in eis iure et auctoritate sedis apostolicae crebra mutatione effecta, multitudine Tyrannorum tam circa, quam infra eas ipsas occupare conantium sic esse afflictas, quod pene ad exinanitionem clerus et populus est deductus in eis; nosque utpote orbis regimine occupati ad debitam earum reformationem intendere nequeamus.

§. 3. His et aliis iustis considerationibus moti, de fratrum nostrorum consilio et assensu, *terras ipsas uidelicet prouincias Marchiae Anconitanae, Romandiolae, ducatus Spoletani, Massae Trabari, nec non ciuitates Bononiam, Ferrariam, Rauennam, Perusium, Tudertum, cum earum omnibus comitatibus, territoriis et districtibus, et omnes alias et singulas terras, quas ad praesens nos et ecclesia Romana in Italia extra regnum Siciliae habemus et habere debemus,* per quoscunque et quacunque auctoritate possideantur seu detineantur ad praesens, *exceptis duntaxat urbe Romana cum eius districtu et prouinciis Patrimonii sancti Petri in Tuscia, Campania et maritima ac Sabina, seu rectoratibus dictarum prouinciarum* (*) regi solitis, *quae terrae specialium commissionum uocantur,* nostrisque successoribus et Romanae ecclesiae expresse et specialiter retinemus; *in unum regnum erigimus,* ipsas prouincias et ciuitates cum earum comitatibus, districtibus seu territoriis, dignitate regia decoramus, ac *regnum Adriae* ordinamus, statuimus et decernimus perpetuo nuncupari.

(*) per Rectores.

§. 4. Et considerantes, quod personam tuam, qui de illa praeclarissima domo Franciae, quam benedixit dominus, traxisti originem, strenuitate, magnanimitate ac prudentia, aliarumque uirtutum donis multiplicibus dominus dignatus est adornare, prout *iudex ueritatis*, experientia, ac praeclarae famae praeconium luce clarius manifestant: et propterea ipsam personam tuam honorare et sublimare uolentes, ad honorem Dei omnipotentis Patris et Filii et Spiritus Sancti, beatae et gloriosae semper uirginis Mariae, beatorumque apostolorum Petri et Pauli, et sacrosanctae Romanae ecclesiae, nec non ad utilitatem regni seu terrarum ipsarum, pacificumque ac tranquillum statum incolarum seu habitantium in regno seu terris praedictis, *regnum Adriae* praedictum et omnes terras, quas extra regnum Siciliae nos et Romana ecclesia in Italia habemus seu habere debemus, per quoscumque et quacumque ac cuiuscunque auctoritate possideantur seu detineantur ad praesens; exceptis *urbe Romana* cum suo territorio et districtu, ac prouincia patrimonii *beati Petri in Tuscia Sabina, Campania* et maritima, cum earum rectoratibus et terris specialium commissionum per rectores dictarum prouinciarum gubernari hactenus solitis; cum dignitate, honore, praerogatiuis, praeeminentiis, priuilegiis, immunitatibus et libertatibus quibuscunque regiis et sub regni titulo in *feudum* perpetuum, seu perpetuo habendum, tenendum et possidendum tibi tuisque heredibus ex te legitime, sicut infra dicitur, descendentibus, sub infra scriptis modis et conditionibus auctoritate apostolica, ac de apostolicae plenitudine potestatis, de fratrum nostrorum consilio et consensu conferimus, concedimus et donamus, teque regem regni praedicti constituimus et creamus.

§. 5. Conditiones autem sunt hae: Si in tuo uel heredum tuorum obitu legitimum heredem, prout infra scribitur, te aut ipsos, quod absit, non habere contigerit, regnum ipsum ad *Romanam ecclesiam* eiusque dispositionem libere reuertatur. Descendentes autem ex te et tuis haeredibus, scilicet regibus, *MARES et FEMINAE in eodem regno succedant, sic tamen quod de liberis pluribus maribus in eodem gradu similiter concurrentibus, masculis omnibus aliis praeferantur.* Quod si nepotem ex filio primogenito praemortuo cum filio, uel neptem ex filia primogenita praemortua cum filia, ad successionem huiusmodi concurrere forte contingat, *nepotem patruo*, et neptem amitae uolumus anteferri. Si uero nepos cum amita uel neptis cum patruo forsan ad huiusmodi successionem concurrerint, marem feminae uolumus anteferri.

§. 6. Si uero te, quod absit, sine liberis ex te legitime descendentibus mori contigerit; possit tibi in regno praedicto succedere unus de descendentibus ex regia stirpe regum Franciae masculus dumtaxat, quem tu quandocunque ad successionem huiusmodi qualitercunque duxeris nominandum; et si te, quod absit, absque liberis ex te legitime procreatis et nullo per te de stirpe praefata regum Franciae ad successionem huiusmodi nominato, ut dictum est, uel etiam nominato, si ipsum per te nominandum, sine liberis mori contigerit, regnum ipsum ad Romanam ecclesiam eiusque dispositionem libere reuertatur. Sed si aliquem de aliis successoribus tuis regem uel reginam Adriae sine prole legitima sui corporis mori contigerit, in futurum succedent sibi seruatis gradibus, si superstites fuerint hae personae uidelicet regis uel reginae sine prole legitima sui corporis decedentis, frater uel soror ac collaterales superiores, mares et feminae utpote patrui et auunculi, amitae et materterae, et sursum usque ad quartum gradum dumtaxat. Collaterales etiam inferiores succedent similiter mares et feminae, utpote nepos uel neptis ex fratre uel sorore, et inferius usque ad eundem tantummodo quartum gradum.

§. 7. Quod autem de feminis rectae lineae et collateralium superius expressum, intelligimus tam de nuptis quam etiam innuptis, dummodo nuptae sint fidelibus et ecclesiae Romanae deuotis: et sicut inter has personas collateralium linearum ad successionem huiusmodi uenientes gradus seruari uolumus, ut scilicet prior gradus posteriori gradui praeferatur; sic et in eodem gradu pluribus concurrentibus priorem natu et marem feminae in huiusmodi successionibus uolumus anteferri.

§. 8. Personarum autem ipsarum nulla superstite, regnum ipsum, sicut praedicitur, ad Romanam ecclesiam et eius dispositionem libere reuertatur. Quod si forte deficientibus masculis contingat feminam innuptam in regno ipso succedere, illa maritabitur personae quae ad ipsius regni regimen et defensionem existat idonea, Romani Pontificis tamen super hoc consilio requisito; nec nubet nisi uiro Catholico et ecclesiae Romanae deuoto; et si contra hoc fecerit, licebit eidem Romano pontifici contra ipsam ad priuationem sine figura iudicii, et absque omni iuris solemnitate, in quacunque aetate femina ipsa consistat, procedere, si hoc ei uidebitur expedire. In regnum uero praedictum nullus succedet, qui non fuerit de legitimo matrimonio procreatus.

§. 9. Ad

§. VI CAP. IV. inde adstruendam efficietur. Verus enim iuris titulus deest, postquam ille uniuersi orbis primatus, quo caput erexerant pontifices R. a uiris eruditis ita explosus, ut in ipso papatu candidis hominibus, in tanta literarum luce, porro nequeat persuaderi.

Operis conclusio.

§. VII. Atque haec demum sunt, quae in ardua et multis difficultatibus exposita materia, quam nullus scriptorum ex instituto occupauit hactenus, sumus commentati. Quamuis uero rarissimorum auctorum copia, unde hic gentium concentus disci atque doceri debebat, in grauissimo nos labore posuerit: intolerabilior tamen formido fuit, quae animum nostrum, dum haec lucubraremur, circumstitit iactauitque; cum facile sciremus, quod aliena saepius iudicia optimis etiam consiliis e captu aut fauore legentium contrahantur. Quo sane factum est, ut deserere stationem identidem fuerimus meditati. Sed cum iacta semel alea esset; non integrum nunc uidebatur, a scena, quam semel fueramus ingressi, illibato recedere. Accessit deinde aequius Mecaenatis iudicium; ut uiribus iterum collectis coeptum filum erecto magis firmiorique animo pertexeremus. Ceterum ut priuata haec auctoritate in libera musarum republica scripsimus: ita si quid allucinati sumus in causa, nullibi clare definita, extra eandem literae nostrae non postulentur. Quamuis parum hic ingenio nostro, ut decebat in re tanti momenti, sed incorruptis excellentium scriptorum monumentis tantum non omnia dedisse uideamur. §. VII.

§. 9. Ad haec, tam tu, quam tui in regno huiusmodi haeredes regnum praedictum *nullatenus diuidetis*, sed semper illud unus tantum sub ipsis modis et conditionibus immediate et in capite ab ecclesia Romana tenebit. Tu autem Romanae ecclesiae et nobis recipientibus iuras ad praesens ac modo simili tam tu quam tui in regno huiusmodi successores cuilibet Romano Pontifici, qui pro tempore fuerit, iuramentum fidelitatis praestabitis, et homagium ligium facietis, et praedicta iuramentum et homagium faciendo mentionem de praesentibus litteris facietis in hunc modum.

§. 10. *Ego Ludouicus Dei gratia Adriae Rex plenum et ligium uassallagium faciens* ecclesiae Romanae pro regno *Adriae* praefato, ab hac hora in antea fidelis et obediens ero beato Petro et Domino meo Domino Clementi Papae suisque successoribus canonice intrantibus, sanctaeq; Romanae apostolicae ecclesiae; non ero in consilio, aut consensu, uel facto, ut uitam perdant aut membrum, aut capiantur mala captione; consilium, quod mihi credituri sunt per se aut nuntios suos uel per litteras ** ad eorum damnum, illud pro posse impediam, et si impedire non possum, illud eis significare curabo. Papatum Romanum et regalia Sancti Petri tam in regno Adriae praedicto, quam alibi existentia, adiutor eis ero ad defendendum et retinendum, ac recuperandum et recuperata manutenendum contra omnem hominem. Vniuersas condiriones contentas in praesentibus litteris plenarie adimplebo et inuiolabiliter obseruabo, nec ullo unquam tempore ueniam contra illa: Sic me Deus adiuuet et haec sancta DEI euangelia.

§. 11. Huiusmodi autem homagium facere et iuramentum fidelitatis praestare tu et dicti tui heredes secundum praescriptam formam, si Romanus pontifex in Italia fuerit infra *sex menses*, si uero extra Italiam ipsum esse contigerit infra annum, postquam regni dominium adepti fueritis, teneamini; et singulis ipsis successoribus nostris et eidem Romanae ecclesiae renouabitis tam ipsum homagium quam huiusmodi iuramentum. In opinione autem et beneplacito erit Romanae ecclesiae, *te et heredes tuos uocare ad praestandum personaliter iuramentum fidelitatis* et homagium ligium Romano pontifici et ecclesiae Romanae praedictae, dummodo ad hoc uobis locum tutum statuant et assignent: uel aliquem cardinalem ipsius ecclesiae Romanae, aut alium, qui uice Romani pontificis iuramentum iuxta eamdem formam et homagium recipiat, destinare.

§. 12. Tu quoque nobis et ecclesiae Romanae in nostris manibus iuras ad praesens, te ad hoc specialiter obligando; et tam tu singulis nostris successoribus ac praedictae ecclesiae, quam tui in dicto regno heredes, nobis et singulis nostris successoribus et praedictae ecclesiae, quando praestabitis huiusmodi iuramentum fidelitatis, iurabitis, uos ad hoc specialiter obligantes.

§. 13. Quod si contigerit pro tempore uos, seu uestrum aliquem in *regnum Romanum seu Alamanniae uel Teutoniae*, *seu in regem uel dominum Lombardiae*, *aut maioris partis ipsius Lombardiae* eligi, seu qualitercunque nominari uel assumi, uobis seu aliquo uestrum per uos, uel alios quouis modo pro uobis, uel aliquo uestrum quocumque studio uel alias procurantibus, seu sine uestra uel uestrum alicuius procuratione, ad procurationem alterius cuiuscumque, seu sine procuratione alicuius, motu proprio Principum, uel aliorum seu alterius cuiuscunque ad quos seu quem electio huiusmodi, nominatio seu assumtio noscitur pertinere, seu alias quomodocunque uel qualitercunque: uos electioni seu nominationi aut assumptioni huiusmodi nullatenus consentietis, nec de *regno huiusmodi Romaniae*, Alamanniae, seu Teutoniae, aut de regno seu dominio *Lombardiae*, seu maioris partis ipsius, de ipsorum regnorum uel eorum alterius regimine uel administratione in toto uel in parte aliqualiter uos intromittetis, nisi prius is uestrum qui sit electus, nominatus fuerit uel assumptus, in manibus Romani pontificis, uel illius quem ad hoc idem Romanus Pontifex duxerit deputandum, filium suum successurum in regno, uel filiam, si forte filium non haberet, cuiuscunque fuerit *aetatis emancipet et regno* renunciet, nihil iuris in eo retinens clam uel palam nec cuiuslibet etiam potestatis; nec ipsum filium seu filiam ad aliquod seruitium, seu subsidium faciendum, iuramento uel uoto, stipulatione uel pacto sibi uel suis successoribus adstringat, sicque factus filius uel filia sui iuris, ab eodem Romano Pontifice, uel alio destinato ab ipso protinus inuestiatur de regno, ad cuius successionem, si forte decederet sine liberis, nullo unquam tempore pater ueniat Imperator, uel rex alicuius praedictorum regnorum. Sed si imperio uel regno et omnibus quae ad ipsum imperium seu regnum pertinent idem pater renuntiare uoluerit, et regno Adriae praefato tantum esse contentus, post renuntiationem huiusmodi ad illius successionem libere admittatur: et tunc ab ipso Romano Pontifice uel alio deputato inuestituram recipiat regni praefati. &c. reliqua in ipso libro legantur.

CAP. V.

Intercalare.
Remedia ad regalem dignitatem adulterina.

§. I.

Tres principum uiae ad regales honores.

Licet uero *gentium concentus* pateat satis ex illis, quae dicta adhuc, quod *tres* ad *regalem dignitatem* uiae sint, tritae principibus. Quarum *VNAM* aperuerunt *leges naturae*, quando regale nomen sua auctoritate acceperunt rerum domini, non uero expectarunt eandem ab aliis, quod docet *caput tertium* : *ALTERAM gentium iura* instruxerunt, Caesari dando ius reges adpellandi : *TERTIAM* exclusit *superstitio*, cum qua nata et mortua sunt *pontificis Romani* decreta, quasi eius esset, *regales* scribere codicillos. Cum tamen fuerint praeterea alii, qui, ausu temerario ac insolenti, sibi idem adrogare uoluere: etiam illorum ratio, licet adulterina, hic est ineunda. Adpellabimus illos nomine *tyrannorum*, idque ideo, quoniam horum praecipue est, in aliorum iura inuolare.

Viae spuriae a] Turcici imperatoris.

§. II. Principio *TVRCARVM* Imperator ex eo tempore, ex quo imperium orientis subiugauit, sibi quoque id sumere uoluit, ut, eius auctoritate et codicillis, reges adpellarentur. Partim, quod *BYZANTINI* Imperatores hac non minus praerogatiua sint usi: partim, quod accessoria haec iura orientis transierint cum ipso oriente in Turcarum potestatem; partim, quod imperiales honores regum nullus in dubium uocare audeat Ottomannis; partim, quod Francici et Germanici imperatores non alia causa reges adpellent, quam quod fasces teneant imperiales: partim, quod imperatores Saraceni suis principibus hoc dederint in Hispaniae dominatibus, ut *titulo regum* uterentur, quem post agnouerint successores Christiani, Hispaniae reges, qui hodieque *Granadae*, *Murciae*, *Valentiae*, *Andalusiae* aliarumque regionum nomina ibi regalia ex moribus pristinis contueantur. Verum enim uero cum *primo* ueterem imperantis Graeciae rempublicam deleuerit *Turca*, omni cultu abiecto, cui olim is honor fuit delatus: *deinde* tantum absit, inter iura fundi accessoria haec referri, ut potius ex omni aeuo constet, barbaros et praesertim Longobardos Latii dominos fuisse, dignitatem uero imperialem neque adfectasse neque consecutos fuisse: *Porro* uix credendum A esse, fore, ut Galliae, Hispaniae et Angliae reges loco honoris cessuri sint in gratiam Ottomanni, ut adeo Imperatoris nomen alio, eoque uiliori, ipsis tribuatur significatu: *praeterea* Francici et Germanici Caesares imperiale nomen nequicquam iuribus debeant Latii deuicti, sed gentium nouo arbitratui, quo illae hos principes imperiali honore dignos habuere: *ad extremum* territoriolorum in Hispania do- B minos sub Saracenis non *reges*, sed regulos, eosque in significatu uulgari dictos esse constet, adeo, ut regibus Hispaniae inde non ius, sed occasio tantum facta, ad regalium titulorum usus, quibus illi negari non poterant, quod reges iam essent, qui regnorum numeros adaugerent: meo quidem iudicio hoc genus priuilegii dari non debet Ottomannis, ut principes euehant ad regales dignitates.

b] Iaponiae Imperatoris.

C §. III. *IAPONIAE* dominum uulgo salutant nomine *Imperatoris*. Inde fieri potuit, ut ille principes, sibi clientelari nexu addictos, adpellaret *reges*. Quod forte iram nostram non mereretur, sed transire posset cum barbaris moribus aliis. Verum id quidem scribere taedet pigetque: in curia pontificis Romani horum dynastarum oratoribus ideo regales honores factos, quod hos titulos mentiren- D tur (a). Si uera est historia, pontifex hoc sensibus dedit Iaponiae legatorum: ut gratiam ac beneuolentiam captaret, ad tolerandum ritus christianos. Re enim uera stultissimum est, Iaponiae monarcham alio sensu, quam uulgari, salutare Imperatorem.

c] Aethiopiae Negi.

§. IV. Eodem iudicio aestimari ac dimitti debet *Aethiopiae Imperator*, si uerum est, quod de illo scribunt: *Aethiopiae Negus* E *suos REGES ad arbitrium CREAT et deponit* (b). Quam causam respondeat *LVDOLFVS.* Nostras curas parum tangit.

d] Portugalliae praesidum orientis.

§. V. Audaciores illi sunt, qui *PORTVGALLIAE* regis in oriente praesides eo instructos esse, uolunt, mandato: *ut Indiae orientalis tractibus, suo instituto, REGES dent iterumque his eos destituant.* Ita enim Petr. Baptista BVRGVS fide itinerariorum, quae consuluit: *Quid de Portugalliae regibus? Quid de eorum ducibus?* qui

(a) Legitur hoc in *relatione itinerarii horum oratorum*, quam edidit Guido GVALTHERIVS *Romae* 1586. Prouocat quoque BVRGVS *de dignitate reip. Genuens. c.* 2. *p.* 20. *et cap.* 3. *p.* 36. ad epitaphium regii oratoris regis Congi, quod Romae hodieque ad *D. Mariam* maiorem superstit prope sacrarium. (b) Fide utimur et calamo BVRGI *cap.* 3. *p.* 36.

CAP. V.

qui in orientali India regum deponendorum A *constituendorumque sibi assumpserunt auctoritatem* (c). *Franciscus de* Almeida, *uice* Portugalliae *regis, in iis partibus imperans* Quiloae, Cochini, Safalae *alibique*, *deiectis antiquis alicubi*, *nouos* reges *praefecit*. *Lusitanus arcis* Ormuzii *praefectus*, *quandocunque eius insulae* rex *migraret e uiuis*, *successorem destinare erat solitus*, *eumque*, *regis Portugalliae* nomine, *donatum sceptro*, regem *adpellare* (d). Scilicet ita impune illuditur his Europaeorum mancipiis uerbo *regali*, ceu instrumento seruitutis, quam facilius ita subeunt populi, suae gentis rege gaudentes ac superbientes.

a] *Regis regum,*

§. VI. Quo iure principes aliqui se adpellari uoluerint *reges regum*, illud dictum est supra (e). Hi autem, si potestatem sibi adrogant, *reges faciendi*, illud propterea atque hoc iuris tegumento fit, quoniam illius, cui reges pareant, quiue imperet regibus, sit quoque, principibus elargiri *regalem* dignitatem. Est uero uinculum hoc consecutionis ideo nullum, quoniam principes multi nobilibus imperant, qui tamen iura sibi non tribuunt *nobilitandi* siue uiros ex plebe nobiles adpellandi. Inde memini, Traianum iniuriae, sibi illatae, principem Armeniae accusauisse, quod *regale nomen* a *Parthorum* illo *rege regum* petiisset (f). Quem ante non agnouerunt, quam a Romana republica peteret acciperetque hanc adpellationem. Et, quod magis est, paulo post idem ille Traianus ipsis Parthis *regem* dedit, quod nos supra diximus et plenius idem describit XIPHILINVS (g). Tantum abest, datum esse *regibus regum*, ut scriberent *codicillos regales*.

f] *reipublicae liberae.*

§. VII. Vltimum illud est, quod liberae etiam *respublicae* dici uelint *regales*, idque ideo, si uel *populus* hoc uellet, uel rationes aliae. Vtpote si *nemini* pareret post DEVM; si *regibus* ipsis imperaret; si *regna* haberet sub sua potestate; si uires et potentatum, regno similem, cetera. Pa-

§. VI. VII.

Romanae.

troni huius argumenti inprimis in exemplum nobis proponunt rempublicam Romanam. Certum enim est, hanc quoque in statu populari et aristocratico nulli regum uniuersi orbis quicquam concessisse: imo ex historia Romana etiam illud constat, quod praesides in prouinciis, domi consules et senatus hoc iure usi sint, ut *regales dignitates* orbis principibus largirentur, ideo rogati, imo illas tantum non B uenum exponerent, ut cuique principi integrum esset, nundinari Romae sibi ac suis *regales codicillos*. Testis ea in re esse potest CICERO (h), qui P. Clodio exprobrat, quod in illius tribunatu *regum adpellationes*, id est, regales *codicilli fuerint uenales et nundinatorii*. Quibus moribus quoque usus est C. Iul. Caesar, qui, ad exemplum *reipublicae Romanae*, regna et titulos regales pretio dedit impertiitque C emtoribus (i). Inde Ariarathes, Ariobarzanis filius, iter Romam facere cogitur, ut regnum aliquod emeret a Caesare (k). Et, nisi omnia me fallunt, plures *reges a senatu* populoque Romano *adpellatos* esse, pluresque scriptos; aliis principibus *codicillos regales* in statu Latii *consulari*, quam ab ipsis Imperatoribus Romanis, ego quidem prorsus existimo. Nostri instituti non est, texere catalogos et matri- D culam aperire principum eorum, qui *regalia uerba* debuerunt beneficio Romani *senatus* (l): illud tamen nostro argumento est satis, quod *status* Romanorum *popularis* aut *aristocraticus* nihil obesse potuerit honori et illi, gentium concentu adprobato, priuilegio, scribendi orbis *principibus regales codicillos*. Quod si uerum est, uerum autem esse nemo ibit inficias, cui notitia leuior etiam reipubli- E cae Romanae: certum esse putant, nostri etiam aeui rebuspublicis dandum esse cum *ius reges adpellandi* (m), tum dignitatem *regalium* rerumpublicarum, id est, earum, quae *regibus* et *regnis* essent aequandi. Et, quod magis est, putant, ideo

(c) *Fernandus* LOPET *de Castagn. historiae Indiae oriental. lib.* 2. *cap.* 3. 19. 29. (d) *Caesar de* FEDRICIS in suo *itinerario ad Indos orientales cap. de Ormuz. Gaspar* BALBVS *in itiner. ex Alep. ad regnum Pegu cap.* 14. Idem narrare Belgica itineraria, nullus dubito, unde his fieri potest accessio amplior. (e) *Cap. I.* §. 8. 9. Addere licet, quae BVRGVS habet de *dignitate reipublicae Genuensis cap. I. p.* 18. (f) Nam de Caesare TRAIANO scribit XIPHILINVS in eius uita in medio: Μεlὰ δὲ ταῦlα ἐςϱάτευσεν ἐπ' Αϱμενίȣς καὶ Πάϱθȣς, πϱόφασιν μὲν, ὅτι μὴ τὸ διάδημα ὑπ' αὐlȣ̃ εἰλήφει, ἀλλὰ παϱὰ τȣ̃ Παϱθων βασιλέως ὁ τῶν Αϱμενίων βασιλεύς. Τῇ δ' ἀληθείᾳ, δόξης ἐπιθυμίᾳ. *Post haec bellum intulit Armeniis Parthisque, propterea, quod, ut ipse dicebat, rex Armeniorum non ab se, sed a rege Parthorum diadema accepisset. Sed re uera gloriae cupiditate.* (g) In uita TRAIANI sub finem: Τϱαιανὸς δὲ, φοβηθεὶς μὴ καὶ οἱ Πάϱθοι τι νεωχμώσωσι, βασιλέα αὐlοῖς ἴδιον δȣ̃ναι ἠθέλησε. Καὶ ἐς Κτησιφῶνlα ἐλθὼν συνεκάλεσεν ἐς πεδίον τι μέγα πάντας μὲν τȣ̀ς Ρωμαίȣς, πάνlας δὲ τȣ̀ς Πάϱθȣς τȣ̀ς ἐκεῖ τότε ὄντας καὶ ἐπὶ βῆμα ὑψηλὸν ἀναβὰς καὶ μεγαληγοϱήσας ὑπὲϱ ὧν καlειϱγάσατο, Παϱθαμασπάτην τοῖς Πάϱθοις βασιλέα ἀπέδειξε, τὸ διάδημα αὐlῷ ἐπιθείς. Numos aliaque huc facientia habes superius *cap.* 2. §. 1. *litt. n.* (h) *In epistolis ad Atticum lib.* 13. *epist.* 2. atque in *oratione pro domo sua* §. 27. (i) SVETONIVS in *uita C. Iul. Caes. cap.* 54. (k) CICERO in *oratione pro domo sua* §. 27. (l) Patet enim hoc ex illis, quae supra cap. 2. sunt scripta. Quorum numeri facile adaugeri possunt ex rei numariae scriptoribus. Sunt enim numi eius generis satis obuii, qui *legatum* reipublicae praesentant, nomine auctoritateque Romanae reipublicae populis exhibentem *regales codicillos*. (m) Tantopere audax est *Petr. Baptista* BVRGVS *cap.* 2. *p.* 22. de *dignitate reipublicae Genuensis*, quasi huius non minus sit, *principes*, sibi obnoxios, sublimare ad *regale* fastigium.

CAP. V.

Venetae. Genuensis. Belgicae. Helvetiae.

inueniri *respublicas*, quae oblatum a Caesare *diadema* ideo spreuerint accipere, ne hoc maius facere uiderentur suae reipublicae dignitate (n). Tractat hoc argumentum ex instituto *Petrus Baptista* BVRGVS (o), idque in gratiam patriae reipublicae Genuensis, qui liber doctior est, quam GRASWINKELII (p), qui certat pro *Venetis* et *Belgis*. De ultimis enim historia loquitur, quod septuaginta annorum bella sustinere maluerit, quam *regale* admittere et subire *diadema*. Supersunt HELVETII. Hi uero cum sanguinem circumferant rerum et opium amantiorem, quam uanae ambitionis, nullum scriptorem reperi in huius contentionis societate.

Refelluntur liberarum rerumpublicarum desideria.

§. VIII. Verum enimuero haud quaquam sibi respublicae ea in re aliquid tribuere possunt, ut ne quidem audeant hodieque *nobiles*, *barones* aut *comites* creare: tantum abest, easdem libidine tangi, *principes* aut *reges* adpellandi. Num uero *regibus* debeant *aequari*? Noua haec causa est. Ipsae etiam respublicae in culpa. Non solum, quod loco honoris cesserint *regibus*, sed etiam maioris ordinis principibus aliis. Et, quod magis est, ipsi Belgae ex eo tempore, quo *Cromwellus* magnam *Britanniam* e regno in *liberam rempublicam* uertit, eidem honores in dubium uocare coeperunt, per nauium uexilla alias significatos. Quasi gentium iuris esset; *ut respublica loco honoris cederet populo illi, qui sub VNIVS ageret DOMINATV*. Accedit *ratio*. Nam *unita, in principis* persona, dignitas reipublicae maior est stabiliorque, quam in singulis aut pluribus diffusa et sparsa. Et quaeso! quis non eum honoratum magis dixerit, *cui* respublica paret, quam eum, *qui* paret reipublicae: qui reipublicae *dominus*, quam illum, qui eius *administer*, officialis, socius: qui reipublicae honores *dat*, quam eum, qui illos ab eadem *accipit*: a quo *omnia* pendent, quam illum, qui pendet ab *omnibus*: qui *lumen* habet *proprium*, quam illum, qui sequitur *umbram alienam*. Sibi itaque tribuat *respublica*, si malit summam rerum expediri per *ministros*. Quos *dominis* rerum loco honoris cedere oportet, licet *ducis* aut *regis* simulare uelint schemata ac symbola, quos lusus non attendunt rerum gnari.

Repositio ad obiectiones sigillatim.

§. IX. Neque multum roboris habent factae oppositiones. Nam uti *reipublicae Romanae* dignitas sine exemplo est: ita hanc, nefas, trahere in exemplum. Populo *Romano* illi honores habiti inter gentes orbis uniuersi. Quod a principio rerum neque contigit, neque iterum continget ulli, eo tempore inprimis, quo cultus et litterae non Latio inclusae, sed peruasit omnis orbis oras. Vt adeo iurium suorum intelligentiores sint uideantque, quanta pendeant ab his titulorum et honorum umbris rerum insignium momenta. *Regnorum* uero subiectiones, regibus extinctis, ideo hic censum aliquem non merentur, quoniam hoc nomen populi, qui rege carent, neutiquam sustinent. Si uero *reges* reipublicae *clientelares*, illi amittunt *regales honores*, uel si, intuitu subditorum suorum, potestatem retinent, nihil impedit, quin nomen quoque et uerbum habeant regale. Atque ita eius generis reges nihilominus locum honoris tenent ante rempublicam: cuius faciem alius exhibere nequit, quam *minister*, regi, *domino*, omni iure posthabendus. Cetera rerum argumenta, ab amplitudine, robore, potentia, reditibus, prouinciarum numeris petita, quibus gaudeat respublica; ideo pretium nullum habent merenturque: quoniam in his quantitas augetur, non qualitas illius, qui *administratorio* iure praeest reipublicae. Id uolo, maioris esse, gentium iure, illum, qui rei *propriae*, licet minimae, *dominetur*, quam qui amplissimarum ditionum agat *administratorem*, id est, procuratorem in rem *alienam*. Discrimen uero inter *respublicas uulgares* et *regales* ideo est nullum. Quoniam alium respublica honorem non habet, quam populi, qui eandem absoluit. Inter populos autem orbis uniuersi, usu iuris gentium, idem honor, locus, dignitas: nulla uero unius prae alio eminentia et praerogatiua. Vt differentia inter respublicas *uulgares* et *regales* fingatur statuaturque nonnisi cum iniuria gentium. In quas peccare, idem est, quam orbis incendium excitare et commune mortalibus indicere bellum. *Ad extremum* quod dicitur de Maximiliano Caesare, qui *Venetae reipublicae* obtulerit honores regales, quos tamen illa declinarit: illud uel fabulis accensendum, uel dicendum est, Imperatorem suae potestatis esse oblitum, uel, quod opinabilius, hunc eum honorem regalem decreuisse *duci Venetorum*, si quidem ire uellet respublica sub imperium unius. Quod ultimum cum facere noluerit formulamque iuris publici migrare, causas omnino habuerunt Veneti, ut *regales codicillos* a Maximiliano, largitore, deprecarentur. Ceterum nihil proficiunt illae etiam respublicae, quae *praesidi supremo*, id est, primo eius administro grandia nomina aut symbola adsignant *ducis, corollae, mitrae, sceptri, purpurae*

§. VIII. IX.

(n) Ita GRASWINCKEL. de *iure praecedentiae inter rempublicam Venetam et ducem Sabaudiae cap.* 26. (o) In libro erudito de *dignitate reipublicae Genuensis*, partium uero studio, in gratiam patriae infecto corruptoque. (p) Quoniam *Venetae* reipublicae eadem causa quae *Belgicae*. Ideo primae partes defendendas suscepit Belga.

CAP. VI. *purae*, *fellae*, *throni* ceteraque. Rident A enim haec schemata principes alii. Iuris autem et aequi gnari facile intelligunt, ex his umbris non argui ad reipublicae formulam et dignitatem. Haberi enim solent inter res, inanium specie radiantes, quae ueri luminis ratione destituuntur.

§. I-IV. De praecedentia inter principes atque respublicas iudicium.

§. 10. Atque omnia haec argumenta ualent etiam aduersus *rerumpublicarum* proedriam ante principes, iure armorum et superioritate instructos. Quod lumen adfundi debet illis, quae *Samuel* GVICHENON (q) disseruit pro sui principis honore ac potentatu.

CAP. VI.

Plausus melioris orbis

Pro felici regni Porussici auspicio, e dogmatibus dissertationis in epitome exhibitus.

§. I.

Meretur rex dici princeps noster

Quod si autem ex his satis apparet, non adeo magni etiam territorii dominos, summa modo in republica potestate instructi fuerint, regiam omni tempore dignitatem aequis gentium moribus, decoro solennique ritu accepisse. Ecquid de Brandenburgica, praepotenti domo, regio diademate, communi fere principum Europae applausu nudius tertius condecorata, dicemus? quae regale C fastigium, uirium mensura atque regionum multitudine explet ubique, in aliquibus etiam uincit superatque. A thesi enim nunc demum ad hypothesin, a minori ad maius ire, quo de mente nostra apertius constet, e re esse arbitramur. Quamuis prudentioribus meo non opus esse uideatur commentario; cum ne hospes quidem historiae ac politices regia Brennonicae gloriae augmenta possit ignorare.

a] ob multitudinem regionum,

§. II. Plures ducatus in regno rigidissimi etiam regiorum iurium censores requirunt. Quod, quamuis decimo uix regi contingat, Brandenburgicae tamen domus magnitudinem ne hoc quidem numero scimus exhauriri. Imperant enim Brennonica sceptra nouem regionibus, quarum nulla fere tam exigua est, ut ducatuum Europae potissimorum nequeat mensuras pati. Vt adeo uere ille quondam Italicus E Vlysses scripserit: Principem Brandenburgicum iter ducentorum milliarium conficere posse, in quo apud alium nullum, quam subditum suum, prandium capiat. Quare si olim non poenituit Imperatorem, Domum Austriacam regio titulo exornare: eodem certe Brandenburgica sceptra condigna pridem fuisse, manifesta consecutione concludimus.

§. III. Vnde nemini ingens uirium Bren- F nonicarum potentiaeque robur potest aut mirum uideri, aut ignotum esse: cum multis temporibus constet Brennonicas aquilas maximis quibusque exercitibus praefulsisse.

b] uirium magnitudinem,

B Vno enim eodemque anno Brennonicarum legionum gloria in tribus orbis plagis floruit: exercituum Brandenburgicorum alio in Hungaria: alio in Belgio: alio itidem in Italia, in locis quidem diuersis, pari autem tum successus laude militantium. Neque uno tantum aut altero anno exercitus e Brennonia nouimus eductos fuisse. Constat enim Fridericum Vilelmum, gloriosissimae memoriae Principem, Augustumque regni Porussici Instauratorem, Filium tanto Parente non inferiorem in perpetuis armis fuisse. Quid? quod si praeteriti seculi omnia lustra numeremus, patebit, Brandenburgicos Principes uix unum aut alterum ab armis respirasse, ut eorum robur ac uires inde omnino liceat aestimare. Neque, quod in regnis factum esse nouimus, quibus tanta militia ac nostratibus non fuit, tributo- D rum nimietate onerati ciues: quin potius subditis in bello non impositum est a nostris principibus, quod aliarum regionum inquilini pendere in pace coguntur. Lusitani duci suo, Maurorum aliquot regulos fuganti, regiam coronam in campis imposuerunt. Indignum rati, intra ducis dignitatem eum subsistere, qui Reges ipsos in acie uicisset. Idquod ex eadem prorsus caussa Nauarrae populos fecisse legimus. Quod si autem, quoties Brandenburgici Principes, suis non alienis uiribus, hostes reges fudissent uicissentque; toties et ipsi corona fuissent ornati; certe inter Brennonicos principes, praecipue qui priori seculo floruerunt, paucos sane aut nullos haberemus regali corona non redimitos.

c] gloriam rer. gestar.

d] potentiam insignem,

§. IV. Defendere posse suos contra uim aliorum a rege requisiuerunt alii: ast sub umbra alarum Aquilae Brennonicae non subditi tantum bene ac secure egerunt; sed Reges ipsos Regnaque eo nouimus confugia sumpsisse. Quoties Bohemiae regnum tutum praestiterunt contra irruptiones uicini hostis arma Brandenburgica? Et Polonica-

(q) *En histoire de la royale maison de* SAVOYE *chap. VII.*

CAP. VI. §. V. - VIII.

nicarum rerum scriptores annotant, regnum suum aut intestinis turbis exhaustum, aut a uicinis hostibus dudum oppressum fuisse; nisi Brennonicae copiae ab insultibus morbisque saluum praestitissent. Et quid ad magnae Britanniae regna, legibus libertatique restituta, uires contulerint Brandenburgicae, ad immortalem regis nostri gloriam Anglici annales celebrabunt, atque hanc uirtutem, pro salute gentis suae adhibitam, serae commendabunt posteritati. Septemtrionales plagas exercituum Brandenburgicorum robore aliquo tempore terga dedisse, non nostris elogiis, sed manifesta luce et tot scriptoribus testata fide profitemur. Vnde iterum clarum est, huius etiam in Rege ab aliis facti requisiti mensuram Regem nostrum non explere tantum, sed longissime superare.

e] regalem adparatum,

§. V. Quid? quod si in magnificentia regiae aliquid dignitatis quis posuerit: regio certe adparatu aulam Brandenburgicam fulgere, nemini potest esse ignotum. Illam principis augustam sedem, plurium oppidorum coagmentatam urbem; illam excellentissimorum administrorum copiam; in militia fortitudinem; in consiliis prudentiam; in negotiis dexteritatem; in habitu elegantiam ac decus, qui secum considerauerit; regiae maiestatis imaginem singula aduertet prae se ferre. Neque uero domi regalis se cultus continet: cum in multas diuersasque orbis regiones Brandenburgicos principes omnis ordinis legatos plusquam regio adparatu amandasse atque aluisse constet. Exterorum uero legationes qua pompa solennitateque exceptae atque habitae fuerint, ipsi incorruptae fidei testes sunt magnificentiae Brandenburgicae.

f] pristinum Porussiae diadema.

§. VI. Praeterea Porussici diadematis prisca memoria, quam passim annales celebrant, optimo principi nostro tantum non imperare uidebatur, pristinum decus regale prouinciae suae restituere. Non enim hodie aut nudius tertius demum Porussia coronam fert: quae regibus quondam paruit, cum maxima, quae hodie sunt, regna, nondum incunabula sumpsissent. Hac causa nunc fiet, ut facilius assuescant gentes titulo regali, quem sciunt per temporum iniquitates in desuetudinem apud easdem abiisse. Nulla ergo aliena auctoritate opus fuit principi nostro ad Augustam inaugurationem. Quamuis insigne humanitatis documentum Caesaris putandum, quod inter primos esse uoluerit, qui principem nostrum et salutaret regem et agnosceret.

Epitome dictorum.

§. VII. Siue ergo potestatem consideraueris, quam summam post Deum habet Princeps noster; siue regionum magnitudinem, quas ultra ducenta milliaria proferri, superius testes laudauimus; siue potentiae robur, quod in plusquam regio exercitu diximus esse conspiciendum; siue rerum in orbe gestarum magnitudinem, qua cum potentissimis etiam regibus manus cum uictoriae laude scimus conseruisse; siue prouinciarum numerum, quem nouem maiorum in Europa ducatuum mensuram ferre scripsimus; siue aulae habitum ac faciem, quae omnino regalis est; siue centum denique alia: illud uerum esse aequus rerum aestimator aduertet, plusquam regium ubiuis adparatum dignitatemque intelligentium oculis conspiciendum proponi.

Peroratio ad regem.

§. VIII. Sed Tuae uirtuti pietatique, Auguste Friderice, ab immortali DEo seruatam esse gloriam uidemus; regii diadematis genti tuae, in ornamentum seculi, cuius ingressum regio auspicio tuo insignis; ad communia deinde uota tuorum subditorum; omnium denique bonorum in uniuersa Europa plausum; et, quod maximum est, diuino quodam praesagio bonis auibus illati. Testantur gentium annales, Maioribus tuis una et altera uice regna oblata fuisse. Quae declinare, quamuis causas inuenerint piissimi principes: hanc tamen genti Brandenburgicae gloriam nemo eripiet; ipsam regale diadema plusquam animo regali innocenter recusasse. Ioachimi illustrissimum de fortuna Brandenburgica uaticinium fuit: fore ut ad regale solium adscenderent eius posteri. Non de alio, quam tuo regno principem uatem dixisse: regia tua iam docet inauguratio. Idem praesagium tibi factum fuisse, scimus, Auguste Rex, cum adhuc, ut Hercules ille, in cunis ageres. Ita enim Optimo Numini inter omnes tuae gentis principes, Tu dignus es uisus, ut Regiae dignitatis exordia sumeres. Det ergo, quod preces nostrae expetunt, immortale praepotensque numen; ut hoc diadema, Rex Auguste, laetum auspicio, prosperum successu; euentu denique Tibi ac posteris Tuis gloriosum existat. Id a te rogamus, princeps indulgentissime, clementer accipias a nobis assertionem, qua festiuitatis in hac urbe factae partem nobis quoque, eo quo et alii subditi tui animo, instituimus uindicare. *GENTIVM CONSVETVDINES REGNA A REGIONVM MVLTITVDINE NVNQVAM AESTIMASSE*, rationibus, exemplis atque auctoritate prudentum uidemur nobis euicisse. *SED TVARVM PROVINCIARVM MVLTITVDINEM; EXERCITVVM TVORVM ROBVR; RERVM DEINDE PER TE GESTARVM MAGNITVDINEM; TVVM DENIQVE MAGNIFICVM DOMI AC FORIS ADPARATVM, CETERAQVE TVA AD EAM DIGNITATEM COMPARATA ESSE; VT MAIORA REGNA AEQVENT, ALIA AVTEM MVLTIS GRADIBVS SVPERENT, ET MELIOR NOBISCVM ORBIS AGNOSCIT, ET NOBIS OMNINO HIC FVIT CONCELEBRANDVM.*

OPV-

§. I. II. §. II. III.

OPVSCVLVM II.
DE
AVSPICIO REGVM,
AD SOLENNIA GENTIVM IVRA REVOCATO,
AD PERPETVANDAM
COEPTAE PER HOS DIES FESTIVITATIS
MEMORIAM
THESIBVS SVBCINCTIS,
AMPLIORIS COMMENTARII EPITOME,
PVBLICVS CONFLICTVS, INSTITVTVS IN FRIDERICIANA
Ianuarii Menſis die XX. A. cIↄ Iↄ CCI.

§. I.

EGALEM rerum-publicarum ſtatum pro antiquiſſimo habemus. Arguunt id cum alia plura, tum hoc etiam: quod REGIS uox eſſe e genere illarum uideatur, quae hominibus ante in uſu fuerunt; quam in tot tamque diuerſis itum ſocietates. Peculiares nos circa linguarum originem ſententias fouemus, inter diſſerendum, ſi occaſio ſit, exponendas. Eum enim, quem Romani *Regem* nominant; olim Germani *Regken* dixerunt. *Koening* autem, ſiue uerbum hoc a potentia regentis, ſiue a fauore ſubiectorum, quaſi *Goenning*, habeat natales, recentioris certe, quam illud, uſus eſt. Et priſco etiam idiomate Graecos fuiſſe uſos exiſtimo, quando rex Latinorum ipſis non minus ΡΗΞ, iisdem prorſus literis, audiuit. Quamuis poſtea exoleuiſſe ſciam uerbum ῥὴξ: digniori uero loco poſitum βασιλεύς. Scribit *Luitprandus; ipſe enim uos non imperatorem, id eſt, βασιλέα, ſua lingua: ſed ob indignationem ῥῆγα, id eſt,* regem, *noſtra uocabat.*

§. II. Id uero principio hic cauendum; ne *curialis* ſtilus cum *oratorio*, aut potius hic cum illo commiſceatur. Cum utriusque ingens uarietas; et effectus ſit admodum diuerſus. Ille in priuato cuiusque arbitratu; hic in gentium illo potiori concentu quaerendus. Quare ad oratorium ſcribendi genus non refero ſolum, quod *Beroaldus* Caeſarem noſtrum *Germanorum Imperatorem* ſalutauit, priuato tantum, ſua tamen forte ratione fulto, conatu: ſed etiam in curiis audiuntur ſaepius uoces, ad principis ſenſum editae, quae non alio cenſu habendae ſunt. Exemplis rem hanc facio manifeſtam. Reperitur A. 964. tale edictum *Edgari* Regis Anglorum. *Ego Edgarus Baſileus, omniumque regum inſularum oceani Imperator et dominus.* Sed hac adulantis cancellarii oſtentatione et inani hiſtrionia, uerba *Flahertii* ſunt, ſcriptoris Hibernici, ſe non moueri ſcribit, ut Anglis dominium Hiberniae eo tempore putet adſerendum. Sic mihi ad manus aliquot thaleri ſunt: ubi *Maximiliani* I. nomen legitur, hiſce titulis adiectis: *Romanor. Imperator. ſemp. Aug. pluriumque Europae prouinciarum rex et princeps potentiſſimus.* Torquent ſe auctores, qua cauſa ſe plurium prouinciarum regem ſcribat, quem notum ſit, praeter Auſtriae et Burgundiae ducatus nihil poſſediſſe. Ego certe nullus dubito, quin pro oſtentatione id habeam adminiſtri, qui gratiam Imperatoris, quem ab ambitione non admodum alienum nouerat, inde uoluit aucupari. Vnde fruſtra ſunt Sabaudici ſcriptores; qui ea cauſa Duces ſuos Venetae reipublicae putant praeferendos, quod priuati quidam Italiae oratores eoſdem *reges Pedemontii*, et *regiae* indolis principes adpellarint. Factum ſcilicet eſſet de principum honore, ſi a uenali ſcribentium calamo is penderet. Qua tamen in re quam ſaepe peccetur, latius alibi exponam.

§. III. Meretur uero curiali ſtylo is rex dici; *qui ſummam in alios habet poteſtatem.* Conſuetudines tamen gentium hodie in mores induxerunt, ut publica ac ſolennis, quo de uoluntate ſummi imperantis conſtet, peteretne regios honores, tituli praeterea regii accedat declaratio. Deſcribimus ergo *regem*, moribus populorum hodiernis, *perſonam*, *quae ſummam in alios, uſu ſolenni, tenet poteſtatem.* Quotocuique enim hoc conuenit adſertum;

eum

cum quoque regali nomine dignum et esse et haberi plurium argumentorum fide euincam.

§. IV. Facit enim regiam dignitatem maiestas; maiestatem summa potestas absoluit; omnia autem posse creditur, cui lex non obest superioris. Scribimus haec in orbe rerum finito; extra hunc enim illud nostrum ad gloriam principis sufficit: *quod uno inferior, summus.*

§. V. Facessit ergo ratio illorum, qui principis maiestatem a territorii amplitudine metiuntur: neq; regali honore paruarũ regionum dominos, errore mox profligando, dignos habent. Quorum sententias plurium argumentorum fide redarguemus.

§. VI. Ecquae enim regiae dignitatis ornamenta negaueris prouinciae non adeo magnae domino? *Coronam?* at hanc merito claudit, qui summum potestatis tenet fastigium. Aut *sceptrum?* sed hoc potiori iure is geret, qui suo regit brachio subiectos; ac ille, qui ob multitudinem regionum fasces reipublicae manibus committit ministrorum. Aut *globum?* ast si angustissimorum finium regio suo etiam principi indefinitam concessit potestatem? Aut *gladium?* uerum et minimi principis lites ense nonnisi dirimuntur. Aut *purpuram?* sed hoc radio splendescunt, qui principis luminum imaginem referunt. Aut *oleum?* quis uero unctos domini esse negabit, qui *Dei gratia* reipublicae praesunt. Aut *thronum?* sed in solio non frustra sedet, qui diuina aeque ac humana iura largitur. Parum ergo aut nihil; si regiam dignitatem spectes, referre uidemus; utrum maximae aut minimae reipublicae summi iuris princeps dicatur praeesse.

§. VII. Et si dignitas regia a populi aut regionum magnitudine pendeat; cur explosa omni fere gentium iure sententia Hispanorum? qui ea causa praeferri Galliae regibus uolunt; quoniam Iberici regni ampliores esse fines ac Galliae satis constet. Certe cum prudentiores ne ordinis quidem inter reges praerogatiuam e regionũ aut paruitate aut magnitudine iudicarint, quo demum iure ipsam dignitatis diuersitatem inde sentiemus petendam?

§. VIII. Absonum esset, nobilitatem a diuitiis aestimare, quas uirtuti scimus non raro obfuisse: sed minime rationi consentaneum, regiam dignitatem numero includere subiectorum. Regem aestimamus e potestate unius: non spatiis locorum aut regionum magnitudine includenda. Paruum animal etiam animal est: et stellae radiis, non lumine differunt; sententia est Ioh. Bodini, scriptoris Galli.

§. IX. Neque aliter gentium iura se habent, quas scimus parui territorii dominiis regium titulum nunquam negasse. Septuaginta regum in bello Troiano historia meminit, aliquorum etiam nomina A signante *Appollodoro.* Et quem rei gestae hic fides dubium tenet; eidem *Vlysses* Rex Ithacae, quae insula unius horae spatio circumscripta; *Nestor* Pylii Rex, aut quatuor illi in uno Cantii comitatu *reges* a Caesare descripti; et omnium denique regnorum principia, quae e plurimis regnis coagmentata sub imperium tandem unius deuenisse constat, exempla sint eiusdem argumenti. Ipse Deus, fons huius B dignitatis, regio diademate insignit, quorum summa dominia constat, mille subditorum numerum uix superasse.

§. X. Neque haec priscae aetatis placita nostro aeuo in desuetudinem uenerunt: cum similia quoque in propiori tempore exempla supersint. *Algarbiae* prouincia cum regale nomen acciperet, uix quinque leucis patuit: neque tamen inuenio, Lusitaniae principibus regis Algarbiae ti- C tulum unquam negatum fuisse. *Nauarraeorum* etiam dominia uix ultra pomoeria urbis Ainsae se protenderant; cum principi suo coronam imponerent. Nullibi uero reperire potui, de hoc facto aliter, quam honorifice, ut par est, fuisse iudicatum. Emit quidam *Scrope Manopiam*, aliquot tantum leucarum insulam: ei tamen ius regni nihilominus asserit *Walsinghamus.* Nempe dominus huius insu- D lae, inquit, rex uocatur, cui etiam fas est, corona aurea coronari. Reges *Vectianos* apud Seldenum habes; sed cui demum non constant angustiae insulae Wicht? *Yuetotium* praedium tantum fuit, non ita procul a Rothomago situm; cuius nihilominus possessores, quod sui iuris essent, *reges Yuetotii* salutare, ad decimum quartum seculum usque non dubitarunt scriptores Galli. Plura exempla addere pos- E sem; nisi sufficerent haec ad probandum, regiae dignitati territorii angustias nullo tempore obfuisse.

§. XI. Fuisse tamen summi etiam iuris principes et esse adhucdum, qui regio titulo abstinuerunt, omnino largimur. Sed nihil exinde magis efficitur, quam quod in arbitratu cuiusuis summi imperantis sit positum, siue regni, siue ducatus, siue principatus, siue alio demum nomi- F ne quocumque imperium suum insignire. Olim Augustus ad inuidiam exactorum regum uitandam, regem se dici edicto prohibuit: quamuis et regibus is imperaret. Patrum aetate Carolus V. Burgundiae atq; Belgii prouincias in regni formam redigere uoluit: sed publicae utilitati propter morum legumque diuersas rationes id uidetur remisisse. Auriacos, Neocomenses, Bullioneos, minoris quondam Britanniae aliosque principes summum usurpas- G se imperium constat; sed partim inuidiae uitandae ergo, partim ne praetensorum iurium alios contra se admonerent concitarentque regio diademate abstinuerunt. Nonnunquam barbaries animis regentium

§. XII–XVI.

tium obduxit, ut regia insignia negligerent, A exemplo magnorum ducum Lithuaniae. Quorum uero omnium rationes regiae dignitatis omissae, nulla argumenti consecutione, ad exempla aliorum trahuntur.

§. XII. Neque iuris canonici hic praecepta aliquid efficiunt. Quamuis enim e famosissimo canone *scitote*, pontificalium decretorum doctores id probare annitantur; quoduis regnum quatuor ducatibus, undecim episcopatibus, una itidem me- B tropolitana sede esse debere instructum: erroris tamen multifariam argui hi possunt. Verba enim laudati canonis non dispositiue, sed enunciatiue intelligenda esse, quilibet iudicat e contextu. Deinde regium diadema Lithuanis Pontifex misit An. 1260. quos nouerat tot episcopatibus et ducatibus non constare. Bellemerae potius hic sententia standum, quaedam regna plures, quaedam pauciores, quaedam etiam nul- C los, ut Lithuaniae olim regnum, habere episcopatus. Et quis Pontifici potestatem assereret? solennia gentium iura his inuolucris irretire.

§. XIII. Non maioris momenti illud est, quo aiunt, minorum regionum principes sumtibus regiis non sufficere. Idem enim hoc esset, ac uirtutem e uestimento uiri, nobilitatem e diuitiis aestimare. Absona cuiusdam scriptoris similitudo, qua putat, D quemadmodum nemo Theologiae hodie doctor creetur, nisi qui munus habeat, hac infula non indignum; sic ad regium titulum non euehendum, cuius reditus pompae regiae non respondeant. Par enim est utriusque partis inconsiderantia; siue eruditi nomen ad fastuosi muneris mensuram referas; siue summi principis dignitatem populi multitudine metiaris.

§. XIV. Vicinum huic dubio illud est, E quod rex non dicendus, nisi qui uires habeat, se ac suos defendendi. Equidem si de animo loquaris, inter officia regentis primarium hoc esse arbitror, se ac suos tueri. Virium autem mensura regale uerbum aestimare, idem esset, atque statuere uelle, quem hactenus ob potentiam regem dixisti, hunc uel attritis postea uiribus, aut nimium ualente hoste aduerso, e regum numero propterea iterum expungere. F

§. XV. Ex his ergo satis manifestum, regiam mereri dignitatem, qui summo in orbe gaudet principatu, parum attento, quam late fines eius extendantur. Quadam tamen solenni declaratione est opus, ut sciant gentes, quo honoris genere talis princeps uelit insigniri. Id quod gentium moribus cum quadam ratione introductum esse, arbitramur.

§. XVI. Hanc uero regii tituli solen- G nem significationem nunc ab Imperatore Romanorum; iterum a summo Pontifice; nonnunquam ab ipsa republica factam esse, atque gentibus aliis probatam, in annalibus reperimus.

§. XVII–XX.

§. XVII. Sacratissimum Imperatorem nostrum in *iure reges adpellandi* plura tuentur: possessio; ratio; multis scriptoribus firmata auctoritas; testata denique iudicia aduersariorum.

§. XVIII. Possessionem firmant temporum diuturnitas, actuumque frequentia. Quod si enim annorum spatia ad calculum reuocamus, ab Augusto, quem auspicia regnandi exteris principibus dedisse reperimus, ad Fridericum III. qui eodem iure omnium forte nouissime usus est, patebit quatuordecim secula praeteriisse. Vt adeo longissima gentium patientia, neque enim uel in aliquo casu obuiam itum, iuri Caesareo firmissimum robur addere uideatur. Omnes uero reges signare, qui diadema a manibus Imperatorum acceperunt, prolixioris est instituti. Iudaeae, Armeniae, Galatiae, Numidiae, Graeciae aliarumque regionum principes coronam festiuo ritu a Caesaribus ipsis aut impositam aut solenni legatione missam gessisse, fide Iosephi, Liuii, Tullii, Dionis, Sallustii, atque Suetonii scimus. Et legimus inter aeternae urbis praerogatiuas relatum, quod in ea tantum regia diademata cuderentur. Horum exempla Germanici sanguinis Imperatores sibi non minus imitanda duxerunt; quos certum est Daniam, Poloniam, Bohemjam, Hungariam, Arelatum, Burgundiam, Austriamque corona regia condecorasse. Sed plenius alibi de his.

§. XIX. Non uero nullae gentibus rationes fuerunt, Imperatori regum adpellandorum actus consentire. In quarum tamen numero spurias illas non habemus: quod Imperator sit dominus mundi; quod omnes reges ad Imperatorem se habeant, ut praefecti praetorio; quod omnes reges subsint imperio Romano et quae alia sunt eius generis nugamenta, eruditioribus dudum explosa. Sed quod prudentioribus etiam probaretur, ut regii diadematis significatio ab illo fieret, qui aliquo fastigii gradu ceteros orbis principes quodammodo antecelleret. Et hoc, non alio sensu, fontem dignitatis Imperatorem agnitum, reperimus. Quod alibi prolixius tuebimur.

§. XX. Testimonia scriptorum laudare, Imperatori nostro regiae adpellationis iura contribuentium: nimis longum hic foret. Illud sufficit, quod praesto nobis loca sint, ubi illi, qui competitores crediti, hunc honorem ita asserunt Imperatori, ut sibi praeiudicium non leue afferre uideantur. Scribit Philippo bono Pius secundus Papa: se ab Imperatore Friderico III. saepius per literas intercessisse, ut Burgundiae ducem ad regis dignitatem eueheret. Quod si enim hunc honorem conferendi, sui iuris esse credidisset Papa, facilius forte diploma regium scripsisset, quam intercessionem factam

§. XXI. XXII. XXIII.

saepius repetere. Et locum in Bohemiae monumentis reperi; ubi pontifex ita adprobat factam a Caesare regis adpellationem, ut nihil nisi consecrationis ceremoniam sibi seruare uideatur. In qua etiam sententia Gallos stare, unico argumento probabo. Ipsi enim cum Carolum Caluum, regem suum, re Imperatorem fuisse, tueri uolunt; hoc firmamenti loco asserunt; quod Carolus ius reges creandi in Bosone, prouinciae duce, exercuerit, praerogatiuam Imperatori tantum conuenientem. In errore ergo Cabotium et Limneum uersari arbitror; qui aliis etiam regibus haec iura communia esse, contra historiae fidem dignitatemque imperii arbitrantur.

§. XXI. Ceterum an ab Imperatore adpellati reges hoc ipso eius beneficiarii sint, quaeritur? Contrarium cum Sculteto tuebimur inter differendum. Quamuis id in quibusdam reperimus, quod negandum non est. Omnes enim a Caesaribus coronatos aut foederis aut reuerentiae aut uasallagii nexu imperio Romano legimus accessisse.

§. XXII. Pontifici Romano quo tegumenti genere, canonum doctores idem ius reges declarandi tribuant, ut uideamus, ordo postulat. Recitabimus argutias a nobis poenitendo forte labore, in commentaria nostra magno studio congestas. Ita autem se habent: (1) Pontifex sol est, et Imperator luna: ergo reges omnes lumen suum non ab hoc; sed illo mutuentur. (2) Pontifex omnia potest praeter peccatum; ergo et regem facere poterit, quia rex peccatum non est. (3) Christus est dominus naturalis huius uniuersi, per quem idem et Papa est; ergo omnes in orbe principes sunt eius beneficiarii et uasalli, etiam Imperator et rex Franciae. (4) Petra Petrum, Petrus Papam, Papa Imperatorem coronauit; ergo ius reges coronandi primario Papae, secundario Imperatori competit. (5) Papa est dominus orbis, Imperator et reges sunt eius instrumenta: capitis autem est de honore membris prospicere. (6) Papa in uertice ungitur; reliqui reges in brachio: oleum ergo a capite in brachia fluat. (7) Vnctio est sacramentum: nemo ergo in regem ungere potest; nisi summus sacerdos. (8) Reges omnes sunt pastores et clerici; quos tales facere solius est Papae. (9) Christus ad discipulos dixit, pasce; Pontifex dicit, rege; bene enim regere, est pascere. (10) Papa deponit reges; ergo et facit. (11) Reges ecclesiae iurant; ergo Papae est, eos ad regnum admittere. (12) Haeretici excidunt iure regni, fideles fide regunt; de utroque autem dispensare est Pontificis. O tempora! o mores! Deo, fonti luminum, grates sint, quod bonae literae cimmerias hasce tenebras discusserint; ut mea nunc refutatione opus non esse uideatur.

§. XXIII. Verum enim uero praeter ra-

§. XXIV. XXV.

A tiones, quas nullius esse momenti inter differendum propugnabimus, possessionem etiam in consecutionem eiusdem argumenti trahunt, ut reges declarandi ius Pontifici adstruant eius curiae patroni. Non nego, uaria Pontificum diplomata apud Baronium, Bzouium, Raynaldum, atque in euulgato non ita pridem Bullario Romano extare regiarum significationum. Illud tamen ubiuis fere deprehendi, quod hae bul-
B lae partim regibus iam factis agnitisque, non expetitae accesserint, quas respuere non permittere uidebatur imperantium religio; partim reges ob haeresin remotos non tam nouiter instaurauerint, quam in integrum ac pristina iura restituerint: partim superstitione quorundam tantum regum postliminio fuerint expetitae. Primi generis exempla Aragoniae et Lusitaniae regna dabunt; alterius Hungariae Polo-
C niaeque reges; tertii demum loco Maria esse poterit, regio diademate, quod sua autoritate parens assumserat, postliminio a Papa expetito. Quae omnia id euincunt, fraude insidiisque aliquas gentes Pontificem egisse; quae meliora edoctos tenere hoc errore nequeunt.

§. XXIV Restat, ut de ultimo nunc genere dicamus regiae dignitatis significatae: ubi uel populus, uel ipsi imperantes, nul-
D lius intercessu, hoc declarationis officio sunt defuncti. Lusitani cum cum Alfonso duce suo, cruentam cladem Maurorum quinque regulis intulissent: indignum rati, principem suum intra ducis dignitatem subsistere, flexa ex arborum uicinarum ramis corona, ritu solenni, in campis regem declararunt. Eadem Garsiae, Sobrarbiae duci, supra dixi a suis contigisse Sibi uero ipsi coronam Moschorum Dux Basilius im-
E posuit: auctore nemine. Qui idem, oblatam a Caesare, et, quod alii habent, Papa R. coronam remisisse fertur: ea ratione annexa: sui se iuris esse, neque alterius patrocinio opus habere. De Tartarorum etiam principe paria narrant auctores, de quo in amplioris operis commentario. Sed nouissimum Henrici VIII. Angliae Regis exemplum est. Qui domini titulum in *regis Hiberniae* nomen uoluit commutatum.
F Aduersariis suis rei insolentiam inuidis quantisper oculis adspicientibus, regessit: cui uolupe est me Hiberniae non regem, sed dominum dicere; is siue rex siue Imperator sit, domini titulum a me iterum audiat. Quo ipso factum est, ut nemo ipsi regium honorem in Hibernia disputaret. Causas hanc circa rem supra defendimus, plura si opus sit, in conflictu dicturi.

§. XXV. An uero praeter tres uias alia
G adhuc in gentium iure pateat, regium diadema assumendi, admodum dubito. Equidem Machomedum Moesiae partem in regnum euexisse reperi. Sed hoc non alia mente credibile est eum fecisse, quam ut Imperator. Moschorum etiam rex Holsatiae

§. XXVI. satiae principi regium fertur diadema misisse: sed eum quoque Caesaream dignitatem ob aliquot caussas affectare notum est.

§. XXVI. Ceterum an unctio nouo regi suadenda? quaeritur. Bucerus Theologus eam improbat, quod superstitiosum Romanae ecclesiae figmentum plures alios produxerit abusus. Et certus sum, dona strumas ac morbos alius sanandi generis inde propullulasse. Inde est, quod Britanniarum nostrae aetatis monarcha, in solenni coronatione sua, consuetum alias Angliae regibus morbos curandi actum omiserit, nullis precibus, quod sermone Chamberlanii habeo, eo adducendus. Scribunt et aliqui pontificii doctores, per unctionem etiam regibus donum spiritus septiformis miracula edendi conferri. Quoniam tamen ungendi ritus in regiis inaugurationibus a Gothis adhibitus est; antequam seculo, ut crediderim, octauo Papa ceremoniam in rebus publicis Christianis introduceret: innocenter retineri eam posse existimauerim. Liberum uero imperanti est, siue hoc siue alio olei genere uti malit. Fabulam enim ampullae Rhemensis toties explosam hic non repetimus. Neque unctionis actum per unctum sacerdotem aut episcopum perfici necessarium ducimus. Nam cancelli sunt pontificiorum; quos purior coetus dudum destruxit. Decorum tamen est, quantum per rationes noui foederis licet, ritus antiquos innocenter imitari.

OPVSCVLVM III.

NENIAE PONTIFICIS DE IVRE REGES ADPELLANDI.

Vestra hic res agitur: celsi iam surgite reges,
Regia quo perstent *nomina* uestra magis.
Desine, sancte pater, regum lacerare *coronas*,
Sunt maiora tuo regia sceptra *pedo*.

PRAEFATIO.

Erum, a FRIDERICO, NOVI REGNI CONDITORE, *domi ac foris, pace belloque gestarum, ea est magnitudo, ut patris maiorumque gloriam, pluribus annalium monumentis proditam, longo interuallo superent atque melioris orbis uniuersi habeant mereantque adplausum: uenturae tamen posteritati non luculentius de sapientia, pietate ceterisque tanti* PRINCIPIS *uirtutibus argumentum erit, quam* ILLO *auspice* NOMEN REGALE, *exemplo prorsus singulari et quinque saeculorum memoria inaudito, bona omnium gentium pace,* BRANDENBVRGICAE DOMVI *illatum fuisse. Equidem aliquot non parui nominis principes in historiis ultimorum saeculorum reperimus, qui, eodem prorsus conatu, neque dispari robore adparatuque, ad* FASTIGIVM REGALE *contenderunt; cum uero spe sua, tristissimo familiis suis euentu, exciderint omnes, non sine dedecore quodam; ab his certe futura demum aetas documentum capiet,* NOSTRVM *sola uirtute, quam tantum praecipui loco prae illis habere potuerat, honores* REGIS *promeruisse. Etenim, quos dixi, si quid in hoc ambitu arma potuissent uiresque, nunquam forte animo illi cecidissent: neque in perditis cum opprobrio habuissent semel adfectatum diadema, si hoc a gentibus licuisset nundinari. Verum maioris semper uisum est, ab orbis regibus adscisci collega et sacro ordini adscribi purpuratorum. Gentium, et, ut uerum fatear, communi quodam orbis amore opus fuerat; sine odio et inuidia summis aequari, similibus praeferri sicque ad ultimum culmen, quod mortales habent, unico fere mortalium fauore, extolli. Vti enim per uim ad gradum hunc promoueri uelle, tam male congruit, ac generi humano bellum indicere; nummis autem placare dissentientes, idem esset, ac mari aquam suffundere, aut orbis agere licitatorem: ita praeter uirtutem reliquum nihil est, quod hanc orbis gratiam conciliare* queat.

queat. Atque hoc demum pretio PORVSSIAE REGNI *coronam constitisse, illi nobis facilius largientur, quibus laudatissimi* PRINCIPIS FRIDERICI *in sacris pietas; in aduersis constantia et firmitudo; in arduis industria; prudentia in discriminibus; iustitia deinde ac munificentia quotidie ante oculos obuersantur. Quamuis enim uirtutum harum una sufficiat alias ad boni principis elogium: ad* NOVI *tamen* REGNI *auspicia singulis iunctim opus esse uidebatur; ne, quod per quinque secula non pluribus, sed cunctis omnino negatum, id nostro aeuo gentes uniuersae uni tam prompta manu, absque graui rerum momento, consensisse existimarentur. Vix enim* PORVSSIAE *quondam* DVCIS *cognita esse potuerat uoluntas,* DE DVCATV IN REGNVM VERTENDO: *quin cuncti orbis reges atque respublicae omnes huic confestim instituto uotis, adplausu officiisque accesserint,* NOVVMQVE REGEM *socium ordinis sui collegamque per litteras ac nuntios salutauerint, plures etiam sumtuosissimis atque splendidissimis legationibus, aulam eius fuerint condignati. In hoc numero* AVGVSTISSIMVS IMPERATOR *et, ut alios eo ordine nominem, prout in calamum ueniunt,* ANGLIAE, POLONIAE, LVSITANIAE, SVECIAE, DANIAE, HISPANIAEQVE REGES, *quemque principio dicere potueram, magnus* MOSCOVIAE MONARCHA *palmam gesserunt; taceo enim praepotentes Europae* RESPVBLICAS, GERMANIAE ITALIAEQVE *potiores* PRINCIPES, *supremos* SACRORVM ANTISTITES *ceterosque patriae proceres; quae gratulationis officia* PVBLICAM *si non* ORBIS, *uniuersae profecto Europae* LAETITIAM *prae se ferre aut secum trahere uidebantur. Et quotusquisque primordia cum repentino successu prosperrimoque exitu contulerit, ei non difficile erit ad agnoscendum, cuncta singulari quodam numine prouidentis* DEI *feliciter euenisse. Ast quid ad haec curia Romana? Dum uirus hic suum apud rerum imperitos euomit,* DEI *hominumque fidem incusat, uellicat laceratque, summatim, infelici cymba nauigat aduersus torrentem. Sperni silentio poterant hae neniae inter orbis uniuersi plausus et adclamationes pro* AVGVSTO NOVI REGNI CONDITORE *factas. Neque etiam aliter uisum fuerat* DVOBVS *regiis* ADMINISTRIS, *quorum et consiliis et calamo uti res maximi momenti nunc fiunt: sic illis quoque* SAPIENTISSIMVS PRINCEPS *unice uoluerat uti in* PORVSSIAE DIADEMATE *adsciscendo, re discriminis plenissima. Quamuis enim uiri eruditi quamplurimi essent, qui operam suam aulae offerrent in refellendo* DIPLOMATE CLEMENTINO; *consultius tamen uisum est, spurcissimas quisquilias, toties in ipso Papatu explosas, pro nihilo reputare et tacendo floccifacere. Verum enimuero, ne homines ignari, religionis nimietate, qua in Christi uicarium feruntur, anilibus terriculamentis, ceu fulgure ex pelui contremiscant; priuato tantum nomine, solo ueritatis amore, stupori illorum hoc* LIBELLO *subueniri posse, existimauimus. Loquitur uero nunc Latine, qui olim in uernacula scriptus fuerat, plus quam quatuor millibus exemplis eius a bibliopola ueditis, etiam postea, ubi nouitatis gratiam pridem amisisse uidebatur. Loca in Latina quidem uersione pleniora hic sunt, quam Germanico sermone principio scriptus fuerat: sed cum autori otium non esset, interpretem, magis quandoque Latinitati, quam rerum momentis intentum, adiuare; praestat forte in uernacula libellum, propter luculentum dicendi genus, perlegisse. Ex nostratibus pauciores laudauimus scriptores, cum propositum nobis esset, causam Papae proprio ipsius gladio confodere. Atque, nisi prorsus fallimur, reperies in hac scena si non omnes, praestantiores tamen* THEOLOGOS *ac* IVRISCONSVLTOS, *quos ex omnium temporum et saeculorum aetate singulari studio conquisiuimus, ut incorrupti ueritatis testes essent, qui impudentissimam in hoc conatu frontem* PONTIFICI ROMANO *aperirent, licet hunc cetera caput et anchoram religionis suae uenerentur. Additus est sub finem aliud opusculum, eidem* CLEMENTINO DIPLOMATI *oppositum, quod perillustrem S.R.I.* BARONEM, *in nouissimisque comitiis magni nominis et autoritatis legatum autorem habet. Equidem doleo, me in schedas incidisse, non solum mendose scriptas, sed etiam mancas, obuiis aliquot lacunis. Verum utinam nostro infortunio et incuria librarii causa essemus scriptori excellentissimo, ut lucubratiunculas alias plures, quae per manus eunt eruditorum, suis curis ederet atque a mendis liberaret. Pleraeque enim in iuris gentium aut publici argumentis uersantur, ad quae cum scriptor et litterarum praesidia ac longos rerum et negotiorum usus adferat, illae utroque nomine publica luce dignae esse, uidentur.*

DE

CAP. I. §. I. II.

DE IVRE
PONTIFICIS
CIRCA
REGIOS HONORES
LIBER, DIPLOMATI
OPPOSITVS,
QVO CLEMENS XI.
AN. cIↃIↃccI.
REGALEM POR. REG. DIGNITATEM, INCONSIDERATISSIMA
TEMERITATE, OPPVGNAVIT.

CAP. I.

Pontifices nihil lucratos esse, multamque iacturam fecisse, quoties titulos dignitatemque principum disputauerint.

§. I.

Doctrina de IVRE PONTIFICIS in principes absolutae potestatis eorumque TITVLOS I. POLITICE sub examinis incudem uocatur.

SI cui uel facies A nostrorum temporum, uel caussae, de qua litigatur, ratio penitius aliquantum perspecta est; mirabitur sane, et tantum non obstupescet, Pontificem CLEMENTEM XI. simulac ad fastigium Romanae sedis euectus esset, (*) libellum, B Christiano orbe indignissimum, contra regalem Porussiae regis dignitatem, diuersis in aulis Principum exponere, et hoc ipso rei pessimae notae, atque ab ipsis pontificiis hominibus sagacissimis confutatae(**), sese immiscere non erubuisse. Quo simul effectum est, ut Principes orbis Christiani, quam bene de hoc Pontifice in posterum sperandum sit, quidue mutuendum, non coniecturis, sed firmissimis rationibus C adprehendant. Perlustremus enim uniuersam historiam ecclesiasticam; euoluamus maxima clarissimorum uirorum uolumina, quotquot inter ipsos pontificios in hoc genere claruerunt, BARONII; RAYNALDI; SPONDANI; BZOVII; NATALIS ALEXANDRI; aliorumque; certe non erit opinio quaedam in iis obuia, nedum crassissimis erroribus excepta, quae plus unquam obstiterit animis, pluriumque tam in ecclesiasticis, quam politicis negotiis, discordiarum caussam attulerit, immo plus ipsis Pontificibus nocuerit, et uiros quosque doctissimos ad tuendam contrariam sententiam animauerit, quam haec ipsa Pontificis ratio, quae summorum Principum *dignitati*, et quidem obstantibus diuinis iuxta ac humanis legibus, praescribere nihil ueretur.

Haec doctrina a) auctoritatem pontificis plurimum imminuit.

§. II. Et profecto qui uel leuiter rerum ecclesiasticarum cognitione tinctus est, facile reperiet, Christianorum Principum animos plane nunc alios esse, atque erant erga Pontifices in ueteri ecclesia. Siquidem ex eo tempore fuerunt abalienati, quum animaduerterent, id agere Pontificem, ut sedem sibi inter Principes figeret, hisce praeciperet, horum potestatem circumcideret, et, quod ad audaciam pertinet, *dignitates* ipsis pro libidine et daret et aufferret. Nec idcirco mirandum magnopere est, qui fiat, ut uniuersi Christiani Ordines Romano Pontifici his temporibus aduersum teneant, ut ab illo sibi concordi studio caueant, ut in illud omni cura atque cogitatione incumbant, ne uel minimis in rebus (a) Pontificio iuri suffragari

(*) Electus d. x. Calendas Decembres MDCC. libellus autem commemoratus d. 17. Cal. Maii MDCCI. sub annulo piscatoris prodiit. (**) Tantum BARONIO fere et BELLARMINO ac pontificii iuris doctoribus quibusdam exceptis, pontificum adsentatoribus perpetuis, ceteri clarissimi uiri in medio papatu et Italia constituti, nihil minus sibi persuaserunt, quam PRINCIPVM potestatem DIGNITATEMQVE ab Romanis pontificibus impetrandam esse; quin potius omnes in distinctione secularis et ecclesiasticae dignitatis conspirarunt atque perstiterunt. Fr. de VICTORIA; LOBKOWIZIVS; Marcus Anton. de DOMINIS; Ventura VINCENTINVS; Nicolaus CRASSVS; Paulus VENETVS; Ioann. MARSILIVS; MAIMBVRGIVS; Martini ab AZPILCVETA; aliique, qui tamen nullius ex ea re haereseos incusati sunt. (a) Testes huius rei esse possunt nouissimae controuersiae in Germania de iure pontificis in episcopos et episcopatus; de iure nuntii Apostolici in Germania;

CAP. I. §. II.

gari uideantur. Quod ut explicatius aliquando detur, exemplis nonnullis parabo, quo tandem persentiscant Pontifices, quantum in semetipsos redundauerit incommodi, quotiescunque sibi dignitatem Principum ac potestatem limitandam sumserunt. Olim non aliud solemnius erat, quam ut Christiani reges antiquissimorum regnorum, quum essent religione inducti, Romam se conferrent, ibidemque ab Romano Pontifice coronam sibi imponi curarent, quippe his erant opinionibus abrepti, (b) plus ualoris habere manum *supremi* ecclesiarum *episcopi*, plus etiam diuinae benignitatis impertire, quam si ritum hunc *episcopus* quidam alius peregisset. Postea uero quam adsentatores Pontificis ex istis caerimoniis, quamuis propalam errantes, nec tamen mitius contendentes, id conclusionis cogerent, *reges a Pontificibus unctos, coronam illam, quam semel impetrassent, in sinu huius ecclesiarum supremi directoris reposuisse, indeque repetendam a successoribus eamdem esse* (c): pronum omnino est iudicare, cur reges *Britanniae, Galliae* et *Hispaniae* pristinum morem deseruerint, nec ullus eorum aliquot saeculis Romam profectus sit; cur et ipsi *Romani Imperatores*, quibus tamen erant separatae rationes (d), duobus abhinc saeculis Romae olim factam coronationem, Pontificibus id aegre ferentibus (e), posthabuerint. Ita etiam contingebat olim saepius, ut reges quotannis pecuniae summam, ad leuandam miseram ecclesiae sortem, et religionis causa, Pontifici decernerent, Romamque mitterent: quam uero, quum Pontifices non secus ac ordinarium tributum reputarent, Principum sic rebus commodisque non parum derogantes; haud facile quisquam *Regis* BRITANNIAE (f) consilium improbabit, qui uidelicet sub paena laesae maiestatis (g) interdixit, ne PENSA PETRINA Romam posthac pertingerent; neque culpandum hoc existimo, in *Polonia* consideratum esse, qua ratione *lampades* Romae (h) in aede Petrina exspirent. Notum inter omnes est, Romani Pontificis *anathema*, Panicum illum terrorem, tantum olim potuisse, ut uniuersus paene terrarum orbis ad illud, non secus ac diuinum iudicium, contremisceret (i); sed exemplis postmodum deprehensum fuit, scopum anathematis hunc fuisse praecipuum, ut *Principes sub iugum Papale mitterentur*: estque satis compertum, nonnullos reges ob *leuissimas* causas anathematis sententia territos esse, (k) quod scilicet in bello Turcico Pontifici pecuniam spoponderant, uel clericum aliquem, ambitione nimia turgentem, in suis ditionibus ad mansuetiores mores traduxerant. Quamobrem Christiani Principes, hunc dolum animaduertentes, et quidem Imperatores *Henrici, Friderici, Ludouicus* Bauarus, *Philippus* Pulcher, *hodiernus rex* Galliae, et resp. *Venetorum* superiore saeculo, hoc anathema, tamquam inanem strepitum reprobarunt. Exempla extant, quibus probari poterit, coronam Principis, regiam dignitatem iam primum capessentis, a Pontifice *dedicatam*

---

mania; de iure pontificis in ordines electorum. In Galliis summa thesium an. 1682. promulgatarum idem docet. (b) Ita prorsus, ut iidem creberrime, quamuis iam uncti fuissent, Romam se conferrent, ac de nouo manu pontificis ungerentur. Rem ipsa historia saec. VI. usque ad XI. commonstrat. Notandum uero praecipue est, RICHARDVM SMITHEVM *histor. Angl. sect. IV. p.* 162. eorum regum, qui saeculis duobus in Anglia uixere, (ab anno 600. ad a. 800.) SEDECIM numerare, quorum ea in pontificem pietas fuerit, ut etiam in numerum sanctorum, ea maxime causa, adlecti sint. (c) Ita omnino argumentantur duo scriptores PRAETENSIONVM pontif. Eugubinus STEVCHVS, et Antonius MARCELLVS: hinc facile coniecturis adsequimur, cur etiam potentissima regna, Hispaniae, Galliae, Britanniae, Scotiae, Irlandiae, Succiae, Poloniae, Hungariae, etc. ab illis tamquam FEVDA pontificis habeantur. (d) Quoniam omnibus iuris publici doctoribus usque ad Carolum V. persuasum fuit, ROMANVM IMPERATOREM non prius, quam a pontifice Romano coronatus sit; IMPERATORIO titulo dignum esse; quamquam haec opinio nullum unquam neque fundamentum, neque adsensum in Romano imperio habuerit. (e) Quantopere Romani pontifices post Caroli V. tempora, quibus intermitti coepit unctio Romana, impletionem capitulationis, ubi pontifici spes ad eam sit, urgeant, haud facile quisquam ignorabit. (f) De ROMETSCHOT, seu penso Petrino, cuius intuitu rex Inas anno 727. a Britannis pecuniae summam exegit [Matth. WESTMONASTERIENSIS p. 206.] in *illustratione Pufendorffiana cap.* 4. *p.* 531. egimus. Praeter hoc autem non fuit regnum, quod non ad sustentandum aliquod collegium quotannis Romae nummos exsoluerit. (g) Legatur h. l. ipse IACOBVS rex, et qui praeterea pro iuramento fidelitatis scripserunt, atque BELLARMINO contradicenti probatum dederunt, eleemosynas illi denegandas esse, qui eas pro tributo ordinario accipiat. (h) *Sal.* NEVGEBAVER *lib. III. histor. Polon. p.* 38. (i) Nec illud in spiritualibus dumtaxat, quemadmodum Otto IV. [MEIBOM. in Apologia Ott. p. 607.] et Richardus rex Britanniae, [HEMMINGFORT in *histor. Anglic. l.* 11. *c.* 93.] ministris suis collum premendum, corpusque flagris caedendum praebuerunt, quo mortale peccatum anathematis expiaretur: sed in politicis quoque negotiis, ubi exempla satis abunde testantur, fragmenta epularum, de quibus comederat rex anathemate perculsus, canibus obiecta fuisse, ne quis Christianus eorum manducatione se pollueret. (k) Anno 1322. Pontifex Ioannes omnes anathemate terrebat, qui dicerent, paupertatem ecclesiae ornamentum esse, cum apostoli propter Christum cuncta dereliquissent. AVENTIN. *lib. VIII. p.* 68. Idem euenit Edoardo regi Brit. quia pontifici non praestiterat, quod de itinere, Romam instituendo pollicitus erat. Math. WESTMONASTERIENSIS *ad An.* 1049. *p.* 608. Philippus Pulcher itidem anathema expertus est, bellum contra Turcos abnuens. MEYERVS in *Annal. Fland. lib. X. ad ann.* 1096.

(l) Eius-

CAP. I. cutam esse: (l) sed quoniam somniabat A Pontifex, aliisque persuadere gestiebat, reges una cum *corona regnum* a se accepisse (m); non sine rationibus ordines Hungarici Pontificem certiorem fecerunt, se coronam Stephani Romam, in contumeliam ipsius, remissuros esse (n), ni confiteretur Pontifex, nihil praeter dedicatum seu coronarium *aurum* esse, quod rex ipsorum a Pontifice accepisset. Olim coram Pontifice Principes se demittebant, B osculum pedibus ac manibus (o), nescio qua pietate uel superstitione, imprimentes: id uero quia Pontifex (p) ceu debitum uasalli interpretatus est; Carolus V. coronationem suam tamdiu distulit, tandemque, quum dies coronationis appeteret, milite stipatus, occultata bombarda accessit, qua Pontificis iniuriam, siquid iste postularet huiusmodi (q), coercere posset. Atque haec illa Pontificis adfe- C ctata auctoritas est, quae quantum eius famae detraxerit, pluribus exemplis uerissimis proditum, quorum si nonnulla iam commemorarem; dubito, an aetas nostra maiorem illis, quam fabulis (r) Aesopicis, fidem habitura esset.

§. III. Quod uero arrogantiam pontificis in hac causa plurimum debilitauit, testimonium illud est clarissimorum uirorum, inter ipsos Pontificios nomina sua profitentium: qui, quoties Pontifices honori principum infensi fuerunt; statim horum causam egerunt (s), illorum ambitionem, omni ratione maiorem, litteris suis in apricum proferentes. En igitur diuina iudicia! nam quamuis meliora studia tum temporis prostrata, ac propemodum exstincta iacerent, errores (t) Pontificum contra clarissimum Dei uerbum saeuirent, orbique terrarum miris modis a pessimis mortalium imponeretur: tamen nec tali tempore fieri poterat, ut Pontifex potestate Principes, quamuis omnibus uiribus niteretur, exueret. In gratiam eorum, quorum refert haec adcuratius nosse, unum alterumue, uti mihi occurret, considerandum expromam. Pontifices se supra Romanos Imperatores clatius semper gessisse, extra omne dubium positum est: quoniam aut melior spes (u) inter illos, quam inter alios Principes, emergendi adfulgebat; aut, quod probabilius est, quia putabant, si praecipuum membrum

§. II. III.
b) Optimus quisq: scriptorum regiam dignitatem contra pontificis impetum propugnat.

Pontificum conatus aduersus potestatem Imperatorum.

(l) Eiusmodi dedicatum aurum reges Portugalliae, Aragoniae, Cypri, ipsique Romani Imperatores, tamquam δῶρον θεόσδοτον acceperunt: de qua re *cap. III. et IV. Opusc. I. de iure reges adpellandi* copiosius egimus. Nec uero hi reges crediderunt, hoc ipso pontifici occasionem aliquam iuris et praetensionis circa regales dignitates praeberi. Sicuti Augusta Vindelicorum sibi ius in regna non arrogat, quamuis reges ab artificibus huius urbis coronas ac sceptra petierint. (m) Apud MARCELLVM et STEVCHVM, quorum libros antea nominauimus, hic error utramque paginam facit: quem castigauit Fr. HOTTOMANNVS in *fulm. Bruto tom. III. Monarch. Goldast. p.* 62. (n) Secundum testim. *Io.* THVROWZ *part. II. chron. Hung. c.* 84 *p.* 81. *Io.* BODINI *l.* 1. *de rep. c.* 9. (o) Nullum dubium est, quin uana superstitio plebem, ac paulatim omnia membra Romanae ecclesiae ad huiusmodi caerimonias induxerit, atque coram pontifice inclinauerit. Norunt enim discentes ex KEMPIO et HEKELIO de osculis, hoc antiquissimum uenerationis genus fuisse. Verum hodie pontificii mitius aliquanto, nec tamen melius interpretantur, dum dicunt, non pontificem HONORARI, sed crucem in ipsius calceo honorari quo significetur, doctrinam de cruce Christi per pedes Apostolorum dilatatam esse. *Mart. Ant.* MAZZARON *libro de osc. pedum pontificis cap.* 2. *et* 3. *Ioseph.* STEPHANVS de *adoratione pedum cap.* 17. *p.* 206. *Benedictus* BALDVINVS *cap. XXVII. de calceis antiq. pag.* 262. *Anton.* BYNAEVS *lib.* 1. *de calc. Ebreor. c.* 3. §. 14. *p.* 64. (p) Quam ueloces fuerint pontifices, ut ex his caerimoniis rem ipsam producerent, unicum exemplum luculenter demonstrabit. Quando pontifices alias Imperatorem unxerunt, hic coram altari nixus erat genibus, et iuxta eum pontifex sterit. Postquam uero Lotharius, sedente pontifice, in genua proiectus coronam adeptus erat; statim pontifices historiam hanc pictura expresserunt, posteris hac imagine persuasuri; Lotharium pontificis ope imperium suum, ceu FEVDVM illius accepisse. Vnde Fridericus I. coronari noluit, priusquam pontifex picturam illam remouisset, eiusdemque combustionem pollicitus esset. uide RADEVICVM, FRISINGENSEM, GVNTHERVM, et alios istorum temporum scriptores. (q) De his *cap. II. Illustr. Pufendorf.* mentio facta est: quae circumstantiae utique sunt eius modi, ut apud uulgares scriptores non inueniantur. (r) Videlicet Principes in litis causa pontificem adpellasse; bella prius non gessisse, quam pontifex addixisset; arma iussu pontificis deposuisse; coram eo tamquam iudice comparuisse; stapiam tenuisse; apparuisse epulanti; regna sua tamquam feuda tradidisse; tanquam clientes sacramentum dixisse; bello Turcico censuram pontificis, cui tributum dederint, subiisse, credentes, quod pontifex reges constituere atque submouere possit; ethnicorum uero terras iure aliis distribuere et quae ineptiarum sunt generis eiusdem, quas horum temporum ruditas, atque superstitio, ut et pontificis auctoritas magis magisque augere, certe conseruare potuisset, nisi penitus regum ceruici pedem imposuisset, eoque rem redegisset, ut hi contra illum, nisi maiestatem prorsus conculcatam uellent, insurgerent, et arte clarissimorum uirorum libertatem suam stabilirent: id quod postea continuatum ab aliis est, ut nunc, detracta larua, scelus adpareat. (s) Insignis quidam theologus priscae ecclesiae dicit: non concessisse Deum, ut haeresis esset, cuius occasione non simul lumen in ecclesia accensum fuerit: quibus uerbis innuit, doctrinae de SS. Trinitate tantam fortasse non fuisse claritatem, nisi Arrianismus, infelix lolium, prouenisset. (t) Purgatorium, indulgentiae, calicis in usu sacrae coenae ablatio, interdictum coniugium sacerdotum, et huius generis alia, in quibus, quamuis multa sint et absurdissima, tamen omnes in ecclesia Romana conspirarunt; nec contradicere quisquam, obstante anathemate, ausus est: contra error de IVRE PAPAE IN REGES et regna, ira non potuit omnibus propitiari, ut eruditi pontificii uiri non reclamarent. (u) Quia Carolus M. primum a pontifice Imperator pronuntiatus est: promti fuerunt scriptores pontificii ad concludendum pontificem etiam Imperatorem eum fecisse: idque Bartholus, Baldus, Immola, de Castro, Hostiensis, Panormitanus, de BaySo, Turrecremata, et paene omnes iuris canonici et feudalis scriptores docuere: donec Laurentius Valla de

CAP. I. § III.

brum Pontifici ſubmitteretur, fore etiam, ut reliqua confeſtim obtemperarent. Verum enim uero ſi percenſendae rationes eſſent, quas iniere Pontifices, Imperatores poteſtate priuaturi; appareret facillime, utram in partem damnum hinc redundaſſet. Quantum ad ſummam poteſtatem attinet, caput imperii Romani adhuc contra Pontificem ſtat, ſtabitque firmiſſimum; eiusque dignitas tot ſcriptis (x) eruditiſſimis adſeritur: contra Pontifex, dum haec noua molitus eſt, omnium ſe contemtioni ac ludibrio expoſuit, omnium fidem amiſit, ſuisque hominibus negotium faceſſiuit, utpote qui toti in hoc deſudant, ut dedecus Pontificis, capitis eccleſiae, ſatis per cordatos uiros detectum, ſchedulis ſuis rurſus adoperiant. Interitus ille, quem *Hildebrandus Henrico IV.* parabat, ingentis Romam (y) laetitiae cauſam attulit: uerum Paſchalis II. poſtea demum intellexit piorum monachorum ſuſpiria, quibus hi Pontificis conatum hinc illinc deteſtabantur (z). Et qui docuerunt apertius, Pontifici nullum prorſus in Principes ius competere, eorum tanta multitudo fuit, ut etiam Pontifices, ne latius pateret ueritas, iisdem *Henricianae* (aa) haereſeos notam inurerent; ratum nimirum habentes, hoc pacto rei modum inueniri poſſe. Summam poteſtatem Friderici I. quam Alexander mirum in modum extenuabat (bb), Arnoldiſtae, quos uocant, et cum iis Waldenſes ex diuinis Scripturis, amore ueritatis inuitati, acerrime propugnarunt. Quumque poſtmodum iidem luſus Friderico II. fierent: prodiit Matthaeus Pariſienſis (cc), Cunradus a Lichtenau, et Petrus de Vineis (dd), quorum induſtria ſcelus omne, quod anhelabant Pontifices, profligatum, Principumque propugnata poteſtas fuit. Maxime uero in hoc negotio laudatur opera uirorum celebrium, qua uidelicet prouiſum eſt, ne diſcrimen inter ordinem eccleſiaſticum et politicum ignoraretur. Quum tandem huc audaciae res abiret, ut Pontifices cuncta miſcerent, ac tempore Ludouici IV. palam audiretur, imperatoriam dignitatem penes Pontificem eſſe (ee), qui pro lubitu eadem perfungi, uel in alium transferre poſſet. Quare Wilhelmus OCCAMVS (ff), MARSILIVS PATAVINVS (gg), Henricus CHACHENIVS (hh) Poeta, DANTES (ii), atque plures impulſi ſunt, ut Pontifici ſuam iniuriam audacter exprobrarent. Peropportuna noſtris temporibus horum ſcripta fuere, ut ex iisdem nobiles ſcriptores Pontificii, Herwartus ab HOHENBVRG (kk) et Nicolaus BVRGVNDVS (ll) excerperent, quod *Bzouio* et *Bellarmino*, adulatorum, quos aluerunt noſtra tempora, duumuiris opponeretur. Et poſtquam Lupoldus de BABENBERG, nec non Petrus de ANDLO, ſcriptis ſuis inde a ſaeculo XIV. hanc rem illuſtrarunt, idque argumentum in iure publico probe elaborarunt; tria exacta ſunt ſaecula, ex quo Pontifices, ſatis tandem repreſſi conuictique, contra Imperatoris auctoritatem nihil quidquam ſuſcipere conati ſunt (mm). Superiore tamen ſaeculo rurſus animus illis acceſſit, uiſumque fuit, in alios quosdam Principes ac reges impetum facere, quia contra Germanos, quorum ius ac poteſtas in clariſſima luce uerſaretur, nihil amplius inſidiae Romanae proficiebant. At enim quis non mirabitur, id facinoris iterum iterumque ſuſtinuiſſe Pontificem, quem tamen haud praeteribat, quo animo Philippus Pulcher, Galliae regnum ſtabiliturus, Romani Pontificis mandatum adſpernatus ſit, quibus contumelius exceperit, quibus uocabulis ipſum Ponti-

Pontifices poteſtatis in reges Galliae cupidiſſimi.

---

de Bebenburg, de Andlo, et alii hunc errorem ex hiſtoria et ſana ratione refellerent; item Flacius. Illyricus tam perſpicue de hac re loqueretur, ut uix ſatis intelligi queat, quid GROTIVM et BELLARMINVM adduxerit, ut amore pontificis contra ueritatem ſtatuerent, quorum alteri VAN der MVELEN ueritatem ſcripto quodam oppoſuit. (x) Plures ſunt, quam centum libri, quos Goldaſtus pro libertate Caeſaris, atque abſoluta poteſtate, *tomis III. in fol.* edidit, quorum titulus MONARCHIA S. R. I. quo ſignificatur, Romanum imperium manere monarchiam Imperatoris, quoniam in iſto nihil poteſtatis cum pontifice commune habeat. Vide etiam *Simonem* SCHARDIVM *de Iurisdictione S. R. I.* CONRINGIVM de *imperio Romano-German.* et *de Imperatore Romano*, SCHILTERVM de *libertate eccleſiar. Germaniae etc.* (y) Vide ſcriptores eiusdem temporis, BERTHOLDVM Conſtantienſem, auctorem uitae belli Saxonici, quorum ſcripturis pro pontificibus agitur. (z) Secundum teſtimonium *Lamberti* SCHAFFNABVRGENSIS, *Ottonis* FRISINGENSIS, AVENTINI, etc. (aa) Vide STVMPFIVM *in uita Henr. IV. l. IV. c. 4. pag.* 117. (bb) An pontifex in conſpectu totius concionis hoc agere potuerit, quod in utramque partem diſputatur; ego quidem in praeſenti non iudicabo. Satis eſt, pontificem ſe erga Imperatorem iniquisſime geſſiſſe, cuius a ſe poteſtatem pendere garriebat. Videatur Radeuicus, Guntherus, Otto de S. Blaſio, et Auentinus, &c. (cc) *In Chronico Angl. lib.* 1. 59. Et hic auctor pontifices uehementer pupugit, cuius ſcripta in Caſauboni exercit. ad Baron. utramque paginam faciunt. (dd) *Epiſt. l. 1. c. 7.* (ee) Importunam bullam pontificis uide apud GOLDASTVM *in conſtit. imp. tom. 3. p.* 406. FLAZIVM *de translat. imp. Rom. pag.* 207. (ff) *In tom. Monarch.* GOLDAST. *p.* 206. quamuis ipſe Imperator ſatis hanc loquacitatem litteris caſtigauit, quae leguntur apud Flacium et Goldaſtum ll. cc. (gg) Impreſſum Baſileae M DC LXXXI. fol. (hh) *In Monarchia* GOLDASTI *tom.* 1. *p.* 200. (ii) *De officio pontificis et Caeſaris.* (kk) *In Ludouico IV. defenſo edit. Monach.* M DC XVIII. 4. (ll) Rariſſimus liber et ſingularis doctrinae, Ingolſtadii et Lugduni typis expreſſus: qui quoniam partus eſt profeſſoris in academia catholica, eo magis admiramur ſcribentis animum. (mm) Niſi quod contra pacem Monaſter. Innocentius auſus eſt, quam auctoritate ſua diſſoluere uidebatur: de quo CHIFLETIVS, *auctor arcanorum pacis Weſtphalicae*, CONRINGIVS inprimis de *pace perpetua Germaniae* egerunt. DORSCHEI etiam tractatus pro firmamento pacis Weſtphal. conſulendi.

§ III. CAP. I.

Pontificem insigniuerit, (nn) quippe qui se ministrum ecclesiae esse nesciret, in cuius personam nihil minus, quam *potestas* in *reges* congrueret. Quum deinde domus *Valesiorum* Principum extincta esset, et Burbonensis familia, quae ius successionis in regno habebat, tali se religioni addiceret, quae non magis Pontificem, quam alium episcopum suspiciebat: Pontifices ualde irati negarunt, quempiam *corona* dignum censendum esse, nisi *Pontificem* ecclesiae caput agnosceret. Sed hoc Franciscum *Hotomannum*, *Berchetium*, Ioannem *Seruinum* (oo) aliosque scriptores excitauit, ut magis arcana Pontificis excuterent, atque sic totum negotium ex diuino humanoque iure conficerent, ut ne minimum quidem dubium amplius superesset. Et iure laudibus ornandam puto *Sorbonam*, quae quamuis Romanae religioni deuota erat, tamen hisce Pontificis conatibus nunquam subscripsit. LAVNOY (pp), Petrus de MARCA (qq), MAIMBVRGVS (rr), et ex Gallis alii plane crediderunt, mortale peccatum admitti, si quis munus illud, quod *ecclesiae ministro* demandatum est, cum munere *politico Principis* misceret. Hinc facile sibi persuadere hodiernus rex poterat, fore, ut clericis uniuersis probaretur illa propositio, quae aduersus hanc Pontificis potestatem anno MDCLXXXII. proposita est (ss), quoniam quisque illorum ex scripturis illis, quae supra citauimus, antea satis institui potuit. Ad BRITANNIAE reges quod attinet, saepius illos Pontifex olim adortus est, eoque compulit, ut *Inas* ipsi hoc regnum *uectigale* faceret (tt). Ioannes uero Rex utrumque tandem regnum, *Britanniae* et *Irlandiae*, tamquam *proprium feudum* (uu), Pontifici concessit, quod ab eodem tamquam *uasallus*, *feudi* loco, recepit, qua de re duorum Britanniae scriptorum *Hemingfordi* et *Matthaei Parisiensis* epistolae de *inuestitura* Pontificis cuiuis patent: nec facile tam erit aliquis rerum ignarus, qui cum *Vergilio* (xx) faciat, et in gratiam Pontificis huic ueritati obganniat. Sed nihil prorsus lucratus est Pontifex: siquidem ex eo tempore Britannia rationes omnes circumspexit, quibus a tali *domino feudi* liberaretur. Quapropter multi quoque Britanni, ut equidem existimo, tantopere *Wickleuitis* studebant; et *Henricus VIII.* si unquam suis commodis intentus, post alias ex ea sane ratione a Pontifice paullatim desciuit, quod in libertatem se adserere, suumque regnum *a feudo Romanae ecclesiae* diuellere cupiebat. Quam enim caussam defectionis eius SANDERVS (yy), RISTHONVS (zz), le GRAND (a), aliique Pontificii adlegant, eadem a FVLLERO; HERBERTO; HOLINGSHEDO; FOXIO; et nuper admodum ex Archiuis Anglicanis a *Gilberto* BVRNETO b), satis apposite repudiata est; patetque exinde, nihil tam esse Pontifici contrarium, quam quod in hisce regnis ei non amplius imperandi copia concedatur. Tolerauit quidem *Iacobus* Pontificios; sed quum ita toleraret, ut iure iurando confirmarent, ***nullum se imperantem agnoscere uelle, praeterquam Regem; Pontificis praeceptionibus nihil parentem***, id quod liber ille ab *Iacobo* consignatus testatur (c): non tantum Pontificis anathema confestim subsequutum est, sed etiam ex sacris litteris alii, *Bellarminus* scilicet (d) ac *Becanus* (e) probatum iuerunt, neminem esse *sceptro* dignum, nisi qui *Pontificem* tamquam *superiorem* suspiceret. At prostant egregia monimenta ipsius Regis (f), uirorumque inclutorum, *Guilielmi* (g), et huius filii Ioannis BARCLAII (h), WIDRINGTONI (i), CASAVBONI

Pontifex potestati regum Brit. infensus.

§. III.

(nn) Res nota est: responsio uero ipsius regis *tomo III. constit.* GOLDASTI his uerbis habetur: sciat tua fatuitas, tibi non competere imperium in temporalibus. (oo) Haec scripta principio separatim prodiere; postea uero a GOLDASTO *tom. III. Monarch. S. R. I.* collecta sunt. (pp) *In epistolis suis, historie acad. Parisiens. etc.* (qq) Episcopus quidem Parisiensis, in opere absolutissimo de *concordia sacerdotii et imperii edit. Paris. MDCLXIX. fol.* (rr) *Ludouicus* MAIMBVRG duobus libr. *Traité historique de l' establissement de l' eglis. de Rome* 1686. *et histoire de pontificat S. Gregorie le Grand* 1686. Contra quem *Caelestinus* SFONDRATI, libro quodam, *Gallia uindicata*, perperam se opposuit. (ss) Res est recentis adhuc memoriae, et legi potest apud MAIMBVRGVM *d. lib. uel in theatr. Europ. T. XIII. it. Aizemae tom. XII. etc.* (tt) Superius huius rei scriptores citauimus. (uu) Secundum testem MATTH. PARIS. *ad ann.* 1212. *p.* 195. *Thomam* WIKES *ad ann.* 1213. *p.* 35. HEMMINGFORD. *lib.* 2. *c.* 89. (xx) *Lib. XV. histor. Anglic. lib.* 1. *p.* 12. (yy) *In histor. schismat. Anglic. lib.* 1. *p.* 12. (zz) Qui SANDERVM continuat. (a) *En son histoire de diuorce de Henry VIII. Roy d' Anglettere tom.* 1. *p.* 23. *seq.* (b) Hic in *historia reformationis Anglicanae*, primum lingua Anglic. scripta, deinde in latinam translata, contra obtrectatores pontificios, ita scripsit, ut rei ueritas nunc neminem fugere possit. (c) Hic enim rex coactionem religionis semper, quae fuit ipsius doctrina atque prudentia, reformidauit: quemadmodum liber ille, quem sua manu scripsit, et iuramentum fidelitatis dixit, pulcherrime testatur. Idem probat eiusdem *apologia pro iuramento fidelitatis*, contra Bellarminum edita Londini in 4. et post Lipsiae, Lugduni Bat. et Hanou. in 8. (d) Primum sub titulo *Torti*, deinde palam sub tit. de *potestate Papae in* 8. (e) *de potestate pontificis in* 12. (f) In dicta *apologia pro iurament. fidelit.* Edita quoque cum *operibus regis* IACOBI, *Lond. fol.* et postea Gothae. (g) BARCLAIVS pater, tametsi catholicus erat, candide tamen ac sincere de potestate Papae scripsit, et ualde in hoc libro conquestus est, quod pontificii essent ii, a quibus ecclesia damnum acceperit, dum doctrinae huius, de potestate pontificis, in rebus politicis, confirmandae studiosi fuerint. (h) Quoniam igitur BELLARMINVS dictum BARCLAIVM ita uellicauit, eiusque librum, ut indoctis fucum faceret, interpolando falsauit: id egit filius *Ioannes* BARCLAIVS, ut parentem a contemtione uindicaret. Cuius *uindiciae pro parente et rege*, Bellarmino oppositae sunt, editae principio in 8. mox *Monarchiae S. R. I. tom. III.* insertae. (i) In *Monarchia* GOL-

BONI (k), ac tandem, opus illud incomparabile Marci ANTONII de DOMINIS (l), quibus illa temeritas haud obscure castigata est. Quare sic habeo, Britannos, etiamsi singulis Romanae fidei articulis subscriberent, semper tamen in priora tempora reuersuros esse, nec concessuros, ut ulla aetas memoriam illius imperii, cui submissi fuerant, delere possit. Fortiter etiam resp. *Venetorum*, quod multum ualuit, Pontificem *Paulum V.* repressit, quum enim is saeculo XVII. litteras huc ablegaret, responsum tulit, esse quidem se catholicos; nec uero immemores, quod Pontifex tantum *ministraret* ecclesiae, Venetis non *imperaret*, quippe quibus integrum esset, *sibimet* ipsis *Pontificem Venetiis* eligere. Quo dicto quamuis principio motus in Italia excitarentur, multique hanc dictionem in utramque partem uerterent (m): tamen doctissimus quisque ad partes Venetorum se adiunxit; ceteri uero, quibus causa Pontificis commendatior erat, ingenii uitio paene omnes, tantum paucissimis adulatoribus selectis, laborarunt, eamque pronuntiarunt sententiam, quam non tantum uulgus nostrum explosit, uerum ipsi Romani, iique sapientiores, uehementer indignati sunt. Quoniam mihi contigit, haec scripta pleraque uoluere, quae tunc temporis in Italia, et quo ordine prodiere: eorum seriem hic loci conspiciendam dabo. Pontificis partes amplexi sunt Augustinus VIGIANIVS (n), Mr. Christoph. Syluester BRENZO (o), Io. Philipp. MAINARDVS (p), Lelius MEDICES (q), Gregorius SERVANTIVS (r), Rutilius BENZO (r), del BENE DA Monte Santo (t), Gregorio BVONAIVTI da Spilimbergo (u), Bartholomaeo CAMBI da SALVTHIO (x), Giu. Antonio BOVIO (y), Niconiaco FILALITEO (z), Baldassar. NARDI (aa), Bernardo GIVSTI (bb), Paolo COMITOLI Perugino (cc), Agesilaus MARISCOTVS (dd), NAVAZZOTVS (ee), Bellarminus (ff), Baronius (gg). Causam uero Venetorum susceperunt: Ventura VINCENTINVS (hh), Gallo Francus ad Philenetum (ii), incertus auctor contra Caesarem Baronium (kk), Hieronymus VENDRAMENVS (ll), Annibal CRANCIVS (mm), Nicolaus CRASSVS (nn) Frater FVLGENTINVS (oo), Paulus Venetus (pp), Petrus Antonius F. Paulus, Bernhardus Giordanus, Michael Aynolus, Marcus Anton. Capellus F. Camillus, Fulgentius, qui postremi nomina sua in uno scripto professi sunt (qq); Celebris quidam Anonymus (rr), Ioh. Marsilius (ss), Io. Baptist. PALMERIVS

Impetus pontificis in Venetos.

Scripta de his.

GOLDASTI *tom. III. p.* 506. confer *Rob.* ABBOT. de *potestate regia. Hanou.* 1619. (k) In notis *dissertationibus Anti-Baronianis.* (l) Is enim doctissimus uir ipse confitetur, tum demum se sapere didicisse, quum in Archiepiscopatu suo, muneris curam gerens, ex decretis pontificis perspexisset, nihil illi magis, quam summam potestatem, propositum esse. Praeclarum opus de republica ecclesiastica primum in Anglia editum est, ubi auctor ab rege Iacobo praesidium petiit; postmodum Heidelbergae repetitum. Dolemus merito, celeberrimum hunc uirum non solum a protestantibus parum adiutum esse, sed etiam ultimos III. tomos iniuria temporum intercidisse. (m) Quidnam pontifici cum libera republica in rebus politicis commercii sit. (n) *De ecclesiastica immunitate.* Bonon. 1674. (o) *Speculum, in quo summi pontificis imago utriusque gladii spiritualis et temporalis, ecclesiastici et Politici in toto terrarum orbe demonstratur.* Ferrar. 1606. (p) *De priuilegiis ecclesiasticis pro defensione Pauli V.* Anconae 1607. 4t. (q) *Discorso sopra fondamenti, e le ragioni delli SS. Veneziani, per le quali pensano di essere scusati della disubbidienza, che fanno alle censure et interdetto della santita di nostro signor Papa Paolo V.* in BOLOGNA 1606. 8v. (r) *Difesa della potesta et immunita ecclesiastica* in BOLOGNA 1606. 8v. (s) *De iurisdictione et immunitate ecclesiastica contra errores in republica Veneta obortos:* Item de *iustitia pontificii interdicti contra eiusdem reipublicae pseudo-theologos* RECANETI 1606. 8v. (t) Alla *Dimanda fattagli circa l' esito di quel che passa al presente fra la santita di Paolo V. et la republ. di Vinetia.* In BOLOGNA 1606. (u) *Lettera ad una reuerenda madre Abbadessa, del l' interdetto publicato contra il domino de Venitiani* in BOLOGNA 1606. 8v. (x) *Letera scritta alli signori Venetiani* in MANTOVA 8v. (y) *Risposta alle considerationi de padre Maestro Paolo di Venetia sopra le censure etc.* In ROMA 1606. 8v. (z) *Auuertimenti ueri alla republica di Venetia,* in BOLOGNA 1616. 4t. (aa) *Apologia contro le uane ragioni che impugnano le censure del Papa,* in NAPOLI 1607. 4t. (bb) *Difesa della liberta ecclesiastica,* in FERRARA 1607. 4t. (cc) *Trattato Apologetico contra il Doge et Senato Veneto,* in BOLOGNA 1607. 4t. (dd) *Auiso sicuro contro il mal fondato auiso del signor Antonio Quirino,* in BOLOGNA 1607. (ee) *Alla republica di Venetia Canzone,* in MILANO 1607. 4t. (ff) *Risposta sopra l' interdetto della santita di nostro signore Paolo V.* in ROMA 1606. EIVSDEM *responsio circa ualorem excommunicationum* ibid. (gg) *Paraenesis ad rempublicam Venetam.* AVGVSTAE VINDELICOR. 1606. 8v. (hh) *Consilium super controuersia uertente inter Paulum et rempublicam Venetam.* VENETIIS 1606. liber egregius. (ii) *Pro libertate status et reipublicae Venetor.* PARIS. 1606. 4t. (kk) *Ad illustrissimum Caesarem Baronium epistola* incerti autoris 1606. 4t. (ll) *Contra Venetae reipublicae detrectatores ac maledicos,* VENETIIS 1606. 4t. (mm) *An iniurias a Paulo V. Venetae reipublicae illatas liceat bello et armis propulsare?* PATAVII 1607. Consensu superiorum. (nn) *Antiparaenesis ad Caesarem Baronium,* PATAV. 1604. 4t. (oo) In eleganti *epistola de* hac materia *ad uniuersam ecclesiam catholicam scripta,* VENETIIS. 1606. 4t. (pp) *Considerationi sopra le censure della santita di Papa Paolo V. contra la serenissima republica di Venetia,* in VENETIA. 1606. 4t. Hic liber postea latine transcriptus est, dignus omnino, qui cum primis legatur. (qq) *Trattato dell' interdetto composto dalli sottoscritti theologi etc.* in VENETIA. 1606. 4t. (rr) *Risposta d' un Dottore in theologia ad una lettera sopra il breue di Papa Paolo V.* 4. (ss) *Difesa della Risposta dell' otto propositioni,* in VENETIA. 1606. 4t. it. *Essame sopra breue etc.* in VENETIA. 1607. 4. Operae pretium erat, huius libri latinam uersionem adornare, quam habemus Geneuae impressam, et 1607. in 8v. repetitam.

(tt)

CAP. I. §. II

MERIVS (tt), Fulgentius THOMASSELLVS (uu), Antonius QVIRINVS (xx), Marcus Anton. PEREGRINVS (yy), Thomas BOVIVS (zz), Marc. Ant. OTHELIVS (a), Ioachim. SCHAINIVS (b), Alexander LVSCAS (c), et Anonymi nonnulli (d), qui Pontificis iram extimescentes, ueritatem clam ex angulis docuerunt. Hinc facile peruidebunt, qui uolent ac ratione pollent, quid effecerit institutum hoc Pontificis; quam prorsus nihil ipsi profuerit, sed ita euenerit potius, ut de profana ipsius mente, tot scriptis uirorum celebrium delineata, plenae sint omnium uoces, nec ipsorum quoque pontificiorum lingua conticescat. Enim uero si se continuisset, animumque diuertisset ab *ambitionis* uitio, dum caput inter *reges* extulit; minus forsitan sciretur, quanta infirmitate *Primatus episcopi Romani* laboraret.

Pontifex inauspicata hac doctrina nihil profecit.

§. IV. Etsi unus adhuc Status foret, qui ueritatem in hac doctrina fingeret, summamque potestatem regum penes Pontificem esse iudicaret: haberet sane Pontifex, de quo sibi gratulari posset: sed quantum apud historicos est; *Pontifices* quidem *reges* passim *adorti* sunt, *summouerunt* etiam nonnullos, parentium odio iam antea certis de causis obnoxios; mox tamen ipsorum posteri, uiribus recuperatis, Pontifici contraiuerunt, eiusque lucrandi studium et immanissimam ambitionem, damnarunt. Possem equidem exemplis id roborare *Imperatorum* Germaniae; Regum *Galliae*; *Hungariae*; si magis circuitionum nunc studiosus, quam concinnae lectionis essem. Satis erit, hoc indicasse, quod regum auctoritas contra Pontifices non maioribus argumentis firmata sit, atque eo tempore, quo Pontifices regalem dignitatem inconsideratissima temeritate uiolarunt. In *Germania* quoque magnus scriptorum prouentus fuit, inter quos oc-

Lud. opusc. tom. I.

§. IV.

A currunt Publiciftae pontificii, *Hermes*, *Bebam*, *Mulzsus*, *Besoldus*, qui singuli munus ecclesiasticum Pontificis, et maiestatem Rom. imperii, ab se inuicem adcurate distinguunt. Et huc ipsimet *Itali* suam operam contulerunt, atque Romano imperio addictos cohortati sunt, ut iniquissimis Pontificis conatibus occurreretur. Multum Ordines Germaniae, si quid iudicio, debent sequentibus scriptoribus, B Francisco GVICCIARDINO (e), et ante hunc Vincentio CIGAVLDO (f), ac denique Paolo SARPIO (g). Et quamquam GVICCIARDINI liber uitiatus est a Pontifice (h), qui passim, quod eius genio non alludebat, expungi curauit: tamen ueritas non diu delituit (i), sed inter alias scripturas libro quodam, hunc sibi titulum praescribente: *Monita Politica ad S. R. I. Principes de immensa curiae Romanae potentia moderanda* (k), hominum conspe-C ctui proposita fuit. In *Galliis* anno M DC LXXXII. huc adactos fuisse homines, et quidem sub poena laesae maiestatis, ut ius Pontificis in Regem Galliae, aliosque Principes, in dubium uocarent, immo pernegarent; superius iam iniecta est mentio. Itemque notauimus, *Britannos* a *Pontifice* plane desciuisse, quamuis contra hos inani spe, quam sibi proposuerat, D ac imperitandi studio iacuiret. De *Portugallis* accepimus, quod Pontifici, successionis (l) litem in regno Portugalliae uentilanti, litteris responderint, nisi Pontifex causas liberi Status interstrepere desisteret; posse se tunc Romano Pontifice, et uelle etiam aequissimo animo carere, aliumque Pontificem circumspicere, qui rebus ad se nihil pertinentibus, habita muneris ecclesiastici cura, superederet. E Ad idem imitandum *Mazarinus*, quantum intelligo, *hodierno* Regi Galliae auctor fuit (m). Et *Paulus V.* numquid in promtu habet, quod ex causa *Venetorum* consecu-

(tt) *Lettera alli fedeli sudditi de dominio Venetiano* 1606. 4. (uu) *Le mentite Filoteane, ouero inuettiua di Giouanni Filoteo d' Asti contra la republica di Venetia*, in PADOVA. 1607. 4. (xx) *Relatio rationum reipubl. Venetae, difficultatibus Pauli V. oppositarum*, in VENET. 1606. (yy) *In responso pro decretis reipubl. Venetae* PATAVII. 1606. (zz) *In epistola ad Roman. pontificem dehortatoria.* 1607. 8v. (a) *In responso pro decretis reipubl. Venetor.* PADOVA. 1606. 4. (b) *In responso pro decretis reipubl. Venet.* PATAV. 1606. 4. (c) *Epistola de Romanae curiae rapacitate ad Card. Baronium.* (d) Prostat hodieque cum GOLDASTI *tom. III. Monarchiae*, eoque uolum. quod editum Geneuae; *Controuersiae memorabilis inter Paul. V. Pontificem M. et rempubl. Venetam acta et scripta in Villa Sanguinecentiana* 1607. 8v. (e) *Libris III. IV. et X. historiae Italicae.* (f) In opere aureo *de iurisdictione*, *edit. Lugd. Gallor.* 1516. 8. Auctor subtilissimas hoc libro quaestiones proponit, de praeeminentia ecclesiae; an pontifex sub praetextu rerum ecclesiarum quiduis agere posit? de bello pontificis; an licitum sit ministro ecclesiae, armis disceptare? an papa sit supra concilium? Tria capitula regalia; quibus auctoritati principum contra pontificem fides conciliatur, id quod copiose fit atque solidissime. Vetustissimus hic liber, qui rarior nunc factus est, et ne quidem in bibliotheca Gesneri reperitur, repetitione his temporibus dignissimus esset. (g) Alias se *Petrum* SVAVEM scribit, in *historia concil. Tridentini non ignotus.* (h) Hanc artem pontificii callent, et libros illos, quibus ueritas expressa est, inter indices prohibitorios seu purgatorios referunt, hoc est, eorum usum interdicunt, aut mutilatos recudunt: id quod Auentino, Thuano, Burgundo etc. contigit. (i) Florentiae libellus editus est trium plagularum in 4. quo singula loca, quae pontificii ex Guicciardino deleuerunt, adlegata et ordine disposita sunt. HEIDEGGERVS etiam nonnulla, in omnibus editionibus Guicciardini non addita, historiae suae papatus attexuit. (k) *Edit. Francof.* 1689. complectitur multa scripta singularia, ob eximium usum quouis lectore dignissima. (l) *Ioan. Caram. de* LOBCKOWIZ hac de re tam in suo Philippo prudenti legitimo Lusitaniae rege demonstrato in fol. quam in eorum supplementis in 4. sententiam suam, quamuis theologus pontificius esset, pontifici declarauit. (m) De qua re *cap. IV. Illustrationis Pufend.* acturi sumus.

CAP. I.

sequutus fuerit? immo uero detrimentum ingens passus est, propterea quod iis concessit; ignominiam uero et contemtionem omnium, quia qua ratione non cederet, nihil reperit meritus est.

Sententia pontificis omnibus catholicis regibus molesta ipsi pontifici non salutaris.

§. V. Quoniam ergo tantum abest, ut haec doctrina pontifici salutaris fuerit, ut potius clarissimorum uirorum uocibus, ipsorumque pontificiorum unanimi consentione reclamatum sit, nonnullis simul Ordinibus istam doctrinam adspernantibus: quilibet tandem praesentire poterit, quid insequenti tempore *Clementi XI.* euenturum sit, qui nunc eadem oberrat lyra, qua multi ex antecessoribus usi fuerant, hoc est, summum imperium appetendo illorum instaurat deliramenta. Et enim est aliquod arctissimum uinculum earum sententiarum, quas inferius ex iuris canonici doctoribus adferemus: scilicet Christus terrarum dominus est: Christus spiritualibus atque politicis negotiis praesidet, res uniuersas ordinat ac possidet: Christus hanc potestatem Petro, et una pontifici uicario tradidit: sequitur ergo, ut omnis potestas a Christo non nisi per pontificem impetretur: secus enim qui adeptus fuerit, per uim et nefas inuasisse putandus est, dignus idcirco, cui pontifex dignitatem armis eripiat, aliumque in eius locum sufficiat. Hinc ita colligitur: si tantum a pontifice potestas proficiscitur; omnes etiam ab eo tituli potestatis perueniunt, et omnino tunc fas exigit, ut papa munera distribuat, ut coronas imponat: atque sic omne regnum est feudum pontificis: nec per se reges, sed propter pontificem imperant: qui potest proinde, si quid grauiter aberratum fuerit, illos ab dignitatis gradu praecipitare: et quae sunt huiusmodi ex conditione iuris feudalis consectanea, quorum seriem ad sequens caput transmittimus. Dum itaque pontificis Breue contra regem Porussiae pronunciat, contra fas esse ac Romana instituta, quod iste regis titulum sine consensu papae usurpet: sane non deerunt in aula, e. g. Regis Galliae, qui hanc pontificis sententiam aduertent. Quid illi Clementi, inquient, cum rege nostro? an aliquid monstrari potest, quod ab illo huc profectum sit, quod is iure sibi reposcat? Regis uero titulus, quid? Meroueus ille, aliique possessores huius regni fueruntne legitimi? Mirum profecto cunctis Gallis uidebitur, pontificem, in priora tempora ueluti regressum, antiquum obsoletumque errorem errare: dum fingit aliquod temporarium uniuersi orbis dominium, a Christo pontificibus nunquam concessum. Suspicabuntur inde, pontificem Zachariae, a quo rex Childericus exauctoratus est, uestigia lecturum esse, eumque se praestiturum, qui propositiones illas, ab rege contra pontificem an. MDCLXXXII. factas, animum Bonifacii VIII. in Philippum pulchrum gerendo, ceu crimen laesae maiestatis interpretetur, regique uasallo leges praescribat et quae praeter ea conclusiones hinc eliciuntur, quas doctores iuris canonici minime diffitentur, sed aliam ex alia curatissime deriuant. Expendat haec pontifex cum grege suo, decernatque, quid olim his de rebus, praesertim armis nunc in Italia succedentibus, fieri queat, quantum apud reges Catholicos fidei habiturus, in ipsam ecclesiam iniurius futurus sit? Profecto reges Catholici omnes ac singuli, quotusquisque pontificis personam adhuc ueneratur, necessarium haberent, ut illa politica iura, quo barbaris saeculis prouocarunt pontifices, ex scriptis iuris canonici ac feudalis congererent, contenderentque a pontifice, ut is in singulos articulos sententiam suam diceret. Horrida sunt ea legentibus, quae Cardinalis Hostiensis, Ventura, Panormitanus, Castellioneus, Andreas Butrio, de Castro, Turrecremata, de Afflictis, de Lugo, Matthaei, Bellemera, Tellez ceteri de potestate Pontificis in Principes orbis scriptitarunt. Et si uel maxime reperiantur inter Pontifices, qui talia reformident; tamen doctores iuris canonici, ne quid huius iniqui modi sopiatur, strenue laborant: unde necessarium esset, uocem ecclesiae Romanae super hac re cognoscere. Quodsi enim probata fuerit illa sententia, quae dictis auctoribus placuit: quid magis integrum Pontificibus erit, quam in toto terrarum orbe, ut in ecclesiasticis, sic in politicis quoque negotiis, instar monarcharum decernere? Et omnino decreuissent, dummodo adulatores, iuris speciem exhibentes, ipsam quoque potentiam impertire ualuissent. Nec dubium est, si Principes omnes haec Pontificum coepta pernoscerent, quin istis mature se opponerent. Sed nolumus hisce longius immorari, quoniam ex dictis elucebit, Pontificem Clementem XI. Breue suum iniquum euulgando, non tantum contra Porussiae regem, utpote qui tale quid regio spiritu despicit, grande nefas admisisse; uerum contra ipsos reges Catholicos, quibus non poterit sua dignitas constare, nisi doctrinam Pontificis nobiscum repudient, eiusque conatus dicant esse perditissimos.

CAP.

CAP. II. §. I. II.

CAP. II.

Regales honores dignitatesque a Pontifice nec peti, nec impertiri posse.

§. I.

In doctrinam de pontificis iure circa TITVLOS PRINCIPVM II. iuridice inquiritur.

QVo ueritas sese pluribus commendet, semper hoc expedire censui, ut qui eandem sciscitantur, adcurate teneant, quid inter rationes *utiles* et *honestas* discriminis intercedat. Vt enim aliquis, qui de iure suo *intempestiue* sollicitus est, nihilominus in censu *bonorum* perseuerat; contra qui opportuno etiam tempore iniqua adpetit, contra praeceptiones prudentiae non offendit; quamuis et *illius* simplicitas inde notetur, et huius accusetur *iniustitia*: ita ex aduerso quilibet, qui sibi neutrum ex his in suis negotiis praestituit, neque *prudentiae* uocabulo, neque *iustitiae* dignus habetur, sed ex humano coetu, tamquam stupidus, et exemplum nequitiae, exterminandus est. Posteaquam igitur *superiore* capite significauimus, quanto *dedecori* fuerit Pontifici, quam *inutile*, quantumque ipsius auctoritatem labefactauerit, quod supra principes emergere nisus sit; deinde quam sit necessarium Clementi XI. siquidem sibi ac *Apostolicae* sedi bene consulere uelit, in posterum cautius mercari, laruamque Hildebrandi, quam sumsit, rursus deponere: nunc demum *sequenti capite* ius *naturae*, *diuinum* positiuum, *ciuile* et *canonicum*, itemque *gentium*, huc accommodabimus, ut *alterum* illud adpareat, Pontificem non tantum *prudentiae* regulas; sed praeterea cuncta *iura*, quae diximus, suis sordibus, hoc est, *irrito Breui* conspurcasse.

[a] Repugnat illa testimoniis scriptorum pontificiae etiam religionis.

II. Mirifice cunctis in rebus prodest, sententiarum nostrarum *originem*, unde ducta sint omnia, et quem in singulis praeeuntem sequamur, non ignorare. Est autem hoc illud, quod in paucis forsan deprehendas, quodque limatioris iudicii uiri tantum intelligunt, qui multarum rerum ac librorum usu, summa industria, laboribus indefessis adepti sunt, ut ad principia sua quoduis reducant, a quibus auctoribus depromta sint singula, recognoscant, et hi, quid iudicauerint, suis idemtidem iudiciis experiantur. Quare quum modestiam auctoritatemque omnino mediocrem Pontificum, quos primis saeculis numeramus, historia ecclesiastica satis nobis adstruat (n): faciendum putaui, ut *pri-* A *mum* euoluerem *doctorem*, a quo Pontifici potestas in titulos dignitatesque *regum* adiudicata est. Operosus is labor fuit, siquidem antiqui interpretes barbaro stylo et literarum charactere a nostris diuerso utuntur; incidi uero in librum *Guilielmi* DVRANDI (o), Mandensis episcopi, anno Christi M CC XL. circiter uiuentis, cuius haec uerba legi: *a Domino Papa consueuit regalis dignitas impetrari.* Qui lo- B cus postmodum nonnullos adduxit, ut Pontifici *ius declarandi reges* uindicarent. At uero id scopo repugnat, quem Durandus sibi praefecerat: loquitur enim dicto loco de *iure unctionis*, quod in ecclesia statuit esse Pontificis, qui uel ipse honoribus istis perfungi possit, uel aliis id officii committere. Patet hoc clarissime ex *cap. X. de sacra unctione*, quo argumento hic utitur Durandus. In eo autem loco Ponti- C fex unctionem Episcopo commendat atque omnes rationes exponit, cur haec ceremonia regibus Christianis utilis, cur tamquam remedium diuinioris afflatus, necessaria sit. De titulis autem ac *dignitate regia* nec uola nec uestigium ibidem inuenitur. Nec propterea tam efferata mente DVRANDVS esse poterat, ut ius *regiae dignitatis* ad Pontificem detorqueret, idque ex eo capite, quo tantum de munere D *unctionis* disceptatur. Colligitur idem ex sequentibus DVRANDI uerbis, scilicet *a quo rex inungatur, ad ipsum pertinet, definire.* Quibus uerbis declaratur, tantum de *unctione* ualere, quod superius expresserat. Atque sic uoce *regalis dignitatis* denotatur *unctio regalis*, et omnino illud, quod permiscuit barbaries, discernendum erit, et ex mente auctoris diiudicandum. Hinc etiam proxime sequenti saeculo fa- E ctum est, ut celeberrimus BALDVS (p), qui ceteroquin pontifici nonnihil largitur, in dubium illud ius uocaret; *Collationes*, inquit, *regalium dignitatum pertinent ad IMPERATOREM; sed PAPA quantum potest, VSVRPAT ad se.* Quibus uerbis eum uiolentum *usurpatorem* uocat, qui potestatem *reges* adpellandi competentem Augustis Imperatoribus, sibi nefariis conatibus arroget. Repetit Baldi uerba, sed aliquantum titubundus, *Iacobus* ALVAROTTVS (q) his uerbis: *col-*

Durandi iudicium.

Sententia Baldi satis correcta.

Aluarottus.

lutiones

(n) Licet eruditi uiri in eam rem ex instituto inquisiuerint: SALMASIVS praestanti opere de *primatu papae*; MORNAEVS in *mysterio iniquitatis*, HEIDEGGER *in historia papatus*, *etc.* (o) *In speculo iuris lib. 1. partic. 1. §. 6. de legat. p. m. 45. edit. Lugd. G. 1616. fol.* (p) *De feudis Marchiae ducatus etc. p. m. 21. edit. Lugd. 1556. fol.* (q) *In commentario de feudo Marchiae. §. 1. p. 23. edit. Lugd. 1545.*

(r)

CAP. II. §. II.

lationes regalium dignitatum pertinent ad A Imperatorem: sed Papa, in quantum potest, quotidie usurpat secundum Baldum. Est hoc loco mirandum, unde ad hanc rem satis animi Baldo accesserit, ut Pontifici hoc facinus exprobraret; sed magis hoc notatu dignum est, hanc Baldi sententiam per *integrum fere saeculum*, nullo contradicente, durasse: quantum enim ego cognoui, *Matthaeus de* AFFLICTIS (r) anno M CCCC LXX. fere primus iuuentus B est, qui contra eam insurgeret, absonasque nonnullas conclusiones elicere gestiret, cuius haec uerba sunt: *Collationes* (dignitatum regalium) *pertinent ad Imperatorem. Papa tamen secundum Baldum hic, quantum potest, usurpat collationes regalium dignitatum. * Absit igitur, ut dicam, Papam fuisse usurpatorem, et sic puniri debere, quia qui usurpat alienam iurisdictionem, debet capite puniri. Immo dico, ad* C *Papam pertinere collationes regalium dignitatum: quia si ad Papam pertinet, Imperatorem confirmare et coronare; quanto fortius debent collationes istarum dignitatum ad Papam pertinere, quum uacante imperio ad Papam imperium Romanum deuoluatur. Etiam quum imperium sit in particulari, non uniuerso; sed Papa tanquam Dei uicarius iurisdictionem habet in uniuerso: ita ad eum debet spectare collatio re-* D *gia, non ad Imperatorem. Et Imperator dicit se Romanum Imperatorem; tamen Romae non potest stare*, nisi per tres dies: potius ** uerbo, quam re, dicitur Romanus, maxime quia Papa est in possessione, etiam ex consuetudine.* Consideraret aliquis horum uerborum futiles ac ineptas calumnias, ex *editione uetustissima Lugd. MD LX.* excerptas; et nemo facile dubitabit, quin ille sit criminis *laesae maiestatis* accu- E sandus, ultimoque *supplicio* dignissimus, cuius intra pectus tanta sustentatur nequitia. Attamen intelligetur, Matthaeum huc ineptiarum non deuenisse, nisi peruersis argumentis abreptum. Ita enim factum est, ut pro hoc dogmate, tamquam pro aris ac focis militaret. Tantum tum uero impudicus homo profecit, dum in Baldum proteruo furore inuectus est, ut ex eo tempore nemo repertus in Italia fue- F rit, qui Pontificem *iuris* adlegati *usurpatorem* dixerit; quin potius Ioannes *Antonius de* S. GREGORIO (s), cui *Baldi* sententia non probata fuit, idem proloquutus, et *haereticum* quemuis dixit, qui cum Baldo, eiusque similibus, fecerit. *Dignitates emanant ab Imperatore* (Gregorii uerba sunt) *uelut a culmine, secundum Baldum. Dicit tamen Baldus, quod Papa usurpet, quantum potest: sed salua reuerentia Baldi. Immo secundum Catholicam conditionem omnis iurisdictio, omneque imperium* HABITV* *est in Papa: quod* HAERETICVM *esset dicere, quod sint duo capita.* Quisquis igitur *anathematis* Pontificii pertimuerit rationem, quo uidelicet omnes haeretici ab ecclesia excluduntur, non quaeret jam amplius, quid statuendum de talibus sit, qui iuris *Canonici* et *Longobardici* feudalis interpretationem exequuti sunt, cur potius hisce placuerit, *concinere* cum *duobus* istis auctoribus, uel, quod doctiores fecerunt, ad propositam illam quaestionem *silere*, quam ueri professione spem salutis, cum temporariam, tum uero maxime aeternam, sibi praecidere. Tantum illud attingam in praesentia, quid euenerit Pontifici, quum tempore *Americae* inuentae praetenderet, *Hispanis* non licitum esse, per se nouas terras occupare, sed fieri hoc *nomine pontificis* oportere: cui terrarum orbis uni subesset, ab eoque distribuendum, quidquid locorum incolerent. His enim ita contingentibus, quum pontifex Hispanis ac Portugallis, de finibus inter se disceptantibus, suum cuique distribuere uellet; accidit etiam, ut celeberrimus ille *Theologus* pontificius in Hispania, *Franciscus de* VICTORIA (t), hanc causam capesseret, eaque occasione de iure pontificis circa ius *reges* adpellandi ita scriberet: *Patet error multorum ICtorum, et Archiep. Panormitani, Angeli, et Ancho. Syluest. et multorum aliorum, qui putant, quod Papa est dominus orbis proprie, dominio temporali, et quod habet auctoritatem et iurisdictionem temporalem in toto orbe supra omnes Principes. Hoc ego non dubito, esse manifeste falsum, quum tamen ipsi dicant, esse manifeste uerum. Ego puto esse merum commentum in adulationem et adsentationem pontificum. Vnde et cordatiores ICti oppositum tenent, ut Ioan. Ang. et Hug. Nec diuus Thomas hoc dominium, qui tamen studiosissimus fuit auctoritatis pontificiae, unquam tribuit summo pontifici. Neque solum falsum hoc est, sed ludribrio dignum. Non ergo dat potestatem et* AVCTORITATEM REGIBVS, *quia nemo dat, quod non habet, ipse autem non est dominus, ut probatum est; et per consequens nec* FACERE REGES *potest. Sed haec tamen propositio non omnino est eadem cum prima: quia fieri posset, ut ad Papam spectaret, constituere reges, licet non esset ipse dominus, sicut Imperator facit duces, etiamsi non sit dominus ditionis illorum. Sed dico, quod nec hoc modo* INSTITV-

Quem damnant Matth. ab Afflictis.

Antonius de S. Gregorio.

Contra pontificem Francisc. de Victoria.

(r) *De feudo Marchiae, p. m. 56. edit. Lugd. 1516. fol.* (s) *De feudo March. duc. uel com. pag.* 32. *edit. Lugd. Gall. 1534. fol.* (t) Pontificius theologus ac professor in Hispania, qui duos summos uiros, *Dominicum* SOTVM et *Melchiorem* CANVM doctrinis impertiuit. Eius liber sub tit. *Relectionum moralium* in acad. Ingolstadiensi editus est, iterum a Professore SIMONE prelo submissus Francof. 1696. Locus dictus in *relect. I. sect. V. quaest. 1. p. 70. 79.* continetur.

(u)

STITVTIO REGVM uel fuerit, uel possit esse a summo pontifice. Et plane hoc est fictitium: sed Glossatores iuris hoc dederunt pontifici, quum ipsi essent pauperes rebus et doctrina. Hactenus ille Theologus: cuius uerba propterea plenius exscribenda duxi, quod *Antonius* DIANA (u) tot querelas de Lobkowizio mouet, ac si unus is exstiterit, qui doctoribus iuris feudalis et canonici, eorumque ieiunis opinionibus hoc casu repugnarit. Interim *Io. Caram.* de LOBKOWIZ (x) ab ipso Diana Theologus sapientissimus dictus, caussam defendit regis Hispaniae, quando pontifex de successione in Portugallia disputabat. *Iniurios,* inquit, *esse credidero in pontificem omnes illos auctores, qui adserunt, eum titulos regios temporales posse concedere; quia quum iurisdictio ipsius sit spiritualis; qua pontifex non potest ea attingere, quae fuerint mere temporalia.* Sed occurrit adhuc, qui ante hunc scripsit, magnae famae et auctoritatis Theologus pontificius apud Hispanos, *Martinus ab* AZPILCVETA, quem alii doctorem Nauarrum dicunt. Ita autem ille (y); *infertur, quod potestas illa ita benedicendi et ungendi reges, ut per eam solam quis fiat rex, NON INEST PAPAE, quatenus papa est, sola lege diuina inspecta.* Et alibi: *Hispani a Saracenorum tyrannide se in libertatem asseruerant; sua uirtute,* non papae, *suos sibi reges constituerunt. Nauarri quidem soli auctoritate summi pontificis* (en caussam!) *formam ungendi praescribente.* Et haec testimonia celebrium Theologorum satis sint: siquidem, praetermissis illis, qui pontificis dominium in terrarum orbem, ut cap. I. ostensum fuit, refutarunt, satis ex *hac paragrapho* manifestum est, opinionem hanc de iure pontificis *in honores ac titulos regales si* theoriam spectes, fere uniuersalem esse, quoniam ad Pontificem ius pertinet *censurae librariae:* simulac autem iste *potestatem* hanc re ipsa tentat, exercetque non desunt uiri doctissimi, quos audiuimus, differentes, qui sub *praesidio Principum* in hanc iniuriam acerrime inuehuntur. Et ita non amplius ad censuras uel indices prohibitorios attenditur. Quod docet institutum *Philippi III.* Hispaniae regis, cuius mandato Cardinalis *Baronii* Tomus XI. Annal. ecclesiasticorum; utpote in quo sacra Siciliae iura Hispanis negantur, per *lictorem,* sacer ille et sub Petri clauibus custoditus liber, publice *combustus* est (z). Quod quidem coeptum Cardinalis ualde reprehendit, longam inde seriem peccatorum mortalium (aa) deriuans; uerum quem haec res Madriti offenderit, adhuc quidem cognouimus neminem. Ex quo consequitur, si Pontifex regibus Catholicis huiusmodi *Breue* opposuisset, quemadmodum hac tempestate aliquid ausus est; futurum sine ullo dubio fuisse, ut isti Pontificis auctoritatem pari uultu, atque Rex Porussiae signassent, iniuriaeque in argumentum accepissent.

Io. Car. de Lobkowiz.

Mart. ab Azpilcueta.

§. III. Ecquis autem erit, qui rei parcat, diuinis pariter atque humanis legibus tam oppositae, dummodo praesidium ueritatis, mentisque declarandae copiam inuenerit? Hoc ut clare significetur, discernendae sunt *doctorum* sententiae, seu uidendum est, quo illi fundamento nitantur, quando de iure Pontificis circa *reges adpellandos* loquuntur. Sunt, qui tantum *VNCTIONEM* (bb) intelligunt, quam Pontifex, ut summus episcopus et sacerdos, tanquam negotium ecclesiasticum, et secundum pontificios quosdam doctores octauum sacramentum (cc), admini-

Status causae formatur in iure pontificis circa adpellationes regum.

(u) *Tom. IX. resolution. moral. tractat. XII. resolut. unica de potestate pontificis ornandi principes laicos titulo regio. edit. Lugd. Gall.* 1667. (x) *In Philippo prudente legitimo rege demonstrato artic. VII. lib.* 2. *pag.* 120. (y) *In relect. c. nouit. de iudiciis notabili III.* 1. *§.* 31. *pag.* 125. *et §.* 116. *pag.* 111. (z) Et quum haec Baronii opera Antwerpiae recuderentur, tractatus de *monarchia* separatus est; postea tamen Parisiis 1609. 8. sub tit. *Monarchiae Siciliae*, editus, subnexis Cardinalium COLONNAE et BARONII responsis: idque propter odium in Hispanos factum est. Gallis sine dubio non minus, quam illis, hoc tempore molestum. Interim sunt qui opinantur, Baronium ipsum post obitum Clementis VIII. successurum fuisse, nisi per regem Hispaniae, propter hoc scriptum impeditus esset. (aa) Luculenter hoc patet ex *epistola* BARONII *ad Philippum III.* quam *Ioachimus* MORSVS Lugd. B. 1619. 4t. edidit. Scribitur ibidem hoc modo: Videant modo hic aduersantes, ne in petram impingant, neue a petra contra conterantur. Intelligunt sero saltem laici homines, quanto periculo comprobata a sede apostolica scripta condemnent atque proscribant. Noscant pariter, quanto indecore non sine offensa catholicae ueritatis laica manus clauem scientiae, quam solius esse Petri, catholica profitetur ecclesia, arripuerit, et iudicet atque damnet scripta, auctoritate pontificis edita. Cuius est solius iudicare, probare uel condemnare scripta, praesertim ecclesiastica et quae sunt plures id generis exaggerationes. (bb) Quod supra in exemplo speculatoris, DVRANDI, probauimus *cap.* 11. *§.* 2. Locutio haec ambigua multos decepit. Et Vincentius CIGAVLDVS *capitulo de bello Romani pontificis p. m.* 133. scribit: Pontificem SPIRITVALES REGES constituere, quoties MONACHOS introducat. Ecclesiastici homines, inquit, sunt REGES, uidelicet se et alios regentes uirtutibus. Ita a Deo regnum habent: prout designat corona, in capite eorum posita. Et hanc coronam habet ab institutione Romanae ecclesiae in signum regni Christi. Vti rasio capitis est signum depositionis dignitatum temporalium. Distinguendum igitur inter coronam reip. et ecclesiae, inter regem in purpura, et regem in pallio, regem in throno, et regem in cathedra. Haec ille. Vltimum hoc genus, quod in benedictione spirituali consistit, ad pontificem referendum esse, fatetur etiam *Io. Caram.* de LOBKOWIZ *lib.* 4. *quaest.* 1. *art.* 3. *p.* 102. qui tamen hoc ipso ius pontificis circa reges adpellandos non admittit. (cc) *Nicolaus* PLOVE *tract. 6. de sacramentis c.* 1. Item *Pontifex* INNOCENT. III. *c. un. X. de sacra unctione.*

CAP. II. §. III. IV.

ministrare debeat: et ita sentiunt antiquissimi prudentissimique pontificiorum (dd), quorum iudicium, parum nobis aduersum est: primum, quod solos Catholicos reges intelligunt; deinceps quia nihil Pontifici nisi caerimonias ministri ecclesiae largiuntur. Aliis autem hoc ius est regiae *DIGNITATIS* et auctoritatis collatio (ee), quam solum Pontificem impertire dicunt, tamquam primariam inter gentes Christianas personam, qua non alia sit praecellentior, postquam ipsimet Imperatores ad huius se pedes demiserint. Et haec opinio neutiquam toleranda est, quia Pontificem extra cancellos ecclesiastici muneris euagari sinit, maiestatemque Caesaris (ff) et Regum uiolat. Tandem alii (gg) pro regia *POTESTATE* accipiunt; quorum opinione Pontifex terrarum dominus est. Itaque eius tergeminam clementiam Princeps aliquis, ducis titulum cum regio permutaturus, implorare debet: primum quidem propter Pontificis munus *SACERDOTALE*, quo regum *VNCTIO* defertur, aut ab ipso Pontifice, aut eius nomine ab alio quodam instituenda: deinde propter ipsius *EMINENTIAM* (hh), quia Pontifex praecipuam personam, uti supra dictum, inter omnes dominos ac Principes repraesentat, penes quem est iudicare, an Princeps regio titulo dignus sit (ii): denique propter *IMPERIVM* saeculare, quo respectu omnes Principatus sunt feuda Pontificis, seu uicarii Christi; unde Principes, tamquam uasalli Pontificis, titulos suos mutare, renuente domino feudi, non possunt (kk). Ex quo discrimine trium harum opinionum elucet, in hac quidem quaestione, num Pontifex ius decernendorum regum habeat, conspirare quamplurimos, quod autem ad fundamentum huius doctrinae attinet, multos in diuersas abire sententias. Non exigunt in praesentia nostrae rationes, nec temporis ratio fert, ut singulas opiniones seorsim discutiamus, erroremque singulis euellamus; siquidem et labor alius suppetit, et saepius uel unicum argumentum tres simul opiniones subuertere ualet, quas nunc in refutatione coniunctim aestimabimus, initium a legibus diuinis facturi; quibus etiam Pontifices subesse, palam est.

§. IV. Pretiosius quidem est sanctissimum Dei uerbum, quam ut in decidendis politicis controuersiis, nisi summa necessitas urgeat, ad illud indiscriminatim prouocandum sit. Quod tamen summa potestas a Deo datur, in sacris litteris propugnatur; isque Dei Maximi uicarius est, cui illa conceditur: non sine ratione hic loci hanc ueritatem adlegabimus. Quod igitur ad praesens negotium attinet, sacra scriptura inter reges *Israeliticos*, quos summus sacerdos *ungebat*, et inter *Aegyptios*, aliosque extraneos, qui coronam sceptrumque aut ab republica, aut a nullo prorsus *homine* acceperant, nihil in adpellatione, dignitate, potestate et auctoritate, discriminis obseruat. Adpellantur utrique uocabulo מֶלֶךְ (ll), et de *Cyro* compertum est, quod Deum ipsum regem constituerit (mm), quemadmodum *Saulem* et *Dauidem*. Regem *Nebucadnezarem* sacra pagina prae ceteris regibus praedicat, qui ab ipso quoque Deo uocatur מֶלֶךְ מַלְכַיָּא *rex regum* (nn), qui gradus dignitatis summus apud Hebraeos est, nec ullum uocabulum in sancta lingua deprehenditur, quod scriptura ad augendam regum dignitatem, in medio gentilismo regnantium, adcommodare potuisset. Hinc satis liquet, per *unctionem* summi sacerdotis neque constitui regiam dignitatem, neque constitutam amplificari. Quo circa reges tam ipsa *unctione*, quam *sacerdotio* Pontificis, supersedere possunt. Nam *summa potestas* in rempublicam regem facit, nec uel pontificis uel alterius declarationem iura hic diuina exigunt. Nec poterit

b] Postulatum pontificis reluctatur diuinis legibus.

(dd) DVRANDVS auctor huius sent. item CIGAVLDVS et alii *dd. ll.* (ee) Huic sententiae GROTIVS suffragatur, *lib. II. de I. B. et P. c. 9. thes. 11. §. 4.* (ff) Cui doctores iurispubl. soli hoc ius tribuunt. *Matth.* STEPHANI *lib. 11. c. 3. p. 40.* *Tob.* PAVRMEISTER. *lib. 11. p. 533.* CLVTENIVS *in sylloge §. 8. p. 22.* *Dan.* OTTO *cap. 11. I. publ. pag. 209.* REINKING. *lib. 1. class. 4. c. 11.* NOLDENIVS *de nobilitate c. 11. n. 29.* SPRENGERVS *in lucerna c. 11. p. 87.* MAIVS *en son etat de l' Empire p. 1. dial. p. 63.* SIXTINVS *lib. 1. de reg. c. 4. n. 118. p. 64.* BOCERVS *c. 1. de reg. n. 120.* LIMNEVS *lib. 11. c. 9. iur. publ.* in *tomis* item *additionum;* LANSIVS *in orat. pro Ital. p. 745.* COCCEIVS *de institut. regn. Portugall. Q. 1. p. 37.* Vt omittam recentiores, LAMPADIVM, MAVRITIVM, SCHARSCHMIDIVM, BECKERVM, HENNINGIVM, SCHWEDERVM, SCHVZIVM, VITRIARIVM, PFEFFINGERVM, AVTHAEVM, TEXTOREM, MVLZIVM, GASTELIVM, BRAVTLACHTVM, BEHAMVM. Quamquam hi omnes, exceptis tribus uel quatuor, uti in aliis materiis, sic praecipue in quaestione de iure reges adpellandi, tantum Limnaei summarium exhibent, qui si quid in hac quaestione ab illo praetermissum est, id quoque intactum reliquerunt; ut ita hic numerus scriptorum labori nostro de *auspicio regum* siue de iure reges appellandi, nihil profuerit. (gg) Non quidem ut opinatur LIMNEVS *l. c.* quasi cuiuis regi competat potestas, alium regem ordinandi, quod consuetudines gentium improbant; sed quod liberum relinquendum sit summae potestatis principibus, pro titulis principum, ducum, comitum regalem eligere. Quam materiam nos fortasse primum, *cap. III. de iure reges adpellandi*, ex limpidissimis fontibus erutam ex instituto tractauimus. (hh) Haec sententia probatur DVRANDO, quod dictum fuit supra. (ii) GROTII SCHVLZII *de Polonia nunquam tributaria, aliorumque cogitata sunt.* (kk) Scriptitant haec de AFFLICTIS, de S. GREGORIO; TVRRECREMATA; DIANA; pluresque doctores iurium feudalium et pontificum Romanorum. (ll) *Daniel. 2. v. 11.* (mm) III. *Esrae c. 2. u. 3.* (nn) *Dan. 2. uers. 37.*

(oo)

CAP. II. §. IV. V.

terit unquam ex nouo etiam Testamento euinci, regiam dignitatem a Seruatore ad aliud quidquam, multo minus ad caerimonias Pontificum, restrictam esse; quin id potius facile commonstratur, Christum ac discipulos eius exemplis suis id egisse, ut doctrina V. Test. in hac causa illustrata sit atque adimpleta. Memoriae proditum est ab IOSEPHO (oo), scriptore rerum Iudaicarum, Romanos, Iudaicis terris potitos, nullum regem praeter *Caesarem* agnouisse; paullo post autem ab Augusto *Herodem* fuisse regem Israelis constitutum, nullis neque summi sacerdotis, neque Leuitarum caerimoniis adhibitis: idque etiam Seruatorem probasse, nemo fortasse erit, quin adfirmare debeat. Etenim quum Iudaei captiunculis Christum circumuenirent, ex eo quaerentes, ubi *rex* ipsorum, et quis ille esset: non uicissim Christus summum Sacerdotem rogauit, quis *unctus* ab ipso fuerit, sed *monetam* poposcit, eaque exhibita statuit, sceptrum de Iuda ablatum esse, Augustum uero Caesarem regem Israelitis esse, etiamsi caput eius nec oleo sacerdotis *unctum* sit, nec aliae caerimoniae adhibitae. Ex quibus rursus perspicimus, non nisi *summam in republica potestatem* esse, quae regem constituat; Pontifici uero leges Veteris et N. Test. contrarias esse, quando dignitatem hanc ad suam *unctionem* atque declarationem restringit. Refragatur etiam Christi doctrina; dum negat regnum suum de hoc mundo esse; suosque sic discipulos alloquitur: *Reges* huius saeculi dominantur; uos uero non item: primus inter uos ministrum se gerat reliquorum: obsequimini *magistratui*, (non *uncto* a Pontifice, sed) potestatem habenti. Et quae sunt huiusmodi sacra testimonia, quibus uel pueri nostri contra Pontificios, suas opiniones proferentes, obtinere poterunt.

c] Itemque consuetudini primitiuae ecclesiae,

§. V. Traditiones ac ritus ueteris ecclesiae tanti fiunt a Pontificibus, ut etiam his ipsis non secus ac diuinis litteris, adhaerescant (pp). Verum si fidem habebimus historiae, primo millenario post Christum natum sic reperimus. Caesares ius regem creandi in ecclesia Catholica usurpasse, pontificibus nihil quicquam salutatis, eorumque caerimoniis praetermissis. AVGVSTVS *Ponti* (qq) *Thraciaeque* (rr) reges coronauit, TIBERIVS *Armeniae* (ss), ANTONINVS Pius *Quadorum* (tt), TRAIANVS *Parthorum* (uu), HADRIANVS *Laziorum* (xx) reges. Fuerunt autem iam tum his temporibus pontifices, quos Romani scriptores passim enumerant. Sed obuertant illi, qui causae pontificis fauent, factum id esse ab *ethnicis* Caesaribus: at satis est, si tantum demonstratum fuerit, nihil habere Pontificem, quod maiestatem regum, ipsius gregi non addictorum, feriat, quia patres priscae ecclesiae dignitatem *regum exterorum*, ut paullo ante dictum est, *sanctam* habuerunt habet inuiolabilem. Et cum primis notanda est Christianorum indoles, qui cunctis uiribus, et quidem inter medias tyrannorum uexationes, hoc allaborarunt, ut intelligeretur ab omnibus, *Christianam* religionem *regum dignitati* nequidquam derogare, Caesarumque maiestatem sibi non minus, quam idolorum cultoribus, uenerabilem esse. Id quod prae ceteris AVGVSTINVS in opere praeclaro de ciuitate Dei; idemque IVSTINVS Martyr; TERTVLLIANVS; CYPRIANVS; LACTANTIVS; ARNOBIVS; MINVCIVS Felix, et alii doctores ecclesiae probarunt. Sed ad Christianorum tempora procedimus, quibus cogoscemus, nondum illos in pontificem liberaliores factos esse. In promtu est exemplum regis GALLIAE, cuius intuitu simul pontificis facinus contemplari poterimus. *Chlodouaeum* plerique (yy) primum Galliae *regem* numerant. In hoc igitur pontifex reperiet, qualem se nunc circa regum auspicia gerere debeat. Memorabiles in hac historia circumstantiae occurrunt, omnino dignissimae, quae in usum pontificis colligantur. Nam *Chlodouaeus* Christianorum sacris, Archiepiscopo Rhemensi baptizante, initiatus est, unctusque simul oleo, quod columbam (zz) de coelo tulisse in fabulis est: sed de *unctione regia* nullum in annalibus prostat testimonium (a). Quum igitur ad Anastasium Caesarem Constantinopolin perlatum esset, Chlodouaeum Christo nomen dedisse, *Caesar* eum *corona* regis ornauit (b), *Augustum* uocans

(oo) *Lib. XV. antiq. Iudaic. c.* 11. *lib.* 17. *c.* 13. (pp) Ex inueterata consuetudine pontificii obtendunt, res illas, quae ad Dei gloriam pertinent, praescribi posse. Calixtus de praescription. pontif. (qq) DIO *lib.* 53. *p.* 402. (rr) Nummum huius habemus in opere aureo SPANHEMII *differt.* 9. *de praest. numismat. p.* 129. (ss) VELLEIVS *lib.* 2. *hist. Rom. c.* 22. *p.* 2. 3. (tt) Comprobat nummus apud VAILLANT. *tab. XX. num.* 9. (uu) DIO *l. LXVIII. p.* 506. (xx) Nummum uide apud SPANHEIM. *diss.* 9. *p.* 830. (yy) GODOFREDVS *de praecedent. reg. Gall. p.* 306. (zz) CHIFLETIVS in *ampulla Rhemensi*, PATRICIVS in *Marte Gallico &c.* (a) Nisi quod recentiores nonnulli manifestos errores admisceant, unctionem apud baptismum cum unctione regia permiscentes. (b) Loca *Gregorii* TVRONENSIS; *Adonis* VIENNENSIS; HANNONIS; IVONIS, *Matthias* FLAZIVS *cap. IV. p.* 38 *de translat. imp. Rom.* coniunctim edidit. Tantum hic loci referemus uerba *Philippi* BERGOMENSIS *p.* 406. Percepta a Chlodouaeo baptismi gratia, Francorum regnum immensum auctum est. Et propterea Anastasius Imperator, quum famam et uirtutes intellexisset, repente CORONAM AVREAM gemmis ornatam cum tunica et baltheo eidem ex Constantinopoli in Galliam transmisit. Haec Philippus. Ceterum *Anton. Dadinus* ALTESERRA *in lib.* 2. *c.* 36. Gregor. Turonensis *p.* 82. non habet, cur neget, aut minus gloriosum putet, Chlodouaeum ab Imperatore coronam accepisse.

CAP. II. §. VI. VII.

uocans ac *fratrem*, quem in societatem Christianorum regum laetus adlegit. Ast uero quid ad haec *Pontifex*? huius quaenam fuere caerimoniae? referrem equidem illas hic loci; sed quo minus possim, *silentio* iam historicorum impedior, qui, quamuis monachi fuerint, nihil memoriae prodiderunt, quod in solatium *Pontificis*, et ad eius praetextum iuuandum ualeat. Facessat igitur Pontifex longissime, et ex hisce primum percipiat, Christianos reges *unctione* sua uel declaratione non egere: deinde, si uel maxime solenni aliqua declaratione uti uelint regalis dignitatis candidati, *Caesarem* esse dignum, non Pontificem, ut istos exerceat. IVSTINIANVS Caesar, ut *Procopius* auctor est (c), Aretham Saracenorum regem constituit; CAROLVS *Caluus* Duci Bosoni eandem in Arelatensi prouincia (d) dignitatem contulit: hoc igitur cur tam aequo animo pontifex tulit, si potuit tum temporis uel si impedire illud debuit? Nec etiam saeculo X. reperimus, tanta dementia captos fuisse Pontifices, ut uitio uerterent *Henrico Aucupi*, et *Ottoni M.* quod ipsorum auspiciis *Bohemiae* reges creati sint (e): nihilominus *Stanislaus* LVBIENSKY (f) contra maiestatem S. R. Imperii nugatur, ab Ottone III. Poloniae principem Boleslaum anno DCCCCCI. nomine atque auctoritate Pontificis, regia dignitate ornatum esse. In quo adfirmando clarissimis testimoniis *Poloniae* scriptorum obloquitur, Matthiae de *Mechouia*, *Sarnicii*, *Cromeri*, *Guagnini*, aliorumque multorum: quae res in opusculo *de iure reges adpellandi*; plenius diducitur (g). Porro si pontificibus unquam id iuris tribuendum fuit; qui fit, ut in *Bohemia* (h) et *Burgundia* regum exempla testentur, Pontifices a Caesare precibus impetrasse (i), ut illi ad regiam dignitatem eleuarentur? quod enim per me facile possum, id uero ineptum esset, si ab aliis, ut fieret, anxie contenderem.

d) *etiam iuri naturae*

§. VI. Praeterea haec potestas, quam sibi pontifex postulat, cum ipso iure naturae non congruit, quod pontificem non agnoscit, supremae autem potestatis principibus libertatem relinquit, pro lubitu titulum usurpandi, statui suo conuenientem. Qui huius rei rationem neque *subditis*, neque *exteris* reddere, necesse habent. Non *illis*, utpote quibus mandatum pro lege ualet; neque *his*, quoniam prouida natura publicas res ac Principes ita inter se copulauit, ut foedus hoc sanctissimum, saluis naturae legibus, a nullo dissolui possit, nisi ratio singularis adfuerit, alterius statui molesta, quam uero usurpatio tituli, ex regiminis indole resultantis, nunquam suppeditat. Quid enim per *Regem* notamus aliud, quam personam summa potestate praeditam, aliis legitime imperantem? Vbicunque igitur *res* ipsa non abest, ibidem de *adpellationibus* litem mouere absonum est. Adeoque aliud ius naturae et gentium introducendum erit, et in omnibus politicis libellis definitiones regis et reipublicae, a populis tot saeculis receptae, nunc demum corrigendae uel penitus abiiciendae sunt, si Principes oportet, regis titulum *Pontificis* ope parare, aut si potestas omnibus principibus deneganda est, et soli pontifici tribuenda, ut is tantum auctoritate polleat, *regibus* quibusuis, ceu suis uasallis ac beneficiariis leges sanciendi, quod DEus auertat!

e) *et gentium.*

§. VII. Et hanc consuetudinem omnes omni tempore populi tenuere, ut Principibus absolutae potestatis integrum relinquerent, titulum statibus suis accommodatum, proprio iure et sine consensu aut intercessu Pontificis, adsumere uel mutare: qua in re non idem sectati sunt Principes, prout diuersa fecerunt eorum ingenia. De Theodorico *Gothorum* rege refert THEMISTIVS (k), eum tamquam *contemtionem* suae potestatis, domini enim uocem maluerat, interpretatum esse, si quis ipsum *regem* dixerit: sed in *Augusto* plane aliam spectamus indolem, qui nimirum, ut *potestatem* celaret, *regis* adpellationem interdicto publico (l) declinauit. Magnus *Moscouiae* Princeps non alium titulum, nisi Russorum uocabulum *Czar*, admittit (m): idque cum pace omnium facere iudico. Constantinus, nepos Bosonis, regis Burgundiae, se propterea titulo *regis*

(c) *Lib. 1. de bell. pers. Pag.* 252. (d) *Ad ann.* 877. REGINO *et annales* BERTINIANI. (e) Coaeui
cap. II. opuscul. I. de iure reges adpellandi p. 37. seq. citati sunt. uide interim GOLDASTVM *de regno Bohem. lib.*
III. c. 10. (f) *In uitis Episcopor. Plocensium*, qui in eiusdem *operibus Historico-Politic. pag.* 313. (g) Disquisita est haec materia per totum cap. 2. nec ibidem fortasse ullum exemplum praetermissum, quo probari potest, Imperatores reges adpellasse. (h) Litteras pontif. uide apud *Boleslaum* BALBINVM *lib. 1. decad. 1. miscellan. Bohem. uolum. 1.* (i) Et quod notatu dignum est, illud ipsum anno 1462, contigit. Ex quo clarum est, pontificem nunquam simpliciter usum fuisse hoc iure, quod eius adulatores adserebant. Verba scriptoris pontificii sequentia sunt: Pius II. etc. ex ipsis Imperatoris litteris laeto animo accepimus, eum decreuisse, nostra praesertim contemplatione, concedere tibi regalem inuestituram. Super quo in tui fauorem saepius ad celsitudinem suam scripsisse meminimus, et quae sequuntur. Ipsae hae litterae in *epist. Aeneae* SYLVII *epist.* 395. *pag.* 608. leguntur. (k) In *oratione ad Valentem p.* 67. Athanaricus Gothorum R. idcirco REGIS adpellationem repudiat; usurpat iudicis tamquam haec quidem potentiae; illa sapientiae propria. (l) Secundum testim. TACITI, SVETON. aliorumque. (m) Vid. *opusc. 1. de iure reges adpellandi c. 3. §. 5. p. 91. 92. seq.* Singulare est, quod *Iac.* REVTENFELS *lib. 2. rer. Moscouit. c. 2. pag.* 89. adlegat, quum Poloni Russorum Principi auctores essent, ut loco nominis Czar uocabulum regis in lingua Polon. latin. graeca, etc. usurparet; respondisse eum, cuilibet Principi liberum atque arbitrarium esse pro ratione regiminis nomen eligere: nolle se titulum aliis obtrudere, nec ut sibi obtrudatur, concedere.

CAP. II. §. VIII.

regis abdicauit, quod regia dona distribuere displicebat(n). Duces uero *Gothiae* (o), *Longobardiae* (p), *Vngariae* (q), *Portugalliae* (r), *Aragoniae* (s), *Algarbiae* (t), *Nauarrae* (u), *Castiliae* (x), *Irlandiae* (y), aliarumque gentium, nomine dominorum, iudicum, ducum, principumque cum *regis* titulo permutarunt, idque propriis auibus, *Caesaribus* ac *Pontificibus* usque adeo non impedientibus, ut etiam *regio* honore sponte illos adficerent. Vnde colligimus, consuetudines populorum hisce Pontificis conatibus semper inimicas fuisse.

f] *Ipsi canonico iuri.*

§. VIII. In iure *canonico*, quo iam nos conuertimus, multa se nobis offerunt, quae sunt ad confutationem Pontificis accommodatissimâ. Licet enim in hoc Pontificis iura probe consignata sint, et saepius, in ipsorum confirmationem, mendacia scriptorum subrepserint; illud tamen Pontifici neque per se, neque per bonas consequentias, potestatem *reges creandi* adiudicat: quin potius hos mores Pontificis taxat, quod is uerecundiae fines, dum id sibi sumat, transiliat. Adducemus loca quaedam, quibus hac de re clarissime tractatur. Praecipue spectandum est hoc loco caput *per uenerabilem fratrem X. qui filii sint legitimi?* Occurrit in hac quaestione, quid illud sit, quod *Pontifex* circa potestatem politicam principumque dignitatem, monendum habeat. Perpulchre respondet *Innocentius*, non esse Pontificis, circa hanc *dignitatem* disponere, nisi tantummodo in finibus patrimonii Petri; nec uero ibi tamquam Pontificem, sed qua *Principem* (z), istius ditionis. Prouocat simul ad regem Galliae, putatque, quemadmodum iste rerum suarum Pontifici nullam reddat rationem (aa), ita ceteris etiam licere, ut ad huius exemplum sese componant. Clarius *Nicolaus*, primus Pontifex Romanus, loquitur, tamque praeclare pro Principum causa scribit, ut hi contra Pontificis audaciam nullo se melius, quam hoc scripto tueri queant, ne si quidem hunc canonem ipsi Nicolao in calamum dictitauissent. Iudicium Pontificis *in Can. VIII. Quoniam idem Dist. XI.* ita sonat: *Christus coeli ac terrae dominus est, qui postquam ex hoc mundo discessit, curam rerum terrestrium duobus statibus demandauit, ecclesiastico scilicet ac politico. Vt igitur horum munerum discrimen constaret, nec alter in alterius officium in quadam irrumperet, Seruator sapientissimus terminos utrique definiuit, ita certissimos, ut eosdem nemo citra grande nefas prorogare possit. Ad ecclesiam, cuius caput Pontifex est, pertinet illud, quod est ad aeternam salutem accommodatum: politicis uero personis, quarum praecipua Caesar est, curam rerum omnium, quae ad conseruandum firmandumque statum publicum pertinent, iniunxit. Quodsi igitur Caesar aliquid appetat, quod est Pontificis; aut uersa uice Pontifex quaerat, quod Caesari competit; uterque sane grauissime peccat, Deumque ultorem sentiet* (bb). Accedant ergo uniuersi, quibus legum et iuris canonici perspecta ratio est, et quo iure, Pontifici potestas in *reges* tribuatur, si possunt, inueniant: nisi enim probatum fuerit, distributionem *regiae* dignitatis ad *aeternam salutem* conducere; sequetur ex iure canonico, ut Pontificem, distribuendi cupidissimum, mortalis peccati reum iudicemus. Et qui secus docent pertinaciter, ad hos omnes illud fulmen peruadet, quod Pontifex legis suae transgressoribus minitatus est (cc). Praecipue uero huc spectat, quod auctor *Glossae* in canonem superius allegatum scribit (dd), hoc decretum ad Iulianum Caesarem respicere, qui *Pontifices* plane abrogare, eorumque munus ad *Caesares* transferre uoluisset: quo factum est, ut *Nicolaus* Pontifex librum quemdam scriberet, in quo discrimen muneris ecclesiastici

(n) HEVTERVS *l. 1. rer. Burgund. pag. 5.* (o) HVG. GROT. *script. rer. Gothic. pag. 70.* (p) *Paul* WARNEFRID. *l. 3. de gest. Longobard. c. 7. p. 571.* (q) Exemplum antiquorum regum Attili aeuo, OSTROCOCSI adlegat *part. 1. orig. Hung. c. 4. p. 103.* De recentioribus uid. *Opusc I. de iure reges adpellandi c. 3. §. 2. p. 81.* (r) *Ant.* VASCONCELLVS *in Lusit. Acephaleos. p. 15. 59.* alios *Opusc. I. de iure reges adpellandi c. 3. § 3. p. 85. 86* citauimus. (s) *Hieron.* BLANCA *comment. rer. Arag. p. 615.* (t) *Rodericus* SANTIVS *part. IV. hist. Hisp. c. 3. p. 194.* (u) *Ioseph. de* MORET *antiq. Nauar. C. V. p. 294.* (x) *Alfons.* CARTHAGENA in *Anaceph. reg. Hispan. c. LXIX. p. 275.* (y) Vbi multae circumstantiae notandae sunt. De quibus uid. *opusc. I. de iure reges adpellandi c. 3. § 4. p. 88. 89.* (z) Potest hoc apostolica sedes in patrimonio Petri. Quid ni etiam in aliis statibus ac regnis? In hoc enim patrimonio et S. pontificis exercet auctoritatem, et summi principis exsequitur potestatem. (aa) Insuper quum Rex Franciae in temporariis superiorem minime agnoscat. (bb) *Cap. VIII. Distinct. XI.* Quoniam idem mediator DEI et hominum Christus, sic dignitatibus distinctis, officia utriusque potestatis distinxit propria. Volens ut et Christiani Imperatores pro aeterna uita in pontificibus indigerent: et pontifices pro cursu rerum temporalium imperialibus legibus uterentur. Ideo militans Deo, minime se negotiis saecularibus implicaret; ac ille uicissim non rebus diuinis praesidere uideretur, qui esset negotiis saecularibus implicatus. (cc) *Can. XI Generali decreto C. XXV. Q. 1.* Generali decreto constituimus, ut exsecrandum anathema sit, quicumque decretorum censuram permiserit uiolandam. (dd) *Ad cap. Quoniam idem dist. X.* notat GLOSSA in seq. uerbis: Iulianus Imperator uendicabat sibi IMPERIVM et PONTIFICATVM: quod locum habuit in V. T. Sed dicit Cyprianus: Postquam Christus uenit, sic officia utriusque discreuit, ut Imperator TERRENIS; Pontifex COELESTIBVS praesideret, ne propter duplicem potestatem homo superbiens rursum ad inferna demergatur. Alias quoque Maximilianus I. quod aliis locis ostensum est, Cardinales huc flectere tentauit, ut se pontificem facerent. Et Carolus V. regno propterea decessisse dicitur, ut pontificis dignitatem capesseret.

CAP. II. stici non obscure ostendit. *Geminus* igitur usus ex dicto canone contra Pontificem resultat, *primum* quia clarissime prodit, illum intra fines muneris ecclesiastici se non continere, quoties sibi *regum titulos* distribuendos sumat. Deinceps etiam scrupulus hic eximitur, an *haereticus*, secundum ius canonicum, *regium titulum* usurpare queat. Nam quia Pontificium decretum id *Iuliano* largitur, Imperatori ethnico: multo minus regalis dignitas istorum sacrorum principi deneganda, quae Christum caussam salutis habent, etiamsi is nomen inter pontificios non profiteatur. Accedit ad haec, quod ista sanctio haud casu *fortuito*, sed *consilio* iuri canonico inserta sit, et *Canone IV. Cum ad uerum D. XCVI.* totidem uerbis repetita. Item *Can. X. Duo sunt Dist. XCVI*; nec non *Cap. XIII. Nouit ille X. de Iudiciis*: ulterius *cap. VI. Solitae benignitatis X. de Maioritate et Obedient.* Qui textus plus lucis spargunt, quam ut scriptores in papatu renati sustineant: quorum etiam doctissimi quique non potuerunt, quin id ipsum contra Pontificem uehementer probarent. HINCMARVS Archiepiscopus Rhemensis, qui circiter annum Christi DCCC LXXXIV. uixit, integrum opus de *Differentia regiae potestatis et Pontificiae* composuit (ee), quo Pontificis institutum scite admodum destruitur, eidemque in memoriam reuocatur, plus ipsi rerum sacrarum commissum esse, quam fortasse confecturus sit. *Wilhelmus de* OCCAM anno Christi M CCCXX scribit (ff); Christum diuersis temporibus considerandum esse, in statu scilicet *humilitatis* altero, in altero *gloriae*. Petrum enim et qui huic in munere successerint, non uicarios Christi esse in statu *exaltationis*; sed, ut loquitur, *exinanitionis*. *Rudolfus* PRAELLAEVS, anno Christi M CCCLXX, tractatu quodam Gallico (gg), *uiginti sex* rationes collegit, quibus ostenditur, Pontificem diuinas aeque ac humanas leges uiolare, si muneris sui limites excedat, atque inter *Principes*, quod *imperet*, speculetur. *Auctor* VIRIDARII (hh) in Gallia, cuius liber iam tum anno M CCC LXX. editus fuit, Pontificem iure *creandi reges*, his uerbis excludit: *Papa neque casualiter*

A *potest constituere regem; sed sic est; institutio regum pertinet ad imperatorem. Et si ipse fuerit negligens, potestas constituendi regem non deuoluitur ad Papam, qui, iuxta auctoritatem Apostoli et Canones sacros, non debet se saecularibus negotiis implicare.* Et similiter post eum *Antonius de* ROSELLIS (ii) aliique iuris canonici doctores, litteris ueritatem propagarunt, de quibus superius (kk) a nobis actum fuit. Quo FLA- §. VIII.
B ZIVS (ll) etiam inter alios testes ueritatis referri meretur. Praeterea notatu digna sunt uerba *Ioannis de* DRIEDO (mm): *Christus quum praefecit Petrum uniuersali ecclesiae pastorem; non abstulit imperatoribus et regibus sua regna: neque uoluit, ut potestas ac dignitas regalis debeat deriuari et descendere ex potestate Petri.* Plura testimonia in rem per se clarissimam cumulare, superuacaneum duco. Concludimus
C potius cum uerbis celeberrimi Theologi Romanae ecclesiae, *Io. Caramuelis de* LOBKOWICZ (nn), qui de ecclesiae et status politici discrimine, quod ex iure Canonico hauserat, sequentem in modum scribit: *Christus in hoc mundo spirituale regnum habet, in quo qui praesunt imperando, docendo, cohortando, redarguendo, omnes REGIO TITVLO dignissimi sunt: Nam ipse Apostolus hoc munus uocat REGIVM*
D *SACERDOTIVM, id quod per comas, ad coronae figuram tonsas, significatur. Pontifex igitur iure REGES creare censendus est, eoque respectu Caesaribus merito praeferendus. Etenim sextum nunc retro saeculum numeramus, ex quo Caesar uix unum Principem ad regis dignitatem extulit: Pontifex uero singulis annis tot spirituales reges ordinat.* Scilicet quotiescunque in ordinem sacrum aliquis adsci-
E scitur, habitu monastico secernitur, capillus tondetur; toties in *ecclesia rex* instituitur, toties etiam Romanus Pontifex sui iuris exercitium habet: *aureas* autem *coronas* distribuere, *Principes* in *sublimius* fastigium extollere, in illius personam minime conuenit. Et id quidem Pontifici lubentes indulgemus, ceteroquin ex uerbo diuino scientes, Christum in regno suo ad sanctitatem in pectore, non ad tonsas comas in capite, respicere.

§. IX.

(ee) In libro de *potestate regia et pontificia p. m. 6.* (ff) *In disput. de potestate ecclesiae et principum p. 13.* Audiui a sanctis uiris, duo tempora in Christo distingui, alterum humilitatis, et alterum potestatis. Petrus autem constitutus est uicarius Christi pro statu humilitatis, non pro statu gloriae et maiestatis. Commisit enim homini uicario, quae homo ipse mortalis exercuit. In hoc statu ipse dixit: regnum meum non est de hoc mundo: non uenio ministrari, sed ministrare. *Luc. XII.* (gg) *Raoul de* PRAELLES *conseiller Royal et maistre de requestes sur la question: assauoir ce la dignité pontificial et imperial ou royal, sont deux puissances, distinctees, diuisees et separees, sans ce que l'une despende de l'autre.* Vbi auctor discrimen ab officio, obiecto, fine, subiecto, efficiente, effectu instituit accuratissime. (hh) Auctor huius operis minus cognitus est. Ego certum hoc habeo, fuisse illum ex ministris regis Galliae, qui pro gloria regis sui Caroli V. aduersus pontificem haec scripsit. Goldastus hunc librum, praefixo titulo, PHILOTHEI ACHILLINI SOMNIVM VIRIDARII, *Monarchiae* suae *S. R. I. tom. 1. p. 134.* inseruit. (ii) Ad *cap. 11.* plenissimi pretiosissimique operis de *Monarchia.* (kk) *Cap. 1. §. 4. p. 146.* (ll) *In catalogo testium ueritatis.* (mm) *Lib. 11. de libert. christiana c. 2.* (nn) Supra citato *Philippo prudente legitimo Portugalliae rege demonstrato lib. 11. artic. 6. p. 113. it. artic. III. p. 100. porro lib. 4. qu. 1. artic. 3. p. 202.* confer etiam, quae supra p. 153. scripsimus.

CAP. II. III. *Conclusio huius capitis.*

§. IX. Sic igitur *uerbum* Dei, ius *naturae*, mores *gentium*, ipsum ius *canonicum*, praetereaque testimonia *scriptorum* celebrium, certiores nos fecerunt, pontifici minime concedendum esse, ut *politicis* personis praecipiant, dignitati eorum modum praefiniant, ipsisque *coronas* imponant: multo minus principis esse officium, ut *regium* titulum *Romae* quaerat, nec posse quaerere, quin simul diuinas leges humanasque uiolet, status ac ordines misceat, potestatem principum labefactet, regiamque coronam in signum seruitutis ualere statuat. Nunc illud sequitur, ut eorum praedicemus sinceritatem, qui pontificis conatum alicuius iniquitatis arguerunt, aperientes diuinae uindictae praesagia, nisi pontifex, adhuc supra mediocritatem elatus, tandem ab altitudine animi desisteret. Scriptor ille Romano Catholicus, auctor Epistolae ad *Philenetem* pro *republ. Veneta* (oo). Pontificis facinus exemplo *daemonis* illustrat, quem Deus de coelo turbauerit, quoniam ad potestatem nimiam adspirasset. *Ventura* VINCENTINVS (pp), celeberrimus iuris canonici professor dicit, *pontificem, statim ut reges creare* cupiat, illi se conformare, qui ad Christum dixerit: *haec omnia tibi dabo*, quem uero Christus, ut hostem, mox abegerit: quod ipsum sibi capere principes possent, seque contra pontificis insultus opponere. Idem *Vincentinus* et *Paulus* VENETVS (qq) dicunt, peropus esse pontifici, probe sibi caueat, ne *clauem Petrinam* incuruet, aut plane frangat, quando pro ualuis sacrarum aedium, quo missus a Christo sit, principum feras ac arces reserare tentet. Et profecto spiritus Christi cum spiritu pontificis in hoc puncto pugnat acerrime. Ille enim *negat regnum* suum de hoc *mundo* esse; hic autem, meum regnum *uniuersus mundus* est, uociferatur: ille dicit omnem *potestatem de coelo* esse; hic autem *Romae coronas* impetrari, nugatur: ille, non ueni, inquit, ut *legem soluerem*; hic omnes homines ad suos pedes inclinat, ut ibidem *coronas sceptrumque deponant*, ibidem eius nutu resumant facti Christia[redacted]ille *magistratui* politico iubet *ob*[redacted]*re*; hic se supra omnem magistratum *extollit*: ille monet, regibus *dandum esse*, quod regum sit; at huius perstat opinio, *nullum esse* regem, nisi quo suo coetui addictus sit. Et quae plures sunt huiusmodi oppositiones, quae partim ex hoc capite, partim ex sequenti facile colliguntur.

CAP. III.

Rationes scriptorum pontificiorum, quibus ius reges adpellandi pontifici Romano uindicare satagunt.

§. I.

Contrariae partis oppositio.

SVfficere quidem posset ad profligatum hucusque errorem deprehendendum, quod ex iure sacro ac ciuili superiore *cap.* satis, me iudice, commonstrauimus; quo uero res sit clarissima, nihilque dubitationis apud imperitiores residuum sit, aut obscurius dictum uideatur de *oppositionibus* eorum, qui Pontifici ius *adpellandi reges* adscripserunt, nunc etiam *istas* perlustrabimus, infirmitatem eorum ostensuri. Et quia *Scripturae dicta* primo loco occurrunt, Deum precibus ueneramur, ut nobis instituti nostri gratiam faciat, quod in lucem protrahamus blasphemiam Spiritus S. h. e. diuinae ueritatis sinistram interpretationem ac sugillationem, quae permultis doctoribus Rom. ecclesiae, sicut in propatulo est, hoc fine placuit, ut potestati pontificis praesidium inuenirent.

a] falsatione dictorum S. Script. in potestate clauium.

§. II. Primo quidem pontificii *clauium* potestatem huc detorquent et hoc modo concludunt: Christus Petro potestatem his uerbis dedit (a): *Omnia, quod in terris* &c. Nihil igitur est, quod non ad Pontificem pertineat; et quo potestas eius non porrigatur (b). Atque hoc idem est, ac si diceretur: *quidquid coronaueritis, regum feceritis* (c) &c. Quid? quod etiam dicant: *Papa omnia potest; praeter peccatum* (d). Et alius quidam facilius putat esse, statuere, *quid possit* Papa, quam inuenire, *quid non possit*, nisi id forte unum ignoret, qua ratione figuram *quadrangulam* simul *rotundam* faciat (e). Nae ista simplicitas haud potest puerorum risum effugere: prudentiores autem uiri moleste ferunt, diuinam Scripturam ab hisce suibus ita permisceri atque conspurcari. Primum enim Seruator noster, teste IO-

(oo) Editus hic tractat. *an.* 1606. Paris. in. 4. p. m. 5. (pp) *Tractatu p.* 144. *citato cap. IX. pag.* 175. (qq) Duobus scriptis, quorum p. 144. mentionem iniecimus.

(a) *Matth. XVI uers.* 19. *c. XVIII.* 18. *Iohann. XX. uers.* 23. (b) MARTA de *Iurisdictione Part.* 1. *c.* 33. [c] *Ant.* MAZZARON in *tract. de adorat. Pontif. c.* 3. [d] *Martinus* LAVDENS. *de Princip. Quaest.* 474. [e] Apud CIGAVLDVM de *Praeeminentia ecclesiae pag.* 23.

CAP. III. §. II. III.

ANNE (f), non aliud potestati *clauium*, nisi *peccata* (g) subiecit: tum etiam interpretes paullo liberaliores sunt, quam per ipsum originalem textum licet. Nam particulae ὃ ἐὰν et ὅσα ἐὰν non *quodque* significant, sed *si quod* (de peccatis illis) remiseritis aut retinueritis. Similiter uerba ἐν τῷ ὀυρανῷ denotant, nihil in hoc dicto de *caeremoniis* Principum agi, quoniam coeli uocabulum, uel uitae aeternae nullatenus ad haec trahi potest.

In opere creationis

INNOCENTIVS III. (h) opera creationis adlegat, dicitque *duo lumina* a Deo fuisse condita, *maius* unum, quod diurno tempori praeesset; alterum *minus*, quod nocturno. Quo significasset Numen sapientissimum, duobus quoque moderatoribus mundum subesse, *Pontifici* atque *Caesari*. Quemadmodum omnem *lucem sol* spargeret, ita *dignitatem* omnem atque auctoritatem a *Pontifice* proficisci. ALEXANDER VIII.

Luc. 22. u. 36.

dictum illud discipulorum Christi *ecce duo gladii* (i), de *gemina* Pontificis potestate interpretatur, *spirituali* et *politica*: unde in pontificis arbitrio positum putat, quibus *coronam* auferre, quibus distribuere uelit (k). Secus autem AMBROSIVS (l) existimat: *o Domine*, inquiens, *cur emere me iubes gladium, qui ferire me prohibes? cur haberi praecipis, quem uetas promi? nisi forte, ut sit parata defensio, et uidearis potuisse uindicari; sed noluisse.* LYRA, BEDA et alii pontificii interpretes S. Scripturae, doctrinam Seruatoris, si uerba in crudo, ut aiunt, sensu accipiantur, menti (m) eius non respondere. Reliquam interpreta-

de statu exaltationis.

tionem de statu exaltationis Christi, cui Pater omnem potestatem in coelo ac terra dedit, omnia pedibus eius subdidit, ut adorent eum omnes terrarum fines, nos iure ac merito, quia Pontifices in suam partem rapiunt (n), proscribimus, et uti indignae sunt blasphemiae, ex animo damnamus.

b] Ad auctoritatem iuris can. et doctorum responsio.

§. III. Elusis igitur ridiculis hisce rationibus, nunc etiam ut *ius distribuendi coronas* corruat, necesse est. Illis enim solis hoc superstructum esse, solidoque fundamento carere, satis superque ex hactenus dictis cognoscimus. Videamus nunc etiam illos auctores, quorum sententiis haec pontificibus adscripta potestas est. Primo loco BONIFACIVM VIII. (o) introducam, ita scribentem: *Veritate testante, spiritualis potestas TERRENAM POTESTATEM, reges terrae, INSTI-*

A *TVERE habet.* Hic quum citato capitulo probatum isset, quod Christus omnem in terris potestatem, sicuti eam ab aeterno, tamquam uerus Deus, in hunc orbem exercuit, post adscensum suum pontifici reliquerit: concludit inde, libertate gaudere pontificem *creandi reges et submouendi, iudicandi, damnandi, praecipitandi, alios surrogandi.* Et huius pontificis, uti uel ipsi scriptores pontificii fatentur (p), ue-
B luti symbolum erat: *Ego sum Caesar et pontifex, non mihi tantum CLAVES Petri; sed etiam GLADIVS Pauli.* Quamuis etiam Ioann. RVBEVS (q), haud ita pridem hoc egerit, ut suspicione liberaret pontificem et omnium dedecori colorem superaddendo, speciatim quoque *Bonifacium* excusaret; tamen is alio loco ueritatem, etiamsi id minus intenderet, mirifice prouexit (r). Liberrime enim fatetur,
C Pontifices adhuc potestate sua cum pusillanimitate quadam usos fuisse, nec ab regibus id occasionis impetrasse, ut in eorum causis suffragia ferrent: sed soli Bonifacio id obtigisse, ut in cap. I. *Vnam sanctam extrauag. comm.* decerneretur, omnes reges infra Pontificem constitutos esse atque hunc dominum et iudicem habere, unde tunc demum aliquid esset pontificiis, quo niterentur. Sed ex hoc ipso
D manifestum est, aliquot saecula post millenarium decursa fuisse, quibus de hoc iure Pontificis *nullum* in iure sacrorum uestigium reperiatur. *Bonifacium VIII.* constat, primum fuisse, qui circa annum MCCC, quum ipsum impatiens ardor imperandi inuasisset, aliquid contra *regem Galliae* tentando, ceteris uiam praeiuit. At Rex Galliae *Philippus* gloriam Principum strenue uindicauit: qui litteris ad
E Pontificem datis *stultum eum et ineptum dixit, quod coronas regias Romae quaerendas esse somniarit.* Bullam Pontificis lictoris ministerio comburi iussit, eiusque nuntium contumeliis notatum suis regionibus expulit, concilium deinde conuocans, quo Pontifex tamquam haereticus et peruersus nebulo damnatus fuit. Idem Rex aliis rebus (s) significauit, Pontifices Romanos facere non posse, ut illud institutum
F Bonifacii contra Principes adlegent. Quod uero *Decretum* illud pontificis, codici iuris Canonici semel insertum, nondum expunctum est; non potuerunt illi, qui in uerba pontificis iurarunt, quin eidem ius *regum creandorum* adsignarent: quamuis anti-

[f] *Ioan. XX. u. 23.* Ἄν τινων τὰς ἁμαρτίας. [g] Quid fines alienos inuaditis? quid falcem in alienam messem extenditis? in CRIMINIBVS, non in possessionibus potestas uestra. D. BERNHARDVS *ad Eug. lib. 1. de consid.* Adlegat hunc *Bernardus* VINCENTINVS, Theologus eccl. Rom. *c. 11. u. 30. pag. 25.* [h] *Cap. 6. solita X. de Maiorit. et obedient.* [i] *Luc. XXII. u. 36. 38.* [k] *Extrauag. Com. unam sanctam. cap. 1.* [l] uid. *Cornel.* IANSENIVM, episcopum Gandauiens. in *Concordia Euangelica Part. III. c. 133. p. m. 919.* [m] Matth. V. [n] Transmissis ueteribus Glossatorib. in Canones, miror *Iulium* CARTHARIVM Tract. de *Immunitate Ecclesiastica.* Romae 1648. omnis generis errores in Italia reuocasse, qui prioribus temporibus inualuerant. [o] C. 1. Vnam sanctam Extrauag. de Maiestate et obed. [p] Cuspianus, Ferronus, Massonius &c. [q] In uita Bonifacii VIII. edit. Romae 1651. 4t. [r] *Lib. 1. c. 9. p. 102. libri citati.* [s] Modo citatus RVBEVS *lib. II. c. 19. in uit. Bonif. VIII.*

antiquisſimi doctisſimique Gloſſatores non idem ſuſtinuerint adfirmare, ſed potius contra mentem Bonifacii uerba haec, *ſpiritualis poteſtas terrenam poteſtatem inſtituere habet*, tantum ad *unctionis* munus, ſecundum exemplum Speculatoris DVRANDI, adplicarunt. Ita enim illa Gloſſa h. l. habet: *Spiritualis poteſtas poteſtatem terrenam benedicit, ſanctificat. Et patet ex Canone Bibliae, primum a DEO ſacerdotium inſtitutum eſſe: et poſt iubente Domino per ſacerdotem* (is igitur non alio, quam miniſtri munere functus eſt) *regalis poteſtas ordinata eſt*. Nihilo tamen ſecius permulti hominum, qui non tam Pontificis auctoritati, quam ſuis commodis ſtudebant, barbaris illis temporibus reperti ſunt, ut ſceleratis opinionibus, ultra citraque diſſeminatis, orbem inficerent. In his *Henricus de* SEGVSIA (t) ſe offert, alio cognomento Cardinalis Hoſtienſis, qui negat apertisſime, poſſe aliquem *iure regem uocari*, niſi Romana eccleſia regnum impertiat. Quem ſenſum *Lucas de* PENNA (u) repetit, *nomen*, inquiens, *regis eſt generale. Vnde clerici etiam uocantur reges, i. e. ſe et alios bene gerentes*, (x), *et quilibet dominus rerum ſuarum dicitur rex, qui habet regnum ab eccleſia Romana, ut dicit Hoſtienſis.* Hunc etiam et *Matthaeus ab* AFFLICTIS (y), Io. *Ant. de* S. GREGORIO (z), MARTHA (aa), *Seraph.* FREITAS (bb), VASQVEZ (cc), TVRRIANVS (dd), SALAS (ee), BOSSAEVS (ff), MASTRILLVS (gg), TVRREBLANCA (hh), IVLINVS CARTHARIVS (ii), ANTONIVS DIANA (kk), *Chriſt. Sylueſter* BRENZO (ll), *Io. Philipp.* MAYNARDVS, (mm); SANDERVS (nn), *Thom.* STAPLE-

A TONVS (oo), Tib. DECIANVS (pp), Thom. BOZIVS (qq), Fuluius PACIANVS (rr), et alii plures facile ſequuti ſunt. Sed omnia haec *nomina* quanta etiam apud ſuos ſint, nos non adducent, ut *Pontificis poteſtati* eo maxime paſſu, quo *regios* honores ſiue *titulos* uolunt, contra ſcripturam S. et humana iura uel minimum indulgeamus. *Primum* enim haec res ad Principes abſolutae poteſtatis attinet, quorum ius ratione nititur, et quos
B errantium auctoritas non obcoecat. *Deinde gloſſa* iuris canonici (ss) habet, quod *ſancto uiro non ſit ſemper credendum*, praeſertim ubi nemo ſcriptorum pontificiorum reperiatur, qui non utilitate ſua inductus, aut timore praepeditus, Pontifici ſuffragatus ſit. Et clarisſimus quidam Profeſſor iuris canonici ſic ipſe iudicat, quodſi tantum *eccleſiae commoda* ſpectarentur, medio tunc die lucerna opus fore (tt), ut inter doctores iuris canonici
C *pietas* eruatur. *Porro* doctrina non expers eſſet periculi, ſi Pontifex, pro lubitu poteſtatem adaucturus, *chartis* tantummodo rem conficere poſſet; ita enim breui foret, ut Principum nomina, regumque penitus abolerentur. Quare non *imperatoria* duntaxat iura (uu), ſed ipſi quoque doctores ſtatuunt (xx), *Papae in*
D *propria cauſa non eſſe credendum, quum in re propria, naturae etiam iure, nemo debeat eſſe iudex neque teſtis. Quarto* denique doctores alii ex medio papatu (yy), ſupra commemorati ſunt, qui, multo liberius ueritatem ſcriptis profesſi ſunt. Nec poſſum hoc loco, quin illis incorruptum *Cardinalem* de LVGO (zz) opponam, qui dicit, *doctores quidem iuris canonici*

(t) *Ad cap. XXXIV. Venerabilem X. de electione et electi poteſtate tom. I., oper. p.* 307. edit. Argent. 1512. (u) *In commentar. ad L. unicam C. de conductoribus et procurat. p. m.* 126. edit. Vien. 1512. (x) Quemadmodum ipſum ius Can. loquitur *Can. VII. duo ſunt cauſ. XII. q.* 1. (y) Cuius ſupra ſententia citata eſt *c. II. p.* 151. (z) Vid. *cap. II. §. 2. p.* 151. (aa) In tractatu de *iurisdict. part.* 1. *c.* 23. *n.* 1. ubi dicit: Papa habet potentiam ex cauſa temporali reges deponere et reges inſtituere. (bb) De *imp. iuſto Aſiat. cap. 6. n.* 33. infertur ex eadem indirecta pontificis poteſtate poſſe ſummum pontificem principibus catholicis et bene meritis titulos et inſignia regia concedere. (cc) In *opuſc. de reſtit. c. 6. §.* 51. *dub.* 1. *n.* 14. 15. additur ibidem: Vbi papa aliquem decorat titulo regio, ibi conſequitur poteſtatem tributa imponendi. Quamobrem reges Hungariae, Aragoniae, Nauarrae, Portugalliae, pontifici non debent largiri, quod regis titulus ab ipſo donetur; alias ſe tamquam uaſallos ſubmittunt. (dd) *Diſput. XLIV. num.* 8. qui cum VASQVEZIO eodem modo argumentatur. (ee) *De legib. diſp. VII. ſect.* 4. *n.* 31. (ff) *De auctoritate in reges impios c. IIX. n.* 7. (gg) *De magiſtratib. l. c.* 2. *num.* 6. (hh) *In praxi iuris ſpirituali l. XV. c.* 2. *n.* 90. (ii) *Tractat. pro immunitate eccleſiaſtica c.* 131. *§.* 279. ubi alii de hac ſententia ſcriptores adlegantur. (kk) *Tom. IX. reſolut. tractat. XII. p.* 469. miror eum antiquiores non inueſtigaſſe, quam amicum ſuum LOBKOWIZIVM. (ll) *In ſpeculo pontificis c.* VII. *p.* 23. (mm) *De priuilegiis eccleſiae artic.* 3. *p.* 49. Hic uero crimen falſi admittit, adlegando Franciſcum a Victoria, qui non fouet hanc opinionem, ſed deuouet. uid. *cap. II. p.* 152. (nn) *Lib.* 11. *de uiſibili monarchia c.* 4. *p.* 286. ab illo die quis uere rex fit, quem pontifex rite conſecrauit. (oo) *In admirand. Rom. eccleſ. lib.* 11, *c.* 1. Hic mirum in modum praedicat eorum dignitatem, qui coronam dedicatam, [quam ab iure reges adpellandi non diſtinguit] a pontifice accepere. (pp) *Conſil. XIX. num.* 114. *uol.* 3. (qq) *De ſtatu Italiae aduerſ. Machiauell. cap.* III. *p.* 279. Quo loco auctor omnes populos aduocat, ut de maieſtate urbis Romae iudicium ferant, an ea tanta fuerit unquam, quanta ſub pontificibus, a cuius manu principes omnes dignitatem regiam impetraturi accederent. (rr) In tractatu de *probationibus lib. II. cap.* 35. *p.* 269. Qui locus ualde eſt memorabilis. (ss) *Ad Can.* 101. *ſi is, qui praeeſt c. XI. q.* 1. (tt) *Vincentii* CIGVALDI uerba, capitulo de auctoritate eccleſiae et gladio ipſius. Vbi ſunt, inquit, uiri eccleſiaſtici, qui talem conſcientiam habent, immo extorquendo per fas et nefas applicando eccleſiae quaerunt intrare regnum Dei. Ego tamen neminem nomino. (uu) *Integro titulo C. ne quis in ſua cauſa iudicet. l. X. C. de teſtibus.* (xx) *Ventura* VINCENTINVS *cap. II. conſilii ſuper controuerſia Venet. n.* 24. *p.* 82. (yy) *Cap. II. §.* 2. *p.* 152. (zz) *Tom. II. de iuſtit. diſput.* XXXVI.

 nici sibi negotium facessere, ut hoc de iure Pontificis inter omnes constet: uerum se non posse perspicere, in quonam totius disputationis utilitas consideretur. Aut enim Principem absoluta potestate gaudere; aut alteri subiectum esse. Si illud fuerit, nunquam eum, penes quem rerum summa sit, concessurum esse Pontifici, ut is titulum uasalli sui amplificaret: sin alterū, nihil impedire, quo minus Principes *regium titulum propria* facultate, alterius potestate posthabita, adsumerent atque usurparent.

(c) An superior locus pontifici ius creandi reges inferat.

§. IV. GROTIVS uti frequenter à partibus (a) Pontificis stetit, ita in hoc etiam puncto, quod attigimus, illius potestati fauet, cuius ingeniose firmamentum meditatur. Fundamenti loco ponit, quod omnes Principes, excepto nemine, uniuersali quodam iure gentium inter se coniuncti sint, unam quasi societatem constituentes. Vt igitur declaratio *dignitatum* in quolibet statu a *praecipua persona* fieret: sic etiam putat *imperatorem et Pontificem dignissimas* personas esse, per quas Princeps aliquis, *regium titulum* ambiens, proclametur (b): siquidem nullus existeret, quin has *duas* personas supra Principes omnes collocaret. Circa quam sententiam licet hoc moneri queat, quod ista copula inter Pontificem ad Principes multo sit infirmior, quam ut hos ad eiusmodi ordinem adstringat; deinde quod dignitas Pontificum intra regna Romano Catholica conclusa sit; quod praeterea multi Principes Catholici regis titulum potestate *propria*, non auctoritate *Pontificis* (c) aut *Caesarum*, usurpauerint; denique quod ipsi Imperatori huiusmodi collega displicere possit: tamen tenendum hoc erit, neque cordatiores pontificios scriptores, neque illos, qui purioribus sacris addicti sunt, Pontifici *supremum locum* eo sensu attribuere, uel unquam attribuisse. Marcus Anton. MAZZARON. (d) et Ioseph. STEPHANI (e) integros quidem libros de praelatione Pontificum ediderunt; uerum h. l. sciendum est, quantum inter *ceremoniale*, quod uocant *Pontificium*, et gentium solennia discriminis sit et quam inepte in exemplum iuris trahatur, quorsum unum saepius aut alterum permouit religio et superstitio. Caesar *Rudolphus*, Comes Habspurgensis, quum tempore quodam uenationi uacaret, *monachum* uidisse dicitur (f), in uicinum pagum prodeuntem, ut aegrotanti rustico extrema unctione subueniret. Hoc Caesar audito ex equo desiliit, monacho sedem concessit, et iuxta equum sinistro latere cucurrit, quia nefas ducebat, si quis animarum curam gerens non praeferretur illi, qui tantum leporibus captandis insisteret. Ecquis autem tanta dementia captus est, qui ex his concludat, monachos Imperatori in ordine politico ac ciuili praeferendos. Similiter apud LIPSIVM est (g), Romanum Imperatorem *Carolum V.* actum Academicum Louaniae concelebrantem, *Academiae Rectori supremum locum* concessisse his uerbis: *ito nam tua regna nunc incipiunt.* Num idcirco dicemus, Imperatorem infra dignitatem Rectoris Louaniensis constitui? Aeque inconditum illud esset, si quis Principem aliquem singulari pietate, uel etiam superstitione ductum, Pontifici dextram praebere cerneret, atque ex hoc concluderet, potestatem ex iure praerogatiuae deriuatam ab Imperatore ad Pontificem transiisse. Nae illud tam esset absonum, ac si quis crederet, Imperatrici ius Principes decernendi competere, quod ad dexteram Imperatoris consedisset. Et quia saepius monuimus, *ecclesiastica* munia cum ordinibus *politicis* non miscenda (h), sed ab istis separanda esse; praeterea Philippus MORNEVS, (i), Claudius SALMASIVS (k), HEIDEGGERVS (l), aliique uiri celeberrimi, (m), satis superque perspectum dederunt, Pontifici ne in ipsa quidem ecclesia praerogatiuam deberi, sicuti nec Patriarcha Constantinopolitanus, nec episcopi Asiatici superiorem illum ferunt: utique opus erit, ut Pontifex inter hos litem prius componat, quam ulterius procedat. Habebit ille profecto, qui aduersus stare poterunt, eiusque ingenium ita condocefacere, ut contra dignitatem imperatoriam posthac nihil moliatur.

d) Num ab unctionis ritu ad ipsum hoc ius liceat procedere?

§. V. Ad regiam *unctionem* quod attinet, cui pontificii scriptores ius reges adpellandi innituntur; uaria sunt, quae notari merentur. Nam primum est aliud ius *creandi* regem; aliud *ungendi*: siquidem alias sequeretur, ut *Hostiensis* episcopus auctoritate polleat, in Italia *legendi ponti-*

XXXVI. sect. I. n. 9. Nam uel princeps, cui papa hunc titulum concedit, habebat superiorem, uel non habebat. Si habebat, non potest papa per se illi dare potestatem regiam; si non habebat, non indiget concessione papae. (a) Vide SIMPLICII VERINI iudicium de libro posthumo GROTII, cuius auctor SALMASIVS putatur. Hunc catholico pontificius quidam, nom. IVSTI PACII refutauit, qui quidem inficias minus iuit, Grotium pontificis in gratiam, nec tamen ab re, uerba fecisse. (b) Idem sentit doctissimus et in his studiis uersatissimus SCHVLZIVS, dicto libro de *Polonia nunquam tributaria.* (c) Exemplorum copia prostat *cap.* III. *opuscul.* I. *de iure reges adpellandi. p.* 78. *seq.* (d) in tractatu de *osculatione pedum pontificis M.* (e) Libro de *adoratione pedum pontificis.* (f) De ROO, FVGGERVS, PIESPORDIVS, GVILLIMANNVS, LAZIVS, LEQVILLE, et alii in *histor. rerum Austriacarum.* (g) Libr. II. Louanii sui cap. III. p. m. 59. (h) *Cap.* II. §. *ult.* quod etiam antiquissimum argumentum est, contra pontificem in hac causa a multis saeculis adhibitum. (i) In *Mysterio iniquitat.* (k) De *primatu papae.* (l) In *historia papatus.* (m) Ita quoque MEYNARDVS argumentatur in *causa Veneta c.* III. It. VENDRAMENVS in libro argumenti eiusdem.

 pontifices (n), quoniam est eius officium, unctionem istius peragere (o). Intelligimus ergo, haud leuiter aberrasse *Thomam* BOZIVM, (p) dum putat, in plerisque regnis ab episcopis reges creandos esse, quoniam episcopi, quum ungerent, simul dignitatem potestatemque regibus impertirent. Idem BOZIVS non ueretur effutire, *Galliae regnum esse donum Archiepiscopi Rhemensis*, penes quem sit potestas, hoc regnum pro lubitu donandi. Ineptias autem sic magis magisque prodit, B indignus propterea, ut eius erroribus refellendis tempus insumatur. Interim haec altera stat sententia, *unctionem* non esse opus *dominantis*, sed cuidam *subdito* competere, qui primum locum in ecclesia teneat. Nec tandem *unctio* est *necessaria* pars *dignitatis* regiae, sed *caerimonia* tantummodo, qua, qui uolunt, citra minimam iacturam supersedere poterunt. Equidem iam mea non faciam uerba clarissimi Theologi PETRI MARTYRIS (q), qui regiam C unctionem superstitiosum actum esse pronuntiat, quam in N. T. nemo Theologorum, si criminis notam effugere cupiat, regibus suadere possit. Sufficit Christianos reges integris VIII. saeculis eam non adhibuisse. Vnde Constantinus MANASSES (r) inusitatum quiddam ac prorsus nouum dixit, quod Carolus M. post coronationem *unctus* sit, cuius uerba sic habent: D

- - - χρησάμενος καὶ νόμοις Ἰουδαίων
Ἐκ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν ἐλαίῳ τοῦτον χρίει
Οὐκ οἶδα τίσι λογισμοῖς ἢ ποίαις ἐπινοίαις.

Proinde ruit hoc etiam argumentum, quod nonnulli ex unctionis actu deduxerunt, et pro stabiliendo pontificis iure protulerunt.

Exempla eorum, quos pontifex dicit a se reges constitutos fuisse.

§. VI. Vltimum hoc est, quod doctores ad illa prouocent *exempla*, quibus ostendi uidetur; quod *Principes a Pontificibus regia dignitate* aucti sint. E Non attingam in praesentia quaestionem illam, an quaeuis *consuetudo* legis indolem sortiatur: ea quidem in re, quae fundamento plane destituta est; ita enim facile haec quaestio periret, quia iam tum argumenta labefactata sunt omnia, quibus scriptores pontificii causam huius consuetudinis superstruxerunt. Sed priusquam ad ipsa progrediamur exempla, nonnullae praemittendae regulae sunt, quibus illa feliciter soluantur, quo pateat omnibus, tantum abesse, ut pontificis illud ius sit, quod rectius summam iniuriam dixeris, ut ne species quidem alicuius iuris supersit. Ius conferendi regiam dignitatem *potestas est atque auctoritas, qua quis ita inter principes totius orbis terrarum pollet, ut omnes ac singuli hunc regem agnoscant, quem ille constituit atque declarauit:* ut tamen cuiuis principi supremo concessum sit, sine alterius auctoritate titulum *principis, ducis comitis*, cum *regio* titulo propria potestate commutare. Igitur per illud ius non VNCTIO *regia* notatur, quae tantum indicium huius dignitatis et superuacanea caerimonia est. Nec AVRVM *dedicatum* artificisque manu elaboratum intelligitur: est enim is ornatus accessorius, quem domino suo, qui parent, pariter exhibere poterunt. Multo minus DIPLOMA rem expediet, quo scilicet alii principem, regio nuper titulo ornatum, pro rege agnoscunt, deque noua dignitate tantummodo gratulantur. Etenim hae omnes partes nihil habent, quod definitioni supra positae respondeat; et tamen omnibus iis exemplis, quae coaceruantur a pontificiis scriptoribus, non aliud intenditur, quam ut Pontifici potestas ipsa reges adpellandi sub hac *specie* tribuatur, saepius etiam Pontifices, quod *quarto* notamus, non inuitati adfuerunt, nouis regibus per litteras exponentes, quod ipsos nunc reges declararent, et ab omnibus pro talibus agnosci cuperent. Quae uanitas quamuis a prudentioribus animaduersa fuerit, quia pontifex saepe numero post festum demum adesset, eiusque diploma diu post coronationem Principi obtingebat: nemo tamen resistere et cum Pontifice litigare uoluit. Rex quidem eiusmodi litteras accipiens, fortasse cogitare potuit, superflua non nocere: alii uero non opus esse putarunt, in alienis caussis Pontificis odium incurrere. Et hae sunt illae artes, quibus Pontificis diplomata multis Principibus obtrusa fuerunt, quae in argumentum insignis clementiae accepta, nunc in tomis BARONII, RAYNALDI, BINII, CHERVBINI, PALATII, CIACONII aliorumque sumtuosis libris adnexa sunt.

(n) Priuilegium exhibet PANCIROLLVS de *claris legum interpretibus lib.* III. *c.* 13. *p.* 420. (o) Verba sunt sequentia: Non his cancellis amplissima pontificis potestas concluditur; episcopi namque ab ipso electi ipsos reges creant, reges eligunt potentissimos, aut ius regnandi eis dant legitimum et plenum. Notissimum namque est [sed tua, stultissime homo, ignorantia notissima] in creandis Germaniae, Boemiae, Poloniaeque regibus maximis primas esse episcoporum. Notissimum reges Galliae, Angliae, Scotiae, Daniae, Sueciae, nisi ungerentur ab episcopis, non pro regibus habitos fuisse. Et Galliarum rex quum ungitur a Rhemensi, is accipit baculum differitque per illum se dare Galliae principatum regi propter ius, quod ei papa dedit. *Cap.* III. *de statu Italiae contra Machiauellum.* §. 10. *p.* 306. (p) Probant exempla archiepiscoporum Toletani, Cantelb. Rheimensis, Gnesensis &c. (q) In *comment. lib. III. reg. cap.* 19. *p.* 505. cui ualde contradicit *Adam* CONTIVS in *politic. lib. VII. c.* 6. *p.* 501. (r) *In annal. lib. uers.* 3570. Cuius uerba MEVRSIVS sic uertit: Tum uero uicem Carolo referens Leo, Romae ueteris eum Imperatorem renuntiat, neque tantum corona caput eius more Romano cingit, uerum etiam legibus iudiciorum usus, a capite ad pedes oleo totum perungit. Quod sane posterius quibus ex caussis et rationibus factum fuerit, equidem scire nequeo.

CAP. III. *Num pontifices duces Siciliae reges crearint?*

§. VII. VIII.

VII. Quia pontificii magnam partem in historiis hospites sunt, subueniemus in hoc eorum ruditati, et exempla, quo prouocant, strictim percensebimus. *Sicilia* et *Neapolis* in uicinia Pontificibus sitae sunt, qui etiam propterea praetendunt, utramque hanc prouinciam a Pontifice *regiam adpellationem* sortitam esse (s). Historia, secundum ius aestimabimus, ita se habet: *Rogerius III.* titulum *Comitis de Sicilia*, quemadmodum maiores eius, anno MCXX. gerebat, quia Sicilia inter diuersos possessores diuisa erat, nec ampliorem dignitatem ferre poterat. Postea uero quam Rogerius suae partis accessiones habebat; *ducis* titulus placuit: quumque res eius in maius semper ac melius proferrentur, ducis titulus non amplius oblectabat, quia tot regionibus impar uidebatur. Igitur an. MCXXII. auctoritate *propria corona sceptroque apprehenso*, REGEM SE ITALIAE scribebat. *Calixtus* et post eum *Honorius* nihil ad haec; *Innocentius* autem motus in Italia concitabat, eius Antipapa *Anacletus* existimabat, Rogerii tantum in hoc errorem argui, quod rex totius Italiae uocari uoluisset; qui postquam suam ditionem, admonitioni obsequens, *Siciliam* seque Siciliae regem dixisset; se non amplius inuenire, quod in illo reprehendat. Sed sequentes pontifices obuertebant; maiores Rogerii *Siciliam* Rom. pontifici tamquam *feudum* ordinarium subdidisse, nec idcirco maiorem dignitatem, pontificibus insciis, sortiri posse. Quo demum factum est, ut reges Siciliae consensum etiam Romae peterent atque impetrarent. Eamdem rem nobis iisdem circumstantiis *Thomas* FACELLVS (t), praecipuus huius regni scriptor, enarrat. Quaeritur autem hoc loco, an Romani pontifices propterea restiterint Rogerio, regiumque titulum improbarint, *quod iste dignitatem hanc a Pontifice non petierit*; et an pontifices id temporis hoc ipso aperuerint, sibi ius circa regium titulum competere? hoc enim fuerit; non solum istud exemplum nihil probat, sed etiam docet, pontifices ad XII. usque saeculum hanc potestatem sibi non attribuisse. Atque sic omnino res est; nam scriptores ne uerbo quidem id iuris innuunt; alias autem rationes recludunt, quibus pontifices aduersus Rogerium usi fuerint. Diuinus BERNHARDVS (u) in epistola quadam ad Imperatorem existimat, *parum interesse ad salutem Romanae ecclesiae, utrum Rogerius hunc, an alium titulum usurpet; sed Caesaris est*, inquit, *propriam uindicare coronam. Omnis enim,*

A *qui in Italia se* REGEM FACIT, *contradicit Caesari.* Praeterea pontifices Rom. in hoc puncto non tamquam *pontifices*, sed ut *dominos feudi* respiciendos esse: unde regium illud diploma, quod pontifex tandem Rogerio dedit, expresse sic habet: *Concedimus tibi coronam regni Siciliae, Calabriae, et Apuliae, quas terras nos et praedecessores nostri praedecessoribus tuis concessimus* (x). Vt igitur a possessoribus B Siciliae tamquam pontificis *Vasallis* ad alios principes nulla procedat conclusio. Et quis ad credendum induci poterit, Episcopos Panormitanos Rogerium, sine praescitu pontificis unxisse atque coronasse, ut ex duobus pontificibus, nullo interueniente successoribus, neuter eiusmodi coeptum reprehenderit, si tunc temporis auctoritate pontificis indiguissent, qui regia dignitate potiti sunt. Ita enim C *Thomas* FACELLVS (y) et cum eo *Io. Anton.* SVMMONTE (z), *Rogerius tantis prouinciis auctus non amplius* DVCEM *se appellare est passus:* REGIVM *nomen prouinciis aptauit. Igitur a* SVIS REX *tum Italiae, tum Siciliae salutatur, et Panormi anno MCXXIV. Idibus Maiis in regem Siciliae* VNGITVR *et coronatur. Interfuerunt eius coronationi praesules et antistites ecclesiarum Siciliae & Neapolitani.* Quas D circumstantias si probe scriptores pontificii perpenderint; haud facile metuendum erit, ne nobis exemplum illud regiae in Sicilia dignitatis posthac obuertant: siquidem ex illo luce meridiana clarius est, Romanam ecclesiam tum temporis de iure pontificis, reges introducendi, nihil comperisse.

Num alii reges coronam a pontifice impetrarint?

§. VIII. Postquam igitur exemplum regum Siciliae, quod huic rei maximam E speciem adfert, lustrauimus atque diluimus: fore existimo, ut reliqua simul concidant. De regno BOHEMIAE *Laertius* CHERVBINVS (aa) Pontificium diploma profert: uerum hanc dignitatem Caesari competere, id non solum in opusc. I. de iure reges adpellandi (bb) solidissimis rationibus roboratum est; sed ex gratulatione quadam *Innocentii III.* elucet, quae sic habet (cc): *Licet ante tuae promotionis* F *tempora multi ab imperatoribus Romanis fuerint in Bohemia regio diademate insigniti; nos tamen, considerantes, quod a nobili uiro Philippo, Duce Sueuiae te feceras coronari: qui quum coronatus legitime non fuisset, nec te poterat coronare, regem hactenus non duximus nominandum. Verum quum ad Ottonem Imperatorem te nunc conuerteris,*

Boiohemi?

(s) BARONIVS *tom. XI. annal. ad ann. Chr.* 1130. *n.* 12. MARTHA de *iurisdictione lib.* 1. *c.* 26. *n.* 6. FREITAS *de imp. Iust. Asiat. c. VI. n.* 10. DIANA *tom. XI. resolut. moral. tractat.* 12. *p.* 468. (t) *Posterior. decad. de reb. Sicul. lib. VII. c.* 3. *p.* 406. *seqq.* conf. *Paudolf.* COLLENVTIVM *lib.* III. *hist. Neapol. an.* 1512. *p.* 119. *Christoph.* BESOLDVM *part. II. histor. Neapol. et Sicil. cap. IV. p.* 469. (u) *Libr. epistolar. epistola CXXXIX.* (x) uid. *annal.* BARONII *ad ann.* 1103. *n.* 12. (y) *Decad. II. lib. VII. c.* 3. (z) *Libr. II. in historia della citta e regno di Neapoli cap. I.* qui liber singulari industria conscriptus est, et historiam hanc penitus exhaurit. (aa) In *magno bullario Romano tom. I. ad ann.* 1204. *num.* 6. *p.* 86. (bb) *Cap.* III. *§. V. p.* 78. *seq.* (cc) Epistolam RAYNALDVS exhibet *tom.* XIII. *annal. eccles. p.* 1086.

CAP. III. § VIII.

teris; ipse habeo te pro Rege. Confitetur igitur Pontifex, quod Imperator Otto IV. *Bohemiae Reges* introduxerit, cuius etiam haec potestas sit, nec impediri per Pontificem queat. Quare Pontificis Diploma non regem declarat, sed regi gratulatur.

Hungari? De VNGRIS alias uerbosiores sunt Pontificii scriptores nec dubitant Seraphin. FREITAS (dd), BOZIVS (ee), STEVCHIVS (ff), MARCELLVS (gg), quin id regnum Pontifici dignitatem suam debeat. Vt Petrus RANZANVS (hh) et Ioann. de THWROCZ (ii), accuratissimi rerum Hungaricarum scriptores obseruant, quod ordines Hungarici Stephanum ante coronauerint, quam Astricus cum corona dedicata, atque a Pontifice regi donata (kk), accesserit. Vnde Pontifici non aliud, praeterquam *aurum coronarium* (ll), ut uocant Romani, acceptum referendum est: cuiusmodi ab aliis quoque doni loco exhiberi poterat. Qua de re plenius actum est in opusculo I. modo laudato de iure reges adpellandi, quorsum lectores cum hoc casu, tum in ceteris, qui sequuntur, uolumus remitti. De NORWEGIA me subit admiratio, quod dicant pontificii, reges eius a pontifice regalem *dignitatem* petiisse. Nam ipse RAYNALDVS (mm) scribit: Postquam tempore quodam uterque Archiepiscopus morte decessisset; Principem earum regionum ignorasse, quis unctionis actum tempore coronationis suae institueret, eaque de causa rogasse Pontificem, ut haec potestas confestim alicui concederetur. Quid igitur hoc aliud est, quam decipiendi genus, seu *iuris ungendi* cum iure *reges creandi* callida permixtio?

Armeniae? De ARMENIAE Principe hoc singulare est, quod iste, quum illa regio antiquis iam temporibus *regni* uocabulum usurpasset, apud *Imperatorem Henricum VI.* regiam dignitatem quaesierit, atque per Archiepiscopum *Moguntinum* ab Imperatore in Armeniam missum, impetrauerit: id quod ARNOLDVS *Lubecensis* (nn) multis uerbis testatur. Ergo Pontificis Diploma, quae BARONIVS (oo) et RAYNALDVS (pp), recentiores illi producunt, aut fraudem meditantur, aut citra necessitatem, uel Principis desiderium, ex archiuo Pontificis emissa sunt.

Portugalli? De PORTVGALLIS VASCONCELLVS, (qq), BRANDAON (rr), TARAPHA (ss) aliique tradunt, illos in castris mediis *regiam coronam duci suo imposuisse*, quia du- A cis titulo maiorem illum existimabant, qui contra *reges* bella gereret: uinceret reges regnaque prosterneret: *coronationem* uero et *unctionem* a Portugallorum ordinibus, paucis diebus post praelium Conimbricense cunctis adplaudentibus, ignaro Pontifice, peractam esse. Quod uero Pontifex longo post tempore regi illi, praeter omnem ipsius exspectationem diploma misit, quod apud *Emanuelem de* B FARIA (tt) reperitur, Portugallis haec abundantia minus displicere potuit, praesertim quum in illo pontifex testatus sit, se Portugallorum incepto addicere, dignitatemque regis contra hostilem impetum defensurum esse. Quod sane tum temporis, Hispanis, dignitati huic inuidentibus, in Portugallia nemini non auditu gratissimum fuit. Verum in hoc limites ueritatis iterum turpiter excedunt BARO- C NIVS (uu) et RAYNALDVS (xx), dum idcirco Pontificem regiae dignitatis, quam Dux Portugalliae consequutus est, auctorem adlegant: siquidem is coronam diu ante tenuerat, quam insperata acclamatio Pontificis accederet.

Aragoniae? Eiusdem census scriptores sunt CHERVBINVS (yy) et RAYNALDVS (zz), qui pro regibus ARAGONIAE ann. MCC. diploma regium producunt, quum tamen scriptis Hieron. BLAN- D CAE (a) cognitum sit, Aragoniae reges centum retro annis titulum suum, quum ita uisum esset, *auctoritate propria* cum *regia* dignitate commutasse.

Nauarrae? De rege Nauarrae dicit ipse RAYNALDVS (b) quod hic comes diu ante adpellatione regis usus fuerit, quam oleum a Papa, singulari pietate motus, impetrarit.

Moscouia? De RVSSIS adsentatores Pontificum *Paulus* IOVIVS (c) et PIASCIVS (d) adfirmant, E eos regium splendorem a Papa petiisse, saepius autem repulsam tulisse, monitumque, ut Czarus Graecam prius religionem desereret, et ad ecclesiam Romano Catholicam transiret. Sed liber Baro de HERBERSTAIN (e) ad has ineptias risum non tenet dicitque Pontificem Romanum in Moscouia ad minorum gentium deos referri, et sine dubio de eius salute actum fore, qui tantum animi ad audaciam habi- F turus esset, ut anilem hanc fabulam in aula Muscorum narraret.

Hibernia? STANIHVRSTIVS (f) testatur, regem Heimricum VIII. auctoritate propria se regem IRLANDIAE fecisse, quum ante id tempus ratione harum

(dd) *De imp. iust. Asiat. c. V. n.* 53. (ee) *De statu Italiae lib.* II. *c.* 3. (ff) *De iure pontificis in regno Hung.* (gg) *De iure seculari Roman. pontif. lib. X n.* 306. (hh) *Indice* VIII. *rer. Hungar. p.* 225. (ii) *Part.* II. *chronic. Hungar. c.* 28. *p.* 39. (kk) CHARTVITIVS *in uita S. Stephani p.* 270. qui quidem, tamquam episcopus, suspectae fidei est. (ll) Vide cumprimis LIPSIVM *de magnit. Rom. c. VI. p.* 210. (mm) *Ad ann.* 1231. *tom.* XIII. *p.* 383. (nn) In *contin. Helmoldi lib. V. c.* 5. *et in notis* BANGERTI. (oo) *Annal. eccles. ad ann.* 1179. *n.* 11. (pp) *Tom.* XIII. *annal. ad ann.* 1118. *n.* 34. (qq) *Lusitaniae Acephal. p.* 51. 56. (rr) *Part.* III. *lib. X. c.* 10. *monarchiae Lusitan.* (ss) *De regib. Hispan. p.* 516. (tt) *Epitome de las historias Portbugesas part.* III. *c.* 2. (uu) *Ad ann.* 1173. *tom.* XII. *n.* 16. (xx) *Tom.* XIII. *ad ann.* 1118. *n.* 34. (yy) *Tom.* I. *bullarii n.* VIII. *ann.* 1026. *p.* 56. (zz) *Tom.* XIII. *annal. ad ann.* 1200. *n.* 12. (a) *Commentar. rer. Aragon. p.* 613. (b) *Tom.* XIII. *annal. ad ann.* 1257. *n.* 57. (c) *De legat. Moscouitica p.* 165. (d) *Chronico ad ann.* 1593. *p.* 112. (e) In *commentar. rer. Moscouit. p.* 20. (f) *Lib.* III. *rer. hibern. p.* 15.

rum regionum non nisi Lord adpellatus esset: cuius rei Diploma SELDENVS (g) exhibet. Parum itaque Pontifici ad ius inique concupitum profecit, quod is tertio demum successori Mariae, a legato Anglicano haud rogatus, *diploma regale* obtrusit. Et quamuis regina MARIA uoluntati Pontificis refragari epistolamque ignominiose remittere nollet, ne in illum impia uideretur: tamen uiri prudentes commiseratione moti sunt, quia Pontifex sero admodum id donare uellet, quod multi reges citra gratiam Pontificis, multis ante temporibus usurpassent. Paulus autem SARPIVS (h) Pontificibus, suorum commodorum studiosis, docte illusit, ut taceam pontifices huic conatui, qua dominos directos, quod uolunt, non qua Pontifices obuiam iuisse. In opusc. I. de iure reges adpellandi e fundamentis eruimus, POLONOS soli Ottoni III. Imperatori regium titulum acceptum retulisse: et simul adulatorem LVBIENSKY (i), uti meruerat, confutauimus, qui in praeiudicium ueritatis, quod supra ostensum, hunc honorem Romano imperio detrahere, Papaeque conferre studuit. Quod tandem Carolus SIGONIVS (k) obtendit, Gregorium M. anno DCI episcopis MEDIOLANENSIBVS permisisse, ut etiam sibi *regem eligerent*; hoc ualde temporum rationibus aduersatur, et quisque prudens hanc fabulam, conuiciis refertam repudiare debet, aut, quod in Marco Antonio de DOMINIS (l) notamus, sensum uehementer contorquere: sin horum neutrum fuerit; credo Gregorii pii nomen cum Hildebrandi hominis flagitiosissimi commixtum esse. Id uero mihi praecipue mirum uidetur, quod Itali iureconsulti in coronatione Ducis FLORENTINI, quem Pontifex Pius V. Regem fecit, suis scriptis iactitent, huius actus occasione Pontificem prisci iuris usum, reges adpellandi recuperasse. Et hoc, ceu singulare factum in fauorem Papae Tiberius DECIANVS (m) CAEPOLLA (n) de LVGO, (o) Antonius DIANA (p), plenius ceteris *Hieronymus* CATENA (q) aliique plures adlegant. Sed idem hoc exemplum occasionem praebebit, Imperatoris zelum ostendendi, quem Maximilianus II. aduersus uiolentam huius iuris usurpationem declarauit. Vt

Poloni?

Mediolanum?

Florentini?

A hoc loco suspicio uitiatae ueritatis penitus intercidat, testimonia producam non Germanorum, sed Italorum aliarumque gentium scriptorum, Natalis Comitis Veneti (r), THVANI (s), et Petri IVSTINIANI (t), qui uniuersam rem ita exponunt. Postquam Pontifices omnem modum experti essent, ut Duces Florentinos cum sede Romana amice coniungerent, dicunt illi, Pontificem Pium V. Romam uocasse B Ducem Cosmum, eique, consentientibus Cardinalibus, *regiam dignitatem* impertiuisse, quia Ducis minus ipsi conueniret, qui tot tantisque in Italia regionibus ac prouinciis praeesset. Quum uero id ipsum ad aures Maximiliani II. peruenisset, Papam ab eo propter insolens facinus obiurgatum esse, et mox per totum orbem patuisse, quod Maximilianus coronationem Papalem, irritam, iniustam, et tam-C quam rem, auctoritati Caesaris obuersantem interpretatus sit. Nec tantum illud cum uero congruit, quod Ioannes BODINVS (u) ait; Imperatorem ducatum hunc pro *feudo imperii* putasse, quod sine suis suffragiis, quia dominus feudi existeret, nouas dignitates accipere non posset, sed idem confirmatur diplomate Caesareo, quod statuit, pontifici nihil minus, quam ius dignitates regias conferendi, com-D petere. Suas enim partes esse, non pontificis, Maximilianus II. dixit, ut similis honoris praerogatiuas concederet. Quod Caesaream dignitatem hoc aliquo modo tangat, expressis uerbis Patricius Venetus P. IVSTINIANI (x) scribit. Quumque deinceps magnus Dux Florentinus per legatum in aula Caesaris comparuisset, pontificis ausus interpretaturus, utpote qui citra suos rogatus hoc fecisset, deliberandi E spatio non relicto: ipse tamen irato Caesare, nihil obtinuit; quin potius dignitati regiae renuntiare debuit, et *magni ducis* titulo, a Caesare impetrato, contentus uiuere tandemque profiteri, se, nonnisi Imperatoris Romani beneficio ad regalem eminentiam pertigisse. Haec omnia THVANVS, et Comes NATALIS, uterque scriptor Romano Catholicus, qui extra partes Imperatoris agit, adlegatis locis claris uerbis adnotarunt. Quibus iungi debet locus ualde momentosus apud *Fuluium* PACIANVM (y), cuius uerba in margine exscripsi-

(g) *De tit. honorum part. I. c. 4. p. 61.* (h) *In histor. concil. Trident. p. 611.* (i) *c. III. p. 207. In uita episcopor. Plocensium p. 306.* (k) *De regno Italiae ad ann. 601.* (l) *Lib. VI de republ. ecclesiast. c. 10. p. 206.* (m) *Consil. XIX. uolum.* III. *n.* 184. (n) *Consil. n.* 103. (o) *Tom. II. de iustit. disput. ecclesiast. c. 10. p. 206.* (p) *Tom. IX. resolut. moral. resolu. XII. unica.* (q) In *uita Pii* libro magnae inter pontificios fidei et auctoritatis. (r) *Lib. XXI. historiar. p. 455. et lib. XXVI. hist. p. 587. sq.* Hic rem plenissime deducit. (s) *Lib. XLVI. n. 238. histor. sui temp.* (t) *Lib. XV. hist. Venet. p. m. 328.* (u) *Lib. I. de republ. c. IX. p. 127.* (x) *Lib. XV. histor. Venet. p. m. 328.* (y) Verba eius *lib. 2. cap. 35. de probat. p. 296.* haec sunt: Temporibus nostris non leuis contentio inter Pium V. maximae sanctitatis pontificem et Maximilianum II. Imperatorem. Cum enim Pius coronasset Cosmum ducem Florentiae et illi nomen MAGNI DVCIS HETRVRIAE donasset, aegre tulit Imperator eum nouae dignitatis gradum, asseuerans, non a papa, sed ab ipso regios titulos esse impetrandos. At contra Pius, hanc facultatem esse sedis apostolicae et ab ipsa ad Germanos peruenisse imperium, electores nullo iure nisi ex concessione pontificia posse eligere Imperatorem: non esse rem noui exempli,

CAP. III. IV. scripsimus. Iudicet igitur quilibet, utrum pontifex in hac causa in *contradictorio* obtinuerit? annon potius auctor fuerit, ut aula Caesarea perpetuo quodam iure deciderit atque declarauerit, Caesaris hoc solius, pontificis Romani nequicquam esse, qui actus, quoties casus redit, in ἀρχείῳ Viennensi in memoriam reuocabitur. Itaque spero, omnia fere nunc exempla expromta esse, nec quoddam facile superesse, quod nobis pontificii obiiciant. Quare pontifex haudquaquam habet, unde uitiosam causam exemplis ac possessione tueatur, potestatem reges adpellandi limitibus circumscribi.

An coronatio Caesaris pontificio iuri fundamentum substernat?

§. IX. Restat, ut uno uerbo scrupulum CORSETO (z) aliisque eximamus, qui sic colligunt: *si Papa Caesares creare posset, nullus dubitaret, quin etiam regum honores, minores quippe Caesarum, conferre possit.* Et lubens Marco Ant. de DOMINIS (aa) largior, pontifices hoc argumento rudioribus saeculis multos irretiuisse: at nihil horum est. Nam in iure nostro publico Teutonico res nunc in expedito, Caesarem ab Electoribus S. R. I. creari; quibus tamen nemo potestatem conferendae dignitatis regiae concessit. Sed turpissimum mendacium, quo maiestas S. R. I. laeditur, sub his propositionibus delitescit, quod papa actum *coronandi* Caesarem cum *potestate* et auctoritate Caesaris, ex eius opinione, Romae repetenda, temerario errore, permiscuerit. Quia uero honos imperii Romani, intercedentibus BEBENBVRGIO, de ANDLO, FLAZIO, PANVINIO, CONRINGIO et aliis (bb), saluus et incolumis mansit; nec ullus inter saniores pontificios existit, qui fabulas de donatione Constantini M. pro ueritate uenditet, uel translationem R. imperii episcopo Romano attribuat: operae pretium non erit, cibum toties coctum rursus adponere. Dum haec scribo, liber *Martini ab* AZPILCVETA (cc) in manus uenit, qui quum magnae inter pontificios theologos auctoritatis sit, de hoc argumento ita iudicat, ut non difficile ad intelligendum sit, ab postulationibus, quibus papa *imperialem* dignitatem lacessiuit, ad diademata regum aliorum falsa consecutione concludi. Atque sic pontificibus omnis argumentationum uis et efficacia, uti speramus, elisa et intercepta est, adeo quidem, ut ius illud circa regum dignitatem sibi uindicare ante calendas Graecas haud ualeant. §. IX. I. II.

CAP. IV.

In ipsum diploma pontificis speciatim inquiritur, ut ostendatur, omnes reges, catholicos in primis, hoc ipso a pontifice uehementer offensos esse.

§. I.

Rationes cur in breue pontif. inquisitum.

SIc rebus ex animi uoto confectis, extremum hoc caput intermitti potuisset. Postquam enim *primo* cap. demonstrauimus, quantum pontifici noceat Catholicorum regum suspicio, cuius occasionem dictum breue subministrauit; deinceps in *altero* ex diuinis, ciuilibus et naturae iuribus, iniquitatem ostendimus, quam concupita potestas circa *dignitatem regiam* conferendam secum fert; et in praecedente *cap. tertio* omnia subsidia submouimus, quibus adulatores ad rem suam colorandam utuntur: nunc demum quisque sanioris mentis ab *uniuersali ad particulare* sic sponte concludet: *si pontifici nulla unquam potestas fuit, aut sua manu honores regibus distribuendi, aut Principibus hac in re modum praescribendi, aut quod magis est,* (minus autem credibile) *totum orbem huc perducendi, ut quilibet dignitatem ac titulos ab Romano pontifice petat: sequitur errorem pontificis, contra Porussorum regem ita saeuientis, nihil adhuc emendatum esse, sed magis in dies increuisse.* Quoniam uero hoc *breue* typis expressum est, atque sic quamplurimis innotuit: e re fore arbitror, ut huc illud transcribatur, confutatione ex genuinis principiis adiecta: quo partim omnes conspiciant, quam noxiae sententiae, regibusque Catholicis admodum exitiales, cum eo circumferantur; partim etiam ne quis de rei ueritate dubitet, sibique exemplum huius libelli pretio paret.

Breue pontificis indignum est, cui serenissimus Porussiae rex respondeat, laesitque omnes reges Romanos catholicos.

§. II. Ante uero quam ad ipsum negotium accessus paretur, paucis monendum duco, dictum libellum contra coronam Porussicam, uti facile Romani scriptores testabuntur, nihil proficere, adeoque non opus esse, ut potentissimus Porusforum rex uerbo respondeat. Estque hic labor, quem nos subiuimus, pro priuato habendus, quem ueritatis amor nobis commendauit. Quum-

pli, ut regna a sede apostolica modo dentur, modo auferantur. Quam historiam summa cum elegantia in uita V. Pii retulit Hieronymus CATENA uir orbi notissimus. (z) *De potestate reg. q.* 104. §. 70. (aa) *Lib. VI. de reg. eccles. c.* 10. *p.* 206. (bb) Vide copiosius *cap.* 1. (cc) In *tractatu de indiciis notabili* III. §. 127. *p.* 124.

CAP. IV.

Quamobrem si forte non cuiuslibet intentioni exacte respondisse uideamur; hoc facilius ueniam impetrabimus, quo maiorem eiusmodi casus licentiam concedunt, liberius de iisdem iudicandi: quia rationibus hae res, iudiciisque eruditorum nituntur, et inter istos pro uiribus ingenii disceptari consueuere. Ego inter quam plurimos iureconsultos pontificios, quos in hoc negotio uoluebam, *sex opiniones* inueni, quae singulae de potestate Rom. pontificis proditae sunt. *Opinion. de potest. pontificis* Inueniuntur enim, qui pernegant pontificem ullam habere potestatem, nisi circa *res sacras*; ciuilia negotia *nec directe*, *nec indirecte*, ut loquuntur, eius arbitrio subiacere: *a] prima* cui sententiae scriptorum antiquissimorum probatissimi, quos supra nominauimus(a), album calculum adiiciunt. Dicunt isti; *licet papa regem aliquem excommunicare possit; nihil tamen inde potestatis sequi, reges de throno deiiciendi:* quemadmodum non sequatur, si quis uitae sanctitate moribusque non praeditus est, eum idcirco publicam rem consiliis adiuuare non posse. *b] altera* *Alii* in aliam plane sententiam abeunt, Papaeque potestatem et auctoritatem in *temporalibus* etiam concedunt: quorum tamen iudicia diuersa sunt. Credunt plerique, *Catholicos reges* tantummodo esse, in quos Pontifex potestatem exerceat, quorum etiam poenas, si quis haereticus euaderet, uel in peccato mortali perduraret, tum demum usque ad depositionem a regno exasperare (b) possit. Impudentissimi dogmatis testes sunt literae ipsius Nicolai P. apud BARONIVM (c), his uerbis: *illud uero, quod dicitis, regibus et principibus nos subiectos esse, eo, quod dicat Apostolus siue regi tanquam praecellenti; placet. Verum uidete, utrum reges isti ueraciter reges sint. Videte, si primum se bene regunt. Nam qui sibi nequam est, cui alii bonus erit? Atque his regibus magis resistere, quam subdi debemus, Christiani.* Bella religio! *Et sic regibus uirtuosis, non uitiosis subditi estote. Iuxta Apostolum propter Deum; non contra Deum.* Hoc furore Anabaptistae in reges ac magistratus grassati sunt. Quod pestilentissimum dogma ante triennium in Germania iterum adposuit auctor libri, in uernacula scripti: *das ewige Evangelium*. §. II. Quem uero, ceu fomitem perduellionis, regia mandata condemnarunt, meritoque ex officinis proscripserunt. Multi doctores sic habent, reges singulos, simulac ad religionem *Romanam* se adplicarint, sceptrum etiam ad *pedes Pontificis* ponere, ueluti Christiani bona sua ad pedes Apostolorum deposuerint: *c] tertia* atque sic eos sedis *Romanae uasallos* fieri (d). Quemadmodum igitur cuncti scriptores pontificii, quorum coetus ut maximus, sic praecipuus est, Pontificis *breue* aduersus Porussiae Regem, sacris Pontificis Romani nequicquam adscriptum, pro *summa iniuria reputant* (e), ita ex aduerso eapropter proteruae opinioni mox recensendae, cui adulatores et rerum ignari homines in papatu addicti sunt, itidem is adhaerebit, cui dictum breue sub aliqua uel leuissima specie probabitur. *d] quarta* Etenim qui credit, Pontificem regibus ipsius coetui non addictis, in ciuilibus negotiis posse praescribere, is etiam falsum et impium principium, cui haec potestas innixa est, pro uero reputet necesse est. Scilicet Pontifici cum Matthaeo de AFFLICTIS (f) et Antonio de S. GREGORIO (g) largiri debet, quod iste *ciuilem iurisdictionem super totum terrarum orbem extendat, omnesque Romano Catholici reges ordinarii uasalli Pontificis sint; ceteri uero Principes, extra Rom. ecclesiam constituti, iure pro possessoribus uiolentis habeantur, quos Papa, quandocunque resistendi facultatem adeptus esset, regnis exuere, eaque aliis pro arbitrio decernere polleat.* Ita enim, non aliter, propositiones doctorum in iure canonico sonant: *Papa est dominus super omnes Principes terrae* (h), *non puri hominis, sed ueri Dei uicem gerit* (i), *est Princeps Principum et Dominus dominantium* (k): *omnes iudicat, a nemine iudicatur* (l): *tantam habet in omnibus terrae angulis potestatem, quantam quilibet rex in suo regno* (m), *non solum in rebus spiritualibus, sed etiam in politicis et temporalibus* (n): *in Papa est apex utriusque potestatis, spiritualis et temporalis, non solum indirecte, sed etiam directe, absolute, simpliciter* (o). *Breue pontificis maiestatem Caesaris laedit.* Si quis ergo tales propositiones tolerare potest; hic etiam cum huiusmodi

(a) De quibus supra *cap.* 1. per omnia ferme saecula, omnesque gentes, copiosissime diximus. (b) Sic docent *Christ.* AVGVIANO *tract. de leg. tom.* 1. *lib.* 3. *controu.* 17. 19. *seq.* MOLINA *de iustit. tom.* 1. *tract.* II. *disp. XXIX. concl.* 3. PARAMVS *de origine inquisit. lib.* III. *quaest. I. opin.* 4. TVRRECREMATA *in summa lib.* III. *c.* 13. BARBOSA in COLLECTAN. *tom.* II. *lib.* 4. *tit.* 17. *c.* 3. *n.* 37. DIANA *tom. IX. tract.* II. *resolut. mor.* 17. *p.* 110. *etc. etc.* (c) *Annalium ecclesiasticorum ad ann.* 863. §. 60. (d) Haec sententia multis quoque theologis pontif. probatur, quod probare nititur PESANTIVS tract. de pontif. auctoritate disput. II. et seq. (e) Hi omnes in hoc consentiunt, pontificis potestatem non extra ecclesiam Romanam extendendam esse; nec regiones infidelium huic ullo praetextu competere. Qui sit extra Romanam ecclesiam, non teneri consuetudine ecclesiae Romanae statuunt. (f) Cuius uerba uide *cap. II. p.* 151. (g) Locus iste *cap. II. p.* 151. citatus est. (h) Auctores *cap.* III. *p.* 166.167. sq. nominauimus. (i) *Iulius* CARTHARIVS de *immunitate eccles. Arg.* III. §. 256. et quotquot ibid. adlegati sunt. (k) *Ioseph* STEPHANI de *adoratione pontific. c.* 17. (l) *Cardin.* TVSCH. *tom.* II. *practic. conclus. iur. littera C. concl.* 552. *num.* 4. (m) Idem TVSCHIVS *tom. VI. practic. conclus. littera P. conclus.* 43. (n) ANCHAR. *ad c. X. nouit. dist.* XII. *num.* 72. (o) *Anastas.* GERMON *in assert. libertat. et immunis. eccles. c.* IV. §. 2. *seq.*

CAP. IV. §. II.

modi nequam hominibus, Principum maiestati contumaciter renitentibus, ulterius loquatur: *Papam proprie Caesarem esse, ipsum uero Caesarem talem esse titulotenus, quod et sensu et uoce barbara scribunt* (p), *quia summa potestas in Christianismo penes unum consistere debeat, et haereticum dicat, statuere, quod Caesar eandem potestatem cum Papa communiter possideat* (q): *Caesarem non suo nomine praeesse, sed mandatario Pontificis, qui illi praecipere, potestatem eius coarctare, laxare, prorsus adimere, et solus usurpare possit* (r). *Quo circa si quem Imperator ad dignitatem Principis, Comitis aut nobilium euehit, aut aliam excellentiam concedit: eiusmodi homini statuendum erit, id omne fieri, nomine Pontificis, a quo Imperator omnem dignitatem, auctoritatem et praeeminentiam, aeque ut luna a sole, lucem accipiat* (s). *Et ut paucis multa dicantur, Papam adfirmabit esse omnia in omnibus, eminentemque potestatem habere; quam uero, quum solus praeesse ubique nequeat, Imperatoribus uel regibus, ceu suis ministris, administrandam committeret* (t), et quae huius generis alia, ridicula partim, partim horrenda, reperiuntur. Quantum ergo Pontifex sibi prae Imperatoribus sumserit, id ex eodem fundamento, etiam a doctis parasitis Romani Pontificis, aliisque horum ineptis sociis, *qui sunt pauperes aut fortuna aut doctrina*, uti clarus aliquis Romanae ecclesiae Theologus loquitur (u), publicis doctrinis audacter inculcatur. At ne modum excedam; ad librum Cardinalis *Bellarmini*, quem iste scripsit contra *Barclaium*, quemuis ablego, ut miretur copiam scriptorum, quos ibidem citatos reperit, ex Germania, Hispania, Britannia, Galliaque arcessitos: hi enim omnes ac singuli ex hoc fundamento, *quod Papa sit dominus orbis in temporalibus*, omnes *reges uasallos Pontificis* esse docuerunt. Atque sic recte fecisse duo latrones putandi sunt, Iacobus Clemens, et Franciscus Rauaillac, qui duos potentissimos reges Galliae ferro transfoderunt; namque constanter illi docent, regem haereticum internecione dignum esse, quia Pontifici totus orbis proprius sit, qui nollet alios praeterquam orthodoxos in eo tolerare (x). Qui liber pariter, ut *Iesuitae* MARIANAE (y), promeruit, ut manu carnificis publice combureretur. Et qui *breue* Pontificium contra Porussiae regnum pro legitimo reputat, is non male interpretabitur *Thomae* BOZIO (z), qui scribit: *coronam Galliae pertinere ad Pontificem, qui archiepiscopo Rhemensi potestatem dederit, regem non solum coronandi, sed etiam*, ut uerbis eius expresse docetur, *eligendi.* Porro quotusquisque hoc *breue* legitimum dicit, indulgebit idem Pontifici cum VASQVEZIO (aa), ut *Galliam*, quae regni titulum Romae reperisset, sibi *uectigalem* faciat. Et hoc ipso *Breui* facinus *Alexandri VIII.* uehementer approbatur, qui regi Galliarum Philippo Pulchro, cuius supra mentionem iniecimus (bb), litteris significauit, *potestatem regis Galliae Pontifici, quod ad statum politicum attinet, subiectam esse, et bullis Papalibus adstrictam quibus si rex reniteretur, aeque per Bonifacium VIII. fieri posse, quam olim per Zachariam potuerit, ut rex Galliae regno exueretur, et in eius locum alius, auspicio Pontificis, succederet.* Sed quantum animi regibus Galliae ad resistendum fuerit; supra (cc) descripsimus: et qua ratione hodiernus etiam rex aduersus eiusmodi praetextus anno M DC LXXXII. se muniuerit, satis id propositiones declarant, tum temporis clericis factae, et iure iurando confirmatae, in quibus praeter alias res, satis arduas, expressis uerbis continetur; *quod Pontifici nullum ius in dignitatem et praerogatiuam summorum Principum competat.* Quare, si Catholici Principes, Imperatores, reges et status liberi, uti *duobus* primis *cap.* uidimus, ipsimet Pontificis *breue*, id est, arrogationem iuris

reges

e) quinta

f) sexta

regum Galliae imprimis.

[p] Sunt uerba *Matthaei* ab AFFLICTIS, quae uide *cap.* II. *p.* 151. [q] Ita *Antonius de S.* GREGORIO, cuius uerba supra uideantur *cap.* II. *p.* 151. [r] Ita horrenda sunt uerba *Rod.* SANCTII; de *origine et differ. princip. part.* I. nuper a *Iulino* CHARTHARIO pro pontifice citata. Est ergo tenendum, inquit, naturaliter, moraliter et diuino iure cum recta fide, principatum Romani pontificis esse uerum et unicum immediatum principatum totius orbis, nedum quoad spiritualia, sed quoad temporalia: et principatum imperialem esse ab ipso dependentem, et mediatum, ministerialem, instrumentalem, subministrantem et seruientem, foreque ab eo ordinatum, institutum, et ad iussus principatus papalis mobilem, reuocabilem, corrigibilem, punibilem. [s] Sic ferme omnes commentatores in *cap.* VI. *solitae X. de maiorit. et obed.* scribunt et praeter hos *Stanisl.* LVBIENSKY *in uita episcop. Plocens. p. m.* 31. CORSETVS *de potestate reg. qu.* CIII. [t] Papa in temporalibus omnem et iurisdictionem, et executionem habet in uniuerso orbe: sed exercet hanc potestatem per filium suum Imperatorem, et per alios reges suae potestatis administros, inquit Alexander de S. ELPIDIO de *auctorit. summ. pontif. et iurisdict. cap.* IX. confer. *Aluar. Pelag. de planctu eccles. l.* I. *c.* 13. [u] *Francisc.* de VICTORIA *loco p.* 152. citato. [x] Nam in hac ipsa thesi, quid papae liceat in reges haereticos, occupatus prae ceteris fuit BELLARMINVS tract. de *potestate summi pont. in rebus temporalibus* aduersus BARCLAIVM. [y] De *institution. reg. ac princ. in octau.* [z] Expressa uerba BOZII supra *cap.* III. *p.* 170. adduximus. [aa] *Opuscul. de restitut. cap.* VI. §. I. *dub.* I. *n.* 14. quem sequitur TVRRIANVS *disp.* XLIV. *dub.* I. *n.* 8. Vterque clarissime docet, si papae competat, dignitatem regibus ac honores distribuere, de quo nihil dubitant, etiam liberum ipsi esse, ut hisce tributum imperet, summamque in istis potestatem exerceat. [bb] Hanc epistolam reperies in *tom.* III. *constitut. Goldasti*, apud RVBEVM et alios. [cc] Vide MAIMBVRG. et alios *cap.* I. §. 3. *p.* 140. 141. allogatos.

CAP. IV. *reges adpellandi* reiiciunt; si praeterea eruditiores in Papatu temerarium hunc conatum dicunt: non dubium est, quin hi pro *Rege Porussorum* coniunctim decertaturi sint, Pontifici iniuriam notando, Principumque honorem accerrime uindicando. Vt adeo Porussiae regni conditor hanc iniquitatem, in ipso papatu toties reprehensam, iure meritoque spernere queat. Et quemadmodum *Gallia* flocci faciet, si Scytha aut Russus, uel exterorum alius, cui nulla obsequii religione addictus est, ipsi mandata mitteret: ita diuina et ciuilia iura Regem Porussiae ab his Pontificis ausibus his uerbis liberant: *quid ad nos extranei?* Sed propius aliquanto ad facinus Pontificis accedemus, uerba ipsius *diplomatis*, secundum fundamentum hactenus positum, breuiter discussuri. Hoc autem sic habet:

CLEMENS PAPA XI.

CHARISSIME IN CHRISTO FILI NOSTER SALVTEM ET APOSTOLICAM BENEDICTIONEM.

Etsi nobis persuasum sit, Maiestatem tuam nullo modo probare consilium, deterrimo in Christiana republ. exemplo, a Friederico Marchione Brandenburgensi susceptum, dum regium nomen publice usurpare praesumsit; in eo tamen, quod factum huiusmodi Apostolicarum sanctionum dispositioni contrarium et huius sanctae sedis auctoritati iniuriosum esse dignoscitur, ex quo scilicet sacra regalis dignitas ab homine Acatholico non sine Ecclesiae contemptu assumitur, et quidem Marchio se Regem dicere non dubitat eius partis Prussiae, quae ad militarem Teutonicorum ordinem antiquo iure pertinet, nos rem silentio praeterire non possumus, ne muneri nostro deesse uideamur.

Quod itaque a perspecta animi tui magnitudine alienum esse satis superque cognoscimus, ab hoc, ut, nostro quoque hortatu, temperare uelis, expetimus, ne uidelicet regios honores illi tribuas, qui illorum numero nimis incaute se iunxit, quos increpat simul et reprobat sermo ille diuinus; ipsi regnauerunt et non ex me, Principes extiterunt et non cognoui. Sensus autem super hac re nostros uenerabilis frater Philipp. Anton. Archiepiscopus Athenarum nostra nomine fusius explicabit Maiestati tuae cui felicitatum uberem copiam a Deo precamur et Apostolicam benedictionem amantissime impertimur. Datum Romae apud S. Petrum sub annulo Piscatoris die 16. April. 1701. Pontificatus nostri anno primo.

Vlysses Ioh. Arch. Theodosiae.

§. II. Principio non possumus non satis mirari huius pontificis, in hoc negotio temerarium conatum. Non prodemus arcana, quae *scriptor historiae conditi regni Porussiae*, si aulae regiae ita uisum fuerit, in lucem producet. Id sermone habemus aliorum, quorum nobis auctoritas fidesque sancta est, praedecessorem Clementis XI. pollicitum esse, et quod magis est, nulla rogatione interpellatum, ultro obtulisse suum de nouo Porussiae regno adplausum, modo regii administri mercedem aliquam praemiumque sedi pontificiae a munificentissimo rege procurarent. Equidem in ea liberalitatis et munificentiae laude est rex Porussiae, ut cultiori orbi constet uniuerso, quod homines bene merentes, quamuis peregrini sint atque ex remotissimis accesserint regnis, nullos dimittat, quin muneribus amplissimis ornet. Vt si ullibi unquam, in Porussica certe aula litteris uirtutique pretium suum nunquam non constare, uideatur. Quae causa est, quod Angli, Belgae ceterique Germani tot lucubrationes, Porussiae regi inscriptas, circumferant et subinde aliae plures apud hoc Mineruae praesidium deponantur. Verum enim uero in Papam aut eius administros hoc casu liberalem esse, necquicquam conuenerat. Cum ne mercede redemta esse uideretur dignitas regalis: tum ne adulatores pontificis eo glaucomate posteros fallerent, aliquid momenti in regali diademate adsumto a pontifice pependisse. Atque haec omnia sic euenisse, perscit *Clemens XI.* Nisi enim omnia me fallunt, eius calamo consiliisque Papa antecessor usus est in conciliando in hac causa sibi Porussiae rege, ut ignorantiam excusare aut obtendere non posse, uideatur. Tantum priuatus scio. Vtinam ad sacra principis scrinia accessus pateret, quo alia plura orbi Christiano innotescerent. Qua igitur fronte aut pectore ogganniat pontifex, nouum Porussici regni diadema legibus diuinis aduersari, prudens nunc rerum aestimator facile intelliget. Aut enim putidum hoc, quod ostendimus hactenus, pontificis figmentum est; aut clarissimum pontificii dogmatis testimonium, aurum ac nummos tuto in DEum peccare, et, quae uetustatis de Romanae curiae inexhausta habendi cupidine elogia sunt, in pontificiis tabernis diuina ac humana iura uenalia prostare et circumferri. Qui antiquiora exempla uoluerit, is ex antiquioribus *Matthaeum* PARISIENSEM; ex recentioribus ultimorum seculorum temporibus *Philippum*

Quod pontifici quondam uenale fuerat, id nunc LL. diuinis dicit repugnare.

CAP. IV.

pum MORNAEVM; *Marcum Antonium de* DOMINIS; ex noſtratibus CONRINGIVM; CHEMNITIVM; MAGDEBVRGICOS CENTVRIATORES, qui uocantur, euoluat; ubi his ſimillima probra illudque in praeſenti negotio reperiet; nihil hac in re ſcelera antiquorum pontificum *Clementem undecimum* migrauiſſe.

An praepoſitio nominis pontificis dignitatem et praerogatiuam importat?

§. III. Quamuis idiotismus et ordo Latini ſermonis exigant, ut nomen ſuum quisque primo loco conſtituat, deinde illius, ad quem ſcribitur; uti Cicero cùm aliis meliori aeuo hunc ordinem tenuit, idemque noſtris temporibus hodienum inter eruditos cuſtoditur: Pontifices tamen argumentum inde praecellentiae et iuris, quod praecedentiae dicitur, deſumere conati ſunt. Inuenitur ſaec. XI. XII. et ſeqq. quod, licet curiae Grammaticum ordinem deſererent, cauſamque maioris dignitatis in hoc quaererent, atque ad noſtros propterea Imperatores ſcriberent hoc ordine; *Friderico Imperatori Henricus rex Angliae ſalutem dicit*; Pontifices tamen propter ſummam eminentiam nomen ſuum ſemper praepoſuerint. Et *Hadrianus* pontifex uitio uertit Imperatori *Friderico*, quod nomen, in epiſtola (dd) quadam ad ſe, praepoſuiſſet. Et quamuis Imperator admonitionem hanc impudici pontificis indignaretur, quem et malum Grammaticum, ſed peiorem politicum adpellauit: teſtatur tamen hoc exemplum, quod ſummi principes ac reges, etiam in rebus leuioris momenti, contra *praetenſiones pontificis*, et concupitum primatum prae reliquis principibus, item contra ius pontificis inde formatum ſeſe munire debeant.

De perturbata primae periodi ſtructura.

Niſi certiſſime ſciretur, quod hoc *breue* ex Romana curia prodierit; multi fortaſſe, confuſam connectendi rationem intuentes, illud pro ſpecimine Ruſſi cuiuſdam reputarent; quia nunquam hanc gentem elegantiae uel ordinis ſtudium cepit. Intelligimus autem, quod pontifex non amplius calamo *Bembi* conſiliisque utatur: quod ipſum Machiauellus etiam et Scaliger haud inique dixerunt, obſtupeſcere ſe, quoties praeſentem rerum faciem contemplarentur, eamque cum ampliſſima forma antiquioris cultiorisque Romae compararent: quoniam ibidem nunc ſpiſſa barbaries animos occupauerit, morum cultura exſularet, ubi quondam ſedes ac domicilium bonarum artium fuerit. At uidetur Pontifex et priſcos mores, et uocem antiquam ſeruaturus. Et hoc tamquam

Stylus curiae Romanae.

ſingulare LANCELLOTTVS (ee) putat, quod omnes partes iuris Canonici eandem ſcribendi rationem obſeruent, nec ab aequalitate ſtili, quamlibet diuerſis temporibus ſcriptum fuerit, in minimis recedat. Vnde Franciſcus PICVS *Mirandula* (ff) ſcribit, Papas in ſuis conciliis non homines, ſed ſimias tolerare, formulas antiquas intuentes, nec ab iisdem latum unguem diſcedentes. Elucet hoc ex antiquis diplomatibus, quorum tanta obſcuritas eſt, ut nomen a uerbo, innumeris ſaepius uocibus interiectis, diuulſum ſit, nec facile, quomodo ſingula cohaereant, in illis reperiatur. Meminit *Paulus* SARPIVS (gg), epiſtolam Pontificis ad concilium Tridentinum habuiſſe periodum, in qua inter nomen et uerbum centum et quinquaginta uocabula numerata fuerint: ex quo doctiores aeſtimauerint, quanta barbaries eius concilii futura eſſet. Idem ex huius diplomatis prima periodo multos aeſtimaturos eſſe, ſenſu praecipimus. Sed ne ruſticitatem eccleſiae contemnere uideamur, cuius ſingulari lege cautum eſt (hh), ne quis in templo rideat, quando monachus forte in recitatione miſſae contra Priſcianum offendat: mittimus uocabula, et ad ipſam rem nos conuertimus.

§. III.

Ad uerba: NVLLO MODO PROBARE.

In hac tractatione, (ii), et ſeorſum in opuſculo I. de iure reges adpellandi, (kk), ſatis oſtenſum fuit, centeſimum numerum excedere exempla, ex priſcis recentibusque temporibus obſeruata, quibus probatur, principes adpellationem Ducum, Comitumque, aut *nutu Caeſaris*, aut quod ſaepius euenit, *propria auctoritate* ac poteſtate, nullius interceſſu, commutauiſſe.

Qua cauſa tot reges ac principes cultioris Europae adplauſu ſuo et gratulatione noui regni conditorem ſint proſecuti.

Quemadmodum igitur inter ſingulos hoſce, quos per cuncta ſaecula ſtudioſe euoluimus, non reperitur, cui minima de nouo diademate difficultas mota ſit; ſed potius id pateſcit, omnium ſtatim populorum adſenſum atque adplauſum inſequutum eſſe; colligi firmiter poterit, quod ius gentium commune ſingulis ſupremae poteſtatis principibus permittat, pro *arbitrio* et *auctoritate propria* regale faſtigium adſcendere. Fundamentum huius concluſionis in naturalibus, diuinisque legibus continetur: quod ipſum, uti ſupra commonſtrauimus (ll), ad regale diadema nihil praeter *ſummam auctoritatem, in libera rep. poſtulat*. Et hae ipſae leges diuinae ac naturae animum Imperatoris multorumque regum impulerunt, ut magnum Poruſſiae regni conditorem publicis uotis et adclamationibus ſuſciperent. Atque in hac claſſe poſt *Imperatorem* ſunt *Angliae*; *Luſitaniae*; *Hiſpaniae*; *Sueciae*; *Daniae*; *Poloniae*; [illegible]ſiaeque reges; *Magni*

(dd) RADEVICVS *de geſtis Friderici* I. *lib.* I. *c.* 20. *in tomis* VRSTISII. (ee) In *prooem. inſtit. iuris canonici.* (ff) In libro de *imitatione p. m.* 304. (gg) In *hiſtoria concilii Trident. lib.* IV. *p.* 407. (hh) Aduertente FRITSCHIO *de iure idiomatū.* (ii) *Per cap. II. et III.* (kk) *cap. II. integro.* (ll) *cap. II.* §. 6. *p.* 160.

CAP. IV. *gni Sabaudiae, Etruriaeque* duces; *Belgae* Principesque Imperii atque pontificiorum sacrorum summi antistites plures, quos nominare supersedeo. Vnde constare poterit Papae, malesanum consilium esse, id improbare uelle, quod beneficio prouidentis numinis atque cum melioris orbis contigit concentu.

DETERRIMO IN CHRISTIANA REPVBLICA EXEMPLO.

Rationes Diadematis Porussici lucu-lentissimae.

Superius dictum est, centum exemplis et amplius compertum esse, quod *absoluti principes, ducum* antea uel *comitum* nominib9 adpellati, *regiam dignitatem* ac titulos postmodum usurpauerint. Verum quisque omnium iurium indolem perspiciens, ex historiarum monumentis facile cognoscet, quod inter tot exempla pauca reperiantur, quae cum causis, *regem Porussiae* ad hanc dignitatem inducentibus, comparari mereantur. Quae res quoniam in clarissima luce uersatur, testium numero, domesticorum saltem, haud indiget: quum negotium nullum sit, exterorum monumenta quam plurima exhibere. Duces *Nauarrae, Portugalliae et Algarbiae, regiam dignitatem*, illam in terris maximam, usurparunt, uti opuscul. I. *de iure reges adpellandi* euincit; etiamsi hi singuli uix X. uel XI. milliariorum regiones possiderent. Scribit autem *Italus auctor*, quod magnus princeps Porussiae *CC. milliaria*, secundum mensuram Germanorum, emetiri possit, neque apud alium uel prandium capiat uel diuertat, nisi apud subditos. Principes *Aragoniae, Siciliae, Cypri, Portugalliae*, quum reges fierent, uix tantum habebant uirium, ut exercitui *quindecim* millium uirorum aequalem numerum opponerent: iam uero Itali apud historicos, *Galeazzum* GVALDVM (mm), et *Girolamum* PRVSSONIVM (nn), reperient, Porussicos exercitus hunc numerum non una et altera uice, sed aliquoties superauisse. Quum rex *Portugalliae* coronaretur, populi sic suas rationes ducebant: dignum esse regio titulo, qui modo regibus aduersum tenere sciret. Sane uolumen a nobis conficiendum esset, si copiose narrare uellemus, quoties sub aquilis *Porusso-Brandenburgicis* regum exercitus in fugam uersi sint: sed maius hoc est, quod nobilis aliquis Polonus, KOCHOVSKY, pro ueritate rei gestae memorat, Brandenburgici militis uirtute perfectum saepius esse, ut status *Poloniae* contra hostiles impetus integer saluusque perstiterit. Neque puduit Angliae regem Wilhelmum publico sermone profiteri, magnae Britanniae

§. III.

A regna se Brandenburgicis copiis, consiliis, neruisque rerum gerendarum accepta ferre. *Doctores* iuris *Canonici*, ut opusculo I. de *iure reges adpellandi*, docuimus (oo), regis *Bohemiae* ante CC. annos dignitatem, inepte admodum disspuputarunt: quoniam in Bohemia numerus XI. episcopatuum, et unius archiepiscopatus, non inueniretur. Quamquam igitur prudentiores intelligant, hoc B facinus esse *Hildebrandianum* stratagema, ut bonorum ecclesiae Roman. accessiones fiant; deinde hunc numerum in paucis regnis haberi, quibus tamen pontifex splendorem regium sine controuersia concedat: notum tamen est de prouinciis *magni* regis *Porussiae*, eas *longe plura eius generis nomina habuisse*; quod uel hodienum ex numero antistitum ecclesiarum, quos superintendentes uocant, Graece C ἐπισκόπους, satis deprehenditur. Plura huius generis adduci possent, ut magis ob oculos poneretur, quantum rex Porussiae prae ceteris emineat, si charta caperet; nec tempore praecluderemur.

VSVRPARE PRAESVMSIT.

Papa usurpator.

Potest hoc loco pontifex iudicium celeberrimi iureconsulti, Caesarei et Canonici iuris supra citati magni interpretis, re-D minisci, BALDI *Vbaldi* (pp), qui eamdem uocem de conatibus pontificis reges creandi, iam saeculo XIV. protulit. *Collationes*, inquit, *regalium dignitatum pertinent ad Imperatorem: sed papa, quantum potest,* * *usurpat ad se.* Et hanc decisionem antiquissimi celeberrimique uiri, pontifici, ut perpendat, relinquemus, cuius occasione spiritus eius reprimi poterunt, quo tandem in sanam mentem restituatur.

E APOSTOLICARVM SANCTIONVM CONTRARIVM.

Supra iam per totum *Caput II.* praecipue uero §. *IV. et V.* ex V. et N. Testamento, itemque ex antiquissimis ecclesiae doctoribus copiose monstrauimus, quod S. Scriptura omnes supremi iuris principes *regum titulis*, insigniat, ita quidem, ut *princeps* summa *potestate* munitus, et *rex*, usu scri-F pturae, idem significent. Nec memini, me dictum alicuius Apostoli legere, quo negetur, aliquem dignum esse *regis* titulo, nisi a *pontifice* istum impetrasset. Contortas autem et impias explicationes quorundam locorum *capite III. §. 2*, reddidimus: quae quidem, ut eruerentur, arte minus indiguerunt, quia pleraeque tam sunt pueriles, ut simplicissimus quisque fraudem in istis statim aduertat.

SAN-

(mm) *Vita Leopoldi Imperatoris Italice scripta.* (nn) In *historia huius saeculi Italice edita.* (oo) Decisa res est ex praecipuis et antiquissimis iuris canonici scriptoribus *cap. 1. §. 8. p. 26. 27.* (pp) De *feudis Marchiae p. 21. edit. Lugd. G. 1557. f.* qui locus meretur, ut in primis contra pontificem adhibeatur.

CAP. IV. § III.

SANCTAE SEDIS AVCTORITATI INIVRIOSVM.

Nicolaus et alii pontifices, quibus religio curae cordique fuit, in contrarium iuerunt, quod supra *cap. II. §. 8.* indicatur. Existimarunt iidem, *pontificem mortale peccatum committere, quoties saecularibus rebus, et regalibus dignitatibus interloqui conaretur.* Et haec illa opinio est, in qua pontificis iniuria, cui per *paragraphum II. et III.* diuina et ciuilia iura opposuimus, praecipue deprehenditur.

AB ACATHOLICO HOMINE.

Vocabulum Catholicus idem denotat, quod uniuersalis; et particularibus parochiis opponitur. Sic primis saeculis tot erant ecclesiae catholicae, quot episcopatus: postea uero quam *Archiepiscopatus* dicerentur, illi tantum adpellati sunt *episcopi catholici*, qui nonnullis parochiis praesidebant, ut distinctio inter hos et particulares episcopatus inueniretur. Quumque hi deinceps *Patriarchis* se subiicerent; uocabulum catholici episcopi solis istis tribuebatur: atque sic erat *Catholico-Graeca*, *Catholico-Asiatica*, et *Catholico-Romana* ecclesia. Insaniam igitur dico et errorem scelestum, si qui statuant, omnes ecclesias, Romanae non addictas, *acatholicas* esse. Sed magis increpandam duco hanc impudentiam, quum inde arcessit papa generale fundamentum, quod summi principes, qui uel gregem pontificis *deseruerunt*, uel huic *adsociati nunquam* fuerunt, *regali* fastigio indigni censendi sint. Verum ut impia haec est sententia, ciuilibus et canonicis iuribus aduersa, de qua re *totum caput. II.* legas: sic etiam doctissimus quisque in medio papatu, quod itidem uerbosius ostendimus, hanc iniuriam pontificis, tamquam ingenuus ueritatis confessor, infregit. Merentur *reges Galliae*, ut primo loco constituantur: siquidem hi dignitatem suam, summamque potestatem, aduersus iniquos pontificis praetextus magno animo uindicarunt. Philippum Pulchrum adpello, et Henricum IV. quorum exempla nos erudire poterunt. Et o seruos reges Romano catholicos, si hoc pontifici largientur! Quotiescunque enim in minimis *aberrauerint* aut recesserint ab eius placito, pontifex eos tamquam *acatholicos* reprobabit, atque sic de dignitate ipsorum actum erit, *coronis sceptrisque* ad pedes pontificis concidentibus. Et quid de Magna *Britannia*, *Suecia*, *Dania* fiet? quid magnus princeps *Moscouiae* loquetur? si *Clemens XI.* propter caussam adlegatam regnorum titulos in dubium uocabit? si absque uestro o Reges! intercessu hac ipse consecutione utetur: *qui non est pontificius homo, ille non est Rex.* Eo enim quod *Rex Porussiae* sit *acatholicus*, hoc est, *non pontificius* homo, neniarum praecentor ait, ea propter non est Rex. *Vestra res, qui reges estis, hic agitur.* Iacobi I. Angliae regis admonitio est, quam iste in simili caussa ad omnes mundi principes litteris faciebat. Quae uerba sapientissimi Monarchae nostra iam facere possumus, omnibus principibus omni mentis ac uocis contentione adclamantes: *Vestra res, qui Reges estis, hic agitur: Vestrum est, coronas uestras, coeli benignitate sortitas, contra tyrannidem, acerbitatem, neniasque pontificis tutari. Iustitiam huius caussae tota hac tractatione satis explanauimus; Vos uero neruos intendite, maleuolorum impetum* propulsate. At illud ridiculum est, quod iuris canonici doctoribus sic loqui placeat: *papa non desinit esse papa, quamuis sit haereticus.* Scilicet quamdiu traditionum ecclesiasticarum tenax sit, etsi opiniones haereticas priuatim teneat, nihil in ipso refutandum agnoscunt; quum tamen statuant: *Rex propter idem crimen haereseos, excidit regno.* Id uero statuendo quid aliud dicunt, quam *solium regum* sanctius eos uelle ac *sedem* eorum, quos successores *Petrus* habuisse, dicitur. Scribendi genus ieiunum et agreste, quo pontifex hoc loco utitur, ipsis catholicis ingratum horridumque est. Solenne tamen est papae, orbis reges *homines* suos, id est, *uasallos* dicere. Sic de Lothario Caesare parasiti aulae Romanae: *Post homo fit papae.* Sed ab hoc genere puerilium dogmatum seculo XVI. respublicas Christianas liberarunt cum Theologi sinceri, tum supra laudati meliorum literarum cultores.

PRVSSIAE.

Tametsi *Hartknochius* cum aliis ambigat, an Porussia, priusquam Equites Ordinis Teutonici eandem occuparent, regem habuerit: singulare tamen est ac probe tenendum, quod WYVCK KOIALOVICZ (qq) Erasmus STELLA, (rr) *Caspar* SCHVTZ, (ss) atque alii plures, de principe Porusfico WEIDEWVTHO, secundum omnes circumstantias scribunt; *illum a subditis suis in campo anno CCCLXX. regem pronunciatum esse.* Quae si supponamus, anni plusquam mille sunt, ex quo regum titulus in Porussicis claruit.

MILITAREM TEVTONICVM ORDINEM.

Possemus nos facili negotio ex *iure* tum naturae, cum diuino rationes proferre, quibus legitima possesio *regis Porussiae* innititur, et contra quosuis insultus immobilis persistit. Verum qui duorum saeculorum res gestas nouit, illi facile quoque erit ad idem faciendum. Dum haec scribimus, liber ad manus nostras uenit, Germanico sermone scriptus adpellatusque *PORVSSIA VINDICATA* contra

(qq) *In hist. Lithuan. part. 1. lib. 1. p. 15-17.* (rr) *In antiq. Porussic. p. 48.* (ss) *In chronico Porussiae libri I. principio.*

CAP. IV.

contra ineptias ordinis Teutonicorum, quas illi in Ratisbonensibus comitiis anno 1702. prodiderunt. Vtinam uolumen, exterorum hominum causa, latine loqueretur, ut illis quoque scelera paterent, quibus Teutonici ordinis socii Porussiam et inuaserint olim subtraxerintque Polonis et rursus deinde amiserint. Id sufficit, obmutuisse ad argumenta ibi prolata ordinis defensores. Quid? quod illud quoque sermone aliorum habeam, autorem PORVSSIAE VINDICATAE percupere, ut altera uice se moueant ordinis patroni: quo causas idoneas habeat, ad arcana, parcere enim hactenus uoluit famae et existimationi multorum, orbi Germaniaeque pleniori liberiorique calamo exponenda. Ceterum frustra hisce agitat homo, PAPA animum Galliae regis, quem sustulisse *Templarios* constat propter segnitiem et scelera. Ast maiora longe sunt, quibus pestilentissimi *cruciferi* quondam infecti fuerunt in Porussia. Nuperrimus dissertator *de sublato ordine Templariorum* sibi parum constitit, aut, ut stilo eius utar, *nesciuit, quid scripserit: Natalem ALEXANDRVM* non recte *modum* extincti ordinis *Templariorum* improbasse: ipsa non simul improbata extinctione. Sciuit sane Alexander, quid scripserit, sciuit et ille, qui laudauit hoc Alexandri sincerum iudicium. Sed satis de his. Quoniam enim cum solo *pontifice* nobis res est: exemplum Seruatoris, Ioannem Baptistam interrogantis, imitabimur, et responsionis loco quaestionem substituemus. *Manifestum est, quod Papa quamplurima Ordini Teutonico in Italia ademerit, eaque partim in fiscum retulerit; partim auaris Iesuitis donauerit.* Quaerimus igitur ex pontifice? *quanam hoc potestate fecerit?* qui si nobis responderit; etiam nos nihil celabimus, *quo iure Porussorum Aquila sceptro Brandenburgico se submiserit.* Et hoc argumentum ad hominem esto, quod pontificem ad meliorem sui notitiam perducere poterit.

Respublica Veneta olim ad Bullam Papalem, quum a Paulo V. proscriberetur, sequentia uerba responsionis loco reddidit: MALEDICI VOX EST, PRAETEREAQVE NIHIL (tt). Idem de hoc breui *pontificis* iure repetitur, quod *ineptiis* refertum est, quas omnes cordati pontificii non possint non abominari.

ANIMI TVI MAGNITVDINE.

Non fallit pontificem opinio, dum regi Galliae *magnitudinem* animi tribuit: haec enim toties pontificibus innotuit, quoties huic regno rationibus illegitimis, absonisque praetensionibus, molestiam fecerunt. Et in hodierno rege pontifex ex- A celsum animum atque imperterritum cognoscit in eo, quod eius iussu clerici in Galliis anno MDCLXXXII. fidem suam sub iuris iurandi religione adstrinxerint ad theses contra nimias pontificis Romani arrogationes adprime utiles. Vtinam ceteri quoque reges ab hoc medico discerent, eandem adferre contra eandem pestem medicinam. Lepidum ceteroquin antiquis nostris temporibus prouerbium est: B *caue tibi Roma a Gallo! caue! nunquam Gallus cecinit; quin Petrus fleret peccator.*

§. III.

IPSI. REGNAVERVNT ET NON EX ME.

Singulare quoddam putandum est, hanc ipsam sententiam ex *Hosea propheta C. VIII. u. 3. iam pridem* S. BERNHARDO depromtam esse, tamquam (uu) *admonitionem pontifici* salutarem, qua is ab rebus C principum, ad se minime pertinentibus, auocaretur. Ita enim pontificem EVGENIVM, arrigite aures Romani! adloquitur: *Quod habuit Petrus, hoc dedit Papae, sollicitudinem super ecclesiam. Numquid dominationem? audi ipsum: neque VT DOMINANTES, SED FORMA FACTI GREGIS EX ANIMO. Ne autem dictum sola humilitate putes, uerum etiam ueritate, uox Domini indicat in Eu-* D *angelio:* REGES GENTIVM DOMINANTVR, VOS AVTEM NON SIC. *Planum est, quod Apostolis interdicitur dominatus. Igitur* TV VSVRPARE *audes* (attendat pontifex, quis VSVRPATOR SIT) *aut ut Dominus Apostolatum, aut ut Apostolus Dominatum? Plane ab utroque probiberis. Si utrumque habere uelis; perdes utrumque. Alioquin* NON TE *de munero illorum* PVTES EX- E CEPTVM, *de quibus conqueritur Dominus sic*, fac scriptor, quorsum prosit uerbum hoc! IPSI REGNAVERVNT, pontificibus Romanis loquitur, SED NON PER ME; PRINCIPES EXSTITERVNT, SED NON COGNOVI EOS. Perelegans dictum est, quod etiam *Theologi* et *Iureconsulti* pontificii, saniores illi, adprime aptum esse confessi sunt, ut pontifici, dignitatem, potestatem et auctori- F tatem principum sugillanti obuertatur. *Georgius de* HEIMBVRG (xx), consiliarius Austriacus ICtus celeberrimus pontificius, eodem dicto sub Imperatore FRIDERICO III. irrita coepta *Felicis V.* et *Eugenii IV.* coarguit. *Franciscus a* VICTORIA (yy), supra laudatus ecclesiae Rom. Theologus et professor, quum quaestionem negando decidisset, pontifici *ius regios titulos impertiendi* non concedens; *dictum* hoc *propheticum* fundamenti loco ponit, quod iustissimus Deus omnibus adula-

(tt) *Ventura* VINCENTINVS *lib. 1. c. 9. p. 18.* (uu) Egregium testimonium est *lib. de considerat. tract. IV. ad Eugenium Papam.* (xx) *Admonitione de usurpat. Pap. p. 558.* (yy) *Relect. 1. sect. 3. quaest. 1. pag. 80.*

CAP. IV. adulatoribus aulae Romanae, contra Dei A uocationem tale pontificis ius adstruentibus, per *Prophetam* HOSEAM adclamet: *Reges constituunt Romae pontifices, sed sine me; Principes introducunt, meum consilium adspernantur.* Et Ventura VINCENTINUS (zz), itidem *Theologus* et *Professor Rom. Catholicus*, eadem uerba contra pontificem, in rebus ad politicum statum pertinentibus usurpat. Addit ex BERNHARDO, Deum in uniuersum orbem emisisse Apostolos, *non ut dominos, sed seruos; non ut regna conderent, sed ut coetus sanctorum congregarent; non tamquam Dominos ouium, sed qui pastores existerent.* Nos uero uotis illud expetimus, ut pontifex huic Prophetico dicto, a tot uiris doctissimis candidissimisque illi in legem proposito, tandem locum relinquat, nefas suum persentiscat, munia sibi demandata curet, et *ab honoribus regum ac* C *principum* sibi temperet, in suis acquiescat his demum temporibus, ubi superstitionum tenebris per bonarum litterarum lumina discusis, tanta nunc lux principibus fulgeat, ut pontificem neniarum ueterum praeconem rideant merito et explodant. Atque is finis est labori, cui multum operae, indefessumque studium insumsimus, partim, quod haec materia per *quinque* saeculae uix semel agitata D fuit, partim etiam quod eamdem, a nullo adhuc elaboratam, ex *antiquissimis* quibusque *iuris canonici* scriptis Doctoribusque hinc inde conquisiuimus. Sed quod laborem prouexit, quod difficultates superauit, amor ueritatis fuit, principumque dignitatem propugnandi cupiditas. Ceterum singulae partes huius confutationis testimoniis doctorum pontificiorum confirmatae sunt, omissis nostratibus. Vnde pontifex intelliget, in toto opere non partium studio nos abreptos esse, qui proprio illum gladio percussimus. Proinde etiam saniorum pontificiorum quilibet has theses sine offensione perlegere poterit: Quoniam ex *capite I.* satis elucet, *catholicos* quoque reges, quo- B tiescumque *pontifex* ipsorum honorem imminuere uisus est, semper paratos habuisse, qui calamum arriperent, et pontifici claris uerbis ueritatem in ipso Papatu exponerent: ita hoc impudentissimae audaciae diploma censuram nunc liberiorem magisque acerbam merebitur illorum, qui a *Christo* seruatore, non a *papa* habent decreta suae religionis. Quapropter si Papae aut eius adseclis alicubi in scribendo acriores uidemur: id nobis non tribuant, sed famosissimo suo libello, cuius atrocitas durissimam, quamuis in parnasso prouocauit, meruit animaduersionem. Iure etiam meritoque pontificiorum sacrorum REGES ac potentissimi quique orbis PRINCIPES, imo etiam ipsi PATRIARCHAE, EPISCOPI atque ANTISTITES Germani, spreto hoc Papae bruto fulmine atque stulta iniquitate dispulsa, SAPIENTISSIMO PIISSIMOQVE PORVSSIAE REGI *in nouo diademate* adsumto adclamatione sua adplausuque, nemine praeter hostem excepto, accesserunt. Vt nulla tuitione rei opus sit, quam uniuersarum in cultiore orbe gentium consensu concentuque constat euenisse. §. III.

ADPENDIX
L. B. DE LIMBACH
eidem
Diplomati Clementino
oppositus libellus.

CLementis XI. Albani, Pontificis Romani ad reges Europae complures ac principes quosdam Germaniae literas, de adscito in Porussiae regis nomine scriptas, ut perlegi, uariae animum meum cogitationes agitarunt. Factum id miratus sum, apostolicis aduersum sanctionibus, et in Romanae sedis autoritatem iniuriosum argui, quod sacri regalis dignitatis honores ab acatholico, non sine ecclesiae contemptu sumpti sint. Cuius quidem pronunciati, si quod est funda- E mentum in Vicariatu, quem uocant, diuino, et dominio in regna mundi uniuersa, omne quaeri uidetur. Verum commenti uanitas, et facilis est demonstratu et iam olim omnibus nota. Apostoli sane cum doctrinae salutari operam darent, nihil de regibus constituendis, nihil de ordinandis imperiis unquam sanxerunt, nihil in his rebus uel Petrus uel Paulus Romanae quicquam tribuerunt sedi. Pa- F ri ratione illorum discipuli, terrarum orbem peragrantes, innocentes, pauperes, remoti a regnorum negotiis, regum maiesta-

(zz) *In consilio super controuersia Venet. p. 36.*

ADPEND. iestatem submisse uenerabantur. Dubia A et controuersias in conciliis dirimebant: aequali inter se potestate, uno episcopo, secessionis euitandae causa, summae rei praefecto. His institutis inter uexationes frequentes, diffusas, atroces, coetus Dei stetit, creuit. Quietem sec. IV. Constantino M. ad Christianorum sacra traducto, partam, augmenta primum rei christianae coeperunt in Persas Indosque extensa: mox turbae ex peste Ariana haud B leues: maiores, post Iuliani Imp. saeuitiam ex foedis inter se certaminibus Liberii et Felicis, Damasi et Vrsicini, de Romana claue; Romani et Byzantini, Episcoporum, de primo loco in synodis, autoritate Imperatorum, praeside eo, quem hi delegerant, Episcopo instituto. Haec suspensa magis, quam sedata Constantinopolitani concilii decreto, quo Romanus ob loci antiquitatẽ praecedere ius- C sus. Inde pontificis Max. titulum, simulacrum cultoribus usurpatum, et a Gratiano imp. repudiatum, Romani affectarunt. Post inter Gothorum irruptiones sec. V. Chrysostomi, dignitate moti, ad Innocentium Romanum prouocare accensa ambitio, quod ordinis erat, pro iuris titulo uenditare, autoritatem in omnes Africanos sibi sumere suaeque ecclesiae principatum arrogare non dubitauit. Tum canonum D multitudo pro legibus obtrusa: causae antistitum et ecclesiarum a foro ciuili exemptae: censura librorum arrepta, dominatus documenta. Hormisda a Clodouaeo, Francorum R. corona aurea donatus; Ioh. II. a Iustiniano imp. si uerae sunt eius in codice epistolae, caput ecclesiarum adpellatus, nouam speciem acceperunt. Quo tempore, deleto Gothorum in Italia regno, Exarchus ibidem ad iura Impe- E ratorum tuenda creatus. Oecumenici nomen a. 586. Iohanni Constantinopolitano appetitum, graue quid, insolens, et reliquis derogans, spirare uisum est Pelagio et Gregorio M. neque eo minus a Bonifacio III. annuente Phoca, Tyranno Byzantino, praereptum: utrisque post a Constantino Pogonato tributum, ui tamen uocabuli Romanis cedente.

Hi ortus, haec incrementa fuerunt gli- F scentis, quae primatus et uicariatus Petri nomine parabatur, magnitudinis Romanae, mox ad res seculi adspiraturae. Interea in Syria, Aegypto, Africa, Mahumetis impetu res christiana afflicta, in occidentis regionibus amplificata. Italia, paucis exceptis, Exarchorum iuri a Longobardis erepta. Episcopis Romanis nulla tum iurisdictio, nulla in urbem pote- G stas; reditus certi erant, et quaedam possessiones, e quibus definita pecuniae summa Imperatori, in dominii confessionem, quotannis pendebatur. Ad hoc electio pontificum ex Imperatoris exarchique confirmatione suspensa. Sed iam paulatim, postquam ritus et ceremoniae, Anglis illa aetate et nostra iuxta probatae, maiorem religionum partem faciebant, uarie iugum hominibus imponi, de matrimonii iure, de uita coelibe, benefactis, expiatione criminum, praecepta dari, Antistites, sacrorum precationisque causa, aulis regum adesse, et, quieti mentis consulendo, autoritatem quaerere coeperunt: tum ipsos Imperatores impugnari. Philippico cum is a. 713. suam de diuinis sententiam Romano praesuli, ex more Imperatorum electorum, scripto exponens, prauis erroribus implicaretur, Constantinus Papa, plebe concitata, obsequium denegat. Leoni, deiectis imaginibus, sacrorum deprecationes aspernanti, Gregorii duo, II. et III. sacris interdicunt, inhibitis etiam Italiae tributis. ADPEND.

Anceps hinc metus, ultionis ab Imperatore, seruitutis a crescentibus Longobardorum opibus, a Francis Romanos coëgit auxilia rogare. Initio Carolus Martellus, Franc. praetorio praefectus, oblata Consulis seu Patricii dignitate in Italiam euocatus: Post Pipinus, autore Zacharia Papa, qui et populum, exauctorandi Childerici, Regis ignaui, Francis autor factus, iurisiurandi religione soluerat, rex adpellatus, deleto Exarchorum imperio, omnes Exarchatus quondam ditiones Aistulpho, Langobardorum R. rursus ereptas, Stephano P. fictis Constantini M. donationum tabulis circumuentus, tradit. Tandem Carolus rex ab Hadriano I. exoratus, perdomitis Longobardis, Pipini confirmat donationem; Ecclesiae Romanae Patrocinium, ius sedis ordinandae, Patricii titulum suscipit, Longobardorum rex agnoscitur, filios in succedendi spem inaugurandos curat. Idem sequenti tempore, cum Leonem, ab Hadriani demortui cognatis pulsum, causa cognita, restituisset, Imperator Augustus salutatur a populo, et ueneratione, ueteribus principibus delata, adoratus, a pontifice solenniter coronatur.

Ita reuocatus, cuiuscunque modi is fuit, ordo in ecclesia, reuersis ad pristinum fastum pontificibus, haud diu stetit. Namque paulo post electio Collegiis Sacerdotum et populo asserta, confirmatio sola Imperatori relicta. Mox Papae in causas publicas se inferre, de lite Ludouici cum filiis, de matrimoniis Lotharii II. regis, de iure succedendi in Imperio inter Carolum Caluum et agnatos cognoscere, conati. Romana Sedes, et Imperium pariter iactari. Illa ad propinquos sub foeminarum principum tyrannide, quasi hereditati delata: hoc Lamberto Foroiuliensi et Berengariis addictum. Tantis malis medicinam quidem Otto I. attulit, R. Germaniae, ob Ioannis XII. flagitia, et Italiae calamitates, Romam accitus et Imperator

ADPEND. perator salutatus. Qui, Ioanni dignitate abrogata, Leonem VIII. substituit, omni Imperatorum iure, et in republica et in constituendis Episcopis Romanis, aliis, plenissime recuperato, solenni Papae et Consilii sponsione. Huius, licet, in decreto acta legas, ipsius Gregorii XIII. edicto confirmata: ut qui ea falsi accusant, et qui Carolum et Ottonem, Magnos, subiectionem pontifici iurasse tradunt, aequalem impudentiam prodant.

Extinctis Ottonibus, impar successorum potentia locum pontificibus perturbandi omnia dedit. Ius eligendi Imperatorem Romanum, conuentione Ottonis III. et Gregorii V. Germanis proprie quaesitum Benedictus VIII. sub Sedis Romanae examen reuocauit. Pontificis ab electione per Ioannem XIX. populus; post a confirmatione Imperator exclusus est, Principibus ac ciuitatibus Italiae, si armis ipse iniurias ultum iret, in societatem adscitis. Ea de re certatum est uaria fortuna. Italiae reguli diuersi pars Imperatoris, alii pontificum beneficio impositi. Ita pontifices, summa potestate domi sibi constituta, in uniuersa orbis regna dominium animis conceperunt. Sed iuris cuiusdam colore opus erat, et eo singulari, ubi iactata Constantini M. donatio, aut haereditaria in totum occidentem successio, non sufficiebat. Itaque tributum, in egentium alimenta misericordiae causa collatum, quod Denarium S. Petri uocant, Anglis, Danis, Polonis, in subiectionis notam conuersum. Alia regna donationis iure acquisita praedicarunt, quae reges aut Sedi Romanae, ut Iohannes Angliam, Arogoniam Petrus, Innocentio III. Hungariam Stephanus, Croatiam Dalmatiamque Demetrius, obtulerint, aut a pontifice data Hyberniam Henricus II. Anglus ab Alexandro III. Demetrius Russiam, fiduciario nomine acceperint. Aliis corona primum uel imposita uel missa, ut in Polonia et Hungaria. Aliis commendatio in S. Petri tutelam, deprecationibus exercendam, seruitutis causa fuit. Has uanissimas rationes quis non miretur apud Gregorium VII. dominatus pontificii praecipuum aedificatorem ad reges dignitate exuendos, quorum electionem liberam liberis hominibus negare non poterat, ualuisse? Sed tamen isthoc impudentior Bonifacius IIX. in Iubilaeo, quem primus instituerat, gladio mitraque ornatus papam se et Imperatorem dici praecipit ac dominum se in sacris profanisque per orbem uniuersum, promulgata constitutione, asserit, de Scotia, ab Angliae Rege uindicata, cognoscendum sibi sumit, Philippo Franciae regi, ni regnum fateatur clientelam esse sedis Romanae, diras minatur, renuentis, uelut contumacis, ditionem Alberto I. Imperatori donat. At retudere nefarium ac stolidissimum fastum Angli et Franci. Illorum senatus regem suum, declarauit, de iuribus regni Scotiae nemini respondere: ab his uero publico iudicio pontificis literae igni concrematae; nuncii, nullo honore habito, remissi; ipse papa, conuentu coacto, illegitimus et haereticus iudicatur. Franciae immunitati postea per Clementem V. abrogato Bonifacii interdicto, cautum. Mitior paulo Iohannis XXII. repulsa, litem Ludouico V. ex Bauaris Imperatori, de summa in imperium potestate intendentis, cum ann. 1338. d. 6. Iulii Caesar, electores, principes, in comitiis Reinsensibus, nec multo post Francofurti, una, uera, perpetua, sententia statuerent: *Imperialem dignitatem ex solo ELECTIONIS BENEFICIO proficisci, nec ullo pacto pontif. Rom. approbatione, confirmatione, auctoritate, aut consensu indigere: aliter docentes aut factitantes*, tanquam *criminis laesae maiestatis reos, hostesque reipublicae, capite* puniendos esse. Secuti haec exempla alii reges principesque. Sigismundum, Austriae Ducem, a. 1469. Pius II. Venetorum ann. 1605. Paulus V. cum sacris et dignitate exclusisset, *ex autoritate omnipotentis Dei, beatorum Petri et Pauli Apostolorum et sua*, uterque Dux iniurias pontificis et uiolentiam redarguens, iniustitiam et uanitatem, temere arrogatae in principes potestatis publice demonstrauit. Cuncti demum reges, quo magis speciem uiamque pontificum dominatui praecluderent, non, quod prius factitatum, a papa, sed a sui quisque regni praesulibus, inaugurari in posterum uoluerunt. At multo magis hoc, quod contenderunt saepe, ineptum est, Romana pontificum sacra ius habere regnorum, alienos ab his eodem iuste spoliari. Voluntate gentium uel belli iure, non religionum discrimine, regna parantur. Imperium uti Romana religio non confert, sic neque alia purior conuellit. Ex sacrorum diuersitate nec Dei populo in alias regiones, nec christianis in gentes profanas ius unquam ullum fuit. Ipsi Apostoli reges uenerati: Episcopi Romani Graecos, Gothos, Longobardos, cognouerunt reges. Imperatorem Anastasium gloriosissimum Augustum salutat Anastasius papa. Neque uero christiani reges quodcunque pontifici Romano placuisset, sed quod concilii sententia rectum uerumque scitum esset, populum seruare uoluerunt, neque nullas in sacrorum cura suas partes esse putauerunt. Euincunt hoc commentarii Angliae, Franciae; exempla regum Canuthi, Edelrethi, Britonum, multa aliorum. Henricus, rex Angliae, antiquata in regno suo paparum potestate, Elisabetha, eius filia, confirmatis Henrici decretis, cum bilem mouissent pontificibus Pio V. Gregorio XIII. et Sixto V. utrumque hi *ex auctoritate, Petro et sibi super*

ADPEND. *super omnes reges et gentes concessa*, digni- A tate et honore omni priuarunt: sed iure successuque eodem. Gregorius enim Hyberniam Iacobo Boncompagno filio suo; Sixtus Philippo II. Hispaniarum regi Angliam destinauerant; neuter dedit. Idem Sixtus *in praecelso*, ut ait: *solio constitutus, ex tradita sibi in reges supereminenti potestate*, regiis Henricum IV. Fr. regem exuit honoribus: id quod successor, Gregorius XIV. iterauit. Pari argumento B Iacobus, Scotiae rex, impeditus. Inde turbae, seditiones, tumultus, bella, uastationes regionum, parricidia regum, alia tentata, alia perpetrata, calamitates infinitae. Nullius tamen regis ceruices tyrannidi submissae: edictis publicis asserta libertas, contempta fulmina bruta, in hostes excitatos arma correpta. Hinc inter Robertum Bellarminum et Vilhelmum Barclaium scriptionis acerrimum C certamen: Hinc Ludouici Seruini, Aduocati regii, uindiciae secundum libertatem ecclesiae Anglicanae, Philothei Achillini, Consiliarii scriptum de iurisdictione, aliaque. Contra P. Marianae de regis institutione commentarius, pontifici summam in reges, nullam iustam regibus, qui ab ecclesia dissentiant Romana, potestatem attribuens, in curia Lutetiarum flammis adiudicatus. Bellarmi- D ni libros non alia res, nisi legati pontificii deprecatio, ab eodem iudicio seruauit. Exemplo motus Iacobus Scotiae R. omnem pontificis in profana potestatem eiurare suos adegit.

Ceterum, rerumpublicarum, sicut omnium, uicissitudo est. Nationes atque imperia surgunt, stant, ruunt. Extinctis mutatisue noua succedunt. Patrum, Magistrorum, Rectorum, Iudicum, Consulum, E Magistratuum, Capitaneorum, magis popularia uocabula, in potestatum, Dominorum, Principum, Ducum, Regum augustiora nomina reformata sunt, quibus imperantium ordines, regnatori omnium Deo subiuncti, splendidius fulgerent. Imperii ius idem, ut pro arbitrio constitutum, sic more gentium diuersis honorum titulis decoratum. Cuncta haec uel gentis liberae, uel uictoris uoluntas definiuit, F Regium nomen insignius reliquis uisum, sed nonnullis ob potestatis magnitudinem odiosum. Inde a Romanis primum Principis, mox Imperatoris titulus summo fastigio additus: alter ex senatu: alter ex militia ad summam Reipublicae traductus: uterque regiae potestatis inuolucrum est. Apud Germanos Iudicis uocabulum cum regio commutatum memorant scriptores. Poloni Principis nomen initio, dein Optimatum Imperium am- G plexi, rursus, hoc sublato, ad unum Cracum rempublicam detulerunt; donec Regiam adsciuerunt dignitatem. Hyberniae qui olim in maxima potestate Domini, Reges deinde, idque populi scito, salutatos statuta Hyberniae docent. Regendi modum sibi constituere liberae gentis: nominis cultum, quem moderatori ciues debeant exhibere definire, uictoris in arbitrio positum: illa libertatis, haec summi Imperii praecipua uis est. Recte haec Ludouicus II. Imperator Basilio opposuit Macedoni, Graecorum Augusto.

Qui Regis nomen affectabant a sacratissimo Imperatore, Christiani nominis capite, et primo inter Gentes Rege, auctoritatem consensumue petere solenne fuit: non illis tantum, qui aliquo modo eidem obnoxii essent, sed extraneis etiam et longinquis. Cypri, Armeniae, Reges insigne Regium ab Imperatore, *ad maiorem Gloriae suae*, sicut ipsi praedicant, *dignitatem*, sumsisse scimus: Inde dictum curiae: *regna per gladium, reliquas prouincias per uexillum dari*. Pontifices autem Romani sequioribus seculis, quo iure ac euentu Reges creare tentauerint, historiae tradunt. Papale numen non eo extendi, nec Pontificis gratia Regna parari, iam ante didicerant Reges. Boleslaum Chrobri, coronam a Pontifice capturum, Henricus III. Imp. impediuit: nec successores minus se opposuerunt. Ambierit sane Princeps aliquis libet, religionis pietatisue ergo, Romani auspicia assensumue Praesulis: nil iuri hoc oberit aliorum. Neque qui assensum, idem et auctoritatem addit: neque coronatio ipsa et consecratio, ex Iudaeorum ritibus transsumpta, quicquam iuris confert: sed ante accepti signum continet, delataque a populo potestate, cum nullius nisi instrumenti uices gerat, tuto omittitur. Libertatis hoc est, ut diximus, arbitrium. Antigoni, Ptolemaei, Seleuci, Cassandri, Lysimachi, ad exempla, diadema sibi libertatis iure imponentium, excurrere hic non uacat. Rogerius, Siciliae Comes, Apulia Calabriaque in potestatem redactis, cum regium nomen Id. Mai. 1129. assumsisset, quod rex etiam Italiae salutabatur, inuisus pontificibus fuit Calixto, Honorio, Innocentio, ab hoc etiam bello petitus, quem captum non ante dimisit, quam is, admisso Regis titulo, Neapolim urbem, aliasque iuris Romani, gratiae pro liberationis beneficio referendae, suique adeo redimendi caussa, concederet. Sane quos ante Deus O. M. in regali fastigio sibi filios inter se fratres, constituit, eorum consensum honeste requirere iustum ac decorum his semper habitum, et usu probatum fuisse, quos gloria maiorum, uictoriarum, opum, supra reliquorum fortunam DEI benignitate extulerat, uix negabitur apud moratiores.

Sed iam pridem, quod ante innuimus imperantium libertas ab ineptis hisce Romanorum postulatis uindicata, et adulatorum papae nugis opposita ueritas. Cuius argu-

ADPEND. argumenti commentationes quaedam Ser. Princ. ac Dn. Dn. Ioanni Sigismundo, March. Brandenbur. S. R. I. Electori a 1611. quo is Porussiam in familiam electorum intulit, dedicatas scimus; praesagio inferendae aliquando litis, atque defensionis praesidio futurae. Hoc magis quisque mirabitur rerum publicarum aequus aestimator, Clementi XI. papae, uix ad Sacerdotium Romanum euecto, praescripta Dei, sententias Apostolorum adeo postposuisse, ut quorundam antecessorum exempla, Albani quondam Cardinalis placita iisdem praetulerit, eoque tranquilli moderatique regiminis spem in ipso honoris aditu praeciderit, in tanta perturbatione rerum, ubi omnis Europa, bella, caedes, incendia pertimescit, deterrimo in republica Christiana exemplo, rixas, turbas, nouas, concitare. Porussiae, ab antecessore Ioh. XXII. gentibus profanis nefarie proditae iugum denuo parat, cuius depulsio multo maioribus sanguine stetit. Suos haec Reges prius habuit, quam sacro baptismatis fonte ablueretur: nunc regium nomen Clemens negat, quod Rector Serenissimus, iure belli possessor, summa potestate nec cuique obnoxia praeditus, probante sacratissimo Imperatore, gratulantibus aliis Regibus, principibus, populis, absque ullius iniuria sumsit. Diffisus sibi, Europaeos, Galliae praesertim, Reges, ac Germaniae episcopos in conatuum uocat societatem, quasi nescius sententiae Gallorum ac Germanorum, ac latae olim utrobique repulsae. An Reges maximos immemores credit et suae et omnis dignitatis? aut Germanos libertatis oblitos, huius ambitionis stipulatores futuros? An perdidisse putat honorem ac fidem, ut, quod olim in Papa haereticum commentum dixerunt, iam per inuidiam obtrudere aliis uelint. ADPEND.

Detestabitur autem, quisquis legit breue, conuicia, uerbis: *ab acatholico homine &c.* in Principem, nobilissima Germaniae domo ortum, Regibus parem, maiorum et sua uirtute de republica Germanica, de Regibus exteris, de ipsa catholica, quam dicunt, ecclesia, multis nominibus optime meritum, et Regii honoris fastigio dignissimum, effusa. Neque hic subsistit petulantia, sacerdote et antistite indigna, atque ab omni Romae cultioris modestia, ac urbanitate abhorrens. Pronunciatum addit diuini uatis: *Regna conferunt &c.* in Regem ac Principem summum Porussiae, incommode detortum, quod prudentius reticuisset, ne quando Clementi XI. contra Dei instituta, ausu iniusto iuxta et irrito, mundi imperia tentanti, aliena inuadenti, idem posset obnunciari. *Regibus nisi Deum iudicem esse neminem. Pontifices Romanos, natura saepe in praua pronos, facile aut iracundiae aestu, aut arrogantia abreptos, in Reges delinquere.* Gallici scriptores exemplo docuerunt.

Haec sunt quae respondenda uobis existimaui, non ut uobis satisfacerem, hoc enim iam ante praestitere prudentiores, sed quocunque possem modo officii partes explerem.

OPVSCVLVM IV.

FORMVLA BRANDENBVRGICI DVCATVS,

An. 1706. mense Martio.

SERENISSIMO POTENTISSIMOQVE PRINCIPI AC

DOMINO,

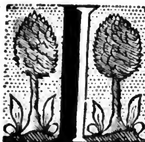
DNO. FRIDERICO, REGI PORVSSIAE,

MARCHIONI BRANDENBVRGICO, S. R. IMPERII ARCHICAMERARIO ET ELECTORI, SVPREMO PRINCIPI ARAVSIONENSI, DVCI MAGDEBVRGI, CLIVIAE, IVLIACI, MONTIVM, STETINI, POMERANIAE, CASSVBIORVM, VINIDORVM, ET IN SILESIA CROSNAE, BVRGGRAVIO NORIBERGENSI, PRINCIPI HALBERSTADII, MINDAE ET CAMINI, COMITI HOHENZOLLERIAE, RVPINI, MARCAE, RAVENSPERGAE, HOHENSTEINI, LINGAE, MEVRSAE, BVRAE ET LEERDAMI, MARCHIONI VEHRAE ET VLISSINGAE, DYNASTAE RAVENSTEINI, LAVENBVRG, BVTOV, ARLAY, ET BREDAE, CETERA

REGI ET DOMINO SVO, MVLTVM CLEMENTISSIMO,

SERENISSIME ATQVE POTENTISSIME REX,

DOMINE CLEMENTISSIME,

Nter innumeros diuersi orbis ac ordinis scriptores, qui litterariis monumentis MAIESTATEM TVAM *uenerantur atque ad thronum* TVVM, *ceu ad sacrum Mineruae puluinar, foetus ingenii deponunt, nullum ullo unquam tempore fuisse, sentio, quem pares mecum causae ad hunc cultum potuerint excitauisse. Trahit alios uirtus, alios fortuna* TVA *et rerum magnitudo, quibus de salute mortalium; de concussi orbis requie; de populorum* TVI *regni incolumitate dignitateque optime mereris atque gloriam maiorum* TVORVM *non refers; sed, dum per tot gradus superas, longissimo post* TE *interuallo relinquis. Solis accessu sidera pallescunt. Splendor et dignitas* TVAE *gentis, quantus etiam in orbe is fuit*, TVO, REX, *lumine consumitur. Domum intrasti, principum imaginibus et uetustate maximam: sed, quae*, TE *conditore*, AVGVSTA *efficitur*, TIBI *auspicia debet, ut iam nunc ex* TE *nota esse, uideatur. Obstupescet uentura aetas, fateor*, TIBI, *pace omnium gentium, contigisse, ut in regnum uerteres auitum principatum, qua tamen spe tot orbis principes alii frustrati sunt, ut ab hoc conatu uel desisterent mature, uel, non sine dedecore quodam, perdita opera exciderent. Verum enimuero qui sapientiam; industriam; munificentiam; animi magnitudinem et constantiam; iuris et aequi cultum; et, quae fortunam comitem habet, pietatem* TVAM, *ceterarum uirtutum optimum condimentum, aequo secum pretio aestimauerit, is illico et mirari desinet, et tumulum olim* TVVM *regali honore dignissimum uenerabitur. Regem fieri, parum esse, olim existima-*

aestimarunt sapientes: sed regnum uirtute, idque iudicio omnium mortalium, mereri: id inter decora reposuerunt, nunquam intermoritura. Quae omnia cum in oculis habeat uniuersus prope orbis, qui principia successusque admirandos regni TVI *suspicit, resque*, TE *imperante, gestas in maximo pretio ponit; facile ad intelligendum est, quod integrae hominum litteratorum cateruae non ex* TVIS *solum prouinciis, sed peregrinis Angliae, Galliae et Belgii gentibus ad palatium* TVVM *conuolent, quod opellis suis* TIBI *sacra faciant, et ex* TVO *iterum lumine sibi concilient dignitatem. Inter diuina prouidentis Numinis beneficia habeo atque aeternum habebo, quod ex illo tempore, quo ex ephebis excessi, in satellitio* TVO *uiuere contigerit, ut, quoties officii ergo adparerem, magni* REGIS *imaginem intuerer. In* TVIS *si qui animos alienos habeant a uirtute; ex quo tamen in conspectu* TVO *esse incipiunt, mores ad uirtutem adsuescunt, si non alia, certe hac causa, ut se suaque probent principi uirtuoso. Non est, qui a litteris abhorreat in aula* TVA, *aut quem pudeat, in atriis* TVIS *librum manibus uoluere: cum* TVI *quotidie uideant, quae pretia statuas litteratis. Et quid aliorum exempla intueor? quantum* AVGVSTISSIME PRINCEPS! *bonitatis, munificentiae, et gratiae istius singularis argumentum uel in me extare uoluisti, quod habere soleas pro studio litterarum. Adscripsisti me, fateor, adseclis* TVIS, *numero nobilium adolescentum, qui ad mensam et cubiculum* TVVM *adparent. Sed tantum abest, ut nitor aulae taedium mihi adferre potuerit ab umbris scholarum; ut potius* TVO *iussu hortatuque in hoc etiam puluere certamina instituerim, conflictus egerim, et posuerim trophaea,* TVO *nomini dicata. Atque hos lusus cum, in gratiam litterarum, nullo unquam tempore despexeris; fidentiori nunc manu argumentum offero, in rebus omnino seriis ac grauibus occupatum. Ex quo enim,* TVA *indulgentia, factum est, ut ab aula ad musas et hoc bonae mentis sacrarium facerem secessum; id mihi unice agendum esse, credidi, ne tempus in illis ponerem, quae ab utilioribus animum diuerterent: sed ita hoc collocarem, ut, inter litterarum studia, publici priuatique iuris doctrinas aliis anteferrem et, quae uota mea sunt,* TVO, ALME NVTRITOR, *beneficio me olim dignum redderem, ad generaque negotiorum regni* TVI *animum adsuescerem paulo et praepararem. In his rationibus dum curas meas prorsus defigo, et Germanici imperii disciplinam accipio, praepostera ac peruersa interpretum dogmata de* MARCHIAE TVAE *formulis ac uetustae* Vendenlandiae *iuribus occurrunt, et fateor, stomachum, rectiora edocto, admodum mouent: quae ea propter mereri credebam, ut singulari instituto corrigerentur atque sua marchiae dignitas constaret et ueritas pateret orbi litterato. Equidem nullus dubito, scrinia litterarum prouinciae* TVAE *alia plura documenta complecti, unde, quod disputatum hic est, adhuc firmius reddi queat, nouisque rationibus corroborari: sed, quamuis extra hunc adparatum ex schola argumentum unice prodierit; satis tamen facere puto et haec rerum momenta, priuato tantum, non tamen leui studio, conquisita. Habes,* REX AVGVSTE, *consecrati operis causas, mihi non cum aliis communes; sed eo magis singulares, quo certior sum, collata in dissertatorem beneficia et uota pro salute* TVA *concepta, aliis cunctis maiora et frequentiora esse, et ipsum lucubrationis argumentum nomen prae se ferre* TVAE *quondam primariae prouinciae. Deum rogo, ut, quae uota sunt omnium populorum,* REGI *longinquam uitam largiatur et superaddat* REGNO *aeternitatem.*

Halae Venedorum, d. XX. Mensis
Mart. clↃ Iↄcc vi.

CAP. I.

Prooemium.

Ratio instituti pluribus momentis probata.

Pendent animi doctores et ancipiti fere cogitatione distrahuntur, quoties MARCHIAE nostrae rationes ineunt atque nomen eius titulumque cum re ipsa conferunt, id est, tenuem atque exiguam uerbi adpellationem cum reconditi amplissimique iuris significatu. Id scilicet iurisprudentiae publicae instituta et praeceptiones confundit per- A turbatque; MARCHIAM; aut, quod illi uolunt, MARKGRAVIATVM audire, qui S. R. I. ARCHIPRINCIPEM alat atque supremum orbis Romani, qui hodie post Caesarem est, honoris fastigium teneat, dignitatemque et olim tulerit et nunc ferat iusti ac praepotentis in Germania DVCATVS. Inde fit, ut alii, quid demum in imperio MARCHIONATVS, quid DVCATVS sit, prorsus ignorent; alii male congrua B ratione utrumque definiant; nonnulli parum erudita ingenuitate dicant palam, ipsos sibi Germanos cum hic, tum in aliis pluri-

CAP. I. II. §. I. II.

pluribus publici iuris argumentis nullo tempore constitisse. Is porro error, uel ignoratio cunctos eo in trasuersum agit atque ad, nescio quam, inuidiam, animos eorum inducit, ut moerere incipiant MARCHIAE IVRIBVS et tantum non aegre ferre, hanc, post cetera, in numero reperiri ARCHIPRINCIPATVVM S. R. I. perinde ac si praeter ius et fas, grandioris uerbi ordinibus posthabitis, id euenisset. Memini nugatoris alicuius, qui SEPTEMVIRATVM S. R. I. a Carolo demum quarto, Caesare, MARCHIAE delatum, credidit, factumque hoc esse non prouinciae merito; sed in gratiam filii Sigismundi. Operae igitur pretium fore, existimaui, singulari instituto tenebras cum has tum alias plures in hac causa discuti, errores retundi ac reuelli, eximi dubitationum scopulos, quos plerique offendunt, et totum argumentum de FORMVLA MARCHIAE idoneis rationibus ad lucem ueritatis proferri. Vt demum liberetur aliorum liuore prouincia intelligaturque, congruas eam Germanici imperii rationes sequi, quae cohaereant cum publici iuris doctrina atque contra maleuolos rerumque ignaros obtrectatores firmiter persistant. Deus adsit instituto.

CAP. II.

Ducis et Marchionis diuersae diuerso tempore definitiones in iure publico S. R. I.

§. I.

DVCIS ac MARCHIONIS uerborum expensa tio

PRincipio DVCIS et MARCHIONIS nomina nobis definienda sunt, cum apud doctores ingens hic confusio sit ac rerum uerborumque intolerabilis perturbatio (a).

apud Romanos.

§. II. ROMANI multum operae consiliique in eo posuerunt, ut fines imperii sui contra quosque uicinorum impetus contuti essent. Inde prouinciarum *extremitates*, quas dixere (b), limitibus (c), fossatis (d), sepimentis (e), castellis

inepta Marchionis descriptio.

(a) Parco doctorum nominibus, cetera in crudito orbe non adeo nullis. Sed quaeso, quam puerile est dicere: *marchio est, qui inuestitus de marchionatu; Marchionatus terra marchioni subiecta.* Idem ac si quaerentem de nomine meo, eluderem respondendo: *est mihi nomen patris.* Et, si idem de paterno instaret, circulo philosophorum ineptirem: *paternum nomen meum est.* Hoc scilicet est, uerba blaterare; ignorantiae syllabarum inuoluera obtendere; multa dicere et nihil scire. Atqui haec tamen plusquam communis est sententia doctorum *Hieronym.* de MONTE de finib. reg. c. 3. n. 3.

extremitatis uerbum.

(b) Ita *Iulius FRONTINVS* libro *de arborum qualitate p.* 31. inquit: *extremitas est, quousque unicuique possidendi ius concessum est: aut quousque quisque suum seruat.* Eosdem uerbi sensus etiam rei agrariae scriptores sequuntur *Siculus FLACCVS p.* 13. et *HYGINVS de limitibus constit. p.* 192. quos scriptores cum aliis argumenti eiusdem iunctim edidit *Wilelmus Goesius.* (c) Limitis uerbum non finem, quod uulgo putant, sed *terminale signum* uult, seu quodcunque factum est ad obseruationem finium *Frontinus p.* 46. Loca diuersorum auctorum alia congessit *Nicolaus RIGALTVS* in glossa agrimensoria h. uerbo. Idem dicit *marginis* uocabulum. *AGGENVS* in limitibus agrorum p. 53. scribit: *finis documentis seruabitur, ut comperi aliquibus locis inter arua marginibus quibusdam tanquam puluinis.* Congruit cum *margine* uernacula, quae eodem prorsus sensu marck adpellat lapidem, columnam aut aliud alterius generis signum, *daran man die Graentzen mercken kan.* Imo ipsum uocabulum *die Graentze* non tam *finem* significare arbitror, quam *signum* finis, *coronam.* Vnde et *coronidis* originem intelligimus et linguarum omnium, quam alibi docuimus, harmoniam.

Limitis, marginis, coronidis, einer Marck, der Graentze etymologia.

Limites uel ad memoriam uel securitatem. Hi uel naturales; uel artificiales; ut fossatum.

(d) In nostro argumento *limites* a fine distingui debent in eos, qui *memoriae* tantum causa positi, uti arbor, lapis, statua, columna, aut generis alius: atque illos, qui facti sunt ad *securitatem* a uicino. Atque hi iterum uel *naturales* sunt, ut sylua, flumen, riuus, cetera; uel artificiales, ut hic loci *fossatum.* Est enim ea uis huius uerbi, ut significet, quod *fodiendo cauatum et decisum ac manu factum est*, interprete erudito, *Wilelmo GOESIO* in animaduersionibus ad rei agrariae scriptores. Cum itaque Romanorum industria finibus prouinciarum ubi opus esse, uidebatur, *fossatorum* cura diligenter prospexerit: non mirum est *THEODOSIANVM* codicem *lib. VII. cap.* 15. mandato exhibere de *curandis fossatis.*

Sepimenta, eine Landtwehr, uti Halae et Rotenburgi.

(e) *Arcae finales*, unde arcifinium, sunt *grumi*, *arbores* cetera inquit *FRONTINVS* l. c. Sed non certior atque magis duratura ratio occurrit, confinales agros inuicem sciungendi ac internoscendi, ac ea, quae reperitur apud *COLVMELLAM lib. XI. de re rustica cap.* 3. *p.* 390. *uetustissimi*, inquit, *auctores uiuam sepem structili praetulerunt, quia non solum minorem impensam desideraret, uerum etiam diuturnior immensis temporibus permaneret.* Distinctius *VARRO* lib. I. de re rustica cap. 14. p. 379. *nunc de septis, quae tutandi causa fiunt, dicam. Earum tutelarum genera* IIII. *unum naturale; alterum agreste; tertium militare; quartum fabrile.* De Caesarum instituto *Aelius SPARTIANVS in uita Adriani* §. 12. *p.* 113. *per ea*, inquit, *tempora in plurimis locis, in quibus barbari non fluminibus, sed limitibus diuiduntur, stipitibus magnis in modum muralis sepis, funditus iactis, barbaros separauit.* Dum haec scribo in mentem uenit, *Halenses* Sueuos et *Rotenburgenses* Francos, territoriola sua fossato et sepe clausisse, quamuis aliquot in ambitu leucis proferantur. Prouocat *Georgius WIDEMANNVS*, Syndicus Combergensis *in chronico Halensi MSC. p.* 89. ad diploma Caesaris Ruperti, ea causa scriptum. Habetur etiam in Caroli V. Caesaris libello, quo Rupertinum priuilegium sua pariter auctoritate corroborat: *cum fieri possit, ut alieni territorii tractus Halense interscindat, quo minus sepimentum continuum sit: uelle Imperatorem, ut angulos eius generis Halensibus*

Censura diplomatis Ruperti et Caroli V.

Bienseance Gallorum.

lis(f), clusuris ac fundis stipendiariis (g), non solum instruxere; sed etiam militaribus post copiis(h), ac praefecto(i), quem *ducem* aut *comitem limitaneum* purior aetas,

sibus possessores uendent, pretio a Schoentbahlensi et Murbardensi abbatibus definiendo. Ne sepes fossaque (die Hällische Heg und Schleg aliis etiam *die Landwehr) alterius ullius ditionis interpositu interiectuque diuellatur.* Sed an iuris nostri rationes permittant, haec talia in Caesaris arbitrio ponere, causas omnino habeo dubitandi. Certe *inuitum distrahere postulantis desiderium iustam causam non continet l. 11. C. de contrahenda emtione et uenditione.* Gallorum uero argumenta ex nouo iuris titulo, quem *bienseance* dicunt, petita, ad politicam pertinent, non iurisprudentiam. Ceterum non poenitet, inter priuilegia retulisse, sua fossato et sepe uiua cingere, quod in *differt. de reb. Halensib. cap.* 3. §. 8. fecimus. Quamuis enim inter ordinaria prouinciarum iura et olim fuerit in Germania et nunc sit, fines arte claudere: hoc tamen incongrua admodum consecutione de territoriolis intelligitur, in quae, Caesarum praestigiis, clero adiutore, amplissimas prouincias iuisse, reperimus. Ut alia nunc taceam, recte *GAILII* argutias *lib.* II. *obseru.* 68. *n.* 6. explosit *Ioh. BIDENBACHIVS quaest.* 17. *n.* 1. *p.* 105. *Wer das Jagen habe, der habe auch das Hagen.* Haec sane in Germania nostra adserere, idem est, ac singula in corpore membra disiungere, ut intereant uniuersa. Mea philosophia, alia iura *ordinum* sunt: alia territoriorum. Rector uniuersae prouinciae id ordinario iure habet: quod reliqui nonnisi priuilegio. Vtinam demum ex medii aeui facie discerent nostri doctores; quantum intersit, inter *ius status* in imperio nostro et *ius potentatus.* Hoc illi quamdiu ignorant, ignorant autem hactenus, non possunt non peruersis uiis incedere, summa imis miscere, summatim dogmata in cathedris propugnare, quorum pudeat in curiis ac concessibus procerum Germaniae. Sed quorsum amore dilabor?

Hagen et Iagen iura ualde differunt

et iura status et potentatus in nostro imperio.

Burga et milites Burgarii.

(f) Fecit id locum *titulo XIV. lib. VII. codicis Theodosiani*, qui est de *BVRGARIIS. Burgos enim* Romani *crebra* dixerunt *per limitem habitacula*, auctore *ISIDORO lib. IX. etymolog. cap.* 2. *et* 4. plura apud *Iacobum GOTHOFREDVM* lege, cui quid Theodosius in suo codice debeat et critici intelligunt et iureconsulti. Non clariori autem exemplo id docetur, quam limitibus Romanorum in Britannia uersus Pictos et Scotos. Hos enim Caesares *uallo*, *fossatis*, *burgis* etiam per certa interualla dispositis, ut occasione sic uolente, signis inuicem sibi respondere ac iterum confluere possent, *Burgario* quoque milite contra utriusque inuasiones spatio octoginta leucarum securos praestitisse, et rudera the *Gal Seuer* et the *Pichtswal* hodieque nos docent, et concors ueterum scriptorum consensus, quem *Gulielmus CAMBDENVS* in sumptuoso *opere*, quo Britanniam descripsit, exhibet p. 335. Pertinent etiam huc *clausurae* Romanorum, nostris, *die Passe*, de quarum diligenti custodia curaque scripsit *P. PITHOEVS lib. I. aduers. c.* 14.

Fundi stipendiarii, qui congrui prorsus sunt feudis Longobardorum.

(g) Luculentus testis est *Aelius LAMPRIDIVS in uita Seueri sect.* 58. *p. m.* 1024. *Sola, inquit, quae de hostibus capta sunt, limitaneis ducibus et militibus donauit, ita, ut eorum ita essent, si heredes eorum militarent, nec unquam ad priuatos pertinerent. Dicens, attentius eos militaturos, si etiam sua rura defenderent. Addidit sane his et animalia et seruos, ut possent colere, quod acceperant: ne per inopiam hominum uel per senectutem possidentium desererentur iura uicina barbariae, quod turpissimum ille dicebat.* Quaeso! quae clarior origo esse potest feudorum? *Beneficia* enim hic, quis non uiderit, *cum onere militarium seruitiorum.* Haec naturam feudi constituunt; quae accidunt ei praeterea, illa huic iterum instituto congruunt Romanorum. Concors huic locus apud *Flauium VOPISCVM in uita Probi sect.* 16. *p.* 667. erat, his uerbis: *Veteranis omnia illa, quae anguste*, per fauces, posterior aetas clusuras montium dixit, *adeuntur loca priuata donauit*, beneficium iterum habes! *addens*, nunc seruitia describuntur, *ut eorum filii ab anno octauo decimo*, congruit hoc tempus cum maiorennitate electorum ac principum plerorumque in Germania, *mares scilicet ad militiam mitterentur, ne latrocinari ante discerent, quam militare.* Ita Augustum ex alienis territoriis agros sumpsisse et assignasse ueteranis, scribit *HYGINVS de limitib. const. p.* 208. Quid? quod tanta religione fundi stipendiarii militibus seruati fuerint a Caesaribus, ut horum mandata extent, de agris limitaneis nullo tempore ab homine priuato ad militiamque inhabili praescribendis *l.* 3. *C. de fundis limitrophis et limitaneis et l.* 8. *C. de fundis patrimonialibus.* Constantini quoque *PORPHYROGENNETAE Nouella* extat de MILITARIBVS FVNDIS, quam *Ioan. Meursius* inter alia huius Imperatoris opera p. 253. edidit, et pluribus mendis liberatam notis commentarioloque illustrauit. Habetur in ea: *ne fundi militares alienentur; et si alienentur, in quemcunque tamen possessorem cum onere militaris seruitii transeant;* et quae sunt generis, eiusdem congrua iterum naturae feudorum. Habet quoque *THEODOSIANVS* codex *lib. VII. tit.* 15. *de terris limitaneis*, quorsum plura congessit Gothofredus, huc omnino facientia. Ceterum, dum haec scribo, non possum quin doleam, doctores adeo pronos esse lege praescriptionis Romanorum in publico imperii iure: et tamen, ipso Romanorum iudicio, in fundis limitrophis, multo magis in prouinciis integris praescriptionum titulos exulasse.

milites limitanei,

(h) Inde magna inter legionarios et riparios seu limitaneos milites diuersitas, cunctis antiquitatum scriptoribus obseruata. Meminit limitaneorum memorabili etiam loco *LIBANIVS in Basilico p.* 54. edit. Morellianae. Pertinet huc inprimis *NOVELLA Theodosii tit.* 29. *edit. Pithoeanae* quae agit de ambitu et locis limitaneis inibi redhibendis.

duces et comites limitanei.

(i) Militum, quos dixi, limitaneorum cura partim penes duces; partim etiam penes *comites* fuit. Formulam *limitanei* DVCATVS habes apud *Aurelium CASSIODORVM lib.* VII. *sect.* 4. *p. m.* 235. *multum*, inquit ille, *his creditum uidetur, quibus confinales* (limitanei) *populi deputantur.* Numero autem quot fuerint Romanis DVCES limitanei, intelligere licet ex *NOTITIA IMPERII* et quae huic *capite* LXXVIII. *addidit Pancirollus.* COMITES etiam limitaneis saepe prouinciis dati, qui dum *rei militaris comites* adpellati, ab alterius cuiusque generis comitibus distincti sunt. Comites rei militaris dico, ueluti unus *limitis* Augusti: alter Isauriae, ut constat ex *NOTITIA IMPERII.* Huc respicit *l. un. C. de comitibus rei militaris: THEODOSIANI* quoque *codicis lib.* VI. *tit.* 14. *de comitibus* est inscriptus *rei militaris.* Vbi uel ex *l.* 3. *h. t.* patet, comitibus huius generis prouinciae tutelam contra incursiones finitimorum destinatam fuisse. Ceterum nomina haec titulique id dubitationis habent, ut nesciant auctores, *comesne duci*, aut hic illi dignitate fuerit praelatus? Rem ego ita adsequor. Quaelibet in limite constituta prouincia opus habuerat *uno*, qui regeret eam lege: *altero*, qui armis defenderet. Iste *comes* dictus *L. un. C. de comitib. qui prouincias regunt:* hic *dux.* Et hoc munerum statu, *ducalem* honorem *comitiuo* existimauerim, praestitisse. Post uero saepius accidit, ut Imperatores eidem *comiti* et *iura* committerent et *arma* simul, quem ea caussa *comitem rei militaris* dictum esse, uidimus. Atque tum *duplex* dignitas *simplicem* omnino superauerat; ut adeo comitem, non qua talem, sed qua is rei militari praefectus fuerat, alios duces post se re-

uter alteri ordine praelatus.

tas, sequior autem *Marchionem* dixit, uoce a Germanis haud dubie petita (l), non margine Latinorum (m).

Territorii ratio.

§. III. Quo in limitibus adparatu cum terrore illi perfunderent finitimas gentes; placuit *territorii* (n) uocabulo limitaneam ditionem insignire.

Apud Graecos limitum cura.

§. IV. Iuit hic mos ad Graecos etiam Imperatores. Quos haec cura propius tetigit, quo magis eorum aetate uicinae gentes caecam illam erga maiestatem imperii Romani reuerentiam deposuerant; ut iam nullum aduersus illas, nisi in armis, praesidium superesse, uideretur. Hac enim caussa constitutiones de *fundis limitrophis* (o); de terris *limitaneis* (p); de *lusoriis* (q); et quae sunt generis eiusdem (*) in Theodosii ac Iustiniani iuris codicibus extare, reperimus. Quae CONSTANTINVS PORPHYROGENNETA (r) de militaribus fundis non alienandis scripsit, omnino etiam ad hunc finem existimo, pertinuisse.

§. V.

---

se reliquisse, alios aequasse, ex *l.* 3. *C. Theodosiani de comitibus rei militaris* condiscamus. Ordinaria autem munerum ratione comitiuo ducale magis fuerat honorificum. Docet hoc epistola CASSIODORVS *lib.* VII. *ep.* 4. *p.* 236. *Quia non est tale*, tanti momenti, *ius dicere*, in quo comitis munus uersabatur, *quale suspectu gentibus, confinalibus populis assidere*, quod ducum erat. Inde *ducale* et *ducalius*, id est cum solenni ducum adparatu, legitur apud SIDONIVM *lib. V. epistola* 13. *p.* 350. *et lib.* VIII. *epist. 6. p.* 595.

Marchionis uox in horum loca successit.

(l) Quod Latini *marginem* dicunt, Germani *marck* adpellant indeque signare, *mercken*. Finis igitur ipse a signo audit nostratibus *die Marck, Stadtmarck oder Stadt-grentzen Marckstein oder Grentzstein*. Inde uox *marckii* aut *marchionis*; seu limitanei praefecti. Non enim uideo, quo argumento tueri uelit, quod in glossario scribit uir magnae industriae ac multae doctrinae, *Carolus du FRESNE*, e cuius bibliotheca quam plurimi ad nos libri peruenerunt, quibus pretium addit, quod manu eius multa in illis sint notata. Eius uerba sunt: *marchio, ut uidetur, marchiae incolae seu marchiani milites.* Hac enim critica tot marchiones Brandeburgicos haberemus, quot subditos incolas, *alle Mercker waren* Marchiones. Facilior lusus *Francisci HOTTOMANNI* est, qui in *commentario de uerbis Feudalibus p.* 35. incolas marchiae *die Mercker* in uernacula nominatos fuisse *marcmannos* seu marcomannos existimat. Verum coniectura haec auctoritate destituitur idonei scriptoris, apud coaeuos.

Μαρκέσιοι unde Graeci.

(m) Quia uox neque apud Graecos neque Latinos nata fuit. Alias, fateor, eodem eos iure a *margine* marchiones nominare potuisse limitaneos duces, atque nostros a *marck marchiones.* Quid? quod ipsi Graeci ad linguae et literarum nostrarum indolem scribant ΜΑΡΚΕΣΙΟΥΣ. *Constantinus PORPHYROGENNETA de administrando imperio cap.* 26. *p.* 60. scribit: καὶ μετὰ τοῦτο ἦλθον ἀπὸ βεργονίας τρεῖς μαρκήσιοι πρὸς παπίαν. Deinde e Burgundia tres marchiones uenerunt Papiam. MEVRSIVS in notis ad hunc scriptorem Nicetae et Gregorae loca addidit p. 25. Vnde repetiit du Fresne. Lubet hic laudare *Wilhelmum de CATEL*, cuius iudicium tum hic, tum alibi se nobis commendat. Ita autem ille *en son histoire de Languedoc Lib. II. p. m.* 133. *Il a esté remarqué par des plus doctes hommes de ce siecle, qu'es endroits où l' Empire Romain n'estoit point borné par la mer, montaigne ou signales riuieres, ils auoient accoustumé de faire une closture ou fermure pour empescher les courses des barbares. l' estoit une bonne police sagement ordonnée par les Romains de mettre leurs gens de guerre sur les frontieres et limites de l' empire. Les chefs, qui commendoient ces troupes sont appellés duces limitanei et auiourdhuy Marquis et dans les anciens actes propositi Marcae, d' autant que leur charge estoit de defendre les frontieres, car marcha ueut dire frontiere et ius marcae parmy les interpretes du droits, et le droit de represailles, que l'on pratique principalement sur les frontieres. les quelles peut estre sont appellées Marcae: d' autant, que dans les pierres, qui marquoint les limites ou frontieres estoit grauée la marque du Seigneur, dans les terres duquel elle estoit posee.* Miror SABINVM et alios cum ea in re clara caecutire uoluisse.

Territorium quid uere Romanis?

(n) Ita sane *Siculus FLACCVS de condition. agror. p.* 3. *territis fugatisque solo ciuibus, territoria dixerunt. Bellis enim gestis uictores populi terras omnes, ex quibus uictos eiecerunt, uniuersaliter territorium dixerunt.*

Tituli C. de fundis limitrophis.

(o) *Lib.* XI. *tit.* 59. *et l.* 8. *et* 13. *C de fundis patrimonialibus.* Ita quoque in BASILICIS *LV. tit.* 6. legere, licet. Alii λιμίτροφον fundum dixerunt, qui cum in limine imperii constitutus custodem habeat ducem limitaneum, quem *liminarcham* Graeci adpellauerint TABOR de metat. III. 6. Displicet haec explicatio *Andreae ALCIATO in annot. ad lib. XI. Codicis tit.* 59. *p.* 590. *app. tom.* III. Sed ratio, quam allegat, parum idonea uidetur. Cum medio aeuo nihil noui fuerit apud Graecos, Latina uocabula Graeca terminatione uestire et ex utraque lingua uerum nomen conficere. Graeco-Barbara Philoxenis, Meursii et Fresnei dictionaria fidem nobis facient; hic consulenda.

Λιμιτανέοι

(p) Est codicis *THEODOSIANI libr.* VII. *tit.* 15. Placet hic locum ex SVIDA integrum, sed tamen latinum audire, quem scriptorem manu KVHNII, in Graeco exemplo, passim illustratum possidemus. Est autem talis, in uocabulo λιμιτανέοι: *Romanorum imperatores superioribus temporibus ubiq; in imperii finibus magnum numerum militum collocarunt, ad tuendos imperii Romani fines. Praesertim parte orientali, ad reprimendas incursiones Persarum et Saracenorum, quos a limitibus limitaneos uocabant* [*WOLFFIVS* ad oram scripsit *Marggraven*] *Hos Iustinianus adeo segniter et negligenter curabat, ut stipendia illis quatuor, aut quinque annis non soluerentur. Itaque pace cum Persis constituta, cogebantur illi certi temporis stipendia fisco condonare.*

Lusoriae naues.

(q) *VEGETII* hic locus ceteris clarior est, qui *lib.* IV. *cap.* 46. armatas seu milite instructas describit in limite imperii Romani, quae a barbaris nationibus fluminibus diuidebatur, speculandis, prohibendis, arcendis earum incursibus et uicissim incursibus faciendis. Idem notauit *Petr. PITHOEVS lib.* I. *aduersar. c.* 13. *p.* 387. *operum.* Ita de *lusoriis Danubii est tit.* 17. *lib.* VII. *cod. THEODOSIANI*, ut alia taceam, quae notarunt *God. STEWECHIVS et GOTHOFREDVS.*

Δεὺξ ἤτοι Βιοκωλύτης.

(*) Limitaneos quoque duces ipsi etiam Graeci Imperatores habuerunt, ad imitationem imperii occidentalis. Sufficit hic BASILICA inspexisse *ecloga* VI. titulo, qui est περὶ δουκὸς ἤτοι βιοκωλύτου λυκαονίας καὶ λυδίας. Habet etiam aliqua, quae huc faciunt *CVIACIVS ad Nouell.* IIX. *p. m.* 552. Euolui porro hic meretur *NOVELLA Theodosii tit.* 29. editionis Pithoeanae, quae agit de ambitu et locis limitaneis inibi redhibendis, consiliaque suggerit limitum curae custodiaeque per imperium emendandae. Iuuabit sane ipsam Nouellam perlegisse.

Nouella Constantini.

(r) Nouella IV. περὶ ἀναδόσεως τιμήματος στρατιωτῶν et aliae iterum de militaribus fundis inscriptae sunt, quas post cetera imperatoris huius opuscula edidit *Ioannes MEVRSIVS Lugd. Bat.* 1617.

CAP. II. *Apud Germanos, moribus Longobardorum.*

§. V. Vti uero Romanorum militia uniuerſi orbis magiſtra fuit: ſic ex illorum inſtituto Germani quoque exemplum petierunt finium bene cuſtodiendorum. Quo enim caſu imperium, quod amplitudine ac robore ſuo aeternum uidebatur, uicinis populis in praedam conceſſit, limitaneis ſcilicet legionibus, quas Graeci *themata* dixerunt (s), non idoneo numero ac ratione inſtructis: eum cauere, atque aliorum ſic exitio facilius diſcere potuerunt Germani, quantum e re eſſet, fines regni contutos praeſtare.

Themata Graecorum.

Apud Longobardos,

§. VI. Longobardorum induſtriam ſollertiamque clientelarium fundorum leges probant de *feudis marchiae* (t), quae in finitimis Italiae regionibus proinde conſtituerant (*). In Germaniis fateor, Marchionum memoriam aliquantum iuniorem eſſe; non, quod maioribus noſtris inſtituta haec ignorarentur (u), ſed alia cauſa, quam nondum proditam fuiſſe, reperio. Olim ſane cum patriae noſtrae fines ſyluae, horrida ac deſerta loca tuerentur (x), aliis arcifiniis non opus eſſe, uidebatur: *Aethiopum* atque *Scytharum* exemplis, qui, deſerendo agros, inuaſores profligarunt (y). Neque alia cauſa fuit, quare Hunnorum inauditae in patriam irruptiones, usque dum ſyluae exciſae, uiae paratae ac commercia cum his populis, intempeſtiua lucri cupidine, inſtituta fuerunt (z). Vt taceam barbaras et uagabundas gentes arte aut iure poſitos limites parum curauiſſe (a).

Francorum.

§. V. VI. VII.

Limitum regni cura ſub Carolo M. qui non opus?

§. VII. Caroli autem non quidem ipſius, qui enim limitum cuſtodia aut Marchionatibus ei opus eſſe poterat? ad cuius potentiam maieſtatemque Europa uniuerſa contremuerat, ſed potius aetate eorum, quos ipſe quidem poſteros habuit, ſed diuerſi roboris ſucceſſores, demum factum eſt, ut limitibus, praeſidiario milite inſtruendis firmandisque operam nauatam eſſe, reperiamus (b).

§. VIII.

1617. 8v. Forte enim Iuſtiniani errorem corrigere is uoluerat, ſub quo limitaneum militem admodum neglectum fuiſſe, poſt alios ex SVIDA conſtat uerbo λιμιτανάιοι. Quem locum citauimus p. 216. lit. p. proxime uicina. (s) Ita PHILOXENIS non ſolum gloſſarium; Θέμα legio: ſed etiam *Conſtantino PORPHYROGENNETAE* ſaepius repetita haec uerbi ſignificatio. Quo enim ipſo libro ſingulas prouincias deſcribit orbis Romani et praeſidiarium in illis militem, conſtanter θέματος uoce utitur. Ita περὶ τοῦ θέματος λογγοβαρδίας; δελματίας; πελοποννήσου, cetera. Quid? quod uerbi uim ipſe exponat CONSTANTINVS principio libri *de thematibus imperii orientalis.* (t) Rem ſatis uetuſtam eſſe, uidimus: ſed nomen rei nouum eſt, neque ante Longobardorum tempora forte auditum. Hi ut Germani fuerant; ita extra patriae limites natales uocabuli haud quaerendas eſſe, ſuperius *lit. L. p.* 215. propugnatum dedimus. Fallitur itaque Obertus 2. *F.* 10. *dicitur marchia, quia marcha ut plurimum iuxta mare ſit poſita.* Sed fallitur quoque ALCIATVS, qui libro de *ſingulari certamine*, qui operum eius *tomo* IV. extat, c. 32. p. 650. *marchionis* uerbum a *Meer*, qui equus Germanis, petit, et *ſtabuli praefectum marchionem* dicit. Qua etiam coniectura ſibi idem auctor placet *lib.* I. *Parergorum cap.* 27. *p.* 303. Fallitur SABINVS *in hiſtoria Hugonis p.* 72. qui Graecorum Νομαρχίαν, regionem bello quaeſitam, huc trahit. Fallitur *Wolffgangus IVSTVS* cetera non inutilis ſcriptor, Marchiam dici a *Marcomiro* aut Marcomannis *cap.* I. *chronic. Francof.* Fallentur etiam alii omnes, qui in ſuperius edocta etymologia neque dum acquieſcunt. (*) Quaeſitu non indignum uidetur, unde factum ſit, Marchionatus a Longobardis inſtitutos eſſe, quo tempore eos neſciuerant Germani? Mihi ſane facile ad reſpondendum eſt; bella cum Romanis in Italia et recens occupatas regiones in hac cauſa fuiſſe. Nunquam enim deuicti Italiae populi animos, amiſſa recuperandi, exuerunt, ut adeo neceſſitas uellet, limites operis ac milite firmos ſtabilesque habere. Contra in aliis extra Italiam prouinciis Romani ſpem mox abiecerant, quod ereptum fuerat, iterum inſtaurandi. Quare neque Sueuis in Iberia: neque in Narbonenſi tractu Gothis: neque Francis in Gallia *Marchionibus* aut Marchionatibus tum opus eſſe, uidebatur. (u) Qui enim ignoraſſent? limitaneis Romanorum militibus in fluminibus Rheno Danubioque Germanorum oculis quotidie obuerſantibus. De quo inſtituto egit *Ioh. Iſaacus PONTANVS Lib.* I. *Rer. Franc. a.* 2. 3. 4. Vt *CLVVERVM, BVCHERVM, IVNIVM* taceam aliosque. Potius itaque modo allegata cauſa hic repetenda eſt. (x) Docent hoc bella aduerſus Germanos *Caeſari, Tacito*, aliisque deſcripta, quorum fragmenta excerpſit atque iunctim edidit *Conringius.* (y) De Aethiopiae incolis, a Cambyſe, rege Perſarum inuaſis agit *HERODOTVS Lib.* III. *p.* 192. De Scythis, qui aggreſſorem Darium hoc remedio fugauerunt *FRONTINVS de ſtratagematib. c.* 5. Vtraque loca euoluta reperies in *Puſendorfio illuſtrato cap.* I. *p.* 42. *et* 47. (z) Locus *LVITHPRANDI lib.* I. *c.* 5. *p.* 94. admodum memorabilis eſt: *Arnulfus quum Zuentepoldum Morauanorum ducem debellare nequiret: depulſis, proh dolor! munitiſſimis* interpoſitionibus, *quas uulgo* CLVSAS *nominari praediximus, Hungarorum gentem, audacem, Dei ignaram, ſcelerum non inſciam, rapinarum auidam, in auxilium conuocat. Si tamen auxilium dici poteſt, quod paulo genti ſuae graue periculum et excidium fuit. O caecam Arnulphi regis regnandi cupiditatem. O infelicem diem! Deuicto Zuentepoldo, Arnulphus pace habita, regno potitur.* Hungari *interim* obſeruato exitu, *contemplatique regionem cordibus, malum, quod poſtmodum in propatulo apparuit, machinabantur.* (a) Inde eſt, quod *Conſtantinus PORPHYROGENNETA cap.* I. *et* II. de adminiſtratione imperii filio potius ſuadeat, ut barbaras gentes quotannis xenio ac donis placet aut foederibus, quam limitum arcifiniis. Quoniam, ut *c.* 11. *p.* 15. dicit, concupiſcentia eorum nullos limites agnoſcat. Ita quoque *CAESAR lib.* VI. *de bello Gall.* §. 34. de Germanis: *Latrocinia nullam habent infamiam, quae extra fines fiunt, atque ea deſidiae minuendae cauſa fieri, praedicant.* (b) Carolus M. regni fines metu, uicinis iniecto, firmare maluit, quam cuſtodia marchionum. Quid? quod omnino credam, inter arcanas rationes magni Imperatoris fuiſſe, limitum neglectu uicinos populos ad praedam inuitare ac praedones ſuae poſtea ditionis reddere. Vt eſca piſces, ita hac ſpe gentes deceptas fuiſſe et bellum ex bello pronatum, exiſtimauerim. De SLAVIS hoc aſſerit *ADELMVS ad ann.* 789. *p.* 398. et totidem uerbis, ut cetera, ita et hoc repetit ANO-

Θέματα in limitaneis terris. — *Marchionis uox apud Longobardos nata; res ipſa a Romanis.* — *Cur Marchionatus in Longobardis nati?* — *Cur ſerius inſtituti apud Germanos?* — *Teſtes laudati.* — *Exempla Aethiopum et Scytharum.* — *limites colere periculoſum.* — *Gentibus barbaris nulli limites certi.* — *Marchionum memoria aeuo Carolingorum.*

Num Marchionatq Henrici I. institutum?

§. VIII. Vt frustra prorsus sint, qui demum Henrici primi temporibus, quem scriptores aucupem dicunt, limitum curam aut marchionum ac marchionatuum initia in Germanico imperio cepisse, existimant (c).

CAP. III.

Diuersa Marchionum, diuerso tempore, potestas et auctoritas.

§. I.

Verbi MARCHIO diuersissimus in iure significatus.

Limitaneorum itaque *ducum* et *comitum*, uno uerbo MARCHIONVM idem nomen est, Romanis et Graecis, Longobardis atque in Germania Carolingis et Saxonicis tandem Imperatoribus, quod uidimus, pariter adhibitum: ipsa autem nominis uis singulis inuicem ualde diuersa (d).

§. II. Manca res est, ciuilem historiam tractare, absque iuris intellectu: aut in publico regni iure uersari, sine lumine historiarum (e). Vtrumque etiam de arte critica dicendum (f).

apud Romanos et Graecos atque Carolingos in Germania.

§. III. Qui igitur superius Marchionum titulos diuersis et gentibus et aetatibus unos eosdemque fuisse, intelleximus, quod argumenti fuerat *historici*: nunc, cum ad *iurium* rationes deuenimus, horum uarietate singula iterum diuellenda ac seiungenda sunt, ne errore, cuius alios argui-

---

ANONYMVS scriptor uitae Caroli M. apud *Reuberum p.* 27. De HVNNIS idem *Adelmus habet ad an.* 790. *et* 791. *p.* 399. Sed tamen obuia satis illa quoque loca sunt, unde constare potest, Carolum ac filios posteros, regni fines limitibus clausisse, atque arte factis arcifiniis, aut, quod idem est, *marchionatibus*. Laudatur inter *constitutiones* Caroli M. e codice Theghernensis coenobii euulgatas, cum *Viti Amerpachii* notis *p.* 308. *de illis hominibus non recipiendis a marchionibus nostris, qui seniores suos fugiunt.* *HINCMARVS cap.* 30. *epist.* III. inter reliqua Francorum munera, *Marchisii* quoque facit mentionem et *EGINHARDVS p.* 37. Saxoniae Marchionum. *AVCTOR uitae Ludouici pii*, quem *P. Pithoeus edidit ad an.* 786. *p.* 341. memorat, *Carolum M. ex Aquitania militem eduxisse, relictis tantum* MARCHIONIBVS, *qui fines regni tuentes, omnes, si forte ingruerent, hostium arcerent incursus.* Eundem Carolum ad limitem, contra Slauos tuendum, duo *castella*, unum ad *Albim*; alterum ad *Salam* fluuios condidisse, limitaneo post milite aut Burguariis instructa, recenset monachus *BENEDICTINVS ad ann.* 706. *p.* 408. *et ad ann.* 708. *p.* 410. *ita praefectorum Saxonici limitis* idem mentionem facit *ad ann.* 819. atque de marchia *Bulgarorum et Normannorum* loquitur *ad ann.* 825. De *Hispanorum* Marchia res non solum ex hoc auctore clara *ad ann.* 828. sed etiam ex *Petro de MARCA*, libro eruditissimo de *Marca Hispaniae*. Illustris etiam locus est epistola 21. *IOH.* VIII. P. ad Carolum Caluum: *quidam uidelicet ex confinibus et uiciniis nostris, quos marchiones solito nuncupatis.* Vt taceam, quae illustris scriptor *le ROY et SCRIBANIVS* de *Antwerpiensi S. R. I. marchionatu* disserunt, cuius natales ad Caroli M. tempora quam plurimi gestiunt proferre. Mallem ego principia eius in diuisione quaerere Lotharingici regni, exstincto Lothario iuniore. Quae apud diuersos habentur de *Austriae*, *Stiriae Carinthiaeque* marchionatibus, a Carolo M. institutis, eius apud coaeuos nihil exstat. Sufficit, per hactenus dicta, satis intelligi, labi CRANZIVM coniectura sua, ante *Henrici aucupis* tempora, nullam unquam *marchionum* memoriam extitisse *lib.* III. *Vandaliae c.* 16.

Marchionatus ab Henrico I. et Ottonibus instituti.

(c) Fuerant grauissimae *Henrico* aucupi causae, quibus ad meliorem limitum curam custodiamque est excitatus. Viderat is et in sua ipse prouincia didicerat, uicinos quosque populos in Germania, arma mouere, paratos esse, ex eo inprimis tempore, quo *Hunnorum* opimae, e patria nostra uictoriae reportatae reliquis Europae gentibus sunt auditae, ut cunctos ad spem similis fortunae erigerent. Huic igitur generi conatuum ut obicem poneret *Henricus*, nihil omisit, quod ad irruptiones uicinorum hostium auerruncandas, facere uideretur. Danis *Sleswicum*; Sarmatis et Slauis *Brandenburgensem* principatum; *Misnensem*; *Lusatiaeque* Marchionatus obiecit iisdem: *Austria, Carinthia et Carniola Styriaque* Hunnis oppositae; Gallis forte ad *Scaldim* fluuium *Antwerpia*, uti ego coniector. Lege de ceteris *WITTEKINDVM lib.* I. *annalium*; *DITHMARVM lib.* I. *chronici Merseburgensis*; *HELMOLDVM chronico Slauor. lib.* I. *cap.* 8. *SIGEBERTVM Gemblacensem ad ann.* 925. *GOBELINVM in Cosmodromio aetat.* 6. *cap.* 47. *CRANZIVM in Vandalia*; *LAZIVM in libro de migrationibus gentium*; *SCHOENLEBEN in Carniola*; *ADLZREITERVM in annalibus Boiorum.* Taceo alios.

Soloecismi ICtorum.

(d) Ego meos ita docere soleo, ut multis argumentis ostendam, in *publico*, *feudali* ac *priuato* iure infinitos errores produxisse rerum, in patria natarum, peruersas adpellationes in lingua Latina. Tot criticorum libelli extant, qui uulgarium uerborum notant barbarismos: utinam idem in iurisprudentia argumentum tractaret iuris arte et literarum praesidio instructus interpres. Vtilior haec opera reipublicae esset, quam industria centum orbiliorum. Exempla sunt, cum emphyteusis redditur, *ein Zinssgut*; *Landes-Heer* dux; *Grav oder Richter*, comes; *die Landes-Hoheit*, regalia; *Lehen*, feudum; *Vasall*, beneficiarius et quae sunt generis eiusdem. Hae *imparilitates* sunt; liceat enim Gellii uoce uti, quae prudentioribus etiam, nisi bene caueas, facile imponunt. Id ergo in ore academicorum habeat doctor idoneus, *adpellatio* eadem est, significatio toto coelo diuersa.

Vinculum studii iuris et historiarum.

(e) scripsit BALDVINVS de uinculo iurisprudentiae cum studio historiarum. Eadem ueritas pluribus etiam aliis testatissima. Confer, si libuerit, *programma* dn. praesidis ante semestre, dum ordinariam iuris professionem capesseret, scriptum.

Errorum hic initia in scholis.

(f) Erroris initium in scholis omnino quaerendum est, aut in ludi magistrorum, quod idem est, uulgaribus libellis. Hi enim interpretamenta uocabulorum nobis in pueritia suggerunt, quibus iuuenes ac uiri difficulter possumus desuefieri. Mallem, pueros recitare: *ein Grav, Grauius*; quam *comes*, et sic in reliquis. Ita enim animos erudiremus in Academiis, nullo

CAP. III.

Definitio marchionis 1) apud Romanos.

arguimus, ipsi prolabamur. ROMANIS AC GRAECIS Imperatoribus, ut fere infinita potestas fuit (g); sic horum instituto MARCHIONEM *praefectum* dixeris, *cui limitis cura, precario iure, a Caesare fuit demandata* (h).

§. IV. V. 2) sub Carolingis.

§. IV. Eandem definitionem tempora habuerunt CAROLINGORVM (i).

3) in iure feudali communi.

§. V. LONGOBARDIS MARCHIO *cliens siue uasallus, tractu limitaneo a rege donatus* (l).

nullo praeiudiciorum morbo infectos: imo ipsi in adulta aetate difficiliores essemus, in effingendis erroribus; quam esse solemus in imitandis. Sed abhorremus a puluere scholarum, id est, parum esse, arbitramur, teneros animos ad deuia flecti. (g) Qui Romani imperii initia ac firmam sub Caesare et Augusto, quorum uestigiis successores institere, e loginquo etiam cognouerit: is nullum hic nobis scrupulum mouebit. Plures Romanis dii; sed unus eis, qui cuncta poterat, Imperator. Pendebant ab eius nutu res pace belloque domi ac foris gerendae. Non priuato plus iuris in patrimonio, quam Caesari in imperio erat; quod atterere ac diminuere, imo ultima etiam uoluntate de eodem testari poterat, nullius intercessu. Nulla senatus, tribunorum nulla in Caesarem auctoritas. Non alia *regni*, alia *regis* iura. *Ordinum; comitiorum; statuum*, quos dicimus, aliaque nomina, quae imperantis potestatem temperant, tum uel otiosa erant, uel prorsus inaudita. Summatim *lege*, si placet, *regia*, non supremam tantum, sed omnem prorsus potestatem populus transtulerat in Imperatorem, cui, quod placuit, legis habuit uigorem *l. 1. ff. de constitut. princip.* et *§. 6. Inst de iure nat. et gentium* idem reperitur *l. 1. §. 7. C. de ueteri iure enucleando.* Quae alii aduersa esse, existimant *l. 4. C. de legibus* et *l. 23. ff. de legat.* 3. ad rationes *decori* aut politicas pertinent, non ad decreta iurisprudentiae.

Caesarum potestas infinita apud Romanos.

Administri ac famuli Caesaris tum fuerant, uti officiales reliqui: ita quoque marchiones.

(h) Qui liberam Caesarum Romanorum potestatem uel ex illis intellexerit, quae loco praecedente sumus commentati, ei non difficile ad credendum erit, nulla prouinciarum munera fuisse Romanis, quae ortu progressuque aliunde quam e solius Caesaris nutu pependissent. Caesar *duces* et *comites* prouinciarum et constituit et remouit, aliis pro arbitrio surrogatis. Non aliud illis *ius quaesitum* fuerat, atque hoc; *quam diu* Caesari *placuisset*. *Caesaris* famuli et administri fuerant: non *regni officiales* aut, qui *usufructuariorum* iure, more beneficiariorum, gauderent. Exempla id *Belisarii* et *Narsetis* docent, qui, munere suo in prouinciis limitaneis destituti, non de iniuria; sed de fortuna conquerebantur, quae apud Caesarem minus, ac spes eorum fuerat, fauisset. Scriptores, qui aliter docent, quorum farraginem habes in COMMENTARIO *histor. ad Pufendorffium cap.* I. §. 20. *p.* 193. illi publica Romani imperii iura minus intelligunt aut iura miscent cum doctrina uirtutum. Et quae argumenta magis manifesta esse possunt, quam illa, quae in *codice* reperiuntur? Eam enim libelli Caesarum, quos ad prouinciarum praefectos dederunt, formam habent, ut pateat, uix seruum domini iussibus sic adstrictum fuisse, ac illos Caesarum mandatis. Summatim, in prouinciis Caesarum famuli fuerant et mandatarii: in uniuersi imperii negotiis otiosi testes. Quae frons igitur REINKINGIO et doctoribus istis ueteranis fuit? qui principes rerumpublicarum Germaniae, cum officialibus Romani Caesaris conferre atque illorum iura ex horum munere aestimare uoluerunt, quo errore non ineptior esse potest ac pestilentior, qui iura principum prorsus extinguit. Sane ipsum Caesarem ad impudici adulatoris calamum, audio erubuisse.

Carolingicis regibus eadem fere potestas.

(i) Hac fraude illis etiamnunc imponitur, qui ueterum ineptias reprobarunt. Habeo itaque causas, publice hic dicendi, in eodem aut grauiori etiam peccato uersari, qui publici iuris principia ex imperio Caroli Magni et posterorum eius repetunt atque illos, qui ad undecimum et extremum *codicis Iustinianei* libros in hac doctrina confugiunt. Constat apud rerum non prorsus ignaros, Carolum Imperatorem in Germaniae prouinciis, quas ille primus sub imperium unius redegit, liberrimo iure fuisse dominatum, omnibus ducatibus, id est, *singularis reipublicae* iuribus prorsus euersis. Quod si ergo *ducum* aut *marchionum*, quod supra cap. II. §. II. *lit. b. p.* 212. uidimus, eo imperante, memoria occurrit, non alia huic nominum generi uis tribuenda, atque ea, quam dedimus in temporibus Romanorum. Scilicet in uernacula Carolingicos duces aut marchiones reddideris uocabulo, *eines Landes-oder Graentz-Hauptmanns.* Quod utinam doctores expendissent, neque ὁμωνυμία haec causa fuisset prolapsionis; qua crediderunt, se, uerbo reperto, nostrorum ducum, quos habemus, natales quoque ortusque reperisse atque fontem Caesareae in ipsos auctoritatis. Operae pretium non fore, existimauerim, loca conscribere, unde constet, tempore Carolingorum *duces limitaneos* aut alios prouinciales, *fuisse meros ac nudos officiales, quos princeps ad nutum instituit in munere atque eodem iterum destituit; in prouinciis procurarunt regi uectigalia, monetas, iudicia, militiam, ceteraque administrarunt, wie etwa ein Amtmann in Hollstein; ein Landes-Hauptmann in Schlesien; ein Landtrost in Westphalen; ein Grofs-oder Ober-Vogt in Francken und Schwaben; ein Landpfleger in Bayern; u. s. w. in comitiis suffragia eorum rogata sunt, nulla decidendi auctoritate illis relicta, sed uel consilii causa uel obsequii; interdum tres, quinque aut plures annos habuere id munus, nonnisi rarissimo exemplo ad dies uitae id delatum; personale non gentilitium fuit.* Tenete hoc o mei! ne, quod centum alii fecerunt, hosce uerbi grandioris famulos cum prouinciarum Germaniae dominis commisceatis. Vtinam ALTESERRA; CONRINGIVS; OBRECHTVS, triumuiri doctorum de origine ducum ac comitum, ad hanc limam exempla, magno selectu ac numero congesta, exigerent et aestimarent. Plenius hac de re actum est in dissertatione de *iure adlegandi ordinum S. R. I. Von allgemeinen Reichs-Gesandschafften*, cui non incongrua sunt, quae disputauit GIOVANNI *in Germaniae principis prooemio.*

Longobardici sensus in uerbo marchionis.

(l) Non fatigabo lectoris animum coaceruatione eorum, quae Itali doctores, nulla historiarum notitia instructi, methodo ac dogmate peruerso uastissimis libris ac uoluminibus suis tradita reliquerunt. Neque etiam iuuabit: *de Puteo; Perno; Afflictis; Ardizone; Arcedura; Barbatia; Bellapertica;* aut aliis nominum portentis aures ferire aut miro harum syllabarum fragore attonitas reddere. Vulgi haec idola sunt, quibus laruam detrahit indagatio ueritatis. Non *Zasiorum* et *Zoesiorum:* non *Schraderi et Rosenthalii* aut illius, qui hactenus latuit *Mincuccii* uel *Montacutii* doctrinam ad ueritatis aequilibrium aestimari, religioni habeo. Vtinam non in hoc numero essent *regalium* doctores *Sixtinus; Bocerus; Stamlerus*, ceteri, a quibus iurispublici scriptores infecti sunt corruptique: ut iisdem hic principiis et Germaniam uti et Italiam, perdita doctrina, existimarent. Nos uti hactenus in aliis factum est; ita hic quoque de MARCHIONE *sensus Longobardici* agemus sigillatim. Rem ita accipe. Longobardi ciscalpinae Italiae domini facti, regiones, bello captas, uictori populo distribuerunt. Causa fuit, ut militibus praestitas compensarent operas eosdemque beneficiis ad futuras quoque obstrictos haberent. Regis arbitrio cuncta steterunt pace belloque. Ipse igitur in utroque sibi prospi-

CAP. III.

4) in iure publico S. R. I. post Carolingos

§. VI. Alium uero atque ab utroque diuersum uerbi significatum in GERMANIA reperimus, tempore post Carolingos (m). MARCHIO huic uel *officialis in limite* fuit, eoque aut *imperii* (n); aut prouinciae (o): uel *dominus prouinciae uniuersae* (p) id est, uere dicti territorii (q).

§. VI. marchio uel imperialis uel prouincialis.

---

prospiciendum credidit fidelibus rerum administris. Alios *integro territorio* praefecit; quod uel in *meditullio* regni fuerat situm, et hi audiebant DVCES; uel in *limite* eius, inde uerbum MARCHIONIS: alios ciuitati aut angustioris spatii pago, praecipue iuris dicundi ergo, dedit, nomine tituloque COMITVM. Hi *capitanei* regis uel regni adpellantur *I. F. 1. pr. I. F. 7. Heuptlinge*, uti hodieque in Frisia orientali. Atque hi omnes non tantum usufructu uixerunt ditionis, sibi commissae, uerum etiam uices regias gesserunt regioque nomine commodis ac fisci iuribus quibuscunque gauisi sunt, quae omnia uero *regalium* nomine comprehenderunt 2. F. 56. Hodie *dominium utile* dicimus, rei non incongruo prorsus uocabulo. Vnde patet *Longobardicum* Marchionem *Romano* praestitisse. *Ille* dominus fuit; *hic* nudus administer: *ille* pacto ac inuestitura stetit firmo pede ac iure in posteris continuando; 1. *F.* 2. 14. 2. *F.* 11. *hic* aura et gratia Caesaris: *ille* usu regalium uixit; *hic* nudo Caesaris salario et quae diuersitates aliae sunt ex hactenus dictis facile intelligendae. Quantum uero utrumque hoc genus marchionum a nostris in Germanico imperio differat, suo mox loco indicabitur.

Marchiones imperii post Carolingos.

(m) Principia, unde pendet omne rectioris doctrinae in iure publico monumentum, in *tractatu de iure adlegandi et Germaniae principis* prooemio satis luculenter, quamuis minus plene, exposita sunt. Lumen industriae meae primum dedit ὁ πάνυ, *Henricus COCCEIVS*, cuius *iuris publici prudentia* post innumeros alios me in uiam duxit, qua si Deus otium dederit, ad reconditas plures ueritates inueniendas, detegendas et limandas me delatum iri, confido. Quo enim callo obducti et obcaecati sint animi aliquorum, ut lucem neque dum uideant aut tolerent putentque nos de *Olscis et Volscis* loqui, si Boioariae limites, doctrinae causa, aestimemus a temporibus *Ottonum*, ipsi uideant. Sed qui uideant? lumine capti. Ceterum perillustri uiro gratias ego pro humanitate habeo, qua nuper ad se in causa publica uenientem excepit.

Marchiones S. R. I.

(n) Memoriam huius generis *marchionatus*, pagus *Antwerpiensis* seruat, quem ego, post innumeras aliorum coniecturas, quas LIPSIVS; BECANVS; SCRIBANIVS; GRAMMAYE; GVICCIARDINVS; VREDIVS aliique habent, eo tempore institutum esse, existimo, quo de Lotharingiae limitibus inter reges nostros et Gallos disceptatum est et lis transactione composita. Antiquiora enim secula neque nominis ratio ferre, neque situs pati, uidetur. *Iacobus le* ROY in grandi uolumine de Antwerpiensi Marchionatu ipse nil decidit. Cetera splendidus magis iste liber, quam utilis. Definio autem *S. R. I.* MARCHIONATVM *in Caesaris aut domanio situm; aut ducatu imperii exemtum: utroque olim casu in extremitate non prouinciae, sed uniuersi imperii limite constitutum. Et* MARCHIO S. R. I. *est comes, Caesari absque intermedio duce in limitanea ditione parens uel domanii ergo uel exemtionis.*

Marchiones prouinciales.

(o) Non sibi constant doctores, quum in meditullio Germaniae *marchiones*, id est, *comites limitaneos* reperiunt; quod res nomini male congruere uideatur. In hoc numero sunt *Markgrauiatus Burgouiensis; Marcanus* in Westphalia; *Stadensis* et forte alii. Sed salua res est et e doctrina *singularium* Germaniae *rerumpublicarum* facile intelligenda. Nam uti quaelibet earum formam suam peculiarem: ita peculiares quoque limites suos habuit, *Marchiis*, quoties opus fuerat, firmatos ac custoditos. Atque hos non *Imperator* instituerat, quod de *imperii marchionatibus, von Reichs-Marckgravschafften*, adfirmauimus: sed *dux prouinciae, der Landes-Herr*, in confiniis siue cum aliis ordinibus, *seiner Mitstaende*; siue cum exteris, quorsum *Austriae, Styriae, Carinthiae; Carniolae;* ac *Vinidorum, Chamensis* Marchionatus refero, quos, notum est, Boico quondam ducatui clientes (*subuasallos*) paruisse. Legatur huc *AVENTINVS lib.* III. *p.* 151. *ADLZREITERVS part.* I. *lib. V. p.* 117. Quod si ex uetustis scriptoribus testimonium desideres, omnium plenissime *Heinricus STERO*, ex editione Canisii, ad an. 1156. his uerbis scribit: *Austriae marchionatus a iurisdictione ducis Bauariae exemptus est.* Nam quatuor marchiones Austriae et *Styriae, Istriae, Cambensis, qui dicebatur de Vobburg, euocati ad celebrationem curiae ducis Bauariae ueniebant, sicut hodie Episcopi et comites ipsius terrae facere tenentur.* Ceterum ut descriptionem demus MARCHIONIS *prouincialis, comitem* eum dicimus, *duci parentem ab eoque praefectum limiti prouinciae.* MARCHIONATVM *uero partem prouinciae limitaneam praefecto aut liminarcha instructam.*

Marchio princeps a marchione comite longe diuersus.

(p) Hactenus de *marchionibus*, qui uel *administri* Caesaris fuerant, ut tempore Romanorum atque aeuo Carolingorum: uel *capitanei* regis ac regni, utili limitum dominio donati, quae instituta Longobardorum: uel *comites* Caesaris aut ducis, inferiori loco constituti, quam Longobardici, qui *regalia* habuerant, quorum usu illi caruerunt: nunc supremum tandem fastigium superest, illorum, quos in *principum classe* et catalogo *ducum* uniuersae prouinciae reperimus, ut hi incongruo nomine *Marckgraven* dicti esse, uideantur. Quemadmodum enim Romanorum adpellationes *et comitum et ducum limitaneorum* fuerant, quod cap. II. §. II. p. 212. uidimus: ita potiori iure ultimum hoc genus marchionum in uernacula quoque dicetur *Marck-Hertzog*. In Germanico enim imperio *sex prouinciae* aut singulares respublicae atque harum *domini* fuerant, ad quos, Carolingica stirpe, ceu gente regnatrice, extincta, non Caesarum beneficio, sed uel libera ciuium electione, uel sanguinis iure summa rerum peruenit. Horum singuli cum peculiaria regna efficerent, parumque curarent Francorum conatus, Ludouico Conradum surrogantium: placuit tandem uniuersis, in unum foederatorum corpus coire, et, retento pleno territorii iure, moderatorem agnoscere, quem regali honore prosequerentur. Hic, ne manus mitteret in pouincias, *regulis* suis iam instructas, pactis sibi prospexerunt duces, et, ut sumtibus in tanta dignitate, quae Caesaris aut regis est, impendendis reditus responderent, *Rhenensem Franciam* domanium esse regis sui, uoluerunt. Qua in ditione eadem regis potestas fuit, atque ducibus in suis territoriis. Quicquid tum in territorio fuerat, illud fuerat etiam de territorio. Comites, Barones, nobilitas uniuersa, cuncti, domanio imperii excepto, fuerant sub ducibus suae prouinciae: nullus uero directo, aut *immediate*, quod dicimus, Caesari paruerat. *Foris* in cohorte ac castris egerunt ducis sui, si forte comitia imperii per *sex* Germaniae classes, *prouincias* aut ducatus sunt indicata: *domi* a nutu itidem ducis pependere: *ducum* fuere, non *Caesarum* beneficia, quae feudi nomine illi possederunt: fidem primum duci, deinde demum Caesari debuerunt, ut *feuda ligia* non *hoc*, sed *illo* tantum intuitu audirent. Hanc nobis imperii formam iura suadent; historiae medii aeui produnt; innumerae rationes tantopere commendant, ut diuinare liceat, pristinum Germaniae robur non ante recuperatum iri, ut fidenter stare et firmo pectore tela atque insultus uicinorum hosti-

rii (q). *Illi* in *comitum* ordine reponendi; *hic* in supremo collegio *ducum* seu archiprincipum, quos, in patria nato uocabulo, ELECTORES dicimus S. R. IMPERII (r).

Brandenburgicus marchio qui dux?

§. VII. Atque in hoc demum numero

A BRANDENBVRGENSEM fuisse, ex FORMVLA (s), quam habet, nobis erit commonstrandum. Ceterum, si, quid hactenus recensiti differant inuicem marchiones, bene intelligatur (t), facile deinceps erit ad dissoluendum uexatas huc usque docto-

hostium repellere, ab intestinis etiam aemulationibus atque conuulsionibus, quibuscum hactenus est conflictata, se liberare posit, quam pristinae formae et *sex prouinciarum* decore feliciter instaurato. Hae autem inter *comites* marchiones et marchiones *duces* ostensa diuersitas quorsum prodest, cum *ducis et comitis* eadem nunc in *territoriis potestas* sit; idem utrique *collegium* in comitiis, ut praeter nomen et modum, suffragia *curiatim* dicendi, cum duces *uiritim* haec dicant, parum aut nihil utrique inuicem differre, uideantur. Verum enimuero plurimum tamen confert, haec bene intellexisse. Primum enim quod *duces* iure ducalis auctoritatis habent *a DEO; comites* rantum priuilegio debent *imperatorum*. Deinde quoties *dux* cum *comite* de iure disputat, *praesumtio* utique pro *illo* est, non pro *hoc*. Post, si mutatio rerum ac formae imperii aliquid iniquitatis habuit, habuit autem certissime, Caesarum, Papae, cleri, minorum ordinum tyrannide, praestigiis, taedio parendi et imperandi cupidine, *iniurias* hi intulerunt, duces uero passi sunt. Praeterea si ordinum iura Caesari bilem mouent, *comites inuidia* digni, qui ex famulitio ad dominia adspirarunt; *duces commiseratione*, quorum spolia ditarunt comites, ut sibi iamnunc ducibus pares omnino uideantur. Demum hac ratione locum haber, quod inter uiros magni ingenii et multae experientiae de *suprematu* sub exitum praecedentis seculi disputatum; *ducum* et *comitum* iura ac dignationes usu gentium, quoties cum exteris agitur, plurimum differre, neque satis esse, *status imperii* uerbum perpetuo hic in ore habere. Vt taceam, quae ueritas omnibus aeque grata esse, non potest, cuncta, quae diximus, de *sex pristinis* tantum ducibus, quos hodie *electores* adpellamus, uera esse, non de recentioribus, quorum comitatus a ducatibus saepe cum iniuria aulsi sunt, et *comitum* titulis, Caesarum largitione & facilitate, quo is deprimere auctoritatem ducalem et nouos cum pristinis aemulatione committere uoluit, cum dignitate ducum commutati. Nunquam tamen, quod cursim moneo, recentiores hi duces a pristinis singularium in Germania rerumpublicarum consequi potuerunt, ut adsciscerentur in ordinem eorum atque collegium, quod nunc *electorale* dicimus. Inde est, quod post tempora interregni et paulo ante *iuniores* hi duces rarissime in comitiis fuerint. Inferius enim cum exemtis comitibus collegium efficere noluerunt: ad *ducale* autem, id est, *electorale* non fuerunt admissi. Inde est, quod hodieque, innumeris praerogatiuis gaudeant principes *electoret*, non quod interpretes A. B. *Rumelinus*, *Buxtorffius*, *Limnaeus*; nouissime etiam *Thulemarius*, *Crugerus*, aliique putant, ui *electoralis* dignitatis; sed pristini *ducatus* iure non Caesarum gratia, quibus uetustiores sunt, sed *originaria* forma imperii Germanici. Inde est, quod pristini ducatus pro feudis *oblatis* habendi: recentiores *data* plerumq; feuda sint.

Iurisdictio territorialis.

(q) Territorii significatum supra dedimus p. 215. ad sensum iuris Romani. Patriae nostrae territorium olim audiit *ein geschlossenes Land; ein eigenes Volck*. Inde iurisdictio territorialis, *ein Gebieth über dasselbige*. Atque hoc iterum *ducis limitanei* erat, non *comitis*, *denn dieser stunde unter dem Gebieth eines anderen Hertzogs.*

primi Germ. duces Anglis Halfkings, diuersi ab illis, quos Caesares fecerunt.

(r) Synonyma quondam fuerant *dux imperii; princeps imperii; elector imperii*. Ista uox ad potestatem in *territorio* respexit, inde membrana apud SPEELMANNVM; dux idem *Halfking*, *semirex: illa* autoritatem in *comitiis; haec* momentum illud in *surrogatione* Imperatoris. Hodie uero cur non omnes duces simul et electores sint, in causa est, quod pristini integrarum prouinciarum duces, non permiserint, ordini ac collegio suo illos adscribi, qui post a Caesare facti fuerunt adpellatique. Vt inter primos et originarios Germanici imperii duces et postea genitos ingens diuersitas esse, uideatur. *Illorum* ortus Germanico Caesare antiquiores; *hi* Caesarea progenies. *Illi* feuda oblata possident; *hi* uero data. *Illi* fecerunt Caesarem; *hos* Caesar fecit. *Illi*, pares regibus, liberas respublicas praecedunt; non *hi*, quibus hanc dignitatem gentes nullo tempore concesserunt. *Illi* peculiaris reipublicae et integri populi domini sunt; *hi* partem eius, saepe inique occuparunt. *Illorum* hodie minor auctoritas; olim maior; *hi* uero, quod nunc possunt, olim non poterant. *Illi* starent, omni iure scripto extincto; *horum* firmamenta leges imperii. *Illi* Imperatores in suo territorio, ueterum elogiis, dicuntur: *hi* Imperatorum beneficiis ac priuilegiis sua debent. *Illorum* regalia dicentur, quasi regibus tantum congrua iura: his uero quod regum beneficia sint. Summatim, *hi* beneficiarii sunt, uasalli sensus Longobardici: *illi* Germanico sensu et iure medii aeui tales, qui foederatorum potius nomen merentur et summam a Longobardicis legibus per incautos doctores iniuriam passi fuere. Atque haec de diuersitate *ducum;* qui *electores* sunt ab illis, qui nudi principes. Non in hoc, sed illo semper Brandenburgicum fuisse, ex idoneis argumentis patebit.

Formula quid nobis hic uelit?

(s) Liberat me a cura uim uerbi huius exponendi *Obertus GIFANIVS*. Ita enim *in obseruationib. ad Ling. Latin. p.* 98. disserit: FORMVLA pro iure, proprietate. *Vt hoc oppidum est* formula *Romanorum*; *illud est* formula *Graecorum, hoc est in eorum* iure, *tralatione a formulis iuris*. Quas ingenti labore ex instituto collegit *Barnabas BRISSONIVS*. *LIVIVS Lib. XXXII. n.* 109. *ait*: *Perinthum Byzantiis in antiqui formulam iuris restituit*. Idem alibi: *Asiae ciuitates in antiquam imperii formulam redegit*. Nemo autem significatum, quo nos hic utimur, frequentius repetiit ac *Aurelius CASSIODORVS*, cuius *uariae lectiones* duobus *libris* VII. *et* VIII. agunt de *formulis*, id est, iuribus diuersis, *dignitatum* ac *munerum* Romanorum. Sic *formula consulatus; formula patritiatus; formula praefecti; comitis; magistri scriniorum* ceteraque in eo singularibus titulis, occurrunt. Vt dubitare non liceat, casta Latinate scribi; *formula ducatus*, pro forma ac iuribus eiusdem. Formam enim pro iure leges nostrae non raro dicunt *l.* 4. *ff. de censibus L.* 16. *C. de Sacros. Eccl. et l.* 2. *C. de officio praefecti orient.*

Ingens diuersitas marchionum.

(t) Differentias uarii generis marchionum apud *Romenos*, *Longobardos*, *Francos* ac *Germanos*, in notis, quae praecedunt, satis eruimus. Quapropter mihi certo persuadeo, fore, ut omnes exinde sentiant, quanto errore ac prolapsione *aliarum* non solum *gentium* marchiones cum nostris in *Germania* commisceantur: sed etiam quam diuersi prorsus generis hi ipsi in eadem patria sint, ut fieri non possit, quin *marchiones duces* separemus a *marchionibus comitibus*, atque *illos* iterum in *primi* ac secundi *ordinis*: *hos in prouinciales* et *S. R. Imperii* distinguamus. Iunioribus proderit schema:

Marchio-

CAP. III. doctorum quaestiones: *inter marchiones et duces uter praestet* (u)? *Marchiones an principum loco: an comitum habendi* (x)? et quae sunt generis eiusdem. §. VII.

CAP.

Marchiones Germaniae sunt uel

- principes s. *duces*, iique ordinis
  - *primi*, ut *antiqui* illi, quos hodie *electores* dicimus, qualis est *Brandenburgensis*.
  - *secundi*, qui ducatibus *exemti* in *principum* classem postea peruenerunt, qualis est *Badensis*.
- *comites*
  - *imperii* ut *Antwerpiensis*.
  - *prouinciae* ut *Austriae* quondam *Styriae*, *Burgouiensis*.

Marchio num duci sit praeferendus?

(u) Disputant Itali praecipue doctores, utrum Marchionis dignitas praestet dignitate ducis. *Ludouicus RVDOLFINVS*, libro de *ducibus et comitibus Italiae p. 7. n. 21. seq.* in utramque sententiam doctores laudat, qui rem, partium studio, aut potius ignoratione ueri, admodum miscent. Vnus ibi pro *marchione* pugnat, alter pro *duce*. Vtrique ex futilibus principiis. Ego arbitror, frustra decertari, nisi de quo genere *marchionum* quaestio sit, definiatur. De *Romanis* supra respondi *p.* 215, *lit.* l. Idem forte repetendum esser de marchionibus *Carolingicis*. Longobardorum autem moribus inter *marchionem* et *ducem* nulla de praelatione lis fuit, cum plurima prodant, in eodem utrumque dignitatis gradu fuisse constitutum. Ducis enim uerbum apud hunc populum non, ut in Germania factum esse uidimus, dominum *territorialem*, qui sub se comites haberet; sed *clientem* et *beneficiarium* notat regis. Ast uero talis etiam apud illos fuerat Marchio. Qui praeterea duci non paruit, ut in Germania, sed *directo* regi, iisdem prorsus cum duce rationibus. Vt adeo Longobardis ignorata fuerit descriptio ducis, doctoribus ἀφιλοσόφοις tradita, quod *dux sit, qui sub se habeat comites*, eosque duodecim numero, quae fuit opinio *P. PITHOEI lib. I. aduers. cap. 8. p. m.* 376. quem exemplis *Antonius Dadinus ALTESERRA lib. I. c. 3. p.* 15. confutauit illorum, qui tribus, aut quatuor tantum comitibus praefuerunt, testimonio *Gregorii TVRONENSIS*, *AIMOINI*, aliorumque. Quantum enim absuit, ut comiti subesset dux unus aut plures, tantum quoque absuit, ut ulli duci comites subessent. Inde est, quod iuris feudalis contextus ostendit, *duces*, *marchiones*, ac *comites* alii nulli *regalia* accepta tulisse, quam ipsi regi absque ullo principe intermedio 1. *F.* 7. *et* 14. atque 2. *F.* 10. 56. Et si *Fuluii PACIANI* recta argumenta sunt, *lib.* II. *c.* 25. *de probat. n.* 68. 70. ut, quis prior in lege nominetur, altero etiam dignitate superior sit: nulla iterum inter marchionis ac ducis honores erit diuersitas. Praefertur Marchia Ducatui 1. *F.* 14. in titulo aeque ac in contextu: sed Marchioni Dux utrinque iterum praefertur 2. *F.* 10. omnis ordinis sublata praerogatiua. Inde memorabili atque, ut tempora tum fuerant; erudito responso, num *excellentiae titulus marchioni competat? Iacobus MENOCHIVS* Italiae Marchionis dignitatem extollit, ut satis inde pateat, non habere eos, ut ducibus quicquam concedant. *Consilium* est ordine *CCCII.* atque *tomo IV.* reperitur. Quamuis melius ueritati ac ordini auctor consuluisset, si et ipse tempora *Italiae* sub *Longobardis*, *Carolingis et Germanicis* Imperatoribus cum iisque hos demum titulos inuicem distinguere, sciuisset. Praeterea in hoc sui oblitus est *Menochius*, quod HOSTIENSEM laudet, quod duci praeferat Marchionem. Aliud enim prodit *Henricus* ille de SEGVSIO *in summa lib. V. t t. de poenitentiis et remissionibus* ad §. *cui dux et marchio* confiteantur *n.* 38. *p.* 14. 22. In Germaniis facilius ad respondendum. Nam principes *primi* ordinis *marchiones* idem fastigium tenent cum *ducibus primi* ordinis, quorum alter alterum sine discrimine, Caesareorum diplomatum fide, praecedit et sequitur. Eadem ratio habenda inter principes *secundi* ordinis *marchiones* ac *duces secundi* ordinis. Ceteri marchiones, in comitum classe positi, cuiuscunque in Germania generis ducibus posthabentur. (x) Patet huius quaestionis resolutio ex illis, quae *p.* 215. *lit. p.* de Marchionum in Germanico imperio diuersitate satis prolixe exposuimus. Alios enim principum: comitum loco iterum alios esse, docui. Nesciuit hanc distinctionem *Lombardia*. Istius enim regni principes etiam comites fuere, hoc est in eodem cum ducibus collegio ac ordine, quod *p.* 215. *lit. l.* dedimus demonstratum. *Henricus de SEGVSIO in aurea summa lib. V. de poenit. et remissionib. p.* 1422. putat: *in Italia maiores esse marchiones, quam comites. Contra in Arelatensi regno comitibus marchiones esse minores.* Hinc proceres istius regionis scribere; *comitibus et marchionibus*, hos scilicet illis postponendo. Sed bonus iste doctor ex uno casu ius colligere non debuisset, cum certum sit, utrumque titulum et *principem* uoluisse et eodem ordinis *passu* ambulasse. Etiam de Francis memorat *An. Dad. ALTESERRA lib. de comit. prouincial. cap.* 17. *marchionum nomen ab illis ad quosque duces et comites detortum.* Quod dux etiam *marquis* illis audiat. Nil hic repugno: sed uniuersim, quod idem mox addit, falsum est; labente aeuo marchiones quosque ducibus loco cessisse. Ceterum si comites Longobardorum *principes* dico, non territoriales dominos loquor, quales habent Germani *Landes-Herrn:* sed tales, de quibus MENOCHIVM non pudeat *lib. II. cap.* 68. *n.* 45. *p.* 105. *lat.* 2. hanc quaestionem mouere: *an doctores, qui per uicennium iura professi sint, comitibus ac ducibus aequiparentur.* O ter beatam metamorphosin, cathedrae in solium ac θρόνον. Vos illustria pectora, quid cunctamini ad professiones in Academiis adspirare? cum tanta uobis merces, proxima a regibus dignitas, fideiussore glossa, proponatur. Miror, talia portenta et monstra doctorum Italiam tulisse, regionem ab ingeniorum praestantia commendatam. Insana est et stulta ueteranorum ambitio. Vltimo ne quis ideo scrupulum nobis moueat in oppugnata ducum prae marchionibus praerogatiua, quod tamen *Austriae*, et ditionis, quae huic annexa est: *Slesuici* etiam atque *Iuliaci* principum exempla in historiis supersint, qui e marchionum dignitate ad ducis, ceu maiorem, adspirauerint. Ad singula exempla haec sigillatim reponendum. Nam *Austriaci* marchiones in comitum ordine fuerunt, atque, omnino a Boioariae ducatu exemti, nomen *markgrauii* cum titulo ducis commutarunt. *Slesuici* conatus in causa quaerendi, qua se ab imperio auulserunt, ut incongruum esset, summi iuris dominium habere, et imperii marchionem adpellari. *Iuliacensis* marchio ante *princeps* fuit, quam dux fieret, qui in diplomate Caroli IV. apud *CHIFLETIVM in commentario Lotharienси cap.* 4. *p.* 19. ante Bauariae ducem subscripsit. Sed illa tempora uulgi opinionem habuerunt, grandioris sensus uerbum ducis esse, quam marchionis. Vt hodie Imperator principes creat, non duces, quasi inter illos et hos praeter nudum nomen aliquid dignitatis interesset.

Marchiones an principum loco?

(a) Cum

CAP. IV.

Brandenburgicum marchionatum formulam habere ducatus argumenta.

§. I.

Fontes argumentorum; BRAND. MARCHION. esse DVCATVM. I. a NOMINE DVCIS BRANDENBVRGICI.

SEd ad fontes demum intendendi sunt digiti illorum argumentorum, unde, quod hactenus obscurum fuit, apertum ac manifestum esse, potest: MARCHIAM BRANDENBVRGENSEM PRIMARII DVCATVS FORMVLAM HABVISSE.

§. II. Principio maximum momentum illud est, quod *marchiones* nostri DVCVM nomine adpellent (a) lapides ac marmora in sepulchris (b); in libris historici plenae fidei (c); ac antecesso- res

a) in lapidibus et b) historicis. c) iureconsultis.

Vbi iura nomen dant, ibi rem quoque largiuntur.

(a) Cum nomina, praesertim ea, quae muneris sunt, rebus debeant congruere *l. 5. C. de defensorib.* atque earum nos admonere *l. 2. §. exactis ff. de O. I.* ut formularum scriptor, CASSIODORVS in definiendis munerum officiis, non clarius ac promptius argumentum esse, existimet, quam nomen titulumque, ab hoc etiam initium hic commode fieri posse, sum arbitratus. Vt enim iusti regulis esset aduersum, re concessa, nomen denegare uelle: ita, nomine incorruptis testimoniis propugnato, de ipsa re minus licuerit dubitare *Res praesumitur illius, cuius nomen obtinet*, uox doctorum est apud MENOCHIVM *lib.* III. *praesumt. 64. n. 2.* Quoniam *nomina demonstrant uoluntatem dicentis* ut CELSVS ait *l. 7. §. 2. ff. de supell. legata.* Itaque, si publico usu priuatoque constet, *marchiones Brandenburgenses* DVCIS uerbo, antiquissimis etiam temporibus, adpellatos fuisse atque *marchionatum* transalbini ducatus elogium habuisse: multum mihi effecisse uideor apud aequos rerum aestimatores. (b) Lapides et marmora in iure fidem facere, constans ICtorum doctrina. *Philipp. DECIVS Consil. 135. n. 2. p. 145.* ex *marmoreis literis* rem optime cognitam uult. *Antiquum probatur per literas scriptas seu incisas in lapidibus*, ait *Ioseph MASCARDVS de probat. uol. 1. conclus. 105. n. 10. p. 90.* uel columnis, ut habet *DVRANDVS in speculo lib.* II. *partic.* II. *de probationibus §. 3. num. 12. p. 626.* praesertim etiam in sepulchralibus monumentis, iudicio *Pauli de CASTRO ad l. 4. si sepulchrum C. de religiosis et sumtibus funerum n. 6. p. 178.* Ea itaque his doctoribus reuerentia uetustatis est, ut sibi religioni ducant, sepulchrorum monumenta ambiguitatis incusare. Quod, cogitatione mortalitatis, confecta esse uideantur, quae excludat ambitiosa mendacia omnes generis uanitates. Quae meae rationes sunt, quibus adiuuandam esse arbitror, tributam inscriptionibus sepulchralibus, sententia doctorum, autoritatem. Accedit, quod cum fucosa pigmenta aedibus sacro coetui destinatis, inprimis indigna sint, reposito in illis monumento maiorem fidem tribuendum esse, censeat *Pelaez a MERES de maioratibus Hispaniae Part.* IV. *quaest. 30. n. 317. p. 303.* Auget quoque opinionem ueritatis epitaphium ab hominibus, quod dicitur religiosis conditum, aut in contubernio eorum, hodie monasterium adpellant, repertum. *Testimonium enim clericorum*, multo magis religiosorum, *maius est, quam laicorum Prosper FARINACIVS de testibus tit 7. quaest. 65. n. 177. p. 336.* Plurimum itaque momenti habebit, lapidem e coenobio produxisse, qui nobis *ducem Brandenburgensem* loquatur. Est autem *Gernrodanum*, id est a *Gerone* conditi coenobii *epitaphium* tale: GERO. DVX. ET. MARCHIO. FVNDATOR. ECCLESIAE. SAXONVM. ANNO. DNI. DCCCCLXV. XIII. KAL. IVLII. OBIIT. ILLVSTRIS. DVX. ET. MARCHIO. HVIVS. ECCLESIAE. FVNDATOR. CVIVS. ANIMA. REQVIESCAT. IN. PACE. AMEN. Descripserunt monumentum plures historici, atque inter hos etiam *SPANGENBERGIVS in chronico Sax. c. 142. p. 209.* *Andreas ANGELVS lib.* II. *chronici Marchiae p. 52.* αὐτόπτης *Henricus MEIBOMIVS in notis ad Wittekindum lib. II. p. 703.* *Andreas HOPPENRODIVS Annalium Gernrodensium p. 425.* domesticus testis est, qui ita scribit: *Geronis marchionis Brandenburgensis, mortui effigies, ut antea in toga uiuentis, saxo, quod exuuias tegit, in armis depicta et insculpta fuit, cum imaginibus apostolorum ac inscriptione tali*, quam modo recitauimus. Atque haec satis de testimonio epitaphii, quoad elogium *ducis Brandenburgici.* Si cui, insuper habita ICtorum, quos laudauimus, doctrina auctoritateque, suspecta uideatur lapidum fides, quod in sepulchralibus monumentis plurimum regnet ambitio; monachorum iudicia corrupta sint, qui adulatione in suos nutritios saepius peccent; fraude etiam haud raro imponant posteritati, ut coenobii origines illustriores reddant, extollendo conditorem: hunc sibi temperare uelim a praecipiti iudicio, quod a nemine, nisi reliquis quoque argumentis perlectis, uel expectamus uel extimescimus. (c) Quam ciuilia iura *chronicorum* atque *annalium* conditoribus fidem habeant, certant inuicem doctores. Quod *Nicolaus de PASSERIBVS lib. V. de scriptura priuata quaest. 6. p. 443. et p. 466. 469.* de singulis libris diuersimode sentiendum, existimet, causam ego non uideo: cum, quae olim inter *chronica et annales* differentia fuerit, hodie scriptoribus non attentatur. Sed forte annales ille dicit scripta, per coaeuos confecta, quibus maior fides atque chronicis est, aliunde congestis. *Augustinus BEROIVS* historicis monumentis standum esse, putat in rebus *uetustate* ex hominum memoria deletis *uolum.* III. *consil. 144. n. 36. p. 411.* Idem etiam sentiunt CACHERANVS *consil.* I. *n. 10. ceteris et Petrus REBVFF* libro *de concordatis inter Papam et Galliae regem, titulo de regia ad praelaturas nominatione p. 237.* *MYNSINGERVS cent. V. obseru. 79.* camerae praeiudicio eiusdem opinionis auctoritatem in imperio corroborat; quod etiam facit *Casp. KLOCKIVS tom.* III. *consil. 182. n. 500. p. 802.* Non minus igitur ad propugnatam hucusque ueritatem illud quoque conferet, scriptores marchiones nostros *ducis* uerbo adpellauisse. De *Gerone* nostro, marchione Brandenburgensi, auctor MONTISSERENI, qui Hala duo fere milliaria distat atque nunc est in ditione regis Porussiae *ad ann. 1171. p. 36.* mox ab initio scribit: *temporibus primi* Ottonis Imperatoris duo fuerunt fratres GERO DVX ET MARCHIO *et Sigefridus comes.* *Andreas HOPPENRODIVS* primum inter omnes duces cum Geronem dicat *annalium Gernrodensium p. 417.* dubito, cum

Quam in iure fidem habeant lapides et marmora? in sepulchris praesertim.

Quam fidem habeat monumentum Gernrodanum ducis Brandenburgici?

Historicorumque fides in iure?

adpellant hi marchiones nostros nomine ducum.

CAP. IV. d] *diplomatibus Caesareis.*

res (d); Caesares tandem in diplomatibus (e), pulchro atque idoneo satis ad probandum concentu.

§. III. *DVCATVS BRANDENBVRGICI seu transalbini.*

§. III. Quid? quod ipsa etiam respublica nostra ne quidem uernaculae *markgrauiatus* audiat (f), ut pro appendice alterius

eum ad nostri argumenti testes referre. Extant eiusdem forte pretii uersus in coenobio GERONRODANO:

Condidit hoc templum DVX MAGNVS, MARCHIO GERO.

CHYTRAEVS *Lib.* I. *p.* 36. *n.* 10. refert; *tempore Henrici aucupis* DVCEM *aduersus Henetos et Obotritos in marchia Brandenburgensi constitutum fuisse.* Idem mox de VDONE marchione ait: *eum auctis marchiae oppidis* VETEREM DVCATVS *formam ei restituisse.* Congruum itaque antiquiori aeuo nomen fuit, quo IOACHIMVS I. elector Brandeburgicus suo tempore usus est, atque formulae ad concilium Lateranense subscripsit, DVX SLAVORVM. Extat illa apud *Seuerinum* BINIVM *Tom. IV. Conciliorum f.* 70. Quae dubitationes alicui in doctrina nostra suboriri possent; ducis uerbo ambiguam esse uim, ut ipsi superius ostendimus *cap.* III. §. 1. et hoc loco minimum repugnare *territoriali* dominio, quod *Gero* non *Slauorum* sed *Saxonum dux* salutetur, quaeque sunt generis eiusdem, illae obiectiones non cessant solum, si expendantur, quae inferius dicturi sumus; sed etiam ideo, quod ducis uocabulum *marchionis* uerbo hic praeferatur et, quod magis est, DEI GRATIA formulam adiunctam hic habeat uti ex diplomate apud HOPPENRODIVM patet p. 423. quae male congruit cum militari praefecto, *einem Saechsischen Officier.* Ceterum cum uel e CRANZII *Vandalia lib.* II. *c.* 26. constet, uarias in marchiam deuictam Saxonum colonias emigrasse, haud dubie Gero, huius populi causa, *dux Saxonum* dicitur; quoniam alibi etiam *marchio Saxonum*, illorum scilicet, qui marchiam oppressis Slauis incoluerunt, ex iisdem rationibus adpellatur apud HOPPENRODIVM p. 466. ut alia, quae huc faciunt, taceam, suo loco enumeranda.

ad dubia summatim respondetur.

(d) Non intellexerunt hactenus doctores, unde factum sit, *ducum* ordini accensitum reperiri, cuius nomen limitaneum *comitem* uelit. *Andr.* KNICHENIVS *Commentatione de Saxonico non prouocandi iure c.* IV. *n.* 6. putat prouinciarum rectores, prout placuerit forte Imperatori, ducum, marchionum, comitum titulos sine discrimine, accepisse. Sed hi Longobardorum mores fuerant, quod supra doctum est *p.* 215. *lit. l.* a quibus Germanici prorsus abhorruerunt, quorum differentiae explicatae sunt *p.* 227. *et lit. x.* Quae REINKINGIVS *lib.* I. *class.* 4. *c.* 13. *n.* 9. *p.* 394. PAVRMEISTER *lib.* II. *cap.* 9. STEPHANI *lib.* II. *Part.* I. *c.* 6. ARVMAEVS; LIMNAEVS et quotquot hanc turbam bona deinceps fide exscripserunt, de hoc argumento habent, cum tempora et respublicas, Romanam cum Longobardica: utramque cum nostra aeuum Carolingicum cum posteriori turpiter confundant, a nobis cap. III. §. 1. ordine cum distinctione tractata, non merentur allegari. Equidem reperio apud *Philip.* KNIPSCHILDIVM haec uerba *Brandeburgici duces.* Sed an digitum is ad nostros fontes intenderit, admodum dubito. Manet ergo repertae ueritatis honor uirum illustrem, *Henricum* COCCEIVM *qui. cap.* III. *Sect.* 5. §. 71. 72. *p.* 75. *et* 76. primas hic lineas duxit. Cuius dogmata, ut alia plura, ita et hoc ipsum contra sermones ac calamos eorum, qui uel maleuoli sunt uel rerum ignari, meis argumentis soleo tueri. Et quamuis calumnia et inuidia conatus meos mox aperte, iterum ex insidiis per latus impetant: obfirmauit tamen contra haec genera insultuum pectus meum et recti scientia et diuini numinis fauor, quem in doctrina mea et lucubrationibus sentire licuit, ut plurimi iuuenes, quorum animi communibus uiis alibi, ultra nobile Iustiniani quinquennium, adsueti fuerant, inter auxilia diuina, me doctore, ad tramitem redierint, mihi quaesitae ueritatis. Atque hinc laboris mei et fructus uideo et spem certissimam concipio; fore, ut finis quoque detur hominibus, liuore hactenus corruptis. Tuum Cocceie! libellum neque meis neque auditorum meorum manibus, sponsionem tibi et uobis facio, inimica capita, ullum casum erepturum esse.

Marchiones Brandenburg. ducis nomine salutari a doctoribus.

(e) Imperatoris libello standum esse, doctorum complurium suffragiis probauit *Nicolaus de* PASSERIBVS *de scriptura lib.* III. *quaest.* I. *p.* 303. Equidem incongrua reipublicae nostrae principia alias sapiunt hae doctrinae, quae ex Romanarum legum placitis desumuntur; a quibus ius publicum Germanici imperii prorsus abhorret. Verum alia omnino ratio est in diplomate Caesareo, ad quod in praesenti argumento respeximus. *Otto I. Imperator Luborn et Tuchim*, loca, Magdeburgensi archiepiscopatui donat anno 962. Huius donationis libellus extat, cuius initium est: *In nomine sancte et indiuidue Trinitatis Otto, diuina opitulante clementia Imperator Augustus, Si sanctis ac uenerabilibilibus locis, nostrorum interuentu fidelium, ex nostra regia uel imperiali largitate aliquid largimur, id nobis ad praesentis uitae statum et eterne retributionis emolumentum capessendum prodesse, confidimus. Quapropter omnibus fidelibus nostris praesentibus et futuris notum esse uolumus: quomodo nos ob spem diuine remunerationis nostrorumque criminum absolutione in futuro magni iudicii die, pro statu quoque uel incolumitate regni uel imperii nostri, pro sanitate etiam nostra, dilecteque coniugis nostre Adelheidis uel filii et equiuoci nostri carissimi, regis uidelicet Ottonis nec non et intuitu ac petitione eiusdem Adelheidis nostre charissime coniugis ceterorumque nostrorumque fidelium, consilio Popponis etiam Wirzburgensis Ecclesie episcopi atque* GERONIS MARCHIONIS DVCIS et quae sequuntur, neque enim integrum nobis est, totum hic recitare. Habes itaque *ducem Brandeburgicum* ipsius Caesaris elogio, quo maius sperari non potest; inprimis cum *Ottonem primum* scriptorem habeat, cuius auctoritate notum est, marchiam Geroni nostro obuenisse. Vt adeo cum *literis clientelaribus*, si hae superessent, conspirare et, perditis illis, locum earum quodammodo subire posse, uideantur.

Caesaris diploma marchionem Brand. ducis uerbo benestat.

(f) Non is ego sum, qui discrimen omnibus seculis et scriptoribus obseruari, affirmet inter *marchionatum* et *markgrauiatum.* Vt huius possessor comes seu *Grauius* audiat: illius dux seu princeps. Sane utrumque uernacula dicit *Marckgrave*, quemadmodum ueterum diplomatum fide scimus. Deest enim linguae nostrae usu adprobata uox, qua *princeps marchio* notari posit atque a *marchione comite* distingui. Verum id tamen non frustra esse, existimo, quod *Brandeburgicus marchionatus* uetustissimis monumentis in Germanico sermone non audiat, *die Marckgraffschafft Brandeburg;* multo minus in Latino *markgrauiatus*, cum tamen, uulgi etiam usu, dicamus *die Marckgraufschafft Baden, die Marckgraufschafft Antwerpen;* non *die Marck Baden:* sed aliud nomen noster non habeat atque marchionatus aut, sine additamento, *der Marck*, ideoque incolae etiam *die Mercker*, regiones *das Merckische*, non *Marckgraeuliche* adpellentur. Quo ipso, nisi prorsus fallor, coniectari licet, solennem quoque populi ac curiae usum Brandeburgensem marchionatum ab illis, in ordine comitatuum constitutis, eximere uoluisse.

Num inter marchionatum et markgrauiatum differentia sit?

(g) Ger-

CAP. IV.

§. III. *et principatus Brandenburgici synonyma.*

e] in Caesaris edictis an. 1195.

f] Ducatus

alterius haberi possit, sed peculiaris a ceterisque distincta *prouincia* (g): elogio autem ipsius Imperatoris, quod maximum est, (h), et publico solennique Caesareae aeque, ac Brandenburgicae curiarum usu (i), DVCATVS TRANSALBINVS. Cum etiam, meo et aliorum iudicio, qui rectiorem publici iuris doctrinam habent, tempore illo, quo Germaniae singulares respublicae nondum concussae ac dilaceratae fuerunt, eadem DVCIS AC PRINCIPIS

Quot marchia prouinciae numerat?

(g) Germania principio statim *sex prouincias* habuit, siue respublicas *Franciam; Sueuiam; Boioariam; Saxoniam; Thuringiam; Vandaliam;* aut, quod idem est, nostrum marchionatum. Rege aut duce; populo; legibus; ditione, singulae inuicem distinctae ac separatae fuerunt. Proderit hic duorum Ictorum libellos euoluere, quorum doctrinae illis demum magni fiunt, qui legum studio bonarum literarum cultum in iuuentute addiderunt. *Henricum* COCCEIVM et *Iohannem Nicolaum* HERTIVM uolo: *illum* in maximi pretii opusculo, quod *iuris publici prudentiam* sistit: hunc in dissertatione alibi laudata, quae de *specialibus Germanici imperii rebuspublicis* agit, et inter eruditas lucubratiunculas eius uiri *tomo* II. *p*, 81. extat. Quibus commode iungi potest GIOVANNVS in prooemio, quod *Germaniae principi* praeludit. Scite ergo scribit *Albertus KRANTZIVS lib.* III. *Vandaliae cap. 16. p.* 64. *In Vandalia* aut Vendia *marchio collocatus, qui* PROVINCIAM *tueretur, armis quaesitam et augescere contenderet in diem et quam Romani, simili ex causa, dixere* PROVINCIAM, *ille adpellauit* MARCHIAM.

Marchia Brandenb. audit ducatus transalbinus Caesari. 1195.

(h) Maximum momentum illud est, quod omnem dubitationem superat, *Brandenburgensem marchiam* Caesari clarissimis uerbis idque in publico diplomate nomine uenire TRANSALBINI DVCATVS. Est is *Henricus* eius nominis sextus Imperator, qui anno 1195. his uerbis scripsit: *In nomine sancte et indiuidue trinitatis* HENRICVS SEXTVS *diuina fauente clementia Romanorum Imperator, semper Augustus et rex Sicilie. Licet uniuersorum rationibus et iustis desideriis nostrae maiestatis facile impertire et uelimus et debeamus assensum; eorum tamen uota magis amplectimur et fauore prosequimur ampliori, que cum rationi non obuient, pium et commendabile noscuntur habuisse exordium. Eapropter uniuersitati presentium et futurorum notitie declaramus, quod cum nobiles uiri Otto Brandeburgensis marchio et comes Albertus frater eius, diuine remunerationis intuitu, ut coelestis patrimonii participes redderentur, prediaque in* DVCATV TRANSALBINO *seu marchia Brandeburgensi - - - Magdeburgensi Ecclesiae tradidissent ab Archiepiscopo et suis canonibis promissionem huiusmodi acceperunt:* et quae sequuntur. *Huius rei testes sunt,* post alios plures, *Henricus Colbo PINCERNA de Lutra. Signum domini Henrici sexti Romanorum Imperatoris inuictissimi et regis Sicilie. Ego Cunradus Hildensemensis Episcopus, imperialis aule cancellarius una cum domino Gualtero Troiano episcopo et regni Sicilie Cancellario recognoui. Acta sunt haec anno dominice incarnationis MCXCV. indictione,* XIII. *regnante domino Henrico sexto, Romanorum Imperatore gloriosissimo, anno regni eius uicesimo octauo, imperii uero septimo et regni Sicilie tertio. Data in Lucana quinto kal. Augusti.* Idem Imperator anno post literas in pari argumento dedit, quae sequuntur. *In Nomine sancte et indiuidue trinitatis* HENRICVS SEXTVS, *diuina fauente clementia Romanorum Imperator, semper Augustus et rex Sicilie. Vobis, que ad audientiam nostre maiestatis porrecta fuerunt eo libentius imperialis magnificentie impertimur fauorem, quo in ecclesiarum utilitatibus adiicitur, nec tamen rationi seu iuris ordini aliquatenus obuiatur. Ea propter uniuersitati presentium et futurorum notitie declaramus, quod delecti nostri nobiles uiri Otto Brandenburgensis marchio et comes Albertus frater eius ad profectum salutis animarum suarum predia - - - in DVCATV TRANSALBINO SEV MARCHIA BRANDENBVRGENSI et in omnibus comitatibus ad marchiam pertinentibus* et quae reliqua sunt, quae in publicum prodere, meum non est. *Ad cuius rei certam inposterum euidentiam presentem paginam inde conscribi iussimus et maiestatis nostre SIGILLO AVREO communiri. Huius rei testes sunt Stephanus Pathensis episcopus; Theodoricus Traiect. ecclesie prepositus &c. Fridericus dux Austrie: Ludouicus dux Bauarie; Conradus dux Spoleti; Otto comes de Henneberg; Henricus illustris dux Austrie; Marquardus senescalcus marchio ancone, dux Rauenne; HENRICVS Colbo PINCERNA DE LVTRA et alis plures. Signum domini Henrici sexti Romanorum imperatoris inuictissimi et regis Sicilie. Ego Cunradus Hildenshemensis Episcopus, imperialis aule cancellarius una cum domino Gualtero, Troiano episcopo et regni Sicilie cancellario recognoui. Acta sunt haec anno dominice incarnat.* CIↃ CXCVII. *indict.* XV. *regnante domino Henrico sexto, Romanorum Imperatore gloriosissimo, ac potentissimo rege Sicilie, anno regni eius* XXVIII. *imperii uero* VII. *et regni Sicilie tertio. Datum in Linaria, iuxta pactum in Sicil.* VII. *idus Iulii.* In eodem hoc diplomate, quod singulare est, marchionis Brandenburgici epistola, hac causa ad Caesarem data, *traditio DVCALIS paginae* dicitur. Quem uerbi usum latinitati quoque superius adseruimus *p.* 214. *lit. i.* Ceterum cum in utroque diplomate nobilium *de LVTRA* mentio occurrat ut *PINCERNARVM* imperii: nouo argumento *pincernatus* dignitas *Kolbiis Lutrensibus* [*von Kaysers Lautern*] adseretur, quod lucubratiunculae meae, ante triennium de *Kolbianae gentis gloriosa uetustate* [*von dem Vorzug und Alterthum des Kolbischen Wartenbergischen Hauses* Colon. 1704.] editae atque eius p. 62. §. 17. praecipue, ubi *pincernatum imperii* penes Colbios fuisse, luculenter ostensum fuit, omnino addendum esse, censeo. Liceat honori familiae etiam alium locum nominare diplomatis Caesarei, quod *Wilhelmus* HEDA exhibet in *historia Vltraiectina. p.* 323. Sane is eo maioris haberi hic debet; quoniam non solum proximum ab hereditario Mareschallo locum habet Colbius subscriptor: sed etiam *Neomagensi comiti* ordine est praelatus. Ita enim nomina extant: *Henricus MARESCHALCVS de Papenheim, Conradus COLBO PINCERNA; Menardus Comes de Nimmege.* Ipsae literae Friderici I. Caesaris sunt an. CIↃCLXV.

KOLB de Wartenberg pincerna S. R. I.

pagina ducalis.

Colbii de Wartenberg pincernae S. R. I.

Ipsi marchiones Brand. marchiam insigniunt nomine ducatus transalbini.

(i) Verba litterarum, quantum ex illis in doctrina nostra proficere possumus, haec sunt. *In nomine sancte et indiuidue trinitatis. OTTO diuina fauente clementia secundus marchio de Brandenburch. Licet ad eorum omnium firmitatem, que in nostra presentia rationaliter statuuntur, quantum possumus, intendere teneamur: ad id tamen, ut facta propria firmamento stabili roboremus, potiori debito pronocamur. Ea propter tam uniuersitati presentium, quam et futuris inposterum declaremus, quod - - - predia - - - in DVCATV TRANSALBINO seu marchia nostra et in omnibus comitatibus ad marchiam nostram pertinentibus et reliqua. Anno dominice incarnationis* CIↃ CXCVI. *Indictione* XIV. *Presidente sedi Apostolicae Celestino papa tertio. Regnante gloriosissimo imperatore, semper Augusto & Rege Sicilie Henrico sexto. In nomine domini amen, amen.*

(l) Igne-

CAP. IV. cipis nomina sint (l): neque illud praetereundum est, *marchionem* nostrum, uetustissimorum seculorum elogiis, et principis uerbo (m), nuncupatum; et formulam

§. III. g] *formulae Dei gratia usus.*

Princeps quondam imperii idem qui dux.

(l) Ignorant haec iterum doctores, quorum alii ancipiti cogitatione distrahuntur; alii in manifesto uersantur errore; plerique nullum remedium superesse putant, quo PRINCIPIS S. R. I. nomen idonea ratione definiatur. Mihi expedita uia est, qua ex hoc diuersarum opinionum anfractu cum meis soleo peruenire ad propositam ueritatem. *Principis* uox iuri Romano, publico ac ciuili *Caesarem* notat, quod huc non pertinet. Carolingorum aeuo *primates* aut proceres ita dicti sunt, id est, ut ego interpretor, *primarii* regis *administri*. Verum, extincta Carolingorum stirpe in Germania, unde omne publici nunc iuris momentum pendet, nomen hoc nonnisi *sex* illis prouinciarum *dominis* datum fuit. Hi enim soli ex utraque causa id mereri uidebantur. Siue enim isti *duces* in suis prouinciis egerunt *domi:* siue *foris* in uniuersi imperii conuentu. *Ibi* principes, quasi Caesares aut *supremi* suorum territoriorum *arbitri* fuerunt: *hic* ita salutati, quod soli *primates* regni essent, quibus ceteri ordines ac ciuilia imperii membra omnia subiicerentur. Summatim, *ibi* principes in sensu *absoluto: hic* in *respectiuo*, liceat cum schola loqui, audiuerunt. Eadem ergo utriusque uerbi tum uis erat, siue *ducem* siue *principem* dixisses. Atque hoc sensu non habet *Iohannes* MABILLONIVS, *lib.* III. *c.* 1. *p.* 222. *artis diplomaticae*, quod de historica lege PAPEBROCHII dubitet: *omnia diplomata imperatorum ante Henricum aucupem, quae haec uerba contineant*, principes nostri, *falsa esse.* Quoniam ante hoc aeuum Germania nostra dominos territoriales non habuit, aut certe, quod de solo *Cunrado primo* dicendum, non agnouit. Alia prorsus uerbi significatio fuit, quando *ordines prouinciales*, qui suo duci paruerunt, *principes*, id est, primarii uiri aut ordines prouinciae primarii, Grammatico magis, quam publico curiae stylo, fuere salutati. Quod genus loquendi non aliam uerbi uim atque eam habuit, qua hodieque ICtos, oratores, philosophos, historicos, principes adpellamus. Inde alii *prouinciae principes;* alii *principes regni* aut imperii fuerunt, tam diuersi ordinis, atque imperans a parente, dominus a subdito solet differre. Haec facies Germaniae fuit, usque dum, Caesarum inexhausta rapacitate, alibi saepius et *p.* 224. 225. *cap.* III. §. VI. *lit. p.* a nobis passim notata, euenit, ut *sex* praepotentes Germaniae *principatus* in partes irent atque maioribus nostris inaudito casu, in minutissimas quasque particulas, unius et alterius leucae territoriola disiicerentur. Hoc infortunium nouum deinde excepit. Cum enim recens nati *domicelli*, uenia sit uocabulo, ducum potestati prouinciaeque suae, Caesarum praestigiis, se subduxissent: fieri non potuit aliter, quam ut Caesari beneficia haec atque ex alieno corio munificentiam superstitioso obsequio rependerent et maculam commissae in duces perfidiae abstergerent ac purgarent. Quamuis enim, sui iuris semel facti, re ipsa *principes*, id est, domini rerum suae ditionis essent; a uocabulo tamen, Caesari satis odioso, sibi non cohibuerunt solum: sed etiam alia plura Germanicis Imperatoribus indulserunt, quod *antiqui* illi *principes* nequicquam eis largiti sunt. Sed cum prioris generis plures essent, posterior aetas, antiquae regni formae ignara, utriusque iura confudit atque regulam a *domicellis*, ceu numero maiori, sumpsit; ipsi post doctores, qui, cum publica patriae iura e monumentis *pristinae obseruantiae* discere debuissent, ex iure codicis Iustiniani docuerunt, aut scriptis Longobardorum moribus atque liberrimo sic regno uim attulerunt, ut procul abesset a seruitute. Obuerterunt capita *principes ueterani* atque uiolento conatui repugnarunt: contra *recentiores* illi impositum onus non ita formidarunt, quod humeri Caesaris iugum non sentirent, qui imperio *ducum* aut principum antiquorum quondam fuere adsueti. Atque cum his turbis infelix patria tot seculorum lapsu certauit, ut nullum inter *antiquos et nouos* ordines discrimen praeter *nomen* superesset. Tandem quo hoc non minus ex hominum memoria deleretur, factum est, ut Caesares id agerent, quo cuncti aliquarum tantum uirium *comites* nomen suum cum *principis* uerbo commutarent. Nummos, gratiam, fidemque, Caesareae familiae perpetuo addictam, tulere aut etiam postulare promotores a secularibus: sed *ecclesiastici ordines* suo arbitrio, non Caesaris, *principum* sibi nomina arrogarunt. Nam extant quidem diplomata Caesarum, quibus *Luxemburgi; Holsatiae; Wurtenbergae;* aliique comites ad principum dignitatem euecti sunt: sed antistes *Wurzburgensis* se ducem scribit; *Constantiensis et Leodiensis* principes imperii adpellantur, nulla indulgentia imperatorum. Nugas enim, quas imprudentioribus uendunt, rerum gnari spernimus. Quae nouorum nominum arrogantia utrum superbiae sacri ordinis sit tribuenda, qui suam principis dignitati praetulit: uel singulari iuris scientiae, qua rerum dominio acquisito, id est, *principis* consecuta potestate, *principis* etiam *nomine* uti licere neque nouo Caesaris beneficio opus esse, sunt arbitrati. *Illam* opinionem Angliae regis iudicium firmat, quo ipse *Episcopum* dimisit, qui comitis dignitatem ambiuerat: *pulchre sapis; nouum comitem te facio* ex *Episcopo ueterano.* Locum dedimus in *notis ad Pufendorfium* cap. IV. p. 270. *Hanc* uero exempla sustinent ecclesiarum antistitum, qui *principis* uerbo hodieque gestiunt superbire. Id etiam reperio, ante quatuor secula *Magdeburgensem Archiepiscopatum principatus imperii* nomine *eines Reichs-Furstenthums* Caesareis diplomatibus uenisse. Vt adeo *Wurzburgensi* non sit, in hoc nomine uel praerogatiuam quaerere, uel id extra *episcopatus* sui pomoeria extensum uelle. Et sane, quod duobus uerbis moneo, cum episcopi, gentis Limburgensium comitum in Franconia, primi fuerint, qui inter Wurzburgenses *ducis* nomine usi sint; atque post hos alii id iterum adhibere, intermiserint: non leuis est coniectura, Limburgenses ad prosapiam suam, quam a Carolingorum atque Cunradi primi regis eiusque et Franconiae ducis familia oriundam crediderunt, instauratione *tituli* huius, digitum intendisse. Tandem *ducum etiam filii principes*, puta *iuuentutis*, sermone latino audiuerunt. Qua occasione *Anhaldini* nomen principum acceperant. Ottone eius et Alberto ad principatus imperii Saxonicum et Brandenburgicum promotis, filii eorum, quibus Anhaldinus comitatus distributus fuit, *principis* nomen, natalium, non Anhaldini territorii causa, retinuerunt. Donec tempora, rerum forte ignara, ipsi quoque territorio id inferrent. Quasi non recte fieret, *principis* nomen gerere in possessione *comitatus.* Atque mea haec opinio est, quam clientelare uinculum confirmat, quo Magdeburgico semper archiepiscopatui addicti fuere.

principes prouinciales.

principum numerus auctus diuulsis sex Germaniae prouinciis.

Inter antiquos et recentiores principes discrimen.

Episcopi quo iure dicantur princeps.

Episcopus Wurzburgensis an dux Franconiae?

Cur Anhaldini principes dicantur.

(m) Cum uerborum *ducis et principis* antiqui, quem primi ordinis supra dixi cap. III. §. 7. p. 227. eadem uis sit: mentionem haec etiam loca merebuntur, quae *principis* elogio Marchionem nostrum adpellarunt. Taceo nunc historicos, qui *Geronem*, Marchionem, supra memoratum identidem *principis* uerbo imo *praecipui principis* honestant, ne Grammaticum stylum a publico solennique curiarum distinguere, nescire uidear. Verum *diplomatis* hic iterum fidem imploro. An. 1258. tale extat apud MADERVM p. 261. *Dei gratia Albertus &c. praesente* NOBILI PRINCIPE *Iohanne marchio-*

Marchio Brandenb. princeps audiit S. R. I.

CAP. IV.

b] uerbum illustris.

mulam DEI GRATIA principio statim habuisse (n); tulisseque ILLVSTRIS (o), titulum. Atque singula haec tum non aliis in imperio tributa sunt, quam illis, qui a Caesare proximum fastigium tenuere, aut, quod idem est *ducibus* S. R. I.

i] Reattiam,

A

§. III.

Caesaris indulgentia rex Brandenburgicus.

Singularem quoque locum meretur, quod *Primislaus*, marchia armis in ditionem redacta, se scripsisse fertur nomine REGIS BRANDEBVRGICI (p); Caesare institutum hoc prorsus adiuuante (q).

marchione de Brandeb. Ita etiam Burchardus Archiepiscopus *Magdeburchensis* epistolam incipit *Magdeburchi* scriptam CIↃ CCC XVI. *in die beatorum Viti et Modesti martirum: illustribus PRINCIPIBVS, dominis magnificis Woldemaro et Iohanni Brandeburgensi et Lusatie marchionibus salutem ac desiderium.* Significantius in Germanico OTTO *Magdeburgensis antistes* in literis quas anno 1336. exarauit eodem uerbo utitur: *dem erleuchteten Fürsten, Herrn Marckgraven zu Brandeburg.* Quae formulae antiquis elogiis congruunt, quae exhibent historici. (n) Scripsit d. praeses in *Arausione adserta* §. 6. p. 22. de usu priorum temporum, quem formula habuit, *DEI GRATIA.* Neque sum nescius, praeter illos, quos ibi citati sunt, satis etiam obuios apud MABILLONIVM libellos eorum esse, qui ex inferiori sacri ordinis subsellio, nominibus suis uerba iunxerint, *dei gratia.* Sed datum hoc forte ecclesiastici muneris uocationi, quam non humanam, sed *diuinam* uoluerunt. Rerum ciuilium officialibus uel administris imperatorum omni tempore nefas fuisse, formula *Dei gratia* uti, prorsus existimo. Atque hac causa uereor suspicioque diplomata Geronis, quorum initia sunt: *GERO DEI GRATIA DVX ET MARCHIO.* Qualia cum apud alios scriptores, tum apud *Geronrodenses annales* quam plurima hodieque supersunt. (o) *Illustris* uerbo reges Francorum sibi mirum placuisse, idoneis monumentis ostendit *Ioh.* MABILLONIVS *lib.* II. *c.* 3. *p.* 69. Contra uero Angliae regibus sua dignitate longe hoc inferius reputatum esse, testatur *Ioh.* SELDENVS *part. I. c. 7. de titulis bonor. p.* 140. atque idem ex eadem causa Moscouitarum regi displicuisse, libello Caesarei legati probat *Gerhardus* FELTMANNVS *lib.* II. *de tit. honor. cap. 7. p.* 365. Italos antecessores taceo, qui inter, *illustris, superillustris, illustrissimi* uerba, dictatoria quadam auctoritate, pristini imperii Romani aemula, uniuersas gentes discrimen docere, non dubitant. Sed boni isti doctores utinam cogitarent, priuatas, non publicas causas respondere ipsorum priuilegiis datum esse. Etsi hoc etiam datum eis fuisset ab Imperatoribus, sciant pridem gentes anilem hunc imperii Romani cultum exuisse, decreta autem pontificis, quem loco illius surrogatum uolunt, nullo non genere ludibrii excepta atque etiam ab illis explosa fuisse, qui Romanae ecclesiae fidem in rebus diuinioribus adstrictam profitentur. Mihi in his dogmatibus tempora; respublicae; scriptores; literarum genera distinguenda esse uidentur: cum solus fere usus magister esse soleat solennium uerborum. Quamuis igitur testatissimum sit, atque solerti et erudito indagatori. I. C. BECMANNO *diss. X. cap.* I. §. II. *et diss. XI. c.* 2. §. 3. diligenter notatum, in medio aeuo *imperii duces illustrium* uerbo gauisos esse, atque Brandenburgicum pariter marchionem apud historicos et in diplomatum monumentis eodem frequenter uestitum reperiri. Cum tamen FRESNEI et SPEELMANNI exempla talia sint, quae regum administris idem datum esse, comprobant, nolim huic argumento multum momenti tribuere.

Formula, Dei gratia principio usi sint Brandenburgici.

Illustris utrimque sensus medio aeuo.

RexBrandenburgicus, quo aeuo causaque dicatur?

(p) Vetustus codex CHRONOGRAPHI *Brandenburgici*, quem edidit *Ioach. Ioh. Maderus*, *circa an.* 1151. his uerbis scribit: *huius temporibus fuit in BRANDENBVRG REX, Henricus, qui Slauice dicebatur Pribizlaus. Qui, Christianus factus, idolum quod in Brandenburg fuit, cum tribus capitibus, quod Triglau Slauice dicebatur et pro Deo colebatur, destruxit. Cum filium non haberet, Adelbertum marchionem, dictum ursum, instituit heredem sui PRINCIPATVS.* Vt adeo *Casp.* SAGITTARIO *in historia Brandenburg.* §. 12. *p.* 10. satisfactum esse uideatur, qui antiqui scriptoris testimonium in delata Alberto Pribislai hereditate desiderauit. *Christophori* ENZELTII *Chronico Marchiae in uita Alberti* uerba haec sunt: *Diesen* Albertum *hatt sehr geliebt* Primislaus, *welcher sich tauffen liesse, und ward* Henricus *genannt, Kœnig zu Brandenburg. Und weil ihn Marckgr. Albrecht zu Gevattern gebethen, zu seinem Sohn* Ottone, *gab er seinem Paten zum Gevatter-Gelde das Land zu Brandenburg die Zauche genannt. Macht auch zu Erben* Albertum, *seines Landes Brandenburg, mit Bewilligung seines Gemahls,* Petrae. Vnde luculentum nobis argumentum patet; marchiae regiones *allodiales* fuisse atque post inter feuda nonnisi *oblata.* (q) Caesaris indulgentia an hortatu factum hoc sit, non definio. Queruntur sane nostri annales, *Andrea* ANGELO interprete, *lib.* II. *Chron. March. p.* 74. Imperatorem, odio aduersus pristinum Marchionem concepto, Primislaum hostem in principem, minus forte in domesticis reipublicae turbis sibi addictum, concitauisse. Quod si uerum est, nihil tamen noui habendum, cum *Lotharius* Imperator aemulum forte Primislai, Canutum, Daniae principem, eiusdem populi causa *REGEM* adpellauerit *VENEDORVM.* Cuius historiae testes opuscul. I. laudat de *iure adpellandi reges cap.* II. *p.* 59. *sq.* Id miror, Danos hoc iuris titulo hodieque uti, cum tamen non regno, sed regi ac posteris familiae regalis eum dederit Imperator, quam gens Oldenburgica hoc nexu non attingere uidetur.

patrocinio imperatoris.

(r) Quam-

CAP. V.

Proedria marchionum Brandenburgensium ante duces et principes S. R. I.

§. I.

II. a praepositione prae ducatibus primariis.

QVamuis is ego non sim, qui, ante quam A. B. conderetur (r), ullum inter primarios imperii duces, quos ex hoc tempore *electores* salutamus (s), praestantiae ac *praecedentiae* discrimen fuisse opiner, cum plura mihi argumenta sint, quae, in alia hic discedere (t), cogunt; multo autem magis absit, ut diplomatum *subscriptores* hoc doceant; quorum haec neque cura fuit, neque auctoritas (u): facit tamen ad *ducalia* iura, reipublicae nostrae adserenda, *Brandeburgensem marchionem* in diplomatibus Caesareis non semel, uerum satis frequenter primariis imperii ducibus ordine praelatum, reperiri (x).

§. II.

Ex A. B. utrum praecedentia electorum pateat.

(r) Quamuis de hac ipsa adhuc multum solcam, addubitare. Nam puto, *Carolum* ibi ad solennia *coronationis* respexisse et ordinem suffragiorum in electione; non uero extra collegium alterum alteri praelatum uoluisse. Sane inter Coloniensem et Treuirensem antistites, hodieque controuertitur. Et frustra sunt, si quid in hoc doctrinae genere adsequor, cuncti doctores, qui Auream Bullam in hac lite iudicem quaerunt. Illius enim loca promiscua sunt, neque litem dirimunt extra ordinarios conuentus. Hinc et ipsa diplomata hoc in ordine uaria reperies. Idem mihi iudicium est, de ciuilis ordinis electoribus. Quod tamen nemini obtrudo.

Electoris uerbum principum titulis inauditum ante A. B.

(s) Vltra hanc certe aetatem is uerbi usus non adsurgit, in diplomatibus minimum, unde curiae stylus est intelligendus. Historici enim si hoc habent aut uulgari sermone scribunt: cur tempora solent anticipare; aut ueras rationes prorsus ignorant.

Ius praecedentiae nullum fuit inter principatus imperii.

(t) Tot libros de iure τῆς προεδρίας excluserunt regum in orbe, in imperio principum in hoc argumento contentiones; sed multi partium studio corrupti sunt, plerique etiam ignorantia peccant idoneorum principiorum, unde ratio ordinis, si quae fuit, repetenda. *Iohannis* a BESSER eruditam manum et calamum, qui, omnium iudicio, admirabilis et supra aemulationem positae elegantiae ac luculentiae laudem meretur, hoc negotium expectat, ut arduum et maximi momenti, sic intolerabilibus tamen tricis, fraude, machinis inuolutum, ut cautum omnino scriptorem desideret rerumque gnarum. Vtinam id possent principum ac hominum eruditorum rogationes, ut opus maturaret uir illustris atque excellentissimus, tanto rerum adparatu, ex omnium temporum memoria et potiorum uniuersi orbis rerumpublicarum rationibus locupletatum. Cum simile quid ab alio nullo literaria sibi respublica facile polliceatur; quod pauciora exempla sint scriptorum, qui scientiae et industriae, iudicii elegantiaeque laudes adsequuntur, praetereaque longos rerum scribendarum usus habent, huic instituto magnopere necessarios. Vtinam manus de hac tabula essent illorum, quorum suprema laus est, anxio et acerbo labore colligere aliena, et, quae collecta sunt, nullo iudicio in publicum protrudere. Ceterum quae mea in *principum imperii* ordine opinio ac obseruatio sit, in doctrina iurispublici solco explicare. Nullum omnino ordinem *praecedentiae*, uenia sit uerbo, inter imperii primarios principes fuisse, arbitror, uti hodieque nullus est inter familias *nobilium* uirorum. In conuentu prouinciali superiorem nunc locum habet *nobilis*, quod muneris, aetatis, auctoritatis, aut alia causa alios superet. Sed huius filii ac posteri aliis iterum loco cedunt ex rationibus iisdem. Inaudito argumento uteretur, qui, sui *praedii* causa, uellet aut suprema tenere aut medio loco se ingerere. Iidem mores inter *septemuiros* quondam fuerant et alios quosque unius collegii principes in imperio. Non *principatibus* aut territoriis ordo tum fuit, lege aut consuetudine definitus; sed principum unus alteri *praecessit*, prout aetas, merita in rempublicam, munera imperii uoluere. Inde est, quod hodieque in singularibus Germaniae rebuspublicis, *circulos* dicimus, haudquaquam definitum sit, qui praeire aut praeferri debeat alteri, qui alterum sequi. Inde quoque est, in publicis quondam imperii conuentibus, siue pacis siue belli causa institutis, nunc Boium Saxoni; hunc iterum illi; utrumque Brandeburgico duci; Brandeburgicum utrique, diuersis temporibus ac principibus, eundi ordine praelatos reperiri. Manifesto enim errore labuntur, qui ex his casibus praeiudicia colligunt aut iurium arguunt possessiones, cum ad decori magis, quam certi iuris regulas pertinuisse, uideantur.

a subscriptionis ordine diplomatibus nulla ad praecedentiam argumenta.

(u) *Ex ordine scripturae maioritas dignitatis colligitur, ut potior censeatur, quem priorem scriptura recitat* sententia doctorum est, interprete *Modest.* PISTORIS *Consil. LI. n.* 34. *not.* 1. et *Matthia* STEPHANI *Lib. II. de iuritdict. part. I. c.* 6. *n.* 86. Prouocant itaque ICti ad seriem, quam testium nomina habent in diplomatibus. Sed falluntur. Primo enim non propria manu testes subscripserunt diplomatibus, ut suae quisque dignitati attendere potuisset: sed notarii ac scribae ut alia literarum, sic nomina quoque exararunt, neque omnium, qui actui praesentes fuerant, sed potioris tantum partis. Illud siue factum sit, literarum ignorantia, non indigna tum uiris nobilibus, qui arma pro calamo tractare, didicerant: siue temporis lucrandi ergo: siue consuetudinis causa, operose disquirit *Iohan.* MABILLONIVS *Lib.* II. *de re diplom. c.* 22. *p* 165. Deinde nulla subscriptio tum alia congruit in ordine testium. Discere hoc licet uel a Caesarum constitutionibus atque pactionum publicarum tabulis, quas GOLDASTVS, ac illud Germaniae aut potius uniuersi orbis literarii immortale decus LEIBNITIVS, aliique promulgarunt. Mihi authographa quotidie in scriniis regiis ante oculos sunt, opinionis meae incorrupti tutores. Tandem qui ordinis discrimen obseruatum sit in literis: cum in conuentibus quoque is exulauerit, quod paullo ante ostendimus lit. t.

Nomen Brandenburgensis Marchionis in classe ducum saepe primario loco stat.

(x) Exempla ubique satis obuia sunt frequenterque occurrunt. Pauca ex innumeris suffecerint. In diplomate FRIDERICI I. *Caesaris an* 1157. *dato Goslariae*, quod *Maderus* exhibet p. 120. subscriptores hoc ordine extant: *Albertus MARCHIO; Fridericus DVX Sueuorum.* In constitutionibus a GOLDASTO editis *Tom.* III. *p.* 335. exhibetur Friderici I. an. 1158. serie

§. II. Ea enim consecutione minimum A in honoris ac dignitatis eodem cum illis uti hinc licet, nostrum non inferiori; sed gradu fuisse constitutum (y).

CAP. VI.

De

Marchionis Brandenburgici ELECTORATV *siue archiprincipatu.*

§. I.

III. a dignitate ELECTORIS, qua polluit marchio Brandeburgensis.

SEquitur ELECTORIS dignitas, quae B uti maxima est in imperio Germanico; ita socios, nonnisi principum supremi ordinis collegas fert (a), indeque locum facit nostro argumento.

de collegii archiprincipum electorum ortu.

§. II. Quamuis enim infinitae clarissimorum uirorum de *ortu* successuque *collegii electorum* concertationes et olim fuerint (b), et nunc

 sint

rie subscriptorum sequenti, *dux Bauariae; dux Saxoniae; MARCHIO BRANDEBVRGENSIS; dux Sueuiae, dux Dalmatiae; Conradus Palatinus comes rheni; dux Meraniae; dux Lotharingiae; dux Brabantiae* et ceteri. *Eiusdem Tomi* III. *p.* 344. *dux Saxoniensis; MARCHIO Albertus; Comes Palatinus rheni, frater Imperatoris.* Idem repetitur p. 351. Imo p. 400. Marchio Brandeburgensis cunctis ducibus praefertur an. 1247. his uerbis: *marchio Brandeburgensis cum pluribus ducibus et marchionibus et uasallis imperii, et p.* 441. *anno* 1434. *illustres Fridericus marchio Brandeburgensis: Guilhelmus comes Palatinus rheni et dux Bauariae.* Vnde satis clarum est, Brandeburgenses marchiones non solum in ordine primariorum imperii ducum reperiri: sed etiam aliquoties illis loco anteferri. Conferenda cum his ea sunt, quae sequenti cap. VI. §. 3. p. 243. lit. f. docebimus Brandeburgicum inter *electores primo* quondam loco stetisse.

Classes diuersi ordinis principum raro miscentur a scriptoribus.

(y) *Iohannes* MABILLONIVS *lib.* II. *de re diplom. cap.* 21. §. 13. *p.* 162. facit suum hac de re iudicium his uerbis: *in tanta subscribentium ac testium uarietate hic fere ordo seruatus est, ut primo loco* reges: *tum* episcopi: *dein* abbates: *post eos* principes *subscriberent, ut ex uariis actis constat. Hic mos obtinuit non modo in Gallia, sed etiam in Hispania et Anglia.* Apud Germanos idem potuit temporum superstitio, ut nostris etiam principibus, id est, rerum ac prouinciarum dominis infimi ordinis *abbates* in subscribendo praestitisse, reperiamus. Qui mores in patria nostra eo maiorem exigunt admirationem; quo clarius est, Francorum principes, regis ac regni administros fuisse, atque ne umbram habuisse illius potestatis, qua nostri a temporibus post Carolingicam stirpem singulares respublicas et hodieque regunt et olim rexere. Inter ipsos quoque *seculares*, qui dicuntur, aliquot iterum classes fuisse, pleraque exempla docent. *Primam* constituere integrarum prouinciarum domini, qui hodie electores sunt: *alteram* principes inde exemti: *tertiam* comites et barones: *quartam* equites: *quintam* ac ultimam *nobiles.* Hos cancellos neque uetustas confudit, neque tabellariorum facile ignorantia. Vt adeo argumentum hoc ad nostrum hunc scopum omnino facere uideatur. Quamuis ultima inprimis et penultima classes non eodem ubique ordine dispositas reperiamus.

Vera origo et ratio electorum.

(a) Prima huius doctrinae rudimenta dedi cap. III. §. VI. *lit. p. p.* 223. Res summatim ita intelligi debet. Momenta uniuersi imperii in comitiis sunt expensa. Inter haec praecipuum fuit, eligi Imperatorem. Ad comitia uocati sunt sex populi Germaniae, *Franci; Sueui; Saxones; Thuringi; Boii; Venedi.* Singulis populis singuli *duces* aut domini fuerant. Horum quisque cum suis castra posuit locauitque sigillatim. (*Hactenus* WIPPO *testis erit in uita Cunradi p.* 424.) Obfuit tanta multitudo, quin singuli e populo suffragia uiritim dicerent. Ducibus igitur id datum fuit, ut de candidatis imperii principio deliberarent (*Praetaxationis uerbo id exprimit* ALBERTVS *Stadensis ad an.* 1240. *p.* 215.) Pluribus itaque probatus, populis uniuersis nomine indicatus fuit. Populi acclamatio adsensus nota erat: murmure aut fremitu dissentiebant. Vtrumque fiebat turmatim. In contraria quoties itum est, difficillimum fuerat, maiorem partem distinguere a minori. Manus itaque consertae. Vbi potentiorum suffragia uicerunt, atque hi duces. Taedet ergo ceteros, impensas facere ad comitia et suffragii nullum uidere fructum. Inde conuentus hi minus frequentes esse, ceperunt. Quo ipso creuit *ducum* auctoritas. Noui principes (*quorum rationes habitae cap.* III. §. VI. *p.* 225.) a pristinis in sanctius illud praetractandi (*praetaxandi*) consilium non admissi, pariter abesse maluerunt; quam exclusione hac offendi. Atque hinc facile intelligitur: *nullum inter electores reperiri, qui non sit inter sex pristinos et originarios imperii duces.* Quod satis est ad firmitudinem nostri argumenti. Pueriles enim atque uulgares de origine electorum opiniones confutatione mea digna, non arbitror. Purgent isti doctores caput, id est, temporum ac historiarum monumenta ante consulant expendantque ad ea, quae hic scripsit: quam sibi sapere in hac doctrina uideantur. Bone Deus! miseret anilium fabularum, quibus libelli nostrorum hodienum scatent.

libelli de ortu electorum olim

(b) Innummeri fere auctores sunt, qui disputando de hac materia, sibi in libellis suis mirum placent. Taceo turbam doctorum, qui *iurispublici* se magistros credunt; Interpretes etiam praetereo in *auream bullam; instrumentum pacis* Westphalicae et *capitulationes;* neque historicos ultimorum seculorum numero; cum plures sint, qui ex instituto hanc spartam exornarint. *Onuphrii* PANVINII lucubratiuncula fabulas excutit, neque attingit ueriora. SCHARDIVS plus operis habet, quam salis. Vtrumque iudicio ac industria uincit GEWOLDVS, sed partium studia hunc obcaecarunt. Idem de FREHERO dicendum. Vtinam magni hi uiri sciuissent, se *diuersa*, non *contraria* docere. *Boioariae* dux omni tempore *elector* fuit: idemque et *Palatinus.* Sed dices, *octo* sic erunt electores. Regero, nouem atque decem, interdum plures fuisse. *Sex prouinciarum duces* et *tres* cancellarios, sacros antistites. His quandoque *Lotharingiae* interdum et *Istriae* duces: saepius etiam *nouos* principes *Austriacum*, *Brabantinum*, aliosque acces-

CAP. VI. §. II. III.

sint (c), quae nullo etiam tempore exitum inuenient; cum quid disputetur, quid respondeatur, paucissimis uere constet (d): in id tamen omnes consentiunt, principio statim, quantopere etiam in eo uarient, Brandeburgicum marchionem, in *electorum* classe constitutum reperiri (e).

Brandeburgicus olim elector primarius.

§. III. Imo, si ueterrimis scriptoribus nulloque partium studio corruptis (f), fides

hodieque editi.

accessisse, ui tamen ac fraude, neque stabili et cunctis agnito iure. Hoc lumine scriptores lege, quisquis es, et sapies nobiscum, aut, si mauis, facies cum ueritate. CONRINGII industria nunquam satis laudata est, sed hanc ille metam non attigit, quia Carolingica tempora, cum nostris; peregrinas res Italorum, cum patriis miscet, noxio et intolerabili errore. Ceterorum fere nomina memoratu indigna sunt, quibus satis est, hucusque laudatos exscripsisse. (c) Miror hanc litem post duorum seculorum concertationes nondum compositam esse. Sed plerique alienis tantum oculis uident nesciuntque limites scientiae proferre. Decus illud cultioris orbis meritoque suo polyhistor, LEIBNITIVS rerum hucusque ignaros erudire potest, quem testem ac interpretem nostri dogmaris hic laudamus. (d) Qui mea doctrina animum bene imbuit, ei non difficile erit, ad conciliandum, dissoluendum, respondendum, opiniones, dubitationes quaestionesque, in hac lite motas. Exemplis id docebo, ut illa in calamum ueniunt. *Electores* quo tempore instituti? Repono, uerbum ambigui sensus esse. Aut enim ius, *praetractandi* de electione, notat, cuius origo se prodit extincta Carolingorum stirpe in Germania; quia tum pristina patriae forma rediit, TACITO descripta *cap.* II. *de moribus Germ. de minoribus rebus PRINCIPES* (iidem, qui electores cap. IV. §. III. p. 235. *lit. l.*) *de maioribus omnes. Ita tamen, ut ea quoque, quorum penes plebem arbitrium est, apud principes* (electores) *PRAETRACTENTVR* (praetaxentur, quod uerbum scriptorum medii aeui est cap. VI. §. I. lit. a.) Aut uox *electoris* eam uim habet, ut, exclusis reliquis, apud primarios tantum principes sit, Imperatorem eligendi. Atque hoc uel *moribus* factum est, uel *lege*. *Illud* pedetentim accidit, *nouis* partim principibus, quod a *PRAETRACTANDI* iure per antiquos illos et primarios duces excluderentur, (cap. III. §. 6. cap. IV. §. 3.) dissidiorum taedio et causae desperatione extra comitiorum castra emanentibus; partim quod et reliquus populus minus frequenter ad comitia ueniret. Qui enim sub *primariis* ducibus fuerat, uitandae aemulationis causa, abfuit: qui uero in ditione nouorum principum uixere, ipsis principibus de iure suo remittentibus, non absque dedecore quodam comitiis sine duce et capite interfuissent. Sensim ergo pristinae consuetudinis mutatio facta, quae a tempore diuulsorum in Germania principatuum, id est Cunradi III. et Friderici I. aeuo in historia obseruatur. Vsque dum Carolus IV. primus esset, qui rem, hactenus disputatam, in gratiam antiquorum principum, ut par erat, publica sanctione definiret. Haec causa est, quare alii ortus *electorum* ad tempora Ottonum reiiciant, et, cum in ea opinione illi sint, Saxones iure *sanguinis*, non *suffragiis* procerum imperio successisse, Ottonis III. institutum allegent. Atque hi ueri sunt, si *praetractandi* iure electoris facultatem definiunt, imo tum uetustiora eis tempora largimur. Alii uero, qui *electores* in Friderico I. demum reperiunt, de moribus intelligendi sunt; non extra litem positis. Inde est, quod identidem recentiores etiam principes, conuentibus *eligendi* causa institutis interfuisse, scriptoribus memorentur. Haec lege ac tene et uoluminibus te fidenter committe, tanto apparatu scriptis. Sponsor sum, te hoc Ariadnaeo sydere ex labyrintho opinionum et dubitationum euasurum esse, in quo alii ostia uident, sed exitum non adinueniunt. (e) Rectum *Christophori* GEWOLDI iudicium est, quod *cap.* 12. *p.* 771. *de septemuiratu* his uerbis prodit: *de marchiae Brandeburgensis electoribus, quibus a primaeua septemuiralis ordinis institutione per diuersas quamuis familias dignitas ista electoralis citra ullam contradictionem competiit, atque etiamnum sarta tecta competit, tamquam de re clara et quae nunquam in controuersiam uocata fuit, nihil hic opus est, multa dicere.* Equidem *Onuphrius* PANVINIVS *cap.* 6. duobus locis §. 2. *p.* 86. *et* §. 21 *p.* 111. mirum esse, dicit, Brandeburgici et Palatini ad Rhenum mentionem non haberi in plurimis imperii comitiis. *Albertus* KRANTZIVS etiam *lib.* II. *Vandaliae cap.* 15. *p.* 63. putat, se uix intelligere, qua demum causa factum sit, ut Otto III. *electuram Brandeburgensi* marchioni dederit, praeteritis *Francorum; Sueuorum; Boiorum* praepotentibus ducibus. Sed dubitationes hae nullius momenti sunt lectori, mea doctrina ex superioribus erudito. Nam aliud est *facultate*, eligendi Imperatorem gaudere: aliud est hoc iure interdum *non uti*, quoties Slauorum uicinorum irruptiones et domesticae turbae marchionum praesentiam postularunt, ut prouincia sua exire atque abesse nequirent. Deinde falso eximuntur numero electorum, antiquioris significatus *Francorum; Boiorum; Sueuorum* duces: hos enim singulos negotium electionis *praetractauisse*, et ratio uult, cap. VI. §. 1. *lit. a.* prodita, et historiorum ibi monumenta testantur. Verum *Boioariae* palatinatu Rheni adiuncto, duo electoratus in unum uersi; *Franconiae* autem et *Sueuiae* ducatus cum morte Cunradini expirarunt atque cum his quoque iura electoratus. Qui enim in utriusque loca successisse uidentur, iuniorum principum catalogo accensiti sunt, neque agniti unquam a ueteranis collegae. Frustra itaque sunt adsertiones *Georgii* SABINI *in historia Hugonis p.* 69. *Hugo diem obiit* c I ɔ I. *quo quidem anno principes imperii electores constituti sunt. Vnde uerisimile est, hunc ipsum Hugonem fuisse* primum *ex marchionibus* electorem, *aut effecisse apud Ottonem, ut marchiones* Brandeburgenses electoribus *annumerentur.* Quem uulgares chronographi sequuntur. Nihil fere melior CONRINGIVS, qui *diss. de officialib. imperii* §. 15. *p.* 159. ad Albertum ursum hic respicit, atque hunc primum censet electorem fuisse. Quid enim uerbum *electoris* uelit, ipse definire nescit, ad nostram doctrinam cap. VI. §. 1. 2. *lit. a. et d.* explicandus. Id certo demonstrasse, nobis satis est: principio statim *Brandeburgicum marchionem* inter primarios imperii principes fuisse propterea; de eligendo Imperatore cum aliis sui generis *praetractauisse*. Hisce enim solis omne postea momentum Caesareae electionis obuenisse, nouioribus exclusis, cap. VI. §. 1. 2. *lit. a. et d.* plene expositum esse, reperietur. (f) Quid de praestantia principum in monumentis antiquiorum seculorum iudicem, cap. V. §. 1. *lit. r. s.* satis prodidi luculenter. Hic loci κατ' ἄνθρωπον scribo atq; ita arguo. Aut electores habent praestantiae ordinem, aut non habent: si non habent; frustra disputatur, quis primus aut ultimus sit; si habent, *primarius locus* debebitur *Brandeburgico electori*. Omnes doctores fatentur, non uetustiorem *collegii electorum* hactenus memoriam extare, quam apud *Martinum* POLONVM, scriptorem circa annum 1250. Ast is ad annum 986. *p. m.* 173. *electores* hoc ordine recitat: *licet isti tres Ottones per successionem generis regnauerint: tamen postea fuit institutum, ut per officiales imperii Imperator eligeretur. Qui sunt septem, uidelicet primo tres CANCELLARII isti Maguntinensis, Treuerensis, Coloniensis: MARCHIO BRANDEBVRGENSIS Camerarius est; Palatinus dapifer; dux Saxoniae ensem*

dissolutio dubiorum de electoratibus S.R.I.

Brandeburgensis marchio principio statim inter electores.

Brandeburgicus elector primus est inter ciuilis ordinis electores.

CAP. VI. fides est: sique auctoritas probat, quam publicae alias tabulae et diplomata in iure merentur (g): *Brandeburgensis inter quosque ciuilis ordinis electores* PRIMARIVS *fuit principemque locum habuit* ante Palatinum atque Saxonem. Quam praestantiam cum exteri, atque inprimis Italici doctores nostro tribuant, ad pristinos quoque ceremoniarum codices, supremo pontifici sacros, haud dubie licuerit prouocare (h): ut mirum non sit, ingenuos auctores in causa haerere, qua ipsi demum primus cum infimo loco fuerit permutatus (i). Ceterum quas nenias alii de *archicomite* (l) Brandenburgensi proferunt, inter deliria consenescentis seculi referri merentur. § III.

Q 3 CAP.

ensem portat; rex Bohemus pincernam agit. Eodem disponit ordine electores *Ioh. Bapt.* PLATINA *in uita Gregorii V. p. m.* 142. *fide et auctoritate* PTOLEMAEI scriptoris seculi XII. qui ait: Ecclesiasticis *additi sunt et quatuor principes, MARCHIO BRANDEBVRGENSIS, Imperatoris post electionem Camerarius; comes Palatinus, qui dapes; dux Saxoniae, qui ensem fert.* Eundem etiam retinet *Iohannes le* CIRIER *de promogenitura lib.* II. *q.* 11, *n.* 26. *p.* 18. qui extat uolumine VIII. *tractatus tractatuum.* Celebris etiam ICtus seculi XIV. *Bartholom.* SALICETVS *ad l.* 12. *C. de LL. et Constit.* hanc seriem sequutus est: *electionum Imperatoris sunt certi, uidelicet*, post sacri ordinis electores, *MARCHIO BRANDEBVRGENSIS, qui est praepositus Camerae Imperatoris; dux Saxoniae, qui est portator ensis; Palatinus* et quae reliqua sunt. Habent eandem et Lancellotus Andr. LAVDENSIS in *templo omnium iudicum lib.* I. *c.* 1. §. 2. *p.* 12. SABELLICVS *Enneade* IX. *lib.* I. *p.* 340. *Chronicon* NORIBERGENSE, inter uetustissima, quae in uernacula prodierunt, 1494. p. 184 ita eosdem recitat: *Diß sind deß Reichs Churfürsten. Nemlich die drey Ertz-Bischöfe zu Meintz, Trier und Cöln. Item Maggraf zu BRANDEBVRG; Pfaltzgraf; Hertzog zu Sachsen; Konig zu Beheim.* Primas nostro non minus tribuit *Iacobus Phil.* BERGOMAS *lib.* XII. *Chron p. m.* 204. his uerbis: *Imperatoris eligendi auctoritatem habent quatuor: BRANDEBVRGENSIS Marchio; Palatinus comes, Saxoniaeque dux.* Addere his possem *Antonium* BONFINIVM *Rer. Hungar. Decad. I.* 10. *p.* 405. atque alios plures; sed nolo praeter causam prolixius esse. (g) Omnem prorsus dubitationem *DIPLOMA* plenae fidei tollit, ipsorum electorum calamo exaratum an. CIↃ CCCIV. In eo enim *Wolodomarus marchio BRANDEBVRGICVS* locum ante *Iohannem Saxoniae* ducem tenet, quamuis utrumque epistola haec scriptorem habeat, atque argumentum Caesareae electionis. Verba literarum haec sunt. *In nomine domini, amen. Sanctissimo ac beatissimo in Christo patri ac domino, domino sacrosanctae Romanae ecclesiae summo pontifici futuro. Balduinus Dei et Apostolicae sedis gratia TREVIRENSIS ecclesiae Archiepiscopus, sacri imperii per Galliam cancellarius; Iohannes Dei gratia BOHEMIAE et Poloniae rex; Woldemarus marchio BRANDEBVRGENSIS; aa Iohannes dux Saxoniae, senior, humiles ac deuoti cum omni reuerentia deuotissima pedum oscula beatorum.* Et quae sequuntur deinceps. Atque ipsa promulgationis formula eundem ordinem dat, quo *Ludouicum Bauarum* Caesarem electum esse, intelligimus. Talis autem ea est: *Nos Balduinus TREVIRENSIS Archiepiscopus pro nobis et nomine nostro; praefatus uero dominus Petrus Archiepiscopus MOGVNTINVS pro se et nomine suo; nos uero Iohannes Bohemiae et Poloniae rex; Wolodomarus marchio BRANDEBVRGENSIS; Iohannes dux SAXONIAE praedicti, quilibet nostrum pro se et nomine suo uotis nostris praesentes, ius totale ea uice in electione habentes, consensimus concorditer in eundem dominum Ludouicum, et ipsum nominauimus* regem in Imperatorem promouendum, cetera. *Datum apud Frankenuort decimo Calend. Nouembr anno domini* CIↃ CCCIII. Permagni fieri debet hoc documentum, quod ex archiuo ducis Boioariae edidit *Christophorus* GEWOLDVS *de septemuiratu* §. 37. *p. m.* 67. partim, quod ipsos electores testes habeat, quo illi loco Brandeburgensem collegam suum stare, uelint, partim, quod paulo ante A. B. scriptum sit, idoneo testimonio, eousque Brandeburgicum nulli electorum loco ac ordine quidquam concessisse. Congruunt his sacrae ceremoniarum leges, quas orbi Christiano quondam dederat pontifex Romanus. *Caesar* BARONIVS, cui nulla Romae scrinia inaccessa fuerunt, idoneus nobis testis est, Ille enim *tomo X. annal. ad an.* 996. *n.* 43. *p.* 1048. ad ordinem thesauri Vaticani, reliquis quoque electoribus Brandeburgicum loco anteponere uidetur. Verum satis de his, quae ad hypotheses magis aliorum, quam meas doctrinas disputata fuerunt.

Ipsi electores Brandeburgico in diplomatibus primas olim dederunt.

Ceremoniale pontificis Romani.

(h) Vtinam copia mihi esset eius generis libri, qui ad nostros homines, ualde raro solent peruenire. Sacra enim ceremoniarum iura inter arcana sapientiae transalpinae atque in Pontificis thesauro iis cimeliis accensentur, quae profanum haeretici manum fugere solent. Ceremoniarum in aula Porussiae regis magister supremus, uti ingentem cuiusuis generis solennium adparatum habet, ex uniuersae Europae angulis congestum: ita quoque pontificii ceremonialis aliquot codices inter hos manu tantum exarata, neque dum typis exscripta duo uolumina habet, quorsum in hac dubitatione interim licuerit prouocare.

Hodie quis locus archicamerario?

(i) Non ex suo forte ingenio, sed iudicio medii aeui scribit *Petrus* OPMEERVS *in Chronographia p.* 627. *Trium Germaniae nationum principibus cura demandata electionis. Rheni Palatinus Francorum nomine eligit; marchio BRANDEBVRGENSIS VANDALORVM; dux Saxoniae Cisalbinorum.* Qui cum recentior sit, praeteriri non debet. Docet forte, peregrinos scriptores a pristino electorum ordine desuefieri non potuisse, quin Brandeburgicum aliis electoribus anteferrent. Inde BEVTHERVS *animaduers. historic. c. XIII. n.* 37. putat, *Carolum electorem mutasse ac constituisse, ut Palatinus, inter electores Politicos antea ultimus, nunc primus: BRANDEBVRGICVS uero olim PRIMVS, nunc ultimus esset.* In quo scriptor, quantiuis pretii is alias sit, haud quaquam fallitur, si *certum* ac definitum *ordinem* electores, quod praeter me, alii credunt, unquam habuerunt, isque e diplomatum ordine sit discendus. Vt nempe ex electionis decreto, quod *Georg.* HERWARDVS recitat *in defensione Lud.* IV. *part.* I. *p.* 10. annoque 1314. scriptum est, concludunt pro Bohemiae rege auctores, GOLDASTO nominati *lib.* III. *de regno Bohem. c. 6. p.* 305. Quare non habet LIMNAEVS *lib.* III. *cap.* II. *n.* 9. quod seriem, quam speculi Saxonici auctor sequitur, hic opponat: neque *Iustus Sinoldus* SCHVZIVS, quod *exercitat.* VII. *thes.* 23. *p.* 557. huic argumento adplaudat. Auctoritates enim auctoritatibus opponuntur, et, me iudice id colligitur, *praecedentiae* iura tenui argumentorum filo pendere, id est, eandem omnibus dignitatem, eundem ordinem semper fuisse.

De archicomitibus, nouo Germaniae portento.

(l) *Henricus Guntherus* THVLEMARIVS *cap. XVII. n.* 14. *p.* 221. de nostro electore ait, *hic, ARCHICOMES uocatur.* Sed pudet, sordidi poetae atque hominis rerum prorsus ignari aucto-

CAP. VII.

De
Brandenburgicì marchionis archiofficio CAMERARII *S. R. I.*

§. I.

IV. ab officii munere supremi CAMERARII.

Officii munus supremi in imperio CAMERARII (a), firmissima iterum noui argumenti conclusio est, pro ordinis primarii principatu (b).

§. II.

---

auctoritare stare, uelle. *Henricum* AQVILONIPOLENSEM hic arguo, qui in carmine, putido dicendi genere scripto, *de primordiis urbis Lubecanae lib.* II. *cap.* 8. *p.* 615 *editionis Meibomianae* uerba sic torquet: *Albertus Brandeburgicus archicomes.* Sed quaeso, quid neniae priuati scriptoris, inter publica imperii nostri iura? Iudicia de ceteris ineptiis huius poetastri collegit uir industrius ac eruditus *Ioh.* MOLLERVS *in bibliotheca septentrionis cap.* 6. §. 18. *pag.* 92.

Inter palatina officia munus CAMERARII.

(a) Licet Romanorum aeque ac Graecorum Imperatoribus praeter *quatuor* munera *augustae domus*, etiam alia plura fuerint, quod ex libris CODINI, et, qui hunc explicat ac supplet, GVTHERII atque NOTITIA IMPERII PANCIROLLI licet intelligere: moribus tamen Germanorum *quatuor palatina officia* et solennia et praecipua fuisse, primariis regni proceribus delata, in antiquis scriptorum ac literarum monumentis traditum reperimus. De Francico imperio HINCMARVS *epist.* III. *cap.* 16. *p.* 27. ait: *post eos*, cancellarios scilicet, *sacrum palatium per hos ministros disponebatur. Per CAMERARIVM uidelicet; comitem PALATII; Seneschalcum; BVTICVLARIVM*, id est pincernam; *COMITEM STABVLI*, nobis mareschallum; *Mansionarium; Venatores principales quatuor; Falconarium.* Dices ergo non quatuor, sed *octo* hunc *palatinae officia* numerare. Verum aliter *Germanico imperio* placuit: numerum scilicet contrahere. Testatur hoc WITTEKINDVS ad annum 936. *Lothariorum dux Giselbertus omnia procurabat* (id est *CAMERARII* munus obibat, cui ex HINCMARI alio loco, *cap.* XXII. *p.* 31. *prodito*, omnia uniuersim in palatio procuranda fuere, quod pluribus etiam docet *Carolus du* FRESNE *tom.* I. *glossarii p.* 702.) *Eberhardus mensae praeerat*, *DAPIFERVM* habes, *Hermannus Francio*, *PINCERNA; Arnulfus equestri ordini praeerat*, quod est *MARESCHALLI.* Eodem eos numero DITHMARVS *lib.* IV. *chronici Merseburg. p.* 160. recenset: *celebrata solennitas in Quedlenburg a rege, ubi QVATVOR ministrabant duces Henricus ad MENSAM; Cunradus ad CAMERAM; Hezil ad CELLARIAM; Bernhardus EQVIS praefuit.* Sufficiant haec, alia plura ante nos congesserunt GOLDASTVS *de regno Bohem. lib.* III. *c.* 8. *p.* 317. LEHMANNVS *in chronico Spirensi*; FREHERVS et GEWOLDVS *in lite de Septemuiratu*; MALLINCROTIVS *de Archicancellariis*; SPANHEMIVS *in causa uicariatus*; CONRINGIVS *de officialibus imperii*; THVLEMARIVS *de octouiratu*; nouissimus fere est WAGENSEILIVS, qui scriptor sub exitum anni praeteriti magna orientalium litterarum iactura obiit. Scriptum enim de *Archiofficialibus* testatur, uirum hunc plus operae in illis, quam in Germaniae, medii praesertim aeui documentis, posuisse. Idem fere iudicium meretur FREINSHEMIVS *in libro, pro electorum praestantia* scripto. Quare autem numerus in *Germanico imperio* contractus sit: id ex grauissimis causis uidetur euenisse. Mansionarii enim munere simul fungitur *mareschallus.* IMPERII autem VENATORES et FALCONARIOS, eosdem, quo Carolingi iure, neque Ottones constituere poterant neque posteri eorum. Quoniam uenationes, quae Carolingorum fuerant, eorum stirpe extincta, territorii, id est, *principum* iuribus accessere. Vt adeo nomen rei parum congruum fuisset, *uenationibus imperii* destitui et creare tamen *imperii uenatores.* Qui enim postea numerantur *architecti*; *piscatores*; *uenatores imperii*; qui cum aliis pluribus recensentur in *differt. de iure postarum hereditario vom Recht des General-Erb-Post-Amts* §. 2. p. 3. Cuncta illa nomina uel Caesaris *domanium* respexerunt: uel praeter rem data sunt, ad meram pristinae imperii formae aemulationem.

quare hodie non plura, quam quatuor.

Archiofficium habent nonnisi primarii ordinis principes; non tamen propterea omnis archiofficialis est elector.

(b) Intolerabiles hic iterum tricae sunt, quibus doctores huius argumenti filum innectunt inuoluuntque. Id quidem omnes uolunt, *archiofficialem imperii* non reperiri, qui idem non sit in classe *electorum.* Verum enimuero *Daniae* reges *Hungariae*, *Poloniaeque* multoties in comitiis imperii adparuisse; in solenni Caesaris progressu ensem praetulisse; aulaeque officiis aliis fuisse defunctos: in praecedente notula allegati scriptores ex coaeuis monumentis testantur. Ast num extraneis propterea regibus locus fuit inter principes *electores.* Haudquaquam puto. In arcana enim principum imperii consilia exteros reges admittere, Germanici imperii saluti maiestatique obesse, uidebatur. Caesaris tamen procerumque solennes progressus, consessus item conuiuiaque regum hospitum praesentia cohonestari, inter argumenta fuerat dignitatis et amplitudinis Germanici imperii, ad pristini Romani aemulationem, ubi Augustum, curru uectum, octo quandoque reges eundo comitati sunt. Imo, nisi prorsus fallor, Caesar in *singulis conuentibus nouos* principes nominauit ad *archiofficiorum* munera obeunda, ut adeo neque ad dies uitae neque uni perpetuo genti, ea collata fuisse, existimauerim. Atque haec causa est, quare ab Archiofficio ad *electoratum* nulla conclusio. Et uero *speculi* auctor dicit: *Bohemus non eligit, quia non est Germanus; Archiofficii* enim honor neque ei, neque aliis regibus exteris disputatus est, quoties eum Caesar detulit purpuratis: sed *electoralia*, quae dicuntur, iura ab imperio pependerunt, quod *Bohemum*, singulari causa, primo in *subsidium*, si in suffragiorum numero conuenire non poterant, post uero omni casu ad *electionem* Imperatoris admisit. Qui eapropter hodieque neque *condendae capitulationi* interest, nisi in illis *articulis*, qui de electione ac coronatione agunt; neque ad ceteros electorum conuentus requiri adsolet, cum priuilegium, quo elector est, stricti iuris esse uideatur. Quod qui sciunt, illis non difficile est, ad dubitationes dissoluendas, quas doctores hic agitare solent. Ceterum id satis manifestum est, post *reges* et primarii ordinis *principes* recentiores alios hoc munere indignos semper existimatos fuisse. Quae enim quidam eorum sibi et olim

adro-

CAP. VII. *A quo non pendet electoratus.*

§. II. Equidem prorsus hic a doctoribus abeo, qui, imperii *septemuiros*, *archiofficii* causa, utloquuntur, non *prouinciae* iure, Caesarem eligere, existimant (c): neque tamen alium ullum, quam singularis prouinciae *ducem*, id munus unquam sustinere potuisse et ipsi largiuntur et omni aeuo (d) constat.

A

§. III. Itaque si luculenter expeditum est, *Camerarii* prouinciam, omnibus ceteris longe praestantiorem (e), penes BRANDEBVRGICOS MARCHIONES *sex* abhinc *seculis* stetisse, in tantam enim aetatem historiarum monumenta adsurgunt (f): id sane dubitationem nullam habet, marchiam nostram ex hoc etiam tempore *principem* in Germania *ducatum* effecisse.

§. II. III. Camerarii munus est primarium.

§. IV.

---

adrogarunt et adrogant hodieque: illa, quod praecedente loco scripsi, non in numero *imperii archiofficiorum* haberi posse, uidentur. Satis itaque nobis est, filum argumenti cohaerere ad *primarii* ordinis principem ab *archiofficiali* S. R. I. (c) Sane omnia mihi loca illorum suspecta uidentur, ubi formula habetur: *Saxo eligit: quia mareschallus.* Neque enim omnis quondam archiofficialis elector fuit, quod *praecedenti animaduersione* probaui: neque omnis elector Archiofficialis, ut dictum est, *p.* 247. *lit. b.* Superest igitur, ut doctrina nostra repetatur. e *p.* 242. *lit. a.* ex quo loco satis manifestum est, *primam* electorum originem a primariorum *principatuum* iuribus, neque aliunde prouenisse. Prudenter Hannoueramus atque ad pristinas imperii rationes facit, qui motam de archiofficio litem declinat, salua nouemuiratus auctoritate. (d) Superius in prima paragrapho *lit. b. p.* 247. satis hoc fuit expeditum. Sed ex illo ipso loco hic obiicies; ad *archiofficii* munus non opus esse dignitate electoris, quod extranei reges illud sustinuisse, reperiantur. Verum exempla haec ita intelligenda sunt, ut *electorali maiorem*; non uero *minorem* ea dignitate principem ad archiofficium capessendum habilem fuisse, existimemus. Alios scrupulos eximit cap. VII. §. 1. *lit. a.* (e) Camerarii munus inter palatina quaeque praestitisse, omnes rerum gnari fatebuntur. Voluit hoc et amplitudo eius, et res maximi momenti, quae camerario creditae fuerunt. Ille regni *diadema*, purpuram, coronam, sceptrum et symbola pretiosa alia custodiit, cuius propterea insigne, regis *sceptrum*: ille nuntios et cuiusque generis *legatos* excepit et, accessu apud regem facto, iterum dimisit, inde et *clauem* gessit aulae cubiculorum: ille, quod perpetuo a principis latere esset, arcanorum regis conscius fuit: imo, quae insignis momenti fuerant, rex cum *illo* ante praetractauit, quam alii officiales in consilium adhiberentur: uniuersae aulae decus ac ordo summatim ab *illius* cura ac instituto pependit: *ille* pro salute regis, oblectatione, commodis diu noctuque uigilias egit: redituum quoque regalium *ille* supremus curator fuit. Ita limites spartae camerarii ponunt HINCMARVS; *Gregorius* TVRONENSIS; OKAMVS, pluresque, quorum loca ante me alii congesserunt. Obiter noto, quod iuris publici quidam doctores sint, qui, cum regalis thesauri curam penes camerarium fuisse uideant, claris enim uerbis *QVAESTOREM* imperii Brandeburgicum dicit SABELLICVS *Ennead.* IX. *lib.* II. *p.* 340. *edit. Lugdun.* ualde propterea mirentur, permisisse in Westphalica pacificatione *Brandeburgicos*; nouum *Archithesaurarii* munus institui et Palatino deferri. Sed is semper fuit genius Brandeburgicae gentis, ut publicis commodis sua postponat. Atque haec camerarii muneris amplitudo ac praestantia cum scriptoribus satis confessa sit; nemo esse poterit, qui de causa dubitet, quare *camerarius* imperii inter reliquos officiales omnes *primas* tenuerit, atque *principem locum* occupauerit. Hoc enim ordine classes *archiofficialium* instruunt *Hincmarus; Wittekindus; Dithmarus*, quorum uerba cap. VII. §. 1. *p.* 247. *et cap.* VI. §. 3. *lit. f. p.* 244. exscripta sunt, qui *Archicamerario supremum* locum tribuere, uidentur. Conferri etiam possunt. *Lancellotus Andreas* LAVDENSIS *in templo omnium iudicum Lib. I. c.* 1. §. 4. *p.* 74. et C. BARTHIVS *lib.* 10. 41. *aduers. c.* 15. qui pro loco archicamerarii primario plura alia adducunt. Has antiqui imperii rationes, ut Brandeburgici quondam *electores* fecere, ita nunc Porussiae quoque regis aula imitatur: ubi *camerarii* munus *supremum* inter *officiales* quosque honoris fastigium, id est, proximum a regia domo locum habere, uel *e ceremoniali* constat, ante annum, regis iussu, promulgato. Quod idem cum Saxonici quoque electores faciant, *mareschallum* omnibus aulae administris praeferendo, non quidem pari cum nostris iure, ut ullo unquam tempore *mareschalli* archiofficium reliquis cunctis praestitisse existiment: sed hac forte causa, quod nullum inter ipsos imperii *archiofficiales* praestantiae ordinem fuisse, credant. Quod nos de electoribus *cap. V. §. 1 lit. t. p.* 239. *et cap.* VI. §. 3. *lit. f.* 243. adsertum iuimus.

Utrum ab archiofficiis prouenerint electoratus?

An archiofficialis non sit, nisi qui & elector?

Praestantia muneris supremi camerarii.

(f) Archiofficia imperii neque tempore Ottonum, neque diu post hereditaria fuisse, uerum solenni quouis conuentu ab Imperatore pro arbitrio inter reges aut primarios imperii principes distributa cap. VII. §. I. *lit. b. p.* 247. plenius exposui. Inde *archicamerariorum* imperii quondam egit dux *Lotharingiae*; egit eundem dux Sueuiae ac Franciae, quod cap. VII. §. 1. *lit. a.* p. 247. ostensum; egerunt forte alii etiam reges aut duces, quorum nomina nunc mihi non occurrunt. Vetustissimam memoriam, qua inter archiofficiales Brandeburgicus reperitur, nobis seruauit ARNOLDVS *Lubecensis ad annum* 1182. *lib.* III. *c.* 9. *p.* 319. ubi his uerbis scribit: *Fridericus Imperator edixit curiam famosissimam et celeberrimam apud Moguntiam, quae celebrata est in pentecoste, anno uerbi incarnationis* MCLXXXII. *ut filium suum Henricum regem, militem crearet et gladium militiae super femur eius potentissimum accingeret. Officium dapiferi, pincernae, camerarii, mareschalci nonnisi reges, uel duces, aut* MARCHIONES *administrabant.* Sed hunc marchionem BRANDEBVRGICVM fuisse nemo unquam dubitauit. Atque eo minus ambigere hic licet, quo clarior est locus *Ottonis de* S. BLASIO, qui *cap.* 26. *chronici p.* 210. sigillatim memorat, DVCEM SLAVORVM, id est Brandenburgicum marchionem isti conuentui adfuisse. Qui alii tum reges ac principes munere hoc defuncti sint, eorum nomina euoluit *Carolus Ludou.* TOLNERVS *hist. palat. cap.* 6. *p.* 171. Circa idem fere tempus literas ALEXANDRI Pontificis habet *Goldastus constitution. imperial. tom.* III. *p.* 355. ubi haec uerba reperiuntur: *De mandato filii nostri Friderici, illustris Romanorum Imperatoris, filius marchionis Brandenburgici Alberti, uir nobilis, magnus et potens et* CAMERARIVS *ipsius Imperatoris* et principes regni Teutonici iuramentum praestiterunt. Atque ex eo fere tempore testatissimum est, *Archicamerarii* munus perpetuo atque *gentilitio* iure in Brandeburgica domo perseuerauisse. ANONYMVS scriptor *Erpoldi Lindenbrogii ad ann.* 1240. *p.* 111. eos enumerat archiofficiales, qui nobis sunt hodieque; *Palatinus rheni eligit, quia dapifer est: dux Saxoniae, quia Mareschalcus;* *margrauius* BRANDENBVRGENSIS, *quia* CAMERARIVS: *rex Bohemiae, quia pincerna est, non eligit, quia Teutonicus non est.* Eadem prorsus uerba repetit ad eundem annum 1240. *Albertus* STADENSIS *p. m.* 215. Proxime ante interregnum electione inprimis *Wilhelmi*, Hollandiae comitis Brandenbur-

Archicamerarii munus quot seculis reperiatur penes marchiones Brandeburgicos?

CAP. VII. *Archiofficiorum aetas.*

§. IV. Verum illa institutio, qua uel *archiofficiorum* uel *electoralium* munerum nomina ceteris principum *titulis*, publico curiarum usu, adscripta sunt, tardior longe cum nostris, tum aliis omnibus (g), fuit.

§. IV. V. In titulis demum anno 1340.

§. V. Neque enim archicamerarii uerbum ante annum CIↃCCCXL (h), et, *uicennio* demum post, *electoris* (i), uocabulum in diplomatibus potui reperire. Quod ipsum non sine graui causa mihi factum esse, uidetur (l).

CAP.

---

denburgicum marchionem et *electoris* et *archiofficialis*, supremi scilicet camerarii munere functum esse, omnium scriptorum fide constat. ANONYMVS *magni chronici Belgii p.* 245. *Renerus* SNOIVS *lib.* VII. *in Wilhelmo p.* 90. *Iohannes de* BEKA *in chron. Vltraiect. p. m.* 68. in *Ottone tertio* episcopo. *Iohannes a* LEIDIS *Carmelitanus lib.* XXIII. *cap.* 9. *p.* 200. TRITHEMIVS *in chronico Hirsaugiensi ad h. a.* tacco alios, in tanto omnium scriptorum concentu, *Marchio*, aiunt, *Brandenburghiae*, *regis* CAMERARIVS, *annulum* Imperatori *tradidit*, *dicens: accipe signaculum monarchiae et Romanorum imperium in suo uigore conserues*, *ab incursu barbarorum*. Vicinum haud dubie hostem Slauorum populum uult, cuius hoc sermone Caesarem admonet. (g) MONZAMBANO, sub quo nomine scriptor *Pufendorfius* latet, auctor *Carolus Ludouicus*, princeps *elector Palatinus*, *cap.* 4. §. 3. *sub fin.* putat: *a tempore A. Bullae principes demum nomini suo titulum electoris adiicere ampliorique quam reliqui dignatione aestimari coepisse.* Vltimum miror, quod princeps elector sibi ac suis collegis pessime consuluerit, praerogatiuarum prae iunioribus principibus initia quaerendo in A. B. Vetustiorum temporum et honorifica magis principia docuimus *cap.* VI. §. I. *p.* 242. *lit. a.* et genuini ad hoc dogma fontes aperti sunt *p.* 221. seq. *p.* 235. maxime *lit. l.* Primum autem, quod habet, expositione hac indiget iam ante *auream bullam* primarios principes in diplomatibus sua *archiofficia* nominasse: uerum post eam uocem demum adhibuisse *electoris*.

In principum titulis quo tempore adhiberi, ceptae sint uoces, elector et archiofficialis?

Archicamerarii uox quo tempore primum reperiatur in titulo Brandeburgici marchionis? 1351.

(h) Wolodomarum, marchionem Brandenburgicum in hoc argumento primum reperio. Equidem is ipse plura etiam diplomata edidit, in quibus nulla *archicamerarii* muneris occurrit mentio: *Wir Woldemar von der Guade Godes Marggrave to Brandeborch und to Lusicz.* et quae sequuntur. *To eyne Orkunde desser vorbeschreven Denge, hebbe wy dessen Breff gegeven, vorngesegelt mit unserm Insigele; dat is geschyn up den Velde to Bucow, na de Bort Godes, dusend Iar, drihundert Ier, in den vierteynden Iare, des negesten Middewecken, vor Sunthe Thomas Taghe.* Verum ab anno 1349. alia extant, quae *Archicamerarii* uerbum adscriptum habent nomini marchionis. *Wir Woldemar von Gotis Gnaden Marggrave zu* Brandeburgh *und des H. R. Reichs Ubrister Kemmerer. Bekennen offentlich an keginwartigen Brive &c. der do gegeven ist nach Gotis Geburt driczenhundert und darnach in den nün und vierczigsten Iare zu den Berlyn in der Stad. An den Dinstage nach den heiligen Aposteln Tage Sent Philips und Sente Iacobs.* Idem mos postea constanter seruatus est, marchionatu inprimis ad Boiicam stirpem deuoluto. Anno 1351. libellus ita scriptus reperitur. *Wir Ludwig von Gots Gnaden Marggraff zu* Brandeburg *und zu Lusicz, des heiligen Römischen Reichs obirster Kammerer; Pfallanzgraff zu Ryne; Hertzog in Beyren und in Kernten; Graff zu Tyrol und zu Görcz und Vogt der Gotteshauser Aglei, Trient und tu Brixen, bekennen vor uns* et quae reliqua sunt. Finis eius est *des habe wir unser Ingesigel an dessen Brief gehangen. Der gegeben ist zu Stendel nach Godes Geburth driczenhundert Iare dar na in den eyn und funffzigsten iar an sent Clemens Tage.* Omitto plures nominare, cum exinde in mores iuerit, *archicamerarii* uerbum ceteris marchionum nominibus titulisque constanter adscribi. (i) Archiofficii genus titulo principum adponi coepisse ante A. B. expositum est in praecedentibus. Sed nullius diplomatis memini, quod A. B. aetatem superet atque nomini principis archiofficialis adscriptum quoque habeat uerbum *electoris*. Anno 1377. demum occurrit *instrumentum* Caroli V. ubi inter alios testes subscriptor est: *Sigismundus Brandeburgensis marchio, sacri imperii* ARCHICAMERARIVS *princeps* ELECTOR. Et paulo post, *Petrus* Colbo *de Wartenberg imperialis curiae magister. Datum Tangermünde anno domini* MCCCLXXVII. *indictione XV. V. Kal. Iulii, regnorum nostrorum anno* XXXI. *imperii uero* XXIII. Equidem *Bohuslaus* BALBINVS *in miscellan. regni Bohemiae dec.* 1. *Lib.* 8. *uolum.* 1. *p.* 58. literas habet *Ludouici marchionis Brandeburgici*, quas ipse scriptor hoc fine claudit: *scripsimus animo deliberato, de certa scientia, uelut Marchio Brandenburg. Lusatiae princeps*, ELECTOR *et* ARCHICAMERARIVS *sacri imperii confirmamus praesentium sub nostri sigilli testimonio literarum. Datam Nurnbeug* MCCCLV. *indict.* VIII. *feria post festum S. Andreae Apostoli.* Verum ex initio earum (*quos etiam* GOLDASTVS *exhibet in appendice documentor. ad regnum* Bohem. *p.* 70. *et* 71.) facile patet, *electoris* uerbum a nomine marchionis abesse, in fine autem propterea expressum reperiri, quod epistostola haec sententiam firmet, in collegio *electorum* latam. Vbi scribendum omnino fuerat, qua demum autoritate eandem suo adsensu corroboraret. Idem repetendum est in diplomate, quod *Balbinus eiusd. libr. p.* 256. repetit. Vt adeo legis, supra datae, neque dum me poenitere queat, ARCHIPRINCIPIS *Brandeburgici* nomen Sigismundum Caes. Friderico Hohenzollerano dedisse, aliis notatum est.

Electoris uerbum quando adhiberi ceptum fuerit in titulo Brandeburgici marchionis? 1377.

Wartenberg Kayserlicher Ober-Hofmeister.

Causae tardius in titulo principum adhibiti archiofficii et electoratus.

(l) Quod de *Brandeburgensi* duce scripsi, id de aliis quoque principibus *electoribus* uerum est, eos ante annum 1340. neque *archiofficium*, neque *electoris* uerbum nomini suo unquam adscripsisse. Vel BALBINI locus p. 256. docere id potest, quem modo citauimus. Cum post Brandeburgici marchionis, etiam aliorum principum electorum ibi diplomata occurrant, cum neutrius uerbi additamento. Quid autem, cur *archiofficiales* se citius scripserunt; serius *electores*? Id mihi ex eo intelligere uideor. Primum *archiofficii* et *electoratus* iura inuicem prorsus seiuncta fuisse, neque ex illo hoc prouenisse, quod *p.* 241. *lit. c.* iam docui. Deinde, praecipui iure, absque ulla cum aliis imperii principibus controuersia, *archiofficialium* munera *gentilitia* permansisse apud *primarios* duces: uerum ad societatem *conuentus* atque suffragiorum de Caesare *eligendo*, summatim ad *collegium electorale*, mira quadam aemulatione, recentiores quoque principes contendisse. Quapropter sententia superioris iudicis ante opus esse, uidebatur, quam *originarii* principes, quos *p.* 236. et 241. scripsi, hoc symbolo se a *iunioribus* distinguerent prorsus ac separarent. Atque haec causa *aureae* B. fuit, in qua Carolus IV. litem in antiquiorum principum gratiam decidit, et, quod illi, principio Germanici imperii, *praetractando* publica negotia imperii (p. 243.) atque post, exclusis aliis, eadem etiam procurando atque definiendo, diu ante, sed contradicentibus aliis, possederant, pragmatica demum sanctione pace plurium composuit; ut non praeter meritum esse, uideretur, rei semel pacatae memoriam electoris uerbo retinere, atque solenni eius perpetuoque in titulis ac nominibus principum usu, repetere subinde ac instaurare.

(2) Pri-

CAP. VIII.

De

Brandenburgici marchionis officialibus curialibus.

§. I.

V. ab OFFICIALIBVS Brandeburgici marchionis.

PRaeterea aliis iam obseruatum est A (a), solis quondam *ducibus* in Germania datum fuisse, ut *aulicae domus* adparatum haberent, Caesareae aemulum, id est, QVATVOR OFFICIALES *palatinos* (b).

§. II. Atque horum aliorumque plurium memoria Brandeburgensi iterum marchiae

Palatinos officiales non habuit, nisi DVX imperii.

(a) Primus forte id obseruauit *Marquard.* FREHERVS *in notis ad constit. Caroli crassi de expeditione Rom.* §. 6. *p.* 211. Cum enim singulis in ea principibus quatuor officiales palatini concedantur, addit commentator: *sine his non est iustus imperii principatus.* Cum uero hanc *constitutionem* cuncti pro supposititia haberent; alii doctores a quouis hoc principe requiri, negarunt, aut certe requirere omiserunt, ut rem, quae corruat, destructo eius fundamento. Qua forte causa *Martinus* quoque RANGO *in Pomerania diplomatica p.* 313. titubanter scripsit. Alii recitant semel dicta, neque an uere dictum, inquirunt. Verum satis confessum atque tot diplomatum fide certum est, alii nulli palatinos *officiales* constituere fas unquam fuisse, quam *principibus* imperii. Inter praerogatiuas enim principum a Caesare id referri, uideas apud SANDEVM *de feudis Geldriae lib.* II. *c.* 2. *n.* 14. atque in *Germania principe lib. VI. c.* 2. *p.* 61. pluribusque aliis. Summa rei fuit; *ut officiales palatini eius generis* principes *iisdem iuribus utantur*, *quibus imperii ministeriales utantur.* Vt formula habet diplomatis Brunsuicensis, MEIBOMIO, MADERO, et SAGITTARIO descripti. Scilicet noluit uetustas, reipublicae symbola habere et tamen destitui republica singulari. Quapropter licet Grammatico sensu cubiculi custodiam quilibet opulentus pater familias dare posset homini priuato, atque ab ea *cubicularium* denominare: priuilegio tamen aut singularis reipublicae iure opus esse uidebatur, ad solennem aulae ac curiae usum, ne uel ludibrio se exponeret, qui sibi hanc facultatem, priuato ausu, adrogaret uel in dedecus atque opprobrium imperii officialium id uergere posset. Quod uero EYBENIVS *cap.* 9. *elect. feud.* §. 10. opponat, reperire se tamen, a tempore Caroli IV. id rarissime obseruatum fuisse: in eo haudquaquam fallitur. Ex eo enim tempore abusus et ignorantia pristini iuris, quae in principibus etiam regnauit, omnia commiscuit confuditque. Vti hodieque minutissimi cuiusuis territorii domicelli, *consiliarios*, ut uocant, *intimos* faciunt, cum *extimos* alere nesciant: quamuis uel ex *Germania principe lib.* II. *c.* 1. *p.* 29. *c.* 1. *p.* 36. clarum sit, ante ann. 1570. maximos imperii principes septemuiros *secretiorem senatum* (*einen Geheimdem oder Staats-Rath*) non habuisse. Imo hodie etiam plures ex *nobilitate*, eaque *prouinciali*, ad aemulationem forte imperii *immediatae*, ab aliquo iam tempore uillicos suos aut agriculturae procuratores grandi *consiliariorum* nomine honestant *Adeliche Rathe*, *Adeliche Amts Rathe.* Quod sane, nisi auctoritate *principis* id faciant, inter feculi et impudentiae ludibria merito refertur. Hoc lumen adfundi illis debet, quae congessit THVLEMARIVS *cap.* 20. *de octouiratu* §. 40. *p.* 335. Ceterum quod recentiores priuilegio habent: illud solo prouinciae iure tenent principes *primarii*, *electores.*

Vtrum plures illi ac quatuor?

(b) Non putauerim, si *quatuor officialium* fit mentio in literis instituti principatus, *denen Fürsten Patenten*, hoc ipso prohibitum esse, ne alii pluresque ab illis constituerentur. Sane *Brunsuicensis*, modo recitata, formula talis est, quae fidem faciat; *omnes ministeriales, quos Caesar habet, uel rex, principem quoque habere ac constituere posse, et constitutos in eodem cum aliis iure futuros esse.* Inde uidemus, alios *quatuor* tantum, plures aut pauciores alios instituisse. In *Carniolae* ducatu *undecim hereditariorum officialium der Erb-Aemter* recenset *Ioh. Wichartus* VALVASOR *lib. IX. cap.* 2. *p.* 10. hoc ordine. 1) *Der Erb-Hofmeister, die Gr. v. Thurn;* 2) *Erb-Cammerer, die Gr. v. Aursperg.* 3) *Erb-Marschalle, die Gr. von Aursperg.* 4) *Erb-Stallemeister, die Gr. v. Lamberg.* 5) *Erb-Legermeister, die Gr. v. Khiesel.* 6) *Erb-Stabelmeister, v. Eib.* 7) *Erb-Mundschenke, v. Eggenberg.* 8) *Erb-Silber-Cammerer, v. Katzenstein.* 9) *Erb-Vorschneider, Gr. v. Anckenstein.* 10) *Erb-Truchsaß, v. Hohenwarth.* 11) *Erb-Falckenmeister, v.* Panizolli. Ita praeter *septem* alios nesciuit Vltraiectinus antistes, quos enumerat *Wilhelmus* HEDA *ad an.* 1121. *p.* 282, in diplomate, quod admodum memorabile est. Classes hae sunt; 1) *dapifer* dux Brabantiae; 2) *uenator* dux Geldriae; 3) *marescbalcus* comes Hollandiae; 4) *Camerarius* dux Cliuiae; 5) *Ianitor* comes Benthemensis; 6) *pincerna* dominus de Cuke; 7) *signifer* dominus de Choer. Miror, non occurrere hos officiales apud *Antonium* MATTHAEI in utilissimo de *nobilitate* commentario *lib.* II. *c.* 45. Docet enim auctor suo exemplo, quam feliciter in historia uersetur ICtus. In historia dico, non Romana tantum, quae mortalium ingenia diu satis exercuit, et cultum habet, quem meretur: sed Germanicam uolo atque medii aeui maxime, ex qua scena prodire debet, qui in publico iuris studio uidere uult, ubi caecutiunt ueterani et qui hos sequuntur, iuniores. Vtinam, quod unice desidero, distinxisset Matthei, res Francicas a Carolingicis: utrasque a Germanicis: Lotharingicas a Teutonicis: ab utrisque Romanas: tempora etiam ac secula inuicem, ut quid iure euenisset, quid uero per uim, rerum ignaris intelligeretur. *Quatuor* uero neque plures in cliuiae ducatu recenset *Egbertus* HOPPE *in epitome cap. XI. p.* 31. 1] *Erb-Hofmeister die von Wylich.* 2] *Erb-Cammerer v. Cyl.* 3] *Erb-Schenck v. Boezlar.* 4] *Erb-Marschall v. Palant.* Monasterii S. Galli officiales sunt: *dux Sueuiae* DAPIFER (desine inuidere Bambergensi officiales electores) *Pincerna C. Hohenberg*, ceteri a GOLDASTO *Rer. Alem. tom.* 1. *p.* 88. enarrantur. Taceo aliorum principatuum officiales, per uniuersum fere imperium mihi ex libris, sermone ac literis amicorum notatos, quos loculos excutere nunc uelle, a nostro instituto alienum est. Ceterum id uniuersum dicendum eam temporum quondam superstitionem fuisse, ut sibi non infimi ordinis principes honori duxerint ac religioni; Petri et Pauli

 chiae hodieque superest, in *muneribus* HEREDITARIIS (c).

Duces MEKLENBVRGICI officiales Brandeburgici.

§. III. Illa res autem admodum singularis est atque marchiae nostrae perhonorifica; cuius Meklenburgici codices me admonuerunt, quos hactenus ineditos seruo. Id scilicet apud illos lego: *Brandeburgici quondam marchionis clientes ac palatinos fuisse principes Venedorum, atque cum his duces* MEKLENBVRGICOS; *in quorum supellectili atque ducali ornatu fuerit singularis uestitus, quo induti in aula Brandeburgica adparuerint* (d).

§. IV. Quemadmodum in medii aeui documentis obseruo, quod domini clientes suos, quos *uasallos* dicimus, pro *inuestiturae* symbolo ueste donarint colore tincta, qui pigmentis insignium, domino solennium, responderet (e).

CAP.

---

et Pauli, id est, ambitiosorum antistitum famulos et adparitores agere. Tantum enim potuit in animis mortalium uerissima seruatoris, sed malo sensu corrupta uox: *quicquid uni ex minimis, illud mihi facitis.* Inde miror, dubitare doctores, quo factum sit, supremos S. R. I. officiales ab iisdem officiis Bambergensi episcopo fuisse.

Officiales hereditarii marchionatus Brandeburg.

(c) Si nominum recte memini, quae uir eleganter doctus et reconditae artis subtilis et acutus indagator, regiis nunc literarum scriniis praefectus, me rogatore, descripsit, *hereditarii* marchiae Brandeburgensis OFFICIALES sunt, qui sequuntur: CAMERARII, *comites Suerinenses*; MARESCHALLI, *nobiles de Putliz*; THESAVRARII, *nobiles de Schenk*, DAPIFERI, *Barones de Houerbek*; CVLINAE *praefecti Barones de Schulenburg*; VENATORES, *nobiles de Groeben*; PINCERNAE, *nobiles de Hake*. De institutione atque aetate cuiusque, quod sigillatim dicam, non habeo.

Inter officiales atque uasallos marchiae Brand. fuerunt principes MEKLENBVRGICI.

(d) Post domesticos annales et chronica, manu, non typis exscripta, *Albertus* etiam KRANTZIVS idoneus in hoc argumento testis est. Is enim *lib.* VII. *Vandaliae cap. 35. p. 166. ad an.* 1275. ita scribit: *Marchiones* BRANDEBVRGENSES, *insigni, tunc ut nunc, electurae principatu, Vandalorum* PRINCIPES *suos habuere* SATELLITES. VESTEM *illis curialem, quo modo* DOMESTICIS, *misere. Eam honorifice excepit Nicolaus*, princeps Meklenburgicus, *et quum prodiret in conspectum*, VESTE *ea rectus ibat. Erat controuersia de finibus. Ventum est in coetum ad tractandum super rebus: male sibi timuit Nicolaus. Ex uerborum alterna contentione coepit indignatio marchionum. Nicolaus risu excepit rem. Quantum est, inquit, si illustres uos marchiones* [Brandeburgici] *hominem tenuem Vandalum, uestra* VESTE TECTVM, *opprimere contendatis? Sit aequum, sit iustum inter nos iudicium, alioquin si uim paratis, indecorum est, uestra* VESTE TECTVM *accipere iniuriam. Si omnino, ut adparet, indignantes saeuire paratis; sinite, honoris gratia, ut* VESTEM *ponam, quam dedistis, ne crebescat rumor*, DOMESTICVM *marchionem per uim oppressum.* Fateor hoc aliquid singulare esse, atque *Krantzio*, nobis parum aequo scriptori, excidisse, forte non ueritatis amore sed argumenti causa, quo uersutum atque callidum Nicolai *Meklenburgici* principis animum describere, instituerat. Non desunt tamen domesticorum annalium monumenta, quae et huic narrationi congruunt et rem eandem clarius ac plenius recensent. CHEMNITIVM possideo, MILEVM, et duos ANONYMOS scriptores rerum Meklenburgensium, omnes hactenus ineditos; ut taceam, quae amicorum excerptis et commentariis debeo, ubi seculi uitio, si aliquod hic est, crudis uerbis scribitur: *Die Fürsten der Wenden sind Brandeburgische Vasallen gewesen, haben Brandeburgische Liberey getragen, wenn sie zu Hofe oder sonst in ihrem Dienst erschienen. Dergleichen Röcke hat man in Meklenburg auch lang hernach zur Gedæchtnüss aufbehalten.* Verba non mea sunt, sed ciuium Meklenburgensium. Ita historia omnino fert.

Iura officialium hereditariorum et uasallorum uestitura.

(e) Ne quis rei, non ubiuis obuiae ignarus, ad ea, quae scripsimus, obstupescat: ex *iure feudorum medii aeui* atque illo systemate, quod meditor, aliqua excerpenda et explicanda sunt. Collatio feudorum *symbolica* est, symbolum *inuestitura* 2. *F.* 25. *Veste* enim nouos uasallos a domino et indutos et donatos fuisse, significata per eam clientela, plura argumenta fidem faciunt. *Die Lehens-Leute wurden vor dem eingekleidet, wie einem Ritter sein Ordens-Habit; einem Soldaten seine Muntur; einem Diener die Lieberey zum Zeichen seines Dienstes noch biss ietzo angeleget wird.* Inde clarus uerbi inuestiturae ortus est, ueteribus probatus, teste *Alexandro* RAVDENSI *lib.* II. *resp.* 1. *n.* 98. ut *inuestire* idem ac *ueste* inaugurare uasallum, quod ad PLINII etiam significatum proxime accedit *lib. XXXV. c.* 7. Inde etiam *immantare*, id est, pallio, in noui feudi auspicio, uasallum induere, formula medii aeui fuit, quae extat apud RADEVICVM *lib. IV. de gestis Friderici c.* 65. Et Anglis, quod SPELMANNVS obseruat *p.* 318. inuestitura dicitur, *Liverrey of seisin. Das Vasallen-Kleid anziehen.* Memorabili praeterea loco *Nicolaus* VPTONVS *lib. I. de officio militari c.* 17. *in Anglia quando rex aliquem nobilitet, solet una cum* FEVDO *signum*, sed quod quaeso? *hoc est* LIBERATAM *suam*, *seine Liberey*, *nobilitando condonare.* Pertinet huc non minus, quae MATTHAEVS *Parisiensis* memorat *ad ann.* 1224. *p. m.* 360. *rex Anglorum Iohannes ad natale curiam suam tenuit apud Windleshore, ubi multa magnatum suorum multitudini festiua distribuit* INDVMENTA. Istis scilicet moribus congrua ratione, quibus *palatini officiales* uestimenta a principibus suis acceperunt. Atque cognitis hisce, desii mirari, cum forte locum offenderem in iure Feudali Pomeraniae, ubi in *priuilegiis nobilitatis*, BARNIMO et PHILIPPO largitoribus §. 3. ita conuentum esse, reperitur: *Wenn auch uns oder unsern Erben, die von der Ritterschafft und Adel in Ehren-Zugen, ausserhalb Krieges, als zu Lehens-Empfahung; Reichs-und andern Versammlungs-Tægen; Fürstlichen Höfen; Heimführungen und dergleichen Zügen ausserhalb Landes folgen, und sich in unserer Erben Farben kleiden sollen. So wollen wir einem iedem von Adel, der mit zu reiten erfordert ist, nach alter Gewohnheit, das Tuch zur Kleidung auf seinen Leib, als 5. Ellen Gewandt und die Farbe auf so viel Personen, als ein ieder Pferde halten solle, samt dem Muster in seine Behausung zu rechter Zeit zu schicken &c. auch billich Trinckgeld reichen lassen. Da wir die von der Ritterschafft innerhalb Landes fordern, so solle es der Kleidung wegen, wenn sie in unsere Farbe kleiden sollen, allermaassen, wie obstehet, mit ihnen gehehren. Wir wollen ihnen an den Oerten, dahin wir sie fordern, Futter und Mahl geben, auch die Stall-Miethe, auch Rauch-Futter in der Herberge zahlen lassen, um zimlichen billigen Schaden stehen.* Haec ex inedito codice describere uolui, cum prorsus ad rem facere uideantur. Ceterum potiores, aut, quod ego existimo, *originarios* uasallos, noluisse a principe suo *inuestituram* uel petere uel accipere, quod negarent praedia sua ducis Pomeraniae beneficia esse, *Martinus* RANGO adserit

CAP. IX.

Brandenburgici Marchionis purpura, habitus, schemata regalia.

§. I.

NEque nulla plane primarii duca[illegible] [illegible] indicia sunt, horae INSIGNI[illegible] [illegible], paucissimis in signi[illegible], quam habent, intel[illegible] [illegible] (a). [illegible] reges Roma[illegible] [illegible] A[illegible] ni dixerunt Germanos (b); inde PELLES ARMELINAE [*Hermelinen Felle*] primarii ducatus, seu dignitatis, *regalis* analogae, symbola apud nos ex vetustis moribus permanserunt (c). PILEVS (d), etiam qui [illegible] apud opusc. tom. I. R 2 [illegible]pro-

adferit in *Pomerania diplomatica p. 223.* atque in [illegible] uocat WESENBECIVM *part. III. consil.* [illegible] Vt adeo, quod feudum absque inuestitura esse possit, in quorum numero omnia *oblata* habeo, quicquid hic oggannient ex Longobardico iure doctores. Inuestiturae autem symbolum *uestis* fuerit, con[illegible] [illegible], qui insignibus dominii [illegible] [illegible] [illegible], quae allata sunt, satis manifesto constare queant. [illegible] *de nobil.* IV. 25. p. 1095.

(a) [illegible] quo tempore [illegible] [illegible] [illegible] nomine traditum [illegible], memini. Qui [illegible] existimant, [illegible] esse *archiofficialium*, [illegible] [illegible] habere. Nolo hanc originem disputare. Id tamen sufficit, [illegible] hisce [illegible] singularis [illegible] dominos uti potuisse (*cap.* VII. §. 2. *lit. b. p.* 248.) atque [illegible] imag[illegible] quoniam [illegible] sufficisse. (b) Vt Graeci et Romani in co[illegible] [illegible] gemm[illegible] uestimentorum generibus praerogatiuam ordinis ac dignitatis posuerunt. [illegible] [illegible] ullo casu migrauisse. Idem institutum Germani habuerunt in pelle (*Philipp.* [illegible] CLVVER[illegible] *antiq. lib. I. c.* 16.) quas [illegible] etiam [illegible] decorarunt. Fecit hoc, ut apud [illegible] Romanos [illegible] Germanorum reges [illegible] [illegible]. *Sidonius* APOLLINARIS [illegible] VII. [illegible] p. 87. [illegible] PELLITI PRIN[illegible] [illegible] *aula.* Idem etiam in [illegible] [illegible] [illegible] REGES. Atque ne in [illegible] [illegible] esse putes, [illegible] AQVITANICVS *de Prouidentia*; [illegible] *Scythiae* [illegible] [illegible] EXIMIVS DECOR [illegible] [illegible] Quare [illegible]VNATVS *lib.* IX. *poem.* 9. de rege Francorum: PELLIGER[illegible] [illegible] aulica elegantia Carolingorum scribit BARTHIVS *lib.* XIII. [illegible] [illegible] nominandae erant VESTES PELLICEAE, [illegible] [illegible] *Imperatori ipsi*, [illegible] [illegible] [illegible] HELMOLDVS, qui uixit circa annum 1150. *lib.* I. [illegible] queritur: [illegible] [illegible] [illegible] *de Germanis loquitur* [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

(c) Quo tempore *Hermelinae pelles* primum in Germaniam [illegible] neque dicere. De seculo [illegible] [illegible] [illegible] *hist.* [illegible] Nam, Gothofredus [illegible] [illegible] [illegible] HERMELINO [illegible] PRINCIPES [illegible] [illegible] [illegible] imperii principibus [illegible] [illegible] [illegible] MONMVTHENSIS *lib.* VII. [illegible] [illegible] PASCHALIVS *Coronar. lib.* [illegible] [illegible] CANGE, qui [illegible] [illegible] ARMELINIS [illegible] [illegible] MINOES *ad Alciati* [illegible] *emblem.* 79. [illegible] PASCHALIVS *lib.* IX. [illegible] c. 23. *et* 24. [illegible]

CAP. IX. coronae uices sustinet, TOGA (e); GLA-DIVS (f), liberi territorii nota; SCEPTRVM Bradeburgicum (g), tessera, qualem praeter Saxonicum, alius elector non habet; *sanguinei* demum coloris SCVTVM (h), supremi ordinis principatum omnino loqui uidentur.

§. I.

CAP.

uendum auctorem. Coniecturae sunt, quare non coronas *Chur-Cronen*, sed *pileos electorales Chur-Hüte* in Germania nostra uideantur. Ego enim, si quid adsequor, caussam in eo quaerendam esse existimo, quod, cum ducibus singularium rerumpublicarum liberum olim fuisset, regalia diademata gerere, eos, ad exemplum Arnulphi Boii cum Henrico aucupe, in has conditiones conuenisse; *ut symbolis ac nomine regali abstinerent, salua iuris territorialis auctoritate.* Egit hac de re *praeses in diss. de iure adlegandi (von allgemeinen Reichs-Gesandschafften) cap.* 1. §. 15. *p.* 39 *lit. s.* Qui ergo *coronam ducalem* mereri uidentur extero scriptori, illi *pileo* uti maluerunt, libertatis ac iurium territorii modesto et extra inuidiam polito monimento. Pertinet forte huc, quod recenset *Roger.* de HOVEDEN *hist. Angl. p.* 724. his uerbis: *Rex Angliae Richardus in captione Henrici Imperatoris detentus, ut captionem illam euaderet, deposuit se de regno Angliae et tradidit illud Imperatori, sicut uniuersorum domino et inuestiuit eum inde per PILEVM suum* i. e. liberi regni symbolum. *Sed Imperator statim reddidit ei et inuestiuit eum per duplicem crucem de auro.* Habes itaque et *pileum*, liberi territorii insigne, et Angliae regnum regemque *feudum* atque uasallum Germanici imperii. (e) Senatoria toga et penula, id est, ueste longa et talari induti, hermelinoque uellere in modum almutii pectore circumamicti procedunt electores, uerba sunt *Petri de* ANDLO *lib. II. c.* 1. *p.* 73. Quibus adde, quae *Theod.* HOEPINGIVS *de insignium iure cap.* II. §. 7. *sect.* 2. *membr.* 4. *p.* 155. et *Ioh. Iac.* DRACO *de iure patricior. lib.* II. *c.* 3. *n.* 5. *p.* 119. congessere. Id ego tantum uelim, scriptores adnotassent, quam aetatem habeant *purpura* et *toga*, siue *pallium* electorum, ut internosci posset, num *reipublicae* singularis, an uero *archiofficii* haec iura sint. Ego crediderim, nihil horum primariis unquam ducibus interdictum fuisse: quemadmodum *Nouemuiri Hannouerani* confectus est huius generis uestitus, quamuis nondum constiterit de iure archiofficii. (f) Certissimus hic sum, *ensem* archiofficii symbolum nullo unquam tempore fuisse; sed uerum atque praecipuum iuris territorialis indicium. Quae sententia ab opinione aliorum multum differt. Nam si *illa* causa ensem gerunt electores, Caesaris auctoritatem prae se ferunt: si *hac*, *proprii* in eo iuris habent significatum. Facit pro me 1) quod primariorum ducum in territoriis potestas originem habeat, *electitia* imperii forma uetustiorem (*cap.* III. §. 6. *cap.* IV. §. 3. *cap.* VI. §. 1. 2.) cui autem res debetur, ei et signum rei 2) potestas haec non a Caesare sit *acquisita*; sed huic a possessoribus *oblata*. 3) Wurzburgensis *ensem* et stolam gerat, qui non est archiofficialis 4) duos enses Saxo adhibeat, unum *territorii*, alterum *archiofficii* iure 5) hodie principes omnes *ense inuestiantur*; quod illam potestatem priuilegio habeant, quam primarii principes iure *singularis* reipublicae. Quorsum intelligendus est GVNTERVS *lib.* III. *n.* 351. Peregrina sunt, quae congessit ALTESERRA *lib.* II. *c.* 8. *p.* 230. (g) Taedet, quae alii habent, iterum adponere HOEPINGIVS; SPENERVS; THVLEMARIVS; WAGENSEILIVS, et commentarii ac interpretes A. B. cuncti adserunt, insignia *sceptrigera* Brandeburgicum marchionem *archiofficio* debere, supremi camerarii. Sed nesciunt illi tempus, occasionem caussamque rei, multis dubitationibus expositae. Principio enim Sigismundus *elector* Brandeburgicus, Bohemicae stirpis, insignia rubrae aquilae gessit, omissa *sceptri* imagine. Deinde in *CHRONICO Noribengensi* (*cap.* VI. §. 3. *lit. f.*) noster clauem manu tenet (*cap.* VII.) non sceptrum. Post, si, *archiofficii* causa, singuli electores *gladium* adhibent, quod *supra lit. f.* est confutatum, alio certe illis symbolo opus non esse, uidetur. Praeterea, si unius archiofficium locum inter insignia meretur; ceterorum quoque eum merebuntur. At, FREHERO teste, *lib. I. c.* 15. *p.* 109. *orig. Palat.* constat, quod Palatinus, praeter nudum sanguinei coloris scutum aliud non habuerit; usque dum Carolus V. singulari et noua concessione, *pomum aureum* ei detulisset. Nescit tale hodieque rex Bohemiae: Supremi quoque thesaurarii insignibus id pariter abest. Et nenias agunt, qui scuto illudunt Hannouerano, quod symbolo id careat. Tandem si omnium archiofficialium est, insignia habere, quae *archiofficium* loquantur; quid, quaeso! impedit, quo minus idem etiam datum fuerit *archicancellariis.* Operae pretium igitur foret, caussam inuestigare, qua demum factum sit, post Saxonem et *Brandeburgicum* electores, alios nullos *archiofficii* sui tesseras inter insignia ostentare. Hic aqua haeret ipsi *Frehero*, neque alium uidi, qui se expedire posset. Mihi res neque difficilis neque obscura est. Principio enim nullus *archiofficialium* sui archiofficii peculiare emblema habuit, scuto et armis inscriptum. Post uero aularum elegantia uoluit, ut, qui haereditario munere gauderet; idem insignia quoque eius profiterentur. Sed infra dignitatem suam esse, id crediderunt et Bohemus et Palatinus. Ille ut *pocillum;* hic ut *patellam* inter decora gentilitia referrent. Haec tamen congrua fuerant *pocillatoris* et *culinae* magistri officiis. Aliter Saxoni et Brandeburgico. Horum enim munera ut illis ardua magis (*cap.* VII. §. 3. *lit. e.*) ita tesserae quoque honorificentiores fuerunt, ut necquicquam eos puderet, earum usum sigillis adrogare. Saxo, qua mareschallus ensi, quem principatus causa gesserat, alium addidit, archiofficii ergo. Idem fecit *dux Venedorum*, quod et *clauis* et *sceptrum* archicamerarii muneris officio respondere uiderentur (*cap.* VII. §. 3. *lit. e.*) Neque enim piget nostrates, S. R. I. quaestores dici. Et sane FREHERVM, ineptum irrisorem habeo, qui *lib.* I. *c.* 15. *p.* 113. corrupto iudicio scribit: *Dapiferia, qua una cum rege Bohemiae epulas Augustas respexit, tanto mareschalli et camerarii munere MAIOR; quanto maioris apud regem meriti et fiduciae, corpus et salutem, quam satellitium aut FISCVM sibi creditum habere.* Ellebora tibi opus est, mi Frehere! ex *cap.* VI. §. 3. *lit. f. et g. cap.* VII. §. 3. Et cui quaeso! persuadebis? *Culinae* praefectum honorariori loco stare, prae *mareschallo* et *camerario*. *Daß der Kuchenmeister, dem Cammerherrn und Marschall iemahls den Rang gestritten habe.* Imo si maior, ut scribis, dignitas *patellae* quam *sceptro* inest aut *ensi;* cur dubitarunt *palatini*, hanc tesseram inter insignium ornatus ac decora referre? Sed ipse *l. c. p.* 109. nos doces: *elector palatinus duos clypeos gerit, unum Bauaricum; alterum Palatinum; tertium addidit RVBRVM totum et VACVVM. Donec Fridericus* II. *palatinus elector illi pomum illud aureum crucigerum, de singulari et noua concessione Caroli V. inseruit, ut imitatione collegarum suorum Saxonis et Brandeburgici et ipse illud, quod Imperatori de solemnitate in publico praefert, ipsum palam in insignibus suis ostenderet.* Sed nescis forte Frehere, qua causa id fiat. Nolo illusori credere, qui duas patinas, inuicem coopertas, cum pomi figura confusas hic esse, perhibuit. Hoc tamen quilibet uidet, culinae cum aurei pomi clenodia nihil commune esse. Sed mea doctrina, princeps tuus duo archiofficia habet, unum, in suprema palatii iurisdictione *als Ober-Hofmeister, oder Hof-Richter;* alterum in culinae praefectura. Illa causa *archipalatinus:* hac *archidapifer* audit. Atque illo sic intuitu *globum imperii* gerit, non hoc. Sed plenius de his in systemate iuris publici, noua methodo adornato. (h) Hic iterum

Chur-Rock.

Chur-Schwerd.

Vtrum principatus insigne, an archiofficii.

Scepterum Brandeburgicum utrum inter insignia Camerarii?

Cur alii electores eo destituantur; alii tardius acceperint?

Inanis arrogantia Freheri; et meliores globi palatini rationes.

Sanguinei coloris clypeus, die Blut-Fahne.

CAP. X.

Brandenburgico marchionatui clientelares sunt multi principatus.

§. I.

NEque uero *singularis* tantum *prouinciae* [illegible] noster gaudet MARCHIONATVS: sed firmissima quoque argumenta sunt, quae fidem faciunt, eum OLIM [illegible] uniuersae ditionis VENEDORVM.

§. II. Principio enim eo fine institutum esse, legitur, ut Slauorum uires, patriae funestas, contereret atque gentem, in [illegible] dinem redactam uel deleret prorsus, uel in potestatem [illegible] geret (a), quoniam i[illegible] dem et limit[illegible] ciuilibus, qui Magde-burgico praesulatui in sacris constituti esse, deprehenduntur (b).

§. III. Ipsa deinde uetustas amplissimi iuris memoriam in nomine quoque habuit, quod marchionatum non singulari Brandenburgicae ciuitatis, sed amplissimo integrae *Slauoniae* uerbo describeret ac definiret (c).

§. IV. Cuius officii latissime patentis tantum abest, ut nostri heroes unquam obliti esse uideantur; ut potius innumera trophaea supersint cladium, Slauis fortiter illatarum (d).

R 3 §. V.

[illegible] cognita doctoribus. Inter insignia Brandeburgica *scutum* se offert, *sanguineo* colore [illegible] alia nulla inscriptum imagine. Quid hoc? Scilicet *uexilli* nota fuit, ab eodem coloris genere dictum [illegible] *Blut-Fahne*. Qui enim [illegible] singularis rei publicae habuit, is cum integro populo fide atque seruitio adesse debuerat imperatori [illegible] tulerant imperii. Atque hac causa primarii duces non alio signo [illegible] quod [illegible] singularis fuerat; sed eo, quod ad subditam gentem simul respexit [illegible] populis conglobatis uiribus in campum [illegible] descendit [illegible] rationem habebat *der Fahnen Lehen*. Peregrinum id [illegible] est nobis [illegible] qui ab initio recesserunt uexilli, uniuerso exercitui aut populo communis, [illegible] adhuc dum [illegible] *ihren Ross-Schweiff*. Ceterum *sanguineus* [illegible] color [illegible] territorio iurisdictionis tessera fuit [illegible] *Blut-Bann*, quod nullam facit dubitationem. Quod [illegible] AEVS, auctor Iurisprudentiae heroicae habet, [illegible] VII. p. [illegible] [illegible] temporum rationes et regionum commiscent atque [illegible] propter [illegible] lectorem. Propius ad nostrum argumentum accedunt, quae congessit RANGO *Pom. dipl.* [illegible] (a) Testibus enim DITMARO *lib. I. Chron. Merſ. p.* 6, et WITICHINDO *lib. I. p.* 639 [illegible] marchio, Henricus auceps, plures Venedorum populos suae ditionis reddidit, *Obotritos* uidelicet, [illegible] *Vuloos, Redarios*. [illegible] in Meklenburgensibus: [illegible] in Brandeburgicis [illegible] in Pomeraniae regionibus disposuerunt ante me alii. Sed omnes tamen hos subdidit [illegible] Brandeburgico. De *Gerone* WITICHINDVS *lib.* II. p. 647 [illegible] principes Slauorum trucidauerit, CHRONOGRAPHVS [illegible] apud *Leibnitium* p. 170. *ad an.* 965 ait: [illegible] *uniuersus Slauorum populus, et Slauonia in* [illegible] *dispertita*. *Theodoricum* marchionem (anno 1010.) plures Slauorum principes tributarios habuisse, [illegible] ex *Georgio* SABINO p. 71. qui uitam eius scripsit, satis constat. Taceo *Albertum ursum* et alios [illegible] dorum domitores. Ad hanc ueritatem [illegible] [illegible] SPANGENBERGIVS *Part.* II, *Spec. Nobilit. lib.* XII. *c.* 29. *man gab den Marc*[illegible] *zu Brandeburg einen rothen Adler mit einem guldenen Schnabel, Klauen und Flügel* [illegible] *im weissen Feld Dadurch anzuzeigen, dass er als ein Adler die Wenden überziehen, und deren* [illegible] *seinen scharffen Schnabel weidlich auf sie backen, mit den starcken Flügeln zu Boden schlagen, und mit den* [illegible] *in Gehorsam halten,* [illegible] Eosdem fere lusus facit ANGELVS *Cronic. March. p.* 135. [illegible] non dixero, ita philosophatos esse primos insignium inuentores. (b) Hoc sine *Magdeburgensem* archiepiscopatum institutum esse, pluribus testatum est. Historicos uide apud MEIBOMIVM [illegible] diplomata institutionis apud eundem et quae congessit SAGITTARIVS. Paruerunt [illegible] *Magdeburgico* [illegible] [illegible] episcopi, *Merſeburgensem, Misnensem; Naumburgensem,* a quo etiam in causis ciuilibus ad tribunal Magdeburgicum prouocatum esse reperies apud HORTLEDERVM; *Brandeburgensem, Hauelbergensem, Caminensem,* quod tamen olim disputatum fuerat; etiam omnes *Archiepiscopi* [illegible] [illegible] ter principes electores [illegible] *ensis; Pragensis; Rigensis* propter iura *primatus.* Sed alibi de his. (c) Quod princeps suae aetatis historicorum SCHVRZFLEISCHIVS, *diſſ. XVI. p. 4. de Misnensi marchionatu* indicat, cum ditionis *Misnensis* adiectione tarde admodum, [illegible] redit, uix ante Lotharii tempora, denotatum fuisse: idem etiam fere in marchionatu nostro [illegible] esse; obseruamus. [illegible] habes superius *cap. IV. p.* 232. 233. *sq.* Sed is seculorum *decimi ac undecimi* maxime usus fuit, [illegible] et frequentius *comites* [illegible] rent, neque uero ducatuum neque comitatuum nomina [illegible] adderent. [illegible] mihi uidentur, quod cum Carolingorum tempore, *dux* ac *comes* uerba nuda [illegible] ac *ministeria* fuissent *cap. II.* §. 2. *lit. b.* non certo tractui aut territorio adscripti; [illegible] quoque [illegible] opus esse existimatum fuerit. At hac enim consuetudine, forma hoc rerum mutata, curiae imperii serius potera [illegible] Ergo nihil hactenus [illegible] habet noster marchionatus. Verum id demum [illegible] atque ad nostrum facit argumentum, [illegible] *ones nostras* [illegible] quoque anno Ortonum [illegible] adiectione, *contra Slauos* denotari ab aliisque distingui cepisse. *Ioachimus* VADIANVS [illegible] III. p. 67. libellum adfert a nemo coaeuo scriptore, cuius initium est: *anno incarnationis* DCCCCL. MARCHIO *contra* SLAVOS, GERO, *nomine, a liminibus principum Apostolorum* [illegible] *S. Galli* [illegible] Alia testimonia praeterea [illegible] *Adamo* [illegible] me [illegible] SCHVRZFLEISCHIVS de [illegible] Pom. [illegible] lit. [illegible] p. 23. Illud etiam ex *cap. IV.* §. 4. *lit.* [illegible] *p.* 233. clarum est; *Albertum* ducatum latissime patentem Saxoniae: et *transalbinum* per Venedorum ditionem non angustiori limite patuisse. (d) Equidem non

CAP. X.

4] *amplitudine iurium per*

§. V. Et uero siue spontanea principum deditione, siue armorum iure id factum sit, rerum gnaris ex incorrupta monumentorum fide constat, cunctos fere principes Venedorum Brandeburgicis marchionibus fidelitate et clientelari obsequio addictos fuisse.

a] *POMERANIAM,*

§. VI. De POMERANIAE (e) ducibus, beneficiaria lege Brandeburgico quondam obligatis, diuersi testantur diuersorum temporum scriptores (f).

§. V. VI. VII

b] *MEKLENBVRGENSIA*

§. VII. Clariora uestigia sunt in MEKLENBVRGICIS principibus, repetitae a nostratibus clientelae (*). Neque enim firmo tantum loco stant, quae supra recensuimus (g): uerum etiam sigillatim VENEDORVM, qui dicitur, principatus (h); et STARGARDIENSIS pagus uniuersus Bran-

---

non is ego sum, qui *sacrorum* causa, populis uel regna disputari, uel bella inferri posse existimem. A qua *mystarum* ambitione atque scelesta habendi cupidine cum prudentioribus merito abhorreo. Quod sapientissimo numini uisum non sit, allo remedio, quam uerbis ac spiritu puriorem cultum a mortalibus rogare. Verum enimuero historia testis est, Venedos effrenem populum, Carolingorum potentia in Germaniis decrescente, non solum fidem, qua illis addicti fuerant, uiolauisse; sed etiam quotidianis incursibus Germanicas regiones inuasisse et diripuisse, inuasas et direptas inflammasse atque excindisse. Et licet, Henrici atque Ottonum armis et exercitibus repressi, subacti, in ditionemque recepti essent: illi nunquam tamen animum exuerunt, rebelles fieri et ad pristinum statum reuerti. Quis crederet historiam, nisi auctorem principem haberet integerrimum, *Fridericum Wilhelmum*, cognomento *magnum*. Suo etiam tempore superfuisse, testatur, consuetudinem Venedorum: *ut quotannis regem crearent*, creatum in scenam deducerent, deductum uenerarentur, utrimque autem pristinae reipublicae memoriam instaurarent. Ipse princeps elector spectaculo isti, sed habitu simulato, praesens adfuit. Plenius hoc recenset *Iacobus* TOLLIVS *in Itenerar. p.* 42. Atque perpetua bellorum ac discriminum materia fuit, causa trophaeorum, quae nostri a Venedis reportarunt. (e) Non est instituti mei, haec prolixe tractare; per capita ibo summatim. Malo hicillis uti, quae congessit eruditus auctor *Egidius uan der* MYLEN *§. 1. reipubl. Pomeran. n. 4. p.* 81. quam meis commentariis, ne ad affectum magis, quam ueritatem scribere, uidear. Ita autem ille: *pro Germanis*, Pomeraniae quondam dominis, *adduci possent Wittechindus Corbeiensis annal. lib. I. quod Vulzi et Redarii ab Henrico rege facti sint tributarii, quod Bernhardo ipsa Redariorum prouincia fuerit sublegata Lib.* 2. *et Tugimir Slauo, qui urbem Brennaburg cum regione ditioni regis tradidit. Quo facto omnes barbarae nationes quousque ad Oderam fluuium se subiugarunt. Saxo lib.* 14. *sect.* 4. *p.* 315. 337. *ut Boguslaus princeps POMERANIAE Henrici ducis MILES factus.* Ast in omnia Henrici Caesarumque iura successerunt Brandeburgici marchiones, condito ac instaurato marchionatu Slauorum. Cuius etiam iuris memoriam firmissimam illi habuerunt atque uicinis suis Pomeraniae principibus eam subinde oggesserunt, etiam eo tempore, quo ducali honore Pomeraniam honestauerat Imperator. Et, nisi prorsus fallor, permouit hoc tandem Pomeraniae duces, ut simultatis ac discriminis finiendi causa, cum marchionibus nostris in eas conditiones irent, quibus Pomeraniceam stirpem nostrates in successione sequerentur. A quibus pactis cum discedere uiderentur Pomerani; euenit, quod SCHVRZFLEISCHIVS habet §. 8. *p.* 20. *Nec modo Vkermarchia, sed etiam principalis dignitas, quae ab aeuo Friderici aenobarbi ad illud usque tempus sanctissime seruata fuerat, in discrimine uersabatur, quod Ludouicus Bauarus iudicasset, Ottonem I. STETTINENSEM, non ut* antea imperio; *sed Ludouico septemuiro BRANDEBVRGICO BENEFICIARIA lege obligatum esse.* Quae singula iura cum Venedorum marchiam unice respexerint, mirum non est, Boiorum in Pomeraniam postulata pacificatoribus Westphalicis ludibrio fuisse; quasi eo tempore *genti* magis Boicae, quam territorio *marchico* acquisitum fuisset. V. HAGEN *Iur. P. l. I. c.* 7. *p.* 301. (f) Omnem dubitandi causam tollunt *codicilli clientelares*, quos Pomeraniae ducibus scripsere marchiones Brandenburgici. Qui cum in *tabulario Berolinensi* supersunt, tum in *Stetinensi*. Quorum αὐτόπτης fui ann. 1714. quo iussu curiae eius generis cimelia perlustraui. (*) Iussu Porussiae regis *codicilli clientelares* literis publicis exscripti et promulgati sunt: quos Brandenburgici marchiones scripsere *Meklenburgicis* principibus suis uasallis. Vt adeo ueritas haec fide diplomatum sit testatissima. Parum igitur est, quod Brandeburgici archiprincipes de pristina clientela conseruarunt succedendi spem, tituli usu hodie corroboratam. (g) Loco, quo ex domesticis annalibus ostensum est *MEKLENBVRGICOS* principes, *ueste Brandeburgica* indutos, in aula septemuiri marchionis, inter alios clientes *uasallos* adparuisse *cap.* IIX. §. 3. *lit. d.* (h) *Venedorum*, amplissimi quondam nominis principatus, hodie, quod me annales MSS. docent (*cap.* IIX. §. 3.), continet, quae sequuntur. *Principatus Venedorum (das Fürstenthum Wenden) in complexu ditionis suae habet:* 1) *Gustronium*, 2) *Parchim*, 3) *Doemiz*, 4) *Sternberg*, 5) *Grabow*, 6) *Waren*, 7) *Plaw* 8) *Malchim*, 9) *Malchow*, 10) *Marlow*, 11) *Gnoyen*, 12) *Roebel*, 13) *Altencahlen* 14) *Neuencahlen*, 15) *Stauenhagen*, 16) *Penzlin*, 17) *Lubiz*, 18) *Neustad*, 19) *Krakaw*, 20) *Iuenak*, 21) *Teteraw*, 22) *Lage*, 23) *Schwan*, 24) *Goldberg*, hactenus annales. Descriptus uero principatus non solum ex causis, uniuersae *Vendenlandiae* communibus (cap. X. §. 2. p. 261.); sed nouis ac plane singularibus in Marchiae Brandeburgicae uenit clientelam. Vt alia taceam, de *Baltasaro Venedorum principe*, domestica Meklenburgicorum monumenta historiam ita recensent: *Baltasar, Princeps Venedorum* (an. 1415.) *Marchioni Brandeburgico, Friderico electori homagium fecit Berolini in praesentia plurimorum.* Plenius aliquantum WVSTERVIZIVS apud *Angelum p.* 197. *Im selben Iahr, am Tage Seueri hat sich* Herr Balthasar, der Fürst der Wenden, *unter Churfurst Fridrich begeben, und ihm zu Berlin in Gegenwart vieler Herren* gehuldiget *und geschwohren, daß er nun* den Marggrauen von Brandeburg für einen Herrn erkennen, und die Lehen *von ihm empfangen wolle.* Ego ita sentio. Fridericus Marchiam primus suae genti acquirit, officii pristini memor, princeps Venedorum adit nouum marchionem et beneficiaria lege, qua olim et ipse et maiores atque uniuersa Meklenburgica domus marchiae addicti uixerant, se illi obstringit. Addunt alii: *in eas tum conditiones conuentum esse, ut stirpe Baltasaris exarescente, Brandeburgici in uniuersa ditione Venedorum succederent.* Sed hoc siue factum sit, siue non: parum refert. Quod, Germanicis etiam moribus, uasalli posteritate extincta, ad dominum feuda soleant reuerti. Agnati enim Meklenburgici duces, dum casus postea euenisset, non agnationis iura allegarunt; sed pacti successorii conuentionem, quod domino fraudi non esse, neque hoc obtentu feudum

Pomerani marchionatu nostro fide addicti.

Brandeburgische Liberey für die Meklenburgischen Fürsten

Principatus Venedorum sub Marchiae clientela.

Cap. X. Brandeburgicae ditionis fuit, quod non in uno loco annalibus proditum est Meklenburgicis (i). Vt urbes ac oppida taceam, ceteraque marchiae nostrae surrepta; cum memoria anni 1325. passim extet, quo Meklenburgici spem fecerunt, restituere, per iniuriam a maioribus occupata (l).

§. VIII. Praeterea LVSATIA quoque diu paruit marchionibus Brandeburgicis. Hanc uero Bohemi regno suo annexam retinere, quam Noribergensibus principibus cum reliqua marchia uendere maluerunt (m).

LVSATIAM.

§. IX.

---

studio Brandenburgicis marchionibus *apertum* eripi ac inuadi potuisse, partium studio liberi doctores crediderunt. CHEMNITIVS, *Parchimensis curiae silentiarius* et potissimus rerum Meklenburgensium scriptor *p. m. 75. codicis MSC.* litem transactione sopitam his uerbis enarrat: *an. 1430. gehet Fürst Wilhelm zu Wenden der letzte seines Geschlechts mit tode ab. Darauf nahmen die Herzoge zu Meklenburg, vermœge aufgerichteter* Vertrage, das Fürstenthum Wenden ein, *lassen ihnen selbiges huldigen, confirmiren des Landes und der Stædte privilegia; vereinbahren sich, solches ungetheilet zu regieren, und schrieben sich darauf*, Fürsten zu Wenden. *Dessen beschweret sich* Churfürst Friderich zu Brandenburg, welcher auch eine Gerechtigkeit daran zu haben vermeinet, *bey Kayser Sigismundo, und bringet so viel zu wegen, daß A. 1437. von Röm. Kayserl. Maj. die Hertzoge zu Meklenburg wegen dieser Sache Rede und Antwort zu geben, citiret worden. Aber die samtliche Ritter und Landschafft des Fürstenthums Wenden lassen ein Schreiben an den Kaysor Sigismundum abgeben, darinnen sie motiuen anführen, warum sie bey den [illegible] nommenen Herrschafft verbleiben wolten. Endlich ann. 1442. verglichen sich die Hertzoge von [illegible] urg wegen* des Fürstenthums Wenden *mit Chur-Brandeburg. Dergestalt, daß der Churfürst [illegible], seine Erben und künfftige Successoren die praetension fallen lesset: hingegen die Hertzoge von [illegible] urg denen Churfürsten, seinen Erben und künfftigen Successoren* alle ihre Land und Leute huld[illegible] *und sollen selbige, wenn sie die Hertzogen ohne mannliche Leibes-Erben verfallen, ihnen d[illegible] n [illegible] liren. Und wird nachgehends, weil solches des Churfürsten Anspruch so lange zurucke geha[illegible], der Hertzog von Meklenburg [illegible] dem gantzen Land belehnet.* Hactenus laudatus liber MSC. Quae omnia eo tantum fine adduco, ut perstet pro singularis reipublicae iure, marchiae adserto, argumentum. (i) Stargardiensi tractatui Meklenburgici an[illegible]uunt: 1. *Altstargard*, 2. *Neu-Brandenburg an der Tollensee*, 3. *Strelitz*, 4. [illegible], 5. *Mirow*, [illegible]*dek*, 7. *Feldberg*, 8. *Wesenberg*, 9. *Nemerow*. Fuit haec ditio Marchionum Brandeburgensium, quod nemo diffitetur. Verum ann. 1290. Albertus marchio eandem filiae Beatrici in dotem dedit atque haec marito attulit *Henrico*, principi Meklenburgico; ita tamen ut, quod dicitur, *utile* tantum transiret dominium, directum autem penes Brandeburgicos remaneret. Saepius ex hoc tempore certatum esse, lego, cum Meklenburgicis ducibus de principatu *Stargardiensi*. Quod siue factum sit *dominii directi* causa, a Meklenburgicis forte neglecti; siue, quod, foeminea prole Beatricis extincta, Stargardientia ad marchiam reuerti debuerint; siue, quod hanc Alberti alienationem posteri eius successores ratam habere nollent, marchia inprimis ad alias subinde familias delata, quibus *retra*[illegible] reuocandi iura magis integra esse, uidebantur. Ego suspendere, quam prodere malo iudicium meum. Sufficit omnium concentu clarum esse, *Stargardensia* marchiae quondam ditionis fuisse. (l) CHEMNITII codex, saepe laudatus, p. mei uoluminis 49. ita scribit: A. C. 1325. *vertragt sich Herr Heinrich mit Markgrav Ludewig dem æltern zu Brandeburg, wegen der annoch in der Mark inhabenden Oerter. Will solche gegen 8000. Mark Silbers abtreten.* Quid sibi haec uelint, nolo definire. (m) Lusatia diuerso tempore dominos habuit, diuersos; *Bohemiae* et *Poloniae* reges; marchiones *Misnenses* et *Silesiae* quandoque principes, quae partim [illegible] scriptoribus, quorum plures latent, ueritatis causa olim suppressi; partim etiam editis SCHWARZBLEISCHIO et SAGITTARIO tradita et recensita sunt. Sed *Marchionibus* Brandenburgicis *Lusatiae* ditiones multoties paruerunt. *Geronem Brandeburgicum* (*cap.* IV. §. 2. *p.* 230.) eundem et *Lusatiae* marchiones omnes agnoscunt. De *Alberto* quoque *urso* conqueruntur passim annales, eum an. 1124. *Lusatiam*, sub potestatem redactam, cum Brandenburgensi ducatu rexisse. *Chronicon* BIGAVGIENSE, id plenius habet ceteris. Quod cum *Sagittarius historiae Lusatiae* §. 31. et de *Saltwedelensi marchia* §. 49. 50. exscripserit: alios allegare supersedeo. Hoc adnotatione dignum est; scriptores causam nescire Lusatiae Marchionatui Brandeburgico adiunctae. Circa annum 1320. *Lusatia* iterum a Brandenburgico marchione Wolodomaro occupata fuit (*testimonia congessit idem* §. 41.) atque in familia illius permansit, donec ea exarescceret (*ibidem* §. 44.) Boica deinde gens quamprimum in Brandenburgicis successit, *Lusatiam* pari iure postulauit. GOLDASTVS *lib. III. de regno Bohem. cap. XVI. p.* 408. Et quamuis HAGEK *chron. Boh. part.* 1. *p.* 201. literas adleget, quibus Boii Lusatiam dederint Bohemis: dubium tamen facit, quod, longe post, anno 1350. diplomata occurrant, ubi eius gentis marchiones Lusatiae nomine in titulo utuntur: *Ludouicus marchio Brandenburgensis* et *LVCIZENSIS.* Talia extant apud *Boleslaum* BALBINVM *Dec. I. lib. 6. part. I. p.* 46. et *part. IV. epist.* 13. *p.* 256. Vnde clarum est, Brandenburgicos marchiones memoriam iuris in Lusatia neque dum deposuisse. Hohenzolleranae [illegible] principes Brandenburgici, qua causa Lusatiam inferiorem suae ditionis esse crediderint, aliis relinquo, discutiendum. Sane, auctoritate GHYTRAEI, *Goldastus lib. III. c.* 16. *p.* 409. scribit: *Fridericus marchio Brandenburgensis & elector* LVSATIAM *dicitur sub Friderico III. Imperatore occupasse. Regi tamen post hac conditione permisisse, ut sibi Cotbusium retinere, liceret.* Haec attingere potius uisum est, quam digne prosequi. Hactenus enim mihi exinde illud uideor didicisse; quod, cum toties *Lusatiam* sibi uindicarint *Brandeburgici* marchiones, ratio autem causa singularis, quare id fecerint, auctoribus prodita sit: non frustra forte de communi perpetuaque cogitare liceat, quam ubi aliter docere nesciunt scriptores, in prima marchiae Brandeburgicae institutione reposuero, qua uniuersam Venedorum ditionem respexisse, per ea, quae hactenus dicta sunt, comprobauimus. De iuribus Magdeburgici antistitis in Lusatiam memorabilia loca habent GOLDASTVS *lib. III. de regno Boh. c.* 16. *et lib. IV. c.* 13. *et* 15. *et* BALBINVS *Part. V. Epistol.* 1. *p.* 257. quae satis docent, *Lusatiae* et *utile* dominium et *directum* Magdeburgico archiepiscopatui accessisse. Sed haec alterius loci sunt.

Stargardiensis principatus in ditione Brandenburgicae marchionatus.

Meklenburgica alia.

Lusatia paruit marchionibus Brand.

(n) Mi-

CAP. X.

d] *MISNIAE quaedam.*

§. IX. Pleraque de MISNIAE marchia, Brandeburgicis accessissent, si pactis, ut par fuerat, satisfactum esset (n).

§. IX. X.

5] *procuratione negotiorum imperii nomine gentis uniuersae Venedorum.*

§. X. Quae omnia cum uerissima sint, mirum non uidebitur: uetustos et praeclaros auctores uoluisse, Brandeburgicum, in electione Caesaris, suffragium ferre nomine et auctoritate uniuersae gentis Venedorum (o). Corrupto enim iudicio rem aestimant, qui, Bohemiae regis causa, id in dubium uocant, cum utriusque principis rationes prorsus diuersae sint (p), neque reliquis imperii negotiis alter interfit, ut adeo procuratio rerum Vandaliae uniuersae in conuentibus siue *imperii* siue *circuli* causa institutis, ad Brandeburgicos omni iure pertinuisse uideatur (q).

§. XI.

Misniae plura Brandeburgicae ditionis reddita.

(n) Misniae marchionem iura ciuitatis Germanicae habuisse, plurima fidem faciunt. Sane tot loca sunt, unde patet, quod *comitiis* interfuerit; quod *archiuenatoris* munere functus sit; quod Caesarum literas subscriptione *adprobauerit:* ut mirer, *Sinoldum* SCHVZIVM *lib. I. iuris publ. tit. VIII. posit.* 4. id in dubium uocauisse. Quod uero hodie in comitiis Saxoniae electores, Misniae causa suffragium non haheant, id mea doctrina facile intelligitur. Olim enim suffragiorum non auxit numerum multitudo plurium *territoriorum*; auxit tamen suffragia numerus plurium in uno territorio *imperantium*: quae deinde, uno aut altero extincto, protinus iterum contracta & uno tantum superstite ad singularem quoque numerum reducta fuere. Miror, haec a doctoribus non adnotata esse in litibus, hac de re saepissime in imperio motis. Sed haec obiter. Nobis Saxonum historicorum narrationes allegandae de Misniae regionibus quibusdam, Marchiae Brandeburgicae adscriptis. *Georgius* FABRICIVS *lib. VI. origin. Saxonic. p.* 632. ita habet ad an. 1311. *Proponebantur Friderico* Misnensi *conditiones* a Wolodomaro Brandeburgico. *Nimirum ut Lusatiae relictis oppidis renunciaret: arcibus Landsbergo; Echardsbergo NVMBVRGO cederet; quas Albertus pater Waldemaro oppignerasset: Misenae arcis atque urbis Fribergensis praefecturas patruo Waldemari concederet: triginta millia marcarum argenti solueret. Fridericus nullam recusat facere, ut oppressis in Thuringia auxilium ferret et se de hostibus quam primum ulcisceretur.* Clarum ex aliis quoque est harum rerum scriptoribus, in haec pacta utrumque principem conuenisse. Sed postea non impleuisse ea Misnensem, stratagemate liberatum, non diffitetur SAGITTARIVS *in hist. Lusat.* §. 41.

Procuratio uniuersae gentis Venedorum penes Brandeburgicos.

(o) *Lupoldus a* BEBENBVRG *de iure regni et imperii c. 5. p.* 68. subacto et formae imperii congruo iudicio scribit: *electores habent eligere regem seu imperatorem, repraesentantes in hoc omnes principes et populum Germaniae.* Inde singulis electoribus singulos alii populos tribuunt, quorum eligatur auctoritate. *Palatinus*, uerba OPMEERI sunt *p.* 627. *Francorum causa; Marchio BRANDEBVRGENSIS VANDALORVM; dux Saxoniae cisalbinorum populorum nomine.* Ridet hoc GOLDASTVS *lib. III. regni Bob. c. 5. §. 14. p.* 295. cuius auctoritate & alii rident post ipsum, quorum nomina refellere nolo, ad euitandam inuidiam. At rem ipsam strictim & facile tueor. Principio ita arguo; quo iure electores ius *praetractandi* habuerunt, eo etiam acceperunt iura eligendi, quod ex illo fonte deriuatur *cap.* VI. *§. 1. lit. a. p.* 241. *lit. d. §. 2. p.* 243. Deinde numerus electorum ex hac causa respondet numero prouinciarum imperii. Bohemus enim *Boiorum* causam agit (*seq. lit. p.*) et *Sueuia* singulari duce hodienum caret, quod alii huic sententiae frustra opponunt. Post quod uniuersi quondam populi fuerat; illud hodie a duce eius primario expeditur, ut adeo hunc in loca illorum successisse, constet. Demum singulae propterea prouinciae unum nonnisi ducem habuerunt, rerum iuriumque interpretem *cap.* IV. *§. 3. p.* 325. *lit. l.* Quod si ergo Brandeburgicus *Venedorum* causa eligit, etiam nomine eorum reliqua is imperii negotia, quae electoris sunt, procurat, quod nobis fuerat demonstrandum.

An potius hanc spartam teneat rex Bohemiae.

(p) Miror sane et GOLDASTVM *lib. III. c. 5. §.* 14. et doctores post eum omnes existimare, Bohemum proprio et, ut alii uolunt, prouinciae suae iure (*der Lausniz, als des Chur-Kreyses halben*) inter electores reperire. Sed magis adhuc miror, doctores egregium monumentum *Bibliothecae* VINDOBONENSIS non expendisse, quod rem omnem conficere uidetur. Exhibet id *Petrus* LAMBECIVS *lib. II. c. 8. uolum.* 140. *p.* 825. et suo iudicio addit: *obseruatu dignissimum est, nullum* in codice iuris feudalis Friderici II. Imperatoris *fieri mentionem regis Bohemiae, sed quicquid secundum Imp. Caroli IV. A.B. ad illum pertinet, eius loco duci BAVARIAE attribui, his uerbis:* Den Chunich *sollen die Pfaffen-Fürsten und vier Leien-Fürsten kiesen. Der Bischolff von Mentze ist Cantzler ze dutschen Landen, der hat die ersten Stimme an der Chur; der Bischolff von Trire ist Cantzler uber das Chuniehrich* Arel, *der hat die andere Stimme an der Chur; der Bischolff von Chollen der ist Cantzler ze* Lamparten, *und hat die dritten Stimme an der Chur. Das sint drie Fürsten-Ampt, die horen ze der Chur. Unter* den Leien-Fürsten *so hat der Pfalentzgrafe von Rine die ersten Stimme an der Chur, der is des Riches* Trohsetzze, *und er soll dem Chunige die ersten Seuzzel tragen; Der Hertzoge von Sachsen hat die andern Stimme an der Chur unter den Leien, der ist des Chuniges* Marschalch, *und soll dem Chunige sin Swert tragen; der Marggraffe von* Brandenburch *der hat die dritten Stimme an der Chur, und ist* des Riches Chamerer, *und soll dem Chunige Wazzer geben; der Hertzoge von* Bayern hat die vierten Stimme *an der Chur, und ist des* Riches Schencke, *und soll dem Chunige den ersten Becher tragen. Diese vier sullen Tutsche Man sin von Vater und von Mutter, oder von eintweder ine.* Quod si igitur ex his aeque atque illis, quae *cap.* VI. p. 242. *sq.* et *cap.* IV. p. 232. *sq.* scripsimus clarum est, Bohemiae regem eo demum tempore, quo Boiariae ducatus cum Palatinatu Rhenano sub imperium unius principis uenit, in eligendo Caesare suffragium Boiorum causa, non Bohemorum, dixisse, ceteris autem imperii negotiis nullo tempore adhibitum esse: non habebunt doctores eiusdem eum spartae competitorem aut aemulum Brandeburgici electori opponere.

Circuli Venedorum director Brandeburgicus.

(q) Si clarum est, quod probauimus, *Venedorum* gentes locum in solennibus imperii *comitiis* habuisse; neque dubitandi causae erunt, ducem *Brandeburgicum* dictatorem eorum atque intrepretem ibi egisse *cap.* VI. *§. 1. lit. a. p.* 241. Sane LEHNANNVS *lib. VII. Chronici cap.* 68. documentum exhibet, ubi *circulus Slauorum* describitur anno 1387. atque proximum statim a Bohemo locum occupat *Brandeburgicus*, qui etiam loco praestat ipsi Saxoniae duci. Bohemiae itaque rege omisso, patebit, Brandeburgico statim marchioni primas deberi in memorata ditione; cui *Pomerani* ac *Meklenburgici* duces, principum nomine, mari uicinorum (*der Fursten an der See*) addictos fuisse, ex aliis monumentis demonstratum iuit *Ioh. Phil.* DATTIVS *lib. I. c. 27. n. 17. p.* 186. Quae opinio olim quoque fuerat GOLDASTO *de regno Bob. lib. IV. c. 8. §.* 2. Cur autem *Venedorum dioecesis* cum Saxonica coniuncta sit, ut unum hodie imperii pagum constituant, eruditas coniecturas habet COCCEIVS *cap. 2. §. 2. p.* 97. quibus etiam adplaudit

CAP. X. XI. §. XI–XIII.

6] *ordinis patrocinio, qui S. Iohanni sacer est.*

§. XI. Atque idem mihi coniecturam facit, permouisse hoc socios ordinis, qui DIVO IOHANNI sacer est, ut se PATROCINIO Brandeburgici marchionis committerent crederentque, per omnem regionem Venedorum (r).

7] *Wildfangiatu.*

§. XII. Tandem WILDFANCIATVS, qui dicitur, cum is Brandeburgico ducatui ab auctoribus in ditione saepius memorata adferatur (s), congruit prorsus nostro argumento.

8] *communibus Vandaliae ponderis ac mensurae rationibus.*

§. XIII. Neque aliam forte caussam habet, uniuersam quam dicunt Vandaliam ponderis, mensurae ac numeri rationes Brandeburgicas (t), olim sequutam fuisse.

CAP. XI.

EPISCOPATVS *Brandenburgici sunt prouinciales seu* LANDSASSICI.

§. I.

VIII. *a libero sacrorum iure in ipso papam.*

Ceterum illud non minus peculiaris prouinciae uestigium est, marchionatus huius *episcopatus* non territorii iuribus exemtos fuisse, sed eidem, ut alios ordines addictos permansisse (u). Quorsum iura refero PRIMARIARVM PRECVM aliaque generis eiusdem (x), quae cum illis habent uicinitatem.

plaudit TOLNERVS *cap. VI. p.* 170. Ego meo etiam sensu hic abundo. Puto enim *Saxonicum* ducatum, casu *Henrici leonis* in tot partes disruptum diuulsumque, singulari circulo aut prouinciae non suffecisse, propterea que Vandalico (*Venedico*) accessisse. Quod uero is Venedi nomen commutauerit cum Saxonico: *gentis* forte causa factum est. Partim quod haec cultior esset ista barbarie *Venedorum;* partim, quod, Venedis, temporum atque imperii duritie extinctis, plurimi post Saxones aliique populi HELMOLDO *lib. I. c.* 2. *p.* 101. ADAMO *Bremensi lib. I. c.* 2. et plenissime omnium per singulas fere familias HAFTITIO *Chron. March. ad ann.* 1142. descripti in ipsam *Vendiam* essent deductae, ut adeo pristinam adpellationem dimitterent, odii et despicatus plenissimam. Huc refero, quod ex hoc fere tempore Saxonicus elector *dux cisalbinus: Brandeburgicus transalbinus* ceperint audire cap. IV. §. 3. *p.* 234. *lit. b.* Quae omnia eo faciunt, ut intelligatur, unde contigerit, ex duobus circulis unum esse factum et utrumque ab utroque regi hodieque. Olim forte simultas in causa fuit, quare Brandenburgicus primo, Saxonicus elector postremo loco stet in monumento apud SCHILTERVM *tom. II. tit.* 19. *p.* 346. Quamuis foederis magis quam circuli rationes id habere uideatur.

Patrocinium s. militiae per Vendiam est penes Brandenburgicos.

(r) Nihil praecipui haberent Brandenburgici electores, si intra sui territorii limites, in sacrae militiae socios eis tantum esset iurisdictio. Notum est, Saxoniae electorem in Thuringia; Landgrauium Cassellanum in Hassia id iuris in *commendatores*, qui uocantur, *ordinis Teutonici* et postulare et exercere; ut nihil fere conditio eorum differat a ceteris clientibus ac uasallis. Causa satis adparet, quia *exemtio* de principatu *facti* est, adeoque eam affirmanti incumbit probatio. Quam regulam etiam firmissimam habeo in distinctione inter *prouinciales* et imperii *immediatos* episcopatus; licet hic iterum maior doctorum pars peruersas doctrinas sequi uideatur. Verum quod marchiones nostri *Iohannitici ordinis* tutelam ac patrocinium sustinere coeperint per *Pomeraniam; Mekleuburgensia; Bohemiam; Saxoniamque*, id demum pertinere uidetur ad supremam Vendiae uniuersae procurationem. Cum uir celeberrimi nominis, *Ioh. Christoph.* BECMANNVS hoc argumentum in nouissima *ordinis, qui Iohanni sacer est*, descriptione occupauerit, aliquid porro addere, supersedeo. Scriptori enim ad sacra ordinis scrinia accessus fuit, unde plurima eruit, quae litterariae reipublicae ignorata aut falso intellecta fuerunt.

Ius Wildfangiatus per Vendiam uniuersam.

(s) Quid in Palatinatu prouinciae Rhenensis superiori seculo a praeclaris auctoribus hac in re disputatum sit: integra uolumina, quae tum prodiere, hodieque loquuntur. Miror, ipsos illos auctores in recentiori Caesaris priuilegio haerere maluisse, quam fontem ac ortum rei perquirere et inuestigare. Meis certe doctrinis clarum est, inter territorii iura fuisse iurisdictionem in homines uagabundos, non certo ciuium aut subditorum ordini adscriptos; qui uero in Caesaris domanio *Königs-Leute* audiuerunt. Quid illud? Quia Caesar Rhenensia, qua dux istius prouinciae rexit atque simul dominium ibi habuit et imperium, *illo* intuitu priuilegium *Wildfangiatus* Palatino dedit, non *hoc*. Prouinciae enim subuasalli instabili sede huc et illuc, nundinationum caussa, uagantes subditorum numero accensere nequiuerunt. Quod si igitur marchio Brandenburgicus, quod plures scribunt, per Vendiam uniuersam ius *Wildfangiatus* habuit: firmissimum hoc argumentum est, cum caput et rectorem eius ditionis fuisse. Similia uestigia in aliorum iurium passibus reperio, quae nolo hic attingere.

Ponderis ac mensurae rationes per eandem ditionem.

(t) Ex SCHEPLITIO et qui singula ex eo loca excerpsit EHRENBACHIO in metrologia notum est, Brandenburgici marchionatus uniuersi easdem *numeri, ponderis et mensurae* rationes reperiri. Sed parum hoc est, cum in libellis uariorum contractuum obseruauerim, *Vendiae* principatus omnes a Brandenburgicis olim in hoc genere leges accepisse. *Man hatt in Meklenburg, Pommern und andern Wendischen Landen nach Brandenburgischen Schocken, Pfunden und Maaß verkaufft.* Quod mihi in propugnato hactenus argumento optime iterum congruere, uidetur. Quid hodie conueniant, quid differant, non definio.

De episcopatibus prouincialibus.

(u) Episcopatus Vendiae seu Slauoniae a *ducibus* et institui et ab uno loco ad alterum institutos transferri, potuisse, uetustissima nos docent monumenta. *Illud* quidem *Chronographus* SAXO ad ann. 1160. p. 306. loco admodum memorabili, et diploma FRIDERICI *Caesaris apud Maderum antiquit. Brunsuic. p.* 121. hoc uero HELMOLDVS *lib. I. c.* 90. Nihil ergo mirum est, a marchionibus nostris episcopos regiones suas, ut ceteros marchiae uasallos accepisse neque alio iure tenuisse acceptos. Quod multifariam patet. Inde Br. marchiones de modo *onerum prouincialium* cum illis pacta fecerunt et quoties uel unius agri portio uendita aut permutata est, consensu id factum esse, reperitur marchionum. Taceo alia. Neque dubium hic facit, episcopos marchiae in comitiis imperii suffragia dixisse. Illud enim ius *sacri muneris* causa habuerunt omnes antistites etiam *Caminensis:* non territoriorum ergo, quae feuda ducum extitere, quod uel ex HELMOLDI loco patet *l. II. c.* 24. *n.* 8. Miror in tantis rerum dissidiis doctores hoc non aduertisse, ut discerent, *dioecesin a territorio* distinguere inuicem ac separare.

(x) Vel ex SCHELPITIO *Part. I. tit. I.* §. 2. *p.* 9. de consuetudine constat

CAP. XII.

Spicilegium praerogatiuarum marchionatus Brandenburgici.

§. I.

IX. a dignitate clientum s. uasallorum.

A Duce, ut ad ciuilia reuertamur, COMITES uasallos exigunt doctores. Ast plures marchiae nostrae fuisse, ex solenni mandatorum formula constat, quae in *comites* concepta esse, inuenitur (y).

X. a coloniis nouorum populorum.

§. II. Liberrimi iuris rectorem mihi quoque sistere uidentur COLONIAE aliorum populorum, in marchiam, nullius

XI. a quaestu uectigalium.

intercessu, olim deductae (z): VECTIGALIVM (a) porro nulla lege adstricti quaestus: IVRIS AC IVDICIORVM singulares a ceterisque prouinciis distinctae rationes (b).

XII. a Germanicis distincto iure.

§. III. Extremum est, quod Brandeburgicae ditiones non Caesarum beneficio obuenerint marchionibus (c); sed, horum incredibili fortitudine ac robore armorum, indomito, furioso et ad audaciam proiecto hosti ereptae, Caesari IMPERIOQVE GRATIS accesserint: ut adeo singularis reipublicae formam non tam accepisse; quam iure meritoque retinuisse, uideantur. DEO GRATIAE, NVMINI VERITATIS.

ILLV-

Preces primariae et commendationes emeritorum ad suppeditanda alimenta.

stat, qua Brandenb. marchiones primariarum precum iura in suae prouinciae limitibus exercent; non Imperatores COCCEIVS *c.* 22. *I. P.* §. 7. *p.* 383. Ne duplici onere grauentur marchiae episcopatus. Fluere mihi ex eodem iure alia uidentur. Commendationes emeritorum in militia (die *PANIS-BRIEFFE*): *ANNATAE*, quas, sacrae militiae causa, ipse pontifex Romanus instituisse reperitur. *QVARTA* pauperum, ex feudis ecclesiasticis. Inde milites, qui cultum et uictum inde acceperant, quartarii audiuerunt. Verum haec cura *regni Porussici* HEREDEM nunc tangit, ut cogitet de *VALETVDINARIO EMERITORVM*, gloriae et pietatis plenissimo instituto.

Plures comites marchiae uasalli.

(y) De *principibus Venedorum*, marchiae clientibus, scriptum est *cap.* VIII. §. 3. *p.* 255. & *cap.* X. §. 7. *p.* 264. In annalibus etiam occurrunt comites *Rupinenses*; *Landsbergenses*; *Wernigrodani*; *Falkensteinenses* (qui eapropter substituti S. R. I. camerarii fuerant); *Gronuiczii* aliique. Conferantur haec cum diplomate cap. IV. §. 3. p. 236. cap. I. recitato. Eo enim tempore an. 1196. stylus curiae Brandenburgicae fuit: *omnibus subinfeudatis illustribus COMITIBVS.* Et in alia formula: *uolumus hoc in omnibus COMITATIBVS, ad marchiam nostram pertinentibus.*

Coloniae marchiae.

(z) Cum Marchia sedes *Venedorum* fuerit, quorum mores ac lingua prorsus a Germanis abhorrent (cap. X. §. 10. p. 268.): qui factum sit, dices, Marchiam barbaros Venedorum ritus cum cultioribus Germanorum ita commutauisse, ut hodie uestigium illorum uix superesse, uideatur. Verum cognoscitur hoc ex HELMOLDO *lib. I. c.* 57. et 88. et plenius longe ex HAFTITIO, adhuc inedito scriptore *p.* 68. *sq.* qui testantur: *Albertum ursum Marchionem Hollandos; Selandos; Flandros*; (inde dialectum nostri hodieque habent, Belgicae uicinum) *Sueuos etiam & Francos in Marchiam deduxisse.* Ex quo tempore uites ac uineta, ex Rhenensi prouincia in marchiam uenerunt, maioribus ante nostris magis peregrina, quam nostris nunc hortis gingiber et piper. Inde feuda marchiae non oblata esse, uerum data aduenis nouis den *Schulenburgen: Bredowen: Arnhemern: Asseburgern*, pluribusque, quos nominat HAFTITIVS; ut adeo Longobardicorum feudorum naturam marchica omni iure habere uideantur. Inde forte illustrissimo scriptori, RHETIO, prodita distinctio uenit *der geschlossenen und nicht geschlossenen von Adel.* In illo genere oblata reposuero: in hoc data et acquisita.

Liberi teloniorum quaestus.

(a) Vectigalia per uniuersum imperium Imperatorem habuisse, male congruit formae ac monumentis medii aeui. Confundunt iterum doctores iura in domanio Rhenensi, et ducatibus Germaniae. Inter territorialia iura omni tempore fuit quaestus ex teloniis. Quamuis autem pactis postea conuenerint ordines, de uectigalibus neque instituendis, inconsulto imperio: notum tamen et pluribus scriptoribus testatum est, *Brandeburgicum marchionem* in utroque libera et nullis legibus adstricta iura semper retinuisse.

Marchica iura singularia sunt.

(b) A Saxonico iure marchiam et nunc abhorrere et olim abhorruisse, manifestum est. In diplomate ann. 1196. formula habetur: *secundum ritum & IVS MARCHIAE statuatur sententia legitima.* De hodierno rerum statu nemo dubitat, neque ipse *Saxoniae elector*, qui uicariatum se exercere dicit in regionibus, Saxonico iure uiuentibus, aliisque. Ne quis inde Brandenburgicum marchionatum excepisse, uideatur. Viderint ergo alii, num uera adserat *A. Bulla: Germaniam duplici tantum iure uti: uiderint* etiam, quo talo uicariatus steterint, si hac illi causa unice nitantur. ICti marchiae sunt *Prukmannus; Coeppen; Mullerus; Scheplizius.* Vellem etiam, de *Brandeburgico Scabinatu* aliquid dicere possem, cuius auctoritas hodieque satis uiget. Nullum dubium est, Academici i. e. Romani iuris doctores pristinis etiam marchiae consuetudinibus aliam formam induxisse.

Marchionum in alienando facultas.

(c) Plura habeo, quae hic commentari uellem: sed temporis et schedae spatio excludor. Commendo duobus uerbis loca apud CVREVM *p.* 37. MEIBOMIVM *tom. II. rer. Germ. p.* 417. et in *codice iuris gentium p.* 250. unde patebit: Brandeburgensem marchionem suae prouinciae *proprietatem* (*zum Eigenthum*) habuisse, atque ut diploma habet, *liberrimam potestatem uendendi, donandi, commutandi, quicquid exinde sibi placuerit, faciendi.* Idem fere, quam concessum esse, scribunt principibus *AVSTRIACIS.*

§. I. §. I.

ILLVSTRISSIMO IVVENI AC DOMINO,

PHILIPPO COMITI AB ARCV

IOH. PETR. LVDWIG

S. P. D.

Non sperare, sed prorsus confidere, possum, fore, ut rectiores publici praecipue iuris doctrinae, et TIBI *utilitatem adferant et olim* TECVM *reipublicae. Vix annum apud nos exegisti, sed in tanto literarum studio, ut in sapientiae cursu stadium absolueris, quod multi integris lustris non conficiunt. Non* TIBI *sufficit, nullum diem sine linea abire: omnis momenti rationem habes. Neque satis* TIBI *sunt diurni labores, auscultando, scribendo, lectitando, distincti; quin etiam nocti uigiliae* TVAE *surripiant, quae rerum natura somno dedit et animo, curis uacuo. Summatim non stimulis opus est industriae* TVAE, *sponte currenti; sed freno, cum in nimietate pecces et corporis animique uires atteras atque excrucies, ultra quam par esse et ipse sentis et naturae periti magistri. Nunc in arenam etiam ad literatum conflictum prodire nihil dubitas, ne togatus miles ullum officii genus subterfugisse, uideare. Causae argumentum ipse elegisti, ad doctrinae meae rationes tractatum. Neque enim omnia haec uel mea sunt, uel* TVA: *cum alter alterum suo studio adiuuerit et subleuarit. Academici enim muneris ratio studiis meis tanta impeditio fuit, ut fere dubitem, in uitae meae curriculo hunc annum numerare, quem inter fori strepitus arbitror, me perdidisse. Atque hac causa maioris feci industriam tuam, in locis et auctoribus perquirendis, inuestigandis, conscribendis atque nouis quandoque suggerendis argumentis mihi probatam: ut, quod* TVVM *est, nemo sine plagii nota mihi obtrudere queat. Quas lucubrationes* TVAS, *qui cum illustrissima gente tua contulerit, ille raras ac tantum non insolentes eas habebit, ut ab hoc cultu ipsae literae dignitatem accipere uideantur. Nam Boici et Austriaci annales* TVAM *familiam pro palmite habent uetustissimae Agilolforum stirpis; unde Boioariae principes descendisse, gloriae illius domus dare solent integerrimi scriptores. Sed haec* TV *occultare et dissimulare soles, ne aliena magis, quam propria uirtute uiuere uideare. Vale et fortunis utere, industria et probitate* TVA *dignis.*

OPVSCVLVM V.

ARAVSIO SVPREMO IMPERIO VINDICATA *CONTRA* CASSANVM ET PVTEANVM ADSERTORES GALLOS

Mense Maio cIɔ Iɔ ccII.

---

§. I.

Causa et ratio instituti.

Qui DEVS, cuius numini parent omnia, fortunam BRANDEBVRGICAM superiori seculo rexit, uariisque rerum accessionibus praepotentem domum auxit amplificauitque: illius fato constitutum esse, cognoscimus, ut nedum intra pristinos uirium limites illa subsistat; sed *noui* temporum cursus ulteriora etiam PIISSIMO PRINCIPI adferant incrementa: Docemur benignitatem diuinam felicitate auspiciorum; quibus nouissima recentioris aeui exordia in fastis BRENNO-BORVSSICIS insigniuntur. Vix dum, ac ne *uix* quidem seculum

§. I. II.

lum decimum septimum *exiimus*: et regale BORVSSIAE diadema BRANDEBVRGICAE genti illatum fuit, DEO largitore; plaudente orbe; Caesare ac potissimis Europae principibus gratulationis officia nouo REGI, decore ac solennibus uerbis, exsoluentibus. Iam *alter* annus teri coeptus est: quo *plurium* Europae *prouinciarum* hereditas, *sanguinis* iure et pluribus causis aliis ad regem nostrum fuit deuoluta. *Auriaco* principatu: *Lingae*; *Moersiae*; *Buhrae*; *Leerdami* comitatibus: *Vehrae*; *Vlissingae* marchiis: *Arlaiae*, *Bredaeque* dynastiis titulos REGIS nostri atque ditiones iterum cumulatas fuisse, REGNIQVE PORVSSICI robur per nouas prouinciarum accessiones prouectum in maius, firmatumque: id ex publico literarum usu intelligimus. Exigit igitur pietas in benignissimum REGEM, ut insignes accessus non solum laeto animo, quod omnium bonorum est, gratulemur: sed etiam nos, qui sacris litterarum operamur, omni studio in id incumbamus, ut, si quid ad *dignitatem* iurium principis ac nutritoris nostri conferre possimus, id, quantum in uiribus est, praestare annitamur. AVRIACVM principatum (*) *supremo dominio uindicare*, nostri nunc instituti est. Partim, quod argumentum haec tempora postulent: partim, quod scriptorum Gallicorum adparatu, unde haec fere repetenda sunt, instructi, ad hanc operam accedere possimus. In Belgico enim itinere, quod, pacificationis ergo, tum Risuici institutae, suscepimus, e uariis maximorum uirorum bibliothecis congessimus materiam, CASSANI atque PVTEANI, Gallicorum scriptorum contrariis sententiis non frustra forte in hac causa obiiciendam. Ceterum hanc fidem meam testor, me *priuato* nomine ueritatem hic profiteri, atque *indicis* magis, quam *iudicis*, quae proteruia a nobis in re tanti momenti omnino absit, officio defuncturum esse. Deum ueneror, ut adsit dicendis.

Nomen Auriacum.

§. II. *Auriaco* principatui ab *urbe* eiusdem adpellationis, nomen est, a diuersis auctoribus diuersimode enunciatum. PTOLEMAEVS (a) Ἀραυσίων legit: ἀρουσίων enim, quod in nonnullis exemplaribus habetur, inter amanuensium errores refertur. Ab hoc STRABO (b), qui Ἀραισίον scribit, unica litera differt. Latini Geographi fere omnes *Arausionem* dicunt. Ita quippe PLINIVS (c); MELA (d); SIDONIVS (e); NOTITIA S. R. I. (f), aliique e ueteribus. Verum sequioris aeui scriptores in alias atque alias formas uocem torquent. *Aurasio* aliquibus placet: pluribus *Auriacum*: *Arasio* etiam nonnullis. In Francica deinde lingua alii *Aurange*; alii *Ourange*; plurimi *Orenge* reddunt. Inde recentiores quoque scriptores latini *Aurantium*; *Auruntum*, *Auruntium*, ut habet uetustus biographus Caroli M. Caesaris apud LAMBECIVM (*), porro *Orengiam*; *Orantiam* idem uocabulum efferunt. Ceterum in antiquissimi nominis ortu auctores non minus uariant: quorum aliqui ad ineptias pueriles dilabuntur. Alii quippe regionem *Auriacam* ab *auro* dictam esse, uolunt, Grammaticae magis, quam naturae rationibus, ubi enim *auriferi* hic montes? ad ita sentiendum inducti. Hinc LIGVRINVS (g) poeta *Chrysopoli* notat *Arausionem*. Quibus non meliores sunt, qui a *malis aureis*, quae ob uentorum impetuositatem in *Auriacis* maturare nequeant, *Orenge* ironice nominatum esse perhibent; argumento prouerbii: *a Orenge il ny a point des Orenges* (h). Alii celticum uocabulum *Orage*, quod *uentum* notat, huc trahunt, qui in Arausionensi tractu uehementius ac alibi spiret (i). Simili fere coniectura *aurae* nomen adhibent quasi *Aurasio* urbs *procellosa* dicta fuerit (l). Quod ueteres diphthongum *au* saepius cum simplici litera *a* confudisse, reperiantur. Hoc enim post alios SALMASIVS (m), exemplo *Agusti* pro *Augusti*, SPEELMANNVS deinde, WENDELINVS, FRESNEVS et *lexicographi* plures ex antiquis documentis ostendunt. SCHRIECKIVS (n), in *Arare* fluuio, qui Celtis *Aram* dictus sit, unde terminari facile potuerit *Arausio*, non

(*) Lucubratio haec non frustra post diem *XXIIX. Maii* dilata fuit. Quod hac luce in publicis fastis memoria *S. Vilelmi* celebretur. Qui conditor primus fuit summorum iurium in *Arausiaco* principatu. Quod infra explicatum est. (a) Lib. II. Geograph. c. 10. (b) Lib. IV. Geograph. p. 506. (c) Lib. III. histor. nat. c. 4. (d) Lib. II. Geogr. c. 5. (e) Lib. VI. epistol. 12. (f) Itinerario Antonini addita p. 130. edit. Schott. (*) In *Bibliotheca Vindobon. lib. II. cap. 5. p. 368.* qui ita scribit: *Karlus regionem* prouinciae *ingrediens*, *fugo ducem* AVRONTO. Ad quem locum in margine addit interpres: *Fugato ducem*, pro, *fugato duce*. Quae ratio loquendi Latinobarbara passim occurrit in hisce annalibus. *Aurontum* uero siue *Auruntum* eadem urbs, quae alias *Arausio*. Apud PITHOEVM et FREHERVM: *fugato duce prouinciae* AVRONTO mendose legitur *fugato duce* MAVRORVM falsitatem enim huius lectionis etiam sine adminiculo codicis MSCti Caesarei satis manifeste indicant sequentia uerba. *Qui dudum Saracenos per dolum inuitauerat.* Recte uidelicet hinc colligitur, praecedentibus uerbis non de duce aliquo *Maurorum*, qui sine dubio ipse Saracenus fuisset: sed de perfido quodam Christiano duce *Arausionensi* actum esse. Imo principatu ob perfidiam ille fuit exutus, nouusque princeps factus *Auriacus*, Guilielmus scilicet Cornetanus. (g) Versu: *Has tibi metropoles* &c. (h) Iodocus SINCERVS in Itinerar. Gall. *p.* 253. (i) *Arelatum uariis obnoxia uentis*, *Chrysopolin* &c. iterum uersus sunt GVNTHERI, poetae modo laudati. (l) Ioseph de la PISE en son histoire d' Orenge p. 4. (m) In animadu. ad Solinum p. 1020. (n) In antiquitat. Belgic.

(o)

§. III. IV.

non leue argumentum suae originationis sibi consecutus esse, uidetur. Vnde etiam MAROHRANVS (o), existimat: *Auriacos* et *Aurecomicos* eundem populum constituisse, uocibus usu uulgi diuturno corruptis. Et uero quando *Arelatum*: *Arecomicum*: *Ararem* fluuium: *Arduennam* syluam: *Ardyensem* populum: *Arausionem* denique, cuncta nomina ab *Ar* incipientia, in uno fere eodemque tractu offendo: uix aliter existimare possum, quam omnes has uoces uni quondam genti originem ortumque debuisse. *Terrae* filios primi forsitan incolae se dixerunt die *Erdner* siue *Erer*. Nam *e* in *a* frequentissime mutatum esse, infinita fere exempla neminem dubitare sinunt. Inde *terra* et *ara*, *aratrum*, *area* earundem natalium uoces et in uernacula agricolarum dialectus est, qua hodienum *terram*, die *Arde* pro *Erde* enunciant. Habemus ergo *Ardenar*, siue *Ararios*: unde *Araris* et *Arausio*, quae ultima terminatio *Massiliensium Francorum* est, facile deriuari poterit. Vt adeo *Arausii* iidem nobis sint ac *terrae filii*: *Arausio* uero urbs ab hisce incolis suis denominata.

Arausini populi dignitas.

§. III. Vnde illud nunc prona consecutione deduci posse, existimo: *Arausionem* in uetustissimis etiam temporibus *primariam* gentis uniuersae ciuitatem, ceterarumque urbium *metropolin* fuisse. In ueteri enim R. I. NOTITIA (p), *ciuitas Arausinorum* καθ' ἐξοχὴν dicitur: quod dignum aduersione est, cum et urbis et gentis autoritas hinc non obscure colligi atque expendi possit. Inde est, quod Cauarum *prima* habeatur Arausio (q), et plerisque Galliae Narbonensis urbibus semper praelata fuerit (r). Ipsi etiam Romani *Arausionem Secundanorum* scripserunt (s), ut constet, quo legionem in ordine dynastiam et illi habuerint. Quid? quod stupenda opera, a Romanis in *Auriaca* regione condita perfectaque, luculentiora adhuc testimonia dent, Arausionis prae aliis castris per eosdem cohonestatae. *Porta triumphalis: amphitheatrum: aquae ductus*, ingenti sumtu adparatuque excitata monumenta, spectatores hodieque in admirationem rapiunt, quod palmam iis, quae in Italia supersunt, praeripere uideantur. Quo elogio *Isaacus* PONTANVS (t); *Iosephus* de la PISE (u); *Iodocus* SINCERVS (x), aliique ea sunt dignati Non ergo sine consilio quodam prouidentis Numinis factum esse, existimamus: ut *Arausini*, conculcata dignitate sua, a *Romanis* primum; deinde a *Burgundionibus*, demum a *Francis*: tandem *Caroli M.* aeuo, pristinae libertatis atque *supremi dominii* iuribus, ueluti postliminio, ob caussas mox indicandas, fuerint restituti, ut *supremo imperio* rectores eorundem, hodieque uti uideamus. Atque hoc idem illud est, quod suscepimus nos, ex instituto nunc comprobare.

Adseritur SVMMVM IMPERIVM Arausinis (l) EXEMTIONE Caroli M. circa an. 790.

§. IV. *Saraceni*, quos hodie Turcarum nomine adpellamus, seculo *octauo*, post *piratica* bella in mediterraneo mari facta, ipsas demum Galliae regiones in tractu *Narbonensi* inuaserunt. Eo tum progressi fuerant barbari hostes, ut fiduciam sumerent, incendio, rapinis, spoliis, seruitutibus ac caedibus adflictas prouincias sui prorsus iuris faciendi. Occupauerant iam eo animo *Rhodani* confinia usque ad limites *Arausinorum*. Carolus M. quod bellis extra Galliam esset distentus, coercere effrenem hostem nequiuit. Obtulit igitur regionem cum supremo iure, quotusquisque eam eripuerit Saracenis. Colligit uires unus e proceribus istius terrae, GVILIELMVS, cognomento *Cornetanus*, lectoque milite Christiano, infidum atque tot spoliis superbientem populum, magna in Christum adiutorem fiducia concepta, inuadit; profligat; omnique Narbonensi Gallia eiicit: regione incolis Christianis per hunc iterum uindicata. Laetus de tanta suorum uictoria Carolus M. recipit prouincias omnes ad Rhodanum: factae autem pollicitationis memor, *Arausinum* tractum cum *supremo* iure transfert in *Vilelmum Cornetanum*, principatus nostri optimum conditorem. Atque hoc demum ordine *Arausio* Galliae dominio *exempta*, suique iuris effecta est: dignitate hac a fortissimis principatus huius *rectoribus* ad haec tempora usque, contra aduersarios quosque, defensa strenue, propugnataque. Verum testes nunc laudabimus de VILELMO, non Arausinis addictos, sed uel antiquos satis, uel recentiores Gallos. Ita enim fiet, ut non solum partium studii suspicio omnis absit: sed etiam per testes *Gallos* postulata *Gallorum*, in supremum principatus huius dominium, firmius euertere possimus.

Testimonia a] ueterum.

Iohan. Italus

Iohannes cognomento ITALVS (y) seculi IX. scriptor, *Vilelmum comitem robustissimum* dicit, qui SVO IVRE *Gothiam rexerit.* Clarius loqui is auctor non potuisset: cum SVO et *alieno*, hoc est, *clientelari* iure regere, ex nume-

(o) Andreas du CHESNE en son Antiquites des uilles de la France Liu. V. chap. VIII. p. 403.
(p) Hieronymo SVRITA editore p. 130. (q) Loci huius nos admonente Christophoro CELLARIO, ueteris Geographiae industrio ac erudito indagatore. (r) Guilielmo PARADINO teste *cap. XV.* de statu Burgundiae *p.* 306. (s) Ioach. VADIANVS in not. ad *Melam. lib. II. p.* 230. (t) In appendice ad Itinerar. Gall. Narbonensis. (u) Summo studio eius generis monumenta, in supra laudato opere plenissime descripsit: quae etiam aeri eleganter incisa exhibet. (x) In Itinerar. Gall. p. 254. cui descriptionem inserit ab alio ei communicatam. (y) Extat in *Bibliotheca Cluniacensi* a Martino *Marriero* edita p. 16.

(z) In

§. IV.

numero illorum sint, quae sibi directo *opponuntur*. Non ergo *clientem* aut *beneficiarium* Galliae, quem nos, uocabulo artis, *uasallum* adpellamus, egit noster; sed *sui iuris*, quod ITALVS scribit, in principatu *Arausino* fuit.

Petr. de Natalibus.

Petrus de NATALIBVS (z), Episcopus *Equilinus* bella Vilelmi plenius quodammodo his uerbis prodit: *Guilielmus confessor, dux Aquitaniae et Prouinciae, patre Theodorico consule, matre Aldana, inclyta prosapia duces, sub rege Carolo M. strenue militauit, eiusque regni* PRINCIPATVM *tenuit, sanctitate praeclarus. Cum autem Saraceni partes Aquitaniae inuasissent, eos uiriliter debellauit, atque Septimaniae possessione potenter deiecit.* Idem Vilelmus, uitae innocentia admodum insignis, cum coenobita mortuus fuisset, pontifici summo mereri est uisus, ut in numerum *Sanctorum* referretur, cuius memoria in fastis Christianorum *V. Calendarum Iunii* hodieque quotannis celebratur. Quid? quod imitatores eius in sectam *Guilelmistarum* iuerint, cuius socii in Bohemia atque Saxonia diu floruisse dicuntur.

S. Odilonis.

S. ODILO (a), Abbas Cluniacensis, auctor seculi X. Wilhelmum nostrum ILLVSTRISSIMVM *uirum et Christianissimum* PRINCIPEM, non paruis elogiis salutat, qui et ipsi tituli *uasallorum* dignitatem superare uidentur. Verba eius haec sunt; *Imminente tempore illo, quo ab Hispaniae finibus ebulliens Saracenorum multitudo per iter nauale ad terminos usque Italiae ac Prouinciae peruenit, monasteria, urbes, uicos, uillas depopulans, beatissimum patrem Maiolum coepit ac uinculis allegauit. Ille hinc absolutus, perditionis Saracenorum occasio fuit. Sicut uero post passionem Christi, Iudaei a suis exulati: ita post captionem Maioli*, o stultum et impium figurae genus! *Saraceni a finibus Christianorum sunt expulsi. Et sicut per Titum et Vespasianum Dominus a Iudaeis uindictam exercuit: ita per* Wilhelmum illustrissimum *uirum et* Christianissimum principem, *meritis beati Maioli, iugum Saracenorum ab humeris Christianorum deposuit. Et multa terrarum spatia, ab iis iniuste possessa, ab eorum tyrannica dominatione potenti uirtute eripuit.*

Petri Veneti.

Praeterea *Petrus* VENETVS (b) eandem uictoriae laudem tribuit *Vilhelmo*. Omnium autem plenissime res a Vilelmo Arausino principe gestas *Ordericus* VITALIS (c) *Vticensis* monachus, qui seculo XII. uixit, persecutus est.

Orderici Vitalis.

Qui *assertae* per ipsum *Arausionis* expresse mentionem fecit: monachum etiam fa-

§. IV.

A ctum, *Comitatibus* filios *Bernhardum* et *Guilielmum* praefecisse, idem scripsit. Neminem autem illud impedire debet; quod Vilelmus ab aliis *Prouinciae*: *Gothae*, id est Languedockiae ab aliis: a nonnullis *Arausinorum* dux uocetur. Nam quae *muneris* causa gessit, ab aliis seiungi debent, quae iure *patrimoniali* ac proprio habuit possediteque. *Dux* igitur fuit *Languedockiae* et *Aquitaniae* non *suo* iure, sed qua B Pipini ac Caroli M. *administer*; quo nomine etiam *Prouinciae* Comitatum idem rexit; utraque causa *stipendiarius* Regum Francorum: *Arausionis* uero a reliqua Gallia tum auulsae et *dominium* exercuit & supremum imperium, *sua* auctoritate, non *aliena*. Inde etiam illud intelligi potest, quare nunc *dux*; mox *Comes*; iterum *princeps* unus ac idem audiat *Vilelmus*. Haec enim omnia pro munerum ac patri- C monii diuersitate uera sunt; quamuis in aliis casibus *Antonius Didacus* ALTESERRA (d) probet: *ducis, comitis* ac *principis* nomina titulosque saepius inuicem commixtos fuisse.

b] recentiores testes.

Sed *recentiores* auctores Gallos nunc etiam de *Guilielmo* nostro consulemus. Sunt enim monachi, antiqui scriptores in portentis, miraculis, uitae integritate aliisque rebus, de *Vilelmo* recensendis, magis occupati, quam in re- D bus politicis et huius seculi fortunas concernentibus, quas, nimiae pietatis obtentu, ut profanas uel ultro neglexerunt, uel maximam partem ignorarunt. Inter omnes uero optime de Guilielmo meritus est *Guillaume de* CATEL (e) auctor luculentus et magnae fidei.

Guillaume de Catel.

Is enim plura coenobiorum monumenta adducit; quae hactenus recensitam de *Arausionensi* principatu sententiam confirmant: sed etiam E tumulum atque imaginem *Guilielmi* conditoris is refert, his uerbis inscriptum: GVILIELMVS DEI GRATIA COMES ARAVSIONENSIS. Vt adeo in re, publicis atque solennibus monumentis stabilita firmataque, nemo sincerus dubitare possit. Adprobat suo calculo eundem scriptorem *Pierre de* MARCA (f) a sanctioribus *Gall. Regi consiliis, qui inquit*: *Le Guillaume est le suiect des anciens Romains* F *du Connetable Guillaume au Court-nés d'où l'on tire l'origine de la maison d'Orenge et des Cornets, qui sont en leurs armes.* Idem facit *Guillaume* PARADIN (g), cuius uerba sunt:

Guillaume Paradin.

Les Annales de Gilles racontent, que lors estoit Connestable de France, Guillaume au court-nez, qui, au retour de ce uoyage, passant Charlemaigne par le Languedoc, conquist cestuy Guillaume la cité d'

(z) In catalogo Sanctorum *Lib. V. cap.* 41. *p. m.* 97. edit. *Lugdun.* 1514. *f.* (a) In uita *S. Maioli p. m.* 289. Habetur in Bibliotheca *Cluniacensi*, modo a nobis laudata. (b) In *Catalogo Sanctor.* lib. V. c. 6. (c) *Lib. VI.* Historiae ecclesiasticae *p. m.* 598. 999. in scriptores rer. Normannicarum a *Chesneo* editus *Paris.* 1619. f. (d) *Lib. III. cap.* 5. de ducibus et comitib. Prouincialib. p. 224. (e) En son Histoire de Tholouse *Liu. V. c.* 9. edit. *Tolosae* 1633. *f.* (f) En Histoire de Bearn *Liu. IX. chap.* 2. §. 5. *p.* 686. (g) En ses Annales de Bourgogne *Liu. I. p. m.* 96.

(h) En

§. IV. V.

té d' Orenges, lors encores tenue et occupée par le Sarrazins. Et de cestuy sont uenus Princes d' Orenges, qui, pour le sur nom de Guillaume au cour-néz, portent en leurs armes un cornet. Ceste principauté à de long temps perseueré en la riche maison de Chalon et jusques à Philibert de Chalon fils de Iean, lequel Philipert de Chalon, fut tué au siege de Florence, estant lieutenant general de l' Empereur Charle cinquiesme. En cestuy est finie la noble et antique race de la maison de Chalon, qui n'ont seulement obtenu la principauté d' Orenges, mais aussi les Comtés d' AVCERRE, *de* TONNERE; *de* IOINGNY; *de* CHALON *et une infinité d' autres grandes et riches seigneries.* Qui in aliis a Paradino abeunt; illi tamen in *conditore Arausini* principatus cum eodem consentiunt. *Caesar de* NOSTRADAMVS (h): *Quant à ce Guillaume Prince d' Orenge, il faut sçauoir, qu'il y auoit du temps de Charlemagne un Guillaume au Cournéz, lequel conquit la cité d' Orenge, tenue et occupée des Sarazins, duquel sont uenus les Princes d' Orenge, qui par le surnom du Cour-nez portent en leurs armes le cornet.* Vt alios plures praeteream *François de* BELLEFOREST (i), historiographum regium: *Nicolaum* GILLES (l), Galliae Regi a secretis; FAVCHETVM (m), praesidem regium; RVBISIVM (n), denique ac ceteros auctores Gallos, qui idem confitentur. Exterorum testimoniis, hactenus allatis, nunc domesticum auctorem annectere in hac causa liceat: per ea, quae hucusque congessimus, satis corroboratum. *Iosephus de la* PISE (o), Seigneur de *Mancoil*, qui de *Auriacis* ex instituto scripsit, non ex suo ingenio, sed ex ueterum monumentorum fide (p), ita de *Guilielmo* traditum reliquit: *L' Empereur*, Carolum M. uult, *uoulant recompencer un tant notable seruice du fruit de ses uictoires, luy donne la uille d' Orenge et le pays qu'il auoit conquesté enuirons, en proprieté de fonds auec toute iurisdiction; et à ces grantes dignités, que sa uertu luy auoit parauant acquises il' adiouste maintenant celle de Prince d Orenge pour en iouir comme de pays de conqueste auec toute autorité* SOVVERAINE.

Nostradamus.

la Pise.

Ius supremum in Arausinos Vilelmo adscritur contra aduersarios.

§. V. Ne tamen aliquid in hac causa diffiteamur; sunt aliqui inter scriptores, qui, quamuis *Arausionem* Vilielmo nostro a Carolo M. donatam fuisse largiantur: *ius supremum* tamen ab eodem Caesare eidem concessum, partim in dubium uocant: partim etiam expressis uerbis idem negare audent. Vident enim hi auctores, fieri uix posse; ut *Galliae regibus imperium* in Arausinos *hodieque* uindicetur; si hoc concedatur, Arausinum *Principatum* priuilegio Caroli M. a reliqua Gallia seculo *octauo* auulsum *suique iuris* effectum fuisse. Malunt ergo ueritati callum obducere; quam declaratione eius, aulae Gallicae inuidiam sibi contrahere. Condonandus ob hanc causam *Iacques de* CASSAN (q), quondam Galliae Regi a consiliis, qui in gratiam principis sui, de *Vilelmo* nostro ita sentit: *il chassa les Sarasins d' Orange, print la uille et la remit à l' obeyssance du Roy. C' est pourquoy en recognoissance de sa ualeur et de ses grands seruices Charlemagne luy donna la uille d' Orenge, a condition, que tant luy, que ses successeurs à l' aduenir la tiendroient à foy et hommage de la Couronne de France.* Sed hic genius est cum *Cassani*, tum plurium aliorum ex Gallis, ut, re ipsa obiter perspecta, ceteras eius circumstantias ex suo ingenio ad seculi captum ac sensum principis sui fingant, nulla reuerentia habita uetustorum monumentorum. Ecquis enim *Cassanum* docuit; Carolum M. ea *lege* Arausionem *Vilelmo* Cornetano donasse, ut *clientelari* obsequio Galliae regibus fidem et ipse et successores adstringerent? Hanc fidem meam testor; nullum antiquum scriptorem *clientelae* huius unquam mentionem fecisse. Recentiorum uero placita in re tantae uetustatis inepte adducuntur. In lubrico enim fundamento starent historicae ueritates ac summorum principum iura; si a calami procacitate cuiusuis scriptoris penderent, de rebus ante mille annos gestis, nullo idoneo teste laudato, proterue differentis. Quid? quod cum in *possessione* suprematus sint Principes Auriaci; omne onus, contrarium docendi, aduersae parti incumbat. Vt in defectu genuini documenti, quo hostilia argumenta laborant, Auriaco *potentatui* omnino praesidium quaerere possimus.

§. V. VI.

a] qui auctoribus destituuntur.

b] uetustis scriptoribus obloquuntur.

§. VI. Verum enimuero liberales erimus in ueritate asserenda, quam tanta optimorum argumentorum fide licet contueri. Principio *Iohannis* cognomento ITALI (r), uetustissimi ac supra a nobis celebrati scriptoris, auctoritas maxima est, cuius uerba expressa sunt: *Wilhelmus robustissimus Comes, qui* SVO IVRE *tenuit* regiones. *Suo* autem *iure* dominia *tenere* eum

(h) En son Histoire de Prouence *Part. II. p. m.* 166. (i) En ses Grandes Annales de France Liu. II. chap. X. p. m. 166. (l) En sa Chronique de France p. m. 301. (m) En ses Antiquitez Gauloises *Liu. II. chap.* 26. (n) En son Histoire de Lyon *Liu.* III. *p.* 310. (o) En son Histoire des Princes et Principauté d' Orenge *Part. I. p.* 52. (p) Auctorem *uitae S. Guilielmi et Santorale* collegii Dominicanorum Tholosae quem utrumque codicem MSC. *Pisius* laudat. Monumenta aliis quoque scriptoribus uisa: quae hodieque in istis locis supersunt. (q) En sa Recherche des droits du Roy et de la couronne de France sur les Royaumes, Duchez, Comtez. *Liu.* II. *chap.* 8. *p. m.* 770. *edit. Paris.* 1646. (r) Habetur idem auctor praeter *Bibliothecam Cluniacensem*, quod p. 11. diximus, apud SVRIVM tom. VI d. 18. Nou. Sed contractior aliquantum et longe alio, quam auctor ipse scripsit, stylo.

(s) En

§. VI

eum dicimus, qui *sui iuris* est, qui *summam rerum* tenet, qui *supremo imperio* gaudet, quod Galli *potentatus* aut *suprematus* nomine reddunt *la Souueraineté*. Equidem ampliora *Vilelmi* Cornetani dominia idem facit, quam terminos Arausini principatus hodie circumscribi, uidemus: sed dummodo rem ipsam teneamus, de limitibus forte facilior erit conuentio. Deinde etiam uerba *tumuli*, supra e CATELIO (s), allata, principi nostro *suprematum*, non leuiori firmamento, adserere existimo.

e] *titulo Dei Gratia.*

WILHELMVS DEI GRATIA COMES, is etiamnum inscriptus in coenobio *Gellonensi* seu Wilhelmiano reperitur. *Rationem huius tituli pendere ex uicaria popotestate, quam Dei nomine in hisce terris gerant principes, adeo ut soli Deo nulli hominum obnoxios se esse, profiteantur*, disserunt Ioh. Christ. BECMANNVS (t), et GEISLERVS (u): ut adeo *indubius* inde sumi posse uideatur *character supremae* a Deo *potestatis*, qua usus fuerit Guilielmus, conditor principatus Arausinorum. Equidem *Ant. Dadinus* ALTESERRA (x), exempla *cliemtelarium* etiam principum adfert, qui *Dei gratia* elogiis usi fuerint. Verum enimuero seiungendi hic inuicem casus sunt: et corruet statim facta nobis oppositio. Primo enim ab usu uocabulorum in una aetate: ad usum eorum in altera, rationibus infirmis concluditur. Exempla igitur desideramus, Caroli M. aeuo, promiscuum formulae *Dei gratia* usum inter principes clientes, idque in Gallia, uiguisse. Deinde stylus *priuatus* cum *publico* confundi non debet. Sic notissimum *Martini* LVTHERI (y) exemplum, qui, lepida *regalis* tituli aemulatione, quod Angliae *regem* Henricum VIII. aduersarium haberet, literas suas his uerbis auspicatus est: *Martinus Lutherus*, DEI GRATIA *Ecclesiastes Wittebergensis, Henrico* DEI IRA *Regi Angliae*. Simili fere argumento *Carolus du* FRESNE (z), plurima loca apud scriptores medii aeui congessit, ubi sacri etiam Antistites, pro muneris ac uocationis suae causis allegandis his titulis usi fuerint: *Episcopus* DEI *et Apostolicae sedis* GRATIA. Et, altero nonnunquam omisso: *Episcopus Dei gratia*. Vt uero neminem esse, puto, qui *priuata* haec pietatis officia cum *publico* solennique usu titulorum in *curiis* ac *aulis* principum commisceri uelit: sic etiam facile patet, exemplum nostri principis non ad *illud* genus; sed ad *hoc* referendum esse. Non enim sibi elogium hoc *ipse Vilielmus priuata* quadam causa tribuit: sed mortuus in publico solennique monumento a superstitibus accepit, ubi tamen uacua alias iudicia sunt crimine adulationis. Summatim dicam, adhibuerunt quandoque uasalli aut priuati homines titulos *Dei gratia*, *pietatis* causa: iisdem alii quoque haec nomina, quamuis rarissime, dederunt uel religionis ergo uel turpissimae *adulationis*. Ast praeter hos casus in *Galliis* (ordines enim Germaniae haec usu praescripserunt) *sacrilegium* apud *beneficiarios* principes habitum fuit: *Dei gratia* nominibus dignitateque insigniri uelle. Exemplum habemus in duce *Britanniae* minoris. Is enim, quod uerba *Dei gratia*, ritu maiorum, qui in numero quondam fuerant, in diplomatibus adhiberet; a Galliarum rege sub graui comminatione iussus est, ab usu harum uocum sibi temperare. *Franciscus* BELCARIVS (a), Episcopus Metensis historiam ita refert: *rex 1464. Moruillerium ad Britannum misit: quae legatio praecipua quatuor capita continebat. Primo ne Britanniae regulus in publicis diplomatis ea uerba praefigeret, quae hactenus usurpauerat; Franciscus* DEI GRATIA *Dux Britanniae; quod hisce uerbis se regis beneficiarium,* quod probe aduertendum, *tacite inficiari uideretur, quibus ducatum soli Deo, non ipsi regi acceptum ferre testaretur.* Cum ergo antiquis, mediis ac infimis temporibus continuo, solennique usu in omnibus diplomatibus, nummis, monumentis aliis generis cuiusque *Arausionenses principes* DEI GRATIA titulos in media Gallia adhibuerint: certissima haec erit *Arausini suprematus* nota, quae rectores Arausionis ab omni *clientelari* iure Galliae regis sine ulla controuersia absoluet. Praeterea ratio etiam successionis filiorum *Vilelmi* nostri manifeste docet,

d] *successio filiorum.*

eum *suo iure*, non lege *beneficiaria* Arausionem possedisse. *Ant. Dadinus* ALTESERRA (b), Gallicorum feudorum naturam ex instituto inuestigauit. Vbi iudicium suum de hac causa his uerbis prodit: *feuda Galliae a temporibus demum Ludouici Pii coeperunt transire ad liberos: sed neque tum sine speciali consensu principis.* Caroli autem M. aetate uasalli *ad finem tantum uitae feuda possidebant, princeps uero, quos ei uisum esset, successores eligebat, nulla liberorum habita ratione.* Quod si autem *uasallum* egit *Guilielmus Cornetanus*, eccur *Ordericus* VITALIS (c), Vticensis Monachus, de eo scribit: *filiis adiuuantibus, quos comitatibus ipse praefecerat.* Cum ergo inde constet, quod *suos*, id est, proprio iure possessos comitatus *sua*, non alieni principis siue Galliae Regis auctori-

(s) En son Histoire de Languedock p. 15. superius. (t) In Notitia dignitat. Illustr. *Volum I. Diss. I. cap.* 3. *p.* 67. (u) In dissertatione gemina ex instituto de *titulo Dei Gratia.* (x) *Lib. III.* de Duc. Prouincialibus Gall. *cap.* 5. *p.* 222. (y) *Tom II. Ienens. p.* 132. (z) In Glossario mediae Latinitat. *Tom. II. p.* 46. (a) In Commentariis Rer. Gallicar. *Lib. I.* §. 14. *p.* 9. ad an. 1464. (b) Tractatu de Origine Feudorum pro Moribus Galliae *cap. II. p.* 290. Quem librum Ioh. *Schilterus* dignum habuit, ut eundem codici iuris Alemanici annecteret. (c) *Lib. VI.* Histor Ecclesiastic. *p.* 599.

§. VI. VII.

ctoritate, inter filios distribuerit Vilhelmus Cornetanus: manifestum etiam ex hoc argumento est, Vilelmum *supremi iuris* principem Arausinorum fuisse. Tandem etiam *moribus Galliae maiora feuda, puta ducatus et comitatus diuisionem olim non tulerunt*, quod obseruat idem ALTESERRA (d). Quo ergo iure *Vilelmum* Cornetanum *Arausionensem* principatum filiis *distribuisse* dicemus: nisi ab omni clientelae ac beneficii nexu eundem absoluamus. Atque haec demum omnia, quae ad summum dominium, *Vilelmo Cornetano* adserendum, in hactenus dictis attulimus, controuersiae huic finem dare posse, existimo: qua Gallici alias scriptores *absolutum*, quod dicitur *imperium* Principibus *Auriacis*, tanta animorum fiducia, negare audent. Conditore enim summi dominii apud Arausinos probe intellecto: facile est deinceps, ad destruendum omne id, quod ab iisdem huic causae opponitur.

e) diuisioni eorundem.

Soluuntur inde oppositiones. An Arausio sit iuris Delphinatus? Prouinciae?

§. VII. Manifesto quippe errore historiae ac temporum rationes turbant, qui *Arausinorum* principes uel *Delphinatus* clientes faciunt cum *Nicolao* CHORERIO (e), uel *Prouinciae* Comitatus beneficiarios cum *Nicolao* VIGNERIO (f), et adsertoribus Gallis, *du* PVY (g), atque CASSANO (h). Quia uterque sine omni dubitatione iunioris longe aetatis est, ac ea, quam *Arausino* principatui per hactenus dicta adseruimus. Imo ipsas *regni Arelatensis* natales ita superat dominium Arausionense: ut frustra illi quoque esse uideantur, qui Arausionem appendiculam eius facere, uelint (i). Deinde etiam illa tela, per hunc Arausionis *conditorem*, declinantur; quando in potestate Caroli M. non fuisse, scribunt, *Arausinum* ditionem a Galliae regno auellere. Vide enim BALDI (l), et PAPONII (m), id peculiare in Galliae regno esse, *Francisc.* HOTMANNVS (n) existimat: *quod rex sine publico gentis concilio nihil nec alienare, nec oppignerare possit.* Quare etiam *Iacobus de* CASSAN (o) ultimum argumentorum praesidium contra supremum Arausionis dominium in eo ponit, ut scribat, etiamsi constet, aliquem regem *sui iuris* fecisse Arausinum principatum: id tamen, quod, hoc facere, in regis nullius potestate sit, reuocari sem-

An eximere Arausionem potuerit Carolus M.?

§. VII.

per a regni ordinibus ac successoribus potuisse. Verum enimuero doceant nos Galli, si possunt, iam Caroli M. aeuo hac lege Galliae principes adstrictos fuisse. Certe *Renatus* CHOPPINVS (p), qui admiranda industria hanc materiam tractauit, nihil eius reperit, quod adscendat ad Carolinam aetatem. Cum igitur lex de rebus *praeteritis* non feratur (q): neque *Arausinorum* causam ferient, quaecunque postea de non alienandis Galliae coronae bonis conquirere licet. Deinde etiam negant aliqui cum RAGVEAV (r) domestico scriptore, Galliae regnum unquam singulare aliquid in hoc genere prae aliis regnis ac rebuspublicis habuisse. Praeterea, qui Gallis hic cuncta largiuntur; illi tamen certos casus dant; ubi regi eorum fas sit, non solum regiones, regno innexas, ab eodem auellere: sed etiam domanialia bona, quod longe magis est alienare. Non priuatum hoc; sed publicum CVRIAE PARISINAE decretum est, ann. 1539. in eadem causa ita fere promulgatum: *quando remuneratio facienda est subdito ob extraordinarium operam, quam regi aut regno praestitit, Domanialia etiam recte alienantur* (s). Ceterum principibus nostris neque his rationibus est opus, ad supremi imperii sui defensionem. Carolus enim M. non auulsit Arausionem a regno Galliae, quod dictis regni consuetudinibus postea improbatum est: sed, hac per Saracenos pridem auulsa, principi Christiano facultatem concessit, eandem infidelibus iterum eripiendi. Qua in re Imperator et aliis regni sui prouinciis consuluit: et mores uicinarum gentium est imitatus. Nam supra laudatorum testium fide, Vilelmus Cornetanus uniuersa etiam *Languedockia* expulit Saracenos, neque tamen ex opima ista uictoria praeter unicam *Arausionem* sibi aliquid retinuit, reliquis omnibus regionibus in potestatem Caroli regis iterum concessis. Quod uero nihil tum noui habuerit *donatio* Arausionis, Vilelmo ea propter facta; id exemplo uicini Hispaniae regni fieri potest manifestum. Huius enim singulae prouinciae, quamprimum illae a Saracenis an. 710. inuasae direptaeque fuerant, occupanti, quasi res nullius, cesserunt (t): licet *Pelagius*, e regali

(d) De origine feudorum pro moribus Galliae *cap. XV. p.* 333. (e) En son histoire generale de Dauphiné *Liu. IX. §.* 12. *p.* 287. *edit. a Lyon* 1672. *f.* (f) En son histoire de la Maison de Luxembourg. *Chap. XXV. p.* 133. (g) En Traitez touchant les droits du Roy tres-Chrestien *p. m.* 275. *a Rouen* 1670. *f.* (h) In scripto, superius citato *Iurium Gallicorum.* (i) Philosophi dicunt, caussam priorem esse suo effectu: partem principalem, minus principali. Cum ergo aliquot secula *Arausino* dominatu recentiores sint allegatae ditiones: causae eius esse, nequeunt. (l) C. I. si Feud. fuer. contr. (m) Lib. V. Arrest. XII. tit. 10. artic. 4. (n) Quaest. illustr. Q. I. p. m. 16. (o) Lib. cit. II. chap. 8. p. 776. (p) de Domanio Gallico *Lib. I. tit.* 2. qui liber, olim in Lat. L. admodum rarus, nam in Gallico idiomate obuius satis ingenti literariae reipublicae commodo *ann.* 1701. *Francofurti* recusus est. Vtinam tamen prodiisset illud opus luculentius ac emendatius. Sed infinitis mendis scatet, singulis fere strophis hac macula aliquoties notatis. (q) L. VII. C. de legibus. (r) au Corps du droit de France *Liu. X. tit. I. p.* 237. (s) Loci huius nos *Ioh.* LIMNAEVS admonuit *Lib. II. c.* 8. in notitia Franciae *p.* 603. (t) Inde enim factum est, ut Hispania, quae antea unius impe-

§. VII. e regali Hispaniae stirpe oriundus (u), & A superstes adhuc esset, neque animum, recuperandi amissa, unquam exuisset. Quod si ergo integrum ibi omnibus incolis fuit, Saracenis sua uirtute prouincias liberare; & liberatas, nullius intercessu, cum summo imperio sibi retinere: quid mirum est, pro uniuersa *Languedockia* a Saracenis recuperata, Vilelmum Cornetanum Arausionem, cum pleno iure, accepisse. Modo itaque *Vilelmum* Arausini principatus B conditorem fuisse, obtineamus: de facultate Caroli M. Arausionem Galliae regno *eximendi* nulla unquam dubitatio remanebit. Tandem & illud pro Arausione, Galliae regno uindicanda, adfert CASSANVS (x). Principes Arausinos, si quae forte suprematus iura olim habuerint: iisdem tamen, *perfidiae* crimine, in Galliae reges saepius commisso, iterum excidisse.

A supremo dominio an excidere potuerint principes crimine feloniae?

Sed uero si, quod hactenus probauimus, C nullo fidei sacramento Galliae unquam regibus Arausini principes adstricti fuerunt: neque perfidiae erga illos poterunt incausari. Qui enim fidus esse non tenetur: perfidus fieri nequit. Neque uinculum rumpere potest; qui nullo vinculo tenetur (y). Sufficere haec possunt ad ostendendum, quantum ueritatis ac iurium Arausinorum intersit, primam principatus huius originem probe intellectam esse. Et, D nisi prorsus fallor, nemo hactenus fuit, qui hanc spartam ante nos occupauerit. Neque enim in grandi rerum Auriacarum uolumina PISIVS aliud egit, quam ut ad codicem uitae S. Vilelmi, hactenus ineditum, prouocaret: cuius tamen auctoritatem impugnare audet *Petrus de* MARCA (z). Sed nos in docendo hoc Arausini *principatus* ortu uel antiquos probataeque fidei scriptores adhibuimus; uel recentiores Gallos: quorum illi quauis exceptione maiores sunt; hi uero concíues suos in ruborem dabunt, in utroque non uideam, quid nobis in hac causa amplius reponi queat. §. VII. VIII.

§. VIII. Quamuis uero haec satis essent pro *summo dominio*, Arausinis principibus adserendo: cum tamen aliqua supersint, unde exercitium quoque *supremi istius iuris* in Arausino principatu cognosci potest, circa haec non minus occupabimur. Et uero succedendi ratio, quae antiquissimis etiam temporibus in Arausinis obtinuit, omnino hic obseruationem meretur. Ex historia principum nostrorum constat, in Auriaco principatu non solum *mares*; sed etiam *foeminas* rexisse atque nunc *sanguinis* lege; iterum libera ultimo imperantium *uoluntate* ac *testamento* successionem factam esse; mox uno, iterum pluribus; idque uel diuisim, uel communi iure summam rerum tenentibus. Placet e quam plurimis casibus unum tantum seligere; ne praeter causam aliquid scripsisse uideamur. *Tiburga* Auriaca princeps, quae an. 1150. obiit, *Rambaldum III.* et *Vilelmum III.* filios testamento heredes nominauit, *Tiburga* filia praeterita. Huius autem filios, e *Bertrando Bauscio* prognatos, Rambaldus III. quod improlis esset, heredes instituit, neglectis nepote ac nepte ex fratre Vilelmo III. (a). Vnde non solum successionis foemineae ac testamentariae; ex asse et semisse; diuisim ac coniunctim factae, peti exempla possunt: sed etiam insignia iura *Bausciano-Auriacae* gentis hinc intelliguntur in uarias *Prouinciae* atque *Languedockiae* regiones, quorum memoriam principes nostri hodieque non sine causa recolere

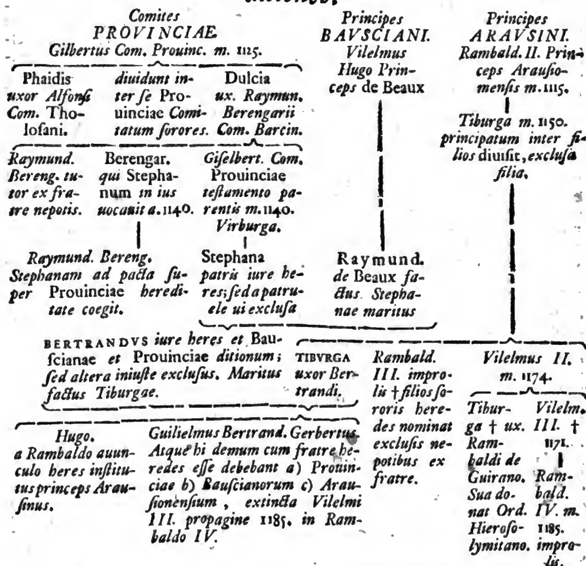
[II] supremi dominii ex ORDINE SVCCESSIONIS probatur in Arausino principatu.

imperio paruerat: nunc in seiuncta *Legionis; Castiliae; Aragoniae; Nauarrae ac Cataloniae* regna ac respublicas iret. Neque alio titulo condita haec regna sunt, quam bellica occupatione. (u) CHIFLETIVS in Vindiciis Hispaniae id docet cap. XIV. Ambrosii *Moralis*; Roderici *Santii*; *Villadiegii* aliorumue auctoritatibus nixus. Conf. Aduersiones Dn. Praesidis *in die Einleitung des Pufendorffs*, *c. II. §. 3. p.* 243. (x) Verba eius in libro saepius citato *Liu. II. chap. 8. p.* 785. haec sunt: *il' est notoire, que par leurs ribellions & felonies ceste uille est tombée souvent en commis & par droict de reuersion a esté reunie & incorporée a la Couronne.* (y) Legatur in simili fere casu D. Praes. *Lotharingia uindicata* contra iniquas adsertiones Gallorum *cap. II. §. 4.* (z) En son histoire de Bearn. *Liu.* VIII. *chap. 2. p.* 686. (a) Proderit luculentioris doctrinae causa hic tabulam dedisse: unde plura discuntur a] ratio succedendi in Arausinis, b] translatio principatus in stirpem Bauscianam, c] iura Bauscianorum in uarias Galliae Narbonensis prouincias, d] error *Puteani*, *Cassani*; *Chesnei* scribentium, Arausionem partem esse prouinciae. Controuersia haec a nobis ex Hieronymo *Zuritae* Ioh. Bapt. *Guesnaeo*. Caesare *Nostradamo*; Nicolao *Vignierio*; N. de *Claperiis*; *Catelio*; *Fauino* aliisque expedita est, alia forte occasione in lucem edenda. Habuit certe *Bertrandus*, quod PROVINCIAM, matris *Stephanae* iure, peteret a] quod aui hereditas ad eum pertineret, b] testamentum eius hereditatem firmaret, c] Conradus et Fridericus Imperatores sententiam pro ipso dixissent, d] imo eundem etiam *inuestitura* solenni heredem designasset. Sed succubuit in optima causa, propter potenciam partis aduersae. Quotquot autem scribunt, *Bertrando* a Prouinciae Comitibus Arausionem concessam fuisse, ut postulatae hereditati satisfieret: illi in manifesto errore sunt, 1) quia is non suo sed uxoris Tiburgae nomine possedit Arausionem; 2) pactis Stephanae matris cum Prouinciae Comitibus super litigata hereditate nunquam subscripsit.

(b) Po-

§. VIII. lere possunt (b). Ast uero ut ad institutum redeam, natura *successionis* Arausinae bene intellecta, neque ut *feudum*, neque ut *Alode* Galliae regno Arausionem paruisse, satis erit manifestum. In *feudis* nullum *testamento* locum esse, non solum Longobardicae leges iubent: sed etiam, quod non ita nuper, exemplis undique conquisitis, ostendit uir illustris, *Samuel* STRYKIVS (c), omnium fere gentium haec praecepta sunt. Neque aliam olim quoque in Germania atque Gallia consuetudinem fuisse, e moribus istorum populorum probauit *Ioh.* SCHILTERVS (d). Nemo igitur Arausionensem Principatum propterea in numero habebit *feudorum*. In *Alodialibus* autem maior forte aliquibus dubitatio uidebitur, annon isthuc Arausio referenda. Verum enim uero, dummodo rem penitius aestimemus; facile quoque erit, ad hunc scrupulum euellendum. In Gallia quondam *alodiales* regiones uel illae dictae sunt, ubi *proprietas* penes possessorem fuit; *dominium* uero penes regem: uel illae, ubi possessor et *proprietatem* habuit et *supremum* dominium, id quod e sententiis ueterum in Gallia scriptorum erudite ac luculenter docuit *Carolus du* FRESNE (e). Galliae Regi a consiliis. Si ergo *hoc* posteriori sensu *Arausinum Principatum* pro Alode habeas; neque summum imperium rectoribus illius inficiaberis. In isto autem priori significatu, quo minus Arausionem pro Alode uentilemus, plurima iubent. Obstat enim famosissima LEX SALICA (f) *de Alode*, ubi a *terrae Salicae*, etiam *alodialis*, hereditate foeminae prorsus excluduntur. Cum ergo *foemineae* successioni in Arausinis nullo non tempore locum fuisse, e supra dictis constet; ideoque Arausinus principatus a Salica, id est, Francica Alode noua ratione eximetur. §. VIII.

(b) *Postulata Principum Arausinorum in* PROVINCIAE ET LANGVEDOCKIAE *ditiones.*

(c) In dissertationibus de Alodiis principum et de principe testatore. (d) In commentatione de natura successionis feudalis cap. II. §. 7. p. 15. (e) Tom. I. Glossarii mediae latinitat. in h. u. (f) Titul. X. de Alodis, in Codice LL. Francicarum, quas edidere Heroldus et Lindenbrogius. Verba sunt: *de terra uero Salica*, quamuis Alodii, *in mulierem nulla portio hereditatis transit: sed hoc uirilis sexus acquirit. Hoc est filii in ipsa hereditate succedunt.* Confer. Dn. *Praesidis* dissertatio de Iure Anglorum in Galliam *Cap. II. lit. d.*

(a)

§. IX. X.

(III.) *Quod Arausini principes REGES ARELATENSES effecti sint an. 1214.*

§. IX. Neque etiam illud praetermittendum esse, existimauerim, in assertione supremi dominii apud Arausinos; quod *Vilelmus* princeps eorum an. 1214. a Friderico II. Imperatore *regno Arelatensi* donatus atque in regalem dignitatem euectus sit, cuius rei testes sunt Gallici scriptores *Caesar* NOSTRADAMVS (a); *Andreas du* CHESNE (b); *Ludouicus* MORERIVS (c), aliique. Nemo enim a me unquam impetrabit, ut credam, Germanicum Imperatorem Galliae regis uasallum aut subditum, Arelatensi regno donasse, quod tot sanguinolentis bellis contra aemulationes Gallorum tueri, Caesares nostri consueuerant. Potius illud credibile est, Imperatorem nostrum *Vilelmo* hoc beneficium contulisse, partim quod eum Gallorum aduersarium nosset, partim, ut eidem uires adderet, *Arausionensia* iura contra impetus uicinae Galliae defendendi. Quod si hoc est, *Arausinos* iterum habebis a dominio Galliae Regis immunes.

(IV.) *Quod partem ditionis donauerint ORDINI HIEROSOLYMITANO Sancti Iohannis.*

§. X. Praeterea, quae hactenus pro *supremo Arausinorum imperio* allegauimus, illud quoque causam nostram nouo et luculento argumento confirmat: quod Rambaldus et uxor Tiburga, agnatis atque cognatis praeteritis, partem, quam in Arausinis habuerant, pietatis ergo, Ordini Hierosolymitano, suo arbitratu circa an. 1160. donauisse, reperiantur. *Ludouicus* MORERIVS (d) donationem hanc post alios plures enarrauit. Inde *Iac. Aug.* THVANVS (e), nummos se quoque uidisse scribit, ubi unum latus Arausionensia insignia referat, alterum uero sigilla Ordinis Hierosolymitani. Neutrum ex his facere licuisset subditis Gallici imperii. Non illud, quod bona seculari usu eximere, opus summi dominii sit: alterum non, quod monetam sua auctoritate ac symbolis signare, in ciue crimen habitum laesae maiestatis (f). Sed Fridericus II. Caesar irritam fecit donationem Hierosolymitanis factam (g). Partim, quod durum uideretur, consanguineos praeteritos fuisse; partim crederetur eo tempore, Pontificem ac Imperatorem iurisiurandi sacramento absoluere posse. Quae ualidissima iterum ratio est, Arausinos Galliae regibus non subiectos fuisse: quod Galli ciuibus suis concessuri non sint, de priuilegio in Galliae territorio Romanum Imperatorem implorare.

§. X. XI.

(V.) *Quod Gallici scriptores rem inauditam habeant, Arausinum an. 1259. Andegauensi iurisiurandi sacramento se addixisse.*

§. XI. Porro etiam in quo Gallici adsertores PVTEANVS (a) et CASSANVS (b) de subiugata Arausione uictoriam quaerere solent: illud ipsum posteros omnes docebit, supremo dominio principes Arausionenses instructos fuisse. Cum enim ad *Carolum* Andegauensem, Ludouici IX. Galliae regis fratrem, *Prouinciae* Comitatus, matrimonii causa, deuolutus fuisset: omnes fere scriptores, ceu rem miram, neque eousque auditam, annotant, *Vilelmum Arausinum* principem clientelari uinculo ab eodem adstrictum fuisse. Ita NOSTRADAMVS (c), CHESNEVS (d), infinitialii. Perditum ergo ac uno ictu destructum esse, perhibent supremum ius, quod hactenus tanta cura adseruerimus principibus Arausinis. Sed, pace illorum, res salua est, et proficit iuri nostro, quod eidem ipsi obesse, existimant. Eccur enim tanta solicitudine, ceu rem nouam, annotarunt hanc clientelam scriptores Galli? si ante haec tempora quoque Arausinus principatus Galliae regno obnoxius fuit. Deinde Caroli Andegauensis ea tyrannis fuit, contra ultimum e Sueuica stirpe Cunradinum declarata, ut nihil mirum sit, eundem iura Arausinorum uiolenter inuasisse. Post nondum satis constat, an Vilelmus clientelam exhibuerit Andegauensi, qua Arausinus princeps: an uero qua dominus aliarum prouinciarum, extra tractum Arausionen-

(a) En son histoire de Prouence *Part. II. p.* 182. Verba eius sunt: *florissoit du temps*, de alio quodam scripserat, *Guilbelm des Baulx Prince d' Orenge surnommé Delcournas, lors qu'il fut installé Roy d' Arles et de Vieun. par l' Empereur Frideric second.* (b) En son Histoire de Bourgogne *Liu. IV. p.* 638. *Guillaume de Baux*, ait, *aussi Prince d' Orenge uiuoit l' an.* 1206. *et fut celuy auquel Frideric I. surnommé Barbarosse donna le Royaume d' Arles, estant a Mets l' an.* 1214. Manifesto errore lapsus est *Chesneus*, quod *Friderico* I. tribuat id, quod contigit sub *Friderico* II. (c) Plenius hic ceteris in dictionario *sub h. u. p.* 66. inquit: *Guillaume eut à titre de donation de l' Empereur Frideric* II. *le Royaume d' Arles, par une Bulle d' Or d.* 1214. *confirmée par une autre du* 29. *Septembr. suiuant.* (d) Loco proxime citato ita scribit: *une fille nommée Thibour laquelle fut mariée a Rhambaud Guiran et qui mourant saus enfans donna à l' Hopital de S. Iean de Ierusalem le quart de la uille d' Orenge, qui auoit un autre quart sur la méme uille, eut un fils nommé Rhambaud, qui mourut sans enfans et qui donna sa portion et le quart, qu'il auoit sur Orenge, au méme Hôpital.* Verba *Pisii*, qui idem docet, hic addere supersedeo. (e) Lib. XXXI. §. 46. ita hoc explicat: *partem principatus Hierosolymitanos equites habuisse, nummis plerisque patet, quibus in antica parte Arausionensis principis, in postica Hierosolymitani ordinis insignia insculpta uisuntur.* (f) Legatur Melch. *Goldastus* in Catholico Rei Monetar. *Tit. XV. p.* 63. et ipse Imper. Fridericus I. *lib.* II. *tit.* 56. Inprimis si expendatur, quod in monetis suam imaginem non Galliae regis adhibuerint Arausini. Deinde, quod cesserint haec iura Hierosolymitanis. Ast in alterum nequibat hoc ius transferri. Inde non est, quod haec excuset *Ren.* CHOPPINVS *Lib.* II. *tit.* 7. §. 15. *p.* 158. de domanio Franciae. (g) *Lud.* MORERIVS *l. c. p.* 66. ad annum 1214. *die* VII. Ianuar. ubi tandem ait: *cassa ces donations par ses Bulles en consequence de quoi, Guillaume* II. *se mit en possession actuelle de l' autre moitié d' Orange, la quelle néanmoins il restitua de son pur mouuement à l' Hopital par acte du* 6. *Octobre* 1215. *a condition, que les Princes auroient tout droit de Commis et de Retention: que l' Hopital seroit tenu de lui* RENDRE HOMMAGE *et quae sequuntur.* (a) En Traitez touchans les droits du Roy Tres-Chrestien *chap.* de la *Principauté d' Aurangé p.* 257. (b) En la Recherche des droits du Roy de France *Liu.* II. *chap.* 8. *p.* 773. (c) En son Histoire de Prouence *Part.* II. *p.* 201. *et Part.* III. *p.* 212. 222. (d) En son Histoire de Bourgogne

§. XIII.

sionensem (e). Tandem GODOFREDVS (f), scribit, Prouinciae Comitem S. R. Imperio clientelare obsequium fecisse. Vt adeo Germaniae, quam Galliae propinquiorem Arausionem fuisse, existimare liceat.

(VI.) *PRIVILEGIA Academica debeant Imperatori.*

§. XII. Atque hoc idem illud argumentum est, Gallicis adsertoribus καθ' ἄνθρωπον opponendum. Scribit enim THVANVS (g); priuilegia Arausianam Academiam a Friderico II. Imperatore accepisse. Hinc sane manifestum est, nullo modo Arausionem Galliae regibus, qui iura Academias erigendi in regno suo semper exercuerunt, probante id CHOPPINO (h), unquam paruisse. Ceterum aduocari Caesaris auctoritas a minori Principe, qualis Arausinus fuit, facile poterat, pro auctoritate uniuersi studii literarum ab eodem per orbem declaranda (i).

(VII.) *Titulus EMTIONIS supremi dominii.*

§. XIII. Tandem redarguunt Scriptores Galli; quod anno demum 1436. *supremum Arausionis Imperium* Ludouicus, e Cabillonensi stirpe oriundus, princeps Arausinus pro quindecimmillibus librarum emerit a Renato Rege (l) Siculorum. Ast uero e superioribus, puto, manifestum satis erit; summum dominium quingentos abhinc & quod excedit annos penes Arausionensium principes iam fuisse. Cum tamen uetustissima iura nouis tum quoque titulis firmare, contra potentes aduersarios e re nostratibus uideretur (m); hinc facinus illorum augebitur, quotquot hodienum supremo principum Arausionensium imperio aliquid detrahere, contra manifestas temporum, ac historiae rationes, plusquam temerario conatu, moliuntur (n).

§. XIV.

(VIII.) *Eierationes a Galliae regibus factae.*

§. XIV. Quod superest, publicorum etiam monumentorum fide constat, Galliae reges excitatam Arausionensibus, super dominio supremo litem solennibus uerbis aliquoties eierasse. Contigit id sub *Vilelmo*, primo e stirpe Nassouia principe Arausionensi an. 1559. in pace Camerancensi (o); atque an. 1606. sub *Philippo Vilelmo* (p). Insigniora enim tantum attingimus, omissis pollicitationibus aliis, minus

T 3

gogne *p.* 638. (e) Hoc imprimis tenendum est, quod constet, Vilelmum Arausinum alias ditiones uxoris causa possedisse, ab Arausino summi iuris principatu prorsus diuersas. (f) in Annalibus *ad an.* 1236. Fridericus, uerba eius sunt, *Imperator se contulit ad oppidum Hagenau, in quo biemauit. Ibi adfuerunt Comes Tholosanus et Comes Prouinciae. Recepit autem Comes Tholosanus Marchiam Prouinciae ab imperatore, homagium sibi praestans.* Ast uero *subfeudum* prouinciae habere uelle Arausinum principatum, id contra temporum istorum rationes est et dignitatem Arausinis hucusque assertam. Potius ita sentiendum, quod plura in historia Prouinciae arcana lateant, unde termini Arausini ampliores reddi possint. (g) *Lib. XXXI. hist. sui temporis p.* 501. *Arausio*, ait, *Imperio Franco-Germanico olim subiecta fuit, ut ex bulla aurea, Academiae eius institutionem complectente, constat, aliaque praeterea, qua priuilegiorum ecclesiae primariae Friderico* II. *an.* 1225. *concessorum confirmationem sanxit.* (h) De domaniis *lib.* 3. *tit.* 27. *p.* 389. uerba sunt: *regii plane muneris est, scholasticas uniuersitates instituere; non procerum Galliae.* (i) Hypotheses enim monachorum tempore Friderici II. fuerunt: *Caesarem esse caput orbis Christiani.* Vnde ab eodem honores omnes, tanquam lumen de sole, principes ac reges, saluis eorum iuribus supremis, petere ac impetrare queant. Propterea nolim cum Thuano a priuilegii Academici concessione ad subiectionem Arausinorum concludere. Quamuis contra Galliae reges firmissimum hoc argumentum sit, Arausinos a Gallica clientela absoluendi. (l) Verba THVANI *Lib. XXXI. p.* 501. haec sunt: *Ludouicus Cabillonius Renato Siciliae regi* XVCIↃ *librarum commodauit* 1436. *cum captiuus a Philippo Burgundione detineretur. Vicissim Renatus ius supremi imperii obligauit.* Indignus mihi sinceri scriptoris elogio *Thuanus* in hac causa uidetur: quippe qui non uenditum, sed obligatum tantum ait ius supremum Arausinis; et nescio, quam tergiuersationem exprobret idem nostratibus pecuniae non receptae. Apertior CASSANVS est, qui uenditum quidem summum Arausinis imperium fuisse ait: uerum dubitat, in facultate id fuisse Renati. Qua de re nos superius §. VII. scripsimus. (m) Errat in eo *du Pui*, quod *p.* 260. libri saepius citati, existimet, Arausionensium principes supremum dominium ex hac uenditione Renati sibi demum adserere uelle. Verum enim uero distinguendae hic inuicem sunt *consilii* rationes a norma *iuris*. Quando enim potentissimi aduersarii animum emtione placauit noster: non perdidit ideo pristinum ius, quod, ante tot secula a maioribus defensum, acceperat; sed nouo titulo, quod habuerat, *consilii* ergo firmauit. (n) Sufficere haec possunt pro assertione supremi imperii principum in Arausinis. Quae enim aliae suprematus notae ex iure de non adpellando: e facultatibus monetandi: insularum in Rhodano: praesidii: fortalitii ceterisque regalibus, quibus et gauisi fuerunt principes nostri et adhucdum gaudent, addere nunc possemus: illa scientes atque lubentes praeterimus. Partim, quod res haec per hactenus dicta satis luculenter exposita sit: partim ne cum Gallis nos absque causa committamus: qui haec priuilegiis Galliae regum accensere malunt, quam insignia supremi dominii existimare. In quo numero sunt *Cassanus; Bodinus; Choppinus; Molineus; Puteanus* multique alii. (o) Inter potissimos testes *Iac. Aug.* THVANVS sit, auctor Gallus. Is *Lib.* XXII. *p.* 459. rem ita narrat: *quamquam bellis postea inter Carolum V. et Henricum* II. *subortis, regii magistratus manus in principatum* Arausionensem *iniecissent et Gratianopolitanus Senatus per id tempus de adpellationibus cognouisset: tandem pacificatione ultima* 1559. *rursus SVPREMVM Arausionensis principatus IMPERIVM Nassouiis iuxta Madritana pacta restitutum est et Vilelmus magistratus denuo instituit, qui citra prouocationem cum SVMMA POTESTATE ius dicerent.* Addantur *Franciscus* BELCARIVS *Lib.* XVIII. *rer. Gallic.* §. 48. *p.* 570. *Alfonsus* VLLOA lib. II. in vita Caroli V. *p.* 70. *Francisc.* GVICCIARDINVS *Lib.* XVI. historiar. sui tempor. *p.* 611. *Dau.* CHYTRAEVS chron. sui tempor. *tom.* II. *p.* 74. Qui iidem in pactis etiam *Madritanis* an. 1526. Galliae regem omnia postulata in Arausinum principatum eierasse contestantur. (p) METERANVS haec post alios plures luculenter prodidit *Lib.* XXVII. §. 302. *Philippus Vilelmus*, ait, *uxorem duxit principis Condaei sororem, regii sanguinis primariam uirginem. Cui insuper rex principatum Arausionensem tribuit cum omnibus libertatibus, praerogatiuis ac iuribus supremis.* RENVNTIATIONE *etiam facta omnium praetensionum, quae regnum Galliae in eum habere arbitrabatur.*

(q) Huc

§. XIV. minus solenniter factis (q). Quae tamen non in eum finem adfero, ac si *suprema* principum nostrorum *iura* nouo hoc praesidio opus haberent (r), quippe quae per superius dicta firmissimo talo stant: sed ut agnoscant adsertores Galli, quam impii in piissimos regum suorum manes sint, qui hactenus defensa in dubium uocare moliuntur. Det uero praepotens Numen, ut *summum dominium*, quod per diuina ac humana iura saluum ac integrum est: contra omnes etiam fortunae ac uiolentiae casus inconcussum persistat. §. XIV.

(q) Huc refer factas nouissime de supremo dominio principatus Arausini contestationes Gallorum sub ultimo defuncto rege Vilelmo. Huic enim 1660. Gallos eripuisse Arausionem; anno autem 1665. iterum restituisse: rursus 1672. subtraxisse; reddidisse 1678. iterum 1685. occupasse; anno denique 1679. in Rysuicensi pace uiolentae possessioni nuntium misisse, *D. Praeses* plene ac luculenter exposuit in dissertatione: DE FATIS ARAVSINI PRINCIPATVS SVB GVILIELMO REGE BRITANNIARVM. (r) In primis ne tergiuersentur sua philosophia Galli: regni bona esse inalienabilia; successorem non teneri factis praedecessorum. Quae omnia tela per superius dicta declinantur. Quamuis aliter paulo in Rysuicensi pacificatione philosophati sint Gallici legati. Vrgentibus enim dum nostratibus *Parium* Galliae ista pace consensum: non sine magna indignatione rem exceperunt: Regem, ad Procerum suffragia adstrictum, in Germania nouimus, non in Gallia, quae unum regem ac unum solem ueneratur. Ita pudet eos dogmatis olim tanta contentione defensi.

OPVSCVLVM VI.

DE

IVRE ADLEGANDI
ORDINVM S. R. I.

Von

Reichs-Gesandschafften.

Mens. Decembr. 1703.

VIRO ILLVSTRISSIMO ATQVE EXCELLNTISSIMO

DOMINO HENRICO RVDIGERO AB ILGEN

SERENISSIMO AC POTENTISSIMO REGI PORVSSORVM

A SANCTIORIBVS CONSILIIS ET RELIQVA

S. P. D.

VIR ILLVSTRISSIME,

Eres aequo animo conatum meum, non aliquo inconsideratae temeritatis *impetu exclusum; sed* TVO *in literas meas admodum singulari* fauore *uerissime prouocatum.* E NOMINE TVO *huic monumento decus ac* lumen *paro. Quod improbare non potes: qui aliis* opusculis *meis, inter scholae umbras natis*, aulae *gratiam, grauissimo* iudicio TVO *conciliasti; meque ut opinioni* TVAE *uel aliquod pretium facerent, ad maioris industriae operas hoc incitamento subinde impulisti. Et uero ut alias ad laudem satis est, in hoc scriptionis argumento non offendere: ac maius longe, fastidio non despici: sic difficilis ac plane ardui muneris, ita in eo uersari, ut labor confectus praemio et monimento honoris decoretur. Quae dum ita scribo, nihil uiribus meis adrogo, quas tenuissimas esse, et sentio mecum et lubens fateor: sed publica tantum*

tantum fide testor, quod intelligam beneficia TVA, suoque pretio illa aestimem, a TE in hominem peregrinum, nullis nominibus, officiis nullis TIBI cognitum, adeo promte cumulateque collata. Neque uero sine ratione fit, ut publica rerum documenta TE existimatore pretium suum accipiant, cum iudicia TVA non solum aequissima sint et Reipublicae commoda utilitatesque unice prae se ferant, nullo amore studioque infecta: sed eam quoque ueri perspicientiam habeant, quae docere possit, nullam TIBI literarum, nullam ciuilis doctrinae partem praeclusam esse. Quae gentium et populorum iura nos docemus, TV tractas atque exerces et perite quidem scienterque, quod olim adolescens in umbris nostris multa cum solertia et IPSE sis uersatus. Memini, cum ante biennium forte in conuictu TVO essem, me Grotianum librum in supellectili TVA offendisse, assidua tractatione TVA in cortice consumtum, attritum in paginis, et, ut ille dixit, sudore quodam Mineruae squalentem. Ita enim TE instituisse, dixeras, ut praeclaros quidem auctores omnes aestimes, sed aliquos tantum in delitiis habeas, illos maxime, qui pragmatici sint, neque in tricis scholarum aut otiosis quaestiunculis oleum perdant, sed ad rerum usus faciant, in quorum TE Grotium, cui adsuetus fueris iuuenis, uirum deinde semper reposuisse. Eodem scilicet elogio manes Grotianos uenerari uoluisti, quo ipse uiuus Tullii officiorum libros honestauit, dum alia puerum, alia uirum se in iisdem illis legisse, maturo certe iudicio existimauit. Comitatur hanc laudem TVAM et nouo quodam lumine eam distinguit expedita dicendi scribendique celeritas et mira facundia. Ea enim copia, uis ac facilitas orationis TVAE, ut siue sermone, siue literis magni momenti negotia tractes, utrobique natiua quaedam et curiis attemperata uenustas compareat. Profluere, aiunt, calamo TVO edicta, mandata, rescripta, publicas generis cuiusuis literas modo extemporaneo, neque tamen nullum uerbum minus adposite prolatum, nullum repetitum sit et, quod maximum est, in prolixissima quauis scriptione non uertas stilum, non deleas, non reuoces, non emendes; ut, cum deproperata alias scripta raro praestent, TVA tantum celeritas nihil officiat elegantiae et munditiae orationis. Neque uero in Germanis tantum in hac laude es. Idem nitor, eadem luculentia, dignitas eadem et facilitas dictioni TVAE in peregrinis etiam linguis, Latina, Italica, Gallica, Anglica aliisque. Quorum populorum respublicas, literarias ac ciuiles, longis ac diuturnis itineribus TIBI cognitas, et tantum non familiares reddidisti. Incorrupti solertiae TVAE testes sunt diaria, commentaria, uarii generis libelli, ubi mores, ritus, iura, limites, aliaque exterarum regionum ac gentium monumenta, quod sermone illorum habeo, qui TE familiarius utuntur, TVIS manibus congessisti et adnotasti. Et uero animus TVVS quam indefessus fuerit in pueritia ac iuuentute, etiam nunc intelligitur; cum laborum robore semel obfirmatum ingentem negotiorum molem consuetudine quadam, nulla stomachi indignatione, perferre uideamus. Neque requiem aut otium quaeris: sed instar refectionis existimas mutationem laboris. Diem, quondam Ioui sacrum, remissionem TVAM adpellare soles. Sed quae haec remissio? ubi officio audiendi; literarum prolationibus, commendatione ac denunciatione nouarum caussarum nulla non horarum momenta interrumpuntur et quasi interpellantur. Ita enim TECVM constituisti, ut nulli ad TE uiam praecludas, neque eo etiam tempore aures ad rerum negotia obdures, ubi publica quadam lege animum ab occupationibus debes relaxare. Adeo scilicet longus rerum usus humeros TVOS stabiliuit, ut, oneribus nunquam depositis, dum grauissima etiam sustines, ea uix sentire uideare. Neque enim fortunae quodam saltu ad supremum honoris fastigium adsurrexisti, in quo TE nunc constitutum intuemur: uerum per plures munerum gradus iuisti, non ueloci cursu; sed cum lentitudine quadam, ut inuidi etiam dicerent, cur non ulterius procederes. Eadem scilicet cum Romano sapiente TIBI laus esse debuerat. Renuit ille statuas, declinauit praematuros in republica honores. Quod cum amicos male habere intelligeret, prudenti et canitie digno consilio dixit: malo ciues rogare, cur Cato statuas non uideret, cur maiora reipublicae munera non gereret; quam qua fortuna utraque accepisset, quaerere. Certe saepius fortunae lusus est, ad honores promoueri: sed ea demum uera felicitas, dignum uideri felicitate. Viues TV uirtute TVA ac meritis, quae Principi TVO fide industriaque non in uno negotiorum genere, neque in paruo aliquo temporis puncto, sed tot lustrorum interuallis plena manu adprobauisti. Ego, ne alicuius insolentiae arguar, quod pagellas hasce magno RERVM ADMINISTRO inscripserim, illa IVSTINI ad ANTONINVM epistola peroro: de haec atque dico, non tam cognoscendi causa, quam emendandi. Vale.

ILLVSTRISSIMO ATQVE EXCELLENTISSIMO
NOMINI TVO

Halae Hermundurorum d. XV. Mens. Dec.
anno cIↄIↄcIII.

addictissimus
I. P. Ludwig.

Pro-

Prooemii loco,
adparatus scriptorum
de iure legationum.

§. I.

Summa quaestionis,

Momentosa, sed neque dum expedita quaestio est, DE IVRE ADLEGANDI ORDINVM S. R. I. Id nempe in disceptatione hic uersatur: si qua pax cum exteris *nomine uniuersi imperii* ineunda, cuius demum auctoritate ac intercessu haec fieri debeat, *CAESARIS*; an *PROCERVM*; an *VTRIVSQVE* partis simul? Plenum eius rei arbitrium aliqui, sed noxio admodum errore, *IMPERATORI* adseruerunt; alii, nec minori prolapsione, primas hic et alteras tribuerunt regni *ORDINIBVS*; meliora iudicia sunt, nihil agi in hoc genere pactionis, nisi utrique et *CAESAR* et *ORDINES* consiliis sententiisque plene ac libere inuicem consentire uideantur.

a paucissimis tractatae,

§. II. Quamuis autem iurium publicorum doctores sibi in hac causa nondum constent; atque res ipsa non leuis momenti sit, a qua uniuersi potius *IMPERII* nostri salus ac principum *ORDINVMQVE* libertas pendet: nemo tamen, in tanta scribentium foecunditate, repertus est, qui magni ponderis et indaginis controuersiam uel obiter tractauerit, multo minus pleno opere ex instituto fuerit prosequutus. Equidem, qui de LEGATIONIBVS aliquid literis mandarunt, multi ac fere infiniti sunt: sed, si hos omnes in suas classes distinxeris, neminem eorum reperies hanc nostram occupauisse.

in tanta librorum de legationibus multitudine; qui in classes distinguuntur 1. Illorum, quibus tantum curae sunt antiqua.

§. III. Horum enim alii *antiqua* legationum solennia apud Graecos et Romanos in deliciis habent; cuius gentis plurima reperire licet in *excerptis* POLYBII *de legationibus*; apud EVNAPIVM item; DEXIPPVM; Petrum PATRICIVM, et similes, quorum libros περὶ πρεσβειῶν Dau. *HOESCHELIVS* et H. *VALESIVS* ediderunt: ut panegyricos ueteres taceam *Isocratem*; *Demosthenem*; *Aeschinem*; *Aristidem*; *Themistium*, alios in orationibus de legationibus *bello et pace* scriptis et historicos utriusq; linguae, in hac materia non minus copiosos. In quo rerum adparatu Alexandrum ab ALEXANDRO; SIGONIVM; LIPSIVM; EMMIVM; PALMERIVM; LAZIVM et similes literatores omnem operam insumpsisse, equidem non miror, cum hi suas intra oleas se continuerint: sed uero Carolum PASCHALIVM, insignem uirum et, dum uiueret, Galliae regis ad Rhaetos legatum, in opere suo de *legationibus* terminos ultra fines uenerandae antiquitatis non protulisse, hoc est, quod homini, in republica uersato, tantum non exprobrandum esse, existimo.

§. IV. Alii deinde rem hanc *generaliter* tractant atque e communibus politicorum regulis de *legationum* munere officioque philosophantur. In horum numero plerique sunt: Albericus GENTILIS; Octau. MAGIVS; Franc. le VAYER, qui tres iunctim extant Hannouiae; Hermannus KIRCHNERVS; Ioh. a CHOCKIER; Hugo GROTIVS; Iacob. SCHALLER; Iohann. REBHANIVS; Mich. RASCHIVS; Ernest. Frid. SCHROETER; Iacob. THOMASIVS; Hermannus CONRINGIVS; Ieremias SETSERVS; Melchior IVNGKER, Hahnio praeside, Ioh. Fridericus HORN; Iosias Christoph. NEANDER; Samuel Schelguigius; et plures alii, quorum uolumina de *legationibus* sigillatim prodierunt. *2. Generalia in politicis.*

§. V. Multi porro sunt, qui *ciuilium* in *Latio iurium* potissimas hic rationes habent et legum in ff. et C. de LEGATIONIBVS. Huc oculos praecipue uertunt Franc. HOTTOMANNVS; Petrus AERODIVS; Antonius PEREZ; Conradus BRVNVS; Ioh. BRVNELLVS; Gundisaluus de VILLADIEGO; Petr. REBVFFVS; Richardus ZOVCCHAEVS; aliique interpretes legum Romanarum. Neque pauciores commentarios reperies, de praeceptionibus, quas *Pontifices* Romani in *decretis* ac diplomatibus de *nuntiis* ac Legatis *suis* dederunt. In grandi ac sumtuoso opere, quod *TRACTATVS TRACTATVVM* nomine tertia uice prodiit, de *Pontificiis* solum *legatis* aliquot scriptores congesti sunt, nominatim Andreas BARBATIA; Petrus Andreas Gamarus de CASALI; Aeneas de FALCONIBVS de Magliano; et Nicolaus BOERIVS. Praeterea Iohannis Thomae della TORRE; et Raphaelis CVLLENII libri; Gabrielis WAGENSEILII dissertatio inauguralis aliaque de hoc argumento sigillatim scripta, prostant. Taceo Martinum LAVDENSEM; Iohannem BERTACHINVM et ICtos Italos, qui in glossis; commentariis; consiliis; decisionibus; repertoriis et spissis eius- *3. Romani et Pontificii iuris placita.*

Prooem. eiusdem generis uoluminibus aliis de potestate *legatorum a latere* amplissimi quoque sunt.

4) *Nouissima ceremoniarum solennia.* §. VI. Neque etiam desunt, qui in legationibus *CEREMONIARVM* solennia descripserunt. VVIQVEFORTII hic prae ceteris industria laudanda, cuius liber, qui *Ambassiodoris* nomen fert, Gallice et Germanice, uersione tamen minus probata, extat. Inuenies etiam aliqua apud Fridericum de MARSELAER & Iacobum HOWELIVM in libris de *legato. L'Ambassadeur* de Iean HOTMANN *Sr. de Villiers*, Fr. Hotomanni ICti filii; similiaque scripta de BASSOMPIERRE; de FALCOMBERG; uitae Cardinalis COMMENDONI; MAZARINI; SYLLANI ducis pluriumq; aliorum, quorum negotia Gallico idiomate descripta sunt, non parum quoq; conferri hic possunt. In Italica lingua, quae natio in hoc elegantiae genere principatum tenet, *Ceremoniale* curiae Romanae et aliud a Gregorio LETO editum extant. *Francicum Ceremoniale* Theod. GODOFREDVS integris duobus uoluminibus, nitido ac sumtuoso opere in forma maiori edidit. *Ceremoniale* PALATINVM, quod nuper prodiit, parui momenti est. BRANDENBVRGICVM, quod priuata nonnemo auctoritate scribere ac edere uoluit, instituto admodum inepto, non tantum *SVPREMO CEREMONIARVM* in ista aula *RECTORI* taedium attulit: sed etiam plurimae huius libelli nugae mereri uidebantur, ut is publice proscriberetur. Inter *subsidiarios* etiam libros aliqui referri possunt. *Victorius* SIRI palmam hic multis praeripit in uastissimo *uiginti et plurium uoluminum* opere, in Italia partim, partim et in Gallia ab anno 1635. ad an. 1649. sub *Mercurii* nomine, editorum. Auctor enim hic, quod is multum animi pro fide habere uideretur, a uariis legatis scriptos commentarios accepit, tecto saepius nomine ei transmissos. Hos ipse integros suis deinde uoluminibus inseruit, ut adeo plurima eius inter seculi sui anecdota omnino referenda esse, uideantur. Maleuolentiae et calami uenalis eum aliqui accusant: sed haec iudicia ille de se facile contrahit, qui nihil non scribere audet. Fieri tamen potuit, ut nimiam ipse fidem rerum administris haberet, qui Vittorio saepius tanquam instrumento usi sunt, quo aliorum famam, nunc inuidiae, iterum aemulationis ergo, tecte et alieno quasi periculo proscinderent ac lacerarent. Neque Gallorum is pepercit, inter quos egerat plurimum. Quod cum ei quidam exprobrare uellet, regessisse fertur: *nihil ab his timeo.* Gallis certe mea aeternum occlusa. Volubilia et praecipitia ingenia numne perseuerabunt, grandia uolumina legere, quae mea sunt. Plura quoque eius generis recens auctor XXX. et quod excedit *uoluminum*, quae Gallice sub MERCVRII titulo in minima forma prodierunt & quotannis adhucdum continuantur, e diuersis aulis congessit. PVFENDORFII rerum praecipue Brandenburgicarum libri saepius in solennnia legationum excurrunt. Vtinam omnia tempestiue scripta, cum temporum ac rerum selectu. Opus, quod uir Catonianae prudentiae Liber Baro de PRIELMAYER de *sacro ceremoniarum iure* ex *ἀρχείῳ* Bauarico, cuius aulae nunc primarium bello ac pace administrum agit, magno iudicio ac industria congessit, principem forte hic locum meretur; dummodo scriptum, quod olim uoluerat illustris auctor, publici iuris fecisset. Adamus CORTREIVS ordinum prouincialium in hoc ducatu syndicus, uir usu ac scientia iuris excellens, actuum Westphalicae pacificationis aliquot grandia uolumina congessit ex schedis soceri sui ac tum legati Magdeburgici Iohannis *Krullii*, digna sane, ut in publicum prodeant. Ast uero neque omnium horum conatus desiderium expleuerint, in notitia solennium ac ceremoniarum in legationibus. Plerique enim huius tantum aut illius generis argumenta sigillatim tractant; aut solum intra fines eorum manent, quibus ipsimet defuncti sunt: nemo uero extat, qui plene; curate; atque certo ordine adhibito, ceremoniarum solennia hactenus descripserit. Vtinam illustri atque excellentissimo uiro Ioh. de BESSER Porussiae Regis consiliario intimo ac supremo officiorum magistro tantum otii ac temporis superesset, ut huius argumenti librum, quem incepit, ad finem perducere posset. Vidi ego apud illustrem uirum ingentem adparatum solennium ac ceremoniarum, quae in plerisque aulis regnorum uniuersae pene Europae fieri, adsolent; cui accedit iudicium auctoris rerum usu subactum; et animus uario literarum ac scientiarum genere instructus; calamus praeterea cum in exoticis pluribus, tum in uernacula inprimis tersissimus; consuetudo etiam, in scriptis non cum festinatione properare, sed summa quaeuis elaborare industria: ut adeo nihil huic deesse uideamus, quod nobis spem facere possit libri in hoc genere pleni; limati; docti politi atque omnibus demum numeris absoluti. Quo ciuilium rerum studiosi hactenus non sine difficultate caruisse, uidentur.

Ioh. de Besser.

5) *Vulgaria in Germanico imperio.* §. VII. Restant perpauci, qui in hoc scripturae genere imperii Germanici faciem quadantenus respiciunt. Christophorum BESOLDVM; Iohannem GRYPHIANDRVM; Matthiam BORTIVM; KOENIGIVM; SCHVBARTHVM; Dominicum ARVMEVM; Gerhardum de STOECKEN; Petrum MVLLERVM; hic forte laudare liceat; sed illi etiam in iuribus imperii nostri sunt parcissimi. Neque in his largiores lexicographi WEHNERVS; SPEIDELIVS; DIETHERRVS; BESOLDVS; REYGERVS ac FRITSCHIVS, quorum plerique ea, quae centies sunt dicta, e

Prooem.

Politicis libellis non sine nauseae molestia repetunt. Quam tenuis etiam labor illorum hic sit, qui publica Germaniae iura scriptis *systematibus* docuerunt: suis locis dicetur sigillatim,

Laudati sigillatim Ioh. Georgius Culpisius et Caesarinus Furstenerius.

§. VIII. Solus CVLPISIVS superest, cuius luculenta de *legationibus Statuum Imperii commentatio* iusti operis elogia fert. Equidem pseudonymus auctor Caesarinus FÜRSTENERIVS in *Suprematu*, quem edidit, legationum iura Principibus Germaniae ante Culpisium uindicauit. Sed huic satis fuerat, suo scopo inseruire et principum oratoribus solennia quaeuis adserere, omni discrimine sublato, quod inter hos ac Electorum nuntios alii interesse existimarunt. Neque illa, quae de materia hac in quatuor uoluminibus *Actuum Pacis Nouiomagensis* congesta sunt, aliud iudicium merentur. In quanto autem pretio etiam sit Culpisii liber: ipse tamen saepius opusculum, olim a iuuene lucubratum, inchoatum magis, quam absolutum esse, neque ita politum, ut limam fugiat, cordato ac sincero iudicio, pronunciauit. Inprimis uero, cum in Risuicensi pactione et principis sui et imperii ipse oratorem ageret, in uotis posuit, tantum ei temporis e curis Reipublicae superesse, quo libellum suum secundis curis emendare atq; singula in eo capita ad praesentem nouissimamq; rerum faciem exigere posset, prout auctoritati ordinum imperii Germanici id expediret. Non solum sermone haec habeo summi quondam uiri, cui ob plurima beneficia, Hagae, dum pax fieret, in me collata, deuinctissimum me sentio: sed mihi etiam in manibus libelli exemplum fuit, quod auctor notulis ac remissionibus ad uolumina publicorum actuum partim correxerat, partim auxerat ornaueratque. Verum enimuero in hoc conatu, altero statim post pacem factam anno improuisa morte praeuentus est, nihilque quam desiderium eius laboris nobis reliquit. Hoc non parum expleuisse uidetur Iustinus PRESBEVTA, qui superiori anno libellum edidit de *iure legationis Statuum Imperii.* Auctor pseudonymus est, litteris uero ac usu negotiorum publicorum admodum praestans, Supplet enim passim, quae Culpisius omisit; et loca, ubi idem offendit, diligenter emendat, omniaque ad praxin solennium in imperio congressuum reuocat, ut adeo parum aut nihil in eo desiderari posse, uideatur. Vellem quidem alicubi plenior fuisset in rationibus exemplisque: sed placuit concisum esse, forte, ne rerum publicarum administri granditate uoluminis a lectione absterrerentur.

Iustinus Presbeuta.

Neminem bonorum in opusculo nos quicquam adiuuare potuisse.

§. IX. Iam uero, post ingentem cumulum horum scriptorum, qui legationis materiam ex instituto tractarunt, numquid forte expectari a nobis poterit, quod a nullo ex hactenus recensitis ante traditum sit? Ita dubitabunt omnino rerum ignari. Sed uero uti cibos bis coctos pridem stomachor; ita libero nunc iudicio scribo: me in hoc argumento non solum nullum ducem habere; sed etiam a nullo ex supra laudatis in eodem quicquam fuisse adiutum. Non enim hic Graecorum aut Romanorum antiquae et uetustate sepultae legationes scribendae, quod litteratorum est; sed nouissimae ordinum ac procerum imperii: neque argumentum generatim e politica tractandum; sed respiciendum ad id, quod solenne est moribus Germanici imperii: nec quicquam Romani etiam ac Pontificii iuris praecepta hic ualebunt; sed omne punctum ferent instituta; mores; obseruantia imperii: quid? quod neque hic quaeram, quae uel Imperator uel ordines iura habeant, si in propria causa mittant legatos; qui tantum scopus CVLPISIO AC PRESBEVTAE fuit; sed quid tum iuris sit, si res *uniuersi Imperii nostri* cum exteris principibus ac rebuspublicis tractandae et expediendae sint. Atque id demum est, quod Latium et Graecia ignorat; quod politica non docet; quod non priuatae leges sanciunt; quodq; iurium publicorũ doctores aut omiserunt hactenus, aut uix indice digito attigerunt.

Neglectum hoc argumentum tam utile tamque controuersum.

§. X. Neque uero ideo hoc argumentum neglectum fuit, quod parum forte momenti aut commodi habere uideatur. Ecquae enim controuersia uniuersam imperii compagem magis commouere, ac illa potest, quae de arbitrio belli; pacis; foederum disponit, quae munera sunt ADLEGATIONVM *ordinum imperii.* Sed forte, quod res in expedito sit, ideo eius tractatum nihil est? Verum ex recenti superioris tantum seculi memoria constabit: quanta animorum contentione *ius adlegandi in Westphalica* pacificatione principes demum nostri exercuerint; quantis deinde rerum argumentis et artibus in *Nouiomagensi* pactione hos imperii *adlegatos* Caesar declinauerit; quam idem post moeruerit *Francofurtanae deputationi*; et tandem quanta rerum ac partium discrimina fuerint circa eadem iura in congressu *Rysuicensi.* Quod si igitur, uniuerso nunc orbe difficillimis undique bellis concusso, pax cum exteris imperio nostro iterum speranda est; redibit denuo, quae hactenus fuit, disceptatio: de iure ADLEGANDI ORDINVM IMPERII: ut adeo temporis quoque ratio habeatur, si in potiora huius rei momenta curatius aliquanto inquiramus,

Principia opusculi et eius partitio.

§. XI. Ne uero in causa, toties in imperio disceptata, res haec aliquid nobis periculi inuoluere uideatur; ea nos ratiocinia, quibus ipsi ordinum legati in publicis ac solennibus congressibus pro obtinendo iure suo usi sunt, nouis rerum et exemplorum argumentis, ad amussim legum et obseruantiae imperii contuebimur.

mur. Pleraque enim, dum, inter alios peregrinatores, & ipsi in Rysuicensi pactione ageremus, congessimus insigni quorundam legatorum beneuolentia: quibus nunc illa iungemus, quae e diuersis temporum interuallis eandem sententiam nouo quodam robore confirmare ac stabilire uidentur. Ita uero opusculum partiemur: ut *primo* controuersiae ORIGINEM at- A que progressum enarremus; *deinde* IVRA ORDINVM imperii nostri firmissimis *argumentis* stabiliamus, *tum*, quae his OBESSE uidentur, e medio tollamus; *denum* rationem MODVMQVE aestimemus, quo ritu, solennibus, ordine, auctoritateque adlegati ordinum excipi ac haberi debeant. Deus adsit dicendis!

CAP. I.

Natura iuris adlegandi, eiusque origo ac progressio.

§. I.

Causa huius capitis, quod mores ius faciant,

CVm plurima, eaque grauissima in publicis Imperii nostri iuribus reperiri soleant, quae omne uel maximum certe praesidium a moribus et *obseruantia* eius sumunt; illi demum solidas mihi rationes inire uidentur, qui e primis rerum causis controuersias eruunt; ut, cognitis, quae olim in republica obtinuerunt, firmiori deinceps iudicio, quid nunc in ea iuris sit, aestimari queat.

in LL. Romanis,

§. II. Sane *ciuilia* etiam *Romanorum* iura ipsis legibus *consuetudine* derogant *L. 32. ff. de Legibus* et moribus iura constituunt *L. 1. et 3. C, quae sit longa consuetudo*, quae nouam quasi legem gignunt *§. 9. I. de iure nat. gent. et ciuil.*

Feudalibus,

§. III. *Feudalia* non minus *consuetudini* tribuunt, quod codicem horum iurium etiam nunc *consuetudinum* nomine insignitum habeamus. Verum nolim propterea cum *Franc.* DVARENO (a) adserere; *instituta haec feudalia LEGES dici non posse. Quod a studioso quopiam, qui nullam habuit auctoritatem legis scribendae, scriptae sint.* Quod si forte in ICto Gallo excusandum, ubi iuris Longobardici tanta, ac alibi, auctoritas non est (b): redarguendum tamen in *Henrico* A ROSENTHALL (c) idem etiam in Germania docente. Quamuis enim facile largiamur L. 32. et 33. ff. de LL. scripturam in *lege* requirere non priuatam; sed *publicam*: hic tamen non spectandum esse existimo, quis scripserit feudalia; sed quis scripta *sua* fecerit. Cum et ipse imperator, quae e scriptis priuatis, sua fecit, *Legum* nomine cohonestet (d).

An in Atticis quoque legibus?

§. IV. Atheniensium uero ea lex est, quae omnem *consuetudinem* in Republica eorum uidetur sustulisse. ΑΓΡΑΦΩΙ ΔΕ B ΝΟΜΩΙ, ΤΑΣ ΑΡΧΑΣ ΜΗ ΧΡΗΣΤΑΙ, ΜΗΔΕ ΠΕΡΙ ΕΝΟΣ. *Magistratus iudicia non reddunto secundum leges NON SCRIPTAS, ne ulla quidem de re. Inde Samuel* PETITVS (e) ait, *Athenienses omnem consuetudini siue νόμῳ ἀγράφῳ abrogant auctoritatem: nam magistratus iudicia reddere uel de re ulla minima non poterant secundum legem non scriptam. Qua in re diuersi, abeunt boni Quirites ab Atheniensibus.* C Verum enimuero sunt mihi rationes ad dubitandum, hac lege Athenienses *consuetudines* e iudiciis sublatas uoluisse. Primo enim paucas eosdem leges habuisse, constat, quod harum multitudinem crederent σημεῖον εἶναι τοῦ κακῶς οἰκεῖσθαι τὴν πόλιν, signum corruptae reipublicae, ut ISOCRATES (f) auctor est. Et, ut THEOPHRASTVS (g) scribit, de illis tantum, quae ἐπὶ τὸ πλεῖστον accidunt, non D quae ἐκ παραλόγου. Necessarium igitur est, *moribus* eos aliquid reliquisse. Deinde cum plerique auctores Graeci ad distinctiones iuris scripti et non scripti saepius prouocent: difficile ad credendum est, hos omnes factae huius prohibitionis immemores fuisse. Apud Graecos inquit VLPIANVS (h) τῶν νόμων οἱ μὲν ἔγγραφοι, οἱ δὲ ἄγραφοι, idque ad fidem PLATONIS (i) magni Graeciae doctoris, E ubi ἄγραφα νόμιμα formulaeque eius generis aliae passim occurrunt. Quorsum etiam dicta ARISTOTELIS (k) pertinent: τῶν νόμων τῶν κατὰ γράμματα καὶ τῶν κατὰ τὰ ἔθη. Qui idem etiam alibi monet (l) *consuetudinem* interpretem legis esse. Id ergo mihi Athenienses tantum uoluisse, uidentur; ne iudices *priuata* forte *Philosophorum*, quorum Attica foecundissima fuit, placita institutaque sequerentur: sed nullas sibi leges in iudiciis dictas crederent,

(a) Commentario in Consuetud. Feudor. cap. 1. §. 3. p. 310. (b) Teste *MOLINAEO* in Consuetud. Paris. in tit. 1. n. 1. (c) De Feudis cap. 1. conclus. 8. n. 6. (d) arg. §. 6. proem. Inst. (e) In literatissimo Commentario in Leges Atticas Lib. II. tit. 1. p. 117. (f) In Areopagitico p. 350. (g) L. 3. ff. de LL. (h) L. 6. ff. de Iustitia & Iure. (i) Lib. VIII. de Republ. p. 593. & Lib. VII. de LL. p. 604. (k) Lib. VI. Politic. c. 5. (l) Lib. II. Metaphys. p. 306.

(m) No-

CAP. I.

derent, nisi quae solenni Reipublicae *sanctione* essent communitae. Ἄγραφα enim Graeci ea etiam dicunt, quae parui momenti sunt, nulla auctoritae scripta. Vt exemplis id CASAVBONVS (m) probat. Hinc ἀγράφους νόμους non, quod alii faciunt, leges non scriptas seu *consuetudines* uerto; sed leges *non sancitas* priuatim philosophantium. Atque *has* demum non illas e foris ac iudiciis Atticis proscriptas fuisse, existimo, ne magistratus in iudiciis philosophando ad cerebrina iura delaberentur (*), aut, quod uniuersae reipublicae erat, suo arbitratu facere uiderentur. Vt adeo salua quoque *consuetudinum* iura Athenis fuisse, per hactenus dicta constet.

Apud Lacedaemones. §. V. Manifestior *consetudinum* ratio apud *Lacedaemonios*. Illi enim leges memoriae, quam literis mandari, satius existimarunt (n). Ne ergo earum multitudine animos ciuium uel onerarent nimium, uel confunderent, paucissimis sanctionibus, PLVTARCHO auctore (o), rempublicam administrarunt; pleraque reliquerunt *moribus* ac usui (p), quod nos *consuetudinis* uoce hactenus adpellauimus.

Apud Hebraeos. §. VI. Sapientissimi etiam Numinis ea uoluntas fuit, ut respublica Iudaeorum *moribus* potius, quam legibus bene uiueret. Nullae huic ante Mosen leges scriptae. Auita maiorum exempla ad uitae probitatem excitabant (q). Ipsae etiam tabulae Legum Mosaicarum paucissimae sunt: ut postea quoque plurimum *consuetudini* ac moribus datum fuisse, sciamus.

Praesertim apud Germanos in iure priuato. §. VII. Nulla autem gens a *legibus* magis abhorruit, patriarum consuetudinum tenacissima, quam Germani. Notum est TACITI (r) elogium de maioribus nostris: *plus in Germania probi mores ualent, quam alibi bonae leges.* Inde est, quod Monachi scriptores, ne Germanica respublica sine legibus esse uideretur, ipsas etiam *consuetudines legum* nomine insigniant. Anton. Dadinus ALTESERRA (s): *est hoc ex CONSVETVDINE Francorum, quae saepius LEGIS Salicae nomine uenit.* Imo *LEGIS CONSVETVDINARIAE* mentio fit an. 1642. in diplomate Burgundico (t). Et AVCTOR praefationis Legum Alemannicarum (u) *Longa consuetudo pro lege est*; et mox: *Con-*

§. V-VII

A *suetudo est ius quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur.* Neque etiam seculo V. et sequentibus primi Germanorum legislatores Graecorum aut Romanorum, hominum peregrinorum, codices exscripserunt aut ingenii sui figmenta obtruserunt: sed in literas tantum ea retulerunt, quae pridem *moribus* cuique populo constiterant. Auctor praefationis apud Ioh. HEROLDVM (uu): B *Theodericus rex Francorum iussit conscribere leges Francorum; Alemannorum, Boioariorum et unicuique genti, quae in eius potestate erat, secundum CONSVETVDINEM suam.* Neque uero omnia maiorum instituta tum scripta sunt: sed, quod Paulus HACHENBERGIVS (x) bene obseruat: *traditam sibi a maioribus CONSVETVDINEM summa etiam deinceps religione obseruarunt; ut rudes* C *auorum mores ipsis politioribus LL. tabulis anteponerent aut aequarent.* Quae uerba exscribit Iac. OTTO (y). Quorsum etiam faciunt, quae Ioh. Isaacus PONTANVS (z) in hoc argumento congessit. Imo cum modica harum legum uolumina sint a Petro PITHOEO (aa); Iohanne HEROLDO (bb); et LINDENBROGIO demum (cc) edita: facile ad probandum, ἀγράφους νόμους plurimas causas in Germania relictas D fuisse. Haec facies iuris Germanici *consuetudinarii* fuit, usque dum, multis seculis post, *canones pontificum*; et, serius multo, antiquae *Romanorum* leges, *illi* uafritie et fraude cleri; *hae* artibus professorum academicis, locum in patria inuenirent, ubi ciues ab antiqua patriae suae consuetudine sensim desuefieri coeperunt. Sane *Friderici I.* tempore ordines Germaniae pontifici scripserunt: *duo sunt, qui-*E *bus nostrum regi oportet imperium: leges sanctae imperatorum et VSVS BONVS praedecessorum et patrum nostrorum*, teste RADEVICO (*). *Sueuici* et *Saxonici Iuris* monumenta duo quidem auctores collegerunt, utroque libro, *Speculi* nomine, quo titulo tum omnium fere disciplinarum libri inscripti sunt: sed hoc priuato instituto factum est. Quae omnia dudum ante me expediuit Hermannus F CONRINGIVS (dd); cuius libro plurima quidem addi possent, sed alio nos uocat institutum. Hodienum tamen infinita fere in Germania superesse ueterum consuetudinum genera, quae in iudiciis obtine-

(m) Notis ad Athenaeum Lib. V. p. 383. (*) Ex quo fonte Excell. D. *THOMASII* doctrina fluit: *indicialem consuetudinem ius non facere*, in Dissert. de Iure *Consuetudinis & Obseruantiae* §. 65. (n) §. 10. *I. de iure nat. gent. & ciu.* (o) In uita Lycurgi p. 306. (p) Nicol. CRAGIVS in Republ. Lacedaemonior. Lib. III. p. 171. (q) Iohannes SELDENVS Lib. I. c. 10. de Iure Nat. et Lib. I. cap. I. de Synedriis Ebraeorum de his ex instituto. Conferri etiam huc possunt SIGONIVS; SPENCERVS alii, sed ultimo nolim calculum ubique addere. (r) de M. G. c. IX. n. 16. (s) De Originib. Feudor. pro morib. Gall. cap. I. p. 287. (t) Apud DV CHESNEVM in Hist. Burgund. (u) Statim ab initio. (uu) In praefatione L. Salicae p. 2. (x) In Germania media Diss. III. §. 2. (y) In notis ad Beatum Rhenanum Lib. II. p. 293. (z) Lib. VI. Origin. Francic. cap. 17. p. 505. (aa) edit Paris. 1579. (bb) Basileae 1557. (cc) Francofurti, ubi iunctim extant. (*) Lib. I. de gest. Friderici I. c. 16. p. 203. (dd) In Libro de origine Germanici.

(ee) Per-

tineant, origine eius iuris plerisque ignota, celeberrimus quondam iuris antecessor sentit (ee) idque inter desideria *iurisprudentiae* nostrae ponit, ea a nemine adhuc congesta atque tractata fuisse.

Magis in iure publico.

§. VIII. Sed in *publicis* Germaniae iuribus plura longe *consuetudinum* genera sunt, nulla imperii lege definita. In caussis enim *priuatis* iurisprudentiam Romanam sequimur, tot regulis, legibus, casibus, distinctionibus, limitationibus excultam: uerum publicae imperii nostri controuersiae nullum ex illo iure praesidium habent. Explodunt enim tempora nostra illorum doctrinas, qui iura priuatorum, cum iuribus imperantium aut miscent aut confundunt; qui duodecimum *Codicis* librum pro iuris publici principio habent in Germania (ff); qui ex *L. 9. ff. ad L. Rhodiam de iactu* imperatorem mundi dominum salutant (gg); qui contra inuasores Gallos ex *L. Iulia* aut *Cornelia* actionem produnt (hh); qui agnatum decem gradibus remotiorem in regno successiuo a successione excludunt (ii), quod §. *ult. Institut. de success. cognat.* hoc praecipere uideatur (ll); qui pacta cum Anna M. Britanniae regina eludi posse existimant beneficio Senatusconsulti Velleiani (mm). Quod si ergo Romani iuris nulla in *publicis* imperii negotiis auctoritas sit, paucissima iuris scripti in *A. Bulla*; *Recessibus Imperii*; *Pace Publica et Religiosa*; in *Pacificatoria formula* Westphalica; et Caesareis *Capitulationibus* remanebunt (*): cetera causarum argumenta ex *usu* ac *obseruantia* imperii diiudicabuntur. Agnouerunt hoc ipsi etiam imperii legislatores Germani; quod e supra memoratis publicis imperii legibus nulla sit, quae obseruantiam & *CONSVETVDINES* imperii non commendet. Loca ante me Ioh. Georg. CVLPISIVS (nn) congessit, in opusculo huius argumenti. Neque uero *supplementa* tantum legum publicarum e moribus et obseruantia imperii eruenda sunt: sed optima *interpres* ipsarum quoque legum (oo) eadem est *consuetudo*.

Adplicatio dictorum ad materiam praesentem.

§. IX. Haec omnino praefari debui: cum *iura adlegandi ordinum*, de quibus omnis futura nobis disputatio, publica quidem imperii lege constituta esse uideantur; sed maximis tamen difficultatibus inuoluta sint, quae nonnisi historiae ope, quam consuetudinis *promam condam* dixeris, explicari posse, existimo. Id dolendum est, in tanto historias tractantium numero, nullum reperiri, qui curatam *consuetudinum* imperii Germanici habuerit rationem: atque hoc tamen est, quod *ciuilium* rerum cultoribus studium hoc tantopere commendat. LEHMANNI quidem industria maxime laudanda est, sed auctor glaciem fregit, iure publico tum temporis nondum, ut nunc, exculto: neque is ultra *Friderici V.* imperium limites historiae protulit. VORBVRGERI conatus praematura auctoris morte intercepti sunt, an. 877. finiti. BOECLERVS, pragmatico instituto seculi tantum IX. et X. historiam congessit. Cuius industriam DIETERICVS uoluit imitari, aliquot Caesarum uitis promulgatis. Ceteri fere omnes non merentur in hoc argumento laudari. Sunt enim plerique eorum aut *Theologi* aut Medici aut meri Philosophi. Et utinam hoc genus hominum manus ab historiae ciuilis tractatione omni aeuo cohibuisset. Sit Theologorum ex historia exempla nosse, ad uirtutis imitationem proponenda: ciuilium certe rerum obseruatio extra sphaeram eorum est. Et si uel ambitionis causa uel lucri ergo extra oleas hic uagari uelint: sapientia tamen ultra crepidam est, rerum gnaris fastidiosa. Quis prudens Bartolum et Baldum Ecclesiasticae historiae interpretes elegerit? et quis ciuilem Germanici imperii historiam, expectabit a Theologo, patrii iuris ignaro. Franciscus BALDVINVS (pp) librum scripsit de *iurisprudentiae* cum

Theologi inepti doctores sunt historiae ciuilis.

(ee) Perillustris atque Excellentissimus Dn. Ioh. Fridericus de RHETZ Lib. I. Iur. Publ. tit. I. p. 14. Vouent mecum eruditi omnes et incolumitatem uiri, ad extremam senectam uicini, et ut alia quoque praeclara huius argumenti scripta in lucem prodeant, quae hactenus manu exarata inter priuatos parietes delitescunt. Addantur, quae erudite, ut solet, Ioh. Nic. *HERTIVS* congessit in *dissert. de lege, clausula, ne abrogari possit, munita.* (ff) In quo errore *Bartolus*; *Baldus*; *Imola* et post hos alii fere ICti omnes usque ad seculum XVI. sunt uersati. Vt mirum omnino sit; post melioris lucis ortum, *Reinkingium* adhuc cum illis caecutire uoluisse. (gg) quem inueteratum errorem e contextu iuris ciuilis profligauit Iacob. *Gothofredus* peculiari dissert. ad h. l. scripta: e genuinis autem iuris publici fundamentis *Conringius* eum discussit in dissert. de Imperio Romano-Germanico. (hh) *TABORIS* ICti quondam consilio uid. eius comment ad tit. Cod. de Metatis et Epidemeticis Part. I. c. ult. n. 4. p. 65. et part. II. cap. ult. n. 6. p. 139. (ii) quod impedimentum Henrico IV. regi Galliar. factum esse a rerum ignaris, auctor est *THVANVS* Lib. LXXXI. p. 169. Et bonam causam pessime defendisse non neminem scio, qui *Longeuillano* principi idem in Auriaca successione uoluit obiicere. (ll) An uero imperator ibi *determinatiue* loquatur, ego cum *Vinnio* admodum dubito; quicquid Mynsingerus; Wesenbecius aliique sentiant. (mm) Ita referunt, aliquem ICtum Annae minoris Britanniae principi suasisse, ut promssionem, Maxim. I. Caesari factam, ita eluderet in fauorem noui sponsi Caroli VIII. regis Galliar. Philip. *COMINEVS* Lib. I. de bello Neapol. p. 284. (*) Quamuis his etiam legibus consuetudines multum derogasse Exc. *D. Thomasius* ostendat in dissert. de morum contentione cum iure scripto. (nn) Dissertationum uolumine altero de *obseruantia imperiali, vom Reichsherkommen* agit. Quamuis auctor materiam hanc nondum exhauserit, quin plura in genuinis historiae et rerum Germanicarum monumentis supersint, magno discentium fructu eruenda. (oo) nobis aliquid eius rei explicatum est *in dem entwurf eines füglich an einander hangenden* Iuris publici S.R.I. (pp) Extat opusculum in libro, qui

cum *historia* coniunctione. Ego neque utiliter ciuilem doceri historiam posse, existimo, nisi animus docentis iuris publici scientia plene ac sufficienter imbutus sit. Sed haec strictim atque ea causa scribimus; ne quis existimet, nos in *iure* circa *adlegationes* principum Imperii frustra caput, quod historici fere argumenti est, praemisisse.

Adlegandi *vocabulum argumento nostro uindicatum.*

§. X. Ante uero quam ad rem ipsam ueniamus, de nomine tituloque nostrae dissertationis, ne quem nouitas uocabuli offendat, pauca commentabimus. *Adlegandi* uerbum ueteribus Romanis idem fere ac *legandi*; utrumque significabat *mittere*. Ea tamen inter *simplex* et *compositum* differentia animaduertitur; quod dignius omnino habitum fuerit, *legari*, quam *adlegari*. Hanc uero an gnauiter ostenderit *Robert.* STEPHANVS(qq), nolim asserere. Ita enim scribit: *adlegare est proprie* grauioris *negotii causa quempiam mittere intercessorem; interpretem; sequestrem; internuntium. Sed hoc in PRIVATIS rebus; uti legare in PVBLICIS.* Conuenit cum hoc iudicium NIZOLIANVM(rr): *allegatio priuata quaedam legatio.* Neque aliter Fr. HOTTOMANNVS(ss): *allegatio dicitur in priuato negotio, quod in publico legatio.* Equidem LIVIVS(tt) de Antiocho rege scribit: *amore captus uirginis, Chalcedensis Neoptolemi*, quem ATHENAEVS (uu) inter illustres ciues numerat, *filiae, cum patrem primo ADLEGANDO, deinde coram ipse rogando fatigasset, impetrata re, nuptias fecit:* sed quamuis regis negotia haec fuerint et *Carolus* SIGONIVS(x) scribat: *adlegando fatigat, id est, per legatos solicitat;* ipsum tamen negotium *priuatum* est, *adlegatio* quoque ad hominem priuatum facta. Nolim certe cum literarum magistris, quod Pet. VICTORIVS(xx) uult, pro *adlegare* reponere *ablegare*. Recte enim H. GLAREANVS (yy): *quomodo rex ABLEGAT patrem liberum et quem paulo post sit rogaturus.* Quicquid tamen eius rei sit, id mihi facilius ad probandum: *adlegandi* nomen in nostro argumento adhibitum, neque adpellatione, neque significatu nouum aut classicis ignotum esse. *Adlegare* dicit CICERO aliquot in locis, pro, *nuntios* aut *legatos* mittere. *Petit a me Rabonius et amicos ADLEGAT*(zz). *Necessarios istius ad eum adlegatos esse dicebat* (a): et PLAVTVS(b); *ego si adlegassem aliquem ad negotium:* neque aliter TERENTIVS(c); *tu ne credas a me adlegatum hunc senem.* Deinde eiusdem etiam uocis hic usus est, ut idem ea uelit, ac *nouos legatos aliis legatis submittere.* Iterum enim TVLLIVS(d): *legati in castra ueniunt Syllae, statim Chrysogonus homines nobiles adlegat iis.* Vt adeo certus sim, ius hoc ordinum imperii, quo eis facultas est, *Caesareis legatis suos etiam adiungere legatos*, si causa uniuersum imperium tangat, non meliori nomine, quod rei suae et pristino Romanorum usui magis proprium aut uicinum fuit, exprimi potuisse, quam uerbo, quod adhibuimus, *ADLEGANDI.* Ceterum in *publicis* etiam causis, alio quamuis sensu, *adlegandi* uox a TACITO(e) sumitur: *legati Sinopen uenerunt, munera, mandata regis sui Scydrothemidi regi ADLEGANT.* Vt adeo nullam causam habeat *Anton.* NEBRISSENSIS (f); hunc uerbi huius usum licentiae tribuere ICtorum: quamuis et ipse *Guilielm.* BVDAEVS(g), quod latinius esse, dicat, *legem* proferre, quam *allegare*, huc quodammodo respexisse uideatur. Substantiue eosdem uox eadem sensus habet. CICERO(h): *omnes ad istum ADLEGATIONES; omnes aditus arduos, ac potius interclusos uident.* Idem alio loco(i): *o dii immortales! quanta iste cupiditate, quibus ADLEGATIONIBVS*, id est, legationibus et intercessionibus amicorum, *illam sibi legationem expugnauit.* Qui uero factum sit; quod aDlegare, non aLlegare scripserim: eius rei causam *Claudius* DAVSQVIVS (l) reddet. Neque enim in similibus uerbis, quod ueteres lapidum inscriptiones docent, D semper in L uertitur, ut *aDlabi aDloqui.* Quid? quod clarior sic origo sit, compositionis ex *ad* et *lego*, si nulla litera mutata. Accedit quod uulgaris scriptura uerbum *aBlegare*, a nostro non distinguat. Cum in solo PLAVTO(m) multa loca se offerant, ubi *aLlegare* pro *aBlegare* in uariis editionibus exscriptum esse, reperitur. Quamuis uero ex his satis constet, *adlegandi* uerbum latinitati purioris aeui uindicatum

---

qui duobus uoluminibus sub titulo prodiit, *Artis historicae Penus* Basil. 1579. 8. Praeterea de hoc argumento *Bodinus*; Francisc. *Patritius*; Ioh. Iouian. *Pontanus*; Sebast. *Foxius*; Anton *Viperanus*; Francisc. *Robortellus*; Christoph. *Milaeus*; Vbertus *Folieta*; Dau. *Chytraeus* aliique cum ueterum fragmentis coniunctim hic prodierunt, quos utinam illi legerent, qui tanta leuitate, ad quarumuis gentium historias docendas, prosiliunt. Addi his possunt Gerh. Ioh. *Vossius*; Sebastianus *Maccius*; Ioh. Mich. *Brutus* et alii forte, qui de arte historica ex instituto sunt commentati. (qq) in Thesauro Latinit. s. h. u. (rr) Ciceroniano h. u. (ss) In Commentario in Cic. orationem in C. Verrem Lib. III. p. m. 343. (tt) Lib. XXXVI. c. 3. (uu) Lib. X. Deipnosoph. p. 439. (x) ad leg. 36. c. 3. (xx) Lib. XXIV. Variar. Lect. cap. 11. p. 658. (yy) In annotat. ad Lib. XXXVI. c. 3. p. 104. (zz) Orat. III. in Verrem p. 236. (a) In ead. p. 240. (b) Epid. IX. 43. (c) Andr. V. 3. 28. (d) In Orat. pro S. Roscio Amerin pag. 170. ubi tamen *Lambini* alia coniectura est, nobis minus probata. Quod *Plautus* Amphit. III. 40. dicat, alium ego isti rei *adlegabo* (e) Lib. IV. Hist. n. 84. (f) In Lexic. s. h. u. (g) In commentar. Graec. Ling. p. 159. (h) In Verrem. I. p. 115. (i) In eadem oratione p. 94. (l) In Orthographia ueteris nouique Latii uolum. II. tract. I. p. 9. (m) Loca Philippus *PAREVS* in Lexico Plautino congessit in uoce *allegare.*

CAP. I. §. XI.

tum eſſe, eo etiam ſenſu, quo *adlegare* idem eſt, ac aliis *legatis* nouos *legatos ſubmittere* uel adiungere: non tamen hac induſtria opus fuiſſet, cum QVINTILIANI (n) nobis conſilium admodum probetur, licere in *rebus* nouis *uerba* noua effingere.

Vocis adcapitulandi natales.

Qua in re publica Imperii noſtri conſuetudo praeire poterat. Cum enim *Pace* WESTPHALICA (o) ceteris ordinibus eo inter alia proſpiceretur; ut illorum quoque adſenſus, quem antea Electores in hoc negotio requirere noluerant, in *perpetua capitulatione* neceſſarius eſſet: in comitiis quidem 1654. hoc ius in *perpetua capitulatione* omnibus regni commune eſſe proceribus largiti ſunt Electores (p); ſibi tamen facultate retenta, perpetuae iſti capitulationi ex ſuo tantum arbitratu *noua* ſemper pacta addendi, quibus Caeſar adſtringeretur. Id quod *ADCAPITVLANDI* uoce, *nouo* ac tum demum nato *iuris termino*, ut *Iac. Bernh.* MVLZIVS (q) ſcribit, denominarunt. Eadem igitur cauſa, qua tum *ADCAPITVLANDI* uerbum effictum; nobis *ADLEGANDI* nomen inuenire licuiſſet, omni etiam antiquitati, quod tamen aliter e ſuperius dictis conſtat, ignoratum.

DEPVTATIONIS uox in hoc argumento improbata.

DEPVTATIONIS uocabulum, quod alii in praeſenti argumento adhibuerunt, *Carolus du* FRESNE (r) in utriusque Linguae theſauro latiſſime expoſuit. RIGALTIVS (s) quoque et *Ioh.* MEVRSVS (t) plurima loca congeſſerunt: e quibus patet, *deputatos*, Graece non minus Δεπουτάτους, illos dictos fuiſſe: qui ex utroque ordine uel *ſacro* ad miniſteria in templis obeunda; uel *militari* ad ſaucios curandos aut arma fabricanda ſelecti nominatique ſunt. Quem uero eadem uox praeſenti tempore inter gentes uſum habeat, *Fredericus de* MARSELAER (u) his uerbis prodit: *qui a ſubditis ad principem ueniunt, DEPVTATI, non legati ſunt.* Quae *Franc. le* VAYER (x) pluribus ueterum dictis exemplisque comprobauit. Quare ordinum iuribus omnino conducere, exiſtimauerim, ut deputationis nomen in hoc cauſae genere deprecentur: ne quis inde *imperii adlegatis* ſolennia ac honores legationis diſputet, quod aliquoties factum eſſe, inferius enarrabitur. Ceterum quotuplicia *deputationum* genera in imperio noſtro ſint, peculiari libro *Ahasuerus* FRITSCHIVS (y) docuit, neque noſtra refert, ea hic retuliſſe. Nam *adlegationum* iura ordines noſtri modis ac rationibus aliis, quod ſuo loco dicam, exercere poſſunt: ut adeo *imperii deputationem* ſemper ſequi, non teneantur. Sed haec de nomine tituloque ſufficiant. Qui enim *ORDINVM* ſeu *STATVVM IMPERII*, quibus *ADLEGATIONVM* iura adſeremus, ſtylo imperii noſtri ueniant, uulgaris ac obuiae ubiuis tractationis eſt in iure publico: ut adeo toties recocta adponere, operae pretium non ſit.

Adlegationum Imperii definitio ac definitionis expoſitio.

§. XI. Id uero nunc ordo exigere uidetur, ut *adlegandi iura* curatae, quantum fieri poteſt, *definitioni* includamus, unde conſtet, de quo nobis futura ſit diſputatio. *Eſt* itaque *adlegatio imperii noſtri Caeſareae legationi adiuncta legatio, quae ordinibus, iure regni, competit in cauſa, uniuerſum imperium concernente.* Sed cum omnis in iure definitio, aut ſi mauis, regula facile ſubuertatur *L. 202. omnis definitio ff. de R. I.* ſingula hic nobis ſigillatim exponenda ſunt, ut omnia firmo loco ſtare uideantur. Adlegationem autem *IMPERII* diximus, ut conſtet, argumentum hoc non *generatim* tractatum iri, quod facit ius *publicum uniuerſale*: ſed prout *peculiares* imperii Romano-Germanici rationes uolunt. Omnino enim hic cum excellentiſſimis ICtis *Vlrico* HVBERO (z) et *Ioh. Nic.* HERTIO (*), cuius elegantiſſima ſcripta cuiuis nunc literato in deliciis ſunt, faciendum eſſe, exiſtimo, qui ius publicum *uniuerſale* et a *Politica* diſtinguunt (a); et a *peculiari* iure publico imperii Romano Germanici (b). Quas diſciplinas plerique inter ſe commiſcent, et, ut liberius dicam, turpiter confundunt. Generis loco ſtat *LEGATIO.* Superius enim monui, *deputationis* titulum, hactenus adhibitum, minus ſolennem et honorificum minus eſſe. Quamuis enim *legati* uerbum etiam ſubditis datum fuerit, ad principem in publica cauſa miſſis *l. 1. ff. de Legationibus*; imo ipſe Imperator Romanis ciuitatibus modum praeſcripſerit, *legationem* ad illum decernendi *l. 6. C. de Legationibus*: uſu tamen hodierno ſuus uocabulo huic honor eſt, proprius ueluti neque cum reliquis ita communis. Atque hunc, quod inferius fiet, Imperii quoque *adlegatis* uindicamus. Neque ſupra memorata criticorum

(n) Lib. VIII. Inſtitut. Orat. c. 3. p. 359. (o) Artic. VIII. §. 3. (p) Acta Comitiorum hic conſulantur, quae in tomis *LONDORPIANIS* & *Theatri Europaei* extant. (q) In Repraeſentatione Maieſt. Imperat. Part. I. c. 12. §. 13. pag. 169. (r) In Gloſſariis medii aeui, quae ſtudia publica et ciuilia in imperio noſtro mirum adiuuant. (s) In Gloſſario pererudito. (t) In Gloſſario Graeco barbaro h. u. (u) In legato Lib. I. diſſert. 2. p. 9. (x) In Libro de legatione cap. VII. p. 68. (y) De Deputatione Imperii, *Von Reichs*-Deputation*en in* 4. (z) In *Oratione*, qua diſſeritur, quamobrem *Ius publicum* olim in Academia Franeccerana profeſſione publica non ſit honoratum. (*) In diſſert. de iuriſprudentia uniuerſali Sect. II. uol. I. pag. 64. (a) Vt *Lipſius* quoque et *Boeclerus* diſtinxerunt. Vnde conſtat, quam inſolenter agant, qui iuris publici doctrinam ſub titulo *Politicae ſpecialis* ignaris emtoribus adponere audent, quaeſtuoſo errore, in *Notitia Boecleriana* ſatis profligato. (b) Vtinam huius rei ſemper memor fuiſſet *Mullerus ab EHRENBACH*, cuius libri publica diuerſorum regnorum iura inuicem non diſtinguunt.

rum obseruatio (c) nobis oberit, qui *legationem* ab *adlegatione*, ut *speciem* a *specie* distinxere. Quid enim de illa sentiamus, multis ibidem rationibus explicatum est. *Caesareae* autem *legationi* hanc nostram *ADIVNCTAM* scripsimus: ut constet, nihil hic alterutram partem iuris habere. Neque Caesaris arbitrium sine ordinum consensu; neque horum suffragia sine auctoritate illius operari, potius nulla consilia, nisi sociata utrinque, locum reperire posse. Atque hanc etiam uim esse existimauerim particulae *AD*, infinita fere exempla in Latio clarum faciunt. Quibus adlegandi iura uindicabuntur, hos *ORDINVM* nomine signaui, quos stylo curiali *statuum* uoce adpellamus. Nihil enim hic facultatis cetera imperii *membra*, siue illa in Germania, siue extra eam (d). Id etiam sequentia statim uerba confirmant: quod ordinibus ius adlegandi *IVRE REGNI* competat; quo omnes excluduntur, qui titulo non gaudent *ordinum S. R. I.* Praeterea in his etiam uerbis distinctio latet *legationum* et *adlegationum* Imperii. Ius enim *legationum* singulis non solum *ordinibus* competit: sed etiam omnibus aliis, qui in uasto imperii corpore *iurisdictione territoriali* non destituuntur. Atque haec iura ante me tractarunt uiri summi CVLPISIVS (e) et HENNINGIVS (f). Sed *adlegandi* facultas illis tantum propria est, qui in *societate regiminis* imperii Germanici sunt, hoc est, ut illustris uiri *Henrici* COCCEI (g) ore loquar, qui *iure* uel *gubernatione regni* gaudent; quamuis nulla peculiaria territoria aut territorialia iura habeant. Id quod neminem hactenus ex instituto uideo docuisse. Exemplo unico rem illustrabo. Olim, quod magnae eruditionis ICtus *Ioh. Nic.* HERTIVS (h) contra alios probat, Episcopi Germaniae iure regni gauisi sunt, et partem reipublicae in comitiis habuerunt, nulla autem territoria aut territoriorum iurisdictionem. His ergo certum est, iura *adlegationum* competiisse, uniuersi imperii ergo: quamuis nullas *legationes* decernere potuerint territorii causa, qualia nondum possederunt. E contrario dux Mantuae *legationum* iura, intuitu territorii, sustinet: adlegandi iure omnino destitutus. Vnde patet, *legationum* et *adlegationum* iura multipliciter differre. Illa e *superioritate territoriali* fluunt; haec e iure regni in *comitiis*: illa in *propria* causa exercentur; haec *communi* nomine *uniuersi* imperii: illa etiam *non status* habent; *non* uero *haec*: illa domini territoriales decernunt *absque* intercessu *Caesaris*; qui *necessarius* est in his; illa *aequius fert* Caesar; non

A haec, quae saepius magnae aegritudinis causae sunt: illa procerum potestatem in territoriis signant; haec Caesaris temperant auctoritatem. Tandem et causam adlegationis in definitione addidimus, quae *IMPERIVM VNIVERSVM* concernat. Non enim omnes Caesaris legationes ordinum *adlegationibus* temperantur. Decernit eas solus imperator, si forte extero regi humanitatis, amicitiae,
B gratulationis officia exsoluenda aut alia solennium genera praestanda sunt. Summatim, ubi nullum publicae saluti periculum, ibi decorum magis est, ut soli Caesari sparta legationis exornanda relinquatur: quod si uero aut bellum indicendum aut pax ineunda, tum demum imperii nostri rationes uolunt, ut Caesaris aeque ac procerum auctoritate singula decernantur. Atque hoc demum et moribus Im-
C perii, et publicis etiam legibus constitutum esse, nunc demum ex omnium temporum adparatu, quantum fieri poterit, eruemus.

§. XII. Vti uero forma imperii Germanici diuersis temporibus etiam diuersissima fuit: ita in hoc inprimis argumento necessarium est, ut hae probe inuicem distinguantur. Triplicem autem patriae nostrae statum reperio: *libertatis*; *subiectionis*; et eum, qui cum utroque fuit *com-*
D *mixtus*. *Iste* in temporibus ante Carolum M. quaerendus est; *ille* in uictrice domo reperitur Carolingorum; *hic* in Cunrado I. et Henrico aucupe conspicitur. Inde a posteris imperatoribus aliquot seculis ordinum libertas non leuiter obscurata, in memorabili tamen interregno iterum illucescere coepit, splendore, quod speramus, aeternum duraturo. Nihil igitur nos impediat, si, pro hac imperii nostri
E diuersitate, *adlegationis* quoque argumentum diuersissimum offendamus.

Origo ac progressio iuris adlegandi in Germania.

§. XIII. Quae antiquissima Germaniae facies fuerit, cum alibi, tum in hac etiam materia optime TACITVS (aa) prodidit: *de minoribus rebus principes consultant*; *de maioribus omnes*. Ergo etiam de bello, pace, foederibus, quae materia *adlegationum* sunt, omnes, id est uniuersa plebs, consultabant. Nam bella, pacem, foe-
F dera, pacta cum exteris alia quaecunque in maximis esse rebus, quis non intelligit? Et idem alio loco (bb) expressam belli et pacis mentionem facit, rerum scilicet in plenis comitiis pertractandarum: *de adsciscendis principibus*; *de PACE denique et bello plerumque in conuiuiis deliberant*. Vt adeo certum sit, Germanos pacis, belli ac *legationum* iura, non *regibus* (cc) concessisse; sed publica haec negotia plenis, quod nostra aetate fit, comitiis suffragiisque omnium

Temporibus ante Carolum M.

(c) Cap. I. §. 10. (d) Excluduntur ergo ab hoc iure principes Itali; Rex Bohemiae; Ordo Equestris et alii non status, de qua re suo loco. (e) In libro de legationibus Imperii, superius laudato. (f) Hunc enim illustrem scriptorem sub pseudonymo Presbeuta latere, sermone accepi aliorum. [g] In Iurispublici prudentia cap. XX. §. 11. [h] De specialibus Germ. Rebuspubl. Sect. I. §. 4. [aa] In Libello de Morib. Germ. c. 11. [bb] de Morib. Germ. c. 22. [cc] An uero reges habuerint, quod Tacitus uult, nolim nunc definire.

CAP. I.

§. XIII. XIV.

omnium ciuium reseruasse. Et sane memorabile est, quod *Dio* CASSIVS (dd) de *Ariouisto*, Germanorum rege habet. Hunc enim, cum Caesar in publica eum causa ad colloquium euocasset, ei respondisse, scribit: *si quid mihi Caesar uult, ad me ueniat. Non tantum, quia ipso Caesare me non inferiorem existimo: sed etiam, quia qui ab alio aliquid uult, ad eum ueniat, necesse est.* Discemus enim exinde cum hoc, Germanos negotia cum exteris nonnisi per *legatos* tractasse; tum etiam illud, noluisse Ariouistum, sigillatim cum Caesare in colloquium descendendo, sinistram de se opinionem excitare; ac si sua, non procerum auctoritate quid ageret, contra maiorum instituta. Inde legatos nostros nusquam Ariouisti aut alterius *regis* aut *regios legatos* dictos fuisse, lego; sed, solenni ac constanti elogio, *Germanorum legati* Graecis et Romanis scriptoribus audiunt. C. SVETONII (ee) locus hic euolui inprimis meretur in Claudio Caesare: *GERMANORVM LEGATIS orchestra sedere permisit, simplicitate eorum, et fiducia motus, quod in popularia deducti, cum animaduertissent Parthos et Armenios sedentes in senatu ad eadem loca sponte transierant, nihilo deteriorem uirtutem aut conditionem suam praedicantes.* Imo eundem locum non *regis sui*; sed ciuium, id est Germanicae nationis dignitate tueri uoluerunt iidem legati. Quod TACITVS (ff), quamuis de alio tempore luculenter ac his uerbis prodit: *quinam in orchestra sederent, rogitantes. Postquam audiuerunt, earum gentium legatis id honoris datum, qui uirtute et amicitia Romanorum praecellerent: nullos mortalium armis aut fide ANTE GERMANOS esse, exclamant.* Et uero non infimo loco *legatos* Germanorum apud Romanos fuisse, ex alio *eiusdem auctoris* argumento (gg) constat: *est*, inquit, *uidere apud Germanos argentea uasa LEGATIS et principibus eorum muneri data* a Romanis. Sed omnem rei dubitationem eximit *Germanorum legatio*, a I. CAESARE (hh), ad quem missa fuit, luculenter descripta. Hanc enim in plenis *comitiis* de publico belli ac pacis negotio decretam legatamque fuisse, clarissimis uerbis constat. Caesar Germanos inuadere statuit. *A quibus cum paucorum dierum iter abesset, LEGATI ab IIS uenerunt, quorum haec fuit oratio; Ger-* A *manos neque priores populo R. bellum inferre, neque tamen recusare, si lacessantur.* Responso a Caesare accepto: *haec se ad SVOS relaturos, dixerunt.* Ceterum id etiam ex eadem hac narratione patet, Germanos non solum, in causa uniuersae patriae *communi*, *adlegationum* iura exercuisse: sed singulas quoque ciuitates, *iure territoriali* legationibus, sigillatim ac sua non imperii auctoritate decretis, sibi con- B suluisse. *A compluribus ciuitatibus*, pergit de se CAESAR (ii), *ad eum LEGATI ueniunt, quibus PACEM atque amicitiam petentibus liberaliter respondit.* Habes ergo hic ordinum Germaniae et legationes *territoriales*; et *adlegationes* imperii (kk). Vnum adhuc locum ex *Ammiano* MARCELLINO (ll) addo, unde imperii Germanici legationes pariter dignoscuntur. *Alemanni*, inquit, *perrupere Germaniae* C *limites hac ex causa solito infestius moti. Quum legatis eorum certa et praestituta ex more munera praeberi deberent, minora et uiliora sunt attributa: quae illi suscepta furenter agentes, ut indignissima proiecere, tractatique asperius ab Vrsatio magistro officiorum, regressi factumque exaggerantes ut contumeliose despectas GENTES (non uero regem) concitarunt.*

In aeuo Carolingico.

§. XIV. Quamuis uero postea prouin- D ciae Germanicae in *potestatem exteri regis* Caroli M. iure belli et uictoriae deuenerint: mirum tamen obseruatu, tum etiam uestigia iuris *adlegandi* apud bonae fidei scriptores in Germanis reperiri. Equidem ita sentio alias; Carolingicam historiam parum aut nihil lucis dare posse iuri publico nostri imperii; ut potius in crassissimos omni tempore errores inciderint, quotquot nostrorum Caesarum E iura ad mensuram Carolingorum exigere uoluerunt. Pridem explosi sunt, qui nostris Caesaribus, inepto instituto, eam potestatem adseruere, quam Octauium olim Augustum apud Romanos constat habuisse: sed eadem dementia nostratium est, quod alibi doceo (lll); si *nostris* imperatoribus uindicent, quae *Carolingici* imperatores inuictrice illa domo gentis Germanicae, iure meritoque exercuerunt. F Sed uero qui ita subducunt rationes: hoc iure *Carolingici* in Germania absque procerum regni adsensu usi non sunt; ergo eodem neque nostri Caesares hodienum, exclusis iisdem proceribus, utentur, quo-

(dd) Lib. XXXVIII. Histor. Rom. p. 81. (ee) In uita Claudii Caesaris *Lib. V. c.* 8. In aliis autem regnis haec formula erat: legati Mithridatis; Philippi; Iugurthae; principum aliorum. (ff) Annal. XII. §. 6. (gg) De morib. Germ. c. 5. (hh) Lib. IV. de Bell. Gall. cap. 2. Conferri etiam cum hoc potest locus *AGATHIAE* lib. I. de Bello Gothico p. m. 391. ubi idem de *Gothis* reperitur. (ii) Lib. IV. de B. Gallico cap. 4. (kk) Quod si enim regem habuerunt Germani, quod *Taciti* fide plurimi credunt, necessum est, hunc aut nullum plane ius habuisse, legatos mittendi, aut *reguli* legatis ordinum *adlegatos* fuisse submissos. Quod si autem nullus Germanis rex fuit, frustra est disputatio. Nisi quod certum sit, idem in singularibus prouinciis obtinuisse, quarum aliquae regiam potestatem haud dubie agnouerunt. (ll) Lib. XXVI. Rer. Gest. p. m. 519. (lll) *In dem Grundsatz zu einem fuglich an einander hangenden* Iure publico.

CAP. I. §. XIV.

rum nunc poteſtas longe adſtrictior eſt; illi certe neque temporum neque rerum ordinem turbant, ſed aequa lance imperii noſtri formam metiuntur. Idem nunc de noſtro argumento iudicium eſt. Quod ſi enim in aeuo Carolingico clariſſima *adlegationum* ueſtigia ſe offerunt: hodie certe in uado erit, quicquid ea in re pro *ordinum* iuribus profertur. Sed forte de Carolo M. non eſt, quod dicam. Nam *Ioh. Henr.* BOECLERI (mm) adſertum ex infinitis fere locis exemplisque conſtat: *Carolus M. imperii formam uere regiam habuit; leges tulit; bella ſuſcepit et finiuit. LEGATOS miſit SVO nomine et recepit*; Et licet ANONYMVS (nn), coaeuus ſcriptor de Carolo M. recenſeat: *an. 787. Wormatiae generalem populi ſui conuentum habere ſtatuit. In quo, cum omnia, quae in Italia geſſerat, coram optimatibus ſuis narrando commemoraſſet, et ad extremum de LEGATIS Taſſilonis, qui ad ſe Romam uenerant, mentio facta fuiſſet, INIVIT CONSILIVM, ut experiretur, quid Taſſilo de promiſſa fide praeſtare uellet*, ut adeo Carolus M. legationis iura cum ordinibus communia hic feciſſe, uideatur: mallem tamen credere, ab ipſo conuentum hunc regni ordinum *ſolennitatis* aut conſilii ergo inſtitutum fuiſſe, absque ulla lege neceſſitatis. Propius forte ad inſtitutum facit, quod MONACHVS Benedictinae formulae ad an. 811. de pace cum Daniae rege facta memorat, atque conſentit in eo REGINO (*) abbas Prumienſis: *congredientibus ex utraque parte utriusque GENTIS, FRANCORVM ſcilicet et Danorum XII. PRIMORIBVS ſuper fl. Egidoram* (Eidoram), *datis uiciſſim ſecundum ritum ac morem ſuum ſacramentis PAX firmatur. PRIMORES autem de parte Francorum hi fuerunt, Walach filius Bernhardi, Burchardus &c. omnes Comites. Imperator uero cum Hemmingo* Daniae rege *pace firmata et PLACITO GENERALI ein Reichs-gutachten ſecundum CONSVETVDINEM Aquis habito in tres partes regni exercitus miſit* (oo). Et, tribus fere annis poſt, IDEM (pp) clarius longe ſcribit: *de conuentu Aquisgranenſi miſſi ſunt quidam Francorum* et *SAXONVM PRIMORES trans Albim fl. ad confinia Nordmannorum, qui PACEM cum eis, ſecundum petitionem regum illorum facerent. Qui cum pari numero, nam XVI. erant, de primatibus Danorum occurriſſent, iuramentis utrinque factis PAX CONFIRMATA.* Multa hic certe ſuadere uidentur, ut firmiter credamus, *Carolum* etiam M. *legationum iura*, in cauſis maioris momenti, non *ſuo* tantum arbitratu, ſed *ordinum* quoque auctoritate conſilioque decreuiſſe. Non de quouis *legationum* genere loquor. Ex infinitis enim ſolius EGINHARDI (qq) locis patet, quoties extero principi uel gratulationis uel amicitiae uel ſolennium officiorum cauſa (rr) legati miſſi ſunt, hos omnes ſolum Carolum *ſuo*, non *imperii* nomine legaſſe. Quod ſi etiam BOECLERVS noſter (ss) huc tantum intelligi poſſet, non haberem, quod ipſi opponerem. Sed de his demum *legationibus* nobis ſermo eſt, quae de bello; pace; finibus; libertate; ſalute uniuerſi imperii ſuſceptae ſunt. Atque has in publicis regni comitiis tempore Caroli M. decretas fuiſſe; illuſtre exemplum mihi hic uideor reperiſſe. Primo enim hi legati, ab hiſtorico non legati *Caroli* audiunt; ſed *primores Francorum*. Deinde *idem* de illis dicitur, quod de legatis *Danorum*, ſed hos poteſtatem hanc regi ſuo tum non feciſſe, fere extra controuerſiam. Poſtea numerus etiam legatorum indicio eſt, eum non ab *Imperatore*, qui duos tantum aut tres, rariſſime plures miſerat; ſed regni *ordinibus* inſtructum fuiſſe. Tandem clariſſimis etiam uerbis proditur, *de CONVENTV*, id eſt *Comitiis* regni legationem hanc miſſam. Sit tamen *conſilii* ergo, non uero aliqua *neceſſitatis* lege id Carolum M. feciſſe: noſtris certe Imperatoribus hodie *praecepta* eſſe poſſunt, quae in regno quondam Carolino, legibus non ita adſtricto (tt), pro *libero* ſummi imperantis *arbitratu*, cum regni ordinibus ſunt communicata. In *LVDOVICO PIO*, filio Caroli M. luculentiora ueſtigia ſe offerunt; in maioris momenti legationibus ſuffragia et auctoritatem ordinum multum ualuiſſe. In *excipiendis* legationibus id plurima exempla docent. *An. 815. Imperator generalem populi ſui conuentum in loco, qui dicitur Padrabrunna habebat. Ibi ad eum omnes Orientalium Slauorum LEGATI ueniunt* (uu). *An. 823. Francofurti in generali conuentu congregato Orientalium Sclauorum, hoc eſt, Obotritorum; Soraborum; Wilſorum aliorumque LEGATIONES excepit. Fuere in eodem conuentu et LEGATIONES de Nordmannia* (xx). Imo ad externas legationes audiendas peculiaria ab Imperatore Comitia ſcripta fuiſſe, patet. *An. 823. menſe Maio conuentus habitus*

Sub Carolo M.

Ludouico Pio.

(mm) In hiſtoria Seculi IX. et X. p. 19. (nn) cum Eginhardo iunctim editus ad an. 787. p. m. 79. (*) Lib. II. Chron. pag. 39. (oo) Scriptor mox laudatus ad ann. 811. p. m. 118. (pp) ad ann. 813. quod ſane exemplum admodum memorabile eſt. (qq) In uita Caroli M. p. m. 15. 16. 19. 20. Addantur annales anonymi rerum a Carolo M. geſtar. p. 79. 80. 83. 87. 90. 92. 101. 102. 107. 108. 113. 116. 118. 120. (rr) Cum enim Carolus M. non perderet imperium, ſed hoc inſigniter augeret: non opus fuit, ut ordines regni in hiſce negotiis cauſae ſuae inuigilarent. (ss) in allegata hiſtoria Sec. IX. & X. (tt) De regnis, a Carolo M. *deuictis*, intelligi id uelim. Vt adeo non obſtent, quae *Hottomannus* disquirit de libertate Francorum. (uu) Anonymus annalium rerum geſtarum ſub Ludouico p. 126. edit. Lipſ. 1616. in 4to. (xx) Idem pag. 147.

CAP. I. §. XIV. XV.

habitus eſt, in quo non uniuerſae Franciae occidentalis primores; ſed de orientali Francia, Boioaria, Alemannia, contermina Burgundia et regionibus Rheno adiacentibus, adeſſe iuſſi ſunt. In quo LEGATIONES barbarorum auditae ſunt (yy). Cuius rei cauſam in alio exemplo aperit hiſtoricus (zz): *An. 825. LEGATOS Bulgarorum Aquisgrani uenire praecepit, habiturus ibi conuentum. Erat enim LEGATIO Bulgarorum de terminis ac FINIBVS inter Bulgaros ac Francos conſtituendis.* Vnde patet, legatis, finium regundorum ergo *miſſis*, ex decreto *Comitiorum* reſponſum fuiſſe. Legationes etiam pacis aut finium cauſa non a ſolo Imperatore, ſed Ordinum adſenſu, in comitiis adhibito, *decretas* fuiſſe, alio exemplo ſcimus. *An. 827. Imperator apud Compendium conuentum habuit, in quo de iis, qui ad Marcam Hiſpanicam MITTENDI erant,* en, quis elegerit legatos? *qui uel qualiter agere deberent,* habes inſtructionem legatorum, *imperauit* (a). Etiam poenas a legatis, male officium adminiſtrantibus, in Comitiis ſumtas eſſe, eodem auctore conſtat. *An. 828. conuentus Aquisgrani factus eſt, in quo LEGATI in Marca Hiſpanica culpabiles inuenti, iuxta merita, honorum amiſſione multati ſunt* (b). Quae omnia ſatis docent, *legationum* iura in cauſis uniuerſi imperii, ordinibus cum Caeſare tum communia fuiſſe. Neque *LVDOVICVS Germanicus* ab hoc negotio regni optimates excluſit. Illuſtrem ualde locum habent *annales* FVLDENSES (c): ad an. 845. *HLudouicus tempore autumni in Saxonia apud Padraprunno (Paderborn) generale placitum* (comitia) *habuit, ubi fratrum et Nordmannorum Sclauorum quoque Bulgarorum LEGATIONES ſuſcepit; audiuit; abſoluit.* Et iterum an. 848. *Hludouicus generale placitum habuit apud Moguntiacum, in quo LEGATOS fratrum ſuorum; Nordmannorum Sclauorum audiuit, abſoluit* (d). Legatos pacis ac finium cauſa aduenientes, in procerum quoque conſeſſu regem audiuiſſe, docemur (e). An. 873. *rex in uilla Biſenſtat prope Wormatiam placitum habuit. Illuc uenerunt Sigfridi Danor. regis LEGATI, pacis faciendae gratia inter illos et SAXONES. Et ut negotiationes utriusque regni, inuicem tranſeuntes et mercimonia deferentes, emerent et uenderent pacifice. Quae omnia rex ex ſua parte rata fore permiſit.* Neque procerum ſuffragia neglecta ſunt, quando legatio, finium cauſa, ad exteros facta eſt. *An. 873. rex cum apud urbem Mediomatricorum generalem conuentum habuiſſet, Danici NVNTII poſtulant, Hludouicus ad Eidoram fl. legatos mitteret, qui pacem ſtabilem Danis confirmarent* (f). Poſt Ludouici Germanici mortem an. 875. de hoc iure, filiis ſucceſſoribus cum regni proceribus communi, eo minus dubitandum eſt; cum, quod Carolingorum auctoritas ex eo tempore quotidie decreſceret; tum, quod Galliae rex Carolus Germanos ad defectionem a filiis Ludouici Germanici, uariis conſiliis ac machinationibus, incitaret. *Miſit* enim an. 876. Galliae rex *LEGATOS ad optimates Hludouici* iunioris in Germania, *ut proprium dominum desererent et ad ſe uenirent, uenientibus plurima beneficia promittens* (g). Vt tempori parcamus, unus nobis locus ſufficiat, unde patet, quod pacis cauſa tum legationes et exceptae fuerint in *Comitiis* et decretae. An. 888. rex Arnolfus *generalem Conuentum habuit. Aduenientibus ibidem undique nationum LEGATIS, Nordmannorum ſcilicet ab Aquilone Slauorum, pacifica optantes. Quos rex audiuit et abſoluit. Inde,* de comitiis loquitur, *edictum eſt, in exercitum ire ad Obotritos* (h). Paria habet AVENTINVS (i): *in Comitiis Stephanus Pontifex per LEGATOS Romae auxilium ferre contra Saracenos et alios poſtulauit. Ex hoc tempore,* ſcribit *Godofredus* VITERBIENSIS (k), *ſingulae Germaniae prouinciae ſingulos reges nitebantur creare.* Vt adeo nullo argumento opus ſit, ad probandum, pacis ac belli iura, qua cauſa *legationes* fieri adſolent, Germaniae imperatores inde in *ſocietate* ordinum regni exercuiſſe.

Ludouico Germanico.

Ludouico iuniore et ceteris Carolingis.

§. XV. Poſtea uero *STIRPE Carolingica*, quod nos credimus (l), in *Ludouico* infante apud Germanos an. 912. extincta: noua respublica noſtra faciem *iure* induit. Cum enim *uictrix* domus Carolina in Germaniis exaruiſſet, ex *Hug.* GROTII (m) doctrina, ſinguli mihi populi Germanici *ſui* iterum iuris facti fuiſſe, uidentur, ac ſi nullo unquam tempore imperio *unius* paruiſſent. Neque uero illi iuris huius adeo ignari cenſendi ſunt: quin crederent nobiscum, morte ultimi Carolingorum regis, omnem generalis ac conſociati hactenus imperii nexum in Germania prorſus diſſolutum eſſe atque ſingulis in ea gentibus datam facultatem, *peculiarem* ſibi rempublicam ſigillatim conſtituere, a reliquis omnino ſeiunctam. Inde

Extincta an. 912. domo regnatrice Carolingica.

Sub Conrado rege.

(yy) Idem p. 150. (zz) Idem p. 156. (a) Idem p. 163. (b) Idem p. 164. (c) In Annalib. Francor. ad an. 845. p. 19. edit. Freher. (d) Iidem p. 21. et alia exempla p. 22. 24. leguntur. (e) Iidem annal. p. 37. (f) Iidem p. 37. 98. (g) Iidem p. 49. (h) Iidem p. 50. (i) Lib. IV. Annal. Boicor. p. 270. (k) Chronici part. XVII. p. 468. edit. Piſtor. (l) Quamuis enim cum aliis pluribus *Gottfridus* VITERBIENSIS *Part. XVII. Chron. p. 471. edit. Piſtor. et Otto* FRISINGENSIS (Lib. VI. Chron. c. 6.) Cunradum pro filio fratris *Ludouici infantis* habeant: contrarium tamen facilius longe adſeritur. Extinctam enim ſtirpem Carolingicam ſub eodem, *Chronicon* LAVRISHAMENSE (*pag. 68. edit. Freber.*) teſtatur. Et Carolingos in GALLIA iura ſuccedendi tum in regno Germanico propterea uoluiſſe, poſt ueteres auctores, notat AVENTINVS (*Lib. IV. Annal. Boicor. p. 290.*) (m) Lib. II. de iure B. et P. cap. VII. §. 15.

CAP. I.

dubia, an is fuerit Germaniae rex?

Inde est, quod *CVNRADO*, ab orientalibus Francis in *regem* Germaniae electo, praeter solos *FRANCOS*, populum eligentem, alius nullus obtemperare uoluerit: sed singuli singulos rectores eodem sibi iure creauerint, quo *FRANCI* Conradum. Ita *SVEVI Burkhardum*; *BOII Arnulfum*; *SAXONES* ac *THVRINGI Ottonem* sibi duces sumpserunt imperio Cunradi necquicquam subiectos (n). Vt adeo, nisi prorsus fallor, *Cunradum* e catalogo *regum* Germaniae, cuius *unicam* tantum prouinciam rexit, eapropter expungendum esse, existimem. Et enim quo demum argumento ille *GERMANIAE REX* dicetur? Qui neque *rexit* Germaniam, neque ulla eam regendi iura habuit (o). Neque uero dimouent nos ab hac sententia istius aeui scriptores, qui Cunradum *regis Germaniae* titulo honorant, supra autem *memoratos prouinciarum* duces rebelles ac immorigeros dicunt (p). Monachi enim inepti rerum gestarum interpretes sunt, *ciuilis* disciplinae et publicorum Germaniae *iurium* ignari. Quos posteriorum temporum historici nullo iudicio, ut in aliis pluribus, ita hic quoque sunt sequuti. Haec autem qui secum considerabit, is facile nunc intelliget, penes quem tum fuerit ius *legationum* imperii. Scilicet cum *imperium* eo tempore nullum extiterit, *commune* uniuersae Germaniae; sed singuli populi singulas *respublicas* constituerint: mirum non est, *legationes* nullas, *uniuersi imperii* causa, decretas aut susceptas fuisse. Quod si ergo *Cunradus rex legationes* misit, orientalis tantum Franciae intuitu id fecit, non Germaniae, quam nunquam sub sua ditione habuit (q). Atque ad eius exemplum reliquis etiam ducibus singularum Germaniae prouinciarum integrum fuit, absque ullo Cunradi uel alterius cu- A iusuis intercessu, iure *legationis* defungi (r). Idem fere dicendum est de successore eius, *HENRICO aucupe*. Quamuis enim is maiori Germaniae parti sit dominatus; *Francorum* quippe suffragiis rex electus est; *Saxones* atque *Thuringos* iure auito subditos habuit; *Sueuorum* uires bello fregit: *Boii* tamen ducem suum, Arnulfum, dominum agnouerunt, Henrici aucupis imperio non obsequentem. B Neque aliquid iniusti habuit hoc Arnulphi dominium: quo enim iure ceteri Germaniae populi *Boios* tum obligauerint, ut, relicta peculiaris reipubliicae forma, cum illis coirent sub imperium *unius*? Atque hoc ipsum quoque *Henricus auceps* probe intellexit. Inde, cum imperio suo Arnulphum minime addictum uideret, non instar subditi eum adpellauit, aut obsequii sui admonuit; sed qua fieri poterat, C humanitate orauit eum, a *regali* tantum uerbo sibi temperaret accederetque imperio Germanico, ut foederatus, retento plenissimo dominio in prouincia Boioariae. Dignum est *Ioh.* AVENTINVM (s) hic consulere, plene ac dinstincte omnia explicantem. Ex his ergo satis inde manifestum esse, existimo; nullam *Henrico* aucupi causam relictam fuisse, qua *legationis* iura in Boioariae prouincia exerceret. D Potius plura exempla in Boicis annalibus supersunt: Arnulphum & eius parentem legatos, Boiorum nomine & misisse & excepisse. In ceteris autem Germaniae prouinciis dominio Henrici subiectis, exemplum apud WITICHINDVM (t) extat, unde colligi potest, legationes uniuersi imperii causa in plenis *Comitiis* ab eodem decretas, auditas dimissasque fuisse, ad pristinam imperii Germanici consuetudinem sub Carolingis, quod superius explicauimus.

§. XV.

Sub Henrico aucupe.

§. XVI.

(n) *Sigebertus* GEMBLACENSIS Chronographiae ad an. 914. edit. *Pistor.* Neque paruae autoritatis est in domestico argumento AVENTINVS Lib. IV. Annal. p. 291. Vt adeo LIVTHPRANDVM (Lib. II. Histor. c. 7.) oppido falsum esse, censeam, qui inter laudes regis *Cunradi* refert, ei principes, in textu nominatos, omnes subfuisse. Quam enim aliter de *Saxoniae* duce scribit WITTEKINDVS lib. I. p. 640. edit. *Meibom.* (o) Non enim proceres uniuersae Germaniae; sed *Franciae* tantum orientalis optimates Cunradum *elegerunt*, testibus *Sigeberto et Auentinio* ll. cc. Inde Chronicon LAVRISHAIMENSE l. c. habet: *Cunradus regni partem circa Rhenum tenuit.* Et *Franciae tantum orientalis* regem eum salutant alii, ut *Otto* FRISINGENSIS *Lib. VI. c.* 16. Sed uero nullo testimonio scimus, cunctas Germaniae prouincias in Franciae populum hanc potestatem transtulisse ac resignasse, ut *solo Francorum* suffragio rex fieret *uniuersae* Germaniae. (p) Quod post alios omnes facit *Sigebertus* l. c. (q) Atque hac etiam causa nullá tum a Conrado *comitia* imperii habita sunt. Quod seiunctae inuicem respublicae Germaniae, sub nullo rege coniunctae neque alio uinculo ullo inuicem cohaeserint. (r) Sicut hodieque iure territoriali, cuius incunabula hic quaerenda sunt, hanc facultatem principibus nostris scimus conuenire. (s) Ita autem ille (Lib. IV. Annal. Boior. pag. 293.) Henricum aucupem, Arnulfo Boio locutum esse, scribit: *nihil mihi minus cordi, quam dominandi libido. Boioriae ergo regnum, ut possides, tibi relinquo. Omnium etiam opum ecclesiasticarum te curatorem atque patronum esse, iubeo. Modo nomen REGIS inutile abdicato. CVNCTA ALIA TIBI HABETO. Quid ultra desideras? quae concupiscis? quae postulas? Vniuersa tibi fauore meo sine ui, sine armis obtinere licet.* (t) Lib. I. Annal. p. m. 640. historiam ita refert: *rex*, de Henrico aucupe loquitur, *contra aliquos hostes, Hungaros certamen inire praesumsit. Et, conuocato omni populo, tali ratione eos est affatus. Vestra nunc uirtute pacatum uidetis imperium. Superest, ut contra communes hostes Auares* (Hungaros) *simul consurgamus. Consulite igitur uobis ipsis et quid super hac re NOBIS sit FACIENDVM ELIGITE. Pacto itaque cum populo peracto, LEGATI Hungarorum adierunt regem pro solitis muneribus: sed spreti ab Henrico, in terram suam uacui sunt reuersi.* Vnde clarum est, res belli, pacis, foederum, quarum rerum causa legationes fiunt, penes proceres quoque regni fuisse.

CAP. I. *Sub Ottonibus,*

§. XVI.

§. XVI. Ad tempora nunc uenimus, ubi prouinciarum in Germania *libertas*, contra Romanos et Francos tot feculis defenfa feruataque, aliquot Caefarum dominatu attrita & tantum non prorfus euerfa eft. Inter ereptores patrii iuris principio fere *Ottonem* reperio. Principem cetera laudatiffimum, modo non incrementa gentilitiae domus fuae ex iactura is fumpfiffet uniuerfae Germaniae. Cum enim *Saxoniae* atque *Thuringiae* prouincias hereditate parentis accepiffet; a *Francis* (u) folenni formula in *regem* electus eft: *Boii* autem, quod hi foli ad *abfolutum* in Germania *dominatum* regi obeffe, poterant, ab eodem multis bellis afflicti funt; *regnatrix* ibi domus Arnulfi de patrio ducatu, ingenti impetu, *deiecta*; Boica ditio *fratri* regio *Henrico* in beneficium data; aliaque, nullo ordinum *interceffu*, facta funt, ut praeter *Saxonicam*, id eft regalem familiam, alia nulla inter Germanos regnare uideretur. Ratio instituti non patitur, ut in probatione eorum occuper. Ea mihi regula nunquam ex animo meo excidet(x): Saxones imperatores non maiorem in Germania poteftatem iure habuiffe, quam olim habuerunt Carolingi; fed his potius longe minorem. Iam uero *legationis* negotia Carolingi, quod fupra (y) demonftraui, in Comitiis, procerum confenfu adhibito, tractarunt: ergo nullo iure hanc fibi facultatem poftea *Ottones* fumpferunt, *legatos* in caufis uniuerfi imperii *fuo* tantum nomine auctoritateque excipere & amandare. Neque uero, quod BOECLERVS (z) facit, negligentiae hiftoricorum hoc tribuere uelim, ac fi illi, imperitia reipublicae, his memorandis minus fuiffent intenti. Sane *Lambertus* SCHAFNABVRGENSIS (aa) in tanta hiftoriae breuitate *fex* et plurium legationum mentionem facit, quas Otto I. Imperator folus audiuerit dimiferitque. Vt alios praeteream, qui idem annotarunt (bb). Quod uero eius temporis fcriptores hunc Ottonis dominatum inter genera oppreffae reipublicae nefciant referre; doctrinae noftrae non officit. Hanc enim & rationum argumenta firmant & Boiicorum annalium teftimonia, quae AVENTINVS (cc); BRVNNERVS (dd); ADLZREITTER (ee) aliique ex fchedis uetuftiffimis protulerunt. Quae omnia a nobis eum in finem fcribuntur: ne ordinum iura circa *legationes imperii*, uiolento quorundam imperatorum dominatu fepulta, omnino perdita atque amiffa effe uideantur. Atque iisdem deinceps fluctibus respublica noftra ad tempora fere interregni agitata eft. Potentiores enim Caefares Ottonis dominatum in exemplum traxerunt: procerum uero mentes in priftinae libertatis imaginem fuerunt intentae. Quae perpetua diffenfionum ac diffidiorum in imperio noftro materia fuit: donec in famofiffimo interregno Principes ac ciues imperii noftri uincula feruitutis iterum excuterent, priftino territoriorum ac prouinciarum iure, faufto fidere, recuperato. Ex quo tempore deinceps luculentiora iterum ueftigia fe offerent *ADLEGATIONVM* imperii. Non patitur inftitutum; ut omnium Caefarum peculiarem hic rationem habeamus. Vnus enim et alter cafus fufficient ad probandum, ordines noftros *adlegationum* iura, in caufis, uniuerfum imperium concernentibus, nullo tempore ita neglexiffe, ut illa a Caefaribus uel praefcribi, aut derelictionis ergo ab iisdem occupari potuerint. *Henrici IV.* et *Friderici I.* hiftoriae multum hic lucis dare poterunt. Tum enim oppreffa ordinum libertas iterum fe oftendere coepit: quod ira Romanorum pontificum Imperatores noftros intra limites contineret moderati imperii. Peccant fane, qui principes noftros, *Henricis* aut *Fridericis* infeftos, rebellionis, perfidiae, criminum aliorum poftulant (ff): quorum plerique mihi potius mereri uidentur, ut inter adfertores patriorum iurium contra uiolentiam regum Germaniae referantur (gg). Sed neque haec per epitomen tractari poffunt, ut fatis fit, alii occafioni hoc argumentum referuari. Non tamen fperni debet confeffio Henrici IV. imperatoris, tantae ferociae principis. Cum enim

Et qui his in imperio fucceſſerunt.

Henrici IV. confeſſio ius pacificandi eſſe ordinum imperii, non Imperatoris an. 1075.

(u) Omnis populus Francorum et Saxonum Oddonem elegit fibi in principem, fcribit WITICHINDVS Lib. II. Annal. p. 642. (x) Superius data §. 3. (y) Integro §. 14. praecedente. (z) Verba eius funt: *Comitia parce memorant horum temporum hiftorici, imperitia reipublicae, agendarum rerum momentis formulisque parum intenti* in hiftoria Sec. IX. et X. p. 318. (aa) an. 944. *NVNCII Graecorum uenerunt ad Imperatorem cum pretiofiffimis muneribus.* ann. 960. *uenerunt LEGATI Rufcicae gentis ad Regem Ottonem, depraecantes, ut aliquem fuorum epifcoporum transmitteret, qui oftenderet eis uiam ueritatis.* an. 961. *uenerunt LEGATI Apoftolici ad regem Ottonem inuocantes eum Romam in adiutorium Papae.* an. 967. *Otto Imperator mifit legatos ad principes imperii, ut Ottonem filium fuum in Italiam mitteret cum dignitate regali.* an. 973. *Otto Imperator fenior cum iuniore uenit Quidilnburg, ibi celebrauit S. Pafcha. Illucque uenerunt LEGATI plurimarum gentium uidelicet Romanorum; Graecorum; Beneuentorum; Italorum; Vngarorum; Danorum; Slauorum; Bulgarorum; Rufforum cum magnis muneribus.* (bb) Wittichindum; Helmoldum; Continuatorem Reginonis; aliosque. (cc) Lib. IV. Annal. Boioar. p. 310. (dd) Annal. Boioat. Tom. II. p. 36. (ee) Part. I. lib. XIII. Annal. Boioar. gent. (ff) In uetuftioribus annalibus id factum effe, miror. Illorum enim conditores, reipublicae, in qua rerum, ab imperantibus geftarum, momenta fcribere uoluerunt, nullum intellectum habuerunt. Modo non eodem errore horum nunc temporum fcriptores peccarent, ubi ciuilium ac publicarum rerum fcientiae non ita peregrinae funt. (gg) Henricorum *fuperbi et leonis* exempla huc faciunt, in *Germania principe* aliter paulo ac uulgo factum, defcripta.

enim hostes illius pacem tentarent mitterentque hoc fine ad eum legatos, eos ante audire recusauit, quam fieri hoc posset in imperialibus comitiis. Addita ratione, ne, qui belli socii fuissent, a pacis arbitrio excluderentur. Claris uerbis hoc testatur LAMBERTVS Schaffnaburgensis ad annum 1075. quem hic exscribemus: *Rex ait, se necquicquam eis iustam satisfactionem negaturum. Praecipitanter autem sententiam ferre nec uelle nec DEBERE: DONEC PRINCIPES REGNI IN VNVM CONVENIRENT. Et quorum tam uirtute bellum transigendum, quam consilio pax reparanda esset* et quae sequuntur.

Adlegationis insigne specimen sub Henrico V. in pace cum pontifice R. de inuestituris Episcopatum Germaniae 1122.

In *Henrico V.* Caesare *ADLEGATIONIS* ordinum imperii nostri specimen admodum insigne reperitur: hic eo minus omittendum, quo causa eius illustrior est in iure publico Germaniae. Solennis fuerat *Henrici IV.* controuersia cum pontifice Romano de iure *Episcopalium inuestiturarum* in Germania. Marcus Antonius *de* DOMINIS (hh); CONRINGIVS (ii); ZIEGLERVS (kk); MEIBOMIVS (ll); SCHILTERVS (mm) alique momenta eius litis explicarunt. Nobis uero illud tantum hic curae est, quibus tandem *intercessoribus* bellum hoc an. 1122. ab Henrico V. filio eius, ita finitum sit, ut clientelaria haec iura in manus pontificis Romani concederentur. Et sane nostra multum refert, nosse, pacem hanc cum supremo sacrorum antistite eo tum ordine factam fuisse, ut *LEGATIONES* eius causa non *a solo* Caesare; sed in *plenis* ordinum *comitiis* suffragiisque decretae; instructae; susceptae atque dimissae sint. Quod argumentum hoc *uniuersum* imperium tangere atque communem propterea *ordinum consensum* postulare uideretur. Ita enim historici rem enarrant. *Robertus de* MONTE (nn): *optimates regni cum Episcopis id elegerunt, ut inter Imperatorem et apostolicum controuersia de inuestituris finiretur. LEGANTVR inde* e comitiis *Romam ex parte Imperatoris*, ergo alii forte legati fuerunt, legationi Caesareae ab ordinibus adiuncti. *Donnus papa uisa et recepta legatione Caesaris libenter assentit. Mittuntur ex latere Apostolici ad ordinandam rem tanti negotii. Henricus Imperator cum Episcopis et OPTIMATIBVS REGNI uenit Wormatiam, ubi occurrerunt ei* in pleno conuentu *LEGATI sedis Apostolicae. Tandem PAX fit inter Imperatorem et Apostolicum.* Gotfridus VITERBIENSIS (oo): *Imperator collecta GENERALI CVRIA apud Wormatiam inuestituram Episcoporum, scilicet annulum et baculum in manus LEGATI Apostolici publice resignauit.* Otto FRISINGENSIS (pp): *igitur imperator, patris metuens exemplum, congregato iuxta Wormatiam maximo PRINCIPVM CONVENTV inuestituram Episcoporum LEGATO Apostolicae sedis resignauit.* Gobelinus PERSONA (qq): *ann. 1122. 19. Kal. Octobr. imperator resignauit electiones et inuestituras Episcoporum. Ita tamen, quod Episcopi Teutoniae regni regalia ab Imperatore reciperent. Et istam resignationem recepit Apostolicae sedis LEGATVS Wormatiae coram PRINCIPIBVS regni.* Cunradus a LICHTENAV siue Abbas Vrspergensis (rr) historiam hanc non solum habet; sed etiam, pace facta, e *comitiis* Babenbergensibus *LEGATIONEM* ad pontificem missam fuisse, his uerbis memorat: *Imperator colloquium cum principibus habuit, ubi CVNCTIS in sua VOTA concordantibus, inter multa MORE MAIORVM composita, LEGATOS destinauit.* Et ne quid sua auctoritate Imperator fecisse uideretur, *Huld.* MVTIVS addit (ss): *hae obligationes Imperatoris et pontificis*, circa ius inuestiturae Episcopalis, *in maxima populi corona ante urbem Wormatiae in campo iuxta Rhenum lectae sunt et PARIBVS DATAE. Post hunc alterum conuentum habuit Bambergae, ubi de LEGATIS, Romam mittendis, actum est.* Nolo cumulare testimonia auctorum. Satis enim exinde clarum esse, existimo; *LEGATOS* in hac causa non nisi *ordinum consensu* principio Romam missos: a pontifice deinde alios non ad Imperatorem; sed ad *imperium amandatos*: neque hos a Caesare tantum; sed etiam ab ordinibus *auditos* et, consilio utriusque partis, responsione accepta, iterum *dimissos*: imo, concordiae renouandae ergo, cum Pontifice *nouos* eorundem principum suffragiis *selectos* fuisse. Summatim pax haec, non a solo Imperatore; sed *uniuerso imperio* facta, nobis argumento esse potest, quod pristina *adlegationum* iura saepius quidem in Germania nostra obscurata fuerint, nunquam tamen prorsus amissa.

Friderico I. an. 1157. in comitiis legationes susceptae.

In historia FRIDERICORVM plurima quoque occurrunt, quae pertinent ad hoc argumentum. Ipse enim *Fridericus I. Imperator* ad annum 1157. agnoscit testaturque claris uerbis, quod legatos nonnisi in principum conuentu atque adeo in *comitiis* ab Imperatore audiri moris sit in Germanico imperio. Loquatur plenae fidei auctor

(hh) Lib. VI. de republ. ecclesiastica cap. 7. (ii) De Constitutione Episcopat. German. (kk) De Episcopis et de iure maiestatis. (ll) De iure inuestiturae episcopalis. (mm) De libertate ecclesiarum Germaniae. (nn) In adpendice ad Chronograph. Sigberti pag. 618. *edit. Pistor.* (oo) Part. XVI. Chronic. p. 506. *edit. Pistor.* (pp) Lib. VII. cap. XVI. Chron. (qq) In Cosmodromio Aetat. VI. cap. 58. pag. 267. *edit. Meibom.* (rr) In Chron. ad ann. 1122. p. m. 281. (ss) Lib. XVI. Chron. pag. 134.

CAP. I.

auctor RADEVICVS (*), quem plene audiemus: *Cum nuper in curia essemus*, ait Imperator, *uenerunt legati apostolici, adserentes, se talem legationem nostrae adferre maiestati, unde honor imperii non paruum accipere deberet incrementum. Quos, cum prima die aduentus sui honorifice suscepissemus et secunda, VT MOS EST, ad audiendam legationem eorum cum PRINCIPIBVS nostris consedissemus, ipsi legationem apostolicis litteris conscriptam nobis praesentauerunt. Ad quam non solum imperialis maiestas nostra indignationem concepit, uerum omnes PRINCIPES, qui aderant, furore et ira sunt completi, quod legatos mortis sententia damnassent, nisi hoc nostra intercepisset praesentia.* Haec de legatione, a Caesare nonnisi in comitiis idque ex lege ac publico imperii iure suscepta. Sequitur eiusdem imperatoris legatio in orientem destinata, iterum nonnisi ex ordinum imperii comitiali consensu. Grauis scriptor OTTO Frisingensis (**) hoc ita enarrat: *Rex ad Manuelem Graecorum Imperatorem pro imperii inuasore debellando in Graeciam legatos ordinandos destinat sicque PRIMATVM SVORVM CONSILIO* Anselmus *et* Alexander *comites eandem legationem suscipiunt.* Taceo similia exempla *legationum* in comitiis expeditarum in PHILIPPO et OTTONE Caesaribus. In FRIDERICO II. Caesare *adlegationis* iura imprimus sunt illustria. Nam filius eius non *imperatoris*, sed *imperii* legatus dicitur apud *Petrum de* VINEIS (***), scribam Caesaris, in libello uere curiali, ne quis de iuris publici dubitet ueritate. *Cum enim*, inquit, *Henricus illustris rex Sardiniae, SACRI ROMANI IMPERII in Italia GENERALIS LEGATVS, dilectus filius noster, Padi dominium possideret* & quae sequuntur. Leguntur quoque exempla alia legationum ab imperio susceptarum missarumque apud GODOFREDVM monachum ad ann. 1229. ceterorumque. Quae nolumus cumulare.

Ann. 1153. in comitiis instruendi et mittendi legati.

Sub Friderico II. 1230. filius eius imperii audit legatus.

Post tempora interregni sub Rudolpho Habsburgensi.

§. XVII. Post tempora interregni, in quo et communia *regni* et singularia *territoriorum iura* ciues nostros sibi recuperasse, superius scripsi, *adlegationum* etiam clariora longe monumenta reperiuntur. *Rudolfum* certe nullam *legationem* uel decreuisse, uel suscepisse, sine *ordinum* imperii *adsensu*, plurima exempla produnt. Sic Ottocarus *LEGATOS* suos non ad *Caesarem* misit, sed ad *comitia* imperii. Neque tamen illum aegre id accepisse reperio. *Huldarici* MVTII (ii) calamo, qui ceteris scriptoribus plenior hic est, rem hanc describemus. Ita autem ille: *Rudolfus Norimbergam uocauit omnes Ger-*

§. XVI-XIIX.

A *maniae principes et magistratus. OTTOCARVS rex Bohemiae non uenit ad comitia. Rudolfus non diu post alium conuentum Augustae indixit. Conueniunt PRINCIPES; CITANT regem Bohemiae. Rex Bohemiae suos LEGATOS misit. Iubet imperator, reddant LEGATI rationes rebellionis sui regis. Legatus exorsus, Rudolfi electionem nihil ualere. PRINCIPES, AVDIENTES legatum haec dicere, IVSSERVNT e conspectu ire hominem. Rudolfus ex DECRETO PRINCIPVM mittit ad regem Bohemiae LEGATVM Henricum, Burggrauium Norimbergensem, datque in mandatis CONSENSV omnium imperii principum imperatorem in conuentu, Augustae celebrato, statuisse, ut Austriae ducatum restituat. Ottocarus despicit haec PRINCIPVM decreta et respondet legato.* Idem *Ottocarus NVNCIOS ad se propter REMPVBLICAM missos suspenderat, contra ius gentium.* Imo plus est, quod idem postea enarrat (ll). Scilicet pontificem Romanum ab *imperio Germanico* suppetias contra Turcas petiisse: neque *imperatoris*; sed *ordinum* auxilia *legationibus* implorasse. *In Germaniam MISIT Cardinalem Tusculanum, qui Herbipolin conuocauit omnes magistratus ecclesiasticos et seculares. ADERAT quoque Imperator Rudolfus.* Idem fere dictum ac si imperium maius tum Imperatore habitum. *LEGATVS Apostolicus*, ad ordines imperii a pontifice amandatus, *petiit in eo concilio pecuniam.* Patet ergo ex his, sub Rudolfo Caesare regni ordines, imperii *uniuersi* causa, *legationes* et audiuisse et ablegasse.

Ludouico Bauaro.

§. XVIII. Neque eodem *legationum* iure ab ullo e posteris imperatoribus *ordines* regni exclusi sunt: ut potius, ab hoc tempore, usque ad nostram aetatem, clarissimis exemplis proditum sit; in hoc genere negotiorum principum imperii candem fere ac ipsius Caesaris auctoritatem in Germania fuisse. Vnus tantum aut alter casus nobis sufficiant. De *Ludouico Bauaro* Caesare scribit *Henricus* monachus in REBDORFF (mm): *iterum Ludouicus solennes NVNTIOS mittit de CONSILIO PRINCIPVM ad Papam. Quibus reuersis in Alemanniam principes conueniunt et rem definiunt.* Idem quoque de eodem Caesare Albertus ARGENTINENSIS (nn): *in diebus illis Spirae conuenientibus principe*, Caesare Ludouico, *aliisque multis Episcopis conuocatis missisque PER EOS litteris et NVNTIIS scilicet Episcopo Curiensi et Gerlaco Comite de Nassaue ad Papam pro absolutione principis.* Et statim post idem ait: *NVNCII principum ad papam uenerunt.* Quid? quod

(*) Lib. I. de gestis Frider. I. Imperatoris cap. 10. p. 482. (**) Lib. II. de gestis Frid. I. Imperatoris cap. II. p. 451. (***) Lib. V. epist. cap. 20. (ii) Lib. XXI. Chron. p. 193. *edit. Pistor.* (ll) Libro eodem p. 199. (mm) Annalium libro ad ann. 1339. p. 426. *edit. Freher.* (nn) In Chronico ad ann. 1336.

CAP. I. §. XVIII.

Carolo IV. quod magis est, de *Carolo* IV. illud etiam *Huldaricus* MVTIVS (oo) refert; Caesarem *LEGATOS* pontificis nonnisi in comitiis audire uoluisse. *Misit*, uerba eius sunt, *Innocentius LEGATOS suos in Germaniam ad Carolum Imperatorem pro subsidio Camerae. Conuocauit Imperator principes multos Moguntiam. Quibus congregatis, IVSSIT Imperator apostolicos LEGATOS coram PRINCIPIBVS mandata sua exponere.* Neque *Sigismundus* bellum contra Hussitas prius uniuersi imperii nomine decernere potuit, quam *pontificis LEGATI* ordines in Comitiis ea causa compellassent. *Venit etiam Norimbergam* ad Comitia Imperii *pontificis LEGATVS, Iulianus Cardinalis sancti Angeli, qui principes adhortatus est ad bellum suscipiendum*, idem (pp), scribit. Neque aliter *Aeneas* SYLVIVS (qq): *Sigismundus Norimbergam profectus, principum auxilia ad bellum Hussiticum comparat. Martinus quoq; Pontifex maximus Iulianum Cardinalem S. Angeli, literis ac moribus excellentem cum ea LEGATIONE in Teutoniam mittit.* Quam etiam rem ita enarrat *Zacharias* THEOBALDVS (rr).

Sigismundo.

Tempore Concordatorum nationis Germanicae 1447. Solennis etiam illa cum Pontifice Romano, de *iure sacrorum*, facta conuentio, certissimos nos facit *adlegationum* imperii. *Concordatorum nationis Germanicae* titulo ea uenit in disciplina iuris publici imperii. Originem horum pactorum siue a temporibus *Henrici V.* repetas cum CONRINGIO (ss), et SCHILTERO (tt); siue, quod communiter fit, illud pactum ita salutes, quod inter *Fridericum V.* Caesarem et *Nicolai V.* pontificis legatum ann. 1447. in Germania initium fuit; ubique reperies, ordinum imperii consensum adhibitum fuisse. Diu in Germania non aliud huius formulae *exemplar* habuimus, ac illud, quod pontificii iuris doctor *Georgius* BRANDEN (uu) Romae edidit et ineptissimo commentario auxit, hoc tamen a solo pontifice Nicolao V. anno post, 1448. scriptum fuit: donec uir stupendae doctrinae, *Georgius Guilielmus* LEIBNITIVS (xx), illud quoque promulgaret, quod ipse Imperator et pontificius legatus Iohannes Sancti Angeli diaconus anno praecedente 1447. confecerunt. In utroque tamen *principum imperii* mentio fit. Verba *prioris* exempli haec sunt: *nuper siquidem charissimus in Christo filius noster Fridericus R. Romanorum Ecclesiastici et Seculares PRINCIPES inclitae nationis Germanicae ex VNA et dilectus filius noster Iohannes de latere LEGATVS ex ALTERA partibus conclusa fecerunt.* Leibnitiana autem editio ita habet: *inter sanctissimum patrem Dominum Nicolaum V. Apostolicamque sedem et nationem Alemannicam: per reuerendum in Christo patrem Iohannem Cardinalem, AD NATIONEM GERMANICAM de latere missum, plena potestate munitum: et pro natione Alemannica per dominum nostrum Fridericum Romanorum regem, plurimorum sacri Romani imperii ELECTORVM ALIORVMQVE eiusdem nationis tam Ecclesiasticorum, quam secularium PRINCIPVM consensibus accedentibus, conclusa et acceptata sunt.* Et quamuis illustrissimo uiro, *Henrico* COCCEIO (yy) facile largiamur, non omnes principes imperii calculum suum concordatis hisce addidisse, quod paralipomena ANONYMI ad Vrspergensem (zz) satis docent: interim tamen extra controuersiam manet, pontificis *legatum* in hac uniuersi imperii causa non ad *solum* Caesarem; sed ad *ordines* ac *principes* Germaniae missum fuisse; ipsum etiam pacis huius negotium, eorundem intercessu, confectum. Eundem sibi tum in Germania morem tenendum esse, credidit rex Hungariae *Matthias*. Qui sub eodem Caesare *legatos* ad publica imperii *comitia* delegauit, ut de auxilio contra Turcas Germanos implorarent. *Christophorus* LEHMANNVS (a), diligens ac iudiciosus scriptor historiae comitiorum sub Friderico Imperatore, ita rem enarrat: *Kayser Friderich hatt im iahr 1478. einen Reichstag nach Nürnberg gelegt, darauff Kayserliche Maiestæt nicht persœnlich und deßhalben die Stænde und Stædte in schlechter anzahle erschienen, und hatt die Hungarische BOTTSCHAFFT im nahmen Kœnigs Matthiae der CHVRFVRSTEN, FVRSTEN, STAETE Botten Versamlung umb hülfe wider die Türcken beworben et quae sequuntur.* Orationem autem ipsam, qua Hungarici *legati principes* imperii nostri compellarunt, *Marquardus* FREHERVS (b), promulgauit. Anno 1455. instructa est in comitiis imperialibus legatio ad *Poloniae* regem Casimirum, nulla Caesaris intercessione (*). Taceo *Gallicas*. Nam earum legationum, quas Galliae rex ex hoc tempore et deinceps ad ordines imperii Germanici amandauit accepitque ab ordinibus

1336. pag. 127. *edit. Vrstis.* (oo) In Chronico German. lib. XXV. pag. 352. *edit. Pistor.* (pp) Ibidem. (qq) In historia Bohemica cap. XLIIX. pag. 156. *edit. Freher.* (rr) Cap. LXXI. Belli Hussitici pag. 138. (ss) De constitutione episcopor. Germ. (tt) Lib. IV. de libertate ecclesiar. German. et in institution. Iur. Canonici sub finem in notis ad concordata German. (uu) In libro, cui titulus: *Super concordatis inter sanctam sedem Apostolicam et inclitam nationem Germaniae collectanea*, Romae 1600. 4. (xx) In Cod. Iuris gentium part. I. n. 158. p. 396. (yy) in Iurisprud. publ. cap. XVIII. §. 26. (zz) edit. Basil. pag. 120. Quamuis admodum mirer, nullum fere historicum ullam horum concordatorum mentionem fecisse. Praeter solum HEDIONEM, quem et LIMNEVS [*ad Capitul. Caroli V.*] et STRAVCHIVS [*in dissertation. Exotericis*] exscripserunt. (a) In Chron. Spirens. cap. 115. pag. 906. (b) Tom. II. rer. Germ. p. 166. seq. (*) Testantur ea de

CAP. I.

bus iterum in Galliam, plura exempla acta- A que congessit conduxitque GOLDASTVS(**). Cum ex his, tum ex aliis pluribus exemplis (c) constat, *legationes*, uniuersi imperii causa, ab exteris principibus decretas, in Germania a solo Caesare neq; auditas neq; dimissas esse: ut potius satis manifestum sit, procerum imperii suffragia in utroque munere Caesarem consuluisse.

Sub Maximiliano Caesare.

Ad *MAXIMILIANVM* uenio, qui Friderico *parenti* in imperio successit. Sub hoc enim B uniuersae Germaniae *legationes* Caesari cum *ordinibus communes* fuisse, plurima exempla docent. Quorum nos aliqua hic enarrabimus. Ann. 1498. Iohannes Albertus Rex Poloniae *legationem* ad *conuentum* S.R.I. decreuit, auxilii ergo contra irruptiones Turcarum. *Nicolaus* ROSENBERGER (d) *legati* munere tum defunctus est: qui orationem suam, etiamnum extantem (e), non ad Caesarem solum, sed *uniuer-* C *sos*, haec enim uerba eius sunt, *Sacri Romani imperii illustrissimos Principes cuiuscunque status et eminentiae* direxit. Ann. 1501. quo magis est, Galliae rex ad Constantiensia comitia *legatos* instruxit, qui Caesarem Maximilianum coram ordinibus imperii, post alias causas a *Melchiore* GOLDASTO (f) enumeratas, accusarent, quod Imperator sibi belli, pacis, foederum, id est, *legationum iura* solus arripiat, quae o- D mni tempore ad principum ac ordinum suffragia fuerint adstricta. Neque Caesar hanc *ordinibus* a Gallo tributam facultatem negauit: sed obiectam criminis suspicionem aliis rationibus a se declinare uoluit. Ann. 1509. ordines in hoc iure suo confidentiores facti sunt, qui Caesari auxilia contra Venedos solicitanti, ea in *Wormatiensibus* comitiis propterea denegarunt: quod Imperator per *suos* tantum *INTER-* E *NVNTIOS* bellum illud declarasset, principum imperii conuentu non salutato (g). Atque hoc tantum in extero etiam rege Galliarum potuit: ut ipse anno post 1510. *legatum* Ludouicum HELIANVM (h) ad *conuentum Germanorum* Augustam mitteret; qui auxilia uniuersi imperii contra Venetos multis uerbis officiisque expetiit. *Siccine*, inquiebat, *dormitis o Germani? parumper expectate et dum uos, consultationibus uacantes, differtis negotium, Veneti nocturnis scalis Veronam aggrederentur. Vos potentia magni, uos armis incliti, uos deniq; uiribus et fortitudine cunctis nationibus metuendi, tantam ignominiam contra maiorem uestrorum consuetudinem tolerabitis? O uos Germani proceres, PENES QVOS IMPERIVM non solum Romanorum, sed totius quoque orbis, iure tam diuino quam humano, cur tantundem a uirtute degeneratis auorum?* Idem quoque argumentum *Michael* COCCINIVS (i) grandi oratione et eleganti poëmate BEBELIVS (k) sunt prosequuti. Vnde satis manifestum est, ordines imperii nostri Maximiliano Caesari non alia causa auxilia contra Venetos negauisse; quam quod *sibi* tantum *iura legationum* in ista re sumpserit, quae hactenus materia fuerant *comitiorum*. Plurima etiam eius generis scripta in Anti-Turcicis REVSNERI supersunt et inter haec *diuersarum legationum* commentaria prostant ad *ordines* imperii de auxilii imploratione contra Turcas. In qua uero causa aliquis ius habet *excipiendi legatos*: in ea quoque *mittendi* eosdem facultatem habebit. Cum haec ex illo, prona consecutione, prouenire uideatur.

§. XIIX. XIX.

Tempore REGIMENTI 1500. et Caroli V. Caesaris.

§. XIX. Nihil ergo a pristinis imperii consuetudinibus alienum est, quod in Carolo V. Caesare exempla *legationum*, ab imperii ordinibus *decretarum*, occurrant: cum sub auo eius Maximiliano I. tot casus extent uarii generis lagatorum, qui omnes a regni proceribus in comitiis *excepti* atque auditi sunt. Et uero qua causa *solus* tum Imperator *legatos* miserit nomine uniuersi imperii? cum omne *legationis* argumentum, hactenus ex *moribus* et consuetudine, nunc uero publica imperii *sanctione* ad suffragia procerum regni esset adstrictum. Promiserat iam ann. 1495. in Comitiis (l) *Maximilianus* I. se neque belli neque foederum materiam absque ordinum auctoritate tractaturum. Eidem pacto fidem dedit *Carolus V.* ann. 1519. in *Capitulatione* (m), nullo prorsus casu excepto, quod auus eius fecisse, uidetur.

de re Polonici scriptores in iisque *NEVGEBAVERVS lib. V. Polon.* p. 339. (**) Parte XX. Politicae imperialis, quae omnino conferri meretur cum hoc argumento. (c) Tunc enim prouentus imperii uix ad legationum sumtus suffecerunt. Inde Caesar imperii, quam sui causa maluit legationes decernere. Quod *Augustinus* PATRITIVS [in descriptione Comitiorum 1471. p. 143.] probe aduertit. (d) Cuius *literae credentiales* cum oratione, in comitiis Friburgensibus recitata, iunctim extant. (e) *Frebero* editore Tom. II. Rer. German. p. 235. (f) In uolumine *der Reichs-Handlungen* pag. 52. *Verantwortung des Römischen Königs auf die Klage, so der König in Franckreich über Ihn auf diesen Reichs-Tag zu Costnitz den Churfürsten, Fürsten und Standen gethan hatt.* (g) *Ferner ermessen die Stænde, als ob sie dieser Hülffe zu thun nicht schuldig wæren, daß des Kaysers Vertrag, Krieg und Fürnehmen ohn Yr Rath, Wissen und Willen aufgericht. Wie denn in solchen Sachen Rath erfordern, wo im H. Reich Hülffe begehrt, löbliches Herkummen und gebraucht sey* GOLDASTVS *Reichs-Handlungen* p. 85. seq. (h) *Frebero* editore tomo II. rer. German. p. 266. (i) *Libro de bellis Italicis pag.* 289. Nisi quod inter flosculos oratorios, non uero genuina rerum argumenta referri debeat, dum ita ordines alloquitur: quando Imperatori dicetis? O Caesar omnia nostra tua sunt, utere his pro arbitrio tuo. (k) Quod pariter apud *Freb.* tom. II. rer. German. p. 209. extat. (l) R. I. Worm. 1495. *Handhabung des Land-Friedens* §. V. *auch sollen Wir ohn Wissen und Willen jæhrlicher Versammlung keinen Krieg oder Vehd anfahen, Einigung mit frembden* Nationen *oder Gewalt machen, die dem Reich zu wider seyn möchte.* (m) Artic. VI. "Wir sollen und wollen für uns selbst in des" *Reichs-Hændeln* kein Bündniß oder Einigung mit fremder Nation oder sonst im Reich machen.

CAP. I. §. XIX.

Accedit, quod *REGIMENTI Imperii* (n) munus ab anno 1500. in hoc inprimis uersari debuerit, ut de recuperandis finibus imperii aut fortiora aut *mitiora* remedia eius adsessores cogitarent. Vltimum uero hoc quid aliud est, quam *LEGATIONES mittere ad res repetendas?* Atque hoc curae etiam principum *electorum* quodammodo datum esse, uidetur. Promittit enim *Carolus V.* (*) se restituere uelle omnes ditiones, quae Hispanico et Austriaco patrimonio ad *imperium* pertinere, iudicatae fuerint, quamprimum principes *electores* eum de restitutione admonuerint. Admonitio autem haec in uniuersi imperii causa fieri debebat per *LEGATOS.* Inde ergo nemini ignotum esse potuit, penes solum Caesarem non stare, in hoc rerum genere aliquid decerni. Quapropter Romani Pontificis; Bohemiae et Hungariae regis *LEGATI* Turcici belli causa ann. 1524. in *Comitiis* comparuerunt; quod suo etiam calculo adprobare debuit Imperator (o). Qui idem claris uerbis alio tempore cum pontifice pepigit, ut *LEGATVM* ad ordines in *Comitiis* 1541. ablegaret (p). *Ferdinandus I.* Caroli frater et in imperio successor, ex his aliisque causis uidit, neque *legationes*, ad fines recuperandos, alio quam uniuersi imperii nomine auctoritateque mittendas esse. In *Augustanis* enim *Comitiis* 1559. (q) ubi huius argumenti sedes est, ipse *ORDINIBVS* auctor fuit, ut *LEGATIONEM* et *nomine* et *sumtibus* uniuersi imperii *DECERNERENT*, quae ad *Galliae regem* ablegaretur, ad *repetendum* Lotharingicas ciuitates *Metin*; *Tullum*; *Virodunum*, partem etiam *Leodiensis* Episcopatus aliaque dominia, Germanico imperio olim a Gallis iniuste erepta. In iisdem comitiis 1559. etiam alius *legationis* ad *Moscouiae* regem, *uniuersi imperii* nomine, adornandae, argumenta reperiuntur. Visum enim est ordinibus nostris, *Liuoniae* causam agere contra saeuitiam Moscorum: quod prouincia illa Germanici quondam iuris fuisset. Vniuersi ergo imperii auctoritate *Hispaniae*; *Angliae*; *Daniae*; *Succiae*; *Poloniae* reges compellantur pro auxilio ad bellum Moscouiae inferendum (r). Sed, hoc negotio parum succedente, septendecim annis post, in *conuentu Ratisponensi* 1576. S. R. Imperii *legatio* ab ordinibus decreta fuit; quae *Czarum* Moscouiae de bello finiendo sufficienter admoneret. Formula conuentionis *Caesaris* ac *Procerum* de ista *legatione* legi quoque

Sub Ferdinando I. LEGATIO IMPERII ad regem Galliae 1559.

Ad Czarum Moscouiae 1576.

(n) Legantur *paragraphi*, prima ac ultima "in der Ordnung des Regiments 1500. Wir, Caesar, Churfürsten, Fürsten und andere Reichs-Stænde geben dem Reichs-Regiment alle des Römischen Reichs Sachen; Gericht; Frieden; Handhabung; Widerstand wider die Anfechter des Reichs. (*) In Capitulat. Art. X. "und ob wir selbst ichtwas dem heiligen Reich zustændig, nicht verlichen, noch mit einigem rechtmæssigen Titel bekommen wære, innen hætten, das sollen und wollen Wir demselben Reich ohne Verzug, auf der *Churfürsten gesinnen*, wieder zustellen und folgen lassen.„ (o) 1524. *Nürnberg* §. 30. Item "als auf gegenwærtigem Reichs-Tag Pæbstliche Heiligkeit desgleichen auch unser Bruder, den Kœnig zu Bœhmen und Hungarn bey unserm Oratore, auch Churfürsten, Fürsten und Stænden des Reichs &c. so haben Churfürsten, Fürsten und Stænde Hülffe bewilliget. (p) R. I. *Speyer* anno 1541. § 12. zu welchem Reichs-Tag Wir auch die Pæbstliche Heiligkeit ersuchet und bey ihr erhalten haben, dass Ihr Heiligkeit, vermœge des Hagenauischen Abschiedes, Ihren LEGATEN insonderheit hieher verordnet hatt, nemlich Cardinal Contarenum im H. Reich Fried und Einigkeit helffen und zu fürdern. (q) Merentur ipsa uerba legi *R. I. Augspurg* im *Neben-Abschied* §. 1. seqq. "Als wir uns mit Churfürsten, Fürsten, Stænden erinnert, welcher massen Unsere und des H. Reichs Stiffts, Fürstenthum und Stædte, *Metz; Tull; Verdun;* ein Theil des Stiffts *Lüttig* und anders mehr dem H. R. angehœrig, von Kœnig Henrichen zu Franckreich eingenommen und gebrauchet worden. Demnach Uns, als Rœm. Kæyser gebühret, mit zuthun Churfürsten, Fürsten und gemeiner Reichs-Stænde „ communi nomine et auctoritate Caesaris et imperii " auf die Wege zu trachten, damit das dem Reich wieder herzu gebracht werden mœge. So hat Uns, auch Churfürsten und Stænden gut angesehen, ut sciamus, modum etiam recuperandi ab utraque parte decernendum, die Wiedereinræumung *durch eine Schickung in Unser und gemainer Reichs-Stænde Nahmen* nachbarlichen und gütlichen zu suchen. Neque electio oratorum Caesaris est, nisi, quod hic factum, haec facultas ei ab ordinibus tributa. "Und haben darauf Churfürsten und Stænde sich einer INSTRVCTION Unsrer und des *H. Reichs Gesandten* Verhaltung verglichen, dieselbige Uns zugestellet, und darauf zu unserm gnædigen Gefallen gestellet; dass Wir dem H. Reich zu gutem zwo Personen, sed harum tamen ratio Caesari habenda ad decreta procerum, eine der alten Catholischen Religion, die andere der Augspurgischen Confession verwandt, wo mœglich Fürstlichen Standes, wo nicht, doch NB. Stænde des Reichs zu dieser Schickung mit unserer Credentz und berührter des Reichs-Instruction in Unserm und gemeiner Stænde Nahmen verordnen wolten. Die Unterhaltung gemeiner Schickung haben gemeine Stænde auf sich genommen.„ Ex hoc igitur Recessu regulae formandae: *Legationes uniuersi imperii causa a proceribus decernantur; Legati eorundem procerum decreto, eligantur; neque alii quam Status imperii; instruantur iidem ab ordinibus; alantur ab iisdem*; reduces facti, quod postea sequitur, vel in plenis iterum comitiis uel horum nomine a Deputatis audiantur. (r) *R. I. Augspurg* 1559. §. 8. 9. seq. "Ferner, nachdem auf gegenwærtigem Reichs-Tag fürgebracht worden, was unversehnliche Krieges-Beschwerden gemeinen Stænden in Liefland durch den Gross-Fürsten in Moscau zugefüget worden, darinnen selbige auch noch verhafft seyn sollen. Wenn wir nun sammt Churfürsten, Fürsten und Stænden mit diesen Landen Mitleiden tragen, so wollen Wir gemeldten Moscowiter schrifftlichen ersuchen, gegen die Lieflænder, als dem Reich angehœrigen Mitgliedern seine Kriegs-Ubung abzustellen, und was er denselben Landen abgetrungen, wiederum restituiren. Daneben Wir dann die Kœnige in Spanien; Engelland; Dænnemarck; Schweden; Polen; auch die See-Stædte durch Unsere Schreiben um Hülffe ersuchen und ermahnen wollen. Die Antwort solle entweder dem Reichs-Tag oder einer deputation, nehmlich allen 6. Churfürsten;

CAP. I.

que meretur (s). Inprimis enim sanctio illud habet; ne alius, quam S. R. Imperii *Princeps* legationi praeficeretur, partim dignitatis ergo, partim memoriae et doctrinae causa, *legationem* non *Caesaris* esse; sed *uniuersi imperii.* Polonos, Maximiliano II. Caesare, ad Germaniae ordines legationes missuros fuisse, testatur SVLIKOVIUS (t). Qui tamen post consilia mutauere ad inuidiam Caesaris euitandam.

Ablegat et Hispaniae regem 1594.

§. XX. Belgicae prouinciae sub tyrannide Hispanici dominatus auxilia *Germanorum* diu ac saepius in solennibus *comitiis* litteris ac *legationibus* implorarunt. Prostat typis publicis LIBELLVS SVPPLEX, IMPERATORIAE MAIESTATI ET S. R. I. ORDINIBVS IN COMITIIS 1570. (u) OBLATVS. Et sane ad preces Belgarum factum esse, existimo, ut in illo *Spirensi conuentu* (x) consilia suscepta atque solenni *recessui* inserta sint, de *RECVPERATIONE* prouinciarum, S. R. Imperio a uicinis ereptarum. Quemadmodum ergo *LEGATI* Belgici ad *PROCERES* Imperii nostri ablegati; ab iisdem suscepti et auditi sunt: ita etiam rerum ordo exigere uidebatur, ut, nonnisi suffragiis eorundem, dimitterentur. Atque hoc factum esse, in *Recessibus* Imperii anno 1594. (y) et anno 1598. (z) reperimus. In utroque enim *LEGATIO* decernitur, nomine

§. XX.

sten; denen Bischœffen zu Münster, Paderborn, Osnabrück; und Hertzogen zu Braunschweig; Jülich; Pommern geschehen. Ratio in §. XV. redditur: davon die meisten als dem Lande Liefland næher gesessene eigentliche Erfahrung davon einnehmen kœnnen."

(s) *R. I. Regenspurg* 1576. §. 109. "Und dieweil auch nachgehends für gut angesehen, dem bedrængten Liefland zu Trost und Beystand die ansehnliche Legation in die Moscau abzufertigen. Als sind Wir aus rathlichem Bedencken und Bewilligung gemeiner Stænde entschlossen, eine Fürstliche Person zu ersuchen, solche Legation Uns und dem H. Reich zu Ehren und zu Gefallen auf sich zu nehmen, und laut einer sondern instruction bey Unsrer Reichs-Hof-Cantzley zu verfassen. Es sollen auch noch drey andere Personen, denen des H. Reichs Ober- und Gerechtigkeiten, denn auch sonsten alle Gelegenheit am besten bewust, zugeordnet werden. Es haben auch die anwesende Stænde und Bottschafften sich dahin verglichen; solche Legations-Kosten auf S. Andreae gewisslich zu erlegen." (t) In *commentario rerum Polonicarum p. 81. seqq.* (u) *Libellus* in minori forma *octav.* editus est 1570. Merentur autem uerba supplicia, Caesari et ordinibus imperii nostri a Belgis exhibita, per epitomen inde exscribi: *ea uos*, de tyrannide Hispanorum in Belgio sermo est, *principes illustrissimi, nolite arbitrari, ad uos nihil pertinere. Pertinent enim ad uos uestramque Germaniam ut maxime. Nos uero* Belgae, *inuicte Caesar, principes Germaniae illustrissimi, omnium hominum miserrimos, patria profugos, bonis omnibus exutos, summa ignominia et paupertate afflictos, nolite negligere. Cogitate PARTEM GERMANIAE esse BELGIVM. Legibus, constitutionibus imperii, antiquissimo iure SVBIACERE. Brabantiam imperii feudum esse. Antwerpiam imperii Marchionatum censeri. Geldriam; Frisiam; Groningam; Transiselanum; Cameracensem iurisdictione imperii contineri. Hollandiam; Selandiam; Hannoniam ceterasque Belgii ditiones BOIOARIAE ducibus, quasi AVITA BONA* [uid. Germaniam Principem uol. I. Lib. III. c. 3. p. 46.] *hereditate quondam cessisse. Nolite aspernari, quae inter nos est, nominis, linguae, commerciorum necessitudinem. Et, ut omittamus uetera, cogitate CAROLVM V. nuper ex FLANDRIAE meditullio ad imperii gubernacula, tanquam GERMANVM natione, euectum fuisse, et hunc non ita pridem uniuersam illam ditionem inter S. R. I. ORDINES ac limites Augustae in publicis Comitiis, Germaniae principibus assentientibus, retulisse; eoque nomine LEGATOS ex Belgica prouincia missos fuisse; TRIBVTVMQVE imperatum repraesentasse, ac etiamnum hodie inter Brabantiae ducem ac Episcopum Magdeburgensem, uter eorum in COMITIIS digniori loco sedere debeat, in iudicio esse. Nolite igitur, inuictissime Imperator, principesque illustrissimi, socios uestros, qui uestram fidem misericordiamque supplices aduersus inauditam hominum superbissimorum tyrannidem implorant, contemnere.* (x) R. I. *Speyer* 1570. §. 105. "Wir haben zu bedencken geben, wie doch die Stænde Land und Leute, dem heiligen Reich nun eine Zeithero von fremden Potentaten gewaltiglich entzogen, durch fügliche Mittel herzu gebracht, auch weiterer Schmæhlerung und Abfall fürgebauet werde, et quae sequuntur. (y) *R. I. Regenspurg* 1594. §. 42. Förders aber, dass bey diesem Artickel erregte Niederlændisch Kriegs-Wesen betreffend, ob Wir wohl neben Churfürsten, Fürsten und Stænden in Hoffnung gestanden, es solte die darunter so vielfæltig gepflogene Handlung einmahl ihre Würckung erlanget haben: so hat doch die Erfahrnuss das Gegentheil und auch dieses erwiesen, wie hoch dem gantzen Heiligen Rœmischen Reich daran gelegen, dass dieser Kriegs-Unruh einmahl gesteuret werden mœge. §. 43. Zu welchem effect uns die anwesende Stænde zu erkennen geben, wie das beste Mittel, dass die Friedens-Handlung nochmahls fürgenommen werde. §. 44. Darauf denn die Stænde sich mit uns und Wir uns mit Ihnen verglichen, dass Wir etliche aus des Reichs Churfürsten; Fürsten; Stænden, so uns zum theil benanntlich gemachet worden, gleicher Anzahl von beyden Religionen zu uns ziehen, uns mit denselben einer ansehnlichen Schickung zu beyden Theilen zu vergleichen. §. 46. Dieweil Wir denn dieses erwogen; so wollen Wir, krafft gemeiner Reichs-Versammlung aufgetragenen Gewalts, förderlich mit den Stænden zur Berathschlagung greiffen, wie und worauf die NB. instruction der pacification zu richten, und was diesem Werck anhængig, damit die Sache mit Unserer und des Reichs Auctoritæt ins Werck komme. §. 49. Dabey und neben dem bedacht worden, auf den Fall, da das Niderlændische Kriegswesen also nicht gedæmpffet werden solte; dass Wir alsdenn unserm Neven und Churfürsten, dem Ertz-Bischoffen zu Maintz auferlegen solten, einen gemeinen Reichs-Deputation-Tag auszuschreiben, darauf vollstændige relation vernommen, und was darunter zu thun, schlieslich gehandelt werden solte. Und demnach obangeregte Schickung von gemeiner Stænde wegen des H. Reichs fürgenommen werden solle, wird für billich geachtet, dass auch die darzu gehœrige auflauffende Unkosten gleichmæssig gleich von gemeinen Stænden insgemein getragen und erstattet werden. (z) *R. I. Regenspurg* 1598. §. 27. Und da wir wohl auch auf die bey nechst gehaltenem Reichs-Tag bedachte LEGATION in die Nieder-Burgundischen Lande zu Erhandlung eines Friedens, fürnehmlich aber und zuförderigst Abschaffung der benachbarten

CAP. I. §. XX.

mine et auctoritate *uniuersi imperii*, pro impetranda ab Hispanis pace, adornanda. Quod etiam institutum anno 1603. in *Ratisponensibus COMITIIS* (aa) repetitum est. Non opus esset, post publica documenta, quae produximus, rerum dictarum fidem historicorum testimoniis ulterius corroborare. Cum tamen et illi in promptu sint, nihil ab instituto alienum esse, credimus: eos quoque huc adducere. Ad *Francofurtana comitia* 1562. et Hispanici et foederati Belgii *LEGATOS* se contulisse, *Franciscus* HARAEVS (bb) his uerbis prodidit: *Francofurti comitia habebat Ferdinandus. Ad ea cum aliorum regnorum legati, tum a Turca splendidissima legatio aduenit. Brabantini etiam legati mittuntur. Proficiscitur quoque eo regis nomine dux Arschoti, priuatoque officio Egmondanus et Orangius. Propositi fuere pro Belgis libelli, quibus societas, religionisque, quam haberet imperium, libertas flagitaretur. Quae res illum effectum sortita, quod rex Belgarum studia deinceps magis suspecta haberet.* Quatuor annis post 1566. in *Augustanis comitiis*, Belgii foederati ordines *Caesareae maiestatis PRINCIPVMQVE* auxilium denuo expetiisse, ut consilio auctoritate sua Philippo regi persuaderent, *ut ne sanguinem fidelium effundere pergeret atque in se iram Dei accerseret*, Ernestus EREMVNDVS (cc) testatur et idem confirmat Caspar ENS (dd). In *Spirensi S.R.I. conuentu* Beligicorum oratorum preces iterum a Michaele Casparo ALVNDORPIO (ee) describuntur: *auditi in his comitiis legati, et inter hos Belgae ob religionem exules, qui, porrecto libello supplice, patriae suae restitui petebant, et lamentabili calamitatum suarum iam praeteritarum commemoratione futuras denunciabant.* Taceo plurimas alias solicitationes, quibus Caesar et ordines imperii a Belgis in eadem causa fatigati sunt. His uero subditis ac conciuibus suis imperator ac proceres omnino aures porrigere debebant, ad subueniendum eorum calamitati. Post alia igitur officiorum genera *LEGATIONES* adornabantur, pro salute oppressorum in Belgio. Nos hic unius tantum mentionem faciemus, quae prae aliis solenniter decreta fuit. *Hugo* GROTIVS (ff) eam an. 1597. ita describit: *sed et Imperator principesque Germani et primae ciuitates locum magnificae LEGATIONI poposcerant, quod ordines tantae auctoritatis paratu, excusabant. Quare alteras literas misere Carolo Nutselio ferente, acerbius interrogantes, haecne Germanicae cognationis reuerentia? hanc tot beneficiis gratiam referrent? ut amicis negaretur, quod apud omnes gentes etiam hostibus licuisset. Neque uero LEGATOS duntaxat de pace acturos, sed de multis grauibus rebus, quae tractari Batauorum haud minus, quam Germaniae interesset. Interpretabatur id Nutselius de pristinis foederibus instaurandis. Nec minae aberant, nemini maiestatem imperii impune ludibrio fore. Humiliter ad haec ordines, honori Germa-*

Testimonia historicorum de adlegationibus S.R. Imperii in Belgium.

Anno 1562.

Anno 1566.

Anno 1597.

"ten Stænde vielfæltige und hœchste eingeführte und beklagte Beschwerungen an uns beneben denen uns "zugezogenen Churfürsten, Fürsten, Stænden, zumahl nichts ermangeln lassen, und dervvegen, vvie Ihnen "bevvust, bey uns nicht angestanden: so vvollen Wir doch neben obgedachten Stænden an allem unserm "vermœglichen Fleiss nichts spahren, solch furhabend nutzlich Werck zu rechte zu richten. Dievveilen aber noch vvenig Stænde den in beruhrtem Reichs-Abschied zu solcher praeparatorie LEGATION bevvilligten halben Million erleget: und aber bedencklichen fallen vvill, ohn dieselben viel "Auslage zu thun; sollen die Stænde schuldig seyn bey poena dupli pro quota zu bezahlen. (aa) "*R. I. Regenspurg* 1603. §. 28. -- 35. Als Wir denn vor andern puncten Churfürsten und Stænde gnædigst erinnern lassen, vvie Wir mit Zuziehung dero Deputirten des Reichs die Kriegs-Empœrungen in den Nieder-Burgundischen Landen durch ansehnliche Legationen vvieder zur gevvünschten "Ruhe zu bringen. Aber alles von einem Theil absonderlich vvenig respectiret vvorden. §. 29. So "haben vielgedachte Stænde diese Berathschlagung sich mit sonderm Fleiss angelegen seyn lassen. "Und ob vvohl sie nicht in geringen Zvveiffel gesetzet, nach demmahl unsern sonderbahren Abgesandten von den Reichs-Stænden von keiner Friedens-Tractation zu hœren, ob man solche LEGATIONES kœnte fortsetzen oder nicht: vielmehr fernern despect zuvor zu kommen dieselbe anstehen "lassen vvolle. §. 30. Nichts destovveniger haben Sie es dahin ermessen, dass man zu billigmæssiger recuperation des Reichs vielmehr alle gütliche; als schærffere Mittel belieben thæte, auch gantz begierig vvære, "solche lang vorgehabte Legation nicht allerdings von handen zu stellen; sondern nochmahlen in Unserm und des Reichs Nahmen neben und mit Zuziehung anderer Stænde, gleicher Anzahl von beyden der Catholischen und Augspurgischen Confession, die vvir nützlich darzu befunden, fortzusetzen. Dergestalt, dass vvir uns mit Ihnen zu solcher ansehnlichen Schickung vvohl-qualificirter "Personen vergleichen mœchten. Nach dem, vvas vermœge dessen im Jahr 94. aufgerichteten "Reichs-Abschied verfertigten und verglichenen instructionen, vvelche vvie auch die Credentialien "vviederum zu ersehen, und mit Gutachten der Deputirten gæntzlich abzureden, mit mehrerm einverleibet. §. 32. So viel die Unkosten zu solcher Abordnung betreffen thut, sintemahl die vielervvehnte Legation dem heiligen Reich und dessen Stænden zu gutem, auch aus derselbigen Gutachten geschicht, dass derovvegen Rœmer-Monat erleget vverden mœchten. §. 33. Wenn nun solche "vorgesetzte Meinung der Stænde uns gantz nothvvendig befunden vvorden, so vvollen vvir darauf "die nothvvendige Anordnung thun, damit Wir der Deputirten Stænde Gelegenheit, und vvas sie "vor Personen zu solcher Legation vorzunehmen bedacht, erkundigen, auch die instruction erklæret und extradiret, und also die Legation zum fœrdersten mit unserm und des Heiligen Reichs autoritæt vollzogen vverden mœge. Inde manifestum est; iura neque decernendi; neque instruendi; neque adornandi legationem in causis uniuersi imperii Caesarum esse. (bb) Annalium Belgicorum tom. III. p. 16. (cc) In origine Belgicorum tumultuum pag. 80. edit. Lugd. B. (dd) Lib. II. Mauritiados, in quibus bellum ciuile Belgicum describitur pag. 81. (ee) Tom. II. Sleidani continuati Lib. X. p. 45. (ff) Annalium Belgic. Lib. VI. pag. 40.

CAP. I. §. XX. XXI.

Germanico et reuerentiae datum demonstrabant, ut praemonerentur, ne se irrita LEGATIONE fatigarent: rerum suarum et quid ipsis expediret, non alios sepe-ritiores. Sed eiusdem legationis argumentum plenius tractat Eman. METERANVS (gg). Aliam quidem anno post *Euerhardus* REIDANVS (hh) enarrauit: *inter haec uicinae nationes Germanicae conuenerunt et consultare coeperunt de probibenda terris suis bellantium Hispanorum et foederatorum ui. Mittuntur ad Mendozam et Mauritium legati iisdem mandatis. Mendoza contemtim respondit. At Mauritius, postquam LEGATI accessere, abunde,* inquit, *foederati patres bonorem, quem IMPERIO deferunt, ostendere, restitutis ante aliquot annos, LEGATORVM postulato, Germanicis urbibus.* Sed haec forte ad foederatos quosdam imperii principes pertinet, qui iure *territoriali* finibus suis contra Belgas hac *legatione* prospicere uoluerunt. Quapropter nostrae non adeo considerationis est, cum in *iure legationum* uersemur, *uniuersi imperii* caussa adornandarum. In quo genere *illa* excellit, quam Grotio et Meterano descriptam esse, diximus. Sed meretur haec propterea ad fidem METERANI (ii), qui ceteris hic curatior ac plenior est, paulo solicitius expendi. Postquam enim *imperii legationem* Belgici ordines essent deprecati: Carolus Nutselius de Sondersbuhl non ad Caesaris solum, sed etiam ad *ordinum* auctoritatem, cuius utriusque offensam Belgae, contemtores, mererentur, prouocauit. Mandati etiam literas et *Caesaris* et *principum* seorsim scriptas, illis ostendit (kk) et codicillum, quo legatio instructa sit, quem a Germaniae *principibus* confectum atque a *singulis sigillatim* adprobatum esse, docet (ll). Belgae iterum in *duabus* epistolis declinatae legationis causas produnt, una ad Caesarem, altera ad *proceres imperii* transmissa (mm). Manifesto igitur liuore Cardinalis BENTIVOGLIO (nn) omnem defensi Belgii contra Hispanos

A causam in principum Euangelicorum machinationibus reponit, contra Romanorum sacrorum socios et fautores potentiae Hispano - Austriacae: cum tot exemplis proditum sit, non solum uniuersos utriusque religionis socios consilia haec in solennibus comitiis adprobasse; sed pleraque etiam auctoritate ac intercessu Caesaris suscepta fuisse. Id uero potius sentiendum est; *iura ADLE-*

B *GANDI*, hoc est, imperii legationes sua auctoritate adprobandi, (oo), eo *euidentiora* esse, ordines nostros tunc uoluisse: quod in *Caesare adgnatio* cum Hispanis; in *Catholicis* principibus *religionis* fauor suspicionem eis excitaret, ne *partium studio* illa infecta esset, in Belgii imperiique detrimentum. Qua in re cum Caesar necquicquam se difficilem exhibuerit erga ordines, quorum potius consilio auctorita-

C teque omnia fecit: hinc intelligitur, Imperatorem ex moribus ac institutis imperii cognouisse, *legationis* argumentum non solius *Caesaris* negotium esse; sed materiam solennium imperii *Comitiorum*. Vt adeo, quoties futuro tempore se casus tulerit, ubi uniuersi imperii caussam Caesaris tantum *legatis* ordines committere, non e re sua ducunt: saluum ipsis ac integrum esse pateat, iuri suo *adlegando* prospicere,

D ut legati uel utriusque partis, *communi* scilicet Caesaris ac ordinum *nomine* ac mandato instruantur, uel, si res neque sio extra omnem periculi metum fuerit, Caesareae *legationi* alii quoque ab ordinibus legati adiungantur *ADLEGENTVRQVE.* Quam ultimam *adlegationis* speciem in historia recentiorum temporum nunc offendemus.

Iura ADLEGANDI in bello TRICENNALI.

§. XXI. Seculum enim, nostro proxi-

E mum, restat, ubi *adlegationum* iura inprimis disputata sunt, magno *Caesaris* ac *ordinum* adparatu. Bellum *tricennale* utrosque in partes tam contrarias tamque diuersas disiecerat, ut fieri non posset, tantopere diffidentes per se ac sua sponte in concordiam redire. *Imperator* uiribus ac fortuna

Y 3

(gg) Lib. XVIII. "Der Beschreibung Niederlændischer Kriegs-Hændel pag. 37. Nach dem," inquit, zu mehrmahlen die General Staaten der vereinigten Niederlanden der trefflichen und ansehn-" lichen LEGATION vergevvissert vvaren: so im nahmen und vvegen des Reichs und Rœmischer Kæy-" serl. Majest. vermœge der letztern Reichs-Abschieden, solten an sie abgefertiget vverden, und aber" besorgten, dass durch dieselben Ihnen ein Friede mœchte aufgetrungen vverden, und solches zvvar" aus gutem, doch unverstændigem Eyfer: als haben sie Mittel gesuchet, dergleichen stattliche Lega-" tion abzukehren, et quae sequuntur, omnino hic euoluenda. (hh) Annal. Belgarum Lib. XV. p. m. 431. (ii) Lib. XVIII. p. 37. "Er vvære dahin von der Kæyserl. Majestæt und den Stænden des" Reichs abgefertiget: Welches Kæyserl. Majest. und das Reich zu einem Schimpff und Verkleinerung" aufnehmen musten. (kk) Meteranus l. c. Er überliefferte zvveen Brieffe. Einen von Kæyserl." Majestæt: Den andern uon Maintz; Sachsen; Saltzburg; Neuburg; Cœln und Nürnberg unterzeichnet." (ll) Neben diesen Brieffen legt der Gesandte bey einen Auszug seiner Instruction. Dass solche" durch die Fürstliche Ræth zu Francfurth concipiret und folgends an alle Fürsten überschicket vverden" müssen, den alten datum zu entschuldigen.„ (mm) Meretur sane utraque legi apud Meteranum. (nn) En son Histoire de la Guerre de Flandre Liu. IV. p. 170. interprete Antonio *Oudinb.* Quae infamia etiam *Famiani STRADAE* est, in diuersis locis annalium Belgii. (oo) *Adlegatio* enim ordinum a Caesarea legatione uel *ciuiliter* distincta uel *naturaliter*. *Illam* dico, cum ordines consilio, *consensu* auctoritateque sua ad *legationes*, imperii causa adornandas, cum Caesare *concurrunt*; *hanc* cum Caesareae legationi *nouos legatos* et ipsi, imperii nomine, adiungunt. Ibi *una* persona *duas* sustinet et Caesaris et imperii: hic *duo* munera *duas* etiam personas uolunt. Summatim, *ibi* duae personae, fictione *ciuili*: *bic* re ipsa duae, consideratione *naturali*.

tuna ualentior sibi uisus, *procerum* libertati in iure tam sacro, quam ciuili coepit inhiare. Pro qua adserenda exteri reges a Germaniae principibus in auxilium uocati uiresq; eorum *patriae* libertatis ereptoribus oppositae sunt. *Duae* igitur *ciuitates ex una factae* (pp), duo imperia ex uno; suae cuique leges; conuentus, *legationis*, belli ac pacis iura cuiq; fuerunt. His turbis maiores in patriis omnium temporum annalibus non reperio. Difficillimi operis erat partes, toties, tanto tempore et tam grauiter collisas, iterum coniungere. Id omnes uiderunt, futuram Germaniae pacem in duobus potissimum momentis constituendam. *VNVM* erat, ut *Gallis* ac *Suecis* adiutoribus, pro ope ac opera Germaniae ordinibus lata, satisfieret; *ALTERVM*, ut nostri imperii *ciuibus* iura *libertasque* tam intra fines cuiusque *territorii*; quam in *communibus* uniuersi imperii causis, non e pristinis tantum moribus ac obseruantia illibata essent; sed iam publica et pragmatica sanctione extra omnem aleam ponerentur. *NEVTRVM* ex his committi poterat solius *Caesaris* arbitrio, qui *utrique* infestissimus erat. Non *ILLVD*; quod exteri reges in *societate ordinum* pacisci uellent: partim, ut, his iuncti, uirium suarum confidentiores essent; partim etiam, ne, *proceribus* relictis, turpis tantum lucri causa in Germania bellum gessisse, uiderentur. Neque *HOC*. Quis enim, pace Imperatoris, *legem* expectaret? quae ordinum auctoritatem eueheret, ut Caesaris deprimeretur. Is autem finis erat, quem foederati in ea pacificatione pro scopo sibi praefixerant. Facile igitur ad intelligendum erat, argumentum pacificationis tale esse, quod et *Caesaris* et *Ordinum* suffragia, id est, *legationes* et *ADLEGATIONES* postularet. Diu multumque per *decennium* et amplius disputatum est, quibus *INTERNVNTIIS* ac *legationibus* pax imperio nostro restituenda. *Caesar* suum esse uolebat, *legationes* ad pacem, imperii causa tractandam, adornare. Titubarunt ad haec proceres, quasi patrii iuris incerti: pacificationi tamen et ipsi interesse, cupierunt, ab exteris regibus in hoc suo postulato strenue adiuti. Omnibus igitur artibus, machinationibus, insidiis, praestigiis, Caesari utendum fuerat, ut hanc ordinum petitionem, quantum posset, declinaret. Nunc enim *MATERIAS* ineundae pacis ita *distingui*, uoluit: ut *imperii uniuersi* grauamina in *comitiis* tractarentur; *singulorum* principum caussae remitterentur ad ordinaria patriae iudicia: cum *exteris* uero regibus imperii nomine pacisceretur *solus* Imperator. Hoc consilio non procedente, quod *foederati* in omnibus rebus caussam *communem* facerent, alterum et postremum solennis *pacificationis* argumenta fieri et ipse adprobauit, *primi* tantum generis controuersiae, quoniam exteris arcana imperii proderent, inde abessent. Cum neque sic obtinere posset, omnia demum caussarum momenta, siue ea Germanicum *imperium* idque uel *uniuersum*; uel *singulos* in eo ciues seorsim tangerent: siue *exteros* etiam reges, in publica ac uniuersali pace componi, etiam Caesar, quamuis aegerrime, largitus est. Sed hac lite expedita de *INTERNVNTIIS* ipsis, ad pacificationem adornandis, quaesitum. Principio hanc sibi spartam *solus* imperator uindicauit: deinde principes tantum *Electores* in societatem admittere uoluit: postea, solis ciuitatibus exclusis, omnibus imperii *principibus* locum fecit: tandem concessit, ut *hae* quoque negotio pacificatorio interessent. Neque uero is controuersiae huius finis fuit. Quaerebatur enim adhuc, *ADLEGATI* imperii an per tria comitiorum *collegia*; an per *circulos* et pagos Germaniae; an uero per *deputatos*, idque uel ordinarios uel extraordinarios *ELIGI* debeant. Atque primo demum genere adprobato, uehementius de *LOCO* disputatum est, ex quo imperiales *adlegati* pacificatoribus operam suam adiungerent. Caesar imperii adlegationem *Francofurti* subsistere, petiit, quorsum Caesarei legati e *Monasteriensi* et *Osnabrugensi* urbibus pacificatorios singularum *sessionum* actus transmittere; atque inde suffragia imperii adlegatorum per celeres cursores iterum accipere deberent. Alii locum magis uicinum *Hakotium*, qui inter Monasterium et Osnabrugam interiacet, elegerunt, unde imperii *adlegati* cum Gallicis aeque ac Suecicis atque ipsis etiam Caesareis legatis de rebus tractandis communicare possent. Plurium uero suffragiis effectum est, ut ordinum quoque adlegati Monasterium et Osnabrugam, loca, ubi de pace transigi debebat, se conferrent. Tandem non minima concertatio de auctoritate *SVFFRAGIORVM* fuit, quae procerum dicerent *adlegati*. *Consilii* tantum rationes, quod Caesar uoluit, an uero *decisionis* uires, quod adlegati iure postularunt, ea haberent. Postquam uero etiam in hoc concessit Imperator, *ultimum* demum fuit, quod de ipso *CONGRESSV* disceptatum. Caesar imperii *adlegationem* cum suis, id est, Caesareis tantum legatis conuentus Osnabrugae instituere posse, existimauit: sed ipsi *adlegati* in *publicis* quibusque congressibus, praesentibus Caesaris et exterorum regum legationibus, comparere atque uniuersi imperii caussam agere uoluerunt. Tandem inter nimium et parum haec sententia adprobata est: conuenirent, imperii ergo, Germanorum *adlegati* publice priuatimque, quoties et cum quibuscunque uellent,

Diffidia adlegationis in pace Westphalica.

Dubitatur de CAVSIS ab adlegatione tractandis.

Adlegatio a uniuersorum?

Vnde legenda adlegatio? an per collegia; circulos; deputatos.

Vbi adlegati conuenire et agere debeant.

Suffragiis adlegatorum quae autoritas?

An ea in publico congressu dici debeant?

(pp) Quod olim de Romanis *LIVIVS* scripsit Lib. II. cap. 44.

CAP. I. §. XXI. XXII.

uellent, modo hoc non fieret in praesentia Caesareorum; ne, his in faciem contradicendo, auctoritatem imperatoris ipsum imperium, in oculis exterorum, prostituere uideretur. Inde in iisdem aedibus *tria conclauia triplici legationi* ita destinata sunt; ut *Caesarei* legati in *uno*: in altero *regii*: atque ordinum Germaniae *adlegati* in *tertio* suos conuentus haberent; et quoties opus esset, una pars alteram, deliberandi causa, seorsim, exclusa semper tertia, conueniret. Atque ita tandem effectum est, ut, quod hactenus *consuetudinis* et obseruantiae erat, nunc publica et pragmatica S. R. I. *sanctione* constitueretur. Nam circa *ADLEGANDI* iura in ipsa huius pacis formula sibi clarissimis uerbis ordines Germaniae prospexerunt (a): *Vt autem prouisum sit, ne posthac in statu politico controuersiae suboriantur, omnes et singuli Electores principes, et status imperii in antiquis suis iuribus*, sed inter haec facultatem *adlegandi* semper fuisse, hactenus demonstratum est, *uigore huius transactionis ita stabiliti sunto, ut a nullo unquam, sub quocunque praetextu de facto turbari possint. Gaudeant sine contradictione iure suffragii in omnibus deliberationibus super negotiis imperii, praesertim quando PAX aut FOEDERA FACIENDA aliaue eiusmodi negotia*, inter quae etiam imperii legationes sunt, *peragenda fuerint. Nihil horum aut quicquam simile posthac unquam fiat uel admittatur, nisi de comitiali liberoque omnium imperii statuum suffragio et consensu.* De genuina sanctionis huius interpretatione inferius agetur. Vt uero et monumenta constent hactenus dictorum et consilia pateant, quibus tandem ad ita statuendum deuentum sit; clarioris doctrinae causa, historiam rei, adiunctis scriptorum testimoniis, per epitomen enarrabimus.

Historia iuris adlegandi ab an. 1600.

§. XXII. Germaniam ab ingressu seculi *decimi septimi*, bello ciuili implicitam sibi iterum restituere, uariis *legationibus* diuerso tempore neque ab iisdem imperii principibus tentatum est. Ad *Coloniensem* conuentum, praeter Caesaris et Germaniae *principum legatos*, Galliae etiam Angliae et Belgii oratores anno 1610. concesserunt, ut *Iuliacensis* causa, quae ordinariis Germaniae iudiciis committi non poterat, expediretur, ne, quod praesentiebant prudentes, in funestum bellum afflictae aliis casibus Germaniae erumperet. Sed nihil tum effectum est, quam ut Caesar suspicionem iudicis, protestantibus male cupientis, de se magis augeret, teste *Gotardo* ARTHVSIO (b).

in Coloniensi conuentu 1610.

Anno 1611. in Norimberg.

Hinc anno post 1611. principes *Electores Norimbergae* congressi sunt, atque operam suam Caesari obtulerunt pro tranquillando statu Germaniae. Sed parum ab eo auditi sunt (c).

Ann. 1613. in Comitiis Ratisponensibus.

Neque minus huc pertinet principum in comitiis 1613. mota querela; Caesarem *adlegandi iura*, sua tantum auctoritate deputatis committere, a partium studio non alienis: cum tamen, deputatos nominare, ad munus *adlegationis* obeundum, opus sit *uniuersi* imperii. Litteras ipsas horum grauaminum exhibet *Oseas* SCHADAEVS (d).

Anno 1619. in Noribergensi.

His autem cum parum proficeretur apud Caesarem, post plures congressus *Halae* Sueuorum; *Rothenburgi* ad Tubarim; *Kreilshemii* ac alibi institutos, tandem anno 1619. principes *Noribergae* conueniunt, atque Caesareis legatis non obscure ostendunt, dissidia imperii non pro Caesaris arbitrio componenda; sed procerum quoque suffragia in imperii *adlegatione* audienda esse, ad quae hactenus saepius frustra prouocarint. Momenta rei habes apud *Nicolaum* BELLVM (e).

Anno 1620. in Mülhusano.

In uastissimo autem tot membrorum corpore optari magis, quam sperari poterant idonea atque unanimia procerum imperii ad pacem, patriae reddendam, consilia. Hinc soli principes *Electores Mülhusii* hanc uniuersi imperii causam agere atque *adlegationis* officio, ceterorum nomine, eapropter defungi uoluerunt, quod prolixe enarrat *Carolus* CARAFFA (f). Sed qui legerit in *Michaele Casp.* LVNDORPIO (g), quid reliqui imperii ordines ad literas et consilia Mülhusana responderint, ei facile erit ad iudicandum, illos iuris sui non adeo ignaros fuisse, quin scirent, *adlegationem* imperii comitiorum argumentum esse, non principum Electorum sigillatim.

Anno 1622. in Ratisponensi.

Imo ipse Imperator, fortunae, quae in causa Bohemica ei fauebat, confidentior factus, iura *adlegationum* anno 1622. in *Ratisponensi* conuentu uoluit eludere. Illos enim tantum imperii Principes eorumque *adlegatos* ad eum conuocauit, quos genti suae amicos sciuerat, reliquis, pro arbitratu suo, exclusis. Sed haec causa fuit, quod imperium decreta ibi contra mores facta, iure meritoque sperneret. Acta publica habes in uoluminibus LONDORPIANIS (h); iudicium nostro conforme, apud *Hiobum* LVDOLFVM (i).

in Mülhusano 1627.

Post aliquot ergo annos Electorum *adlegati* cum Caesareis legatis iterum *Mülhusae* conueni-

---

(a) Instrumento Pacis Westphal. Osnabr. Artic. VIII. §. 1. 2. (b) Plenissimo rerum in hoc conuentu gestarum scriptore *Mercurii tom. VIII. Lib. VII. p.* 8--48. (c) Acta publica per epitomen excerpsit Hiob *LVDOLFVS* in theatro orbis lib. XI. cap. 2. p. 351. (d) Part. IV. Sleidani Continuati Lib. II. pag. 131. 137. *Man gedæchte durch* Deputationes *allenthalben durchzudringen. Auch die Catholischen Stænde bey solchen* deputationen *zu* perpetuiren, *und die Euangelischen zu* excludiren. (e) *Im Oesterreichischen Lorbeer-Krantz* Lib. III. p. 211--224. (f) In Commentariis de Germania sacra restaurata pag. 279. seq. (g) In historia belli ciuilis in Germania Lib. II. paginis ac locis diuersis. (h) Volum. I. Lib. VI. Actor. publ. (i) *In der Schaubühne* Lib. XXIII. cap. 2. pag. 1341

Der

CAP. I.

uenient 1627. ut pacis negotium promouerent. Sed cum Caesar exercitus haberet, tot uictoriis nobilitatos, ut iam *toti Germaniae auderet et posset imperare*, uerbis scribo *Nicolai* CARAFFAE (k), neque ibi aliquid effectum est. Potius, *triennio* abhinc elapso, Caesar, exclusis imperii *adlegatis*, cum Daniae rege solus pacem iniit Lubecae 1629. Quam in exteris quoque descripsit *Galeatius* GVALDVS (l). Haec ergo Caesaris tantum, qui eam dederat, non pax *imperii* fuit, cui nihil cum illa fuerat commune. Intellexit hoc ipse Imperator. Ne igitur, sine imperii adlegatorum intercessu, is aliquid pepigisse uideretur; principum Electorum congressum anno 1630. *Ratisponae* instituit, ubi de pace deliberationes essent habendae. Argumenta tractandorum in uoluminibus LONDORPIANIS (m) reperiuntur: historiam exhibet *Adolfus* BRACHELIVS (n). Sed cum protestantium ibi causa deterior fieret, maiori assessorum parte Romanis sacris addicta: illi alio conuentu *Lipsiae* habito sibi consuluerunt; foedere inuicem facto, pro tranquillitate in Germaniam reducenda. Monumenta eius rei in LONDORPIANIS (o) uoluminibus extant: historiam, post alios plures, descripsit *Samuel* PVFFENDORFIVS (p). Caesar, ut partium studii suspicionem a se amoueret, *Francofurtum* eodem anno *legatos* misit, qui pacis causam cum imperii *adlegatis*, a principibus utriusque religionis aduenientibus, agerent conficerentque, quae historia plene habetur in THEATRO *Europaeo* (pp) et Matthaeo LVNGVITIO (q), diligente harum rerum scriptore. Verum enimuero sero nimis erat, eo tempore mitiora remedia adhibere, quo causae suae protestantes auxiliis Suecorum, quorum exercitus iam tum in Germania stabant, pridem prospexerant. Cuius rei nuntio allato, *adlegati* pacificatores iterum inde discesserunt. Cum uero aliquot annos Germania pestifero hoc bello arsisset, anno 1633. *Wallensteinius* supremus Caesareorum exercituum dux id sibi sumsit, *pacis leges* Suecis ac ordinibus imperii nostri praescribere. Ab utrisque enim legatos petiit audiuitque. Neque is illud improbauit, si principum nostrorum *adlegati* tractatibus etiam cum Suecis, imperii causa, interessent, quod latius enarrat PVFENDORFIVS (r). Vt adeo mirer, Caesarem ad Westphalicam pacificationem ordinum *adlegatos* omnium difficillime admisisse: cum eo iam tempore hanc iisdem facultatem concessisset. Proceribus autem suspecta Wallensteinii fides fuit, ut parum eius pollicitationibus attenderent. *Francofurti* anno post, 1634. Suecici legati cum *adlegatis* ordinum conuenerunt, ut de pace uniuersi imperii causa transfigeretur. Excluserunt *pacificatores* Caesarem ab isto colloquio, quod firmiter crederent, modo ordinibus cum Suecis conuenisset, Caesaris deinde uoluntatem siue mitioribus siue fortioribus remediis conciliandam esse. Merentur acta publica hic legi, in uoluminibus LONDORPIANIS (s). Absque dubio enim imperii *adlegati* potissima publicorum dissidiorum capita tum composuissent; nisi clades *Norelingica* interuenisset, cuius terrore perculsi pacificatores, irrito euentu discesserunt.

in Lubecensi 1629.

in Ratisponensi anno 1630.

in Lipsiensi 1631.

in Francofurtano conuentu 1631.

Anno 1633. adlegationibus ad VVallensteinium.

Anno 1634. in Francofurtano congressu.

§. XXIII.

§. XXIII. Quae uero clades Francofurtanum conuentum dissoluerat: illa causa fuit, pacis tandem *Pragae* cum Electore Saxonico confectae. Multi enim exinde Suecorum fortunis in Germania male ominari coeperunt. Saxo, ne, hunc euentum expectando, duriores forte conditiones ab Austriacis acciperet, omnes casus praeuertere uoluit, pacemque, in oppido *Pirne* coeptam, *Pragae* per *adlegatos* suos absoluit subscripsitque. Historia eius a pluribus descripta est *Samuele* PVFFENDORFIO (t); *Galeatio* GVALDO (u); *Adolfo* BRACHELIO (x) aliisque. Sed non eadem omnium iudicia de hac pacificatione fuerunt. Publicorum enim Germaniae iurium gnari nullum *auctoritatis* uestigium repererunt, qua solus Elector Saxoniae eam sibi facultatem sumeret, *uniuersi imperii* causa cum Caesare pacisci et iure *ADLEGATIONIS*, nomine ceterorum principum, defungi. Laudandus sane *Episcopi Praemisliensis*, *Pauli* scilicet PIASECII (y) candor; qui de hac pace his uerbis scribit: *Elector Saxoniae statim ut intellexerat de illo*

In pace Pragensi 1635.

Der Kayser schreibet einen Reichs-Tag nach Regenspurg, den Er keinen Reichs-Tag; sondern Chur- und Fürsten-Tag genennet. Ratione adiuncta: *weil Er dahin nechst den Churfürsten und etlichen eurer Kayserl. Majest. gantz zugethane Fürsten verschreiben.* (k) In Commentariis Germaniae sacrae restauratae p. 323. (l) In *historia de Ferdinando tertio Imperatore* Voluminum eius generis I. Lib. VI. pag. 303--311. Petierant enim principes Electores *adlegatos* suos Caesareae legationi adiungere: sed ab ea auditi non sunt. (m) Tom. IV. Actuum Publicor. Lib. I. cap. I. §. 17. seqq. (n) Lib. IV. historiarum sui temporis p. 198. (o) Tom. IV. actuum publicor. Lib. I. cap. I. §. 44. seq. (p) Lib. III. rerum Suecicarum. §. 12. (pp) Volumine II. p. 427---437. et actorum Londorpii tom. IV. a §. 1. (q) *Im Schwedischen Lorbeer-Krantz* Part. III. cap. 22. *Von dem* Compositions-Tag *oder Friedenshandlung zu Franckfurth am Mayn.* (r) Lib. V. rer. Suecicar. §. 53. *Exinde placuit*, uerba auctoris sunt, *ut e trium foederatorum Copiis bini ad Fridlandum mitterentur. Apud hos iste magna cum asseueratione iactabat; se uenisse, ut cum Suecis et Imperii principibus pacem aeternam concludat. Hanc in sua manu esse.* (s) Tomo IV. Lib. I. cap. 57. p. 371. Negotia autem uniuersi imperii ibi tractata esse, proposita tum argumenta docent. Qualia fuerant [1] de satisfactione Suecorum, [2] Gallorum e prouinciis Germaniae, [3] de instauratione Germaniae libertatis, [4] de immunitate puriorum sacrorum et quae sunt generis eiusdem. (t) Rer. Suecicar. Lib. VII. §. 43. (u) Historia Ferdinandi III. Parte I. Lib. IX. p. 545. (x) Lib. V. historiar. sui temporis p. 19. (y) In Chro-

CAP. I. §. XXIII. XXIV.

illo conflictu Norlingensi tractatum pacis; quem hactenus legati Caesaris cum ipsius consiliariis Lutomeritii lentis colloquiis traxerant, nempe ueritus, ne tota belli moles cum poena laesae maiestatis in suum caput recideret, feruentius promoueri curauit, Tandem Pragae conclusit NON PRO SVA PARTE TANTVM; sed pro TOTA GERMANIA. Ita autem pacificatio Pragensis magis concitauit incendium in Germania bellicum, quam restrinxit. Exhorruerunt enim omnes ad tantam nouitatem, quod contra morem receptum patrium sine comitiis generalibus uel aliquo conuentu Germaniae ordinum legitimo, unus solus Elector Saxoniae pro omnibus talia praesumserit. Hinc alii hoc factum Saxonis Monarchiam spirare dixerunt, quam ille in causis *protestantium* affectet. Et sane si Elector Saxoniae intra fines propriorum cum Caesare discriminum pepigisset, non habuissent reliqui Germaniae principes, quod aegre hanc pacem ferrent. Ast uero cum ipse de restitutione *bonorum ecclesiasticorum* in uniuerso imperio; de *toleratione* puriorum *sacrorum*, *de amnestia*, de uiginti rebus aliis, *communem* belligerantium *causam* concernentibus per suos *adlegatos* cum Caesarea legatione transigeret: hoc demum fuit, quod rerum gnaris iniquum atque S. R. Imperii libertate satis indignum esse, uidebatur. Quisquis igitur sub *Iusti* ASTERII (z) nomine lateat, siue Grotius is sit (a), siue peregrinus alius: non sane e peregrinis argumentis, sed domesticis ac genuinis publici Germaniae iuris principiis manifeste is ostendit: *Pragensem* pacem non solum uitiis pluribus infectam; sed nihil eadem actum esse, quod alium ullum, multo autem minus uniuersi imperii ciues deuincire et obligare queat. *ADLEGANDI* enim iura e numero illorum esse, quae nomen auctoritatemque maioris imperii partis exigant, et hactenus audiuimus et plenius infra erit declarandum. Vt adeo frustra omnino auctor VINDICIARIVM (b) sit, qui causam Saxonicam uariis tegumentorum generibus uoluit contueri.

Ab anno 1635. ad initium pacis Westphalicae 1642.

§. XXIV. Ipse euentus contrarium docuit. Nemo enim in Germania uel ciuium uel principum exterorum repertus est, qui pacem hanc respiceret, discederet ab armis, et cum Caesare in concordiam rediret. Quid? quod ipsi pacificatores intellexerint, pacem *Pragensem* non imperari posse Germaniae proceribus: sed consiliis, persuasionibus, rogatibus eos accersendos esse, ut et illi, suo iudicio, eidem libere subscriberent. Conueniunt ergo cum hac tum aliis causis *principes Electores* eorumque *adlegati* Ratisponam, quorsum etiam Caesarei oratores se conferunt.

In Ratisponensi conuentu 1636.

Ibi, rege Romanorum electo, iterum de pace consulitur, inter *Caesaris* legatos et *adlegatos* imperii Septemuirorum. Quae consultationes in uoluminibus LONDORPIANIS (c) reperiuntur. Sed neque hoc consentaneum erat moribus Germaniae, ut *soli* principes *electores*, nomine conciuium suorum, *adlegationis* spartam occuparent et uniuersi imperii causa paciscerentur. Non ergo uel *Vittorius* SIRI (d), uel *Iustus* ASTERIVS (e) suo iudicio errassent, si ex hoc tantum argumento (f) auctoritatem congressionis istius impugnauissent. Ex hoc autem tempore illud ab Electoribus actum est, ut munere *conciliatorum* pacis inter *Caesarem* et *Suecos* defungerentur. Crediderunt enim sua se auctoritate facile effecturos, ut reliqui Germaniae ordines *Pragenses* tabulas, suffragiis fere Electorum Ratisponae adprobatas, agnoscerent, modo cum *Suecis* formulam conuenti procurassent. *Brandenburgico* Marchioni *Sigismundo* haec prouincia data; ut, principum Electorum nomine, cum *Bielkio* Sueco colloquium de futura pacificatione institueret. Quam etiam spartam, sibi commissam, aliquot congressibus *Vierradi* et alibi institutis, is pro uirili obiit, teste *Samuele* PVFENDORFIO (g). Vbi etiam *Bielkii* iudicium moribus imperii conforme est, quo demum Marchioni respondit: *literas circa summam negotii exhibendas, quas ab ipso Caesare, non a solis Electoribus profectas, oporteat.* Cum neutra pars sine altera de rebus uniuersi imperii transigere possit, quae et Caesaris *legatos* et *adlegatos* procerum omni

Internuntio Brandeburgico principe 1637.

Chronicis gestorum in Europa singularium ad an. 1634. pag. 471. et ad ann. 1635. p. 485. (z) Hoc enim nomine tractatus inscriptus est: *Deploratio pacis Germanicae siue dissertatio de pace Pragensi tam infauste, quam iniuste inita Pragae Bohemorum* edit. Paris. 1639. 4t. (a) Iudicio *Hornii* in orbe Politico et *Placcii* in Catalogo Pseudonymorum. (b) *Vindiciae pacificationis Pragensis aufgesetzt durch einen getreuen Chur-Sächsischen Patrioten* 1635. 4t. et aliud ab hoc scriptum anno sequente prodiit: *Gegründete Ablehnung etlicher wider den Pragischen Friedens-Schluß* mouirten dubiorum *von einem Liebhaber des Friedens* 1636. 4t. (c) Parte IV. Act. publicor. Lib. III. cap. 89. p. 580--627. (d) Siri memor. recond. Volum. VIII. p. 408. (e) In *examine Comitiorum Ratisponensium* 1637. edit. Hanou. 1637. 4t. Quae suspicio inter eruditos sit, quis lateat sub hoc nomine, supra expositum est. (f) Non enim diffiteri possumus, utrumque magis ad *electionem* regis Romanorum, in isto congressu factam, absentibus licet Palatino ac Treuirensi Electoribus, quam ad alios casus respexisse. Iudicium suum *Asterius* his uerbis ibi prodidit: *nunc tandem erumpit secreta pacis Pragensis machinatio. Adparuerunt artes subdolae transactionis et priuata conspiratio, authoritate publicorum obuelata in apertum prodit. Hac de causa lugent germani Teutones; ingemiscunt uicini; obstupescunt exteri.* (g) Lib. IX. Rer. Suecic. §. 54. *Maioris*, inquit, *uidebatur Brandenburgici interpositio, Electoralis collegii nomine suscepta, qui Sigismundum Marchionem DELEGAVERANT, expediendis, quae tractatui praeparando requiruntur.*

CAP. I.
Anno 1638. cum Daniae rege.

omni iure postulare uideantur. Ipse ergo Imperator anno post *legationem* ad Daniae regem, futurae pacis conciliatorem, adornauit, quae de sua uoluntate ad idonea pacis remedia Suecos aeque ac Gallos certiores redderet. Verum enimuero tum demum illud arcanum proditum est, Caesarem *imperii adlegatos* inuidis oculis intueri. Inde eius legati ad Suecos ita loquebantur: *Caesarem uniuersos ordines in gratiam publico edicto recepturum ante tractatus, fauori captando et ne istud ipsi inuito extortum uideatur, neue protestantes eo nomine Suecis obstringantur* (gg). Sed non ex illo solum argumento germaniae proceres pacificationi *adlegando* interesse poterant, ut suae tantum causae prospicerent: uerum ut in illis etiam suffragia atque autoritatem suam interponerent, quae *uniuersi imperii* nomine Gallis ac Suecis in ipsa pace concederentur. Hinc miror, Caesareos ad euentum *priorem* respondisse, ut *posteriorem* declinarent. Hoc enim iudicio illa accipio, quae statim post Suecis, imperii *adlegatos* in futura pace desiderantibus, regesserunt: *Ordines imperii Caesarem immediate admittere non posse; sed tantum per Suecicos legatos desideria sua exponerent. Eos quippe (1) suos subditos esse, (2) aut sibi Pace Pragensi reconciliatos aut a toto imperio damnatos, (3) arma aduersus principem suum gerere.* Neque ueram *adlegandi* causam Sueci attingunt, reiicientes ad (1) et (3) *Caesarem caput quidem ipsorum, eosdem imperii uasallos esse; sed non eo modo subiectionis teneri, uti iam, stabiliendo dominatui, obtendatur; ad (2), Saxonem, ceteris utique libertatis eminentia non superiorem, Pirnensi et Pragensi pace cum Caesare sub clypeo tractasse* (h). Gnauiter magis et propius ad momenta iuris publici in Germania dictum fuisset: eos *Germanorum mores esse, ut pax in causa uniuersi imperii, neque Caesaris tantum, neque Ordinum; sed utriusque simul partis auctoritate,* id est, *legando, tractaretur.* Et sane nondum caussas rerum in pace tractandarum bene distinxerant partes litigantes. Agebatur enim de *COMPENSATIONE* Suecis et Gallis facienda, pro sumtibus in bello Germanico factis. Haec certe nonnisi ordinum *adsensu* fieri poterat, publica Germanorum lege extante, ne Imperator ab imperio aliquid auellat. Deinde *CONTROVERSIAE* singulorum ex ordinibus expediendae fuerant, qui multae suspicionis cum Caesarem, tum alios imperii iudices arguebant, ut adeo ad solennia ordinum suffragia iudiciaque prouocarent. Postea Germaniae *LIBERTAS* in *sacris* aeque ac *ciuilibus* publica tandem sanctione instaurari debebat. Quod minime omnium solius Caesaris arbitrio erat relinquendum. Singula autem haec quamuis imperii *adlegationem* requirerent: *sigillatim* tamen considerari merebantur, in argumentis pro *iure adlegandi* proferendis. *Primum* ac *tertium* ex rei ipsius natura, *alterum* uero ex ratione tantum *iudicis* imperii *adlegatos* uoluisse, uidentur.

§. XXIV. XXV.

Anno 1640. in Noribergensi Congressu principum Electorum.

§. XXV. Haec autem cum pacificatores *inuicem distinguere* uel nollent, uel nescirent, mirum non est, aliquot annos de *admittendis* ad futuram pacificationem imperii *ordinibus*, aut ordinum *adlegatis* magna animorum contentione, inter Suecos et Caesareos atque ipsum etiam arbitrum pacis, Daniae regem disputatum fuisse: neque tamen post longum interuallum aliquid effectum esse, ut potius plures circumstantiae prodant, neutram partem sibi in sua causa constitisse. Quod cum uiderent principes Electores, illi iterum NORIBERGAE congrediuntur, non *pacis* faciendae causa: sed ut de modo ac ordine colloquerentur, quo *imperii proceres* futurae pacificationi interessent. Caesaris enim legato, qui ad illos etiam concesserat, clarissimis uerbis dixerunt: *neque suum, neque Caesaris esse, imperio, tam exitiali bello concusso, pacem dare: ceterorum quoque imperii ordinum adlegatos uocandos, remque communi suffragio atque consensu tractandam esse* (i). Neque Caesar ipse ab hoc consilio alienum se exhibuit; quin potius in id consentiret, ut solennia imperii COMITIA, eius rei causa *Ratisponae* indicerentur. Sed quemadmodum *exteri reges* sine ordinibus Germaniae hactenus pacisci noluerant: ita nunc *ordines imperii* nonnisi in societate cum Suecis trans-

In comitiis Ratisponensibus 1640.

(gg) *Pufendorf.* Lib. X. rer. Suecicarum §. 63. (h) Samuel *Pufendorfius* Lib. X. rer. Suecicarum §. 72. pag. 347. Neque maioris momenti sunt, quae Dani, pacis conciliatores, contra imperii adlegationem pro Caesare apud *eundem* §. 85. urgent: *Caesarem salua dignitate et propria securitate non posse permittere, ut omnes ordines cum inimicis regnis iterum coniungantur: multo minus, ut cum subiectis sibi, uelut pro tribunali disceptet et apud exteros reges causam dicat. Magis decorum Sueciae reginae, si sua tantum negotia curet idque Caesarem aequiori animo ferre posse.* Contra Sueci ad haec demonstrare; *quantum praeiudicii rebus protestantium fiat, si pax Pragensis etiam oblique a regina probetur. Nec ullum deinceps remedium fore, id iugum, quo nunc premuntur, excutiendi, ni haec occasio arripiatur. In eo Suecorum conscientiam uerti. Sed et Curtium Caesareum legatum concessisse, ut ordines per se ipsos possint agere. Qui non adpendices, sed socii foederis, quorum dignitati et gentium iuri repugnet, si non audiantur. Non quaeri nouos in imperio tumultus; sed aequam et honestam pacem.* (i) "Dass die Churfürsten kein ander Mittel sehen, als dass mehr Fürsten des Reichs und "vornehmlich aus den zehen Kræysen die ausschreibenden beruffen werden müsten. Das Churfürst-"liche Collegium kœnnte hier allein nichts thun. Kæyserl: Maiest. mœchte sich gefallen lassen, ei-"nen Reichs-Tag auszuschreiben: welches das sicherste und beste Mittel zum Frieden wære." Videantur acta publica apud *Londorpium* tom. IV. Lib. 4.

transigere uolunt. *Illud* rationem *iuris* habuerat, ne pax Suecis a solo Caesare data, ab imperii proceribus aliquando impugnaretur: *hoc* uero, quo minus fieret, *prudentiae* tantum rationes non patiebantur, nulla autem iuris argumenta prohibebant, Caesarem et imperii ordines e maximis dissidiis, sine ulla alicuius *internuntii* aut causae adiutoris, quam spartam sibi Sueci sumpserant, opera, in concordiam inuicem redire. In id ergo unice laborandum fuerat Caesari in his *comitiis*, ut ordinum animos omni remedio placaret. Id est, grauamina et querelas eorum in sacris aeque ac ciuilibus audiret consultaretque de illis, quae turbarum sedationem afferre atque contraria studia emollire uidebantur. Etenim si Imperator tum temporis in *ea* concessisset, quae in ipsis *Westphalicae pacis tabulis* postea, *quinto* et *octauo* articulis, ordinibus largitus est: nullus dubito, quin mentes omnium, quamuis tantopere exacerbatas, sibi iterum conciliasset. Qua re composita, facile deinceps fuisset, ad *singulares* quorundam ordinum causas litesque in iisdem etiam comitiis, Caesarum ac procerum suffragio, decernendas. Atque tum demum, intestino bello sublato, morbo e uisceribus depulso, instaurata Caesaris ac procerum fiducia, *pax* cum *exteris* non eam difficultatem habuisset, ut tam graui Germanici imperii iactura illam mercaremur. Quamuis enim, patriae moribus, pax haec solius Caesaris arbitratu tractari necquicquam deberet: ordines tamen uniuersi imperii causam cum exteris regibus uel in *comitiis* statim expedire uel *communi* Caesaris et sua auctoritate *legationem* instruere; uel *Caesareae* legationi sua *mandata* committere; uel huic etiam peculiares *adlegatos* suos adiungere potuissent, ut sic omnia coniunctis atque concordibus consiliis; congressibus; colloquiis; suffragiis mutuoque et Caesaris et ordinum nomine, auctoritate ac harmonia conficerentur, neque scissum in partes *imperium* aegrimoniam suam peregrinis quoque gentibus prostitueret, ingenti dignitatis et fortunae patriae detrimento. Verum enimuero uulnera reipublicae Caesar *tegere* ac dissimulare maluit, quam iis sanandis aperta remedia quaerere. Quo comitia haec successu destituta et insecuta pacificatio infinitis discriminibus exposita est. *Coëuntibus Ratisponam ordinibus*, PVFENDORFII (k), uerba sunt, *tandem propositio fit de tranquillando imperii Statu. Dicis gratia de instauranda iustitia addebatur sopitis inter arma legibus. Consultatione coepta, omnibus quidem uidebatur, primo loco de PACE agendum. Sed mox adparebat, omnem operam inanem fore; absente parte aduersa. Igitur deliberabatur, quomodo, quo et per quos eadem inuitanda foret. Proponebant aliqui, ut foederati Ratisponam inuitarentur. Sed Caesar id abnuebat, ueluti suae dignitati parum congruens, re uera, quod metueret, ne uniuersi ordines, consilio cum exteris sociato, fortius pro libertate loquerentur. Aliis placebat Noribergam iis adsignari, ut e uicino cum ipsis agi posset. Sed Caesari non consultum uidebatur.* Id quod etiam e commentariis legatorum, quae *protocolla* dicimus, abunde liquet (m). Diu et per *integrum* fere *annum* (n), in *COMITIIS* hisce de pace, imperio reddenda, deliberatum fuit. Et uero Caesar, qui eodem hoc tempore cum *Gallis COLONIAE*; *HAMBVRGI* autem cum *Suecis* eandem tractauerat, cum *neutro* principe aliquid expediuit, quod *RATISPONAE*, *Procerum imperii* suffragiis, non esset adprobatum. *Literae*, liceat artis uocabula adhibere, *salui conductus*; *commeatus*; argumenta *amnestiae*; *grauaminum*; *locus die Maalstatt*; *tempus* initii in pacificatione faciendi, pluraque alia maiori fere *ordinum* quam *Caesaris* auctoritate decreta sunt (o). Qui id unice quaesiuit, ut *ordines* a pacis negotio abessent, contenti, Caesareos *legatos* omnia, uel *Coloniae* uel *Hamburgi* tractanda, cum assessoribus *Comitiorum Ratisponensium* communicare; eorum *suffragia* colligere et audire; ad eaque uniuersam pacificationem instituere ac temperare. Verum enimuero postquam Caesar inter *spem* et *metum* per *decem* fere *menses* in hac materia relictus fuisset, *ordinibus*, desideria *ADLEGATIONEM* imperii nomine instituendi, obtegentibus ac dissimulantibus: tandem, post longum interuallum, principes Electores suo Collegio proposuerunt, consultandum omnino de *ADLEGATIONE imperiali* adornanda (p). Atque hoc tandem *arcano* semel ab ordinibus prodito, dici non potest, quam moleste id habuerit Caesareos, quas illi in formas se flexerint, ut hanc *imperii adlegationem* quouis remedio declinarent. Neque tamen eadem omnium suffragia fuerunt. In *Principum* senatu AV-

Prima in Ratisponensibus comitiis d. 27. Iul. 1641. de iure adlegationum propositio.

(k) Lib. XII. rerum Suecicarum §. 81. p. 426. (m) Habentur ea in uoluminibus *LONDORPIANIS* Tom IV. lib. 4. p. 1151. (n) *Initium* comitiorum Ratisponensium 1640. *d.* 12. *Augusti* factum: deliberatio autem de imperii *adlegatione* anno demum 1641. die 27. mensis Iunii. (o) Integris *duobus* tomis IV. et V. materia haec tractata est, innumeris fere scriptis; sessionibus; colloquiis, quae exhibent uolumina *LONDORPIANA*. (p) Vtinam *Londorpianis* uoluminibus, praeter Senatus *principum* (*des Fürstlichen* collegii) protocollum, etiam *Electorum* commentaria (*des Churfürstlichen* collegii) inserta essent. Et plenius constaret de his comitiis 1640. et 1641. *Ratisponae* actis. Quod uero huc pertinet, e *Sessione II. d.* 17. 27. *Iunii* patet, ubi *Salisburgensi* ea fuit propositio: "Sey bewust, was gestalt hiebevor von dem Churfürstlichen Collegio hieher [ins Fürstliche] Andeutung" besche-

CAP. I. §. XXV.

Sessio Comitiorum CII. et in hoc argumento I.

AVSTRIACA (q), et BVRGVNDICA (r) uota, ceu rem nouam et hucusque inauditam, ordinum *adlegationes* exploserunt; ut parum abesset, quin maior pars de insigni hoc procerum imperii iure subdubitaret (s). Neque aliter e suffragiis plurium tum colligi et concludi poterat; quam ut *adlegationis* argumentum in alio iterum conuentu tractaretur, quam primum scilicet reliqui ordinum *delegati* a principibus suis *mandata* eius rei caussa accepissent (t). Cum autem *decendio* post, communi *trium imperii collegiorum* nomine, ad *Sueciae* Reginam literae scriptae sint (u), in quibus *ADLEGATIONI saluus conductus* ab ordinibus expetitus fuit: mirum certe *tres* ex hoc iterum tempore *menses* lapsos esse, *quinquaginta* etiam conuentus (sessiones) interea *Ratisponae* habitos; neque unicum de imperii *ADLEGATIONE* uerbum principum oratores, post primam deliberationem, modo descriptam, amplius commutasse. Sed hoc A in Principum collegio silentium nequicquam mouit *Electores*, quin illi interim omnia pararent, quae *ADLEGATIONI* necessaria esse uidebantur (x). Quorum suffragiis cum resistere nesciret Imperator, maluit, solis Electoribus *ADLEGATIONIS* spartam committi, quam tot ex uniuersis Germaniae ordinibus circa eandem occupari. Hoc uero cum ceteri *principes* intellexissent, acriter conquesti sunt, B *Electores* sibi, conspiratione cum Caesare facta, id arrogare, cuius arbitrium ab uniuersi imperii proceribus expectandum sit. Nihil ergo cunctantur in principum conuentu de suo circa *ADLEGATIONES* iure, post *trium mensium* interualla, nouas deliberationes instituere. Varias iterum in partes itum est ab oratoribus principum, propositione a *Salisburgensi*, consessus moderatore (y), facta. Fuerunt, qui dicerent, pacem tractare, imperii caussa, nullius, quam Imperatoris esse, cui etiam omnis hic cura relinquenda (aa): alii, qui

Altera in iisdem comitiis de eodem iure deliberatio d. 27. Sept. 1641. Sessione comitiorum CLII. in hoc argumento II.

"beschehen, dass man in allen Reichs-Rathen zu bedencken, OB und WIE die zukünfftigen Friedens-Tractaten in Haupt-Handlung von denen STAENDEN zu deputiren? (q) Verba fuerant: Wegen der Reichs-Deputation hielten sie es Kæyserl. Maiest. disposition anheim zu geben. (r) Votum hoc, fide *protocolli*, ita se habet: *quasdam ex iure communi conditiones* naturaliter; *quasdam* "ciuiliter *esse impossibiles.* "Vtrasque in testamentis reiici. Ita sibi uideri has deputationes. Quan"do ad tractatus generales pacis peruentum fuerit, hanc dicendam esse infinitam. Atque ita depu"tatos carere superioribus, a quibus dependeant, quod esse contra naturam deputationis. Et quan"do praeter legatos Caesaris etiam alii deputati a Statibus mitterentur, VIDERETVR CAPVT A "MEMBRIS ESSE SEPARATVM et discrepans. Quod de iure esse nequeat. Censere igitur, nul"los deputatos a statibus mittendos; sed Imperatori totum hoc negotium committendum, qui omnia ad salutem imperii diriget." (s) Alii enim Caesari hanc curam demandandam esse, cum *Burgundico* et *Austriaco*, dixerunt, in quo numero fuerant, *Vesontinus*; *Passauiensis; Churiensis;* delegati *Praelatorum:* alii, ne Caesarem offenderent, uel maiori parti sententiam reliquerunt; uel se nondum, ad eam dicendam, instructos esse, excusarunt, quod fecerunt "Meklenburgensis; Wor"matiensis; Hennebergicus; Constantiensis; Hildesheimensis; Frisingensis; Osnabrugensis; Ver"densis; Monasteriensis; Fuldensis; Kemptanus; Bertholsgnadensis; Stabulensis; Corbeiensis. Quod mihi clarissimo indicio est, plerosque ordinum iuris huius incertos fuisse, ut mallent aliorum prius sententias audire, quam dicere suas. (t) *Conclusum*, fide *Protocolli*, hoc fuit: *bey der Proposition* de iure adlegandi *wæren die mehrere dahin gangen, dass sie von ihren Herren Principalen, darüber zu votiren, noch nicht instruiret wæren. Dahero noch zur Zeit kein conclusum in diesem punct zu machen.* (u) Datae sunt Ratisponae 1641. d. 4. Iulii, ubi haec uerba habentur: ut Regina *tam Electorum, quam aliorum principum et ciuitatum imperialium ad pacificationem deputatis salui conductus literas transmittere uelit.* Insecuti postea silentii de *ADLEGATIONE* non aliam caussam fuisse, reperio, quam quod in *principum collegio* iura sua circa hoc argumentum partim nesciuerint; partim noluerint scire; satius fore rati, si odium inde apud Caesarem excitatum, potiores principes Electores sustinerent. Quos satis nouerant, *adlegandi* iura haudquaquam neglecturos. (x) Dolendum hic est, *Electoralis collegii protocollum* nondum de his comitiis editum fuisse: cum tamen potissima *ADLEGATIONIS* monumenta suam ibi sedem habere, uideantur. (y) Fide *Protocolli* apud LONDORPIVM Lib. I. Actuum Publicor. p. 719. tomo V. "Hætte das directorium bey Ablesung "des Reichs-Abschiedes befunden, dass zwar die General-Tractaten mit denen auslændischen Cro"nen, wie hiebevor bey der re-und correlation beschlossen, ehestens vorgenommen werden sollen; "allein wolte es circa modum etwas discrepanz geben. Dann des Churfürstlichen Collegii Deputir"te bey solchen Tractaten allein und des Fürsten-Raths gantz nichts gedacht, da doch vor diesem, "nach Anleitung des Churfürstlichen Raths, die Erinnerung in diesem Fürsten-Rath gebrauchet und "darauf concludiret worden; dass zu solchen General-Friedens-Tractaten auch zugleich aus dem "Fürsten-Rath deputiret werden solte, und also nicht zu verantworten stünde, so der Fürsten-Rath "praeteriret würde. Auf diese nun des directorii und der deputirten Erinnerungen, sey zwar von "denen Churfürstlichen Deputirten, sonderlich aber denen Kæyserlichen Herren Commissarien der "Vorschlag geschehen, es solte des Fürsten-Raths hierbey gedacht werden: Dass nehmlich denen "Fürsten des Reichs, so viel denen beliebet, frey stehe, die ihrigen zu solchen Tractaten abzu"schicken, und die Kæyserlichen Herren Commissarii auch schuldig seyn solten, mit ihnen SO WOHL "IN PVBLICIS, als wegen anderer particular-Interesse deswegen zu communiciren. Wære also "das directorium angestanden, ob es bey solcher Erleuterung verbleiben oder andere formalia ein"gesetzet werden sollen, daraus man zu spüren, dass zwischen Chur-und Fürsten eine Gleichheit "gehalten, und beede zu denen allgemeinen Friedens-Tractaten gezogen würden." (aa) Votum BVRGVNDICVM hoc fuerat, fide *protocolli*, apud Londorpium: "Circa materiam deputando"rum se existimare, nullos a statibus imperii ad tractatus pacis generales delegandos esse. Idque mul"tis rationibus in nupero uoto, quod iam repeteret, comprobasse. Multos quidem principes hoc pe"tiisse; sed nondum decisum fuisse. Nullos igitur esse mittendos ex rationibus a se allegatis. Quod si au-

CAP. I.

qui hoc negarunt, *Electores* nihil hic prae ceteris Germaniae ordinibus *praecipui* habere, dixerunt, quare omni consilio eo laborandum, ne principes reliqui ab *ADLEGATIONE* excludantur (bb). Cui sententiae maior etiam pars calculum adiecit subscripsitque (cc). Quo ipso deinde effectum est, ut in horum *COMITIORVM RECESSV*, quem dicimus (dd), omnibus imperii *principibus*, nulla tamen *ciuitatum imperii* facta mentione facultas data sit; *ADLEGATOS*, imperii nomine, ad *pacificationem Westphalicam* instruendi.

In ipso recessu Ratispon. 1641 d. 10. Octobr. ius adlegandi definitum.

Deputatio Francofurtana 1642. ad an. 1645. circa adlegationis iura.

§. XXVI. Gratissimum tamen Imperatori fuit: de *ADLEGANDI* iure in *fine* horum comitiorum tractatum esse. Quod enim is potissimas difficultates in *modo* adornandae *legationis* uersari, uideret: facile ad iudicandum fuit, nullum otium ad expediendum haec discrimina, eo tempore, fore, quo plerique legatorum abitum Ratispona iamiam parassent. Caesar uero, ne ab omni *pacis* cura animos imperii *principum uacuos* redderet, iisdem, ut etiam aliquid agere uiderentur, *iudiciorum* Germaniae *emendationem* commendauit, admonuitque de *CONVENTV*, eius rei causa, *die 1. mensis Maii anno 1642. Francofurti instituendo* (ee). Quantopere autem arcanam huius congressionis causam obtegere uoluerat Imperator; rerum tamen gnari facile intellexerunt, nihil hic agi, quam ut ordines, rerum *forensium* tricis irretiti a cura pacis maximi momenti abstraherentur. Addiderunt alii intempestiuum satis esse, Germania bello ardente, de *forensi* iustitia deliberare; leges inter arma silere, uulgi etiam sermone dici (ff). Prae ceteris uero *Saxones* et *Brandeburgici* tergiuersationes Caesaris, in iure *adlegationum* supprimendo odorari uidebantur, qui suos oratores, nonnisi post longum interuallum et preces a Caesare saepius

§. XXVI. Iste conuentus an tempestiue de emendatione rerum forensium institutus?

Cur rerum gnari eum declinarint?

si autem deputandi quidam forent, ab utroque collegio id fieri debere, utrumque enim habere uotum decisiuum. „ Sed quod Burgundicus legatus Austriacorum partibus manifesto studere uideretur, neque res ipsa adhuc integra, multo minus in potestate *collegii principum* esset, parum illud habuit auctoritatis. (bb) Votum SALISBVRGENSE ita se habet: "Hielten dafür, das die Sache dahin zu richten," das man in sachen, das allgemeine anliegen betreffend, gebührende Gleichheit zu halten; und nicht den" auswærtigen Cronen zu diesen Gedancken Anlas zu geben, als ob die Churfürsten in dergleichen" Handlungen, der Vorzug vor den Fürsten gebühret. ALTENBVRGENSE sic erat: Hielten da-" für, weil dieses ein commune negotium, daran allen und ieden viel gelegen, man solte dahin sehen," das die Fürsten-Ræth in diesem Fall nicht imparis conditionis; als der Churfursten-Rath gehalten" werden möchte. CVLMBACENSE huius tenoris: Wegen der General-Friedens-Tractaten sey sol-" ches Werck denen gesamten Stænden von Kæyserl. Maiest. proponiret; von Ihnen deliberiret; und" von Ihnen an auswærtige Kronen geschrieben. Solte nun der Fürsten-Rath ausgeschlossen werden;" Würde es ein gar seltsam ansehen gewinnen. Quod enim omnes tangit, ab omnibus debet adpro-" bari. Wære auch der Kæyserl. Wahl-Capitulation gemæs. MEKLENBVRGICVM: conformirten" sich mit Saltzburg; Altenburg; Culmbach, iedoch das die deputirte aus iedem Crays genommen" würden. HASSIACVM: Weil das ius pacificationis den Fürsten-Stænden nicht weniger, als den" Churfürstlichen competirte, wolle sich gebühren, die Fürstliche Stænde von solchen Tractaten nicht" auszuschliessen. WETTERAVICVM: Wie Saltzburg, mit erinnerung, das der Grafen bey den de-" putirten nicht vergessen werden möchte. „ (cc) Verba *Conclusi* in isto conuentu haec sunt: Sey geschlossen; weil die künfftige Friedens-Tractaten die Stænde insgemein concernirten, als sol-" te die Deputation und Handlung nicht allein von denen Churfürsten, sondern auch von denen Fur-" sten fürgenommen werden, damit sie also in gleichheit gehalten werden möchten. „ (dd) R. I. Ratispon. 1641 d. 10. Octobr. §. 11. in hoc argumento ita se habet: Wir wollen uns auch mit unsern" und des Heiligen Reichs Churfursten dahin entschliessen und vergleichen, das dieselbe, wie Sie es" rathsam und gut befinden, entweder insgemein; oder absonderlich die Ihrige zu den bevorstehen-" den Friedens-Handlungen, ein und andern Ort abordnen mögen. Wie dann auch allen und ieden" Reichsfursten hiemit verstattet und zugelassen seyn solle, unde patet, hanc clausulam, confecto fere recessu, demum additam fuisse, die Ihrige dahin eben so wohl und zwar zu dem ende abzuschicken," ne hoc magis de *legatione* territorii causa, quam *adlegatione* imperii ergo dictum esse, uideatur, *damit sie mit den Kayserlichen Commissariis*, hoc nomen forte adhibitum, ut intelligatur, quando ministri Caesaris cum Germaniae ordinibus agant, tunc eos non *legatorum* titulos mereri, quod ceu *Principis* mandatarii cum subditis agant, in quo ratio uersatur Commissariorum, *des Heil. Reichs*, habes hic *adlegationis* officium *und Ihrer Principalen Nothdurfft*, quod ius est legationum territorialium *in zeiten* communiciren *mögen*. (ee) R. I. Ratispon. 1641. §. 90. Wievvohl vvir denn den punctum Iustitiae gern erlediget gesehen; so haben sich doch Churfursten und Stænde dahin verglichen, das der-" gleichen Iustiz-Sachen auf einen Reichs-Deputations-Tag ausgestellet vverden. Solches auch mit" unserm Willen anietzt beschehen, und das Ausschreiben hierzu auf den ersten May 1642. von un-" serm und des Reicks Ertz-Cantzlern zu Meintz Lbd. nach Speyer oder Franckfurth an die deputir-" te Churfursten und Stænde ausgefertiget vverden möchte. §. 19. Wir vvollen unsere Commissarien" mit aller Vollmacht darzu instruiren.

(ff) Samuel PVFENDORFIVS Rer. Succicar. Lib. XV. §. 59. p. 532. Visum inde conuentum Deputatorum, de quo in Comitiis Ratisponensibus decretum fuerat, ad Kalendas Augusti 1642. Francofurtum ad Moenum indici. Eius causa praescribebatur instauratio publicorum iudiciorum. Sed quia inter arma silent leges, plerisque satius uidebatur, super reducenda pace agitare, quae stabilita; deinceps facile iustitiam paritura sit. Id quod et ordines circuli Franconici et alii peculiaribus congressibus censuerant. Ceterum *CATALOGVS* deputatorum habetur in THEATRO EVROPAEO Tomo IV. pag. 975. Fuerant autem hi: (I) *Commissarii CAESAREI*; *Adlegati* (II) *ELECTORVM* a) Moguntini b) Coloniensis c) Bauari d) Saxonis e) Brandenburgici (III) *PRINCIPVM* a) Austriaci b) Burgundici c) Wurzburgensis d) Monasteriensis e) Constantiensis f) Hasso Darmstadiensis g) *ABBATIS* Weingartiensis h) *COMITIS* Fürstenbergici (IV) *CIVITATVM* i) Coloniensis k) Nori-

CAP. I. §. XXVI.

pius repetitas, *Francofurtum* delegarunt A (gg), neque ad *forensia* tantum, sed etiam ad *pacem* tractandam instructos. Horum exemplo ceteri etiam deputati idem sentire uidebantur. Omnium fere adsessorum, in *tribus summis* S. R. Imperii *senatibus* ea sententia erat, ut, sepofita nunc *rerum forensium* cura, de *ADLEGATIONE*, imperii nomine decernanda, consultaretur (hh). Sed non unus omnibus modus arridebat, quo demum Caesareis legatis ab imperio *ADLEGARETVR* (ii). Alii enim principibus Electoribus hanc spartam tantum relinquendam esse, censuerunt, quam illi, nomine uniuersi Imperii, exornarent (kk); ne adlegatorum numerus e *tribus collegiis* lectus nimium excresceret et causa esset confusionum ac impedimentorum pacificationis. Alii, admissis *principibus*, solas ab hoc negotio *ciuitates* remouendas esse, existimarunt (ll). Non solum quod magnae causae magnos adiutores uellent: sed etiam dubium satis, utrum illae sententias *consilii* an *decisionis* ergo, in solennibus imperii conuentibus unquam dixerint (mm). His uero in *adlegationis* societatem quoque adsumtis: B noua dubitatio suborta est, an per *circulos* adlegaretur; an uero e tribus ordinum regni *senatibus* (nn). Et si hoc, an *deputationis ordinariae* ratio habenda; an uero alii, nouo instituto, pro sententia plurium eligen-

Quo iure aliud congressionis argumentum sumpserint?

Diuersae sententiae de iure adlegandi? An Electorum tantum?

Horum et principum tantum?

An trium S. R. I. Senatuum?

Circa modum adlegandi disceptationes.

Noribergensis. Non tamen hos omnes esse, certus sum. (gg) Meretur aulae Brandeburgicae iudicium de Francofurtana deputatione ex *Samuelis* PVFENDORFII *Lib.* II. *Rerum Brandeburgicarum* §. 1. et seqq. p. 50. -- 62. hic exscribere. *Ad conuentum*, inquit, *Deputatorum, qui Francofurti ad Moenum habebatur, legatos mittere; parum curae erat. Reiecta huc fuerant, quae ad instaurandam iustitiam facerent. Sed Moguntinus; Coloniensis; Bauarus et Saxo Electores iudicauerant, iuribus uigorem haud rediturum, nisi restituta pace. Eoque ordinibus denunciatum fuerat, ut eos, quos missuri sint mandatis super reducenda pace instruerent. Ast Elector BRANDEB. indicabat, operam ludi consultationibus SEPARATIS, non adhibita altera parte. Nedum istum congressum huic parandae suffecturum. Eoque cum operam sumtusque in cassum consumere haud placeret, Moguntino omissam missionem excusabat. Sed cum hic non solum repetitis literis, sed et Caesar instaret, ut, eum conuentum per legatos obire, ne differret, demum Matthaeum Wesenbecium eo mittre statuit, ne reipublicae curam abiecisse argueretur.* (hh) *Idem* Rerum Suecicarum Lib. XV. §. 60. p. 532. de Francofurtuna *deputatione* inquit: *Sed cum inde ad consultationes in senatu Principum accederetur, plerique de PACE agendum, contendebant, Austriacis plane aspernantibus. Nec conuentibus Deputatorum alia tractari sueuisse, quam quae proximis comitiis huc reiecta sint. Et quanquam Moguntinus aliis ordinum significarit, etiam super pacis negotio hic agendum; ad Caesarem tamen nihil relatum. Ex aduersa etiam parte neminem adesse; Communes tractatus hoc ipso impediri; Mediatores turbari; hostes tardiores ad pacem reddi, uix ulli distincta super pace mandata esse. Et si ceteri de pace agere uelint, protestatione interposita suffragium sibi suum reseruaturos et omnia prius ad Caesarem relaturos. Ast reliqui omnes, excepto Burgundo, de PACE prius quam de IVSTITIA agendum contendebant. Hanc esse pacis filiam et quae praecipue per bellum collapsa sit. Grauissimum malorum primo loco tollendum, inde reliquis faciliorem medicinam fore. Conuentibus Deputatorum praecipuam esse materiam tranquillitatem imperii. Et si leges de hoc sileant, ipsam necessitatem urgere et periculum in mora esse. Ita reliquorum in collegio principum sententia aduersus Austriacos et Burgundos praeualebat, adstipulante etiam Electorali collegio.* (ii) Cum obtinuisset maior pars contra Caesarem et Austriacos, ut de PACE prius ageretur, quam de instauratione *iustitiae*, in summis iudiciis imperii conuulsae: iterum disceptabatur, si etiam de *pace* consultandum, an *pax externa* primum quaerenda; post cogitandum de *interna*; an uero *hoc* argumentum *illud* sequeretur. Austriaci iterum *posterius* uoluerunt; sed plurium suffragia elegerunt *prius*. Sam. Pufendorf Lib. XV. Rer. Suec. §. 61. p. 233. (kk) Iterum PVFENDORFIVS Lib. XV. Rer. Suec. §. 63. p. 53. ita de his: *Mouebatur inde quaestio, an et quomodo collegium principale pacis futurae tractatibus interesse, debeat? Austriaci et Burgundici latius ducebant, uniuersi principum collegii nomine missionem, (ADLEGATIONEM) omittendam, ac singulis ordinibus, quibus terrarum aliquid ademtum, integrum relinquendum, quibus mandatis suos instruere uelint. Caesarem per se obseruaturum, quae e salute imperii sint. Iis controuersiis pacem difficiliorem reddi. Neque dum expeditum, num isti principum deputati una cum Caesareis et ELECTORALIBVS legatis consultationibus adesse, an duntaxat desideria sua ad Caesareos referre ac horum decisionem expectare debeant? Hassis tamen monentibus, non tam quaeri num principibus mittendi ADLEGANDI ius sit, quam an expediat. Ast caeteris omnibus hae rationes tanti non uidebantur, ut ideo principum collegio ius suum negligendum sit. De potestate belli et pacis, cum Caesare omnes ordines participare nec circa ius suffragii uni prae reliquis praerogatiuae quid competere. Quae ab anno 1623. conuentibus Electoralibus acta sunt, potius iniquitati temporum condonanda, quam ut Electoribus potestas in fraudem collegii principalis concedenda sit. Esse Electoribus eximia quaedam iura ac gradum dignitatis eminentem, in ceteris principes ipsis aequales in hac praesertim causa. Vnde concludebatur: a principibus e collegio suo ad instantes pacis tractatus cum plena suffragii potestate mittendos.* Idem Lib. II. Rer. Brandenburgicar. §. 3. p. 52. *Electorales iudicarunt, inuidiosum nimis principibus hanc facultatem, ADLEGANDI,* iura *abnegari.* (ll) Idem et Vrbici pro se contendebant, inquit PVFENDORF Lib. XV. Rerum Suec. §. 62. pag. 533. et §. 64. p. 534. Inprimis testabantur Vrbici, suum collegium per principes non posse repraesentari. Non deterius sibi circa talia ius, quam principibus esse. (mm) Hoc uero nunc extra dubitationem positum esse, ex *Artic.* VIII. *Instrum. Pac. Osnabr.* §. 4. constat. Ceterum litem, eis antea motam, enarrauit *Pufendorfius* Rer. Suec. Lib. XVII. §. 91. Merito autem prudenterque e *tribus* imperii *collegiis adlegatio* adornata. Quod si enim *Electores* tantum negotium sibi solis uindicare uelint, fieri posse, ut ratio ab ipsis rerum gestarum olim exigatur, bene iudicauit Brandenburgicus legatus Wesenbecius *Rer. Brandeb.* Lib. II. §. 4. p. 52. (nn) *Pufendorfius* Rer. Suecic. Lib. XV. §. 64. p. 534. *Quanquam autem nonnulli censerent, ex singulis CIRCVLIS singulos tantum deputandos: contradicebant tamen reliqui ob discrepantia inter ordines sacra et quod inferioris gradus ordines, Praelati, Comitesque praeteriri se nollent. Inprimus testabantur Vrbici suum* colle-

CAP. I.

eligendi (oo). Voluerunt etiam aliqui: A *ADLEGATIO* Francofurti remaneret, plures autem decreuerunt, ut ad ipsa pacificationis loca, uel Monasterium, uel Osnabrugam se conferret (pp). De *argumento* quoque disceptabatur, cuius demum tractationi *adlegatio* interesset. Neque enim in omni *pacis* materia *adlegatorum intercessu* opus esse, ut potius illa tantum ab iisdem respicienda sint, quae cum exteris regibus agerentur. Cetera arbi- B tratui relinquenda esse Imperatoris (qq). Sed hoc ipsum erat, quod illi impugnabant, qui nullum futurae pacis articulum conficiendum esse, dixerunt, inconsultis *ADLEGATIS* imperii (rr). His altercationibus *conuentus DEPVTATIONIS FRANCOFVRTANAE* per integrum *triennium* extractus est. In quo cum multa disceptari, nihil autem confici, prudentiores intelligerent, sumtibus parcendis, plerique inde discesserunt (ss). Quos ceteri omnes sequuti sunt, nuntio allato, Caesarem in *adlegationem* ad ipsos pacificatores ab imperio decernendam, demum consensisse (tt). Hoc uero quomodo ab Imperatore tandem obtentum sit, iam nunc, ad fidem publicorum monumentorum, non minus explicabimus.

§. XXVI. *Finis conuentus Francofurtani 1645. post exactum triennium.*

§. XXVII.

---

collegium non posse a principibus repraesentari. Mox postulabant, ut ordines COLLEGIATIM ad tractatus pacis mitterentur. Idem rerum Brandenburg. Lib. II. §. 3. p. 52. *Ast principales, Austriacis exceptis, initio delectos e singulis CIRCVLIS eo mitti uoluerant et cum electores eam multitudinem, uelut secreti incapacem et confusioni facilem repudiarent: praesentem deputationem*, per collegia lectam, *in locum tractatuum transferendam contendebant.* (oo) *Rer. Brandenburgic. Lib. II. §. 3. p. 52. Electores* Francofurtanam *deputationem in locum tractatuum transferendam. §. 14. p. 61.* Propositum a Moguntino, necessarium sibi uideri, legatos ad tractatus pacis mitti. Sed quaestionem esse, num missio ad modum *collegii* sit adornanda ac Monasterium an Osnabrugam eundum? Caesareorum mens erat, ut *extraordinaria* deputatio, cui anno 1636. Moguntinus et Brandeburgicus destinati erant, cessaret et negotia per *ordinarios* deputatos Moguntinum ac Bauarum obirentur, adhibito Saxone, ubi eadem euangelicos spectent. Nec eo minus deputationem *Francofurti* continuandam. Rerum Suecicar. Lib. XV. §. 63. p. 534. Ordines, ne electoribus in suas partes tractis, Caesarea sententia praeualeret. Vnde in eum casum certas cautelas meditabantur, puta, ut *arctior* quaedam deputatio e numero ordinum Osnabrugam et Monasterium mitteretur. (pp) *Rer. Suecic. Lib. XV. §. 64. p. 535.* Porro super translatione deputationis ad loca tractatuum multa Francofurti disceptatio, Caesareis differentibus, Caesari plenam in pacis negotio directionem competere. Principales contra, quare conuentus hic ad loca tractatuum transferendus sit, multa adducebant. Conuentu Francofurti continuato, scopum suum non assecuturos ordines. Relationes a locis tractatuum non sat mature aut perfecte Francofurtum allatum iri, multa negotia tantam moram non ferre. Electorales Francofurti subsistendum, contendebant. Penes Caesares esse, de *loco* deputationis statuere. Tum Monasterium an Osnabrugam eundum. Illic Suecos, hic Gallos offensum iri. Ad utrumque locum deputatis missis parum concordibus consiliis actum iri. Veniebat post responsum *a Caesare*; ut deputatio Francofurti continuaretur, quod ipse in uicina conferre se uelit, ut eo melius consilia ordinum exquirere possit. Tandem, ne Caesar offenderetur, decernebatur, conuentum Francofurtanum ad tempus suspendere. (qq) *Rer. Suecicar. Lib. XV. §. 66. p. 535.* Dum ista agitantur, apud tractatus pacis nonnisi controuersias cum *exteris* regnis disceptandas esse censebant: reliquas omnes ex pace religiosa aut profana promanantes et quae ordines inter se spectent, aut si quae alio remedio uideantur opus habere, ad receptos in imperio conuentus remittenda; ne *exteris* regibus arbitria *rerum imperii* deferri, uideantur. Id quod salua auctoritate Caesaris et ordinum fieri nequeat. In hoc cum electorales Caesareis conspirarent, illi, ut per *Austriacos* in consessu principalium id proponeretur, faciunt, utque super hoc decretum fieret, postulant. Spem esse, exteros priuatas illas lites parum curaturos. (rr) Rer. Suecic. Lib. XV. §. 66. pag. 535. "Plerisque tamen ordinum uidebatur, super hoc in praesens nihil concludendum; sed expectandum, quod exteri reges proposituri sint. Iam nuper in comitiis 1641. permissum, ut cuilibet ordinum liceat suas querelas eo deferre. Cauendum, ne, dum facultati tractatuum consultum itur, ab eorundem scopo aberretur. Vt autem Caesarei isthaec negotia subtrahere tractatibus pacis, inprimis autem imperii adlegatis subtrahere cupiebant: ita uicissim ostendebant, Hispanos ita luculenter de imperio meritos, ut eorum causam cumprimis circa Burgundiam ac Belgium negligere ac a pace imperii separare non possint. Sic ergo in fauorabilibus adlegationi fines sui muneris proferre; in odiosis autem pro arbitratu suo restringere ac contrahere uolebant Caesarei. Quod cum aduerterint ordines, merito hos conatus eluserunt." (ss) Rer. Brandeburgicar. Lib. II. §. 14. pag. 61. *Enimuero cum hoc conuentu nihil ad summam profici rerum ordines imperii animaduerterent, et non alio fine eundem extrahi, quam ne solidum e colloquiis de pace fructum Germania reportaret.* Id enim unice quaerebant Caesarei, *adlegationem* ordinum aut impedirent aut eluderent. In quem finem tot friuolae quaestiones circa modum adlegandi excitatae sunt, quibus rerum ignari irretirentur, ut omitterent cogitare de iure *adlegandi*. Quod sudes in oculis fuerat Caesareorum. *Vnde et Elector Wesenbecio iniunxerat, quantum posset, finem conuentus urgeret, quod dudum ibi tempus frustra teratur. Sed is ad finem ultro uergebat, plurium ordinum legatis iter in Westphaliam* Monasterium et Osnabrugam *ingressis. Mox Electorales Francofurtanum conuentum plane dissoluendum; principales in Westphaliam transferendum; concludebant.* (tt) Rer. Suecicar. Lib. XVI. §. 39. p. 571. *In conuentu Deputatorum Francofurtano, post inanes disceptationes Caesar tandem annuit, ut ordines tractatibus pacis ad formam collegii interesse, possent; tum satius uideretur, ultro concedere, quod prohiberi non poterat. Nam aduerterat, quicquid contra niteretur, ordines utique isthuc missuros, ADLEGATVROS. Idque peculiari propositione Deputatis promulgat; hac tamen lege, ut ea missis auctoritate Caesarea et praerogatiuae Electorum fraudi ne sit, neu ab ordinibus ablegati congressibus Caesareorum legatorum cum extraneis se ingerant; sed tantum consilio et opera ipsis praesto sint; longius ne progrediantur aut tractatus extrahant. Placebat ergo deputatis, uniuersam disceptationem in locum tractatuum reiicere. Vrbici etiam contendebant, Deputationem Francofurtanam ad locum tractatuum*

utique

CAP. I.

Ius adlegandi a pacificatoribus Osnabrugae et Monasterii ordinibus contra Caesareos adsertum ab anno 1643.

§. XXVII. Patet ex hactenus dictis, in quas non formas se uerterit Imperator, ut *adlegationem* imperii ad Westphalicam pacificationem declinaret. Nunc uero illud etiam exponendum est, quibus tandem internuntiis effectum sit, ut idem ab hac indignatione primo remitteret, mox et ipse conscenderet in sententiam illorum, qui pro *adlegatione*, ab imperii Ordinibus adornanda, steterunt. Exteri reges in hoc praecipue numero habendi. Nam et *SVECI* (uu), et *GALLI* (xx) omnia remedia adhibuerunt, quibus *adlegationis* negotia promouerent facilitarentque. Inde est, quod non solum ea causa *Caesarem* fuerint dehortati, ne is *adlegatos* interpellaret (yy): sed etiam cum *singulos Ordinum*: (zz) tum *uniuersos*, quod in Francofurtana *Deputatione*, modo descripta, contigit (a), ad decernendam imperii *adlegationem* serio ac saepius liberalissimis ad pacem inuitationibus excitauerint. Et, quod magis est, ne exteri reges praeter rationem *adlegationes* ab ordinibus expetiisse, uiderentur; iustitiam causae (*) huius peregregio scripto contuiti sunt, publici iuris facto,

---

utique transferendam, quod Caesar ipsis concesserit, eodem, quo Electores modo tractatibus pacis adesse; et haec Deputatio uniuersos ordines repraesentet, ad quam singuli ordinum sua negotia deferre possint. Tandem Deputati, morae pertaesi, unus post alterum discessere ac demum Bauarum abeuntem omnes sequuti sunt. Ita conuentus iste per triennium extractus, tandem solutus est. (uu) Suecorum enim mentio hic primum facienda, quod illis, in iure *adlegationis* promouendo, potissimus locus deberi, uidetur. PVFENDORFII, hoc est *Archiui Suecici* fidem sequimur. Principio 1640. cum de futura pace actum esset, Suecici legati *litteras* publicae *fidei* et liberi *commeatus* a Caesareis expetierunt, his uerbis scriptas: *ut futurae pacificationis* ergo et Sueci et eorum *foederati*, quo nomine *ordines* Germaniae intelligebant, legatos mittere possent (*Rer. Suecic. Lib. IX. X. et XI.*) Sed *confoederatorum* nomen astringebant Caesarei, uocabulo *NONDVM RECONCILIATORVM*. Cum enim Caesar plerosque ordines partim *Pragensi* pace 1635. partim etiam in *Comitiis* Ratispon. sibi iterum conciliare instituisset: hos omnes a *pacificatione* et Suecorum societate excludere uoluerat. Senserunt hoc Sueci, neque prius literas agnouerunt, quam restringens formula *NONDVM RECONCILIATORVM* in illis deleta esset, quod anno 1640. contigit. (*Rer. Suecic. Lib. XII. §. 81. p. 426.*) Hoc cum consecuti essent, iam nunc quosuis ordinum ad *pacificationem* liberalissime inuitant. Spem habuerat Caesar, fore, ut in *suis* tantum causis, e *territoriali* iure, ordines agerent inter pacificatores. Contrarium autem mox edoctus, *uniuersi imperii* nomine eosdem non minus pacificationi adfuturos; tum demum ab anno 1643. aegerrime hoc uisus est tulisse [*Rer. Suecic. Lib. XV. §. 43. pag. 535.*] (xx) Idem, quod de Suecis diximus, etiam de Gallis repetendum est; quod prae aliis VITTORIVS SIRI plenius enarrauit. (yy) Certe legatis Caesareis libere confessi sunt Sueci; se nulla ad tractandum mandata habere, nisi id detur a Caesare, ut omnes uniuersi imperii ordines, pro arbitrio cuiusuis, pacificationi interessent. Plena sunt huius altercationis scripta in uoluminibus LONDORPIANIS; THEATRO *Europaeo* et scriptoribus aliis. Hoc argumentum a Suecis subinde repetebatur: qui socii belli fuerint, illos a pacis societate excludendos non esse. AVCTOR *Arcanorum* Pacis Westphalicae cap. I. p. 43. *Vt uero tam Sueci, quam Galli uno ueluti ore in scriptis loquuntur, ad praeliminarium consummationem actionemque principalem, ipsum de pace tractatum necessario requiri, ut adsint omnes imperii status, electores, principes, ciuitates.* Idem p. 53. habet *replicationem* Caesareorum contra *adlegationem* imperii. (zz) Literae inuitatoriae in diuersis principum imperii scriniis passim reperiuntur. Publice exscriptas exhibent uolumina LONDORPIANA *Tomo V. actuum publicor.* Et GALLIAE quidem Regis diplomata, in hoc argumento Lib. II. c. 78. p. 903.--906. extant, in uersione tamen nonnisi Germanica admodum inepta. Verba ita se habent: Es ist kein einiger von allen Reichs-Stænden, von allen auch kein Abgeländter allhier: Wo sind dieienige, um welcher willen der Krieg unternohmen worden? Wo sind die Schreyer nach der Amnestie? Wo sind dieienige, die bey dem Frieden Gelegenheit gesuchet das Rœmische Reich wieder in vorigen Stand zu setzen. Dieses haben die Frantzosen und Schweden gesuchet. Aber die Oestreichische haben es anders gedeutet. Man muss die Larue abziehen und in diesem conuent jeder bekommen, was er haben solle. Es trete derowegen herzu der Fürsten-Stand! Es kommen herbey alle Teutschlands-Stænde! Man muss solches alles mit dem Kæyser und den Stænden vornehmen. Denn das Friedens- und Kriegs-Wesen stehet keinem allein zu. Wir bitten Ev. Hoheit im Nahmen unsers allerheiligsten Kœniges, dass sie sich weder offene noch priuat Geschæffte von dem Friedens-Werck wollen abhalten lassen. Wir haben Evv. Hoheit und allen Stænden des Reichs ein sicheres Geleit ausgebracht. Der Kæyser vvolte lang nicht, nachgehends aber liess Er es zu. Ihr müsset zusehen, dass ihr dasjenige nicht in den Wind schlaget, vvas nun langsam heraus gebracht. Denn soltet ihr an dem dritten Ort euch aufhalten vvollen, ihr vvürdet das vvenigste erfahren. Allein begebet euch zu diesem Haupt-Conuent selber. Es ist hier um euer Recht, Haab und Gut zu thun. In solchen Dingen muss man Mund zu Mund thun und alles gegenvværtig handeln,„ et quae sequuntur dat. Monasterii d. 6. April. 1644. SVECORVM inuitationes recenset PVFENDORFIVS Lib. XV. Rer. Suecic. §. 55. p. 530. his uerbis: "iam quoque opportunum uidebatur, saluum conductum, pro ordinibus a Caesare obtentum, transmitti, eosque ad tractatus pacis inuitari: monente id quoque Hassiaco legato, quod ab ordinibus isthoc expectari, constaret. Diploma Rintelii imprimitur parcendae scripturae. Addebantur quoque a legatis Suecicis literae tuti itineris. In epistola inuitatoria exponebatur accessum Osnabrugam, hactenus differendum, quod, Ordinibus absentibus, queis iunctim cum Caesare bella ac pacis iura competant, a se nihil agi potuit. Reginam separatos tractatus semper periculosos iudicasse. Hoc igitur modo tum inuitabantur: „ Bipontinus; Saxones; Magdeburg; Brandenburg; Luneburg; Wurtenberg; Baden; Hassia; Hohenloh; Oetingen; Nassau; Rheingrauius; e ciuitatibus Norberga; Augusta; Argentoratum; Ratispona; Vlma; Lubeca; Hamburgum et septem aliae. (a) Hac de re iam superius actum est. Legantur Commentaria Rer. Suecicar. Lib. XV. §. 59. p. 532. §. 66. Rer. Brandenburgicar. Lib. II. §. 20. 21. Sed neque dum expedita ratione habita differentiae legationum imperii. (*) Hoc enim subinde Caesarei oggesserunt Suecis ac Gallis. AVCTOR Arcanor. pacis Westphalicae p. 53: "replicabant Caesareani et Gallorum postulata ab aequitate aliena existimabant. Elapsum fere annum ab inuitatione per ipsos facta,

CAP. I.

cto, quod etiam nunc extat (b). Meretur id, propter argumenta, pro imperii *adlegatione* facta, hic omnino consuli; quamuis certum etiam sit, latuisse illos pleraque, quae nos, ex obseruantia ac moribus imperii nostri, hactenus uidemur attulisse. Omnium autem maxime miror, qua demum re factum sit, quod ordines imperii in exercendo *adlegationis* iure, adeo timidos, mobiles et inconstantes se exhibuerint (c): ut, post tot inuitationes exterorum regum, post quas non factas ab iisdem pollicitationes, contra omnia pericula, ab offensione Caesaris inde metuenda, *adlegare* tamen antea nollent, quam Imperator literis liberi commeatus ipsam quasi *adlegationem* tacite approbauisset (d).

Caesar tan-

Anno igitur 1645. ordinum tam *legati* quam *ADLEGATI* demum ad loca tractatuum paulatim accesserunt (e). Religionis *Protestantium* socii magnam partem *Osnabrugas* uenerant: contra *Monasterii* maior numerus erat legatorum principum, *Romanis* sacris addictorum (f). Porro praesentium *legatorum* alii erant in catalogo *Francofurtanae deputationis* (g): alii uero, praeter eam, accesserant, a *Caesare* ad pacificationem *inuitati* (h). In hac igitur diuersissimorum *legatorum* praesentia, quos sine ullo discrimine ordines partim *Monasterium* partim *Osnabrugam* miserant, fieri non poterat, quin ingens sequeretur rerum iuriumque confusio ac perturbatio. *Primo* enim *Francofurtanae DEPVTATIONIS socii* alios quosque *procerum* exclusos uolebant, a deliberationibus *rerum*

§. XXVII.
dem an. 1645. in adlegationem S. R. I. consentit.

facta, et nullos interea aut paucissimos status comparuisse. Instructissimos adesse Caesareos et electorales duos, quorum alter a collegio electorali communiter deputatus comparuerit. Cum his congredi si renuant Galli, sane hoc in Caesareae M. et ipsorum Electorum principum ac statuum contemtum redundare, qui hanc tractandi uiam elegerint. Porro non refragaturum Caesarem, ut suo tempore ac loco communi ordinum adsensu robur accipiant, quaecunque ab electoralibus fuerint acta. Cum autem obligatio iure gentium reciproca sit, ut Christiani regis plenipotentiarii uicissim declarent eorundem confirmationem non a rege solum; sed ab VNIVERSIS GALLIAE ORDINIBVS obtentum iri. Porro ad aduersarios non pertinere, quis Caesari et ordinibus modus arrideat, congressum hunc accedendi. Nec debere Gallos esse de suffragii iure sollicitos," et quae sunt generis eiusdem.

(b) Non memini, hos Suecicorum legatorum codicillos unquam editos fuisse. Operae igitur pretium existimo, ex illis potissima argumenta, ad fidem KRVLLIANORVM monumentorum per epitomen hic recensere. Ita autem illi pro *ADLEGATIONE* imperii tum concludebant: 1] ex *IMPERII RECESSIBVS* 1555. *und aber aus* et 1559. §. 8. *Ferner nach dem auf* patere, *pacis* ac belli curam Caesari ac ordinibus iunctim committendam. 2] Qui socii fuerint in bello, illos neque in *pace* ceu unico finiendi bellum remedio, negligendos esse; 3] boni cuiusuis ciuis partes esse, ad incendium extinguendum, etiam non uocatum, adcurrere; similiter neque statuum imperii opem spernendam in *belli* ardentis *flamma tollenda*; 4] *leges* concedere, non solius esse Caesaris, neque igitur *pacem* facere, quae instar pragmaticae in imperio sanctionis sit penes eundem. 5] Ordinum contra Caesareos suspicionem ita grauem esse, ut eximi illis nequeat, nisi, bona eorum pace, dissidia componantur. 6] Ordinum suffragia Caesarem in rebus longe minoris momenti consulere; nullam ergo causam patere, cur idem in grauissimo ac summe arduo negotio sententias eorum reformidet. 7] Summatim exteros reges nonnisi in societate ordinum pacisci, uelle. Videret ergo Imperator, quo consilio ac conscientia pacem miserae Germaniae diutius inuideret.

(c) Hoc plurima *argumenta* produnt. *Primo* enim ter et amplius ab exteris coronis *uocati*, moras tamen fecerunt *adlegandi*: deinde quod *iura* adlegandi nescirent, fieri non potuit, ut in *modo*, instruendi adlegationem, conspirarent: post aliquibus [*Rer. Suec. Lib. XVI. §. 43. p. 545.*] manifestum esse, uolebat, iura ad pacificationem *legandi*, penes *solum Caesarem* esse: tandem prudentioribus etiam illud disputatum, an, quod *iuris* in imperio, nunc quoque *consilii* sit. In *ultimo* genere *Bauarum* imprimis et *Saxonem* repono. *Illum*, qui *Electorali* dignitati suae metuit, si omnis pax coram exteris regibus tractaretur, Palatinae domui amicissimis: *hunc*, quod *Pragensis* pacis, a se cum Caesare quondam factae, ruinam animo facile prospiceret. Quae consilia *Pufendorfius* prodidit in utriusque uoluminis allegationibus saepius hactenus repetitis.

(d) Rer. Suecicar. Lib. XVII. ad ann. 1644. §. 44. p. 573. Vbi hoc ita enarratur: *Porro Monasterii ad diem X. Ianuarii legatos ordinum*, iam ante biennium ad pacificationem solennissime inuitatos, *expectandos inter Gallos et Suecos conuenerat. Et uero hi nondum comparebant.* Licet ante sesquiannum ordinibus haec a Caesare facultas iam facta esse, constaret. *Quaerebatur, an differendum pacis negotium? Et uidebatur id omnino. Ordines hactenus, quare sibi ad tractatus utique accedendum sit; hanc rationem iactasse; quia socii reges id ualde desiderent et absque illis pacem facere, nolint.* Et sane plurimae eius generis *dubitationes*, quibus ordines ordinumque legati suam in *adlegandi* iure ignorantiam tum prodiderunt, in principum archiuis supersunt. Quae sine opprobrio ac dedecore maiorum, publicam lucem nullo unquam tempore uidebunt. Socordia tamen Germanorum fuit, *publicorum* Germaniae *iurium* optimos interpretes Suecorum administros tum habuisse. Quo tamen nomine *Hippolytum a LAPIDE* non intelligo, qui ordinum potentiam effert: ut Caesarem deprimat prostituatque. Quod non hominis sinceri, sed maleuoli est. Et huius argumenta in hoc genere inferius discutiemus.

(e) Exhibet nomina eorum *Rerum Suecicar.* Liber XVII. §. 52. p. 576. hoc ordine: Bauarus; Coloniensis; Circuli Franconici, nomine Bambergensis; Baruthanus; Norimbergensis, hi *Monasterium* concesserant: *Osnabrugam* se contulerunt Darmstadinus; Wurtenbergicus; Argentoratensis. Alii in locis aliis nominantur.

(f) Rer. Suecicar. Lib. XVII. §. 80. p. 587.

(g) De qua actum est §. 26. pag. 359.

(h) Artes Caesareorum per epitomen enarrat PVFENDORFIVS Lib. XVII. Rer. Succ. §. 69. p. 583. "Equidem Caesaris mens ab initio, ABSQVE ORDINVM interuentu pacem tractare. Vnde hisce submouendis arcanae artes tentatae. Cum plane excludi non possent, primo certi ELECTORES designati, qui consilio Caesareis adsisterent. Post cum DEPVTATI ordinum Francofurti negotio pacis manum admouerent, super ea proroganda laborabant, ut penes se solos Monasterii et Osnabrugae rerum moderamen esset. Sed cum ALII ORDINES haud eo secius ad "tractatus

CAP. I.

annon deputati possint adlegare?

rum uniuersi imperii (i). Sed hi illis in hoc postulato obstabant; quod *comitia 1642.* (k) *deputationi Francofurtanae* solam rerum *forensium* curam demandauerint, non uero omnes publicae pacis causas (l). Hanc enim bene confici, *omnium* ordinum interesse. Quapropter nemo eorum a tractatione huius argumenti excludi posse, uideatur (m). Quod etiam sententia plurium adprobatum est (n). *Deinde* utrum satius sit, deliberationes in *TRIBVS* ordinum *COLLEGIIS* seor-

an per tres curias?

A sim habere: an, omni *collegiorum* discrimine sublato, in *uno senatu* de pace consultare (o): an uero, quod aliqui tantum uoluerunt, omnes *adlegationis* spartam, principibus ac ciuitatibus exclusis, *solis Electoribus* committere (p). Inter *tres* sententias *prima* placuit (q): ut in *tribus* imperii senatibus pacis deliberationes seorsim instituerentur. Post neque in *LOCO*, ubi congressus *adlegatorum* habendi, statim poterant conuenire (*): *Galli* eosdem in

§. XXVII.

an electoribus tantum?

Quo LOCO?

"tractatus pacis aditum molirentur, tandem ut ea deputatio Monasterium TRANSFERRETVR, "licet aegre consentiebant: quod cum paucis, quorum plerique ipsorum partibus addicti habebantur, melius sibi conuenturos sperarent, reliquis suffragiorum numero obruendis. Idem §. 80. p. "587. A Caesare mox literae totum per imperium emittuntur, per quas Ordinibus exponit: Cum "regionum propositio ordines non parum tangat, quorum iuribus ipse nihil derogatum uelit; ut, si "id factum nondum sit, SVOS ocyus idoneis cum mandatis ad tractatus mittant, eosque in eo, qui "nunc est, statu cum tribus imperii collegiis continuent, suisque commissariis consilio ac ope fide"liter adsistant.„ Existimauerant enim Caesarei, minus sibi nocituram *adlegatorum* multitudinem, quam *paucos*, inuicem contra Caesaris potestatem bene conspirantes. (i) *Rer. Suecicar. Lib. XVII. §. 69. p.* 583. Quaeri, inter alia, an res per solos deputatos ordinarios expedienda; an quidam extra ordinem adiungendi et quinam illi sint? Cum Caesaris consensu deputatio Francofurtana Monasterium translata sit. *Auctor* ARCANORVM *pacis Westphal. cap. I. p.* 57. Siue omnes ordines compareant, quod uoluerant Galli, siue aliqua ordinum deputatio, nihil hoc ad Gallos pertinere; sed contentos illos esse debere, etsi non ut *singuli*, sed uelut *uniuersi* per certam aliquam et legibus imperii definitam *deputationem* comparere ordines uelint. Atque ut inposterum nulla hac de re difficultas esset, statutum esse, *deputationem* ordinariam, quae *Francofurti* substiterit, ad loca *tractatuum* in Westphaliam debere transferri? nec tamen interea prohibitum fore, reliquis *extra* deputationem ordinibus, rerum cuique *priuatarum* suarum causa, uenire aut mittere, quos libuerit. Adde PFANNERVM in hist. P. W. Lib. VI. (k) Quod supra a nobis p. 359. satis enarratum est. (l) *Rer. Suecic. Lib. XVII. §. 69. p.* 583. Super *deputatione* quidem uidebatur, promouendae *iustitiae* illam destinatam, non tractatibus *pacis*. Nec plus sibi *potestatis* arrogare, exclusis ceteris, posse, neque reliquos in tanti negotio momenti decretis suis adstringere, ni *peculiaribus* ad hoc mandatis instruatur. Nec per solam *loci* mutationem in *deputationem* plus potestatis collatum, quam ea antea habuerit. Neque *paucos istos tantum* onus in se suscepturos, ut ad rationes reddendas obstringi uelint, siue incassum abrumpantur tractatus siue ad finem perducantur; aliis, ubi leges pacis displicuerint, cum hisce expostulaturis, uti circa *Pragensem* pacem factum. Imprimis *Luneburgicus* testabatur, suos principes, ne, si ceteri quidem uelint, id *onus* sibi imponi passuros. *Auctor* ARCANOR. P. W. c. 5. p. 71. extare sanctiones, quibus prohibeantur ea tractare *deputati*; quae sint uniuersi imperii. (m) Supererat, ut hicce ordinum conuentus comitiis par haberetur, eoque et consultationes per tria collegia electorum, principum et urbium instituerentur: cum utique per comitia *totum imperium* longe melius praesentetur, quam per deputatos, quorum auctoritas a comitialibus decretis dependeat. Nec eo minus ordines ius suffragii hic habituros, quod a Caesare uocati non sint; cum uocatio id ius ipsis haut quicquam tribuat, sed quod ordinum numero censeantur. Hinc consequens uidebatur, absentes non amplius morari, quibus et mittendi facultas fuerit et obligatio seruandae patriae ultro adcurrendi. Ita absque uitio a praesentibus consultandi initium fieri posse, ut tamen absentibus liberum sit, suos huc mittere, ratis manentibus, quae interea hic transacta sint, *uerba* sunt in *Commentario Rer. Suecic. Lib. XVII. §. 70. p.* 584. (n) Exteris regibus, cum ordinum sententiis, qui omnes uocari, censuerant, conspirantibus, tandem locum fecit ipse Imperator. Qui non solum nihil amplius opposuit, quin omnium ordinum *consultationibus* et *pacificatoribus* interessent: sed etiam absentes quoque, nouo libello promulgato, ad solennem pacis conuentum iterum inuitauit. Scilicet maluit uideri Caesar, quod suo arbitratu hoc fecisset, quam intercessu aliorum *Rer. Suecic. Lib. XVII. §. 80. p. 587. ad ann.* 1645. (o) Ita enim tempori parcendum esse, existimarunt, ne id, si *tria* collegia sigillatim deliberarent, nimium protraheretur. *Absonderlich die gewöhnliche re- und correlations-Tæge.* Quia totius imperii intersit, tractatus *ocyus* absolui: dispiciendum, annon satis sit, electores ac reliquos ordines consultationes suas unum intra collegium reuocare. *Rer. Suecic. Lib. XVII. §. 69. p.* 583. (p) Multae rationes esse uidebantur, ut electoribus *adlegationis* iura ab uniuerso imperio committerentur. Inter praecipuas numerabant 1] magnas res *magnos adiutores* uelle, 2] potissimum *imperii robur* se in illis principibus ostendere, 3] eos pro *patriae libertate* magis certaturos esse, in quos maximus libertatis fructus redundet, 4] *numerum* adlegatorum, lucrandi temporis causa *contrahendum esse*, 5] aequiori animo Caesarem *adlegatos* habiturum, si omnes *electorali dignitate* corruscent, 6] quibusuis ordinibus, quorum aliqui *tenuissima territoria* possideant, sine discrimine admissis, auctoritatem Caesaream prostitui et conculcari. Et quae sunt generis eiusdem, a PVFENDORFIO; ANONYMO auctore arcanorum Pac. Westphalicae; PFANNERO aliisque prolixe, in locis, hactenus citatis, enarrata. (q) *Rer. Suecicar. Libr. XVII. §. 80. p.* 587. Ordinum legati, conuento habito, ita decernunt: omnes ordines, queis hactenus uotum et sessio in comitiis fuit, ad consultandum cum pleno suffragii iure admittendos. Consultationes per *TRIA COLLEGIA*, facta hinc inde communicatione, ad conclusionem deducendas. Tum, refragantibus licet Austriaco, Bauaro et Burgundo ceteri peruicerunt, ut ob rationes ab Osnabrugensibus adductas *TRIA* imperii *COLLEGIA*, inter se diuisa, in utroque loco residеant. (*) Rer. Suecic. Lib. XVII. §. 69. p. 583. ad ann. 1645. *Primo quaeri, qua ratione ordines permouendi sint, ut Monasterium se conferant. Quod si isti Osnabrugam deserere nolint, ut deputatio sit diuidenda, quaeri, quinam Osnabrugae, quinam Monasterii manere debeant. Quomodo communicationes rerum praepositarum et suffragiorum institui*

per tria collegia.

CAP. I. §. XXVII.

in *Monasteriensi* urbe fieri (r); Sueci in *Osnabrugensi* (s) uoluerant, nostratium alii *peculiarem* locum, qui inter utramque ciuitatem, aequali fere spatio, interiaceret, commendarant (t): alii *adlegatorum* alios Monasterium; alios Osnabrugam pacis causa eundum esse, dixerant, ut tamen neutrius partis consultationes legis uim haberent, nisi ab uniuersa adlegatione ex utroque loco suam firmitudinem ac robur accepissent. Quorum suffragiis maior etiam pars deprehensa est, subscripsisse (u). *Demum* causas sibi habere uisus fuerat imperator, quin ordinum *adlegatis* hoc daret; ut, *Caesarea legatione PRAESENTE* ipsi pacificationis *conuentus*, uel Monasterii uel Osnabrugae, frequentarent (x). Hi ergo, ne in omnibus desideriis Caesarem frustrari, uiderentur, hac in re a suo iure aliquantum recesserunt. Is enim utriusque pacificationis modus ac ordo, suffragiis utriusque partis adprobatus fuit: ut, quoties Caesarei legati *praesentes* essent, principum *adlegati* in *nullo* congressu *comparerent*. Quod si autem *adlegati* cum exteris regibus uel sua uel imperii causa, colloqui uoluerunt, quod saepius contigit: id *peculiari congressione* factum est, cui neque Caesareis licuerat interesse (y). Verum enim uero, quod imperii *adlegati* tum Caesareae legationi reliquerunt; illud hodie nullum Germaniae ordinibus *praeiudicium* adfert. Egerant in Westphalica pace tam Galli, quam Sueci pro *libertate* ciuium imperii (*). His ergo ordinum patronis illi facile sua committere poterant: quod in alio tamen casu, ubi *exterorum* aliquis cum *Caesare* contra principum iura conspirat, alios etiam mores, id scilicet postulat, ut ordinum *adlegati* Caesareae legationi, quoties haec rerum, imperii causa tractandarum, conuentus habet, omni tempore et loco adiungi iure meritoque exigant. Vltimum fuit, quod de *SVBSCRIPTIONE pacis* controuersum est. Hanc enim *adle-*

An Caesareis praesentibus congregari possint cum hostibus?

Subscriptio adlegator.

stitui queant, et quo intermedio loco, si res ferat, congressus sit habendus. (r) Hac etiam causa, quod *Galli* Suecis dignitate omnino *praeferri* uellent. Vnde satis manifestum sit, *adlegatos* potius ad illos, quam *Suecos* amandandos esse. Qua etiam causa factum est, quod plures adlegati *Monasterii*, quam Osnabrugae conuenerint, inprimis quod Catholicae religioni addicti a Suecorum congressione prorsus abhorrerent. (s) *Rerum Suecicar. Lib. XVII.* §. 78. 80. Ast, qui e principum classe Monasterii erant, decernebant, non melius in compendium has disputationes mitti, quam si et isti Monasterium se conferant. Osnabrugensium non paucis hoc postulatum haud displicebat. Post Suecorum sententia exquirebatur. Sueci uerebantur, ne ordines, semel Monasterium delati, a Caesareis ibi omni modo sisterentur. Vbi facile fieri poterat, ut praecipua capita Monasterii sub Catholicorum directione deciderentur, leuioribus Osnabrugam reiectis. Igitur ne uel paucos ad Monasterium se conferrent, monebant. (t) Vel *Coloniam* [*Rer. Suec. Lib. XVII.* §. 70.] uel *Lengericham*, qui pagus aequali spatio a Monasterio et Osnabruga distat [*Pfanner* hist. Pacis West. Lib. II. §. 11. p. 93.] Hunc enim Caesarei et Electorales concesserant, de iure modoque adlegandi deliberaturi. Irrito tamen conatu, quod reliqui Germaniae ordines sententiae eorum non subscriberent [*Rer. Brandenburgic. Lib. II.* §. 72.] (u) Quia *Osnabrugae* e principum classe *Catholicus* nemo, *Monasterii Euangelici* pauci erant; placebat Wurzburgensem, Monasteriensem, Paderbornensem, Hildesiensem, Osnabrugensem ac Mindensem *OSNABRVGAM* se conferre: Luneburgico, Saxonico, Franconicorum comitum ablegato ac Norinbergensi *MONASTERIVM* uicissim ituris. Vrbicis et aliis ordinibus pro re nata huc aut illuc se conferre, liberum fore. Quae et Osnabrugensibus probabantur. Ita quidem haecce controuersia, quae per aliquot menses agitata fuerat, tandem componebatur. Sic *Rer. Suecicar. commentarii Lib. XVII.* §. 80. *p.* 587. PFANNERVS *Lib. II. historiae pacis Westphal.* §. 21. *p.* 109. Neque successu consilium caruit Oxenstirnii, extorto Monasteriensibus consensu, ut ordinum curas ambos in locos diuidi, admitterent, modo, quo curiarum consulta ad inuicem referenda essent, ad aliam transactionem remisso. (x) Principio pacificationis nullum huius litis momentum fuerat. Quamdiu enim *calamo* tractata sunt pacis negotia, prae *adlegatis* ordinum legati nihil *praecipui* poterant habere. Sed cum inter pacificatores *colloquia* instituerentur, tum demum adlegatorum praesentiam Caesarei non tulerunt. Indignum rati, si *imperatoris* administris ordinum *deputati* in exterorum regum facie obloquerentur. *Rer. Suecitorum Lib. XV.* §. 65. 66. *Rer. Brandenburgicarum Lib. II.* §. 26. Alio loco *Rer. Suec. Lib. XVI.* §. 62. *p.* 553. *et lib. XIIX.* §. 44. 46. 48. *p.* 622. Hinc Caesarei *subscriptionem* pacis soli quoque imperatori uindicare uoluerunt: adprobationem ordinum in sequentibus imperii comitiis accedere posse *Lib. XIIX. Rer. Suec.* §. 120. *p.* 655. (y) *Rerum Suecicarum Lib. XX.* §. 82. *ad ann.* 1648. *p.* 809. Vt temporis compendium fieret, placuit, Euangelicos Suecis, Catholicos Caesareis, separato conclaui praesto esse, ut, si quae a Caesareis dubii quid habentia proponerentur, Sueci statim in Euangelicorum sententiam exquirere, ac ad Caesareos referre possent, cum Catholicis communicandum; ut sic utrique parti, ex tempore mentem suam declarandi, facultas foret, Ita utrinque placita scripto concepta, mox subscriptione firmanda, Sueci consentiebant etiam, praesertim cum iudicarent, ordines hoc actu simul ostendere uelle, ius sibi esse, in partem sanciendae pacis ac decernendi belli cum Caesare uenire. Idem enarrat PFANNERVS *Pacis Westphalicae Lib. V* §. 12. 13. 14. *p.* 574. In Suecorum aedibus Caesarei, Euangelici, et ex pontificiis Moguntinus, Treuir, Boiarus, Bambergius, Herbipolensis, Badenus, Spirensis, atque Osnabrugenses conuenere. Placitum ut conuentus instituerentur et quae agerentur, Caesarei Catholicis, Sueci protestantibus, iisdem utrisque aedibus et diuersis conclauibus moraturis referrent. (*) *Auctor* ARCANORVM PAC. WESTPHAL. *cap. XI. p.* 167. Et Sueci et Galli suis in replicis primam de *iuribus Statuum* fecerunt mentionem. Praecipue etiam inter coronas hasce et *Protestantes* de mutuis auxiliis repetitae sunt frequentes reciprocae promissiones. Et de *Suecis* idem *scriptor p.* 134. prodit: *iura Ordinum* imperii inconcussa uelle Suecos, quia in quiete imperii suam securitatem collocent; nec tamen se immixturas fuisse coronas exteras, nisi prouocatas a Ferdinando II. qui e Germania aduersus eas bellum mouerit, absque ordinum consensu. Foederum ius Ordinibus semper illibatum esse debere, et quidem etiam *contra imperatorem*, si quid is contra imperii decus committere, molitetur.

CAP. I. adlegatorum *NOMINIBVS* confirmari, omnino e re esse uidebatur (z). Sed praeter sua tamen nomina aliud *nullum*, imperii causa, conspici, uoluerunt *legati Imperatoris* (a). Ne uero irrita uideretur *adlegatio* aut pax, huius auctoritate destituta, parum firmitatis haberet (b): placuit e numero quoque *adlegatorum* ad subscriptionem deligere (c). Supererat adhuc, ut, quorum *adlegati subscripserant* A *paci* Westphalicae, eandem quoque iidem *RATAM* haberent (d). Quod ut fieret, Sueci inprimis urserunt (e). His uero quamuis Caesarei responderent; curandum, ut *Sueciae* quoque *ordines* pacis formulam adprobarent (f): nihil tamen inde effectum est. Sed Germanici imperii *proceres soli* formulam pacificatoriam, codicillis sigillatim scriptis, sua auctoritate con- §. XXVII. RATIHABITIO.

(z) Rerum Suecicar. Lib. XVIII. §. 120. p. 655. *Circa SVBSCRIPTIONEM instrumenti pacis Regiis placebat, eam non a Caesare solum, sed et ab Ordinibus faciendam, ut hoc modo ad euictionem contra quosuis etiam ipsum Caesarem, si contra faxit, praestandam, se obstringerent.* (a) *Rer Suecic. Lib. XVIII. §. 120. p. 655. ad ann.* 1646. Contra Caesarei *soli Caesari* subscriptionem uindicabant, recepto antiquitus more. Ac Caesarem solum utique pacem cum Turca, Dano, Gallis, Mantuano non ita pridem subscripsisse: *adprobationem* Ordinum in sequentibus comitiis accedere posse. Quod si Regii suo petito insistant, Caesarem pari iure postulaturum, ut et utriusque regni Ordines subscribant. (b) *Enimuero ingens* discrimen *inter* imperii et regnorum *ordines Caesareis demonstrabatur. Hanc quippe* subscriptionem *ad res belli et pacis pertinere, in cuius partem* Ordines imperii *ueniant. Vnde et eosdem pro iure* suffragii *in hisce tractatibus tantopere pugnasse, atque id demum obtinuisse. Igitur qui simul cum Caesare tractauerint, eosdem una cum illo ad* subscriptionem *admittendos. Turcica bella, aduersus regnum Hungariae gesta, quibus imperium auxilia submiserit, eoque Caesarem pacem cum Turca, uelut* Hungariae regem, *subscripsisse. Circa tractatus Danicos, Mantuanos et similes uel Ordinum imperii parum interfuisse uel eorum praeteritionem commune imperii* grauamen *esse, non minus ac* Pragensem *negotiationem, tantum malorum causam. Nec opus esse,* ratihabitionem *in comitia differri, cum praesens conuentus sat celebris sit. Caesari et sociis regibus id commodo cedere, cum Ordines arma arripere teneantur aduersus quemcunque, qui pacem infregerit. Denique si* exemplum *eiusmodi subscriptionis non extet, hanc deinceps inter exempla fore; per quam ius belli et pacis,* ordinibus *competens, aduersus Caesaris contradictionem luculenter adstruatur. Et in hac re Ordinum legati cum Regiis conspirabant, qui et Suecis Osnabrugae eandem impense commendarant, ac iam formulam conceperant, ut citra moram subscriptione defungi possent,* Rerum Suecicar. Lib. XVIII. §. 120. ad ann. 1646. p. 656. (c) Hos enarrat ANONYMVS auctor Arcanor. Pac. Westphal. cap. XXXI. p. 467. his uerbis: *Oritur et alia inter legatos difficultas. Quinam uidelicet imperii totius nomine essent instrumentis obligatione subscripturi, statuiturque eos praecipue ad hoc denominandos, qui hactenus Monasterii et Osnabrugae ad negotia pacis cum Plenipotentiariis, Galliae Sueciaeque tractanda deputati fuissent. Nimirum ex ELECTORALIBVS* (1) *Moguntinus* (2) *Bauaricus* (3) *Brandenburgicus: e PRINCIPVM senatu* (1) *Austriacus,* (2) *Bambergensis* (3) *Herbipolitanus* (4) *Saxo Altenburgicus* (5) *Coburgensis* (6) *Culmbacensis,* (7) *Brunsuico-Cellensis.* (8) *Calenbergensis* (9) *COMITVM Wetterauiae: e CIVITATVM curia* (1) *Argentinensis* (2) *Ratisponensis* (3) *Lubecensis* (4) *Noribergensis et alii, qui uellent. Atq; horum etiam principales duntaxat ad ratificandum instrumenta obligandos. Quae deinde* subscriptiones et ratificationes *uniuersum imperium non minus stringerent, quam si ab omnibus et singulis statibus fuissent factae.. Hoc enim ita conclusum, foederatorum regnorum legatis, sub sigillo Cancellariae* Moguntinae *adhibitis, ab his acceptatum fuit. Tandem ergo omnes in subscriptionem consentiunt eamque tam Caesareani, quam corouarum et deputatorum statuum extraordinariorum legati tandem perficiunt Monasterii die 24. Octobr. 1648. ita, ut una eademque* hora Sueci *Caesareanos Lamberg et Grane, qua* Galli *Nassouium et* Volmarum *accederent et* lectis *instrumentis, Caesareani primum, deinde coronarum legati, propriis in* domiciliis, *quo uicissim Caesareani accedebant, denique et Statuum DEPVTATI, consueto congressuum loco, subscriberent.* Saxonicus *uero 18. demum Nouembr. eidem instrumento Pacis, quod prius non fecerat, ex speciali mandato subscripsit.* Eadem habent Rerum Suecicar. Commentaria Lib. XX. §. 196. pag. 851. ad an. 1648. et eodem libro §. 209. p. 854. Conuentum ad subscriptionem regiorum in *Caesareis*; Caesareorum in *regiis* aedibus; ordinum *seperato* conclaui peregere. Postquam Caesarei et regii subscripserunt; inde utraque instrumenta a Secretariis legationum Ordinibus congregatis hora 9. uespertina ad subscribendum oblata sunt. Vbi non Deputati solum; sed et ceteri, qui aderant, manum ac sigilla sua, ingenti cum gaudio, adposuerunt. Addatur LONDORP. Tom. VI. Lib. III. c. 263. (d) *Rer. Suecicar. Lib. XX. §. 138. p. 831. ad ann.* 1648. Circa *ratificationem* ordinum ea difficultas mouebatur, quodsi a *singulis* solennis ratificatio, cui uniuersae pacis leges inscriptae forent, edenda sit, nimius *Instrumentorum numerus* sit futurus: nec tamen congruere, ut *unicum* instrumentum per *totum imperium* ad omnes ordines circummittatur. Vnde *placuit* ordinibus, ut uel ratificatio ad proxima COMITIA differatur, uel supra certa *formula* plenipotentiae pro legatis conueniatur, a principibus adprobandae, per quam *legatis* facultas detur, non solum tractandi et concludendi, sed et nomine principum suorum subscribendi et *ratificandi*. Nec eo secius proximis *comitiis* pacem ad modum pragmaticae imperii sanctionis Recessui inserendam. Quorum posterius reginae non displicebat: sed prius uelut sibi aut successoribus parum tutum repudiabat. (e) *Ibidem* uerba Suecicorum *legatorum* habentur: *Solennem* ordinum ratihabitionem *circa praeuium pactum necessariam uisam: multo magis circa principale negotium eandem requiri. Neque uero* Ratificationem *in antecessum formari posse, ut post instrumentum eidem inseratur, cui propter prolixitatem uix idoneum spatium relinqui possit. Quia porro reginae constabat, quid difficultatis circa ratificationem apud alios tractatus extiterit: legati uetebantur, Osnabruga discedere, antequam ratificationes hinc inde traditae forent: idemque ut facerent, ordinum legatos monendos.* (f) *Rerum Suecicar.* Lib. XX. §. 166. p. 841. ad an. 1648. hoc ita enarrat: *perlecto* pacis instrumento, *statim de* ratificatione *sermo iniectus, Caesareis et ordinibus imperii contendentibus, ad maiorem Germaniae securitatem,* Ordinum *quoque* Sueciae *aut saltem* senatus regni *ratificatione opus esse. Id quod pace inter Caesarem et Danum factum. Nam si forte post obitum reginae ad* electionem res *redeat, incertum esse, num successor hac pace teneri uelit. Et quia ordines imperii simul cum Caesare subscribant, par esse in Suecia idem fieri. Vnde postulabant ratificationi praesenti hanc conditionem addi, ut proximo* conuentu ordinum *regni haec pax firmetur. Enimuero demonstrabant*

CAP. I.

confirmarunt (g). Hos autem cum Suecis obtulissent imperii *adlegati*, non poterant non ab eorum regina similes iterum *libellos* et ipsi expectare, quos etiam eodem tempore, quo suos Suecis exhibuerant, acceperunt (h). *Vno* formulae ratihabitionis Sueciae *exemplo* rectori senatus ordinum, antistiti *Moguntino*; *altero* autem Saxoniae duci Electori tradito, quod is primarius principum protestantium esse, uideretur (i). Atque ita *ADLEGATIONIS* negotium in *pace* W. confectum fuerat (k). Cuius exemplum cum aliud nullum in Germanicis annalibus extet, tam plene ac copiose descriptum, non poeniteat nos, in illo enarrando, multum operae posuisse.

Adlegationis

§. XXVIII. Didicerant proceres imperii nostri in Westphalica pacificatione, quantum momenti pendeat a *iure adlegandi*. Quod ergo in ipsis *pacificatoriis* tabulis (l) sibi clarissimis uerbis tributum uiderant: eodem prima quauis occasione uti, e re ipsorum fore, existimarunt. Difficilioris fere esse uidebatur, pacem *exequi*, quam conclusisse. Nouus igitur illa causa conuentus *Noribergae* instituendus fuerat. Ab hoc uero suos excludi adlegatos, non passi sunt principes imperii (m). Et licet Imperator omnem rursus operam adhibuerit, qua *adlegationem* posset impedire: nihil tamen inde profecit (n). Sed ordines propositi admodum tenaces, nouam *adlegationem* ad Noribergensem congressum instruxerunt (o): quamuis Caesar

§. XXVII. XXVIII. *iura in conuentu Noribergensi ab anno* 1649. *ad ann.* 1650.

bant legati Suecici, *in Suecia* moris non *esse, excepto, si cum* Danis *negotium sit, ab alio, praeter regem, eiusmodi conclusa subscribi. Vnde a regina postulatum haut iri, quae ipsius eminentiae fraudi sint.* (g) Rer Suecicar. Lib. XXI. §. 1. p. 898. *Ordines inprimis Euangelici contendebant, ratificationes, uelut fundamentum pacis, ante omnia inuicem tradendas. Si quis postea eidem se opponat, uelut turbatorem quietis publicae, iunctis uiribus in ordinem redigendum. Aderant uero ordinum ratificationes, eorum praesertim, qui arma gesserant, quas simul permutari, par erat. Tandem* anno 1649. d. 8. Februar. *ratificationum mutatio hoc ordine peracta est. Hora I. pomeridiana uterque legatus* Suecicus *in Caesarei* hospitium *uehebantur, quos ordines imperii sequebantur, in anteriore camera subsistentes, quoad in conclaue, ubi Caesarei cum Suecis agebant, euocarentur. Oxenstirna* Instrumentum *pacis libri forma in membrana descriptum, ac holoserico inuolucro tectum, adpenso in capsula e solido auro sigillo Caesareis pangebat. Inde, datis dextris, se mutuo legati amplexati sunt. Mox et ordinum ratificationes Caesareis exhibebantur; Reigersbergio nomine omnium ordinum dextram porrigente.* Copiam complurium diplomatum in hoc argumento faciunt uolumina LONDORPIANA *Tom. VI. Lib. IV. cap.* 47. 48. *sq. pag.* 460. 461. (h) Rer. Suecic. Lib. XXI. §. 11. p. 901. *Ordines* ad *Sueciae legatum* uehebantur ac ad suas quoque ratificationes, cum Suecis commutandas, paratos se ostendebant. E quibus tamen Oxenstirna prius quaerebat; num *ratificationes* forma conuenta conceptae et si quid deficiat, illae emendandae ac post correctae iusto tempore exhibendae sint? Tum, an hosce *pro uniuersis ordinibus* habeant, qui hic congregati adstent? Quorum utrumque cum Reigersbergius affirmasset, ac data dextra promisisset, pacta pacis sancte seruatum iri, *ordinum ratificationes porrigebat*, simul alterum *regiae* ratificationis *exemplum* ex Oxenstirnae manu recipiebat, (i) Rer. Suecicar. Lib. XXI. §. 11. Sed de *TERTIO* ratificationis Suecicae exemplo, quod *Saxoniae* Electori tradendum erat, inter Moguntinum et Saxonicum disceptatio oriebatur. Quorum ille ferebat: instrumentum in *Moguntina cancellaria* deponendum ad ordines utriusque religionis ex aequo pertinere, eoque *duplici* instrumento opus haud esse, nec id in imperio *usu* receptum, ac directorio fraudi cedere. Saxonicus contra id haud inconueniens censebat in eiusmodi tractatione, in qua *Catholici* unam, *Euangelici* alteram contrahentium partem constituerent; declarabat tamen, id Moguntino Directorio haud praeiudicio fore. Vnde conuentum tandem, ut *instrumentum* illud *Saxonico* per scribam transmitteretur. *Ceterum ipsam formulam ratihabitionis Ordinum exhibet* PVFENDORFIVS Lib. XXI. §. 11. p. 902. ad an. 1649. (k) Non uero *uno* statim *tempore omnes ratihabitionis* formulae ab ordinibus Suecorum administris exhibitae fuerunt: sed aliae aliis citius aut serius transmissae. PVFENDORFIVS Lib. XXI. §. 44. p. 913. ad an. 1649. *inter haec complurium ordinum ratihabitiones adhuc deerant, monente licet subinde Oxenstirna et mirante, quorsum illa tergiuersatio spectaret. Tandem cum ipse Monasterium accessisset, complures exhibebantur, inter quas Austriaca erat.* Neque tamen hoc impedire poterat *permutationem* formularum. Omnes enim ordinum *adlegati* fidem suam ad eam formulam adstrinxerant, quae ab *ordinum Deputatis* in Suecorum manus, imperii nomine, tradita fuit. (l) *Articulo VII. Instrum. Pac.* §. 1. 2. uerba superius exscripta, habentur. (m) Rer. Suecicar. Lib. XXI. §. 45. pag. 913. "Inquirebatur tunc inter ordines, num, qui instruebatur, conuentus Noribergensis ab ipsis adeundus esset? Id quod Electorales consultum iudicabant; Principales dissentiebant, quod uererentur, ne hoc ipso Monasteriensis conuentus dissolueretur. Sed quia urbici in Electoralium sententiam concedebant, conclusum: NORIBERGAM utique mittendum, ut tamen Westphalicus conuentus continuaretur, quem tolli, ordinibus initio haud placebat, mutua communicatione inter utrumque seruata." (n) Rer. Succ. Lib. XXI. §. 45. p. 913. ad an. 1649. "Sed Caesarei aliud plane uidebantur spectare. Nam uti Westphalicum conuentum solui, haud aegre ferebant: ita omni modo impedire conabantur, ne ordines iterum Noribergae *uelut* iustum imperii corpus congregarentur. Vnde cum intelligerent, ab ordinibus ista agitari, proponebant de conuentu, Francofurtum transferendo, ut illos, a regiis diuulsos, eo facilius ad placita sua componere possent, saltem quoad perspicerent, quomodo res Noribergae processura esset. Sed cum omnes id consensu aspernarentur; studebant, ordinum legatos, quantum possent, Monasterii detinere, uelut hoc conuentu durante, alius legitime institui non possit. Quod, etsi ab initio ipsis ordinum legatis probatum, frustra tamen fuit, uno post alterum, iussu superiorum, discedente." (o) Rer. Suecicar. Lib. XXI. §. 62. pag. 918. Inter haec Noribergam Ordinum legati uenerant, sed initio parum concordes. Ipsa etiam RECESSVS Noriberg. loca aliquot conferri huc possunt §. 27. 30. Vbi argumenta quoque describuntur rerum ab adlegatis tractandarum. "Es seyn zu solcher des puncti amnestiae gaentzlicher Abhandlung und Entscheidung als MEDIATORES ChurCoeln und ChurBrandenburg: als DEPVTATI aber an Seiten der Catholischen ChurMeintz u: Chur-Baeyrn, Bamberg und Costnitz: von "Augspurgi-

CAP. I. far *solos*, isthuc *Electores* inuitasset (p). Ceterum per *tres* imperii *senatus* ab ordinum adlegatis deliberatum atque ab iis, quae conclusa fuerunt, eodem modo *subscriptum* est (q): ut adeo nulla fere huius adlegationis diuersitas ab illa fuerit; quam in Westphalicis congressibus paulo ante enarraueramus.

Adlegationis uestigia in conuentu deputatorum Francofurtano ab an. 1654. ad ann. 1661.

§. XXIX. Sed neque sic omnia imperii dissidia sublata fuerunt, quin *nouis* conuentionibus postea opus esset. Igitur, ut finis tandem discordiarum fieret, *an. 1652.* publica imperii *COMITIA* indicta sunt, *RATISPONAE* per *triennium* habita. Horum argumenta post alios *Tobias* PFANNERVS (r) recensuit: quorum aliqua eo faciunt (*), ut constet, res *belli* et *pacis* in imperio nostro materiam esse, non nisi in societate ordinum tractandam uel in *comitiis* uel extra haec per solennes *adlegationes*. Quod enim in communi omnium ordinum *consilio Ratisponae* tum expediri nequibat: id, decreto *Comitiali* (s), aliquibus ex ordinum numero *delectis*, demandatum est. Hinc *FRANCOFVRTANAE*, quod dicitur, *DEPVTATIONIS* an. 1654. initium factum, ubi residua *Westphalicae pacis* negotia expediri et absolui debebant per imperii *ADLEGATOS*, qui isthuc fuerant amandati (t). Ad *SEPTEM* fere annos iste *adlegatorum* conuentus durauit; qui neque Caesaris §. XXIX.

"spurgischen Confessions-Verwandten aber Sachsen-Altenburg; Lüneburg; Würtenberg und Nürn-"berg. (p) Rer. Suecicar. Lib. XXI. §. 62. pag. 918. Cum Noribergae patriae amantes iam "agnoscerent ordinum dissensus, hortatibus demum Directorem Moguntinum impulerunt, ut utrius-"que religionis ordines in hortum quendam conuocaret, adpositis bellariis, ne, ubi senatus, speciem con-"gressus iste haberet. Vbi quid circa praesentem negotiationem faciendum, consilia conferebantur. "Cur Senatum conuocare dubitaret Moguntinus, rationes adferebantur, quod Caesar Electores nomi-"natim huc conuocasset, non item Principes ac ceteros ordines. Et quia Moguntinus conuentus non-"dum exspirauerat, haud congruere uidebatur, eodem tempore diuersis locis duo ordinum corpora "constitui. Sed reponebatur: ob temporum conditionem ac summum in mora periculum solenni in-"uitatione haud opus esse, cum ipsa necessitas quemlibet huc euocet: ac eam rem non magis Electo-"res, quam reliquos ordines tangere, nec hos, tuendis propius commodis ac iuribus, hinc excludi pos-"se; aut minus iure suo ipsis, quam Electoribus uti, fas esse. Monasterio plerosque legatos discessis-"se; qui restent, in procinctu stare; unde ab istis parum subsidii expectandum. Et, aeque se a Prin-"cipibus suis mandato instructos, quam Monasterienses. Vnde decernebatur, ut ordines in solita "COLLEGIA digesti, quod tractatione Westphalica factum, de negotiis imperii consultarent, ac, ut "leges pacis implerentur, operam darent. (q) Ea res ordinibus haud mediocrem scrupulum inii-"ciebat, ut statim per tria imperil collegia nouas consultationes susciperent et cum per Deputatos Pic-"colomnieum frustra ad subscriptionem inuitassent, tandem decernerent; se una cum Suecicis Pleni-"potentiariis subscripturos. Ad quem actum, imperii nomine obeundum, ex Electoralibus Mogun-"tinus ac Bauaricus, e Principalibus Bambergensis et Saxo-Altenburgensis, e Ciuitatibus Noribergicus "et Francofurtanus destinabantur. Ita subscriptio in aedibus Erskenii suscepta ac promisere ordines, "se omnem lapidem moturos, ut Caesarei quoque ad subscriptionem adducantur.„ Ita Rer. Suecicar. Commentar. Lib. XXI. §. 83. p. 925. Conferatur etiam Lib. XXII. §. 4. n. 29. ad an. 1650. Ipsa uerba scripti RECESSVS *Execut. Pac. Norib.* 1650. §. 68. hoc testantur: "Damit nun alles dasienige, vvas obge-"setzt, von aller interessenten Principalen bestættiget, und seinen rechten uigor haben mæge: so sol-"len der Kæyserl. und zu Schvveden Kœniglicher Maiestæt RATIFICATIONES, so vvohl auch der "anvvesenden Herren Churfürsten und Stænde hierzu deputirten Ræthen, Gesandten und Bottschaff-"ten unterschriebener und versiegleter executions-Schluss allhier commutiret und ausgevvechselt, dar-"auf also bald die exauctorations-ordres ausgehen. Der Churfürsten und STAENDEN RATIFI-"CATIONES in ebenfalls bereits verglichener Form, von dato innerhalb vierzehen Tagen, ohnfehl-"bar zur Hand geschafft und ausgegeben vverden. §. 69. Diss zu vvahrer Urkund haben vvir diesen "Executions-Haupt-Recess eigenhændig unterschrieben, vvie denn im Nahmen aller Churfursten "und Stænde, die hiezu, Krafft absonderlich derentvvegen den 23. styli noui gemachten, und "uns heut dato unter dess Chur-Meintzischen Directorii sigill und Unterschrifft zugestellten "Reichs-Schluss und hiernach benennte Ræthe, Gesandten und Bottschafften, als vvegen "CHVR-Meintz; Bæyern: Sachsen: Der FVRSTLICHEN halben Oesterreich; Bamberg; Bæyren; "Altenburg; Coburg; Wolfenbüttel: Zell; Würtenberg: STAETTISCHER vvegen Nürnberg; "Franckfurth, gleichmæssig unterschrieben und mit ihrem Petschafft bestættiget, auch hierzu des Kæy-"serl. Generals Excell. von vvelchen vvir ein gleichlautendes Exemplar, unter deroselben Hand und "Siegel empfangen, ausliefern lassen. Geschehen Nürnberg d. 16. Iun. 1650. (r) In Historia Comitiorum imperii annis 1652. 1653. 1654. celebratorum edita Vinariae 1694. Oct. (*) *Gallica* et *Suecica* grauamina huc pertinent. Illae enim coronae, pro Westphalica *pace* implenda ac conseruanda, non *Caesaris tantum*, sed *ordinum* consilia auctoritatemque sibi implorandam esse intellexerunt, publica diplomatum fide in *Volumine VI. Londorpii.* (s) *R. A. Regenspurg* ann. 1654. §. 191. *Den zweyten* punct, *die* casus restituendorum ex capite amnestiae et grauaminum *anlangend*; *haben wir uns mit Churfürsten und Stænden dahin verglichen, dass dieser gantze* punct *mit einem* ordinarie deputations-Conuent *nacher unser und des Heiligen Reichs Stadt Franckfurth gegen necbstkünfftigen ersten Octobr.* 1654. *anzufahen, solle verwiesen werden*, et quae sequuntur. (t) Et *principum* et adlegatorum nomina exhibentur in uoluminibus LONDORPIANIS Tomo VII. Lib. VII. cap. 7. pag. 1054. hoc ordine: I. *ELECTORALES*, singulorum electorum. II. *PRINCIPVM* atque in his 1] Austriaci, 2] Wurzburgensis, 3] Monasteriensis, 4] Bauari, 5] Altenburgici, 6] Culmbacensis, 7] Luneburgici, 8] Sueco-Pomerani, 9] Brandeburgo-Pomerani, 10] Wurtenbergici, 11] Meklenburgici, 12] Casselani, 13] Furstenbergici, 14] Comitum Wetterauiae. III. e *CIVITATIBVS*, 1] Argentoratensis, 2] Ratisponensis, 3] Noribergensis. Proderit forte schema inspexisse ordinis tum ab assessoribus obseruati.

Caesa-

CAP. I. §. XXIX.

faris morte, quae interuenerat, dissolutus est (t*). Quamuis autem parum aut nihil istis congressibus efficeretur: illud tamen nostro instituto inseruit, Sueciae regem *in bellis* cum *Danos Brandeburgico* Electore atque ipso demum *Caesare* ad *Francofurtanae deputationis* principes socios plus simplici uice annis 1657. et 1659. per literas et legatos solenniter prouocasse: ut, decreto imperii *ADLEGATORVM*, aduersae parti pax imperaretur (u). Et quamuis nonnulli *DEPVTATORVM* hoc argumentum, uariis tegumentorum generibus tum declinare uellent (x): alii tamen eius omnino loci esse, dixerunt, tam de conseruanda, quam instauranda *PACE* deliberationes instituere. (y) Quod cum Caesar, recens electus, persentiret, nulli

Caesarei

Electo- -rales

Principum Ecclesiasticorum.

Treuirensis.

Tabula Director.

Subdelegati, *die Nachgesandten.*

Principum Secularium et ciuitat. adleg.

(t*) Ferdinandi III. Hoc enim mortuo, *deputationem* ipso iure expirare, quidam arguerunt. Errore tamen manifesto, quod, Caesare mortuo, ordines sui iuris fiant. In quorum arbitrio non solum positum est, interregni tempore, quaeuis imperii negotia tractare: sed etiam ab electione noui Caesaris manus cohibere. Ceterum conuentus *deputatorum* eousque tum dilati: quo principes Electores de Caesare nominando conuenerant. Hoc enim negotio expedito, rector Moguntinus quosuis iterum adsessores ad *deputationem* Francofurti continuandam, inuitauit. Diplomata in LONDORPIANIS uoluminibus extant *Tom. X. Lib. VIII. cap.* 277. *p.* 448. *et cap.* 294. *p.* 409. (u) *BIOERENKLOVIO legato an.* 1657. *Francofurtum misso, iniunctum: ut ordinum legatis Francofurti demonstraret praesentium temporum conditionem et periculum. Quia* deputati *imperii ab* ordinibus *primitus eo fine instituti fuerint, ut praesentibus belli* periculis *medicinam afferant, ubi per angustias temporis comitia conuocari non possint: illi, uelut* uniuersi imperii corpus *referrent*, ita rerum *Caroli Gustaui* COMMENTARIA *Lib. IV.* §. 4. *p.* 246. Inprimis autem legi merentur *LITERAE REGIS* Sueciae ad imperii Deputatos, in quibus plenissima *pacis iura* eis defert. Exhibent eas LONDORPIANA uolumina *Lib. VIII. cap.* 215. *p.* 322. Imo ipse Caesar coram his imperii *ADLEGATIS* fractae pacis causa accusatus. Legi potest *Matthiae BIOERENKLOVII Memoriale, quod post CAESAREI exercitus irruptionem in Pomeraniam et apertam hanc PACIS imperii RVPTVRAM exhibitum est S. R. I. ordinariae DEPVTATIONI Francofurtanae d.* 30. *Aug.* 1659. *edit.* 4t. (x) *CAROLI GVSTAVI* Sueciae R. *Commentaria* Lib. IV. §. 44. p. 298. ita rem enarrant: *Bioerenklouius apud Deputatos Francofurti prolixis quidem scriptis exponebat querelas super Austriacorum iniuriis: sed quorum fructus inter inania uerborum fere stabat. Ac initio ipsos inter ordines diuersae sententiae emergebant. Quidam enim censebant, durante electione, omnia alia imperii negotia quantique momenti, quiescere debere. Alii tempore interregni non soli electioni uacandum, iudicabant: sed et alia negotia expedienda. Austriaci tamen, qui praecipue Sueciae destinatis contra nitebantur, tunc quoque acriter repugnabant. Deputatorum auctoritatem ad talia non porrigi.* Plenius scriptor, neutri parti addictus, *Christian. Adolfus THVLDENVS* rem eandem exposuit *Lib. VII.* Rer. per Europam gestarum pag. 76. 77. Verba eius haec sunt: *sub hoc tempus Francofurti in imperio Deputatorum conciliabulo Comes Ranzouius petit, in medium una consulant, quo pacto discordantes ad septemtrionis plagam duo reges Danus et Suecus gratiam inter se pacemque reconciliare possent. Cum quidam id negotium ad hos conuentus pertinere, inficiarentur, nihil eo tempore agi huius rei potuit.* Idem mox pergit: *Suecicus legatus* Moguntino *scriptum exhibuit, in quo illi gratias agit, quod ordinarios imperii* Deputatos *ad consultandum conuocauerit, ut super* Danica *irruptione disceptaretur.* (y) *Quanquam primo conuentu Francofurtano* res [de prouocatione Suecorum sermo est ad imperii deputationem] *paulo confusius ageretur, et inter feruidos eorum clamores, qui auctoritatem Deputatorum in dubium reuocabant: peruicit tamen Moguntinus, ut Bioerenklouii libellus acceptatus per dictaturam legatis communicaretur. Vtique necessum esse, in praesens talibus medicinam adferri. Necdum alii ordines circa negotia totum imperium spectantia satagunt, Electorum auctoritatem imminui.* Ita L. B. de PVFENDORF in Commentar.

CAP. I. nulli operae pepercit, ut conuentus *Francofurtanus* dissolueretur (z). Neque tamen impetrare id potuit ab ordinibus: quam noua imperii *comitia* 1662. mense *Februario Ratisponae* habenda, indicerentur (a).

Iura adlegandi in comitiis Ratisponensibus ab an. 1663.

§. XXX. Primarium uero horum *comitiorum* argumentum tale fuit, ut *adlegationis* materiam omnino tetigisse, uideatur. Turcici enim *belli* remedia ab ordinum *adlegatis* quaesiuit Caesar (b): certissimo indicio, neque *pacem*, imperii nomine, cum eodem hoste fieri posse, nisi suos quoque oratores ipsi proceres Germaniae *adlegent* Caesareae legationi (c).

In iudicio arbitrario recuperatorio processu Gallorum an. 1664.

§. XXXI. Paulo post cum Galliae rex, praeter ea, quae in *Westphalicis tabulis* ipsi concessa fuerant, noua alia iura in Alsatiae dominio postularet (d): imperii *adlegati* in comitiis ea de re non minus consulti sunt. Imo, quod Caesaris arbitrium Gallis ualde suspectum uideretur, illo excluso, aliqui ex ordinum *adlegatis* nominati sunt (e), ad litem iudicio suo dirimendam. Et quamuis ob plurimas causas negotium istud lente procederet, imo tandem successu penitus destitueretur (f), postquam Germaniae ordines an. 1672. nouo bello cum Gallis implicarentur: id tamen nostro instituto sufficit, arbitrium controuersiae Alsaticae penes imperii nostri *ordines* stetisse.

§. XXXII.

mentar. rer. Caroli Gustaui Lib. IV. §. 44. pag. 298. (z) Neque enim *Deputatorum* principum *ADLEGATIS* auctoritatem hanc, res, ad bellum aut *pacem* in imperio spectantes, in dubium uocauit: sed satius duxit, *excusatione* facta, litem omnem declinare. Facit huc: *Breuis INFORMATIO, quam iniuriosis persuasionibus* contra *Imperatorem* Ferdinandum III. *eiusque filium* Leopoldum *ablegatus Regis* Sueciae *coram* Electoribus et Statibus *imperii RVPTAE PACIS insimulare conatus fuerit.* Libellus extat in uoluminibus *BRACHELIO-THVLDENIANIS* ad Part. III. hist. fere in medio. Vbi primarium purgationis argumentum est, Caesarem qua Bohemiae et Hungariae regem contra Suecos arma arripuisse, manifesta confessione, Austriacis, qua Caesaribus in omni bello ordinum consensu opus esse. Et qui sibi hoc tribuisset *Leopoldus?* cui *Art. X. Capit.* aliter cum ordinibus conuenerat. (a) Pertinent huc litterae in uoluminibus LONDORPIANIS Lib. VIII. cap. 259. p. 416. cap. 277. p. 448. cap. 294. p. 469. cap. 321. pag. 505. cap. 334. pag. 512. cap. 342. pag. 517. cap. 346. cap. 379. pag. 536. cap. 394. pag. 557. cap. 406. pag. 562. cap. 418. pag. 577. cap. 473. pag. 638. cap. 498. pag. 675. cap. 306. pag. 681. Lib. II. cap. 40. p. 727. cap. 108. p. 784. cap. 119. p. 793. Patebit ex euolutione horum locorum, quam solicitum se exhibuerit Caesar Leopoldus, ut *Francofurtanam deputationem*, causae Suecorum non iniquam, dissiparet. Locum principio cum Noriberga commutari uoluit. Qua in re cum obsequi nollent *adlegati*, quod deputatio assessorum suffragiis staret, neque a mandato penderet imperatoris, loco Noribergae *Ratisponam* nominauit. Verum huic etiam consilio ex eadem causa obstantibus deputatis: tandem plenissima imperii *Comitia* ordinibus commendauit, quae deputationis conuentum deglutierunt. (b) Cum enim horum Comitiorum causam illam esse, uoluerint principes imperii, ut residua e bello *tricennali* et Westphalica pace discrimina componerentur: Caesar *Turcicis* motibus nihil prius haberi, decreuit. Tandem utraque materia per *uices* tractata; neutra uero ad finem perducta est. Inde his, non sine acumine isto iam tempore non nemo illusit:

Protestando conuenimus:
conueniendo competimus:
competendo consulimus:
consulendo concludimus:
conclusa reiicimus

et salutem patriae prostituimus per consilia lenta, uiolenta, uinolenta.

Nemo igitur miretur, cur filum cito hic abrumpamus. Publica diplomata horum comitiorum in *Tomis* IIX. et IX. habes uoluminum LONDORPIANORVM, Historiam apud *Henricum* BREWERVM; THEATRI et DIARII Europaei scriptores. Quamuis omniuo reipublicae nostrae interesset, exactam *historiam horum Comitiorum* extare. Cum, quod res maximi momenti in illa occurrant: tum etiam, quod commentaria adlegatorum, plenius nunc ac olim confecta, in scriniis principum extent. Accedit etiam alius usus comitialis huius historiae, ut, computatione facta rerum Ratisponae *gestarum* cum *sumtibus* ibi per adlegatos factis, discant tandem domini rerum: an operae pretium sit, haec comitia *aeterna fore.* (c) Pax enim et bellum e numero eorum sunt, quae sub eandem rationem cadunt. (d) Iura Galliae in *Alsatiam* tractarunt *Vlricus* OBRECHTVS in *Prodromo Rer. Alsaticar.* capite inprimis VIII. pag. 151. Quamuis illustrem scriptorem, polyhistorias laude merito suo insignem, libri eius admodum poenituerit, postquam a Galliae rege tanto beneficiorum cumulo obrueretur. *Ioh. Iacob.* CHIFLETIVS de rebus Alsaticis pro Austriacis non minus scripsit: contra quem *Dauid* BLONDELLVS calamum strinxit, aduersarii, quorum alter alterum *iudicio;* rursus alter *industria* alterum uicit (e) *Henricus* BREWERVS *Libr.* III. *Historiae decennalis pag.* 289. nominat principes compromissarios his uerbis: *intercedit* pro Alsatia apud Galliae regem anno 1665. "imperium efficitque, ut "in arbitrium quoddam ex imperii Statibus selectum consentiat, et tam hoc, quam trium Lotharin-"giae Episcopatuum negotium ad amicabilem compositionem remittat, terminandum per Electorem "SAXONEM, AICHSTADENSEM CONSTANTIENSEMQVE Episcopos et RATISPONAM "uelut ab IMPERIO: et per Electores MOGVNTINVM et COLONIENSEM, Regem SVECIAE et "domum HASSIACAM uelut a REGE nominatos COMPROMISSARIOS. (f) *Vlricus* OBRECHTVS in Prodromo Rer. Alsaticar. cap. VIII. pag. 160. id breuissime his uerbis recenset: *rex Christianissimus* literis ad ordines imperii 18. Sept. 1665. scriptis declarauerat: "Se permittere, ut praetensa "grauamina decem Alsatiae ciuitatum a personis studio partium uacuis examinentur, et ut lites, quae "super iis superuenissent, earum cura, componerentur, iuxta tenorem pacis Monasteriensis atque in "eum usum se rogasse electores Moguntinum et Coloniensem, tum coronam Sueciae, tanquam STA-"TVM imperii, itemque domum Hassiacam, ut se interponant suaque bona officia impendant illis "grauaminibus litibusque terminandis, tam ad suam regis Galliae, quam ad imperii satisfactionem. "Indeque, pergit, coeptum arbitrium, cognoscendis tum istis, tum Episcopalium feudorum contro-"uersiis usque ad initium belli nuperi uacauit. Cum quo sublatum est," Acta publica huc facientia diligen-

CAP. I. *Iura adlegationum in pacificatione Nouiomagensi ab 1676. ad ann. 1679.*

§. XXXII. Finito imperii bello cum rege Galliarum, iam nunc occasio adesse uidebatur, qua luculentissimum iuris *ADLEGANDI* exemplum ponerent ordines Germaniae. Suffragia igitur multorum *Ratisponae* in comitiis fuerunt: pacis *Nouiomagensis* caussam *Caesareae* non tantum legationi committendam: uerum sollennem imperii *ADLEGATIONEM* ad negotium hoc adornandam esse (g). Vt manifestum esset, *pacem* imperii non a solo Caesare: sed in *ordinum* societate tractari uelle. Verum enimuero *Caesarei* omnes uires consiliaque eo tum contulerunt, ut imperii hanc *ADLEGATIONEM* declinarent impedirentque (h). Caesaris auctoritatem apud exteros pro- A stitui; neque dignitati ordinum consuli dixerunt, *ADLEGANDO* Caesareae legationi. Nolle, addiderunt, Caesarem per *legatos Neomagi* quidquam tractare, multo minus cum hoste ante aliquid inire, quam *ordines Ratisponae*, per celeres nuntios, ea caussa alendos, consuluisset, eorumque iterum suffragia audiuisset, ad quae paratus esset, in omni pacis argumento se suosque adstringere (k). His ergo, aut B aliis forte causis, effecit imperator apud ordines, ut plurium inter illos suffragia essent: imperii *ADLEGATIONEM* hoc casu intermittendam (l). Quod autem praesenserunt cautiores, Caesareis legatis facile fore, ad tegumentum quaerendum, si in pacificatione promissas ordinum consulta-

§. XXXII.

diligenter congessit *Ioh. Georg.* CVLPISIVS *in notis ad Monzambanum.* LONDORPIANA et THEATRI EVROPAEI uolumina saepius nominata sunt. DIARII quoque Europaei aliquot partes huc faciunt, facili negotio euoluendae. (g) *Rerum Brandeburgicarum Lib. XV.* §. 37. *p.* 1149. *consultatio haec ita recensetur:* Interim Ratisponae Bauarus et Saxo, nomine uniuersorum ordinum, *Neomagum* mittendos, contendebant an. 1677. Sed Moguntinus, Treuirensis, Coloniensis et Brandeburgicus contradicebant, adducto loco ex *instrumento pacis*, ubi extat, ut ordines super omnibus, imperium concernentibus negotiis, cum uotis suis audiantur, ac inprimis, si PAX sancienda, ea non aliter perfici possit ac debeat, quam cum omnium et singulorum suffragio et consensu, in publicis comitiis declarando. Quo ipso uniuersis et singulis ordinibus ius fuisse quaesitum, ne quis eiusmodi actibus sit excludendus, nec per maiorem partem cogi possit, ad ius suum in delegatos transferendum. Vnde si stricte instrumento pacis inhaerendum esset, id negotium in comitiis suscipi debeat. (h) *Andreas* MVLLERVS Tom. III. Part. III. Valkenirii *verwirrten Europens* p. 2. 3. exhibet epistolam Caesaris: Der Röm. Kæyserl. Maiestæt &c. ist allergehorsamst angetragen worden, welcher gestalt theils von" Churfürsten und Stænden verlanget worden, dass die zu Nimwegen bevorstehende allgemeine Frie-" dens-Tractaten, vermittelst einiger DEPVTATION im Namen des Reichs gleichfalls beschicket," und zu dem Ende bey gegenwærtiger Reichs-Versamlung zu Regensburg die Nothdurft überleget und" deliberiret werden möge. Nun wissen sich Kæyserl. Maiestæt zwar wohl zu erinnern, was in der-" gleichen Fællen, neben dero beschwohrnen Wahl-Capitulation das Instrumentum Pacis Art. VIII." §. gaudeant &c. mit sich bringet, wie dann dieselbe ihres höchsten Orts biss anhero nichts unter-" lassen haben, was zur Erlangung eines solchen bestændigen allgemeinen Friedens und Fortsetzung" der Tractaten gedeylich seyn könte, allermassen S. Kæyserl. Maiest. friedliebendes Gemüthe, sowol" aus demienigen, wessen sie sich gegen die Schwedischen Gesandten erklæret, als auch aus diesem in" Abschrifft beygehenden Antwort-Schreiben an Engelland genugsam zu erkennen. Weilen es aber" mit besagter Deputation 1) schwer und langsam hergehen und 2) keiner sich praesentiren lassen würde, 3)" der Mediations-Punct auch noch nicht fest gestellet ist, folgends das Werck noch vielen difficultæten" unterworffen; hiebey auch 4) nicht ausser acht zulassen, weil diesesmahl nicht in locis imperii, sed" extra fines eiusdem, tractiret werden solle, ob nicht verkleinerlich falle, dass man wegen gesamten" Reichs eine fœrmliche Deputation dahin abschicke? da bevorab 5) nicht abseitig zu besorgen; gleich" wie die Cron Franckreich die von einigen Herren Churfürsten bey den Pyrenæischen und Aachi-" schen Frieden angebothene Bemittelung wenig erkannt, sondern mit Hindansetzung derer den Frie-" den geschlossen; dann auch 6) als Kæyserliche Majestæt vor einigen Jahren dero Reichs-Hoffrath" in Franckreich abgeordnet, Sr. Kœniglichen Majestæt Ihme ausdrücklich bedeutet haben, dass man" das Reich in der Mediation nicht einmahl benennen solte; also auch dieselbe die itzo vorhabende" Reichs-Deputation oder Gesandtschafft fast schlecht respectiren dürfften. Als werden Churfür-" sten und Stænde bey der Regensburgischen Reichs-Versammlung selbst vernünfftig zu überlegen wis-" sen, ob bey itzerwehnten Umstænden dergleichen Abordnung vorzunehmen e re et dignitate im-" perii oder nicht besser sey, die Berathschlagung noch zur Zeit zu suspendiren. „ Eadem habentur in THEATRO EVROPAEO *Part. XI. pag.* 1013. Conferri etiam huc possunt alia diplomata hac de re ab ordinibus prolata in DIARIO Europaeo Part. XXXVI. pag. 394. atque in *Adpendice* pag. 537. sqq. (k) Pergit auctor VALKENIRIANAE *Continuationis Tom.* III. *Part.* VIII. *pag.* 3. " Immittelst wol-" len Kæyserliche Maiestæt nicht ermangeln, sich dahin zu bemühen, damit die Tractaten mit gu-" tem effect angetretten werden mœchten, auch bey dessen Erfolg, und wenn ferner etwas fürkom-" men solte, dero Versprechen gemæss, die Stænde weiter zu vernehmen, und in der That zu bezeu-" gen, wie hoch dieselbe ihr die Beruhigung dero allgemeinen Vaterlandes Teutscher Nation ange-" legen seyn lassen. „ (l) Plenius *Samuel PVFENDORFIVS* Lib. XVII. Rer. Brandeburg. §. 26. pag. 1309. Hoc aliud documentum exhibuit Caesarea legatio, quo auctoritatem adsumserit, de imperii negotiis tractandi, quam senatusconsultum Ratisponense die 31. Maii an. 1677. conditum. Cuius hic erat sensus: e decretis Caesareae Maiestatis, circa negotiationem pacis Neomagi instituendam et ordinum eodem legationem, Electores, Principes ac Status Caesaris super eo negotio declarationem perspexisse. Ea re per tria imperii collegia in consultationem deducta, placuisse, Caesari pro singulari in promouendam pacem studio gratias agendas, eumque rogandum, ut necessarium hoc et salutare negotium tranquillando imperio ulterius quoque cordi habeat. Tum ut iuxta dictatum pacis Westphal. artic. 8. de omnibus, quae circa idem agentur, mature communicet, quo ab uniuersis ordinibus ista pro re nata maturae deliberationi subiici ac pro more suo sententia eidem exponi queat. Sperare quoque, Caesarem legatis iniuncturum, ut eorum ordinum legatis, qui ibi comparituri sint, circa peruincenda sua desideria operam nauent. Id *SCTVM* Caesar *RESCRIPTO* confir-

CAP. I. sultationes negligerent (m): id etiam factis constat, postea euenisse. Illa enim pax Neomagi properata et, ordinibus Ratisponae inconsultis, a Caesareis demum confecta est (n). Quam tamen comitiali decreto illi postea adprobarunt (o).

Iura adlegationum in deputatione Francofurtana ab 1681. ad 1682.

§. XXXIII. Vt uero ex nostrorum temporum annalibus patet, Nouiomagensem pacem noui statim belli cum Gallis initium fuisse (p): ita ordinum imperii omnino interfuit, ut animos circa adlegandum melius obfirmarent, ne, quod Neomagi factum fuerat, hoc argumentum, exclusis atque insciis proceribus, sed, horum auctoritate, uel in plenis comitiis tractaretur, uel a peculiari ADLEGATIONE, propterea ab imperio instruenda (q). Equidem prima in COMITIIS remedia quaesita sunt, quibus Gallorum RECVPERATORIIS iudiciis in Alsatica et Rheno uicina ditione post Nouiomagensem pacem institutis, obuiam iretur (r), literis etiam et legationibus utrinque actum fuerat (s). Sed cum his parum aut nihil proficeretur: tandem §. XXXIII.

---

confirmarat. Vtiipse de paterna circa salutem imperii cura subinde ordinibus confirmarit, ac eorum, quae huc usque Neomagi acta sint, copiam iis fecerit; ita se deinceps huic congressui de omnibus, quae Neomagi agenda sint, exacte communicaturum et, ipsis inconsultis, nihil ad summam rei spectans conclusurum: nec minus suae legationi iniuncturum, ut ordinum ibi legatos circa aequa sua desideria obtinenda pro uirili fulciant. (m) *Libero sermone id exponit scriptor rer. Brandenburgicor. Lib. XVIII. §. 26. pag. 1309.* Ast cum Caesarea legatio nihil minus, quam ad normam istius senatusconsulti Ratisponensium comitiorum, Neomagi processisset, non e re uisum, aduersus agendi modum ab illa adhibitum protestationem in hunc sensum interponere. Ordines senatusconsulto Ratisponensi uoluisse communicata deliberationi *comitiali* subiicere, ac super iis Caesari sententiam suam exponere. Ast uti a Caesare debitam communicationem haud factam; ita nec ordines ante absolutos tractatus de iis consultare nec sententiam suam Caesari exponere potuisse. Quin Caesaream legationem insciis ac non consentientibus ordinibus circa summam rerum et maximi momenti negotia propria auctoritate transegisse, non sine grauissimo istorum praeiudicio, eorundemque iuribus magnopere laesis. (n) *Idem statim post ita pergit:* cum itaque legatio Caesarea directe aduersus commune ordinum decretum egerit ac suscepta, proprio ausu, negotiatione, libertatem et iura omnium ordinum enormiter uiolauerit ac insuper in maiorem imminutionem istorum iurium in fine pacis Gallicae addiderit protestationes et contradictiones, quae forte nomine imperii contra hanc pacem interponendae sint, non recipiendas, ac ualituras; omnia autem hoc modo aduersus Auream Bullam; Caesaream capitulationem; constitutiones imperii; Westphalicae pacis articulum octauum a Caesarea legatione admissa ipso iure inualida et irrita sint, *et quae sequuntur* (o) *Rer. Brandeburg. Lib.* XVII. §. 39. *p.* 1320. Ceterum relatione ad ordines, super pace firmanda Ratisponae facta, is euentus secutus est. Communicabant Caesarei ordinibus pacem, addita excusatione, ob iniquitatem temporum eam, inconsultis ordinibus, fuisse absoluendam; ac Caesarem eo facto capitulationi iuribusque ordinum praeiudicium adferre nolle, neque id in exemplum trahendum. Qua modestia quosdam ordinum, ei ausui indignantium, demulcere studebant. Ita ratihabitio pacis in comitiis probabatur. (p) Causas habes, post alios plures, apud *Ahas.* FRITSCHIVM *in notis* subitaneis ad instrumentum *pacis Nouiomagensis:* primis autem principiis eas eruit *auctor* ANONYMVS *staterae belli et pacis parte I. et II. edit. Bruxellis* 1684. (q) Manifestae enim ordinum querelae fuerunt, Caesarem sibi magis, quam imperio in Nouiomagensi pacificatione consuluisse. Multi etiam uarias de Caesareis tum administris suspiciones excitabant. Quae omnia ordines eo adducere poterant, ut libere et constanter adsererent, res imperii ab uniuersis proceribus in posterum expediendas neque hanc spartam Caesareis iterum relinquendam esse, quam ipsi semel male adornassent. (r) Vix *Neomagi* subscripta fuerat pax et nouas in Germania turbas postulata Gallorum excitarunt. Non *armis* coeptum fuerat hoc bellum; sed omnia tum ex *insidiis* acta sunt. Iustitiae tegumento, cuius uirtutis maximus splendor est, omnis iniquitas inuoluta. *Tria* in *tribus* prouinciis, a Germania auulsis, *recuperatoria iudicia* instituit Galliarum rex. Vnum *Vesontii;* alterum *Brisaci;* tertium *Metis.* Isthic *Burgundiae;* illic *Alsatiae;* hic *Austrasiae* limites, partim uetustate obrutos, partim pactis solennissimis mutatos, sibi in iudiciis adseruit, ubi idem et *actorem* et *iudicem* egit, ut scilicet forensis processus faceret epitomen. Non egerat tam cito regius *aduocatus*, quam *iudices* pro rege responderant. Causas uis? Vterque unum spiritum, unam animam duxit. Ita infinita imperii subditorum multitudo aut regionibus spoliata, aut in Galliae regis obsequium redacta est. LEONANDI *regis typographi* labor est, quo *sententias* in hisce iudiciis contra miseros ac infelices ciues nostros latas, in aliquot uolumina congessit. Sed puduit plerarumque ipsos Gallos in pace Risuicensi. Hac autem excusatione iudices illos culpae crimine liberarunt: condonandum id regiis administris, si in fauore pro rege suo circa nimium ipsi peccarent. (s) Exhibent eas ZECHIVS *in Europ. Heroldes adpendice* pag. 1194. seqq. ubi et spoliatorum *grauamina* et Caesaris per legatum Henricum *Mansfeldium* Comitem factae intercessiones et ordinum *literae*, Parisios ad regem transmissae, leguntur. "Man hat auf dem Reichs-Tag allerseits geschlossen, dass, wie alle attentata von Franckreich dem Frieden schnur stracks zuwieder lauffen; selbige zusammen getragen, "und von Kæyserlicher Majestæt durch Abschickung in dero und des gesammten Reichs Namen bey "dem Kœnig die remedirung zu begehren sey. Endlich sind auch an die Kœnige in Franckreich und "Engelland Schreiben abgefasset worden. Der Kæyser hat zwar circa modum dem Reich vor für-"træglicher ermessen: wenn die contenta solcher Schreiben an Sie, als Oberhaupt dirigiret wurden, "darauf Sie denn, im Namen der Stænde, deren Innhalt an die beeden Kœnige gelangen, und die "Antwort urgiren zu lassen sich erboten. Anzeige nachdem der Kœnig in Franckreich so vieler Chur-"und Fürsten dieser contrauention wegen Abgeordnete, ohne fügliche Antwort zurücke reisen las-"sen: solches auch dismahl dem Reiche nicht ohne Beschimpffung geschehen kœnnte. Man hat a-"ber an Seiten des Reichs nicht nachgegeben, biss dass die Schreiben abgelassen worden. Sie wur-"den dem General-Postmeister zu Brüssel, vermittels eigener Staffeta, zugeschicket, und durch die-"sen das eine an den Kæyserlichen Ambassadeur am Franzœsischen Hof zur insinuation, das andere "in Engelland spediret." Habes etiam in eodem uolumine responsorias tam ab Angliae, quam a Galliae regibus ordinibus iterum factas. Etiam, qui nomine imperii, subsignauerint literas ad exteros

CAP. I.

tandem, uoluntate Gallorum (t) factum est, ut proceres imperii *ADLEGATOS* nominarent, qui, Caesareae legationi adiuncti, controuersias, e Westphalica pace residuas, componerent conficerentque (u).

Adlegatorum denominatio.

Mense igitur *Maio* anni 1681. S. R. imperii *ADLEGATI* in comitiis Ratisponensibus nominantur, quorum *duo* ex *ELECTORVM*; *sex* e *PRINCIPVM*; *duo* e *CIVITATVM* senatibus adlecti sunt (x), ad hanc spartam uniuersi imperii causa exornandam.

Locus et tempus horum congressuum 1681. 1682.

§. XXXIII. *Locus*, congressibus faciendis, destinatus est *FRANCOFVRTVM* ad Moenum (y). Quamuis autem hactenus *adlegationi* constituendae et ipse Imperator consensisset: plura tamen postea acciderunt, quae Caesareae auctoritati ualde aduersa esse, existimauit.

Impedimenta adlegationis ex parte Caesaris

Principio displicuit *CAESARI formulas mandati* ac *fidei* (*die Instruction und Vollmacht*) ad legatos ab imperii *proceribus* accepisse (z). Deinceps aegre eundem habuit, uelle *ADLEGATOS* congressibus, cum legatione Gallica instituendis, *PRAESENTES* esse,

ros reges, dicitur ibidem. *Die Schreiben wurden durch folgende deputirte Reichs wegen gesiegelt von denen CHVRFVRSTLICHEN; FVRSTLICHEN theils Catholischer Seiten durch Oesterreich; Saltzburg; Costanz; Augspurg; Bayren und die Schwæbische Prælaten: Protestirender Seiten: Magdeburg; Lautern; Weimar; Zell; Anhalt und die Wetterauische Grafen. REICHS-STAEDISCHEN theils von Catholischen Cöln und Augsburg; von protestirenden Ulm und Dortmund.* (t) Ita *DECRETVM COMMISSIONIS CAESAREAE* in *comitiis Ratisponens.* d. 31. Jan. 1681. “ Der Rœmis. Kæyserl. Maiestæt“
Principal - Commissarius solle denen Stænden nicht verhalten, welcher gestalt von dem am“
Frantzœsischen Hof haltenden Kæyserlichen Abgesandten berichtet worden, was massen, auf seine“
bey dem Kœnig der contrauentionen pacis halber genommene priuat - audienz einige Kœnigli-“
che Erklærung ertheilet worden, dass seine Kœnigliche Majestæt erbœthig: gewisse Deputatos zu“
benennen, und selbige in eine in dem Rœmischen Reich gelegene Stadt, als Speyer, Worms,“
Meintz oder Franckfurth, vvohin man sich hierüber vergleichen vvürde, zu schicken, vvelche mit de-“
nen Kæyserlichen über eine und andere Strittigkeiten sich zu vernehmen Vollmacht haben vvürden,“
auch von dem Tage an biss zu Ausgang der Zusammenkunfft mit aller Thætlichkeit innen zu halten.“
Quod ultimum tamen a Gallis obseruatum non est, uid. *auctor* Staterae B. et P. part. I. pag. 301. “Kæy-“
serliche Maiestæt hat dabey allergnædigst beobachtet: vvie dass bey diesem Werck das Heilige Reich“
so vvohl insgesamt; als in particulir interessiret sey, habes causam adlegationis, also auch Kæyserli-“
che Maiestæt anbefohlen; dass oberzehltes Frantzœsisches Anerbiethen Churfursten und Stænden“
vorgetragen vverden solle: damit sie nicht allein, ob solcher congress anzunehmen, sondern auch“
vvas auf solchen Fall diene zu praemittiren, so denn, vvo, vvenn, und vvie diese Sache anzutretten“
und zu vollfuhren seyn mœchte, ihre Gedancken und Gutachten aufs fœrderlichste erœffnen vvolten.„
(u) REICHS-GVTACHTEN dictat. Ratisponae d. 21. Mart. 1681. Postquam maior uotorum pars FRAN-
COFVRTVM nominasset, ubi congressus instituendi; illud etiam addiderunt, “man vvolle ferner“
überlegen, vver von Reichsvvegen vorberührter Conferenz mit beyzuvvohnen. (x) REICHS-“
GVTACHTEN Ratispon. an. 1681. d. 31. Mart. dem Kæyserlichen Principal-Commissario bleibet ferner“
nicht verhalten, vvie man eine enge und in vvenig Personen bestehende Deputation, aus bevvegenden“
Ursachen, und niemand an seinen competirenden ordinari Deputations-Rechten und sonsten im ge-“
ringsten zum Nachtheil, vor diesesmahl am zuträglichsten erachtet: also seind in allen dreyen Reichs-“
Collegiis CHVRFVRSTLICHEN theils 1) Chur-Meintz und 2) Chur-Sachsen, FVRSTLICHEN“
theils 3) Oesterreich 4) Saltzburg oder Bamberg, und 5) Bayren, so dann 6) Pfaltz Lautern 7) einer aus“
dem Fürstlichen Hause Sachsen, Weimar 8) einer von dem Hause Braunschvveig, Grubenhagen; des“
Rœm. REICHS STAEDTE 9) Cœln und Regensburg zu vorberührter conferenz erkieset, und des-“
sen allerseits gebührend berichtet vvorden. (y) *Decretum Commissionis* Caesareae d. 2. Maii 1681.“
Nachdem Ihre Kæyserliche Maiestæt vvegen Zeit und des Orts, vvenn oder vvie, der mit der Cron-“
Franckreich dero contrauentionen halber vorvvesender gütlicher congressus fortzusetzen, und zu uer-“
gleichen von Reichs vvegen allerunterthænigst anheim gestellet vvorden,„ ergo neque de *loco*, neque
tempore congressus decerni potest a Caesare, nisi ordines imperii hanc ei dent largianturque faculta-
tem. “und Kæyserliche Maiestæt vernehmen durch den Gesandten von Pariss, dass daselbsten“
Franckfurth oder Meyntz zu dem congress beliebet vverden mœchte, und beyde Ministri de St. Ro-“
main und d'Harlays hierzu verordnet vvorden seyn, dass darauf Kayserliche Maiestæt nicht“
alleine gebilliget, dass diese Tractaten in der Stadt Franckfurt angestellet, und zvvar auf nechst inste-“
henden Iohannis-Tag ihren Anfang nehmen sollen, auch zu der Gevollmæchtigten Kæyserlichen Ab-“
gesandten ihren Reichs-Rath von Strattmann, und vvegen dero Ertzhauses Oesterreich Badern und“
Bammersvvamb allergnædigst denominiret. Und vvird demnach an deme seyn, dass die übrige zu“
sothanem congress von Reichs vvegen erkiesste Deputirte, erheischender Nothdurfft nach, hierzu“
instruiret vverden, thun. (z) Commentaria ZECHIANA pag. 1224. hoc ita enarrant: Bey Concer-“
tirung der Reichs-Vollmacht ereignete sich der meiste scrupel darinnen. Indem die Herren Churfürsten“
praetendirten, dass der Stænde Deputirte neben denen Kayserlichen Herren Plenipotentiariis, bey“
allen, das Reich, dessen Stædte und Glieder betreffenden propositionen und Handlungen zu erschei-“
nen, und mit berathschlagen und tractiren zu helffen befugt seyn solten. Welches aber der Oesterrei-“
chischen Gesandtschafft also fürkæme, ob suchte man dem Kayserl. Respect dardurch etvvas zu nahe zu“
tretten. Sintemahlen diesen daher abhielte, dass dero Kæyserlicher Plenipotentiarius zu Franck-“
furth am Mæyn, als in dem nach der Hand bederseits beliebten loco congressus mit denen dahin kom-“
menden Reichs-Deputirten zusammen deliberiren, dieses aber, vvas abgeredet und geschlossen vvor-“
den, hernach allein an die Reichs-Commissarien bringen, ihre Erklærungen annehmen, und sodann“
der Versamlung der Deputirten vvieder erœffnen, und also allenthalben das Wort und Directo-“
rium führen solten. Gestalt dann auch die vor die Reichs-Deputirte in der Chur-Meintzischen Cantz-“
ley verfasste und zu Rath gebrachte Vollmacht vor ein neuerliches und unerhœrtes vvesen gehalten“
vvorden; besage der ad acta übergebenen Anzeige. So viel die von der Chur-Meintzischen“
Cantzley verfasste instruction vor die Reichs-Deputirte betrifft, ist solches eine gæntzli-“
che Neuerung und für gevviss, dass in der Chur-Meintz. registratur keine formula oder Exempel“
sich befinden vverde, dass hiebevor in denen Fællen, da ein Kæyser und das Reich mit frembden Po-“
“tentaten

CAP. I.

esse, quod postulatum, cum magna Caesareae auctoritatis coniunctum sit deminutione (a). Postea idem et illud improbauit, quod *Electorum adlegati HONORES* exigerent, qui *PRIMARIAE* dignationis legationibus tribui soleant (b). Qua in re Gallorum (c) quoque et *principum* oratores cum Caesareis conspirarunt, ne in hoc casu Electores aliquid eximii aut praecipui prae ceteris ordinibus habere

§. XXXIII. *ex parte principum S.R.I.*

"tentaten in eine Handlung kommen, eine sonderbahre instruction für des Reichs-Deputirte wære ausgefertiget vvorden: sondern dass allezeit das Oberhaupt mit dem Reich für einen Mann gestanden, "und die Instructiones zur Handlung von einem Rœmischen Kayser pro uniuersis, iedoch mit Gutfinden der Reichs-Stænde, ausgefertiget vvorden sey, so auch der Reichs-Stænde Auctoritæt æhnlicher "scheinet." (a) ZECHIANA Commentaria his uerbis hanc controuersiam exponunt: "So viel den "modum tractandi betrifft, ist nicht ohne, dass alles, vvas von Reichs vvegen gehandelt und geschlossen vvird, mit Rath und Gutachten, auch Einvvilligung der Stænde zugeschehen pfleget, inmassen dieses und nicht mehrers der §. 9. gaudeant &c. in dem Münsterischen Friedens-Schluss disponiret. Wenn "aber einmahl eine Sache zvvischen dem Kæyser und denen Stænden verglichen, so ist ein Rœmischer "Kæyser solus supremus executor, und verrichtet von Amts vvegen dasienige, vvessen Er sich mit dem "Reich vereinbahret, es bestehe nun solches in promulgatione legum, in Abschickung der Gesandten, "oder in andern Handlungen, gestalt es dann auch also und nicht anders bey denen Westphælischen "Friedens-Handlungen, ohnerachtet die Stænde gleichsam in Form eines Reichs-Tags gegenvværtig "gevvesen, gehalten vvorden. Es soll aber von der Kæyserlichen Gesandschafft nichts gehandelt, vveniger geschlossen vverden, es seye denn vorhin allezeit mit denen Reichs-Deputirten deliberiret, concertirt, und vvie es zu proponiren, zu handeln und zuschliessen seye, von denenselben mit gutbefunden vvorden. Zu geschvveigen, vvas es für Unglimpf, Verzœgerung, Confusionen, Contradictionen und andere ohnzehlbahre Inconuenientien haben vvürde, vvenn zu allen propositionen und "Handlungen mit denen zvvey Frantzœsischen Gesandten, neben der Kæyserlichen Gesandschafft alle "Reichs-Deputirte allezeit mitgezogen, oder auch ex Deputatis Deputati dazu gemachet vverden sollen. Welches dem Gegentheil nur Zeit zugevvinnen, Misstrauen zvvischen Haupt und Gliedern "zu ervvecken, die conferenz und Handlung zu embrouilliren, dieselbe endlich inutil und "fruchtloss zu machen, und darob doch, pro more suo dem Kæyser und dem Reiche "die Schuld beyzumessen, eine ervvünschte occasion Handel und Spiel seyn vvürde. Sed "reposuerunt ad haec ordines: gleich vvie den Churfürsten unvermuthet vorkommen, dass "denselben beygemessen vverde, als ob sie etvvas zu Abbruch des Kæyserlichen hœchsten respects "gethan: also hat man vor nœthig erachtet, dagegen œffentlich zu contestiren. Man lebe der Zuversicht, Kæyserliche Maiestæt vverden die durch den Westphælischen Frieden bestættigte gerechtsame "in hoc casu allergnædigst consideriren, dass, vvenn schon neben der Kæyserlichen Gesandschafft auch "des Reichs Deputirte den vorbestehenden Handlungen beyvvohnten, der Kæyserlichen auctoritæt, vvas "derselben gebühret, kein Abbruch geschehen kœnne. Sintemahlen 1) die Deputation mit Einvvilligung Kæyserlicher Maiestæt angeordnet, und die deputirte totum imperium praesentiren. Und "obgleich solches zu Münster nicht geschehen, so sey solches auf diesen Fall nicht zu ziehen, massen "dorten die Stænde nicht in corpore, sondern nur in particulari gevvesen. VVenn sich die Reichs-Deputirte 2) der conferenz mit den Frantzosen enthalten solten, müssten Sie nur Consiliarii seyn. Vber "das 3) auch Kæyserliche Maiestæt die Reichs-Stænde nach dem Nimvvegischen Frieden versichern "lassen, dass selbiger modus zu einiger consequenz nicht gezogen vverde. Ferner 4) vvie Kæyserlicher Maiestæt ihrem respect nichts abgehet, vvenn solches des Reichs-Verrichtungen den Reichs-Collegiis und dem Chur-Meintzischen Directorio überlæsset; also kan man nicht begreiffen, vvie "dieser modus der conferentz selbiger nachtheilig seyn kan. Absonderlich da 5) solche in imperio "in einer Reichs-Stadt in Beyseyn so vieler Reichs-Stænde, mit der Cron Franckreich Ministris vorgehen solle. 6) Der von Kæyserlicher Maiestæt vorgeschlagene modus, die Kæyserlichen Gesandten "zu Ministris der Reichs-Deputation machte, 7) den Auslændern die impression gebe, dass der Kæyser "gar keine Gevvalt hætte, vveil dessen Gesandten in allen Dingen Befehl von den Reichs-Deputirten "hohlen müssten." Plura uide argumenta in utramque partem per suffragia principum prolata in aduersariis ZECHIANIS pag. 1227-1230. Samuel de PVFENDORF *Rer. Brandeburgicar.* Lib. XVIII. §. 33. ad an. 1681. pag. 1416. *Id scilicet uidebatur agere Caesarei, ut ipsi soli cum Gallis tractarent; Ordinum delegati otiosi spectatores essent.* Tandem a suo rigore Caesarei multum remiserunt, testimonio *diplomatis* des Kæyserlichen Commissions-Decret 1681. d. 10. Septembr. "Kæyserliche Maiestæt lassen endlich allergnædigst geschehen: dass die Reichs-Deputirte bey Erœffnung des Congressus oder der ersten proposition: vvie auch dem Schlusse desselben necht der Kæyserlichen Gesandschafft bey der Kœniglichen Frantzœsischen erscheinen mœgen. So vvollen auch Kæyserl. Maiestæt, vvenn etvva auch nachgehends einige Nothvvendigkeiten vorfallen mœchten, vvelche die Zuziehung der Reichs-Deputirten zu denen Conferentzien mit denen Frantzœsischen Gevollmæchtigten erfordern solten, solches "thun. (b) DECRETVM COMMISSIONIS Caesar. d. 10. Sept. 1681. ita rem prodit: VVie Kæyserliche Maiestæt ersehen, vvas grosse difficultæten in den Ceremonialibus sich unter den Stænden ereignen: als thun solche selbigen hiemit zu bedencken anheim geben: ob nicht, zu Abhelffung aller "difficultæten ein zulængliches Mittel seyn kœnne, dass, vvie sothane Deputation a toto imperio, uti "corpore auf gevvisse particular-Stænde geschiehet, und diese mithin Delegati, einfolglich dero nacher "Franckfurth abschickender Ræthe delegatorum subdelegati seynd; also auch selbigen BOTTSCHAFFTLICHER character aufgetragen, noch dergleichen tractament von ihnen praetendiret vverden mœchte. VVenn nun hierdurch einem ieden sein ius in saluo erhalten, auch alle hindernissen itzo abgeschnitten vvürden, also vvürde dieses expediens desto annehmlicher fallen. Commentaria ZECHIANA p. 1238. Zvvischen den Kæyserlichen und Churfürstlichen Ministris hat es darüber Spaltung gegeben, indem diese von ihnen das praedicat Excellenz, den Vortritt und rechte Hand "praetendiret, vvelches aber die Kæyserlichen vervveigert, vveil es nur Reichs-Deputirte, und bey "solchen Fællen dergleichen Formalitæten nicht in Ubung vværen." (c) Galli tamen secundo tantum legato parem cum primo honorem negarunt. Primo autem digniorem in aedibus suis locum et excellentiae uocabulum concesserunt. Vt tamen scripto sibi caueatur, Caesareos idem facturos

Caesareor. argum. pro declinanda adlegatorum congregatione cum Gallis.

Responsio ordinum.

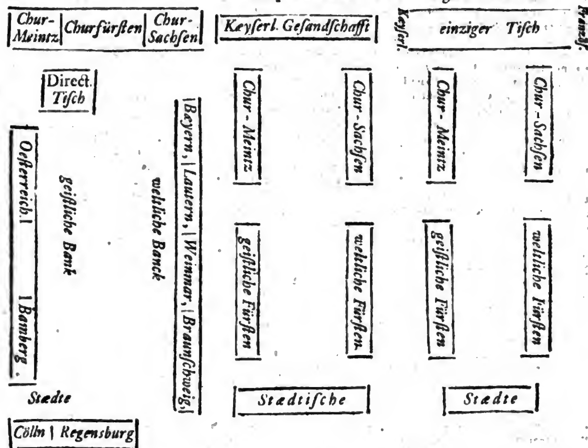
temperamentum.

CAP. I. habere uiderentur (d). Iidem quoque noluerunt, Electorum adlegatos *peculiarem senatum* (*ein absonderliches Collegium*) constituere (e); sed in eadem cum principum oratoribus curia sedere (f): quod omnes omnium ordinum adlegati unam hic §. XXXIII.

ros et ni hoc fiat, eos horum accessu plane abstenturos. *Rerum Brandenburgicarum* Lib. XVIII. §. 33. 1681. p. 1417. et §. 51. p. 1429. ubi elegans disceptationis digressio. (d) Res ipsa iam ex iis patet, quae ex commissione Caesarea supra allegauimus. (e) *Commentaria Rer. Brandenburgicar.* Lib. XVIII. §. 33. an. 1681. p. 1416. sed et super *SESSIONE* certabatur. *Electoralibus* peculiari mensa; *Principalibus* eadem cum istis sedere ac penitus iisdem exaequari cupientibus, eminente circa hoc Brunsuicensium feruore. Plenius ZECHIANA Commentatio p. 1235. rem enarrat: "Es haben die Braunschvveigischen Hæuser, so vvohl auch Bamberg, VVürtzburg, Freysingen, Regensburg und Anhalt, und endlich a" potiori auf die obseruantz angetragen und urgiret, dass, vvie zu Nimvvegen Kœnigliche, Chur-" und Fürstliche Gesandte an einem Tisch gesessen, also solches auch dermahlen gehalten" werden mœchte. Dagegen hat das Chur-Meintzische directorium angezeiget, das Chur-" fürstliche Collegium liesse sich keine Maas und Ordnung vorschreiben, wohin es die seinige setzen" solte, begehre aber auch den Fürstlichen kein Ziel zu setzen. Worüber die meiste Fürstliche nicht" geringe ombrage gefasset, zumahlen da das Calenbergische uotum dahin erœffnet worden, ob wæ-" re solches schema dem Fürstenstande hoch praeiudicirlich. Dieweil dasselbe 1] wider die obser-" uantz; indem zu Nimwegen alle an einem Tische, so gar pêle mêle gesessen, anitzo aber schæme-" ten sich die Churfürsten, nicht allein mit den übrigen Reichs-Deputirten an einem Tische; son-" dern auch 2] ohne Tisch auf eben der Seite zu sitzen 3] durch die verschiedene latera sessionum" die distinction der Collegiorum, auch folglich 4] einen mercklichen Unterscheid und Vorzug vor" denen Fürstlichen Gesandten einzuführen. Da doch alle Reichs-Deputirte einerley committentes" auch einerley instruction und Vollmacht, per consequens einerley characterem, auch eigentlich zu" reden, keine Churfürstliche, Fürstliche und Stædische; sondern Reichs-Deputirte nacher Franck-" furth geschickt würden. 5] Hætten auch die Churfürstlichen schon gloriret, dass sie hierdurch den" Fürstlichen ein grosses abgewonnen." (f) Triplici schemate sessionis opus esse uidebatur. Conuenerant enim aut imperii *ADLEGATI* solum: aut *HIS* iuncti *CAESAREI*: aut cum *VTRISQVE* oratores Galli. Sed haec melius *lineis*, quam uerbis exprimi possunt.

SCHEMA SESSIONIS IN DEPVTATIONE FRANCOFVRTANA cIↃIↃcLXXXI.

Schema I.	Schema II.	Schema III.
in *solius* deputationis conuentu.	in conuentu *Caesareorum* et *Deputatorum*.	in conuentu *trium* generum legationum simul.

Aduertendum praeterea in his *schematibus*: quod si *unus* princeps *plures* adlegatos miserit, illos a *tergo primi* sedere debere, ne ordo descriptus interrumpatur.

Primo

CAP. I.

Tandem ex parte Gallorum.

hic auctoritatem, uniuersi scilicet imperii faciem prae se ferre uiderentur. Tandem neque cum Gallorum *legatione* nostratibus conuenit. Illius enim ministri *HONOREM* a Germanis flagitarunt, qui *peregrinis* debebatur (g). Tum *Gallico IDIOMATE* utebantur, cum nostrates non alium quam sermonem *Latinum* uel scribere uel legere uellent (h). Demum cum Galli *Argentoratum* aliaque, *post* decretam Parisiis legationem occupata (i), restituere nollent: nostrates, nisi illis commoda *possidentis* relinquerent, in hoc casu ne latum unguem concedere potuerunt (k). Quod ipsum Gallis gratissimum fuit: qui inde occasionem arripuerunt, *Francofurtanum* conuentum dissoluendi, culpa reiectae compositionis in Germanos hoc tegumenti genere translata (l). Atque ita solennis haec Germanorum *adlegatio* omni successu caruit (m), plurimas autem tricas, circa modum rationemque iuris *ADLEGANDI* tum excitatas, post se reliquit (n).

Francofurtanae deputationis dissoluta 1682. die 1. mens. Dec.

§. XXXIII. XXXIV.

Adlegationis iura Ratisponae ab an. 1682. ad an. 1684. induciis cum R. Galliarum.

§. XXXIV. Iterum ergo concludendae *pacis* argumentum Francofurto *Ratisponam* migrauit, inter diuersa in imperio de causis reiectae istius *deputationis* iudicia', publice priuatimque excitata (o). Neque uero idem senserunt proceres horum comitiorum. Alii enim *fortioribus* contra iniquitates Gallorũ remediis agendum

(g) Primo enim Gallici legati San-Romanus et Harlaelaeus *HOECHSTAE*, oppido Moguntinae ditionis ad Moenum fluuium sito, moras nectebant, postulantes, ut Caesarei primo loco Francofurtum ingrederentur, quo ipsi, tanquam posterius uenientes, ab his primam uisitationem acciperent. Id quod Caesarei abnuebant. Ita rem describunt *Commentaria Rer. Brandenburg. Lib. XVIII.* §. 33. *an.* 1681. *pag.* 1416. Sed aliud argumentum suppeditant monumenta ZECHIANA pag. 1238. "Die Frantzösischen Gesandten haben von dem Kæyserlichen Grafen von Rosenberg und Strattemann "die erste uisite deswegen begehret, dieweil der Ort ihrer Zusammenkunfft im Reich, und die Kæy-"serliche gleichsam Wirth und zu hause wæron, dass Ihnen also das Gast-Recht nicht versaget wer-"den könte. Dargegen aber fürgewandt worden; dass bey dieser Gelegenheit die Stadt Franckfurth "als ein neutraler Ort zu halten, und auch vorhero bey der conferenz zu Cöln die Frantzösische Ge-"sandte Duc de Chaune den *Kæyserlichen*, die eher da gewesen, die erste uisite unweigerlich gegeben "hætten. Der Ausgang war hierbey dieser, dass weil die Frantzösischen zu erst eingezogen, sie auch die *Kæyserlichen*, als letzt angekommene, zu erst besuchen,, (h) Propositione a Gallis in *Gallico* idiomate facta, nostri in *Latina* lingua illis responderunt, facta simul declaratione, nullum ab imperio in posterum diploma acceptum iri, nisi quod sermone *Romano* scriptum esset prolatumque. Curant ergo Galli, ut, quae ipsi scripserant, *Latinis* deinde uerbis ab *interprete* redderentur. Sed cum nostri non *uersionem*, sed *authenticum* Latine scriptum uellent: controuersia haec componi nequiuit. *Monumenta* ZECHIANA p. 1241. Elegans quoque digressio in hoc argumenti genere apud *Samuelem* PVFENDORFIVM Lib. XVIII. Rer. Brandeburg. §. 48. p. 1425. seqq. et *Iacobum Bernhardum* MVLZIVM Part. II. Repraesentat. Maiestatis Caesar. cap. 8. p. 388. (i) Promiserat Rex Galliarum Mansfeldico Comiti, qui Caesaris tum in aula regia oratorem egerat, *ferias armorum* ac disceptationum se in Alsatia Austrasiaque imperaturum, ex eo tempore, quo *legatio* decreta fuisset, quae lites hasce *Francoforti* cum *Germanis* tractaret componeretque. Sed, urbe *Argentoratensi*, post hoc tempus, intercepta, fidem Galli turpiter fefellerunt. Quo nuntio ad nostros perlato, ipsi noluerunt ante congressus instituere cum Gallicis legatis, quam haec aliaque in integrum restituta essent. Legantur hic COMMENTARIA *Rer. Brandeburg.* Lib. XVIII. §. 68. p. 1449. ad an. 1682. ZECHIANA *Monumenta* p. 1253. LONDORPIANA uolumina ad annum 1682. THEATRVM *Europaeum* Tom XII. p. 410. (k) Confundunt igitur causas cum occasionibus, qui propterea Francofurtanum conuentum abruptum esse, existimant, quod ordinum adlegatis in cultu *solennium* ac *ceremoniarum* non conuenerit. Quod Galli in culpa ponunt, ut hanc a se amoueant. Consulatur diploma Galliae legatorum, quo ipsi causas sui discessus exponunt, citatis auctoribus insertum. (l) Ita omnino est. Dissolui enim *Francofurtanum* conuentum, Galli admodum optarunt. Vt sic malae causae suae consulerent. Hoc enim sperare utique poterant. Quod *bella Turcica* Austriacis silentium imponerent in controuersiis Alsaticis. Deinde *dissidia ordinum* ea tum essent, ut facile praeuideri posset, in fortioribus contra Galliam remediis imperio non conuentum iri. Igitur ad plena comitia controuersiam suam remitti, malebant Galli; quam Francofurti eandem tractari, ubi facilius fieri poterat, ut pauciores in perniciem Gallorum conspirarent. Tandem *iustitiae* aliquod *tegumentum* in eo reposuit Galliarum rex: quasi scilicet, non tam facile esset, postulatis eius in Alsatia Austrasiaque uno conuentu respondere; ut potius *recuperatoria* Gallorum iudicia plures congressus iure fatigarent. (m) Non *deputati* solum Francofurtano conuentui interfuerunt: sed etiam aliorum principum *adlegati*, qui titulo ministrorum fide dignorum, *adcreditirter Ministers*, sunt insigniti, *Iacob. Bernh.* MVLZ *Part. II. Repraesent. ac. Caes. M. cap. VIII. pag.* 400. Hoc cum aegre ferrent imperii *deputati*, quasi his tantum *adlegationis* sparta ab imperio commissa esset; *Brandeburgicus* eis, ceterorum nomine, respondit ordinumque iura firmissimis argumentis et polita oratione contuitus est, qua euicit, cuiuis e proceribus Germaniae integrum esse, *praeter deputatos ordinarios*, suos extra ordinem ministros, S. R. imperii *ADLEGATIONI*, quoties quis uellet atque e re sua duceret, adiungere. Vir illustrissimus atque excellentissimus *Melchior* RVCQVIVS, *Regi Porussiae e sanctiori consilio et supremus Halberstadiani principatus rector*, inter multas alias uirtutes, ob miram dicendi facundiam, qua in maximi momenti legationibus excelluit, sedulo commendandus, hoc tum officio iussu principis sui defunctus est. Quem honoris causa hic nominare liceat, quod plurima sint, quae in hoc argumenti genere didici, cum quinquennio abhinc hac de re colloquium haberemus. (n) Ita omnino est. Quoniam ex illis controuersiis, quas recensuimus, nullam prorsus compositam esse scimus. (o) Nolo extra limites instituti mei abire. Cui tamen uolupe est, plura *Francofurtanae deputationis* nosse, is, praeter supra laudatos auctores consulat FASCICVLVM actuum publicorum, qui sub hac epigraphe prodiit: *Wahrhaffter TEVTSCHER FRIEDENS-RATH, welcher in der* Conferenz *zu Franckfurth eröffnet und publiciret worden*, edit. 1682. 4t. Alius libellus, sed minoris momenti, hunc titulum prae se fert: APOLLO consulirt in dem Parnasso über die Conferentz-Tractaten zu Franckfurth 1683. 4t. Accedit LONDORPIANORVM *Voluminum XI. cap.* 84. Franckfurtische *Conferentz-Acta* pag. 353-400.

CAP. I. dum esse, suaserunt (p): alii, iique prudentiores, his reiectis, de *mitioribus* cogitarunt (q). Quorum tandem consilia euentus adprobauit. Nam *uiginti* annorum *INDVCIAE d. XV. Aug. 1684.* cum rege Galliarum ab imperio factae sunt (r). In his autem condendis, egregia iterum *iuris ADLEGANDI* uestigia reperiebantur. Maior certe *ordinum* pars Caesari *auctor* fuit ad illas accipiendas (s). Quorum suffragiis, cum omnes, concordibus fere animis, Gallica bella dissuaderent, et ipse tandem *locum* fecit *imperator* (t). Sed qui in *DECERNENDIS* induciis potissimum locum habuere: illi etiam in A hisce *perficiendis* (u), eundem masculi contuiti sunt. Inde est, quod *ordinum ADLEGATI et CONFIRMAVERINT* eas (x), et, quod Caesareos admodum male habuit, *RATI FORMVLAM* a Gallicis *legatis* acceperint (y), a rege propria manu subscriptam.

§. XXXIV. XXXV.

§. XXXV. Quemadmodum uero in modo descriptis *uicennalibus induciis* conuentum fuerat, ut *limitum* regundorum controuersiae cum Gallicis legatis amice tra- B ctarentur (z): ita neque ab hac sparta se excludi, passi sunt procerum *adlegati* (a). Cum igitur ad has componendas illi et *delecti*

Adlegationis iura in processu limitum regundorum ab ann. 1685. ad ann. 1688.

(p) Inde consilia de *perpetuo* in Germania *milite* alendo: de *foedere* cum ordinum *inter se*; tum etiam cum *exteris* pangendo contra uiolentiam Gallorum. Consuluntur hic *comitialia* monumenta in *XII. Tomo* THEATRI *Europaei ad ann.* 1683. *LAXENBVRGICI* foederis inter *Caesarem* et superiorum Germaniae *circulorum* ordines, Waldeccio internuncio, hac causa initi, momenta expendit PVFENDORFIVS *Lib. XVIII. Rer. Brandeburgic.* §. 58. *et* 64. *ad annum* 1682. (q) *Brandeburgici* Electoris haec inprimis consilia fuerunt, quae magna linguae et calami libertate *Gothofredus de* IENA Ratisponae exposuit. Didicerat enim princeps, longo rerum usu edoctus, praepotenti *hosti* minas armorum imperii nostri ludibrio fore, qui satis nosset, *uires* nostras *intestinis* partim dissidiis distractas esse, partim bello *Turcico*, quae Germaniae tum imminebant, conuulsum iri. Imprudentiae igitur arguendi sunt, qui *Ienana* suffragia tum improbarunt et nescio cuius non suspicionis tacite incusarunt. Ceterum supremum apud nos diem obiit CIↃ IↃ CC III. uir illustris *octogintа* annos natus, in mira tamen sensuum ac animi rectitudine et integritate, ut iuuenis mortuus esse, uideatur. Vigebit inter bonos fama eius, nunquam intermoritura, cum ob rerum muneruumque amplitudinem, tum etiam ob sapientissimi consilii liberalitatem, qua *quinquaginta millium* imperialium fructus *nobilium VIRGINVM CONTVBERNIO* dicauit, legauitque, rarissimo temporum ac sacrorum nostrorum exemplo. Sed honoris causa haec scribo, cum a *grandaeuo* sene multum in publicarum rerum notitia mihi uidear, didicisse. (r) Exhibent formulam induciarum *Ioh. Christ.* LVNIGIVS *in sylloge negotiorum publicorum* ad annum 1683. p. 863. SAVRIVS *in theatro pacis part. II. sub finem.* (s) Omnia enim remedia quaesiuit imperator, ut *ordines* ad *bellum*, Gallis indicendum, irritaret. Sed cum illi aut pacem aut *inducias* uellent, tandem hisce consiliis ipse locum fecit, maxime, nuntio allato, *Luxenburgum* a Gallis expugnatam esse. Vid. PVFENDORF. *Rer. Brandenburg. Lib. XVIII.* §. 232. ad ann. 1684. (t) Neque enim alia causa, ad inducias accipiendas, motum se esse, quam quod *ordines* in illas inclinassent, ipse quoque confessus est imperator. *Auf Gutbefinden der Churfürsten, Fürsten und Stænde des Reichs, mitbelieben Ihre Kayserliche Maiestæt, den Stillstand mit Franckreich auf zwantzig Iahr,* auctor THEATRI *Europaei Tomo XII. ad annum* 1684. *pag.* 628. 629. (u) Ordines enim fuerunt, qui primas *induciarum* cum Gallis lineas fecerunt, quas auctor THEATRI *Europ.* exhibet *Tomo XII. pag.* 629. a Caesare postea demum confirmatas. (x) Iudici debet, quod res est, ordines Gallo antefidem de *induciis* dederunt, quam eas Caesarei legati adsensu suo adprobauerant. Non igitur mirum est, Caesareos tantum legatos de induciis cum Gallicis oratoribus tractauisse. Imperium enim calculum suum iisdem pridem addixerat. Qui in ipsis induciis propterea dicuntur: *Der transfigirende Theil, das H. R. Reich Articulo indut. XV.* (y) Merentur in hoc argumento expendi uerba auctoris THEATRI *Europ. Tom. XII. pag.* 635. quae haec sunt: *Die Frantzæsische Kænigliche* ratification *war durch den Frantzæsischen Gesandten* Crecy *dem Chur-Meintzischen* Directori *insonders eingehændiget worden. Worüber sich die Kayserlichen* Commissarii *sehr missvergnügt bezeuget, und es für eine Sache gehalten, welche Ihrer Kayserlichen Majestæt hohen* respect *touchirte. Wie denn auch darauf erfolget, daß der eine Kayserliche* Commissarius *sich darüber mit* Crecy *in eine* conferenz *eingelassen, und denselben ersucht, solche* ratification *von dem Chur-Meintz.* Ministro *wieder zurücke zu fordern, und solche den Kayserlichen* Commissariis *zu überreichen, weilen selbige im Namen des Reichs* traktiret *hætten. Wære auch niemahls der Gebrauch gewesen, selbige an das Reich a part auszuliefern.* Quod negatur. Exemplum enim in Monasteriensi pace superius extat. *Worauf der Frantzæsische Minister geantwortet: daß er bestellet worden, die* ratification *an das REICH auszuantworten, davon Chur-Meintz das* directorium *hætte. Zu dem hætte* 1] *Chur-Meintz solche* ratification *begehret,* 2] *Franckreich auch den Kayserlichen* Ambassadeur *eine* a part ratification *für das Reich zu Nimwegen ausantworten lassen, welche selbige angenommen. Worauf der Kayserliche* Commissarius *wieder* repliciret; *daß* 1] *des Chur-Meintzischen* Ministers *suchen ein* priuat-*Werck sey,* 2] *hætten die Kayserlichen* Ministers *niemahls die ihnen dem Reich übergebene* ratification *ausgeliessert. Weil es eine offenbahre* nouitæt *gewesen, welche anietzo hierdurch ergræssert würde. Daß der Herr* Crecy, *ohngeachtet er mit den Kayserlichen Gesandten allein* tractiret, *solche vorbey gegangen, und seine* addresse immediate *an den Chur-Meintzischen* Minister *gekommen.* Mr. Crecy *hatt aber* dupliciret: 1] *Chur-Meintz hætte das directorium vom gesammten Reich, darunter auch der Kayser begriffen* 2] *genug wære, daß die Kayserliche* ratification *zu Nimwegen für das Reich angenommen worden.* Controuersiam hanc per epitomen quoque PVFENDORFIVS enarrat *Lib. XVIII.* §. 133. *ad ann.* 1684. *p.* 1569. Qui tamen in eo differt a commentario priori, quod *Caesari* quoque formulam *ratihabitionis* a Gallis exhibitam esse, scribat, quod auctor illius satis aperte negat. (z) Artic. Induciar. his uerbis: *Et quo induciae istae eo magis seruari possint, neque ullis casibus obnoxiae sint, statim post hunc tractatum ratihabitum, utrinque nominabuntur commissarii ad limites imperium inter et Galliam designandos. Ita ut exinde nulla controuersia in detrimentum armistitii oriri queat.* (a) Prodit hoc AVCTOR *Theatri Europ.* Tom. XII. p. 783. Demnach das den 10. Nov. 1684. ausgelief-" ferte Reichs-Gutachten dahin ausgefallen: dass den Kayserlichen Commissarien ad designandos li-"
"mites

CAP. I. *lecti* fuerint (b) et ad *consultandum* ad- A missi (c); neque hoc in *historia adlegationis* omitti debet; quamuis, cum Galli an. 1688. repentino impetu inuasissent Germaniam et hac et aliae de firmanda pace deliberationes expirauerint. (d).

§. XXXVI. Impetu a Gallis an. 1688. in Germaniam facto (e), non Caesaris tantum; sed *ordinum* maxime fuit, remedia quaerere: ut patria ab imminente interitu eriperetur (f). Inde est, quod, *horum* etiam auctoritate, bellum contra Gallos et decretum fuerit (g) et solennissime

§. XXXV. XXXVI. *Adlegandi iura in denunciatione belli contra inuasores Gallos* 1689.

"mites cum Gallia noch mehr Reichs-Deputirte zuzugeben seyn: Als haben Ihre Kæyserl. Maiestæt es "für dissmahl dabey bevvenden lassen. In allergnædigster Zuversicht, es vverde damit, vvie bey dem zu "Franckfurth iüngsthin obseruirten methodo gehalten vverden. Dass den Kæyserl. Commissarien die Tra-"ctaten principaliter zu uberlassen, und der Reichs-Deputirten Gutachten dabey vernommen vverde. Sed postulatis Caesareae legationis in Francofurtana deputatione nunquam locum fecerant ordinum *adlegati*: ut adeo neq; in exemplum haec trahi posse, uideantur. (b) AVCTOR *Theatri Europaei* Tom. XII. p. 785. ad an. 1685. "So viel die personas betrifft, vvolten einige, dass Ihrer Kæyserl. Maiestæt diese Sache "allein zu übergeben; andere aber, dass eine REICHS-DEPVTATION zu adiungiren sey. Und ver-"zog sichs mit der Resolution biss auf den Iunium 1685. Wievvohl einzig und allein das Fürstliche "Collegium einen Schluss machte, und zu solcher Græntzscheidungs-Sache OESTERREICH und "HESSEN-CASSEL benamte." (c) Sic de loco huius congressus, inter Caesarem et ordines diu deliberatum est. Illo *Spiram*: his *Ratisponam* aut *Francofurtum* denominantibus. (d) "Weil in-"dessen die grauamina an Seiten Franckreich sich ie længer ie mehr hervor thaten; so vvurde anno 1686. "der punctus ratione loci et tractatus executionis armistitii vviederum in deliberation gezogen, und "endlich den 26. Octobr. ein REICHS-Gutachten dahin erœffnet: dass, ob vvohl man, vermœge eines "Reichs-Schlusses den 10. Nou. 1684. super executione armistitii andersvvo, und zwar per deputationem "zu tractiren, beliebet; dennoch aber, nach der Sachen reiffer Uberlegung, anitzo, aus erheblichen "Ursachen rathsamer sey; dass sothaner Tractatus in der Stadt Regensburg vorgenommen vverde. "Welches biss dato noch verblieben, und weiter nichts in dieser Sache gehandelt vvorden." Ceterum causas, cur *limitum* regundorum controuersiae cum Gallicis legatis ab imperio non tractatae sint, plures esse, horum temporum monumenta satis prodiderunt. *Primo* enim *FOEDDVS AVGVSTANVM*, 1686. cum Suecis aliisque a Caesare initum, Gallis facile suspicionem excitare poterat, armatae contra illos Germaniae. Quam *deinde* belli *TVRCICI* finis, qui tum adesse uidebatur, non leuiter adauxerat. Accesserant *post* praematurae minus *COMMINATIONES* nostrorum contra uicinos populos Gallos. Ipsi etiam Galli *tum* irritauerant nostrates non solum *Aurelianensis* in *PALATINATVM* facto iniquissimo postulato: *sed* etiam *MVNITIONIBVS* in uicinia Germaniae, *Hunningana* et *Trarbacensi*. *Denique*, quod Galliae rex importunissimis uerbis imperium urgeret; ut *induciae* cum *pace* commutarentur: prudentiores *facile* diuinarant, Gallos Germaniam improuiso imperatu inuasuros. Et utinam infelices illi diuinatores fuissent, neque funestissima bella ab an. 1688. patriam nostram adflixissent. Conferri hic merentur *Rer. Brandeburg. Commentaria Lib. XIX.* §. 30. 49. 51. 58. ad annum 1680. et 1687. (e) Argumenta, quibus *iustitiam belli* huius inuoluere uoluit rex Galliae, *trium* generum fuerant. *Primum*, quod fratri regis, duci *Aurelianensi* in postulata Palatinatus hereditate non satisfactum: *alterum*, quod, plurium suffragiis antistes *Coloniensis* electus, *Furstenbergius*, ob suspicionem amicitiae cum Gallo, ad hanc spartam non fuisset promotus: *tertium* tandem, quod passim iactassent Caesarei, fore, ut, bello cum Turcis finito, nouum contra Gallos inchoetur. Quamuis autem singula horum momenta satis confutata fuerint; *primum*, quod *Palatina* caussa non *armis*, sed in *iudiciis* imperii consuetis tractari debeat; *secundum*, quod iura *canonica* electionem reiiciant, uel *corruptis* suffragiis uel de persona *inhabili* factam; *tertium*, quod *priuatorum* hominum sermones non publica *imperii* uox sint: nihil tamen inde profecerunt nostrates, cum hostis ante has belli causas, more solenni declaratas, iamiam armis Germaniam inuasisset. Meliorum scriptorum defectu interim legantur: *ANONYMI des Allarten Teutschlandes; de l'histoire abregee de l'Europe; de l'Europe uiuante; de la Mercure historique; du Voyageur Politique; Versolg der Niederland. Orlogen continuatio uoluminum Aizmaenorum* et schedae generis eiusdem. (f) Ipse imperator, nuntiata ordinibus Gallica inuasione, eosdem officii sui, in adseruanda patriae libertate, in *Ratisponensibus comitiis* grauissima oratione admonuit. Quae inter acta comitialia extat. *DECRETVM*, quod dicitur *CAESAREAE COMMISSIONIS d. I. Nou.* 1688. *in Ratisponensibus Comitiis* tale erat: Kæy-"serlicher Maiestæt Principal-Commissarius setzet ausser Zvveiffel, es sey den Stænden allesamt bekannt, "vvie vvenig Franckreich nicht nur allein von dem 1684. gemachten Stillstand vollzogen: sondern "auch, vvie offt und viele dasselbe in der That davvider gehandelt, und nun das Rœmische Reich mit "Krieg überfallen habe, VVie dannenhero Kæyserliche Maiestæt solches aller VVelt zu erkennen zu "geben: also haben sie solches hiesiger Reichs-Versammlung desvvegen vorzustellen, damit dieselbe "solches alles, der Sachen VVichtigkeit nach, ohne einigen Zeit-Verlust, in reiffe Berathschlagung "nehmen, und Ihrer Kæyserlichen Maiestæt mit einem Reichs-Gutachten schleunigst an die Hand ge-"hen mœgen, vvie dieser Zvveck erreichet den Bedrængten geholffen; fernere Vergevvaltigung ab-"gevvendet, und das Rœmische Reich von dem angedroheten Untergang errettet vverden mœge. Et "in alio eiusdem generis DECRETO d. 21. Aug. 1688. Ratisponae: Die Nothdurfft vvære, VON GE-"SAMTEN REICHS VVEGEN dem Kœnig in Franckreich alles nachdrücklich vorzustellen. (g) Sententia ordinum imperii, in tribus comitiorum senatibus his uerbis prodita est. "REICHS-GVT-"ACHTEN den 14. Febr. 1689. Nach dem sich Franckreich selbsten für einen Reichs-Feind dargestellet: "also selbes und dessen Helffers Helffer nunmehro auch ex parte imperii, und zvvar nach allerseits ein-"helligem Schluss, formaliter dafür zu declariren. Der abgenœthigte Krieg vvider sie für einen all-"gemeinen Reichs-Krieg zu halten, und im Reich zu publiciren, folglich derselben Kron, mit Ver-"vverffung aller zu Trennung der Gemüther ersonnenen spargimenten, und zumahlen vvegen pericli-"tirung der Religion Beschaffenheit intendirten impressionen mit rechtschaffen-einmuthig-hertzhafft-"und unzertrennlicher Zusammensetzung aller von GOTT verliehenen Macht eylfertig und ta-"pfer nach dem Exempel der Stænde, vvelche biss zu mehrern concurrenz und Verfassung des Reichs "des Vaterlands defension nicht ohne guten Succoss zum voraus allbereits angetreten entgegen zu gehen, et quae sequuntur deinceps.

CAP. I. §. XXXVI. XXXVII.

niſſime in comitiis promulgatum (h). Cum uero *imperii* uires, *Turcicis* armis diſtractae (i), hoſtilium copiarum robori non ſufficere, uiderentur: foederum pactiones, cum exteris regibus ac rebuspublicis, per ordinum quoque *adlegatos*, quaeſitae ſunt (k). Vt, quorum ſumtibus atque impenſis bellum hoc poſtea geſtum eſt confectumque; eorum non minus conſilio, adſenſu, auctoritate idem ſuſceptum fuiſſet.

Adlegatio S. R. I. ad pacificationem Riſuicenſem 1697. exemplo ualde momentoſa.

§. XXXVII. Reſtat, ut de *nouiſſima* demum *S. R. I. ADLEGATIONE* dicamus, ad pacificationem *NEOBVRGI* (a) conficiendam, ab ordinibus decreta. Meretur illa prae aliis omnibus expendi, cum quod his longe illuſtrior fuerit; tum quod pleraque [illegible]is *adlegandi* momenta in ſe complect[illegible]. Quamuis autem ea hactenus a nemine deſcripta ſit (b): dabimus tamen operam, ut e noſtris commentariis, Hagae, beneuolentia uariorum legatorum (c) congeſtis, eius potiora argumenta hic recenſeamus. *Gallico* bello, quod ultimum ſuperioris ſeculi fuerat, ad *pacem* propendente (d): ſat magnas ſibi rationes habere, uiſi ſunt ordines imperii, ne haec, ſine eorum *interceſſu*, a Caeſare iniretur. Non poterat igitur in *Ratiſponenſibus comitiis* futurae pacificationis tam cito denunciatio fieri (e) ab oratoribus Caeſareis (f): ut illico *ordines de adlegatione*, uniuerſi imperii cauſa, in Belgium adornanda, conſultationes inſtituerent.

Quae obſtiterint adlegationi an. 1697.

Equidem plura fuerunt, quae eius generis *ADLEGATIONI* tum officere atque obſtare, uidebantur. *Primo* enim, ex quo princeps *Hannoueranus*, quem Caeſar *S. R. I. electorem* fecerat, huic quoque *ſupremo* ordinum *ſenatui intereſſe* uoluit; intermiſſi ac ſuſpenſi fuerunt ſolennes in *comi-*

(h) *Literae*, in quibus Galliae regem imperii uniuerſi hoſtem Caeſar ac *ordines* declararunt *d. 3. Apr.* 1689. ſcriptae ſunt, quas praeter ſupra laudata uolumina exhibet THEATRI *Europaei Tomus XIII. ad annum* 1689. *pag.* 657. Merentur in his illa praecipue uerba attendi: *Wir haben nicht allein krafft unſers allerhœchſten Kayſerlichen Amts uns genœthiget befunden, unſere* mandata auocatoria et inhibitoria *durch das geſammte Reich zu* publiciren, quo iure ante promulgatum ab ordinibus in comitiis bellum, a Caeſare hoc factum ſit, nolo dicere, *ſondern auch von geſammten Churfürſten, Fürſten und Stænden bey der in unſerer und des Heiligen Reichs Stadt Regenſpurg für wæhrender Reichs-Verſammlung geſchloſſen, und an uns vermittelſt eines Reichs-Gutachtens gebührend gebracht worden, daſs die Cron Franckreich für œffentlichen Reichs-Feind zu* declariren &c. *Und meinen Wir, auf Churfürſten und Stænden einſtimmiges Guthbefinden und Einrathen* &c. (i) Hac enim occaſione bellum hoc ſuſceperat Gallus, ut Germaniae libertatem, exercitibus noſtris in oriente conſtitutis, facilius profligaret. (k) Sic *ordinum* uoluntate factum, ut Caeſar proceres *ITALIAE* officii ſui contra Galliam admoneret, ſub grauiſſima poena *amiſſionis feudorum*; *ſi*, ut uerba habent diplomatis, *contra expreſſam hanc Caeſaris et TOTIVS IMPERII ſanctionem iniuſtiſſima bella Gallorum fouerent.* Sic exteros quosque reges ac reſpublicas *ordinum adlegati in comitiis* per literas implorarunt, ut foederi contra Galliam accederent. *Sacri Rom. IMPERII PRINCIPVM et ſtatuum conſiliariorum et legatorum, in comitiis Ratiſponenſibus congregatorum, LITERAS ad regem POLONIAE ſcriptas* Ratiſponae in Comitiis d. 4. Maii 1689. publicis typis promulgatas, exhibet *Ioh. Chriſtian.* LVNIGIVS *Part. II. Sylloges actor. publicor. p.* 341. (a) *Neuburgum* Auriaci principis, nunc Poruſſiae Regis, palatium eſt, *Riſuico* uicinum, qui pagus inter Hagam et Delfas intermedius ab utraque ciuitate uno et altero lapide diſtat. *Neuburgenſis* igitur pacificatio potius dicenda; quam Riſuicenſis: quod *non hic*, ſed *ibi* ea peracta eſſe, conſtet. (b) Nam *Abaſueri* FRITSCHII *adnotationes ad inſtrum. pac. Riſuicenſis*, fama ac nomine tanti uiri fere indignae ſunt: *Adrianus* MOETIENS, Hagenſis bibliopola congeſſit quidem *Les Actes et Memoires des Negotiations de la paix de Ryſuick*, quatuor uoluminibus in 12mo. Hagae 1699. ſed nonniſi uulgaria ac ubiuis uere obuia monumenta nactus eſt, quibus uolumina iſta impleuit: *du* MONTII *Memoires Politique, pour ſeruir a parfaite intelligence de la paix de Ryswick*, ſat quidem titulos grandes habent: ſed redit mihi in memoriam *Colonienſis* legati de hoc inſtituto iudicium. Is enim, cum eum du *Montius* adiiſſet, ſubſidia petiturus ad *exactam* hiſtoriam pacis Riſuicenſis, inſigni candore reſpondit; *bone du Mont! tune pacis huius non ſolum hiſtoriam, ſed exactam quoque nobis promittis? Parcas quaeſo poſteritati; parcas famae tuae! Alios humeros, aliud ingenium haec ſparta exigit. Hominem iurium publicorum, Germanici imperii imprimis callentiſſimum ea uult. Sed quis haec expectabit a magiſtro, qui, linguam Gallicam docendo, panem quaerit. Deinde potiſſimae in hac pacificatione difficultates inter Germanos fuerunt. Quorum tu neque literas intelligis.* Poſterorum cauſa hanc hiſtoriam recenſeo, ut ſibi caueant a ſubitaneis in hoc genere ſcriptis Gallorum. (c) Horum nomina honoris et gratiarum ergo in praefatione laudaui, arcanis *Huberti Langueti epiſtolis* facta. (d) Extulit ſe ea gloria Galliarum rex: quod nullam inter tot praelia, ab hoſtibus unquam ſuis *pacem rogauerit*; ſed illis eandem uel *dederit*, liberali quadam largitione, uel lege quadam *imperauerit*. Sed *Riſuicenſis* pacificatio finem impoſuit huic ambitioni ac intolerabili arrogantiae. Pro *illa* enim *Galli* multis atque *ſupplicibus uerbis* non unum tantum aut alterum; ſed plures Europae principes *orarunt*. *Sueciae* rex Holmiae; *Germani* in Turgouia Heluetiorum; *Sabaudus* Turini; *Belgae* Traiecti ad Moſam, alii alibi nullis non rogatibus per oratores *Gallos tentati* ſunt, ut *pacem* toties & tam *anxie* a *rege* ſuo *quaeſitam* promouerent. (e) *Anno* 1697. *d.* 3. *Martii.* Miror tamen, neque de *loco* pacificationis, neque de *tempore*, neque de ipſo pacis *conciliatore* eligendo, proceres imperii a Caeſareis conſultos fuiſſe. Cum haec omnia firmiſſimo iam ante talo ſteterint, quam pacificationis *ſignificatio* facta fuerit in comitiis. Sane in *Weſtphalica* pace omnia illa argumenta in ordinum ſocietate fuiſſe, ex illis patet, quae *cap. I. §. 25. p.* 353. recenſuimus. (f) Summa capita DECRETI COMMISSIONIS CAESAREAE, ut uocant, *Ratiſponae d. 3. Martii* 1697. haec ſunt: *Kayſerl. Maieſtæt ſetzen auſſer Zweiffel, daſs Churfürſten und Stænden zur Genüge bekaunt, was maſſen eine zeithero in Holland mit einem Frantzœſiſchen Abgeordneten, zum allgemeinen Frieden Unterredung gepflogen worden. Ob nun ſchon ſelbige Kayſerliche Maieſtæt nicht*

CAP. I.

comitiis congressus (g). Hi quoque, adlegationis causa, neque instaurari tunc poterant, nisi cunctis ante electoribus quadam stipulatione adlegatis; nihil deliberatum iri, quam quod ad pacis negotia promouenda aliquid conferre uideretur (h). *Deinde* et ceterorum *principum senatus* a plerisque adsessoribus desertus fuit: quod orator Austriacus, *rector* eius, Boicum nuntium ante audire nollet, quam *fidei formulam* (*die Vollmacht*) is ab ipso accepisset (i). Ab hac tamen rei insolentia mox recessit: cum *Salisburgensis* in eo esset, ut, spreta Austriaci opera, summi *rectoris* munere in curia principum defungeretur (k). *Postea*, quod olim fecerat *imperator*, in eo quoque tunc fuit, ut omnia experiretur tentaretque, quae ad impediendam et declinandam S. R. I. *adlegationem* aliquid conferre uiderentur. Eo fine, quae genera *dissuasionis* superius a nobis enarrata sunt (r); ea et alia plura Caesarei hic iterum recoxerunt adduxeruntque, ut animos deliberantium deflecterent a consiliis pro S. R. I. adlegatione. Publici potius monumenti fide, quam meis uerbis singula haec per epitomen recensebo (s).

§. XXXVII. XXXVIII.

Pro decernenda adlegatione argumenta.

§. XXXVIII. Verum enimuero neque minores causas ordinibus esse, creditum fuit, ut imperii *adlegatio* ad Risuicensem pacificationem ab illis decerneretur. Alii enim consuetas pro *adlegatione* adornanda rationes hic quoque protulerunt (t). Alii uero praeter has, Risuicensi pacificationi peculiares eruerunt; quod illa inprimis rerum tractandarum argumenta complecteretur, quae arbitrio Caesareorum tuto

---

nicht also beschaffen hielten; dass darauf der Frieden getroffen werden kœnte: so haben dennoch Ihre Kayserliche Majestæt die Kænigliche Schwedische Mediation *fur sich und das Reich*, quod ultimum probe aduertendum, *angenommen. Wie demnach Kayserliche Majestæt sich allergnædigst gesichert halten, es werde diese Reichs-Væterliche Sorgfalt Churfursten und Stænden sonders lieb seyn: als wolten Sie der Stænde vernünfftige Meinung und Rath jederzeit gerne vernehmen, was bey An- und Fortsetzung solcher Handlung von wegen des Reichs und* [illegible] *Stænde in deren Angelegenheiten weiter zu beobachten seyn mæchte. Sie insgesammt und ieden insonderheit versicherend, dass von Kæyserlicher Gesandschafft nichts unterlassen werden solle, was dem Reiche ersprieslich sey. Im ubrigen erinnern Kæyserl. Majestæt Churfürsten und Stænde ihre daruber fuhrende Meinungen fürsichtig abzufassen und in enge zu halten.* Varia de hoc *decreto* inter ordinum legatos *Ratisponae* iudicia fuerunt. Alii non absque causa illud *sero nimis* prolatum, existimarunt; ne *ordinibus* spatium esset *adlegationem* ad pacis negotia *iusto tempore* instruendi. Alii liberam Caesareorum *confessionem*; quod scilicet de *loco*; *tempore*; *conciliatore*; prima *formula* pacis tractandae, *inconsultis ordinibus*, conuentum sit, aegerrime tulerunt. Plerisque ipsae literae Caesaris displicuerunt, quod illae *praescitum* magis, quam *consensum* procerum Germaniae ad pacificationem uelle, uiderentur. Contra mores, hactenus in imperio satis ostensos. (g) Habuerat enim *Nouemuiratus*, post principes alios plures, *Bauarum*; *Coloniensem* atque *Treuirensem* infensissimos hostes. Vt parum abesset, quin summa imis ea causa in imperio commiscerentur. (h) Praesenserunt ordines aut prudenter potius diuinarunt, fore, ut Hannoueranus hanc occasionem sumeret, locum in *electorum senatu*, aliquibus licet inuitis, occupandi. (i) Fide protocolli: *Der Kæyserliche* Commissarius *befraget sich, warum Oesterreich nicht zu Rath gehe. Selbigem wird geantwortet: Weil Bæyren in der weltlichen Fürsten-Banck die oberste Stelle fuhre, und sich bey des Fürstlichen* Collegii directorio *mit Vorweisung der Vollmacht nicht* legitimiret *hætte.* Sed regesserunt Boii, ad haec *solennia* nullis se legibus aut *moribus* teneri. Quibus sufficiat, *FIDEI FORMVLAM* supremo trium imperii senatuum rectori, *Moguntino*, oblatam fuisse. Quae tamen uno forte casu aut altero *Austriacis* exhibitae sint, in exemplum trahi non posse; quod nemo ad illa obligetur, quae mero facientis arbitrio subsistant. (k) Plurium ergo iudicia fuerunt; Austriacum oratorem hoc tantum usum fuisse tegumento, ut moras ac impeditionem faceret deliberationibus, in principum collegio de S.R.I. adlegatione. (r) Argumenta *adlegationem* dissuadentia supra in aliquot locis habuimus. *Conferri* possunt cap. I. §. 25. pag. 354. seq. §. 28. pag. 374. §. 32. pag. 381. (s) *Caesareorum* argumenta haec fuerunt: 1] *dass es mit der Reichs*-deputation *langsam zugehen würde*, 2] *keiner sich darvon ausschliessen lassen würde; Würden vielmehr alle deputiret seyn wollen*, 3] *die Reichs*-deputation *deswegen auch zu Nimwegen* 1677. *unterlassen worden wære*, 4] *die Franckfurthische* Deputation 1682. *fruchtloss abgegangen wære*, 5] *man jetzo extra fines imperii* tractire, *und desswegen die Reichs*-Deputation *Kæyserlicher Majestæt sehr verkleinerlich seyn wurde*, 6] *da man jetzo mit so vielen Kronen und* Potentzen *zu thun, selbige sich desto weniger füge*, 7] *dass es mit den Vollmachten und* instructionen *sich stossen würde, selbige auf so viele* casus, *die bey dem Frieden vorkommen mæchten, zu ertheilen*, 8] *würde die concurrenz der Reichs*-Deputation *mit den auslændischen* puissancen *viel Anstoss finden*, 9] *dürffte sich auch solche so bald nicht* resoluiren *kænnen*, 10] *auch würden endlich die Ceremonialia unumgængliche Schwierigkeiten finden.* Oculatiores qui esse uoluerant, admodum mirabantur, Caesareos ab *adlegatione*, toties hactenus ab imperio adhibita, nunc tantopere abhorrere. Et sane fuerunt, quo iure non dixerim, qui, praeter hactenus recensitas, arcanas causas alias subolere ac prodere uoluerunt. Vtpote Caesareos declinare adlegationem, 1] ne haec in causis *Argentoratensi*, 2] *Palatina* intercedat, 3] ne grauamina *protestantium* in *Alsaticis* ac *Rheno* uicinis ditionibus tueatur, 4] ne causam agat illorum, qui in *Silesia* de *sacris* purioribus *oppressis* conquerantur et quae sunt generis eiusdem. (t) Pro decernenda *adlegatione* superius argumentati sumus *cap.* 27. *pag.* §. *I.* 366. Quae in praesenti casu pro eadem adducta sunt, e publico monumento recitabimus. "Es wære 1] "ein Churfürstliches Collegium per unanimia dessen einig worden. 2] Der euentus habe dem Reich "in dem Nimwegischen Frieden gewiesen, dass man Kæyserlicher Maiestæt die Friedenshandlung nicht "einseitig allein übergeben kœnne, 3] Ihre Kæyserliche Majestæt würden dadurch sich in gutes Ver-"trauen bey den Stænden setzen, 4] alle separation unter denselben verhüten, 5] keine Verantwor-"tung auf sich laden, 6] sich weder bey dem Reich, noch bey den auslændischen Puissancen einige "inuidiam zuziehen, 7] die Kæyserliche Macht und Hoheit würde auch durch die assistenz solcher "ansehnlichen Gesandschafft des Reichs in facie des gesammten Europae gezeiget, 8] würde dardurch die

tuto nequirent committi (u). Praeterea A fuerunt nonnulli, qui suspicione quadam attingere uoluerunt, cur alias imperio non infrequens iuris adlegandi exercitium, tantam nunc Caesareis formidinem incuteret. Quasi scilicet illis in animo esset, pacem inire, quam imperii adlegatis minus adprobatum iri, quadam praesensione intelligerent (x). His ergo et aliis tandem causis effectum est, ut in tribus procerum Germaniae curiis *mense maio anno* 1697. B S. R. I. *adlegatio* solennissime decerneretur (y). Ne tamen Caesareorum argumenta, aduersus hoc institutum allata, ordines insuper habuisse, arguerentur: respondere de singulis hisce illi e re sua esse, existimarunt (z). Quo ipso tamen sententiae, semel probatae, neque mora, neque impeditio ulla iniecta fuit.

Deliberationes circa MODVM decretae adlegationis d. 18. Maii 1697.

§. XXXIX. Quamuis autem solennibus comitiis *firmiter* iam *constitutum* esset, Caesareae legationi ab ordinibus omnino *ADLEGANDVM* esse: de ratione tamen ac *MODO* adlegationis, Hagam adornandae, nouae subortae sunt disputationes. *Primo* enim illud consultatum est,

Quonam ORDINE adlegandi? per singulos circulos?

QVINAM ex ordinum numero ad suscipiendam S. R. I. *adlegationem* deligendi sint. *Alii* e singulis Germaniae *CIRCV-*

die gesammte Handlung beschleuniget, da es im gegentheil sehr langsam hergehen würde; "wenn" die Kæyserliche Gesandschafft über alle puncta, von dem Haag aus, von dem Reichs-Tag zu Re-" gensburg Reichs-Gutachten einhohlen und erwarten wolte, 9] wære alles den Reichs-Gesetzen ge-" mæs, davon man bey jetziger Gelegenheit abzugehen keine Ursache finde, 10] wolten auch die" Churfursten bey dem Fürstlichen Collegio sich aus dem Mistrauen und heimlichen Vorwurff setzen," als wenn sie mit Kæyserlicher Maiestæt dergleichen Dinge allein an sich zu ziehen gedæchten, " et quae his similia fuerunt, pro exercendo iure adlegandi in medium prolata. (u) In horum numero fuerant 1] instauratio *puriorum sacrorum* in Palatinatu et Alsaticis ditionibus, neque enim a Caesare exigi poterat, ut consilia suae religioni infensa molestaque capesseret, 2] *Silesiorum* grauamina in literis, toties repetitis, prolata de protestantium sacris partim extinctis, partim impeditis contra ea, quae illis Westphalicae tabulae pollicitarentur. Qua iterum in re Caesar non idem et actorem et reum agere poterat. 3] Calamitas, admodum luctuosa, *profugorum ex Gallia*, Hugenottorum et Waldensium. Hi enim bona sua facultatesque repetebant, quibus ob hoc solum crimen priuati essent, quod alio, ac rex, ritu Deum coluissent. Quam quaeso causam, qua religione in se Caesarei suscepissent? 4] Accessit, quod animos sumpsissent ordines Germaniae, libertatis amantes, fore, ut, Belgis, Anglis ac Suecis praesidia et adiumenta causae huic adferentibus, nunc tandem difficultates superarent, in Francofurtana deputatione ann. 1682. in iuris adlegandi exercitio eis excitatas, 5] durum nimis creditum fuerat, ut, qui tot impensas in bello Gallico fecerint, nunc ab omni *pacis* negotio excluderentur. (x) *Eius generis scrupuli pungebant ordines:* Caesareos pacem, imperio damnosam, iam ante biennium cum Gallicis legatis *Steckborniae* in Turgouia confecisse; praesentem pacificationem tantum in speciem suscipi; his figuris tegi consilia Romanensium; de corio imperii et in hoc protestantium maxime, ludi; Austriaca territoria protendi cum decrementis limitum imperii; Argentoratensem imperii ciuitatem uenditam pro castellis Brisaco et Friburgo, quae sint in patrimonio Austriacorum; pontificios administros non iam sibi religioni ducere, fidem fallere, sacrorum causa; secretiora consilia eorum famosum auctorem prodere, scripto in meditullio comitiorum euulgato, cui titulus, *interpres pacis Westphalicae in argumento sacrorum;* haec praeludia esse pragmaticae sanctionis in pacificatione proxima conuellendae; has artes pridem Iesuitarum fuisse, qui plerisque aulis nunc dominentur; inter seculi infortunia numeranda, orbem nunc a clero regi; Caesareos de loco, tempore, conciliatore pacis statuisse, proceribus inconsultis; eorum arcana dogmata esse, quidnis audere, quod difficile non sit, inique etiam facta iuris postea tegumento induere; his atteri libertatem ordinum, publicas imperii sanctiones prosterni, infima summis misceri in imperio; et quae reliqua sunt. Sed hanc infamiam administri Caesarei peregregio scripto dissiparunt, quo ab omni culpae obiectatae crimine ac suspicione apud aequos iudices se feliciter exemerunt. (y) Iusto tamen serius hoc decretum promulgatum est: quod illo tempore de pace cum Gallis Caesarei legati pridem *Risuici* tractauissent. Inprimis autem digerere non poterant uiri sinceri, Moguntinum *directorem* tanti momenti negotio *sex hebdomadum* moras, nulla causa idonea, iniecisse. Is enim a die XII. mensis *Martii* usque ad XXII. diem *Aprilis* paschalibus feriis in otio et quiete indulsit. Quo temporis spatio nulli Ratisponae congressus frequentati sunt. Nonneminis ergo hoc de ista religione iudicium fuit: Moguntinum *rectorem* aut dogmatis *Christi* seruatoris nostri oblitum esse; aut uniuersi imperii salutem tergo *boum* et asinae ceruici *posthabere*. Has enim belluas e puteo, etiam in sabbatho, extrahi, officia uelle Christianorum. Tandem uero *die* 29. *Maii* 1697. ordinum sententia (das Reichs Gutachten) his uerbis prodita est. "Nach dem die drey Reichs-Collegia in Anfag ge-" "brachte materiam pacis zu behœriger deliberation gezogen, hat man beschlossen; dass die denen" "Stænden des Reichs bey dergleichen Friedens-Tractaten zukommende concurrenz besser nicht, als" "durch Abordnung einer Reichs-Deputation ad locum congressus beobachtet werden mœge, um die dabey obwaltende wichtige Angelegenheiten bestens mit obseruiren zu kœnnen. Und sey man über" "der quaestione quomodo? bereits im Werck begriffen. (z) Es hætte zvvar vvider die Reichs-Depu-" "tation viel in consideration kommen wollen (conf. cum his supra h. §. lit. g. sq.) Wenn aber erwogen wer-" "de, dass quoad 1) man in ein oder zweyen sessionen alles secundum obseruantiam ausmachen, ad" "2) man die Deputation ia so gross machen kœnte, dass alle Stænde, welche darunter zu seyn, Lust" "hætten, darzu kæmen, ad 3) die Friedens-Handlungen zu Nimmwegen nicht nach des Reiches Ver-" "langen abgelauffen vværen; weil selbiges dabey keine Deputation gehalten hætte, ad 4) die Vrsachen," "welche den Gang der Deputationen hinderten, zu remouiren wæren, ad 5) instrumentum pacis, das" "Ius der Stænde circa deputationes in Friedens-Handlungen nicht ad loca intra fines imperii astringir-" "te, ad 6) vveil man mit so vielen Puissancen zu thun hætte, die Deputation desto nœthiger vvære," "ad 7) die Vollmachten und instructiones schon in der Franckfurter Deputation anno 1681. eingerich-" "tet vvorden vværen, vvelche nach dem ietzigen Zustand leichtlich zu ændern vværen, ad 8) vvür-" "den die Reichs-Deputirte sich schon bey denen Ihnen zukommenden iuribus und prærogatiuis ge-" "gen

CAP. I.

ad ordinum fine discrimine uoluntates?

pro belligerantium selectu?

per tres curias S.R.I.?

Quo NVMERO adlegandi?

LIS (a), aliquos nominandos esse existimarunt. *Aliorum* suffragia fuerunt, *ARBITRIO* omnium ordinum hoc relinquendum esse, quotusquisque eorum *adlegationi* uellet interesse (b). Quidam, illorum hic prae ceteris rationem habendam, crediderunt: qui uel *magni FOEDERIS SOCII* fuerint (c); uel quorum *CAVSAS* et iura pax propius tangat (d). Tandem maior consultantium pars uoluit, ut e *tribus* imperii *CVRIIS* (*aus allen dreyen Reichs-Collegiis*) *aliqui* ad sustinendam S. R. I. adlegationem adoptentur (e). Sed *pluresne*, an *pauciores* adlegandi? iterum controuersum erat. Quidam numerum contrahendum (f); plures eum adaugendum esse (g), censuerunt. Qui hoc ipso sibi iudicia contraxerunt maleuolorum. Hi enim, quosdam comitiorum adsessores, in *adlegandorum* multitudine adprobanda, propterea sic liberales fuisse, existimarunt, ut suam ambitionem promouerent, qua firmissimam spem conceperint, fore, ut et ipsi deinde tanto adlegatorum numero a principibus suis facilius adscriberentur (h). Plurium itaque suffragio factum est: ut *quatuor* ex *ELECTORVM*: totidem e *CIVITATVM*; e ceterorum uero *PRINCIPVM* numero *quatuor* et *uiginti* nominarentur (i), qui *adlegationis* munera obirent. Noua post neque leuis momenti contentio fuit; quo *DIGNATIONIS* gradu tituloque cohonestandi essent imperii *adlegati* (k). *Electorum* administri supremae amplitudinis nomina, regum ac rerum-

§. XXXII.

Quem DIGNATIONIS gradum tenere debeant adlegati?

"gegen die Auslænder zu mainteniren vvissen, 9) vvissten die deputirten Stænde schon aus ihren instructionen, vvessen sie sich bey dem Frieden resoluiren kœnten, ad 10) die meisten ceremonialia vværen "bey der Franckfurter Deputation verglichen: Man kœnte um dieses Umbstandes vvillen sich nicht "aus dem Gebrauch seines so vvichtigen rechtes setzen lassen.„ (a) His autem suffragiis obstabant: 1) quod ita *potentiores* principes, duces scilicet ac praefecti circulorum, hanc *spartam* soli *occupaturi* sint, infirmioribus ac *inferioribus* ordinibus ab hoc iure *exclusis*, 2) in superiori Rheno de praefectura (dem Ampt der Kreyss-Directoren) eae lites inter *Palatinum* electorem; *Bipontinum* et *Casselanum* principes sint, quae adlegationi non minus impeditionem facere possent, 3) in Westphalico etiam, *Cliuiae* ducatus possessores Saxoniae elector difficulter agniturus sit adlegatos, uetere postulato, in memoriam reuocato, 4) in *adlegationibus* imperii par ex utriusq; religionis sociis numerus deligendus sit, quod per circulos fieri nequeat, (5) electorum etiam praerogatiua hoc casu euertatur. Atque his tandem causis locum fecerunt ordines; ut ab eius generis consilio abstinerent. (b) Argumenta pro hoc suffragio facere, uidebantur: 1) quod ordinum inuito nemini *ius* suum, imperii causa *adlegandi*, *auferri* possit, 2) *R.I. Ratispon.* 1641. §. 11. cuius uerba superius adducta sunt, *omnibus ordinibus* facultatem det iuris *adlegandi*, 3) etiam deputatis certo numero delectis, integrum tamen sit, etiam illis, qui *deputati non* sint, ut *adlegatos* mittant; qui casus e Westphalica pacificatione in memoriam reuocandi sint. Vid. superius pag. 354. 356. 4) Euenire possit, ut in adlegatione *illi* nunc *praetereantur*, quorum causa inprimis in hac pacificatione agenda sit; exemplo electoris *Treuirensis*, in integrum restituendi. Sed ne nimis excresceret *adlegantium* numerus et omnis ratio ordinis turbetur, ab hac quoque sententia discessum est. (c) Sed ita legationes *imperii* ac *territorii* turpiter inter se neque sine periculo commisceri, a prudentioribus existimatum fuit. Ordinum enim, qui socii *magni foederis* fuere, territorii iura sunt, ut *legationes* amandent, a quibus *adlegandi* facultas prorsus differt *Vid. pag.* 315. 316. ubi discrimen hoc est edoctum. (d) Iterum *legationum* et *adlegationum* iura sic commixta inter se fuissent, quouis casu omnino distinguenda uid. p. 315. 316. Accesserat, quod negotia huius pacificationis alios *aperte*, alios clam et non nisi per *latus tangat*. Quod inter se distinguere uelle, plurimum operae facessat. (e) Commendare hunc ordinem uidebantur 1) *trium* in imperio *curiarum*, tot seculis obseruatum *discrimen*, 2) *salua infimis* etiam ordinibus iura circa adlegationes, 3) par adlegatorum numerus, hoc modo facile habendus e principibus utrorumque sacrorum. (f) Ne numerus iusto maior 1) deliberationibus *impeditionem* faceret, 2) adlegationis *dignitatem* minueret, 3) imperii *Germanici faciem* coram exteris regibus ac rebuspublicis *prostitueret*. (g) Argumenta, ad speciem efficta, haec fuerant 1) adlegationis *magnitudine* uires *potestatemque* imperii Germanici, coram exteris ostendi, 2) *nulli* ordinum adlegandi facultatem *denegari* posse, 3) ad pacificatorii negotii insignia momenta *multis* magnisque *adiutoribus* opus esse. Inprimis autem Pontificiorum sacrorum legati pro adlegantium multitudine admodum laborarunt: quam nostrorum sacrorum principes omnino aequare, debuerunt. (h) In hac uero opinione omnes decepti sunt. Consultius enim esse, uidebatur, ut, qui ab initio magni foederis, anno scilicet 1690. *belli* istius negotia *Hagae*, in pleno omnium foederatorum conuentu tractauerunt, iisdem etiam *pacis* iura pactionesque non minus committerentur. Atque haec causa plurimos uiros ad legationum munera tum promouit; quorum uirtutes doctrinaeque non illae fuerunt, quae talem prouinciam promererentur. (i) Ordine sequente. I. *ELECTORALES* 1) Moguntinus, 2) Bauarus, 3) Saxo, 4) Brandeburgicus. II. e *PRINCIPVM* numero *primum* ex ordine *ecclesiastico*, 5) Austriacus, 6) Salisburgensis, 7) magister Teutonicus, 8) Wurtzburgensis, 9) Spirensis, 10) Constantiensis, 11) Hildesheimensis, 12) Leodiensis, 13) Monasteriensis, 14) Praelati Sueuici: tum e *seculari*, 15) Magdeburgicus, 16) Neuburgensis, 17) siue Bremensis, siue Bipontinus, 18) Coburgensis, 19) Gothanus, 20) Culmbacensis, 21) Cellensis, 22) Guelferbytanus, 23) Casselanus, 24) Badensis, 25) Wurtenbergicus, 26) Gluckstadiensis, 27) Anhaltinus, 28) Wetterauiae Comites. III. e *ciuitatibus* 29) Noriberga, 30) Augusta, 31) Colonia, 32) Francofurtum. Vnde patet, consuetum imperii *deputatorum* numerum hic obseruatum non fuisse. (k) Plerique *adlegationem* imperii et *legationem* territorii confundunt inter se ac commiscent; quae tamen ut in aliis ubique casibus, ita hic quoque inuicem probe distinguendae. Non ergo huc pertinent *Fursteneri*; *Wicquefortii*; *Culpisii* aliorumque libri, qui de *hoc* genere legationis scripserunt, cum nobis de *illo* omnis futura sit disputatio. Quamuis enim id etiam detur potiorum *principum* legatis, ut *excellentes* adpellentur, quoties *peculiaria* principum suorum negotia tractant: tamen iisdem illis honor *huius tituli* denegatur, si *uniuersi* imperii *adlegatione* defungantur. Quam recte aut secus id fiat suo loco

CAP. I.

rerumpublicarum legatis propria, sibi deferri postularunt (l). Sed cum eadem ceterorum quoque principum oratores adfectarent (m): maior fere consultantium pars eo inclinauit, ut ab *eius generis titulis* se omnes continerent, atque *subdelegatorum* adpellatione cuncti insignirentur; ne praecipui iura partis unius alteram offenderent, omnes uero dissidiis, periculi plenissimis, implicarentur (n). Sed hoc consilium illis ualde improbatum, qui *dignationem electorum* omni casu, maxime autem in solennissimis summorum uirorum ex uniuerso prope orbe conuenientibus, inter *alios* S. R. I. *proceres eminere* debere, maturo et publicis sanctionibus conformi iudicio reputarunt (o). Atque his rerum prudentissimis existimatoribus ipsi etiam *principes electores* subscripserunt (p); imperata suis *adlegatis* formula, ut *supremum* honoris, qui legatis defertur, gradum et ipsi mascule contuerentur (q). Tandem *fidei* ac *mandati* tabulae pro *adlegatione* in comitiis confectae ac prolatae sunt, concordibus procerum uerbis sententiisque (r).

§. XXXIX.

Formulae mandati ac fidei adlegatorum.

§. XL.

loco explicabitur. (l) Neque immerito. Nemo fere hoc tempore in dubium uocat; principes electores quoties suas causas agant: *supremo* honoris *gradu* legatos insignire posse. Non tantum, ut alii fere omnes existimant, quod *electores* sint aut *regali* proximam dignitatem eis A. B. tribuat, aut unus et alter *casus* id doceant; sed, quae mea doctrina est, quod ipsi summos olim *prouinciarum* Germaniae *praefectos* seu *capita* egerint atque, *ducum* adpellatione, singuli in suis prouinciis potestatem habuerint *regali* analogam (*conf. super.* §§. 15. 16. *pag.* 323. 326.) Quam sane Germaniae proceres alii nulli sibi poterant arrogare. Vt adeo frustra sint, qui eminentiam principum electorum in A. B. quod fere hactenus factum, uelint reponere. Iam uero hunc honoris gradum iidem etiam in *comitiis* tenuerunt uniuersi imperii. Nihil ergo interest, siue *suas*, siue imperii *uniuersi* causas agant electores: utrobique enim auctoritate polluerunt, ceteris cunctis Germaniae proceribus, non solum maiori; sed etiam ipsi *regali* perquam uicina. Ex quo fonte iura, *supremo dignationis* gradu *adlegandi*, mihi quidem prona consecutione fluere ac promanare uidentur. (m) Habent illi, quod ex nostra doctrina, speciose argumententur: plerosque Germaniae *principes* nunc *ducum* et *marchionum*, iisdem scilicet cum *electoribus* titulis uti; ergo iisdem quoque *iuribus* cum illis dignos esse: inter quae facultas sit, summae dignationis *legatos* siue *adlegatos* instruendi. Verum enimuero *adpellatio* quidem haec eadem est: *significatio*, si mores pristinos, supra *descriptos*, intuearis, admodum diuersa. Instas? neque *electores* uniuersarum *prouinciarum* hodienum *capita* esse, quae olim fuerint. Fuisse tamen, sufficit; pristina in multis rebus *auctoritate* illorum, perpetuo usu, hodienum *salua*. *Recentioris* uero aeui principes, simili adpellatione *ducum*, *marchionum* accepta, in omnium *praerogatiuarum* societatem ab electoribus *admissos* esse, in nullis rerum monumentis reperimus. Potius id egerunt *ueteres* ac primarii illi *principes*, ut noua *curia* constituta, *durch Formirung eines eigenen* collegii, imo noua quoque adpellatione, *der Chur-Wurde*, a cunctis aliis praecipue recentioribus principibus distinguerentur. (n) Maleuolorum iudicia fuerant; ita sentientes *ambitionem* propterea fouisse, quod crederent, praeter *ambassiadores*, qui Hagae iam fuerant, electoribus aliis adhuc ministris opus fore, qui *adlegationis* munere, absque *primariae dignationis* gradu defungerentur. Cuius spartae plerosque comitiorum adsessores spem tenuisse. (o) Ita *electorum legati* Hagae Comitis unanimi sententia existimarunt; Ratisponensium comitiorum adsessoribus grauissime obiurgatis, quod cautiores non fuerint, in ponderandis praerogatiuis electorum. Argumenta fuerant 1) iura tum dissimulari non posse; quando ab aduersa parte in dubium uocentur. Parum sic abfore, quin *principum* administri glorientur, se in *contradictorio*, quod dicitur, contra electorum legatos obtinuisse, 2) de electorum praerogatiuis otiosos sermones esse, nisi in illustri occasione exerceantur, 3) *legatos* electorum ab *adlegatis* eorum nullo dignitatis gradu differre, utrosque *ambassiadorum* nomina sustinere, posse 4) in ipsa *adlegatione* electores a reliquis principibus per singularem *curiam* (*durch ein eigenes* collegium) distingui, certo indicio, horum dignationem cum illorum honore commisceri nolle, 5) eosdem administros electorum Hagae *duas* sustinere *personas* posse et *legatorum* et *adlegatorum*, si eadem sit dignitas utriusque. Non operae pretium esse, sumtus augere in duplicis generis legatione. (p) *Boici* oratoris, uiri *septuagenario* maioris ut in aliis pluribus; ita hoc etiam casu prouidentissima cura extollenda est. Magni enim consilii et infucati iudicii scripta ipse Bruxellas misit, in iisque electori *incommoda* sententiae Ratisponensium adsessorum, longa serie, exposuit euicitque sua ibi auctoritate; ut eius arbitrio daret secretior senatus, quibus uerbis sententiisque is Boici ad comitia delegati exprobrare audaciam uellet, decreti in tanto argumento, inscio electore, aut sanctiore eius concilio, Ratisponae facti. Neque Hagae digerere poterant *legati* electorum, quod *Comitiorum adsessores* sibi arrogarent; in legationibus solennibus modum rationemque illis praecipere: quibus tamen et dignitate et munerum amplitudine cum hic, tum alias multis passibus sint inferiores. (q) Id enim fieri omnino poterat, salua fide eorum, quae *delegati* Ratisponenses pepigisse uidebantur. Hos certe nonnisi, sub *spe rati* a principibus suis, in hanc reliquorum principum sententiam concessisse, satis constat. Ceterum hoc aduersione dignum, Brandeburgicos legatos *tres* personas sustinuisse: *legatorum* et *adlegatorum* imperii idque et *electoris* causa et principatus *Magdeburigici*. Sed *Moguntinus*; *Coloniensis* aliique, diuersarum prouinciarum causa: diuersas legationes instruxerunt. (r) Aegre quondam tulerat imperator, has formulas non *Caesaris*, sed *ordinum* scribi auctoritate (*conf. super.* §. *XXXIII. p.* 384.) Hoc uero tempore ullum ab dubium imperator motum esse, quin procerum suffragiis hae formulae conficerentur, non reperio. Summa erat: "Demnach des H. R. Reichs Churfürsten, Fürsten und Stænde für rathsam befunden, aus dero Mittel zu erkiesen, welche denen zvvischen Kæyserlicher Maiestæt und dem Reich," auch übrigen hohen Alliirten eines, und der Cron Franckreich andern theils, auf das Fundament des" Westphalischen, zu Nimvvegen bestættigten Friedens veranlassten Tractaten von Reichs-vvegen bey-" zuvvohnen, und dessen interesse mit zu beobachten hætten: und alsdann aus dem Churfürstlichen" Collegio (nominantur deputati supra a nobis enumerati): als vvird denenselbigen von gesamten" Reichs vvegen, Krafft dieses vollkommene Gevvalt ertheilet, auf dass Sie die ihrige mit gnugsamer" Vollmacht (exempla eorum habes apud Adrianum MOETIENS *Tom. IV.* in locis diuersis) fürdersamst" "zu

Die Vollmacht der Reichs-deputation.

CAP. I. *MEMBRA adlegationis.*

§. XL. Instructa iam *adlegatione* imperii, nihil supererat, quam ut delecti ad eam sparta hac, sibi comitiali decreto commissa, condigne defungerentur (s). *Primum* uero in hoc conuenire oportuerat adlegatos; utrum per *singulas* ordinum *curias* congressus *seorsim* instituerent (t): an uero, hoc discrimine reiecto, *omnes* in *uno* conclaui iunctim comparerent deliberarentq; (u), quod etiam suffragiis plurium fuerat adprobatum (x). Deinde quem quisq; adlegatorum locum occuparet, fuerat definien-

an distinctis inuicem curiis collocanda?

§ XL.

absque ulo praelationis iure?

"zu denen Tractaten abordnen, und neben den Kæyserlichen Plenipotentiariis daselbst erscheinen, "und, nach ausvveiss der ihnen dissfalls ertheilten instruction, iuxta stilum imperii tractiren, und "verrichten zu helffen, vvas zu Wiederbringung eines ehrlichen Friedens und gemeiner Wohlfahrt "gedeyen mag. Was nun mit der Cron Franckreich durch sie, oder in ein oder des andern Abvve-"senheit oder alda nicht erscheinen, durch die übrigen, doch, dass die abgehende uota zu Obserui-"rung der paritæt seinem Religions-Vervvandten Theil immittelst aderesciren sollen, nebst Kæyserli-"cher Gesandschafft, nach Anleitung obangeregter instruction geschlossen vverden vvird: Solches sol-"le so vvohl von den deputirten Principalen, als auch von übrigen sæmtlichen Reichs-Stænden, ieder-"zeit ratificiret, angenommen, gehalten vverden. Signatum Regensburg d. 15. Iunii 1697. Churfl. "Meintz. Cantzeley. Hactenus formula fidei. Die Vollmacht. Cuius aliud exemplar, Latinis uer-"bis scriptum, Gallicis legatis oblatum atque exhibitum fuit, a cancellaria Moguntina non minus sub-"scriptum. MANDATI etiam der INSTRVCTION capita potiora recensebimus: Obvvohlen den "Rœm. Kæyserl. Maiestæt, auch Churfürsten und Stænden des H. R. Reichs nichts hœher angelegen "gevvesen, dann dass der so theuer ervvorbene Westphælische Frieden aufrecht und unverbrüchlich "gehalten vverde: so hat man doch nicht verhüten kœnnen, dass die Cron Frrnckreich nicht so bald "nach dem Nimvvegischen Frieden unter dem praetext der reunionen dem Rœmischen Reich viele "ansehnliche prouinzien entzogen, das zvvantzig-iæhrige armistitium gebrochen, und das Reich mit "Gevvalt überfallen, und solchen Krieg noch biss ietzo fortgesetzet hat. Wenn nun dessvvegen von "Kæyserlicher Maiestæt und den hohen Aliitten eines und der Cron Franckreich andern theils, zu Rys-"vvick eine Friedens-Handlung veranlasset vvorden, da man dann von dem Reich, vvegen der ihm "zukommenden concurrentz, eine REICHS-DEPVTATION als von &c. recensentur nomina deputa-"torum, beliebet: als træget man zu den deputatis Statibus das gute Vertrauen, es vverden selbige, "vvas zur Reichs Wohlfahrt dienet, an Ihnen nichts ermüden lassen, ihre Ministros zeitig dahin beord-"nen, dass sie sich bald auf den Weg begeben; sich bey dem Chur-Meintzischen directorio legitimiren; "unter sich nach verglichenem schemate in einem Gemach erscheinen; denen Friedens-Handlungen "selbsten aber mit den Kayserlichen beyvvohnen; keine Dinge, die zu solchen Friedens-Tractaten mit "Franckreich nicht gehœren, annehmen; in andern aber, die in proposition gestellte puncta den Kæy-"serl. entvveder per directorem Moguntinum, oder per subdelegatos überbringen lassen; mit denensel-"bigen sich endlich vergleichen; das Verglichene entvveder durch den mediatorem oder durch die "Kæyserlichen den Frantzosen einhændigen, und dero Erklærung dagegen ervvarten; damit alles mit "beydes Kæyserl. und des Reichs consens abgehandelt und geschlossen vverden mœchte. Zu solchem "Ende vvürden selbige alles dasienige zu beobachten haben, vvas in dem Westphælischen zu Nimvve-"gen bestættigten Friedens-Instrument; dem an. 1650. gemachten Executions-Recess; allhier geflogener "Compromiss-Handlung; dem an. 1680. dictirten Reichs-Gut-Achten; den an. 1680. an die Cron Franck-"reich vom Reich abgelassenen Schreiben; vvie nicht vveniger auch der ann. 1683. gethanen Kriegs-"Erklærung; so dann den 9. August. und 30. Octobr. 1690. gemachten, und von Kæyserl. Maj. adpro-"birten Reichs-Gutachten enthalten. Absonderlich bey der restitution der Stædte und Haupt-Ve-"stungen Strassburg und Luxenburg &c. bestehen, dass kein aequiualent dafür angenommen vver-"de; und in summa man einen vvahren, dem instrumento pacis WESTPHALICO, nach seinen "vvahrhafftigen, denen gehaltenen protocollis und acten gemæssen Verstande in omnibus, so vvohl "in ecclesiasticis als politicis vœllig conformen Frieden erhalten mœge. Im übrigen haben auch die "deputati ihre Berichte und relationes an die allhiesige Reichs-Versammlung, als COMMITTEN-"TEN durch aldasig-an allhiesiges Chur-Meintzisches Reichs-directorium nebens invvendiger Auf-"druckung desselben Insiegels und signatur in tertia persona, zu dirigiren. Davon dann der Kæyser-"liche Commissarius durch ein gevvisses remis gebührende Nachricht, und hingegen von dieser in "solchen Fællen jenem ebenmæssige notification ertheilet vverden solle. Diese ertheilte instruction "solle von der Reichs-Versammlung, vvenn es die Nothdurfft erfordert, erlæutert oder veræn-"dert vverden." Signatum &c. An uero singula huius mandati momenta obseruata sint; et an obseruari potuerint, salua adlegatorum praesertim electoralium auctoritate, doctiorum iudiciis relinquo. Noluisse enim hos ab arbitratu *comitialium adsessorum* pendere, supra pag. 406. indicatum est.

Der INSTRVCTION derselben.

(s) *Fidei* ante formula per *scribam* transmissa Moguntino. Sciendum uero, quod duplicis generis formulas *mandati* ac *fidei* habuerint adlegati. *Vnius*, quas supra recitauimus, in publicis imperii comitiis generatim scriptas: *alterius*, quas singuli principes, in adlegatione (p. 404.) nominati, suis iterum administris, quorum opera in adlegando uti uoluerant, tradiderunt. *Eine* general-*Vollmacht und* instruction *des gesammten Reichs: und* vvieder eine special-Vollmacht und instruction *von den* deputirten *Fursten insonderbeit, in dessen Nahmen die* deputation *zu verwalten.* Vnde intelligitur, imperii adlegatos non a *comitiorum adsessoribus* pendere debuisse, quasi scilicet horum essent *subdelegati:* sed quemlibet adlegatorum in casibus dubiis suum potius *principem* iure consuluisse, praeterito conuentu comitiali. (t) Id *electoribus* plura suadebant: 1) enim neglecto *curiarum* discrimine, facilius erat, ut ipsi cum ceteris quoque principibus non maiori dignationis gradu haberentur, 2.] ab aliis credi poterat, nullas, in *adlegatione* minimum, electorum prae ceteris Germaniae proceribus praerogatiuas esse, 3) cauendum erat, ne, impugnantibus haec iura principibus, aliquid relinqueretur, atque praeiudicium sic fieret aequissimo electorum postulato. (u) Vt in aliis imperii conuentibus sedes in oculis reliquorum principum esse solet, electores *seiunctam ab illis curiam* constituere: ita hic eo grauius hoc sentire uidebantur, quod plurimi crederent, *adlegatos imperii* eodem loco censendos esse. Omnes enim ordinum adlegatos uniuersi imperii faciem auctoritatemque prae se ferre. Accesserant argumenta ab utili; expeditiores fore consultationes, si in uno concilio ac coetu fierent, difficiliores et lentas magis, si in diuersis. (x) Quamuis enim ordo, quo sedere inter consultandum deberent adlegati, in comitiis curate definitus fuisset, qui lineis potius, quam literis hic describi potest:

Electo-

CAP. I.

niendum (y). Sed cum, omni dignationis delectu remoto, ipsi pacificatores sederent, irent, redirentque (z): neque *adlegatis* consultum esse uidebatur, morem hunc, prouidentissime constitutum, ullo

A casu migrare. Postea nulline *adlegatorum* conuentibus adesse possent, praeter delectos in Ratisponensibus comitiis (a): an uero quorumuis ordinum administris facultas relinquenda, ut eos pro arbitratu frequen-

§. XL. *An illis alii quoque ordinum administri queant adsidere?*

Electorales quatuor.

Mensa direct. Mogunt.

Principes ecclesiast.

Principes secular.

quatuor ciuitates.

ab eo tamen adlegatio, ob plures causas, postea recessit, uoluitque, ut, omni discrimine sublato, quo quis citius conuentum frequentasset, eo meliorem quoque locum occuparet. Quod ut faceret, hae rationes esse, uidebantur, 1) ad electorum praerogatiuas sufficere poterat, in comitiali *schemate* eos a ceteris principibus aliquo spatio *distinctos* esse; quem ordinem suo ipsi arbitratu nunc tollerent, 2) omni *praelationis* honore sublato in *pacificatione*, id exemplum quoque in adlegatione, nullo praeiudicii metu, illi imitabantur, 3) *paucitas adlegatorum*, plerique enim Hagam serius iusto uenerant, suadere uidebatur, ut quiuis aliorum principum, *non deputatorum*, ministri in adlegatorum conuentu admitterentur. Sed aliter uix conueniri poterat, quo *illi loco* sederent; *transuersa* enim *scabella* (*Quer-Schemmel*) illi noluerant occupare. Quo uero ordine sedebant, eo etiam calculos dabant dicebantque uota, pondere potius, quam numero aestimata. E re tamen omnino fuerat, ut rector adlegationis, *Moguntinus* firmum fixumque locum retineret, quo commodius proponere deliberanda, sententiasque adlegatorum colligere atque in calamum coniicere posset. Ob quam causam duos ex utroque latere adsessores habuit, *Ottonem et Mollonem*, administros Moguntinos, qui summa rerum deliberatarum capita in commentaria (protocolla) referrent. Habes in hoc etiam genere sessionis delineationem:

Mensae huic sine ullo locorum discrimine adcubuerunt adlegati et alii principum S R. I. administri in aedibus Moguntini.

adsess. eius | *Moguntinus rector* | adsess. eius

(y) Satis ordo sedentium in comitiali decreto definitus fuerat, quod supra enarratum est. Sed cum aliorum quoque principum administri, praeter numerum adlegatorum, hisce conuentibus interessent: ad quaeuis praelationis discrimina, inter illos euitanda, ab isto schemate discessum fuit. (z) Hoc prouidentissime fecerat conciliator pacis (le *Mediateur*). Summa litterarum, quas, omnium pacificatorum consensu, ideo euulgauit, haec fuerat: *titulis* quisque legatorum utatur pro arbitratu: neuter alterum ad eosdem agnoscendos compellat: eant redeantque legati omni praelationis sublato discrimine et quae sunt generis eiusdem. Multa etiam priuata conuentione composita sunt. (a) Argumenta ita sentientium fuerant: 1) imperii ordines omnem potestatem suam in deputatos transtulisse, 2) deputationem frustra fore, si praeter eam omnium ordinum administri eandem sibi facultatem ac ipsi deputati uelint arrogare, 3) nullam sic diuersitatem uideri inter deputatos atque illos, qui deputati non sint, 4) in Francofurtensi deputatione anno 1682. easdem fuisse dubitationes, 5) eadem *pacificatoriae* deputationi iura esse, quae *comitiali* sint. Sed hanc omnino ceteros ordines a numero et conuentu deputatorum excludere. Verum enimuero in hoc omnis cardo mihi uersari, uidetur: an deputatis iura adlegandi *priuatiue*, an uero *positiue* tantum deferantur? aut, quod idem est, an propterea constitutus sit numerus *deputatorum*, ut hi, *necessario* adlegare, tenerentur; reliquis tamen ordinibus, extra eum, *libera* facultate relicta, uellent, nollent et ipsi ordinariis adlegatis suos, praeter ordinem, adiungere: an uero uniuersi imperii proceres *definito* adlegatorum numero adlegationem ita commiserint, ut ceteros eodem iure prorsus exuerent priuarentque? Atqui facile foret, ut, sententia ordinum, in comitiis haec ipsa declararentur.

(b) Ita

CAP. I.

frequentarent (b), illi maxime, quos causa nouissimi belli propius tetigisset (c), fuerat concludendum. Quo in argumento docti rerum existimatores se liberales admodum exhibuerunt (d).

Absentibus quibusdam adlegatis, an legitimi conuentus facti?

§. XLI. Dubitatum autem et illud est, an munere suo ante defungi nequirent imperii adlegati, quam *uniuersi* eorum Hagam adpulissent (e). Sed cum aliquorum nimia in itinere cunctatio minus probaretur, *plerisque* praesentibus, congressus solennes fuerunt instituti (f).

Quo iure congregari cum Gallis noluerint Caesarei praesentibus adlegatis?

§. XLII. Maximi momenti quaestio illa fuit, in Westphalicis etiam conuentibus mirum agitata (g): quomodo demum consiliorum inter Caesareos ac imperii adlegatos esset communicatio. *Trium* generum *conuentus* inter utrosque institui poterant. Primo cum soli essent (h); deinde si in societate aut foederatorum (i); aut Gallorum hostium (k), colloquia haberent. Quamuis autem imperii adlegati in *unum* cum Caesareis *locum congregarentur*, quoties solennes foederatorum conuentus acti fuerunt: in *primi* tamen ac *tertii* generis congressionibus hoc fieri nequibat. Caesarei quidem, quoties soli fuerant, congressiones cum nostratibus non declinarunt (l): sed quod his supremum legatoriae dignationis gradum deferre nollent (m); neque nostratibus e re uisum fuit, de iure hoc quicquam eapropter

§. XLI. XLII.

(b) Ita arguebant hi: 1) deputationem in comitiis non *priuatiue*, exclusis scilicet ab adlegatorum conuentu ceteris, sed 2) *positiue* potius constitutam, ita, ut deputati principes *necessario*, reliqui ex *arbitrio* adlegent, 3) nemini inuito ius suum auferri; sed tabulas Westphalicas uelle, ut cuncti ordines ad pacificationes imperii pro arbitratu suo adlegent, 4) in eadem pacificatione praeter *deputatos* Francofurtanos (*uid.* §. 25. *pag.* 352—357.) alios quosque procerum oratores (§. 27. *p.* 369.) sine ullo discrimine interfuisse. Sed in his dubitationibus *primum* et *alterum* negatur; *tertium* limitatur, nisi quis iura sua ultro in alium transtulerit; *quartum* non admittitur, quod expeditum sit, deputationem Francofurti expirasse, neque translatam fuisse in Westphaliam. (c) Sed hi suos mittere *legatos* poterant *territorii* sui causa, negata licet *adlegandi* facultate in argumentis uniuersi imperii. (d) Aliud igitur est, si ipsi adlegati plures in societatem adlegationis recipere uelint, quod *Hagae* factum est, ubi omnium ordinum administri in conuentibus deputatorum admissi fuerant: aliud uero, si maiorem numerum, quam definitum fuerat, declinent adlegati. Vbi sane nullas idoneas causas uideo, quibus eorum conuentibus principum *non deputatorum* ministri se ingerere possint. Quod enim semel placuit; id displicere deinceps non debet. Modo tamen in decernendo numero adlegatorum ordines sufficienter auditi sint. (e) Hoc impedimentum Caesareis gratissimum fuerat; quod, adprobata etiam a Caesare imperii adlegatione, suo tamen fructu ea sic destituta esse, uideretur, suspenso scilicet hoc iuris exercitio. (f) Neque aliter existimari poterat. Mandati enim formula omnem dubitandi caussam hic facile eximebat: quae nullam absentium adlegatorum habendam esse uoluit rationem. "Was "durch Sie oder in ein und des andern Abwesenheit oder nicht erscheinen, durch die übrige geschlos- "sen wird; solches solle von dem sæmptlichen Reich angenommen und ratificiret seyn.,, Quamuis autem propterea *adlegationem* imperii non negauerint Caesarei: multum tamen eius auctoritati apud hos eadem de causa decessit. Saepius enim in ore habuerunt maleuoli: deputationem non *integram*, neque *legitimam* esse. "Die Reichs-Deputation wære, bey so vieler Abwesenheit, noch nicht eræff- "net.,, Quod cum nostrates confutauissent, tandem etiam petierunt Caesarei, ut Moguntinus, *fidei formulam*, die Reichs-Vollmacht illis exhiberet. Cum nostrates hoc satis esse, dicerent: pacis conciliatorem eam accepisse. (g) Euoluantur hic loca superiora §. 21. pag. 343. et §. 26. p. 358. (h) *Legati*, Boicus, Saxonicus, Brandeburgicus aliique, qui principio tractatuum, causas principum suorum Hagae Comitum egerant, ante decretam in comitiis Ratisponensibus *adlegationem*, a Caesareis samtum ad colloquia inuitati sunt, ut, quod de uniuersi imperii salute foret, in futura pacificatione obseruanda, id iuuicem praemeditarentur. Quod Caesarei prouidentissime fecerant, partim ne argumenta pacis, omni procerum auctoritate neglecta, ad se trahere uiderentur: partim etiam, ut hisce in consiliorum societatem adsumtis, solennem imperii adlegationem eo facilius deprecarentur. Verum adesse Caesareis deinceps, principum administri recusarunt, ne, ab illis pro arbitratu aduocati, ab auctoritate eorum pendere uiderentur. (i) Potissimum magni foederis caput fuerat: ut singula pacis argumenta *communi confoederatorum* principum, consilio tractarentur. In uno itaque conclaui in palatio *Neuburgico* et Caesaris et Hispaniae Britanniaeque regum et Belgii foederatorum et illorum Germaniae ordinum, qui formulae foederis subscripserant, administri congregati fuerunt. Quod Caesarei aegre ferre non poterant: cum, *territorii* causa, ius legationis nulli principum unquam, in dubium uocauerint. Sed *imperii adlegatis*, Hagam accedentibus, tum demum dubitatio orta est, an hi quoque hos frequentarent congressus? Consenserunt Caesarei, et, quod magis est, *ciuitatum* quoque *adlegatos* in itinere, Risuicum instituendo, adiuti sunt. Hi enim, quod *tergeminos* equos non haberent, sed *biiugis* tantum ueherentur, a portarum custodibus in uia repulsi; sed, Caunizio forte eis obuiam facto, huius demum auctoritate sunt intromissi. Et cum Hispanicus legatus dubitare de iure uellet, quo Germaniae principum, non confoederatorum administri Risuicum uenirent: reposuisse ei Caunizius fertur, *imperii* nomine id fieri, cuius hi adlegati sint. Imperium autem in persona Caesaris magno foederi se addixisse. (k) Principio nulla confoederatorum cum Gallis colloquia: sed literis omnia tractata sunt, non sermone. Verum parcendi temporis ergo, pl[illegible]uit, tandem sermonis communicatio. (l) Hoc enim principio factum esse, paulo ante enarrauimus. (m) Argumenta Caesareorum fuerant: 1) *capitis* dignitatem sperni, si *membra* huic omni honoris gradu uelint aequari, 2) etsi administris *electorum* alias hanc illi dignationem largiantur, quoties scilicet iure sui *territorii* agant; recusari tamen eandem nunc merito, quod imperii nomine hic adsint, 3) in ipsis Ratisponensibus comitiis ordinum administris uisum esse, quam deputatorum adhiberentur. Quodsi ergo electoris minister aditum rogauit a Caesareis: hi reposuerunt; quam ille personam agere uellet, *adlegati?* an uero *legati* electoralis? Hoc casu *supremo* dignitatis gradu is excipiendus fuerat: illo non item. Verum exceperunt nostri ad 1) non sperni dignitatem, quae legis scriptae temperamento colatur, ad 2) electorum eminentiam etiam in adlegatione immunem esse, ad 3) prolapsionem ministrorum ab ipsis principibus correctam fuisse.

(n) His

CAP. I.

pter remittere (n). Id omnium iniquissime factum esse, ab arbitris, rerum intelligentibus, creditum fuit: *caesareos legatos*, quoties cum Gallicis oratoribus negotia tractarunt, imperii adlegatos exclusisse, tot intercessionibus eorum floccifactis. Equidem reposuerant Caesarei; admodum despicatui fore adlegatorum praesentiam imperatoriae maiestati; imo proteri eam et conculcari, si principum oratores, in facie Gallorum, Caesareis administris sint contradicturi (o) et quae sunt generis eiusdem. Sed regesserunt nostrates; frustra in contemptum Caesaris accipi, quae publica imperii sanctione sint expedita; *adlegationem*, tantis sumtibus atque impensis instructam, omni sic fructu destitui; ipsis *adlegatis* ne otiosorum quidem *testium* iura relinqui, qui rebus gerendis *praesentes* sint, a quibus illi, manifesta iniquitate, nunc excludantur (p). Quanto autem opere pro tuitione iurium suorum laborarent *adlegati* (q), nihil tamen iis proficere ac obtinere potuerunt, *solis* Caesareis congressiones cum oratoribus Gallicis sedulo continuantibus. Ne ergo in pacificatione prorsus nihil fecisse, uiderentur nostrates, petierunt a Caesareis, sermone illa sibi referrent, quae proximo quoque congressu cum Gallis fuerint deliberata (r), saluo ceteroquin iure alia forte occasione exercendo. Quamuis autem hoc facere, prompti admodum essent Caesarei; iterum tamen in dubium uenerat: quo solennium cultu una pars ad alteram, huius colloquii causa, accederet. Caesarei enim, negato adlegatis debito honore, illis uiam ad se praecluserunt (s). Tundebat pectora ordinum, in hoc iterum casu a iure suo eos repelli. Sed, necessitate coacti, luctum hoc solatio leuarunt, quod contra quaeuis in ordines praeiudicia, serio ac saepius contestati fuissent (t). Hominem itaque in hac causa priuatum, mandati ac fidei formulis instruxerunt adlegati, qui, eorum nomine, in collocutio-

Quid regesserunt Caesareis adlegati?

§. XLII.

Quare adlegati in collocutionem non ipsi uenerint cum Caesareis sed opera usi fuerint mandatarii?

(n) His rationibus se tuebantur nostrates 1) Caesarem supremi gradus legatos [*Ambassiadores*] electorum colere, quoties *suam* illi causam agant: ergo *eundem* iisdem deberi *honorem*, qua adlegatis, 2) plusquam scenicos *lusus* fore, si *duas personas* iidem sustineant et dignitatem nunc habeant, iterum exuant eandem induantque, 3) electores in adlegatione iura etiam *separatae curiae* propterea defendisse, ne *eminentia* eorum cum reliquorum ordinum dignitate commisceretur. *Willio* ergo, ceu priuato homine, internuntio utebantur nostrates, quoties ad Caesareos aliquid uel deferri uoluerunt, uel ab iisdem illa repetierunt, quae fuerunt cum Gallis consultata. (o) Caesarei haec arguebant: 1) Caesarem sic ad pupilli sortem redigi, cui opus sit tutela adlegatorum, 2) quamuis fere rempublicam suis schematibus regi; haec uero exteris prodere, uelle, non consilium fore prudentis, 3) alterum Caesari oculum eripi, si ordines in societate esse uelint huius generis expeditionum, 4) nihil mirum exterorum aliquos de Caesarea dignitate abiecte loqui, si haec ab ipsis ordinibus tantopere prostituatur, 5) exempla pacis Westphalicae superesse, in qua ab hoc sibi postulato ordines temperauerint pag. 343. 6) remoras iniici deliberationibus cum Gallis, si his adlegati uelint interesse, 7) fastidium excitatum iri Gallis, si Caesari ordines, his uero Caesar contradicendo tempus utrique perdant, 8) Gallos haec dissidia, ut semper alias; ita et nunc in rem suam uersuros et quae reliqua sunt. Respondebant nostri ad 1) et 3) non *figuris* hic agi, sed candide ac sincere, ad 2) frustra tegumentis ea inuolui, quae publicis imperii sanctionibus prodita sint, ad 4) tempore Westphalicae pacis aliam rerum faciem alios mores uoluisse, ad 5) parum curari iudicia malesanorum, ad 6) moram insigni adlegationis commodo facile compensari, ad 7) adfectatum hoc fastidum fore, ad 8) utriusque partis meliorem potius concordiam fore, si sua cuique iura illaesa maneant. (p) Adlegarunt pro sua sententia obtinenda ordines 1) adlegationem, semel decretam, in pacificationis societate eodem fere loco habendam ac Caesaream legationem, 2) ipsam pacis formulam una parte a Caesare et *imperio* confectam dici, 3) fidei libellos a Gallis pro adlegatione frustra scriptos esse, si haec nullam instituere cum illis queat rerum deliberationem, 4) adlegatos sic apud rerum intelligentes in maxima despicientia fore, 5) male tantos adlegationis sumtus collocatos esse, ni maior eius foret auctoritas, 6) in consultationibus etiam maxima ab imperio damna, uel auerti, uel contrahi eidem posse, cuius propterea omnino intersit, ut causam suam proprio sermone aduersus hostes tueantur, 7) multa huius pacificationis argumenta fore, ubi Caesarei a partium studio nequeant abesse. Vsus sacrorum in Palatinatu; Brisacum et Friburgum ciuitates in hoc potissimum numero ponebantur. (q) Electores certe noluerant amplius Risuicum se conferre, nisi in eodem conclaui cum Caesareis et Gallis congregarentur: ut et audirent hostes Gallos et cum iisdem de causis imperii sermone conferrent. Sed Caesarei reposuerunt, se hoc nunquam concessuros, quanta etiam ex hac collisione pericula ac damna in causam communem redundauerint. (r) Multi fuerunt, qui hoc neque a Caesareis experi, multo minus expectari posse, existimarunt. Credendum potius, hos ea tantum narraturos esse, „quae sua e re fore, iudicauerint: cetera dissimulaturos in perniciem ordinum imperii. Potius igitur *arbitri* pacis, *Sueci*, operam hic implorandam esse et si is ob negotiorum multitudinem hoc declinauerit, praestare, ipsos *Gallicos* administros audiri. Verum priori tamen sententiae maior consultantium pars suffragiis suis adhaesit. (s) Hac de re euoluenda est pag. 407. 409. §. 40. Ita uero factum est, ut nullus adlegatorum, durante pacificatione, aedes ullius tantum ex Caesareis inuiseret. Atque hoc ipsum, quam animos quoque utriusque partis disiecerit, a rerum gnaro facile intelligitur. (t) Hoc iterum iterumque fecerunt nostrates non solum in ipsa pacificatione; sed etiam post eandem in plenis deinde comitiis *REICHS-GVTACHTEN*, *Regensburg* an. 1697. d. 26. Nou. *Das Reich* ratificire *den zu Rysuick den* 30. Octobr. *geschlossenen Frieden. Doch so, daß alle dasjenige, so an Seiten der Kæyserlichen Gesandschafft im Haag bey wæhrender dieser Friedens*-negotiation circa modum tractandi *mit der Reichs-deputation nicht beobachtet worden &c. Dem Reich weder jetzo noch ins kunfftige* præiudicirlich *seyn*, *und zu keiner* consequenz *gereichen solle. Und wie man zur Kæyserlichen Majestæt der Zuversicht lebet, es werden dieselbe, was vorgangen, nicht gut heissen: also seyn dieselbe, deswegen eine zulængliche Erklærung zu thun, allerthænigst zu ersuchen.*

(u)

tionem cum Caesareis ueniret et quae ab his uel *sermone* uel *literis* accepisset; in adlegatorum coetu iterum exponeret atque proferret (u). Duplicis tamen generis iacturam ita sensit imperium. Vnam, quod uir summus, rerum scientia ac usu edoctus, *liber baro de* SEILER, a cuius ore pendebat mandatarius adlegatorum, tanta negotiorum mole obsessus esset distractusque, ut uix tempus ac otium ei suppeteret, quo consulta Gallorum Willio plene enarraret (x): alteram, quod neque omnia mandatarius adlegatorum memoria comprehenderet, ut plene repetere posset res a Caesaris legato auditas (y).

Iura adlegationis in confectione formulae pacificatoriae.

§. XLIII. Ceterum in eo tamen adlegationis auctoritatem obseruarunt Caesarei; quod nihil neque literis neque sermone concluserint, nisi adlegatorum suffragiis idem fuisset adprobatum (z). Summa quidem capita formulae pacificatoriae suis manibus Caesarei scripserant (a): sed scripta iudicio statim adlegatorum oblata (b): singula deinde momenta horum pondere expensa (c), ipse codicillus rerum uerborumque additamentis auctus, atque tamdiu ultro citroque transmissus est, quam opus fuerat, ut adlegationi cum Caesareis plene conueniret (d). Id quum factum esset, tum demum sententia uni- A uersi S. R. imperii, id est, Caesaris ac ordinum formula prodita (e) atque aduersariis Gallis exhibita est. Vno atque altero exemplo rem docebimus. Scripserant Caesarei in rubrica formulae: *pax inter CAESAREM ab una et GALLIAM ab altera parte*; addiderunt adlegati: *inter Caesarem et IMPERIVM ab una.* In ipso contextu posuerant Caesarei: *pacis huius fundamentum sit pax MONASTE-* B *RIENSIS*, reposuerunt adlegati *WESTPHALICA*, quippe quae et *Osnabrugensem* puriorum sacrorum causa, complecteretur (f). Et plura alia rerum argumenta in medium proferri possent, ubi Caesarea *legatio* in sententias *adlegatorum* concessit. Vt adeo *horum* non minor in hoc genere auctoritas ac *illius* fuisse, uideatur.

Adlegandi iura in subscriptione formulae.

§. XLIV. Verum quorum suffragiis sen- C tentiisque pax *confecta* fuerat: eorum quoque *nominibus* et *sigillis* eadem erat comprobanda corroborandaque. *Pacificatoria* ergo *formula*, utrinque ex pacto conuentuque, maiori tamen aemulatione munditiae, quam adcurationis (g) per ignauos librarios scripta, in uno conclaui *omnes* et *Caesaris* et *ordinum* legati atque *Galliae* regis oratores congregati sunt (h). In horum corona eam dimidia ex parte

(u) Emanuel *Willius*, Saxoniae tum electoralis consiliarius aulicus, qui nullo neque legati neque adlegati munere instructus, in comitatu uixerat legati Saxonici, adlegatorum suffragiis delectus est, ut hanc nuntii spartam exornaret. Extant haec commentaria in uoluminibus *Moetianis*, in quibus aliqui iudicium, plures selectum desiderarunt. (x) Hunc enim illustrissimum uirum merito cardinem dixeris, quo omne pacis negotium stetit fuitque peruolutum. Siue Caesari cum Gallis; siue cum alterutro horum imperii ordines; siue etiam hi inter se disceptarint, Selierianis consiliis sententiisque opus esse, uidebatur. Idem praeterea erat, qui non solum expediit confecitque negotia: sed etiam, quae acta fuerant, in literas retulit, non per librarios, sed sua manu ad Caesarem scriptas. Atque haec propterea moneo, ut causae posteris constent, quare pacis negotia non ea plenitudine et copia prodita fuerint adlegatis, atque ex usu rei esse uidebatur. (y) Vir enim fuit, senectae uicinus, cuius etiam uires, nouissimo casu, in quem eum maleuoli demiserant, fractae debilitataeque pristino uigori non amplius responderunt. Habent tamen ab hoc imperii adlegati, quantum fere illis de pacificatione cum Gallis constat. Vnde facile nunc ad intelligendum, quam curta supellex plerorumque principum archiuis in pacificatorio argumento. (z) Hoc de progressu tractatuum intelligi debet. Locum enim pacificationi destinatum; conciliatorem pacis et alia plura Caesareos adprobauisse, notum est, inconsultis proceribus imperii. (a) Interprete fere atque auctore Scilero. Huic enim cum singulorum principum; tum uniuersi imperii adlegati suos libellos obtulerunt, rerum cum Gallis tractandarum. Quos ipse disposuit deinceps ordinauitque, ut pacificatoriae formulae imaginem acciperent. (b) Rectori adlegationis Moguntino, qui ea cum ceteris adlegatis per *publicam dictaturam*, quod dicitur, communicauit. (c) In conuentu adlegatorum in aedibus Moguntini. Quod si res maius deliberandi spatium uelle, uideretur: singula suffragia a singulis adlegatis domi scripta atque Moguntino transmissa sunt. (d) Intellexerunt enim Caesarei, nihil agere Caesarem, quoties in hoc argumenti genere, proceribus exclusis, e *plenitudine potestatis*, quae olim dicebatur, uelit decernere. (e) Ante enim, quam Caesari cum ordinibus constaret, nihil ad Gallos delatum est. Quorum potius querela fuit, plus temporis conteri, ut capiti cum membris conueniret, quam ut controuersiae inter abiuratos hostes conficerentur. Hanc igitur moram ut tollerent Galli, peremtorios terminos fixerunt *d.* 31. *mensis Augusti*, et postea *d.* 20. *Septembris* [*uolumina Moetiana Tom. II. pag.* 47.] Quod cum non sine maxima iniuria ac despicientia cum imperii, tum Suecici maxime conciliatoris factum existimaretur: uterque a nostratibus neglectus est. Sed Galli causae tegumentum inde nacti sunt, ut pacta, ante nobis oblata atque inter haec Argentinae restitutionem, pro arbitrio reuocarent. (f) Eius generis stricturae ac reprehensiones contra Caesareos ab adlegatis uix scribi poterant: ut illico a Belgicis typographis, lucri cupidissimis, promulgarentur. Non sine imperii despicatione et commodo aduersae partis, Gallorum, qui lites Caesaris ac ordinum in rem suam uerterunt. (g) Galli exemplum formulae, quod habuerant, tot librariorum mendis spissum, uix praelegere poterant pacificatoribus. Ne ergo codex, tot lituris maculatus, posteris adseruaretur, altero post pacem conclusam die eum curatius describi iusserunt, abolito priori. (h) Fores enim conclauis hoc tempore adpertae fuerunt; cum ut negotio adlegati interessent, tum ut praesentes omnes, qui in comitatu legatorum fuerant, de rebus transactis publice testarentur.

(i) Dis-

CAP. I. § XLIV.

parte Caesarei, reliqua Gallici legati, claris uerbis publice recitarunt (i). Quod cum factum esset, illi iurisiurandi religione eandem coluerunt (k). Tum a singulis *subscriptio* rogata fuit. Quae tamen quosque adlegatos merito in dubitationem poterat adducere; cuius momenta breuiter summatimque expendemus. *Ratisponensium comitiorum* adsessores hoc mandati genere instruxerant quosque adlegatos: ne *paci* subscriberent, nisi quae congrua esset formulae Westphalicae in *sacris* et *profanis* (l). Sed huic ualde derogauit *paragraphi quartae clausula*, quam Gallici legati, tantum non extremo temporis momento, quo pacificatorii codicilli a librariis iam describi debebant, iisdem inseruerant: *ut scilicet, quos sacrorum ritus Galliarum rex, tempore belli, in Alsaticis ac Rheno uicinis regionibus imperasset, sublato usu puriorum; iidem illi etiam deinceps ibi uigerent, licet ditiones Germanico imperio hac pace restituerentur* (m). Quod si igitur recte iura praecipiant; *diligenter fines mandati custodiendos* L. 5. ff. mandati uel contra, et, *si mandatarius hos excesserit, tum negotium ex parte mandantis nullum esse L. 10. C. de procuratoribus:*

Quo iure subscribere eidem noluerint principum protestantium legati?

A aequi certe ac iusti limites, me iudice, omnes illi transgressi sunt, quotquot ex imperii adlegatis huic paci subscripserunt (n). Et si quando pontificiis hominibus propter religionis nimietatem, qua plerorumque iudicia corrupta esse solent, condonari id quodammodo debeat (o): illi tamen omnium turpissime se dederunt, qui, dum in societate puriorum sacrorum essent, hac, intempestiuo metu, B neglecta, *pactioni* huic funestissimae suos etiam *calculos*, *nomina* ac *sigilla* addidere (p). Vnanimis uero ceterorum adlegatorum probitas ac perseuerantia serae posteritati commendandae, quod, mira animi constantia obfirmati, inter illa hostium tela quam fidentissime steterint, neque declinauerint solum postulatam sub- C signationem; sed etiam manifestam eius iniquitatem mira sermonis ubertate aduersae parti exprobrauerint (q). Ita factum; ut ipsi etiam Galli in uiam redierint, nostratibus *sex hebdomadum* spatio ad deliberandum dato, quo tempore *comitia* uniuersi, singuli autem *principes* suos consulere possent, quid sibi in eo rerum statu putarent faciendum. Interim pacificatorium instrumentum a solis etiam *subscri-*

(i) Differunt tamen utriusque partis exempla in hoc: quod sui principis *nomen* quaelibet praeferat nomini alterius. Hinc ignaui hominis iudicium est, *Hispanos in praelationis* lite contra Gallos uicisse. Quod in Risuicensi pacis tabula nomen *illius* regis principio recitet, postea demum huius. (k) Iureiurando in animam principis. (l) Patet hoc ex ipsius mandati uerbis, quae supra descripsimus. (m) Varii diuersorum principum adlegati in culpae huius suspicionem uenerunt. Alii principem Palatinum accusarunt, quasi is per literas admonuerit Gallos, ut Romani coetus sacris in ditione sibi restituenda prospiceret. Alii has preces, nescio quos clericos Galliae regi fecisse dixerunt. Multi etiam ipsius Romani pontificis literas prodere uoluerunt, in quibus Galliae regi hoc consilium suggesserit. Plures uehementiam nostrorum quoque hominum arguerunt, quod hi Silesiorum et Hugenottorum causas tam confidenter agere, neque Argentinam recipere uoluerint, nisi ritibus sacrorum in integrum restitutis. Nam hoc ipso facile est ad credendum, nostros pontificiis stomachum nimis commouisse; quibus ultionis cupiditas haec remedia commendauerit. (n) Prodiderunt ipsi adlegati causas declinatae a se subscriptionis. Quarum summa capita sunt, 1] clausulam quarti articuli legibus repugnare imperii pragmaticis, utpote *paci religiosae* 1555. *Westphalicae* 1648. *Capitulationi Caesareae*; tandem ipsius etiam *Risuicensis instrumenti* articulo III. ubi basis et fundamentum eius pacis pax Westphalica dicatur, 2] aduersari eam *formulis mandati* generis cuiusuis, ad quas adlegatorum potestas sit adstricta: *imperii* scilicet uniuersi; principum August. confess. praecipue et cuiusque principis sigillatim. Hos enim non aliam pacem ineundam esse, praecipere, quam quae Westphalicae sanctioni sit exacte conformis. *Script. Hagae d.* 4. *Nouembr.* 1697. Exemplar harum literarum habes in uoluminib. *Moetianis Tom. IV.* p. 143. (o) Si iura spectes; eodem culpae crimine in hac re pontificii quoque tenebantur. Nam et horum conscientias illae imperii sanctiones tangunt, quas ab *Augustana* pace religionis ad praesens usque negotium enarrauimus: imo horum quoque *formula mandati* fuerat [*ihre* instruction *und Vollmacht*] ne pacem adprobarent, Westphalicae sanctioni aduersam. Sed quo non pectora flectis sacra religio? (p) *Culpisium*; et qui eius exemplum imitati sunt, comitum *Wetterauiae* ac *Francofurtanae* ciuitatis adlegatos a culpae crimine omnino absoluerem, si ob metum inuasionis Gallorum, quibus ditiones eorum prae aliis expositae fuerant, subscriptioni locum fecissent. Sed uero cum Gallici legati *sex hebdomadum* spatia et illis ac ceteris *protestantibus* dederint: intra quod tempus principum suorum uoluntates consulerent, expectarentque mandata eorum: nescio sane, qua demum causa illi acti fuerint, ut, hoc remedio abiecto, et suam existimationem laederent et principibus suis ac uniuersis puriorum sacrorum sociis, subscribendo, pessime consulerent. Multorum sane iudicia fuerunt, intempestiuam honoris aemulationem fuisse; ut nomina; ut tituli; ut sigillis paulo ante acquisita nobilitas in solenni hac formula ostentarentur. Sed melius spero de uiro tot meritis conspicuo. Id uerum est, in grauissimam eum offensam apud principem suum propterea incurrisse, apud quem antea tantum poterat. Multi in hoc moerore causam praematurae mortis ponunt, quae uirum uix quinquagenario maiorem, in tanto sensuum ac corporis robore, altero post Risuicensem pacem anno, rebus humanis eripuit. (q) Wolfgangi L. B. de *Schmettau*, quem, in hoc rerum argumento, alibi (*in dedicatione Epistol. Langueti p. VI.*) non nostris, sed Wurtenbergici fere legati uerbis laudauimus, prae ceteris hic candor agnoscendus est. Is enim, ut Culpisio admodum familiariter utebatur; ita omnes hic curas intendit, quo et hunc et alios, ne suis *nominibus* purioribus sacris officerent, in partibus contineret. Argumenta aduersus subscriptionem protestantium prolata, praeter ea, quae paulo superius lit. n. protulimus hae fuerant: *Actum fore de Osnabrugensi pace, palladio puriorum sacrorum, si pontificii, nostratibus inuitis, suis suffra-*

CAP. I. *scriptoribus pontificiis* (*), *imperii* causa, satis corroboratum esse, errore quidem manifesto, ab aduersariis fuit existimatum (r).

Iura adlegationis in ratibabitione formulae pacificatoriae.

§. XLV. Taeduit iam poenituitque nostrorum sacrorum adlegatos, in tanto legum et sanctionum imperii apud concitues neglectu; in tam graui ac intolerabili insolentia hostium exterorum: in tanta denique munerum ac officiorum suorum contemptione ac despicientia *Hagae* Comitum diutius commorari et luctuosae pacis euentum sui conspectu turbae hominum quotidie ueluti in memoriam reuocare. Maturarunt ergo singuli abitum. Neque aliquot hebdomades praeterlapsae fuerunt: quo plerique iam discesserant (s). Verum enimuero sua omnino interesse, crediderunt Gallici oratores; ut pax non a Caesare solum, sed etiam auctoritate ordinum imperii *ratihaberetur*. Sed hoc plurimum contentionis habere uidebatur. *Ratisponensia* enim *comitia*, ubi hoc rerum statu *rati formula* scribenda fuerat, personabant passim uocibus ac literis stomachi et querelarum plenissimis. Risuicensem pacem ipsis imperii iuribus nullam esse: quippe quae Westphalicam sanctionem aperte atterat, clam uero ac re ipsa deperdat, euertatque. Iura sacrorum nostrorum, a maioribus sanguine parta, uno hoc casu prosterni. Templa, scholas, coetus nostros praecipiti casu ad interitum ruere, nisi haec procella, pacem imperii a solis pontificiis confici posse, mature auertatur. Olim aduersarios praestigiis et machinis nec nisi per latera nos petiisse; nunc pectora nostra palam ferire. Haec mercedis loco numeranda, sumtuum ac impensarum in nouissimo bello. Hos fines sanctimonia foederum quaerere pontificios, ut aliorum sacrorum foederatos tandem deglutiant. Expergisci demum de somno debere socios nostrae fidei (u): ne somno ac sopore iura amisisse, a posteris olim coarguerentur. Dum ita efferuescerent in comitiis animi ordinum plerorumque, odio ac indignitate rei admodum commoti; nihil prius habuit imperator, quam ut remedia inueniret, quae seda-

§. XLV.

suffragiis eam tollere queant; quod in hoc casu nunc sentiatur, in ceteris quoque metuendum esse, inprimis si in ditionibus protestantium aut pontificius princeps succedat, ut in Palatinatu exemplum sit, aut princeps nostrorum sacrorum, quod in Saxonia factum, in castra transeat pontificiorum; decrescere quotidie uires ac numerum protestantium, qui a tempore Westphalicae pacis mirum attenuatus sit, contra quotannis fere augeri coetus pontificiorum; Tutorem pacis Osnabrugensis, Sueciae regem implorandum, ut suo ipse intercessu causam nostram subleuet; si huius opes non sufficiant, foedus rogandum esse cum ceteris Europae principibus, qui eorundem sacrorum socii sint, ut sua ipsi auctoritate iura nostra contueantur; satis esse, ut declinata subscriptione iura nobis integra maneant, quamuis causa per uim aduersae partis nunc opprimatur; praeterea etsi subcriptio nobis extorqueatur, Caesarem tamen ac ordines pontificios prius compellendos esse, ut solenni formula in comitiis declarent, in alio casu nullo hanc quarti articuli clausulam damno fore sacris protestantium. (*) Neque tamen dissidiis caruerunt ipsorum quoque pontificiorum subscriptiones. Inter quae unum et alterum non indignum commemoratione. Cum *Ottoni* atque *Mollio*, *DEPVTATIS* Moguntinis, Boicus cum alias, tum subscriptione etiam praeferri uellet, quippe qui summum *PRIMARII* legati munus gereret: illi autem superiorem locum occupassent non solum, sed etiam sua nomina Schoenbornio ita adstrinxissent, ut nullum inter illa et hoc spatium esset, cui Boicus suum insereret: is ergo, ne huic hominum generi, quod infra dignitatem suam fore, merito credidit, loco cessisse, argueretur, consilium ex arena cepit, posuitq; et in altero, sinistro scilicet latere, in quo Gallici legati subscripserant, nomen suum titulumque, et ne opus esset illico filum, quod sigilla imperii legatorum tangebant, retrahere; ipse alterum, unde Gallorum signa pendebant, in subsignando non minus adhibuit. Quod cum quidam aduertissent, per iocum dixerunt: *Boioariam fasciis Gallorum se inuoluisse; Chur-Bæyren bienge an dem Frantzœsischen Schnürlein.* Sed quod tum facetiis accensitum fuit, id hoc rerum statu, inter genera diuinationum solet referre. Idem ob eandem causam subscripto nomini uerba adiunxit, *legatus extraordinarius* et *plenipotentiarius*; ut scilicet et suum honorem a dignatione aliorum deputatorum distingueret, iuraque electorum tueretur, quibus integrum sit, ut supremo legationis (*ambassiadorum*) honore etiam *adlegatos* suos exornent, praeferantque cunctis aliis, adeoque Moguntinis deputatis, qui hoc non gaudeant gradu dignationis. Sed ignauus interpres Gallus haec uerba ita uertit: de Prielmeyer *Enuoyé* extraordinaire. Pessime itaque hoc habuit Boium, quod crederet, hanc fraudem instinctu uel Caesareorum, qui *adlegatis* ambassiadoris honores constanter negarunt, uel Moguntinorum ob causas enumeratas factam esse. Verum cum postea intellexisset, ab interprete ex errore peccatum fuisse, satis ei fuit, sphalma illico emendari. (r) Causae satis manifestae sunt 1) leges ac pragmaticae imperii sanctiones non *plurium* sed *omnium* suffragiis possunt mutari, 2) si controuersia ritus sacrorum tangat, una pars nihil agit, dissentiente altera, 3) formula *mandati*, qua instructa fuit adlegatio, his uerbis huic casui prospexit: *Keinen andern Frieden zu schliessen, als welcher dem Westphælischen in allen puncten gemæss sey; auch die Obseruirung der Paritæt unter den Religions-Verwandten allerdings in acht genommen werden solle.* Ceterum nomina illorum, qui e pontificiis administris paci *subscripserunt*, in ipsa pacificatoria formula licet intueri. Id etiam sciri debet; non adlegatos et illos solum, qui socii magni foederis fuerant; sed quorumuis principum imperii administros sine ullo fere discrimine nomina sua pro arbitrio subscripsisse. (s) Principio quidem spem sibi fecerant Galli, fore, ut principum quoque *protestantium* adlegati, intra sex illa hebdomamadum spatia mandata acciperent, ad *subscribendum* Risuici pacificatorio instrumento. Sed decollauit spes illa. Quoniam adlegati *quarti articuli* clausulam non ita exhorruerant, quam ipsorum principum aulae eandem fuerunt execrati. Illico igitur principes nostrorum sacrorum suos administros auocant et omne controuersiae momentum ad Ratisponensia comitia remittunt. Hos mox pontificii etiam sequuntur: ne ipsi haec imperii Germanici discrimina alere et adprobare aut in perniciem nostrorum cum Gallis conspirare, uiderentur. (u) In hanc rem actus comitiales consuli possunt, quorum partem Antonius FABER literis promulgauit. Inprimis

ſedationem adferre uiderentur. (x) Dolere ſe ſcripſit, euentum nouiſſimae pacis uotis omnium minus reſpondiſſe. Verum ſuos ab omni culpae ſuſpicione eximi: cum, quod penes illos non fuerit, Gallorum inſolentiae reſiſtere (y); tum etiam, quod nihil officiorum omiſerint, quibus meliorem imperio pacem conciliarent. Cauſas uero, quae cuncta ſucceſſu deſtituerint, ipſos oratores plene ac ſolide enarrauiſſe (z); quod ſcriptum de ſiniſtra quauis opinione eos purget apud aequos praeſertim et doctos rerum exiſtimatores. Maximum praeterea innocentiae argumentum eſſe, quod eadem pax neque felicius illis ceſſerit, quorum fortunae cum Auſtriacis arctiſſimo uinculo fuerint coniunctae. *Lotharingicam* cauſam et hereditatem *Palatinam*, a principe Aurelianenſi exactam, aliaque ſatis indicare, quam parum attenderint Galli arbitrio conſiliisque Auſtriacorum. Tempori aliquid dandum eſſe, quod deſperatae ſaepius cauſae medelam adferat. Diutius nunc in armis ſtare contra uictorem hoſtem, idem fore, ac grauiora damma expectare et haec contrahere uelle imperio. Formulam ergo pacis tempeſtiue, ordinum decreto, *ratibabendam:* ne Galli in mora occaſionem ſumant, patriam, fere inermem, milite obruendi (a). Hanc fidem ſuam teſtari Caeſarem: *nolle ſe, ut funeſta clauſula, alio caſu ullo, Osnabrugenſibus tabulis quicquam deroget* (b); *potius uerae huius ac pragmaticae legis ſanctionem aeternum ſartam ac integram fore, nullo unquam tempore, ratione nulla conuellendam.* Blando hoc ſermone placati ac deliniti procerum animi, multum a coepro remiſerunt feruore et, quod magis eſt, pacem, tot execrationibus a plurimis exploſam, ſcripta *formula*, *ratam* eſſe uoluerunt (c): facta tamen ab

primis illud *ſcriptum* legi meretur, quo ADLEGATI *proteſtantes* cunctas pacis, infeliciter confectae, cauſas, magna calami libertate adſeſſoribus comitiorum, id eſt, ſerae poſteritati, plene ſufficienterque enarrarunt. Nolim tamen CAESAREOS non audiri, qui culpae, ſibi obiectae ſuſpicionem, in peculiari rerum geſtarum *commentario* a ſe non minori facundia amouerunt. (x) Facile enim Caeſari ad intelligendum fuit, quantum ſparſa inter ordines diſſidia bono communi olim officere et a Galliſ, exemplo priorum ſeculorum, in commodum ſuum perniciemque Caeſaris uerti queant. Neque tempora nunc eſſe, fidiſſimos ordines ſine periculo offendendi. Horum enim breui iterum auxilio opus fore, ſi aliud nihil, aduerſam Hiſpaniarum monarchae ualitudinem protendere ac tantum non claris uerbis diuinare. (y) Veriſſimum hoc eſſe, uno et altero exemplo docebimus. Caeſarei legati in omnibus congreſſibus id egerant, ut *iura* imperii in Alſatiam; Argentinam ceteras ditiones prolixis commentationibus tuerentur: contra refutarent poſtulata Gallorum in Palatinatum; Lotharingiam ſimileſque prouincias. Repoſuerunt Galli *fruſtra* de *IVRE* diſquiri, poſtquam res ad *arma* deuenerit. Regis ſui iura *diſputare* nunc uelle, idem fore, ac *regem* iniuſtitiae arguere ac reum dicere ſanguinis, iſto bello profuſi; imo idem plane, ac ſpoliatorem uocare homicidam, praedonem, immaniſſimum tyrannum. Neque ad haec magis ſe exhorreſcere poſſe, quam ad *iurium* concertationes in pacificatorio conuentu. Regem ſua iura ante defendiſſe *Ratiſponae* et *Francofurti* annis 1654. (pag. 375.) 1663. (pag. 379.) 1664. (pag. 380.) 1682. (pag. 383.) quam arma arripuerit. Iſtam ſcenam fruſtra nunc reduci. Non tam *iuſtificis* argumentis, quam *utilibus* nunc opus eſſe. Niſi alterutra pars tyrannidis incuſari debeat: utrique id relinquendum, quod *iure* bella geſſerit. Sed in quantum una iam uiribus altera infirmior ſit: in tantum de iure nunc remittendum. Quid offerat rex pro redimenda pace Caeſari ac imperio, id ex formula potiorum capitum (*dem Friedens*-proiect) manifeſtum eſſe. Caeſaris et Imperii nunc fore, aut accipere oblata aut bellum continuare. Inſtiterat Caeſareorum nomine Seilerus: praeſcindi interim poſſe ab hac philoſophia. Rectae tamen conſcientiae officium eſſe, ut Gallici legati aut reſpondeant ad argumenta, aut ſi hoc facere non poſſint, ea regi ſuo exponant exquirantque eius uoluntatem. Regeſſerunt ad haec Galli: conſcientiam eorum regem uno *uerbulo* inſtruxiſſe; ut ſcilicet ad ulteriora quaeuis Germanorum deſideria unica uocula reſpondeant NON. Hoc ſidus illud eſſe, quod inter ſyrtes ac ſcopolos in oceano tot cauſarum omni tempeſtate uenerentur. Oculis in coelum eleuatis, inclamauit ad haec Caeſaris legatus: eſt Deus orbis uniuerſi iudex. Hunc teſtor, quam temere iuſtitia conculcetur. Galli his parum aut nihil commoti, fruſtra ad *futuri* orbis iudicia prouocari, cum in *praeſente* nunc agamus. Alia plura in hoc genere ſcribi hic poſſent, niſi alio nos uocaret inſtitutum. (z) Promulgauit hoc ſcriptum *Antonius* FABER III. uoluminum. Quod paulo ſuperius commendauimus. (a) *Decretum*, quod uocant, *COMMISSIONIS CAESAREAE* d. 20. Nou. 1697. Ratiſponae: "Kæyſerliche Maieſtæt hætten zwar wünſchen mœgen; daſs bey "dieſem Tractat nach derſelben und des Reichs gerechter intention beſſere und billigere conditiones "zu erheben geweſen. Gleichvvie aber dero Geſandſchafft auf Gutbefinden der Reichs-Deputirten "bey denen bekannten widrigen Coniuncturen der Noth nachgeben müſſen: alſo haben Kayſerliche "Maieſtæt der Reichs-Verſammlung forderſamſtes Gutachten der RATIFICATION halber gnædigſt "zu erfordern, nicht umhin ſeyn wollen. Allermaſſen dann Kæyſerliche Maieſtæt ſolches Gutachten "ehiſtens erwarten.„ Signatum &c. (b) Decretum Commiſſ. Caeſar. d. 21. Decembr. 1697. "Obſchon alle Kæyſerlicher Maieſtæt, ſeit ihrer 40. jæhrigen Regierung, geführte conſilia und actiones "die Stænde aller Sorge überheben kœnnen; hætten ſie doch kein Bedeneken tragen, hiermit allergnædigſt zu erklæren; daſs alles, vvas in der Riſvvickiſchen Friedens-Negotiation wider das inſtrumentum P. Weſtphalic. oder ſonſt circa modum tractandi et communicandi an Seiten der Kæyſerlichen Geſandſchafft vorgegangen ſeyn mœchte, ſolches wider dero intention geſchehen ſey, und den Stænden "auf keine Weiſe præiudicirlich, und eben ſo vvenig in einige conſequenz gezogen werden ſolle; "als &c. Plenius in duobus aliis decretis Cæſar. Commiſſ. d. 11. Ian. et d. 11. Febr. an. 1698. Ratiſponae: "Seine Kæyſerliche Maieſtæt verſichern die Stænde, daſs ſie im übrigen auf das inſtrumentum pacis "Weſtphal. halten; einen ieden dabey kræfftig zu ſchützen, und nach deſſen Inhalt die iuſtitz ohne "Unterſcheid der Religion zu adminiſtriren, nicht unterlaſſen werden.„ (c) *Hac formula*: Poſtquam in tribus imperii collegiis, ſuper decreto commiſſionis Caeſareae 20. huius menſis dictato, uti et ratio-

CAP. I. § XLV.

Dubitationes in commutandis rati formulis finiendaque adlegatione, quo iure confectae sint.

Augustanae professionis sociis contra clausulam memoratam obtestatione, ne haec purioribus sacris praeiudicium adferre, queat (d). Discesserant interim Haga Comitum plerique adlegati: ut ergo quis esset, qui *rati formulam*, imperii nomine, *Risuici* cum Gallis commutaret: Moguntinus (e) hanc spartam *Cunrado Norfio*, antistitis Coloniensis administro, suo arbitratu (f), exornandam, commisit. Sed cum Gallici legati ante abitum suum hoc munus *silentiario* detulerint: neque a uiro maioris dignationis id imperii causa poterat expediri. Vtrinque ergo *secretioris* argumenti *scribae* in aedibus *BONDEI*, *inter pacis arbitros primarii legati* (*), conueniunt atque *RATI FORMVLAS* ultro citroque accipiunt, recipiuntque (g). Quamuis Galli nullo iure exemplar, Moguntini electoris manibus subscriptum uellent (h). Nam, uetustissimis *comitiorum* moribus, cuiusuis generis ac momenti diplomata orator Moguntini, nomine et principis sui et imperii, subscribit: quos hac occasione migrare uelle, operae pretium non uidebatur (i). Atque haec sufficiat scripsisse *de ORTV PROGRESSVQVE ADLEGATIONIS.*

CAP.

rationibus a deputatis imperii Hagae Comitis huc transmissis, deliberatio rite instituta fuit, conclusum est, pacem proxime lapsa die 30. Octobr. in arce Risuicensi inter S. Caes. Maiestatem et *imperium* ab una, et S. R. Maiestatem Christianiss. ab altera parte initam, cum articulo separato, sub eodem dato, itemque articulo includendorum, de quo die 9. Nouembr. conuentum est, *ex parte imperii RATAM HABENDAM* atque adprobandam esse, quemadmodum eam praedicta tria collegia hisce omni meliori modo *adprobant* ac *ratam* et firmam habent, Sac. Caesaream Maiestat. rogando, ut et ipsa hanc pacem ratihabere et confirmare clementissime dignetur. *Signatum Ratisponae d. 26. Nou. an. 1697.* (L. S.) Electoralis Moguntina cancellaria. (d) "Inde uerba des Reichs-Gutachten d. 26. Nou. 1697. Fer-"ner vvird des Kæysers Principal-Commissarii Hoch-Fürstlichen Gnaden dasienige, was die Augs-"burgischen Confessions-Vervvandten Stænde des Reichs ihrer Religions-Angelegenheiten halber in "allen dreyen Reichs-Collegiis anzeigen lassen, hiermit communiciret, mit dem Ersuchen, damit Ih-"re Kæyserliche Maiestæt derselben Anliegen daraus erkennen, und darauf allergnædigst reflectiren "mœgen." (e) Hac formula: Nos Lothar. Franciscus, Dei gratia S. Sedis Moguntini Archiepiscopus &c. notum facimus praesentibus, quod cum grauibus de causis e re nostra duxerimus nostram ad tractatus pacis missam legationem reuocare et ad alia negotia adhibere, necessum sit, ut ratificatio imperii cum ratificatione Gallica permutetur, illudque ex parte directorii, nobis ab imperio concrediti, curetur et perficiatur: nos plenariam potestatem damus honorabili consiliario nostro fideli Iohanni Cunrado Norff, electorali Coloniensi Consiliario et Residenti Hagae Comitis, ut nostro nomine supradicto actui permutationis aliisque eapropter instituendis colloquiis intersit, dictamque ratificationum permutationem, iuxta datam ipsi instructionem, perficiat, ut cara patria nostra pacis conclusae fructibus plene fruatur. Promittentes, nos ratum et acceptum habituros, quicquid praefatus plenipotentiarius noster in hoc negotio facturus. In cuius rei fidem literas hasce manu nostra subscripsimus nostraeque cancellariae sigillo muniuimus. Bambergae d. 2. Decembr. 1697. (f) Equidem d. 2. Decemb. 1697. Hagae mandatum Moguntini, Norfio factum et ipsi adprobarunt ordinum administri: "man kœnnte an Seiten anwesender Chur-und Fürstlichen Gesandten und Plenipotentiarien "gar gern geschehen lassen, dass der Herr Resident Norff, vermœge der Vollmacht und Ordre, so er "von Ihrer Churfürstlichen Gnaden zu Maintz dissfallss erhalten, die ratificationem imperii über den "geschlossenen Frieden extradire, bæthe auch die Hochansehnliche Kœnigliche Schvvedische Media-"tion dienstlich, ihme hierunter zu assistiren, damit das Reich eine Original-Ratification dagegen "von der Kœnigl. Frantzœsischen Gesandschafft gleich wie bey denen Münsterischen, Nimwegischen und "Armistitien-Tractaten geschehen, empfange, ob gleich das Reich bey denen beyden letztern, nicht "wie allhier per deputationem concurriret habe. Im übrigen, quod probe aduertendum, lasse man "dahin gestellet seyn, in vvie vveit Chur-Meintz ab imperio zu dieser ratification bevollmæchtiget "sey, da man noch keine Nachricht von Regensburg habe, und diesen punct zu der Erklærung, die "droben geschehen wird, ausgestellet seyen lassen." (*) Huius uiri memoria animum meum nunquam subit, subit autem quam saepissime, quin eius uenerer humanitatem; candorem; prudentiam integritatemque, magnis multisque rebus spectatam. Habent omnino Germani, quod serum eius et tardum nimis ad pacificationem accessum non in ultima causa ponant pacis, infeliciter confectae. Vir illustriss. et tantum non atauis regibus editus, saepius ingemuit et nullis non querelis deplorauit: Argentinam perditam et puriorum sacrorum in Germanis palladium hac pace concussum esse. Nihil equidem in solertia *Lilienrothii*, hominis magni consilii, desiderari debebat: sed omnem Europae pacandae curam ab auctoritate, studio, uigiliisque unius uiri pependisse, inter exeuntis seculi portenta referebatur. Tantam certe rerum et negotiorum molem plures adiutores uoluisse, multorum iudicia fuerant: neque tractatam, sed deproperatam pacificationem. Qui factum quoque nesciuerant, ut in extremo demum puncto Bondeus in tractatibus interesset, qui tamen, regis sui mandato, primas ac alteras in illis habere debuerat. (g) Librariorum siue uera, siue simulata incuria factum fuerat: ut in exemplo pacificatoriae formulae Parisiis descripto, *Boici LEGATI* nomen postponeretur *Moguntinis DEPVTATIS.* Cum uero *praelationis* discrimina inter eos dudum fuissent, supra a nobis exposita pag. 419. sui Boicus administer officii esse credidit, contra hunc ordinem apud arbitrum pacis publice ac solenniter detestari, ne silentio iuri suo praeiudicium attulisse uideretur. (h) Subscripserat enim uicarius tantum Moguntini in comitiis, *die Chur-Meintzische.* Quare noluerunt Galli, ut *authenticum* darent; *copiam* uero tantum reciperent. (i) Arguit iniquitatis hoc postulatum 1] quod obseruatione imperii alius subscribendi modus plane ignotus sit, 2] formulae mandati ac fidei adlegatorum eadem ratione fuerint descriptae, nihil dubitationis mouentibus Gallis, 3] Comes de Crecy, qui tantopere in comitiis fuerat uersatus, hunc imperii morem ignorare non posset, ut adeo Galli nodum in scirpo quaesiuisse, uiderentur.

CAP. II.

Ordinum iura circa adlegationes imperii.

§. I.

Ius adlegandi argumentis adstruitur ordinibus S.R.I.

PLene cumulateque *adlegationis historia* enarrata: facile nunc erit, ut *ARGVMENTA* eruamus, quibus *adlegandi iura* contueamur. Quo enim prolixiores fuimus in *primo* membro rerum tractandarum: eo breuioribus nobis esse, nunc in illis licet, quae dicenda in nostro instituto (a), supersunt. Vnde intelligetur, quam uerissimum sit Contingianum dogma: *historiam* non solum omnis iuris, publici maxime optimum praesidium esse: sed ipsarum quoque *legum* scientiam historici uere argumenti (b). Propterea nihil mirum uideatur; si *huic* capiti e *primo* omne repetatur adiumentum. Vt uero id, unde publici in Germania iuris momenta pendent, *trium* fere principiorum oritur ex aliquo, *legibus* scilicet; *moribus*; ipsa *regnandi* forma: ita nos imperii quoque *adlegationes* ordinibus non ex uno tantum aut altero eorum, sed e *singulis* generibus adstruemus.

Primum argumenti genus est ab OBSERVANTIA repetitum.

§. II. Patriis moribus perpetuo fere omnium seculorum usu receptum fuisse, ut in *legationibus*, uniuersi imperii causa decernendis, *ordinum* quoque suffragia audirentur: in capite praecedente ab *ortu progressuque* rerum Germanicarum fuse ostendimus. Quemadmodum uero *procerum auctoritas* in S. R. imperii legationibus multifariam potest interponi: illi enim aut *Caesareae legationi* suos quoque oratores seorsim *adlegant*; aut uiros *eosdem* cum *Caesareis* munere legationis *instruunt*; aut omnem *legandi* facultatem *soli Caesari*, beneficio quodam, concedunt; aut denique rem in ipsis *comitiis* tractant: ita in has quoque classes recensita *adlegationum exempla* non fine ratione disponenda sunt. Vt constet, in neutro *adlegationis genere* illustriores nobis casus defuisse. Obueniunt tamen praeter illos, quos tanto numero recensuimus alii ad-

Additamenta quorundam exemplorum Friderici I. an. 1177.

A huc, quibus hic locum faciendum esse, existimamus. DIPLOMA (bb) Friderici I. Caesaris, quo inducias pepigit cum Wilhelmo, Siciliae rege, 1177. principio huc referendum. In illo enim claris uerbis dicitur: *inducias non solum CAESARIS; sed etiam REGIS ROMANORVM ac imperii tandem PRINCIPVM* ADSENSV; IVREIVRANDO; SVBSCRIPTIONE confirmatas ac communitas fu-

Alberti anno 1299. quod admodum illustre.

B isse (c). Significantiora in hoc casu uerba sunt DIPLOMATIS (d) *foederis Alberti regis Romanorum cum Philippo rege Galliae an. 1299. d. 8. Decembr.* Haec enim ita se habent: *cum auctoritate et decreto nostro regio et ELECTORVM, PRINCIPVM et baronum regni Allemaniae* ita paciscimur. Et mox iterum sub finem: *Ceterum cum omnium ELECTORVM PRINCIPVM praedictorum ADSEN-*

C *SVS, AVCTORITAS, propter quorundam absentiam, haberi non possunt:* uult rex *Franciae, quod, TRIBVS ex Electoribus ipsis suam in praemissis AVCTORITATEM praestantibus et ADSENSVM, propter aliorum auctoritatem, non praestitam, tamen contractus hic nullatenus differatur, sed bona fide nihilominus consummetur.* Nescio sane, an hodienum imperator principum, aut, qui horum uices ge-

D runt, *adlegatorum* iura clarioribus uerbis profiteri queat, ac in laudato libello ante *quadringentos* iam annos fecisse uidimus Caesarem Albertum (e). Et uero ante hoc tempus, scilicet abhinc *quingentis* annis DIPLOMA (f) *Ottonis* IV. Caesaris reperio; in quo imperator *Wolphgerum* patriarcham Aquileiensem hac formula instruit; *uolentes, quod noster et IMPERII LEGATVS, quicquid tractauerit nos per omnia sumus habituri.* Verum satis exemplorum est, unde sufficienter intelligitur, moribus Germanici imperii con-

Ottonis IV. an. 1209.

(a) Partes dicendorum in §. XI. prooemii p. 304. summatim enarratae sunt. (b) In famoso dissidio cum Tabore ICto. (bb) Habetur id in codice iuris gentium LEIBNIZIANO *in Prodromo part. I. p. 2.* (c) Neque est, quod aliquis existimet, haec uel *solennitatis*, uel *testimonii* ergo facta fuisse. Primo enim alii ibidem *testes*, qui in Caesaris animam iurauerunt, recitantur, utpote, Henricus comes de *Diessa*, alii: a quibus *principum fidelium* imperii iusiurandum curate distinguitur, ut hoc non *Caesaris*, sed *imperii* ergo factum esse, intelligatur. Deinde eiusdem momenti aestimatur ibidem principum imperii iuramentum, ac ipsius regis Romanorum, quod intra menstrui spatium Caesar promittit: at uero hoc non *solennitatis*, sed *necessitatis;* non *testimonii*, sed consensus ergo praestandum fuisse, nemo dubitauerit. (d) In codice diplomatico LEIBNIZII part. I. diplom. XXV. pag. 42. (e) Plura ex hoc diplomate disco: quod *adsensus imperii* clarissimis uerbis in hoc foedere necessarius esse, dicatur; quod ne *absentes* quidem *principes* ex aliqua iuris ratione, sed arbitrio tantum paciscentium in hoc negotio excludi posse, creditum sit; quod *trium* imperii *curiarum* mentio fiat, utpote 1] *Electorum*, 2] *Principum*, 3] *Baronum*: non uero *CIVITATVM*; non *EQVITVM* S. R. I. An colligi hinc posit: *Comites* ac *Barones* distinctam a principibus curiam effecisse? immediatam imperii *nobilitatem ciuitatesque* nullo tempore ulla *regni iura* habuisse? prudentiorum iudiciis relinquo. (f) In medium id produxit *Bernhardinus*

CAP. II.

constitutum fuisse, ut Caesares, non sine ordinum uel *adlegatorum* adsensu in caussis uniuersi imperii paciscerentur.

Alterum argumentum ex LEGIBVS imperii,

§. III. Sequitur, ut de publicis imperii *LEGIBVS* disquiramus, quid illis in iure *adlegationum* proditum esse, uideatur. Superius iam ostensum est (g); *moribus* cuncta fere reipublicae nostrae negotia regi: *legibus* uero definita esse quam paucissima. *Adlegationis* tamen argumento neque *has* deesse, reperiemus. Pertinet huc e *primo capite* inprimis CONSTITVTIO REGIMENTI *imperii an. 1500* (h), cuius *adsessores* uere ac omnino dici poterant perpetui ordinum *adlegati*. Deinde eadem *adlegandi* iura plures etiam *comitiorum* RECESSVS explicant (i); utpote *WORMATIENSIS* 1495. (k); *SPIRENSIS* 1541. (l); *AVGVSTANVS* 1559. (m); *SPIRENSIS* 1570. (n); *RATISPONENSES* 1576. (*), 1594. (o), 1598. (p), 1603. (q), 1641. (r), *NORIBERGENSIS* 1650. (s), et tandem Ratisponensibus 1654. (t), qui nouissimus est inter tot

Constitutione regimenti 1500.

Recessibus comitiorum.

A minus solennia hodiernorum comitiorum decreta (u). Quid Westphalicae tabulae circa ius *adlegandi* praecipiant, supra (*). edoctum est. Praeterea Caesarum quae uocantur CAPITVLATIONES ordinum *adlegatos* agnoscunt. *Caroli V.* (x), ceterorumque imperatorum cum ordinibus pactiones utpote *Ferdinandi* I (y); *Maximiliani* II (z); *Rudolfi* (a); *Matthiae*, (b); *Ferdinandorum* II (c); III (d); et

§. III. IV. Instrumento pac. Westph.

Capitulationibus Caesarum.

B IV (e); atque *Leopoldi* (f), de foederibus, pace, belloque, nonnisi ordinum adsensu ineundis, non exertis quidem uerbis determinant definiuntque (g): sed *Iosephina* omnium manifestissime praecipit, caussas uniuersi imperii, *adlegatorum* ope, a Caesareis tractandas esse (h). Vt genuina ac tantum non primaria sedes hic reponi posse, uideatur.

C §. IV. Superest, ut iura *adlegationum* ex ipsa quoque imperii nostri *forma* breuiter summatimque demonstremus. Bene *Hugo* GROTIVS (i) philosophatur: *plerosque reges, ELECTITIOS maxime, regnum*

Tertium argumentum a forma regnandi, quae electitia est.

dinus CORIVS, qui anno 1499. obiit, in historia Mediolanensi part. II. ad annum 1209. (g) Cap. I. §. 7. et 8. (h) Siue enim *pax* ineunda; siue *bellum* declarandum; siue alia quaedem *dissidia* cum exteris maxime componenda fuerint: hoc muneris fuerat *REGIMENTI* S. R. I. Videantur, quae *cap. I. §. 19. p. 335.* scripsimus. Hodie sane, sublato *regimento*, singula haec per S. R. I. *adlegatos* expediri ex historia adlegationis facile intelligitur. (i) Quamuis hi *adlegationes* non tam praecipere, quam adprobare uideantur. (k) *In der Handhabung des Landfriedens §. V. auch sollen wir.* Vid. cap. I. §. 19. p. 335. (l) Cap. I. §. 19. p. 335. litera p. (m) Cap. I. §. 19. p. 335. litera q. (n) Cap. I. §. 20. p. 338. litera x. (*) Cap. I. §. 19. p. 336. litera s. (o) Cap. I. §. 20. p. 338. litera y. (p) Cap. I. §. 20. p. 338. litera z. (q) Cap. I. §. 20. p. 339. literis aa. (r) Cap. I. §. 25. p. 354. lit. p. (s) Cap. I. §. 28. p. 373. Siue tamen huc eum referas, siue paulo inferius aliorsum, parum intererit. (t) Cap. I. §. 29. p. 376. litera s. (u) Pertinent huc sententiae *comitiales*, quas capite I. §§. 31. 32. 33. 34. ceterisque usque ad finem fuse recensuimus. Toties enim in nostrae aetatis comitiis tractata fuerunt argumenta *adlegationum.* (*) *Cap. I. §. 21. p. 343. 344.* Vt autem uerum fatear; admodum miror, imperii ordines *adlegationis* momenta, in Westphalica pacificatione tanta animorum contentione disputata, in formula huius pacis non pleniori sententia declarasse. Sed moribus forte placuit magis, quam scripta lege haec definiri. (x) *Artic. VII. Wir sollen und wollen für uns selbst, als Ræmis. Kænig, in des Reichs-Hændeln kein Bündniss oder Einigung mit fremder Nation oder sonsten im Reich machen, wir haben denn zuvor die Sechs Chur-Fürsten erfordert und Ihren Willen sæmmtlich oder des mehreutheils aus Ihnen in solchem erlangt.* Neque est, quod aliquis dicat, *rem* quidem cum proceribus communicandam; sed *expeditionem* rei Caesari ac eius administris relinquendam esse. Illud enim hic repono, quod interpretes iuris Romani colligunt *ex L. 2. ff. de iurisdictione:* omnia concessa intelligi, sine quibus res obtinere nequeat, cuius mihi sit facta potestas. (y) Artic. X. "Wir sollen und wollen kein Fehde noch Krieg in oder ausserhalb des Reichs anfangen "oder unternehmen ohne Vorvvissen, RATH, (habes ius adlegandi) Bevvilligung der Reichs-Stænde "zum wenigsten den Sech Churfürsten." (z) Artic. IV. (a) Articulo VI. (b) Articulo VI. eodem. (c) Itidem Artic. VI. (d) Artic. VII. ubi *pax* Pragensis, absque imperii *adlegatorum* intercessu, a solo Caesare facta, ea propter his uerbis sub censuram mittitur; "Wie dann der "Modus, so bey tractation des Pragischen Friedens ist gehalten worden, ins künfftige zu keinem Praeiudiz "oder consequenz angezogen noch ausgedeutet werden solle." (e) Artic. VII. (f) Artic. X. ubi aduerti meretur, quod, cum in *Ferdinandi I.* capitulatione, praeter electores, omnium quoque *ordinum adlegati* ad compositionem rerum uniuersi imperii requiri uideantur, in Leopoldina eadem clausula, quae in ceteris capitulationibus omissa fuerat, his uerbis iterum repetatur: "Wir sollen und wollen auch "in des Reichs-Handeln kein Verbündniss machen, wir haben dann der Churfürsten, Fürsten und Stæn-"den Bewilligung hierzu erlanget. Da aber publica salus eine mehrere Beschleunigung erforderte, "da sollen und wollen wir der sieben Churfürsten sæmmtliche Einwilligung, und zwar auf einer colle-"gial Zusammenkunfft, und nicht durch absonderliche Erklærungen, biss man zu einer gemeinen "Reichs-Versammlung kommen kan, vvie sonsten in allen andern, des Reichs Sicherheit concerniren-"den Sachen, also auch in dieser erlangen." (g) Huc tamen iura quoque adlegandi pertinere, plurima produnt. *Primo* ipsius naturae dictamen est, ut qui dat finem, *media* etiam largiatur, quae ad istum requirantur. *Deinde pax Pragensis* propterea in Ferdinandi III. *capitulatione* illegitima censetur, quod inita fuerit absque imperii adlegatione. *Tum* Ferdinandi I. lex fuerat, ut non solum praescitum et consensum ordinum; sed etiam *consilia* eorundem in tractatione adhibeat eius generis negotiorum. (h) Articulo XIII. sub finem: "Wir sollen und vvollen auch keinen Frieden, "ohne Churfürsten, Fürsten und Stænde ZVTHVVNG und Einwilligung schliessen. Atque hoc idem est: *Caesareis* pacificatoribus in caussis uniuersi imperii ab *ordinibus adlegandum esse.* (i) Variis locis hanc quaestionem tractat et expedit Lib. I. cap. 4. §. 10. p. 92. Lib. II. cap. 6. §. 4. p. 173. et cap. 14. §. 2. p. 260. Lib. III. cap. 20. §. 5. p. 584. Quae uberius facile exponi possemus, nisi in *hypothesi* magis, quam *thesi* opera nostra uersaretur.

regnum non in PATRIMONIO, *sed tanquam in* VSVFRVCTV *habere; neque ualere, ut imperium aut eius partem alienent* PACISCENDO. *Quod si tamen aliquid alienandum sit; id per partium legatos, quos ordines uocent*, qui nobis *AD-LEGATORVM* nomine hactenus uenerunt, *expedire debere. Secus quoties imperans faciat, actum non tantum uitiosum esse; sed ipso etiam iure nullum.* Cum ergo inde ab ultima *Cunradi I.* aetate rerum gnaris constet, *imperii Germanici* fasces quouis tempore *ELECTIONE* delatas fuisse: nemo inficias ibit, eodem etiam hic iudicio pronunciandum esse: Caesarem in imperio nostro nullo unquam tempore pacisci aut obligationem in illis rebus contrahere potuisse, quae, aliquo tantum modo, in *detrimenta ciuium* abiuerint: sed, fere instar *usufructuarii* in iure Romano *L. 10. de usufructu et L. 4. C. titulo eodem* cauere potius debuisse, ne ullam laesionem ex *usu proprietati* adferat: quoties autem imperium legitime obligari debuerit; toties *ordinum intercessu*, id est, *adlegatorum autoritate*, opus fuisse. Cadunt ergo omnes uenditiones; oppignorationes; donationes; cessiones, solo Caesarum arbitrio, inconsultis regni ciuibus eorumque *adlegatis* cum in *Germania*, tum in *Italia* et *Arelatensi* regno factae. Et sane frustra sunt, qui *legem*, talia *prohibentem*, hic desiderant, aut, post *capitulationes*, Caesaribus praescriptas, eorum demum potestatem in hoc genere restrictam esse, perhibent: *imperii* enim *forma* perpetua *lex* est, quam normam imperantes nunquam impune queunt transilire. Quaeso enim! quid demum alienasset *electitius* imperator absque ordinum consensu? Omnes certe imperii ditiones aut in *principum ditione* fuerunt; aut in *domanio* Caesaris. Ibi *proceres*; hic posteros in regno *successores*; utrobique uniuersum imperium manifesta iniquitate adfecisset. Aequissimus ergo harum rerum aestimator fuit MAXIMILIANVS I. Caesar; cuius diploma eodem nobiscum argumento utitur, quod *Ioh. Iac.* CHIFLETIVS (k) descripsit: *successione*, uerba ipsius codicilli sunt, *non acquiritur imperium; sed libera procerum* ELECTIONE. QVARE *nec uendere, nec* ALIENARE QVICQVAM *potest imperator. Recipiendi et recuperandi ius semper est successori et electoribus.* Quamuis an etiam ultimum hoc *electitio regi* fas sit, admodum dubitem. *Perduntur* enim saepius iura; si *intempestiue requirantur.* Interest ergo talis reipublicae, ut caueat, ne uel per *mitiora* remedia imperans regni arcana parti aduersae prodat; per *fortiora* autem proceres bello inuoluat, quod nunquam sine periculo peioris euentus suscipitur. Exemplum nostrae aetati ante oculos obuersatur in *Sarmatis*; quorum ditiones bello concussae sunt: quod, Liuoniae recuperandae ergo, *rex* eorum, *sua*, non regni *autoritate* cum *Suecis* inchoauit.

Admodum adstricta.

§. V. Neque est, quod aliquis illud obiiciat, a *forma* imperii ad potestatem *imperantis* nulla colligi posse argumenta. Quamuis enim non negem, fieri potuisse, ut ciues *electo* etiam principi *liberrimam* regnandi *facultatem* detulerint: id tamen nullo casu praesumendum esse, existimo; ut potius constantem *de iure praesumtionem* habeam, omnia *electitia* regna *arctissimis* legum uinculis imperantem adstrinxisse. Probandi itaque onera parti aduersae imponenda sunt; quoties haec frena *electitii* imperii laxat. Exempli causa in Germanis quaeritur: an *Caesaris tantum* sit, uniuersi imperii nomine, pactiones cum exteris conflare, foedera ferire aliaque facere, quae sunt generis eiusdem: an uero in huius *iuris societate ordines* quoque eorumque *adlegati* numerandi sint: *pro* his certe tamdiu pronunciandum esse, existimo, donec probent luculenter Caesarei, hanc potestatem a proceribus Germaniae in solum translatam fuisse imperatorem. Atque utinam cuncti iurium publicorum doctores intelligerent, quam expedita haec uia sit, ad iura regni, principibus nostris condigne adserenda. Verum animi scribentium ex illis, quae superius (l) de forma imperii nostri disputauimus, antea firmandi atque ad hos sensus quasi praemuniendi sunt; ne auctoritate ac numero aliter sentientium ab hoc tramite dimoueantur.

A casibus similibus aut minoris momenti, quam iura adlegandi sunt.

§. VI. Illud etiam ad defendenda haec iura facit: quod aut similes aut minoris longe momenti casus sint, quos Caesar ordinibus inconsultis, frustra expedit; quam imperii aestimantur adlegationes. In horum numero *primum* est, ius *excipiendi legatos* in comitiis ciuium imperii. Superius plurima eius generis exempla adlata sunt (m), quae moribus Germaniae id testatissimum esse, euincent. Quid? quod etiam formulae solennium ac ceremoniarum extent (n), quibus exterorum principum legatis in comitiis uel *a solo Caesare* (o)

Facultate excipiendi exterorum legatos in comitiis.

(k) *In uindiciis Hispan. cap. XII. p.* 127. (l) Capite I. §. 15. p. 323. et sequentibus. (m) Capite I. a principio ad finem usque. Addi potest illis alius casus, quem *Martin.* CRVSIVS enarrat *Annal. Sueu. Lib. I. Part. II. p.* 9. Singula uero ita accipi ac distingui inuicem debent, ut Carolingorum temporibus *arbitrii*, postea *officii* Caesarum fuisse credatur, *legatos* in *procerum consessu* audire ac dimittere. (n) Congessit eas *Pancratius* LAMPADIVS in uolumine der Politischen Reichs-Hændel Artic. XLVIII. p. 192. "Von Legationibus fremder Potentaten auf den Reichs-Tægen. Offtmals, inquit, trægt sichs" "zu auff den Reichs-Tægen, dass auslændische Potentaten und Communen ihre Legaten und Wer-" "bungen

CAP. II.

re (o); uel ab *ordinibus tantum* (p); uel *simul* ab *utraque* (q) parte excipi iterumque dimitti debeant. Atque haec iura exteris quoque regibus in imperio nostro ita cognita sunt perspectaque, ut *Henricus II.* Galliarum rex, inter causas belli hanc etiam reponat: *quod Carolus V. et frater eius Ferdinandus Gallicos legatos, contra mores Germanorum, a comitiis arceant* (r). Merentur uerba in ipso contextu enarrari: *darum practicirens die beyde Brüder auff den Reichs-Taegen dahin, dass man unsere Gesandten, wider den alten Brauch, davon abhælt und ausschliesset.* Quod si ergo ordinum est, legatos exterorum principum *imperii causa* excipere, audire ac dimittere: nemo, opinor, dubitabit, eorundem etiam fore, imperii nomine *adlegare*. Cum *illa* sparta soli Caesari facilius ac longe minori periculo, quam *haec* relinqui potuisse, uideatur.

Iure belli.

§. VII. Belli et pacis iura e numero illorum sunt, quae sub eandem cadunt rationem, argumento etiam *Nou. 105.* Quodsi ergo satis manifestum sit, cum moribus, tum publicis sanctionibus, *bellum* uniuersi imperii non a *solo* Caesare, sed in *ordinum societate* comitiali sententia decerni, quod, post alios plures, *Iustinus* PRESBEVTA, aut, quod uerum eius nomen est, *Henr. Henninges* (s), erudite ac luculenter demonstrauit; nemo erit, me iudice, qui *pacis* iura ea propter ab iisdem comitiis remouerit. Bellum, dicis, imperio facile adfert *periculum:* sed pax *damnum.* Quod ibi *metuitur;* hic *sentitur.* Suscipitur *bellum;* ut *pax* obtineatur. Cuius ergo nutu *illud* inchoatum: eius quoque auctoritate *haec* conficiatur. Iniquissime fieret; si demum e diuersorio dispelleretur; qui fidus molesti itineris comes fuerat. Id uolo, ut qui belli *onus* sua uoluntate sensit; eum iniuriose deseri in *fructu* pacis. Aeque enim *pacis* arbitria habet: qui *belli* iura est moderatus.

§. VII. VIII. IX.

Foedera.

§. VIII. Neque *foederum* pactiones aliunde, quam a *comitiis* pendent in imperio Romano. *Leges* iterum ac *mores* hic loquuntur: quos iustis uoluminibus *Eberhardus a* WEIHE (t); *Christophorus* BESOLDVS (u), aliique in hoc argumenti genere ex instituto congesserunt. Quod igitur statim supra dixi; id etiam hic repetendum esse, existimo: fieri non posse, ut iura *legationum* soli Caesari tribuat; qui belli, pacis, foederum *pactiones*, quarum causa *legati* delegantur, nonnisi in *ordinum* societate conflari, intellexerit. *Adlegationibus* itaque locum faciendum, hoc etiam casu luculenter euincitur.

Legum ferendarum.

§. IX. *Pacis* faciendae iura ad *legislatoriam* potestatem refert *Francisc. Baco de* VERVLAMIO (x). Quasi scilicet, qui condere in republica *leges* non posset: neque de *pace* in eadem iure transigeret. Equidem non inficior, ingentem esse inter *pacem* ac *leges* diuersitatem. Verum enimuero exemplum in *Westphalica* pactione habemus; quae *legis* et pragmaticae in imperio sanctionis robur accepit (y). Eius igitur generis *pace* proceres regni a solo Caesare obligari non posse, certum est.

"bungen an die Kæyserl. Maiest. und die Stænde, oder aber an die STAENDE ALLEIN abfertigen; "darum davon zu sagen, wie selbige gehœret und abgefertiget werden. (o) Idem: wenn fremde "Legaten sich auf den Reichs-Tag bey dem Reichs-Marschall anmelden, haben sie nur bey Kayserl. "Maiest. zu thun, nimmt sich das Reich nicht an, auch die Stænde nicht. Es sey denn, dass der Kæy"ser ihre Werbungen den Stænden offenbahret, und deren Bedencken darunter erfordert. (p) Idem: "Da aber die Legaten fremder Potentaten bey den Stænden allein zu thun, werden dieselbe in bey"seyn aller Stænde und Ræthe gehœret, auch nach gehaltenem verglichenem Bedencken daselbst beant"vvortet. Caesare inconsulto. Doch vvo die Sachen also vvichtig, dass die Stænde ohne Vorvvis"sen Ihr. Kayserl. Maiest. darinnen etvvas zu antvvorten Bedenckens, pflegen sie die Gesandte entvve"der an die Kayserl. Maiest. anzuvveisen, oder sich doch mit Ihrer Maiest. einer Antvvort zu verglei"chen. (q) Idem: Hætten aber die Legaten bey Ihr. Kayserl. Maiest. und den Stænden sæmmtlich "zu schaffen; so pflegen sie ihre Credenz abgesondert an beyden Orten, als zu Kayserl. Majest. Reichs"Hoff und dann zum Meynzischen Kantzler, der Stænde halber zu übergeben. Und darauff benen"nen Ihr. Kæyserl. Maiest. den Stænden eine Stunde, vvenn sie die Gesandte zu hœren erscheinen sol"len. Daselbst sitzen Ihr. Maiest. auch Churfürsten, Fürsten und Stænde, hœren die VVerbung an, "und fertigen den Legaten mit einer Antvvort ab; dass man seine VVerbungen ervvegen, und ihm zu "gebührlicher Zeit beantvvorten vvolle. Die Stænde erbieten sich gegen Ihr. Kæyserl. Maiest. die "VVerbung in Berathschlagung zu ziehen, und Ihr. Kayserl. Maiest. vvas zu antvvorten in Beden"cken anzuzeigen, bitten Copiam dessen, vvas der Legat übergeben. Hernach bedenckt man die Sa"che in den 3en Collegiis, und vvird daraus ein einhelliger Schluss gemacht, und Kayserl. Maiest. zuge"stellet. Wo dann Kays. Maiest. sich solches gefallen læst, oder sich sonsten mit den Stænden vergleichet; "so benennet man den Legaten eine Stunde, und vvird Ihm Bescheid, auf die Form, als man seine "VVerbung gehœret, gegeben. Und solches etvva mündlich oder schrifftlich." (r) Primum diplomatis, stanno exarati, exemplum apud me extat, hoc titulo inscriptum: *LIBERTAS, Sendschrifften der Kænigl. Majest. in Franckreich Henrich des andern &c. &c. an die Churfürsten, Stænde und Stædte*, atqui ciuitates iam sub *statuum* nomine comprehenduntur, *des H. Ræm. Reichs teutscher Nation, darinnen sie sich ihrer jetzigen Kriegs-Rüstung halben aufs kürtzeste erklæret.* Additur in fine: *HENRICVS* II. *Francorum rex; VINDEX LIBERTATIS GERMANICAE et principum captiuorum* 1552. in 4t. Conferantur in hoc genere GOLDASTVS *in den Reichs-Handlungen* ad ann. 1507. p. 52. (s) Extat lucubratiuncula in *obseru. select.* tom. III. obseru. 8. p. 155. (t) Hoc enim uerum eius nomen est; quod sub adpellationibus Wahremundi ab Ehrenberg recondere adsolet in *libro de foederibus.* (u) In notissimo de iure *foederum* libello. (x) In historia Henrici VII. Angl. R. p. 307. (y) *R. A. Regensburg* 1654. §. 1. *für ein gegebenes fundamental-Gesetz des Reichs &c.*

(z) *In-*

est. Quod satis expeditum sit, in facultate imperatoris non esse, ius *legum* aut pactionum, quae *legis* uim habent, ferendarum (z). Accedit, quod cum paces hodie non ita concisae sint ac olim fuere; ut finium tantum regundorum discrimina componant; sed de rebus praeterea aliis iisque grauissimis praecipere soleant, utpote de usu *sacrorum*, patriae ac ciuium *libertate*, honore et facultate imperantis: nostra certe aetas Verulamiani dogmatis facilius prodet ueritatem. Quemadmodum uero neque *pacis confectio* Caesari competit: sic neque penes eundem erit istius *interpretatio*. Recte igitur his annis fit; quod reconditi *quartae* paragraphi sensus *Risuicensium* tabularum, non nisi in *comitiis*, in illo scilicet *adlegatorum* confessu, disputentur.

Additamentum de iure exterorum regnorum circa adlegationes, Romani.

§. X. Ceterum ne a patriis moribus in hoc genere quaeuis aliorum regnorum instituta abhorrere uideantur; illorum quoque hic rationem haberi posse, existimauerim. De gente Romana prodit DIONYSIVS *Halicarnassensis* (a): *populum sub ipsis etiam REGIBVS ius trium maximarum rerum habuisse, creandorum magistratuum; legum ferendarum; belli denique ac PACIS.* Atqui pleraque haec tueri nequibant, nisi legationes uel *communi* et sua et regis nomine instruerent uel regiis oratoribus alios e republica *adlegarent*. Et, nisi prorsus fallor, ille *Fecialium* ordo, quem tractandis eiusmodi negotiis aluerat respublica Romana, et regum et ciuium auctoritatem secum tulisse, quoties hac sparta apud exteros defungeretur, non sine caussa existimo. Manifestior res de *Lacedaemoniis*. Ab his enim solenni usu obseruatum: ne *pax* cum ullis fieret uel ab ipsis *regibus*, nisi auctoritate *magistratus*. Inde est, quod reges eorum, ab exteris pacis causa ad se *delegatos* illico remiserint ad senatum; a quo *legationes*, pacis ac foederum ergo iterum *instructae* atque ad exteros principes amandatae fuerunt. Loca ueterum scriptorum, post alios *Nicolaus* CRAGIVS (b) maximam partem congessit, quem hic consuli uelim. *Franco-Gallorum* haec quondam instituta fuisse; ut fas *regi* non esset, uel pacis uel foederum

Lacedaemonii.

Franco-Galli.

A uel belli causa *legationes* decernere, regni *proceribus* inconsultis, scriptores uno ore confitentur. *Vincentius* LVPANVS (c) ait: *tanta huius curiae apud Francos authoritas, ut senatus prope Romani speciem habeat. Reges bellum suscepturi aut pacem facturi authorem fieri curiam uolunt. Apud quam edicta recitantur. Quorum nulla ratio habetur, quam in supremo consessu promulgata sint.* Inde est, quod in *pacifica*-B *toriis* quondam formulis non tantum *regis*; sed etiam *regni* Galliae mentio facta fuerit, pari ratione cum stylo imperii Germanici. Quorsum *Franciscus* HOTTOMANNVS (d); *Philippus* COMINAEVS (e); *Johannes* BODINVS (f); *Johannes* SLEIDANVS (g); pluresque alii faciunt, quorum testimonia alii exscripserunt (h). Caussas igitur non plane nullas mihi nostrates habuisse, uidentur: qui haec iura non ita C expirasse existimarunt, ut non a regis Galliae legatis in *Risuicensi* pacificatione merito suo peterent, curandum esse, ut quoque *senatores regni* aeque ac *rex* ipse paci cum Gallis *subscribant* aut minimum *rati* formula eandem adprobent. Quamuis satis cognitum sit, Gallicos legatos hoc postulatum, rege suo indignum, alto supercilio tum explosisse. De *SCOTIAE* regibus *Georgius* BVCHANANVS (i) idem D prodit: *Robertus rex* Scotiae, *repugnantibus regni procereribus frustra assentiebat. Neque enim ipse pacem uel inducias facere poterat, nisi ex sententia publici conuentus, neque firmas polliceri, sine publico decreto.* *SVECIAE* etiam reges in rebus maioris momenti nullas *pactiones* iure confecisse, *proceribus regni* inconsultis, istius populi legibus fulsit *Michael Wexionius* GYLLENSTOLPE (k). Hinc forte est, quod Ger-E mani in Osnabrugensi pacificatione petierint, ut formulae *subscriptores* essent *senatores regni* (l). Et quamuis hoc facere declinauerint Sueci; sincere tamen postea confessi sunt; quoties illis cum *Daniae* regno controuersia sit, toties pacem antea fieri non posse, quam *utriusque* regni proceres eam subsignatione adprobauerint (m). Quid? quod facile ad credendum sit; hoc etiam casu non *regios*; sed *regni legatos* auditos esse. Quondam certe omnes

Scoti.

Sueci.

(z) *Instrum. pac. Westph. Artic. VIII. §. 2. Conringius; Stamlerus; Zieglerus* aliique congesserunt testimonia, quae hanc doctrinam moribus ac legibus stabiliunt firmantque. (a) Lib. IV. histor. Rom. p. 203. (b) *Lib. IV. de republica Lacedaemoniorum cap. 6. p.* 424. 425. (c) *Lib. II. de magistratib. Francorum* titulo *Parlamentum* p. 213. Nolim tamen defendere, quod is calculum ubique recte ponat. Sufficit enim in hoc eum non errasse, quo regalem potestatem ordinum intercessu circumscripsit. (d) *Franco-Galliae cap. XXV. p.* 210. (e) *Lib. X. de reb. gest. Ludou. XI. pag.* 306. (f) *Lib. I. de republ. cap. IIX. n.* 95. (g) *In descriptione Gall. p.* 30. (h) Autor in politica imperiali *GOLDASTI* part. XIV. p. 647. atque ex hoc *Dominicus* ARVMAEVS *de Comitiis cap. IV. p.* 124. 125. (i) Nolim ea probare, quae autor de *iure regni* habet, ubi constat, eum *regalem* potestatem iusto minoribus limitibus circumscripsisse. Verum casus, qui huc faciant, ex *historia rerum Scoticarum* depromi possunt, quorum *Lib. VIII. p.* 261. unum, alterum *Lib. IX. p.* 313. enarrauit. (k) *In politica capite V. p.* 427. 429. Cuius libri exemplar forte fortuna quondam ad me peruenit, cum uolumen, Succiae regis edicto, proscriptum esse atque auctorem ipsum eapropter multis calamitatibus adflictum, constet. (l) Prodit hoc e secretioribus Succiae regni scriniis ipse PVFENDORFIVS *Lib. XX. rer. Suec. §. 166. p.* 841. (m) Eiusdem ibidem fide. Conferantur ea, quae superius scripsimus cap. I. §. 27. p. 364.

CAP. II.

mnes sanctioris concilii adsessores non *regis* aut *regii*, sed *regni* consiliarii (*nicht Königliche*, quae adpellatio facinorosa fuerat; *sondern Reichs-Räthe*) denominati sunt. Contrariae uero rationes nunc contraria quoque nomina uolunt. Laesae enim maiestatis reus arguitur, qui supremos rerum in Suecia administros alio, ac *REGIORVM consiliariorum* titulo salutat. Postquam scilicet regnum hoc, patrum aetate, in aliam formam transiit. Superest, ut etiam in hoc numero ponamus regnum *POLONORVM*. Illorum enim res eam hodie faciem habent: ut, ad componenda cum Suecis bella, *legatis regni* opus sit, ad *regis* sui oratores, si et ipse pacem a septemtrionali plaga rogare aut expectare uelit, omnino adiungendis. Inuoluit *rex* periculosissimo bello rempublicam. Haec ab omni criminis suspicione se eximit. Ad arma, insciis regni senatoribus, solum iuisse regem, ait. Quem neque in coepto iam bello uel adiutum fuisse, nisi ab hominibus factiosis. Haec momenta sunt; quibus uictoris animum per *legatos* iam tentant Poloni. His precibus placatum iri, nulla eorum culpa, lacessitum heroem, confidunt. Nisi tamen uelint, ut, republica salua, regis causa perdatur, communi opus est consilio et *legatorum* principis sui et *adlegatorum* reipublicae. Quod dum faciunt, nullos regni sui mores migrant, nullas uiolant leges. Vtriusque enim rationes suadent, ut eius generis *legationes* et regis et regni procerum auctoritate instruantur. Et, quod magis est, *legationum iura* in magni momenti causis omnino sunt penes proceres regni. Prodit hoc *Nicolaus* CHVVALKOVVSKI (n) his uerbis: *ius mittendi legatos*, in rebus scilicet leuioribus, *regi conuenit; nisi de foederibus, bello aut PACE aliisque rebus REMPVBLICAM concernentibus, tractandum ueniat. Sed eiusmodi functiones nonnisi NOBILIBVS POSSESSIONATIS utriusque nationis committendae sunt. Quorum INSTITVTIONES inter senatus-consilia inserere et in comitiis praelegere, cancellarii tenentur Post reditum LEGATI reddant oportet, rationem in scripto tempore COMITIORVM atque haec omnia, ad requisitionem ORDINVM reipublicae iuramento firmare, tenentur, quod scil. contra INSTRVCTIONEM, ex cancellaria datam, nihil cum extraneis principibus tractare sibi praesumpserint.* Plus ergo nostris *Caesaribus* relictum esse uidetur, quam *regibus* Poloniae. *Illi* enim habent ius *legationis* in uniuersi etiam imperii negotiis; sed ita tamen, ut integra sit ordinibus facultas *adlegandi*: *hic* uero eodem iure in huius generis casibus prorsus destituitur. Quos adnotant historici *Stanislaus a* KOBIERZYCKO (o); *Iohan. Demetrius* SVLIKOVIVS (p); *Stanislaus* ORICHOVIVS *Okszi* (q); *Paulus* PIASECIVS (r); *Vespasianus a Kochovv* KOCHOVVSKY (s); *Casimirus* ZAVVADSKI (t) et alii plures in descriptione rerum, quae aetate illorum contigerunt.

Poloni.

§. XI

Auctoritas doctorum pro adlegationibus S. R. I.

§. XI. Doctorum tandem publici in imperio iuris de *adlegationibus* sententiae in medium adducendae sunt. Non ea causa, ut in numero eorum iuris hic aliquod praesidium reponam, quod frustra fieri probe intelligo: sed ut, qui recte aut secus inter illos doceat, rerum ignaris constet. Equidem non reperio, ullum doctorem ante Westphalicas de adlegationibus ordinum contentiones (u) hac de re aliquid praecepisse. Neque enim facile ad credendum est, adeo diffidenter ac timide, quod supra (x) questi sumus, in adlegationis negotio ordines processisse; si publici iuris doctrina animi eorum uel leuiter praemuniti ac praeparati fuissent. Quae autem *Tobias* PAVRMEISTER (y); *Daniel* OTTO (z); *Iustus* GEBHARDVS (a); *Dominicus* ARVMAEVS (b); *Christophorus* BESOLDVS (c), primi scilicet harum literarum instauratores in hoc argumenti genere scripserunt: illa uel de ordinariis imperii *deputationibus*; uel de *legationibus* in comitiis aut *territoriis* principum agunt, ut nihil fere sit, quod exinde queat huc transferri. *Primus* omnium, qui ordinum iura circa *adlegationes* fuit professus, nobis occurrit *Iacobus* LAMPADIVS (d). Viderat enim ac praesenserat uir, rerum usu edoctus, fore, ut tricennale bellum, quo tempore ipse ad clauum reipublicae sederat, non nisi ordinum uel *adlegatorum* intercessu, in Germania finiatur. Quare opus esse, credidit, ut tempori infer-

(n) In breui, sed elegante libello *iuris publ. regni Polon. lib. II. cap.* 7. *p.* 147. Fertur iam noua opusculi editio, priori auctior sub prelo esse. (o) *In historia Vladislai Lib.* III. *p.* 137. 173. 333. Tersissimus scriptor uel ob solam uenustatem sermonis commendandus. (p) In commentario rer. Polonicar. p. 69. 84. 102. 103. (q) Annalium Polonicorum Lib. V. p. 36. (r) In chronicis gestorum in Europa singularium p. 5. sq. (s) Annal. Polon. ad ann. 1657. (t) In historia arcana rerum Polonicar. ab 1669. ad ann. 1672. (u) Capite I. a §. 21. ad 27. superius. (x) Cap. I. §. 27. p. 363. (y) De iurisdictione imperii Romani lib. II. cap. 2. a §. 115. p. 509. (z) Cap. XIV. iurispublici p. 508. (a) De Sacro Rom. Imperio §. 28. 29. et in quaestionibus quoque iuris publici. (b) In iure publico locis supra citatis. (c) In libro de regalibus et in peculiari opere de legationibus. (d) Merentur sane uerba eius exscribi. Ita autem *part. III. de republ. Rom. Germ. cap.* 20. §. 1. philosophatur: sed nec foedera ici, nec indici bella, nec iterum coire concordia nec ulla reipublicae *negotia* cum *exteris expediri* possunt, sine interuentu *legatorum*. Ex quo intelligitur, *iis ius legationis* competere, quibus de republica [*causis uniuersi imperii, ne territoriales legationes intelligere, uideatur*] cum exteris agere fas est. Is enim legatorum finis legatorum iura determinat.

CAP. II. seruiret, atque hoc argumentum, hactenus ab aliis neglectum, doctrinae iuris publici *primus* innecteret. Proximus ab hoc est *Hippolithus a* LAPIDE (e) aut quicunque demum auctor sub hoc nomine latet (f). Hic quamuis uirus ubique contra Caesarem spargat, publica eius propterea lege proscriptus: in hoc tamen argumento nihil fere abire deprehenditur ab aurea ueritate; ut mirer, eum uerbis reprehendisse *Iohann. Henr.* BOECLERVM (g) et *Ioh. Heluicum Sinold.* SCHVZIVM (h). Distinguit enim Hippolithus inter legationes in *particulari* negotio et in re communi *totum imperium* concernente. *Ibi* et Caesari et ordinibus haec iura *sigillatim* competere: non *hic*, ubi *communis* utriusque partis auctoritas sit, quae inuicem eo casu concurrat. Exemplis post sententiam suam roborat firmatque, quae superius a nobis iam declarata sunt. Hoc scriptorum par ceteri fere omnes exscripserunt *Philippus Andreas* BVRGOLDENSIS (i); *Philippus Reinhardus* VITRIARIVS (k); *Gabriel* SCHVVEDERVS (l); et minorum gentium alii. *Ioh.* SCHILTERVS (m) adlegationis tantum meminit, 1682. decre-

A tae (n). Cetera systemata, quantum memini, hoc argumentum penitus ignorant aut euitandarum difficultatum causa sicco pede praetereunt. Quod in LIMNAEI uoluminibus et *collegio* SCHVZIANO admodum miror. Cum quod illi scriptores tanto rerum adparatu res alias tractent; tum etiam quod ea fere aetate scripserint, in qua *adlegationis* argumenta inter Caesaris ac principum imperii administros ualde disceptata fuerunt. *Iohannis Bernhardi*
B MVLZII (o); *Iohannis Georgii* CVLPISII (p); et *Iustini* PRESBEVTAE (q) operas suis locis superius laudauimus. Sed aliud eorum institutum fuerat, quam ut hanc materiam ex sua dignitate pertractarent. Atque adeo uerum esse in fine reperimus, quod principio nostri opusculi professi sumus, a nullo horum nos uel quidquam in nostra lucubratiuncula adiuuari potuisse.
C Dici enim potest de plerisque, quod aliorum scriptorum spoliatores sint et tantum de alieno uiuant. Nihil ergo mirum, quod illa, quae pater patratus eorum Limnaeus neglexit, frustra quaesiueris (r) apud progeniem, ex eius utero formatam. §. XI.

terminat. Caesari igitur, *imperii* nomine mittendi legati ius conuenit, nisi de foederibus aut omnino de bello aut pace quid innouet. Quorsum enim hic pertineret, legatos mittere; quibus non posset agendi potestatem committere. Didicimus autem paciscoi cum exteris de rebus imperii aut bellum mouere, non solius esse Caesaris. Sed et an Caesaris in aliis legandi potestas prorsus illibata sit; dubium fortassis faceret paragraphus *darauf dann die Churfürsten* &c. R. I. 1594. (e) *De ratione status. parte I. cap.* 14. *sect. II. p.* 273. Verba eius sunt: *in* particulari *negotio non imperatori modo; sed etiam ordinibus iura* legatorum *competunt. In re uero* communi et totum *imperium concernente legati, nonnisi* ordinum *et totius* imperii *auctoritate mitti possunt aut debent.* Liberum enim ordinibus est, siue suam auctoritatem in Caesareos etiam legatos transferre; siue his proprios *adlegari* malint. *Olim stante* regimento *eidem haec potestas fuit communicata. Ita an.* 1500. legatis, *ad Papam destinatis iniunctum est: zu handeln alles, nach laut einer* instruction, *so unser verordnet Regiment, in vollkommlicher Form, wohl wird wissen zu stellen.* Sublato ergo regimento, eadem ad ordines omnes reuersa merito censetur. Neque huius generis legatos solus audire potest imperator; sed in publicis imperii conuentibus R. I. 1500. tit. *Wie man mit den Kœnigen zu Hungarn und Polen* &c. (f) Siue *Paulus* CHEMNITIVS Pomeraniae D. Cancellarius is sit; quod *Chemin* in Sclauonica lingua *lapidem* significet et ipse Oxenstirnio multum adiutus esse credatur: siue *Drauseus van* ROSENECK, reginae a consiliis, quod codex libri Msc. in eius literaria supellectili repertus esse, dicatur. (g) *Lib. XIX. iuris publici cap. I. p.* 260. (h) *Lib. II. Praelect. iuris publ. tit. II. positione XXIV. p.* 417. (i) *In discursib. ad instrum. pac. Westph. part. I. discur. X.* §. 12. *p.* 260. *et idem sub Francisci* IRENICI *larua P. I. disc. X. p.* 122. (k) *Lib. III. iuris publ. tit.* 2. §. 71. *et* 72. (l) *Part. special. sect. I. cap.* 28. §. 4. 5. (m) *Lib. IV. tit. XI.* §. 7. *p.* 396. iuris publ. (n) Cap. I. §. 33. p. 383. nos plene enarrauimus, cum *Schilterus* argumentum uix duobus uerbis attingat. (o) Plenioris cunctis aliis in deputatione Francofurtana 1682. Quamuis in hoc fere casu substiterit *part. II. cap.* 8. *toto.* (p) *Cap. V.* de legationibus imperii. Qui certe in eo sibi non constat, quod Caesarum arbitrio iura legationis in imperio ante seculum et quod excurrit stetisse, existimet. Aliter nos calculum posuimus atque in ordinum societate imperii legationes semper decretas fuisse, aut decerni tamen debuisse, a primis reipublicae nostrae incunabilis per plenae fidei documenta ostendimus. (q) Eundem cum Culpisio scopum habet, diuersum a nostro, quod supra scripsimus *Prooemii* §. 8. *p.* 303. (r) Citant aliqui in iure adlegationis *Lehmannum* Lib. VII. chron. c. 124. Sed perperam. Quod in eo loco de legationibus agat comitiorum; materia, parum huc faciente. Plura argumenta alia pro facultate exercitioque iuris adlegandi e superioribus repetantur *Cap. I.* §. 27. *p.* 363. 364. §. 28. *p.* 374. §. 32. *p.* 382. §. 39. *p.* 403. Quorum hic nullam mentionem facio, cum facilia ad euoluendum esse uideantur.

CAP. III.

Argumenta, quae adlegationibus ordinum uideantur obesse.

§. I.

Causa huius capitis.

POstulat rerum ordo, ut iam illa quoque in hoc argumento conuellamus; quae *iuribus adlegandi* aduersa esse ac nocitura uidentur; ne euitasse haec tela, quam firmo, quod decet, pectore ea excepisse dicamur. Vt nihil desit, quod ad pleni operis mensuram desiderari, queat. Multi certe ex ignorantia hic peccant; plures ex nimio placendi studio, ut sensus ubique foueant Caesareorum. Nos nihil prius habemus, nihil antiquius ueritate, cui etiam, in confutandis secus sentientium opinionibus, unice litabimus.

Argumenta aduersus iura adlegationum. Imum quod ea sint e genere impossibilium.

§. II. Esse quaedam, quae *fieri nequeant*, uel ex *natura* rei uel *iuris* praeceptione uel denique *uiribus* et facultate facientis, leges etiam Romanae tradunt, *L. 135. ff. de R. I. et L. 15, ff. de Conditionib. Institutionum.* Cuncta haec *impossibilium* genera ordinum *adlegationibus* fere obesse, iudicium *Burgundici* quondam legati in comitiis fuit 1641. cuius nos uerba superius (s) recensuimus. Nunc causam huius sententiae ad mentem aduersariorum exponemus, ne obiter tantum eandem existimemur inspexisse. Describunt quidam doctores *ἀδύνατα*, quorum *contrarii* casus necessarii sint. Credidit ergo Burgundus, necesse adeo esse, ut soli *Caesari* facultas relinquatur, in causis uniuersi imperii *legationes* amandandi; ut *impossibile* eapropter sit, ordinum hic *adlegatos*, contrario prorsus usu, in societatem adsumi. *Rem esse*, uerbis eiusdem utor, *et naturaliter impossibilem et ciuiliter. Illud*, quod *natura* deputationis (*adlegationis*) uelit, ut ab aliquo pendeat: cum *adlegati* contra carituri sint in pacificatione superioribus. *Hoc*, quod *ciuili* doctrinae aduersum sit, caput a membris esse separatum aut discrepans. Condonari haec philosophia in publicis imperii iuribus Burgundo, homini quippe peregrino, posset; nisi quidam ipsius quoque Germaniae principes in eandem suffragiis (t) tum suis fere concessissent. Indigno certe facinore, quod patrii iuris adeo ignari fuerint. *Prima* enim quaestio admodum inconueniens et tantum non prorsus *Domitiana* est; scilicet omnem *deputationem* pendere ab eo, qui eandem decernat: sed deputationem imperii a nemine pendere, adeoque fieri ac decerni non posse. Idem certe, quod olim iureconsultus Domitio respondit et mihi ad Burgundicum suffragium reponendum esse, intelligo: *aut stulte quaeris, aut nescio, quid quaeris. Pendet* sane *deputatio* imperii ab auctoritate *comitiorum*, ubi decreta fuit: quodsi autem *omnes* comitiorum ciues pactioni, imperii causa tractandae, *ipsi* interfuerint; tum non *deputatorum* nomine adpellabuntur, sed *adlegatorum*, quam uocem prae illa in hoc negotio superius (u) commendauimus. Neque maius pondus *alterum* habet, quod dicitur: *a capite membra contra naturam discrepare; et ciuili uinculo aduersum esse, ut in partes abeant subditi ac imperantes. Principio* non eum in finem instruitur *adlegatio*, ut in partes ipsa abeat a Caesareis *legatis*, sed quo utrique potius in salutem ac commodum uniuersi imperii inuicem amice conspirent. Quodsi uero *deinde* Caesarei aliquid suscipere aut machinari uideantur, quod dignitatem membrorum imperiique salutem conuellat, aut uniuersae compagis nexum concutiat; tum demum pro tuitione iurium suorum uires consiliaque ordinum *adlegati* eis nulla iniquitate obiiciunt. *Praeterea* ingens inter caput *naturale* ac *ciuile* diuersitas. *Illud* membra regit, quae omni ratione aut *coimperandi* facultate destituta sunt: non uero *hoc*, quod subditos habet, qui intelligunt, quoties in nimietate imperii illud peccet. *Tandem* inter *ipsa* quoque *ciuilia* capita immensum, si iura imperii spectes, discrimen est. Alia *membris* nihil praeter *obsequii* gloriam relinquunt: alia uero haec in ipsius *regiminis* admittunt *societatem.* Atqui in *hoc*; non autem in *illo* numero maiestas imperii Germanici reponenda. Frustra igitur ex *illo* genere concludit *Burgundicus* legatus: quo cum Germania nostra nihil commune habere, intelligitur.

2. Capitis imperii omnem rationem tollant.

§. III. Eadem expositione opus est in dogmatibus REINKINGII (x). Is enim plurima iura, ab ordinibus in litem tracta, solo hoc nomine se Caesari unice uindicasse existimat, quod imperator *caput* audiat imperii: proceres uero *membrorum* adpel-

(s) Cap. I. §. 25. p. 355. (t) Capite I. §. 25. p. 356. (u) Cap. I. §. 10. p. 311. 312. (x) Haec perpetua fere eius argumenta sunt; in eadem hac chorda ad nauseam usque oberrat. Lib. I. class. V. cap. 6. §. 65. p. 121. ceteris.

CAP. III. §. IV. V.

adpellatione acquiescant. *Wæren nur ein-* A *geleibte Glieder der Kæyserl. Maiestæt* (y). Quemadmodum ergo a capite motum omnem reliqua membra habeant: ita etiam imperium auctoritatem suam arbitrio debeat imperatoris. Vnde sequitur, quod Burgundicus legatus dixit, *os* imperii, id est, *legationes* non in *membris*, sed, quod ordo naturae doceat, in solo *capite* quaerendas esse. Verum enimuero utinam rerum ignari secum expenderent, quae B priori paragrapho docui, neque hisce imperiorum titulis, quos *ciuilium schematum* adpellatione *Hugo* GROTIVS (z) et *Ioh. Henr.* BOECLERVS (a) signant, turpissime deciperentur. Accedit, quod *metaphoricae* eius generis locutiones oscitantia priorum temporum maximam partem irrepserint, ex ignauia ciuilium scientiarum; C neque a rerum gnaris, nisi cum summa circumspectione, adhibeantur.

3. Caesaris maiestati obsint.

§. IV. *Maiestatem* Caesari Romano competere, ita testatum est, ut etiam illud constet, hoc ipsum nomine iure praecipui (b) quondam adpellatum cultumque fuisse. Vnde principio statim intelligitur, hac uoce *dignitatem* Caesaris non uero eius *potestatem* ullo tempore esse definitam. Quis enim illud adseruerit; reliquorum D Europae regum potestatem Caesarea adstrictiorem atque ita legibus coercitam fuisse; ut titulo propterea maiestatis indigni fuerint existimati. Unicum certe Poloniae regnum contrarias rationes docet. *Hereditarii* enim reges eorum, quos populi isti olim fuerant uenerati, regali *dignitate dem Titel Kœnigl. Würde* acquieuerunt; hodie autem illorum princeps *maiestatis* honore ab omnibus dignissimus re- E putatur, cuius tamen omnis fere facultas ad nutus atque suffragia nobilitatis nunc est alligata. Frustra igitur sunt, qui *adlegandi* iura ordinum nostrorum hoc argumento impetunt: *quod ea Caesaris MAIESTATEM euertere uideantur* (c). Nam *potestatem* Caesaris ordinum adlegati suis suffragiis temperant: *dignitate* eius prorsus illibata, in qua tamen unice uersatur adpellatio *maiestatis*. Vnde illorum quo- F que temerarii in hoc genere conatus coarguendi sunt; qui *maiestatis* honorem Caesari disputant, quod eius iura in imperio tot legibus et pactionibus circumscripta esse, aduertant, manifesto transitu ab uno rerum genere in aliud. Haec mea sententia est. Alii forte dicerent; quamuis *maiestatis* ratio in *potestate* reponenda sit, licet illud dici nequeat, *omnem* ei potestatem delatam (d) fuisse. Plures etiam expeditissimum esse, existimabunt; si cautiones, supra factae (e), hic quoque repetantur: scilicet, haec pristina reipublicae schemata esse, unde frustra consecutio fiat ad praesentem imperantis facultatem. Dominis rerum nulla quidem in sensus uocum *Grammaticos* iura esse: sed *ciuiles* earum significatus ab arbitrio eorum, legibus et sanctionibus pendere. Nihil inde noui esse, eandem principum titulos *adpellationem* habere; *significationem* uero admodum diuersam. Haec ergo omnia suo loco relinquo, modo sufficiant ad demonstrandum, ueros Caesareae *maiestatis* sensus *ordinum adlegationibus* non extingui.

4. Formam tollant imperii monarchicam.

§. V. Ex ipsa quoque Romani imperii *forma* aduersarii scopulos eruunt, unde impedimenta inferant ordinum *adlegationibus*. *Tullium*, inquiunt ipsi, olim dixisse; *legatos imperii Romani faciem secum ferre*. Germanici ergo imperii *adlegatos* re ipsa nunc exteris prodere, quod hactenus inter maleuolorum iudicia fuerit relatum, Germaniam non regi imperio *unius*. Frustra Caesarem imperii *monarcham* dici; frustra Germanos Romanae *monarchiae dignitatem* sic adfectare: quamuis hac locutiones solenni ac perpetuo nostrarum curiarum usu, legibus etiam pragmaticis omnium temporum sanctionibus adprobatae sint. Summatim aut *remittendum* ordinibus de adfectato *adlegandi* iure: aut *aliam* imperio *formam* superinducendam esse. Plures doctores olim iam in huius contentionis societate fuisse, reperio. Cunctos fere eam in rem auctores, qui *ordinum* iura sic tuiti sunt; ut tamen salua esset *Caesaris monarchia*, undique congessit atque in *politicis imperialibus* iunctim exhibuit *Melchior* GOLDASTVS (f). Hodie enim pauciores sunt, qui curam reipublicae nostrae hoc casu habere, adsolent. Prostrata enim monarchicae formae dignitate, alias fere quasque Germanico imperio adfingunt: nullo fere ordinis, dignitatis, iurium ac legum obseruato delectu. Sic *mixtas*; *irregulares*; *monstrosas*; *aristocraticas et democraticas* in ore et calamo diuersorum reperies, quorum antesignanos egerunt *Hippolithus a* LAPIDE; MONZAMBANO; RELFENDSO aliique. Equidem fateor,

(y) *R. A.* 1541. in principio et 1566. §. *demnach* Aur. B. et centum locis aliis.
(z) Lib. II. de I. B. et P. cap. 7. §. 4.
(a) In utilissima dissertatione de notitia reipublicae.
(b) Causa haec in manifesto posita. Cum enim orbis uniuersi reges uno uelut ore professi fuerint: *Caesaris dignitatem regali longe* maiorem *esse*; illam quoque peculiari titulo designarunt et, quod Caesar *maiori* regibus loco *staret*, *MAIESTATEM* adpellare potuerunt.
(c) Πανικὸν fuit in ore ac calamo Caesareorum. Exempla e primo capite repetas, ubi plurima ex hoc loco congessimus.
(d) Luculenter id explicant Germani. *Es wære genug zu dem Wesen der Majestæt; wenn selbige die hœchste Gewalt hætte, ob Ihr gleich nicht alle Gewalt, ohne Unterscheid zukæme.*
(e) Cap. hoc III. §. 3.
(f) *Partibus XIV. XV. XVII. XIIX.* potissimum, qui libri eruditissimorum hominum antea euoluendi sunt, quam de monarchiae apice Germanicum imperium deuoluamus.

CAP. III. teor, me olim quoque in his disputatiunculis publici iuris scientiam ettantum non apicem huius doctrinae quaesiuisse. Intellexi autem postea, nihil fere praesidii in illis reponendum; quod eadem harum uocum et scholis et aulis *adpellatio* sit: *significatio* utrobique toto coelo diuersa. Deinde etiam illud prudentiorum exemplo didici: ita in iuris huius doctrina philosophandum esse, ut cura etiam habeatur reipublicae. Eo itaque hoc etiam casu contendendum est; ut *iura* inconcussa sint: neque *monarchiae* fastigium quicquam de suo decore dimoueatur. Scilicet *monarchias* alias liberioris, alias *adstrictae* magis potestatis esse, et rationes prudentum admittunt et tot regnorum exempla comprobant. Non igitur e numero monarchiarum, in quo hactenus perstitit, propterea exturbanda est respublica nostra; quod non ex *isto*, uerum ex *hoc* genere esse, uideatur. Praeferent igitur secum ordinum *adlegati adstrictioris* monarchiae faciem; nihil autem propterea de sua dignitate uel *imperanti* detrahent uel iuribus ciuium subditorum. Praeterea *summam* in republica potestatem *monarchae* satis esse; quamuis *cunctarum* rerum facultas penes eum *non* sit, e proxima paragrapho hic quoq; censeo esse repetendum. Tandem cum *leges* imperii stent pro facultate adlegandi: frustra hae curiarum *formulae* obiici solent; quas potius omnes prudentes ad limites publicarum imperii sanctionum temperant et adstringunt.

5. *Exemplis aduersentur priorum seculorum.*

§. VI. Praeterea *exemplis* impetunt iura *adlegandi*. Nam ante tricennale bellum et Westphalicas pactiones uix casum extare, ubi proceres in *legationibus imperii* consulti sint, sua quidem opinione existimant. Quod ergo olim in imperio moris ac consuetudinis fuerit: in illis neque hodienum mutationem praesumi, nisi imperii leges usus que negotiorum publicorum id manifesto doceant. Quod enim mutatum non est: illud cur stare prohibeatur? Quid, quod una hirundo non faciat *uer*: neque ex uno aut altero casu aestimari possint iura imperantium; imprimis si tot alia in contrariam partem extent. Fateor haec magnam ueritatis opinionem habere apud illos, qui rerum in imperio gestarum, tantam peritiam non habent. Et nescirem sane, quomodo euitari queat hic scopulus, nisi, curatioris politicae atque historiarum tractatione, superius iam (g) pectora animosque contra haec tela obfirmassemus. Scilicet nonnisi cum summa cautione e numero exemplorum iura formari aut exponi possunt. Hoc enim qui fecerit; in abyssum incidet, unde nunquam eluctabitur. Non unam enim iuris, intra Caesarem et ordines controuersi, speciem nominaueris: ubi non utraque pars se tueri potest allegatione casuum et exemplorum. Verum aliter hic incedunt rerum intelligentes. Quiuis enim in regni administratione casus ad *formam*, quam illud habet, exigendi et aestimandi sunt. Atque tunc demum intelligitur; quid iure aut secus; quid bona pace aut per uim in bello factum sit; quoties sincere actum, quoties per insidias et fraudulenter. Non *huius*, sed *illius* tantum generis exempla iuris habebunt rationem. Atque praestat unum *ibi* exemplum: quam hic centum et plura, nullo ordine, delectu nullo, ab imperitis historicis, ingente mole, congesta. Inprimis si et illud constet: animo iura retineri, neque derelictionis arguendum esse, qui potentiorem aduersarium non interpellet. Atque ex his demum, quid reponi ad objectionem debeat, facile est ad colligendum. Scilicet, *quoties legationum exempla extent, nomine uniuersi imperii a solo Caesare, praeteritis ordinum suffragiis, in momento, imperantis uoluntati non relicto, decretarum: toties fraudes ac uim regnasse in imperio, quae nullum iuris ordinem quiuerint efficere. Quoties autem se casus exhibeant, ubi legationes in comitiis ordinum uel decretae uel instructae et adornatae sint, uel etiam Caesareis oratoribus procerum auctoritate adlegatum; toties expediti iuris uestigia reperiri et certos nos esse posse, principes Germaniae oppressorum a Caesaribus iurium memoriam animumque, ea; quoad fieri id posset, recuperandi nunquam exuisse.* Atque hoc illud est, quare exemplorum cumulus pro adlegatione a nobis adlatus, firmo eam loco ponat: a quo integrae contrariorum casuum cohortes eandem nil quicquam dimouebunt. Alii forte controuersiam hanc illo doctorum πολυθρυλλήτῳ componerent et Alexandrino ense causam uno ictu iugularent: *statum ac formam imperii hodie prorsus immutatam esse*, ut nihil intersit, ad praeteritorum temporum faciem oculos reflectere. Sed ita, me iudice, cum in hoc, tum in aliis publici iuris argumentis principum imperii auctoritati male consulitur. Tum enim, quouis casu, iuris praesumtiones contra illos eousque sunt: donec clarissimis ipsi uerbis probent, quae olim habuerit Caesar, hoc eidem hodie negatum; hoc est, formam imperii mutatam fuisse. Quod si uerum est, uix sane extensiuas eius generis interpretationes Caesarei nostratibus concedent: in quarum nimietate uulgares scriptores ita peccant; ut nullos non sensus *articulo octauo* Westphalicae pacis affingere uereantur. Neque tamen propterea me quis *largiorem* habebit in numero iurium Caesareorum. Illud enim hic in animo obuersari debet ita sentien-

(g) *Capite I. §. 15. 16. 17.*

 sententium; *nihil noui esse, optimam quoque caussam pessime defendi.*

6. Ante Westphalicas tabulas ipsi de iure adlegandi ordines dubitauerint.

§. VII. Neque minoris forte ponderis illud momentum est, quod obiici solet *adlegationum* patronis: *ipsos ordines imperii ad haec sibi a Suecis ac Gallis tributa iura in Westphalica pactione erubuisse.* Id est, quod superius concessimus (h); an illis facultas adlegandi sit, admodum dubitasse. Cum tamen quilibet iurium suorum optimus esse uideatur interpres; *et confessus sua ueluti sententia damnetur L. 1. ff. de confessis.* Verum enimuero non debet alterius ignorantia alii prodesse *L. 5. ff. de iuris et facti ignorantia.* Sit, quod ignorauerint hoc casu iura sua, aut non probe expenderint ordines: parum tamen exinde patrocinii accedet manifestae iniquitati. Et quamuis iura non permittant, ut ignorentur *L. 12. C. de iuris et facti ignorantia:* multum tamen temporibus condonandum est, omni historiarum luce et ciuilis scientiae doctrina destitutis. Accessit Caesarum quorundam multo tempore continuata tyrannis; qua uel memoria pristinae libertatis in plerorumque ordinum animis extincta atque tanto exercitii interstitio sepulta fuit. Haec uero eam in rem tantum scribo, ne in aliis etiam publici iuris dogmatibus contestatas ordinum in iuniori aetate *confessiones* pro genuino hic principio, ut plerique faciunt, ueneremur; in primis si, historia duce, nobis aliter de rei constet ueritate. Ceterum non est opus, ut hoc remedio dubium obiectum hic discutiamus. Nam praeter *Burgundici* atque *Austriaci* legatorum suffragia, quorum alter homo peregrinus et patriarum consuetudinum minus intelligens (i); alter aperte partium studiosus (k) fuerat, nullum inuenitur, a quo ab alio ullo imperii principe adlegationes fuerint negatae. Multi enim iuris sui non incerti fuerunt; alii forte, ut tempori inseruirent, suspenderunt iudicia; quidam, quod diffiteri non possumus, titubarunt haesitaruntque (l). Quorum *dubitatio*, ut intelligentioribus damno esse, non potest; ita confundi tamen non debet cum expedita confessione. Neque enim *confitetur*, qui dubitat aut incertus est *L. 6. ff. de confessis.* Vt uero hanc sententium diuersitatem e suis causis eruam: ita rem accipe. Olim et nullo non tempore *adlegandi* facultatem habuerunt ordines imperii; quam tamen alia atque alia ratione, pro rerum statu, illi exercuerunt. Rarius *diuersos* a Caesareis legatis miserant: frequentius de *iisdem* uiris cum *Caesare* etiam conuenerant *ordines*, qui *utriusque* nomine et auctoritate sparta legationis defungerentur. Quam differentiam superius duobus locis (m) exposuimus. Fiebat hoc *partim*, quod de negotiis, imperii caussa apud exteros reges tractandis, maximam partem et Caesari et proceribus conuenisset, qui in tuitione iurium ac dignitatis facile conspirarunt, ut adeo nihil opus esset ordinibus, *adlegatos* seorsim instruere, qui *Caesareis legatis*, quoties id opus esset, obloquerentur: *partim*, quod plerumque et in rebus maioris momenti perpetuo, ipsi etiam *Caesarei legati* e numero *ordinum* ex utraque curia tam sacra quam ciuili delecti fuissent. Nihil certe frequentius est in historia illorum temporum quam hoc: *Archiepiscopos; episcopos; duces* et alius generis *principes* imperii *Caesareorum legatorum* munere defunctos fuisse. Vt parum absit, quin existimem, nostrae reipublicae tum temporis cum Poloniae moribus, supra (n) descriptis, conuenisse, quae publica lege prodidit: *alium nullum regni Poloniae legatum deligendum, quam indigenam et regni senatorem.* Quoties ergo Caesar *principes* Germaniae *legatos* delegit; toties nulla caussa fuerat *adlegationi* instruendae ab ordinibus; quibus satis fuit Caesareae legationis sparta conciones suos defungi. Tantum enim aberat, ut hi in damnum libertatis patriae aut detrimenta procerum imperii aliquid Caesari concessuri aut apud exteros suscepturi essent; quantum abest, suis commodis aliquem aliena praeferre. Vt uero alia rerum facies nunc etiam alios imperii mores uult; ita nouum hunc eorundem iurium ordinem nonnisi intelligentiores internoscebant. Scilicet a primis sacrorum dissidiis ita in partes disiecta atque dispersa est respublica Germaniae; ut in metu ac diffidentia sint principes protestantes, quoties Caesar etiam cum extero ac uicino rege paciscitur, ne scilicet in perniciem quid fiat puriorum sacrorum: aut etiam ne damna imperii in commodum propriarum regionum uertat imperator. Auget hanc

(h) *Cap. I. §. 27. p. 363.* (i) *Cap. I. §. 25. p. 355.* qui ne quidem Germanicam linguam multo minus iura Germanica fuerat edoctus. (k) Duas idem Caesar tum personas sustinuit et Caesaris et *Austriaci* principis. In utroque ergo sensus fouit contra adlegationes suaque auctoritate paucos alios in sententiam suam traxit. Olim sane Caesaris legati in *principum* numero nullum locum habuerunt *hereditarii* principatus causa; quod idem non et Caesaris et ordinum iura tueri posset. Quod *prouidentissime constitutum* fuisse, nunc etiam nostra tempora intelligunt in tantis, inter *parentes* ac *imperantes* super eodem iure *dissidiis.* Nondum reperi, qui Caesarum primus hoc obtinuerit: ut et *ipse* comitiis *praeesset* et in *ordinum* curia *legatum* haberet, qui, propriae ditionis causa, suffragia etiam ibi diceret, ubi de litibus actum fuit cum imperatore. Id scio, post tempora demum *interregni* pristinum reipublicae morem migratum fuisse. (l) *Cap. I. §. 25. p. 355.* (m) Cap. I. §. 25. p. 354. litera o. et cap. II. §. 2. p. 425. in contextu. (n) Cap. II. §. 10. p. 433. Addatur *Salomo* NEVGEBAVER *Lib. V. rer. Polonicar. p. 300.*

hanc formidinem, quod Caesar hodie non ut olim factum est, *principes imperii* conciues suos *legatos* sumat, qui suo honore hoc munus non dignum satis habent: sed suos tantum administros, quorum nutus et fortunae a nutritore suo pendent. Vt adeo nullam in his fiduciam quaerere aut reponere possint ordines: fore ut quoties uel Caesaris uel Austriaca commoda cum imperii libertate ac incremento pugnare uideantur, Caesarei legati pro alio quam Caesare inuigilare, sentire, scribere aut loqui queant. Quemadmodum ergo olim propter causas, modo ostensas, *rarissimi* casus fuerant, in quibus *ordines* patriae saluti in publicis Caesarum legationibus aliter prospicere atque consulere non possent, quam nouis *adlegationibus*, seorsim, imperii nomine, instructis: ita patrum aetate ac nostris temporibus *frequentissimum* est, eosdem suis iuribus, libertati et incrementis imperii metuere: nisi Caesareis *legatis* et ipsi *adlegent* alios, qui in pactionibus cum exteris Caesareos toties interpellent, quoties illi consilia fouere uideantur, quae in damna siue uniuersae reipublicae siue unius atque alterius conciuis euadere possint. Quod etiam remedium cum meliores saepe euentus ordinibus adprobauerint: facile ad intelligendum est, quare ad ea toties ac tam prompte ipsi recurrant.

7. Inutiles sint adlegationes; exteris arcana imperii prodant; successus pactionum impediant et quae sunt generis eiusdem.

§. VIII. *Iustifica* argumenta, quae ordinum adlegationibus opponi solent, per hactenus dicta satis diruta et dissoluta esse, existimo. Ordo rerum nunc uult, ut de *utilibus* etiam nunc soliciti simus. Confitentur enim, qui ad haec remedia confugiunt, ordinum iuribus non aduersum esse, ut *Caesareis* legatis suos et ipsi oratores *adlegent*: uerum hoc e re imperii non esse, sed reipublicae nostrae inutile ac perniciosum, existimant. Plerumque uideas, haec tela intendere Caesareos in procerum *adlegationes*. Cui uolupe est, pharetram eorum excutere, is diuersa loca (o) consulere potest, in primo capite sedulo conquisita. Verum generatim dicendum est, quamlibet partem optime intelligere posse, quid sibi inprimis conducat et admonitiones, ab aduersariis factas, raro ab insidiis immunes esse. Vt tamen potissima hic rerum capita examinemus, quae adlegationibus noxiam adferre, creduntur: quid ad singula seorsim reponi queat, uidebimus. Principio dicunt; *regni sic arcana exteris prodi.* Sed hoc frustra ac sero nimis in adlegationibus cauetur aut metuitur: cum omnes bibliopoliorum anguli libris iam oppleti sint, in quibus secretiores inter Caesarem atque imperium nexus ad nauseam usque exteris gentibus produntur. Et uero postquam omnium regnorum aulae *perpetuis* exterorum principum *legationibus* (p) frequentari coeperunt: parum remanet, quod inter arcana ullius reipublicae posses referre (q). Deinde *Caesaris persona indignum esse*, pergunt, si in tractatione horum negotiorum comites habeat ordinum *adlegatos*; uideri enim, in perpetua sic curatela Caesarem moderari fasces imperii. Tale exemplum extat apud *Ioh. Demetrium* SVLIKOVIVM, *Archiepiscopum Leopoliensem* (r). *Poloni enim legati*, inquit, *forte fortuna orando apud Caesarem Maximilianum II. ORDINVM IMPERII mentionem fecerunt, se nimirum ad eos quoque mandata suorum habere. Sed cum illud magna cum INIVRIA IMPERATORIS fore praeuidebant: ideo ad Caesarem dixerunt, se ordines non esse adituros, quod penes Caesaream maiestatem, non in cuiusquam uoluntate aut arbitrio, hoc negotium situm esse uideatur. Quae res ut imperatori placebat, ita Polonis utilis fuit.* Verum enimuero, quicquid homines exteri ac peregrini hic iudicent, aut iudicauerint olim: nobis illa potius Augusti uox probatur, *dignum principe esse, ut legibus uiuat* §. *VIII. Inst. quib. modis testam. infirmantur*, multo magis uero pactis stet, quibus limites suae potestatis alligauit. Scurrilia sunt, quando ordinum adlegati *curatores* Caesaris dicuntur; quasi scilicet pro cuiusuis libidine ineptire liceret in rebus tanti momenti. Tandem *adlegationis remoras inici addunt progressui publicorum negotiorum.* Ast, quod uulgi sermone dicitur, illud hic quoque probatum esse, sentio: *sat cito, si sat bene.* Consultius certe est, lenta rebus tractandis consilia adhibere, quam post causam uulneratam demum remedia quaerere. Taceo cetera, quae minoris momenti sunt, indigna, ut confutentur, cum ne leuiter quidem doctis crucem figere queant.

§. IX.

(o) Cap. I. §. XXI. p. 342. §. XXIV. p. 350. §. XXV. p. 352--356. §. XXVI. p. 357. §. XXVIII. p. 374. §. XXXII. p. 381. §. XXXIII. p. 384. §. XXXIV. p. 393. §. XXXVIII. p. 400. seq. Addatur *Sigismundus* FREIBERGER *Parte IV. de statu perturbatae Franciae et Germaniae discursu VIII. p.* 109. *Und hætten Kayserl. Majest. grosses Recht, die Stænde von der Reichs*-Deputation *abzumahnen: daß man des Reichs Heimlichkeit, Wunden und Schame nicht so gar frey auslændischen Potentaten entdecken solle. Es wolte aber diese treue Erinnerung nicht statt finden. Der Eiffer in der Religion; der Eigennutze; die* priuat *Rache; der Hochmuth der glücklichen Waffen trange für alles, so fern, daß auch fast ieder von Adel seine Spæhne herzu truge, und bald gern ein neues Feuer darmit angezündet hætte.* (p) Les *Ambassadeurs* aut *Enuoyes* ordinaires uolo. Hos enim nesciuit antiquitas: neque tolerasset, quod id hominum genus inter proditores ac insidiatores patriae referendum esse, existimaret. Idem H. GROTIVS lib. II. de I. B. et P. cap. 18. §. 3. (q) Est enim horum administrorum unica fere cura: ut regni arcana expiscentur et in suis commentariis principi suo aliquoties per hebdomades singulas ea iterum enarrent. (r) *In commentariis rerum Polonic. p.* 80. 81.

CAP. III. IV. 1. Sententiis doctorum aduersentur.

§. IX. Superest tandem, ut placita illorum caueamus, qui adlegationibus e *doctorum* numero aduersantur. Quamuis enim formidinem non incutiant secus docentium auctoritates: hic tamen praeteriri non debent, ne fingere aduersarios, quam habere, existimemur. *Hermannus* KIRCHNERVS (s) ICt. qui sub ingressum proxime praeterlapsi seculi uixit, his uerbis impetit adlegationes: *Principum Germaniae quisque ex suo principatu emittere legatos potest ad alium principem de negotiis, quae ad principatum proprium spectant, quam quispiam aliorum regum de regni rebus. De* TOTIVS IMPERII *rebus, aut tanquam ex imperio TOTO emittere nullus principum potest. Illud enim SOLIVS IMPERATORIS est; cum ille ut CAPVT ET ARX summae rerum praepositus. At superioribus annis ab electoribus emissos ad Polonum uidimus de auxilio belli Hungarici. Hic diuersitatem rei perpensam uelim. Bellum Hungaricum regni est ab imperio separati. Neque imperator quoad titulum & dignitatem regis Vngarorum a Germania agnoscitur. Pro his ergo intercedere apud exteros, legatione missa, cuius amico et benefaventi rebus Vngariae principi licet.* Succinit huic *Iacobus* HOWEL (t), Anglus scriptor: *Qui principes ius legationis habent, mittunt legatos NON DE REBVS VNIVERSVM IMPERIVM concernentibus; sed tantum sui territorii ratione. Fieret enim alias praeiudicium imperatori.* Sed condonandus forte error esset utrique scriptori. *Illi*, quod integro abhinc seculo scripserit: *huic*, quod homo peregrinus sit, nostrarum rerum summe imperitus. Mox enim in alio loco, sed eadem aut maiori inertia inquit: *ELECTORES coniuncti non dubitant adserere, se esse GRANDIORES IMPERATORE, utpote ex illis orto et illorum suffragiis et delectu ad honoris gradum euecto. Regula huc pertinet, honor est in dante.* O plus quam pueriles ineptias, quae dignae magis sunt, ut ferula orbiliorum, quam calamo confutentur. Verum enimuero quibus tandem uerbis *praegrandium titulorum* ICto, *Ernesto Friderico* SCHROETERO (u), *hereditario in Wikerstaett &c.* ueniam exorare debeam in pari, aut certe grauiori longe oscitantia; illud sane non uideo. Vixit auctor scripsitque non mediocri spatio post *Westphalicam pacem*, tot super adlegandi iure disputationibus, quod supra ostendimus (x), insignem. Inertissima ergo segnitia est, quod chorda oberret illorum ueteranorum. His enim uerbis suas nugas prodit: *Quod uero specialiter attinet ad imperium nostrum Romano-Germanicum, in eo primario et per se imperatori, qui summae rei praeest, cum ius ambassadae dependeat a iure maiestatis, attribuitur, secundum* Bornit. de Maiest. c. 28. Bocer. Disp. III. Class. I. th. 32. *at secundario ratione territorii principibus. Non uero de rebus spectantibus ad VNIVERSVM IMPERIVM, fieret enim IMPERATORI praeiudicium, cuius secundum Kirchnerum officium est, mittere Ambassiadores in publicis negotiis concernentibus TOTVM axioma imperii.* Sic talpa talpam; coecus coecum ducit, regit, exscribit, nullo iudicii aut industriae remedio adhibito. Sed quid iuuat, nugatorum classem augere. Satis enim uel hi docere possunt, quam male ageretur in iuris publici doctrina, si doctorum hic standum esset auctoritate; cum stultissima quaeuis opinio in errantium numero sic patrocinium reperiret.

§. IX. I.

CAP. IV. *et ultimum*

De
Iure circa solennia adlegationum S. R. I.

§. I.

Causa et ratio huius capitis.

DEscripto iam *adlegandi* iure propugnatoque; id tantum superesse uidetur: ut tandem de illis quoque agamus, quae circa *SOLENNIA adlegationum*, tanta animorum contentione, cum inter Caesarem ac ordines, tum inter hos inuicem solent controuerti. Illustria huius generis controuersiarum specimina in *primo* libelli *capite* abunde extant: unde nunc illa desumi atque *hic* in ordinem digeri inque suas classes distingui debent; quod *ibi* fieri non poterat, ubi temporum series obseruata et eo quaeuis ordine recensita sunt, quo haec serius aut citius contigerunt.

An solennia ius faciant?

§. II. Neque autem uel nunc poenitet sententiae, proditae alias; haec nempe solennium ac *ceremoniarum* genera satius esse, inter *iura* referre, quam in numero *decori* reponere, unde cuiuis pro arbitrio impune liceat recedere. Imo tempestiue *Ioh. Georg.* CVLPISIVS (a) atque eodem quoque

(s) In libro alias non contemnendo *de munere et officio legati libro I. cap.* 3. *p.* 24. 25. (t) In libro de *legatis paragrapho III. p.* 294. *et* 297. (u) In disputatione uel ob titulorum insolentiam commendanda *de Ambassiatoribus eorumque iuribus* Sectione VI. §. 3. et 4. (x) Capite I. a §. XXI. ad XXVIII. (a) In prooemio de legation. imperii.

CAP. IV. §. II. III. IV.

quoque iudicio collega noster *Iacobus* BRVNNEMANNVS (b) aduerterunt, hanc *iuris publici* partem, quae hactenus inter desideria multorum fuit, huic doctrinae, nostra tandem aetate, utiliter inserendam. Eadem de causa id ego in uotis habeo, ut siue gentium siue naturae iurium institutores solennes principum ceremoniarum usus sibi e scriptoribus historicis familiares reddant (c), ut potiora tantum nobilissimi huius argumenti capita ciuilium rerum cultores docere queant. Hactenus uero ignara huius eruditionis fuerunt rostra Academica. Nos *sexennio* abhinc, quoties *pactionum* seculi praeterlapsi historias ac iura tradidimus; solennes quoque legationum ceremonias exposuimus, non sine gratia ac fructu auditorum. Fecimus tamen, quantum e legatorum commentariis, quae, quorundam beneuolentia, in manus nostras uenerunt, discere licuerat: sed habent omnino meliores Musae, quod mecum uiro illustri *Iohanni* BESSERO longam uitam precentur, ut *systema*, cuius supra (d) spem fecimus, ad calcem perducat; unde in hac doctrina instrui poterunt, quotquot animum publicis negotiis tractandis aptum ac habilem reddere, uolunt. Nos intra *adlegationum* solennia nostri nunc instituti limites habemus. Vtinam uel hanc spartam, ab aliis iam occupatam, reperiremus. Quod cum a nemine praestitum sit, aequi bonique conatus nostros consulent rerum magis gnari.

Quot modis exerceri possint iura adlegandi?

§. III. Varios in imperio nostro mores, diuersis semper temporibus obtinuisse; quibus adlegandi iura *ordines* exercuerint: iam aliquoties scripsimus. Quae loca (e) hic omnino debent euolui. Placet tamen eadem uerbis quoque docere eruditi cuiusdam in comitiis LEGATI (f), qui hac de re ita differit: *Tribus fere aut quatuor modis* exerceri poterant iura adlegandi ordinum S. R. I. Vno, *quando status rem omnem fidei imperatoris et prudentiae COMMITTVNT, ratum gratumque habituri, quicquid is COMMVNI nomine egerit.* Altero, *cum actio pacis in loco instituitur, ubi COMITIA sunt, quae expeditissima ratio perficiendi negotii, cum facile ita de singulis imperator referre ad status, eorumque sententiam de republica habere possit. Hoc modo armistitium illud uicennale initum.* Tertio, *cum status ad conuentum et actionem delegatos* (adlegatos) *mittunt ex suo corpore, idoneo procuratorio instructos, qui repraesentant status et uice omnium ex mandato suffragia ferunt; ita ante tria circiter lustra Francofurti ad Moenum agere cum Gallis placuerat.* Et quarto *denique, ut solus imperator intersit actioni, nemo autem communi statuum nomine; ita tamen, ut imperator in se recipiat statibus in comitiis congregatis communicatum iri de omnibus, quae in conuentu illo hinc inde proponuntur, ut super iis deliberare atque decernere ipsi etiam possint. Hac ratione Neomagi arbitror negotia tractata*, aut tractari debuisse, quod nos superius plene exposuimus. *Ex hisce uiis, quae praestet alteri, non est meum definire. Id pro comperto habeo, si status e re sua et dignitate duxerint, ipsis tractatibus per delegatos interesse, neminem sane ius habere, id impediendi, neque esse, quo haec eorum auctoritas in dubium uocetur.* Hactenus *HENNIGISIVS.* Vti uero eruditae commentationi huic nemo potest calculum subtrahere: ita primum huius lucubratiunculae caput utrobique exempla suppeditat, in hasce classes omnino distinguenda. Vter uero e quatuor adlegandi modis alteri praeferendus aut posthabendus sit: id generatim nequit definiri. Quemadmodum enim frustra disquireres, uigilare praestaret, an dormire, nisi tempora intuereris et corpora: sic inepte primum aut alterum adlegationis genus extolleres cum despicatu ceterorum, insuper habito rerum statu ac facie imperii. Sunt minoris momenti pactiones, ubi iura legationis *soli* Caesari ab ordinibus *tuto* committuntur: accidunt uero iterum causae grauiores, ubi ordinum *adlegatis* opus est, qui imperatorem, partium forte studiosum, hoc est, uel *religionem* uel *propria* commoda, contra libertatem imperii, nimis fouentem tempestiue interpellent. Et sane ineptum foret, hic aliquid praecipere uelle. Hoc enim illorum prudentiae relinquendum, qui arbitri rerum sunt, earumque causas intime penetrant aestimantque. Facile enim his ad iudicandum est; quo demum adlegandi modo imperio melius consulatur.

Quinam ad spartam adlegationis deligendi?

§. IV. Memini cuiusdam *Sueuiae* ducis, qui id muneris habuisse celebratur: ut imperii causa a Caesare perpetuo *legaretur*. Quod si uerum est, credere quis posset, imperatorem *ordinarios legatos* habuisse, uti *pincernam*, *dapiferum*, ceteros: forte ad imitationem collegii *fecialium* apud ueteres Romanos. Neque intelligo, quid *Petrum* BIZARVM (g) mouerit, quare Mareschallum imperii adpellet *S. R. I. LEGATVM.* Nisi quod forte existimet, hoc munere *Saxonum* familiam exornatam esse, ut audiant principes eorum *des H. R. REICHS-ERB-GESANDTEN.* Instar

(b) In differtatione de iure ceremoniali circa legatos §. 2. p. 4. *Non uidentur igitur inepta illorum desideria, qui optant, ut nouitium iuris publici caput de* ceremoniis eorumque iuribus *constituatur; manifesto rei, toto die occurrentis, usu.* (c) Auctores, qui conducere huc possunt in *prooemio* laudauimus §. VI. (d) *In prooemio §. V.* (e) *Cap. I. §. XX. p. 337. Cap. II. §. II. p. 426.* (f) *In obseruationib. Halensib. tom. III. obseruat. 8. p. 108.* (g) *De bello Pannonico p. 486.*

CAP. IV. §. IV.

ſtar pontificis Romani, qui *legatos NA-* A *TOS* conſtituit. Verum enimuero neſcit hodie respublica noſtra, inter tot hereditaria munera, principum familiis tributa, *legatos hereditarios*. Certe ne conſultum quidem eſſet, *naſci*, non deligi legatos. Quia etiam, Grammaticorum iudicio, *legati*, nomen a *deligendo* habent, quod ipſi ex omni populo deligantur. Facilius longe *bonus* eligitur; quam naſcitur. Et cum quam plurima ſint, quae in lega- B to requirantur, aut, niſi adſint, cum iactura rerum agendarum deſiderentur; quilibet intelligit, nonniſi pauciſſimos idoneos cenſeri, ut hanc ſpartam ex dignitate exornent. Angliae quondam regis (h) inſtitutum fuit, ſcholam inſtaurare, ubi iuuenes iis doctrinarum generibus inſtituerentur, quae ad *legationum* munera olim probe ſuſtinenda, facere poſſent, ut hoc prytaneum ſeminarium eſſet, ex quo regii C ſemper legati deligerentur. Intellexit ergo rex prudentiſſimus, debere potius cum cura *educi legatos*, quam forte fortuna *naſci*.

Delectus legatorum, qui olim habitus? In *adlegatorum* uero delectu proceres imperii non eundem ſemper ordinem obſeruarunt. Illo enim tempore, quo *principes* Germaniae *ipſi* munere adlegationis defungi debuerunt, qualia exempla magno numero ſuperius congeſta habentur (i), fieri non poterat, ut aliquis D ex iis nominaretur, qui *inhabilis* eſſet, ad hanc ſpartam condigne exornandam. Qua cauſa contigit, ut hanc prouinciam eccleſiarum antiſtites olim frequentius occuparent: rarius principes *ſeculares*; quod hi armis, quam literis potius incumberent.

Stirps Hohenzollerano-Brandeburgica ſeminarium fuerat legatorum imperii. *BRANDENBVRGICAM* tantum, aut, quod ei tum nomen fuit, *Noribergenſium Burggrauiorum* ſtirpem exceperis. Haec enim foecundiſſima princi- E pum fuit, qui *legatorum* imperii nomina titulosque geſſerunt. Vt ſub *Habsburgicis*; *Auſtriacis*; *Boicis* ac *Bohemicis* Caeſaribus *legationis* ſpartam, ueluti ſibi *domeſticam* et tantum non *hereditariam* reddidiſſe, uiderentur.

Cur legati nati dici queant? Illis quippe adpellationibus ab aliis imperii principibus diſtincti ſunt; ut *Germanorum Tullii*; *Teutonici Rhetores*; *Oracula imperii*; *Os comitiorum*; *Oculi Caeſarum* ob miram dicendi F facundiam, uariis iisque ſolennibus imperii legationibus adprobatam, audirent. Qui certe *tituli*, quid aliud ſunt; quam excellentium *imperii legatorum* encomia, exteris, nullaque gratia prouocatis ſcriptoribus paſſim adnotata.

Qui delectus nouiſſimis temporibus? Verum poſtquam duobus abhinc ſeculis Germaniae principes *infra* ſuam *dignitatem* exiſtimarunt (k) in *famulatu* eſſe Caeſaris et imperii atque *uicariam* adminiſtrorum ſuorum operam in ſolenniſſimis quibusue legationibus adhiberent: factum eſt, ut, loco principum imperii, ſuis quoque *adminiſtris legationis* prouinciam demandaret imperator. Mouit autem hoc, quod alibi diximus (l), ordines imperii, ut, poſtquam e medio ſuo non amplius legatos a Caeſare deligi aduerterent, ipſi quoque his ſua auctoritate in quouis grauiori negotio *adlegarent*, aut, quod idem eſt, ſuos adiungerent *adlegatos*. Quamuis etiam ad hoc munus *ipſi principes imperii*, quod ſupra oſtenſum (m), in comitiis denominarentur: neque tamen id aliter illi quoque obierunt, quam per idoneos *adminiſtros*, ut hi *adlegatorum legati* dici poſſe, uideantur. Intelligitur itaque ex hactenus dictis, in *adlegatorum* delectu noſtris temporibus non *ipſorum principum habilitatem attendendam* eſſe; cum ineptiſſimus quoque idoneum ad gerendam legationem adminiſtrum alere poſſit: ſed alias nunc rationes habendas eſſe, quarum momenta expendemus.

Habilitas adlegandorum. Sint Status imperii. *Principio* igitur nullus princeps adlegari poteſt, niſi qui ſit *STATVS* imperii. Cum enim adlegandi facultas e numero eorum ſit, quae ad *iura regni* pertinent: cauſa huius deſiderii manifeſtiſſima eſſe, uidetur.

Excluduntur propterea ab hoc munere. a) R. Bohemiae. Excluduntur propterea a numero adlegandorum *Rex Bohemiae*. Quamuis enim ſerio ac ſaepius petierit imperator; ut Bohemia nouum atque *undecimum* Germaniae *circulum* conſtituat, regi uero locus detur inter *ordinum* imperii comitia: id tamen hactenus effectum non eſt; partim quod *onera* defenſionis, Bohemiae tum praeſtandae, illi declinent: partim etiam, ne Auſtriacam familiam in curia *electorum* habeant, quod ſuffragiorum libertati, quoties inter ordinum ac Caeſaris iura diſſidia ſint, multum obfuturum eſſe, exiſtimant.

b) Die Reichs-Ritterſchafft. Arcentur ob eandem cauſam ab hoc munere *Equites S. R. Imperio* abſque intermedio addicti. Nihil certe iuuat, hos in ordinum numero quondam fuiſſe, quod ſuo nunc loco relinquimus. Sufficit enim, illis hodienum iura comitiorum negari; quibus cum adlegationis munera omnino connexa eſſe, arbitramur. *Suo* tamen nomine curiam imperii nobilium (*die unmittelbahre Reichs Ritterſchafft*) territoriales, quas diximus, legationes inſtruere poſſe, nullus dubito: ut interpretes quoque habeant rerum ſuarum in

[h] De hac legatorum ac hiſtoriographorum ſchola Henrici VIII. legi poteſt *Gilbertus* BVRNETVS *Part. II. hiſtoriae reformation. Anglic. p.* 150. *col.* 2. [i] *Capite I. a §. XIII. ad §. XIX.* ubi per *adminiſtros* ſparta adlegationis defungi demum coeperunt. Singulare eſt illud, quod Carolus M. epiſcopum *Paderbornenſem* legatum ordinarium inſtituit ad curiam imperatoris Graeci. Quod in illo epiſcopatu ſemper futura ſit ſchola *Graecae L.* In MONVM. PADERB. *p.* 202. habetur ipſum diploma. [k] *Cap.* III. etiam hoc nobis adnotatum §. VII. *p.* 445. [l] *Capite* III. loco eodem [m] *Capite I.* §. XXV. p. 352. 353. §. XXVI. p. 357. §. XXXII. p. 381. §. XXXIII. p. 383. §. XXXVIII. p. 400. §. XL. p. 407.

CAP. IV.

in pacificatoriis conuentibus cum apud A Caesaris oratores: tum S. R. imperii adlegatos. Ita in *Risuicensi* pactione Baronem de *Hundbiss* ea causa egisse, memini. Cuius etiam intercessu factum est: ut cum antea Germanicum imperium solis *Electorum; Principum* ac *Statuum* nominibus absolui atque in *pace* comprehendi posse, existimaretur; postea cunctorum etiam *membrorum* iniecta mentio, ne imperii nobilitas; *statuum* nomine non insignita, B inde exclusa esse, uideretur. Neque est,

c] *Principes Italiae.*

cur *Italiae* principes in societate esse uelint adlegatorum imperii. Quoties de rebus Germanicis agitur, ne quidem ullam iuris speciem habent. Sed quamuis in ipsius etiam Italiae meditullio pax ineunda sit: nullum tamen inter imperii adlegatos locum iure postulabunt. Partim, quod Italica gens omnem *imperii* potestatem in Germanos transtulerit: partim, quod cun- C cta, quae in facultate Italiae principum sunt, Caesarum & imperii Germanici beneficio ac largitioni debere uideantur. Non ergo iuris ordinem uel olim migrauit imperator uel nunc migrat; quod anno 1694. Mantuano duci hyberna imperauerit; quod eundem praesente Germanici imperii bello propter amicitiam cum Gallis hostibus proscripserit; quod tandem cunctos Italiae incolas nunc censu D quodam aestimet et ad soluenda militaria tributa cogat. Quamuis enim neuter eorum bello huic se immiscuerit, multo minus suo adsensu contra Galliae regem id declarauerit unquam; imperii tamen iure fidem, obsequia, seruitia, tributa, Caesar merito ab iisdem exigit. A quo onere neque Romani pontificis territoria excipimus; quod illa hodienum beneficiario nexu Germanico imperio addicta E esse, intelligantur. Quod tamen Caesari, Romanis sacris addicto, ardua res sit, crabrones hosce irritare; non forte intempestiue nunc fieret, ut Caesareorum iurium executio classibus foederatorum Anglorum et Belgarum demandetur, in Italico mari pro Caesare collocatis. Veniam enim apud aequos rerum aestimatores is facile impetrabit; si hoc tempore, quo propriorum militum stipendiis aera- F rium eius exhaustum est, summae necessitati consulat exercitio iurium, quae habet in Italiam. Sed hoc arcanum iam praesensisse uidentur sagacissimi Itali. Omnem quippe lapidem nunc mouent in aula Caesaris, ne classes in Italia hybernent.

§. IV. V. VI.

Delectus adlegandorum.

1] *Potentiores.*

§. V. Quod uero neque e re imperii sit; ut omnes ordines, sine ullo *discrimine*, adlegentur: etiam inter hos ipsos *deinde* optio est facienda, uter eorum hanc spartam prae alio mereri uideatur. Equidem nulla hic *iuris* diuersitas est; cum eadem suffragiorum facultas sit omnium procerum imperii: *prudentiae* tamen regulae praecipiunt, ut delectus eorum hoc casu diligenter habeatur. *Potentia* ac *robur* et cum his semper fere coniuncta *auctoritas* omnino mereri uidentur: ut principio in censum ueniat, qui hoc intuitu prae aliis antecellit. Magnae enim res magnos adiutores uolunt; imo ipsorum munerum amplitudo a dignitate illius aestimatur, qui eodem defungi adsolet. Quo igitur cauere magis uolunt ordines, ne *adlegationes* eorum uel Caesari uel exteris despicatui sint: eo maiori cura prouidere debent, ut in iis decernendis potentiorum principum ratio, prae infirmioribus aliis, habeatur (*). Quo ipso tamen suasor etiam sim, ut his quoque unus et alter e classe minorum gentium adiungantur: ne maiores summam rerum soli ad se trahere possint atque ordines e sua aequilibritate dimoueantur.

2] *Plurium prouinciarum domini.*

§. VI. Huic uicinum argumentum est a *magnitudine* aut *numero prouinciarum*. Quod hi praecipue *adlegari* mereantur: qui *maiores ditiones* habeant in imperio, imitatione scilicet Romanorum. Hi certe belli et pacis arbitria illis maxime committenda esse crediderunt, qui praediis et facultatibus alios anteirent. Facile fore, dixerunt, ut homo, egestate pressus, pecunia corrumpatur: aut patriam ille prodat, qui dicere potest; *non interesse sua* (n). Sed diuitum pecunias, bona ditionesque optimos fidei in patriam obsides esse. Eodem itaque iudicio in eadem causa Germani existimabunt: illos ordinum solicitius ac maiori longe cura animique firmitate patriae dignitatem ore et calamo propugnaturos, quo maiorum quisque rerum iacturas metuerit, si illa naufragium patiatur. Etsi aliquis ex his tantum arguat; principes electores potissimum in adlegatorum delectu aestimandos esse: non uideo, cur ita sentienti reliqui ordines possint succensere. Quod tamen non raro contigisse, suo loco (o) est adnotatum. Verum causas se habere existima-

Additamentum. An, praecipui iure, adlegandi facultas electoribus debeatur?

[*] Suffragium HALBERSTADIANVM ita arguit pro suo principe an. 1670. *Churfürstl. Durchl. zu Brandenburg das allermeiste in dem Reich, ja wohl so viel als 30. biß 40. Stande, die ihre* uota uiritim *ablegten, ja mehr als manche gantze Kreysse nach der* matricul contribuirten, *und so viel tausend, als ein andrer nicht hundert in* simplo *beytrügen; von Volck das 20ste Theil des gantzen Reichs hergeben.* [n] Loco *Dionysii HALICARNASSENSIS; LIVII; A. GELLII; PHAEDRAE* aliorumque in adnotationibus ad Pufendorfium a nobis congesta et iudicata sunt. Inde etiam est, quod suffragium Badense a portione *MATRICVLAE* ad dignitatem claudat adlegatorum numero interesse. *Sr. Hochfürstl. Durchl. Lande waren mit einem hohen* Matricul-*Anschlage beleget, dessen jedoch ungeachtet allezeit ihr* contingent *bey den Reichs*-Collect[illegible] *willig entrichtet. Waren also billig der Reichs*-Deputation *noch zu* adiungiren. [o] Cap. I, §. XXII. p. 345. §. XXIV. pag. 350. inprimis pag. 354.

ſtimarunt reliqui principes, id cauere, A ne quaedam *praecipui* iura hoc caſu ſibi electores adrogauerint: cum quondam CONRINGII diuinatio fuerit, fore, ut ſumma imperii ad horum recidat poteſtatem. Nolim tamen ego auctor eſſe principum curiae: ut inuidis oculis electorum eminentiam intueatur. Hactenus enim creditum eſt, horum praerogatiuas *Aureae* tantum *Bullae* decretis inniti: ſed, ſi meae doctrinae loca excutio, longe ue- B tuſtiorem aetatem reperio, illam ſcilicet, ubi quinque tantum *duces* habuit Germania. Hoc qui ſecum curatius aliquantum expenderit, ei facile erit ad intelligendum; electores non tanta ſibi praecipui iura hodie adſerere, quanta ipſi ueterrimis iam temporibus tenuerint.

3] *Quem cauſa pacis propius tangat.*

§. VII. Quamuis in pacificationibus interdum quoque argumenta occurrant, uniuerſi imperii compagem attingentia; C pleraque tamen ea ſunt, quae ad unius atque alterius principis cauſas ſeorſim ſpectant. Accidit etiam non raro, ubi communis patriae ſalus intelligi, aut recte aeſtimari, nequit: niſi ſingularia ciuium commoda ac damna ſigillatim cognoſcantur. Fit igitur admodum prudenter, ſi illi principes in numerum *adlegatorum* cooptentur, de quorum ditionibus, facultate ac iuribus praecipue inter pacifi- D candum controuertitur (*). Non ſolum, quod maiori quis cura eam rem tractet, quam ei et communis et propria cauſa duplicis quaſi generis argumenta, commendant: ſed etiam quod meliori iudicio in negotiis uerſemur, quae nobis familiaria et tantum non domeſtica ſunt. Exemplo id docebimus, ex adlegationis nouiſſimae hiſtoria (p) repetito. Agebatur Riſuici de urbe *Argentoratenſi*; reſtituendane E ea eſſet; an cum Friburgo ac Briſaco, quod Galli mox in principio uoluerant, commutanda. Sane quo plures inter adlegatos rerum; munitionum; opportuni loci ac ſitus huius urbis ignari fuerunt; eo frigidiora quoque conſilia deprehenſa ſunt de Argentorati inſtauratione. Saepius de aliquorum inertia, qui neſcirent, quid cum metropoli hac imperio decedat, conquerentem audiui *Culpiſium:* fidiſſimum F conciuium quondam ſuorum interpretem. *Clauem*, dixerat ille, *nullo pretio aeſtimari poſſe, quae arcam aperiat theſauro oppletam inaeſtimabili, Argentoratum uniuerſi imperii antemurale eſſe. Fruſtra arcem defendi, cuius claues; portae; muri hoſtibus proditi ſint. Accedere urbis, duodecim millibus ciuium frequentatae amplitudinem. Horum quisque ſi duobus tantum militibus hoſpitium praebeat; numerum hunc iuſti exercitus nomen ferre, qui ſatis uirium habeat, Rheno uicinas quasque ditiones, uiribus ac milite inermes inque tot diſperſas principatus, uno uelut ictu proſternere, et quae ſunt generis eiusdem.* Cognouerunt exinde procerum adlegati, quantum referat: Rheno uicinorum principum adminiſtros in conſilium adhiberi, quamuis in adlegatorum numero non haberentur. Atque hoc eſt, quare his quoque loca tum relicta ſint in ordinariis conuentibus adlegatorum.

4] *Qui in numero ſit deputatorum S.R.I.*

§. VIII. Neſciuit quondam imperium *ordinarios deputatos*. Poſtea *hereditario* et quodam *praecipui* iure munus hoc in quosdam principes eſt translatum. Habes catalogum eorum in receſſu nouiſſimo (q). Quamuis uero rariores caſus ſint, ubi his imperii deputatis ſparta *adlegationis* demandata fuit: illud tamen in legatorum commentariis obſeruaui, principes ſubinde huc prouocaſſe (*), ne in adlegatorum delectu praeterirentur. Quaſi ſcilicet iuris quaedam praeſumtio ſit: eum quoque inter *adlegatos* utiliter referendum, quem ordines dignum habuerint *deputatione comitiali*. Quemadmodum uero inter *deputationes* et *adlegationes* imperii ingens eſt diuerſitas, cum illae nonniſi in comitiis; hae autem ſemper extra ea adhibeantur; illae perpetuo iure exerceantur a principibus iisdem, non hae, quarum delatio ab arbitrio pendet ſuffragiorum: ita quoque nullo caſu eas confundi aut commiſceri poſſe, exiſtimo. Ab hac argumentatione illa non penitus aliena eſt; quando propterea aliqui principes adlegari uolunt; quoniam *regimenti* quondam adſeſſores fuerint. Equidem non nego, his olim legationis iura, uniuerſi imperii cauſa, delata fuiſſe, quod ſuperius iudicaui (r): ſed perdito et diſſoluto hoc collegio (s), adſeſſorum quoque priuilegia ac munera ſublata eſſe, nemo non intelligit. Vt fruſtra ſint, qui ea in memoriam refricent.

aut adſeſſor regimenti fuerit.

5] *Qui in amore et gratia regum exterorum.*

§. IX. Cum imperium felicius ac facilius longe exteris hoſtibus per illos concilietur, qui in amore aut gratia eorum ſunt:

---

pag. 351. 352. Quibus locis iungantur ſcriptores *Acta* LONDORPIANA *ad an.* 1641. *p.* 720. PVFENDORFIVS *Lib. XI. rer. Suecic. p.* 534. 571. plene curateque IDEM *rerum Brandeburg. Lib. II. p.* 51. [*] Suffragium Badenſe fuit pro Marchione inter deputatos habendo ap. FRITSCHIVM *de deputat. conuent. p.* 13. Situirten *Ihro Hochſt. Durchl. Fürſtenthume ſehr gefæhrlich und hart an denen Reichs-Græntzen, daß alſo um ihres hiebey* concurrirenden *hohen* Intereſſe *willen, dero, wie bey andern Fællen und Angelegenheiten, alſo auch hierinnen fals zu erweiſen verlangter Eyfer anzunehmen ſey.* [p] Cap. I. §. XL. p. 407. §. XLI. p. 411. [q] *R. A. Regensburg* 1654. §. *und dieweil* &c. Conſuli poteſt de hoc argumento *Ahasuerus* FRITSCHIVS in libro de conuentibus deputatorum cap. III et ceteris. [*] Argumentum legati Brandeburgici exponit PVFENDORFIVS *Lib. II. rer. Brandeburg.* p. 51. ad an. 1643. [r] Cap. I. §. XIX. p. 334. [s] Notitia huius collegii inſtruere poteſt diſcentem diſſertatio RECHENBERGII *de regimento S. R. I.* ſcripta.

CAP. IV.

§. X. XI.

sunt: huc quoque oculos in delectu *adlegationum* reflectendos esse, existimo. Prudenter arguit pro principe suo, in *adlegatorum* classem *recipiendo*, Brandeburgicus legatus: quod ipse cum potissimis Europae principibus uel foedere uel pace uel intima amicitia perpetuo fere coniunctus esse, uideatur (t).

6) Idem numerus obseruetur in principibus pontificiorum rituum et puriorum sacrorum.

§. X. *Eundem* ex utriusque professionis cum pontificiae tum protestantium sociis numerum adlegandum esse, leges imperii (u) definiunt, tironibus non ignota doctrina. Quae cum expediti iuris sit, non est, quod hic ei immoremur. Exemplum in nouissima pacificatione extat; ubi tanto propterea *numero adlegatum* est, quod *protestantium sacrorum* principes, eum, quem *pontificii* iam definiuerant, aequare debuerint (x). Ibidem quoque et hoc cautum est; neque *absentiam* aliquorum ex *una* parte numerum *alterius* maiorem et inaequalem reddituram; sed quodam *accrescendi* iure, illorum suffragia praesentibus sint accessura (y). Hoc uero cum sanctissime constitutum fuisset, facile ad intelligendum est, pontificios adpositione aut tolerantia *quarti* articuli nihil tum effecisse. Quod superius (z) luculenter a nobis fuit commonstratum.

Quo ORDINE adlegandum?

§. XI. Cum ingens procerum imperii sit multitudo; confusionis uitandae et parcendorum sumtuum causa *aliqui* tantum, ceterorum nomine, solent *adlegari*. Quo ergo *ORDINE* delectus hic instituendus sit, principio semper in *comitiis* solet disquiri. *Alii* enim per *CIRCVLOS* seu pagos eum fieri debere, suadent (a): ut *adlegatio* omnes quasi *angulos* Germaniae attingere, uideatur; et, de cuiuscunque demum plagae finibus ac iuribus tractetur, *administri* adsint rerum optime *gnari*. Legi tamen ita sentientibus saepe repositum fuisse: haec uota esse *rectorum ducumque* circulorum (*der Kreyß-Directoren und Kreyß-Obristen*) ut hoc praetextu auctoritatem suam augeant, cum irreparabili damno conciuium (*der übrigen Kreyß-Stænde*), quorum suffragia a nutu illorum pendere, uelint: cum tamen unius atque alterius status paria iura; eadem auctoritas; in suffragiis pondus idem; idem momentum (b). Ob has et plures alias causas ab hoc consilio in nouissima deputatione, superius descripta (c), discessum esse, memini. *Alii*, omisso rerum aliarum discrimine, id tantum obseruandum esse; existimarunt, ut ex utroque cum *ciuili*, tum *ecclesiastico* ordine, *aus der geistlichen und weltlichen Banck*, ut sermone scribam, qui imperio solennis est, aliqui ordines *adlegationi* destinentur (d). Equidem scripsi paulo superius (e), *ecclesiarum* antistites fere perpetuos quondam Caesaris et imperii *legatos* fuisse. Quod horum fides et conscientia, caeca seculorum superstitione, longe commendatior esset, optimi uiri candore ex ordine *ciuili*. Sed saniora nostrorum temporum iudicia sunt. Cum fraudes; machinas; circumuentiones; argutias; praestigias; captiones et nullum non genus insidiarum securius non regnare aut prudentissimos quosque citius fallere intellectum sit, quam sub pallio, illo scilicet fucatae pietatis inuolucro, hominum clericorum. Male igitur exinde audire coepit illa in pectore antistibus suspensa *crux*: ut in adlegatorum delectu terrere magis uideatur, quam allicere ac inuitare. Neque iure quodam exigere possunt sacri antistites, ut nulli deputatorum aut adlegatorum conuentus instituantur, ubi non e medio illorum aliqui soleant interesse. Plerique *trium curiarum* hic rationem habendam esse, putarunt; ut e *singulis* aliqui ad munus *adlegationis* promouerentur. Quamuis autem plurimi essent, qui hoc curiarum discrimen imperio admodum exitiale esse, opinarentur; quod perpetuis fere factionibus optima quaeque consilia distrahantur, quibus adsessores suae potius curiae commoda, quam communem uniuersi imperii salutem in animo et oculis ferre soleant: plura tamen ac potiora semper argumenta uisa sunt, quae hunc adlegandi morem tueri uidebantur; ut maior consultantium pars in eo omnium frequentissime hodienum persistere, deprehendatur. Exempla adlegationum his moribus atque hoc ordine per tres scilicet imperii curias instructarum, suis locis plene curateqoe recensuimus;

1) an per circulos, die zehen Reichs-Krayse?

2) an ex utroque cum ciuili ordine, tum ecclesiastico; aus den zweyen Bancken.

3) an e tribus ordinum curiis, aus den dreyen Reichs-Collegiis.

---

[t] Verba suffragii 1670. in comitis prodita, haec sunt; *Warum will man Ihrer Churfl. Durchl. die mit denen benachbarten Christl. Potentaten und Gewaltigen in- und ausserhalb des Reichs in Freundschafft und vertraulicher* Correspondenz *stehet*, *von einem und anderm Nachricht geben kænten*, *die* Deputation *nicht gœnnen?* [u] Artic. V. instr. pac. Osnabrug. [x] Cap. I. §. XL. p. 407. [y] Legatur *formula mandati; daß die abgebenden* uota *zu* obseruirung *der* Paritæt *seinem Religions-Verwandten Theil immittelst* accrescir*en solle*. Cap. I. §. XL. p. 407. [z] Capite I. §. XLV. p. 419. seqq. (a) Anno 1641. haec sententia, quorundam suffragiis admodum commendata est. Argumenta in medium tunc prolata recitant LONDORPIVS Tomo V. Actuum public. Lib. I. p. 385. 721. PVFENDORFIVS *Rer. Brandeburg. Lib. III. p.* 52. Idem *Rerum Suecicar. Lib. XII. p.* 534. *et* 573. [b] Ita plerique doctores. Sed qui singulas prouincias singula *capita* habuisse, cogitat, quae multa prae ceteris ordinibus *praecipui* atque *eximii* iura habuerant: is facile sentiet, plerosque *rectores* ad pristinam eorum adspirare uelle auctoritatem. Atque huic conatui cuiusuis *circuli* membra se tempestiue opponunt. [c] Cum plura ibi contra *circulorum* adlegationes argumenta enumerata sint, locus hic omnino cum *Cap. I. §. XL. p.* 407. est conferendus. [d] Hoc Boicus lepatus monuit anno 1641. Cuius suffragum LONDORPIVS *habet Tom.* IV. Lib. II. p. 385. [e] Cap. IV. §. IV. p. 452.

CAP. IV.

Comitum an peculiaria tum iura?

fuimus: omnino hic euoluenda (f). Ceterum A cum in principum curia etiam *comites* fint; quaesitum esse aliquoties reperi, an horum (*der Grævlichen Bencke*) singularis ratio habenda sit? quoties per *tres* ordinum *curias* adlegati deligantur (g). Quamuis autem dubitare quis posset, quod eundem cum principibus coetum efficiant; imperii tamen perpetuo fere usu obseruatum esse, uideo (h), ut *peculiares* quoque e *comitum* classe fuerint B adlegati. In *augustioribus* tamen adlegationibus, illos etiam nonnunquam praeteritos fuisse, reperio (i). Nihil fere ab hoc adlegandi modo ille differt, quando *ordinariis* comitiorum *deputatis* haec prouincia committitur. Nam horum quoque numerus in *tres* imperii *curias* distinctus esse, cognoscitur cum ex ipsa LEGE (k); tum e commentario FRITSCHIANO (l) huius argumenti. Ceterum superius C (m) iam monui; inter *deputationes* et *adlegationes* multum interesse: ut adeo frustra fint, qui, quod in catalogo *deputatorum* extent, in *adlegatorum* ideo delectu se praeteriri non posse, opinantur. Penes imperii certe ordines est; unum ex hactenus enumeratis *adlegandi* ac deligendi modis pro arbitrio definire.

4] e numero deputatorum.

An plures numero: an uero pauciores adlegandi?

§. XII. Etiam illud non raro inter ordines controuersum est, *pluresne* adlegandi, an *pauciores?* D Argumenta, quae numerum *contrahendum* esse, suadent, superius enarrauimus (n). Proponi etiam potest foederati Belgii exemplum. Quamuis enim hoc *septem* prouinciae efficiant, atque *singulae* earum, quoties communi nomine *legatio* decernitur, e *medio suo*, iure quodam, aliquem commendare posse, uideantur: rariores tamen casus sunt, ubi uniuersim plures quam quatuor aut *tres* E deprehenduntur (o) legauisse. Verum sunt tamen alii, qui cum *Seruio* (p), interprete Romano, pro adlegandorum multitudine loquuntur. *Quod ex numero legatorum negotii magnitudo intelligi posse, uideatur.* Et sane nouissima illa ad Risuicensem pacificationem decreta et amandata adlegatio, propter nimiam cum adlegatorum; tum ceterorum quoque, qui sui territorii causa accesserant, multitudinem, tantum non illis VIRGILII (q) uersibus poterat definiri:

§. XI. XII. XIII.

- - qui dicta ferant et foedera firment,
Centum oratores prima de gente Latinos
Ire placet, pacisque manu praetendere ramos.

An principes, non in adlegatorum delectu nominati, suo tamen arbitratu adlegare possint?

Ceterum arcanas tantae turbae causas superiori quodam loco (r) indicauimus. An uero praeter nominatos *adlegatos principes* aliorum etiam administri rerum tractandarum negotiis pro arbitratu queant interesse, licet in numerum adlegatorum ipsi nunquam recepti sint: aliquoties quaesitum esse, reperi (s). Vt mirer nullo imperii decreto hanc litem definitam fuisse. Quae mea sententia in hac dubitatione sit, memini, superius (t) iam me exposuisse.

Qua numeri proportione e tribus ordinum curiis adlegandum?

§. XIII. Si e *tribus* ordinum *curiis* adlegatorum delectus instituitur, illud quoque inuestigari meretur; *quot* ex quaque *principes* aut *ciuitates*, ad hoc munus obeundum, denominandi sint; ut aequa inter eas proportio sit et comparatio. Non uero eundem ubique numerum placuisse, reperio. Aliquando *omnes electores*; e *principum* senatu *quatuordecim*; e *ciuitatibus tres* sunt adlegati (u): iterum ex *ista* curia *quinque*; ex *illa octo*; *duae* uero ex *hac* ad idem munus promoti fuerunt (w), quibus postea plures accesserunt (x): nonnunquam ex *isto* genere *tres*; ex *illo nouem*; ex *hoc quatuor* ordinum denominati (y): aut, quod alibi factum, e singulis curiis

(f) *Capite* I. §. XXVI. *p.* 357. 358. *anno* 1645. §. XXVII. *p.* 371. *an.* 1648. §. XXIX. p. 375. *an.* 1654. §. XXXIII. *p.* 383. *an.* 1681. §. XXXIX. *p.* 402. *an.* 1697. Patebit e collatione horum locorum, quot argumenta hunc adlegandi morem prae aliis omnibus commendent. Quod cum ex dictis facile cognoscatur, operae pretium non fore credidi, ut ea iterum hic exscriberentur. (g) Euolui hic meretur suffragium *Wetterauici* legati an. 1641. in *comitiis* proditum atque exscriptum LONDORPIO *Tomo V. Actuum publicor. lib. I. p.* 722. Argumenta eorum sunt: 1] quod cum *ciuitatibus* locus detur inter *adlegatos*, is certe *comitibus* negari non possit, quorum dignitas longe illis sit eminentior, 2) in eodem quidem coetu et conclaui *comites* sedere cum principibus; sed *locis* tamen, *scabellis*, *suffragiis* ab iisdem differre. Vt adeo distincta ab illis commoda ac iura habere, uideantur. (h) Exempla repetantur e *Capite* I. §. XXV. *p.* 354. *an.* 1641. §. XXXIII. *p.* 383. §. XXXIX. *p.* 402. *an.* 1697. (i) Propter causam, in contextu citatam. Casus extant in *Cap.* I. §. XXIX. *p.* 375. *an.* 1654. §. XXXIII. *p* 383. Ibidem enim e *ciuitatum* curia adlegatum est; non uero e *comitum* ordine. Absque dubio, quod hi in *principum senatu* esse uideantur. (k) R.I. Ratispon. 1654. §. 194. *und dieweil* &c. (l) In saepius laudato opusculo de *deputatorum conuentibus* ex instituto promulgato. (m) Cap. IV. §. IIX. p. 458. (n) Cap. I. §. XXXIX. p. 403. (o) Quamuis id etiam mihi in *Risuicensi* pacificatione cognitum sit. Inuidis admodum oculis *Hollandos* adspexisse ceteros Belgii ordines, quod illi e medio semper suo, aliis prouinciis exclusis, *legatos* tantum obtrudant: quasi scilicet *legationis* iura sibi solum ac suae genti uellent arrogare. *Zelandi* inprimis, a se commendatum oratorem praeteritum esse, aegerrime tulerunt et, publica contestatione facta ius suum aliis temporibus reseruarunt. (p) Scholiastes Virgilii in libr. XI. Aeneidos p. 316. (q) Locus admodum uenustus et adposite hic laudatus euolui potest *lib. XI. Aeneidos uers.* 171. *p. m.* 316. Repetit eundem *Nonius* MARCELLVS *de uaria significatione uerborum* cap. IV. §. 341. *Oratores*, inquit, *etiam legatos dixit Virgilius. Centum oratores &c.* (r) *Cap.* I. §. XXXIX. *p.* 403. (s) *Capite* I. §. XXVI. *p.* 357. *an.* 1642. §. XXVII. *p.* 366. *an.* 1645. §. XXXIII. *p.* 386. 387. *an.* 1682. §. XXXVII. *p.* 397. *an.* 1697. (t) *Cap.* I. §. XXXVII. *p.* 379. *an.* 1697. (u) *Cap. I.* exemplum recensetur in Francofurtana adlegatione §. XXIX. p. 375. §. XXXIII. p. 385. (w) *Cap.* I. §. XXVI. *p.* 357. *ad annum* 1642. (x) *Capite* I. §. XXVII. *p.* 367. *ann.* 1645. (y) *Cap.* I. §. XXVII. *p.* 367. *ad ann.* 1648.

CAP. IV.

Penes quem iudicium huius rei? an penes Caesarem?

an uero ordines?

An ipsi quoque adlegati ius habeant distinctarum curiarum?

riis duo tali negotio dati sunt (z): placuit etiam quandoque *istorum tres*; *illorum octo*; *harum duas* deligi (aa): nouissime tandem *isthic quatuor*; *hic totidem*; *illic quatuor et uiginti* munera adlegatorum sustinuerunt (bb). Quae numeri et proportionis diuersitas satis nobis indicii est: nihil hic uel obseruantia uel publica lege definitum; sed omnia arbitriis atque suffragiis ordinum relicta esse. *Ordinum* suffragiis dico. Nam id sibi nonnunquam sumpsit *imperator*; ut adlegatos nominaret, sibi ac domui suae addictos, non sine graui, quod supra scripsimus (cc), iniuria ciuium imperii. Verum nunc perpetuo usu (dd) id habent atque exercent ordines imperii, ut illorum suffragiis stet, numerum adlegandorum uel augere uel diminuere. Neque *unius* curiae ciues alteri hic leges dare possunt: sed *cuique* sua facultas est, siue pauciores, siue plures uelit e medio suo adlegare, nullo respectu habito ad *aliam*, quo illa numero instruat adlegationem (a). Quod cum ita sit, frustra, me quidem existimante, dubitatur: *an ipsi adlegati distinctis ac inuicem seiunctis curiis, negotiis rerum tractandarum queant interesse; an uero, omni curiarum discrimine tum sublato, unum collegium ac coetum constituat uniuersa adlegatio?* Quae principum ac ciuitatum semper desideria fuisse, superius aduersum (b) est. Non enim, quod hi uolunt, e *prima curia adlegati*, *electorum* oratores esse, desinunt, aut cum reliqua ordinũ turba possunt commisceri; sed manent *electorum* adlegati: partim quod non tam ab uniuerso *imperio*, quam sigillatim a senatu *Nouemuirorum* huius principes *collegae* adlegationi destinentur (c); partim quod *peculiares mandati ac fidei codicillos* ab iisdem electoribus adlegatis, utpote principibus suis, illi accipiant (d); ita, ut non tam *imperii*, quam *electorum* administri legati queant adpellari. Neque obest huic sententiae; quod tamen, communi decreto comitiali, *easdem omnium curiarum* adlegati formulas accipiant *mandati* ac *fidei* (e). Hoc enim, *salua* cuiusque *curiae praerogatiua*, fieri potest. *Animorum* ibi et consiliorum *unio* praecipitur pro communi patriae commodo ac salute: non uero *commixtio curiarum*, ordinumque confusio. Quid? quod hae formulae *die Reichs-Vollmachten* non tam *administros* adlegatos obstringant. Difficile uero ad credendum, si Boioariae; Saxoniae et Brandeburgicus electores ipsi adlegationis sparta Risuici quondam defuncti fuissent: eo impudentiae deputatos ciuitatum, homines priuatos, prolapsos fuisse, ut *eosdem* cum electoribus loci, conclauis, nominis ac tituli *honores* affectarent, cum ludibrio et infamia apud rerum intelligentes. Iam uero quis nescit; legatos principum suorum iura, nomina, honores dignitatesque ita secum ferre, ut illis iidem, quam his deberi, uideantur.

Vtrum adlegationis administri a comitiis pendeant; an uero ab aulis principum singulorum?

§. XIV. Ex hac doctrina prona etiam consecutione illud patet: *adlegationis administros non a comitiorum adsessoribus*, quod hi nuperrime uoluerunt (f); sed ab ipsis *adlegatis principibus* ac *ciuitatibus* dependere. Non solum, ut modo scripsimus, quoniam legati *administri* neque in comitiis *delecti* (g); neque in iisdem *mandato* instructi sunt, quippe quod utrumque *dominis* ac nutritoribus suis acceptum referunt; sed etiam, quod si comitialibus illi adsessoribus surrogati essent, idem dicendum foret de ipsis quoque adlegatis *principibus*, si quando adlegationis munera hi ipsi uellent sustinere. Quod autem fieri nequit; nisi dicamus, *mandantem* ab imperio fore *mandatarii*; *dominum* a seruitio sui *administri*. Potius ita rerum ac iurium ordo uult: ut in delectos principes

---

(z) *Cap.* I. §. XXIIX. *p.* 373. *an.* 1650. (aa) *Cap.* I. §. XXVIII. *p.* 374. (bb) *Cap.* I. §. XXXIX. *p.* 403. *an.* 1697. (cc) Querela fere perpetua sub ingressum seculi, proxime praeterlapsi, fuit: *der Kayser benenne nach seinem Gefallen die Deputirte. Diejenige, so Ihm nicht anstünden; sondern für das Reich ein Wort redete, nehme er zu keiner* Deputation. Conferatur *Caput* I. §. XXII. p. 345. et p. 347. *ad ann.* 1630. (dd) Capite I. §. XXV. p. 352. et iam antea §. XX. p. 337. Vbi imperator ipse ordinibus tribuit ius *deligendi* imperii adlegatos. (a) Neque est, quod aliquis existimet: ita unam curiam *suffragiorum multitudine* alteram uincere posse, ut decreta semper penes eam sint, quae maiori ceteris numero adlegauerit. Aut enim *curiae distinctae* manent, aut *non*. Si *illud*, tum uota non *uiritim*; sed *curiatim* numerantur. *Also daß vier und zwantzig* uota *in dem Fürstlichen* Collegio *nicht mehr als die viere in dem Churfürstlichen gelten.* Si uero *hoc*, tum uota non tam *numerari*, quam *aestimari* adsolent. Quod in Risuicensi pace factum esse, supra scripsi *capite* I. §. XXXVII. p. 397. Imo *Belgii* foederati exemplo hoc fit. In communi enim foederatorum consessu arbitrio cuiusuis prouinciae relinquitur, quot quaeque mandatarios adsessores instruere uelit. Ast uota non *uiritim* sed *prouinciatim*, ut ita loquar, adsolent numerari. (b) Exempla euolui possunt in *Capite* I. §. XXVI. p. 357. §. XXVII. p. 367. et 368. qui locus prae ceteris inspici meretur. §. XXVIII. p. 373. §. XXXIII. p. 383. ann. 1681. casu, admodum memorabili. §. XXXIX. p. 402. an. 1697. ubi utramque partem argumentis communitam esse, deprehenditur. (c) *Sie werden nicht von dem; sondern dem Churfürstlichen* Collegio *als ihren Mit-Churfürsten erwaehlet.* (d) *Das Churfürstliche* Collegium *erwaehlet aus seinem Mittel die Reichs-Gesandten etliche ihrer Mit-Churfürsten, und diese bevollmaechtigen wider ihre Ministers, die Gesandschafft nicht so wohl in des Reichs, als in ihrem der* Committenten *Namen zu verrichten.* (e) *Sie bekommen vom gesammten Reich, nicht von iedem* Collegio *ins besondere eine* general *Vollmacht.* (f) *Capite* I. §. XXXIX. pag. 402. *ann.* 1697. (g) Vti enim tributa imperii ordinum auctoritate et comitiorum adsessoribus conceduntur; *collectandi* tamen ius, ut concessa soluantur, non illorum est, sed cuiusque principis in solo territorio: ita in comitiis quidem *adleguntur* principes, hi uero ius *subdelegandi*, id est, facultatem habent, ut, pro

cipes adlegandi facultate ab imperii proceribus semel translata, haec fidei horum unice sit relinquenda neque deinceps ab iisdem aut reuocari aut interpellari possit, nisi muneris neglecti aut alii grauiorum facinorum casus emergant. Non enim *mandatariorum* tantum partes sustinent principes adlegati; sed etiam proprio iure suo, qua membra uniuersitatis, utuntur. Atque haec sane unica differentia est inter casus, quando ipsi *principes adlegati* in comitiis denominantur: aut quando, ut olim factum (h), *priuati* tantum homines deliguntur, quorum *ministerio adlegationis* iura exercere uolunt ordines imperii. *Hos* enim omni tempore ac iure a *comitiis pependisse*, extra controuersiam est.

Quibus impensis uiuant adlegati?

Quapropter hodie quoque principes adlegati administros quoque adlegationis suis *sumtibus* alunt (i): ne *alieno* iure uiuere aut negotium gerere uiderentur. Olim enim uniuersi *imperii impensis* uixerant adlegati (k): illi scilicet, qui meri in hoc munere mandatarii fuerunt et omni casu momentoque ab auctoritate comitiorum dependerunt.

An electorales adlegati ambassiadorum dignationem tueri queant?

§. XV. Idem hoc argumentum intricatissimam quoque litem soluit: *utrum adlegati electorales dignationem legatorum primi ordinis tueri queant?* Non haec illa quaestio est, quam *FVRSTENERIVS*; *WICQVEFORTIVS*; *CVLPISIVS* ac decem alii tractarunt: an scilicet electoribus facultas sit, *peculiari TERRITORII* causa, administros in supremo honoris gradu *legare*? Quamuis enim hoc electoribus plurimi iam optimoque iure dare uideantur: negant illi tamen eundem honorem iisdem electoribus, quoties non *SVI* sed *IMPERII* causa legationes decernunt. Id est, electorum *legatis ambassiadorum* honores conceduntur; qui uero disputantur eorundem *adlegatis*. E superioribus (l) constat, quanta animorum contentione duplici iam uice controuersia haec agitata fuerit, cuius pro utraque parte momenta ibi recensentur. Mihi ex hoc errore eius iuris dubitatio orta esse, uidetur; quod aliqui falsis opinionibus paulo ante (m) confutatis, plurimorum animos occupauerint: *omnes adlegatos* in *famulatu* tantum esse imperii; omnia curiarum *discrimina* apud illos *sublata* esse; neque eos aliunde *pendere*, quam ab *adsessoribus* comitiorum; non aliis propterea quam *subdelegatorum* aut *deputatorum* titulis eos dignos esse, et quae prolapsionum genera alia sunt. Haec uero omnia, cum, per superius trad[illegible], satis discussa sint profligataque: co[illegible] et etiam id, quod eis est superstructum. Quod si enim electorum adlegati non tam imperii, quam *principum* suorum personam sustinent; neque ab *alio* ullo iure pendeant, quam ab *illis*: nulla impeditio erit, quo minus *horum* quoque *LEGATI* audiant et, qui his debetur, *supremos* in legatione *honores*, id est, *ambassiadorum* eminentiam ac dignationem mereantur (n).

An unus ac idem princeps in eadem adlegatione aliquoties possit numerari?

§. XVI. Quoniam illi nunc in *comitiis* imperii mores sunt; ut, pro *numero* territoriorum, *unus* princeps *aliquot* in iisdem loca occupet et *plus simplici* uice ferat suffragia: in *Westphalica* pactione, quod e *Krulliano* monumento (n*) didici, *dubitatum est: an unus princeps, quod dominus sit plurium ditionum, etiam aliquoties deligi possit in eadem adlegatione?* Non nego, olim ancipiti cogitatione aliquem in hoc argumento distrahi potuisse. Adhaeserant, quod mihi certo cognitum est, comitiorum quondam iura *personis*, non *territoriis* principum. Inde est, quod *una Boioaria* ter et quater, saepe pluries, pro *numero principum*, inter quos distributa fuit, sententias dixerit in comitiis: quae tamen, quam primum, extinctis aliis, sub dominium rediit *unius*, *uno* etiam comitiali suffragio iure iterum acquieuit. Accidit quoque hinc, ut aliqui hoc in commodum suum uerterent, atque, principum personis extinctis, haec iura cum territoriis eorundem se dicerent accepisse. In exemplo esse possunt *Brunsuicenses*, quibus *Lampadius* his argutiis iura

pro libero cuiusuis arbitratu, *administros* nominent, qui auctoritate non comitiali, sed principum subdelegantium hoc munere defungantur. (h) Exempla habes in *capite* I. §. XIX. p. 334. §. XX. p. 337. (i) Aequum tamen est, ut inter *insignia* in imperium *merita* hoc referatur. Et, quoties occasio se offerat, his principibus propter haec onera gratiae rependantur. (k) *Die Legations-Gelder wurden in Reichs-Gesandschafften aus gemeiner Reichs*-Cassa *genommen*. Exempla uide in *Capite* I. §. XIX. p. 334. §. XX. p. 337. (l) *Capite* I. §. XXXIII. p. 386. *an.* 1681. §. XXXIX. p. 402. *an.* 1697. (m) Cap. IV. §. XIII. p. 462. (n) Conferantur loca in *Cap. I.* §. XXXIII. p. 385-386. §. XXXIX. p. 402. sq. Ceterum quae hodie legati *supremae* dignationis documenta sint, utpote *excellentiae* adpellatio; ipse *praelationis* honor, qui principi suo debetur et quae alia sunt, nolo exponere, quod *Wicquefortius* in omnium manibus sit, unde, meliorum defectu, licet haec uocabula internosse. Memorat etiam PVFENDORFIVS *rer. Suec. L. XII. p.* 576. *ad ann.* 1645. Quod Boicus legatus tum *excellentiae* nomine adpellatus sit; qui honor aliorum electorum administris *adlegatis* negari non debuerat: quod ille *unam*; hi *duas* quodammodo personas uideantur sustinuisse. (n*) *Tom. I. actuum Westphalicorum MSC. Es waere fast nicht zu dulden, dass ein Stand, ob er auch gleich mehrere* uota *auf dem Reichs-Tag hætte, in der Reichs*-deputation *mehrere Stimmen zu dem allgemeinen Friedens-Werck führete.* Verum quod in *comitiis* iustum est: de eius aequitate in *adlegatione* frustra dubitari, existimo. Cum nullam diuersitatis causam uideri possim: quae *hic* impediat, quod ibi perpetuo usu iure obseruatur.

(o) *Ter-*

CAP. IV.

iura *comitiorum* in ea ducatus portione A conseruauit, quae cum ditione Hannouerani, mortuo principe, iterum coaluerat. Hinc denique fit, ut *Wurtenbergicus* dux (o) et *Monasteriensis* antistes (p) noua in comitiis suffragia postulent, quia dominia habeant, quorum possessores fuissent quondam inter comitiorum adsessores. Quibus facile satisfieret, si reponeretur: *comitiorum iura cum personis principum augeri, non cum territoriis* (q), B Sed hodie, forte ex ignorantia pristini in republica status, illi mores imperium inuaserunt: ut auctis *territoriis*, eidem etiam principi *comitiorum iura* augeantur (*q). Quod cum hodierna obseruantia cognitum sit: non uideo, quid obstet, quo minus idem princeps toties sententiam in *adlegatione* ferre queat, quoties eandem dicit in comitiis. Atque hoc iure in nouissima adlegatione *bis* delectus est C idem *Rex Porussiae*. Semel, qua *Brandenburgicus* elector, atque iterum, qua dux *Magdeburgicus* (r). Neque hoc moribus solum, sed etiam optima ratione fit. Quod ille omnino magis audiri mereatur, in causis uniuersi imperii: qui ceteris conciuibus maiores in eo habet facultates (s). Neque opus est, ut *peculiaria* suffragia per administros quoque *peculiares* dicantur. Quamuis enim in nouis- D sima *adlegatione* consilia fuerint, ut rex Porussiae hoc faceret, atque *nouum* adlegatum amandaret, qui suffragia *Magdeburgica* ferret (t): ab illis tamen postea discessum est atque haec etiam prouincia illorum industriae commendata, qui *electoris* legationem obierunt. Neque enim moribus repugnat; ut idem *administer* plurium principum *calculos* det. Multo igitur magis *unius* principis diuersa iura *idem* pote- E rit tractare administer. Quoties uero a distinctis curiis conuentus seorsim instituuntur: toties id fieri nequit, non ob aliquam *iuris* aut legis, sed ob *naturae* impossibilitatem. *L. 6. ff. de conditionibus institutionum.*

An unus adlegatus plura suffragia ferre queat?

§. XVII. Ministri *adlegati* fidem suam mandato adstringunt duplicis generis *formularum*. Principio enim, *delectu* adlegatorum facto, statim deliberatio in iisdem *comitiis* instituitur; quibus illi uerbis ad rerum negotia, imperii causa tractandarum, debeant dimitti. Quemadmodum uero aliarum gentium moribus fit, ut legatus duabus epistolis communiatur, *una*, qua princeps se obligat ad omnia, quae pactionibus ille sit initurus, nos dicimus *eine Vollmacht*, *altera*, qua fines eius mandati circumscribuntur, quos impune egredi non debet, uulgo *eine* Instruction: ita in utriusque confectione consuli olim uoluit imperator, quod supra uidimus (u); contra uero ab ordinibus creditum, hanc facultatem arbitrio eorum unice relinquendam esse. Et uero plura argumenta ordines in suo iure tueri uidentur. Cum, quod *adlegati* non *Caesaris*, sed, hoc excluso, *ordinum* tantum auctoritatem secum ferant (x); et quemadmodum solius Caesaris est, suis legatis formulas pro arbitratu dare; ita ordinum quoque adlegati ab ordinibus tantum instruendi; tum etiam, quod facilius ad credendum sit, proceres imperii *Caesaris societatem* in *deligendis*, quam *amandandis* adlegatis tolerasse. Cum tantum momentum non in *illo*, quam in *hoc* repositum esse, uideatur. Merito igitur ciues imperii in defendendo hoc iure suo firmiter perstiterunt effeceruntque, ut, uictoria e primo certamine (y) reportata, in altero nihil contentionis aut discriminis residuum esset. Sed haec de *formulis COMITIALIBVS*, quarum exempla superius extant (z). Praeter has autem opus est administris *adlegatis*, ut *DOMESTICAS* quoque singuli a singulis principibus accipiant, quibus et *fidem* probent et *mandata* discant, in adlegationis munere obseruanda (a). Cum exemplum talis formulae superius (b) omissum sit; e re uisum est, aliquod huic loco (c) nunc inserere.

§. XVI. XVII. Quis fidei et mandati formulis instruat adlegatos?

Allgemeine Reichs-Vollmacht für die Deputirte.

Special-Vollmacht eines ieden Fürsten für seinen zur Deputation gesandten Minister.

§. XVIII.

(o) *Tecciani* comitatus intuitu. *Scriptum* in hac causa proditum est an. 1697. in 4t. (p) Propter *Strombergensem* Burggrauiatum. (q) Ita enim caderent omnia illa argumenta, 1] quod horum dominiorum possessores locum habuerint in comitiis, 2] quod ipsi eorum intuitu, maiorem summam pendant, in matricula definitam, 3] quod priuilegia non amittantur non usu et quae alia sunt, quibus causam suam operose, sed frustra contuentur. (*q) Quo fit, ut hodie unus quandoque princeps *septies* suffragia ferat in iisdem comitiis. (r) Supra id uideri potest Capite I. §. XXXIX. p. 403. (s) Capite IV. §. VI. p. 456. (t) Capite I. §. XXXIX. p. 405. lit. o. et p. (u) Capite I. §. XXXIII. p. 386. litera z. (x) *Es sind keine Reichs- sondern Reichs-Stænde Gesandten.* Nam uniuersi imperii *legatio et Caesaris* oratores complectitur et *ordinum* simul adlegatos. Ast hi quoties *imperii* adlegati audiunt, toties *imperii* uox solos ordinum coetus significat et Caesari opponitur: quem alio sensu includit. (y) Anno scilicet 1681. Acquieuit enim tandem imperator atque ab hac lite his uerbis remisit: *er hætte geschehen lassen, daß die* instructiones *und Vollmachten vor die* Deputirte *von Churfürsten, Fürsten und Stænden aufgesetzet und eingerichtet worden.* (z) Capite I. §. XXXIX. p. 403. (a) Quod etiam supra ostendimus Capite I. §. XL. p. 407. litera s. (b) Cuius mentio facta et usus ostensus Cap. I. §. XL. p. 407. (c) His uerbis scriptum: *Wir Ioseph Clemens Ertz-Bischoff zu Cœlln etc. etc.* "bekennen hiemit, demnach Wir nechst andern Herrn Churfürsten, Fürsten und Stænden zu denen "zwischen der Rœmis. Kæyserl. Majest. und dem H. Rœm. Reich auch übrigen hohen Alliirten an einem:

so

CAP. IV.

Cui literas mandati ac fidei exhibeant adlegati. Bey wem sie sich zum congress legitimiren sollen?

§. XIIX. XIX

§. XIIX. Primum officium est mandatarii, ut, mandatum proferendo, excitet fidem. Imitantur eum hoc casu *legati*; qui arcentur a publico conuentu, donec, *fiduciariis* literis exhibitis, *legationem* suam faciant *legitimam*. Constat, eas apud *conciliatorem* pacis mox ab aduentu prodi ab illis solere. Verum alia paulo ratio in *adlegationibus*. Cum enim in illis non singuli sigillatim; sed cuncti in uno corpore, communi consilio et auctoritate, agant; opus est, ut sub moderamine *unius* uniuersi quodammodo contineantur. Pertinet haec sparta ad *Moguntinum*, ordinum Germaniae supremum rectorem (d). Solenne itaque est, ut huic *fiduciarias* literas uel ipsi afferant adlegati, uel, si e primario ordine sint, has ei per alios transmittant (e). Ast idem quoque Caesarei legati ab illis serio exigunt.. Inde est, quod in *Risuicensi* pacificatione illi iterum iterumque dixerint; se ex mera indulgentia cum imperii adlegatione consilia atque consultationes communicare. Quod si enim stricto iure agere uellent, adlegatos nullos fore; cum nullius *fiduciarias* literas uiderint, Caesareae legationi omnino offerendas. Verum regesserunt isti: quo iure hoc officium ab illis Caesarei expetant, eodem quoque se ab his idem expectare. Quod aeque unius atque alterius partis intersit, fraudes cauere, ne quis se legationi temere obtrudat (f). Alto autem supercilio hoc spreuerunt Caesarei. Sed nostris satis fuerat, horum postulata hoc consilio elusisse ac euitasse.

Quo idiomate uti debeant adlegati?

§. XIX. De iure *idiomatis* FRITSCHII et BECMANNI (g) uolumina habentur. Est enim nunc (h) solenne cunctis fere gentibus, ut neutra linguam alterius in sermone et literis adhibeat; sed illae uel per interpretes agant uel ea utantur, quae utrique peregrina est: ne sibi aliquid inuicem concessisse, uideantur. Omnium ergo commodissime fieri creditum est, si *latine* loquerentur publici oratores, quod hoc sermonis idioma in uulgari usu mortalium pridem esse desierit, scitum tamen intellectumque sit omnibus uiris eruditis. Soli Galli hunc morem inter populos moratiores ab aliquo iam tempore migrarunt. Partim quod dicerent, sermone *Romano* loqui, idem esse, ac in uernaculam concedere Caesaris *Romani*; partim, quod, nimio in patriam linguam amore, ab eadem ullo casu nollent desuefieri; tandem etiam, quod maximi in legatione uiri non turpe sibi ducerent, libere confiteri, se latine loqui prorsus nescire. Male id habuit plus simplici uice (i) Germaniae *adlegatos*. Igitur principio congressuum deliberationes institutae, quomodo his iuribus consulerent imperii. In *Risuicensi* pacificatione plures fuerunt, qui omnino pro conseruanda *latinitate* in tractatione publicorum negotiorum strenue pugnarunt neque aduersae parti respondendum esse crediderunt, nisi et ipsa latinis uerbis loqueretur aut Gallice dicta per Germanicum interpretem exponeret. Hoc cum intelligerent Galli, uehementer ac seuere contestati sunt; se *latine* doctos non esse, neque uel trium uerborum sententiam dicturos sine graui periculo, ne Priscianus uapu-

so dann der Kron Franckreich am andern Theil zu Wiederbringung eines Friedens veranlasseten" Tractaten WEGEN UNSERS HOCH-STIFTS LUTTIG VERORDNET WORDEN, auch dem" REICH ZU EHREN uns darzu willfæhrig erklæret und erboten haben, jemand von unsern Ræthen so in unserm Namen besagten tractaten mit beywohne, abzusenden, dass wir dem ehersam" und hochgelahrten unserm Rath und Plenipotentiario Iohann Conraden Norff vollkommene Macht" und Gewalt, Krafft dieses geben haben, von unsertwegen bey gemeldten Frieden zu erscheinen," auch mit und neben andern Gevollmæchtigten besonder ertheilt und Ihme zugestellten Instruction" iuxta stilum imperii zu tractiren, zu handeln und mit Kæyserl. Majest. Genehmhaltung schliessen zu" helffen, was zu der betrængten und untertrückten Reichs-Stænden und Gliedern Restitution auch" recht-und billigmæssiger Satisfaction und sonsten auch zu Erlangung eines bestændigen Friedens und" des Reichs Tranquillitæt und Wohlfahrt gereichen kan. Was nun dieser unser Gevollmæchtigter" also thun und schliessen wird; das gereden wir in allem genehm zu halten getreulich und ohne" Gefæhrde. Dessen zu wahrer Uhrkund haben wir dieses eigenhændig unterschrieben, und mit unserm geheimen Insiegel bekræfftiget, so geschehen, Bonn den 22. Iulii 1697.

(L. S.)

Ioseph Clemens,
Chur-Furst.

Simon Eizenberger.

(d) Quamuis etiam imperii Germanici pax in Gallia Belgica fieret, in illo scilicet tractu, ubi Treuirensis antistes *archicancellariatu* defungitur. Sufficeret tamen pacificatores Germanos esse, quorum perpetuus rector est Moguntinus. (e) Publicum imperii decretum hoc fuit ann. 1697. superius Cap. I. §. XXXIX. p. 402. enarratum: *sollen sich bald auf den Weg machen, und wenn sie ankommen, bey dem Chur-Meyntzischen* Directorio legitimiren. Inde est, quod adlegatorum conuentus in *AEDIBVS* Moguntini instituantur habeanturque Cap. I. §. XL. p. 407. (f) Monumenta ZECHIANA *ad ann.* 1681. *p.* 1239. Commentarii rerum Brandenburgicar. *Lib. XVIII. §.* 33. *p.* 1417. (g) In opusculis ex instituto, huius argumenti caussa promulgatis. (h) Olim sane in hac re nulla honoris aut dignitatis praerogatiua. Brandenburgicus elector Ioachimus I. in ea quondam laude fuit, ut quarumuis gentium legatos in comitiis in eorum uernacula et audire ac intelligere posset atque iterum imperii nomine alloqui et compellare. Neque inde contemptum, sed gloriam Germanicae nationi ubique terrarum excitauit. (i) Ann. 1681. in Francofurtana deputatione, ubi consuli possunt monumenta ZECHIANA p. 1241. et 1243. *Iacobus Bernhardus* MVLZIVS *in repraesentatione Maiestatis imperatoriae part. II. cap. IIX. §.* 5. *p.* 389. *seq.*

CAP. IV. uapulet aut scelerum argui possint in sacras Orbiliorum leges, qui crimina haec uel in pueris tristi ferula soleant expiare. Liberaliores longe Gallos, quorum *lingua* quasuis hominum peregrinorum errationes impune toleret et excuset. Addiderunt, et Caesaris legatos et plerosque adlegatos imperii Gallice intelligere. Si eandem Germanicae linguae peritiam Galli haberent: nihil se dubitaturos, Germanice loqui. Parem se humanitatem a Germanis sibi polliceri. Et quae persuasiones fuerunt generis eiusdem. Remiserunt itaque a suo postulato Germani, hac tamen lege, ut, quamuis *Gallica* lingua in *sermone* et colloquiis regnare uideatur, alio tamen nullo quam *Latino* idiomate *scribantur* literae, codicilli, omne genus formularum. Sed neque hos in Latinitate se profectus habere, qui ad scribendum (k) requirantur, nescio qua fronte, Gallici legati institerunt. Ut tamen uel aliquid dare uiderentur; *formulas* Germanis offerendas, a Gallica lingua in *Latinam* per interpretem transferri, curarunt. Verum ita sibi ac iuri suo haudquaquam consultum esse, dixerunt Germani. Quod non *ignorantiae* causa *uersiones*; sed *honoris* ergo, imperio adserendi, *authenticum*, uerbis Latinis scriptum exigerent postularentque. Regesserunt Galli; nihil noui esse, quod foetus, intellectu *ciuili*, pro *naturalibus* habeantur; qui *re* ipsa *adulterini* sint. Similiter ferre se posse, ut nos formulas eorum, *Latine* redditas pro *authenticis* ueneremur: licet conscientia eis dictitet, illas hominem mere priuatum, quo nempe usi sint interprete, parentem habere. Quasi scilicet fas esset, in rebus tanti momenti inter lusus et iocos uersari. Ceterum idoneas mihi rationes habere uideor; ut firmiter adseram, utroque casu siue *dicerent* siue *Gallice* dicta uel *scripta audirent* adlegati, multum eos dignitatis et emolumenti amisisse (l). Ut adeo omni cura eo in futura pacificatione allaborandum esse existimem, ut hoc etiam casu honorem ac iura patriae nostrae plene tueamur. §. XIX. XI

An congregationibus Caesareorum cum Gallis adlegati etiam iure queant interesse?

§. XX. Omnium autem maxima semper contentione certatum est: *an imperii adlegati in congressibus quoque Caesareorum et Gallorum possint congregari?* Noluisse hoc Caesareos oratores atque ab ordinum adlegatione poposcisse, ut communes uniuerso imperio causas, se tantum internuntiis ac interpretibus, cum exterorum legatis proponerent, tum pertractarent cum iisdem, superius plene (m) recensuimus. Quibus uero argumentis imperii quoque adlegati sua postulata tueantur; nullos scilicet a Caesareis cum exterorum regum legatis iure institui conuentus, nisi quibus et ipsi intersint, in iisdem locis supra (n) a nobis pariter est enarratum. Et uero non uideo, quomodo hoc casu a iure suo decedere possit imperii adlegatio, nisi fine ac fructu suo prorsus uelit destitui. In eius igitur castris mihi omnino hic militandum esse arbitror, eo scilicet armorum adparatu, quem superius in hoc argumento iam protuli (o). Illud praeterea etiam hic in memoriam reduco: quod in *Westphalica pacificatione* (p) ordinum adlegati, omnium frequentissime cum Suecis ac Gallis congregati, de causis uniuersi imperii colloquia habuerint: quamuis Caesarei eisdem cum illis recusauerint interesse.

(k) Facilius hoc mihi ad credendum est. Mihi enim eodem tempore dixit GRAEVIVS, illud eruditi Belgii decus, quod literarium commercium cum uiginti et pluribus Gallis habeat. Qui tamen, solo H. excepto, ad *latinas* literas nonnisi *Gallice* respondeant; quam eruditissimi etiam sint. Adeo se latinitati metuere, ut eam Galli suo idiomate obruant: sicut *latinae* quondam linguae ubertas *graecam* protriuerit. (l) Esse enim solemus in uernacula *prompti* magis; in uerbis *significantiores;* quorum etiam sensus magis *exploratos* habemus. Nihil ergo mirum, si ob *istam* causam Galli peregrinos quosque *uolubilitate* obruant; ob *illam*, si quando aliquid minus adposite dictum, *cauillentur*; ob *hanc* uero sententiis ac phrasibus, in lubrico sensu positis, prorsus *fallant*. Summatim multa commoda ille sentit, cuius lingua in colloquiis ac formulis regnat transigentium. Duobus exemplis rem declarabo. Summa rerum tractandarum capita, principio pacificationis Risuicensis, Sueco conciliatori exhibuerant Galliae regis oratores. Vltra quae cum nihil in ipsa pacificatione nostratibus concedere uellent; hi uero arguerent, inauditum esse, ut, qui pacem quaerat, *idem* hoc tantum neque plus in ipsa pactione praestet, quam in *PRAELIMINARIBVS* iam fuerit pollicitus: regesserunt Galli; nescire se *praeliminaria*. Quae enim ipsi obtulerint, haec *formulae pacificatoriae* nomen mereri; cuius limites egredi nollet rex Galliarum. *Sie wüsten von keinen Praeliminar-Puncten; aber wohl von einem PROIECT de Paix. Unter diesem und jenem Wort wære ein grosser Unterscheid. Dann von jenes Eigenschafft wære: daß in den Tractaten selber noch etwas græssers folgen müsse, darzu die* Praeliminaria *gemachet wæren: aber ein Friedens-Proiect kænne alles enthalten, worzu sich der* transigirende *Theil irgend verbinden wolle. Sie bedaureten ihres Ortes, daß die Teutschen ihre Sprache nicht besser verstanden hætten.* Haec sermone habeo b. m. *CVLPISII*. Alio casu *Caesarei* magno adparatu causam Palatinam contra Aurelianensia postulata egerant et cum forte nonnemo eorum diceret, cunctas Palatini filias nuntium mittere ante desponsationem omnium honorum hereditati; ut ne minimi quidem pretii rem *iusqu' a la chemise electorale* iure queant expetere. Nihil ad argumenta ipsa regesserunt Galli. Sed scommate quodam eruditissimum sermonem interpellauit *Callierius*; scire se pileum *electoralem;* nescire electorale *INDVSIVM*. Scilicet magis adposite loqui Gallos, *iusqu' a la chemise de l' electeur*. O diuinas argutias et legato digna sapientia! Itane tempus; locus, ratio tum esse debuit; in uerbis philosophari. (m) Capite I. §. XXVII. p. 363. sqq. §. XXXIII. p. 383. sqq. §. XLII. p. 413. (n) Statim citata loca hic etiam euolui possunt: ubi argumenta in utramque partem plenissime euoluuntur. Vt adeo opus non sit, hanc crambem hic iterum adponi. (o) Capite I. §. XLII. p. 413. litera p. (p) Capite I. §. XXVII. p. 363.

teresse. Et in *Francofurtana* deputatione (q) id minimum consensit imperator, ut, si non omnes, rerum tamen maioris momenti congressus imperii quoque adlegati frequentarent. Qua igitur fronte in *Risuicensi pacificatione* petierint Caesarei, ut iidem adlegati neque cum Gallicis oratoribus congregarentur; neque ullo casu uel semel ad conuentus solennes admitterentur: ego quidem non uideo, cum certo constet; Caesarem *illud* in Westphalica, *utrumque* uero in *Francofurtana* pacificatione ordinum adlegatis concessisse. Et sane, frequentatione solennium conuentuum nostratibus negata, melius ordines sibi consulerent, si omissa peculiari adlegatione, Caesarem eo tantum adducerent, ut, in causis imperii, *legatos* et *suo* et *ordinum* in comitiis consensu, mandato autoritateque decernat (r). Horum enim fides ac conscientia sic ordinibus quoque alligata esset obstrictaque; ut illorum aeque ac Caesaris emolumenta respicere tenerentur: cum e contrario Caesaris nunc oratores huic tantum iureiurando, fide, studioque unice sint addicti: a quibus, quid sibi Germaniae proceres polliceri queant, superiori (s) quodam loco satis iam expositum esse, existimo.

An adlegati nullis, quam naturae et gentium iuribus teneantur?

§. XXI. Illud quoque in Westphalica pacificatione quaesitum est: *an Caesaris oratores et imperii adlegati iure publico ac legibus Germaniae teneantur* (t)? Et uero id omnino negandum esse, existimo. Principio enim, qui legem dare potest, ei etiam facultas est, ut corrigat eandem, emendet, suppleat, tollat. Satis autem Westphalicae pacis exemplum docet, hanc in uim legis publicae et pragmaticae sanctionis a *Caesareis* legatis et *ordinum* adlegatione confici potuisse. Deinde quae demum *pax* fit, ubi non aliqua legum aut iurium intercedit mutatio, finium et arcifiniorum causa maxime; et haec argumenta tamen sunt, in quibus munera legationis uersantur. Vtrique tamen et Caesaris et *Ordinum* adlegati tum consentiant (u), necesse est et horum maxima pars rem adprobet; simili quoque ratione in suffragiis habita ordinum, diuersis sacrorum ritibus addictorum (x). Denique ipsorum tamen adlegatorum potestas formula mandati concidi ac resecari potest, quam illi tum frustra egrederentur (y).

In quibus argumentis Caesaris oratores consulere debeant adlegatos?

§. XXII. Cum *pacis* uniuersi imperii iura *ordinibus* quoque eorumque adlegatis uendicata a nobis sint: his certe exclusis, non integrum est *Caesari* aliquid suscipere, quod ad rationem *illius* quouis modo pertinere, uidetur. Sane quaestiones *an* pax ineunda (z)? quo *loco* tractanda? quoue *conciliatore*? solennibus *ceremoniis* qui fines ponendi (a)? quod argumentum *principio*, quod *deinceps* et *postea* proferendum (b)? *sermone* an *calamo* agendum (c)? an *Latine* an *Germanice*? Summarum capitum (*der* praeliminarien) confectio (d), quorum principum causae admitti, quorum reiici (e) debeant? Quibus uerbis confici debeat *formula* pacificatoria? Quae in eadem *corrigi* aut suppleri debeant? et infiniti eius generis alii casus sunt: qui non nisi a Caesareis in ordinum societate expediuntur. Vti uero in *Westphalica* pactione exempla, ubi ordinum adlegati in singulis hisce rebus consulti sunt, manifestissime prodita, extant (f): sic mirum omnino est, in *Risuicensi* negotio adlegatorum querelas fuisse, quod Caesarei iusto plura ad se arripuerint, ordinum decretis multoties contra officii sui rationes, neglectis. Sed tantum abest, ut hoc ordinum iuribus ulla ratione officere queat: quantum constat, eorum adlegatos contra quaeque praeiudicia, inde metuenda, serio ac saepius, publice priuatimque, ore et ca-

(q) Capite I. §. XXXIII. p. 387. litera a. Merentur uerba mandati Caesarei e ZECHIANIS monumentis p. 1236. exscribi. *Kæyserl.* Commissions-Decret 1681. d. 20. Sept. *Kæyserl. Majest. haben ein allergnædigstes* Rescript *abgeben lassen; daß sie endlich allergnædigst geschehen lassen kænten; daß die Reichs-* Deputirte *bey Eræffnung des* Congressus *oder der ersten* Proposition, *wie auch dem Schluß desselben nechst der Kæyserlichen Gesandschafft bey der Kæniglichen Frantzæsischen erscheinen mæge. Wenn auch einige Nothwendigkeiten vorfielen, welche die Zuziehung der Reichs-*Deputirten *zu denen* Conferenzien *mit denen Kænigl. Frantzæsis. Gevollmæchtigten erfordern solten, wolten sie keines weges, daß der gemeine Nutzen verabsæumet würde.* Prostant hae literae ac *schema* quoque sessionis III. p. 390. a nobis delineatum. (r) Quod cum antiquissimis temporibus factum esse, *Capite I. a. §. XIII.* per reliquas plures demonstrauerim: nihil, quod nostratibus etiam nunc opponant, Caesareos habere, existimauerim. (s) Capite III. §. VII. p. 445. (t) Docuit hoc *Krullianum* monumentum MSC. p. 165. (u) Quodsi enim *solus* imperator pacem faciat, omnino *publicis* imperii *legibus* is tenetur. Et frustra est, etiamsi clausulis formulam adstringat; *se e plenitudine potestatis Caesareae talem pacem facere; insuper habitis ordinum interpellationibus, quas solenniter improbet et, si quae futurae sint, eas casset ac tollat.* Qua uerborum insolentia Neomagensis pax aures ac animos ordinum offendit concussitque. (x) Inuitis protestantium suffragiis frustra articuli IV. clausulam confectam fuisse in *Risuicensi* pactione Cap. I. §. XLV. p. 419. (y) Sic cum formula mandati nouissimae *adlegationis* fuerit, ne aliam ea pacem conficiat, quam Westphalicis tabulis ex asse conformem; frustra pontificii legati hos fines migrarunt Cap. I. §. XLV. p. 419. (z) Capite I. §. XXV. p. 354. an. 1641. (a) Actuum in uoluminib. LONDORPIANIS *Tom. IV. p.* 1117. *ad an.* 1640. (b) Etiam de hac uoluntate ordinum conuentum esse, actus publici docent apud LONDORPIVM *Tom. IV. p.* 1112. *an.* 1640. (c) Neque in hac re aliquid se statuere posse, inconsultis ordinibus, credidit imperator. Actus uide apud LONDORPIVM *Tomo IV. Lib. IV. p.* 1117. 1690. (d) *In selbsten die* Praeliminar-*Puncten hat der Kayser mit Zuziehung der Stænde bewilliget und ausgemachet*, uolumina LONDORPIANA Tom. IV. p. 897. an. 1640. (e) Consensu ordinum id factum esse, monumenta habes in LONDORPIO Tom. IV. p. 1117. ad an. 1640. (f) Capite I. a. §. XXV. ad §. XXVIII.

CAP. IV.

Quidsi utrique inuicem dissentiant?

et calamo fuisse contestatos (g). Et satis mirari nequeo, aliquos non infimae auctoritatis uiros dubitare, potuisse; quid eo casu statuendum sit; si adlegatorum suffragia ab arbitriis Caesareorum dissentiant, *quorum* uoluntates praeponderent? Quis enim adeo caecus est, ut non uideat, *nihil* tum ab *utraque* parte agi. Cum *unius* facultas nihil maior sit, quam *alterius*. Et frustra in *aequilibritate* plus ponderis quaeritur in una lancea, quam in altera. Inanis inuestigatio, si instat libra, scire uelle, quo latere ea magis propendeat. Atque id obtinet, quoties ambo res uelint, sibi inuicem aduersas. Quodsi uero affirmat una pars, negat altera: *huius* tum potior ratio habenda est, quam *illius*. Qui enim *affirmat*, is rem mutatam uult, quam alter, qui *negatiuam* sustinet, in pristino statu relinquere uidetur.

Adlegatorum uota an decisiua sint?

Pridem enim et publicis imperii legibus et uetustis patriae moribus illa sententia explosa est, qua in Westphalica pactione quidam *adlegatos* confundere uoluerunt; cum horum non *consensu*, sed *consiliis* (*) opus esse, dicerent (g*). Sed hodie nemo adeo ignauus et impudens esse potest, quin importunissimum hunc sermonem nobiscum sit exsibilaturus.

An cum morte Caesaris expiret adlegatio?

§. XXIII. Accidit superiori seculo, ut, in medio cursu Fracofurtanae adlegationis, Ferdinandus III. Caesar diem supremum obiret. Quaesitum igitur tum esse, memini (h); an eius morte uel interrupta fuerit adlegatio, uel ea penitus sic expirauerit? Voluerant hoc omnino Caesarei administri, cum quod suam auctoritatem cum Caesaris obitu extinctam uiderent, ne scilicet praecipui quaedam iura imperii adlegatis relicta esse, uiderentur; tum, quod etiam conuentus iste pridem sudes in oculis Austriacorum fuerit, quem hac causa utique uoluerunt sublatum. Verum enimuero iure eundem nihilominus perstitisse, superius ostendimus (i). Quarum sen-

A tentiam etiam nunc firmiter tenemus ac contuemur.

§. XXIII. XXIV.

An adlegatis facultas sit, ut pacificatoriae formulae nomina subscribant?

§. XXIV. Quamuis hoc demum Caesarei concesserint ordinibus, ut pax, non nisi in *adlegatorum* societate, tractaretur inireturque: tamen eosdem pacis quoque *subscriptores* esse, illi uoluerunt atque ut ab hoc eos honore excluderent; uariis argumentorum tegumentis, quae suo loco uidimus, tam in *Westphalica* (k), quam B in *Noribergensi* (l) pactione usi sunt, irrito quamuis ac frustraneo conatu. Et sane nesciuerant forte Caesarei, antiquissimorum quoque temporum tabulas prostare; quas iuxta Caesarem ordines quoque, non testimonii, sed *adsensus* et auctoritatis ergo subscripserunt. Cuius rei illustre exemplum nos superius (m) in medium protulimus. Quod cum ita sit, aequitas omnino uoluit, ut Caesarei adlegatorum C quoque nominibus locum facerent. Neque etiam in *Risuicensi* pacificatione (n) ullum amplius scrupulum hac causa illis obiectum fuisse, reperio. Ceterum *Caesarei*, an uero *ordinum* legati *prius* subscribere debeant; nihil litis habet, cum adsequi nequeam, fore, ut hi illis praelationis iura ullo casu uelint disputare. Id tamen aduersione dignissimum est, quod exempla sint (o), ubi, quod *Caesarei* aut D tergiuersati fuerint, aut moras fecerint, cum periculo coniunctas, ordinum *adlegati*, illis haudquaquam expectatis, nomina sua *primum* pacificatoriis libellis adposuerint: quos deinde Caesarei oratores absque ulla rei inique factae contestatione, sequuti sunt (p). An uero *singuli* adlegatorum, an ex uniuerso coetu *aliqui* tantum ad hoc munus delecti, subscribere debeant: ordinum est inter se pro suffra- E giis plurium definire. Illius rei exemplum in *Risuicensi* pacificatione (q) habemus: huius uero in Westphalicis (r) pactionibus et conuentu Noribergensi (s). Quid uero de illis principum oratoribus sentiendum

[g] Capite I. §. XLII. p. 414. litera t. [*] *Die Stænde hætten keine* uota decisiua, *welche allein dem Kæyser zukæmen: sondern* consultatiua *und* deliberatiua, *die man so offt in* consideration *ziehe, als sie dem Wohlstand des Vaterlandes erspriesslich zu seyn schienen.* [g*] Iure meritoque Gallici legati apud PVFENDORFIVM Lib. XVI. rer. Suecicar. §. 48. pag. 548. ad ann. 1644. *Conferrent ordines imperii operam suam ad pacem ac uiderent, quantopere regi pax Germaniae cordi sit. Iniunctum sibi non solum cum ordinibus CONSILIA conferre: sed et absque horum CONSENSV in rebus Germaniam spectantibus nihil decernere.* [h] Capite I. §. XXIX. p. 375. ad ann. 1658. [i] Cap. I. §. XXIX. p. 377. litera t*. [k] *Capite* I. §. XXVII. *p.* 371. *literis z. a. b.* Vbi in utramque partem argumenta recensentur. [l] Capite I. §. XXVIII. p. 374. [m] Capite II. §. II. p. 425. [n] Capite I. §. XLV. p. 419—424. [o] *Rerum Suecic. Commentaria* hoc describunt *Lib. XX.* §. 179. *p.* 845. ad annum 1648. his uerbis: *maior pars censebat, utrumque instrumentum Osnabrugae statim subscribendum, inde Monasterium abeundum et Caesareis Monasteriensibusque ordinibus, ut et ipsi subscribant, eadem exhibenda.* Sed hoc forte *loci* ergo contigit. Exemplum uero magis adpositum *eadem* habent in *Noribergensi* conuentu lib. XXI. §. 83. p. 925. ad ann. 1649. *Ea res*, scilicet dilatio Caesareorum, *ordinibus haud mediocrem scrupulum iniiciebat, ut statim per tria imperii collegia nouas consultationes susciperent et cum per Deputatos Piccolomineum frustra ad subscriptionem inuitassent, tandem decernerent: se una cum Suecicis Plenipotentiariis subscripturum. Ita subscriptio suscepta, ac promisere ordines, ut Caesarei quoque ad subscriptionem adducantur.* [p] Exempla euolui possunt *in commentariis rer. Suecic.* Lib. XXI. §. 86. p. 926. et Lib. XXII. §. 4. p. 943. [q] Vbi non solum omnes adlegati ad subscriptionem uocati: sed etiam alii quorumuis Germaniae ordinum administri ad subscribendum admissi sunt. Quod intelligitur, si subscriptorum catalogus, cum numero adlegatorum (capite I. §. XXXIX. p. 403.) conferatur. [r] Capite I. §. XXVII. p. 371. litera c. [s] Cap. I. §. XXVIII. p. 375. litera q.

CAP. IV.

endum sit, qui praeter ordinarios adlegatos his negotiis adsunt et cum alibi tum in subscriptione etiam locum sibi arrogant: id ex supra (t) traditis facile intelligitur. Aut enim ab adlegatione in consilium adhibiti sunt, aut ab eadem prorsus inde exclusi. *Illo* casu, quod Risuici factum esse statim diximus, forte non sine causa subscriptionis gloria, qua superbire plurimum gestiunt, eis relinquitur: non *hoc*, ubi merito e numero subscribendorum arceantur. Ceterum *decori* etiam ratio quandoque uult, ut, cum nimio *titulorum cumulo* plerumque in subscriptione insolentiam suam ostendant Germanici adlegati, quadam conuentione statuatur; *praeter agnomina et cognomina nihil ab ullo subscriptore adponendum.* Sed quam multi hos limites intolerabili arrogantia excesserint (u), in Risuicensibus monumentis aduertimus.

De iure adlegatorum circa formulas rati, pace confecta?

§. XXV. Superest, ut quoque inuestigemus, quae *adlegatorum* iura sint, si formulas, quae pacem iamnunc confectam, *ratam* quoque fecerint, illi offerre aliis debeant uel ab aliis iterum accipere. Et uero nemo inficias iuerit, *ratificationem*, liceat sermone loqui, curiis usitato, *confirmationem esse, per quam ipse princeps pactionem, a suo legato confectam, literis, propria manu subscriptis, adprobat, atque nouo quodam robore stabilem efficit.* Hoc qui expenderit secum, ei deinceps facile ad intelligendum est, quod nostri *adlegati RATIHABITIONVM* formulas non aliunde, quam singuli a singulis principibus, prout quisque alicuius uices gerit, expetere aut expectare possint. Id enim et superius tradita doctrina (x) euincit et usus adprobat in Westphalica pacificatione (y). Neque est, ut quis dicat, principes tamen *adlegatos* uniuersum imperium non constituere. Hoc enim neque olim factum fuerat, ubi *aliqui* Germaniae proceres pactionum tabulis iuxta *imperatorem*, nomine uniuersorum, subscripserunt (z): neque uero legitur, in hoc casu *ratihabitionem* a plenis uniuersi imperii comitiis ullibi expetitam fuisse. Summatim, quemadmodum, si ipse *Caesar* et *ordines adlegati* de pace transigerent, certe confecta sic pax nulla *ratihabitione*, ullo iuris tegumento, indigeret: ita cum et *Caesar* et *princeps* nunc per suos *administros* agant, ratihabitio non aliunde, quam

§. XXIV. XXV.

A ab his iisdem, quorum fides alias sufficisset, expectanda esse, uidetur. Et sane uix operae pretium foret, ad cuiusuis pacis *ratihabitionem* comitia uniuersi semper imperii cogere. Quid? quod neque haec *ipsi principes*, sed eorum tantum *legati administri* frequentent: ut adeo tantum non absurdum foret, *legati* pactionem ab *alio legato ratihaberi.* Quod uero de *conficiendis* et exhibendis *ratihabitionibus* scri-
B psi; idem quoque iuris est in illis requirendis et *accipiendis* ab exterorum principum ac rerumpublicarum administris. Inde est, quod *Sueciae* regina exemplum non ad *comitia* miserit, sed *Osnabrugis adlegato* Moguntino id insinuauerit (a). Vbi illud quoque memoria dignum est, quod haec *triplicem* eiusdem pacis ratihabitionem in Germaniam tum transmiserit. *Vnam* Caesari; *alteram* Moguntino; Sa-
C xoniae uero electori *tertiam*(b). Quo ipso coetui principum, qui purioribus sacris addicti sunt, ius aliquod pronatum esse, uidetur, ut singularem *ratihabitionis* formulam, quoties uelint casus, sibi ab exteris illi exposcere queant. Verum enimuero, quando soli *Caesarei* pacem, imperii causa, faciunt, nullo adlegatorum intercessu: tum dubium non est, *ratihabitionem* nonnisi in *comitiis* et expetendam et
D accipiendam esse. Quod in *Neomagensi* pactione contigisse, supra (c) recensuimus. Eadem magis ratio est, si in *ipsis comitiis* Caesaris et ordinum legati cum exteris paciscantur, uti *uicennales* induciae factae sunt (d). Non tamen uideo, quo iure tum, neglecto *Caesaris* oratore, *soli* MOGVNTINO comitiorum rectori, Gallicus legatus *rati* formulam insinuauerit (e). Ceterum *Risuicensis* pax in adle-
E gatorum quidem societate tractata, sed, inuita eorum maxima parte, confecta est. Nihil ergo mirum, *ratificationis* formulas demum in *Comitiis* extortas fuisse: in quas nullus ex uniuersis puriorum sacrorum *principibus* unquam consensisset. Occurrunt praeterea in hoc argumenti genere aliae etiam quaestiones, utpote: an satis sit, rati formulas ab administro Moguntino *subscribi*; an uero *propria* ipsius *an-*
F *tistitis* manu id fieri debeat; et, si hoc *intermittatur*, an tale exemplum pro *authentico* habendum; quodnam a Galliae rege aut *exteris* principibus aliis, eius loco, expetendum sit. Etiam illi mores aduer-

[t] Cap. IV. §. 9. [u] Parco famae uirorum, quos titulorum amor tum in transuersum egit. Inanis certe ambitio est. *Legati* munus eam ubique gentium dignationem habet, cui si non pleraque alia multis gradibus postponi debeant; nullum tamen meretur, ut ei praeferatur. Minuunt igitur magis, quam augent honorem suum legati, adpositione inferioris longe sortis titulorum. [x] Capite IV. §. XIII. p. 462. §. XIV. p. 464. ubi communis ille plurium error confutatus est, qui existimant, *adlegatum administrum* aliunde, quam a principe ac nutritore suo, qui eundem adlegauit, dependere. [y] Capite I. §. XXVII. p. 363. Quae loca multum momenti habent et omnino euolui merentur. [z] Loco admodum memorabili Capite II. §. II. p. 425. [a] Capite I. §. XXIIX. p. 374. ad ann. 1648. [b] Capite I. §. XXVIII. p. 375. [c] Capite I. §. XXXII. p. 381. ad an. 1679. [d] Capite I. §. XXIV. p. 350. [e] Rem ipsam uide in capite I. §. XXIV. p. 350. euolutam.

uertendi sunt: an inter *Moguntini* munera, ut solus *ratificationem* imperii cum aliis commutet; an uero quidam ei principes *deputati adiungendi* sint; porro an, si exornet hanc spartam antistes, *alium* quemuis is pro arbitrio *sufficere* possit et plura (f) generis eiusdem. Quae in Risuicensi pacificatione (g) plene curateque recensita atque exposita sunt; quorsum lectores remittimus. Vtadeo uniuersi opusculi limites, cum nihil huius argumenti restare uideatur, hic omnino figere, queamus.

---

[f] Exempli loco, an principes protestantes peculiare *archiuum* habeant. Qua de re dubitare non licet. Quoniam comitiale decretum an. 1557. uult, ut *sententiarum* exempla *quatuor* fiant. Vnum pro *Caesareo:* alterum pro *imperiali:* tertium pro *Augustanae* confessionis foederatorum: quartum pro *Catholicorum* ordinum tabulariis. Quo iure formularum, ab exteris regibus exhibitarum custodiam *Saxoniae* elector sibi uindicet; &, si munere *rectoris* inter protestantes id faciat, an sacris mutatis, hanc cum illis prouinciam amittat? [g] Capite I. §. XLV. p. 420. Qui locus admodum momentosus est atque iterum docet, quantum intersit, in publicorum negotiorum tractatione probe et gnauiter uersatum esse in incorruptis ac plenae fidei rerum gestarum documentis.

OPVSCVLVM VII.

DE CIVITATVM DISPARI NEXV CVM S. R. IMPERIO,

Von Reichs und freyen Reichs-Staedten,

Mense Octobr. an. cIↃIↃccx.

CAP. I.

De ratione instituti.

§. I.

Discere debemus, non nobis, sed reipublicae.

SI nascimur patriae *l. 1. §. 15. ff. de uentre in possess. mit.* ciues; patriae etiam discere debemus literarum studiosi, profectuumque nostrorum eam habere rationem, quo utilia demum membra simus reipublicae.

Cultores LL. maxime in patrii iuris studio.

§. II. Legum cultor inprimis id agere debet, ut iurisprudentiae illam partem solicitius tractet, quae patriae iura quodammodo tangere uidetur. Quodsi enim uel ciue indignum sit, patria iura ignorare; quanto id fuerit olim indignius reduce in patriam iurisprudentiae studioso.

Quae causa est huius argumenti.

§. III. Egomet certe uti in academiis mihi hunc scopum nullo non tempore propositum habui: ita cum decreto illustris ICtorum ordinis in cathedram nunc uocer, tale etiam argumentum elegi, in quo conscribendo patriae iura identidem occurrerent, imo res patriae illud optime explicarent. Non quidem imperio Romano paret Argentina, ut adeo mirum alicui uideri possit, me, de ciuitatibus imperii differentem, de iuribus patriae aliqua inserere; cum uero neminem lateat, illam liberam olim imperii ciuitatem fuisse, antequam regi Christianissimo subiici ipsi contigisset, statim apparebit, me patriam cum eo nexu, quo imperio quondam fuerat addicta, in exemplum proponere et de iuribus quae tunc temporibus liberae ciuitati competierant, uerba quandoque facere. Huius autem libertatis eo fidentius meminisse ciui licet, etiam nunc: quoniam potentissimus rex Galliarum, in cuius arbitratu Argentoratensium fortunae uersantur, tanta nos clementia sub regiis alis fouet ac protegit, ut non alius sed idem, qui olim fuit, reipublicae status ciui uideatur; quoniam praeterea ad declarandum uere regium animum ciuitatem iamiam a se occupatam, liberam

CAP. I. II. §. IV - - VII. I - - V.

beram regiam ciuitatem appellari iussit.

Excusatio a studio nouitatis in confutandis erroribus ICtorum,

§. IV. Nemo autem uitio uertat iuuenili aetati meae, quod non solum argumento, innumeris difficultatibus et dubitationibus obruto, me commiserim; sed etiam, quod in opusculo hoc ubique patebit, a plerisque et tantum non omnibus Germaniae ICtis fecerim secessum, eorumque confutauerim opiniones, dicto enim Senecae morem gerendum esse existimaui, qui ait: nihil aeque curandum est, quam ne pecorum ritu sequamur antecedentium gregem, pergentes, non qua eundum est, sed qua itur. Mihi enim et aetati meae cum a ueritate patrocinium promitto, tum apud aequos iudices ueniam.

Qui nexum ciuitatum omnium putant eundem esse.

§. V. Is nempe error expungendus est ex iuris publici libellis, codicibus ac systematibus, quos hactenus fere omnes occupauit: *Ciuitatum imperii omnium eundem esse locum, ordinem eundem, eademque iura paremque cum S. R. I. nexum.* Qua doctrina factum est, ut, omni ciuitatum discrimine sublato, summa imis mixta sint, pessima rerum iuriumque perturbatione.

Quo ipso peccent inter nimium et parum.

§. VI. Ita enim in iuribus ciuitatum recensendis ICtos inter nimium et parum errare oportuit; cum uni ciuitati iusto minus dederint, alteri nimium, nulli id, quod rationes exigunt nostrae reipublicae. Scilicet, iura, LIBERIS ciuitatibus propria, communia etiam fecerunt IMPERIALIBVS; contra quandoque aliquid negarunt ciuitatibus liberis, a quo imperiales alenae esse uiderentur.

Neruus totius argumenti.

§. VII. Dabimus ergo operam, ut clare atque ex idoneis causis probetur: *nexum imperii ciuitatum non omnibus eundem esse; sed alium atque alium.* Quo intuitu demum constabit, ciuitatum imperii loca, iura, ordines, esse inuicem quam diuersissimos. Adeo ut filum consecutionis ab una ad alteram non tam infirmum, quam nullum sit, nisi discrimine, quod doceri debet, probe obseruato. Quamuis uero id discrimen negligi passim soleat, cum in cathedra librisque ICtorum, illorum etiam, qui hoc argumentum ex instituto tractarunt, in quo numero *Knipschildius*, *Besoldus*, alii; imo idem etiam plerumque ignoretur, siue ciuitates secum agant, siue in imperii solennibus comitiis: iure tamen, qui fieri debeat factumque sit olim, docendum nunc et commonstrandum est. DEI numen adsit dicendis.

CAP. II.

De caussis ciuitatum S. R. I.

§. I.

Germania quondam ciuitatum ignara; quod caussae earundem illis deessent.

Germania quondam nullas urbes habuit. Quod Germanis caussae urbium non essent. Armis enim, quam muris ac moenibus se defendere maluerunt ac hostibus maiores nostri, ad bella et clades, *Tacito* et *Caesare* testibus, quam promtissimi. Vt illis opus non esset, arcere hostes urbium et uallorum terriculamentis.

a) publica securitas,
b) metus ab hostibus,
c) opificum collegia.

§. II. Deinde si opificum seminaria urbes sunt, nullae olim caussae, ob quas operae illorum a Germanis conducerentur. Quid sutor aut sartor hominibus nudis? Et qui uestitum spernunt, quo fine curarent armillas, peristromata, aulaea. Idem iudicium est de generibus artium aliis. Fabulas itaque nobis narrant cum alii geographi, tum inprimis *Ptolemaeus*, qui tabulae Germaniae nomina adsperserunt, quae urbium loco solemus habere, pristini status in Germania fere immemores.

Vt fabulas narrent Romanorum geographi.

Caussae urbium conditarum in Germania.

§. III. Alia tamen facies Germaniae in prouinciis Istro et Rheno uicinis, quas Romani deuicerunt, atque urbibus ornarunt firmaruntque, ut praesidio essent aduersus inuasiones, a Germanis quotidie metuendas.

a) Episcopi qui interdicti sunt residere in pagis.

§. IV. Sub Carolingis cum Germania Christiana fieret, in gratiam episcoporum urbes in eius meditullio conditae sunt. Quod pontificum decreta uellent: *ne episcopus in uico aut pago resideret.* Etiam Germanici reges palatia, *Mabillonio* descripta, extruxerunt, quibus aedes iunxerunt priuatas homines palatini, ut numerus earum in iustae urbis magnitudinem excresceret.

b) palatia Caesarum.

c) securitas ab Hunnis et Venedis.

§. V. Tempore Saxonicorum Caesarum inuasiones et Hunnorum et Venedorum habitaculis Germanorum metamorphosin attulerunt. Eousque dispersae fuerant aedes in Germania, ut, quo loco quis agrum et pratum haberet, eo etiam illi esset domicilium. Idque magno rei colonariae ex uicinitate emolumento. Verum, quod facile esset, ad uincendum et expilandum homines, sigillatim habitantes: id curarunt domini territoriorum, ut aedes aedibus iungerentur, quo a pluribus uni esset auxilium. Vicinitas ergo caussa fuit, ut plures in unum pagum coirent, etiam subditi diuersorum dominorum. Inde est, quod plurimi hodieque pagi reperiantur, qui diuersis iurisdictionibus parent, quos dicere solemus in uernacula:

CAP. II. III. la: *Zwey-drey-vier-herrische Dorffer*. Vbi errant ICti, qui litigantes illa *praesumtione* grauant, uniuersum pagum quondam sub dominio unius fuisse.

d) multitudo libertorum apud Germanos, sublata seruitute.

§. VI. Vltima causa urbium Germaniae ponenda est in frequentioribus manumissionibus et prorsus demum sublata seruitute. Principes enim his artibus *landsassios* seruorum potentes et robore exuerunt et opibus et spe omni auctuum ulteriorum rei familiaris. Vnde enim uictum et cultum sibi parassent homines manumissi, nisi rustici omnibus opificiis interdicerentur; opifices tantummodo in urbibus habitarent; collegia instituerent, quorum opera agricolae et homines uillares uterentur. Accessit, quod principes cereuisiae monopolia ciuibus darent, ut illi cibaria acceperunt ab agricolis. Quapropter hodieque nulli *landsassio* ius uendendi cereuisiam, nisi ex priuilegio singulari competit. Id quod doceri debet, cum facta non praesumantur. Id uero plane enormissimum est, si ipsi landsassii cereuisiam suam in ciuitatem uehere et ibi ciuibus uendere cupiant. Euerticulum hoc dixeris ciuitatum. Vt parum absit, quin corruat eius generis landsassio concessum priuilegium; quod boni principis non sit, ordinum iura inuertere ac perturbare. Sub et obreptionis sane accusari fidenter potest, nisi derogatoria clausula in illo habeatur. *Imo neque derogatoria clausula extenditur ad ea, quibus uerisimiliter a principe non fuisset derogatum, si rei aut iuris exactam notitiam habuisset.* Petr. HENRIQVEZ Cour. 75. n. 26. Mar. ANTON. lib. 1. uar. resolut. 46. n. 10.

Remedia ad uictum et cultum a; opificia rusticolis interdicta.

§. VI. I–III b) ius coquendi et uendendi cereuisiam.

CAP. III.

Omnes quondam ciuitates imperii mediatas fuisse.

§. I.

Omnes sub Carolingis ciuitates immediatae.

Tempore Carolingorum nemo inter ordines Germaniae fuit, qui imperatori pareret principe intermedio; quapropter neque de ciuitatibus dubitandum est, quod omnes tum, stylo, curiis solenni, fuerint *immediatae*.

Omnes ciuitates post Carolingos redditae sunt mediatae.

§. II. Post Carolingos ex aduerso omnes ciuitates factae sunt *mediatae*. Septem enim populi Germaniae, Francica regnatrice stirpe extincta, redditi sunt sui iuris. Id est, summa rerum ad nobiles landsassios rediit et ciuitates, penes quos omne ex hoc tempore imperium.

§. III. Verum tamen singulis placuit principio, sigillatim coire sub potestatem unius. Quilibet enim populus suum sibi *ducem*, id est, *dominum* elegit supremum, rationibus tamen plerisque ad ordinum prouincialium suffragia consensusque adductis, in quorum etiam numero ciuitates fuere.

Vt omnes comites prouinciales fuere, sic etiam prouinciales uillae non ciuitates.

§. IV. Patet inde, quod iura *landsassiorum* eadem sint cum iuribus ciuitatum in prouincialibus conuentibus *auf Landtægen*; ut, praeter *ordinem*, primi nihil prae alteris habere uideantur. Quamuis etiam de hoc dubitari possit, si urbs ciues habuit, non ex nundinatorum et opificum tantum collegiis euocatos; sed collectos ex ipso tribu nobilium landsassiorum. De quo infra.

§. V. Vti ergo omnes tum nobiles landsassii, ad ministri ducis, barones et comites: ita etiam ciuitates omnes esse coeperunt prouinciales, quae duci, domino et principi suo territoriali sunt obsequuti.

In quo rerum ordine diu perstitere sub imperatoribus Germanicis.

§. VI. Neque uero inde metamorphosin passae sunt ciuitates, quod duces tum prouincias suas, territoria, populos, in *clientelam* offerrent *regis Germaniae* siue Cunradi primi, siue Henrici aucupis, idem enim nobis hic est, quemcunque tamen aliquis hic nominauerit. Nam plena territorii iura permanserant etiam hoc rerum statu penes principes singularium territoriorum cum in alios ordines prouinciales, tum etiam in ciuitates. Vtrique primo in ducis, deinde etiam in regis siue Caesaris Germanici potestate perstiterunt. Tantum aberat, ut ducum iuribus auctoritas Caesaris quicquam tum officeret, ut potius id etiam curare oporteret Caesarem, quo principum potestas in landsassios et ciues salua esset neque conatu perduellium uiolaretur. Huc enim hodieque respiciunt leges publicae imperii *Alb. tit. 3.* §. 1. 2. et in primis *tit. 2. §. 8. Capitulat. Ioseph. articulo 2. 3.* ubi imperatori non solum interdicitur, ne motus et querelas uel aliorum subditorum, uel etiam ciuitatum foueat aduersus principem; sed principibus potius auxilietur ad utrosque in ordine obsequioque continendos.

Vna eademque facies omnibus prouinciis.

§. VII. Is itaque status urbium Germaniae in Sueuia, Francia, Baioaria, Saxonia, Thuringia, Vandalia, Bohemiaque fuit, quae septem prouinciae systema imperii Germanici constituunt absoluuntque.

CAP.

CAP. IV.

Ciuitates etiam mediatas suffragii iura habuisse in comitiis.

§. I.

EMouet ab hac ueritate ICtos, A quod tamen *urbium imperii* mentio fiat inter ordines comitiales; uerum id nobis nunc agendum est, ut inueteratum errorem ICtis eximamus; *solos ordines immediatos in imperii comitiis comparuisse*, non *mediatos* siue prouinciales.

Error ICtor. in comitiis locum esse non nisi immediatis.

Contrarium probatur; quia a) ducatibus integris nulla ciuitas immediata.

§. II. Principio enim septem Germaniae archiprincipes septem territoria habuerunt, utpote 1) Franciam 2) Sueuiam B 3) Boioariam 4) Saxoniam 5) Thuringiam 6) Vendiam 7) Bohemiam. Quae uniuersam Germaniam ita exhauserant, ut in hac spatii nihil superesset, quod non in aliquo illorum comprehenderetur.

Ciuitatibus uero etiam tum locus in comitiis.

§. III. Non itaque tum comes immediatus fuerat; non immediata ciuitas; sed omnes duci paruerant imperioque fuerant addictae duce intermedio. Cum tamen in Germanicis *comitiis* nullo non tempore C mentio occurrat *ciuitatum:* filum consecutionis manifestum est; non alias ciuitates esse in comitiis potuisse, quam mediatas.

b) etiam mediatis comitibus et landsassiis locus in comitiis, e. etiam ciuitatibus.

§. IV. Deinde Cunrado II. et Friderico I. imperatoribus ingens *comitum nobiliumque* in comitiis celebratur multitudo, testibus *Wippone* et *Frisingensi*. Eousque autem septem Germaniae ducatus integri fuerunt, uix unus aut alter comes imme- D diatus. Fieri itaque non potuit, hunc numerum ab aliis absolutum esse comitibus, quam imperio, mediante duce, subiectis. Quod ergo de comitibus et nobilibus landsassiis uerum est, illud nihil ambiguitatis habet in ciuitatibus. Summatim, cui in prouincialibus cuiusque territorii conuentibus *auf landtaegen*, locus fuit; illi etiam locus suffragiumque fuit in imperialibus comitiis, *auf Reichs-Taegen*. E

c) ciuitatum nomina subscripta reperiuntur in imperii diplomatibus, e. iisdem locus in comitiis.

§. V. Praeterea, integris septem patriae ducatibus, subscriptores, imperialium diplomatum habentur etiam consules, a ciuitatibus delegati. Vnde iterum patet, ciuitatum mediatarum, neque enim aliae tum fuerant, in concipiendis non minus habitam rationem fuisse, quam ordinum imperii aliorum.

d) neque alio iure in comitiis fuere episcopi et sacri antistites, ut nil mirum sit de ciuitatibus.

§. VI. Eadem ratio sacri ordinis antistitum, qui pari iure, quamuis regiones tan- F tum *mediatas* haberent, comitialibus decretis interfuerunt. Me enim existimante, illi ICti admodum falluntur, qui episcopos muneris, non regionis ergo, perhibent in comitiis suffragia tulisse. Vt enim hodieque prouincialibus congressibus non adsunt illi antistites, qui salario uiuunt; uerum illi, qui latifundia possident, loco stipendiorum: sic olim quoque fundi episcoporum, quamuis mediati, caussa fuerunt loci suffragiique in comitiis. Vt adeo frustra sint, qui dubitare in ciuitatibus de illo iure uelint, quod sacris antistitibus ex eadem caussa largiuntur.

Vsus nouae doctrinae multiplex.

§. VII. Ex hac doctrina plurima errorum genera patent, quibus scatere solent libri et systemata ICtorum, cum uetustiorum, tum illorum, qui nostra aetate uiuunt. *Primo* certum est, post septem Germaniae duces, nullum ex Germaniae ordinibus fuisse *immediatum*. *Deinde* aeternae eousque ueritatis fuerat, ut quicquid in territorio seu ducatu situm erat, esset quoque de territorio seu ducatu. Quae tamen regula, ducatibus uel diuulsis, quod Saxoniae et Boioariae sub Friderico I. obtigit; uel extinctis, tempore interregni, quam metamorphosin passae sunt Sueuia Franconiaque, exceptiones et limitationes habet, ICtis plerumque ignoratas, in recentioribus maxime territoriis, ubi illa caussa esse potest maximae rerum iuriumque perturbationis. *Porro* errant, qui ciuitates, quas in comitiis deprehendunt, illico habent pro *immediatis* easque ex matricula prouincialium uolunt expunctas. Saepe miratus sum, controuersiam de notis indiciisque ciuitatum imperii *immediatarum* tot grandibus uoluminibus agitatam fuisse, neque tamen intellexisse partes, quondam locum suffragiumque in comitiis non fuisse signum caussamque *immedietatis*, quin potius mediatae quaeque ciuitates iure comitiali fuerint gauisae. Vide, sis, stupendos quatuor maximorum uoluminum codices de *immedietate Brunsuici*; unum de *Hildesheimiensi*; unum de *Lindauiensi*; duo de *Erfurtensi*; duo de *Coloniensi*; tria de *Magdeburgensi*; unum de *Treuirensi*; unum de *Hefordiensi*; de *Bremensi* septem; plures longe de *Hamburgensi*; qui auctores omnes, hac face destituti, scripserunt, quorum propterea argumenta hoc Alexandrino ense dissoluuntur; *comitialia quoque suffragia fuisse penes ciuitates municipales*.

in controuersiis momentosis ciuitatae aliqua mediata sit, an uero immediata?

Crassa philosophia ICti rerum Halensium.

§. VIII. In exemplum hic uoco ciuitatem *Halensem*; quam, petulanti delirio nuper quidam dixit S. R. I. *immediatam*, expunctam uero deinceps artibus episcoporum ex matricula et albo imperii. Potissi-

CAP. IV. tissimum adsertoris argumentum est: *Halam quondam imperii comitiis interfuisse.* Quamuis autem ille ex nullo idoneo auctore id probet, ut adeo operae pretium non sit, consecutionis uanitatem docere: in memoriam tamen reuocandum est, quod hactenus euicimus, municipalibus ciuitatibus ad imperialia comitia accessus patuisse. Cetera, quae adfert, nullarum uirium sunt. *Primo*, inquit, historicos quosdam *Halam* Venedorum ciuitatem dicere S. R. I. *immediatam.* Verum non coaeui scriptoris haec testimonia sunt; sed anilium nostro ac superiori aeuo fabulatorum. Quorum figmenta etiam sunt, *Berolinum* et *Pragam urbes esse S.R.I. immediatas.* Siculae gerrae. Praga, imperialibus comitiis interfuit, sed necquicquam ideo desiit esse regis Bohemiae metropolis. Pergit *deinde*, Halam conditam fuisse in territorio imperatoris, Ottonis. *Repono*, eiusdem uero Ottonis largitione Halam cum uicinia archiepiscopatui Magdeburgico accessisse. Quod fide diplomatis nobis constat authentici, ubi *salinae Halenses* ab Ottone antistiti et ecclesiae Magdeburgicae, quae uerba libelli sunt, donantur. Hala uero tum temporis salinas notauit, quo uerbo etiamnunc illas adpellant Sueui *das* Haal siue Hal. Vrbs post demum accessit, quam ideo conditam enatamque esse oportuit in territorio archiepiscopatus. *Preterea* oggerit adsertor, Halenses collectas et tributa *imperiali* fisco intulisse, unde pateat, eam tum fuisse *immediatam.* Repono, filum consecutionis nullum est. Ita enim legimus de Magdeburgo, quod archiepiscopus ob hanc tantum caussam imperatoriis officialibus ius indulserit, collectas ibi a ciuibus urgendi et percipiendi, ne ipse negotium sibi facesseret, aut de nimietate portionis querelas mouerent ciues immorigeri. Quid? quod reuersales supersint, ne hoc iuribus dominioque territoriali archiepiscopi damno esse possit. Idem ergo repetendum est in Halensibus rebus, si quidem ciuitas haec unquam collectas soluit imperatori. Sed hoc pro fabula eousque habemus, quousque nomen suum liberet probetque, quod scripsit, improbus adsertor. *Porro*, priuilegia ciuitatem nactam esse ab imperatoribus, urget ceu argumentum *immedietatis.* Nullarum autem uirium est hoc filum consecutionis; cum tironibus rerum medii aeui constet, etiam urbibus municipalibus priuilegia dedisse Caesares, exempli loco de non euocando, de instituendis nundinis rebusque aliis, quae limites excedunt principis territorialis. Sic ante aliquot annos contubernio pauperum Glauchensi imperator priuilegium dedit, quo pueri, ibi educati, uniuersim restituuntur natalibus. Quis uero eapropter Glaucham adscribet matriculae ciuitatum imperii. *Post* grata adsertori memoria est ciuium rebellium tempore Caroli V. anno 1547. Ab hoc enim imperatore Halenses non solum rogarunt, ut Hala archiepiscopus priuaretur adscriberetur que urbs albo imperialium: sed etiam hoc fine ab Italo ICto, *Francisco de Barca*, responsum iuris nundinati sunt, quo argumentum expositum est, *Halam immedietatem imperii ob temporis lapsum, per quod archiepiscopo paruerit, non amisisse, sed, uindice Carolo Caesare, redire in libertatem posse iure quodam postliminii.* Inde collegit adsertor, pristinae *immedietatis* iura Halae tum recuperari potuisse, nisi fata huic conatui obstitissent. Plura sunt, quae maleuolum hic animum produnt adsertoris. *Primo* enim quod olim ciuibus licuit in dominos suos, archiepiscopos, illud forte nefas hodieque non erit in ducem, cum utriusque eadem iura esse uideantur; sed, adsertoris iudicio, Halenses tum archiepiscopo nuncium mittere; pristinam recuperare immedietatem; in partes huius conatus militem trahere Caesareum iure potuerunt, non obstante homagii religione lapsuque tot seculorum: itaque facile patet, quam sibi sententiam hodieque promittere ab adsertore possint ciues, cupidi rerum nouarum. Deinde etiam, dum adsertor fabulam *immedietatis* Halensis in memoriam reuocat suorum, alia ipse nescit argumenta iurium immutatorum, quam haec; *quod conditio imperialium ciuitatum hodie sit pessima, melior longe status municipiorum sub principe, iuris et aequi amantissimo.* Quasi uero Hala iuris necessitate nulla principi pareret; sed tantum ex uoluntate et consilii rationibus, quod res eius sub principe sint feliciores. Quo dogmate quid potest magis esse uirulentum? In illo libello id agit, ut praescriptioni patrocinium praestet aduersus principem; quem domania, regalia, ensem, sceptra, aras, focos, nihilque non amittere ac perdere dicit, sola temporis longinquitate et spoliatoris diuturna detentione. Verum principi ex aduerso ius dicit contenditque principem acquirere nil posse usucapiendo aut praescribendo, ne scilicet *immedietati Halensi* eum oporteat nuntium mittere. Adeo calamum partium studio corruptum habet, ut ingenuo cuique clarum sit, scribere eum et caussas respondere ad sensus aliorum potius, quam ad aequitatem. Haec inserui dissertationi, cum stomachum non possint non mouere scripta, quae ignorantia peccant & improbitate in illum, cui fidem, post Deum, maximam debet scriptor, subditus, ciuis, cliens, administer.

Gerrae, Halam fuisse ciuitatem imperialem.

Error primus,

alter,

tertius,

quartus,

§. VIII.

quintus,

alterum.

CAP.

CAP. V.

De uera ciuitatum imperialium origine.

§. I.

Aetas urbium imperialium

Diximus *capite 3.* omnes quondam urbes imperii *municipales* fuisse, nullas uero *imperiales* siue *immediatas*. Qui ergo demum factum esse dices, quod imperialium hodie in comitiis tam immensa multitudo?

in Germania cis Rhenana.

§. II. Operae pretium est, rem aperire, plerumque a ICtis uel omissam uel peruerse traditam. Scilicet uti ciuitatum exemptio in una prouincia maturius facta est, quam in altera: sic etiam rerum ordo uult, ut pro discrimine et diuersitate prouinciarum diuersimode quoque respondeamus.

Origo ciuitatum imperii I. in FRANCIA RHENENSI Germanicae reipublicae est coaeua.

§. III. Germania, RHENO uicina, principio Caesaris imperiique domanium fuit. Caruit propterea haec prouincia duce. Ducis uero instar ei Caesar fuit uel huius imperiique uicarius, Palatinus, imperio uacante. Omnes itaque ordines, Rheno uicini, *comites*, *episcopi*, *antistites*, quidni *urbes* etiam Caesari paruerunt absque duce intermedio, id est, quod technico iuris uocabulo significamus, *ciuitates in Rheni pagis* tempore etiam post Carolingos statim fuerunt *immediatae*.

Omnes ibi urbes praesumuntur immediatae.

§. IV. Accedit, cum nulla ciuitas comiti olim paruerit (*amtssæssig gewesen*,) sed omnes duci aut, eius loco, Caesari absque intermedio magistratu morem gesserint (*alle waren Cantzeley oder Schrifftsæssig*): omnes in isto confinio ciuitates credendas esse immediatas. Quousque pars aduersa non euicerit, aliquam uel exemtam Caesaris beneficio, uel, pace Caesaris, a comite ibi demum conditam fuisse. Quod exempla ibi episcoporum docent, qui omnes hodieque uel imperiales ciuitates colunt uel easdem ex matricula imperii postea expunxerunt. Insigne lumen haec doctrina adfert dissidiis Coloniensium, Treuirensium, Moguntiae, Spirae, VVormatiaeque cum suis antistitibus.

Vrbes Rhenanae non liberae praesumuntur.

§. V. Quemadmodum uero *immedietas*, liceat technicis uocabulis luculentiae et breuitatis causa uti, *libertatem* non infert: ita etiam ibidem dici non potest, quod omnes propterea fuerint *liberae*. Nam imperator in *domanio Rhenensi* loco ducis fuerat, ut adeo, quod iuris in *municipia* duces aliarum prouinciarum habuerant, id fuerat quoque Caesaris in Rheno uicinis urbibus *immediatis*. Pariter ergo hae etiam *libertatem*, si quam sibi tribuunt, probare debent, uel *reseruatione* principio reipublicae Germanicae, uel *priuilegio* uel *longo iurium* usu et tacita uoluntate summi imperantis.

II. in BOIOARIA origo ciuitatum immediatarum.

§. VI. Franciam Rhenensem BOIOARIA excipiat, ut etiam de aetate constet, qua in Boioariae ducatu ciuitates fieri et esse coeperunt immediatae. Quod sero factum esse, statim patebit.

Boioaria quondam in complexu habuerat Austriacas ditiones, omnes utrobique urbes fuerant mediatae.

§. VII. Boioariae, quae principio etiam complexa fuerat Austriam, Siriam, Carinthiam, Tirolumque, singularis respublica, populus, territorium, quod omne fuerat sub potestate ducis unius. Vti igitur archiepiscopis et episcopis Boioariae territoria tantum fuerant mediata: ita etiam landsassii ordinesque prouinciales fuerant comites, marchiones, landgrauii, burgrauii; dynastiae generis alius. Quis dubitauerit de *ciuitatibus*, quod et ipsae omnes *municipales* (*Land-Stædte*,) nullae immediatae (*Reichs-Stædte*,) ipsa *Ratispona* metropolis et sedes fuerat ducis Boioariae, ut de aliis, quae census longe minoris sunt, nihil dicam.

Immedietas Boioariae cum aliorum ordinum sub Henrico leone coepit.

§. VIII. Perdurauit Boioaria in hoc statu usque ad funesta inter *Hohenstaufios* et *Welfos* dissidia. Quam enim ruinam Boioariae Cunradus III. minatus est, eam intulit eidem Fridericus I. qui, proscripto Boioariae duce, Henrico leone, regni aemulum principatum dissoluit disiecitque in partes, ut iam natales acciperent ordines Boioariae immediati.

§. IX. Austriae enim dux, itemque Carinthiae, Stiriae, Tirolique domini, a iurisdictione ducis emancipati, ex subuasallis Boici ducis facti sunt principes imperii immediati. Eadem fortuna etiam contigit antistitibus Salisburgensi, Passauiensi, Ratisponensi, ceteris, ut mediatas ditiones a Boioaria eximerent redderentque easdem *imperii immediatas*.

Tum ciuitatum Boioaricarum immediatarum a. 1178.

§. X. Plerisque uero ciuitatibus casus hic aliquantum iniquior fuit. Solae *Ratispona et Egra immedietatem* obtinuere, reliquae uero uel pristino duci remanserunt uel cessere principibus et nouellis ordinibus atque antistitibus immediatis.

III. SVEVIAE et FRANCIAE ciuitatum immediatarum origo.

§. XI. In *Sueuiae et Franconiae* prouinciis principio reipublicae Germanicae inde a temporibus Cunradi I. cum alii ordines omnes, tum quoque ciuitates *mediatae* fuerunt. *Prima* enim *ducem*, altera *principem* habuerunt, neutra imperio obsecuta est *immediate*.

Post Cunradinum an. 1269.

§. XII. Verum *Cunradino*, ultimo *Sueuiae* duce et principe *Franconiae*, capite truncato Neapoli; omnes utriusque huius pro-

CAP. V.

prouinciae ordines ciuitatesque Caesari imperioque paruerunt absque duce ac principe. In quo rerum statu ad haec tempora usque permanserunt.

Omnes ibi ciuitates praesumuntur immediatae.

§. XIII. Quapropter in istis oris, si ciuitas cum principe aut alio dynasta de *immedietate* litigat: coniecturae militant in fauorem ciuitatum. Omnes enim Sueuiae et Franconiae principes, qui nunc sunt, in ordine *comitum* fuere, quo etiam censu tum uenerant comes de *Wurtenberg* et Marchio *Badensis*. Et uero nulla quondam ciuitas comiti paruit; omnes duci. Quas itaque iuniores ibi principes, antistites, praelati, equites, ciuitates habent; illas post uel ipsi condiderunt uel de imperio exemerunt.

IV. de THVRINGIAE ciuitatum immediatarum origine.

§. XIV. *Thuringia* Ottones Caesares habuit duces: Henrico etiam sancto paruit, qua imperatoris agnato, prouincia duce suo destituta. Cunradus II. itaque landgrauium praefecit Thuringiae, sed ita, ut Thuringiae ordines maiores, utpote *domini*, *comites*, *ciuitatesque* imperatori *immediate* subiecti essent, Landgrauio inter officiales Caesaris relato.

Cunradus III. pro grauione fecit principem, sed cui nullum ius esset in ordines Thuringiae immediatos.

§. XV. Et quamuis post Cunradus III. Langrauium Thuringiae ex officiali dominum fecerit *territorialem*; nil tamen quicquam eius territorio cessit, quam pristini Thuringiae ducis domanium, comitibus, dynastis, ciuitatibus pristinum statum seruantibus *immedietatis*. Quapropter ex eo etiam tempore Landgrauius non *dux* Thuringiae uniuersae fuit, sed princeps tantum in Thuringia. Ea prorsus ratione, qua Austriae archiduces *principes Sueuiae* aut in Sueuia audiunt, salua tamen Sueuiae ordinum immedietate.

Praesumtio pro urbibus immediatis.

§. XVI. Si ergo contentionis serram intenderit landgrauius antistiti, comiti, dynastae, *urbi* super immedietate, pro urbe, comite, dynasta, antistite coniecturae ualent, non contra. Quamuis in hunc errorem impegerint plurimi ICti, qui causas Saxonum responderunt adversus episcopatus et comitatus Thuringiae. Neque enim Landgrauius iuris illa regula uti potest, *quicquid situm est in territorio, illud est de territorio*; quamuis axioma ueritatis sit apertae intuitu prouinciae Thuringicae uniuersim.

V. de SAXONIAE ciuitatum immediatarum origine.

§. XVII. *Saxoniae* prouincia quondam latissime patuit per *Westphaliam* omnem; Saxoniam *inferiorem* et tractum *superioris Wittebergicum Holsatiamque*. Quae ditiones omnes fuerant sub imperio ducis unius, quo intermedio Germaniae paruerunt.

Principio omnes mediatae.

§. XVIII. Tempore Ottonum omnes ibi ordines landsassii, *ciuitates* omnes *mediatae* siue municipales. Falluntur ICti, qui olim causas *Brunsuici, Goslariae, Luneburgi* aliarumque urbium Saxoniae orarunt, credideruntque, illas ideo fuisse *imperiales*: quod tum Caesarem dominum

A habuerint ab eoque munitae sint insignibus priuilegiis. Neque enim qua Caesares dominati sunt Saxoniae Ottones, sed qua *duces* ac domini territoriales.

§. XIII-XXI.

Quae in Caesarum potestate fuerunt non qua tales sed qua ducum prouincialium.

§. XIX. Egerat tamen iste error, extincta Ottonum stirpe, ICtos Germaniae ita in transuersum: ut *Goslariam, Brunsuicum* ciuitatesque alias imperatoribus adserere mallent, quam ducibus, illasque, Caesarum beneficio, crederent, exemtas fuisse.
B Cum tamen ex monumentis istius aeui constet, quam tenacissimos fuisse Ottones iurium sui territorii; ne haec cum imperialibus causis confunderentur. Laudare in hanc rem possum *diploma Ottonis I.* quo Quedlinburgensem abbatiam patrocinio Caesaris, uerum qua Saxoniae ducis detulit. Adeo, ut si imperio uideretur, alios, quam Saxones ad Caesaris fastigium euehere, patrocinium istud permaneret
C apud duces Saxoniae. Vnde etiam apertum est atque ipsa Caesaris confessione manifestum, Ottones necquicquam hereditario iure imperasse, sed electitio. Vt frustra sint, qui in tanta luce tenebras sectentur quorundam, licet non infimi nominis, doctorum.

Quae iure imprimis disputata sunt ab Henricis magna rerum perturbatione.

§. XX. Extinctis Ottonibus Henricus sanctus agnationis iure in Saxoniae *ducatu* successit, qui ipse, ordinum suffragio
D factus fuerat *imperator*. Sed Cunradus II. et, qui hunc in imperio sequuti sunt, tres Henrici nihil iuris habuerunt in Saxones, qui ducibus iterum usi sunt territorialibus. Veruntamen *salici* imperatores uel errore decepti uel iniquitatis tegumento quaesito, *urbes Saxonicas* plerasque habere uoluerunt *imperiales* et immediatas; quod Ottones illis imperauissent, fixissent in illis Caesaris sedem, quorum
E exempla successores eorundem possent imitari. Atque hac ratione *Goslariam, Brusuicum, Hildesiam* aliasque urbes expunctas uoluerunt e matricula municipalium earumque, quae ducibus obtemperarent. Equidem iurium suorum non ignari fuere Saxonici duces, qui scopulum, ad quem Caesar peregrinus offenderat, facile exemerant, diuersa ratione exposita, qua Saxones imperatores Saxoniam in-
F coluissent; qua duces territorii Saxonici, necquicquam qua imperatores: sed tamen controuersia armis disceptata est: In qua Henricus IV. iure meritoque succubuit uiceruntque Saxoniae domini, quod illa imperio subdita non esset, nisi intermedio duce territoriali.

Pristina uero iuribus clarius Saxoniam adseruere Henrici, superbus et leo.

§. XXI. Post itaque omnes Saxoniae, Westphaliae, Holsatiaeque ciuitates *municipales* fuerunt. Quod in Henricis, su-
G perbo et leone, Saxoniae ducibus eo magis est manifestum, quo maius robur utrique fuerat, ut iure suo sine intercessu aliorum liberrime uterentur. Quid? quod illud non minus uerum sit de episcopis et sacris antistitibus atq; comitibus et dynastis

quorum

CAP. V.

quorum omnium ditiones fuerant Saxoniae duci clientelares.

Proscriptis demum Henricis in Saxonia originem sumunt ciuitates immediatae.

§. XXII. Verumenimuero Saxonia imperialium hactenus ciuitatum nescia, casum tulit, quo cum ordines landsassii imperiales facti sunt, tum municipia urbes imperiales. Henricis enim proscriptis, non e re uidebatur imperatoris, ut tam ampla regio iterum addiceretur imperio unius. In partes itaque iuit Saxonia omnis, adeo, ut episcopi omnes, omnes comites, maioris etiam nominis praelaturae et *municipia pleraque* iure donatae sint *immedietatis.* Atque ex hoc tempore quoque in Saxonia natales acceperunt *urbes imperiales*, quae ante Henricorum ducum fuerant municipia. Hoc egomet censu aestimo Goslariam, Brunsuicum, Hildesiam, Dortmundum, Monasterium, Osnabrugam et imperiales alias, quamuis non me fugiat illud, plures harum ciuitatum, antiquiores natales adfectare ad priuilegiaque prouocare Caesarum: sed haec, si miseris sub examen, aut inuitis territorii ducibus scripta sunt aut his prorsus insciis per sub et obreptionem a Caesaribus erogata.

Qui urbes in Saxoniis immediatae quaeant praesumi?

§. XXIII. Cum uero plures etiam tum urbes cesserint episcopis et comitibus, inde regula iuris: *num ciuitas ex casu Henrici leonis praesumi debeat in istis oris immediata*, his circumscribi debet limitibus, nisi ciuitas iuniorem Henrico leone habeat aetatem. Ex eo enim tempore, ex quo episcopi et dynastae e ducum potestate exemti sunt, id egerunt, ut pagos, quos incoluerant, uerterent in urbes ciuitatesque. Quod fieri non poterat ab istis nisi pace imperatoris: cuius tamen consensu nullo tempore in hoc instituto opus fuerat archiprincipi territorii singularis.

Quid de ciuitatibus Holsatiae?

§. XXIV. Holsatiae tamen comes omnem istius comitatus ditionem accepit, cum urbibus in illa comprehensis. In quarum numero Hamburgum fuisse, nemo dubitat; quamuis, quo iure illa post Holsatiae dominatum exuerit, longinqua sit controuersia. Quae tamen facilius ex iurium, quam consiliorum rationibus poterit componi. Verum id agere partes uidentur, ut moras nectant et lis alatur nullo tempore intermoritura.

Quid de tractu Magdeburgico.

§ XXV. Tractus etiam Magdeburgicus, quamuis Saxoniae Thuringiaeque pars fuerit, in hac tamen doctrina singulares rationes habet. Omnem enim ditionem Otto M. contulit archiepiscopatui cum pleno territorii iure. Cum sacri antistites alii eo destituerentur agerentque in numero ordinum prouincialium. Quicquid ergo in archiepiscopatu fuerat, illud quoque fuerat de archiepiscopatu. Cumque Hala et Magdeburgum ciuitates in territorio archiepiscopi enatae sint: Siculae gerrae sunt illorum Ictorum, qui urbem utramque specie lactant inanium, id est, opinione immedietatis.

§. XXII-XXIIX.

VI. et VII. BOHEMIAE et BRANDENBVRGICAE prouinciae, quae solae nesciae sunt ciuitatum immediatarum?

§. XXVI. Vandaliae siue *Vendiae, Bohemiaeque* prouinciae restant e numero *septem* Germaniae rerumpublicarum. Atque hae illae sunt, unde doctrinae hactenus expositae, optimum accipiunt firmamentum. Notum est, quod neque in Brandeburgico marchionatu neque in Bohemiae regno eique innexis prouinciis ulli sint status imperiales. Vtrinque enim prouinciales sunt episcopi; prouinciales comites, dynastae etiam et nobiles prouinciales; item omnes ciuitates.

Causae spuriae.

§. XXVII. Quaeso? quae causa est huius discriminis ab aliis ducatibus Germaniae, qui omnes in sinu suo, quod hactenus audiuimus, *ordines* alunt *ciuitatesque imperiales?* Casu aut priuilegio id factum esse, illos dicere oportet, quos latent genuinae rerum causae. Alii arguent, harum prouinciarum dominos, forte potentiores, euertisse libertatem cum aliorum statuum imperialium, tum ciuitatum immediatarum. In quo ipsos errore illud firmare potest usque ad pertinaciam, si legerint et Pragam et Brandeburgum et proceres nobilesque familias cum sacris antistitibus ad comitia quondam accessisse. Qui tamen duobus abhinc seculis a conuentibus abfuerint imperii. Verum *capite 4.* iam comprobatum est, ordines etiam prouinciales loca suffragiaque habuisse in imperii comitiis. Quod eo clarius hic patet. Quoniam *Slauorum* et *Venedorum* ingens saepius multitudo in comitiis commemoratur: licet utrique prouinciae nulli non ordines ciuitatesque *landsassii* fuerint *mediati.* Quod uero post abesse a comitiis coeperint, illud propterea est factum, quoniam noui principes aliique ordines ex aliis prouinciis exemti nouam classem in comitiis uniuersim constituerunt, ad quam prouinciales antistites, dynastas, ciuitatesque illi noluerunt admittere. Cum itaque comitia imperii ex illo tempore non castris aut populis distinguerentur; sed classibus et collegiis: consultum magis esse, uidebatur landsassiis et ciuitatibus *municipalibus*, abesse a comitiis, quam circulos, recens constitutos, turbare et iuris postliminii querelam instituere. Praesertim cum ducum potestas in prouinciis esset adaucta, ut iudicio eorundem ordines prouinciales rerum imperii procurationem facilius relinquere uiderentur.

Causae genuinae, quare in Brandeburgico et Bohemico ducatu nulli ordines ciuitatesque immediati.

§. XXIIX. Ex alio itaque fonte causa eruenda est, quare in Brandeburgica et Bohemica prouinciis omnes ordines, etiam principes prouinciales ipsi, landsassii sint, nullae ciuitates, nisi *mediatae* et *municipales*. Scilicet, utraque haec prouincia pristinam, quam principio Germanici imperii acceperat, faciem retinuit in-

integritatemque. Quaelibet enim ducem seu dominum suum nacta est, cui et omnes ordinum classes in prouinciis uti olim obsequuti fuerant, ita postea quoque ad nostram usque aetatem obsequuntur. Vnde publici iuris axiomata eruuntur, filo consecutionis manifestissimo.

Axiomata pro marchiae Bohemiaeque prouinciarum praerogatiuis.

§. XXIX. Quicquid Bohemiae rex iure regni habet in Bohemia prouinciisque huic innexis: illud etiam est penes electorem Brandeburgicum in quatuor marchiis. *Deinde* aliarum prouinciarum ducatus uel *extincti* sunt, quod de Sueuia, Francia et Thuringia accepimus, uel *in partes scissi*, ut Boioaria Saxoniaeque: sola Bohemia et marchia Brandeburgensis saluae atque pristinae sunt integritatis. *Tum* ueritas axiomatis Ictorum: quicquid est in territorio, illud est de territorio, nullibi certius pleniusque patet, quam in marchia Bohemiaque. *Post* omnes aliae Germaniae prouinciae ordines immediatos et ciuitates *imperiales* intermixtas habent: uerum utrique exulant in marchia Bohemiaque. *Praeterea* in diuulsis Boioariae et Saxoniae regionibus noui duces adligantur ad nouellas litteras clientelares imperatoris: Bohemia autem et marchia iure utuntur originario, cuius nullam unquam passae sunt metamorphosim. *Itaque* multa duces aliarum prouinciarum priuilegiis debent, quae Bohemia et marchia repetunt ex iure originario, cuius nulla opus est renouatione. *Ad extremum* multa iura Bohemiae et marchiae sunt, quae aliis Germaniae prouinciis ignorantur. Ab harum itaque prouinciarum iuribus ad iura aliorum ducatuum, infirmum est filum consecutionis.

Origo ciuitatum immediatarum

§. XXX. Origine exposita urbium immediatarum intra pristinos fines Germaniae: illud superest, ut nunc quoque natales caussasque eruamus aliarum urbium imperialium in locis aut finitimis aut peregrinis. Principio argumentum sint urbes Alsatiae, in quarum numero et patriae iuuabit meminisse.

in ALSATIA sigillatim,

ubi urbium fortuna instabilis fuit,

§. XXXI. Illae autem principio *Romanis*, deinde *Sueuis*, *mox Francis*, ultimo *Germanis* paruere, qua rerum commutatione factum est, ut alium atque alium statum pleraeque sortirentur.

solius Argentinae certa et constans,

1) sub Romanis,

§. XXXII. Sola *Argentina* nullo non tempore et immediata et libera permansit. *Romani* eandem caput esse uoluerunt uniuersae Rheno uicinae ditionis. Inde *tractus* et *comes Argentoratensis* nomen accepere, quod in notitia imperii hodieque superest. Quem urbis statum ante me solicitius inuestigauit, uir illustris *Obrechtus in prodromo rer. Alsat. cap. 5.*

2) sub Alemannis,

§. XXXIII. Submouere Romanos de Alsatia *Sueui* atque ipsam Argentoratum sui iuris reddiderunt. Quod tamen urbs praepotens esset, eandem non alia lege in ditionem receperunt, quam relicto eidem statu pristinae immunitatis.

3) Francis,

§. XXXIV. Chlodouaei iugum post *Tolbiacense* praelium ante non subiit, quam uictor urbi fidem daret; dominum mutatum iri, non iura libertatis.

4) Carolingis,

§. XXXV. Quamuis uero Francorum imperia urbibus ciuibusque aliquantum grauiora fuerint; et ipsa Argentoratum aliquod sentiret ueteris immunitatis decrementum: cum tamen illa Lothario Caesari; hinc regi cederet Lothario; post in Ludouici Germanici filiorumque eius ueniret portionem, quorum regna ceteris leniora fuerunt, immunitatis Argentoratensis iura reuiuiscere coeperunt et redire iure postliminii.

5) Germanis, quibus maxima cum Gallis dissidia.

§. XXXVI. Extincta Carolingorum in Germaniis stirpe in ambiguo constituta esse uidebantur iura successionis cum in Lotharingiam omnem, tum in Alsatiam. Contentionis serram tum diu in armis, nostra aetate in scriptis traxerunt uiri maximi, pro Gallis enim *Blondellus, Valesius, Cassanus, Puteanus, Auberius, Anton. Dominicus* aliique scripserunt: pro Germanis, *Chifletius, Conringius, Culpisius, Obrechtus*, alii.

Quos lenitudo uicit Germanici imperii, ut his accederet Argentoratum.

§. XXXVII. Qua rerum ambiguitate factum est, ut *Argentoratum* pars utraque lucrifacere et nullis non consilii rationibus ad se trahere, cogitaret. Germanici ergo imperii systema, salua ordinum libertate constitutum, Argentoratensibus, ueterum iurium tenacissimis tantopere se adprobauerat, ut demum Henrico Aucupe imperante, ciuitas haec Germanis accederet.

Sub Sueuicis ducibus ut aliae ciuitates Alsatiae, ita et Argentoratum, laxiori tamen nexu.

§. XXXIIX. Quamuis autem *Sueuiae* ducatui, a qua Franci Alsatiam olim auulserant, Argentoratum iterum innecteretur: maxima tamen in urbe auctoritas, tot Caesarum Ottonis II. Friderici II. Lotharii aliorumque diplomatibus firmata, penes senatum permanserat, ut post *communes prouinciae* aut *imperii caussas*, in comitiis parum aut nihil imperio ducis relictum esse uideretur. In quo rerum statu facilius se conseruauerat Angentoratum; quod haec urbs Galliae uicina esset: ut adeo dominos territorii Sueuici continuo quodam metu retineret ab iniquo in urbem conatu.

Extincto Sueuiae ducatu facta est imperialis.

§. XXXIX. Sueuiae autem ducibus in Cunradino extinctis, quod §. 12. *supra* uidimus, Argentoratum sui quodammodo iuris facta, imperialium ciuitatum numero uere pleneque fuit adscripta.

Alsatiae aduocato non paruit,

neque Austriacis Sueuiae ducibus,

§. XL. Et quamuis aliae Alsatiae urbes patronos siue aduocatos acciperent exemplo *decem* Alsatiae ciuitatum; cum uero *Argentorato* propriae uires ac robur satis esse uiderentur ad reprimendum hostium iniurias; illa sibi suisque fuit relicta. Errant uero illi Icti, qui perhibent Sueuiam

postea

postea in Rudolfi Habsburgici Caesaris filio ducem iterum accepisse. Iuniori enim illi Rudolfo quid a parente delatum sit §. 15. c. 6. attigimus. Id scio, nullo unquam tempore Habsburgicis Argentoratensem ciuitatem morem gessisse. Siculae non minus gerrae sunt, quae de iuribus episcopi in urbem adferunt. Adeo enim in transuersum non egerunt ciues superstitiosa tempora, ut, qui ab imperatoribus se immunes conseruauerant, sacri antistitis subirent dominatum. Quamuis autem Caesarei comitis, qui egerit in imperiali palatio Argentinae, quandoque mentio occurrat: alia tamen ratio eius fuit, quam ut hoc ciuitatis uel libertati officere posset uel immedietati. Equidem comites Caesareos siue scultetos plerumque in urbe iurisdictionem habuisse constat; quin uero idem hic sentiamus, illud facit, quod Caesarea priuilegia hic oblo- C quantur, qui omnem iurisdictionem ciuitati demandant dictantque illis poenam, qui in hoc instituto ciuitati obtrectent. Quod etiam SCHILTERVS uidit *cap. 12. ad Koenigshofium p. 608.* Qui tamen nos in eo dissentientes habet, quod aerarii curam tribuat eius generis comiti. Nam ab hac etiam sparta illum excludunt Caesarum diplomata, quibus ciuitas Argentoratensis ab annuorum tributorum onere D absoluitur. Nihil ergo superest, quam ut muneri illius ea tribuamus, quae referri solent inter Caesaris reseruata. Vtpote restitutiones famae, natalium, largitiones ueniae aetatis, adpellationes tabellionum et alia generis eiusdem.

neque episcopo, *neque comiti Caesaris.*

Ciuitates Lotharingiae, Belgii, Burgundiaeq; cur omnes immediatae, quaedam etiam imperiales?

§. XLI. Eodem modo explicare possemus statum immediatarum urbium in Lotharingia, Belgio utroque, Burgundia re- A gnoque Arelatensi: sed ne instituto prolixiores simus, hisce quidem regulae sufficiant summatim, quo quaeque prouincia ex hisce Germaniae accesserit illa eo etiam tempore urbes ei dederit *immediatas.* Neque enim e re imperii uisum est, istas regiones Germaniae apertas iterum committere potestati imperioque unius. Quapropter ordines prouinciales ciuitatesque factae sunt immediatae. Nulla uero earum in Germanicis comitiis locum accepit, nisi ex priuilegio. In quo numero *Vesontium*, *Metae*, *Virodunum*, *Tullum* et plures in *Belgio* fuerant. Sunt in hac causa admodum ieiuni Ioh. Iac. *Chifletius in Vesontio part. 1. cap. 51.* Ioan. uan *Waesberg* in Gerardimontio, urbe Flandriae imperiali *cap. 8.* *Scribanius* in Antwerpia, *Bucherius* in *Belgii* descriptione; ut argumentum hoc Germanum, id est, patrii iuris gnarum scriptorem expectare uideatur.

Idem repetendum de ciuitatibus Italiae.

§. XLII. Italiae et Longobardiae urbes non minus imperiales sunt, quod sine periculo illae credi non possent dominis et comitibus. Verum et ipsae *statuum* id est coimperii iure destituuntur.

Errores Ictor. et historicor. in exteris urbibus adsignandis Germaniae.

§. XLIII. Qui Rigam, Regiomontum aliasque in exteris regnis sitas urbes classibus adsignant imperialium: illi produnt non leuem in notitia ueteris aeui ignorantiam. Vt uix opus sit, eos notare. Hanseatici enim foederis societatem in argumentum traxerunt, nescii plane, exteras etiam urbes eidem fidem suam olim addixisse. Atque hisce maculis *Knipschildius*, *Werdenhagen* et uulgares poligraphi *Saurius*, *Munsterus*, *Zeilerus* grandia uolumina sua conspergere uidentur.

CAP. VI.

Apologia discriminis inter ciuitates liberas et imperiales,

Reichs-und Freyen-Reichs-Staedten.

§. I.

Locus tantum sit controuersus, ubi bodieque sibi non constant Icti.

PEdem ad iura nunc mouemus, quae, ubi opus fuerit, respondebimus. Non enim in illis uersabimur, ubi Icti sibi satis constant: sed tantum, ubi uel haerent, uel minus recte docent, uel non ex idoneis rerum argumentis.

Vtpote in differentia inter ciuitates liberas et imperiales.

§. II. Principio acerrima inter patriae Ictos disputatio est, utrum inter ciuitates haec sit diuersitas, ut aliae *imperiales* audiant, *Reichs-Staedte:* aliae uero cum additamento *liberae freye Reichs-Staedte oder Frey-Staedte.* Dici non potest, quam ho- E dieque aqua hic haereat maximi etiam nominis Ictis: quamuis nostro iudicio res adeo clara sit, ut magis commonitione, quam disputatione opus esse uideatur.

Negant differentiam Icti plerique.

§. III. Sed tamen ingenti doctorum adparatu instructus hoc discrimen explodit *Philipp.* KNIPSCHILD *lib. 1. c. 1. §. 25.* cum eoque GYLMANNVS *in symphorem. tom. 3.* et qui hunc exscripserunt *Webnerus*, *Mayerus*, *Cluten*, *Hoepingk*, *Sixtinus*, *Be-* F *soldus*, *Limnaeus* et gentium minorum alii. His fere rationibus usi: 1) quia in imperii recessibus nomina commiscean-

tur *Frey-Stædte* et *Reichs-Stædte*, 2) neque matricula haec nomina feparet, 3) catalogus earum urbium defit, quae *liberae* effe uelint et quae folummodo immediatae, 4) hiftoria taceat difcrimen, 5) neque agnofcat ufus, 6) doctores plerique in caftris militent negantium.

Aduerfus quos difcrimen, docetur.

§. IV. Verum necquicquam nos mouent uel tela uel numeri partis aduerfae. Quin potius fpes nobis fit, ut ponant arma et tranfeant ad nos ftudio ueritatis.

a) Quia ciuitates imperiales originem debent municipiis;

§. V. Principio omnes quondam Germanici imperii ciuitates municipales fuiffe, conftat ex *capite 5.* Quod igitur iuris princeps in fui territorii *comites landfaffios* nobiles aliosque fubditos habuit: illud etiam illi iuris fuit in ciuitates. Neque opus eft hic aliquo argumento, cum nulli non conftet, municipia quaeque domino territorii hodieque effe tributaria. Cum uero ex caufis *capite 5.* enumeratis municipia ciuitates fierent imperiales in locum ducis territorialis imperator fucceffit atque imperium et utrique annua tributa foluerunt ciuitates imperiales.

b) annua imperatori tributa pendunt imperiales; non a. liberae.

§. VI. Neque uero de iure folum conftat, per quod annua tributa a ciuitatibus exegit imperator: fed etiam exempla extra omnem litis aleam id ponunt. Cum ante trecentos annos nulla fere ciuitas fuerit imperialis, quae non annuatim cenfu ordinario auxerit Caefaris aerarium. Imo in hoc ipfo non minima pars uerfabatur Caefaris prouentuum domanialium.

c) immunitatem imperiales non nifi priuilegio debent.

§. VII. Et fi uerum eft, ut philofophi dicunt, *quod priuatio praefupponat habitum*: quis de annuis ciuitatum imperialium tributis poterit dubitare. Cum nulla fere earum fit, quarum priuilegia lucem uiderunt, in quibus non diploma habeatur, quo Caefares ab onere hoc annuorum tributorum ciuitatem hanc uel illam non figillatim exemerunt abfolueruntque. Vt plerumque de tempore, caufis remediisque conftet huius argumenti.

d) pleraeque ciuitates Caefarei fculteti munus a Caefaribus redemerunt.

§. VIII. Liberas uero non folum illas dico, quae ab annuis tributis funt immunes: uerum etiam illas, quae merum et mixtum habent imperium. Verum neque hoc inftructi fuerant ab initio ciuitates imperiales. Notum enim eft, quod ciuitates pleraeque non aliud quondam genus iurisdictionis habuere, quam illud, quod uerfabatur in decoro rebusque ad politiam fpectantibus *die Policey-Sachen.* Maius enim quid neque hodie *praefumere* licet de auctoritate fenatus. Neque alia facies imperialium: nam Caefares, qui in loca fucceffrunt ducum, ciuitatibus exemptis et ipfi iudices dederunt, *fcultetorum* nomine infignes *die Kayferliche Reichs-Schultzen und Reichs Schultzen-Gericht in den Reichs-Stetten*, quorum iudicio compofitae funt et ciuiles caufae et criminales. Quae ergo ciuitas imperii Caefaris fculteto paruit, illa non potuit haberi in claffe

A liberarum. Et quamuis pleraeque ciuitates a Caefare priuilegia mercatae fint, ut, *remoto Caefaris fculteto, eius perfonam gereret fenatus*: hoc ipfum tamen argumentum eft, eius etiam fortis ciuitates ante *liberas* non fuiffe, quam ipfae iurisdictionem accepiffent.

e) ciuitatis genera libertatis a Caefare mercatae funt priuilegiis pedetentim ac figillatim.

§. IX. Non dicam de illis iuribus, quae hodie Ictis uenire folent nomine *regalium* et non minus pertinent ad complemen-
B tum *libertatis.* Euoluat, cui id uolupe eft, chronica et annales imperialium ciuitatum: non leges in illis ullam *libertatis* fpeciem, quam Caefaris largitione ciuitates non accepiffent per priuilegia, non fimul conceffa, uerum figillatim, nunc de hoc, iterum de alio genere libertatis. Alia enim occafione iurisdictionem ciuilem, alia criminalem; iterum alia ius legislatorium aut ftatuta conficiendi; alia rurfus
C uectigalium ufus, quae et ipfa Caefarum fuerant; alia ius conducendi: alia libertatem templa, aras, publica aedificia alia extruendi; alia ius detractus exigendi a ciuibus ceteraque figillatim obtinuerunt. Qua uel rogatione uel largitione fingulari opus illis non fuiffet, fi uno, quod omnia haec et alia plura in fuo complexu habet, fcilicet *territoriali* iure gauifae fuiffent aut uere meruiffent nomen urbium liberarum.
D Speciminis loco *codicem priuilegiorum Francofurtenfium* commendo, quae lucem affundent meae doctrinae.

f) liberae ciuitatis nomen publice negatum est imperialibus.

§. X. Quamuis autem imperii curiarum negligentia factum fit, ut *liberae* ciuitates cum imperialibus paffim confunderentur: quandoque tamen aduerterunt hoc difcrimen adminiftri reipublicae Germanicae, ut *imperiales* ciuitates interdicerent, ne titulo elogioque *liberarum* uterentur. So-
E lenne eft et pluribus fcriptoribus teftatum exemplum, quo *Aquisgranenfibus* ciuibus uitio criminis ftatus uerterunt adminiftri Caefarei, quod *liberae* ciuitatis uerbo uterentur. A quo titulo fibi *Aquisgranenfes* hodieque cauent, haud dubie comminatione Caefaris edocti difcrimen *liberarum* et *imperialium* ciuitatum.

g) exemplum liberae ciuitatis, quae ideo ab onere fecernitur potest, quod ferre folent imperiales.

§. XI. Quid uero argumentis eft opus? Cum pragmaticum inter ciuitates *liberas*
F et *imperiales* difcrimen patriae exemplum doceat, quod ita eft clarum, ut omnino mereatur, cui herbam porrigat pars aduerfa. Scilicet annuum tributum ab *Argentoratenfibus* an. 1458. exigit imperator Fridericus V. idque uerbis, quae fequuntur:

Diploma Friderici V. ann. 1458.

Wir Friederich von Gottes Gnaden Rom. Kayfer etc. entbiethen den Ehrfamen Meifter und Rath der Statt zu Straßburg, unfern und des Reichs lieben getreuen unfere
G *gnade und alles gut. Erfamen, liebe, getreuen. Nachdem ihr uns und dem Heyligen Reich ohne Mittel zugehohret, und deßhalben uns und dem Reich eine Stauſteuer (regula itaque imperatoris eſt, omnem ciuitatem immediatam fiue imperialem teneri Cat-*

CAP. VI. ri Caesari ad annua tributa) von euch iahrlich in unsere Konigliche Cammer zu geben gebürt, und aber uns die bißher nicht gereichet noch geantwortet sind: begehren wir an euch von Rom. Kayserl. macht, ernstlich gebiethend; daß ihr uns nu solche außstehende iahrliche Stattstuern ausrichtung und Bezahlung thut in sechswochen und drey tagen, nach dem tage euch dieser unser Brieff geantwortet wird. Vnd hinfort iahrlichen damit auch in andern gerechtigkeiten, so wir und das Reich daselbst haben, gewertig seyt. Oder gnugsame unterricht thut, warum ihr das vermeinet nicht schuldig zu syn, oder ob ihr die sonst iemand anders richet (nam Caesares saepius eius generis annua tributa imperialium ciuitatum aliis ordinibus uendiderunt, oppigneraruni, uel adsignarunt) wenn und aus was gerechtigkeit ihr das thut. Geben zu Volckenmarket an. 1458. Verum enim uero tantum abest, ut huic Caesaris desiderio adsurrexerit Argentoratum, ut potius omnem immunitatis caussam reiecerit in discrimen inter ciuitates *liberas* et imperiales. Responsoriae enim litterae an. 1458. his uerbis ad nuntios Argentoratenses scriptae habentur: *Wir Ludewig von Müllenheim Ritter, der Meister und der Rath zu Straßburg entbiethen Fridrich zun Ruff unser Vier Meister ein etc. Als ist uns gesand ein offen Brieff, darinnen unser gnadigster Her, der Rom. Kayser an unß fordert Stattsturn, so er meinet iahrlich in seine Kayserliche Cammer unß gebühre zu geben und begehret an uns und die ausstehnde Stattsture bezahlung oder unterricht zu thun, um was willen wir solches nicht meinen schuldig zu syn, und ob wir die sonst iemand anders entrichten. Darauff ist unser meinung und antwort, daß wir sagent: Daß die Statt Straßburg ie und ie eine Freystatt in dem Heil. Reich gewesen und noch sey: Daß nun niemand in aller Welt lebe, der fur dencken mœge, daß die Stadt einerley steuer in deß Konigs Cammer gegeben habe oder schuldig gewesen sey zu geben, weder einem Kayser noch Kunige noch sonst iemanden anders, daß auch Meister und Rath der Stadt Straßburg diß nie keine forderungen noch anmuthungen gebært, denn wenn ein Rom. Kunig nach Rohm ziehen will, seine Kayser Crohne zu umpfahen, und die Statt Straßburg um einen Dienst erfordert; so ist sie schuldig, seinen gnaden* (nihil de Maiestate Caesaris) *solchen Dienst zu thun nach alter gewohnheit. Geben an.* 1458. Quod utrumque instrumentum habet SCHILTERVS *ad Koenigshofium cap. 12. p. 613.* Haud dubie ex utroque monumento satis abunde constat cum inter *liberas* et immediatas discrimen, tum *libertas* ciuium meorum Argentorati.

Litteras Argentoratensium, quibus ostendunt hanc non imperialem ciuitatem esse, sed liberam.

h) *liberae ciuitatis elogium iure datur praecipui.*

§. XII. Ne uero aliquis existimet, parum interesse, quo nomine ciuitas adpelletur, dummodo re ipsa habeat iura immunitatum: id inprimis notandum est, quod Argentoratum *liberae* ciuitatis elogium a Carolo IV. erogauerit; acceperitque diplomate singulari. Pristini enim iuris memoriam instaurare uoluit cum aduersus obtrectatores, tum eo etiam fine, ne quis ignorantia peccet opineturque uerbum hoc inanium specie superbire atque in cuiusuis uoluntate positum esse, eodem uti uelle.

§. XI.-XV.

i) *Omissio uerbi, liberae habetur pro iniuria.*

§. XIII. Ad extremum illud etiam satis comprobat; quod non leue ab hac formula pendeat momentum. Nam Argentoratensis respublica neque litteras aliis scripsit, neque ab aliis scriptas accepit, nisi quae *liberae* ciuitatis uerbo eam salutarent. Imo formulam iurisiurandi, qua Caesari fidem dedit, uerbo eodem oportuerat esse conceptam. *An. 1350. Carolus 4.* his uerbis scripsit Argentoratensibus: *Wir Carl von Gottes Gnaden Romischer Kayser etc. entbiethen den Burgemeistern, dem Rath und den burgern gemeinlich der Freyen Statt zu Straßburg, unsern und deß Heil. Reichs lieben getreuen unsre Gnad und alles guts.* Significantissime idem repetitur in iuramento facto Caesari Carolo V. *Wir Burgemeister und Rath dieser freyen Reichs-Statt Straßburg geloben und schwerē, daß wir sollen und wollen etc. Herrn Carln Romischen Kayser etc. als eine freye Statt des Heil. Reichs treu und hold seyn, auch alles thun, was wir als eine freye Statt des Reichs, nach unsern Freyheiten und alten Herkommen zuthun schuldig und pflichtig seyn. Als unß helff GOtt und die heiligen Evangelien.*

k) *Testes discriminis ex medio aeuo.*

§. XIV, Vltimo loco testes medii aeui addam, quorum iudicio discrimen inter ciuitates *liberas* constat et tantummodo imperiales. Et cum patriae res nunc in oculis uersentur, depromam ex his ipsis testimonia. Ita enim seculi XIV. scriptor Iacob von Kœnigshofen in chronico Alsat. cap. 2. p. 128. §. 202. *hievon warent grosse irrungen in der Pfaffheit in deß Reichs Statten und in den Frigen Stætten.* Diploma capituli Argentoratensis an. 1452. conceptum est his uerbis: *nos testimonium ueritatis dicimus, quod ciuitas Argentoratensis a tanto tempore, cuius initii non est memoria, fuit et existit ciuitas * libera. Quocirco duntaxat seruire consueuit imperatori Romanorum ad suam coronationem non altra. Item quod ciuitas consules et consulatus et eorum officiatos instituit et destituit, praecipit, mandat, interdicit praecepta et mandata publicari facit.* Eadem uerba eodem an. 1452. repetit alius testis, a republica rogatus *Iacobus de Liechtenberg*. Idemque eodem quoque tempore testatus *Henricus comes Bipontanus* et eius agnatus *Hannemannus*. Quos libellos omnes exhibet anonymus *libertatis Argentoratensis pag. 40. 41. seq.* editus ante triennium in 4t.

Dissolutio aduersae partis argumentorum.

§. XV. Superest, ut respondeam quoque ad argumenta *Knipschildii* et adseclarum partis

partis aduersae, §. 3. *huius cap. 6.* recensita A summatim. Ad *primum*, quod recentioris aeui recessus imperii uel minus curate loquantur uel abutantur uerbo *liberarum* in iusto laxiori significatu. Ad *alterum* et *tertium* quod filum consecutionis nullum sit, catalogos rerum non haberi, ergo rem ipsam falsam esse. Ad *quartum*, quod a silentio scriptorum nullum peti queat argumentum. Quamuis contrarium pateat ex §. 14. antecedente. Ad *quartum* et B *quintum* falsum esse utrumque. Nam historia ostendit causam discriminis §. 5. *huius cap.* usumque §. 12. 13. 14. *cap. eiusd.* Ad *sextum* recentiores Ictos coecos in his duces esse, quae repeti debeant ex uetustioris aeui monumentis, ut adeo operae pretium non sit, enumeratione illorum tempus perdere, qui faciant nobiscum.

DEFINITIO einer gemeinen Reichs Stadt;
a) extra Germaniam usitata, ubi sufficit immedietas zu einer Reichs-Stadt.

§. XVI. Ceterum ut etiam definitione constet, quid inter *liberas* & tantummodo C *imperiales* ciuitates intersit, utramque hic accipe. Est ergo *ciuitas imperialis, quae Caesari imperioque paret absque intermedio domino territorii.* Quo sensu etiam illae urbes imperiales sunt, quae tamen iure suffragandi in comitiis, summatim coimperio destituuntur. Vtpote ciuitates sitae extra Germaniam, Italiae, Burgundiae, aliarumque prouinciarum. Communio- D ri uero iuris publici significatu *imperiales* in Germania audiunt: *quae non solum domino territorii destitutae soli parent Caesari imperioque; sed etiam sunt in societate coimperii Germanici.* Quamuis enim unum possit esse sine altero. Quod olim etiam mediatis, id est, prouincialibus ciuitatibus locus fuerit in coimperio comitiorum; hodie etiam postquam numerus urbium in comitiis semel constitutus et definitus sit, fieri queat, ut urbs emancipetur E a domino territorii, quae ideo imperio absque domino intermedio paret, sed eapropter non illico ius status aut coimperii accipit in comitiis, ut potius ad consequendum alterum hunc gradum nouo Caesaris imperiique consensu opus esse uideatur.

b) in Germania, ubi et ius status requiritur, quae significantius diceretur eine mitregierende Reichs-Stadt.

Definitio einer 1) freyen Reichs-Stadt sensu extra Germaniam usitato.

§. XVII. Sed his limitibus nequicquam continetur ciuitas *imperii libera.* Ciuitatibus enim *tantummodo imperialibus* F *denen gemeinen Reichs-Staedten* imperator, aut, uacante imperio, uicarii sunt instar domini territorialis §. 5. *h. cap.* adeoque quicquid domino territorii fas est in municipia et urbes prouinciales, illud etiam iuris habet in imperiales tantummodo ciuitates imperium et imperator. Id est, quod §. 6. 7. *h. cap.* dictum: *Imperator in illis urbibus iurisdictionem habet, annua tributa percipit, uectigalia, census, mulctas, iura fisci ceteraque generis eiusdem*, quae post alia argu- G menta intelligi queunt ex *tit. 5. §. 1. AB.* et ex diplomate Ruperti Caesaris, quod Dn. *Praeses* exhibet *in commentario ad AB. p. 554.* Vbi iura illa Caesaris in communibus ciuitatibus imperii commendantur uicariis. Verum enimuero *libera* ciuitas ab hoc onere est immunis et *iure gaudet territoriali*, ut maioris ordinis *status* alii, ipsa sibi lex est suorum ipsa prouentuum domina, neque Caesari imperioque tenetur, nisi ad collectas summamque in matricula definitam. Qua in re parum est, quud liberae ciuitates differant in Germania a liberis ciuitatibus extra eandem in Italia. Si enim et hae ex iure territoriali Caesaris siue priuilegio siue longo iuris usu emancipatae sint, inter utramque nihil interest intuitu libertatis ipsius. Quamuis liberis ciuitatibus in Germania illud accedat iure praecipui, quod adscitae sint in *societatem coimperii in comitiis* atque adeo nomen mereantur *der mitregierenden Freyen Reichs-Staedte.* Est ergo *ciuitas Germaniae imperialis libera illa, quae* 1) *Caesari imperioque, absque domino territorii intermedio paret,* 2) *in quam ius territoriale nec Caesar habet nec imperium* 3) *quaeque in societate coimperii est constituta.*

2) einer mitregierenden Freyen-Reichs-Stadt.

§. XIIX. Verum in hac doctrina mater esse solet confusionis, quod *libertatis* uox in iure sit admodum ambigua. Nunc enim in *largiori* significatu illis tantum ordinibus tribuitur, qui pleno iure *territoriali* gaudent; iterum uero strictiori sensu de illis dicitur, qui unam tantum uel alteram habent iuris territorialis *partem.* Hodie stylo imperialis curiae *primi* generis ordines habent, *die Landes Hoheit*, id est, usus omnium regalium in uno complexu, *posterioris* autem gaudere dicuntur *der Landes Herrligkeit*, ubi ab uno regali filum consecutionis non est ad reliqua. Quamuis autem discrimen inter *Landes Hoheit und Herrlichkeit* unius fere seculi aetatem non excedat, ut ordo Ictorum, quod fide Dn. Praesidis habeo, nuper respondit in C. de S. aduersus domum S. V. est tamen hoc tempore usus in plerisque Germaniae cancellariis receptissimus. Ciuitates autem destituuntur nomine, quo *liberae* internosci possent ab *imperialibus.* Quapropter fit, ut neque in ipsis imperii recessibus unum genus ab altero seiungatur. Si tamen, quod res ipsa postulat, dicere debemus: olim *liberae* ciuitates *freye Reichs-Staedte* illae tantum dictae fuere, quae acceperant ab imperatore *ius territoriale*; aliae autem, quae unam tantum uel alteram eius partem acquisiuerant, eapropter nec nomen neque classem mutarunt, sed utrumque retinuerunt. Intelligitur hoc ex stylo cancellariae et sigillatim ex *formula homagii*, in qua primi tantum generis ciuitates audiunt: *schwaehren dem Kayser und dem Reich als eine Freye Stadt treu und hold zu seyn*; quod de alterius generis urbibus nequicquam legitur.

Mater confusionis ambiguitas uerbi libertatis.

Adposita diuersitas inter Landes-Hoheit et Landes-Herrlichkeit.

Quae tamen uno seculo u. habet uetustiorem aetatem.

§. XIX. Quid vero? Litigant partes inuicem, utri classi ciuitas aliqua sit adnumeranda.

Num imperiales ciuitates

CAP. VI. *tes praesumantur liberae? negatur.*

randa. Ciuitas sibi *libertatem* adrogat: quam negat *imperator*. Hoc casu notandum iuris axioma; *nullam ciuitatem praesumi liberam*. Vt adeo, quae ciuitas imperii libertatem adlegat, siue uniuersim siue in una alteraque parte sigillatim, illa eandem probare teneatur. Ratio est haec: quoniam omnes quondam ciuitates fuere municipales, ut *cap. 4.* dictum doctumque. Municipiis uero a potestate ducum exemptis, in locum principis Caesar successit et imperium. Deinde, quia ciuitates pleraeque unam uel alteram iuris territorialis partem acceperunt, ut adeo neque a *particulari* uno ad aliud, neque a *particulari* ad *uniuersale* ulla sit consecutio. Sit casus: *adrogat sibi ciuitas* 1) immunitatem ab annuis tributis, 2) exactionem uectigalium, 3) ius *ausser denen Policey-Sachen*, 4) ius statuta condendi, 5) ius detractus *die Hebung der Nachsteuer*, 6) ius mulctarum et quae sunt generis eiusdem: nihil dandum ciuitati, neque uniuersim neque sigillatim, cum in municipiis haec iura principis sint, in imperialibus ciuitatibus imperatoris. Necesse est itaque, ut, quod sibi adrogat ciuitas, probet, se id uel a principe suo accepisse uel ab imperatore. Pro utroque enim eousque militat praesumtio.

Libertatem uero probant uel iure reseruatiuo uel constitutiuo.

§. XX. In *probanda* uero *libertate* ordo obseruandus, plerisque ICtis ignoratus. Scilicet inquirendum est in primam cuiusque ciuitatis originem. Vel enim imperator ciuitatem ex *nexu municipali* exemit, ducatu prouinciae uel extincto uel in partes scisso: uel *ipsa ciuitas libertatem* a principe territoriali redemit imperioque *immediata* facta, adscripta est matriculae imperialium. *Primum* quando factum est, imperator in loca ducum successit, qui omnia iura sibi imperioque adseruit, ut, post *immedietatem*, eius generis ciuitas prae municipio nihil praecipui habere uideatur, ut *cap. 5.* est explicatum. Quod si uero in uno alteroue imperator aliquid ciuitati remisit, illud priuilegio factum est, quod doceri debet, non praesumi. *Alterum* uero si accidit, quod tamen euenit rarissime, imperator nihil iuris in ciuitatem accepit, nisi quod illa sponte cesserat in manus illius. Cessio autem haec iterum *facti* est neque praesumitur, sed pactis usuque debet comprobari. Quapropter huius generis ciuitas *praesumtionem* habet *libertatis*. Atque Caesari imperioque onus probationis incumbit, quoties aliquid iuris in eam postulat.

Multum interest inter ciuitates constitutione et reseruatione liberas.

§. XXI. Summatim *primi* generis ciuitatibus *libertas* est *constitutiua*; *posterioris* uero *reseruatiua*. *Illa* probari debet; praesumitur uero *haec*: *illa* Caesaris beneficium est et, loqui sic liceat, *feudum datum*, quo scilicet intuitu etiam apud comites et principes regio allodium esse potest, regalia autem feudum, *haec* principis territorialis largitione principium debet, et, si feudum adpellatur, *nonnisi oblatum* potest adpellari: *illa* interpretationem extensiuam habet; non *haec*, quae in tantum strictioris est sensus, in quantum iuribus obuersatur imperatoris imperiique: *illa* in odiosis est; *haec* in fauorabilibus: *illa* facilius libertatem iterum amittit; haec nonnisi omnium difficillime: *illius* generis ciuitates facilius etiam alienantur; quam generis *alterius*. Ad extremum, si Germania recuperatorio iudicio uti uellet, libertas *illarum* facile reuocaretur, uerum securae ab illo *hae* essent, quippe quae liberalitati principum territorialium debentur, necquicquam Caesarum indulgentiae et improbae dissipationi. Atque in ultima classe, post *patriam* meam, *Hamburgum*, *Embdam*, *Bremam* et generis istius alias habeo: ad *primam* autem refero *Sueuiae*, *Franconiae* ciuitates omnes et Rheno uicinas in Caesaris imperiique domanio.

Exemplo Argentorati.

§. XXII. Vt uero id sigillatim exemplo constet, iterum ad patriae annales prouocamus. Patria enim ante *libera* fuit, quam ad imperium accessisset. Adeoque libertas ei *reseruatiua* est necquicquam *deriuatiua*. Obtulit se imperio, sed *salua* sui *libertate*. Quapropter omnia praecipui iura et praerogatiuas meretur, quas in praecedenti §. 21. dedimus ciuitatibus, *reseruatione* liberis. Id quod membratim docere possem, nisi res instituti esset prolixoris.

Vsus iurisprudentiae rectioris in hoc argumento.

§. XXIII. Ceterum quamuis ueritatis caussa disputem, non uero ad sensus utilitatesque aliorum: ne tamen operam in discutiendo hoc maximorum ICtorum errore frustra fecisse existimem, de usu rectioris in hoc argumento iurisprudentiae aliqua edisseram.

a) pro Caesaris recuperando domanio, si imperiales non illico liberae existimentur,

§. XXIV. Principio nihil iniquum esset, si, hoc inter ciuitates cognito discrimine, examen iniretur: *quae ciuitas imperialis tantum sit, quae uero praeterea sit inter liberas*. Quod certissimum esse, credam; ignorantiam huius discriminis fecisse, ut plures sibi libertatem adrogauerint nullo prorsus iure. Hae itaque reduci possent ad pristinam, in qua olim floruerant, faciem. Quod consilium illi non spernent, qui hactenus soliciti fuerunt, de *recuperando Caesari* domanio.

b) ne iura liberarum cum imperialibus confundantur,

§. XXV. Deinde agnoscit ex hoc discrimine imperium, quid ei liceat in ciuitates uel minus. Consilia enim circa tributa et reductionem scultetorum, *die Wiedereinführung der Reichs-Vogteyen und Reichs-Schultzen Aembter*, non tangunt illas, quae *reseruatione* liberae sunt §. 20. 21. h. c. Et quamuis neque illas tangere uideantur, quae libertatem *constitutiuam* habent; his tamen regulae iuris opponi possunt; *quod priuilegia amittantur abusu*, quod

CAP. VI. *quod beneficia propter ingratitudinem liceat reuocare* et quae sunt eiusmodi. Quorum uero neutrum ferire potest ciuitates liberas *reseruatione*. Imo si imperium in unius generis ciuitatibus iniquitatem senrit; non illico animum abiicere debet in illis, quae sunt generis alius.

c) ut sciant Icti ubi uel praesumtionibus locus sit uel probationibus.

§. XXVI. Tum recuperatoriis iudiciis institutis, ante uidendum est, quae ciuitas libera sit *reseruatiue*. Huic enim *praesumptiones* libertatis frustra in dubium uocabuntur. Contra uero in ciuitatibus *constitutione*, id est, largitione Caesarum liberis uidendum est: a) num Caesar largiri potuerit iura libertatis cum tanto imperialis domanii detrimento? b) num priuilegia re uera extent, quae ciuitas tenetur exhibere, c) cum priuilegia partem forte indulgeant libertatis, id est, genus unum uel alterum, post uero factum sit, ut ciuitas sibi usurparet omnem complexum, d) annon amiserit priuilegia ciuitas abusu uel quodam genere delicti? e) num redemerit a Caesare priuilegium senatus, an uero populus, et si huius e re sit, ob procerum tyrannidem, priuilegia iterum tolli, quid iustum sit factu? f) quis imperatorum largitor fuerit priuilegii, notum enim est Wenceslai diplomatibus imperiali decreto fidem omnem subtractam fuisse, g) facta largitione quis status reipublicae fuerit? h) quam caussam prae se ferat priuilegium et quae sunt generis eiusdem, unde in dubium uocari possunt uires priuilegiorum.

Probationes si ex priuilegio repetantur, quod institui queat examen?

Quid dandum sit praescriptioni?

§. XXVII. Verum in tot seculorum lapsu aduersus recuperatoria iudicia sufficere dicent Icti *praescriptionem*. Ego uero causas non uideo, quare ad haec tela imperium extimescat. Praescriptio enim in causis rerum hominumque priuatorum merito locum habet: ne ciues inertia peccent, desidiae pleni; ne lites sint multiplices et difficiles; ne probationis argumenta temporum aerugine obruantur; ne rerum dominia aeterno sint incerta; ne praesumtiones ex legibus exulent rerum derelictarum et quae sunt generis eiusdem. Verum singula fere haec momenta ita se habent, ut cum aliis publici iuris argumentis, tum nostro maxime *prorsus* sint inconcinna. Quis enim poenam irrogabit reipublicae? qui ob Caesarum desidiam mulctabitur imperium? quas tenebras finget pars aduersa, ubi loquuntur annales, priuilegia, imperialis tabularii plenae fidei instrumenta? Tandem quis animum derelinquendi adfinget imperio in tanta rerum imperialium paupertate, inque rebus ac iuribus in Germaniae meditullio?

Vbi illa nullo non tempore dormit.

§. XXVIII. Sit uero locus praescriptioni eius generis causarum. Dormiet tamen illa, ubi iura laeduntur minorennium et pupillorum. Atqui sine his nullo tempore est respublica. Ita uero horum bona laeduntur. Quod imperatori, in tantis rerum augustiis constituto, fas sit, tributis ordinum succurri. Ordines uero collectas imperii non ex reditibus sui domanii soluere, sed ciues subditosque *subcollectare*, uerbo curiali utor, iuris est notissimi. Et in his ratio habenda pupillorum, minorennium, pauperum, personarum miserabilium generis eiusdem.

§. XXVI.–XXX.

Quid sentiendum de praescriptione immemoriali?

§. XXIX. Neque est, quod *praescriptionem* immemorialem, anile illud terriculamentum, recuperatoriis iudiciis opponamus. Vbi non obtinet longissimi temporis praescriptio, ibi multo magis exulat *praescriptio immemorialis*. Hanc enim Romani in rebus tantummodo nauci adhibuerunt, ubi operae pretium non fuerat, *tempus* probare praescriptionibus *longis* et *longissimis* definitum: uerum ubi satis esse uidebatur, *contrarii memoriam* non extitisse, quamuis obscurae rei aetas non esset unius uel alterius anni. Frustra ergo doctores sunt, qui regalia, domanialia resque maximi momenti alias, quas longissimo tempore praescribi non posse, ipsi iudicant, *praescriptione* tamen amitti opinantur immemoriali. Qui error cum sit communissimus, plenius excuti debet, quam praesens nunc fert institutum. Colligemus tamen hic calculos summatim.

Quid de LL. huius praescriptionis? prima,

§. XXX. Principio uerba legum recitabimus, quae pro adserenda immemoriali praescriptione solent adlegari. Potissima earum est *l. hoc iure 3. §. 4. ductus ff. de aqua quotidiana*, ita enim ibi POMPONIVS: *Ductus aquae, cuius origo* * *memoriam excessit iure constituti loco habetur*. Alteram habet Scaeuola *l. 26. ff. de aqua pluuia arcenda* his uerbis: *Scaeuola respondit, solere eos, qui iuri dicundo praesunt, tueri ductus aquae, quibus auctoritatem* * *uetustas daret, etsi ius non probaretur*. Tertia et quarta huic congruunt *L. 1. si cui aqua §. 23. ff. de aqua pluuia* ubi VLPIANVS: *si lex agri* (in aqua pluuia) *non inueniatur*, * *uetustas uicem legis tenet*. Idem fere PAVLVS *l. 2. pr. ff. de aqua pluuia* dicit: *tria sunt, per quae locus inferior superiori seruit* (de aqua pluuia non minus sermo) *lex* (constitutio), *natura* (situs), *uetustas* (tempus immemoriale). Iterum VLPIANVS alio loco *l. 10. pr. ff. si seruitus uindicetur*, ita sentit: *si quis diuturno usu* (cuius memoria non extat) *et longa quasi possessione ius aquae ducendae nactus sit, non est ei docere de iure*. Addo aliam LABEONIS *l. 2. §. 7. ff. de aqua pluuia*: *plane si fossa iure facta sit, aut* * *cuius memoria non extat, agi tecum posse aquae pluuiae arcendae, ut reficias*. Et PAVLVS *l. 23. ff. eodem* ait: *aggeres iuxta flumina in priuato facti in arbitrium aquae pluuiae arcendae ueniunt, etiamsi trans flumen noceant, ita si* * *memoria eorum extet et si fieri non debuerunt*. Atque hae illae leges sunt, ex quibus *immemorialem* praescriptionem doctores

altera, tertia, quarta, quinta, sexta, septima.

non

CAP. VI.

non solum effinxerunt; sed etiam, multo grauiori erratione, eandem praetulere longissimi temporis praescriptioni, ut, quae *triginta*, *quadraginta* aut *septuaginta*, imo *centum* annis praescribi non possent, illa iura *praescriptionis immemorialis* idolo extinguerentur. Quae opinio quamuis sit *communissima* et omnes fere doctores habeat patronos, nobis tamen et iniquissima uidetur et alienissima a rationibus iuris Romani.

Idolum praescriptionis immemorialis ex iurisprudentia euertitur.

Quia a) praescriptio immemorialis obtinet tantum in rebus minoris momenti.

b) absonum esset rem ipsam praescribi posse, non rei seruitutem.

§. XXXI. Id scilicet demonstrandum a nobis est, quae iura *praescribi* nequeant *longissimi* temporis praescriptione, illa multo minus praescribi posse praescriptione *immemoriali*. *Primo* enim leges Romanae *immemoriali* praescriptione notant res longe minoris momenti, utpote aquae pluuiae cursum, quam illae sunt, quas afficit *longissimi* temporis praescriptio. Vt adeo fieri non possit ultimam prima esse minorem. *Deinde* absurdissimum esset, res ipsas pro diuersis earum rationibus praescribi decem, uiginti, triginta, quadraginta annis: rerum autem seruitutes maius quid uelle, id est, his praescriptionibus maiorem et magis momentosam, *immemorialem*. Quasi facilius esset, rem omnem amittere, quam rei aliquam partem modumque. Contra potius arguendum: ei, cui uitam eripere possum, quidni eripere possim libertatem. Vt adeo egomet cum illis omnino faciam, qui ita sentiunt, seruitutes uel longo uel longissimo tempore praescribi, uel, si doceri hi termini nequeant, demum immemoriali. *Praeterea* cum rei notitia, quae forte in obscuro loco aut pestis tempore facta est, uno uel altero mense ex hominum memoria possit excidere; hinc manifesta est consecutio, longe absurdissimum fore praescriptione immemoriali uel iura reipublicae delere uel res illas, quae non nisi longissimi temporis praescriptione possunt amitti. Ita enim praescriptionis immemorialis patroni fere omnes *l. si arbiter 28. ff. de probation.* accipiunt, ut praescriptio immemorialis non instrumentorum, sed hominum memoriam requirat superstitum, qui id factum esse uel ipse uidisset uel audiuisset ab aliis. *Ad extremum* memini etiam sententiae fidissimi praeceptoris mei, b. m. STRYKII, quem Papiniani nomine merito suo cum Fridericiana dolet, tum orbis fere litteratus uniuersus. Scilicet ipse agnoscit uir, post fata etiam illustris, praescriptionem immemorialem nimium licenter doctores principibus obtrusisse, quasi *regalia*, arae et foci huic idolo essent dicandi. Ipse tamen substitit in huius atrio ueritatis, quam primis labris hic attigit magis, quam imbibit ac digessit. Haec enim eius uerba sunt in *epistola*, qua praescriptionis immemorialis patronum, cui de partu huius fulminis gratulari debuerat, non immerito notauit: *Sane materia* praescriptionis immemorialis, *inuo-*

c) immemorialis praescriptio potest esse unico etiam anno breuior.

d) ab hac ueritate quam proxime abest b. m. Strykius.

§. XXXI. XXXII.

A *luta est dubiis, licet eius auctoritas ubique locorum maxima sit, adeo, ut etiam reges principesque, quod mirandum omnino est, huic annorum curriculo iura eminentiora submiserint, imo in uindicandis illis, quae a subditis inique occupata uel usurpata sunt,* * *casum exceperint praescriptionis immemorialis. Quod si autem penitius inquiratur, unde descendat hoc iuris uinculum, non illico patebit responsio* (quam nos dabimus
B inferius). *Non quidem ignotum est, iam tum iure Romano* * *uetustati hanc tributam esse auctoritatem ab Vlpiano Pauloque, ICtis, ut uicem legis obtineat* l. 2. §. ult. et l. 3. ff. de aqua pluu. et aquae ductu, *cuius origo memoriam hominis excessit, iuris constituti loco haberi a Pomponio* l. 3. §. 4. ff. de aqua quotid. *At uero haec ad iura priuatorum inter se spectare* (adde, talia iura, quae non merentur, ut longi aut longis-
C simi temporis lapsus a praescriptore probetur), *contextus ipse docet neque inde aliquid praesidii accedere potest rerum principis possessoribus.* Nescio an maioris facere debeam candorem scribentis, an simplicem animum athletae, qui notam in se scriptam bona fide operi suo praemisit. *Ad extremum* causae huius errationis aperiri possunt, quibus exclusus sit foetus fulminator *praescriptionis immemorialis.*

e) Cap. 26. X. de V. S. pessime intelligitur omnibus ICtis.

D Absona scilicet et pessime congruens interpretatio *cap. super quibus d. 26. X. de uerb. signif.* quod ita se habet: *Cum pedagia tibi* (comiti Tholosano,) *interdixerit legatus* (apostolicus), *duximus illa esse pedagia interdicta, quae non adpareat uel imperatorum, uel regum, uel concilii Lateran. largitione concessa, uel ex antiqua consuetudine, a tempore* * *cuius memoria non extat, introducta.* Inde ergo ignauorum inter-
E pretum regula iuris: *praescriptione immemoriali regalia praescribi, templa, aras, focos et nihil denique non*, a quocunque illa possessore adlegetur. Verumtamen cum omnes ita sentiant ICti, suam quoque ignorantiam produnt omnes causae, ob quam scriptum esse capitulum constat. Scilicet conuenerat apostolicus legatus cum Raimundo Tholosano comite cc. an. 1210. ne nouis uectigalibus uel subditos oneraret
F uel peregrinatores. A qua conuentione cum breui post discessisset comes, ab legato papae sacris interdicitur. Querelam inde mouet apud papam; quasi, uectigalium ergo *excommunicatus* esset, quae tamen inter fisci iura sint referenda. Respondet papa, non prohiberi comitem a uetustiorum uectigalium perceptione, sed tantum ab exactione illorum, quae intra hominum memoriam, nouo ipse institu-
G to, iter facientibus imposuisset. Docuit me hanc historiam *Guilielmus* CATEL *en son histoire de Tolose liur. 2. ad ann. 1210. p. 260.* cuius uerba recitatu sunt prolixiora. Patet itaque, non hic de amissione, sed acquisitione regalium sermonem esse; deinde

CAP. VI. VII. inde comitem Tholosanum, sui iuris principem, non praescriptione triginta aut quadraginta annorum onerari potuisse; uerum id ei satis fuisse, si non extitisset memoria, quo comes noua uectigalia indixisset; postea rescriptum hoc papae in personam comitis, a pacto resilientis, conceptum esse adeoque alios necquicquam obligare. Quo certe rerum statu opus non est effugiis aut diuerticulis; *a papae rescriptis principum iura non pendere; euangelicos minimum principes eisdem diu nuntium misisse*, et quae sunt generis eiusdem, quibus b. m. doctor meus hoc fulmen euitare conatur. Est enim ex supra dictis satis clarum, pontificis animum hic non fuisse, ea quae neque longi neque longissimi temporis praescriptione amitti possunt, extinguere praescriptione immemoriali. Id quod fuerat demonstrandum. Et qui adeo improbus adsertor fuerit papa; cum tanta rectioris dogmatis religio sit *cap. intellecto 33. X. de iureiur.* Vt qui inde patrocinium praescriptioni domaniorum repetunt, cum recta ratione insanire uideantur.

A §. XXXII. Merito itaque praescriptionem immemorialem cerebro et figmentis tribuere possumus ICtorum, qui uel ignauia lapsi sunt, uel malitia studioque partium. *Primum* fieri potuit, *cum*, quod doctores in legum occasiones causasque inquirere nesciant, quarum gratia condita fuit, optimo adeoque interpretationis praesidio destituantur; *tum* quod cursim et quasi per transennam scripta cum legibus ipsis soleant permiscere. B *Alterum* uero ut credam, mihi rerum administri suadent. Hi enim cum plerumque etiam spolia principis et reipublicae in diuitiis uel suis numerent uel suorum: principi oculos hoc glaucomate obduxere, finem omnium iurium facere praescriptionis idolum immemorialis. Sed haec omnia exigunt scenam pleniorem. Nobis enim hic illud satis est, nenias canere, quotquot C imperialium ciuitatum licentiosas et uiolentas emancipationes a nexu, quo Caesari imperioque addictae sunt, tueri conantur tegumento praescriptionis immemorialis.

§. XXXII. I. II. III. *Quibus ICtis fabula debeatur praescriptionis immemorialis.*

CAP. VII.

Fabulae ICtorum, imperiales ciuitates gaudere iure territoriali.

§. I.

Argumenti difficultas inter ICtos.

AMbigui sunt titubantque in hoc argumento ICti et quamuis unus quaestionem neget, alter affirmet eandem: latent tamen utrosque idoneae ad sentiendum et respondendum causae. Quapropter quilibet eam sibi opinionem eligit, quam sibi utilem fore existimat: quod cuique facere omnino licet, quamdiu hoc thema pro iuris habetur problemate, de quo sentiri et disputari possit in partem utramque.

Opusculum de eo nouissimum.

§. II. Nuperrime, *Wilduogelio* praeside, multi magnique nominis ICto, candidatus iuris Fridericus Heilbronnerus argumentum hoc respondit publice *de superioritate territoriali ciuitatum imperialium.* Verum enimuero alia fere argumenta auctor non habet, quam illa, quibus olim iam usus est *Knipschildius lib. 2. cap. 5.* ut iura territorialia ciuitatibus adsereret imperialibus. Vt taceam illum prolixum quidem esse in origine *superioritatis territorialis* inuestiganda et uariis doctorum recensendis opinionibus, breuem in adplicatione eiusdem iuris ad imperiales ciuitates. In neutro capite uel ipsi consentimus uel ulli doctori.

Error ICtor. I) quod confundant inuicem iura territorialia,

§. III. In origine superioritatis territorialis commisceri non debent ordines, de quorum *superioritate* instituitur disputatio. *Archiprincipes* enim eandem acceperunt D extinctis Carolingicis imperatoribus an. 912. quod dictum est *cap. 3. §. 6.* & plenius a *Dn. Praeside in dissertat. Germaniae principis sub Cunrado I. cap. 5. uid. tom. II. lib. I. opusc. II.* ut frustra sint aliter sentientes. *Principes* uero alii ante non consecuti sunt territorii iura, quam, diuulsis uel extinctis ducatibus, imperator cum imperii consensu eadem illis detulisset. Quam metamorphosin Friderico I. E imperante et post tempora Cunradi IV. accidisse Germaniae, scriptum est cap. 5. §. 7. 8. 9. 11. 12. 13. De *comitibus* uno id tempore factum esse, dici nequit. Cum enim non reperiam, comitem ullum, iurisdictione ducis exemptum, intra limites sui comitatus id Caesari dedisse, ut iura territorialia ab illo exercerentur: inde coniecturam habeo, comitibus quoque, exemtione facta, illico territorii iura accessisse; quamuis neminem lateat, comitibus proF uincialibus ciuilem tantum iurisdictionem demandatam fuisse, omni imperio territoriali penes archiprincipes uel duces. Inde est, quod generis illius comitibus, quo duces aut principes facti sunt, intuitu potestatis suae in subditos uasallos nil quicquam accessit, quod comites ante non habuerant, quam a Caesare principes essent adpellati. Imo dubito, ut exemplis rem illustrem, comites Holsatiae et Würtenbergi ante sub comitum titulis uel

a) archiprincipum, b) principum, c) comitum,

CAP. VII.

uel etiam in ipsis comitiis minorem auctoritatem habuisse, quam post in illis nacti sunt creati principes. Non enim mihi persuadere possum primum Friderico V. alterum Maximil. I. imperantibus suffragia tantum curiata habuisse. Inter principem ergo et comitem imperialem tum nihil interfuit, quam nomen. Quapropter domini territoriorum Belgii et in ipsa Germania limitanei comites, markgrauii, operae pretium non habuerunt, nomen otiosum mercari, sed comitis uerbo acquieuerunt. Quamuis iidem comites quandoque et *principes* et *duces* nominentur in diplomatibus, nonnunquam etiam *comites principales*, *Gefürstete Grafen*, ut a comitibus landsassiis distinguerentur.

d) ciuitatum. *Ciuitatum* uero nulla ius territoriale habuit *ordinarie*. Quoniam exemtis ciuitatibus imperator fuit loco ducis *cap. 6. §. 5. 6. 7. seq.* et in primis §. 17. qui omnibus etiam illis iuribus defunctus est, quae ad regalia et territorialia ciuitatis pertinere uidentur. Scilicet imperator eius generis ciuitatum iudicia exercuit, leges tulit, indixit gabellas, census percepit, priuilegiaque et contulit et sustulit omniaque fecit, quae esse solent domini territorialis. Qua in re tantum prouoco ad diplomata ciuitatum imperialium, unde constat, Caesares illis nunc unum regale, iterumque alterum sigillatim concessisse. Vnde omnium clarissime constat, neque ciuitates imperiales, quod Caesarum largitione demum acceperunt, antea habuisse, neque uno eadem tempore accepisse adeoque ante illis iura territorialia tribui non posse, quam complexus omnium regalium doceatur.

II) Ictor. error, quod territorii iura, quae liberis ciuitatibus competunt, etiam tribuant imperialibus.

§. IV. Deinde labuntur in eo Icti Germaniae, quod ciuitates *liberas* confundant cum *imperialibus*. Quamuis enim *primo* generi ciuitatum *denen freyen Reichs-Stædten* territorii iura danda sint, quod scripsimus *cap. 6. §. 17. 18.* ea tamen dari nequeunt illis, quae tantummodo in classe sunt imperialium. Quis enim territorialia iura tribuet ei, qui alteri annuatim est tributarius, qui legislatorio et iudiciario iure destituitur, rebusque aliis, in quibus ratio uersatur territorialium statuum. Sed omne hoc imperialibus ciuitatibus deesse, non uno loco diximus *cap. 6.*

III) Error Ictor. quod singularia confundant cum uniuerso.

§. V. Praeterea falluntur Icti, qui ab uno et altero regali inconsiderate arguunt ad complexus omnium. Summatim, quod illa, quae nomine ueniunt *der Landes Herrlichkeit* confundere cum illis soleant, quae complectimur uno uerbo *der Landes Hoheit*, quod *cap. 6. §. 18.* explicauimus. Sit enim, ciuitati, Caesare largitore, datum esse ius monetandi, ius magistratuum, iudiciarium et pauca alia: non eapropter imperator excidit iuribus in istam ciuitatem aliis. Cum a particulari ad uniuersale filum nullum sit consecutionis. Quamuis igitur in ecclesiastico iure autonomiam habeant ciuitates omnes imperiales, quae sacris addictae sunt euangelicis, quod fidei formula Caesaris non ferat, hac sparta defungi *principem secularem*, ut adeo *Artic. V. thes. 16. §. 48. 49. Instr. Pac.* non minus ad easdem, quam ipsos imperii principes uideatur pertinere: nullum tamen inde ad iura territorialia est argumentum. Cum praeter iura consistorii nil ciuitatibus ibi datum esse uideatur.

§. III -- IIX.

IV) Error Ictor. quod iura immedietatis confundant cum iure territoriali.

§. VI. Porro urget KNIPSCHILDIVS *lib. 2. cap. 4. n. 10.* neque sine errore, *ius tamen statuum non otiosum esse, sed* iure *amictum esse* territoriali *Thom.* MICHAEL *de iurisd. concl. 44.* Verum ius *status* nihil confert aut detrahit iuribus *territorii*, quorsum confer ea, quae scripsimus *cap. 6. §. 16. 17.* Nam illae non minus ciuitates, quae Caesari annua soluunt tributa, quae magistratuum, statutorum aliisque iuribus fuere destitutae, imo, quae prorsus fuere prouinciales *cap. 4. toto*, nihilominus *suffragia* in comitiis tulisse constat: ut adeo primo iuri cum altero nihil prorsus sit commune. Quare nec hodie inconcinnum est, comitem aut episcopum *prouincialem* esse siue *landsassium* et eundem tamen suffragii iure gaudere in comitiis. Notae sunt controuersiae de comitatibus Waldeccensi, Mansfeldensi aliisque. Quarum causarum patroni utinam magis uersati fuissent in rebus medii aeui et minorem in legibus Latii industriam habuissent.

V) Error Ictor. quo facta miscent cum iure.

§. VII. Ad extremum prouocat KNIPSCHILDIVS *cap. 5. n. 10.* aduersarios, ut nominent imperialem ciuitatem, quae iure territoriali sit destituta. Imo addit: si neque imperator, neque imperium ius *excercent territoriale* in ciuitates imperiales, necessum est, ipsas eodem gaudere. Verum, quod ad *primum* attinet, catalogus illarum ciuitatum huc pertinet, ubi Caesar hodieque *annua tributa* uel ipse percipit uel adsignat eadem aliis; ubi uerbum auditur imperialis sculteti *des Reichs-Schultzen*; ubi ex codice priuilegiorum ciuitatis constat, Caesares ei quaedam iura dedisse, *einige Herrlichkeiten*, non omnia et singula in uno complexu, *die Landes Hoheit*. Summatim, quae ciuitas complexum eius generis iurium docere nescit, illa sibi frustra adrogat iura territorialia. Ad *alterum* uero referenda sunt, quae *cap. 6. §. 24. 25.* et sequentibus scripsi, usurpare plura ciuitates, [illegible] conniuente siue ignorante imperio, sed recuperandi iura propterea necquicquam amissa esse.

VI) Error Ictor. quo nimii sunt in enumeratione iurium, ciuitatibus competentium imperialibus.

§. VIII. Fidentior fere Knipschildio est nouissimus dissertator, qui omnibus ciuitatibus imperii immediatis singula tribuit regalia sigillatim, neque post monetandi et postarum iura ipsi occurrit aliquid,

CAP. VII. §. VIII. IX. X.

quod re ipsa illae non habeant. Verum enimuero iusto largius esse hoc adsertum, illae ciuitates comprobabunt, *primo* quae hodieque desiderant *iurisdictionem*, quam intra moenia etiam sua Caesaris esse agnoscunt, sculteto eius *dem Reichs-Schultzen* demandatam; *deinde* quae *iure belli* carent, quod Caesar eas armatae alicuius principis subiecerit aduocatiae, *die einem Reichs-Vogt unterworffen seyn*, cum, me auctore, inter munera *eines Reichs-Schultzen und Reichs-Vogts* plurimum intersit, quamuis utraque etiam sparta pendeat quandoque ab arbitratu principis unius; *post*, quae Caesari tributa soluunt annuatim; *tum*, quae peregrinos in publicis uiis conductores habent; praeterea uectigalia et portoria in sua ditione soluunt peregrinis; *porro* peregrinos iudices habent in caussis maioris momenti *denen Fraischfællen*. Quae singula exemplis comprobare possem, nisi mei instituti rationes ire iuberent per epitomas neque e re sit, ciuitates imperiales officii sui admonere sigillatim.

Sunt quaedam ciuitates instructae superioritate territoriali. Quod docetur exemplis.

§. IX. Quamuis autem ex hactenus adlegatis rationibus clare constet, ciuitates imperii *territorialia iura non secum ferre*; esse tamen quasdam ciuitates, quibus praecipui iure *superioritas territorialis* debeatur, uel exemplo docere possum, dulcissimae iterum patriae meae, Argentorati. Hanc enim ciuitatem nullo non genere *superioritatis* territorialis gauisam esse, plura comprobant argumenta. *Principio* Argentoratum ante etiam, quam Germanico imperio se addixisset, habuit autonomiam, quod ostensum est *cap. 5. §. 32. 33. 34. seq.* Adeoque superioritatem non accepit ab imperatore imperioque, sed reseruauit sibi illam, neque, nisi hac salua et integra, fidem suam imperio addixit; ut uidimus *cap. 6. §. 22.* Accedit, quod illa *praesumtionem* superioritatis territorialis mereatur, cum *libertatem* habeat *reseruatiuam*, id est, reseruando constitutam *cap. 6. §. 26.* Neque aliquid ultra petiit obtinuitque ab Argentoratensibus imperator, quam armorum societatem in expeditione Romana *cap. 6. §. 11. 12.* quo tamen seruitii genere supremi etiam in Germania ordinis principes electores tenentur, ut manifestum sit, illud territoriali superioritati necquicquam obesse uel aduersari. Vnde intelligo, quare aliter fidem suam Caesari renouare noluerit, quam hac formula, *salua urbi libertate* cap. [illegible]3.

Argentoratensium priuilegium de non praestando homagio imperatori.

§. X. Illud uero prorsus singulare, quod in mores iuerit apud Argentoratenses, ne imperatori fidei aliquam formulam *iurarent*, aliis imperii ciuitatibus solennissimam. Ita enim habetur in *regestis Argentoratensib. tit. keinem Kayser swörn.* Verba ipsa sunt haec: *zu dem ersten ist die Statt Straßburg also frey, daß man in keinen ge-*
A *schrifften findet, daß von den Zeiten Kayser Otten dritten, an. 1001. die Statt Straßburg kheinem Kayser oder Kunig ie geschwohren hatt. Sondern ist Sie eins solchen durch ihrer Fromkeit, Triiwe und Glouben, domit sie sich by und an dem heyligen Reich alzeit ehrlich, löblich, wol und gehorsamlich gehalten hat, bitz har gnediglich erlassen worden. Für alle andere Stætte deß Reichs, welche alle solche pflicht gethan haben und*
B *thun müssen. Als man diß auch schin hatt und schrifftlich erfarung.* Eius immunitatis a iureiurando tantopere etiam studiosi fuerunt, ut, post Smalcaldiense foedus, Carolo V. iterum conciliati, admodum difficiles essent, fidem ei instaurare iureiurando. Qui tamen casus singulares caussas habuit, scilicet, ut animum hostilem eierarent ciues, quem ostenderant communis aduersus Carolum foederis socii.
C Vt adeo inde ad *homagia* ordinum imperii consueta alia, quae nouo cuique Caesari praestanda sunt, nullum filum consecutionis. Quo fine etiam formula accessit, qua contestati sunt Argentoratenses, quod tum factum sit, id praeiudicio non esse aut tollere posse eorundem a iureiurando immunitatem. Accipe formulam an. 1547. scriptam, quae haec est: *Nachdem in recht wol und heilsamlich zuglossen, das der*
D *jenig so sich beschwerlichs Ingangs befaren oder besorgen muß, daß ihme sein Handlung khünfftiger Zeit zu Nachthil oder Abbruch seiner habenden Freyheiten und Herkommen gel[illegible]gen mög, sich seines Gemüts und Meinung durch ein offentliche* Protestation, *wie sich gebürt, erkleren oder erleutern, und alsso seine Rechte, Freyheit und Gebrauch im in alle Weg notturfftiglich vorbehalten mög. Hierauff* proteſtiren *und be-*
E *zeugen sie die Edlen Gestrengen, Ehrnvesten, Fürsichtigen, Ersamen und Weisen Herren Meister und Rat der Stadt Straßburg, daß sie durch ietzgethanen gegenwürtigen iren* Actum *oder Handlung, irem unuerdencklichen Herkomen,* libertet *und Freyheiten, daß sie zuvor nie keinem Rœmischen Keisern geschworen, damit keines Wegs einigen Abbruch oder Schmelerung gethan, noch sich dardurch andern nachkommenden Rœmi-*
F *schen Keisern, gleichermassen zu* iuriren *in einigen Weg* obligirt *oder bindtlich gemacht; sonder allein ietz regierender Keiserl. Maiest. unserm Allergnædigsten Herrn, vermœg abgeredter und uffgerichter* capitulation *gehorsamlich Huldigung gethan haben wællen. wie auch der hochwürdig Fürst und Herr, Herr Anthoni Perenot von Granuelle, Bischoff zu Arras, der Keiserl. Maiest. Oberster Rath, in der gehapten*
G *Vnterhandlung zu Nœrdlingen, eins Ersamen Rahts Gesanten mehrmals gnedige Vertræstung gthan, daß gegenwertige Huldigung einem Ersamen Raht und gemeiner Stadt, in künfftigen Zeiten an dem alten Herkom-*

CAP. VII. §. X. XI. XII.

Herkommen und liberteten, *mit nichten* A *praeiudiciren oder verletzlich sein solte noch würde. Solchs alles und iedes* protestiren, *bedingen und bezeugen sich bemelte Herren Meister und Raht, in hæchster und bester Form, wie solichs von rechts oder gewonheit wegen, zum bestendigsten geschehen soll kan oder mag vor euch Herren Notari und gegenwertigen Gezeugen.* Requiriren *und erfordern auch euch Herrn Notari, inen ampts halben diser Handlung eins oder* B *mehr offen* Instrument, *in gwonlicher Form uffzurichten und mitzutheilen, sich haben im fall der Nothdurfft deren zugebrauchen; mit dem fernern Anhang, daß sie diesen Vorbehalt oder Bedingung, wegen der hæchstgedachter Kaiserl. Mai. oder auch obangeregtem Nærdlingischen Tractat oder Versünung keines wegs zu wider, Verkleinerung oder Abbruch gethan, sonder allein us obgebærten Vrsachen fürgewendet haben* C *wollen, davon abermals zierlich* protestirend etc. Quam Caesaris mandatarius, SELDIVS ille, rerumiuriumque Germanicorum callentissimus uir, tantum abest ut improbauerit, ut potius suo eandem adprobauerit calculo. Cum enim Argentoratenses iura haec sua eidem his uere rationibus alibi exposuissent. *Deß Schwerens halb zeigt man ihm ane, im iahr 1552. daß ein Statt Straßburg von unverdencklichen iahren alsso herkommen, daß Sie nie keinem Ræmischen Kayser oder Kunig geschworen.* D *Es hetten auch Ihr Maiestæt Vorfahren, Kayser Friderich und Kayser Maximilian sy by solchem herkommen bleiben lassen. So war der Rath und die dreyzehner der trostlichen hoffnung, Ihr Maiest. wurde es deß Schwerens halben auch by dem alten herkommen lassen. Es wære wohl nit ohne, es hætte der Rath nach vorhergegangener* E *Ansuchung, vormog der abgeredten* capitulation, *der Kaiserl. Maiest.* commissarien *geschwohren und* iuramentum fidelitatis *gethan: aber sich dazumahl* protestiret *und bezeuget, daß er solches alles Ihr Maiest. in krafft der* capitulation *gethan. Vnd dardurch kein umgang wider der Stadt herkommen gemacht haben wollt. Wie dann auch in der handlung dozumahl Herr von Arras, selber denen Gesandten sagt:* F *diß wer ein personal werck, gieng allein ietzige Kæyserl. Maiest. person an* (iuramentum esse de reconciliatione gratiae Caesaris facta post dissidia, sacrorum causa, excitata) *und sollte derhalben in künfftigen der Stadt nicht* praeiudiciren. Reposuit Seldius, legatus Caesaris: *So viel das schwærn der gemin betræffe, hætt Ihr Maiest. das herkommen der Stadt nicht gewußt, sondern vermeint, es wære der Gebrauch* G *da, wie in andern Stætten. Vnd zwiffelt er der Vice-Cantzler* (Seldius) *nicht, wo Ihr Maiest. es bericht gewesen, Sy wird es nicht begehret haben. Er wolt es aber Ihr Maiest. anzeigen. Versehe sich gæntzlich ihr Maiest. wære es by dem alten herkommen bleiben lassen.* Is autem causae successus fuit, ut Caesar accepta excusatione, a iurisiurandi iussione desisteret et ciuitas in *contradictorio*, quod dicitur, uictoriam reportaret.

A negatione homagii num filum consecutionis fit ad iura territorialia?

§. XI. Quamuis uero nescii non simus, iuri territoriali neque homagia aduersari neque iuramenta fidelitatis; *deinde* etiam uinculum subiectionis, quod nuda promissione absoluitur, infirmius non sit eo, quod uestitur iuramento; *porro* fieri posset, ut landsassio aut subdito ordinis alius solennitas iurisiurandi remitteretur, cuius tamen nexus ea propter ceteris neque laxior sit neque liberior; *post* tantus iuramentorum in Germania sit abusus, ut in uotis sit ciuium christianorum fides subditorum iniurata *Dn. Praeses in iure feudali iuxta mores medii aeui sect. I. cap. 4. §. 6. p. 70. 71. litt. x* ad *extremum* pluribus uasallis formula iurisiurandi sit remissa, quorum tamen ea propter non minora sint officia fidelitatis *2. F. 76. pr.* Verum enimuero cum tot argumenta alia militent pro libertate et iure territoriali Argentoratensis reipublicae; *deinde* in tanta iuramentorum ubertate, quibus Germanicum imperium subditos suos et ordinis cuiuscunque proceres tenet, non sine graui fieri potuerit causa, Argentoratenses liberos mansisse ab iurisiurandi officio; *tum* in *reseruatiua* illa libertate, *cap. 6. §. 21. 22.* ostensa, fieri potuerit facillime, ut ciuitas inter illas conditiones, in quibus imperium Germanicum subiit, hanc etiam esse uellet, ne homagii iusto liberiori significatu suae libertatis sentire posset decrementum, aut inde metuere aliquod periculum; *tandem* in medii quoque aeui notitia illud reperiam, quod archiprincipes promiserint imperio fidem, non iurauerint: inter argumenta libertatis et superioritatis territorialis omnino etiam hoc esse existimo, quod fides Argentoratensium ab imperatoribus adstringi non potuerit ullius generis formulae iurisiurandi.

Bruningii ICti iudicium de patriae iuribus iniquissimum in hoc argumento.

§. XII. In hoc argumento de patriae meae iuribus iniquissimus quondam fuerat iudex, *Ioann.* BRVNINGH, *in dissertat. de homagio thes. 351. seq.* quae etiam inter *Basileenses* habetur *uol. 5.* Scilicet plura sunt, in quibus patriae iuribus obuiam it ille Ictus. *Primum* est, quare hoc patriae priuilegium, de non praestando homagio in dubium uocat, quod hoc euertat rationem nexus, quo omnes ciuitates imperio tenentur. *Repono*, de imperialibus id tantum uerum esse ciuitatibus, non de liberis quibusque, *von freyen Reichs-Stædten*, quae post alia praecipui iura etiam id habere possunt, ne obligent se iureiurando. Et, ubi pacta loquuntur, frustra disputatur de

de rationibus ordinariis. *Deinde* dicit, Argentinam uillam fuisse regalem, quae haud dubie regi fidem iurauerit. *Resp.* Neque primum uerum esse, neque alterum. Non illud, quia loquimur de tempore postcarolingico: neque etiam hoc, quia liberrimi etiam nexus ciuitas Caesari indulgere potuit intra moenia sua palatium, absque ullo eiusdem detrimento. *Post*, urget, Caesares uix operae pretium habuisse, iusiurandum instaurare in oppido, tantopere a limitibus Germaniae remoto. Verum in eo pulchre se decipit auctor, partim quod Argentorato uicinae urbes Caesari fidem iurauerint perpetuo constanterque; partim quod non ipsis Caesaribus, sed eorundem *commissariis* iurare soleant ciuitates, ut graue non potuerit esse id officium imperatoribus; partim, quod tantae desidiae incusari non possint Caesares, quasi neglexissent primarias urbes in confiniis; id potius e re esse uidetur imperii, curatiorem habere rationem urbium in extremitatibus sitarum, quo facilius fieri potest, ut illae officii forte sui obliuiscantur, cuius eo solicitius debent commoneri. *Praeterea* instat inimicus scriptor, Argentinam tamen Caesari iurauisse post Smalcaldicum foedus, HORTENSIO *lib. 6. Lud. ab* AVILA aliisque eius aeui historicis testibus. Verum in praecedenti §. 12. *h. c.* dictum iam est, istud exemplum singulare fuisse, quod necquicquam referri possit ad casus ordinarios. Id quod in *contradictorio*, ut dicitur, obtinuisse Argentoratenses, uel ipso Caesareo legato teste, supra commemorauimus. Cetera, quae ICtus iste habet, nullius momenti sunt et adeo barbare scripta, ut enarratione uix digna esse, uideantur.

CAP. VIII.

Neniae ICtorum de ciuitatibus mixtis, von halben Reichs-Stædten.

§. I.

Mixtas esse ciuitates alii negant affirmantque alii.

INter discrimina nexus, quo ciuitates S. R. imperio sunt addictae, ille etiam habetur, quando docent ICti, aliquas ciuitates non uniuerse imperii esse, sed ex parte tantum: ita scilicet, ut in aliquibus imperio absque intermedio pareant domino territorii; in aliis autem huic obsequantur. *Es wæren einige Reichs-Stædte, welche von dem Reich die* Regalia *hætten, im übrigen aber sich der Landes-Hoheit anderer Reichs-Stænde unterworffen fænden.* Negant hoc aliqui, utpote *Andreas* KNICHEN; *Ludou.* CRAMPIVS; *Hieronymus* LAMPIVS; quos etiam PAVRMEISTER laudat lib. 2. cap. ult. n. 17. 31. Verum pro hoc discrimine acriter pugnant alii, quorum loculos excussit *Philip.* KNIPSCHILDIVS *lib. 1. c. 3. n. 8 sqq.* Tempori et chartae parcendum esse puto, quin utriusque partis recenseam argumenta. Nil enim quicquam eis inest, quod solidum queas adpellare.

Sed neutra pars ex rationibus idoneis.

Opinio singularis de diuerso mixtarum significatu.

§. II. Mihi ergo quae sententia in hac scena sit, breuiter explico. Ciuitates diuersimode *mixtae* audiunt. Nos singulorum significatuum rationes habebimus sigillatim. Principio illas dicunt *mixtas*, quae quidem dominio territoriali alius exemtae sunt; sed tamen a Caesare imperioque nondum obtinuere ius suffragiorum in comitiis. In quo numero Hamburgum habent, quam ciuitatem neque matriculae inscriptam esse, putant, neque iure uti suffragii in comitiis, PAVRMEISTER *lib. 2. de iurisd. cap. ult. n. 30.* KNIPSCHILD *lib. 1. cap. 3. n. 37.* Verum enimuero, uti egomet non audeo, mentem declarare in hypothesi; ita de hoc genere ciuitatum dicendum est aliud summatim. Scilicet olim omnes ciuitates etiam *mediatas* et *prouinciales suffragium* in comitiis habuisse, explicui *cap. 4. §. 6.* fieri itaque non potuisse, aliquis existimet, ut ciuitas, a superioritate alterius libera, *coimperio*, quod in comitiis se exerit, destitueretur. Sed pariter indicatum est *cap. 5.* ut comites et nobiles animum deposuerint, accedendi comitia; ita etiam horum exempla municipales ciuitates imitatas fuisse et incepisse a comitiis abesse. Ciuitas ergo post haec tempora, quae a principe territoriali manu est missa, libertatem quidem accepit, necquicquam uero in comitiis coimperium. Ex quo scilicet in mores iuerat, ad imperii conuentus tantum ordines admittere, in classe et matricula comitiali nominatim recitatos. Ciuitas itaque, hoc modo manumissa, libera erit, *eine freye Stadt des Reichs oder eine nicht mit regierende Reichs-Stadt* cap. 6. §. 16. Quamuis enim illa merito exigere queat ad comitia accessum: Illud tamen non ipso iure fit, sed rite, ordine et decreto interueniente Caesaris imperiique. Ad eandem plane rationem, qua nobilis immediatus, ad comitis dignitatem euectus, ditione etiam eius in S. R. I. comitatum uersa, facilem et expeditam uiam habet ad locum inter coimperantes in comitiis obtinendum. Caesaris tamen praecedente inter-

Prima illarum, quae iure destituuntur comitiali.

Quia post nactae sunt libertatem, quam mediatae ciuitates imperii comitiis coepere abesse.

CAP. VIII.

Num ciuitas libera siue coimperio etiam teneatur ad ordinarias imperii uniuersi collectas?

intercessu. Ceterum illud etiam quaeri A solet, num ciuitas eius sortis *imperio teneatur ad collectas imperiales?* Non requiro hic singulares collectas, quae Caesaris sunt in ciuitatibus imperialibus, quae additam non habent libertatem, a quibus omnino absoluuntur illae, quae non Caesari *immedietatem* debent, sed suo cum principe territoriali pacto et contractui *cap. 6. §. 9.* uerum quaestio instituitur de tributis, quae omnibus imperii ordini- B bus sunt communia, *von gemeinen Reichs-Anlagen oder den so genandten Römer-Zügen.* Atque hoc ultimum est, quod Hamburgenses Caesari quondam disputarunt, ex ea ratione, quoniam Holsatiae dux illorum etiam causa tributa praestaret imperio, ut adeo ciuitas ipsa hoc onere imperio non teneretur. Habetur haec disputatio cum apud ICtos camerae imperialis; tum in actis Hamburgensium publi- C cis, quae per summam exhibet DANKWERTHVS *in Holsatiae descript. cap. 12.* Plerorumque iudicio tum pessime sibi consuluerunt Hamburgenses, in eo, quod tributa imperio praestanda, transferri uoluissent in Holsatiae dominos. Notum enim est, Holsatiae tum aduocatos hoc usos fuisse dilemmate: *Hamburgum aut ciuitas imperii est, aut ducis Holsatiae; primum non est uerum, tributa enim non sol-* D *uit imperio, quod omnibus ordinibus est solenne; ergo alterum est dandum et Holsatiae ducibus concedendum ius subcollectandi Hamburgenses.* Verum esse potuit, ut Hamburgensis ciuitas inter alia genera libertatis, hoc quoque mercaretur a ducibus Holsatiae, ut illi pristina imperio tributa praestarent, quae praestitissent antea, ut adeo imperio nil decederet in summa, quam ante ab Holsatis accepissent. Ipsa E uero ciuitas permaneret libera, *weil selbige von Hollstein bey dem Reich übertragen würde.* Quod pactum si uerum esset, in imperii postulata H. ex consilii magis, quam iuris rationibus putauerim concessisse. Verum id facti est, adeoque probari debet a parte illud adlegante. Alias enim regula iuris etiam hic ualet, *quod res transeat cum onere, ad quemcunque uadat l. 23.* si is, cui opus ff. de noui ope- F ris nuntiat.

Secundo mixtae audiunt, quae ex parte domino parent territorii,

§. III. Deinde *mixtas* adpellant eius praecipue generis ciuitates, quae siue in comitiis locum habeant, sin minus, *in plurimis tamen casibus pendeant a domino territorii,* ut adeo partim imperiales sint, partim etiam prouinciales sicque ex utraque parte *mixtae.* Fieri autem id potest multifariam et cuique classi peculiares sunt rationes, ut adeo sibi non constent G ICti, qui eas inuicem confundunt commiscentque. In horum numero est KNIPSCHILDIVS *lib. 1. c. 3.* cum eoque tantum non omnes ICti alii.

§. II – VII. uel alio praeter ciuitatem intuitu,

§. IV. Principio fieri potest, ut *ciuitas non sui* causa, sed regionis ergo aliunde quaesitae dominum agnoscat territorii. Vt enim municipium fere nullum extra muros aliquid habet ditionis: ita neque plus dandum ciuitatibus imperialibus. Quamuis enim pleraeque earum postea latifundiorum dominae factae sint, non tamen plus illae iuris accepere in istis, quam pristinis fuit possessoribus. Adeoque dubitare nemo potest, quod ciuitas sui causa imperialis et libera, intuitu tamen regionum postea acquisitarum in clientela sit principum aut ordinum aliorum. Verum enimuero tantum abest, ut eius sortis ciuitas inde uel in *libertate* uel *immedietate* aliquid patiatur detrimenti: quantum abest, de regis maiestate aliquid decedere, si ipse extra regnum, possessiones habeat, alii principi clientelares. Vt adeo frustra prolixus sit in hoc argumento KNIPSCHILDIVS *lib. 1. c. 3. n. 22. 26.*

uel intuitu ipsius ciuitatis,

§. V. Si uero *ciuitas sui* ergo alium post imperatorem dominum in aliquibus causis agnoscit: iterum res haec inuicem meretur discerni. Quando enim ipse imperator suo nomine praefecit ciuitati imperiali principem, ut non propria, uerum Caesaris et imperii auctoritate sparta hac ille defungeretur: illa ciuitas *libera* esse desinit, necquicquam uero desinit esse imperialis. Quorsum exempla illarum urbium pertinent, quae *scultetos* uel *aduocatos* habent imperiales, *wo der Kayser noch seine Reichs-Vægte oder Reichs-Schultzen hat.* Exulat itaque huius sortis ciuitas e classe urbium imperii mixtarum.

In qua b) alius uices gerit imperatoris et imperii,

uel c) sua eidem praeest auctoritate idque uel urbi debet,

§. VI. Alia iterum ratio est earum, quae cum antea liberae essent, ex consilii tamen rationibus est factum, ut se in tutelam alterius committerent atque tutori suo uel *iurisdictionem* uel ius *armandiae, aperturae,* uel aliud quid deferrent. Neque uero huius etiam generis urbem egomet expungerem e catalogo imperialium. Partim quod ciuitatis et in *libertate* et in *immedietate* limites paulo mutati et adstrictiores redditi sint, ipsa uero *libertas* et *immedietas* haudquam sit deleta: partim etiam, quod illi, qui urbi aliquid de utroque disputat, onus semper probandi incumbat, ut fieri non possit utriusque extinctas esse rationes.

uel d) sibimet reseruatiue.

§. VII. Tandem aliud iudicium illae ciuitates uolunt, quae ex parte tantum manumissae sunt a domino territorii. Vti enim unum priuilegium non secum trahit alterum: ita singularium priuilegiorum consecutio nomen non meretur *imperialis ciuitatis. Primo* enim eius generis ciuitas in tantum prouincialis manet, in quantum docere nescit libertatem. Sit *deinde* passum esse dominum territorii, ut ciuitas *prouincialis* locum occuparet in comi-

CAP. VIII. IX. comitiis; hoc tantum abest, ut territorii iuribus damnum dederit, quantum abest, omnes principes et comites, qui in comitiis suffragia habent, territoria possidere immediata *cap. 4. §. 6.* Hoc igitur genus ciuitatum iure meritoque inter prouinciales referunt *Knichen*, *Paurmeister* aliique, ut frustra sint, quae ex aduerso contendit *Knipschildius*. Quod si enim aliquis eas imperiales dixerit, id admodum peruerse fieret. Neque alia ratione, quam illa, qua hodie omnes ab imperatore adpellati comites audiant *Reichsgrafen*, quamuis comitatuum ergo sintque maneantque landsassii.

A §. VIII. Atque hae caussae satis esse possunt ad ostendendum, fabulas agere ICtos, quotquot in systematibus suis nenias nobis canunt de ciuitatibus mixtis. Nam *primi* generis ciuitates controuersia haec prorsus non tangit. *Alterius* et *tertii* ordinis statum *libertatis* mutant, non *immedietatis*, ut adeo nihilominus sint audiantque *imperiales* §. *3. 4. 5, 6.* *Vltimae* classis autem ciuitates municipia sunt, necquicquam B uero propter aliqua priuilegia *imperiales* dici merentur §. 7. Et hoc est, quod hactenus dedimus comprobatum. *§. VIII. I–III. Superflua igitur adpellatio mixtarum.*

CAP. IX.

Fabulae ICtorum de ciuitatibus hanseaticis, von Stædten in dem Hansebund.

§. I.

Hanseaticae an in numero sint mixtarum ciuitatum?

IN numero mixtarum, quas modo reiecimus, ciuitates inprimis *hanseaticas* habent cum KNIPSCHILDIVS *lib. 1. cap. 4. n. 1.* tum alii fere omnes cum illo ICti. Quibus etiam accedit WERDENHAGEN, qui ex instituto grande uolumen scripsit de *rebus publicis hanseaticis*. Amplissimas iste liber descriptiones urbium eius nominis habet; sed hanseatici foederis solidas rationes necquicquam adsequitur attingitque.

Definitio ciuitatis hanseaticae.

§. II. *Hanseatica* uero illa ciuitas dicitur, quae *magni foederis est socia*, *maritimorum commerciorum ergo cum plerisque Europae regibus et rebuspublicis instituti.*

Hanse est societas.

Nam *Hanse* uetustioribus Anglis *societas* fuit, quod teste scimus *Skinnero in etymolog. parte 1. et 3. s. h. u.* Neque mirum, Anglicam linguam rei nomen dedisse. Habet illa uetustiores Saxonici sermonis reliquias. Atqui ciuitates Saxoniae inferioris foederi hanseatico initia dedisse, disci potest ex *Cranzio*, quamuis res ipsa quoque loquatur, cum huic inprimis Germaniae plagae urbes sint, celebres negotiis maritimis. Verbum itaque *Hanse-Stadt*, urbem significat foederatam aut foederis sociam. Inde formula ad *hansam*, id est, societatem admissus, quam adfert FRESNEVS sub h. u. 699. Quod etymon adeo planum et apertum esse mihi uidetur, ut opus non esse existimem infelicioris mineruae partu alio. Post autem factum est, ut *hanse* praecipuo ac solenniori significatu pro mercatorum societate acciperetur. Quapropter supremus mercatorum praefectus Ratisponensium audit *der Hans-Grav*. Quod diploma ostendit FRIDERICO II. largitore *Ratisponensibus* concessum an. 1230. *ciues potestatem habebunt eligendi* HANSGRAVIVM, *qui disponat et ordinet* C *extra ciuitatem et non intra ea tantum, quae respiciunt negotia nundinarum.* Inde etiam *hansa* pensitatio pro mercibus exsolui solita. Ita enim charta apud FRESNEVM *p. 699. gloss.* an. 1127. *quisquis ad terram imperatoris pro negotiatione sua perrexerit, a nemine eorum hansam soluere cogatur.*

maxime mercatorum unde hanseatica ciuitas foederati commercii.

Caussa et finis huius societatis.

§. III. Scilicet Germaniae inferioris ciuitates in commerciis maritimis uaria senserunt ab exteris regibus impedimenta et D damna. Cumque ciuitates singulae sibi consulere nescirent sigillatim: maxima earum pars uniuersim coiuit iniitque foedus inuicem mutuae defensionis, in oris extra Germaniam. Fit codex, in quo nomina scriberentur earum ciuitatum, quae foederi accessissent. Instituitur aerarium, unde rerum administri alerentur, quorum opera cum exteris regibus et rebus publicis ageretur. Mittuntur itaque E a societate siue *hansa* Teutonicorum mercatorum legati ad omnes Europae reges, respublicas et principes, qui pro commerciis maritimis colendis augendisque contractus offerrent, nomine omnium hanseaticarum ciuitatum ineundos. Argumenta eorum fuerant, ut ciuitatum hanseaticarum terra marique singularis esset securitas, a praedonibus bellisque libera; ut uectigalium certa et stabilis ratio, F quae augeri non possent una parte inuita; ut albinagii iura cessarent aduersus hansae huius mercatores et quae sunt generis eiusdem. Quorum pactorum tabulas cum *Hispanis*, *Anglis*, *Gallis*, *Belgis*, *Suecis*, *Danis*, *Russis*, *Persis*, aliisque inuenire licet apud *Ioan.* MARQVARDVM *parte 2. de iure mercatorum* tota ad n. 1648. Post illa enim tempora hanseaticae urbes multoties pristina pacta uel renouarunt uel inierunt

CAP. IX. runt noua, praesertim in solennioribus A pacificationibus Europae. Ita sermone habeo domini *Praesidis*, in Risuicensibus tabulis aliquod genus uectigalis remissum fuisse a Gallis ordinibus foederati Belgii. Aegre autem id tulisse hanseaticum legatum, Gallisque pacta ostendisse, quibus partium haec studia aduersa essent, si ante hanseaticas ciuitates aliis populis in Gallia aliquid daretur praecipui; deinde etiam indicasse damna, quae inde ipsi Galli B sensuri sint. Ita enim hanseaticas naues dispelli de Gallia. Cum maiori longe compendio uina Gallica hanseatici mercatores redemturi sint ab Amstelodamensibus, a magni momenti onere liberis (*weil sie das Fassgeld nicht bezahlen durffien*): quam praestito hoc tributo in Galliam ea causa mittere nauigia. Quo etiam factum est, ut Galli secreto atque arbitro remoto cum hanseaticis legatis C paciscerentur.

Facies hanseatici foederis hodierna.

§. IV. Ceterum facies *hanseatici foederis*, quam hodie prae se fert, illa est, quae sequitur. Sociae huius foederis urbes, quarum numerus olim centesimo paulo fuit minor, hodie nonnisi *tres* sunt, 1) *Hamburgum*, 2) *Brema*, 3) *Lubeca*. Aliae enim foedere hoc exclusae sunt delicto; aliae uel sublatis uel deminutis commerciis illud deseruere; plures a principibus D suis interdictae sunt, quin foedus porro colerent; pleraeque superiori seculo, cum an. 1666. fatali illo incendio *aedes hanseaticae* (*das Hanse Hauß*) Londini conflagrassent, posteaque ad illas reparandas sociae ciuitates impensas facere iuberentur, ad declinandum eas, ipsi demum foederi nuntium miserunt, ut post *trigam* ciuitatum alia non superesset. Quamuis audiuerim, aliquas huius neglectus poenitere. E Coloniam maxime, quae maiorum intempestiuam parsimoniam hodieque incusat. Quod huic ciuitati neque sui causa neque archiepiscopi sui intuitu uiri rerum gnari auctores esse possunt, ut ea negligant, quae ad praesidia auctoritatis aliquid conferre uideantur. Tres autem ciuitates iura, commoda, leges, ordines, priuilegiaque hanseatici foederis etiamnunc rite feliciterque tuentur. Vt frustra Icti sint, qui F *hansam* Teutonicam uel sublatam esse perhibent uel temporum aerugine obliteratam.

Peruersae Ictorum doctrinae

a) quod hanseaticum foedus potius dicenda perduellio.

§. V. Iam ad peruersas quorundam Ictorum doctrinas pedem moueo, quas ipsi de foedere hanseatico solent fouere. *Primo* hanc ciuitatum societatem siue *hansam* perfidiae et perduellionis incusant, siue *imperiales* illae fuerint siue *municipales*. In primo enim genere *Caesari* G imperioque iniuriam fieri opinantur: in altero domino ac *principi territoriali*, si ciuitas, quae in tutela uel Caesaris uel principis agat, sibi ipsi consulere et inire uelit alieni patrocinii leges, ita *Warenmund ab* EHRENBERG *cap. 2. de foed. n. 44.* aliique. Verum licet ipse largiar, foederis iura neque imperiales habere ciuitates, nisi simul liberae sint, neque municipales. Scilicet in rebus, tutelae uel Caesaris uel principis territorii subiectis. Cum uero *hansa* Teutonica non iura respiciat, quae intra Germaniae uel imperii limites continentur, sed causas maritimas, ubi neque Caesaris neque principum territorii ulla auctoritas, neutrius illa dominio quicquam potest detrahere. Vt taceam, *hansae* pacta omnia hos limites habere; ne illa uel in territorio Germanico foederatum obligent uel Caesaris imperii aut principis iuribus quicquam detrahant. Quid? quod Sueciae et Daniae reges suis id gratis dederint municipiis, ut hac ratione *hansae* Teutonicae et ipsae accederent, cum in eius numero fuerit ipsa *Holmia*, certissimo argumento, eandem principis iuribus necquicquam obesse.

b) hansa legibus imperii improbetur.

§. VI. Deinde aduersus *hansam* urbium Germaniae leges imperii adferunt, quibus urbes foederibus interdicantur. Vtpote in *tit. 15. A. B.* in *capitul. Iosephi artic. 21.* Ita ARVMAEVS *disc. 5. ad A. B conclus. 9.* CARPZOVIVS *in L. Reg. c. 6. sect. 10. n. 13.* Verum leges imperii foedera prohibent in causis ad imperium aut principis territorium pertinentibus, sed illas *hansam* Teutonicam non tangere, dictum est *c.* hoc *9. §. 5.* Deinde *Carolum quartum* in *A. B. tit. 15.* hanseaticum foedus non improbasse, illud certissimo nobis est argumento. Quoniam eiusdem imperatoris auctoritate est factum, ut, *Brunsuico hansa* ciuitatum delicto exclusa an. 1383. in illam Lubeca solenniter reciperetur. *Brunsuicenses tamen poenitentiam nudis pedibus nudatoque capite cereos e D. Mariae templo in praetorium portare et ibi ingeniculati ueniam precari coacti sunt*, uerbis scribo alius, qui ea ex CRANZIO *lib. 9. Vandal. c. 7.* desumpsit. Cuius rei auctor esse non potuisset Carolus IV. *si hansam* urbium ullatenus improbauisset. Taceo, *urbes hanseaticas* superiori seculo multoties pacificationum tabulis inscriptas et auctoritate Caesaris imperiique pacis socias dictas esse. Quod uidere licet in *Risuicensibus* an. *1697. artic. 72.* Vt adeo solenni imperii concentu *hansa* Teutonica adprobata sit, tantum abest, ut credamus, ei leges imperii unquam aduersas fuisse.

c) hansa ciuitates reddat mixtas.

§. VII. Porro multiplex damnum, quod imperii iuribus *hansa* urbium attulerit, etiam ex eo putant intelligi, quod ita factum sit, ut ciuitates, e puris euaserint *mixtae*. Hoc errore ipse KNIPSHILDIVS labitur *lib. 1. c. 4. n. 1.* tam insignis alioquin hanseaticarum patronus. Si enim ciuitas, *hansae* adscribenda, imperialis sit, Caesarem in ea foederis iura amittere, si autem

autem sit prouincialis, idem damnum pati principem territorii. Fateor, ita principes imperii hodieque philosophari. Quo factum est, ut illi municipia ex albo hanseaticarum pridem expunxerint *supra* §. 4. imo in Risuicensi pacificatione *legatus Bremensis* inter hanseaticos comparere dubitauerit, ne Succiae regem, eius pacis arbitrum offenderet et lites de *immedietate* in memoriam ei reuocaret. Ex eadem Frisiae tum legatus, Auemannus inuido oculo articulum suspexit, quo *Embda* accensita est ciuitatibus hanseaticis. Ego autem neutri aliquid ex *hansa* iure metuendum esse, existimo. Nam §. 5. *h. c.* iam ostendi, quaestionem non esse de rebus iisdem. Iure quippe foederis hanseatica etiam ciuitas manet destituta in caussis, ad *imperium* aut *territorium* pertinentibus, quamuis idem in illis exerceat, quae neutro iure tenentur. Quorsum caussas maritimas refer et in locis extraneis mercatus. Sophismate igitur se irretiunt *ignorationis elenchi*, quotquot haec inuicem iura pugnare opinantur. Quodsi autem in uado sint et Caesaris et principis iura apud ciuitatem, *hansae* adscriptam: caussa non superest, quare uel ullam status deminutionem fingere possimus. Aliud est, si *hanseatica* quandoque ciuitas abusa est *hansae* priuilegiis, ad imperii uel principis iura excutienda aut deminuenda. Tum enim ignorantia administrorum in culpa fuit, qui principi hoc glaucoma de oculis nesciuerunt remouere.

d) hansae iurium nescii sint ordines imperii.

§. VIII. Praeterea peregrinitatem *hansae* ex imperii *RECESS. AVG. an.* 1548. §. 48. arguunt hisque ibidem uerbis: *um Bericht einzunehmen, wie es um viel gemeldte See- und Anse-Stædte gelegen, wer dieselbe seyn, wie sie genannt, wo sie gelegen, ob und wie sie seynd dem Reich oder andern Stænden unterworffen.* Imo multo etiam post *Rudolfus II.* imperator anno 1606. a Lubecensibus petiit, qua urbe hanseaticarum rectrice, ut hanseatici foederis instrumenta et catalogos sociarum urbium Caesari transmitterent, quarum literarum nos admonet LIMNAEVS *lib.* 7. *iur. publ. c.* 1. *n.* 79. *Sub et obreptionis* itaque *hansam* ideo arguere et ita improbare solent ICti. Verum nihil noui est, quod Germania Germaniam ignoret. Et utinam esset uir, in rebus medii aeui uersatus, qui *errores historicos* in ipsis imperii *recessibus* ex instituto adnotaret. Carolo enim quarto foederis hanseatici rationes nec quicquam fuisse ignotas, illud quidem uidimus *cap. hoc* 9. §. 6. Quid? quod ex imperii adlegato *Recessu AVG. ann.* 1548. §. 47. *et* 48. pateat luculentissime; non solum, quod imperii ordines suam in hoc argumento inscitiam agnoscant, sed etiam ex errore dicta reuocent cupiantque de uerioribus hanseaticarum ciuitatibus edoce-

A ri. Scilicet indixerant ordines *hanseaticis ciuitatibus* collectas aduersus Turcica bella uniuersis. Explodere autem non poterant non huius generis indictiones *hanseaticae*. In quacunque etiam classe constitutae essent hae ciuitates, caussas habuere ad improbandum et exsibilandum. *Imperiales* enim urbes in matricula fuerant notatae, quas summas nulla difficultate, sine ulteriori imperio exsoluerunt;

Error Rec. I. quod hanseaticae ciuitates collectari possint sigillatim.

B *prouincialia* tributa princeps uel dominus exsoluit territorii, cui deinceps ius fuerat *municipia hanseatica subcollectandi*. De ceteris, quae extra imperium fuerant sitae, tantum abest, ut imperium aliquid potuerit statuere, ut potius error satis apertus sit, ordines imperii tum ea haeresi obcoecatos fuisse, omnes *hanseaticas ciuitates* fidem imperio addixisse. Ex quo multiplici errore satis constat, nullam *Rec.*
C *Aug.* esse in hoc argumento auctoritatem. Taceo, quod neque *imperiales* neque *landsassiae* ciuitates opus habuerint, ante uel a Caesare uel a principibus territorii consensum petere, quam *hansae* Teutonicae accessissent. Vt adeo neque *RECESSVS* uerus sit neque ueritas eius obesse queat legitimis rationibus hanseaticarum.

e) Nulli sint principes hanseatici;

§. IX. Neque illud in hoc argumento aliquem potest offendere, quod solae *ci-*
D *uitates hansae* fidem dederint, *nulli* uero *ordines generis* alius. Vt adeo hunc sibi finem propositum habere uideatur *hanseaticum* foedus, quo ciuitates, omni imperio abiecto, se adsererent in plenam libertatem. Verum enimuero quod ab hac societate principes sibi temperauerint, id caussas longe alias habet, quam perfidiam ciuitatum. Vt enim moribus cum patriis, tum aliorum regnorum firmissimum est,
E mercatus et nundinationes longe alienos haberi ab infimi etiam generis nobilitate: ita etiam rem suo ordine indignam esse credidere dynastae, comites, principes, ut mercatorum societati siue *foederi hanseatico* adscriberentur. Sortis autem paulo maioris principes ipsi sigillatim agere potuerant cum regibus et rebus publicis extraneis, ut his societate aliorum non opus esse uideretur.

f) Rationes ICtor. infirmae sint, quibus hansam urbium tuentur; 1) quod defensio sit iuris naturalis.

F §. X. Ceterum illud largior, infirmis omnino rationibus uti cum aliis ICtis KNIPSCHILDIVM *lib.* 1. *c.* 4. *n.* 25. in iure defendendo foederis hanseatici. Quo fere melior non est ANONYMVS auctor *der vereinigten Deutschen Hanse-Stædte*, qui hoc tamen argumentum tractauit ex instituto. *Principio* dicunt, licitam esse defensionem, etiam per foedera, si quis credat se oppressum iri *l.* 3. *ff. de iust. et iure*
G et ibi doctores. Sed inconcinnum hoc est hansae Teutonicae, quippe quae societas fundamentum habet non damni uitandi, sed captandi lucri. Ratio autem legis naturalis primum innuit, non alterum.

Deinde

CAP. IX. X.

2) finis quodque foedus excusat.

Deinde putant, finem bonum excusare cuiusuis generis foedera, *Euerhard. in topica legali sub. u. finis,* MYNSINGER *lib. 6. obseru. 2. n. 4.* Verum aliud est, excusare rem aliquo iuris colore; aliud rem habere *legitimam.* Vltimum fuerat demonstrandum, non primum.

3) Foederum plurima sint exempla.

Post moribus Germaniae constitutum esse, putant, ut ciuitates sibi prospiciant foederibus *Ehrenberg cap. 2. de foed. n. 229.* Veruntamen hoc dicendum est in statu reipublicae tantum extraordinario. Alias enim omne foedus speciem rebellionis habet, quod initur sine consensu domini territorialis.

4) hanseaticarum ciuitatum pleraeque sint imperiales.

Praeterea plerasque hanseaticas ciuitates esse imperiales perhibent, quibus foederum iura nequeant disputari. Sed quid tum de hanseaticis municipiis? Imo neque imperialibus foederis iura danda esse, nisi quae et liberae simul sint, disputauimus *cap. 7. Vltimum* potissimum refugium in *praescriptione immemoriali* ponit

5) Omne uitium hansae diluere tempus immemoriale.

KNIPSCHILDIVS *lib. 1. c. 4. n. 7. 8.* quo se tueri queant hanseaticae ciuitates aduersus cuiusuis generis disputationes. Tempus enim immemoriale habere uim priuilegii MASCARDVS *de probat. conclus. 122. n. 43.* uim concessionis a principe factae GAILIVS *lib. 1. obseru. 21. n. 15. in fin.* uim regii adsensus COTHMANNVS *uol. 2. consil. 79. n. 72.* tantumque posse tempus immemoriale, quantum imperator *Consil.* MARPVRG. *uol. 1. cons. 9. n. 3.* acquiri ita regalia MYNSINGER *lib. 1. obs. 30.* etiam principis reseruata et alia iura non praescriptibilia MEICHSNER *tom. 3. decis. 6. n. 8.* et quae neniae sunt generis eiusdem. Has uero cum ex rationibus et legibus ipsis *cap. 6. §. 29. 30. seqq.* plene planeque confutauerim, non opus esse puto, partium studio correptis uel auctoritate obcoecatis doctoribus aliquid opponere. Ipse potius largior, nisi firmiores *iuris hanseatici* rationes fuerint, herbam porrigendam esse parti aduersae, ut *hanseaticae*, quae supersunt urbes, ex albo imperii expungerentur. Verum aliam nos uiam ingressi sumus §. 5. *b. cap.* ut hactenus dicta causam non ferire aut tangere uideantur.

§. XI. I. II.

Num in hanseaticis urbes etiam peregrinae?

§. XI. Postquam igitur *hansam* siue nundinatoriam societatem neque imperii iuribus neque territorii quicquam obesse, satis superque dedimus commonstratum, quaedam dubitationes restant, etiamnunc in hoc argumento breuiter explicandae. *Principio* quaeritur, num filum consecutionis sit ab hanseatica ad patriam ciuitatem? Quamuis uero ita omnino esse uideatur, quod *hansa* societas Germanica sit, quae reiiciat socios peregrinos; quod ipse imperii *RECESS. AVG. an. 1548. §. 47. 48.* hoc argumento *Rigam*, *Dorpatum*, *Regiomontium*, *Dantiscum*, *Elbingam* ad imperii comitia uocauerit indixeritque eis collectas, quod illae urbes in albo haberentur *hanseaticarum.* Cum uero *Holmia* non minus in hanseaticarum ueteri matricula extet; *deinde* clarum sit, Germanico imperio nil quicquam iuris neque in Liuoniam neque in Porussiam ullo unquam tempore fuisse, quod plene luculenterque *Dn. PRAESES* olim in *Porussia uindicata aduersus iniqua ordinis Teutonici postulata part. 1. §. 7.* probauit confecitque; *praeterea* ciuitatum *hansa* nulla Germanici imperii negotia respicit, sed causas extra imperium maritimas, ut adeo nil obstet, quo minus peregrinae urbes eidem accedere queant. Frustra itaque, meo iudicio, et olim fuere et nunc sunt Icti; qui eo, quod ciuitatem in *hansa* Teutonica deprehendunt, eandem Germanici quoque imperii albo uolunt inscribere. Vti enim Teutonici milites post Germanos etiam fuere Itali, Angli, Galli, quamuis summa ordinis istius fuerit penes Germanos: ita nihil obfuit, quo minus *hansae*, apud Germanos institutae, ciuitates etiam peregrinae adsociarentur. Hactenus de nexu hanseaticarum cum imperio.

CAP. X.

De dispari ciuitatum collegio et utriusque praecedentia.

§. I.

Hodie unum omnibus ciuitatibus est collegium.

VTi de nexuum discrimine plerique tacent, quibus imperio Germanico parent ciuitates diuersimode: ita etiam temporum obliuione factum est, ut omni earundem ordine neglecto, idem omnibus sit locus, honor, dignitas, amplitudo.

Quondam alius locus liberis

§. II. Quondam ut rationes utriusque diuersae fuerant: sic et classes diuersae, diuersa loca, sedilia, mensae. Vnum enim coetum eumque honestiorem in imperii comitiis *liberae* ciuitates absoluerunt:

fuit imperialibus iterum alius.

alterum uero hocque inferiorem constituerunt illae, quae fuerant tantum *imperiales. Die Stædte machten auf den Reichs-Tag zwey* collegia *aus: eines die freye Reichs-Stædt; das andere die blossen Reichs-Stædte.* Docebo hoc discrimen ex idoneis argumentis; et ostendam rem planam et apertam temporum aerugine tantopere obliteratam fuisse.

CAP. X. *Quod probatur, quia a) ciuitatibus diuersae in subscribendo classes anno 1486.*

§. III. Principio diuersitas collegii inter imperii ciuitates constat ex ipso iure comitiorum. Nam in utriusque generis ciuitatum conuentu, *Eslingae* instituto anno 1486. in *prima* classe recensentur *die freye Stædte*; in altera *die Reichs-Stædte.* Acta *COMITIALIA* ita se habent: *Anno 1486. haben die Stædte Bottschafften auf gehaltenem Stædte Tag zu Eßlingen den aufgerichteten Abschied folgender massen unterschrieben.*

§. III.--VI.

Erstlich der Freystædte Bottschaffter so auf diesem Tag gewesen

Als 1) *Straßburg*, 2) *Basel*, 3) *Worms*, 4) *Speyer*, 5) *Franckfurth*, 6) *Hagenau*, 7) *Colmar.*

Nachgehends der Reichs-Stædte Bottschaffter.

Als 1) *Augsburg*, 2) *Nürnberg*, 3) *Vlm*, 4) *Reutlingen*, 5) *Rothenburg*, 6) *Halle*, 7) *Gemünd*, 8) *Memmingen*, 9) *Heylbronn*, 10) *Dünckelspiel*, 11) *Wümpffen*, 12) *Tauresburg*, 13) *Winsheim*, 14) *Schweinfurth*, 15) *Gengen*, 16) *Eßlingen.* Vbi autem classes diuersae, ibi ordo etiam diuersus honoris dignitatisque.

b) sedes ciuitatibus diuersae.

§. IV. Deinde utriusque etiam ordinis ciuitates diuersis etiam sedibus sunt collocatae. Scamnum *primum* liberae occuparunt; *alterum* imperiales. Huius etiam discriminis testimonia praebent *acta COMITIORVM WORMATIENSIVM* an. 1495. quae exhibet cum prioribus LEHMANNVS *lib. 4. cap. 5. p. 289.* uerbis, quae sequuntur: *Auf dem Reichs-Tag zu Worms haben die Stædte sich selbst wiederum in Frey- und Reichs-Stædte abgesondert. Dann erstlich sind die von 1) Cœln zu oberst auf der Banck der Frey-Stædte darnach 2) Straßburg*, 3) *Basel &c. nach alten Herkommen und Ordnung gesessen: und auf der andern Banck*, 1) *Regensburg*, 2) *Augsburg*, 3) *Nürnberg &c.* et quae sequuntur deinceps.

c) Liberis ciuitatibus praecedendi ordinem concessere imperiales.

§. V. Ne autem aliquis hoc discrimen nullius tum momenti fuisse existimet, de fite aliquid dicendum, quae inter *Coloniam* et *Aquisgranum* orta est de loco et scamno honestiori. Aquisgranenses enim legati causas adduxerunt, ob quas ipsi Coloniensibus peterent loco anteferri. Quod Aquisgranum *archisolium* esset, cui primas deberent omnes aliae ciuitates. Reposuerunt Colonienses, non hic agi de archisolii honore, uerum de *libertate*, quae ciuitatibus imperii alias det atque alias classes. *Cöln sey nicht etwa nur eine Reichs-Stadt, sondern eine freye Reichs-Stadt. Dahero sie von denen von Aachen zuwissen begehret, wie dann sie sich achteten für eine freye, oder für eine Reichs-Stadt. Darauff die von Aachen nicht Antwort gegeben.* Ita enim Aquisgranensibus os obturarunt, cum ipsi agnoscerent *primam* classem *liberis* relinquendam esse ciuitatibus, adeo, ut neque *archisolii* honor hoc discrimen euerteret, nisi et hoc e numero esset urbium liberarum. Et exinde intelligi potest, quare Aquisgranum *liberae* etiam urbis nomen adfectauerit, quod *cap. 6. §. 10.* diximus, id uero negatum ei sit ab imperatore, ipso KNIPSCHILDIO teste *lib. 1. c. 2. n. 23.* Quamuis autem in hac causa tum uicissent Colonienses, recruduit tamen eadem lis in foedere Smalcaldico. Quo excerpta pertinent, *deß an. 1541. zu Regensburg gehaltenen Stædte-Tages. Als die Gesandten von Aachen abermahls der* Session *halben zwischen ihren Obern und die Stadt Cœln, in Krafft deß jüngst zu Franckfurth gehaltenen Stædte Tages an. 1539. um Erkanntnuß angesuchet, ist die Sache wider bedacht worden.* Pro Coloniensi tamen ciuitate tum quoque iudicatum est, ut ei Aquisgranum loco cederet. Idque iure ac merito. Quamuis pristina praecedentiae argumenta tum non adsecuti sint iudicii adsessores. Sententiam integram DATTIVS exhibet *lib. 3. cap. 12. num. 65. p. 609.*

d) primum regimento adsessorem dant urbes liberae; alterum imperiales 1500.

§. VI. Praeterea instituto *REGIMENTO* illud admodum singulare est, eo quoque tempore datum fuisse utriusque generis ciuitatibus, ut peculiarem adsessorem *liberae* huic consilio commendarent, itidemque peculiarem tantummodo imperiales. Formula regimenti prima, quam DATTIVS *lib. 3. cap. 12. n. 2. p. 603.* promulgauit, ita se habet. *Sollen von unsern und des Heil. Reichs wegen siebenzehn redlicher Personen aus dem Reich Teutscher* nation *verordnet werden. Von uns 1. ein* praesident; *von denen sechs Churfürsten jeden 1. Vnd aus der gemeldten* nation *deß H. R. zehen. Eine aus der Provintz Meideburg* (habes Magdeburgici antistitis honorem ante Salisburgensem; habes illius principatum, quem tenuit tum in uniuersa Germania post septemuiros electores, tum in circulo Saxoniae inferioris) *die 2. aus der Provintz Saltzburg; die 3. aus der Provintz Besantz, die 4. aus der Provintz Bremen und Westphalen; die 5. aus den Niederlanden unter oder um die Maß; die 6. aus Francken; die 7. aus Bayern; die 8. aus Schwaben; die 9. aus den freyen Stædten, die 10. aus den Reichs-Stædten genommen und verordnet seyn.* Et quamuis in *R. I. AVGVST. an. 1500. artic. 5. 6. 7. seq.* formula haec aliam acceperit faciem, perpetuum tamen, si *Sueuiae* articulum 7. exceperis, discrimen tenetur, quod adsessores regimenti simul in cir-

CAP. X. in circulo commendare debeant, *die Freye und Reichs-Stædte*. Qui autem factum sit, quod in Sueuia sola mentio tantum fiat *der Reichs-Stædte*, illud egomet alia adsequi non possum coniectura, quam Sueuiae pagum eo tempore nullas imperii ciuitates *liberas* habuisse.

e) idem agnoscit uir summae auctoritatis.

§. VII. Ad extremum plurimum apud me potest saepe laudatus DATTIVS, qui *lib. 3. cap. 12. n. 61. 62.* eandem agnoscit praerogatiuam *liberarum* ciuitatum prae *imperialibus*. Verba eius sunt: *Hoc etiam indicat R. I. ciuitates imperii, quae liberas se nominabant, sedibus etiam et scamnis in conuentu ciuitatum imperialium (Stædte Tægen) a ceteris distinctas fuisse.* Quod haud dubie plenius explicare potuisset, si quidem id ei e re uisum fuisset. In quo tamen uiro, rerum certe medii aeui gnarissimo, illud noto, quod utriusque quidem generis ciuitatum ordinem inaequalem agnoscat: attamen in causa huius discriminis accedat BOECLERO *in notitia imperii lib. 11. cap. 2.* Qui ait: *quid sibi uelit hoc discrimen et in quo praecipue consistat non reperiri potuisse in actis publicis.* Nos uero fundamentum, quod ille hic desiderat, docuimus superius *cap. 6.* Firmat ibi adserta peregregie diploma, quod e *PALATINO* tabulario protulit *Ioan.* SCHILTERVS *iur. publ. tom. 2. p. 99.* Illud enim non solum imperialium urbium matriculam exhibet, Caesaris iussu scriptam: sed etiam sigillatim indicat summam, quae cuique praestanda sit Caesaris aerario, ut falli deinceps in re manifesta non possimus. Dignissimum est monumentum, ut hic loci uerbatim inseramus. *Reichs-Stædte* (necquicquam *Freystædte*) *Steuren* ad fiscum imperatoris pertinentes. *Wir Ruprecht von Gottes G. R. Kunig zu allen Zyten merer des Richs Entbieten den Burgermeistern Rate und Burgern gemeinliche Unser und des H. Richs Stat zu Eßlingen Unser Gnade und alles gut, Lieben getruwen, umb solich gewünlich stüre, so ir Uns und dem Riche Jerlich pflichtig sind zu geben, und fallend ist uff S. Martins tag des H. Bischoffs, da heissen und empfelhen wir uch ernstlich, daß ir dieselben stüre, die jr Uns von des Richs wegen uff disen nechsten zukünfftigen S. Martins tag verfallen werdent, richtent und gebent, dem Hochgebornen Ludewigen Pfaltzgraven by Ryne und Hertzogen in Bayern U. L. Vettern und Fürsten, und wann jr das getan habent, so sagen wir uch derselben stüre von demselben zukünfftigen S. M. tag von Unser und des Richs wegen, mit diesem Brieffe quijt und lose. Urkunde dieses Briefs mit Unsern Kænigl. Majestæt Ingesigel, Geben zu Amberg uff den nechsten Dienstag vor dem H. Pfingsttage in dem jare als man zalte nach Christi Geburt 1402. jare Unsers Richs in dem andern jare.*

Emericus de Moschelin.

Civitates, quae annua Caesari tributa praestant, esse imperiales, non liberas, docetur ex diplomate an. 1402.

§. VII.

Nürnberg 2000. fl. Statstüre uff Martins Tag. 1401.
Rotenburg uff der Tuber 400. fl. Rynischer Mart. 1403.
Augspurg 800. Pf. Heller. 1405.
Winsperg L. Pf. Heller.
Ulm Gelt von Unserm Ammen-Ampt, und die Stür uf Mart. assignirt Episcopo Spir. Rabano.
Nordlingen 200. fl. als von des Schultzen Ampts wegen by uch zu N. uff Mart.
Nürnberg, Rotenburg und Winßheim, die halbe Juden Stüre und den gülden pfennig, die jr uns und die Juden by uch unser Kammerknecht alle jahr Jerlich pflichtig sint zu geben uff Michelstag, 1402. unsers Richs in dem 3.

Dns R. Episc. Spir. Cancell.
Iacobus de Altzey.

similiter de caeteris pluribus ciuit.

Solotturn, gewæhnliche Zinse so ir uns und dem Riche pflichtig sint zu geben von Kanwerzanen by üch wonende, unfallent sint uf S. Mart.
Francfurt 114. Pf. Heller mynder verthalbs-schillings Heller Franckf. wehrung jæhrl. Stüre. A. 1407.
Item Augspurg viij. C. Pf. den von Decke verschrieben.
Item Constentz vj. C. Pf. gebent itze nü iv C. Pf.
Nurnberg ij. M. gulden.
Ulme viij. C. Pf. Item j C Pf. von dem Amman Ampt.
Uberlingen 300. Pf. verschrieben dem von Homburg.
Memmingen 300. Pf.
Biberach 200. Pf.
Ravenspurg 180. Pf.
Lindawe 400. Pf. verschrieben Herman von Breitenstein.
Kempten 166. gülden.
Santgallen 140. Pf.
Kauffburen 200. Pf.
Lukirnbe 100. Pf.
Pfullendorff 100. Pf.
Wangen 100. Pf. gefriet.
Yseni 60. Pf. gefriet.
Buchora 50. Pf. gefriet.
Buchauwe. 40. Pf. verschrieben dem von Helffenstein.
Eslingen 800. Pf.
Rutlingen 400. Pf.
Rotwile 75. Pf. oder da by.
Wyle 300. Pf.
Rotenburg 400. gülden.
Nordelingen 200. gülden von dem Schulzenampte.
Gemunde 270. Pf.
Halle 600. Pf.
Heilbron 600. Pf.
Wympffen 200. Pf.
(verschrieben Hrn. Eberharden von Hirschhore.)
Windsheim 100. gülden.

Swyn-

A *Munster* 600. *fl.*

Swynfurt 100. *fl.*
Gingen. 120. *Pf. gefryet ein Zyt.*
Boppfingen 80. *Pf. sint verschrieben Rudiger Tuerner.*
Dinckelspiel 200. *Pf. dem Kempneter verschrieben.*
Wissenburg 100. *Pf.*
Alun 100. *Pf.*
Wynsperg. 50. *Pf.*
Francfurt. 614. *Pf.* minus 4. *ß. hell. daran gent abe* 80. *fl.*
Selsse 30. *Pf. Straßburger Pfenninge.*
Hagenaw 300. *Pf. Straßburger.*
Ehenheim 100. *Pf.*
Sletzstat 120. *Pf.*
Colmar 800. *fl.*
Kaysersperg
Munster 600. *fl.*
Mulhusen 160. *fl.*

Summatim, a quacunque ciuitate imperator annua tributa accipit, illa *imperialis* audit, non autem *libera*, in curiae medii aeui solennioribus libellis. Contra, quae *liberae* elogium habet, illa Caesari tributaria non est annuatim. Cetera repetenda B sunt ex illis, quae scripsimus supra *cap.* 6. ex instituto. Atque ex his argumentis manifestum esse potest et discrimen utriusque generis ciuitatum et huius discriminis fundamentum. De primo dubitarunt uiri docti; in altero autem spem adiecerunt. Hanc utinam tuo, lector, iudicio egomet expleuissem.

Dum typographus ultimam schedam adfert ad emendandum, dn. praesidem uisit antiquitatum suae aetatis princeps scrutator, *Schlegelius*, atque nummum exhibet Aquisgranensem, cuius epigraphe; *urbs Aquensis, regni sedes. Caput omnium ciuitatum et prouinciarum Galliae*, an. 1491. Imaginem is refert Mariam cum Iesulo, ad dextrum Carolum M. dextra tenentem basylicam, sinistra globum imperialem: altera parte aquilam μονοκέφαλον in scuto, pone crucem. Iussu dn. praesidis haec addere uolui cum §. V. cap. X. apprime illustrent.

DISSERTATIONIS POTIORIS MOMENTI PARADOXA.

FAlsa est *praesumtio* ICtorum, quemque pagum iurisdictioni parere *unius*. Plerique enim in Sueuia plures dominos habent, *drey-vierberrischer dörfer*. Idque ex caussis *cap.* 2. §. 5. indicatis.

II. Principis *priuilegia* strictae saepius interpretationis, quam latae *c.* 2. §. 6.

III. Originem iurisdictionis *territorialis* aliam frustra tradunt ICti, quam tempora extinctis in Germania Carolingis *cap.* 3.

IV. Suffragiorum iura in comitiis neque olim unquam indicium fuere *status immediati*, neque etiam nunc, *cap.* 4. §. 3. 4. *sq.*

V. Frustra Caesari imperioque *domanium* asseritur in aliis Germaniae prouinciis, quam in Rheno uicina Francia *cap.* 5. §. 3. Non est ergo quod recuperatoria iudicia alii principes extimescant.

VI. Marchia *Brandeburgensis Bohemiaque* id iure praecipui habent, ut regula ibi iuris, certissima sit; *quicquid est in territorio, illud etiam de territorio.* In ceteris Germaniae prouinciis ea multoties fallit, quod in aliis extincti ducatus sint, aliae diuulsae in partes *cap.* 5. §. 28. 29.

VII. Palatium Caesaris neque nota est *immedietatis* in ciuitate neque obest eius libertati *c.* 5. § 40.

VIII. Maximum inter ciuitates *imperiales* et *liberas* est discrimen, *cap.* 6. §. 3. *seqq.*

C IX. Praesumtio iuris est, nullum magistratum in ciues habere iurisdictionem. *cap.* 6. §. 8.

X. Differunt in ciuitate munera *deß Reichsschultzenamtes und der Reichs-Vogtey cap.* 6. §. 8. et *cap.* 7. §. 8.

XI. *Libera* ciuitas esse potest, quae tamen non est *imperialis c.* 6. §. 16. 19.

XII. Vocabula hodie diuersa uolunt D *Landeshoheit* et *Landesherrlichkeit*, uerum id discrimen certum non est in medii aeui monumentis *cap.* 6. §. 18.

XIII. Praesumuntur ciuitatum aliae liberae, aliae seruae; contra, uno omnes loco habent ICti *cap.* 6. §. 20. 21.

XIV. Praescriptiones ipsa iuris Romani *confessione* locum non habent inter liberas gentes *cap.* 6. §. 27. Distinguit enim eandem a modis naturaliter acquirendi ipse Tribonianus.

XV. Reipublicae nullo tempore *currit* E praescriptio *cap.* 6. §. 28.

XVI. Praescriptio *immemorialis leuior* est longi et longissimi temporis praescriptionibus *c.* 6. §. 29. per ultimas ergo, quae non extinguntur iura, illa multo magis tuta sunt a prima.

XVII. Illam praescriptionem immemorialem nescit ius Romanum, quam sibi fingunt doctores §. 30.

XIIX. *Immemoriale* legibus est *hominum* memoria, non *litterarum* et monumentorum §. 31. Sed ita explodi merentur doctores; qui immemoriali praescriptione

ptione extincta eunt uel domania uel regalia. A Quae ita facilius amitti possent, quam ciuium crepundia. Contra, qui pro *immemoriali* illud habent, cuius neque hominum neque instrumentorum memoria superest, illi nenias cantant. Tum enim regula ualet, quod, actore succumbente, reus sit absoluendus. Neque recuperatoria iudicia alia adprobamus, quam illa, in quibus actor iudici fidem facit, reum rem alienam possidere, alioque telo se de- B fendere nescire, quam hoc, se rem ultra hominum memoriam possedisse.

XIX. *Cap. super quibusd. X. de V. S.* ex pacto decidit, non ex lege; quamuis dissentiant omnes doctores *cap. 6. §. 31.*

XX. Qui ciuitatibus immediatis, iura territorialia tribuunt, illi neque uim territorii adsequuntur, neque rationes ciuitatum *cap. 7. §. 2. sq.*

XXI. Argentoratum quondam imperii C *et libera* ciuitas fuit *cap. 6. §. 22.* et iure *territoriali* instructa *cap. 7. §. 11. 12.* Vtriusque iniquus quondam aestimator fuerat ICtus Bruningius *cap. 7. §. 13.*

XXII. Neque sunt ciuitates mixtae neque recte finguntur *c. 8. §. 1. sq.*

XXIII. Hansae ciuitates a maritimis differunt, quamuis has misceant historici et ICti *cap. 9.*

XXIV. Hanseatico foederi *recte* ciuitas *accedit*, inscio etiam principe, quamuis foederis alias iure *destituatur cap. 9. §. 5.*

XXV. Non improbum est dicere, ipsas leges imperii quandoque erroribus labi in notitia Germaniae *cap. 9. §. 8.*

XXVI. Hanseaticas urbes neque omnes Germanicas esse neque imperiales. Nam et earum aliae municipales sunt, aliae peregrinae *c. 9. §. 10. 11.* Errant ergo rerum administri, qui abhorrent ab hanseatico municipio.

XXVII. Porussia nullo tempore paruit Germanico imperio *c. 9. §. ult.*

XXIIX. Nulla est inter ciuitates proedria, est tamen proedria inter ciuitatum diuersas classes. *cap. 10. §. 1. 2.*

XXIX. Ciuitatibus suffragia negare decisiua, idem est ac suspendere in templo campanam sine pistillo.

XXX. Hodie tamen exitus huic non est liti. Si controuersia ex rationibus medii aeui componenda esset, adderem ciuitates principum collegio, ad similitudinem scamnorum comitum et praelatorum. Ita enim et ciuitatibus consuleretur et uirium iuriumque proportioni inter ordines generis tantopere diuersi.

CONSVLTISSIMO CANDIDATO

PRAESES DISSERTATIONIS

S. P. D.

Argumentum tuae dissertationis uulgare est. Rationes eius admodum singulares. Iure queunt inter paradoxa referri. Ex aduerso contendunt iurisconsulti publici fere omnes. Conflictui itaque tuo non speranda est arena otiosa. Probo institutum. Veritatis enim prima cura esse debet sapientiae studiosis. Haec certe non multitudine ita sentientium nititur, sed rationibus idoneis. Nostrum etiam aeuum Senecae calculos addit. Nondum hanc fortunam orbem regere, ut plures uideant ueritatem. Ipse fateris, te aliqua horum meis debere scholis. Nihil dissimulo. Quod me socium elegeris academici conflictus. Mihi interim de auditore gratulor candido, industrio, doctoque. Olim, ita spes meae sunt, tibi gratulabor non minus. Si quidem intellexeris, nihil iuuenem didicisse, quod dediscere oporteat uirum. Patriae tuae monumenta loquuntur, nouae doctrinae rationes non esse umbratiles. Nam curiae imperialis usus patent ex illis, quae e tabulario Argentinae tuae in medium protulisti. Haud dubie patriae tuae specimen hoc erit gratissimum. Quo ipso et boni ciuis elogium habes, et iurium dignissimi candidati. Egomet tibi in utroque adplaudo. Qui et Argentinae bene cupio et amico Argentinensi. Vale.

OPVSCVLVM VIII.

DE OBLIGATIONE SVCCESSORIS IN PRINCIPATVS ET CLIENTELAS S. R. I. EX FACTO DECESSORIS.

Menſe Nou. an. cIↄIↄccxiv.

Q. D. B. V.

PROOEMIVM.

§. I.

Quare reſpondeamus hoc iuris argumentum?

Vatuor potiſſimum cauſae ſunt, quae ad ſcribendum et reſpondendum me adduxerunt hoc quidem genus argumenti. VNA, quod illius *uſus* in curiis adeo multus ſit et frequens, quam ipſa mors eſſe ſolet etiam principibus uiriſque illuſtribus in republica. ALTERA, quod iureconſultorum de illo ſententiae ſint multiplices, uariae et uagae, ut, quicquid fere hic ſcripſeris, adſeclas, qui idem dixerunt ante, ſis habiturus. TERTIA, quod rationes eius apud plurimos ſint perturbatae et inconcinnae mereanturque cum expendi, tum redigi in ordinem, ut huius iuris principia certiora ſint magisque explorata. VLTIMA, quod plerique doctores praeſertim in conſiliis reſponſiſque ad ſenſus magis quaerentium diſputent, quam ad ueritatem, unice propoſitam noſtro inſtituto. Accedit, quod haec cauſa, quae et publica et forenſis, praeſidiis opus habeat iuris *naturalis, gentium, ciuilis, clientelaris, publici ſacrique,* in quibus diſciplinis cum operam poſuerim egomet in diuerſis academiis, etiam in ſingulis periculum facere uolui in conflictu hoc inaugurali.

Idque nullo indicaturis praeiudicio.

§. II. Quemadmodum uero nihil ſcripturi ſumus, niſi, quod iuri et legibus concinnum: ita tamen noſtra hic iudicia priuata ſint neque attendenda, niſi illi, qui noſtris argutiis fecerit locum ultro. Vti enim respublica ingeniorum libera eſt: ſic academica eius generis problemata, uerbis et rationibus in ſchola natis, concepta, ultra hanc limites ſuos non debent proferre. Quo ipſo hoc uolumus, non praeiudicia hic a nobis expectanda, quae exemplum dent iudicaturis. Cum alia momenta ſcholae, alia curiae ſint, primaque in rationibus uerſetur tum indagandis, tum expendendis: ultima autem id ſibi proponat, quod ex uſu eſſe ſolet atque expedit cuique reipublicae ſingulari. Quae philoſophia illis relinqui debet, penes quos ſuprema reipublicae gubernacula.

Opuſculi partitio.

§. III. Vt uero diſpoſite ac diſtincte diſſeramus, opus eſt ideo, ne in hac opinionum diuerſiſſimarum ſylua, permixta certe et confuſa, diu fruſtraque oberremus, ueritatis indagatores. Illud itaque nobis diſpiciendum, ut principio conſtet, quae hic lumina ſint iuris *naturalis:* tum, quid publice priuatimque a diuerſis ſit *conſtitutum*, ſiue uniuerſim; ſiue etiam ſigillatim de *im-*

de *imperiis*, *principatibus*, *collegiis sacris*, *illustriumque clientelis*. Quae fere capita erunt, in quae nobis dispertienda est lucubratiuncula.

Inscriptionis expositio.

§. IV. Ceterum uix operae est pretium, definire uerba, quibus dissertationem inscripsimus, partim, quod sensus habeant luculentos, partim, quod, si in illis aliquid cauendum monendumque sit, hoc fieri possit in segmentis deinceps sigillatim. Est enim *succedere* idem nobis, quam suffici in alterius locum: *obligatio* idem, quam iuris uinculum, quo aliquis tenetur. *Principatus* uoce ita utimur, ut respondeat iuri in republica supremo. *Clientelae* nobis beneficia audiunt, sub fidelitatis nexu suscepta, quae uerbo in patria nato, *feuda* solemus adpellare. Quod igitur, in gratiam tituli, quem breuitas commendat, scripsimus *de obligatione successoris in principatum aut clientelas*, hoc uerbis amplioribus, una tamen quaestione ita redderem: *quae demum facta decessoris uel constringant successorem uel minus, isque siue in rem publicam succedat siue in fundum clientelarem.* Deus adsit instituto.

CAP. I.

De obligatione successoris in principatum ex iure naturali.

§. I.

Quae hic uox naturae?

PRincipio audiemus, quae uox hic naturae. Sed dissimulandum non est, non minora esse inter iuris *naturalis doctores* opinionum diuortia, quam offenduntur in ipsis legum *interpretibus* sententiisque forensibus, uariis omnino ac multiplicibus: neque minorem apud primos, quam alteros rerum principiorumque confusionem.

Prima, teneri successorem ubique, quod omne regnum sit patrimoniale.

§. II. Principio sunt, qui ex *facto decessoris* obligatum uolunt *successorem* tantum non *ubique*. Idque ex HOBBESII (a) improbo ac pernicioso dogmate, quoniam regnum non sit, nisi quod imperantem instruat iure faciendi et obligandi, ut libet, plenissimo. Regem uero, qui potestate utatur *adducta* constrictaque uel limitibus pactorum uel concilii alicuius auctoritate, illum non *regis* uerbo honestandum, sed dicendum esse reipublicae primarium *administrum*. Hinc omne regnum habendum esse patrimonii instar, quod imperans pro suo arbitratu in alium queat transferre. Arguunt itaque alii, in patrimonialibus regnis ad decessoris pacta factaque successorem adstringi ubique, heredis instar in patrimonio priuato (b).

Regna patrimonialia quo sensu dicantur?

(a) Patrimoniale regnum uel dicitur intuitu *administrationis*; uel *delationis* et *successionis*; uel *utriusque*. In ultima sententia HOBBESIUM esse, illud cum ex eius libro de *ciue* siue *imperio* cognoscitur, tum ex illius sic adpellato *Leuiathane*. Dicit enim, omne imperium aut *absolutum* esse aut nomen hoc non mereri. Regem potestatis adductae non *regem* esse, sed reipublicae aut ciuitatis primarium administrum. Deinde omnem ideo monarcham sibi facere posse successorem idque fieri debere, in omnibus quidem regnis, illius uoluntate uel *expressa* uel *tacita* uel etiam *praesumta*. Scilicet uel regnum *uendendo*, *donando*, *nominando* successorem uel non mutando *consuetudinem* legis successoriae uel *adfectu*, quem illi esse credamus in liberos et proximos sanguine.

In illis qui obligetur successor?

(b) Ipse GROTIUS hoc fere utitur filo consecutionis. Postquam enim *lib. 1. cap. 3. §. 8.* absoluti imperii et rationes dedit et exempla, *libro 2. cap. 7. §. 12.* exinde successionem aestimat et, quod *lib. 2. cap. 14. §. 10.* facit, successoris obligationem. Sane qui regnum, quod in patrimonio est, uel testamento suscipit uel ab intestato, illum promissis et contractibus teneri decessoris sui, ex mente Grotiana extra dubitationem ponit *Georgius* BEYER *de oblig. success.* §. 22. Alii contra existimant, Grotium respicere tantum in patrimonialis regni adpellatione ad ius illud *transferendi*. Quod si auctor fecisset, esset omnino redarguendus, idque ex causis quamplurimis. Partim quod ille, qui principatum testamento accipit, non ideo omnium bonorum est heres; partim, quod populus, qui in admittendo successore, uoluntati decessoris se adstringit, non ideo formulam imperii adductam uertit in absolutam, sed ualet quoq; tum iuris axioma, quod plus iuris rex testator transmittere nequiuerit, quam quod habuit. Neque integrum est successori rempublicam onerare in gratiam decessoris testatoris, huius scilicet facta explendo.

CAP. I. *Quae confutatur.* §. III. IV.

§. III. Verum enim uero absit, ut uel primum demus Hobbesio uel alterum, de *patrimoniali* regno factis argutiis. Sequimur enim hic ex aduerso castra *uiri illustris a* COCCEIIS (c), qui patrimonialia regna primus forte ex iurisprudentiae naturalis systematibus expunxit. Quoniam in illis dominium commisceatur cum imperio, maiestas cum tyrannide, reipublicae salus cum imperantis libidine, imperium cum dominio, subiectio cum seruitute. Cuius etiam sententia calculos nunc habet uiri illustris THOMASII (d) et, qui censuram illius reddidit ampliorem b. m. BEYERI (e). Destructa autem patrimonialium regnorum definitione (f): filum quoque consecutionis disrumpitur, quod inde nectere solent ad obligandum ubique principem ex facto sui decessoris. Taceo, quod Hobbesianum dogma ita quoque possit impeti. Si nullus uere rex est, nisi cum omnimoda potestate, regis iussu uel obligabitur successor uel minus. Si primum, successor sane rex non erit, quia non suo nutu uiuit, sed imperio decessoris: si alterum, neque decessor regis merebitur nomen, ut qui non omnem, utpote successorem obligandi, habuit potestatem. Quare eo dimittimus hic iudicio Hobbesium, quod eius subtilitate regi nolint respublicae, quibus illud Neoptolomei probetur: *philosophandum hic, sed paucis. Nam omnino haud placet* (g).

Patrimonialium regnorum inuida nomina.

(c) Verba Cocceiana sunt: *Pernegamus ulla iusta regna esse in patrimonio. Sed id plenum contradictionis est. Quia res in patrimonio ut incipit esse, fit dominium et res priuata. Nec iam regnum erit, sed tyrannis, non imperium, sed dominium, non ciuitas, sed magna domus tyranni. Dominus re sua potest abuti* l. 21. C. mandat. *non rex regno,* l. 215. de V. S. *Regna non regnantis causa, sed tamen regni ergo rex est*, cetera. Quae habet de *testamentis principium* §. *16. p. 37.* Vnde facile est ad intelligendum, quod uerbo *regni patrimonialis* nobiscum utatur non transmissionis solum causa, sed etiam imperii ergo, nullis limitibus restricti expositique nudae libidini imperantis.

Qui regna inalienabilia?

(d) In limatissimis animaduersionibus ad HVBERI *ius ciuitatis lib. 1. sect. 3. c. 2. §. 18. 19. p. 69.* Quamuis uiri illustris et de iurisprudentia naturali meritissimi sententia hunc inprimis sibi praefigat scopum, ne quis cogitet credatque cum Grotio esse regna patrimonialia, quae possent, instar patrimonii, alienari. DOMINIVM, ait, *potestatem infert alienandi, nisi per conuentionem ei adimatur,* IMPERIVM *non infert, nisi conuentio addatur. Et praesumendum est contra alienandi facultatem, quia deuicti etiam populi non in seruitutem ire uoluerunt, sed in subiectionem.* Exempla autem, quae uulgo hic laudantur, aut contra iuris ordinem facta aut populi habuisse consensum singularem siue tacitum siue expressum.

Discrimina imperii et dominii.

(e) De *obligat. successo.* §. *23.* ita philosophatur: *Toto coelo differunt imperium et dominium.* Imperium *est ius in personas, earundem regendi actiones cum ui coactiua:* dominium *est facultas rem sibi habendi, alienandi, conseruandi et perdendi. In seruos utrumque et imperium est et dominium.* Primum, *ut in homines, ratione praeditos?* alterum, *ut in animalia, posita in commercio. At in liberos homines, quales regulariter sunt principum christianorum subditi, nemo dominium adfirmaueris.* Sed tamen hoc de omni regno adfirmare nullus dubitat Hobbes, qui ideo fingit dominos dominorum et seruorum seruos.

Patrimonialis regni utrinque expungendi significatus.

(f) Siue patrimoniale dixeris imperium, intuitu *usus* siue intuitu *alienationis*. Quae utraque coniuncta esse dicit HOBBES in omni imperio idque necessario. Nos neutrum damus. Non *primum*, quia regis est non perdere populum, sed tueri; idque domi ac foris: non *alterum*, quia sic confunditur dominium cum imperio. Imo eius generis imperium uerbo esset *regnum*; re ipsa seruitus ac *dominium*.

Hobbesii dogmata peccant in nimio.

(g) Sunt notissima de hoc uiro iudicia, quod scripserit sua aduersus pestem monarchomachorum. Studio ergo in principes lapsus est neque uiam tenuit inter nimium et parum. Accedit, quod nimium hic dederit naturalibus aenigmatibus et mathematicorum lineis, quibus includi nequeunt entia moralia. Neoptolemi dicterium laudant CICERO *lib 2. quaest. Tusc. et lib. 2. de orat.* itemque GELLIVS *lib. 5. noct. Attic. c. 15. 16.*

Secunda obligat successorem in probabili tantum facti ratione,

§. IV. Qui autem praeter despotica et patrimonialia regna etiam agnoscunt alia, illi in facto decessoris, si quidem illo successor teneri debeat, requirunt PROBABILEM CAVSAM uel rationem. Haec enim si adfuerit, ipsum quidem non absque intermedio, i. e. ἀμέσως obligant, sed ἐμμέσως per interpositam ciuitatem. Cuius nomine egerit princeps, decessor. Hanc igitur, ut successori deferat imperium, ita etiam cum onere eidem illud deferre, explendi scilicet dicta factaque principis antecessoris (h). Verum, ut taceam, pessimi forte exempli futurum esse, si hoc ciuitati detur cuique, facta

quae confutatur.

prin-

CAP. I. principum mittere sub censuram, an consulta fuerint reique publicae utilia, an minus, est certe haec ratio decidendi admodum ambigua, ut exitum uix sit habitura. Taceo, quod iniquum sit, omnibus hic regnis eandem dare mensuram, cum haud dubie, ubi regnum magis adductum, ibi etiam minor principis potestas facultasque uel rempublicam obligandi uel per hunc suum in principatu successorem (i). §. IV. V.

Grotii mens de obligatione principis ex probabili decessoris ratione.

(h) Est haec sententia GROTII *lib. 2. cap.* 14. §. 11. 12. his fere ab ipso uerbis concepta: *Qui in ius regni succedit tantum, non obligatur facto decessoris ἀμέσως, quia ius succedendi non ab antecessore habet, sed a populo. Obligabitur tamen per interpositam ciuitatem ἐμμέσως. Coetus enim se obligauit per principem antecessorem, cuius facta sunt facta reipublicae. Non tamen in infinitum hoc abit. Sed tum ita obligatur successor, si antecessor probabilem habuerit rationem. Quod in dubio, ob regentium auctoritatem, debet praesumi.* Hactenus ille. Idem quoque calculo suo adprobat PVFENDORFIVS *lib. 8. c. 10.* §. *8.* qui addit: *principem ex facto et promisso decessoris, omnino obligari, uti etiam rempublicam, si forte, extincta regali stirpe, summam rerum illa recipiat, nisi facta fuerint manifeste* ABSVRDA *aut* INIQVA. *Praestare hoc dicere, quam distinctione hic uti inter laesionem* modicam et enormem *aut enormissimam.*

Dubia aduersus Grotium et Pufendorfium.

A (i) Licet enim pro principe *decessore praesumant*, illa tamen praesumtio a rerum nouarum studiosis aut ab ipso successore, parum liberali, impeti potest uariis argutiis ad adserendam et excitandam suspicionem, quasi is ad sua tum commoda respexerit, non ad reipublicae utilitatem; quasi dolo aut blanditiis sit circumuentus administrorum; quasi imprudentia peccauerit aut ignauia et quae reliqua B sunt genera oppositionum. Quae certe, quoties cum principe agitur, eo magis sunt periculosa, quod plerumque ibi umbrae iuris aut praetextus regnent sufficiantque ad decidendum pro imperante. Accedit, quod ita iudicium in propria causa sit expectandum, idque uel ab ipso principe uel ab administris, quorum non minus interest, ne ille causa eius generis cadat. Maximum autem est, quod de omni- C bus regnis ita iudicium sit idem: cum tamen in diuersis diuersos quoque limites habeant principum decessorum arbitratus.

Tertia cum discrimine respondet inter domania et principis patrimonium,

§. V. Alii praeterea hic digitum intendunt ad ea sigillatim *bona*, in quibus se obligauerit antecessor. Sunt bona principis *propria*, *seine* chatoull-*Aemter, oder* chatoull-*Güter*: aliis ipse utitur fruiturque tantum. Quorsum praedia referenda et reditus *domaniales* seu *mensales*, unde ex prouidentia reipublicae ipse requirere debet ea, quae illi sufficiunt ad cultum et uictum, principe dignum et republica. In *primis* obligari uolunt successorem: non uero in *ultimis*, quae obligatio ne quidem aliqua rescissione opus habeat, cum ipso iure sit nulla (k). Verum enimuero iidem omnibus iterum regnis finguntur hic limites, qui tamen esse debent omnino diuersi; tum responso hoc iura non exhauriuntur, de quibus esse hic potest concertatio; deinde regna sunt, quae improbant haec bonorum discrimina docentque, omne principis patrimonium in nexu esse reipublicae indeque non posse diuelli et quae dubiorum hic sunt generis eiusdem (l). *quae mittitur sub censuram.*

Quae obligatio successoris in patrimonio, quae in domanio?

(k) Ex hac quidem scena prodeunt D quamplurimi. Inter iurisprudentiae naturalis doctores est HVBERVS, qui *lib. 1. sect. 9. de iure ciuit. cap. 5.* §. *53. 54. seqq.* fere his uerbis scribit: *Videamus de successoribus, quomodo hi ex* contractu *teneantur. Nam successores non accipiunt ius suum ab eo, qui proxime decessit, sed a populo, qui successionem semel stabiliuit. Dicendum tamen, successores teneri, sed cum distinctione. Nam rex decessor et* regnum *relinquit et* E patrimonium. *Successor itaque in regno uel heres etiam est principis in patrimonio: uel non est, testamento forte aut alia ratione exclusus. Si* ultimum, *non tenetur; si* primum, *tenetur ad uires usque patrimonii accepti.* Patrimonii autem principalis nomine ueniunt res illius propriae *Handgelder*, chatoull-*gelder*, chatoull-*aemter* atque omne id, quod princeps uel ex suis uel ex reditibus reipublicae consuetis et ordinariis acquisiuit. Siue res mobiles sint siue immobiles eaeque tales uel naturaliter uel ciuiliter. *Sed obligationes, quae* propter rempublicam *initae sunt, tenent etiam praeterea successorem, non ut heredem, sed ut caput ciuitatis. Quia haec obligata est a principe successore, qui nomine promisit contraxitque suae ciuitatis.* Quod ultimum idem illud est, quod supra dixit Grotius. Cuius tamen causa *probabilis* Huberum aegre habet, quoniam ita principis auctoritas nimium constricta esse uideatur. Cum ipsa ibi exempla allata a tutoribus et administratoribus rerum *l. 28.* §. *1. ff. de pact.* atque *l. 22. C. eod.* nec minus *l. 7.* §. *3. ff. pro empt.* aliquid habeant inuerecundi et impudentis erga imperantem.

Dubia circa haec bonorum principis discrimina.

(l) Principio enim in regnis *absolutis* maior etiam facultas erit principi in ipsis domaniis, quam in *adductis* aut *mixtis*. Hinc respublicae inueniuntur, qui nomen

hoc prorsus ignorant. *Deinde* est haec Gallorum doctrina, quam explicat *Ren.* CHOPPINVS *lib. 1. doman. c. 7.* quod regi semel acquisita etiam acquisita sint regno, idque nexu indissolubili, instar rei domanialis. Cuius argumenta quoque sic adiuuari possunt, ut dicatur, raro principem acquirere nisi uiribus, consiliis, occasioneque reipublicae, ut adeo huic pariter cedant, quae intuitu illius quodammodo sunt comparata. Ita olim acquisita ab episcopis delata sunt ad imperatorem, qua patronum, post ad ecclesiam, cuius occasione comparauerat diuitias sacer antistes. Praeterea sunt etiam alia, quae neutro nomine possidet princeps. Quis enim regalia omnia, quorum numeri hodieque perinde adaugentur, idque auctoritate imperantis, habuerit loco rerum domanialium; quarum origo quaerenda in republica. Intelligitur itaque, discrimen hoc non aequare facta principis, de quorum obligatione apud successorem institui potest disputatio. Taceo, indignam esse principe hanc mensuram. Ita enim fieri posset, successorem adligari ad confectionem inuentarii rerum decessoris propriarum; eundem adstringi ad matriculam iuratam regalis supellectilis; eum repudiare posse hereditatem et sic cimelia decessoris, tantum non sub hasta, adsignare manibus creditorum; cum opprobrio quidem cum sacri palatii, ornatu denudati, tum principis decessoris, cuius reliquiae uagarentur per manus hominum sordidorum, cetera.

Quarta successorem in contractu obligat, non in gratiis. quam recte hoc doceatur?

§. VI. Deinde aliud discrimen faciunt finguntque illi, qui obligatum uolunt successorem ex decessoris tantum *contractu*, non ex *gratiis* illius aut beneficiorum largitione (m). Verum neutrubi consentio. Non in *primo*, quid si enim princeps decessor in contrahendo fines excesserit formulae reipublicae: neque in altero, quoniam parcum nimis est de largitionibus principis iudicium, praesertim in regno non multum adducto et, reditibus uel thesauri reliquiis, opulento (n).

Num obligatio tantum in contractu decessoris, non in gratiis aut priuilegiis?

(m) Ingens est numerus doctorum, qui hanc sententiam solent contueri rationibus quidem ualde diuersis, perturbatis etiam naturae, ciuilis, ecclesiastici iuris principiis itemque causis consilii et iuris inuicem permixtis et confusis. Seligemus nos tolerabiliora, quae fere sunt haec. Quia contractus transeat ad successores atque his praeiudicet, igitur etiam decessoris principis contractus principem obliget successorem, ita IASON. *uol. 3. consil. 10.* OLDRADVS *cons. 94. sub fin.* REBVFF. *ad concordata R. Gall. cum pontif. tit. de collationib. in praefat. p. 907. 908. seqq.* Quia contractibus et pactis a successore uiolatis nemo contrahere uellet cum principe, qui esset instar Tantali, positus extra commercium cum hominibus et *exulis* instar, cum uerbo potius adpelletur *praesulis* in ciuitate *Alber.* BRVNVS *consil. 2. et 12.* de RIPA *lib. 2. respons. c. 28. Rol.* a VALLE *cons. 1. et 3. Petr.* PECKIVS *ad reg. iur. can. reg. 16. n. 2. et reg. 46. num. 13.* Quia ius ab antecessore acquisitum ita auferri posset a successore, quod esset iniquum ROMANVS *cons. 352. sub fin.* et DD. ad *cap. 1. ex epistolae uerbis X. de probat.* Quia successoris ius non sit maius, quam antecessoris, cui pacto, contractu, transactione fuerit standum instar hominis priuati BALDVS *lib. 1. cons. 27. et lib. 3. cons. 159. n. 4.* TIRAQVELL. *de iure primogen. quaest. 35. n. 20.* Quia imperator et princeps potuerint obligare fiscum, sed fisci instar esse successorem CYNVS *in l. digna uox C. de leg.* MENOCHIVS *consil. 1. n. 228.* et *cons. 103. n. 69.* RVDOLFINVS *de absoluta potestate c. 6. n. 20. 72. 95.* Ideo necquicquam hic ualere, si quidem princeps uti uoluerit plenitudine potestatis EHRENBACH *in nomologia cap. 12.* KLOCKIVS *de contribut. c. 8. n. 79.* SCHRADER *cons. 10. et cons. 25.* pluresque alii ab his conducti et allegati. Contra habere se rem putant in uere sic dictis *priuilegis*, illis scilicet, quae neque titulo oneroso sint concessa, neque in compensationem meritorum, quae se habeant instar contractus ENENKEL *lib. 3. de priuil. cap. 8.* adeoque successori sint obligatoriae, qui legum dominus sit, non contractuum *Adr.* HOVTVYN *in politica ad §. 26. p. 59. 60.* uerum, quae ex mera et simplici gratia sint collata. Quibus nulla in successore sit obligatio. Quia a principe largitore concessa sint instar *precarii*; quia *priuilegiatus* uersetur in *lucro* captando, respublica aut successor in principatu in uitando *damno*; quia satis esse queat *priuilegiato*, si priuilegio ad dies uitae usus sit largitoris; quia neque huic aliam credendum sit fuisse mentem, quam, ut eo usque benefaceret, quousque beneficia illius essent in manibus; quia simplicis donationis nulla euictio; quia successorem neque leges teneant, ergo multo minus priuilegia; quia in mores ideo uniuersim iuerit, solicitum esse quemuis de successoris confirmatione; quod etiam uerum sit de priuilegio concesso *extraneo*, quem hoc intuitu uel fingere liceat temporarium subditum uel norma eum regere prorsus eadem; quia, omnibus priuilegiis aeternis, fieri posset tandem, ut numeri priuilegiatorum uincerent multitudine illos, qui legibus uiuerent adstricti, id est, exceptiones superarent regulam et quae sunt generis eiusdem. Quapropter adfirmare solent doctores ad gratias, ad priuilegia huius sortis necquicquam teneri successorem in principatu. Legi huc possunt, praeter doctores principio huius notulae

citatos

CAP. I. citatos, b. m. STRYKIVS *de priuilegiis titulo onerofo quaesitis cap. 3. §. 3.* atque ante illum ARNISAEVS *de iurib. maiest. lib. 1. c. 7. n. 7.* CONRINGIVS *de priuilegiis recte concedendis et reuocandis*, ANONYMVS *in obseruat. Halens. tom. 3. obseru. 16.* ex instituto.

Opinionis huius censura. (n) Displicet etiam hoc iuris ex facto decessoris fundamentum. Non quidem ex *Hobbesiana* causa, quare princeps a subditis nequeat obligari ullo uinculo conuentionis, quod ipse nequeat iure dissoluere. Sed ex rationibus petitis aliunde. Scilicet improbamus, quod *unus limes* statuatur rebuspublicis adeo *diuersis*, quod uitium reprehendimus aliquoties. *Deinde* nulli dubitamus, posse formulam imperii talem esse, ubi etiam in gratiis priuilegiisque successorem obliget decessor. *Praeterea* cum principis, instar numinis, sit benefacere, durum est, gratias omnes extingui a rigido successore, praesertim, quod princeps credi debeat largitus fuisse nomine reipublicae, quae, mortuo licet principe, uitam uiuit immortalem. *Accedit*, quod huius etiam intersit, continuari gratias, ex dignitatis atque officii iuribus semel collatas. *Taceo*, quod facile sit, priuilegiis addere nomen contractus aut emtionis pro uno numo uel etiam in diplomatibus fingere atque efferre merita, si quidem hoc iure conciliare liceat priuilegiis et gratiis aeternitatem, cetera. Neque tamen etiam illud dederim ENENKELIO *lib. 3. de priuilegiis cap. XI.* MOLINAE *de iure primog. lib. 1. c. 3. n. 20.* atque EHRENBACHIO *nomologiae cap. XIII.* uniuersim cogi principem successorem generis cuiusuis ad quasuis gratias, priuilegia, donationes, licet insolentes, ceteraque conseruanda continuandaque. Vt quidem illi contuentur.

§. VII. Post sunt etiam, qui ad *modum* respiciunt *delati* imperii. Neque ex facto decessoris obligari perhibent, qui sufficiatur eidem per noua populi suffragia, id est, libera *electione*. Absoluunt etiam ab hac obligatione illum, qui *sanguinis* iure ad imperium deueniat. Contra uero obstringunt ex facto decessoris eum, qui ex illius *ultima uoluntate* aut iure etiam *pactitio* peruenerit ad fastigium imperii (o). Verum, uti supra monui, frustra haec ponuntur inter causas obligationis ex facto decessoris, tantum abest, ut illa haberi debeat primaria. Principio enim patrimoniales regnorum successiones, cum Grotii, tum Hobbesii, expunximus nos ex systematibus iurisprudentiae naturalis. Deinde, si quando respublica uult, ut princeps decessor nominet uel inter uiuos uel ultima uoluntate, uel sibi cupiat successorem, forte ad illud faciendum amore aut prudentis consilii expectatione aut diuersis candidatorum studiis, ob quae metuit sibi ab interregno, adducta: non propterea credendum est, agere principem suo tum nomine; transferre sua; poni regnum in illius patrimonio aut dominio; illius, non reipublicae, esse noui successoris auspicia; penes illum, formulam regni uertere ac fingere; teneri successorem facto illius, ut uniuersalem heredem in patrimonio defuncti testatoris. Conuertenda potius oratio dicendumque, regni testatorem causam tum agere reipublicae; transferre ipsum aliena; imperium cedere, non dare patrimonium; auspicia esse ciuitatis; reddi formulam regni, non uero nasci; ad hanc respiciendam esse, non ad testatoris in hoc genere facta, nomina, uoluntatem. Quo ipso clarum est a modo propagandi principatum non recte argui ad successoris obligationem (p).

§. VII. Quinta successorem obligat uniuersalem, non singularem. Dubitationes.

Num facta decessoris obligent in regno hereditario? (o) Hereditatis uerbo hic utimur in eo sensu, quatenus successionis iura ultimae decessoris tribuuntur uoluntati. Quapropter illius facto teneri putant cuiusuis regni successorem. *Ioan.* BODINVS *lib. 1. de republ. sub fin. cap. 8. p. 164.* quaestionem: *an rex successor, regum antecedentium promissis, salua maiestate, obligari possit*, ita respondet: *principem maiorum pactis, conuentis*, factisque *aeque obligari, si regnum hereditatio iure obuenerit uel etiam testamento sit delatum.* Vt Ptolemaeus *Cyrenensium*, Nicomedes *Bithyniae*, Attalus *Asiae*, Eumenes *Pergami*, Coctius *Alpium* reges populum *Romanum testamento* regnorum *heredem scripserunt*. *Quid si regnum ad proximos deferatur? ut* Angliae *regnum* Henricus VIII, *tribus* adsignauit *liberis ordine* successorio? *Distinctione res eget aut* testamento *successerunt: aut, repudiata decessoris hereditate, sequuti sunt* legem *successionis* regiam. *Si* primum, *obligati sunt: non uero si* ultimum, *quamuis iuratus sit testator. Itaque*, pergit, LVDOVICVS XII. *reposuit illis, qui eum facto obligauerant Caroli VIII. decessoris*, se eius heredem non esse. *Ita* FRANCISCVS II. *Heluetiis, patris debita urgentibus, pariter respondit, se sceptra* non beneficio decessoris, *sed lege regia tenere*. Idem statuit GROTIVS *lib. 2. cap. 14. §. 10.* Idem EVERHARDVS in *topica legali* loco, *a plenitudine potestatis*. Ita etiam ex doctoribus ueteranis *Matth. ab* AFFLICTIS *decis. 17. n. 5.* exemplo petito a iuribus regni *Neapolitani* et qui eum sequitur REINKING. *lib. 1. cl. 3.* *regim.*

Num idem in pactis successoriis denen Erbverbrüderungen oder Ganerbschafften?

CAP. I. §. VII. VIII.

regim. fecul. c. 10. n. 11. Eodem utuntur iudicio in successione pactitia *einer Erbverbrüderung oder Ganerbschafft*, nam et hic ex facto decessoris obligant successorem, licet illius heres non ille, sed alius existat, b.m. STRYKIVS *de success. ab intest. dissert. 8. cap. 7. §. 43.* et, quos ipse laudat huius sententiae patronos, BESOLDVS *in nomicopolit. lib. 3. diss. 2.* CARPZOVIVS *part. 2. c. 29. def. 21.* idemque *decis. 88.* BRVNNEM. *cent. 2. decis. 17.* et ZIEGLER *de iurib. maiest. lib. 1. c. 4. §. 28.* et qui sunt alii sententiae eiusdem.

Aduersus hanc sententiam dubitationes.

(p) Error ita sentientium, quod in regno, ultima uoluntate delato, successor praestare teneatur omnia facta deferentis, successoris: causas habet multiplices. *Principio* confunditur *patrimonium* cum *imperio*, quae inuicem aeterno iure et eo distabunt usque, quo ciues et subditi omnes in infimum ordinem et sub iugum ibunt durissimae seruitutis neque imperantem ullo uel iure uel pacto teneri dicent, sed officio, id est, libidine propriae uoluntatis. Qua uirgula ciues uniuersi orbis aestimauit HOBBESIVS *in Leuiathan cap. 18. 19. 20.* indignus ideo, qui iuribus gauisus sit liberi hominis et ciuis. *Deinde* nomina illos deceperunt *testamenti*, quod fieri solet de rebus, quae sunt in *dominio* et proprietate, sensu quidem iuris priuati, non publici, ubi etiam declaratio uoluntatis fieri potest in successione uel rei alienae uel usufructuario iure possessae. *Praeterea* glaucoma etiam fecit iureconsultis, quod heredem alium nesciant leges Romanae, quam uniuersalem, contra regni esse potest heres, cui nihil iuris in bonis reliquis principis testatoris. Quo sensu testamenta hic fiunt in re singulari. Imo decessoris eiusdem duo utrinque ualida relinqui possunt testamenta: unum, qua princeps fuit in causa principatus, alterum, qua priuatus in suo, quod post principatum habuit, patrimonio. *Post* regulae etiam in culpa sunt, successorem ex testamento testatoris subire personam in commodis et incommodis, in lucro et damno, in aere proprio et alieno, etiam ultra uires eum teneri hereditatis; si quid inde damni sentiat, tribuendum hoc illi, qui maluerit aleam subire hereditatis, quam, eam declinando, euitare periculum, cetera. Quae omnia rursus fallunt in herede aut successore in principatum. Vera haec esse inter heredem *patrimonii* et *principatus* discrimina, ipso nunc comprobabimus rerumpublicarum usu. Quamuis enim *Barthol.* MVSCVLVS *de successione conuentionali Membr. 1. class. 1. concl. 3. n. 93. p. 47.* HEIGIVS *part. 1. quaest. 6.* CLAPMARVS *lib. 2. c. 21.* BESOLDVS *lib. 3. nomicopolit. dissert. 3.* cum rationes, tum exempla uaria conquirant regnorum, principis decessoris testamento delatorum: non tamen regna talia ideo pro despoticis habueris et patrimonialibus, nisi hanc maculam inurere audeas florentissimis Europae imperiis, *Hispaniae, Galliae, Angliae, Sueciae, Daniae, Scotiae, Hungariae, Bohemiae, Poloniaeque*: in quibus singulis ordines in successore admittendo principis decessoris ultimam quandoque uoluntatem sunt sequuti. Quid? quod ipse Bodinus meminisse debuisset, quod, licet Henricus VIII. testamento nominauerit liberos suos successores; tantum tamen abfuisse, ut illi patris facta expleuerint, ut potius tragoedia omnibus istius aeui scriptoribus testatissima sit, qua Angliam adflixerunt tot ac tantae in republica ab *Eduardo, Maria, Elisabetha* susceptae et imperatae metamorphoses et sacrorum aeque ac ciuitatis uicissitudines et mutationes. Taceo, quod reipublicae omnino intersit, ne regni *successor* et heres hanc sibi legem dictam putet, uersari se erga testatorem, principem decessorem in quadam obligationis infinitate. Scilicet formula reipublicae hic quoque respicienda est uidendumque, illa quid concedat, quidue neget successori.

Sexta obligari decessorem, si quae fecerit ex officio et dignitate.

§ VIII. Porro fuit in hac opinionum sylua ueteranis doctoribus instar fili Ariadnaei, si dixerunt, ad illa tantum obligari successorem, quae decessor fecerit ex *officio* et *dignitate*. Quod enim ita sit factum, *nomine* factum atque auctoritate *reipublicae*, inter tot mortes principum suorum immortalis. Cuius propterea omnino sit, facta decessoris in hoc genere tueri apud successorem. Inde etiam constat, quod uerbo, non re ipsa ab illis differant, qui adfirmant, facta a principe, in causa *populi* et *ciuitatis*, aeternum obligatura esse omnes successores, non cetera, quae is fecerit in gratiam sui ipsius, instar priuati, moritura omnino cum faciente uel allodii, non regni heredem obstrictura (q). Verum neque hoc simpliciter et sine discrimine ullo est dicendum. Nam uidendum potius de officii et dignitatis limitibus, intra quos imperantem oportet uersari ex pacto aut decreto ciuitatis. Hos enim si excesserit princeps, parum aut nihil proderit, suum ita successorem se obligare uoluisse, cum utrum potuerit, quaerendum sit primo idque negandum. Alia repeti etiam hic debent, quae supra reposuimus ad sententiam Grotii, uerbo, non re ipsa diuersam ab hac ueteranorum doctrina (r).

De quo iterum dubitatur.

(q) Au-

CAP. I. II. In rebus ex officio et dignitate principali gestis obligari successorem.

(q) Audiemus ipsum BALDVM, opinionis patronum et forte auctorem. Ita autem in *consilio* 159. *num.* 3. 4. disserit ille: *Imperator in* persona *mori potest, sed ipsa* dignitas, *officium, imperium est immortale. Sicuti* pontifex *moritur*, non pontificatus, *cuius sedes aeterna. Quae faciunt itaque* reges *nomine non* suo, *sed* regni, *id est, gentis suae, illa obligant gentem et principem eius successorem. Nisi laederent facta ipsum regnum, uti donatio* Constantini M. *quae fuit miraculosa, alias non obligatoria fuisset. Quia regni tutela regibus commissa, non dilapidatio. Vnde autem intelligis, factum id esse nomine* dignitatis *et regni*, *hoc est, contractum esse realem et adficere rempublicam: id cognoscitur ex forma, si tenor scripturae faceret mentionem successorum. Praeterea si rex non in* persona *promittit, sed in significatione seu nomine et uerbo regali. Ita enim promissio est transitoria ex forma et ex dignitate et auctoritate concedentis nec non ex ipsa republica repraesentata, quae non moritur.* Baldo adplaudunt hic innumeri doctores alii tam iuris ciuilis interpretes, ut ALBERICVS *ad l. conuentionum ff. de pactis*; *Andreas ab* EXEA *in lib. de pactis num.* 385. *Paul. de* CASTRO *ultimo notabili C. de LL. Octau.* CACHERANVS *decis. Pedemont.* 139. TIRAQVELLVS *de Primogen. quaest.* 35. *n.* 20. MANDELL. *consil.* 67. *n.* 1. CYNVS, ANDREAE aliique Dd. *ad l. digna uox C. de LL.* quam iuris canonici, ut PANORMITANVS; de BVTRIO; IMOLA; FELINVS; DECII aliique ad *cap.* 1. *ex epistolae uerbis X. de probationibus.* Quae etiam opinio rexit in Germania inter iureconsultos fere omnes *Matthaeum* CVNONEM, in libro utili neque obuio ubique *de pactis lib.* 1. *cap.* 22. *n.* 66. 67. 68. 69. atque *cap.* 23. *n.* 43. REINKINGIVM *lib.* 1. *regim. secul. class.* 3. *cap.* 10. *n.* 30. 31. qui addidit quasdam, ut dicit, regulae fallentias; SCHRADERVM *in consilio* memorabili *IX. n.* 1. 2. *et cons. X.* ubi quaestionem, utrum rex Daniae teneatur facto decessoris, respondet ex instituto; *Georgium Acacium* ENENKELIVM *de priuilegiis lib.* 3. *c.* 11. *n.* 44. 45. 46. KLOCKIVM *de contrib. c.* 8. *n.* 71. EHRENBACHIVM *cap. X. nomolog.* §. 3. imo tanti facit hanc doctrinam oculatissimus TABOR, ut in *dissert. de oblig. successor. in officiis cap.* 5. §. 4. non solum adprobet eam, sed etiam §. 15. Grotium rideat fere, quod illam suis commentis uoluerit emendare, qui re uera nihil dixerit noui, quod non pridem ueterani scripserint, uerbis licet a cultu aliquantum alienis.

Aduersus hanc doctrinam dubitationes.

(r) *Primo* confunditur quaestio, an uoluerit obligare successorem princeps, cum altera, num obligare potuerit. Vinculum enim consecutionis inter utramque prorsus est nullum. *Deinde* ipsi etiam patroni huius doctrinae uarias deinceps addunt limitationes et restrictiones, nomine *fallentiarum*, quod laedi tamen ita respublica non debeat, nisi in modico, quod non curet praetor, multo minus rex aut respublica; quod laesio tamen non aestimari debeat ex euentu, sufficiatque principem facto suo reipublicae prodesse uoluisse; quod in laudabili principe secus facta cum rectis et reipublicae utilibus debeant conferri et compensari, cetera. *Praeterea* cum dignitatis et officii principalis sint limites diuersi, neque enim in paruo aut sterili regno, eadem elegantia requiritur, adparatus, lautitiaque, quam in magna, diuite ac fertili. *Post* ipse etiam diuersus populi genius in regnis diuersis, ut adeo iterum negligat officium suum princeps, si contra limites peccet, sibi etiam hic propositos. *Tandem* neque publica cuiusque regni iura patiuntur, ut unam omnibus normam ponamus.

CAP. II.

De
Obligatione successoris in principatum ex LL. imperialibus et iure pontificiali.

§. I.

Septima, quae stare iubet legibus Romanis.

Tandem non uerentur doctores, hanc principum causam de *obligatione ex facto decessoris* respondere ex legibus positiuis. *Romanas* scilicet principe hic loco ponunt, uel quod illas pro uoce quadam naturae habent, uel quod praesidium quaerant in auctoritate, quam maiestas imperii Romani habuit quondam inter principes orbis propemodum uniuersi. Trahunt huc constitutiones scriptas officiali successori, administratori rerum, etiam pupillarium; imo Caesarum quorundam dictiones, *principem dignum legibus uiuere*, cetera (s). Verum, ex quo alia quoque regna acceperunt litteras cum iisque culturam, ex eo sua etiam fide uiuunt, non aliena, dominantis Latii (t). Vt tace-

CAP. II. taceam, uix in orbe uniuerso offendi principatum, qui in obligatione ex successoris facto, iure sit usus incerto magis et perturbato, quam ipsum Romanum (u). Limites uero officialibus hic positos obtrudere uelle regibus et principibus, illud quidem non sine errore fieri arbitror pudendo et inuerecundo (x). §. 1.

Qui principis decessoris facta obligent ex LL. Romanis?

(s) Ex iure quidem Romano uaria sunt; quae *in obligatione principis successoris ex facto decessoris* laudare et urgere solent doctores. Principio *l. 23. prouidendum C. de decurionibus* tanti legem fecit *Ioan. Otto* TABOR, ut illius causa integrum libellum scripserit de *obligatione successorum principum in officiis*. Est autem lex his uerbis fere concepta: *prouidendum est eorum nouitati decurionum, qui nuper nomen curiis addiderunt, ne * praeteritis debitis susceptorum* (idem esse iudicium uolunt de antecessoribus in regno) *onerentur. Sed conuentis, qui ea praecedentibus delegationibus contraxerunt. Nullam eos* (successores) *molestiam pro sarcina nominationis alienae* (decessorum) *sustinere patiaris.* Inde colligunt: eum, qui in officio aut munere succedat, non ideo teneri facto sui decessoris. Sordida philosophia, quae limites potestatis regalis metitur cum iure infimorum decurionum. Alii cum BALDO *consil. 159. n. 7.* huc trahunt *l. 2. Bene a Zenone C. de quadriennii praescript.* Quamuis uero negari non possit, Iustinianum ibi animaduertere in illos, qui cum *Augusti*, tum *Augustae* in imperio iura tam arcte definiant, ut inter priuatum hominem et principem parum credant aut nihil interesse, quorsum uerba pertinent: *Culpandos, qui maiestatem* imperialem *non agnoscant nec quantum inter* priuatam *fortunam et culmen* regale *intersit: omnes alienationes, quae ab* aula *procedant siue ab* Augusto *siue ab* Augusta *sine inquietudine permanere debere siue res per ipsum principem siue per eius procuratorem sint adsignatae. Esse hoc imperatoris priuilegium. Qui enim consiliis suis pro toto orbe terrarum die nocteque laborent, quare non habeant dignam hac sua praerogatiua fortunam*, cetera; imo legis huc trahi quodammodo possint rationes: ipsa tamen lex non de facto principis uniuersim agit, sed de priuilegio fisci principalis in quadriennii praescriptione. Frequentissime tamen omnium in hoc argumento praesertim ueterani prouocant ad *L. 4. Digna uox C. de LL. et constit.* Non ullus ueterum interpretum fuit, qui non ex hac lege argueret, primo, quod principis negotia non aliam mensuram habeant, quam leges ciuiles; deinde ideo etiam sigillatim teneatur successor ex facto antecessoris, instar hominis et heredis priuati. Scripserunt, fateor, multi multa de huius legis uero sensu usuque. Ego certe crediderim, talia principes quandoque Romanos auribus dedisse populi ad auram captandam popularem, ut iudicium de se non aliud simularent, quam *ciuis*

Prima ex L. 23. C. de decurionibus.

Secunda l. 3. C. de quadrien. praescript.

Tertia l. 4. C. de LL.

A *Romae primarii.* Re uera autem ab his simulatoribus sibi inprimis cauere olim quoque debuerat Roma, ne sub serui seruorum uerbo princeps sibi strueret uiam ad dominatum. Imo quis quaeso! dixerit uel somniando, uel imperatoribus uel aliis orbis regibus expectandam esse formulae legem ab arte simulandi Theodosii, Valentiniani. Ipse porro, quod mireris, GROTIVS *lib. 2. cap. 14. §. 12.* ueteranorum B hasce argutias in iisque in deliciis habet *l. qui fundum 7. §. 3. ff. pro emtore.* ubi Iulianus ait: *tutor in re pupilli tunc dominus habetur, cum tutelam administrat, non cum pupillum spoliat.* Verum absit, ut principis potestatem non credamus maiorem esse quam tutoris pupilli. Sed tamen *L. fin. C. de locat. praedior. ciu. uel fiscal.* imperatores Theodosius et Valentinianus sigillatim sanxerunt, ne praedia fiscalia princi-C pis, iure perpetuario semel elocata (*die in Erbpacht ausgethan*) a principe successore reuocentur. Idem constitutum est *l. 1. uniuersi C. de fundis rei priu. et diuinae domus.* Verum intererat omnino reipublicae, ita statui apud Romanos, quoniam conductores reperti sunt nonnisi difficulter. Quod autem longe est magis, etiam *donationes, a diuis parentibus* (patris enim nomine decessorem suum in imperio di-D xerunt) *sacra largitione factas, ad posteros inconcusse transmitti idemque custodiendum in contractibus omnis generis*, scripserunt Gratianus, Valentinianus, Theodosius, Augusti *l. 6. Hi quibus C. de fund. patrim.* Sed ostendet notula inferior, *littera u* inscripta, quam parum ipsi etiam Romani imperatores curauerint has leges in obligationis trutina ex facto decessorum. Ceterum, quae alii huc porro adferunt ex E causa *negotiorum gestorum, mandati; aditae hereditatis* ceterisque, illa principatibus sunt inconcinna iustoque angustioribus limitibus circumscripta, quamuis imperia regerentur legibus ipsius Latii. Vt adeo operae pretium non sit, de illis uerbo aliquid attigisse.

Quarta l. 7. §. 3. pro emt.

Quinta L. fin. C. de loc. praed. ciuil.

Sexta l. 6. C. de fundis patrim.

(t) Pudet enim nunc iurisprudentiae naturalis doctores, publica principum iura respondere ex priuatis Romanorum le-F gibus, quod fecere olim ueterani, *Bulgaristae, Bartholistae, Baldistae* aliique adseclae eius generis iureconsultorum. Quibus facile est ignoscendum, quod illi lumina non habuerunt iurisprudentiae naturalis aut haec sola quaesiuerunt in ueteri Latio. Verum melioris aeui scriptores hanc ueniam merentur necquicquam, cum exempla illis praeluceant eorum, qui doctrinam ciuilem sola ratione duce colue-

Aduersus iuris publici principia ueteranorum.

CAP. II.

coluerunt et, si quid de hac uel illa republica sigillatim dicendum, in domesticis institutis sunt occupati, non in Romanis. Hanc tamen notam certe merentur *Tabor*, *Carpzouius*, *Reinking*, *Ehrenbachius* et centum alii, qui tempore etiam Grotii et Conringii in his tenebris maluerunt uersari, quam lumen sequi rectae rationis.

Latium sibi aduersum in obligatione Caesaris successoris. Exempla 1) eorum, qui obseruarunt facta decessorum Vespasiani.

(u) Principio enim Caesares decessorum facta non aliter, quam si a successore habita fuerint rata, attendisse, illud quidem discimus a SVETONIO in uita *Titi Fl. Vespas. cap. 8.* ubi his uerbis scribit: *Natura* (de T. Fl. Vespasiano ipsi sermo est) *autem beneuolentissimus fuit. Cum ex instituto* TIBERII (sed tamen STRABO *lib. 6. sub. fin.* dicit ex aduerso, Tiberio omnia edicta decessoris sancta et instar normae fuisse in administratione reipublicae, imo instar legis, quod TACITVS habet *l. 4. ann. cap. 37. n. 4.*) *omnes dehinc Caesares beneficia, a superioribus concessa principibus, aliter rata non haberent, quam si eadem iisdem et ipsi dedissent:* PRIMVS (T. Fl. Vespas.) *praeterita omnia uno confirmauit* EDICTO, *nec a se peti passus est.* Idem fecit NERVA, partim ne titubarent subditi, antecessorum beneficiarii, partim ne, primi largitoris nomine extincto, gratiam ipse uideretur adfectare priuilegia superiorum rata habendo. Documentum habet PLINIVS *lib. 10. epistol. 66. pag. 803.* uerbis conceptum, quae legi merentur: *Hoc sibi quisque ciuium meorum spondere potest, me libenter noua beneficia conferre et * ante me concessa seruare. Nolo existimet quisquam, quae ab alio principe uel priuatim uel publice consecutus, ideo saltim a me rescindi, ut potius * mihi debeat, si illa rata et certa fecero nec gratulatio ullius instauratis eget precibus.* De PERTINACE pariter *Iulius* CAPITOLINVS *cap. 7. p. 544.* ait: *quod donatiua et congiaria, quae Commodus promiserit* (eius antecessor), *ipse soluerit.* Contra alii Caesares decessorum facta neque rata fecerunt neque obligari se ex illis, adseruerunt. Sic de GALBA scribit TRANQVILLVS *lib. 7.* in uita eiusdem *cap. 15.* Liberalitates *Neronis* (decessoris) *non plus * decimis concessis, ea conditione reuocandas curauit, ut si quid scenici donatum olim uendidissent, auferretur emtoribus*, cetera. Idem de eodem TACITVS *lib. 1. hist. c 20. n. 1, 2, 3.* auctor est: *Proxima* pecuniae *cura et cuncta scrutantibus iustissimum est uisum, inde repeti, ubi inopiae causa erat. Bis et uicies millies sestertium donationibus Nero effuderat. Appellari singulos iussit, decuma parte liberalitatis apud quemque eorum relicta. Grande gaudium, quod tam pauperes forent, quibus donasset Nero, quam quibus abstulisset.* Ante hunc Caesarem idem sibi ius esse credidit TIBERIVS. Tantum enim abest, quod factis Octauiani se obligatum esse crederet, cuius sententiam uidimus supra in SVETONIO in uita *T. Fl. Vespas. cap. 8.* ut potius exempla supersint quam plurima, unde constat, eum singula fere Octauiani facta uel rescidisse uel in alium uertisse statum, de quo idem SVETONIVS in uita *Neronis cap. 47. 49.* Imo riserunt quandoque ciues subditos, si in priuilegiis dominiisque prouocarent ad decessorum imperatorum diua nomina, sigilla, diplomata, libellos. Quale * exemplum habemus in CALIGVLA, de quo SVETONIVS in uita illius *cap. 38.* testis est: *Prolata diuorum Iulii et Augusti diplomata, ut uetera et obsoleta, deflebat*, aut, quod alii codices habent, *delebat*, aut, quod ipsa re dicendum, *ridebat.* Ex quibus casibus exemplisque facile est ad intelligendum, quam multiplices et uarii Caesares fuerint in aestimandis factis principum superiorum. Scilicet, quam incerta fuerat *formula reipublicae Romanae:* tam quoque incerta fuerunt uincula obligationis ex facto decessorum.

Neruae.

Pertinacis.

2) eorum, qui dissoluerunt facta decessorum, ut Galbae.

Tiberii.

Caligulae.

§. I.

Ex iure hic Romano monarchomachorum contagio.

(x) Quis enim non uereatur illud adfirmare, principis facultatem non maiorem esse, quam officialis et administri aut ultimis uerbis adpellare imperantes. Quod tamen ueterani peccarunt legum doctores, nulla uerecundia aut rubore. Sed dandum est hoc infantiae eorundem, qui, ignoratione doctrinae ciuilis, non uiderunt, quam ipsi dictionibus suis parum cautis, uiam sternerent improbis monarchomachis, qui supremos etiam principes nominarunt reipublicae *consules*, *tutores*, *praesides*, *administratores*, *primarios ministros.* Quos flosculos sparserunt in libellis suis *Stephanus Iunius* BRVTVS, id est, quod ex schedis habeo *dn. praesidis*, *Hubertus* LANGVETVS; *Franc.* HOTOMANNVS; *Lamp.* DANAEVS; *Ioan.* ALTHVSIVS; ROSSAEVS; *Ioan.* BOVSCHERIVS; *Ioan.* MARIANA; MILTONVS aliique plures, qui scenam hanc magno numero praesertim in Angliae regno instruxerunt. Vbi illud dicendum, discrimina inter *maiestatem realem et personalem* non ab his demum uiris prouenisse, quod uulgo creditum. Dum enim hac occasione ueteranos iuris interpretes euolui, obstupui fere, quam illi hic audaces fuerint et insolentes. Ex quo enim id sibi sumpserunt, ut causas regum responderent ex legibus et iure Latii priuato: iam fieri aliter non potuit, quam ut formulas iuris uocarent in medium de *mandatariis*, *gestoribus negotiorum*, *tutoribus*, *officialibus*, *procuratoribus rerum*, *societatibus*, *heredibus*, *possessoribusque bonorum* aliisque titulis, quos in principum causis respondendis uix sine rubore euoluimus, tantum abest, ut eos sequamur. Illud certe improbum discrimen inter *maiestatem realem et personalem* iidem Bulgaristae excitarunt, cum inter obligationes *regis et regni*, *personales et reales* iusto

CAP. II. saepius et liberalius distinguerent, Quorum uerbis etiam usus est *Ehrenbachius cap. 10. §. 4. nomolog. p. 158.* innocens ac integer a contagione illorum, quos supra commemoraui, cum in transuersum eundem egerint formulae iuris Romanorum. §. II.

Octaua, quae colit decreta pontificum. §. II. Audentior est numerus eorum, qui in principis obligatione ex facto decessoris sanctiones colunt pontificum, quae sigillatim hanc litem sacra uirgula deciderunt [y]. Verum, quicquid sit de suprema pontificis in iure sacrorum potestate, extra limites certe uagantur, qui in publicis principum et rerumpublicarum controuersiis causisque ciuilibus illius audire aut sequi uelint decreta [z].

DECRETA PONTIFICVM de obligatione ex facto decessoris. (y) Ibimus per ipsa decreta sigillatim, quae quidem in obligatione principis ex facto sui decessoris solent laudari. *Principio* in medium proferunt *can. 4. causa 25. q. 2.* ubi Gregorius papa uerbis scribit ad Angliae episcopum, quae sequuntur: *Si* *Primum c. 4. C. 25. q. 2.* *ita destruerem, quae antecessores nostri statuerunt, non constructor, sed euersor essem. Testante ueritatis uoce: omne regnum, in se ipso diuisum non stabit.* Viam enim, quam pontifex in hoc iure eat, illam demum habent pro commendatissima. *Deinde* *Secundum c. 15. C. 25. q. 1.* significantior hic esse uidetur *canon 15. causa 25. quaest. 1.* his uerbis conceptus: *Iustitiae et rationis ordo suadet, ut, qui sua a successoribus desiderat mandata seruari; decessoris sui procul dubio uoluntatem et statuta custodiat.* Nam respicitur hic ad poenam talionis, ad regulam, *quod quis iuris,* ad ipsius seruatoris dictionem: *quod tibi non uis fieri*, cetera. *Praeterea* in *capit. 3. X. de sentent. et re iudic. in 6.* *Tertium cap. 3. X. in 6. de sent. et re iudicata.* Innocentius IV. causam hanc decidit nominatim, utrum, quae promiserat aut donauerat sub conditione sacro collegio rex Hispaniae, illa explere successor teneatur, conditione existente. Vbi axiomate simul iuris utitur hoc: *quae regni nomine sint donata, illis quoque obligari successorem.* Post *Quartum cap. 1. X. de probationib.* etiam urgent hic *cap. 1. X. de probat.* ubi Gregorius regi ita respondet: *Tua excellentia postulauit, ut imperatori scriberemus, quatenus pacta ex archiuo requireret, quae inter praedecessores fuerint emissa, ut ex his colligeret, quae seruare deberet. Sed nulli dicendum, quae contra se sunt.* Inde uinculum consecutionis, licet infirmissimum, uelle pontificem, ut successor pacta seruet inita ab antecessoribus. Imo illa *Quintum cap. 3. X. de solution.* quoque hic repetunt argumenta, quibus praelatus uel absoluitur uel obligatur ex facto antecessoris. Sic *cap. 3. X. de solution.* exemplum reperitur singulare, ita fere descriptum: *Aciem nostrae considerationis ad uniuersas ecclesias extendamus. Peruenit ad audientiam, quod episcopus, pro ecclesiae necessitatibus magno sit onere praegrauatus. Mandamus igitur, si contigerit episcopum mori, de reditibus, quae ad mensam spectant, debita soluere studeatis. Imo successorem ad eorundem debitorum solutionem adducetis.* Inde axioma sequitur iuris ecclesiastici: *Sicut filius debita patris, ita* PRAELATVS *sui* PRAEDECESSORIS *pro necessitate ecclesiae contracta, tenetur persoluere.* Ex hoc igitur capitulo innumerae apud interpretes conclusiones in argumento de obligatione successoris ex facto sui decessoris. Porro cum Gregorius IX. pontifex foeminam comitem Namurensem, ex aere fratris decessoris obligatam uellet, nisi, uiuo fratre, neglexissent iura sua actores, ut reperitur in *cap. 36. X. de rescript.* inde uinculum consecutionis faciunt hoc, quod papa uoluerit principes omnino obligari ex facto et nomine sui antecessoris. Post *Sextum c. 36. X. de rescriptis.* etiam illud huc trahunt, quod papa imperatorem inter alia etiam hoc obstringat nexu iurisiurandi. Vt quidem praecipit *Septimum cap. un. Clementin. de iureiur.* *cap. un. Clement. iureiur.* fere his uerbis: *Eidem etiam adiiciens iuramento* imperator, *quod seruare uelit priuilegia omnia per praedecessores suos reges ac imperatores Romanos praefatae Romanae ecclesiae aliisque quibuscunque concessa temporibus et continentiae cuiuscunque.* Putant enim regulam imperatori praescriptam agnoscere etiam oportere reges christiani orbis alios. Ad extremum deuenimus ad illud, quod *Octauum cap. 33. X. de iureiurand.* omnium maxime est momentosum et illustre. Scilicet Honorius III. papa, consultus de quaestione, *utrum rex* Hungariae *reuocare posset alienationes*, his uerbis respondet: *Intellecto, quod rex Hungariae alienationes quasdam fecerit in praeiudicium regni sui et contra regis honorem. Nos eidem regi dirigimus scripta nostra, alienationes, non obstante iuramento, studeat reuocare. Quia cum iurauerit iura regni sui, honorem, alligata coronae seruare: illicitum profecto, quod praestitit, de non reuocandis alienationibus. Et propterea iuramentum penitus non seruandum.* Quamuis enim haec non tam de iure concepta sint in antecessoris, quam propria cuiusque regis facta: interpretes tamen inde arguunt quamplurima. *Principio* ad quod non obligetur princeps ex proprio facto, ad illud multo minus obligari eundem ex facto alieno decessoris: *deinde* si principi fas sit, illa tantum rumpere, quae fecerit in maximum regni damnum, igitur in ceteris eundem obligari; siue ex facto sint suo siue alieno, et quae sunt reliqua, ab interpretibus cumulate conquisita. Praetereo decreta alia, quae fere minoris sunt momenti longiusque a scopo absunt, nobis hic proposito.

(z) Si

CAP. III. *Quae indicia mereantur decreta pontificum de obligatione ex facto decessoris?*

(z) Si attendi mererentur ea, quae pontifices Romani uidentur hic praecepisse ipsis etiam *regibus:* facile esset ad probandum, quod eorundem argumenta non aperta et sincera sint, magisque fecerint ad sensus quaerentium, quam ad ueritatem. Infantiores tamen ipsis pontificibus sunt interpretes eorundem, qui non solum illas leges, quae *praelatis* ecclesiarum scriptae sunt, obtrudere uolunt regnis atque principibus orbis; sed etiam rescripta papae consultaque, uni regno aut alteri transmissa, pro regula et norma habent aequali uniuersorum.

§. I. II. III.

CAP. III.

De *Obligatione successoris ex facto decessoris ex iure feudali.*

§. I.

Nona, quae sequi iubet instituta feudorum.

DEmum etiam illorum expendenda argumenta, qui obligationem ex facto decessoris aestimant respondentque ex IVRE CLIENTELARI. Quasi FILII successoris etiam in regno maior obligatio, quam EXTRANEORVM [aa].

Qui ius feudale decidat obligationem ex facto decessoris?

(aa) Decretum clientelare est 2. *F.* 45. *si contigerit uasallum sine prole decedere, agnatus succedere potest, repudiata hereditate* decessoris: *non filius, qui uel utrumque retineat uel repudiet utrumque.* Idem repetitur 2. *F.* 51. §. 4. his uerbis: *Filius non potest recusare hereditatem patris absque feudo, propinquus potest.* Scilicet, putant eodem iure et regna et principatus aestimandos neque teneri *extraneum* successorem, ex facto decessoris, teneri autem *filium.* Rationem discriminis esse hanc, quoniam indignum sit filio, patris impugnare uoluntatem aut manibus paternis, nomina non soluendo, inferre iniuriam. Qua tamen lege non teneatur extraneus, qui principi decessori hoc uinculo non sit constrictus. Huc digitum intendit ARNISAEVS *de iurib. maiest. cap.* 7. quo respondet quaestionem: *num. successor obligetur decretis et promissis sui antecessoris?* §. 12. p. 206. 207.

Quae iura positiua.

§. II. Verum enim uero aliae rationes sunt clientelarum, aliae iterum imperii atque principatuum, ut adeo illae uix mereantur locum singularem [bb].

Cuius rationes inconcinnae.

(bb) Decretum hoc feudale 2. *F.* 45. uere est iuris *positiui* nullisque instructum rationibus, quod ostendemus suo loco. In regnis igitur et principatibus illud non meretur attendi, quoniam neutri legibus reguntur alienis. Accedit, quod fieri non possit, plus hic oneris imponi filio successori, quam *formula* patitur *regni.* Non enim principis hic interest; sed reipublicae, in quam haud dubie illud onus post ab ipso principe iterum deuoluetur. Deinde cum natura non obstringat liberos, ut, quod patres debent, soluant illi de suo: ita quoque obligatio nulla erit filio principi, intuitu reipublicae, quae non est in paterno patrimonio. Aut enim aes alienum patris solueret de reditibus principatus ordinariis, aut nouis et impositis extra ordinem. Si *primum,* aliquid principatui decederet de dignitate; si *alterum,* de opibus. Ceterum, nisi paterna debita nimia sint, neque damnum adeo graue sit metuendum reipublicae, habebit omnino princeps filius, quod soluat nomina paterna idque ex consilii rationibus, quas doctores raro distinguunt a iuris necessitate. Quod idem et filio successori et extraneo commune, dummodo *formula regni* non sit alia, in qua oculos defigere debent illi, qui hanc causam recte atque ordine uolunt respondere.

§. III. Accedit, quod de famosa lege clientelari, paucis doctoribus bene intellecta, agendum sit inferius idque ex instituto [cc].

Remissio ad inferius dicenda.

(cc) Illa enim iuris feudalis decreta 2. *F.* 45. atque 2. *F.* 51. §. 4. inter causas huius opusculi fuerunt principes, ut inter tanta iureconsultorum dissidia constet nobis, quis omni aeuo fuerit eius decreti in Germaniae curiis usus forensis.

CAP. IV.

De

Obligatione successoris in principatum ex formula imperii, cuique reipublicae propria.

§. I.

Qui de obligatione ex facto decessoris nequeat decerni sine formulae regalis notitia?

Illud ergo superest, ut, post multiplicium opinionum diuortia, quid nobis in hac causa uideatur, aperiamus et explicemus. Quantum uero abest, ut dici possit, quod sanguinis temperamentum aut quae facies sit homini, quos habitus adeo uidemus in diuersis hominibus diuersos propriosque cuiuis: tantum, nostro etiam iudicio, abest, ut, quid liceat successori ob facta decessoris, possit ante definiri, quam de rationibus plene constet FORMVLAE REGNI illius, de quo institui debet disputatio [a].

In una republica facta decessoris ualent: in alia expunguntur.

(a) Quemadmodum frustraneae atque otiosae fuere disputationes ueteranorum: *utrum praestet unum* regnare, quam *plures* aut *omnes*: utrum *libera regna* in uotis ponenda, an uero *adducta*: utrum consultius sit, *regem eligi*, quam *nasci*? quoniam diuersorum populorum habitus, animi, opes, salus non minus in diuersis rebusque inuicem alienis uersantur, ut alius atque alius, alium quoque atque alium regnandi ac succedendi modum exigere uideatur: ita neque disputationes exitum habent in quaestione, ex *quo demum facto decessoris obligetur successor.* Quoniam in alio regno decessoris facto stare oportet imperantem: a quo officio contra ille absoluitur in alio. Imo fieri potest, ut nefas illud sit in una republica, quod fas est in altera.

Quia principio quaerendum, num facta sint legitima?

§. II. Nam quae superior princeps fecit IVSTE ac LEGITIME ex usuque reipublicae, ad illa omnino quoque successor obligatur cum praestanda, tum conseruanda [b], nisi aliud quid constitutum sigillatim uel in aliam formulam iuerit respublica [c]. Quae autem facta dici debeant legitima, id est, pactis reique publicae rationibus conformia, illa intelliguntur nonnisi ex formula imperii [d], in cuius indagatione industria omnis est ponenda.

Qui legitima principis facta obligent etiam successorem?

(b) A principe, ex formula regni imperante, nulla hic aut certe rariora sunt diffidia metuenda successori: qui uero tum demum causas habet, migrandi decessoris instituta, si ille abusus est potestate sua eiusque limites est egressus. Quapropter principio illud debet expediri, utrum factum principis sit legitimum, an uero regni formulae aduersum et inimicum. Nam quae princeps iuste fecit, non suo, sed populi nomine credendus est, fecisse. Facto igitur aeternitas conciliatur ex aeternitate ipsius reipublicae. Neque huius tum audiendae querelae, cum sibi tribuere debeat, quare tanta aut non maiori auctoritate instruxit imperantem. Ipsi successori nulla inde iniuria fit, quoniam *formula regni* non nascitur cum eo, sed defertur illi, idque ratione, qua principio per conuentiones populi et imperantis semel est constituta. Accipit ergo formulam, non fingit. Ita depellitur quoque illorum querimonia, qui cum principe contraxerunt. Imputent enim inconsiderantiae suae, quod ante contractum gnari non fuerint iurium illius, cum quo contraxerunt. Docebimus id exemplo unico, quod in re clara sufficit. Memini, in pacificatione *Risuicensi*, quod ex schedis dn. *Praef.* habeo, monuisse ipsos Gallos: cum pax illa futura sit aeterna, necessarium esse, ut auctoritas nominaque *ordinum imperii* adderentur tabulis illius, ne olim diceret Germania, se minus obligatam esse facto principis decessoris, cum illis pacificatoria iura ex Germanici imperii formula credantur esse communia cum imperatore. Idem nostri urserunt aduersus Gallicos legatos, ut in iisdem tabulis et *regis* Galliae mentio fieret et *regni* simul, quod non minus existiment Germani, *formulam* regni *Galliae* pariter ita conceptam esse, *ne quid de regno statuerent reges absque ordinum suffragiis.* Imo supra res haec usu comprobata, quoniam Franciscus II. noluerit facto patris decessoris obligari, quod eius non fuisset heres. Reposuerunt ad haec Gallici legati, religionis instar coli, nescire Galliae regnum aliam formulam, quam hanc: *regem ita uoluisse.* Adeoque a crimine laesae maiestatis non iam esse alienum, si in tabula pacis *regni* fieret mentio. Nam facta principum aeterna esse, quae illorum non excedant potestatem. Quo ergo rubore Galli adfirment, quae supra attulimus; illud quidem non uidemus. Idem in *Daniae* et *Sueciae* regnis inter crimina laesae

laesae maiestatis, *regni* porro in conuentionibus regum desiderare nomen, postquam utraque in formulam iuit *absoluti imperii*.

Qui expungi possit omne factum decessoris?

(c) Ita scilicet statuendo: *facta regis extingui cum uita eius neque obligationem uel in successorem deriuari uel in rempublicam* exemplo Tiberii p. 556. Quod si esset, haud dubie nemo cum principe ageret, contraheret pacisceretur que nisi cum auctoritate consensuque populi aut procerum, qui eum repraesentant. Sed tam angustos limites principibus non ponit philosophia ciuilis. Ideo probatione opus est illi, qui his legum angustiis eum uolunt circumscribere. Addo, si princeps non in formulam reipublicae *pristinam* succedit, uerum bello aut ui subactum populum recipit in potestatem, ut respublica, expunctis uetustiorum iurium nominibus iamnunc nata esse uideretur. Quo casu neque formula regni deleta eum tenet neque factum ullum decessoris.

Formulae imperii unde haurienda notitia?

(d) Formulam enim regni dicimus *nexum illiusque limites ac rationes inter populum et imperantem*. Eruendus ille ex pactis conuentisque, ex usu atque exemplis, ex ipsa populi indole, ex causis fundatae ac constitutae reipublicae. Non uero ex schematibus, specie inanium plerumque ualidis neque ex ingenio, qui partus fidei hic sunt admodum sublestae.

Formulae neglectus causa errationum et multiplicium sententiarum.

§. III. Atque haec demum causa est, quare doctores in tanta hic uersentur diuersitate aliique principi successori plus hic iuris dent, alii minus. Vt scilicet quisque eorum aliam atque aliam ante oculos habuit formulam regni, ad quam respexit undeque petiit mensuram [e]. Imo etiam illud intelligitur, quod ideo sententiae iureconsultorum uerae aestimari hic queant ex illius reipublicae rationibus, in qua uixerunt illi scripseruntque [f]. Cum occupati fuerint animi eorundem principatus, quem coluerunt, schematibus ac formulis.

Reipublicae obligatio est etiam obligatio successoris.

(e) Quo enim liberior est princeps in regenda republica, eo etiam magis haec adstricta est ad conseruandum illa, quae semel, uerbo iudicioque imperantis, qui uox populi audit, illi placuerunt. Contra quo magis adducta est principis auctoritas, eo etiam minor reipublicae obligatio ex factis illius constitutisque, quod ea, quae ultra limites et formulam suam fecit neque rempublicam obligent neque, mediante republica, in principatu successorem. Accipit enim successor formatum imperium neque plus accipit, quam eo continetur, ad formulam regni uocatur obseruandam, non fingendam aut uertendam in alienum statum.

Responsa ICtor. occupata imperii, sub quo uiuunt, formula.

(f) Pertinent huc iureconsulti *Germani*, qui plerumque liberaliores sunt erga principem successorem, eumque obligant ex facto decessoris solius nonnisi raro, quoniam formula Germanici imperii adducta est, quam si facto aliquo neglexerit princeps superior, nulla inde successori est obligatio. Idem fere repetendum de Polonis. Contra *Hispanis* maior religio in facta statutaque principum decessorum, quoniam maior ibi regis est facultas, quam etiam successor habere solet nonnisi reuerenter. *Anglis* et *Gallis* eo maiores hic dissensiones, quo formulae horum regnorum magis dubiae, lubricae et suspiciosae.

Formulam regni aestimare, non est hominis priuati: ita nedum decidere hanc causam.

§. IV. Quemadmodum uero cuiusque propemodum REGNI FORMVLA tenebras et schemata habet, quibus inuoluitur, ut raro queat perspici, nisi ab illis, qui ad reipublicae sedent gubernacula, quibus ideo sparta relinquenda respondendi obligationem ex facto decessoris [g]: ita scriptor priuatus, peregrinus et hospes quisque sibi cauere hic debet ab omnis iudicii proteruia, inconsiderantia ac temeritate, ne quid ex ingenio proferat in hac causa inconsulte et quod minus expedit imperio [h]. Contra innocui est calami, conquirere publicas leges et pacta, exempla indicare, cuique regno peculiaria, iudiciumque non tam sibi formare, quam aliis ad formandum relinquere ac sternere uiam (i).

De obligatione ex facto decessoris, quare felicius iudicent ordines aut proceres?

(g) Quibus scilicet et tabularia imperiique instrumenta patent et usus rerum quotidianus. Quapropter etiam exempla occurrunt, satis quidem momentosa, quod in quaestione, *ad quae teneatur ex decessoris facto successor*, non uiri in priuatis curiis sint auditi, uerum regni proceres in comitiis. Ita ordines GERMANIAE in *comitiis* statuerunt: *ne imperio aut successori ulla esset ex facto scriptisque Wenceslai obligatio*. Ita GALLIAE proceres *an. 1485.* in *comitiis Turonensibus* irritas reddiderunt donationes Ludouici. In HVNGARIAE regno Matthias reuocauit donationes Ladislai idque consilio consensuque populi. In ANGLIAE regno saepius iterumque parlamentum sustulit, quod statuerant superiores reges. Idem in SVECIA fecit Carolus Gustauus, idque per suffragia regni comitiorum. Imo optime ea in re sibi ac famae suae consulunt principes, si in hac causa non ipsi iudicant, sed rem iudicio submittunt ordinum prouinciae in solennissimis comitiis, ne quid studio partium dedisse uideantur.

(h) Quam

CAP. IV. *Scriptor, formulae regni ignarus, frustra consulitur in hac causa.*

(h) Quam turpiter se in hac causa dederit SALMASIVS, uir magnus et multarum litterarum, cum Angliae regni, cuius formulam parum cognitam habuerat, responderet uel causas ex moribus Graeciae aut Latii peregrinis, uulgo est notissimum. Sic inter temporum infelicitates Germaniae olim nostrae fuit, quod principes Germaniae in causis sui territorii et superioritatis consuluerint Italos, Gallos aliosque iureconsultos, in rebus patriae nostrae B hospites et peregrinos. Quam enim magna etiam haec lumina fuerint regnis, in quibus uixerunt, in Germanicis tamen rebus uersati sunt in tenebris. Sic ALCIATVS, MENOCHIVS, Dionysius GOTHOFREDVS, Renatus CHOPPINVS, uiri Romana iura doctissimi, in Germanicis causis ab *Hassis, Geldris, Palatinis* consulti nonnisi nugas uendiderunt requirentibus pueriles imo infantissimas: quoniam nul- C la illis rerum Germanicarum notitia, unde tamen in his omne pendet momentum. Neque tamen feliciores in patriae rebus ipsi Germani, nisi cum priuato Latii iure notitiam iunxerint formulae imperii Germanici. Vnde plerique auctores, qui de *obligatione ex factis decessoris* sigillatim scripsere, non domi nata principia nobis exhibent, nostrae reipublicae concinna: sed peregrina, ex omni aeuo et angulis Eu- D ropae diuersis conducta, ut meliori loco poni et haberi nequeant, quam inter scopas dissolutas, argumenta deuia et perturbata, quae, nisi discusseris, inuoluunt magis, quam promonent ueritatem. Non leniori uirgula digni sunt REINKINGIVS *in regimine secul. lib. 1. class. 3. c. 10. Matth.* CVNO *lib. 1. de pactis cap. 22. 24. Henning.* ARNISAEVS *lib. 1. de iurib. maiest. c. 7. Christ.* BESOLDVS *lib. 3. in Nomicopolit. disput. 2. Ludolf.* SCHRADER *part. 4. de feud. c. 1. n. 20. atque consilio 9. 10. 25. Nic. Mylerus ab* EHRENBACH *in nomologia princip. cap. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16.* KLOCK. *de aerar. lib. 2. c. 37.* CARPZOVIVS *cap. 3. Leg. Reg. sect. 14.* A *p. 93. seq.* CLAPMARIVS *lib. 5. c. 13.* ZIEGLERVS *de iure successor. heredum cap. 4. §. 5.* BRVNNEMANNVS *consil. 1. Ioan. Otto* TABOR *de obligatione successoris in officio*, et nouissime *Georg.* BEYERVS *de oblig. success. illustr.* qui omnes nostri sunt causamque de *obligatione successoris* responderunt sigillatim. Neque tamen unus hic alio est felicior, cum omnes occupati sint in conquirendis principiis exemplisque peregrinis, a scopo reipublicae Germanicae, quem sibi proposuerant, admodum alienis.

Germanici doctores de obligatione ex facto decessoris.

§. IV. V.

ICtis quae ratio scribendi commendanda in causis publicis et pragmaticis.

(i) Probo hic methodum rationemque scribendi BOECLERIANAM, quam principio belli nouissimi suo etiam exemplo adprobauit uir illustris, OBRECHTVS. Cum enim alii controuersam Hispaniae successionem respondissent ex ingenio iuris naturalis, ex sacris pontificum decretis, ex ipsius Latii constitutionibus et legibus, ex numeris ita sentientium doctorum, ex peregrinarum rerumpublicarum exemplis, ex institutis clientelaribus illustrium feudorum, quo certe adparatu in publicum prodiit auctor Lusitanus in AQVILA HISPANICA: ille euoluit tantum rerum Hispanicarum scriptores eorumque loca in classes argumentorum digessit recitauitque uerbatim. Ita enim factum est, ut EXCERPTA eius, hac enim uerbi lenitate inscripsit opuscula haec, fidem haberent rerum sine amore uel odio scriptarum legerenturque ab utriusque partis hominibus sine studio aut liuore. Atque ratione eadem uti decreueram egomet in enumerandis iuribus omnium Europae regnorum in *obligatione ex facto principis decessoris*, quorsum etiam ex litteraria supellectili *dn. praesidis* loca scriptorum, cuique regno peculiarium conduxi, ut singuli loquerentur in E singulis etiam regnis sigillatim: sed uereor, ne lucubratiuncula mensuram excedat dissertationis meae ab abitu, quem paraui, retineat longius. Vt adeo loculos meos alia occasione sim excussurus.

REGVLAE IVRIS de obligatione ex facto decessoris.

§. V. Post uero quam FORMVLA REGNI bene est cognita, conferri demum in usumque unius uel alterius reipublicae recte traduci possunt IVRIS REGVLAE de obligatione ex facto decessoris, in superioribus fere capitibus designatae (k). Quarum summa haec est, PRINCIPIO an decessor VOLVERIT obligare successorem (l): deinde an POTVERIT (m). In utroque iterum reputandae sunt rationes eaeque intuitu primum DECESSORIS; deinde REIPVBLICAE; tum REI ipsius; tandem ipsius etiam SVCCESSORIS (n), quae omnia expendi queunt in ipsis regulis, quae iam nunc sequuntur.

Regulae iuris quo opus habeant temperamento?

(k) Et quidem uniuersis. Nam a *primo* F ad *quartum* usque caput audiuimus doctores, in *axiomatibus iuris* eius argumenti occupatos negligentesque formularum imperii discrimina. Vnde tamen lumina et temperamenta harum regularum: a quibus si illa absint, peccata habes inter nimium et parum, reipublicae perniciosissima.

Ad uoluntatem principis intelligendam regulae Beyerianae.

(l) Huius regulae nos admonet *Georg.* BEYERVS *de obligat. success. illustr.* §. 34. p. 29. his quidem uerbis: *Prima thesis et potissima esto; successor facto antecessoris obligatur, in quantum hic illum obligare* POTVIT *atque* VOLVIT. Verum enim uero REGVLAE BEYERIANAE, unde *uoluntas* haec imperantis coniici et intelligi debeat, meo quidem iudicio non respondent. *Primo* enim

CAP. IV. § V. VI.

enim putat, *credendum* non esse, decessorem (A) ex facto suo obligare *uoluisse* successorem, addita ratione, *quod tibi non uis fieri*, cetera. Hinc ex opinione illius priuilegia omnia extinguuntur cum uita largitoris siue ex gratia siue in compensationem meritorum siue titulo oneroso sint impetrata. Bene merita enim, credit, splendidis titulis et honoribus non praemiis ac opibus reipublicae compensanda et reponenda esse. Priuilegia conferri non posse (B) nisi subditis. Aliud dicendum, si priuilegia conditionem delati imperii secum uehant. In quo numero fuerint priuilegia Liuoniae minus recte oppressa per regem Succiae. *Subinfeudationem* principi licitam esse propterea, quoniam idem flos reipublicae ex numerosa nobilitate, quam ex opibus et thesauris. Neque ideo legi, imperatorem reuocauisse *subfeuda*, principatu eidem aperto. Porro ait, neque ex- (C) pectatiuas *siue munerum* illae sint siue *clientelarum* aut *praebendarum* obligare ex facto decessoris, qui nosse debeat, cum uita finiri quoque illius imperium neque munera esse propter officiales, sed hos propter ministeria reipublicae. Alienationes quoque omnes reuocari a successore posse, nisi quibus subscripserit respublica.

Censura iudicii Beyeriani. Verum enim uero causa prolapsionis uiro, olim integerrimo, fuerat haec: quod *u-* (D) *nam omnibus regnis praefinirerit mensuram*, quam tamen pro formulis imperiorum diuersis etiam inuicem esse diuersam, monui superius. Vt enim principis potestas est liberior in dictis factisque suis, ita etiam credi debet, uoluisse eum agere magis liberaliter et indulgenter. *Deinde* in dubio crederem potius uoluntatem interpretationem habere amplissimam, uoluisse imperantem potius, ut uiueret post funera in (E) beneficiorum memoria et continuatione. *Porro* inconcinna atque inconsiderata sunt, quae *uir b. m.* de *feudis* est philosophatus. Quasi seruitia clientelaria exhaurirent reditus clientelarium praediorum: quasi hodie militibus uteremur clientelaribus, cum praestent mercenarii: quasi landsassiorum praedia ullo unquam tempore uel principum fuerint uel imperatoris: quasi non iuris in Germania esset manifestissimi, landsassica fere omnia feuda esse oblata et quae generis sunt eiusdem. *Porro* cum imperia habeamus, ubi priuilegiorum et alienationum iura penes solum imperantem ac principem sint: frustra auctor utraque conuellere ac tollere uult, nisi *ordinum regni* aut prouinciae accesserint consensus. Quasi huius non puderet cum absoluta potestate imperantem. Beyerianis itaque sententiis, ut decretis omnium aliorum, in hac causa lumen addi debet, ex regni formularum, quas dixi, discriminibus.

An POTVERIT princeps successorem obligare, qui intelligatur? (m) Est fere in hac sententia uir, dum uiueret, multi iudicii, TITIVS *in specim. iur. publ. lib. 4. c. 5.* sed lumen hoc inuoluit ille potius, quam aperit et excitat. Putat enim, non obligari successorem ex antecessoris facto, si quidem hoc parum conueniat cum publicis regni legibus pactisque. Quia illa *irrita* sint, quae reipublicae formulae aduersentur. Neque enim reipublicae praesumtus fingi potest consensus in illis, quae illius rationibus sunt inimica. Quapropter responsum laudat sequiturque apud ZIEGLERVM *de iurib. mai. l. 1. c. 4. §. 29.* quo illa, quae suscepit princeps contra conuentiones ordinum, habentur pro nullis. Vnde frustra obligaretur successor.

Ordo regularum iuris paulo neglectus. (n) Animus fuerat, in has classes *regulas iuris* omnes disponere, quae laudari solent in obligatione ex facto decessoris. Verum mutaui consilium, partim, quod eadem regula plures quandoque tangeret classes, partim, quod ipsa uarietas delectet earundem et ordo parum neglectus, partim, quod rerum ciuilium cultores plerumque oderint studium methodi nimium.

Recitantur regulae iuris sigillatim. §. VI. Scilicet illud est, quod in respondenda OBLIGATIONE EX FACTO DECESSORIS proponendum et considerandum. An CAVSA eius fuerit probabilis (o): an eius aliquid VERSVM sit in reipublicae commoda, usum utilitatemque (p): an BONA tangat decessoris, an reipublicae (q): an PROMISSVM, an uero CONTRACTVM (r): an nomine actum PRINCIPIS solius, an REIPVBLICAE (s) cum eiusque tacito uel expresso consensu (t): an factum principis concernat DIGNITATEM ac munus (u): an CAVSAM SVCCEDENDI habeat princeps a decessore (x): an eius factus sit HERES (y) et, si hoc, an factum SVPERET uires relictorum BONORVM (z): an res modici DAMNI, an grauioris (aa): an decessor ex dignitate uixerit, an PRODIGE et effuse (bb): quae tempora sint, quae VIRES regni (cc): an itum sit aduersus pacta et prouidentiam MAIORVM (dd) aut reipublicae ipsius (ee): quo ritu decessor fidem suam adstrinxerit (ff): quam ei fidem dederit successor (gg): num principatui admixta sint bona hereditaria (hh): ad extremum, quid suadeant, iure deficiente, CONSCIENTIA (ii), DECORVM (kk) CONSILIIQVE rationes eaeque uel VNIVERSIM (ll) uel sigillatim cum illo, qui urget successorem (mm) uel denique cum decessore ipso, si fi-

CAP. IV. si FILIVS (nn), si frater (oo), si consanguineus (pp), si amicus (qq), si foederatus (rr), cetera. Quae sane omnia in aliis atque aliis regnis plus uel minus attendi merentur. Vt adeo, quod ubique ostendi sigillatim, in magna erratione sint illi, qui regulas hasce omnibus uniuersim regnis, quam diuersis illa formulis utantur, dare audent et praefinire. §. VI.

Quid si factum decessoris causam habuerit probabilem?

(o) Supra *cap. 1.* §. 4. ea de re dictum est, doctumque. Addere illis possemus omnes fere Grotii interpretes ZIEGLERVM, TESMARVM, OBRECHTVM, GRONOVIVM et si qui sunt alii. Verum monui iam tum supra, quid in hac iuris regula queat desiderari. Addo nunc, quod in imperio absoluto *probabilis* illa *causa* non cum rigore tractanda, sufficiatque eam adiuuari coniecturis, etiam leuioribus, in gratiam principis decessoris, ne, facta eius irrita habendo, illius aliquid decedat honori. Contra autem fieri posse in *regnis adductis*, ut decessoris causa etiam maxime probabilis habeatur insuper a successore. Quoniam superioris principis non fuerat, suo rem arbitratu facere, sed cum ordinum regni antea requisito consensu. Quem cum adhibere neglexerit, factum illius non est reipublicae, cuius intuitu nos obligauimus successorem.

Quid si ex facto decessoris commodum aut lucrum reipublicae?

(p) Trahunt huc regulas iuris de in *rem uerso*. Vnde enim commoda acceperit respublica, inde etiam, ut onera ferat, par esse. Ita ZASIVS *de feud. pag. 9. n. 22.* ita REINKING. *de R. S. lib. 1. cl. 3. c. 10. n. 25.* ita CARPZOVIVS *decis. illustr. 88. n. 13.* ita *Gabriel* ROMANVS *lib. 3. tit. de iure constituto non tollendo n. 2. 6.* ita TABOR *in Barbosam lib. 19. c. 48. axiom. 1. 3.* et *de oblig. success. in offic. cap. 5.* §. *13.* ita MANTICA *lib. 27. tit. 5. de tacit. conuent. n. 1.* ita PEREGRINVS *de iure fisci cap. ult. n. 22.* ita *Ioh. a* SANDE *de probibit. rer. alien. c. 6. n. 22.* ita EHRENBACHIVS *cap. 10. nomolog.* §. *3.* et innumeri alii. Verum enimuero iterum haec iusta sunt nonnisi adhibito formulae cuiusque imperii discrimine. Nam principio potestas principis *absoluta* ad hanc iuris regulam nequicquam est alligata, quoniam illius uoluntatem sequi debet respublica, ore digitis compresso, ne iudicia temere erumpant, num aliquid fiat cum reipublicae utilitate? Misere actum esset cum imperante, si facta illius subiecta essent huic ordinum umbratili et intempestiuae philosophiae. Qui uero his limitibus circumscribitur in imperio adducto, habet tamen et ille, quo facta sua tueatur aduersus criticam populi plus iusto rigidam. *Scilicet* utilitas illa non aestimanda est ex euentu, sed ex consultis suscepti operis rationibus. *Deinde* utilitas non in sorditie quaerenda, sed etiam ratio habenda decori et dignitatis. *Post* calculi numerandi paulo liberalius. *Demum* etiam illud ponendum in utilitate, si nubeculae dispulsae futurorum periculorum. Quorsum pertinent, quae habent CRAVETTA

A *consil. 404. n. 21. et 22.* et ARNISAEVS *lib. 1. de iure maiest, c. 7. n. 13.*

Quid si obligatio tangat principis patrimonium, die chatull-Aemter?

(q) Etiam huius differentiae auctores audiuimus supra *cap. 1.* §. *5.* Sed ante illos iam ita distinxerunt iureconsulti ueterani, quos enarrat *Matth.* CVNO *lib. 1. de pact. n. 66.* Inde est, quod illi, qui obligati esse noluerunt ex facto decessoris, ita sint philosophati. *Antecessorem mortuum esse in egestate; uix reditus ei fuisse ad haben-* B *dum panem in conuictu; palatium eius fere collapsum esse, neque tecta integra fuisse, ut conclauia et tabularium defendi potuerint a pluuiis et tempestatibus; officiales ob salarii defectus uel missionem petiisse uel plurimorum annorum pertulisse moras*, cetera. Vt adeo infantissimi sint, qui hoc rerum statu quaerere uelint principis decessoris allodia aut relictas opes, ita NVNNROOD *in fasciculo responsorum de obligatione ex* C *facto decessoris p. 115. 116.* Imo sunt alii, qui etiam acquisita a principe illo, demortuo statim uindicant reipublicae et successoribus primogeniti, non heredibus aut creditoribus GOLDASTVS *de maioratu lib. 2. c. 15.* COTHMANNVS *uol. 3. cons. 1. n. 30.* Quod uerum est tum, si talia sint domestica pacta, ut a principe semel possessa innectantur regno aeternum. Taceo, quod in dubio omnia credenda sint regni esse, D quod fieri in bonis Hispaniae maioratuum, affirmat a MEREZ *de maior. Hisp. part. 4. Q. 19. 20.*

Quid si contractum a decessore et quid si donatum?

(r) Ex quibus certe causis quam innumeri sint auctores, qui obligatum uelint successorem ex CONTRACTV minimum sui decessoris, illud quidem expositum est *lit. m.* superius. Porro etiam ibidem ostendimus, quare ex aduerso PRIVILEGIA credant extingui cum ui- E ta largitoris principis et, quas eiusdem iuris esse uolunt, eiusdem GRATIAS. Quae etiam philosophia est BEYERI *de oblig. success.* §. *38. 39.* quem audiuimus *lit. l.* superius. Verum etiam hic addendum est, ne contractus ipsi exeant limites delatae in imperantem potestatis TITIVS *in specim. iur. publ. lib. 4.* §. *16.* ne aduersi sint regni formulae et consuetudinibus Albericus GENTILIS *lib. 3. c. 22.* STVCKIVS F *cons. 26. n. 126.* quo casu obligatio est nulla, nisi adhibitus fuerit procerum uel ordinum principatus consensus *Matth.* CVNO *lib. 1. de pact. cap. 24. n. 90. p. 553.* *Constant.* CAROLVS *feud. consil. 19. num. 1.* Quod lumen addi debet illis, quae habent BRVNNEMANNVS *cent. 2. dec. 41.* et NVNNROOD, *in fascicul. responsorum*, utrum teneatur successor soluere debita antecessoris

p. 151.

CAP. IV.

p. 151. 168. Quapropter iterum uidemus, A neque hanc iuris regulam ante prodesse aut extendi posse ad principis contractum, obligetne is successorem, an minus, quam de imperii formula plene planeque constet. De GRATIIS etiam et PRIVILEGIIS a superiori principe pariter obligationem prouenire posse in successorem, illud quidem ex iisdem formularum imperii discriminibus aduersus Beyeri adserta propugnauimus *lit. l.* Vt adeo, ne inter B nimium et parum peccetur, curandum sit, sed cuique regno ex sua formula detur quoque mensura obligationis.

Quid si nomine reipublicae, non priuato principis sit actum?

(s) Iterum nimium incauti et improuidi sunt huius regulae adseclae et patroni. *Princeps*, aiunt, *duplicem personam sustinet.* Vnam, *qua homo, quae moritur;* alteram, *qua instrumentum reipublicae.* Vltimam *si agit, non ipse agit, sed respublica, sed principatus ipse et illud factum mortis est* C *expers*, Frid. BRVCKMANNVS *de solut. potest. cap. 4. membr. 2. effect. 2. n. 10. seqq.* Myler. ab EHRENBACH *cap. 10. nomolog. §. 5. p. 158.* Imo tum non tam princeps obligatur, quam principatus BOERIVS *decis. 204.* KLOCKIVS *de contribut. cap. 18. n. 68.* GVDELINVS *de pace c. 12.* Verum enim uero uti principis non est, obligare rempublicam *uerbo* suo, in *rempublicam* concepto, ultra imperii sui formulam: ita parum cu- D rabit respublica aut in hanc successor, quacunque demum usus sit dictione princeps in pactis suis, siquidem illi bene constiterit, imperantem sic paciscendo limites suae potestatis transiliisse. Ceterum si dixeris, saepe tamen dubium esse, utrum princeps VOLVERIT etiam rempublicam aut successorem obligare, quamuis potuerit: tum quidem remitti haec debent ad notulam *litt. l.* signatam p. 368. superius.

Quid si accesserit facto decessoris populi consensus?

(t) Si scilicet respublica *tacendo* con- E senserit habueritque silentio suo ratum, quod princeps fecit. Aut, quod minus dubii habet, si *consensus* populi accesserit planus et apertus, nec minis nec poenis coactus. Ita GROTIVS *lib. 2. de iure B.* et *P. c. 6. §. 9.* TRENTACINQVIVS *lib. 3. resol. 1.* OVBACHIVS *cent. 1. decur. 9. quaest. 1. Matth.* CVNO *lib. 1. de pactis c. 24. n. 99.* Verum enimuero princeps *absoluti* imperii neque opus habet *consensu* hoc, neque eundem F ab ordinibus solet requirere. *Deinde*, quod de *praelato* dicitur, sacrum collegium sibi suoque iuri damnum adferre nequicquam, si, in honorem illius, ad facta tacuerit illicita, idem certe repeti potest in principe. Cuius honori parcere oportet subditos, ne uiuo illi eant obuiam. Mors igitur potius expectatur, quae omnem ex illicitis factis tollit obligationem. Quod cum ita sit, grauiores esse oportet coniecturas, quam silentium, siquidem colligi debet, reipublicae tacitum consensum negotio principis accessisse.

§. VI. *Quid si factum principis tangat dignitatem aut munus?*

(u) Hac de re dictum est supra *c. I. §. 8.* ubi loquentes audiuimus Baldum aliosque doctores ueteranos aeque ac recentiores. Quibus addi possunt SCHRADER *cons. 3. n. 399. consil. 9. et 101. n. 14.* VVLTEIVS *uol. 3. cons. 35. n. 116.* CARPZOVIVS *decis. 88. num. 12.* NVNNROOD *fascic. respons. p. 32. 70. 78.* Summa dictorum haec est. Principio, dignitatem quod attinet principis, illa praefiniri nequit eadem omnibus. Quapropter id curare debet imperans, ne *adparatum* luxumque adfectet rationibus reipublicae aduersam atque molestam. *Deinde* etiam regna sunt, unde principi nulli fere aut modici certe prouentus. Tale itaque imperium si accepit hac quidem formula princeps, uix potest deinceps querelas mouere de rerum angustiis. In eodem enim argumento ordines responderunt Wenceslao et Rudolfo II. imperatoribus, dum hi reditus urgerent imperiales: accepisse illos imperium in formulae, quam habeat, angustiis neque aliter illud per suffragia ordinum fuisse delatum. Si quid desiderent porro, nihil deberi: quoniam et ordinum obsequia et desideria imperantis limites habeant, in formula regni descriptos, quos negligere aut exire, sit nefas. Contra, qui absoluto utitur imperio, illi hoc iuris tegumento, quasi aliquid pro dignitate regni sit factum, opus non habet, cum pro ratione sit illius uoluntas. Id tantum prodest, quod inde sciatur, regem *uoluisse* ita faciendo rempublicam obligatam. Deinde *muneris* uerbo intelligitur haud dubie id, ad quod obligatur princeps in tuendo et iudicando rempublicam. Vbi iterum respici debet ad imperii formulam. Quid enim, si ordines principi adsignarunt reditus certos, unde alat rei iudiciariae et curialis administros, quod in principatibus sit quam plurimis, ibi certe, si formula regni ita sit adducta, princeps, quamdiu status reipublicae est ordinarius, illis debet acquiescere neque onerare ulterius rempublicam. Contra cum belli rationes uiresque ad ea pertineant, quae reipublicae contingunt extra ordinem, alios omnino hic limites exigit necessitas, quos omnino imperans potest proferre. Pertinet huc quaestio de *officialibus*, utrum hos mutare possit successor sine causae alicuius commemoratione. ZIEGLERVS prodidit *de iure successor. c. 4. §. 7.* iudicium suum his quidem uerbis: *Non raro accidit, ut a successore in principatu ueteres aulae ministri dimittantur. Vti autem uarii sunt aulae ministri: sic quoque uaria responsione hic opus est. Qui enim ad pompam tantum habentur aut ad delicias et fallendi temporis causa loco omnino cedere cogentur. Qui autem iustitiae aut rei oeconomicae praefecti sunt, uix erit, ut sine iniuria frustra dimittantur.* Contra BEYERVS *de oblig. successor. illustr. 42.* ridet explodit-

CAP. IV. §. VI.

ploditque Ziegleriana̅m philosophiam. *Nec sentire possum cum auctore sententiae, ministros a successore, si munere suo rite defungantur, sine iniuria dimitti uix posse. Quis enim uel priuatos cogeret, ad famulos in domo retinendos, uicunque optime peragant officium suum. Dummodo non intempestiue eiiciantur. Et dummodo non pactis obligauerint principem de temporis perpetuitate.* Meo iudicio formulae hic iterum opus est plena curataque notitia. Quid enim si rerum administri regis et regni sint simul, quod olim uerum fuerat in regnis septentrionalibus? Quid si ultima uoluntate princeps decessor obliget rempublicam aut successorem? Quid si uiuus id iubeat? Quod fieri omnino potest in imperiis absolutis. Num uero praestet pristinis uti officialibus, an nouellis, frustra disquiritur apud KNICHENIVM *operis polit. lib. 2. part. 1. thes. 5. §. 2. p. 426.* atque *lib. 2. part. 2. sect. 1. thes. 4. §. 2. p. 727. 728.* pluresque alios. Quid autem, quod cursim moneo, de *salariis officialium*, num ea soluere obligatur successor, quae antecessor debuit? Cum nuper forte occurreret haec quaestio: alii obligatum dixerunt successorem, ex hac iuris regula, quod debita haec munus tangant principis dignitatemque: alii absoluerunt eum, hac ratione ad ita sentiendum permoti, quod princeps decessor ex reditibus principatus soluere debuerit salaria, quos si uerterit in alios usus, neque rempublicam porro teneri neque successorem, uerum si quid damni sentiant officiales, habere, quod sibi illud tribuant. Cum illorum fuisset, principem aut urgere ad soluendum aut honestam petere missionem. Sed neque hoc placuit aliis, qui inter ipsos administros fecere discrimen. Alios enim curiali tantum elegantiae seruire, alios rei iudiciariae: alios iterum in negotiis uersari publicis belli ac pacis. Primis non obligari crediderunt, sed tamen ultimis. Verum nostro iudicio ultima sententia non abest a labe partium alicuius studii. Quasi enim reipublicae non aeque interesset, principem suae dignitatis tueri rationes, quam ea, quae sunt muneris atque officii. Igitur, hac etiam reiecta, uidi, quod plerique alteri subscripserint, quam nos medio loco recitauimus. Cui etiam calculum meum adderem, nisi alibi aliud *formula imperii* suaserit, cum semper alias, tum etiam hic in oculis animisque circumferenda.

Quid si successor causam habeat delati imperii a decessore?

(x) Disquisiuimus hac de re superius *cap. 1. §. II. III. IV. V.* laudatis cum auctoribus, tum rationibus, quibus impeti queunt huius generis argumenta. Quibus addi possunt KNICHEN. *de uestitur. pact. part. 1. c. 2. n. 290.* KLOCKIVS *uol. 3. consil. 154. n. 65.* FABER *ad C. de hered. act. defin. 1.* CARPZOVIVS *part. 1. const. 48. defin. 3.* KNIPSCHILD *de fideicommiss. c. 2. n. 394.* Illud singulare est, quid dicendum iudicandumque sit, si successor a superiori principe sit ADROGATVS uel ADOPTATVS, an tum soluere teneatur? *Reposo*, primo adoptiones incognitas esse iurisprudentiae naturali, quod Seguierii iudicio monet TESMARVS ad *lib. 2. Grot. cap. 7. §. 16.* Deinde fieri non posset adrogatio, nisi in illis, quae uere sunt in adrogatoris patrimonio, ut et dari possint et auferri, instar testatoris. Verum supra *c. I. §. II. III. IV. V.* iam tum expositae sunt causae, quare expungenda sint regna patrimonialia. Neque aliter esset iudicandum, si princeps eum adrogaret, qui alias ei per leges regni esset successurus. Quoniam dici ita non posset, successorem causam delati imperii habere a decessore. Summatim, ad uires usque teneretur adoptiuus patrimonii, non regni, quod adoptionis iura tangunt nec quicquam. Hoc lumine ea, quae NVNNROODIVS *p. 22. 25. 51. 53. 98.* habet, sunt collustranda.

Vtpote filius adoptiuus?

Quid si princeps decessoris factus sit heres?

(y) Singularis hic est doctrina, quae multum frugis habet, Adolfi Andreae uon der LÜHE, autoris opusculi, quod praefide is respondit uiro illustrissimo, domino a Rhez *de transmissione territoriorum in successores.* Nam *cap. 3. n. 18. 19.* putat, principem omnino obligari ex facto decessoris, quoniam principatus sit uniuersitas quaedam, cui quam plurima sint allodia admixta, cimelia, thesauri plurium generum alii. Vt adeo eodem fere iure successor teneatur ex facto antecessoris, quo heres ex facto defuncti. Accedere, quod idem uelint officii rationes dignitatisque, quas omnino deminuat successor, si fidem tollat, qua rempublicam constrinxerit decessor. Quo rerum ordine id quoque esse manifestum, nihil in hoc casu interesse, siue filius succedat siue consanguineus siue extraneus alius quisque, cum par sit omnibus officium hoc, ad praestandum facta sua decessoris. Quod si igitur tacitus hereditandi modus eos effectus habuerit, obligandi successorem, multo ille magis obstrictus erit, si uerbis apertis se dixerit decessoris heredem. Qui *primum* tenent et *alterum*, principemque obligant qua successorem principatus, qui sit uniuersitas, illorum numeri satis quidem multi, KLOCKIVS *de contribut. c. 8.* atque in consiliis *tom. 2. consil. 29. n. 133.* et *consil. 154. n. 34.* EHRENBACHIVS *in nomolog. cap. 14. §. 8. p. 189.* STRVVIVS *syntagm. iur. feud. c. 14. §. 29. n. 5.* Henr. MICHAEL *in respons. Kiloniens. 14. p. 119. 120.* Verum enim uero etiam haec accipienda sunt nonnisi prouide et cum cautione. Nam *primo* esse potest principatus, cui admixta non sunt alia ulla, quae mereri possunt nomen allodiorum. Quapropter praesumtio illa huic cedit ueritati. *Deinde* talis etiam credenda est principatus conditio, si princeps

CAP. IV. ceps decessit in rerum indigentia et paupertate. *Porro* sunt opiniones etiam aliorum, qui perhibent, omnia, quae princeps possideat, non eius propria esse, sed cuncta populi reique publicae. Quod si esset, iterum locus dari nequiret coniecturis pro allodio in principatu. Quod dictum est supra *c. l. §. II. lib. a. b. c. Praeterea* non est, quod aliquem in transuersum hic agat nomen *heredis*. Quoniam uerbum hoc in iure naturae adhibitum praesertim in imperiis, synonymum est successoris adpellationi, nihil autem ab eo diuersum. Quod HORNIVS docet *in politic. architectonica lib. 2. c. 9. §. 13. n. 24.* et alibi *dn. praeses* ex usu cum Germaniae, tum Angliae praesertim interprete Cowellio. *Tum* nil insolentiae habet et illud, quod princeps condit testamentum in eoque disponit de rebus, quae ueniunt nomine allodii. Vbi sane iterum exulat *praesumtio* pro mixtura bonorum principatus. Taceo demum, quod minus etiam recte faceret successor, si ad facta decessoris adstringeret fidem et obligationem suam in eaque nimium esset superstitiosus. Quod tum uerum est, quando successori non alia sunt bona, quam regni prouentus. Hos enim si adhibere uellet ad soluendum nomina decessoris, tum aut reipublicae molestus esset tributis indictis extra ordinem aut, genium suum defraudando, uitam uiueret regno forte indignam uerteretque illa, quae illi ad elegantiam sunt destinata curialem, in alios usus. Id quod iterum esset contra illius officium. Verum haec omnia parum aut nihil curabit imperans, siquidem ipsi potestas fuerit absoluta nullisque regulis aut pactis constricta populi reique publicae.

Quid si obligatio decessoris superet uires hereditariorum bonorum.

(z) Sed, quaeso! unde intelligetur, *bona principis hereditaria debitis illius respondere, an uero minus sufficere?* Inter priuatos res est clara, quod principio credantur bona hereditaria eo usque sufficere, quousque non probatum sit aliud ab herede idque uel *confectione inuentarii* uel *specificationis bonorum* eiusque uel *simplicis* uel *iuratae*. Deinde, quod heres, postquam semel, spe maiori deceptus, hereditatem adierit, liberare se nequeat deinceps, sed damnum, si quod patitur, sibi tribuere debeat et suae in adeunda hereditate incuriae. Verum enim uero, quod principis heredis hic officium sit, illud quidem inter iureconsultos solet acriter controuerti. ANTONIVS *disp. feud. 5. th. 9.* TABOR *de success. in offic. cap. 5. §. 22. Mylerus ab* EHRENBACH *cap. 14. nomolog. §. 3. p. 180. 181.* principi nihil hic dant praecipui iure, sed adfirmant potius audacter fidenterque, necquicquam laedi uerecundiam, si creditores decessoris eum ceu heredem urgeant de inuentario aut matricula hereditariorum bonorum, neque enim iniuriam facere, qui suo iure utatur. Verum con-

A tra sunt alii, qui postulatum a principe inuentarium pro re habent pudenda et inuerecunda, *Oldradus de* PONTE *cons. 94.* MOLINA *de iure primogen. lib. 1. c. 10. n. 31.* RHETIVS *de transmiss. territ. c. 13. n. 20.* NVNNRODIVS *in fascicul. sponsf. p. 123. 124.* rationibus moti, quae sequuntur. *Quoniam* cum *dedecore* quodam sint coniunctae propalationes secretorum patrimonii. *Deinde* sacrilegii instar sit, in dubium uocare fidem principis in curta mobilium bonorum supellectili. *Porro* liberari ab inuentarii confectione parentes, multo itaque magis principem, cuius reuerentia praeferatur parentelis. *Post* cum princeps non ipse annotet bona decessoris, sed opera utatur officialium, igitur minus esse periculum, fore, ut aliquid uel silentio inuoluatur uel subducatur cum fraude. *Praeterea* neque esse, de quo creditores conquerantur, quorum illos non oporteat obliuisci, se contraxisse cum principibus, non legi subiectis hominum priuatorum. *Tandem* consecutionis uinculum esse hoc, si princeps neque pupillis sit obstrictus ad inuentarium aut reddendas rationes, quae sententia omnibus uere communis, multo minus obligari illum ad inuentarium in gratiam creditorum sui antecessoris, quorum haud dubie minor sit fauor, quam principis pupilli. Nostro etiam iudicio subscribimus sententiae ultimae. Nisi forte princeps successor malae fidei sit conuictus, quo casu creditores uel matriculam exigere possunt bonorum, uel ipsi subducere et computare calculos relictorum bonorum indeque officii sui principem admonere. Ceterum ultra uires hereditariorum bonorum neque urgeri principem posse, non tam sui, quam reipublicae causa, id quidem diximus in notula praecedente.

§. VI

Quid si ex facto decessoris damna tantum minora?

(aa) Concors est omnium fere iureconsultorum sententia, quod in rebus, quae non damni maioris, fidem sui decessoris labefactare non debeat successor. Quia tum humanitas praeferri debeat stricto iuri; quia modica non curet praetor; quia intersit reipublicae, ne fama deminuatur decessoris ob res nauci; quia ipse successor memor esse debeat, quam pusilla sint alieni aeris nomina intuitu regni et principatus; quia crudelis sit, qui, lucri causa, famam negligat fidemque reipublicae; quia non, quae liceat facere, illa statim et honesta sint factu; quia partem principatus alienare liceat quantam, non quotam, cetera. Ita *Ant. de* PETRA *de potest. princip. c. 15. n. 8.* ita CORSETVS *de potest. reg. quaest. 3. et 75.* ita OLDRADVS *cons. 94. n. 23.* ita *Matth.* CVNO *lib. I. de pact. c. 24. n. 51.* ita ENENCKEL *lib. 3. cap. 11. n. 10.* pluresque alii, quos impetit PVFENDORF *cap. 10. §. 8. p. 1324.* Verum reponit ad haec auctor responsi apud NVNNRODIVM *p. 150. 151.*

CAP. IV. §. VI.

150. 151. quod magis et minus non uarient speciem; quia, quod in exitu prohibitum, sit etiam prohibitum in uia; quia a minimo facile perueniretur ad maximum; quia sensim erogata exhauriant totum; quia omnis pars quanta sit etiam quota; quia id, quod uni licet, neque prohibitum sit alteri, si autem quilibet princeps in modico onerari posset, opprimerent tandem omnes principatum uniuersum, cetera. Ego putarem, singula haec in regulis uersari atque limitibus decori aut uirtutis, quae legem non faciunt. Accedit, quod intersit quandoque cum reipublicae, tum successoris, ut rigore hic summo utantur neque decessoris facta uel in modico agnoscant. Partim, ne facilitas in uno, noceat quoque in altero, trahaturque ab aliis in exemplum publici cuiusdam iuris; partim, ne tali indulgentia inuitent uel imperantem ad contrahendum, uel illius creditores ad dandum et credendum nominibus purpuratis. Verum etiam haec omnia parum aut nihil prosunt, nisi cuiusque reipublicae formulae et rationes expendantur negeturque ideo in una, quod in altera adfirmatur.

Quid si decessor cetera uixerit recte et frugaliter?

(bb) Etiam hoc non parum habet momenti. Si enim princeps cetera laudate et recte uixerit, si abfuerit a luxu nimio, si usus fuerit prouentibus regni tantum ordinariis, si rempublicam reliquerit florentem opibus, tum certe uix exempla supersunt, principem successorem facta antecessoris obligatione destituisse. Contra si decessor prodigus fuerit et effusus, si principatum reliquerit successori eneruatum et exanguem, tum demum regulae iuris proferuntur in medium ad delenda nomina decessoris et liberandum ab illis successorem. Exemplis rem hanc comprobabunt Romani imperatores, quorum in hoc argumento dictiones et sententias congessimus supra *cap. II. §. I. lit. s. t. u.* Vltimi etiam generis casum habet NVNNROODIVS *fasciculi responsor. p. 27.* his uerbis descriptum: *Wie nemlich bey voriger Regierung, reichskundiger maßen, man lange Jahre gar schlecht hausgehalten, und alles, was nur aufzubringen und zu Geld zu machen gewesen,* consumiret *und verbracht, unglaubliche Schulden gemachet, Land und Leute versetzet und verpfændet, und in summa alles in einen so* deploraten *Zustand gesetzet, daß das Brod manchmahl auf der Tafel kaum übrig geblieben. Daß Residenz-Schloß selbsten, aus abgang der mittel dergestalt außer Bau gesetzet worden, daß die* documenta *vor Wetter und Regen nicht mehr drocken liegen kœnnen, der Diener ihre Besoldungen nicht bezahlet worden, die Reichs- und Creyß-Contingenten aufgeschwollen*, cetera. Quo certe rerum statu uitio uerti non potest successori, si legis instar habeat, nolle se obligari quicquam ex facto sui decessoris. Ne adfligat magis rempublicam, sed potius de remediis cogitet eandem recreandi.

Quid si temporum infelicitas successori?

(cc) Memini querelarum principis, quibus se liberatum esse credidit ab obligatione ex facto decessoris, quoniam temporum esset durities, concuterent rempublicam bella, eneruarent eam milites, opprimerentque uario genere tributorum, quae soluenda essent extraneis, ne pro adflicta republica princeps haberet nullam. Dandum certe hic aliquid infelicitati uitioque non uertendum principi, si obligationis ex facto decessoris fiat immemor expectetque meliores fortunas. His etiam rationibus utuntur iureconsulti apud NVNNROODIVM *p. 13. 153.* *Es wære bey ietzigen Landverderblichen Krieges-Zeiten auf keinen abtrag des vorigen zu gedencken. Jeder Tag habe ietzo seine eigene Plage, und wære sehr vernünfftig, daß iedweder Landes-Herr für die Rettung seiner Zeiten mehr, als die vergangenen gedæchte*, satis esse sui quemque temporis praestare periculum *l. 3. §. 1. ff. de administ. rer. ad ciuit. pertin.* cetera.

Quid si factum decessoris pactis aduersum gentilitiis?

(dd) In Germania certe principum familiae plures sunt, quae hac lege inuicem conuenerunt: *ne aere alieno, a decessore contracto, teneretur successor; ut bona omnia principis in uinculo ac nexu essent perpetui fideicommissi; ne quid liceret possessori alienare, oppignerare, onerare* et quae sunt generis eiusdem. Vel etiam definita est summa decessori, ultra quam ex facto decessoris non obligaretur. Exemplo comitum *Mansfeldensium*, in quibus successor olim non ultra poterat obligari, quam summa 20000. imperialium. In *Meklenburgensi* ducatu ex eadem caussa definita est summa 50000. numorum maximi moduli, nisi calculus me fallit. Habent quoque *Saxones et Hassi* numeros hic definitos, ultra quos ex aere aut facto defuncti principis necquicquam obligantur. Idem certe fieri posset in regnis, si in leges easdem conueniret familia regalis. Neque tamen eius generis obligatio rempublicam teneret, extincta forte regali stirpe uniuersa. Quod dubii nihil habet.

Quid si pacto cum populo absoluant ab obligatione ex facto decessoris?

(ee) Est hoc adsertum Francicae monarchiae. Dicunt enim regni bona *inalienabilia* esse; rege obligato, necquicquam obligari *regnum*; facto *decessoris* neque posse obligari *successorem*; eius rei, quam contra iuris ordinem fecerint reges, auctoritatem esse aeternam, cetera, de quibus actum est supra *cap. I.* addique potest aliud exemplum in THVANO *ad an. 1576. lib. 63. §. 77.* Verũ quam in alias formas se uertant Galli atque hac doctrina utantur instar deci-

pulae,

CAP. IV. §. VI.

pulae, qua irretire ac tenere possunt alios, ipsi autem fidem maiorum suorum fallere impunes, illud quoque supra *h. c. §. II. lit. b.* exemplo nouissimo est comprobatum.

Quid si decessor iurauerit aut plenitudine sit usus suae potestatis?

(ff) Putant aliqui, fieri tamen posse, ut factis decessoris maior etiam in successore concilietur reuerentia et obligatio, si illa sint *iurata*, aut eis formula accesserit ex *potestatis plenitudine*. In *prima* opinione uersantur GAILIVS *lib. 2. obseru. 27.* BESOLDVS *part. 4. conf. 187. n. 33.* ZIEGLERVS *de iure successor. cap. 2. §. 12. p. 1050.* Putant enim iusiurandum adficere bona regni; interesse etiam reipublicae, ut liberet principem a periurio; metuendum esse et populo et successori, ne Deus ob delicta decessoris sui poenam illis irroget periurii. In *altera* sibi placent doctores ueterani MENOCHIVS *conf. 2. n. 38.* RVINVS *lib. 2. conf. 23. n. 4.* CRAVETTA *conf. 75. n. 3.* atque *de temp. antiq. part. 2.* Carolus TAPIA *de constitut. princip. cap. 2. n. 12.* aliique fere innumeri. Fulcra opinionis uidentur illis haec, quoniam ex plenitudine potestatis ualeat actus, qui non ualeret potestate ordinaria; quia sic princeps loco se ponat, pactis conuentisque etiam publicis, superiori; quia ita scribenti principi nefas sit, dicere, quo iure facis. Verum enim uero uti iuramentum neque obligat ea iurantem, quae excedunt limites suae potestatis, quod etiam papa dixit superius *cap. II. §. II.* sub finem, quorsum etiam faciunt, quae habent KLOCKIVS *uol. 1. conf. 11. n. 163.* MEVIVS *part. 1. decis. 147. n. 1.* deinde non est in facultate imperantis, ut illicita facta reddat licita per formulae *plenitudinis* solennia: ita facile est ad intelligendum, parum aut nihil proficere eum, qui robur obligationis principalis quaesiuerit in uerborum formulis ac ritibus.

Quid si obligationi decessoris subscripserit futurus successor?

(gg) Iuit propemodum in mores, ut principes, posteros obligaturi, futuros compellent successores, ut factis uel contractibus eorum et ipsi subscribant eosdemque habeant ratos. Quod si factum fuerit, iam non ex alio, sed suo ipsius nomine obligabuntur. Neque ego habeo, qui excitem hic scrupulos. Quid uero, si successor se nihilominus liberet ab obligatione suis etiam manibus subscripta tueaturque se *exceptione metus*. Quoniam graue est, illis negare calculos, in quorum manibus uita fortunaeque uersantur. Quid deinde, si improbet subscriptionem ipsa etiam respublica, cuius omnino interesse diximus, ne successor obligatum se credat ex facto decessoris. Res iterum eo redit, ut hos etiam casus exigamus ad formulam regni reique publicae.

Quid de regnis, quibus admixta allodia?

(hh) Quae ad hanc scenam pertinent, de illis dictum est iam superius *h. §. litt. q.* atque *litt. y.* Si enim ad originem respicimus omnium fere principatuum, illud est uerissimum, quod in plerisque praeter *dominica bona* etiam inueniamus alia, quae *propria* sunt principis ipsius dicique possunt illius *patrimonium*. Partim, quod ex nobilitate principes uocati sint non inope, sed ampla et opulenta. Quapropter nobilis, rex factus, propterea sua bona praediaque necquicquam amisit, sed retinuit conseruauitque. Deinde illi etiam reges, qui absunt a cultu nimii adparatus et elegantiae curialis, non consumunt regni reditus, sed eos inde colligunt thesauros, ut uel indigenti reipublicae atque subditis mutuo dare uel etiam bona possint acquirere immobilia. Quod si factum fuerit, quis tum dubitabit de regno admixtis allodiis et inde satisfaciendo creditoribus decessorum. Modo tamen non accesserint his bonis nexus *fideicommissarii*; *incorporationes*, quas dicunt, regni aut mores pactaque similia, unde eius generis bona accrescunt reipublicae. Quod tamen ultimum non credendum, sed probandum est illi, qui hoc utitur argumento.

Si obligatum se credat successor in conscientia?

(ii) Potest euenire, ut princeps, uel ex commiseratione creditorum uel ex reuerentia ac pietate in decessorem, existimet, quamuis iuris necessitate non obligetur ex facto decessoris, obligari tamen eum in conscientia cuius sentiat uim. Verum uti conscientia iuribus non aduersa est, cum illa referat potius, instar imaginis: ita tamen saepius fit, ut ueritas pectora non tangat, sed dubia regant et error. Quo casu stet obligatione ex facto alieno successor, dummodo, quod ex formula regni iudicandum, ex hac religionis nimietate non affligatur aut damnum sentiat respublica. Quod ut fieri possit, dictum est supra *h. §. lit. bb.* Ita certe, ipso papa auctore *cap. II. §. II.* grauius hic delinquet princeps facta explendo sui decessoris, quam si haec irrita reddiderit publico decreto. Aliena sunt, quae habet BALDVINVS *de casib. consc. lib. 2. c. 9.* aliique conscientiarum magistri.

Quid si obligationem imperent rationes decori?

(kk) Ne principis non maior esse uideatur auctoritas, quam tutoris aut curatoris, quod *c. II. §. I.* improbatum; ne in manes peccetur principis superioris; ne talionis iura et ipsi olim metuenda successori, quod monitum fuerat pontificis *c. II. §. II.* ne conferatur principis maiestas cum iure decurionum, praetorum, consulum, magistratuum, quorum facta mortalia sunt, nisi ex reipublicae consensu illis accesserit aeternitas *c. II. §. I.* ne contemnatur imperans tam fluxae et labilis fidei; ne de ipsius principis dubitetur maiestate, si manus ei tantopere ligatae sint a proceribus, ut monarchiae facies similis sit plurium rerumpublicarum systemati aut anarchiae, quod dictum *c. IV. §. V.* et quae decori rationes sunt generis eiusdem. Verum enim uero, cum diuersis imperia formulis utantur,

CAP. IV. tur, etiam non una illis ratio decori. A Quod enim una respublica sibi esse dicit dedecori, in illo tantum non gloriam quaerit altera. Quorsum consuli possunt, quae *cap. II.* scripsimus superius.

Quid si ita successori nulla habeatur fides? (ll) Est hoc, quod maximopere urgent *obligationis ex facto decessoris* patroni. Alias enim fieri credunt, ut nemo cum principe porro sit contracturus; ut ei in summa necessitate nemo uel obulo unico B succurrat aut subleuet illius pauperiem; ut principis uerba habeantur instar decipulae, qua circumueniantur, qui illis sint credituri; ut, exulante fide principis, omnis corruat societas ciuilis, quae hoc uinculo unice contineatur; ut calumniae excitentur aduersus rempublicam, quasi in illa iureiurando ludatur, ut talis, quasi ridendo, frangatur fides decipianturque homines creduli, siue extranei sint, siue incolae et subditi et quae alia sunt huiusmodi. C Verum enim uero nemo ignarus sit conditionis eius, cum quo contrahit *l. 19. de R. I.* sciens autem decipit se ipsum *l. 145. ff. de R. I.* et *c. 27. de R. I. in 6.* Igitur praeclare scribit GAILIVS *lib. 2. obseru. 154.* quae etiam huc omnino pertinent: *Quapropter circumspecti sint, qui cum principibus contrahunt, ne decipiantur. Consulant ergo peritiores*, formulae imperii D gnaros. *Et licet durum sit, attamen publica* rependit haec salus. Nemo etiam potest de fraude conqueri in illis, quae uel sciuit uel scire potuit MEVIVS *part. 7. dec. 170. n. 6.* A. FABER *ad C. lib. 9. tit. 13. def. 7. n. 3.* et quae alia sunt regularum iuris fomenta et consolationes. Deinde etiam hoc monent responsa NVNNROODIANA. Non interesse reipublicae, ut principi plus iusto facienti credatur, aut mu- E tuo detur ex opinione, quod obstricta esset respublica ad reddendum. Contra, si princeps fiat inops et indigens casu, culpa, fortunis: reipublicae et populi esse succurrere imploranti atque manus illi necquicquam denegare auxiliatrices. Imo hoc rerum statu, si principi consulatur, reipublicae causa fluctuanti, tum etiam hanc obligari alias, ad restituendum ea, quae uersa sint in rem commodaque F illius. Demum satis esse prouinciae, si huius floreat fides cum domi, tum foris in dando accipiendoque. Imo illas praesertim respublicas in omni genere negotiorum commerciorumque esse florentissimas, quae principe uel careant, uel certe non gaudeant nimium potente. Tantum abesse, ut his limitibus constricta formula imperii negotiis fideique hominum ullam adferat impeditionem. Ad extre- G mum non quaeri hic de fide propria seruanda, sed de iure, suis factis constringendi fidem alienam reipublicae et successoris.

§. VI. *Si obligatio praestanda potentiori?* (mm) Pertinent haec omnino ad trutinam publicae utilitatis. Potest fieri, ut ille, qui debitum decessoris urget in republica et successore, a neutra parte absque graui periculo possit offendi. Vbi tamen iterum expendi meretur, si quod uni soluitur, negetur alteri, illud non possit non excitare in ultimo inuidiam et uindictae grauioris cupidinem. Hanc facile deinceps exerceri, si debitum huius generis cessum fuerit potentiori, hosti, inimico, infestoque principi: qui inde causam multoties accipit ad rempublicam uel adfligendam uel subiugandam. Quapropter ille demum est prouidentissimus, qui principiis obstat, ne obruatur minus expectatis malorum sequelis. Scilicet formulam suam tueri potest quaelibet respublica, in qua defendenda nemini facit iniuriam.

Quid si decessor filius fuerit? (nn) Isque siue NATVRALIS, cuius obligationem habes superius cum *pontificialem c. II. §. II.* tum *clientelarum c. III. §. I.* tum naturalem, quoniam a patre is occasionem habeat succedendi, si causam non ueram: siue CIVILIS, quod dictum *c. II. §. I. lit. s. t. u.* siue etiam ADOPTIVVS, cuius hic uinculum in obligatione ex facto patris supra *lit. praec.* pariter disputauimus. Vt adeo opus non sit, uerbum addere, nisi quod filii in patrem probitas et amor laedere non debeat iura formulamque imperii.

Quid si decessor frater sit etiam ciuilis, ein Erbverbrüderter? (oo) Quo enim uinculum consanguinitatis arctum magis et uicinum, eo etiam maior successori pudor et uerecundia, quin destituat fidem sui decessoris. Licet hic causa successionis nulla sit, quam in patre offendimus in notula priori. Quae tamen in *fratre ciuili* forte reperitur, ex cuius facto adeo fidenter obligarunt successorem auctores, *c. I. §. V.* laudati. Verum pacta successoria *formulam regni* non mutant neque fieri alias possunt, nisi cum ordinum prouincialium consensu, quod ipsum iam uidit *Betsius*. Vtrumque eo facit, ut etiam hic obligationem aestimare aliter non liceat, quam expensa formula imperii.

Quid si decessor sit peregrinus? (pp) Repetenda etiam hic sunt de consanguineo, quae in notulis diximus proximis. Neque tamen credendum est, liberiorem hic esse successorem extraneum. Alia enim de hoste iudicia, alia de peregrino. Primus suscipit principatum in pristina formula. Vti imperatores, ex diuersis olim populis electos, nihilominus sequi oportuit pristinas de libertate imperii Germanici consuetudines et statuta. Neque maior licentia eorundem aut reuerentia in facta decessorum, postquam ex eadem gente Austriaca hodie omnes eliguntur. Contra sub hoste pristinae formulae delentur uestigia fingiturque noua, ut respublica iamtum nata demum formataque esse uideatur. Exemplum nobis sit

Wilhel-

CAP. V. *Wilhelmus conquestor*. Qui Angliae regnum, postquam bello illud subiugauisset, prorsus uertit in aliam imperii formulam et statum. Illis autem, qui ad pristinos mores prouocarunt, reposuit, rempublicam ipsi non pactis delatam, sed habendam pro partu belli, qui formandus esset pro arbitratu genitoris.

Quid si decessor amicus? (qq) Quantum successor dare uoluerit antecessoris amicitiae in factis illius explendis soluendisque nominibus, illud quidem eius relinquitur arbitratui. Verum illud etiam hic in oculis est habendum, ne amicitia haec in nimio peccet modo, molestaque sit reipublicae, si in hanc onera, nexus, nominaque principis decessoris, quibus non tenetur alias, deuoluantur.

§. I. II. III.

Quid si decessor foederatus successoris? (rr) Repetenda etiam hic sunt, quae disputata sunt in notulis uicinarum litterarum *nn. oo. pp.* Sanctitas foederum laedere non debet formulam reipublicae. Absoluetur itaque et hic ab obligatione facti antecessoris, si quidem ex illo graue periculum aut damnum principatui sit metuendum.

CAP. V.

De Obligatione successoris in Longobardicas clientelas.

§. I.

Progressus ad IVRA POSITIVA. Prodiere nostra adhuc ex scena IVRIS NATVRALIS. Mouemus nunc pedem, differturi, ad quid ex facto decessoris obligent successorem leges, statuta, pacta, consuetudines singulares, id est, IVRA POSITIVA.

Sigillatim ad LONGOBARDICA instituta. §. II. Primo autem hic loco ponimus LONGOBARDICA INSTITVTA, cum, quod ista iura Germaniae nostrae audiant communia (a); tum etiam quod tricas habeant, ante expediendas, quam ad alia possit deueniri (b).

Num Longobardica instituta obligent Germaniam? (a) Quamuis re uera maior ad hoc probandum difficultas sit, quam in receptione *iuris ciuilis* Romani. Sint enim Longobardi populus Germanicus; illud tamen sufficit, quod instituta eorum feudalia non in Germania sint nata, sed in Gallia transalpina: sint porro inter decreta Longobardica etiam Germanicorum Caesarum constitutiones: illae tamen non Germanis sunt promulgatae, uerum incolis Longobardiae clientelaris: sint denique loca medii aeui monumentorum, in quibus uerba occurrant feudalia aliaque; illa certe aeque in Germania nasci potuerunt, quam in Longobardia. Taceo, quod in *priuatis* caussis a iure Romano tanta non sint discrimina, quanta Germanicarum *clientelarum* a Longobardicis. Id unum superest, quod suprema Germaniae dicasteria in ferendis sententiis iura laudent sequanturque Longobardica. Qui usus ius quoddam fecisse, omnino uidetur.

Decretorum 2. F. 45. atque 51. interpretatio turbida et confusa. (b) Plerique iureconsulti, qui huius generis caussas respondent, Longobardica iura commiscent cum Germanicis; rationes cum positiuis legibus; publica cum priuatis; consuetudines singulares cum generalibus. Vnde non potest non oriri ingens rerum iuriumque confusio ac perturbatio. Contra nos *primo* de institutis *Longobardicis*; deinde de *Germanicis* iisque uel *landsassicis* uel *imperialibus* uel *profanis* uel *ecclesiasticis* agemus sigillatim, breuiter tamen, cum plura urgeant, ut abitum maturem.

In quibus ex facto decessoris obligatur FILIVS solus, non alii EXTRANEI successores. §. III. Illud notum est traditumque superius (c), quod DECRETVM FEVDALE sit fere hoc: EX ALIENO AERE AVT FACTO DECESSORIS OBLIGARI FILIVM, NON VERO EXTRANEVM IN FEVDO SVCCESSOREM.

Verba 2. F. 45. atque 2. F. 51. §. 4. recitata. (c) Scilicet *supra c. 3. §. 1. 2. 3.* Velim enim, ut ipsum ante decretum legatur relegaturque, quam ad doctorum glossas, commentaria, responsa, decisiones, limitationes, confusiones et turbationes deueniatur.

CAVSARVM huius decreti coniecturae. §. IV. Post opiniones sententiasque aliorum (d), mihi ratio huius instituti quaerenda esse uidetur primo in POTESTATE paterna (e); deinde in REVERENTIA, in qua, olim inprimis, liberi (f); post in pudore destituti heredis (g); demum in FACILITATE, qua ita obligatus per dominum feudi iterum poterat solui ac liberari (h).

(d) Cu-

CAP. V. *Causas, quare filius obligetur successor, non agnati aut extranei?*

(d) Cuiacius querelas omnino mouet, A quod iureconsulti decretum hoc feudale, unde res pendent, tantopere momentosae, sint sequuti in responsis iudiciisque, licet in causas illius aequitatemque non inquisiuerint. Sed uero, quae in ueteranis reperiuntur, sunt hae ferme. *Legem* esse hanc, quamuis illa non absit a duritie: legislatori forte in animo fuisse *quartum praeceptum* decalogi: filios a patribus suis in successione feudorum *causas* habere, si non ciuiles aut clientelares, B tamen *naturales* et physicas, ut adeo iniquum non sit, illos ex facto eorundem teneri, quamuis agnati atque extranei non teneantur: porro liberos olim habitos pro heredibus necessariis, qui eapropter nequeant bona partim adire, partim non adire; quapropter feuda et allodia hic aestimentur lance eiusdem hereditatis, cetera. Quorsum pertinent, quae haben- C tur apud CVIACIVM *ad lib. 4. feud. tit. 54.* *Hartm.* PISTORIS *lib. 2. quaest. 2. n. 17. et quaest. 13. n. 49. 50. Fr.* HOTOMANNVM *ad 2. F. 45.* ad uerba; *ubi uero filium*; BOCERVM *de iure succed. in feud. cap. ult. quaest. 1. p. 462. 463. 464.*

Rationes aliorum.

Rationes uerae. Prima in POTESTATE PATERNA.

(e) Notum est ex iuribus Latii, quod olim infinita fere patris in liberos fuerit potestas et auctoritas. Exponere illos D poterant et trucidare *l. ult. C. de patr. potest.* atque *l. 11. in suis ff. de lib. et posth.* plenius dn. praeses in *Trebellianica exule cap. 4. §. 2.* quidem et uendere in seruitutemque detrudere atque sic reddere minus habiles ad succedendum in feudis, libero nonnisi homine dignis. Ne igitur patris irae in filium concitarentur, credentis aut suspicantis, fore, ut filius, *repudiata* sua *hereditate*, succederet in *feudo*, nihilomi- E nus sicque manibus paternis excuteret quendam pudorem: igitur cum ratione, omnino consulti, fuerat constitutum, ne filio liceret in *feudum* porro succedere, repudiata paterni *allodii* hereditate, sed uel retinere utrumque uel ab utroque simul abstinere. Quid igitur hodie? Cum paternae potestatis nonnisi apud nos umbrae supersint, uix est, quare *decretum feudale* cum ratione porro tueamur.

§. IV. V. VI.

Secunda, quod liberi heredes NECESSARII.

(f) Ex quo enim notum est, quod Romano quondam iure liberi et *sui* fuerint et *necessarii* heredes §. 2. *Inst. de hered. qual.* plenius *dn. praes. in diss. 1. de coniug. successione*, illius onus fuerat perpetuum, defuncti parentis et *aes alienum* soluere et cetera illius praestare *facta* neque permittere, ut herede is unquam destitueretur. Quo certe rerum statu nil graue fuerat liberis Romanis, iisdem uiuere ac uti cum patre suo fortunis.

Tertia in turpitudine REPVDIATAE hereditatis.

(g) Apud Romanos aeternum cum familiae, tum defuncti fuerat dedecus, si quidem heredem ille non posset inuenire. Dd. ad §. 1. *Inst. ex quib. causis manumitt.* atque ad *l. 23. ff. quae in fraud. credit.* Quod mirum non est in tanta ciuium Romanorum opulentia et dignitate. Vt adeo causae essent grauiores, quare *filius* etiam *uasallus* adstrictus est, ad uindicandum manes paternos ab hac quidem iniuria ac pudore.

Quarta in legi opposita FRAVDE.

(h) Scilicet proditur in ipso decreto clientelari remedium, quo filio potest succurri, ne ipse feudo, feudum uasallo strenuo ac forti destituatur. Licet enim filius repudiata hereditate patris etiam excideret ideo feudi successione: fuit tamen in *domini* arbitratu, ut filium importunitate creditorum feudo priuatum, eodem iterum donaret illum inauguraretque. Quo ipso nihil soluitur creditoribus paternis, quos itaque stultos aut inuidos esse oportuit, si filium eo urserunt usque, ut de noua principis inuestitura certus, renouationi mitteret nuntium feudi paterni aut auiti. Et uero quis *dominum* in hac noua *inuestitura* crediderit difficilem fuisse, cum uerbulo unico facere potuerit, ut filium conseruaret uasallum atque feudum haberet a praestatione atque onere alieni facti liberum et immune. Quo ipso etiam filius abfuit a peccato in manes patris, quoniam illius poenas luere uidebatur in paterni feudi amissione.

Decreti feudalis 2. F. 45. et 51. §. 4. peruersae INTERPRETATIONES.

§. V. Sed tamen, si interpretes aeque audiuerimus ac doctores et iudices, mirum certe, quam illi de sensu huius decreti titubent, disputent, digladienturque (i). Licet uero illi multiplices hic sint: ire tamen uidentur fere omnes in ARENAS TRES.

Causae dissensionum in decreto 2. F. 45. atque 2. F. 51. §. 4.

(i) Quod facile est ad intelligendum. F Nam in scholis queruntur de decreti huius *iniquitate*, indoli atque rationibus feudorum aduersa: in responsis ducuntur auctoritate *sentientium* ita uel aliter: in curiis uerba iterum dubia, an *capitulum* usu sit receptum, an ei derogatum *praeiudiciis*, cetera. Accedit uirus omnibus commune, quod in iuribus dubiis illa adprobentur, quae ad sensus sunt quaerentium aut quorum maiorem habere solemus rationem.

Prima de FEVDO HEREDITARIO

Quod reiicitur ac confutatur.

§. VI. Prima est eorum, qui hoc decretum non agnoscunt, nisi in FEVDO HEREDITARIO, quoniam illud tantum adfici queat aere alieno contineaturque in corpore uniuersae hereditatis, ut causa succedendi esse uideatur a decessore, de cuius factis, utrum illa successorem obligent, tantum controuertatur (k). Verum in manifesta erratione illi sunt, quoniam in

CAP. V. in hereditariis feudis eadem liberorum ratio atque agnatorum. Sed tamen decretum tantas hic facit inter utrosque discrimina, ut primos obliget, ultimos liberet (l). §. VI. VII.

Prima CLASSIS eorum, qui decretum 2. F. 45. 51. §. 4. accipiunt de feudo HEREDITARIO.

(k) Hanc scenam instruunt etiam nostrates GAILIVS *lib. 2. obseru. 154. n. 1. 6. 7.* MVNSINGERVS *cent. 3. obseru. 67.* BORCHOLT *de feud. c. 7. n. 94.* aliique. Verum inuoluunt hi rem magis, quam expediunt. Neque enim in fundamentis sunt iidem. Vtrum *feuda informia sint hereditaria*; *utrum feuda hereditaria debeant praesumi*; *unde cognoscatur*, *feudum hereditarium esse*; imo in ipso *hereditario feudo* absoluunt filium ab aere alieno patris, siquidem ante effecerit *inuentarium, quam adierit paternam hereditatem*, cetera. Videt haec *Bern.* GRAEVAEVS *in lib. 2. conclus. pract. 154. p. 461.* qui ideo titubat manumque tenet, quod ait, tabula, ne Gailii officiat auctoritati. Scilicet, me auctore, his tenebris decretum *2. F. 45. 51. §. 4.* propterea occuparunt iureconsulti, ut, quaesiti de *casu singulari*, eum respondere possint pro utraque parte, ut libuit lubuitque. Si nempe ex dubiis et fallacibus indiciis feudum, de quo instituta quaestio, uel *pactitiis* accenserent uel *hereditariis*. Verum absint a sincera iurisprudentia glaucomata haec atque improba sophismata. Peregrinos, qui ita ludunt, conduxere ROSENTHAL. *cap. 2. concl. 33.* atque *cap. 7. concl. 20. 21. 22.* SCHRADER. *part. 7. de feud. cap. 7.* Taceo alios classis eiusdem.

Causae opinionis reiectae.

(l) Si quidem ea in re sinceri sint doctores, ut *feuda* demum *hereditaria* dicant illa, quae sunt in ultimi possessoris patrimonio. Vt de illis suo arbitratu agat; uendat, illa donet, instituat, leget, permutet, modoque alienet alio. Verum addimus, quod decretum feudale *2. F. 45. 51. §. 4.* sit conceptum nude adeoque ualeat de feudis propriis; deinde aetas decreti hereditaria feuda ignorauit fere, ut nequeat de illis intelligi. Legantur huc *Hartm.* PISTORIS *lib. 2. quaest. 2. 3.* SCHRADERVS *part. 7. c. 7. num. 23. seqq.* qui tamen et ipse titubat, BERLICHIVS *part. 2. conclus. 55. n. 6. 7.* BOCERVS *cap. ult. de success. feud. quaest. 1. p. 465. 466.*

Altera de FEVDO MIXTO.

§. VII. Altera est eorum, qui inter hereditarium feudum et illud, quod dicimus ex pacto et prouidentia maiorum, genus fingunt INTERMIXTVM. Quasi scilicet idem fundus clientelaris, intuitu AGNATORVM, sit feudum ex PACTO et PROVIDENTIA, quod tamen, si liberi adsint successores, haberi debeat pro HEREDITARIO, quoniam hi soli ex aere et facto patris decessoris obligentur, ut adeo feudum, quod intuitu agnatorum est PACTITIVM, liberorum intuitu HEREDITARIVM, ex utroque ideo mixtum esse uideatur (m). Verum enim uero futile hoc dogma est et commentitium, quo ueritas non eruitur, sed inuoluitur. Nescit sane mixta feuda codex clientelaris: nisi dixeris, ex feudo PROVIDENTIAE quolibet tum fieri MIXTVM, si in illo liberi succedant, obligati ex facto decessoris instar heredum. Ita uero non clientelas habebis distinctas, sed distincta uerba. Quod operis est leuis et prope nugatorii (n).

Quod reiicitur et confutatur.

Altera CLASSIS, qui 2. F. 45. 51. §. 4. accipiunt de feudo MIXTO idque uel sensu 1) Pileanorum.

(m) Ad hanc classem pertinent *duo* fere auctorum genera. Primum est *Pileanorum*, id est, Pilei et Bulgari adseclarum, qui omne feudum ordinarie habent pro *hereditario* intuitu *liberorum*, quibus aliter in feudum sequi non liceat, nisi iure hereditario. Adeoque nesciunt illi PACTIONATVM siue ex pacto et prouidentia feudum, nisi forte *liberi* principio statim inuestiturae nominentur sintque propterea similes *inuestitis simultanee*. Vt adeo tum locus esse nequeat decreto *2. F. 45. 51. §. 4.* Quoniam ita liberi ex pacto et prouidentia domini succedere uideantur in feudum, non decessoris, licet patris, beneficio, causa, uoluntate. Quo ipso illud intelligitur, quod Pileani non, ut *prima classis*, hereditaria absolute intelligant, intuitu etiam agnatorum, sed liberorum solo intuitu, constrictorum decretis *2. F. 45. 51. §. 4.* Qui doctores audire uoluerit Pileanos, ille euoluere potest *Hartm.* PISTORIS *lib. 2. quaest. 3.* ROSENTHALIVM *cap. 2. conclus. 33.* et *cap. 7 concl. 20. 21.* qui auctores hic sunt plenissimi. Verum displicuit hoc aliis, quoniam ita liberi onerandi essent in omni feudo ex facto patris, nisi et pater et *liberi* inaugurati fuerint simul in quadam *societate*, exemplo nonnisi rarissimo. Licet tum liberorum iura, uiuo patre, quodammodo sint suspensa, quae tamen, patris demortui ergo, nequeant illis ideo negari, quoniam eodem tempore, modo, iure feudum a domino utrique acceperint. Vt igitur uia esset, liberandi a facto et aere alieno decessoris patris liberos neque tamen ideo expungere opus esset decretum feudale *2. F. 45. 51. §. 4.* nouum ingenii partum produxerunt iureconsulti recentiores. Scilicet laudatum modo decretum in illis tantum feudis tenere liberos ex factis et aere alieno paterno, in quorum formula clientelari occurreret nomen *heredis*, *tibi et tuis*

2) DECIANORVM.

CAP. V. §. VII.

et tuis liberis eorumque heredibus, cetera. (Tum enim credendum esse, largitorem feudi illud uoluisse hac formula, ut unum idemque feudum alio intuitu agnatorum scilicet PACTITIVM esset, alio, utpote liberorum, HEREDITARIVM, id est, uniuersim ex utroque MIXTVM. Hoc iuris inani figmento sibi a temporibus DECII innumeri placuerunt doctores, quem habent pro fabulae auctore BORCHOLTEN *cap. 4. n. 17. 18.* Ludunt certe hoc iuris aenigmate ex nostratibus *Hartm.* PISTORIS *lib. 2. quaest. 3. et 14.* CARPZOVIVS *part. 2. constit. 47. def. 1.* VVLTEIVS *cap. 8. n. 30.* WVRMSER *class. 3. sect. 5. de feud. impropr. n. 77.* LVDWELLVS *in obseru. feud. p. 72.* b. m. STRYKIVS *cap. 4. quaest. 50. 51.* Taceo alios nominis et auctoritatis minoris.

Causae utriusque opinionis, nostro iudicio improbatae 1) PILEANORVM.

(n) Scilicet et prima opinio lepida est et altera. PRIMA quidem ideo, quoniam decretum *2. F. 45. 51. §. 4.* in feudis *pactionatis*, quales tum fuere omnes clientelae, obligauit filium ex facto et aere alieno patris, non, ut rem *feudalem* uerteret in *hereditariam*, sed ut compesceret animos ingratorum liberorum, quod dictum est supra *h. c.* *Deinde accidit* in feudo succedere filium patri obaerato, quapropter ipsa ideo feudi *essentia* immutari nequit uertique res feudalis in patrimonium. *Porro* cum dominus filium liberare possit ab obligatione ex facto parentis, feudum sibi adserendo, iterum patet, patribus hoc datum esse priuilegii instar, non ut mutarentur feuda, afficereturque indoles eorundem, sed ut temperaretur tantum filii in illud successio. *Praeterea*, si liberi simul de feudo inaugurantur cum patre, quem casum habent Pileani, quod forte olim etiam non raro factum, ubi feudorum successio nulla ordinaria, sed feuda uel precaria essent uel usufructuaria, ut cum uita expirarent illius, cui principio fuerant collata; tum certe liberi non succedunt alieno acquirentis iure, uerum suomet ipso, ut adeo tum quidem de liberatione eorundem ex facto patris nemo posset dubitare, ne domini iura liberis, uiuo iam parente collata per eorundem in paternos manes officia perderentur. Quod qui recte expenderit, is facile intelliget, Pileanos ad sua respexisse tempora atque adeo credidisse, decretum *2. F. 45. 51. §. 4.* loqui de illis feudis, quae primo acquirentis uasallo iure perpetuo in posterosque omnes *duraturo* essent collata: non autem de his, quae essent *personalia*, in quibus tamen, uiuo patre, dominus ex noua et singulari gratia filio prospexisset de successione. Quo rerum statu *primum* genus adpellare possemus feuda *perpetuaria:* alterum, *personalia* aut temporaria. In primo liberi et posteri omnes causam debent *successionis patri*, auo, maioribus eorumque prouidentiae: non autem in altero, ubi *successio* prouenit a *domini* solius beneuolentia singulari. Cum igitur in primo tantum feudi genere gratia debeatur patri; in altero autem domino soli: iamnunc facile patet, quare decretum *2. F. 45. 51. §. 4.* obligatos uelit liberos ex facto patris; non autem in ultimo. Sed quorsum dilabor? Scilicet parum abest, quin fiam nunc et ego Pileanus, quem principio tantopere impetii aduersis argumentis. Neque enim noui doctorem, qui ante Pileanorum sectam adiuuerit a nobis allatis coniecturis. Quae si uerae sunt, uti ueras esse feudorum ratio ostendit ueterrima; tum Pileani omnino aliorum sententiis debent anteferri. Neque porro a nobis re differunt, sed uerbo tantum. Quoniam illa feuda, quae decretum *2. F. 45. 51. §. 4.* tangit, *hereditaria* salutant, quae nos habemus nihilominus pro *pactionatis* siue, ut mollius loquar, pactitiis. In ALTERA opinione Decianorum scilicet desideria sunt quamplurima. Tangamus ex pluribus unum. HEREDIS uerbo et Longobardi et Germani semper usi sunt pro *liberorum* synonymo. Ideo enim uulgi sermone dicimus hodieque absque herede mortuum (*er ist ohnbeerbet oder ohne Erben verstorben*) qui caret liberis, quamuis extraneis heredibus non destituatur, quod etiam supra hoc cap. dictum. Imo in ipso iure clientelari *feudali hereditaria* non illa adpellantur, quae sunt in patrimonio et bonis hereditariis; sed ea tantum, quae non, ut olim factum, sunt *personalia*, uerum *perpetuaria*, transitura in posteros omnes. Quod cum ita sit, frustra sunt, qui in formulis clientelaribus ab *heredis* mentione uinculum nectunt consecutionis ad feuda *hereditaria*, uel ut clarius loquar, *patrimonialia*. Imo apposite monuit uir illustris, COCCEIVS in *hypomnem. feud. tit. 3. §. 39. p. 39.* quod si *heredis* uerbum feuda et clientelas uerteret in patrimonium aut rem hereditariam, exularent omnino *pactitia* feuda e Germania nostra omniaque redderentur *hereditaria*. Idque ideo, quoniam nullae aliae formulae sint fuerintque olim in curiis clientelaribus, quam hae: *tibi et tuis heredibus*, uerbulo *legitimis* nunc addito, nunc omisso. Quod etiam testimonio suo confirmat *dn. praeses* fide tabularii clientelaris. Taceo alia, cum satis cognitum sit, huius classis doctores uel ignorantia peccauisse, Pileanorum *hereditaria* feuda, quae eadem quam *perpetuaria* illis fuerant, habendo pro *patrimonialibus*: uel ludendo atque utendo his uerbulis instar decipulae, ad liberos nunc irretiendos ex obligatione patris, nunc soluendos et liberandos.

2) DECIANORVM confutatio.

Pileanorum noua explicatio ex lumine aliis ignorato.

§. VIII.

CAP. V.

§. VIII. *Tertia de feudis ex PACTO et PROVIDENTIA.*

§. VIII. In TERTIA erimus nos. Qui liberos ex facto parentum habemus obligatos in feudis ex PACTO et PROVIDENTIA (o) Licet enim illi causam succedendi maiorum debeant prouidentiae, non beneficio aut uoluntati patris decessoris: alia tamen supersunt, quare hoc onus paternum in liberos nihilominus deuoluit auctor decreti (p). Quod cum placuerit illi, frustra est philosophia, ob quam causa placuerit, in curiis quidem clientelaribus (q).

Tertia CLASSIS eorum, qui 2. F. 45. 51. §. 4. accipiunt de feudis ex pacto et prouidentia.

(o) Feuda ex *pacto* et *prouidentia* maiorum dicimus illa, quae primus acquirens non *personali* iure, ut olim fuerant clientelae Longobardicae *1. F.* 1. accepit; sed *perpetuario*, pro se et posteris statim suis, siue heredis uerbo adiecto siue minus. In *primo* enim genere si filius successit, factum erat illud ex beneficio solius *domini*; si uero in *altero*, id ex prouisione habebat primi acquirentis *uasalli*. Quae causa est haud dubie, quare in *altero* auctor decreti obligauerit filium ex facto patris, ob causas supra h. c. §. IV. explicatas: in *primo* autem non potuit sic obligare, ne domino largitori fieret iniuria excideretque filius gratia eius, non a patre quaesita. Vnde nunc facile est ad intelligendum, cum, quod uera sit nostra doctrina, tum, quid differat a sententiis aliorum. *Veram* esse patet inde, quoniam *feuda pactitia*, quae nos descripsimus, sunt fuerantque tempore conditi decreti *propria* et *ordinaria*, de quibus loquitur omnino illius auctor in uerbis uniuersim et nude conceptis; contra autem *personalia* feuda iam tum fuerant rariora, *impropria*, fere sublata per desuetudinem, ut adeo in classe exceptionum essent, quas decretum, uerbis absolutis conceptum, noluit attingere. Neque potuit innuere decreti auctor *hereditaria* feuda in sensu, quo synonymum sunt rerum *patrimonialium*. Partim, quod *codex* iuris feudalis hoc ultimo sensu feuda *nesciat*: partim, quod de illis *nullo* opus hic esset *decreto*: partim etiam, quod eodem iure tum et *agnati* ex facto decessoris obligati, qui tamen liberantur. Aliena itaque nostra doctrina est *primum* APILEANIS, quoniam feuda, quae ipsi *hereditaria* dicunt, nos habemus pro *pactitiis*; contra quae illis pactitia sunt, illa adpellauimus *personalia* cum priuilegio domini, ut liberi succederent. Neque agnoscimus DECIANOS, quoniam *mixtorum* feudorum et nomina horremus et definitiones. Reprobamus etiam PATRIMONIALIVM feudorum patronos, quod codex Longobardicus hoc genus nescit neque adeo de his intelligi potest decretum. Si itaque nostris hic uerbis esset scribendum, expungerem uocabulum *hereditarii* tantopere *homonymum et aequiuocum* hisque nominibus, licet *nouis*, feudorum genera distinguerem, ad lumen adferendum decreto *2. F. 45. 51. §. 4.* Scilicet feuda sunt 1) PRECARIA, id est, a domino reuocabilia semper; 2) PERSONALIA, eaque iterum uel absolute talia, quae uasallis relinquuntur nonnisi ad uitae dies, uel 3) cum PRIVILEGIO domini de feudo ad posteros ituro; 4) PERPETVARIA eaque uel intra certum gradum, uel 5) INDEFINITA, in gradus posterorum innumeros perennia, non tam ex gratia domini, quam ex prouisione primi acquirentis et iuris iamnunc ordinarii; 6) PATRIMONIALIA siue Romani iuris sensu hereditaria. De *quarta* et *quinta* specie accipio egomet decretum *2. F. 45. 51. §. 4* iterum iterumque laudatum. Addo nunc usum forensem. Cum omne feudum hodie ipso iure, non domini priuilegio singulari, *perpetuarium* sit atque *successionis indefinitae*: facile intelligitur, quod in omni etiam feudo hodie credi debeat, *filium teneri ex facto et aere alieno patris decessoris etiam intuitu clientelarum*. A qua obligatione, si quis filius liberari uult, opus est, ut eius rei causas adferat, unde intelligatur, feudum non esse in numero ac genere illorum, de quo loquatur modo commemoratum decretum clientelare. Et hactenus, quid iuris sit per instituta Longobardorum. Nomina iureconsultorum, qui sub eodem uexillo ni castris nostris militant NEAPOLITANO uel SICVLO, quamuis diuersis aliquantum conatibus, multo longoque numero conquisiuerunt BERLICHIVS *part. 2. conclus. 55. 56. Hartm.* PISTORIS *lib. 2. quaest. 2. 3.* COTHMANNVS *uol. 4. respons. 8. n. 22. 23.* qui huius generis auctorum laudat nominatque aliquot centurias. *Carolus a* KIRCHBERG *cap. 3. n. 90.* qui curatus est et luculentus.

Vsus forensis.

An liberet filium scriptura inuentarii?

(p) De quibus nos plene planeque egimus supra h. c. §. IV. superius. Ceterum uolunt alii decreti huius causas sic adiuuare. Credunt enim aliisque conantur persuadere hoc. Auctorem decreti non omnem ex facto patris obligatum uoluisse filium, sed illum tantum, qui neglexerit paterni allodii *inuentarium*. Tum enim puniendum fuisse neglectum filii, ut etiam ex feudo defuncti patris teneretur creditoribus. Ita sentiunt *Alb.* BRVNVS *cons. 18.* ZASIVS *part. 8. n. 10.* SCHENKIVS *ad 2. F. 45.* Ita etiam GAILIVS *lib. 2. obs. 154.* MYNSINGER *cent. 3. obs. 67.* SCHRADER *part. 7. cap. 7.* in omni fere genere feudi confectione inuentarii liberandos esse putant liberos ab obligatione facti aut aeris alieni decessoris aliique, quos laudat refellitque sigillatim BERLICHIVS *part. 2. conclus. 55. n. 9. 10.* Alii inter feudum distinguunt *nouum* et *antiquum*: in illoque filium obligari putant,

CAP. VI. §. I. II.

tant, non autem in *ultimo*. Verum et haec opinio est refellenda. Quoniam decretum *2. F. 45.* uoce feudi *paterni* utitur, quatenus primus acquirens non excedit a posteris ultra quartum gradum. Nam exemplum feudi producit, in quo et succedere possit *agnatus*. Qui alias in patris feudo ceu successor ex latere primi acquirentis nihil habet iuris. Sunt etiam, qui decretum *2. F. 45. 51. §. 4.* non aliud putant uelle, quam hoc, ne filius neget patris heres esse, siquidem ipse hereditaria bona habuerit, non si fuerit inops et bonis omnino nudus. Sunt, qui obligant *filium* etiam hic, sed tamen nonnisi in reditibus feudi ac fructibus. Necquicquam uero in illius substantia, fundisque ipsis clientelaribus. Ipsius enim putant domini interesse, ne adficiantur hi aere defuncti alieno. Quapropter etiam alii putant, tantum filio successori etiam relinquendum esse de fructibus feudi, ab ipsis creditoribus, ut habeat uictui et cultui necessaria neque eo redigatur, ut seruitiis clientelaribus dominus destituatur, ob uasalli inopiam. Simile igitur hoc ius esse priuilegio competentiae. Verum enim uero cum decretum *2. F. 45.* minas fibret, feudi priuatorias, respondeatque casum, si filius, propriis forte bonis diues, malit amittere feudum, quam patris esse heres, quod tamen

an patris inopia?

an fructuum feudi promissio facta creditoribus?

an aliquod beneficium competentiae?

A in modo datis temperamentis a filio non potest expectari: non uideo, quomodo decreta his etiam limitibus queant constringi. Sed quo fine omnium conquirerem hic figmenta, cum gloria nulla ex enarratione opinionum; sed ex recta ueritatis indagatione.

(q) Nolo mala uerba colligere, quibus impetere solent decretum quam plurimi doctores. Offendes, qui illius auctorem B deuoueant *diris*, quod illustribus praesertim familiis crucem fixerit in obligatione ex facto patris praestanda ex ipsis etiam clientelaribus bonis praediisque. Sunt porro, qui decretum habent pro *sacrilego*, quod perdat domini beneficia in gratiam beneficiariorum, qui decesserunt. Sunt, qui *rationes* eius damnant execranturque, quas *bardas, stupidas, absonas, stultas*, imo *brutas et infantissimas* dicunt. C Quasi scilicet filius ex decalogo teneretur demortui patris nomina soluere ex opibus uel alienis uel propriis. Sed quorsum haec florum sparsio. Fluit illa ex mente WESENBECII *in oeconom. Cod. ad lib. 6. tit. 27.* quem refellit SCHVTZIVS *coll. feud. c. II. p. 194.* tutor magnus decreti. Scilicet id dicendum, utrum locus sit legi, tot iudiciis damnatae, in prouincialibus Germaniae clientelis? Quod operis est iamnunc efficiendi.

Aduersus decretum 2. F. 45. 51. §. 4. mala uerba.

CAP. VI.

De *Obligatione successoris in feuda prouincialia Germaniae, den Landesſæſſigen Lehen.*

§. I.

In prouincialibus clientelis de obligatione successoris disputatio multiplex in Germania.

A Longobardis nunc ad GERMANOS eorumque iura in OBLIGATIONE SVCCESSORIS IN CLIENTELAS PROVINCIALES EX FACTO DECESSORIS est deueniendum. Dici autem uix potest, quam hic iterum turbida, confusa et peruersa sint dogmata, sententiae, responsaque iureconsultorum. Nauabimus igitur operam, ut principio constet, quid nobis uideatur: deinde etiam quid contra sentientibus debeat reponi.

SENTENTIA 1. NOSTRA, quae obligat necquicquam successorem in clientelas, ne filium quidem. Argumentum a) ab auctoritate LEGIS, b) fide diplomatum in contractibus clientelaribus;

§. II Est igitur apud me opinio certa et stabilis: GERMANICO IVRE EX FACTO DECESSORIS NECQVICQVAM OBLIGARI NE FILIVM QVIDEM SVCCESSOREM IN CLIENTELAS PROVINCIALES *denen Landesſäſſigen Lehen.* Quam sententiam argumentis nunc tueor, quae sequuntur. Principio clara est LEX, quam produnt interpretes Sueuus et Saxo, his quidem uerbis: PATER SI HABEAT FILIVM IN FEVDO SVCCESSOREM, QVI NON SIT EIVS HERES IN ALLODIO, ILLI FEVDVM DEBETVR NIHILOMINVS (a). Deinde usum legis curialem etiam loquuntur publica DIPLOMATA atque emti uenditi, donationis, permutationis contractuumque feudalium aliorum instrumenta, in quibus mentio semper fit consensus filiorum curata et stabilis. Nulla certa causa alia, quam hac, ne illi, patribus demortuis, feuda reuocarent rescinderentque contractus. Hoc quidem iuris colore, quod in clien-

CAP. VI. clientelis nulla ex facto decessoris obligatio in filio successori (b). Porro cum omnes fere iureconsulti illud agnoscant, quae Longobardorum hic decreta 2. F. 45. 51. §. 4. rationibus clientelaribus parum sint consulta, imo inconcinna prorsus; mirum non est, peregrinis ideo Germanos in patria calculos suos denegauisse (c). Praeterea neque opus hic fuerat Germaniae nostrae lege aliqua peregrina. Quoniam hanc caussam pristinis moribus ante habuit definitam, quam locum faceret decretis Longobardorum (d). Et licet aliquos doctores in ipsa Germania egerint haec paulo in transuersum: potiores tamen sunt illi, qui testantur, supremas Germaniae curias pristinos in hoc genere mores nequedum migrauisse (e). Accedit, quod patrii iuris lumina, quae in prouinciis aliquibus obfuscata et peregrini decreti glaucomate fere deleta sunt, in aliis tamen adparent illa hodieque clare et insigniter (f). Aliud argumentum habent illi, qui uinculum hoc consecutionis nectunt a liberatione filii successoris in PRINCIPATU ad soluendam quoque obligationem ex facto patris in feudo PROVINCIALI (g). De primo agetur in sequenti capite ex instituto. Tandem illi etiam sentiunt nobiscum, qui absoluunt filium successorem in feudo, hac formula collato: TIBI ET LIBERIS. Quoniam Germanico iure HERES est synonymum LIBERORUM (h), ut adeo uerba: TIBI ET TUIS HEREDIBUS non uertant in aliam indolem feudum. Quo tamen errore, qui contra sentiunt, omnino aguntur.

e) quorum usus in supremis Germaniae curiis patet etiamnunc; f) superfunt etiam in prouincialib9 statutis non paruae reliquiae;

§. 11. *c) Longobardica instituta rationibus feudorum inconcinna; d) quae recepta sunt, nonnisi saluis patriae moribus clientelaribus; g) uinculum consecutionis a principatibus Germaniae ad feuda landsassica; h) formula heredis patrio iure utimur pro liberis.*

IUS GERMANICUM liberat ab obligatione successorem in feudo.

TESTIMONIO i) interpretis SAXONIS im Landr. lib. 2. artic. 21.

(a) Plura sunt loca, quae cum ex *Sueuici*, tum *Saxonici* interpretum codicibus hic sunt conducenda, unde clare constat, *successores in feuda (licet filios) necquicquam obligatos fuisse ex nominibus et factis decessorum.* Verba ita concepta sunt in CODICE MSCTO *dn. praesid. in dem Saechs. Landrecht lib. 2. artic. 21. hat auch ein Mann einen Sohn, der sein Lehns-Erbe ist, und nicht sein Erbe nach Landrecht, er behaelt das Lehen.* Siue, quod codices habent in publicum euulgatae: *Hat auch ein Mann einen Sohn der sein Lehens-Erbe ist nach Lehenrecht, er behaelt seines Vaters Gebaeude mit mehrern rechten, dann der sein Erbe ist nach Landrecht.* Vnde plura intelliguntur. *Principio* filium feudi paterni successorem manere, quamuis patris nolit esse heres in allodio. *Deinde* uerbi mentionem hic fieri *Lehens-Erbe*, non quod decretum respiciat ideo feuda *mixta*; sed quod Germanica iura hoc filii synonymo soleant uti. *Post* liberiora iura esse in feudo succedere, quam in allodio. *Demum* ne quidem aedificiorum caussa obligari filium successorem, multo igitur minus de ipso fundo clientelari. Conuenit huic instituto illud, quod *lib. 1. des Landr. artic. 20. 21.* dicitur, donare tantum posse uasallum uxori ea, quae sint intra certum modum, nisi accesserit consensus futuri successoris, filii etiam. Cuius in utroque articulo mentio fit. Porro *im Saechs. Landr. lib. 1. art. 9.* significantius dicitur: *Stirbt auch einer, der sein Leben einem andern auflassen solle, dessen Sohn ist es nicht pflichtig aufzulassen. Er hab denn selber mit gelobt oder bürgen davor gesetzet.* Suo igitur facto tenetur filius in feudum successor, non alieno patris antecessoris. Quid? quod magis est, neque in bonis auitis integra patri alienatio, sine liberorum consensu facta. Quis igitur in eo- A dem iure dubitauerit de feudis. *Landr. lib. 1. artic. 52. Ohne der Erben laub und ohne gericht mag kein Mann sein eigen Gut, noch seine Leute vergeben.* Scilicet pater de bonis ex suo quaestu paratis disponere poterat: non de auitis, sine liberorum consensu. Quod repetitur *in dem Weichbild art. 60. 61.* Praeterea collatio instituitur inter factum domini, quo in feudo non teneatur uasallus et patris uasalli, quo B neque successor obligetur filius in feudo. CODEX MSCT. *dn. praes. im Sachs. Lehnr. art. 56.* habet illud his uerbis: *de man nis nit plichtig sines herren lenende te lesten. Noch dat Kind sines uaters um sin gut to latene.* Quod uulgares codices *des Sachs. Lehnr. art. 55.* ita solent reddere: *der Mann ist auch nicht pflichtig seines Herren Geliebde iemands zu leisten (uasallus nemini tenetur ex facto domini sui in feudo) noch auch ein* C *Sohn seines Vaters, daß er sein Gut auflassen solle,* (neque filius tenetur ex facto patris in fundo clientelari), et quae sequuntur deinceps. Conueniunt Saxonico hic iuri etiam SVEVICA, unde quoque loca hic conquiremus. *Schwab. Lehenr. cap. 98. p. 118.* iisdem uerbis utitur, quae audiuimus ab interprete Saxonico: *der Mann ist nicht schuldig zu leisten des Herrn Gelübde, noch das Kind des Vaters.* Quan- D tum igitur abest uasallum teneri ex domini facto aut aere alieno; tantum abest obligari ex facto patris filium uasallum. Neque etiam nulla obligatio filii uasalli in feudo ex delicto patris. *Schwab. Lehenr. cap. 89. Si pater delictum commiserit feudale, priuetur feudo uindicetque illud sibi dominus. Het aber der mann einen Sohn, dem sol er* (de domino loquitur) *das leben leiben.* Porro neque respondere tenetur filius in caussa feudali ex facto patris. *Schwab. Lehenr. cap. 83. der Sohn antwortet nicht an des Vaters statt in Leben-rechte.* Nisi

Landr. lib. 1. art. 20. 21.

Landr. lib. 1. art. 9.

Landr. lib. 1. art. 52.

Lehenr. art. 56.

k) interpretis SVEVI Lehenrecht c. 98.

cap. 89.

cap. 83.

CAP. VI.

Schwabisches Land-Recht lib. 1. art. 20. 21.

Land-Recht. lib. 1. art. 52.

Nisi actio sit iure concepta in rem, uiuo patre. *Es sey dann daß er das Gut in seiner Gewalt habe, da der Vater um beklagt werde, da er lebete.* Neque aliter in uxorum donationibus, si ultra modum sint, cum filiorum consensu suscipiendis. *Schwab. Landr. lib. 1. art. 20. 21. Es gibt ein Mann sein eigenes seinem Weib nicht ohne der Erben urlaub, wenn sie zu ihren tagen kommen. Sonst schadet ihnen nicht die Gabe, die ein Vater gethan hat.* Imo etiam de bonis auitis habet *im Schwab. Landr. lib. 1. art. 52. On der Erben* (quo nomine liberi intelliguntur in uernacula) *gelop mag kein Mann sein eigen Gut noch seine Leute vergeben.* De bonis auitis hic sermo est paterno distinctis, *dem errungenen.* Neque inde argumenta nostra sunt infirmiora, quoniam utrique Saxo et Sueuus ita conspirant, ut unus alterius simia atque satelles. Partim quoniam in rebus antiquis uersamur, ubi leuiores etiam sufficiunt probationes; partim, quod utrosque *speculatores*, quo uerbo illi innotuerunt, adiuuent argumenta etiam alia rationesque feudales, quae iamnunc subsequentur. Vix autem mihi Schilterus uenia dignus esse uidetur, quod haec loca tanti momenti adeo frigide leuique tractauerit brachio *in comment. ad ius Alemann. p.* 329. 349. 358. 359. Vt operae pretium non sit, illius meminisse.

§. II. *Liberant ab obligatione successorem feudalia* DIPLOMATA.

(b) Iudicio *dn. praesidis* omnia tabularia exscribere oporteret illum, qui in singulis hic requireret exempla sigillatim. Id fide illius adfirmo, quod medii aeui formulae contractuum clientelarium non aliis conceptae sint uerbis, quam hisce: *Ego Henricus cum consensu Alberti filii mei et fratris mei Ottonis et consanguineorum meorum Friderici, Caroli, Ludouici* uendo, oppignero, dono, permuto, *mansum hoc uillae meae* beneficii seu feudi mei, cetera. *Quem contractum ne quis futuro infringat tempore, litteras has conscripsimus et muniuimus nostro sigillo.* Et, ne fingere has *formulas* uideamur, dabimus speciminis loco diplomata aliqua e CODICE MSCTO DOBERLVCCIANO, quem descriptum habet *dn. praeses. Primum* quidem seculum fere attingit decimum tertium, in quo BODO miles de YLBVRG, una cum FILIIS Bodone et iterum BODONE (qui sermone istius aeui fuerant aequiuoci) coenobio aliquid de fundo clientelari uendiderunt, cuius uerba recitabimus in margine(*). *Alterum* est magis momentosum. Nam in eo uasallus de uinea sua ad sacrae coenae usum aliquot tantum modios musti adsignauit coenobio. Quod nefas esse credidit, nisi filios haberet donationi ex fundo clientelari consentientes (**). *Tertium* in uernacula est scriptum, ubi uerbo *heredum*, ut quoque alias, intelliguntur.

ann. 1311.

anu. 1353.

ann. 1387.

(*) Diploma ipsum uerbis conceptum est, quae sequuntur: *Nos* BODO *miles senior de* YLBVRG *una cum* filiis meis *Bodone et iterum Bodone, recognoscimus publice profitentes, quod de uoluntate unanimi et consensu quandam partem* merice, *que adiacet uille* Stupusch, *domino* abbati *et conuentui fratrum in* Dobirlug *uendidimus iusto emptionis et uenditionis titulo mediante, pro quibusdam debitis, quibus eisdem fratribus obnoxii tenebamur, nobis integraliter relaxatis, et argenti etiam nobis superadditis decem marcis.* Termini *uero prefate* merice *a nobis personaliter distincti incipiunt a loco qui* Bolbrucke *uulgariter nominatur, et intercurrentibus signis aliis uersus ad locum alium, qui* Mosbrucke *dicitur, protenduntur. Abhinc mediantibus signis aliis directe ante paludem que* Ven *dicitur, proceditur. Dehinc occurrentibus plerisque signis usque in* Riz *noscitur procedendum, ab hoc autem loco usque* Rane *signis interpositis percurratur, ab isto autem signo usque in* Pechoum *signis uariis adiacentibus peruenitur; et sic directe proceditur usque riuulum qui communiter* Vliez *dicitur, ueniatur, ibique prehabiti termini finiuntur. Hec singula et uniuersa cum omni iure et utilitate pacifice et quiete perpetuo possidenda memorato domino* Abbati *et conuentui a nobis tam rationabiliter uendita, liberabiliter resignamus, ita quod nullus heredum seu successorum nostrorum in premissis omni tempore post futuro sibi iuris quicquam ualeat uendicare, unde prefatum monasterium aut ipsius fratres quomodolibet perturbentur. Adiicientes, quod predicti fratres de* Dobirlug *atque ipsorum familia qualiscunque cum curribus, equitaturis, siue etiam pedestres* Liebenwerde *nostram transierint ciuitatem, ab omni uexatione uectigalium seu* thelonci *sint de cetero penitus absoluti, nec a quoquam homine eternaliter pro huiusmodi impetantur. Homines uero ipsorum in Abbatia ubilibet commorantes in* Liebenwerde *pensam debitam ab antiquo secundum consuetudinem annis singulis soluere non obmittent.* In horum *omnium euidentiam certiorem hanc literam super premissis confectam et conscriptam,* nostris *quoque* sigillis *firmiter roboratam supradictis fratribus dedimus pro cautela et munimine sempiterno.* Testes *horum sunt Heinricus de* Sebin, *Vlricus de* Belgern, *milites, Cuneko de* Rodestoc, *Ientsch de* Vichtenberg, *Item dominus Heinricus Abbas in* Dobirlug, *Frater Vlricus* Prior, *Heinricus de* Mülberg, *monachi monasterii antedicti et plures alii fide digni.* Acta *sunt hec* Anno Domini M. CCC. XI. *in die beatorum martirum* Geruasii et Prothasii. Hactenus diploma.

(**) *In nomine Domini. Amen. Nos* Geuehardus *nobilis de* Quernuorde *recognoscimus per presentes, quod* heredum *nostrorum dilectorum uidelicet* Brunonis, Borchardi et Geuehardi, FILIORVM *et omnium quorum interesse dinoscitur, consensu accedente, donauimus et donamus religiosis uiris domino* Abbati *et conuentui monasterii in* Eylewerstorph *tinam musti XVIII. stopas capientem ex uinea in monte* Smanico *situato singulis annis distribuendam, quam custos dicti monasterii recipiet annuatim et mediam partem ad* opus Dei *ministrabit in celebratione* missarum. *Reliqua conuentui iam dicto in uigilia sancti Martini distribuet. Si autem contingeret forte, quod aliquo tempore uinum in predicta* uinea *ex sterilitate terre uel per quemcunque modum deperiret, ex tunc nos et nostri successores uobis ex* cellario nostro *promissam tinam musti dabimus occasione qualibet amputata. Vt autem* donatio *talis, ut* premissum est, *per nos et nostros* sequaces *inuiolabiliter obseruetur, dedimus presens scriptum nostro* sigillo *communitum.* Datum anno domini M. CCC. LIII. *In die sancti Viti.*

(***) Ver-

guntur liberi aut descendentes (***). Hoc A igitur cum ita sit, quod milites, beneficiarii, uasalli, in clientelaribus Germaniae praediis nihil disposuerint quicquam, nisi consensus facta mentione *suorum filiorum*, quis quaeso dubitauerit unquam, quod alias horum nulla fuerit obligatio ex facto, onere, aere alieno patris in praedio clientelari. Non enim credi potest filiorum nomina in contractuum libellis extare dicis forte causa. Partim, quod iure- B consulti eam demum interpretationem probent, quae facit, ne uerba sint frustranea, sed aliquid operentur. Deinde cum filiorum nomina in contractibus feudalibus non semel tantum aut iterum adpareant: uinculum consecutionis, meo quidem iudicio, est hoc, non omitti illa potuisse sine periculo metuque, ut, quae pater contraxerat in feudis, filii rescinderent redderentque irrita. Praeterea si C uxoris, agnatorum, consanguineorum nomina hunc finem habuere, ut constaret, negotio accessisse horum consensus: nemo ire poterit inficias, eundem finem propositum habuisse filiorum quoque commemorationem. Sic uictalitii aut iuris causa alias formulas habes frequentissimas: *mit vollwort*, *einwilligung*, *begehren, verlangen unserer Ehegenoßin*, *Tischwirthin*, cetera. Imo dabo quartum di- D ploma, in quo primum occurrit consensus *agnatorum*, tum *matris*, uiduae, demum *liberorum* (†*). Vnde satis certe patet, omnium eandem quoque fuisse in eodem diploma causam, id est, necessarium cuiusuis consensum. Quod quidem nobis fuerat hic commonstrandum.

Liberant ab obligatione successorem instituti peregrini rationes inconcinnae.

(c) Supra *cap. 5. §. 8. litt. q.* iam audiuimus querelas illorum iureconsultorum, qui decreta *2. F. 45. 51. §. 4.* habent pro pestilentissimis in iure feudali. Accedit, quod rationes, quae tangere forsitan potuerunt Longobardos, a Germanis nostris absint longissime, quod pariter est dictum *cap. V. §. 4.* Inprimis uero notandum est illud, quod olim quidem *perpetuaria* feuda nonnisi fuerint ex priuilegio singulari, adeoque id dari poterat honori genitoris, ne facta illius a successore redderentur irrita: hodie autem cum principis aut domini indulgentia generali, id est, lege feudorum continuentur perpetuenturque successiones, iamnunc maior ratio domini est habenda. Cui certe decreta *2. F. 45. 51. §. 4.* non poterunt non displicere. Vbi igitur peregrina instituta a rationibus nostri aeui abhorrent: ibi certe credi non debet, illis factum esse locum in Germania. Vt potius recta nos ratio doceat iubeatque obicem ponere absonis peregrinorum institutis. Illud igitur superest, ut credi non debeat, regnare in Germanis decreta *2. F. 45. 51. §. 4.* nisi in illis prouinciis, ubi illa in prouincialibus statutis sunt repetita. Aduersus quae nulla nobis disputatio.

(d) Sci-

(***) Verba diplomatis an. 1387. scripti, sunt, quae sequuntur: *Wir Brun und Heinrich gipruder von Gotisgnadin, Heren czu Quernfurte, thun kunt in dissem Briffe alle den dye on sehin adie hœrn lese, daz wir mid wolbedachte mute, mit willin vnde volbort vnser erben haben vorkouff recht vnde retheliken deme Ersamen Ern Johann von Ochelicz apte vnde dem Gotishuse czu Eylwarstorff vnsern Cendin czu aluerstat vſſ feldin vnde in dorffin, vnd haben den Cendin an den apt vnde an daz Gotishus czu Eylwastorff gewisit mit allin nuczen vnde werdin, alz wir en gihat habin, nichtis nichcz vz ginomen, mit Winterkorne vnde Summerkorne vnde sünderlich den fleſczendin, Den zcendin habin wir en gigebin vor Sweihundert schmale scog vnde vor vier hüffe an der gibreyte vſſ dem Kuwberge, den se vns biczalt vnde giwert habin, an den zcendin wulln wir daz Eginannte Gotishus schützen vnde vor teydigen alz an andire des Gotishusis gutern vnde schullin obir den zcenden keynen heren kyse, noch zcie obir vns noch wider vns ane argelist. Das disser kouff gute vnde ewige macht habe, des haben wir czu orkunde vnde ganczer festenunge unser beider Ingesiegel vor vns vnde vnse erbin an disin brieff laßin hengen, gigebin ist noch Gotis gipurt Dryczehunder jar, dar noch in dem Sibin vnde achczigistin jar, an deme Dinstage vor sancte Agnetin tage der Juncfrauwen.*

(†*) Verba diplomatis ita an. 1420. concepta sunt: *Ick Kersten Benleue unde Bastian myn Brudir, vnde Kunne vnser muter vnd vnser Erbin bekennen vffenclichin an disim vffin brieffe vor allin den de En sehen horn adir lesin, das wir med wol-* E *bedachten mute vnde ganczen rathe vnsir frunde habin vor saczt vnser czenden da czu albirstede deme Erwerdigen in Gote Vatere, Ern Johanse apte vnde der ganczen sampnünge des clostirs czu Eluerstorff vor fumfczig gute güldene rinschir were, dy vns der Egenante Er Johans apt des obgenanten clostirs ieczunt gancz gar unde wolbezalt hat, vnde dy wir in vnser vffinberlichin nucz und fromen gekort vnde gewant habin. Ouch schal der Egenante Er Johans apt vnde sine sampnunge den Egenanten czenden vff hebin vnde gebruchen an allirleye argelist unde hindernisse ader weddirsprake. Auch were abir das ab* F *dy egenanten Kerstan, Bastian vnde Kunne ere muter vnde ere Erbin den mergenanten czenden wolden wedir losin, so solin sy vns vnd vnsern Goczhuß dy Beczahlunge Ein firtil jar czu vorn vff sagin vor Winachtin. Sondirn were abir das dy egenante summe goldis in Winachtin heiligen tagin nicht beczalt worde vns vnde vnserm Goczhus. So sal dy Egenante czende vns vnde vnserm Goczhus sten nach ein jar darnach. Also lange das dy Egenante summe goldis vns vnd (vnserm) Goczhauez gar vnde wol beczalit wirdt vff dy rechtin genantin tage czit. Des zu vrkunde vnde kennionisse das alle vergenanten vnder schreben* G *rede, stücke vnde artikel deßis Briffis von vns vnde vnsern Erbin stete vnde gancz gehaldin werdin, habe ich Egenante Kerstan Benleue myn Ingesigel wissentlichin vnde mit wolbedachte mute gehangin an deßin vffin Briff, vnde des Bastian myn Bruder, vnde Kunne vnsir muttir icznnt hir czu gebruchen. Gegebin noch Christi gepurt virczenhundert jar, dar nach in deme czwenczygesten jare an dem abinde der heiligen Junfrauwin Prisce Virginis.*

CAP. VI.

Liberant successorem auctoritas et aetas patrii iuris ante Longobardici receptionem.

(d) Scilicet, quoties est pugna patrii iuris et Longobardici, toties non primum debet expungi, sed deleri alterum. Neque enim nostra sustulimus, ut pareremus alienis. Is potius finis est nostrae reipublicae, ut in subsidium uocemus aliena, ut domi nata iura suppleant, adaugeant, firment illustrentque. Accedit, ut, quam utrisque etiam *speculatoribus* Saxoni et Sueuo demus aetatem; illa tamen superatura sit tempus, quo Longobardica instituta audita sunt in clientelaribus Germaniae nostrae curiis. Vt adeo pristini hic mores nostri firmissimo talo persistere uideantur.

Liberant successorem CVRIAE S.R.I. SVPREMAE.

(e) Illud scilicet nobis nunc est demonstrandum, quod CVRIAE IMPERIALIS supremae fuerint sententiae illae: *ne ex facto decessoris uel filius teneretur successor in feudum et clientelas.* Cuius dogmatis producere possumus testes magnae fidei et auctoritatis forensis. Primus et princeps sit GAILIVS *lib. 2. obseru. 154. n. 4. 5.* Postquam enim docuerat, decreta de obligatione filii successoris uera non esse in feudis ex pacto et prouidentia, sed tantum in hereditariis; deinde exploserat ut rem iniquam; ut successor uasallus, qui feudum soli domino referat acceptum, aere tamen alieno teneatur obligeturque, si pater fuerit antecessor: concludit tandem, quod successor in feudis Germaniae omnino repellere possit creditores defuncti exceptionibus intentionis non fundatae, non sum heres, cetera. *Et ita*, inquit, *in grauissima quadam causa obseruatum memini in camera. Vbi exceptio talis non solum opposita fuit contra chirographarios, sed etiam hypothecarios creditores. Quod defunctus uasallus feuda non potuerit grauare. Quapropter circumspecti sint, qui contrahunt cum uasallis, ne decipiantur.* Succedat huic alius non certe nominis multum inferioris MYNSINGERVS, qui *cent. 3. obseru. 61.* dogmati Gailiano subscribit; quamuis iterum titubet *cent. 4. obseru. 2.* Ipse etiam ROSENTHAL, qui alias huic instituto parum fauet, *cap. 2. n. 37. 38.* de curiae seu *camerae imperialis* obseruantia testatur: *In causa* Kunig *contra Iohannem* von Haus *an. 1565. in Martio iudicarunt adsessores Spirae Nemetum: quod* filius, *qui repudiasset* hereditatem *patris, non teneretur* promissionem *patris adimplere, etiamsi possideret* feuda *paterna. Idem legi,* ait, *in causa coram imperiali camera longe alia.* Ad quae etiam loca praeiudiciaque prouocat Paul. CHRISTINAEVS *uol. 1. decis. 299. n. 29. 30. 34.* Imo licet causam nesciat deprauetque, nobiscum tamen facit SCHRADER. *part. 7. c. 5. n. 74.* sententia his uerbis prolata; *utrum filius successor feudi hereditatem patris, retento feudo, possit repudiare.* Et respondet, permitti id filio in feudo ex pacto et prouidentia.

Testibus Gailio.

Mynsingero.

Sententia camerae 1565.

§. II.

a Rusdorf.

A Qualia sunt illa, quae patria nostra fouet. Plana sunt, quae scribit archipalatinus consiliarius a RVSDORF *in uindic. Palat. p. 31. num. 157. 158.* his quidem uerbis: *Nos feudum ex pacto et prouidentia dicimus illud, in quo successoribus prouidit siue dominus siue primus acquirens. Talia in Germania sunt pleraque feuda nobilia et paterna ex pacto nimirum et prouidentia in tantum, ut in dubio talia praesumantur.* Eritque ita B liber filius uasallus ab obligatione ex facto patris antecessoris. Maior certe sententium est seges in curiis scholisque SAXONICIS, quorum pariter nomina laudabimus. Ita *Bened.* REINHARDVS *lib. 2. different. iuris ciuil. et Sax.* VII. alias LV. his uerbis utitur: *Quocunque modo feudum fuerit concessum siue* sibi *siue suis* liberis *siue* heredibus, *spreta hereditate filius feudum retinere potest. Quo casu non tene*C*tur satisfacere creditoribus.* Idem ZOBEL. *part. 2. differ. 39. num. 1.* Idem fere habent COLERVS *decis. 79.* Idem *Modestin.* PISTORIS, a fratre suo ea in re diuersus, *part. 2. cons. 45. n. 19.* Idem idque ex idoneis rationibus *Andr.* KNICHEN. *de uestitur. paction. part. 1. cap. 2. n. 511. 512.* qui argumenta Hartmanni Pistoris aduersus filium, feudi paterni successorem, castigat, ridet, refellit. Et, quod magis est, ipse CARP-D ZOVIVS ea in re apertus ac integer. Qui *part. 2. const. 47. defin. 4.* uerbis scribit charissimis: *Non magis Saxonica iura liberare filium, feudi paterni successorem, putant* FACHSIVS *et H.* PISTORIS. *Verum his oppono articulum 21. lib. 2. des Sæchs. Landr. Ecce enim* FILIVS *patri in feudo hic* SVCCEDIT, *qui tamen patris* NON *est* HERES. Spreta *igitur patris* hereditate *omnino* filius *in* feudo *nihilominus, patrio quidem iu*E*re, quod alienum a Longobardico, potest succedere.* Ad quae adserta mutus est Esbachius eius interpres. Singulare autem est, quod habet L.B. LYNCKERVS *ad cap. 9. aphorism. 11. p. 85. analector.* dum scribit: *Sane extra terras Saxonicas iuxta formulam pronuntiatur in Scabinatibus: daß ein Sohn, vermöge (der Teutschen) rechten, so in Kayserl. Cammer-Gericht üblich, seiner vaeterlichen Verlassenschafft sich ent*F*schlagen, und nichts destoweniger sein altvaeterliches Stamm-Leben behalten mögedabey er die vaeterliche Schulden abzutragen, unverbunden.* Et licet sibi aduersus sit uir illustris aliterque is respondeat in *suis decisionibus*, facilis tamen est uenia, quam meretur. Quoniam in primo patriae iura uniuersim protulit: in altero respexit ad sensus institutaque singularium curiarum. Quorsum etiam faciunt, quae G habent *uir illustris* a LVDOLPH *de primogenit. part. spec. aph. 6. n. 6.* et *de foem. illustr. sect. 2. membr. 1. num. 42. 43. pag. 85.* Taceo alios generis atque classis eiusdem.

In CVRIIS SAXONICIS.

(f) Nolo

CAP. VI. *Quid in liberatione obligationis ex facto decessoris provincialia statuta?*

(f) Nolo hic in singulas Germaniae prouincias, quid iuris illae habeant, inquirere sigillatim. Nam *principio* nobis sufficit, quod patriae iura uniuersim liberauerint ab obligatione filium successorem in feudo, ut adeo, si quid alicubi statutum sit aliter, illud non conuellat regulam, sed firmet stabiliatque: *deinde*, quod pleraeque Germaniae prouinciae obligatum uelint hodie uasallum ex facto decessoris, illud praeter antiqui iuris ordinem factum est propterea, quoniam animi legislatorum uel occupati sunt *Longobardici iuris glaucomate*, ut mores sibi crederent esse migrandos, uel etiam datum hoc est lenitati, quam habere debent *feuda oblata*, in quo numero fere sunt uniuersim Germanorum clientelae, antiqua autem patriae iura obligationis liberatoria, ad quae supra respeximus, praescripta sunt *beneficiatis*, in ipsa patria nostra antiquissimis, ut adeo haec tantum in ipsa Germania ad regulam, cetera ad exceptionem pertinere uideantur: *post* publicae praetextu utilitatis etiam hic discessum est a pristinis institutis. Quasi scilicet fidem hoc uasallorum redderet suspectam, si quidem demortuorum patrum filii successores factis eorundem non tenerentur. Inde formula statutorum: *Nachdem nun das creditwesen des Adels dadurch sehr geschwaechet würde, wenn denen Kindern, als Lehens-Erben erlaubet seyn solte, sich der gemachten Schulden-Last ihrer Eltern zu entladen. Auch denen Kindern hierunter nachzusehen, der gegen ihren Eltern tragenden Pflicht und Schuldigkeit halben, unverantwortlich seyn will.* Verum, quod ad VLTIMVM attinet, cur non liberi successores etiam ex facto *matris* tenentur apud Germanos, quoniam hi etiam *maternam* agnoscunt *potestatem*: quod uero ad PRIMVM, opus certe non est, ut fides habeatur uasallis ultra uires sui patrimonii. Quo ipso nihil remanet aliud, quam Germanos in obligatione filii successoris in feudo, pristinos patriae mores praeter rem et rationem migrauisse.

Consecutio ab indole principatuum ad indolem principatuum subalternorum.

(g) Equidem hoc uinculum consecutionis a iure *principis* uasalli ad iura *landsassiorum* clientelarium necquicquam firmum esse, ostendit in causa *deuolutionis Brabantinae* STOCKMANNVS *cap. 3.* uerum nihilominus nectit illud in hoc argumento *Andr.* KNICHEN *de Sax. non prouoc. iur. c. 3. n. 36.* idemque *part. 1. de inuestitur. paction. cap. 2. n. 25. 26.* his quidem uerbis: *Omnia NOBILIVM feuda praesumuntur pactitia*, successorem non obligatura ex facto antecessoris: *quandoquidem principum Germaniae feuda talia sunt*, teste PFEIL *cons. 78. n. 71. Subuasallorum landsassiorum igitur feuda eiusdem farinae. Sic e contra, quando regnum hereditarium, ut regnum Siciliae, etiam subfeuda eius hereditaria iudicantur* TAPIAE *de constit. princip. c. 3. n. 25. Vincentio de* FRANCHIS *decis. 6. n. 3. cetera.* Tolerabilior forte haec sententia in prouinciis Germaniae est propterea, quoniam in aliquibus *oblatio landsassicorum* feudorum nexu clienteları principatuum ipsorum est antiquior uetustiorque, ut adeo credibile sit, ordines landsassios, dum offerrent sua principi, ipsius principatus indolem clientelarem sibi ob oculos posuisse: *deinde* sigillatim de *Pomerania* et *Meklenburgicis* regionibus constat ex *dn. praes. differentiis feudalibus*, ordines prouinciales his quidem uerbis usos esse, uelle se in posterum ducis esse uasallos, quemadmodum ipse dux uasallus sit Germanici imperii. Accedit *demum*, quod in Saxonia plures domestici iureconsulti hoc defendant, ipsum etiam principatum regi Saxonico iure clientelari. Quae cum ita sint, non errauerit forte, qui in prouincialium feudorum indole indaganda, lumen sumpserit ab ipso principatu clientelari.

Si uox heredis est synonymum liberorum, absoluitur ab obligatione etiam filius successor.

(h) Saepius multumque diximus, HEREDIS uerbum apud Germanos esse synonymum LIBERORVM. Quod adeo uerum est, ut, quod supra scripsimus, non occurrat in Germaniae clientelis formula alia, quam haec: *dir und deinen ehlichen Leibes-Erben*, aut similis, omissa uoce heredis. Neque enim, testor fidem *dn. praesid.* qui eius rei caussa mille omnium aetatum et prouinciarum Germaniae formulas clientelares euoluit iam olim et in *codice diplomatum clientelarium*, quem editurus est, conquisiuit, quod nulla in illis extet, his uerbis concepta: *dir und deinen Kindern oder Nachkommen.* Quod si est, uti esse, nullus egomet dubito, feuda Germaniae omnia ad genus pertinebunt feudorum non *mixtorum*, sed *pactitiorum* adeoque in illis liberabunt ab obligatione filium etiam successorem, quotquot supra *cap. 5. §. 6. lit. k. l.* atque *§. 7. lit. m. seqq.* adpellauimus.

Pro OBLIGATIONE FILIORVM ex facto patris ARGVMENTA. 1) ab illa SENTENTIVM numeris.

§. III. Haec pro liberando FILIO successore in GERMANIAE CLIENTELIS. Sequuntur nunc, quae nostrae sententiae forsitan obiici possent ab illis, qui statuunt contra. Scilicet principio, aiunt, numeros esse multo longiores illorum, qui faciant cum parte, nobis aduersa (i). Verum enim uero tangimur in hac arena non multitudinis sensu, sed momento, quod graue est, ueritatis (k).

MVLTITVDO ICTORVM pro obligatione filii successoris in clientelas.

(i) Negandum non est, magnum esse numerum iureconsultorum, qui etiam in Germaniae feudis obligatum uolunt filium successorem ex facto decessoris. Alii enim feuda omnia, quae hac formula conferantur: *sibi et suis heredibus; dir und deinen ehli-*

CAP. VI.

ehelichen Leibes-Erben, pro *mixtis* habent, ubi non possit non obligari filius successor. Quorum rationes expendimus ac confutauimus *cap. 5. §. 7. lit. m. seq.* Alii decretum clientelare *2. F. 45. 51. §. 4. κατὰ πόδα* sequuntur etiam in patria nostra in ipsisque pactitiis feudis, ut, iudicio eorundem, frustra de aequitate et usu disputetur, cum lex, in Germanis recepta, tantopere sit manifesta. Quorum nomina laudauimus *cap. 5. §. 8. litt. o, p, q.* licet stomachum illa mouerint nobis in patriae *iudiciis*, ob causas, *cap. 6. §. 2.* adlegatas.

(k) Cum errationum causas habeamus, quae iureconsultis partis aduersae imposuerint, frustra soliciti essemus de nominibus numerisque eorundem. Nam aut in *patria*, qui contra statuunt, sunt *hospites* et glaucomate occupati institutorum *Longobardicorum*, quibus tamen opus non est, ubi adsunt iura nobis domestica: aut schemata *formularum clientelarium* illi ignorant turbantque: aut intempestiua ducuntur *liberorum* in patrios manes *religione*; aut occupantur *singularium* Germaniae prouinciarum *statutis*, quae tamen pristinae legis sunt correctoria, quam firmant potius, tantum abest, ut refellant.

§. III. IV. Qui confutantur summatim.

a) STATVTA prouincialia, LIGANTIA FILIVM feudi successorem.

§. IV. Deinde urgent plerarumque prouinciarum STATVTA clientelaria (*die Teutsche Lebens-Ordnungen*) quae FILIVM obligatum uelint ex facto patris (m) et, quod magis sit, hac lege constringant etiam AGNATOS (n), imo alicubi ipsum quoque DOMINVM, si ad hunc feudum, possessore uacuum, redierit (o). Tandem nullam Germaniae prouinciam inueniri perhibent, quae non obliget successorem feudi in debitis clientelaribus uulgo *denen Lehen-Schulden* idque uel nude, uel in subsidium, quando allodium defecerit (p). Quod cum ita sit, facile esse credunt ad intelligendum, Germanos in feudo plus dedisse creditoribus, quam ipsos Longobardos. Tantum abesse, ut illis improbari potuerit decretum 2. F. 45. 51. §. 4. Verum enim uero tribuendum hoc non iuri Germanico, ueris beneficiis scripto; sed Germanicis potius clientelis, si illae OBLATAE sint, si EMTITIAE, si adauctae PRIVILEGIIS, cetera (q). Vt adeo nostris adsertis, quae in primo feudorum genere uersantur, illa necquicquam officiant.

STATVTA PROVINCIALIA de obligatione filii successoris in feudo. MAGDEBVRGICA.

(m) Fateor, longa seges est STATVTORVM, quae in prouincialibus clientelis *filium* obligant ex facto patris antecessoris. Incipiemus ab huius prouinciae consuetudinibus, proditis *in der Magdeb. Policey-Ordn. cap. 8. §. 25. 26. 27.* his prope uerbis: *Wenn ein Vater viele Schulden hinterliesse, welche gleichwohl mit Bewilligung des Lehenherrn nicht gemachet worden, und doch auch in dem Erbe so viel nicht verhanden, daß von demselben die Schulden bezahlet werden mœchten, die Sœhne, wenn sie des Vaters Lehn-Gut erlangen wollen, in alle wege auch ihres Vaters Land-Erben, und derohalben schuldig seyn sollen, ihres Vaters hinterlassene Schulden von den Früchten und Abnutzungen des Lehngutes zu bezahlen. Ohngeachtet ob bey der Belehnung der Erben gedacht oder nicht. Und wenn auch gleich der Vater gantz keine Erbgüter nach sich gelassen, oder auch die Sœhne ein* inuentarium *gemachet hætten.* Id tamen hic singulare est, quod ultra uires redituum feudalium non teneatur filius ex facto patris, neque creditoribus teneatur largiri de suo. Quod corroborari potest *testimonio curiali* erogato a partibus litigantibus d. VII. Octobr. CIƆ IƆCLXVIII. *Wird aus der Cantzeley* attestir*et, daß der Sohn* ultra uires hereditatis feudalis *von seinen eigenen Gütern die Væterliche Schulden zu bezahlen nicht verbunden.* Sequuntur SAXONICA, unde nostra haud dubie tempore Saxonicorum antistitum sunt petita. Ita enim *parte II. const. 47.* disponitur: *Nach Sachsen-Recht, wollen einge, daß dem Sohn frey stehe, deß Vaters Erbe sich zu æussern, und das Lehen zubehalten. Wir lassen uns aber die Meinung gefallen, daß der Sohn des Vaters Erbe seyn solle, wenn er ihme im Lehen folgen will. Und dieses ohne allen Unterscheid des* inuentarii *oder sonsten.* Legantur huc BERLICHIVS *part. 2. conclus. 57.* CARPZOVIVS *part. 2. const. 47. defin. 4.* aliique. Imo, ne legi fraudem facerent filii, si in gratiam forte agnatorum, ab his forte numis corrupti, repudiarent etiam feudum patris tantopere obaerati: §. 11. *Resolut. Nou.* porro fuit constitutum; ut hoc casu sequestri iure occuparetur feudum fructusque eius eousque cederent creditoribus, quousque illis uel factum esset satis uel posteritas superesset filii, successionem feudalem declinantis. Qua de re plenius agit HORNIVS *cap. 12. §. 26.*

SAXONICA.

BRANDEBVRGICA.

Arctiori olim nexu tenebantur feuda ex facto antecessoris in marchia Brandenburgensi. Nam illud praestare ibi oportuit ipsum quoque *agnatum*, ut nulla esset de *filio* disputatio. Verba *decreti prouincialis des Landtags*-recess. §. 32. an. 1653. sunt fere haec: *Lassen wir es auch, in den* statutis et constitutionibus *der Neumarck dabey, daß disseits der Oder die* feuda pro quolibet debito etiam chirographario respectu *der Schulden, so bishero* contrahi*ret, in* subsidium *hafften, und die* agnati et *successores feudales* (quis igitur de filiis dubitauerit?) *iederzeit das* onus aeris agnosci*ren müssen. Doch sind die* agnati *nicht zu* molesti*ren, wenn ein* sufficiens allodi-

CAP. VI. lodium vorhanden. In denen debitis aber, die hiernechst a dato an contrahiret werden mœchten, sollen die feuda dem aeri alieno anderer gestallt nicht subiect seyn, als wenn der consensus domini et agnatorum darzu kommt. Jedoch muss der agnatus, wenn zu 1) Anbauung eines Lehengutes, 2) Abfindung der Brüder, 3) Ausstattung der Schwester und 4) Tœchter, 5) Bestellung des Rossdienstes, 6) der Ehestifftung in dem Wittum oder sonsten dergleichen debita feudalia vorhanden, consentiren, oder er mag pro consentiente gehalten werden. Ein Sohn aber oder iemand von den descendenten ist de iure communi die paterna et auita debita zu tragen schuldig, kann auch das feudum vom allodio nicht separiren.

BAVARICA. Veterrimo iure in BAVARIS feuda alienari, quidni et onerari poterant sine ullo uel domini consensu uel agnatorum, multo minus liberorum. Idque legitur in STATVTIS an. 1588. promulgatis tit. 25. art. 4. Verum postea displicuit hoc et principi et ordinibus constitutumque in recentioribus STATVTIS BOICIS tit. XI. art. 3. Wære das Lehen nicht ein Erb-Weiber-Beutel-Lehen (ubi hodieque uiuitur moribus pristinis) sondern ein alt Mann-und Stamm-Lehen, so mag der Lehen-Mann solch Lehen ohne der Lehens-Erben oder agnaten consens und Einwilligung nicht verændern. Quod si tamen hoc fecerit uasallus nihilominus; tum reuocare poterunt alienata aut onerata agnati quidem gratis, FILII autem pretio refuso, uti decidit lib. Baro Casp. SCHMIDIVS, praepositus feudalis in comment. ad tit. XI. art. 3. p. 709. n. 15. 16.

AVSTRIACA. E codice IVRIS AVSTRIACI, quem an. 1704. Viennae in forma maiori edidit Franc. Ant. a GVARIENT nobilis dominus, illud patet: quod dominus feudi ex facto et aere alieno uasalli antecessoris teneatur 1) deficiente allodio, 2) nonnisi tamen in quarta, aeuo Maximiliani 1509. mox eiusdem imperatoris largitione an. 1518. in dimidia; demum in toto feudo, ex indulgentia LEOPOLDI, his quidem uerbis prodita: Wenn ein heimgefallenes Lehen mit Schulden behafftet und keine andere Zahlungs-Mittel vorhanden, daß so dann solche Schulden, ohne vorbehalt des halben theils, gesuchet werden mœgen. Inmassen sich denn auf solchen Fall Ihro K. Majest. ihres sonst vorbehaltenen halben Theils, den creditoribus zum besten, sich begeben. Iedoch daß der creditor die dardurch in seine Gewalt gebrachte Lehen wieder zu Lehen empfange.

§ IV. **MECKLENBVRGICA.** In clientelaribus STATVTIS, quae dux MECKLENBVRGICVS, VLRICVS, scripsit ordinibus Gustrouiae die XXVI. mensis April. 1602. maior facultas uasallo, ex suo facto obligare successorem siue filium siue agnatum. Verba, quae huc pertinent, cap. 19. sunt haec: Stirbt ein Lehen-Mann und læsst Schulden nach sich, welche aus dem Erbe nicht getilget werden mœgen, so wird den glaubigern aus den Früchten des Lehen-gutes zu ihrer Befriedigung geholffen. Langen die Früchten nicht zu, so wird das Lehen verkaufft und das Geld zu Bezahlung der Glaubiger angewendet. Und wird hierinnen kein unterscheid gemachet, ob die Lehensfolger in die Schulden gewilliget oder nicht, ob der Sohn oder agnat die Lehen an sich genommen, und die Erbschafft repudiret oder darüber ein inuentarium gemachet, ob es Erbleben oder feudum ex pacto et prouidentia seye, dann in allen und ieden fællen die Lehen in unserer Landes-Gewohnheit schulden abtragen. Haec ex MSCTO dni praesidis. Plura et quidem de obligatione domini in hoc casu, si feudum fuerit apertum, ipseque debitum consenserit, legi possunt apud COTHMANNVM uol. 3. respons. 75. n. 36. TORNOVIVM et Georg. ENGELBRECHTVM in singularibus de iure feudali Mecklenburgico libellis. Quamuis enim in hac prouincia domino in sententiis clientelaribus uix semper constet cum ordinibus; imo, iudicio ultimorum, laudatae consuetudines feudales 1602. pragmaticae non sint: in hoc tamen puncto, ubi domini parum interest, quod statuitur, de ueritate usuque allegati decreti non crediderim esse dubitandum. Eodem propemodum iure uiuunt uasalli Pomerani.

POMERANA. Quod de FILIIS quidem his uerbis describunt STATVTA an. 1694. promulgata litteris publicis, tit. 26. p. 50. Sæhne und andere descendentes, wenn sie gleich ihres Vaters Erben gar nicht oder nur vermittelst inuentarii geworden, kœnnen den Verkauff (multo minus aeris alieni onera) an dem Lehen, ohngeachtet solches ein Alt-Væterliches Stamm-Gut betræffe, nicht reuociren noch anfechten. Eadem certe olim fuerat obligatio agnatorum, quod CODEX docet LL. CLIENTELARIVM d. 8. Martii an. 1619. scriptus et quidem tit. 25. Verba, quae huc pertinent, dabimus in margine(*). Verum post an. 1694. nihilominus itum est in mores Pomeraniae pristinos, quibus

(*) Weil befindlich, daß des Lehenmanns Schulden, wie biß daher aus sonderbahrer Bewilligung der Landes-Fürsten beschehen, aus denen Lehnen ferner abzutragen, und davor die Lehne in solutum gegeben werden sollen, daß dadurch so wohl dem Lehen-Herren, als agnaten ein merckliches praeiudicium zugezogen werden. Denn alle Lehnen werden durch vielfaltige addictiones und immissiones zerrissen und gleichsam zerstücket, die Roß-Dienste dadurch geschwæchet, Lehen-registraturen und Muster-Rollen verwirret, die Geschlechter und vornehmsten Familien in Untergang und Abnehmen gestürtzet, denen so keine Sœhne haben, daß sie alles, was sie nur zusammen bringen und ersparen mœgen, ihren Witwen und Tœchtern zu wenden, und die Lehne mit Schulden, dem Agnaten zum Verdruß vertieffen, Anlaß

CAP. VI.

quibus ex facto et aere alieno antecessoris obligati sunt et filii successores et agnati. TITVLVS XXII. §. 1. hic est: *Alle Schuld des Lehn-Manns, so derselbe verlæßt, muß zuvorderst aus 1) der Bahrschafft, 2) aus der Fahrnüß und 3) übrigen Erbschaft, und wenn keins zureichet, alsdann erst 4)* ex feudis, *fals solche Schulden nicht* mere onera feudi *seyn*, quae nominamus in margine (**), *bezahlet werden. Immassen denn nach Pomerischen Rechten* alle Schulden, sie sind* consentiret *oder nicht* cum uel sine hypotheca, sine distinctione in subsidium *aus denen Lehnen und von denen, so darinnen* iure agnationis succediren, *so mit dieselbe vorhin abgeführet werden müssen. Wiewohl der Lehenherr bey eræffnung der Lehne an* unconsentirte *Schulden des* uasalli *unverbunden bleibet.*

OSNABRVGENSIA. In STATVTIS clientelaribus OSNABRVGENSIBVS, an. 1561. descriptis, id singulare est, quod dominus in tribus tantum casibus aeri alieno uasalli obligetur consentire 1) *wenn ein Leben-mann in seines Lehenherrens Diensten gefangen würde,* 2) *da es die ehelige, bestattung der Tæchter erfordert,* 3) *da er* NB. *nach Jerusalem Wallfahrten würde.* Ita habet CODEX MSCT. *dn. praesidis aus einem alten Lehen-Buch des Stiffs Osnabruck.*

WVRZBVRGENSIA. Instituta Franconiae de clientelis fere sunt haec: ut dominus etiam feudi allodialibus heredibus teneatur ad partem usque alibi aliter definitam. WVRZBVRGENSIS antistes duas TERTIAS relinquit idque ex indulgentia episcopi Ioannis *am Sambstag nach* S. Gallen an. 1461. quod decretum dabimus in margine ex CODICE MSCTO DN. PRAESIDIS (*). Neque aliam causam id habet, quam quod episcopatus Würzburgensis concreuerit ex *oblatis* passim clientelis. Quapropter

§. IV. BAMBERGENSIA. eodem iure utitur curia BAMBERGENSIS, quamuis hic quantitas sit diuersa, quoniam allodialibus heredibus reddit pretii, quo constat feudum, partem *dimidiam*. Idque testimonio habemus *Iusti* VERAGII *de consuetud. Bambergens. Quaest. 4. p. 12.*

COLONIENSIA. De COLONIENSIBVS haud dubie uerum est, quod successor ex facto decessoris uasalli teneatur, siue *filius* sit, siue *agnatus*, siue ipse *dominus*. Quoniam ista feuda, si nexum sustuleris fidelitatis, nihil habent discriminis ab allodio. Cum et alienari queant et aere grauari alieno, si standum est iudicio *Wernheri* THVMMERMVTII *im Cœlnischen Krumstab sect. 3. p. 146. n. 21. 22.*

MOGVNTINA. MONASTERIENSIA. PADERBORNENSIA. Eandem indulgentiam erga possessores haberi in feudis MOGVNTINIS, MONASTERIENSIBVS, PADERBORNENSIBVS aliisque istius uiciniae, inuenies apud eundem.

TREVIRENSIA. Neque duriores leges habent TREVIRENSIA feuda, quod docebit KYRIANDER *part. 8. p. 76.* et *Christoph.* BROWERVS *lib. 12. annal. §. 17.*

BELGICA. Et licet NEOSTADIVS eiusque interpres BOXELIVS *cap. 3. n. 11. 12.* atque *c. 4. n. 40.* porro *cap. 7. §. 9.* dubitet hic titubetque: docuerunt tamen alii, quod in Belgicis plerisque feudis etiam agnatus teneatur successor ex facto antecessoris, quoniam Belgici clientelae parum habeant discriminis in succedendo et alienando ab allodiis SANDEN *ad consuetud. Geldr. tractat. 2. tit. 2. cap. 4. §. 1. p. 105. 106. seq.* FELTMANN *de feud. cap. 10. §. 6. p. 168.* Sed quorsum tanta statutorum Germaniae copia? Cum fere summa eorum sit haec: *in Germaniae feudis landsassicis omnibus ex antecessoris facto non tantummodo* FILIVM *obligari in feudo, sed quod magis est, ipsum* AGNATVM *non minus, imo etiam* DOMINVM *in quarundam prouinciarum institutis.*

(n) Vi-

Anlaß und Gelegenheit gegeben. Derowegen denn deputirte *aus vorsichtigen und getreuen Hertzen ihren Gnad. Landes-Fürsten und Herrn, wie auch der gantzen læblichen Ritterschafft ohn einige* passion *und nur zu Verhütung ietzt berührter Beschwerden zu bedencken heimstellen, ob nicht dieser Paß, wegen Bezahlung der Lehnmanns Schulden hiernechst auf den Schlag, wie in der von der Ritterschafft Priuilegien*, §. 21. fol. h. lib. 39. b. *Und da jemandes etc.* disponiret, *hin und wieder kænne gebracht werden, dergestalt und also, daß die Schulden, so der Lehnmann verlæsset, nur* ex fructibus feudi ad uitam debitoris secundum dispositionem iuris feudalis *abgetragen, oder aber, daß hiernechst* inter debita pro quibus feuda cum consensu agnatorum et domini oppignoriret *und untergesetzet worden*, et inter chirographaria debita, pro quibus feuda in specie non sunt obligata, distinguiret *werden, dergestalt*, ut illa ex feudo ipso per dationem in solutum, haec uero ex fructibus saltem ad uitam debitoris *erstattet und abgetragen würden.* Conclusum. *Solches müste aber eintzig und alleine von denen Schulden, hinführo gemachet, verstanden, und die bereits gemachte Schulden, zumahlen es mit denselben bey voriger* obseruanz *verbleibet, darunter nicht gemeynet werden.*

(**) Verba statuti tit. 22. §. 1. sunt: Ad onera feudi *sollen gerechnet und aus dem Lehn allein entrichtet werden, 1) wenn ein gantzes Lehen oder ein Theil eines Lehn-Guts angeschaffet, und davor Schulden gemachet, welche noch unbezahlet seyn. 2) Alle nothwendige und nützliche Verbesserung der Lehne.* 3) Dos filiarum et sororum ex feudo constituenda, *als nach dieser* constitution *der 4te Pfennig gegen eines Bruders* portion. 4) Augmentum dotis, *welches die Wittiben zu geniessen haben. 5) Wenn zu Abfindung eines Bruders die Gelder aufgenommen werden, die* naturam feudi *behalten &c.*

(*) Verba sunt haec: *Wir* Ioannes *Bischoff &c. sollen und wollen einen jeglichen Grafen, Herren, Ritter und Knecht, und Rittermæßigen Mann auf seinem Mann-Lehn, die er von uns und unsern Stifften hatte, ihren Weibern und Tæchtern Bekæntniß thun, doch daß die Lehn allwege des dritten Theils besser seyn söllen, denn das aufbekant würde, desgleichen söllen und wollen wir, ob sie ihren Weibern oder Tæchtern auf Pfandschafften, die sie von Uns und Unsern Stifftern hætten, Verschreibung thun wolten, solches willigen ohne Wiederrede.*

Vbi etiam AGNATI obligentur ex facto antecessoris.

(n) Vidimus in notula praecedent, quod hoc iure usi quondam fuerint *beneficiarii* in BRANDEBVRGICO; POMERANO; MECKLENBVRGICO; AVSTRIACO aliisque ducatibus. In sacris deinde principatibus MOGVNTINO; COLONIENSI; TREVIRENSI; MONASTERIENSI; OSNABRVGENSI pluribusque aliis ordinis atque generis eiusdem.

Vbi DOMINVS obligetur ex facto uasalli antecessoris.

(o) Illud in praecedenti notula pariter legimus. Hac enim indulgentia uti in feudis Germanos, exempla habuimus in AVSTRIA inque principatibus sacris, quorum modo feci mentionem. Licet uariae sint aliquantum summae, ad quas domini ex facto uasallorum fidem suam adligarunt. Quoniam alii *duas tertias*, alii *unam tertiam*, alii *partem alteram*, alii plus minusue in feudo solent indulgere.

De CLIENTELARIBVS DEBITIS von Lehenschulden, 1) decessoris ergo,

(p) Nemo nescit, Longobardos nihil hic uel antecessori indulsisse uel onerauisse successorem neque facile aliquid nominari posse, quod illum dare oportuerit in gratiam sui decessoris. Sed Germani, si defuerit allodium, successorem feudalem, siue is *agnatus*, siue ipse *dominus*, obstrinxere; ut decessoris alat *uiduam*; educat minus habiles *filios*; imo *filias* dotet prospiciatque huic trigae illis, quae satis esse possunt ad uictum et cultum. Imo *funus* paret decessori, cetera.

2) feudi ergo,

Deinde etiam FEVDI ergo obligantur cuiusque generis successores, si quid impensum fuerit in eius *acquisitionem*, *redemtionem*, *conseruationem*, *uersionem* in statum meliorem et quae his similia.

3) domini ergo,

Tandem si debitum a uasallo contractum ob onera seruitiorum clientelarium aut alia quacunque causa, qua is domino fuerat obligatus.

4) sui ipsius ergo.

Ad extremum licet dubii nihil habeat, illum obligari, qui contractui decessoris suo consensu accessit subscripsit, que siue uasallus sit, siue ipse etiam dominus: id tamen prouinciis quibusdam Germaniae hic peculiare, quod consentientes primo teneant, non in subsidium excussis debitoris heredibus allodialibus.

Aduersus quae uasalli Germanici officia disputatur ex beneficiorum clientelarium rationibus Longobardicis.

Verum nolo haec prosequi sigillatim, quoniam de *clientelaribus debitis* non solum ampli ac pleni sunt interpretes decretorum feudalium, Berlichius et Carpzouius praesertim: sed etiam integri de solo hoc argumento scripti sunt libelli. Id tamen moneo, rigidum hic fore Longobardicum censorem in omnibus hisce quatuor generibus feudalium officiorum. Nam in *primo*, dixerit, honesti et iusti regulas differre neque ad liberalitatem aliquem posse cogi. Frustra aurem hic uellicari successori in munere, ut decessoris uxori, posteris, propinquis bene faciat, quoniam probe norit, causam illum non habere a suo decessore. In nimio ergo peccare, quotquot uasalli successoris officia proferant ulterius, cum pari uirgula haec in utroque sint aestimanda. In *altero* ac *tertio* peccauisse uasallum, nisi ex reditibus feudi non omnia haec praestiterit, cum hi non alium finem habeant propositum, quam hunc, ut impensae ac onera feudi praestentur inde soluanturque. Quod neque aliter fit, si onera feudalia belli tempore sint nimia, ut reditus uel aequent uel superent. Tempora enim pacis tum simul in oculis habenda et computanda esse cum belli infortuniis. Quo ipso reditus frustra et in otio consumti nimietatem hanc facile queant temperare. In *ultimo* non obligari bonam successoris uoluntatem, nisi ante exhausto allodio. Verum leniora de Germaniae feudis hic quoque iudicia sunt, quorum causas iamnunc eruemus.

CAVSAE obligationum ex facto decessoris in Germaniae clientelis.

(q) Scilicet *Germanica iura*, quae supra *liberarunt* uasallum ab obligatione ex aere alieno factisque sui antecessoris non in causa hic sunt, quare mores migrauerint iureconsulti. *Feuda* potius incusanda, quorum indoles ab illis, quibus Germanorum *leges* praescriptae, toto coelo et nimium quantum differunt.

1] quod patriae feuda pleraque OBLATA.

Nam *principio* est quidem uerissimum, quod prouinciae in Germania, de quibus testatum magis est, quod alia fere nesciant, quam *oblata* feuda, eo etiam sint indulgentiores in obligatione ex facto decessoris. Quod non solum uerum est de feudis ecclesiasticis *denen Krumstabs-Leben*, quoniam ex hisce oblationibus clientelaribus, quae matrem habuere superstitionem, uere compositi atque constituti sunt sacri antistitum principatus: sed etiam de septentrionalibus Germaniae ducatibus, in quibus non fere minus cognitum est, quod clientelas habeant nonnisi oblatas ex landsassicae nobilitatis patrimonialibus allodiis. Imo utraque feudorum discrimina generaque diuersa supersunt in quibusdam patriae principatibus: ut aliqua dicant *beneficia*, ex quo uere numero sunt quatuor feuda aulica *die vier Chur-Aemter-Leben*, cetera aestiment numero *oblatorum*. Quod ubi fit non in *primis*, sed in *ultimis* tantum obligatum habent successorem ex facto et aere alieno successoris. Exemplo esse possunt consuetudines BAMBERGENSES; PORVSSICAE, de quibus *dn. praes. in feud. Lusat. different. 15.* atque AVSTRIACAE, quarum hic momenta expendit auctor *Germaniae principis lib. 1. cap. 5. §. 4. p. 415.*

2) quod EMPTITIA.

Deinde concors etiam est sententia doctorum, quod cum feuda ordinarie debeant conferri gratis; non alium sibi illa proponere finem, quam seruitia; adeoque unus omnibus titulus sufficiat, donationis propter causam: ex aduerso in Germaniae feudis uix unum sit aut alterum, quod donetur futuro clienti. Potius illud uerum est, quod clientelaria praedia omnia uendantur, mercatoria hasta interueniente, nulla domini

 bene-

beneuolentia. Cum emtitiis igitur feudis agendum eſt mitius, imo *ſtultum eſſe iudicium illius, qui in feudo emtitio regulas laudare uellet iuris feudalis communis*, perhibent NATTA *uol. 2. conſ. 159. num. 16.* MENOCHIVS *conſ. 309. n. 18.* THVMMERMVT *im Cæln. Krumſtab ſect. 5. n. 113. 114. 115.* Inde eſt, quod hodie frequentiores filiarum et ultragenitorum filiorum querelae *inofficioſae donationis*, laeſionis in *legitima*, ſi ſcilicet pater aut auus nimium profuderit in coemendis feudis. Neutrum certe eſſet, ſi clientelaria bona adſignarentur, ut olim, gratis atque ſpe futurorum ſeruitiorum. In hoc igitur emtitiorum feudorum genere rectius ex facto anteceſſoris obligabitur ſucceſſor, quam ſoluetur. Eidem etiam factum eſt, ut, ordinum auctoritate ualente, hac quidem moueretur quandoque dominus ad largitiones priuilegiorum; quibus liberior eſſet uaſalli facultas, in feudo oppignerando, mutando, alienandoque. Exemplo eſſe poteſt AVSTRIA, quae ideo ius hoc, feudum obligandi creditoribus, ſine domini aut agnatorum conſenſu, ſigillatim dicit *die Lebens-Gnad*, quod monet REVTER *in different. iuris Auſtriaci lib. 15. n. 10.* atque auctor *Germaniae principis lib. 1. cap. 5. §. 4. p. 45.* In LVSATIA idem adpellant *die Lehens-Freiheit*, *das* Priuilegium Ferdinandinum, cetera, licet ex aduerſo contendat *dn. praeſ. de feud. Luſat. diſſ. 1.* In alio caſu maiorum in feudis priuilegiorum conſuli poteſt MANZIVS *deciſ. Palad. decad. 2.* auctor *Germ. princip. lib. 4. cap. 5. §. 6.* Verum quando priuilegia exceptiones a regula ſunt, facile liquet, quod firment magis priſtinorum iurium ueritates, tantum abeſſe, ut illas refellant. Ceterum id quoque hic eſt addendum. Olim certe admodum raro contigit, ut eo redigeretur uaſallus, quo ſibi conſulere neſciret aliter, quam aere alieno. Nam *primo* uita nobilium landſaſſiorum abfuerat a luxu rerum peregrinarum. Quae illis ad cultum et uictum ſuffecere, illa uere protulerat praedium clientelare. *Deinde* liberorum non adeo ſumtuoſa educatio. Pueri armis militiaeque adſueſieri poterant domi. Quamprimum uero annos confecuti ſunt uitae militari ſufficientes, tum uel ſtipendia poterant mereri uel deſtinari ſacerdotio aut ſacris nobilium hominum collegiis *denen hohen Stifftern.* Ipſae filiae ita transigere poterant caelibatum aut, ſi elocatae fuerant maritis, uirtutis et gentilitiae dignitatis habita ratio maior, quam amplae ac opulentae dotis. *Tum* ipſa clientelaria ſeruitia non aere redemta ſunt (*daß man die Ritter-Pferde in anſchlag gebracht*) ſed re ipſa defungebantur illis uaſalli, raro ſuis, multoties domini, plurimum ciuium prouinciae impenſis. *Praeterea* qui egerunt agricolas in numeroque fuerunt ruſticorum, illi uel glebae adſcripti, uel in nexu fuerunt ſeruitutis. Per hos diuitias et opes acquiſiuerant nobiles landſaſſii, his indixerunt tributa et collectas, horum eſſe poterant heredes. Quo iure omni deſtituerunt nobilitatem manumiſſiones a clero commendatae ſub officii chriſtiani praetextu, mox imperatae ab ipſis principibus, ut ordines haberent morigeros et inermes, non opibus numeriſque tumidos multitudinis ſeruorum. Atque hac ratione factum eſt, ut uaſallorum creſcerent impenſae, reditus autem deminuerentur nilque reſtaret illis, quam porta argentarii ad contrahendum aes alienum. Vt adeo ob has rerum cauſas ipſi principes mouerentur ad priſtina iura corrigenda obligandumque ex aere alieno feudi ſucceſſorem.

3] *quod poſt munita ſunt* PRIVILEGIIS.

4] *olim non tot* CAVSAE

§. IV. I. *ad contrahendum aes alienum.*

CAP. VII.

De *Obligatione ſucceſſoris in S. R. I. principatum einem Teutſchen Reichs-Lehen.*

§. I.

SEquitur nunc IVS PVBLICVM S. R. I. ut non minus conſtet, quid illud uelit in OBLIGATIONE PRINCIPIS IMPERII EX FACTO SVI DECESSORIS. Pleraque ſyſtemata argumentum hoc ſolent negligere (a). Quod illis certe condonandum non eſt, cum ea de re adeo multiplex, frequens, difficilis ac momentoſa occurrat in S. R. I. diſputatio.

In GERMANIAE PRINCIPATIBVS cauſa haec cum LITIGIOSA, tum maxime MOMENTOSA.

Iuris publici lacunae.

(a) Habet ſane ius publicum imperii noſtri quam plurimas lacunas, quas recentiores ideo non explent, cum plerique id tantum agant, ut alios exſcribant. Quo fit, ut plures neſciant iuris titulos, quam hos, qui libris ac ſyſtematibus iam olim editis fuerunt inſcripti. Si qui enim ex uſu rerum imperii ſcriberent, facile illis ſe offerrent noua argumenta, de quibus non cogitauerunt ueterani. Habeo itaque in his deſideriis noſtrum argumentum. De quo magna etiam ſyſtemata uel tacere ſolent

CAP. VII.

§. II.

lent, uel leui illud tractant brachio: licet uix in Germania princeps moriatur, ubi nouo successori non lites mouentur, disputaturque, ad quae demum facta antecessoris teneatur. Ceterum malim tamen, silere hic auctores, quam loqui importuna atque delabi in disceptationes iuris *na-* A *turalis, legum, canonum, feudalium decretorum.* Hoc enim si fecerint, extra oleas omnino uagantur. Cum potius aperiri hic fontes debeant consuetudinum Germanici imperii: in quos musae nostrae omnino hic indagabunt.

SENTENTIAE uariae. I) decretum 2. F. 45. 51. §. 4. etiam obliget successorem in principatu. Quod refellitur.

§. II. Principio sunt, qui ad DECRETVM CLIENTELARE 2. F. 45. 51. §. 4. etiam exigunt imperii principatus, quasi ex facto decessoris FILIVS obligetur successor, non consanguineus uel agnatus (b). Verum hoc dogma in erratione est multiplici et graui. Nam primo id dedimus probatum, quod Longobardici decreti ne in landsassicis quidem Germaniae feudis sit aliquis usus, nisi apud iudices rerum patriae ignaros (c). Deinde rationes illius sunt inconcinnae prorsus, praesertim in principatibus, ubi maior cura reipublicae, quam in uulgaribus clientelis (d). Tum scriptor etiam infantissimus nemo dixerit, multandum esse filium principatu, si quidem ille repudiauerit defuncti patris hereditatem, quod tamen uult auctor priuatorii decreti (e). Taceo consensus principum filiorum, uiuo patrae requisitos (f); neque alio fine, quam hoc, ut, quos lex non obligaret, pactorum teneret religio.

PRIMA SENTENTIA ex iure Longobardico 2. F. 45. 51. §. 4. cui pariter faciendus sit locus in principatibus.

(b) Fateor, multos esse magnosque uiros, qui hoc utuntur uinculo consecutionis a priuatis Longobardorum decretis ad Germaniae nostrae respublicas et potentissimos quosque principatus. Ita *Henr.* MICHAEL *in Responf. 14. p. 119.* hanc iuris regulam opponit duci SLESVICENSI, quod nequeat reuocare illa, quae atavi illius detulissent ciuitatibus *Lubecensi* et *Hamburgensi. Und wenn auch dargethan worden, daß die Oerter* quaestionis feuda ex pacto et prouidentia *gewesen; so können doch die Herrn Hertzoge darauf deßwegen keinen Anspruch machen, weil selbige von dem* principe cedente *abstammen: Iam uero descendentes etiam ex facto obligari antecessorum in feudis ex pacto et prouidentia, licet obligatione soluantur agnati.* Quorsum etiam intendere digitum uidetur ITTERVS *de feud. imp. cap. 18. §. 9. p. 816. Quid de filiis in feudum succedentibus, iuris sit, uarie disputari uideas inter doctores. Verius tamen et nomothesiae feudali 2. F. 45. conuenientius est,* filios, *secus atque* agnatos *alios, nisi paternam quoque hereditatem et onera susceperint in feudo, succedere non posse.* Eodem utitur discrimine uir illustris, a COCCEIIS *cap. 27. iuris publ. n. 23. 24.* his quidem uerbis: *Primogenitus in publicis quoque ut* HERES *succedit: agnatus non item, sed ut* BONORVM POSSESSOR. *Hinc* FILIVS *soluit omne aes alienum, ratione dignitatis uel publico nomine contractum:* AGNATVS *nonnisi in publicos usus uersum, uel terrae rite obligatae sint 2. F. 45., arg. l. 27. ff. de reb. cred. l. 39. §. 1. de V. S. onera uero territorii uterque. Hinc* filius *sumtus* funebres *praestat;* agnatus *nonnisi deficiente allodio.* Idem repetit uir illustris LVDOLPHVS *in adpend. ad introduct. iur. primig. ad aphorism. VI. part. spec. §. 9. p. 32.* atque porro *de iure foem. illustr. sect. 2. membr. 2. §. 4. n. 47.*

Decretum 2. F. 45. 51. §. 4.

(c) Hoc enim illud est, quod *cap. 6. §. 2. lit. a, b.* probauimus ex instituto. Scili- B cet, quod pristinis patriae moribus neque filii obligati sint in feudis successores, multo minus agnati ex facto decessorum. Quod igitur *pater* in *landsassica* facere non potuit clientela, obligando ex facto suo filium successorem, illud multo minus in principatu expectandum, ubi laesionis et abusus pericula longe grauiora. Addo, si decretum Longobardicum *2. F. 45. 51. §. 4.* C locum non obtinuit in landsassicis feudis, multo minus illud regnabit in imperialibus principatibus. Quoniam Longobardica instituta landsassicis uasallis scripta sunt, non clientelaribus principatibus et rebuspublicis, quales fere sola habet Germania.

Germaniae moribus aduersum.

Decretum 2. F. 45. 51. §. 4. inconcinnum principatibus S.R.I.

(d) In *landsassicis clientelis*, si filius obligatur ex facto antecessoris, *domini* interest solius, aut ne huius quidem, cum in D arbitratu sit illius, feudo, quo filius paternam declinans hereditatem excidit, eum rursus ceu nouo beneficio inaugurare. Ipse autem uasallus, quantopere etiam sit obaeratus ex paternis nominibus, non potest huius oneris aliquid in subditos deuoluere, cum illi ultra non debeant, quam definitum est in matricula censuum, *denen Zinß-Büchern.* Contra principes territorii plerumque iure gaudent, tributa subditis indicendi etiam extra ordinem E ac praeter mensuram. Vt adeo facilis illis sit uia, ad extorquendum numos subditis, quibus nomina paterna soluant extinguantque. Ne igitur princeps ex facto antecessoris obligetur, eius non tam interest, quam populi reique publicae, in quam onus hoc ab imperante deuoluitur. Quorsum respiciunt uerba auctoris apud FRITSCHIVM *tom. 1. consil. 4. n. 18. 125. p.* F *58. Wenn man halten solle, wessen S. H. D. in vorigen Zeiten sich verschrieben, würden dardurch Land und Leute ausgesogen, die Unterthanen mit doppelten Ruthen und Beschwerungen gezüchtiget, die meiste davon in Noth und Mangel gesetzet oder wohl*

gar

CAP. VII. §. II. III.

gar zu Boden gestürtzet, und allen prauis cupiditatibus *Thür und Angel ufgemachet*. Adde, quae superius *c. IV. §. 6. l. y.* scripsimus. Vbi etiam illud est dictum, quod si princeps successor, paternorum nominum ergo, uiuere uelit parce geniumque suum defraudare, neque ita reipublicae bene sit consultum: cuius interfit non minus, ut principis curia sit elegans apparatuque gaudeat eximio et festiuo. Quae omnia cum a landsassico cliente absint, cui scriptum est saepe laudatum decretum *2. F. 45. 51. §. 4.* facile patet, diuersis rationibus uti respublicas Germanicas, tantum abesse, ut illi morem gerere liceat in Germaniae principatibus. Quod ne quidem in landsassicis clientelis limam patitur prudentis legislatoris, ut supra cap. VI. est ostensum.

Nam filius successor destitui queat principatu, si patris heres non sit?

(e) Scilicet hoc uult decretum clientelare, *2. F. 45. 51. §. 4.* filium successorem feudo priuandum esse, nisi idem ille heres uelit esse patris in allodiis. Quis uero adfirmauerit hoc de filio successore in principatum. Legitur quidem eius generis querela apud FRITSCHIVM *part. I. consf. 4. n. 11. uix operae pretium fore, in principatu succedere, ex quo solui debeat tanta aeris alieni, ab antecessore contracti, moles. Nisi posteritas et gloriae ratio haberetur gentilitiae, praestare forsitan, declinare principatum, quam illius imperium subire. Nachdem die Schulden-Last des* antecessoris, *so groß, daß sich die arme Unterthanen würgen und winden müssen, solche abzustatten: alsso daß die Fürstliche* successores, *bey solchen Umstænden sich der Lande wenig zuerfreuen, ia gar* resoluiret *haben würden, wo es nicht um andern hoben* respects *wegen geschehen müssen, sich der* succession *in dem Fürstenthum lieber gentzlich zuverzeihen.* Verum enim uero minae hae sunt, minantis autem apud liberas gentes parua auctoritas. Scilicet plura essent, quare obuiam ire liceret, talia facienti. *Primo* successiones familiae principalis a primordio reipublicae dispositae, quas migrare non licet ob facta decessoris, a quo illae necquicquam dependent. *Deinde* non absque dedecore fieri posset ipsius reipublicae, si hanc repudiaret princeps ob debita factaque decessoris. *Porro* neque eam auctoritatem ordines prouinciales dederunt suo principi, ut is facto suo filios excludere aut deterrere posset a successione. Quod sane fieret aut metuendum esset, si obligatio ex facto decessoris iret in nomina et numeros infinitos, cetera. Vnde satis intelligitur, quod decretum clientelare *2. F. 45. 51. §. 4.* feudis principatuum ac territoriorum Germaniae conueniat pessime.

Quo fine in factis principum CONSENSVS requiratur futuri successoris?

(f) Hoc argumento usi etiam sumus in *landsassicis* seu *prouincialibus* feudis *cap. 6. §. 2. litt. b. p. 597. 598.* cuius expositio hic est repetenda. In imperii certe principatibus luculentiora occurrunt exempla, unde constare potest idem. Prosequemur uero hunc locum inferius inter sententiae, cui nos subscribimus, singularia argumenta.

II) Qui obligatum uolunt ex facto decessoris SVCCESSOREM quemcunque etiam AGNATVM et EXTRANEVM.

Quia 1) Germaniae territoriis admixta allodia.

§. III. Deinde, me iudice, iusto longe indulgentiores sunt illi, qui perhibent, ex facto decessoris obligari successorem in territorio Germanico quemcunque FILIVM, AGNATVM, EXTRANEVM. Idque adfirmant tuenturque ex causis diuersis. PRIMO, quoniam nullum Germaniae sit territorium, cui non admixta sint ALLODIA ditionesque decessoris propriae, ut adeo successor in obligatione sit instar HEREDIS VNIVERSALIS (g): imo sunt, qui DOMANIALIA nomina in principatibus Germaniae tollunt habentque illa pro partu iuris peregrini, quem excluserint Galli (**). Verum enim uero ultimum detestor: primum autem dici nequit de territoriis quibuscunque (h). Cessat etiam hoc discrimen in illis, ubi res patrimoniales ipsi territorio sunt innexae (i), siue hoc factum sit lege, siue pacto, siue moribus et consuetudine. Imo, ubi cuncta haec absunt, ibi tamen calculi eorum bonorum iterum difficiles idque ex causa uetustatis, tituli, quaestus (k). Vt in eius generis ambiguitatibus uera sit iuris regula: in dubio respondendum pro liberanda republica et successore.

Quod Germaniae territoria habeant admixta allodia. Sentientibus ita KLOCKIO.

(g) Hoc consecutionis uinculo utitur KLOCKIVS *uol. 2. consil. 29. n. 133. p. 314.* ubi ait: *daß die traditio, quod successor ex pacto et prouidentia non teneatur factum eius praestare, cuius non est heres, etwas zweiffelhafftig. Auch einmahl gewiss ist, daß solch einstreuen die ietz regierende H. M. Z. B. wie auch Churfürstliche Pfaltz, so von etlichen von Herrn* Richardo *Pfaltzgraven beym Rhein herrührender Schulden-bezahlung sich dardurch loß wircken wollen, am K. Cammergericht nicht überführen mægen. Cum enim* SVCCESSOR TERRITORII *et iurisdictionis potius* VNIVERSALIS, *quam singularis successor existimetur: ideoque succedat cum sua causa, qualitatibus et uitiis, ut fere formaliter dixit* BALDVS *consf. 202. n. 2. Ant.* CAPIT. *decis. 20. n. 29.* Idem Klockius *de contribut. c. 8. n. 71.* Subscripsit eidem huic argumento ex causa eadem FRANZKIVS et nomine ordinis Ictorum Ienensium STRVVIVS *cap 14. feud. §. 29. n. 5. p. 540.* ubi iisdem uerbis, quod Klockius dixerat, repetitur.

FRANZKIO. STRVVIO.

Addit

CAP. VII. *MYLERO.*

§. III.

Addit praeterea suum etiam calculum his argutiis EHRENBACH *in nomolog. princip. cap. 14. §. 5.* Post uero hos omnes momenta huius doctrinae reddidit ampliora atque magis luculenta uir purpuratus a RHEZ *de transmiss. territorior. in successores cap. 3. n. 18. 19.* Verum quando uerba illius enarrauimus supra, nolumus ea hic repetere. Hoc tamen monere debemus, quod ueterani doctores ludant fere *uniuersitatis* uocabulo: contra Rhetius in hac causa planus sit atque apertus nihilque uelit aliud, quam territorium nullum esse sine admixto allodio adeoque, illius ergo, nefas esse, si princeps se liberare uellet ab obligatione ex aere alieno factoque sui antecessoris.

a RHEZ.

Quo iure negentur in Germanicis principatibus domania?

(**) Superioribus longe fidentiores sunt illi, qui nomina iuraque *domanialia* in Germanicis principatibus rident exploduntque. Quo ipso id uidentur largiri, quod principis bona omnia illius sint propria et patrimonialia, quae is forte a Caesare acceperit; nulla uero, quae ususfructus cuiusdam iure accepta referat ordinibus prouinciae reique publicae. In prima opinione est L. B. de LYNCKER *respons. 80. n. 10. 11.* ubi propterea *mensalia* archiepiscopi M. bona eo difficilius reuocari posse, credidit scripsitque, quoniam *indolem* nesciant *domanialem.* Et clarius idem in *decisione* 1202. *Von eigentlichen* domanial-*Gütern weiß man in Teutschland nichts. Es waeren solche von theils Franczosen theils Niederlaendern aufgebracht worden: in Teutschland haette man sich iederzeit allein mit Cammer-gütern und in Stifftern mit Tisch-gütern vergnügen lassen: die Eigenschafft der* domain-*güter waere der Teutschen Freyheit entgegen: die Hofleute maechten wohl zum Nutzen ihres Herrn davon reden, aber wer mit der* iustitz *zu thun, dürffte davon nicht sprechen,* cetera. Verum enim uero tantum abest, ut summo uiro herbam porrigamus in hac arena, ut potius aperte sentiamus, *domanialium bonorum* rigorem, nomina et jura in Germanicis principatibus longe clariora esse, quam uel apud Gallos, uel Belgas. Id uero in patriae iuribus dolendum, quod doctores maiori studio leges Romanorum peregrinas tractauerint, quam domesticas prouinciarum consuetudines. Vt nobis adhuc defuerint ALTESERRAE; CHOPPINI; CHARRONDAE; AVTVMNI; IMBERTI; BVGNONII; LANGLAEI aliique Gallicarum rerum interpretes felicissimi. Videri interim potest de Germanici imperii domaniis *dn. praes. in iur. Lusat. differ. 24.* Neque etiam illud uerum est, quod *cameralia* seu *domanialia bona principum Germaniae uerae donationes et gratiae sint imperatoris*, uti auctor responsi FRITSCHIO collectore *quarto* loco editi *n. 7. p. 57. daß Ihr. Fürstl. Gnaden Lande dem gemeinen ruff nach lauter Gnaden-Lehen und Ihr dergestalt von Kayserl. Maiest. und dem Raemischen Reich zugeeignet, daß sie davon sich und ihre Hoffstatt hinbringen nicht aber* alieniren *oder sonsten verschwenden solten.* Est enim neque tironibus historiae rerum Germanicarum ignotum, quod, Carolingica stirpe extincta, inter sex Germaniae populos quilibet sibi fecerit *ducem* eique adsignauerit domania: post demum factum sit, ut unanimi concentu territoria in feudum offerrentur imperatori Henrico aucupi. Neque ideo de Germanicis imperatoribus dici potest, quod ullo unquam tempore illi omnia Germaniae praedia possederint, illaque post, instar gratiarum, distribuerint et militibus landsassiis et ipsis ducibus territorialibus. Quibus tamen diuitiis opus fuisset, si quidem principum bona uere dici deberent Caesaris gratiae. Imo iniquum ita esset, quod in responso habet FRANZKIVS apud STRVVIVM *c. 14. §. 29. daß es dem Teutschen herkommen gemaeß, daß Reichs-Fursten, wenn sie ihre Aemter versetzen oder etwas aufs Land nehmen wolten, Kayserlichen* consens *auszubringen nicht vor naethig achteten.* Contra ordinum consensus urgent, quorum, quid hic fiat, interest maxime.

Prouinciae imperiales, quae absque admixto allodio.

(h) Exemplo Lusatiae, cuius princeps uiuere tantum dicitur ex ordinariis *tributis* et *collectis* subditorum: neque ullis eum gaudere dicunt praediis uel propriis uel domanialibus. De quo *dn. praeses in iur. Lusat. diff. 24.* Frustra igitur in tali Germaniae principatu successorem dixeris, *allodii* intuitu, uniuersalem. Si uero uerbum *uniuersalis* accipitur pro *uniuersitate* aut etiam pro congerie rerum iuriumque diuersorum, tum quidem nullum consecutionis uinculum adparet, ab eius generis successione ad obligationem ex facto antecessoris, sed uerbis luditur. Ludere autem non est iudicare. Quod ante nos uiderunt THOMING. *consil. 18. n. 86.* EYBEN *c. 8.* aliique.

De ACCESSIONIBVS principatui INNEXIS

(i) *Von denen stücken Landes ist hier die rede, welche einem Fürstenthum einverleibet und* incorporiret *worden, zu dem Ende, daß sie bey demselben einig und unzertrennet verbleiben.* Qui nexus fieri potest multifariam. *Principio* quidem facto ipsius Caesaris. Exemplum hic pertinet *archipalatinatus Rhenani*, qui licet concreuerit ex multis singularibus allodiis, donatione, testamento, emtione, dote, bello, permutatione aliisque titulis quam plurimis: tamen omnes hae ditiones an. 1322. ab imperatore uinculo aeterno unius principatus coniunctae atque unitate sunt, ut unam omnes acceperint indolem clientelarem. Quapropter Aurelianensi principi reposuerunt

Formula clientelari.

CAP. VII. §. III. IV.

patriae iureconsulti, post illa tempora *unionis* ac nexus, frustra disputari, utrum archipalatinatus admixta habeat allodia, in quae foemina princeps posset succedere. Cum omnia archipalatini iam tum facta sint *masculina*, *clientelaria*, *indiuidua* instar ipsius *electoratus*. Legitur hoc in actis inter principem Aurelianensem et archipalatinum multum uentilatis iudicatisque tandem Romae. Idem memini, me de *Limpurgensi* audiuisse comitatu. De *Wurtenbergico* idem habet KNIPSCHILD *lib. 1. de ciuitat. imper. c. 13. n. 27.* de Landgrauiatu *Hassiae* idem FRITSCHIVS *de incorporat. bonor. membr. 2.* de ducatu *Brunsuicensi* idem SCHOPPIVS *c. 3. sect. 1. obseru. feud. 1. p. 442.* de comitatu *Hannouiensi* idem NVNNROOD *p. 159.* Et sane, olim Augustinus de ciuitate Dei scripsit, si Romani reddere debeant, quae ipsi uario iuris tegumento addiderint Romae: fore, ut rediret opulentissima respublica ad Romuli casam. Idem contingeret forte multis Germaniae principatibus iamnunc potentissimis: siquidem a domaniis seiungere atque reddere deberent illa, quae maiores eorundem acquisiuerunt iure patrimoniali. Atque haec causa est, quare familiae principum plurimorum pactis conuentisque domesticis sibi prospexerint, ut, quod acquireretur ullatenus, illud quidem censendum sit acquisitum esse reipublicae, a qua aeterno iure nequeat ullo casu diuelli. Exemplum in *Geraensibus* tabulis exhibet LVNIG *in archiu. S. R. I. de B. domo n. 71.* De M. pariter principatu uetustiora diplomata sunt, unde intelligitur, quod antistes acquisiuit, illud acquisitum innexumque fuisse reipublicae. *Vtrobique* iterum euanescet ius propositi argumenti, *ab allodiis admixtis ad obligationem ex facto antecessoris.*

Domesticis pactis.

(k) Id uolo, licet etiam certum sit, *principatui* alicui *allodia* esse admixta, neque tum uero componentur lites de obligatione successoris ex facto antecessoris. *Primo* enim distinguere solent, utrum acquisitum aliquid sit uiribus aut aere reipublicae; an principis solius. Quod uix credendum, quoniam domanialia bona respondent necessariis illius impensis, raro autem has superant, ut colligi inde possint ampli thesauri ex iisque redimi prouinciae. *Deinde* ordines prouinciae adiuuare possunt principem modis pluribus non adeo manifestis. Quod si uero unum adlegare possint onus, quamuis latens et conditum fere sit, commoda etiam quaestus sibi tribuent per eosque sibi respublica. Quapropter illis, qui recens acquisita allodiis accensuerint, docendum, quod suis impensis acquisiuerit princeps, non reipublicae, idque uel directe uel indirecte: uel clam uel palam: uel quotquot genera tandem sunt, onerandi atque trahendi in partes rempublicam. Iisdem armis impetit facta antecessoris auctor, aduersum quem conceptum est responsum FRITSCHIO collectore *quartum n. 72.*

Quid de allodiis principatui quaesitu cum onere et sumtibus ordinum prouincialium?

§. IV. Alii, qui in patriae principatu successorem generis cuiusuis obligatum uolunt ex facto decessoris, non Germaniae propria argumenta proferunt, sed uagantur extra oleas expilantque scrinia doctorum iuris naturalis; ecclesiastici; ciuilis; clientelaris (o). Verum, quando de his similibusque argumentis actum est superius, capitibus uere singularibus (p); neque a publici in Germania iuris doctore illa expectantur, quae uel uniuersim uera docenturque a philosophis in iure naturali (q), uel a republica nostra sunt aliena prorsus: operae pretium non est, recoquere cibos & eadem iterum fercula hic adponere.

z) territoria Germaniae hic regantur IVRE NATVRALI, GENTIVM, CIVILI, CLIENTELARI.

(o) Non hodie aut nudius tertius confligitur in hac arena, *utrum princeps imperii obligatus sit ex facto et aere alieno antecessoris.* Inde iureconsultorum de hoc argumento in Germanicis responsa, repleta longis atque multiplicibus ratiociniis a *facili*, ab *utili*, ab *honesto*; a *legibus* Latii; a pontificum *decretis*; ab institutis *Longobardicis* et consuetudinibus *prouincialibus* feudorum landsassicorum, multo labore, sed nullo ueritatis praesidio repetitis. Vix Germaniae principatum reperies, in quo prudentum responsa possessorem in hoc genere non uel absoluerunt uel condemnarunt. In qua ultima classe nomina nunc dabimus sigillatim. *HOLSATIAE* duces cum pacta maiorum migrare uellent inita cum ciuitatibus Hamburgo et Lubeca, impetiit *Herm.* VVLTEIVS *uol. 3. consil. Marpurg. 35. a num. 110. ad num. 150.* Et nisi fallor in eadem aut simili causa aduersus eosdem scripsit sensitque MICHAEL *in Kiloniens. resp. 14. p. 118. 119.* Iisdem conscientia tum est mota a iureconsultis, cum Brandeburgico electori aes alienum soluere nollent, contractum ab antecessore, interprete SCHRADERO *uol. 1. consf. 3. n. 399. 400.* atque *consf. 9.* uniuerso. *SAXONIAE* ducibus eadem aliquoties mota est lis, cum stare nollent factis antecessorum. Memorabile est responsum anonymo scriptum an. 1639. quod edidit FRITSCHIVS *consf. 4. num. 30. 31.* Aliud contra eosdem habet in gratiam *uiduae electoralis*, cui successores negauerant *uitalitium*, KLOCKIVS *tom. 3. consf. 155. n. 191. seqq.* De *BOIOARIAE* forte ducibus accipiendum est responsum pro obligatione

CONSILIA IVRECONSVLTORVM pro obligatione principis S. R. I. ex facto sui antecessoris.

Aduersus 1) duces HOLSATIAE.

2) *SAXONIAE.*

3) *BOIOARIAE.*

CAP. VII.

gatione ex facto decessoris quod lucubrauit, *Henning.* GODEN *consf.32.n.5.6.* et nouissime, ni fallor, quod reperitur inter ALTORFENSIA *tom. 2. consf. 14. n. 19. 20.*

4) BRVNSVICENSES. Etiam aduersus duces *BRVNSVICENSES*, quod obligari nollent ex factis antecessorum, acuit calamum KLOCKIVS *uol.3. consf. 154. num. 19. 20. p.565.* Aduersus illos etiam in hac causa consultus respondit CARPZOVIVS *part.1. decisf.88.* Anno 1638.

5) principes ANHALTINOS. etiam *ANHALTINI* principes tollere priuilegia uoluerunt, quae largitus fuerat antecessor, quod ideo pro re iniqua habuit iudicauitque CARPZOVIVS *part. 1. decisf. 88.*

6) duces SABAVDIAE. Aduersus *SABAVDIAE* duces lucubratiuncula singulari in argumento eodem respondere RVBEVS *consf. 46. p. 8.* MENOCHIVS *uol. 3. consf. 263. n. 15. 18.* Idemque *consf. 1. n. 228.* in causa, a priori diuersa, scilicet

7) MONTISFERRATENSES. *MONTISFERRATENSI.* Pro libertate *Casalensium*, quam

8) MANTVAE duces. *MANTVAE* dux uoluit tollere, respondit NATTA *tom.3.consf.636.n.13.*

9) SALVTIARVM marchiones. Notauit quoque responso singulari *SALVTIARVM* marchiones, cum irent aduersus maiorum instituta, *Ioan Franc.* PVRPVRATVS *consf. 44.* quod in sua collectione exhibuit Leonhardus a *Lege*. Et, nisi prorsus fallor, ENENCKELIVS *lib.3. de priuil. a cap. XI. ad XX.* principe loco respexit ad

10) archiduces AVSTRIAE. *AVSTRIAE* archiduces, cum opus suum dicauerit ordinibus Austriacis.

11) comites HANOVIENSES. Nouissimum est, quod pro obligatione *HANOVIENSIS* comitis, qui liberari uoluit aere alieno, ab antecessore contracto, conquisiuit congessitque *Gotthard* NVNNRODIVS in disceptatione, quae 1610. Wezlariae prodiit, an primogenius teneatur de *soluendis antecessorum debitis?*

12) comites SCHAVMBVRGENSES. Ipsos etiam *SCHAVMBVRGENSES* comites, licet successores agnatos ad aes alienum a defuncto contractum condemnauit curia imperialis ex rationibus, quas habet KLOCKIVS *tom. 3. consf. 154. n. 119. p. 595.*

13) PEDEMONTANOS. Etiam *PEDEMONTANOS* comites ex facto decessorum licet ex latere obligatos esse, scripsit responditque *Octau.* CACHERANVS *decisf. 139.*

14) MEDIOLANENSES. Aduersus Philippum Mariam, ducem *MEDIOLANENSEM*, qui ciuitati pacta in dubium uocauit, ab antecessoribus inita, consilium laudatur IASONIS *lib. 2. consf. 1. n. 2.* In simili argumento SOCINVS, iunior dictus, *lib. 3. consf. 60. n. 29.* et BEROIVS *lib. 3. consf.138. n.9.* requisiti responderunt duci

15) FERRARIAE duces. *FERRARIAE.* Claudimus seriem principum illorum, qui rumpere uoluerunt pacta factaque antecessorum, in exemplo

16) PAPAM Romanum. *PONTIFICIS ROMANI*, cum quod ille non minus sit princeps Germanici imperii, tum quod nihil dubitauerint iureconsulti Italiae, ei ostendere, quod sine nota iniquitatis a facto antecessorum se nequeat liberare. Pertinent huc, quae scripserunt CRAVETTA *consf.592. n. 59.* RVINVS *lib. 1. consf. 46. n. 13. Petr.* PARISIVS *uol.4. consf. 2. n. 132. Rol. a* VALLE *lib. 2. consf 1. n. 42. Petr.* REBVFF *ad concordata Gall. tit. 1. de collationibus in praef. p. 907.* Addo etiam

§. IV.

RESPONSA Germaniae iureconsultorum in principatibus anonymis. principatus Germaniae anonymos, in quibus disputata est quaestio, *utrum ex facto decessoris teneatur successor?* Qua certe in causa respondit deciditque L. B. de LYNCKER multoties, uti enarraturi sumus cursim. *Decisf. 102.* putat, quod in primogenio etiam teneatur filius successor *aes alienum* soluere contractum a patre decessore. *Decisf. 235.* dicit, quod principes imperii, licet *suitate* in feudo ex *pacto* et *prouidentia*, non iure hereditario succedant, nihilominus ex facto teneantur antecessorum. *Decisf. 353.* habet: quod *rationes*, quas princeps antecessor remiserit, officialis illas reddere non teneatur successori. *Decisf. 1046.* prodit, quod princeps *aes alienum* decessoris soluere haud dubie teneatur, siquidem illo periculum sublatum, quod imminuerit reipublicae. *Decisf. 1202.* opinatur, Germaniae principatus nescire domania, adeoque obligari successorem, si decessor praedia cameralia distraxerit aut oppignerauerit idque factum sit cum aliquo commodo reipublicae neque damnum adeo sit graue. Taceo alios, ne uidear, iuris quod disputo, construere bibliothecam.

(p) Qui enim in caussis principum hic argumentantur ex iure NATVRALI, illos docebunt *cap. 1.* et *4.* Qui in subsidium hic uocant CIVILIA Romanorum iura, illis commendamus *cap. 2.* Idemque proderit illis, qui argutias suas hic instruere uolunt ex iure PONTIFICIALI. Contra, qui LONGOBARDICA instituta hic urgent et illa formularum discrimina inter feuda *pactitia, mixta* et *hereditaria*, illis respondimus *cap. 3.* et quidem, ut putamus plene planeque. Ad extremum, qui ex LANDSASSICIS feudis ad principatus arguere uolunt imperatori imperioque clientelares, illi habent, unde lumen accipiant, in *cap. 6.* In quo plurima latent anecdota, doctoribus uel ignorata hactenus uel non prodita adhuc. — *Ad superius tradita remissiones.*

(q) Vbi enim incipit iurisprudentia *naturalis*, ibi finitur *publica* cuiusque imperii. Quos disciplinarum fines regundos, qui nesciunt, illi turbant eas falcemque identidem mittunt in messem alienam, imo augent molem libri, non argumentorum, cuique disciplinae propriorum numeros. Summatim in iuris publici nostri prudentia sileant Aristoteles, Plato, Tullius: neque locus fiat recentioribus Grotio, Pufendorfio, Hobbesio ceterisque. Qui ante in scholis audiri debent, quam ad iuris positiui sacra rerum studiosi admittantur. — *Fines iuris prudentiae publicae.*

CAP. VII.

§. V. VI. c) SENTENTIAE iudicum iudiciorumque: teneri successorem ex facto decessoris in principatum.

§. V. Restant illi, qui, ad obligandum ex facto decessoris successorem, extollunt imperialium curiarum SENTENTIAS atque IVDICATA (r), quibus standum sit hodieque: imo numeros iureconsultorum Germaniae, illis subscribentium (s). Verum opponemus nos sententias sententiis, iudicatis iudicata, opinionibus opiniones. Id quod est, in quo nunc instituto uersabimur.

SENTENTIAE CVRIALES pro obligatione ex facto decessoris.

(r) Non abs re est, quod *praeiudiciis curialibus* magna alias uis sit. Quin uero illa hic metui debeant, illud fit propterea. Quoniam in *publicis imperii causis* ipsi agnoscunt supremarum curiarum adsessores, quod didicisse ibi iudicem nequeat poenitere, praesertim in rebus e medii acui notitia eruendis, qua superiora secula prorsus fuere destituta. Deinde in nostro hoc argumento sententiae camerales sibi inuicem sunt aduersae, ut adeo certum sit, olim adsessoribus ea in causa non constitisse. Sunt autem SENTENTIAE CVRIALES, ubi ex facto successoris princeps fuit obligatus, quae sequuntur. Haud dubie autem extant plures uel apud ipsum BARTHIVM *collectorem cameralium collisionum*, quem noluimus euoluere. Solus KLOCKIVS *tom. 3. consf. 155. n. 114. 115.* casus enumerat tres. *Primo HFurstl. Brandenburg.* creditorum aduersus successorem in principatu an. 1610. *Deinde in Sachen deren von Hauß* contra *Anspach. Post in Sachen* Annae de Lauenna *wider den Bischoff von Lüttich. Praeterea in Sachen Pleumers Erben* contra *SCHAVENBVRG.* Eadem exempla repetit idem *tom. 3. consf. 54. n. 35. 36. 37. AVSTRIAE* porro *BVRGVNDIAE* atque *LOTHARINGIAE* protulit huius generis litigia Faust. ab ASCHAFFENBVRG *de aerario cl. X. ord. 830.* Pluribus opus non est. Neque inferius deerunt numeri sententiarum contra latarum in eadem curia imperiali.

Numeri GERMANIAE IVRECONSVLTORVM pro obligatione ex facto antecessoris.

(s) Fateor, Germaniae iureconsultos quamplurimos esse, qui causam hanc *de obligatione ex facto decessoris* uniuersim ita tractarunt, ut omnino obligatum uelint principem successorem. RESPONSA, DECISIONES, PRAEIVDICIA eorundemque auctores laudauimus iam superius *lit. o. lit. r.* His pro obligando principe successore addi possunt, quamuis in illis aliqui titubent, *Matth.* CVNO *lib. 1. de pactis num. 25. 26.* usque ad *num.* 131. qui uir Brandeburgico electori, Ioanni Georgio a consiliis fuit praesidemque egit ordinis ICtor. in Francofurtana. Dici autem non potest, quam copiosus ille sit in *distinguendis factorum* principis diuersis generibus, quam *diues* in *legibus* et *decretis* laudandis, quam *locuples* in conquirendis *testibus* Italis, Hispanis, Gallis aliisque. Verum enim uero uti post illum difficile non fuit, respondere hanc causam ex principiis peregrinis: ita nec uolam ille neque uestigium prodidit, quod docuerit responderitque publica iura in Germaniis. Neque enim ille nomina sciebat distinguere marchionum, ducum, principum nisi uitulo araret Italico, nostrae reipublicae parum amico. Sequitur Georg. Acac. ENENCKEL *L.B. ab Hoheim de priuileg. lib. 3. cap. XI. et c. XX.* Ipse auctor causam prodit scripti operis hanc. Ire enim in uulgi sermonem hodie principem non obligari ex priuilegiis, quibus respublica ex pactis conuentisque maiorum sit munita. Aut illud VARGAE Hispani in ore habere principes successores: *nos non curamus uestros priuilegios.* Aut Annae MOMMORANTII illud, subditis priuilegia urgentibus, respondendum esse ex iure canonico (*par le droit du canon.*) Quapropter auctor ueniam omnino meretur, quod partium studio quandoque sit abreptus in nimioque peccauerit, ex quacunque fere causa obligandi successorem. Inter omnes autem de obligatione ex facto principis decessoris plenissimus est EHRENBACHIVS *in nomologia* a *cap. X. p. 155.* ad *cap. XVII. p. 235.* Verum enim uero etiam ille id egit, ut principem haberet ueracem seruantemque dicta factaque cum sua, tum decessoris, igitur non minori studio eo contendit, ut principem utrobique haberet constrictum et obligatum. Vix autem controuersiae huius occurret aliquod genus, quod non responderit ipse, fide tamen magis aliena librorum, quos laudat, quam sua. Taceo alios, nominis et momenti minoris, cum hac triga doctorum plurimi fuerint postea occupati, quorum libros et loca citauimus supra. Neque tamen horum uel celebritas nos terreat uel multitudo. Quoniam alii hic ad sensus magis docuerunt, quam ad ueritatem. Deinde multi priuato fuerunt corrupti studio. Omnes uero ducibus usi sunt Italis aut peregrinis doctoribus aliis, reipublicae nostrae prorsus atque omnino ignaris.

Matth. CVNO.

Georg. Acacius ENENCKEL ab Hohenheim.

Nic. Mylerus ab EHRENBACH.

ADVERSVS obligationes principum ex facto decessoris argumenta.

§. VI. Restat, ut, quo iuris ordine contra statuant alii, PRINCIPEM IMPERII EX FACTO SVI DECESSORIS NEC QVICQVAM OBLIGARI, illud explicemus atque nouis & adhuc parum cognitis rationibus stabiliamus. Quemadmodum uero omne huius rei momentum supra (aa) dedimus FORMVLAE, cuique regno propriae & peculiari: ita etiam hic iuris regulas nullas obtrudemus

CAP. VII.

mus Germaniae principatibus uniuersis, quorum etiam formulas, scimus, esse multiplices & dispariles. Verum utemur coniecturis, quae tamen ueritati cedent huic uel illi Germanico territorio commendatae (bb). Principio creditur, Germaniae plerosque principatus in numero feudorum esse ex PACTO ET PROVIDENTIA (cc) atque adeo illorum successores neque ex decessorum factis aut aere alieno obligari, siue FILII sint, siue agnati.

§. VI. I. Germaniae PRINCIPATVS in numero feudorum esse ex PACTO et PROVIDENTIA.

Quare ad formulam principatus obligatio sit aestimanda ex facto decessoris?

(aa) Quo enim *liberius* imperat princeps, eo etiam *maior* ei *facultas*, obligandi facto suo rempublicam cum eaque suum successorem. Contra ubi *imperio* utitur magis *adducto*, ibi etiam *potestas* est *minor*, ut suo facto constringat populum et successorem. Quod omne uti dictum est *cap. 4. §. 4. 5. 6.* ex instituto: ita quoque idem in Germaniae principatibus est repetendum.

Num principatuum Germaniae diuersae sunt formulae? Intuitu 1) Caesaris, 2) ordinum, 3) familiae principalis.

(bb) Principatuum imperii possunt formulae diuersae esse *primum* intuitu CAESARIS et IMPERII. Nam alii principes fere nihil agunt, nisi ex huius utriusque consensu; alii contra ne quidem in alienanda parte territorii solent hunc requirere: *deinde* ORDINVM PROVINCIALIVM ergo, quoniam in aliis principatibus horum institui solent conuentus, exquiri suffragia, numerari calculi, quod nisi factum sit, principis personam adstringi, aiunt, in factis, non rempublicam; contra in aliis eius generis comitia uel nesciuntur, uel eorundem uix umbrae supersunt: *ad extremum* in causa PRINCIPALIS DOMVS aut familiae, si domestica adfuerint pacta, quae manus principi in faciendo, obligando, oppignerando, alienando uel liberant, uel ligant, quod uinculum esse tum debet principium et finis obligationis et iudicii. Ante igitur, quam regulas iuris, a nobis nunc enarrandas quis adhibeat, opus est, ut formulam principatus intueatur trigarum intuitu: CAESARIS; ORDINVM prouincialium; DOMVS tandem principalis. Atque in hoc cardine uersatur *ius publicum prouinciale*. Quod si scriptum esset in prouinciis singulis, fieri non posset, ut tanta inter principem et ordines essent discrimina, studia, altercationes, in quibus ultimi fere semper ruere solent in statum deteriorem.

Prima liberandi causa, quod principatus feuda sint ex prouidentia maiorum. Ita Rosenthal an. 1558.

(cc) Veterani doctores tantum non omnes propterea ab obligatione ex facto et aere alieno antecessoris liberare solent successorem, quoniam imperii principatus indolem habeant *feudorum ex pacto et prouidentia* maiorum. Hoc uinculo consecutionis usi sunt ROSENTHAL *cap. 9. membr. 2. conclus. 67. n. 5.* idque ex auctoritate SENTENTIAE CAMERALIS an. 1558. latae in causa *Haller* contra *Brandeburg*, ubi agnati in feudo successerunt, licet heredes esse noluerint defuncti uasalli. Imo ex eadem causa ab obligatione ex facto *patris* in Brandeburgico principatu liberauit ipsos quoque *filios* BRVNNEMANNVS *in consilio l. n. 189.* admodum memorabili scriptoque cum magna ueritatis παῤῥησίᾳ. Quorsum etiam respicit potissimum WEHNERVS *in cons. Francon. 101. p. 245. 246.* his fere uerbis: *Nachdem Herr A.* an. 1557. *mit todt abgangen und den halben theil des Churfürstenthums Br. und Burggravth. N. mit einem grossen, trefflichen, überschwenglichen Schulden-Last beschwehret: hat der Durchl.* agnat *mit vorwissen K. M. in ergreiffung der* Succession *austrücklich* protestir*en lassen, daß S. F. G. Land und Leut, wie solche von ihren Alt-Vætern hergebracht, angenommen, iedoch des verstorbenen Ch. seine Erbschafft auf das* solenneste, *als es nur geschehen mœgen*, repudir*et und von sich abgelehnet haben wollen. Mithin Sie sich nicht gehalten zu seyn erachteten, denen* creditoribus *des Verstorbenen etwas zu bezahlen. Und ob sich gleich in dem B. N. neuerworbene stücke fænden, wæren doch auch solche denen Reichs-Lehen einverleibet, welche dannenhero so wenig, als die letztere angegriffen oder dem Lehens folger zum nachtheil beschweret werden mœchten.* Quae summa est illius consilii, admodum momentosi. Aliud praeiudicium CAMERALE in causa *Sachsen* contra *Schwartzburg* habet Ioannes STVCKIVS *conf. 26. n. 154.* Idem in curia imperiali iudicatum coactumque esse *Boioariae* ducem restituere comitatum *Hohen und Nieder-Schwanger* occupatum ex causa aeris alieni, a patre contracti, actoribus filiis circa an. 1586. commemorat in eodem *consilio 26. n. 156.* Idem ex eadem causa duces *Brunsuicenses* liberatos uult ab obligatione ex factis et aere alieno suorum antecessorum *consil. 26. 27.* Adeo, ut nihil dubitet, adfirmare, ne quidem *gallinam* uel *candelam* onerare posse antecessorem in feudo, quam successor principatus nequeat gratis liberare, quod habet ROSENTHAL *cap. 9. membr. 1. concl. 48.* Praeiudicium in causa *Luzelburg* contra *Baden* an. 1592. extat apud GILMANN. *tom. 3. symphorem. in uerbo* feudum atque STVCKIVM *conf. 26. n. 369.* Aliud exemplum principatus, iure feudi ex pacto et prouidentia aestimati proptereaque liberati successoris ab obligatione ex facto antecessoris, habet TABOR *de oblig. success. in offic. cap. 5.* Idque iudicio iureconsultorum Argentoratensium (*) an. 1638. Verum

Brunnemann 1627.

Wehnerus. an. 1557.

an. 1593.

an. 1586.

an. 1642.

an. 1638.

(*) Non quidem principatus ipse nominatus est ibi, uerum sententia fere his concepta uerbis: *Obwohlen in Erb-Lehen die* successores *die* facta *ihrer* antecessorum *zu halten schuldig, dafür gleichwohl*

CAP. VII. rum satis forte exemplorum, quae firmant nostra. Si autem de rationibus aliquid est dicendum, non putauerim formulam clientelarem ex *pacto* et *prouidentia*, ut uulgo illa accipitur, Germaniae ducatibus respondere. Nam *ordo successorius* in principatibus imperii ordinario iure neque a *uasallo* primo acquirente est dispositus neque a *domino*, quod tamen fieri solet in uulgaribus feudis pactitiis: uerum a prouinciae cuiusque *ordinibus* is principio delati imperii est constitutus. Vt adeo, si *successoria* hic iura dici debeant *pactitia*, pacta et prouisio ordinis successorii adscribenda reipublicae an. 912. in singulis Germaniae territoriis ita disponentis sigillatim. Verum hoc sensu recte dicitur: *quod causa succedendi ne liberis quidem a decessore petenda sit*, uerum debeatur populi prouisioni originariae. Vt adeo recte arguant hactenus laudati iureconsulti: in Germaniae territoriis regulariter nullam successori obligationem ex facto decessoris. Quod nostrae sententiae satis est, quae opus non habet sterilibus et perturbatis doctrinis de feudo *pactitio, hereditario, mixto*, quas profligauimus *cap. 5.* superius. Videri pro nostra sententia inprimis etiam potest a RVSDORFF *in uindic. Palat. c. 1. §. 12.* ex instituto. §. VI. VII.

§. VII. Alii immunitatem successoris ab obligatione ex facto antecessoris quaerunt in eo, quod Germaniae territoria instar sint Hispaniae MAIORATVVM (dd), aut FAMILIAE FIDEICOMMISSORVM (ee), aut PRIMIGENITORVM (ff). Neutrubi autem esse ex facto decessoris obligationem.

II. Principatus Germaniae in nexu MAIORATVVM:
III. FIDEICOMMISSORVM.

IV. PRIMOGENITVRAE principatus S. R. I. num maioratus?

(dd) Vtitur etiam hoc genere argumenti L. B. de LYNCKER *in decis. 802.* In qua absoluit comitem imperii a debitis paternis, licet patri successerit in *comitatu*, iure *maioratus* et *primogenii* aestimando. In hoc enim filium quidem succedere *mediante* patre, non autem patris *beneficio*. Idem antea quoque de HASSIAE landgrauiatu scripsit sensitque BRVNNEMANNVS *cons. 3. n. 173.* Quamuis uero iuerit uere in prouerbium; *Principes imperii succedere iure maioratus:* mihi tamen id genus dicendi mouet omnino stomachum. Partim, quod lepidum sit, conferre Germaniae singulares respublicas cum Hispanorum maioratuum rusticationibus. Partim quod opus non sit habitu peregrino, cum praestet domi natus. Porro in maioratu ad *primum acquirentem* respicitur; in imperii principatibus fere ad populum, successoria iura ordinantem primaeuo instituto.

Principatus imperii num familiae fideicommissa?

(ee) Etiam in hoc uerbo placent placueruntque sibi olim iureconsulti. L. B. de LYNCKER *in decis. 802. p. 280. Gestalt dann ein* fideicommissarius *zu Bezahlung des* fiduciarii *seiner Schulden gantz nicht gehalten* KNIPSCHILD *de fideic. c. 11. n. 230. diesem nach kan Grav* Mauritius *der Groß-Vaeterlichen Glaeubiger und dessen* credit-*Wesens sich wohl entbrechen.* Clarius loquitur *Georg. Melch.* LVDOLPH *in adpend. iuris primog. aphorism. 6. part. spec. §. 9. pag.* 321. ubi ait, uix in Germania principatum esse, qui fideicommissi familiae nexu non sit constrictus. Successorem autem fideicommissarium ad debita fiduciarii heredis obligatum non esse. Verum enim uero etiam hoc de Germaniae territoriis iudicium nobis non adeo probatur. Nam fideicommissa familiae *priuatam* sibi proponunt utilitatem floremque unius domus: uerum successoriae leges in Germaniae territorio sunt *publicae* respiciuntque communem *populi* salutem aeternitatemque. Imo fideicommissa auctorem habent ultimam *testatoris* uoluntatem: sed ab hac, notum est, quod *pendeant nequicquam* successiones clientelares. Ceterum in illis, quae princeps acquisiuit suo iure, non factis aut uiribus reipublicae, ibi fideicommissarium nexum locum habere, nemo est, qui possit dubitare.

In principatibus imperii num locus iuribus primigenii?

(ff) Germaniae *principatus singulos* olim fuisse *indiuiduos*, neque successisse in eosdem alium quam filium *primogenitum*, tam certum est, quam certissimum. Neque enim *distrahi* uoluerunt *ordines* rempublicam in plures filios. Ne decrescerent uires, ordines diuellerenter, ne respublica, plures alendo principes, oneraretur, cetera. Inde est, quod primogenitus solus dictus sit *princeps*, filii autem ultrageniti nominibus adpellati, in Germania natis, *Junckern*, aut, quod postea factum uerbo *comitum:* inde est, quod in tanto numero ultragenitorum alii sacris collegiis adscripti sint, episcopatuum, abbatiarum, coenobiorum, ordinis Teutonici, Ioannitici, Templarii; alii mercenariam sequuti sint militiam; nonnulli, quibus falacia temperamenta, matrimonia iniuerint ad morganaticam uitamque uixerint priuatam, solo contenti apanagio. Quorum generum exempla dare possemus, nisi historia

---

wohl das quaestionirte *Hertzogthum zu halten, weil es auch auf die weibliche* descendenten *kommet, und des Wortes Erben in den Lehen-Brieffen gedacht ist; auch denen* agnaten *schimpflich seyn will, die* facta antecessoris *zu* cassiren: *Dieweilen aber die Erblichkeit nicht erweisen, sondern in dubio solches Hertzogthum vielmehr* pro feudo pactitio *zu halten, da die* agnati ex facto antecessoris, *nicht gebunden zu werden pflegen, es waere dann etwas mit der agnaten* consens *versehen: als sind, gestalten Sachen nach, die* agnati *an der Vorfahren* Pacten, *Handlungen*, Contracten *nicht verbunden.* Actum *den* 12. *Maii* 1638.

CAP. VII. storia hic esset manifesta. Si igitur successio in Germaniae principatus solius olim primogeniti idque ex dispositione reipublicae: non potuit sane ex facto decessoris ius illius uel deminui uel destrui. Cum ipsa *primogeniturae* iura indicio iam sint, succedendi causam reipublicae eiusque dispositioni primaeuae adscribendam esse, non uero uoluntati antecessoris. Hoc fere consecutionis uinculo utuntur ENGELBRECHT *de success. ex iure primog. th. 23.* WVRMSER *exerc. 9. iur. publ. quaest. 16.* HERMES *fascic. iur. publ. c. 18. n. 23.* SCHVTZIVS *uol. 1. iur. publ. D. 7. th. 10. litt. d.* Non habeo, quod hic desiderem, nisi aliqui sint, quibus primogeniturae iura, quae a primo *genitore* eiusque prouidentia pendent, confunduntur cum illis, quorum momenta omnia proceribus adscribenda reipublicae. De causis uero *diuisorum* postea principatuum proscriptaeque primogeniturae alibi egit *dn. praeses* in iurisprudentia publica. Intererat enim Caesarum, ut grandes illi septem Germaniae ducatus minuerentur diuidendo: institutum Caesaris adiuuabant antistites episcopi, qui a dissolutis prouinciis sunt exemti et ex landsassiis adscripti sunt numero ordinum imperialium: ob eandem causam etiam potentiores ex proceribus tracti sunt in partes, qui et ipsi latifundia sua a iurisdictione ducum liberarunt et consecuti sunt non minus iura territorialia. §. VIII.

§. VIII. Praeterea sunt iureconsulti, qui in omni antecessoris facto negotioque alicuius momenti urgent ORDINVM PROVINCIALIVM CONSENSVS (gg). Nisi enim hic accesserit, tum putant obligatum esse principem, non principatum neque per eundem in eo successorem. Verum uti clarissima hic sunt medii aeui lumina: ita tamen nolim hoc adfirmare de prouinciis imperii minus adducti; nolim ea, quae principes ex uirtute fecerunt, trahere ad iuris necessitatem; nolim commiscere atque confundere status, tempora, fata in quouis principatu uaria ac multiplicia (hh). Quibus certe opus est in hac doctrina cautelis, ne peccetur inter nimium & parum, graui in rebus adeo momentosis prolapsione.

V. requiri in obligatione principatus ORDINVM PROVINCIALIVM *consensus.*

Qui ordinum prouincialium opus sit consensus in obligatione ex facto decessoris.

(gg) Fidenter certe hic scribunt, ne dicam audacter, plures Germaniae iureconsulti. Verba BRVNNEMANNI *cons. 1. n. 136.* ita sunt concepta: *Ist auch denen Rechten gemeß, wenn schon ein Reichs-Fürst, bey Antritt der Regierung gegen die Landes-Stænde sich nichts* reuersiret *hætte, daß dennoch, was wichtige Sachen seyen, mit denen Landes-Stænden zu uberlegen und zu* communiciren. Nam in imperio Germanico princeps arduas res expedire non debet, nisi ex consilio procerum CVNO *de pact. c. 24. n. 142.* PRVCKMANN *de regal. §. soluta potestas c. 3. n. 7.* Addit Brunnemannus in eodem consilio *n. 141.* quod etiam *subditi inuiti* nequeant, quamuis pauci sint, a reliquo principatu diuelli uel oppignerari, nisi ipsimet consenserint idque auctoritate BETSII *de pactis illustr. cap. 7.* HEIGII *part. 1. quaest. 19. num. 4.* Quod omne multo tum magis uerum sit, ubi in has leges iuerit princeps sigillatim cum ordinibus, ne facto suo oneret aut obliget principatum, nisi accedente illorum consensu, exemplo, quod idem Brunnemannus habet, *cons. 1. n. 104. 107.* Ex eodem argumento colligit STVCKIVS *cons. 26. n. 48.* quod facta maioris momenti, insciis ordinibus prouinciae, neque obligent rempublicam neque successorem. Idque exemplo ducatus *Brunsuicensis*, quod urget *num. 187.* Eundem ordinum consensus in obligatione rerum maioris momenti necessarium esse, dicit L. B. de LYNCKER *decis. 717.* Si enim singularium Germaniae rerumpublicarum initia intuemur, illud uerum esse inuenimus, quod *principes* sibi per suffragia elegerint ordines. Electitii autem principatus coniecturas habent imperii omnino adducti. Tanta olim huius iuris ordinum prouincialium obseruatio, ut, principali familia extincta, superioritas rediisse uideretur ad populum isque alium rursus principem ex prouinciali nobilitate sibi eligeret electumque sisteret Caesari, ordine riteque inaugurandum. Exempla in Germanico imperio et ipsam Caesaris confessionem habes apud auctorem *Germaniae principis libr. proem. c. 3. §. 7.*

Doctrinae huius rationes.

(hh) Scilicet *primo*, quae diximus de origine principatuum Germaniae electitia, illa uera sunt de septem Germaniae archiprincipatibus, non de aliis, qui ex his fuerunt oriundi: *deinde* multa Germaniae territoria uersa sunt in alium statum, quando ordines societatem iuris et dominii prouincialis amiserunt non usu, delictis et criminibus, sponte facta renuntiatione causisque aliis generis eiusdem. Prouidus ergo sit iureconsultus in hoc iuris argumento, ne unam omnibus legem ponat, sed formulam ante aestimet principatibus, quam suum prodat de illo iudicium.

VI. a reipublicae DAMNIS IRREPARABILIBVS.

§. IX. Porro ante oculos ponunt hic alii immania DAMNA, omnino metuenda PROVINCIAE, si quidem principi sit libertas, ex facto suo infinite obligandi successorem (ii). Hodie praesertim, ubi in plerisque territoriis colectandi

CAP. VII. §. IX. X.

lectandi iura in solius principis arbitratu. Neque sine dedecore fieri possit, principem in curia imperiali notari PRODIGVM & effuse uiuentem (kk).

Damna reipublicae ex obligatione successoris.

(ii) Verbis aliorum etiam hic uti malo, quam meis. Ita autem BRVNNEMANNVS *consil. 1. n. 178. 190. 191.* fere loquitur: *Si principi fas est, ex facto suo obligandi successorem, facile fieri potest, ut, uel odio successoris uel libidine uel amore uitae effusae, exhauriatur aerarium, aere alieno adficiantur bona cameralia oppignerenturque, imo summa imis misceantur. Quo rerum statu successor, si quidem obligatus sit, aliter sibi nequeat consulere, quam uel parce uiuendo, contrahere prouinciae dedecus, uel nouis et inauditis tributis onerare subditos. Vtrumque aduersari reipublicae saluti, quae lex sit suprema. Laedi certe ita pauperes, pupillos, orphanos, uiduas, personas miserabiles. Quapropter fieri nequeat, ut uel dari hoc possit principi, uel tanta reique publicae perniciosa indulgentia peccare successor.* Eodem utitur argumento auctor consilio aduersus, quod exhibet FRITSCHIVS *c. 4. n. 18.* Contra disputatur ibidem *n. 65. Obgleich der Abtrag der von voriger Herrschafft gemachter Schulden ietzo ohnmöglich scheine; müsse man doch den Muth nicht sincken lassen. Man solle GOtt vertrauen, der dem Land einen neuen Seegen zu wenden könne. Inzwischen kœnne man die Hoffstatt ein wenig einziehen und dem Lande eine kleine* respiration *lassen. So werde sich nachhero alles finden.* Verum superiora repetit STVCKIVS *consf. 26. n. 228.* idque non solum facit; sed etiam successorem tum ab obligatione liberat, si consensus ordinum A uel sub et obreptitie accesserit, uel ui metuque fuerit extortus.

Num princeps declarari queat prodigus?

(kk) Id uolunt aliqui. Tamdiu obligari ex facto principis antecessoris successorem, quamdiu ille non *declaratus* sit *prodigus*, iudicio curiae imperialis. Sibi enim tribuere debere suaeque indulgentiae cum ordines prouinciales, tum etiam filios et agnatos: quod effusae uitae non accusauerint antecessorem sententiamque B requisiuerint curialem uel a CAMERA uel ab AVLICO IVDICIO Caesaris, qua ille *prodigus* adpellaretur auctoritate iudiciali. Ex eo enim tempore facta illius non magis obligatoria esse, quam hominis furiosi aut mentis emotae. Adiuuare ita sentientes possem exemplo comitis imperii, quem camera imperialis dixit prodigum superiori seculo, cum filii et agnati effusae uitae indicia et specimina attulissent. Contra C alius comes, qui sibi ab eodem fulmine metuit, ille titulum *consiliarii* nundinatus est a principe supremo. Quod cum fecisset, actoribus contra se reposuit: *sacrilegum esse, dubitare de prudentia illius, quem princeps elegisset sui consilii senatorem* idque argumento sat graui *l. 3. C. de crim. sacrileg.* Verum enim uero, quemadmodum canones uolunt, ut parcant sacri collegae dignitati episcopi, effuse uiuentis, quibus satis sit, D quod a facto illius liberetur cum successor, tum episcopatus: ita easdem rationes crediderim habendas esse in principe, ne purpurae illius macula adspergatur.

VII. CONSENSV CAESARIS deficiente.

§. X. Post etiam in iureconsultis magni nominis illud reperio, quod soluant ab obligatione successorem in factis decessoris, quibus CAESARIS CONSENSVS non accesserit (ll). Verum alii contra adfirmant: moribus institutisque sibi cognitum esse, quod ille necquicquam soleat requiri (mm).

Num facto principis opus sit Caesaris consensu?

(ll) Fateor esse hac in re patriae iureconsultos admodum disertos facilesque ad facta principum improbanda, quae comitem non habeant consensum imperatoris. Haud dubie occupati Longobardicis aut landsassicis feudis praescripto decreto. Ipse imperator his uerbis rescripsit ducibus Brunsuicensibus: *Non audeant duces, in his bellorum procellis, de ducatu aliquid alienare aut uertere aliquid in deteriorem statum. Neutrum enim fieri potest sine imperatoris consensu. Imo poenas dabunt, qui secus faxerint.* Exhibet ipsum rescriptum Caesareum *Leop. Alb.* SCHOPPIVS *in thes. feud. sect. 11. c. 1. p. 184. 185.* Hoc Caesaris postulatum suo iudicio adprobant *Franc.* PFEIL *consf. 78. n. 94.* ZIEGLERVS *lib. 1. de iurib. maiest. c. 4. n. 27.* quibus instructior longe est a RVSDORF *in uindic. Palat. cap. 8. n. 21.* et *c. 12. n. 42. sqq.* et, quos porro conduxit magno numero ITTERVS *de feud. imper. c. 23. §. 2.* Exempla etiam illorum principum, E qui in contrahenda obligatione consensum rogarunt Caesaris, habet STVCKIVS *consf. 26. n. 59. 441.* Qui tamen in ultimo loco addit, parum interesse filiorum agnatorumque, siue consenserit facto antecessoris imperator siue minus. Cum sufficiat eorundem liberationi, quod non ipsi dederint consensum: neque enim Caesaris indulgentiam illis nocere posse aut esse detrimento.

Rationes, quibus impetunt Caesarei consensus necessitatem.

F (mm) Non certe minor est numerus illorum, qui existimant in facto principis obligatorio feudi imperii, consensu Caesaris opus esse necquicquam. Siue aere alieno grauetur principatus, siue oppigneretur, siue alienetur. Extat huius sententiae responsum *Franzkianum* in STRVVII *syntagm. feud. c. 14. §. 20. n. 5. p. 537.* Idem *Ioan.* MICHAEL *responsf. 14. p. 129. sqq.* b. m. STRYCKIVS *de oblig. feud. consf. muniti c. 2. n. 9.* ANDLER *lib. 1. tit. 10. part. 5. n. 16. 17.* et quos porro laudat Itterus. Equidem non nego, quod olim, nisi forte exceperis, dona-

CAP. VII. donationes factas ecclesiis aut coenobiis, consensus Caesaris raro fuerint requisiti. In ipsa etiam alienatione regalium feudorum sufficere uidebatur, si consensere filii, agnati, ordines prouinciales. Sed, postquam sacra nobis lex est *A. B. tit.* 7, quo solis principibus electoralibus hoc datum est, ut imperialia feuda acquirere possint sine imperatoris consensu, regulae bonae interpretationis iam uolunt, nefas esse principibus et ordinibus imperii aliis, in tali causa consensum negligere imperialem. Plura, quae huc faciunt, repeti possunt ex hoc cap. superius. §. X. XI. XII.

§. XI. Porro alii persuadere nobis uolunt, Germaniae principis bona omnia in nexu esse DOMANIALI; ut adeo proprietas eorum sit penes rempublicam neque illa facto decessoris possint obligari (nn). Verum de omnibus Germaniae territoriis hoc adfirmare non ausim, neque de bonis omnibus. Iterum ergo FORMULA reipublicae hic ante consulenda, quam in his discriminibus feratur iudicium (oo). VIII. *RES PRINCIPALES sint in nexu domanii.*

Qui principis bona omnia in nexu sint domaniali? (nn) Fidenter in hac causa scribit BRUNNEMANNUS *cons.* 1. *n.* 61. 62. his propemodum uerbis: *Principis pleraque bona sunt in nexu domanii. In his princeps non est dominus, sed quasi dominus. Imo instar est usufructuarii, tutoris, mariti, administratoris, patris in bonis aduentitiis. Quorum neuter potest alienare, oppignerare, aere adficere alieno aut facere aliquid simile. Nisi consenserint rerum domini, proprietarius, pupillus, uxor, mandans, liberi. Quorum omnium in Germanico principatu iura habeat populus.* Eandem παρέγχειαν habet STUCKIUS *conf.* 26. *n.* 78. 79. Quibus addi possunt supra hoc cap. Inprimis autem *Ioan. a* RUSDORFF *in uindiciis Palat. cap.* 1. *n.* 8. *cap.* 8. *n.* 21. *cap.* 12. *n.* 42. 43. Id enim agit auctor illustris, ut demonstret, principes imperii neque ex contractu decessorum obligari neque ex delicto. Quapropter Carolus Ludouicus mulctari nequeat archipalatinatu, quem, Caesaris iudicio, pater illius Fridericus V. propter feloniam perfidiamque amisisset.

(oo) In aliis enim prouinciis bona *domanialia* non nisi *paucissima*, *plurima* iterum in aliis. In aliis *praedia* hoc nexu tenentur; in aliis *iura* tantum et regalia. Quod dictum est hoc cap. superius. Deinde principis fere bona in quouis principatu sunt multiplicia. Primo loco *domanialia*; altero *fiscalia*; tertio *patrimonialia* eaque uel *auita* uel proprii *quaestus*. In his iterum discrimina, utrum *primaria* sint, an uero iuris *accessorii*. In omnibus hisce bonorum generibus principis potestas est diuersa uel *libera* uel *adducta* ad consensus uel *Caesaris*, uel *ordinum*, uel *successorum*. Quae causae omnino sunt, quare opus sit *formulae principalis* notitia. *Bonorum principalium diuersitas multiplex.*

§. XII. Ad extremum addimus nos plenae fidei DIPLOMATA cum CAESARIS (pp); tum ipsorum etiam PRINCIPUM (qq): unde constat, pristina Germaniae instituta ea fuisse, quod EX FACTO ANTECESSORIS NEQUE OBLIGATUS FUERIT SUCCESSOR FILIUS NEQUE AGNATUS. Quod si uerum est, otiosa erit ex aliis principiis disputatio. Cum neque LATII, neque LOMBARDIAE, uel etiam ROMAE CHRISTIANAE ea in Germaniae principatibus sit auctoritas, ut patriae consuetudines illis liceat expungere. Quae potius sanctae nobis sunt hodieque, ut Germaniae curiae omnes, praesertim clientelares, gratiam debeant habeantque musis illorum, qui in eorundem indagatione occupati sunt limitesque proferunt ac promouent patriae iurisprudentiae (rr). IX. *Caesarum liberent CONSTITUTIONES.* X. *FORMULAE CONTRACTUUM principalium.*

CONSTITUTIONES CAESARUM qui liberent ab obligatione successorem ex facto principis antecessoris? (pp) Primi forte sumus, qui in hoc argumento fuimus occupati, eo fine, ut e medii aeui notitia constet, obligaueritne Germania principes successores ex decessorum factis, an uero liberauerit. Principem hic locum habet CAESARIS CONSTITUTIO. Ex qua intelligimus, in consilio imperiali esse decretum: *quod in principatu ne quidem filius obligatus ex facto patris decessoris: ut potius, quicquid obligauerit pater sine consensu illius, illud ei, uiuo patre, liceret reuocare.* Diploma, ann. 1130. conceptum, nobis conseruauit *Christoph.* BUTKENS ad *lib.* 4. *rer. Brabant. pag.* 225. quod damus in margine (*). Imo, quod magis est, ne quidem Caesaris auctoritate deterritos fuisse filios, quin reuocarent illa, quae uiuus pater alienauerat, teste scimus historia. Exemplum huc pertinet, quod an. 1294. contigit. Scilicet AL- *Diploma ann. 1130.*

(*) Diploma ipsum hoc est, quod sequitur: HENRICUS *dei gratia Romanorum rex, semper Augustus omnibus ad quos praesens scriptum peruenerit, gratiam et omne bonum. Notum facimus, quod cum* Henricus, *maior filius illustris principis, ducis Lotharingiae matrem habuerit et illa sit mortua: per* SENTENTIAM PRINCIPUM IN CURIA *nostra est iudicatum. Si idem* dux *de* bonis, *quae possidet, aliquid* alienaret, *uel in manus uellet transferre alienas, dictus Henricus* FILIUS *se de iisdem bonis posset* intromittere et occupare *licenter ad usus suos et tenere. Datum* Fridebergae *anno gratiae* CIƆ ICC XXX. *proxima dominica post festum paschae* IV. *Kal. maii, indictione tertia.* Satis firmum esse credo uinculum consecutionis: si imperator ius reuocandi ea, quae pater alienauit, dare potest uiuo patre; multo minus ille obligabitur ex facto patris demortui.

§. XII.

CAP. VII. THVRINGIAE causa pro filiis decisa an. 1295.

ALBERTVS, cognomento DEGENER, THVRINGIAE feuda uendiderat Adolfo imperatori, filiis inconsultis. Soluerat pretium emtor. Contradixere filii. Venitur utrinque ad arma. Improbat Germanicum imperium factum Caesaris. Causam filiorum fouet ac sustinet. Exuuntur emtor uenditorque omni, quam habuerant, potestate. Testes rerum laudarem, nisi plena essent in hac narratione cum Germaniae, tum Saxoniae annalium monumenta. Pertinet etiam huc historia GELDRIAE ad annum 1465. Cum enim in ira tum esset dux ARNOLDVS aduersus principem filium ADOLFVM; plurimas Geldriae ditiones uendidit Burgundiae ducibus. Sed filius, uiuo patre, id egit, ut liberaret illas ab obligatione ex facto patris idque foederibus, armis, litteris, sententiisque celeberrimarum Germaniae curiarum. Quae omnes patris facta improbarunt filiumque soluerunt ab eorundem obseruantia. Egit de his litigiis ex instituto *dn. praeses* in CONSILIO inedito de *iuribus Cliuiae ducum in Geldriae et Zutphaniae principatus*. Darem casus alios, ubi filii, quis de agnatis dubitauerit? ab obligatione ex facto parentis liberati sunt IVDICIO IMPERIALI; si liceret esse prolixiori. Conferri tamen possunt *Wigul.* HVND *in metrop. p. 213. 214.* atque *Chron.* REICHERSPERGENSE *an. 1135. p.* 166. 167.

ItemqueGELDRIAE aduersus facta patris ann. 1470.

DIPLOMATA PRINCIPVM ipsorum liberantia filios successores.

(qq) Illud hic nobis est commonstrandum, non olim *principes* contraxisse uel aliquid pollicitos esse cuiquam, nisi cum CONSENSV FILIORVM SVCCESSORVM. Vnde facile intelligitur, olim dubitatum non esse, quod filius ab obligatione ex facto patris decessoris immunis sit, quamuis ei successerit in principatum, nisi suo ipse consensu facto patris subscripsisset. Audiamus nunc formulas contractuum, loquentium consensus filiorum. (*) Ipse imperator LOTHARIVS an. 1129. his uerbis

Diploma ann. 1129.

(*) Innumerae sunt eius generis formulae, ubi pater paciscens consensum filiorum *in feudalibus* non solum, uerum etiam in allodialibus bonis *auitis*, solicitat, consequitur, commemoratque. Caesaris exemplum habes in *chronico LAVRISHEIMENSI pag.* 50. Sed in *CODICE* nostro *DIPLOMATICO* siue *reliquiis Msctor. medii aeui* uix unum contractum reperies, qui filiorum, quandoque et filiarum, omittat consensum. Est autem *illud* prorsus singulare, quod an. 968. publicum instrumentum supersit, in quo prouocatur ad *LEGEM SAXONICAM*, forte eadem in uniuersa Germania uiguit olim, quae id patri non det largiaturque, alienare bona auita, inuitis heredibus naturalibus filiabus ac filiis. Exscribemus illud ex *GELENII S. Engelberto p.* 359. unde, suppresso auctoris nomine, etiam habet *SCHATENIVS lib. IV. annal. Paderborn. ad an.* 997. Est autem hoc: *In nomine sanctae et indiuiduae Trinitatis Amen: OTTO DIVINA CLEMENTIA ROMAN. IMPERATOR AVGVSTVS. Si loca uel monasteria a religiosis personis, at Deo dicatis constructa, nostra imperiali auctoritate corroborare conamur, hoc procul dubio et ad praesentis nostri regni statum et ad aeternae beatitudinis praemium profuturum nobis fore credimus. Quapropter omnibus in Christo fidelibus nostris scilicet praesentibus et futuris notum esse nolumus, quomodo temporibus aui nostri b. m. DOMINI OTTONIS IMPERATORIS Augusti WICHMANNVS COMES pro animae suae remedio suorumque parentum in quodam loco Altenis dicto monasterium et SANCTIMONIALIVM congregationem in honorem domini nostri* Iesu Christi et S. Viti martyris *amplissimae benignitatis conamine construxit, nec non magnam certae PROPRIETATIS suae partem, cuius nomina infra tenentur, simul et BENEFICII idem dilectus* auus *noster primum ei concessit in* beneficium, *postea pro seruitute sedula sibi donauit in* proprium, *et ad ipsum licenter contradidit monasterium, suamque ipsius* filiam *nomine* Lutgardem *caeteris monialibus praeconstituit* abbatissam; *succedente uero tempore, cum idem* Wichmannus *comes semel ad uesperam noctis inclinasset, penitusque naturae concessisset, altera suae procurationis filia nomine ADELA quondam HAEREDITATIS jam traditae partem exposcens, dicens,* QVOD PATER EIVS SECVNDVM SAXONICAM LEGEM ABSQVE EIVS CONSENSV ET LICENTIA NVLLAM POTVISSET FACERE TRADITIONEM, TOTAM PATRIS SVI DONATIONEM PRODVXIT IN ERROREM. *Huius itaque* seditionis *perturbatio usque ad tempora dilecti patris nostri perdurabat; Ipseque noster caritatiuus* pater *eandem contentionis cladem extinguere pro uiribus insudabat, et hoc quoad ipse uitam finiuit,* MINIME *ad unguem usque perduxit; exacto autem longo temporis interuallo, cum eiusdem monasterii abbatissa praetitulati uiri WICHMANNI FILIA, uniuersae carnis uiam tunc intraret, aliaque in ipsius locum* imperialis nostrae potestatis *iure accederet, in* palatio *nostro, quod dicitur* Nouiomago, *nostrum iussimus fieri* COLLOQVIVM, *ibique saltem huiusmodi seditionis fecimus finem:* BALDERICVS *enim praedictae maritus* ADELAE *pro nostra uoluntate,* EXHORTATIONE *simul et petitione, id ipsum* monasterium *sua* PROPRIA SVAEQVE CONIVGIS MANV IN NOSTRVM CONTRADIDIT MVNDIBVRDVM, *et sicut mos est* laicorum, *cum* FESTVCA *semel ab eodem exiuit praedio, ea ratione, uti nos nostro regali imperio ad descriptionis praeceptum tale libertatis arbitrium eidem monasterio perpetualiter condonaremus, qualiter caeteras* MONIALIVM *congregationes scilicet* ASSINDIAE, QVIDENLINDENBERG, GANDERSHEIM *habere cognouimus. Insuper* BALDERICVS *omnia eiusdem monasterii praedia, quae prior abbatissa duntaxat in sua habuit potestate et* INVESTITVRA, *ad reliquias* S. VITI *in* PRAESENTIA NOSTRI NOSTRORVMQVE PLVRIMORVM FIDELIVM *concessit, radicitusque contradidit, quorum nomina haec sunt inscripta.* Keltnon, Turnon, Vorithusen, *cum omnibus utilitatibus ad ea loca iuste ac rite pertinentibus:* Embriae *media pars, aeque diuisa, in Hamme media pars,* Arhnem media pars, Redingen media pars, Aspel, Tornicka media pars, Herueldt dimidia pars, Lyende dimidia pars, Thule dimidia pars, * Malime dimidia pars, Brummen dimidia pars, Oehlbergh, media pars, Rathe dimidia pars, Huingen dimidia pars, Thelden dimidia pars, Tryendem media pars, Putte in loco* construitur dimidia pars. Adhaec quatuor foresta in Steenwald, in Offet, †Wichmoet et Subort. In his quatuor forestis ceruum, uel ceruam *uenandi* nullus habeat licentiam, nisi *uerbo et consensu abbatissae,* et si ceruus *uel cerua effugiat* de his forestis, eos in alias syluas sequi sit licentia abbatissae nunc, et in foresto, in quo est Eltico constructa, singulis annis inter ceruos *et ceruas*

XII.

Eltinensis ecclesia.

Wichmannus comes, Luitgarda Abbatissa Eltinensis.

Quidlenburg, Essendia, Gandersheim.

* *Malsme*

* *forte quo struitur.*

† *al. Wichei.*

CAP. VII.

§. XII.

bis consensus filiorum fecit mentionem: LOTHARIVS III. *Rom. rex. Notum facimus, quod* FRIDERICVS Palatinus, *cum* consensu *Agnetae uxoris et Friderici* FILII *sui uendidit curtem in pago Hartingo cum attinentiis* et quae sequuntur deinceps in libello, quem exhibuit SCHATEN *lib. 8. annal. Paderborn. p. 721.* Neque princeps elector Moguntinus ante consentire uoluit facto patris comitis de Hagenau, quam filii eidem obligationi calculos dedissent. Inde formula an. 1277. scripta his uerbis: *Et est sciendum, quod Reinhardus de Hagenau et Adelheid uxor illius et Vlricus eorum filius obligauerint se* ad facta, quae sequuntur in ipso instrumento, quod opusculis adiunxit NVNNROODIVS *p.* 192. 193. Ipsius imperatoris Ludouici quarti liberos reuocasse, quae pater donauerat in Boioariae ducatu coenobiis, post demum consensisse eosdem factoque suo obligatos fuisse, non patris, discitur ex monumento, quod superest in HVNDII *metropoli p.* 211. 212. Similes donationum formulas cum *consensu filiorum* commemorato, legere licet apud eundem *p.* 243. 258. 262. 264. 275. 285. 288. 290. 297. 313. quae duo ultima loca ualde sunt momentosa. In *Nicol.* SCHATEN altera parte *annal. Paderborn.* eiusdem formulae cum *consensu liberorum* habentur *lib. XI. p.* 33. 109. 114. *lib. XII. p.* 196. 207. *lib. XIII. p.* 251. quas litteras dabimus in margine (*). Sequitur codex diplomaticus rerum Burgundicarum *Stephani* PERARDI, unde ex innumeris aliis, quae apud illum in hoc genere supersunt, duo exscribemus diplomata, quae quidem ualde sunt illustria conducuntque nostro argumento. In *primo* dux LOTHARINGIAE cum FILII SVI CONSENSV immune reddit a uectigalibus sacrum collegium an. 1166. (†): in altero cum eadem formula eidem

[Margin: an. 1277. — an. 1330. — *Diploma Lotharingicum an. 1166.*]

Lud. opusc. tom. I. Ss 2

XII. *ferae tribuantur abbatissae.* Vt autem huius donationis ueritas firma et inconulsa permaneat, posterior abbatissa nomine *Ludgarda praelibatae* Adelae *maritatae, quatuor* curtes *nomine* Rynhaxe, Helchamteli, Luithusen, Rede cum omnibus *utensilibus* et ad ea pertinentibus *in proprium* tradendo * ad ea *recompensauit*, quatenus ad haec sicut pace diximus, pacis amicitiae pignus eo permaneat tenacius. Hanc igitur idem *Baldericus* in traditionis gratae et in fronte recepit, nec non *de fidelium* nostrorū scilicet *Willigisi*, Archiepiscopi, Hildebaldi episcopi et HEGGEBERTI MARCHIONIS, caeterorum multorum fidelium consilio, sicut idem Baldericus postulando donauit, eidem monasterio *potestatiue concessimus*, ut a modo sicut caetera monasteria supra dicta libere * perenniter perfruantur arbitrio. Praeter haec quicquid praedii *diuus imperator* semper augustus WIGMANNO IN PROPRIVM donauit praecipue quae dicuntur in Nardinklant, Vrck, * Barbuorgt, Otwines, praedia insuper in Frisonibus, quicquid abbatissa in *quatuor comitatibus* uidelicet *Hunesco, Fualge, Merime, Micheta* tributi a *magnificentia aui nostri* recipisset, nos nostrae descriptionis praecepto ob utilitatem abbatissae et sororum ibidem Deo et S. Vito famulantium largimur et concedimus in omnibus utilitatibus supra dictis, sicut et in ista proprietate areis, aedificiis terrisque cultis et incultis, agnis, campis, pascuis, syluis, piscationibus, molendinis, ecclesiis, * uiis et inuiis, exitibus, quaesitis et inquirendis, cunctisque appendiciis, quae dici possunt, nec non fiscum et telonium de piscatione in pago Salon, et in flumine *Isla*, qui uulgari nomine * *Hachdol* dicitur. Et quod dilectus genitor noster eidem monasterio concessit, eodem modo pro paterna remuneratione nos contradimus, et nos adhuc uolumus, nostroque imperiali praecepto cunctis nostris in Christo fidelibus firmiter iubemus, ut in eodem monasterio, uel locis ad id pertinentibus nullus DVX, COMES, *uel* VICE-COMES, *nullus* MARCHIO, *uel quilibet* SCHOLDATIO, *uel alia* IVDICIARIA PERSONA ullum habeat *placitum* nec *parafredos* nec *pratas* faciendas, nec aliquod exigatur *seruile seruitium*, priusquam eiusdem abbatiae seruus, in cuiuscunque comitatu habitet, alterius comitis non eat placitum, sed ad eius solummodo, QVEMCVNQVE ABBATISSA SIBIMET ELIGERE VELIT ADVOCATVM. Caeterum prae animae nostrae expiaculo eidem largiti sumus monasterio, ut post hac perpetualiter, cum eiusdem monasterii abbatissa morbo consumta moriatur; sanctimoniales inter se unam, quamcunque uelint, simul cum consensu TRAIECTENSIS EPISCOPI, in cuius positae sunt dioecesi, absque mortalium omnium contradictione licenter ELIGANT. Et huius ut monasterii status ab aduersariorum omnium incursu maneat intactus, sicut WICHMANNVS COMES instituit, de eodem monasterio ad LIMINA S. PETRI principis apostolorum Romani argenti tot annis libra deferetur. Postremo ipsa uenerabilis *abbatissa* cum omnibus rebus suis nostro semper pareat imperio et sub nostro subsistat *mundiburdio*, quatenus ipsam sororesque eius iugiter pro nobis exorare delectet. Et, ut haec nostrae concessionis auctoritas maneat firma &c. SIGNVM *Domini* OTTONIS MAGNI *Imperatoris Augusti Hildebaldus Episcopus Cancellarius Vice Willigisi Archi-Episcopi resignaui*: DATVM 15. Calend. *Iunii* ANNO *Dominicae incarnationis* 997. INDICT. 10. *anno III.* OTTONIS regnantis 14. imperii *uero* 1. ACTVM *in palatio* NOVIOMAGI. Veniam dabit lector, quod totum dederimus diploma, unde plura intelliguntur, quae magni momenti. Habes 1) discrimen inter rem *beneficiariam et propriam*, 2) quod patri nefas sit alienare nisi cum liberorum consensu, 3) quod his sit potestas alienata uindicandi, 4) ipse imperator non inuenit uiam excludendi filiam ab hoc iure recuperatorio, 5) lis non tam decisa, quam confecta sit transigendo, 6) traditionis solennitas in *effestucatione*, 7) communio bonorum inter coniuges, 8) res iudiciaria istius aeui, 9) pagorum inter comes diuersitas, 10) *magni* nomen tributum Ottoni II. eique uiuo et quae reliqua sunt generis eiusdem.

[Margin: * *trahendo* — *Ecbertus Marchio.* — * *libero* — * *forte Vrck supra uocatur Heruesse, Framelgo, Merime, Middelge.* — * *for. Ecclesiae Heruesse est ad Lupiam fluu. haud procul Dorstena loca per amanuensem sunt corrupta sicut infra et uox Vmbrochus etc.* — * *al. Hagt-Toll.* — *Monasterium Elten pendit Rom. pontifici quot annis argenti libram.*]

(*) Verba sunt haec: *Reuerendo domino suo, domino Bernhardo episcopo Paderbornensi DEI gratia* GVNTHERVS, *comes de* Sualenberghe *debitum obsequium cum salute. Notum uobis facimus harum serie litterarum, quod cum* PLENO et EXPRESSO CONSENSV FILII NOSTRI ADOLFI *ac omnium heredum nostrorum, omnes nostros ministeriales et uasallos in Ottonem de Rauensberg cum omni iure transtulimus. Datum et actum anno domini* 1322. *crastino diuisionis Apostolorum.* Imo hodie illae formulae *vor Uns unsere Erben und Erbnehmen* locum non haberent, nisi olim successores credidissent, se ex facto antecessoris necquicquam obligari.

(†) Verba illius sunt haec: *In nomine sanctae et indiuiduae trinitatis. Omnia, quae a fidelibus sanctae ecclesiae possidenda traduntur, uel in eleemosynam*

CAP. VII. *Burgundicum an. 1170.*

eidem ecclesiae iugera agrorum donat dux A BVRGVNDIAE ann. 1170. (†*). Vtrique principes, Germanico imperio clientelares. Tot igitur loca, cum triga nobis auctorum dederit, nemo iam dubitare poterit de innumeris aliis apud alios diplomatum collectores. Quorum nullum euoluere uolui, ne lucubratiuncula fieret prolixior.

De consensu filiorum principum moribus hodiernis.

Nemo itaque praeter iuris ordinem fieri, dixerit hodieque, si creditor principis ante minus se existimet securum esse, quam ob- B ligationi subscripserint *filii, agnati, extranei*, futuro tempore in principatum successores, ut, qui ex fide ac uoluntate decessoris obligari olim nollent, suomet facto constringerentur. Quid uero si hunc consensum principi successori ui metuque extorserit antecessor? Fieri hoc posse, dubitandum non est. Qui expenderit secum, quod princeps *subditorum* loco habere non minus soleat *filios* atque benefi- C ciarios suos *agnatos*, uiuentes apanagio. Debet tamen esse metus, qui cadat in constantem uirum, si antecessor minas sparserit irae grauioris, si alias negauerit reditus apanagii, si liberis subtraxerit ea, quae requiri solent ad uictum et cultum, cetera. Vbi certe nemo illis beneficia negauerit exceptionis de ui metuque, creditoribus opponendae. Imo, nisi filio aut agnatis plene constiterit de numeris modisque D obligationis, suo consensu corroboratae, non minus illi tuti erunt exceptione subreptionis aut obreptionis. Neq; restitutionis beneficia ipsis negabuntur, si consenserint impuberes aut mironennes. Addunt alii, neque tum obligari ex suo etiam consensu liberos atque agnatos, si quidem habeat respublica, quare successorem liberatum uelit ab obligatione. Idem dicendum, si *pactis familiae domus principalis* aliquid aduersum fit, ubi ne quidem auctor teneatur nexu fidei iuratae, ex decreto pontificis supra *c. II. §. II. lit. y.* multo minus successor.

§. XII.

Qui opponi nequeant principatibus S.R.I. iura peregrina Longobardica?

(rr) Nota sunt iureconsultorum discrimina, utrum *publica principatuum Germaniae iura* regantur legibus *ciuilibus* et *clientelaribus* Romanorum et Longobardorum. Negant certe hoc quamplurimi, quod confundantur ita *publica* iura cum *priuatis*; quod principum dignitate sit indignissimum, *facta* eorundem iisdem limitibus esse circumscripta, quam actiones hominum ex *uulgo* et infimo ordine subditorum; quod credi nequeat, *principes* imperii, recepto iure Romano in gratiam subditorum, hoc iugum sibimet imposuisse; quod rationes ciuiles earumque *solennia* principibus sint *inconcinna*; quod hoc tantum absit, quantum absit imperatoris potestatem regi legibus Romanis aut Longobardicis decretis; quod adsessores curiarum, quoties in his argumentis laudauerint ciuilia aut Longobardica iura, illud uel ob uim *rationis* fecerint uel ex *ignorantia*, praeiudiciis, glaucomatibus, cetera. Qualia fere sunt, quae habent *Conringius*, *Titius*. *Mauritius*, *Rachelius*, *Werlhoffius*, *Schilterus*, *Cunrad. Sincerus*, *Fürstenerus*, *a Lapide* aliique apud *Nunnroedium p. 120. 121.* Verum quicquid etiam fit, id certe omnes plena manu largiuntur: *cedere peregrina haec iura* primum *patriae consuetudinibus*; deinde *legibus patriis*; post *rationibus utriusque*; praeterea *indoli principatibus peculiari*; ad extremum *luminibus priorum seculorum*. In his ergo eruendis cum nostrum aeuum magis occupatum sit, quam olim: necquicquam etiam iudices poeniteat peruersarum sententiarum, quas in ueteranis offendunt iureconsultis.

§. XIII.

---

nam donantur, quatenus, quod a quocunque pie et fideliter agitur, nec obliuione deleri, nec cuiusquam fraude possit mutari, testamentalibus litteris necesse est commendentur: aeternam quippe sibi in coelo praeparatam inuenit indulgentiam, quisquis pauperibus Christi aliquam impenderit eleemosynam. Huius rei gratia ego MATTHEVS LOTHARINGIAE DVX et MARCHIO, *notum uolo esse omnibus fidelibus per longa tempora succedentibus, quod Galterius sancti Benigni prior, nostram praesentiam adiit et super conductu, quod dicitur* PEDAGIVM *ac persolutione* THELONEARIA *a nobis indulgentiam postulauit; quod ergo et apud* nouum castrum, *et per* terram meam, *pro salute animae meae et antecessorum meorum libenter concessi*, LAVDE ET ASSENSV dominae Berthae ducissae uxoris meae et Roberti fratris mei ET FILIORVM MEORVM SIMONIS ET FRIDERICI. *Acta sunt haec apud Chastenedum castrum* II. *idus octobris feria* VI. *anno ab incarnatione domini* M. C. LXVI. *concurrente quinto, epacta* XXVIII. *luna ipsius diei* XVI. Quilibet inde potest intelligere, quod ne quidem *priuilegii* iura filium successorem obligare, crediderit dux, nisi eum haberet consentientem. Simili enim loco uti ponitur ille cum agnato: sic eodem quoque iure gaudebit.

E (†*) Verba sunt, quae sequuntur; *Quoniam per successiones temporum, quae ab hominibus fiunt uel dicuntur, nisi scripto commendentur, facile e memoria elabuntur, atque plerumque in irritum rediguntur. Ea propter ego* HVGO DVX BVRGVNDIAE, *praesentis scripti conscriptione et subscriptorum testium attestatione nec non et sigilli mei impressione, notum fieri uolo, cunctis praesentibus et posteris, quod summi patris conspiratione commonitus, Hierosolymam aditurus*, ASSENSV ET LAVDE *Aalidis* uxoris meae, ET ODONIS FILII MEI, *qui etiam proinde unum palaefridum habuit, pro remedio animae meae, patrisque mei, et omnium antecessorum meorum, et pro emendatione omnium exactionum, siue iniuriarum quas* F *apud ecclesiam sancti* Benigni de Diuione *iniuste commiseram, libere et absolute dono in perpetuum, et concedo eidem ecclesiae quicquid iuste uel iniuste possidebam, aut meum esse dicebatur, a* PLVMBERIIS *usque* BECIX, *citra aquam et ultra aquam, excepto Chemini fore facto: quod tamen de hominibus suis praefatae ecclesiae concedo. Similiter omnes consuetudines, quas apud praenominatum* BECIX *habebam, eidem ecclesiae in perpetuum dono, nihil ibidem praeter magnam iustitiam retinens.* Actum est hoc anno ab incarnatione domini M. C. LXX.

CAP. VII.

§. XIII. Atque haec sunt, quae in causa hac graui, multiplici, dubia, atque difficili conduxi: nullo alio fine, quam ut studiorum periculum facerem in arena inaugurali. Quemadmodum enim in iuribus principum Germaniae publicis omne punctum ferunt consuetudines patriae uetustiores, praesertim quod respublica nostra non hodie demum aut heri nata aut uersa sit in alium statum, ut potius moribus, quibus illa octo seculorum lapsu uixit, utamur nos hodieque: ita dolendum est, quod patriae iureconsulti, publica principum iura responsuri, non defigant animum in uetustioribus patriae monumentis. Quod si fecerint, illi proferrent limites iurisprudentiae publicae, non recoquerent cibos, toties appositos eademque, qua ueterani, lyra oberrarent. Ceterum sententia de obligatione successoris, ex facto antecessoris nunc semel stabilita, difficile iam non est ad respondendum casus causasque singulares. Quapropter in his occupari, opus non est. Cum iudicis sit, imitari artificem, atque ad unam iuris regulam mille causas in hoc genere exigere et conformare. §. XIII. *Inauguralis lucubratiunculae finis.*

TOMI I. LIB. II.

FEVDALIVM

OPVSCVLVM I.

DE PRIMO FORO SVBFEVDORVM IMPERIALIVM,

in Reichsaffter-Lehen,

PARIVM CVRIAE IN HASSIAE COMITATV RITTBERGENSI.

Mense Maio clɔ Iɔccxv.

SERENISSIMO PRINCIPI AC DOMINO,

DOMINO CAROLO,

HASSIAE LANDGRAVIO, PRINCIPI HERSFELDIAE, COMITI CATIMELIBOCI, DECIAE, ZIEGENHAINAE, NIDDAE, SCHAVMBVRGI, RELIQVA

PRINCIPI AC DOMINO MEO CLEMENTISSIMO.

SERENISSIME PRINCEPS,
DOMINE CLEMENTISSIME,

A, PRINCEPS SERENISSIME, *curiae* TVAE *clientelaris est amplitudo, celebritas, dignitas, uetustas, frequentia, ut alias quasque uniuersae Germaniae principum, si non superet, omnino tamen exaequet. Fide scimus aliena, quod in numeris beneficiariorum* TVI *principatus conspicua sint nomina principum Schwartzburgicorum, Waldecciorum, Lippiensium, Buckenburgensium, Solmensium, Hohenloicorum, Rittbergensium aliorumque primi fere ordinis comitum imperialium. Interest ergo, ut iuris beneficiarii omnes rationes constent illis, qui in desiderio ponunt uiuendi*

uendi olim in territorio TVO *patriaeque inseruiendi. Ex literis et actis publicis nemini potest esse ignotum, quamdiu multumque in causa* RITTBERGENSI, *quoad successionem in comitatum*, TIBI *clientelarem, de* PRIMI FORI *iuribus sit actum ac disceptatum. Inter uaria itaque iuris argumenta, conflictui inaugurali commendata, illud quidem elegi ideo, quoniam ex medii praesertim aeui notitia, cui me, post iurisprudentiae cultum, etiam quodammodo dedi, controuersiae huic lumina accedunt praesidiaque, nondum eruta ab aliis, qui illius egerunt patrocinium. Dum uero in his curis animum meum defigo: opusculo hoc, quod inaugurale est, diuinam quoque purpuram* TVAM *ueneror, nihilque magis in uotis habeo, quam ut subiectissimi animi documentum hocce publicum, si non laudem, gratiam tamen* TVAM, PATER PATRIAE *indulgentissime, cui illud meque totum consecro, mereatur. Et quis uitio uertat haec uota mea, subditi* TVI. *Cum illa etiam concipiant homines extranei plures, quos trahunt uirtus* TVA, *literae, artes, prudentia rerumque usus, quibus in orbe Europaeo emines ac insigni prorsus fulgore colluces. Erunt alii, qui hac omnia literis olim commendabunt posteritati, ne cumulus rerum, quas in* TE, MAGNE PRINCEPS, *nunc submisso cultu, neque sine quodam stupore ueneramur, excidere queat hominum memoria. Agis in castris* DVCEM; *in foris* IVDICEM; *in sanctiori senatu* CONSVLTOREM; *in museo* ARTIFICEM; *domi* PATREM; *foris* TVTOREM *ac* VINDICEM *iniuriae alienae. Id uolo, nihil animo* TVO *deesse, quin idem rerum et* AVCTOR *sis et* ACTOR, *debeaturque* TIBI *laurea in* MILITIA, LITERIS, ARTIBVS, *quae* TVVM *habent otium, in perspicientia* VERI *ac* RECTI, *in* AMORE, *quem* TVIS, *inque* FIDE, *quam comprobas extraneis, quibuscum* TIBI *foederis sanctimonia. Det prouidum et praepotens* NVMEN, *ut, quae uota sunt omnium bonorum, illorum praesertim, qui uirtutis illas delicias* TVAS *quotidie in oculis habent, diu rebus intersis mortalium, hoc aeuo maxime, Europaeo orbe, bellorum turbis undique concusso. Vt Deus, qui principali familiae tot dedit sustentacula, domui quoque* TVAE *noua quotidie addat largiaturque incrementa.*

Dissertatio inauguralis

De FORO SVBFEVDORVM IMPERIALIVM

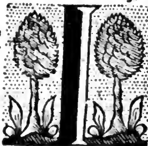
Der

Reichs-Afterleben.

CAP. I.
Status Causae.

§. I.

Argumenti in iudiciis Germaniae frequentia.

IN maiore quasi *iudiciorum imperii* theatro thema, quod damus, propositum et in utramque partem actum ac uentilatum est adhuc, rationibus utrinque instructis, ut omnino e re sit iurisprudentiae clientelaris ac publicae, quid hic uelint *leges, consuetudines, institutaque* patriae nostrae et medii præsertim aeui, singulari cura inquirere et omni moderatione modestiaque, ut in re graui decet, aperire. Praesertim, quoniam iuris publici consulti in argumento tam utili, momentoso ac frequenti fere muti sunt; illi autem, qui leges clienteslares tractant, in alienis prorsus ac peregrinis uersantur: ut parum aut nihil praesidii inde queat expectari ad ambigui iuris causam respondendum.

Propositio eius.

§. II. Id autem quaeritur uniuersim: *subfeuda imperialia* (primae instantiae intuitu) *quod forum habeant in Germanico regno*, quemque iudicem? Primumne DOMINVM, augustissimum imperatorem: an uero, liceat ita loqui, SVBDOMINVM, principem ac seniorem subuasalli. Alii *primum* uolunt; alii *alterum*. In utroque laudabimus

CAP. I.

bimus nos causas, illas fere indicaturi ma- A gis, quam diiudicaturi.

Eaque singularis.

§. III. Cum uero alii hic extra oleas uagentur, nos, resecatis, quae arenam nostram non tangunt proxime, in illis tantum uersabimur, quae uere nostri instituti. Scilicet non quaerimus hic: quid iuris sit, si forte princeps aut uasallus, beneficium siue feudum, quod imperio refert acceptum, alii iterum idque retro in clientelam siue *subfeudum* concedat, ubi B forte res minus habet ambiguitatis, illud fieri posse, neque tunc *subuasallum* alium iudicem nancisci, quam illum, qui subfeudo eundem donauit inaugurauitque.

De foro allodiorum S.R.I. quae principi in feudum collata.

§. IV. Verum enimuero illud hic disceptatur sigillatim: *si forte subditus imperii aut etiam uasallus*, primus quidem *allodii*, alter *feudi* sui imperialis *dominium offerat principi* alicui ceu domino suo, an rei in feudum ita collatae forum sit coram C domino nouo, non autem, quod olim fuerat, coram imperatore imperioque: nisi sententiae, ibi latae, per ordinaria remedia huc deuoluantur. Finge Henricum, ALLODII imperialis in Germania possessorem, *illud*, forte protectionis, lucri, amoris, honoris, alieni aeris aut alia causa, *offerre*, *dominii directi ergo*, *principi Rudolfo ab eoque allodium*, quod obtulerat, in *feudum* iterum recipere et receptum D agnoscere ac renouare. Requiritur omnino: *utrum ita oblati feudi iudex*, in prima quidem instantia, *competens sit nouus dominus*, RVDOLFVS; *an uero* IMPERATOR. Eadem sane causa, quamuis praeterea paulo singulares hic rationes sint: *si forte comes imperii comitatum*, *imperio adhuc clientelarem, principi potentiori in feudum offerat ab eoque recipiat illum: utrum iudex tum feudi illius* PRIMVS DOMINVS *sit im-* E *perator*, *an* SVBDOMINVS nouus, id est, retro dominus princeps?

Wenn iemand ein dem Reich ohne Mittel unterworffenes Land besitzet, und solches einem andern Fürsten, mit oder ohne Kayserliche Einwilligung, zu Leben aufträgt, wer alsdenn in denselben erster Lehenrichter sey, der Kayser oder der neue Lehns-Herr.

Inscriptio opusculi explicata.

§. V. Satis hoc erit, ut constet, de quo argumento nobis futura sit disputatio. Ipsa enim inscriptio illius, ut par est, concisa, breuis, trium uerborum, non potuit caussam dare explicatius. Clarius enim concepta fuisset uerbis amplioribus: *de primo foro territorii imperialis, si illud alicui principum sit in feudum oblatum ab eoque ita re-* F *ceptum*, ut, *quod olim* IMPERII IVDICIIS *absque intermedio paruit, nunc demum eidem pareat nonnisi post forum* PRINCIPIS INTERMEDII in altera instantia et actu. Notanter scripsi de foro SVBFEVDI aut *subterritorii*: non autem VASALLI aut *possessoris*. De nexu enim disputatur non PERSONALI, sed FEVDALI. Scilicet, quamuis actiones *ciuiles*, *criminales*, *ecclesiasticae* aduersus ipsum eius territorii possessorem e- G missae ac intentatae SVPREMIS S.R.I. IVDICIIS in prima protinus instantia pateant: tamen, si causae tangant REM, in feudum concessam, princeps subdominus hunc saltum non fert; sustinetque e contrario ultimi generis actiones, principio FEVDALI CVRIAE illius, quam habet, exponendas esse expectandamque ibi sententiam: quae post demum *adpellando*, *supplicando*, aut alio iuris remedio ad suprema Germaniae iudicia possint deuolui ac transferri.

§. III–VI.

Praesidia ad hanc causam.

§. VI. Vt autem facile largior, illum, qui hanc causam responsurus sit, principio euoluturum *publici iuris* systemata; post libros institutorum *feudalium*; demum sigillatim illos, qui de FEVDIS OBLATIS atque SVBFEVDIS eorumque iuribus peculiaria scripserunt opuscula: ita fidenter adfirmo, *primos* huius argumenti uacuos esse, *alteros* uagari extra oleas, *ultimos* nomina exhibere, non rem, multo minus rationes adsequi nostrae reipublicae peculiares. Non uereor, singulos eorum notare nominatim, in ultima utputa classe, ne quem fallant deinceps uerba titulorum. Nam *Andreas* KOHLIVS, qui per dimidii seculi spatium iura respondit in Marchia, leges ac doctores sequitur Longobardos neque sensum habet patrii in Germania iuris. Non meliori iudicio dignus est illius commentator *Guil. Ant. de* FREVDENBERG. Horum uitulo arant *Wilhelmus* LEISER et *Georgius* RADOVIVS, qui uterque de subfeudis egit in conflictibus inauguralibus: sed limites huius doctrinae neuter protulit latum unguem. *Ioan. Heluic. Sinold.* SCHVZIVS, qui pariter de *subinfeudatione* prodiit in arenam academicam Giessae, sequitur non minus iter peregrinum, quo iuit ante eum Kohlius. Propius ad patrii iuris limites accessit *Georg. Henr.* BRVCKNER in disputatione inaugurali de *particulari territorio subinfeudato von der Affter-verlehnten Landes Herrlichkeit.* Sed scopus illi propositus est hic; *num regalia queant dari in subfeudum?* in quo nostra necquicquam uersantur. *Mart.* FRECCIA de *subfeudis* quidem Venetiis edidit uolumen singulare, sed Italos ille docet, non beneficiarios in Germania. Sequuntur illi, qui libellos promulgarunt de feudis oblatis in iisque principe loco HERTIVS. Verum quando praeclarus auctor id argumentum, unde fundamenta, cardines ac nerui iuris publici cum imperialis, tum prouincialis pendent in Germania, non exhausit, imo plurima eius momenta nequidem indice digito attigit: ita etiam nostram causam explicare omisit neque ad illam instruendam nobis potuit prodesse. Vir illustris, THOMASIVS in disputatione de *feudis oblatis* id maxime egit, vt Hertiana emendaret, augeret in uiamque reduceret sententias aliorum, quae male cohaerent uel inuicem uel cum rationibus nostrae reipublicae. Porro huc facere uidentur libelli de *imperii allodiis*. Verum DOMINICVS de *praerogatiuis allodiorum*

ad res

Scriptores KOHLIVS 1) *de subfeudis.*

FREVDENBERG. LEISER. RADOV.

SCHVZIVS.

BRVCKNER.

FRECCIA.

2) *de feudis OBLATIS HERTIVS.*

Vir illustris THOMASIVS.

3) *de allodiis imperii. DOMINICVS.*

ALEXANDRI. *4) de feudis imperii. ITTERVS.* *5) de feudis imperii singularibus.*

ad res Francicas respicit uixque attingit patria iura, quorum initia sumenda sunt in Germanico imperio post Carolidas. *Ioan. Henr.* ALEXANDRI opusculum *de iure allodiali principum imperii*, praesidio b. m. Strykii munitum, multum habet operis et salis. Desiderantur tamen in illo lumina medii aeui. Post de feudis imperii sigillatim scripsit ITTERVS, docte prudenterque. Sed controuersias ipse euoluit magis, quam decidit, ut in altero laudem mereatur. Ceterum libelli ab aduocatis principum editi in hac caussa sensus partium fouent, saepe inimicos ueritati. Interim optime ex illis instrui potest nostrum thema, dummodo lumine regantur haec scripta genuinae publici iuris prudentiae. Sed horum libellorum quemque laudabimus suo loco ac ordine, ubi aliquo licuit uti.

Cautio scribentis.

§. VII. Ceterum quemadmodum nostra lucubratiuncula est academica, quae sibi nullum adrogat in supremis Germaniae iudiciis, praesertim in graui hac caussa momentum; sed omnia tribuit nostro studio conquisitis patriae legibus, statutis, moribus mediique aeui aliis monumentis: ita ueniam quoque merebimur, si quae minus arriserint uiri alicuius palato, usu rerum magis periti. Nam in rebus tantae uetustatis saepius aliquid dandum est coniecturis, quae fallere fallique possunt. Quod, ubi fit, scriptum esse noluimus, quod scriptum est sententiisque rectius sentientium nostra submittimus. Deus adsit dicendis.

CAP. II.

De EXEMPLIS *eorum, qui adoptarunt subdominos* FEVDIS *uel* ALLODIIS *imperialibus.*

§. I.

Propositio de ALLODIO et FEVDIS imperialibus submittendis subdomino,

Illud nobis hic est serio indagandum: *utrum comes aut alius ex ordinibus imperii* TERRITORIVM *suum* IMMEDIATVM quod dicunt (*ein dem Reich ohne mittel unterworfenes Land*) *alii* SVBDOMINO *offerre ab eoque in feudum queat recipere?* Cum uero territorium eiusmodi imperiale uel esse FEVDVM possit uel ALLODIVM: utrumque segmento hoc sumus tractaturi: quoniam latent saepius *feudorum* et *allodiorum* imperialium differentiae.

praesertim absque Caesaris consensu.

§. II. Quemadmodum uero, quod quaerimus, fieri potuit uel *cum imperatoris consensu*, uel etiam absque illo: ita utrinque conquiremus exempla. Quae si habuerimus, tum quidem eo melius disputare poterimus, *iurene* quid factum quidue cum *iniuria*. Principio itaque de exemplis illorum, qui *immediata feuda* uel *allodia sua absque ullo Caesaris consensu uel etiam quandoque cum eo nouis subdominis submiserunt eaque ab illis iterum receperunt in feudum.* Atque hanc scenam inprimis instruent sacri in imperio antistites, abbates et episcopi ordinis infimi, medii, maximi. Principem hic locum teneat episcopus VLTRAIECTINVS, cui tot principes imperiales uasalli et clientes sunt, ut amplior illustriorque *curia clientelaris* uix esse uideatur in orbe Romano. De *comitatu Hollandiae*, ast ille quantus! scribit antistes ADELBOLDVS (a) an. 1012. apud Hedam: *Item comes* HOLLANDIAE *est liber feudalis episcopi* TRAIECTENSIS *et tenet in feudum* COMITATVM HOLLANDIAE *cum terris, mansis, campis, pratis, pascuis, mancipiis, aquis, aquarum decursibus et iustitia exceptis decimis et terra Waterlandiae, quae totaliter* (pleno dominio et proprietate) *pertinet ad episcopum et ecclesiam. Comes Hollandiae uocatur etiam et est* MARESCHALCVS *episcopi Traiectensis.* Sed tantum abest, ut aliquis scriptor uel Belgicus uel Vltraiectinus docuerit, hoc imperii feudum cum Caesaris consensu iuisse in subdominium antistitis episcopi: ut malit *Ant.* MATTHAEI (b) inde argumentum petere, ad negandum, Hollandiam fuisse in numero feudo-

a] EXEMPLIS episcopi 1) VLTRAIECTINI, qui subdominus comitatus HOLLANDIAE.

(a) Ipsum diploma habes apud *Wilh.* HEDAM *episc. Traiect. XIX. p.* 282. Equidem non nescio, quod dubitent aliqui, num sit genuinum? Nostra tamen non interest, quoniam nemo ipsius matriculae numeros uocat in dubium. Imo *An.* BVCHELIVS ipse *p.* 117. agnoscit nomina dicitque membranam auctorem habere antistitem paulo iuniorem. Quae etiam laudetur *Snoio*, *Nouiomago*, *Gerbrando*, *Hamconio*. Et *Ant.* MATTHAEI *de nobilit. lib.* 1. *c.* 38. *p.* 147. testatur de codice uetustiori Msto, ubi eadem matricula recitetur. Quid? quod BOXHORNIVS *p.* 103. *hist. Belg.* docere queat, Veldenarianum indicem longe ampliorem esse, quam hunc Adelboldinum. De *Hollandia* Traiecto clientelari sigillatim etiam *chron. Colon. p.* 163. *a.* et SCHOPPIVS *in thesauro feud. c.* 1. *p.* 45. 46.

(b) In multi pretii opere de *nobilitate lib.* 1. *c.* 34. Vbi id uult multae noritiae uir, *Hollandiae quidem comites* in numero fuisse principum imperii, non autem Hollandiam in classe imperii feudorum.

CAP. II.

feudorum imperialium. Sed hunc recessemus nos in margine (c), cum nescire uideatur, dari etiam feuda *proprietatis*. Eiusdem curiae feudalis Vltraiectinae beneficiarii porro nominantur in *codice clientelari* Adelboldino dux BRABANTIAE, Traiectensis *dapifer*; dux GELDRIAE *uenator* episcopi; dux CLIVIAE eius *camerarius*; comes BENTHEMENSIS *ianitor* illius; dominus de CVKE *pincerna*; dominus de CHOER *signifer*. Verum quoniam illi, quos recensuimus adhuc, raro intuitu *principatuum* ipsorum; sed singularium tantummodo praediorum ac dynastiarum in hoc episcopi nexu uersantur: leue nostro instituto important adiumentum. Ceterum in eo testi episcopo est credendum: quod omnes illos beneficiarios agnoscere oportuerit, in caussis maxime clientelaribus (*in Lehens-sachen*) forum *curiae episcopalis* (d). Vt his imperialibus consuetudinibus uixisse constet Germaniae uasallos anno CIↃ XXI. aut paullo post, quo Adelboldinum diploma litteris est conceptum.

§. II. III. IV. 1) LEODIENSIS.

§. III. De LEODIENSIBVS feudis album clientelare condidit nobilissimum *Henricurtius* (e) nominaque in illo recitauit praepotentium imperii Germanici principum, ducis *Lotharingiae*; *Brabantiae*; *Limburgi*; principum *Flandriae*; *Geldriae*; *Iuliaci*; *Luxenburgi*; *Hannoniae*; *Moersiae*, cetera. Quamuis autem FIESENI (f) iudicio haec iura adeo euanuerint, ut uix hodie umbrae illorum supersint: pertinent tamen illa ad doctrinas medii aeui institutorum in Germania.

2) TREVIRENSIS.

§. IV. TREVIRENSI archiepiscopo uasalli quam plurimi, principes, comites, dynastae imperiales. Quorum licet multi imperialia feuda eidem, ceu subdomino obtulerint (g): tamen in Carolino diplomate, an. CIↃ CCCLXXVI. concepto, ut res, imperii consuetudinibus clara, recitatur: *ut uasalli principio causas agant coram* PARIBVS *curiae feudalis, tum deferant illas ad* ARCHIEPISCOPVM, *feudi dominum, ultimo ad* CAESAREM, quod diploma habet ac exhibet *Wilhelm.* KYRIANDER (h). Ne uero aliquis parium curiae

(c) Scilicet his fere utitur argutiis cetera utilissimus auctor, ut a Germaniae feudis eximat *Hollandiam. principio* quoniam egerint comites cum rebus territorii pro suo arbitratu: *deinde* successio comitatus fuerit etiam foeminea: *post* in fide ac foedere comes fuerit Caesaris, non in obsequio: *tum* regiones populo apertae, non imperatori, extincta comitum posteritate: *demum* aliis, quod addo, in feudum sit oblatus comitatus. Verum enim uero omnia haec in aliis etiam Germaniae principatibus offendere licet iureconsulto, medii aeui notitia imbuto. Scilicet *feuda imperii* olim non *utilis* dominii fuerunt; sed *proprietatis*. Qua in re consentientem habeo *Iacobum* SCHIKFVSIVN *cap. 6. de feudis Silesiae*, paria fere adserentem, quem *Msctum* adseruant musae *dn. praesidis*. Quod si idem de *Hollandiae* comitatu dixeris et genuina erunt comitum Hollandiae iura et suus Germanico imperio constabit nexus clientelaris.

(d) Verba diplomatis sunt haec: *praenominati omnes feudales ecclesiae in synodo* (comitiis prouincialibus) *episcopi* Traiectensis *tenentur et debent personaliter interesse, feudum recipere ab episcopo, praestare homagium et fidelitatem*, cetera.

(e) Hemricurtianus catalogus est hic: *Sancti Lamberti clientes sunt beneficiarii, qui sequuntur.* Dux *Lotharingiae Mosellanae; dux Brabantiae; dux Limburgi;* comites *Flandriae; Geldriae: Iuliaci; Luxenburgi; Hannoniae; Namurci; Vaudemontii; Cliuiae; Rupensis! Ciniacensis; Bertholtius; Hinsburgius, Bellomontius; Falcomontius; Moersius aliique.*

(f) *Lib.* 12. *in historia eccles. Leodiens. num.* 20. *p.* 300.

(g) In illorum olim numero fuisse dicuntur duces *Lotharingiae*, *Luxenburgi*, comites *Sainenses*, *Wiedani*, *Nassouienses* aliique, de quibus, licet leui tantum brachio, *Christ.* BROWERVS *in annalib. Treuirensib. lib.* 17. *n.* 132. *p.* 218. in quo ipse Carolus IV. imperator, qua dux Luxenburgensis *marchionatu Arlunensi* S. R. I. haud dubie clientelari et Treuirensi *marschalcatu*, ritu quidem feudis solenni, fuit inauguratus, teste diplomate inaugurationis an. 1346. concepro. Promisit etiam in eodem: *tenere talia in feudum perpetuis successiuis temporibus cum onere fidelitatis et aliis de talibus feudis debitis, de* CONSVETVDINE (quod ualde notandum) *et de iure* scilicet feudali communi. Imo paulo ante, anno scilicet 1321. Ludouicus IV. imperator archiepiscopo priuilegium dedit, acquirendi feuda imperii etiam sine imperatoris consensu. Qui forte neglectus etiam fuit olim. De aliis agitur Treuirensibus uasallis *lib.* 18. *n.* 55. *p.* 248. et *lib.* 23. *n.* 19. *p.* 439. Quorsum etiam *acta* pertinent *Sainensia* et *Wittgensteinensia*. Nam Sainensi comite demortuo, Henrico, an. 1606. Treuirensis antistes dynastiam *Vallendar* aliosque fundos archiepiscopatui clientelares, ut feuda possessore uacua, sub suam redegit potestatem: contra disputantibus illi haec iura *Wittgensteinensibus*, qua Sainensium agnatis; *neptibus* ex sorore ultimi comitis, quoniam dynastia promiscuae sit successionis; *archipalatino*, quod uniuersus Sainensis comitatus, ipsi clientelaris, etiam in curia palatina debeat in ius uocari, ne multitudine iudiciorum causae distraherentur. Libelli, qui lucem uiderunt, sunt hi. I.) *Relatio breuis et status modernus causae* VALLENDARIENSIS inter Sain Wittgenstein *et Trier an.* 1632. *in* 4*to*. II) *Responsum iuris de restitutione Baroniae* VALLENDAR *eiusque sublimi territorii iure inter* Trier et Sain Wittgenstein *an.* 1612. *in* 4*to* 1. *alph.* 19. *pl.* III) *Kurtzer gründlicher Bericht in Sachen Sain gegen Trier die Schlösser Sain, Freußburg, Rheinbruel u. a. betreffend* 1632. in 4to 1. alph. 6. pl. IV) Extract *historischer Erzehlung, welcher gestalt das Hauß Wittgenstein seine halbe Herrschafft Vallendar bey Coblentz gelegen versetzt und ihme solches vorenthalten* an. 1647. in 4to 1. pl. V.) *summarischer Innhalt etlicher des Hauses Wittgenstein* Grauaminum *wider Cöln, Trier und den Abt zu Laach* 1647. 1. plag. et si quae forte scripta alia generis eiusdem.

(h) Part. XV. comment. Treuirens. pag. 194. anno 1376. his uerbis conceptum est, quod ibi extat, diploma: *In feudalibus causis a curiae paribus* (supponitur enim, feudales causas inter dominum et uasallum aliud forum non habere in Germania uniuersa, quam curiae pares) *ad archiepiscopum, ipsi etiam archiepiscopo a parium sententiis quibuscunque ad Caesarem prouocandi facultas sit.* Licet autem *Wernerus* THVMMERMVTH *in Cölnisch. Krumstab fund.* 2. *n.* 96. fere diploma uniuersum sugillet,

CAP. II. riae praerogatiuam inter priuilegia antistitis referat: formulae clientelares consuli possunt, quae nominatim illud habent; *feudi aliud iudicium non agnoscere, quam in curia clientelari pariumque uasallorum confessu.* Ex innumeris unicam laudabimus eamque paulo uetustiorem an. 1340. conceptam (i) uerbis, quae damus in margine.

4) COLONIENSIS. §. V. COLONIENSIS archiepiscopatus, ceteris paulo amplior idque ideo, quod plurima *imperii feuda* atque *allodia* illi principi, ob quandam religionis nimietatem, a possessoribus sunt oblata, multoties sine consensu Caesaris: quandoque etiam cum eodem. Vnius S. Engelbrechti antistitis accessiones, quas ipse fecit addixitque archiepiscopatui, satis argumentorum habent ad comprobandam sententiae nostrae ueritatem (k). In tanto uasallorum numero feudales tamen causas iudicem alium non habere, quam CVRIAE PARES, illud non solum ordines prouinciales agnouerunt (l): sed etiam eo respicere uidetur diploma Friderici II. imperatoris, anno 1220. conceptum (m). §. V. VI.

5) WIRZBVRGENSIS. §. VI. Cum iter nimis sit longum, saltu quodam ad WIRZBVRGENSEM deuenimus episcopatum. Licet enim huic antistiti *ducis* uerbum sano sensu (n) non inuideamus: illud tamen ex scriptoribus constat, quod comitatus HENNEBERGICVM (o), CASTELLANVM (p), WERTHEIMENSEM (q), TRIMBERGENSEM (r), LANGENBVR-

fugillet, nihil tamen in PARIVM CVRIAE IVDICIIS desiderat, si causa sit feudalis tangatque dominum. Imo credibile est, imperatorem inter alia inuidenda priuilegia, quibus Treuirensem muniuit, etiam curiae parium confessus iudicia-que sustulisse: nisi uidisset, fieri hoc non posse, quam cum Germaniae consuetudinum interitu ac ruina.

(i) Ipsum diploma habetur *in dem gründlichen Bericht zwischen Sayn und Chur Trier litt. b. p. 79.* Est autem fere hoc: *Nos* IOANNES *comes* Saynensis *notum facimus, nosmet castrum* Sainense *cum suis curia, ualle, hominibus, iuribus; item decimam uini de* Andernaco; *iura in* Vallendar, Maxseinc et Seltresse; *castrum Ehrenbreitstein; Hartenfelß in feudum ligium ab archiepiscopo Treuirensi recepisse. Et si quid* dissensionis *inter* dominum *Treuirensem et* nos *emerserit, super his coram* domino *nostro archiepiscopo* iuri *stabimus dando et recipiendo iuxta* definitionem *et sententiam* * nobilium *uasallorum dicti archiepiscopi. In testimonium horum sigilla nostrum et* Lysae *de Iuliaco nostrae conthoralis adpendimus huic scripto.* Actum *Treuiris anno* 1349. *die* 29. *mens. octobris.* Praeterimus instrumenta clientelaria alia generis ac formulae eiusdem.

(k) Egit de illa ex instituto *Aegid.* GELENIVS *in uindice libertatis ecclesiasticae ac martyre S. Engelberto lib. 1. p.* 79. 91. 115. atque *lib. 3. p.* 249. 250. Quae loca ostendent, quam plurima imperii feuda et allodia archiepiscopatui Coloniensi addixerint, sine Caesarei consensus mentione, duces *Lotharingiae, Cliuiae, Geldriae;* Principes *Nassauiae; comites Wedani, Marcani, Arnsbergenses, Moersenses, Burenses* aliique, pagi praesertim Westphaliae. Quo cum iungi debet idem GELENIVS in *magnitudine Coloniae syntagm. 7. p.* 65. 66. ubi largitores accessionum piarum ordine summatimque laudat. *Idem* pluriumetiam Coloniae feudorum spem fecit in *uita* BRVNONIS, quam tamen non expleuit.

(l) Quorum suffragia exposuit *Werner.* THVMMERMVTH *im Cölnisch. Krumstab fundam. 2. n.* 174. 175. et *fundam. 3. n.* 17. 18. 19.

(m) In diplomate, quod exhibet GELENIVS *in uita S. Engelberti lib. 3. p.* 202. 203. 204. Quod ualde est momentosum in aliis etiam iuris publici et feudalis argumentis. Inde exscripserunt illud SCHATEN. *in Paderborn. annal.* et SCHILTER *part. 2. iuris publ.* nulla primi facta mentione. Summa illius: *episcopi decessoris heres sit successor,* non uti olim, imperator, idque sub poena proscriptionis et amissionis feudorum, qui ex Caesareis saxerit secus; *noua telonia in eorundem territoriis non indicat imperator,* nisi cum eorundem consensu; *serui eorundem a nemine recipiantur,* si fugerint; *aduocati ecclesiastici* his restituant, quod damni dederunt sacro territorio; de FEVDIS SVIS IVDICENT iudicatosque priuent, sine imperatoris intercessu; *ab illis excommunicatos* proscriptio sequatur imperialis, nisi ecclesiis post sex hebdomadas fuerint reconciliati, et quae alia sunt constituta an. clↃ cc xx.

(n) Scilicet qua territorium habet cum superioritate principali in Franconia: a quo pristinus Franconiae uniuersae ducatus differt, ut limes urbis et orbis. Inde DVCIS IN FRANCONIA uerbo etiam usi sunt principes Noribergenses? Hennebergici; Limburgenses dynastae. Quod *dn. praef.* ostendit in *praef. ad scriptor. rer. Wirtzburgensium* §. 27.

(o) Loca exscribemus ex *Laur.* FRIESIO, qui ad an. 1230. *in episcop.* 40. *cap.* 10. *p.* 556. scribit his propemodum uerbis: *der Grav von Henneberg ist des Stiffts Wirtzburg Vogt; der Stadt Wirtzburg Burggrav; des Stiffts Erbmarschal. Im Iahr* 1348. *hat er dem Bischoff einen Brieff übergeben, darinnen er bekennet, daß er die gantze Gravschafft Henneberg* (imperiale feudum) *als ein zugehör des Marschallamts zu leben empfangen.* Sed egit principem in transuersum nimietas religionis, a quo morbo se liberarunt successores.

(p) Loquatur iterum FRIESIVS noster *ad an.* 1457. *in episcopo* 59. *c.* 11. *p.* 817. 818. uerbis, quae fere sequuntur: *die Gravschafft Castell ist eine reiche und dem Reich ohne mittel unterworffene Gravschafft. Allein an.* 1457. *kamen die Graven in einen elenden dürfftigen Stand. Handelten demnach mit dem Bischoff zu Wirtzburg, daß derselbe ihnen jährlich* 500. *Fl. zahlen lassen solte. Dagegen sie dem Stiffe Wirtzburg die gantze Gravschafft übergeben, und solche vom Stifft als ein Mann-Lehen wiederum empfangen sollen. Welche Lehens empfang muß von Zeiten zu Zeiten erneuret werden. Die Bischöffe haben auch den Reichs-Anschlag der Römer-Monath für die Graven bezahlet, um sich desto fester zu setzen und Reichswegen keinen Gegenspruch zu haben.* Etiam hic fides sit penes auctorem.

(q) Scilicet *principio Wertheimensem comitiam* Wirtzburgensi antistiti dicunt fuisse clientelarem: uerum astu ac arte Caroli IV. imperatoris factum esse, ut omnis *comitatus* acceperit *subdominum regem Bohemiae* an. 1362. non sine iniuria, quam credunt, Wirzburgensis episcopatus. Ediderunt an. 1606. Wirzburgenses pro actione iurium suorum *einen Bericht* in 4to. Cui opposuerunt Wertheimenses in gratiam Bohemiae regum *einen Gegen-Bericht* an. 1617. in fol. Addi potest FRIESIVS *in episc.* 52. *p.* 645.

(r) Legi potest FRIESIVS *in episcopo* 44. *c.* 9. *n.* qui dicit Trimbergensem dynastiam Wirzburgensi episcopatui *in subdominium* oblatum, abeoque in *feudum* receptum, tandem episcopatui apertum fuisse an. 1277.

(s) Allo-

CAP. II. §. VI, VII.

GENBVRGENSEM (s) aliosque in uicinia sibi ante reddiderit clientelares, quam habuerit Caesaris consensum, cuius etiam mentio inuenitur nonnisi rarissime. Nam, ut patriae consuetudines taceam, piaculum fore, crediderunt, si quis Kiliani pallii obesset amplitudini illudque breue & succinctum mallet, quam longum et productum (t). Sed ne quis hanc Caesarum imperiique indulgentiam religionis tribuat nimietati, ab ecclesiasticis principatibus pedem mouemus ad ciuiles.

6) Rex BOHEMIAE plurium Germaniae principatuum ac territoriorum SVBDOMINVS.

§. VII. Inter hos initium facimus a BOHEMICO ELECTORE, cuius curia feudalis in numeris principum et comitum imperii ipsam fere imperialem dicitur adaequare. *Boleslaus* BALBINVS (u) testatur, in molem maximi uoluminis nomina adsurgere eorum, qui *feuda* atque *allodia* imperialia Bohemiae regi obtulerint agnouerintque illum *subdominum* ac iudicem clientelarium causarum. *Quatuor* principes electores; *sex* principes episcopos; *quatuor* duces; *tres* marchiones et landgrauios; principes *tres*; *quatuordecim* comites; plures *abbates* et *praelatos*; *ciuitates* etiam et *uasallos* imperii nobiles recitat GOLDASTVS (x) additque, quod huc omnino facit, *in quos imperii ordines* REGI *Bohemiae, seu subdomino* eorundem, nulla competit iurisdictio, PRAETERQVAM FEVDALIS, NEMPE QVVM DE SVCCESSIONE FEVDI *aut similis controuersia oboritur.* Tum enim, quod REINHARDVS (y) addit, NON CORAM IMPERATORE, *sed* REGE BOHEMIAE IN PRIMA INSTANTIA ACTIONES INSTITVI DEBENT PRAGAE, *uti habet praxis et usus forensis.* Addimus formulam *subdomino*, regi Bohemiae, solennem in imperialibus subfeudis: *des Reichsafferlehen vor niemand, als unserm Lehen-Hof zu Prag zu verrechten* (z). Haec testimonia nos docent, quod Bohemiae regis iura ualde deminuant, qui Caesari auctores sunt, eius generis causas clientelares primo statim actu tractari oportere in *curia imperiali.*

7) ARCHIPALATINVS.

§. VIII. Sequitur Bohemiae regem ARCHIPALATINVS Rheni, qui pariter CVRIAM FEVDALEM habet *principum* et *comitum imperialium* sacrorumque *antistitum* numeris ac nominibus celeberrimam in uniuersa Germania. Non uero alia tantae amplitudinis est causa, quam haec. Quoniam in turbis rerum imperii *archipalatino*

(s) Allodium hoc imperii antistitem Wirzburgensem adoptauit sibi subdominum an. 1216. Mox Langenburgense territorium episcopatui apertum fuisse dicunt atque ab sacris antistibus, ut episcopale subfeudum datum comitibus Hohenloicis. Qui illud hodieque in sua habent ditione.

(t) Habes *VVirzburgensium feudorum* matriculam, quam *du. praef.* edidit in *praef. ad scriptores VVirzburg.* §. 17. In quorum maximis numeris uix unicum inuenies, quod ex *feudo* aut *allodio imperiali* suam non sumpserit originem. *Controuersiam* autem *feudalem* Wirzburgensis antistes nunc per *arbitros*, nunc per *curiae pares*, nunc etiam alia tractauit ratione. Hoc certum est, *primae instantiae* illos fuisse quam religiosissimos custodes.

(u) Verba Balbini *lib.* 3. *miscell. R. Boh. cap.* 21. *p.* 388. sunt haec: *infinitus essem, si* FEVDA *omnia regni* Bohemiae, *tantum a Carolo IV. comparata atque ab * imperio exemta percensere uellem, iustum illa* LIBRVM, *qui apud me est, conficiunt.* Vtinam in lucem iuisset ille codex clientelaris, unde haud dubie artes paterent, quibus persuasere Bohemiae reges ordinibus imperii, ut illos adoptarent *subdominos* mallentque illis intermediis subesse imperio, quam immediate.

(x) *Lib.* 1. *cap.* 18. *n.* 10. *p.* 103. qui locus est admodum singularis. Quamuis etiam illud uerum sit, plures numeros latuisse Goldastum, qui cogniti ac descripti fuerunt in codice Balbiniano. Id enim egit Carolus IV. ut a multis imperii principibus cooptaretur *subdominus* Bohemiae rex, *partim*, ut ex Bohemia uersus Rhenum et Luxenburgum necteret strueretque sibi suisque uiam; *partim*, ut spem haberet plurium in imperio *aperturarum*; partim, ut ordines sibi deuinciret, ne alium Caesarem uellent, quam Bohemum. Neque est, quod dixeris, consensum Caroli IV. in eiusmodi subdominiis constitutis uocem fuisse ipsius Caesaris. Nam, ubi de imperii damno agitur, ibi Caesar uix potest auctor esse in rem suam.

(y) BESOLDVS *in dissertat. de maiest. sect.* 3. *n.* 10. testatur, *Ioannem Philipp.* REINHARDVM auctorem esse *des VVertheimischen Gegen-Berichts wider den VVirtzburgischen Bericht.* Liber iste in forma maiori editus est ann. 1617. habetque momenta singularia, quae huc omnino pertinent. *Principio* ostenditur, Bohemiae regem, qua *subdominum VVertheimensis* comitatus, iudicem illius esse legitimum ac competentem, quoniam litigia uersentur in iure succedendi dubio idque uerum esse, 1) Germaniae consuetudinibus, 2) institutis Longobardicis, 3) etiam auctoritate A. B. 4) teste Bohemiae beneficiariorum historia, de quo *part.* 1. *cap.* 16. uniuerso. Deinde in *parte* 2. *num.* 184. *p.* 311. inscriptio est haec: *An die Kays. Maj. Lœwensteins.* information *etlicher Bœmischen* praeiudicien *über derselben im Teutschen Reich gelegenen Lehenschafften* in puncto Bohemicae iurisdictionis. Atque hoc scriptum est uere pragmaticum, quo exemplis pluribus et momentosis docetur; *iurisdictionem curiae Pragensis* in causis clientelaribus subfeudorum imperialium et fundatam et agnitam quouis tempore fuisse ab imperii Germanici principibus, comitibus atq; ordine equestri. Scilicet id docet, in causis feudalibus *coram* CVRIA CLIENTELARI PRAGENSI stetisse egisseque rem suam: S. R. I. electores, 1) ARCHIPALATINVM, 2) SAXONEM, 3) BRANDENBVRGENSEM, 4) MOGVNTINVM: deinde principes imperii, 5) MISNENSEM, 6) VINARIENSEM, 7) NEOBVRGENSEM, 8) ONOLDINVM: porro comites S. R. I. 9) LIMBVRGENSES, 10) RVTHENOS, 11) LEVCHTENBERGENSES, 12) TRAVTHENBERGENSES innumerosque ex imperiali nobilitate ac ciuitatibus, praesertim Noribergensem. Hanc certe, qui matriculam legerit expenderitque numeros illius, is nullatenus dubitabit, concentu quodam uniuersi imperii ordinum illud uerum esse; quod causae *subfeudorum imperialium* alium nesciant in primo actu iudicem, quam subdominum et pares curiae illius.

(z) Ex innumeris formulis dabimus tantum aliquas. Ita Ferdinandus I. imperator ann. 1549. litteras clientelares praescripsit Ruthenis comitibus dedítque, post alia, his uerbis conceptas: so soll er die Reichs-Afterlehen endern anders" "wo

CAP. II. §. IIX. IX.

latino ſubdomino imperialia uel feuda uel allodia ſubmiſerunt multi ex ordinibus imperii, cum illius ceu uicini mallent patrocinium, quam Caeſaris, loco remoti ſtudiisque diuerſis ſaepe impediti ac eneruati. Licet uero in hac Rheni prouincia imperator *duas* ſuſtinuerit perſonas, *unam* DVCIS ſui *domanii* (aa), alteram AVGVSTI, ut adeo ſic utrinque aliquid decedere uideretur eius iurisdictioni: nihil tamen quicquam obfuit hoc, quo minus in clientelaribus rebus *principes et comites uaſalli* praetorium agnoſcerent archipalatinum PARIVMQVE illius IVDICIA et conſeſſus (bb).

§. IX. SAXONIAE etiam ducibus in Thuringia praeſertim plurimi quoque tractus, *allodiorum* uel etiam *feudorum* imperialium nominibus quondam inſignes, obuenerunt ceu SVBDOMINIS. Tantum uero abeſt, ut ex illo tempore eius generis uaſalli in *feudalibus litigiis* alium in prima inſtantia et actu iudicem uoluerint, quam Saxonicas curias (cc): ut potius

8) *Princeps elector SAXONIAE.*

"wo, dann vor unſer Kœniglichen und unſer Erben Kœnigen zu Bœhmen eigen Perſon und auch "an keinem andern Ort, als in der Cron Bœhmen "verrechten und zu geſtehen ſchuldig ſeyn. Und "in allwege, daſs die citation und Fürbeſcheid, "do ihme jemand allein der obbeſchriebenen Lehen-Herrſchafften und Güter ſamt oder ſonder"lichen halben im Anſpruch zu haben oder vor uns "zu beſchuldigen vermeint, mindert anderswo, "als in unſerer Bœhmiſchen Hof-Cantzeley geſucht, genommen, und daraus gefertiget und ausgehe, „ et quae reliqua ſunt. E tabulario Rutheno produxit diploma hoc edidítque *Pet.* BECKLERVS *in hiſtoria Ruthenorum comitum p.* 120. 121. Similes etiam occurrunt in actis *Wertheimenſibus* aduerſus *Herbipolitanos*. Illud porro ſingulare eſt: licet uetuſtiſſimae ſtirpis comites S. R. I. de DHONA non ſolum imperio addicti fuerint immediate, ſed etiam rex Bohemiae illos muniuerit priuilegio, ne ſubeſſent iuri Bohemiae prouinciali: nihilominus tamen intuitu feudi DHONIN eiusdem agnouerint curiam clientelarem. Taceo innumera exempla alia apud *Boregkium, Hageck, Paprozkium* aliosque rerum Bohemicarum ſcriptores.

(aa) Illud enim medii aeui documentis eſt teſtatiſſimum, quod *Rheni uicinia* fuerit prouincia, Caeſaris adſcripta ſacro patrimonio, quod uerbo, cis alpes nato, dicere ſolemus *menſale* ſiue *domanium*. Inde eſt, quod antiſtites Rheno uicini, quam etiam potentes ſint, ibi omnia ſua debeant *imperialibus allodiis* aut *feudis*, quorum poſſeſſores, temporum ſuperſtitione illos adoptarunt quaſi diuiniores *ſubdominos*, nexu imperatoris non ſoluto, ſed tantum laxato, interpoſitu interiectuque ſubalternae poteſtatis.

(bb) In clientum numero archipalatinorum ſunt fere hi. Principes *Iuliacenſes, Naſſouii*, comites *Hannouienſes, Sainenſes, Wittgenſteinenſes, Neuennarii, Wiedani, Kirchbergenſes, Leiningenſes, Erpacenſes, Solmenſes, Loewenſteineuſes, Manderſcheidani, Weſterburgici, Virnenburgici* aliique plures. Qui omnes ſua territoria, imperatori, ſine ullo principe intermedio, ſubdita, obtulerunt archipalatino ab eoque ceu ſubdomino ſuo iure et ſub nexu clientelari receperunt. De quo argumento conſulendi ſunt FREHERVS *in originib. Palatinis part.* 1. *cap.* XI. et *part.* 2. *cap.* 2. 7. 8. IRENICVS *lib.* 4. *exegeſi c.* 53. TOLNERVS *in cap.* 2. *de incrementis* et *cap.* 3. *de incrementis* archipalatinatus. Quibus tamen illud facile debet ignoſci, quod ueteris Franciae ducale territorium tribuant archipalatino: cum tamen hiſtoria nos doceat, illum ex diuerſis laciniis ſenſim ac diuerſimode auctus ſumpſiſſe idque temporibus atque ſub principibus diuerſis ex ſacro Caeſaris imperiique patrimonio. Hoc autem cum ſemel factum ſit: iamnunc non eſt, quod pudeat praepotentes imperii ordines, modo enumeratos, cauſas clientelares in *curia archipalatina* agere et reſpondere. Imo admodum memorabile eſt diploma WILHELMI ducis *Iuliacenſis*, ann. 1351. ſcriptum eo fine, ne *marchionatus* Iuliacenſis, a Carolo quarto Caeſare in *ducatum* uerſus, iurisdictioni obeſſe uideretur ſubdomini archipalatini. Verba eius per epitomen deſcripta haec ſunt: *Licet imperator nos olim* marchionem *prouexerit in* ducem *gratioſe: intentionis tamen noſtrae non fuit nec eſt, quod per huiusmodi ſublimationem noſtris* (archipalatini) *iuribus ſpecialiter in feudis, quae a uobis tenemus, praeiudicium aliquod generari uelimus. Nam nexus, qui nobis erga curiam archipalatinam in cauſis feudalibus fuit, etiam perdurabit deinceps, ſublimatione noſtra non obſtante.* Noſtro itaque iudicio recte fecit archipalatinus *Carolus Lodouicus*, quod litem de ſucceſſione Sainenſi, inter belli tricennalis iniurias principio ad *cameram* mox ad *curiam Caeſaris* deuolutam, inde reuocauerit uolueritque, ut cauſa haec clientelaris in curia Heidelbergenſi *an dem Pfaltziſchen Lehen-Hof* in parium conſeſſu, ſiquidem dominum formidarent, iudicaretur. Neque etiam diſputarunt hoc poſtulatum archipalatino; ſed tamen exceperunt ad illud hoc quidem in caſu, quod lis iam ſit coepta pendeatque ſemel, quod uix aliud patiatur plurium cauſarum continentia, quod de illis maxime diſputetur, quae facta ſint archipalatino proſcripto et abſente, cetera. Vnde ſatis conſtat, intereſſe archipalatini, cum ne *ſubdominia* extinguantur imperialium ſubfeudorum, tum ne ſubdominis diſputetur in eius generis uaſallos clientelaris iurisdictio.

(cc) Notum eſt ex huius et ſuperioris ſeculi hiſtoria, quod COMITES plerique tam *Miſniae*, quam etiam *Thuringiae* inprimis id egerint, ut oſtenderent, ſuos olim comitatus imperio ſubditos fuiſſe absque principe intermedio, uerum poſt factum eſſe, ut maiores illorum landgrauios Thuringiae ac Miſniae marchiones adoptarent *ſubdominos* ab iisque territoria reciperent cum nexu clientelari. Re enim uera ſic ex *feudis* aut *allodiis imperii* haec iuiſſent in clientelam principis imperii. Sategerunt comites, quod affirmarunt probare, principio *Miſniae* intuitu, quoniam ille marchionatus poſtea demum factus ſit principatus neque moribus Germaniae eſſe uideretur concinnum, ut comes comiti ſubeſſet: de *Thuringiae* autem landgrauiis illud ſit manifeſtum, quod demum a Lothario Saxone ad dignitatem principum ſint promoti. Addatur HORTLEDER. *lib.* 5. *de cauſ. bell. Germ. c.* 26. §. 3. Quicquid ſit, neque enim hanc litem facio meam, illud tamen ubique conſtat, quod inter haec ipſa diſſidia non fuerit aliquis, qui *forum clientelare* Saxonum uel declinauerit unquam uel uocauerit tantum in ius. Sit nobis exemplo comes RVTHENVS. Adfirmat ille quidem, ſe comitem eſſe imperialem; territorii iura accepta ſe ferre imperatori; his libere ipſum uti, inſtar principis, ſaluo beneficiario nexu, quo Saxonicae domui is ſit addictus: tamen ſi quaeſtio occurrat, cauſam tangens feudalem, ibi clientelare iudicium ſubdomino ſuo neque diſputat neque poteſt diſputare. Conſuli poteſt in hoc argumento *Petr.* BEKLER. *in hiſtoria Ruthenorum comitum*

CAP. II. §. X. XI.

tius forenses Saxoniae doctores sentiant, etiam in causis ciuilibus aliisque stare eosdem ac comparere debere in Saxonicis foris (dd). Eo igitur magis horrent sententiam Saxonici iureconsulti: *feudales causas, subdominis neglectis*, saltu quodam *deferri ad suprema iudicia imperii*.

9) *ducatus* BRANDENBVRGICVS.

§. X. De BRANDENBVRGICO ducatu olim iam scripsit dn. praeses, illius clientelam subiisse duces MECKLENBVRGICOS (aa); POMERANOS (bb); LVSATOS (cc) aliosque, nullo quondam imperatoris ceu domini supremi intercessu. Merito Brandenburgici libelli auctor atque ex ueris et idoneis rationibus addit, *ut scilicet tum fuerunt tempora* (dd). Vbi territoriis imperialibus adoptare licuit subdominos, praesertim conciues.

10) *Dux* WVRTENBERGICVS.

§. XI. In WVRTENBERGICO ducatu plura sunt, unde nostrum instrui potest argumentum. Licet enim nullatenus probemus, quod liuor et maleuolentia effudit *Christophori* BESOLDI (ee), scilicet uniuersum ducatum compositum et conglu-

Tt 3 tinatum

---

comitum p. 314. 315. 331. 342. 343. Verba illius fere sunt haec: "Ehemahls waren die Gravschafften "Reichs unmittelbahr gewesen. Aus Aberglauben "oder Schutzes halben hætten einige sich freywil-"lig unter einen andern Reichs-Fürsten begeben "und vom solchem die Lehen empfangen, mithin, "so viel die Lehen-Sachen betræffe, sich Reichs-"mittelbahr gemachet. Und so stünde man Græv-"licher Reussischer seiten zwar dem Hochfürstli-"chen Hause Sachsen alle die Lehens-Pflicht, nicht "aber die Erb-Pflicht zu. Es bestünde aber solches "in Reichs-Affterlehen, davon man keine Erbhul-"digung zu thun schuldig, ob man gleich an dem "Lehenhoff des Affterlehen-Herrns das Lehen ver-"rechten müste. Die Formul lautete also: wenn "die Lehen streitig, ansprüchig, der Lehensfolge "Zwistigkeit vorfielen, solche mindert anderswo, "als vor dem Lehens-Herrn zu verrechten und zu "vertheidigen.

(dd) Nam Saxonici iureconsulti instar palladii hic habent iuris illud axioma: *omnem uasallum esse subditum*. Cum uniuersim, tum sigillatim aduersus comitum *VValdeccensium* et *Schoenburgensium* postulata, illud contuentur RICHTER. an. 1646. consultus *uol.* 1. *cons.* 2. *et* 41. qui quod in uno defendit, in altero iterum refellit ad sensus scilicet studiaque diuersarum partium, necquicquam ad ueritatem. L. B. de LYNCKER de *grauaminib. extraiudicial. cap.* 5. *sect.* 1. *p.* 407. auctor GERMANIAE PRINCIPIS *lib.* 3. *c.* 3. §. 24. Quibus addi potest auctor "der gründlichen assertion, dass "die Graven von Waldeck von dem Hauss Sachs. "Altenburg die Herrschafft Tonna zu lehen tra-"gen, und deswegen vor dem Hofgericht zu Iena zu stehen schuldig,, edit. Altenb. 1665. 4to Imo huius etiam loci sunt nuperrima scripta inter ducem VINARIENSEM atque principes SCHWARZBVRGICOS.

(aa) Legi possunt loca ualde illustria atque e codicibus ineditis descripta in FORMVLA DVCATVS BRANDEBVRGICI *cap. IIX. et cap. X. supra lib. I. opusc. IV.*

(bb) Praeter illa, quae in FORMVLA BRANDEBVRGICA *cap. X.* scripta sunt, *litterarum* etiam *clientelarium* meminit *dn. praeses*, quibus beneficiario nexu fidem suam dederunt Pomeraniae duces Brandeburgicis marchionibus, qua Pomeraniae subdominis. Authenticum extare ac superesse dicitur earundem in principis ---- tabulario.

(cc) Possem certe multa cum ex FORMVLA BRANDEBVRG. *cap. X.* tum ex GERMANIA PRINCIPE, praesertim uero ex CODICE DOBERLVCCIANO, quem *Msctum* seruant musae *dn. praes.* repetere, imo etiam ex DIFFERENTIIS iuris *Lusatici* et *communis* docere, quod Lusatia, *feudum imperiale* sine Caesaris consensu sibi uarios elegerit subdominos, principio *marchiones;* deinde antistites *Magdeburgicos;* tum *Bohemos;* demum *Saxones:* nisi instituti ratio iuberet, uela contrahere. Ceterum formula ordinum Lusatiae nouissima fuit haec: "Si wæren ein Land und Lehen vom Reich, welches sich unter die Cron" Böhmen freywillig begeben hætte.,,

(dd) AVCTOR planus et luculentus *der aus kurtzen historischen und* authenticis documentis *gezogenen* information *von dem Ursprung und Verfolg des Chur-Brandenb.* euentual Successions-*Rechts an denen sæmtlichen Mecklenburgisch. Reichs-Lehen*, an. 1708. in fol. id tantum agit, ut monumenta et litterae clientelares loquerentur, scriptae a Meklenburgicis ducibus in gratiam dominorum, principum Brandenburgicorum idque ab an. 1415. In primo Meklenburgici duces hac utuntur formula: "alle ihr Land und Leute von dem Marckgrav Fri-" drichen I. zu * rechtem Lehen zu empfangen und" das selbige auf ewige Zeiten zu Lehen gehen solle" und auch unser zu rechte, als andere ihrer Herrn" gantz mæchtig seyn sollen. Und haben auch den-" selben unsern Herrn rechte Erbhuldigung gethan" und geschwohren die Lehen zu verdienen, als" Lehenrecht ist. Getreu, gewertig und gehorsam" zu seyn. Geben zu Berlin an. 1415. Addit au-" ctor nobilissimus: dass die Chur-Fürsten dieses" alles auf eine nach damahligen Zeiten erlaubte" Art erhalten.,, Licet diu post accesserit, quod ex eodem discitur, Caesaris consensus.

(ee) Spargit uirus hoc *Christoph.* BESOLDVS in praefat. ad *documenta rediuiua monasterior. in ducatu VVirtenbergico* his quidem uerbis: *Es haben die Herrn Gr. von VVirtenberg vor etlich hundert Iahren keine besondere Landschafft gehabt. Dahero Felix* FABER in hist. Sueu. p. 243. *selbige von denen* comitibus regionum *unterscheidet*, *und unter die* comites *blosser* castrorum *setzet*, dominio et comitatu carentes. *Dann sich* in Msctis chronicis *gar nicht finden will, daß zu der Burg VVirtenberg* originarie *einig Amt oder Stadt gehöret. Ia man kænte von Stücke zu Stücke zeigen, daß alle dergleichen Güter als Reichs-Lehen erst hernach erworben und der Gravschafft VVirtenberg nach und nach einverleibet worden.* Vt facile sit ad intelligendum mentem Besoldi. Scilicet comites Würtenbergicos principio unius castri dominos fuisse, praesides et custodes: postea autem a possessoribus imperialium fundorum subdominos fuisse adrogatos. Scio, *VVilhelmum* BIEDENBACHIVM respondisse Besoldianis in Würtenbergicam domum conuitiis. Verum bonam causam num defenderit bene, id quidem cum pluribus nescio, cum libellus ille nullibi prostet. E re tamen fore principis imperii, magni et potentis, ut scrupuli Besoldiani animis Germaniae iureconsultorum euellantur, illud quidem iudicium fuit illustris quondam Culpisii. Nam *VValzii*, *Schwelini*, *Ginschopfii*, *Crusii* aliorumque opuscula brachii sunt leuioris. GABELKOVERI autem *septem* uolumina historiae Würtenbergicae sunt inedita adseruanturque in principis tabulario. Neque enim offendi illud, quamuis libelli *Assumii*, *Hengheri*, *Hesenthalii*, *Lederschneideri*, *Mutschelini*, qui historias Würtenbergicas scripserunt in epitome, passim in *Msctis* offendantur,

quorum

CAP. II.

tinatum eſſe ex *imperialium feudorum* atque *allodiorum laciniis*, adeo, ut illis redditis ſubtractisque, ſumma rerum principis rediret ad *unius caſtri comitiam*, quod dictu eſt nefas et improbum creditu: illud tamen hiſtoria docet, *primo* quod ipſe ducatus, feudum imperio quondam abſque principe intermedio addictum, iuerit in AVSTRIACAE domus CLIENTELAM (ff); *deinde* quamuis plurimi hodieque ordines ſint, Wurtenbergico duci clientelares, qui, licet eiusdem, uelut ſubdomini ſui, nolint eſſe ſubditi uel ciues prouinciales, *Landſaſſen*, nulli tamen dubitant, in clientelaribus cauſis, forum agnoſcere curiae Wurtenbergicae (gg). Quod cum ita ſit, quilibet intelligit, quanta etiam principem hunc metuere oporteat damna ex doctrina illa: quod *imperialium ſubfeudorum* iudex non *ſubdominus* ſit, uerum illico *curiae imperiales*.

§. XI. XII.

II) *Dux elector BOIOARIAE.*

§. XII. Abrumpo filum finemque impono exemplis, ſi quidem binis antea uerbis oſtendero, Boioariae quoque ducis calculos habere noſtrum argumentum. Nam illi ſatis proditi ſunt in lite cum ORTENBVRGICIS comitibus. Tantum enim abeſt, ut ulli unquam Baioariae uaſalli, licet ordinum imperii iuribus illuſtres, Boicarum CLIENTELARVM *cauſas* ſubtrahere uoluerint ELECTORALI CVRIAE: ut potius iureconſulti Boici *Ortenburgicos* comites in rebus etiam et actionibus aliis quibusuis ibidem uocauerint in ius, inſtar ciuium ac ſubditorum (hh). Hi itaque eo magis damnabunt ſenſus illorum, qui rerum *ſubdominis* ſubtrahere etiam iudicia tum uolunt, ſi lis uerſetur in ipſis eorundem *clientelis*.

CAP.

quorum duo etiam adſeruant muſae dn. praeſidis. PRAEGIZENVS nouo inſtituto ac adparatu animum adpulit idque principis iuſſu ad ſcribendum in hoc argumento. Sed auctore morte praeuento, ſchedae eius ſupereſſe dicuntur apud illius filios heredes, quas ne litterariae reipublicae deinceps inuideant, publico eos nomine rogamus. Cur ad Beſoldiana mutus illuſtris *Ehrenbachius*, fidus illud publicae iurisprudentiae?

(ff) Cum infelicisſimae rerum commutationis hiſtoriam deſcripſerint plures alii, nos ad illos lectorem remittimus. Scilicet HORTLEDERVM *lib.* 4. *B. G. c.* 7. KNICHENIVM *de inueſt. pact. c.* 5. *n.* 263. STRAVCHIVM *in diſſert. exot.* 10. *c.* 21. MYLERVM *de princip. imp. cap.* 9. §. 4. 7. *ſeqq.* HERTIVM *de feud. oblat. part.* 2. §. 23. *L. B. de* LYNCKER *reſponſ.* 193. et, qui anecdota eius metamorphoſeos habet DATTIVM de *pace lib. II.* c. 24. uirumque illuſtrem THOMASIVM *de feud. oblat. c.* 2. §. 48. 49. Sed, quod mireris, conſulti etiam olim fuere in hoc patrii iuris argumento extranei QVETTA *conſ.* 6. ALCIATVS *lib.* 2. *reſp.* 36. NATTA *conſ.* 445. BEROIVS *uol.* 1. *conſ.* 76. *conſ.* 7. *Iac.* GOTHOFREDVS *de praeced.* 1. §. 3. aliique. Succeſſu licet parum felici, cum Longobardica iura libertati principatuum imperii faueant necquicquam. Sed his illi tantum uti potuerunt, rerum Germanicarum neſcii et ignari. Scilicet disquiritur inter doctores, utrum dux WVRTENBERGICVS Auſtriae archiduci *ducatum, imperio clientelarem*, obtulerit in feudum, eumque adſciuerit *ſubdominum:* an uero imperator ſiue pretio ſiue delicto uaſalli eundem ſibi uindicauerit, uindicatumque conceſſerit beneficiario iure fratri Ferdinando Auſtriae domino isque noua gratia, reddiderit illum, *ſubfeudi* loco, Wurtenbergicae genti. *Prima* hiſtoria noſtram cauſam inſtrueret iuraque *imperialibus feudis* adoptandi *ſubdominos:* non *altera*, quae pertinet ad beneficia uaſallorum, quibus alienare quidem nequeunt, poſſunt tamen feudum alii iterum *ſubinfeudare* ac retrouaſallos ſubſtituere. Atque VLTIMVM hoc factum eſſe, uolunt *Quetta*, *Alciatus*, *Beroius* in laudatis conſiliis, quos auctores peruerſo iudicio fideque aliena citant *Hertius* et *Itterus:* PRIMVM uero tuetur uir illuſtris THOMASIVS *de feud. oblat. cap.* 2. §. 49. Quo auctore exemplum habemus, quod quaerimus.

(gg) Ita SPEIDELIVS in uerbo *Landſaſſ:* "Es iſt offenbahr, daſs die vom Adel, ſo im Herzogthum Würtenberg geſeſſen, gantz keine Land-" ſaſſen. Auch ſie und ihre Güter, von alters und" noch, ob ſie gleich von Würtenberg zu lehen" rühren, dennoch regulariter dem H. R. R. ohne" Mittel unterworffen." Idem repetit BESOLDVS *in theſauro p.* 520. Hoc uero licet ita ſit, tenentur tamen Würtenbergici uaſalli in feudalibus cauſis iudicem agnoſcere ducis curiam, quorſum ego formulam adſtrinxero clientelarem, *bey dem Lehen-Herrn recht zu nehmen*, de qua MYLERVS ad *Rumel. AB. c. XI. th.* 4. *litt. c.* Imo licet cauſa feudalis ipſum ducem tangat atque eius forte in ius uocetur ſubdominium, neque tamen ſic datur iuris dicundi ſaltus ad ſuprema iudicia imperii: uerum hoc caſu cogi debet *parium curiae der Lehens-genoſſen, Lehens-Geſellen*, conuentus atque huic primus iudicii actus debet relinqui. Quae cauſa eſt, quare in formula clientelari Würtenbergicorum eius generis uaſallorum etiam iuratur iuſtitia in cauſis dicundis. Verba ſunt: zuthun, was ein Lehen-Mann ſeinem rechten" Lehen-Herrn ſchuldig, Urtheil zu ſprechen mit" Ihrer Furſtlichen Gnaden mannen, ſo ihr dazu" ermahnet und erfordert werdet. Totam for-" mulam recitat BVRGEMEISTER vom Reichs-" Adel *p.* 328. 329. 330." Imo uniuerſi imperii quaedam uox fuit: "So ſpænn würden um Lehen, da" dann beyde Theile der Lehenſchafft von einem" Herrn herrührend, bekanntlich wæren, ſo ſolle" daſſelbige vor dem Lehen-Herrn (non autem in imperiali curia) oder wie ſich gebühret (in parium conſeſſu) berechtiget werden, uti habetur in tabulis anni 1496. et ſequentibus, quas recitat DATTIVS *de pace lib.* 2. *cap.* 27. *n.* 32. 33. *ſeq. pag.* 549. 460. Qui locus eſt ualde momentoſus tangitque inſtituta cum imperii uniuerſi, tum Sueuici foederis ſigillatim. Quo intuitu inſtruit noſtri argumunti ſcenam Würtenbergicam.

(hh) A quo initium fieri potuiſſet, in illo potentisſimo Germaniae principe electore caput noſtrum finimus. Scilicet illud uerum eſſe putant Boioariæ iureconſulti, *quod omnis uaſallus in illa prouincia ſimul ſit ſubditus*, neminem enim in Boioaria nobilium priuilegiis ac immunitatibus gaudere, niſi cum qualitate ſubiectionis, quod habet KNICHEN. *de inueſtitur. pact, part.* 2. *cap.* 5. *n.* 146. *p.* 439. et alibi de *ſuperioritate cap.* 3. *n.* 355. *p.* 40. Inde an. 1560. ORTENBVRGICOS comites S. R. I. alias addictos ſine principe intermedio in ius uocarunt uolueruntque, ut illi in omnibus omnino

cauſis

CAP. III.

De IVRE *adoptandi subdominos in* FEVDIS *uel* ALLODIIS *imperialibus.*

§. I.

I) *RATIONIBVS*

AB exemplis eorum, qui in FEVDIS uel ALLODIIS imperialibus fibi, fua plerumque auctoritate, adoptauerunt fubdominos; iamnunc deueniemus ad RATIONES, quibus illis hoc facere potuiſſe eſt credendum ac commonſtrandum. Scilicet *principio* uti in aliis publici iuris controuerſiis; ita etiam hic omne punctum fere dandum eſt patriae conſuetudinibus. Non ſolum, quoniam Germania noſtra olim nullas, dein paucas leges habuit: ſed uniuerſim in aliis etiam regnis formula imperii optime intelligitur ex rerum uſu (ii). Cum igitur alterum opuſculi caput tot et tam grauia exempla conduxerit: inde uinculum conſecutionis eſt firmisſimum ad OBSERVANTIAM IMPERIALEM. Qua teſte, integra et incorrupta, nobis poteſt conſtare: in Germanico regno nihil iniuriae habere, ſi poſſeſſores IMPERIALIA uel FEVDA uel ALLODIA nouis deferant SVBDOMINIS atque, uſu patriae curiae ſcribo, IMMEDIATA bona mutent uertantque in MEDIATA. Quod cum ita ſit, intereſt omnino imperii ordinum, ut hoc publici iuris palladium porro ſacrum habeant, ne, quod olim iure fieri potuit, ab illis deinde in crimen uocetur (kk).

1) *in Germania diuina uis conſuetudo.*

§. II. Deinde facile eſſet, ex medii aeui notitia illud docere, quod pleraque olim imperialia TERRITORIA fuerint ALIENABILIA (ll). Quod uel CONFRATERNITATES, GANERBINATVS pactaque ſuccedendi alia oſtendunt, inita certe inter principes imperii, dummodo PROVINCIALES ORDINES non contradixerunt

2) *feuda quondam imperii alienabilia.*

---

cauſis iudicem agnoſcerent ac forum Boicum. Res haec in *camera imperiali* utrinque eſt diſputata acerrime, editis hoc fine ab utraque parte libellis: uerum an. 1573. lata eſt ſententia his uerbis concepta: "daſs, ſo viel die Gravſchafft Ostenburg "belanget, ermeldte Graven ohne mittel Graven "des Reichs ſeyn, und dem Hertzog in Bayren nicht gebühret ſelbige auszuziehen.„ Recitat deciſionem poſt cauſae utrinque inſtructae argumenta MEICHSNER *tom. 3. deciſ. 7. p.* 61. 62. quam etiam uires dicunt accepiſſe rei iudicatae. Interim illud tamen manſerat extra cotrouerſiam, quod in *cauſis feudorum*, Boioariae ducem *ſubdominum* habentium, Boica curia haud dubie ab imperialibus comitibus eſſet agnoſcenda. Tantum abeſt, ut ullo unquam tempore ſtatutum ſit ex aduerſo. Videri poteſt AVCTOR *der Ortenburgiſ.* deduction in locis diuerſis; unde excerpſit ſua BESOLDVS uerbo *Huldigung* p. 402. 403.

(ii) Egit de conſuetudine, iuris publici in Germania effectrice, alibi *dn. praeſ. cap.* 1. *de iure adleg.* §. 2. 3. *l. I. opuſ. VI.* ex inſtitutoque *Ioan. Georg.* CVLPISIVS *de obſeruantia imperiali vom Reichs-herkommen.*

(kk) Summas dabo argutiarum ex hoc OBSERVANTIAE IMPERIALIS argumento. *Primum* conſuetudinis tanta uis eſt, ut etiam *deroget* ipſis *legibus*. Has itaque ſilere oportet, ubi loquitur obſeruantia imperialis. *Deinde* accedit, quod haec cauſa *feudalis* ſit, in quibus plus, quam alibi dare ſolemus uſu receptis inſtitutis. *Porro* illud ipſum auguſtisſimi imperatoris ſacrum effatum: *das Reich bey ſeinem Herkommen und Gewonheit zu laſſen. Praeterea*, ſi *obſeruantiae* in Germanico imperio non ut olim ſuus locus, honor, reuerentia: media imis miſcebuntur neque porro iuris et aequi in patria lumen. *Tandem* hodieque in omnibus imperii cauſis, curiis, conuentibus comitiisque ad hanc ſacram obſeruantiae imperialis anchoram prouocari in eaque poni ſolet praeſidium omne, ne mores patriae migremus. Etenim ſi olim iniuria fuiſſet aliqua, nouum adſciſcere ſibi ſubdominum, quis quaeſo crederet, inter tot et tam illuſtria omnis aeui exempla, Caeſarem ſua ſemper iura neglexiſſe, ut ne quidem ſemel legatur contradixiſſe aut remouiſſe territorium a nouo *ſubdomino*. Quod cum factum non ſit, ex ſilentio Caeſarum puto nos habere rectum iuris argumentum.

(ll) Filum mihi conſecutionis eſt hoc: *ſi princeps imperii*, ordinum prouincialium et principalis domus accedente conſenſu, *diſponere potuit de principatu ultima uoluntate; multo magis contractu inter uiuos potuit alienare.* Ratio eſt haec: quia multae alienationes inter *uiuos* fieri poſſunt, quae fieri nequeunt in *ultima* uoluntate. Ne quid daretur odio ac aemulationi. Sed nemo eſt neſcius, qui hiſtoriam nouit Germanici imperii prouincialem, olim *ſucceſſoria pacta* iniuiſſe inuicem principes imperii eaque uel *unilateralia* uel *bilateralia*: nunc *gratis*, nunc cum *onere* in ſuis principatibus: ut, qui negauerint haec, neget ſolem; qui iniuſta dixerit, formulam culpet incuſetque Germanici imperii. Conferri interim poſſunt loca iuris publici doctorum, ubi agunt de *confraternitatibus, ganerbinatibus, pactis ſucceſſoriis generis* alius. Taceo DOTATIONES filiarum, quae ſaepius integros ſecum traxerunt *principatus, comitatus, dynaſtias*, feuda imperialia, licet nulla celebretur Caeſarei conſenſus memoria. Imo certus ſum, confudiſſe adhuc iureconſultos *allodia* imperialia cum *feudis hereditariis* imperii Germanici. Quae enim territoria habuerunt *alienabilia*, illis ideo dederunt nomina tituloſque *allodii*. Cum tamen *primum* utique conſiſtere poſſit cum nexu *clientelari*, quod dictum eſt quoque *c. II.* §. *III.* ſuperius. Neque enim formulae: *largimur ei hoc territorium iure proprietatis in proprium bonum, ut illud alienare poſſit, mutare, uertere, donare* abſoluunt poſſesſorem a nexu clientelari. Quoniam Germaniae conſuetudines omni aeuo *feuda* loquuntur *proprietatis*.

Lumen

CAP. III.

runt, suo arbitratu, nullo olim, quantum A mihi constat, Caesaris intercessu (mm). Quod igitur alienari potuit, illius haud dubie adsciici nouus SVBDOMINVS (nn).

3) Iura subinfeudandi in S. R. I. concessa.

§. III. Praeterea uti clientelaria Germanorum instituta hoc dederunt cuilibet VASALLO, ut adoptare potuerit SVBVASALLVM (oo): ita etiam noui SVBDOMINI adoptatio nihil habere potuit insolentiae ac duritatis (pp). Idque ideo, quoniam urgentiores esse potuerunt causae ad faciendum alterum, quam primum in Germanico praesertim imperio (qq).

§. III. IV.

4) Foederum iura ordinibus S. R. I.

§. IV. Porro non erit forte, qui illud uocauerit in dubium, potuisse ordines imperii alios ex ordinibus adsciscere dominos tutelares, aduocatos, protectores eosque perpetuarios (rr): non igitur uideri poterat mirum, licuisse etiam illos, salua imperii maiestate, nouos subdominos salutare (ss).

§. V.

Lumen his omnibus dabit exemplum, quod narro. B Scilicet comes de Monte Adolfus an. 1272. donauit LIMBVRGENSEM DVCATVM Ioanni duci Brabantiae. Facta ante fuerat donatio traditioque, quam Caesar eam resciuisset, ut satis constet, illos ne quidem opus fore credidisse Caesaris *praescitu* multo minus consensu illius. Inde donator Adolfus donationem a se factam tantummodo notam facit Caesari, quo donatarium posset ritu clientelari inaugurare. Merentur litterae (*) legi ac relegi atque deinde requiri ex illis, num in *feudi imperialis alienatione* opus fuerit Caesaris scientia et consensu; an uero suffecerit simplex notificatio. C

(mm) Nihil dissimulabimus. Illud uerum est, *alienationes* principatuum et comitatuum, illorum maxime, ubi flos ordinum uiguit prouincialium, raro aut nunquam factas esse, nisi in *comitiis prouincialibus*, consensu ordinum et *familiae* principalis, quas ultimas formulas *du. praef.* exhibuit de *obligatione successoris in principatu cap. ult. lib. I. op. IIX.* Causa est haec. Nam *ordo successionis* in Germaniae principatibus in origine sua pendet omnino a prouidentia populi ac procerum cuiusque prouinciae, a quibus liberi principum ius habent sibi quaesitum. Vtriusque igitur opus fuerat consensione, D quoties aliquid uenditum et alienatum est aduersus maiorum instituta. Haec ideo adfero, ut medii acui alienationes, factas a principibus, sine Caesaris consensu, ab iniuriis uindicem, quas sibi hodie fingunt doctores ex iuris Longobardici idolo, cuius nulla olim in patria auctoritas. Atque haec causa est, quare Carolus IV. imperator, moribus hisce cetera sublatis, illos tamen indulserit principibus electoribus in AVREA BVLLA, quibus hodieque feuda imperii alienare licet sine ullo Caesaris praescitu consensuque. Sacrilegii enim instar, haec negare aut uocare uelle in dubium. E Quoniam hodieque imperatores nostri fidem dant A. B. eamque iuratam.

(nn) Qui enim potest *maius*, potest etiam *minus*. In quem omne dominium, quod habeo, transferre possum; cum eo certe illud licuerit quodammodo diuidere et partiri.

(oo) Verba instituti clientelaris clara sunt 2. *F.* 9. *pr.* summatim concepta: *alienare non licet feudum; licet tamen subinfeudare. Dummodo hoc fiat sincere et sine fraude.* Licet enim haec ipsa in dubium uocauerit HOTOMANNVS: confutarunt tamen eundem KOHLIVS, LEISERVS aliique scriptores subfeudorum, quos nominauimus *cap.* 1. §. 6.

(pp) Filum hoc consecutionis ipse texit *uir illustris* THOMASIVS *de feud. oblat. c.* 2. §. 14. uerbis, quae sequuntur: *quemadmodum uasallus potest sibi* NOVVM VASALLVM *quaerere,* " *citra consensum domini: idem et poterit sibi* NOVVM *quaerere* DOMINVM. *Cum dominus et* uasallus *sint correlata, correlatorum uero eadem natura.* Quamuis uero idem refellat auctor illustris: rationes tamen uix tangunt feuda imperialia, quamuis cetera sint uerissimae. Nam illa sunt alienabilia, quod dictum *cap.* 3. §. 2. sunt *oblata,* ut causa pateat, quare domino non liceat, quod tamen licet uasallo: possessoribus eorundem non est nefas, ad *seruitia* se adstringere *aliorum* hisque nouam dare fidem, quod docebant iura foederum et belli, quae habent: imo imperialia seruitia non debentur, nisi iura ipsorum uasallorum consensu, declarato in comitiis, ut subdomino nouo sat temporis supersit, quo illa exigat sibi: adeoque facile est ad fingendum et obseruandum nouum subdominium, sed utile dominium socium non fert nouum, cum occupauerit iam uasallus uniuersum: in feudi imperialis apertura, quae olim redundabat in ordines prouinciales, dominus pariter non habet, quare moueat querelas: obtrudi uero illi subdominum, instar uasalli noui negari potest, si quidem pristinus uasallus in nexu imperiali persistat; sin minus, domino primo id nequit esse ingratum, si pro uno uasallo nanciscatur duos.

(qq) Idque intuitu uel DOMINI supremi, cuius modo dixi interesse, ut, loco *unius, duos* accipiat uasallos: uel VASALLI inferioris, ne pereat cum suis, ut habeat, qui eum protegat tueaturque et quae reliquae sunt *oblationis clientelaris* causae, quas recitant MAGERVS *de aduocatia,* HERTIVS *de feudis oblatis* et DATTIVS *de pace publica.*

(rr) Qui dubitat de hoc ordinum iure, ille animum instruere potest hac doctrina ex EHRENBERGIO *de foederibus;* DATTIO *de pace publica;* WENKERO *de Pfalburgeris.* Imo uix dignus est nostra arena, qui nescit, quod olim in patria gestum est, id est, ut Tullius ait, iurisprudentiam publicam sequitur puerilem, ex ingenio hominum peregrinorum effictam, non formatam ex usu institutisque nostrae reipublicae.

(ss) Exempla omnis aeui clara sunt, quae enumerauimus *cap.* 2. Inde recte ad nostramque mentem STRVVIVS *de feud. oblat. c.* 3. §. 6. philosophatur: *contractus feudalis habet aliquid instar foederis inaequalis, quod certe ordinibus imperii indulget* art. 8. Inst. Pac. §. gaudeant: igitur ex iisdem iuris ratio-

(*) Accipe litteras ab auctore PROELII WOERINGANI *p.* 65. Sunt autem hae: *Serenissimo domino suo* ADOLFO D. G. regi Romanorum, semper augusto ADOLFVS comes de MONTE "cum debitae fidelitatis promptitudine. Cum nos DVCATVM LIMBVRGENSEM cum omni- "bus bonis DONATIONIS titulo TRANSTVLERIMVS in illustrem principem, dominum Ioannem "ducem Lotharingiae et Brabantiae, simpliciter et de plano, dominationem et magnificentiae uestrae "celsitudinem deuote requirimus: quatenus ipsi domino duci ducatum ipsum et bona ad ducatum "pertinentia, prout a nobis dependent, CONCEDERE dignemini cum solennitatibus ad huiusmodi "concessionem debitis et consultis. Datum anno MCCLXXXII." Non haec rogatio est alicuius consensus a domino expectandi in feudi alienatione. Facta fuerat donatio traditioque insalutato domino. Quod Longobardica iura criminibus adnumerant, ob quae feudo priuari debet uasallus. Germanica autem feuda olim instar fuere *allodii*, si fides STVCKIO *cons.* 26. *n.* 499.

5) *iudices ordinum S.R.I. arbitrarii et austregales.*

§. V. Tum illud etiam uerum est, olim ius suum prosequi potuisse principes atque ordines imperii uel ARMIS uel arbitris, AVSTREGIS, uel sententia IMPERIALI (tt). Quapropter Caesaris uix poterat interesse, siue eum agnoscerent iudicem ordines *immediate* siue intermedio nouo SVBDOMINO.

6) *primi domini AVCTORITAS SALVA, etiamsi subdominus.*

§. VI. Post, si recto feuda imperialia iudicio aestimentur, non erit forte, qui causam nominauerit, in qua, per adoptionem noui subdomini, laedi aut uiolari potuit olim suprema imperatoris maiestas. Quae omnino iuxta nouum *subdominum* perstitit illaesa (uu). Imo quodammodo imperatoris uidebatur interesse, ut, per plurium subdominorum numeros, imperium noua acciperet incrementa (xx).

7) *EXCEPTIO firmat regulam.*

§. VII. Addo, quod adoptatio subdomini olim tantopere iuerit in ius Germaniae publicum: ut opus tum esset primo domino, sibi aduersus illam prospicere pactis atque ita patriae consuetudini derogare per formulam in litteris clientelaribus: *ne uasallus*, ullo iuris tegumento, *sibi porro adroget nouum subdominum* (yy) sine domini primi consensu auctoritateque.

8) *filum consecutionis a subdomino ALLODII imperialis ad FEVDVM.*

§. VIII. Tandem uti nemo ex iuris publici consultis dubitat: *in arbitratu cuiusque fuisse possessoris*, ALLODIVM IMPERIALE *offerre alteri*, conciui ac principi Germanic. (zz) *in clientelam* atque ita IN-

rationibus dicendum, quod principes et ordines imperii adoptare possint *subdominos suo territorio*, instar *inaequaliter foederati*. Etiam cum extraneis principibus id fieri posse, idem adfirmat: quod merito atque ex idoneis argumentis uocat in dubium uir illustris, THOMASIVS *de feud. oblat. cap.* 2. §. 36.

(tt) Scripsit SCHVBARTHVS *de austregis*, utinam inter lumina maiora medii aeui. Nam illud uerum est, quod olim in genere litis quocunque ordines imperii ius suum experiri potuerint ARMIS. Quod etiam probat A. B. quia *tit.* 22. id tantum exigit, ne eius generis bella fiant, nisi praecesserit *diffidatio*. Ad haec nihil praeterea imperator. Quem tamen si laesa pars imploraüit, tum demum ille egit iudicem, bellumne causae iustitiam haberet, an uero esset iniustum. Deinde innumera exempla eorum protulit alibi *dn. praes.* qui in controuersiis cum aliis Germaniae principibus noluerunt armis uti, neque tamen ita iudicem statim habere imperatorem. Igitur ARBITROS elegerunt *principes* imperii alios, qui *primi fori* aperuerunt incunabula in coque uel composuerunt litem, uel, post latam sententiam, ad imperatorem causa demum est remissa, si quidem altera pars noluit laudo tali acquiescere. Quod cum ita sit, ita autem esse intelligent omnes medii aeui notitiam docti, non habebit imperator, quare subdominorum improbet adoptiones.

(uu) Quos limites posuit STRVVIVS *de feud. oblat. c.* 3. §. 9. illis, qui *allodia* imperii offerre uoluerint in *extranei principis* clientelam, eosdem etiam hic damus uasallis in adoptione noui subdomini. Scilicet, ut illud fiat *iuribus imperii* illaesis; ut illud exemtus soluat uel ipse per eximentem, quod debet imperio; ut huic *adhaereat* uasallus, si quidem illi cum nouo subdomino minus constet; ut salua *iurisiurandi religio*, praestita imperatori imperioque; ut subdominii ratio *utile* dominium adficiat, non directum et quae alia sunt generis eiusdem. Vnde et illud constat, quare, subdominio allodii imperialis accepto, id statim egerint subdomini principes, ut re ipsa ideo fierent uasalli et clientes imperatoris. Adde locum in R. I. 1548. §. 52. qui omnino est insignis.

(xx) De causis modo dictum est, quae subdominos permouerint ad subeundam imperii clientelam, si quidem nacti fuerunt allodii imperialis subdominium. Exemplo etiam esse possunt landgrauii. Hi enim cum a *Waldeccensibus* et *Rietbergensibus* comitibus adoptati fuissent subdomini: statim id egerunt, quo utrumque *comitatum* imperatori redderent *clientelarem*. Vt adeo utrinque adoptatio haec promoueret commoda et incrementa maiestatis imperialis.

(yy) Eadem scilicet ratione, qua, propter consuetudinem apud nos, semel acquisita *feuda* uel allodia imperialia iterum *subinfeudandi*, tandem patroni, piarum causarum praesertim, ad eam adstrinxere legem donatarios: *ne praedium porro subinfeudarent*. Ex innumeris formulis unicam exscribemus ex historia Fuldensi. Nam *Christoph.* BROWERVS *lib.* 3. *c.* 10. *p.* 256. recitat litteras clientelares ann. 910. conceptas, post alia, his uerbis: *Horum traditiones in honorem sanctorum factae sunt, ut nunquam alicui hominum inbeneficientur.* Idem *lib.* 3. *c.* 17. *p.* 264. reperitur et plenius *c.* 18. *p.* 271. ubi auctor de hoc argumento clientelari recte philosophatur. Similes litteras offendi in CHRON. LAVRISHEIM. *ad ann.* 881. Et diplomata eiusdem argumenti *ann.* 1189. et 1197. apud TOLNERVM *p.* 59. quae admodum sunt illustria. Eius certe generis memini litterarum clientelarium, in quibus policitus est uasallus domino suo, se porro alium dominum non adoptaturum esse, idque fide iurata. Sed cum temporis ratio non permittat, ut ipsa hic loca conquiramus, nomina damus nostra, fore ut hanc spem proxima occasione expleamus.

(zz) Posse ex imperii ordinibus quemuis possessorem *imperiale allodium suum* addicere *subdomino* sicque *statum* suum, qui *immediatus fuerat*, uertere in *mediatum*, idque sine Caesaris consensu, hoc quidem omnes Germaniae iureconsulti largiuntur. Agmen hic ducat uir illustris, THOMASIVS, aliis hic plenior curatiorque. Ita autem in *cap.* 2. *de feud. oblat.* §. 33. uere ratiocinatur: *allodia* IMPERIALIA *offerri in feudum posse alii in S. R. I. conciui etiam citra consensum Caesaris, argumenta sunt plurima.* I.] quia allodia libere *alienantur*, ergo etiam recte offeruntur in feudum II.] idem tacite indultum est in *capitulatione Leopoldina* 39. uerbis, quae sequuntur: *Die Stande uber die* edition *der alten* pactorum familiae *mit* exhibition *neuer*, *von dem Lehenthum keine* dependenz *habender*, *nicht zu beschwehren.* III.] exempla supersint allodiorum imperialium, oblatorum subdominis, quae ius facere possint. Verum enim uero idem quoque in hoc argumento dicere licet de feudis imperialibus, quia etiam haec fuerant *alienabilia* §. 5. de his etiam loquuntur *leges* R. I. ann. 1548. §. 52. horum denique et *exempla* supersunt quamplurima, quae repeti possunt ex capite tertio. Idem, sed leui brachio tractat HERTIVS *de feud. oblat. part.* 2. §. 12. *quod res propria offerri queat in feudum* et §. 15. 18. 19. 22. 23. 24. Fidentior STRVVIVS *de feud. oblat. cap.* 3. §. 3. Neque dubitat de aliis feudis imperialibus ITTERVS *cap.* 1. §. 12. et *cap.* 22. §. 4. Quos omnes etiam sequitur HORNIVS *cap.* 4. §. 18. *p.* 86. 87. clauditque numeros his quidem uerbis: *Bona allodialia*

CAP. III.

TERMEDIVM sibi ac suo territorio adsciscere DOMINVM etiam *principem extraneum* eundemque tamen non hostem (a), sine ullo Caesaris arbitratu consensuque: ita parum aut nihil uideo obesse, quo minus idem fieri possit in IMPERIALI FEVDO. Quoniam, si calculos ex nostrae reipublicae rationibus posueris, ex utroque casu Caesari imperioque paria a nouis subdominis commoda et incommoda ex-
A pectanda sunt. Vt, si unum dederis: alterum negaueris frustra et sine idonea causa (b). §. IIX. IX.

§. IX. Ceterum neque illud negligi debet: iura domini et uasalli esse reciproca. Cum igitur primo id dare soleant doctores, ut *directum dominium* in alterum possit transferre eumque uel *inferiorem*, uti subdominum (c), uel etiam *superiorem* uti

9) *a iure DOMINI ad iura VASALLI FILVM consecutionis.*

---

lia inmediata ciuibus imperii immediatis in feudum offerri posse, ETIAM * SINE CONSENSV CAESARIS *praxis imperii docet*. Ceterum licet *Zacharias* VIETOR in libro de *exemptionibus imperii* id agat inprimis, ut in gratiam Waldeccensis comitis subuertat auctoritatem *subdominorum*: in eo tamen apertus ac uerus est, quod adfirmat: *posse omnino possessorem allodii imperialis illud offerre alii principi in feudum cumque adrogare subdominum*, quoniam rei suae quisque sit arbiter, eique onus et legem imponere queat; nihil habeat inusitati, allodium imperiale subiici nouo subdomino, cetera, quae habet *conclus. XXIII.* Addit
C etiam *conclus. XXII.* subdominum adoptatum haud dubie *indicem esse* adoptantis idque *in causis clientelaribus*. Idem adfirmarunt ante eum GYLMANNVS *tom. 1. part. 1. tit. 4. p. 300.* KNICHEN *de iure territ. c. 1. n. 226.* *Matth.* STEPHANI *lib. 2. de iurisdict. part. 1. c. 7. n. 177.* SIXTINVS *lib. 1. regal. c. 4. n. 59. 67.* et quaeso? qui non?

(a) Nolo nunc tueri, quod tamen affirmat tueturque STRVVIVS *de feud. oblat. cap. 3. §. 9.* in gratiam Nassouiorum. Scilicet principes Nassouii possident comitatum SARAEPONTANVM, expositum Galliae confiniis et inuasionibus. Is
D ergo ex situs ratione aliisque causis docuit, fieri non posse, ut ditio illa habeat tutelam ab imperio. Inde possessores eius e re sua fore credidisse: *si Saraepontana Galliae regi dent in clientelam nexumque iuris beneficiarii.* Fieri hoc posse, existimat Struuius, quoniam ordines imperii iure gaudeant *foederum* etiam cum extraneis; ipsa deinde ditio sit *allodium*; porro imperii *non interesse*, cuius iura salua maneant nihilominus; praeterea fingendum Galliae regem non hostem, sed *amicum*; post, consultius esse, imperium aliquid habere in Sa-
E raepontanis, quam nihil, siquidem Galliae rex eadem fecerit, ui armorum, sui iuris; ordines Germaniae sua imperio credidisse, ut seruent, non ut pereant; exempla non deesse ueteris aeui, ubi factum sit idem, nullo imperii intercessu et quae alia sunt generis eiusdem ad causam propugnandam. Addo certe illustre principis Germaniae exemplum. Nam ANHALTINVS princeps OTTO *ann. 1315. non solum Daniae regem Ericum VII. adsciuit subdominum eiusque subiit clientelam, praestito homagio et uasallagio: sed etiam aliquot dyna-*
F *stias eidem obtulit recepitque illas ab eodem in feudum.* Litteras clientelares exhibet *Arrildus* HVITFELD *in chron. Dan. part. 3. ad ann. 1315. p. 380.* quem, ut alias, exscripsit PONTANVS *lib. 7. hist. Dan. p. 413.* cui sua debet BECKMANNVS *in part. 3. hist. Anhalt. c. 1. n. 8. p. 86.* Ast ante iam principatus Anhaltinus feudum fuerat cum *imperiale*, tum *Magdeburgicum*. Neque hoc satis est. Nam eidem regi DANIAE alii etiam Germaniae principes fuere clientelares uasalli, utpote *duces* MEKLENBVRGICI intuitu dynastiae *Rostochiensis*,
G quod litterae testantur, ann. 1311. scriptae: in quibus etiam spem accipit clientelae ducum POMERANIAE, quae in aliis expletur an. 1315. duces etiam HOLSATIAE; POLONIAE; comites HOIENSES; SCHAVMBVRGENSES aliique
B plures in rerum Danicarum annalibus enumerati. Quod si unius Erici VII. tot facti sint uasalli ex S.R.I. ordinibus, neque ideo ab imperatore imperioque in ius uocatis: erit igitur opinabile, non aliis tum moribus uixisse Germanos. His exemplis similibusque dogma suum corroborare potuisset Struuius, si aliquem medii aeui habuisset sensum. Memini etiam, in *Risuicensi* pacificatione plurimis in Galliae uicina principibus, aliquos non infimi nominis consultores fuisse, praesertim MOMPELGARDENSI ac WVRTENBERGICO: ut in tam grauibus damnis, quae a Gallorum ex-
C ercitibus toties paterentur, consilium ex arena peterent suaque regi uicino offerrent iure beneficiario in clientelam. Quoniam auxilia ab imperio essent lenta, frigida, imo nulla: neque instaret pectora principum, in tantis conciuium calamitatibus, aliqua commiseratio. Verum absit, ut in rerum angustiis abiiciamus animos Germani: quos reseruare oportet rebus secundis. Recte igitur Struuiana uerbis castigauit HERTIVS *de feud. oblat. part. 2. §. 23. p. 538.* pepercitque famae Struuii, nominando *Borriesium*, qui thema respondit; feliciori autem minerua in eiusdem
D dogmatis confutatione usus est uir illustris THOMASIVS *de feud. oblat. cap. 2. §. 37. 38. 39.*

(b) Constabit enim ex iis, quae hactenus dicta sunt, inter *allodia* et *feuda* imperialia intuitu nexus, quo addicti sunt, utriusque possessores imperio, uel parum uel nihil interesse. *Seruit* uasallus; *idem facit* allodii imperialis possessor, pariter nomine obligatus, notato in matricula: *alienandi* iure ultimus gaudet; sed neque hoc *destitui* primum, scripsimus c. 1. supr. parent primus et alter Caesari imperioque, ut subditi non Aristotelici, sed prout
E formula exigit libertatis Germanicae: *perfidus* imperio ac Caesari et allodio excidit et, neque ultimo facilius, quam primo, quoniam uirgula oblatorum feudorum debet esse lenior: renouat *inuestituram* uasallus, subditus idem sacramentum adpellat nomine *homagii*, quod est magis adductum grauiusque, quam fidelitatis iusiurandum, cetera.

(c) Fidenter id affirmant doctores: *quod dominus* DIRECTVM DOMINIVM *dare alteri queat in subfeudum, inscio licet inuitoque primo ua-*
F *sallo*, in quo numero SCHRADERVS *part. 3. c. 7. n. 12. seq.* ROSENTHAL *cap. 9. conclus. 62. n. 34. seq.* et qui non? Exemplum narrabo, non fingam. SIGISMVNDVS *imperator ann. 1434.* episcopo LVBECENSI in subfeudum dedit DIRECTVM DOMINIVM HOLSATIAE *ducatus*, ea quidem lege, ut Holsatiae dux ex eo tempore esset *uasallus episcopi*: ut inuestituram ab *episcopo peteret* renouaretque: ne sine episcopi consensu aliquid *alienaret* de feudo Holsatiae, comminatione adiecta *mulctae* 200. imperialium: ut Hol-
G satiae dux pareret imperio, episcopo subdomino intermedio, cetera. Vidi diploma in supellectili *domini praes.* idque in uetustissima scriptura eiusque aeui, quo est conceptum. Sermone tamen accepi administri, quod aegre id tulerint noluerintque nouum *subdominum Holsatiae duces* agnoscere.

CAP. III.

uti *praedominum* (d): rationes certe iuris in Germania beneficiarii uolunt, ut idem indulgeamus imperii *uasallo*, quo et ipse *utilis* sui *dominii* ergo sibi nouum adsciscat adoptetque SVBDOMINVM (e), uel etiam, de quo nemo dubitat, subuasallum (f).

10) Patrocinia aliquot IVRECONSVLTORVM.

§. X. Ad extremum iureconsultos quaerere nostro argumento patronos, operis erit omnino frustranei. Nulla enim lege scimus, doctorum responsis auctoritatem tribuendam esse in publici iuris litigio; cum eorum priuilegia intra limites potius uersentur iuris priuati. Deinde uix inter illos unum uel alterum ueneris, qui hanc quaestionem attigerit. Tantum abest, ut aliquis supersit, quo duce hic possimus uti (g). Praesertim si, auctoritatis glaucomate detracto, in desiderio posuerimus rationum momenta, quibus illi utuntur, qui nostra uel adprobant uel impetunt ac refellunt (h).

§. X. XI.

11) LL. PVBLICAE pro iure adoptandi subdominos R. I. 1548. §. 52.

§. XI. Claudimus argumenta *pro iuribus ordinum*, ADOPTANDI SVBDOMINOS, cum publicis imperii legibus iisque nouissimis. Olim certe fieri id potuisse, quod defendimus, dubitatum non est. Post uero, quam auditae sunt querelae, deminui sic uires imperii, de EXEMTIONIBVS in comitiali consessu est cum ratio-

scere. Idque ideo, quod illis indignum uideretur, imperatoris loco, *directum dominum* uenerari Lubecensem antistitem: deinde Holsatiae feudum imperio sit oblatum, cui ideo obtrudi nequeat ab imperio *directus subdominus*. Qua disputatione etiam effectum est, ut nexu hoc insolito Holsatiae duces liberarentur redirentque ad curiam Caesaris clientelarem postliminio. Quae historia satis docet, in hac causa non esse conclamatum.

(d) Etiam hoc largiuntur *domino directo*, ut, quod habet feudi *directum dominium*, possit submittere *superiori* huncque adoptare (uenia sit uerbo) PRAEDOMINVM: eo quidem effectu, ut exinde uasallus *duos* habeat *dominos directos*, unum immediate, quem adpellare liceat, SVBDOMINVM; alterum mediate (primo scilicet intermedio), quem diximus cum uenia PRAEDOMINVM. Plane ita *Hulderic. ab* EYBEN *elect. feud. cap.* 10. §. 14. *p.* 626. quem exscribemus: *Par ratio facit, ut seniori nudam suam proprietatem* (male proprietas distinguitur ab utili dominio apud Germanos in feudis imperii, nam et hoc dicitur *das Untereigenthum*, ut illud *das Obereigenthum*) *aliis et quidem duplici modo uel ut ipse ab iis* [ceu praedominis] *uel ut ii ab ipso* [ceu praedomino intuitu primi uasalli] *recognoscant, in feudum tradere integrum putamus* [idque sine consensu uasalli]. *Etsi de feudistis nostris uix quisquam ea de re moneat, collato* ROSENTHALIO *c. 6. concl.* 64. *n.* 3. *Ita* HASSIAE LANDGRAVIVS *directum dominium comitatus* WALDECCENSIS, imo, quod infra dicemus, etiam RITTBERGENSIS *imperatori imperioque rursus in feudum obtulerunt.* Adplaudit Eybenio HERTIVS *de feud. oblat. cap.* 2. §. 14. ratione addita, quoniam dominii directi ratio uersetur in proprietate. Vt adeo liberas manus habeat DOMINVS siue *senior* dominium directum 1) *alienandi*, 2) *infeudandi*, 3) *submittendi* illud nouo *praedomino*.

(e) Praesertim in *oblatis feudis*, qua uirgula aestimo imperialia quaeque, uinculum hoc consecutionis puto esse quam firmissimum. Habes enim in eius generis feudorum *utili dominio* pariter speciem *proprietatis das untereigenthum*: habes hic *fauorem* in uasallo *maiorem*, qui non accepit a domino beneficium, sed huic tale obtulit ille: imo, quando eligit suo feudo dominum, fiduciam habuit in dexteritate hominis, gentis, familiae, muneris, dignitatis. Quo ipso grauius eidem est migrare dominum aut pro uno nancisci duos: quam talia pati seniorem.

(f) De quo argumento *Koblius*, *Freudenberg*, *Freccia*, *Leiser* et alii plures laudati sunt *cap.* 1. superius. Quae in feudorum institutis sunt argumenta uulgaria.

(g) Quemque suo loco laudauimus, qui contulit aliquid luminis ad nostrum argumentum. Qui enim clare senserit nobiscum, uidimus fere neminem. Quod mirum non est. Quia in tanto feudistarum, quos dicimus, numero etiam in ipsa Germania, uix offenderis unum et alterum, qui ad *patriae iura* et *mores* respexerit *medii aeui*. Rigantur omnium fere scripta riuulis tantum peregrinis. Vnde nihil praesidii accedere potuit nostro argumento. Valde autem negligentes et audaces sunt in argumento nostro, adeo graui tam ITTERVS *de feud. imp. cap.* 22. §. 4. quam HERTIVS *de feud. oblat. part.* 2. §. 15. *p.* 531. quod uterque scribit: *an princeps feudum imperiale* [Caesare inscio] *alii in feudum offerre ab eoque illud ceu subdomino nouo recipere possit. Affirmat* QVETTA *consil.* 6. *n.* 8. Fallit uterque, certo argumento, neutrum Quettae consilium uidisse. Illud uerum est, respondisse Quettam iura *Würtenbergicae* domus et *Austriacae*: uerum id tantum *n.* 8. *cons.* 6. dicit: "Quando archidux Austriae subinfeudauit ducem Würtenbergicum, qui erat uasallus Caesaris, num maneat uasallus archidux et sic uasallus sit uasalli. Si quaeris, num fieri possit? Adfirmo. Nam uasallus sine consensu domini potest subinfeudare: Non autem, utrum dux Würtenbergicus potuerit archiducem adoptare subdominum" aut ex immediato imperii feudo efficere mediatum. In ultimo sane Quetta est mutus instar aliorum.

(h) Palmam hic porrigimus uni LYNCKERO, *imperiali Baroni* et *iureconsulto* oculatissimo in *respons.* 193. *n.* 7. *p.* 208. uerbis, quae recitamus: "Ein Lehen, welches iemand mit der Reichs-Standschafft und ohne Mittel unter dem Reich besitzet, mag wohl, næhern und mehrern Schutzes halben, oder anderen Ursachen willen, ob er wohl solche vom Reich zu Lehen getragen, hiernechst von einigem anderm mæchtigem Stand des Reichs recognosciret, und insonderheit, alsdenn intuitu imperii, zum afterlehen und in subfeudum empfangen werden. Est enim probata legibus imperii sententia: POSSE STATVM IMPERII SEMET IMMEDIETATI SVBDVCERE ET ALII IMPERII STATVI SE SVBMITTERE, male id negante PAVRMEISTERO lib. 2. de iurisdict. c. 9. n. 57. Quidni posset status superioritatem territorii sui, salua dignitate et iure status, alii principum in feudum offerre et ab ipso sub lege fidei uasalliticae, recipere." Ita uir magnus et curiae imperialis collega. Cui omnino addi potest EHRENBACH *part.* 4. *c.* 99. §. 13. *cap.* 100. §. 8. 9.

(i) Prin-

tione ita constitutum: *non improbandum esse, SI STATVS STATVI se suaque SVMMISERIT*; nihil tamen damni A imperio sic adferendum, cum EXIMENTEM SOLVERE oporteat PRO EXEMTO (i).

CAP. IV.

ARGVMENTA ADVERSA *subdominis adoptiuis imperialium territoriorum.*

§. I.

Enumeratio argumentorum ADVERSORVM.

Non satis est, dixisse uera (a): illud B etiam porro requiritur, ut dissoluamus ea, quae nostris uidentur nocitura. Illi refellendi sunt, qui negant, dari hoc posse *imperii ordinibus*, ut suis uel FEVDIS uel ALLODIIS IMPERIALIBVS quaerant adrogentque NOVOS SVBDOMINOS atque ita laxent quodammodo mordeantque frenos imperiales.

§. II. Principio enim iuris axiomate utuntur: *quod feuda nequeant alienari* (b). Verum sicut inter genera alienationis non habetur subinfeudatio (c): ita quoque *subdomini* adoptatio huc trahi nequit. Quoniam feudi dominium ideo non aufertur imperatori uel imperio (d).

1) a prohibita feudi ALIENATIONE.

§. III. Deinde uerti sic putant feudum in DETERIVS. Quoniam ei noua imponatur seruitus, praestanda subdomino (e). At

2) a uersione in DETERIVS.

(i) Principio audimus uerba, in *R. I.* 1548. §. 52. C "concepta ut sequuntur: Und als durch die Creyss-"verordnete fürgebracht worden, wie etliche Stæn-"de des H. R. andere Stænde auszuziehen, sich un-"terstehen. Ist demnach berathschlagung dieses "Puncts befunden: dass zwar etliche ausgezogen, "aber durch die ausziehende werden die Reichs "anschlæge der ausgezogenen entrichtet. Die-"weil denn kein Streit noch Irrung auch dem Reich "dadurch nichts abgehet: so lassen wir solches al-"les bleiben und beruhen. Bevorab so die ausge-"zogene Stande solches ausziehens halben zu "frieden seyn. Doch mit dieser Erklærung, da dess D "ausgezogenen anlage nicht erleget wurde, durch "unsern Kæyserlichen fiscal wieder den ausgezoge-"nen procediret werde: welchen der ausziehende "zu vertreten und schadloss zu halten schuldig ist. Idem fere repetitur in *R. I.* 1541. §. 48. et *R. I.* 1542. §. 16. ubi prouocatur *auf den alten Gebrauch*, adoptandi subdominos. Idem in *Rec. I.* 1576. §. 100. 101. *sqq.* Alia loca congessere EHRENBACH *c.* 99. §. 13. KNIPSCHILD *lib.* 1. *de ciuit. c.* 18. *n.* 37. ANDLER in *constit. imp.* uerbo: *abgebende ausgezogene Stænde.* Ex quibus locis facile intelligitur, noluisse imperium, ut manus ordinum in adoptandis E nouis subdominis adligentur ad Caesarum uoluntates.

(a) Ne in re tanti momenti plus uideamur sensibus dedisse, quam ueritati, aut illos, qui contra sentiunt, fugisse: producimus etiam alios in conspectum, nostrae causae ualde inimicos. Fateor, longos eorundem esse numeros. Verum non multitudini herbam porrigimus; sed, paucis licet aut nulli cognitae, ueritati. Veniam quoque merentur, qui hic cespitant. Partim quod lumine careant nostrae reipublicae mediique aeui; partim, F quod glaucomate laborent peregrino; partim etiam, quod eorundem uideatur interesse, non sentiendo aliter.

(b) Hoc telum emittit MEICHSNERVS *tom.* 3. *decis.* 8. *n.* 69. 70. 60. his quidem uerbis: *non licuit* Ortenburgicis *comitibus alterius* (Boioariae ducis) *potestati se sufficere et potestatem imperatoris quodammodo subuertere*, quod conuincit 2. F. 25. *de prohibita feudi alienatione.* Idem filum trahit HERTIVS *part.* 2. *de feud. oblat.* §. 9. Certi, inquit, iuris est, *qui non potest alienare, non potest in feudum offerre.* Quibuscum etiam sentit ITTERVS *cap.* 22. §. 4.

(c) Ipse nobiscum sic argumentatur *illustris* THOMASIVS *de feud. oblat. c.* 2. §. 14. cuius uerba recitauimus *cap.* 3. § 3. *lit. pp. p.* 658. reposuimusque ad illa, quae superesse uidebantur.

(d) Vere nihil damni imperatorem et imperium pati ex eius generis adoptionibus, illud quoque est declaratum *cap.* 3. §. 6. *litt. xx.* superius.

(e) Iterum hic appellandus est MEICHSNERVS *tom.* 3. *decis.* 8. *n.* 69. *p.* 60. cuius argutiae sunt haec: *communis est regula, uasallum meliorem conditionem facere posse, deteriorem uero non posse sine domini uoluntate et agnatorum* cap. 1. §. pen. de inuestit. *in re aliena facta. Vbi Baldus ait, hic textus est rotundus. Sed in praeiudicium imperii et imperatoris omnino est, seruitute grauare comitatum nedum alterius domini potestati plane eum subiicere.* Huc etiam quodammodo uidetur respexisse MENOCHIVS *in consilio XXXII.* quo casum responderat: *utrum domini de* CARRETO, FEVDA *sua* IMPERIO *sine intermedio domino subiecta, offerre potuerint* DVCI MEDIOLANENSI *eumque adoptare subdominum, salua imperii maiestate?* Negat illud iureconsultus ex causis uulgaribus, quia sic CARRETANI contempsisse uiderentur dominum imperatorem; quia eius causam fecerint deteriorem, frenos laxando adoptandoque subdominum, cetera. Addit uero, nisi illud faceret uasallus aliqua iuris necessitate. Scilicet, quoniam ei opus auxilio, quod tamen a Caesare, nimium remoto et alpium iugis intercluso sperare posset nequicquam. Hoc enim casu dari cuique imperiali uasallo ADHAERENTIAM, quam dicunt, id est, adoptionem noui *protectoris* aut *subdomini*. Quod idem quoque ante eum docuit responditque *Albert.* BRVNVS *in consil. feud.* 86. quod MARCHIONIS INCISIAE imperiales quondam uasalli, qui tamen adsciuerunt *subdominum*, ducem MEDIOLANENSEM. Sed hi auctores ueri sunt intuitu feudorum Italiae, in quibus multa fieri nequeunt; quae tamen omni iure sunt licita in Germanico imperio. Huc respicere debuisset *Zachar.* VIETOR *de exempt. conclus.* 23. cuius uerba recitabimus: VASALLVS Caesaris *subiicere se alteri imperioque* EXIMERE *uolens*, NON *tamen potest. Fieret enim hoc* IN PRAEIVDICIVM PRIMI DOMINI, *inde nec hilum agit. Interest enim Caesaris omniumque ordinum, ut* STATVS *imperii integre conseruentur; semelque, in imperii* MATRI-

CAP. IV.

At primum negatur: quoniam usu rerum constat, quod in uasallorum imperii sit arbitratu, praeter imperatorem, etiam aliis ferre suppetias opesque feudi imperialis ad hanc fidem adstringere et obligare (f).

3) eiusdem rei non DOMINIA DIVERSA.

§. IV. Porro instant: eiusdem rei non posse plures esse DOMINOS uel VTILES uel DIRECTOS(g). Repono, idem fieri in subinfeudationibus, quas nemo disputauerit iuribus ordinum imperii (h).

§. IV. V. VI.

4) spes intercepta APERTVRAE.

§. V. Praeterea illud urgent, quod domino ita praeripiatur spes APERTVRAE per subdominum (i). Respondeo, dubium hoc esse(k): neque id tamen imperatori olim graue. Quoniam supra ostensum est: imperialia feuda res esse solitas infeudari (l); dari illis posse successorem pacto(m); olim recidisse utile dominium ad ordines prouinciales (n).

5) praeuentio PRIMI FORI.

§. VI. Tum, putant, intercipi curiae imperiali iurisdictionem praetorio sub- domini

Vv 3

TRICVLAM *recepti, non eximantur. Neque* CAESARIS *imperiique uasallus ita agit aliquid* IVREIVRANDO et quae sunt reliqua. Corruptum enim uiri huius in hoc argumento iudicium est, qui pulchre ex *l. 7. C. de metallariis*, quos imperator dicit, si loco suo recesserint, reuocari posse, colligi existimat ad ordines imperiales, quasi etiam hi essent instar hominum, qui facto uel delicto suo damnati sint ad eruenda metalla cum uxoribus et liberis aut adscripti glebae. Pudeat pigeatque ciues improbae philosophiae! Sed quorsum homines huncque Victorem non abripere possunt uana nefandaque studia partium.

(f) Non uideo quicquam, de quo dici posset, *adoptione noui subdomini* feudum imperiale reddi *deterius*. Nam retinet imperator suum dominium; cuius autem adrogatur subdominus, illud alienari potest, quidni diuidi cum subdomino. Deinde imperatoris iurisdictio, subdomini interiectu, non tollitur, sed actu primo ampliatur, quod fieri etiam potest alias, adrogatione austregarum et arbitrorum. Neque interest imperatoris, utrum seruitia subuasallus praestet, an uero subdominus, quod iudicium est comitiale, uti intelleximus ex *R. I. an.* 1548. §. 52. Cuius uerba recitauimus supra *cap.* 3. §. 11. *litt. i.* Imo qui iure suo utitur, nemini facit iniuriam neque aliquis damnum sentire dicitur, quod patitur iure.

(g) His uerborum lusibus sibi omnino placent aduersae sententiae patroni. Putant enim uasallum imperialem hoc casu uel *dominum directum* fingere sibi atque offerre subdomino, quod non habeat, quia illud in manibus sit imperatoris: uel *utile dominium* tradere nouo subdomino, fieri autem non posse, ut eadem res uno actu tradatur retineaturque. Audiemus hic philosophiam STRVVII *de feud. oblat. cap.* 4. §. 8. *Dominium*, inquit, VTILE *quod attinet, illud porro in feudum offerri non potest* SVBDOMINO. *Si enim res feudalis uti* SVBINFEVDARI, *ita in* FEVDVM OFFERRI *posset, eueniret, ut uasallus circa* EANDEM REM DVOS *acciperet feudi* DOMINOS. *Iam uero rectae rationi contrarium est, duos idem dominium circa eandem rem et quidem in solidum tenere.* Verum, ut dubium hoc tollant, noua cudere solent nomina: *dominii utilis* PRIMI et SECVNDI: illudque consequi putant subdominum, altero penes pristinum relicto feudi possessorem. Sic in causa WVRTENBERGICA ducem *utilem dominum* esse *secundum*; penes Austriacos *utili dominio primo remanente*, adfirmant *Aug.* BEROIVS *uol.* 1. *consf.* 76. *n.* 7. *sq. p.* 316. *Andr.* ALCIATVS *lib.* 3. *respons.* 36. *n.* 13. inprimis autem *Anton.* QVETTA *consil.* 6. *n.* 7. 8.

(h) Qua propter scribunt doctores: *si* VASALLVS *dominium utile subinfeudet, fieri cum intuitu subuasalli* DOMINVM *directum, intuitu primi domini eum manere* VASALLVM, de quo KNICHEN *de Sax. non prouoc. iure cap.* 6. *n.* 46. 47. *p.* 242. Alii uerbis utuntur *dominii subalterni*, quod centies multiplicari posse scribunt, toties illud subinfeudando KOHLIVS *de subfeud. c.* 3. *n.* 5. Instar iurium illorum, secundum quae habemus subconductorum subconductores; seruosque seruorum, cetera. De quibus FRECCIA, LEISER aliique scriptores subfeudorum et sigillatim MAVRITIVS *decad.* 13. *posit. feud.* 6. ITTERVS *de feud. imp. cap.* 22. §. 7. *p.* 957. 958. SCHOPPIVS *p.* 231. Scilicet eam indolem habent entia moralia, ut fingi ac refingi possint pro paciscentium aut imperantium arbitratu.

(i) Illud uerum est, feudum ordinarie *aperiri subdomino*, id est, domino *immediato*: non autem mediato, primo, scilicet imperatori. Quod si est, haud dubie imperator sentiet damnum in eo, quoniam uacuum possessore feudum ipsi praeripiat subdominus. Eodem modo, uti fieri solet in oblatis aut *obfeudatis*, allodiis. De quo ITTERVS *cap.* 22. §. 10. uir illustris, THOMASIVS *de feud. oblat. c.* 2. §. 38.

(k) Dicere enim aliquis posset: *resoluto iure dantis iura etiam expirare accipientis; factum uasalli non obesse iuribus domini*, cetera. Adeoque prouide magis distinguendum esse: *ut subdominus fiat uel solius facto* VASALLI *uel* DOMINI *simul accedente consensu*. Si ultimum, retinere *subdominii* iura subdominum: quae, si alterum sit, extinguantur. Quoniam similis sit decisio in subinfeudante, cetera. Sed etiam haec forte nimis sunt Longobardica.

(l) Ita scilicet, ut quondam non fuerit penes imperatorem, feuda imperio aperta consolidare atque retinere in patrimonio Caesaris. Neque hoc iure usi sumus absque idonea causa. Nam illa quidem facile patet, ne scilicet nimium cresceret potentia imperantis: contra ordinum numeri, robur, uires decrementa paterentur deminuerenturque. Quapropter olim etiam oportuit *principem* imperii, ex quo imperator est factus, nuntium mittere principatui cumque transferre in liberos aut agnatos: imperialibus uero domaniis eorumque reditibus acquiescere atque sic ordinum suspiciones atque aemulationes euitare. Atque hoc lumine collustranda est illa quaestio: *utrum principes imperii refutare feuda sua possint imperatori isque illa sibi queat retinere.* De quo ob causas modo dictas omnino poterat ambigi.

(m) De quo lectorem remittimus ad *cap.* 3. §. 2. *p.* 668.

(n) Ostendit hoc auctor *Germaniae principis lib.* 1. *c.* 11. §. 4. et alibi idque *principio* ex originibus principatuum imperii, quos populi prouidentia ante ordinauit, quam actum esset de capite uniuersae Germaniae iterum eligendo: *deinde* ex ipsius Caesaris confessione, qui candidatum Boioariae ducatus, his uerbis repulit, parce precibus importunis, Boios adi, quorum bona gratia nouus est inaugurandus dux neque in uitis obtrudendus: *tum* testimonio monumentorum medii aeui, quae id affirmant, noluisse porro Sueuos ducem habere, extincto Cunradino: *praeterea* exemplo Rudolfi I. qui Austriam, possessore uacuam, non suo ausu transtulit in filium, sed auctoritate comitiali ordinumque Austriae bona uoluntate: *post*

CAP. IV.

domini (o). At ſi nomina auſtregarum ſancta ſunt imperatori (p): neque in eo habebit res haec aliquid inſolentiae. Taceo, quod idem fiat in ſubdomino allodii imperialis, quem iura noſtra ferunt haud dubie (q).

6) CONSENSVS offendi Caeſarum.

§. VII. Poſt medii aeui diplomata docti illa etiam numerant, ubi ſubdominorum adoptionibus nominatim acceſſit Caeſareus conſenſus (r). Verum ex conſilii rationibus ſaepe aliquid fit, ubi nulla iuris neceſſitas (s). Accedit, quod ſi iuribus imperii aduerſae ſint eius generis adoptiones aut *ſubdominicationes*, etiam dubitari queat, quis tum requiri debeat conſenſus, Caeſaris an imperii (t).

§. VII. VIII. IX.

7) pericula adferri a principe EXTRANEO.

§. VIII. Tandem periculi ideo plenam eſſe uolunt hanc doctrinam, quod tum fieri poſſit, ut ſubdominus forte adoptetur extraneus princeps, imperio noxius et ingratus (u). Verum idem metui poteſt a ſubdomino allodii (x). Officium ergo boni ciuis eſt, ut ſibi conſulendo, non obſit reipublicae alumque non adoptet ſubdominum, quam conciuem (y).

8) cogniti EXEMTIONVM proceſſus.

§. IX. Ad extremum rem eſſe uolunt in iure publico paſſim cognitam; quod nunc et olim ſerio ac ſaepius actum ſit, de ordinibus, imperio ita ſubductis, reuocandis uindicandisque iure quodam poſtliminii (z). Verum principio diſtinguenda hic EXEMPTIONVM, quas uocant, genera diuerſa (aa); tum dici poteſt, quod

---

poſt ipſorum principum agnitione, qui ſine ordinum prouincialium conſenſu neque pacta iniuerunt ſucceſſoria neque alienarunt, quamuis in altero Caeſaris conſenſum neglexerint rogare: *porro* Belgii ordinum poſtulatis, nam, Hollandiae comite extincto, ſummam rerum ad illos recidiſſe, dixerunt, eadem uox Geldris, Friſiis aliisque: *tandem* accedit, quod ordines prouinciales quosdam principes tyrannos poteſtate exuerint et quae alia ſunt generis eiusdem. Sed haec OLIM.

(o) Hoc filum conſecutionis texuit iam olim MENOCHIVS *lib.* 1. *conſil.* 32. *n.* 29. 30. Verum ille caſum reſpondit Italicum. *Vtrum Correntini* feudum, quod ab imperio tenuerunt immediate, potuerint duci Mediolanenſi OBFEVDARE, id eſt, in feudum offerre. Quod iureconſultus negauit. Verum uti Italicis feudis longe duriores leges ſunt, quam Germanicis: ita non habet ITTERVS *cap.* 22. quare fidem det Germanam argumento peregrino.

(p) De quo dictum eſt ſupra *cap.* 3. §. 5.

(q) Cum igitur ideo nemo dubitet, quin *allodii imperialis* adoptari queat ſubdominus atque huic iurisdictio deferri, quae olim fuerat illico penes Caeſarem et ſupremas imperii curias, quod oſtendimus *cap.* 3. §. 8. fruſtra ſunt, qui haec oggerunt nobis in imperialibus feudis.

(r) Non negamus, omnis fere aeui exempla ſupereſſe eorum, qui in imperialium feudorum oblatione adoptioneque ſubdominorum, praeſertim ſi res acta fuerat cum ſacro collegio, epiſcopis, antiſtibusque, etiam Caeſaris uſi ſint conſenſu. Vt parum ſit, quod in hoc argumento habet ITTERVS *cap.* 22. §. 4. Addo, quod *Friderici II.* diploma, an. 1222. conceptum celebrent Teutonici ordinis collegae, quo illis inſtar priuilegii datur, ut *feuda imperialia* poſſint acquirere multoque magis eorundem adoptari ſubdomini ſine Caeſaris conſenſu. Exhibet tabulas GOLDASTVS *in den Reichshandl. p.* 167. et SCHOPPIVS *cap.* 1. *ſect.* 3. *p.* 83. Taceo, praerogatiuam eandem principibus electoribus largiri A. Bullam. Verum, quod curſim noto, ultima haec iura tangunt *alienandi*, non *obfeudandi*, id eſt, illis adrogandi ſubdominum. Interim hoc uerum eſt: *ſi quibusdam tantummodo imperii ordinibus data ſunt iura obfeudandi*, uenia ſit uerbo, *ſine conſenſu imperatoris: reliquis idem facere non licuit. Quoniam exceptio*, ut dicimus, *firmat regulam.*

(s) Vtque hanc ego cauſam eſſe puto, quare conſenſus Caeſarei exempla plurima ſint eorum, qui a ſacris antiſtitibus uel ſuſceperunt feuda, uel illis talia obtulerunt, uel eorum facti ſubdomini. Nam illi maluerunt in nimio peccare, quam aleae dare eius generis contractus.

(t) Memini, me etiam inueniſſe illud apud iureconſultos, qui in adoptione noui ſubdomini opus eſſe perhibent *conſenſu imperiali*, adeo, ut ſufficere non credant *Caeſareum.* Quoniam agatur hic de commodo imperii, ne illius iurisdictio patiatur aliquem interiectum et quae aliae ſunt damnorum ſpecies enumeratorum adhuc. Eſt ergo res multi diſcriminis, medii aeui inſtituta improbare et in *obfeudationibus* imperialium feudorum ligare manus uaſallis. Cum qui Caeſaris conſenſum urgeat: ille ſimul occaſionem det, imperii quoque hic auctoritatem urgere. Praeſertim cum diſputent hodieque iureconſulti: *utrum imperator obligetur ex facto ſui deceſſoris* in hoc et ſimilibus argumentis.

(u) Ita enim Vietor aliique, ut doctrinae ueriori excitent inuidiam ac odium. Quamuis alii contendant ex aduerſo, e re imperii fore, praepotentes extraneos principes ita ſubire imperii clientelam: quae philoſophia eſt ITTERI *cap.* 22. §. 6. merito caſtigata *uiro ill.* THOMASIO *cap.* 2. §. 38. Quoniam de conſilii rationibus diſputare non eſt iureconſulti: uerum principis reique publicae adminiſtrorum.

(x) Quae tamen extraneis in feudum offerri poſſe principibus hosque adoptari, iuxta imperium, ſubdominos, audaci ſatis calamo defendit STRVVIVS *de feudis oblat. c.* 3. §. 9. Ad quae nos horremus adhuc.

(y) Sententiam noſtram de hoc argumento explicauimus ſupra *cap.* 3.

(z) Nam *R. I. an.* 1548. §. 53. claris uerbis id uult, ut ordines ab imperio ab aliis *exemti* atque ſubducti, iuris ordine, actore patrono fiſci imperialis reuocarentur reducerenturque. Quod argumentum etiam tractant GAILIVS *lib.* 1. *obſeru.* 21. *num.* 7. *obſeru.* 21. *n.* 1. VIETOR *de exemt. concluſ.* 40. Ipſius proceſſus figuram deſcribunt BLVHMIVS *in proceſſ. cam. tit.* 30. §5. atque breuiter ſummatimque *ab* EHRENBACH *de princip. c.* 103. 104. aliique.

(aa) Sunt enim *alii* extranei, qui eripuerunt imperio territoria plura, de quibus CONRINGIVS *de finib. imp.* atque VIETOR *de exemptionibus*: alii autem *conciues*, in quibus nos uerſamur etiamnunc. Vtrique territoria imperio erepta uel pleno iure ſibi adrogant, uel minus pleno, imperatori ſcilicet imperioque relinquentes nexum mediatum uel etiam clientelarem. De *primo* genere fere ſunt intelligenda iudicia recuperatoria, commendata a comitiis: *ultimum* autem genus in iisdem fuiſſe adprobatum, *cap.* 3. §. 11. *p.* 674. commemorauimus.

(bb) Bi-

 quod consilia haec caruerint successu (bb); praesertim quoque ad declinandam potentiorum inuidiam. Quoniam eo audaciae prolapsi fuere fisci procuratores, ut VIGINTI TERRITORIA notarent, quae, iudicio eorundem, imperio eripuisset sola *domus* AVSTRIACA (cc).

Conclusio.

A §. X. Verum frustra in argutiis haeremus: cum in iuris publici caussa omne punctum ferat rerum usus, ille effector regnorum formularumque. Atque hunc descripsit, ostenditque caput alterum, cui tertii et quarti omnia momenta omnino submittimus.

CAP. V.

Primum forum clientelare ADSERTVM *subdominis.*

§. I.

NEXVS dicendorum.

QVo prolixiores fuimus in adserendo iure, quo imperii ordines FEVDA et ALLODIA IMPERIALIA CONCIVIBVS OFFERRE POSSVNT IN FEVDVM EOSQVE ADOPTARE SVBDOMINOS (aa): eo breuioribus nunc esse licebit, in respondenda quaestione, PRIMVMNE FORVM CVRIA TVM NOVI SVBDOMINI SIT, AN VERO IMPERII, si quidem CAVSAE disputentur CLIENTELARES (bb). Superest igitur, ut *primo* CVRIAM SVBDOMINI hic tueamur: *deinde* reponamus ad ea, quae nostris obiici solent pro IVDICIO IMPERIALI. Facere hic nobiscum CANONES; LEGES; INSTITVTA clientelaria et LIBELLOS; MORES; forensia PRAEIVDICIA; RATIONES; CONFESSIONES partis aduersae, cetera, quod iamnunc docendum est commonstrandumque.

Argumenta 1) ex iure CANONICO.

§. II. Principem hic locum demus PONTIFICIALI DECRETO, quod hodieque sacrum esse dicitur Germanico imperio (cc). Est autem illud hoc: IVRISDICTIO in CAVSIS CLIENTELARIBVS primo statim actu est apud DOMINVM feudi immediatum, quamuis VASALLVS sit REX (dd) et directum DOMINIVM habeat RVSTICVS (ee). Adeo firmum et sanctum esse debet filum consecutionis; a iure dominii directi ad iurisdictionem in feudalibus causis. Quicquid cetera statuatur de libertate, dignitate, obligatione personae uasalli. Inde etiam sacros antistites prohibuit

---

(bb) BIENNII spatium praescriptum est, intra quod processus *exemtionis cuiusque* debeat finiri *R. I.* 1548. §. 53. Qui terminus num inter parum aut nimium peccet, disquisiuerunt STEPHANI *de iurisd. part.* 1. *c.* 3. RODINGIVS *in pandect. cam. lib.* 3. *tit.* 44. Verum, *biennii* loco *duo secula* praeterlapsa sunt, ex quo laterem lauamus ludimusque operam. Quis enim irritauerit crabrones? Cui lumina, quae hoc argumentum requirit ex medio aeuo? Cui animus ad martyria subeunda ob causam huius aeui? Et cui bono? cum alia plura remedia supersint consulendi egestati, si quae est, imperii Germanici.

(cc) Calculis me tueor hic *Würtenbergici* quondam *cancellarii*, *illustris uiri* EHRENBACHII *de princip. cap.* 99. §. 11. Qui ait: *sola* DOMVS AVSTRIACA *unum et uiginti status exemit.* Quos numerauit fisci patronus. Scribo enim hic fide aliena. Quod si est, uideant auctores iudicii recuperatorii, num his consilii generibus prosint atque incrementa sic promoueant DOMVS AVGVSTAE.

(aa) Quae iura docuimus *exemplis cap.* 2. deinde *legibus* et *rationibus cap.* 3. demum illorum *dissolutione*, quae uisa sunt nostris aduersa *cap.* 4. Si enim hoc uerum est, non certe erit, quare disputetur alterum, fori scilicet instantiam primam esse penes *subdominum* siue dominum immediatum.

(bb) De his enim nobis est sermo: non autem de causis aliis, quae uasalli respiciunt personam iuraque alia post clientelas.

(cc) Vtimur hoc iure in gratiam illorum, qui hodieque uenerantur pontificialia decreta etiam in controuersiis clientelaribus iurisque publici. Licet non nesciamus, esse alios, qui illa spernunt idque numerant inter dogmata principum euangelicorum. Verum mea iudicia sunt haec. Euangelicos principes canonica iura non sustulisse, nisi in illis, quae formulae fidei nostrae sunt aduersa. Vtrum uero in *causis reipublicae* nostrae illis fecerimus locum, disputationem esse, euangelicis et pontificiis communem eoque redire omnia: *utrum Germanici imperii formulam ullo unquam tempore arbitratui submiserimus pontificis Romani?*

(dd) Extat decretum in CLEMENTINIS *cap.* 2. *pastoralis*, *de sententia et re indicat.* Causa fuerat haec. In ius uocauerat imperator regem Siciliae, quem ille citauerat, accusauerat contumaciae, condemnauerat, proscripserat. Sub examen uocauit haec pontifex sensitque ita: *Rogerium* regem *in* personalibus *nullum habere iudicem; sed tamen eundem stare opertere in causis* feudalibus *coram* imperatore *intuitu* feudorum *terrarumque imperio clientelarium.*

(ee) Scilicet oggerent forte aliqui: *fieri posse, ut feudi dominium pendeat auili persona, utpote rustico*, ubi absurdum sit, hunc agnoscere iudicem, potius igitur statim forte a uasallo adiri posse *dominum superiorem*, praeterita neglectaque subdomini instantia? Respondet hanc obiectionem *Franciscus* ZABARELLA, CARDINALIS *in comment. ad Clement. cap.* 2. *de sent. et re iudic.* his quidem uerbis: *Quilibet dominus feudi, quantumuis* VILIS *etiam* RVSTICVS *super* REBVS, *quae tenentur ab ipso in feudum, habet* ORDINARIAM IVRISDICTIONEM. *Ergo idem expellere etiam potest uasallum de feudo, si mereatur: quamuis cetera, quae feudum non tangunt domino non sit obligatus.* Consentiunt doctrinae Zabarellae *Philipp.* FRANCHVS, *Nicol.* SVPERANTIVS aliique. Dixit uero

CAP. V.

hibuit pontifex (ff): ne, ullo iuris tegumento, feudorum dominos interpellent in caussis clientelaribus.

II) ex LONGOBARDICO iure.

§. III. Sequuntur sacros canones DECRETA iuris CLIENTELARIS LONGOBARDORVM. Sunt autem lumina, quae in illis nostrae caussae seruiunt, adeo clara et aperta: ut, in tanta ueri perspicientia, mirum sit, caussam hanc uocari in dubium. Principio enim, ubi inter plures disputatur de eadem clientela siue etiam de pluribus: tum omne iudicium datur feudi DOMINO (gg). Deinde si dominus partis unius prae altera uidetur studiosus esse; tum controuersia submittenda PARIVM CONSESSVI. SVPERIOR autem et ORDINARIVS iudices eo excluduntur usque: donec ad alterutrum res fuerit deuoluta uel adpellando (hh), uel supplicando remediisque generis eiusdem in actu secundo.

§. III. IV.

III) ex iure GERMANICO uniuersim.

§. IV. Patriae IVRA, quamuis raro sint SCRIPTA: tamen, quae ad nostram caussam aliquid important, litteris quoque tradita reperiuntur. Scilicet cuique domino feudi id datur in LL. GERMANICIS, ut uocet in iudicium uasallos. Comparere si qui neglexerint, mulctam incurrunt. Clientelares praesertim caussae non alium habent iudicem, quam DOMINVM: hoc uero partibus suspecto, CVRIAE PARES (ii). Sententia a primo uel ultimis lata, tum demum licet ad SVPERIOREM dominum CVRIAMQVE IMPERIALEM prouocare.

§. V.

uero ius hoc Zabarella an. 1400. ut adeo eius responso pretium accedat ex uetustate, quam magni facimus in clientelari argumento.

(ff) Quam etiam amplitudinem et fauorem, praesertim in canonibus sacris, habent iudicia sacerdotum et maxime episcoporum, adeo, ut illis in omnibus caussis uideatur quodammodo iurisdictio concurrens: tamen summa fuit sacerdotibus religio, ne feudalium iudicum agerent torrinales in iudicandis ac respondendis clientelaribus caussis. Momentosum est *cap. ceterum 5. X. de iudic.* in quo is casus deciditur. Cum enim duo uasalli de feudis litigassent, alter caussam detulit ad episcopum partis reae: quam etiam episcopus notauit ecclesiastico fulmine, nisi pareret. Verum improbauit illud papa Alexander III. rescripsitque: ut antistitum sententiae in caussis feudalibus latae haberentur pro improbis, temerariis, nullis, iudicis incompetentis, cui impune non pareatur. Nulli ergo hominum impedire licere dominos in caussarum feudalium foro: sublato etiam iure, ideo Romam adpellandi. Praeit aliis exemplo suo ipse PONTIFEX ROMANVS. Licet enim eius iurisdictionem, christo uicariam, habeant extendantque illam ad caussas omnes, ciuiles, criminales, sacras; imo super omnes etiam principes: tamen Innocentius III. in *cap. 3. nouit ille X. de iudiciis* claris uerbis dicit: *agnoscere se, quod suum non sit de FEVDIS iudicium ferre, quod spectet ad feudi dominum.* Lis, quam respondit, uertebatur inter reges Angliae et Galliae, cui immixta fuerat quaestio de prouinciis Angliae in Gallia sitis regique clientelaribus. Vltimum *curiae clientelari* reliquit papa: primi tantum iudicio sibi adrogato.

(gg) Decreta feudalia, quae huc pertinent, sunt, quae sequuntur. Princeps locus est 2. F. 15. In illo enim habes omnia fere genera IVDICVM FEVDALIVM. Principio uult decretum, ut caussa feudalis agatur coram DOMINO uel, quod idem est, in *curia dominica, dem Lehn-Hof:* si uero dominus ipse uel pars sit litigans uel partium studiosus, tum decernant PARES CVRIAE, *die Manns-Cammer, das Mann-Gericht*, instar tribunalis militaris, quod constituere solent commilitones: porro, si ita placuerit utrique parti, tum etiam prorogari poterit iurisdictio ad ARBITROS uel *austregas:* ad extremum caussa clientelaris deuolui queat ad iudicem ordinarium superiorem, CAESAREM aut curiam imperialem. Addit decretum 1. F. 18. IVDICEM CVRTIS, quem nos habemus pro ipso *domino* uel pro feudali *rectore, den Lehns-Probst, Lehns-*director, si quidem is fuerit instructus uel a domino uel a curiae paribus iuris dicundi facultate.

(hh) Ordo iudiciorum descriptus est in notula praecedente. Addi autem illis possunt decreta clientelaria alia plura 2. F. 16. 2. F. 20. 2. F. 51. §. 5. 2. F. 55. 2. F. 56. 2. F. 58. §. 3. Vnde clare intelligitur, non potuisse in caussis clientelaribus uel *dominum* negligi uel *pares curiae*, nisi in casibus quibusdam ualde singularibus, praeter quos omnis saltus improbatur ad iudicem ordinarium et superiorem. Imo licet, domino quandoque litigante cum uno ex uasallis, in parium electione conuenire nequeant dominus et uasallus: neque sic tamen adiri posit, alterutra parte inuita superior, quod 2. F. 16. ita deciditur: "Si inter dominum et uasallum de feudo orta fuerit contentio, per PARES illius domus (curiae) sicut lex Corradi (Lotharii) dicit, dirimatur. Si utrique consenserint in eligendis paribus, nulla dubitatio est. Si dissentiant, domini electio praeualebit et uasallus similiter eligat secundum numerum a domino comprobatum." Adeo enim domini caussae prospectum est, ne ipse ad iudicem superiorem trahatur intempestiue, ut hoc ne quidem tum fieri posit, si dominus sit *pars litigans*, si uasallus reformidet *parium sententiam* neque habeat, quos cum fiducia posit eligere, cetera. Multo igitur minus indulgeri debet eius generis saltus, si caussa non ipsum dominum tangat, sed illius tantum uideatur quodammodo interesse, utra pars reportet uictoriam.

(ii) Principe loco ponemus IVRIS ALEMANNICI *caput* 18. quod planum et clarum est: "Ein Herre soll zum mynsten zwölff Mann han, da er um Lehen richtet. Und hætt der Herre das Gut, da sie ume richtend von einem andern Herrn zu lehen: und wiederrufft der siner Mannen einer das Urtheil, und thætt das folge selbe dritte: er zühet die Urthel wohl an den Ober-Herren" et quae sequuntur. Exinde uero clare intelligitur: "quod primum iudicium in caussa clientelari sit domini et parium: unde demum liceat ad superiorem regem uel imperatorem, non quidem temere, sed aliquot parium curiae consensu prouocare." Eiusdem argumenti est *cap.* 90. atque IVRIS SAXONICI *cap.* 27. §. 2. quae loca id habent: "si dominus uasallo neget feudum reiiciatque parium consessus, quod tum fieri posit ad SVPERIOREM prouocatio." Porro in CAP. 94. 95. IVRIS ALEM. et in CAP. 32. IVRIS SAX. §. 30. agitur de forma et figura iudicii feudalis. Praeterea CAP. 97. ALEM. atque SAXONICI IVRIS *cap.* 33 § 2. *seq.* instituitur: *quod dominus diiudicare debeat caussas, tangentes plures, quae remeandem uocent in ius.* Inprimis autem est momentosum IVRIS ALEM. *cap.* 130. atque SAXONICI *cap.* 34. §. 12. 13. in quo utroque uaria occurrunt, quae

CAP. V.

IV.) *ex iuribus SINGVLARIBVS prouinciarum Germaniae de PARIBVS CVRIAE.*

§. V.

§. V. Idem etiam PRIMI FORI institutum in plurimis Germaniae nostrae prouinciis ipso usu et praxi intelligitur. Quarum aliquas laudabimus. Ex pluribus enim haberi ac colligi potest quaedam uniuersi Germanici imperii uox. Vtinam uero de singulis constaret nobis sigillatim: omnibus certe quondam IVDICIA CLIENTELARIA fuisse (a), a ciuilibus aliisque distincta, licet plurimae ab hac consuetudine sint desuefactae (b), tam certum est quam certissimum. De curia parium VLTRAIECTINA (c), TREVIRENSI (d), COLONIENSI (e), WVRZBVRGENSI (f); imo ex ordine principum ciuili, de BOHEMICA (*), ARCHIPALATINA (g), WVRTENBERGICA (h) aliisque actum est superius. Addimus nunc alias, quarum

quae causam nostram instruunt. Nam *principio* supponitur praestruiturque, quod curiae pares sententiam dicere possint aduersus feudi dominum: *deinde* quod si parti alterutri displiceat illa, prouocari demum possit ad superiorem dominum ipsumque tandem regem uel imperatorem: *post* ritus describitur introducendae eius generis adpellationis: *praeterea* docetur, quod tum sententia a iudice ad quem lata aperiri debeat consessui parium: *ultimo* mos geri eidem et quae sunt reliqua. Peccat autem, me iudice, SCHILTERVS ad *cap.* 7. et 30. 31. *iuris Alemann.* qui uinculum consecutionis nectere uult hoc: *si ab imperio seruitia exigi possunt a subuasallis; etiam imperii fundata erit in illos iurisdictio.* Nam primum quidem est quoque *R. I.* 1548. §. 52. conforme: alterum uero erroneum ac falsum, cum neque lex hoc dicat neque ratio patiatur iuris beneficiarii in Germania. Auget etiam Schilterus errorem in eo, quod prouocet ad *Lud. Cantarellum* FABRVM, qui *libro* 2. *des fiefs c.* 5. dicat idem. Quia et hoc falsum est. Imo praeclarus ille auctor loquitur de tempore Caroli M. quo ostendit, feuda atque beneficia clientelaria fuisse instar *muneris* et *officii* nilque ideo habere cum nostri et posterioris aeui clientelaribus *territoriis* commune. Vtinam ergo Schilterus plus lucis habuisset medii aeui in illustrando iuris SVEVICI et SAXONICI utroque SPECVLATORE. Sed maiorem adhibuit industriam in combinandis Longobardiae Germaniaeque iuribus, quam in docendis differentiis, praesidio diplomatum medii. Quam hic quidem finxit frustra et praeter rem rationemque.

(a) Non solum quoniam CANONES et decreta cum LONGOBARDORVM tum GERMANICA id uolunt, ne causae clientelares ante ad superiorem deferantur, quam in PRIMO foro in eoque uel DOMINI uel PARIVM sententia sit lata, quod modo probauimus: sed etiam quoniam aliam iurisprudentiam non ferunt *beneficiorum* Germaniae rationes. Imo, quod maximum est, quoniam de plerisque patriae prouinciis loquuntur monumenta, quorum causae etiam aliis sunt communes. Contra autem, ubi mores ab hoc instituto nunc alieni, ibi tempora patent metamorphoseos. Neque etiam tum causis clientelaribus propria sunt suprema imperii iudicia. Quoniam, ubi PARES CVRIAE porro non audiuntur, nihilominus lites, ipsi domino intentatas, antea persequi debent partes coram REGIMINE, quod dicunt, siue tribunali prouinciae, quam illae altero actu ad suprema imperii iudicia possunt deuolui: tantum abest, ut uel sic indulgeatur ad alterum, primo actu forensi neglecto, saltus, legibus ordinumque libertati uere inimicus.

(b) Scilicet, ubi ordinum, iure uel iniuria, suppressa est auctoritas, ibi PARIVM CONSESSVS sublati eorumque loco substituta *prouincialia iudicia* suprema *die Landes-Regierungen.* Quod doceri posset exemplis, siquidem nostro instituto id prodesset. Digitum huc omnino intendit, in memorabili commento, LERCHIVS meus *part.* 2. *de ordine equestri* sub finem, qui est consulendus. Scribit enim in hac causa ex usu fidenterque. Certe in ipsa Saxonia RES olim CLIENTELARES, praesertim in partium studio domini, tractatas et uentilatas esse in prouincialibus comitiis, *denen gewöhnlichen Land-Tagen*, quae instar fuerunt parium curiae consensus: illud quidem didici ex ACTORVM PROVINCIALIVM, istius territorii, CODICE MSCTO *von Landtags Abschieden.* A quo autem tempore causae clientelares tractatae sint in ordinariis iudiciis, illud quidem nequeo definire. Forte ordinum auctoritas sic fuerat deminuenda: forte mores in illis iudiciis clientelaribus, catos et simplices, nausearunt iura Romana docti: forte eorundem puduit piguitque ipsam nobilitatem: forte, Longobardico Romanoque iure introducto, landsassii, eius ignari, uel ipsi fugerunt iudicia, uel ea occasione animos indoctos inde proscripsit princeps. Coniecturis utor, quibus est ignoscendum. Absit ergo, ut exinde saltui ad iudicia imperialia, prouincialibus neglectis, accedat aliquod patrocinium. Cum *prima instantia* manserit in prouincia ieritque tantum a PARIVM CVRIA ad TRIBVNAL principis siue regimen, quoniam hoc nouimus nomine olim principis populique fuisse institutum. Quicquid hodie sit de eius habitu peregrino.

(c) Quam descriptam habes *cap.* 2. §. 2.

(d) De qua actum est *cap.* 2. §. 4. Quibus addi potest *Gasp.* LERCH. *part.* 2. *p.* 198. 199. HERTIVS *de spec. rebusp. Germ.* §. 26. *p.* 457. ITTER. *cap.* 25. §. 3.

(e) De qua dictum est *cap.* 2. §. 5. Cui accedit praesertim *Wernerus* THVMMERMVTH *im Coln. Krumstab fund.* 2. *p.* 63. *n.* 18. *p.* 52. 53. qui ex instituto id agit, quod in causis clientelaribus, praecipue si dominus, antistes pars sit, necquicquam litigari possit coram REGIMINE, ita enim principem in propria causa iudicaturum, sed in CVRIA PARIVM, quam si ille negligat, iudicio Thummermuthiano, tantum non dominium directum a uasallis possit reuocari.

(f) Pertinet huc *cap.* 2. §. 6. ubi similiter id negatum est episcopo: ne causas feudales uel coram praetorio tractet sui praesidis uel statim deferat paribus praeteritis, ad imperatorem.

(*) Quod diximus *cap.* 2. §. 7.

(g) Supra *cap.* 2. §. 8. Imo archipalatinus, sublato forte *parium curiae* iudicio, uoluit, ut in causis tam clientelaribus, quam omnibus aliis principis tribunali uasalli quoque eius essent addicti. Verum reposuerunt hi, nexu se teneri feudali archipalatino eumque uenerari in causis clientelaribus *iudicem et pares*; uerum in aliis rebus se imperatori imperioque esse subiectos. Quod singulari ordo equestris libello exposuit, qui superest apud LERCHIVM a *Durmstein part.* 2. *pag.* 209. 210. 211. Qui in eo etiam cum hic, tum alibi est, ut consiliarios palatinos incuset ignorantiae aut partium studii in *parium* supprimenda auctoritate obtrudendoque imperialibus subuasallis *landsassiatu*. Ceterum parium curiae iudicia Germaniae proceribus admodum commendat consiliarius palatinus a RVSDORF *in uindic. palat. c.* 1. *n.* 286. 287. *p.* 44. 45.

(h) Remittimus lectorem ad *cap.* 2. §. 11. ubi admodum memorabile est, quod uasalli id quidem

CAP. V. §. V.

rum quidem nobis notitia ex insignium diplomatum adparatu. Vtpote antistitis MOGVNTINI, ad parium curiae confessus adligati sigillatim (i); episcopi deinde OSNABRVGENSIS (k), cuius fori clientelaris narrationem damus plenam ac planam codice MSCTO; porro BAMBERGENSIS (*) et Germaniae pontificum aliorum praesertim Westphaliae, Sueuiae et Franconiae, de quibus agere possemus sigillatim. Praeterea ex ordine Germaniae prouinciarum ciuili curiae dominicae aut parium in hoc argumento confessus inuenimus in ducatibus BOIOARIAE (l); POMERANIAE (m); GELDRIAE (n); CLIVENSI, IVLIACENSI, MONTANO (o); marchionatu Brandeburgico (*); LVSATIAE

quidem in ipsa habeant iurisiurandi formula, ne, ius dicere negligant, in caussis feudalibus requisiti.

(i) Moguntinus princeps elector primarius in tanta, quam habet auctoritate in Caesaris palatio, id tamen promisit suis *beneficiariis*; nolle se *causas feudales* aliis ad indicandum demandare, quam PARIBVS CVRIAE neque illas, aliquo iuris tegumento, alio transferre. Memorabilia loca sunt apud LERCHIVM *a Durmstein*, qui fide scripsit equestris tabularii. Principio ille *part.* 2. *p.* 114. 115. litteras exhibet an. 1384, conceptas in hoc quidem argumento: "Wir Adolf des Stuls zu Meintz "Ertzbischoff &c. mochte unsern uasallen nicht "recht bey uns geschehen, was dann drey oder fün-"fe unserer Burgkmannen, zum Schilde gebohren, "darüber weisen zum rechten, dass wir darum "thun sollen, dass sollen wir und unsere Nachkom-"men an Stifft thun in zween Monathen, als das "recht von den Burgkmannen gesprochen ist. Und "sollen wir dieselbe ermahnen, dass sie sich des "rechtes zwischen uns und unsern Mannen anneh-"men. Gegeben an. 1384. Deinde *p.* 208. 209. eiusdem *part.* 2. aliud Moguntini archiepiscopi diploma occurrit, quod pariter damus in epitome: "Wir Adolf zu Meintz Ertzbischoff &c.&c. wære "sache, dass unsere Burgkmannen mit uns selbsten "oder unsern Nachkommen mit dem Stifft zu "schaffen bekæmen, warum das auch wære, sollen "wir, gleich wie auch unsere Burgkmannen unter "sich, vor unsern oder unsers Stiffts Burgkmannen, "unter zwelfen ungeraden, was sie, die gesellen im "Lehne, schliessen würden, verbleiben ohne alle "Wieder-rede und uns an solchem Recht begnü-"gen lassen. Gegeben an. 1382. Taceo alia, quae in causa Koenigsteinensi aliisque uentilata sunt in hoc argumento.

(k) Cum in supellectili *dn. praes.* codicem offenderim MSCTVM *de Osnabrugensibus feudis*, pace eius inde descripsi historiam processus iudiciique feudalis Osnabrugensium uasallorum eamque lucubratiunculae meae adieci loco adpendicis LITT. A. Factum uero id est non sine graui caussa. Quoniam Saxonici aliique in hac uicinia iureconsulti tantum non dubitare audent, num hodieque supersint PARIVM CVRIAE iudicia. Quae non solum hic enarrantur, sed etiam nos illud docent, quod *causae feudales*, licet domini forte iudicium partibus sit suspectum quodammodo, non tamen saltu quodam ad suprema imperii iudicia deuoluantur, sed in parium confessu ante tractari iudicarique debeant PRIMO ACTV siue INSTANTIA. Quod nobis fuerat commonstrandum.

(*) De qua FICHARDVS *cons.* 18. *n.* 31.

(l) Quamuis enim PARIVM CONVENTVS in Boioaria institui non soleant: tamen *tribunal ducale* instar est illorum. Adeoque si uasalli cum principe electore ipso litigent: nihilominus illud forum sit agnoscendum, eo quidem moderamine, ut hoc casu consiliarii nexu dimittantur, quo principi addicti sunt alias iudicii adsessores. Legi hoc potest apud BALTASARVM *in pract. resolut. tit. XI. resol.* 1. *n.* 16. Imo idem fere claris uerbis traditur *in dem Bæyer-Landr. tit.* 11. *artic.* 1. Id notatu est dignum, quod *praepositus* quondam *feudalis der Chur-Bayrische gewesene Lehens-Probst Casp.* SCHMIDIVS L. B. scribit ad *tit. XI artic.* 1. *p.* 700. 701. Scilicet quod *parium* iudicia, quae olim in Boioaria fuerunt, sint sublata. Deinde quod migrauerint illa ad prouinciale tribunal; ordinarium, quandoque etiam ad curiam clientelarem. Adeo certum est, neque Boios id dare uasallis, ut causas, neglecto primo actu, ad Caesarem aut imperium deuoluant per saltum.

(m) Docuit me hoc libellus *msct.* MEVII *in iure publico Pomeran. cap.* 3. ubi ait: *quibus uasallis cum principe territorii est lis, illi triplici uti possunt remedio iuris consequendi. Primum potest ille rem committere a se electis* COMMISSARIIS, *quibus suo etiam nomine alios adiungit dux:* deinde, *his in cassum laborantibus, causa iudicanda datur* AVLICO IVDICIO, *cuius adsessores princeps hoc soluit iureiurando. Quibus instantia partis alterius adiunguntur quandoque noui adsessores* instar AVSTREGARVM: praeterea, *nisi haec uia probata fuerit parti, potest grauamina exponere* MARESCHALLO *prouinciali, qui in rem inquirit cum prouincialibus consiliariis, denen Land-Rathen, quorum decretis nisi steterit princeps, id aperitur* ORDINIBVS, *qui eo negant usque tributa, donec illis princeps* satisfecerit: ad extremum *non negatur id uasallo, si malit, quam omnibus hisce, uti* PARIVM IVDICIO. Neque enim uel hic saltui est locus ad iudicia imperialia in hoc argumento.

(n) Hoc argumentum late atque ex iuris patrii rationibus tractauit SANDIVS *in cons. feud. tract.* 3. *de iudiciis feudalib. cap.* 1. 2. 3. Nam docet ibi auctor, *quod causae clientelares inter principem et uasallos expediri debeant a curiae feudalibus paribus. Quod tum cogi queant* PARES *ad ius dicendum etiam inuiti; quod iudicandum libere sub dio; quod mane indicandum*, cetera. Apage igitur, saltum hic indulgeri hominibus beneficiariis.

(o) Breuiter, sed uere *Gerh.* FELTMANNVS *de forma iudicii feudalis c.* 19. §. 2. *n.* 7. *p.* 174. scribit: *Moribus* Germaniae *inferioris nec non* BELGICAE *totius omnes causae feudales adhibitis* PARIBVS CVRIAE *disceptantur. Qui uel simpliciter Mannen uel Mannen von Lehen* in LL. ISEL. part. 2. tit. 24. artic. 4. *et aliquando Lehen-Leut.* Inde praetoria eius generis clientelaria dicuntur *Mann-haüsser, Mann-Cammer, Lehn-Gerichte, Lehen-Rechte*, frequentius *Mann-Gerichte.* In iure IVLIO et MONTANO *c.* 15. *von Ordnung der Mann-Hæuser.* Neque mirum. Nam etiam in istis locis peculiariter curiam habent emphyteutae, inde *Latenrichter, Lassgerichte* cetera, de quibus *dn. praes.* egit in dissert. *de iure lassitico* §. 17. Addi potest *Melchior* VOETIVS, cancellarius Iuliacensis in *obseru. ad statuta prouincialia.*

(*) Adeo enim hoc uerum est, ut doceat nos SCHRADERVS *part.* 10. *sect.* 1. *n.* 156. his uerbis: Vasalli illustrissimorum marchionum BRAN-" DENBVRGENSIVM praestare iuramentum fi-" delitatis specialiter et EXPRESSE iurare eos o-" pertet; quod in CAVSIS FEVDALIBVS coram" nullo alio IVDICE, quam CORAM DOMINO" feudi uel PARIBVS CVRIAE litigare et iuri stare" uelint. Quod nisi fecerint uenerintque contra"

"contra-

TIAE (p); TIROLENSI (q); TECKLENBVRGENSI (r) atque comitatibus imperii etiam aliis. Vnde facile est ad intelligendum, quod aliae Germaniae nostrae prouinciae eodem olim iure sint usae. Si uero alicubi PARIVM haec IVDICIA sublata: id non ideo factum, quasi causarum saltus tunc detur ad Caesaris tribunal, sed quod parium consessus uersus fuerit in CVRIAM PROVINCIALEM, *die Landes-Regierung* (s). Quoniam huius collegae plerique adscisci solent ex prouinciali nobilitate.

V.] *Ex Caesareo* PRAEIVDICIO, *an.* 1290.

§. VI. Praeterea est nobis diploma Rudolfi I. Caesaris ualde momentosum: ubi Caesar, requisitus a principe imperii, quodnam forum habeant uasalli, si illis sit lis cum domino? respondet: PARIVM CVRIAM, damnato saltu ad supremum Caesaris tribunal (t). Eo maioris nobis uideri debet hoc praeiudicium imperiale: quo est uetustius atque solennius, in consessu comitiali scriptum ac promulgatum.

VI.] *Ex ipsorum* SVBVASALLORVM *confessione.*

§. VII. Porro licet multum ac saepius disputatum sit, utrum SVBVASALLVS principis alterius eiusdem etiam sit uere SVBDITVS: eo tamen insolentiae, uix memini, aliquem fuisse delapsum, ut CAVSAS etiam CLIENTELARES subduceret CVRIAE SVBDOMINI easque saltuatim in prima instantia actuque curiae adsereret imperiali (u). Vltimum certe omnes reliquerunt SVBDOMINIS eorumque curiis clientelaribus. Aduersae autem partis confessio uox naturae, ἀπόδειξις, probatio probationum.

"contractum, feudo PRIVANTVR." Qui mores omnino notandi in nostro argumento.

(p) Egit de iudicio PARIVM CVRIAE in Lusatia *dn. praes.* in iuris *Rom. et Lusatici differ.* 27. 30. addito insigni huius fori monumento in adpendice, quod adpellatur nomine *der Ehrentafel.*

(q) Ita quidem instituitur *in der Tyrol. Lands-Ordn. lib.* 2. *tit.* 17. qui locus ualde est memorabilis. Neque enim id dicitur solum, quod CAVSAE FEVDALES alium IVDICEM habere nequeant, quam DOMINVM et PARES CVRIAE: sed etiam, id inprimis atque nominatim cauetur, ne, hac PRIMA INSTANTIA neglecta, causae feudales trahantur ad CVRIAM IMPERIALEM. Verba statuti sunt haec: "Um ain yedes Lehen solle vor seinem ordentlichen Lehens-Herrn und des Lehens-Genossen Mannen, Innhalt des Landes Priuilegien und Freyheiten, in erster instanz Clag und Rechtfertigung fürgenommen und hierüber niemands fur kein ander oder fremd Gericht wider alt Herkommen erfordert und gezogen werden noch zu antworten schuldig seyn. Quo uetustius est hoc statutum: eo magis debet concinnum uideri patriae moribus ac libertati.

(r) Vidi schedas MSCTAS de feudis TECKLENBVRGICIS in supellectili *dn. praesidis*, unde, quae huc pertinent, describemus. ARTICVLVS V. his uerbis est conceptus: "Si quis uasallorum causam habeat, eam exponat nobis et PARIBVS, quorum simul iudicio lis finiatur. Si facere contrarium uellemus, dapifer noster per annum et diem ipsum in coquina nostra alet, quo PARIVM intercessione ei fiat, quod est iustum. Si uero his contemtis contrarium uellemus, in palatio episcopali OSNABRVGENSI per annum et diem est procurandus, ut apud nos episcopus intercedat. Quod si neque huic locum dare uellemus: AVFVGIET uasallus a facie nostra per biennium, ut hac reuerentia nos pacet. Paria inueniuntur in ARTIC. XV. quae haec sunt: si ministerialis alium ministerialem offenderit, notificet hoc PARIBVS. Inde nobis. Porro ARTIC. XVII. Item si pro iure PRAESIDEMVS IVDICIO PARIVM et diuersas a diuersis proferri sententias, nolumus alicuius praeiudicare sententiam." Et Germanicus interpres: *Wenn die Graven mit ihren Leben-Leuten das Gerichte bekleiden*, cetera. Quae certe iterum indicant, nihil hic de illo saltu forensi ad curias imperiales. Adeo, ut ne quidem illo tempore res clientelares deuolui potuerint eo, in casu iustitiae uel negatae uel protractae. Cum illi alia hic remedia commendentur.

(s) Licet enim hodie in multis prouinciis collegii huius socii fiant ciues etiam peregrini, adeo, ut illi quoque ex consilii rationibus praeferantur paribus: quoniam hi suspicionem excitant, principi, fore, ut illi minus faueant, quam sibi suisque, id est, prouincialibus proceribus.

(t) Diploma hoc insigne desumptum est ex principis tabulario, his uerbis conceptum: RVDOLFVS Dei gratia Romanorum rex semper augustus ad VNIVERSORVM sacri Romani imperii FIDELIVM notitiam cupimus peruenire, quod anno domini 1290. 16. Calend. Septembris, indictione tertia, nobis sedentibus pro TRIBVNALI apud ERPHORDIAM, praesentibus PRINCIPIBVS, comitibus, nobilibus, baronibus, nec non PROCERIBVS REGNI, petitum fuit in iudicio coram nobis, ut SENTENTIALITER definiretur; si DOMINVS aliquis habeat uasallum, qui attendat quid contra dominum et contra quem dominus habeat ACTIONEM et ius agendi in iudicio, qualiter contra uasallum domino succurratur. Et extitit per sententiam consensu praecipuorum comitum ac nobilium approbatum et legitime definitum, quod ipse dominus suum uasallum, PRAESENTIBVS ALIIS VASALLIS, coram se ad iudicium potest euocare et cognoscere poterit pro uel contra ipsum uasallum, prout ipsorum DICTAVERIT PRAESENTIA VASALLORVM. Testes autem huic sententiae praesentes aderant illustris dux Saxoniae, dux Brunsuicensis, principes nostri, nobilis burggrauius de Neurenburg, comes de Wunsberg, comes Euerhardus de Cazenellebogen et quam plures alii nobiles et barones. In cuius rei testimonium hanc paginam conscribi et nostri sigilli munimine fecimus roborari. Datum Erphordiae, anno, die, indictione praemissis, regni uero nostri anno XVII." Atque hinc facile patet, quod imperialibus ac pragmaticis patriae legibus obstrepant, quotquot imperialibus subuasallis, praeterita parium curia, saltum indulgent fori, toties ex causisque grauibus damnatum.

(u) Loquatur hic scriptor, subdominorum alias obtrectator perpetuus, *Zacharias* VIETOR *de exempt. conclus. XXII. p.* 285. cuius uerba sunt haec: *aliud est, uasallum esse, aliud, esse subditum; imo aliud subditum dici intuitu* feudi, *aliud* personae *intuitu. Illud certum est, quod feudi* DOMINVS litium feudalium *sit* IVDEX *competens. Quamuis uasallus persona sit illustris inter ordines imperii. Neque in illa iurisdictione dominus potest ab alio quouis turbari.* Innumeros ibi doctores laudat dogmatis eiusdem, sed nobis illud hic est in pretio, quod sententiae huic calculos dare non dubitet auctor

CAP. V. VII.] *Ex argumento a MAIORI ad MINVS, postulata cuiusuis uasalli SVBIECTIONE.*

§. VIII. Tum illud uerum est, quod hodie plurimi Germaniae principes utantur iuris quodam axiomate: VT, QVI VASALLVS, IDEM ETIAM SIT IDEO SVBDITVS (x). Filum igitur consecutionis est firmissimum: si imperiales subuasalli in ius uocantur coram subdomino etiam in causis personam eorundem concernentibus; multo iam minus est ambigendum de FORI DOMINICI COMPETENTIA in casu, feudum ipsum tangente (y). A

§. IX. Addimus RATIONES (z), quas certe in iure Germaniae beneficiario migrare nos oportet, siquidem indulserimus hoc subuasallis, in causa clientelari, neglecta curia subdomini, suprema imperii iudicia adire saltuatim.

§. VIII. IX. VIII.] *Ex iuris beneficiarii in Germania RATIONIBVS.*

§. X. Ad extremum adpellamus Germaniae nostrae IVRECONSVLTOS, eosque, uenia sit uerbis, primo FEVDISTAS (aa), deinde

IX.] *Ex numero DOCTORVM, testium imperialis obseruantiae.*

---

auctor cetera omni exemptionum generi adeo infestus ac aduersus. Et uero docte ac prouide *Matth.* STEPHANI *lib. 2. part. 1. c. 4. n. 61. seq.* arguit his quidem uerbis: *Et ita principes Germaniae, status imperii, sunt imperatori et imperio deuincti ligia fide: reliquis, a quibus feuda habent, fide non ligia. Non autem statim princeps siue alius status imperii, qui alteri principi aut statui feudum concedit, eius fit* ORDINARIVS, *uniuersalis dominus domicilii et territorii: sed NB. tantum in* FEVDALIBVS QVAESTIONIBVS *ac* FEVDI *rationem concernentibus dominus est et* IVDEX *adeoque* IVRISDITIONEM *habet* FEVDALEM. Quae plane ad nostram mentem. B

(x) Vidimus id supra *cap. 2.* et quidem de ducibus SAXONIAE *§. 9. p. 661. litt. dd.* de BOIOARIAE ducibus *§. 12. p. 664. lit. bb.* Taceo alios, qui sentiunt idem. Quod quidem dubium non est in territoriis conclusis. Imo aliud est hactenus credi axioma quadam iuris praesumtione: quamuis aduersus illud prospicere sibi queant uasalli pactis. C

(y) Si enim id disputatur, quod minus est probabile, certe facilius, quod est magis probabile concedetur. Sic in *VValdeccensi, Ortenburgensi, Ruthenorum, Schwarzburgensi* ac *Schwarzbergensi* aliisque causis FORI COMPETENTIS arguerunt idque largiti sunt utriusque partis aduocati. Quorum specimina habes in *cap. 2.* superius.

(z) Principio enim nexus *immediatus* est arctior *mediato*: deinde ita fieret, ut *iurisdictio* ordinum imperii ac domini feudalis haberetur pro *cumulatiua*, cum illa omnino *priuatiua* sit: post, *praeterire dominum* et eius *pares* idem est, quam eum *contemnere* uel *accusare*, utrumque peccatum instituta clientelaria punire iubent feudi amissione: tum, *iustitia* domini *negligi* potest, idem metuendum in *inuestitura*, ne haec, subdomino neglecto, requiratur obtineaturque a domino superiori, quia utriusque iuris uinculum est tenerrimum: porro qui ius dat, idem etiam dat illud, sine quo ius nequit exerceri, sed primum defendimus *cap. 2. 3. 4.* quod scilicet ordines imperii territoria sua aliis conciuibus seu subdominis possint in feudum offerre, ergo frustra, *subdominio* dato, effectus negatur subdominii, *iurisdictio*: tandem si in *capitulatione* est nefas, principes imperii turbare in iurisdictione *subditorum*, quod dicit ARTIC. 1. *nicht zu gestatten, daß denen Ständen in Iustiz-Sachen* sub quocunque praetextu *eingriff geschehe* et ARTIC. 15. multo erit grauius eorundem *lacessere curias feudales*, non solum, quod in *rebus* feudalibus domini sit *proprietas*, adeoque in illis multo minus ferre is queat iudicem alienum: *ad extremum*, si de successione feudi disputatur, ualde molestum est domino, si ilii, iudicio alieno, uasallus obtrudatur: quod iurisdictio rei feudalis domino debeatur ex *contractu* uasalli, ut fidem oporteat uiolare illum, qui forum eius migrat saltuatim et quae alia grauamina sunt *domini immediati* in hac causa generis eiusdem. Qua in re eo plenior fui distinctiorque, quo maius in feudalibus habere soleant pondus, clientelis propriae, rationes. D E F G

(aa) In tam amico omnium iureconsultorum consensu facile esset laudare innumeros. Verum, praeteritis aliis, mentionem tantummodo faciemus illorum, qui sunt *praecipui* nostraeque reipublicae habuerunt *usum* maxime forensem. *Principio* audiemus interpretes iuris beneficiarii in iisque antesignanum illum *Vdalr.* ZASIVM, iureconsultum Austriacum. Ita uero ille *part. XI. feud.* de nostro argumento: *in feudali foro sequi nos oportet consuetudinem illam, legum magistram. Huc pertinet casus, quem de* PACTO *habui. Titius, filio unico in acie amisso, impetrat a Caesare Maximiliano* FILIAE *successionem. Contradicunt* agnati *atque Caesarem arguunt iudicis in hac causa suspecti. Remittit ideo Caesar, ceu Austriae dux, causam hanc ad* PARES CVRIAE SVNDGOVIENSIS. *Hi sententiam ferunt aduersus Titium non attento Caesaris libello. Eos scilicet animos pro iustitia habent* PARES *in Germania praesertim, si nobiles sint. Nullo domini timore territi iudicant, quod ipsis iuxta mores feudales iustum uidetur.* In Germanica igitur nobilitate cessat suspicio, fore, ut pares aliquid gratiae daturi sint principis atque domini sui. Qui potius id agunt, quaesiti, ut suffragia exponant candide, libere, feruentque suam in iure dicundo auctoritatem. Adeo mores Germanorum differunt a uolubilibus Italorum ingeniis. Fidentior est idem in *lib. 1. consf. 13. lib. 2. consf. 22. n. 56.* Et uniuersim *Franc.* SONSBECKIVS *de feud. part. 14.* ait: *Feudalium causarum iudex est dominus. Qui, ubi suspectus est, iudicium datur* PARIBVS. *Neque obstat, quod hi non offensuri sint dominum. Grauius enim est, offendere* DEVM, *iniquae sententiae ultorem. Non probabile est maculaturos curiae pares conscientiam.* Succedat *Ludolf.* SCHRADERVS, qui *part. 10.* agit de *iudicio feudali* illudque *sect. 1.* adserit do[illegible]o dicitque: *dominum feudi iudicem esse, quamu[illegible] litigator nondum sit uasallus; quamuis is sit de pluribus feudis, quae dominos habeant diuersos; quamuis uasallus adierit superiorem, a quo eum dominus reuocare possit sub poena amissionis feudi; frustra esse superiorem, si tales causas iudicet; non posse illum citare subdominum illo actu, iurisdictionem tum neque facto superioris neque facto domini prorogari; ipsum * imperatorem hoc facere non posse*, nisi obuiam iuerit legibus imperii O. C. 1495. *die Unterthanen* (idem de uasallis iudicium) *bey ihren ordentlichen Gerichten bleiben zulassen*, idem tradi in *R. I. 1512. 1548.* Addit in *sect. 2. partis eiusd.* limitationes: *quod si dominus ab una parte expectet commoda, aut damna aut si aliunde suspectus, tum iudicare debere* PARES CVRIAE. Imo *sect. 7. n. 62. p. 238.* exemplum narrat, quod etiam in BRVNSVICENSI ducatu, lis inter principem territorii et subditos orta, PARIVM CVRIAE iudicio fuerit submissa nequicquam uero ad imperii iudicia suprema sit deuoluta. Non minori adparatu castra nostra instruit *Henr.* a ROSENTHAL *cap. XII.* quod est de *iudicio feudali*. Nos, peregrinis refectis, tantum aliqua exscribemus, quae sunt patriae instituti. *conclus. 1. n. 27.* ait: *Quamuis princeps imperii forum suum habeat alias* coram

CAP. V.

deinde CONSILIA et responsa singularia (bb); tum CAMERALISTAS (cc); demum PVBLICI IVRIS interpretes ueteres nouissimosque (dd). Qui non solum communi quodam concentu docent, causarum clientelarium iudicem esse dominum IMMEDIATVM aut curiae PARES, necquicquam uero SVPERIOREM aut imperiale supremum tribunal: sed etiam hunc saltum habent pro perdito, iniquo et facinoroso.

Argumentorum COLLECTIO.

§. XI. Quod cum ita sit, non puto, fore aliquem, qui, nisi partium causa, audeat nostra refellere, id est, nauigare aduersus torrentem, sacros CANONES; DECRETA clientelaria cum FORIS, tum domi; patriae nostrae SANCTIONES; CONSVETVDINES (ee); SENTENTIAS imperiales; CONFESSIONES partium; RATIONES et maximorum Germaniae IVRECONSVLTORVM numeros. Singula enim haec causae nostrae patrocinari, illud quidem est, quod hoc capite plene planeque dedimus commonstratum.

Xx 3 CAP.

coram imperatore; in feudali tamen causa PRIMAM *illico* INSTANTIAM *habet coram* DOMINO *feudi aut curiae* PARIBVS. Imo dominus tum uasallos, coram alio, licet imperator sit, iudicantes, potest auocare; priuare, citatos *bey ihren Pflichten*, nisi compareant, suis feudis. Neque continentia causae aut curiarum numeri eum excusabunt. *conclus.* 3. *n.* 7. *p.* 448. narrat casum: *quod imperator* Mundelheim, *possessore uacuam dynastiam promiserit* Fuggeris. *Contra barones de* Maxelrein *contenderint sibi deberi successionem, quod feudum hoc esset foemineum. Caesarem nihilominus an.* 1587. *qua feudi dominum dixisse sententiam. Disputauisse hoc Maxelreinios, quia, domino suspecto, causa deferri debeat ad* PARES CVRIAE, *ab his ad* CAMERALEM *uel* COMITIALEM *consessum.* Idem BOCERVS *de iurisd. c.*17. Abrumpo nomina, ne sint infinita.

(bb) In iure feudali maioris facio *responsa* et *consilia* iureconsultorum, quam eorundem *systemata*; quoniam in ultimis peregrina tractant. In primis autem partium interest, ut oculos uertant in patriae leges, mores ac instituta. *Matth.* WESENBECIVS *uol.* 1. *consilio* XXX. respondit thema *de foro controuersiae feudalis competente* militatque is omnino in iisdem castris nobiscum aduersus illos, qui saltus hic faciunt uel indulgent forenses ad superiorem. Sigillatim de PARIBVS CVRIAE, quod illis dandum sit iudicium, si causa uertatur inter *dominum et uasallum*, quodque tum eligi debeant adsessores ex prouinciali nobilitate, respondit *Ioan.* FICHARDVS *consil. XVIII. ad* 3. *quaestionem*, ubi addit, quod in curia BAMBERGENSI id habeat episcopus, ut ipse in propria etiam causa nominare possit curiae parium adsessores, licet alias dicatur, quod ipse iudicet, qui iudices nominet. Adeo alienum est a libertate Germanorum, causas feudales in primo statim actu deferri ad imperatorem. Etiam *Christ.* BESOLDVS, licet ipse in exceptione fori declinatoria ibi uersetur, tamen *part.* 2. *conf. XXVIII qu.* 2. ita arbitratur: *res feudales a* DOMINO *indicari: hoc suspecto, a* PARIBVS CVRIAE. *Sed illos tum uel* OMNES *uocari debere; uel, ut aliquos* ELIGANT, *dandum esse et domino et uasallo; nisi forte pares sint* ORDINARII, *instar feudalium scabinorum. Soli enim domino dari non posse, ut ille eligat, quos uelit, solus in tali causa. Licet negari non possit, in Germania quandoque etiam hoc dari domino feudi.* Propius ad rem uenit *Christ. Philipp.* RICHTER *uol.* 1. *part.* 6. *conf.* 20. *n.* 9. 10. 11. 12. *seqq.* ubi causam respondet, quam comes CASTELLENSIS disputauit cum uasallo de amissione feudi ob factam alienationem. "Principio, ait, quando agatur de "felonia, tum negari reo, quod uasallus sit, adeoque "non opus esse, parium iudicio. Prudentius ta"men esse etiam hos admittere: utriusque partis "iudicio electos, quam quod solus dominus petere "queat electionem. Quod si factum sit, neque ta"men reus tum uel eligat uel compareat, posse in "contumaciam agi ab electis. Wenigstens kœn"te die Cammer noch sonsten die hohen Reichs-Gerichte sich dieser Sache unterziehen. Sinte"mahl alle absonderlich aber Lehens-sachen in "prima instantia vor den Lehen-herrn und den "Adel oder die Ritter-tage gehœreten. Wenn "auch gleich in der Gravschafft Castell die pares "nicht eingeführet, kœnnte der Grav selbige den"noch annehmen, oder auch, an statt deren, die "austregas oder andere arbitros gebrauchen." Idem *conf. XXVI.* dieweil die Herren Graven von "Stolberg den von Münchhausen vor einen Le"hen-Mann, als er zu seyn prætendiret, nicht er"kennen: als ist die Sache vor denen paribus cu"riae zu tractiren und auszumachen." Euolui etiam hic possunt KLOCKIVS *tom.* 2. *conf.* 28. aliique plures, quos nolo conquirere.

(cc) Ipsi, quod mireris, CAMERALIVM IVRIVM interpretes id uolunt, ut, quoties lis inter dominum et uasallum, aut dominus eius sit tantummodo particeps, illa coram PARIBVS CVRIAE in primo actu definiatur: post demum prouocetur ad CVRIAS IMPERIALES supremas. Ita GAILIVS *lib.* 2. *obseru.* 34. qui id tantum desiderat in iudicio parium: ne illi, quod consuetudines Germaniae uelint pleraeque, a solo domino eligantur; sed ab utraque parte numeroque aequali. Hanc sententiam a CAMERA fuisse dictam in causa *Seckendorff* contra *Brandeburg* et in causa *Schwartzenburg* contra Castell, idem comprobat usu. Vnde facile est ad intelligendum, cameram imperialem paribus curiae neque disputasse forum clientelare neque praeripuisse: uerum remisisse ad illos partes atque illis definiuisse modum, quo debeant eligi. Idem tradit MYNSINGER *cent.* 1. *obseru.* 99. Quorsum etiam hic laudari potest ROSENTHAL citatus *litt. aa.* quoniam et ille ex usu scripsit imperialis tribunalis.

(dd) Neque hi sane, qui PVBLICA IMPERII IVRA docent, sentiunt aliter. Ita enim ueterani PAVRMEISTER *lib.* 2. *de iurisdict. c.* 9. *n.* 52. 53. *seqq. p.* 840. 841. ita SIXTINVS *de regalib. lib.* 1. *c.* 8. aliique. STEPHANI *lib.* 2. *part.* 1. *c.* 4. 7. *m.* 3. KNICHEN *de Sax. prou. c.* 8. *p.* 242. SCHOPPIVS *c.* 13. *p.* 43. Inprimis autem hic uerus et luculentus est *L. B. de* LYNCKER, *supremi tribunalis* collega illustrissimus. Ita enim ille in libro *de grauam. extraiudic. cap.* 5. inquit: *wenn der Streit zwischen dem Herrn und Landsassen eine Lehn-Sache betrifft, tum coram* PARIBVS CVRIAE *princeps se conueniri pati debet. Ja wenn auch gleich der uicarius domini mit an der Ritter-Tafel sitzet, tamen non est ipsius, sed parium sententia.* APPELLABITVR *tunc a* PARIBVS *illis, instar austregarum ad* CAMERAM *aut curiam imperialem.* Cum enim alias stare oporteat parium decretis: in Germaniae tamen plerisque prouinciis indulgetur *parti grauatae* adpellatio ad curias supremas imperii.

(ee) Omiseram supra casum, cuius memoria mentem meam nunc subit. Est autem hic. *An.* 1216. lites fuerant inter *Lubbertum abbatem atque Wilhelmum de Egmunda.* Diu multumque disputatum

CAP. VI.

HASSIACI *fori* HISTORIA *in causa successionis* RITTBERGENSIS.

§. I.

DECRETVM COMITIALE clↄ Ↄcc v. *pro nostro argumento.*

VLtimum, est, ut illa, quae pro foro subdominorum PARIVMQVE CVRIAE in causis clientelaribus disputata sunt, iamnunc DECRETO COMITIALI, DIE VII. MENS. APRIL. clↄ Ↄccv. concepto, corroboremus (a). Cum uero illud intelligi nequeat sine historia, dabimus eam summatim.

Historia comitatus RITBERGENSIS.

§. II. RITTBERGA, Westphaliae comitatus (b), dynastas habuit, seculo iam decimo celebres (c), quorum nomina ab hoc tempore collegit deditque Hammelmannus (d). Ipsa ditio Rittbergensis possessorum fuit propria siue, quod dicere solemus, imperiale ALLODIVM (e).

HASSIAE factus CLIENTELARIS an. 1456.

§. III. Adhuc post Caesarem ac imperium, nulli paruerunt comites Rittbergenses: anno autem clↄ ccccLVI. ea lege comitatum uendidit HASSIAE LANDGRAVIO Cunradus, ut ab eodem reciperet eundem iure nexuque beneficiario (f).

§. IV.

tatum est,, quodnam illae haberent forum. Id uero tum creditum fuerat instar normae: *si causa feudalis esset, eam in CVRIA PARIVM tractandam esse, non coram iudice ordinario aut supremo imperii tribunali.* Res prolixior est, quam ut possit hic enarrari. Quae ideo legi debet apud *Ioannem de* LEYDIS *in chronico Egmondano cap.* 30. 31. *p.* 37. 38. 41. Idem etiam hoc est, quod dicit de argumento nostro GVNTHERVS *lib.* 8. *uers.* 633. *sq.* qui his uerbis concepit: *Si tibi pro feudo, quod te tribuente fatetur acceptum, tu uero* (dominum intelligit) *negas: uasallus agendam forte mouet litem, non tu* (domine), *sed curia* (parium) *iudex audiat et certo determinet ordine litem.* Qui uersus concinni sunt feudalibus institutis, supra h. c. V. §. III. laudatis.

(a) Legitur illud decretum comitiale in FABRI *Staats-Cantzeley part.* 10. *cap.* 4. *p.* 242. 243. de quo plenius infra suoque loco sumus acturi.

(b) HAMMELMANNI in "familiis Westphaliae descriptio est haec: RITBERG comitatus "Westphaliae situs inter dioeceses Monasteriensem, Osnabrugensem et Paderbornensem atque "Lippiae et Rauensburgi comitatus. Est ibi CASTRVM et OPPIDVM eiusdem nominis. DITIO eius non est ampla: in VICINIS tamen dominiis habet hic comitatus multas VILLAS et BONA sita. Hunc locum exscribit etiam "STANGEFOLIVS in descript. Westphal. lib. 3. "p. 352. 353. Addit CHYTRAEVS lib. 18. ad an. "1556. p. 485. 486. quod oppidum Rittberg ab arce "distet itinere unius horae. Quod arx Rittberg "expugnatu difficilis, sita in loco palustri et arun"dinoso unaque tantum uia, lignis, ramis et terra "congesta, ad eam pateat.

(c) *Rietbergensium* comitum ORIGINEM ab *Arnsbergensibus* repetit *Aeg.* GILENIVS *lib.* 3. *uitae S. Engelberti p.* 252. 249. 245. Quodsi est, multum accedit eorundem dignitati ac uetustati. Quoniam Arnsbergensium in Westphalia comitum memoria potentiaque omni aeuo est celebratissima. Partem enim *Arnsbergensis* comitatus fuisse *Rietbergae* tractum, existimat SCHATEN. *in annal. Paderborn. lib.* 11. *ad an.* 1238. *p.* 34. Quod KLEINSORGIVS, *in chron. Lipp.* ante eum dixit adprobauitque calculo suo STANGEFOLIVS *lib.* 3. *annal. p* 352. 353. Qui perhibent: *diuisionem Rittbergensis comitatus ab Arnsbergensi contigisse an.* 1233.

(d) Quem exscripsit HENNINGESIVS uerbatim. Supplet aliqua KLEINSORGIVS *in chron. Lipp. p.* 135. qui in eo diuersus est a prioribus, quod sibi caueat a matricula torneamentorum. Quae comitem Rittbergensem an. 939. nominant Fridericum, ad quam aetatem nemo in comitibus gentilitiis adscenderit rerum Germaniae gnarus. HAMMELMANNVS tamen in *familiis Westphal.* dum id fecit, dedit forte hoc sensibus comitis aut Werreri cancellarii, qui genealogicum eius schema suo iudicio adprobauit. Schema genealogicum habes in adpendice *litt. G.*

(e) Claris uerbis hoc dicunt COMITES RITTBERGENSES in litteris, quas exhibemus in adpendice *lit. B.* in uerbis: "haben die Grav"schafft Rietberg an S. Hochfürstl. Durchl. aufge"tragen, die unter eigen ist, und die wir bisshero "von niemand zu lehen getragen." Adiuuabimus autem hoc adsertum nostris rationibus, ne illud in propria causa frustra factum esse uideatur. *Principio* quo uetustior comitatus *hereditaria* successio, eo etiam facilius ille credi ac haberi debet allodialis, quoniam feudales olim comitatus fuerunt iuris precarii nec quidquam gentilitii: *deinde* omnes olim dynastiae fuere allodiales, comitis autem nomen, si auctoribus supra laudatis est fides, debetur hic Arnsbergensibus: *post* in uicinia Rittbergae comitatus fere omnes habentur allodiales, sed tamen a iuribus uiciniae idoneum est argumentum: *praeterea* extat Rietbergensium comitum diploma apud SCHATEN. *in annalib. Paderborn. lib.* 11. *p.* 33. an. 1237. conceptum, ubi Cunradus comes de Rittberg transegit in rebus territorii, nulla Caesaris mentione facta, qua forte opus fuisset in feudis; imo *uxoris* et liberorum ibi consensus celebratur, cum tamen primae nullum in feudis ius contradicendi: *accedit*, quod nulla apud Caesarem inaugurationis clientelaris memoria aut renouatio supersit: *tandem* ipse imperator Rittbergense territorium habuit pro allodiali, quoniam an. 1562. Ferdinandus I. ab Hassiae demum Landgrauio Philippo illius accepit dominium directum, quod docet *adpendix litt. C.* inferius: *ad extremum* innumerae etiam ad pias causas Rittbergensium donationes factae sunt, Caesaris consensu requisito nullatenus.

(f) Libellum comitis de *Rittberg*, in quo *dominium directum* comitatus sui uendidit Hassiae landgrauio, dedimus nos in APPENDICE *litt. B.* Vbi pro causa Hassiaca admodum est memorabile: *quod* OBLATIO *facta sit in re* PROPRIA *allodiali,* die

CAP. VI. *Delicto AMISSVS an. 1545. primum.*

§. IV. Perstitere in illo Rittbergenses comites, instar aliorum Hassiae uasallorum (g). Imo cum frena laxare uellet OTTO C. Rittbergensis: an cIↃ IↃXLV. Hassiae landgrauius eum comitatu mulctauit (*†), quem post ei restituit, quam domino suo morem gerere didicisset.

§. IV. V. *AMISSVS ann. 1562. secundum.*

§. V. Etiam nepos illius IOANNES idem meruit homo ferox et facinorosus (h). Sed cum ipse an. cIↃ IↃLXII. in carcere ΑΠΑΙΣ obiisset: -

---

"die gantze Grafschafft, die unser eigen und biss-hero niemands Lehen ist:" deinde comitatus uniuersus, die gantze Grafschafft nichtes ausgeschieden, non eius aliqua tantum pars *quanta* aut *quota*, de quibus philosophantur alias iureconsulti: *praeterea*, quod *oblatio* siue *obseudatio* non sit facta GRATIS, uerum interueniente PRETIO *sexcentorum aureorum Rheinischer wehrung.* Quod ultimum ualde est momentosum. Si enim *obseudatio* est gratuita, tum in dubio fauor est *uasalli;* cum eoque mitius est agendum; dominus *accepit* beneficium ab eo, non *contulit* eidem. Ideoque dominus uersatur in auertendo damno, non in captando lucro, si ei aliquid negatur, quod ei debetur: directum dominium non instar beneficii ob notam animi parum grati potest reuocari: inepta hic iuris regula, *causa dati non secuta* et quae reliqua sunt, quibus alias in feudis oblatis causa domini haberi solet deterior, quam in beneficiatis. Neque est, quod pretium hoc alicui uideatur nimium uile ideoque contractus simulatus aut emtio pro uno numo. Ego enim contra sentio: *pretium dominii directi*, si tempora respexeris initi contractus, *fuisse tunc nimium.* Si enim Brandeburgicus principatus isque electoralis ac uniuersus cum plenoque dominio paulo ante uenditus fuit *centum* et *quinquaginta millibus* aureorum, quae summa hodie uix pretio respondet *trium aedium* Berolini: facile et plusquam mathematica demonstratione certum erit, tunc temporis *directum Rittbergae dominium* sexcentorum aureorum pretio uix respondisse. Tantum abest, in emtione illius, quaeri posse immodicam laesionem.

(g) De nexu clientelari, comitibus *Rittbergensibus* continuato instauratoque in Hassiaca curia, agunt quoque auctor *der Hessischen INFORMATION wider Waldeck p. 16.* quique huic scripto, in gratiam Waldeccensium comitum, respondit, anonymus scilicet *der Waldeckischen Ehrenrettung part. 1. c. 12.* atque huic libello, qui pro Hassiacis iuribus, reposuit alius *anonymus gründliche Abfertigung und Wiederlegung Waldeckischer vermeynter Ehrenrettung artic. V. p. 82. 83.* ubi collatio instituitur inter Waldeccios et *Rittbergenses* Hassiae beneficiarios.

(*†) Cum OTTO *Rittbergae comes* nexus beneficiarii erga dominum suum uellet obliuisci, Hassiae landgrauius eum accusauit perfidiae eumque armis ad pristinum obsequium an. 1545. reduxit. Quam historiam enarrauerunt *Hans* KECKMANN *in chron. Lubecens. p. 233.* quem exscripsit *Matthaeus* MERIANVS *in topogr. Westphal. p. 60.* atque *Henric.* BVNTING *in chron. Brunsuic. ad an. 1545 p. 321.* his uerbis: "Grav Otto von Rittberg, "des Landgraven zu Hessen vereydet Lehen-Mann, "weil er demnach des Landgraven Feind, dem "Hertzog Heinrich von Braunschweig Hülffe ge-"than, ward darum gestrafft und der Grafschafft "entsetzt, auch das Schloss Rittberg dem Land-"graven eingeräumet." Explicatior hic est pleniorque *Ioan.* PIDERITIVS *in chron. Lipp. gener. 13. ad an. 1545. p. 615.* "Nachdem der Landgrav "Hertzog Heinrichen gefangen hatte und aber dem-"selben Grav Otto von Rittberg mit Volck und "Geschütz Hülffe gethan: hatte der Landgr. vor, "seinen Lehen-Mann und Lehen-Graven Otto, "Gr. zum Rittberg mit Kriegs-Macht zu überzie-"hen sein Land und Grævlich Haus, als ein verfallenes Lehen-Gut guten fug und recht zu ad-" "prehendiren und einzunehmen auch den Gra-" "ven darum zu bestraffen. Dieweilen aber die" "Graven zur Lippe mit gehœrten unter die" "Hessischen Lehen-Graven, hatt der Landgrav die" "Lippischen Ræthe, die Ihme als Lehen-Herrn" "mit gedienet, mit vor das Schloss Rittberg ge-" "nommen. Die auch das Schloss Rittberg im" "Nahmen des Landgraven aufheischen und ein-" "nehmen müssen. Vnde corrigi debet SPANGENBERGIVS *in chron. Mansfeld. c. 375. p. 445.*" "und weil Grav Otto von Rittberg wider seinen" "Lehen-Herrn den Landgraven sich gebrauchen" "lassen und hiemit seine Lehens-Pflicht nicht in" "acht genommen, ist der Landgrav vor Rittberg" "gezogen und hat es dahin gebracht, dass das" "Schloss den Grauen von der Lippe, als des Gra-" "uen von Rittberg Vaters Schwester Sœhnen," "zugestellet worden." Quasi Lippienses suo nomine arcem occupissent, non landgravii, quod ultimum habet chronicon Lippiense.

(h) Historia IOANNIS *comitis Rittbergensis* an. 1556. est quidem haec. Erat ille homo animosus, ferox, in familiam durus ac crudelis. Fratres duos habuit nothos, quorum unum *quaestorem* fecit, alterum *scribam* suum. *Primum*, quod pecuniam ex aerario credidisset *uxori comiti*, eum furti accusauit suspendioque necauit. *Alterum*, quod innocui fratris iniuriam doleret, ditione fugauit proscripsitque. Imo cum *Lippienses* eum tueri uellent, eosdem bello petiit, ferro, igne, rapinis omnia uastans. Verum enimuero uertit Lippiensis quoq; comes arma in Rittbergensem, cuius iustam causam postea adiuuant *ordines pagi Westphalici.* Nam militiae pagi illius dux, WILHELMVS, princeps Cliuiae oppugnauit tandem Rittbergam dediitque comitem Ioannem custodiae, in qua etiam diem obiit supremum Coloniae, in pagi Westphalici metropoli die ix. mens. Decembr. anni 1562. in aedibus, quas nomine adpellant *Bamberg* in platea *S. Caecilii.* Quae ultima habet KLEINSORG. *in chron. Westphal. p. 135.* In aliis plenior est PIDERITIVS *chron. Lippiens. part. 2. gen. 13. p. 627-631.* Quid uero de fabula illa? "dass obgedachtem Rentmeister vie-" "les Geld ein Rabe weggeschleppet, welches man," "nachdem der Rentmeister der schuldigen Reste" "halben gehencket worden, erst in einem Hauf-" "fen, dahin solches der Rab zusammen getragen," "gefunden. Dieser Unschuld aber des Gehenckten" "ohnerachtet, hat Grav Johannes den Cœrper von" "dem Galgen nicht abnehmen lassen wollen." Sed idem figmentum narratur de locis et temporibus aliis fidemque non meretur. Legi etiam potest CHYTRAEVS *lib. 18. chron. Saxon. ad ann. 1556.* atque SPANGENBERG. *lib. 10. des Adels-Spieg. cap. 14. vom Graven-Adel p. 294.* "Bey unsern Zei-" "ten hat der letzte Grav Johann mit vielen unbe-" "fugten Fürnehmen, und Beleidigung der Nach-" "barn Ursache geben, dass er von dem Westphæ-" "lischen Creiss überzogen, belagert, gefangen" "worden und in der custodia ohne Lehens-Erben" "verstorben. Addit *Matth.* MERIANVS *p. 60.* dass" "dieser Grav auch zu Cœlln begraben sey in S. Mar-" "tini des grossen Abtey, Benedictiner-Ordens." Vbi etiam recitat illius epitaphium. D. O. M. S. ILLVSTRI D. IOANNI EX COMITIBVS DE RVTBERG, VLTIMO EIVS FAMILIAE, QVI VARIIS AERVMNIS DEFATIGATVS D. 9. DEC. 1562. HIC COLONIAE ANIMAM CREATORI RED-

CAP. VI. obiisset: ibi nouam caussam habuit landgrauius, ut RITTBERGENSEM comitatum prorsus sibi adsereret (i). Flexit autem animum illius uidua, ut eius filiam utramque, instar noui beneficii, eodem inaugararet (k).

Imperii factus SVBFEVDVM an. 1562. §. VI. Ita sorori utrique obuenerat comitatus, quasi tum demum factus, natus, institutus. Neque enim alio fine LANDGRAVIVS eundem obtulit imperio (l) in clientelam: quam quod ipse utrumque inuicem dominium iam coniunxisset.

Disputatur de FORMVLA an. 1586. §. VII. Moritur prima soror ERMENGARDA, improlis an. cIↃIↃLXXXIII. quam triennio post altera quoque sequitur WALPVRGIS, duabus iterum relictis filiabus, quas habuit cum Ennone Frisiae comite: uni nomen SABINA, alteri AGNESA. Vtraque feudi FORMVLAM disputauit, quam uoluerat ad foeminas quasque proferri. Ex aduerso contendente landgrauio: quod solis FILIABVS hoc datum sit Walpurgae, neptibus uero necquicquam. Iudicium litis penes CVRIAE PARES ab ann. cIↃIↃLXXXVIII. (m) usque dum bella Germaniae facerent iustitium. *§. VI-IX. feudi tertium amissi.*

§. VIII. Posteri utriusque sororis in duas lineas iuerant, SABINIANAM primogenitam: et AGNESIANAM, alio nomine Liechtensteinensem. In SABINIANA fratres duo Ferdinandus Franciscus et Ioannes an. cIↃIↃCLXV. redimunt litem soluto argento. Ideoque Rittbergensi comitatu *Lineae SABINIANAE noua inauguratio ann. 1645. instar feudi noui.*

REDDIDIT, AGNES C. BENTHEMENSIS CONIVGI POSVIT.

(i) Variae esse uidebantur caussae ad FEVDVM RITTBERGENSE recipiendum ac uindicandum a DOMINIS illius, Hassiae landgrauiis. *Principio* priuationem feudi meruerat delictum perduellionis in imperio, qua indignum se reddidit honore uasalli. *Deinde* caussa belli huius fuerat, quod Lippienses olim comites iure nexus clientelaris seruitia praestiterint militaria landgrauio, aduersus Ioannis auum Ottonem, quod habent *annales* PIDENTIANI *part. 2. gener. 13.* ut adeo nemo landgrauiis uitio potuisset uertere, si ideo uasallum Rittbergensem in ius uocauissent: *porro,* cum LANDGRAVII iniuriam Ottoni Rittbergensi paulo ante remiserint reddiderintque ex noua gratia comitatum, hoc certe beneficium, quo recentius fuit, eo etiam facilius potuisset reuocari: *demum* ad perpetuam custodiam damnatus uasallus, cum domino nequeat seruire obsequio clientelari, nihil obstat, quo minus uel ideo feudum potuerit ex lege caussa dati non secuta reuocare: quibus *tandem* ipsa comitis captiui mors an. 1562. accessit, nulla *mascula prole* uel agnatis relictis. Tueri se dominus potuerat lege, quod feuda, praesertim dignitatis, ordinarie pro masculinis eo haberentur usque, donec alia iura constarent filiarum. Taceo illa, quae obiici poterant filiabus ex paterno dicto.

(k) Quod remittere ius suum, quam persequi illud maluerint *Hassiae landgrauii* an. 1562. illud quidem factum est ideo. Nam *primo* mariti atque patris casus tristissimus misericordiam habuit landgrauii: *deinde* pro filiabus orphanis multorum imperii principum intercessiones, quae defatigarunt curiam Hassiacam: *tum,* ne quadam iuris necessitate succedere uiderentur filiae, DVODECIM MILLIA imperialium soluit uidua LANDGRAVIIS ad emendam denuo inuestituram: *praeterea* noua formula clientelaris fuerat concepta, uerbis, quae sequuntur: "dass die beyde Graeueliche Toechter und ihre Leibes-Lehen-Erben Soehne und, da deren nicht waeren, Toechter von ihrem Leibe ehelich gebohren die Grafsch. Rittberg zu rechtem Erb-Mann-Lehen haben und empfangen solten." Quicquid igitur de Rittbergensis familiae pristino iure sit: illud ex hoc tempore non attendendum fuerat porro. Quoniam an. 1563. filiabus concessus fuerat principatus non iure feudi ANTIQVI, sed NOVI. Adeo, ut comitatus *Rittbergensis* iam nunc non *oblatus* esset; sed *beneficiatus*, quo nomine adpellare solent *feuda data*: neque successionis *promiscuae*. Quoniam litterae clientelares sororis utriusque FILIAS solum ad successionem uocarunt, non neptes aliasque gradus ulterioris. Id uerba clientelaris formulae clare indicant: *Toechter von ihrem Leibe gebohren.* Quae certe alium sensum nequeunt habere, nisi uerba litterarum habueris pro *inconcinnis*, *superfluis*, *otiosis*, *ridiculis* et *iocularibus*: quod de sermone curiali dictu est improbum. Recto igitur iudicio scribit KLEINSORGIVS *in chron. Westphal. pag. 135.* "Als Grav Iohannes an. 1562. in custodia des Niederlaendischen und Westphaelischen Creyses verstorben: haben die Wittwe und Tochter solche Gravschafft wider durch einen Vertrag (nulla iuris necessitate) erlangt und an sich bracht." Quod etiam dicit cum illo STANGEFOLIVS *lib. 3. annal. Westph. p. 352. 353.*

(l) Cum enim *an.* 1562. Rittbergensis comitatus, uacuus possessore, Hassiae Landgrauio uideretur delatus esse: potuisset ipse iam utrumque dominium unire, aut, quod in iure beneficiario dicimus, *directum* cum *utili* consolidare. Verum noluit hoc iure uti. Nam *dominium directum Rittbergense* imperatori obtulit Ferdinando I. illudque ab eodem iure beneficiario, ut alias Hassiae ditiones recepit. Caesaris libellum in hoc argumento habes in ADPENDICE *litt.* C.

(m) Nam Hassiae LANDGRAVIVS an. 1586. adlegauit *litteras clientelares*, an. 1562. utrique FILIARVM *Ioannis* C. Rittbergensis scriptas: in quibus formula successionis adstricta fuerat ad FILIAS, *die von ihrem der beyden Schwestern Leibe gebohren*, neptibus exclusis. *Deinde* quoniam *Sabina Catharina* filia Walpurgae natu maxima PATRVO SVO nupserat, liberis eiusdem successio etiam disputata est ideo, quoniam leges feudales excluderent natos ex nuptiis INCESTVOSIS. Reposuerat utraque soror, quod in litteris clientelaribus formulam esse oporteat successionis in *Rittbergensi feudo* PROMISCVAE ad masculos simul et foeminas heredes. Deinde maxima natu laudauit *pontificis Romani* DISPENSATIONEM, qua de crimine *incestus* nuptiae fuissent expurgatae. *Sed* ultra regessit landgrauius: quod olim Walpurgae an. 1562. sit datum instar *priuilegii* et *beneficii* singularis, illius limites filias eius frustra proferre. *Deinde* nuptias cum patruo diuinis legibus damnari, quas ideo pontifex non potuerit facere legitimas. Hanc enim potestatem landgrauios papae indulgere posse necquicquam, si stare uelint symbolis principum euangelicorum et quae tum fuerant generis eiusdem. Interim eius litigii caussa PARES CVRIAE Hassiacae duos instituere conuentus Cassellis in *praetorio* urbis. Quod litteris testimonioque publico probauimus in ADPENDICE *litt. I. K.* Vbi ea de re disputatum est in utramque partem: neque PARIVM CV-

CAP. VI. tatu, ceu nouo feudo soli inaugurantur (n), exclusis Liechtensteinensibus. Qui ritus clientelares deinceps ita sunt repetiti instauratique.

Lineae AGNESIANAE iniquum postulatum an. 1691.

§. IX. Vix memoria supererat alicuius nexus clientelaris, ultra dimidii seculi spatium omissi a LIECHTENSTEINENSIBVS. Hanc autem illi an. clↄ Iↄclxxxxi. non solum instaurare instituunt; sed etiam SABINIANAE lineae heredem, Mariam Ernestinam, comiti nuptam CAVNITIO, successione excludere sibique illam uindicare (o). Quemadmodum uero in utroque repulsam tulere a curia Hassiae, cum quod clientelae ius amiserint neglectu, derelictione atque crimine dominici contemtus, tum quod iuniori lineae nulla ad succedendum spes, uirescente primogenita (p): ita noui instar beneficii comitatus Rittbergensis familiae adscriptus est Kaunitianae (q).

KAVNITIANA inauguratio an. 1692.

§. IX. X. XI.

Saltus fori PARIVMQVE neglectus an. 1692. a) Liechtensteinensium.

§. X. Iuris ordo clientelaris, hoc facto, exigere uidebatur, aut deserere causam, aut prouocare ad PARIVM CVRIAM, Hassiae solennem. Verum abrumpunt filum contentionis in Hassia coeptae illamque, intolerabili saltu, transferunt ad sacratissimum Caesaris tribunal an. MDCXCII (r).

b) sororum C. de BERGEN et Essensis ABBATISSAE an. 1693.

§. XI. Etiam uenerunt in ius ultimi comitis Rittbergensis an. MDCXC. demortui duae sorores, una comes de BERGEN, altera Essensis coenobii ABBATISSA: neptem ex fratre coniugem KAVNITIANAM exclusurae. Eodem et ipsae saltu fori ad Caesaris aduolant tribunal an MDCXCIII. (s): licet causam habeant a iure omnino alienam.

Lud. opusc. tom. I. Yy §. XII.

CVRIAM tum praeterire licuit saltumque committere ad imperiale tribunal, ideo, quoniam DOMINVS, Hassiae Landgrauius pars esset, cuius PARES habituri essent iusto maiorem rationem. Sed filum contentionis demum abruperunt Germaniae bella.

(n) Anno 1645. causae suae prospexerunt soli *primogenitae Sabinae Catharinae*, patruo nuptae filii, *Ferdinandus* et *Ioannes*. Hi enim QVATVORDECIM MILLIA imperialium soluerunt eo fine, ut Hassiae Landgrauius, sublato coeptae litis processu, eosdem *Rittbergensi comitatu* non solum inauguraret: uerum etiam eo proferret limites formulae clientelaris; ut, extincta *mascula* sobole et posteritate, etiam *foeminae* ad subsidiariam Rittbergae successionem admitterentur. Soli id rogarunt dicti fratres; etiam, quod rogarunt, obtinuerunt soli. Nulla autem eius iuris societas cognatorum LIECHTENSTEINENSIVM, qui causae suae, si quam habuerunt, prospexere nullatenus.

(o) LICHTENSTEINENSIVM fundamenta iuris fuerant haec: scilicet esse quidem *Rittbergensem comitatum* successionis promiscuae: foeminas tamen succedere nonnisi in subsidium, masculis extinctis. Id rationes uelle clientelares tam communes, quam Rittbergensi comitatui proprias; imo familiae Rittbergensis domestica pacta an. 1576. atque 1600. inita corroborataque ipsius Caesaris consensu. Neque de facto ipso esse dubitandum. Postquam nemo neget, post mortem *Ferdinandi Maximiliani* an. 1689. atque *Francisci Adolfi Wilhelmi* an. 1690. ex mascula *Walpurgae* Rittbergensis posteritate neminem, post *Liechtensteinenses*, superesse. Vt adeo ante foemineas heredes ad successionem in C. Rittbergensem haud dubie omnique iure uocentur.

(p) HASSIACA fundamenta, quae obiecerunt *Liechtensteinensium* postulatis, fuerunt haec. *Principio* negatum est, uocare Liechtensteinenses pacta domestica ad RITTBERGENSEM successionem. Quoniam in DVAS posteritas Walpurgae iuerit LINEAS, unam OSTFRISICAM: alteram LIECHTENSTEINENSEM, quarum *illa* dici possit *die Sabinische Linie*; haec autem *die Agnesische*. Quam diu igitur duret posteritas SABINIANA, unde haud dubie descenderit *Maria Ernestina*, comiti elocata de *Caunitz*, ex quo matrimonio satis multi liberi, masculi etiam sexus, hodieque sint superstites, frustra esse Liechtensteinensium postulata. Neque esse, quod *Liechtensteinenses masculi* excludere uelint *Sabinianae* lineae heredes foemellas. Quoniam in feudis *promiscuae successionis* non detur locus succedendi *secundae* lineae; nisi *prima*, quae regens, fuerit prorsus extincta exarueritque in utriusque sexus posteritate. Praerogatiuam enim sexus ualere inter *liberos lineae* EIVSDEM: non DIVERSAE. *Deinde* licet etiam SABINIANAE lineae omnis expirauerit posteritas; fieri tamen neque sic posse, ut AGNESIANA linea siue *Liechtensteinenses* ad Rittbergensem successionem queant peruenire. *Partim* quod iura sua amiserint *derelinquendo*; *partim*, quod *tacite* illis miserint *nuntium*, nihil se mouendo ad solitariam SABINIANAE lineae inuesrituram; *partim* etiam permittendo, ut *decreta* Hassiaca aduersus ipsos promulgata uires nanciscerentur *iudicatorum*; *partim*, quod, faciendo saltum fori, spreuerint dominum, meruerintque, iudicio plurium iureconsultorum, puniri ideo feudi amissione.

(q) *Quartum*, iudicio quorundam iureconsultorum, Hassiae Landgrauio iam apertus esse uisus est *Rittbergensis* comitatus Verum uti *ter* iuris rigori praetulit consilia mitiora: ita etiam nunc reliquit locum intercessionibus meritisque familiae KAVNITIANAE. Habes *Mariae Ernestinae* litteras actumque clientelarem, e curia Hassiaca *anno* 1692. die 4. mensis *Martii* in adpendice *litt. E.* Neque iuris aliquam necessitatem Hassiaeam tum curiam obligauisse ad hoc indulgendum, ipsa agnouit illustrissima familia KAVNITIANA. Nam *quatuor millia* imperialium soluit curiae Hassiacae, ne forte illa iure suo uteretur *Rittbergamque*, ut fuerant consultores, Hassiae Landgrauiatui innecteret, utroque dominio inuicem unito.

(r) Anno post, quam decretum acceperant a curia Hassiaca, causae suae aduersum, Liechtensteinenses, saltu quodam, eandem transferunt ad sacratissimum Caesaris et imperii tribunal: cum neque *quereiam* instituissent iustitiae uel *negatae* uel *protractae* neque usi essent remedio *adpellationis* aduersus Hassiacae curiae decretum commemoratum. Potius, contentionis eo filo abrupto, libellum illico offerunt *an. 1692. die 13. mensis Maii* in Caesareo tribunali. Is quidem Hassiacae curiae transmissus est ad reponendum. Verum haec tutam se hactenus credidit fori *incompetentia* prouocauitque identidem ad CVRIAE suae PARES, instituta, leges publicas, clientelares, communes, Hassiae uasallis proprias, cetera.

(s) Filum iuris idem est, quod trahunt foeminae comites Rittbergenses, sorores. Quarum prior natu *Maria Leopoldina* comes de BERGEN: posterior *Bernhardina Sophia* ABBATISSA *Essensis.*

CAP. VI. VII. *Ad querelam Hassiae* DE-*CRETVM COMITIALE* 1705.

§. XII. Quid ad haec HASSIAE LANDGRAVIVS? Illud uult: remittantur causae ad FORVM clientelare COMPETENS atque Hassiae uasallis solenne, PARES CVRIAE. In quo adserendo esse licet eo fidentioribus, cum quod iura uniuersim luculenta hic sint (t), tum quod causae patronos praestet tutos DECRETVM COMITIALE (u).

CAP. VII.

Pro IVDICIO PARIVM *Hassiae* ARGVMENTA *in causa* RITTBERGENSI.

§. I.

Pro PARIVM IVDICIO actum in capite quinto uniuersim.

DOcuimus CAPITE QVINTO uniuersim, quod causae clientelares, si domini solius iudicium forte suspectum sit uel alterutri inuisum, primo actu tractari debeant in PARIVM CVRIA. Hoc enim fori saltu a iureconsultis damnato, uelle diximus principio sacros CANONES (a); deinde LONGOBARDICA decreta (b); postea leges GERMANICAS (c); praeterea generales

---

sis. Putant enim, eas ultimi comitis Rittbergensis *Francisci Adolfi Wilhelmi an.* 1690. demortui SORORES, esse propiores ei haud dubie: quam illius ex fratre NEPTIS *Maria Ernestina* CAVNITIA. Verum licet obsuerit illis, quod haec referat patrem suum, qui haud dubie excluserit sorores, quarum successio sit subsidiaria; quod iam anno 1662. 1664. 1671. 1678. tulerint repulsam in Rittbergensi inauguratione foeminae semel exclusae; quod uterque frater inauguratus sit pro se et posteris in utroque sexu, ut adeo recta linea anteferri debeat collaterali: noluerunt tamen illae animum suum pacare. Aduolant ergo etiam illae fori saltu eodem ad sacratissimum Caesaris tribunal, cui *an.* 1693. *die* 19. *mens. Ianuarii* libellum obtulerunt. Quae reposuerit Hassiaca curia ad hunc saltum disputaueritque de fori pariumque consessus *competentia*, illud quidem diximus in notula praecedenti. Quae hic est repetenda.

(t) Quod opusculi *cap. VI.* docebit ex instituto tantoque adparatu, nostrae reipublicae proprio, qualem a multis iureconsultis aliis frustra expectaueris.

(u) Cum enim Caesareum tribunal multoties fuisset imploratum ab Hassiae curia, ut *parium iudicio*, Hassiae consueto, suum in hac causa forum relinqueretur, cuius rei supplicem libellum, Cassellis conceptum *die* 20. *Ian.* 1693. exhibet FABRI *Staats-Cantzley part.* 10. *cap.* 4. *litt. D. p.* 224. 225. illa parum tamen aut nihil profecisset: tandem desideria haec exposuit conuentui ordinum imperii uniuerso, qui libellus *die* 1. *Febr. an.* 1705. Ratisponae consessui fuit oblatus inscriptusque his uerbis: memoriale *an eine Hochlöbliche Reichs-Versammlung die vom Hoch-Fürstlichen Hausse Hessen-Cassel als ein Affterleben releuirende Grafschafft Rittberg und deren erstere* instanz *betreffend*, qui extat apud eundem FABRVM *part.* 10. *c.* 4. *p.* 201. 202. Inde comitiale decretum *die* 7. *April. an.* 1705. factum, cuius summa est haec: " Nachdem das "Fürstliche Casselische memoriale, die wegen der "Graffschafft Rittberg entstandene *successions-dif-* "*ferenz* und deshalben beym Kæyserl. Reichs-"Hof-Rath der in curia feudali stehenden litis-"pendenz und dem iuri primae instantiae zum "praeiudiz unterzogene iudicatur betreffend zu "behœriger Rathschlagung bestellet: so ist geschlos-"sen worden; dass wegen dieses Fürstlichen Hes-"sen-Casselischen Begehren, als einer in constitu-"tionibus imperii wohl-fundirten Sache Kæyserl. "Majest. das allerunterthænigste Gutachten dahin "wohl zu erstatten wære, und in Erwegung, dass "dieselbe, aus angeführten motiuis ad consilium "imperiale aulicum, als iudicem superiorem, ne-"glecto iudice intermedio, curia feudali; noch "zur Zeit nicht gehœrig, Ihr. Kæyserl. Maj. wie "hiemit beschiehet, zu ersuchen wære, Sie aller-"gnædigst geruhen wolten, solche Verfügung zu "treffen; dass die Stænde in ihren *iure primaria-* "*rum instantiarum* nicht verkürtzet, mithin diese "Fürstl. Hessen-Cassel. Lehen-Sache vor dessen or-"dentliches Mann-oder Lehen-Gericht, als seine "erste instanz verwiesen werde. Sign. Regensb. d. 7. Apr. 1705.

(a) Quos recitauimus *cap.* 5. §. 2.

(b) Habes illa *cap.* 5. §. 3.

(c) Euoluimus pristina Germaniae iura, quae id dicunt *sigillatim*, ne causae clientelares alibi tractentur, quam in *domini* uel *parum iudicio cap.* 5. §. 4. Nam leges *nouissimae*, quae uniuersim prohibent cum Caesaris, tum imperii tribunal, ne, *primis instantiis iudiciisque austregalibus reiectis*, causisque ad se trahant admittantque, sunt quidem tritae et uulgares. *R. I.* 1654. §. 168. *dass die primae instantiae* (pares curiae in causa clientelari) *und Austrag bey dem Reichs-Hoffrath und beym Cammer-Gericht* stricte obseruiret *werden möchten.* Idem dicitur in INSTRVM. PAC. OSNABR. *art. V.* §. 55. his uerbis: *Cetera in* AVLICO *non minus, quam in camerae imperialis iudicio priuilegium* 1) PRIMAE *instantiae* 2) AVSTREGARVM *iura* 3) *de non* ADPELLANDO *statibus imperii illibata sunto nec per mandata, commissiones, auocationes, aut quouis alio modo turbantor.* Idem ipse imperator iubet sacratissimi tribunalis praesidem et adsessores *in der Reichs-Hof-R. Ordn. tit.* 2. §. *Wir befehlen auch hiermit unsern Reichs-Hofr.* Praesidenten *und Ræthen, dass sie in Erkennung der Process der Stænde des Reichs*-Priuilegia, *sonderlich der ersten* instanz *aller Gebühr nach sorgsamlich in acht nehmen sollen.* De CAPITVLAT. CAROLINA *artic. I.* et *XV.* diximus supra *c.* 5. §. 9. *litt. z.* ubi repetitur idem. Neque aliud est, quod iurare solent CAMERAE ADSESSORES, uti habetur in *Ord. Cam.* 2. *Theil art.* 1. 2. *Es solle das Cammer-Ger. in erster* instanz *auf niemands Klag erkennen, der sonst einen Richter hat, sonst solle, was darauf erfolget, nichtig, unbündig und unkræfftig seyn.* Nisi in casibus, qui excipiuntur ibidem, protractae aut denegatae iustitiae.

(d) Quas

rales prouinciarum Germaniae CONSVETVDINES (d); porro imperialia PRAEIVDICIA (e); tum CONFESSIONES partium etiam aduersarum (f); denique a maiori ad minus ordinum Germaniae ARGVMENTA (g); tandem beneficiarii iuris idoneas RATIONES (h), ad extremum nomina ac numeros IVRECONSVLTORVM (i) cum in Germaniae supremis tribunalibus, tum in foris iudiciisque singularium prouinciarum. Quorum omnium momenta singulari studio conquisiuimus, primi forte, qui hoc iuris thema posuerunt firmo talo.

Pro HASSIAE PARIBVS argumenta peculiaria. I.) ab Hassiacae curiae INSTITVTIS.

§. II. Altero autem nunc loco illa etiam euoluenda argumenta, quae HASSIACAE CVRIAE sunt peculiaria, in controuersia scilicet CLIENTELARI alibi non audienda, quam in PARIVM IVDICIO. Quemadmodum uero cuiusque prouinciae consuetudines, praesertim in feudorum placitis solent regnare: ita omne etiam punctum hic ferunt Hassiae INSTITVTA (k). Ad quorum obseruantiam suprema imperii tribunalia adstricta sunt et quidem religione iurisiurandi. Tantum abest, ut illa possint migrare.

II.) a PARIVM Hassiae numeris DIGNITATEQVE.

§. III. Deinde licet in aliis forte prouinciis PARIVM IVDICIA solicitos et anxios reddant partes, ne in illis aliquid DOMINI detur gratiae (l): illud tamen a PARIVM CONSESSV metui nequit in Hassia. Quoniam in illorum numeris inueniuntur PRINCIPES atque COMITES imperiales (m): aduersus quos improbum erit, tale quid suspicari.

III.) a parium iudicii VSV in Hassia.

§. IV. Praeterea PARIVM IVDICII auctoritatem in Hassia etiam tuetur FORENSIS VSVS (n). Quoties enim lites fuerunt clientelares, fuerunt autem plurimae, toties parium quoque instituti sunt consessus.

(d) Quas inuenis *cap.* 5. §. 4. superius. Imo §. 5. *cap. eiusdem pag.* 685. *seqq.* iuimus per Germaniae potissimas prouincias docuimusque, neutram esse, quae in caussis clientelaribus indulgeat fori saltum ad curias imperiales, sed *primam instantiam* tum esse uel coram *domino* feudi uel, si ille suspectus sit, coram *paribus curiae* aut *prouinciali regimine*, quod dicunt, adsessoribus eius hoc actu liberatis ab homagio. Addidimus AVSTRIACAM *cap.* 5. BRVNSVICENSEM *cap.* 5. §. 10. BAMBERGENSEM *cap.* 5. §. 10. CASTELLANAM *cap.* 5. §. 10. *litt. bb.* et *litt. cc.* atque in libello *Castell wider Hesberg* ann. 1676. disputato de IVDICIO PARIVM illius curiae. Imo illud quoque singulare est, quod ciues quarundam imperii ciuitatum priuilegia ideo habeant ab imperatore: *dass sie Lebenbar seyn oder Leben erwerben mægen und Urtbel sprechen mit den Rittern*, uti Spira id debet Carolo IV. an. 1347. Diploma habet LEHM. *lib.* 7. *c.* 41.

(e) Egregium sane et momentosum *cap.* 5. §. 6. *pag.* 690. *lit. t.*

(f) Nomina eorum dat *cap.* 5. §. 7. *litt. u.*

(g) Quas argutias recitat. *cap.* 5. §. 8. *p.* 691. *litt. x. y.*

(h) Explicat illas *cap.* 5. §. 9. *litt. z.*

(i) Nomina, numeros, sententiasque eorum accipe ex cap. 5. §. 10. *p.* 692.

(k) Ad mores *curiae Hassiacae* uarii prouocant libelli in *parium* defendenda auctoritate. Ipse ROSENTHAL. *cap.* 12. *conclus.* 8. *n.* 51. Hassiae PARES celebrat, commendat exemploque proponit, quod alii Germaniae principes imitentur. Imo ann. 1703. consessus PARIVM iudicauit nouissime caussam, inter LANDGRAVIVM et uasallum de CORENBERG uentilatam. Verum neque opus erit, *singularia statuta* adlegare in re iure communi atque ordinario cum *Longobardico* c. 5. §. 3. tum *Germanico sigillatim* c. 5. §. 4. definita. Illud ergo satis esse poterat, parium conuentui neque per Hassiaca *statuta* neque alia ibi ratione esse derogatum. Accedant iura *viciniae* praesertim in praetorio *Osnabrugensi*, quae ex insigni monumento descripsimus *cap.* 5. §. 5. et in *adpend. lit. a*, alia eius generis praeterimus.

(l) Obiectionem hanc supra habuimus ac dissoluimus *cap.* 5. §. 10. *p.* 692. Vbi illud hic sufficit, quod *electionem parium* non dominus, Hassiae princeps, landgrauius sibi adserat tantum, instar aliorum Germaniae principum, de quibus *cap.* 5. §. 10. *p.* 693. *litt. bb.* uerum idem indulgeat uasallis, ut suo iudicio quosdam etiam pares queant nominare.

(m) Matricula PRINCIPVM et COMITVM Hassiae *uasallorum* est uere haec: SCHWARZBVRG: olim etiam ZIEGENHAIN; NIDDA et SCHAVMBVRG; WALDECK; LIPPE; BVCKENBVRG; DIEPHOLD; HOIA; SOLMS; HOHENLOHE; SAIN; BATTENBERG; BENTHEIM; PLESSEN; de BVHREN et quem ante nominare poteram RITTBERG: nouissime ad hanc dignitatem euecti sunt DERNBACHII; HAZFELDII; CRONBERGII; BOINBVRGII; GOERZII; DORNBERGII; RIEDESELII, quorum origines euoluit HELWICH; BODENHVSII aliique. Quae reliqua comitum et dynastarum imperialium nomina sint Hassiae clientelaria, illa suppleri queunt ex principis tabulario. *Ioh. Iust.* WINCKELMANNVS *in histor. Hassiae part* 5 *c.* 4. *p.* 571. spem fecit: *alle Gravschafften und Herschafften, die von Hessen zu Leben rühren, in dem letzten Theil zu beschreiben, welche aus dem Ritter-Saal zu Rottenberg in Wilb.* WESSELS *Wappen-Buchs ersten Theil zu finden.* Sed spem hanc non expleuit, opere illius uel imperfecto uel suppresso. Suo etiam tempore iam scripsit *Francisc.* IRENICVS *Germ. exeges. lib.* 3. *cap.* III. Hassiae LANDGRAVIO *multi subiiciuntur comitatus, Ziegenhainensis, Nidensis, Waldeckensis alii plures.* Catalogus HERTII *part.* 1. *de feud. oblat.* §. 16. *p.* 512. fidem sequitur MSCTI *Cloziani*. Taceo, numeros Hassiae EQVITVM NOBILIVM uere stupendos, qui apud *Bucelinum* et *Winckelmannum* leguntur, descripti ex *albo Rotenbergensi*, quod est equestre ac publicae plenaeque fidei: ut, si cum similis auxeris familiares, non cohortes habueris, sed *legiones* Hassiacae nobilitatis. Tantae multitudinis, selectus, dignitatisque Hassiae uasallorum egomet mentionem hic facio, cum, ut caussae pateant, quare in rebus clientelaribus hodieque PARIBVS CVRIAE sua hic sit auctoritas; tum, ne quis dubitet, adesse illis Germaniae sideribus fulgentissimis *animos pro iuris* et aequi cultu, ab omni partium studio gratiaeque ac irae caussis alienissimos. Repeto, quod Hassiae instituta illa sint: *ut pares non dominus solus eligat; sed partes, suo quaeque arbitratu.* Quod alii Germaniae principes negant illis in iure beneficiario, uti uidimus *cap.* 5. §. 10. *p.* 693. *et in adpend.*

(n) Sermone accepi a uiro non mediocris dignitatis,

CAP. VII. IV.) *AGNITIONE PARIVM a CC. Rittbergensibus sigillatim.*

§. V. Quod non solum uerum est uniuersim: sed etiam in contentione RITTBERGENSIVM COMITVM id reperitur sigillatim (o). Quod illi coram PARIVM CONSESSV olim etiam tractauerint lites clientelares atque a forensi saltu ad iudicia alia omnino abhorruerint.

V.) *Rittbergenses EIERARE solent FORI SALTVM in formula clienteları.*

§. VI. Et, quod magis est, ne causas clientelares ullibi, quam in CVRIA DOMINI aut PARIVM eius, tractent agantque, id quidem cauere ac polliceri solent comites Rittbergenses HASSIAE LANDGRAVIIS, PRINCIPIBVS SVIS iureiurando (p).

§. V. VI. VII.

Inter FELONIAE crimina est fori clientelaris fuga et SALTVS.

§. VII. Quo certe rerum statu, illud iureconsultis est testatissimum (q): quod saltus fori tunc DELICTVM sit, amissione feudi puniendum. Et uero ingrati animi crimen eo nunc magis horrere deberent Rittbergenses, ueniae memores, qua HASSIAE OLIM LANDGRAVII eorundem maioribus comitatum, maleficio TER AMISSVM, condonarunt (r) perfidiaeque poenam, pietate ac indulgentia singulari, remiserunt.

CAP.

tatis, quae ex usu rerum is scripsit, uerbis, quae sequuntur: "Es wird bey Anstellung eines Mann-"gerichtes in Hessen also gehalten. Wenn Ihro "Hochfürstl. Durchl. als Lehenherr mit einem de-"ro Vasallen in Streit gerathen, lassen sie dem Va-"sallen eine offene denunciation, worinnen die "Vrsachen, warum sie zu einem Manngericht pro-"uociren, angeführet durch Notarien und Zeugen "insinuiren. Auch in der denunciation dem Va-"sallen bekannt machen, was sie ihres hohen Or-"tes fur pares curiae oder Vasallen von dero Le-"hen-Hof erwaehlet. Demselben dabey freystel-"lend, dass er innerhalb gewisser Zeit dergleichen "pares auch benenne. Er thue nun solches oder "nicht: so fæhret nichts destoweniger der Lehn-"Herr fort, die seinerseits denominirte PARES "zu requiriren in einem gewissen termino, sich an "einem gewissen Ort, als auf dem Rath-Hause zu "Cassel einzufinden, ein iudicium PARIVM an-"zuordnen. Welche dann darauf unter sich ei-"nen directorem wehlen, secretarium und actua-"rium in Pflicht nehmen. Nach angeordnetem "iudicio erscheinet ein Anwald, welcher gemei-"niglich ein Rath und Advocatus fisci ist, legiti-"mirt sich nomine PARIVM durch Vollmacht, "übergiebt gemeiniglich articulirte Klage, iuncta "petitione, handelt und bittet inhalts etc. Des "Vasalli Anvvalt erscheinet und legitimirt sich "gleichfals, bittet copiam et terminum zur Ge-"genhandlung, vvorauf hinc inde usque ad con-"clusionem causae gehandelt, und darauf von den "paribus gesprochen, auch, vvenn keine reme-" dia suspensiua an Hand genommen seynd, sententia exequirt vvird.„ Est enim is fere processus et parium iudicii historia, qualem etiam habes in adpendice monumentorum *lit. A.* Id tantummodo in Hassiae PARIVM CONSESSV notandum, ut aliquid singulare et ab aliis multis distinctum. *Principio* quod non omnes conueniant uasalli; sed quorundam instituatur selectus: quod pares non *domini* solius arbitrio eligantur; sed utriusque partis litigantis eadem hic iura: quod neque dominus *rectorem* nominet, sed illius electio sit parium ipsorum: quod alibi partes stare oportet *sententiis* parium, instar *indicatorum*; sed in Hassiae curia locus fiat remediis suspensiuis atque deuolutiuis: quod *parium* nomine ueniant non principis consiliarii; sed uasalli, qui tali nexu principi non sunt addicti: quod *absit* a consessu parium *princeps;* qui alibi solet eidem interesse. Quae omnia eo faciunt, ut intelligatur, non esse, quod aliquis parium *consessus* in Hassiae curia reformidet, si causa illius iusta esse uideatur.

(o) Casus, quoties *Rittbergenses comites* causas egerint clientelares in PARIVM HASSIAE conuentu consessuque, longe et cum serie quadam chronologica recensentur in *adpendice monumentorum* litt. *N, O. P.* Sed *unus* iam *actus* satis est ad *consuetudinem* probandam interpretatiuam, quam adiuuant uel leges uel statuta, edicunt iureconsulti MANTICA *lib.* 1. *de tacit. et ambig. conuent. tit.* 14. *n.* 10. KLOCKIVS *relat.* 5. *v.* 214.

(p) Litterarum clientelarium, quas ADPENDIX *litt. D.* exhibet uerba sunt haec: Sollen die Gravschafft zu rechtem Erbmann-Le-" hen tragen, verstehen, verdienen und empfan-" gen als Erb-Mann-Lehens Recht und Gevvohn-" heit ist, als Erbedel-Lehenleut thun sollen. Sol-" len vvir Ihnen auch gegen einem ieglichen, zu" ehren und recht mæchtig, dass sie auch nach un-" serer Erkæntniss nehmen sollen.„

(q) Claris uerbis id habuimus *cap.* 5. §. 10. *litt. aa. pag.* 692. Audiendus hic est omnino ROSENTHAL *cap.* 12. *conclus.* 1. *n.* 54. 55. 56. qui ex auctoritate doctorum usuque fori imperialis ita scribit: "Quin dominus uasallos ali-" bi, quam in eius curia de feudo litigantes auoca-" re possit, nemo dubitat. Et expresse hoc tra-" dunt AFFLICTVS, FRECCIA, MOZZIVS alii." Sed et sub debito fidelitatis et AMISSIONE feu-" di, ut desistant, iis recte praecipit. Sed quid si" sub illa poena non expresse praecepit, ut desi-" stant a fori saltu ac simpliciter uel sub iure fi-" delitatis bey ihren Pflichten monuit: multi sunt," qui etiam ita putant PRIVARI posse feudo mi-" nus obsequentem uasallum. Nullum dubium," si forum notorie sit incompetens. Quia tum" obliuiscitur suae fidelitatis, contemnit ac despi-" cit dominum, uiolat frangitque contractum feu-" dalem." Ita, omissis peregrinis, iureconsulti etiam nostrates SCHRADER *part.* 10. *sect.* 1. *n.* 155. 156. *L. B. de* SCHENCK *ad c. imperial. n.* 3. WESENBECIVS *c.* 15. *n.* 6. Scio notorii uerbum esse fallax, uarium et multiplex. Verum nemo, qui nostra legit, porro negabit, luce meridiana clarius esse, quod PARIVM IVDICIA sibi uindicent causae Rittbergenses aduersenturque saltui forensi leges, statuta, praeiudicia, casus, consilia, responsa decretaque, cum uniuersim, tum sigillatim in Hassiae clientelaribus institutis.

(r) Habes supra historiam delicti, semel, iterum terque repetiti in *cap.* 6. §. 3. 5. 7. quae loca hic conferenda. Quod cum ita sit, iam nunc *Rittbergense* non uirgula aestimandum *oblatorum* feudorum, sed *beneficiatorum*, id est, talium, quae nullum uasallo fauorem relinquunt, sed ob leues ingrati animi causas, instar donationis, possunt reuocari condicique causa dati non secuta.

(s) Ha-

CAP. VIII.

PARIVM *Hassiae* IVDICIO ADVERSA *argumenta eorumque* DISSOLVTIO.

§. I.

Argumenta pro iure PRIMAE INSTANTIAE iudicii imperialis.

I.) ab exemtionis RITTBERGENSIS iniquitate.

Atteximus post remum etiam illa, quae, aduersus PARIVM Hassiae IVDICIA, pro SVPREMO imperii TRIBVNALI solent adferri. Principio negant, fieri potuisse, ut RITTBERGENSE TERRITORIVM anno CIƆ CCCCLVI. in feudum offerretur Hassiae LANDGRAVIIS illique adoptarentur SVBDOMINI, cum damno et iactura Caesarei tribunalis eique propriae IVRISDICTIONIS (a). Verum ideo *duobus* nos *segmentis* docuimus plene planeque: omni aeuo hoc datum esse Germaniae ordinibus, ut territoria sua aliis conciuibus suis addicerent nexu clientelari (b). Contrariam doctrinam imperii LEGIBVS, antiquis nouissimisque; CONSVETVDINIBVS; omnium Germaniae prouinciarum EXEMPLIS; imo

(a) Habes uerba eius generis in libello apud FABRVM *tom. XI. der Staats-Cantzeley p.* 825. an. "1707 concepta: "Man wolte nicht anführen, dass, "eigener Geständnüss nach, die Gravschafft Rittberg schon vor der an. 1456. beschehenen feudation eine formirte und von denen Rœmischen "Kæysern mit allen regalien und hohen iuribus "begnadigte ohnmittelbahre Reichs-Gravschafft "gewesen, und zu solcher Zeit keinen andern "Richter, als den iedesmahl regierenden Kæyser "gehabt, auch demselben seine immediate iuris"diction von denen Graven von Rittberg nicht be"nommen werden wollen noch kœnnen. In de"me eines theils die Graven ihre immedietæt aus"drücklich reseruiret. Und solche mithin auch "derselben primum adaequatum ac substantiale "signum, welches ist a solo Caesare und denen "Reichs-Gerichten zu dependiren, mit eusserstem "Fleiss beybehalten. Anderen theils aber auch "unstreitig Rechtens sey, dass dergleichen oblatio"nes der feudorum nicht änderst, als ohne Ein"trag der Kæyserlichen iurium geschehen kœn"nen. Auch in der Graven von Rittberg macht "nicht gewesen, die Kæyserliche iurisdiction, wel"che sie nicht gehabt, an andere zu transferiren. "Dahero auch aus der angezogenen subinfeuda"tion weyland Herrn Landgr. Philippi, als welche "die von denen Graven von Rittberg erhandelte "iura zum Grund gesetzet, und also nicht mehr "gegeben, als was die Herren Landgraven von "denen von Rittberg bekommen, nehmlich das dominium directum, saluo iure Caesaris et imperii, "zum praeiudiz der Kæyserlichen iurisdiction in hoc casu nichts inferiret werden kœnne." Fateor, momenta esse satis magna, si quidem iura expenderis Longobardorum peregrina. Quam uero ab his diuersa sint patriae instituta, illud docuimus e Germanicis legibus, statutis, consuetudinibus, obseruantia exemplisque omnis aeui.

(b) Quo solicitiores fuimus *cap.* 2. 3. 4. in commonstrando, *ordinibus imperii* omni aeuo licuisse FEVDA, *quidni* ALLODIA *sua, alius imperii ordinibus deferre ab iisque illa recipere cum nexu clientelari atque ex* IMMEDIATIS *statibus, fieri* MEDIATOS *locoque* IMPERIALIS CVRIAE *se submittere in prima instantia et actu iudicio* PROVINCIALI; eo hic esse licet breuioribus, idem etiam, ut facerent Rittbergenses, in eorundem fuisse arbitratu. Praesertim, quod RITTBERGENSIS comitatus fuit possessorum proprius et ALLODIALIS, ut uidimus *cap.* 6. §. 2. *litt. e.* Nam quod ALLODII possessor illud facere posit, de eo quidem nemo iureconsultorum ullo unquam tempore dubitauit, quod docebit *cap.* 3. §. 8. ubi laudari potuissent doctorum integrae cohortes, nisi nomina fuissent satis summi uiri *L. B. de* LYNCKER, EHRENBACHII, VIETORIS, KNICHENII, GYLMANNI, ITTERI, STRVVII, SIXTINI, STEPHANI aliorumque, qui, hodieque superstites, iura clientelaria in foris et academiis solent respondere. Facere igitur id POTVISSE *Rittbergenses*, ut adoptarent Hassiae landgrauium nouum subdominum; satis quidem inde est manifestum. Quod autem etiam VOLVERINT hoc facere curiaeque HASSIAE PARIVM se submittere in caussis feudalibus, illud longe magis est luculentum. *Principio* enim id ostendunt exempla et casus, quod in omni controuersia clientelari PARIVM IVDICIA ipsi rogauerint *Rittbergenses*, consuluerint, agnouerintque *annis* 1541. 1546. aliisque, quod docebunt solennia instrumenta in *adpendice litt. N. O. P.* et *cap.* 7. §. 5. *litt. o.* *Deinde* in ipsa formula clientelari, qua Hassiae *landgrauiis* fidem suam dederunt, omnes fori saltus uasalli Rittbergenses solent eierare, ut ostendit *cap.* 7. §. 6. *litt. p.* *Post* axiomate iuris dicimus, quod, *iure dato, dentur quoque eius ordinaria accessoria.* Ast uero illud consecutionis uinculum certissimum esse firmissimumque; ut, qui feudi *dominus* sit *immediatus*, idem etiam ille in *prima* instantia et actu sit IVDEX clientelarium caussarum, quod commonstratum est *cap.* 5. *uniuerso* idque fide *canonum, legum, statutorum, consuetudinum, obseruantiae, praeiudiciorum, testimoniorumque* bonae fidei iureconsultorum. Adeoque Hassiaca curia tantis rerum praesidiis tuta est eousque, quousque aduersa pars non docuerit probaueritque argumentum contrarium. *Tandem* nihil obest hic ueritati, quod tamen RITTBERGENSES manserint inter *ordines imperiales.* Licet enim de eo nostrum non sit, iudicium ferre. Id tamen in iure clientelari est testatissimum, quod causae tum *diuidendae.* Neque a dominica curia liberentur in clientelaribus litigiis uasalli, quamuis in actionibus aliis iudicem illic habeant imperatorem, absque domino intermedio, quod pariter, non nostro, sed calamo alieno ostensum est supra *cap.* 5. §. 7. *litt. u.* Et, quod magis est, ipse sacratissimus imperator FERDINANDVS I. agnouit non solum, RITTBERGAM iure subiisse Hassiacum subdominium, causa ad id faciendum sigillatim iudicata, quoniam RITTBERGENSIS comitatus fuerit ALLODIALIS: uerum etiam contulit C. LANDGRAVIIS lege eadem prorsus, qua illi suscipere soleant cum principatum, tum feuda imperii alia *solche Grav und Herrschafft*

CAP. VIII. imo iuris beneficiarii in patria RATIONIBVS non solum aduersam esse (c): uerum etiam contentionum excitare incendia, imo potentissimis Germaniae principibus et AVSTRIACAE praecipue domui, tot meritis in rempublicam omni aeuo conspicuae, uulnera infligere (d), quibus uix suffecerit medicina.

II.) Ab Hassiaco DECRETO quod instar sit SENTENTIAE.

§. II. Deinde HASSIACVM DECRETVM cum aduersus LIECHTENSTEINENSES, tum foeminas comites de BERGEN et ESSEN latum, instar esse sententiae (e). Verum inter DECRETA simplicia et SENTENTIAS, post causae cognitionem et libellos utriusque partis auditos, latas, multum interesse, neque *prima* excludere ultimas, non solum per iura (f) scimus, uerum etiam exemplo singulari AVSTRIACAE DOMVS (g) iuris et aequi studiosissimae.

§. II.--V. III.) ab EXCLVSIONE partium litigantium a SVCCESSIONE.

§. III. Tum PARTES, quae coram Caesareo tribunali iam litigent, ab Hassiae landgrauio pro uasallis non agnosci ideoque frustra illos adstringi ad leges Hassiae clientelares (h). Verum etiam hic sufficere ad PARIVM iudicia, quod causa sit CLIENTELARIS, illud quidem tam certum est, quam quod certissimum (i).

IV.) a LITIS ut dicunt PENDENTIA.

§. IV. Praeterea puniri debere litem in Caesareo tribunali, ubi sit coepta (k). Verum negant hoc doctores dicuntque fidenter: nihil tum censeri actum, quoties curia dominica neglecta sit in causa clientelari (l).

V.) a SVSPICIONE aduersus parium iudicia, ubi causae tangant IPSVM DOMINVM.

§. V. Post SVSPICIONEM esse aduersus parium iudicia, si causa ipsum tangat dominum et principem territorii (m). Verum

---

schafft Rittberg, in gewœhnlicher form zu ihrem rechten und soviel uns daran zu leiben gebühret. Quae formula clientelaris, an. 1563. concepta, extat in ADPENDICE *monumentorum litt. I. K.* Vnde plurima intelliguntur. *Principio* quidem, quod Caesar subdominium landgrauio firmauerit diiudicritque uitium, si quod principio fuisset, non autem fuisse, commonstrauimus *cap.* 2. 3. 4. *Deinde* quod comitatum iure contulerit ordinario, a quo iurisdictio minimum clientelaris nequit diuelli. Vt frustra sint, qui utrumque uocare uelint hodieque in dubium.

(c) Singula haec iuris membra tractauimus sigillatim, eo quidem ex medii aeui notitia adparatu, ut summa imis miscere oporteat in iuris publici Germanici prudentia, qui senserit ex aduerso. Loca exhibent *cap.* 2. 3. 4. saepius laudata.

(d) Non erit ex uniuersi imperii principibus, qui ex hac doctrina non senserit damna grauia et irreparabilia, siquidem consiliis respondissent euentus. Egimus ea de re *cap.* 4. §. 9. *p.* 680. ubi in signo *litt. cc.* fide nos defendimus aliena calculos in iudicio recuperatorio prouinciarum, ab Austriaca domo subductarum imperio. Taceo Bohemiam in ea messe longe forsitan uberiorem.

(e) Pergit auctor apud FABRVM *tom. XI. p.* 827. 828. *Se. Hochfürstl. Durchl. hætte das* extremum iurisdictionis *bereits* ipso facto *bewerckstelliget. Auch ohngehindert aller einrede die Grævin von Kaunitz mit der Gravschafft Rittberg* tanquam de feudo nouo *belieben, mithin alle übrige* praetendenten in infinitum *davon ausgeschlossen* cetera. Id uelle uidetur auctor libelli: *cum partibus semel iura in Rittbergensem comitatum negauerit Hassiaca curia, non esse, quod porro ibi litigetur.* Nam iudicem lata sententia munere suo defunctum esse, ut nihil restet amplius.

(f) Quoniam simplex *decretum*, praesertim hodie in principum curiis, fieri solet audita *altera* tantummodo *parte*; causa expensa *cursim*, non instituta eiusdem plena indagatione praeuiaque, ut dicunt, *cognitione*; dominus ibidem *principem* agit, non *iudicem*; rationes sequitur *probabiles*, non *necessarias* ad iuris amissim; etiam *decernere* uerbum *bescheiden*, *gutachten* est leuioris brachii, quam *iudicare urtheln*, *rechtsprechen*, de quibus differentiarum generibus agere solent iureconsulti in FORENSI PROCESSV atque ad *tit. C. de ordine cognitionum.* Imo illud etiam clarum est, quod post *decretum*, a principe aut eius curia latum, litis demum uel coram eodem iudice uel coram aliis fiat ingressus. Quod in Saxonia certum est, ubi primum ex aequo et bono agit iudex cum partibus promulgatque *decretum zur güte.* Quo uero si acquiescere nolit pars, tum demum ad ordinarium eiusdem fori processum deuenitur. Quod cum ita sit, frustra sunt, qui iudicem in causa, de qua *decreuit*, suo iam officio defunctum esse, existimant.

(g) Habes in AVSTRIACIS casum *c.* 5. §. 9. *lit. z.* et alium magis luculentum *cap.* 5. §. 10. *litt. aa.* In utroque enim decreuerat imperator, feudi dominus. Verum decreto *dominico* cum pars nollet acquiescere, causa remissa est ad CVRIAE PARES et horum iudicio, quod decreuerat princeps, mutatum correctumque.

(h) Auctor libelli apud FABRVM *p.* 828. "Nachdem die praetendenten der Gravschafft "Rittberg von dem Herrn Landgraven in infini"tum ausgeschlossen, folglich selbige extra statum "conuasallagii Hassiaci gesetzet wæren, und also "nicht zu begreiffen sey, wie selbige verbunden "werden mœchten, Hessische PARES CVRIAE "zu suchen. Id uidetur uelle: quem dominus non "agnoscat uasallum, eundem neque teneri iudi"cio eiusdem clientelari.

(i) Non enim personae, sed *causae* ergo, quae *clientelaris*, lis haec CVRIAE PARIVM. Innumeri feudorum interpretes hic possent conquiri: sed SCHRADERVS et ROSENTHALIVS hanc spartam ante nos occuparunt, quos laudauimus *cap.* 5. §. 10. *litt. aa. p.* 692.

(k) Quoniam multis abhinc annis in supremo Caesaris tribunali, scilicet ab an. 1692. sit litigatum, frustra nunc esse consilia eorum, qui litem hic coeptam uelint abrumpere causamque remittere ad curiam inferiorem.

(l) Id scilicet dicunt interpretes feudorum, quos laudauimus supra *cap.* 5. *litt. aa.* §. 10. Neque enim uerentur illi hoc etiam dicere sigillatim: *ipsum imperatorem nihil agere, si quidem audire uelit partes in causis clientelaribus saltuatim.* Id est, curia domini uel PARIVM neglecta.

(m) Verba libelli, quem FABER exhibet *tom.* 11. *p.* 828. sunt haec: *wære nicht zu begreiffen, wie von Hessischen Untersassen die* reparation *eines* facti

zu

Verum Austriaca domus iterum nos docet exemplum huic suspicioni aduersum (n). Taceo, quod Hassiae uasalli, unde pares desumendi, sint quamplurimi; potentes; liberi; imperiales status ac ciues; illi non eligantur principis iudicio, sed ipsarum partium uoluntate; princepsuero ne quidem uel ipse uel opera rectoris aut interpretis, parium consessui intersit, ut eo liberiora esse possint eorundem suffragia (o).

VI.) a NEGATIONE IVRIS Hassici.

§. VI. Ad extremum quae urgentur aduersus leges coniunctae manus (p): illa ad rem pertinent, non ad PRIMI FORI iura, quibus tandem limitibus definitur nostrum argumentum (q). Ceterum uti in re tanti momenti fide scripsimus DIPLOMATVM ac bonae fidei MONVMENTORVM: ita, praeter studium, quo rem obscuram uocauimus in lucem, nobis tribuimus nihil. Fit enim saepe, ut in Germanici imperii PVBLICO ac BENEFICIARIO iure tenebras incusemus: ubi tamen in medii aeui thesauris lucent optima planissimaque maiorum instituta, neque tum alio opus remedio, quam ut haec feliciori paulo minerua inde eruantur.

AD-

---

zu erwarten, welches von dero Landes-Fürsten und Herren zugefuget worden. Zumahlen da derselbe davon den mehresten Gewinn und Verlust zu hoffen et quae sunt reliqua.

(n) Est certe historia, quam Zasius, iureconsultus narrat supra *cap.* 5 §. 10 *litt. aa.* ualde momentosa. Nam constat inde, quod non solum PARES CVRIAE SVNDGOVIENSES decretum Caesaris principis sui correxerint: uerum etiam ea sit PARIVM in Germaniae prouinciis libertas, conscientia, integritas, candor, ut suo consessu habeant indignissimum auram captare, partibus studere corruptique argui iudicii in sententiis.

(o) Multa sunt in PARIVM HASSIAE CONSESSV prorsus singularia, quae omnem partium studii depellunt suspicionem. *Principio* alibi PARES curiae simul principis sunt SVBDITI *cap.* 5. §. 8. *litt. x.* non in Hassia, ubi plures uasalli sunt, qui cetera *principes* aut *comites* imperiales, quod habet WINCKELMANNVS *part.* 5. *hist. Hass. cap.* 9. *Deinde* alibi principum uasalli raro adsurgunt ultra gradus nobilitatis: in Hassia autem *principes* ac *comites* tot esse landgrauio addictos nexu clientelari, illud ostendit *cap.* 7. §. 3. *litt. m.* *Porro* alibi dominus eligere et nominare solet curiae PARES, uti habes supra *cap.* 5. §. 10. *litt. bb.* et praecipue in ADPENDICE *litt. Q. R.* exemplo comitis Castellensis: uerum Hassiae principes landgrauii ius eligendi dare solent partibus *cap.* 7. §. 4. *litt. n.* *Praeterea* alibi princeps dominus eligit minimum curiae parium RECTOREM, exemplum habes in ADPEND. *litt. A.* sed Hassiae landgrauii etiam hoc dare solent uasallorum suffragiis, quod docet *cap.* 7. §. 4. *litt. n.* *Post* alibi dominus consessui parium solet ipse interesse, uti habet ADPEND. *litt. A.* non autem in Hassia, ubi princeps, quo liberiora sint suffragia, solet abesse *cap.* 7. §. 4. *litt. n.* *Tum* alibi ne PARES quidem audiuntur, sed lites clientelares tractandae sunt coram principis regimine et consiliariis *cap.* 5. §. 5. *litt. l.* in Hassia autem eius generis iudicia sunt *conuasallorum cap.* 7. §. 4. *litt. n.* Ad *extremum* alibi sufficit, quod *parium iudicia* non sint per legem sublata, quoniam ius commune illa tuetur: uerum in Hassia *curiae parium* tuentur instituta, exempla, usus, formulae clientelares, contractus, quod *cap.* 7. ostensum est uniuerso. Addo, quod alibi nefas sit, a PARIVM SENTENTIA ad aliud prouocari tribunal: quod nequicquam negare solet curia Hassiaca.

(p) Constare putant de iure patrium litigantium in causa Rittbergensi coram Caesareo tribunali, igitur frustra de foro disputari. Quoniam iustitiae cultus satis sit manifestus, intersitque parum, ubi illa promoueatur.

(q) Duo hic reponi possunt. *Primum* est, quod sententia, a iudice incompetente lata, ipso sit iure nulla neque respiciatur, quam lata sit bene aut male. Adeoque nullus hic locus est conflictui de re ipsa, utra causa melior sit, *Kaunitiana*, an uero *Liechtensteinensis*, aut *Bergensis*, aut *Essensis*. Verum id quaeritur solum: in quo *foro*, *primo* quidem *actu*, hae lites debeant audiri ac disputari. Quapropter illa quoque obiectio nullius est momenti. Quod partes litigent de *pacti domestici* ac *gentilitii* interpretatione: quod cum Caesar confirmauerit, etiam de eo iudicare possit sacratissimum Caesaris tribunal. Nam iurisdictio illi non disputatur uniuersim, sed in *prima* tantum *instantia* et *actu*. Deinde sufficit, quod pacta haec causam tangant *clientelarem*, scilicet de *feudo* dubiam successionem, quae certe, domino inuito, nequit pactis mutari, multo minus ita prorogari, saltu quodam, iurisdictio ad supremum imperii tribunal, neglecta curia parium dominica. Et sane, si hoc daretur uasallis, ut pacta, de feudo inita, ab alioque firmata iudice, possent etiam coram foro alieno in ius uocare aut tueri: actum plane foret de *curia* domini *feudali*. Ita enim illa a nutu penderet suorum uasallorum, quod omni iuri probauimus esse aduersum. In *altero* autem, quod rem ipsam, siue, quod dicimus, causae merita respicit, nostra manus hactenus de tabula. Neque enim nostri nunc instituti est, uagari extra limites, nobis principio operis propositos.

ADPENDIX
MONVMENTORVM AD DISSERTATIONEM
DE
PRIMO FORO IMPERIALIVM SVBFEVDORVM,
des Reichs-Afterleben.

LITT. A.

PROCESSVS *fori clientelaris* PARIVM CVRIAE OSNABRVGENSIS, *descriptus ex uetusto* CODICE MSCTO *anni* CIↃ IↃ LXI. *die* VI. *mensis Octobris.*

WIe dieser den 6. Octobr. 1561. ausgekündigte Lehen-Tag sich herzu genahet, haben Ihro Fürstliche Gnaden auf dem grossen Fried-Hoffe, bey der Thum-Kirch-Hoffs-Mauren, ein Gebæu und Sitz, etliche Staffeln hoch machen und aufrichten lassen. Und sein also dieselbige, auf den angesetzten Lehn-Tage Vormittage, mit etlichen der Herrn vom Thumb-Capitul und der Ritterschafft, so darzu beschrieben, aus des Senioren Hn. N. N. Hofe in ihrem Chor-Rocke in die Thumb-Kirchen gangen, und wie das Amt der Messe geendiget, mit den Herrn vom Thum-Capitul zu dem uffgerichteten Gebæue kommen, darauf sich begeben und niedergesetzt haben. Also sind Ihro Fürstl. Gnaden, Herr N. N. Thum-Probst, und Herr N. N. Sangmeister zur Rechten, und Herr N. N. Thumb-Dechand, und Herr N. N. Senior zur lüchteren Seite gesessen, die anderen Thumb-Herrn, auch auf der lüchtern halbe (dieweil dieser Actus gewehrt) gestanden. &c.

"Als derogestalt Ihro Fürstliche Gnaden sich niedergesetzet, und die erforderten Lehn-Mænner daselbst før dem Gebæu in guter Anzahl gestanden, hat uff bevelich Ihro Fürstl. Gnaden der Cantzler N. N. von dem Sitze zu dem anwesenden Lehn-Mannen geredet, also: Nachdem Ihro Furstl. Gnaden derselbigen Kirchen und Stiffts hergebrachten Sitten und Gewohnheiten nach, diesen Lehn-Tag in gebührlicher Zeit, und auf gewæhnlicher Wahlstærte angesetzet, ausschreiben u. verkündigen lassen, und dem Folge zu thun, jetzt gegenwærtig wæren, wolten Ihro Fürstliche Gnaden zum Lehn-Richter die Zeitlang des wehrenden Lehn-Gerichts-Tag, aus dem Lehn-Mann N. N. erfordert und begehret haben etc.

Darauf Er von N. N. gehorsamlich vor Ihro "Fürstliche Gnaden uff dem Gebæu erschienen, und mit gebührender reuerenze niederkniende, vor Ihro Fürstl. Gnaden uff seine unterthænige Bitte belehnet, und Lehn-Pflichten und Eyd, (wie der Cantzler Ihme die vorgehalten) hinwieder gethan, und uff eine Banck so uff dem Gebæu, nah bey den Staffeln oder Treppen gestanden und darzu verordnet etc. sich aus Ihro Fürstl. Gnaden bevelich niedergesetzet, und so fort als Lehn-Richter, aus den Mannen, von Lehn N. N. und N. N. zu Beysitzeren aufgefordert und begehret, welche gleichfals uff dem Sitze vor Ihro Fürstl. Gnaden erschienen, und Ihre Belehnunge empfangen, und Lehn-Pflichte gethan, darnach sich bey den Lehn-Richter, einer zur rechten und der ander zur lüchteren Seiten niedergesetzet etc.

Also sitzende, hat der Lehn-Richter N. N. aus den Mannen vom Lehn zum Fürsprachen begehret, Ihrer Fürstl. Gnaden und des Lehn-Gerichts-Tages Nothdurfft vorzutragen, darauf er vor Ihro Fürstliche Gnaden auch erschienen, und nach geschehener Belehnung, Lehns-Pflichte gethan, und auf dem Gebæue zur rechten halbe, gegen der Banck des Lehn-Richters, samt dem Cantzler, die Zeitlang dieser Actus gewehret, gestanden. etc.

Nach dieser Bestellung und Verordnung dessen Lehn-Gerichts, ist das beschehen Ausschreiben des Lehn-Tages œffentlich verlesen, und hat darauf den Vorsprach der Lehn-Richter gefraget, ob Er, dieser Gelegenheit nach, nicht Tag und Zeit, dass Er als Lehn-Richter das Lehn-Gericht hegen und sitzen mœge, nach Lehn-Rechts Rechte zu Rechte etc.

Und als der Lehn-Richter diss an N. N. zu Rechte gestellet, darauf mit dem Umstande sich zu bereden, hat er für Recht eingebracht. Nachdem Er von GOtt die Gnade, und dem Herrn die Macht habe, mœge er das thun, aber erst wolten die sæmmtliche Mannschafft sich versehen, es wærde uff dessen Lehn-Tage nach Lehn-Gerichts-Rechte ergehen. etc.

Darauf der Lehn-Richter zu der Mannschafft, nachdem Er ihme also ungeschulden zugefunden, so hege Er von wegen Ihro Fürstlichen Gnaden und in Behuff der Gemeinen Lehn-Mannen, und derjenigen, so des im Lehn-Gerichte zu thun, dasselbige Gerichte zum ersten, andern und drittenmahl zu Rechte, nach Lehn-Rechts-Rechte etc.

Und gebiete demnach allen umbstehenden Mænnern vom Lehn, dass sie meiden Scheltwort und andere Unlust, und keiner aus dem Gerichte, so lange das gespannen und geheget wird, weiche, dass auch keiner in diesen gehegendem Lehn-Gerichte rede, er sey dann Mann vom Lehn, und wolte, einen jederen sich derhalben für Schaden zu hüten, gewarnet haben. etc.

Nach dieser Handlung hat der Vorsprache vom Lehn-Richter begehret, die Mannschafft sæmmtlich vor die Lehn-Gerichts-Banck zu fordern, und als die Lehn-Manns darauff vorgekommen sind, hat Er der Fürsprache etliche articulen und Fragen zu des Lehn-Herrn Nothdurfft dem Lehn-Richter etc. einem nach dem andern unterschiedlich vorgetragen, und vor den ersten etc.

Nachdem Ihro Fürstl. Gnaden diesen Lehn-Tag (wie gehœret) in gebührlichen Zeiten und zur gewœhnlicher Mahl-stætte ausschreiben und verkündigen lassen, ob nun jemands Ihrer Fürstlichen Gnaden Stiffts Lehn-Mannen, solch erfor-

ADPEND.

"erforderen zum jetzigen Lehn-Tage, verachten, A
"ausbleiben, oder durch unnœthige Geſchæffte und
"ſelbſtwillige Verſæumnis darauf nicht erſchei-
"nen, noch ſich erheblich entſchuldigen laſſen wür-
"de, wie ſich der Lehn-Herr gegen demſelbigen
"ungehorſam zu verhalten etc.

Dieſen erſten articul hat der Lehn-Richter an
"von N. N. geſteller; und was Recht darumb, ſie
"einzubringen. etc.

"Alſo hat Er N. N. eingebracht, daſs ein ieder
"Lehn-Mann, ſein Lehn im Jahre und Tage zu em-
"pfangen, von Lehn-Pflichten dem Lehn-Herren
"zu thuende ſchuldig, darüber jemand darinn B
"ſæumen würde, daſs dann der Lehn-Herr, den-
"ſelbigen zu der Lehnherden ungehorſamen Lehn-
"Manne noch mit zweyen Lehn-Mannen zu be-
"ſchicken, und zu der Belehnung heiſchen laſſen,
"da Er deſſen, unangeſehen, noch in Jahr und Ta-
"ge ausbleiben würde, ſolte er des Lehns verlu-
"ſtig ſeyn, und der Lehn-Herr das dem negſten
"Blut wieder nach Lehns-Rechte verleihen. &c.

"Diſs der Lehn-Mannen ingebrachte Bedencken,
"dieweil dargegen niemand geredet, hat der Lehn-
"Richter approbiret und beſtættiget.

"Vor den andern articul der Fürſprach den Lehn- C
"Richrer gefraget: Ob nicht der Lehnmann, wann
"er zu ſeinen Jahren kommen, ſchuldig, ſeine Be-
"lehnung ſelbſt von dem Lehn-Herrn zu empfan-
"gen, und was ſich nach Lehn-Rechtens Rechten
"und Gevvohnheit dieſer Kirchen und Stifft ge-
"bühret, dargegen Ihro Fürſtl. Gnaden in der Be-
"lehnung zu leiſten. etc.

"Dieſen Punčten hat der Lehn-Richter an N. N.
"geſtelt, daſs darauff für Rechten ingebracht, daſs
"ein ieder ſein Lehn ſelbſt zu empfangen, und Eydt D
"und Pflicht zu thun ſchuldig etc. Den aber rech-
"te Noth daran verhindern vvurde, mœge er dazu
"ſeinen Vollmæchtigen verordnen, und ſein Lehn-
"Manns ſchuldig, darauff die Lehn-Brieffe zu em-
"pfangen, und zu læſen, alles nach Lehn-Rechts
"Rechten und Gevvohnheit. Diſs hat der Lehn-
"Richter, als ungeſchulden beſtættiget. etc.

"Vor den dritten Articul der Fürſprach den
"Lehn-Herrn gefraget: ſo der Lehn-Mann mit
"Todt abgehet, in vvas Zeit der nechſte Lehns-
"Erbe bey dem Lehn-Herrn umb die Belehnung
"vvieder anzuſuchen ſchuldig, und da iemands E
"darin ohne rechte Noth vviſſentlich ſæumen
"vvürde, vvie ſich der Lehn-Herr gegen demſel-
"ben ungehorſamen zu halten. etc.

"Dieſen articul hat der Lehn-Richter an N. N.
"geſteller, darauf eingebracht, daſs ein jeder Lehns-
"Erbe ſey ſchuldig, im Jahr und Tag, nach dem
"der Lehn-Mann ſeines vviſſens mit Todt abgan-
"gen, oder die Lehn-Güter ſonſt an ihnen vvür-
"den gelangen, bey dem Lehn-Herrn umb die Be-
"lehnung untertheenige Anſuchung zu thun, vvo
"er aber in dem ſæumig, und binnen Landes ſeyn
"vvürde, und keine Ehehafft daran ihnen verhin- F
"derte, habe er mit ſolcher Verachtung und Sæu-
"mung der Lehnsempfahung, das Lehn vervvirckt,
"und der Lehn-Herr ſey ſchuldig, damit das nech-
"ſte Blut zu belehnen: doch daſs er den ungehor-
"ſahmen Lehn-Mann, vvie hiebevor im erſten ar-
"ticul eingebracht, zuvor mit dem Zeitenden Bo-
"ten und zvveyen Lehn-Manns zur Belehnung re-
"quiriret und erfordert vverden etc.

"Vor den vierten Articul der Fürſprache den
"Lehn-Richter gefraget: So der Lehn-Herr den
"Lehn-Mann nach ihrer Pflichtung und nach, in G
"Ihren Fürſtl. Gnaden und des Stiffts Nœthen und
"Beſten, zu dienen verſchriebe, und er in deme ſich
"ungehorſamlich erzeigete, oder ſonſten ſich, mit
"œffnung ſeines Hauſes, und in jenigen Dingen,
"nach ſeiner Verpflichtung, gegen ſeinen Lehn-
"Herren nicht halten vvürde, ob in dem falle, der
"Lehn-Herr unverſœhner denſelbigen vvieder zu
"belehnen ſchuldig, und vvormit er alsdann dem

MONVM.

"Herrn verfallen; und vvas der Recht-Nenner
"ſey etc.

"Dieſen articul hat der Lehn-Richter an N. N.
"geſtellet, darauf er vvieder eingebracht: Wo auff
"erfordern des Lehn-Herrn, der Lehn-Mann nicht
"zu Dienſte erſcheiner, daran durch Ehehafft
"nicht verhindert, noch deſſen redliche Entſchul-
"digung vorvvenden mœgte, daſs dann der Lehn-
"Herr vor den Ungehorſam ſeines Lehn-Mannes
"von ſeinen Lehn-Gütern, den dritten theil eines
"Jahrs Einkommens einzufordern habe etc.

"Zum fünfften der Vorſprach dem Lehn-Richter
"vorgeſtellet, zu fragen: So der Lehn-Mann ſeine
"Lehn-Güter bey der vorigen Herrn Regierung
"vorſetzlich verſchvviegen, und nicht empfan-
"gen, oder noch verſchvveigen vvürde, oder ohne
"Willen des Lehn-Herrn verkauffen, verpfænden,
"verſplittern, oder in einigen Dingen verringe-
"ren, oder alieniren, etc. Wie der Lehn-Herr ge-
"gen demſelben ſich zu verhalten, daſs dem Lehn-
"Herrn recht, und dem Manne kein ungleich, dann
"auch recht geſchehe, nach Lehn-Rechts-Rech-
"ten etc.

"Dieſen articul hat der Lehn-Richter an N. N.
"geſtellt, Der vvieder eingebracht, vvelcher Lehn-
"Mann ſeine Guter, ſo Lehn rührig alieniren und
"verdunekeren vvürde, ſoll der, ſo ſie veræuſeren
"oder alieniren vvürde, den Lehn-Herrn nach Er-
"kentnüſs den Lehn-Mannen dafür thun, der ſie
"aber verſchvveiget, habe ſein Lehn vervvürcket,
"und ſey dem Lehn-Herrn heimgefallen, alſo
"doch, daſs der Lehn-Herr, im Jahr und Tag daſ-
"ſelbige Lehn dem nechſten Bluts-Vervvandten
"vvieder verlehne. etc.

"Zum Sechſten der Vorſprach dem Lehn-Rich-
"ter vorgeſtalt, zu fragen, da der Lehn-Herr die
"Verpfændung und Verſetzung der Lehn-Güter
"bevvilliget, alſo daſs ſie in gevviſſer beſtimter
"Zeit, vvieder vom Lehn-Mann ſollen gefrieget
"vverden, und er darin ſæumig vvürde, vvie der
"Lehn-Herr gegen den Ungehorſahmen verfahren
"mœge. etc.

"Dieſen articul hat der Lehn-Richter an N. N.
"geſtalt, der vvieder eingebracht, vvelcher Lehn-
"Mann, mit Bevvilligung des Lehn-Herrn die
"Güter beſchvveret, und in beſtimrer Zeit nicht
"vvieder freyen vvürde, mœge die der Lehn-Herr
"deshalben vor den Mannen vor Lehn beſpre-
"chen. etc.

"Zum Siebenden hat der Vorſprach dem Lehn-
"Richter vorgeſtalt zu fragen: So Brüder etc.
"vvæhren, die ihre Lehn-Güter getheilet, und je-
"der ſeinen Antheil ſonderlich zu Lehnen vvollen
"empfangen, vvie ſich der Lehn-Herr in dem, und
"ſie ſich ſonſt zu ihren Recht zu Belehnen thun
"anſuchen, nach Lehn-Recht gegen denſelben hal-
"ten ſolte. etc.

"Dieſen articul hat der Lehn-Richter an N. N.
"geſtalt. Der vvieder eingebracht: So Brüder
"etc. vvæhren, die ihre Lehn-Güter jeder ſeinen An-
"theil, gegen Leiſtung ihrer gebührender Lehns
"Pflichte, zu belehnen, da ſie aber die Lehn-Güter
"inſammt zu Lehn empfangen vvollen, ſie der
"æltester mit behuff der andern zu belehnen, und
"der Lehntrager. etc.

"Zum achten hat der Vorſprach dem Lehn-Rich-
"ter vorgeſtalt zu fragen: vvie ſich der Lehn-
"Mann vvegen neuer angekauffter oder zugefalle-
"ner Lehn-Güter, gegen dem Lehn-Herrn zu ver-
"halten. etc.

"Diſs hat der Lehn-Richter an N. N. geſtalt,
"der darauf eingebracht, daſs der Lehn-Mann ſol-
"che Lehn-Güter neben gebührlicher Lehns-
"Pflichten, nach des Hoffes Gebrauch zu verber-
"vveden ſchuldig. etc.

"NB. NB. Zum Neundten, ſo zvviſchen dem
"Lehn-Herrn und ſeinen Mannen von Lehn, eines
"Lehn-Gutes halber Irrung und Tvviſt entſtün-

APPEND. MONVM.

"de, alfo dafs die Sachen, zum Mann-Tage und "Lehn-Gerichte gelangeten. etc. Wer in diefem "Fall den Richter zu verordnen, und die citation "zu thuende. etc.

"Diefen Articul hat der Lehn-Richter an N. N. "geftalt; Er darauff wieder eingebracht, wannehr "zwifchen den Lehn-Herrn und Mann von Lehn "fich Irrungen zutragen, dafs der Lehn-Herr den, "an die Mannen von Lehn, verklagen und Richter "mit zweyen Beyfitzern zu verordnen, der citation "und procefs ausgehen und ergehen laffen, nach "gefinnen etc.

"NB. NB. Zum Zehenden, fo zwifchen zweyen "Lehn-Mannen, eines Lehn-Guts halben Streit "und Irrung fich zutrüge, wie fich der Lehn-Herr "nach Lehn-Rechts Rechten, zu derfelbigen ftrit-"tigen Sache Entfcheidung, und mit wie viele "Lehn-Manns Ihr. Fürftl. Gnaden, oder derfelben "verordneten Lehn-Richter, zum wenigften die "Lehn-Gerichts-Tage halten follen, und da auff "des Lehn-Herrn, oder Lehn-Richters erforderent, "jemanden von den Lehn-Mannen nicht erfchei-"nen würde. etc. Wie es der Lehn-Herr gegen "den ungehorfahmen fich zuerhalten. Wanehr "auch der Lehn-Mann eines Montags begehret, ob "er nicht dem Lehn-Herrn vor den Unkoften und "Verpflegung des Gerichts, fammt feinem Gegen-"theile gnug zu thuende und Glauben zu ftellen, "dem Lehn-Herrn die verlegte Unkoften wieder "zu geben fchuldig, und fo er daran fæumig wür-"de, wie fich der Lehn-Herr gegen denfelben hal-"ten folle. etc.

"Diefen articul hat der Lehn-Richter an N. N. "geftalt, der wieder eingebracht: So zwifchen "zween Lehn-Mannen der Lehn-Güter halben Ir-"rungen vorfallen, habe der Lehn-Herr oder der "verordneter Lehn-Richter, zwey Beyfitzer und "zwœlff Lehn-Mænner zu verfchreiben, auff des "Klagenden theil Anfuchen, und im Fall derer et-"liche ungehorfamlich ausbleiben würden, die "follen nach Erkænntnufs der Mannen vom Lehn "darumb thun, welcher Part auch alfo das Lehn-"Gerichte begehret, foll dem Lehn-Herrn vor "Schaden und Unkoften des Gerichts, was Er def-"fen verlegen würde, bifs zu erœrterung der Sa-"chen, Verficherung und Glauben thun. etc.

"Zum Eilfften. etc. fo Güter dem Lehn-Herrn "zukæhmen und zu feiner Kirchen und Taffeln ge-"hœrden, aber dafs von andern verfetzet, und "verpfænder wæren, die fich damit belehnen laf-"fen, wie fich der Lehn-Herr in deme zu verhal-"ten. etc.

"Difs hat der Lehn-Richter an N. N. geftalt; "Er darauff eingebracht, als angezogen, ob Güter "dem Lehn-Herrn und feiner Kirche und Taffel "gehœrig aber davon verfetzt, damit fich jemand-"ten belehnen lieffe, kœnnen die Mannen von "Lehn, dieweil fie nicht wuften, wie man das "meinde, auch darauff nichts finden, wüfte man "aber jemanden der folche Güter unter, und nicht "zu rechte praefcribiret hætte, wer derfelbige "vor den Mannen vom Lehn darumb zu befpre-"chen, und die Belehnung kœnte dem Lehn-Herrn "unfchædlich feyn. etc.

"Dargegen N. N. Ihro Fürftl. Gnaden der Lehn-"Mænnern wieder angezeiget, dieweil difs der "Mann vom Lehn, eingebrachte Urtheil duncker "und Ihro Fürftl. Gnaden Vorfahren fich jeder-"mahls verwahret, fo ihres Stiffts Taffel-Güter be-"funden, dafs fie der Verliehung halben fich deren "Rechts unbegeben haben, wollen Ihro Fürftl. "Gnaden fich des auch vor der fæmmtlichen Mann-"fchafft verwahret und bedinget haben. etc.

"Hierauff N. N. wieder geantwortet, und einge-"bracht: Es mœgen Ihro Fürftl. Gnaden die Lehn-"Manns dabey folche Güter befunden, vor den "Lehn-Mannen darumb befprechen etc.

"Zum Zwœlfften, fo jemand Güter zum Lehn A empfangen, die nicht fein, und ein ander in fei-" ner Gewehr und Befatzung hætte, was fich dar-" umb gebühren wolle?

Difs hat der Lehn-Richter an N. N. geftalt," der wieder eingebracht, dafs folche Belehnung" kœnne dem Befitzer an feinen Rechten nicht" nachtheilig feyn etc.

"Zum letzten, und als ein jeder Lehn-Mann fei-ner Lehn-Güter Verzeichnufs vor der Belehnung" über zugeben, und darauff vom Lehn-Herrn," nach empfangener Belehnung, Lehn-Brieffe aus" B der Cantzeleien zuzunehmen fchuldig etc. Was" davor den Cantzeleien Gerechtigkeit, und dem" Lehn-Herrn zu geben fich gebühret etc.

Diefen Articul hat der Lehn-Richter an N." N. geftellet, Er wieder eingebracht, dafs den" Lehn-Herrn fein Herrgewedt, als ietzigen gang-" bahren Müntzen drey Thaler. Darbenebeu" dem Hoffmeifter einen Thaler und Cantzley ei-" nen Thaler zu verrichten. etc.

Nach diefen gefragten und eingebrachten Ur-" theilen, in Behuff des Lehn-Herrn, hat NB. NB." C von wegen der fæmmtlichen Mannfchafft N. N." diefe nachfolgende Fragen an den Lehn-Richter" geftellet, was darumb nach Lehn-Rechts Rechten" recht ift etc.

Erftlich: Ob nicht der Lehn-Herr auch dem" Lehn-Mann, wie der Lehn-Mann dem Lehn-" Herrn verpflichtet fey?

Hierauff aus beuelich des Lehn-Herrn N. N." den Lehn-Mannen geantwortet; Es wære die" Frage etwas weit geftellet, dann der Lehn-" Mann feinen Lehn Herrn mit Dienften und an-" dern nach Lehn-Rechts Rechten verpflichtet," D aber alfo nicht hinwieder, dann fo viel, dafs der" Lehn-Herr der Lehn-Mannen zu Ihren rechten" gebührlichen Schutz und Schirm zu thun ha-" be. etc.

Zum Andern, wie wird der Lehn-Mann fei-" nen Lehn-Herrn zu Dienfte zu folgen fchuldig," und wie fie zu verpflegen?

Darauff ingebracht, dafs die Lehn-Manns," fo weit das Stifft Ofnabrück fich ftrecket, zu" folgen, und der Lehn-Herr fie zu verpflegen" fchuldig etc.

Zum Dritten etc. Ob der Lehn-Mann in des" E Herrn Dienfte Schaden leiden würde, wer ihme" denfelben zu erftatten?

Darauff eingebracht, dafs der Lehn-Herr, mit" zuthun der Landfchafft, fchuldig fey, den beweifs-" lichen Schaden ihnen zu entrichten. etc.

Zum Vierten. Ob der Lehn-Manns Gelegen-" heit und Nothdurfft feyn würde, ihre Güter" folchen wirrich zu verlaffen, zu verpfænden, ob" nicht der Lehn-Herr, fo fern fie einen anderh" bekæmen, Dienftmann, in ihre ftætte ftelten, dar-" in zu willigen fchuldig?

Darauff eingebracht, dafs der Lehn-Herr den" F Lehn-Mann folche Bewilligung nach herkom-" men defs Haufes zu Ofnabrück nicht zu wei-" gern habe etc.

Darwieder aber N. N. ausführlich des Lehn-" Herrn den Lehn-Manns angezeiget, dafs drey" Urfachen wæren etc. darumb dafs der Lehn-Herr" die alienation und Verpfændung den Lehn-" Mann nicht zu verweigern, vorerft, dafs ein Lehn" Mann in feines Lehn-Herrn Dienften im Felde" gefangen würde, zum andern, da es die Ehe-" liche Beftattung feiner Tochter erforderte, und" zum dritten, da er nach Jerufalem Wallfarten" G würde etc.

Zum Fünfften. Ob nicht auch die Töchter zu belehnen?

Darauf eingebracht, dafs nach des Stiffts-Her-kommen, die Tœchter zu belehnen fich gebühre, fo ferne keine Sœhne vorhanden. &c.

Zum

Zum Sechsten. Ob nicht ein jeder Lehn-Mann A "der Ritterlichen Güter halben, was Standes der "sey, zu dienen schuldig?

Darauff eingebracht, von den, von der Ritter-"schafften, dass die andern so wohl, als sie uff des "Herrn erforderent zu Dienste verpflichtet, und "die sich in dem weigeren, sey der Lehn-Herr "schuldig, die Lehn-Güter zu sich zu nehmen, und denen zu verlehnen, die sie verdienen; Bey" diesen gefragten articulen und eingebrachten Be-" scheide, haben es die Mannen von Lehn bleiben" und bewenden lassen. etc.

Folgends hat der Lehn-Herr durch N. N. etliche protestationes den Lehn-Mannen œffentlich ver-melden lassen, die hernach folget.

Protestation des Lehn-Herrn.

Ob jemand von denen Lehn-Mannen, vermæge B *des verkündigten Ausschreibens seinen Nahmen und Benennung des Lehn-Gutes, als er zu empfangen gedencket, und in was Kerspelen, und wo die gelegen sind, in Ansinnung einer Belehnung nicht schrifftlich übergebe, dem wolle Ihro Fürstl. Gnaden keiner Belehnung gestændig seyn, darauf Ihro Fürstl. Gnaden nun einen Vorfang will gethan haben. etc.*

Zum andern. Dass ein ieder, der zu seinen mündigen Jahren, seine Belehnung selbst, und nicht vermittelst eines Vormündern empfange.

So jemand von der Mannschafft dagegen thæte, den will Ihro Fürstl. Gnaden keine Belehnung gestæn- C *dig seyn. etc.*

Zum Dritten. Will Ihro Fürstl. Gnaden Ihre Lehn-Manns mit sothanen Gütern belehnen, damit sie von Ihro Fürstl. Gnaden Vorfahren sind belehnet, ausgeschieden, ob jemand von der Mannschafft einige Lehn-Güter, sonder Gerichte und Rechte gewaltliche eingenommen, damit Ihro Fürstl. Gnaden denselben nicht gedencken zu belehnen, so aber die Belehnung unwissentlich geschehen, will Ihro Fürstl. Gnaden deren nicht bestehen, dessich Ihro Fürstl. Gnaden auch jetzt vorbedinget.

Zum Vierten. So jemand, der zur Belehnung un- D *bequem, sich belehnen liesse, oder empfinge einige Güter, die sein nicht wæren, sondern einen anderen, in rechter gebührlicher Lehnwahr gehabt, und noch in rechten Besitz hætte, oder die meinem Gnædigen Fürsten und Herrn zu Osnabruck, verlediget und verfallen wæren, den will Ihro Fürstliche Gnaden nicht belehnen, ehe der Zwytracht uff solchen Lehn-Gütern, vor Ihro Fürstl. Gnaden NB. Mannschafft mit Rechte gefriediget, und so sich iemand darüber belehnen liesse, den will Ihro Fürstl. Gnaden keiner Belehnung gestehen, dass Ihro Fürstl. Gnaden jetzt eini-* E *ge protestation thun &c.*

Zum Fünfften. Ob iemand einige Lehn-Güter empfinge, und in anderer Mænner Rechten und Gelegenheit unwissentlich in Schrifften übergebe, dann die Lehn-Bücher ausweisen, die Unwissenheit er auch mit rechte bewehren kænte. Damit wollen Ihro Fürstl. Gnaden an deren Rechten nicht verkürtzet seyn, und die Güter an ihren Rechten und gestalt bleiben sollen, gleich wie die Lehn-Bücher ausweisen; Da aber der itztbemeldter Irrthum durch den Lehnmann vorsetzlich und wissentlich geschehe, den gedencket Ihro Fürstl. Gnaden keiner Belehnung geständig zu seyn, davon Ihro Fürstl. Gnaden auch nun protestiren. etc.

Zum Sechsten. Welcher von der Mannschafft keine Brieffe und Versiegelung uff seine Lehnung aus der Cantzeley nimmt, den will Ihr. Fürstl. Gnaden keiner Belehnung bestehen, dessen sich Ihro Fürstl. Gnaden vorbedingen. etc.

Zum letzten, will Ihro Fürstl. Gnaden auch mit dieser vorhabender Belehnung, Ihr ausdrücklich vorbehalten haben, Ihro Fürstliche Gnaden Deroselben Nachkommen und Stiffts, ihren und iedenen seines Rechtens an den Lehn-Gütern, dessen sich œffentlich hiemit bedingen. etc.

Inuestitura et clientelarium comitiorum finis.

Nach diesem beschehenen Vortrage der Protestation und Bedingung hat der Lehnrichter die Mann von Lehn gefraget, ob er nunmehr nicht mæge mit seinen Beysitzeren aus diesen gehegenden Gerichte sich begeben, und dem Lehn-Herrn zu der vorhabenden Belehnung weichen. etc.

Darauf eingebracht, Ja, also ist der Lehnrichter mit dem Beysitzenden upgestanden, und die Banck hingenommen, folgends zur Stund sind zwey neue Kussen vor den Lehn-Herrn gelegt, daruff jedermah- D *len ungefehrlich zehen oder zwælff vor Ihr. Fürstl. Gnaden nieder geknict, und wie sie den gewæhnlichen Lehns-Eydt und Pflicht, uff des Cantzelers Vorhaltung gethan, hat Ihro Fürstl. Gnaden vermittelst deren Handreichung einen jederen belehnet etc.*

Darnach ein jeder verpflichtet und belehnet worden, haben Ihro Fürstl. Gnaden mit den Herren des Thum-Capitels und der Mannschafft nach des Hrn. Senioris Hoff des N. N. sich wieder begeben. Den Lehn-Mann ist aber zuvor von dem uffgerichteten Sitze vermeldet, daß diejenigen, den es gebühret, E *nemlich die ihrer Lehn-Güter zuvor nicht vorher gewedt, dass in die Cantzley liefern, und daselbst den Secretarien neben ihren jüngsten Lehn-Brieffe, glaubwürdige Copeyen überantworten, daruff auch samt den anderen Lehn-Mannen der neuen Lehn-Brieffe, gegen Erlegung der geweister hiebevor im Lehn-Gerichte gebühr, gewærtig. etc.*

Wie denn auch den Auslændischen ihre Lehn-Briefe zu Osnabrück verfertiget und behandelt, und den Inlændischen und benachbarten ihre Lehn-Brieffe, als sie darvor sofort der Cantzeley und dem Hofmeister, F *neben dem Hergewedt, ihre Gebühr zu Osnabrück gegeben, darnach erstre Gelegenheit geschrieben, und jederen sein Lehn-Brieff nach seiner Behausung durch die Rentmeister eines jederen Amts verschaffet. etc.*

LITT. B.

EXTRACT *Rittbergischen Lehn Uffrags-Brieffs* de anno 1456.

Wir Cunrad Graue von Rietperge bekennen G "vor Uns und Unser Erben uffentlich zu "dissem Brieffe und allen Luten, die en sehen ö-"der horen lesen, dass Wir, umb sonderlicher "Liebe und Freundschafft wvilln, die Wir an dem "Erlüchten Hoechgeborn Fürsten und Herren, "Herrn Ludewige Landgraven zu Hessen, Unserm gnædigem lieben Herrn, sinen Erben und Für-" stenthum haben und tragen. Darum Wir im mit" guden freyen Willen wohlbedachte, mide rech-" ter Wissenheit und nach Rade unser Rethe und" Freunde dem jetzt gütl. Herrn Ludwige Land-" graffen zu Hessen, Unserm gnedigem lieben Herrn" rechtlich und reddelich so Wir, dann rechtlichs"

"und redlich mœgen erblich uffgelassen, "uffgetragen und uffgegeben han, ufflassen, "ufftragen und uffgeben seinen Gnaden auch allo "erblich und geinvvertlich in und mit Krafft die-"ses Brieffs, unser frey eigen Schloss, Stadt und "Herrschafft zum Rietberge, das Unser frey eigen "ist und bisher von niemands zur Lehne gehabt "han, mit allem und iglichen ihren Zubehœrun-"gen, es seye an Schlosse, Stædten, Dœrffern, "Mannschafften, Gerüchten, Gebieden, Lüden, "Gütern, Ackern, Wessen, Wiltbanne, Fische- A reyen, Wæssern, Wenden, Gülden, Renthen," Zinsen und allen andern Zubehœrungen, vvie" und vvelcherley die oder vvilchs Namen je ge-" nnnt, sie ersucht und unersucht, keins ausge-" scheiden; darum uns der erstgenant Unser gnedi-" ger lieber Herr ussgereicht gegeben und bezahlt" hat Sess hundert gude Rinsche Gulden derselben" Summe Geldes Wir auch seine Gnade und seine" Erben in diesem Unserm uffen Brieffe qvveit ledig" und loss sagen one alle geuerde. etc.

LITT. C.

EXTRACT *Käyserlichen Lehn-Brieffs über die Landgraffschafft Hessen wegen Rittberg.*

UNd dann auch das Schloss, Stadt und die gan-"tze Graffschafft Riedtberg mit allen ihren "Herrlichkeiten, es seye an Schlœssern, Stædten, "Dœrffern, Mannschafften, Gerichten, Gebie-"then, Leuthen, Gütern, Aeckern, Wiesen, "Wildbahnen, Fischereyen, Wassern, Weiden, "Gülten, Renthen, Zinsen und allen andern O- B brigkeiten und Zubehœrungen, vvie oder vvel-" cherley die benant seyn oder vverden mœgen, be-" sucht oder unersucht, nichts darvon ausgenom-" men, immassen vorgedachter vveiland Graff Io-" hann von Riedberg und seine Vorfahren das alles" innen gehabt und besessen oder billig hætten besi-" tzen mœgen, zu rechtem Mann-Lehen. etc.

LITT. D.

Litterae clientelares HASSIACAE *de inuestitura* RITTBERGENSI *ann.* CIƆ IƆ LXXXV. *cum* REVERSALIBVS *comitis uasalli et confessione nexus beneficiarii.*

WIr ENNO Graue zu Oist-Friesland vnnd "Ritbergk, Herr zu Esensz, Stedesdorff vnnd "Witdmund, bekennen an diesen Brieffe offendlich "gegen Menniglich, Als der Durchlauchtige, Hoch-"geborne Fürst und Her, Her Wilhelm Landgra-"ve zu Hessen, Grave zu Catzenelnbogenn, Dietz, "Ziegenhainn vnnd Nidda etc. Unser gnediger "Her, vns ann stadt der Wolgebornenn und Edlenn "Fravven Walpurgenn geborner zum Ritpergk, "Esentz, Stedersdorff vnnd Witmund, Gravinnen "zu Oistfriesland, unserer freundlichen geliebten "Ehegemahlinne, mit Schloss, Stadt und Grave-"schafft zum Ritperge gnediglich belehnet hat, "laut und besagt seiner Fürstlichen Gnaden Lehen-"Brieffs von Worten zu Wortten Inhaltende, vvie "hernach folget: Wir Wilhelm vonn Gottes Gna-"denn, Landgrave zu Hessenn, Grave zu Catzeneln-"bogenn, Dietz, Ziegenhainn, vnd Nidda etc. "Thun kundt hieran offentlich vor Vns vnnd vnse-"re Erbenn vnnd nachkommende Fürsten zue Hes-"senn, gegen allermenniglichen bekennende. "Nachdem vveiland die Gravenn zum Ritberge die "Graffschafft Ritbergk vonn vveyland vnsernn "Vorældtern, Fürsten zu Hessen vnnd letzlich vonn "dem Hochgebornen Fürstenn Hernn Philipsen "dem Eltern Landgravenn zue Hessen, vnserm ge-"liebten Hern Vater lœblicher vnnd seliger Ge-"dechtnüss zue rechten Erb-Mann-Lehenn getra-"genn. Ob dann vvohl solche Graveschafft durch "thodtlichen Abgang vveiland Grave Iohanssenn "zum Ritberge ohne Mænnliche Leybs-Lehenns-"Erbenn ermeltem vnserm geliebtenn Hern Vat-"ternn nach Lehens-Recht erlediget und heimb-"gefallenn, auch seine Vætterliche L. sich dess-"halben mit vveyland Kæyser Ferdinando Hoch-"lœblichster vnnd seliger Gedechtnüss verglichen, "Ihrer Keyserl. Majest. vnd dem heyligenn Romi-"schen Reich denn Eygenthumb vnnd Erbgerech-"tigkeit, angerurter Graveschafft vffgetragenn, "vnnd hervvieder von Ihr. Majest. vnnd dem hey-"ligenn Reich dieselbige Graveschafft nebenn an-"dernn regaliennn zur Lehenn empfangenn, vnnd "fürters zue empfangen sich verpflicht hat, Idoch "dievveil gleichvvol seine Vatterliche L. das C vielfæltige demutige Suchenn und Bittenn der" Wolgebornenn vnser liebenn Nichtinn Agnesenn," geborner zue Bentheimb vnnd Steinfurt etc. ob-" gemeltes Graven Johansenn seligenn nachgelas-" sener Witvvehenn angesehenn, auch den Vnfall" vnnd Beschvverung so dennselben Gravenn Jo-" hansen inn Zeit seines Lebens von denn Nieder-" lendischen Westphalischen Kræys-Stænden durch" Innemung des Ritbergs vnnd sonsten inn mehr" vvege zue gestandtenn, vnnd endlichenn vf er-" melte seine Witvvehe vnnd Dochter ervvach-" senn seynn, betrachtet. Vnnd dervvegenn aus" D besondernn gnedigenn vnnd günstigenn zue ge-" neigten Willenn vff einenn Vertragk denn sein" Vatterliche L. mit gedachter Grævin troffenn ha-" benn, Iren beyden mit ermeltenn Grave Johan-" senn erzieltenn ehrleiblichenn dero Zeit minder-" jerigen Tochtern, nemlichen Ermegarten vnnd" Walburgenn, gebornen Gravinnenn zum Rit-" berge zue rechtenn Erb-Mann-Lehenn von neu-" em gelauhenn, auch vvir folgendts nach seiner" vatterlichen L. todtlichem Abganng dieselbe" Belehnung ermeltenn beydenn Tœchternn vnnd" E folgendts Inn anno fünffzehen hundert vnnd" sechszigk acht vf vveyland Grave Erichen zur Ho-" ya, als sich derselbe ann gedachtes Graue Jo-" hansenn zum Ritberge seligen Eltiste Tochter" Fravvenn Ermegarten ehelichen bestattet. End-" lichenn aber Inn anno fünffzehen hundert vnnd" Siebenzigk acht vf den Wolgebornen vnsernn" liebenn Neuen Schvvagernn vnnd getreuenn Gra-" ven Symon zur Lippe etc. Als sich derselbe ann" gedachte Frau, Frau Ermegart ehelich bestat-" tet, vnnd zue mit behuff derselbigen ehelichen" Schvvester Freulein Walpurgenn renouirt vnnd" F erneuert habenn, alles nach besage darüber ge-" haltender Lehen-Brieff. Vnnd sich nun seithero" zuegetragenn, das vorgemeldte Frau Ermegart" Grave Symons von der Lippe ehelicher Gemah-" linn todts verfahrenn, dahero dieselbige Grav-" schafft Rittpergk vff dero Schvvester Frau Wal-" purgenn vermüge der Lehen-Brieffe vnnd Ihrer" zuvor mit einander vff gerichteter Erb-Vertre-" ge verfallen, vnnd der auch Wolgeborne vnser" lieber

“lieber neue vnnd getreuer Graf Enno zu Oiſt- A
“Frieſsland ſich amn itzt bemelte Frau Walpurgenn
“als geborner Gravinn zum Ritperge,Eſens, Ste-
“dersdorff vnnd Widtmunde , ehelichen beſtat-
“tet, vnnd dahero die Belehnung des Hauſes vnnd
“Gravſchafft Ritpergk an ſtatt ſeiner Gemahlinn
“bey Vns mit Vleiſs geſucht : das vvir demnach
“ſolchem ſeinem ſuchenn vnnd ziemlicher Bite
“gnediglichem ſtatt gegeben, vnnd ihme Graven
“Ennen Inn Namen vnnd von vvegenn derſelben
“ſeiner Ehegemahlin Frauen Walpurgenn gebor-
“ner Gravin zum Ritperge zur rechten Mann-Le-
“hen gelauhen haben , vnnd leyhen Ime Grave B
“Ennen an ſtatt gemelter ſeiner Gemahlinn Frau-
“en Walpurgenn vnnd Irenn miteinander erzeug-
“ten Leybs-Lehens-Erben Sœhnen von Irem Leyb
“ehelichenn gebornn, vnnd da ſie deren nicht er-
“zeugtenn, alsdann Iren Tochtern gleichfals von
“Irem Leyb ehelich geborenn zue rechtem Erb-
“Mann-Lehen gegenvvertiglich inn vnnd mit
“Crafft dieſes Brieffs, das Schloſs , Stadt vnnd
“die gantze Gravſchafft zum Ritpergk mit allenn
“vnnd ieglichen Irenn Zugehœrungenn, es ſeye
“an Schlœſſern, Stedten, Dœrffern, Mannſchaff- C
“ten, Gerichten, Gebieten, Leutten, Gutern,
“Aeckern, Wieſen, Wildbanen, Fiſchereyen,
“Waſſern, Weyden, Gülten, Renten, Zinſen,
“vnnd allen andern Zuegehœrungenn, vvie vnnd
“vvelcherley oder vvelches Nahmens die genannt
“ſeinn, erſucht vnnd unerſucht, keines ausge-
“ſcheyden , innmaſſen ermelter beyder Schvve-
“ſtern Vatter vnnd ælltern Graven zum Ritperge
“ſeligen ſolches hergepracht , vnnd von Vnſern
“Voreltern Hern Vattern ſeligen vnnd vns zue Le-
“hen gehabt haben. Vnnd darumb ſoll der vorge-
“nannte GraffEnno an ſtatt ſeiner Ehegemahlinn, D
“Frauen Walpurgenn vor ſie vnnd ſeine mit Frau
“Walpurgen erziehlte Leybs-Lehens-Erbenn Soh-
“ne,oder da derenn nichtvvehren,IreDochtere von
“Irem Leib geborenn, als obſtehet, die ermelte
“Schloſs, Statt vnnd Herſchafft zum Ritbergk mit
“allen ihrenn Zugehœrung, vvie vorberürt iſt, von
“Vns vnnd Vnſern Leibs-Lehens-Erben, vnnd im
“mangel derſelben von Vnſern freundlichen lieben
“Brüdernn vnnd nachkommenden Fürſten,Fürſten
“zue Heſſen etc. zue rechten Erb-Mann-Lehen ha-
“ben, tragenn, verſtehenn, verdienen, vnnd em-
“pfahen, als Erb-Mann-Lehens-Recht vnnd Ge- E
“vvohnheit iſt, Vns, Vnſern Erben vnnd nachkom-
“menden Fürſten zue Heſſen, getreu darumb ſeyn,
“Vnſer beſtes thun, unſern Schaden vvarnen, vvo
“ſie das mit ehren gethun mögen,als erbedel Lehen-
“Leutte ihren Herrn pillich vnnd durch recht thun
“ſöllen. Wann, vvo, vnnd vvie dicke das noth ſein
“vnnd ſich gebühren vvürd, alles ſonder geverde
“vnnd ohne arge Liſt.Die obgenannte Schloſs,Stadt
“vnnd Herſchafft zum Ritberge mit ihren Zugehœ-
“rungen, vnnd andere des ehegenannten Graf En-
“nens zu Oiſs-Frieſsland vnnd ſeiner Ehegemah- F
“linn Gravinnen zum Ritpergk , Schloſs vnnd
“Stette, vvas ſie dero itzt haben, oder ſie oder
“ihre Erben zuckünfftig hernach gevvinnen moch-
“ten : Solten auch Vnſer Erbenn vnnd nach-
“kommender Fürſten zue Heſſen etc. Vnſerer Amt-
“Leute oder derUnſern von Unſerer vvegen offenn
“Schloſs und Stett ſeinn und bleyben, vnnd daraus
“vnnd darinnen vvider aller Menniglichs zue be-
“helffenn, vvo vvir das mit ehren gethun mœgen,
“vnnd ſonderlichen ob vvir oder die vnſern ge-
“jagt vnd getrungen vvürden, vvo vvir aber G
“ſolcher offnung vns mit ehren nicht gethunli-
“lichen mochten, ſoll der genannte Graff Enno an
“ſtatt ſeiner Gemahlin oder ihre Erbenn doch
“nicht geſtatten noch zuelaſſen, daſs vvir vnſere
“Erben Land und Leute von oder zue,aus oder inn
“ihre Land und Stette, Schloſſe, Veſten, Dœrffer,
“Gericht oder Gebiete angriffen oder beſchedigt
“vvürden, ohn alle gevehrde. Vnd vvann vvir
“oder vnſere Erben vns ſolcher offnung an ihren
“Schloſſen vnnd Stetten alſo gebrauchen vvolten,
“inmaſſen vorgeſchrieben ſtehet ; So ſollen vvir
“die Zeit der offnung, als vvir uns der gebrau-
“chen, Pfortner, Thurnhüter vnnd Wæchter vff
“denſelbigen ihren Schloſſen, der vvir gebrau-
“chen, bekoſtigen vnnd belohnen, vnd auch ſie
“ihre Erben und die ihren vor Schaden vnnd Un-
“fuge vervvahren, vor vns vnnd denn vnſern, die
“vvir alſo inn ihre Schloſs und Stette legen vvür-
“den. Vnnd ſonderlichen iſt hierinn beredt vnnd
“vertheidiget vvorden, vvann vvir oder vnſere
“Erben nachkommende Fürſten zue Heſſenn,
“vnnd alſo des vorgenanntenn Graff Ennen an
“ſtatt ſeiner Gemahlin vnnd ihrer Erben Schloſſe
“mit der offnung gebrauchen vvürden, vnnd dann
“ſolch Schloſs der vvir vns gebrauchen, vnſer
“Vhede vnnd Kriegs halben verlohren, vnnd vns
“abgenommen, daſs vvir vnnd vnſere Erben als-
“dann mit denjenigen die ſolches gevvonnen hat-
“ten, nicht ſuemen noch frieden ſollen, ſie oder
“ihre Erben vvehren dann zue ſolchem ihren
“Schloſs kommen, vnnd das auch vviederumb zu
“ihren Handen bracht vvære, ohne grunde. Und
“hierauf ſollen auch alle Burger vnnd Einvvoh-
“ner zue dem obgenannten ihren Schloſs Ritpergk,
“Stadt vnnd Herſchafft gehœrende, Uns vnd Un-
“ſern Erben nachkommenden Fürſten zu Heſſen
“Huldung, Gelubt und Aydt thun, vns getreu,
“holdt, gehorſamb und gevvertig ſein, vnnd zue
“gevvartenn, nach Laut vnnd Innhalt ihrer ver-
“ſchreibung Uns hiergegen übergeben, Unſern
“Schaden getreulich zuvvarnen, vnnd Unſer Be-
“ſtes zue thun, ſo dicke das von nothen ſeinn
“vvürde, auch ohne gevehrde. Doch ſo ſollen
“Pfortner vnnd Wæchter ſolche Huldung, Eyd
“vnnd Gelübde zue thun nicht ſchuldig ſeyn, an-
“ders dann ſo der offnung geſunnen, unnd die
“gebraucht vvirdet, alles ohne gevehrlich. Der
“obgedachte Graff Enno an ſtatt ſeiner Gemah-
“linn oder ihre Erbenn, allen auch Unſer oder Un-
“ſer Erbenn Feinde vviſſentlich nicht hauſen,
“herbrigenn noch ihnen keinerley Hülff, Beyſtand,
“oder Zuelegung thun oder thun laſſen, auff Uns
“oder Unſere Erben Landt und Leute, vnnd ob
“das unvviſſentlich geſchehe, ſo bald ſie dann das
“gevvahr vvürden, ſollen ſie dieſelbigen alsdenn
“zur Stund von ihnen vveyſen, vnnd ſie fürter
“nicht hauſen, halten oder ihnen keinerley ande-
“re Zuelegung thun noch thun laſſen, auch ohn
“gevehrde. Derſelbige Graff Enno an ſtatt ſei-
“ner Gemahlinn vnnd ihre Erben ſollen auch vns
“vnd vnſern Erben vnd Nachkommen, den Für-
“ſten zu Heſſen getreulichen beholffenen und bey-
“ſtændig ſeynn, vff aller Mænniglich vvo ſie vnter
“zu ehren vnd recht mæchtig ſeyn,vnd vvo ſie das
“mit ehrenn gethun mœgen, vvo ſie aber das
“mit ehren nicht gethun mochten, ſollen ſie vnnd
“ihre Erben, doch vvieder Uns, unſere Erben
“Land vnnd Leute nicht ſein noch thuen, der ih-
“ren Landen und Leuten vnnd den ihrenn denen
“ſie ungefehrlich mechtig ſeinn,geſtatten, vvieder
“Uns zue thun, alles ſonder gevehrde vnnd arge-
“liſt. Wir vnnd Unſere Erben nachkommende
“Fürſten zue Heſſen etc. ſollen und vvollen auch
“denn geltenden Graff Ennen an ſtatt ſeiner Ge-
“mahlin und ihre Erben beſchützen, beſchirmen,
“und vertheidigen, als andere unſer Erbedell-
“Lehen-Leutte, vvo vvir daſs mit ehren gethun
“mœgen, und darumb ſo ſollen vvir ihrer auch
“gegen einem ieglichen zu ehren vnd recht mech-
“tig ſeyn, daſs ſie auch nach unſerm Erkæntnüſs
“nehmen ſollen, auch ſonder gevehrde und arge-
“liſt. Inmaſſen obgemelter Grave Enno eigener
“Perſon Uns Landgraff Wilhelmen dieſs alles vvie
“vorſtehet inn gueten treuenn geredt, gelobt und
“fürters zu GOtt vnnd im Wort der Wahrheit
“geſchvvoren hat, ſtet, veſt, treulich und unver-

"brüchlich zue halten, dessen zu uhrkund haben Wir Unser Fürstlich Innsigel an diesem Brieff vvessendlich hangen lassen, geben zu Cassel den zvvantzigsten Septembris Anno domini millesimo quingentesimo octuagesimo quinto. Demnach geredden vnnd versprechen vvir EnnoGrave zu Oist-Friesland an statt Unser freundlichen geliebten Ehegemahlinn Frauen Walpurgen alles und jedes das inn solchen Lehen-Brieffe geschrieben ist, steht, vest, und unverbrüchlich zuehalten und zue vollenziehen, inmassen Wir solchs S. F. G. gelobt, geschvvohren und deshalben diesen Unsern Revers-Brieff übergeben haben, alles sonder gevehrde. Dass zue Uhrkund der Wahrheit haben Wir Graff Enno diesen Revers mir eigenen Hænden underschrieben und mit unserm anhangenden Innsiegel bekrefftigt, geschehen und geben im Jahr vvie obstehet."

LITT. E.

Litterae CLIENTELARES HASSIACAE *de comitatu* RITBERGENSI CIↃ IↃC LXXXVI. *cum foeminae comitis* REVERSALIBVS.

Wir IOHANNETTA FRANCISCA, Græffin und Frau zu Oist-Friesland und Ritberg, Frau zu Esens, Stedersdorff, Wittmund und Melrich, gebohrne Græffin zu Manderscheidt und Blanckenheimb, Frey-Frau zu Junckerath, Frau zu Dhaun und Lipp. etc. Wittib. bekennen in bestettigter Vormundschafft Unserer mit vveyland Herrn Ferdinand Maximilian Graffen zu Oist-Friessland und Ritberg. etc. erziehlter einziger noch minderjæhrigen Fræulein Mariae Ernestinae Franciscae Græfin zu Oist-Friessland und Ritberg, Fræulein zu Esens, Stedersdorff, Wittmund und Melrich, etc. an diesem Brieffe offentlich, dass der Durchleuchtigste Fürst und Herr, Herr CARL Landgraff zu Hessen, Fürst zu Hersfeldt, Graff zu Catzenelnbogen, Dietz, Ziegenhain, Nidda und Schaumburgk, Unser gnædigster Fürst und Herr, dieselbe mit Schloss, Stadt und Graffschafft Ritberg und deren Zugehœrungen gnædigst belehnet hat, laut und besage dero Durchl. Lehen-Brieff von Worten zu Worten inhaltend, vvie folget:

Von GOttes Gnaden Wir Carl Landgraff zu Hessen, Furst zu Hersfeld, Graff zu Catzenelnbogen, Dietz, Ziegenhain, Nidda und Schaumburg, Thun kund hieran vor Uns und Unsere Erben und Nachkommen, Fursten zu Hessen, gegen jedermænniglich offentlich bekennende, Nachdem die Graffschafft Ritberg von vveyland Unsern Hochlœblichen Herrn Vorfahren, Fürsten zu Hessen Christmilden Andenckens, die Graffen zu Rittberg von ohnüberdencklicher Zeit her zu Erb-Mann-Lehen getragen, solcher gestalt auch damit nach verschiedenen desstals vorgangenen Verænderungen und gütlicher hin-und beylegung der diesertvvegen ein- und andermahl entstandenen differentien, nicht allein die beyde Gebrüdere Graff Ferdinand Frantz und Graff Johann zu Oist-Friessland und Ritberg in Anno 1645. abermahls belehnet, sondern auch nach deren beyder absterben solche Belehnung forters jetztgedachten Graffens Johanns zu Oist-Friessland und Ritberg seel. hinterlassenen Sœhnen, und darunter noch letzlich Graff Frantz Adolph Wilhelm und Graffen Ferdinand Maximilian zu Oist-Friessland und Ritberg besage darüber nach und nach ertheilter Lehen-Brieffe von fællen zu fællen erneuert vvorden; und sich dann zugetragen, dass von denenselben der ælterer Bruder Graff Franz Adolph Wilhelm neben dem iure primogeniturae auch sothane von Uns Lehen-rührige Graffschafft und deren hierunter vveiter exprimirte zugehœrungen vor einigen Jahren ohn gleichfals gedachten seinen jüngeren Bruder Graffen Ferdinand Maximilian, ohne Unseren zuvor darüber erlangten Lehen-herrlichen Consens ubertragen, jedoch nach dessen ohne hinterlassung Mænnlicher Erben erfolgten absterben solche Umstænde und erhebliche Ursachen sich befunden und hervorgethan, derentvvegen Wir, denen Lehen-Rechten nach, obberührte von Uns Lehen-rührige Graffschafft Ritberg sambt allen deren Zugehœrungen nicht unbillich vor heimbgefallen, und solche vvieder einzuziehen Uns hœchst - befugt erachtet, an seiten der vvegen mehr besagten Graffen Ferdinand Maximilians hinterlassener eintziger noch minderjæhrigen Fræulein Mariae Ernestinae Franciscae Græffin zu Oist-Friessland und Ritberg bestettigten Vormundschafft aber ein und anders eingevvendet vverden vvollen, dabey doch angelegentliche Nachsuchung geschehen, Wir diese noch Minderjæhrige Pflegbefohlene Fræulein ein und anderer considerationen ohnerachtet mit solcher Graffschafft und deren Zugehœr zu belehnen geruhen vvolten. Dannenhero Wir uns auch endlich und damit Wir nicht alles, der Schærffe nach zu ahnden angesehen vvürden, in ansehung solcher angelegentlich-und inständigen suchen und diesertvvegen bey Uns eingelangter hœchstgültigen Intercessionalien die Belehnung deroselben daruber ex noua gratia vviederfahren zu lassen, zu entschliessen und zu erklæren nicht vveiter anstehen mœgen; Dass Wir demnach solcher unser gnædigsten Erklærung zu folge nunmehr an statt der ietztermelten, noch minderjæhrigen Rittbergischen Fræulein, deren Mutter und bestettigte Vormünderin die Hoch-vvohlgebohrne Unsere liebe Baase und Getreuin Johannetta Francisca vervvittibte Græffin zu Oist-Friessland und Rittberg, Frau zu Esens, Stedesdorff, VVittmund und Mellrich, gebohrne Græffin zu Manderscheid, Blanckenheim, Frey-Frau zu Junckerath, Frau zu Dhaun und Lipp. etc. zu rechtem Erb-Mann-Lehn hinvvieder gnædigst belehnet haben, und belehnen dieselbe Fræulein und Ihre eheliche Leibs-Lehens-Erben Sœhne, und da deren nicht seyn vvürden, alsdann Ihre Tœchter und ferner alle deren von Ihr und Ihren Descendenten ehelich erziehlte Nachkommen in absteigender Linie für und für, aldieweilen deren Mann-oder VVeiblichen Geschlechts vorhanden, doch dass bey denen sich begebenden Successions-Fællen allemahl die Sœhne denen Tœchtern vorgehen, und also die Tœchter eher nicht, als in Mangel des Mænnlichen Stams diesen Lehen fæhig sein sollen, zu rechtem Erb-Mann-Lehen in und mit Krafft dieses Brieffs mit dem Schloss, Stadt und der gantzen Graffschafft zum Rittberg sambt allen und jeglichen deren Herrligkeiten und Zugehœrungen, es seye an Schlœssern, Stædten, Dœrffern, Mannschafften, Gerichten, Gebieten, Leuthen, Güthern, Aeckeren, VViesen, VVildbahnen, Fischereyen, VVæssern, VVeyden, Gülten, Renthen, Zinsen, und allen anderen Obrigkeiten und Zugehœrungen, wie und welcherley, oder welches Nahmens die genannt seyn, ersucht und ohnersucht, keines ausgescheiden;

Und darumb soll die gedachte verwittibte Græffin Johannetta Francisca zu Oist-Friessland und Rittberg wegen mehr besagter Ihrer Pflegbefohlenen Fræulein Mariae Ernestinae Græffin zu Oist-Friessland und Rittberg, und nachgehends die Pflegbefohlene Fræulein, wann die, die Minderjæhrigkeit zurück gelegt, Selbsten sambt deren ehelich gebohrnen Leibs Lehens-Erben, Sœhnen, oder da deren nicht wæren, Tœchteren die ermelte Schloss, Stadt und Gravschafft zum Rittberg, wie vorgerührt ist, von Uns und Unsern

“Unfern Leibs-Lehens-Erben, und in mangel De- A
“rofelben von Unfers Freundl. lieben Brudern,
“Herrn Landgraff Philipfen des ælteren Brdl. und
“Dero Leibes-Lehens-Erben, auch in Deren Man-
“gel von Unferm freundl. lieben Vettern, Herrn
“Ernften Landgraffen zu Heffen und deffen Brdl.
“Leibs-Lehens-Erben, allen Landgraffen zu Hef-
“fen diefer Fürftl. Caffelifchen Linie, und færters
“in Mangel derofelben von Unferm auch Freundl.
“lieben Vettern, Herren Ernft Ludvvigen Land-
“graffen zu Heffen Darmbftadt und deffen Leibs-
“Lehens-Erben, auch in deren Mangel von dero
“Brüderl. Gebrüderen, Herren Georgen, Her- B
“ren Philipfen dem jüngeren, Herrn Henrich
“und Herrn Friderich dem jüngern und deren
“Leibes-Lehns-Erben, und endlich auch in deren
“mangel von Herrn Friderich dem ælteren, allen
“Landgraffen zu Heffen der Fürftlichen Darmb-
“ftædtifchen Linie, jederzeit von dem ælteften
“und deffelben Leibs-Lehens-Erben alles nach
“dem Rechten der in den Brüderlichen Vergleichen
“gegründeter und forters von der Ræm. Kæyferl.
“Maj. auf beyde Fürftl. Linien erlangter und be-
“ftettigter Erftgeburt und Erbftatuten, nach gæntz- C
“lichem Abgang aber der Fürften zu Heffen mænn-
“lichen Stams, alsdann von denen Chur- und Für-
“ften zu Sachfen, vermœge der Erb-Verbrüderung
“zu rechtem Erb-Mann-Lehen haben, tragen, ver-
“ftehen, verdienen und empfangen, als das Mann-
“Lehens-Recht und Gevvohnheit ift, Uns und for-
“ters Unfern Erben und nachkommenden Fürften
“zu Heffen getreu darum feyn, Unfer und derfel-
“ben Beftes darumb thun und Schaden vvarnen, vvo
“Sie das mit Ehren gethun mœgen, als Erb-Edell.
“Lehen-Manne ihrem Herren billig und durch
“recht thun follen, vvann, vvo und vvie dicke das D
“noth fein und fich gebühren vvird, alles fonder
“gefehrde und argelift.

Die obgemelte Schlofs, Stadt und Graffſchafft
“zum Rittberg mit ihren Zugehœrungen und ande-
“ren der offt-befagten græflichen Rittbergifchen
“Fræulein Schloffe und Stædte, vvas Sie deren ie-
“tzo hat, oder Sie und Ihre Erben zukünfftig her-
“nach gevvinnen vvürden, follen auch Unfer, Un-
“fer Erben und nachkommenden Fürften zu Hef-
“fen, Unferer und deren Ambt-Leute oder der Un-
“feren von Unfert- oder Ihrent-vvegen offen Schlof-
“fe und Stædte feyn und bleiben, Uns daraus und E
“darinn vvieder allermænniglich zu behelffen, vvo
“Wir und Sie das mit ehren gethun mœgen, und
“fonderlich, ob Wir und die Unferige gejagt und
“getrungen vvürden; vvo Wir aber folcher œff-
“nung Uns mit Ehren nicht gebrauchen mœchten,
“follen fie die Græfl. Rittbergifche Fræulein und
“Ihre Leibes-Lehens-Erben, Land und Leuthe von
“oder zu, aus oder in ihren Landen und Stædten,
“Schlœffern, Veften, Dœrffern, Gerichten oder
“Gebiethen angegriffen oder befchædiget vvürden,
“ohne alle Gefehrde; Und vvann Wir und Un- F
“fere Erben uns folcher œffnung an ihren Schlœf-
“fern und Stædten alfo gebrauchen vvolten, im-
“maffen vorgefchrieben ftehet, fo follen Wir die
“Zeit der œffnung, als Wir oder Sie Vns deren
“gebrauchen, Pfœrtner, Thürhüter und Wæchter
“auff denfelbigen ihren Schlœffern, dero Wir o-
“der Sie gebrauchen, bekœftigen und belohnen,
“auch Sie und ihre Erben und die Ihren vor Scha-
“den und Vnfug vervvahren, von Uns und die Un-
“fere, die Wir alfo in ihre Schloffe und Stædte le-
“gen vvürden, und fonderlich ift hierin beredet G
“und bethædiget vvorden, vvan Wir und Unfere
“Erben und nachkommende Fürften zu Heffen Uns
“alfo der Rittbergifchen Schloffe mit der œffnung
“gebrauchen vvürden, und dann folch Schlofs das
“Wir oder Sie uns gebrauchen Unferer Noth und
“Kriegshalber abgevvonnen und verlohren vvür-
“de, dafs VVir und Unfere Erben uns alsdann mit
“denjenigen, die folches gevvonnen hætten, nicht
fœhnen noch frieden follen, Sie die Græffliche“
Rittbergifche Fræulein und ihre Erben vværen“
dann vvieder zu folchem ihren Schlofs kommen,“
und das auch vvieder zu ihren Hænden gebracht“
vvære, ohne gefehrde; Vnd hierauff follen auch“
alle Burgere und Einvvohnere zu dem obgedach-“
ten Schlofs Rittberg, Stadt- und Graffſchafft gehœ-“
rend Uns und Unferen Erben und Nachkommen,“
Fürften zu Heffen Huldigung, Gelübde und Eyde“
thun, uns treu, hold, gehorfam und gevværtig zu“
feyn, nach Innhalt ihrer Verfchreibung uns defs-“
fals übergeben, Unferen Schaden treulich zu vvar-“
nen, und unfer Beftes zu thun, fo dick das von“
nœthen feyn vvird, auch ohn gefehrde.„

Doch follen die Pfœrtner und VVæchter fol-“
che Huldigung, Eyde und Gelübde zu thun nicht“
fchuldig feyn anderft dann fo die œffnung gefon-“
nen und die gebraucht vvürde, alles ohne Ge-“
fæhrde.

Die obgedachte Græffl. Rittbergifche VVittib“
folle auch vvegen Ihrer Pflegbefohlener Fræulein,“
und nachmahls Sie die Fræulein felbften fambt ih-“
ren Leibs-Lehens-Erben follen Unfer und Unfe-“
rer Erben Feinde vviffentlich nicht haufen, her-“
bergen, noch ihnen keinerley Hülffe, Beyftand“
oder Zulegung thun, oder thun laffen, auf Uns“
oder Unfere Erben, Land und Leuthen, und ob“
das unvviffentlich gefchehe, fobald die dann das“
gevvahr vvürden, follen fie diefelbige alsdann zur“
Stund von ihnen vveifen und fie færter nicht hau-“
fen, halten noch ihnen einerley andere Zulegung“
thun oder thun laffen, fondern vielmehr Uns und“
unfern Erben vnd nachkommenden Fürften zu“
Heffen getreulich beyhelffen und Beyftændig feyn“
auff Mænniglich, vvo fie Unfer zu ehren und recht“
mæchtig feynd, und vvo fie das mit ehren thun“
mœgen, vvo fie aber das mit ehren nicht thun mœ-“
gen, follen fie und ihre Leibes-Lehns-Erben doch“
vvieder Uns und Unfere Erben und unfere Lan-“
de und Leuthe nicht thun, noch fein, oder ihren“
Land- und Leuthen und denen Ihren, deren fie“
ohngefehrlich mæchtig feyn, geftatten vvieder“
Uns zu thun, alles fonder gefehrde und arge Lift.“

Wir und Unfere Erben und Nachkommen Für-“
ften zu Heffen vvollen auch gemelte Græffl. Ritt-“
bergifche Fræulein und Ihre Erben befchützen,“
befchirmen und verthædigen, als andere unfere“
Erb-Edelmanne, vvo vvir das mit ehren thun mœ-“
gen, und darumb follen VVir Ihnen auch gegen“
einen jeglichen zu ehren und recht mæchtig feyn,“
dafs Sie auch nach Unferer Erkæntnüs nehmen“
follen, auch fonder gefehrde und arge Lift: Im-“
maffen die obgedachte vervvittibte Græffin Io-“
hannetta Francifca zu Oift-Friefsland und Ritt-“
berg etc. gebohrne Græffin zu Manderfcheid, vor“
fich und ihre Pflegbefohlene Fræulein diefes al-“
les, vvie vorftehet, in gutem treuen geredet, ge-“
lobet und færters zu GOtt und dem VVort der“
VVahrheit gefchvvohren hat, ftet, feft, treulich“
und unverbrüchlich zu halten.„

Deffen zu Uhrkundt haben VVir diefen Brieff“
eigenhændig unterfchrieben, und unfer Fürftlich“
Secret Infiegel vviffentl. daran hangen, und den-“
felben geben laffen in Unferer Refidentz und Ve-“
ftung Caffel den vierten Tag Monat Martii Anno“
Eintaufend Sechshundert Neuntzig und Zvvey etc.

CARL L. z. H.

Vidit Henrich Haxthaufen
Vice-*Cantzlar.*

DEmnach gereden und verfprechen Wir ein-“
gangs gemelte Johannetta Francifca vervvit-“
tibte Græffin zu Oift-Friefsland und Rittberg, etc.“
Gebohrne Græffin zu Manderfcheidt vor Uns und“
Unfere Pflegbefohlen Fræulein Mariam Erneſti-“
nam Francifcam Græffin zu Oift-Friefsland und“
Rittberg, alles und jedes vvas in folchem Lehen-“
Brieff gefchrieben ift, ftet, feft und ohnverbrüch-“
lich zu halten und zu vollenziehen, Inmaffen“
“hœchft-

ADPEND. MONVM.

"hœchstgedachter Ihr. Durchl. Wir solches durch A "Unsern specialiter GevollmæchtigtenBurcharden "Bruno von Mengersheimb zu Rechtern Hochfl. "Paderbornischen Hoff-Rath, vermœg demselben "desfals aufgetragener und mitgegebener Voll- "macht, geloben schvveren und deshalben diesen "Unsern Revers-Brieff übergeben lassen; alles son- "dergefehrde; Des zu uhrkund der Wahrheit ha- ben Wir diesen Revers-Brieff mit eigenen Hænden" unterschrieben, und mit Unserm Græffl. Vor-" munds-Secret bekræfftiget; So geschehen und ge-" geben im Jahr, Monath und Tag vvie obstehet, etc.

Johannetta Francisca, Græffin zu Oist-Friessland und Rittberg Wittib und Vormünderin.

(L. S.)

LITT. F.

EXTRACT *Schreibens Graf Ottens von Rittberg, an Herrn Landgraf Philipsen von Hessen, wegen Beeinträchtigung des Herrn Bischoffs zu Paderborn, an der Graffschafft Græntzen*, Exaudi 1524.

VErmeinen Zine G. unde dat Capittel einige B "Anspracke an my undt myne Gödere tho "hebben, sollen J. F. G. myner tho reden, Rechte "und aller Billigkeit mæchtig zyn, als myn Lant- "fürste unde Herr, ungetvvifelter Verhofnung "J. F. G. vverden my by den Reden beholden undt "nicht verlaten, so sich nu de Fürst und Capittel in düssen Erbeden nicht vvolten zedigen lathen" und gedæchten die gevvaltigen Hand an my tho" strecken, iss myne unterthænige Bede, vves ick" my tho J. F. G. als tho mynen Lantfursten und" Herren Entsettong und Entreddung zick up tho" verlaten zy, vvillen thon anzeygen.

LITT. G.

Genealogia comitum de RITTBERG, *Hassiae uasallorum.*

1. FRIDERICVS comes de RITTBERG an. 939.
2. OTTO
3. CVNRADVS 1025.
4. CVNRADVS
5. OTTO an. 1112.
6. CVNRADVS
7. FRIDERICVS 1200.
8. CVNRADVS uxor *Oda* comitissa *Arnsburgensis.*

I. Alter Rittbergisch. Stamm.

Cunradus episc. Osnabr. an. 1265. — *Otto* episc. Paderborn. an. 1274. — FRIDERICVS uxor Beatrix com. de *Lippe.*

DITHMARVS an. 1285. ux. comtissa *Ravensburg.*

Simon Osnabr. can. — Cunrad. ep. Minden. — Otto ep. Monast. an. 1330. — FRIDERICVS 1320. ux. Adelheit Reifferscheit

CVNRADVS ux. Beatrix Brunckhorst — *II. Rittberg. Hoischer Stamm.*

ADELHEID uxor — Ottonis comitis de HOLA

CVNRADVS comes de Rietberg ux. comtissa Diephold.

Joan. can. Col. † 1427. *Bernh.* can. Paderb. CVNRADVS Hassiae uasallus an. 1456. ux. comitissa de Neuuenar.

Margaretha ux. Frid. duc. Brunsuic. *Cunrad.* ep. Monast. et Osnab. IOANNES ux. Margaretha C. de Lippe captus a Brunsuicens. ducibus 1485.

Elisabetha ux. Ezardi comit. FrisiaeOr. *Armengarda* ux. C. Ott. Teklenb. OTTO uxores 1) C. de Seyn 2) Anna domina in Esens, Stedersdorf. Wittmunde

Imo thoro — IIdo thoro

1) *Vrsula* ux. Bar. de Winneberg. — 1) *Ioanna* decanissa. — 1) *Armegard* abbatissa — 1) *Otto* † in castris 1551. ἄπαις — 2) *Simon* — 2) IOANNES m. 1562. comes 1) Rittberg 2) dn. Esens 3) Stedersdorf 4) Witmunde mortuus in custodia, qua eum incluserant ordines Westphaliae. Vx. *Agnes* com. de *Bentheim* et *Steinfurth.*

III. utraque filia RIETTBERGENSI C. inaugurata, Gratia Hassiae Landgrauii

2. WALPVRGIS † 1586. uxor Ennonis com. Fris. orient. — 1. ARMEGARDA ux. 1) Erici comitis de Hoia et Brockhausen. ἄπαις 1575. 2) Simonis C. Lipp. mortua sine liberis 1583.

IV. *Rittberg. Friesischer Stamm.* — *Lichtenstein*

SABINA Catharina de Rietb. ux. Ioan. com. FRISIAE, PATRVI. — Agnesa m. 1616. ux. Gundackeri principis de Lichtenstein

FERDINAND. FRANCISC. m. 1660. improlis. — (*uterq; frater* IOANNES. *ab Hass. Landgr. inauguratur* 1645.) — Hartmannus princeps de LIECHTENSTEIN m. 1686.

Frid. Wilhelm m. 1677. — Maria Leopoldina C. de Bergen. — Franc. Adolph. VVilhelm. ἄπαις 1690. — FERDIN. MAX. m. 1689. ux. *Ioanna Fria* — Bernh. Sophia abbatissa in ESSEN el. 1691. — Maximilianus n. 1641. — Florianus n. 1656. — Erasmus n. 1646. — Hartmannus n. 1666.

V. Rittberg. Caunitz. Stamm. — MARIA ERNESTINA ux. comitis de CAVNIZ An. 1692. RITTBERGENSI comitatu inauguratur † 1699.

LITT.

LITT. H.

EXTRACT *Schreibens der Gräfin Anna von Rittberg, Wittib, gebohrner Frau von Esens, an Herrn Landgraf Philipp zu Hessen, de dato Dienstags nach St. Gallen, 1536. in streitigen Sachen zwischen ihrem Stieff-Sohn, Graf Otten, und ihr, sambt ihrem Sohn, Graf Iohann.*

Durchleuchtiger etc. Gnædiger Herr.

ICk vorfehe my, In Gnaden Sy nu me dor Ju F.G.
“geschickten George Nossbycker verstændget,
“ut vvat Orsacken de vorgenommen Dag, tuschen
“My und dem Edlen VVohlgebohrnen Stef-Sohn,
“Graf Otten tom Retperg, diemahlnen Fortgang
“gevvonnen hefft, und bedancke my tegen Ju F. G.
“gantz demœthigen Flytes, dat my mit Toschi-
“ckung Ju F. G. Bystand, vvil my ock sambt my-
“nem unmündigigen vaderlosen liefflicken Sohn
“nochmahles vorhaben unde vertroften, Ju F. G.
A vverde uns mit forder Thoschickung Holpe und“
Trost nit verlaten, immaten ick dann Ju F. G.“
vvende her anders nit gesporet hebbe, unde Ju“
F. G. Gesandte, J. F. G. vvo my tho Gemothe“
stehet, und vves ick my sambt mynem Sohn up“
J. F. G. als onsen gnædigen enegen Beschütte und“
Schirm unde Lehn-Herrn trostlick vorlaten, un“
verhopen dan J. F. G. schal my unde mynes Sohns“
in allen Dingen J. F. G. thon rechten Beschede“
und Billigkeit mœge und mæchtig seyn.„

LITT. I.

EXTRACT *Käyserlicher denen Fürsten von Hessen ertheilter Lehen-Brieffe,* de annis 1628. *und aller folgenden,* mutat. mutand.

UNd dann auch dass Schloss, Stadt und die gan-
“tze Herrschafft oder Graffschafft Rittberg,
“mit allen ihren Herrlichkeiten, es sey an Schlœs-
“sern, Stædten, Dœrffern, Mannschafften, Ge-
“richten, Gebiethen, Leuten, Gütern, Aeckern, Wie-
“sen, VVildbahnen, Fischereyen, VVassern, VVey-
“den, VVülten, Renthen, Zinsen, und allen andern
“Obrigkeiten, Ein-und Zugehœrungen, vvie oder
“vvelcherley die benannt seyen, oder vverden mœ-
“gen, ersucht oder unersucht, nichts davon aus-
“genommen; Immassen das alles uber Menschen
“gedencken Ihr und Ihrer Liebden Vorfahren,
“Landgraffen zu Hessen Erb-und Eigenthum und
“der Grafen zu Rittberg Lehn gevvesen, und
“vveyland Graf Johannes zu Rittberg und seine
“Vorfahren innen gehabt und besessen, oder bil-
B lig hætten besitzen mœgen; aber nach seinem“
Graff Johansen, als des letzten Innhabers berühr-“
ter Graffschafft Rittberg tœdtlicher Abgang oh-“
ne mænnliche Leibs-Lehens-Erben, bemeldtem“
ihrem Uhr-Anherrn Landgraff Philips zu Hessen,“
als dem Lehns-Herrn, vviederum erœffnet und“
heimgefallen, und durch ihne, ungeachter, dass“
diese Graffschafft sein Erb- und eigen von mehr“
als hundert Jahren her gevvesen, und noch ihr“
der Landgrafen zu Hessen vvære, jüngstlich vvey-“
land unserm geliebten Anherrn, Kæyser Ferdi-“
nanden dem Ersten, hochmilder Gottseliger Ge-“
C dæchtniss, und dem Heiligen Reich gutvvillig-“
lich zu Lehen aufgetragen, und von seiner Maje-“
stæt verliehen vvorden vvære, etc.

LITT. K.

Copia *Käyserl.* Resolution, *wegen des Reichs-Lehen aufgetragener Grafschafft Rittberg* an. 1563.

Ferdinand von GOTTES Gnaden, erwæhlter Ræmischer Kæyser, zu allen Zeiten Mehrer des Reichs.

HOchgebohrner lieber Oheim und Fürst. Wir
“haben deiner Lbd. Schreiben, dessen da-
“tum stehet Marpurg den sechzehenden Tag
“nechst verschienes Monaths Januarii, samt den
“dabey gelegten Copien, die Graffschafft Rittberg
“belangend, empfangen, und alles Innhalts noth-
“dürfftiglich vernommen. Dieweil nun Graff
“Johanns zu Rittberg mit todt, ohne eheliche
“mænnliche Leibs-Lehns-Erben abgangē, und Wir
“deiner Lbd. als unserm und des Reichs gehorsa-
“men Fürsten, mit allen Gnaden und Freundschafft
“wohl gewogen, und darum auch in allen ziemli-
“chen nutzlichen Dingen zu willfahren geneigt
“seyn; So wollen Wir aus deiner Lbd. angeführ-
“ten Ursachen und angezogenen Erb-Gerechtig-
“keit an gemeldter Graffschafft Rittberg hiermit
“gnædiglich bewilliget haben, Deiner Lbd.
“auf derselben Erbitten, dass sie gedachte verle-
“digte Graf- oder Herrschafft Rittberg, uns und
“dem Heil. Reich auftragen, und die insonder be-
“neben ihrem Fürstenthum Hessen wiederum zu
“Lehen erkennen und empfahen, insonderheit
“von solcher Herrschafft wegen, neben sonst Dei-
D ner Libden gebührenden Reichs-Anschlægen,“
jedesmahls entrichten wolte, solche Graff- oder“
Herrschafft Rittberg in gewœhnlicher Form zu“
ihrem Rechten und so viel uns daran zu verlei-“
hen gebühret, cum clausula sine praejudicio tertii“
zu Lehen zu verleihen. Was Wir auch alsdann“
künfftiglich deiner Lbd. weitere Befœrderung er-“
weisen kœnten, dess seyn Wir, so viel mit Fugen“
immer seyn kan, zu thun gnædiglich wohl geneigt“
und erbietig. Welches Wir Deiner Lbd. auf“
obangeregt Ihr Schreiben gantz gnediger und“
freundlicher Meinung nicht vvolten verhalten.“
E Geben in Unser Stadt Insprug am 10. Tag Fe-“
bruarii Anno etc. im drey und sechtzigsten, Un-“
serer Reiche des Rœmischen im drey und dreys-“
sigsten und der andern im sieben und dreyssig-“
sten.

Ferdinand.

Ad mandatum Sacræ Caesareae Maiestatis proprium,
Vt. Seed.

L. *Kirchslager.*

LITT. L.

EXTRACT aus dem ersten Rittbergischen Lehen-Revers, de Anno 1456.

UNd darum so sollen sie Unser auch gerne einen jeglichen zu Ehren und Rechte maechtig seyn, daß Wir auch nach Ihrer Gnade Erkentnüsse nehmen sullen und wullen, auch sunder Gefehrde und ohne Argelist.

LITT. M.

EXTRACT aus dem Rittbergischen letztern Lehen-Revers, de Anno 1692.

UNd darum sollen Wir Ihnen auch gegen einen jeglichen zu Ehren und Recht maechtig seyn, daß sie auch nach Unserer Erkentnißnehmen sollen, auch sonder Gefehrde und Argelist.

LITT. N.

EXTRACT alten Rittbergischen Vergleichs de dato Thom. apostoli anno domini millesimo quingentesimo quadragesimo [anno 1541.] primo.

Wir Philips etc.

ALs sich eine Zeithero Irrung und Gebrechen erhoben haben, zwischen dem Wohlgebohrnen Unsern lieben Neven und getreuen Otten und Johann, Gebrüder, Grafen zu Rittberge, von wegen der Theilung der Graffschafft zum Rittberge, und aller andern Schloß, Herrschafft und Güter, so weyland der Wohlgebohrne Herr Otto, Grav zum Rittberg, ihrer beyder Vatter seel. verlassen hat, und sonderlich von wegen deß, daß Grav Otto gemeinet hat, daß ihme, als dem aeltisten gebohrnen Sohn das Regiment der Graffschafft allein gebühren solte, nachdem vormahls die Graffschafft zum Rittberge innerhalb Menschen Gedencken, und dabevor nie getheilet worden waere, welches aber Graf Johann nicht gestaendig, sondern gemeinet, daß sein Bruder Graf Otto mit ihme zu theilen schuldig seyn solte; So haben Wir Uns in die Sache geschlagen, ihnen Tag ernennt, die Sache verhaert, und etliche Tage darinn gehandelt und handlen lassen, und also die Sache gütlich vertragen, auf Maaß wie sie nachfolgt: Anfaenglich so haben Wir angesehen etc. etc. etc. Und damit sollen beyde Theile also brüderlich und freundlich vertragen seyn und bleiben, ohne Gefehrde. Immassen die Contrahenten solches Unserm Statthalter Sigmund von Boyneburg zugesagt und versprochen haben, etc. etc. etc.

LITT. O.

Copey Urtheils, so über Graf Otten von Rittberg am Hessischen Mann-Gericht ergangen 1546.

IN der Rechfertigung gegenwaertiger Lehn-Sach, zwischen dem Durchleuchtigen, Hochgebohrnen Fürsten und Herrn, Herrn Philipsen, Landgrafen zu Hessen, Grafen zu Catzenelnbogen, Dietz, Ziegenhain und Nidda, unserm gnaedigen Fürsten und Herrn, Klaegern, an einem- und dann Graf Otten vom Rittberg, Beklagten andern Theils, einen Lehens-Bruch im Handel angezogen und betreffend, erkennen die Verordnete niedergesetzte Mann-Richter, und Mann, auf fürbrachte Klage, ingelegte Lehens-Reversal, Verstaendniß und andere Brief, des Beklagten eigene Bekaentniß, geführte Kundschafft, auch angegeben und verhörte Zeugen und aller andern Einbringen gethane Recht-Saetze, und darauf beschehene Bitt, zu recht; daß jetztgemeldter beklagter Graf, den angegebenen Lehens-Bruch würcklich begangen und geübt, und folgends alle und jede seine Lehen-Güter, so er und seine Vorfahren von hochgedachtem Unsern gnaedigsten Fürsten und Herrn, dem Klaeger auch S. Fürstl. Gn. Vor-Eltern loeblicher und seeliger Gedaechtniß zu Lehen empfangen gehabt, getragen und hergebracht, verwirckt und sich derselben entsetzt, verlustig, unwürdig und fürters unfaehig gemacht habe, daß auch demnach alle solche seine des Beklagten Lehn-Güter, mehr und Hochgedachtem Klaeger, als bey dem Lehn-Herrn, eröffnet, heimgefallen und also wiederum an Seine Fürstl. Gn. deuoluirt seyen, immassen vorberührter Mannrichter und Mann solche Eröffnung und Deuolution, derselbigen des beklagten Grafen Lehn-Güter hiermit und in Krafft dieses ihres Spruchs decerniren, declariren und erklaehren mit Verdammung desselbigen beklagten Grafen in die Gerichts-Kosten und andere Schaeden, auch allem Interesse von Rechts wegen. Pronunciatum am Freytag den fünfften Martii Anno Domini funffzehen hundert viertzig und sechs.

LITT. P.

Attestatum, daß in Rittbergischen Lehn-Streitigkeiten zwischen dem Domino Feudi und Vasallen coram Paribus Curiae gehandelt worden anno 1704.

DAss zwischen Ihro Fürstl. Gn. etc. Herrn "Moritz, Landgrafen zu Hessen, Grafen zu "Catzenellenbogen, Dietz, Ziegenhain und Nidda "etc. hochlaeblicher Gedaechtnuss, als Lehn-Herrn, "und dessen Vasallinnen Graefin Catharinen Sabi-"nen und Graefin Agnesen zu Rittberg, allhier zu "Cassel, zwey Hessische Mann- oder Lehen-Gerich-"te, eines betreffend Catharinam Sabinam Graefin "zu Rittberg, in puncto incestuoser Verheyra-"thung an ihres Vatern leiblichen Bruder, Grafen Johann von Ost-Friessland, das andere Agnesen," auch Graefin zu Rittberg, super formula des Fürstl." Hessischen Lehen-Brieffs über die Graffschafft" Rittberg in Anno 1603. angeordnet, von beyden" Theilen acht Pares Curiae, benamentlich Graf" Ernst zu Schaumburg, Graf Arnd zu Bentheim," Johann Riedesell zu Eysenbach, Erb-Marschall," Sittich von Berlepsch, Stadthalter zu Mar-" burg, Johann von Dalwig, Hofrichter zu Mar-" burg, Otto Wilhelm von Berlepsch, Ober-Ambt-" "mann

ADPEND. MONVM.

"mann zu Rheinfelss, Heinrich von Westphalen, A "Paderbornischer Hoffmeister, und Herrmann von "der Malsburg zu Lahr, darzu ervvehlet, von de- "nenselben das Lehngericht in beyderley Sachen "auf hiesigem Rathhauss besessen und gehalten, "vor selbigem auch zvveen absonderliche Proces- "se geführet, und in iedem Klag-Exception-Re- "plic und Schluss-Schrifften hinc inde übergeben "seyn, solches ist mir unten benahmten Kayserl. im- "matriculirten Notario, nebst darzu subrequirir- "ten Zeugen, aus denen in Hochfürstl. Hessischen "hiesigen Reg. Archiv vorhandenen Actis gezeiget "vvorden: Worüber dann auch auf eine Nahmens B "Hochfürstl. Reg. beschehene Requisition, gegen- "vvärtiges Attestatum unter meiner eigenen Hand "und Notariat-Siegel, auch der Zeugen Unter- "schrifft, ausgefertiget und ertheilet. So gesche- hen Cassel im Nieder-Fürstenthum Hessen den" eylfften Tag Monaths Septembris, dess eintau-" send sieben hundert und vierdten Jahrs."

(L.S.)

Johann Georg Frigge, Iuris Practicus, atque in Camera Imperiali Notarius immatriculatus iuratus, in Gegenvvart und Beyseyn Johann" Conrad Rovverts und Julius Anthon Arn-" sten, respective Bürgerer, Schreiner und" Schneider allhier, als hierzu absonderlich" erbettener Zeugen.

Johann Conrad Rovverts, als erbetener Zeuge. Julius Anton Arnsten," als erbetener Zeuge."

LITT. Q.

Epistola CVNRADI *comitis a* Castell, *qua curiae* PARES *nominat suo arbitratu, aduersa parte ab electione eorundem exclusa an.* 1575.

Unsern günstigen Gruss zuvor, Erbar, Vester, C "lieber getreuer; Wir haben aus deinem "Schreiben, so du Uns für dich selbsten, und als "gevollmächtiger Gevvalthaber, deiner Brüder "und Vettern, der von Hessberg, unter dem dato "den 20. Julii, diss instehenden Jahrs gethun, und "Uns den 28. desselbigen zu kommen, vernom- "men, vvelcher massen du Uns, von vvegen de- "ren von vveyland Gabriels von Hessberg seeli- "gen, hinterlassenen, und Uns und unser Graff- "schafft heimgefallenen Lehen zu Rœtelsee, Bruhel "und Froschstockheim, Uns Rechtlichen fürzuneh- "men gevvillt, und derovvegen begehrest, Wir D "vvollen dir, deinen Brüdern und Vettern, zu or- "dentlich-und rechtmæssigen Lehen-Gericht, Un- "sere Edeln Lehen-Mann etliche benennen, derglei- "chen vvollt Ihr euch uff Certification derselben, "mit gleicher Anzahl gefast machen, und folgends "der Gebühr und Nothdurfft verfahren.

"Darauf mœgen Wir dir günstig nicht pergen, "vviewohl der gæntzlichen Hoffnung, du und "deine Consortes, vverden euer angemasten Fœr- "derung halb im Rechten nichts erhalten noch ge- "vvinnen. Jedoch vvollen Wir dir und deinen E "Consorten, auf diss dein ersuchen, des Rechtens "im vvenigsten nicht vorseyn, sondern gnædig "pflegen. Kœnnen dir aber daneben günstig nicht "verhalten, dass bey Unser Graffschafft und Vor- "Eltern vvohlseeliger Gedæchtnüss, auch bey Uns "selben herkommen, und hergebracht, vvann Sie "Lehen-Gericht gehalten, dass sie die Pares Cu- "riae allein gevvehlet, und nieder gesetzt. Wie "dann dein Vetter Raphael von Hessberg selbiger "und noch mehr lebende vom Adel, dergestalt ha- "ben besessen.

"Gleichvvohl haben Unsere Eltern und Wir "Uns beflissen, dass dieselbigen, so durch sie nie- "dergesetzt, dem Gegentheil unverdæchtig gevve- "sen. Solchen Unserer Graffschafft üblichen Ge- "brauch und Herkommen, vvissen Wir noch zur "Zeit ohne hochnotavvendige Ursachen keines "Weges zu ændern. Dievveil dann der Lehenhœfe vvohl herge-" brachte Gebræuch mehr als die gemeine beschrie-" bene Lehen-Recht gelten, und demselbigen zu för-" derst nachgelebet vverden solle, so vvollen Wir" Uns günstig und gnædig versehen, du und deine" Consorten vverdent euch hierinnen kein Beden-" cken oder Beschvverung machen oder schœpfen."

Derovvegen, uff dein unterthæniges suchen," bitten und begehren, benennen Wir dir uf dess" verlustigen Theils Unkosten zu Richtern und" Beysitzern die Vesten, Unsere lieben Getreuen," Hansen Zobeln von Giebelstadt, und Joachim" Stubern zu Buttenheim, deren einen Wir zum" Richter zu vermœgen hoffen, und dann zu Bey-" sitzern, obbemeldter einen, auch Joachim von" Seckendorff zu Ullstadt, Hans Ludvvig von Se-" ckendorff zu Sugenheim, Hannsen Fuchsen zu" Wiesendheid, Bernhard von Hutten zum for-" dern Franckenberg, Achazen von Giech zu Kro-" tendorff, Christoffel Trucasessen zu Pommers-" felden, Conraden von Grumbach zu Rimbar," Michaeln Zolner von der Hallburg zu Rimbach," Christoffeln und Endressen Voiten von Rineck," Conraden von Ehenheimb, Veit von Schaum-" berg zu Traustach, Sebastian Reustetter, Sturmer" genannt, Hans Gottfriden von Berlingen.

Ob vielleicht etlich aus denen, Scovvachheit" oder anderer erheblicher Ursach halb nicht er-" scheinen kœnten, die Anzahl dannoch erfüllet," des Versehens, sie vverden dir nicht verdæchtig" seyn, vvofern aber dir einer oder der ander aus" rechtmæssigen gegründeten Ursachen verdæchtig" seyn solten, sinnen Wir günstig dieselben zu ver-" melden, seynd Wir genædig Urbittig, andere" so dir unverdacht an derselben statt zu ordnen," F und dann fürter solche samt und sonders, sich in" dieser Sachen zu Richtern und Urtheilern zu ge-" brauchen zu lassen, unverzüglich ersuchen, ihre" Antvvort dich hernach unverlangt berichten," dein Nothdurfft darnach habest für zu nehmen;" vvolten Wir dir in Antvvort nicht verhalten, und" seynd dir damit zu günstigen VVillen vvohlge-" neigt. Datum Castel, den 13. Augusti Anno 1575.

LITT. R.

Parium curiae uocatio an. 1575.

Unsern günstigen Gruss zuvor, Erbahr, Ve- G "ster, Lieber Getreuer; Wir mœgen euch "günstig nicht pergen, dass die auch Vesten Un- "sere Liebe Getreuen, Hector von Hessberg, sei- "ne Brüder und Vettern alle von Hessberg, der "Linie Eischhausen, etlicher vermeinter Irrun- "gen halb, Uns dienstlichen ohnlængst ersucht, mit Ihnen vor den Paribus Curiae dervvegen fürzu-" kommen."

Ob nun vvohl Wir Ihnen hiervor gnugsahme" Vervvahrung und Anzeig gethun, vvarum Wir" Unser Sachen befugt und Sie wenig Gevvinns" daran zu gevvarten, als Wir auch noch nicht" zweiffeln, so haben Wir doch Ihnen ihres ietzi-" "gen

ADPEND. "gen Suchens, als der Wir niemand gebühr-"lichs Rechtens vorzuseyn gedencken, willfahrt, "und in neulichen Tagen zugeschrieben, dessen sie "sich dann bedancken, und nunmehr von Uns For-"derung gewarten: Wann Wir dann selbst (un-"geacht dass man sagt: quod Reorum sit fugere) "die Sachen, so viel an Uns, fast alle Lehen-"mann, besonder die alten, so hievor Unser ge-"haltenLehen-Gericht besessen, und aus den Wir "einen Lehen-Richter nehmen mœchten, mit todt "abgangen, ihr aber aus denen übrig, Wir "euch auch am meisten darzu qualificirt wissen, "auch von Alters hero ein besonder Vertrauen "zu Euch tragen, und nicht zweiffeln, diess Le-"hen-Gericht, weil es nur ein einige Sachen, "und beyde Theil zur Endschafft und Richtigkeit "gewillt, soll sich über 4. oder 5. Termin, nicht "erstrecken.

"Also langet Unser gütlich ersuchen an Euch, "günstig begehrend, Ihr wollet euch zu Befœrde-rung der Iustitien zu Lehen-Richtern, Uns und" dem Gegentheil zu Gefallen, die auch mit euch," als Sie Uns zugeschrieben, gantz wohl zu frie-" den, gebrauchen lassen, und euch dessen Unter-" fangen, so wollen Wir Uns alsdann, gelegener" Zeit und Tages gen Wiesenbronn einzukommen" mit euch vergleichen, dahin dann Wir diejeni-" gen, so Wir niedersetzen werden, auch erfor-" dern wollen, Ihr auch die Klæger und Uns dar-" auf gebührlichen citiren mœget; wie Wir dann" erachten, do die Kläger des Richters von Uns" vergewissert, sie selbsten bey euch um Tagsa-" tzung und Citation an uns ausgehen zu lassen," ansuchen werden, das seynd Wir günstigs wil-" lens, damit Wir Euch ohne das fœrders wohl-" geneigt, hinwieder zu beschulden, und wie-" wohl Wir Uns bey Euch Abschlags gar nicht" getrœsten; So begehren Wir doch euer schrifft-" lich gewierlich Antwort hiebey. Datum Ca-" stell Unser Hand, den 8. Septembris, 1575. MONVM.

LITT. S.

Herm. HAMMELMANNI *et Andr.* HOPPENRODII *historia comitum Rittbergensium.*

RITBERCH Comitatus *Westphaliae* situs inter dioecesin Monasteriensem, Osnabrugensem et Paderbornensem atque comitatus Lippiae et Rauensbergicum. Est ibi *castrum* et *oppidum* eiusdemque nominis. *Ditio* eius non est ampla, attamen in uicinis dominiis habet hic comitatus multas uillas et bona sita. *Genealogiam* horum comitum, prout illam magna diligentia conquisiui ex chronicis, et eorum monumentis atque sepulchrorum inscriptionibus, ubi hi comites hactenus sepulti sunt, atque rerum usu, subiiciam, in honorem Illustrium et Inclytorum Dominorum ac Heroum D. SIMONIS Comitis *Lippiensis* ac in Ritberch, Domini in Esens, Stedesdorf ac Witmunde, atque D. ENNONIS Comitis orientalis *Phrisiae* et in Ritberg Domini in Esens, Stedesdorff ac Witmunde, et utriusque Domini Nobilissimarum coniugum atque Matronarum Inclytarum, D. ARMEGARDAE et D. WALPVRGIS natarum Comitissarum de Ritberg et Dominarum Esens, Stedesdorff atque VVitmunde, C. in *Lipp.* et in orientali *Phrisia*. FREDERICVS Comes in Ritberg fuit in campo equestri Magdeburgici anno D. 939. eius nepos ex filio OTTONE uixit anno D. 1025, nomine CONRADVS, qui rursum genuit *Conradum*, cuius filius erat OTTHO uiuens anno D. 1112. et post illum CONRADVS, et deinde successit FREDERICVS, qui uixit anno D. 1200. et huius erat filius CONRADVS, qui coniugem habuit *Odam* Comitissam Arnsburgicam, quae ei peperit *Conradum* episcopum Osnabrugensem an. 1265. Ottonem Episcopum Paderbornensem an. 1274. et FREDERICVM, cuius coniux erat Beatrix Comitissa Lippiensis. Et hic genuit DITHMARVM dantem fidem pro redimendo Simone Comite Lippiensi, ab Osnaburgensibus captiuo an. 1285. (*Kranz lib.* 8. *c.* 32.) Huic ex Rauensburgica Comitissa N. nati sunt *Simon*, maioris ecclesiae Osnaburgensis canonicus et cantor, qui uixit anno D. 1325. *Conradus* episcopus Mindensis, et *Ottho* Episcopus Monasteriensis atque FREDERICVS, cuius coniux erat Alheida Comitissa de *Reifferscheit*, cuius unicus fuit filius CONRADVS, cui conthoralis erat Beatrix de Brunckhorst, quae ei peperit unicam filiam *Alheidam*, quae nupsit Otthoni Comiti HOTENSI, ex quo natus est CONRADVS, qui sibi tantum sumpsit *titulum* et *insignia* comitatus Ritbergici, et ex Depholdica comitissa genuit *Ioannem* canonicum Coloniensem, in Phrisia occumbentem, *Bernhardum* scholasticum Paderbornensem et *Conradum*, qui ex Iacoba comitissa de Newenar genuit *Margaretham*, Frederici Ducis *Brunsuicensis* coniugem, IOANNEM, gubernatorem patriae, Conradum episcopum Monasteriensem: Osnaburgensem: Ioanni erat coniunx comitissa de *Lippia* Margareta, Bernhardi bellicosi filia et Simonis (qui est modernorum de Lippia comitum auus) soror. Hic IOANNES capitur ab Erico et Henrico fratribus et ducibus Brunsuicensibus (quorum patruus Fredericus erat ei affinis) cum pro ciuitatibus contra duces bella gereret, anno D. 1485. Hic genuit ex sua coniuge *Elizabetham* comitis Ezardi in orientali Phrisia uxorem, *Armegardam* comitis Otthonis de Teckelenborch coniugem et OTTHONEM filium, cui duae erant uxores, prior ipsi fuit coniunx *Anna* nata comitissa de Seyen, quae ipsi peperit *Vrsulam* Domini Philippi Baronis liberi atque Domini in VVinenberch (quod dominium est conterminum Treuerensi ditioni) conthoralem, *Ioannem* decenissam in illustri collegio Heruordiensi, *Armegardam* abbatissam in Freden et Metelen, tum etiam *Otthonem*, qui in castris Caroli V. Caesaris ad urbem Metensem positis an. 1551. periit, et fuit militaris heros, cui erat cum fratre Ioanne de *haereditate controuersia*. Secunda erat istius Otthonis coniunx *Anna*, nata domina in Esens Stedesdorff atque VVitmunde, et ea peperit comiti Otthoni *Armegardam* et *Simonem* maturius morientes, et IOANNEM eruditum comitem et possessorem atque haeredem comitatus *Ritbergici* de dominorum *Esens*, *Stedesdorff* atque *Witmunde*, qui dum arma caperet contra comitem Lippiensem Bernhardum, cingitur a proceribus ordinis Westphalici in sua arce Ritberg et se tandem ipsis captiuum tradit, ita captus, in custodia, multos Germanicos libros uertit in linguam latinam, sicut illos in arce Esensi vidi. Huic fuit coniunx *Agneza* comitissa nata de Benthem et Stenfurth, quae ei peperit *Armegardam* Annam maturius morientem et *Walpurgim*: pater comes Ioannes moritur Coloniae: deinde elocatur filia ARMEGARDA D. Erico comiti Hoyensi et Brochausiano, Iodoci filio: qui ita per pacta dotalia, consequitur in possessionem comitatum Ritbergicum et dominia Esens et Witmunde: sed cum absque haeredibus moreretur, an. 1575. secunda ipsius relicta uidua D. Armegarda nupsit D. Simoni comiti Lippiensi et Ritbergico atque eius soror D. WALPVRGIS elocatur D. Ennoni Comiti orientalis Phrisiae et domino in Esens. *Vtrique sorori Nobilissimae det Dominus haeredes atque posteros.* Hanc *genealogiam* uidit et approbauit uir excellens D. Iodocus WETTERVS *Cancellarius Ritbergicus et Esens.*

OPVSCV-

OPVSCVLVM II.

DIFFERENTIAE IVRIS FEVDALIS COMMVNIS ATQVE PORVSSICI,

Die XXIX. mensis Maii 1716.

PROOEMIVM.

§. I.

EGVM PORVSSICARVM latores illud maximopere inculcant iurisprudentiae cultoribus: *ne, peregrini iuris studiosi, negligant domestica patriaque* (aa). Sequimur illorum monita in hoc conflictu inaugurali. Quid e-enim in CLIENTELIS Porussia singulare habeat a iureque communi alienum: de illo quidem nobis futura est dissertatio (bb). Est igitur nostrum argumentum Porussici iuris auctoritate tutum: tantum abest, ut in eo animi pendere queamus (cc). *Commendatio argumenti a legislatoribus Porussis nobis instar dei tutelaris.*

§. II. Vti lucubratiuncula haec academica: ita herbam porrigit illis, qui in Porussiae foris uel regnant, uel docent, uel causas agunt respondentque (dd). Quos omnino rogamus, ut, si quid minus recte dictum scriptumque offendant, uertant stylum, deleant, corrigant, tollant addantque; ne quid uel desit uel absit uero rectoque, uel minus expediat reipublicae, cuius ratio nobis est suprema (ee). *Pro censorio iudicio uetum.*

Vsus iuris communis in Porussia. (aa) Haec enim uerba codex priuilegiorum Porussiae ordinum *Brunsbergae* 1616. editus, in fronte habet: *turpe est ciui ignorare ius, in quo uel nasci datum uel uiuere.* Quorsum etiam ipsi respiciunt iureconsulti Romani *l. 2. §. 43. ff. de O. I.* Accedit, quod PORVSSICAE PANDECTAE, anno 1620. atque 1685. promulgatae, non solum querelas moueant turbatarum patriae consuetudinum ex ignorantia illorum, qui illas doceant respondeantque: sed etiam derogent prorsus legibus peregrinis. Quoniam clare iubent: *patrio iure silente, non consulenda instituta peregrina; sed communem omnibus rationem aequitatemque naturalem.* Verba earundem sunt haec: *Es ist auch unser Will und Meinung, da sich ie einiger Fall, der in unserm Landrecht nicht begriffen, zutragen würde, soll derselbe fortmehr nicht nach den alten und aufgehobenen Rechten, Gewohnheiten und Gebræuchen gerichtet und geurtheilet; sondern zu unserer und der Stænden hierzu* deputirten decision *und* diiudicatur ex aequo et bono, *der Sachen umstænde und Gelegenheit nach, gestellet werden. Inmassen solches auf allgemeinen Landtag 1612. von allen Stænden geschlossen worden.* Ex quo facile est ad intelligendum, Triboniani et Gerhardi Nigri non maiorem in Porusiae foris auctoritatem esse, quam Platonis, Stagyritae, Tullii, Senecae aliorumque nominum, quae ob solam rationis uim magni facimus neque aduersus hanc eorundem tuemur auctoritatem. Ita leges uolunt saluberrimae monetque *Adam* RICCIVS *de libris iuris Rom. §. 86. p. 284.* Quid uero iudicum, aduocatorum doctorumque factis ac culpa ex contrario contendatur: illi prodant, in quorum oculis eius generis peccata uersantur.

(bb) Quam bene *patriae* iurisprudentiae consulatur, si doceantur differentiae eius a legibus *Romanis* et *Longobardicis*, illud quidem alibi ostendit *dn. praeses in differentiis iuris Lusatici 3. litt. bb.* *Commendatio iuris differentiarum.*

(cc) Fidentiores omnino esse possumus in his Porusfici iuris differentiis. *Principio* *Porussiae iurisprudentiae limites transilire nefas.*

PROOEM. *cipio* enim *scriptarum legum* sidera habemus ariadnaea, quae sequimur. *Tum* plana est iuris Porussici norma: in foris nihil attendendum, quam patrias leges aut principum ordinumque nouellas constitutiones. Vt adeo frustra hic sit philosophia, nisi patrio lumine collustretur colluceatque. *Post* neque nos aliam mentem adferimus ad hoc institutum, quam hanc, ut constet, quoties Porussiae clientelas alienas uoluerit a iure communi. Intra quos limites nostra uersabitur dissertatio. (dd). Vtinam domestici loquerentur iureconsulti. His enim maior haud dubie de patria fides et luculentia, quam aliis, qui centum milliaribus a Prussia uel nati uel inde absunt. Sed cum in Porussiae iureconsultis, qui patria iura scribant, sint paucissimi, nostris forte industria eorundem excitabitur. Nam in desiderio habemus *systema differentiarum* in Germaniae uicinis clientelis. In quibus etiam punctum ferunt non leue quidem Porussicae.

Ictis domestici maior fides.

(ee) Quando nouum aequi bonique lumen oritur, faciles sumus in corrigendo et retractando. Quis enim locum non dederit aureae ueritati? Veniam peccatori damus in diuinis, quidni in humanis, si peccati poeniteat, rectiora doctum.

Spes poenitentiae.

DIFFER. I.

DIFFERENTIA I.

Qui Porussiae feuda iure scripto regantur?

Origo iuris beneficiarii in Porussia.

IVs commune de clientelis haberi debet pro *non scripto* (aa): Porussiae autem feuda *sanctionibus legum* reguntur, quarum extant *pandectae* (bb). Illustrant eas consilia (cc) et commentarii Porussiae iureconsultorum (dd). Quorum fidem hic sequimur.

Longobardi destituuntur legibus.

(aa) Rationes doctoresque, quare Longobardica iura, ne imperatorum quidem constitutionibus exceptis, aestimari debeant loco *consuetudinum*, tuitus est *dn. praeses in Lusat. differ. 1. litt. dd.* aduersus illos, qui uel alterutrum uel utrumque habent pro legibus.

Porussia gaudet feudalibus pandectis.

(bb) Vario iure usi sunt beneficiarii Porussiae. *Principio* CVLMENSI, quod multam illis dedit libertatem: *deinde* MAGDEBVRGICO, unde Culmensia sunt aucta coactaque in harmoniam: *post* TRVCHSESSIANO an. CIↃ CCCCLXXXVII. quo priora multum sunt correcta: *tum* ALBERTINO, an. CIↃIↃXL. quo in gratiam uasallorum plura remissa sunt concessaque: *tandem* codice IOANNSIGISMVNDIANO an. CIↃIↃCXX. cuius liber ultimus ex instituto agit *von Lehen-Sachen*: *demum* FRIDERICH WILHELMIANO, an. CIↃIↃCLXXXV. quo prior codex recusus, mutatus et auctus fuit. Et sane hodieque habent Porussi, ut de illo sibi gratulentur. Ceterum *historiam iuris Porussici* plenius docent *Adam* RICCIVS *de libris iuris Romani §. 83. 84. 85. 86.* qui tamen uias sequitur uulgares et *Christoph.* HARTKNOCH, curatior illo in *diss. XVII.* quam addidit chronico Dusburgiano.

Libelli MSCI de Porussiae clientelis.

(cc) Cum *clientelae* Porussicae, quod mox uidebimus, diuersa nomina, caussas, leges et iura habeant, operis esse crediderunt difficillimi has inuicem, ut ratio et usus exigit, bene distinxisse. Ipsis certe principibus eorumque nouellis administris aqua haesit, quoties in tam multiplicibus feudis ortum fuerat discrimen. Petierunt ergo lumen a iureconsultis, usu rerum clientelarium edoctis, ut sibyllina, quae credidere, folia intelligerent. Hoc fine *Paulus* CRVGERVS epitomen Porussicarum clientelarum scripsit, quam laudauit et secutus est in plerisque HARTKNOCHIVS *in differt. XVII. de iure Prussorum.* Neque rem ingratam nos facturos esse credidimus, si lucubratiunculam exhiberemus in adpendice *litt. A.* Succedit huic opusculum aliud auctoris anonymi: quod pariter damus in eadem *litt. B.* Plura laudare non licet, nisi aliena fide. In quibus illa inprimis nomen habent, quae in WALLENRODIANA bibliotheca superesse dicuntur, quam quidem perlustrare licuit, ea autem uidendi legendiq; nondum contigit felicitas. Si quid rogare licet, uelim, ut ex Wallenrodianis codicibus nostra reddantur ditiora magisque emendata.

Interpretes iuris Porussici.

(dd) Nomina illorum, qui fori Porussici historias iuraque ciuilia scripserunt, multo cum labore congessit *Sam. Ioach.* HOPPIVS *in differt. de scriptorib. Polon. §. 56. p. 109.* Sed oculum ille intendit praecipue ad Porussiam, quae iuris est Polonici. In orientali Porussia laudari merentur sigillatim *Christoph.* WEGNER in dissertatione *de iuris ciuilis et Prutenici differentiis*, qui tamen in deliciis illa fere habet, quae argumenti tantum ciuilis. *Domini Georgii* GRVBEN *Viri consultissimi adnotationes practicae ad ius Prutenicum* id, quod promittunt, praestant, librumque septimum, qui est *de feudis Porussicis*, pariter attingunt. Sed ille communia isthuc iura conducit laudatque doctorum eadem tantum placita. Vt adeo nostro nequeat prodesse instituto. Duo etiam uerba sunt, quae de Porussiae beneficiis habet *Iacob.* LYDICIVS *in notitia ducatus Poruss. c. 8.* Plenior

DIFFER. I.

Plenior *Ioann.* KLEIN *in disputatione XV.* editi uoluminis: quae est *de conuenientia iuris Dantiscani et* CVLMENSIS *cum iure communi, Saxonico et Prutenico.* Verum id agit iureconsultus, ut omnia cogat in iuris harmoniam habeatque tantum ciuilia argumenta. Quod etiam uerum est de *usu moderno Hoppiano*, quem ex iure Porussico addidit ad instituta commentario. Eodemque iudicio aestimanda non minus *Schwendendoerferiana* disputatio, quam auctor eius *Io. Henr. Schulz Thorunensis* an. 1692. Lipsiae respondit: *de collatione iuris ciuilis cum* CVLMENSI. Vtinam ergo princeps iuris Porussici consultus, *Theodorus* PAVLI Patronus meus summa reuerentia colendus, in hoc argumento maluisset uersari, quam in libro de *iurisprudentiae principiis part. 2. quaest. 48. p. 238.* declinati operis prodere causas.

DIFFER. II.

DIFFERENTIA II.

Feuda Porussiae quotuplicia?

Diuisio Porussiae feudorum.

IVre communi *diuisio* feudorum non tam *iuris*, quam *pacti factique* (ff): aliter in Porussia. Ipsae enim leges beneficiariae feuda recensent generis *quintuplicis*. Vnum, quod est indolis CVLMENSIS, ipsis allodiis uicinae, ob licentiam alienandi (gg): alterum, quod MAGDEBVRGICAE *zu einem Geschlecht* aestimaturque uirgula iuris Saxonici (hh): tertium, quod eiusdem *zu beyden Kindern* admittitque successores foeminas (ii): quartum, quod LONGOBARDICAE, *nach Lehenrecht* sequiturque ius commune (kk): quintum denique, quod PORVSSICAE nominatim excluditque a successione collaterales uultque omnia feuda esse indiuidua (ll). Causas feudorum, in Porussia adeo multiplicium, quaerere licet in historia. Principio militum Teutonicorum lene imperium, cui tribuo indulgentiam in praedia CVLMENSIA: secuta sunt deinde, Porussos in ordinem redigendi consilia, quo fine Saxonica iura introducta et tantum non obtrusa MAGDEBVRGICIS: post ceruix durior, ad suscipienda instituta LONGOBARDICA: demum frena legum abiecta locusque est factus partui in PORVSSIA excluso (mm).

Impropria qui pacti sint?

(ff) Quod si enim *pacta* non adsint, *iura* certe *feudum* haberi uolunt *proprium*. Eo ergo usque feuda *propria* sunt: quousque pactum non sit, iuri communi, id est, *propriae* feudorum indoli aduersum. Ita LYNCKERVS *in analect. ad cap. 4. p. 29.* ipseque STRYKIVS *cap. 3. §. 1.* Quae alii ex *2. F. 10.* urgent ex aduerso, uti VVLTEIVS *lib. 1. c. 8. n. 38.* discussere uir illustris, THOMASIVS *de feud oblat. c. 1. §. 40.* atque HORNIVS *cap. 4. §. 1.* Sic monstra describunt rerum *naturalium* doctores, sed illa tamen causas habent *naturae* humanae aduersas.

De iure CVLMENSI.

(gg) CVLMA, Porussiae olim primaria ciuitas, a primis sacrae militiae equitibus opima certe priuilegia obtinuit, quae etiamnunc publice prostant, a diuersis edita. Principio *Thorunii* an. 1612. in 4. *iura municipalia terrarum Porussiae;* tum *Brunsbergae an. 1616. f.* quod uolumen inscriptum est: Priuilegia *der Stænde des Hertzogthums Preussen, darauf das Land* fundiret. Vterque liber dici solet rarus magnique fit illis, qui moribus uiuere gestiunt antiquis in noua republica. Vti uero illa uniuersim in gratiam ciuium incolarumque scripta sunt: sic etiam peculiaria prorsus habent in *bonis praediisque*, nexui clientelari addictis. Scilicet ex ipsa PRIVILEGII CVLMENSIS formula *an. 1233.* atque *an. 1251.* illa patent, quae huius loci esse uidentur merenturque excerpi ac notari. *Feuda allodiaque delicto aperta equestris ordo neque uendat neque iterum infeudet: ciues ac feudales Culmenses cedunt genus telonii equitibus sacris, quod tamen elocent iterum Culmensibus. Absoluuntur ciues Culmenses ab hospitationibus coactiuis collectis et exactionibus. Inter sacri ordinis regalia sint omnis generis metalla praeter ferrum, quod cuique cedit priuato possessori. Cuius etiam sint molendina. Ipsis etiam hanc confert libertatem: ut bona sua, quae a domo nostra* (ordine Teutonico nexu quidem beneficiario) *possident, uendendi talibus sine, qui terrae ac domui nostrae bene competant, habeant facultatem. Ita, ut hi, qui ea emerint, de manu fratrum suscipiant et domui nostrae ad idem ius idemque seruitium teneantur. Licentiantur etiam ciues uendere partem allodii: modo retineant seruitia. Nihilominus etiam emtor seruiet cum armatura, quae Plata dicitur et aliis leuibus armis: inprimis contra Pomezanos, alias tantum ad defensionem terrae. Item soluat quilibet possessor in recognitionem dominii et in signum, quod bona sua habeat a sacra militia, unum nummum et nos eum iterum defendemus. Qui non soluerit, ille maiorem post summam numeret. Qui seruire omittat, illius terram occupet alius seruiatque. Sint etiam immunes a teloneis* et quae sequuntur deinceps. Id ergo

DIFFER. II.

Praedia Culmensia num feuda sint eaque alienabilia?

Negatur.

go quaeri potest: *num Culmensia praedia fuerint clientelaria?* Negari illud posset. Primo quoniam *Culmisch* uerbum ipsi respondeat allodio feudoque opponatur, exempli loco *im Landr. lib. 7. tit. 2. §. 13. mægen sich in den eigen Gütern, zu Latein* bona allodialia siue Culmensia *genannt, wohl entschlagen* et porro in *lib. 7. tit. 4. §. 6. Wenn ein Lehn-Mann verstirbt, ob sein Begræbnüß aus dem Culm (Colm) oder aus dem Leben entrichtet werden solle. Solte keine Culmische Fahrnüß oder Huben vorhanden seyn, solle es mit unserem* consens *aus den Leben genommen werden.* Et ne quidem uulgi sermone aliter. Cum emtores praediorum primum in ore illud habeant: *ob es Culm oder Leben? Deinde* militaria quoque seruitia cum exigi soleant a possessoribus quoque allodiorum, ut hodieque fieri solet in Polonia, idem dici possit de Culmensibus. *Post* neque feudalia in Porussis iura eam aetatem ferre uideantur. *Demum* Culmensia praedia Magdeburgico iuri sint addicta, quod non solum intelligitur ex constitutione TRVCHSESSIANA an. 1487. sed etiam ALBERTINA an. 1540. Verum enimuero sunt tamen causae, ob quas hic animi pendeo, malimque praedia Culmensia referre ad *feuda alienabilia,* siue, quod dici solet, uere *hereditaria,* quam ad allodia. *Principio* enim Culmense priuilegium in epitome exhibitum de praediis iuris Culmensis dicit, quod *dominium* eorundem sit penes sacrae militiae ordines, neque aliud fingi debet, quam *directum. Deinde* ne quis agros hosce habeat ideo pro emphyteuticis, adduntur militaria seruitia officiique omissi poenae. *Post* licet nomen feudi desit, sufficit iureconsulto res ipsa. *Praeterea feudi* uocabulum in angustiori sensu opponitur quandoque beneficiariis bonis alienabilibus. *Tum* ex ipso Culmensi priuilegio constat an. 1233. feuda Porussis cognita fuisse, quoniam ciuium *feudaliumque* ibi fit mentio. *Porro* Culmensibus, licet Magdeburgica iura habuerint, id tamen loco praecipui tum fuit, ut clientelae eorundem essent alienabiles. *Demum* si in praedii Culmensis alienatione opus fuerat priuilegio, illud feudale oportet fuisse, quoniam nulla iura in alienando obstant allodiis. Ceterum huius perturbationis causas repete ab excell. uiro *Theodoro* PAVLO *part. 2. de iure feud. quaest. 48. p. 237.* ubi recte philosophatur: *in statu monarchico feudorum allodiorumque possessores iuris esse non disparilis. Cum utrique pendeant ab imperantis uoluntate.* Sed nostrum problema uersatur in moribus aeui uetustioris. Quo iure hodie uiuatur, illud aperiunt nobis Porussici iuris pandectae.

Affirmatur.

De feudis MAGDEBVRGICIS

(hh) In rebus antiquis uersamur. Igitur agendum est coniecturis. Scilicet principio Porussiae, a sacra militia subactae, pagus Culmensis priuilegio munitus: *ne alio iure uterentur Culmenses, quam* MAGDEBVRGICO idque constitutum an. 1233. Vt habet *priuilegium Culmense litt. gg.* enarratum. Quaerendum itaque, an eidem quoque in *feudis* locus? Dubitari poterat, quia Culmensia feuda iuris liberioris, quae alienari poterant, quod factu nefas in Magdeburgicis. Sed finis Magdeburgici iuris a Culmensibus accepti eorundem est libertas. *Deinde* nulla Saxonici iuris in Culmensi priuilegio facta mentio: Magdeburgica autem statuta intra causas uersantur urbanas, a quibus feudorum ratio est diuersa. *Post* adpellatio a Culmensibus facta ad Hallenses et Magdeburgenses scabinos, quoties in Magdeburgico iure aliqua dubitatio, sed in maioris momenti clientelis id quidem non est credibile. Taceo alia. Quicquid sit, creditur tamen: *ab anno 1233. Culmensis tractus feuda aestimata esse ad formulas iuris Saxonci.* Inde *Magdeburgica* feuda a *Culmensibus* praediis distingui, partim quod prima *alienari* nequeant; partim quod *foeminarum* nulla in illis successio. Contra, quam *litt. gg.* dictum est in Culmensibus.

DIFFER. II.

iisque masculinis.

De feudis Magdeburgicis ad utrumque sexum.

(ii) Magdeburgica iura in clientelarum successionibus foeminas excludunt: sed cum hic rigor in Porussia uideretur iusto maior, foeminis in feudorum successionibus factus est locus, quem uerba tuentur in litteris feudalibus: *Magdeburgisch zu beyden Geschlecht oder beyden Kindern.* Habent ergo eius generis feuda aliquid commune cum Culmensibus, quoniam in illis succedunt foeminae, idque ipso iure: differunt tamen in aliis, quod alienari nequeant sequanturque cetera ius Saxonicum clientelare. Explicat feuda Magdeburgica ad *utrumque sexum* constitutio TRVCHSESSIANA *an. 1487.* Quam, in ordinum gratiam, sustulit postea uertitque in melius ALBERTINA *an. 1540.* Vtramque dabimus in adpendice litt. C. et D.

De feudis Longobardicis in Porussia.

(kk) Haud dubie illis, qui *noua beneficia* contulerunt bene merentibus, displicuere *Culmensia,* quod indulgeant alienationi; *Magdeburgica,* quod foeminis facerent locum uel in succedendo, uel in uitalitiis, dotalitiis, dotibus, donationibus aliisque oneribus, quibus haec feuda adficiuntur: inde maluerunt *Longobardicas* leges sequi, iuribus dominorum in collata beneficia longe aequiores. Hanc causam fuisse puto *quarti* generis feudorum in Porussia.

De feudis iuris PORVSSICI sigillatim.

(ll) Ordinibus Porussiae durissimum quondam iugum sacrae militiae magistri, quorum tyrannidem factaque immania descripsit *dn. praeses in dem verthaidigten Preussen* ex instituto. His egomet tribuerim *quinti generis* feudorum origines et causas. Nam id sibi proposuerunt Teutonici milites, ut beneficia, si quidem illa defer-

DIFFER. III. deferrent aliis, in leges tamen irent, quatuor prioribus paulo duriores. Inde non solum Culmenses alienationes et Magdeburgica onera ac debita feudalia successionesque promiscuas improbarunt: sed etiam Longobardica instituta sustulerunt, quae agnatos quosque ad successionem uocant in clientelis, easque diuidunt adsignantque singulis feudi partem. Contra uisum est sacrae militiae proceribus, quibus lex debetur: *ne in feudis alii succederent, quam soli descendentes masculi, neue diuiderentur feuda inter liberos, e quibus unum uocaret dominus pro arbitratu suo, ceteris reiectis exclusisque.* Atque hoc genus feudi, cum in Porussia esset natum, ab eadem quoque nomen accepit, estque dictum sigillatim iuris Porussici, *ein Lehengut nach Preussisch Recht.* Ita schedae CRVGERIANAE ex iisque HARTKNOCHIVS.

De origine [illegible]sque multiplicium in Porussia feudorum.

(mm) Addemus nostris ea, quae habet HARTKNOCHIVS *differt. 17. §. 8.* Sunt autem haec: *Vt cognoscamus, quae fuerit hominum Prutenicae originis circa haec iura conditio, notanda sunt, quae habet* Petr. de DVSBVRG part. 3. chron. Pruss. cap. 14. 15. 70. 72. *Videlicet qui erant nobili loco orti ordinique Teutonico se suaque subiiciebant, aequali iure cum ceteris nobilibus originis Germanicae censebantur accipiebantque bona, quod nos addimus, aut* CVLMENSIA (originarii praediorum possessores hac uirgula aestimati, quae in feudum obtulerant ordini) *aut* FEVDALIA *aut* MAGDEBVRGICA (id crederem de aduenis beneficiariisque in feudis datis). *Qui uero nonnisi armis adacti, iugum ordinis Teutonici subibant cogebanturque seruire. Contra ignobiles, si ordinis imperium non detrectabant a seruitute exempti, uiuebant libere, sed, praediorum intuitu, instar deuictorum nobilium in* nexu *fuere clientelari rigoris* PORVSSICI. Facile esset conferre nostra cum Hartknochianis, cum utrumque uerum sit, sed nostra arena iam non est historicorum.

DIFFERENTIA III.

Qui Porussica feuda credi debeant impropria?

Iure communi coniecturae, quod omne feudum *proprium* sit (nn): contra in Porussicis, quae ordinarie sunt impropria (oo). *Praesumtio feudorum impropriorum.*

Qui feuda praesumenda propria?

(nn) Contrahentes enim de feudo in animo creduntur habuisse ius commune. Inde pacta etiam ipsa ex iure communi habent interpretationem. Et quae iuri communi aduersa in contractibus, illa *pacti factique* esse dicuntur, quae *probanda* sunt, non autem praesumenda. Quae omnes doctrinae sunt uulgares, quas explicant SCHRADERVS *part. 2. cap. 4.* STRVVIVS *cap. 16. §. 15.* b. m. STRYKIVS *c. 3. qu. 6.* et quaeso qui non?

Qui Porussiae impropria regulariter?

(oo) Id facile constat ex illis, quae scripta sunt in *differentia 2.* Cum enim quinque feudorum Porussiae genera ex iisque quatuor sint a iure communi aliena, unum uero ei conforme tantum, a minori parte nequeunt sane repeti praesumtiones ac coniecturae. Accedit, quod in legibus regni *Porussiae* plurima sint *Longobardicis* institutis aduersa, quod dicendum docendumque postea. Itaque praesumtio pro lege omnia feuda facit impropria, id est, aliena ab institutis Longobardorum. Plenior commentatio repeti debet ex *feudis Lusaticis differ. 5. litt. kk.* Inde etiam Silesiacorum feudorum codex Schickfusianus decernit: *omnia Silesiae feuda regulariter esse praesumique deberi impropria,* id est, deflectentia ab indole feudorum Longobardicorum.

DIFFERENTIA IV.

Vnde Porussici iuris petenda interpretatio?

Vulgo docent, quod clientelarium *statutorum* tenebrae lumen accipere debeant a *iure communi* (pp): aliter in feudis Porussiae (qq), ubi eorundem *indoles* et occasio attendenda repetendaque ex historia regni ac familiarum (rr). Communia autem Longobardiae iura Porussicis sunt inconcinna, tantum abest, ut prima alteris debeant anteferri (ss). *De Porussici iuris hermeneutica.*

Qui statutis lumen ex legibus?

(pp) Quoniam existimant, conditores statutorum in animo circumtulisse leges iuraque communia. Deinde reipublicae interesse dicunt, ut legum statutorumque sit harmonia. Dd. ad *cap. 8. cum dilectus X de consuetud.* atque *dn. praeses in Lusaticis differ. 3. litt. gg.*

Qui Porussiae iuribus desit lumen ex LL?

(qq) Nam principio feudorum in Porussia factorum ius ibi commune cognitum non fuit; deinde nulla tum ibidem illi au-

DIFFER. V. li auctoritas, tantum abest, ut in uotis esse potuerit aliqua harmonia. Idem de statutis Germaniae fere uniuersae sentit MEVIVS *ad ius Lubec. pr.*

Qui Porussiae iuribus lumina ex historicis? (rr) Ita enim mores, instituta, rationes, status, geniusque populi uictoris reique publicae in medio aeuo proditur. Vnde iudicium formandum de pactorum conuentorumque ac ipsarum legum occasionibus et caussis. Hae autem omnis iuris anima et lux. Summatim, quae lumina ex notitia orbis historiaeque Romanae ad Romanam iurisprudentiam intelligendam attulere iureconsulti humaniores *Cuiacius, Budaeus, Fabri, Balduinus, Alciatus* aliique: illa Porussicis pandectis expectanda sunt a iureconsultis lectoribus *Schützii*, *Stellae*, *Hennenbergeri*, *Hartknochii* aliorumque Porussiae et Poloniae, qui omnino addendi, historicorum. Iterum aliuam nobis hic mouent *codices Wallenrodiani*, quorum frequentior in Porussicis memoria. Quemadmodum uero hoc de *omni* patrio iure potest dici: ita tamen magis hoc uerum est DIFFER. VI. in *beneficiario* sigillatim, quoniam in hoc nexus uersatur formulaque cuiusuis reipublicae. Inde imagines ac stemmata antiquiorum familiarum magnifacienda, quarum maiores in Porussici imperii fuerunt societate.

(ss) In *ciuilibus* legibus regnat *ratio*, *Praesertim in clientelis.* omnibus communis, ergo maior illarum in prouinciis etiam peregrinis consensus. *Clientelae* nituntur *pactis* formulisque reipublicae, quae cuique prouinciae sunt *peculiares*. Hinc est, quod *clientelarium* institutorum tot *differentiae*. Quas nisi attenderis, in foro non *ius* dicis, sed *iniurias* facis uel *principi* uel beneficiario nexu reipublicae addictis *ordinibus*. Vtrumque cauere sedulo, officium est ueri iureconsulti. Vtinam lucubratiunculae *Kleinii* ac *Schulzii* plures nos differentias Porussici et Romani iuris docerent; quam concentus ac harmonias.

DIFFERENTIA V.

Qui Porussiae leges non iuris sunt stricti?

Iuris Porussici sensus liberi. VVlgo docetur, statuta esse *stricti iuris*, praesertim si abeant a iure communi (tt): aliter in Porussiae legibus, quae hos *limites* non agnoscunt (uu).

Statuta qui iuris stricti? (tt) Ita pariter Dd. ad *cap. 8. X. de consuet.* Quia statuta pertinent ad iura derogatoria. Quam tamen doctrinam confutauit *dn. praeses* in *differentiis iuris Romani et Germanici diff. 1.* et in *Lusaticis differ. 2. litt. ff.*

Qui hoc negetur in Porussicis? (uu) Nam Porussiae leges *uetustiores* sunt auctoritate Longobardicorum institutorum in prouinciis huius orae stabilita. Ergo his non potuerunt derogare neque inter derogatoria iura referri. Idem de Lubecensibus sentit MEVIVS *in prooem. commentarii.*

DIFFERENTIA VI.

Num Porussiae iura suppleant Longobardica instituta.

De Porussici iuris supplemento. STatuta si desunt deficiuntque, tum locus iuri communi (xx): aliter in Porussia, ubi tum uel ratio consulenda uel respublica (yy).

Qui ius commune suppleat statuta? (xx) Quoniam illud fere in omnibus Europae prouinciis regnat. Ideo hunc iuris ordinem in clientelis habet *Obertus de* ORTO: ut primum statuta, tum iura communia et leges Romanae consulantur *2. F. 1. pr.* Idem praecipiunt ROSENTHAL *cap. 1. concl. 15.* STRVVIVS *cap. 1. thes. 13.* In ipsa olim Porussia uerum hoc fuit; quod pandectarum testatur prooemium. Verba, quae huc pertinent, sunt haec; *Und dieweil uns nicht unwissend, daß in diesen unserm Hertzogthum Preussen, nebst den Cœlmischen Rechten die allgemeine beschriebene Kayserliche Satzungen und* Constitutionen, *so wohl auch das Sechsische Recht zum Theil von denen Tœchtern* in caussarum decisionibus attendiret, *auch von den litigirenden Partheyen vielfœltig angezogen und allegiret auch dieselbe Sechsische Rechte zum Theil in diesem Hertzogthum angenommen worden*, et quae sequuntur deinceps.

Qui iuris Caesarei et Saxonici usus in Porussia sublatus? (yy) Verba hic sensusque nos sequimur Porussicarum pandectarum. Nam in *editione 1620.* procurata prooemium est hoc: "Wir haben daneben befunden, seynd auch dessen genugsam berichtet, dass dieselbe (de iure Caesareo et Saxonico erat

DIFFER. VII. DIFFER. VIII.

"co erat sermo) sehr weitlæufftig und dem "gemeinen Mann unverstændlich, zu dem "mehrentheils unrichtig, zweiflich, dispu- "tirlich, auch wohl ihnen selbst, wie auch "das Culmische Recht, wiederwærtig seyn. "Und dahero offtmahls vielerley be- "schwerliche Unrichtigkeiten und confu- "siones in den Gerichten, im Urthel spre- "chen und bey den Unterthanen im Ver- "stand und ungleicher Meynung ermeld- "ten Sæchsischen und Culmischen rech- "tens mit nicht geringem deroselben "Nachtheil und Schaden daraus erfolget "und entstanden. Ist demnach unser Will "und Meynung, da sich ie einiger Fall, "der in gegenwærtiger unserer Ordnung "und Landrechten nicht begriffen, künff- "tiglich begeben oder zutragen würde, so "soll derselbige fortmehr nicht nach den "obberührten alten (ad Caesarea et Saxo- "nica iura respicit legislator) und nun- "mehro aufgehobnen Rechten, Gewohn- "heiten und Gebræuchen gerichtet und "geurtheilet: sondern zu unserer und der Stænde hierzu deputirten decision und" diiudication ex aequo et bono, der Sa-" chen Umstænde und Gelegenheit nach" gestellet werden. Immassen dasselbe in" allgemeinem Landtage ann. 1612. von al-" len Stænden geschlossen worden." Neque aliter habet editio anni 1685. Nisi quod in ea tantum ordines sint omissi neque communis et Saxonici iuris mentio uerbis sit facta, licet re ipsa idem disponatur. Id ergo uolunt Porussiae legislatores: *iuris communis Caesarei et Saxonici sublatum esse usum, qui neque subsidiarius esse debeat in Porussia. Quoniam casus in Porussicis pandectis omissi ex aequitate supplendi sint a principe et republica.* Et sane *Libro VII. des Landr.* eapropter decisiones clientelarum additae sunt nouissimae, ne quis priuatus sibi uiam eligat iuris communis. Hoc cum ita sit, non uideo, quo fine editis ad ius Porussicum commentariis *Gruberiano, Kleiniano, Schulziano* tanti legum doctorumque Romanorum adparatus.

DIFFERENTIA VII.

Porussico uasallo quod stipendium?

IVre communi dubium est, num ad seruitia, domino *gratis* praestanda, obstrictus sit uasallus (zz): Porussico iure uasallus nobilis *octo*, alius ex plebe *sex denarios* accipit idque singulis diebus (aa). *Tit. 1. §. 1. de stipendio pro seruitiis.*

Seruitia qui gratuita? (zz) In *Lusaticis different. 25. litt. cc.* causas indicauit dominus praeses, quare malit, *gratis* seruire uasallum, quam pro mercede. Quoniam loco stipendii est eidem *feudi usus.* Vt adeo nulla *2. F. 107.* tribuenda sit auctoritas in uerbis: *Antiquatum esse cognouimus dominorum sumtibus seruitia ministrare uasallos. Quod iustum est, quia nemo propriis cogatur impendiis militare. Maxime autem, si extra ciuitatis tentoria fatigetur.* Quae sententia Cufeudistae ingenii est obtusi. Nam quod militi est stipendium: illud uasallo reditus feudales. Exulat igitur capituli auctoritas in foro, quoniam est in *extrauagantibus.*

Quae Porussiae uasallis stipendia? (aa) Ordinem sequimur Porussiae *pandectarum.* Ita autem *lib 7. tit. 1. §. 1. Iedoch daß in unserm Hertzogthum den dienstpflichtigen Lehenleuten, wenn Sie aufziehen, die gebræuchliche Liefferung: als nemlich einem Herren oder Adelstandes von ieglichem Dienst, so er leistet, 8. Gr. einem Freyen oder andern aber 6. Gr. vor einen Tag aus unsern Aemtern gegeben werde.* Idem in Pomerania, Silesia, Mecklenburgicis uicinisque principatibus aliis. Cuius hodie nullus fere usus. Quoniam milites regno sunt mercenarii neque uasallis seruitia indicuntur, sed nummi *nach proportion der Ritter-Pferde, welche auf ihren Leben-Gütern zu stehen pflegen.*

DIFFERENTIA VIII.

Qui in Porussiae feudis successio collateralium?

IVre communi *collateralium* primi feudum acquirentis nulla *successio* (bb): qui tamen *succedunt* iure Porussico in *casibus* causisque ibi definitis (cc). *Tit. 1. §. 2. de collateralibus primi acquirentis.*

Qui in feuda non succedant. (bb) Solis enim *descendentibus* feudum acquiritur, quos *Obertus 2. F. 23.* heredes adpellat, intellige *posteros* legitimos. Quo intuitu in feudis ex pacto et prouidentia illud etiam uerum est: quod in illis alia successio non fit, quam descendentium, non ultimo defuncti intuitu, sed primo feudum acquirentis. Quod frustra de omnis generis feudo tueri uolunt alii ex doctrina Vulteiana.

Qui succedunt? (cc) Ita enim Porussicae pandectae *lib. 7. tit. 1. §. 2. der neuen Lehen art ist, daß selbige nur auf die Erben absteigender Linie fallen. Es würde denn solches anderst* bedun-

DIFFER. IX. *bedungen; oder es haetten die Vettern oder auch fremde die gesamte Hand; oder es würde damit nach dem neuen Magdeburgischen Priuilegio gehalten.* Quod primi et alterius generis collaterales succedant, illud quidem iuris etiam est communis Longobardici et Saxonici. Sed ultimum Magdeburgici iuris beneficium Porussicis legibus est singulare. Tum enim feuda haec ad dominum redeunt, non si posteri sint exstincti; uerum si nullus superstes fuerit *socius nominis, stirpis, clypei et cassidis eiusdem.* Verba priuilegii *Albertini* 1540. sunt haec: *Wo aber der Nahme, Stamm, Schilt und Helm, ohne einige mehr gelassene Erben des Stammes und Nahmens mannlichs oder weiblichs Geschlechts gantz und gar abgehen solte: so solle alsdann solches an die Herrschafft kommen.* Idem postulant in feudis Franconiae ac Sueuiae uasalli nobiles, Caesarei imperioque addicti absque intermedio. Quod nos docent *acta Hasberg contra Castel.* Idem in Geldriae aliisque feudis licet, quod *dn. praeses* ostendit *in Geldria Cliuiae adserta c. 2. §. 9. 10.* DIFFER. X.

DIFFERENTIA IX.

Qui in Porussiae feudis liberi continuent possessionem?

IVre communi ueteri dicitur, quod feudum acquiratur nonnisi inuestitura (dd): quae exulat in Porussiae feudis antiquis (ee). *Tit. 1. §. 3. de inuestitura.*

Qui in antiquo feudo opus etiam sit inuestitura? (dd) Verba decreti sunt clarissima 1. *F.* 25. *Sciendum est, feudum sine inuestitura nullo modo constitui posse.* Sed tamen aduersum esse uolunt huic doctrinae, quod 2. *F.* 33. habetur: *Sciendum est feudum acquiri* 1) INVESTITVRA 2) SVCCESSIONE 3) *eo* SYMBOLO, *quod instar inuestiturae reputetur.* Putant uulgo, quod primum decretum de *nouo:* alterum de *antiquo* feudo sit uerum. Ego malim distinguere tempora. Cum feuda olim expirarent cum uasallo, neque filii eorundem succederent, nisi ex noua domini gratia beneficioque, quod dicitur *1. F. 1.* §. 1. haud dubie uerum fuit decretum 1. *F.* 25. Ex quo autem feuda non *personae* collata, sed *genti posterisque* uasalli: *ihme und allen seinen ehligen Leibes-Erben,* tum praeter inuestituram, alius feudi titulus inductus, nempe *successio.* Vnde, me quidem existimante, inuestiturae in feudo antiquo hodieque tribui nihil potest, quam ritus et nomen. Idque uerum est, siue uasallus mutetur; siue dominus. Formula enim clientelaris: *dominum iuxta atque uasallum fieri solet omnibus utriusque posteris ac successoribus.*

In antiquis Porussiae feudis qui opus non sit inuestitura? (ee). Verba legislatoris *lib. 7. tit. 1. §. 3.* sunt haec: *In altvæterlichem Stammleben ist keines leiblichen Einsatzes oder* inuestitur *vonnæthen, weil sich dieselbe* perpetua successione continuiret. *Folglich der Lebensfolger keiner fernern Suchung in die* possession *næthig hat.* Sed tamen uera inuestitura etiam eo casu ideo prodesset, quia uasallo tribueret possessionem finiretque litem cum domino metuendum. Verum neque hoc dicendum. Quoniam moribus institutisque Germanicis etiam de posteris primi feudum acquirentis dici potest, quod Romani dederunt non nisi heredibus *suis.* Scilicet, quod ipso *iure* succedant; quod hereditatem non acquirant, sed *retineant;* quod non repudient illam, sed ab ea *abstineant;* quod non iura tantum continuent, uerum etiam *possessionem* ceteraque a VINNIO collecta ad *§. 2. Inst. de hered. qualit. n. 3.* Quo enim iure de liberis emancipatis hoc scripsit CARPZOVIVS *lib. 3. decis. 225. n. 21.* ac tuitus est moribus Germaniae aduersus *l. 23. ff. de acquir. uel omitt. possessione:* eo quoque adfirmare illud licet de illis uasallis, quibus in clientelaribus litteris a primo feudum acquirente iam est prospectum. Romana certe sunt, quae aduersus Carpzouium HAHNIVS scripsit *de transitione possessionis in heredem.* Mihi Porussiae lex fauere uidetur Carpzouianis. Quod etiam patet ex eiusdem *Libri VII. tit. 1. §. 5. Der Lehenherr solle den Lehenmann in den Besitz des Lehens bringen. Wenn aber der Lehenmann solche* possession *des Lehenguts vorhin hat, als wenn NB. ein Vetter den andern erbet, ist solcher* immission *oder Einsatzes nicht vonnöthen.* Imo ne quidem *inuestiturae* tum *renouationem* aliquam fieri, sunt qui scribunt. Quod omnino aduersum est 1. *F. 4. §. 2.*

DIFFERENTIA X.

Qui Porussiae feuda non sint ususfructus?

IVre communi feuda habentur ususfructus (ff): quae nesciunt leges Porussiae (gg). *Tit. 1. §. 4. de utili dominio.*

(ff) Ipsa

 Qui feuda ususfructus?

(ff) Ipsa decreti uerba 2. *F.* 23. *sub fin.* sunt haec: *Feudum est* beneficium *rei cuius domino manet* proprietas : ususfructus *transit ad uasallum.* Scio, quid disputent hic iureconsulti de uerbo ususfructus. Cum enim uideant, hodie *uasalli* iura maiora esse, quam *usufructuarii*, cum primus in re mutare atque uertere illam posit in alium statum. DD. ad 2. *F.* 28. *in medio*; quod factu nefas est secundo *l.* 44. *et* 61. *ff. de usufr.* inde crediderunt, usumfructum hic accipiendum esse in sensu iuris Longobardici aut Germanici, quibus populis dominii et ususfructus discrimina fuerint ignota. Nos autem in *beneficiatis* feudis negamus olim maiora uasalli iura fuisse, quam usufructuario: quae postea artibus uasallorum iuere in *utilis dominii* licentiam. Vnde memini nostrae Germaniae curias quasdam negare uasallis iura maiora hodieque. Qua de re *dn. praeses* ex instituto in systema. feud. *sect.* 2. *cap.* 1. §. 2.

Porussiae uasallis est utile dominium. (gg) Ita *lib. VII. tit.* 1. §. 4. *Der Lehnmann hat das nießliche Eigenthum,* utile dominium *genannt.* Neque praeter rem. Quoniam pleraque Porussiae feuda habenda sunt pro *oblatis.* Quae sacrae militiae ordines non *dederunt* aliis: sed *acceperunt* a nobilibus subditis in clientelam.

DIFFERENTIA XI.

Qui Porussiae uasallis debeantur feudi incrementa.

IVre communi dubium est, feudorum *incrementa* num *domini* sint, an autem *uasalli* (hh): aliter in Porussicis, quae omnia feudi incrementa adsignant *uasallis*, ne quidem exceptis *insulis* (ii). *Tit.* 1. §. 5. *de feudorum incrementis.*

Cui incrementa debeantur feudorum? (hh) Habemus quidem decretum clientelare *l. F.* 4. §. 5. sensus fere eiusdem: *Si uasallus de manso fuerit inuestitus, dominus uel sibi in prouincia* (ita ego curtem acceperim) *reseruauit* (ἀδέσποτα) *uel non. Si ultimum, incrementa pertinent ad uasallum, si primum, cedunt illa domino eousque, quousque non probet uasallus incrementorum in inuestituris factam mentionem.* Haec expositio decreti est nostra, quam tuebimur. Quid uero num inter incrementum patens et *latens*; *paruum* et *magnum*; *continuum* et *discretum*; *subterraneum* et in *superficie* distinguendum, primaque domino; altera uindicanda uasallis. Qui auctores ita titubant, eorum nomina congessit STRVVIVS *cap.* 12. §. 6. Ego digitum intendo ad mores cuiusque regionis. Nam ubi inter principis *regalia* illa sunt, quae noue in prouinciis accedunt suboriunturque: ibi castra sequerer principis. Sin res se habeant ex aduerso, starem pro uasallis. Idque non solum auctoritate decreti: sed etiam ex ratione, quod si domini sit, supplere, quae feudo desunt; illius etiam sint, quae superfluunt abundantque. Et si usufructuarii in allodiis non alia iura habent: illud certe displicere non debet hominibus beneficiariis.

Qui in Porussiae feudi incrementa sint uasallorum? (ii) Ita enim legislator *lib.* 7. *tit.* 1. §. 1. *Wo sich auch das Lehngut etwas bessert und zunimt durch Anwachs, Wasser, Inseln, Seruituten oder andern Sachen: so gehören solche* incrementa *dem Lehenmann allein zu. Es hätte sich dann dergleichen der Lehensherr vorbehalten.* De *insularum* iure dubitarunt quamplurimi. Quoniam illas referre solent iure meritoque inter principum, Germaniae praesertim, *regalia.* Idque eo magis, quoniam ipse imperator *insularum iura* olim sibi uoluit uindicare instar *reseruatorum.* Qua de re uidendus est GRYPHIANDER *de iure insularum cap.* 21. ex instituto.

DIFFERENTIA XII.

Qui allodia Porussico iure offerre liceat in clientelam.

IVre communi *allodia* nequeunt *uerti* in feudum (kk): quod tamen fas est Porussico in *Culmensibus* praediis. (ll). *Tit.* 1. §. 6. *de uersione allodii in feudum.*

Qui hodie nefas, allodia uerti in feuda? (kk) Sunt enim allodiales fundi *tributarii*; qui expungi nequeunt e matricula dem *Steuer*-cataftro; nisi cum illorum consensu, quorum interest, ne tributorum onera reliquis subditis accrescant. Inde hodie iudicia recuperatoria aduersus possessores praediorum, quae ex *allodiis* uersa sunt in *feuda* subductaque sunt prouincialibus tributis, *denen gemeinen Landsteuren.* Quorum loco uasalli *seruitia* praestant, uel in statu reipublicae parum secure pendunt pro illis numos.

Qui ex allodiis fieri queant feuda in regno Porussiae? (ll) Ita enim *lib.* 7. *tit.* 1. §. 6. *Wenn einer sein Erb oder Colmisch Gut zu Leben machet, wie ein jeder thun kann, das ist auch ein neu Leben.* Equidem supra coniecturas aperui, quare etiam clientelas olim fuisse credidi *Culmenses.* Verum si de illis ser-

DIFFER. XIII. XIV. lis sermo est, *allodii* uox accipitur pro *hereditario feudo* et feudi uerbum pro *feudo* tantum *proprio*. Paeterea possunt Cul- A mensia etiam praedia duplicis esse generis uel cum clientela uel absque illa. DIFFER. XIV.

DIFFERENTIA XIII.

Qui Porussiae feuda constituantur in nummis?

Communi iure feuda uersantur in rebus *immobilibus* (mm): in Porussico clara mentio fit *pecuniae*, quae in nexu clientelari (nn). *Tit. 1. §. 7. de feudo pecuniario.*

Feudorum essentia num in re immobili? (mm) Huius positionis adeo certi esse solent doctores, ut feuda definire audeant: *utilitates alicuius* PRAEDII *seu rei* IMMOBILIS *sub lege fidelitatis.* Qua in re ipse b. m. STRYKIVS impingit tam in uestibulo *examinis*, quam in *cap. 2. qu. 11.* et in *c. 4. qu. 22.* Est etiam *cap. 4. qu. 23.* peccatum in eo, quod uerbum *Lehenstamm* huc trahat. Cum illud respiciat tantum summam, ultra quam aere alieno feudum nequit adfici. Inde formulae; *er kœnne* C *auf sein Guth, so 20000. Rthl. werth, biß auf 6000. so als der Lehenstamm den mitbelehnten verbleiben müsse, so viel erborgen als ihm gefalle.*

Qui pecunia constituat feudum? (nn) Ipse legislator *lib. 7. tit. 1. §. 7.* fingit deciditque casum. *Wenn ein Mann oder Weib mit unserer Bewilligung sich also verglichen, daß ihre aus dem Leben erworbene Bahrschafft zu Lehenrecht zu achten. Doch daß dergleichen Gelder das überlebende theil zu geniessen hätte. Nach bey-* B *derseits tod aber iedes seinen Verwandten das seinige zufallen sollte, dergleichen Verordnung solle krafftig seyn.* Quamuis enim numorum usus uersetur in abusu. Non tamen ideo, qui numos expendit creditque alteri, ideo illos amittit ex suis opibus. Nisi debitor cadat bonis. Eius generis meditationes dedere caussam SALMASIO, quare in mutuo superesse putauit finxitq; creditori dominium. Cuius commenti irrisores fuere WISSENBACHIVS; TABOR pluresque alii. Ceterum moribus medii aeui innumera notaui exempla, quod principes imo ipse imperator uiris strenuis pecuniae summam numerarunt: ea quidem lege, ut, quousque illam redderent, in nexu essent beneficiario praestarentque feudalia seruitia. De aliis generis pecuniariis feudis exempla uicinae D Marchiae laudarunt SCHEPLIZ *tit. 25.* et in Saxonia CARPZOVIVS *part. 3. constit. 30. defin. 9. 10.* ut loca taceam *Coepeni* et *Pruckmanni.*

DIFFERENTIA XIV.

Vtri expectiuario cedat feudum?

Iure communi docetur, inter unius feudi plures expectiuarios praeferendum esse possessorem (oo): Prutenica iura stant pro antiquiori expectatiua (pp). *Tit. 1. §. 8. de expectatiua feudali.*

Qui expectiuario possessori feudum debeatur? (oo) Ita arguunt doctores ex *l. 15. C. de R. V. quoties in solidum praedium iure distrahitur, manifesti iuris est, eum, cui priori traditum est, in detinendo dominio esse potiorem.* Vnde clarum esse dicunt, expectiuarium *possessorem* iura excludere alterius, cui tantum tempore priori facta promissio feudi siue *simplex* siue iuxta inuestituram *abusiuam.* Loca et rationes ita docentium conduxere SCHRADER *part. 2. c. 5. n. 20. seq.* STRVVIVS *cap. 8. §. 9. n. 5. 6.*

Qui possessori praeferatur antiquior promissio? (pp) Ita accipio decisionem legislatoris *lib. 7. tit. 1. §. 8. Wenn ein Herr ein neu Leben zweyen unterschiedlich belehnet: so hat der den Vorzug, der die erste Zusage und Verschreibung erlanget.* Si enim casum E respicerent haec uerba, quando neuter possideat: decisio esset superflua. Id uero existimauimus, Porussici iuris in eo cum canonico esse harmoniam. Clare enim in *c. 12. X. de rescript. in 6.* dicitur: *quod prior tempore factae promissionis potior esse debeat iure.* Et planius in *cap. 17. X. de praeb. in 6.* definitur: *Si tibi absenti beneficium conferatur. Licet per collationem tuum dici non possit. Alii tamen nequit* F *conferri. Quod si collatum sit, uiribus non subsistet.* Neque forte immerito. Quoniam posterior obligatio non tollit priorem; qui semel rem uni debet, ille eandem non habet liberam, ut conferat alteri; neque possessorium expungit iura petitorii, cetera.

DIFFERENTIA XV.

Num repraesentatio inter liberos fratris?

Iure communi disputant, num *repraesentationis* commoda ualeant in fratrum *Tit. 2. §. 1. de iure repraesentationis.*

DIFFER. XV. XVI. trum liberis (qq): Porusficae leges clare definiunt, repraesentationis iura in illis expirare (rr). DIFFER. XVII.

Qui repraesentationis iura infinita?

(qq) Id quidem non solum iure ciuili *Nou.* 118. *c.* 2. 3. sed etiam feudali 2. *F. u.* clarum est, *quod, liberis deficientibus, uocantur primo fratres cum fratrum praemortuorum filiis.* Num uero eius generis *repraesentatio* locum etiam habeat ulterius, si fratrum liberi aut nepotes inter se concurrant in succedendo: an uero in solis fratribus, concurrentibus cum fratrum aliorum liberis, repraesentatio finiatur, in eo quidem non conueniunt sententiae et doctores. Multi certe, ubi eadem ratio sit, ibi eandem legis dispositionem urgent, quorum nomina cumulate recitant ROBLES *de repraesentat. lib.* 2. *c.* 29. atque *Ioan. a* SOMEREN *in tractatu de repraesentat. cap.* 3. §. 4. Quo etiam iure uiuunt plures populi *Britanno Galli, Pictones, Aruerni, Bruxellani, Flandri* aliique. Quod in feudis illi quidem tuerentur felicius, qui omnem feudi successionem, primi acquirentis intuitu, esse putant nonnisi descendentium.

Qui repraesentatio in solo fratrum liberorumque concursu?

(rr) Ita enim legislator Porussus *l.* 7. *tit.* 2. §. 5. *Wenn aber der Lehnmann gar keinen Bruder, sondern Bruders-Sæhne verlassen hætte: sollen selbige nicht in die Stæmme, sondern in die Hæupter folgen.* Summatim: *repraesentationi nullius locus, nisi in concursu fratrum cum fratrum liberis.* Quod omnino album meretur calculum. Nam *repraesentationis* iura apud Romanos tantum in successione *descendentium* ualuere, exularunt uero in reliquis. Quia soli *descendentes* sanguinem trahunt augentque acquirendo bona patris et aui, ut adeo iniquum esset, nepotes a liberis excludi. Neutra autem ratio est in fratribus eorumque liberis, ad quos Iustinianus repraesentationis limites produxit. Iure quidem derogatorio, quod ultra personas expressas locum non meretur. Ita BALDVINVS *in Iustiniano lib.* 4. KELLENBENZ *de renunciat. quaest.* 33. *n.* 10. BERLICHIVS *part.* 3. *conclus.* 34. *n.* 26. CARPZOVIVS *part.* 3. *const.* 18. *def.* 3.

DIFFERENTIA XVI.

Qui fratres germani non praeferantur consanguineis?

Iure communi dubium est, num *germani* praeferri debeant in feudi successione fratribus *consanguineis* (ss): uerum ad Porussiae feuda idem est utrisque locus eademque iura (tt).

Tit. 2. §. 6. *de successione consanguineorum cum germanis.*

Qui consanguinei cedant fratribus germanis?

(ss) Ipsam imperialem curiam ita sensisse; quod *fratres utrinque* coniuncti fratribus ex *uno* tantum latere coniunctis, etiam *consanguineis*, in feudi successione debeant *anteferri*, id quidem docent testanturque GAILIVS *lib.* 2. *obseru.* 151. *n.* 1. et *Guil.* FORNERIVS *de successione collateral. n.* 8. Idque propterea, quia iure ciuili ita sit constitutum *Nouell.* 118. *c.* 3. neque contrarium in feudalibus decretis reperiatur. Proinde iuris ciuilis dispositioni inhaerendum. Praesertim quod duplex uinculum arctius sit, quam simplex et unum.

Qui consanguineorum eadem iura cum germanis?

(tt) Verba legislatoris *lib.* 7. *tit.* 2. §. 6. sunt haec; *Es erben auch die halbe Brüder vom Vater mit den vollen Brüdern zu beyden banden von Vater und Mutter. Dann in der Lehensfolge allein das Geblüth vom Vater anzusehen.* Idem sentiunt ROSENTHAL *cap.* 7. *conclus.* 57. BITSCHIVS *ad* 2. *F.* 11. *p.* 293. innumerique alii.

DIFFERENTIA XVII.

Qui filiae in feudis succedant?

Iure communi filiae ac sorores a feudi successione excluduntur (uu): utrasque admittunt Porussica iura, antiquiora quidem ante agnatos (xx), posteriora demum his deficientibus (yy), siquidem beneficia formulae sint Magdeburgicae (zz).

Tit. 2. §. 6. *de successione filiarum.*

Qui a feudi successione foeminae excludantur?

(uu) Non quidem ob sexus pudorem aut infirmitatem: sed quod foeminae inhabiles sint gentium quodam iure munerum publicorum, *l.* 2. *ff. de R. I.* ad generandum et educandum natura uocatae. Ceterum clara sunt decreti uerba 2. *F.* 36.

Qui foeminae excludant masculos remotiores?

(xx) Ita constitutio TRVCHSESSIANA a. 1487. §. 12. scilicet mortuo uasallo filii uel superstites sunt, uel non. Si ultimum, filiae statim succedunt: si primum, tunc demum, si filii ac nepotes fuerint extincti. Summatim: *masculi in eodem gradu exclusere foeminas; sed foeminae masculos exclusere gradus remotioris*

DIFFER. XVIII. motioris. Priuilegii uerba reperere licet ex adpendice *monumentorum.*

Qui foeminae succedant in subfeudum? (yy) Scilicet *Albertina constitutio* anni 1540. filiarum sororumque successiones in feudis tum demum admittit, si mascula posteritas expirauerit illius, qui feudum primo acquisiuit. Etiam hanc dabimus in *adpendice monumentorum.*

Formula Magdeburgica. (zz) Quod clare dicit legislator *lib. 7. tit. 2. §. 6. Wenn kein agnatus mehr vorhanden oder einer, der deß Magdeburgischen priuilegii fæhig ist: so fællet das Lehen dem Herrn wieder heim.* Scilicet in priuilegiis an. 1487. atque 1540. discrimen est sublatum inter feuda Magdeburgica sexus unius et utriusque. Tum enim confusa sunt haec iura. Vt ex illo tempore feuda Magdeburgicae formulae iam omnia successionis in Porussia sint promiscuae siue ad utrumque sexum. DIFFER. XIX.

DIFFERENTIA XVIII.

Qui a feudis excludantur matrimonio legitimati?

IVre communi, disputant doctores, a feudi succesfione excluduntur liberi per subsequens matrimonium legitimati (aa): qui autem Porusfica lege a feudorum succesfione excluduntur (bb). *Tit. 2. §. 10. de successione liberorum illegitimorum.*

Qui matrimonio legitimati succedant in feudis? (aa) Vere famosa sunt uerba decreti 2. *F. 26. §. 10. Naturales filii, licet postea fiant legitimi, ad successionem feudi nec soli nec cum aliis admittuntur.* Diuersarum opinionum magna hic seges. Alii decretum intelligunt de illis, qui nondum legitimati sint, tempore delatae in feudum successionis. Quorum sententia *ante legitimati* succedere possunt, solique excluduntur *legitimandi*, id est, *postea legitimati.* Alii uolunt, reiici tantum *legitimatos* principis *rescripto*, si quidem nulla successionis clientelaris facta sit mentio in eodem. Alii hanc mentionem habent pro nulla. Alii contra existimant, excipi ab hoc decreto per *subsequens matrimonium* factam legitimationem. Vltimae etiam sententiae patrocinium praestant *imperialia iudicata.* Quorum meminerunt GAILIVS *lib. 2. obser. 141. n. 2.* MYNSINGERVS *cent. 5. obseru. 42. n. 2. 3.* ROSENTHAL *cap. 7. conclus. 8. n. 1. 2. 3.* Ita enim uelle aiunt leges *naturales, diuinas, ecclesiasticas, ciuiles, publicas* diuersorum populorum. Quae legi possunt apud laudatos scriptores in iisque honoris causa nominandum *Fridemann.* SCHNEIDERVM Fridericianae Prorectorem in diss. *de successione legitimatorum.* Ex quo concentu omnino fingunt formamque ius commune. causamque. *Principio* fieri posset, ut ita domini *apertura* multoties eluderetur. Memini casus. Baro uasallus, sterile cum metueret matrimonium, uirginem nobilem inuitauit mouitque ad concubitum, hac ei data fide, si grauida foret, duceret uxorem: sin minus, solueret ei, ne sterile matrimonium in causa esset perriturae familiae. Alius duriorem legem uirgini proposuit, ut ante aliquot filiorum, feudi futurorum successorum, mater esset, quam eius audiret uxor. Vterque enim consuli tum posse credidit cum uitiatae; tum liberis naturalibus, si mascula per subsequens matrimonium deleretur. Vitio igitur uerti nequit domino, si eius generis fraudibus iuerit obuiam excluseritque a successione ita legitimatos. *Deinde* si uerum est, quod Constantinus M. auctor primus sit legitimationis per secutum matrimonium, illa tanti non est facienda, cum haud dubie eam protulerit superstitio sacramenti in matrimonio. *Post* si graue non est, uiam successionis negare legitimis filiabus, frustra sunt legitimatorum querelae. Quibus respondebant, post Angliae iureconsultos BRACTONVM *lib. 2. cap. 29.* et SELDENVM *ad Fletam cap. 9.* quibus liberis etiam negant illi successionem in allodio, SCHRADERVS *part. 7. c. 5.* HOTOMANNVS *in caus. 10.* VVLTEIVS *lib. 1. cap. 9. n. 94.* aliique decisionis Porussicae patroni. An uero mitius iudicandum de liberis ex *anticipato concubitu cum sponsa aut concubina*, siue illi anteeulogiam sacerdotalem siue post editi sint, disquirunt CARPZOVIVS *part. 2. c. 14. def. 12.* et HORNIVS *cap. 15. §. 3. p. 370.* Quod tum adfirmarem, si mulier uirum est passa post promissionem futuri matrimonii,

Qui matrimonio legitimati excludantur? (bb) Apertus et planus est legislator *lib. 7. tit. 2. §. 10. Obwohlen die Kinder durch ehlige Gemahlschafft nachhero legitimiret und in dem erbe denen andern Kindern, so in der Ehe gezeiget, gleich gehalten werden; auch der gemeine Schluß fast aller Lehens-Lehrer dahin gehet; so haben wir doch dahin geschlossen, daß solche Kinder, so durch nachgehende Ehe legitimiret, der Lehen nicht sollen fæhig seyn.* Neque praeter rem

DIF-

DIFFER. XIX.

DIFFERENTIA XIX.

Qui successio feudi negetur muto, surdo, caeco, claudo?

DIFFER. XX.

IVra communia *mutis*, *surdis*, *caecis*, *claudis* aliterque imperfectis successionem in feudo non negant (cc): quibus Porusiae leges sunt duriores, qui corpore ita *uitiatos* non tolerant feudi successores (dd). *Tit. 2. §. 11. de successione muti, caeci, surdi, claudi.*

Qui corpore uitiatis detur successio? (cc) Tueor ego auctoritatem *Oberti* et *Gerardi*, qui in feudorum decretis habent duumuiratum. Ita autem illi *2. F. 36. Mutus et surdus, caecus, claudus uel aliter imperfectus, etiam si sic natus fuerit: totum feudum paternum retinebit. Obertus et Gerardus et multi alii. Quidam tamen negant, quia seruire non ualet.* Vltimum etiam hoc intelligitur ex loco alio *1. F. 6. §. 2.* ubi sententia: *mutus feudum retinere non potest. Debentur tamen ei alimenta.* Quid B in hoc decretorum diuortio. Ego hodie certe subscripsero duumuiris. Rationes sunt hae. *Primo* hodie ad *seruitia* ne quidem admittuntur uasalli, quos soluere oportet, quod dominus exigit *vor die Ritter-Pferde.* Aduersi ergo decreti cessat ratio. *Deinde* feuda hodie nostra partim sunt oblata, partim emta acquisitaque non gratis, sed pretio soluto. Ob utramque caussam mitius est agendum cum uasallo. C *Post* cum mores tolerent eum, qui haec uitia contrahit iam uasallus, ex eadem certe caussa admittent ita uitiatum successorem, cui iamiam prospectum est ex prouidentia maiorum, cetera.

Qui negetur successio corpore uitiatis? (dd) Rigor legislatoris *lib. 7. tit. 2. §. 11.* est quidem hic: *Es sollen noch kœnnen auch die Stumme, Taube, Blinde und Krüpel von Natur die Leben nicht erben. Sie müssen* A *aber aus dem Leben ihre Nothdurfft bekommen. Wenn aber dergleichen Persönen das Leben schon haben, mægen sie es behalten.* Id autem uitio uerterem Porussico Triboniano, quod putida etiam decreta feudorum *κατὰ πόδα* sit sequutus instar tironis, qui praemium quaerit in uersione formulae, quam ei dedit magister. En specimen! Habentur 1. *F. 6. §. 2.* uerba haec: *Mutus feudum non retinet: Sed si feudum fuerit* B *magnum* (alii legunt maternum) *et se exhibere non ualeat, ei relinqui debet, unde se sustinere queat.* Quid noster? *Wenn aber die Leben gut seyn, und sie es bedürfen, sollen sie daraus unterhalten werden.* Rident interpretes feudistam, quod feudum ita onerauerit tantummodo *magnum.* Tantum abest, ut in eo imitationem mereatur. Sit exemplum aliud. Stupida feudistae est definitio *2. F. 23. Beneficium est* C *beneuola actio tribuens gaudium capientibus.* Sed tamen noster *lib. 7. tit. 1. §. 1.* eam habet in deliciis redditque eam Germanice: *Es wird auch Leben beneficium genannt, eine Wohlthat, welche dem, so sie empfæhet, Freude giebet,* cetera. Id igitur uerum est: *Pleraque Germaniae statuta non mereri nomen patrii iuris; sed legum uerborumque Romanorum esse frigidas, ieiunas, rudes et barbaras uersiones.*

DIFFERENTIA XX.

Qui nefas sit, hereditatem repudiari a feudi successore filio?

IVre communi dubium est, num *filius succedere* queat in feudo, si patris esse uoluerit heres in *allodio* (ee): Porussica uero iura filio propterea successionem in feudo, licet illud prouidentiae debeatur maiorum, plene planeque negant (ff). *Tit. 2. §. 12. de filio successore.*

Qui filius feudi queat esse successor, licet non sit heres? (ee) *Verba* quidem feudalis decreti sunt *clara: sensus* autem, quem inde doctores accipiunt, uarii ac *multiplices.* Ita enim *2. F. 51. §. 5.* FILIVS *non potest recusare hereditatem patris absque feudo,* PROPINQVVS *autem potest.* Idem dicitur *2 F. 45. Si contigerit, uasallum sine filiis decedere,* AGNATVS, *repudiata hereditate, feudum poterit retinere. Vbi uero* FILIVM *reliquerit, ipse non potest* hereditatem *sine* beneficio *repudiare. Sed aut utrumque retineat aut utrumque repudiet.* Ad haec quid doctores? Conduxit eorum sententias ac opi- D niones *dn. praeses in differt. de obligatione successoris ex facto antecessoris cap. 3. 4. 5.* Alii legem hanc execrantur eamque dicunt *stupidam, bardam, brutam, infantissimamque,* ut nullum mereatur locum in bene constituta republica. Indulgere enim, dicunt, patri, ut dilapidet bona aliena; ut feudo destituat filios, quod illis ex prouidentia debetur maiorum; ut liberos priuet feudis diterque illis agnatos aut dominum. Alii decreta intelligunt de feudis tantum *hereditariis.* Alii *mixta* feuda comminiscuntur, formulasque huc trahunt, dir

DIFFER. XXI. dir und deinen ehelingen Leibes Erben. Quasi heredis, uox eius generis habeat finem. Alii filium ab obligatione liberant; si confecerit inuentarium; si creditoribus redituum feudalium adsignauerit partem; si transigere uoluerit de paternis debitis arbitro domino, cetera. Quicquid sit, huic tamen decreto nullam in Germaniae prouinciis deberi auctoritatem, illud quidem est, quod *dn. praeses cap. 5.* probauit ex instituto. Quoniam filium, repudiata etiam patris hereditate, tueantur nihilominus in feudo principio *Sueuica* et *Saxonica* iura: deinde *mores* et diplomata medii aeui; tum *sententiae* imperiales in camera curiaque Caesaris: porro *rationes* utiles et honestae: *doctorum* denique numeri in consulendo respondendoque. Vnde quidem satis est clarum, magna multaque esse huius doctrinae dubia ac momenta.

(ff) Plana sunt, quae *lib. 7. tit. 2. §. 12.* habentur: *Wenn ein Lehen-Mann Leibes-Erben hinterlæßt und so viel schuldig blieben, daß die Schulden aus den Culmischen Gütern nicht mœchten bezahlet werden und dann die Sœhne vermeinten nicht erben im Culm, wohl aber Lehensfolger zu seyn: so sollen die Sœhne damit nicht gehœret noch zum Leben gelassen werden, sondern müssen Leben und erbe mit allen Bürden annehmen oder aber sich beydes verzeihen. Da hingegen* (quod in §. 13. sequitur) *die Vettern und agnaten, wo es nehmlich alte Væterliche Stamm oder Schwerd-Lehen seyn, sich der Erbschafft entschlagen und im Leben dennoch folgen mægen.* Plane ut decreta habent clientelaria *2. F. 45.* atque *2. F. 51. §. 4.* ad istaque loca interpretes ac doctores.

Qui filium esse oporteat heredem et successorem feudi?

DIFFERENTIA XXI.

Quae debita uere sint feudalia?

Longobardico iure ad *nullius* generis *debita* obligatur agnatus uasallus in feudo (gg): uerum Porussica iura agnatum, ante heredes allodii, deuinciunt, si debitum *consensu* contractum *domini* etiam solius; si debiti causa *dos* filiae aut sororis; si impensae litterarum aut militiae factae; si uxoris *dotalitium*; si feuda inde uersa sint in statum meliorem (hh). Tit. 2. §. 13. de feudalibus debitis.

Qui feudi successor ad nullam debiti genus obligetur?

(gg) In eo quidem concinunt iureconsulti, quod Longobardica decreta *agnatum* ad *nullum oneris* genus obligent ex feudo soluendum. Solum excipere solent *1. F. 6. §. 2.* ubi uasallus alere ex feudo teneatur eum, qui a feudi successione ob laesi corporis uitia sit exclusus. Ita *Hartm.* PISTORIS *lib. 1. quaest. 4. atque 31.* THOMINGIVS *decis. 17.* et, qui hunc confutare uult, SCHVLTESIVS *part. 3. c. 122.* Vnde autem tanta Longobardici iuris duritas in filias, uiduam, creditores defuncti uasalli? Quos omnes in orbitate, misera solitudine et paupertate relinquit ditissimi etiam feudi consanguineus successor. Scilicet *feudis* et *muneribus* eadem quondam indoles. Quis uero somnians obligauerit *praetorem, quaestorem, consulem, pastorem*, consiliorum *administrum*, belli *ducem* aut generis alius *officialem*: ut antecessoris sui alat filiam et uiduam, soluat illius creditoribus nomenque defuncti liberet? Extinguit mors iura usufructuarii, cum iisque spes omnes ex re, quam recipit confertque alii proprietarius suo arbitratu. Idem in familiae fideicommissis. Sibi tribuat et facilitati suae, qui temere credidit. Orphani ac uiduae fortunas defuncti incusent, non leges, non successores.

Quae debita sint feudalia?

(hh) Iterum clarus est legislator *lib. 7. tit. 2. §. 13.* *Die Lehensfolger sind folgende Schulden aus dem Leben zu entrichten gehalten. 1) Was mit Lehensherrlichen consens aufgenommen worden* (licet, quod alibi requiritur, non consenserit agnatus successor) *2) der Leben-Mann zur Aussteuer der Tæchter und Schwestern oder zu Ablegung des Leibgedings verwendet, 3) wenn das gut dardurch verbessert, 4) was wegen studirens auf hohen schulen oder in* castris et militia *im ehrlichen Kriegen aufgenommen worden, diß alles solle aus dem Leben vergnüget und die Landerben damit verschonet werden.* Vnde autem tanta hic iurium rerumque uersio? Scilicet patriae feuda partim *oblata* sunt ex allodiis fideique commissis familiae; partim aere ac nummis acquisita: in utroque ergo uasalli eorumque posteri uirgulam merentur leniorem. Iuit ergo hodie in mores, ut plurima onera sint feudalia, aequitatis, pietatis, consuetudinum, indulgentiae aliarumque causarum ergo, quas inuenire et laudare non licet in feudis uere *beneficiatis*. Vtinam doctores hoc lumine uterentur ad internoscenda *debita clientelaria*. In quibus Saxonici maxime iureconsulti pleni sunt et prolixi *Hart.* PISTORIS *lib. 2. quaest. 14.* CARPZOV. *part. 2. c. 46.* RICHTER *decis. 78.* STRVVIVS *c. 14.* taceo alias.

DIFFE-

DIFFER. XXII.

DIFFERENTIA XXII.

DIFFER. XXIII.

Qui testamenta fiant in re feudali?

Tit. 2. §. 14. de testamento feudali.

IVre communi pater etiam de *feudo disponit* inter liberos (ii): Porussica autem *consensum* requirunt *domini* aut ipsorum *liberorum* et in agnatis *ingrati* animi notam (kk).

Qui pater testetur de feudo?

(ii) Recte arguunt iureconsulti, quod patris testamentum etiam in feudo ualeat, inter liberos, quoniam eos oporteat uel patris heredes esse, adeoque factum illius praestare aut amittere feudi successionem, quod habent decreta *2. F. 45. et 51.* Ita SCHRADER *part. 7. c. 2.* VVLTEIVS *lib. 1. c. 9.* STRVVIVS *cap. 9. §. 12.* idque uno omnes concentu. Quoniam consecutionis uinculum a primo ad ultimum est quidem firmissimum. Qui ergo ultimum in Germania dicit receptum esse, ille frustra negat primum.

Quos patris testamentum requirat consensus?

(kk) Ita enim legislator *lib. 7. tit. 2. §. 14.* "Wo ein Lehenmann durch Testament "der Lehen halber Ordnung und Thei- "lung unter seinen Kindern aufrichtet, "mœgen solches die Lehens-Erben wohl "umstossen. Es hætten dann die Kinder "darein gewilliget oder der Lehenherr sol- "ches dem Lehenmann zugelassen. Wenn "auch der Lehensfolger sich gegen dem "testori ungebührlich bewiese: so mag "der Lehenmann zum verfang mit unserm "consens wohl disponiren. Notandum "igitur *primo*, quod in hoc *tit. 2.* difficilis sit *§. 10.* harmonia cum *§. 14.* *Ibi* enim liberi deuinciuntur; quibus *hic* laxantur frena. *Deinde* testamenti factio tribuitur uasallo in priuilegio TRVCHSESSIANO A *1487. §. 8.* "Item es ist auch verwilliget und beschlossen, dass ein Mann im Magde-" burgischen Rechte und beeden Kindern" mæchtig sey, ein Testament zu setzen." Nach Wurden der Güter ein Marck 20." 30. 40. oder 50. und nicht hœher. *Demum* iure communi consensus domini testamentum aduersus agnatos non reddit legitimum. Neque ingrati animi nota, pro causa haberi potest excludendi illum a feu- B di successione. Sed tamen lex haec repetita esse uidetur ex priuilegio Albertino anni 1540. in cuius §. 2. haec uerba fere habentur: Es solle denen Lehens-Vettern" eingebunden seyn, gegen der Herrschafft," den Lehenmann und seinen Tœchtern," als seinen Mümlein sich unterthænig, ehr-" lich, gebührlich, freundlich, lehrlich, fœr-" derlich und aller Erbarkeit zu verhalten." Wo nicht, solle derselbe, mit Erkenntnüss" C der Herrschafft, mit Enterbung und an-" dern straffen ihme zuerzeigen macht ha-" ben." Id ergo coniector. Olim de feudis formulae Magdeburgicae testari potuisse uasallum. Hanc facultatem cum sublatam uelit constitutio Albertina, officium grati animi iniungitur successori agnato erga uasallum. Quod si neglexerit, redit uasallo facultas testandi de feudo agnatumque excludendi.

DIFFERENTIA XXIII.

Quae fructuum feudalium computatio?

Tit. 2. §. 15. de fructuum feudi attributione.

LOngobardico iure *fructus* feudi a *Martii* mensis principio ad finem *Augusti* attribuuntur heredibus uasalli, si quidem is intra hoc tempus decesserit; sin alio, fructus successori cedunt beneficiario (ll): Porussica iura, quodam coeli iussu, merito haec emendant rastroque tantum subducta adsignant heredibus allodii (mm).

Quae fructuum feudalium attributio apud Longobardos?

(ll) Est decretum *2. F. 28. §. His consequenter*, uerbaque huc facientia sunt haec: *si uasallus ante* MARTIVM *moritur, uel post* AVGVSTVM, *fructus cedunt* SVCCESSORI *feudali: si autem post kalendas Martii usque ad Augustum, illi pertinent ad* HEREDEM. *Quidam dicunt, omnes pendentes fructus pro fundi parte habere et esse feudi successoris.* Vltima sunt Romana, probata iudicio BACHOVII *ad Treutler. uol. 1. disp. 16. thes. 9.* et SANDII *ad consuet. Geld. tit. 2. c. 5. §. 1. n. 5.* Verum *prima* in foris regnant nostrae etiam Germaniae. Iniquitatem rei omnes exprobrant, sed nemo illi attulit medicas manus. Ex instituto autem *dn. praeses in* D *dissert. de fructuum attributione differ. 1. litt. tt.* rationem habuit climatis Italici nostrique in Germania, ostenditque eam in Latio nil habere iniquitatis, quae tamen infimis Germaniae agricolis uideri queat nonnisi iniquissima.

Quae apud Porussos et Saxones?

(mm) Legislator *lib. 7. tit. 2. §. 15.* sequitur normam iuris Saxonici *nach dem was die Egde bestrichen.* Quod habet SPECVL. E *lib. 2. art. 58. deß Mannes Saat ist verdient, als die Egde darüber geht und deß Gartens, als er gerodet, gesæet und gebarcket.* Idem fere AVGVSTVS *auctor Saxonicarum nouellarum part. 3. const. 32. §. 2.* Vbi eadem quo-

 quoque in uictalitio mensura: quae tamen A ZOVIVS *part. 3. constit. 32. def. 5.* RICHTER *decis. 56.* Porussico iure est peculiaris. Late CARP-

DIFFERENTIA XXIV.

Qui pecunia uenditi feudi sit feudalis?

IVre communi *pecunia* uenditi beneficii siue ad emendum feudum *destinata* ideo *feudalis* non est (aa): habent uero illam pro feudali leges Porussicae (bb). *Tit. 2. §. 16. de pecunia ex feudo uendito.*

Qui pecunia ex feudo non sit feudalis?

(aa) Principio clarum est decretum 2. *F. 26. §. si uasallus de beneficio suo transigit: nec, quod accepit, transactionis nomine,* ideo feudum *erit.* Inde axioma iuris: *pecunia ex feudo redacta neque tum feudalis est.* Neque enim pretium succedit loco rei. Quid uero si uenditor pollicitus fuerit agnatis, uelle se pecuniam eousque pro feudali habere, quousque illa redimat alium fundum clientelarem? Neque tum pecuniam dicere audent feudalem. Quoniam primo careat illa *domino directo*: deinde *pecuniaria feuda* indoli feudorum ita sint aduersa, ut fingi nequeant sine principis permissu singulari. Ita SCHARFFIVS *cent. 1. consil. n. 1.* KNICHEN *de uestit. pact. 1. c. 3. n. 277.* STRVVIVS *cap. 4. thes. 3.* Agi tamen recte ad *interesse* ab eo, cui promissio eius generis facta, omnes largiuntur. Fa- B teor me ab hac superstitione ualde alienum esse, partim quod pacta etiam dent legem contractibus feudalibus: partim, quod innumera medii aeui exempla notauerim illorum, qui in pecunia nexum fecere clientelarem, suo quidem non principis arbitratu: partim etiam, quod indoles feudorum in omni feudo improprio uioletur, salua tamen maneat illius substantia. Qua de re dictum superius *differ. XIII.*

Qui pecunia ex feudo feudalis reddatur?

C (bb) Decisio *lib. 7. tit. 2. §. 16.* est haec: „Wenn das Geld von einem verkaufften„ Lehen durch einen Vergleich wider zu„ Lehen gemachet, und die Brüder oder„ Vettern in die gesamte Hand genommen„ werden sollen: so müssen die Land Erben„ deſs Verstorbenen Zusage halten.“ Ergo non liberantur praestando interesse neque principis hic opus est auctoritate.

DIFFERENTIA XXV.

Cui cedant feudi meliorationes?

IVre communi *meliorationes* feudi iure censentur allodii (cc): Porussiae autem leges uolunt, ut pro feudi habeantur accessorio, neque impensae ideo factae repetantur ab heredibus allodii (dd). *Tit. 2. §. 17. de feudi meliorationibus.*

Qui meliorationes feudi habeantur pro allodio?

(cc) Est decretum 2. *F. 28. §. si uasallus* his conceptum uerbis: *Si uasallus in feudo aliquod aedificium fecerit uel ipsum pecunia meliorauerit: dominus* (mortuo uasallo sine feudi successore) *aut patiatur aedificium auferri, aut soluat pretium meliorationis* (idemque magis est uerum de agnatis). *Idem si pretio seruitutem fundo acquisiuerit feudali.* Neque immerito. Nam *utilis dominus* si aedificat, id non fit in alieno fundo, sed suo. Deinde exceptio doli repellit dominum ex alienis damnis locupletiorem. Plene *Hartm.* PISTORIS *lib. 2. quaest. 42.* CARPZOVIVS *part. 2. c. 31. def. 7.*

Qui meliorationes cedant feudo?

(dd) Planus est legislator *lib. 7. tit. 2. §. 17.* "Die Gebæude, so auf den Lehn- "grund gesetzet, samt deme was nied und "nagel-fest ist, sollen dem Lehnherrn oder D dem Lehensfolger auf den Fall, ohne ei-„ nige Erstattung des Baugeldes mit dem„ Lehengrund bleiben. Es wære dann, daſs„ die Gebæude kostbar wæren, alsdenn„ dem Kinde der dritte Pfennig zu bezah-„ len.“ Ratio legis forte quaerenda est in eo, quod aedificia habeantur pro feudi *accessorio*: quod ex *reditibus* feudi tantum debeat seponi, quantum suffecerit aedificiis reparandis et conseruandis: quod ita E uasallorum sit cohibendus luxus in aedificiorum magnificentia et splendore. Quod ultimum dici potest de institutis Saxonicis. Contra enim in Porussica lege uasallum onerat non parum, si eum tertia parte reddere oporteat, quod antecessoris luxus et ambitio in splendidas aedes stulte profudit.

DIFFERENTIA XXVI.

Qui feudum alienare sit nefas?

IVre communi inter causas, feudum amittendi, est *alienatio,* facta sine domini con- *Tit. 3. §. 1. de feudi alienatione.*

DIFFER. XXVI. consensu (ee), qui neque extinguit iura *agnatorum* (ff): aliter in Porussicis legibus. Vbi tum alienatio *nullarum* est *uirium* tantummodo (gg: neque, si dominus consenserit alienationi, habent agnati, quod contradicant feudumque reuocent (hh). DIFFER. XXVII.

Alienatio feudi, genus feloniae?

(ee) Non uno loco *minae* sparguntur in illos, qui feudum *sine consensu domini alienauerint*. Ipse imperator Lotharius scripsit, hoc crimine feudum *amitti 2. F. 52. 55.* Ita enim contemni aiunt dominum, eique obtrudi uasallum, plerumque seruitiis imparem; quod utrumque hoc genus poenae mereatur. Neque *scriba* contractus tum impunis, qui dexteram fidemque amittit *2. F. 52.* emtorque sciens pretium.

Qui consensus domini non agnatis noceat?

(ff) Habent enim agnati ex formula primi feudum acquirentis ius quaesitum, quod illis non potest auferri, ne quidem facto domini. Inde uel iura exercent *protoemtionis den Vorkauff*; uel *retractus das næher-Recht* post emtionem; uel uenditoris familia extincta, clientelari, ius feudum *reuocandi den Anfall und Wiederruf des Lehens*. Primum dicitur *2. F. 39. Alienatio feudi non ualet* ETIAM DOMINI *uoluntate, nisi consentientibus agnatis, ad quos beneficium est reuersurum.* Alterum habetur *2. F. 26. cap. Titius. Recuperare potest agnatus uendita, reddito pretio intra annum a die scientiae.* Tertium *1. F. 8. §. 1. tult: si agnatus feudum alienauerit, demortua alienatoris familia clientelari feudum agnato obuenire.*

Quae alienationis illegitimae poena?

(gg) Nihil certe de poena alienationis habet legislator *lib. 7. tit. 3. §. 2. Welcher Lehnmann ohne Bewilligung eines Lehens-Herrn alieniret, solches solle gantz unkræfftig seyn.* Quae autem §. 1. de feudi alienati amissione adduntur, illa ibi neque adprobantur neque sanciuntur. Et sane *Belgica* aliaque feuda, non consentiente domino alienata, non amittuntur: sed actum est nihil. Ratio forte, quoniam hodie, in tanto mercenarii militis numero, domini non adeo interest, quem habeat uasallum; deinde emtitia et oblata feuda uolunt iubentque, mitius agere cum uasallo. Addo, quod TRVCHSESSIANA constitutio an. 1478. indulserit olim alienationem uasallo, modo uendenda ante offerat domino. "Ein Mann gesessen im Magdeburgischen Rechten mag seiner Güter mæchtig seyn, zu verkauffen oder zu versetzen," "wie ihm das geliebet. Doch also, dass" "er es der Herrschafft zuvor anbeuth.„ Restrinxit hanc indulgentiam statutum ALBERTINVM 1540. uoluitque, ut alienatio feudi esset legitima, *primo* si accesserit domini *consensus*, uel tantummodo magistratus; *deinde* agnatis; postea domino oblatum ius *protoemtionis*. "Ein Vasall zu" Magdeburgischen Rechten mag sein" Lehngut wohl verkauffen, solle ihme" auch solches zu thun jederzeit offen stehen. Iedoch, dass ers mit Wissen der" Obrigkeit, die ihme den Zulass nicht versagen solle, thue und seinen Freunden" und alsdann der Herrschafft den Vor-" kauff lasse. Recentiora igitur iura pristinae licentiae sunt umbra et modicae reliquiae.

Qui in alienatione consensus agnatorum otiosus?

(hh) His enim tantummodo ius est protoemtionis. Quod exulat in *Truchsessiano*: locum in *Albertino* habet. Nouissimus legislator *lib. 7 tit. 3. §. 2.* "Es bleibet bey dem Magdeburgischen Priuilegio, dass allein der Lehensherrliche con-" sens zu Verpfændung und Verkauffung" der Lehen nœthig. Den Agnaten aber" das blosse næher-Recht verbleibet.

DIFFERENTIA XXVII.

Qui nefas alienare dominium directum?

Iure communi dubium est, poteritne dominus *alienare dominium directum* sine consensu uasalli (ii): Porussica autem *requirunt illum* uerbis manifestis (kk). *Tit. 3. §. 3. de alienatione directi dominii.*

Num uasalli consensus requiratur in directi dominii alienatione?

(ii) Est quidem decretum *2. F. 34. §. 1. Ex eadem lege descendit, quod dominus sine uoluntate uasalli feudum alienare non potest.* Sed additur: *quod* Mediolani *non obtinet. Dummodo aut* aequali *domino alienetur, aut* maiori. Idem repetitur *2. F. 22. cap. 2.* ne quis *cambium faciat militis sine illius consensu, cuius est beneficium.* Atque *2. F. 55. §. firmiter*, ubi sigillatim de Alemannia dicit imperator, *nec dominus feudum sine uoluntate uasalli ad alium transferat.* Quamuis uero haec et alia dominum uideantur impedire, ne *feudum* alienet obtrudatque nouum dominum inuitis uasallis: nihilominus tamen plura sunt, quae etiam faciunt pro illius libera alienatione. Nam *principio* dicitur *2. F. 34. §. 1.* quod hoc domino detur Mediolani, quae curia primaria est institutorumque feudalium, quae habemus, fons et mater. *Deinde* in fine *2. F. 34. §. 1.* additur: *quod cum curia fieri queat alienatio dominii directi*, id est, si dominus uniuersum alienet, non eius partem. Quod etiam habet BITSHIVS ad *2. F. 34. §. 1. p. 600.* *Praeterea* notum est, quid fiat hodie in principum imperii contractibus

DIFFER. XXVII. tractibus. Quibus illi sua territoria alienant, uendunt, permutant, oppignerant, uertunt, uariantque sine ullo ordinum consensu ac intercessu. *Post* probat etiam hoc ipsum suo quidem adsensu STRYKIVS *cap. 19. quaest. 16.* praesertim si uasalli principis aut *domini alienatoris* sint *subditi*, quibus etiam hic obsequii gloria sit relicta. *Demum* frustra in alienando iura *uasalli et domini reciproca* fingi, quoniam primus ab altero acceperit beneficium, non altera primo. Et quae aduersa argumenta alia generis eiusdem.

Qui in domini directi alienatione opus consensu uasalli?

(kk) Apertus est legislator *lib. 7. tit. 3. §. 3. Es kann auch der Lehenherr seinen Lehenmann wider seinen Willen nicht verændern, oder denselben einem andern überlassen. Die Freyen aber kænnen wohl* alienirt *werden.* Neque ita deciditur praeter rem et rationem. *Principio* ubi possessor elegit dominum, proprietatemque suam ei obtulit in feudum; ibi certe graue et iniquum est, uasallo alium obtrudi dominum inscio et inuito. Cum dexteritas personae uideatur electa esse. *Deinde* medii aeui exempla, in Germania praesertim me docent, quod principum contractibus in territorio alienando, commutando, obligando semper accesserit ordinum uasallorum consensus. Inde uenditionibus, dotationibus, dotalitiis, uidalitiis, donationibus, successoriis pactis, ganerbinatibus, expectatiuis aliisque contractibus, quibus dominus fuit mutatus, subscripsere ordines DIFFER. XXVIII. nominatim, non dicis aut testimonii causa, sed, quod mores instituta que ueterum ita uellent, ne in praediis ordinum clientelaribus aliquid mutaretur, sine ordinum uasallorum consensu auctoritateque. *Post* nouissime etiam Alsatiae ordines uiolati iuris mouerunt querelas, cum pace Westphalica cederentur Gallis. Neque enim fieri hoc posse crediderunt, nisi et ipsi consentirent prouinciales. Imo, nuntium mitteret illis Germania, maluerunt. Tum enim eligere se uelle principem dixerunt suo arbitratu, si ab imperio essent emancipati. Vt necesse non sit, peregrina laudare ex MOLINAEO *ad consuet. Paris. tit. 1. §. 1. gloss. 3. n. 27.* quod idem Galliae regi obmouerint minores Britanni, ne Angliae regi cederentur. *Porro* cum, post Longobardiae prouinciam, pleraque Europae regna feuda habeant *oblata*, id potius dici potest, quod domini acceperint beneficium a uasallis sitque horum ideo iuribus magis fauendum. Ceterum aliud ideo merentur iudicium *die Freyen.* Cum enim hi pro *libertinis* habeantur ab HARTKNOCHIO *differt. 17. §. 8.* qui ex seruitute fuerint a uictore ordine sacro manumissi; praedia eorundem in numero haberi possunt feudorum beneficiatorum, tantum abest, ut dominorum alienationibus possent obstrepere.

DIFFERENTIA XXVIII.

Qui feudum queat oppignorari?

Communi iure feuda *oppignorari* queunt, nonnisi *domini agnatorumque* clientelarium consensu (ll): quorum *neuter* requiritur in Porussico (mm), nisi *pacta* alia sint familiis (nn). *Tit. 3. §. 4. de oppignoratione feudi.*

Qui nequeat feudum oppignorari sine domini et agnatorum consensu?

(ll) Clara sunt decreti uerba *2. F. 55. nulli liceat feudum totum uel partem aliquam pignorare sine* DOMINI *permissu aut* AGNATORVM, *ad quos feudum est reuersurum libere*, uti habetur *2. F. 39. pr.* Imo nisi dominus consenserit hypothecae, solus agnatorum adsensus est frustraneus, nisi ipsi praeter consensum obstrinxerint se uerbis claris ad soluendum. Ita CARPZOVIVS *resp. 67. part. 2. c. 46. def. 10.* FRANTZKIVS *lib. 3. resol. 8.* ROSENTHAL *c. 9. conclus. 87.* STRVVIVS *cap. 14. §. 21.*

Qui feudum oppignorare liceat sine consensu domini aut agnatorum?

(mm) In Magdeburgicae quidem formulae feudis, de quibus *lib. 4. tit. 15. art. 4. §. 17.* legislator: "Wenn ein Mann Schulden in den Lehengütern Magdeburgischen Rechts ohne unsern consens verliesse, und solche Güter dafür verpfændet, so solle solche Schuld auf den Lehengütern allein beruhen. Wenn er aber nichts verpfændet, sollen selbige aus dem Colm bezahlet werden." Feuda itaque Magdeburgicae formulae oppignorantur recte etiam sine domini consensu. Cetera feuda *domini consensum* in oppignorando requirunt: non uero agnatorum. Qui sine facto suo nihilominus deuinciuntur ad soluendum. Ita *lib. 7. tit. 3. §. 5.* dicitur: "Man solle den Creditoren das Lehen nicht einræumen, es hætte denn die Herrschafft in die Schuld gewilliget, die Schuld wære für eine Lehnschuld zu achten. Iedoch bleibet es in den Magdeburgischen Lehen bey dem neuen Gnaden-priuilegio Albertino 1540." Nam olim etiam sine consensu domini *alienari* potuisse feuda, dictum est superius. Vt magnae olim licentiae hae paruae sint reliquiae.

Qui pacta familiae non obligent tertium?

(nn) Haec quidem olim nequicquam obligarunt feudi creditores. Quoniam eius generis pacta familiae illi nescire poterant: licet illa facta fuerint, domino consentiente. Verum post rata habuit illa legislator

DIFFER. XXIX. gislator, siquidem albo inscriberentur, unde creditores edocerentur. Ita *lib.* 7. "*tit.*3. §. 4. "Die pacta familiae, die Le-"hen nicht zu verpfanden, mit unserm consens errichtet und den Gerichts-Bü-"chern einverleibet, sollen gültig und die"Lehensfolgere nicht gehalten seyn, die"Schulden aus dem Lehen zu bezahlen." DIFFER. XXX.

DIFFERENTIA XXIX.

Qui nefas sit feuda diuidere?

IVre communi diuidere licet feuda (oo): quod nefas est factu in feudis Porussiae (pp), si quidem migrentur modi, rei agrariae statuti in legibus. *Tit.* 3. §. 5. *de feudi diuisione.*

Qui feuda maiora sint indiuidua non minora?

(oo) Decretum 2. *F.* 55. §. *firmiter* maiora feuda habet pro indiuiduis: nequicquam minora. *Praeterea ducatus, marchia, comitatus de cetero non diuidatur: alind autem diuidatur, si ita uoluerint consortes.* Eadem canit GVNTHERVS *lib.* 8. *uers.* 637. Eadem habentur 2. *F.* 26. §. *omnes filii.* ubi pariter diuisio feudi ponitur in consortium libero arbitratu. Crediderunt enim nil ex diuisione damni accidere posse domino, quoniam pro uno uasallo ille acciperet plures, qui omnes essent in nexu beneficiario. Contra in feudis regalibus, ubi diuisio imperantium deminuit auctoritatem eorundem ac potentiam. In Germania certe *septem* imperii *principatus* olim fuere indiuidui, neque diuisionis ullum est exemplum. Henrico autem Leone proscripto, *Saxonia Bauariaque* iuerunt in partes: quod etiam euenit in *Sueuia Franconiaque*, ducibus eorundem extinctis in Cunradino. *Thuringiae* ducatus post familiam Ottoninam formam induit systematis, cuius uinculum proceres ac comites continebat clientelari tantum nexu, non subiectionis. Rheno uicinam *Franciam* imperator habuit iure indiuiduo, instar domanii. Sed largitiones, profusiones, superstitio et sacrorum quaedam nimietas miscuit ibidem infima summis. Sola Venedorum *Marchia* et *Bohemia* formulam retinuerunt principatuum indiuiduorum. In reliquis Germaniae prouinciis factae sunt partes exiles, tenues, sordidae atque ordinum imperii nominibus indignae. Mouit hoc *Carolum IV.* ut in *A. B. tit.* 24. diuisionem prohiberet in principibus infulae electoralis. Cum antecessores eius id olim cum cura quadam egissent, ut Germaniae septem prouincias diffinderent scinderentque in partes minutas, unde nihil roboris ac periculi porro imperatoribus. Ex instituto *dn. praeses ad A. B. tit.* 25.

Qui diuisionis limites feudis Porussiae?

(pp) Hos lapides et limites diuisioni feudorum Porussiae ponit statuitque legislator *lib.* 7. *tit.* 3. §. 5 "Wie es mit Thei-"lung der Lehngüter zu halten, solches"ordnen Wir: dass ein jeder Lehnsfol-"ger weniger nicht, als 6. Huben und ein"Freyer 3. Huben zu seinem Antheil be-"kommen mœge. Man solle auch die"Dienste nich theilen, noch die Gerich-"te, noch das Pfarrlehen. Damit der"Herrschafft und dem Lande solche nicht"geschwæchet oder entzogen werden." Vasalli enim tenuium redituum ex feudis cum egestate confligantur, tantum abest, ut sequi possint domini militiam. Inde Porussiae rex, Saxoniae aliarumque Germaniae prouinciarum principes iudicia instituerunt recuperatoria, ut *partes a praediis auulsae ad illa reducerentur*, iure, quod dicunt *reunionis*, nullo quidem temporum lapsu attento. Sed cum hodie neque uasalli neque etiam ruricolae seruitia et angarias praestent domino, ut potius, loco utriusque soluant numos: nouissimae forte legis cessat ratio.

DIFFERENTIA XXX.

Qui foeminis innuptis praerogatiua in feudis ante elocatas?

IVre communi in promiscuae successionis feudo nil praecipui habet filia aut soror *innupta* (qq): iura autem Porussica elocatis *praeferunt innuptas*. Quarum deinde *matrimonia* non *libera* sunt, uerum consensui adligata *domini* et consanguineorum (rr). *Tit.* 4. §. 1. *de successione uirginum prae uxoribus.*

Foeminarum quae discrimina?

(qq) Fit quidem in decretis feudalibus mentio discriminum inter filias in *capillis*, id est, *innuptas*, quae etiam *filiae casae* patris audiunt atque *elocatas*, diciturque, quod grauius peccet uasallus in *primas*, quam in *ultimas* 2. *F.* 24. §. 2. atque 1. *F.* 5. sed in neutro loco aliquid occurrit de *successionibus*.

(rr)

DIFFER. XXXI. *Qui feuda praeferant uirginem clientelarem uxori?*

(rr) Clara est constitutio ALBERTINA anni 1540. in §. 4. *Wo ein Lehenmann nach Magdeburgischen Recht, ohne Mænnliche Lehensfolger, verstürbe, und Tæchter und Schwestern hinterliesse, solle die Unversorgte oder Unvergebene vor derjenigen welche bemannet, im Lehngut bleiben und iene dieser ihre Abforderung thun. Es solle auch dieselbe nach Rath, Willen und Vollwort der Herrschafft und Freundschafft einem ehrlichen Rittermæssigen von Adel zur Ehe* (*darzu auch die Jungfrau nicht gezwungen werden solle*) *in das Gut gegeben werden.* Huc forte digitum intendit legislator in *lib. 7. tit. 4. §. 1.* Conueniunt haec cum plurium regnorum institutis, ubi filiae in *casa patris* (nuptae enim in casa sunt mariti) in *capillis* (id est, in comis non alio uelamine caput tectae) *uirgines* (haec enim synonyma sunt) uel solae in feudis succedunt, uel tamen filiabus elocatis et nuptis praeferuntur. Quae iura sub examen uocauit explicauitque cum *Petro* PITHOEO *ad consuetudines Trecenses p. 16. seq. Thoma de* MARINIS aliisque *dn. praeses in Nouocastri principatu Porussiae regi adserto cap. 2. §. 30. seqq.* Caussa instituti facilis est ad indagandum. Nam *uirgo* clientelaris ex uoto domini iungitur marito: in *elocata* autem domino ita obtruditur uasallus et quae alia sunt discrimina generis eiusdem.

DIFFERENTIA XXXI.

Quae damna foeminae clientelari ex secundis nuptiis?

IVre communi ex *secundis nuptiis* foeminae nil damni in feudo (ss): Porussica autem iura foeminam *binubam* altera destituunt feudi parte (tt). *Tit. 4. §. 2. de secundarum nuptiarum iuribus.*

Qui nulla discrimina inter primarum et ultimarum nuptiarum liberos?

(ss) Inde etiam nulla hic inter fratres *germanos* et *consanguineos* discrimina: quoniam inter parentes tantum ille, qui caussam dat liberis in feudo succedendi, respicitur. Idem etiam dicendum de *uterinis*, si quidem succedi debet in feudo *foemineo*. ROSENTHAL *cap. 7. concl. 57. n. 4.* STRVVIVS *cap. 9. §. 6.* Imo quae iura foeminae in feudo in *primis* nuptiis: quidni eadem in *alteris*? CHRISTINAEVS *uol. 6. decis. 44.* SANDIVS *cap. 1. §. 12.*

Qui excludantur in feudo secundarum nuptiarum liberi?

(tt) Audiamus legislatorem *lib. 7. tit. 4. §. 2.* Ita autem ille: *Solte sich auch zutragen, daß dieselbe Schwester* (quae in feudo successit sola exclusitque alias) *nach ihrer ersten Ehe sich anderweit verheurathen würde, uf welchen fall ihr halbes Gut, nemlich, wenn sie keine Kinder aus der ersten Ehe hat, an ihre Schwestern verfiele, u. s. w.* Idem clarius dicitur in constitutione ALBERTINA an. 1540. §. 10. *Im fall einer Erbtochter ihr Mann ohne Erben verstürbe, solle sie, wo sie sich weiter nicht verheurathet, im Lehngut, so lang sie lebet, gelassen werden. Wenn Sie sich aber weiter verheurathen solte, so soll ihr die Helffte des Lehenguts, so Sie zum Manne gebracht erblich übergeben und die andere Helffte dahin das Magdeburgische* Priuilegium *weiset, kommen.* Unde autem hoc? Forte *punit* ita secundas nuptias curia Porussiae, quas damnarunt olim ueteris ecclesiae quaedam instituta. Forte domini beneficio abuti putant, si in altero etiam marito eius consensus requiratur. Forte maritus foeminae clientelaris alteram feudi partem suscipit ex lege connubiali. Quo mortuo illam uidua non potuit repetere. Dignoscent haec planius curatiusque illi, qui in Porussiae curiis uersantur. Credere etiam uoluit aliquis, liberos foeminae clientelaris ex secundo thoro non admitti in Magdeburgicae formulae feudo. Sed illud uix est opinabile.

DIFFERENTIA XXXII.

Qui sorores cum liberis sororis concurrant in feudo?

IVre communi definitum non est, *sororem* defuncti excludere *sororis* demortuae *liberos* [uu]; quod tamen uolunt definiuntque iura *Porussica* [xx], quae *repraesentationis* beneficia tum uolunt sublata. *Tit. 4. §. 3. de successione liberorum sororis.*

Qui soror concurrat cum sororum liberis?

(uu) In una enim curia, fratre mortuo, soror excludit liberos sororis a feudi successione. In altera obtinet ius repraesentationis feudumque diuiditur instar allodii. Quos mores diuersos conducunt enumerantque GORISIVS *tract. 2. c. 2.* SOMERN *de iure repraes. cap. 10. §. 7. 8.*

Qui soror excludat sororum liberos.

(xx) Definitio legislatoris *lib. 7. tit. 4. §. 3.* est quidem haec: "Wære nach absterben des letzten mannlichen Lehenträ-
"gers

DIFFER. XXXIII. "gers für eine Schwester im Leben und A "von der andern Schwester Kinder vor- "handen: so sollen diese letztere von der "ersten zwar ausgeschlossen werden, und "die annoch lebende Schwester das Lehn- "gut allein behalten, und wenn sie keine "Kinder, solches dem Lehenherren ver- "fallen. Es solle aber die Lehnsfolgerin "dero Schwester Kinder den dritten Theil "von dem Wehrt des Lehngutes abzutragen schuldig seyn." Idem etiam alibi est iuris. Vbi tamen feuda sunt indiuidua, ibi soror gradus praerogatiua gaudet excluditque sororum liberos. Quoniam repraesentationis iura ad *concursum* non ad *exclusionem* debeant prodesse. Quorsum legi possunt STOCKMANNVS *de iure deuolut. cap. 7. n. 3. 4.* GROTIVS *in manuduct. lib 2. art. 4. n. 25.* NEOSTADIVS *de feud. c. 5. n. 47.* DIFFER. XXXIV.

DIFFERENTIA XXXIII.

Qui sorores praeferantur fratribus consanguineis?

IVre communi *consanguinei* fratris prior locus in feudi successione, quam *sororis germanae* [aa]: contra se id habet iure Porussico, secundum quod *germanae* sorores *consanguineos* fratres a successione *excludunt*, siquidem feuda sint formulae *Magdeburgicae* [bb]. *Tit. 4. §. 4. de germanae sororis ante fratrem praerogatiua.*

Qui fratres germani succedant cum germanis?

(aa) Quid iure obtineat communi, illud quidem dictum est scriptumque superius *differ. XVI. p. 761.* Vt nunc opus non sit, plura addere,

Qui sorores germanae excludant fratres?

(bb) Audiemus antea legislatorem. Verba autem *lib. 7. tit. 4. §. 4.* sunt fere haec: "Wenn ein Mann, mit consens der Herr- "schafft, in ein Magdeburgisch Lehen-Gut "heurathet, und mit seiner Frauen, die "Ihme das Lehen zugebracht, Sœhne und "Tœchter zeugete, selbige ihme aber ver- C "stürbe, und er sich anderweit verehlich- "te, und in der andern Ehe ebenmæssig "Sœhne erzeugte, hingegen die Mænnli- "che Erben erster Ehe verstürben, so sol- "len die Schwestern erster Ehe in der Helf- te der Lehen-Güter" (nam altera feudi dimidia delata esse uidetur marito, idque ex communione bonorum inter coniuges in- B deque suborta adsignatione dimidiae, superstiti facienda) "so von ihre Mutter kommen, für den Halb-Brüdern von Vater," "die nechste seyn, und solche Lehen-Gü-" "ter, nach des Vatern todt, allein erben." "In andern Stamm-Gütern folgen die" "Halb-Brüder für den Schwestern." Sunt igitur plura notatu digna. *Principio,* quod feuda eius generis ab uxore deferantur marito: *deinde,* quod in illis, mortua uxore, maritus in una dimidia succedat, liberi in altera: *post,* quod foeminae clientelaris filiae excludant in successione alterius matrimonii filios: *praeterea,* quod superstes pater retineat feudum ad dies uitae: *demum,* quod, patre demortuo, feudum redeat ad foeminae clientelaris liberos, alterius matrimonii liberis a successione omnino exclusis.

DIFFERENTIA XXXIV.

Qui in oblatione feudi uxoris opus consensu?

IVre communi *uxor* non habet, quod contradicat, siquidem maritus *allodium* deuincire uelit nexu clientelari (cc): in quo tamen *prospiciunt* eidem leges Porussicae (dd). *Tit. 4. §. 5. de uersione allodii in feudum.*

Qui nulla uxoris iura in bona mariti?

(cc) Supra uidimus *differ. XII. p. 757.* quod *allodia* in feudum possint uerti, neque *principis* ideo requiratur consensus. Cui certe instituto se opponere nequit uxor in iure communi. Nam in feudis nulla illius habetur ratio. Ciuili autem iure tantum abest, ut *uxor* marito possit *obloqui,* siquidem ille contrahat de suo: ut demortui etiam bona peregrinis potius heredibus debeantur, quam uxori. Quae a mariti hereditate prorsus excluditur *l. un. §. 6. C. de rei ux. act.* deinde in *Nou. 53. cap. 6.* atque *dn. praes. de coniugum successione diff. 2.* ubi iurium Germanicorum causae indicatae sunt, quae in uxores uiduas sunt benigniora.

Qui aequalia uxoris iura, quam mariti?

(dd) Apertus est in hoc argumento le- D gislator *lib. 7. tit. 4. §. 5.* *Wenn einer von Adel Culmische Güter besæsse, und seine Ehegattin die Wahl hat, zum Culm oder zu ihrem eingebrachten Ehegeld zu greifen, die Culmische Güter aber indessen der Mann mit* consens *der Herrschafft* (quem tamen supra *differ. XII. p. 19. litt. ll.* non requisiuerunt leges) *zu Magdeburgischen und Lehen-Gütern gemachet worden, solches ohne Bewilligung des Eheweibes nicht geschehen mœ-* E *ge.* Nam Germanico iure communio bonorum est inter coniuges, adeoque uxor etiam in bonis mariti dici meretur condomina, laboris, rerum fortunarumque socia. Cuius differentiam a legibus Romanis indicauit aestimauitque causas *dn. praeses de success. coniug. differ. 2.*

DIFFER. XXXV.

DIFFER. XXXVI.

DIFFERENTIA XXXV.

Impensae funebres num feudi onera, an allodii?

IVre communi dubium est, num *funebres impensae* ex feudo soluendae (ff): Porussico autem tum demum successor in feudo obligatur ad illas, si *desit allodium* (gg).

Tit. 4. §. 6. de impensis funebribus ex feudo.

Qui feudi onera non sint uasalli funeralia?

funerales soluendae ex feudo?

(ff) Recta est doctrina CARPZOVII *part.* A 7. *tit.* 4. §. 6. *Wann ein Lehenmann etwas eigenes hinterlæsset, so müssen die Begræbnißkoste davon genommen, und das Lehen nicht beschwehret werden. Obgleich der Lehensherrliche* consens *darüber erschlichen wære. Reichet aber das Erbe nicht zu, oder es ist dergleichen gar nicht vorhanden, so wird der Abgang mit Lehensherrlichen* consens *aus dem Lehen ersetzet. Jedoch müssen die Erben den Abgang aus einem zu dem Ende gemachten* inuentario *erweisen.* Impensae tamen non peccent in nimietate auctoritate MEVII *part.* 2. *decis.* 114. et LYNCKERI *in analect. c.* 14. §. 20. Imo, quod addit legislator Porussus, ante ne quidem feudi usus agnato dandus est, quam uasalli cadauer honeste fuerit sepultum.

2. *consl.* 47. *defin.* 36. quod successor in feudo non teneatur quicquam soluere ad impensas procurandi funeris sui antecessoris, quo onere solummodo tenentur obliganturque heredes allodii *l.* 1. *C. si cert. petat.* atque *l.* 2. *C. de heredit. action.* Nam feudum debet esse liberum prorsus, ad quod uocantur agnati, quod dictum est supra *differentia* XXI. *p.* 767. *litt.* gg. Etiam aequitas illa quam laudibus hic extollit B STRVVIVS *c.* 14. §. 20. causa idonea caret habendaque est in cerebrinis. Quicquid ex aduerso contenderit ad *h. l.* L. B. de LYNCKER.

Qui impensae

(gg) Plana sunt, quae habet legislator *lib.*

DIFFERENTIA XXXVI.

Qui in feudis succedant fratres separati?

IVre communi *uenditor* beneficii non succedit *emtori*, licet *fratri* [hh]; contra si feudum, inter fratres *diuisum*, alter alteri omnino in eodem succedit (ii): utrinque aliter iura Porussica, quae in primo genere *fratrem* ad feudi *uenditi* successionem uocant [kk], a feudo autem *diuiso* eum excludunt [ll].

Tit. 4. §. 7. de separatione fratrum in feudo.

Venditor feudi qui emtori non succedat?

(hh) Qui enim feudum alienat uendendo, ille excidit omni, quod habuit, iure: nisi claris uerbis sibi reseruet successionis spem retineatque, quod Saxones addunt, symbolum inuestiturae simultaneae. Qua de re plenius agunt MOLLERVS *part.* 2. *Const.* 45. §. *ult.* CARPZOVIVS *part.* 2. *Const.* 45. *def.* 25. *n.* 6. 7.

Qui inuicem sibi succedant fratres separati?

(ii) Principio enim, qui diuidit feudum cum fratre, illi non est animus extinguendi spem successionis, instituto maiorum illi D acquisitam, sed componendi lites, quarum causa esse solet fratrum communio. Habes *decisionem* auctoritate plurium doctorum stabilitam, apud SCHRADERVM *part.* 8. *c.* 5. *n.* 26. 27. Idem etiam docetur, si diuiserint emphyteutae.

Qui uenditor fratri succedat emtori?

(kk) Fundamentum iuris Porussici esse solet constitutio TRVCHSESSIANA *an.* 1487. in cuius §. 6. uerba sunt haec: *Wære es auch, daß ein Bruder dem andern seinen* E *Theil des Lehenguts verkauffen würde, und der Kauffer ohne Leibes-Erben verstürbe, so solle das Lehngut an den Bruder und seine Kinder, der sein Antheil verkaufft hætte, erben. Verkaufft er es aber an einen Fremden, so fællet alsdann das Lehngut an die Herrschafft.* Idem formatur *lib.* 7. *tit.* 4. §.

C 7. *Mit den (unadelichen) Lehengütern lassen wir es bey dem Vertrag des Hohenmeisters Truchsessen de anno 1487. daß der Bruder von dem verkauften Theil des Lehengutes nicht auszuschliessen, ob er gleich bey des verstorbenen Kauffers Leben von ihm geschieden. Wenn er nur im Hertzogthum bleibet.* Id ergo credi uolunt iura Porussica, fratrem tunc animum habere, non *amittendi* feudi successionem, sed *transigendi* tantum de *illius* usu. Fauent huic instituto ea, quae habet SCHRADERVS *part.* 8. *cap.* 5. *qu.* 8. *n.* 23. Qui calculos aliorum uix meretur. Sibi enim tribuat uenditor, quod sibi non prospexerit *pacto* de successionis *spe*.

Qui frater excludatur a parte feudi diuisa?

(ll) Verba legislatoris *lib.* 7. *tit.* 4. §. 7. haec sunt: "Hætten aber die Brüder bey" ihrem Leben das Lehngut gæntzlich ge-" theilet und sich also von einander geson-" dert und einer kæme darauf ohne Lei-" beserben zu sterben: so solle alsdann" solch abgetheiltes Gut nicht dem über-" bliebenen Bruder, sondern uns und nach-" kommender Herrschafft heimgefallen" seyn.„ Idem institutum est priuilegii TRVCHSESSIANI *an.* 1487. §. 5. Miror, ita rem decidi. Est enim maior certiorque

DIFFER. XXXVII.

que alienatio, *uendere* feudum, quam *diuidere*. Sed *altero facto* non amittitur spes successionis: quam tamen extinguit *factum primum*. Si impetieris me, peccari ita in axioma; *si minus non nocet, neque nocebit maius*: non habeo, quod respondeam, nisi sat quidem sit, *legislatori ita placuisse*. Neque enim ex Saxonicis iureconsultis aliquod hic praesidium: qui pariter docent, *diuisione, a fratibus facta, amitti partem diuisam, nisi diuidens sibi prospexerit inuestiturae* non renouatione, sed *collatione noua*, quod dicunt respondentque COLERVS *uol. 1. conf. 30. n. 170. Mod.* PISTORIS *conf. 40. n. 50.* atque CARPZOVIVS *part. 2. const. 45. defin. 24. n. 4. 5.* Verum illi etiam expungunt iura fratris uenditoris ponuntque causam in iuribus, Saxoniae propriis, *coniunctae manus*. Forte Porussico iuri inde uenia. Quod in *primo casu* hoc indulgentiae debeatur priuilegii: quod ita ad *alterum* non proferatur steturque ideo Saxonica *constitutione 45.* ut in reliquis.

DIFFER. XXVIII.

DIFFERENTIA XXXVII.

Qui portio feudi debeatur filiabus?

LOngobardica iura *filiabus* ex *feudo* nihil largiuntur, sed illud adsignant successoribus *masculis* absque ullo onere [mm]: *indulgentiora* sunt *Porussica*, quae obligant *fratres* ad QVARTAM, *agnatos* ad TERTIAM feudi partem soluendam defuncti uasalli *filiabus* [nn].

Tit. 4. §. 8. atque lib. 4. tit. 15. artic. 3. de portione filiarum ex feudo.

Qui filiabus nihil debeatur ex feudo?

(mm) Quod supra *differentia 21. litt. gg.* diximus, feudi successorem ex lege clientelari non teneri debita soluere sui antecessoris: idem etiam repetendum est hic *absoluenduque* uasallus ab omnis generis *beneficio* exhibendo defuncti uasalli *filiabus*. Rectum igitur et hic est iudicium CARPZOVII *part. 2. const. 47. def. 36.* Neque habent aduersae opinionis sectatores, quod urgeant studium uirtutis. Illud enim huius *fori* non est, quod nemo liberalis esse *cogitur*.

Qui filiae ex feudo portio quartae aut tertiae?

(nn) Rata ac definita est portio, quae filiabus defuncti ex feudo debetur, *im Preuß. Landr. lib. 4. artic. 3. §. 1. 2. seqq.* "Was ein Vater unter seinen Kindern disponiret, dabey solle es bleiben. (Qua de re supra dictum est *differ. 22. lit. ii.*) "Wenn aber solches nicht geschehen, so "solle ein Bruder, wenn er eine Schwester "hat, derselben den 4ten Pfennig aus Lehen und Magdeburgischen Gütern (ast bona formulae Magdeburgicae non minus sunt feudalia, de quo *differ. 2. litt. hh. ii.*) "zu geben schuldig seyn. Wenn aber der "Brüder und Schwestern mehr, so solle ein "Bruder drey Theil, und die Schwestern das vierte Theil nehmen," et quae sequuntur deinceps. Wenn aber, quod §. 9. continuatur, ein Magdeburgisch oder Lehen-" Gut an die Vettern kommet, so seynd sie" ihren Mümlein oder Vetterin sæmtlichen" den dritten Pfennig des Werths des Gu-" tes, so hoch dasselbe geschætzet wird, zu" geben schuldig. Ungeachtet ob sie vom" Vater oder Brüdern schon etwas em-" pfangen. Und sollen die Vettern auch" ihnen Schmuck und Hochzeit zu geben" schuldig seyn." Fateor, stupendam esse hanc Porussici iuris in filias ex feudo liberalitatem. Debentur enim haec filiabus non in *subsidium*, instar *Saxoniae*, uerum etiam si *allodialia* adsint bona, quae aequis partibus cum sororibus illos oportet diuidere. Quod dicit definitque *lib. 4. tit. 15. artic. 3. §. 10.* Fieret enim ita, ut familiarum robur eneruetur exhauriaturque, nisi prospici eidem posset gentilitiis pactis aut defuncti ultima uoluntate. Sed causa huius facilitatis haud dubie quaerenda est in eo, quod olim *filiarum* fuerit *successio* in feudis formulae Magdeburgicae ante remotioris sanguinis agnatos. Quod constitutio docet *Truchsessiana* ann. 1487. *in differ. 17. litt. hh.*

DIFFERENTIA XXXVIII.

Qui mulierum ex feudo lenocinia?

POrussica iura ex feudo adsignant filiabus *cimelia* atque impensas *nuptiales* [oo]: neutrum fit iure Longobardico [pp].

Tit. 4. §. 9. de cimeliis filiarum ex feudo.

Qui ex feudo cimelia et nuptialia filiabus?

(oo) Non satis est, *filiam diuitem* esse *allodialium* siue Culmensium bonorum; esse praeterea eandem ex *tertia* aut *quarta* feudi parte locupletem. Nouum onus Porussica iura imponunt uasallis. Scilicet ut instruant illas *muliebribus thesauris* et, si ita occasio ferat, *nuptialibus impensis*. Ita enim uult *lib. 4. tit. 15. art. 3. §. 9. 10. Da Ihnen (den Lehens-Tæchtern) ihr Schmuck und Hochzeit vom Vater noch nicht gegeben, sollens die Vettern als Lehens-Folger auszurichten schuldig seyn. Welches mit dem* *gemeld-*

DIFFER. XXXIX.

gemeldtem dritten Pfennig nichts zu thun haben solle. Auch sollen dergleichen die Brüder gegen ihren Schwestern thun. Jedoch nach Austrag der Lehn-Güter, und damit solche nicht allzuhoch beschweret und mit unträglicher Last überhäuffet werden. Idem *lib. 7. tit. 4. §. 9.* reperitur. Vbi laudatur peculiaris constitutio (*eine vor etlichen Iahren* publicirte *Landes-Ordnung,*) in qua utrique rei statutus esse dicitur modus.

A (pp) Leges caussasque indicauimus *diff. XXI. litt. gg.* atque *differentia XXXV. litt. ff.* Quae nolo repetere. Licet autem aliud dicendum de iure *Saxonico*, quod et ipsum in feudis rationem habet filiarum quodue pleraeque Germaniae prouinciae sequuntur: fit tamen illud eo casu tantummodo, si uires allodii sunt exhaustae. Quod in Porussicis se habet ex aduerso.

DIFFER. XXXIX. *Qui nil debeatur filiae ex feudo?*

DIFFERENTIA XXXIX.

Qui uiduae ex feudo debeantur beneficia?

Tit. 4. §. 8. de iure uiduae ex feudo.

Longobardica iura neque in *uiduam* defuncti uasalli sunt indulgentiora, cui, instar filiarum, omnia ex feudo *beneficia negant* [qq]: Porussica autem dant eidem, ut eligat alterutrum. Vtpote uel *dotem*, *donationem* propter nuptias, *alimenta, habitaculum,* instructum *lectum, mensam, currum* cum *quadrigis:* uel, hisce nuntio misso, *dimidiam* bonorum *mariti partem* (rr).

Qui uiduis nullum ex feudo beneficium.

(qq) Quia feudum sine onere ac nomine alieno ad successorem debet transferri liberum, cum succedendi caussa tum non antecessori debeatur, sed illi, qui feudum primus acquisiuit, Quod cum toties sit dictum in *differ. XXI. XXXV. XXXIIX.* superfluum esset, uerbulum hic addere.

Qui uiduae ex feudo beneficia debeantur?

(rr) Legislator clare haec definit *lib. 4. tit. 15. art. 4. Die Adelichen Wittwen haben die Wahl, ob sie* 1) *ihr eingebrachtes Heyrath-Gut,* 2) *Gegenvermachung,* 3) alimentation *und Unterhalt,* 4) *Wohnung,* 5) *ein fertiges Bett,* 6) *Tisch,* 7) *einen Wagen mit* 8) *zugehörigen Pferden von ihres verstorbenen Mannes Erben fordern: oder aber ob sie,* deducto alieno aere, *bloß zur Theilung ihrer allgemeinen Culmischen Verlassenschafft schreiten und vom dem obigen abstehen wolten.* Quid uero ex feudis? Decidit illud *l. c. §. 15.* his uerbis: *Wenn auch ein Lehenmann allerley Güter, als Leben, Magdeburgische und Culmische beysammen, aber keine Kinder dabey: so soll das Leibgeding, nach dem mit unserer einwilligung errichteten Ehevergleich bleiben. Sonst aber, wenn derselbe nicht vorhanden, so solle es NB. aus dem Leben und Magdeburgischen Huben allein geschehen, sofern derselben mehr als der Culmischen waeren. Da sie aber in gleicher Anzahl oder die Culmischen das Leben übertreffen würden, solle die Ausstattung aus Leben und Erbe zugleich* in partibus aequalibus *geschehen und das Erbe, wie das* B *Leben beschweret werden. Ehe soll die Wittwe aus des Mannes Gütern nicht weichen.* Et *lib. 7. tit. 4. §. 8.* dicitur; *Und solle denen Wittwen absonderlich ihr eingebrachtes Ehegeld, wenn sie solches zurechte erwiesen, vollkommen zurücke gekehret werden, und sie ehe nicht schuldig seyn, aus dem Lehngut zu weichen.* Illud ergo constat, quod *uiduae* iura feudales onerent successores, licet allodium illis sufficiat. C Dummodo domini consensus fuerit requisitus. Ille enim satis est ad feudum onerandum hypotheca, quod dictum in *differ. XXIIX.* Ceterum quare Germanica hic iura abeant a Romanis plane pleneque, aperuit *dn. praeses* in lucubratiuncula *de successionibus coniugum differentia II.*

Atque is est Porussicarum pandectarum exitus et finis. Equidem spicilegia quaedam mihi essent alia, partim ex codice *priuilegiorum Porussiae*; D partim ex *iure* Porussiae Polonico; partim etiam ex *historicis* illius orae collecta conductaque. Verum *primis* derogat fori *hodiernus* usus: *alterum* regnat in *regali* tantum Porussia, non in Porussiae *regno*: in fide autem *ultimis* habenda nolim esse iusto licentior. Cum iura, praesertim clientelaria, migrauerint ibi mores, quos discere non licet, nisi a rerum forique domestici usu peritis. E Quorum etiam iudicio mea submitto, uersurus stylum, si quid illi exciderit, quod scriptum nolit respublica.

AD-

ADPENDIX
MONVMENTORVM AD DISSERTATIONEM
DE
DIFFERENTIIS IVRIS FEVDALIS PORVSSICI ET COMMVNIS.

LITT. A.

Reſponſum iuris de feudorum Poruſſicorum differentiis ſecundum indolem 1) communem, 2) Poruſſicam, 3) Magdeburgicam ſexus unius, 4) utriusque.

Quas habet *Petrus* CRVGERVS, ab illuſtriſſimo principe, ni fallor, GEORGIO FRIDERICO, *Marchione Brandenburgico*, aegri principis *Alberti Friderici* tutore ea de re conſultus.

E. Fürſtl. Durchl. Meinem gnædigſten Fürſten A und Herrn: auf dieſe Frage: Was vor ein Unterſcheid ſey, wann in denen Verſchreibungen geſetzet wird: 1) zu Lehn-Recht, 2) ſchlecht Magdeburgiſchen, 3) Magdeburgiſch zu beeden Kindern, und zu Preuſchen Rechten; thue ich meinem geringen Verſtand und Wiſſenſchafft nach, dieſen unterthænigen kurtzen Bericht. Daſs Lehn-Recht in denen Verſchreibungen nicht anders verſtanden und angenommen werde, denn wie die gemeine beſchriebene Lehn-Recht davon diſponiren und ſetzen, alſo daſs in denen zu ſolchem Recht verſchriebenen Gü- B tern allein die maſculi deſcendentes und ſimultanee inueſtiti ſuccediren, und ſolches hat tam inter nobiles quam inter non nobiles keinen weiteren Unterſcheid.

Wann aber unter denen von der Herrſchafft, Ritterſchafft altes Herkommens, Nahmens und Stammes die gantze familie abgegangen und die ſimultanee inueſtiti verfallen, alſo daſs keine Sœhne oder Agnati mehr verhanden, ſo ſuccediren die unbegebene Tœchter, jedoch nach Inhalt und vermœge des von den alten Hertzogen in Preuſſen hochlœbl. und milden Gedæchtniſs C anno 1540. gegebenen Magdeburgiſchen priuilegii. Magdeburgiſch Recht aber iſt allein zweyerley, ſchlecht Magdeburgiſch und Magdeburgiſch zu beeden Kindern. Wann nun in denen Verſchreibungen ſtehet, zu Magdeburgiſchem Recht, wird dadurch verſtanden, daſs es ein ſolch Lehn-Gut ſey, darinn wie in einem jeden Feudo proprio allein die maſculi deſcendentes et ſimultanee inueſtiti und keine fœminae ſuccediren kœnnen. Weiln es aber zu Magdeburgiſchen, und alſo zu Sæchſiſchen Lehn-Recht verſchrieben, ſo will daraus folgen, daſs in allen Fællen, darinn D die Sæchſiſche Lehn-Recht diſcrepiren, dieſelbe Güter nicht nach dem gemeinen beſchriebenen, ſondern nach dem Sæchſiſchen Lehn-Recht geachtet und diiudiciret werden müſſen.

Ob nun wol die von Adel ſo wol als die Freyen ein ſolch Recht gehabt, wie ſolches ihre Handveſte ausvveiſen, ſo iſt doch ſolches quoad ſucceſſionem foeminarum et alienationem von den alten gottſeligen Hertzogen in Preuſſen durch das Magdeburgiſche Privilegium geændert, und der Unterſcheid zvviſchen ſchlecht Magdeburgiſch und Magdeburgiſche zu beeden Kindern aufgehoben vvorden, deſſen ſich alle die von Adel alten adelichen Nahmen, Stammes und Herkommens zu freuen und zu gebrauchen. Was aber Bürger und Freyen ſeyn, vvelche Güter zu ſolchem Recht verſchrieben haben, mit denen muſs es nach dem Sæchſiſchen Lehn-Recht und Gevvohnheiten gehalten vverden. Magdeburgiſch Recht aber zu beyden Kindern vvird verſtanden, daſs es ein feudum improprium und foemineum ſey, darinn auch die foeminae deſcendentes ſuccediren kœnnen, doch nicht anders, ſondern maſculis feudi ſucceſſoribus et ſimultanee inueſtitis non extantibus. Daſs aber in dieſen viel und mancherley Irrung und Zvviſt ſich zvviſchen der hohen Obrigkeit und Unterthanen begeben und zugetragen, vvelche doch endlich auf gevviſſe conditiones und capita verglichen vvorden, iſt aus dem Vertrag, zvviſchen dem etvva gevveſenen Hofmeiſter Martin Truchſeſſen und ſeiner Mannſchafft A. 1487. aufgerichtet, zu erſehen, nach vvelchem alle Lehn-Güter ſo zu Magdeburgiſchen Rechten zu beeden Kindern, denen ſo nicht von Adel, als Bürgere und Freyen ſeyn, verſchrieben vvorden, ratione ſucceſſionis, diuiſionis et alienationis auch noch heutiges Tages müſſen reguliret und geachtet vverden. Weil aber ſolcher Vertrag in vielen Punčten faſt ſchvver, auch nicht allermaſſen klar und deutlich, ob ein ſolch Magdeburgiſch Lehn-Recht zu beeden Kindern ein antiquum oder nouum feudum ſey, ſo hat der alte hochlœbliche Hertzog, hochmilden Gedenckens ſolchen Vertrag, ſo viel derer von der Herrſchafft, Ritterſchafft und Adel altes Herkommens, Nahmens, Geſchlechts und Stammes Magdeburgſch Lehn-Güter zu beeden Kindern betrifft, faſt in allen Punčten aufgehoben, geændert, erklæhret, vermehret und verbeſſert, und ihnen an ſtatt deſſelben Vertrages ein neues obangedeutetes Magdeburgſch priuilegium gegeben, darinnen auch deficientibus maſculis (oder vvie in einem andern exemplari ſtehet, vel exiſtentibus fratribus alliſque agnatis de quibus tamen nulli maſculi expečtantur) nicht allein die Tœchter, ſondern auch vvenn nicht Tœchter verhanden, die

"Schwestern zu solchen Gütern gelassen werden, "alles nach Innhalt und vermœge desselben Pri-"uilegii, darnach man sich vor allen Dingen in al-"len puncten richten muss. Derohalben aller de-"rer, so nicht von Adel seyn, ihre Magdeburgi-"sche Lehn-Güter zu beeden Kindern erstlich nach "obgemeldtem Vertrage, derer von der Herrschafft "oder Ritterschafft und Adel altes Geschlechts, "Nahmens und Herkommens nach dem Magde-"burgischen Priuilegio, darnach aber und in de-"fectum nach Sæchsischem und denn endlich nach "gemeinen beschriebenen Lehn-Rechten gerich-"tet und verstanden. Preussisch Recht aber wird "nach gemeinem Brauch verstanden, dass in den A liegenden Gütern keine andere Erben, denn al-"lein die masculi descendentes, und wo ihrer viel" seyn, unter denen nur einer, so tüchtig, und" keine foeminae oder agnaten succediren, allein" dass die andern Brüder und Tœchter eine gerin-" ge Aussteuer bekommen, sonsten fallen die Gü-" ter und Erbschafft an die hohe Herrschafft und" Obrigkeit. Ob aber und in welchen fællen das" Priuilegium Anno 1487. so allein denen von A-" del auff Samland gegeban, auff Preussische Gü-" ter kan oder mag gezogen vverden, solches vvie" auch alles übrige stelle ich mehr verstændiger Gut-" achten und Bericht anheim.„

Paulus Crüger, D.

LITT. B.

Anonymi responsa de feudis Porussiae.

Cap. I.

De successionibus.

Wie der Succession halber alhier in Preussen "in Magdeburgischen Gütern gehalten "vverde, ist zu vvissen: dass Anno 1487. der da-"malige Hochmeister Merten Truchsess, sammt "seinen Ordens-Brüdern mit der Landschafft des-"fals einen gevvissen Vertrag auffgerichtet, vvel-"chen Vertrag der erste Hertzog in Preussen so "viel die von der Herrschafft, Ritterschafft und "Adel altes Herkommens, Nahmens, Geschlechts "und Stammes betrifft, geændert, und ihnen Anno "1540. ult. Octobr. ein neu Gnaden-Priuilegium "gegeben, nach vvelchem man sich zu richten hat. "Auff die Frage: Welche Erben nach Magdebur-"gischen Rechten zu liegenden Gründen die nech-"sten seyn, ist aus obangedachten Verordnungen "klar, dass denen von der Schvverd seiten derge-"stalt in den Magdeburgischen Gütern der Vor-"zug gebühre, das gleichvvohl die Spiel-Seite aus "denenselben nach mehrerm Inhalt besagten Pri-"uilegii gebührlich ausgestattet, und vvenn nie-"mand von mænnlichen Stamme übrig, auch zur "Succession alsdenn zugelassen vverde. So aber "zvveene Sœhne verhanden und unter ihnen Streit "vorfiele, vver der nechste zu væterlichen Mag-"deburgischen Gütern, soll der Aelteste nach Sach-"sen-Rechte theilen und der Iüngste kiesen, und "sollen also durch Chur und Satzung von einan-der scheiden.

Auff die Frage: Ob Sohns und Tochter Kin-"der nebst Sœhnen und Tœchtern, dem verstor-"benen respectiue Gross-Vatern und Vatern gleich "succediren. Antvvorte ich, dass in Magdebur-"gischen Gütern der Unterscheid unter Mænnli-"chen und Weiblichen Geschlechte zu halten, und "nach solchem Unterscheid die Sœhn und Tœch-"ter Kinder in ihrer Eltern Stelle treten, und das "aus ihres Gross-Vaters Erbschafft zu gevvarten, "vvas ihren Eltern, da Sie den Fall erlebet, zu-"kommen seyn vvürde.

Auff die Frage: Wenn eine Tochter aus Mag-"deburgischen Gütern ausgegeben und ihr bald "nach der Hochzeit ein stück Geldes mitgegeben "vvird, ob solch Geld vor eine freye Gabe zu hal-"ten, und ob Sie dasselbe, vvie auch die Ausstat-"tungsKosten in die Erbschafft einzubringen schul-"dig sey? Antvvorte ich, vveil der Vater schul-"dig ist die Tœchter auszustatten, das solches Geld "vielmehr auf das gebührliche Ehegeld als eine "milde Gabe gegeben sey zu halten, vnd darumb "auch in die Væterliche Erbschafft einzubringen, "es vvære denn Sache, dass die Tœchter ausdrück-"lich ervveisen kænten, dass ihnen der Vater solch "Geld nicht auff die Mitgifft, sondern als eine B freye Gabe gegeben hætte, damit Sie billig gehœ-" ret vvürden. Was aber die ihr mitgegebene Klei-" dung und Hochzeit kosten belanget, lass ich mir" derer Meinung gefallen, vvelche dieselbe, als ein" Unterhalt der Tœchter schætzen, und dahero" nicht einzubringen schliessen.„

Ob Gebrüdere auch in Magdeburgischen Lehn-Gütern durch Chur und Satzung von einander" scheiden sollen. Dass das Sachsen-Recht von Chur" und Satzung Lehn-und Erb-Güter nicht unter-" scheidet, darum uns einen Unterscheid darin zu" machen nicht gebühren vvil, vvie denn meines" C Wissens im Lande allhie in Magdeburgischen" Gütern es nicht anders gehalten vvird.

Ob ein Geistlicher oder Handvvercks-Mann" in Magdeburgischen Gütern succediren mœge?" Es ist zvvar nicht ohne, dass nach gemeinen und" alten Sachsen-Rechte geistliche Leute von dem" Lehn ausgeschlossen vverden, vveil Sie ihren" Heerschild niedergeleget haben mit der Pfaffheit," das Wiederspiel aber vvird ietzo in Gebrauch ge-" halten, ist auch durch Churfürsten Augustum be-" stætiget, dass nemlich die geistl. Personen aus" D der Lehn-Güter Succession nicht kœnnen noch" sollen ausgeschlossen vverden. Sintemahl Sie" ihre Lehn durch andere substituirte gegen den" Lehn-Herren verdienen kœnnen. Umb desto-" vveniger ist ein Handvvercks-Mann davon aus-" zuschliessen, vveil er an dem, vvas er gelernet," den Dienst auch in der Person zu verrichten nicht" gehindert vvird.

Was einer Wittvven aus den Magdeburgischen" Gütern für ein Leibgeding gehœre? Es vvird das" eingebrachte Ehegeld gedoppelt jæhrlich verzin-" E set, doch stehet es in der Frauen Wilkühr, ihr" eingebracht Ehegeld vviedern zu fordern, oder" aber das Leib-Geding anzunehmen. Da Sie das" Leib-Geding annimmt, vvehret solches, so lang Sie" lebet, dagegen verlischet ihre Mitgifft und Ein-" bringen.

Wie hoch die Tœchter aus den Gütern sol-" len ausgestattet vverden, ist in den Magdeburgi-" schen Priuilegiis nichts mehr enthalten, als dass" es nach Erkæntnis der Herrschafft, der nechsten" Freunde, Guter, Leuten, und nach Würden der" Güter geschehen solle. Was massen aber die" F Güter vvardiret sollen vverden, ist noch zur Zeit" (1614.) kein gevvisses in dem Lande gemachet," ohne dass ein und ander Exempel verhanden," dass nach Abziehung des Dienstes und Beschvver-" de der dritte Theil des Werths den Schvvestern" zur Ausstattung zugeeignet vvorden.„ Post an-num

ADPEND. MONVM.

num 1620. certum quid determinatum vid. Landr. L. 4. T. 15. a. 3. per tot.

Ob man ein Magdeburgisch Guth bey der Mut- "ter Leben, die ihren Witribenstand unberückt "gehalten, theilen mœge? Ist solches, wenn Sie "ihr eingebrachtes daraus bekommen, oder gebühr- "lich verleibdinget zu rechten nicht verbothen.

Ob ein Bruder die Güter, die der Vater von "der Herrschafft umb einen Zins ingehabet, oh- "ne der andern vorwissen erblich an sich kauffen "mœge? Solches hat keinen Zweiffel, weil auch "einen Fremden die Herrschafft solche Güter zu B "geben oder verkauffen, insonderheit nach geen- "digter Miethe berechtiget, ungeachtet des Ver- "storbenen Erb-Gütern durch Abgehung solcher "Zinss-Güter ein Vortheil benommen würde.

Wenn euch von der Herrschafft oder eurem "Vorfahren etliche Haben zu Magdeburgischen "Rechten zu beyden Kindern sind dergestalt ver- "liehen, dass ihr dagegen schuldig seyn sollet, "Pferd und Harnisch zu halten zu allen und je- "den Land-Geschreyen, wie auch alte Hæuser zu "brechen und neue zu bauen, so giebet der helle C "Buchstabe, dass solch Guth vor kein Preussisch "Frey-Guth, sondern vor Magdeburgisch zu bey- "den Kindern zu halten, und ændert ein solches "die angehængte Pflicht, weiln die Pflicht so weit "mit der succession, davon das Magdeburgische "Recht zu verstehen nicht zu schaffen, auch der- "gleichen wol auf alte Adel. Magdeburgische Gü- "ter geleget und geschrieben gefunden werden.

Wenn die Herrschafft aus erheblichen Ursachen "das Magdeburgische Guth nicht wolte theilen "lassen, welcher denn unter solchen Brüdern zu "solchem Guth der nechste sey. Resp. Dass kei- D "ner vor dem andern den Vorzug hab, sondern "durch Chur und Satzung, oder durchs Loos sie "voneinander zu bringen sind.

Ob Magdeburgische Güter unter leibliche Brü- "der der Herrschafft Dienst ohne Schaden kœnnen "getheilet werden? Dass solches nach beschrie- "benen und Landüblichen Rechten zu gelassen, "dafern nicht in der Belehnung ausdrücklich ent- "halten, dass solch Guth bey einem bleiben solle, "aber die Herrschafft mit bestændigen Grunde "darzu thun, dass dero aus der Theilung icht was E "zu unvermeldlichen Schaden gereichen würde.

Was denen Schwester-Mænnern von Rechts- "wegen aus Magdeburgischen Gütern gebühre, "und ob Sie auch schuldig, Kleider und Hochzeit- "Kosten, und was die Eltern bey ihrem Leben "ihnen gegeben als baar Geld, und sonsten wie- "derum in die Theilung einzubringen. Resp. "Dass nach klaren Buchstaben des Magdeburgi- "schen priuilegii die Sœhne das væterliche Erb- "und mutterliche Guth erben, und die Tœch- "ter, damit die Güter, Dienst und Geschlecht "nicht geschwæchet mit ehrl. leydl. und træglichem F "Ehegelde, wo die Sœhne mit Zuziehung der "Anverwandten mit den Schwestern sich nicht A vergleichen kœnten nach Erkæntniss der Herr- "schafft hierans zu entrichten und zu verheyra- "then schuldig, da denn, was die eine oder an- "dere Schwester auf solche Entrichtung voraus "empfangen, billich in acht genommen und ge- "kurtzet wird.

Species facti. Titius nobilis emit 20. mansos et ex uxore Sempronia quae nullam intulit dotem suscepit Caium et Trullam. Caius duxit plebeiam et sine liberis decessit, Trulla viuo Caio nupsit plebeio et mansos illos Magdeburgenses tanquam hereditarios appropriare liberis suis vult? B Quaeritur (1) quid iuris de Sempronia. Resp. Wenn Sempronia kein Ehe-Geld eingebracht," kan sie aus dem Gut mehr nicht als die alimen-" ta haben. Landr. L. 4. T. 15. a. 4. §. 13. (2) quid iuris de Caii uidua. Resp. Mit der Urkunde" laut dem Magdeburgischen priuilegio f. 49. wird" es im Lande so stricte nicht gehalten, sufficit die" Bekænntniss der Unterthænigkeit. Caii Witti-" be aber, ob Sie gleich eine Plebeia, hat Sie den-" noch des Iuris retentionis sich zu gebrauchen." C Ius enim illud et priuilegium retentionis non tam in fauorem Nobilitatis quam dotis et alimentorum introductum. Landr. L. 1. T. 49. §. 6. L. 4. T. 15. a. 16. §. 1. L. 4. T. 15. a. 4. §. 16. ubi nulla uidua expelli potest. (3) De Trullae liberis an feudi sint capaces, an uero feudum post Trullae mortem fiat caducum, et resp. inter plebeios ist zu distinguiren. Ob es ein Bürger, oder Bauer oder Frey?" Hat die Trulla einen Bürger genommen aus so" einer Stadt die fæhig des Magdeburgischen Rech-" tens vid. Priu. Truchs. de anno 1487. circa f. in uer-" bis. Haben auch Macht zu versiegeln vor die" D solch Recht haben in den Stædten, so ist sie auch" habilis zu Erbfahung des Magdeburgischen Adel." Guthes, und verstammet dasselbe auch auf die" Kinder. Hat Sie aber einen Freyen oder Bau-" ren geheyrathet, so kan Sie zwar solch Guth zu" ihren Lebtagen behalten, aber nach ihrem To-" de vermag Sie solches auf ihre Kinder nicht zu" transmittiren, welche denn aus dem Guth nichts" mehr als eine Ehesteur ihrer Mutter wegen zu" fordern haben. Denn wie alle priuilegia also" auch das Magdeburgische stricti iuris sind, die" E nicht zu extendiren. Weil denn die intentio" selbigen iuris ist, dass adeliche Personen und die" solches Rechts aus den Stædten fæhig sind, allein" Magdeburgische Güter besitzen sollen: Als kœn-" nen Adel. Weiber, so sich an Bauren verheyra-" thet, ob Sie zwar selbsten zu ihren Lebtagen" propter originem ex nobili familia das Guth be-" halten, auf ihre Kinder die Adelschafft et per" consequens das ius et praerogatiuam siue effe-" ctum priuilegii nobilitatis, das ist die Adel. Gü-" ter nicht transmittiren, und ist also propter in-" capacitatem horum liberorum der Nahme, Stamm," F Schild und Helm des primi acquirentis Titii so" wohl mænnliches als weibliches Geschlechtes" gantz und gar abgangen.

CAP. II.

Noui priuilegii Magdeburgici Anno 1540. ab ALBERTO, *duce Porussiae, concessi*

SVMMA.

Quae in nouo isthoc priuilegio continentur per- G tinent uel ad formalia istius priuilegii h. e. ad occasionem concessionis et ad interpretationem eiusdem, uel ad materialia h. e. ad ipsa dispositionis de bonis Magdeburgicis et feudalibus capita. Occasio concessionis est, quod equestris ordo multa grauamina contra transactionem Truchsessianam super bonis Magdeburgicis anno 1487. initam allegarit indeque transactione illa cassata alia sibi priuilegia concedi petierit. Quibus condescendit princeps. Hoc latius differitur in ipso priuilegio in princ. usque ad uerba: *Zum ersten, welches von der Herrschafft p. 45.* Ad interpretationem priuilegii pertinet. (1) Quod priuilegium hoc non de praeteritis casibus intelligi iubetur, sed ad futuros tamen restringitur vs. *solche unsere gegebene Begnadigung p. 47.* (2) Quod decisio casuum in ipso priuilegio non decisorum iudiciis Saxonicis committenda destinatur uerbis: *und so denn menschliche Sinnlichkeit p. 47.* Ipsa dispositionis capita de quibus in priuilegio agitur sunt haec (1) Agitur de successione in bona Magdeburgica et feudalia, (2) de onere successionis bonorum Mag-

ADPEND. Magdeburgicorum et feudalium, (3) de aliena- A tione eorundem.

Succesfio in bona Magdeburgica dicitur competere:

I. Filiis exclufis a feudo falua dote filiabus uerbis: *Zum erften, welcher von der Herrfchafft* p. 45.

II. Bona Magdeburgica dificientibus filiis competunt agnatis fimultanee inueftitis exclufis cuiusc. gradus foeminis uerbis: *Und wo es fich diefer Geftalt begebe daß ein Mann* p. 46.

Excipe 1 Nifi filius uel agnatus ob indecentius habitas principis patris agnatorum quibus fuccedit uel etiam foeminini fexus perfonas et quarum B. praeteritione feudum ad ipfum deuoluitur exheredatus uel feudo priuatus fuerit §. *doch foll in allewege hiemit dem Vetter* p. 46.

Excipe 2. feuda Magdeburgenfia noua haec enim deficientibus filiis debentur filiabus exclufis agnatis mafculis falua etiam difpofitione paterna. §. *Hatte aber der Verftorbene etwas*. p. 46.

Excipe 3. Nifi agnati fuccedere cupientes nullam fpem mafculae pofteritatis habeant et ipfi ex fimultanee inueftitis mafculis ultimi fint, tunc enim feudum filiabus prius defuncti debetur, qui eft cafus *mit Laffenen gehalten* non expreffus in C ipfo priuilegio, fed notatus tamen in pactis p. 57.

III. Deficientibus agnatis mafculis competunt bona Magdeburgica filiabus non coniugatis, coniugatae enim cum non coniugatis concurrentes, dote falua excluduntur fcil fi una etiam fuerit non coniugata huic uni fin plures feniori confenfu principis et agnatorum nobili uiro elocandae §. item *Wo einer von der Herrfchafft und Adel wie obgemeldt* p. 46.

IV Deficientibus mafculis filiabusque uirginibus competunt bona Magdeburgica filiabus con- D iugatis et inter has iuniori tempore mortis parentis uluenti §. *Wo aber mehr den eine ausgegebene Tochter* p. 46. Sin maritus eius fine liberis deceffcrit, uidua retinet ufumfructum bonorum Magdeburgicorum, quamdiu uidua eft, fin ad fecunda uota tranfierit, alteram partem feudi in nouum maritum transfert, alteram forores aut proximiores ex primo acquirente defcendentes cognatos. §. *im Fall einer Erbtochter* p. 47.

Exceptio generalis eft in perfonis filiarum eis fcil. bona Magdeburgica non competere, fi ob ui- E tam inhoneftam uel alias idoneas caufas mareantur excludi. *ibid.*

V. Deficientibus mafculis et foeminis eiusd. nominis et ftipitis fuccefforibus competunt bona Magdeburgica principi §. *Wo aber der Nahme, Stamm* p. 47. Succesfio in bona feudalia competit ex iure communi feudali filiis uel agnatis mafculis, ex hoc priuilegio Magdeburgico competit illa deficientibus mafculis filiae non coniugatae quae fcil. matrimonio poftmodum cum uiro nobili confenfu principis inito feudo illo inueftitur ueri. *Und dieweil viel und offtgemeldete* p. 48.

Excipe 1. fi pater filiae unice praeter feudalia Magdeburgica bona reliquerit, uerbis: *Wo aber einer wie oben gedacht* p. 48.

Excipe 2. Si filia inhonefte uixerit aut ob alias caufas non ueniat admittenda ibi: *Doch alfo wie oben von den Magdeburgifchen Gütern gedacht* p. 48.

Onus fuccesfionis in bonis Magdeburgicis et feudalibus eft I. Ius in re, quod habent foeminae ex bonis illis expediundae. 1. Ratione dotis cuius quantitate mutuae partium conuentioni uel hac deficiente principis cognitioni relinquitur decernenda.

Modus foluendi dotem eft, ubi pofteaquam B. quantitas eius determinata eft ex fingulis quinque ufurarii loco quotannis foluantur, nifi ea numerata ftatim pecunia in continenti exfoluta fuerit §. *Zum erften welcher von der Herrfchafft* p. 45. 2) Ratione argumenti dotis, quae debetur fi deficientibus filiis agnati uel foeminae fuccedant ibi: *Umb fo viel ftattlicher mit Gelde auf einem Hauffen* p. 46. Vna cum alimentis donec nuptias contraxerint uerf. *Da es fich diefer Geftalt zutragen würde* p. 46. 3) Aduitalitii quod quilibet uafallus uxori fuae ratione illatae dotis tenetur conftituere, uerf. *Und nach dem Inhalt diefes ietzigen* p. 47. C Vidua enim defuncti uafalli non tenetur fuccesfori locum facere, nifi ratione fui aduitalitii ipfi prouifum fuerit d. l.

II. Alterum onus fuccesfionis fiue bonorum Magdeburgicorum et feudalium funt onera et feruitia ab anteceffforibus praeftari folita, quae fucceffor nobilis praeftare tenetur, etfi bona fuerint libertinorum. §. *Nachdem wir bey unfern Tag*.

III. Tertium onus funt debita fiue cum fiue fine confenfu principis in feudo Magdeburgico contracta, quae fucceffor foluere tenetur §. *die Schuld* D *in Magdeburgifchen Gütern* p. 84. et *Landr.* L. 4. T. 15. a. 4. id quod diftinctionem habet in bonis feudalibus §. *Wo aber mit Beliebung* p. 84.

Tametfi eandem diftinctionem etiam in Magdeburgicis fuadere uideatur. §. item *Ob einer von der Herrfchafft und Adel, wie vorgedacht* p. 47. item *daß er mit Wiffen der Obrigkeit* quam tamen reftrictionem rectius de fola uenditione accipimus, ne textus iuris inter fe temere committamus.

Alienatio bonorum Magdeburgicorum permittitur in hoc priuilegio his conditionibus (1) ut ea E fiat confulto principe, qui confenfum fuum nunquam denegare debet. (2) Vt praedium prius agnatis uel aliis nobilibus ad feruitia praeftanda idoneis emendum offeratur, quo cafu fi nolint, cognati principis pro extraneis praerogatiuam habent. (3) Vt uafallus illud uendat, dum pollet aetate *bey feinen vermögenden Iahren* quae uerba in textu adiecta crediderim, ne annofus et improlis fenex in fraudem caducitatis bona Magdeburgica in aliam familiam transferat, atque hac ratione nunquam feuda Magdeburgica ad dominum deuoluantur. Haec omnia dicuntur in §. item *ob einer von der Herrfchafft und Adel wie vorgedacht*. p. 47.

CAP. III.

Differentiae bonorum Feudalium *et* Magdeburgicorum *in Poruffia.*

1.

Filia coniugata non fuccedit in bona feudalia, *Neu Gnaden* priuil. uerb. *Wo aber ein Lehn-Treger bey feinen Leben* p. 84. In bona Magdeburgica fuccedit uerb. *Wo aber mehr denn eine unausgegebene Tochter* p. 46.

2. In bona feudalia non fuccedit filia, etfi non fit coniugata, fi pater alia quam feudalia bona reliquerit, uerbis: *Wo aber einer wie obgedacht* p. 48. In bona Magdeburgica fuccedit et fi pater alia quam Magdeburgica reliquerit. ibid.

3. In bona feudalia, fi plures fint uirgines non coniugatae, fuccedit illa, cui princeps confenfum F fuum ratione feudi impertiuerit. *Neu Gnaden* priuil. ibid: *Und fo der Unterthanen eine uns und der* p. 84. In bona Magdeburgica inter uirgines non coniugatas fuccedit fenior, quando cum confenfu principis nupferit §. item *Wo einer von der Herrfchafft* p. 46.

4. Bona mobilia in feudalibus cenfentur iure feudali. *Neu Gnaden*-Priuil. uerb. *In den Lehn-Gütern* p. 48. In Magdeburgicis iure Culmenfi uerb. *Wo aber der Nahm, Stamm, Schild und Helm* p. 48. Nempe ex feudalibus debita extra fpeciales cafus ex feudis non foluuntur fed ex bonis mobilibus

bilibus *Landr.* L. 7. T. 12. §. 12. et seqq. L. 3. §. 4. in fin. In Magdeburgicis soluuntur ex feudis Magdeburgicis non ex bonis mobilibus, *Neu Gnaden*-Priuil. uerbis: *Die Schuld in Magdeburgischen Gütern* p. 48. f. 2. *Landr.* L. 4. T. 15. a. 4. §. 17.

5. Bona feudalia sine consensu principis non possunt in hypothecam dari. *Neu Gnaden*-Priuil. §. *Was aber ohne Wissen und Beliebung der Herr-* A *schafft* p. 48. et *Landr.* L. 4. T. 15. a. 4. §. 17. etsi in praxi haec differentia non obseruetur.

6. In inuestitura bonorum feudalium *die zu Leben-Recht verschrieben werden*, nomine heredum ueniunt tantum heredes masculi. In inuestitura bonorum Magdeburgicorum, *die zu Magdeburgischen Leben-Recht verschrieben werden*, nomine heredum ueniunt etiam foeminae *Landr.* L. 7. T. 2. §. 8.

Cap. IV.
De dotis augmento.

QV. An augmentum dotis quae ex priuil. Magd. p. 46. et *Landr.* L. 4. T. 15. a. 3. §. 11. sororibus fratris sine liberis defuncti competit etiam praedefunctae sororis liberis competat. R. N.

Quia ex quibus bonis liberis defunctae sororis non competit dos, ex iis neque augmentum dotis iis competit. Accessorium enim sequitur naturam principalis. At ex bonis auunculi non competit dos liberis sororis, quippe quae tantum ab agnatis non a cognatis ex bonis ab agnatis ad agnatos agnatasque deuolutis ad compensandam agnatarum foemellarum exclusionem debetur. *Landr.* L. 4. T. 1. a. 1. §. 2. *Von dem* C *nechsten Schwerdmagen, die eines Namens, Schildes und Helms seyn, und das alt Vaeterliche Guth erben.* Priu. Magd. p. 46. *Das Magdeburgische Recht hat seine Milde den Tœchtern, Schwestern und Vetterinnen, welche des Vaeterl. und Bruderl. zu geniessen haben sollen, mitgetheilet, nirgends aber ist zu finden, dass ein* Vasallus *des andern* Vasalli, *der nicht von selbigem Schild und Nahmen ist, Tœchter* dotiren *solle, welches aber geschehen würde, wenn ein* auunculus, *dessen jedwede Schwester wol 6. oder 7. Tœchter verlassen mœchte, einem jedweden Schwester-Kinde auch den Ehren-Schmuck und Hochzeit* D *geben müssen, als welche bey den* dotem *gebœren. Landr.* d. A. 3. §. 10. *Wodurch aber die Lehn mit unträglicher Last würden überhaufft werden. So kœnnen auch die Schwester-Kinder vor ihre Person, weil der Mutter-Brüder leben, der Verstorbenen Mutter-Bruder nicht erben, denn Sie als* remotiores a uiuentibus auunculis tanquam proximioribus *auch in Colmischen Erbschafften wurden* excludiret *werden. Das* ius repraesentandi *aber, durch welches Sie ihre verstorbene Mutter mœchten* repraesentiren *wollen, ist* in allodialibus *nur* introduciret, *nicht* in feudalibus, *und kan als eine* fictio iuris ultra casus in iure fictos *nicht* extendiret *werden. In den erworbenen Gütern als Fahrniss und Cœllmischen haben sich der verstorbenen Schwe-* B *ster-Kinder ihr Mutter-Recht* in stirpes *zu getrœsten. Landr.* d. a. 3. §. 12. *Aber in den Lehn-Gütern, welche* ex beneficio *nur besessen werden, und mit gewissen* conditionen *vom* domino *nur geliehen oder verliehen worden, ist dergleichen Verordnung nicht zu finden.* In allodialibus bonis *ist* ratione successionis *unter den Bluts-Freunden, ob sie vom Vater oder Mutter befreundet seyn, kein Unterscheid. Landr.* L. 5. T. 12. a. 1. §. 3. *In den Lehn-Erbschafften aber wird allein die* agnatio *vom Vater angesehen. Landr.* L. 7. T. 2. §. 6. Non obstat *das* ius repraesentationis, *welches die Schwester Kinder* allegiren *mœchten.* Non obstat 2. *dass sie eben so nahe gefreundet seyn als etwa die Brüder-Kinder, welchen der* dos *und* augmentum dotis *nicht kœnte versaget werden, wenn gleich ihr Vater zuvor verstorben wære. Denn bey den Brüder-Kindern ist das* ius repraesentationis in feudis *auch* introduciret, *Landr.* L. 7. T. 2. §. 4. *aber nicht bey den Schwester-Kindern.* Non obst. *dass im Magdeburgischen* priuilegio p. 46. *insgemein vom weiblichen Geschlecht gesaget, dass dasselbe* in proposito casu *desto stattlicher solle* dotiret *werden, und kein unterscheid gemachet wird, ob Sie vom Vater oder Mutter herrühren, gestalt auch* in specie *der Mühmlein gedacht wird,* quae adpellatio cognationis est, sicut *Vetter, Vetterinnen* agnationis nomina habentur. *Denn das Magdeburgische* priuilegium *redet* limitate *von dem weiblichen Geschlecht, welche des Vetterlichen oder Brüderlichen zu geniessen haben.* Item *von Tœchtern und Schwestern, die aus den Lehn-Trægern gebohren sind, das Wort Mühmlein wird auch im Landr.* L. 4. T. 14. a. 3. §. 9. *erklæret* per particulam disjunctiuam, *oder dass durch die Mühmlein nur die Vetterinnen verstanden werden, gestalt auch* pro generali regula *im Landr.* L. 7. T. 2. §. 8. E *angeführet wird, wenn in Lehn-Sachen der Erben gedacht wird, dass es allezeit von den Mænnlichen Erben zu verstehen sey.*

Cap. V.
Der Herren Hoff-und Gerichts-Ræthe Bedencken über die clausul *erblich und ewiglich ann.* 1549.

IN Sachen die clausul erblich und ewiglich, so in allen handvesten befunden, und jetzt zwischen Paul von Kauplancken seel. Wittiben und Erben derhalben Zvveiffel fürgefallen, achten die Herren Ræthe für gut: dass ob vvohl solche clausula von der alten abgestorbenen Obrigkeit gedeutet, dass Sie auf Preussisch Recht zu verstehen, auch demselben nach etliche dergleichen Fælle verabscheidet vvorden seyn solten, so befinde man doch keine rechtmæssige billige Ursache darauf obbemeldte Deutung gegründet seyn mœge. Derowegen solten die obbemeldte Worte erblich und evviglich auf rechten Cœllmischen G Erbgang (inmassen sie denn klærlich lauten) zu verstehen seyn. So fern nicht über solche clausula ausdrücklich in handvesten befunden, dass die Güter zu Preussischen Rechten verliehen; Und damit dieser letzte Verstandt der gemeldten clausul alles Zvveiffels mœge bekræfftiget und erle- F diget vverden, vvird für gut geachtet, dass man sich zu Magdeburg oder Leipzig zu forderlicher Gelegenheit eines Urtheils über die Deutung solcher clausuln erholen, und darnach hinfort die künfftigen Fælle entscheiden solle. Die erbliche Theilung, darum bemeldte von Kauplancken Wittibe und Erben strittig, belangende, achten die Herren Ræthe, dass die gelassene Wittibe erstlich zu ihrem gebührlichen Antheil an Collmischen Guthe gelassen vverden solle, und denn da die Deutung der clausul der Herren Ræthe bedencken nach erfolget, die Wittibe auch zu dem andern Guth so man jetzt für Preussisch Guth deuten vvill, ohngeachtet der clausul erblich und evviglich zum gebührlichen Antheil kommen lassen sollen.

Ihre Fürstl. Durchl. haben auf die gegebene declaration vvelcher gestalt der vorigen Herrschafft Verleihung und Begnadigung zu Erbrecht ver-

ADPEND. ‘verſtanden werden ſoll, folgender Erklærung A
“ſich entſchloſſen, und wollen, daſs der alten re-
“gierenden Herrſchafft Begnadigung zu Erbrecht
“hinforder nach Art und Gewohnheit des Cœll-
miſchen Rechtens verſtanden und gehalten wer-“ MONUM.
den ſolle. Actum Kœnigsberg den 24. Maj. 1564.“
Dieſe Declaration iſt Wolff von Kreytzen unter“
Fürſtl. Durchl. Secret gegeben worden.

LITT. C.

Vortrag des Hohemeiſters, und Ordens, mit der Landſchafft wegen der Magdeburgiſchen Lehn-Güter, zu beiden Kindern. Anno 1487.

WIr Bruder Merten Truchſes des Ordens der B
Brüder S. Mariae, des Deutſchen Hauſes
“von Hieruſalem Hohemeiſter, thun kund und be-
“kennen mit dieſem unſerm offenen Brieff, für
“allen und jetzlichen, die ihn ſehen oder hœren
“leſen. So denn etliche Zeit Irrnüſs des Magde-
“burgiſchen Rechten, und zu beiden Kindern
“zvviſchen uns und unſers Ordens lieben getreu-
“en Herrn Ritterſchafften und Mannſchafften, auch
“etlichen aus unſers Ordens Stædten Kœnigsberg
“und Kneiphoff, die ſolche Rechte haben, und
“ſtanden iſt, dardurch furder Unvville, Zvvy- C
“tracht und Widervværtigkeit unter uns, unſerm
“Orden, und denſelbigen unſers Orden lieben
“getreuen hætte mœgen ervvachſen. Solchen al-
“len vorzukommen, und ſonderlich, nachdem die
“Eintracht eine Gebehrerin iſt der Liebe, da-
“mit vvir dieſelben unſer und unſers Ordens lie-
“ben und getreuen allezeit begehret, nicht zu
“verfolgen, angeſehen, haben Wir eine Verklæ-
“runge derſelben Magdeburgiſchen Rechte hal-
“ben zu beiden Kindern verſchrieben, durch uns,
“unſere Gebietigere und dieſelbe unſere und un-
“ſers Ordens lieben getreuen Ritterſchafften und D
“von Stædten in Gegenvværtigkeit des Ehrvvür-
“digen in GOtt Vaters und Herrn Johannſen zu
“Samblandt Biſchoff vorhandelt, vorliebet und be-
“ſchloſſen vvie hernach volget.

I. Item ins Erſte iſt vervvilliget, und beſchloſ-
“ſen, in vvelchen Lehn-Gut zu Magdeburgiſchen
“Rechten und beiden Kindern verſchrieben, ein
“Mann ſtirbet, und keine mænnliche Leibes-Er-
“ben nach ihm verlæſſet, ſondern eine ehrliche
“Tochter, dieſelbe Tochter ſoll das Lehn-Gut
“erben, und nach rathe ihrer neheſten Freunde,
“mit einem Manne, ſo offt ihr das von nœthen E
“ſeyn vvird, der ein gut unberüchter Mann iſt,
“verſorget, und aus dem Gute nicht verdrungen
“vverden, demſelben vvollen vvir das Lehen-Gut
“gnædiglich leihen, ſeyn aber mehr eheliche Töch-
“ter, ſo ſoll eine durch ihrer Freunde Rath in dem
“Lehn-Gut bemannet bleiben, und die andern
“Geſchvviſtere aus dem Gute zum Manne oder
“ſonſt verſorget vverden.

II. Item zum andern mahl iſt vorrahmet, und
“zugelaſſen, vvelchem Lehn-Gute zu Magdebur-
“giſchen Rechte und beeden Kindern verſchrie-
“ben vverden, ein Mann ein einige Tochter hæt- F
“te, mag und ſoll ihr einen Mann geben, und
“demſelben dem er ſeine Tochter geben vvill, dem
“ſoll er nicht mehr denn auf das hœchſte die Helff-
“te, vvas das Lehengut vverth iſt, zuſagen, die-
“ſelbige Tochter vvære vergeben oder unverge-
“ben, ſo ſoll ſie ſeyn ein Erbe in demſelben Lehn-
“Gut nach ihres Vatern Tode.

Item, daſs auch ſo ein Mann im Magdeburgi-
“ſchen Rechte und zu beiden Kindern geſeſſen,
“zvvo, drey oder mehr Tœchter hætte, daſs der
“mæchtig ſey, ſeinen Tœchtern ein Theil ſeines
“Lehnguts mitzugeben, doch nicht mehr denn in G
“allem die Hælffte.

III. Item zum drittenmahl iſt verrahmet und
“zugelaſſen, in vvelchem Lehngut zu Magdebur-
“giſchen Rechten und beyden Kindern verſchrie-
“ben, ein Mann ſtirbet, und einen oder mehr
“Sœhne, und eine Tochter oder mehr, hinder ihm
“læſſet, die Sœhne ſollen das Lehngut erben, und
die Schvveſtern ausgeben und verſorgen. So a-“
ber die Sœhne alle ohne Leibes-Erben verſtürben,“
ſo ſie zu ihren mündigen Jahren, das iſt ein und“
zvvantzig Alt vvehren oder kommen ſeyn, als“
dann ſoll das Lehn-Gut an die Herrſchafft gefal-“
len, und den ausgegebenen Schvveſtern ſoll ih-“
re Mitgifft erhœhet vverden, nach Erkændtniſs“
der Herrſchafft ihrer neheſten Freunde und gu-“
ter Leute, und nach Würden der Güter, und“
die Herrſchafft ſoll ſich der nicht untervvinden,“
ehe und zuvor ſolche Erkændtniſs geſetzet und“
geſchehen iſt, und ſo dann die Herrſchafft ſamt“
andern guten Leuten ſolche Erkænntniſs thun“
und machen vvollen, da ſollen ſich die Freunde“
und Schvveſtern in keinem vvege vvegern noch“
vviederſetzen. Stürben aber die Brüdere oder“
der Bruder ehe, und zuvor ſie kommen vværen“
zu mündigen Jahren, vvie oben angezeiget, ſo“
ſoll der Schvveſtern eine vvieder in das Gut kom-“
men, und den andern Schvveſtern ihre Mitgifft“
erhœhen vvie berühret iſt.

IIII. Item zum Vierdten iſt verrahmet und zu-“
gelaſſen, in vvelchem Lehn-Gut zu Magdebur-“
giſchen Rechten und beeden Kindern verſchrie-“
ben, ein Mann oder Frau die im Lehn-Gut ein“
Erb iſt, ohne Leibes-Erben verſtürbe, ſo das“
ſtammliche Guth an die Herrſchafft gefællet, was“
denn nach deſſelben verſtorbenen Mannes oder“
Frauen Tode an fahrender Habe und Gereitſchafft“
im Lehn-Gut bleibet, das ſoll ungehindert ei-“
nes jeglichen an die ende gefallen, dahin es“
durch den verſtorbenen Mann oder Frau geſchaf-“
fet oder beſcheiden iſt. Hat aber der Mann oder“
Frau davon keinen Beſcheidt gethan, daſs ihm“
die Zeit zu kurtz vvorden vvære, da GOtt vor“
ſey: ſo ſoll die fahrende Haabe an die neheſten“
Freunde gefallen, doch mit ſolcher Unterſcheid,“
daſs alle Hauſs-Schuld, als Geſinde-Lohn, Bier,“
Brod, Gevvandt, aus der fahrende Haabe be-“
zahlet werde, ſondern mit gelobet Ehegelt ſoll“
aus dem Lehngut bezahlet werden.

V. Item zum Fünfften, wo zwcene, drey o-“
der mehr leibliche Brüder ungeſondert, ſæmmt-“
lich eines oder mehr Lehen-Güter haben, und“
mit Wohnung ſich ſcheiden, ihre Zinſer und das“
Lehen-Gut doch ungetheilet bleibet, welcher“
dann ohne Leibes-Erben verſtürbet, das An-“
theil ſoll an ſeinen Bruder, und nach Tode des-“
ſelben Bruders, Bruder Kinder gefallen. Thei-“
len ſie ſich aber und werden mit dem Gute und“
Zinſe geſündert, welcher dann ſo ohne Leibes-“
Erben verſtirbet, das Lehen-Gut ſoll an die Herr-“
ſchafft gefallen.

VI. Item wære es auch Sache, daſs ein Bru-“
der dem andern ſein Theil des Lehen-Gutes ver-“
kauffen würde, und der Kæuffer ohne Lei-“
bes Erben verſtürbe, ſo ſoll das Lehn-Gut an“
den Bruder und ſeine Kinder, der ſein Antheil“
des Lehen-Guts verkaufft hætte, erben, ver-“
kaufft er aber ſolch Lehn-Gut einen Frembden,“
ſoll daſſelbige Lehen-Gut nicht wieder an den“
Verkæuffer gefallen, ſondern an die Herrſchafft,“
wæhre es aber, daſs ein Bruder dem andern ſein“
væterlich Gut abkauffe, und der Verkæuffer das“
Geld des Kauffes nicht alles empfinge, was denn“
alſo von Erb-Gelde hinderſtellig bliebe, das ſoll“
dem Kæuffer ſeinem Bruder zu gute gedeyen,“
und

ADPEND. MONVM.

"und vvo es der verstorbene Mann hingeschaffet A "hat. Desgleichen sollen allerley Erbegelde, die "hinterstellig blieben, von solchen Verkæuffern "Lehen-Gütern zu Magdeburgischen Rechten und "beyden Kindern gefallen an die nehisten Freun- "de.

VII. Item ein Mann gesessen in Magdeburgi- "schen Rechten zu beeden Kindern, der mag sei- "ne Güter mæchtig seyn zu verkauffen oder zu "versetzen, vvann ihm das geliebet, doch also "dass er es der Herrschafft zuvor anbeut, vvære "es aber Sache, dass ein Mann so alt vvære, und "vor Alter in die Kindheit kommen vvære, der B "soll es der Herrschafft zu vvissen thun, und die "Herrschafft samt andern guten Leuten sollen er- "kennen, vvas man denselben Manne vorgünnen "solle, etliche Huben davon zu verkauffen, oder "zu versetzen, vvie man des zum besten erken- "net, damit er sich seines Lebens enthalten "mœge.

VIII. Item es ist auch vervvilliget und beschlos- "sen, dass ein Mann in Magdeburgischen Rechte "und beyden Kindern mæchtig sey ein Testament "zu setzen, nach Würden der Güter, eine Marck "zvvantzig, dreyssig, oder viertzig, oder funff- C "zig, und nicht hœher.

IX. Item so denn menschliche Sinnigkeit noch Vernunfft nicht durchgründen mag zufællige Irr- "niss, so sich durch oder neben den obgeschrie- "benen Artickeln begeben oder zufallen mœ- "gen, deshalben ist beschlossen und vervvilliget, "so einigerley Widervværtigkeit der Artickel hal- "ben zvvischen uns, unsers Ordens Lieben und "Getreuen entstünde, dass GOtt nicht gebe, so "sollen vvir bemeldter Hohmeister oder unsere "Nachkommende, solche Sache zu uns nehmen, "und von den guten Leuten den Eltesten unsers D "Ordens Unterthanen vier oder mehr, oder drey "oder vier Gebiettigere, und auch vier oder mehr "wie berühret ist, von den Landen, die Sache zu "entscheiden, ordeniren.

X. Und so solche Sache durch uns unsere nach- "kommende Hohemeister, die gute Leute, und "die vier Gebietigere nicht entscheiden mœchten "werden, dass vvir nicht hoffen, als dann mag "ein jeglich theil, so vvol vvir unser Orden, als "dieselbigen unsers Ordens lieben getreue die Sa- "che suchen an den Enden, da ihre Brieffe hin- vveisen, oder da man solch Recht billich suchen" soll. Auch so soll diese Vorklærunge des Magde-" burgischen Rechten unschædlich seyn und blei-" ben eines jeglichen Priuilegien, Punsten, und" Artickeln, damit sie von unserm Orden begna-" dig seyn, ausgenommen diese oben bestimmte" Artickel.

Dieses alles, vvie angezeiget, geloben vvir" Hohemeister und unsern gantzen Orden, auch" vvir Mannschafft alle vor uns, und der vvir macht" gehabt, auch unsere Nachkommen, stete und" feste und unvorbrüchlich zu evvigen gezeiten," dem vvir doch zu fœrderem Bekænntniss und" mehrer Sicherheit vvir obgemeldter Hohemei-" ster, und vvir nach geschriebene Gebiettigere," Steffen von Streitbergk Gross-Compter, Nicklass" von Gebesattel Obrister Marschalck, Hanss von" Tieffen, Obrister Spittler und zu Brandenburgk," Erasmus von Reiffenstein Obrister Trappir, und" zu Balge Comptor, unsere Siegel vor uns und" unsern gantzen Orden, und vvir von der Land-" schafft Herr Stentzel von Dohnen, Herr Both" von Eylenburg, Herr Nicklass Wilcke, Ritter," Hanss Keller Landrichter, Hanss Falckenhain," Caspar Liechtenvvaldt, Lorcke von Cremitten" aus dem Preussenmarckischen Gebieten, Daniel" von Kunheim Landrichter, Heintz Mereicktha-" ler, Peter Koberschе, Hanss Lautter, Michel" von Konseck, aus dem Brandenburgischen gebie-" ten, dieselben haben auch Macht zu versiegeln, vor" die solch Recht haben in den Stædten, Nicklass" Chavv Bonheim und hat auch Macht zu versiegeln," vor Friederich und Hanss Kuchenmeister, Fri-" derich Bernfeldt, Hanss Lange, aus dem Balgi-" schen, Hanss Gabelcke, aus dem Hollændischen," Hanss von Weyer, Gerlach von Konseck," Nicklass von Renssken, Paessken von der Tywer-" sche aus dem Osterrodischen, Stentzel Schollin," aus dem Reinischen, und Titz Aueroxs, aus dem" Labiavvischen Gebieten, unser Insigel vor uns" und alle die solch Recht haben, der vvir mæch-" tig seyn, auch unsere Nachkommende, Gefehr-" de und Argelist ausgeschlossen anhængen lassen," diesem Brieffe, der gegeben ist, auf unserm" Hause Kœnigsberg am Tagge Petri den man nen-" net ad uincula nach CHristi unsers HErrn Ge-" burt, tausend vierhundert im sieben und acht-" zigsten Jahre.

LITT. D.

Das newe Gnaden-Priuilegium, *über die Magdeburgischen, und Lehen-Güter des Hertzogthums Preussen, von Marggraff Albrechten dem Eltern, und ersten Hertzogen in Preussen, gegeben im Jahre 1540. den letzten Octobr.*

VOn GOttes Gnaden, Wir Albrecht Marg- E "graff zu Brandenburgk, in Preussen, zu Stet- "tin, Pommern, der Cassuben, und Wenden, "Hertzog, Burggraff zu Nürnberg, und Fürst zu "Rügen. Thun kundt und bekennen vor jeder- "menniglichen die diesen unsern Brieff sehen oder "hœren lesen, Nachdem im Jahr tausend, vier- "hundert sieben und achzig ein Vortrag und Er- "klehrung zu verhütung Zwytracht und Irrung "zwischen der alten Herrschafft und derselben "Underthanen, über die Magdeburgischen Rech- "te zu beyden Kindern, durch den Hochwürdi- "gen und Geistlichen Herrn Merten Truchses, F "Teutschordens Hocmeister, mit Rath desselben "gebiettigern Herrschafft, Ritterschafft, Mann- "schafft, und der Stædte Kœnigsbergk, in kegen- "wertigkeit des Ehrwürdigen, in GOtt Vatters "und Herrn etwan Johansen Bischoffen zu Sam- "landt auf etliche Artickel berahmet, verliebt und beschlossen. Und wiewol dieser gemelter Vor-" trag von voriger Herrschafft und auch den Un-" derthanen von des besten wegen, auch dadurch" Fried, Lieb und Eynigkeit, gemehret und gepflan-" tzet mœcht werden, auffgericht, so befindet sich" das aus solcher berahmung und Vergleichung" unsere getreue Underthanen, die von der Herr-" schafft, Ritterschafft, und Adel, ietztgemeldten" Vortrages, allerley hohe Beschwerung tragen" und haben. Dennoch die gedachten, alle un-" sere liebe Getrewe, die von der Herrschafft, Rit-" terschafft, Adel, und vollmæchtige Gesandten" unsers Hertzogthums Preussen in gemeiner Tag-" fahrt, im Jahr Tausend fünffhundert neun und" dreyssigsten den vierten May versammlet, auffs" underthenigst gebeten, wir wolten als der gne-" dige Herr und Landes-Fürst, bey des Zeiten sie" alle auch gemeine Landt und Leute, durch Schi-" ckung des Allmæchtigen, in Gœttlichen und ge-"

"wissen Sachen, zu Christlicher Freyheit und meh- (A) rer Erkenntnüss, seines alleine seligmachenden Worts (darumb GOtt billiche Dancksagung geschicht) kömmen, sie ihre Erben, Erbnahmen und Nachkommende, Erblich, ewiglich und zu ewigen Zeiten, dieser ihrer bedruckten schmertzlichen Beschwerung, welche ihnen der vielgemeldte auffgerichte Vertrag aufflegen thet, gnediglichen entnehmen, denselben aufheben, todt und abe seyn lassen, und sie die von der Herrschaffr, Ritterschafft und Adel, ihre Erben, Erbnehmen und Nachkœmblinge, welche mit Magdeburgischen Gütern u. Rechten zu beyden Kindern, (B) auch Magdeburgischen vor sich, von GOtt und ihrer Herrschafft begnadiget und begabet, auch derselben Freyheit und Gerechtigkeit, so viel derselben Recht nach ihrer Art in sich haben und vermügen, mildiglich geniessen lassen. Dieweil wir dann als der gnedig und erkendlich Landes-Fürst gegen unsern Underthanen und mennig-lich, damit wir in allen ziemlichen und rechtmessigen, ja gerne dermassen, dass wir als der wohlthætige Furst aller underthenigen Dienstbarkeit danckbar befunden werden wolten, zum hœchsten bewogen, nichts weniger auch alles (C) dasjenige, was ietzo und in zukünfftigen Zeiten zwischen uns und unsern Erben, Erbnahmen, Nachkommenden und derselben Underthanen, zu ruhe, Lieb und Einigkeit dienstlich und förderlich bedencken, und wircklich vollenziehen wolten, so ursachet uns diese unsere Trewe und Liebe, auch die vielfeltigen geleisten gehorsamen und underthenigen und fleissigen Dienste, so uns von denen von der Herrschafft, Ritterschafft und Adel, diss unsers Fürstenthumbs, von anfang unserer Regierung bis anhero, und sonder- (D) lich im nechstem vergangenem schweren Kriege, in welchem sie als die getrewen Underthanen bey uns mit darstreckung ires Leibes, Bluts und Gutes, auch Verlierung Vervvüstung, und gentzlicher Verzehrung und Verhærung aller ihrer Güter, geblieben, und bis ins ende getrevvlich verharret, und durch keinen Weg sich abvvenden und abhalten haben lassen, erzeigt, auch hinfürder zuerzeigen vrbœttig, vvillig, geflissen und verpflicht sein vvollen und sollen, dass vvir nach gehabten reiffem und zeitigem bevvegen, bedencken und Rathsschlægen, alle gemeldte un- (E) sere getreue Underthanen, die von der Herrschafft, Ritterschafft und Adel des Hertzogthumbs Preussen, so Adelicher Ankunfft, Stammes und Herkommens, alle ihre Erben, Erbnahmen und Nachkœmblinge, umb gedachte ihre getrevve Dienste, gnediglich der Beschvverung zuendnehmen, mit andern und træglichern Privilegien und Freyheiten zu privilegiren, zu befreyen und zu begaben, auff ihr undertheniges Bitten und anlangen, angesehen, das solches dem Rechten nicht zu endkegen, mit gnaden vvillfahren vvollen, endnehmen sie der Beschvverung, und be- (F) gaben, befreyen und privilegiren sie, ihre Erben, Erbnahmen und Nachkommen, evviglich und zu evvigen Zeiten zu gebrauchen, und sich dess und nichts anders zu halten, vor uns, alle und jedere unsere Erben und Erbnahmen, und nachkommende Herrschafft, in Krafft dieses unsers Brieffes, vvohl bedechtiglich und aus Gnaden mit diesem hernach klærlich von Puncten zu Puncten, von Artickel zu Artickel, verzeichenten Freyheiten und Begnadigungen:

Artic. I.

I. Ins erste, das der obengemeldte, uffgerichte Vertrag, aus oberzehlten Ursachen und sonst allerley bedencken, in allen seinen Puncten und Artickeln falle, todt, abe, und nichtig sey; Allen denen von der Herrschafft, Ritterschafft und (A) Adel derselben Erben, Erbnahmen und Nachkœmblingen, vvie oben vermeldet, zunachtheil und Beschvverung nimmermehr und keinen Zeiten gebraucht vverde, dass vvir vor uns, alle und jede unsere Erben, Erbnahmen und nachkommende Herrschafft, uns desselben Vertrags gantz und gar zu evvigen Zeiten verzichen und begeben haben vvollen, begeben und verzeihen vor uns alle und jedere unsere Erben, Erbnahmen und nachkommende Herrschafft, demnach hiemit und in Krafft dieses unsers Briefes, den vorbedachten allen unsern lieben und getrevv- (B) en Underthanen und derselben nachkommenden, aus besondern gnaden und zum besten, solches vielgemelten Vertrages gantz und gar, also, das solcher Vertrag durch niemand hinfür angegen die vorgemelten gebraucht, gehalten, oder dieselben damit gebunden vverden sollen, hiemit aus Gnaden ordende und vvollende, dass es hinfort mit allen denen von der Herrschafft, Ritterschaffr und Adel, allen ihren Erben, Erbnahmen und Nachkommenden, so Adelicher Ankunffr, Stammes und Herkommens, vvelche mit Magdeburgischen Gütern und Rechten zu bey- (C) den Kindern, auch sonst Magdeburgischen begabet und begnadiget, erblich, evviglich, und zu evvigen gezeiten folgender Gestalt gehalten vverden solle."

§. 1. Zum ersten, vvelcher von der Herrschafft, Ritterschafft und Adel, vvie gedacht, in Gütern, so zu Magdeburgischen Rechten zu beyden Kindern, auch Magdeburgischen vor sich, verschrieben, verstürbe, Sœhne und Tœchter, die in Ehelichen Stande und Bette gezeuget, hinder sich verliesse. Sollen alsdann die Sœhne, das Væterli- (D) che und Mütterliche Gut erben, und die Tochter, oder Tœchtere, damit die Güter, Dienst und Geschlocht nicht geschvvæcht, mit ehrlichem, leidlichem und træglichem Ehegelde, vvo der, oder die Sœhne sich ohne dass, mit der, oder den Schvvestern vergleichen nicht kœnten, nach Erkenntnuss der Herrschaffr, Freundschaffr und Vervvandten, heraus entrichten und verheyrathen, doch das solch Heyrathgeld bahr über einen hauffen, der oder den Tœchtern, angesehen, das ihnen das Magdeburgische Recht seine milde auch mitgetheilet, gegeben vverde. Wo (E) aber der oder die Sœhne solch Heyrathgelt auff einem hauffen nicht zu geben hætten, und das Unvermœgen je so gross, und der Tœchter oder Schvvestern so viel, dass vvo diesem solte nachgegangen vverden, die Güter, Dienst, und Geschlecht, zu hoch dadurch geschvvecht vverden, so soll hiermit zugelassen seyn, dass die Tochter, oder Tœchtere, Schvvester, oder Schvvestere, in zvveyen oder dreyen Iahren, vvie das die Beredung geben kan, entrichtet vverden, nach aussgang derselben, sollen sie solche Mitgifft ihrer Schvvester, oder Schvvestern, von hundert (F) fünffe verzinsen, biss so lange die Summa vvie obgedacht, erleget.

§. 2. Und vvo es sich dieser gestalt begebe, dass ein Mann des Standes, vvie oben aussgedruckt, so leibliche Brüder oder Brüder-Kinder Mænnliches Stammes, die vvie billich, eines Namens, Stammes und Schildes vveren, hette, verstürbe, und liesse hinder sich keinen leiblichen Sohn; sondern alleine eine Tochter, oder Tœchtere, Schvvester oder Schvvestere, die vveren bestattet oder unbestattet: so soll der, vvelcher der negste Schvvertmagen eines Namens, (G) Schildes und Helmes sein vvird, es sey Bruder, Brüder-Kinder, oder aber auch vveitere Siebschafft, doch vvie oben gemeldet, desselben Bluts, Stammes, Namens, Schildes und Helms, unangesehen sie die Brüder, oder Vettern vveren getheilt gevvest, mit dem Rauch und Gut, oder nicht, nach Art des Magdeburgischen Rechtens, vor

ADPEND. MONVM.

"vor den Tœchtern oder Schvvestern, das alt und Vaterliche Gut erben. Iedoch das durch den Vettern, so solch Gut erbet, nach Erkantnuss der Herrschafft, Freundschafft und würden, oder vvirderung der Güter das Weiblich Geschlecht umb so viel stattlicher mit Gelde auf einen hauffen ausgegeben werde, damit dennoch das Weibliche Geschlecht sich dess zu freuen, und des Vetterlichen, oder Brüderlichen zu geniessen. Ehe aber zuvor solche Erkenntniss und vergleichung geschehen, und das Geld auff einen hauffen gefallen, soll die Tochter oder Schwester, im Gut bleiben, oder mit so viel stehender bestendiger und gewisser nutzung, ohne wiederrede versorget vverden, da volgents, vvenn das Gelt gefallen, dieselben vvieder den Stemmen eingereumet vverden soll. Doch soll in allvvege hiemit dem Vetter, oder den Vettern, so vermüge des Priuilegii zu den Gütern zu Magdeburgischen Rechten zu beyden Kindern, auch sonst Magdeburgischen verschrieben, erben, und kommen mœgen, mit Ernst eingebunden sein, sich gegen der Herrschafft und Vettern, davon er oder sie des anfals zugevvarten underthenig, ehrlich, gebührlich, freundlich und aller Erbarkeit halte, dergleichen auch sich gegen den armen Meidlein aller ehren, Vetterlichen, freundlichen und Erbarlichen erzeigung, hülf, fœrderung und raths bevveise. Wo aber jemands von den Vettern, in diesem sich nicht vvürde, vvie oben gemelt, underthenig, ehrlich, Vetterlich, freundlich, hülflich, verstendig und zurathig kegen der Herrschafft und dem, von vvelchem er des anfals zugevvarten, oder dem Mümlein halten und erzeigen vvürde und vvolte; soll der an dem der fall zugevvarten, sich kegen seinem Freunde und Vettern nach erkentniss der Herrschafft und Freundschafft mit endterbung oder andern Straffen zuerzeigen macht haben.

§. 3. Hette aber der verstorbene etvvas bey Fürsten und Herren, zu diesen rechten verdienet, umb sein verdienet oder sonst ervvorben Gelt erkaufft, also, dass es an ihnen von seinen Vatern oder Altvatern nicht kommen vvere, das sol billig auf die Tochter oder Tœchtere, vvo keine leibliche Sœhne hinder sich verlassen, fallen, kommen und erben, doch dass dem Vatern in diesem die Handt aus billichen Ursachen mit solchem Gut zu gebahren, frey und offen stehe.

§. 4. Item, vvo einer von der Herrschafft und Adel, vvie obgemelt, im Magdeburgischen Rechten zu beyden Kindern, und sonst Magdeburgisch vor sich, sitzend verstürbe, und hinder sich keinen Mænnlichen Saamen als Sœhne, Bruder, Vettern und dergleichen, so eines Stammes, Bluts, Nahmens, Schildes und Helmes vveren, sondern allein eine Tochter oder Tœchtere, eine Schvvester oder Schvvestere, oder aber beyde Geschlecht, Mænnlichs und Weiblichs verliesse, da doch das Mænnliche ohne Erben, Mænnliches Sames verstœrbe, so soll die nachgelassene Tochter oder Tœchtere, Schvvester oder Schvvestere (vvelches das negste zum Erbe) in dem Gut, nach Art und Gevvonheit des Magdeburgischen Rechtens, sie vveren ausgegeben, bemannet oder nicht, bleiben.

§. 5. Doch vvo sie alle biss auff eine Tochter oder Schvvester begeben und ausgestevvret; dass die unversorgte im Gut bleibe, und nach rath, vvissen, vvillen und vollvvort der Herrschafft, Freundschafft, und negst Vervvandten, einem Ehrlichen, Rittermæssigen vom Adel zur Ehe, dazu sie die Iungfravv keines vveges gezvvungen vverden soll, in das Gut gegeben, und die andern Schvvestern nach erkændniss der Herrschafft, Freundschafft und vvirden der Güter, ehrlich aus dem Gut gevveiset vverden.

§. 6. Wo aber mehr dann eine, unausgegebene Tochter verlassen, so sol die im Gute bleiben, vvelche die elteste und unausgegebene nach des Vatern todt seyn vvürde, mit vvelcher folgends vvie oben berührt, gebahret vverden soll. Wo sie aber alle begeben, soll die iüngste, so nach ihres Vatern tode bey leben, ins Gut gevveiset vverden, dasselbe besitzen, und die andern, mit erbesserung ires Ehegelts oben erzehlter massen aus dem Gute aussgeben und endrichten, so fern es anders mit den genannten Personen also gelegen, dass sie Ehren halben und sonst aus gnugsamen billichen Ursachen nicht zu vervverffen.

§. 7. Da es sich dieser gestalt zutragen vvürde, dass ein Vetter ein Gut, vermœge dieses Vertrages erben solte, oder dass eine Tochter in das Gut bemannet, ihre Schvvestern aber gantz kein, oder aber gevvachsen und noch unbegeben, so sollen sie aus ihren Væterlichen Gütern den müglichen und ehrlichen endhalt, von Essen, Trincken, auch Kleidung, ihrer Ausstevver unschedlich, biss sie mit einem ehrlichen Bidermann ausgegeben, haben, vvorauf vvir uns unsere nachfolgende Erben, Erbnahmen und nachkommende Herrschafft, und derselben Amptleute, auch der Megdlein nehest Vervvandte und Vormünder mit gnaden und gutem vleis achtung haben sollen und vvollen.

§. 8. Item, ob einer von der Herrschafft und Adel, vvie vorgedacht, zu Magdeburgischen Rechten zu beyden Kindern, und Magdeburgisch vor sich sitzende, aus notturfft oder sonst seiner Besserung nach, seine Güter bey seinen vvolmügenden Iahren verkauffen oder verpfenden müste und vvolte; soll ihme solches iederzeit zu thun offen stehen, und zugelassen seyn. Iedoch also, dass ers mit Willen der Obrigkeit, die ihme darzu auff sein untertheniges bitten und anzeigen den zulass, ohne verzug nicht versagen sol, thue, und solchen Kauff erstlich seinen nehesten Freunden, dem gebrauch nach anbieten, demselben oder einem von der Herschafft und Adel, der zum Dienst tüglich und am meisten darum giebet, verkauffe, vvann aber die Bluts und Schildsfreunde dess zu kauffen nit bedacht, das alsdann die Herrschafft vor den frömbden umb das gebürende Gelt die nehesten seyn.

§. 9 Und nach dem, inhalts dieses ietzigen unsers ietzigen Privilegiens, ein ieder Tochter mit bahrem Gelde aus den Gütern aussgerichtet vverden sollen, vvird da entgegen dieselbe berathene Tochter nicht unbillig von irem Ehegatten vorleibgedinget, dennoch soll ein ieder von der Herschafft, Ritterschafft und Adel, seinen Ehegatten nach vermœge der Güter und Dienst, damit die nicht geschvvecht, mit einem ziemlichen und ehrlichen Leibgedinge, mit Verwilligung und Bekrefftigung und zulass der Herrschafft versorgen und versehen, dess die nachgelassene Witfrau ehe und zuvor sie solches Leibgedinges versichert, sich aus den Gütern, so sie mit ihrem verstorbenen Ehemann besessen, zu begeben schuldig sein nicht sol.

§. 10. Im fall einer Erbtochter, ein ehrlicher vom Adel zur Ehe ins Gut gegeben vvürde, und derselbe vom Adel ohne Mænnliche und Weibliche Leibes Erben verstürbe, so soll sie, vvo sich dieselbe Erbtochter, vveiter verheyrathen nicht vvürde, dasselbe Erbgut zu ihren Lebtagen innehaben und geniessen: Nach derselben absterben sol es mit dem Gut, in massen dis Priuilegium ausvveiset, gehalten vverden, vvann sie sich aber vveiter verheyrathen vvolte, so soll ihr die Helffte des Guts, so sie zum Manne gebracht hat, erblich ubergeben, und die andere Helffte iederzeit an ire gebürende ort und stelle, dahin diss Priuilegium vveisen thut, kommen und erben. Iedoch das in allen beyden fellen die verlassene

"Witfravv das Gut, so viel sie des innen hat, in wesentlichen Bavv und vvirden durchaus erhalte, und gebührliche Dienste der Herrschafft und dem Lande zum besten versehe, und bestelle.

§. 11. Wo aber der Nahme, Stamm, Schilt und "Helm, ohne einige mehr gelassene Erben des Stammes und Nahmens Mænlichs oder Weiblichs Geschlechts gantz und gar abgehen, so soll alsdann und nit eher das Magdeburgische Gut zu beyden Kindern, und Magdeburgisch vor sich, an Uns, unsere Erben, alle und iedere Erbnahmen und nachkommende Herrschafft, als den Landesfürsten sterben, fallen und kommen, vvas dann an allem dem, so zu fahrender Haabe, oder dem Erbe, nach Magdeburgischen Rechten gehœrig, von einem der Herrschafft, Ritterschafft oder Adel vorlassen, des soll die Erbfœrderung und entpfahung desselben nach, nach art des Cœlmischen Rechtens oder Priuilegii gehalten vverden.

§. 12. Und so dann Menschliche Sinnligkeit, "Vernunfft, bedencken und vorbetrachtung aus menschlicher Schvvachheit, zufellige Irrungen und beyfell, so sich durch oder neben den obgeschriebenen Artickeln begeben oder zutragen mügen, nicht gnugsam ergründen, setzen vorkommen und verordenen mag oder kan. Demnach haben vvir unsern getrevven lieben Underthanen, ihren Erben, Erbnahmen, und Nachkœmlingen mit gnaden zugelassen und bevvilliget, vvo einige Widervvertigkeit oder Irrung, ausserhalb dieser obgeschriebenen Artickel, oder dess, so dem anhengig zvvischen uns alle und iedere unsere Erben, Erbnahmen und nachkommende Herrschafft, und unsern lieben getrevven, oder aber ihnen selbsten entstunden (dess GOtt nicht geben, sondern mit Gnaden verhüten vvolle) so vvollen vvir alle und iedere unsere Erben, Erbnahmen, und nachkommende Herrschafft solche Sache alsdann von allen theilen, als vvohl vvir alle und iedere unsere Erben, Erbnahmen, und nachkommende Herrschafft, als unsere liebe getrevve Underthanen ire Erbnahmen, und Nachkœmblingen. In allen und ietzlichen fürfallenden fællen, am Chur- und Fürstlichen Sæchsischen Oberhoffgericht, vvelches mit stattlichen von der Ritterschafft, Adel und Doctoren besetzt, Recht suchen, nehmen, geben, und darbey bleiben. Wo aber solches in abnehmen keme und so stattlich nicht besetzt, so vvollen vvir an den enden, da die Sæchsischen Gerichtsstüle am besten, und ordentlichsten versorgt und bestellt, auch den meisten Beruff zu jederzeit haben, vvie oben gemelt, recht suchen, nehmen, geben und gevvarten.

§. 13. Solche unsere gegebene Begnadigung und "Befreyung, vvollen vvir auf alle fehl, so von dis an sich hinfurt zutragen mügen, und zu Magdeburgischen Rechten zu beyden Kindern und Magdeburgischen vor sich, verschrieben ist, oder ihn zukommend verschrieben vverden mag, gemein haben, iedoch dass die Güter, so vvir, auch unsere Vorfahren allbereit durch unsere und derselben Zusage, Brieff und Siegel, in Anmerckung, dass vvir es gut fug und recht, dess vielgedachten jetzo genichtigten Vertrages halben, gehabt, vorgeben, vorbrieffet, vorsiegelt, und zugesagt, sie seynd vorfallen oder nicht, aus dieser Freyung als vveren sie vvœrtlich eingesetzet ausgezogen, und uns zu dem Brauch, vvie es vormahls gehalten vvard, vorbehalten haben, also das dieselben Güter, denen Personen, so durch uns, umb ihrer trevven Dienst vvillen, damit begabet, folgen und bleiben sollen.

§. 14. Nachdeme vvir bey unsern Tagen etzlichen vom Adel mit Gnaden frey Güter an sich zu kauffen vergundt, mit dem Bescheide, dass sie die Beschvverung Dienst und anders, so die Freyen oder dieselben Güter schuldig zu thun, geleisten und ausrichten solten, dennoch vvollen vvir vor uns, unsere Erben, Erbnahmen und nachkommende Herrschafft, dieselben Güter nach laut ihrer Brieff und Siegel, die sie darüber haben, und dabey billig bleiben, aus diesem Priuilegio, als vveren sie vvœrtlich hiemit eingesetzt, ausgezogen, und zu dem rechten auch Gebrauch, vvie ihre Brieffe und Siegel vveisen und ausdrucken, uns vorbehalten haben.

§. 15. Und dievveil viel und offtgemelte Herrschafft und Adel unsers Fürstenthumbs Preussen, uns vveiter in aller Underthænigkeit angeruffen und gebeten, nachdeme viel derselben zu Lehn-Recht ihre Güter verschrieben hætten, wir vvolten mit Gnaden zulassen, dass, wo einer von der Herrschafft, Ritterschafft und Adel mit Lehn-Gut begabet, und keine mænnliche Leibes-Lehns-Erben, sondern eine oder mehr unausgegebene Tœchter hinter sich verliesse, dass der Tochter eine, mit einem frommen redlichen des Adels der es auch umb uns und diese unsere Land und Leute getrevvlich verdienet, oder verdienen kœndte, mit unserer aller und jederer unserer Erben, Erbnahmen und nachkommenden Herrschafft, Gnad, Gunst und Willen, auch vvissen der Freundschafft (so fern sie derselben folgen vvil) in das Lehngut verehlicht, und also, vvem vvir, alle und jedere unsere Erben, Erbnahmen und nachkommende Herrschafft das Lehngut sambt einer Tochter gœnnen vverden, dass derselbe die andern Tœchter, nach Erkentniss der Herrschafft und vermüge der Güter heraus entrichte. Wo aber der Tœchter eine oder keine, nicht folgen vvolte, dass sie alsdann nach vermüge der Güter, vvie oben gemelt, mit gebührenden Ehegelt ausgestevvret vvürde, so vvir dann die vielgeleisteten Dienste, unserer getrevven Underthanen, der von der Herrschafft, Ritterschafft und Adel bedencken, kœnnen vvir ihnen diese ihre ziemliche Bitte nicht versagen, vvollen demnach, dass es mit dem Fall der Lehn-Güter, folgender gestalt gehalten vverde.

§. 16. Wo einer von der Herrschafft, Ritterschafft und Adel verstürbe, und keine andere dann Lehngüter, auch keinen Mænnlichen Lehns-Erben, sondern eine Tochter, die unausgegeben vvere, allein verliesse. Das es damit, der von der Herrschafft, Ritterschafft und Adel, bitte nachgehalten vverde, Wo aber einer vvie oben gedacht, beyde Magdeburgisch und Lehngüter hette, und keinen Mænnlichen Lehns Erben verliesse, sondern eine eintzliche Tochter, vvelche vermœge dieses unsers Priuilegiums zu den Gütern, so zu Magdeburgischen Rechten verschrieben, eine Erbtochter vvere, so solten die Lehngüter ohne alle mittel an uns, unsere Erben, Erbnahmen, und nachkommende Herrschafft fallen, doch also dass ihr nichts destovveniger die Mitgifft auss den Lehngütern nach vermœge derselben gegeben und gereichet.

§. 17. Wo aber mehr dann eine Tochter, als vvie oben gemelt, in manglung der Lehns-Erben unberathen verlassen, und beyde Magdeburgische und Lehngüter ererbet hetten, eine aber in den Magdeburgischen Gütern nach Innhalt dieses Priuilegii bleiben solt, so sollen vvir, unsere Erben, Erbnahmen und nachkommende Herrschafft einen ehrlichen vom Adel mit dem Lehn-Gut zu begaben macht haben, und so der unberathene eine uns und der nachkommenden Herrschafft folgen vvill, mit demselben guten und ehrlichen Manne ins Gut verehlichen, vvelcher

cher volgents die andern aus dem Lehngut, nach A vermüge derselben Güter entrichten soll, doch also, vvie oben von den Magdeburgischen Gütern gedacht, dass die Personen ehren halben und sonst aus gnugsamen billichen Ursachen nicht zu vervverffen.

§. 18. Wo aber ein Lehntræger bey seinem Leben aus den Lehn-Gütern, derselben Tœchter oder Tœchtere ausgegeben oder verehlichet hætte, und das Gut also an uns, unsere Erben und Nachkommenden, vermœge dis priuilegiums fallen vvürde, so vvollen vvir unsere Erben, B Erbnahmen und nachkommende Herrschafft, der oder denselben ausgegebenen Tochter oder Tœchteren, die Mitgifft nach unser auch unserer Erben, Erbnahmen und nachkommenden Herrschafft Erkentniss aus dem Lehn-Gut, nach Vermœge und Gelegenheit desselben, mit Gnaden erhœhen: In den Lehngütern soll es mit der fahrenden Haab, nach Art der Lehnrecht gehalten vverden.

§. 19. Die Schuld in Magdeburgischen Gütern, bezahlt billich der Erbe der Güter, von den Gü- C tern allein, ausgeschlossen, der fahrenden Haab, mit vvelcher es gehalten vverden soll vvie oben gemelt. Wo aber mit Beliebung der Herrschafft auf das Lehn Schuldt gemacht, das vvird davon billig bezahlt. Was aber ohne Wissen und Beliebung der Herrschafft vor Schuldt auf das Lehn genommen, das soll aus der fahrenden Haab, so vveit sich die erstreckt bezahlt vverden, und nicht aus dem Lehngut.

§. 20. Mit diesen allen oben geschriebenen und D vermeldten Freyheiten, Privilegien und Gerechtigkeiten und Rechten, in massen die lauten, in sich halten und schliessen, begeben und begnadigen vvir Albrecht Marggraff zu Brandenburgk, in Preussen &c. Hertzog, vor uns alle und jedere unsere Erben, Erbnahmen und nachkommende Herrschafft, aus offtmahls angezogenen Ursachen, in der allerbesten Form, Weise, Gestalt und Mass, als vvir der Landes-Fürst immer thun sollen und kœnnen, alle unsere getrevve Underthanen, ihre Erben, Erbnahmen und Nach- E kœmblingen, Erblichen und evviglichen von der Herrschafft, Ritterschafft und Adel, Adeliches Stammes, Nahmens und Herkommens gæntzlich vor uns, alle und jedere unsere Erben, Erbnahmen und nachkommende Herrschafft, in vvahren Fürstlichen trevven versprechende, das vvieder diese unsere Begnadigung und Befreyhung, obgemelte unsere liebe getrevve, in oder mit geistlichen oder vveltlichen Rechten, einigen Schein, Behelff, oder Ausflucht, vvie die menschliche Sinnen immer bedencken, oder ergreiffen mœgen, der vvir uns vor uns alle und F jedere unsere Erben, Erbnahmen und nachkommende Herrschaffte hiermit gentzlichen und gar aufs bestændigste aus Gnaden verzeihen und verziehen haben vvollen, betrübet, genœtiget, oder belestiget, sondern sich des und nichts anders haben und halten sollen, mit diesem Anhange, vver sich von unsern getrevven Underthanen, denen von der Herrschafft, Ritterschafft und Adel, Adeliches Stammes, Nahmens und Herkommens dieses unsers gegebenen Priuilegii frevven vvill, dass der oder dieselbi- G gen vermœge irer Brieff und Siegel die Urkundt geben, die andern aber in Entpfahung der Erbschafft mit Bekæntniss der Underthenigkeit sich darzu erzeigen, vvie dann auf gehaltenen gemeiner Tagefahrt und Zusammenkunfft, im Jahr 1540. im October, in unser Stadt Kœnigsbergk solche Punct alle durch uns œffentlich, gegen den bemelten von der Herrschafft, Ritterschafft und Adel, unsern lieben und getreuen Underthanen, vor sich, alle ihre Erben, Erbnahmen, und Nachkœmblingen, erblich und evviglich und zu evvigen Zeiten vorjaet, sie auch die vielgedachte unsere Underthane, die von der Herrschafft, Ritterschafft und Adel dencklich one alle Ausflucht vvie oben gemelt stets zu halten, vereyniget, beliebet, bevvilliget und angenommen haben, vvie vvir dann von der Herrschafft, Ritterschafft und Adel des Hertzogthums Preussen, für uns unsere Erben, Erbnahmen, Nachkœmblingen und Jedermænniglichen solch oben erzehlt und eingeleibt Priuilegium uns allen zum besten zu underthænigen hœchsten Danck, hiermit und in krafft dieses Brieffes, belieben, bevvilligen und annehmen.

§. 21. Das alles zu stæter, vester, evviger und unvviederrufflicher Haltung haben vvir Albrecht Marggraff zu Brandenburgk in Preussen, Hertzog, &c. oben genandt, vor uns, unser Erben, Erbnahmen, und alle nachkommende Herrschafft, zvveene Brieff eines und gleiches lauts verfertigen, mit unsern grossen anhangenden May. Insigel vvissentlich besiegeln lassen, und uns eigener Fürstlicher Handt underschrieben, einen vor uns alle und jede unsere Erben, Erbnahmen, und nachkommende Herrschafft behalten, den andern vielgemelten unsern getreuen von der Herrschafft, Ritterschafft und Adel, sich desselben zu ihren aller ihrer Erben, Erbnahmen und Nachkœmblingen bestes und Notturfft zu gebrauchen behendigen lassen.

§. 22. Auch vvir von der Herrschafft, Ritterschafft, Adel und andern Vollmæchtigern, Gesandten, einer Erbarn Landschafft des gantzen Fürstenthumbs Preussen, aus allen Gebieten, vor uns selbst, auch alle unsere Erben, Erbnahmen und Nachkœmlingen, haben zu mehrern Bekæntniss und Sicherheit alle gefehrde und argelist ausgeschlossen, unser Siegel-Secret und angeborne Pitschafft in massen mit nahmen, vvie hernach folget, an diesen Brieff vvissentlich gehenckt, nemblich George von Samlandt, und Paulus zu Pomesan Bischoffe, von vvegen der Herrn Prælaten, Peter Burggraff und Herr von Dohna auff Morungen, Wolff zu Heydeck, zu Rastenburgk Hauptmann, Friederich Erbtruchses, und Freyherr von Waltburgk, von vvegen der Herrschafft, der Landræthe halben, Melchior von Kreytzen Hoffmeister, Martin Kannacher Oberster Burggraff in Kœnigsbergk, George von Kunheimb Hauptmann zu Tapiavv, Hanss Rautter Voigt auff Samlandt in Fischhausen, Michel von Drahe, Hanss Leskevvang, Wilhelm von Schlieben, Eck von Reppichavv Michel von der Lautten, von vvegen des Brandenburgischen gebiets, George Schlubut, des Rastenburgischen, und George Brunsert, des Bartischen, Christoph Portugal, des Balgischen, Hanss von Schertvvitz, des Hollendischen, Martin Walrœder, des Preuschmarckschen und Riesenburgischen sambtlichen, &c. George Sack, Landrichter, und Albrecht Finck von vvegen des Liebmühlschen, Osterrodischen, Hohensteinischen, Soldauschen, Neydenburgischen, Urtelsburgischen, Gilgenburgischen, und Stradaunschen, Caspar Schiren-

ADPEND. "Schirendinger, Gabriel Iagenreutter, und Basti- "an Berbandt, von vvegen des gantzen Samlen- "dischen kreyses. Geschehen und gegeben zu Kœnigsbergk, den letzten des Monaths Octobris," nach Christi Geburt, Tausend, fünff hundert und" im viertzigsten Iare," MONVM.

Albrecht Marggraff zu Brandenburgk in Preussen, Hertzog, etc. Manu propria sspt.

DOCTISSIME CANDIDATE,

mihi meisque musis amicissime,

TVO *in me amori debeo, quod malueris sero redeuntem expectare, quam alium ducem sequi in conflictu inaugurali. Neque enim mea tum culpa absui ab hoc bonarumlitterarum domicilio: sed causa fuit principis, quam primo habemus loco subditi in rebus mortalium. Ipse scis, quod academici mei muneris ideo plura neglexerim compendia. Cum, absente decano, eorum qui mihi nomen suum dederant in petendis ab ordine nostro priuilegiis iurisprudentiae doctorum, hinc discesserint alii, alii alios habuerint brabeutas. Quis autem bonus damna, principis ergo contracta, non habuerit in lucro? si quidem aliquod inde commodum reipublicae. Oportet me ideo haec scribere, ut mihi apud te atque musarum cultores alios uenia sit facilior in annui spatii facto otio. Quae autem tibi a reduce ex regia spes? Scilicet innotuerat tibi institutum meum, quo systema meditor differentiarum iuris tam* Romani, *quam* Longobardici *a Germanico eique uicinarum prouinciarum. In ultimo igitur genere* Porussica *tibi selegisti, partim quod in hoc regno patronos, fautores et amicos rerum tuarum haberes plurimos, ut illud tibi instar patriae esset colendum; partim etiam, quod Porussicae clientelae nullum unquam habuerint interpretem, cum* Schwendendoerferus, Kleinius *et* Gruben, *Porussicarum legum commentatores, uersati tantum sint in* ciuilibus; *partim etiam, quod in Porussiam redux huius argumenti proferre posses limites, augendo et emendando. Excussi igitur in gratiam tui loculos meos, conduxi ex supellectili mea codices et libros, ut essent ad manus tuas opusculo scribendo admotas, neque etiam, cum in aedibus meis haberes museolum, tibi consiliis meis defui, si quando tibi haesit aqua in re tot quidem circumsepta difficultatibus. Hunc uero laborem dum tibi gratulor, omnibus ego bonis commendo litteras tuas et egregios in iurisprudentiae studio profectus, solertiam industriamque animi probitatem uitae morumque cultum. Quae omnia in utroque examine illustri iureconsultorum ordini probasti mihique, cum olim per quinquennium in meis scholis, tum etiam nouissime in praesenti instituto. Quo testimonio te omnino dimittere possum fidemque meam dare rerum tuarum patronis, fore, ut, quae tibi didicisti adhuc, illa cum fructu successuque doceas alios. Ad quam spartam* DEVS *tibi aperiat uiam concilietque dignos musis tuis patronos tuamque seruet ac tueatur ualetudinem. Halae die* VII. *Kal. mensis Iunii* cIↃIↃCCXVI.

OPVSCV-

OPVSCVLVM III.
DIFFERENTIAE IVRIS FEVDALIS COMMVNIS ATQVE LVSATICI.

Die XXII. Mensis Augusti cIↄ Iↄccxiv.

PROOEMIVM.

§. I.

De patrii iuris ignorantia querelae.

Vae olim apud SILESIOS (aa) ipsosque SAXONES (bb) querela; *confundi patrii iuris rationes cum extraneis aliorum populorum institutis, tum maxime, si academiae consulerentur, eorumque doctores, uix alio, quam Romano et Longobardico iuribus*, ut olim tempora fuerant, *imbuti, adeo, ut forensium actorum transmissio inter morbos sit referenda, ruentis in alienos mores reipublicae et pristinae libertatis obliuionem:* illa omnino LVSATIAE quoque meae cauenda esse, hodie praesertim, ubi Romana et academica nomina in curiis cum frequentiora sunt, tum celebriora, id quidem ex argumentis intelligimus tot patrii et peregrini iuris differentiarum (cc).

De ignorantia Silesiaci iuris apud extraneos, querelae.

(aa) Habeo interpretem ea in re *Silesiaci iuris* callentissimum, *Iacobum* SCHICKFVSIVM, quondam *imperatoris et ducis Lignicensis consiliarium fiscique patronum.* Is certe in utilissimo libro de *feudis Silesiae,* usque huc inedito, *cap. I. n. 38.* his uerbis eo fine scribit: *propter summam consuetudinis* in Silesiae feudis *potestatem multi cordati uiri et in litteratura illustres exoptarunt, ut et in Silesia consuetudines feudales, tenebris plusquam cimmeriis obru-* A *tae, in lucem conspectumque producerentur. Per eas certe* mira exterorum iudicia *auerterentur plurimaque sopirentur* indigenarum *litigia. Accipiat desideria haec beneuolus lector ex* epistolis *duorum Silesiae* procerum, *maximi apud suos nominis et meritorum.* Prima est *Georgii* comitis de OPPERSDORFF, S. C. maiestatis consiliarii status secretioris (*): altera *Melchioris* de SENIZ, qui in hoc argumento longe amplior primo curatiorque (**).

Loca ex Schickfusii codice insito.

(bb) Ver-

(*) Ita autem ille: *Auf die vorgefallene Lehns-Strittigkeiten antworte ich, daß in solchen Sachen mancherley Zweiffel entstanden. Welche man von Ann.* 1513. *biß* 1560. *zwischen Kayserl. M. und den Land-Stænden zu heben gesuchet, und absonderlich von* 1590. *biß* 1600. *daran gar sehr gearbeitet hat. Davon* D. Krumbktigers *damablige Gutachten im archiu liegen. Unterdessen werden die Lehns-Strittigkeiten entweder zum Rechten verwiesen, oder, wenn es K. Majest. vortheilhafftig, durch* Commissiones *ausgemachet. Wære aber gar sehr zu wündschen, daß man dergleichen* (ob ignorantiam patrii iuris) *in Ungewißheit schwebende Lehns-Sachen durch Leute, die dieser Lande Rechten erfahren, ausmachen liesse. Großglogau den* 25. *Iun.* 1630. *An die Kayserl. Cammer in Ober- und Nieder-Schlesien.*

(**) Consilium, Schickfusio in litteris datum, hoc est. *Wenn der Herr bey diesem Werck vom* B *Schles. Lehn-Recht* ex antiquitate Silesiaca *erweißlich machen kænte. Wie weit die Polnische Rechte in diesen Landen gegangen, und wie lang sie gewehret, und wie sie ufgehæret, und warum Schlesien das Teutsche Lehn-Recht sonderlich beliebet, und alle Ritter-Güter dem Herrn zu Lehen gereichet, ausser wenigen, so Erbe und eigen, nach Polnischem Recht geblieben, und darum gar ein sonderlich Recht, die* Zauden *genennet worden. Ferner, was unter beyden fur ein Unterscheid gewesen u. d. würde allen Fürsten, Stænden und Kayserl. M. nicht weniger ein* C *grosser Nutzen geschehen. Absonderlich da dem Herrn wohl wissend, wie bißhero die Landes-Obrigkeiten, Juristen, Facultæten, Schæppen-Stühle, auch die Kænigl.* Appellation *selbsten in diesen Stücken,* ob ignorantiam antiquitatis patriae, *in Zweiffel und Ungewißheit gestanden. Absonderlich werden die alten Lehn-Brieffe von den Uniuersitæten mit wunderlichen Augen angesehen, und* cum iniuria Caesaris

PROOEM.

De ignorantia Saxonici iuris querelae.

(bb) Verba querulae Saxoniae, in ordinum prouincialium an. 1592. instituto conuentu, recitauit exhibuitque ex *mscto* codice auctor *Germaniae principis lib. 3. c. 6. §. 10. p. 223.*

Lusatici iuris, cum simplicis, tum apud exteros ignorati?

(cc) Quae mox ordine sequentur. Ratio autem simplicis et singularis in Lusatia iuris extraneisque ignorati necquicquam est obscura. Nam *principio* regio haec cum Silesiae tum Saxoniae est uicina habetque causas iurisprudentiae singularis et domesticae cum his fere communes: *deinde* incolae Lusatiae, temporibus diuersis et ipsi diuersi uarios in illam mores contulerunt abhorrentes Romanis: *porro* ordines, libertatis amantes et tenaces, instituta, quae semel accepere, contuiti sunt fortiter: *praeterea* ipsi principes, rerum domini, pristina ciuibus iura subinde confirmarunt: *imo*, quod maximum, iudiciaria et legislatoria hic auctoritate uix usi sunt principes, nisi ordinum accedente adplausu consensuque: *tum* academica iurisprudentia in Lusatiae iudiciis ideo re- A gnare non potuit, quod pleraque Lusatiae fora adsessores habere soleant, iudicio ciuitatis, non principis, electos, ut adeo illa semper iudices maluerit usu doctos, quam formatos tantum in scholis: *demum* rarus ex Lusatia quondam actorum transmissio ad academica collegia, frequentior ad patrii iuris antistites, Magdeburgicos inprimis scabinos et Hallenses: *tandem* Lusatia, a systemate iuris aliena, *einem geschriebenen Land-Recht*, eius enim conditores, testibus tot exemplis, id fere egerunt, ut patria instituta cogerent in harmoniam cum legibus Romanis: *ad extremum* defuerunt quoque Lusatiae interpretes ICti, qui habitum patrii iuris ad Latii exigerent leges uestiarias, id est, sensus ibi populares nunc torquerent ad apices Iustiniani, nunc, primis deletis, locum facerent ultimis. Quo itaque magis simplicia & singularia sunt Lusatiae iura, eo quoque cauendum magis, ne illa peruersas experiantur sententias apud doctores et iureconsultos Romanos et alios quosque peregrinos. B C

§. II. Quamuis uero commixtio haec in caussis etiam priuatis earumque decisionibus officiat reipublicae (ee): in iure tamen beneficiario grauius inde damnum. Cum, quod ordinum clientelae praedia resque tangant ualde momentosas (ff): tum, quod in illis nexus uersetur (gg) imperantium atque parentium, id est, caput et cardines reipublicae.

Praesertim in iurisprudentia clientelari.

Pestis reipublicae iuris ambiguitas.

(ee) Quis dubitauerit de damnis, ex iure incerto et perturbato, redundantibus in rempublicam. Ciues fallunt falluntur que in formis negotiorumque rationibus, norma destituti rerum agendarum certa ac stabili. Iudicibus uia aperitur ad decipiendum et illudendum partibus nunc sub Latii, nunc sub alieni populi laruis. Interdum sub ratiuncularum aenigmatibus auctoritate sanctae curiae uestitum faciunt glaucoma. Saepe irretiunt partes opinionum diuortiis dimouentque illas a ueritate unico uerbo, quod sententia sit communis. Caussarum uero patroni in his tenebris protrahunt, excitant, fingunt, uertunt, trahunt retrahuntque lites, ut exitus ante non uideatur, quam iuribus et numis careant litigantes. D uel in ancipitis fortunae nominibus uersantur, uel in crepundiis, uel in aedificiis ac uillis rerum uacuis, uel in agrorum aliquot iugeribus, censuum ac tributorum onere ita exhaustis, ut uix aliud possessori relinquant, quam operas et seruitutem. Vt adeo allodia cum feudis, ne quidem mereantur conferri, tantum abest, ut his illa queant respondere.

Caussae feudales maioris longe momenti, quam res allodiales.

(ff) Nam in Germania cum uniuersim, tum sigillatim etiam in Lusatia opes procerum absoluunt fundi clientelares. Quae allodialia, seu ciuium sunt propria,

Leges clientelares fere absoluunt capita iuris publici singularis.

(gg) Inter ordines prouinciales principem locum habent *uasalli*, reipublicae fulcra et columnae. His collapsis, aut patriae iurium ignorantia concussis conuulsisque, de reliquorum ciuium actum est fortunis, aris, focis, salute. Eo itaque magis curandum est, ut constet sibi respublica in clientelaribus argumentis. Disces inde, quae facere principem uel solum facere est nefas. Quae iura subditis propria uel communia illis cum principe. Quibus rationibus omne punctum absoluitur *iuris publici singularis.* E

§. III. Non uero alia ratione euitabitur utriusque iuris perturbatio, quam ut in rationes cuique proprias inquiratur sigillatim doceaturque post, quantum aliae atque aliae distent inuicem et quae demum sint momenta differentiarum (hh).

Inde opus est doctrina iuris differentiarum.

Ad tollenda ambiguae iurisprudentiae discrimina, uiae multiplices.

(hh) Alii atque alii alia etiam atque alia remedia attulerunt, ad tollenda perturbatae et ambiguae iuris prudentiae discri- F mina. Sunt, qui codices hic ediderunt *legum abrogatarum*: sunt, qui docere uoluerunt *iura* nonnisi *nouissima*: sunt, qui iuris

saris et principum *auf die Regel*, quod fundus praesumatur liber, *gesprochen. Wie* ex Mod. *Pistoris* uol. 2. consil. 12. *zu sehen. Solche* errores *sollten billig* ex patria antiquitate *den auswärtigen absonder-* G *lich benommen werden. Der Herr wird also dar-durch* tot amplissima collegia et dicasteria ex tot foecundis erroribus educiren, *und ihnen ein Licht geben.* Dat. Olau die 3. Febr. 1624.

PROOEM.

iuris utriusque amarunt collationes: sunt, qui iurisprudentiam quae fuerunt *forensem*: sunt, qui opiniones collegerunt *communes* aut communissimas: sunt, qui *praxeos* et theoriae inierunt discrimina: sunt, qui *usum* docuerunt *modernum*: sunt denique, qui firmum se inuenisse talum existimarunt in *curialium decisionum* auctoritate: nonnulli illos partus habuerunt genuinos, quos exclusisset *ratio* et *aequitas*: *trutinas* etiam et *ariadnaea* fila ostenderunt, alii in conciliandis Romanorum legibus occupati. Horum omnium rationes uti suo relinquimus loco et meritis in iuris adeo incerti prudentiam: sic praesenti tamen instituto uiam inire lubet *iuris differentiarum*, Dno *praeside* duce, qui ante aliquot annos hoc etiam nomine saliuam mouit iureconsultis cum forensibus tam academicis in iurisprudentia *ciuili* caussasque noui in Germania instituti ipse aperuit in *prooemio* primae dissertationis *differentiarum iuris Romani et Germanici*, *an.* 1712. in Fridericiana in publicum emissae.

DIFFER. I. nobis probantur utriusque iuris differentiae.

§. IV. Hoc egomet consilio animum adpuli ad tractandum eius generis argumentum, differentias scilicet iuris *feudalis Lusatici* et *communis*. Quo ultimo nomine nunc *Longobardica*, iterum *Saxonica*, quandoque etiam *Germanica* intelligo instituta uniuersim (ii). Neque enim in hoc specimine conflictus inauguralis extra oleas peregrinarum uersari opus fuerat: quod patria hic mea tot luminibus splendeat iurium sibi propriorum (kk) uitamque ego uiuam negotiis usque addictam forensibus. Dei numen adsit scribendis.

Inprimis etiam in Lusatiae, patriae meae, institutis.

Communis hic uerbi sensus multiplices.

(ii) Nam communia dicuntur iura et *Longobardica*, intuitu Germanicorum et *Germanica*, Saxonicorum intuitu, tandem et *Saxonica*, intuitu illorum, quae Lusatiae omnino singularia. Atq; hoc ordine in *Lusatiae* foris principio attendimus *domestica statuta*: tum *Saxonica*: deinde *Germanica* uniuersim: demum *Longobardica*: ultimo *Romana*.

(kk) Cuius rei origines caussasque dedimus supra *hist. cc.* Ceterum facilius *ciuilia* Germanorum iura uocaueris in concordiam et harmoniam, quam clientelaria, quae cuique tantum non *curiae feudali* in Germanico imperio sunt propria. Vt adeo operam hic quoque mereantur singularem.

Feudalia iura multiplicia in prouinciis Germaniae.

DIFFERENTIA I.

Num Lusatiae feuda oblata?

LOngobardici iuris rigor feuda tangit *beneficiata* (aa); alia ratio feudorum Lusatiae, quae in numero sunt *oblatorum* (bb). Ideoque uirgula notari merentur paulo leniori (cc).

De Lusatiae feudorum origine.

Num Longobardica iura oblatorum feudorum sint ignara?

(aa) Disputant inuicem ICti, utrum in Longobardico iure uestigia reperiantur feudorum *oblatorum*. Qui hoc *affirmant*, his fere utuntur argumentis. *Principio* dicunt, nemini esse ignotum, quod exempla sint antiquissima illorum, qui res *proprias*, id est, *allodiales* aliis ea lege donauerint, ut illas iure clientelari ceu *feuda* reciperent, nunc *pietatis*, nunc *lucri*, nunc etiam *securitatis* caussa, casuque demum alio sic eueniente. Quae feudorum genera cum aeuum superent Carolidarum, vix esse, quod dubitemus de iure. *Deinde* uerba 2. *F.* 17. atque 2. *F.* 23. demum 2. *F.* 54. ita explicant, ut uero esse simile uideatur, respici ab illis ad feuda oblata. Quorsum *Bocerus* et *Schoppius* legendi. Alii contrarium adferunt et Longobardica iura oblatorum feudorum habent prorsus ignara. In quo numero sunt *Feltmannus*, *Rhetius* atque alii. Cum, quod textus superiores ab his sensibus alieni; tum quod fieri non potuerit, per uniuersum codicem Longobardicum nihil circa feuda oblata praeceptum reperiri, si quidem eorundem aliquam habuissent cognitionem eius conditores. Neque est, quod ultimum argumentum improbetur HERTIO part. I. thes. 18. Nam illa, quae semel tantum et iterum fuerant facta, *pactis* confici poterant neque opus fuerat iure *legitimo*.

(bb) Sententia, utrum Lusatiae feuda *oblata* sint, an uero *beneficiaria* seu data, in utramque partem habet rationes et ambiguitates. Qui ultimum tenent, ita potuerunt philosophari, ut coniecturae sint pro feudis *datis*. Quoniam *primo* Lusatia armis Germanorum subacta fuerit, cum per *Carolingos*, tum etiam per *Henricum* aucupem. Admodum igitur opinabile esse, terram cessisse militi uictori idque factum esse sub nexu clientelari. *Repono Carolidarum* imperia in populos incultos eius fuisse generis, ut reliquerint regionem incolis, quibus, instar Romanorum, usi sunt ceu instrumentis seruitutum ad annua tributa, ceteraque extorquenda populis. Idem reperendum esse de Henrico aucupe. Praeterea ignorata tum fuisse feuda gentilitia apud Landsassios, ergo si qui tum militibus

Num Lusatiae feuda in numero sint oblatorum? Rationes negantium. prima,

DIFFER. I.

litibus donatum aut allodii iure donatum est aut si feudali lege uel *precarii* instar, uel tantum ad dies uitae. Cuius ultimi generis nulla apud Lusatos sunt uestigia in iure clientelari. *secunda,* *Deinde* propterea post Venedos, primi populi familias, tot reperiri, quae a Germanis sint oriundae, quoniam plures Lusatiae tractus feudi iure adsignati uictoribus Germanis. Imo uniuersam prouinciam habitum induisse Alemannicum, qui in lingua, moribus, sacris, legibusque Germanicis cognoscatur. *Repono.* Lusatiae primos incolas fuisse *Sueuos*, quod extra aleam dubitationis. Nil ergo obstare, quo minus familiae ibi Germanicae pro horum reliquiis posterisque habeantur. Accedere, quod per nouas ex Germania colonias gentes ibi non extinctae neque opibus sint exutae: sed connubiis mixtae cum indigenis. *tertia,* *Porro* Saxonica in Lusatiae clientelis recepta fuisse iura et leges: sed has scriptas esse feudis beneficiariis. *Repono*, in iure feudali nullo tot praecepta reperiri de feudis oblatis, quam in Saxonico, quod etiam dixerunt SCHILTER et HERTIVS. *quarta.* *Demum* ipsos Lusatiae uasallos libertatem suorum feudorum adscribere priuilegiis regum Bohemiae, certo indicio eorundem olim fuisse conditionem longe duriorem idque ex rationibus iuris beneficiarii. *Repono.* Saepe principes suis tribuere priuilegiis, quod iuris in prouincia sit ordinarii. Hac arte scriptam esse *A. Bullam*, quae principum electorum praerogatiuas plerasque largitioni adscribat Caroli quarti, conditoris, quae tamen origines habeant Germanici imperii natalibus coaeuas. Atque ex hac ferescena prodeunt argumenta eorum, qui feuda Lusatiae habent pro mere beneficiatis. *Rationes affirmantium. Prima,* Nobis, qui ex aduerso sentimus et quibus *Lusatiae feuda* in numero esse uidentur *oblatorum*, causae sunt, quae sequuntur. *Principio* populi uox hic nobis sit maximi. Ita autem ordines Lusatiae: *liberam se gentem esse, quae sponte iuerit in Bohemiae regum potestatem, necquicquam uero coacta sit armorum ui. Tantum abesse, ut res suas pro beneficiis habeant principis, ut potius Bohemiae olim reges beneficii* loco aestimauerint, *Lusatos illorum, non aliena imperia, delegisse.* Verba ordinum in libello, quo An. 1706. Suecis Lusatiae inuasoribus responderunt, sunt haec: *Daß das Marggrafthum Laußnitz, nachdem es durch Absterben* Woldemari, *des letzten Marggraffen zu Brandenburg, aus dem Anhaltischen Stamme*, NB. sui iuris *worden, frey und gutwillig, um mehrer Sicherheit und Schutzes willen im An. 1319. dem damahligen Kœnig in Bœhmen* Iohanni *sich* submittiret, *und dargegen von demselben so wohl, als dessen Nachfolger im Kœnigreich, die theureste Versicherung, wie aus dem* Submisſions-Document *und* Priuilegio *zu erseh[illegible]erhalten haben, daß selbiges in seinem [illegible]tz und Landes-Herrschafft zu keiner Steuer verbunden seyn sollte.* Welches alles auch Chur-Sachsen confirmiret, *und von Fællen zu Fællen bestætiget.* Iidem Lusatiae ordines dixerunt etiam olim an. 1636. quo Marchionibus Misniae a Bohemis sunt relicti: *es auch unverborgen sey, was es mit diesem Lande vor eine Beschaffenheit habe, und daß die Stænde dieser Marggraffschafft Nieder-Laußnitz biebevor mit der Cron Bœhmen sich* libere coniungiret, *die Kænige vor ihre Marggraffen und Herren gut und freywillig angenommen haben.* Diploma exhibet LVNIG *tom. 4. n. 53.* Verum ne existimes, sensibus hic plus datum esse, quam ueritati, en ipsas *Bohemiae* regis *Ioannis* litteras anno 1319. uerbis conceptas, quae sequuntur: *Ioannes dei gratia &c. &c. Sane marchiae Lusatiae incolae* se *et* sua, *una cum tota* marchia *et prouincia Budissensi nostrae ditioni* spontaneo *submiserunt.* Igitur *iure soli aequum et rationi consentaneum censemus, dictos incolas talium praerogatiuarum priuilegiis insigniri et recompensare, ut ipsi de nostrae Maiestatis dominio possint gratulari utque barones, nobiles, uasalli dictae prouinciae et incolae se nostro gaudeant subesse regimini.* Monumentum hoc *Lusaticae* immunitatis exhibet LVNIG *in archiuo S. R. I. tom. 4. system. Sax. Dom. n. 3.* Confessio autem ipsius partis imo *principis* in iure habetur pro firmissimae fidei robore et probationum, quod dicunt, probatione. Quicquid igitur sit de Lusatis *aboriginibus*: id satis est, *ultimam* reipublicae faciem inde conspici *liberrimam* insignemque rationibus feudorum *oblatorum.* Neque est, quod sententiae huic opponas epistolam *Ludouici IV.* Caesaris, qua sibi imperioque tribuit Lusatiae Bohemis in feudum concessae gloriam, his quidem uerbis: *nos LVDOVICVS DEI gratia Rom. rex, semper augustus etc. Quod illustris Ioannis* Bohemiae ac Poloniae regis adfectum, quem circa nos et imperio aliquarum retributionum repensare alacre cupientes sibi heredibus et successoribus suis Bohemiae regibus marchiam Lusatiamque ad imperium ex eo, quod Woldomarus Brandenburgensis marchio sine *herede decessit, fuerant deuoluta, damus, concedimus, et donamus in* feudum *et ius feudi tenendum et possidendum perenniter. Volentes, ut reges Bohemiae nobis et* imperio *debita* fidelitatis *obsequia, ut* ius feudorum *exigit, de terra et ciuitatibus praedictis praestare teneantur. Datum ann. Dni 1320.* Litteras exhibit LVNIG *tom. 4. n. 5.* Verum enim uero diploma Caesaris, quod ipsum non extat, sed eius copia, fide episcopi scripta, tale non est, ut euertere possit modo laudatas oblati feudi rationes, concordes cum ordinum formulae, tum regis Bohemiae

DIFFER. I. hemiae solenni confessioni. Nam habuit A rex Bohemiae an. 1319. Lusatiam deditione populi libera: ut adeo non potuerit eandem anno demum post 1320. Caesaris beneficio accipere. Et sane si stetisset penes Caesarem Ludouicum, is certe non Bohemiae regi, uicino principi admodum potenti, adsignauisset Lusatiam, sed filio potius suo, Brandeburgicae marchiae successori. Accedit, quod cum *A. BVLLAE tit. 7. §. ult.* tum moribus ab auctore *Ger-* B *maniae principis* corroboratis clarum est, olim principatus non tam Caesari, quam ordinibus cuiusque prouinciae apertos fuisse, ut horum esset, sufficere successorem, quem post suo Caesar probaret firmaretque iudicio. Neque nouum est aliquid, medii aeui diplomata uerbis *confirmare* et *concedere*, *donare* uti pro synonymis. *Deinde* ordinum Lusatiae iura, quae in *administrationis societate* cum principe C communia habent, adeo magna et fere immensa tum fuere, ut omnes coniecturas et praesumtiones euertant feudorum beneficiatorum. Nam in maximi momenti negotiis principis potestas adducta et limitibus circumscripta ordinum prouinciae: quibus *conuentus* sunt *prouinciales* uere annui *die Land-Tage*, non dicis, sed reipublicae causa instituti; illi in iure *iudi-* D *ciario* et *legislatorio* principi a latere et consiliis; illi ius habent *subcollectandi* tributa, quae a principe non imperata sunt, sed promissa principi, per suffragia liberrima ab ordinibus; *illi* principem non sequi tenentur extra limites prouinciae; illi inscio principe alienare possunt, quod possident uerbo clientelae et feudorum, cetera. Quorum omnium amplior ratio habebitur in *differentiis*, quae sequentur. E Neque putauerim, fore, ut aliquis pro *feudis datis* habeat Lusatica, si calculos et momenta collegerit nostrarum differentiarum. *Praeterea* si principes Lusatiae ullo unquam tempore, ut fieri oportuerat, in feudis datis, omnibus praediis incolas destituerunt, haud quaquam est credibile, illos omnia haec iterum profudisse in ordinum clientelas, nullis bonis, patrimonialibus et *domanialibus*, quae nescit Lusatia, sibi et fisco suo reseruatis; illos porro tantam nouis beneficiariis dedisse potestatem in subditos agricolas, qui hodieque nobilibus landsassiis addicti sunt obsequio, proximo seruituti Romanae. *Ad extremum* Lusatiae uicinarum quoque gentium iura adiuuant coniecturas nostras. Nam et *Silesiaca* et *Marchiae* et *Pomeraniae* atque *Mecklenburgica* feuda, iudicio omnium fere ICtorum, ipsius *b. m.* STRYCKII uirgula aestimantur oblatorum, ut adeo iura, quibus Slauicae gentes imperio Germanico accesserint, inuicem uideantur cohaerere. *Addo*, quod familiae Lusaticae, quas in *adpendice* dedimus *litt. A.* nomina circumferant hodieque *Slauica* loquanturque ita Slauicam originem. Horum uero quaeso! unde libertas tanta, si Slauica nobilitas a milite Germano redacta unquam fuisset in seruitutem. Illa enim odia Germani habuerunt aduersus Venedos, ut opinabile non sit, horum praedia in meliorem conditionem uersa post fuisse pace et uoluntate illorum. Vero itaque similius, Venedos in Lusatia pristinam conseruasse libertatem feudis amicam oblatis. DIFFER. II.

secunda, *tertia,* *quarta,* *ultima.*

Usus oblatarum in Lusatia clientelarum forensis.

(cc) Longobardica instituta, qualia nunc supersunt, opinione leniora sunt in feudis *datis*, *duriora* autem iusto in *oblatis*. Qui enim *offert allodium* suum alteri in feudum, ille *confert* domino beneficium, non *accipit*; ille leges dare potest limitesque dominii directi. Vt adeo ordo iurium hic sit paulo inuersus. Cessant enim hic regulae iuris, quod beneficia, seu eius generis feuda, reuocari possint ob leuem ingratitudinis notam: quod in dubio coniecturae sint pro domino directo: quod beneficia haec tantum sint collata intuitu clientelarium seruitiorum: quod haec a nutu pendeant domini: quod omni facultate clientelis destituti in alienando, diuidendo, oppignerando et quae sunt generis eiusdem, a quibus ideo Lusatiae feuda sunt alienissima, ut mores, leges, instituta Lusatiae uolunt iam nunc laudanda in differentiis.

DIFFERENTIA II.

Num feuda Lusatiae regantur iure non scripto?

De origine iuris Lusatici.

IVs commune de clientelis est non non scriptum (dd): Lusatiae autem feuda reguntur legibus, sanctione publica munitis (ee). Quas inter iura derogatoria referre et sensus angustiores, meo iudicio (ff), est nefas.

Qui ius feudale Longobardicum sit non scriptum?

(dd) Scriptura enim, qua ius feudale F Longobardicum traditum accepimus, *priuata* est iureconsultorum, non publica *legislatoris*, principis uel illius auctoritate muniti scriptoris, in quo tamen *legis* uersantur rationes, Dd. ad *l. 36. ff. de LL.* Neque ab hac regula separaueris constitutiones imperiales, Longobardicis decretis insertas, ut faciunt FINCKELTHAVS *disp. 1. quaest. 6.* cum b. m. STRYKIVS *cap. 1. quaest. 12.* Partim, quod imperatorum illae constitutiones Longobardis sint scriptae, non Ger-

 Germanis: partim etiam, quod his nequidem potuerint scribi. Quoniam iura legislatoria in Germanico imperio penes ordines simul sunt et imperatorem, ut neutrius abesse ibi possit auctoritas. Germaniae itaque intuitu etiam istae constitutiones inter ius non scriptum sunt referendae.

Codex iuris Lusatici hoc aeuo collectus, uerum adhuc ineditus.

(ee) A temporibus inde regum Bohemiae Lusatiae principum, ab anno scilicet 1319. uariae supersunt de *feudis Lusatiae* B sanctiones. Erat ante aliquot annos institutum iureconsulti cuiusdam, in rebus atque iuribus patriae suae uersatissimi, quo meditatus est CODICEM IVRIS LVSATICI amplissimum plenissimumque. Ex uariis enim Lusatiae tabulariis descripsit congessitque *diplomata, libellos, priuilegia, decreta, sententias comitiales, pacta* item et *leges*, ut, si opus illud lucem uidisset, haud dubie habendum esset pro pulcherrimo aeter- C numque duraturo patrii iuris instrumento. Sed consilio, nescio quo, factum est, ut auctor relinqueret illud, a studioque edendi abstineret. Quod certe non patriae solum causa dolendum est, sed etiam Germaniae ergo, cui lumen exinde adfulsisset ad illustrandam ueterem iurisprudentiam, moribus certe nostris habendam in pretio. Laudanda itaque nobis opuscula minoris momenti, in quibus iuris Lusatici D etiam feudalis offenduntur laciniae. *Principio*, cum Lusatia Saxoniae cederet principi electori, anno post 1636. publicis litteris scriptae sunt: *Der Rœm. Kæyserl. auch zu Hungarn und Bœhmen Kœnigl. Maiest.* confirmirte *Amts-Ordnung, Gœrlitz* 1636. in 4to. Eodemque anno ibidem prodiere uariae SANCTIONES FEVDALES *Ferdinandi I. Maximiliani II. Rudolphi II.* atque *Matthiae*, uolumine his uerbis in- E scripto: *Wahrhafftiger Abdruck etlicher den Herrn Land-Stænden und Stænden des Marggrafthums Ober-Laußnitz verliehenen* Priuilegien, *ertheilten* confirmationen *und* Decreten, *gedr. Gœrlitz* 1636. in 4to. Postea cum auctoritate Saxoniae electoris *Ioh. Georgii II.* promulgaretur CORPVS A CONSTITVTIONVM SAXONICARVM NOVVM, Dresdae an. 1660. fol. *adpendicis* loco additum est uolumen *Lusatici iuris* singulare ita inscriptum: Constitutiones *und* patenta, *so in denen beyden Marggrafthümern Ober- und Nieder-Laußnitz in Iustitien- und Policey-Sachen gebrauchet und offeriret werden.* Hoc opus post accessionibus est auctum ea etiam parte, qua respicit Lusatica instituta. Et cum non leue spicilegium, uel, ut uere dicam, ipsa constitutionum Lusatiae supersit messis, nulli dubitamus, quin *nouum Saxonicarum constitutionum opus*, quod sub prelo esse dicitur, auctus etiam habiturum sit non poenitendos. Ceterum *Ioann. Christian.* LVNIG, uir suis publicorum instrumentorum collectionibus pridem celebris, utilissimam quoque operam praestitit Lusatis, quod in *partis specialis continuatione 2.* archiui, quod adpellat, adpendicem fecerit, ita inscriptum: *Anhang zu dem Chur- und Fürstlichen Hauß Sachsen, von denen Marggrafthümern Ober- und Nieder-Laußnitz.* Quo nomine *quinquaginta octo* diplomata edidit iura resque Lusaticas tractantia. Hi sunt iuris libelli, quos in Lusaticis possumus laudare. In quibus, si uno uel altero documento opus habuerimus, quod in illis non habetur, dabimus operam, ut ista in dissertationis adpendice exhibeantur.

Num Lusatiae statuta iuris derogatorii et interpretationis adducta?

(ff) Ita enim a ICtis fit plerumque, ut statuta, qua parte iuri aduersantur communi, referant inter leges *derogatorias*, quae *strictae* sunt *interpretationis*, *cap. 8. X. de consuet.* Ipse CARPZOVIVS ad hunc lapidem offendit *part. 3. decis. 295. n. 21.* itemque in *practica crimin. part. 2. quaest. 53. n. 28.* Verum peruersa haec sunt de patrio iure iudicia. *Adfirmatur.* Nam ueri sunt doctores, ubi communia iura obligant ex *facto* legislatoris, non uero, ubi obligant tantum *ex recepto:* ueri sunt, ubi iura communia *primo* loco stant, non autem, ubi loco stant *ultimo* *Negatur.* adhibenturque tantum in *subsidium*. Plenus in discutiendo hoc errore est MEVIVS in *prooem. ad ius Lubecense* et *d. n. praeses* in *differentiis iuris Romani et Germanici diss. 1. p. 4.*

DIFFERENTIA III.

Lusatiae statuta num explicanda ex iure communi?

Vulgo *statuta* interpretationem accipiunt ex iure communi (gg): non autem *Lusatica*, quorum potius rationes petendae ex indole reipublicae (hh).

Iuris Lusatici ἑρμηνεία.

Statutorum Lusatiae explicatio.

(gg) Fidenter ita doctores: *Regulariter* F *omnia statuta interpretationem a iure* communi *accipiunt, praefertim* declaratoriam *et passiuam*, ut uocant *l. 2. ff. de nox. act.* atque *in c. cum dilect. §. quia X. de consuetud.* Ita GAILIVS *lib. 1. obs. 50.* et iterum CARPZOVIVS *in pract. crim. part. 2. quaest. 65. n. 36.* Quare fit, ut inter tot prouincialium Germaniae iurium commentatores uix unus sit uel alter, qui hic agat aliud, quam, ut leges prouinciales augeat oneretque testimoniis Pauli, Celsi, Vlpiani aut notae et aeui iunioris iureconsultorum.

(hh) Re-

DIFFER. IV. *Repetenda omnino ex historia prouinciali.*

(hh) Recte atque ex reipublicae nostrae A rationibus scribit MEVIVS ad *ius Lubec. pr.* his quidem uerbis: *est aberrandi causa, quod Icti patrii iuris sensus uolunt explicare per iuris Romani aut Longobardici leges; non intelligentes harum rationum ab illis regulis et rationibus multum distare. Neque magis ex istis nostra* (Lusatica) *explicare, quam ex pristinis Romanorum institutis immutatam reipublicae formam regere ac definire uelle.* Dolet ideo iureconsultus idem, quod interpretes iuris prouincialis ignari plerumque sint in prouinciae illius historia. Vnde tamen legibus prouincialibus accedere oporteat lumina, sensus, rationes. Vtinam igitur Lusatiae meae essent historici rerum domesticarum. Nam *Sagittarii* opusculum de Lusatia leui scriptum est brachio. Vnde decerpsit fere sua Adam Erdm. MIRI in oratione de rebus Lusatorum. *Schurzfleischii* de Lusatia schedae aliquot sunt plagularum. *Peuceri* de Lusatia carmen numeros sibi magis proponit, quam res gestas inter principem et ordines. Super- B est tantum *Christophorus* MANLIVS, Gorlicensis, qui *rerum Lusaticarum* ex instituto scripsit historiam, spisso uolumine absolutam, quod magna animi contentione ex Lipsiensi taberna expectatur.

DIFFER. V.

DIFFERENTIA IV.

Qui locus Longobardico iuri in feudis Lusatiae?

De iuris ordine in Lusatiae clientelis.

VVlgo docetur, primum *litteras* clientelares, tum *statuta*, deinde leges *Longobardicas* pro norma habendas in iudicio clientelari (*): malim ego, statutis deficientibus, operam ante impendi in *rationibus* patriae feudorum aestimandis, quam ad iura deueniatur peregrina (**).

Qui postponendae iuri Longobardico feudorum rationes?

(*) Hunc iuris ordinem docent sequun- C turque STRVVIVS *c. 1. thes. 13. 14.* cum eoque *b. m.* STRYKIVS *c. 1. q. 23. 26.* Neque enim illi feudorum ratiocinia ante probant, quam desint iuris communis instituta.

Qui feudorum rationes iuri communi sint praeferendae?

(**) Nam principio ius *Longobardicum* Lusatiae feudis est *inconcinnum.* Deinde cum illius receptio sit *subsidiaria*, non satis est, per illud non laedi statuta, sed nec rationes et indoles laedi debent patriae feudorum. Aliud sentiendum apud Italos, quorum feuda sunt uere Longobardica, quae hoc tantum iure reguntur. Prodest differentia haec in curiis clientelaribus, quod unico exemplo docemus. Nam ipso iureconsultorum iudicio, *mitius longe agendum* est cum uasallo in feudis *emtitiis*, *oblatis*, *titulo* acquisitis oneroso. Quod quoties neglexeris, glaucomate impeditus decreti Longobardici, toties impinges faciesque partibus iniuriam.

DIFFERENTIA V.

Num Lusatiae feuda praesumantur propria?

Diuisio feudorum Lusatiae.

IVre communi coniecturae, quod omne feudum *proprium* sit (ii): contra in Lusaticis, quae ordinarie sunt impropria (kk).

Qui feuda praesumantur propria?

(ii) *Propria* enim dicimus feuda illa, D quae instituta *ubique* sequuntur iuris *Longobardici;* contra quae ab his *declinant*, illa audiunt *impropria.* Ea uero, quae *legis* sunt, contractibus inesse *praesumimus: pacta* uero legi *contraria* probare oportet eum, qui illa adducit. Nam iuris ibi praesumtione utimur, quae cedit ueritati. Atque hoc fundamentum est axiomatis: *omne feudum praesumi proprium 2. F. 2. §. fin. I. F. 1. §. 3.*

Qui Lusatica feuda praesumantur esse impropria?

(kk) Ex innumeris exemplis laudo unicum. *Lege Lusatica* uasalli alienare queunt feuda sua, pro alienandi igitur libertate praesumtio est in omni feudo Lusatico, usque dum pactis doceatur iure hoc uasallum destitui. Sed quis negauerit feuda alienabilia impropria esse iurique Longobardico aduersa? Aut igitur iuris axioma inuerso ordine docendum: *quod Lusatiae feuda praesumantur impropria*, aut alia definitione rei consulendum. Scilicet impropria feuda dicuntur uel intuitu *Longobardici*, uel iuris *prouincialis;* adeo, ut, quae *ultimo* sensu *propria* sunt, illa in *primo* maneant *impropria* et contra. Quae inuicem si distinxeris, tum dici non minus poterit: *Lusatiae feuda omnia prae-* E *sumi non minus propria*, id est, talia, quae legibus prouincialibus sunt conformia, in quo ratio uersatur *proprietatis prouincialis.* Quo intuitu feuda *alienabilia*, *foeminea*, *iniurata* ceteraque adnumeranda *propriis:* quae a Longobardici iuris proprietate sunt alienissima.

DIFFE-

DIFFERENTIA VI.

Num fundus in Lusatia praesumatur allodialis?

Feudi et allodii cognitio.

IVre communi coniecturae, quod quilibet fundus sit *allodialis* (ll): contra in Lusaticis nobilium, qui ordinarie sunt *feudales* (mm).

Qui omnis fundus praesumatur allodialis?

(ll) Quia quilibet fundus praesumitur *liber*: quia feuda non sunt ex natura rei, sed ex *facto*, quod opus habet probatione: quia leges id uolunt *2. F. 26. §. 1. atque 2. F. 51. §. si contentio* et sententiae forenses, ut CARPZOVIVS *part. 1. const. 27. def. 7. 9.* STRVVIVS *cap. 16. thes. 11.* SIXTINVS, qui, quod improbum, idem adfirmat in ducatibus *lib. 1. regal. c. 4. n. 63.* ANTON. *disp. 15. thes. 7.*

Qui nobilium Lusatiae fundi praesumantur feudales?

(mm) Rationes, quae nos mouent ad ita sentiendum, in his uersantur. Nam inter tot nobilium possessorum praedia uix offendes unum aut alterum, quod proprium sit et allodiale. Itaque filum consecutionis est hoc: *quam indolem maior pars habet, ea in ceteris est praesumenda.* Hoc uinculo consecutionis utuntur CVRTIVS *part. 2. feud. quaest. 2. n. 40.* RVINVS *uol. 2. consil. 466. n. 6.* Quemadmodum etiam illud huc facit, quod una res non debeat iure diuerso censeri *Dd. ad l. 23. ff. de usucap* MENOCHIVS *conf. 180. n. 98.* TREVT- A LERVS *conf. 68. n. 4.* quod maior pars trahat minorem Dd. ad *l. nulli ff. quod cuiusque uniuers. nom.* MASCARDVS de *probat. conclus. 79. n. 17.* MENOCH. *de praesumpt. lib. 3. c. 91. n. 62. 63.* quod eadem sit ratio partis, quae uniuersi Dd. ad *l. 76. ff. d. R. V.* Quorsum et ipsa uerba decreti respiciunt 2. F. 41. Licet enim is contrarius esse uideatur 2. F. 26. poterunt tamen sententiae ita conciliari, ut ultima tum uera sit, si B minor praediorum numerus uersetur in clientelis. *Deinde* cum praedia nobilium omnia in clientelam principi cesserint simul, alia porro inter allodia non fuerunt, nisi exemtione, quae est *facti*. Docuit idem de uicinae *Silesiae* feudis SCHICKFVSIVS *cap. 10. n. 38. 39. 40.* Cui quidem ob numerum tantummodo maiorem uix subscriberet philosophus, cum regula fir- C mo maneat loco, quamuis ab ea plures aberrent; neque praesumtio libertatis pereat ideo, quod maior pars humeros submiserit iugo.

DIFFERENTIA VII.

Qui poenae originem debeant Lusatiae feuda?

De feudis poenae.

IVre communi feuda proficiscuntur ex domini *gratia* (nn): sed Lusatiae quaedam allodia *ann.* 1547. poenae loco uersa sunt a principe irato in clientelas (oo).

Qui feuda tantum sint gratiae?

(nn) Inprimis facit huc decretum 1. F. 27. §. 1. his uerbis conceptum: *si quis obligauit aliquam rem pignori, eo pacto, ut, si statuto tempore pecunia soluta non fuisset, res esset creditoris et eam pro feudo habeat, potest debitor quandocunque pecuniam soluendo, pacto non obstante, pignus recuperare. Feudum enim non sub* praetextu *pecuniae, sed* amore *et* honore *domini acquirendum.* Rationes non difficiles sunt ad inuestigandum. Ne scilicet clientelaria iura uersarentur in sorditie; ne dominus acciperet uasallum lucro magis, quam fide sibi probatum; ne ipse uasallus officio suo clientelari hoc colore deesset, quod ob solutam mercedem illud haberet, non ob fidei et seruitiorum spem.

Qui Lusatica feuda sint irae?

(oo) Historia est notatu omnino digna. Imperauerat Lusatiae ciuibus an. 1544. tributa Ferdinandus, Romanorum ac Bohemiae rex ob impensas belli aduersus Saxonem. Negauerunt illa ciues, sacrorum causa, quoniam et ipsi Lutheri dogmatibus subscripserant, quae Saxo armis tuea- D tur. Grauiter id tulit Ferdinandus ciuesque destituit fundis ac praediis, quae ideo alia non lege reddidit, quam clientelari. Hac causa allodia ciuium a principe irato uersa sunt in feuda. Quo nexu tenuit illa spatio quatuordecim annorum. Tum enim rogatione foeminarum praesertim, quibus durissima fuerat lex feudorum successoria, aliorumque intercessionibus, qui pristinae fidei admonuerant regem a ci- E uibus olim probatae, eo res deuenit, ut reciperent sua pleno iure ciues nexuque feudali, quo constricti fuerant, liberarentur. Conceptum est hac de re diploma FERDINANDI *an. 1558.* quod dabimus in adpendice *litt. B.* Tantum uero abest, ut hoc faciat ad ciuium contumeliam, ut potius hoc laudi et gloriae eorundem sit tribuendum, quod extrema pati maluerint, quam purioris fidei socios bello impetere, F aut, qui illos impetierant, armis aut numis aduersus conscientiam adiuuare. Ceterum Ferdinando, quin *feuda* haec *irae* daret, non obfuit 1. F. 27. §. 1. supra exhibitum

DIFFER. VII.

bitum clientelare decretum. Partim quod possessoribus non traderet aliquid, uerum alteram dominii partem eriperet: partim, quod tum etiam ea tempora essent, quae sunt hodie, ubi clientelaria seruitia uix alia expectantur a uasallis, quam praestent equestria tributa, *das Ritter-Geld oder Ritter-Pferde*, ut adeo domini parum aut nihil intersit, quem habeat vasallum: partim tandem, quod, ipso Ferdinandi iudicio, a perduellionis crimine ciues crederentur abesse, quos ideo bonis priuare noluit, sed bona nexu tantum constrinxit clientelari.

DIFFER. VIII.

DIFFERENTIA VIII.

Qui Lusatiae feuda uere sint nobilia?

De feudo nobili in Lusatia.

IVre communi a feudorum, etiam militarium, possessione excluduntur ciues (pp): Lusatico autem, hos feuda acquirere, est nefas idque publica sancitum lege (qq).

Qui feuda acquirere liceat ciuibus ex plebe?

(pp) In quaestione: *num feuda Landsassiorum acquirere liceat ciuibus, quos homines dicunt ex plebe?* magna est rerum rationumque confusio et perturbatio. Neque enim dum constant sibi iureconsulti in *feudi nobilis* definitione ac significatu. Peruerso certe iudicio *nobile* dicunt, quod confert ille, qui ius nobilitandi habet, ut LVDWEL *in synops. p. 43.* aliique, cum potius illud dici debeat nobile, quod *seruitia* exigit non nisi a homine nobili praestanda, uel, quod eodem recidit, cuius possessionem acquirere potest nonnisi homo nobilis. Quid enim obstat, quo minus imperator uel rex feuda conferant *ciuica*, id est, praestationibus tantum adstricta *pecuniariis*, quae etiam hominum ex plebe. Licet uero, si decretum 2. F. 10. expenderis, omnia feuda ordinarie apud Longobardos fuerint nobilia neque tulerint ignobilioris ordinis successores: iuit tamen hodie in plerarumque Germaniae prouinciarum mores, ut etiam homines ex plebe, quos ciues dicimus, utpote mercatores, opifices uirique alii, opibus instructi, ad feuda emenda eodem iure admittantur, quo alii quique ex optima nobilitate. Vt adeo instituta haec ius commune in Germania omnino absoluere uideantur. Legi huc possunt KNICHEN *de inuestit. pact. part. 2. c. 3. n. 91.* KLOCKIVS *uol. 3. consil. 28. n. 403.* WVRMSER *class. 2. sect. 1. n. 10.* HERTIVS *de feudo nobili sect. 4. §. 7.* Neque pristinos forsitan mores migrauimus praeter rem. Nam hodie fere causas non inuenies, ob quas emptores feudorum ignobiles olim sunt improbati. Olim uasalli uersabantur in militia tantum *equestri*, qua indigni habiti sunt ciues, *pedestribus* tantum cohortibus adscripti, imo miles nobilis inter dedecora retulerat, *ignobilem* habere *commilitonem*: hodie, postquam mercenario utimur milite, uasalli uitam colunt ciuilem in agris suis ac uillis soluuntque, militarium seruitiorum loco, summam pecuniae, quae equestri adparatui respondet, *einem halben, gantzen, doppelten, drey-oder mehr-fachen Ritter-Pferd*, instar ciuilium siue burgensium feudorum, *der Bürger-oder Beutel-Lehn*, ut adeo neque domini neque uasallorum intersit, cuius demum ordinis habeat clientem. *Deinde* id potius agitur utrinque, ut praedia clientelaria emtores inueniant opimos ac liberales, in quo fere numero ciues sunt, qui in quaestu ac mercatura uersantur. *Olim* contra, quo feuda principis gratiae debebantur, hanc purpurati magis prouocare poterant, quam homines inferioris sortis. *Porro* cum olim et prouinciales conuentus essent frequentissimi et parium curiae in iudiciis *denen Manngerichten* consessus, si non iuri, decoro certe aliquatenus uidebatur aduersum, inter tot uiros nobiles ostendi ignobilem collegam. Verum deest etiam haec causa hodie, postquam in primo genere uix umbra superest, alterum uero sublatum desuetudine. Neque tamen exempla desunt, ubi ab ordinibus nobilitatis prouincialis illi etiam ciues, qui *praediis equestribus, mit Ritter-Gütern*, a principe inaugurati fuerant, exclusi sunt ab equestri conuentu, *man hat selbige nicht in die Land-Tages-Stuben lassen, noch auf Land-und Ritter-Tæge verschreiben wollen.* Legi potest TABOR *de suffragio peric. 5.* Imo de *Cliuiae* et uicinis regionibus testatur FELTMANN *cap. 2. feud. th. 5.* quod *ciuis feudi* possessor dicatur tantum *ein Innhaber eines Ritter-Sitzes*, neque usum habeat iuris *uenandi regaliumque* eius generis praedio adnexorum, quae, donec res ad nobilem redierit, quiescant suspendanturque.

Lusatiae feuda qui acquirere possit nonnisi uir nobilis?

(qq) Integrum *diploma*, quod editum non uidimus alias, exhibuimus in *adpendice monumentorum litt. A.* Principio enim an. 1619. *pactis* inuicem se obstrinxit *nobilitas in Lusatia*, ne emtores equestrium bonorum, *der Ritter-Güter*, admitterent alios, quam uiros nobiles. *Daß sie niemand anders, als einem vierschildigen Herren-Standes oder vom Adel uhralten Geschlechtes und Herkommens, die Lehn-Güter verkauffen wollten, bey Verlust des halben Theils der Kauff-Summa.* Post haec pacta

DIFF. VIII. pacta habuit rata ipse princeps an. 1667. Caussae legis fuisse dicuntur hae. *Quod* praedia *equestria* inter prouinciae cimelia referenda, quae omnino inuidenda *ciuibus*, cum familiarum esse debeant illustrium in militia et bellis pro patria susceptis. *Quod* ita fiat, ut *ciues*, maiori pretio proposito, semper fere superent emtores nobiles, quos deinde oporteat uel cum egestate conflictari et uiuere in sorditie, uel ex patria emigrare ad uictum et cultum quaerendum apud peregrinos. *Quod* ciuibus equestria praedia haud dubie semper maioris fiant, quam uiris nobilibus, partim, quod illi ad lucra et quaestus sint nati, partim, quod magni faciant nomina, honores, titulos ex equestribus praediis quaesitos, partim quod in illis domicilium non figant, aut si fecerint hoc, parcissimi tamen paruoque contenti sint, cum e contrario uirum nobilem deceat, ut in conuiuiis sit lautus, erga hospites, praesertim nobiles, facilis et liberalis, in habitu et supellectili elegans et politus, quibus impensis praediorum minuantur reditus, quos colligere possit ciuis possessor. *Demum*, quod talionis et repressaliorum iura id uelint, ut ciues equestrium praediorum emtione prohibeant, cum in leges iuerit, ne ciuitatibus adsignata praedia in manus ueniant hominum nobilium et quae sunt generis eiusdem clarius et plenius ex ipso diplomate cognoscenda. Addo, quod Lusatiae hoc institutum quibusdam etiam Germaniae prouinciis aliis sit probatum. Vicini *Saxones* an. 1609. in *conuentu Torgauiensi* non minus ordini nobilium adseruerunt: *daß die Ritter-Güter keinem aus dem Bürgerstande, wie auch denen Ausländischen nicht verkaufft noch verliehen werden möchten*, quae uerba recitat AVCTOR *Germaniae principis lib. 3. c. 5. §. 10.* Olim certe etiam Fridericus, marchio Misniae, sensit: *Burgenses debere iurisdictionem et aduocatias minime possidere*, nisi qui priuilegio essent muniti, quale exhibet SCHILTERVS *ad ius Alem. §. 19.* et LEHMANNVS *lib. 7. c. 41.* Quae loca cum aliis HERTIVS congessit *de feudo nobili sect. 4. §. 7.* qui omnino hic euoluendus. Ceterum in Lusatiae institutis id uidetur praeterea admodum singulare, quod in feudi emtore illis ne quidem simplex sufficiat nobilitas, sed requirant uetustam et *quatuor maiorum* insignibus illustrem. Vt adeo fere illa sacris collegiis concinna, quae alios in Germania collegas non ferunt, quam gente oriundos, *quatuor*, *octo* quandoque et *sedecim* aut *triginta duabus* maiorum nobilium, imaginibus. Qui certe mores peregrinis fere regnis nimium elati uidentur ac insolentes in ipsumque principem iniurii, quasi huic non liberae manus sint in *nobilitandi iure* familiasque ex plebe illustrium ac nobilium numero adscribendi. Addo, quod *prohibitiuae legis* non ratio aliqua supersit in homine, nobilium numero recenter licet, rite tamen adscripto. Verum haec ad legislatoriam magis et consultatoriam iurisprudentiam pertinent, non autem forensem, quae, quod semel placuit, sequitur, in quo nos hic uersamur argumento. DIFFER. IX.

DIFFERENTIA IX.

Num feuda Lusatiae mascula acquirere liceat foeminis?

Foemina habilis feudi emtrix in Lusatia.

IVre communi foeminae ut a successione, ita ab *acquisitione feudorum*, excluduntur (rr): quamuis autem in primo consentiant Lusatiae instituta, diffident tamen in altero, *foeminaeque* illis sunt *habiles* ad mascula etiam *feuda acquirendum* et possidendum (ss).

Qui foemina excludatur a feudi acquisitione.

(rr) *Foemina* feudum neque *acquirere* neque in eo ordinarie *succedere* posse, decretum est 2. F. 36. Verum si tamen *foemina* priuilegio forte acquisiuerit *feudum*, filum consecutionis est hoc, quod *filiae* etiam in illo succedant 2. F. 30. 104. Quapropter alii, licet, meo iudicio, minus recte, foemineum feudum a *qualitate* dicant *acquirentis* CARPZOVIVS *part. 3. const. 28. def. 10. n. 2.* cum eoque *b. m.* STRYKIVS *cap. 4. quaest. 5.* Neque etiam in eo adsentior HORNIO *cap. 4. §. 5.* qui iureconsultorum Wittebergensium suffragiis se tutum dicit, quod uinculum consecutionis nullum sit, foeminam *acquisiuisse* feudum, ergo et *filias* in illo posse succedere. Nexum certe *acquisitionis* et *successionis* hic tum *iura* tuentur 2. F. 30. cui decreto concinnum quoque illud est, quod 2. F. 104. habetur: tum *ratio* clientelaris. Cui enim domino foemina, feudum comparans, semel arrisit, ei, improbum esset, si foemina displiceret successor. Hodie, ubi seruitia feudorum fere numaria et tum praesertim, ubi feudum est aere a foemina redemtum. Verum aliter pactis posse rem definiri, inficias iuerit nemo aut etiam lege, quae est in Lusatia, nostro hic iudicio aliena a iure communi.

Qui foeminas acquirere liceat feuda Lusatiae, non autem in illis liceat succedere?

(ss) Instituti clientelaris in *Lusatia* uerba sunt clarissima, concepta, ut sequuntur: *Ingleichen, da Weibspersonen von Adel*

DIFFER. IX. *Adel Lehn-Güter von neuem an sich erkauffen würden* (quod foeminis Lusatiae nobilibus facere est integrum), *solle denselben unverwehret und unbenommen seyn, andere Geschlechts-Verwandte mænnlichen Stammes* (eo quod filiae illarum in feudo recens a matre acquisito nequeant succedere) *in die gesamte Hand und Mit-Belehnung zu nehmen. Weilen die* Succession *auf die Mit-Belehnte mænnliches Geschlechts allein gerichtet* et quae sequuntur deinceps B *in der Laußnitz. Lehns-Ordn. p. 73. §. Wir wollen &c.* Vt adeo per Lusatiae instituta uerum sit, quod a iure *foeminae* in

A feudo *comparando*, ad ius in *succedendo* nullum sit uinculum consecutionis. Quapropter, ne lex uideatur iniqua aut inconcinna, successionis loco, foeminae datum est, ut consulat filiabus suis numero *simultaneae inuestitorum nouumque* feudum acquirat iure *antiqui*. Id est, masculos ad *reuersales* adstringat ad satisfaciendum filiabus aere aut modo quouis alio. Quod iure communi fieri potest nonnisi ex singulari domini directi consensu: in Lusatia autem nobiles foeminae id habent iure prouinciae ordinario. DIFFER. X.

DIFFERENTIA X.

Num feudis Lusatiae iurisdictio sit adnexa eaque superior?

De uariis iurisdictionis generibus uasallorum denen Erb- und Ober-Gerichten.

IVre communi *iurisdictionis* nullum genus adnexum est feudis (tt): Lusatiae autem uasalli principio *inferiori, den Erb-Gerichten*, gauisi sunt, post an. 1562. singulis etiam accessit *superior* siue merum imperium, *die Ober- oder Peinliche Gerichte* (uu). Vt adeo in praediis nobilium omnibus pro iure iudiciario sint coniecturae.

Qui pro iurisdictione uasalli non sint coniecturae apud Longobardos?

(tt) Nam *iudiciaria* iura pertinent ad *regalia*, a nobili feudo omnino distincta et ordinarie aliena 2. *F. 56.* Inde iureconsultorum axioma: *pago siue castro in feudum concesso, non ideo praesumi, concessam esse simul iurisdictionem.* Quod docent GAILIVS *lib. 2. obseru. 62.* ROSENTHAL *cap. 5. conclus. 6.* Neque praeter rem et rationem etiam in Germanico imperio. Nam *iurisdictio ciuilis* siue mixtum, ut uocant, imperium fuit quondam in manibus D *comitum prouincialium*, qui etiam uerbo *iudicis* ideo sunt adpellati. *Merum imperium* siue *dux* habuerat siue populus, in quo cum auctoritate praesederant *comites*. Quo rerum statu nulla *landsassiis* fuit iurisdictio. Verum, quod haec post accesserit *fundis nobilium*, id quidem causas habet plures et uarias in uariis prouinciis. In *Boioariae* ducatu an. 1311. Otto dux iurisdictionem adscribit fundorum pos- E sessoribus nobilibus, quod summam pecuniae soluerant, duci ualde necessariam. Quae iurisdictio domi nata uoce adpellatur *das Hofmarcks-Gericht*, casusque principi tantum relinquit tres, utpote *1) homicidii, 2) stupri* uiolenti, *3) publicae rapinae*, qua de re legi possunt MANZIVS in *decis. Palat. decad. 2.* ERTELIVS *in relat. Boicis 40. p. 63.* auctor *Germaniae principis lib. 4. c. 5. §. 6. p. 100.* idem fieri po- F tuit, pretio interueniente, etiam in prouinciis aliis. *Deinde* ex quo tempore e re sua uidebatur ducibus, ut *comites*, in quos ducatus iurisdictio per pagos aut tractus fuerat distributa, abrogarent: eo faciliores fuerunt, ad surrogandum illis nobiles, quemque in suo praedio clientela-

C ri. *Praeterea* etiam illud obseruaui, plurimos ex nobilitate *allodia* sua principi uel duci territoriali concessisse in feudum, hoc tantum fine, ut illa lege reciperent clientelari cum *iurisdictionis* accessione. Serius autem ita factum hoc fuerat in iurisdictione criminali; citius longe in *ciuili*, fundis quoque *allodialibus* et hereditariis adscripta, unde uerbi *der Erb-Gerichte* est quoque adpellatio.

Qui in Lusatiae feudis pro utriusque generis iurisdictione sint coniecturae?

(uu) *Ciuilis iurisdictio*, id est, ea, quae sex causas non habet, *der sogenannten hohen Fælle, als 1) Mord, 2) Raub, 3) Brand, 4) Dieberey, 5) Læhmde, 6) Verrætherey*, cuique fundo antiquissimis temporibus fuerat adfixa, ut aetas iuris huius tantum non coaeua sit nostrae reipublicae. Quapropter etiam hoc genus iurisdictionis nomen habet *der Erb-Gerichte*, iurium scilicet, quae transeunt ad *heredes*. Quoniam eo quoque tempore *ciuilis* iurisdictio penes *nobilitatem* fuerat prouincialem, quo fundi illius adhuc dum fuerant *allodia*. Verum enimuero *criminalis iurisdictio, die Hohe, Peinliche oder Blut-Gerichte*, principi Lusatiae adeo fuerat propria, ut cum eo neque *ciuitatibus* communis esset, neque prouinciali *nobilitati*. Nisi quod illa, pace *Landuogtii* siue praesidis prouincialis, quandoque a *ciuitatibus*, et an. 1548. a nobilibus *scabinis, von Land-Richter und Adelichen Schæppen* non *feudi*, sed *administratorio* prorsus iure exerceretur. Factum est tamen an. 1562. ut FERDINANDVS *imperator*, qua marchio Lusatiae, *priuilegium, uniuersis ordinibus commune*, promulgaret, quod fundi cuiuslibet possessor nobilis gauderet *mero imperio*,

DIFFER. X.

Verba codicis msc̄ti de iurisdictione ann. 1562. adscripta fundis nobilium.

rio, id est, *iurisdictione*, quam uocant *al. ta*, praeter ciuilem, quam habuerant olim. Auctor CODICIS MSCTI, quem in *Dn. praesidis supellectili* consulere, licuit, inscriptus: *Bericht von des Marggrafthums Laußnitz Aemtern, Gerichten und Rechten part.* 2. *artic.* 5. ita loquitur de hoc argumento, *von Ober-und Erb-Gerichten: Es haben wohl etliche Herren und vom Adel, deren nicht so gar viel, beydes Ober- und Unter-Gerichte und darüber* Priuilegia *gehabt, sonsten aber haben die Ober-Gerichte den regierenden Kœnigen in Bœhmen als Marckgr. zu Laußnitz zugestanden, die haben dieselbe weiland durch die Land-Vœgte, und die Land-Vœgte durch die Stædte,* (haud dubie, quod in ciuitatibus plures uiri, iura docti disciplina ac usu, quam in nobilium pagis) *verwaltet. Nachmals aber die Ober-Gerichte An.* 1548. *durch den von Ihrer Majest. insonderheit zubestellten Land-Richter und Land-Schœppen, so* NB. *vom Adel gewesen, handlen und verwalten lassen. Es haben aber Keyser* Ferdinandus I. *auf der Land-Stænde suppliciren; und seiner Sœhne,* Maximiliani II. Ferdinandi *und* Caroli *intercession; wie auch zu besserer Haltung gemeinen Land-Friedens; Sicherheit der Strassen; Bestraffung des Ubels etc. allen von Land Stænden, so zuvorn die Ober-Gerichte biß auf dieselbe Zeit nicht gehabt, und den Sechß Stædten der Ober-Laußnitz allergnædigst zukommen lassen. Vermœge Inhalts* Priuilegii, *die Obergerichts-Gnad genannt, gegeben Prag den* 12. *Martii An.* 1562. Diploma ipsum in *corpore iuris* Saxonici primo omissum, sed post editioni *an.* 1672. eidem *p.* 25. est additum, ut adeo operae pretium non sit, illud inde exscribere. Ceterum praeter caussas, in laudato *codice* enumeratas, mihi quidem aliae se obtulerunt, dum legerem *ordinum* et *ciuitatum* inuicem coram *Ferdinando I. an.* 1544. *Pragae* prolata et Caesaris tum iudicio composita discrimina. Scilicet de limitibus *ciuilis* et *criminalis* iurisdictionis tum maxime fuerat litigatum, quoniam ciuitates retulerant ad *ultimum* genus, quae in *primo* habuerant nobiles landsassii. Quorum his uerbis tum expositae querelae: *Die Ober-Gerichte gehœren vor den Land-Vogt und nicht vor die Stædte.* Carolus IV. *hætte An.* 1372. *versehen, daß die Bürger keine Gerichte haben sollten, wenn ihre Flur-Zæune wenden. Eben dieses wære An.* 1384. *wiederhohlet, auch An.* 1410. *vom K.* Wenceslao *bestætiget. Was sie nach der Zeit an sich gerissen, da hætte nach Kœnigs* Uladislai An. 1510. *gegebenem Ausspruch keine Verjæhrung statt. Und ob man ihnen gleich die* 6. *Fælle, Mord, Raub, Brand, Dieberey, Læhmde und Verræthery eingeræumet, hætten doch die Stædte sich darnach durch derselben Mißbrauch auch dieser wieder verlustig gemachet. Dieser bestünde darinnen. I) Weil die Blutrünste ihnen zu richten übergeben, so* citirten *sie offters einen Bauren, der sich etwa in Finger geschnitten oder Nagel gekræhlet, von fünf und mehr Meilen in die Stadt vor Gericht, Machten ihnen mit Besichtigung der Barbier, Bezahlung der Gerichts-Personen vergebene Unkosten, daß auch die Leute, bey ihrer klaren Unschuld, œfters Rock und Kleider in der Stadt versetzen müßten, um solche zu entrichten und wieder nach Hauß zu kommen. II) Geben sie vor Læhmde aus, und bestraffen, als Læhmung, da doch keine nicht wære, welches alles der arme Mann geschehen lassen müßte. III) Wenn einen Herrn sein eigen Roß oder auch des Herrn Sohn und Knecht beißt, schlægt oder abwirfft, so muste dasselbige Roß dem Richter deß Ortes gefolgen und verfallen seyn. IV) Zœgen sie alle Geld-Sachen, Schuld-Sachen, liegende Gründe, Græntz-und Wasser-Strittigkeiten, welche denen Erb-Gerichten, folglich dem Adel aufm Lande selbsten zustünden, unter die Blut-Gerichte, so daß den Erb-Gerichten nichts, als der blosse Nahme, und wie viel die Stætte solchen übrig lassen wollten, verbliebe, V) geschehe alles aus Gewinn-Sucht, und würden die Richter in den Stædten reich, baueten schœne Hæuser und kostete der Richter die Unterthanen so viel, als kaum die Steuren des Landes ausmachen. VI) Würden dardurch die Unterthanen gegen dem Adel verhetzet, und von ihrem Gehorsam abgeführet. VII) Wenn sich jemand gleich auf den Land-Vogt bezœge, führen sie doch mit der* execution, *straffen, Erklærung in Acht und andern* extremitæten *fort. VIII) Daß sie von denen so heilsamen, ietzo fast aller Orten aufgekommenen* appellationen *nichts wissen wollten,* et quae sunt generis eiusdem. Hac igitur iurium et iurisdictionis maxima confusione ac perturbatione pestilentissima factum esse puto, ut, post alias caussas, in ipso diplomate recitatas, imperator FERDINANDVS. *an.* 1562. *die* 12. *Martii* ordinibus *nobilibus, omnibus* atque singulis adscriberet iurisdictionem quoque *criminalem*, ut adeo pro hac apud illos omnino sint coniecturae.

DIFFER. XI.

DIFFERENTIA XI.

Quae inter Lusatiae uasallos tutela nominatiua?

De nominatiua tutela in Lusatiae clientelis.

IVre communi omnis tutela *trium* generum oritur ex aliquo (xx): Lusatiae instituta addunt quartum, cum uiuo suis tutorem liceat nominare (yy).

(xx) Ti-

DIFFER. XII.

Qui tutelarum apud Romanos genera tria?

(xx) Tironibus iuris nota sunt *tria* tantum genera tutelarum, *testamentaria*, *legitima* atque *datiua*. Neque porro aliud quid instituta habent Longobardica. Neutro igitur iure aliquis proficeret, si uiuus suis uel tutorem *nominaret*, uel etiam ex simplici *conuentione* alterum ad suscipiendam tutelam post mortem suam uellet obligatum. Ita clare §. 9. *Instit. de excus. tut.* et *l. 15. ff. eod.* iterumque *l. 29. ff. de testam.*

Qui in Lusatiae feudis tutela in usu nominatiua?

(yy) Clara est lex atque his uerbis *in der Waisen-Amts-Ordn.* §. 2. concepta: *Wenn iemand von Herrn oder Adel* (id igitur iure praecipui habet nobilitas) *mit Todt abgehen, und bey seinem Leben iemand von* A *seinen Freunden ohne Verwandten* (ne amici confundantur cum cognatis) *in beyseyn anderer von Adel oder sonsten ehrlicher Leute darzu* deputiret: *solle es innerhalb sechs Wochen dem Amte, darunter der Verstorbene seßhafftig gewesen, zu erkennen gegeben, und* confirmiret *werden.* Prouida certe lex, quae pietatis rationem habet, quam debemus orphanis, ut hanc illis probemus requisiti a parente, licet formula- B rum neglecto concentu. Idem fere in *pactitia* tutela, ueluti *quinto* genere, iuris est, quod ostendit *dn. praeses* in *differentia tutelari 4. litt. yy.* Cui addi potest HERTIVS de *tut. regia cap. I. §. II. p. 466.*

DIFFER. XIII.

DIFFERENTIA XII.

Fundamentum legitimae tutelae num successio?

Fundamentum tutelae in Lusatia non successio.

IVre communi fundamentum *legitimae* tutelae est successio in bonis pupilli (zz): non Lusatico, ubi *sanguinis* uinculum cum *officio* coniunctum pietatis (aa).

Qui communi iure fundamentum legitimae tutelae successio?

(zz) Ea enim propter nulla est *curatela legitima*, quoniam puberes consanguineos suos commodo successionis possunt destituere facto testamento, quod cum a furioso nequeat fieri, hunc solum habere putant *legitimum curatorem*, VINNIVS, HOPPIVS aliique interpretes ad §. 3. *Instit. de curat.* Addunt ex eadem causa *uasallum*, cui pariter testamenti factio interdicta *1. F. 8.* id est, facultas excludendi a feudali successione agnatum, ita b. m. STRYKIVS D *cap. 7. quaest. 27.* Cui merito subscribimus aduersus ROSENTHALIVM *cap. 12. conclus. 10. n. 46.* et SCHRADERVM *part. 10. sect. 19. n. 48.* Nisi feudum uel heredi- C tarium sit, uel *testandi de feudo* possessori concessa sit facultas. Quo casu iterum deest hic etiam *legitima* curatela.

Qui Lusatico iure sacra sit legitima curatela.

(aa) Verba legis *in der Waisen-Amts-Ordn.* §. 3. sunt manifesta, quod agnatus aut simultanee inuestitus, licet commodo successionis nuntium uelit mittere, nequeat is tamen declinare tutelam. *Solle sich der* agnatus *davon, durch* renuncirung *der Lehens Anwand-oder Erbschafft, nicht zu entbrechen haben.* Vt constet doceaturque legitimam tutelam aut curam pietatis officio niti, non turpi spe et lucro successionis.

DIFFERENTIA XIII.

Excusationi a tutela num sit locus ob numeros liberorum?

De excusatione a tutela uasalli.

IVre communi *excusamur* a tutela *numeris liberorum* (bb): non autem Lusatico (cc).

Qui πολυπαιδία excuset a tutela?

(bb) πολυπαιδίαν inter causas principes esse, quibus a suscipienda tutela excusamur, testatur *pr. instit. de excus. tutor.* Et licet neque *tres* ut *Romae*, neque *quatuor*, ut in cetera *Italia* patriae suffecerint: *quinque* tamen satis esse ad se excusandum propterea uidetur, quoniam is numerus praescriptus est *prouinciis* extra Italiam.

Qui numeri liberorum non excusent a tutelis in Lusatia.

(cc) Verba instituti prouincialis *in der Weysen-Amts-Ordnung* §. 3. sunt haec: E *die* agnati *und* cognati *sollen durch den* numerum *fünf oder mehr Kinder der Vormundschafft sich nicht zuentbrechen haben. In erwegung, daß sie durch diese Vormundschaffts Ordnung alles gefæhrlichen Zuspruchs entnommen werden.* Est in hac sanctione inprimis sermo de tutela pupillorum ex ordine nobilium incolarum. Ceterum foecundior forte credita fuit Lusatia, quam ut ob liberorum numeros dari posset ab onere tutelari immunitas.

DIFFER. XIV.

DIFFERENTIA XIV.

Num feudi loco pecunia?

IVre communi ex feudo facta pecunia feudi loco non est (dd): est tamen per Lusatiae instituta (ee).

Pecunia feudalis.

Qui non feudi loco pecunia?

(dd) Pertinet huc decretum clientelare 2. F. 26. §. *si uasallus*, ubi clare dicitur, quod illa *pecunia*, quam transactionis nomine acceperit cliens de feudo, non ideo in feudi sit nexu. Rationes adducunt plures. Scilicet, quod pretium non succedat in locum rei b. m. STRYKIVS *cap. 4. quaest. 26.* quod pecunia neque naturaliter sit res immobilis neque ciuiliter LVDWELL *c. 2. p. 28.* Quare feudum, in *pecunia* siue nummis constitutum, omnino *impropriis* adnumeratur, quod frustra impetit HORNIVS *cap. 4. §. 21. p. 89.*

Qui feudi loco pecunia in Lusaticis?

(ee) Pacto fieri posse, ut pecunia feudi loco concedatur, nulli dubitamus et omnis aeui notauimus exempla. Verum patrio iure *pecunia*, ex feudo soluta, agnatis permanet in nexu clientelari. *Laussnitz. Lehns-Ordn. §. mit den Unmündigen etc.* ita instituit: *da einer die Lehen-Güter annehme und den andern oder mehrern* successorn *und Mitbelehnten eine* satisfaction *an Geld thæte: so soll derjenige, er sey Inoder Auslænder, verbunden seyn, das Geld aus dem Lehn-Gut entweder wieder an Lehn-Gütern anzuwenden oder dasselbe, wie bishero vermittelst der Aemter aus dem Erbe zu Lehn zu erheben, damit auf den Fall der* Succession *und Lehns-folge eine Gleichheit erhalten werde.* Neque sine ratione ita est constitutum. Esset enim ita feudi possessor sortis longe peioris, quam alter, cui summa aeris adsignata loco partis in feudo ipsae uenditae. Quoniam ultimus dominus et arbiter fieret rerum suarum, praetereaque successionem retineret in feudo uniuerso post mortem possessoris: contra huius opes in nexu permanerent clientelari neque ulla ei spes succedendi in mercedem a uenditore acceptam. Ceterum melius hoc casu sibi consulere alterum, si pecuniae summam, uenditori coheredi solutam, inferat non minus in litteras clientelares eaque dominus utrumque uasallum inauguret, quo neque domini neque agnatorum intuitu desit in pecunia, quod est consuetudinis feudalis, id quidem monet *L. B. de* LYNCKER *in analect. ad Struu. cap. 4. §. 6. n. 4.*

DIFFER. XV.

DIFFERENTIA XV.

Num ultra septimum gradum successio?

IVre communi in clientelis hodie succedunt, quotquot descendunt a sanguine primi acquirentis (ff): aliter in Lusaticis, ubi cum septimo consanguinitatis gradu successionis iura omnino exspirant (gg).

De successionis in feudo infinitate et nonnisi ad 7. gradum.

Successionis infinitas in iure communi.

(ff) Licet enim feuda principio fuerint *precaria*, instar publicorum munerum; *deinde* firmitas illis data spatio *annuo*; tum perdurauerint ad dies *uitae*; post peruenire coeperint ad *liberos*; ad *fratres*; mox ad *patrueles* infra quartum gradum: demum ad agnatos intra *septimum* geniculum; *tandem* ad posterorum omnium gradus et numeros *infinitos*: quod omne claris uerbis dicitur 1. F. 1. §. 1. 2. 3. 4. in Germanico tamen imperio nullo unquam tempore uiximus inter hos successorii iuris multiformes uicissitudines. Longobardici sunt mores, quos descripsimus; non Germanici, qui noluerunt esse adeo multiplices. Nam Carolingorum aeuo, quo feuda instar munerum fuerant, uasalli instar officialium, illa omnino fuerunt precaria. Sed post Carolidas, quum semel successio posterorum placuerat, illa in numeros iuit graduum infinitos, quibus moribus cum in *imperialibus*, tum prouincialibus landsassiorum feudis uiuimus etiamnunc. Concinnum est illis decretum 2. F. 50. ut adeo discrimina feudi *antiqui* atque *paterni* nostris institutis nulla esse uideantur.

Qui Lusatiae feudorum successio exspiret in septimo gradu?

(gg) Lusatiae statutum est manifestissimum his conceptum uerbis: "Gnædigst verwilliget, dass im Marggr. Ober-Lausitz" alle Lehn-Güter, die nicht mit besondern priuilegiis der gesamten Hand anders weiter und mehr befreyet, auf alle" Schwerdmagen Mænnlichen Stammes" biss zum siebenden Grad nun hinfüro" kommen und stammen sollen. Setzen" demnach, dass nunmehro und zu ewigen" Zeiten kein Mitbelehnter, Vermœge der" allgemeinen,, (communis hic simultanea inuestitura intelligitur, quae est in omni feudo antiquo uel nouo etiam iure antiqui concesso, quoniam Saxones contra requirere praeterea solent coniunctae manus, uel domino mutato uel uasallo, renouationem) "habenden gesamten Hand, er sey in weitem oder nahem gradu obbenannter" "sieben-

DIFFER. XV.

"siebenden zahl in oder auslændisch, schul- "dig seyn solle die Lehen der gesamten "Hand zusuchen und zumuthen. Nouum hoc et insolens esse posset in Germaniae prouincia, nisi caussa adpareat, quae haec est. Nam uoluerat princeps legislator an. 1653. ne alii in feudis succederent Lusatiae, nisi illi, qui identidem iure ac ritu Saxonico renouassent coniunctam manum. Sed ab hoc onere clientelari propterea abhorruerunt ordines, partim, quod moribus obesset patriae, partim etiam, quod Lusatiae clientelis inconcinnum, quae essent alienabiles adeoque frustrari possent coniunctae manui addicti commilitones ex successioneque prorsus excludi, ut operae non foret pretium, impensas simultaneas fieri ob spem adeo incertam et in uoluntate positam uasalli multiplicem ac mutabilem. Tertium itaque placuit, ut Saxonum coniuncta manus iure quidem ordinario exularet in Lusatia, uerum nulla quoque agnatio attenderetur in successione, post *septimum gradum*. Vt adeo lex haec non auita, sed nuper demum nata esse uideatur. *Ceterum* neque sic etiam exempla desunt in Germaniae clientelis, quae Lusatiae his institutis respondent. Ita GAILIVS *lib. 2. Obseru. 150. n. 4.* scribit: *Breuior et uerior opinio est, aut feudum* ANTIQVVM *semel ad descendentes transitum fecit, postea uero peruenit ad collaterales et tunc agnati succedunt in* INFINITVM *per textum 2. F. 50.* etiamsi feudum uenerit per mille manus: *aut feudum non fecit semel transitum ad descendentes, sed* PACTO *uenit ad collaterales et tunc locum habet successio ad* SEPTIMVM *tantum gradum per textum 1. F. 8.* Etiam ZASIVS *part. 8. n. 5. 34.* *hanc opinionem dixit communem in ipsa Germania: quam et cameram imperialem, constat, esse secutam.* Vereor, ut uerum sit, quod scripsit Gailius, qui ideo tantum ad sententiam prouocauit curialem, ut suae opinioni conciliaret auctoritatem, quod eum fecisse etiam alias queruntur supremi collegii illius adsessores. Illud prorsus est singulare et iuris longe durioris in episcopatu *Bambergensi*, ubi in successione feudali attenduntur posteri tantum cuiusque possessoris, necquicquam fratres illius, aut ulteriores agnati, licet et ipsi a primo oriundi sint acquirente feudumque sit eorum intuitu haud dubie antiquum, teste *Iusto* VERACIO *consuetudinum Bambergensium quaest. 2.* Eandem etiam consuetudinem esse dicunt in *Porussiae* clientelis. Vti enim illae *quinque* sunt generum, uel iuris 1) *Culmensis*, quae allodiorum instar, ob auitam libertatem, qua gentes uixerunt principio, 2) *Magdeburgici* eiusque uel simplicis sexus, ubi foeminae a feudis excluduntur, uel 3) *Magdeburgici* ad sexum utrumque, ubi admittuntur foeminae in successione clientelarum, 4) *Longobardici*, ubi huius populi regnant instituta, 5) *Porussici, Lehn zu Preussisch Recht*: ita omnium durissima feuda generis sunt ultimi, ubi pariter omne feudum nouum est, excluduntur que ab eius successione ultimorum possessorum fratres et agnati omnes, licet de posteritate sint primo acquirentis. Ratio legis mihi haec est. Nam ultimi generis haec feuda mere sunt beneficiata, ut adeo, quod supra diximus, Longobardica iura illis iusto mitiora esse uideantur, praesertim in successionibus omnium numerorum. Hoc lumine illustrari debet *lib. 4. tit. 15. artic. 3. sqq. des Preuss. Land-Rechts*, quo carent alias illius commentatores. Id ultimo restat, ne cui patriae clienti successoria haec lex dura uideatur, quoniam antiquis Germaniae moribus displicuere etiam in ipsis allodiis successiones in numeros graduum consanguinitatis infinitos, adeo, ut *Carolus IV.* imperator in *Bohemiae legibus*, quae promulgatae sunt nomine *Maiestatis Carolinae*, uoluerit (*): *ut, liberis deficientibus, bona defuncti cederent fisco.* Et uero animi pendeo utique, qui factum sit, quare summi principes migrauerint mores hosce locoque successionis, ad *quartum*, *septimum* aut *decimum* gradum adligatae, probauerint alias, quae fierent sine modo cum infinitate. Praesertim, in tantis hodie pro fisco studiis, non fuisse, qui huius eum iuris admonuerit postliminio.

Porussica feuda.

DIFFER. XVI.

DIFFERENTIA XVI.

Num alienatio iuris sit in feudis Lusatiae?

De consensu in feudis alienandis.

COmmuni iure nefas est, feuda alienare sine *domini et agnatorum* consensu (hh): neutris opus est per Lusatiae statuta (ii).

(hh) Sce-

(*) Insolens ac incredibile institutum retito uerbis, quibus est conceptum, ne uidear aliquid de meo addidisse. Sunt autem haec: *curiae nostrae, quae ex priscorum temporum usu sunt probata, tueri uolumus. Sancimus igitur, quando regnicola auita migrauerit, nullis relictis liberis legitimis, quod bona omnia defuncti ad nostram regiam cameram siue fiscum totaliter deuoluantur* Carolinae maiestat. *tit. 58.*

DIFFER. XVI.

Qui in alienatione feudorum opus sit domini et agnatorum consensu?

(hh) Sceleris est in iure communi, *alienare feuda* sine domini consensu, illudque punitur rei clientelaris *priuatione*. Neque haec instituta quis postulauerit iniuriae, quoniam alienando obtruditur domino uasallus, ut fieri potest, ingratus, quoniam coniecturae sunt, uasallum id fecisse in domini contemtum: quoniam ita extingui facile posset nexus feudalis memoria et quae alia sunt tradita doctoribus ad 2. F. 24. §. *si uasallus* sub finem.

Qui alienatio feudorum sit concessa Lusatiae uasallis neutrius quaesito consensu?

(ii) Viuitur his moribus, in Lusatia uetustissimis, quos ratos habet probatque Saxonica constitutio, his uerbis: "Anlangend die 2. clausel, daſs ein ieder von dem "andern (mitbelehnten und Lehns-Herrn) "unbehindert mit seinem Lehngut frey "zuthun und zu lassen vollkommene "Macht und Gewalt haben solle und mœ"ge. Ob nun zwar in Kæyserlichen Pri"uilegiis insgemein mit den Lehn-Gütern "zu thun und zu lassen verstattet, und da"hero sich ansehen læsset, daſs auch solches "insgemein auf alle actus mortis causa o"der inter uiuos zu deuten, die Kæyserl. "Maiest. auch so wohl, als die Agnaten den "einmahl (für allemahl insgemein) erthei"let: Dieweilen aber dardurch denen "Lehn-Gütern die Eigenschafft der Lehen "deſswegen nicht benommen, noch die"selbe zu Erbe gemachet, oder aufs weibli"che Geschlecht gebracht werden mœ"gen, vielmehr denen Agnatis biſs auf den "siebenden Grad, und alsdann dem Lehen"Herrn anfallen: als erklæren Wir hiemit "diese clausul, daſs, der allgemeinen gesambten Hand ungeachtet, ein ieder Be-" sitzer vor den andern Mitbelehnten A-" gnaten oder Schwerdmagen ohngehin-" dert, sein Lehen-Gut per actus NB. inter" uiuos alieniren und veræussern, verkauf-" fen, und verwechseln iudicialiter et extra" iudicialiter, (doch solches dem Aemtern" zu benachrichtigen) verpfænden, verge-" ben und verændern, Leib-Geding, Inn-" halt der Amts-Ordnung darauf machen," Fug und Macht haben, und solches alles" ohne der Mitbelehnten Consens, so auch" diſsfalls die alienirte Lehen-Güter zu re-" uociren nicht berechtiget seyn sollen." Ne uero haec lex de *feudis Lusatiae alienabilibus* esse uideatur iusto aliquantum licentior: rationibus illam adiuuabimus ex moribus Germaniae repetitis. *Principio* feuda, postquam *emtitia* et *oblata* sunt facta, etiam liberiores indulgent manus uasallo. *Deinde* postquam seruitia clientelaria non ipsi praestant in militia uasalli, quod factum olim, domini iam parum interest aut nihil, quem feudi habeat possessorem, qui summam aeris soluat, in matricula notatam clientelari, *das Ritter-Pferd. Post* in mores uniuersae ideo Galliae et pleraeque Italiae prouinciarumque Germaniae iuit hodie, ut uasallis alienare feuda, id est, de illis instar rei propriae liceat disponere sine intercessu consensuque uel domini uel agnatorum. Quae ex schedis *dn. Praesidis* dari possent, nisi loca essent a Lusatiae limitibus aliena. Ceterum, qui expenderit haec, ille hos ordinum Lusatiae mores oculo adspexerit irretorto.

DIFFER. XVII.

DIFFERENTIA XVII.

Quae feudorum iura in testamentis?

De testamentis in re clientelari.

Communi iure *testamenta* de feudis ipso sunt iure *nulla* (kk): neque per Lusatiae instituta aliter, nisi successor nominetur *agnatus* intra *septimum* gradum, qui ex testamento in Lusatiae feudis utique succedit (ll).

Qui de feudo nequeat condi testamentum iure communi?

(kk) Verba decreti feudalis *1. F. 8. pr.* clara sunt et aperta: *Si quis* (uasallus) *decesserit, succedunt tantum filii: nulla ordinatione* (testamento) *defuncti in feudo manente uel ualente.* Ratio ad inuestigandum est facilis, quoniam *primo* uasallus alienare feudum nequit actu inter uiuos, multo igitur minus ultima uoluntate: *deinde* fieri nequit, ut cliens patrono siue domino obtrudat clientem. Ex aduerso testamentum uasalli etiam de feudo est *ualidum*, si consenserit dominus uel principio uel deinceps idque uel tacite uel expresse, quod de Carolo V. imperatore est dictum, qui *Renato* et *Philiberto* principibus Arausionensis ducatus testatoribus suo accessit consensu, ob singularia principum in Caesarem merita. Documenta eius rei publica in medium protulit eorumque rationes amplissimas *excell. dn. praeses im Preussischen Neuburg*, id est, libello, pro iuribus Porussiae regis in Nouicastri principatum, scripto iussu regis, ordinumque Nouicastri adprobato auctoritate *part. 2. §. 35. 36. sq. p. 135. 136. 137. sqq.*

Quae de Lusatiae feudis ualeant testamenta?

(ll) Lusatiae instituta haec sunt. *Possessor feudi potest illud omnino* ALIENARE, *nullo neque domini neque agnatorum impetrato* CONSENSV: *debet autem fieri alienatio actu aliquo inter uiuos, nec quicquam* TESTAMENTO, *uel ultima uoluntate; nisi institutus sit successor* agnatus inter septimum *gradum. Qui solus recte feudi heres nominatur a testatore.* Verba *der Lehns-Ordn. p. 73.* sunt haec: "diesemnach obberührte clausel (de alienando) keines we-" ges auf Testament und letzten willen zu" ziehen, daſs nehmlich dadurch der Besi-" tzer den Lehns-Vettern hiedurch die" succesſion und dem Lehns-Herrn die" "Lehns-

DIFFER. XVIII.

"Lehns-Fælligkeit entziehen mœge. "Weiln aber die succesſion, vermœge pri-"uilegii (de feudis alienandis) auf die Mit-"belehnte Mannliches Geſchlechts allein "gerichtet und ohne derſelben Einwilli-"gung nichts deſto minder einem ieden "die freye alienation vorbehalten und zu-"gelaſsen, ſo wollen wir aus Chur-Fürſt-"licher Macht vielberührte clauſel (de alie-"nando) nicht nur auf obgedachte Fælle "(ad actus inter uiuos) ſondern auch da-"hin gnædigſt extendiren und erſtrecken, "daſs auch ein ieder Mitbelehnter freye "Macht und Gewalt haben ſolle, von sei-"nen Lehns-Gütern, quoad habiles per-"ſonas (excludendo filias) ſo innerhalb "des ſiebenden Grades ſeyn, und ohne-"dem die Anwartung haben, Teſtament "und letzten Willen zu machen. Neque A hic ratio legis obſcura eſt. Nam cauſa tum prohibendi deeſt, ſi agnatus intra *ſeptimum* inſtituatur gradum, qui omnes habent iura ſuccedendi aliâs, ut adeo *domini* non interſit, quis inter illos primum, quis deinceps uel ultimo loco uocetur ad ſucceſſionem. Intereſſe autem hic agnatorum, quorum unus alteri praeſertur, nullum eſt dubium. Sed tamen, intuitu horum, feuda Luſatiae ſunt inſtar allodii: ut B adeo nihil obſtet, quo minus ſuam hic ſequi poſſit uoluntatem teſtator. Licet in iure illud etiam ſit manifeſtum alias, quod a libertate alienandi inter uiuos ad alienationem ultima uoluntate ſiue teſtamentariam uinculum non ſit alicuius conſecutionis, quod uulgo etiam Icti docent ad *tit. Inſtit. de lege Fuſia Can. toll.* cetera.

DIFFER. XIX.

DIFFERENTIA XVIII.

Num feudi inauguratio fieri poſſit per procuratorem?

IVre communi inueſtitura ſuſcipi poteſt ab abſente per *procuratorem* (mm): non Luſatico, quod requirit, ut praeſens ſit uaſallus (nn). *De inueſtitura feudi per procuratorem.*

Qui Longobardico iure inueſtituram ſuſcipi queat per procuratorem.

(mm) Decretum feudale hic clarum eſt 2. F. 3. §. *ſed utrum* his conceptum uerbis: *ſed utrum ipſe uel alius pro ſe inueſtituram faciat ſiue ſuſcipiat, nihil intereſſe putamus. Poteſt enim hoc negotium et per* procuratorem *ab utraque parte expediri.* Aliter forte moribus imperii Germanici, quod ex hiſtoria medii aeui conſtat, olim ipſos principes non praeſentes ſolum inueſtituram ſuſcepiſſe, ſed hanc quoque fuiſſe negatam abſentium legatis. Exemplo id conſtat *Quedlenburgenſis* abbatiſſae. Licet enim hanc uel ratio excuſauerit ſexus: Carolus tamen IV. imperator illius procuratorem non alia audiuit lege, quam abbatiſſa ipſi ſpem faceret, fore, ut ipſa *praeſens* renouaret clientelam, quam abſenti imperator, ex indulgentia ſingulari, detuliſſet. Quapropter hodieque legati principum clientelares ſuorum principum abſentiam excuſare ſolent apud imperatorem. A qua tamen formula alieni ſunt legati regum, quoniam hodie in mores iuit, reges non ipſos inueſtituram rogare ſuſcipereque, ſed eorundem legatos. Vnde eſt, quod hac olim ſparta filii regum ſint defuncti et primogenitus ab eius ge- C neris feudo adpellatus *Delphinus*, dux *Holſatiae*, princeps *Wallifius*, cetera.

Luſatiae inſtituta aduerſa inueſtiturae per procuratorem.

(nn) Quamuis enim *procuratorem* nominatim non excludat Luſatiae ſtatutum: cum tamen uaſallum, inaugurandum, uelit eſſe praeſentem, uinculum conſecutionis uidetur hoc eſſe, ut abſentis ratio non habeatur. Sunt uerba *der Lehns-Ordn.* §. *mit den etc.* p. 71. fere haec: *Daß der Unmündigen abweſenden Lehens-Folger die nechſten Freunde, an ſtatt derſelben, die Lehen muthen, und nachmahls, wenn ſie zu ihren mündigen und vogtbahren Iahren kommen, welche wir biß auf das XXI. Iahr complet erſtrecken, die Abweſenden zu ihrer færderlichſten Wiederkunfft binnen Iahr und Tag,* a die ſcientiae, *anzurechnen, in Perſon die Erb- und Lehens-Pflicht zugleich ablegen, und die Lehen würcklich, auf vorgehende Muthungen, empfahen ſollen.* Neque eſt, quod forte id intelligas de abſentibus extra prouinciam tantum, contra in ipſa prouincia, qui morantur, curiaque abſunt clientelari tantum, iudices ex decreto 2. F. 3. Nam praeferendi potius imperii noſtri mores, quos ſupra dedimus, aduerſi omnino inueſtiturae per procuratorem.

DIFFERENTIA XIX.

Quid Luſatiae inſtitutum der Vorritt?

IVre communi nefas eſt, feuda alienari, niſi domini rogato acceptoque conſenſu (oo): cuius loco per Luſatiae inſtituta requiritur uirium et uigoris periculum equeſtre (pp) *der Vorritt.* *De uirium clientelarium experimento dem Vorritt.*

 (oo) Cla-

DIFFER. XIX.

Alienatio qui domini uelit consensum LL. Longobardicis?

(oo) Clarum est clientelare decretum 2. F. 24. in fine. ubi non solum ille, qui absque domini consensu alienat feudum, nihil agit: sed etiam illo priuatur. Instar illius, qui deliquit in dominum perfidia. Vnde sunt porro, qui existimant, etiam parte feudi tantum alienata, nescio domino, totam amitti.

Alienatio feudorum qui fieri queat in Lusatia?

(pp) In eo certe Lusaticae clientelae aliquid habent admodum singulare et ingentis momenti, quod alienatio feudi recte atque impune fiat, domino inscio neque consentiente. Verba decreti Ferdinandini an. 1544. his uerbis sunt concepta: *Wo sichs begebe, daß einer* (de uasallis loquitur legislator) *seine Lehn-Güter zu verkauffen willens, solle derselbe solches unserm Land-Voigt anzeigen, der ihn über einen Monath nicht aufhalten solle, daß derselbe das Seine ungehindert verkauffe.* Sed tamen hic casus respondetur, ubi aere alieno urgetur uasallus ad alienandum. Anno itaque 1575. Maximiliani II. constitutio est haec: *und doch ein ieder ungehindert mit dem Gut frey zu thun und zu lassen vollkommene Gewalt haben solle.* Quamuis uero aliqui sint, qui posterius decretum ampliores limites habere putent, ego tamen sentio hic ex aduerso, partim, quod in feudis *oblatis*, qualia *Lusatica* esse *differentia I.* euictum, non rara sit alienandi libertas, partim etiam, quod *Maximilianus II. repetat* legem, non *ferat*, ut adeo, domini intuitu, alienandi facultas antea quoque uasallis fuisse uideatur. Verum, ne quid fieret ex aemulatione inuidiaque domini, *aperturam feudi* expectantis, illud est cautum institutumque, ne uasallus, alienator, liberis agnatisque destitutus, faciat equestrium iurium pericula experimentaque, quae in patria nato uocabulo *den Vorritt* solent adpellare. Verba decreti clientelaris accipe, quae haec sunt: *Wo einer keine mannliche Erben hætte* (hos enim si habuerit feudum apertura non est proximum adeoque nullae adsunt aemulationis aduersus dominum suspiciones, qua ipsum spe destituere uelit successionis) *und so iung, gesund und starck wære* (qui enim has uires habet, eum nefas est, habere impotentem, ad procreandum successores clientelares) *daß er in seinem Küriß von der Erden auf ein hengstmæssiges Pferd sitzen mag, wann er dasselbe vor dem Land-Vogt gezeiget, soll er alsdann auch Macht haben, seine Lehn-Güter zu verkauffen, mænnigliches unverhindert.*

DIFFER. XX.

Von dem Vorritt der Laußnitzischen Leben.

Ere esset, hanc Lusatici iuris consuetudinem amplius explicare notareque ex uetustate ritus atque solennia illius: uerum ante nos huic desiderio satisfecit BORNIVS *dissertat. de transmut. feud. in allod. §. 25.* Qui omnia momenta, solennia, ritus ac mores, patriae sacros, in hoc periculo equestri, *dem Vorritt,* plene luculenterque explicauit. Vt adeo in rebus, per alios explicatis, nobis liceat esse eo breuioribus. Ceterum in aliis Germanici imperii prouinciis uel libertas alienandi feuda prorsus est libera, uel tum concessa tantummodo, si *oculi sex* luceant trium uasallorum. *Wenn noch sechs Augen seyn, und das Leben nicht auf dem Fall stehet.* Ex his enim unico extincto, nefas est, alienare feudum, ne domino temere subtrahatur spes succedendi et *consolidandi* proxima, quod omnino improbum neque sine aemulatione et odio esse uidetur.

DIFFERENTIA XX.

Qui feuda Lusatiae sint alienabilia?

IVre communi neque *alienare* licet feuda, *agnatis* inuitis (qq): sed *Lusatico* neque horum opus est consensu (rr).

De consensu agnatorum.

Qui feuda nefas sit alienare inuitis simultanee inuestitis?

(qq) Vasallus, alienans feudum, agnatis insalutatis uocatur in ius *tripliciter.* Habent agnati 1) ius *προτιμήσεως*, contractu nondum consummato, 2) ius *retractus*, postea 3) ius *delatae* successionis et actionis *reuocatoriae.* Primo casu et altero pretium reddunt, non ultimo, si quidem uenditoris defecerit posteritas successioque ad agnatos deuoluta. Habes in ultimo, de quo hic sermo est, decretum clientelare *2. F. 26. §. Titius,* quorsum consulendi sunt doctores.

Qui Lusatiae feuda alienare liceat, agnatis inuitis?

(rr) De *προτιμήσεως* et retractus iure hic opus non est disserere, quoniam exinde nullum fere damnum uasallo, cuius parum interest, feudi uenditi pretiumne ab agnatis accipiat, an uero ab extraneis. Verum cardo rei uersatur in ultimo. Scilicet id quaeritur, an, uenditoris posteritate extincta, emtor ab iure agnatorum uindicatorio sit immunis? Quod Lusatiae tantummodo uolunt instituta. "Laufsnitz. Lehns-Ordn. p. 81. 82. 83. Dafs obgleich" denen Agnatis das ius succedendi einge-" ræumet wird, doch dem Besitzer des Le-" hens ungehindert mit seinem Gut zu" thun und zu lassen frey stehen solle, oh-" ne dafs ermeldter Agnaten consens von-" nœthen, noch sich selbige des iuris pro-" hibendi, redimendi, oder reuocandi an-" zumafsen, welchem Recht der Agnaten" auf einhelliges Begehren der Stænde de-" rogiret worden. Dergestalt, dafs deren" ohngeachtet, ein ieder Besitzer, vor den" andern Mitbelehnten, Agnaten und" Schwerdmagen ungehindert, sein Lehn-" „Gut

DIFFER. XXI.

"Gut per actus inter uiuos zu alieniren "und veraeussern Fug und Macht haben solle. Verum integra sunt agnatorum iura *delatae successionis*, 1) si Saxonicam habeant *coniunctam manum* inuestiti, eamque toties quoties renouauerint, ne coinuestiti impensis excidant, factis in renouationes, *wenn sie der Saechsischen gesambten Hand so offt Folge gethan*, 2) si in familiis quibusdam mores sint alii, quos omnino sequi oportet uasallos, 3) si alienandi libertati aduersae fuerint conuentiones, quibus non minus est standum.

DIFFER. XXII.

A Quod autem de *agnatis* diximus, idem etiam repetendum est in extraneis, quos sui causa uasallus adsciuit in simultaneam inuestituram, iure communi talem. Nefas enim est, plus iuris largiri extraneo, quam consanguineis et agnatis, praesertim in praediis eius generis, quae numero habentur bonorum auitorum. Absit enim, ut contrahamus hic uela, ob iuris communis decreta aduersa, quod patriae singularia haec iura lumen aut normam non accipiant ex legibus et institutis peregrinis.

DIFFERENTIA XXI.

Tempus iuris προτιμήσεως *quantum?*

De iure quod dicimus, den Vorkauff.

IVre communi non est statutum, quo tempore expirent iura προτιμήσεως *der Vorkauff* (ss): Lusatia tamen spatium dedit *trimestre* protoemtori (tt).

Iure communi quae tempora des Vorkauffs.

(ss) Decretum clientelare 2. *F.* 26. §. *Titius* his quidem uerbis conceptum: *Quod si consensit alienationi* (agnatus aut quod idem est simultanee inuestitus) *uel per* ANNVM, *ex quo sciuit, tacuit, omnino remouebitur.* Quamuis autem doctores illud trahant ad προτιμήσεως iura: sensus tamen illius respiciunt ad iura *retractus*, uenditione scilicet iam perfecta & consummata. Vt adeo, in primo casu, cum desit lex, illum ex altero soleamus respondere. Quod iure an uero iniuria fiat, iam quidem non disputo.

Lusatica προτιμήσεως *iura spatio extinguuntur trimestri.*

(tt) Verba instituti Lusatici haec quidem sunt: *Wollen auch ferner gnaedigst, um Verhütung allerhand* inconuenientien *willen*, in alienationibus extraiudicialibus *dem nechsten Agnaten, so viel den Vorkauff, der ihme hiermit auch solle ausgesetzet und vorbehalten seyn, antrifft, eine gewisse Zeit, als nehmlich drey Monath, zur Losssage oder zum Kauff des Lehens des Mitbelehnten* designiret *und beraumet haben. Und da er, nach beschehener Antragung in solcher Frist bey den Aemtern und durch dieselbe bey dem Verkaeuffer und Kaeuffer sich* B *nicht angeben lassen würde, daß er nachmahls in den Kauff zu treten, nicht befugt seyn solle.* Scilicet, iubetur uasallus alienator non consensum impetrare ab agnato, huic tamen feudum offerre ad emendum, antequam in extraneum illud transferat. Ne tamen agnatus (*de uulgariter simultanee inuestito idem est iudicium*) moras nectat adferatque taedium emtori, trimestre ei est spatium propositum, post C quod iura προτιμήσεως, quae habuit, expirant extinguunturque. Neque praeter rem, quia in tanta alienandi libertate, qua Lusatiae gaudent uasalli, quod hic agnatis est datum *in dem Vorkauff*, ad iura patriae derogatoria pertinet, cuius tempora iure meritoque spatio fuerunt inclusa *trimestri*. Nam ubi *inuestitura Saxonica*; ubi *fideicommissaria* feuda; ubi *pacta* de non alienando: ibi trimestre tempus ha- D betur angustum minus. Cum ipsa Lusatiae statuta claris uerbis uelint, ut huic generi uasallorum iura 1) προτιμήσεως, 2) *retractus*, 3) *reuocationis* salua maneant atque integra ad normam decretaque iuris communis.

DIFFERENTIA XXII.

Num retractui locus in alienatione necessaria?

De uenditione feudi necessaria.

DIsputant iure communi doctores, num in alienatione necessaria locus sit retractui (uu): qui tum etiam saluus est intra annum et diem iure Lusatico (xx).

Qui locus non sit retractui sub hasta iure communi?

(uu) Plurimi retractus iura negant in alienatione necessaria locum habere ob auctoritatem quidem *hastae fiscalis arg. l.* 4. *C. de fide et autoritate hastae fiscalis* KLOCKIVS *de contrib. c.* 13. *n.* 70. quia nullus alias licitationum foret finis.

Qui Lusatico iure locus sit retractui sub hasta?

(xx) Hic iuris communis rigor rursus in Lusatia exulat. Nam cum nimium E quantum in uenditionibus necessariis licitatorum fraudes, manifesto cum debitorum et creditorum detrimento coniunctae, licitatoribus auaris soleant exerceri: placuit hisce obuiam ire, legeque publica sancire, ut debitori agnatisque, intra septimum gradum constitutis, feudum, *proscriptione publica* alienatum, intra an-

DIFFER. XXIII.

num et diem oblato eodem pretio ab omni emtore reluere retrahereque, uel pinguiorem emtorem offerre liceat. Vide *Ober-Laußnitz. Amts-Ordnung P. 2. §. 4.* nec non differt. de *iure reluendi feudum Lusatiae sub hasta uenditum*, a me an. 1712. *Lipsiae*, loco speciminis ualedictorii, habitam praes. *Dno. D.* TROPPANNEGER *P. P. et scabino meritissimo*, ad quam, breuitatis ergo, beneuolum lectorem remitto.

DIFFER. XXIV.

DIFFERENTIA XXIII.

Num domino ius sit προτιμήσεως in feudo?

De protoemtione domini.

IVre communi domino adseritur ius *protoemtionis* in feudo (yy): quod uix ac ne uix quidem adfirmauerim per Lusatiae instituta (zz).

Qui domino adseratur protoemptio in feudis?

(yy) Verba decreti clientelaris 2. *F. 9. sub fin.* sunt haec: *Porro siue de bona consuetudine siue de praua quaeramus, concessa erat domino pro* aequali pretio redemtio. *Nisi hoc beneficium amiserit dominus, per refutationem uel annali silentio. Potior erat tamen proximi* agnati, *quam* domini *conditio in redimendo.* Quod omne etiam in Germaniae feudis uulgo adfirmant doctores iureconsulti, SCHRADER *part. 8. de feud. c. 3.* omnesque alii.

Qui negetur domino protoemptio in feudis Lusatiae?

(zz) Respondit hoc dubium an. 1701. ordo iureconsultorum Wittebergensium, HORNIO interprete *in adpend. 2. num. 16.* cui uicinus est *num. 17.* utrique hic omnino consulendi. Licet uero pro *domini* iure *protoemtionis* adlegentur uaria, scilicet, quod domino id debeatur ex iure communi neque illi negatum sit per Lusatiae statuta nominatim; quod dogma fauore nitatur consolidationis dominii utilis cum directo, instar bonorum emphyteuticorum *l. f. C. de bon. emphyteut*, quod feuda, in uno impropria, maneant tamen propria in altero; quod a iure alienandi ad neganda protoemtionis iura nullum sit uinculum consecutionis, cetera: uerum enim uero cum de plerisque Germaniae feudis prouincialibus doceatur, quod res sint *infeudari solitae*, quas princeps non sibi retinet, sed iterum aliis adsignat easdem, in Lusatia praesertim, nescia domanii; deinde *fauor* hic *consolidationis nullus*, quod potius e re sit ordinum, ne feudorum in prouincia *contrahantur numeri* et onus accrescat reliquis, tuendi patriam armis, nummis, consilioque; post, ne ita ordinum *decrescat auctoritas* ac robur in prouincialibus comitiis; praeterea cum *agnatorum* protoemptionis iura *nominata* sint, quae tamen hic sunt maiora 2. F. 9. contra iura domini, quae minora illis, sunt omissa prorsus, filum est consecutionis, quod domini protoemtio Lusaticis institutis uideatur esse inconcinna. Vere SCHRADERVS uidetur arguere; ubi feudum est *alienabile*, ibi nulla est domini protoemtio *part.* 8. *cap. 3.* ad *extremum* feudi improprietas non solum ex statutis, sed potius ex indole atque rationibus aestimanda, quae cuiusque prouinciae feudis singularia; taceo, quod *different.* 3. sit negatum, Lusatiae instituta explicanda esse ex iure peregrino: itaque domini hic iura satis quidem erunt ambigua, quae in legibus Longobardicis sunt clarissima.

DIFFERENTIA XXIV.

Qui Lusatiae desint domania?

De Lusatiae domaniis.

IVre communi, post feuda, principi sunt *domania* (aa): uerum Lusatiae marchionatus ab his est alienissimus (bb).

Qui iure communi bona sint domanialia?

(aa) Non est opus, ut, in *domanialium bonorum* mentione, consuetudines laudemus Neapolitanas earumque feuda *quaternata* cum WVRMSERO *class. 3. feud. improp. sect. 19.* neque ad obsonia clientelaria Noribergensium cum ITTERO *c. 3. §. 27.* hic deueniamus aut rem hanc Gallis habeamus propriam cum Ren. CHOPPINO *lib. 1. de Doman. tit. 7.* Res omni post Carolingos aeuo cognita et principatibus Germaniae omnibus, tam sacris, quam ciuilibus solennissima, quod ordines cuiusuis prouinciae domino territorii, quem fecerant, bona adsignauerint ad uictum et cultum, nominibus facra, in Germania natis, *des Herren Tisch-Güter, Tafel-Güter, herrschafftliche Aemter, Cammer-Güter, herrschafftliche Stücke*, cetera. Ex innumeris locis medii aeui documentorum laudo unicum ab *Henrico leone* an. 1170. his conceptum uerbis: HENRICVS *Boioariae et Saxoniae dux. Notum facimus, quod pro remedio animae nostrae ad propagandam christianam religionem in terra Slauorum transalbina, in loco honoris et uastae solitudinis, tres* episcopatus *construximus, allodiis*, REDITIBVS MENSAE NOSTRAE, *dotauimus, insuper ea, quam gladio et arcu*

nostro

DIFFER. XXV.

nostro quaesiuimus, hereditate ampliaui- A *mus* et quae sequuntur deinceps. *Acta sunt haec* VIII. *Id. Sept. anno* 1170. Quod si ergo dominus territorii quilibet in Germania, *mensalia habuit* siue *dominica praedia*: pro his certe ubiuis sunt coniecturae. Plenior essem in hac scena, nisi *dn. praeses* libri, de *Germaniae domaniis* edendi, fecisset spem.

Qui domaniorum nescia sit Lusatia?

(bb) Mireris forte, qui tandem factum B sit, quod Lusatiae marchionatus nescius sit alicuius domanii. Sed uox ordinum "est haec: "Was bisshero Sr. Kœnigl. Ma-"jest. in Pohlen und Churfürstl. Durchl. "zu Sachsen von denen Stænden des Marckgrafthums Ober-Lausitz abgetra-" gen worden, ist als eine freye und gutherzige Bewilligung anzusehen. Und weiss" man dahero (denen Schwed. Commissa-" riis, qui matriculam *domaniorum Lusatiae*" postulauerant ab ordinibus Lusatiae an." 1706.) von DOMAINEN gantz nichts zu" specificiren." Quantum ego quidem adsequor coniecturis, patet inde, quod Lusatia neque bellis subacta sit neque alio iure acceperit elegeritque principem, quam hoc, ut ex prouinciae reditibus uiueret aliis abstineretque cetera a bonis domanialibus.

DIFFER. XXVI.

DIFFERENTIA XXV.

Cuius sumtibus in militia uasalli?

De impensis militaribus uasallorum.

IVre communi ad quaeuis seruitiorum genera obligantur uasalli, suis quidem sumtibus, quod feuda illis instar *stipendiorum* (cc): ex aduerso Lusatiae uasalli, ex quo militiam extra fines patriae sequuntur, uiuunt de stipendio, quod a domino expectant (dd).

Qui suis uasallus seruire teneatur impensis?

(cc) Habes decretum clientelare 2. F. C 23. quod hoc est: *transit ad uasallum feudi ususfructus, ut domino seruiat siue seruitium sit expressum siue indeterminate sit promissum.* Inde formula clientelaris: *et si sciuero, te* (dominum) *uelle iuste aliquem offendere et inde generaliter uel specialiter fuero requisitus, meum tibi, sicut potero, praestabo auxilium* 2. *F.* 7. sub finem. Inde etiam Germanica formula: "Will und fol-"le mir angelegen seyn lassen, die Lehen D "getreulich zu verdienen. Neque hoc est praeter rem et rationem. Habet enim eo fine reditus feudi uasallus, ut ipsi stipendiorum sint loco, quae in militia mereri, obligatur. Imo si etiam subditi est, arma sumere pro patriae tutela idque gratis, quid quaeso inter *officium* ciuis et *seruitia clientelaria* uasallorum interesset demum, si ultimi ad alia non tenerentur, quam illa, quae pro aris et focis, id est, patriis laribus E suscipiuntur.

Qui Lusatiae uasalli stipendia rogent a domino?

(dd) Nisi prorsus fallor, Lusatiae quondam uasalli extra patriae limites ad seruitia obligati fuerunt nulla prorsus, quod patet ex reuersalibus *Sigismundi* an. 1431. apud LVNIG. *n.* 18. postea autem Ferdinandus I. an. 1550. illos ideo uocauit in ius. Quem, ne pristino iure offenderent, hac lege sunt adstricti: Dass die Ritterschafft" in der Ober-Lausitz mit CLXXIII. wohl-" gerüsteter Pferde Sr. K. M. dienen sollen." Dass sie wollen schuldig seyn, auch über" die Grænze des gemeldten Marckgraff-" thums Lausitz zu dienen. Doch wie Ihre" Majest. Sie, als über die Græntzen zu die-" nen erfordern, so solle Ihro Majest. so" bald sie über die Græntze gedachtes" Marckgraffthums kommen, und nicht e-" he, ihnen die Besoldung, wie andern Ihro" Majest. daselbst habenden Kriegs-Volck" geben, dasselbe gemæss unterhalten, und" da einer selbsten persœhnlich aus tragen-" den Ursachen zu ziehen ungeschickt, soll" er eine andere taugliche Person mit seiner" Anzahl, so viel auf ihn kommen, schicken," transactionis tabulas exhibet LVNIG *in archiuo part. spec. contin.* 2. *n.* 11. *29. p.* 12. 57. Neque est, quod haec pacta habeas pro capite iuris derogatorii. Primo enim sunt *Pomerana, Mecklenburgica*, feudaque aliarum prouinciarum, ubi eadem habentur instituta. Deinde cum cliens in feudo oblato nequeat dici *mercenarius* domini *miles*, ex caussis supra laudatis: certe mirum non est, laxiori eundem nexu teneri, quam beneficiarium Longobardorum.

DIFFERENTIA XXVI.

Dominii directi alienatio num consensu facienda uasallorum?

De alienatione dominii directi.

IVre communi *directi dominii* alienatio fieri potest, inscio ac dissentiente uasallo (ee): non *Lusatico*, prouinciae iure testatissimo (ff).

DIFFER. XXVI.

Num alienare liceat dominium directum consensu uasalli?

(ee) Est quidem nostrae sententiae aduersum decretum feudale 2. F. 34. §. 1. ita conceptum: *Ex eadem lege* (Corradi) *descendit, quod dominus sine uoluntate uasalli feudum alienare non potest; quod Mediolani non obtinet.* Verum enim uero de Germanici imperii curiis locuples est testis ROSENTHAL *c. 9. concl. 62. n. 28.* his quidem uerbis: *uideo hic plerumque usu hoc seruari, ut, cum totae curiae, castra, iurisdictiones, comitatus cum omnibus suis iuribus et pertinentiis alienentur, iura uasallorum simul transeant, idque sine ulla contradictione* (uasallorum puta) *sic fiat.* Et sane superius decretum, meo quidem iudicio, factum est praeter rem et rationem. Nam *principio* dominus, dum eligit uasallum, ipse non accipit beneficium, sed confert; *deinde*, seruitiorum causa, uasallo relinquit feudi usumfructum, ut adeo non habeat is, quare huic ponere limites porro uelit in alienando; *post*, cum plerique uasalli hoc in argumento sibi prospiciant, consecutionis est uinculum, quod idem lege non habeant; *taceo*, quod ipsi Medilolanenses improbent decretum, cum tamen ad exemplum curiae illorum pleraque Italiae feuda sint composita, ut, quod de lege Corradi dicitur in decreto, uix opinabile esse uideatur.

Dominium Lusatiae qui nequeat alienari, inuitis ordinibus?

(ff) Lusatiae instituta confessione nituntur Bohemiae regum, saepius iterumque testata. Principio Carolus IV. an. 1370. uasallis atque ordini Lusatiae non solum ipse spem fecit de non alienanda prouincia: sed etiam reges successores adstrinxit uinculo ac religione iurisiurandi, ne ullo unquam tempore Lusatia alienaretur diuellereturque a systemate regni Bohemici. Verba diplomatis, quod LVNIG habet in *supplem. part. spec. num. XLI. p. 88.* sunt haec: CAROLVS *IV.* &c. *Principatum marchionatum* Lusatiae, *cum uicinis regionibus et iuribus regno nostro* Bohemiae *et eiusdem regni heredibus, proheredibus, posteris ac successoribus nostris adiungimus, attribuimus*, incorporamus, *inuisceramus et unimus perpetuo et irreuocabiliter sub modo, iure et forma meliori. Decernentes, quod non liceat, quauis ratione aut causa alicui successorum antedictum marchionatum* Lusatiae *in* toto *uel* parte, *quibusue etiam ingenio, excusatione seu colore quaesitis, uendere*, alienare, *scindere, obligare, permutare, diuidere uel alio quouis modo a potestate et dominio regum Bohemiae* remouere. *Quod si quis regum* alienaret *principatum, nulli poenae corporali reddatur obnoxius, cum non sit conueniens quod* regiam maiestatem *corporalis poena constringat, sed ipsum regem poenam et notam periurii ipso facto incurrisse decreuimus. Qui principes, barones et nobiles consenserint alienationi; sint infames, rei laesae maiestatis, ab omnibus impune occidi poterunt et bona fisco addici. Iurent hunc articulum de non alienando reges in praesentia ordinum Dat. Pragae 1370. Kalendis Augusti.* Inde iusiurandum WENCESLAI an. 1411. his conceptum uerbis: "Verheissen, geloben ihnen (den Stænden von dem Marckgr. Lausitz) bey unsern kœniglichen Worten, dass wir sie von der Cron Bœhmen nicht scheiden, verweisen, vergeben noch entfremden sollen noch wollen. Sondern sie sollen bey der Cron Bœhmen ewiglich erhalten werden." Eandem fere repetit formulam SIGISMVNDVS an. 1414. Eandem VLADISLAVS recitauit an. 1507. Cum tamen in tricennali bello Lusatia an. 1623. oppignoraretur Saxoniae principi electori, imo post Pragensem pacem 1635. eidem sub nexu clientelari concederetur ab imperatore Ferdinando III. ordines Lusatiae e re sua esse crediderunt, ne in calculis suis lenti ac difficiles essent. Quapropter *an. 1636. die 6. Maii* iura quidem sua exposuerunt Saxoni, uerum in gratiam illius, nuntium illis quoque miserunt. Vt tamen sub hoc principe iisdem priuilegiis uterentur, quibus illi a Bohemiae regibus fuerant communiti. Ceterum, si Germaniae prouinciarum expendo rationes, certum est, iisdem olim priuilegiis eosdem usos fuisse, cum imperii et imperatoris ergo, tum *principum* intuitu *territorialium.* Quod in conflictu tueri, haud reformido. Licet pristinos mores hodie plerasque constat migrauisse.

DIFFER. XXVII.

DIFFERENTIA XXVII.

Quis iudex in Lusatia clientelaris?

De iudice feudali.

IVre communi *curiam feudalem* absoluunt dominus et pares curiae, nobiles commilitones (gg): per Lusatiae autem statuta sparta *des Lehens-Probsts* defungitur praeses prouinciae *der Land-Vogt* (hh):

Iudex feudorum qui dominus et pares iure communi?

(gg) Pertinet huc decretum clientelare 2. F. 18. ita conceptum: I) *Si contentio fuerit de beneficio inter capitaneos, coram imperatore definiri debet.* II) *Si uero fuerit contentio inter minores ualuasores et maiores de beneficio, in iudicio* parium *definiatur, uel* III) *per* iudicem *curtis.* His moribus iudicia fuerant instructa Longobardorum. Nam Germanico imperio uti nomina *capitaneorum, ualuasorum* siue maiorum siue mino-

DIFFER. XXVII.

minorum inconcinna ſunt et peregrina: A
ſic etiam aliter ſe habent perſonae, quae
conſtituunt abſoluuntque iudicium. Cer-
te in feudis *imperialibus* olim iudicare qui-
dem ſolebat *imperator*, ſed necquicquam
ſolus, uerum, quod omnia medii aeui do-
cumenta oſtendunt, in *ordinum*, id eſt, prin-
cipum ac procerum imperii conſortio.
Idem fere iuris fuit in *prouincialibus feudis*,
de quibus *princeps* quidem: ſed neque
hic ſolus, uerum in conuentuum prouin- B
cialium celebritate iudicauit. Qui ideo
fere quotannis inſtituebantur. Ab his
autem moribus cum *imperator* receſſit,
tum *principes* in prouinciis. Ille enim
curiam hodie imperialem, hi autem *pro-*
uincialem conſtituunt celebrantque per
conſiliarios adſeſſores. Qui umbram pri-
ſtini moris, id eſt, *ordines* dicuntur referre
ac repraeſentare.

Luſatiae praeſes der Land-Vogt qui iudex ſupremus etiam clientelaribus cauſis?

(hh) Iuris iudiciarii in Luſatiae mar- C
chionatu rationes ſunt, admodum ſingu-
lares. Supremus in Luſatia iudex feuda-
lis eſt *praeſes prouinciae, der Land-Voigt*;
cui, quatenus in negotio feudali de prin-
cipis commodo agi ſolet, adiunctus eſt *der*
Landes-Hauptmann und Gegen-Hændler.
Abſente priori, ſparta haec *ſupremo mar-*
chionatus praefecto dem Ober-Amts-Haupt-
mann, uel, hoc deficiente, alii uiro nobili
demandatur. Vtimur nominibus in pa- D
tria natis, ne peregrinis uocabulis rei ad-
feramus tenebras. Supremi in prouincia
praefecti ſiue praeſidis munus his definit
limitibus CODEX MSCT. *Von des Marg-*
graſthums Ober-Lauſitz Aemtern part. 1.
artic. 1. ſupra laudatus. Summa ibi,
quae huc pertinet, eſt haec: "Die Anneh-
"mung eines Landes-Vogtes ſtehet bey
"dem Landes-Fürſten: der ſolle ein ge-
"bohrner und mit Güthern im Lande an- E
"geſeſsener Herr ſeyn: er ſolle den Land-
"Stænden auf dem Land-Tag praeſenti-
"ret und von dieſen aufm Land-Tag, ge-
"gen Ausſtellung gewœhnlicher reuerſa-
"lien und Verleſung ſeiner inſtruction, ein-
"geführet werden: der reuers beſtehet
"darinnen, daſs der Land-Vogt nichts
"wieder der Stænde ihre priuilegia vor-
"nehmen, ſondern ſelbige dabey ſchüt-
"zen wolle, daſs, wenn Ihme K. Majeſt. ei- F
"ne Summa Geldes auf das Land verſchrie-
"ben, geben und ſchencken würden, we-
"der er, noch ſeine Erben deſshalben das
"Land anlangen, bekümmern, oder auch
"forthin mehr annehmen wolle: daſs er
"alles mit Rath und Wiſſen der Land-
"Stænde und Stædte thun wolle, daſs er
"ſich nicht ſelbſten recht ſprechen, ſon-
"dern wenn er mit jemand aus dem Land
"und Stædten zu thun, er ſich deſs, nach G
"Schuld und Antwort, von andern ausm
"Land und Stædten, welche die Sache
"nicht angehe, wolle laſſen billigen und
"erkennen: daſs er das Schloſs zu Budiſsin

niemand, ohne des Landes und der Stæd-"
te Rath und Geheiſs, ohne allein S. K. Maj."
abtreten, noch überantworten wolle:"
wenn der Land-Vogt ſelbſt nicht im Amt"
ſeyn kan, ſollen die Amts-Haupt-Leute"
die ordentliche Hof-und Land-Gerich-"
te beſetzen: doch ſolle er das Hauſs zu"
Budiſsin nicht ledig laſſen, ſondern in ſei-"
ner Abweſenheit mit einem Ritter-mæſ-"
ſigen Land-Saſſen vom Adel beſetzen:"
der Land-Vogt ſolle die Unterthanen, ſo"
viel müglich, zur Güte ermahnen, und"
Gerichtliche Unkoſten verhüten: Er ſol-"
le auf Græntzirrungen ein wachtſames"
Auge haben: ſolle denen iuſtiz-Sachen,"
ſo viel mœglich, ſelbſten beywohnen, mit"
den Aelteſten des Landes, und von Stæd-"
ten nach den mehrern Stimmen ſchlieſ-"
ſen: die Urtheil ſollen im Nahmen des"
Landes Vogts und der Verordneten vom"
Land und Stædten erœfnet werden: die"
2. Aemter zu Gœrlitz und Budiſsin, Hof-"
Richter und Cantzler, ſtehet in des Land-"
Vogts Macht aufzunehmen und zu ur-"
lauben; die beyde Haupt-Leute aber mit"
Rath und Vorwiſſen der Stænde anzu-"
nehmen und zu unterhalten: in œffentli-"
chen Verbrechen ſolle es der Land-Vogt"
zu keiner Geld-Straffe oder Vertrag kom-"
mem laſſen, ſondern K. M. davon berich-"
ten: Von dem Land-Vogt gehet die ad-"
pellation und ſupplication an Kœnigl. M."
ſolle nicht geſtatten, daſs die kleinſchæt-"
zigen Sachen vor K M. kommen, und Sel-"
bige damit behelliget werden: ſolle die"
Cantzeley-Tax nicht überſetzen: auf"
Wittben und Wayſen ufachtung haben:"
K. M. haben ſich in der an die Stænde ver-"
liehenen Ober-Gerichts Begnadigung,"
die Adels-Perſonen, auch hœhern Stan-"
des, wie auch die Perſonen, ſo Ihrer Ma-"
jeſt. Aemtern und dem Rath verwand,"
vorbehalten, wieder welche dann vor"
dem Land-Vogt, wie Recht, verfahren"
wird: K. Majeſt. haben in gewiſſen"
ſchwehren Verbrechen mit dem Adel"
und Stædten, concurrentem iuriſdictio-"
nem, darauf der Land-Vogt acht zu ha-"
ben: Solle keinem Fehder Geleite gerufft"
werden, ohne des Land-Vogts Willen:"
Der Land-Vogt und die Haupt-Leute"
ſollen die Lehens Sachen handhaben,"
keinen Lehen-Mann wider den Lehens-"
Brauch im Land beſchwehren; der Land-"
Vogt ſolle Verleihung und Vergünſti-"
gung, wie auch den Lehen Brief geben,"
iedoch ſolle er die Lehen nicht zu Erbe"
machen, ſolle über die 173. und die neue"
belegte Ritter Dienſt tüchtige Regiſter"
halten. Die drey Land-Tæge, Oculi,"
Bartholomaei und Eliſabeth, ſind ordent-"
lich und jæhrlich, ſonſten werden die an-"
dere Land-Tæge alle von dem Land-"
Vogt ausgeſchrieben: weil der Land-"
Vogt auch den Land-Stænden Pflicht ge-"
"than,

DIFFER. XXVII.

"than, ist ihme unverwehret mit auf den A
"Handlungen zu erscheinen: in Lehens-
"consensen solle der Land-Vogt keinen
"Lehen-Mann über einen Monath auf-
"halten: der Land-Vogt solle gute Policey
"halten, alte Verschreibungen auf 7. oder
"8. vom hundert zwar in ihrem esse blei-
"ben, in neuen aber nicht über 6. vom hun-
"dert gestattet werden: den Glaubigern
"solle der Land-Vogt zwar zulassen, dass
"sie die Bürgen aus ihren Güthern ein- B
"fordern mœgen, aber auch nicht mehr als
"mit zwey Pferden und auf Ross und
"Mann Zehrungs-Kosten Tag und Nacht
"60. Kreutzer gehen solle: Wer nicht be-
"zahlet, solle in Schuld-Thurm kommen,
"und dagegen keine cessio bonorum helf-
"fen: dem Land-Vogt stehet frey Land-
"und Hoff Gericht zu halten, wo er es gut
"findet: schlechte Personen müssen sich
"beym Land-Vogt ansagen lassen, allein C
"die Land-Stænde mœgen zu ihme unan-
"gesaget hinein gehen." Idem CODEX
part. 1. artic. 2. von der Kænigl. Hauptmann-
schafft ita loquitur, quae uerba propterea
recitamus, quoniam *capitaneus* cum *ratio-*
nario dem Gegen-Hændler constituunt ab-
soluuntque curiam clientelarem *die Le-*
hens-Cammer. Sunt autem fere haec:
"K. Majest. halten einen besondern Haupt-
"mann, dem ordnen sie auch einen Ge- D
"gen-Hændler zu, und werden diese bey-
"de, der Landes-Hauptmann und Gegen-
"Hændler von K. M. besoldet. Bey Ver-
"leiung der Lehen, Vergünstigung der-
"selben, auch Vollziehung darüber der
"Brieffe, und wenn solche Lehen verkaufft
"und verændert werden, soll der Haupt-
"mann gegenwærtig seyn, und mit dem
"Land-Vogt zwey Register darüber hal-
"ten, darinn alle Lehen, Gunste und Ver- E
"leihung geschrieben. Das eine mit des
"Land-Vogts Unterschrifft dem Haupt-
"mann, das andere mit des Hauptmanns
"Hand-Unterschrifft gefolget, dem Land-
"Vogt zugestellet werden. Fællige Le-
"hen ohne Vorwissen K. M. nicht verlei-
"hen, noch auch wieder des Landes Pri-
"uilegia eine Verkauffung, Versetzung,
"Verænderung, schædliche Leib-Gedinge
"zu gestatten, noch auch einigerley Wei- F
"se Gunst darüber geben noch verferti-
"gen. Die Fælligkeiten der Lehen, auch
"Einfælle in Stædten und aufm Land aus
"Mangel der Freundschafft K. M. ausführ-
"lich berichten und Bescheids erwarten.
"Es solle auch der Hauptmann und Gegen-
"Hændler auf alle die Fælligkeiten, Büssen,
"Straffen, Einnahme, Zœlle, Bier-Geld,
"und Wandel, so Ihrer M. zuständig, gute
"Aufachtung haben, alle fleissig beschrei- G
"ben, einfordern, und darüber ordentliche
"Raitung halten. Auch Kirchen, Schu-
"len, Hospitæhle in Auffsicht haben. An
"Ihr. M. Burg-Lehen und andern nichts

Vom Landes-Hauptmann und dem Gegen-Hændler.

De burgensibus Lusatiae feudis cursim.

entziehen, noch zu erb und eigen ma-"
chen lassen. Die Vorsehung thun, dass"
auf den Burg-Lehen iederzeit Erbare,"
fromm und gottesfürchtige Leute ge-"
halten werden. Gleichfalls, dass von"
den Clœstern, die auf Burg-Lehen er-"
bauet, samt andern geistlichen Hæusern,"
und derselben Nutzung nichts entwen-"
det noch entzogen werde. Veniunt"
autem hic nomine *der Burg-Lehen* nume-
ri aedium, quae in ciuitate Budissinensi
sunt, a reliquorum ciuium iuribus et ma-
gistratu prorsus seiuncti separatique. Ac-
cidit enim multoties, ut magistratus eius
generis *aedificia clientelaria, dergleichen*
Lehen-Hæuser oder Burg-Lehen, uel sibi uo-
luit uindicare uel disputare illis tantam
immunitatem. Exemplum habes apud
LVNIGIVM *part. spec. contin. 2. p. 67.* In-
de Ferdinandus I. an. 1561. *landuogtio* si-
gillatim mandauit: Belangende unsere"
Burg-Lehen, derhalben soll unser Haupt-"
mann fein fleissig aufmercken, damit uns"
an solchen Burg-Lehen, oder wie sie son-"
sten Nahmen haben mœgen, nichts ent-"
zogen noch zu Erbe gemacht werde."
Und als wir auch unter andern Straff-Ar-"
tickeln jüngst etliche Hæuser zu Budissin,"
welche uns von E. Rath daselbst von un-"
sern Burg-Lehen angewandt, und in ihr"
Stadt-Recht genommen worden, zu un-"
sern Hænden einziehen lassen, welche"
Hæuser aber etliche Handwercks-Leute"
doch bisshero, ohne alle Geschoss und"
Zinss inne haben und besitzen, so solle"
derhalben unser Hauptmann auf solche"
Handwercken, inmassen wir auch ande-"
rer Innwohner in der Stadt gleich Ge-"
schossen und Zinss schlagen, uns die zu"
geben auferlegen, und neben andern"
Einkommen durch den Gegen-Hændler"
einnehmen und berechnen lassen." Ha-
bes itaque iudices atque procuratores
feudales, 1) *landuogtium* siue praesidem
prouincialem, 2) *capitaneum*, qui discri-
minis causa *vom Amts-Hauptmann*, adpel-
lari solet *der Landes-Hauptmann*, uel etiam
der Kænigliche Hauptmann, 3) *rationari-*
um, den Gegen-Hændler, quod sufficere in-
terim potest ad descriptionem iudicii et
curiae clientelaris. Ceterum id praeterea
est singulare, quod GOERLIZENSIS pagus,
quem circulum dicunt, *iudicem* habeat *pe-*
culiarem, einen besonderen Amts-Haupt-
mann. Cuius auctoritas ea propter ad res
feudales est prolata, quod praeses prouin-
cialis *der Land-Vogt Budissinae* agere solet, in
loco a Goerlizensibus nimium remoto. CO-
DICIS MSCT. uerba *part. 1. art. 3.* sunt haec: *der*
Amts-Hauptmann zu Budissin solle sich nichts
anmassen auf Lehen-Güter, Gunst-Briefe etc.
Der Amts-Hauptm. aber im Gœrlitzi-
schen, weil derselbe dem Land-Vogt weit ent-
sessen, die Lehen-Leute ferne gelegen, solle im
Namen des Land-Vogts Verheissung thun.

De curia feudali Goerlicensi, des Amts Hauptmanns.

DIF-

DIFFER. XXVIII.

DIFFER. XXVIII.

DIFFERENTIA XXVIII.

Quid si lis sit inter dominum et uasallum?

Iudex causarum inter dominum et uasallum.

IVre communi causae inter dominum et uasallum iudicantur per *curiae pares* (ii): non Lusatico, quod iudice etiam hic ütitur ordinario (kk).

Causae inter dominum et uasallos qui pertineant ad curiae pares?

(ii) Decretum feudale est clarissimum 2. F. 16. his uerbis scriptum: *si inter dominum et uasallum de feudo orta fuerit contentio; per pares illius domus* (siue curtis aut curiae feudalis) *dirimatur. Etsi quidem dominus et uasallus consenserint, nulla est dubitatio. Sin minus et dominus eligat alios et alios iterum uasallus.* Idem repetitur in locis etiam aliis *2. F. 39. §. si inter dominum*, idem reperitur *2. F. 55. §. fin.* et alibi. Neque, ut dicunt, praeter rem. Quia nemo debet auctor esse in rem suam; nemo iudicare in propria causa; idem hodie in iudicio militari, quod absoluunt commilitones, quamuis litigent inter se. Verum in *beneficiatis feudis* id quidem non tam iuris esse uidetur, quam priuilegii et dominicae indulgentiae. Quae uti Conrado tribuitur: ita uestigia prodit Germanicae libertatis. Licet plurimae Germanicae curiae ab hac consuetudine sint desuefactae. In aliis autem pristini iudicii clientelaris forma in usu est hodieque, in Germania nato uocabulo: *der Mann-Gerichte*, *Manns-Cammer*, *Manns-Haeuser*, cetera. Legi hic potest, post alios, Wern. THVMMERMVTH *im Coln. Krumstab* part. 2. p. 30. 31. Gerh. FELTMANNVS *c. 19. §. 2. 7. p. 174. seqq.*

Qui Lusatiae ordinaria iudicia causas etiam tractent inter dominum et uasallum?

(kk) Scilicet supra dictum est *litt. KK.* quod Lusatiae clientelae earumque solennia pendeant a *praeside prouinciali*, *dem Land-Vogt*, ceu procuratore feudali, cui adscripti sunt *der Landes-Hauptmann und Gegen-Haendler* in iuribus, ubi principis interest. Verum ab hoc collegio absunt prorsus illa, quae ad res pertinent *forenses* et *iudiciales*, siue causa sit uasallorum inter se, siue principis, id est, *domini* et *uasalli*. Haec enim sparta, quae uere est *iudiciaria*, pertinet in circulo Budissinensi ad *praefectum*, *den Ober-Amts-Hauptmann*, in Gorlicensi ad praefectum huius circuli, *den Amts-Hauptmann im Gaerlitzschen*, 2) *duos* ex ordine nobilium senatores, *die zwey Landes-Aeltesten, welche Rittermaessig von Adel seyn*, 3) *legatos* ciuitatum, *die* deputirte *von den Staedten.* Vt adeo unus *principis* causa, alter *nobilium*, tertius *ciuium* ergo locum habeat in prouinciali praetorio: omnium uero nomine illi cum auctoritate praesideat 4) *der Land-Vogt.* Mirum itaque non est, *praesidem* prouincialem, *den Land-Vogt*, cum *tribus adsessoribus* collegis et causas *ciuiles* tractare et *clientelares* atque utrasque siue inuicem litigent uasalli, siue cum ipso principe controuersias habeant forenses. Nam iudicio huic ordines dant suos adsessores, nobiles quidem *die 2. Landes-Aeltesten*, ciuitates *die* deputirte: quo nomine non tam principis, quam curia adpellari debet ordinum simul prouinciae *das Landes Gericht oder die Landes-Regierung.* Imo habet patria mea, de quo sibi gratuletur, quoniam *ordines prouinciales* a principe ita adsciti in rei iudiciariae societatem. Neque ideo fieri potest, ut Lusatiae marchionem, aliquis dicat, in propria causa iudicare: quoniam praeses huius senatus, *der Land-Vogt*, non solum pariter in fidei est nexu, ordinibus probandae: etiam reliqui *adsessores* pendent ab ordinibus rei publicae, *denen Land-Staendten und Staedten*, neque fieri potest, ut hi uel commilitonum uel etiam conciuium suorum in hoc iudicio obliuiscantur. Audiemus iterum descriptiones huius iudicii ex CODICE MSCTO. Principio ille agit *part. 1. artic. 3. vom Amts-Hauptmann* idque his uerbis: *Es werden im Marckgrafthum Ober-Lausitz zweene unterschiedliche Amts-Haupt-Leute, einer zu Budissin, der andere in dem Gaerlitzischen gehalten. Der zu Budissin hat die drey Creysse. 1) Budissin. 2) Camentz. 3) Laebau: Der zu Gaerlitz die drey Creysse. 1) Gaerlitz 2) Zittau. 3) Lauban. Diese beyde Amts-Haupt-Leute sollen als vormahls Maennern des Landes, von dem Land-Vogte, mit Rath und Vorwissen der Staende auf- und angenommen werden. Diesen beyden Amts-Haupt-Leuten werden vier Landes-Aelteste, und von ieden Staedten Deputirte zugeordnet. Sie werden vor des Landes Vaeter und Vorsteher gehalten. Denen Gericht und Recht zugehaeret. Die Landes-Aeltesten werden auf dem Land-Tag erwehlet, und von dem Land-Vogt bestaetiget. Niemand darf sich wegern, solches auf sich zu nehmen. Iedoch kan keiner dabey zu bleiben über 2. Iahr gezwungen werden an einander Aeltester zu seyn. Die Land-Aeltesten haben Macht Zehen vom Ausschuß zu verschreiben, und mit Ihnen zu rathschlagen, waere die Zahl darüber, müste solches vom Land-Vogt geschehen. Der Landes-Aeltesten Besoldung war vor diesem jaehrlich viertzig Schock, von An. 1574. sind iedem iaehrlich achtzig Schock ausgemachet.* Contrahemus uela summamque Lusatiae supremorum magistratuum describemus in tabella.

Von 2. Amts-Hauptleuten.

Von den 4. Landes-Aeltesten und deputirten der Stadte.

DIFFER. XXIX. DIFFER. XXIX.

Supremus Lusatiae arbiter

Der Land-Vogt,

is respicit

Cameralia et *feudalia* ubi adsessores habet adiunctos 1) *den Landes-Hauptmann*, 2) *den Gegen-Hændler*	*Forensia Gericht und Recht*, ubi adiunctos habet adsessores 1) *die Amts-Haupt-Leute*, 2) *die 4. Landes-Aeltesten*, 3) *die* deputirte *von 6. Stædten.*

DIFFERENTIA XXIX.

Quae adpellationi forma in iudiciis Lusatiae?

De forma adpellationis.

IVre communi in *adpellationibus* alius est iudex a quo, alius ad quem (†*): non Lusatico, ubi iidem fere utraque sparta defunguntur (**).

Qui adpellatio ab eodem ad eundem nequeat fieri?

(†*) Recta id ratio uult, ne *unus* personam sustineat *duplicem* iudicis nunc *a quo*, nunc ad *quem*. Esse enim nemo solet contrarius sibimet ipsi, ne displiceat nunc, quod placuit paulo ante. Prudenter BONIFACIVS 8. pontifex in *c. Romana ecclesia 3. de adpell. in 6.* his quidem uerbis scribit: *Cum suffraganeorum Remensis ecclesiae suorumque officialium unum et idem consistorium siue auditorium sit censendum: ab ipsis officialibus non ad dictos suffraganeos (ne ab iisdem ad se ipsos interponi adpellatio uideatur) sed iure ad Remensem curiam adpellandum.* Idem ridet exploditque VLPIANUS *l. 13. §. 4. ff. ad SC. Treb.* cuius uerba sunt haec: *Tempestiuum est requirere, si praetor aut consul heres institutus suspectaque hereditas, an cogi possit? Et dicendum est praetorem in praetorem nullum imperium habere neque consulem in consulem. Ipse se cogere non potest, qui triplici officio fungi non potest et suspectam dicentis et coacti et cogentis. Sed in his omnibus casibus* PRINCIPIS *auxilium implorandum.* Quapropter adpellatio fieri a principe non potest, *cum stultum sit illud admonere, cum ipse sit princeps, qui prouocetur*, uerba VLPIANI sunt *l. 1. ff. a quib. adpell. non licet.* Ad superiorem igitur est adpellandum, non ad inferiorem, non ad parem, non ab eodem ab eundem, quod plene recteque docet BESOLDVS *cap. 4. de adpell. n. 1. 2. 3. pag. 149. 150.*

Qui Lusatiae instituto adpellatio ab eodem ad eundem?

(**) Scilicet, dixerunt sententiam iudices *in dem Amt*, quales sunt 1) *der Landes-Vogt*, 2) *die Landes-Haupt-Leute*, 3) *die Landes-Aeltesten*, 4) *die Deputirte von den Stædten:* displicet illa parti alteri, quae intra fatale tempus *adpellat.* Recurrent nomina iudicum modo laudata in ipso prouocatorio iudicio, ut satis pateat: *ab eodem adpellari ad eundem.* Audiemus iterum CODICEM MSCT. *part. 2. artic. 2. Vom Ober-Amt oder Gericht, vom Land und Stædten*, ubi uerba sunt haec: *das Ober-Amt besetzen und halten 1) Der Land-Vogt. 2) Der Lands-Hauptmann. 3) Die beyden Amts-Haupt-Leute. 4) Die vier Landes-Aeltesten. 5) Die Deputirte oder Abgesandten von denen Sechs-Stædten, und welche Personen 6) der Land-Vogt, nach Beschaffenheit der Sachen, noch darzu vom Herren-Ritter-Stand erfordert. Vor dieses Gericht kommen die Sachen, welche vom Land-Vogt, Amts-Haupt-Leuten, Landes-Aeltesten und Stadt-Deputirten abgeurthelt, aber in gebührlicher Frist der Zehen Tage davon adpelliret worden. Hierzu kommet der Cantzler, der hælt das* protocoll, *colligiret die* uota, *zeigt den Parten die Meynung an, stellet die Abschiede, welche, alter Gewohnheit nach, General-Bescheid genennet wird, redet und fordert, was Ihme befohlen.* Hoc tamen decreto nisi steterint partes, *suprema* demum ad ipsum *regem* seu principem fit *prouocatio.* Reliqua *litt. D.* descripsimus in *adpendice monumentorum.* Licet igitur ab hoc instituto adpellationis ab eodem ad eundem ualde abhorreant tum *leges* Romanae, tum ecclesiae *canones*: moribus tamen aliarum quoque Germaniae prouinciarum nihil habet insolentiae. Dum enim haec scribo, *dn. praes.* forensia acta respondit, *Moersae* uentilata, ubi pariter facta ab iisdem ad eosdem adpellatio. Si quid coniecturis adsequor, *adpellationes* ignorauit Germania eo quidem usque, quo receptum fuerat ius Romanum et paulo forte ante A. Bullam. Inde est, quod Carolus demum quartus distribuerit *de non adpellando priuilegia* principibus electoribus; quod diu post peregrina uocabula audita *summa adpellabilis*; inde est, quod *nullae* hodieque apud nos *adpellationes in criminalibus*, cetera. Neque existimauerim, imperii principes suprema iudicia submisisse adpellationibus, si quidem, ut olim fuerat, ipsi sententiam dixissent. Tum certe principe indignum fuisset, subditum illius

sacra

DIFFER. XXIX.

sacra decreta polluere et eludere adpellando. Qui tamen ferre poterat *supplicationes, reuisiones, restitutiones* in integrum ex causa principi ante ignorata. Atque hoc erat, prouocare a dormiente ad uigilantem; a male informato ad informandum melius. Quae omnia talia sunt, ut fieri possent, optimo iuris ordine, prouocationes ab eodem ad eosdem. Id quod A male congruo uerbo adpellauimus nomine *adpellationum.* Atque idem in patria mea factum esse, ego quidem omnino existimauerim. Ceterum, quod hodie officiales, non autem ipse princeps sententias dicat forenses et iurisprudentia, iure iam ciuili recepto, non principis uoluntas sit, uerum scientis legum et usus, recte in mores iuerunt remedia adpellationis.

DIFFER. XXX.

DIFFERENTIA XXX.

Quodnam Lusatiae iudicium heroicum die Ehren-Tafel?

De heroico iudicio der Ehren-Tafel.

IVre communi ignota *heroici iudicii* nomina (ll): quod in Lusatia offendimus in uerbo *der Ehren-Tafel,* cuius rationes in margine damus idque in honorem uenerandae antiquitatis (mm).

Qui heroici iudicii nulla uestigia iure communi?

(ll) Vbi scilicet aliquis iniuriarum uel accusandus fuerat uel condemnandus. Poterat enim hoc fieri coram ordinario quoque et competente iudice *L. ult. C. de iniuriis.* Neque enim iudicium mutat, siue illustris accuset iniuriarum, siue accusetur. Cui hoc tantum praecipui est loco, ut possit tum *procuratore* uti, quod alii nequibant facere, quos oportuerat tum esse in iudiciis praesentes.

Quae heroici iudicii ratio in Lusatia?

(mm) Post forensium iurium fercula ultimo adponam loco uenerandae antiquitatis bellarium. Scilicet *singulare iudicium* in Lusatia, quo iniurias uindicarunt *uasalli.* Cum enim corruptis moribus uiuerent maiores nostri, maculam infamiae etiam illi adhaerere, qui ab altero passus esset, praeter rem et causam iniurias: fieri aliter non potuit, quam ut, uindicando iniurias, labem delerent commentitiam. Eo autem hic remedio opus fuerat, quod nobilibus probaretur commilitonibus ad maculam abstergendam. Noluerunt igitur iniuria laesi heroes coram iudice agere ordinario: quoniam uiderunt ea opinione regi ordines nobiles, rem uel duello conficiendam, uel ordinis equestris expectandam sententiam. Primo itaque qui uti noluit, ille quaesiuit in altero gloriam. Scilicet *praesidem* prouinciae supremum adit, rogatque ab eodem, ut ordinis equestris institueret conuentum, cuius iudicium explorare uellet, utrum maculam accepisset ab iniuriante, an minus. Si ultimum, absolueretur, si primum, expectaret consilium, qua demum uia uti deberet ad famam recuperandam. Huius itaque generis iudicium appello *heroicum,* partim quod constituerent illud heroes, partim quod causas responderet non nisi heroum. Dedimus historiam huius fori in *adpendice monumentorum litt. C* idque consilio aliorum, qui illud pro patriae nobilitatis et libertatis habuerunt insigni admodum argumento. Prooemium descriptionis huius iudicii in CODICE MSCTO *part. 2. artic. 4.* est quidem hoc: *Vom Ritter-Recht und Ehren-Taffel. Demnach sich zwischen denen von Adel zum oeff-* B *tern zutraegt, daß einer den andern* iniuriret *und schimpffet und daß sie sich solcher Schmaehung halben gütlich oder sühnlich nicht maegen vergleichen und vertragen lassen; sondern der Beleidigte solches an den Herrn Land-Vogt gelangen laesset. Und demnach wenn er um Bestellung der Ehren-Taffel anhaelt, kann ihm solches der Land-Vogt nicht versagen.* Citiret *und verschreibet derowegen vierzehen Personen unter-* C *schiedlichen Geschlechts vom Adel auf den Tag, da das Ritter-Recht gehalten werden soll. Unter denen* deputiret *und ordnet er einen zum Marschall; den andern zum Ehren-Holden und die andern zwoelff zu Beysitzern.* Cetera repeti debent ex *litt. C.* dicti adpendicis monumentorum. Sed quae causa quaeso, quare non solum coram hoc iudicio iniuriarum nobilis postulari potuit; sed etiam sententia ibi lata ma- D iorem fere auctoritatem habuit, quam suprema quaeque iudicia ordinaria? si quid coniecturis adsequor, fuit causa quidem haec. Quoniam *quatuordecim* hae familiae, per quos constitutum fuerat iudicium *die Ritter-oder Ehren-Tafel,* omnino repraesentauere nobilium ordinem uniuersum, ut adeo hic lata sententia populi nobilioris uox esset, cui obloqui aut intercedere uelle, fuerat religio. Verum quo E tempore iudicium hoc desuetudine fuerit sublatum, iudicare non possum, licet causae, quare id factum, non sint obscurae. Scilicet improbum esse dixerunt cum nostri, tum alii principes: quod nobiles id sibi sumpserint, ut infamiae notas et inurerent aliis et tollerent illas suo quidem priuato iudicio; quod inuicem digladiarentur bellis priuatis; quod iniuriam passos F haberent infames; quod in factis iniuriosis lumina quaererent gentilitiae dignitatis, cetera. Atque hoc fine tandem promulgatae publicae aduersus eorum tum duella, tum uerba et facta iniuriosa sanctiones: ut priuata corruptaque equestrium uirorum de iniuriis notisque infamiae iudicia atque fora proscriberentur deleretur que aeternum eorundem memoria.

ADPENDIX
MONVMENTORVM AD DISSERTATIONEM DE
DIFFERENTIIS IVRIS FEVDALIS LVSATICI ET COMMVNIS.

LITT. A.

Confirmatio pactorum de admittendis feudorum Lusatiae emtoribus non nisi nobilibus die 24. Maii Anno 1667.

VOn GOttes Gnaden Wir IOHANN GE- A
“ORG der Andere, Hertzog zu Sachsen,
“des H. R. R. Churfürst etc. Bekennen
“vor Uns, Unsere Erben, und nachkommende
“Marggrafen in Ober-Lausitz, in diesem offenen
“Briefe, dass, als Unsers in GOtt ruhenden Hoch-
“geehrten Herrn Vaters Gnaden, weyland Herrn
“JOHANN GEORGEN den Ersten, hoechselig-
“sten Andenckens, die getreuen Stænde Unsers
“Marggrafthums Ober-Lausitz, bereits am 3. A-
“prilis Anno 1653. unterthænigst angelanget, das-
“jenige pactum, welches ihre Vorfahren, wegen
“der Einkæuffe ins Land, im Jahr 1619. am 7. Ju- B
“nii aufgerichtet und vollnzogen, und zu der Rœ-
“mischen Kæyserlichen Majest. als Kœnigs in Bœh-
“men und damahligen Marggrafens in Ober-Lau-
“sitz, gnædigster Bestættigung gestellet, nunmehr
“als der regierende Landes-Fürst zu confirmiren,
“Hochgedachte Ihre Gnaden es veranlasset, die
“Verordnung unterm 10. Augusti vorernenneten
“1653. Jahres zu ertheilen, dass unser verordneter
“Land-Voigt, Herr Curt Reinicke, Freyherr von
“Callenberg, die gesambten Stænde, ob Sie al-
“lerseits mit besagtem pacto zu frieden, bey œf- C
“fentlichem Land-Tage vernehmen solte. Aller-
“dinges nun ermeltes durch die Vorfahren aufge-
“richtetes pactum von denen versammleten Land-
“Stænden, vermittelst einhelligen Schlusses, an-
“derweit beliebet, von neuen zu Pappier bracht,
“am 27. Augusti Anno 1654. unterschrieben und be-
schrieben und besiegelt, auch von denen dar-“
innen benandten Stænden am 31. Martii Anno“
1656. obgedachtem Unserm verordneten Land-“
Voigt, mit mündlicher Wiederholung ihrer ein-“
helligen Meynung, persœhnlich übergeben, und“
im folgenden 1657. Jahre, bey Unserm angetre-“
tenen Regiment, solches gehorsamst anhero ge-“
sendet worden, auch hernach am 25. Augusti“
1657. die getreuen Stænde durch eine Abschi-“
ckung gehorsamste Ansuchung gethan: So ha-“
ben Wir die Getreue Landschafft damahls dahin“
beschieden: Dass Wir Uns das mehrernandte pa-“
ctum zu confirmiren gefallen liessen, auch es“
alsobald, in Krafft der gegebenen resolution, je-“
doch mit dem darinn befindlichen reseruat, con-“
firmiret und bestættiget, auch solches in einer“
anderweitigen resolution vom 21. Septembris sel-“
bigen 1657. Jahres, neben dem Vorbehalt, noch“
einstch in Gnaden wiederholet.

Wann Uns nun ietzo eine getreue Landschafft,“
durch dero Mittels-Freunde und abgeordnete,“
anderweit unterthænigst angelanget, dass Wir“
ihnen Unsere confirmation über besagtes Lehens-“
pactum in forma specifica zu ertheilen gnædigst“
geruhen wolten, zu solchem Behuff so wohl das“
alte exemplar de anno 1619. als auch das von neu-“
en unterschriebene gehorsamst vorgeleget, und“
des wœrtlichen Inhalts, wie hernach folget,“
befunden worden.

Confirmirte Lehns-Pacta.

WIr N. N. Herren, Prælaten und Ritterschafft D
“dieses Marggrafthums Ober-Lausitz,
“thuen kund bekennen hiermit vor Uns, alle Un-
“sere Erben, Erbnehmen und Nachkommen, und
“wo sonsten von Nœthen, demnach Wir bey Uns
“erwogen die Ursachen, warum seithero viel
“alte, vornehme, wohlverdiente Geschlechter
“in diesem Marggrafthum zu Grunde gegangen,
“und wie dem Ubel, aus angebohrner natürli-
“chen Liebe, so Wir samt und sonders zu unse-
“rer Stænde Aufnehmen und Unserer lieben po-
“steritæt tragen, so viel mœglichen, mit gutem
“Rath und Ordnung geholffen und abgewendet E
“werden mœchte; Haben Wir diss die vornehm-
“ste Ursach vermercket, das aus den alten wohl-
“erworbenen samt und sonderlichen Freyheiten
“und Begnadigungen geschritten, und denselben
“von etzlichen, ihres Gewinns und Eigennutzes
halber, auch wohl zum Verdruss ihrer agnaten,“
zuwider gehandelt, und nicht nachgegangen“
worden, und derentwegen keinen bessern, be-“
quemern, und den priuilegien gemessern Weg“
finden kœnnen, denn dass zu Erhaltung ehrli-“
cher alter familien, der eingeschlichene Miss-“
brauch corrigirt, und bey Zeit vorgebauet wür-“
de, damit die agnaten und Geschlechts-Ver-“
wandten, so Geblüts, und vieler Kæyserlichen“
und Kœniglichen Special- und General-Begna-“
dungen nach, der næchste Zutritt, wie dahero“
in etlichen vornehmen Fællen geschehen, nicht“
zur Unbilligkeit entzogen, oder durch unmæs-“
sige und unerschwindliche Steigerung der Kauf-“
Gelder halber abgedrungen, und Ihnen also Ihr“
Ius Successionis vor der Zeit abgeschnitten, son-“
dern die Begnadungen der Succession et Iuris“
Retractus zu statten kommen und nicht in ma-“
nife-

"nifestissimam fraudem legis eludiret würden, A "damit auch der Iugend, vvelchen ihre Eltern "zur Unzeit mit Todt abgehen, zu Ubung Zucht "und Tugend, eingezogenem Leben, und ordentlichen und besserer Haufshaltung Ursach gegeben.

Und erinnern Uns samt und sonders, dafs von "dem Hochlœblichsten Kayser MAXIMILIANO "dieses Nahmens dem andern, Christmildester Gedæchtnifs, im Tausend Funff-Hundert Funff und "Siebenzigsten Iahre, Wir sæmbtlichen mit nachfolgendem Priuilegio begnadet, nemlichen, dafs "ein Agnat dem andern bifs in den siebenden grad, B "in Lehen-Gütern succediren solte, Inmassen dann "difs das vornehmste Mittel ist, dardurch die Adelichen Geschlechter, nechst GOttes Segen, Beystand und Hulffe, bifs anhero erhalten, die sambte Belehnung vieler Personen eines Geschlechts, "Wapens und Nahmens vermœge welcher nicht "allein ein Agnat dem andern, deficientibus haeredibus masculis, succediret, sondern auch, wann "einer unter Ihnen durch unversehenen Zufall, in "Abfall seiner Nahrung kœmmt, dem andern Vermœgenden der nechste Zutritt und praerogatiua "zu Erkauffung der gesambten Lehen-Güttere ver- C "stattet und concediret wird, derowegen dann "viel Geschlechter in diesem Marggrafthum Ober-Laufitz, bifsanhero von Kœnigen zu Kœnigen in Bœheimb, wegen Succession und der Næhergeltung stattliche Priuilegia erlanget, vvie "dann auch in einem andern dieses Landes Priuilegio ausdrücklichen verordnet und disponirt, "dafs in Versetzunge und Verpfændunge der Lehen-Gütere dieselben den Mitbelehnten gegönnet, und vor andern gelassen werden sollen, welch "Priuilegium von dem Hochlœblichsten Kayser "RVDOLPHO dieses Nahmens dem Andern, D "Christmildester Gedæchtnifs, den 18. Maji Anno "1582. von neuen allergnædigst bestætiget, so offt "sich auch dahero Lehenfælligkeiten zugetragen, "haben die Kayserl. Maiest. allevvege diese gnædigste Verordnung gethan, dafs dieselben Güter "vor allen andern, den Wapensgenossen, oder "da derer nicht verhanden, den nechsten Bluts "Freunden, kæuflichen gelassen vverden, auch "ins künfftige Uns keines andern unterthænigst "getrœsten.

Ob nun zvvar diese lœbliche Freyheit und Ordnung bifsanhero von vernünfftigen, verstændi- E "gen Leuten, vvelchen die Erhaltung und Aufnehmen ihrer ehrlichen Geschlechter ein Ernst "gevvesen, vvohl in gebührliche acht genommen, "so hat fichs doch auch, vvie keine Ordnung, "Gesetz, und Priuilegium so gut, nützlich, heilsam, und zuträglich, dafs nicht durch unbesonnener und unbedæchtiger Personen Eigen-Nutz, "Attentat und Vornehmen gemifsbrauchet, in diesem Marggrafthum Ober-Laufitz, mehrmahl zugetragen, vvann eines oder andern Geschlechts "Vervvandter sein Lehn-Gut, vvegen bedrænglicher Schulden-Last, oder aus andern bevve- F "genden Ursachen, zu verkauffen gedrungen, oder "entschlossen, dafs Er fich zvvar erinnert, dafs "solch Lehen-Gut seinem nechsten Mitbelehnten, "uigore simultaneae inuestiturae, vor allen andern verkæuflichen hingelassen vverden solte, "dafs fich doch etliche, so entvveder aus Unvermœgen, und dafs sie anderer Gestalt zur Bezahlunge ihrer gemachten Schulden nicht gelangen "kœnnen, verkauffen müssen, oder ohne alle Ursach, allein zu Verdrufs ihrer Freunde, aus eigenem Nutz die Veræufferunge vor die Hand "genommen, unterstanden, mit ein oder der an- G "dern Stadt Commun, oder reichen vornehmen "aufs-und inlændischen Bürgern, heimlichen dahin "zu practiciren, dafs Sie, sonderlich in Ansehung "vvohl erbaueten Hæuser, bey vveiten ein mehrers, als des Gutes Landüblicher Werth und aestimation sich erstrecket, Ihnen auf die Lehen-" Güter gesetzet, daraus dann difs Inconueniens" erfolget, dafs die Mitbelehnten, oder andere" vom Adel, denen es von ihnen gegœnnet werden vvollen, entvveder mit ihrem grossen Schaden und Nachtheil, auch Zerrüttung der gesambten Hand und Verderb des Adels, von dem Kauff," vvegen des übermæssigen Werths, gæntzlichen" abstehen, oder vvider ihren Willen, bey vveitem ein Mehrers, als die Landübliche Taxa besaget, und das Gut an ihme selbsten vvürdig," vor das Lehen-Gut geben müssen, dardurch nur" Verbitterunge, unversœhnlicher Wiedervville," und anderer Unrath und Weitlæufftigkeit, unter nahen Bluts-Vervvandten, Vettern und" Freunden, mehrmahl entstanden, auch den ienigen, so solches attentiret, nur Ursach und Anleitung gegeben, ohn alles Nachdencken, und" in Hoffnung, ihre Güter bey den vvohlhabenden Bürgern, Stædten und Communen, theuer" genug lofs zu vverden, in Tag zu leben, das" Ihrige unnœthiger Weise zu verschlemmen und" zu verprassen, da auf dem Gegenfall, ihrem ungebührlichen Vornehmen, Eigen-Nutz, Wollüsten und profusionibus vvohl gesteuret, vvann" Sie ohne Mittel gegen Landüblicher billiger Taxa," vvelche von vornehmen ehrlichen Leuten, oder" auch von denen Kœniglichen Aemptern rechtmæssig befunden, Krafft der gesambten Hand," ihre Lehen-Güter den nechsten Mitbelehnten," oder mit derofelben Zulassung, andern ehrlichen" Leuten vom Adel verkauffen müsten.

Dann den Stædten und reichen Bürgern ist so" viel desto leichter umb ein Lehen-Gut desto mehres als einem von Adel zu geben, vveiln Sie daselbsten keine sonderbahre Haufshaltungen anstellen, und ohne difs in Stædten vvohnen, ihre" Commercia und Handvvercke treiben, mit keinem Uberlast von Gæsten und andern, vvie offtmahls im Durchreisen und sonsten aus guter" Freundschafft von denen vom Adel zu geschehen" pfleget, nicht beschweret, auch andere commoditates und Gelegenheiten auf dem Lande zu gewarten haben, die ihnen in den benachbarten" Fürstenthümern in Schlesien, wegen derer daselbst verhandenen Priuilegien, dafs keiner vom" Adel sein Ritter-Gut einigen Bürgern verkauffen" solle, verschrenckt und abgestricket.

Dahero dann die Erfahrung bezeuget, dafs die" Stædte, Communen und Bürger in diesem Marggrafthum, von etzlichen zvvantzig Jahren hero," von Herren und Ritterschafft, weit über die" Zweymahl hundert Tausend Thaler vverth erkaufft; Wann nun solcher gestalt alle zwantzig" Jahr continuiret vverden solte, vvürde in hundert Jahren von unser posteritæt vvenig übrig" verbleiben. Weiln aber unsere liebe Vorfahren von viel hundert Jahren in diesem Marggrafthum gevvohner, solches sonder Zvveiffel" erbauen, und offtermahls mit ihrem Blute defendiren helffen, den alten Marggrafen, und vielen lœblichen Kœnigen zu Bœheimb viel treue," nützliche Dienste geleistet, und hierdurch Ihnen" und Ihrer posteritæt zum besten, priuilegia ervvorben, als vvolte uns nicht vvenig bekümmerlichen fallen, dafs dergestalt Unsere liebe Nachkommen ausgerottet, und andere dessen, vvas" mit der lieben Vorfahren und Unserm Blut und" Gut redlich acquiriret, geniessen solten, darum" Wir desto vveniger bey allen vernünfftigen unpartheiischen ehrlichen Leuten zu verdencken," dafs Wir Unserer posteritæt zum besten, in diesen Dingen sorgfæltig, in sonderer Ervvegung," vveiln difs allen künfftigen Kœnigen zu Bœheimb" und Marggrafen in Ober-Laufitz, auch der lœblichen Cron daselbsten zum besten, Nutz und" Ehren, mit angesehen, damit die Lehensfælligkeiten und Mannschafft derofelben nicht entzogen

"gen und geschmælert, cum communitates non A moriantur, und aller hohen Obrigkeit nicht wenig rühm-und nützlich, so dieselbe in ihren Landen viel Mannschafften und Rittermæssige Leute haben, und in Stædten die commercia und Handthierungen, dadurch nicht allein das Geld ins Land kommt, sondern auch an Zœllen, nicht vvenig einbringet, stattlich getrieben, da hingegen, vvann die Bürger-und Handels-Leute sich auf die Haushaltung allein legen, und die Commercia ersitzen, solches nothvvendig fallen muss, und der hohen Obrigkeit vvenig zu statten kœmmt, vvann schon die communen reich B von Land-Gütern, vielmehr aber dieselben muthig machet und zu Widersetzung uhrsachet;

So haben Wir auch aus tæglicher Erfahrung, dass in keiner Stadt dieses Marggrafthums Ober-Lausitz, von den Ræthen zugelassen, dass einer vom Adel etvva ein Hauss, ausser vvas etvva einer Person, auf vorgehende der verstorbenen Kæyserlichen Majestæt hoehmildester Gedæchtniss, Gnædigste intercession und schvvere conditiones, beschehen seyn mag, so unter der Stædte iurisdiction behœrig, kauffen mœge, diss dann C vornehmlich aus dieser Ursach beschicht, darmit die Stænde nicht confundiret und vermenget, und also der Bürgerliche Handel und Wandel nicht in Abfall kommen mœge; Derovvegen ex natura correlatiuorum billich, dass sich keine Stadt noch Bürger eines Ritter-Guts annehme, dadurch confusion aufm Lande eingeführet, und die Adelichen alten Geschlechter in Abfall gerathen, dann sonsten, vvie gemelt, vverden die Mannschafften auf dem Lande geschvvæcht, des Adel-Standes Einkommen geringert, der Kœnigl. Majest. und der lœblichen Cron zu Bœheimb regal und interesse, bey allen D zutragenden Nothfællen, darbey Rittermæssiger Personen Hülff und Beystand vonnœthen, geschmælert, und allerhand schædliche und nachtheiliche Zerrüttungen geuhrsachet, diss dann auch so viel desto mehr in acht zu nehmen, dass gemeiniglich, vvie glaubvvürdiger Bericht einkœmmt, vvann die Ræthe oder Bürger in den Stædten Land-Güter an sich erlangen, zwischen Ihnen in andervveit Verkauffunge Pacta aufgerichtet, dass keinem von Adel, das von ihnen erkauffte Gut hingelassen, sondern dem Rath, oder einem Bürger hinwieder verkaufft vverden E solle, ja es dœrfften vvohl die Ræthe ihren Bürgern, wann sie ihre Land-Güter, so doch immediatè mit Lehen, Diensten, Gerichten, Bothmæssigkeiten, Mitleidungen und andern, unter die Kœnigl. Aemter und Land gehœrig, verkauffen vvollen, verbieten lassen, dass sie solche Güter denen vom Adel nicht lassen sollen.

Und do auch gleich solche Gütere denen von Adel vviederum zu feilen Kauff angebothen, so vverden doch dergleichen schwere, unleidliche conditiones, so des Adels und Landes-Freyheit zuvvieder, vorgeschlagen, dass man Bedencken, F disfals etvvas einzugehen, vveiln in der Stædte Dienstbarkeit zu gerathen bedencklichen, zu geschweigen, dass durch Veræusserung der Land-Güter, den Land-Stænden auch diese Bequemlichkeit entzogen, vveiln die bey den Stædten nechst angelegene Güter in ihre Hænde kommen, dass zu den Kœniglichen Hof-Gerichten, entvveder nicht allerdings qualificirte Personen und Assessores, hierzu denn vor Alters allevvege die vom Adel, so am nechsten bey den Amptstellen und Stædten gevvohnet, zu erlangen, oder aber G andere von den Aemptern vveit abgesessene, mit Unstatten hierzu erfordert vverden müssen.

In Betrachtung nun dieser und anderer hochwichtigen Ursachen, vornehmlich, vveiln solches der Kœnigl. Majest. und Marggraffen in Ober-Lausitz, und lœblichen Cron zu Bœheimb, in viel Wege Regal und Interesse mit concernirt, damit die Adel. Geschlechter, wie bey wæhrenden offenen und in künfftig besorglichen Türckē-und andern Kriegen, dabey mancher Ritters-Mann sein Leben zusetzet, in esse und Würden erhalten, und also der Kœnigl. Majest. und Marggrafen in Ober-Lausitz, und allgemeinen Christenheit, in diesen und andern vorfallenden Nœthen, nicht allein mit Darreichunge der begehrten Geld-Hülffen, sondern auch auf den æussersten Nothfall, mit Leib und Leben durch Ehrliche von Adel beygesprungen werden kœnne, haben Wir Uns sambt und sonders, auf gnungsam gehaltenen Rath, mit guten Wissen und Willen, vor uns, alle unsere Erben, und Erbnehmen, auch Nachkommen, folgender Meynung verglichen, dass, Vermœge des Landes General-und Special-Begnadungen, *die Land-Leben-und Erb-Güter, in Verkauffunge und Versetzunge derselben, allewege den nechsten Mitbelehnten und andern Geschlechts-und Wapens-Genossen, oder do derselben nicht vorhanden, oder sich des Vorkauffs begeben, andern ehrlichen Leuten, Herren-Standes, oder von Adel, auf ordentliche vorgehende Annehmung ins Land, angetragen*, und der nechste Zutritt hierzu verstattet, und *dass kein Landsass bey Verlust des halben Theils der Kauff-Summa*, so allen künfftigen Kœnigen zu Bœheimb und Marggrafen in Ober Lausitz, zu Bezahlung dieser Lande Schulden, zu appliciren, Macht und Gewalt haben solle, seine Lehen-und Erb-Güter, welche zum Land und unter die Kœnigliche Aemter gehœrig, jemanden anders, als einem *Vierschildigen Herren-Standes, oder vom Adel, ubralten Geschlechts und Herkommens*, hinzu lassen, zu versetzen, zu verpfænden, oder sonsten alio quocunque titulo auf ihn zu transferiren.

Uff den Fall nun ein oder der ander Landsass sein Gut gar oder zum Theil zu verkauffen bedacht, und solches seinen Mitbelehnten und andern Agnaten angetragen, sollen er und dieselben schuldig seyn, mit ihrer Gegen-Erklærung Ihn über drey Monath lang nicht aufzuhalten, do aber solches in bestimbter Zeit, vvelche von dato der Wissenschafft anzuraiten, nicht erfolgete, soll der Ienige, so zu verkauffen vvillens, unverbunden seyn længer zu vvarten, sondern soll ihme freystehen, sein Gut einem andern Herren oder vom Adel, vvie obgemelt, alten Geschlechts, und do derselbe ein Auslænder, uff vorgehende Annehmung ins Land, zu verkauffen.

Dafern auch Kæuffer und Verkæuffer sich des Werths nicht vernehmen kænten, sollen beyde Theil solches auf Erkæntniss der ordentlichen Aempter oder ehrlicher Leute, darzu iedes Theil zvvey Personen zu erkiesen befugt seyn sol, stellen.

Und vveiln nicht allein in den General-sondern auch etzlicher vornehmer Geschlechter Special-Priuilegien diese Clausul begriffen, dass einem iedem mit dem Seinigen, ungehindert des andern, zu thun und zu lassen freystehen solle, als soll dieser und allen andern in den General-und Special-Priuilegiis begriffenen Clausuln, ausser diesem obgesetzten Fall, vvie dann auch inglei-chen denienigen Geschlechtern, so in Ihren sonderbahren Special-Priuilegiis Libertatem uendendi et disponendi haben, nichts derogirt oder benommen seyn, sondern sollen ie und allewege, ietzo alsdann und dann als ietzo, ihre Krafft und Wirckung behalten, auch von niemanden zu einigen Behelff vveiter angezogen, oder zu deuten unterstanden vverden."

Wir vvollen auch alsobald bey der Königlichen Maiest. als Marggrafen in Ober-Lausitz, umb mehrer Versicherung und Autoritæt vvillen, umb eine Confirmation dieses unsers zu Recht ge-

nungsam

"nungsam bestændigen Pacti unterthænigst anhal- A "ten.

Do nun gleich auch, auf den unverhofften Fall, "erstbesagte Confirmation gæntzlich nachbleiben "solte, so sol doch nichts minder diese unsere "Vergleichung gelten, und derselben in allem "nachgelebet vverden, in sonderer Ervvegung, "dass unser Intent und Meynung zu keinem an- "dern End und Zvveck gerichtet, denn dass ehr- "liche Geschlechter fortgepflantzet, auch unsere "Freyheiten in ihren Wurden, und bey diesem "Effect, darzu dieselben unterthænigst ausgevvir- "cket, erhalten, und aller deroselben ungleicher B "Verstand und Missbrauch abgestellet, und die- "se vielgedachte Vergleichung an ihr selbsten uns "und unserer Posteritæt nothvvendig, ehrlich und "nütz, principaliter auch zu der Konigl. Maiest. "als Marggrafen in Ober-Lausitz und der læbli- "chen Cron zu Böheimb Regal und Interesse Er- "haltung mit angesehen.

Wie denn diese und dergleichen Ehr-nützliche "und nothwendige Pacta die Rechte zulassen, Kauf- "fen und Verkauffen auch an ihme selbsten ein "actus meræ uoluntatis, und unsere Priuilegia oh- "ne diss, mit dem unsern unsers Gefallens zu thun C "und zu lassen, uns nachlassen.

Demnach versprechen, zusagen und verbin- "den vvir uns hiermit sambt und sonders, vor uns, "alle unsere Erben und Lehens-Erben, auch Nach- "kommen, bey unsern Herrlichen, Adelichen "Trauen und Ehren, vvahren Worten und guten "Glauben, dass vvir und unsere Lehens-Erben, "Erben und Nachkommen, dieser aufgerichten Vergleichung, in allen ihren Clausuln, Arti-" ckeln und Puncten, Ehrlichen, als Biederleu-" ten geziemet, nachkommen, nun und zu evvi-" gen Zeiten stet, fest unverbrüchlichen halten sol-" len und vvollen, alles bey Verlust obausgesetz-" ter Straff der halben Kauff-Summa, und sol auch" der Ienige, so vvider dieses Pactum handelt, für" einen solchen zu halten seyn, als der, so da vvi-" der sein oder seiner Eltern und Vorfahren Brieff" und Siegel und des gemeinen Vaterlandes Nutz" und Aufnehmen gehandelt.

Iedoch, do über allen angewandten Fleiss kein" Kauffmann von Herren- und Ritter-Standes," vveder In- noch Auslændischer zu finden, das Gut" aber hochbedrengter Schulden halben verkaufft" vverden müste, Auf solchen Fall soll solches zu-" vor an die sæmbtlichen Land-Stænde zu berath-" schlagen, quibus conditionibus et reseruatis solch" Gut zum Theil, oder gar nach Befindung der" Angelegenheit und Noth, zu Erhaltung credits" und guten Namens, veræussert vverden solte o-" der kænte, gebracht werden. Gantz treulich," auch steter und fester, unverbrüchlicher Hal-" tung vvillen, haben vvir unsere angebohrne" Herrliche und Adeliche Petschafften hierunter" vvissentlich und vvohlbedæchtig gedruckt, und" ein jeder, so gegenwærtig seyn kænnen, mit eig-" ner Hand sich unterschrieben, uns und unsere" Nachkommen hierdurch kræfftig verbindende.

Geschehen zu Budissin, in gehaltener willkühr-" lichen Land-Tags-Versamblung, den siebenden" Junii, nach Christi unsers Seligmachers Geburt" im Sechzehenhundert und neunzehenden Jahre.

(L.S.) Carl-Magnus, Freyherr von Schellendorff.
(L.S.) Christoph, Freyherr von Schellendorff.
(L.S.) Augustinus ab Otterbach, Decanus.
(L.S.) Adolph von Gersdorff.
(L.S.) Christoph von Nostitz.
(L.S.) Hans-Fabian von Ponickau.
(L.S.) Wolff von Bolberitz.
(L.S.) Fabian von Schœneich.
(L.S.) Siegmund von Gersdorff.
(L.S.) Hanss-Wolff von Schœnberg.
(L.S.) Abraham von Metzrad.
(L.S.) Rudolph von Rechenberg.
(L.S.) Abraham von Haugwitz.
(L.S.) Caspar von Fürstenavv.
(L.S.) Christoph-Friedrich von Temritz.
(L.S.) Christoph von Minckwitz.
(L.S.) Abraham von Gersdorff.
(L.S.) Heinrich von Gersdorff.
(L.S.) Tobias von Ponickau.
(L.S.) H. von Luttitz.
(L.S.) Christoph von Nostitz.
(L.S.) Caspar von Eberhardt.
(L.S.) Christoph von Haugwitz.
(L.S.) Ioachim von Bolberitz.
(L.S.) Friedrich von Gersdorff.
(L.S.) Caspar von Nostitz.
(L.S.) Nicol von Gersdorff.
(L.S.) Christoph von Temritz.
(L.S.) Rudolph von Gersdorff.
(L.S.) Heinrich von Nostitz.

(L.S.) Adam von Kyavv.
(L.S.) H. O. von Gersdorff.
(L.S.) Christoph von Gersdorff.
(L.S.) Hans-Wolff von Schœnberg.
(L.S.) Heinrich von Luttitz.
(L.S.) Peter von Temritz.
(L.S.) Heinrich von Temritz.
(L.S.) Melchior von Lœben.
(L.S.) Caspar von Gersdorff.
(L.S.) Wencel von Hund.
(L.S.) Jacob von Gersdorff.
(L.S.) Heinrich von Metzrad.
(L.S.) Heinrich von Zetzschwitz.
(L.S.) Wolff von Muschwitz.
(L.S.) Bernhard von Heiniz.
(L.S.) Nicol von Lüttichau.
(L.S.) Rudolph von Bünau.
(L.S.) Reinhard Belbitz von Nostitz.
(L.S.) Wolff Magnus von Baudissin.
(L.S.) Friedrich von Weigsdorff.
(L.S.) Hanss-Ludvvig von Rosenhagen.
(L.S.) Hanss-Nicol von Nostitz.
(L.S.) Hans von Jornitz.
(L.S.) C. v. M.
(L.S.) Heinrich-Otto von Gersdorff.
(L.S.) Hieronynus von Gersdorff.
(L.S.) Elias von Nostitz.
(L.S.) Hans-Bernhard von Klix.
(L.S.) Wolff-Caspar von Gersdorff.

Anhang,

Wie und welcher Gestalt die am 27. Augusti 1654. versammlet gewesenen nachbenahmten Land-Stænde vorstehendes Pactum *aufs neue beliebet und unterschrieben.*

(L.S.) Christian, Freyherr von Nostitz.
(L.S.) Johann-Wolffgang, Freyherr von Rechenberg.
(L.S.) Andreas Buccovius, Senior Cap. Budiss.
(L.S.) H. A. von Haugwitz.

(L.S.) Gottlob-Ehrenreich von Gersdorff.
(L.S.) Heinrich von Metzrad.
(L.S.) Christianus-Johannes von Schœnberg.
(L.S.) Loth-Gotthard von Minckwitz.
(L.S.) Christoph von Hohberg.

(L.S.) Wolff

(L.S.) Wolff-Friedrich von Nostitz.
(L.S.) Johann-Friedrich von Brettin.
(L.S.) Christoph von Tzschirnhaus.
(L.S.) Heinrich von Rabenau Kloster-Voigt.
(L.S.) Abraham-Benno von Luttitz.
(L.S.) Wolff von Wehrtern.
(L.S.) Valentin-Nicol von Poniekau.
(L.S.) Caspar von Rechenberg.
(L.S.) Christoph-Volkmar von Gersdorff.
(L.S.) Carl-Heinrich von Nostitz.
(L.S.) Wolff-Rudolph von Ziegler und Kliphausen.
(L.S.) Joachim-Ernest von Ziegler und Kliphausen.
(L.S.) H. Chr. von Bischoffswerder.
(L.S.) Heinrich-Otto von Zetzschvvitz.
(L.S.) H. George von Ponickau.
(L.S.) Wolff-Heinrich von Ponickau.
(L.S.) Hans-Friedrich von Ponickau.
(L.S.) Wolff-Conrad Thæler.
(L.S.) Melchior von Dœbschütz.
(L.S.) Caspar von Poniekau.
(L.S.) Hans-Hartmann von Staupitz.
(L.S.) Christoph von Nostitz.
(L.S.) Hans-Ernst von Warnsdorff.
(L.S.) Hans-George von Gersdorff.
(L.S.) Otto-Heinrich von Nostitz.
(L.S.) Abraham von Luttitz.
(L.S.) Hans-Christoph von Ponickau.
(L.S.) Wolff-Wilhelm von Bolberitz.
(L.S.) Wolff-Christoph von Nostitz.
(L.S.) Hans-Wenzel von Gersdorff.

A (L.S.) Hans-Heinrich von Luttitz.
(L.S.) Hans-Georg von Temritz.
(L.S.) Peter von Pentzig.
(L.S.) Wolff-Friedrich von Luttitz.
(L.S.) Caspar-Adolph von Metzrad.
(L.S.) Carl von Ponickau.
(L.S.) Georg-Iobst von Carlowitz.
(L.S.) Hans-Christoph von Temritz.
(L.S.) Hieronymus von Gabelentz.
(L.S.) Nicol von Klix.
(L.S.) Hans-Adolph von Zetzschvvitz.
(L.S.) Hans-Abraham von Rausendorff.
(L.S.) Hans-Henning von Blanckenfeld.
(L.S.) Hans von Nostitz.
(L.S.) Wolff-Heinrich von Spor.
B (L.S.) Hans-Wolff von Metzrad.
(L.S.) Wolff-Heinrich von Klix.
(L.S.) Wolff-Wilhelm von Bolberitz.
(L.S.) H. C. von Kalckreiter.
(L.S.) Georg-Rudolph von Pentzig.
(L.S.) Caspar-Heinrich von Rodewitz.
(L.S.) Joachim von Gersdorff.
(L.S.) Rudolph-Abraham von Leibnitz.
(L.S.) Heinrich von Seidlitz.
(L.S.) Caspar-Christoph von Gersdorff.
(L.S.) Ernst von Gersdorff.
(L.S.) H. W. von Hund.
(L.S.) Heinrich-Ernst von Rackel.
(L.S.) Hans-Heinrich von Ponickau.
(L.S.) Ludvvig von Kahle.
(L.S.) Caspar-Christoph von Minckvvitz.

Und VVir bey solcher Bevvandniss der gehor- "samen Stænde unterthænigsten Bitten in Gnaden "statt gegeben: Als haben VVir demnach das vor- "stehende Lehens-PACTVM in allen und jeden "seinen Puncten, Inhalt und Meinungen, gnæ- "digst bekræfftiget; Bekræfftigen und bestætigen "auch dasselbe hiermit, aus Churfürstl. Macht und "als Marggraf in Ober-Lausitz, vvissentlich in Krafft "dieses Brieffes, meynen, setzen und vvollen, "dass solcher Ordnung nun hinfüro von denen ge- "treuen Land-Stænden des Marggrafthums nach- "gelebet, und darvvieder nicht gehandelt werde. C Und gebieten darauf jetzigem und künfftigem" Land-Vogte, Haupt-und andern Befehlichs-Leu-" ten mehrgedachten Marggrafthums Ober-Lausitz," dass sie über dem offtervvehnten Lehens-PA-" CTO festiglich halten, und darvvider nichts für-" nehmen oder gestatten, oder dass solches gesche-" he, nachlassen sollen, jedoch obangeführtem" Reservat, auch unsern Landes-Fürstlichen Regali-" en allenthalben unschædlich. Zu Uhrkund mit" unserm anhangenden Churfürstlichen grœssern" Insiegel besiegelt, und geben zu Dresden am 1." Februarii Anno 1666.

Iohann Georg Churfürst.

(L.S.)

Heinrich Fhr. von Friesen.

Ant. Weck.

WIr Curt Reinieke, Freyherr von Callenberg, Herr der Erb-Herrschafft Musskau auf VVer- "tesingen und VVestheim etc. Churfürstl. Durchl. "zu Sachsen etc. bestalter Ober-Hof-Marschall, "vvürcklich Geheimer Rath, des Marggrafthums "Ober-Lausitz vollmæchtiger Land-Voigt, Cam- "mer-Herr und Obrister, etc. Entbieten denen "VVohlgebohrnen, Ehrvvürdigen, Edlen, Ge- "strengen und Ehrenvesten, Herren, Prælaten, "denen von der Ritter- und Landschafft dieses "Marggrafthums Ober-Lausitz, so vvohl auch de- "nen Erbaren und VVohlvveisen, Bürgermeistern "und Rathmannen der Stædte daselbst, unsere "freundliche Dienst, günstige und geneigte VVill- "fahrung in allen Guten bevor:

Und haben E. Liebd. und ihr die sæmtlichen "Herren Land-Stænde beyder Creysse sich noth- "dürfftig zu erinnern, vvas Gestalt Uns die- "selben und Ihr, dasjenige PACTVM, so von "Dero und Euren Vorfahren, vvegen Erkauff-und "Veræusserung der Lehen-Güter, bereit in Anno "1619. aufgerichtet, und im 1654sten Jahre von da- "mals gegenvværtigen Land-Stænden von neuen D beliebet und unterschrieben, von hœchstgedach-" ter Churfürstl. Durchl. zu Sachsen etc. Unserm" gnædigsten Herrn etc. als regierenden Marggra-" fen in Ober-Lausitz aber, sub dato Dresden am" 1. Februarii 1666. gnædigst confirmiret vvorden," zu mænnigliches VVissenschafft, in Druck zu pu-" bliciren, Amts gehorsamlich angelanget;

VVann VVir dann derer Herren und Eurem" Suchen statt gegeben: Als haben VVir solch" Lehens-PACTVM nicht allein zum Druck be-" fœrdern, sondern auch hiermit zu Jedermæn-" E nigliches VVissen bringen und publiciren vvol-" len, dergestalt: dass Evv. Liebd. und Ihr, gnæ-" digst anbefohlener Massen, steif und fest dar-" über haltet, selbst darvvieder nichts vornehmet" noch andern zu thun gestattet.

Uhrkundlich mit Unserm grœssern Ober-Amts-" Insiegel und eigener Hand Unterschrifft bekræff-" tiget. So geschehen auffm Churfürstl. Sæchsi-" Schloss zu Budissin, am 24. May des 1667ten" Jahres.

LITT.

LITT. B.

Litterae Ferdinandi regis, quibus ann. 1558. *feuda poenae* postliminio uertit in *allodia*.

WIr Ferdinand &c. Bekennen, nachdem Wir A "verschienen 47. Jahres unter andern "Straff-Articuln von wegen unser Stædte in Ober-"Lausitz Vervvürckung auch der Bürger und "Innvvohner unserer Stadt N. N. Erb-Güthern, "so sie auf dem Lande haben, aus der Erbschafft "zu Lehn gemacht, vvie denn auch solche Güther "in der Lehn-Natur bishher verblieben, haben an "uns die Ehrsamen unsre Liebe Getreue Bürger-"meister und Rathmænner itzo gemeldter Stadt "N. N. unterthænigst suppliciret, und uns de-"müthigst zu erkennen gegeben, dass sie nicht "allein von obbemeldten Straffen zu Ablegung der B "uns überreichten Pœn-Fælle in grosse Schulden, "darinn Sie noch tæglich hafften, gerathen, "sondern, dass auch itztgemeldter Articul, der "von uns gemachten und vervvandelten Erb-Gü-"ter in Lehen der verlassenen Wittiben, Weysen, "Frauen und Iungfrauen, so zu obgedachter Ver-"vvürckung keine Ursache gegeben, im Aussteu-"ern und Verheurathen, dievveil sie derselben "nicht fæhig vverden, zu grossen Schaden, und "Nachtheil reicheten, vvie denn itzo gedachte "Wittiben, Weysen, Frauen und Iungfrauen in-C "sonderheit gehorsaml. an uns supplicirer und S. "T. Ferdinand Ertz-Hertzog zu Oesterreich un-"ser freundl. lieber Sohn und Fürst Sr. Lbden "freundlich und gehorsaml. für Sie intercediret "mehrgedachten Articul vervvandelter erbeige-"ner Stadt-Güter in Lehn denen sondern und Pri-"uat-Personen, Bürger und Einvvohner unser lie-"ben Stadt N. N. von vvegen derer ihrer Suppli-"cation ausgefundenen Ursachen zu cassiren und "die Natur (vvie vor Alters) der Erb-Eigen-"schafft allergnæd. von neuen kommen zu lassen: "Als haben Wir gnædigl. angesehen, itzo und "Wohlgedachten Ertz-Hertzogs Ferdinands Sr. Lbden Intercession euers Raths unserer Stadt N." N. gehorsamst suppliciren, desselben und der" Gemeine Anliegen und hœchste Beschvverde von" vvegen der Schulden-Last auch betrachtet die" geleistete gehorsamste Dienste, so die von N.N." uns und unsern Vorfahren vielfæltigst und un-" terthænigst gethan, auch künfftig vvohl thun" kœnnen und sollen und mœgen. Und dann zu" Gemüthe geführet, als ein Oberster Vormund" und armer verlassenen Wittiben, Weysen, Frau-" en und Iungfrauen demüthiges Flehen, Anruf-" fen und Bitten, denen Wir aus angebohrner Kæy-" serl. Milde und Güthe zu Hülffe zu kommen" allezeit mit Gnaden geneiget seyn, und also mit" vvohlgedachter unser Cron Bœheimb Offecirer" und rechten guten Wissen aus sonderl. Kæyserl." Gnaden alle und iede unser Stadt N. N. Bürger" und Innvvohner Land-Güter aus der Natur der" Lehn zu Erb-und eigen gemacht, allermassen" und gestalt damit zu handeln und zu gebahren," vvie sie dieselben Güther für der Vervvürckung" aus ihren Priuilegien in Possess, Besitz und Ge-" vvehr vor Alters erbl. gevvest, derselben genos-" sen und gebraucht haben. Machen dann viel-" gedachter Stadt N. N. und derselben Bürger und" Innvvohner ietzo gedachte Land-Güter aus der" Natur der Lehen hinführo künfftig und zu ewi-" gen Zeiten als Kœnig zu Bœhmen, Krafft die-" ses neuen Briefes zu Erb-eigen Güthern, diesel-" be ohn uns, unsere Nachkommen und mæn-" nigl. Vorvvissen und Willen, Eintrag und Hin-" derung zu versetzen, zu verkauffen, zu verwech-" seln und damit zu thun und zu lassen, vvie die" Art Erb-eigener Güther erfordert, auch diesel-" ben, vvie vor Alters, vor den Stadt-Rechten" zu übergeben, zu quittiren, zu vertreten, und zu verfechten &c. Prag, den 18. Decembr. 1558."

LITT. C.

Ehrenholds Befœrderung bey der *Ritter-Tafel.*

NAchdem die Lœbliche Ehren-Ritter-Tafel D "dieses Kœniglichen Marggrafthumbs Ober-"Lausitz, auf Ansuchen etlicher Parts, durch gnæ-"dige Verordnung, des Wohlgebohrnen Herren, "Herren Graffen und mæchtigen Land-Voigts "obbemeldtes Marggrafthumbs an statt der Röm. "Kæyserl. Maiest. als Marggraffen zu Lausnitz, "unsers allergnædigsten Herrn, einen ieden sei-"ner Ehren-Nothdurfft, nach Alten Herkommen "und Gebrauch dieses Marggraffthumbs geheget "und besetzet, so sollen sich vermœge solcher Be-"dingung, die Parthen so für derselben zu thun, "folgenden Articul gemæss zu verhalten schuldig E "seyn.

Erstlich gebeuth der Herr Marggraff mit seinen zugeordneten Beysitzern und zvvœlff Geschech-ten, dass vor und bey dieser Ehren-Ritter-Tafel sich mænniglich und sonderlich die Partt, gegen einander, in VVorten und Thaten verhalten, und zu keiner Iniurien keine Ursache soll gegeben vverden, bey Straffe nach ihrem Erkæntniss.

Zum Andern soll niemand für dieser gehegten Ehren-Ritter-Taffel dem andern sein VVort reden, er sey dann ein Rittermæssiger vom Adel, und habe sich das bey der Ehren-Ritter-Taffel angedinget.

Zum Dritten, so soll mündlicher Vortrag von einem und dem andern Partt, dermassen deutlich und langsam furgebracht vverden, damit Klage, Antvvort und andere Nothdurfft aus dem Munde in die Feder gefast vverden könne.

Zum Vierdten, soll kein Theil dess andern in seinem Fürbringen verhindern noch einfallen.

Zum Fünfften, behælt ihme der Herr Marschal, Beysitzer und Geschlechter bedinglich bevor, ob sichs durch Schickung des Allmæchtigen oder ander fürfallenden Ehehafften begebe, dass ihr einer oder mehr aus der Ehren-Taffel aufstehen und abtretten vvürde, dass doch nichts destovvenigei ihme oder ihnen furbehalten seyn solle, andre Rittermæssige Persohnen, an seiner oder ihre Stelle, in die Ehren-Ritter-Taffel einzusetzen, und vvas recht, zu befœrdern.

Und derovvegen so ruffe ich Christophen von" Haugevvitz, als zu dieser Ehren-Ritter-Taffel" von VVohlgedachten Land-Vogt S. Gn. an statt" "ihrer

"ihrer Kæyserl. Mai. verordneter Ehrenholdt sol- A "che gegenwærtige und mehrgedachte Ehren-Rit- "ter-Taffel, so mit Urthel und Recht einen ie- "den zu seiner Ehren-Nothdurfft, nach Ritters- "Art, auch alten Lœblichen Herkommen und Ge- "brauch dieses Marggraffthumbs Ober-Lausitz "gnungsam geheget und besetzet, aus zum ersten, "zum andern und zum dritten mahl, mit diesem "Anhange, ob iemandes seiner Ehren-Nothdurfft "nach, vor derselben zu thun, dass er in berühr- "ter massen und auf die erzehleten Artickel be- "scheidentlich vvolle vorkommen, und nach ih- "ren Ritter-Rechts-Art Rechtens gevvarten.

Marschalchs Befœrderung bey der Ritter-Tafel.

Der Marschall zum ersten Beysitzer zur rechten Hand in Dingung der Ehren-Ritter-Tafel.

"Ich frage euch, vveil auf Ansuchen etlicher Partt, "eine Ehren-Ritter-Tafel zu bestellen, vonnöthen, "und ich von den Herren Graffen und Land-Vogt "S. Gn. an statt der Rœm. Kæys. Mai. meines al- "lergnædigsten Herrn, hierzu zum Marschall ver- "ordnet, ob es an der Zeit, damit solche Ehren- "Ritter-Tafel mit Gericht und Recht mœge be- stallt vverden.

Die Beysitzer zur Rechten.

"Herr Marschall, vveil Partten fürhanden, so "für der Ehren-Ritter-Tafel ihren Ehren-Noth- "durfft nach, zu thun, und ihr von vvohlgemeld- "ten Herren Land-Vogt S. Gn. an statt Ihr. Kæys. "Mai. zum Marschall verordnet, so mœget ihr "die Ehren-Ritter-Taffel mit Gericht und Recht "wohl bestellen.

Zum 2. Beysitzer auf der rechten Hand.

"Ich frage euch, vvie ich diese Ehren-Ritter-Taf- "fel dingen soll.

Der 2. Beysitzer auf der rechten Hand.

"Herr Marschall hegets mit Urthel und Recht dem "Klæger als dem Antvvorter, und dem Antvvor- "ter als dem Klæger.

Marschall zum Dritten.

"So hege ich solche Ehren-Ritter-Tafel mit Ur- "thel und Recht, allermassen und gestalt, vvie "solche nach Ritters-Art Alten Herkommen und "Gebrauch, dieses Lœblichen Marggraffthumbs "Ober-Lausitz vor Alters und ietzo, am aller- "kræftigsten und bestændigsten hat kœnnen, sol- "len oder mœgen gehalten vverden, und hege "solche Ehren-Ritter-Tafel einem ieden zu sei- "nem Rechten, und zu Erhaltung Ihrer Kæyserl. "Maiest. &c. Marggrafen in Ober-Lausitz, als Lan- "des-Fürsten Hoheit, in diesen Ihrer Kæys. Mai. "Marckgraffthumb Ober-Lausitz, im Nahmen "GOttes des Vaters, des Sohnes, und GOttes des Heiligen Geistes Amen.

Zum 3. Beysitzer zur rechten Hand.

Ich frage euch, ob ich diese Ehren-Ritter-Tafel" nach Ritters-Art und alten Herkommen dieses" Marckgrafthumbs Ober-Lausitz, einem ieden" Ritter-mæssigen zu seiner Ehren-Nothdurfft ge-" heget und bestellet habe.

Dritte Beysitzer zur rechten Hand.

Herr Marschall, vveil ihr solche Ehren-Ritter-" Tafel einem jeden zu seiner Ehren-Nothdurfft" und zu Erhaltung Ihr. Kæys. Maj. als des Landes-" Fürsten Hoheit in diesem Ihr. Kæys. Mai. Marck-" B grafthumbs Ober-Lausitz mit Urthel und Recht" und im Nahmen der Allerhœchsten Dreyfaltig-" keit geheget, so habt ihrs einen jeden untadel-" hafftig und zu recht genugsam geheget.

Nach Erledigung eines Ehren-Handels soll Ehrenhold zu den Beystænden nachfolgenden Fürtrag zu dreyen mahlen, doch durch ein wenig interuallum repetiren.

Ob jemandes, so für dieser Ehren-Ritter-Tafel," seiner Ehren-Nothdurfft nach, was weiter für-" zubringen bedacht, der thue es, dann ohne diss," C seind der Herr Marschall, Beysitzer und Ge-" schlechter, die Ehren-Ritter-Tafel aufzuheben" Vorhabens, zum ersten mahl.

Nun folget die Anmeldung des Ehrenholdes gegen den Partten und Beystænden wie oben zum andern mahl.

Hernach soll Ehrenhold ein wenig warten, und wie oben stehet zum dritten mahl.

Nach diesem, wenn von der Ehren-Ritter-Tafel weiter niemand was vorzubringen, fragt Marschall den ersten Beysitzer auf D *der lincken Hand.*

Zum ersten Schœppen auf der lincken Hand.

Ich frage euch, weil niemand zur Stelle, der" für dieser Ehren-Ritter-Taffel weiter zu klagen," ob es an der Zeit sey, solche Ehren-Ritter-Tafel" vvieder aufzuheben.

Der nechste Beysitzer auf der lincken Hand.

Herr Marschall, vveil niemand für dieser Eh-" ren-Ritter-Tafel, zu klagen, so ist es an der Zeit," E dass ihr dieselbe aufheben mœget.

Zum andern Schœppen auf der lincken Hand.

Ich frage euch, vvie ich solche Ehren-Ritter-" Tafel aufheben soll.

Der andre Beysitzer zur lincken Hand.

Herr Marschall hebet auf mit Urthel, Recht" und gœttliches Nahmens.

So hebe ich solche Ehren-Ritter-Tafel auf mit" Urthel und Recht, im Nahmen GOttes des Va-" ters, GOttes des Sohnes, und GOttes des Heili-" gen Geistes Amen.

LITT. D.

Historia *fori* in Lusatia *supremi*, a quo *ultima* tandem ad ipsum principem *prouocatio*, fide *codicis MSti*.

Vom Ambt oder Gericht deren von Land und Stædten.

DAs Ober-Ambt oder die von Land und Stæd- F ten, oder das Gericht von Land und Stæd- "te, ist ein vvohlhergebrachtes ordentliches Ge- "richt und Recht des Landes.

Dasselbe besitzen oder halten, der Herr Land- "Vogt, der Herr Kæyserliche oder Landes-Haupt- mann, die beyden Ambts-Haupt-Leute, vier" Landes-Aeltesten.

Und vvelche Personen von Herren-Ritter-" Stand ein Land-Vogt nach Wichtigkeit der Sa-" chen mehr darzu erfordert.

Und

ADPEND. MONVM.

Und die Abgesandten von den Sechs-Stædten A "aus den Stædten Budissin, Gœrlitz, und Zittau, "aus jederer zvvo, aus den andern drey Stædten, "aus jederer eine, auch nach Gelegenheit vorste-"hender Sachen, mehr Personen, und fürnem-"lich die Raths-Eltesten, vvelche pflegen Bürger-"meister zu seyn, von Land-Vœgten oder ihren "Amts-Vervvaltern verschrieben, von den Stæd-"ten abgefertiget vverden und sitzen sollen,

Für diss Gericht oder Ober-Amt, oder fürs "Amt, Land und Stædte kommen die Sachen, wel-"che zuvor durch die Amts-Hauptleute und ihre "verordneten Beysitzer iedes Amt vorgenommen, B "genugsam verhœret, tractiret durch sühnliche "Vergleichung oder rechtmæssige Verabscheidung "erlediget, und von den Abschieden in gebühr-"licher Frist der zehen Tage appellirt vvorden,

Oder vvelche Partheyen, die Amts Hauptleu-"te, und ihre Beysitzer hochvvichtiger Ursachen "halber zu verabscheiden bedencken, und sie ins "Ober-Amt remittiren und weisen, und die Part "beyde darein vvilligen.

Oder da einer in Ober-Amte verklagt, und er "gutvvillig darinnen antvvorten vvill,

Dieselbigen Vorbescheide, so fürm Amt, Land C "und Stædte geschehen, nennet man sonsten al-"ter Gevvohnheit nach, General-Vorbescheide,

Und es soll einen ieden, der fürs Ober-Amt "erscheinen soll, zum vvenigsten Sæchsische Frist "darzu gegeben vverden.

Der Cantzler sitzt ietzo auch beym Verhœren "ans Herren Lands-Vogts Tische, vvelches für "alters nicht gevvesen, sondern Cantzler bey ei-"nem andern Tische gesessen, hælt das Protocoll, "colligirt die Vota, zeigt den Partheyen der von "Land und Stædten Meynungen an, stellet die "Abschiede, redet und fürdert, vvas ihme be-D "fohlen vvird,

So denn von den Partheyen Klag und Antwort "Exception Replica et Duplica fürgebracht, und "die Parten nichts mehr einzuvvenden, oder "vorzubrigen haben, und vvie gebührlich zur "Sache, alle mügliche Mittel und Wege fürge-"nommen und vorgeschlagen, die Part darein "nicht vvilligen vvollen, und die Sache entstan-"den oder sich zerschlagen, læst man die Part ab-"treten, alsdenn giebt der Herr Land-Vogt den "Verordneten vom Land und Stædten, die Sache E "zum Rath, Bedencken und Ervvegung, und es "stehet der Herr Landes-Hauptmann, und der "Gœrlitzische Amts-Hauptmann, die Landes-"Aeltesten, und was mehrerforderte Personen vom "Lande zur Stelle seynd, auf, gehen beyseits zu-"sammen alleine,

Die Verordneten von Stædten, seynd so vvohl "abgetretten und beysammen allein,

Im Gleichniss der Herr Land-Vogt, mit sei-"nem Hauptmann und Cantzler auch alleine blei-"ben,

Und unterreden sich beyderseits ihres Bedün-F "ckens, vvas gesprochen, und zum Abschied ge-"geben, oder ferner gefordert vverden soll.

Wann dann die von Land und Stædten, mit "ihrem Gutbedüncken und Stimmen gefast seynd, "so fordern sie die von Stædten zu sich, berichten "sie ihrer Meynung, vvofern die Stædte mit ih-nen gleichstimmig seynd, oder vverden, gehen" sie zugleich für den Land-Vogt, zeigen ihm an," dass sie sich eines Sentenzes und Stimmen mitein-" ander entschlossen und vereiniget,

Kœnnen sich aber die Assessores von Land und" Stædten nicht vereinigen oder vergleichen, so" zeigt ein jeder Stand, als erstlich der Land-" Stand, nachmahlen die Stædte dem Land-Vogte" ihre Meynung an,

Der Land-Vogt, der mit seinem Hauptmann und" Cantzler auch Rath gehalten, erklæhret sich erstlich" seines Auffatzes, vvelches Gutbedüncken oder" Stimme dann der vom Land oder Stædte ihme" Land-Vogten beyfællet, bey demselben verblei-" bets, und vverden die Abschiede darauf gestel-" let, den Beysitzern vorgelesen, den Parten pu-" bliciret, und alsdann ins Amts-Buch einverlei-" bet und geschrieben, und dem begehrenden" Theil, dessen eine vom Herrn Land-Vogt be-" siegelte und unterzeichnete Abschrifft mitge-" theilet,

Wann aber Land und Stædte, sich einhelliger" Meynung verglichen, des Land-Vogts Auffatz" aber der zuvvider, und kein Theil von dersel-" ben vveichen vvill, so gehet es vvie es pfleget, dass" er mit den mehrern Stimmen schliessen muss.

Welches Theil dann die Abschiede nicht an-" nehmen vvill, und inner zehen Tagen davon" an die Kæyserl. Majest. oder derselben Appella-" tion-Ræthe aufs Prager-Schloss appelliret, dem" kan noch soll solches nicht vervviedert vverden,

VVann die Schrifften alle einbracht vvorden," die Parthey zu collationirung und inrotulirung" der acten erfordert, die acta collationiret, rotu-" liret und zu versprechen in die appellation über-" schicket, so offte dann interlocutoria Bey-oder" End-Urtheil einkommen, vverden die Part erfor-" dert, und ihnen das Urtheil publiciret, hernach" ferner, vvas der Parte Suchen Rechtens der Bil-" ligkeit und bræuchlich ist, gefordert,

VVann aber Parten zu collationirung oder ro-" tulirung der acta ungehorsamlich aussen bleiben," sollen die acta nichts minder in contumaciam col-" lationiret vverden.

Das gehorsame Theil soll die Cantzley-Taxe" allein geben, und demselbigen vvegen der hal-" ben Unkosten, sein Recht vvider das ungehorsa-" me Theil fürbehalten seyn,

VVürde aber von den gegebenen Abschieden" auf unervvandten Fuss, oder innerhalb zehen" Tagen nicht appellirt, so kommen die Abschie-" de nach Verscheinung der zehen Tagen in rem" judicatam, und in ihr vvirckliche Krafft.

Und es seynd, altem Brauch nach, die Gene-" ral-Vorbescheide balde nach den dreyen vvill-" kührlichen Land-Tagen angestellet, und gehal-" ten vvorden, damit die Beysitzer vom Land," vvelche bey den Land-Tagen seyn müssen, son-" derlich die Gœrlitzschen, nicht vergeblich hin" und vvieder reisen dürffen.

OPVSCVLVM IV.

DIFFERENTIAE IVRIS COMMVNIS ET LVSATICI IN LEGITIMA ATQVE DOTE,

vom Lebens-Pflicht-Theil.

Die XIX. Menſis Septembris CIↃ IↃCC XVI.

PROOEMIVM.

Vm egomet, tum *dn. praeſes* olim themata ſcripſimus (**), Lusatico iuri propria a communique diuerſa. Vtriusque igitur e re eſſe uidebatur, in eodem inſtituto occupari etiamnunc, poſtquam ipſo uſu intelleximus, quod haec patriae iuris argumenta Luſatiae foris iudiciisque eo magis ſint commendata, quo frequentiores illius a *Romanis, Longobardicis* atque *Saxonicis* legibus diſſenſus ac differentiae. Quamuis autem ſuperſint hic ſpicilegia cum alia plura (†), tum praeſertim in *Luſatiae clientelis:* nos tamen, ne inſtituti limites egrediamur, illa tantum ex hoc promptuario decerpemus, quae faciunt ad IVRA LEGITIMAE atque DOTIS FILIARVM SORORVMQVE EX FEVDIS. Supremum numen adſit ſcribendis. *Ratio instituti.*

De iure Luſatico biga diſſertationum. (**) Nam *dni* PRAESID. *differentiae iuris feudalis communis et Luſatici die XXII. Aug.* CIↃIↃCCXIV. prodierunt: mea autem diſſertatio *de hominibus glebae adſcriptis Luſatiae ſuperioris Lipſiae* eſt uentilata *die X. Maii* CIↃIↃCCXV.

MSTA in tabulariis. (†) Sermone aliorum nobis conſtat, quod in Luſatia plures ſint, qui patrii iuris *decreta, conſilia, ſententias, reſcripta* multis abhinc temporibus collecta in priuatis tabulariis adſeruant. Eius generis A quoque uolumen ſatis magnum, nomine inſcriptum: MISCELLANEA IVRIS LVSATICI *dn. praeſes* oſtendit in ſupellectili MSCTORVM. Sed inprimis laudari ſolet ingens *rerum iuriumque patriae adparatus*, quo muſeum inſtruxit Luſatiae h. t. cancellarius *Ioan. Gottl.* PLATZ, uir cum de Luſatia uniuerſa, tum de re inprimis iudiciaria ac forenſi meritiſſimus, inſignis litterarum rerumque noſtrarum patronus, honoris cauſa adpellandus.

DIFFERENTIA I.

Quì filiabus ex feudo dos et legitima?

IVre communi *filiabus* neque *dos* neque *legitima* ex feudo, licet *nouo* debetur (aa): utrumque, iuxta Luſatiae inſtituta, uaſallus teſtator et filiae deferre poteſt et ſorori (bb) eoque onere grauare feudi ſucceſſorem. *De Longobardica dote filiarum legitimaque.*

Qui nulla Longobardico iure legitima? (aa) *Vnicus* enim in decretis Longobardicis eſt caſus, quo ſucceſſor feudi alere tenetur uaſallum, ob *corporis uitia* a ſucceſ- B ſione excluſum 2. *F.* 6. §. 2. Extra quem ipſe ab omni onere ſui deceſſoris eiusque familiae eſt immunis beneficiumque accipit

DIFFER. I. cipit omnino liberum *Petr.* HEIGIVS *part. 1. quaest. 25.* atque dn. PRAESES in iuris *communis et Porussici differ. XXI. atque XXXVII.* Sigillatim in *legitima* filiabus exsoluenda neque iussu uoluntateque patris tenetur successor neque ulla alia lege. Num ex officio *humanitatis* obligatus sit, dubito proboque iudicium CARPZOVII *part. 2. const. 46. def. 36. Ioh.* KOEPPEN *decis. 54. n. 85.* quodque, communi iure, neque ex *feudo nouo* debeatur *filiabus* antecessoris legitima FACHINAEVS *lib. 4. contr. 33. L. B. de* LYNCKER *decis. 1206.* Partim, quoniam tum non ratio habetur uel *uoluntatis* uel *consanguinitatis* defuncti, a quo succedendi nulla est causa: sed *egestatis* tantummodo et indigentiae. Quam *morum* doctrina regit; non *clientelaria* instituta. Et sane tantum abest, ut iura communia iusto hic sint *duriora* in *filias* A et *sorores*: quantum abest, *successorem* obligari ad *alimenta*, dotem, *legitimam* sui in munere *decessoris filio*, filiae, uiduae, sorori praestandam, cum uidet, unam earundem conflictari cum extrema *egestate*, P. HEIGIVS *part. 1. quaest. 25.* et FINCKELTHAVS *disp. 6. thes. 31.* ubi confutant *Hartm.* PISTORIS *lib. 2. qu. 38. n. 3.* aliosque in gratiam filiarum sentientes. DIFFER. II.

(bb) Habent id claris uerbis INSTI-B TVTA LVSATIAE FEVDALIA an. 1653. Ita enim legitur *in der Lehens-Ordn.* §. *Wir wollen einem Vater oder Bruder dieses nachlassen, wenn er keine mænnliche Leibes-Lehens-Erben verlæsset, von seinen Lehengütern zu Ausstattung der Tæchter und Schwestern, nach art und weise der in denen gemeinen Sæchsischen Rechten* obseruirten LEGITIMAE, per ultimam *uoluntatem zu* disponiren. *Qui ex Lusatiae feudis legitima deferatur?*

DIFFERENTIA II.

Quid in dote filiarum ex feudo LL. Saxonicae?

SAxonica iura successorem obligant ad *dotem* filiabus decessoris ex feudo soluendam, si quidem desit allodium (cc); imo, licet hoc adsit, debito, dotis causa, a patre contracto nihilominus feudum onerat legislator AVGVSTVS, instituto tamen prorsus inconcinno (dd): Lusatica autem decreta *patris* hic stant *ultima uoluntate*, si ille filiam dotare iussit ex feudo, diuitem licet, siue suis (ee) siue paternis siue utrisque bonis (ff). *De dote ex feudo SAXONICO iure 1] ducali 2] electorali, a Lusatico alienis.*

Qui dos ex feudo debeatur filiabus? (cc) Ita enim est, intempestiua hic commiseratio iureconsultos egit in transuersum. Instituta certe Longobardica, quae successorem feudi liberant cum a *dote*, tum ab *alimentis*, decessoris sui filiabus exsoluendis, sunt quidem et naturae et beneficiarii iuris rationibus concinna. Nam liberum esse debet ab omni onere feudum cum uasalli causa, ne pauper minori seruiat adparatu; tum domini, ut reditus feudi maiores eo etiam alacriorem reddant uasallum, ad probandum domino genera officiorum quaeuis. Quas etiam rationes habet uir insignis *Petr.* HEIGIVS *part. 1. quaest. 25.* qui omnino hic consulendus. Verum enimuero numeri et tempora errantium errori huic fecerunt ius. Nam, audacter licet, edicunt Saxonici iureconsulti: *uniuersam Germaniam obligare feudi successores, ad soluendam decessoris sui filiabus dotem et alimenta, si quidem desint uires allodii,* ita SCHRADER *part. 8. c. 1. n. 38. Mod.* PISTORIS *uol. 1. cons. 5. qu. 2. n. 22. Hartm.* PISTORIS *part. 2. quaest. 37.* CARPZOVIVS *lib. 4. respons. 65.* centumque alii. Imo ipse legislator *in der Process-Ordn. tit. 45.* §. *Es trægt sich offt zu, daß die Sæhne ihre Schuldner auf das Leben versichern lassen und denen Schwestern ihre gebührende Ausstattung nicht ablegen. Damit sie nun nicht um das, was Ihnen aus den Lehengütern gebühret, gebracht werden,* C *wollen wir, daß in solchen fællen die Tæchter, wofern sie 1) sich an den Erbgütern nicht erhohlen, 2) auch in dem Leben ein solches Recht haben sollen, daß Sie sich in allen demjenigen 3) was Ihnen von ihrem Vater her zu ihrer ausstattung zustehet, 4) vor allen andern* NB. *ihrer Brüder Glæubigern, an das Leben, 5) ob es auch schon in andere Hænde kommen, halten mægen, iedoch daß 6) das Leben nicht alzusehr beschweret werde.* Id D uero hic uelle dicunt legislatorem Saxonem; *primo* ut filiabus, allodio destitutis, dos ex feudo soluatur; tum ut iure gaudeant praelationis filiae intuitu quidem creditorum a fratribus contractorum. Quid uero si filiae aliunde habeant, unde uiuant? quid si bona illis sint materna, exhaurientia uel aequantia dotem? Tum sane mallem, expirare hanc iureconsultorum intempestiuam commiserationem. *Licet aliunde diuites sint bonorum,* E Sed etiam hic curiae pleraeque nihilominus sequuntur CARPZOVIVM *part. 2. decis. 172.* quasi patris officium sit, filiam dotare etiam diuitem, quod filius, feudi successor, teneatur explere. Ego contra putauerim; neque diuina neque humana iura uelle, ut quis liberalis sit de alieno. Quod in alio casu magis est uerum. Nam hoc quoque docent aliqui scriptores forenses: quod filiae ex feudo paterno dotari debeant, licet illud non sufficiat ad soluendum creditoribus, qui filiabus ea in re de- *Licet patris creditoribus solui nequeat.*

DIFFER. II. re debeant postponi: quos recte notat refellitque CARPZOVIVS *part. 2. const. 46. def. 17.*

Licet ex allodio dotem queant habere. (dd) Ita enim uerba legislatoris se habent *Part. 2. constit. 46. Wann die Schuld wegen Aussteurung der Tœchter oder Schwestern aufgenommen, sollen solche Schulden aus dem Leben durch die Lehensfolger vergnüget, und die Landerben damit verschonet werden.* Stupent ad hanc legem ipsi iureconsulti Saxones. Nam B hac ratione quilibet pater agnatos suos ad *dotem*, filiabus, etiam allodii ditissimis, ex feudo soluendam potest obligare, suo quodammodo arbitratu: cum tamen iure electorali quoque *dos* tum demum ex feudo debeatur, si illa nequeat haberi aut expectari ex allodio, quod dictum in notula praecedente. Sed haec portenta edere solet in lucem intempestiua et rationibus beneficiarii iuris aduersa commiseratio. C *Iuris Saxonici electoralis manifesta antinomia.* Ipsi CARPZOVIO hic aqua haeret in *lib. 4. resp. 65. n. 13.* ubi dicit: *rationem hic inuenire solidam difficile uidetur et forsan locus hic dari debet effato* l. non omnium 20. ff. de leg. Quae enim ipse post, dicis gratia, fingit, illa ne inanium quidem speciem habent. Vt ueniam uix mereatur, quando *Part. 2. decis. 173.* hanc sibi gloriam tribuit eo prouocando: *de ratione diuersitatis* (legum sibi aduersarum) *ne simus anxii, repetere illam licet ex iam traditis a me.* D Id potius dicendum est; cum iuris Augustaei diuersi fuerint scriptores, mirum non esse, illud quandoque sibi non constare. Nam auctor *Part. 2. const. 46.* haud dubie *dotem filiarum* habuit pro *debito feudali ordinario:* alter autem *in der Process-Ordn. tit. 45. §. Es trægt etc.* pro *subsidiario, allodio* scilicet *deficiente.* Sed facile esset principi, scopulos rescripto tollere et leges male E cohaerentes emendare in tantis iureconsultorum Saxonicorum otiis, numeris, operisque.

Num ex LVS. feudis DOS filiae DIVITI aliunde? Rationes negantium. (ee) Admonuit me nuper patronus aliquis casus eiusmodi, quo fuit requisitum: *utrum pater diuiti filiae dotem potuerit ex Lusatiae feudis legare?* Quod autem nullus dubito *adfirmare.* Licet enim contra sentientes forte opposuerint nobis *primo*, quod tum causa dotis non adsit, quae F facere debeat ad onera sustinenda matrimonii et habenda alimenta ALCIATVS *lib. 8. parergo 3.* SVRDVS *de aliment. tit. 5. qu. 1. n. 43. deinde* praeiudicium habeatur SCABINORVM *Lipsiensium an. 1616.* qui absoluerint a dotis praestatione uasallum, ob filiae opes diuitiasque; *Weil die Tœchter sonsten wohl begütert, so bleibet der Lehensfolger mit deroselben ausstattung, welches ihr sonsten aus dem Leben zukommet, billig* G *verschonet*; tum ipse CARPZOVIVS *in decis. 173. n. 29.* et *de onerib. feud. dec. 3. pos. 3. n. 16.* dubitet titubetque; *praeterea* aliquid ex feudo tum demum debeatur filiabus, si defecerit allodium, perinde autem sit, siue filia allodia eius generis patri, siue matri debeat, siue etiam extraneis *Iac.* SCHVLT. *ad Modest. Pistor. part. 3. qu. 122. n. 33.* ZIEGLER *disput. de debitis feudal. cap. 2. §. 22.* ad *extremum* licet Romana forte iura in dote faueant etiam filiae diuiti, id tamen propterea fiat; quoniam dos fuerit tum instar portionis hereditariae, cum tamen instituta Germaniae se habeant aliter, filiamque elocatam ideo non destituant hereditate paterna, et quae sunt generis eiusdem. DIFFER. II.

rationes affirmantium. *Verum enimuero* cum *primo* ipsi etiam Romani uelint, ut filia diues nihilominus ex *patris substantia* dotetur *l. si pater dotem 7. §. ult. C. de dotis promiss.* idque propterea, quoniam filia, semel dotata, non uocata fuerat deinceps porro ad patris hereditatem; deinde *ultimum* hoc quoque in Lusatiae feudis sit uerum, ex quibus, post dotem, non habent filiae, quod porro expectent, licet feuda olim Lusatiae fuerint, opinione plurium, hereditaria; *post*, quae dicta sunt de similitudine alimentorum et dotis matrimoniique oneribus, illa trahi huc non debeant, cum dotis ratio potius portioni respondeat *hereditariae* atque *legitimae*, quam etiam filia diues iure requirit HEIGIVS *Part. 1. qu. 25. n. 63. porro* ideo etiam filiae opes, aliunde paratae, patrem non liberent, licet eum liberarent, si ex substantia patris prouenissent, *praeterea* ipsas etiam Saxoniae curias puduerit pigueritque sententiae aduersae, teste CARPZOVIO *part. 2. decis. 173. n. 29; tum* in Lusatiae feudis, olim certe hereditariis, plus iuris esse filiabus, credi debeat; *tandem* hic non de officio fratris aut agnati uasalli quaeratur, sed de uoluntate patris testatoris, utrum illa hic sit attendenda; *ad extremum* quoque auctoritas adsit ipsorum Lipsiensium SCABINORVM, quorum sententia mense *Maio an. 1697.* lata est quidem haec: *Obwohlen die Schwester vor sich Mittel genug, folglich es scheinen mœchte, daß Sie nicht befuget, sich an das Leben zu halten: dieweilen aber die Ober-Lausn. Lehens-Ordn. general und zwischen den Tœchtern und Schwestern, ob sie begütert oder nicht, keinen unterscheid machet; so ist die Schwester das Theil an dem Lehengut zu fordern wohl berechtiget. V. R. W.* ideoque nulli dubitamus: *filiam sororemque diuites dotem repetere posse ex Lusatiae feudis sibi a defuncto patre aut fratre adsignatam.*

Num ex LVS. feudis DOS filiae PATERNORVM BONORVM diuiti? (ff) Non leues dubitationes sunt, quam sententiam quaestio iuris mereatur: *Num filia, paternis iam bonis diues, nihilominus dotem aut legitimam requirere possit ex feudis Lusatiae?* Qui negauerint hoc casu iura filiarum, eorum rationes sunt hae. *Rationes negantium;* *Principio* putant, nulla ratione fieri posse, ut filia, *paternorum* bonorum iam diues, postea nihilominus conqueri possit de

dote

DIFFER. II

dote aut *legitima*, quoniam bona tum paterna debeant uel ab eadem conferri uel desisti a querela: *deinde*, licet instituta *Lusatiae* fauere uideantur filiabus in dote ex feudis repetenda, esse tamen in dubio contrahenda haec iura ob decreta cum Longobardica, tum Saxonica, quoniam in his filia uel prorsus uel partim a largitione ex feudo repellatur, si patris sufficiant allodialia bona ORDIN. PROCESS. *elect. Sax. tit. 45. Hartm.* PISTORIS *part. 2. q. 37.* SCHVRFFIVS *cent. 1. consil. 24. n. 11.* CARPZOV. *part. 2. const. 46. def. 16.* statutorum uero interpretationem repetendam esse ex iure communi, GAILIVS *lib. 1. obs. 50. n. 8.* MYNSINGER *lib. 1. obs. 5.* FOERSTER *lib. 2. de interpret. cap. ult.* CARPZOVIVS *in pract. crim. part. 2. qu. 68. n. 36.* Verum enim uero cum Lusatiae quondam feuda fuerint *hereditaria*, in quibus filia exclu-serat in succedendo fratrem, in dubio eadem omnino fauorem merebitur. *Deinde* Lusatiae instituta propterea dare solent patris aut fratrum ultimae uoluntati, ut filiae et sorori, *successionis* loco, tantum ex feudo adsignent, quantum requirere solet legitima. Eaque, non allodii intuitu, sed *feudi*, cuius negata fuit illis successio. Igitur tantum abest, ut opes in allodio, spem filiarum ex feudo euertant: quantum abest, *legitimam* ex bonis paternis filiae negari, diuiti *maternorum* uel aliunde quaesitorum bonorum FACHINAEVS *lib. 5. contr. 83.* BERLICHIVS *part. 2. dec. 2.* atque *dec. 242. n. 19.* Praeterea est iuris axioma: *ubi lex non distinguit, ibi nostrum non est distinguere;* sed Lusatiae statutum conceptum uerbis absolutis, indulgendo parentibus et fratribus, ut, instar legitimae ex feudo, filiabus et sororibus dotem possint adsignare in ultima uoluntate. Quid? quod, si aliqua eius generis intelligi debuisset restrictio: *quando scilicet filiabus non sit dos ex allodio paterno*, tum lex et otiosa fuisset et nullius fauoris, quem tamen in Lusatiae hereditariis quondam feudis desideraiumus. Notum enim est, quod et Saxoniae et Germaniae propemodum uniuersae statuta atque consuetudines uelint: *dotari filias ex feudo, allodio deficiente.* Vt adeo hic neque uoluntate patris aut fratris neque singulari lege opus fuisse uideatur. *Tandem*, quod de interpretatione ex iure communi dictum, illud et falsum est et nullius hic loci. Nam Germaniae prouinciarum statuta potius ex rationibus illustranda, quam ex iure peregrino Latii, MEVIVS *ad ius Lubec. pr.* atque *dn. praes. in different. iur. Lus. litt. hh.* uel etiam pars una ex altera statuti parte Dd. ad *l. 5. C. de LL. Hartm.* PISTORIS *part. 1. qu 33. n. 5.* Deinde si uerba statuti clara sunt, illis est inhaerendum, neque opus auxilio legis alius. Dd. ad *l. non aliter 69. pr. ff. de legat. 3.* FINCKELTHAVS *obseru. 18. n. 11. Sim.* PISTORIS post *consil. Modest. Pistoris cons. 11. n. 5. 6.* Ad extremum ita etiam in *suprema Lusatiae curia adpellationis anno 1696. die 10. april.* iudicatum esse, accepi, hac quidem formula: *daß* adpellat *von dem werth des dritten Theils an dem Lehengut Kammenau, dasjenige, was* adpellantin *zu ihrer Vaterlichen Ausstattung empfangen, abzuziehen und inne zu behalten nicht befuget.* Quae sententia etiam post confirmata est, quam leuterationis remedio sibi consulere uoluerat pars rea, idque *die 7. decembr. 1697.* accepitque illa uires auctoritatemque iudicati *praeiudiciique* forensis.

rationes adfirmantium.

DIFFERENTIA III.

DIFFER. III.

Quid de legitima filiarum ex feudis?

SAxonica iura ex feudis, nonnisi *nouis*, aut, si mauis, ne ex his quidem, filiabus adsignant *legitimam* (gg), si quidem illae non habeant, quod eandem expectent repetantque ex *allodio:* Lusatiae autem moribus legitima filiabus deferri potest ex feudo etiam *antiquo* (hh) allodiique, parata licet facultate.

LEGITIMA ex feudis 1] nouis in subsidium 2] antiquis absolute.

Num filiae legitima ex feudo nouo?

Negatur;

(gg) Olim sane acriter scriptum ac disputatum est: *utrum filiae ex feudo nouo debeatur suppleaturque legitima?* Doctus iureconsultus *Petr.* HEIGIVS *part. 1. quaest. 25.* negauit quaestionem, eo certe adparatu rationum ac legum, cui neque dum satisfacere potuerunt iureconsulti. Heigiana enim olim iam dispulerunt et confutarunt, quae pro filiarum ex feudo nouo legitima adferre solent CARPZOVIVS *part. 3. Const. 9. def. 28.* STRVVIVS *de feud. cap. 14. §. 19.* et quotquot hosce magno numero sequuntur, qui ea recoquere solent, quae pro legitima ex feudo *nouo* et hereditario *Iacob.* TOMINGIVS *in decis. 27.* atque *Hartm.* PISTORIS *lib. 2. quaest. 42. n. 36.* olim congessere. Nam argutiae ex *tit. de inofficiosis donationibus* stupidae et obtusae sunt: cum pater, emendo feudum, non donet neque filius, stipendia merendo, haberi queat pro donatario. Accedit, quod ordinariis de *inofficiosis* testamentis, donationibus, dotibusque regulis exemta sint militaria, quae clientelaribus respondent *l. ult. C. de inoff. testam.* Taceo, quod *in feudis* imperii, *primigeniis* ac *maioribus* neque etiamnunc sit locus inofficiosae donationi. Imo, quod magis est, Germanica iura

DIFFER. III.

ca iura portionem quidem *alimentariam* adsignent liberis, necquicquam uero legitimam, cuius causae desunt Germanis, quod *dn. praes.* ostendit in *differt.* Legitima exul *cap. 4. segm. 2. §. 3. 4. 5.* Quicquid uero sit, certe apud Saxones *constit. elect. 2.* huic liti attulit finem idque in gratiam filiarum legitimae ex feudo nouo. *adfirmatur.*

Qui legitima ex feudo debeatur antiquo filiabus. (hh) Cum *Lusatiae feuda* uirgula olim aestimata sint *hereditariorum* neque tamen legislator uellet, ut filiae porro in feudo succederent, loco sublatae successionis, datum est hoc patri fratrique; ut legitimam ex feudo cum filiabus adsignarent, tum sororibus, aut, quae legitimae responderet, dotē. DECRETVM, *an. 1653.* conceptum, recitauimus *differ. 1. litt. bb.* superius. Idque factum est sine ullo discrimine, feudumne esset *nouum*, an uero *antiquum*; *pactitium*, an *hereditarium*, uel etiam *mixtum*. In feudo enim *hereditario* aut successionis foeminarum subsidiariae filiabus per masculos exclusis *legitimam* deberi, olim singulari instituto contuiti sunt BVRSATVS *lib. 2. consf. 132. lib. 3. consf. 295. Hartm.* PISTORIS *lib. 2. qu. 38.* aliique. Hos autem, licet confutauerit HEIGIVS *part. 1. quaest. 25.* uidetur tamen illorum dogma secutus esse Lusatiae legislator, adsignando filiabus, sublatae successionis loco, ex uoluntate quidem ultimo defunctorum, dotem aequalem legitimae.

DIFFER. IV.

DIFFERENTIA IV.

Qui legitima ex Lusatiae feudo mereatur fauorem?

De odio et fauore LEGITIMAE. IVre communi *legitima*, ex feudo praestanda filiabus, meretur *inuidiam* ac odium cum intuitu *domini*, tum *uasalli*, quibus adfert damnum; *illi* quidem onerando feudum, *huic* autem obligando eum, ut allodium profundat pro re, quae est in nexu clientelari (ii): aliter in *Lusatiae* feudorum *legitima*, quae *domino* uiam parat ad excludendum foeminas, parum habiles clientes; *uasallo* autem ad anteuertendum proximioris gradus *foeminas* heredes in feudi successione (kk): ut adeo utrobique mereatur fauorem.

Qui LEGITIMA in ODIO iuris? (ii) Legitimam *filiabus* ex feudo adsignant iureconsulti uel *hereditario* uel *nouo*. Vtrobique et *domini* iuribus derogatur et *uasalli*, adeoque, instar derogatoriae legis, hoc quoque institutum iuris odia habet et limites arctiores magisque adstrictos. Quod non difficile est ad probandum. *Intuitu a] domini,* Nam reditibus feudi deminutis, deprimitur uasalli animus, ardor, alacritas, adparatus in seruiendo militiam curiamque. Vnde domini iactura, iniuriae, damna, incommoda plurimi generis. Quo fieri solet, ut principes, in seruitiis aulae militiaeque praestandis, singulari lege salaria officialium priuilegiis munire instituant aduersus cuiuscunque generis arresta, nomina, creditores. Cum eius generis stipendia seruitia exigant, digno habitu, elegantia, cultu, adparatuque praestanda, quod omne frustra expectatur ab homine, qui aere premitur alieno. Neque minor iactura tum est uasalli. *b] uasalli.* Ipse enim pro feudo, siue clientelari praedio, soluere tenetur legitimam filiabus atque adeo profundere ueluti numos in spem incertam, emere uentos, suosque et ipse quandoque laedere in legitima. Finge enim casum, quo Titius sororibus ex feudo soluit legitimam moriturque ἄπαις. Quis miseris reddet obolum aeris, feudi causa, profusi? Vrges, illas expectare tamen posse ex feudo alimenta et dotem. Repono, hoc dari solummodo, deficiente allodio egestateque laborantibus: imo modicum esse, quod ideo datur, neque ad legitimae mensuram adsurgere, id quidem dicendum erit inferius.

Qui LEGITIMA ex feudo iuris habeat FAVOREM. (kk) Quantopere etiam in uicina notula *odia iuris* defendi aduersus *legitimam* filiarum ex feudo: tantopere *legitimae* ex *Lusatiae* feudis propugnabo *fauorem*. Scilicet ex eius indulgentia et *dominus* commoda tulit et *uasallus*. *Intuitu a] domini,* Ille quidem in eo, quod, cum olim *foeminae* quoque successissent in Lusatiae feudis, nunc, illis clausa porta clientelari, ex feudo tantum indulta sit, testatore sic uolente, legitima. Quantum uero emolumenti in dominum redundet, si, foemineorum feudorum loco, habeat masculina, ille demum intelliget, qui cogitauerit, in foemineis feudis uix casum expectandum *aperturae*, qui multoties accidit in masculinis. Taceo dignitatem familiae, rationes seruitiorum, prouincialium ordinum robur pluraque alia, quorum omnium melior conditio et status in feudis masculinis, omnino tribuendus nostrae in Lusatia legitimae. In *uasallo* longe maior seges utilitatum, ex nostra legitima expectandarum. *b] uasalli.* Nam in Germaniae feudis hereditariis plerisque, praesertim prouincialibus, foeminae non demum succedunt in subsidium, masculis deficientibus; sed potius foeminae propiores excludere solent masculos remotiores. Quapropter raro euenit, ut, feudo semel foeminae eiusque posteris delato, redeat iterum ad agnatos. Quo rerum

DIFFER. IV. rerum statu dici potest uere: *quod masculi agnati successionem unice debeant filiarum ex feudo legitimae.* Neque est, quod urgeat quis, numos tamen, legitimae ergo solutos, etiam sic profundi in rem *bonitarii* tantummodo dominii. Cum enim Lusatiae feuda sint *alienabilia*, omni tempore integrum est uasallo, contrahendi de feudo, uendendi illud, oppignerandi, dandique in creditum ac solutum sine ullo, qui alibi locorum requiritur, uel domini interceſſu uel agnatorum. Quod exposuit *dn. praef. Lusat. feud. differ. 16. litt. ii.* et in *different. 20. litt. rr.* Videant igitur intelligantque masculi successores, quanta illis beneficia adferant filiarum sororumque ex feudo legitimae, ut adeo improbos et ingratos esse oporteat, qui hanc illis inuident iuraque haec intuentur oculo moerente alienis. Taceo, quod coniecturae sint, ex schedis Lusaticis *dn. praef.* firmae, quod olim etiam testamento disponere licuerit de feudi successione, quod ipsum etiam non alia causa sublatum, quam legitimae filiarum ex feudo indulgentia.

DIFFERENTIA V.

Qui legitima debeatur ex Lusatiae feudo filiae dotatae.

De iure dotis filiae iam dotatae.

Communi iure filia a patre *dotata* porro non habet, quod ex *feudo* repetat aut expectet (ll): aliter in Lusatiae feudis, ex quibus filiabus etiam *dotatis* et elocatis noua debetur *dos* instar *legitimae* (mm).

Qui dos ex feudo non detur filiae dotatae?

(ll) Illud quidem certum est, iure communi *Longobardico* filiae etiam inopi nihil ex feudo deberi, multo minus dotem. Iuit tamen in mores apud Germanos, ut filiae ex feudo dotentur inopes. Quae dubia sint, si *filia* sit *locuples*, sed non paternis, uerum *aliunde* quaesitis *bonis*, uel etiam, si ex *allodio patris* habeat, quantum sufficit ad dotem, illud quidem ostendimus supra *differ. 2. litt. cc. dd.* Non memini uero ullius, qui adfirmare ausus sit, *filiam* a patre *dotatam* ex bonis propriis, porro etiam dotandam esse ex *feudo paterno.* Id enim aduersum esset rationibus non solum *feudalibus*, quae dotem filiabus uel nunquam uel tum demum tribuunt, si bona patris propria, id est, *allodia desint:* sed etiam *ciuilibus*, duplicis dotis ac dotationis repetitae prorsus ignaris, praesertim si, dotis loco, aliquid ab extraneo requiratur TREVTLER. *conf. 37. n. 48.*

Qui dos ex feudo requiratur a filia dotata?

(mm) Accepi enim ita decisum esse multoties: *quod pater etiam ex feudo Lus. filiae iam dotatae atque elocatae adsignare possit dotem uel eandem adaugere.* Sententia *an. 1684. die* XXIII. *Martii* concepta est uerbis, quae sequuntur: *daß Beklagter* N. *Lehensfolger Klægerin (als leiblicher Tochter des verstorbenen Vasallen) die Ihr zukommende* legitimam, *das ist den gantzen dritten Theil des Lehengutes* N. *oder desselben werthes auszuantworten schuldig. Widrigen falls ist Klægerin (ihres von Ihrem Vater empfangenen* dotis *und genossener Ausstattung ohngehindert) darein billig zu* immittiren *V. R. W.* Et licet pars rea ab hac sententia prouocauerit, post tamen, rectiora cliens doctus, nuntium misit prouocationi. Neq; praeter rem causamque. Nam *primo* decretum clientelare in Lusatia in arbitratu ponit testatoris, utrum ex feudo filiabus *legitimam*, dotis loco, uelit adsignare. Lex uero absolute et uniuersim scripta ad filias innuptas ac indotatas non potest restringi. *Deinde* legitima ex Lusatiae feudis iuris meretur fauorem, ob causas in *diff. 4. litt. kk.* laudatas, adeoque illius limites potius proferri debent, quam contrahi. *Tum* iure etiam ciuili fieri potest, ut pater dotem olim datam augeat porro reddatque multis numeris ampliorem Dd. ad *l. 29. §. 2. C. de donat. ante nupt.* atque *Nou. 97. c. 2.* *Tandem* quoque alias causas legitima habet ex allodio, alias iterum ex Lusatiae feudo. Tantum igitur abest, unam alteram tollere: quo est certius, filiae, *matris legitima* diuiti, ideo non iura negari ad *legitimam* ac *dotem a patre* petendam et acceptandam. Id potius statuunt docentque iureconsulti, diuersarum *causarum dotationes* inuicem neque tolli neque impediri FACHIN. *lib. 5. contr. 83.* BRVNNEMAN *conf. 5. n. 95.* Sic filiam iure requirere a patre dotem: licet hanc ante acceperit a stupratore, uolunt sentiuntque BVRSATVS *lib. 2. conf. 215. n. 12.* CACHERANVS *decis. 107.*

DIFFER. VI.

DIFFERENTIA VI.

Qui legitima ex pretio an feudi ipsius parte filiae debeatur?

De legitima feudi partis aut pretii.

Communi iure, siue *dos* sit siue *legitima*, non fundi clientelaris *pars* debetur, sed *pretium* illius (nn): aliter in Lusatiae feudis, quorum pars aliquoties adsignata est filiabus loco dotis aut legitimae (oo).

Qui legitima non ex feudi substantia, sed pretio eiusdem debeatur?

(nn) Non legi iuris clientelaris consultum, qui uelit, *legitimam filiabus ex ipsius feudi noui substantia deberi.* Contra id omnes docent, quod in numis, portione rite facta, tantum *solui* illis debeat, quantum pater aeris *impendit* in feudum, non quod *pretium* illud habeat, eodem demortuo. Ita patroni *legitimae ex feudo nouo* (exulis alias a iure communi) *Hartm.* PISTORIS *part. 2. qu. 38. n. 63.* CARPZOVIVS *part. 3. const. 9. n. 89.* Neque sentire aliter licet cum *domini* causa tum *uasalli* tum *filiae* ipsiusmet. Interest enim *primi*, ne feudum deferatur fœminis; ne diuidatur; ne dissipetur: *alterius*, ne quod ipsi, patris inuestitura, tributum, a filiabus temere eripiatur illisque plus tribuatur iuris in adrogatione feudi partis, quam ipsi conceditur uasallo: *ultimae*, ne, exigendo partem feudi, dominum offendat fratremque excidatque omni iure legitimae, reducaturque res ad rigorem et aequitatem Longobardici decreti. Quid enim si *fratter soluere* recuset, dicendo se nolle suo aere *emere* feuda; *dominus* autem alienationi in extraneum nolit consentire? Nulla certe spes superesset filiae, quam in annuis feudi reditibus: quos tamen ipse dominus liberare potest, si prohibuerit rescripto, deminui uasallo illos, ne eum oporteret uitam agere sordidam indignamque. Et quid si filius, a sorore in ius uocatus, feudum domino refutaret posteaque dominus noua ipsum gratia eodem iterum donaret inaugураretque? His machinis opus non esset, si rationes, leges, decreta sequeremur iuris communis ab HEIGIO *part. 1. qu. 25.* SCHVRFFIO *cent. 1. consf. 24. n. 1.* BEVSTIO *ad l. 31. ff. de iureiur. n. 874.* aliisque propugnati, quod etiam scripsimus superius. Quae tamen omnia ex aduerso se habent in iuribus feudorum Lusatiae.

Qui LEGITIMA filiabus debeatur ex ipsius feudi SVBSTANTIA aut parte? Responsa scabinorum Lipsiensium an. 1692.

(oo) Principio hanc differentiam muniemus forensibus praeiudiciis, ita quidem factis: *successorem feudalem obstringi ad tertiam feudi partem adsignandam filiabus aut sororibus neque liberari pretio eius oblato.* Ita SCABINI LIPSIENSES *mense maio an. 1692.* responderunt in causa C. H. V. S. auf R. a S. requisiti. "Hat einer "von Adel in der M. Ober-Lausitz seinen "letzten Willen aufgerichtet, darinnen er "seine Schwester zur Erbin aller seiner Verlassenschafft eingesetzet und ihr hier-" über aus seinem Lehngut R. das dritte" Theil zur Ausstattung vermachet. Da-" her ihr, ob die Schwester die tertiam von" dem Lehngut selbst oder nur den Wehrt" davon fordern mœge und, was disfalls" Rechtens, zu wissen verlanget. Ob nun" wohl vorgewendet werden mœgte, dass" der Lehengüter Zertheilung verbothen:" Dieweil aber dennoch in der Ober-" Lausn. Lehens-Ordn. dass der dritte Theil" der Lehngüter denen Schwestern und" Tœchtern vermachet werden kœnne," deutlich versehẽ, welches von dem blos-" sen Werth nicht verstanden werden kan," vielmehr dass der Landes-Fürst in die" Theilung damit gewilliget, daraus zu" schliessen: so ist die Schwester das drit-" te Theil von dem Lehengut selbst zu suchen befuget und mag den Werth da-" von wieder ihren Willen anzunehmen" nicht gedrungen werden. V. R. W. Neque aliter antea consulti FRANCOFVRTENSES, requirente eos H. C. v. W. Cuius responsi mense Ian. 1681. concepti summa est haec: *daß Caius den dritten Theil des Lehengutes und nicht deß Werthes von selbem* H. C. v. W. *einzuræumen und abzutreten schuldig.* Etiam praeterea sententias accepi supremae curiae electoralis in Lusatia: *quibus* TERTIA *feudi* PARS *filiabus nominatim adsignata.* Idque factum est *mense Mart. die 23. an. 1684.* Neque praeter rem causamque. *Principio* enim illud semper est in oculis animisque habendum, quod olim uasalli de *uniuersi feudi* succesione *testari* potuerint per iura Lusatiae et indulgentiam MAXIMILIANI II. *die 9. m. Aug. an. 1576.* conceptam, *usu* probatam, quem docet BRVNNEMANNVS *conf.* XXXIX. *n. 3. p. 308.* his quidem uerbis: *Ob wohl die* constitutio Max. II. *etwas zweiffelhafftig scheinen mœchte: so ist doch derselbe durch eine beharrliche* obseruanz, *auch auf die* testamenta *und andere* mortis causa dispositiones declariret *und unzehliche* testamenta *von Lehengütern in Ober-Lausitz, nach der Zeit des allergnædigsten* priuilegii *gemachet und vor bestændig gehalten worden.* Ex quo testimonio clara quidem est interpretatio usualis. Est igitur IOH. GEORGII electoris *Nouella an. 1653.* concepta iuris *derogatorii* dicendumque, quod, sublatis *testamentis de feudo uniuer-*

Francofurtensium an. 1681.

Sententiae curiales in Churfürstl. Ober-Amt an. 1684.

Rationes, Quod a] Lusatiae olim feuda testabilia.

DIFFER. VI. *uniuerso*, indulgentia *tertiae feudi partis* pro reliquiis habenda sit paruis ex magno naufragio. Quod ipsum etiam ulterius firmatur historia clientelari, quod feuda olim *Lusatiae fuerint foeminea*: ut adeo, cum filiabus feudum uniuersum quondam delatum, illis nunc *tertia* pars non debeat inuideri. Praesertim etiam, quod totum feudum ipsis quondam tribuerit *lex*: cum *tertia* nunc pars tantum a testatoris pendeat arbitratu. Vnde regulae *iuris hermeneuticae* uolunt: ut, in ambiguo, interpretatio fiat, quo *minus* corrigatur *lex* uetustior; tollatur *ordinum* prouincialium pristina *libertas*; iura deminuantur *foeminarum* olim in Lusatiae feudis celebrata; ruantque Lusatiae clientelae in iura Longobardica peregrina, a quibus tantopere fuerunt aliena. *Deinde* sibi tribuat legislator, pristini iuris corrector, quod non conceperit legem uerbis clarioribus. Adeoque interpretatio etiam hic facienda aduersus scribentem. *Praeterea* ne quidem hisce argutiis ea in re opus est: cum ipsa legis uerba clara, certa, manifesta, simplicia, absoluta. Neque enim dicitur: *Wenn der Lehens-Mann keine Mænnliche Leibes-Lehens-Erben verlæsset, wollen wir nachlassen, seine Tochter aus dem Leben aussteuren zulassen:* sed his uerbis utitur legislator: *wollen wir ihme nachlassen von seinen Gütern zu Ausstattung der Tæchter biß auf die* legitimam per ultimam uoluntatem *zu* disponiren. Quae uerba statuti cum absolute posita sint, *von seinen Gütern zu* disponiren, illa etiam accipi debent absolute de ipso *feudo*, non *von dem Werth der Güter*, pretio eius Dd. *ad l. 25. 69. pr. ff. de leg. 3. Hartm.* PISTORIS *part. 1. qu. 33. n. 5.* FINCKELTHAVS *obs. 18. n. 11.*

b] *hereditaria*,

c] *lege delata filiabus*,

d] *interpretatio aduersus scribentem*,

e] *nefas distingui, quae dicta absolute*.

DIFFER. VII. Tandem si uerum est, statuti unam partem explicari debere per aliam Dd. ad *l. 5. C. de LL.* atque *l. 7. pr. ff. de leg. 1.* neque legum peregrinarum, quales Latii sunt et Longobardiae, adhibendas rationes peregrinas MEVIVS *pr. ad ius Lubec.* FINCKELTHAVS *obseru. 18. n. 12. dn. praes.* sigillatim in *Lusat. feudis diff. 3. litt. hh.* omnia fere corruunt, quae ab aduersa parte urgeri solent, curandum esse, ut statuta exigantur ad Latii amussim et ne peregrina Romanorum et Longobardorum iura laedantur. Quoniam ultima iuris axiomata illos tantum habent patronos, qui non expendunt, statuta Germaniae, iuris peregrini receptione esse antiquiora neque ideo sublata aut arctioribus constricta limitibus, quod late confutauit *dn. praes. in iuris Rom. et German. differentiis pr. litt. bb.* Ad extremum in Lusatiae feudis omnia illa desunt, quae *legitimae, parte feudi praestandae*, solent obesse in iure communi. Non enim habet, de quo hic conqueratur *dominus*, quem alias oportuerat in feudi successione admittere foeminas et testamentarios heredes: neque *uasallus*, quem alias filiae et sorores poterant a successione feudi excludere, quique feudum aere suo acquirit *alienabile*: neque dubitare filia poterat de suo postulato, quoniam domini consensus in eius praestanda legitima et ipse est legitimus. Vt adeo nihil porro obesse uideatur, quo minus illud uerum esse, dicamus: *ob legitimam filiabus et sororibus feudi ipsius partem aliquam deberi, necquicquam uero obligari illas ad accipiendum eius pretium.*

f] *statutum ex statuto explicandum*,

g] *nullius ita laeditur interesse*.

DIFFERENTIA VII.

Qui sororis etiam legitima ex Lusatiae feudis triens?

Sororis legitima num quarta aut tertia?

Communi iure *sororis* legitimam mallem esse *quartam* (pp): in Lusatiae autem feudis *tertiam* esse, ipsa uerba iubent legislatoris (qq), filias sororesque uno eodemque habentis loco.

Qui sororis legitima sit quondam hodieque.

(pp) Quamuis enim Iustinianus in *Nou. 18.* adauxerit liberorum legitimam a *quadrante* ad *trientem*, aut, si quinque liberi, ad *semissem*: tamen utrum idem ad legitimam fratrum sororumque trahendum, de illo quidem non Iustinianus disposuit, sed requirere tamen hoc solent doctores forenses. *Negantium* certe castra sequimur. Idque propterea, quoniam *primo* liberorum legitima naturae est, ad quam prouocat nouella, non fratrum, non sororum: *deinde* liberi cum acquirant patri, ideo haec etiam causa exigit, ne paternae hereditatis portio uel negetur illis, uel iusto parcius tribuatur, quod iterum dici nequit de fratre sororeque: *tum* obsequia, demissio, cultus, honor aliaque a liberis patri praestanda exigunt, ut legitima eorundem liberaliorem habeat mensuram: *tandem* eo etiam pertinent alimentorum uincula, quibus, patri egestate presso liberi obstringuntur, a quo onere personae aliae immunes, ut tantum in legitima non mereri uideantur fauorem: *denique* fratris et sororis legitima non fauoris est, sed odii aduersus infamia notatos heredes, sed intendisse hoc odium *nouellam 18.* quaeso quis dixerit? *ad extremum*, si in causa forensi sentientium numeri ualent, etiam hos conducere RIT-

DIFFER. VIII.

re RITTERSHVSIVS *p. 6. c. 5. n. 11.* STEPHANI *ad nou. 18.* NATTA *conf. 478.* AFFLICTIS *decis. 204.* aliique.

Qui sororis etiam legitima triens?

(qq) Coniecturae, quibus utimur, ad probandum; *sororis etiam legitimam ex Lusatiae feudo esse trientem:* hisce rationibus nituntur. *Primo* quoniam decretum clientelare Lusaticum 1653. coniungit cum *sororibus filias* uno eodemque loco, iure, contextu: *deinde* eo tempore, quo legislator scripsit, Saxonicae curiae opinionem contuitae sunt, etiam *sororum* legitimam adauxisse ad *trientem* usque NOVELLAM 18. unde colligendus est animus legislatoris: *praeterea* sororis *legitimae* non uniuersim mentio fit, uerum *nach Art und Weise der in denen gemeinen Saechsischen Rechten* obseruirten legitimae, quae est etiam *triens* intuitu sororis: *tum* habet quoque de *sororis triente* ex Lusatiae feudis responsum singulare a FRANCOFVRTENSIBVS conceptum mense *Ian.* an. 1681. B. STRYKIVS *de success. ab intest. diss. 3. cap. 2. §. 18. p. 230.* *tandem* etiam in uicinia Lusatiae, Silesia, in mores iuit *triens* in legitima sororis SCHICKFVSIVS *de feud. Siles. cap. 7. §. 17.* ad *extremum* sententias taceo in Lusatiae curiis de *sororum triente* conceptas et ELECTORALE de sororum *triente* rescriptum die 3. Mart. (23. Febr.) an. 1682. authenticae decisionis loco, promulgatum.

DIFFER. IX.

DIFFERENTIA VIII.

Num legitima ex feudo iura accipiat allodii?

De legitimae indole feudalis?

COmmuni iure *legitima* debet esse libera atque loco allodii (rr): uerum *Lusatici feudi* portio *legitima* permanet in *nexu clientelari* (tt). Vt adeo filiabus consultum magis sit, malle *numos*, quam feudi ipsius *trientem.*

Qui legitima esse debeat libera?

(rr) Ne scilicet, quod una manu datur nomine *legitimae*, eripiatur iterum altera sub praetextu *grauaminis, oneris, nexus clientelae.* Claris uerbis *l. 30. 32. 36. §. 1. C. de inoffic. testam.* MOLINA *lib. 2. de primog. cap. 1. 13.* HARPRECHTVS *de duabus quartis tract. 2. c. 6. dn. praes. in legitima exule ex fideicommissis familiae cap. 5. §. 3. litt. ff.* Vnde facile est ad intelligendum, neque ex feudo nouo legitimam permanere in nexu clientelari, ut potius iura consequatur allodii.

Qui legitima in nexu maneat clientelari?

(tt) Licet igitur *filia sororque* ex Lusatico feudo, legitimae loco, accipiat *tertiam* partem: illa tamen in nexu permanet iuris beneficiarii. Nam *primo* uniuersim instituta clientelaria uolunt, ut, si quis uasallus de feudi parte pro lubitu disponere sibi reseruet, *biss auf einen gewissen Lehenstamm in dem Gut freye Hände zu haben*, illa tamen ea propter non induit indolem allodii SCHRADER *de feud. part. 7. c. 2. n. 13.* CARPZOVIVS *lib. 6. resp. 80. n. 9.* *Deinde* licet foemina Lusatiae feudum acquirere possit, ideo tamen nequit, masculinum feudum uertere in hereditarium aut foemineum: quod ostendit *dn. praes. in Lusat. iur. differ. 9. litt. ss.* Praeterea post duo eiusdem decreti singularia, scilicet 1) legitimae ex feudo antiquo et 2) trientis feudi ipsius: tertium credi temere nequit, nempe 3) uersio trientis feudalis in allodium, quod in alio casu arguit CARPZOVIVS *part. 3. decis. 206. n. 13.* idem *lib. 2. consist. tit. 6. def. 104. n. 11.* idemque *part. 2. decis. 39. n. 15.* atque *decis. 33. n. 9.*

DIFFERENTIA IX.

An legitimae quantum explorari debeat sub hasta?

De indagatione quanti legitimae.

IVre communi legitimae *quantum* indagari et exquiri solet publica eaque uoluntaria *subhastatione* (uu): moribus Lusatiae rectius fieri id solet boni uiri iudicio pretiique priuata aut publica impositione (xx).

Qui legitimae quantum subhastatione exquirendum?

(uu) Licet enim *subhastatione* tantummodo in aliquibus rebus opus sit, scilicet *pupillorum, minorum, fisci, ecclesiae, uniuersitatum*, ne scilicet minori ueneant pretio, quam habent: aliis autem aestimatio boni uiri aut iudicis sufficere satisque debeat esse, neque temere ad subhastationem deueniri. Quod si tamen *creditor* rem, iudicio arbitrorum aestimatam, in solutum uel accipere recuset uel de iusto maioris aestimatione conqueratur: *subhastatione* omnino opus est, quae tum creditori, cuiuscunque is sit generis, nequit denegari PHILIPPI *de subhast. cap. 3. sect. 12. n. 13. 14.* COLERVS *in process. execut. part. 3. c. 9. n. 55.* Et uero *legitima* debetur instar *crediti* aeris alieni. Vt adeo dubium non sit, *hastae* tum locum fore, si *actor legitimae* causas habeat conquerendi de pretii iusto uilioris impositione rerum hereditarum-

DIFFER. IX.

reditariarum, quarum computatione ante est opus, quam legitimae quantum potest definiri.

Qui legitimae exploratio fieri non debeat per hastam?

(xx) Praeeant sua decisione *scabini* LIPSIENSES *mense Octobr. an. 1675.* edita uerbis, quae sequuntur: *und seyd ihr, de Lusatiae feudo* fermo fuerat, *durch vereydete* taxatores *die von Eurem Vater hinterlassene Leben-Güter, des dritten Pflicht theils halben, in einen Landüblichen Anschlag bringen zu lassen, verbunden. Principio* enim parcendum forte dignitati successoris: *deinde* cum integrum sit filiae, pretii loco, feudi ipsius requirere trientem, quod ostendimus in *diff. VI. litt. oo.* facilius lites aestimationis euitantur: *tum* in casu subhastationis uoluntariae maiorem fidem meretur *taxa iudicialis*, quam *hasta*, quoniam licitatores operas et impensas facere nolunt, cum uideant, utrasque ludi remque eum habere exitum, ut uasallus tanti redimat *trientem*, quantum sibi pretium proposuit ultimus licitator: *taceo* quoque tempora esse posse, ubi res emtores habeat pretii iusto nunc maioris iterumque minoris.

DIFFER. X.

DIFFERENTIA X.

Qui dos ex feudo soluenda filiae in caelibatu?

De iure caelibis in petenda dote.

Communi iure *dos*, quantumuis promissa, non debetur ex feudo, nisi *post nuptias* (aa), filiae enim *caelibi*, eius loco, interea erogantur *alimenta:* contra ex Lusatiae feudis, quod *dotis* loco est adsignatum, sine ullo discrimine etiam *innuptis* et *caelibatui* deuotis illico est numeranda, aut ob moram usurae soluendae a feudi successore (bb). Quippe eius generis *dos* imaginem habet *legitimae* eiusque iurium: ut etiam a caelibe, innupta, uiduaque in quemuis alium possit transferri (cc).

Qui dos, licet promissa, negetur innuptis?

(aa) Nam *Romano* iure, quod etiam sequimur in feudis, si *opes* desint *allodii*, dos, etiam *promissa*, adnexam habet conditionem: *si matrimonium fuerit secutum.* Claris uerbis VLPIANVS *in l. 21. ff. de iure dot.* respondet: *stipulatio* dotis *habet in se conditionem; si nuptiae fuerint sequutae, quamuis non sit expressa.* Nuptiis *igitur* deficientibus *deficit obligatio.* Idem fere legitur in *l. 48. pr. ff. de iure dot.* Neque enim dos sine nuptiis potest existere: *ubicunque igitur matrimonii nomen non est, ibi nec dos est*, uerba sunt *l. 3. ff. de iure dot.* Adde *l. 24. C. de nupt.* atque *§. si quis I. de nupt.* etiam *l. 71. §. 3. ff. de condit. et demonstr.* Baldus de BARTHOLINIS *de priuil. dot. c. 76.* MENOCHIVS *lib. 4. praes. 146.* Iuit igitur in mores etiam feudales, ut *filiae* pauperi dos tum demum soluatur, cum iniuerit matrimonium, interim eidem dentur alimenta necessariaq; ad uictum et cultum CARPZ. *part. 2. const. 46. def. 20. atq; part. 2. dec. 72. n. 15. Hartm.* PISTORIS *part. 2. qu. 37.* Si ergo moreretur innupta, eius generis dotem ad heredes nequit transmittere: sed tum feudi successor ab eius praestatione omnino liberatur RAVCHBAR *part. 1. qu. 38. n. 2. Petr.* HEIGIVS *part. 1. qu. 31. n. 10.* Quoniam hoc casu dos aestimari solet uirgula ac iure alimentorum GAILIVS *lib. 2. obseru. 88. n. 13.* COLERVS *de aliment. lib. 2. c. 12. n. 44.* Atque his iuribus occupati LIPSIENSES SCABINI mense *maio anno 1692.* pronuntiarunt: *quod soror ex Lusatiae quoque feudis sibi adsignatam dotem ante rogare et exigere nequeat, quam iniuerit matrimonium, daß die Schwester den ihr zur Aussteuer vermachten dritten Theil aus dem Leben-Gut eher nicht, als bis sie sich verehеliget zu suchen befuget.* Quos altero mense post an. 1692. sequuti sunt in eodem casu WITTENBERGENSES. Nostro iudicio utrique minus recte ob neglectas patrii iuris a communi *differentias.* Qua de re iamnunc erit agendum.

Qui dos ex Lusatiae feudis etiam debeatur filiae caelibi?

(bb) Illud igitur probandum nunc est, *dotem siue sororibus siue filiabus, ex Lusatiae feudis adsignatam a testatore, deberi illico, innuptis, etiam deuotis caelibatui.* Neque hic sine ratione manifesta a sententiis aliorum sumus alieni. *Principio* enim illud uerum est, dotem, *legitimae* causa legatam adsignatamque ex iure quoque aestimandam esse *legitimae*, quae neque grauamen patitur neque conditionem neque moram *l. 30. 32. 36. §. 1. C. de inoff. testam.* MANGILIVS *de imputat. in legitimam quaest. 17.* S. STRYKIVS *de caut. testam. c. 17. §. 15.* Et BARTHOLVS *ad l. qui negotiationem 58. §. pupillae ff. de administ. tut.* clare decidit: *quod si pater* DOTEM *absolute legauit*, STATIM *debetur, si non est maior* LEGITIMA. *Petitur illa, non expectato tempore nubili.* Idem dicit *Baldus de* BARTHOLINIS *de dotis priuilegio LXXVI. p. 90. 91.* Tum enim *nuptiae* non causa, sed *modus*, qui legatum neque suspendit neque extinguit: quamuis, *conditionis* loco, haberi queat in *contractu.* Imo in dote *absolute* legata, si fingi non potest legitima, fingatur simplex donatio bonae mentis ad pium usum BALDVS *ad l. generaliter 51. C. de episcop. et cleric.* Supra autem diximus, quod legata ex feudis Lusatiae sint instar *legitimae*, siue *uerba* attendas *legislatoris*, *nach Art und Weise der in denen*

gemeinen

DIFFER. X. gemeinen Saechsischen Rechten obseruirten legitimae, siue causam, quoniam olim feuda Lusatiae fuerant hereditaria foemineaque, ut legata eius generis pro reliquiis omnino habendae naufragii in successione, quod ostendimus in differ. 2. litt. ee. atque litt. ff. Praeterea ipsius uocabuli ausstattung seu legati ex feudo zu Ausstattung seiner Tœchter significatus est generalis, ut non solum dotem ein Heurathgut pro fine habeat; sed etiam uniuersum statum, ut queat uiuere filia cum dignitate et adparatu. Dicimus enim Germani ausstattung, etiam de filiorum apanagio, von dem gehalt eines Sohnes, de separatione liberorum, von der Abtheilung, Abfindung mit den Kindern; unde formula: seine Kinder haben alle ihre Ausstattung, Abfindung; de liberorum emancipatione, wenn die Kinder ausser der Vaeterlichen Gewalt gesetzet werden; de paterno auxilio impensisque ad militiam in toga et sago hat er seinen Sohn wohl ausgestattet, mit aller Nothdurfft zu seiner Einrichtung versehen. Vt adeo mallem, uerbi ausstattung significatum generalem, quam specialem dotis aut nuptiarum. Quod si enim ultimum uoluisset legislator: clarius dicere potuisset, zum Heurathgut seiner Tochter und Schwester. Neque est, quod dicat pars aduersa; in dubio tamen liberandum esse feudi successorem: id enim est, quod in hoc genere Lusatiae feudorum negauimus. Opinati, potius fauorem habendum legitimae. Porro uerbi ausstattung dotalem significatum esse uulgarem. Id enim non solum negatur: sed etiam generalis significatus argumenta sunt, cum nefas sit, filiarum legitimae addi, si nupserint, conditionem. Praeterea licet haec lex communi iuri sit aduersa, ideo tamen neque arctiores limites meretur neque iuris odium. Non illud, quoniam haec regula iuris in Germaniae foris est inconcinna, quod dictum in differentia 2. litt. ff. neque alterum, quoniam pristina feudorum Lusatiae indoles potius suadet fauorem, ut ostensum in different. 2. litt. ff. Ceterum non extra oleas hic esse uidetur, responsum iuris, a patrono nobis communicatum, uerbatim in hoc argumento addere. Est autem hoc: "Ob "dergleichen Legitima und Vermæchtnis "aus einem Lausnitzischen Lehen-Gut einer noch unverheyratheten Tochter oder Schwester ehender als biss sie sich "verheyrathet, abgestattet werden dürffe? Negatiue responderunt scabini Lipsienses ad interrogationem Sempronii zu Budissin in causa "C. H. von S. zu Rammenau hinterlassenen Testaments, und seiner über- "lebenden unverheyratheten Schwester "zu ihrer Ausstattung, titulo institutio- "nis hinterlassenen und ausgesetzten drit- "ten Theils vom Lehn-Gute Rammenau

Ausstattung uerbi significatus.

Adpendix responsi num dos debeatur innuptae ex feudis Lusatiae.

1] Lipsiensium an. 1692.

M. Maj. an. 1692. Zum andern, und auf "die Frage sprechen wir: Obwohl das Benefic. L. ult. C. de Ed. D. Hadr. toll. auch "in testamentis iudicialibus, wie von de- "nen insinuationen gnugsame Nachricht "vorhanden, statt hat, und solches hier "zu finden, diesemnach, dass auch der "Schwester, sich dessen zugebrauchen, "unbenommen; davor gehalten werden "mœchte: Dieweil aber dennoch Testator "seiner Schwester das dritte Theil des Gu- "tes nicht ohne Unterscheid sondern zur "Ausstattung vermacht, solches aber pro "institutione pura nicht zu achten, son- "dern die Bedingung, wenn sie zur Hey- "rath schreitet, in sich hælt, demnach be- "vor sie erfüllet, das benef. d. l. ult. nicht "statt, noch sie sich einiges Rechtes an dem "feudo anzumassen hat, nach mehrern "Inhalt der Beylage und eurer Frage; So "ist die Schwester zwar das dritte Theil "von dem pretio selbst, iedoch nicht eher, "als wenn sie sich verehliget, zu suchen be- "fugt, des L. ult. C. de Ed. D. Hadr. toll. hat "sie sich mit Bestande nicht zu gebrauchen. "Similiter etiam resp. ICti Wittebergenses ad eiusd. Sempronii interr. M. Aug. 1692. Quanquam pro negatiua facere uideatur, quod dos promissa semper conditionem habeat annexam, si matrimonium fuerit secutum, per l. plerumque 10. §. si ante 4. l. 21. et 48. ff. de iur. dot. et dos sine matrimonio nequeat existere, §. si quis aduersus I. de nupt. l. 3. de iur. dot. l. sancimus. 24. C. de nupt. proindeque dotis debitum, conditione nuptiarum deficiente, plane fiat irritum, l. Titio 71. §. 3. ff. de condit. et demonstr. CARPZ. P. 2. C. 46. d. 20. ubi dicit, quod hac conditione nondum existente filiae in dote constituta nec interesse, nec aliud quicquam iuris sibi queant arrogare et P. 2. Dec. 72. n. 15. ubi porro dicit, quod hoc casu, loco usurarum, certa filiabus adsignetur pecunia ex feudo soluenda, unde, priusquam nupserint, sustentare se queant. Affirmatiua tamen uerior esse uidetur, per trad. CARPZOV. d. P. 2. C. 46. D. 22. n. 1. ubi dicit, quando pater dotem in uicem legitimae per testamentum filiae relinquit, tum conditionem, si nupserit, exspirare, et uelut purum ac sine dilatione debitum censeri per l. quoniam in prioribus 32. C. de inoff. testam. ubi n. seq. 2. et 3. in terminis dicit, quia legitima ex feudis nouis et emtitiis hodie in ditionibus electoratus Sax. filiabus debetur, si nimirum pretium eorum allodium patris absumserit, uel maiorem eiusdem partem aequauerit, prout sancitum in const. elect. publice non edita: Ob Tœchter aus unverkaufften Lehen-Gütern legitimam zu fordern haben? Hinc dotis istius, uelut legitimae uicem sustinentis et pure debitae, emolumentum ad heredes, quos filia instituit, uel ab intestato reliquit, non immerito pertinebit, etiamsi mors matrimonium

2] Wittebergensium an. 1692.

3] Iureconsulti patrii an. 1692.

Rationes dubitandi.

Rationes decidendi.

DIFFER. X. nium filiae praeuenerit, sec. *Andr.* RAVCHBAR. *P.* 2. *qu.* 38. *n.* 43. "Welches denn "dissfals vors andere um so viel mehr statt "finden wird, weil nicht allein die Ober-L. "Lehens-Ordn. de an. 1653. §. wir wol"len etc. so wohl einem Bruder als einem "Vater ausdrücklich nachlæsset, wenn er "keine Mænnliche Leibes-Erben verlæst, "zu Ausstattung der Tœchter und Schwe"stern, von seinen Lehen-Gütern nach art "und weise, der in gemeinen Sæchs. Rechtē „obseruirtē legitimae per ultimam uolun„tatem zu disponiren. Welche art u. vvei„se der gemeinen Sæchs. Rechten obseruir"ten legitimae darinnen bestehet, dass das "quantum legitimæ, wann der Kinder nicht "über 4. sind, gleichwie de iure ciu. den 3ten "Theil des hinterlassenen Vermœgens er"steiget, u. dass diese legitima per testamen"tum relicta, denen Tœchtern nicht sub "conditione, si nupserint, sondern tanquam "pure relicta abgefunden werden müste, u. "so gar ad heredes filiae allodiales etiam ab "intestato transeat, sondern auch vors drit"te der seel. Bruder, Herr Christian Hein"rich von Seidewitz auf Rammenau, in "seinem testamento den dritten Theil sei"nes hinterlassenen Lehn-Gutes Ramme"nau seiner Fraulein Schwester zu ihrer "Ausstattung, vermœge hiesigē Lande ein"geführter Lehns-Ordnung, titulo insti"tutionis, und zwar mit nachfolgenden "Worten: dass sie solches ohne mænnigl. "Eintrag, Zu-und Ansprüche vor sich be"halten, und damit, als mit ihrem Eigen"thum schalten und gebahren solle, "zugeeignet hat. Welchemnach auf die "angeführte rationes dubitandi leicht ge"antwortet werden kan. Illam sic tum demum procedere, nisi aliae circumstantiae arguant, dotis legatum esse purum, per tradita CRAVETTAE *Conf.* 107. *n.* 2. MENOCH. *conf.* 251. *n.* 31. quos refert et sequitur BRVNNEM. *ad L. dotis* 31. *§.* 4. *ff. de iur. dot.* quemadmodum etiam ius illud regulare in terminis limitat CARPZOV. *d. P.* 2. *C.* 46. *D.* 22. *n.* 1. quando sc. pater filiae in testamento reliquit dotem in uicem legitimae *et in tr. de oner. uas. feud. dec.* 3. *pos.* 5. *n.* 28. ubi dicit, legitimam non admittere conditionem, si nupserit, per *Nou.* 115. *c.* 3. ac proinde fieri non posse, ut tale legatum non sit purum et ad heredes transitorium, per *l. quoniam in prioribus* 32. *C. de inoff. testam.* MANTICAM *de coniect. ult. uol. l.* 4. *t.* 3. *n.* 25. RAVCHBARVM *d. qu.* 38. *n.* 35. non obstante, *dass* Carpzouius *und die von ihm* allegirten doctores *nebst* MENOCHIO *d. conf.* 251. *n.* 32. *allein* de dote per testamentum a patre relicta filiae *diese* praesumtion, quod pure relicta censeatur, stabiliren. *Denn weil die Ober-L. Lebens-Ordn.* in hoc casu *einem Sohne, so keine Mænnliche Leibes-Erben hat, eben diejenige Macht von seinen* feudis paternis pro elocatione filiae, secundum naturam et formam legitimae de iure comm. Sax. obseruatae *zu* testiren, conferiret, *welche einem dergestalt ohne mænnliche* Descendenten *sterbendem Vater mitgetheilet wird, so ist auch von des Sohnes* Testamento de elocatione sororis disponente, *eben dieienige* praesumtio elocationi pure sorori relicta *zu* concipiren, *welche die* Dd. de eiusmodi dispositione patris concipiret *haben. Und dieses hat in gegenwærtigem Fall umb so viel weniger Zweifel, weil unser* Testator *ausdrücklich verordnet hat, dass seine überlebende Frl. Schwester, diesen ihr* pro elocatione, titulo institutionis assignirten *dritten Theil, ohne mænnigl. Eintrag, Zu-und Anspruch vor sich behalten, und damit als mit ihrem Eigenthumb schalten und gebahren solle. Inmassen denn niemand zweifeln wird,* quod elocatio tam per filium sorori, quam per patrem filiae de feudo iure constitui possit. Dat. *den* 12. Jul. an. 1692. *Es haben zwar die Hrn.* ICti WITTEBERGENSES, *als sie* super praecedente quaestione *ex facto emergente, gefraget worden,* pro *negatiua* respondiret, *wie zu sehen aus dem folgenden* Responso: Hat ein unverehlichter junger von Adel Seidewitz von" Rammenau, von 17. Jahren in der Ober-" Laufitz seine Schwester zur Erbin seiner" gantzen Verlassenschafft in Dresden, in-" gleichen des dritten Theils an dem nach-" gelassenen Lehngute zu ihrer Ausstat-" tung, vermœge selbiger Lande einge-" führten Lehens-Ordn. vor denen Ge-" richten zu Camentz eingesetzet. Als" nun der Testirer Todes verfahren, will" hierüber, ob angeregter dritter Theil, ge-" dachten Testirers Schwester vor getrof-" fener Heyrath auszuantworten, Zweifel" entstehen, nach mehrern etc. Wann" nun gleich an seiten der überlebenden" Schwester vorgewendet werden mœch-" te, 1) dass der Testirer in dem aufgerich-" (1.) teten Testamente, so viel den gedachter" seiner Schwester an dem Lehn-Gute" nachgelassenen dritten Theil betrifft, sich" auf selbiger Lande eingeführte Lehns-" Ordn. ausdrücklich beziehe, darinn aber," dass einem Bruder nicht weniger als ei-" nem Vater, wenn er keine Mænnliche" Leibes-Lehens-Erben verlæsset, von sei-" nen Gütern zu Ausstattung seiner" Schwester nach art und weise der in de-" nen gemeinen Sæchsischen Rechten ob-" seruirten legitimae per ultimam uolun-" tatem zu disponiren nachgelassen seyn" solle, mit deutlichen Worten geordnet," gestalt denn derer Brüder legitima an ei-" nem Theil bewæhrter Rechts-Lehrer" Meinung nach, an und vor sich selbst mit" einem onere füglich nicht beleget wer-" den mœchte VASQV. *de success. tit. de te-stat. potent. l.* 1. §. 10. *n.* 266. 268. *Francisc. de* BARRY *de success. lib.* 16. *tit.* 10 *n.* 2. andern" (2.) Theils derer Kinder Pflicht-Theil diss-" falls gleich geachtet, insonderheit wenn" an

Dissolutio aduersae partis argumentorum.

WITTEBERGENSIVM.

Rationes dubitandi

DIFFER. X.

DIFFER. X.

"an statt desselben ein Vater im Testament A "der Tochter die Mitgifft geordnet, selbige "disposition pro pura gehalten werde, "worzu komme, dass gemeldter Testirer
(3.) "angezogenes dritte Theil gedachter sei- "ner Schwester titulo institutionis hono- "rabili, auch dergestalt, dass sie solches oh- "ne mænnigliches Eintrag, Zu-und An- "sprüche, vor sich behalten, und damit, "als ihrem Eigenthum schalten und ge- "bahren sollen, bescheiden, bey welcher B "Bewandtniss um so viel destomehr es das "Ansehen gewinnen wolte, dass mehr- "berührter Testirer keines weges obiger "Verordnung eine gewisse Bedingung an- "zuhencken, und dadurch selbige zu dif- "feriren, sondern allein den in obange- "führter Lehens-Ordnung enthaltenen "Zweck anzuzeigen gemeinet gewesen:

Rationes decidendi.

(1.) "Dennoch aber und dieweil vermœge ge- "meiner Kæyserl. Rechte die Mitgifft mit C "der Ehe dergestalt verknüpffet, dass bey "Versprechung angeregter Mitgifft ieder- "zeit diese Bedingung, vvenn die Ehe er- "folgen vvird, mit zu verstehen, also das "Ehegeld immittelst füglich nicht gefor- "dert vverden mag, so vvohl, vvofern "angezogene Bedingung hinvveg fællet,
(2.) "gæntzlich verleschet, gestalt denn "in gegenvværtigem Fall, des Testirers "Meinung mit ausgedruckten VVor- D "ten dahin gehet, dass der dritte Theil "an dem nachgelassenen Lehen-Gu-
(3.) "te seiner Schwester zur Ausstattung "geordnet seyn sollen, ingleichem die
(4.) "Lehens-Ordnung selbiger Lande dahin "deutlich gerichtet, hierüber, was darinnē "diesfalls von der legitima enthalten, al- "lein von dem dritten Theil zu verstehen, "keines weges aber auf die übrigen sonst "selbiger legitimae anhængigen Eigen- E
(5.) "schafften, zu erstrecken, da besonders "vor angezogene Lehens-Ordnung in "diesem Stücke denen gemeinen Lehen- "Rechten zuwider lauffet, auch denen
(6.) "Lehens-Folgern zu nachtheil gereichet, "und also umb so viel mehr einzuschren- "cken, so erscheinet dannenhero so viel, "dass die Lehens-Folgere des Testirers "überlebenden Schwester den derselben "in dem aufgerichten Testament geord- F "neten dritten Theil des Lehen-Gutes vor "ihrer Ausstattung abzutreten, oder den "Werth desselben zu erstatten, nicht "schuldig. V. R. W. M. Aug. 1692. Ich "kan aber die von denen ICtis Witteb. "vor ihre opinionen angeführten ratio- "nes decidendi von solcher Erheblichkeit "nicht befinden, dass ich denselben beyzu- "pflichten mich bewegē lassen solte. Denn

Repositio ad rationes aduersae partis.

"ad 1) ist die Antwort in meiner 1. ratione G "decidendi allbereit zu finden, dass nem- "lich die Nothwendigkeit der Verheyra- "thung ad hoc, ut dos promissa peti possit "et solui debeat, alsdenn ihren Abfall

leyde, quando filiae dos relinquitur in" uicem legitimae. Ad 2) wird geantwor-" tet, es sey vielmehr vermuthlich, dass" Testator der Schwester, die er sehr ge-" liebet, die praestation solches Vermæcht-" nisses biss zu ihrer Verheyrathung nicht" habe suspendiren, sondern alsbald nach" seinem ableben gereichet wissen wollen," indem er seine Schwester, Ifr. Iohannen" Veronicen von Seidewitz zu einer uni-" uersal Erbin seiner gantzen Verlassen-" schafft und überbleibenden Vermœgens" in Leipzig, ingleichen auch zum dritten" Theil des Lehn-Gutes Rammenau zu ih-" rer Ausstattung, vermœge hiesigen Lan-" des Lehns-Ordnung aufs kræftigste in-" stituiret und eingesetzet, dergestalt und" also, dass sie solches ohne mænnliches" Eintrag, Zu-und Ansprüche vor sich" behalten, und damit, als mit ihren Ei-" genthum schalten und gebahren solle," und also hieraus unschwer abzunehmen," dass der Testator sich der exception ad" ius regulare habe conformiren wollen." Ad 3). obgleich die Lehens-Ordnung," von der Ausstattung redet, so disponi-" ret sie doch, dass das Vermæchtniss zur" Ausstattung nach Art und Weise der" Sæchs. legitimen eingerichtet vverden" mœge. Ad 4). die Lehens-Ordnung" redet nicht restrictiue, allein von dem" dritten Theil, so der Tochter oder" Schvvester zu ihrer Ausstattung verma-" chet vverden solle, sondern sie tribuiret" absolutam facultatem, nach Art und Wei-" se, h. e. secundum naturam, qualitatem" et quantitatem legitimae in foro commu-" ni Sax. obseruatae zu disponiren. Wel-" che qualitas darinn bestehet, vvenn die" dotatio oder elocatio in uicem legitimae per testamentum hinterlassen vvird, dass" dieselbe quoad proprietatem der filiae uel sorori absque restrictione ad tempus nu- ptiarum, gebühre, "Ad 5) und obgleich die Lehns Ordnung hoc in puncto denen" gemeinen Lehens-Rechten zuvvieder" laufft, so ist doch dieser Punct von dem" Landes-Fürsten per preces durch die" Herren Land-Stændte erbeten, und de-" nen Herren Land-Stænden als ein be-" neficium ertheilet vvorden, und muss" derovvegen liberaliter interpretiret wer-" den. Ad 6) die Herren Lehns-Folger" haben diese Freyheit, als eines commu-" nis beneficii ad preces suas a principe im-" petrati für ihre Kinder gleichfals zu ge-" niessen, und derovvegen kan es nicht," als etvvas nachtheiliges angezogen wer-" den, quando enim ex euentu dependet" damnumue an lucrum res paritura sit," damnum attendimus *Hartm.* PISTORIS" *lib. 1. qu. 4. n. 25.* COLER *decis. 57. n. 72.*" adeo ut quando aliquid fauore quorun-" dam et aliorum odio statutum est, illa dis-" positio non odiosa, sed fauorabilis dicatur,

sec.

DIFFER. XI.

sec. DECIVM *in l. Venia 2. C. de in ius uoc.* CRAVETTAM *consf. 118. n. 10. uol. 1.* et quod statutum, ad iuris communis correctionem directo tendens, secundum ius commune interpretandum non sit, tradit CEPHALVS *conf. 137. n. 27. Hartm.* PISTOR. *T. 1. qu. 31. n. 36.*

Nam ob debitam innuptae dotem usurae praestandae?

(cc) Vtriusque momenta pendent ex decisione superiori. Si enim *dos* adsignata, loco *legitimae*, statim illa debetur, quod adfirmauimus *notula* praecedente *litt. bb.* Tum certe debitor dotis constituetur in *mora* moraeque sequela *usuris* exsoluendis, sique decesserit filia, dos non feudi suc- A cessoris erit, uerum ad filiae transmittetur heredes *l. fundum per §. 1. ff. de leg. 1.* atque *l. si quis Titio ff. de leg. 2. Baldus de* BARTHOLINIS *dotis priuil. LXXVI. p. 90.* Quapropter hic locum non habet, quod dicitur alias, matrimonio nondum existente legatae dotis loco a feudi successore praestari alimenta CARPZOVIVS *part. 1. decis. 72. n. 15.* atque *part. 2. C. 46. def. 20. 22.* Vnde etiam frustra est cautela, quam B suggerit Lusatiae uasallis MVHLPFORT *in iur. feud. caut. 18.* ut scilicet in dote filiabus et sororibus legata uerba addant, *loco legitimae.* Vbi enim leges nobis prospiciunt, ibi opus non est formulis et pactis.

DIFFERENTIA XI.

Quod legitimae genus ex feudo sorori?

De legitima SORORIS ex feudo fraterno.

IVre communi nulla ex *feudo* legitima *sorori* (dd): *Lusatiae* autem feuda id habent singulare, quod *uasallus* etiam *sorori legitimam* ex feudo quœat ultima uoluntate deferre (ee), inuito, dolente ac recusante licet feudi successore eoque siue agnato siue extraneo siue domino ipsomet.

Qui legitima negetur sorori?

(dd) Nisi quidem *turpis* ei anteferatur in hereditate persona *l. 27. C. de inoffic. testam.* Vbi uerba parum habent dubitationis: *Fratres uel sorores contra testamentum fratris sui uel sororis de inofficioso* (ob

a) comparate,

legitimae neglectum) *quaestionem mouere possunt, si scripti heredes 1) infamiae, 2) turpitudinis, 3) leuis notae macula adspergantur.* Extra hos casus *inanibus sumtibus se uexant,* si fratres aut sorores sibi adrogare uolunt bonorum fratris *legitimam*, loquimur cum VLPIANO *l. 1. ff. de inoff. test.* Fratres tamen ὁμοπατρίας intelligi, necquicquam ὁμομητρίας, inculcat *Franc.* BROEVS *ad pr. Inst. de inoff. test.* Ceterum ex *feudo* sororis *legitima* exulat prorsus.

b) prorsus et absolute in feudis.

Neque enim solum leges nullae obstringunt uel *fratrem*; ut *sororem* in feudo instituat heredem uel agnatum aliumque *successorem*, ut aliquam *fraterni feudi* portionem reddat *sorori*: sed etiam uix casus potest dari fingique, ut, dignus *feudi* successione et *honore* clientelari, hereditate *allodii* sit *indignus*. Quamuis enim turpitudinis et leuis notae maculam aliquis facile incurrat, facto et hominum maleuola aut stulta opinione, quarum personarum classes magno numero recensent MERLINVS *de legitima lib. 1. tit. 2. qu. 13.* MANGILIVS *de imput. legitimae qu. 112.* BARBOSA *ad l. 27. C. de inoff. test.*

Num uasallo obiici possit nota maculae aut infamiae?

illa tamen abstergun- F tur muneris siue ciuilis siue militaris honore, in quo uersantur omnino uasalli. Vt adeo illi, qui ad feudi successionem admittitur a principe, frustra, legitimae causa, a sorori- C bus aut fratribus defuncti aliquid ideo possit obiici aut obmoueri. Quo uinculo consecutionis usus est ordo ICTOR. *Halens.* mense *maio an. 1713* concepta sententia pro herede uasallo maculae incusato a fratre testatoris. Conuenit illa iudicio *Marq.* FREHERI *lib. 3. de infam. n. 14.* dum inquit: *Si princeps aliquem* (macula notatum) *ad officia ponit, aut in illis relinquit, quae integro homine digna: tum obiici ei nequit infamia,* D *Quia princeps tum uidetur de illa dispensasse reoque maculam abstersisse.*

Qui legitima inuito agnato, deferri queat ex feudo sorori?

(ee) Adeo, ut sequi oporteat feudi successorem agnatum aut alium ea, quae testator sorori, *legitimae* uerbo, ex feudis ultima uoluntate adsignauit. Verba decreti recitauimus *different. 1. litt. bb.* Ratio est

a) antiquo,

haec: *quoniam olim Lusatiae feuda cum hereditaria fuerunt, tum testabilia*; igitur, hac indole sublata ac uersa in statum duriorem, E aequum uidebatur legislatori hac indulgentia mactare Lusatiae *uasallos* et eorundem *sorores*. *Illos* quidem, ut, cum olim testari libere possent, nunc testamento consulerent tantummodo in adsignanda *legitima*: *has* autem, quoniam Lusatiae quondam feuda promiscuae fuerunt successionis, cuius loco habere nunc possent *legitimam*. Atque haec causa, quapropter facultas testandi de feudo restricta fuerit cum ad *legitimam*; tum ad *filias* solas *sororesque*. Qua rerum statu dubitare non possum: *quin fratri etiam in feudo nouo liceat eandem sorori legitimam deferre testamento.*

b) nouo.

DIFFERENTIA XII.

Qui legitima non tam legis, quam facti?

De legitima TESTAMENTARIA.

COmmuni iure *legitima* ipsa *lege* est salua habetque inde *nomen* (ff): in Lusatiae autem feudis *legitimae* iura ab *ultima* demum uoluntate patris

DIFFER. XII. fratrisque dependent, extra quam omnino *exulant* nesciunturque (gg). Quod *durum* certe, si *indolem* animo reuoces feudorum Lusatiae *foemineam* atque *hereditariam* (hh). DIFFER. XIII.

Legitimae ORIGO qui ex lege?

(ff) Notum est, quod olim liberi parentes arguerint *furoris* aut *dementiae*: siquidem non fuerunt heredes ex asse. Imperator itaque et honori parentum consulturus et liberorum spei, *quartam* liberis adsignauit *partem*, qua si honorati essent, non possent mala uerba essundere aduersus parentes, quam iuris historiam enarrauit CVIACIVS *lib. 14. obseru. c. 14.* et in *lib. 3. c. 8.* Atque hac *lege* statuta liberis *portio* exinde audiit *legitima* uel simpliciter, uel, substantiuo addito, *portio* uel *pars l. 8. §. quoniam ff. de inoff. testam.* Est igitur *legitima* eius generis portio, quae *lege* obuenit liberis non *facto*. Instar *tutelae*, quam lex pariter defert, legitimae.

Legitima qui pendeat a VOLVNTATE solius testatoris?

(gg) Non enim *lege* cogitur uasallus *testator* ad relinquendum *filiabus* aut *sororibus legitimam*. Verum id ei datur tantummodo, ut feudi successorem ad eam ex feudo soluendam testamento, si uelit, possit obligare. Vnde uerba decreti *differ. 1. litt. bb.* exscripti: *Wir einem Vater oder Bruder nachlassen zu ausstattung der Tœchter und Schwestern, nach art der* legitimae zu disponiren. Imo haec testandi libertas neque semper datur uasallo; sed tum demum, si mascula careat prole.

Quid hic DIVERSITATIS in Lusatia?

(hh) Quod supra est dictum aliquoties probatumque testimonio BRVNNEMANNI superius *differ. VI. litt. oo.* Licet neque alia desint plura argumenta cum ex moribus Lusatiae pristinis, tum ex illius uiciniae desumtis consuetudinibus. Est igitur in deteriorem statum uersa conditio *foeminarum* in Lusatiae feudis hac quidem legislatoris indulgentia. Scilicet cum olim succederent in *feudis* ab intestato; nunc demum successio pendere debet a defuncti arbitrio, uoluntate ac *testamento*. Deinde cum olim in *uniuerso* succederent: nunc inhabiles sunt in succedendo, nisi in solo *triente*. Sed ut omnia fere genera feudorum in Germaniae prouinciis ruere oportuit subinde in deterius, idque uel stupore clientum prouincialium uel iuris peregrini glaucomate uel principum cupidine habendi: ita socios habuisse sat est, si desit solatium aliunde.

DIFFERENTIA XIII.

Num legitima possit augeri?

De AVGMENTO legitimae ex feudo.

Communi iure uerum est, patrem *filios* onerare non posse, ut *filiabus legitimam* soluant ex *feudo* iusto *maiorem* (ii): uerum *Lusatiae* instituta *patri* liberiores indulgent manus *dantque* eius arbitratui, ut *filiarum legitimam* ex feudo etiam adaugere queat *ultra trientem*, eo quidem usque, dum salua sit nihilominus legitima filiorum (kk).

Qui legitima ex feudo nequeat ADAVGERI?

(ii) Principio enim feuda ordinarie sunt ex *pacto* et *prouidentia* maiorum, quibus fieret iniuria, si facto possessoris successor in feudo iusto grauius oneraretur. Qua causa uerum est, posse *filios* patrem necquicquam cogere, ut *filiabus* inde praestent *legitimam*: tantum abest, ut filii onerari queant portione, *legitima* maiori adsignata filiabus. *Deinde* interest etiam domini, ne uasallum feudumque habeat obaeratum. *Taceo* ipsi uasallo graue esse, allodium profundere in gratiam filiorum remque ita acquirere, quae est in nexu clientelari. *Ad extremum* in dote et legitima filiarum per ueteris Germaniae instituta ipsorum filiorum requisitum esse a patre consensum ostendimus alibi. Vt clarum fit, Longobardica decreta *2. F. 45.* atque *2. F. 51. §. 4.* in Germaniae feudis locum nullo tempore habuisse. Id quod plene ingentique Germaniae iurium adparatu, isque primus, ostendit dn. PRAESES in libro *de obligatione successoris in clientelas cap. 5. 6.* Cui omnino subscribimus in hoc argumento. Quantopere etiam ipsi Saxones mores ac iura mutauerint pristina, obligando filium feudi successorem ex facto uoluntateque patris, dictum est *cap. 6. §. 2.* ibidem.

Qui legitima ex LVS. feudis queat ADAVGERI ultra trientem?

(kk) Quod contra statuam: *ex Lusatiae feudis* LEGITIMAM *filiarum a patre adaugeri posse* VLTRA TRIENTEM, *si quidem feudi successores* FILII *sint*, plura sunt, quae me cogunt ita sentire. *Principio* enim feuda quondam Lusatiae hereditaria fuerunt, ergo onerare illa potuit pro arbitratu pater successor, *agnatorum* intuitu, multo magis intuitu *filiorum*, Vt adeo haud dubie in feudis Lusatiae regnauerint decreta Longobardica *2. F. 45.* atque *2. F. 51. §. 4.* Deinde, licet indoles Lusatiae feudorum aliquantum postea sit immutata CONSTITVTIONE *ann. 1653.* illa tamen nihil habet de obligationis filiorum euerticulo. *Porro* illo tempore potius opinio regnauit in Saxonia, quod *filius*, feudi paterni successor, patris uoluntate omnino teneatur. Vti habet CONSTIT. ELECT. *part. 2. constit.* 47. Quorsum legi potest BERLICHIVS *part. 2. conclus.* 57. atque

DIFFER. XIII.

atque CARPZOVIVS P. 2. c. 47. d. 4. Demum, A si etiam in feudo *agnati* ad *trientem* tenentur filiabus ex patris testamento, nihil duritatis habet, quod filii teneantur ulterius. *Imo* si hoc in Saxoniae feudis est uerum: multo magis illud aequum et iustum erit in Lusatiae feudis, nexus quippe longe liberioris. *Neque* etiam fiet tum iniuria filiis: quoniam Lusatiae feuda sunt *alienabilia*, ut adeo manus uasalli ligatae non sint instar iuris feudorum communis. *Ad extre-* B *mum* nostram sententiam quoque firmare licet responso ICTOR. VVITTEBERGENSIVM, qui de re consulti, eam mense *Augusto ann.* 1672. ita deciderunt. *Obwohl ein Lehenmann seinen mitbelehnten zum nachtheil das Lehengut mit dergleichen Beschwerung durch ein Testament oder sonst nicht belegen kan, auch nach der Ober-Lausin. neuen Lehens-Ordn. ein Vater nur auf solchen falle: wenn er keine Mennliche Lei-* C *bes-Erben, welches sich aber in gegenwertigem falle anders befindet, verlæsset, die Tæchter nach art und weise der in denen gemeinen Sæchsischen Rechten* obseruirten legitimae, per ultimam uoluntatem *zu* disponiren *macht haben solle: Dennoch aber und dieweil solches bey den Sæhnen, wann hierinnen der Vater anders in seinem letzten Willen verordnet, billich seinen Abfall hat, und dergestalt dieselbe, der Eltern Verord-* D *nung, wofern Sie, sc. die Sæhne, an der* legitima *nicht verkürtzt, zu halten, und solchen gebührend nachzuleben verbunden, die angezogene Lehens-Ordn. auch von diesem Falle redet: daß ein Vater, wenn kein mænnlicher Leibes-Erbe verhanden, auch denen Mitbelehnten zum nachtheil, seinen Tæchtern durch einen letzten Willen icht was zur Ausstattung auf gewisse maaße vermachen kænne, welches sich auf die mænnliche Lei-* E *bes-Lehns-Erben nicht ziehen læsset, sondern es vielmehr derer wegen bey der gemeinen*

Responsum WITTEBERGENSIVM a. CIƆ IƆC LXXII. exceptum.

Verordnung im Marggr. Ober-L. Krafft deren ein Vater von Lehen-Gütern unter Kindern, wenn er nur denen Tæchtern den Eigenthum davon nicht gar vermacht, frey zu disponiren *befugt, verbleibet. So ist aus obberührter von euch angeführter Ursachen willen euers Vaters letzter Wille vor unbestændig nicht zu halten, sondern ihr seyd demienigen, was er darinnen verordnet, nachzuleben, und also eure Schwestern nach dessen Inhalt aus denen Lehn-Gütern gleichergestalt auszustatten schuldig. V. R. W.* Similiter resp. super simili casu testamenti paterni interrogati a *W. C. von N. auf S.* Scabini Lipsienses mens. Octobr. ann. 1675. *Ob nun wohl euer Vater am Ende solcher seiner* dispotition *euch Kindern damit allerdings zufrieden zu seyn befohlen, ihr auch, nachdem ihr demselben, beydes in Leben und Erbe, allein dergestalt* succediret, *daß ihr euern Schwestern ein gewisses heraus zugeben schuldig, die Begræbniß-Kosten und hinterlassene Schulden allein zu tragen, und wenn das* allodium *nicht zulænglich, in* subsidium ex feudo *zu erstatten, auch nicht entbrechen, noch damit daß die Mitgifft oder Ausstattung der Tæchter also zu* moderiren, *damit die Lehn-Güter nicht allzusehr beschweret werden, behelfen kænnet. Dieweil aber dennoch es das ansehen gewinnen wil, daß ihr in euers Vaters Willen an eurer* legitima *benachtheiliget, indem nach Abzug der Begræbniß-Kosten und Schulden nicht so viel bleibet, daß, wenn ihr euern Schwestern alle dasjenige, so ihnen der Vater beschieden, heraus geben oder zurück lassen sollet, auch der dritte Theil dessen, so euch sonsten* ad intestato *zu kæme, werden kænne, nach mehrern Inhalt der Beylagen und eurer Frage: So seyd ihr auch euren Schwestern ein mehrers als unbeschadet eurer* legitimae *geschehen kan, zu* praestiren *nicht verbunden.*

DIFFER. XIV.

LIPSIENSIVM 1675.

DIFFERENTIA XIV.

Qui legitima relinqui possit ex certo euentu?

De legitima EVENTVALI.

COmmuni iure *legitima* debetur *pure*, *absolute*, remotis conditionibus generis cuiuscunque (ll): per Lusatiae autem instituta fieri potest, ut *legitima* relinquatur sub formula alicuius *euentus*; si *mortuus fuero ἄπαις* (mm), *si pater*, *si frater ita praemortui* (nn), cuius generis testamenta omnino habere debent auctoritatem.

Qui legitima debeatur PVRE?

(ll) Quod aliquoties iam est dictum re- F petitumque ex iure cum *ciuili differ. X. litt. bb.* tum *clientelari different. 1. litt. aa. different. 3. litt. gg. different. 5. litt. ll. differ. 11. litt. ff.*

Qui legitima CONDITIONATA, si fuerim ἄπαις?

(mm) Ratio non est difficilis ad indagandum et intelligendum. Nam *filiabus* non debetur legitima ex feudo, nisi ex uoluntate patris. Adeoque portio haec filiarum, quae iure ciuili debetur *legi*, per Lusatiae instituta patri debetur *testatori* mereturque ideo *testamentaria* adpellari eodem iure, quo prima audit *legitima*, quod dictum *different. XI. litt. ff. gg.* Non ergo filiae aut sorores habent, quod contradicant testamento eius conditionis: *si mortuus futuro ἄπαις*, *si pater*, *si frater praemortui* improles? Verum id requiritur hic, *utrum* eo casu *eoque testamento obligentur agnati*? Equidem accepi SEN- TEN-

DIFFER. XIV. TENTIAM, qua an. 1675. id fieri posse negatum in gratiam feudi successoris. Ea ratione adiuncta, quod *Lusatiae statutum in legitima filiarum ex feudo antiquo sit exorbitans deflectatque a iure communi propterea que contrahendum sit potius, quam proferendum et ampliandum.* Verum enim uero cogit me omnino hic aequitas, ut sentiam ex aduerso. *Primo* quidem quoniam regulam iuris, *deflectentia a moribus peregrinis, id est, Latii aut Longobardiae institutis* STRICTI *iuris esse eiusque mereri* ODIA *explicandaque et reuocanda ad Latii aut Longobardiae amussim,* confutauimus supra *differ. 4. litt. kk.* Deinde qui *pure* testari potest, ille etiam poterit sub *conditione, casu, euentu, modoque* eo quidem usque, quousque non adsit ostendaturque lex aut ratio aduersa. Nolim igitur impugnare testamentum partis uasalli, hac formula conceptum; "dafern meine Sœhne noch bey "meinen Leben versterben und keiner "von Ihnen, bey meinem Tod mehr übrig "seyn solte, will ich hiermit und auf die-"sen Fall meinen Schwestern oder Tœch-"tern den dritten Theil an meinem Le-"hen-Gut zugewendet und vermachet "haben, dergestalt, dass Ihnen solches "quantum meine Lehensfolger aus mei-"nem Lehen-Gut bezahlen und entrich-"ten sollen.

Si praemortuus fuerit pater? (nn) Hac quidem formula: dafern mein "Vater, als ietziger Lehens-Innhaber, vor "mir versterben mithin ich im Lehen fol-gen, aber gleichfalls, ohne Leibes-Er-"ben mit Tod abgehen solte, will ich" dass meinen überlebenden Schwestern" der dritte Theil aus meinen Lehen-Gü-" tern gegeben werden solle. Eadem, quae" in praecedente notula *litt. mm* etiam hic dubia sunt eaedemque ad illa repositiones, quae inde repetendae. Et sane neque aliter SCABINI LIPSIENSES *mense Martio an. 1692.* Quorum sententia his uerbis est concepta: "Hat einer von Adel im Marggr. Ober-Lausn. vor seinem Tode ei-" nen gerichtlichen letzten Willen auf-" gerichtet, darinnen er der Schwester das" dritte Theil seines Lehen-Gutes verma-" chet, daher ihr, ob solches mit bestand" rechtens geschehen mœgen, berichtet" seyn wollet. Ob nun wohl angeführet" werden mœchte: dass der Verstorbene" selbst die Lehen an dem Gute noch nicht" erlanget und also daran nichts auf ande-" re transferiren kœnnen. Dieweilen aber" dennoch das Lehen-Gut durch seines" Vaters Tod auf den verstorbenen ver-" fællet und er solches in Besitz bekom-" men, auch biss an sein Ende behalten," hingegen, dass er wegen minderjæhrig-" keit zu ablegung des Lehen-Eydes nicht" gelangen kœnnen, sondern solches biss" zur maiorennitæt ausgesetzet worden," nicht hinderlich seyn kan: so ist des ver-" storbenen Schwester, das dritte Theil," vvelches Ihr der unmündige Bruder, ehe" er das Lehen selbst gehabt, vermachet," von dem Lehen-Gut R. zu fordern vvohl" befuget. V. R. W.,,

DIFFERENTIA XV.

Qui legitima grauari nequeat?

De causa, ob quam LIBERA sit legitima. Communi iure *legitima* grauari nequit illorum causa, quibus debetur (oo): Lusatiae autem instituta legitimam ab omni *grauamine* ac onere liberam esse uolunt potissimum intuitu feudi *successorum*, ne his in gratiam extraneorum, qui a sanguinis uinculo longius absunt, quod *aperte* fieri nequit, per *latus eripiatur* de feudo ad ipsos delato (pp).

Qui legitima nequeat grauari? (oo) Quod nihil habet dubii locaque ex iure Romano congessimus supra toties, quoties laudauimus *differ. XIV. litt. ll.* Quod si enim facere liceret, testator id, ad quod ipsum lex damnat una manu, altera posset successoribus in legitima iterum eripere.

Qui legitima grauari nequeat ob causam extranei successoris? (pp) Sua censura expenderunt hunc casum SCABINI LIPSIENSES an. CIƆ IƆCLXXXXII. requisiti a *Ch. Henr. de S.* Quam hic dabimus: "Auf eure Frage: ob die aus dem "Lehen vom Vater oder Bruder ausgesetz-"te legitima mit einigen legatis, so davon "praestiret vverden sollen, beschvveret "vverden kœnne? Hat der Verstorbene "unterschiedliche legata seinem ehemali-"gen Hofmeister Titio, dem Pfarr und ad pias causas vermachet, und solche der" Schvvester aus ihrem Pflichttheil aus-" dem Lehen abzufahren anbefohlen. Ob" nun vvohl sonst einem testatori dasieni-" ge, vvas sein Erbe von Ihm bekommet" usque ad Falcidiam zu grauiren frey ste-" het: dievveilen aber dennoch in der an-" geführten constitution dem uasallo nicht" vœllige Freyheit von dem dritten Theil" der Lehen-Güter zu disponiren gegeben;" sondern solches auf die Tœchter und" Schvvestern einig u. allein auch schlech-" ter dinges restringiret und eingezogen" vvorden. Welches, vveil ohne dem" diese Ordnung hierinnen von den ge-" meinen Rechten abvveichet, auf andere" Personen nicht zu extendiren, folglich" "der

DIFFER. XV. "der defunctus hievon zu iemands, als deminuenda aut grauanda legatis. Aut "der Schvvester Nutzen, nicht disponi-"ren koennen. So hat der Verstorbene "das dritte Theil von seinem Rittersitz mit "diesen legatis zu beschvveren nicht vermocht V. R. W. Neque praeter rem causamq;. Agitur enim hic de fauore filiarum, quibus olim in Lusatiae feudis hereditariis legitima, uoluntate testatoris neequicquam ergo filias ex feudo honoratas uult pater, aut non. Si primum, *relinquat* illis *legitimam:* si ultimum, non grauet feudi *successorem*. Priuilegium enim in gratiam conceptum est filiarum et sororum: non extranearum personarum, quae ab hoc uinculi genere longius absunt. *Primis* cedere debet feudi successor: non ultimis. DIFFER. XVI.

DIFFERENTIA XVI.

Qui legitima possit minui?

De actione ad SVPPLEMENTVM legitimae a) licita, b) illicita.

Communi iure *legitimam* uoluntate testatoris deminui, est nefas, tum enim agere licet ad eius *supplementum* (qq): Lusatiae autem instituta non obstant, quo minus legitimae portionem, legibus definitam alias, ultima uoluntate queant testatores contrahere ad summam iusto alias minorem (rr).

Qui agere sit ad SVPPLEMENTVM legitimae?

(qq) Scilicet pater aut alius, qui *legitimam* debet certis personis aut plane *negligit* illas, aut portionem illis adsignat in testamento *iusto minorem.* Si primum fecerit, possunt illae QVERELAM instituere INOFFICIOSI TESTAMENTI, hoc fine, ut illud *rescindatur pr. Inst. de inoff. test.* titulisque *in ff. atque C. iisdem:* siuero *alterum, uti illae possunt* CONDICTIONE ex *l. 30. 36. C. de inoff. test.* ad supplendum ab herede id, quod portioni deest legibus definitae. Neque hoc Romanorum institutum aliquid habet duritatis, quoniam *parentum* DIVITIAE *creuerant ex* OPERIS *atque* OPIBVS *liberorum*; quoniam *eorundem in liberos* POTESTAS *fuerat absoluta.* Quod utrumque cum nostris moribus se habeat ex aduerso, uix legitimae rigor illis est concinnus.

Qui NEFAS sit agere ad legitimae supplementum?

(rr) Non enim obligatur *testator,* ut ex Lusatiae feudis aliquid adsignet *filiabus* ultima uoluntate, quod ostensum *differ. XI. litt. gg.* Neque eo fine portio *trientis* lege est definita, ut testatorem oporteat ad eandem adsurgere summam nequeatque aliquid filiabus adsignare, quod est minus: uerum id tandum prohibuit legislator, ne patris liberalitas limites excedat uiresque superet portionis legitimae Latii. Quod cum ita sit, nulla est filiarum neque INOFFICIOSI QVERELA neque CONDICTIO ex lege ad legitimae supplementum.

CONSVLTISSIMO CANDIDATO

S. P. D.

PRAESES.

Obtulisti mihi, post examina inauguralia, dissertationem ad confictum, quae patrii iuris habuit argumentum. Rem certe meis musis fecisti gratissimam. Soleo enim semper in scholis meis Romana *et* Longobardica *iura cum* patriis *conferre: ut, quantum fieri potest, auditores proficiant in utriusque iurisprudentiae facultate. In eo amice tibi auctor fui, ut methodum* DIFFERENTIARVM, *mihi solennem eligeres, tuaque secundum eandem exigeres atque ordinares. Quod consilium cum instituto tuo probatum sit, poterunt nunc tua eorum, quae olim de* LVSATIAE FEVDIS *disserui, esse spicilegia et supplementa. Quemadmodum uero plures in patria tua amicos numero: ita gaudeo, classi eorundem te quoque nomen dedisse. Idque eo magis, quoniam egregios in iurisprudentiae studio profectus* ILLVSTRI IVRECONSVLTORVM ORDINI *idonea ratione probasti, ut te non sine elogio dimitterent. Intellexerunt enim, quod illud quadriennium, quo* LIPSIAE *iura docentes audiuisti, cum summa industria, curis uigiliisque exegeris. Vt spes nobis certissima sit, fore, ut olim* PATRIAE *tuae in caussis orandis et respondendis multum sis profuturus. Ita habebit* PATRIA *tua, quod* CIVI *bene cupiat faueatque, ornetque te ac instruat* SPARTA FORENSI, *maioribus tuis atque patronis, in quorum amore es, non indigna. Verba egomet bona addo uoueoque, ut,* ADIVTORE DIVINO NVMINE, *operis consiliisque tuis prosperi respondeant rerum euentus. Vale. Scripsi in* FRIDERICIANA DIE XIII. ANTE KAL. MENSIS OCTOBR. ANNI cIↄIↄccxvi.

OPVSCVLVM V.

DE IVRE POSTARVM CLIENTELARI,

vom

General-Erb-Post-Leben,

Mense Januar. 1704.

CAP. I.

De Germaniae muneribus hereditariis uniuersim et sigillatim de postis.

§. I.

Solenne est in S. R. I. munera iure hereditario deferri.

Enuit iam olim hanc consuetudinem Germania, ut *munera* potioris momenti non uolubili et uagae forti exponeret et, quod huic familiae nunc obuenerat, id mox in aliam iterum dubio et ancipiti deferret casu euentuque: sed *decora gentilitia* daret, quae in eadem domo, sine ullo conuersionis metu, florescerent et perennarent. Mireris id in gente, quae ab *hereditariis* regibus omni casu ac nullis non rerum ac temporum periodis ita abhorruit, ut, quoties etiam in partes iuerat, in hoc tamen puncto unanimitate quadam conspiraret. Intellexerunt hoc ipsi quoque Caesares Germanici. Neque enim ullum eorum, si unicum *Henricum*, eius nominis VI. exceperis (a), in uniuersa rerum Germanicarum historia offendere ac reperire licet, qui animum uel spe ulla A uel consiliis prodiderit iuris *hereditarii*, regali familiae inferendi. Ut adeo nostratibus omnino gloriari fas sit, electitiis regnis ubique terrarum euersis, solum fere Germanicum, post ingentia rerum, temporum, ac casuum interualla, etiam nunc integris ac nulla uetustate corruptis fulcris persistere.

Exemplis id docetur.

§. II. Nihil autem hoc obfuit institutis ueterum Germanorum, quin *munerum*, B Caesari imperioque praestandorum dignitates ipsi perpetuas atque *hereditarias* esse uellent. Quod plurium generum exempla nobis ostendunt, alia forte occasione e uetustis historiarum monumentis plenius eruenda (b). Per epitomen nunc iuisse et pleraque indice tantum digito attigisse, nostro argumento sufficit. Sic, praeter ordinarios in Germanico imperio C VICARIOS, Saxonem et Palatinum, in *Italia* eandem prouinciam habet dux *SABAVDIAE*, in *Arelatensi* autem regno princeps *ARAVSIONENSIS*, quam VICARIATVS dignitatem, cum Auria-

Vicariatuum.

Sabaudi et Porussiae Regis.

co

(a) De hoc enim IOANNES MONACHVS apud auctorem chronici magni Belgici ita loquitur: Imperator Henricus VI. uidens regnum Almanniae et imperium Romanum propter frequentes mutationes imperatorum multa mala perpessum, priusquam uota principum in persona imperatoris possent conuenire, ordinauit; VT AMPLIVS ELECTIO NON FIERET; sed per solam SANGVINIS successionem imperium conferretur, ita ut HEREDITARIE IMPERATOR FIERET. Idem fere GOBELINVS PERSONA: Henricus D VI. concordauit cum principibus regni, quod liberi post eum HEREDITARIO iure regnum obtinerent. Sed contradictum est a principibus Saxoniae. Confirmat historiam codice MSto Henricus MEIBOMIVS in Apologia pro Ottone IV. p. 115.

(b) In dissertatione de OFFICIALIBVS IMPERII praeter illos, quos descripsit Wagenseilius. Cuius opera inter munera principum electorum eorumque, qui his subofficiales sunt, subsistit.

CAP. I.

co principatu ad potentissimum Porussiae A regem, omni iure, deuolutam esse, alibi (c) iam scripsimus. De hereditario VEXILLIFERI *der Reichs-Fendrich.* munere quondam inuicem contendere potuerunt *Saxoniae* elector et dux *Wurtenbergicus. Supremi* AVLAE MAGISTRI (*Erz-Hoffmeister des Reichs*) *des Reichs-Ober-Hoffmeister.* honore Lotharingiae duces polluerunt, cum illi imperio adhuc clientelari obsequio essent addicti. Tutela *TVBICINVM SAXONI* *Trompeter undKessel-Flicker Schutz-Herren.* electori commendata. Patrocinium B hominum VAGABVNDORVM (*der Kesselflicker, Welschen, und anderer fahrender Handwercker und Heckenkræmer,*) et *Palatino* et *Brandenburgico* electoribus commissum. Suprema IVDAEORVM *Iuden-Richter.* *praefectura* adhaesit archiepiscopatui Moguntino. PISCATORES *Fisch-Herrn des Reichs.* S. R. Imperii se etiamnunc dicunt comites *Wernigrodani*. VENATORES *Reichs-Iagermeister.* imperii plures audiunt *Carinthiae*. *Pomeraniae, Misniae et Wurtenbergici* principes. ARCHITECTORVM *Reichs-Baumeister.* imperii titulos Oldenburgenses comites habuisse, reperio. Dominis de *Pleß* cura remediorum contra INCENDIA *Reichs-Feuer-Herrn.* urbium, ac pagorum delata esse, dicitur, *Thuringiae* Landgrauii partam ADVOCATIAE *Reichs-procuratoren.* habuerunt in S. R. I. VTRICVLARIIS *Sackpfeiffer-Patron.* patroni a Caesare dati dynastae *Rapolsteinenses*. PORTARVM *Reichs-Thürhüter.* custodiae in solennibus D Caesarum ac ordinum conuentibus etiamnunc nobilis *Werderiorum* familia praefecta est. Et plura forte sunt hereditaria imperii munera generis eiusdem, quae mihi nondum, in historiarum tractatione, obuenerunt. Atque haec omnia non eum in finem adduco, ut honores infra dignitatem imperii cauillatoribus prostituam: sed ut morem firmem exemplis *hereditariorum* munerum in Germania.

Causae munerum hereditariorum.

§. III. Neque uero id sine ratione factum esse, arbitror a maioribus nostris: ut potius causae satis manifestae sint, quae hoc institutum illis commendasse uidentur. *Principio* enim plurium munerum ea natura est, ut, nonnisi *longo* rerum *usu* *a] ut ad ea filii educi queant.* edocti, ea feliciter sustineant. Peropportune igitur fit, si parentes filios suos ad hanc spem educant et mox a primis pueritiae annis rerum gerendarum notitia instruant, imo, quod maximum est, arcanorum etiam reddant participes, ut per occultas uias iter dirigant, cum nouitii peregrinatores saepius in deuia deflectant et, si bene agitur, nonnisi per longas et inutiles ambages pensum suum emetiantur. *Deinde* non eam fidem, industriam, *b] maiora cura ea administrent.* solertiamque probabit, qui munus, se mortuo, in aliam familiam delatum iri credit, ut adeo factae sementis messem hominibus peregrinis relinquere uideatur. Contra autem ea boni cuiusuis parentis indoles est, ut arbores ferat, liberis profuturas. *Tandem* etiam aequitas quodammodo uult, ut, qui praeclare de republica merentur, eorum memoria seculis etiam uenturis conseruetur et in posteris quoque praemia extent, ingenti ad idem faciendum apud illos, qui uiuunt, incitamento.

§. III. IV. c] praeclare merentium extet memoria.

Adplicatio dictorum ad hereditaria munera POSTARVM.

§. IV. Quodsi eodem nunc iudicio momentoque *postarum* munera aestimentur, facile intelligetur, nullam causam, ex hactenus enumeratis, defore, quae *hereditaria iura* principibus in hoc negotio non commendare uideatur. Principio enim *suprema postarum praefectura* in arduo ac difficili labore posita est, ut uirum requirat, uiarum, angiportuum, itinerum cum in propria, tum in uicinis et longe dissitis regionibus uersatissimum, summatim egregium atque doctissimum peregrinatorem. In Germania nostra inprimis, ubi C tot principes *postas* alunt et quadam aemulatione sibi inuicem obtrectant, ut adeo literarum rerum ac hominum transuectiones facile in alia itinera flectant atque eo migrent, ubi cursus uelocior et expeditior est, et minoribus impensis conficitur. Secus in regionibus, ubi *postae* imperio unius parent. Hic enim omnis metus cessat, fore, ut lucrum, quod meae nunc ditiones e cursu publico capiunt, his alius praeripiat. Annonae praeterea curam habeat praefectus *postarum*. Sed neque hanc, nisi longo rerum usu acquirit, scilicet moribus ac industria incolarum, natura ac foecunditate regionum commerciisque cognitis, quarum rerum notitia plures sane annos uult, quam cui unius hominis aetas sufficere uideatur. Multum igitur refert, si una familia suos in hoc genere a primis incunabulis doctrina prae- E sidiisque instruere ac communire possit, ut pueri negotiis adsuefiant, quae uiri deinceps tractaturi sunt. Dum haec scribo, in mente obuersantur Wartenbergici comites. Hos enim, cum nuper Berolini essem, *cursoriis tubulis* accinctos, non sine animi quadam laetitia, conspexi, quamuis illi ex ephebis nondum excessissent. Ita enim haud dubie magno parenti uisum est: ut tenella filiolorum aetas, na- F tura quasi duce, ad ea officia flecteretur, ad quae ipsa natalium sorte, *argumento l. 5. C. de fabricensibus* Potentissimus Porussorum rex eos destinauisset. Quod si uero *celerum* praefecto omnia haec cognita etiam sint perspectaque: multa deinde *solertia industriaque* opus est, si haec in commoda et *incrementa* uertere uelit iuris *postarum*. Atque hoc est, quod hereditaria iterum munera suadere et com- G mendare uidetur. Non enim sumtibus parcet; non operis; non fortunis ullis, ut prouinciae demandatae limites proferat, quam quis nouit familiae aut posteris

Quae longos rerum VSVS uolunt.

Exemplum ex educatione comit. de Wartenberg.

Maximam solertiam.

(c) Arausio adserta n. IX.

CAP. II. §. I. II.

ris suis perpetuo iure a principe relictum iri. Et, nisi prorsus fallor, quocumque demum in loco cursus publici prudenti institutione, expedita cura, legibus conformi celeritate conficiuntur atque inde, propter literarum ac peregrinatorum frequentiam, principi ac subditis quaestum potius dant, quam ut ullo onere premant rempublicam: ibi certissimum fere est, rei *cursoriae* spartam praefecto commissam esse cum *iure hereditario.*

CAP. II.

De

Primo postarum genere, quod est penes imperatorem in S. R. I.

§. I.

Iuris postarum una adpellatio, significatio uero admodum diuersa.

ANte uero, quam haec rite expendamus, dicendum est, eandem uocis *postarum* adpellationem diuersas significationes habere, inuicem ante omnia bene distinguendas. Has enim cum omnes fere auctores inter se commiscuerint et confuderint saepius, fieri non potuit, ut de ipso deinceps iure *postarum* sibi constarent. Enarrabimus nos summatim hanc diuersitatē singulaq; exemplis illustrabimus: ut pateat, de quonam genere nobis futura inprimis sit disputatio.

Principio notat facultatem, SVIS impensis postas instituendi, sui tantum suorumque causa.

§. II. Principio quidem *ius postarum facultatem notat, equos ac ueredarios alendi suis solum impensis, sui etiam suorumque causa, non aliorum.* Duo hic aduerti merentur, quae huius generis postas ab aliis omnibus distinguunt. *Primum* est, ne, quod fit in *l. 2. et 7. C. de cursu publico*, ciuibus aut incolis alicuius ditionis *onus* imperetur, equos eius generis alendi; sed pretia rerum, prout conuentum est, parata pecunia, *locarii* instar, ab institutore soluantur. *Alterum*, ut *propriarum* tantum rerum transuectiones sint. Ne incolis lucrum praeripiatur, quod hi alias ex hoc genere negotii sibi a peregrinis aliis possunt polliceri. Haec fere instituta fuerunt *Persarum. Cyrus* enim regalibus impensis, per certas itinerum periodos, equites aluit, quorum unus alterum in perferendis literis rebusque excepit, ut uelocissima harum commercia haberet cum quibusuis longe dissitis gentibus. *Barnabas* BRISSONIVS (f), quem alii postea omnes exscripserunt, hunc Persarum morem plene ac docte ex antiquitate eruit, in testimonium adhibitis non *Xenophonte* solum; sed *Herodoto*; *Iosepho*; *Suida*; *Hesychio*; *Eustathio* aliisque praeclaris auctoribus: ut adeo frustra sint, qui de hac re uelint dubitare, quod Xenophontem aliqui non pro *historico* habeant: sed pro *doctore* morum, qui finxerit, qualis aula Persarum esse debuerit, non autem, qualis fuerit, enarrauerit. Apud Romanos quoque cum antea *subditorum* impensis cursus publici fierent, postea quorundam Caesarum beneuolentia effectum est, ut, onere hoc prouinciis remisso (g) *fiscales cursus* instituerentur, id est, postae e Caesaris ac imperii reditibus sustentarentur. *Adrianus* TVRNEBVS (h) hoc explicuit, sed plenius longe curatiusque uir summus, *Ezechiel* SPANHEMIVS (i) recondita, ut solet, doctrina hunc Romanorum morem prae aliis omnibus recensuit, hic omnino euoluendus. Neque uero solum subditis *onerosum* esse non debet *ius postarum* in hoc genere: sed neque damna eisdem *negatiue*, quod aiunt, inferre. Sic per *l. 3. 9. 11. et 16. C. de cursu publico* docemur; posta siue uehiculatione Caesarea neminem uti debuisse, nisi qui publica uel Caesaris ipsius uel praesidis auctoritate, quod rarissime factum, *euectionis* diplomate *L. 2. C. de curiosis et stationariis* esset praemunitus. De quo argumento *Iacobus* REICHIVS (k) ex instituto scripsit, propterea consulendus. Hoc uero, siue factum fuerit, ne *cursus* publici euilescerent frequentatione hominum infimae sortis, siue, quod migrandi licentia, si nullo delectu fieret, pericula reipublicae secum habere uideretur; quapropter CLAPMARIVS ius postarum inter arcana status retulit, ne his sine discrimine uel incolis uel peregrinis uti liceret; siue, ne subditis *quaestus subtraheretur, e transuectione rerum peregrinarum sperandus* (l); nostra parum refert. Id sufficit, ipsos quoque aeui

(f) In eruditissimo opusculo de regio Persarum principatu lib. I. p. 147. 148.

(g) Neque nullius momenti uisa est subditorum ab hoc onere subleuatio, ut hodienum nummi Caesarum extent, in memoriam huius clementiae his uerbis excusi: VEHICVLATIONE ITALIAE REMISSA.

(h) Aduersariorum Tomo III. Lib. XXIX. cap. 12. p. 189.

(i) De usu et praestantia numismatum, dissert. IX. de uehiculatione remissa p. 800. Addi possunt, quae habent CASAVBONVS ad Lampridium; SCHEFFERVS de re uehiculat. ueterum; Iohannes SCHILTERVS de cursu publico, qui textus LEGVM magna cum industria iudicioque, prae aliis omnibus expendit.

(k) In literatissima dissertatione de DIPLOMATIBVS et TRACTORIIS *von post und kostzetteln* Regiomonti 1678.

(l) Neque enim nullas causas habeo, ut ita credam.

CAP. II.

Adplicatio ad faciem postarum hodiernam.

aeui Romani Caesares *lucrum* hoc subditis non praereptum uoluisse. Hoc igitur modo id Caesari etiamnunc dandum esse, arbitror, ut postas ubique regionum instituat, inprimis si territoriorum domini *nullas* habeant, quarum usu literarum rerumque commercia per omnes imperii angulos tempestiue haberi queant. Atque huc etiam omnia argumenta pertinent, pro hac Caesaris facultate a diuersis doctoribus in medium prolata. Scilicet hoc sensu dicendum est, *ius postarum e reseruatis ac regalibus* esse *imperatoris* cum *Andrea* ALCIATO (m); *Iacobo* CVIACIO (n); *Iacobo* MENOCHIO (o); *Thoma* MERKELBACII (p); *Caspare* KLOKIO (q); *Antonio* PEREZIO (r); *Iohanne* BRVNNEMANNO (s) aliisque praeclaris legum Romanarum interpretibus. Quos publicorum imperii iurium scriptores, si intra eosdem hos limites et ipsi maneant, impune sequuntur. In quorum numero sunt *Thomas* MICHAELIS (t); STEPHANI (u); STAMLERVS (x); SIXTINVS (y); CLAPMARIVS (z); CLVTENIVS (a); BOCERVS (b); ARVMEVS (c); REINKINGIVS (d); BESOLDVS (e); SPRENGER (f); SCHVZIVS (g); LIMNAEVS (h); BRAVDLACHTVS (i); HERMES (k); BEHAM (l) aliique. Nauseo enim iuniores recensere, quorum alius alium, nullo iudicio, exscribit.

Quo sensu ius postarum inter regalia Caesaris et sit et non sit?

§. II.

Ratione noua et plane singulari expeditur.

Summatim sufficit maiestati Caesaris, si litterarum ac rerum commercia in omnibus imperii plagis et angulis habere queat. Quod *dupliciter* fieri potest, uel *POSTA IMPERIALI* Caesaris: uel *TERRITORIALI* aut prouinciali principum. Si *illud*, tum regio ipsa, quam ueredi Caesarei peruadunt, uel *non habet prouincialem* postam, adeoque caueant tantum Caesarei mancipes, ne incolis ullo modo graues sint; uel illa *Caesaream* iuxta, *territorialem* quoque habet, atque hoc sensu Caesarei res tantum *proprias* per eiusmodi territorium transuehere possunt, non literas aut bona *peregrinorum*, multo minus *ciuium*, ne princeps *utili* dominio territorii a Caesare destitui uel aliqua tantum parte uideatur. Atque hinc intelligitur, quod *postae* in exposito hactenus significatu, quatenus scilicet *innoxio* per omne imperium *transitu* fiunt, omnino ad maiestatem pertineant imperatoris adeoque inter *regalia* sint: contra uero, si *quaestum* faciant aut incolis onera *angariarum* imperent, inter fructus atque reditus

credam. Quoniam ex A. GELLIO lib. XV. noctium Atticar. c. 14. constat, Romanarum prouinciarum incolas plures ex rerum ac hominum transuectionibus uixisse.

(m) In annotationibus ad lib. XII. codic. tit. de cursu publico T. III. oper. p. 609. rem omnem summatim, sed eleganter atque his uerbis explicat: quid sit CVRSVS PVBLICVS ut breuiter explicem, sciendum est, per dispositos locos prouinciarum habuisse imperatores quosdam equos, qui sumtu publico alebantur: ut quoties repentinum aliquid accidisset, mutatione equorum citissime, quo uellet imperator, possit mittere quemcunque nuntium, uulgo POSTAS uocant. Verum in hoc hae differunt a cursu publico, quod hic sumptu principis alebantur equi et, sine eius licentia, priuatus nemo iis utebatur. Sed in praesentiarum priuato sumtu res agitur estque inde conducti locatione actio. Non frustra haec descripsi. Intelligitur enim inde, quod cursus publicus inter Caesaris regalia esse possit: ita tamen ut ius postarum maneat principibus territoriorum.

(n) In eundem C. librum titulo eodem tom. III. oper. p. 500. qui omnium luculentissime doctissimeque uerba constitutionum imperialium mihi uidetur euoluisse.

(o) De arbitrariis iudicum quaestionibus casu 229. p. 220. qui Alciatum exscripsit.

(p) Habetur inter consilior. uolumina Klokii tom. I. uol. 2. consil. 33. p. 270. ubi quaestio resoluitur: an imperator magistrum postarum munere suo exuere possit, nulla idonea causa. Ait ibi auctor: *Das Postwesen wird fur ein Kayserl. bohes Regal gehalten; Das sonst keinem Reichs-Stand gebühret.* Scilicet, ut ego explico, non in proprio territorio, sed extra illud in uniuerso imperio.

(q) de collectis cap. I. n. 25.

(r) In titulum C. solennem ac saepius allegatum de cursu publico.

(s) Qui tamen inter illa, quae olim Caesarum iura fuerant, subsistit.

(t) Camerae imperialis quondam assessor de IVRISDICTIONE conclus. XII. num. 2. Caesareae iurisdictionis sunt, cursus publicos, quos postas dicimus instituendi et confirmandi. Sic nuper 1596. et 1597. L. Taxis eiusque substituto Iac. Henotto a Caesarea Maiestate officium magistri postarum confirmatum est. Habetur auctor in nucleo iuris publ. pag. 604.

(u) Lib. II. part. I. cap. 1. membr. 2. p. 53. Ius postarum solus habet imperator. l. iudicib. et l. nullus C. de cursu publ. quasi uero iura publica imperii nostri a placitis Romanorum pendeant.

(x) De reseruatis imperator. §. XLIIX. p. 237. n. 1. ius postarum non solum inter iura maiestatis; sed etiam inter reseruata imperatoria retulimus. Idque ut speramus absque omni errore. Nam quod consensus ordinum imperii uel ad minimum etiam electorum accedere debeat, nullibi cautum legitur.

(y) De regalibus lib. II. cap. 15. n. 42. p. 211. Ius postarum pertinet ad imperatorem.

(z) De arcanis rerumpublicarum lib. I. cap. XXI. circa fin. quem omnes fere, quos hactenus citaui, exscribunt atque eius lyra oberrant.

(a) In sylloge rer. quotidianar. conclus. XXII. p. 42. 44. qui praebet uestigia Sixtini.

(b) de regalib. c. II. n. 236. qui pariter in numero est sententiaque ueteranorum.

(c) Volum. III. iur. publ. disc. XV. th. 53.

(d) De reg. secul. et eccles. lib. II. cl. 5. c. 6. n. 137.

(e) In dissertat. de regalib. cap. VII. §. 9. et in thesauro practico.

(f) Iurisprudent. publica pag. 106.

(g) Ioh. Heluic. Sinoldus lib. II. iur. publ. posit. XVIII. p. 380. quod in tanto uiro admodum miror.

(h) Hunc citius nominassem, nisi extra oleas is uagari mallet, quam momenta huius litis rite expendere lib. II. iur. publ. cap. 9. n. 133. Neque in tomis additionum alia tractat.

(i) Lib. VI. iur. publ. cap. 6. §. 5.

(k) Qui uulgares auctores exscribit in fasciculo iur. publ. cap. XI. n. 11. p. 198.

(l) In doctrina iurisprudentiae publica cap. II. membr. 2. artic. 19. p. 281. 282.

(m)

tus referri debeant *iurisdictionis territorialis*. Et sane quoties leges imperii curam postarum Caesari commendant, quod fit *in R.I.* NORIMBERG. *1522. §. 5. Item ist bedacht etc. R.I.* SPIRENSI *1542. §. 45. Und damit man auch etc. R.I.* RATISPON. *1641. §. 93. Ubrige übergebene etc.* et in CAPITVLATIONIBVS *Leopoldi* et *Iosephi Articul. XXXIV. Und demnach wir etc.*: id nullibi cum aliqua quaestus mentione et adprobatione fit, sed, quod stylo, curiis usitato, dicunt, innoxiae *correspondentiae* causa; ut cuncta in oculis ac intuitu Caesaris sint in uniuerso imperio. Praeterea ante, quam *Franciscus TAXIVS* Maximiliano I. Caesari compendia publici cursus ostendisset (m): nullum *postae* genus cognitum fuerat, quam quod hactenus per *innoxium transitum* descripsimus. Ut adeo frustra sint, qui a *cursu publico*, qui eousque, nullo incolarum detrimento, Caesaris fuerat, ad *lucra* postarum, ciuibus artificio Taxiano sensim erepta consecutione quadam argumententur. Potius auctor tum fuissem maiorum territoriorum principibus, ut huic conatui, quo sub *postae* titulo magni transuectionum quaestus fieri coeperunt, se tempestiue obiecissent. Et sane si uehiculationum reditus inter Caesarum regalia fuerunt, cur non quaeuis aurigarum commercia (*alle Landkutschen*) sustulerunt mancipes Caesarei? sed illa multis seculis ante floruerunt, quam *Taxiana* inuenta in eorum societatem, nullo iure, sed mera principum territorialium patientia, aut inscitia potius interuenissent. Quid? quod cum semper in Germania *cursus publici* a Caesaribus instituti essent, nulla unquam querela fuisse, legitur: *Daß die Neben-und Metzger-Posten dem Kayserl. Post regal eintrag thæten.* Id scilicet est, nullum antea *quaestum* ex usu postarum adfectasse unquam Caesares: itaque eius causa non aemulari poterant contra id, quod territoriorum iura semper complectebantur. Et quis crederet, quaeso, magnos Germaniae duces pacis, belli ac foederum pactiones cum exteris quibusue iure semper instituisse: neque litterarum rerumque cum illis commercia fouere potuisse. Iam si territoriorum principes et ipsi dispositos equos habuerunt: quis eos hodie Caesari nisi *cumulatiue* merito uindicabit? Manet igitur Caesari facultas *cursus publici* per uniuersum imperium sine lucro tamen e transuectione aliarum literarum, nisi ubi aut nullae prouinciales postae sunt, aut patientia domini territorialis Caesari ius fecit: sed *postarum iura* cuiuis principi in suo territorio competunt, quorum causa incolis et *angarias* imperare poterit et *lucra* praeripere. *Illud*, quod iure *collectandi* gaudeat; *hoc* quod *utile* dominium habeat, quo utroque destitutum se agnoscit ipse imperator.

CAP. III.

De *Altero postarum genere quod est principum Germaniae.*

§. I.

ALTER postae significatus: quo ius notat quaestum faciendi e transuectione literarum, rerum hominumque.

SEd nunc ad alterum POSTAE genus deueniendum, ubi *facultatem* notat, non solum *e quocunque transuectionis genere quaestum faciendi; sed hunc etiam aurigis et clabulariis quibusue priuatis, a societate exclusis, sibi tantum arrogandi.* Atque definitio postarum prioribus seculis prorsus ignota fuit. Quam Cyrus nesciuit; ignorauit Ahasuerus; neque intellexerunt Graeci aut *Romani* sapientes. Crassissimo igitur *elenchi*, quod dicitur, errore labuntur, qui in legibus Romanis praesidium reponunt, iuris postarum, Caesaribus nostris adserendi. Frustra sane allegant *L. 18. §. 21. 22. ff. de muneribus et honoribus*; et eadem prolapsione *L. 7. C. de fabricensibus* laudant; neque firmius ex *L. 2. C. de curiosis et stationariis* argumentantur; imo in ipso *C. de cursu publico et angariis titulo*, ubi sedes est huius materiae, nihil reperitur, quod ulla consecutione ad modo descripta postarum *iura* possit referri. Vt enim taceam, quod ante me a pluribus contra ueteranos istos doctores explosum est, admodum absurdos et rerum imperii ignaros esse, qui e uolumine Iustinianeo principia eruere uelint iurium publicorum Germaniae. Nam ne γρῦ quidem in memoratis Romanorum legibus reperitur: unde constet, Caesares aut rempublicam ex re uehicularia aut cursu publico ullum *lucrum* ciuibus

An hoc sensu sit inter reseruata imperii; aut iura territorii? Exploduntur et explicantur LL. Romanae.

(m) Errat Franciscus TVRRIANVS, aut qui sub hoc nomine latet ZIMMERMANNVS, Hildesheimensi Antistiti a consiliis, quod Taxios a Friderico V. hereditario postarum munere donatos fuisse dicat. Filio enim huius Caesaris id debent. Quod IVLIVS CHIFLETIVS in libro, quem inscripsit, les Marques d' honneur de la Maison de Taxis, prodidit; quem SPENERVS P. II. Herald. lib. III. c. 37. atque hunc WAGENSEILIVS de summis officialib. c. 3. §. 3. p. 14. exscripserunt.

(n)

CAP. III. §. I.

bus praeripuisse. Felicius ergo pro nostris principibus rerum gnari exinde arguent: Caesares Romani *lucra postarum* sibi in pristinis seculis, ubi potestas eorum nullis legibus adstricta fuerat, nunquam adrogarunt; ergo multo minus temporibus nostris haec sibi poterunt uindicare, cum iniuria ac detrimento principum territorii. (n) Sane, adeo lucri nihil *postae olim Caesareae* fecerunt, ut potius ex *l. 20. C. de cursu publico* constet, neminem, qui cursu publico in itinere usus fuerit, quicquam propterea soluisse. Atque hunc morem neque seculo decimo quarto migratum fuisse, BARTOLO (o) teste scimus, qui ita sentit: *nullus dux, postquam suum ducatum intrauit, debet uti cursu publico* (posta Caesaris) *sed iumentis propriis.* Potius clarissimum est, quod non solum olim apud Romanos arg. *L. 65. ff. de acquir. rer. domin.* sed etiam in Germanica gente *quaestus*, e re *uehiculari* facti, non Caesarum fuerint, uerum hominum priuatorum. Reliquias omni tempore obseruare licet in tabellariis *ciuitatum* (*der Städte ordinarie Botten*) qualem, post alias plures, etiam patria mea *Hala Sueuorum* alit. Qui literas resque omnis generis transferunt referuntque, quamuis in iisdem locis *Caesarei* postarum magistri eadem commercia instituerint exerceantque. *Horum* enim auctoritas cum iunior longe sit iuribus *illorum*: facile agnouit Caesar, id postae genus per *Taxiana* consilia nullo iure tolli ac obrui posse in Germania. Quamuis quidam ceremoniarum ritus sint, exempli causa, ne ciuitatum ueredarii cursorios tubulos uel gerant uel inflent (*soll'en weder das Posthorn führen noch darein stossen;*) ut postis Caesareis in angiportu cedant et quae sunt generis eiusdem, quibus dignitas utriusque debet internosci. Sed hae recentiorum temporum subtilitates sunt, quas Caesari disputare noluit grex pusilla ciuitatum. Meretur consuli dissertatio, de hoc argumento uentilata, praeside *illustri uiro Henrico* COCCEIO (p); quae horum *tabellariorum* iura auctoritatemque ex instituto contuetur. Imo ipsa sparta Comitis de PAR, qua is supremam in *Austria* et huic innexis regionibus *postarum praefecturam* gerit, nullo prorsus iure *Taxiis* addictam, satis testimonii habet, *postas lucratiuas*, de quibus hic scribimus, ius esse territoriis in Germania adfixum. Equidem scio, quod *Caesareus* TVRRIANVS (q) existimet, Austriacam domum *postarum* regale *praecipui* iure habere. Verum enim uero priuilegia allegans, ea probare debet, quod haec facti sint, neque praesumantur *L. 1. C. de mandatis principum*, imo nec ullius dignitate et auctoritate nos terreri debere, sed sacras eius literas quaerere iubet imperator. Mirum igitur omnino est, hasce pro Austriacis hactenus prolatas non fuisse. Neque tueri potest causam eorum, quod et hoc ipsum inter priuilegia Austriaca sit; *daß Sie die Original solcher ihrer Freyheiten vor unserm Kayß. und des Reichs Hof- und Cammer-Gericht noch einigen andern Gerichten für zubringen, noch* dispu*tiren zulassen nicht schuldig seyn*, ut uerba se habent diplomatis *CAROLI V.* Postquam enim tot auctoribus, utpote CVSPINIANO; ROO; FVGGERO; LAZIO; COLDASTO; LIMNAEO; PASTORIO ac LONDORPIO Austriacorum priuilegiorum codicillus passim descriptus est: omni iure id in dubium uocatur, quod in illo nequit reperiri. Neque enim, quam etiam opima haec priuilegia alias sint, ullum uerbum de *regali postarum* ibi inuenitur. Frustra autem et in eo est TVRRIANVS (r), quod *Ferdinandum II.* qua *Caesarem*, non qua principem Austriae illustri *PARIORVM* familiae ius postarum in Austriacis regionibus detulisse, scribat. Nam Taxii hereditaria postarum praefectura integro seculo ante a Caesare summatim per omne imperium inuestiti fuerant: quibus ius hoc suum, si aliquod illis fuisset, postea inuitis et immerentibus non potuisset auferri. Et uero cum nullibi legatur, *Taxios* se huic *Pariorum* inuestiturae tum obiecisse, certissimus sum, eosdem neque causas uidisse, ad id faciendum. Quod uero *Ludou. ab* HORNIGK (s); *Caspar* KLOKIVS (t); *Philippus Andreas* OLDENBVRGERVS (u); opponunt; domum tamen Burgundicam ad ius postarum *Taxiis* e manibus auferendum, frustra anhelasse. Id miror, neminem dissoluisse. Maximilianus enim *Taxium* clientela postarum ibi non ut Caesar donauerat; sed qua heres Burgundionum. Huius ergo posteris incubuit, ut facta conditoris ac parentis sui omnino praestarent. Neque maioris momenti est, quod *Thomas* MICHAEL (x) de suo tempore memorat: *Haud secus an. 1579. A. E. S.* (quae literae *Augustum Electorem Saxoniae* denotant) *per Belgium et Ita-*

Tabellarii ciuitatum der Städte ordinarie Botten.

Ius postarum in ditione Austriaca.

Postulata iuris postarum in prouinciis Burgundicis.

Saxoniae electoris per Belgium et Italiam.

(n) Vt tamen semper in memoria sit: ius postarum in prima significatione saluum omnino ac integrum esse imperatori.

(o) In commentario ad L. 20. C. de cursu publico.

(p) Scripsit eam defenditque Iacob Ernestus THOMAN Augustanus, haud dubie in patriae honorem [*der Augsburger Botten*] hoc titulo: DE TABELLARIIS *von Botten* edit. Heidelbergae 1682.

(q) *Im Glorwürdigen Adler*, cap. II. p. 89.

(r) *In dem Glorwürdigen Adler*, cap. II. p. 90.

(s) Cap. XV. de iure postarum theorem. 2. p. 122.

(t) De contributionib. imp. cap. II. n. 30.

(u) In Limnaeo enucleato lib. III. cap. 2. p. 368.

(x) De Caes. Maiestatis camerae et statuum iurisdi-

CAP. IV. *et Italiam suis sumtibus constituere anniten- ti a Caesare, pro huius suae maiestati reser- uati iuris defensione, inhibitum fuit.* Quem locum infiniti fere alii ex eodem, nullo iudicii ordine, exscripserunt. Quasi sci- licet iam conclamatum esset, exemplum hoc principum Germaniae postulatis cur- sus publici iuribus omnino obesse. Ve- rum enimuero non actum hic fuerat de iure postarum in proprio Saxoniae terri- A torio, de qua nostra haec quaestio, ne- que dicitur, an singularium ditionum do- mini consenserint Saxoni, ut cursu publi- co per territoria eorum pro arbitrio trans- iret. Quod utrumque satis luculenter do- cet, quam huius loci id exemplum non sit, ut adserto, per hactenus dicta, prin- cipibus iuri postarum ulla ratione obsiste- re aut obesse queat.

CAP. IV.

De
Tertio postarum genere, quod olim Romanorum.

§. I.

TERTIVS postae significatus, quo ius notat ANGARIARVM.

Restat *tertium* et ultimum genus *postarum* etiamnunc tribus uer- bis exponendum. Scilicet qua- tenus *facultas est, subditis, ter- ritoriorum onera imponendi, ut ueredos ac ueredarios gratis alant, uel ipsimet prompti sint, ad cursum publicum principis causa, peragendum.* Atque hoc intellectu *posta- rum* iura in LL. Romanis passim descripta reperimus. Pertinent huc *L. 18. ff. de mu- neribus et honoribus L. 7. C. de fabricensibus* C *et tituli* fere integri *C. de curiosis et sta- tionariis* item *de cursu publico et angariis.* A quo onere etiam nemo facile se excu- sare potuerat *L. 1. C. de quibus muneribus nemini se liceat excusare et L. 1. C. quemad- modum ciuilia munera indicuntur*, ne cle- rici quidem, quatenus hoc munus fuerat patrimoniale L. 11. C. de *sacro sanctis ec- clesiis*, aut ueteranorum naues *L. 4. ff. de ueteranis;* aquarii tamen *L. 10. C. de aquae* D *ductu*. Qui plura hic desiderauerit, do- ctos interpretes adeat *Budaeum; Cuiaci- um; Alciatum; Brunnemannum; Perezi- um* alios plures. Tractauit quoque hanc rem summatim, sed ordine ac erudite *Re- gnerus* SIXTINVS (a); quem *Iohannes Ot-* B *to* TABOR (b) et reliqui tantum non o- mnes exscripserunt. E Graeca autem et Romana antiquitate qui haec eruat, illu- strissimum scriptorem *Ezechielem* SPAN- HEMIVM (c) laudauimus, cui nunc ad- di potest *Iacobus* GVTHERIVS (d), post quos operae pretium non est, alios no- minare, cum hi nihil omisisse uideantur, quod huc queat referri. Verum enimue- ro neminem imperii nostri adeo ignarum fore, existimo, qui *postarum iura*, qua hanc *angariandi* facultatem notant, Cae- sari in Germaniae prouinciis sit adtribu- turus. Principio enim hoc onus, inco- lis pergraue, ipsos Romanae gentis Cae- sares publico edicto, supra (e) scripsimus, remisisse. Quod igitur illo iam tempore cessauerat, hoc frustra imperatoribus no- stris, propter superius allegatam caussam (f), uindicatur. Deinde extra controuersiam est, Caesares nostros iure collectandi (g) destitui. Igitur neque *angariandi* facul- tate gaudebunt, illi admodum uicina. Fa- ciunt huc uerba *Ioh. Wolffg.* TEXTORIS (h), quae hanc rem ad statum nostrae aetatis bene distinguunt. Sunt autem haec: *por- ro inter Caesaris reseruata referendum ius cursus*

---

risdictione conclus. XII. p. 604. Ceterum mihi a- liunde notum est, HVBERTVM LANGVETVM principi ac nutritori suo ad hoc institutum aucto- rem fuisse. Et sane miror Languetum, in Gallia tum agentem, nullas inde Saxoni literas mittere potuisse, quam uel in nundinis Francofurtanis per mercatores, uel nuntio peculiari amandato in Germaniam. Quod ille in multis epistolis pro- dit, a nobis ante quinquennium et quod excedit promulgatis, certissimo indicio, postas neque tum temporis a Taxio bene dispositas fuisse; ut quo- rumque principum literas perferrent.

(a) In tractatu de regalibus capite XIII. quod ex instituto agit: de angariis et parangariis et plau- strorum nauiumque praestationibus.

(b) In commentario ad tit. C. de metatis et epi- demeticis cap. 3. §. 5. pag. 89. 90.

(c) Differtat. IX. de praestantia numism. p. 800. ubi hoc argumentum plene ac erudite est pertra- E ctatum: unde legum interpretes omnino profice- re possunt.

(d) Memorabili admodum loco lib. 3. de officiis domus Augustae cap. XIV. de cursu publico angari- is et parangariis p. 629.

(e) HADRIANO; PIO ac SEVERO Caesari- bus, quod numis ac testimoniis ueterum scripto- rum probat illustriss. SPANHEMIVS differt. IX. p. 804. de numism.

(f) Argumenta enim negatiua non reiecerim in iure publico: ita scilicet, ut, quam potestatem Romani Caesares non habuerunt, eandem ne- que Germanicos hodieque sibi arrogare posse, exi- F stimetur. Secus autem AFFIRMATIVIS fueris usus et quae olim illis potestas fuit, eam his fru- stra uindicaueris.

(g) KLOKII in hoc argumento illustre uolu- men est de collectis et contributionibus imperii.

(h) Iuris publici Caesarei tit. XII. n. 113. sqq. de reseruatis caesareis.

(i) To-

CAP. IV.

cursus publici, cui bodie postae nomen, sed diuersa iterum ratione ac olim. Hoc enim ius tempore ueteris imperii in perceptione angariarum constitit, dum equos cursorios et parauer edos prouinciales alere tenebantur sumtibus suis. Ast baec onera non iam imperatori, sed territoriorum dominis praestantur a subditis. Quanquam durante bello non desint exempla, quibus ad publicas necessitates, uelut ad subuehendum annonam militarem tormenta et reliquos belli adparatus duces Caesarei uicinos status equos plaustraque poscerent. Quod imaginem ANGARIANDI *prae se fert, sed status*, quod bene additur, *onera talia magis uoluntate et in rempublicam amore atque erga imperatorem reuerentia, quam* PRAECISA IVRIS NECESSITATE *agnoscere et praestare uidentur. Certe illud patet, ab his ipsis ius postae imperialis modernae toto coelo discrepare. Nec enim amplius sumtibus prouincialium aluntur equi cursorii, sed eorum, qui postis sunt praepositi* et quae sequuntur. Cuius uiri sententiae nullus non rerum gnarus adstipulabitur. Quod enim in *2. F. 56. angariarum iura inter regalia Caesaris* numerentur et aliquid eius generis colligi possit ex constitutione quadam GOLDASTI (i): neutrum cum moribus Germanici imperii uel olim conuenit uel cum iisdem nunc congruet, ubi legibus et pragmaticis sanctionibus aliter prouisum esse, scimus.

Rerum dictarum summatim instituta repetitio.

§. II. Vt igitur ea, quae huc usque plenius dicta sunt, nunc summatim, repetam: habet *ius postarum* in *primo* significatu *Caesar*, ad cuius maiestatem utique pertinet, ut per schedula literarum commercia sciat, quid in quibusue plagis et angulis Germaniae agatur, et hoc est, quod inter reseruata Caesaris merito queas referre. Verum hoc non obest *principibus* imperii, quin singuli in singulis *territoriis* et ipsi *postas* instituant habeantque in *altero* ac *tertio*, quem dedimus, uocis intellectu. Quorum *unum* ex *utili* territoriorum dominio; *alterum* ex iure *collectandi*, pronissima consecutione fluit, qua utraque facultate principes Germaniae hodienum gaudent fruunturque. Quod si uero ipsi etiam *Caesarei* in *altero* genere postarum lucra et compendia faciant in principum territoriis; id ipsa *Iosephi R. Capitulatio* longo usui ac praescriptioni his uerbis tribuit: *Wo dergleichen Kayserl. Post-Aemter* VERHANDEN *und* HERGEBRACHT (k): aut etiam *pacto* expresso. Quod in Brunsuicensi ditione cum Guelferbutana domo existimauerim interuenisse: ubi celeres equos ea causa TAXIVS etiam nunc habet. Sed hoc iure quilibet etiam alius princeps per *aliena* territoria *cursum publicum* disponere potest: si quidem *dominus territorialis* consensu suo uel tacito uel expresso id adprobauerit. Exemplum ualde momentosum est, quod *Brandeburgicus* quondam elector ab anno 1658. per ipsas Saxoniae ac Misniae regiones *postas* habuerit neque opposuerint se ullo casu Saxones, quin potius illis gratum hoc esset, ut literae eorum, propter nundinas Lipsienses maxime, tempestiue et leui pretio in exteras prouincias perferrentur. Anno demum 1692. adeoque post plures quam totos triginta annos e somno, ut ipsi dixerunt, sunt experrecti. Cum enim insignia *postarum* compendia sentirent, inuido aliquantisper oculo Brandeburgicos praefectos sunt intuiti. Mox principi electori suaserunt, ut et ipse *cursum publicum* per uniuersas ditiones disponeret. Quod cum factum esset, Brandeburgicis literae, quo iure non definio, praereptae sunt: ut ab eo spartam, per tot lustra, ipsa Saxonum uoluntate, exornatam, quando impensis lucra non amplius responderant, relinquere ab eaque discedere cogerentur. In *Quedlenburgensi* etiam ciuitate ante sexennium adhuc *postae Taxianae* fuerunt. Sed postquam Porussorum rex ditionem illam recepisset: omnino causas habuit, eo sibi prospiciendi, ne hic *territorii* fructus ei decederet. Porussico itaque ueredo instituto, expirauit, quem *Taxius* ibi habuerat. Neque enim Taxiani *possessione* sua iura tueri poterant. Saxonum enim patientia nihil nocuit Brandeburgicis, arg. *L. 11. ff. quemad. seruitutes amittantur* et *2. Feud. 8. §. Rei autem.* Verbis: *quod ergo etc.* quibus pristina in Quedlenburgum iura fuerunt, antequam urbem pretio, Saxonibus numerato, in suam ditionem accepissent.

Iura DERIVATIVA POSTARVM PACTO domini territorialis uel TACITO uel EXPRESSO.

Quis postas iure bereditario deferat in Germania?

§. III. Verum haec sufficiant ad intelligendum, *quis* postas *bereditario iure* in Germania nostra possit deferre. Scilicet CAESAR in *priori* (l) significatu, iure reseruatorum; in *altero* (m) pactis siue tacitis, siue expressis cum dynastis ditionum: PRINCIPVM autem iura uti *primi* (n) generis *postas* non attingunt: ita in *secundo* (o) ac *tertio* (p) easdem omnino in suis territoriis exercent. Itaque non omnes *bereditarii* cursorum *praefecti* eandem facultatem eademque iura habent. Sed haec aestimanda sunt pro *triplici postarum*

(i) Tomo III. constitution. p. 35. et 61. ibi querela extat, quod homines priuati sine euectionis schedula cursu publico uterentur: hic uero equorum maior cura mancipibus commendatur.

(k) Articulo XLIV.

(l) Superius descripta cap. II.

(m) Quem dedimus cap. III.

(n) Locus saepius citatus.

(o) Ita cap. III.

(p) Describitur cap. III.

(q) Ver-

CAP. V.

starum diuerfitate, hactenus a nobis edocta. Quamuis, ut uerum fatear, *primi* ac *ultimi* generis poftarum non facile exemplum exter, cum *iure hereditario* collati. Neque enim *ibi* clientem repereris, cum feudi cuiusuis ratio in *concessione utilitatis* (q) uerfetur, quae fere in illo genere non reperitur (r). A modo autem *postremo* de iure angariarum loquor, curfus publici in Germania defuefacti funt, ut priuatae tantum atque extra ordinem quandoque inftitutae uehiculationi inferuire uideantur. Loca hanc in rem congeffit *Samuel* COCCEIVS (s), magno parente digniffimus filius, unde plenius intelligi poteft, quod nos, pro ratione inftituti, fummatim expofuimus. Vt adeo *alterius* tantum generis hereditarii poftarum praefecti fupereffe, uideantur.

§. I.

CAP. V.

De *Suprema celerum praefectura dem General-Post-Amt in Hispania, Gallia, Anglia, Dania, Suecia, Turcia et alibi.*

§. I.

Maxima dignitas praefecturae postarum, in aulis Caesarum utriusque Romae.

SEd neque parum eft, ad fupremam CELERVM PRAEFECTVRAM adfpirare. In quo dignitatis gradu τὸν λογοθέτην τȣ̃ δρόμȣ, quem interpres (t) *fupremum curforum praefectum* reddit, *qui cognitionem habuerit de curfu publico*, aula Conftantinopolitana Graecorum Caefarum repofuerit, e *Georgio* CODINO (u), uulgo *Curopalata* in aliquot locis poteft intelligi. Scilicet inter primarios aulae adminiftros locum habuit fummus curforum magifter: quem magno dignitatis interuallo alii plures fequuti funt. Tuentur eundem in hoc honoris faftigio ipfae etiam leges Romanae. Nam *L. 9. C. de curfu publico* imperator fibi, uel ut eius uerba funt, noftro numini et magiftro officiorum curfus publici curam referuamus. Ita ut neque praefecto urbi neque magiftris militum nec ducibus nec uicariis a nobis hic quicquam conceffum fit. Quorfum *Iacobus* GVTHERIVS (x) legi poteft, quamuis mirer, eum praefecti curforum munera non curatius defcripfiffe. Et memorabilis illa poena eft, quam ex Iulio Capitolino fuppeditat *Petr.* AERODIVS (x*) his uerbis: *Tito Aurelio imperante, Pertinax, qui et poftea imperator fuit, praefectus cohortis in Syriam profectus, curfum publicum fine euectione, fiue diplomate (ohne Post-Zettel) usurpauerat. Praefes Syriae ita hoc nomine in eum animaduertit, ut pedibus ab Antiochia ad legationem fuam iter facere imperaret.* Inde eft, quod C. PLINIVS non alii quam ipfi imperatori Traiano fe excufet (y), *quod uxori fuae, audita morte aui, uolenti ad amitam fuam excurrere*, euectionis diploma conceffiffet. Quod, clariffimum nobis documentum eft, curfus publici caufas maximi momenti fuiffe, faepius a praefecto ad ipfam Caefarem delatas. Etiam in medio aeuo mentio TRACTORIARVM epiftolarum, *Vorspanns-Zettel*, de quibus SIRMONDVS (*) et MABILLONIVS (**). Et uero neque noftra aetate fparta fupremi poftarum praefecti minoris momenti eft: quod intelligere licet, fi pleramque Europae aularum rationes habeamus. De *HISPANIAE* regno gentiles.

Nostra aetate in palatiis regum ac principum Europae uniuerfae.

1) HISPANIAE.

(q) Verbis fcribo illuftris STRYKII cap. 1. et 2. iur. feud. pr.

(r) Nifi ipfe Caefar reditus ALIVNDE tribuere uelit praefecto POSTARVM, ut in hoc etiam genere fidem eius folertiamque beneficio alligatam habeat. Quod OFFICIALIBVS aularum hereditariis *den Erb-Hoff-Aemtern* dari folet. Qua caufa ipfos etiam principes electores Bambergenfia feuda accepiffe fcimus: ut hereditariis muneribus in aula iftius antiftitis defungerentur. Quae cum ARCHIOFFICIIS eorum, quae Caefari et imperio praeftant, manifefto errore alii confundunt.

(s) In differtatione nuperrima de regali poftarum iure cap. 1. n. 10.

(t) F. IVNIVS in notis in Curopalaten p. 302. ὁ λογοθέτης τȣ̃ δρόμȣ. Summus curforum praefectus, cognitionem habens de curfu publico: qui hodie Germanis *Postmeister*, Gallis maiftre des poftes. Vt ex hiftoricorum monumentis poteft probari. Qua de re etiam agit SPANGENBERG *part.* 1. *Adels Herkommen* cap. 10. p. 154. 200.

(u) In libro de officialibus palatii Conftantinopolitani p. 16. 68. 174. 302. et quae ad hunc locum notauit Gretferus.

(x) De officiis domus Auguftae lib. 3. cap. 14. pag. 635.

(x*) Lib. X. rer. iudicatar. cap. 7. p. 938. de muneribus et honoribus.

(y) Peregregia haec epiftola eft CXXI. ET VLTIMA LIBR. X. quae omnino perlegi meretur, cum illa, qua Caefar Plinii factum fuo confenfu adprobauit. Quod talis officii gratia in celeritate conftiterit, ut fententiam Caefaris Plinius ante iter fufceptum, exquirere non poffet.

(*) Ad Sidonium.

(**) Ex formulis Marculfi lib. 1. c. 2. de re dipl.

(z) In

les ſcriptores GARCIAS TOLETAN. (z); A LARREA (a) et PEREZIVS (b), cuius uerba huc exſcribi, merentur. Ita autem hic: *ſummus ueredariorum praefectus, curioſo in comitatu olim ſimilis, illuſtri ſtirpe oriundus, a principe conſtituitur, cui in omnes ueredarios imperium eſt. Et ſtafetas, quos celeres literarum curſores uocamus, deſignat atque beneficio principis omne commodum ex iſto munere proueniens ſibi acquirit. Sed omnes ſumtus ſuſtinet et ſalaria praebet* B *curſoribus aliisque miniſtris et faſciculos literarum principis et legatorum eius ubique exiſtentium, deferendos curat: atque in praemium probe nauatae operae ſolent eius heredes, permittente principe, in munus ſuccedere, ſaltem in Hiſpaniae regnis et Belgio.* Non poenitet integrum locum dediſſe, cum plura ſint, quae inferius etiam dicendis lucem dare poſſunt.

2) GALLIAE. De *GALLIAE* moribus e TABOETIO (c) haec C refert LIMNAEVS (d): *procuratio* curſus publici in Gallia *moribus aulicis*, *adſcribitur Archihippocomo* (au Grand Eſcuyer de France) *qui magnus adpellatur Scutarius.* Qui ſuo tempore hanc prouinciam in Gallia exornauerit, *Ludou. ab* HOERNIGK (*) recenſuit. Noſtra uero aetate ſupremam poſtarum curam *LOVVOIS* geſſit, regis, dum uiueret, manus et oculus. Qui *trigam* clauſit maximorum, quos Gallia pace et bello uidit, adminiſtrorum. Et ſane non infimam immanium diuitiarum, in quibus ipſe deceſſerat, partem hanc fuiſſe, quam ex reditibus collegerat praefecturae poſtarum, ſermone plurium habeo. Addi poteſt de Galliae POSTIS *Renat.* CHOPPINVS *de doman. Franc. lib. 3. p. 704. 705.* et ZYPAEVS de iudice *lib. 3. c. 19. p. 114. n. 3.*

3) ANGLIAE. In *ANGLIA* rex quidem ipſe poſtarum iura ſibi ſeruauit, teſte *Henningio* ARNISAEO (e): ſed curam eorum iam olim principi *Georgio*, nunc marito *reginae* demandatam fuiſſe, ſcimus (f). Neque infra dignitatem ſuam eſſe exiſtimauit regali ſtemmate oriundus princeps, ut ceteris regnorum ac dignitatum titulis hunc quoque adderet: *SVPREMVS POSTARVM* in Angliae regno *PRAEFECTVS.*

4) DANIAE. In *DANIAE* regno ſuprema celerum cura adſignata eſſe, dicitur GVLDENLOVIIS, quae familia originem debet filio quondam regis naturali (*).

5) SVECIAE. In *SVECIAE* etiam regno, ſi alibi unquam, ratio haberi ſolet celerum curatisſima (**).

6) MOSCOVIAE. In *MOSCOVIA* ac *RVSSIA* aluntur ruricolae ad rem uehiculariam in gratiam peregrinorum agendam et promouendam (†).

7) POLONIAE. In *Poloniae* regno uti libertatis iura ſaepe degenerant in licentiam, ita etiam obeſt illa rei curſoriae rationibus magis curatis (††). Contra in regno

---

(z) In comment. C. ad tit. de curſu publico.

(a) Fide Perezii, cum auctor ipſe ad manus non ſit.

(b) Commentar. in lib. 12. cod. tit. de curſu P. p. 851.

(c) In paradoxis reg. ſect. 2. p. 113.

(d) In notitia Franciae lib. 2. cap. 3. p. 573. quo doctiorem librum non ſcripſit Limnaeus.

(*) Capit. VI. p. 37. Hodie Monſ. de NOVVEAV Seigneur de Fremont Conſeillier de Sa Maieſté en ſes Conſeils d' Etat, GAND MAITRE DES COVRRIERS ET SVRINTENDANT GENERAL DES POSTES et Relais de France.

(e) Lib. 3. de iurib. maieſtat. minoribus cap. 4. pag. 549.

(f) Non ſolum ſermone aliorum, ſed etiam teſtimonio Iacobi Bernhardi MVLZII part. II. repraeſentat. maieſtatis imperat. cap. 9. p. 435. gener noui regis Angliae princeps Danicus reditus poſtarum per Angliam nuper obtinuit. Adde CHAMBERLANVM *in deſcriptione ſtatus Angliae regni* ex inſtituto.

(*) Lege quidem locati conducti tam in *Norwegia*, quam in *Dania* hoc regale exercetur a priuatis. Et cum *locarium* uix aliquot *millium imperialium* attingat, multi ſunt, qui diſpoſitionem eius deſiderant curatiorem. Memini ann. 1704. ipſum regem e Germania euocaſſe uirum eius rei gnarum: ut celerum Daniae et Norvvegiae defectus emendarentur. Extat inter *regales conſtitutiones Hafniae* in 4to editas: *Poſtordnung udi Danmack og Norge, ſamt Forſtendomme Schleſswig og Holſten* Chriſtiani V. regis an. 1694. Taceo alia rei curſoriae, quae in eodem uolumine habentur.

(**) Extant de *Sueciae* poſtis iam conſtitutiones regales an. 1636. 1642. 1643. 1645. de quibus LOCCENIVS *in ſynopſi iuris publici Suecici diſſert.* 3. §. 25. *p.* 34. atque in antiquit. *cap.* 9. *p.* 74. Plura *Michaelis Wexonius* GYLLENSTOLPE *in politica* D *Sueciae ſect. 2. cap. 3. de maieſtate eiusque iuribus* §. 13. *p.* 261. quae prodiit *Aboae* in Finlandiae academia eſtque diuerſa ab hac, quam edidit pater illius *Nicolaus* GYLLENSTOLPE, etiam *deſcriptionis Sueciae* auctor editorque *Aboae* 1650. 8vo. Sed tres hi libelli, cum anhelare uideantur ad priſtina tempora libertatis et imperii adducti, publice proſcripti ſunt, ut adeo reperiantur nonniſi difficillime. De *poſtis Suecicis* etiam plurima *in dem Schwediſchen Kauffmann* p. 57. 59.

(†) Rusſiae poſtas laudauit commendauitque E ſuo iam tempore OLEARIVS. Sed haud dubie ideo, quoniam legati extraneorum gratis uehuntur per imperii prouincias uniuerſas a ruricolis, qui ideo immunes ſunt ab aliis tributis. Cetera nouam curam et cultum etiam hic expectat Moſcouia. Conferatur etiam MARPERGER *in nundinatore Ruſſo cap.* 8. *p.* 124. 125.

(††) Ante duo fere luſtra *Ioannem* BARZEVSKIVM id egiſſe, ut *poſtae* inſtituerentur per uniuerſam Poloniam, id quidem ſermone habeo aliorum. Ipſe impenſas obtulit et locarium annuum, ſiquidem haec ſparta illi elocaretur. Verum reF gna uicina, neſcio qua aemlatione, huic inſtituto attulerunt plurima impedimenta, ut res ſucceſſu deſtituta. Licet noſtri aeui rex eam cauſam demandauerit *commiſſariis.* Verum didici ex faſciculo *Mſcto* nauem hanc ad multos ſcopulos offendiſſe. *Principio* fuerunt inter Poloniae ordines, qui dixerunt, ſua intereſſe, ut lateant; ſed *poſtis ordinatis* mille futuros eſſe proditores. Olim i[illegible] hoc regnum ab *adſiduis* legationibus abhorruiſſe, ideo: ne arcana reipublicae propalarentur. Angue igitur peius fugienda celerum inſtituta. *Deinde* et proceres reipublicae et ſacros regni antiſtites recuſaturos locarium, quod, ſua opinione eſſent, ab omni *taxa*, onere, cenſu, praeſtatione immunes. *Demum* leges rei curſoriae uix obſeruatu-

regno *PORVSSIAE* expedita et secura uehicula, celerum praefecti uigiles et solertes, ut uicinis esse queant exemplo, dummodo illud sibi proponerent ad imitandum (†*). Neque TVRCIS ignotae celerum curae, satis hodie cultae et expeditae (a) in tanta barbarie. *ITALIAE* quoque postas disponere instituit papa Romanus (*†*).

CAP. VI.

De *Postis prouinciarum Germaniae.*

§. I.

Germaniae, ubi patrocinium cursus publici archicancellario S. R. I. antistiti Moguntino commissa.

Neque in Germania nostra minor est eiusdem muneris dignitas et amplitudo. Inde est, quod teste BOINBVRGIO (g), quem BOECLERVS (h); SPENERVS (i); THVLEMARIVS (k); CRVGERVS (l) aliique exscripserunt, ipsi Moguntino antistiti Caesar *patrocinium* demandauerit *postarum* et cursus publici in uniuersa Germania. Quae prouincia cum supremo, quod in imperio est, munere archicancellariatus omnino connexa esse uidetur (m). Et memini plurimas ea causa lites principi electori cum a Taxiis; tum a proceribus quoque imperii motas fuisse. *Illi* enim a Caesare magis pendere uoluerunt, in cuius clientelam, inuestiturae remedio, essent recepti (n): hi autem inter nouissime 1690. descripta grauamina contra Moguntinum hoc etiam allegarunt: *es nehme sich Churmainz der* Protection *über die posten an. Unter derer* Praetext *Churmainz eine* iurisdiction *in andrer Chur-Fürsten Fürsten und Stænde* territoriis *unvermercket* exerciren *kœnne* (o). Mea doctrina facile est ad controuersiam, tot difficultatibus obrutam, duobus uerbis componendam. Scilicet in *primo* tantum genere postarum (p) patrocinium Moguntini uersatur; Non in *altero* (q) ac *tertio* (r), quae iura sunt, *territoriis* affixa, eaque uel a principe ipso exercentur, uel *Taxiis* pacto aut patientia eius concessa esse deprehenduntur. Id quod nihil commune habet cum patrocinio Moguntini. Quamuis aequitas quodammodo commendare uideatur, ut propter clientelam *primi* generis postarum etiam in *altero* literae Moguntini a τῷ ςαθμολύτρῳ immunes sint. Quod etiam praxi confirmat HOERNIGKIVS (s). Et uero cum olim Caesareis impensis literaria commercia habuerit Moguntinus: non tam ille, quam Caesar iis nunc subleuatus esse, intelligitur.

Lites ea causa cum a Taxiis tum a proceribus imperii intentae.

Noua ratio litigiosa haec iura componendi.

Quo iure literae Moguntini a taxa cursoria immunes?

§. II. Praeterea id tantum non peculiare habet Germania, quod, ob superius (t) allegatas causas, plerique principes hanc spartam familiis detulerint cum successione hereditaria. Caesares suo exemplo ordinibus hic praeiuerunt. Cum enim usque ad Maximiliani I. aetatem cursus publici aerario Caesaris admodum onerosi essent: *FRANCISCVS TAXIVS* s. Tassius, nobili gente ex Italia oriundus inde compendii rationes docuit, obtulitque Caesari, suis impensis cursores disponere, literas quoque curiae imperialis ac Moguntinae gratis perferre; modo hoc daret ei Caesar, ut reliqua commoda atque lucra caperet in praemium operae nauatae. Non poterat institutum hoc, nouum ac inauditum plane, aulae proceribus non gratissimum esse atque cunctorum adplausus promereri. Cessit etiam Taxio feliciter opera consiliaque haec optatissimus, neque ulli mortalium praeuisus

In Germania Postarum praefectura plurimum iuris hereditarii?

Exempla Caesaris cum in S. R. I. ubi Taxius,

---

seruaturos homines nobiles, si quidem illae non forent ad eorundem palatum. Et quae offendicula alia generis eiusdem.

(†*) De celerum cura in Porussiae regis prouinciis egit ex instituto MARPERGER *in descript. prouinciarum R. Porussiae cap.* 10. *p.* 291. *seq.*

(a) Vt hodie maiori facilitate excurramus Constantinopolin, quam ante ducentos annos hinc Berolinum. De pristinis celerum institutis egit BVLENGERVS *lib. 6. de imp. Rom. p.* 586.

(*†*) Extat bulla apud CHERVBINVM, Vrbani quidem octaui anno 1641. scripta, *tom. V. n.* 288. *p.* 130.

(g) Qui schedas de praerogatiuis Moguntini Ioh. Henr. BOECLERO transmisit, ab eodem notitiae S. R. I. lib. VI. c. 5. p. 134. insertas. Quamuis plura ibi sint, a partium studio non aliena.

(h) Lib. cit. VI. c. 5. p. 134.

(i) Oper. Heral. part. spec. lib. 1. c. 64. §. 18.

(k) In op. de octouiratu cap. X. p. 129.

(l) De iurib. nouem uiror. part. spec. membr. 2. discurs. 4. p. 215.

(m) Agnoscente hoc ipso Moguntino in literis d. 27. Maii 1627. *Meinen Vorfahren, als Ertz-Cantzlern in Teutschland das Regal und* Protection *über das Postwesen im H. R. Reich allergnædigst anbefohlen.*

(n) De regal. postar. iure cap. VI. p. 50. seqq.

(o) Ioh. Frid. PFEFFINGER inter alia grauamina contra Moguntinum prolata, hoc quoque descripsit lib. 3. comment. iur. publ. tit. X. p. 127.

(p) Superius descriptum habes cap. II. §. 2.

(q) Cap. III.

(r) Cap. IV.

(s) Cap. VI. de regali postar. iure theor. 2. p. 206.

(t) Plene hac de re egimus cap. I. §. 3. Exemplis ibi ac rationibus cum uniuersim, tum sigillatim ostensum est, quanta commoda curae postarum accedant, si hereditario iure familiae unius deferantur.

uisus euentus comprobauit. Regalis enim fiscus non solum onere hoc subleuatus est, sed postae magis celeres et expeditae redditae fuerunt, ingenti commodo principum, mercatorum et quorumuis peregrinantium. Mereri uidebatur haec prudentia solertiaque laudatissimi uiri, ut uniuersae *genti Tassiorum* suprema *postarum praefectura* cum hereditario iure deferretur, quo praeclari conditoris memoria in posteris existeret, nullo tempore intermoritura. Atque exinde maiora semper incrementa sumserunt e cursu publico prouentus, familiamque Tassiorum tantis diuitiis locupletarunt, quae satis esse uidebantur, ut principio comitum, mox S. R. I. principum honores titulosque sustinerent. Habet Taxiana gens familiares et domesticos scriptores, qui ortum progressionemque eius ex instituto descripserunt. In quorum numero inprimis sunt *Franciscus* ZAZZERA (u); *Alfonsus Lopezius de* HARO (x) et *Iulius* CHIFFLETIVS (y); quem *Ludouicus ab* HOERNIGK (z); SPENERVS (a); WAGENSEILIVS (b); atque hunc et Hornigkium TVRRIANVS (c), aliique exscribunt. Vt adeo operae pretium non sit, tot auctoribus memorata repetere.

Cum in Hungariae Bohemiaeque regnis et Austriae innexis prouinciis ubi comes de Paar.

§. III. Inuidere coeperunt huic quaestui principes Germaniae, quod *Taxios*, peregrinam gentem tanta e cursu publico compendia facere in Germaniis, intellexissent. Prodito igitur semel arcano postarum reditu, consilia plerarumque regionum dominis esse, coeperunt, quibus utilitatem hanc, ceu fructum territorii sui, sibi adsererent. Fecit hoc et suo quodammodo exemplo reliquis praeiuit gens Austriaca. Ex quo enim *Caesarea* dignitas huic familiae illata fuit, in Austria eique innexis regionibus *cursum publicum* dispositum habuit, ut quaeuis, siue per Italiam siue Germaniam instituta, literarum commercia in *residentia*, quae dicitur Caesaris, ceu in puncto suo conuenirent. Et tantum abest, ut *postae*, a *Taxiis* inchoatae, Austriacis offecerint, aut eo protulerint limites: ut potius constet, Austriacos in aliquot prouinciis, exemplum in *Styria* (d) se offert, *celerum praefectos* cum iure hereditario constituisse. Cum uero rei cursoriae melius consultum iri, existimaretur, si ueredariorum cura in Austriacis regionibus, Hungariae Bohemiaeque regnis supremo committeretur imperio unius: ad hanc spartam anno demum 1624. subeundam *Iohannes Christophorus Liber Baro de* PAAR a Caesare Ferdinando II. delectus est, fide diplomatis, quod etiam nunc publice prostat (e). Efflorescere inde coepit cursus publicus in Austriacis ad inuidiam Taxiorum in reliqua fere Germania. Tum enim PAARII iuribus suis contra quosque aemulos et *Taxios* maxime adserendis, ampliandis ac defendendis maiori, quam ante hac solertia inuigilarunt, quod commoda in posteros suae gentis transitura intelligerent. Contraria certe studia ex hoc tempore inuicem fouerunt *Taxii Paariique*: cum incrementa *unius* damna esse *alterius* existimarent. Aula Caesarea, toties de his litibus consulta, qui libelli in actis LONDORPIANIS (f) hodienum extant, non poterat non in partem inclinare *PAARIORVM*, quod hi cum suo iure domus Austriacae praerogatiuas tuerentur. Nostri instituti non est, his recensendis occupari, quamuis *distincti postarum significatus*, quos supra docuimus (g), hanc causam tribus uerbis iterum componere uideantur. Cum alii doctores (h) intricatissimis difficultatibus eam soleant inuoluere. Id superiori anno (1703) aduersione non minus dignum est, quod CAROLVS III. Hispaniae rex Viennae Austriacorum a Caesare adpellatus, in itinere per Germaniam in Belgium, regni capessendi causa, instituto, comitem secum habuerit *PAARIVM* supremum rei cursoriae et uehicularíae praefectum. Hunc enim suis et Porussiae regis (i) ueredariis hoc tum munere defunctum fuisse, die VI. Octobr. cuius apud nos licuit intueri. *Vtrique* miro certe tubulorum concentu et in *ar-*

(u) De nobilitate Italiae.

(x) In genealogia comit. de Villamediana.

(y) In libro, les Marques d' honneur de la Maison de Tassis.

(z) Capit. VI. theoremat. 2. p. 46. de regali postar. iure.

(a) Parte II. special. Herald. lib. III. c. 37. de Taxiis.

(b) De S. R. I. summis officialibus et subofficialibus cap. 3. §. 3. p. 14. 15.

(c) *Im glorwürdigen Adler* cap. I. §. 3. p. 16. 17.

(d) Ioh. Christophorus L. B. de PAAR antequam supremam in Austriacis ditionibus postarum praefecturam accepisset, in diplomate Caesareo 1624. salutatur: *Kayserl. Rath und Kammerer Erb-Land-Postmeister in Steyerm.*

(e) Apud HOERNIGKIVM cap. VI. theorem. 3. pag. 57.

(f) Volumine V. VII. aliisque, quae loca in nouissime edito indice facili negotio euoluuntur.

(g) Cap. II. III. IV. quae omnino consuli merentur.

(h) Ludou. ab HOERNIGK cap. 3. theorem. 3. p. 61. seqq. quique hanc controuersiam describit tantum, neque momenta in utramque partem aestimat expenditque. Et hunc reliqui fere omnes exscripserunt.

(i) In eodem enim agmine utrique egerunt eodem plane adparatu instructi cum Caesareis. Qui casus plane insignis est, quod Caesareis ueredis in primo significatu [cap. II.] cum principum imperii in altero [cap. III.] optime conuenire, queat.

CAP. VI.

ce, ubi rex dimidia tantum nocte (k) somnum coeperat, signum mane receptui dederunt et post urbe nostra circa *undecimum* exeuntem, iterum iterumque repetito corniculorum clangore, sunt comitati. Quod nescio an pace factum fuerit *Taxiorum*. Sed haec memoriae causa in transcursu.

Regis Porussiae, ubi comites Wartenbergici.

§. IV. Inter omnes Germaniae principes maximam *publici cursus* curam dimidio abhinc seculo habuit princeps Elector *Brandeburgicus*. Equidem non reperitur, *celeres* ante annum 1650. in marchia unquam dispositos fuisse. Cum enim horum principum omnis fere ditio *marchiae* limitibus absolueretur: operae pretium illis uisum non est, ut eius causa ueredos alerent. Neque *Taxiis* unquam animus fuit in Westphalia aut marchia cursus ueredariorum instituere: quod e Gallia et Belgio per Rhenanas; Franconiae; Boioariaeque regiones Viennam Austriacorum commodum magis iter: atque per Bohemiam cum Polonis commercia satis essent expedita: in borealia quoque regna postae Hamburgo per Brunsuicensem prouinciam transirent. Vt adeo, marchiam attingendi, nulla esse ratio uideretur. Verum enim uero postquam diuino quodam prouidentis numinis beneficio contigit;

§. IV.

A ut Brandeburgici principis ditiones a Porussia in Cliuiae ducatum, uno fere tractu ducentorum milliarium protenderentur: tum demum intellectum est, celerum cursu perquam opus esse. Non enim tardiora solum literarum commercia fuerunt, quae per longas *imperialium postarum* ambages haberi poterant: sed haec etiam maximis et, quod aliorum sermone habeo, quotannis *decem millium* thalerorum B impensis facta sunt. Nouo itaque consilio ingentis animi princeps, *Fridericus Wilhelmus* hanc curam *Michaeli Matthiae*, uiro rationum cameralium et oeconomicarum gnarissimo rerumque longo usu perito tum demandauit, ut *Berolino* et *Cliuiam*; et *Porussiam*; et *Misniam* uersus ordine non interrupto, *cursum publicum* per marchiam et interiacentes regiones disponeret. Maiora subinde incrementa sumC psit posteris commendandum (l) praeclarissimum institutum: ut nunc non inter infimos *regni* huius reditus locum queat reperire. Et uero PORVSSORVM REGI hoc negotium tanti momenti uisum est, ut *celerum praefecturam* supremo regalis aulae administro delatam uellet. Demandauit enim anno 1700. spartam hanc optimus princeps *IOHANNI CASIMIRO S. R. I. COMITI DE* WARTENBERG (m) cum hereditario pror-

(k) Hora enim II. media demum nocte Halam d. VI. Octobr. 1703. ingressus est, cum Lipsiae et Weissenfelsae apud Saxoniae ducem aliquantisper diuertisset.

(l) Admodum miror, PVFENDORFIVM, fusissimum rerum Brandeburgicarum, sub Friderico Wilhelmo M. gestarum, scriptorem et hoc et eius generis plura argumenta, quae prouincias in meliorem statum uerterunt, neglexisse. Spicilegia ergo post grande et sumtuosum opus supersunt, quae industrius rerum indagator cum insigni ciuium utilitate ad gloriam principis immortalem collegerit.

(m) Ab instituto nostro non alienum existimaui de WARTENBERGICIS comitibus KOLBIANAE gentis pauca hic in medium proferre, ut intelligatur, cui familiae SVPREMA POSTARVM PRAEFECTVRA, cum HEREDITARIA in eadem successione, in PORVSSIAE regno delata sit. Sumpsit haec ex antiquissima Germaniae nobilitate originem. Seculo enim undecimo praeclarissimis iam S. R. I. muneribus defuncti sunt, qui ex uetustissima hac stirpe fuerunt oriundi. Pridem ea in quatuor palmites iuit PALATINVM; SVEVICVM; WESTPHALICVM; BOHEMICVM. Primum GEORGIVS HELVICH, non incelebris rerum Moguntiacarum scriptor, ex instituto delineauit, qui libellus uolumini, *Johann Casimir Kolbens von Wartenberg Vaeterlicher* instruction *an seine Kinder* sub finem additus est, hoc titulo: *Geburths-Linie des uralten Geschlechts der Kolben von Wartenberg.* Alterum memorant IOH. STVMPFFIVS in chronico Heluet. lib. IX. c. 6. et MART. CRVSIVS P. II. annal. Sueu. lib. VI. p. 327. et part. III. lib. IV. pag. 244. Tertii stemma inuestigauit Henricus MEIBOMIVS senior in notis ad chronicon Schaumburgense, quod in tom. I. extat rer. German. p. 541. Quarti successus dedit Bohuslaus BALBINVS part. III. tabularii stemD matographici regni Bohemiae lit. X. Sed Wartenbergicorum in Bohemis familia eademne sit cum Kolbianae gentis Wartenbergicis in palatinatu Rheni, de reliquis enim nulla dubitatio, hoc facile erit ad demonstrandum. Principio enim ipsa NOMINIS ratio euincit, gentem prima origine esse Germanicam. In uernacula nostra eum id notat, cui excubiarum praefectura commissa est, secundum illud OVIDII lib. III. tristium uers 103.

Quem procul ut uidit tumulo speculator ab alto. Ast Bohemis mons non *Berg*; sed *Hora* diciE tur; ut adeo Bohemicae familiae frustra quaeratur apud Germanos denominatio. Deinde Bohemici Wartenbergii idem agnomen KOLBIORVM habent cum palatinis. Extat diploma Caroli IV. Caesaris anno 1377. cui subscripsit PETRVS de WARTENBERG dictus de CHOLB imperialis curiae magister, ubi Goldastus ob literas uetustatis aerugine obesas Chost legit, sed errore satis manifesto tom. III. constitut. imperial. ad ann. 1377. pag. 417. Idem etiam in libro de regno Bohemiae *in den Beylagen* p. 202. Caroli IV. Caesaris epistoF lam exhibet, ubi uerba habentur: *Wir haben die Dienste betrachtet, die uns der edel Peter von Wartenberg genannt von Kolb unser Hove-Meister und lieber Getreuer offt gethan hat etc.* Quae formulae in scriniis literarum comitis Wartenbergici passim supersunt: *Christoph von Wartenberg genannt von Kolbe* et quae sunt generis eiusdem. Tum illa etiam uerba Germanicam originem ostendunt, quod idem Petrus Wartenbergicus in eadem epistola a Caesare dicatur: noster et IMPERII fidelis, *uns und dem Reich* conf. Godefr. Guilielmus G LEIBNITIVS part. II. cod. iur. gent. pag. 268. Post Carolus IV. imperator eidem Petro Wartenbergio ius uectigalium in Rheno fluuio concesit; quod peregrinae familiae uix existimauerim contigisse: *Haben wir dem ebgenannten von Wartenberg zu einem*

prorsus iure, partim ut mascula ex hac gente proles ad eam spem tempestiue formari ac instrui posset, cuius consilii specimen laudauimus superius(*); partim etiam fidei industriaeque, sibi ab huius familiae INSTAVRATORE (n) in grauissimis quibusue negotiis adprobatae, grata in posteris memoria extet, nullo tempore intermoritura. Neque triennium abiit, quo ea incrementa sub hoc TRIBVNO sumpsit cursus publici ratio in ditionibus A regno Porussiae innexis, ut tacere, quam memorare praestet ad inuidiam maleuolorum. Aeri nuper incisa sunt (o) *Porussicarum postarum* ad *Polonos*; *Belgas*; *Baltici* maris accolas; et tantum non *Heluetiae* uicinas regiones hebdomadatim repetita itinera, expedito cursu et nulla impensorum nimietate confici solita, ut peregrinatores quosque et mercatorum maxime literas e cunctis fere Germaniae plagis ad se inuitare uideantur. Taceo quod plures

nem Mann-Leben gelieben und leiben auch mit Krafft dieses Brieffes uffzuheben von jedem Fuder Weins und von jedem Wandel und auch von aller andern Kauffmannschafft die den Rhein vor Sels uff oder nieder gefübret wirdet, nach Marck-Zoll. Also daß derselbe Peter und seine Erben denselben Zoll ewiglichen von uns und unsern Nachkommenen an dem Reiche zu rechten Mann-Leben haben und halten sollen, etc. Nürnberg an. 1376. Tandem neque illud difficultate caret, quod maximis quibusque S. R. I. muneribus defuncti sint Wartenbergici in Bohemia contra mores Germanorum, qui, exclusis peregrinis, eadem ipsi potius occuparunt. Cuncta igitur haec, qui rite expenderit secum, is facile intelliget, Wartenbergicos in Bohemia eiusdem originis fuisse cum nostris in palatinatu. Eiusdem propterea familiae honorem utrique pari iure tuebuntur. E quo argumenti genere pauca huc transcribemus, ut pateat, non hodie demum aut nudius tertius Wartenbergios maximorum munerum prouincias exornasse. Non postremum locum illud meretur, quod

PINCERNAS EGERINT S. R. I. *Schencken des H. Roemischen Reichs.*

Superest Friderici I. Caesaris diploma, quod haud ita nuper magni cuiusdam principis primarius adminifter transmisit, ubi subscriptor reperitur: CVNRADVS WARTENBERG dictus de KOLBE S. R. I. PINCERNA. Epistolam quoque Wenceslai Caesaris signauit: IOHANNES DE WARTENBERG PINCERNA IMPERIALIS; exemplum habes apud Christoph. LEHMANNVM chronico Spirens. lib. V. c. 6. p. 368. Melchiorem GOLDASTVM lib. III. de regno Bohemiae cap. 1. p. 264. Iidem Wartenbergii

BVRGGRAVII

fuerunt. In Caroli IV. Caesaris epistola legitur: IESKO de Wartenberg BVRGGRAVIVS Pragensis. Praeterea et hoc repetendum est, quod supra iam prolatum, eosdem et munus gessisse

MAGISTRI CVRIAE IMPERIALIS.

Diploma habes apud Godefridum Guilielmum LEIBNITIVM part. II. cod. iur. gent. in actis antiquis electoralib. pag. 268. PETRVS DE WARTENBERG, IMPERIALIS CVRIAE MAGISTER. Supremos etiam, quod Rothuuilae est

CAESAREI IVDICII PRAESIDES

extitisse, ante me e Crusio obseruauit Georgius HELWICII in genealogia Wartenberg. pag. 268. Quid? quod aliquot adhinc seculis in Bohemia

ARCHIPINCERNAS REGNI HEREDITARIOS, *Ertz-Schencken des Koenigreichs Boehmen*

egerint Wartenbergii. Quos serie non interrupta ab anno 1318. ad annum usque 1600, singulari B industria collegit descripsitque Bohuslaus BALBINVS in miscellaneis regni Bohem. uolum. III. dec. II. lib. II. part. IV. de officiis regni hereditariis. Quae autem uetustissima Germaniae gens, tanta maiorum gloria insignis, in uno nuper, qui superstes fuerat, herede ab interitu suo non procul abesse, uidebatur: ea, coeli quodam munere, illustriori lumine surgit, ut iam nunc nata esse uideatur. Intulit enim ille, sub quo familia tantum non occasui proxima fuerat, suae non solum genti

S. R. I. COMITIS

C dignitatem, quod Caesaris arbitrio debet, nullis prouocato precibus, sed etiam, quod supra scripsimus,

SVPREMAM CELERVM PRAEFECTVRAM

gratia principis ac regis sui hereditario iure acquisiuit, ut adeo quidam nouae domus instaurator a posteris suis coli ac salutari mereatur. Non ingratum erit, munerum titulos subiici, usu curiis solenni: *Iohannes Casimirus S. R. I. comes de Wartenberg, serenissimo atque potentissimo Porussorum* D *regi a secretioribus mandatis; regiae maiestatis supremus camerarius, summus stabuli ac rei uenatoriae praefectus, hereditarius cursorum tribunus; Director domaniorum; sanctioris aerarii quaestor; Ordinis aquilae Porussicae cancellarius et rerum oeconomicarum director.*

(*) In filiolis Wartenbergici comitis cap. I. §. IV.

(n) Quanta uirtutis laude per aliquot iam lustra WARTENBERGICVS COMES maximis qui- E busue aulae regalis muneribus fuerit defunctus, id homini peregrino discere licet e praefatione, quam illustrissimus scriptor, IOHANNES de BESSER, supremus officiorum magister et Porussiae regi a secretioribus consiliis, libro addidit, usibus NOSTRI a piissimo quondam parente scripto destinatoque. Is tertium iam editus est, ob pretium, quod habet, cum nouitatis gratiam pridem deposuerit. Praelucet elegantissimo opusculo commentatio haec Besseriana. Nouus iterum magni ingenii foetus, cum ob miram et uerum fatear, incredibilem neque hactenus lectam F in uernacula nostra elegantiam; tum etiam ob KOLBIANAS doctrinas, cum uirtutibus Wartenbergici C. ea moderatione, prudentiaque collatas, ut nolentes etiam in eum adsensum rapias, praeceptiones ac instituta parentis, integritate filii plenissime adprobatas maioris nunc pretii iudicia promereri.

(o) Mappa geographica itinerum CVRSVS PVBLICI regis Porussiae, praeterito anno, incisa et nuper promulgata est. Quam quisque hic potest consulere.

(p) Epi-

CAP. VI.

plures Germaniae principes sint (p), qui Porussiae regis *postis* transitum per territoria sua quam promptissime concedant: partim quod territoria eorum tantos limites non habeant, ut operae pretium sit, peculiares in iis ueredos disponere; partim quod τὸ σταθμόλυτρον aequissimo pretio temperatum sit in re uehicularia Porussiae regis, ut alibi altera fere parte maiores impensas requiri uideant, a quibus ea propter omnino abhorrent.

Saxoniae electoris, ubi Flemmingii.

§. V. Et uero, quod magis est, in ipsa quondam SAXONIA cursum publicum disposuerat Brandeburgicus elector. Ipse enim ab anno 1638. *Lipsiae* ac *Wittebergae* mancipes ac ueredos habuit, qui literas hominesque per mediam Saxoniam deuexerunt. Verum enim uero accidit demum anno 1692. ut, quod superius iam recensuimus (a), Libero Barone ab Hoym, scitissimo rerum existimatore, ipse etiam Saxoniae elector *cursum publicum* per suam ditionem instrueret. Equidem plus, quam triginta annorum *praescriptione* causam suam tuebantur Brandeburgici, quod illa magnam quoque uim habeat in iure Saxonico communi, loca ac interpretes *Ben.* CARPZOVIUS (b) congessit: sed minus tamen auditi sunt. Allegarunt principio Saxones, ad *regalium* praescriptionem tempus *immemoriale* requiri (c): sed non inter uasallum et dominum res erat, uerum inter principes utrosque imperii. Deinde *precarii* iure Brandeburgicas postas in Saxonicis regionibus toleratas esse, dixerunt, quod tantum duret, quantum duret uoluntas concedentis *L. 1. ff. de precario.* Ast iure Saxonico, CARPZOVIO (d) interprete, *precarium* non praesumitur, neque iure ciuili Romano, quod praeiudicio confirmat *illustris dn.* STRYKIUS (e). Potissimum tandem fuit, quod dicerent Saxones, *rem cursualem* Brandenburgicis non *priuatiue*, sed ea lege concessam esse, ut principi electori semper fas esset, eodem in suis territoriis iure pro arbitratu utendi. Inde est, quod *Saxonicis postis* iam dispositis, *Brandenburgicae* tamen nihilominus pristina iura exercuerint in rerum hominumque *euectione*, pace omnino Saxonum. Sed cum impensis reditus non amplius inde responderent, subditorum ac ciuium literis, *welche ihre sachen und brieffe in das Sächs. posthauß liefferm müsten*, Brandeburgico mancipi a Saxonico ueredario praereptis: hanc stationem non tam iuris, quam utilitatis causa, illi deseruerunt. Id ergo sibi postea agendum esse, censuit Saxoniae Elector, ut singulari alicuius uiri cura industriaque iam nunc institutum *cursuale* in Saxonia melius promoueretur. Propterea aliorum principum imitatione uoluit, ut suprema CURSORUM PRAEFECTURA iure hereditario in gentem *FLEMMINGIANAM* transferretur. Ita sibi commendatam quoque habuit hanc prouinciam Flemmingius, ut, cum in Polonia cum rege suo absens esse neque hoc munere eapropter condigne posset defungi: exercitium sui iuris Kaesio, uiro solerti scientissimoque, pretio soluto, concessit, ne celerum cura ullo tempore negligeretur. Quo etiam rectore hodienum *postarum* iura in maius semper in Saxoniis efflóruerunt.

IN BRVNSVICENSI ducatu olim mes de PLATEN.

§. VI. Vnicum adhuc uicinae gentis exemplum proferemus ducum *BRVNSVICENSIVM*, ut, quae ratio postarum in horum quoque ditione sit, aliquantum possit constare. Vt in plerisque aliis Germaniae regionibus; ita in his quoque cura neglecta fuit rerum cursualium. Manet autem gloria inchoati operis hominem gente Italum, e familia *STIGENELLIORVM.* Hunc enim GEORGIVS WILHELMVS, qui *Cellensi* tractui imperat, ex Italico itinere, ubi is principi in magna rerum angustia forte obuiam factus est, secum in Germaniam adduxit. Deprehendit mox in iuuene Italici ingenii incredibilem solertiam et sagacitatem. Et cum fidem quoque nutritori in leuioris momenti negotiis, ubi tyrocinia posuerat, adprobauisset; mereri uisus est, ut ad maiora munera promoueretur. In his igitur non postrema eius cura fuit, quem in cursu publico, per utrosque ducatus Brunsuicensem et Luneburgicum disponendo, unanimi trium eiusdem stipitis palmitum consensu, adhibuit. Cessit feliciter opera et impensas, principio factas, opimi e celerum cursu prouentus longe superarunt. Factum est autem, ut cederet *sparta* sua institutor et aliqua summa, sibi eapropter a *PLATENIIS* numerata, acquiesceret. Facile postea fuit *Francisco Ernesto Libero Baroni ac nobili domino de PLATEN*, quod primarius aulae Hannoueranae administer esset, ut uniuersae domus Brunsuicensis principes supremam postarum prefecturam, cum iure hereditario, in *utriusque* sexus posteros duraturo, ipsi deferrent. Cognoscere hoc licet e *prooemio constitutionis de cursu publico an. 1682.* Cellis excuso, quod his uerbis absoluitur: *Nachdemmahlen der SÆMTLICHEN Herren Hertzoge zu Braunschweig und Lüneburg Durchl.*

(p) Episcopus Monasteriensis; Dux Meklenburgicus; Principes Anhaldini pluresque alii. Tacco S. R. I. ciuitates Hamburgum; Coloniam; Neomagum etiam in Belgio, ubi rex Porussiae mancipes habet rei cursoriae.

(a) Cap. IV. §. 2. superius.

(b) Part. 2. constit. 3. def. 3. n. 8. 9. p. 397.

(c) Doctores equidem diuersimode hic sentiunt *Ben.* CARPZOV. part. II. constitut. 3. definit. 24. pag. 404.

(d) Part. II. constit. 41. definit. 18. num. fin.

(e) De cautelis contract. sect. II. cap. 2. §. 6. p. 168.

Durchl. Durchl. Durchl. dem Geheimden-Rath und Ober-Hof-Marschalln Frantz Ernst Frey-und Edlen Herrn von Platen, und dessen Nachkommen und Descendenten Mann-und Weiblichen Geschlechtes das Generalpostamt in denen gesamten Hochermeldten Fürstl. Haußes Fürstenthümern, Graff-Herrschafft und Landen, zu einem feudo promiscuo *gnædigst* conferiret: *so ist wegen dessen Einricht und Führung die vorhin in diesem Hochstlœbl. Fürstlichen Hauße errichtete Postordnung* reuidiret, *und auf nachfolgende Maße eingerichtet worden. Wornach sich so wohl ermeldter Oberhoffmarschall, als General Erbpostmeister und dessen mit beschriebene als auch insgemein iedermænniglich in diesem Fürstenthum und Landen sich gebührend zuachten.* Atque hanc supremae postarum praefecturae prouinciam PLATENII, quorum familia postea ad dignitatem COMITVM S. R. I. euecta est, etiamnunc solent exornare. Id aduersione dignum est, quod tamen *celeres suos* in *Guelferbutana* ditione etiamnunc *TAXIVS* habeat, *ueredarios* iuxta, quos in eadem regione dispostuit comes de *PLATEN.* Ita enim cum Caesareo conuentum esse constat a principibus istis: *Daß die Kæyserl. die reitende, und der Landesherr die fahrende Post halten und führen solle.* Inprimis postquam TAXIVS uoluntate piissimi principis *Rudolphi Augusti* praefecturam harum *postarum* in *subfeudum* concessit LAVTENSACCIIS. Quamuis enim de longissimi etiam temporis possessione *Taxios* facile remouere potuissent duces Brunsuicenses, ciuitate huius nominis, quae libera S. R. I. esse uoluerat, in ditionem, pristino, quod habuerunt, iure, redacta. arg. *L. 5. et 7. ff. de fundo dotali* et quod satis manifestum fit, *extincto iure dantis extingui etiam ius accipientis* arg. *l. 11. ff. quemadmodum seruitutes amittantur:* melius tamen consuli causae huic existimarunt, si omnia pace TAXIORVM amice componerentur. Ceterum nihil inusitati est, una eademque in urbe et *Caesaris* et *principum* imperii *postas* offendi, cuius exempla non solum in *Brunsuicensi*; sed etiam in *Hamburgensi*, *Coloniensi* aliisque ciuitatibus reperiuntur. Ita etiam *Kilonii* Holsatorum et *Daniae regis* et ducis *Slesuicensis* diuersae *postae* inueniuntur: ut cuique ciui liberum sit, literas resque *illi*, an *huic* uelit committere.

In HASSIAE landgrauiatu. In *HASSIAE* landgrauiatu princeps *CASSELLANVS* ipse disponit sua cura et auctoritate rem uehicularium, leges, iu-
A ra, celeres, celerumque praefectos. Memini etiam *GOERITIIS* nexu beneficiario hanc spartam a principe fuisse demandatam.

WVRTENBERGICO ducatu. Contra in *WVRTENBERGICO* ducatu plurimi auctores fuerunt principi, ut et ipse hoc ius, adhuc in manibus *Taxiorum*, sibi adsereret, exemplo principum uicinorum. Neque intra consilii fines id permansit: sed re ipsa uocatus et institutus fuerat celerum praefectus,
B qui *postas* et *celeres* ordinaret ducales, *Taxianis* sublatis aut neglectis. Verum nouitatis postulauit incusauitque hoc institutum Taxius; uicinos aduersus ducem irritauit, ne celeres admitterent Wurtenbergicos; prouocauit etiam ad pacta, quae suo ausu migrare non posset princeps et quae genera sunt eiusmodi. Quibus demum fatigatus est animus ducis, ut pristinum ius in suo territorio *Taxiis* iterum
C indulgeret. Quoties tamen ipse princeps *celeribus* opus habet, illos in causis propriis cum alere solet, tum amandare atque uestitu coloris Wurtenbergici et *tubulis* instruere. Eandem historiam, an fabulam dixero, sermone accepi aliorum

FRANCONIAE principatibus. in *ONOLDINO* et *BARVTHANO* Franconiae principatibus, qui *ius postarum*, adhuc Taxiis indultum, sibi pariter in suo territorio uoluerunt adrogare. Verum
D Noriberga urit perpetua aemulatione aduersus utriusque principatus iura. Cum uero omnes fere celeres confluere soleant in ista urbe, facile etiam huic fuit ad excitanda offendicula et impedimenta.

BOIOARIAE electoratu. Et sane postquam *BOIOARIAE* dux elector *Taxios* fouet tantopere, ut illis hoc postarum regale per utramque Boioariam indulgeat, licet pro iure territorii accessorio et ipsi habeant Boici administri in iis-
E que cancellarius electoralis SCHMIDIVS (†): animi omnino pendent principes inferioris ordinis et fortis alii, hos tubulos manibus eripere et extorquere Taxiorum.

Rheni archipalatinatu. In ARCHIPALATINATV autem ceterisque principatibus electoralibus Rheno uicinis mirum non est, archiprincipes ab usu postarum abstinere. Territoria enim illorum destituuntur clausis limitibus, sed intercisa ac intercepta sunt ditionibus alio-
F rum, ut uiae illis non pateant ad stationes et celerum cursus instituendos. Quod si esset suoque iure uterentur principes recensiti: haud dubie fieri posset, ut Taxiorum reditus inuidendi ad incitas fere redigerentur. Sed ad *iura* progressum faciemus, quae e *feudo cursuali* soleant prouenire.

(†) In *commentario ad ius Boicum* tom. 2. p. 5.

CAP. VII.

De rei curſoriae feudis.

§. I

An poſtarum iura inter res feudales poſſint referri.

DVbitari omnino poſſet, an *poſtarum iura* inter res *feudales* debeant referri. Principio enim uero admodum ſimile uidetur, *feodum*, ſiue, ut hodie ſcribimus, *feudum* a uerbis dici *faben* et *Ode*, quorum *illud* in lingua Romana eſt, *accipere*: hoc, quod peregregie *Iohannes* SCHILTERVS (a) edocet, idem ac *fundum* notat. Plenum enim fundi dominium *allode*: minus uero plenum ſeu utile *feode* quondam dicebatur, quaſi *fundus* ab alio in beneficium acceptus, quae fere ratio etiamnunc eſt uerbi *empfahen*. Deinde *feudo* ordinarie res ſoli aut *immobilis* confertur aut ſolo cohaerens *2. Feud. 1. in fin.* Verum enim uero, quod ad *primum* attinet, ſatis eſt, traditam *feudi* uocabuli originem de pleriſque tantum ueram eſſe, aliam quoque *feudi* eamque legalem deriuationem a *fide* aut fidelitate *2. Feud. 3. §. 1. uerbis fin.* Quam ego propterea non adprobo, quod facile ſciam, quoties philoſophentur legislatores, toties eos paedagogice tractandos eſſe, atque ab illis, ſi meliores ſeoſſerant rationes, nullo piaculi crimine, ſecedi. *Alterum*, quod concernit, etiam illa, quae iuris intellectu pro immobilibus tantum *habentur 2. Feud. 1. fin.* in feudum dari poſſunt. *Res corporales et incorporales adeoque et iurisdictiones*: *regalia*; quin et *officia publica*, uti *Erb-Poſt-Amt die Erz-Erb und Hof-Aemter* uerba ſunt *illuſtr.* COCCEII (b). Huius generis feudorum exempla in Germanico imperio allegauimus ſuperius (c), quod Galliae etiam antiquiſſimis conſuetudinibus egregie confirmat *Anton. Dadinus* ALTESERA (d). Omni ergo iure *Ioh. Guilielmus* ITTERVS (e) ſcribit: *ſupremum etiam officium poſtarum in imperio*, *das General Reichs-Poſt-Amt*, *non minus* BENEFICIARIA *lege ab imperio dependet.* Ipſae enim *inueſtiturarum* literae *hereditariam* poſtarum praefecturam *feudum* dicunt: *Haben Ihm das General Erb-Poſt-Amt zu einem* FEVDO promiſcuo *gnædigſt* conferiret (f). Et aliae (g): *Haben Ihm das Oberſte Poſt-Meiſter-Amt zu einem* MANN-LEHEN *gnædigſt angeſetzet, verwilligt und* VERLIEHEN. Neque alio ſcribendi genere LL. et ſanctiones imperii utuntur. *Capitulatio* Ioſephi (h) *Die Verfügung thun, daß unſer General Oberſte Reichs-Poſt-Amt in ſeinem eſſe erhalten, inſonderheit aber der damit* BELEHNTE *General-Reichs-Poſtmeiſter wider alle Eingriffe gehandhabet werden ſolle.*

§. II. Cum uero duplicis generis feuda ſint *propria* et *impropria*, id quoque expediri debet, in quonam genere poſtarum iura ſint reponenda. Sed uero cum nondum inuicem conuenerint *doctores*, quid his uocabulis intelligi uelint: neque hic alia deciſio dari poteſt, quam cum certo diſcrimine facta. Vir illuſtris *Samuel* STRYKIVS (i) numerum *impropriorum* feudorum, non ſine rationibus, auget. Ad haec igitur dogmata ſi *feuda curſalia* exegeris: ob quam plurimas cauſas inter *impropria* erunt referenda. *Primo* enim ratione *acquiſitionis*, quod *curſualia feuda*, ut in Brunſuicenſi ducatu uidimus, promiſcua ſint, quae ad *foeminas*, *ſeruitiorum* fere inhabiles, deuoluntur. *Deinde* etiam *conditionata* eſſe uidentur pleraque *feuda poſtarum*, ubi certa tantum ſeruitia, in literis inueſtiturae expreſſa, uaſallus praeſtare tenetur, uti non ad alia, quae exigi in proprio feudo poſſunt, ſit obligatus. Poſt a multis *curſualia feuda* (*die Poſt-Leben*) inter feuda *gaſtaldiae 1. Feud. 2.* referuntur; quae ob eandem forte cauſam impropriis ſolent accenſeri. Sed aliis uolupe eſt, *impropriorum* feudorum claſſem *anguſtioribus* limitibus circumſcribere et, exempli loco, feuda *conditionata* inde eximere, quod *ſeruitium nominatim, quale eſſe debeat*, in proprio etiam feudo *exprimi* poſſe, uideatur *2. Feud. 23.* Verum mallem, adhuc dum tueri *dogma Strykianum*, quod prolatus textus quidem dicat *feudum eſſe ſiue ſeruitium* NOMINATIM, *quale eſſe debeat, expreſſum ſit, ſiue indeterminate ſit promiſſum*; aſt inter propria, an uero impropria feuda *2. Feud. 6.* referri illud uelit, hic non definiatur.

Feudum curſuale an proprium?

§. III.

(a) In libello eruditiſſimo utiliſſimoque de natura ſucceſſionis feudalis cap. I. §. 3. p. 3. et plenius in gloſſario Alemannico, cuius ſpecimen uidimus, ante triennium Argentorato tranſmiſſum.

(b) In hypomnemabat. iuris feud. tit. V. §. 1. p. 55.

(c) Cap. I. §. 2. loco ſuperiori.

(d) De feudis Galliae cap. 3. p. 12. euius loca Itterus exſcripſit.

(e) De feudis imperii cap. 8. p. 430.

(f) Ita Brunſuicenſium diploma, quo hanc ſpartam diximus Plateniis delatam fuiſſe.

(g) Literas uide apud Hoernigkium cap. 3. theorem. 3. p. 58.

(h) Articulo XXXIV. et Leopoldinae XXXV.

(i) Integro capite 4. de feudis impropriis.

(k) Ca-

CAP. VII.

An feudum guardiae?

§. III. Non iniuria forte *doctores* incuſat ITTERVS (k), quod *Germaniae* quaeuis *feuda* in claſſes diſponant, conſuetudinibus *Longobardicis* ſolennes. Ita enim fieri, ut propter *nominum* peregrinorum affectationes ipſis *iuribus* patriis uis inferatur et maxima hinc uocum rerumque ſuboriatur confuſio. Quam abſurde enim fit, quando *feuda principum* imperii noſtri cum *capitaneis* regni Longobardici commiſcentur aliaque committuntur, quae toto coelo inuicem differunt, ut plerorumque in iure publico errorum ortus ſucceſſusque apud ineptos conſuetudinum feudalium doctores quaeri ac oſtendi poſſe, exiſtimauerim. Idem ergo mihi quoque hic cenſeo eſſe cauendum. Cum enim *curſualia feuda* priſtinis temporibus prorſus ignorata fuerint, quae enim *2. Feud. 65.* reperiuntur, huc nihil faciunt, ut inter *noui* ſeculi *inuenta* quodammodo referri queant: fruſtra forte inueſtigatio inſtituetur, in qua demum conſuetudinum feudalium claſſe haec fuerint reponenda. Equidem olim *Iohannes* SCHILTERVS (l) ea inſtar *feudi guardiae* ſe habere exiſtimauit, quod cuſtodia rei pro mercede commiſſa eſſe uideatur *1. Feud. 2.* Verum ſi *guardiae* (m) et poſtarum *praefecturae* diuerſitates inuicem expenderis: parum *huic* ex *illa* remanebit. Ibi *praedium*; hic *celerum* iura committuntur: ibi res *corporalis*; hic res *incorporalis*: ibi uſus rei alienae; hic propriae, ſuis enim impenſis ueredos et inſtituunt praefecti et alunt; ibi plerique fructus naturales; hic induſtriales tantum et ciuiles: ibi cuſtodia ad *dies uitae* uel ad *certum* tempus; hic iure perpetuo ac hereditario et quae alia ſunt genera differentiarum. Idem fere iudicium de ſententia illorum eſt, qui *feudis gaſtaldiae 1. F. 2.* curſualia adcenſent. *Gaſtaldus* idem fere fuiſſe cenſetur, ac ille, qui hodienum in uernacula audit *ein caſtellan*, quod locis teſtimoniisque annalium mediiaeui confirmant *Ant. Dad.* ALTESERRA (n) et *Carolus du* FRESNE (o). Sed ſiue gaſtaldiae uaſallum *adminiſtratorem* dicas negotiorum domini; ſiue actorem aut procuratorem eius; ſiue etiam rei oeconomicae praefectum: ingens iterum inter hoc et *curſuale* feudum comparebit diſcrimen. Neque ius *feudale Alemannicum* caput habet noſtro argumento adfine. Quae de feudo *ampachtiae cap. CXII.* aut in ſequente de *curiae feudo von Hove-Recht-Lehen* leguntur: parum iterum huc faciunt. Quid? quod *ampachtiae* iura cum *gaſtaldiae* feudo prorſus contulerit *Iohannes* SCHILTERVS (p), ut adeo modo traditas difficultates ſecum habere uideatur, ſi huc uolueris adplicare. Idem de *Saxonicis* conſuetudinibus dicendum, qui hoc caſu nihil fere abeunt a decretis Alemannorum. Me igitur exiſtimante, ſincere magis dicitur, *nouum* in hoc iure caput mereri *feudum curſuale Poſt Lehen*: cum nullum fere ex hactenus recenſitis, poſſit occupare.

Guaſtaldiae.

§. IILIV.

Ampachtiae.

§. IV. Plura etiam ſingularia iura in aliis caſibus occurrunt, quae a communibus rerum *feudalium* praeceptionibus abire et quodammodo differre uidentur. Nequit in feudo *ſuccedere foemina 1. F. 3.* ubi haec ipſis legibus remoueri dicitur; neque proles ex foemineo ſexu deſcendens *2. Feud. 11.* Atque idem fere moris fuiſſe iure *feudali Germanico*, oſtendit *Iohannes* SCHILTERVS (q). Equidem communes etiam rerum feudalium praeceptiones, foeminas in feudi ſucceſſione admittunt, quoties uel *inueſtitura*; uel *pacto*; uel *principis* ſingulari *gratia* ſequiori ſexui ſuccurratur *1. Feud. 28. §. 2. filia.* Verum enim uero extra hos quoque caſus nouas plane in *feudo curſuali* rationes habendas eſſe, exiſtimauerim. Ratio legis eſt anima legis. Quod ſi igitur hic ceſſent omnes *cauſae*, propter quas foeminae a *feudali ſucceſſione* alias excluduntur: ipſas quoque leges uim ſuam perdere, crediderim. Et uero ſingula ſigillatim intuebimur. Cardo rei in *2. Feud. 36.* uerſari uidetur, ubi *mutus; ſurdus; caecus; claudus, uel aliter imperfectus, etiamſi ſic natus fuerit, feudum retinere non poteſt, quia ipſum ſeruire non ualet. Sic dicimus in clerico, in* FOEMINA *et in ſimilibus.* Inde prona conſecutione arguo: *qui ſeruitia feudalia praeſtare non poteſt, ille a feudali ſucces-*

An in feudo curſuali foeminae etiam ſuccedant?

Excluduntur hae,

ubi ſeruitia militaria ſunt.

(k) Capite 3. de feudis imperii §. 2. p. 82. Hanc, inquit, doctrinam iuris feudalis Longobardici nonnulli cum moribus noſtris conciliare nituntur, ſed plerumque ſucceſſu non admodum felici. Cum enim ſuae cuique populo etiam inter Germanos peculiares leges conſuetudineſque quondam fuerint, iiſque non abrogatis, ſed ſaluis ius ciuile et una ius Longobardicum in Germaniae fora receptum ſit et publici quoque ſtatus ratio ab imperio a Longobardorum regimine multis modis diſcrepet: mirum non eſt, uni reipublicae deſtinata ad aliam non tuto applicari.

(l) In diſſertatione inaugurali, quam an. 1671. Ienae defendit praeſide Chriſtoph. Philip. Richtero, de curſu publico et angariis et parangariis cap. 1. §. 9.

(m) Nobis etiamnunc in uernacula ein Wardein. Tale quondam feudum WARTENBERGICORVM comitum maiores habuiſſe, plura argumenta fidem faciunt. Cum quod NOMEN inde ſumpſerint: tum etiam quod a CLAVA, genere armorum, quo ſtationem in ſpecula tuiti ſunt, KOLBII dicantur: imo inſignia quoque eorum CLAVIGERVM ſiſtant. Vt adeo Wartenbergicos S. R. I. BVRGGRAVIOS fuiſſe, quam certiſſimum ſit.

(n) De feudis Galliae cap. 3. p. 12.

(o) In gloſſario latin. ſub h. u.

(p) In notis ad codicem iuris feudalis Alemannici cap. 112. et ſeq. p. 396. ſeq.

(q) In commentario ampliſſimo iuris Alemannici ad caput 3. p. 53. ſeqq.

(q) Lib.

CAP. VII. *successione iure excluditur.* Recte igitur A fit, ut foeminae remoueantur a feudis, ubi *militaria* seruitia exiguntur 2. *Feud.* 28. Quamuis enim de heroinis ueterum historiae superſint, plura tamen ſunt, quae foeminas in re militari impedire uidentur. Eaedem etiam a *feudis palatii* ob eandem causam arcentur, quod *mareſchalli*, *pincernae* aliorumque munerum officiis non ſine dedecore quodam foeminae defungi posſint. Quapropter A. B. quoque decreta easdem a ſucceſſione in *electoratibus* excludunt. Sed ſi ſcribere debeo, quod ſentio; magnam ſemper cum in Germania, tum in aliis regnis, quod de Gallia ſua *Ioh.* BODINVS (q) teſtatur, diuerſitatem fuiſſe, reperio inter illa feuda, quae a foemina neque *poſſideri* quiuerunt neque per foeminam in maſculum heredem *transferri* 2. *Feud.* 11. *proles* et inter haec, quae foeminae quidem non ipſae poſſide- C re, ſed tamen in maſculos ſuos heredes transferre potuerunt. Neque reperi, haec ab ullo doctore ad mores Germanorum rite aeſtimatos fuiſſe. Habes aliquot loca in GERMANIA PRINCIPE (r): ſed plenior tractatio requiritur, in aliam forte occaſionem differenda. Quod enim *Iohann.* SCHILTERVS (s) diploma adlegat, in quo officii *mareſchalli* feudum *foeminae* delatum ſit, huc parum facere uide- D tur. Non enim quaerimus, quid *pacto* aut *gratia* domini fieri poſſit; penes quem eſt, in quouis etiam feudi genere ſeruitia uaſallo remittere 1. *Feud.* 8. §. 2. Cum ergo in neutro genere ex hactenus recenſitis *ſeruitiis poſtarum* praefectura uerſari uideatur: non uideo, quare foeminis eadem *hic* ac *ibi* lex data eſſe, exiſtimetur. Quod ſi enim cetera uaſalli officia 2. *Feud.* 7. deſcripta, perluſtro, ne γρῦ quidem reperio, E quod a moribus foeminarum abhorrere, uideatur. Equidem LAVDENSIS, quod in 1. *Feud.* 1. §. 3. *Godofredus* adnotat, in contrarium aliquid mouere uidetur: *feudum datur non tantum inuandi domini gratia, ſed ut eius SECRETA non EVVLGENTVR. Ideoque foeminae ea de cauſa ad feudi ſucceſſionem non admitti uidentur.* Sed arbitror, dominum, qui literas transmittit, hoc caſu prudentius *tacere*, F quam *poſtarum* praefecti *taciturnitatem* in eo experiri. Vt praeteream, propter unius atque alterius mulieris loquacitatem hanc infamiae notam uniuerſo ſexui non ſine quadam iniuria inuri. Et ſane exem-

uel aulica officialium in hou-leben.

diſtinctio nondum a doctoribus expedita.

Marſchalkum amptleben foeminae indultum.

pla ſatis manifeſta ſunt, foeminas quoque *poſtarum* praefecturis condigne defunctas fuiſſe. TAXIA comes, anno 1640. et ſequentibus ſpecimen luculentiſſimum edidit. Illa enim non ſolum *curſus publici* curam per uniuerſum imperium cum ſumma laude geſſit: ſed etiam ... *PAARIIS* aliisque iura acriter defendit, ut uiris nihil quicquam in obeundo munere poſtponi mereatur (t). Quamuis igitur, B quod ſupra (u) ſcripſimus, Brunſuicenſi domui placuerit, *poſtarum* praefecturam genti PLATENIORVM in feudum promiſcuum conferre: non tamen principes hi *ſeruitia feudalia uaſallae* foeminae remittent, quod alias fit 1. *F.* 8. ſi feudum ad hanc, nullis maſculis ſuperſtitibus, fuerit deuolutum.

§. IV. V.

§. V. Non parui etiam momenti quaeſtio haec eſt, quid iuris ſit in SVBFEV- DO CVRSVALI. Vtrum *uaſallus*, *domino* inconſulto; aut *hic*, inſcio *illo*, *ſubinfeudare* poſſint inferiores *magiſtros* aut mancipes *poſtarum*. *Ob entweder der Lehens-Herr befugt ſey, ohne des General-Erb-Poſt-Meiſters Einwilligung einen Poſt-Meiſter; Poſt-Halter; Poſtillion*; nam idem de ſingulis iudicium eſt, *unter der Eigenſchafft eines Affter-Lehens mit ſeinem Dienſt zubeleihen: oder ob auch ſolches der General- Erb-Poſt-Meiſter, ohne Lehens-Herrliche Einwilligung, thun kœnne.* Prius iure meritoque negarunt *ICti Leodienſes*, a Taxiis propterea conſulti, quod Caeſar quibusdam imperii ciuibus *tabellariorum* iura conceſſiſſet, quae curſuali *feudo*, Taxiis collato, damnoſa eſſe, uidebantur. Quamuis uero in hoc caſu cum Leodienſibus non ſentiam, de quo mentem meam ſuperius declaraui, argumentum tamen omnino adprobandum eſſe, arbitror: quod anteriori *infeudationi poſterior* nulla obeſſe, ac damnum afferre poſſit. Negabitur itaque *domino* ius *ſubinfeudandi*, ſine conſenſu auctoritateque uaſalli. Quod ſi uero dominus uaſallo praefecto non omnem *fructum curſualem* conceſſit; ſed certam partem tantum inſtar ſalarii aut *feudi ſoldatae*, *de camera aut de cauena* 2. *Feud.* 1. *ſub fin.* 2. *Feud.* 2. §. 1 ut magis feudum DE curſu, quam *curſuale* dici mereatur, tum nullum impedimentum eſt, neque enim decedit aliquid fructibus uaſalli, quin *ſubinfeudandi* iure dominus pro ſuo arbitratu uti queat. Alterum quod attinet, an uaſallus

An poſſeſſor feudi curſualis SVBINFEVDARE poſſit inferiorem magiſtrum poſtarum.

(q) Lib. III. de republ. cap. 5.

(r) Lib. II. de regno Poruſſ. cap. 3. §. 6. pag. 99. Lib. III. de elect. Boioariae cap. I. p. 14.

(s) In comment. iur. alem. p. 400.

(t) Acta LONDORPIANA hic conſulantur, in locis ſupra laudatis. Confer Ludouicum HOERNIGKIVM cap. 6. theorem. 3. p. 64. cap. 9. theorem. 1. p. 18.

(u) An. 1637. uidua TAXIANA litem intendit Noribergenſibus, Colonienſibus, Auguſtanis, G Vlmenſibus, Francofurtanis atque pluribus ciuitatibus aliis; ne tabellarii earum literas resque alias eueherent, quae CVRSV PVBLICO poſſent transferri: *Es ſolte das bottenweſen in den Stætten aufgehoben, oder doch von denſelben nichts angenommen werden, welches auf der Kayſerlichen Reichspoſt fortgebracht werden kœnnte*, uid. Hoernigk cap. XIX. theorem. I. p. 299. ſq. et ſuperius cap. III. laudata *von bottenweſen* diſſertatio; ubi etiam collata c. IV. quid re ipſa ſentiam, breuiter expoſui.

CAP. VII. VIII.

uasallus *subinfeudare* possit, sine domini directi consensu. Atque hoc uniuersim leges ei largiuntur *2. Feud. 3. §. 1. per feudum tamen* 2. Feud. 9. §. *si uero* 2. Feud. 34. §. 1. Quae uerba clarissima sunt: *similiter nec uasallus feudum sine uoluntate domini alienabit: in feudum* (subfeudum) *tamen recte dabit. Si secunda persona* (subinfeudatus uel uasallus) *sit talis, quae feudo seruire possit, Vt si dans miles est et ille, qui accepit, miles.* Neque ego dubitauerim, in supremi postarum praefecti arbitrio poni, ut mancipes et inferiores postarum magistros hoc munere inuestiat ac *subinfeudet*. Quod literae inuestiturarum TAXII ac PAARII confirmant, quae hanc facultatem his uerbis profiteri, uidentur: *Daß Sie das General-Erb-Post-Amt und was demselben anhængig, als ein mennlich Regal und Lehen innen haben, nutzen, nießen und gebrauchen, und damit wie sichs gebühret auch dergleichen Manns-Leben Art und Eigenschafft ist, disponiren, verfahren und handeln sollen und mægen.* Vt adeo mirum non sit, exempla nos eorum protulisse, qui *subuasalli* sunt Taxiorum. Neque est, quod dicant, aliam forte rationem esse in *feudis aulicis*, quae habilem ac dignam ministerio personam uelint. Id enim curare debet *subinfeudans*, ut deligat *subuasallum* seruitiorum dexteritate non destitutum. Quid? quod patrii mores manifesti sint. Nam S. R. I. archiofficiales suo arbitratu subofficiales cum in imperio constituunt, tum in aula Bambergici antistitis. Aliter uero iterum sentiendum est, si dominus supremo praefecto rem cursoriam aut non plene in feudum conferat, aut ius sibi claris uerbis retineat; ut se arbitro cuiusuis generis mancipes postarum et uocentur et promoueantur. Quo casu id iuris *domino* potius dandum est, ut *subuasallos* non toleret, nisi quos ipse fecerit, inscio ac inconsulto uasallo.

§ VI. I.

Miscellae quaestiones obiter factae ex iure feudali.

§. VI. Plura essent, quae ex iure *feudali* cum hereditaria celerum praefectura conferri ac disputari possent, sed prolixioribus esse, non licet ob rationem instituti. Quaedam tamen uel obiter proderit attigisse. Quod *cursuale feudum* e numero sit *INDIVIDVORVM* adeoque in filium *primogenitum* successione debeat deuolui 2. *Feud.* 55. §. 1. uerbis, *praeterea* (z): quod inter *REGALIA* mereatur referri 2. *Feud.* 56. quod tanta eius dignitas, superius (a) descripta, ut omnino *NOBILITARE*, aut nonnisi personis nobilibus (b) conferri posse, uideatur, quod a domino, nisi ob feloniam (c) *REVOCARI* nequeat 1. *Feud.* 5. I. *Feud.* 17. 2. *Feud.* 24. quod etiam sine *IVRISDICTIONE* conferri (d): et certa tantum fructuum *PARS* sub eo intelligi possit: quod *CVLPAM* hoc casu pergrinantibus praestet dominus, alias uasallus (e): quod idem saepius ius *VENANDI* adiunctum habeat (f): quod non amittatur mutata *VIA* cursus publici (g): quod *ALIENARI* non possit: quod facultas literas proscribendi *Zeitungen zuverbiethen*, nihil cum eo habeat commune (h). Quod ueredarius *der Postreuter* citari nequeat, Valentin. Guilielm. Forsterus in paratitlis ad IV. libros priores ff. p. 117. et quae plura sunt generis eiusdem, in aliam occasionem reiicienda.

CAP. IIX.

De auctoribus in re cursoria consulendis.

§. I.

Syllabus auctorum de iure postarum.

ID restare, uidetur, ut, cum aliquid spatii superesse, uideamus, potiores de iure postarum *AVCTORES* hic quantum licuerit, enumeremus. In prima eorum classe illi reponendi sunt, qui hoc argumentum ex *INSTITVTO* tractarunt. Inter hos autem non occurrit antiquior *LVDOVICO von HOERNIGK*

(z) Nisi uisum fuerit domino, praefecturae cursualis limites per diuersos prouinciarum tractus inter plures dispertiri.

(a) Cap. V. VI. exemplis ac rationibus prolatis.

(b) Vti de feudis palatii *von Hofrecht Leben* e cap. CXIII. iuris feudalis Alemannici docet Schilterus in commentario ad h. l. p. 399.

(c) Felonia, *der Leben Febler*, aliter forte hic atque in ceteris feudorum generibus debet definiri. Scilicet, si principis literas resignet uasallus, quamuis etiam nemini eas prodiderit; si cursum publicum negligat, cum grauissimo, quod cap. I. aduertimus, damno huius regalis. Et quae eius generis alia sunt, quae in aliis feudis ad feloniae crimen nequeunt referri.

(d) Exemplum habes in Brunsuicensi ducatu, superius proditum cap. VI. §. VI.

(e) Solide et ad ciuilium iurium doctrinas controuersiam inter cursorum praefectos ac peregrinantes aut rerum amissarum dominos tractat Andreas OCKELIVS de regali postar. iure cap. 8.

(f) Exemplo Reinhusani, *da die Wildbahn mit dem Post-Regal verknüpffet* Hoernigk cap. XVIII. theorem. 17. p. 278. Ita *das Rheinhausische Post-Amt* coniunctum habet ius uenandi, ut ex eodem memorat Samuel Cocceius c. V. §. 3. pag. 38.

(g) Exemplum habes apud MEVIVM part. I. decis. 102. quod examinat Emeran AKOLD cap. IV. *von Post-Regal* et idem auctor, uero nomine modo laudatus, Andreas OCKEL de regali postarum iure p. 130.

(h) Quod praefecto postarum id tantum officii iniunctum sit, ut literas fideliter curet perferri. Literarum igitur commercia LL. adstringere et pro reipublicae statu tollere: maioris potestatis est. Venusta dissertatio STRYKII Kiloniensis hanc controuersiam tractat, de iure nouellarum.

CAP. VIII. NIGK. Is enim, speciminis loco, ut in utroque iure doctor adpellaretur, *dissertationem* de *REGALI POSTARVM IVRE* scripsit habuitque *Marpurgi Cattorum 1639.* Haec, ob argumenti nouitatem, eo adplausu excepta est, ut uiri eruditi et *Taxii* maxime, quorum intererat haec scribi, auctoris industriam, suis commentariis passim transmissis, adiuuarent excitarentque. Inde igitur in iustae magnitudinis librum Academica lucubratiuncula excreuit et, cum etiam sic gratiam legentium habuerit, est primum edita *Viennae 1649.* postea iterum iterumque fuit recusa. Reperies in eo a) ingentem et tantum non immanem laudatorum scriptorum multitudinem ac turbam, b) uariarum copiam rerum c) neque obiter, sed cum cura tractatum argumentum. Desideres autem in eo a) partium studia, pro Caesare et Taxiis, quorum sensus ubique fouet cum iniuria ciuium imperii, quibus omnia cursus publici iura in territoriis eorum negat inficiaturque. b) commixtionem iuris ciuilis Romani et publici in imperio Germanico c) in his peregrina, neque Westphalicis tabulis, quo tamen tempore scripsit autor, congrua principia.

GERHARDVS MAEYBVSCH, *Essendia Westphalus,* ipse etiam *inaugurali* disputatione hoc argumentum tractauit de *REGALI POSTARVM IVRE* Argentorati 1667. usque ad lit. H. Sed, uerum fatear, praeter nouum et in nimietate peccantem ordinem, parum omnino est, quod non praeoccupauerat iam Hoernigkius. Admiscet quidem nouas quasdam ex iure *ciuili* et *feudali* quaestiones: sed operae pretium fere non est ea consulere. Id ubique patet, auctorem in scripto tyrocinium posuisse.

IOHANNI SCHILTERO, iuueni quoque uisum est inaugurali specimine in hac materia uersari. Nam *Christophoro Philippo Richtero praeside* an. 1671. *Ienae* disputauit de *CVRSV PVBLICO angariis et parangariis.* Verum in eruendis antiquitatibus iuris Romani et tituli codicis de cursu publico, castigandisque interpretibus praeclaram operam posuit: cetera, quae iuris publici sunt, uix indice digito attigit.

WILHELMI ROMANI Liechtensteiniensis dissertatio, praeside *Iohanne Volkmaro Bechmanno 1664. Ienae* de *IVRE POSTARVM* facta citatur. Quae cum nobis ad manus non sit, nolumus alienis oculis uidere. Hactenus in Romano idiomate iura postarum descripta fuerunt. Cum uero primarius in quadam inferioris Saxoniae aula administer uellet, ut haec materia patrio sermone explicaretur, ingenti commodo praefectorum et mancipum in Germania, hanc prouinciam exornandam sumpsit *Andreas* OCKELIVS, consul ac scabinus huius ciuitatis, edito opusculo: *gründlicher Unterricht von dem aus Landes Fürstlicher Hoheit herspringenden Post-Regal den Chur-und Fürsten des H. R. R. kürtzlich fürgestellet und Herrn Ludolff von Hœrnigk irrigen Meinung entgegen gesetzet durch EMERAN ACKOLD* I. V. L. Halae 1685. Vix enim digerere poterat eruditus auctor somnolentiam Germanorum, inter quos Hornigkius tamdiu impune peccauisset et tantum non alios omnes in eundem induxisset errorem: Igitur discussit argumenta *Hornicciana* et principibus nostris postarum iura in suis territoriis, qua poterat solertia, adseruit uindicauitque. §. I.

Non forte expectauisset aduersarium rerum gnarus eo tempore, quo in cunctis fere Germaniae angulis ipso usu ac legum publicarum sanctionibus *cursum publicum* in territoriis suis principes *dispositum* habent. Excitarunt tamen studia *Taxiana* CAESAREVM TVRRIANVM, qui personatus auctor hoc uolumine innotuit: *Glorwürdiger Adler, das ist, gründliche vorstellung der Kayserl. reseruaten, absonderlich aber von dem Ihr. Kayserl. Maiest. reseruirten postregal im gantzen Rœmischen Reich und alle dessen Provinzien, dem hiezu gesetzet Hornigk uindicatus et de male praetenso a principibus quibusdam peius defenso a Lic. Emerano ab Ackolt prouincialium postarum iure triumphans 1694. 4t.* Sed facile condonanda auctori prolapsio. Nam a) animum a uulgaribus ac passim confessis erroribus nondum purgauit; sed ueteranorum lyra oberrat, b) statum imperii gentis Romanae cum Germanico passim commiscet, c) ius publicum cum priuato confundit, d) ubique ostendit ingentem imperitiam in monumentis historiarum.

Quadriennio igitur post ANDREAS OCKELIVS huic antagonistae respondit, libro promulgato: *de regali postarum iure electorum principumque imperii, quo inanibus oppositionibus Dn. Caesarei Turriani respondetur. Halae Magdeb. 1698. 4t.* Atque intra hos limites hactenus quoque stetit haec disputatio. Conatibus autem *Ockelianis* haec gloria debetur, quod primus animum sumpserit pro libera horum iurium assertione.

SAMVEL COCCEIVS, magno parente dignissimus filius, *DE REGALI POSTARVM IVRE* disputationem Academicam in *Viadrina* instituit an. 1703. 4t. Gratissima in opusculo rerum, quaestionum, legum ac interpretum uarietas, pretio boni iudicii dignissima. Quamuis omnia breuiter summatimque tractata sint.

IACOBI ERNESTI THOMANI disputatio Academica de TABELLARIIS *von Botten, Heidelbergae* prodiit 1682. iam superius (cap. III.) citata.

IACOBVS REICHIVS, *eloq. professor,* antiquis literarum et iuris Romani inuicem

CAP. VIII. cem monumentis collatis, de DIPLOMATIBVS *et* TRACTORIIS *von Post und Kost-Zetteln* differuit edit. Regiomonti 1678.

DAVID MEVIVS *part. I. decision. CII.* in hac etiam classe propterea reponendus, quod iura ordinum in disponendo cursu publico primus fere sit contuitus.

De PRAESCRIPTIONE iuris postarum plene agit PACIANVS *consil.161.p.893.* CHRISTINAEVS in iurisprudentia heroica *parte 2. p.58.* solicitus est de habitu celerum tubulis, tabulis, insignibus, schematibus.

Sebast. FESCHIVS de cursu publico *vom Postrecht* edidit opusculum 1687. 4t.

Nic. VIGELIVS *lib. XIII. digestor. cap.8.* omnes leges rei cursoriae per uniuersum ius Romanum disspersas hinc inde collegit digessitque.

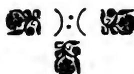
BEVERLINCK in uitae humanae theatro etiam aliqua de *postis* congessit, quae sub uocabulis et titulis euolui ac inueniri possunt *ueredarii*, *uehicula*, *cursores*, *posta*, cetera. Sed tamen sunt fere, ut alia eius libri, prorsus uulgaria. Superat uero omnium industriam *Adamus* CORTREIVS in *obseruationibus historicis, politicis, iuridicis de regali postarum iure*, editis *Lipsiae 1710. f.* Non enim solum auctor opusculum a se scriptum exhibet, sed etiam ab aliis edita in hoc argumento. Quorum numerus excrescit ad quinquagesimum.

Fr. ZYPAEVS *lib. 3. de iudice cap. 19.* agit de cursu publico confertque eius rationes ueteres cum hodiernis. Adscribit etiam originem postarum Belgii Ludouico XI. regi Galliarum. §. I.

Idem fere habet *Arnold.* CORVINVS *iurisprud. cod. lib. XII. tit. 23.*

Omnium uero plenissimus *Iacob.* GOTHOFREDVS ad *C. Theod. lib. VIII. tit. 5. de cursu publico et angariis a p. 506. ad p. 572.* qui in hac causa omnino perlegendus.

Ahasueri FRITSCHII caput XI. electorum iuris publici admodum memorabile est, cum de *IVRE POSTARVM* ex instituto agat et principum imperii literas exhibeat, quibus illi hoc argumentum contra Caesareos defendunt. Idem etiam *RESPONSVM IVRIS*, lectu non indignum exhibet ad *capitulationem Iosephi p. 121. 122. sqq.* Qui hanc materiam obiter attigerint, suo fere loco in ipsa dissertatione nominati sunt. Consulendi *GLOSSATORES* in titulum codicis de *cursu publico*: rerum *FEVDALIVM* interpretes in locis de *regalibus* ac feudis impropriis ad seruitia cursoria in iisque de MARINIS *p. 494.* INTRIGIOLVS *p. 382.* *PVBLICORVM* iurium doctores in numero *reseruatorum* Caesaris: peculiares etiam *REGALIVM* scriptores supra citati, quibus addi possunt *Carpzouii* et *Einsidelius* in libris uno uolumine exhibitis. Qui uero uterque tritas tantum ueteranorum uias, ut alii plerique, sequitur. Ceterum qui nostrae lucubratiunculae argumentum occupauerit, neminem reperimus. Vt adeo, si quid minus adposite dictum fuerit, ab aequo lectore ueniam nobis eo facilius polliceamur.

TOM. I. LIB. III.
IVRIS CIVILIS PRIVATI
OPVSCVLVM I.
PARADOXON PRO IVRE RETRACTANDI TRANSACTIONEM, NOVIS INSTRVMENTIS REPERTIS,
ad L. 35. ff. de re iud. et LL. 19. et 29. C. de transact.

Menſe Decembr. CIↃ IↃCCIV.

PROOEMIVM.

§. I.

Ratio inſtituti.

Arentis mei, dum uiueret, uoluntas fuit, ut ante ſpecimine quodam Academico uires experirer, quam diſcederem Fridericiana. Coeptum eius arbitrio inſtitutum, proh! morte illius improuiſa infractum ac tantum non penitus proſtratum fuit: animo meo patris indulgentisſimi obitu, miſerum excruciato. Aſt cum liberis quaedam religio imperet, ut defuncti etiam genitoris iudicio ſtent atque uel hoc uenerationis ac pietatis officio manes eius proſequantur: ad priores huius lucubratiunculae curas exiſtimaueram, mihi quoque omnino eſſe redeundum. Argumentum opuſculi *Dn. praeſidis, doctoris ac hoſpitis mei honoratisſimi,* arbitratu ſelectum fuit. Partim quod publica aeque ac priuata id iura attingeret: partim, quod multis horum temporum controuerſiis decidendis aptum: et, quod potiſſimum eſt, nouae inprimis ſpartae, qua ſacra Poruſſiae regis ſcrinia in hoc ducatu curae eius demandata ſunt, ualde congruum eſſe, ipſe arbitraretur.

A Maximum enim archiotae officium in eo uerſatur, ut antiqua et uetuſtate ſepulta *inſtrumenta,* non ſolum interitu tineisque ac blattis uindicet cuſtos probus; ſed haec etiam, quantum quidem fieri poteſt in tanta literarum ac rerum diuerſitate, ſibi familiaria reddat, ut, caſu ſic exigente, ipſe reipublicae iura hinc oſtendere queat et adiuuare: ne per indices tantum aut catalogos ſapere, quod uiri eruditi non eſt, B uideatur. Sed uulgo auocare ac tantum non deterrere ſolertes animos ſolent, a ſtudio uetuſtiſſimorum, plenae quamuis fidei, monumentorum. Id aiunt, pridem de his caſibus *transactum* eſſe: fruſtra igitur priſtina iura, pactionibus nouis ſublata, eapropter in arenam reduci. Hoc perpetuum ac conſtans totque auctoritatibus munitum dogma eſſe iuris ciuilis Romani, ex uariis locis eruunt, amice inuicem conſpirantibus *L. 19. C. de transactionib. l. 4. C. de re iudicata l. 35. ff. de re iu-* C *dic.* et qui textus alii ſunt generis eiusdem. Non leuis itaque argumenti controuerſiam tractandam ſuſcipimus: *utrum transactio, nouis inſtrumentis repertis, iure poſſit retractari?* Deus numine ſuo adſit dicendis.

CAP.

CAP. I.

Transactionis, uocis retractandi et instrumentorum definitio.

§. I.

Transactionis diuersa synonyma.

TRansactio Graecis iureconsultis διάλυσις et *Iustiniano* φιλικὴ συμβίβασις (a); in uernacula *Vergleich*, *Vertrag* (b), ueteribus etiam *Vortrag* et instrumenta transactionis *Vortrag-Brieff*, uti in dubio sensu respondit *Ernestus* COTHMANNVS (c). Barbari olim doctores *accordium* dixerunt et concordiam, ut uidere est apud *Iohannem de* AMICIS (d). Haec synonyma praemittere debui, ut facilius deinde latior huius uocabuli sensus pateat, quo cuiuscunque etiam generis conuentiones exhaurit.

Significatus diuersi.

§. II. Eiusdem enim uerbi una appellatio, sed diuersissimus est significatus. Non oratorum hic testimonia conquiro, quia saepius fit, ut uoces, uulgi siue usu siue abusu communes, in foro aliis iisque propriis atque angustioribus limitibus circumscribantur. Atque hos migrare uelle, doctoris aut imprudentis est, aut hominis ignari. Verum ipsae hic Romanorum leges aliter atque aliter adhibent nomen transactionis. In *amplissimo* sensu Paulus ICtus scribit *l. 229. de uerbor. signific.* TRANSACTA *finitaue intelligere debemus, non solum quibus controuersia fuit: sed etiam, quae sine controuersia sint possessa;* Atque ita uerum non est, *transigi* tantum de rebus controuersis. Potius intelligitur; ICtum cuiusuis generis pacta transactione insigniuisse. Neque enim facere hic uelim cum *Francisco* CONNANO (e), qui *prius uerbum* (transacta) *ad controuersias sopitas: posterius* (finita) *ad cetera omnia, quae communi consensu essent terminata*, existimat referendum. Naturalis certe ordo contrariam paraphrasin hac ratione uult: *Transacta finitaque intelligere debemus non solum quibus controuersia fuit*, hoc enim per se clarum est: *sed etiam*, ut singulari ratione Paulus definit, *transacta finitaue dicuntur, quae sine controuersia possidentur.* Taceo quod *l. 13. §. 7. ff. de his, qui notant. infam.* Vlpianus quoque scribat, duriori sententia cum reo *transactum*, id est, actum fuisse.

amplissimus Pauli pro quouis pacto.

A Adeo clarum est, ueteres ICtos *transigendi* uerbo, ut oratores usos esse, pro, rem *finire aut perficere*, testimonio TVLLII (f). Angustioribus autem terminis includunt transactiones pleraeque leges aliae. Sic VLPIANVS *l. 1. ff. de transactionibus; qui transigit, quasi de re dubia et lite incerta neque finita transigit: qui uero paciscitur, donationis causa rem certam et indubitatam liberalitate remittit.* Inde B doctores argumenta habent, quibus *transactiones* a *pactis* distinguunt. *Illae* enim de rebus institui possunt nonnisi litigiosis; *haec* etiam de certis: illae *lucrandi*; haec uero *donandi* animo. Quamuis uero haud desint loca, ubi etiam *transactiones* dicuntur, licet una uel altera pars nihil acceperit, sed ubi *donandi* quoque animo aliquid factum aut remissum fuit; solennius tamen in iure Romano, ut transigere idem sit, C atque *rem dubiam amicabili neque tamen gratuita partium conuentione decidere l. 2. C. de transactionib.* et alibi passim.

paulo angustior,

proprius denique seu angustissimus.

Definitionis euolutio. generis loco an recte stet

§. III. Habeo igitur caussas, quare mihi cum Franc. DVARENO (g) et illis, qui eum hic sequuntur (h), transactio sit *conuenta rei incertae decisio.* Stat generis loco *decisio*; cui ipse pandectarum ordo quodammodo fauere, uidetur: quoniam *transactionis* doctrina non inter *obligatio-* D *nes* locum occupat, quod offendit *Vlricum* HVBERVM (i): sed inter titulos de iudicibus, iurisdictione, procuratoribus ac defensoribus interiacet, quasi scilicet *transactores* horum omnium non tam uices teneant, quam munera possint praeoccupare (k). Neque enim praetore, iudice, procuratore neque aliis processuum instrumentis opus esset, si, quod olim apud Germanos factum, lites frequentius amicabi- E li transactione dispellerentur. Et sane, si quid coniectari licet, quare tantis difficultatibus doctores doctrinam de transactionibus inuoluerint, post alias certe haec etiam se offerre uidetur, quod his terriculamentis horrorem incutere uoluerint partibus, ne, relictis iudiciis, facile transigerent. Neque dimouet me ab hac opinio-

 ne,

(a) Nouell. XLIII. in fine.

(b) Hoc quoque titulo utitur *die Magdeb. Policey-Ordnung* cap. 46. *von Vertragen.* i. e. de transactionibus.

(c) Volumine I. responso XXVIII. n. 208. p. 247.

(d) Consilio LXXI. n. 8.

(e) Lib. V. iur. ciuil. cap. 6. p. m. 351. conf. GOEDDEVS ad l. 230. de V. S.

(f) II. Philipp. p. m. 110. Idem in inuectiua III. in Catilinam. p. 201.

(g) In commentario ff. de transact. cap. I. p. 71.

F (h) Congruit cum eo WESENBECIVS, quem BACHOVIVS tantopere extollit, ut toto opere nihil uerius eundem scripsisse adserat, quam quod transactiones exemerit numero contractuum. Sed hoc paulo ante iam fecerat DVARENVS. Atque ex hoc tempore haec opinio plurimos sectatores habuit, etiam LAVTERBACHIVM.

(i) In praelect. ad ff. de pactis.

(k) Sic in Atticis LL. de transactionibus agitur in titulo de iudiciis, uti uidere est in codice Samuelis PETITI p. 24.

CAP. I. *contractus? idque num innominatus,*

ne, quod fere a *Baldi* temporibus omnes ICti transactionem *contractum innominatum* descripserint (l). Vt enim taceam, quod transactioni utique certum *nomen* sit; in ea nullus sane *poenitentiae* locus est *l. 39. C. de transact.* quamuis poenitere liceat in contractibus innominatis *l. 3. §. 2. ff. de condictione causa data.* Atque haec me offendunt in hac sententia, non uero, quod transactio dispellat potius negotia adeoque *distractus* magis sit, quam contractus. Huic enim dubiolo unica distinctione inter *materiam* et *formam* satisfit et pridem satisfecit *Ioh. Baptista* CACCIALVPVS (*). Vidit hos nodos *Iohan.* CORASIVS (m). Magna igitur contentione id egit, ut *transactio* numerum augeret contractuum *nominatorum*. Equidem pro *nominata* quoque conuentione hic stetit *Stephanus* FORCATVLVS (n): sed confutauit hanc opinionem GOEDDEVS (o), neque ea sectatores multos unquam habuit. Quamuis enim *transactio* certum nomen habeat; quod in contractibus nominatis requirit *l. 7. pr. de pactis*: tamen, ut nihil dicam de oppositionibus *Vlrici* HVBERI (p), quas parum curo, contractus non de rebus *litigiosis* fieri oportet, quod tamen requiritur in omni transactione *l. 1. ff. de transact. l. 12. C. eodem* et *l. 6. de solutionib. et liberation.* Idem mihi obest, quin *pactum* generis loco ponam. Sit, *pacisci* uocem *in l. 29. C. de pactis* in renuncianda lite, utpote re incerta, adhiberi: deest tamen alterum in quauis transactione requisitum. Scilicet quod inconsulta altera parte id factum sit; deque animo donandi potius, quam transigendi, constet. Quorum neutrum transactionibus congruum esse, ex LL. modo citatis cuiuis luculenter patebit. Melior uidetur sententia *Franc.* CONNANI (q), quod *transactio similis* tantum sit contractibus *innominatis*. Hoc enim nemo inficiabitur: cum pleraeque transactiones per *do* aut *facio* componantur. Ast non assimilatum; sed genus uerum hic requiritur. Non uero ea tantum propter *transactionem* per *decisionem* descripsi: quod commodius uocabulum non appareat. Potius hoc commodissimum esse, argumentis quibusdam, non mihi lectis apud alios, contuebor.

an nominatus?

an pactum?

an simile contractibus?

§. IV.

an decisio?

Principio enim iurisprudentia Graecorum adiuuat nostram opinionem. Transactio enim eis dicitur διάλυσις (r), dissolutio, seu *decisio*, transigere διαλύσασθαι, etiam ἀπάλλαξις (s) discessio. Ita enim uerba LL. Atticarum: Ὧν ἂν ἀφῇ καὶ ἀπαλλάξῃ τὶς μηκέτι τὰς δίκας εἶναι; *eorum, quae remissa* et transactione *distracta* siue sublata *sunt, lites ne sunto* (t). Etiam pontificum iura huc inclinare uidentur, dum transactionem descripserunt per *compositionem cap. 6. X. de transact.* Componitur autem lis, siue forensi iudicio siue *extraforensi*, id est, transactione. Quod si liti gratis renunciatur, illud canones pontificii *pacta* salutant et uerbis luculentissimis a transactione distinguunt *cap. 6. X. de transact.* Neque ab hoc usu abhorret ius nostrum. Potius *l. 17. C. de transact.* manifestis uerbis dicitur: *lis transactione* (uti laudo aut sententia) *decisa*, etiam pro transegerit, *deciderit* habetur *l. 3. §. 1. ad 2. Falcid. l. 46. ff. de rei uind. transegisse et decidisse uideor eo pretio.* confer. *l. 3. C. de furt.* Multo minus linguae ueterum Romanorum is uerbi sensus ignotus est. Sane, ut alios omittam, Cicero aliquot locis *transigere* et *decidere* usurpat pro synonymis; de quo *NIZOLIANA* industria uel tirones potest docere. Et quod quaeso remedium, quo diuersarum rerumpublicarum causae deciderentur, nisi superessent transactiones. Olim sane, antequam ciuiles societates coluissent homines, transactio unica poterat esse uia, qua cum aliquo iuris uigore a litibus discederetur.

Quare haec decisio dicatur conuenta?

§. IV. Reliqua in definitione ad exponendum faciliora sunt. Decisionem enim *conuentam* scripsi, id est, factam utriusque partis libero adsensu ac uoluntate. Inde transactionis *placitum* dicit *l. 6. ff. de trans.* et *consensu* terminari transactionem *l. 13.* eodem (x) atque sana mente fieri debere *l. 27. C. de transact.* Quo ipso transactio a *iudicato* ac *sententia* distinguitur. Fit enim utrumque hoc non a partibus, sed etiam plerumque altera parte maxime inuita. Contra uero ad transigendum nulla pars

(l) BALDI locus est in comm. ad tit. C. de rer. permutatione in rubr. n. 4. p. m. 140. Ita quoque BARTOLVS in ff. de pact. ad l. 1. n. 1. p. 96. Atque hos ueteranorum duumuiros nominasse, sufficiat, quos mille alii postea cum applausu secuti sunt.

(*) In peculiari libro de transact. Q. 4. p. 12.

(m) In miscellaneor. lib. I. c. 23. ubi unicam hanc quaestionem, an transactio sit contractus nominatus? ex instituto tractat.

(n) Argumenta eius legi possunt in necyomantia s. occulta iurisprud. obseru. XLVI. dialogo 4. p. m. 111. edit. Paris. 1595. f.

(o) In commentario ad l. 12. ff. de V. S.

(p) Quod distractus potius sit transactio in praelectionibus ad ff. de transact.

(q) In comment. iur. ciu. lib. V. c. 6.

(r) Passim haec uox occurrit in basilicis FABROTTI lib. XV. c. 10. ac alibi. Philosophorum etiam auctoritates congessit ICt. Guil. BVDAEVS in comm. utr. L. p. m. 32. 33.

(s) In codice LL. Atticarum Sam. PETITI lib. IV. tit. 4.

(t) STRAVCHII forte coniectura Graeco ore adiuuatur, qui, loco decisionis, uerbo discessionis uti mauult in differt. theoret. pract. XXVI. th. 5.

(x) Qui igitur de re libere consentire non possunt uel propter rei naturam, ut de alimentis l. 8. ff. de transact. uel aetatis rationem, ut minor l. 9. ff. eod. uel si res alterius sit l. 10. ff. eodem ut pater de re filior. illi frustra quoque transigunt.

(y)

CAP. I. la pars cogi potest (y). Hoc enim idem esset, atque iustitiam *forensem* in societate ciuili denegare et actorem a limine iudicii depellere. Alia ratio inter summi iuris principes. Hi certe, cum *decisores* forenses non habeant, in conscientia obligantur, ut ante ius suum *transactione*, id est, amicabili decisione quaerant, quam ad uiolenta remedia aduolent armorum. Tandem *rei* nonnisi *incertae* transactionem esse, scripsi. Vti enim quae cuiuis per se patent, nulla decisione nulloque iudicio opus habent: ita quoque transactio de his frustra (z) requireretur. Incertitudo autem intelligitur siue *iuris*, siue *facti*: siue *respectiua* (a), harum alterutra sufficit. Non uero, quod mireris, addidi definitioni, *dato* aliquo uel *retento* (b). Hoc enim in omni transactione non fit. Quid enim si una pars, de iure melius edocta, errorem atque iniquitatem postulati agnoscit propterea que causae renunciat? Quid si, ut sæpius inter summi iuris principes fit, actor aut reus, belli aut sumptuosi processus periculo ac formidine transigit neque aliquid *accipit* aut *retinet*. Sane hoc genus conuentae decisionis in causa dubia non minus erit in numero transactionum. Ast satis de *definitione*.

Quare rei incertae?

§. V. Exposita transactionis definitione alia quaedam expedienda restant, quibus niti nos oportet in resolutione propositae quaestionis. Scilicet est transactio alia *specialis*, alia *generalis*, *L. 29. C. de transact.* idque uel ratione *personarum*, cum quibus transigitur: hoc casu, qui cum uno ex contutoribus transegit, is eapropter non ceteris etiam actionem remisit, ut habetur *l. 3. ff. de transact. et l. 1. C. eodem*, aut earum, quae transigunt, quod si enim unus frater de tutelae administratione transegit, non idcirco uel alter obligatur, uel idem hic, qui transegit, si alterius heres sit *l. 9. ff. de transact.* uel *rerum* intuitu, ita qui transegit, se *nihil amplius* petiturum, etsi non additum *eo nomine*, de ceteris tamen quaestionibus integra ei permanet actio *l. 31. C. eod.* uel denique *argumentorum* causa, ut qui de *iniuria* transegit, ille non et *damnum* simul remisit, quemadmodum scilicet furti actione decisa, tamen permanet condictio *l. 7. §. 1. ff. de condictione furt.* alios in hoc genere casus habes in *l. 21. ff. de seruit. urb. et l. 20. ff. de seru. rust.* Atque omnia haec diuisionis membra probe attendenda sunt, quod in expeditione maximarum dubitationum utilem nobis operam inferius praestabunt.

Diuisio transactionis in generalem et specialem, rat. *a) personarum,* *b) rerum.* *c) argumentorum,*

§. VI. Transactionem *stricti iuris* esse, declarandum quoque nunc est. Hoc casu coarguendi sunt doctores, qui aut negant hoc, aut ex falso id principio demonstrant. BACHOVIVS (c), ne ullum iuris caput sua censura intactum relinqueret, etiam hic a communi sententia fecit discessum: *qui transactionem, inquit, stricti iuris dicunt, illi parum ex usu iuris scribunt. Hoc enim sensu nihil non esset stricti iuris; quod nullus actus extenditur ultra ea, de quibus transactum est et cogitatum.* Equidem in eo me habet consentientem Bachouius, quod transactio non *contractibus* stricti iuris annumerari debeat (d), quia contractuum classe eandem superius exemimus: et si quis bonae fidei et stricti iuris negotia ad solas obligationes ex contractu alleget, quod faciunt plerique iuris interpretes (e), tum frustra esset, quicquid hic in disquisitionem uocaretur: uerum cum non contractuum tantum; sed omnium rerum interpretatio aut *extensiua* sit, aut *stricti* iuris; hoc sane casu non frustra disputamus, num *illius* loci, an *huius* transactio. Frustra enim est Bachouius, quod hanc differentiam inficietur. Non enim dicitur, quod in *stricti* aut *extensiui* iuris interpretatione contra manifesta iura et conuenta contrahi debeant, aut extendi uerba transactionis: sed quid faciendum, si res in ambiguo sit et, quid cogitauerint transigentes, nullo prorsus remedio haberi possit. Exemplum nunc succurrit in transactione pacis *Risuicensis*; quem casum liceat paulo curatius euoluere. Norma transactionis uel *iustum* est, uel *utile*, uel utrum-

An transactio stricti iuris sit et quomodo contra plerosque doct.

Bachouium.

Casus adfertur ex pacificatione Risuicensi.

(y) De quo doctores acerrime inter se: sed, me iudice, frustra controuertunt.

(z) Frustra in hoc genere quaeretur, an super re iudicata recte transigatur. Satis enim clare et sana ratio definit rem et l. 7. ff. de transact.

(a) Vti l. 2. C. de transact. inanis etiam litis metus et l. 65. ff. de condict. indebit.

(b) Sed hoc requirit tamen l. 38. C. de transact. Verum id non ad essentiam transactionis pertinet: sed tantum, ut subsistat transactio in foro ciuili. Quamuis etiam uerba, dato aliquo uel retento uel promisso, ita enim se lex habet, adeo lata sint, ut fingi possit, unum ex his omnibus transactionibus inesse. Quod si enim unus transactor aliud nihil de transactione reportet, pecuniam tamen retinet sumptuosae forte liti impendendam. Ita fingimus licentia l. 65. ff. de condictione indebiti.

(c) In animaduersionibus ad Treutlerum h. t. pag. 295.

(d) Quod omnes fere credunt cum BALDO. Is enim existimat, transactionem semper stricti iuris esse, eo quod non sit numerata in §. action. inst. de act. ubi omnes bonae fidei contractus recitentur: aut, quod fundamentum allegant alii, quia omnes innominati contractus regulariter sint stricti iuris, ast in hoc genere reponunt transactionem. Contra uero BARTOLVS putat, respiciendum esse, qua contractus specie ineatur transactio, quod cum diuersimode fiat, igitur alias nunc transactiones stricti iuris, alias iterum bonae fidei esse. Loca citauit CACCIALVPVS Qu. V. n. 3. 4. Sed negato, quod transactio contractus sit: corruit etiam omne id, quod pro hac lite solet adferri.

(e) Argumento l. 5. pr. ff. de in lit. iur. Et plenius LOCAMERVS Qu. 1. 367. Georg. BICCIVS rer. quot. sect. V. n. 5.

(f) In

CAP. I. utrumque. Equidem Gallica tum philosophia Risuici haec fuerat. Transactiones uel *sequi* bellum, uel *praecedere*. *Has* tantum pro fundamento habere *aequitatem*: non uero *illas*, quae *utile* tantum respiciant. Ante enim, quam res ad arma deueniat, principes orbis suas controuersias tractare transigendo ad amussim *iuris*: sed uero, si *ius* ita *ambiguum* et obscurum sit, ut sibi utraque pars hoc polliceatur, neutra uero ab eo discedere uelit; tum, *concessa cuiuis parti aequitatis* opinione, ad *bellum* deueniri, atque in hoc tamdiu persisti, usque dum alter, quia infirmior sit, sibi non iustum magis, sed *utilius* tantum esse credat, ut liti renunciet; non, ut suam causam *iniquam* esse, agnoscat. Adserti huius quoque rationes allegant. Ita enim, aiunt, utrumque belligerantem *iustum* dici posse: cum alias in omni pace uicta pars audire debeat *iniqua*, cum perpetuo opprobrio regum aut rerum publicarum. Hac certe cantilena Risuici auditi sunt Gallici legati, cum nostri in pacificatione ad causae *aequitatem* identidem prouocassent. Non, inquiebant, disputandum nunc de *aequitate*, in hac scena *ante bellum* susceptum Francofurti, Heidelbergae alibi actum esse. Nunc, coepto semel bello, si non alio fundamento, *dicis* tantum causa, se credere, Germanos *iure* Alsatiam, Argentoratum aliaque repetere; sed non *minori iure* Galliae regem eadem haec detinere. Nunc Gallos a Germanis quaerere, non utrum *iustius*, sed utrum *utilius* esse credant, *repetere* Alsatiam a Galliae rege, bellum continuando; an finiendi belli ergo, Alsatiam Gallis *concedere*. Pacificatores itaque non *iureconsultos* esse debere, non *causidicos*, non *iustitiae* praesides: sed *politicos*, id est, rerum *utilium* interpretes ac *consiliarios*. Ipsam etiam pacificandi artem non a *iurisprudentia*, sed *politica* desumendam. Atque in hac Risuicensi pacificatione, ut reuertar, unde digressus sum, famosissima ista *quarti articuli clausula* fuit: *religione tamen catholica Romana in locis, a* Galliae rege in Palatinatu et alibi *restitutis*, *in statu*, *quo nunc est*, *remanente*. Vix haec scripta atque transacta fuerunt: cum ingens oriretur dubitatio, utrum *restringenda*, an uero *extendenda* esset clausula transactionis. Disputabatur enim, *utrum religio catholica Romana etiam in illis locis, templis ac ciuitatibus finito bello remaneret*; de quibus euangelici, antequam illa hostibus Gallis dederentur, ab hisce literas uulgo *reuersales* acceperant, ut bello, quamprimum finito, ea nostratibus in integrum

Norma transact.

A restituerentur. Certe, si iuris *extensiui* est transactio, omnino id affirmandum est, quod clausula de locis restituendis *indefinite* loquatur. Negandum autem, si *strictae* interpretationi locum des; quoniam *reuersales* in clausula pacis non manifeste sublatae fuerunt. Interest igitur omnino, ut hac de re ICtus sibi bene constet, atque, quod plura argumenta probant *transactionem* cum ciuilibus tum naturae legibus *stricti* iuris esse. Arguunt hoc inprimis *l. 5. ff. de transact. et l. 9. §. 1. ff. eod.* Et omnium maxime huc pertinent uerba *l. 31. C. de transact. de re certa pacto transactionis interposito hoc comprehensum erat, NIHIL AMPLIVS peti, etsi non additum fuerit EO NOMINE, de CETERIS tamen quaestionibus INTEGRA permaneat actio.* Quod autem HVNNIVS (f) uult, inde perspicuum esse, quod generalis quoque transactio stricte accipi debeat, in eo mihi non satis recte uidetur legem expendisse; uoces enim *de re certa* satis ostendunt, transactionem *specialem* fuisse, non *generalem*. Ratio autem, quam subiungit, cur transactio *stricti* iuris sit, calculum nostrum omnino habet; *quia qui transigit, ille de iure suo quodammodo remittit, atque eapropter praesumitur illam noluisse remissam.* Propius rem attingit *Ferdinandus Christophorus* HARPRECHTVS (g), inter principes huius aeui iureconsultos, dum ait: *quod enim transactio sit stricti iuris et perinde ac sententia, cui a LL. non semel aequiparatur*, sub eodem genere, uocabulo decisionis scilicet, transactionem et sententiam superius reposuimus, *STRICTISSIMAM interpretationem deposcit. His ipsis terminis ex* CRAVETTA *et Rota Romana apud* MERLINVM *definitur.* Taceo infinitos alios, qui idem sentiunt, causa quamuis sentiendi apud illos, quod docui, admodum peruersa.

§. VI. VII.

leges,

rationes,

auctoritates,

inprimis magni ICti Harprechti.

§. VII. Etiam *retractandi* uerbo in inscriptione nostri argumenti usi sumus, etiamnunc, ne aliquam dubitationem facere possit, tribus uerbis exponendum. Principio *retractare* dicimus in iure nostro, si, quod factum est, reddimus *infectum*, ita *l. 39. §. fin. ff. de procur. defensorem* suspecti tutoris *oportere etiam de rato cauere, ne reuersus ille uelit RETRACTARE, quod actum est.* Idem uerbi significatus occurrit *l. 12. §. 3. fin. ff. ratam rem haberi.* Deinde Romanus interpres *Sext. Pomp.* FESTVS (h) ait: *retractare est rursus tractare.* Qui etiam sensus legibus conformis, nam *l. 31. ff. de iureiurando* scribitur: *permitti ex integro causam agere, si quis noua instrumenta se inuenisse dicat, quibus nunc solis usurus,*

Vocabulum retractare quid?

factum reddere infectum,

iterum tractare.

(f) In not. ad Treutlerum uol. I. disp. 7. thes. ult. p. 503.

(g) Consilior. Tubingensium tomo V. consil. XI. n. 25. p. 241.

(h) In commentario de L. L. seu de uerborum significatione p. 169. edit. Dionys. Gothofredi. Eadem uerba etiam repetit Paul. DIACONVS pag. 407. edit. eiusdem.

CAP. I. §. II. *usurus sit: quod si iureiurando transactum sit, non conceditur eandem causam RETRACTARE.* Addi possunt *l. 10. §. 1. ff. ad SCtum Turpil.* et *l. 29. ff. de iure fisci.* Atque in hoc significatu Graeci *retractationem* reddunt παλινδικίαν (i) et uocem hoc casu adhibent, quo causae in prima instantia decisae, facta appellatione iterum sub examen remittuntur *l. fin. 5. §. 5. C. de temp. et reparat. appellat.* Mihi inferius utraque proderit significatio. Siue B enim transactiones quasdam ipso iure *nullas* esse dixeris: siue crediderīs *rescissione* in aliis opus fore, utrinque *retractandi* uerbo exprimi, non incongruum esse, ex hactenus dictis manifeste constabit.

Instrumenti nomine cuius hic significatus? §. IIX. *Instrumenti* quamuis diuersissimae significationes, cum oratoribus, tum legibus communes: mihi tamen hoc nomine omne id uenit, quod in re iudiciaria ad *instruendam* causam pertinet. Hoc usu *l. 3. C. si ex falsis instrumentis iudic.* ait; *falsam testationem arguere non prohiberis; modo probare poteris, eum, qui iudicauerat, secutum eius instrumenti fidem.* Sed quid opus est uerbis. Ipsa nobis *l. 1. ff. de fide instrumentor.* suppeditat definitionem, instituto nostro quaesitam: *instrumentorum nomine ea omnia accipienda sunt, QVIBVS CAVSA INSTRVI POTEST: et ideo tam testimonia, quam personae instrumentorum loco habentur.* Non ouum ouo similius esse potest, atque hoc *Pauli* ICti adsertum nostro argumento. Siue igitur post transactionem noua uel *iuris* uel *facti* capita produxeris, definiendum nunc est, an alterutrius, uel utriusque etiam praetextu, quod semel transactori placuit, liceat, absque iniquitatis nota, *retractare.* §. IIX. I. II. III.

CAP. II.

Argumenta pro iure retractandi transactionem, nouis instrumentis repertis, in causa priuata aeque ac publica.

§. I.

Ordo argumentorum. IDagendum nunc est, ut aduersae sententiae, *nullo scilicet nouorum instrumentorum praetextu transactiones retractari posse*, legibus, rationibus, auctoritatibus, usuque fori communitae, iisdem quoque remediis obuiam eamus. Principio autem *uerior* opinio per luculentissima ratiocinia *adstrui* ac comprobari debet, deinde uero in sequenti capite dissolui, quae huic obesse uideantur. Dabo igitur operam, ut per momenta *rationum*; fulcra *legum*; *doctorum* decreta; mores quoque *iudicum* constet: *retractari posse transactionem, nouis instrumentis repertis.*

Expenduntur 1. momenta RATIONVM. §. II. *In omnibus* quidem, inquit PAVLVS *l. 90. ff. de R. I. maxime tamen in iure AEQVITAS spectanda est.* Nam ipsum quoque ius, *VLPIANO* definitore, *ars est aequi et boni l. 1. ff. de I. et I.* Imo *aequitatis potius* ac iustitiae, quam stricti E iuris rationem in omnibus rebus praecipuam, clarissimis uerbis, commendat imperator *l. 8. C. de iudiciis.* Multum igitur in mea causa profecero, si in castris meis pugnare ostenderim iustitiam aequitatemque. Quorum animus quodam naturali iure aliquantum politus est, illi, quamuis etiam nobiscum non faciant, tamen *iniquam* esse sententiam aduersam, quam C propugnant contra nos, oppido largiuntur. Vnum hic allegasse, sufficiat, interpretem illustrem nouissimumque, *VLRICUM* HVBERVM (a). Ita autem ille: *transactio ualet, etsi ex instrumentis postea repertis de causa aliter liqueat l. 19. C. h. t. DVRVM quidem uidetur, remittere creditorem id, quod liquido probari potest, sibi deberi.* Quid? quod *Franc.* CONNANVS (b) claris uerbis dicat, legem hanc D potius a tyranno, quam principe, aequitatis amante, profectam fuisse. Plures citare nolo, cum potius nostrum sit, in ipsas *rationes* inquirere, quae hoc dogma arguere possunt iniquitatis.

§. III. Superius (c) iam demonstratum est, nullam esse transactionem absque *libero* transigentium *CONSENSV.* Non potest igitur porrigi ad *incogitata*, cum fieri nequeat, ut, de quo quis *non cogitauit*, in eo *consenserit*, uerba sunt *Antonii* FABRI (d). Atque ita quoque leges arguunt *l. 35. ff. de pact. l. 5. et 12. ff. de transact.* Vnde certa iuris regula conficitur: *de quibus in transactione non est cogitatum, ea in suo statu manent l. 5. ff. eod.* Ipsos etiam casus suppeditant leges in hoc argumento. Ita qui de *portione sua* cum tutore super male administrata tutela transegit, *er wolle hiemit, so viel Ihn angehe,* oder *1) non cogitantis nullus consensus.*

(i) HESYCHIVS παλινδικία, ἡ ἐξ ἀρχῆς δίκη. F

(a) In praelectionibus ad digest. tit. de transact. p. m. 155.

(b) In commentar. iuris ciuilis lib. V. c. 6. p. 358.

(c) Cap. I. §. 4.

(d) In rationalibus lib. II. tit. 15. pag. 192.

CAP. II. §. III.

oder betreffe, zu frieden seyn: illius transactio actionem (*nouum instrumentum*) non perimit in re, quae huic portioni suae deinceps, aut morte cohaeredis aut alio casu, accrescit *l. 9. ff. de transact.* Et qui de testamento transegit, is non improbe dicit, se non cogitasse de (*nouo instrumento*) codicillo *l. 12. ff. eod.* quamuis codicilli in iure dicantur *pars testamenti l. 11. ff. testamenta quemadmod. aperiantur* et genus ad testamentum pertinens *l. 18. ff. de iure codicillor.* Id quod repetitis utique rationibus fit: *in suo enim statu retineri* (noua instrumenta,) *de quibus non cogitatum l. 5. ff. eod.* transactionem de his tantum, de quibus inter paciscentes *placuerit*, *interpositam credi:* non de *nouis instrumentis* illis, quorum actiones competere *postea compertum. INIQVVM* esse, perimi pacto id, de quo *cogitatum non* doceatur, claris uerbis definit *l. 9. ff. eod.* Ponamus casum, ut causa manifestius pateat. Transegerat forte Cliuiae quondam dux cum domo Burgundica de Geldriae ducatu: ut discederet ab agnatico, cognatico, testamentario, inuestiturae atque homagii *omnibus aliis iuribus*, tum uentilatis, Cliuiae dominus, in gratiam Burgundi. Diu post nouum instrumentum reperitur, unde intelligitur, Cliuensem quondam ditionem uniuersam *Teisterbantiam*, id est, maximas et tantum non omnes Geldrici principatus partes sub complexu suo habuisse. Actionem ergo instituit ex nouis hisce instrumentis *Cliuiae* dux pro recuperanda Geldria a Burgundo; qui tamen semel transactum esse excipit. Quid hoc casu iuris? Ego omnino existimauerim, quoniam de *Teisterbantia* tum *cogitatum* non fuit, per hactenus asserta, non obstante transactione, *noui instrumenti actionem Cliuensibus integram prorsus et immunem esse. Quae* enim *postea emergunt, auxilio indigent*, inquit CELSVS *l. 11. §. 8. ff. de interrogationibus et interrogatoriis act. Idem arg. l. 7. ff. de feriis et l. 46. ff. de recept. qui arbitr.* Vti enim arbitri non iudicant, de his (*instrumentis*) quae *postea* (de *nouo*) emergunt, ita neque transactio ultra ea, quae *cogitata* sunt, debet extendi: cum utriusque magna simililitudo *l. 1. ff. eodem.* Neque offecerit Cliuensi, si hac clausula; se *omni* iuri suo renunciare, quod in Geldriam habeat, aut habere possit. Supra (e) certe ex *legibus 24. et 31. C. de transact.* satis ostensum est, explicationem formulae *auf alle seine Rechte Verzicht thun*, item *auf alle Fælle* tantum *declaratiuam* esse argumentorum, de quibus ligatum fuit, uti *l. 21. §. 1. ff. qui testam. fac. poss.* non uero *extensiuam*, ut non cogitatis, hoc est, *nouis instrumentis* praeiudicio esse, queat, iuxta famosissimam iuris regulam *l. 81. de R. I. Quae dubitationis causa contractibus inseruntur, ius commune non laedunt.* Ita quoque ante nos sensit eruditissimus ICtus *Petr.* HEIGIVS (f); et, non minori laude dignus, *Hartmann.* PISTORIS (g), qui inquit, *renunciatio iuris nunquam praesumenda, nisi de eo expresse actum fuit.* Igitur quotiescunque alicui plura competunt iura, si uni eorum renunciauerit, non propterea censeatur renunciatum alteri *l. 21. ff. de seruit. urb. l. 20. ff. de seruit. rustic.* Adeo clarum est, in generali etiam transactionis clausula praesumendum esse, nouis eam instrumentis aut iuribus postea repertis nihil officere. Verum enim uero nullane prorsus remedia supersunt, controuersias etiam postea emergentes seu de nouo reperta instrumenta una atque eadem transactione tollere ac componere? Atque hoc omnino censeo affirmandum: modo formula expressam non cogitatorum, id est, postea *repertorum instrumentorum* faciat mentionem. In quo tamen negotio, quod stricti iuris sit (h), non una tantum cautione opus est. Cum enim, quod supra docui (i), *generalis* transactio uel talis sit ratione *personarum*; uel *rerum;* uel *argumentorum* et, quae personarum intuitu *generalis* est; illa tamen, uel rerum uel argumentorum causa, esse potest *specialis:* oportet, ut de singulis hisce sibi prospiciant transactores in ritu formularum. Sigillatim haec prosequemur. Principio uerba transactionis generalia sint, quantum ad *personas*, quae transigunt, aut cum quibus transigitur. Ita transegerunt in montibus Pyrenaeis Hispaniae monarcha Philippus V. et Ludouicus XIV. rex Galliarum de futura in Hispaniae ditiones successione. *Hic* quidem pro se et omnibus *descendentibus* siue *masculis* siue *foeminis*; *iste pro se* ac *liberis* suis, tam *natis*, quam *nascituris*, cuiuscunque *sexus* aut *aetatis* essent, pro omnibus deinde *agnatis* et *cognatis* et quibuscunque tandem *heredibus* suis aut in regno *successoribus*, nemine excepto. Et sane, quod obiter scribo, olim tot restrictionibus opus non fuerat, uerum cum Galli passim in scriptis docerent, non teneri *successorem* transactione praedecessoris; nunc in legem quandam abiit, ut in pacificatoriis formulis non *regis* solum; sed omnium *regni* successorum mentio fiat. Dubitatum etiam quondam fuit, utrum regis transactione obligari regnum possit, nam inprimis Galliae Germaniaeque regna *parium procerumque* consensum adhibuerant. Inde est, ut in formulis quibusdam mallent *Galliae*, quam *regis* Galliae, *impera-*

Quid si formula generalis sit: auf alle sein Recht, wie es nahmen haben mag.

Cautelae circa formulam transactionis generalem.

si ea generalis, sit intuitu 1] personarum, quae obligentur.

(e) Cap. I. §. 6.

(f) Quaestionum illustrium parte II. quaest. 20. n. 6.

(g) Lib. II. quaestion. iuris quaest. 48. n. 769.

(h) Capite I. §. 6.

(i) Capite I. §. 5.

CAP. II.

imperatoris imperiique mentionem facere: quo innotesceret et reges et regna simul adstrictos esse. Saepius tamen eiusmodi clausulae otiosae sunt atque effectu suo destituuntur. Quod si enim *regna* a *regis* decreto non pendent; frustra quoque ad *huius* transactionem *illa* alligabuntur. Ceterum id etiam hic intelligi debet, quam

2] *argumentorum causa*, generalis etiam formula transactionis sit, intuitu *personarum*, quae obligentur: eam ipsam tamen *specialem* esse posse, *argumentorum* causa, quae tractantur. Sic ex superius allegata transactione Galliae rex cum filio atque nepotibus obligabitur quidem, abstinere ab Hispaniae successione uxoris ac matris causa: quod si autem Galliae uel in Neopolitanum uel Siciliae uel Arragoniae regna quondam alia quaedam iura habuit, quod nos quidem non affirmamus, illa sane propterea extincta non esse, uidentur. Alia igitur formulae ratio, si *transactio argumentorum* quoque causa debeat esse *generalis*. Opus est eo casu his uerbis; *transactum se uelle non solum in hac, sed in omnibus aliis causis ac iuribus iuriumque rationibus ac instrumentis, siue ea iuris sint, siue facti; siue nominata, siue innominata; siue cognita, siue adhuc lateant, aut postea reperiri aut excogitari etiam queant*, *nullo prorsus excepto*. Dubitaueris forte, annon hic minimum formulae adparatus satis sit, ad *transactionem omnibus numeris generalem*. Et sane haudquaquam existimo. Non enim stricti iuris interpretatio, quae in omni transactione adhiberi debet (l), patitur, ut extra materiam, de qua litigatur, possit formula recitata extendi. Casu quodam iterum hoc explicabimus. Sit, Germanicum imperium centies cum Galliae rege de Lotharingia; de Alsatia; de regionibus ac controuersiis aliis utriusque formulae praescriptae uerbis transegisse: an regni *Arelatensis* causa hoc ipso perdita erit transactaque? Nec quidquam. Quae enim transactio *et personarum et argumentorum* intuitu *generalis est*, *specialis* tamen adhuc *rerum* causa. Quoniam cuncta utriusque formulae uerba *declaratiua* sunt; neque limites *materiae*, de qua agitur,

3] *rerum ergo.* egrediuntur. *Tertio* itaque genere cautionis atque nouis uerbis opus est, *si generalis* quoque dici possit transactio respectu *rerum*. Scilicet principio praestruendum hic in formula, qua transigitur: *cum multa inter Germaniam Galliamque diffidia et olim fuerint et nunc esse atque in posterum emergere possint, cum de regionum, prouinciarum regnorumque tum de limitum iuriumque controuersiis, in quacunque mundi plaga aut terrae angulo hoc sit, omnia haec una simul transactione componere atque e medio tollere animus est.* Atque si utrasque formulas, supra praescriptas, huic iunxeris, tum demum euadet transactio generalis per tres numeros et gradus: cui noua instrumenta nihil obesse queant. Quamuis enim haec postea demum se prodiderint: recte tamen ea per exceptionem *transactionis generalis* eliduntur atque declinantur. Potest enim quilibet iuri suo beneficioque renunciare; neque fieri iniuria uolenti; cum quod quis sua culpa patitur, non sentire uideatur (*).

§. III. IV.

§. IV. Nouorum instrumentorum nomine ea etiam ueniunt argumenta, quae a transigentibus prorsus *IGNORATA*, postea demum in medium prodita sunt. Cum igitur in praecedenti themate demonstrauerim, iure retractari transactionem, si instrumenta producantur, de quibus *cogitatum* non fuit: idem nunc de illis euincam, quae tempore factae transactionis *IGNORATA* fuerunt; ut clarum sit, etiam haec irritam reddere transactionem. Pertinet huc *lex* admodum momentosa *76. ff. de R. I.* *In totum omnia, quae animi destinatione agenda sunt, nonnisi VERA et CERTA SCIENTIA perfici possunt.* Qui enim expenderit ea, quae superius (m) a nobis de transactione adferta sunt, quod nonnisi utriusque partis *consensu* fieri debeant: ille non dubitabit, neque transactionem subsistere posse, nisi *uera* et *certa scientia* perficiatur. *Consensui* quippe nihil tam contrarium est, quam *imperitia*, inquit *l. 15. ff. de iurisdictione*. Et si manifesti iuris est, quod docuimus, transactionem retractari propter non *cogitata* instrumenta: consecutio erit a minori ad maius, idem licere in instrumentis prorsus *ignoratis*. Quod enim *ignoratur*, *incogitatum* quidem est: non autem omne, quod in transactione non cogitatur, hoc ipso penitus ignoratur. Qui transactor non cogitat in formula, quod scit, ei facilius culpa obiicitur; non alteri, qui respicere nequit ad id, quod ei prorsus ignotum est. Ignoti enim nulla cupido, aiunt philosophi. Atque hoc fundamento *lex* 5. *ff. de ignorantia iuris et facti* admodum adposite pronunciat: *iniquissimum uidetur ignorantiam alterius alii profuturam.* Fingemus casum, qui rem luculentiorem reddet. Transegerat forte archiepiscopus *Magdeburgicus* de nexu *feudali*, quo *Anhaldina* ditio archiepiscopatui addicta est; *ignorauerat* autem transactor antistes, uasallos identidem inuestituram *neglexisse*: sane illa transactione poenam huius neglectus non existimauerim fuisse sublatam. Quid autem si in transactione formula habeatur: *ex certa scientia*, *mit wohlbedachtem Rath und*

2] *Ignorantia nullus consensus.*

Lud. opusc. tom. I. Qqq 2

(l) Cap. I. §. 6. addatur cardinalis MANTICA G STRYKIVM in aureo libello de cautelis contractuum sect. I. c. 5. §. 12.
de ambiguis conuentionib. lib. XXVI. tit. 6. n. 1. pag. 703.

(m) Cap. I. §. IV.

(*) Confer hic omnino uirum perillustrem S.

CAP. II. §. IV.

und Wißen? Ast bene respondet DECIVS (n): *huiusmodi clausula nihil operatur in iis, quae constat, IGNORATA.* Quod si tamen formula talis fuerit; *renunciare transactorem omnibus iuribus praeteriti temporis atque praesentis futurique, quod clientelare obsequium ulla ratione attingere possit, quamuis etiam, ignorata hactenus, postea se prodiderint:* hanc cautelam omnino idoneam esse, opinor, quo minus transactio per noua instrumenta retractetur. Tum sane antiquissimam iuris regulam laudauero: *omnes licentiam habere his, quae pro se introducta sunt, renunciare l. pen. 29. C. de pactis.* Imo ex *l. 53. ff. de R. I.* praesumere licet, ita transigentem alteri donauisse. Atque haec de *ignorantia* facti. Quid si uero, inita semel transactione, de suo demum *iure* edoceantur, num etiam his instrumentis eadem retractabitur.

Quid inter ignorantiam iuris et facti hic intersit?

Sane in omni parte ignorantia in iure non eodem loco, quo FACTI ignorantia habere debebit, uerba sunt *l. 2. ff. de ignorantia iur. et facti,* ubi etiam ratio additur, *cum ius finitum et possit esse et debeat; facti ignoratio plerumque etiam prudentissimos fallat.* Et imperator *l. 2. C. eod. ignorantia iuris facile excusari non potest.* Imo *constitutiones principum ne ignorare quenquam permittit l. 12. C. eod.* Inde PAVLVS: *regula est, iuris quidem ignorantiam cuique nocere: facti uero ignorantiam non nocere l. 9. ff. eod.* Quapropter omnino dicendum est, difficilioris longe operis esse probare, quod transactiones per *noua iuris instrumenta* retractentur; iuxta πολυθρύλλητον practicorum; *iura uigilantibus scripta.* Verum enimuero, ut priuilegia taceam certorum hominum (o), quibus iuris ignorantia etiam Romanis LL. officere nequit, plures hodie rationes sunt, quas nobis aequitas commendat, ut uiris, doctrinarum quoque scientia imbutis, in legum ignorantia subueniamus. Romanis quondam *patriae* leges fuerant; nobis hodie *peregrinae: illis uernacula* scriptae; nobis in *extero* sermone: *illis recitatione* in publicum facta, in memoria; *nobis,* cathedrae cancellis *occlusae,* uix fando audiuntur: *illis legum* nomine non iudicum edicta, non scabinorum placita, non doctorum responsa, non aliae dogmatum quisquiliae cultae; quae *cuncta nos* sacra *legum* adpellatione dignamur, ut in tanta multitudine scientissimi quoque ICti ignorent: *illis* tandem, quod fere maximum est, pleraeque leges *forenses* quoque fuerant; *nobis* pleraque in foris *dediscenda* sunt, quae didicimus in scholis. Haec igitur, qui secum expenderit, is idonea omnino momenta habebit, miserrimis hoc casu Germanis in iuris ignorantia subueniendi. Quamuis enim Romanis moribus uerum, neque etiam iniquum fuerit, quod *Gregorius* NAZIANZENVS (p) scripsit: *nemini licere ignorare leges Romanas, etsi quis ualde imperitus fuerit, nec esse legem, quae succurrat aut excuset, quae per ignorantiam facta sunt:* asperum tamen ac summe iniustum esset, a nostra republica eo rigore peregrini iuris scientiam postulare. Veniam itaque BACHOVIO (q) mereri uidentur, qui hodie, iuris quandoque ignauia, sibi nocere aduertuntur. Id est, quod ego addo, *transigentem,* si iurium momenta, nulla fere *culpa* sua, ignorauerit, *instrumentis* aut legibus, postea compertis, non obstante transactione, ab homine, iuris inscio, inita, denuo esse audiendum. Modo non adfectata aut supina sit illa ignorantia. Hunc enim superius citatae leges omnino ferient, praesidio hoc nostro prorsus indignum. Atque ita restringi quoque uelim, quod de *facti* ignorantia disserui. Quamuis enim *l. 7. ff. ad Velleian.* et *l. 3. ff. de ignor. iur.* facti proprii ignorantia uideatur excusationem non mereri: illud tamen ita mitigatur, ut considerari hoc casu debeat cum *persona* ignorans, si haec *culpam* habeat, quod ignoret et beneficio restitutionis digna non est; tum *res* ipsa, quae ignoratur, utrum haec uetustate sepulta aut difficultatibus ita obruta sit, ut eapropter ignoratio ueniam iure exigat, quod monent doctores (r). In *principe* autem neque opus est, cui etiam in plerisque casibus *l. 44. ff. de acquir. uel amitt. poss.* fauet, ita distinguere. Is sane cum regendae reipublicae intentus ac penitus his curis occupatus sit; fieri non potest, ut in archiuorum angulis lateat, inter chartas, tineis et blattis exesas ac multorum seculorum puluere atque aerugine infectas. Sit igitur, *facti* ignorantia ab *illo* transactum esse; sane in causa reipublicae nunquam non retractare licebit transactionem, si noua instrumenta producantur, transigentibus incognita. Interim in principe, qui *rem diplomaticam* industrio ac rerum gnaro archiotae committit, ea cura omnino extolli debet. Memini, me quondam a uiro illustrissimo, Barone PRIELMEIERO audiuisse:

(n) Dionysio GOTHOFREDO laudatus in notis ad l. 76. ff. de R. I.

(o) Vti miles l. 1. C. de iur. ignor. mulieres l. 11. et 13. C. eod. rustici l. 9. §. 3. ff. de ignor. iuris; minor l. 10. ff. eod. et forte alii, quos nominare uelle, nostra parum interest; quoniam de his neque aduersa pars nobis litem mouet, posse propterea noua IVRIS INSTRVMENTA retractare transactionem. Nos uero ceterorum hic quoque caussam contra illos debemus contueri.

(p) In oratione, quam de Athanasio habuit p. m. 203.

(q) In notis ad WESENBECIVM titulo ff. de iuris et facti ignorantia.

(r) Si factum sit antiquum: si intricatum: si dominum habeat aliis occupationibus obseptum. Ita Bartolus; Iason; Alexander aliique, quos laudat WESENBECIVS ad ff. lib. XXII. tit. 6. §. 3. pag. 403.

CAP. II. diuisse: Boioariae ducem Maximilianum magnis sumptibus homines aluisse idoneos, qui omnia Boicorum principum et reipublicae *iura* cum ex editis libris, tum praecipue ex ineditis sacri scrinii monumentis eruerent digererentque, ut in promptu semper deinceps esset ministris, exinde in quouis negotio instrui atque perpetuis hisce magistris informari, ne forte per ignorantiam peccarent. Atque haec uolumina hodienum in archiuo superesse, pulcherrimum Boiici imperii instrumentum. Melius enim longe est, iura principio salua esse, quam post uulneratam causam remedium quaerere. Exempla eorum administrorum non sine odio quodam possunt adduci, qui superiori seculo causae principis sui per ignorantiam offecerunt transigendo atque, aliquo interuallo post melius edocti, tum *demum informationes facti et iuris; deductiones et foetus* alios, inopportuno ac nimis sero tempore, occasione scilicet calua, exclusferunt. Infelices proh! partus, testes culpae et iacturae apud uenturam posteritatem. Ceterum fieri nihilominus potest, ut, si formula transactionis etiam ad *ignorata* claris uerbis dirigatur, frustra deinceps fit, pro eius *retractatione* allegare et producere *noua instrumenta.* Tum enim unus praesumitur alteri donauisse. Haec enim PAVLI ICti uerba *l. 53. de reg. iur. cuius per* errorem *dati repetitio est, eius* consulti *dati donatio est.*

Quid si formula includat ignorata?

3] *Errantis nullus consensus.*

§. V. Succedit *tertius* casus, si instrumenta nouiter reperta *errorem* detegant, a transactoribus commissum, an tum quoque rescindant transactionem. Equidem non nescio, *errorem* et *ignorantiam* a ICtis plerumque confundi inuicem atque in legibus quoque Romanis utrumque commisceri. Mihi autem, luculentioris doctrinae ergo, haec omnino distinguenda esse, uidentur. Ad *ignorantiam* enim sufficit *negatio* ueritatis: *error* autem praeter negatam *ueritatem*, etiam *falsum* adponit ac superaddit. *Ignorare* itaque est ueritatem *nescire*; sed *errare* idem ac *falsum* pro *uero* habere. Similitudine utar: *ignorat* pastor ouem amissam, ubi delitescat; sed si peregrinam ouem pro sua apprehendit, *errat.* Ignorantia igitur longe tolerabilior est: perniciosior longe res error. Atque haec causa est, quare magistri dicant, malle se *ignaros* discipulos, quam *errantes. Illis* sufficit, discere: *hi* ante dediscere debent, quam discere. *Illi* cum horto conferri possunt, rerum uacuo, cui nullo negotio plantae inseruntur: *hi* uero similes horto, infelici lolio ac sterilibus auenis obsito, ubi euellendo ac eradicando industria ante exerceri debet, quam satoris manus requiratur. Sed uenia sit, in re satis clara propter auctoritates dissentientium, aliquanto prolixum fuisse. Id nunc ad intelligendum facilius est, quod si *non cogitata* et *ignorata* consensui obsint atque adeo tollant transactionem: utrumque maiori longe iure affirmandum esse de *errore. Non uidentur, qui* errant, *consentire*, inquit VLPIANVS *l. 116. de R. I.* et IVLIANVS, *ERROR litigatorum non habet consensum l. 2. pr. ff. de iudiciis* et alia *l. 2. ff. de confessis*; *non fatetur qui errat* neque qui *errat consentit l. 15 ff. de iurisdictione.* Quodsi igitur superius clarum fuit, in omni transactione requiri *consensum* apud transigentes: *errantis* uero per hactenus citatas leges nullus consensus fit: prona consecutio est, errantis nullam transactionem. Ita enim in scholastica forma diceres: *Omnis, qui transigit, consentit; errans* non consentit; ergo errans non transigit. Ne uel hic casus desit; eundem afferemus. Transegerat forte archiepiscopus Magdeburgicus cum Saxone de *burggrauiatu*, quasi is *feudum immediatum* sit S. R. imperii. Aliquo interuallo post reperitur diploma, unde docetur, burggrauiatum hunc *subfeudum* esse, a solo *archiepiscopatu* pendens, adeoque non Caesaris aut imperii, sed beneficium solius antistitis Magdeburgici. Docet igitur nouum hoc instrumentum, *errore* transactum esse. Aliud exemplum subministrare potest *articulus XIII. instrumenti Risuicensis.* Conuentum ibi fuerat cum Galliae rege his uerbis: *restituantur quoque in plenariam et liberam possessionem* Wurtenberg. dux *tam feudorum suorum Burgundicorum Clereual et Passauant* et quae sequuntur. Sed a rerum gnaris luce meridiana clarius ostenditur, has dynastias nullo prorsus iure feuda: sed ditiones fuisse, cum summa potestate a Mompelgardensibus principibus administratas. *Errore* igitur transigentium prodito, aequitatem omnino uelle, existimauerim, ut Galliae rex cum supremo iure (*mit aller Souuerainitæt*) pristinis possessoribus sua restituat. De nexu enim feudali nulla tum disputatio fuit adeoque transactor Wurtenbergicus in hoc casu aut *non cogitauit*; aut *nesciuit*; aut *errauit.* Siue igitur *instrumenta producta* non cogitantem admoneant; siue instruant nescientem; siue in uiam tandem errantem reducant: ubique salua erit, per hactenus tradita, Wurtenbergici auctoritas. §. IV. V. VI.

Rei non dubiae nulla transactio.

§. VI. Hactenus *nouis instrumentis* in transactione locus est factus, si haec, *consensum* transigentium abfuisse, commonstrent: nunc affirmandum est, quid de illis pronunciandum, quae rem plane *indubiam* esse docent; utrum et haec remediis istis accensenda, quibus *retractari* possit transactio. Supra (s) ostensum est,

(s) Cap. I. §. 5. addatur l. 1. ff. de transactionibus et quae cap. I. §. 3. scripsimus. Praeiudicio id quoque confirmat perill. STRYKIVS sect. III. c. 7. §. 2. p. 565. de cautelis contract.

CAP. II.

est, transactionem frustra institui de re certa atque indubia; id quod ibi legibus ac rationibus doctum est. Quod si igitur *nouum instrumentum* eius *roboris* ac firmitatis sit, ut, eo penitius aliquantum perspecto, omnium prudentum iudicia sint, materiam, de qua transactum fuit, *nihil unquam dubitationis* habuisse: mihi omnino hic idonea esse causa uidetur, ut claro iure talis transactio retractetur rescindaturque. Neque dimouet me ab hac sententia, quod tamen factae transactionis tempore res *dubitationem* habuerit. Dico enim, propterea eousque substitisse transactionem et nunc demum expirare, quando *noua instrumenta* omnem eximant iuris aut facti incertitudinem. Ex iure Romano forte ea addi causa potest, *quia res in eum statum uenit, a quo incipere non poterat*. Fundamento enim destructo, corruit omne id, quod ei superstructum est. Accedit, quod talia *instrumenta*, quae, quod *dubium* hactenus fuit, *indubium* certumque reddunt, transigentes omnino *erroris* arguant, quo retractari posse transactionem suo iam loco (t), idoneis rationibus adferui. Accipe casum. Postulauit pontifex istam Italiae ditionem a Caesaribus, quam hodie, incongruo nomine, *patrimonium* dicimus *Petrinum*: idque eo fundamento, quoniam cuncta haec iam a Constantino Magno papae fuissent donata. Allegat hoc pia *simplicitate papa: bona fide* idem credit *imperator*. Multis seculis post ea *instrumenta* in scenam produxit Laurentius Valla, ut tironibus quoque pateat, donationem Constantini fictitiam esse, nullum unquam fuisse pontificiae actionis fundamentum, rem omnem extra dubitationem clarissimae luci exponi. Atque hoc casu ego pronuncio, propter haec *instrumenta*, quae rem *indubiam* faciant, transactionē omnino fore retractandam. Perillustris uir, *Sam.* STRYKIVS(u), simili fere praeiudicio hoc communiuit: quem hic consuli omnino uelim.

Quid si lis calumniosa? §. VII. Multo minus autem dubitandum est, *transactionem retractari*, si *noua instrumenta* ueritatem ita in aprico ponant, ut euidens sit, alteram transigentium partem omni causae fundamento destitutam fuisse. Tum enim *l. 65. §. 1. ff. de condictione indebiti* hoc retractandi remedium claris uerbis praescribit. *Quod transactionis nomine datur, non repetitur. Sin autem euidens calumnia detegitur, repetitio dabitur.* Calumniosam autem litem dicunt doctores, non tantum, quae dolo: sed quae *nulla ratione* suscipitur. Clarior est *l. 6. ff. de condictione ob turp. uel iniustam causam*, ubi VLPIANVS ait: *perpetuo Sabinus probauit ueterum opinionem, existimantium. Id quod ex* iniusta causa *apud aliquem sit, posse condici.* Quod enim iniqua transactione extorquetur, illud iniusta omnino causa extortum esse, existimo. Neque alteri iniuria sit, si, quod illegitima transactione accepit, restituat pristino domino. *Non* sane, inquit PAPINIANVS, *uidentur rem amittere, quibus propria non fuit l. 83. ff. de R. I.* Quorsum etiam iuris regula pertinet: *omnia quae iure contrahuntur, contrario iure pereunt l. 100. de R. I.* Multo minus, qui iure suo hic utitur, peccat. Ita enim PAVLVS ait: *nemo damnum facit, nisi qui id fecit; quod facere ius non habet l. 151. de R. I.* Dabimus exemplum. Petiit rex Sueciae, quod publica nunc fama circumfertur, a Gedanensibus debitam Canuto quondem regi pecuniam. Ciues propter usuras tot seculorum transigunt de certa summa, qua rex quoque acquiescit. Post testimonium adfertur, omni exceptione maius, pecuniam ipsi iam Canuto solutam fuisse. Quis quaeso aliud iudicium a piissimo rege expectabit, quam dogmati exposito conforme? Scilicet irritam esse, propter caussas allegatas, transactionem et calumniosae litis effectu acceptam pecuniam utique restituendam. Non crediderim, ullum doctorum fore, qui huic ueritati obuiam sit iturus. Sed praeter expectationem plurimi reperiuntur, aut legum superstitione obtusi, aut placitis aliorum ab aequitatis tramite abrepti. Sed hi ad aliam classem pertinent paulo inferius constituendam.

Per noua instrumenta res uenit in alium statum. §. VIII. Sunt in iure nostro *leges* satis luculentae atque summa aequitate sancitae, *quae etiam ea, quae recte constiterunt, resolui putant, cum in eum casum reciderunt, a quo non potuissent consistere l. 98. pr. ff. de V. O.* Aut quae uerba sunt PAVLI: *placere extingui obligationem, si in eum casum inciderit, a quo incipere non potest l. 140. §. 2. ff. de V. O.* Quorsum etiam *l. 153. de R. I.* quodammodo pertinet: *quibus modis obligamur, iisdem in contrarium actis*, inuentione nouorum instrumentorum, *liberamur*. Neque sufficit legislatoribus, ita generatim praecepisse. Ipsa enim exempla adferunt, ueritatem placiti huius aequitatemque commonstrantia. *Lex 38. pr. ff. de solut.* de illo agit, qui, quod capite deminutus sit, non soluit. *Lex 40. §. 3. ff. de pact.* eum sistit, qui negotium reuocat propter superuenientiam liberorum. *Lex 14. ff. de procur.* mandatarium excusat propter superuenientes inimicitias capitales. Quod si igitur *noua instrumenta* transactionem in eum statum redegerunt, in quo fieri iure transactio aut incipere non potuerit: toties quoque eandem, ut alios, nunc recensitos contractus, dissolui puto et retractari. Atque illud

§. VI. VII. VIII.

(t) Cap. II. §. 5.

(u) In libro de cautelis contractuum sect. III. c. 7. §. 2.

CAP. II.

illud fit, siue rei *non cogitatae*; siue *ignorantiae*; siue *erroris* aut *calumniae* noua instrumenta transactores conuincant. In horum enim neutro uersari potest iure transactio: quam de re *cogitata; cognita; ueraque* fieri debere, suo loco superius ostendimus. Vnde et reperi casus possunt, ne eos hic praeteriisse, uideamur. Quod si tamen exemplum aliquod hic desideres, praesto est. Controuertitur inter Saxoniae et Boioariae ducatus de iure praelationis, praecedentiam dicunt. Quaelibet pars ad praeiudicia confugit, quibus cognoscitur, mox hanc; iterum illam domum diuersis temporibus atque principibus inuicem praecessisse. Cedit forte loco Saxonia; quia uidet, plura esse Boioariae praelationis praeiudicia. Postea *instrumenta* producuntur, unde patet, olim praecedentiam fuisse non *principatuum*; sed *principum*, quo quisque *aetate*, auctoritateque prae alio eminuerat; adeoque factum, ut si Boius aetate prouectior esset, Saxo autem iunior annis, eapropter huic ille ordine praeferretur. Hodie uero alia rerum facies, ubi *principatus* suum ordinem habent atque locum definitum (*die: Fürstenthüme halten ihren gewissen Rang*) ut tenellae aetatis princeps alium praecedat, qui annorum granditate conspicuus est. Poterit igitur ex his intelligi, transactores *pristinos* mores cum *nostris*, praecedentiam *principum temporariam* cum perpetua atque *aeterna principatuum* praecedentia, quae nunc quaeritur, id est statum cum statu commiscuisse. Qua certe status diuersitate *nouis instrumentis* probe edocta, putauerim *transactionem*, per ea, quae exposui, optimo iure *retractari*.

Expenduntur II. LEGES.

§. IX. Postquam pluribus euictum est *rationibus*, transactionem retractari iure posse, nouis instrumentis repertis: ordo dicendorum nunc uult, ut eandem quoque sententiam LEGIBVS communiamus. Equidem existimo, hanc pollicitationem, supra factam, eo iam a nobis expletam fuisse; quod ipsis *rationum* momentis *leges* passim adiunxerimus, hic omnino repetendas: ne tamen uacuus hic locus sit, noua industria hoc promptuarium excutiemus. Non uero quis paucitatem illarum mirabitur. Cum enim quae hactenus adductae sunt, hanc ueritatem extra dubitationem reponant: condonandum id eo facilius legislatoribus, quod in re manifesta et alibi satis prodita, non ita multi sint. Quae cuique *ratio*, a nobis hactenus exculta, suggerit ac imperat: quid opus est, ea legum sanctione imponere ac praescribere. Atque haec causa est, quare obiter tantum et aliud quasi agendo Romani legislatores hanc ueritatem, per allegatas superius rationes satis claram, profiteantur. Praecipuum

§. VIII. IX.

mihi hic locum mereri uidetur *l. 5. C. de dolo malo*, ubi non ICti, sed imperatores *Dioclet.* et *Maxim.* filiae transigenti ita praecipiunt: *si cum patre tutore transegisti bona fide. Si laesa es immodice non de dolo, per paternam uerecundiam, sed in factum actio tibi tribuenda.* Non nescio, interpretes atque doctores de hac lege mirum inuicem dissentire atque summopere digladiari. Sepositis ergo sententiis aliorum, nobis de uero eius sensu ita uidetur. *Laesa* est filia in transactione, cum patre inita. Propter *laesionem rescindere* uult transactionem. Qua *actione?* Non doli *l. 4. §. 16. ff. de doli except.* ne honorem patris prostituerit *l. 2. ff. de obsequiis parent.* igitur in factum, ut famae paternae consulatur, quae ubique liberis sancta esse debet *l. 9. ff. eodem.* Hinc ergo concludi potest, propter *laesionem immodicam* abiri posse a transactione. Neque est, ut quis hic *dolum* laesioni adiunctum fuisse, existimet. Primo enim textus nonnisi de *immodica* laesione actionem concedit, ast *minima* etiam laesio, si dolus accedit, parit actionem *l. 19. C. de transact.* Deinde transactio haec dicitur *bona fide* inita; quae non congruit dolosae transactioni *l. 9. §. 2. ff. eod.* Post, cum in lege dicatur, si *nouatio* aut *acceptilatio* transactionem subsecuta sit, *nullam* superesse filiae actionem, facile ad intelligendum, *dolum* hic fraudulentum non adfuisse, cuius causa laesae omnino actio superfuisset *l. 1. pr. ff. de dolo malo.* Neque obest huic interpretationi, quod tamen uocis, *doli*, clara mentio in textu fiat. Patet enim uel e titulo *ff. de dolo malo*, quod laesio quoque cum *fraude non* coniuncta *dolus* audiat. Denique dum imperator laesae filiae actionem *in factum* commendat, tantum non eo ipso affirmare uidetur, contra transactionem agi posse, *absente* etiam *dolo*, ob solam laesionem. Neque est, ut quis dicat, hoc si concedatur, *leg. 2. C. de rescind. uend.* in transactione locum, adeoque *condictionem* ex *lege* dari, neque opus esse actione subsidiaria *doli*. Satisfacit enim huic dubio *l. 7. §. 3. ff. de dolo malo* his uerbis: *non solum autem, si alia actio non sit; sed et si dubitetur tantum, an alia sit, de dolo danda actio.* Ceterum, haud difficulter constabit, quare tanta solicitudine probauerim, propter *laesionem* retractari posse transactiones. Sane si hoc euicero, quiuis etiam largiatur, oportet, easdem propter *noua instrumenta* iure retractari; quoniam noua *instrumenta* nulla sunt, nisi *laesionem* in transactione loquantur. Omnino itaque et *nuda* ratio ostendit et illa, quae legibus communita est, *legi 2. C. de rescind. uenditione* locum etiam in transactione concedendum esse. Quod enim ibi his uerbis praecipitur: *ut, si rem maioris uel minoris pretii*

L. 2. C. de rescind. uendit.

CAP. II. §. IX. X.

pretii distraxeris, humanum fit, ut iudicis auctoritas intercedat, id est, *laeso* subueniatur; *id l. 5. C. de dolo malo* de transactione uidimus. Accedit etiam *l. 36. ff. de uerbor. oblig.* in fine, ubi in omnibus conuentionibus laeso succurritur et laesio, absque animo fraudandi facta, doli quoque uocabulo, quod supra uoluimus, appellatur.

L. 29. C. de transact.

Ceterum superest alia *l. 29. C. de transact.* quam in meis castris omnino me crediderim reperisse. Verba haec sunt: *sub praetextu specierum* (instrumentorum) *post repertarum, GENERALI transactione finita, rescindi eam prohibent iura.* Videtur forte primo conspectu, consultius esse, hanc legem silentio tegere, quod instrumentis postea repertis prorsus obsit, quam eandem ex hac scena producere. Ita omnino est, si ariadneo sidere doctorum in hoc labyrintho duci uellem. Sed meis et hic oculis uidere placet; qui ita arguunt: *si in GENERALI tantum transactione nihil efficiunt noua instrumenta; efficient certe illa aliquid eo respectu, quo transactio generalis non est.* Id uult imperator: transactio, quae generalis est, ratione *rerum* (a), illa perimit noua instrumenta *rerum*: et contra generalem transactionem intuitu *argumentorum* (b) frustra quoque adducuntur noua *argumentorum* instrumenta: atque idem dicendum in transactione *personarum* ergo generali, quod ei nihil officiant noua instrumenta *personarum* (c). Atque hoc omne sanam quoque rationem imperare, docui superius (d). Verum proderunt contra transactiones in *primo* genere instrumenta ex *altero* prolata: et ex *tertio* repetita facient contra utrasque in ordine *primo* atque *altero* (e). Id scilicet est, quod supra monui (f), frustra *instrumenta* repeti, quibus in *generali* transactione iam fuerit renunciatum: siue illa post transactionem admoneant de *incogitatis* (g): siue detegant *errores* (h): siue *ignorata* doceant (i): siue *falsa* ostendant (k); ne micam prosunt, ubi iuribus uel *incogitatis*; uel *erroribus*; uel rebus *ignoratis*, uel etiam *falsis* aut cunctis hisce bona fide est renunciatum. Quod si autem in formula horum alicui expressis uerbis renunciatum non sit; noua instrumenta proderunt et irritam reddent transactionem (l). Sed quid *doctores* ad haec? Horum oscitantiam suo loco conuellemus.

Leges patriae GERMANORVM.

§. X. Possum nunc relinquere hanc classem, postquam et rationibus et legibus Romanis comprobatum est, etiam *Latinis* moribus transactionem propter noua instrumenta reperta iure retractata fuisse. Vt tamen clarius adhuc constet, quanta iniuria partium, aduersa opinio etiamnunc in Germaniae foris regnet: quarundam patriae prouinciarum *statuta* hic adducenda esse, existimaui. Equidem si pristinos Germaniae mores cogito: non miror, nihil in codicibus legum Allemannicarum de hoc argumento dispositum reperiri. Veteres enim Germani paucas leges habuerunt, neque alia praecipientes, quam illa, quae aut moribus conseruari aut ratione perspici nequibant. In hoc autem numero nullo iure, quod supra demonstraui, poterat reponi transactio, utpote cuius momenta sanae etiam rationi obuia sunt. Verum Romanis postea iuribus atque doctoribus in Germania auditis, tum demum uisi sunt huius generis tituli in legibus prouinciarum. Non tamen fieri poterat, ut ciues nostri, quanta etiam Italicorum interpretum penes ipsos esset autoritas, ab aequitate et patriis moribus ita desuefierent: ut sententiae: *transactionem per nulla instrumenta nouiter reperta, cuius etiam generis illa sint, conuelli posse*, calculum suum adderent. Verum plerique, sana mente duce, existimarunt: *quamuis transactionem iure retractari, ubi instrumenta producantur, quae alterum transigentium laesum esse, commonstrent.*

LL. WVRTENBERGICAE circa ius retractandi transactionem, nouis instrumentis repertis.

Nemo mihi uitio uertet, si *WVRTENBERGICA*, id est, patriae meae iura principio hic laudauero, non solum, quod ea ciuem proxime tangunt; sed etiam, quod in illis sententia nostra circa ius *retractandi transactionem propter noua instrumenta reperta*, ea claritudine exposita et publica legis sanctione recepta sit, ut statuta alia hoc casu post se relinquere uideantur. Verba autem (m) haec sunt: *Es sollen die Vertræge, welche in einer sondern Sache geschehen*, (uti l. 9. ff. de transact. et l. 31. C. eodem) *sich auf keine andere Hændel erstrecken. Ohngeachtet die Wort des Vertrages etwas general oder weitlæufftig* (nihil amplius

(a) Vt quid hic uelim, luculenter pateat, consuli debet cap. I. §. 5. atque cum hoc iungi cap. II. §. 3. ubi et formulae recitatae sunt, quare his sigillatim in generali et cunctis in uniuersali transactione possit renunciari, ut noua instrumenta prorsus frustra requirantur.

(b) Cap. I. §. 5. Cap. II. §. 3.

(c) In locis in utroque capite iam citatis.

(d) Quia quilibet iuri suo renunciare potest h. cap. II.

(e) Scilicet transactio, quae generalis est ratione rei; specialis esse potest et argumentorum et personarum causa, quod docui h. cap. II.

(f) Cap. II. h. §. 3.

(g) Exempla habes cap. II. §. 3.

(h) Casus docet cap. II. §. 5.

(i) De hoc genere cap. II. §. 4.

(k) Plene de his actum cap. II. §. 6.

(l) Quod in locis sigillatim citatis sufficienter ostensum esse, existimo. Expressis autem uerbis renunciatio fieri debet: quia negotium transigentium stricti iuris est, neque, qui transigit, donare praesumitur cap. I. §. 6.

(m) *Land-Recht des Hertzogthums Würtenberg. II. Theil. tit. 22. von gütlichen Verträgen*, ed. Stuttgardianae 1680. 12.

CAP. II. §. X.

amplius petam) *begriffen.* Quae omnia A superius ad normam iuris quoque Romani explicata sunt (n). Et in ultima paragrapho eiusdem tituli *von güttlichen Verträgen; Welcher in güttlichen Verträgen über den halben Theil desienigen, so ihme von Rechtswegen gebühret hætte, verkurtzt oder vernachtheilt worden, der mag entweder um* rescission *oder Aufhebung solchen Vertrages durch rechtliches Klagen* (nouis scilicet instrumentis repertis) *ansuchen:* B *oder aber ihme der Mangel von seinen Gegentheil nochmahlen ergæntzt zuwerden, begehren.* Atque de hoc ipso quoque plene actum est suo loco (o). Patet igitur ius *WVRTENBERGICVM*, suo utique merito ab aequitatis ac iustitiae laude tantopere commendatum, omnino largiri, ut propter *noua instrumenta transactio*, bona fide inita, *retractetur.* Si scilicet haec doceant, de quo *non cogitarunt* C transactores, aut *laesionem* ultra dimidium ostendant. Quae enim instrumenta neutrum probant; illa fere indigna sunt, ut, litibus iterum excitatis, in scenam reducantur. Aut enim sciens quis de iure suo transigendo disposuit; aut ignorans. Si *hoc*, quaeuis *laesio* rescindit transactionem; si *illud*, nonnisi summae enormitatis. Accedit etiam, quod patrium ius nostrum laesionem non ad *dubium litis euentum* D aestimet, qua sententia uix stultior esse potest, cum futurorum contingentium nulla scientia sit et apud ipsos doctores ac interpretes iuris in prouerbium abierit; in foro saepe plus efficere in iudice fauorem, quam in codice legem. Melius Wurtenbergica. *den halben Theil, so Ihm von Rechtswegen gebühret hætte,* id est, dimidiam *rei* debitae partem, non quae talis demum dici potest, finito processu, E subductis forensibus impensis. Hactenus

Ius SAXONICVM.

de *Sueuico* iure in hoc casu: nunc ad *Saxonicum.* Quamuis enim is ego non sim, qui existimet, *duplici* hoc iure uniuersam ullo tempore Germaniam rectam fuisse; ubi mihi neq; pragmaticae sanctionis *Aur. Bull.* auctoritas sufficit, quam certus sum, odio ac liuore in Boicam domum scriptam fuisse: ad aequitatis tamen opinionem firmandam omnino faciet, si *SAXONICA* F quoque instituta nostram tueri doctrinam ostendero. Ita autem constitutum uoluit AVGVSTVS *elector* (p): *Unsere Schæppen-Stüle seynd bißhero dessen einig gewesen, daß die* dispositio l. 2. C. de resc. uend. *auch* in transactione *statt haben solle, ungeachtet was etliche der* Doctorn *weitlæufftig hiervon* disputiren. *Aber dißist etwa bedencklich gewesen,* ob iuxta distinctionem Bartoli *zusprechen,* qui facit respectum ad euentum litis. *Wenn aber der Beweiß dißfalls sehr schwer und fast unmæglich ist; so haben sich unsere Verordnete hierinnen verglichen auf die* laesion *vor sich selbst, und nicht* ad litis euentum *zusprechen, ohngefehr in dieser oder dergleichen Form: sprechen wir vor Recht, da ihr, wie recht* (per noua instrumenta) *erweisen würdet, daß euch, zur Zeit des aufgerichten Vertrags* (non si postea rei transactae pretium creuerit) *mehr denn noch so viel, als euch darinnen zu gehandelt,* (non *gehandelt,* uti editio Carpzouiana) *gebühret hætte, und daß Ihr also über die Helffte euer Gebührniß verkürtzet worden, so wæret ihr auch befugt zu suchen, daß solcher Vertrag aufgehoben, oder aber der Mangel nochmahls erfüllet würde. Es wære denn, daß auch* super laesione *wissentlich* transigiret *worden.* (Igitur ubi aut non cogitata, aut errorem, aut ignorantiam detegunt instrumenta, *denn dieses alles heißt nicht wissentlich* transigiret, ibi rescinditur transactio; firmat enim regulam exceptio.) *In welchen Fall solches* remedium *nicht statt haben soll, welches wir uns auch gefallen lassen.* Miror sane, Saxonicos ICtos. postquam clarissima principis legislatoris uerba habent, tamen in hac doctrina adhucdum titubare. Quod aut partium studio fit, aut perniciosissima pro auctoritate Italicorum interpretum superstitione. Non crediderim, me, pro iure retractandi transactionem propter noua instrumenta reperta, ullum argumentum aut casum superius allegasse, quem hic uerba ac sensus *Augusti* non attingant complectanturque. De marchia BRANDEBVRGICA,

Iura Marchica ac Brunsuicensia.

quod huius quoque consuetudo sit nostrae opinioni congrua, testis esse potest *Ioachimus* SCHEPLITZ (q). Atque idem in *BRVNSVICENSI* aula, ubi cancellarii munere functus est, docuit *Balthasar* KLAMMERVS (r). Vterque enim locum facit *L. 2. C. de rescind. uend.* de quo hactenus fuit disputatum. *PALATINAE* leges (s) id quidem non minus uolunt: *So derienige Theil, welcher dem Vertrag gemæß zugeleben sich verweigert, erhebliche Ursachen solcher Verweigerung anzuzeigen: als daß er in solchem Vertrag über die Helffte billigen Wehrtes verletzet worden, und solches beweise; so solle darauff was Recht erkennet werden;* sed tamen in fine aduersae parti magis fauere uidentur. Dubium

Palatina.

prorsus est, quorsum Cliuenses hoc casu leges referre debeam? Verba adeo clara non

Cliuensia.

(n) Cap. II. §. 3.

(o) Cap. II. §. 9.

(p) Parte II. constitut. 34. *Ob Vortræge* [non *Vertræge* uti exempla codicum recentiora] *wegen hoher Verletzung genichtiget werden mægen?*

(q) In marchiae consuetudinibus hoc non reperitur, sed in promptuario iuris, id est, commen- G tario, quem ad Klammeri epitomen iuris Germanicam scripsit tit. XIV. §. 5. p. 354.

(r) In iurisprudentia germanice ad filium scripta tit. 14. u. 14. *Das Recht der laesion hatt auch statt* in transaction *oder Vertrægen.* Sed alibi magis fauet parti aduersae.

(s) *Chur-Pfaltzisch Land-Recht* part. II. tit. 13. p. 23.

CAP. II. §. X.

non sunt, quin diuersam interpretationem admittant. *Aber die Anlaß* (Austregae) *und Vortrage, so naechtlicher Weile* (quod in iure Romano explosum l. ult. C. de transact.) *in Druncker schafft und gantz unordentlicher Weiß* (scilicet si de re non cogitata, ignorata, falsa, erronea transactores obligari uolunt,) *sollen allerdings nichtig und von unwerhrt seyn und bleiben* (t). Sed fateor, taedet pigetque plura statuta euoluisse. Nam uideo, miseros ciues nostros in his etiam condendis Romana iura caeco impetu coluisse, neque ad rationis et aequitatis amussim exegisse leges prouinciales, ut fieri debuerat, sed religioni habuisse, uel latum unguem a ueteranis interpretibus secessum facere. Atque hanc propriarum animi uirium diffidentiam non possum non incusare in legislatoribus nostris, seculi XVI. inprimis, quo tempore unius etiam aut alterius tantum leucae domini nouos legum codices fabricarunt; non, ut aequitati in territoriolis aut manipulo ruricolarum et ignauorum ciuium subuenirent, sed, ut, leges ferendo, dictatoriam ostenderent autoritatem, aut, quod pluribus contigit, et suam et ministrorum proderent inertiam. Reperies hic, non ad patrios mores aestimari, non sub incudem reuocari sanae rationis peregrinorum hominum, Italicorum interpretum decreta. Errant illi, nostri quoque delirant: sunt illi ambigui; nostri non minus haesitant et sententias, ab illis non definitas, hi quoque profiteri diffidunt: saepe, ut uel aliquid tantum dixisse uideantur, dubiis uerborum inuolucris irretiunt, quod ipsi non intelligunt, ut diuinatore opus sit, si scire uelis, cui demum parti calculum addicant. Scribo haec ex iusto dolore. Quanto enim desiderii impetu GIESEBERTI *Iustinianum Harmonicum* euolui, qui cum titulis iuris Romani prouincialia Germaniae statuta conferre uoluit; tanto librum taedio postea abieci, quod non harmoniam offenderim, sed eiusdem cantilenae fastidiosos susurros. Felicius longe fieret cum re iudiciaria Germanorum: si legibus Latinis aut colla prorsus subderent, aut nullam, quam aequitatis, haberent rationem. Sane homines, omnis disciplinae ignaros, modo animum afferant a praeiudiciis aliorum immunem atque patriae consuetudinis non expertem, aequiores longe atque magis salubres ciuibus leges scripturos esse, existimo; atque illos condidisse reperimus, quorum oculis errores et dogmata aliorum glaucomata obduxerunt. Quam ueritatem, ut exemplo atque a *posteriori*, quod dicitur, comprobem, locus annalium Magdeburgici scabinatus (u) occurrit, ubi habetur, anno 1480. *praetorem urbanum*, cuius magna in hac urbe autoritas, de plebe electum fuisse opificem coriarium, qui antea etiam *scabini* munere defunctus sit. Ast illo tempore, institutis iamiam Academiis, non poterant deesse uiri, *Doctoris* aut *Licentiati* infula corruscantes. Quibus tamen uidimus praelatum esse opificem. Sed redeundum e diuerticulo in uiam; ex Alemannia ad regna exterorum; quid ibi atque per hos iuris sit, si post transactionem noua instrumenta allegentur; an, si haec *laesionem* ostendant, retractare liceat transactionem. De *LVSITANIA* sane testatur *Aluarius* VALASCVS (x), cum suo, tum pristino tempore in publicis eius regni iudiciis ita pronunciatum fuisse, transactiones, nouis instrumentis repertis, quae laesionem ultra dimidium docuerint, esse retractandas. Idem quoque moribus *HISPANIAE* non peregrinum esse, autor est *Didacus* COVARRVVIA (y). E *GALLIAE* regno pro hac eadem sententia doctores laudat *Aries* PINELLVS (z). In *Angliae* atque *septentrionalibus* regnis aliis, quid iuris hic sit, difficilius cognoscitur, cum quod Romani isthic iuris non tanta, quae alibi auctoritas, tum neque doctorum is pruritus sit, ut decreta forensia in publicam lucem protrudant aut responsorum, decisionum, consiliorumque tot uoluminibus abuendent. In Latio uti schola subtilioris iurisprudentiae quondam fuit: ita nullam in iure haeresin indicaueris, quae suis ibi sectatoribus destituatur. In nostro casu eo minus id uideri mirum debet, quoniam duo numina doctorum *Bartolus* et *Baldus* in partes abierunt. Vt facile ad intelligendum sit, quare multi unius; iterum plures sententiae alterius adhaeserint. BARTOLVS (a) in nostris militat castris, cum eoque innumeri interpretes atque doctores alii; quorum

Peroratio de ineptis legislatoribus in Germania,

Lusitania, *Hispania,* *Gallia,* *Italia,*

---

p. 23. *von güetlichen Vertragen und Rechtungen* edit. Heidelberg. 16... *f.*

(t) *Jülichsches Land-Recht* P. II. tit. 10.

(u) Quod chronicon MSC. a scabino seniore emtum, extat in libraria supellectili D. praesidis atque historiam his uerbis recenset: *Als man schrieb* 1480. *Jahr, an St. Agnesen Tag, ward Glorius Carlewitz mit dem Schultheissen-Amt belehnet. Derselbe neue Schultheiß war zuvor ein Schæppe gewesen, und war auch ein Handwercks-Mann ein Gærber.* Maluerunt ergo tum in iudiciis indoctos ueteranos, quam ICtos iuuenes.

(x) Tom. I. consultat. XVIII. n. 7. p. 91. Idem his uerbis repetit Ludouicus MOLINA tract. II. disput. 556. p. m. 1373. atque sententia haec praecipue est amplectenda in Lusitania, ubi, ut lib. IV. ordin. tit. 30. §. 3. habetur, ea actio conceditur non solum in emtione et uenditione ac locatione; sed etiam em qualquer auenca.

(y) Tom. IV. uariar. resolut. lib. II. c. 4. p. 55. qui hoc beneficium etiam quoque concedit, si iureiurando atque generali formula liti fuerit renunciatum.

(z) Part. I. c. 4. n. 12. seqq. de emtione et uenditione.

(a) Praeter alia loca euoluendus est commentarius l. 2. C. de rescind. uendit.

CAP. II.

rum plurimos laudauit *Ioseph. Ludouicus ab* ASISIO (b). Haec de consuetudinibus locorum.

Nomina quorundam DOCTORVM.

§. XI. Superest, ut nunc etiam nomina *doctorum* inuestigemus, cum tanta hodienum in numero idem sentientium reponi soleat auctoritas. Equidem fateor, paucissimos reperiri, quibus mea haec castra instruxerim. Verum uti saepius in iure fit, illos, qui in *cardinalibus* atque ordinariis locis ueteri lyra oberrant, uel inaduertentes, uel etiam ueteranorum praeiudiciis occupati; tamen extra ordinem deinceps et quasi aliud agendo, ueritati aequitatique litare eamque uel claris uerbis prodere uel bona consecutione iudicio lectoris ingerere ac insinuare, ut certum sit, paucissimis iurisprudentiae ea principia esse, quae sibi constent et ubique bene cohaereant: ita quoque idem in hoc argumento intellexi. Vt adeo mihi perinde fuerit, siue *directe*, siue *indirecte*, siue *claris*, siue *obscuris* uerbis et quod dicitur *consecutiue* mecum sentientes, in hanc scenam produxero. Non mihi otium est, in suas classes digerere atque disponere allegandos doctores, quo scilicet tempore scripserunt: sed prout quisque nobis in manus uenit, ita quoque laudabitur. *Ioh. Vincentius* HONDEDAEVS, ICtus Italus (c), his uerbis suam opinionem prodit, nostrae congruam: *si transactio non rescinditur ipso iure; rescinditur tamen beneficio restitutionis in integrum. Cum regulariter per instrumenta de nouo reperta competat aduersus sententiam restitutio in integrum.* Plenior longe *Matthias* BERLICHIVS (d), cuius in hoc casu *decisio* mereri uidetur, ut hic per epitomen exhibeatur. Rescinduntur omnino transactiones his causis, inquit. Si instrumenta nouiter reperta litis *calumniam* prodant uel ueram, uel iure praesumptam; si rem *claram* atque certam esse, ostendant, quia transactio nonnisi rei incertae; si tantum propter redimendam *uexam* transactum esse, doceant, quod enim ita datum est, repetitur, quia datum ex *turpi* causa: si *erratum* esse, probent; si denique argumenta exhibeant, de quibus transigentes *non cogitarunt.* Ita Berlichius. Cum uero difficile sit, cuncta haec apud alios ea plenitudine ostendi: magis forte consultum erit, si singula capita, ubi transactionem *noua instrumenta rescindant*, ordine hic repetamus, sententiis *doctorum* corroborata. Principio igitur si, quod supra (e) docui, *instrumenta* de illis commonefaciant transactores, de quibus hi non cogitarunt; doctorum quoque placitis ea locum merebuntur. Ita sentiunt BARTOLVS (f); *Paul. a* CASTRO (g); *Aymo* CRAVETTA (h); *Antonius* NATTA (i); *Carolus* RVINVS (k); *Guido* PAPA (l); *Andreas* ALCIATVS (m); *Iacob.* CVIACIVS (n); *Franc.* DVARENVS (o); *Franc.* CONNANVS (p); *Cardin.* MANTICA (q); *Christoph. Phil.* RICHTERVS (r); *Hieron.* TREVTLERVS (s); ut alios praeteream. Qui omnes in casu definito instrumentis nouiter repertis aurem praebent, non obstante communi transactione. Quod si enim generali *trium* graduum formula transactum fuerit: nos quoque incongruum fore, ut noua iterum instrumenta adducantur, quibus claris uerbis renunciatum fuit, loco citato, sumus arbitrati. Sed quae nouis instrumentis apud *doctores* auctoritas est, si haec transactores arguant *ignorantiae*? Etiam hoc casu cum illis faciunt, quae supra (t) exposuimus. Quod dogma tenent BARTOLVS (u); IASON *Maynus* (x); *Paul de* CASTRO (y); *Antonius*

§. XI.

a] *de instrumentis non cogitatorum.*

b] *de instrumentis rerum ignoratarum.*

(b) Decisione XIIX. n. 65. p. 54. atque inter hosce IASONEM; utrumque SOCINVM; CAGNOLVM; DECIVM; IMOLAM; de AFFLICTIS.

(c) Consultationum uolum. II. part. 2. consult. 87. n. 6. p. 195.

(d) Part. II. decis. CCLXIII. 2. p. 928-930.

(e) Capite II. §. 2.

(f) ad l. 5. ff. de transact.

(g) Consil. 342. et 377. part. II.

(h) Consil. CCXLII. num. 2.

(i) Tom. III. consil. DXLVI. n. 10. 13. p. 171. Inde est, quod idem consilio DXXV. n. 25. p. 126. scripsit: transactio generalibus tantum uerbis concepta non restringitur per instrumenta de nouo reperta. Stultus, qui non cogitat, sub uerbis generalibus omnia includi.

[k] Tom. I. consil. 132. n. 6. 7.

[l] Decis. Gratianopol. CCXXXI. n. 1. seq.

[m] In comment. ad l. 31. C. de transact. n. 7. et seq. Vbi in generali etiam transactione, modo non generalissima sit, locum dat nouis instrumentis.

(n) Ad L. 9. ff. de transact. uerba sunt: transactio siue generalis, siue specialis non extenditur ad ea, quae cogitata non sunt.

(o) Comment. in tit. ff. de transact. cap. 3. p. 75. modo non uerbis generalibus transactum.

(p) Comment. iur. ciuil. lib. V. cap. 6. pag. 356.

(q) De tacitis et ambig. conuent. lib. XXVI. tit. 1. pag. 690.

(r) Inprimis hic legi uelim consil. XLI. n. 44: etiamsi uerisimiliter tantum cogitatum non sit.

(s) Volum. I. consil. 7. num. 40--47. pag. 38. loco memorabili.

(t) Cap. 2. §. 4.

(u) Ad l. un. C. de sententiis aduers. fiscum latis retractandis, ubi n. 4. uerbis admodum huc facientibus ait: dicit glossa, quod priuatus non possit infringere [sententiam scilicet propter instrumenta ignorata]. Intellige ex hoc solo, quod dicat, instrumenta esse nouiter reperta. Sed, si allegando probaret, quod in prima causa non habuit facultatem producendorum dictorum instrumentorum; tunc etiam restitueretur post sententiam [transactionem] ex clausula generali.

(x) Transactio, inquit, etiam generalis non praeiudicat, quoad ea, quorum actiones competere, postea compertum est, quia de iis non praesumitur cogitatum in comment. ad l. 122. ff. de uerbor. oblig. §. duo fratres. conf. comment. ad l. 91. C. de transact.

(y) Consil. CCLVII. n. 2. Qui cunctis instrumentis, modo talia sint, quae litem prorsus perimant, locum facit.

(z) Con-

CAP. II. — §. XI.

tonius GABRIEL (z); SOCINVS *Iunior* (a); *Sfortia* ODDVS (b); TRENTACINQVIVS (c); HONDEDAEVS (d); WESENBECIVS (e): TABOR (f) et recentiores. Non minor numerus illorum est, qui transactionem iure retractandam esse docent, si instrumenta, post reperta, *errorem* detegant, qui causa fuerit initae transactionis, quod nos superius (g) et legibus et rationibus communiuimus. Hoc casu nobiscum faciunt BALDVS (h); *Antonius de* BVTRIO (i): *Carolus* RVINVS (k); *Franciscus Cardin.* MANTICA (l); *Paulus de* CASTRO (m); IASON (n); *Augustinus* BEROIVS (o); CORASIVS (p); *Sfortia* ODDVS (q); ZOESIVS (r); *Rolandus a* VALLE (s); *Clemens* MERLINVS (t); *Henricus* GOEDEN (u); et alii recentiores, quos allegat *Matthias* BERLICHIVS (x), ut adeo mea citatione opus non esse uideatur.

c] de instrumentis, quae transactores erroris arguant.

d] de instrumentis, quae rem omni lite eximant.

Pergendum potius est ad illos doctores, qui transactionem super re *non litigiosa* aut ea, quae iuris manifesti sit, fieri non posse et factam, omni aequitatis laude retractari adserunt, si hoc idonea *instrumenta* conuincant. Equidem aliquos hic adeo iniquos esse, reperio, ut manifestis uerbis scribant, transactionem seruandam esse, quamuis postea luce meridiana clarius adpareat, nullam alteri causam, nullum unquam fundamentum fuisse, quo litem intentaret eaque propter uano quodam terriculamento adigeret partem

A aduersam ad transigendum, potius calliditatem aut, si fraus abfuerit, fortunam in isto transactore extollunt, quod ex alterius uel incuria uel pusillanimitate facilitateque lucrum captauerit transigendo, qua sententia, uti ex superioribus (y) atque illis, quae inferius dicentur, constabit, non esse potest magis iniusta: aequiores tamen plures esse, reperi, qui ex his causis existimant utique retractandam esse, bona et-
B iam fide initam transactionem. Viri perillustris, *D. Samuelis* STRYKII (z) auctoritas hic ab initio alleganda, qui nostrum dogma his uerbis tuetur: *In omni transactione requiritur dubietas causae* l. 1. ff. de transact. *et obligatio ratione rei ad dationem uel factum* L. 38. C. h. t. *Fundamento hoc destructo, corruit omne, quod superstructum. Transactio itaque non ualet, nisi super re dubia et lite incerta. Et quamuis timor litis*
C *satis causae sit, ad transigendum: hoc tamen de lite tantum probabili intelligendum, non de ea, quae per calumniam moueri posset.* Atque in classe ita sentientium sunt: ANGELVS (a); *Ludouicus* ROMANVS (b); CRAVETTA (c); *Anton.* NATTA (d); RIMINALDVS *iunior* (e); *Philipp.* DECIVS (f); CVRTIVS *iunior* (g); OLDRADVS (h); MANTICA (i); *Ernestus* COTHMANNVS (k); *Clemens* MERLINVS (l); *Modest.* PISTOR (m); *Ioh. Iacob.* SPEIDELIVS (n); *Benedict.* CARPZOVIVS (o); et qui alii opinionis

---

(z) Concluf. 2. n. 139.
(a) Consil. CXXXVIII. n. 158.
(b) Part. 2. de restit. in integr. q. 72. art. 3. n. 53.
(c) Lib. 3. resolut. I. n. 9. modo ignorantia iusta.
(d) Volum. 2. part. 2. consult. 27. n. 6.
(e) Tom. I. consil. XXI. n. 71.
(f) In disputat. Wesenbecian. 8. ad 1. 2. tit. 15. pag. 646. modo talia sint, ut constet, actorem non transegisse, si sciuisset instrumenta.
(g) Capite II. §. 5.
(h) In comment. ad L. un. C. de errore calculi n. 4. uerba sunt: tertio quaero, an transactio reuocetur propter errorem. Quia error impedit consensum; ergo non ualet transactio. Rescinditur stipulatio, quatenus est erratum; ergo idem in quolibet contractu. Et haec opinio est uerior secundum Iacob. BVTR. et BARTOLVM. Posset dici, quod sit uitium formae, quod quatenus est uitium, eatenus transactio ipso iure nulla.
(i) Qui etiam dubitat, num de errante dici possit, quod transigat bona fide comment. in decretal. c. 17. si diligenti n. 14. de praescript.
[k] Etiamsi error sit in facto proprio uolum. 1. cons. X. n. 16. et consil. CXXXII. n. 7.
[l] De tacit. et ambig. conuention. lib. 26. tit. 1. n. 29. qui neque pactum multo minus transactionem, probato errore sustineri posse, existimat, quamuis accesserit religio iurisiurandi.
[m] In l. si ex falsis C. de transaction. num. 5.
[n] In l. si ex falsis C. de transact. n. 1.
[o] Modo error non sit nimis crassus uolum. 1. cons. 2. n. 42. aut errori renunciatum. cons. 53. n. 2.
[p] In l. admonendi num. fin. ff. de iureiur.
(q) De restit. in integr. p. 2. quaest. 73. art. 3. pag. 192.
(r) In comment. ad C. de transact. n. 46. p. 103.
(s) Consil. 13. num. 21.

D (t) Decis. Rotae 621. num. 4.
(u) Consil. 4. num. 11. pag. 35.
(x) P. 2. decisione 263. n. 41. 42. p. 933.
(y) Cap. 2. §. 6. et 7.
(z) De caut. contr. sect. 3. c. 7. n. 2. p. 565.
(a) Consil. 94. n. 6.
(b) Consil. 517. n. 18.
(c) Consil. 152. n. 10. et 720. n. 7.
(d) Consil. 548. n. 13.
(e) Consil. 614. n. 75. seqq.
(f) Consil. 351. n. 3.
(g) Consil. 150. n. 15.
E (h) Consil. 280. n. 1. ita enim ob turpem causam datum, uexationis uitandae ergo.
(i) De tacit. et ambig. conuent. lib. 26. tit. 1. n. 14.
[k] Vol. 1. resp 28. n. 216.
[l] Decis. Rot. Rom. 490. integra. Non debet, inquit, posterior transactio attendi. Quia nulla tum lis, quae transigi poterat. Vnde deficiente lite, uel probabili litis timore et stante clara et aperta dispositione praecedente, quae nullam recipiebat dubitationem, transactio uti de re certa et indubia non subsistit. Timor enim litis futu-
F rae debet intelligi de lite probabili, non de uana et conficta.
[m] Parte IV. quaest. 149. n. 28.
[n] In speculo s. u. *Vertrag* transactio de re incerta fieri debet ac in specie super re clara et certa facta non ualet. Sed ipso iure, tanquam calumniosa, nulla est.
[o] Part. II. const. 35. def. 23. Vbi plenissime rationibus et auctoritatibus probat, quod si res in alium statum uenerit, ex illiquido in liquidum, cadere etiam quod transactum sit. Vbi mens disponentium ac transigentium cesset: cessare etiam transactionem.

[p] Alii

CAP. II. §. XI.

nionis eiusdem. Multo autem magis lau- A dati hactenus doctores mecum facient, *instrumentis*, quae *calumniam* uel apertam uel praesumtam (p) manifestauerint, aut rem, ut supra (q) exposui, in eum statum deduxerint, a quo incipere non potuerit, *locum tribuendum* esse ad retractandam transactionem. Hoc enim uel ex illis prona consecutione fluit, quod ipsi nobis iamiam largiti sunt: uel minorem, quam illa dubitationem habent, ut adeo B naturae quodam iure ab eo, quod minus probabile, ad id, quod maiorem probabilitatem habet, sumere liceat argumenta. Restat ingens auctorum cohors, qui dogmati superius (r) disputato subscribunt, ob enormem laesionem *instrumenta* quoque post transactionem attendenda esse. Facile esset, ad exscribendum illos, qui nomina doctorum pro hac sententia integris centuriis allegarunt. Mirum est, quam hic C inter nimium et parum ab auctoribus peccetur. Sunt alii, qui *affirmatiuam* tam certam esse, dicunt, quam doctrinam euangelii (s), absit dicto blasphemia! refero enim haec, ut insaniam deploremus, huius generis iustitiae sacerdotum: alii clarissima lumina solem et lunam testes aduocant pro *negatiua* (t): tertium genus eorum est, qui existimant, hanc quaestionem tantis difficultatibus irretitam esse, D ut spes omnis decollet, nisi ad gordium hunc nodum soluendum Alexander ueniat, id est, quod petunt (u), Caesar in imperio *noua* eam *lege* decidat. Propugnamus nos *affirmatiuam*, cuius et *rationes* (x) supra dedimus et consuetudines forenses (y). Nunc uero id tantum superest, ut doctores quoque, expedita iam causa, patronos aduocemus. Quamuis enim super re *cogitata*; *cognita*; *perspecta*; *litigiosa*, quae requisita sunt transactionis, E *bona fide* initae, transactum sit; atque res ipsa in *eo* adhucdum *statu* uersetur, quo fuerat tempore, quo transactores pepigerant, quorum omnium rationes hactenus habuimus sigillatim: tamen, si *instrumenta* manifestum reddant, plus quam dimidia parte alterum laesum fuisse, rescindent iure transactionem. Cum uero huius argumenti auctores in utramque partem ab aliis tanta iam olim solicitudine conquisiti atque laudati sint; non sigillatim nomina eorum recitabimus, sed, taedii uitandi ergo, recensebimus illos tantum, qui eiusdem sectae doctores cateruatim protulerunt. *Rolandus a* VALLE (z) quamuis aduersae partis, cui ipse calculum adiicit, *quadraginta tres* nominet: idem tamen illorum etiam *triginta tres* numerat, qui *affirmatiuam* nobiscum contueantur. O miseros homines, qui errantium numero ueritatem aequitatemque metiuntur! Et quis, quaeso! *omniscium* fecerat Rolandum, ut tanta confidentia definire audeat schedas doctorum. Has enim omnes inspexisse, hominis aetatem longissime excedit, multo magis uires causidici, cuius otia occupant lucrosi processus. Sane uel *Cardinalis* MANTICA (a) classem Rolandinam longe uincit. Multos etiam suo iam tempore allegauit *Iosephus* LVDOVICVS (b); et plures pro utraque etiam parte *Andreas* FACHINEVS (c). BARBOSAM; LVCAM; TVSCHVM, grandia ista uolumina, frustra commendo. Quis enim dubitabit, ex hisce armariis, ad utramque aciem instruendam promi posse agmina doctorum. Vicit omnium hic fere industriam *Andreas* PINELLVS (d), quem etiam plerique exscribunt. Neque parcus in citandis sectatoribus est *Clemens* MERLINVS (e). Ex nostratibus prae ceteris nominari debent ICti Saxonici, propter constitutionem Augusti, suo loco celebratam (f), atque inter hos non infimum

e] *Si instrumenta enormem laesionem doceant.*

[p] Alii dicunt, calumnia seu dolus alius est rei; F alius animi: alius uerus; alius praesumtus. Ille cum fraude coniunctus est; hic etiam comitem habere potest bonam fidem; sed colligi ex enormi laesione supra cap. II. §. 7. et 9. ea de re actum est. Addatur MANTICA de ambiguis conuentionibus lib. XXVI. tit. 9. n. 15. Enormis laesio testatur de calumnia et dolo et quidem euidenter l. si quis cum aliter 36. ff. de V. O. nam quod ex praesumtione iuris apparet, euidenter constare dicitur. Nos uero supersedemus opera adlegandi doctores in illis rebus, quae iuris sunt manifestioris.

[q] Cap. II. §. 8. ubi libri commentarii instar addi potest CARPZOVIUS part. II. constit. 35. defin. 23.

[r] Capite II. §. 9. et 10.

[s] Parco nomini ICti famosissimi, quem feruor disputandi adeo in transuersum egit.

[t] Id facit Rolandus a VALLE uolum. IV. consil. 29. integro, ubi ex instituto agit contra ius rescindendi transactionem propter enormissimam laesionem. Atque hoc glossae dogma idolum suum appellat, quod colere uelit et nauiculam, qua deferatur ad portum ueritatis.

(u) Matth. COLERVS consil. 8. n. 6. hoc uouet.

(x) Cap. II. §. 9.

(y) Cap. II. §. 10. ubi prouincialia Germaniae nostrae statuta quam plurima adducta fuisse, reperies.

(z) Volum. IV. consil. 29. integro p. 95.

(a) Lib. XXVI. de ambig. conuention. tit. 9. integro a pag. 711. ad pag. 718. statque is pro affirma- G tiua, aduersis argumentis, magna ingenii et iuris peritiae laude, dissolutis.

(b) Decisionum Perusinarum XVIII. a. n. 44. ad n. 66. qui affirmatiue subscripsit.

(c) Lib. II. controuers. iuris c. 26. integro, ubi solam hanc quaestionem pertractauit, atque affirmatiuae locum fecit aduersasque rationes dispulit ac dissoluit.

(d) Ad l. 2. C. de rescind. uendit. ex instituto.

(e) Decis. Rot. CCXXXIV. integra.

(f) Cap. II. §. 10.

(g) Part.

CAP. II.

infimum locum meretur ICtus eleganter doctus *Petrus* HEIGIVS (g). Post hunc euolui meretur, aliorum sat copiosus laudator, *Ernestus* COTHMANNVS (h). In Saxonia hoc dogma principi ualde commendasse legitur WESENBECIVS (i) et ante illum *Henric.* GODEN (k). CARPZOVIVM (l) quilibet, me non monitore, consulet. Neque minoris ponderis est *Christoph. Philipp.* RICHTER (m), cuius hoc in argumento candorem ualde aestimo. Addat, qui uelit, recentissimos MAVRITIVM (n), *Ioh. Wolfg.* TEXTOREM (o) et, quem primo loco nominare debueram, *Ferdinand. Christoph.* HARPRECHTVM (p), qui non solum affirmatiuam forensium praeiudiciorum robore stabilit; sed etiam transactionem, ubi nullam subesse litem, per instrumenta nouiter reperta constet, usque adeo nullam dicit, ut neque per uim pacti, in quo plures errant, subsistere queat.

Peroratio ad uulneratos in sua causa transactores.

§. XII. Bono igitur animo sint transactores, hoc genere pacti in causa sua laesi uulneratique. Remedia ilis supersunt ad pristinam earum ualetudinem integritatemque. Vana terriculamenta sunt, nullam rerum transactarum medelam. Quamuis enim, quod in postremo capite uidebimus, omnes fere doctores, hoc uirus euomant: frustra in iure, de quo semel transactum sit, praesidium quaeri in postea repertis *instrumentis*: ueritas tamen in aprico posita est atque illis ipsis professa, qui, prima facie, uestrae causae admodum inimici esse uidentur. Admittunt scilicet testes, tabulas, schedas ac INSTRVMENTA quaecunque alia etiam post transactionem, quoties

uel rei aut argumenti, non cogitati, uos admoneant;
uel ignorata uobis manifestent;
uel admissum a uobis corrigant errorem in uiamque uos reducant;
uel omni dubitatione iura uestra eximant, aut litem calumniosam esse, ostendant;
uel aliam rei faciem inducant atque statum mutent;
uel denique uestram laesionem, uobis scientibus inflictam, nimis enormem esse comprobent:

In quibus singulis hactenus et *rationes* uidistis et *leges*, *doctores* quoque confessoresque ac testes ueritatis. Quae magis obuia et uulgaria sunt; si furiosus, mente captus, prodigus *minorennis*, aut, qui sui non iuris est, transigat: si de re transigatur, quae *non* in *potestate* transactoris: si dolus, metus et fraudis aliud genus causam det transactioni, si porro in causis reipublicae (q) et ecclesiae; item de alimentis, hereditate rebusque aliis transigatur: illa omnia, quia toties cum uniuersim in iure; tum sigillatim in libris peculiaribus (r) tractata sunt: hic omitto. Prouocauit nuper ad nostrum hunc laborem *Achatius* OKELIVS, iurium Licentiatus in dissertatione inaugurali, quam nuperrime Erfurti defendit. Quapropter lectorem ad lucubratiunculam istam, luculento calamo scriptam, honoris causa, remitto (s).

CAP. III. *atque ultimum*

Argumenta aduersus ius retractandi transactionem, nouis instrumentis repertis, eorumque discussio ac dissolutio.

§. I.

Dissolutio legum, quae dogmati nostro obstare uidentur.

POstquam igitur per hactenus dicta abunde constat, rationem aequitatemque et publice sancitas leges, doctorum etiam non paruum numerum *instrumentis*, post transactionem repertis, locum facere: illud restat, ut nunc quoque expediamus, quae huic dogmati obesse, uidebuntur. Equidem non leui cum armatura tot doctorum agmina in acie conspicimus, quorum castra multis legibus

(g) Part. II. quaestione IX. pag. 89--96. ubi et auctores conquirit et leges, magna ordinis, styli, iudiciique luculentia.

(h) Volum. I. respons. XXVIII. n. 221.

(i) Consil. XXXI. num. 13. consil. XLII. num. 72.

(k) Consil. XC. pag. 508.

(l) Part. 2. constit. 34. defin. 1.

(m) Consil. XLI. n. 44. seqq. Qui etiam instrumentis locum facit, si illa rei non cogitatae, erroris, ignorantiae arguant transactores.

(n) Consilior. part. II. pag. 184. num. 86.

(o) Decis. XVI. num. 13. pag. 69.

(p) Volum. I. consilio XXX. quod, ut cetera omnia uiri industrii ac iudiciosissimi, momenta in hoc genere habet, prae aliis cunctis hic consulenda.

(q) Quid sentiendum de uulgari iuris axiomate, non posse rescindi transactionem, nouis instrumentis repertis, nisi causa sit publica, in ultimo capite commodior locus erit, ut exponatur.

(r) Ex instituto de transactione scripserunt Iohannes Baptista CACCIALVPVS; Petrus LORIOTTVS; Franciscus CVRTIVS uno uolumine iunctim editi Francof. ad Viadr. 1586. 4. Magis noti sunt: DELRIO; BORCHOLTVS; RICHTERVS; WESENBECIVS; HVNNIVS; VINNIVS; HAHNIVS; Ferdinand. Christ. HARPRECHTVS et plures, forte alii in peculiaribus libellis de transactione.

(s) Opusculo nomen est, de iure rescindendi transactionem, ubi §. 23. pag. 25. ad nostram hanc dissertationem sua remisit.

CAP. III.

gibus instructa ac circumsepta sunt: tentabimus tamen, cum singulis sigillatim congredi, ut robur ac momenta facilius deinceps liceat uniuersim aestimare.

Weichbild Magdeburg.

§. II. Principio maximam rerum semel transactarum in Germania, antiquis quoque moribus auctoritatem fuisse, uel ex unico loco liceat ostendere. Ita enim in WICHBILDO MAGDEBVRGENSI (a) scriptum atque sancitum esse, reperitur: *Transactio uel stipulatio si facta sit, et eam PRINCIPALIS uiolet, conuictus, ut iuris est, per iudicem et scabinos, pro homicidio COLLVM demeretur.* Vt adeo capitali poena ultimoque supplicio, antiquis moribus afflicti sint rerum transactarum transgressores. Resp. Principio hic monendum, hanc Goldasti uersionem minus congruere cum textu Germanico (b), ubi uerba haec sunt: *Wo ein Sün* (*Orphed* transactio ut glossa (c) habet) *geschicht, oder ein rechte Gewehr wird gethan, bricht sie der Sachwald und wird er deß überwunden, als recht ist, mit dem Richter und mit den Schœpfen, um eine Wunde,* (si uulnus alteri transactori propter causam, transactione sublatam, inflixerit) *Vertheilt man Ihm die Hand, um einen Toden den Halß* (nam moribus Saxonicis homicidia poena capitis non mulctabantur, casu excepto uiolatae transactionis.) *Bricht sie aber ein ander, er muß sie büßen mit seinem gesatzten Wehrgeld* (scilicet si cum clausula commissoria certae multae transactum contra transgressores) *um die Wunden neun Pfund, und um den Todschlag achtzehen Pfund. Er mochte es denn entgeben, als recht ist.* Atque ex hoc demum legis contextu patet; quod non tam in crimen ruptae transactionis, quam fractae pacis publicae hic statuatur. Scilicet ob instrumenta, nouiter reperta, transactioni poterat obuiam iri uel publica *iudiciorum* auctoritate, uel *priuata* rei uindicatione. Non de *illo*; sed de *hoc* tantum casu textus poenam sumit, quod etiam glossa (e) uult. Imo propter noua forte instrumenta transactiones Saxonicis etiam moribus retractari potuisse; per ultima legis uerba patet, modo *iudici* ordinario causae cognitio atque decisio fuerit delata neque priuato quis ausu uiolauerit transactionem. Indicant hoc ipsa legis uerba: *Er mœge es denn entgeben, als recht ist.* Iuri autem congrua ratione transactio retractatur, si et *causae* legitimae sunt, ex nouis instrumentis erutae; et iudiciali processu, non ausu priuato persecutio iuris suscipiatur. Vt adeo uetustissima Magdeburgensium scabinorum sanctio nostrae potius causae faueat, quam eidem obesse, uideatur.

§. II. III. IV.

Ius Romanum.

§. III. Sed cum ab antiquis patriae legibus ciues nostri pridem desuefacti sint, qua causa non definiuerim: potius in medium iuris Romani decreta aduocanda sunt, quae in Germaniae foris hodienum regnare, reperimus. Nolumus iam de ordine soliciti esse: sed ut quaelibet lex se nobis obtulerit, ita eandem explicare conabimur, ut nequeat nobis obesse. Principio *L. 20. C. de transact.* firmitudinem transactionum ex idonea causa his uerbis commendare uidetur: *Si quidem nihil ita fidei congruit humanae, quam ea, quae transactoribus placuerant, custodiri.* Congrua huic legi sunt uerba *l. 1. ff. de pactis.* Resp. Omnino quidem dicendum esse, quae semel placuerunt, deinceps displicere non posse. Sed placita *scientiam* requirunt et *uoluntatem l. 76. ff. de R. I.* In qua igitur *transactione* alterutrum defuisse, per noua instrumenta patet, eam leges quoque Romanae non placitum dicunt, sed deceptionem *l. 5. ff. de transact.* Accedit, quod haec lex ita restringi debeat: tamdiu custodiendam esse fidem humanam, quamdiu idoneae non adsint causae, quae optimo eam iure perimant. Sed illae superius (f) a nobis sunt recensitae.

L. 20. C. de transact.

§. IV. Non minoris momenti argumentum contra dogma nostrum fouet *l. 10. C. de transact. nullus etenim litium finis, si a transactionibus, bona fide interpositis, coeperit facile discedi.* Resp. Est haec ratio, quam communiter urgent doctores, ut aures obturent ad instrumenta post transactionem in medium prolata. Sed frustra sunt. Principio enim negatur, nullum litium finem esse, si a transactionibus facile discedatur. Ordinaria enim remedia, id est, *iudicia* forensia, supersunt, quae, transigendi iure prorsus sublato, lites componere queunt. Et quid? si partes litigantes nullas unquam transactiones admisissent: sed, quod hodie plerumque fit, rigoroso processu, quam amicabili transactione ius suum experiri maluissent? Deinde alia quondam rei iudiciariae facies. Eo enim tempore, quo non quotidie, non hebdomadatim, neque mensibus singulis *iudicia forensia* habita fuerant, pleraeque controuersiae per arbitros aut transactiones priuatim debuerant componi. Hodie uero cum in omnium locorum angulis iudicum subsellia sint, modo hi, quod officii eorum est, facere uelint, felix esse atque

L. 10. C. de transact.

(a) Articulo LIII. de transgressoribus transactionum edit. Goldast.

(b) Articulo LIII. *des Magdeburgischen Weichbildes* p. 81. editionis Zobelianae.

(c) Ita auctor glossae *des Saechß. Landrechts* lib. I. artic. VIII. p. m. 13.

(e) Verba sunt: *Breche er die Süne mit Gewalt, man richt über ihn, als einen Friedbrecher: breche er aber die Sün mit Klag, die er verlobet hatte, er müßt dasselbige Recht darum leiden.*

(f) Capite II. integro quinque aut sex casibus, ad quos subinde hic prouocamus.

(g) Lib.

CAP. III. atque litium aeternitati obex poni poterit A in republica, quamuis a transactionibus ciues prorsus sint desuefacti. Sed hoc circuitu in allegata lege opus non est. Non illa discedere prohibet a transactionibus, si iustae causae sint, sed tantum, ne ab illis *facile*, id est, leuissima quaeuis occasione recedatur, commendat.

Paroemia iuris. §. V. Ita uulgi quoque sermone commendatam esse, aiunt, transactionum firmi- B tudinem, ut quoque in prouerbium iuerit: *potiorem esse macilentam transactionem, quam pinguem uictoriam. Es wære besser ein magerer Vergleich, als ein fettes Vrtheil.* Quo ipso non solum, quadam populi uoce, praeferantur iudiciariis processibus *transactiones*; sed etiam has cum aliquo iuris sui damno seruandas esse, comprobetur. Quamuis per incorrupta rerum *instrumenta* de potiori iure postea con- C stet. Est haec paroemia, quam omnes fere ICti, aequitatis amore conspicui, in ore ac calamo circumtulerunt. Inter quos sunt FRANZKIVS(g); KNICHENIVS(h); ZIEGLERVS (i); et nouissime uir stupendae industriae, publici priuatique iuris callentissimus *Ioh. Nicolaus* HERTIVS (k). Verum, ut taceam, eius generis regulas saepe, licet in sermonem plebis iuerint, in iura aequitatemque impingere. Nostra sa- D ne de corruptis iudicum atque iudiciorum moribus tantum intelligi debet. Quod si enim iudicia sibi bene constent, mallem lites sententiis peragi, quam transactionibus. Atque ita *Andreas* KNICHENIVS(l) prouerbium hoc in illis solum iudiciis laudat, ubi causae per centum et plures annos protrahantur. Verba eius sunt: *Litigantibus in camera transactionem summopere suadere soleo. Difficile enim est sententias obtinere; difficilius exe-* E *cutionem, praesertim contra potentiorem, in qua tamen omnis stat uictoriae neruus. Vtilius macre concordium, quauis pingui sententia. Litigare cum pari anceps, cum superiore furiosum, cum inferiori sordidum putatur.* Vt taceam, non *iustificis* causis niti axioma; sed tantum *utilibus*; et utiles quoque cessare in bene ordinatis iudiciis. Contra uti in propriis causis caeci esse, dicimur, quodam affectuum glaucomate oc- F cupati: ita parum idonei aestimatores ac *Transactio hodie an commendanda?* arbitri erimus iurium nostrorum. Medici in propria ualetudine alios consulunt: et felicissimos alienae litis patronos suas causas aliorum doctorum calamo committere, uidemus. Accedit, quod plerumque transactorum unus alio esse soleat magis in iure peritus, uel ad fraudem et simulationis artificium magis callidus ac uersutus ad circumueniendum. Atque eapropter ego existimauerim, inter mille etiam transactiones uix unam reperiri, quae iustitiam aequitatemque non insigniter uulnerauerit. Et, bone Deus, si, quod plerique doctores faciunt, finita semel transactione, nullis instrumentorum remediis locum faciendum esse, dixerimus: quanta, quod dicitur, porta aperietur ad impunes laesiones et quis tandem bonus animum sumet ad transigendum? Exulare hac causa mallem e republica omnes transactiones et iudiciorum morbis diligentem potius curam atque medelam adhiberi. Ita enim litem decident rerum gnari atque a partium studio liberi; ita uersutiae, fraudes, praestigiaeque minus poterunt; ita bonae causae minus oberit, male defensam ac propugnatam fuisse; ita demum supplebit nobile iudicis officium, quae uni aut alteri deesse, uideantur.

§. VI. Sed dicent aduersi dogmatis pa- *L. 19. C. de transaction.* troni, quid hisce opus est ambagibus? Clarissima lex adest, quae ruborem aliter docentibus excutere posit. Scilicet *legem 19.* illi uolunt *C. de transact.* quam recitabimus: *sub praetextu instrumenti post reperti, transactionem, bona fide finitam, rescindi, iura non patiuntur.* Ad hanc aram confugiunt, hoc numen colunt, quotquot *instrumentis*, postea repertis, irreparabilem inferre cladem, id est, omnia iura negare, conantur. Opera igitur nunc danda est, ut hunc obicem, ueritati diu ac tanto adparatu obiectum, remoueamus. Equidem nullum hic praesidium apud interpretes, nullum apud doctores consilium: omnium una uox, eadem doctrina est, contra transactionem nihil posse, post reperta instrumenta. Et quamuis aliqui, quos tanto numero superius (m) recensuimus, in hypothesi mitius sentiant, causae saepius aequitate moti; tamen iidem postea titubant atque ad hanc legem contremiscunt, ut in thesi deinceps rem confici posse, iterum diffidant. Maior eapropter in *consiliis* ac *decisionibus* hic candor: minor longe in *commentariis* ac *systematibus* (n). Non miror, ueteranos istos *Paulum de* CASTRO (o); *Alexandrum Tartagnam* IMOLEN-

(g) Lib. III. resolut. XX. num. 38.

(h) De Sax. non prouocandi iure c. III. num. 73. pag. 365. in uerbo IVS.

(i) In dicastic. conclus. XXII.

(k) In tractatu singulari de paroemiis iuris, paroem. XI.

(l) In commentat. de Saxon. non prouocandi iure cap. alleg. III. num. 72. pag. 365.

G (m) Capite II. §. 11. Qui consuli debent, ne omnibus bellum indixisse, uideamur.

(n) Haec causa est, quare consiliorum ac decisionum plura, quam systematum uolumina capite II. §. 11. superius laudata reperiuntur.

(o) In comment. ad h. legem n. 4. Quamuis hic de iure rescindendi sententiam potius agat, quam de transactionibus. Sed facilius existimat, transactionem rescindi, quam sententiam.

(p) Ad

IMOLENSEM(p); BARTOLVM(q); BALDVM(r); IASONEM(s); *Bartholomaeum de* SALYCETO (t); *Ludouicum* ROMANVM (u); *Raphaelem* CVMANVM(x); atque interpretes eius generis innumeros alios, quos enim hic laudaui, illos ipse, otii perdendi causa, euolui, citatam legem tanto rigore instrumentis, post transactionem repertis, opponere. Vt enim taceam, quod auctoritas unius centum alios facile in eundem errorem seduxerit; sane id dolendum est, quod, cum philosophia toties in rebus fidei cum immani quadam tyrannide regnauerit, eandem iurisprudentiae uestibula ullo tempore uix attigisse. Viderunt plures, legem iniqua praecipere: sed quo remedio ad iustitiae et rationis normam illa exponi deberet, ignorarunt. BARTOLVS (y) et *Alexander de* IMOLA(z) ueniam iustae *ignorantiae* dant, si constet, instrumenta transactorem, nulla culpa sua, latuisse. Aliqui principem hic in partes uocant, qui alterum, si is noua documenta nanciscatur, in integrum restituere posit (a). Theologi *euangelicam*(b) denunciationem commendant aduersus illum, qui noua *instrumenta* aspernetur, adeoque, sciens rem alienam usurpando, peccet, quod adprobat *Ludouicus* MOLINA (c). *Andreas* autem ALCIATVS (d) nihil hic remedii agnoscit. Quod ei cum ceteris condonari posset: modo non rationem legis fingeret ualde inertem. Scilicet dicit, quemlibet praesumendum esse transactorem, antequam transigeret, credidisse, noua instrumenta et emergentes causas postea repertum iri. Quae, cum semel eis nuncium miserit, nullo demum iure repetere queat. Superius (e) iam fassus sum, si transactio uel directe uel

Vtrum lex restringatur, si instrumenta ignorata? Vtrum cesset rescripto principis? in foro conscientiae?

uel praesumtione adiuuanda?

indirecte renunciationem instrumentorum, postea repertorum, adiunctam habeat, *daß durch solchen Vergleich alle Rechtsgründe, nicht allein dieienige, welche bereits angeführet worden, sondern auch die noch künfftig ausgefunden werden mægten, getilget und abgethan seyn solten:* nullam nobis cum aduersa parte controuersiam esse. Verum id ab eo, qui hoc adserit, probari debet, nullo autem iure praesumi. Quoniam transactio stricti iuris est neque ad ignorata instrumenta potest extendi *arg. l. 5. et 9. §. 1. ff. de transact.* et *l. 31. C. eod.* quae potius animo donandi claris uerbis opponitur *l. 1. ff. eod.* Quadam uero liberalitate et Φιλοτιμία opus esset, si transactor nuntium mitteret instrumentis, nullo iure sublatis. Taceo, renunciationem iuris nunquam praesumi posse, ut significanter praecipit *l. 27. §. 4. ante omnia ff. de pactis.* Quapropter in quouis actu ea semper capienda est interpretatio, ut ius alterius, quoad eius fieri possit, minus laedatur. Et si cui plura competant iura, uel iurium instrumenta: si uni renunciauerit, non propterea censeatur renunciatum alteri (f). Alia igitur medela quaerenda est, qua legem hanc, nostro dogmati congruam et consentientem, habeamus. Principio tenendum est, controuersiam forte et olim fuisse inter doctores, utrum ipso iure rescindatur transactio, an uero ope restitutionis in integrum Verba igitur, *per noua instrumenta non rescindi transactionem*, de *illo* tantum modo disponere possunt; saluo tamen *hoc*. Scilicet subsistere quidem transactionem, bona fide initam: sed *causam* tantum, si noua instrumenta idonea sint, in *integrum restitui.* Vbi uero dolus ac mala fides transactioni

Vel tantum loquatur de rescissione ipso iure?

(p) Ad hanc legem n. 6. ubi, si instrumenta ignorata fuerint, sententiam rescindi ait. Ergo ob eandem causam etiam transactionem.

(q) Is nihil dubii mouet; legem iisdem tantum uerbis repetit. Sed idem alio loco ad l. un. C. de sentent. aduers. fisc. addit: modo non constet, instrumenta alteram partem nesciuisse.

(r) Verba huius sunt: emergens facultas probationis non uitiat transactionem. Quia est finis litis; ergo terminus probationis num. 1. comm. ad h. l.

(s) Concinit hic Bartolo num. 1. 2.

(t) Peculiare nihil is habet: nisi quod instrumentis locum faciat in causa publica et ceteris.

(u) Baldi ac Fulgosi uerba hic repetit. Quorum alter dicit: quod si reus, sciens se debere, transegerit, noua instrumenta effectum habere.

(x) Ceteris hic fere antiquior est, sed nil praeter legem habet.

(y) Quod pluribus prodidit in libro commentario ad l. un. C. de sentent. aduers. fisc. cum scilicet adlegat actor, uel reus; se reperti nuper instrumenti facultatem non habuisse.

(z) Ita sentit in libro commentario ad l. 29. C. de transact.

(a) Sententia est RIMINALDI cons. 614. num. 71. seq. Quia licet princeps rescindere non possit rem iudicatam; tamen hoc possit, si nouae probationes in medium proferantur l. 27. Diui fratres ff. de poenis.

(b) Ad formam cap. XIII. nouit ille X. de iudiciis.

(c) Tractat. II. de iustit. et iure disputat. 556. Equidem, ait, transactio ualida quoque est in conscientiae foro, etsi postea ex scriptura aliqua publica euidenter constet, rem ad alterum iure pertinuisse. Accepit alter aliquid, ut remitteret ius, quod praetendebat. Quasi uenditio aut permutatio facta iuris controuersi cum re in transactione data uel promissa. Verum post addit: ut uero talis contractus iustus sit, prudentis arbitrio, seruata sit aequalitas, ut tantum pro recessu ab actione fuerit datum: quantum ius istud in hominum aestimatione ualebat. Secus, in foro conscientiae peccat. Displicent nobis priora. Partim quod aestimatio illa normam non habeat, ad quam exigi possit: partim quod non tam metu litis, quam consideratione iuris transigatur, quo destructo, titulus quoque exspiret, quo alter iuste possidere queat.

(d) In libro commentario ad l. 29. C. de transact. pag. 319.

(e) Capite II. §. 9.

(f) Confer cap. II. §. 3.

CAP. III.

ortum dederint, ibi ipso eandem *iure nullam* censeri. Atqui nobis uel tum satis est, *nouiter reperta instrumenta* contra transactionem prodesse, quicunque demum eis in iure processus definiatur. Et sane casus est, ubi noua instrumenta transactori prodesse queunt, salua prorsus inita transactione. Habes eundem apud *Iacobum* CVIACIVM (g), quem in margine graui ex causa descripsimus. Postulo Tusculanum praedium ex *testamento*; negat alter. Transigimus. Finita transactione reperiuntur demum *codicilli*, qui me dominum faciunt Tusculani. Quid iuris? frustrane erit, codicillos reperisse, quia *praetextu nouiter reperti instrumenti* non rescinditur transactio. Aut si codicillis locus est *l. 3. §. 1. ff. de transact.* num transactionem *ipso iure* tollent, an uero beneficio *restitutionis*? *Neutrum* dicit *Cuiacius*. Subsistet potius omni iure transactio, quantum ad rationem *testamenti*, cui nuntium misi transactor: sed frustra haec ad codicillos extenditur, quos uel ignoraui uel non cogitaui inter transigendum. Eius generis innumeri casus effingi possunt: si probe teneatur, *transactionem*, nisi formula claris uerbis aliud doceat, non *rem* postulatam (scilicet Tusculanum praedium) sed actionis *fundamentum*, id est, uires testamenti perimere. Breuius, in transactione non *rei* litigiosae; sed tantum intentatae *liti* renuncio. Salua igitur esse potest transactio neque per eam semel sopitae lites resuscitantur; quamuis locus fiat nouiter repertis instrumentis, id est, argumentis nulla unquam transactione uentilatis. Qua elenchi, quod dicitur, ignoratione expensa, manifestum fiet, a doctoribus allegatam legem casibus innumeris opponi, quos ipsa necquicquam attingit. Sed propius ad rem atque interpretationem, quae textum nostrae doctrinae ea claritudine conciliatum reddet, ut nihil dubitationis superesse uideatur. Largior ego, *praetextu instrumenti postea reperti*, quod lex dicit, *non rescindi transactionem:* sed tribus uerbis addo, *transactionem* intelligendam esse

uel non tam de re litigiosa; sed tantum de fundamento litis?

uel, ut nostra sententia, tantum ualeat in transactione generali?

§. VI.

generalem, in qua *renuntiatio* facta *rebus*, *argumentis*, *personis*, quibuscunque demum aliis nouae litis remediis, etiamsi haec *ignorata*, *errore* inuoluta, aut non *cogitata* fuerint inter transigendum. Quae formularum genera superius (h) exposita sunt. Atque hoc demum casu frustra esse, ut, inita semel transactione, instrumenta postea reperta iterum a transactore proferantur, qui cunctis nuntium misit in formula transactionis, nos quoque scripsimus in locis ad marginem allegatis. Ad cuius sententiae et explicationis firmitudinem plurima faciunt. Principio legi huic respondere et quod dicitur, parallela esse, uidetur *l. 29. C. de transact.* supra (i) a nobis recitata. In illa enim claris uerbis legitur: *sub praetextu specierum, post repertarum, GENERALI transactione finita, rescindi eam, iura prohibent.* Deinde etiam hinc esse uidetur, quod legislator non dicat, nouorum instrumentorum *CAVSA* non rescindi transactionem; sed tantum *PRAETEXTV* eorum. *Praetextum* uero CICERO (k) *simulationem*; TACITVS (l) *obtentum*, idemque SVETONIVS (m); QVINTILIANVS (n) *colorem* dicunt. Graeci *λόγον* seu *nomen* et *rei* ipsi ueritatique opponunt (o). Saepius etiam iidem *πρόσχημα* adpellant, quod Romani praetextum seu speciem inanem (p). Quod ita explicat HESYCHIVS (q): *πρόσχημα, πρόφασις, ὑπόκρισις, προκάλυμμα.* Quibus synonymis congrua sunt, quae habet EVSTATHIVS (r). Neque idem *praetextus* uerbi significatus in iure nouus est. MARCELL. (s): *tunc autem puniendus est maritus, cum excusare ignorantiam* (adulterii in uxore) *non potest, aut adumbrare patientiam PRAETEXTV incredulitatis.* Et uel unica *l. 6. ff. de officio praesidis* ter uocabulo *praetextus* utitur pro eo, quod uulgo dicitur, sub *falso colore*, *unter dem Schein Rechtens.* *Illicita*, ait, *ministeria sub PRAETEXTV adiuuantium militares uiros* §. 3. et mox §. 5. *tenuis uitae homines uexare, PRAETEXTV aduentus militum*; eodem denique significatu §. 7. *medico*

Probatur hoc a] ex lege parallela 29. C. de transact.

b] ex uocabulo, praetextu.

(g) Tomo II. Opp. in libro commentario ad ff. tit. de transact. l. 3. p. 131. Qui transegit, inquit, de testamento, non de codicillis, si ex codicillis agit, quid opus habet restitutione? Tunc duntaxat restitutio necessaria est, cum ad eam rem [ad idem instrumentum] a qua deiecti sumus, reuerti uolumus. Sed in hac specie de testamento duntaxat transactum, de codicillis nihil cogitatum atque adeo etiam nihil transactum est.

(h) Commendari loca superiora cap. I. §. 5. et cap. II. §. III. omnino debent, ut rite constet, quam nos transactionem dicamus, ex parte tantum atque omnibus deinceps numeris absolutam. Euolui etiam debet capitis II. §. 9. ubi ad nostram doctrinam l. 29. C. de transact. explicata fuit.

(i) Cap. II. §. 9.

(k) Quod obseruat ICtus Guilielmus BVDAEVS in commentar. linguae Graecae p. 257. in uerbo, πρόσχημα.

(l) Lib. I. hist. cap. 19.

(m) Omnium inimicitiae hoc praetextu ad nos deferentur, in Tiberio cap. 12.

(n) Innumera exempla conquisiuit ICt. Budaeus l. c. quem sermonem minus tamen latinum esse existimat.

(o) Eius generis formula: a transfuga quidem uerbo; sed re ipsa hoste ac temerario. Loca congessit Ioachimus CAMERARIVS in comment. utriusque l. pag. 155. n. 10. 11. 12.

(p) Πρόσχημα τοῦ στόλου dixit Herodotus lib. II. pag. 101.

(q) In lexico Graeco sub uoce πρόσχημα.

(r) Ad Homeri Iliad. Ϛ. p. 312. edit. Romanae 1550.

(s) In tractat. de adulter. quem locum nobis suggessit ICtus Bud.

[t] Con-

CAP. III. §. VI. VII.

dico euentus mortalitatis imputari debet, si per imperitiam quid commisit. PRAETEXTV *humanae fragilitatis delictum innoxium esse, non debet.* Quod si ergo ex his satis constet, et oratoribus ac grammaticis utriusque linguae et ICtis *praetextus* uocabulum accipi pro *accersitis fallaciis, simulatione fraudulenta atque specie inanium, vor einen Deckmantel der Ungerechtigkeit; nichtigen Vorwand; blossen Schein deß Rechtens:* nemo mihi, opinor, uitio dabit, quod eius uerbi non alium in lege quoque nostra sensum admittam. Atque sic non improbat illa, rescindi transactionem, instrumentorum *CAVSA*. Scilicet quando haec genuina sunt salua adhuc ac integra neque transactione iamiam *generali* sublata: sed cum, quod uulgo dicimus, quaesito tantum colore aut fraudulenta simulatione in medium fuerint prolata, quibus formula transactionis generali dudum renunciatum: id est, si ex falso, quod textus ait, PRAETEXTV iterum apponantur. Summatim, uult lex nostra: ne uel *falsa* instrumenta laudentur; uel, quod caput causae est, talia producantur, quorum uires in transactione generali iam fuerunt peremtae. Quicquid etiam post GOZADINVM (t) in contrarium hic uoluerit subtilissimus ICtus *Franciscus Cardinalis* MANTICA (u). Praeterea idem dogma, *instrumentis*, postea repertis, nonnisi *generalem* transactionem derogare, illa etiam legis uerba confirmant: *transactionem rescindi, IVRA non patiuntur.* Non imperatores hic legem *ferunt*; sed latae legis *admonent*. Ecquae autem illa *iura* sunt, ad quae hic prouocatur? *Naturae?* Ast supra (x) uidimus; rationem aequitatemque uelle potius ac imperare, ut noua instrumenta, post initam transactionem, audiantur. *Ciuilia* forte intelligunt legislatores? Verum in uniuerso codice nullam legem offendes (y), quae ex instituto agat de pretio instrumentorum, quae post transactionem proferuntur. Quae enim in beneficio consecutionum huc trahuntur ab interpretibus: illa in mente esse Caesarum legislatorum non potuerunt. Quia uerba in legibus allegatis *19. et 29. C. de transact.* talia sunt: *iura non patiuntur*, item *prohibent iura*. Quae rem laudare uidentur, non obscure, sed manifesta ratione definitam. Meo autem sensu, si *textum* de *generali* nonnisi transactione acceperis: tum demum ex innumeris *legibus* patebit, quare *iura* talem transactionem obinstrumenta rescindi, *non patiantur, prohibeantque*. Quoniam quilibet caussis ac instrumentis suis renunciare potest, uti habent *l. pen. 29. C. de pactis et l. 53. de R. I.* Qua de re plenius dictum est suo loco (z). Quid igitur de casu GLOSSAE (a): Tibi mutuo dedi *decem:* instrumentum factum est: negas, te mihi debere: unde uenit in dubium: tecum transegi pro *quinque*, quia instrumentum reperire non potui: transactione facta, instrumentum reperio: an eius praetextu litem resuscitare possim, quaeritur. Et respondetur quod non. Ego uero responderem, quod sic; nisi transactionis formula generali ceteris *quinque* aut *instrumento* fuerit renunciatum. *Es solte hiemit die Forderung der X. mit V. gæntzlich abgethan seyn, und auf die übrige V. und dero Vrkunden und Obligation, wenn sich auch selbige nach der Hand finden würden, Verzicht geschehen.* Hoc enim si fuerit factum; tum omnino *lex* nostra locum habebit; *sub praetextu instrumenti, post reperti, transactionem, bona fide finitam, rescindi, iura non permittere.*

e] ex uerbis, iura non patiuntur

ad casum in glossa allatum.

§. VII. Sed non minoris momenti esse, illud existimant, quod *l. 35. ff. de re iudicata* his uerbis praecipitur: *Imperatores Antoninus et Verus rescripserunt, quanquam sub obtentu nouorum instrumentorum restitui negotia minime oporteat: tamen in negotio publico ex causa permittere se, huiusmodi instrumentis uti.* Ita enim constitutum esse, reperitur *l. 4. C. de re iudic. Sub specie nouorum instrumentorum, postea repertorum, res iudicatas restaurari, exemplo graue est.* Plura ex utraque lege contra nostrum dogma euincere, uolunt. Principio aiunt, quod uulgo dicitur, exceptio firmat regulam. Si enim in *publico* tantum negotio locus instrumentis: certe nullus iisdem erit in causa *priuata*. Reponere quidem ad haec licet: primo intuitu sophisma uideri ignorationis, quod dicitur, elenchi. Sane utraque lex de *re iudicata* loquitur; non uero de *transactione*. Verum protinus replicabunt *l. 20. C. de transact. non minorem auctoritatem transactionum, quam rerum iudicatarum esse, recta Caesari ratione placuisse.* Vt igitur, re semel *iudicata*, nullum in instrumentis remedium sit: ita in illis quoque nullum, re semel *transacta*. Sed iterum obiicio, legem hanc eo rigore intelligendam non esse. Nam ex re iudicata datur actio *l. 8. C. de reb. cred.* non semper ex transactione. Neque est, quod

L. 35. ff. de re iudicata et l. 4. C. eod.

(t) Consil. LXV. num. 8.

(u) De tacitis et ambiguis conuention. lib. XXVI. tit. 5. num. 12. illud uerbum PRAETEXTV, non modo significat falsum colorem esse quaesitum, sed etiam causam ueram.

(x) Cap. II. §. 2.

(y) Lex enim 29. C. de transact. ipsa quoque ad clariora iura prouocat. Vt eius interpretationem taceam, quam cap. II. §. 9. in medium attulimus.

(z) Cap. II. §. 3. et 4.

(a) ad l. 19. C. de transact. ad uerba, sub praetextu.

[b] In

CAP. III. §. VII.

quod quis *l. 2. ff. de iureiurando* hic abutatur, maiorem transactionis, quam rei iudicatae esse auctoritatem. Hoc enim si uerum esset, nulla ratione *l. 32. C. de transact.* diceret, super re *iudicata* frustra transigi, quod illo iuris uinculo firmius non esse, uideatur. Et sane plures causae sunt, quare rerum *iudicatarum* maior esse debeat auctoritas, quam *transactionis*. Agitur ibi de honore iudicis; de iudiciorum dignitate; de ultimo litium componendarum remedio. Imo cum rem *iudicatam* praecedere soleat *sententia*; aliqua parte laesi uariis causae suae remediis consulere possunt, quae luculento commentario exposuit *Sebast. Dan.* BRVNNEMANNVS (b). Verum haec et illa cessant in transactione, uti monstratum est suo loco (c). Vt adeo nulla ratione uerum sit, eiusdem ubique auctoritatis dicere transactionem cum re iudicata. Quid? quod *l. 31. ff. de iureiur.* manifestissimo exemplo doceat; saepius etiam post rem *iudicatam* instrumentis locum esse, nouiter repertis. Quam rem nostrae doctrinae congrua fere ratione tractant *Sfortia* ODDVS (d) et *Franciscus* DVARENVS (e), quos laudasse sufficit, quod nostrum non sit, extra oleas uagari. Cum igitur supra citatae leges non in omni *iudicato* ualeant: sane nulla consecutio est, quare transactionibus, ob similitudinem cum re iudicata, opponantur. Et, uno uerbo, rem PAVLVS aurea prorsus regula conficit *l. 141. ff. de reg. iur. quod contra rationem iuris receptum est; non est producendum ad consequentia.* Sententiam enim, qua derogatur nouis instrumentis et *rationi* aequitatique obuersari, supra (f) edoctum est: ut adeo haec frustra a uiribus rei iudicatae ad transactionem, per *consequentias*, producatur. Ceterum sit etiam, quod tamen haudquaquam datur, *rempublicam, fiscum, ecclesiam, pupillos* priuilegio eodem in transactione quoque gaudere, quam in re iudicata, ut in causis eorum *transactio* rescindatur, si *noua* suppetant *instrumenta*: nos profecto non de *speciali* atque uulgari transactione id accipimus, quod faciunt doctores, post hanc enim omnibus aliis etiam salua esse noua instrumenta, hactenus probauimus: sed tantum de *generali*. Ita scilicet, ut quidem renunciare queant homines iuribus ignora-

Rer. iudicat. cur maior, quam transactionis auctoritas?

Quis locus instrumentis, si causa sit publica?

A tis, non cogitatis, errore inuolutis, breuiter, quibusque instrumentis: in rebus autem *reipublicae*, *fisci*, *ecclesiae*, *pupilli* idem fieri nequeat. Causas singulari aequitatis ratione exponere uoluit *Alexander* TRENTACINQVIVS (g). In quauis, inquit, uniuersitate; uilla; castris inueniuntur surdi, muti, pupilli, minores, qui transactioni non consentiunt et tamen in quauis transactione consensu est opus. B Ideoque iniustum est, quod haec eis per alios praeiudicet. Sentit ita auctoritate, ut ait, BALDI; *Pauli de* CASTRO; ANDREAE; SALYCETI. Idem quoque dicunt ROMANVS (h) atque CORNEIVS (i). De pupillis ac minoribus, quorum iure respublica utatur, egerunt *Sfortia* ODDVS (k) et *Andr.* ALCIATVS (l). Ceterum si quod in re iudicata idem et in transactione expeditum esset; porro de imperii C nostri principibus quaeri posset, an priuilegia haec et illis fuerint tribuenda; aut, quod idem est, causae eorum num *priuatae* dicendae; an uero *publicae*? Ego sane publicas dicendas esse, nullus dubito. Quamuis enim multis assertum sit, illos iure *priuato* et *priuatorum* uti, quam controuersiam nunc meam non facio, a *Dn. praeside* alibi ex singularibus principiis, quae in iure publico fouet, expo- D sitam (*): tamen cum prodita legis ratio populi quosuis rectores tangat, ipsa quoque lex ad quosuis imperii nostri proceres uidebitur pertinere. Inprimis, quando ipsi reipublicae ac subditorum causa transigunt. Si enim suo nomine agant, nonnisi per latus, aut, quod dicitur indirecte, respublica petitur, si laesi fuerint. Si eadem prorsus apud illos ratio, quam tempore Romanorum apud Caesares; cum E iure *collectandi* quoties ex laesione indigeant, in suis territoriis non minus gaudere uideantur. Italici doctores de hoc dogmate minus controuertent. Ipsi enim legis clausula, *si causa publica*, etiam minutissimi pagi dominis et quibusue minoris notae et obscurae famae oppidis subueniunt, quod ex memorabili consilio *Philippi* DECII (m) licet intelligere. Quid iuris *ecclesiae* sit in transactione, si noua F instrumenta reperiantur, etiam definiendum nunc erit. In rebus, diuina dogmata concernentibus, causa omnium clarissime se prodit, quare in *generali* etiam trans-

An priuilegia haec ad imperii nostri principes pertineant?

Quae priuilegia hoc casu ecclesiae? Quid de transactione fidei symbolica?

(b) In dissertatione inaugurali de remediis con- G tra rem iudicatam cap. III. num. 7. pag. 47.

(c) Capite III. §. 5.

(d) De restitut. in integr. qu. LXXVI. integra.

(e) In libro comment. ad ff. tit. de re iudicata praelect. 29.

(f) Capite II. §. 2.

(g) Libro III. resolut. 1. num. 8. qui locus hic omnino consuli, meretur.

(h) Consilio 90. et 423.

(i) Volum. 3. consil. 156.

(k) Part. 2. quaest. 66. art. 4. p. 93. collata cum quaestionibus 74. et 75.

(l) Consil. 197. num. 9. 10.

(*) Quod si enim probatum sit, principes nostros iure ciuili priuato non teneri, nullae etiam Romanae leges eos tangent, sed, uti in cunctis aliis rebus, ita in transactionibus quoque solo naturae, gentium ac publico iure utentur.

(m) Volum. I. consil. 43. num. 80. p. 56.

[n] In

CAP. III.

transactione semper locus sit nouis *instrumentis* atque probationibus, e diuiniore codice petitis. Finge hominem Christianum, qui centies *symbolo* subscripserit, cum clausula generali, uelle se ad mortis usque articulum eidem adhaerere; accesserit etiam iurisiurandi religio; atque renunciatio omnium eorum, quae symbolo deinceps opponi possint: peccabit sane, qui fidem suam eo nexu *formulae* addixit, si uero nouis *instrumentis* atque cognitis ueritatibus locum postea fecerit, nihil peccat, sed id facit, quod facere eum et recta ratio iubet et prodita in decretis diuinis ueritas. Causam quaeris, cur nullius hic momenti iusiurandum; renunciatio; pactum; transactio? Vno uerbo eandem habes, quia *res fidei* diuinae atque *salutis* aeternae in *arbitrio* ac *potestate* hominis non sunt. Quod, quantum memini, egregie ostendit CALIXTVS senior in libro de iuribus praescriptionum in rebus theologicis. Qui igitur eodem quoque loco habent *bona ecclesiae et ecclesiastica*, quod de iuribus eorum, *praeter pontificem, disponere possit nulla potestas humana*: illis facile condonari potest dogma, quod inde prouenit, non solum *transigi* non posse de bonis hisce, sed etiam, si forte transactum de illis sit, nullo non tempore *noua instrumenta* audienda esse et, si haec id uelint, rescindendam transactionem, quamuis transactores in generali transactione centies illis renunciauerint. Est haec philosophia *Ernesti de* EVSEBIIS (n), qui *Osnabrugensem* pacem magna animi contentione his argumentis impugnauit. Respondit eidem *Ioan. Caramuel de* LOBCOWICZ (o), pontificius, sed placito causae nostrae admodum pernicioso. Scilicet ecclesiastica bona per *Osnabrugensem transactionem* non tam nostra facta iure ac titulo bono, quam illud solum ibi constitutum, *detentionem ecclesiasticorum bonorum* (quamuis haec iniusta et uiolenta uideatur) non impeditum iri a transactoribus, Caesare ac ordinibus pontificiis. Neque a uirulento atque insidiarum plenissimo dogmate sibi satis prospexit *Iohannes Georgius* DORSCHEVS (p), qui magno atque incredibili adparatu Osnabrugensis transactionis iura est contuitus. Cum quo iungi possunt auctor uindiciarum *Ludouicus de* MONTESPERATO (q) et scripta eius generis alia, quae minoris sunt momenti. Nostra doctrina, a *D. praeside* alibi prodita (r), ecclesiastica bona praecipui iuris nihil habent in transactionibus: modo illi de iis transigant, quibus est facultas id faciendi. Principem uolo, cuius officium est, rerum diuinarum administris cultu ac uictu prospicere atque pauperum indigentiae subuenire. Si igitur ille ignoratis etiam instrumentis renunciauerit: frustra haec, bona fide semel finita transactione, iterum allegabuntur. Hoc naturae ac diuina iura suggerunt. Quid canones pontificum, manifesto partium studio in propria causa, hic disposuerint, tractauit *Sfortia* ODDVS (s). Ego etiam priuilegium hoc, si in rebus *pupillorum fisci*, *reipublicae* aliisque id euictum sit, de quo hactenus dubitaui, *ecclesiis* nolo inuidere. Impune magis ueritas, pietas, Deus ac princeps laeditur: quam clerus.

Quid de transactione Osnabrugensi?

§. VII VIII. IX.

§. VIII. Multum etiam roboris contra dogma nostrum tribuunt *leg. 31. ff. de iureiurando*. Ita autem haec: *admonendi sumus, interdum etiam post iusiurandum exactum permitti, ex integro causam agere, si quis noua instrumenta, se inuenisse, dicat, quibus nunc solus usurus sit. Quod si inter ipsos iureiurando* TRANSACTVM *sit* NEGOTIVM, *non conceditur eandem causam retractari.* Existimant igitur, clarum esse, ut, quamuis in re iudicata locus sit quandoque nouis instrumentis; idem tamen minus procedat in transactionibus. Resp. Legem non de uulgari, id est, *speciali* transactione accipiendam esse; sed de *generali* tantum, quae comitem habeat omnium documentorum renunciationem. Fauent huic explicationi non solum illa, quae hactenus scripsi; sed quae in eadem hac lege sigillatim reperiuntur. Principio dicitur: *si negotium transactum sit*, id est, si *res* litigiosa, quod signum est generalis transactionis; in *speciali* enim *de negotio* aut etiam de allegato litis fundamento tantum transigitur. Deinde ratio extat, *eandem causam non concedi*, ut illa retractetur. In *speciali* autem transactione non *eadem causa* affertur, si, quod transactoribus ignoratum, non cogitatum, aut errore inuolutum est, in medium producitur.

L. 31. ff. de iureiur.

§. IX. Eiusdem plane generis responsione conficitur, quod ex *l. 78. Lucius* §. *16. heres eius ff. ad SCt. Trebellianum* aduersus ea, quae hactenus docuimus, adfertur. Lex talis est: *Heres eius, qui, post mortem suam rogatus uniuersam hereditatem restituere; minimam quantitatem, quam solam in bonis fuisse,*

L. 78. §. 16. ff. ad SCt. Trebellian.

(n) In iudicio theologico, an pax, qualem protestantes desiderant, sit licita, edit. 1647. 4t.

(o) In libro, cui titulus, Sacr. Rom. Imp. pax licita demonstrata edit. 1647. 4t. Hoc enim nomen auctoris huius libri esse, mihi constat.

(p) Inuectiua in uehiculum iudicii theologici Ernesti de Eusebiis, num pax sit licita, edit. Argent. 1648. 4t.

(q) In uindiciis pacificationis Osnabrugensis a declaratione nullitatis ab Innocentio X. papa edit. Londini, loco pseudonymo 1653. 4t.

(r) In comment. MSCto ad iurisprudent. publ. uiri illustris Dni Coccei.

(s) Part. 2. restit. in integrum Q. LXXV. art. 11. pag. 173.

[t] De-

CAP. III. §. X. XI. XII.

fuisse, dicebat, restituit postea, repertis instrumentis, quadruplo amplius in hereditate fuisse cognoscitur, quaesitum est, an in reliquum fideicommissi nomine conueniri possit? Respondit, si non transactum esset, posse. Resp. Si lex de *uulgari* seu *speciali* transactione intelligenda, iniqua fouet et aliis legibus repugnantia. Quare recentissimus auctor *Ioh. Wolfg.* TEXTOR (t): *lex haud uidetur excludere laesionem; sed tantum si de laesione transactum sit.* Tum enim ea locum habent, quae superius (u) a nobis commonstrata.

L. 6. si non C. de iur. et facti ignorantia.

§. X. Non plus momenti habet *l. 6. C. de iuris et facti ignorantia*, quam nobis aduersam esse, opinantur. Verba eius sunt: *si non transactionis causa; sed indebitam materiam uos spopondisse animaduertit rector prouinciae, residui liberationem condicentes audiet.* Resp. superius euictum est (x) erroris causa omnino rescindi uulgarem transactionem; igitur et hic locus erit instrumentis, nisi quoque de ipso *errore* fuerit transactum. Ita enim *rata demum erit transactio* l. 1. §. 12. fin. ff. ad *SCt. Tertull. et Orphitian.* Quia remittentibus iura non datur congressus *l. 14. §. 9. ff. de aedilitio edicto.*

L. 2. C. de transact.

§. XI. Nihil itaque miror, *legem 2. C. de transact.* ita praecipere: *Transegisti cum sorore tua de hereditate et certam pecuniam dare, cauisti. Etiamsi nulla fuisset quaestio hereditatis, tamen propter timorem litis, transactione interposita, pecunia recte cauta, intelligitur.* Sane qui transactor propter litem effictam *sciens* aliquid *dat*, aut instrumentis *renunciat*, si haec postea prodiderint, nullum unquam litis fundamentum fuisse, is sibi tribuet, quare adeo largiter transegerit. Atque de hoc casu, non alio ullo, loquitur quoque haec constitutio. Quid enim iuris sit, quando neutrum ex his factum est, docui superius (y). Eadem prorsus ratione facile erit ad conciliandum reliquas quoque leges, nobis obiectas, quas laudabimus tantum, si quid dubii supersit, conflictui luculentiorem dissolutionem reseruaturi. Sunt uero in hac eadem classe *l. 23. nec intentio C. de transact. l. 65. in summa §. 1. et quidem ff. de condictione indebiti*, quae uerba inprimis ad doctrinam nostram expendi debent, cum clarius ibi ICtus, quam ullibi contra nos sentire uideatur. *L. 11. pro dubietate C. de condictione indebiti*, atque haec ceteris manifestior est, praesumtionem transactionis non uulgaris faciendam esse, cui congrua prorsus sunt, quae habent *l. 21. quod si deferente me ff. de dolo malo* et *l. 15. a Diuo §. 3. si pignora ff. de re iudicata.* Plures citare atque conquirere nolo, cum nihil in aliis reperiam, quod, remedio, saepius commendato, nequeat expediri.

§. XII. Iure igitur patriae nostrae communi, dogmati nostro conciliato, difficiliora impedimenta superesse, uidentur, in singularium prouinciarum constitutionibus. Nobis autem sufficit, per hactenus dicta, ostendisse, ista in hoc genere statuta et naturae et Romanorum legibus obuiam ire. Siue autem consiliarios principum peruersa dissolutarum legum interpretatio seduxerit, siue occupauerit eorum animos auctoritas doctorum, siue alii ciuium mores alias leges postulauerint: suo loco, ad declinandam inuidiam, relinquo (z). *PALATINAE* constitutiones (a) interpretes iuris Romani claris uerbis sequuntur: *Daß ein Theil den Vertrag umstossen wolte, dieweil er etliche neue Brieffe, Instrument oder Urkunden, nach der Vertrag Handlung gefunden, die er vermeint, daß sie ihme ietzt erst zu Hülffe kommen solten, ist ihme mit nichten zugestatten. Es wære dann, daß die Sachen minderiæhrige Kinder, der gemeine Nutzen* (causa publica) *Kirchen oder andere milde Sachen antreffen, in welchen Fællen es zur richterlichen Erkæntniß stehen solle.* Huic fere congruum est ius PORVSSICVM (b), ut opus non sit, locum ex eo recitare. Omittimus statuta alia et *MAGDEBVRGICI* (c) inprimis aequitatem hic commendamus, non solum, quod ad dogma nostrum illud propius accedat; sed etiam in Academica huius prouinciae dissertationem proponamus. Ita autem illud; *Obgleich iemand erweisen wolte, daß ihme zu Zeit des aufgerichteten Vergleichs mehr denn noch einsten so viel gebühret, als ihme in dem Vergleich zukommen, oder er durch denselben dreymahl weniger erlanget hætte; solle dennoch der Vergleich dardurch nicht aufgehoben; noch die Erfüllung des Mangels gesuchet werden.* Non igitur, quod tamen in Saxonia fit, locus hic est *l. 2. C. de rescind. uendit.* propter cuiusuis etiam generis laesionem, qua de re superius (d) actum. *Obgleich auch die Urkunden, woraus er die Verletzung zu behaupten, vermeinet, nachhero gefunden worden.* Quamuis instrumenta post reperta sint, adeoque *lege* non uiuitur *19. et 29. C. de transact.* Quod tamen hoc interpretationem accipiat, nostrae doctrinae (e) conformem, illud ex sequentibus patet: *Erkænnte*

(t) Decision. nouissimar. XVI. num. 13. pag. 69. G

(u) Cap. 2. §. 3.

(x) Cap. 2. §. 5.

(y) Cap. 2. §. 6.

(z) Quae capite II. §. 10. liberiori aliquantisper calamo scripsi, ea nunc repetere nolo.

(a) *Churpfaltzis. Landrecht von Handthierungen* c. 13. p. 23.

(b) *Landrecht der Preussen* l. IV. tit. 15. p. 187.

(c) *Policey-Ordnung* cap. 46. §. 1.

(d) Cap. 2. §. 9. § 10.

[e] Capite 3. §. 6. plene copioseque de generali transactione expositum.

[f] Eius-

CAP. III. *kænnte denn, wie Recht darthun und erweisen, daß er die Vrkunden, woraus Er die Verkürtzung behaupten will, zur Zeit des Vergleichs, von demienigen, welcher solche bey sich gehabt, nicht erlangen kœnnen, ihm auch derselben Inhalt nicht wissendgewesen. Auf solchen Fall würde der Vergleich billig aufgehoben.* Scilicet si instrumenta *ignorata* fuerint; aut *non cogitata*; multo magis si *erroribus* res fuerit inuoluta (f). Atque hoc idem illud est, quapropter post transactionem nos, per hactenus asserta, locum dedimus nouis instrumentis.

Syllabus doctorum sententiae aduersae.

§. XIII. Superest, ut doctorum mentionem etiam hic faciam, qui nostro dogmati contradicunt. Eo facilius esset, ingentem eorum numerum recensere: quo difficilioris operae superius fuerat, uel unicum reperire, qui nobiscum faceret sentiretque. Sed in quem finem hoc fieret? Argumentis destructis, nihil sane nomina auctoritatemque eorum ueremur. Vnum tantum et alterum nominabimus ex illis, qui rigidi nimis atque iniqui sunt rerum aestimatores. In hoc numero sunt; *Octauian.* CACHERANVS (g); *Aug.* BEROIVS (h); CVRTIVS iunior (i); *Stephanus* GRATIANVS (k); *Hugo* DONELLVS (l); *Caspar* MANZIVS (m) et alii plures. Hi enim quaeuis INSTRVMENTA, post transactionem explodunt, quodcunque demum causae momentum illa habeant. Siue ignorauerint iura sua transactores; siue erroribus lapsi; siue solertia alterius inducti fuerint; siue plus quam altera parte laesi: nihil officere scribunt sacrosanctae transactioni. Non titulum, non iura hic quaeri: sed unicam uocem, an transactum. Hanc ex iniusto iustum; e curuo rectum; e tenebris lucem; ex nube Iunonem facere. Nil Deum in conscientiis; Caesarem imperiali rescripto nihil posse; in omnibus foris iudiciisque plus quam Pythagoreum silentium imponi uocabuli unius susurro, TRANSACTVM. Quo ictu hydram confecerint hactenus allata, illud iudicio beneuoli lectoris committo. §. XII. XIII.

---

[f] Eiusdem enim Magdeburg. Statuti cap. 46. §. 3. ita se habet: *werde aber iemand, wie recht, darthun, daß er sich aus Irthum oder nur zum Schein,* [si causa certa et indubia] *verglichen, so wird der Vergleich billig aufgehoben.*

[g] Decis. Pedemont. 91. n. 23.

[h] Consil. 169. n. 25. pag. 730. quo uehementiorem in hoc casu non reperi.

[i] Cons. 150. num. 16.

[k] Discept. forens. cap. 861. n. 8.

[l] In comment. ad tit. 4. de transact. p. 81.

[m] In centuria decision. palatinar. quaest. 46. pag. 220. ubi responsum habet, ad quod traditum hactenus dogma merito exhorrescit.

ADPENDIX.

Occurrit in domo *HASSIACA* illustre exemplum impugnatae transactionis. De qua publici libelli supersunt, nominum, quae sequuntur. *Illustre speculum demonstrationis, in quo uidere licet: iusiurandum a principe WILHELMO Hass. Landgr. super iniquissima* transactione *praestitum nec illum nec filium obligauisse* an. 1646. f. Cui scripto alius addidit *notabilia ad transactionem inter WILHELMVM atque GEORGIVM Landgrauios ann. 1627. initam* edito 1646. f.

OPVSCV-

OPVSCVLVM II.

DE PSEVDOTVTORE ET CVRATORE NOTARII.

Mense Decembr. CIↃ IↃ CC XII.

S. D. G.

INGRESSVS.

Vod multis admodum egregiis reique publicae haud parum utilibus officiis euenire solet, ut partim ob promiscuam ad ea ruentium turbam, partim ob illorum, qui eadem exercent uel imperitiam uel negligentiam sensim uilescant; id notariorum quoque muneri contigisse, tam nostrorum temporum experientia, quam praeteritorum satis testatur. Etenim qui notariis concessa priuilegia satis insignia (*uid.* const. Maximiliani I. de anno 1512. *es ist auch ein* Notarius et §. *es sollen auch*) *qui frequentem, quem in negotiis et iudicialibus et extraiudicialibus praestant usum, recte perpenderit, haud facile praestantiam eorundem ac necessitatem in dubium uocabit. Qui contra prodigiosum illorum non paucis in locis existentium numerum, qui crassam ualde multorum inscitiam, qui summam aliorum in eo, quod probe sciunt, exequendo incuriam ob oculos sibi posuerit, is profecto contemtum, cui passim patent et quem uix effugere possunt, quotquot ex illorum ordine partes suas laudabiliter explent, nec mirabitur, nec ex aliis, quam quas memorauimus, caussis deducet. Sunt sane, qui ob* arg. l. 2. ff. rem pupilli *saluam fore: item* ob l. 18. ff. d. adopt. *notarios inter uiles habeant personas, quod omnium seruitiis atque obsequiis deprehendantur obnoxii, uid.* gloss. in l. 15. C. de decurionbus. *Licet uero tantum absit, ut hoc ipsorum existimationi aliquid detrahat, ut ad laudis cumulum potius, nunquam non praesto esse aliorum necessitatibus, pertinere uideatur: fateri tamen cogimur, inueniri quosdam nimis solertes in officiis promiscue praestandis suisque simul utilitatibus exinde promouendis, ut saepe potestatis legitime sibi concessae, terminos excedant falcemque in alienam messem immittendo, si non contemtum, indignationem saltem aliorum iure optimo mereantur. Multa sunt, quae in classen iurium notariis non competentium et nihilominus temere a quibusdam usurpatorum referri possent, sed placet unicum duntaxat, quod in tutoribus uel curatoribus constituendis consistit, non allegare tantum, sed etiam speciminis inauguralis loco, quantum temporis ac uirium ratio permittet, ita tractare, ut ad notariorum officium neutiquam illud trahendum esse manifestum fiat. Quod dum ingenii saltem exercendi, non alios erudiendi gratia suscipio, nec supremi numinis auxilio nec lectoris humanissimi fauore me destitutum iri confido, utrumque certe, qua debeo, deuotione atque obseruantia exopto.*

§. I.

Notarii definitio. NE plus, quam hic par est, operae terminorum explicationi impendamus, *notarium*, quem *tabellionem* quoque interdum cum aliis appellabimus, ita descripsisse suf- A ficiet; quod sit persona publica *L. 24. C. d. administr. tut. L. fin.* §. 2. C. *d. iur. delib.* ab eo, qui supremam potestatem (a) habet (uel immediate uel mediate, e. g. per comitem palatinum) constituta, ut de rebus gestis ad

(a) Atqui in notitia medii aeui occurrunt notarii, quos adpellauit episcopus, princeps, comes, magistratus. Verum habuerunt illi etiam hanc B facultatem a Caesare aut papa. Exemplo antistitis Magdeburgici, qui singulari priuilegio instructus est creandi notarios.

§. II--V.

ad perpetuam fidem solennia instrumenta conficiat. Qui plura de illis scire cupit, consulat ANONYMI *artem notariatus an. 1552. Lugduni impressam*, VOLCKMANNI *artem notariatus*, STRVVII *dissertationem de notariis*, BESOLDI *thesaurum practicum* (b) *aliosque multos*.

Tutoris. §. II. Per *tutores* hic intelligimus eos, quibus potestas competit tuendi impuberes, qui ob teneram aetatem ipsi se defendere nequeunt *pr. inst. de tutelis*. Horum nonnulli dicuntur *testamentarii*, alii *legitimi*, alii uero *datiui*, prout nimirum uel per testamentum, uel per legis immediatam dispositionem, uel iussu magistratus ad hoc munus vocati fuerunt. Plura de illis hoc loco afferre nihil attinet, cum ex infinitis iuris nostri libris atque commentariis reliqua facili negocio peti possint.

Curatoris. §. III. *Curatorum* appellatio denotat eos, qui uel per testamentum, uel per expressam legum uoluntatem, uel per magistratum, ad id constituti sunt, ut administrent bona, uel consentiant in negocia illorum, qui minores *pr. I. de curat.* uel furiosi, §. *3. I. eod.* uel mente capti, uel muti et surdi, uel simili morbo perpetuo, quo impediti rebus suis superesse non possunt, affecti, §. *4. I. eod.* uel prodigi *L. 1. ff. de curat.* uel absentes, *l. 3. C. postlim. jung.* SCHILT. *ad ff. Exercit. 15. th. 72.* uel nondum nati sunt, *L. 1. §. 17. 19. ff. de uentr. in poss. mitt.* item, qui eo fine dantur, ut certae litis curam habeant (*Kriegische Vormünde* uulgo appellati) *L. 1. C. de in lit. dand. tut. decis. elect. 35. et 41.* tandemque, qui ob sexus imbecillitatem, Saxonicis praecipue moribus, fœminis consulere iubentur. *Constit. elect. 15. part. II. decis. elect. 24. Land-R. lib. 1. art. 32.*

Propositio, tutorem falso creari a notario. §. IV. De omnibus modo recensitis tutoribus atque curatoribus asseueramus, quod a notariis, qua talibus, ualide dari uel confirmari nullo modo possint: atque hanc nostram assertionem in sequentibus paragraphis, qua fieri poterit breuitate, dabimus probatam.

Etiamsi testamentarius uel legitimus sit. §. V. Quod ad *testamentarios* atque *legitimos* tutores curatoresue attinet, res ipsa satis loquitur, quod illorum datio sit extra sphaeram potestatis notariorum ordini concessae, cum illi ex testatoris uoluntate, hi ex legis dispositione oriantur, neque adeo secundum ius Romanum magistratus officium concurreret. Cum tamen hodie per *recess. imp. d. an. 1577. tit. 32. §. 2.* omnes, qui quocunque modo ad tutelam uel curam appellantur, magistratus confirmatione indigeant, quaeri fortassis posset, annon sufficiat, si huius uice tutor uel curator testamentarius atque legitimus impetret notarii cuiusdam corroborationem. Id quod negandum esse, ex iisdem argumentis apparebit, quibus notarios a constitutione tutoris uel curatoris *datiui* proprie sic dicti (c) excludemus, cum quae ratio est dationis tutorum, eadem quoque sit confirmationis *arg. l. 1. §. 1. in fin. ff. de confirm. tut.* Neque dubium magni momenti erit, si dicas a notario uideri confirmatum tutorem uel curatorem testamentarium eo ipso, dum testamentū, quo nominatus est, coram eo siue scriptura siue nuncupando conficiatur. Vti enim actus testamenti factionis non a notario, qua tali, sed a testium legitime rogatorum praesentia robur suum accipit *l. 21. C. de testam.* ita ei tutorum et curatorum in ultima uoluntate facta constitutio non magis attribui potest, quam ipsa heredis institutio cum legatis et fideicommissis.

§. VI. VII.

Vtrum notarius iure creator tutoris datiui? §. VI. Tota igitur controuersia de hac, ultimo loco memorata tutorum atque curatorum specie, nimirum de *datiuis*, instituetur, in qua decidenda inuestigabimus (1) an *lex* quaedam expressa notariis hac in parte faueat? (2) an leges, quae de eiusmodi tutoribus atque curatoribus loquuntur, earumque rationes pro iisdem faciant, nec ne? (3) an *rationes* legum, quae notariorum officia determinant, quoad hunc articulum, aliquid pro ipsis contineant? (4) an *necessitas* quaedam urgeat, ut facultatem, de qua quaestio est, ipsis indulgeamus? 5) an *utilitas* aliqua subsit, quae idem suadeat? Quibus omnibus rite ponderatis, cum apparuerit, nihil horum affirmari posse, euidens fore existimamus, quod notarii nihil plane in constituendis tutoribus uel curatoribus sibi tribuere possint.

Num illi l. hoc ius ex legibus? §. VII. Quod ad primum attinet, nullam adhuc conspicere licuit legem, siue imperii nostri, siue denique in Saxonicis aut aliis prouinciis obtinentem, quae notariis potestatem concedat, tutorum uel curatorum dationi se immiscendi. Contrariam ergo sententiam defendentibus incumbet, eiusmodi legem uti nobis ostendant. Imo ne consuetudine quidem tale

(b) Addi possunt inprimis *TVSCHIVS*, cuius in hoc argumento loca sunt instructissima. Quorsum etiam pertinent *Icti camerales* et ex humaniori iurisprudentia Iac. GOTHOFREDVS ad C. Th. PANCIROLVS *in notit. imp.* GVTHERIVS *de offic. dom. Aug.* du FRESNE in thesauro medii aeui. Taceo *Knaustinum*, *Hornigkium*, *Magonium*, *Tassaram*, *Weissium*, *Mayerum*, aliosque scriptores ex instituto de iuribus notariorum.

(c) Moribus enim hodiernis omnes tutores quodammodo *datiui* sunt, et in *legitima ac testamentaria* tutela uix superest pristini iuris umbra. Inde iudex hodie non admittit tutorem, si is uel *testamentum*, ubi nominatus sit, uel *genealogicam* tabulam, unde consanguinitas patet, in medium producat. Verum ubique opus formula iudicis tutelari, quam adpellamus nomine *tutorii*. Vt adeo haec tutelarum genera ex iisdem causis *notario* negentur, quam datiuae.

[d] Sci-

tale quid uſpiam introductum eſſe inuenimus.

II. An ex legum rationibus?

§. VIII. Sed uideamus, annon deficientibus *legum* uerbis illarum *rationes* pro notariis hactenus allegari queant? Et primo quidem loco, quidnam diſponat *ius ciuile*, conſideremus. Hoc tutores (idem de curatoribus argumento *L. 21. ff. d. tut. et curat. dat.* dicendum) non ab aliis conſtitui uult, quam a principe *L. 6. pr. ff. d. excuſ.* uel a magiſtratu et quidem non indiſcriminatim ab omni, ſed ab eo, cui ſpecialiter illud indultum. Tales autem magiſtratus fuerunt conſules *§. 3. I. d. Attil. tut. L. 4. §. 1. ff. d. confirm. tut. uel cur.* uel ſoli, uel adhibita maiori parte tribunorum plebis *pr. et §. 3. I. d. Attil. tut. L. 45. §. 3. ff. d. excuſ.* praeſides prouinciarum *pr. et §. 4. I. d. Attil. tut. L. 1. ff. d. tut. et cur. dat.* proconſules *L. 1. pr. ff. eod. L. 1. pr. ff. d. confirm. tut.* legati proconſulis *l. 1. §. 1. ff. d. tut. et cur. dat. L. 15. ff. d. offic.* proconſ. praefecti Romae *§. 3. I. d. Attil. tut.* praefecti Aegypto *L. 1. pr. ff. de tut. et cur. dat.* magiſtratus omnes municipales uel accedente iuſſu praeſidis *§. 4. 5. I. d. Attil. tut. L. 2. §. 23. ad Sc. Tertull. tot. tit. de magiſtr. conuen.* uel conſentiente epiſcopo ciuitatis *L. 30. C. d. epiſc. aud. §. 5. I. d. Attil. tut.* Tandemque decuriones, quoties ſcilicet non aderat municipii magiſtratus *L. 19. pr. ff. d. tut. uel curat. dat. L. 1. pr. ff. d. magiſtr. conu.* Nunc iudicetur (d), num ab ullo eorum, quos modo recenſuimus, argumentatio iuſta procedat ad notarios.

III. Ex constitutione Germanici imperii?

§. IX. Iure imperii is tantummodo tutelae curaeue onus imponere poteſt, qui ordinariam in pupillum minoremue habet *iuriſdictionem*. Etiam leges Germaniae uetuſtiores in tutoribus conſtituendis non aliam faciunt mentionem, quam iudicis. Ita in legibus WGOTHOR. *lib. 4. tit. 3. §. 3.* claris uerbis dicitur, quod *in praeſentia iudicis conſanguinei et parentes liberis ſuis debeant tutores nominare, a iudice* confirmandos. Conuenit cum his media iuris prudentia fide et auctoritate utriusque ſpeculatoris Saxonici et Sueuici, quorum loca facile euoluuntur. Accedit omnium Germaniae ſtatutorum, quam uaria haec et multiplicia ſint, maximus concentus. Quo fine centum ſtatutorum nomina congeſſit cumulauitque Gieſeberтus *periculo II. ſtat. artic. 20. n. 83. 84. 95. p. 79. 80. ſq.* Vbi uno ueluti calamo ſcribitur: prouincias Germaniae ab aliis tutores neque petere neque expectare, quam a ſolis *iudicibus*, necquicquam uel ab officialibus aliis uel perſonis peregrinis. Neque noſtrae reipublicae ratio aliud quid patitur. Olim apud Romanos unus princeps aut reſpublica una: reliqui ordines omnes fuerant ſimplices *officiales*. Quapropter imperator horum poteſtatem et iuriſdictionem pro ſuo arbitratu temperare, nunc proferre iterumque contrahere poterat etiam in tutelis. Quod aliter ſe habet in Germania. Vbi iuriſdictio in ſingulis territoriis propria eſt ordinibus. Quorum iura laedere nefas eſt. Vt adeo *ius tutelare*, quod iuriſdictioni aut ſuperioritati cohaeret, inde neque diuelli poſſit neque *comitum palatinorum* uel *notariorum* ſocietate diminui. Taceo, quod *iuriſdictio* hodie in fundis praediisque aeſtimetur referaturque ad *reditus* eorundem fructuarios, praeſertim etiam facultas concedendi tutoria et curatoria, quae ſemper lucroſa ſunt. Itaque non ſine iniuria *iudicis* landſaſſii aut domini territorii notarius ſibi eiusdem generis *ſportulas* ac quaeſtus adrogaret. Sicut iis, qui immediate imperio ſubſunt, *camera imperialis* uel *iudicium aulicum* defenſores uel adminiſtratores eiusmodi conſtituere debeat, illi uero, qui mediate ſunt imperio ſubiecti, eosdem accipere iubeantur a ſuo quisque magiſtratu (e). *Vid. ordinat. polit. Rudolphi II. de anno 1577. tit. 32. §. I. verſ. So wollen wir. ordin. cam. P. 3. tit. 3. Reichs-Hoffraths-Ordnung tit. 2. §. So wollen* GAIL. *obſ. l. 1. n. 47.* SCHÜTZ *de ſtat. rei Rom. uol. 2. diſſ. 8. theſ. 12.* Reinking. *de regim. ſec. et eccl. lib. 2. claſſ. 2. cap. 14. n. 20.*

§. X.

(d) Scilicet, niſi uoluntas parentum uel ſanguinis ratio proſpexerat pupillis, eorum tutela fuerat penes *principem* aut *rempublicam*. Horum igitur opus eſt *uicariatu* ſiue quis nominet tutorem, ſiue quis tutor ab alio nominetur. Quemadmodum legitimi et teſtamentarii tutores recte adpellantur *uicarii parentum*. Ad neutrum uia pater notariis.

(e) Imo ſunt aliqui in ea quoque ſententia: quod ius tutelare in Germania et principis ſit territorialis tantum, uel illius cui nominatim princeps illud conceſſerit. Quoniam huius maximopere intereſt, ut bona uitaq; bene conſeruetur pupillorum, quo ſubditos habeat, olim reipublicae utiles. Inde fruſtra Ant. Mathaei ad *tit. inſt. de Attil. tut. n. 5.* ad errores nouantium ICtorum refert hunc, quod Simon van Leewen ad *Rhynland. conſt. part. 2. c. 1.* tutoris dationem nonniſi illi uelit ordinarie tributam, qui mero inſtructus ſit imperio. Idem enim ante illum innumeri ICti alii dixerunt docueruntque, quorum nomina congeſſere Hunnius *uar. reſol. lib. 2. tract. 4. quaeſt. 19.* et plenius Balthaſar ICtus *Boicus tit. 5. reſol. 2. n. 12. ſeq.* Neque dubitauerim illud obtinuiſſe quondam in Germania, quod landſaſſiis nullum genus fuit iuriſdictionis. Sed hodie, poſtquam iuriſdictio omnibus fere *landſaſſiis* eſt tributa, cum eadem quoque a curia principis ad uillas eorundem iura tutelaria transmigrarunt. Eoque facilius, quod ibi domeſticorum curta plerumque ſupellex et miſera ſors, ut operae precium non ſit, principis curiam hoc tutelae genere fatigare. Quicquid ſit, iniuriam faceret *notarius* tutoris creator principi uel directe uel indirecte, laedendo iura landſaſſii ſubditi aut uaſalli. Taceo quod plurimae etiam ciuitates alant ſigillatim *iudicia tutelaria*, *Vormundſchaffts-Gerichte*, quibus tutoris *datio* competit *priuatiue*, cum aliis, tum comitis palatini et notarii excluſis conatibus. Quod non fieret, ſi regnaret in negotio tutelari unius hominis, etiam aduenae peregrini, neſcio quae, autoritas.

(f) In-

§. X. XI.

IV. Sigillatim Saxoniae instituitis,

§. X. Conspirat in eo cum iure imperii uniuersali *ius Saxonicum*, *magnif. Dn. Lüd. Mencke in tract. synopt. pandect. ad tit.* de tutoribus et curatoribus *datis*, scilicet ut schrifftsasfiis tutores atque curatores constituantur a principe, reliquis a magistratu inferiorem habente et quidem ab eo, qui secundum circumstantiarum diuersitatem uel ratione domicilii impuberis minorisue, uel ratione bonorum sitorum, uel ratione nexus feudalis, uel ratione contractus litisue pendentis intuitu *der Kriegischen Vormunde* competens sit. *Ord. proc. Sax. tit. 45. §. fin. decis. elect. 41. et 59.* Carpz. *part. 2. const. 15. def. 16.* Eadem quoque in *Gallia*, in *Belgio*, in *Porussia* et alibi obseruari docet HOPP. *in us. bodiern. inst. ad tit. d. Attil. tut.* (f).

V. Ratio consultissima, qua tutorem dare sit iurisdictionis.

§. XI. Nec sine grauissimis causis factum uideri debet, ut iurium, quae allegauimus, auctores noluerint designationem uel confirmationem tutorum atque curatorum ad aliorum, quam ad magistratuum curam pertinere. Nimirum 1) aequitas exigit, ut personis bonisque minorum ab iis potissimum prospiciatur, quorum et officium postulat et maxime interest, ut singuli salui sint. 2) Cum ad munus tutelae curaeque, tanquam publicum, suscipiendum et admittendum inuiti quoque debeant compelli, *l. 214. ff. d. V. S. rec. imp. d. anno 1577. tit. 32. §. 1.* oportet utique, ut cogendi autoritate atque mediis instructus sit, qui talia iniungere cupit. 3) Vt eo melius intacta seruentur iura impuberum atque minorum, saepe non solum inquisitio in mores atque facultates futuri tutoris atque curatoris instituenda, sed et cautio ac *iurisiurandi* praestatio ab eodem postulanda, *l. 5. l. 7. §. 1. ff. d. confirm. tut. uel cur. l. 27. C. d. episc. aud. Nou. 72. cap. 8. dict. rec. imp. §. 3.* ob A quorum neglectum, si forte laeduntur sub tutela curaue constituti, regressus iis conceditur ad indemnitatem consequendam, contra eos, qui talia in ipsorum utilitatem exigere debuissent *tot. tit. ff. de magistrat. conueniend:* Quis uero melius scire potest (g) indolem ac bona ciuium, quisque efficacius eosdem ad satisdandum adiget, quam qui illis praeest? Cuius denique fides securiores reddet eos, qui tu- B torum uel curatorum indigent, quam cui publica fides est commissa?

§. XII. XIII.

Quae cessant in notariis.

§. XII. Iam quam parum haec omnia quadrent ad notarios, primo statim intuitu in oculos incurrit. Sunt enim neutiquam *magistratus*, uid. huius *dissert.* §. 13. §. 17. et 18. ac propterea et assessoribus, qui consilio ipsis subuenire queunt, et autoritate, in inuitos aliquid statuendi, et fide, quae satis securos reddere possit im- C puberes, minores, similesue personas, praecipue ob facultatem mutandi forum, plane destituti.

VI. Ex indole artis notariorum tutoris dationi contraria.

§. XIII. Quod si *naturam* ipsam atque finem *artis*, quam *notarii* exercent, propius intueamur, nihil uel ex illa, uel ex hoc erui poterit, quod tutorum atque curatorum constitutionem ipsis competere euincat. Vtriusque potius accurata contemplatio euidens reddet, eo omnes mu- D neris huius partes collineare, ut quaecunque coram ipsis uel mortis causa uel inter uiuos gesta sunt, ita literis consignentur, ne ueritas (h) eorum in dubium postea uocari unquam possit. *Veritatis* igitur testes omni exceptione maiores sunt notariorum instrumenta, rite confecta, uid. Speculator *tit. de instrumentorum edit. §. restat. n. 37.* ualiditatem autem actui conciliare nequeunt, si hic forte alio modo celebratus fuerit, quam qui a legibus praescriptus erat.

§. XIV.

(f) Instructior est in hoc argumento Giesebertus *in statutorum* periculo secundo, quod aliis eiusdem opusculis est rarius; Voetius in *comment. ad instit.* et apud Gallos Bugnionius *de leg. abrog.* atque b. m. Strykius in V. M.

(g) Addo causam aliam pseudotutori *comitis* palatini aut *notarii* aduersam. Quod olim apud Romanos *datiuae* tutelae fuerint rarissimae, adeoque facilior, hoc rerum statu esse, poterat ICtus in *iure constituendi tutores* aliis tribuendo: sed quod contra Germani aliud fere nesciant tutelae genus, quam datiuae. Quoniam etiam in F *testamentario* et magis in *legitimo* opus est aliqua inquisitione, adeo, ut, pro iudicis arbitratu, illi possint repelli: hoc certe frustra dabitur *notario* aut *palatino*, vt in alieno territorio ipse regnare et instar dictatoris, unum arcere a tutela, alterum uero ad eandem possit aduocare. Quid? quod si illud clarum est, quod iudices tutelares spernere queant sanguinem et ultimam uoluntatem in causa tutelari: quis dubitabit maiori fa- G cilitate eos ridere posse palatini aut notarii pseudotutorem. Ad extremum, ut princeps turbare nequit subditum in hoc iure, quod ei semel dedit: ita neque imperator turbabit illos in causa E eadem per notarios aut palatinos multoties ad sorditiem usque, Zieglero iudice, quaestuosos.

(h) Plura olim genera notariorum. Alii tantum fuerunt *amanuenses* uel principis, uel administri, uel hominis tantum priuati. Alii compendia scribendi docuerunt, beneficio *notarum*, quibus uerba dicentium quam uelocissime ipsi etiam ICti exceperunt. Alii uniuersitatis aut collegii *litteraria* instrumenta tractarunt uerbisque ac formulis conceperunt, et nonnunquam occupati fuere in supputandis *rationibus*. Alii demum publica *fide* muniti sunt, ad omnis generis negotia, non conficienda, sed adnotanda. Quae discrimina recensent Gothofredus *ad l. 2. c. th. de tab.* Tiraquellus *de nobil. c. 30. n. 9.* Zieglerus *de iurib. maiest. lib. 1. c. 26.* Cum igitur *tabellarii*, *tabelliones*, *chartularii*, *notarii* haberentur pro synonymis: fieri aliter non potuit, quam ut eadem uerba multiplices haberent significatus, usu aeui uulgaris inuicem turpiter commixtos. Id extra dubium est, quod nostri tantum loci hic sit notariorum genus ultimum. Aliis enim tutelaria iura nequidem tribueres somniando. Verum neque huic alium propositum esse finem, prodit *notarior. ordinat. de ann. 1512.* in R. I. ubi causas notariatus ita prodit imperator: *Noch dem, dem H. R. R. obgelegen das Amt*

§. XIV. VII. Ex iure ob multas causas superfluo.

§. XIV. Neque uero ut tutorem curatoremue a notario aliquis accipiat, ulla *necessitas* poscit. Cum enim ultimam uoluntatem conficientes, quorum in mora periculum et frequentissimum est et fauore dignissimum, curatoribus non indigeant, actum autem inter uiuos celebraturi aeque facile (i) magistratus ordinarii ac notarii cuiusdam copiam habere, uel si secus contingat, plerumque sine graui damno paulisper expectare possint, quid est quod a regulis iuris ordinariis hac in re discedere nos cogat? Vt taceam, quod quis ea, quae ratione officii expedire non potest, regulariter ne tempore quidem necessitatis facere queat. Equidem necessitas legem non habere uulgo dicitur et iura singularia propter eandem admittenda esse innuit. *l. 162. ff. de reg. iur. c. 78. de reg. iur. in VIto l. 7. pr. ff. de administr. tut. l. 11. §. 1. ff. de muneribus l. 10. §. fin. ff. de excus. tutor. l. 5. ff. de off. proc. decis. elect. 1.* Notabilis etiam est textus in *l. 3. C. de annali except.* quo in subsidium coram tabulariis ad interrumpendam praescriptionem porrigi possit libellus, et in *decis. elect. 45.* expresse dispositum, quod a testatore praesente mortis periculo, testamentum coram solo iudice sine actuario insinuari possit in uerbis, *es wære denn des* Testatoris *Todes-Gefahr gegenwærtig, und der Richter kœnte den* Actuarium *so geschwind nicht erlangen, auf diesen Fall, und wenn der Richter wegen solcher Gefahr gerichtl.* attestiret, *soll das* Testament *vor bestændig gehalten werden, ausser welcher* necessitæt *aber diese unsere* Decision *nicht zu* extendiren *ist*: Attamen eo haec extendenda non sunt, ut singulare aliquod citra legis dispositionem et permissionem admittamus, cumprimis ubi extrema necessitas non adest, quae tanquam insuperabilis praesumitur excepta arg. *l. 13. ff. famil.* hercisc. *l. 38. pr. ff. de leg. 3.* Hugo GROTIVS *l. 2. de iure bell. et pac. cap. 2. n. 6.* quo pertinent casus in *l. 2. §. cum in eadem 2. ad L. Rhodiam de iactu l. 3. §. 7. ff. de incendio ruina naufrag. l. 29. §. 3. ff. ad L. Aquil.* qualis necessitas, ut supra monitum, hic non adparet, conf. Cephal. *consil. 45. n. 282. seq.*

VIII. Rationibus minus consultis.

§. XV. Multo minus induci possum, ut mihi persuadeam, *utile* fore (k) uel toti reipublicae, uel impuberibus, minoribus, cetera, si ea, de qua disserimus, facultate tabellionibus concessa turbentur limites officiorum publicorum, praecludatur magistratibus uia cum debita circumspectione opitulandi illis, qui aliena tuitione prae ceteris egent ac digni sunt, denique occasio praebeatur, facilius et minori cum spe remedii laedendi eos, qui uel propter aetatem, uel propter sexum, uel propter animi corporisue morbum, aliamue causam suis ipsi rebus recte praeesse non ualent.

Confutatio eorum, quae nobis hic uidentur aduersa.

§. XVI. Adeo firmo talo nititur ueritas hactenus allatorum, ut, quae dubium aliquod mouere queant, uix expectanda uideantur. Sunt tamen rationes nonnullae, ob quas, ut sententiam nostram uel plane mutemus, uel minimum limitemus, aequum apparere quibusdam posset (l).

Opp. I. quod notarii appellentur iudices.

§. XVII. Nimirum (I) uidemus, notariis *iudicum chartulariorum*, quin et *iudicum ordinariorum* appellationem tribui, idque non a priuatis duntaxat, sed instrumentis creationis, quae a comitibus palatinis accipiunt, imo, quod plus est, ab imperatoribus ipsis, (m) quemadmodum in comitiuis tantum non omnibus obseruari

---

Amt der offnen Notarien dardurch die Handlung der Menschen nicht in Vergessenheit gesetzet, sondern in reicher Gedæchtniß gehalten werden. Pertinent haec ad fidem historicam notariis pleno iure tributam non ad genus aliquod iurisdictionis tutelaris.

(i) In tanta iudicum hodie frequentia: olim enim tota prouincia non tot iudicia habuit, quot hodie in uno quandoque oppido reperiuntur. Penes unum quondam comitem actae sunt causae expeditaeque uniuersi comitatus? qui nunc scinditur tanta iudicum iudiciorumque multitudine. Cuius mihi uidentur rationes fuisse, quod homines tot sint, iura docti, quod landsassius quilibet fere donatus sit a principe iurisdictione; quod maiora nunc litigandi libido, quam fuerat olim cetera.

(k) Hodie praesertim, ubi tanta notariorum esse solet stupiditas, ignorantia et peruersitas. Dubitarem, haec scribere nisi ante me hoc fecissent alii, praesertim *Ventura de* Valentiis *lib. 1. Parthenii litig. c. 9. n. 34.* Zieglerus de *iurib. maiest. lib. 1. c. 26. n. 13.* Quid? quod hanc notariorum faciem deplorent leges publicae *C. Ordn. Augsb. 1500. tit. 13.* *Nachdem es die Erfahrung gezeuget, daß viele Leute durch Unwissenheit, Unfœrmlichkeit und Versæumniß der* Notarien *in Schaden und Irrthum gefuhret worden: so will nœthig seyn, daß eine re*formation *der* Notarien *vorgenommen werde.* Idem repetitur uerbis significantioribus *in ordin. de notar. anno 1512. Cœlln: Etliche* Notarien *Falschheit mit ihren* notariat *begangen, oder sich mit andern Missethaten befleckt, oder œffentlich berüchtet, ander sæumig, ungeübt und unverstændig seyn.* Videat cogitetque secum, qui causae fauet, num haec de *notariis facinorosis, ignauis, stupidis ac desidibus* publica testimonia inuitare legislatorem possent ad *tutelaria iura* danda notariis.

(l) In his castris semel atque iterum militasse iuraque tutelaria notariis tribuisse Wittebergenses, illud quidem reperi apud uirum illustrem *Ioann. Balthas.* Wernerum *part. 1. obseru. 179.*

(m) Esset quidem hoc ipsum pro causae nostrae non leui firmamento. Quodsi enim opus est, ut *notarius* iure tutelari, instar praerogatiuae instruatur in principis libello, filum consecutionis hoc est, quod illa facultas non competat notariis, si formula haec fuerit omissa. Quia certi iuris est, quod regulam firmet exceptio. Illud uero hic quaeritur: num siue a principe siue a palatino instrui possit notarius potestate, tutores aut curatores dandi. Ipse libellum inaugurationis notarii uidi, his uerbis, post alia, conceptum: *gebe ihme auch Macht und Gewalt allerhand Vormünder,* tutores, curatores *oder Pfleger, so von andern erweblet, gegeben oder gesetzet werden, zu* confirmiren

§. XVIII.

uari poterit. Conferatur speciatim diplo- A
ma, quod comitibus ab Ortenburg a Carolo V. indultum fuit apud Volckmannum in art. *notariat.* iunge BARTHOL. *in l. iubemus. 10. de SS. eccles. n. 14. Paul. de Castro ad l. acta 45. ff. de re iud.* MYNSING. *cons. 93. n. 30.* Neque probabile uidetur, solum nomen sine re et effectu tributum esse, quum potius ei, cui illud conceditur, eiusdem etiam effectus non denegari possit, argum. *l. 2. §. 2. ff. de rebus creditis.* BAL- B
DVS *in consil. 328. n. 6. uers. utrum reuocatur uol. 1.* Vnde nonnulli praeter nomen et titulum ipsum adeo potestatem iudicis ordinarii et ueram iurisdictionem notariis competere affirmant, ACCVRSIVS ad *l. 1. ff. de iudiciis* BALDVS *in l. 4. C. de adopt.* ALEXANDER *in l. 5. §. 1. ff. de re. iud.* (n).

Respond. quod hoc fiat in minus proprio significatu.

§. XVIII. Sicuti certo certius est, a nudo nomine ad rem ipsam illationem non recte fieri, quoties indubitata argumenta C
utriusque discrepantiam exhibent, *l. 12. ff. de iure patronatus l. 10. C. de ingenuis et manumissis cap. 28. X. de elect.* ita iudicis titulus, quando notariis imponitur, non in sensu proprio ac uero, sed abusiue uel analogice accipitur. Quoniam scilicet actus quosdam, qui coram iudice alias fieri possunt, celebrare et iisdem fidem instrumentis suis desuper confectis conciliare ualent. Nullibi enim legitur, nota- D
riis idem officium eandemque potestatem fuisse concessam, quae magistratui ui iurisdictionis suae competit, ut proinde hac non adparente nomen iudicis nonnisi titulus honoris hac causa acceptus sit. Recte itaque alii iudicis ordinarii potestatem notariis denegant. Confer *Petr.* Barbosam *ad tit. ff. de iudiciis l. 1. art 1.* Stephanum *de iurisd. lib. 2. p. 2. c. 5. n. 1.* Mindanum *de Mandat. lib. 2. c. 69. sect. 4.* Heig. *p. 2. qu. 7. n. 22.* Finckelthaus. *obs. 75.* Berlich. *p. 1. dec. qu. 3. n. 31.* Carpz. *p. 3. const. 3. def. 31.* (o).

§. XIX. XX.

Oppos. II. quod actus exerceant his similes aut maiores.

§. XIX. (II). Fortius uero adhuc stringere uidetur, quod notarii uarios exerceant actus, qui iurisdictioni regulariter cohaerent, nimirum testes, quibus partes litigantes coram iudice suam intentionem probent, *examinando* eorumque dicta in scripturam redigendo, quae non solum in casu, ubi periculum in mora est, uti uult Vestrius *in prax. Rom. l. 6. c. 2. n. 11.* et Graeueus *conclus. 102. consid. 1.* sed in omni causa summaria uim probandi habet, et admittitur: speciatim de possessorio (p) summarissimo agit *decis. elect. 1. Appellationes* porro recipiendo et apostolos dando, protestationes atque citationes insinuando, procuratores atque syndicos constituendo, et alios similes actus iudiciales peragendo: quemadmodum etiam *testamenta* apud ipsos aeque ac iudices recte ordinantur.

Respond. imo dissimiles esse quod docetur sigillatim a) in testamento coram notario,

§. XX. Verum enim uero facile declinari possunt, quae speciose obiiciuntur. *Primo* loco enim notandum est, quod non omnino procedat argumentum, si quis ab actu quodam, quem notarius non minus ac iudex expedit, ad identitatem potestatis et iuris concludere uelit. Nam eadem negotia, quae iudex in iudicio ui iurisdictionis celebrat, notarius extra iudicium ui sui officii citra iurisdictionem peragere ualet. Id quod luculenter adparet, exemplo testamenti, quod apud acta conditum nulla opus habet solennitate, quam iudicis et scabinorum, quibus iudicium constituitur praesentia et actuarii fide *l. 19. C. de testamentis const. elect. 3. p. 3. f. dec. elect. 45. et 73.* Sed in testamento coram notario et testibus condito, quae forma atque solennitas obseruanda sit, notum est, (q) quibus non indigeret, si ipse pro iudice

---

miren *oder dieselbige selbst zu setzen und anzuordnen.* Verum enim uero etiam hoc casu *iura tutoria* notario nihilominus negarem. Quod enim manifesto cum alterius iniuria coniunctum est: illud ne quidem a principe fieri posse, credendum. Si enim eius generis notarius in principis siue alius imperii status territorio ea potestate uteretur: principio peccaret in dominum superioritate instructum, deinde in landsassium, uasallum aut magistratum, quibus princeps idem iure largitus est clientelari. Quod diximus supra. Neque enim nostri principes Caesaris officiales sunt habentque iurisdictionem cumulatiue aut cum illo concurrentem, quem instruere illo simul posset, si uellet imperator. Qua formula Romani nixerunt; a qua omnino abhorret princeps Germaniae.

(n) Tolerari is error potest in ICtis Italis, propterea, quod Caesaris ibi imperium fuerat absolutum. Sed pudeat Germanos, discrimen nescire inter patriae libertatem et Germanis, uictori populo seruam Italiam. Forment Itali ius publicum Italiae ex ultimo et penultimo libris codicis Iustinianei, aut ex principiis feudorum Longobardiae, parum aut nihil peccant. Verum tamen coelum cum terra miscent, qui haec docere audent in Germania, quae formulam habet imperii tantopere adducti. Absit igitur, ut, quam potestatem Italia dat notariis, eam nos obtrudere uelimus ordinibus Germaniae, superioritate non priuilegio instructis, sed iure originatio.

(o) Eodem plane iure ex iisdemque rationibus idem recte negatur comiti palatino. In illis puta momentis, quae non uersantur in Caesarum reseruatis. In quo numero nemo habuerit ius tutelare.

(p) *MAGDEBVRG. Proceß-Ordn.* c. 17. *Es sollen auch die* Notarii, sub poena irriti, *nicht befugt seyn, Zeugen eydlich abzuhœren, ausser zur* defension *der* inquisiten *und* super facto praesentaneae possessionis. Inde formula usu forensi tritissima, quod testes frustra [nulliter] a notariis auditi ab ordinario iudice audiri debeant denuo, *würde* Titius *seine Aussage nochmals vor euren Gerichten eydlich wiederhohlen, so ergebet in der Sache etc.* ZIEGLERVS *lib. 1. de iure maiest. cap. 26. §. 13.*

(q) Memini casus nouissimi, ubi comes palatinus sibi hoc sumpsit, ut testamentum coram ipso eiusque notario conderetur. Mortuo testatore de ualore testamenti grauiter est litigatum. Palatinus causam suam ita tueri uoluit. *Principio,* dixit, se hoc iure instructum esse in formula comiti-

§. XX. XXI.

b] in syndico notarii,

iudice haberi posset atque aliqua iurisdictione gauderet. Ita procuratorum atque syndicorum constitutio eiusmodi actus non est, qui iudicis autoritatem semper et indistincte requirat, cum etiam non adhibito notario a quolibet priuato mandatum, subscriptione munitum, dare possit. Hinc nulla urget necessitas, ut a notario desuper confectum instrumentum pro actu iudiciali uenditemus. Ita media probationis, quibus in processu utimur, non semper iudicialia sunt.

c] in testibus notarii,

Nam documenta uarii generis extra iudicium conscripta iudici fidem faciunt, si ex iis de ueritate rei constare possit. Itaque nulla ratione cogimur asserere, testium examen a notario adhitibis testibus susceptum talem actum esse, qui non nisi ui iurisdictionis expediri queat. Deinde memorati actus coram notario celebrati non sine discrimine pro ualidis agnoscuntur v. g. ius ciuile non nisi in absentia iudicis hanc notario facultatem largitur, ut appellationes recipere possit *l. 7. ff. de appellationibus l. 2. C. de his qui propter met. iudic. non appellarunt.*

d] in appellationibus coram notario.

Et similiter ius Saxonicum electorale tum demum earum insinuationem apud notarium factam ualere iubet, si iudicem nec appellationem recipere nec apostolos dare uoluisse probetur, *Resolut. grauam.* de anno 1653. et 1657. tit. *von* Iustitien *Sachen* §. 30. NICOL. *proc. p. 2. c. 5. n. 3.* Et si recte hunc actum inspiciamus, nihil aliud est, quam *protestatio* quaedam publice coram notario tanquam publica persona facta, quod iudicis copia ad interponendam appellationem haberi non potuerit uid. GOTHOFRED. *ad dict. l. 2. de his qui propter met. iud. non adpell.* Quam cum etiam coram aliis personis honestis et fide dignis fieri possit, idem ad *l. 7. ff. de appellat.* quapropter ne quidem pro actu iudiciali haberi debet, licet singulari iure eodem effectus suspensionis non minus, quam appellationi coram iudice, a quo interpositae tribuatur.

Summatim ab actibus uoluntariae iurisdictionis n. e. c. ad contentiosam.

§. XXI. Quid quod concessa etiam aliqua in praedictis actibus notario iurisdictione (r), tamen iis probe perspectis plerique *uoluntariae* non *contentiosae* erunt, ita scilicet comparati, ut nulla causae cognitione inter partes litigantes et sibi contradicentes, nullaque coactione opus habeat et in quibus autoritas iudicis non necessaria est. CARPZ. *dec. 201. n. 21. uid. l. 7. ff. de adopt. l. 2. §. 1. de off. eius cui mand. iurisd. l. 26. §. fin. de donationibus.* Sed contentiosae iurisdictionis quae sunt, non tam facile notariis expedienda relinqui possunt, ad quam regulariter tutoris uel curatoris constitutio refertur, prout ostendit CARPZ. *proc. tit. 2. n. 43.* MOLLER. *p. 2. const. 15. n. 15.* LAVTERBACH *ad tit. ff. de iurisdict.* et ita inclytum ICtorum ordinem mens. Febr 1701. respondisse relatum est.

§. XXII. XXIII.

Opp. III. in tutoris constitutione raro ea requiri quae iurisdictionis.

§. XXII. (III) Obstare uidetur, quod facile contingere possit (s), ut in curatore constituendo nec causae *cognitione*, nec *satisdatione*, nec ulla *coactione* opus sit, id quod maxime emergit, si mulier Saxonica consentientem aliquem dari sibi petat curatorem, annon ergo hoc saltem in casu, ob cessantes fortissimas, quae contrarium suadebant rationes, notarii confirmatio admittenda erit? perinde atque testium examen alias ad contentiosam iurisdictionem spectans, si illi sponte sua testimonium perhibere uelint, per tabellionem ualide expeditur. Quum enim supra dicti curatores neque bonorum administrationem habeant, neque aliis quam maiorennibus constituantur, adeoque nec circa personam ipsam eorum cura occupata sit. Vid. CARPZ. *p. 2. l. const. 15. def. 33. seq.* BRVNNEM. *ad. l. 3. C. de in litem dando tut.* MEVIVS *p. 4. dec. 344.* quum potius eorum officium in consilio et defensione iudiciali consistat. *uid. const. elect. 15. p. 2.* BESOLD. *thes. pract. uoc. Kriegerischer Vormund.* MOLLERVS *l. 4. semestr. c. 41.* Schilt. *exerc. 37. §. 242.* MEVIVS *p. 5. dec. 100. n. 1. et 2.* unde regulariter sine omni inquisitione a magistratu confirmari solet.

Respond. hoc notariorum tutoribus non obstet solum.

§. XXIII. Sed ad haec reponere licebit, (1) quod tutelae uel curae munus imponendi ius notariis non ideo tantum, quod ad contentiosam iurisdictionem pertineat, sed praeterea ex aliis et grauibus causis denegemus; hinc, unica duntaxat prohibitionis causa cessante, reliquis uis sua non statim adimetur, (2) quod ab examine

mitiuae imperialis. *Deinde* factum hoc esse instar iudicis et actuarii, quorum ipse non cedat auctoritati: *Reposuerunt* heredes ab intestato: et quidem ad *Imum*, palatini iura uersari intra limites Caesaris reseruatorum, in quibus necquicquam numerentur iura instrumentorum. Ad II. *alterum*, negari consecutionis filum, quod palatinus idem posit, quam iudex. Alia munera iudicis, alia esse palatini. Et quemadmodum iudex sibi adrogare non posit illa, quae propria sint palatino, ita pariter nefas esse, committere hunc μετάβασιν eandem.

(r) Nolim ego hoc dare *notario*, cuius munus in eo tantum uersatur, ut agat publicae fidei testem historicum. *Memoria* illi sufficit, neque ab ipso expectandum *iudicium*. Vltimum quoties sibi sumit, toties limites transilit suos uiolatque alienos. Et quaeso quo iure hanc spartam scribae exornarent, si opus in illa esset iudicandi facultate. Accedit, quod notarii non maior esse soleat auctoritas, quam *secretarii* aut *actuarii* iudicialis; sed hic animaduersionem meretur, si est nasutulus suoque iudicio uti uult, cum uiuere ac pendere debeat a uoluntate aliena.

(s) Imo fere contingat semper. Neque enim *inquisitio* hodie instituitur, nisi aliqua ratione tutor sit suspectus. Neque *satisdatio* exigi solet, nisi ob causas easdem, uel si alii adsint, qui offerant eandem. *Cautione* ideo quoque raro est opus, quia tutelae Germanis uel fructuariae sunt uel *honoratae* praemio laboris.

(t) Ne-

§. XXIV. XXV.

amine testium, cuius instituendi potestas notariis diserte indulta inuenitur, ad tutoris uel curatoris dationem haud quaquam pari modo concessam, non ualeat consequentia, (3) quod legis in contrarium latae in electoratu Saxonico expressa adsit dispositio. Nam in *dec. nou. 59.* sancitur, quod licet tales curatorum constitutiones pro actu uoluntariae iurisdictionis habeantur, nihilominus tamen nonnisi a magistratu et iudice, qui uel ratione domicilii et habitationis ordinarius, uel intuitu rei sitae aut contractus, aut litis motae competens est, fieri possint, quae fori competentia ad notarium adplicari nequit; Hinc talem a notario foeminae constitutum curatorem in *term. reminiscere 1698.* *tanquam illegitime datum* reprobauit curia suprema prouincialis LIPSIENSIS. Vt taceamus, quod magistratui etiam permissum sit, monere foeminam de curatoris conditione, si suspicio aliqua subsit, ex eius consilio damnum emergere posse et curatorem constituendum non omnia ex fide gesturum esse, sed fraudem moliri. Non enim adparet ratio, quare iudicis officio concredita sit horum curatorum confirmatio, nisi simul ei aliquam inquirendi facultatem, num legitime, ac sine fraude omnia fiant, nec ne, largiamur, prout ex DECIS. el. 59. colligere est.

Opp. IV. Quia tutoribus opus est in caussis extra iudicium.

(IV) §. XXIV. Casus occurrit, in quo si in ullo alio, iustum uidetur, ut a notario facta tutoris aut curatoris constitutio uel confirmatio pro ualida agnoscatur. Scilicet si ad tale negotium, quod *extra iudicium* recte quidem notario, non tamen, ob contrahentium qualitatem, sine tutoris uel curatoris interuentu peragi potest. Vtpote si ad emtionis, uenditionis similemue contractum debito modo celebrandum, tutor uel curator uolens, ab eodem confirmetur, non ad alios actus ualiturus, quam, ad eum solum, cuius gratia partes coram dicto notario conuenerunt.

Id quod multum habet coloris

§. XXV. In *affirmantem* sententiam abire uolentibus non ea duntaxat singula opitulantur, quae in antecedentibus magis generaliter pro notariis adduximus; sed et illud speciale, quod potestatis sibi competentis cancellos non adeo transgrediatur, qui saltem ad actum coram se suscipiendum, quam qui ad negotia etiam coram aliis gerenda tutorem uel curatorem confirmat. Cui accedit, quod sic secretius peragi posse uideantur multa, quae coram magistratu tractata saepe non sine rei familiaris detrimento nimis panderentur.

§. XXVI. XXVII.

atque roboris

§. XXVI. Maximum uero suae opinionis robur affirmantes petere audent ex *l. 2. ff. d. iurisd.* cuius uerba haec sunt: *Cui iurisdictio data est, ea quoque concessa esse uidentur, sine quibus iurisdictio explicari non potuit.* Vnde argumentantur, quod illi, cui facultas data sit, ut coram ipso actus aliquis celebrari queat, omnia quoque media adhibere liceat ad eundem actum necessaria (t). Ex quo porro consequitur, ut notarius, quia ius habet instrumentum perpetuo ualiturum super contractu e. g. emtionis uenditionis conficiendi, possit quoque contrahentium alteri uel utrique dare tutorem uel curatorem, sine quo dictus contractus non subsisteret. conf. Ioh. Bolognetum in *repet. dict. l. 2.*

Imo et patrocinium Wittebergensium.

§. XXVII. Mouit haec ultima ratio iureconsultos WITTEBERGENSES, ut cum anno 1708. in simili casu agente Christiano *Barthel* contra Ieremiam *Bœttigern* ipsorum decisio expeteretur; *ualidam esse a notario factam curatoris confirmationem*, mense *nou. dicti anni* iudicarent. Quum enim foemina, morti fere proxima, filio adhuc impuberi geradam coram notario et testibus uendere eamque matri superstiti interuertere intenderet, curatore uero neque ipsa instructa esset nec filius, tum sub patris potestate existens, tutorem uel curatorem haberet, neque copia iudicis tam cito, prout ualetudo donatricis et mortis periculum exigeret, speranda. Notarius, ad huius actus perfectionem requisitus utrique curatorem specialem constituere ausus fuerat. Hinc matri defunctae, *geradam* a genero petenti obiiciebatur uenditionis, praedicto modo, celebratae exceptio, qua litis ingressum impedire reus tentabat et successu quidem non omnino infelici. Nam sententia supra allegata actionem non competere decernebatur: *würde Kläger die* producirten documenta sub A. et B. *gebührend* recognosciren, *immassen ihm zuthun oblieget, so hat die Klage nicht statt.* In qua tamen actor non acquiescebat, sed ad curiam *supremam* prouincialem, quae Lipsiae floret, appellans, cognata appellatione admissa, actum uenditionis ob defectum curatorum recte constitutorum, prorsus nullum et inualidum esse, deducebat, cui reus responsum eorundem ICtorum WITTEBERGENSIVM *mens. Aug. 1708. ad consultationem I.C.S. zu* N. editum oppo-

(t) Neque mirum est, hanc *l. 2. ff. de iurisd.* patrocinii loco haberi peruerse sentientibus aduersus mentem Iauoleni. Ipse enim de *sola iurisdictione* loquitur: uerum, sensu doctorum abiit lex in regulam iuris uniuersim. Quod pessime factum est ideo, quoniam *lex uniuersim* sumta, pluribus exceptionibus, limitationibus et restrictionibus opus habet, sine quibus non potest non agere in transuersum. Momentosa est obseruatio *Gerardi* Noodii *in Iulio Paulo c. 11.* ubi exemplis docet ualde memorabilibus, quod ICtos omni tempore praecipites dederint iuris *brocardica*, incaute, uel iusto amplius prolata extra limites.

§. XXVII. opponebat, cuius tenorem hic etiam inserere lubet.

Hat Magdalena Bættgerin einen Notarium Publicum *Iohann Christian Siegbertum zu sich in ihr Logiament bitten lassen, und als ermeldter* Siegbertus *zu ihr kommen, denselben eræffnet, wie sie ihre Gerade an ihren leibl. Sohn Iohann Christian Bættgern zu verkauffen gesonnen, dahero sie* Siegbertum *ersuchet, solches mit an zusehen, und an zuhæren, auch darüber ein gewæhnlich* Instrument *zu verfertigen, worzu dieser sich willig erklæret. Weil aber weder die* Requirentin *einen* Curatorem, *noch ihr Sohn, der annoch unmündig, einen Vormund gehabt, und also bald zu gerichtlicher* Confirmation *eines* Curatoris *und* Tutoris *nicht zu gelangen; gleichwohl aber wegen zunehmender Schwachheit der Bættgerin* periculum in mora *gewesen, hat auf ihr Ansuchen ermeldter* Notarius Siegbertus, *ihr einen* Curatorem, *und auf ihres Ehemannes Bitten ihrem Sohne einen* Tutorem, *beyde* ad hunc actum *bestætiget, worauf der Kauff zwischen obgedachten Persohnen vor 10. Gülden baar ausgezahlter Kauff-Summa geschlossen worden. Nachdem nun die Verkæufferin kurtz darnach verstorben, wird von deren Mutter der Kauff* ex capite nullitatis *angefochten, weil der* Notarius *keine Vormünder, noch* Curatores *bestætigen kænnen, dahero ihr, ob diese* constitutio curatoris et tutoris *mit Bestande geschehen kænnen, des Rechten belehret seyn wollet. Ob nun wohl daraus, daß die* Notarien iudices chartularii *genennet werden, eine* iurisdictio uoluntaria *von bewehrten Rechts-Lehrern nicht geschlossen, noch ihnen zugestanden werden will.*

Ziegler de iur. mai. L. I. c. 26. §. 9.

Sondern dieselbe nur von gewissen actibus, *als* appellationes, *und* protestationes *anzunehmen, und das in Italien gewæhnliche so genannte* praeceptum quarentigiae *zu verrichten, verstanden wird.*

Coler. de proc. executiv. P. 1. c. 3. n. 20. 21.

Dahin aber die Constitutio Curatoris *nicht zu ziehen, immassen in Chur-Sæchsis. Landen, daß dergleichen* Curatores *nothwendig von der Obrigkeit bestætiget werden sollen*

in. Dec. 59.

Deutlich verordnet, denen Unmündigen aber niemand, als ihre ordentliche Obrigkeit Vormünder setzen kan

Reichs-Abschied d. ann. 1577. art. 32.

Dahero, daß die von Notario *beschehene* Confirmatio Tutoris et Curatoris *zu recht nicht bestændig, es das Ansehen gewinnen mægte. Dennoch aber und dieweil denen* Notariis *dergleichen* Contractus *als Verschenck und Verkauffungen der Gerade vor sich ergeben zu lassen in rechten unverbothen*

Dec. Sax. nou. 12.

Woraus, und daß ihnen alle hierzu dienliche Mittel ebenmæßig verstattet worden, nicht unbillig geschlossen werden mag, dahin aber die Habilitirung *derer Persohnen, so dergleichen* Contract *schliessen wollen, vornehmlich gehæret, hierüber dem unmündigen Kæuffer, als der allem Ansehen nach in Vaterlicher Gewalt ist, nicht so wohl ein* Tutor, *als ein* Curator ad actum praesentem *bestellet worden, dergleichen auch in andern Fellen zu geschehen pfleget.*

L. ult. §. 1. C. de bon. quae. liber. Nou. 117. c. 1.

Lauterb. in coll. pandect. tit. de. curat. th. 12.

Und weil es bloß zu einem solchen Actu, *der keinen* tractum temporis *erfodert, sondern vor dem* Notario *also fort* absoluiret *worden, beschehen, demselben* per supra deducta *allerdings zu verstatten gewesen: So ist ein* Notarius *zu solchen Handlungen, welche außer Gericht, und vor ihme vollzogen werden kænnen,* Curatores *zu bestætigen wohl befugt. V. R. W.* cui responsum aliud eodem mense eidem consulenti datum adiungere liceat.

Will Johann Christian Siegberten obermeldte Constitutio Curatoris et Tutoris *vor straffbar ausgeleget werden, und verlauten, daß ihn die Obrigkeit dieses Orts deshalber* ex capite turbatae iurisdictionis *zu belangen gesonnen, dahero ob er sich diessfalls etwas zu besorgen, Zweiffel vorfælt. Ob nun wohl einem* Notario *unmündigen Kindern Vormündere zu bestellen schlechterdings, Weibes-Persohnen aber* Curatores *zu verordnen ordentlicher Weise nicht zustehet, sondern vor einen Eingriff in die Gerichtsbarkeit der ordentlichen Obrigkeit billig zuachten. Dieweil aber dennoch in gegenwærtigem Fall die ordentliche Obrigkeit zu diesem* Actu *nicht zu erlangen, und* periculum in mora *gewesen, hierüber der geschlossene Gerade Kauff und was zu dessen* Subsistenz *erfodert wird, vor* Notarien *und Zeugen wohl geschehen kænnen, dem Bættgerischen Sohne auch eigentlich kein* Tutor *bestellet worden, und endlich der ordentlichen Obrigkeit kein Nachtheil hierauß zugewachsen, und dennoch ob* deficiens interesse *die Klage nicht statt finden kan; So hat Siegbert dißfalls einer Bestraffung, oder Anspruchs sich nicht zu besorgen. V. R. W.*

§. XXVIII. Nihilominus contrariam sententiam amplectendam et in hoc quoque casu thesi nostrae generali inhaerendum esse, censemus. Quod idem placuit supra memoratae illustri curiae prouinciali, quae ausus illius notarii improbans curatoris constitutionem ab eo factam nullius momenti esse decreuit et, remota recognitione *doc. sub A. et B.* litis contestationem *Respond curiae curiis opponi et sententiis iudicata.*

tionem iniunxit, quod in *termino* trinitatis 1711. factum esse memini. Quae sententia appellatione, quae ad potentissimum regem Poloniarum ac electorem Saxoniae interponebatur, reiecta, *transiit in rem iudicatam.*

Exponitur l. 2. ff. de iurisd. de commissario, necquicquam notario.

§. XXIX. Quod uero ad *legem 2. ff.* de *iurisd.* attinet, (1) loqui eandem uidemus de eo, qui habet *iurisdictionem* sibi concessam. Et speciatim quidem interpretes existimant, de eo sermonem esse, cui tanquam commissario iurisdictionis exercitium a superiore demandatum fuit, quique hoc ipso haut secus atque alius ordinarius iudex tacite potestatem nactus est, omnia quae ad negotii sibi commissi substantiam necessaria sunt et sine quibus iurisdictio irrita foret, faciendi exequendique, vid. Gylmann. *dec. III. uol. X. synt. 1. n. 8.* conf. Gail. *lib. 1. obs. 34. n. 9.* Rutger. ROLAND. *de commissar. P. 1. L. 3. cap. 2.* Quomodo autem haec ad notarium iuste applicari poterunt (*)? quem omni iurisdictione destitutum esse, supra pluribus euicimus.

Legis opus est curata limitatione.

§. XXX. Sed 2) ponamus magis generalem esse sensum dictae *legis 2. ff. de iurisd.* et aeque late patere atque decantatum illud philosophorum: *Qui uult finem, uelle etiam creditur media, quae ad eum obtinendum tendunt.* Cum iureconsultorum axiomate antecedente concesso, concessum etiam intelligitur consequens, de quo *Augustinus* BARBOSA et TABOR *lib. 1. axiom. c. 66.* uideri merentur. Attamen id uniuersaliter et sine limitatione non procedit. Quando enim antecedens non est necessarium ad consequens consequendum, s. quando concessum antecedens etiam sine consequenti expediri potest, regula praedicta non procedit. Itaque notarius cogitet non solum, an tutoris uel curatoris constitutio sit medium sine quo contractus coram se celebrandus foret inualidus: sed illud etiam, num iustum sit ac ad se pertineat, tale medium adhibere, et annon obstaculum, quod fini a se obtinendo se opponit, alio magis legitimo modo remoueri queat ac debeat. Haec, ubi perpendere uoluerit, monebit partes inuicem contracturas de necessitate curatoris uel tutoris, eoque nomine ad magistratum competentem eas ablegabit. Quo facto et superioribus salua manebunt iura sua, ne ad breue quidem tempus uiolanda, et finem, quem notarius consequi intendit, nihil amplius remorabitur.

Ab absurdo si lex haec faueat notario.

§. XXXI. Quodsi nimis laxe interpretemur legem istam *2. ff. de iurisd.* quid est, quod a notariorum officio alienum dici queat? annon fauente eiusmodi explicatione, si quis ad testandum inhabilis demandare ipsis uelit ultimae uoluntatis ordinationem (u) arrogare sibi possent ac deberent ius tribuendi factionem testamenti actiuam? annon aetatis ueniam indulgerent minoribus, qui actum aliquem sine eadem non ualiturum coram ipsis celebrare cuperent? annon alia infinita suscipere possent, quorum tamen facultatem nemo unquam ipsis uel asseruit uel asserturus est? ut adeo lubricum et infirmum sit illud fundamentum, quod potestati constituendi curatores substernitur, quasi is, coram quo actus celebrari potest, etiam necessario ius habeat, personas ad illos expediendos reddere habiles, quae uero de periculo, quod in mora subesse potest, afferuntur, de illis iam supra dictum est.

Vtilitatis et damni collatio in pseudotutore notarii.

§. XXXII. Restat, ut commodum, cuius mentio facta in *fin.* §. 25. cum incommodis conferamus, quae eiusmodi priuatas tutorum uel curatorum constitutiones non sequi non possunt (w). Sane iudices ueri

(*) Accedit ex iure etiam Romano illud, quod *tutoris datio* mandari non potuerit ab illo magistratu, tantum abest, ut palatino comiti modicae sortis hoc dandum sit, quo tamen creatore fit notarius. Illud claris uerbis dicit VLPIANUS *l. 6. §. 2. ff. de tut.* et luculentius *l. 8. pr. ff. de tut. et curat. datis* ubi inquit: *nec mandante alius* [ergo neque notarius] *tutorem dare poterit.* Et licet hoc temperare uideatur Iustinianus *§. 4. inst. de Attil. tut.* nisi modicae pupilli sint facultates: non tamen hoc quoque casu tutoris dationem praeses alii demandare potest, quam iurisdictione instructo magistratui. Vt adeo hinc scite collegerit NOODIVS *lib. 2. de iurisdict. cap. 8.* quod magistratus tantummodo dare potuerit tutores I] si hoc iusserit praeses idque iusserit II] tum, quando modicae pupilli facultates. Pudeat igitur, *notariis*, palatinorum quaestuosis plurimum satellitibus, spartam tanti momenti tribuere, quam praeses credere non potuit, nisi magistratibus.

(u) Superius enim §. XX. dictum, non erubuisse palatinos notariosque, etiam hoc sibi adrogare. Et sane, si dicere debeo, quod res est, testamentorum auctoritas non minora reipublicae damna adferret, sic haec daretur notariis: quam eius pseudotutor. Fieri enim posset, ut quaestuosus et lucri cupidus notarius colluderet cum tutoribus ab ipso constitutis, perderentque uitam et bona pupilli uno naufragio.

(w) Quam enim abiecte de moribus, scientia, probitateque notariorum ipse iudicauerit imperator, illud quidem uerbis expositum est legum publicarum supra. Quod si igitur huic hominum generi daremus constitutiones curatorum, actum esset de mulierum priuilegio. Facile notarius foeminae curatorem daret, ab se non dissimilem, qui omnia in lucro poneret et quaestus ergo nihil non auderet.

(x) Adeo

§. XXXII. ueri et caufae cognitionem habentes animaduertere debent ac folent, ne *impuberes, minores, foeminae* fimilesue perfonae ob confilii inopiam ad diftrahenda bona deproperent, aliudue detrimentum capiant *arg. l. 1. ff. de minor.* Quorfum etiam fpectant uerba fequentia *conftitutionis elector. 15. p. 2. Damit fie aus Mangel guten Raths und Bedachts nicht übereilet und hintergangen werden mœchten.* Qua autem ratione facilius circumueniri poffunt perfonae, fupra memoratae, quam fi non folum non approbante, fed nefciente quidem iudice, dentur ipfis curatores uel tutores. Idque praecipue ad corroborandos actus extra iudicium fufceptos, in quibus facilius fraus committitur, quam in iudicialibus, prout *fereniffimus elector Saxoniae* agnouit *dec. nou. 22.* his uerbis: *Und aber bey einer Übergabe aufferhalb Gerichte, da mehrere Vorfichtigkeit zu gebrauchen, die Gegenwart und* autoritæt *eines* curatoris *defto mehr von nœthen; So laffen wir es bey diefer letzten Meynung, fo viel die künfftigen* donationes *anbetrifft, allerdings bewenden, und wollen, daß hinführo die Weibes-Perfohnen, aufferhalb Gerichte vor Notarien und Zeugen vorgehende* donation *der Gerade, woferne kein* curator *fich dabey befunden, zu recht nicht beftændig feyn.* Vt taceam, quod cum tutoribus atque curatoribus a magiftratu ante confirmatis, quippe quorum magis probata cenfetur integritas, quilibet non lubentius modo, fed et fecurius fit contracturus, quam cum conftitutio abs alio, cuius ipfius exiftimatio non raro fideiufforibus opus haberet (x).

§. XXXIII. *Ex aduerfo iudicandum, fi princeps det notario hanc facultatem.* §. XXXIII. Quae hactenus dicta fuerunt, eo omnia pertinent, ut tutores atque curatores, quocunque demum in cafu conftituere, non effe notariorum, prout hi regulariter in noftro imperio creari folent. Quin tamen quilibet princeps eo extendere queat eorundem poteftatem, ut intra territorii fui fines ius, de quo hic egimus, exercere liceat et quod confuetudine aliud ius introduci poffit, non ambigo: fic etiam notarius a iudice, ut, quae in iudicio fiunt, confcribat et in actis aut protocollis regiftret, requifitus fine dubio poterit curatorum et tutorum confirmationes annotare et tutoria uel curatoria de iis edere. Cui tamen propterea poteftas dandi tutores uel curatores non erit attribuenda, quum nec actuarius, cuius uices gerit, utpote, qui inter perfonas, iudicium conftituentes, non refertur regulariter, ea polleat, quum fit actus iudicis, qui iurisdictionem habet: actuarius uero fidem tantum faciat de iis, quae coram illo gefta funt. Quodfi tamen adminiftratio iurisdictionis actuario uel notario fit demandata, tum iudicis, mandantis, perfonam repraefentat et ius ipfi competens eius nomine exercet. Haec funt, quae, prout temporis ratio permifit, de *iure notariis* circa conftitutionem tutorum et curatorum non competente, dicta fufficiant.

(x) Addo etiam hoc: quod *l. 1. ff. de tutorib. datis ab illis* Vlpianus nolit, ut tutoris datio tribueretur alii, quam ei, qui domicilium habeat in prouincia pupilli, non hominibus aduenis et uagabundis. In quorum tamen numero plurimos hodieque notarios effe, nemini eft ignotum. *Taceo,* quod hanc notariorum fpartam uenalem circumferant palatini offerantque eam pro aliquot drachmis, quicunque uoluerint eam redimere, quare nuper munus eorundem aliquis diobolare dixit, indignum fane caufa tutelari. *Accedit* notariorum multitudo et aemulatio, ut unus alterum incitet ad quiduis, lucri caufa audendum. Quo rerum ftatu inconfultiffimum eft pomoeria notariorum ultra ius et fas proferre. *Ad extremum* illud certe fententiis aliorum pro notarii pfeudotutore ualde aduerfum eft, quod uix ullum exemplum fuperfit a *notario* facti *curatoris.* Neque enim hodie aut nudius tertius demum per Germaniam tanta notariorum multitudo. Vt fieri non potuerit, notarios neglexiffe iura tutelaria, fi haec illis ullo unquam tempore competiiffent. Fruftra certe, poft tot feculorum interualla, docceremus notarios iurium ac priuilegiorum fuorum prima elementa.

OPVSCV-

OPVSCVLVM III.
TREBELLIANICA ET LEGITIMA EXVLES IN FIDEICOMMISSIS FRVCTVARIIS.

Mense Septembr. CIϽ IϽ CC XII.

CAP. I.
De argumenti grauissimis momentis.

§. I.

IVdicio magni nominis ICtorum (aa), uix ulla, in uniuersae iurisprudentiae ambitu, quaestio est, maioribus dubitationibus exposita, quam nostrae dissertationis argumentum. *Argumentum ambiguum est*

Testata argumenti difficultas. (aa) *Insignem controuersiam dignamque omnino diligenti et accurata disputatione* nostram adpellat *Andr.* FACHINAEVS *lib. 5. controuers. iur. c. 2. p. 758.* Imo *desperatam fere et uariis ob terribilem LL. collisionem tricis inuolutam doctrinam* BECHMANNVS in disp. theor. pract. de *quartis* c. 3. §. 7. et A diuinatoris magis eandem esse, quam interpretis, cum *nou. 107. in praef.* loquitur HARPRECHT *tract. 2. de success. c. 2. th. 11. n. 2.* Taceo alios, qui hanc quaestionem *uoluntatis* esse, dicunt, quod omnia eius sint incerta: ne operis nostris lector diffidere incipiat in arenae uestibulo.

§. II. Videas enim hic, leges (bb) legibus opponi; canonibus canones (cc); imo sacerdotium ab imperio diffidere (dd); fora foris aduersa esse (ee); et arenam doctorum ex utroque latere conspici instructissimam (ff). *In legibus usuque forensi.*

LL. hic dissensus. (bb) Ostendemus illud inferius ex instituto. Neque mirum. Quis enim sibi persuaserit, Tribonianum tam breui spatio, quo ius absoluit uniuersum, sat temporis uni huic controuersiae uel dedisse uel dare potuisse, ut diuersas ICtorum de illa sententias sub examen uocaret conciliaretque. Certe condonandum ei est, si in uno eodemque titulo legum dissensus reliquit, qui omnia, ob temporis angustias, leui brachio attigit praeteriitque quasi per transennam. Quod tamen opinabile C hic non est HARPRECHTO in dissert. de *successionib. tract. 2. p. 506. n. 126.*

B auctores sunt, ut sacra themis alium in hac causa habitum in foro ciuili induat, alium in curiis *ecclesiae.* Ita ALEXANDER *lib. 2. cons. 142. n. 9.* Ioh. DECKHERVS *lib. 1. dissert. 1. n. 55. p. 67.*

(ee) In *Brabantiae* curiis *duplicem* portionum deductionem, legitimae scilicet et Trebellianicae, plane ignorari, testatur DECKHERVS *lib. 1. diss. 1. n. 55.* contra pro *duplici* deductione ad Parisiensem, Belgicam, Mechliniensem aliasque curias prouocat *Paul.* CHRISTINAEVS *uol. 1. decis. 245. n. 3.* Idem de camera imperii adfirmat GAILIVS *lib. 2. obseru. 121. n. 2.* *Curiarum dissensus.*

Canonum dissensus. (cc) Quomodo enim *cap. 16. Raynutius et cap. 18. Raynaldus X. de testam.* cum *cap. 1. si pater in 6.* conueniat, plurimi ICti neque adsequi potuerunt coniecturis. Sed etiam de his locus erit dicendi inferius.

Ciuilistarum et decretistarum dissensus. (dd) Qui enim legum et canonum hic dissensus uident, illi, laudabili candore,

(ff) Nomina plerorumque laudabimus suo loco in partem utramque. Inter antesignanos referre licet *Franc.* HOTTOMANNVM *illustr. quaest. 44.* qui pro defalcatione pugnat solius legitimae: sed huic se non minori doctorum adparatu idque ex instituto opposuit FACHINAEVS *lib. 5. controu. c. 2.* GONZALEZ *ad cap. 26.* *Doctorum dissensus.*

CAP. I. — §. III – VII.

X. de testam. et HARPRECHTVS *tract. 1. de successionibus*, qui non numeros, uerum A syluas habent sententiarum auctorumque in hoc argumento.

Vtile tamen,

§. III. Neque litterati tantum otii (gg), aut acuendi ingenii ergo tantae hic de iustitia rei disceptationes.

Argumentum non scholasticum,

(gg) Quod si esset, caussae locum hunc non daremus. Qui specimen exigit ab B homine forensium negotiorum studioso.

Vsitatum

§. IV. Vsitati, assidui et fere quotidiana de illa in iudiciis conflictus sunt (hh), in Germania nostra maxime, amantissima fideicommissorum (ii).

sed forense.

(hh) Fallitur certe in eo *Petr.* GVDELINVS *lib. 2. de iure nou. c. XI. n. 17. qui existimat rariorem usum esse huiusmodi deductionum. Idque ex causa prorsus inani, propterea quod in plerisque municipiis restricta sit testatorum libertas. Vt nequeant de toto patrimonio disponere, praesertim de rebus soli auitis. Sed ea bona uel eorum bessem aut trientem aut quincuncem aliamue partem relinquere cogantur non tantum liberis, sed quibusuis legitimis heredibus, ut* D *sit ea pars horum quasi legitima.* Cedo enim, haec uera esse, quae tamen in Germania uera non sunt: recurret sane et hic quaestio, utrum haec *quasi legitima* grauari aut potius adligari et adfici possit fructuario fideicommisso. De quo omnis futura nobis disputatio.

Germania qui

(ii) Germani praesertim nobiles nomi- C nis familiaeque suae conseruandae sunt studiosissimi, ZASIVS *uol. 1. consil. 12. n. 12.* Causa est, quod Germaniae moribus tot honores sint gentilitii, quos et Romani ignorarunt et Germani aeuo Carolingorum. In quo post *nobilitatem* alia nulla dignitas genti adfixa esse uidetur. Memini formulae, qua *Abrahamus*, burggrauius de DHONA in fideicommisso familiae, quo dynastiam Silesiae Wartenbergensem adligauit, usus est ann. 1600. his uerbis: *Nachdem mir, nechst dem Wunsch der ewigen Seligkeit, nichts mehr und hefftiger, als die Erhaltung meines Nahmens und Geschlechts, der Burggraven von* Dhona *angelegen ist, habe ich* [fideicommisso familiae aeterno] *für meinem Ende folgende* dispositionem *gemacht* et quae sequuntur deinceps.

familiarum studiosa?

magnique momenti,

§. V. Quid? quod non de nihilo hic contenditur (kk): sed de magnis plerumque opibus, aedibus, agris, uillis, uicis, urbibus momentique maximi rebus aliis, quae inter decora et cimelia familiarum merentur referri.

Fideicommissa qui non sint in rebus nauci?

(kk) Cum hodie iurisprudentiae studium e genere illorum sit, unde uictus et cultus solent acquiri: non erubescunt doctores, illa iuris argumenta, de quibus frequentius et, maioribus impensis propositis, litigatur, aliis cunctis anteferre. Ita feudorum interpretes ueterani: *excolere nos oportet feudorum instituta. Quia materiae feudales lucrosae sunt in foris.* V- E troque certe nomine se commendat ius *detrahendi* legitimam et Trebellianicam de fideicommissis. Quoniam haec inter Germanos frequentiora sunt; quoniam iure nituntur ualde incerto; quoniam res, fideicommisso relictae non in crepundiis uersantur, sed in illis, unde familiis opes, dignitas, praesidia, stabilitasque.

neque sine desideriis,

§. VI. Accedit, quod in tanta hic doctorum foecunditate uix ullus sit, qui pondera rationum habuerit, quas nobis uidemur (ll) indagauisse.

In ICtis de hoc argumento desideria.

(ll) Pace omnium ICtorum, qui in hoc F argumento ante nos uersati sunt, liceat nostra hic summatim exponere desideria. *Principio* maior ratio habenda est *patriae potestatis*, idque ex ipsis legum Romanarum principiis. *Deinde* propius *in causas* inquirendum cum legitimae, tum Trebellianicae. *Tum* correctoriae leges explicandae sensu *strictiori*. *Praeterea* papalibus decretis nulla auctoritas danda, in erroribus ueteris iuris manifestissimis. *Post*, omnia usu et moribus *temperanda* patriis. *Praeterea*, *familiarum* splendor in pretio ponendus ipsius reipublicae. *Tandem*, ubi aliter non licet, similia explicanda ex similibus. *Ad extremum*, non quid, sed quam bene dicatur, attendendum minusque dandum numero et auctoritati doctorum, quam rationum rerumque idoneis momentis. Quae omnia cum plerique ICti hic neglexerint, operam dabimus, ut illa, quantum licet, suppleantur, corrigantur, emendenturque.

locum meretur specimine,

§. VII. Quod cum ita sit, perdi hic nequit opera, meo certe calculo dignissima omnium, in qua uirium periculum facerem, iuris et praxeos forensis candidatus. Dei numen adsit dicendis.

CAP.

CAP. II.

Sententiae de hoc argumento multiplices et erraticae.

§. I

IN iure, *duas quartas* de fideicommissis deducendi, quaestiones occurrere solent uariae et multiplices (mm). Vt igitur constet, de qua nobis sigillatim hic instituenda sit disputatio; primo enarrabimus illas summatim (nn); tum, quid nostri argumenti sit, definiemus. *Sententiarum hic diuersitas.*

DD. qui uariorum hic exhibent sententias. (mm) Plurium ICtorum sententias diuersas ordine recensent FACHINAEVS *lib. 5. controuers. c. 2.* GVDELINVS *iuris nouiss. lib. 2. c. 11.* HARPRECHTVS *de succ. tract. 2. cap. 4.*

A (nn) Eo enim capite, quo dissentientium a nobis momenta exiguntur, hac sparta defungemur ex instituto.

§. II. Principio sunt quidam ICti, qui in omni fideicommisso, quoties illud praestare debeant liberi, parentes et nonnunquam fratres (oo), fiduciarium heredem gemino iure instruunt, *legitimae* uno, altero *Trebellanicae* (pp). Idque etiam dare solent heredis heredi (qq). *I. detractioni locum in legitima et trebellanica simul.*

Fratrum legitimae. (oo) Quoties scilicet uel fratribus uel sororibus persona praefertur in hereditate, quam macula notatam esse, constat §. *1. inst de inoffic. test. et l. 27. C. h. t.* De quibus tamen plerique hic dubitant, utrum locus sit ulli deductioni. De quo nos paulo inferius.

Detractores duplicis quartae 1] ex LL. Romanis. (pp) In horum numero sunt PEREGRINVS *de fideicommiss. art. 3. n. 51.* CONTIVS *disput. iur. ciuil. lib. 1. c. 3.* BOERIVS *decis. 156. n. 3.* CORASIVS *ad l. 6. C. ad Sct. Treb. n. 4.* C VIVIANVS *in ration. iur. pontif. ad cap. Raynutius X. de test.* GONZALEZ *ad locum eundem.* Quae schola ideo *duplicis detractorum* audit, quod LL. etiam *ciuilibus* eidem locum esse perhibeant, *Cunrad.* RITTERSHVSIVS *in diff. iur. ciu. et canon. lib. 4. c. 9.* *2] ex iure pontificio.* Contra alii iuri tantum pontificio duplicis quartae tribuunt detractionem, nec quicquam legibus Romanis. Ita Guido PAPAE *in decis. Gratianop. quaest. 52.* CVIACIVS D *lib. 7. obs. c. 3.* HEIGIVS *part. 1. quaest. 32. n. 7. 8.* FRANZKIVS *ad inst. 7. quaest. 9. n. 20.* ESPACH *ad Carpz. part. 3. c. 1. def. 20. n. 2.* HARPRECHT *de success. tract. 2. c. 2. thes. 22. n. 2. p. 335.* *3] ex errore interpretum tantum,* Neque tandem desunt, qui decretum, ex ignorantia iuris manifestissima a iudice factum, non tam legislatoris papae esse, opinantur, quam ignauorum interpretum. Vt adeo ipsi pontifices habeant, quare illis capitula Ray- E nutius et Raynaldus sordescant. Iudicio hic scribimus *Antonii* FABRI *de error. pragm. decade 11. error. 7.* quorsum etiam inclinat

B HOTTOMANNVS *quaest. illustr. 44.* BECKHER. *in decis. lib. 1. dissert. 1. n. 55.* et qui sunt alii generis eiusdem. Demum causas non habet SCHILTERVS, quare *exercit. 40. ad ff. §. 5. p. 872.* scribat: *in legibus prouincialibus Germaniae de fideicommissis nihil haberi.* Nam uti Boico et Wurtenbergico iuribus prouincialibus fere primae debentur; ita etiam haec patrocinium praestant plene et claris uerbis *detractioni duarum quartarum Bæyr. Landr. c. 38. art. 6. Würtenb. Landr. part. 3. tit. 13. Wie ein testirer seinem eingesetzten Erben befehlen mœge, die Erbschafft einem andern zustellen.* Et titulis sequentibus ibidem *vom Pflichttheil der Kinder, Eltern, Ehe-Leute.* Interpretes eorum iurium addi etiam possunt *Schmidius, Besoldus, Lauterbach, Plebstius,* aliique. Addantur statuta TIROLENSIA *lib. 3. §. 3. 4. 5.* *4] ex statutis Boicis et Wurtenbergensibus.*

(qq) Idque *cap. Raynutius. X. de test.* auctoritate, ubi exemplum, quod *heres grauati* heredis isque *extraneus* utramque *quartam* in fideicommisso legitur deduxisse. De praxi usuque forensi testimonia dant MEVIVS *part. 7. decis. 19. num. 7.* GRAEVEVS *conclus. 121. n. 9.* BESOLDVS *consil. Tubing. part. 3. cons. 133. n. 72.* Quamuis de extraneo herede propterea dubitari queat, partim quod legitima filii propria sit, partim quod in extraneo fauor cesset, qui haberi solet in personis, linea recta sibi addictis. Conferatur DECIVS *consil. 81. n. 1.* et ALEXANDER *cons. 55. et 150.* *Num detrahendi ius heredis heredi, praesertim extraneo?*

§. III. Alii, his parciores, docent, duplicata iura danda esse uel liberis tantum (rr), uel his et parentibus (ss), summatim successoribus in linea tantum recta siue ascendenti, siue descendenti, necquicquam collaterali (tt). *II. Nonnisi in heredibus ex linea recta.*

Num liberis tantum? (rr) Siue illi filiifamilias sint, siue sui iuris, emancipati HARPRECHT *tract. 2. c. 2. thes. 26. n. 8.* siue in primo gradu, siue in ulF terioribus nepotes, pronepotes et sic deinceps STRYKIVS *de iure auor. c. 4. n. 42. seq.* quamuis auus *grauauerit.* PEREGRINVS *de fid.*

CAP. II. *de fid. art. n. 3. n. 54.* FABER *cod. Sab. lib. 6. tit. 29. def. 4. n. 6.* siue etiam posthumi *Lud.* ROMANVS *consil. 121.* GABRIEL *consil. 113. n. 5.* TESSAVRVS *decis. 141. n. 18.* siue legitimi siue legitimati ad successionem VVLTEIVS *vol. 1. consil. 29. n. 121.* GAILIVS *lib. 2. obseru. 112.* siue plures siue pauciores FACHINAEVS *lib. 5. c. 2.* De adoptiuorum hic iuribus alii dubitant, alii his tantum adserunt deductionem Trebellianicae non legitimae simul PEREGRINVS *de fid. art. 36. n. 43.* LAVTERBACHIVS *de inoffic. donat. th. 14.* HARPRECHT *de success. tract. 2. cap 3. th. 31. n. 2. 3. 4.*

Num et parentibus? Rationes affirmantium. (ss) His plures negant ius detrahendi duas quartas, putantque parentes acquiescere oportere in alterutro. Quorum rationes accipe summatim. Quia ius ciuile nescium sit duarum quartarum: quia canones correctorii iuris ciuilis sint adeoque ultra personas expressas nequeant extendi, at liberos tantummodo expressos, non autem parentes; quia diuersissima inter liberos et parentes hic sit ratio, et quae sunt eiusmodi apud VINNIVM *sel. qq. lib. 2. c. 29.* RITTERSHVSIVM *de diff. iur. ciu. et can. lib. 4. c. 9.* ENENKEL *de priuil. lib. 14. part. 2. c. 4. n. 2.* *Rationes negantium.* Contra uero alii etiam his *quartarum detractionem* largiuntur, quia parentum et liberorum eadem ratio, cum sint correlata; quia et illis sit legitima; quia ad illos non minus *nou. 18. c. 1.* extendatur; quia legitima et Trebellianica diuersos fontes habeant; eadem pietas iuris canonici etiam sit in parentes, licet non expressos uerbatim, quibus armis militant MERLINVS *lib. 2. tit. 2. de legit. tit. 2. q. 31. n. 1.* et qui huic adsentitur HARPRECHTVS *de success. tractat. 2. th. 35. 37.* Quam uero multi in utramque etiam partem rationes sint: nostro certe iudicio parentes in hoc numero propterea haberi nequeunt, quoniam illis communiter filii non tenentur ad alimenta; neque liberi acquirunt per parentes. Quae certe solida sunt *legitimae* institutae fundamenta. Quid quod *parentes* moribus statutisque Austriaci ducatus ab omni hereditate liberorum excluduntur, ipsi etiam fisco hic postponendi, tantum abest, ut illis patriae ubique moribus debeatur legitima. Quod frustra iniquitatis postulat FINSTERWALDVS, iuris Austriaci clarus interpres.

Num fratribus et sororibus idem ius. (tt) Sunt, qui ne quidem cogitandum hic esse monent de fratribus et sororibus, quasi post Trebellianicam etiam his danda sit detractio *legitimae*. Quoniam ius canonicum loquatur tantum de liberis; fauor autem tantus non sit fratrum, quam liberorum; praetor alibi liberis prospiciat, fratribus non item *l. 14. ff. de LL.* iudicio sententia haec tuto sit forensi apud CARPZOVIVM *lib. 6. resp. 113. n. 23.* et HARPRECHTVM *de success. tractat. 2. c. 3. th. 33. pag. 357. 358.* Sed tamen dubitant merito CRAVETTA *consil. 256. n. 4.* et VINNIVS *sel. qq. lib. 2. c. 29.* idque his uerbis: *cur non etiam ad fratres idem producunt rogatos hereditatem restituere turpi personae. Nam et illi hoc casu ex inofficiosa agere possunt.*

§. IV. V. §. IV. Plures etiam hoc improbant effinguntque inter *pura* fideicommissa et illa, quae ad *certum diem* sunt, discrimen (uu). In primo genere alterutrum tantummodo largiuntur: in altero demum utrumque. *III. Nonnisi in fideicommisso conditionato. Nostra sententia.*

Discrimen inter fideicommissum purum et ad diem quam hic sit futile. (uu) Futilem causam hanc alienis, quam uerbis meis recensebo. Cum de pontificialis decreti (*cap. Raynut. et Raynald.*) aequitate quidam dubitare coepissent, ad conciliationem sophisticam perfugerunt. Vt si filius pure (*statim restituere iussus*) fideicommisso grauatus esset, una tantum detractione (*siue legitimae siue Trebellianicae*) uteretur. Quasi uno eodemque tempore duplicis quadrantis detractio fieri non possit. Sin autem in diem (*iussu forte post decennium aut post mortem restituere*) tum legitimam filius statim detraheret; existente post die aut conditione, Trebellianicam. Auctor distinctionis habetur AZO *ad nouell. 1.* cui tamen GLOSSA suffragatur ad *§. meminisse ff. de inoff. test.* imo GLOSSA iuris pontificii hanc opinionem dicit communem ad *c. Raynutius X. de testam.* Quorum omnium auctoritatem alii deinceps numero uere magno sunt sequuti. In eoque sunt BARTOLVS ad *l. 10. quanquam C. ad leg. falcid.* COVARRVVIAS *ad cap. Raynutius* GAILIVS *lib. 2. obs. 121.* et qui non? Recte autem VINNIVS *lib. 2. qq. c. 29.* *Ego uero saepe miratus sum, hanc distinctionem cuiquam probari potuisse. Quippe quae futili ratione nitatur. Quin potius ex contrario filio rogato pure* (statim) *hereditatem restituere duplex ea propter detractio permittenda. Quia durius grauatur, quam rogato in diem. Qui interim commodum hereditatis sentit percipiendo fructus.* Sed ante illum hoc discrimen risit explositque in hoc argumento plene luculenterque HOTTOMANNVS *illustr. quaest. 44.* Cui sigillatim, sed frustra se opposuit FACHINAEVS *lib. 5. controuers. c. 7.* Taceo MATTHAEACCIVM *de rat. iur. lib. 2. c. 25.* qui idem erudite refellit. Vt mirum sit, plurimos in hoc commento STRVVIVM *exercit. 36. §. 30.* CARPZOVIVM *part. 3. const. 1. def. 21.* BRVNNEMANNVM *ad l. 6. C. ad SCt. Treb.* sequi malle, quam clarissima iudicia rectius sentientium. Vid. HILLIGER *ad Don. lib. 7. c. 30. litt. I.*

§. V. Explodunt hoc dogma intelligentiores et ita sentientes ignorantiae postulant iuris et aequi. Quorum opinio est, fiduciarum heredem *IV. Nonnisi in legitima.*

de

CAP. II. de bonis hereditariis defalcare posse nonnisi portionem alterutram, *legitimam* scilicet (xx), quocunque haec ei iure debeatur. §. VI.

Qui unius tantum legitimae detractio danda sit liberis?

(xx) Res meo etiam iudicio clara est, liberis in iure ciuili, praeter unius *legitimae* aut *Trebellianicae*, si hanc maluerint, non dari deductionem, si quidem fideicommisso uniuersali grauati sint: quia una in alteram imputatur consumitque alteram altera *l. 21. §. 2. ff. ad SCt. Trebell.* porro *l. in quartam 91. ff. ad leg. Falc.* iuncta *l. si quando 35. §. 2. C. de inoff. testam.* quia sic heres fideicommissarius ne quidem semissem acciperet hereditatis, eo casu, quo propter numerum liberorum ipsa legitima est semis; quia testatoribus omnibus potestas concessa est, disponendi de dodrante bonorum *l. 1. ff. ad leg. Falcid.* quia quadrante retento dodrans restituendus *l. coheredi 41. §. 3. ff. de uulg. et pupill. substit. l. 6. C. ad St. Trebell.* quia solius legitimae iura liberis tribuit *nou. 1. c. 1. §. 1.* His armis etiam nostrates militant HOTTOMANNVS *quaest. illustr. 44.* BACHOVIVS *ad Treutler. uol. 2. disp. 14. thes. 2.* HEIGIVS *part. 1. quaest. 23. n. 22.* HVNNIVS *uariar. resol. lib. 2. tr. 8. quaest. 20.* VINNIVS *illustr. quaest. c. 29.* CARPZOVIVS *part. 3. constit. 1. def. 20.* aliique, quos ingenti copia recitat ESPACHIVS ad *Carpz. part. 3. const. 1. def. 20.*

§. VI. Nonnulli tum demum uel in utroque, uel in alterutro acquiescendum esse, perhibent, fiduciario heredi: si testator hoc iusserit (yy); si miles fuerit, quamuis ciuiliter testatus sit, non priuilegio militari (zz); si fiduciarius recusauerit hereditatem coactusque sit eandem adire (aa); si in adeundo nimis praeceps fuerit, ingerendo se rebus hereditariis, inuentario neglecto (bb); si fideicommissum reciprocum habuerit (cc); si piis caussis fideicommissa fuerint dicata (dd) et quae sunt generis eiusdem. Quorum omnium mentionem facio, quod spem habeam, fore, ut nostro dogmati calculum negaturi non sint, qui cum tot exemplis aliis dederunt, ad iura cum *legitimae* tum etiam *Trebellianicae* feliciter expungenda.

V. Si prohibuerit testator. VI. Ipse fuerit miles. VII. Heres neglexerit fideicommissum. VIII. Adiuerit illud nullo inuentario. IX. Iura sint reciproca. X. Piae caussae destinata hereditas.

Num prohibere testator possit 1] legitimam filium,

(yy) Separandae hic sunt quaestiones, principio dicendum de prohibitione *legitimae*, tum de prohibitione *Trebellianicae*. Quod ad primam attinet portionem, iterum distinguendum est, num *filium* ipsum prohibeat pater, ne legitimam detrahat, quod cum facere non posse, iuris est expediti *l. 8. §. 11. ff. de inoff. testam.* teste FABRO *decad. XI. errore 6. p. 250.* WAMESIO *centur. 4. cons. 6. n. 8.* an uero eius prohibeat *heredem*, ne filii nomine eandem defalcet, quod iure fieri posse, perhibent CLARVS in *§. testamentum Q. 72.* et GABRIEL *L. 6. tit. de legit. conclus. 1. n. 34.* HARPRECHT *de success. tract. 2. c. ult. n. 6. 7.* imo in dubio restitutio non filio, sed filii heredibus uidetur iniuncta esse *Ioan.* DILECTVS *tit. 5. cautela 34. p. 239. 240.* De *Trebellianicae* prohibitione iterum multae longaeque doctorum concertationes. Alii nihil definire uolunt, si *filium* pater eadem uelit prohibere. Quia dubia haec instar esse dicunt maris Anglicani, ut decisione hic opus sit imperatoria, aut res sorti debeat committi TESSAVRVS *lib. 1. quaest. 20. n. 2.* CAVALCANVS *decis. 3. n. 21.* apud LVCAM *in theatr. uer. et iust. tom. 2. de legitim. detract. disc. 32. n. 2.* Alii contra prohibitioni locum faciunt in Trebellianica, siue testator filium id iubeat, siue extraneum. *Primum* certum esse, arbitrantur, quoniam hic filii iura non maiora sint, quam extranei. Qua *filio* enim *legitimam* relinquendam; non autem qua filio, sed qua *fiduciario*, Trebellianicam. Accedere, quod filium eo facilius acquiescere oporteat uoluntate testatoris. Cum, quia eidem legitimae caussa obstrictus sit, tum, quia, reuerentia in parentem, maiora ipsi momenta, ut libera sit testatoris uoluntas saluaque *l. 1. C. de SS. eccles. et nouell. 1. c. 2.* Vltimum uero, *Trebellianica* prohiberi extraneum posse, propterea sibi certo persuadent, *primo*, quod heres prohiberi ita possit *Falcidia*, ut claris uerbis habet *nou. 1. c. 2. §. si uero et l. 46. ff. ad L. Falcid.* etiam *l. ult. C. ad L. Falc.* quamuis olim id facere non licuerit testatori *L. 15. §. 1. ff. ad L. Falc.* Deinde, quod Falcidiae portione Trebellianica longe sit fauorabilior *l. 91. ff. ad L. Falcid.* licet igitur iura prohibendi Trebellianicam in legibus non dentur expresse testatori; tamen, quod ius prohibendi Falcidiam clarum sit, inde ab hac ad illam filum consecutionis esse firmissimum. Ita plene lateque *Ioan. Anton.* MANGILIVS *in part. 2. de imputationibus et detractionib. quaest. 114. 115.* et MENOCHIVS *cons. 165. n. 28. cons. 272. n. 15. cons. 1141. n. 17.* KNIPSCHILD *de fideicomm. c. 6. n. 167.* Oppositum hic discrimen ex *L. 4. ff. ad SCt. Trebell.* quasi *fiduciarius* heres cogi possit a fideicommissario ad hereditatem adeundam; non heres nimio legato grauatus a legatario. Igitur uix ac ne uix quidem fore, ut *Falcidia* heres prohibeatur a testatore, ob metum testamenti, herede destituti, qui uero abs it a fiduciario. Quem oporteat adire, si aeris alieni periculum in se suscipiat heres fideicommissarius. Verum enim uero sufficiat, quod hic agatur de fauore ultimae uoluntatis; quod fiduciario nullum ex aditione damnum, et quae sunt eiusmodi apud MENOCHIVM *cons. 272. n. 22.* VINNIVM *quaest. 28.*

eius heredem,

2] Trebellianica filium,

extraneum

(zz) De

CAP. II. III. §. VI. I.

In militis testamento neque locus legitimae neque Trebellianicae in fideicommisso.

(zz) De hoc leges sunt clarissimae. Miles enim *fideicommittens* filio, hunc obligat ad restituendam alteri hereditatem sine detractione legitimae, siue testamentum iure militari siue ciuili factum *sit l. 9. C. de inoffic. testam. et L. 24. C. eod.* Quod tamen nefas est facere clericis *nou. 123. c. 19.* Forte, quod in his maiorem requirant leges pietatem in liberos et parentes, quam in animis militaribus.

Qui id secus in clericis?

Minus dubii est, quod etiam in militis testamento *Trebellianicae* detractio cesset. Partim, quod hac ipsa maior fauor sit legitimae; partim quod inuito milite testatore neque locus sit Falcidiae *L. 1. §. 18. ff. ad SCt. Trebell. et L. 7. C. eod.* Quapropter non miror, esse ICtos, qui exinde etiam arguere uelint ad fideicommissa fructuaria. Partim quod hae leges doceant, legitimam non portionem esse naturae quadam lege imperatam; partim, quod hodie plura in testamentis faciem induerint simplicitatis militaris, ita GVDELINVS *lib. 1. iur. nouiss. c. 12. n. 19.*

Cessant quartae, si coactus adiit.

(aa) Leges hic manifestae sunt neque aliquid uel in alterutro habent difficultatis. *L. 4. et L. 67. §. 1. 2. ff. ad SCt. Trebell.* Ille enim ab omni commodo arcendus, qui hereditatem coactus est adire. Cum se indignum reddiderit beneficio testatoris MAVLIVS *de success. cap. 10.*

Inuentario neglecto nullus locus uel legitimae uel Trebellianicae.

(bb) Vtrum non confecto *inuentario* liberi iique primi gradus uel *Trebellianicam* uel *legitimam* uel *utramque* simul amittant, ingens iterum inter ICtos concertatio. Nam *L. fin. §. 1. 2. C. de iure delib.* summatim dici putant, *quod ille, qui adeat hereditatem, inuentarium non conficiendo, in solidum teneatur neque legis beneficio perfruatur.* Quod ita accipiunt, filium hoc casu ad *legata* ceteraque praestanda obligari, licet residua ipsi non sit legitima. Neque ratio obscura. Quod, neglecto inuentario, heres suspicionem fecerit omnibus, bona eum de hereditate abstulisse. Qua *praesumtione* iuris sibi contracta, causam illi non esse, ut de laesione in legitima moueat querelam. Sed tamen alii mitius agendum esse iudicant cum legitima liberorum, quod lex uniuersim loquatur neque ideo extendi debeat ad legitimam. Iterum hic idem fere doctorum numerus immanis ex utraque parte. Quem MANGILIVS congessit *quaest. 130. 131.* Et cum HARPRECHTO tantus alias pro liberorum quartis sit fauor, miror certe, ipsum illis accedere, qui ipsis etiam primi gradus liberis ideo et legitimae iura negant et Trebellianicae.

Nulla uel legitimae uel Trebellianicae detractio in fideicommissis reciprocis.

(cc) Imperatoris uerba hic clara sunt *l. 12. si pater C. de inofficios. test. Si pater fidei filiorum commisit, ut, si quis eorum intra 25 annos aetatis decederet, superstitibus restitueret suam portionem: calumniosam inofficiosi actionem instituere non debetis aduersus * iustum testatoris iudicium. Cum ex huiusmodi fideicommissaria restitutione portio alius ad alium poterat peruenire.* Quam legem praeterea tum ratio firmat, quod in casibus fortuitis rebusque fortunae nulla sit laesio uel inaequalitas *l. 11. C. de transact. et l. 1. C. de pactis* ita PEREZIVS *ad tit. C. de inoff. test. n. 42.* tum conclusiones firmae in *pactis* uicissitudinariis siue reciprocis de *succedendo,* quae etiam inter priuatos sustinentur moribus MYNSINGER *cent. 2. obs. 33.* HONDEDAEVS *cons. 40. n. 71.* TIRAQVELLVS *de iure primog. quaest. 6. n. 5.* aduersus *Ioan.* TORRE aliosque, qui pacta haec tantum sustinent inter illustres *lib. 1. de pactis successor. c. 3. 4.* itemque in *donationibus* reciprocis inter coniuges, quamuis liberis non relicta sit *legitima* CARPZOVIVS *part. 3. const. 1. def. 10. n. 3.* FACHINAEVS *lib. 5. cap. 27.* Vt adeo nostro quoque calculo *reciproca fideicommissa* libera sint a legitima iudicio etiam TVBINGENSIVM apud *Harpr. tr. 2. de success. cap. ult. ad pend. p. 503.* quidquid senserit BRVNNEMANNVS *ex aduerso* ad *L. 12. C. de inoff. test.*

Cessat in piis causis Trebellianica non legitima.

(dd) In legatis aut fideicommissis piae, quod dicitur, causae relictis neque *Falcidiam* locum habere neque *Trebellianicam,* ICti adfirmant. Idque praesertim argumento *auth. si qua mulier C. de SS. eccles.* quod ibi sola legitima excipiatur; itemque ex *nou. 131. c. 12. praecipimus omni Falcidia uacante* (ergo et Trebellianica) *proficere ad pias causas quibus relictum.* Aciem doctorum, sibi ex aduerso etiam hic oppositorum, numerose instruit *Ioan. Ant.* MANGILIVS *de imputationibus q. 119. an Trebellianica detrahi ualeat de relicto pio.* Ingratus enim foret in pauperes, Christi alumnos, siquidem illis fideicommissa uel inuideret, uel reddere nollet gratis, quod gratis accepisset. Immemor certe, huius uitae minorem esse gratiam, quam alterius.

CAP. III.

Status causae nostro iudicio probatus.

Sententiae communibus aduersae.

Post omnium itaque maximi nominis ICtorum sententias (ee), nefas non erit, nostram aperire. Sunt certe, qui opiniones contrarias audacter insolenterque his formulis obtrudere uoluerunt aliis: *certum esse,*

CAP. III. §. I–IV.

esse, quod sentiant *instar euangelii; totum mundum ita practicare; brutum fore, non hominem, qui aliter statuerit* (ff) et quae ueneres sunt generis eiusdem, quae in uoluminibus ueteranorum passim offenduntur.

Sententia necquicquam communis.

(ee) Qui enim faceret nobiscum omnino, illum uix licuit reperire. Multo minus *rationes* cognitae uel proditae fuerunt aliis, quae nobis pro argumenti firmitate in promptu esse uidentur. Erubescemus tamen hic etiam, sine *legibus* loqui, illis praesertim, quas alii uidere & laudare noluerunt *glaucomate duplicis quartae* ubiuis obcoecati.

Potius aduersus opiniones communes.

(ff) His formulis ne aliquis sentire auderet aliter, ceu terriculamentis persequuti sunt lectores IASON *ad L.* 24. *C. famil. hercisc.* rem lippis & tonsoribus notam esse HIERON. *de* CAEVALLOS *commun. opin. Q.* 666. bellum aliter sentientem orbi indicere uniuerso *Rol. a* VALLE *uol.* I. *consil.* 17. *n.* 3. et quae uerborum minae sunt generis eiusdem.

Amica ueritati.

§. II. Verum eius generis fulmina bruta sunt rectioribus ingeniis (gg). Quod ICtum non atra bile, sed legibus & rationibus agere oportet, procul habitis amoris & irae caussis.

Iustitiae inimicus.

(gg) Est enim hoc ipsum in temporum felicitate ponendum, quod in nostro aeuo *lex* & *ratio* regnent. Non magistrorum tripus; non sententiarum uetustas et numerus; non coeca docentium auctoritas; non alia plura, iusto et aequo inimica.

Propositio.

§. III. Nostro itaque iudicio, in *fructuariis fideicommissis neque Trebellianicae neque legitimae detractionem iure fieri posse*, existimamus fidenterque adserimus.

Verborum explicatio.

§. IV. Non opus est, ut in huius positionis uerba inquiramus. Quod ex principiis iuris constat, quid *fideicommissum* (hh) sit, quid *fructuarium* (ii); quidue *legitimae* (kk) et *Trebellianicae* (ll) nomine dicatur. Tempus dandum iuribus, magis litigiosis.

Fideicommissi nomen.

(hh) Latinis nomen *fideicommissi* originem rei debet. Cum enim principio reipublicae Romanae institui non possent heredes hominum genera uaria, *peregrini, mulieres, macula notati* cetera. Pia hac fraude usi sunt testatores, ut *ciuis* Romanus, cum quo testamenti factio erat, heres scriberetur quidem, sed eo fine, ut hereditatem alteri restitueret, quem testator in testamento substituisset. Hactenus *uirtutis*, non *legis* fuerat, fidem praestare & testatoris uoluntate, in tradenda alteri hereditate, satisfacere. Adeoque fideicommissum tum *notum erat, quo conscientiam heredis onerauerat testator, ut hereditatem uel partem eius alteri, quem ille nominasset, restitueret.* Sed postea legis accessit auctoritas, ut adeo hodie *uinculum iuris sit, quo obligatur heres, hereditatem aut partem eius alteri, quem testator nominauit, restituere.* Germani uti testamenta ignorarunt, ita etiam in testamentis facta fideicommissa. Quapropter illi hodieque utuntur uerbo Romano: *seine Güter sind mit einem* fideicommiss *beschwehret das Gut ist* fideicommiss. Quamuis enim fideicommissi synonymum faciat uocem *Stammgut* KNIPSCHILD *de fideicomm. c.* I. *n.* 13. 14. In eo tamen fallitur. Quoniam fideicommissa neque apud Germanos hunc sibi finem semper proponunt, ut hereditas apud *familiam* permaneat. Speciem ergo dixeris uerbum *Stammgut*, necquicquam synonymum fideicommissorum.

Definitio.

Fructuarii nomine quid?

(ii) Scilicet de fideicommissis hic loquor ex certo siue incerto die. Vbi scilicet hereditas non illico est restituenda, sed uel post decem & plures annos, uel mortuo tantum herede, Cui interim bonorum hereditariorum ususfructus datur, aut si mauis, utile uel plenum dominium. Neque enim fiduciarium heredem adstrinxero legibus uel usufructuarii, uel utilis tantum dominii, quod rem uertere in alium statum aliaque possit, quod facere nefas est usufructuario et emphyteutae aut uasallo.

Legitima.

(kk) Siue haec *liberorum* sit eorumque uel in primo, uel in reliquis gradibus; siue *parentum*; siue certo casu *fratrum* et sororum. Siue legitima *triens* sit, siue *semis*. Vtrumque idem est in nostro argumento.

Trebellianica.

(ll) *Portionem* hoc nomen uult *fiduciario* heredi debitam, quod onus in se suscipiat adeundi hereditatem aditamque restituendi heredi fideicommissario. Qua de re in pandectarum, codicis et institutionum titulis ex instituto agitur idque sigillatim.

CAP. IV.

Aduersus detractionem in fructuariis fideicommissis argumenta.

SEGMENTVM I.

Ex iure Romano.

§. I

PRincipio ex ueteri iure in memoriam reuocanda est (aa) ciuium Romanorum in testamentis condendis, bonisque relinquendis facultas liberrima (bb). Praestiterant olim fideicommissa liberi ex *obsequio* (cc), quo illi pependerunt a parentibus, siue hi aliquid, siue nihil illis relictum uellent. Extraneos quondam heredes *pudor* retinuit morumque integritas, quin fideicommissa fallerent unquam fraudarentque spe sua testatorem (dd). Integerrimos mores postea nouae leges migrarunt, filiis *legitima*, ceteris *Trebellianica* adsignatis detractisque fideicommissario heredi. Quapropter nemo iam dubitabit, utramque portionem origineni debere legibus *correctoriis* (ee) ideoque interpretationis esse restringentis. Tantum abest, ut uel una uel altera ab uno fideicommissi genere extendi queat ad aliud, à *puro* ad illud, quod est ex certo die (ff). Quod inter utrumque maxima discrimina interesse uideantur.

Argumentum I. quod detractiones LL. correctoriae sint.

Commendatio ueteris iuris Romani.

(aa) Hoc enim illud est, quo uulneratae a rerum ignaris interpretibus iurisprudentiae medicas adferre possumus manus: quo ICti humaniores, litteris resurgentibus, Bulgaristarum putidos errores correxerunt: quo ueri legum intellectus ex rationibus earum hodieque illustrantur, somniis tenebrisque depulsis, quas ex cerebro ingenioque illis adfudit uetustatis incuria; quo ipse etiam Pomponius motus est, ut *l. 2. ff. de orig. iur.* necessarium esse scriberet, iuris studiosus cognita habeat legum incunabula, mutationes successusque. Iniuriam certe TEXTOR uiro illustri, domino de COCCEII facit, quod eius studia in eruendis uetustioris iuris publici in Germania fontibus exagitat. Potius idem illud est, quod in omnibus doctoribus ueteranis desideramus. Quoniam illi publica imperii iura uel ex ingenio docuerunt, uel ex legibus peregrinis. Contra, pulcherrimo instituto, patriam patriae restituit et instituta eius recentiora ex pristinis moribus explicuit emendauitque iurisprudentia Cocceiana.

Vltima olim uoluntas liberrima.

(bb) Quondam in solius arbitratu testatoris fuisse, cui et quibus legibus sua relinquere uoluerit heredibus, auctor est grauissimus IVSTINIANVS *Augustus Nou.* 22. *c.* 2. *pr.* hisquidem uerbis: *secundum uero illud, ut omnia, quaecunque testator disposuerit, haec ualeant. Disponat itaque unusquisque super suis: sit lex eius uoluntas. Lex XII. tabularum ita dicens:* VTI LEGASSET QVISQVE DE RE SVA, ITA IVS ESTO. Licet autem uersionem huius nouellae ideo emandatam uelit *Ant.* AVGVSTINVS *de LL. XII. tabb. p.* 169. quod Graecis νόμος sigillatim non *lex* sit, uerum *ius* uniuersim, ita autem uerba se habeant Graeca: καὶ ἔσω νόμος ἡ τούτου βουλὴ et apud THEOPHILVM Ὡς ἂν ληγατεύσῃ τοῦτο νόμος ἔστω: id tamen nostro sufficit instituto, quod axioma iuris non hic tantum laudatum sit: uerum etiam in pluribus locis aliis, utpote *l.* 120. *ff. de V. S. et l.* 1. *pr. ff. ad L. Falcid.* imo *pr. Inst. de L. Falc.* Idem fere CICERO *lib.* 2. *de inuent. et lib.* 1. *ad Herenn.: pater familias, uti super familia pecuniaque sua legauerit: ita ius esto.* Quorsum forte respexit QVINTILIANVS *declam.* 107. *non aliud uidetur solatium mortis, quam uoluntas ultra mortem* et similia fere apud AMBROSIVM *lib.* 3. *offic. c.* 9. Quod uero doctores *L.* 1. *C. de SS. eccles.* huc trahânt, ubi CONSTANTINVS *imperator* ann. 321. ad populum his uerbis perorat: *habeat unusquisque licentiam bonorum, quod optauerit relinquere. Non sint cassa iudicia eius. Liber sit stylus. Et licitum, quod iterum non reddit, arbitrium:* illud quidem minus pertinet ad nostrum argumentum. Partim, quod imperator haec in fauorem *ecclesiae heredis* scripserit: partim etiam quod tempore scripserit, quo testatorum uoluntates iam circumscriptae fuerunt *legitimae* et *quartarum* ceterarum limitibus.

Legitimae origines

(cc) Quo tempore id factum sit et patris testatoris libertas, qua, liberis omnino, neque ulla ex caussa, neglectis, bona sua, cuicunque uellet extraneo, posset relinquere, fuerit sublata adstrictaque ad relinquendum liberis

CAP. IV. beris aliquam bonorum partem: nostra quidem parum refert. Alii enim *portionem* hanc *debitum naturae* dicunt, quos confutauit HOTTOMANNUS *disput. iur. de quarta legitimaria c. 1. §. 4.* alii *Gliciae* autori eius tribuunt, inscriptione permoti *l. 4. ff. de inoff. test.* quoniam ibi Caius in defensione legitimae aduersus parentes ad L. Gliciam prouocauerit. Qua in opinione persistit CUIACIUS. Quamuis enim dogma illius, *lib. 3. sent. recept. Pauli tit. 8. §. pen.* proditum, impugnauerit, tecto licet nomine, RAEVARDUS *de auctorit. prudent. c. 12.* respondit tamen huic dubia facta *lib. 14. obseru. cap. 14. de L. Glicia.* Alii ex ipsa L. Falcidia deducunt legitimam *Ant.* GOVEANUS *lib. 2. uar. lect. c. 1.* idemque CHIFLETIUS *de legitima c. 4.* Nuperrime iurisprudentiae humanioris insigne illud ornamentum *Cornel. van.* BYNKERSHOEK *lib. 2. c. 12. obser. iur. ciu.* ortum legitimae in consuetudine quaerit, qua factum sit, ut patres liberorum nullam habentes rationem, arguerentur furoris, nati uel e profano in liberos *odio*, uel etiam e nimio et fascinato in extraneos extraneasue *amore*. Addo huic coniecturae, quod primum talis *praesumtio iuris fuerit*, deinde autem *iuris* facta sit et *de iure*. Adeo ut neque in contrarium fuerit admissa probatio. Atque hoc idem illud est, quod Iustinianus scripsit *pr. Instit. de inofficioso test. hoc colore* (hac praesumtione) *quasi non sanae mentis fuerint, cum testamentum ordinarent. Sed hoc dicitur, non quasi furiosus fuisset* (sed iuris et de iure praesumtione instar furiosi haberetur). *Nam si uere furiosus sit, nullum est testamentum.* Quicquid uero eius rei sit, clarissima nobis argumenta sufficiunt, unde constat aperte: *olim parentum quoque liberas uoluntates, liberis uero* in testamento neglectis *nullum ius fuisse, quo patris ultimum elogium impugnarent.* Primo enim de Graecorum moribus testatur ARISTOTELES *lib. 8. de morib. c. 16.* sub finem: *Non permissum liberis, ut patrem exheredent, at patri licet liberos. Hos enim par est magnis acceptis a patre beneficiis respondere. Qui tametsi omnia fecerint, non tamen tantum assecuti, ut non plura debeant. At si quos officiis tenemur obligatos, licet deserere. Et patri quoque liberos praeterire concessum est. Nemo tamen est, qui filium exheredare uelit, nisi insigniter improbum. Nam, praeter innatum amorem, communis humanitatis ratio nos impellit, ne omni praesidio eos desertos esse, patiamur, quos procreauimus.* Sit alter testis ISAEUS: *bona sua, cuicunque libuerit, testamento danto, legunto. Etiam superstitibus filiabus* (quibus nulla legitima). *Quas in uxores ducunto scripti heredes.* Habes integrum locum in *Sam.* PETITI *LL. Atticis tit. 6. p. 482.* Ita Graeci. Sed uero a Graeciae ciuitatibus iura petita esse Romanorum, dubio caret *l. 2. ff. de orig. iur.* Deinde cum instituturos querelam inofficiosi furorem parentis, testatoris, fingere oportuerit *l. 2. et 5. ff. de inoffic. test.* inde satis clarum esse puto, quondam solum furorem in causa fuisse, ob quam a parentibus liberi in testamentis neque praeteriri possent neque exheredes fieri. *Praeterea* primis reipublicae temporibus pater filium emancipare, abdicare et de sua eiicere familia potuit aeternum, etiam inuito filio atque innoxio *l. quidam cum 132. ff. de V. O.* quem occidere non minus potuit *l. in suis 11. ff. de liber. et posthum.* Et quamuis postea oportuerit parentem, causas adlegare *emancipationis* et abdicationis suscipiendae *l. iubemus 5. C. de emancip.* hae ipsae tamen saepius fuerunt quam leuissimae, quod pareat minus patri QUINTILIANUS *lib. 7. institut. c. 4. p. 330.* quod pater orbus sit liberis *idem declam. 256.* quod filius in eius odio sit, quod sordidus, parum uenustus cetera *idem declam. 283.* et eiusmodi. Vnde satis constat, emancipationes, licet coram iudice factae fuerint, a licentia tamen parentum semper fere pependisse. Quemadmodum apud Graecos pater filium per *ἀποκήρυξιν* publica praeconis uoce emancipauit, prima uice fere pro lubitu, sed altera, causis allegatis, si filius noctu *foris cubuisset*, si *potasset* intempestiue, si esset *comessatus*. Has enim leges citat LUCIANUS *in oratione*, quam ab argumento dicit *abdicatum p. m. 723.* Sed hunc ipsum oratorem pater abdicauerat hoc tantum praetextu, quod nouercam *medicus* curare nesciret, qui ipsum patrem in eodem morbi genere curauisset. Quasi iidem morbi non differrent grauitate, tempore, subiectis. Quo certe rerum statu in utraque republica ego discrimen uix reperio in iure emancipationis seu *ἀποκηρύξεως* Graecae, quod tamen sibi persuadet imperator *L. abdicatio 6. C. de patria potest.* Quod si ergo pater libere quondam emancipare liberos potuit: potuit etiam illos libere exheredare. Quoniam olim nulla emancipatorum neque legitima fuerat neque alia ulla successio. *Emancipati iure ciuili nil iuris habent neque iure alio ullo per legem XII. tabularum* (ad hereditatem parentum) *uocantur* suo etiam tempore imperator scripsit *§. 9. Instit. de heredit. ab intest.* Tandem etiam illud ius parentum fuit, ut liberos, nullo discrimine sexus uel aetatis, pro lubitu uendere illi possent. Lege DECEMVIRALI cautum: *si pater filium ter uenum cluit, a patre liber esto. Liberos ceteros semel si uenum cluit, sui iuris sunto.* Quod habet DIONYSIUS *Halicarn. lib. 2. p. 471.* ALEXANDER *natal. dier. lib. 6. c. 10.* testis est, satis luculentus: *Insuper filios sub patris iure esse illosque uictus necessitatisue causa patrio iure uendere et pretium quaestui*

Marginal notes (left column): 1] *ex decreto naturae,* — 2] *ex L. Glicia,* — 3] *ex L. Falcidia,* — 4] *ex praesumtione furoris.* — *Principio ap. Romanos nullam fuisse legitimam.* — 1] *quia libera exheredatio.*

Marginal notes (right column): §. I. — 2] *fundamentum eius praesumtio furoris.* — 3] *parentibus libera ἀποκήρυξις seu emancipatio.* — 4] *uenditio liberorum legitima.*

Margin letters: A, B, C, D, E, F, G

CAP. IV. *quaestui esse, usque ad tertiam auctionem. Neue id fraudi ignominiaeque esse. Neque filio quicquam in bonis esse, patribus uiuentibus, quem etiam pater occidere poterat* et quae sequuntur deinceps. Postea tamen uendendi causa nonnisi unica fuit, patris scilicet egestas. Quam denique Constantinus M. hoc correxit remedio *l. 2. C. Theod. de alim. quae inopes parentes de publico petere debent* idque his uerbis: *prouinciales, egestate laborantes, liberos suos uendere et oppignorare cognouimus. Quisquis igitur huiusmodi reperietur, per fiscum nostrum, antequam fiat calamitati obnoxius, adiuuetur.* Imo *l. 2. C. de patribus, qui filios distraxerunt* id tantum habetur, ut filios uendere liceat, uerum saluo semper reluendi iure patri, liberis, extraneis. Sed tamen extat etiam *l. 10. C. de patr. potest.* ubi et hoc parentibus negatum: *Libertati a maioribus tantum impensum est, ut patribus quibusuis uitae in liberos necisque potestas olim erat permissa, libertatem eripere non liceret.* De GRAECIS uero PLVTARCHVS, quod ante Solonis tempora patribus concessum fuerit, *liberos uendere.* Locus est in eius Solone: *filiam aut sororem uendere, nemini ius esto. Nisi in ea adhuc uirgine moechum deprehenderet.* Plenius *Samuel* PETITVS *tit. 4. LL. Attic. p. 159.* Clarior hic testis AELIANVS *lib. 2. uar. hist. c. 7.* Si ergo patribus licuit Romanis, liberos quaestui habere, instar mancipii uendere et abdicare: quis quaeso dixerit, uel somnians cogitauerit hoc casu de liberorum ulla *legitima*. Verum satis de his. Neque enim tanta forte industria opus fuisset: nisi ueteris iuris fere obliti essent ICti forenses. Id enim si cogitarent, fieri non posset, ut tantae apud illos disputationes: *utrum legitima iuris naturalis.* Hoc autem oppido falsum esse, ex hactenus dictis patet, ubi Romae quondam exulauit legitima.

Trebellianicae putida origo.

(dd) In altero hoc nobis esse licet eo breuioribus, quo prolixi magis fuimus in primo. Est enim tyronibus iurisprudentiae Romanae ex *tit. institut. de fideicom. et ad Sct. Treb.* causa notissima facti huius senatusconsulti. Fuerat nempe ueterum Romanorum ea probitas atque integritas, ut, hereditatem alii restituere iussi, qui forte institui heres nequiret, quia *peregrinus, mulier, macula* notatus, cetera, sibi religioni ducerent, spem fallere testatorum, hereditate fideicommissarium spoliare et ex alieno opes quaerere. Quod pietas id uellet, ciuium fides et morum illius aeui singularis innocentia. In quibus uirtutibus si perstitissent Romani, necquicquam uel *Trebellianica* opus fuisset, uel *Pegasiana.* Quid uero? Fallunt fidem instituti heredes: hereditatem, alii destinatam, sibi retinent: rident exsibilantque cum testatorem, tum fideicommissarium inani restitutionis spe pulchre deceptos. Horrent tamen facinora haec Augusti. Praetores §. I. fideicommissarii dantur, qui fiduciarios heredes officii, sibi impositi a testatore, admonerent. Omni ex aere alieno periculo liberantur fiduciarii oneraque et actiones omnes in fideicommissarium transferuntur. Vt uel sic pudore ducerentur, quin fallerent perfidia. Verum nil proficitur. Lucri tanta fames sequiori aeuo, ut, omni pudore reiecto, fiduciarii ditescere cum opprobrio mallent, quam gratis soluere fidem. O mores! Ad haec quid legislator? Qui facile intellexit, malos animos frustra cogi ad uirtutem. Cum aliud nihil superesset, ut fides sancta haberetur, spes lucri proponitur. Quo exulantem Romae fidem testatores mercarentur. Scilicet *quarta* hereditatis pars, siue Pegasianae siue Trebellianicae nomine, conceditur fiduciario heredi, ne amplius dubitaret, cetera fideicommissario restituere. Quo rerum statu quis fidus et bonus ciuis aut iudex *Trebellianicam* fauore ullo, nec summo potius odio dignissimam habuerit, cum fere prae se ferat nihil, quam fidem quaestuosam et uenalem. Vestros autem o Germani! animos compello, ab integritate olim tantopere commendatos. Bone Deus! qui factum? quod migraueritis mores, proh! labe nunc infectos peregrina. Recipite pudorem, qui maiores uestros retinuit a fraude et fallaciis. Sint uobis uestrisque sancta fideicommissa. decoris gentilitii ergo fideique in uos positae in tabulis testatorum. Virtus sit uobis pretium, non heredipeta Trebellii.

Legitima stricti iuris.

(ee) Axiomata iuris sunt: *in correctoriis legibus debet fieri restrictio, multo fortius, quam in aliis; lex noua recipit omnes limitationes, restrictiones et declarationes* cetera. De quibus, post alios, late *Nic.* EVERHARDVS *in topica legali loco 78. n. 13. sq.* Nemo enim *se corrigere praesumitur*, quod est facti potius BARBOSA *axiomat. iuris 60. n. 1.* Restringens autem interpretatio locum habet, ubi opinabile non est, id legislatorem uoluisse GROTIVS *lib. 2. de I. B. et P. c. 16. §. 12.*

Fideicommissi puri et ex die magna discrimina.

(ff) Cum inter fideicommissa *pura* et ex *certo die*, fructuaria, intersit quamplurimum: nullum etiam a primo genere fideicommissi ad alterum esse uidetur uinculum consecutionis. In primo *heres* grauatur, in altero *heres heredis*: ibi heres *frustra* est heres, non hic, ubi *utitur fruiturque* hereditate: ibi heredi *alimenta* deesse possunt, *non hic*: ibi testator heredi *onus* imponit, hic largitur *commodum*: ibi heres testatori *facit* gratiam, hic *accipit* illam a testatore: ibi testator *praefert heredi* alium, hic autem aliis ipsique fideicommissario *praefert heredem*: ibi heres *aliena* curat, hic *propria* et quae utriusque discrimina sunt generis eiusdem. Vnde facile patet, iure meritoque dubitandum negandumque esse, quando leges de *primo* genere disponunt, quod illae eapropter disponant

CAP. IV. ponant etiam de altero. Praesertim si quaestio sit de legibus correctoriis atque odiosis. In quibus uersari diximus cum legitimam, tum Trebellianicam. §. II.

II. Quod sint odiosae ac insolentes.

§. II. Neque quod altero nunc loco moneo, *detractiones* hae iuris tantum *correctoriae* sunt: sed etiam *odiosae* ac insolentes. *Legitima* quidem, quod horribile dictu sit, liberos, quos pater uix natos exponere (gg) et, quamuis adulti essent, abdicare, uendere et occidere potuit (hh), iam nunc spernere et conculcare imperia et fideicommissa paterna (ii), nisi sordida haec secum lucra uehant legitimae et pietatem in patrios manes reddant quaestuosam. Eiusdem insolentiae *Trebellianica*. Pudorem enim illa excussit (kk) ciuibus Romanis, ne gratis fidem probarent testatori aut fideicommissario heredi, sed uirtutem ostenderent Romae uenalem. Est ergo et illud hic uerum, quod utraque detractio, quo odiosior sit, eo etiam sensus sit angustioris (ll). Vt etiam uel ideo certus sim, leges, odio dignas, a puris non porrigendas esse in fructuaria fideicommissa.

De iure patris liberos [gg] exponendi.

(gg) Principio dicendum de iure *exponendi infantes*. Vt nemo legibus adstrictus est ad procreandum: ita Romani et Graeci neminem quoque coegerunt ad alendum et agnoscendum procreatos. De primo LACTANTIVS, quod mireris forte, *lib. 6. c. 20. Quare si quis liberos ob pauperiem non poterit educare, satius est,* (minus malum largitur, ut euitet maius) *ut se ab uxoris congressione contineat, quam sceleratis manibus Dei opera corrumpat.* De altero dicendum hic est ex instituto. Scilicet perspicua primum uerba DIONYSII *Halicarnassensis lib. 2. hist.* quod olim Latinorum hi mores fuerint, ut, quod editum esset ab uxoribus, mariti uel agnoscerent alerentque, uel trucidarent, uel exponi iuberent bestiarum laniatui et escae. Verum, non iuris, sed consilii ergo, ne incolis orba esset respublica, hanc licentiam ad has leges adstrinxit Romulus: *ut colonis necessitatem imponeret educandi omnem uirilem prolem et e filiabus eas, quae primogenitae essent et uetuit, ne ullum foetum, triennio minorem, necarent. Nisi si quis infans mutilus aut prodigiosus statim in ipso partu editus fuisset* (a quibus scilicet nulla sperare commoda posset respublica). *In eos uero, qui contra leges istas fecissent, statuit mulctas.* Idem etiam fuerat decreto confirmatum DECEMVIRALI, ad quod TVLLIVS respexit *lib. 3. de leg.* et SENECA *lib. 1. de ira c. 15.* itemque *lib. 5. controu. 33.* Verum neque sic licentia sublata est parentum, in liberis, quos agnoscere nollent, occidendis. Nam, quod docte aduertit *Gerardus* NOOD in *Iulio Paulo c. 2.* nihilominus liberos, recens editos, pater occidere aut exponere potuit, hoc colore usus, recens editos embriones, homines ante non esse, quam nutricis opera interuenisset et prima ei data fuisset mamma. Accedit, quod meo iudicio, aucta hominibus republica, Romuli lex et ipsa in desuetudinem abiit, quod eius uideretur iam ratio cessare. Ex quo nulla incolarum Romae penuria fuit, ut potius ciuitas populi laborare uideretur multitudine. Quapropter ex innumeris locis clarum est, aeuo etiam imperatorum infantes proiectos et occisos fuisse parentum uoluntate, nullo sexus, aetatis, habitus facto discrimine. Exempla suppeditant cum ipsi scriptores Romani SVETONIVS *in Octauio c. 65. in Caligula c. 4.* TACITVS *lib. 5. hist. c. 5.* et *de morib. Germ. c. 19.* QVINTILIANVS *declam. 306.* PLINIVS *lib. 10. epist. 67.* tum christiani TERTVLLIANVS *in apolog. aduers. gentes p. 826.* LACTANTIVS *lib. 6. instit. c. 20.* aliique doctores christiani passim. Etiam in legibus iuris, infantes exponendi, frequens memoria *l. uxorem 29. ff. de manumissis testam.* porro *l. 16. patrem C. de nuptiis,* imo duobus titulis in *C. Theod. de expositis* et alio, *de his, qui sanguinolentos emtos uel nutriendos acceperint:* quos utroque uno eodemque titulo iunxit *Iustinianus lib. 8. C. tit. 52.* His moribus quidem usi non sunt ciues Romae christiani, imo tale quid facientem patrem arguerunt homicidii, de quo *Tertullianus* et *Lactantius* passim in *ll. cc.* sed tamen *Constantinus M.* imperator, quamuis Christo nomen dedisset, necquicquam ausus est, haec parentibus iura eripere. Quod pertinere quodammodo uiderentur ad facultates ciuium Romanorum et publicum ciuitatis statum, quem noluit, christianissimi ergo, labefactare. Igitur expositiones infantum damnatae quidem sunt in ecclesiis, in curiis autem relictae et quodammodo temperatae sunt, usque dum *Valentinianus, Valens et Gratianus* imperatores exponendi morem e republica proscriberent *l. 2. C. de infantib. expos.* his quidem uerbis: *unusquisque sobolem suam nutriat, quod si exponendum curauerit, animaduersioni, quae constituta est, subiacebit.* Sed quaenam haec *animaduersio?* Quamuis enim Paulo *l. 4. ff. de agnosc. et alendis liber.* necare uideatur *non tantum is, qui partum perfocat; sed et is, qui abiicit et qui alimonia denegat; et qui publicis locis misericordiae causa exponit, quam ipse non habet:* constat tamen cuique, inter haec genera expositionum quam plurima interfuisse, adeo, ut tantum non ineptum fuerit, diuersis delictis adfingere poenam eandem. Quid uero? *L. 8. C. ad L. Cornelium de sicar.* certe hoc uelle uidetur

CAP. IV.

uidetur: *Si quis necandi infantis piaculum aggressus aggressaue sit: sciat se capitali supplicio esse puniendum.* Erudite et ingeniose ICtus humanissimus *Gerard.* NOOD *cap. 9. 10. 11. Iul. Pauli* utramque legem ita connectit, ut existimet, iuris *primam* tantum *praecepta* habere, ex uirtute desumta, quae post in *ultima* lege iuerint in *iuris regulas* forenses. Verum, quod legis duritatem plura hodie regna horrent: non puto, de omni genere expositionis agere eandem, sed tantum de illa, quae facta esset bestiarum laniatui et submersionibus aquarum. Ceterae enim expositiones, in loco publico factae, quod raro illas mors sequeretur, animaduersionem habuerunt extraordinariam exilii et fustigationis. Idem iudicium est *procurati abortus.* Quem theologus aut philosophus homicidium dixerit, non ICtus nec iudex in foro criminali. Quod illud reipublicae damnum hic non sentiatur, quod in infanticidiis et multa accidere soleant inter os supremaque labra. Deinde qui in poenis infligendis sequi uoluerit uincula consecutionis *moralistarum*, qui dicuntur, ille et homicidium dicere poterit crimen onaniticum, pollutiones, quidni et sera aut negata matrimonia? Vtinam discriminis, inter praecepta et regulas iuris, obseruantiores fuissent ipsi etiam conditores Carolinae. Sed haec in diuerticulo.

2] *de iure parentum, liberos occidendi.*

(hh) Ius uitae et necis, quod Roma parentibus tribuit, est certe testatissimum. BODINVS *lib. 1. c. 4. de republ.* Romanos hac in re secutos esse dicit ius naturae, quod patres hac instruat in liberos potestate. Sed HALICARNASSENSI *lib. 2. et 8.* auctore: *Romulus Solonis, Pittaci, Charondaeque leges, permittentes patribus, filios exheredare domoue pellere, non satis habuit graues et ut parenti suus honor conferuaretur. Omnem potestatem patri dedit in filium. Idque toto uitae tempore siue in carcerem eum mittere siue flagris caedere siue uinctum ablegare ad rustica opera siue necare libeat. Etiamsi filius tractet rempublicam, etiamsi magistratus gerat maximos.* Addit porro BALDVINVS *ad L. 17. Romuli:* Hoc iure usi sunt Brutus, Manlius, Torquatus, Cassius. Idem ex formula patet, qua liberi sunt arrogati. Nam patris etiam adoptiui haec potestas fuit. GELLIVS *lib. 5. Attic. c. 19.* eam recitat: *uelitis, iubeatis, Quirites, uti Lucius Valerius Lucio Titio tam iure L. Q. filius sibi siet. Ei* VITAE NECIS *in eo potestas.* Idem ex testimonio ALEXANDRI *lib. 6. c. 10.* ubi post alia dicit: *Filio nihil in bonis uiuo parente. Quem etiam pater occidere poterat.* Neque ipsarum legum hic deest auctoritas *L. ult. C. de patr. potest.* claris hoc uerbis dicit Constantinus: *Libertati a maioribus tantum impensum est, ut patribus, quibus ius * uitae in liberos * necisque potestas olim erat permissa, libertatem eripere non liceret.* Et PAVLVS *l. 11. in suis ff. de lib. et posth. nec obstat, quod liberos exheredare licuerit, quod et occidere licebat.* Supersedeo testibus testimoniisque de iure in uitam liberorum aliis, non, quod illa desint, sed quod haec sufficere uideantur.

§. II.

Patria potestas, Dei uicaria, ab hominibus fere sublata.

(ii) *Plus in pietate patris, quae est a Deo, quam in illa, quae ab hominibus siue pactis siue moribus inducta est,* inquit NAZIANZENVS *in apologet. ad populum.* Proh! hodie *inter christianos nihil iam plane patrium, nisi adpellatio sola atque denominatio patris. A re separata est pietas, in uerbo haeret. Initio licebat sine exceptione filium interficere, postea, nisi consilio adhibito. Rursus non inauditum. Denique, non iudicio domestico; sed per magistratum. Imo uero tandem illud ius euanuit prorsus. Nec ultra est pignori aut uenditioni locus. Exheredationi ne uix quidem. Quicquid acquirit filius, sibi hodie acquirit* (peculiis adsignatis, quorum ignara uetustas), *non patri. In ius uocat, accusat sine uenia. Ea nunc religio, ea traditio ecclesiae. Filium, quamlibet uitam instituat, nubat, uoueatque: posse ista omnia, spreto inuitoque patre.* His uerbis patri ereptam potestatem, queritur deploratque *Petrus* AERODIVS in *opusculo de patrio iure.* Quo filium, ordini Iesuitarum se dicantem, e manibus illorum instituit uindicare, pater moestissimus. Nostro certe calculo subscribimus eidem, eo praesertim intuitu, quo priuilegia *peculiorum* et *legitimae* cum pristinis Romanorum institutis aduersa esse uult, tum diuini humanique iuris rationibus. Apposite *Ioan.* BODINVS *lib. 1. de republ. c. 4. p. 44.* de legitima liberorum sigillatim: *Laudabilior est mos antiquus Romanorum, qui nullam actionem ad patris testamentum filio dari permiserunt: ut nihil a filio contra patris dignitatem tentaretur. Sed cum legitima filiorum a magistratu definita esset, parentes a liberis paulatim contemni et in annos illi paternos inquirere coeperunt.* Neque enim est, quod libertas haec parentum liberis uideatur damnosa fuisse. Quin haec in licentiam abeat, quamuis leges non caueant, cauet tamen benigna et prouida natura. Quoties enim de liberorum agitur commodo, neque nostris neque aliorum consiliis allicimur, sed uiagimur rapimurque nobis ingenita. Hominem facilius exuas, quam amorem istum.

Praesertim per LL. de legitima.

Trebellianica fidei expers.

(kk) Non repetam hic, quod scripsi superius §. 3. *litt. dd.* Res ipsa uel ex primis iurisprudentiae elementis clara est. Quo fine consuli possunt §. 1. 2. *seq. Inst. de fideicomm. hereditat.* Vberrimi etiam hic sunt *Balduinus, Hottomannus, Bachouius* et qui huius uitulo arauit *Vinnius,* alii. Qui omnes in legitimae originem ita inquirunt, ut constet, perfidiam Romanorum eisdem occasionem dedisse causamque. Modo illam grauioribus uerbis detestarentur, quod dum facere negligunt, eius officii hic sunt commonendi. (ll) Hanc

CAP. IV. §. III.

Odia quartarum in patrem et testatorem sunt restringenda.

(ll) Hanc enim iuris interpreti regulam A suggerit pontifex *cap. 13. de reg. iur. in 6. odia restringi et fauores conuenit ampliari.* Quando itaque lex super *facto negatiuo*, quale illud est, quod agit de non grauando herede ultra quadrantem aut semissem, qui ante poterat omnino grauari, tum lex est restringenda. *Neque extensio admittitur ex identitate rationis* TIRAQVELLVS *de retractu in praef.* et HONDEDAEVS *lib. 1. conf. 95 n. 28.* sic odiosa, *quae in alterius* (parentum et testatorum de rebus suis) *praeiudicium tendunt: quae iuri communi* (patrio iuri et iuri testatorum) *derogant* BRVNNEMANNVS *ad reg. iur. 15. n. 2.*

III. Ratio quartarum cessat in fructuariis fideicommissis.

§. III. Praeterea neutrius quartae *ratio* adest in fructuariis fideicommissis. Non *legitimae.* Huius enim fundamentum et radix, quod pater liberis teneatur ex lege alimentaria (mm); quod pater opes acquirat ex operis fortunisque liberorum (nn). Vbi illud omnino uidebatur durissimum. Filios in operis, patri praestandis, in diuitiis eiusdem augendis senescere (oo), post tamen commodo destitui successionis. Vt uero ulcera peculiorum taceam, quibus uetustiora parentum iura adflicta sunt (pp); neque incusem corruptos seculi mores, quibus liberi se emancipare per oeconomiam pecularem possunt, id est, abdicare parentem, quamprimum non opus habent illo (qq): certe omnis liberorum querela cessat in fructuariis fideicommissis (rr), quae illis et ad alimenta sufficiunt et ad compensanda, patri forte praestita, emolumenta. *Trebellianicae* autem ratio a fructuariis fideicommissis eo magis exulat, quo certius est, frustra heredem non esse, cui id a testatore datur, ut bonis utatur fruaturque hereditariis (ss).

Non olim, sed hodie pater LL. obstrictus est filio ad alimenta.

(mm) Olim pater non legis; sed natu- B rae stimulo actus est ad liberos alendum. Quod non solum ex superioribus patet, ubi pater *exponere* liberos, *uendere*, *abdicare*, *trucidare* potuit impune: sed etiam inde, quod patri pristina libertas in multis etiam causis post fuerit conseruata. Scilicet alere is liberos non tenetur, si fuerint ingrati, aut, quemadmodum lex ait, si *patrem officio debito non promeruerint l. 4. si patrem C. de patr. potest.* si liberi opifices C sint, uel aliunde habeant, unde possint uiuere *l. 5. si quis* §. 7. *de agnosc. et alend. liberis* si ob crimen, in patriam commissum, proscripti sint SVRDVS *de alim. tit. 7. quaest. 3.* MENOCHIVS *lib. 5. praesumpt. n. n. 1.* ubi, quod strictim noto, *Philip.* PASCALIS *de patr. pot. part. 2. c. 3. n. 8. 9.* iusto est indulgentior, quod patrem sui etiam officii admonere uelit in *ulceribus reipublicae* alendis, id est, in cultu et uictu praestan- D do liberis auctoritate reipublicae proscriptis. Quod Romanis minimum institutis in patria potestate ualde est inconcinnum. Quicquid sit, demus liberis alimenta ex naturae lege credamusque, quod imperator dicit *pr. inst. de iure nat. et gent.* quod omnium animantium is impulsus sit, *unde liberorum educatio:* certe haec deesse nequit in fructuariis fideicommissis. Aut, si quid desit, neque *legitima* sufficiet, ul- E tra quam tamen esse non solet patris testatoris obligatio.

Legitimae fundamentum operae liberorum.

(nn) Est haec altera radix legitimae. Quod si enim pater non tenetur ad alimenta, nisi in subsidium, quando liberi non habent, unde *se exhibere et alere possunt l. 5. si quis* §. 7. 19. *ff. de agnosc. et alend. liber.* multo minus, alimentorum ergo, illi habebunt legitimam. Oportet igitur aliam hic causam subesse. Scilicet, ut Romanorum pleraeque opes quaesitae ex *operis* seruorum ac *liberorum l. placet 79. ff. de adquir. hered.* et *l. 2. C. de patr. pot.* ita aequum fuerat omnino, ut familia, morte capitis dissoluta, illi aliquid hostimenti loco acciperent ex bonis hereditariis, quo operae illis quodammodo pensarentur. Quapropter olim liberis emancipatis neque legitima fuerat neque ulla alia successio in bonis defuncti parentis §. 9. *inst. de heredit.* et *l. 11. capitis deminutione ff. de suis hered.* Nam hi non patri acquisiuerant, uerum sibi suisque. Deinde hac causa cum a legitima, tum ab omni hereditate filiae quondam exclusae, quoniam foeminarum pudor Romae uix admisit, ut plus patri operae earundem prodessent, quam sumtus requirerentur alimentarii. Adde *Voconiam* legem ex interpretatione AVGVSTINI *lib. 3. de ciuit. Dei c. 21. ne quis heredem foeminam faceret, ne unicam quidem filiam. Qua lege quid iniquius dici aut cogitari possit, ignoro.* Videatur plenius ICtus AVGVSTINVS de LL. *Voconia* praesertim *p. 149.* Ex quo fonte etiam illud fluxit, quod filiabus dos suffecerit fueritque instar legitimae et alimentorum; quod nulla filiarum ultra secundum gradum successio; quod cognatorum nulla successio; quod demum filiarum minor fuerit legitima, quam filiorum et quae sunt generis eiusdem. Vnde constat, foeminas *legitimae* unam, duplicem causam masculos habuisse.

Patria potestas olim diuturna.

(oo) Neque enim olim fiebat, quod hodie fit, ubi filii se emancipant pro lubitu, quoties paternis illi carere possunt alimentis subsidiisque ad cultum et uictum. Saepe quinquagenario maior uixerat sub patria adhuc potestate. Hic in operis, patri praestandis, uires contriuerat contabueratque, ut, mortuo patre, porro non sufficeret

CAP. IV. §. III. IV.

ceret ad acquirendum et alendum suos. Patrem is fecerat opulentum, in uegeta aetate, uiribus integris firmisque; residuum uitae senectus, canities, morbi, egestas, quibus cum conflictari oportuit filium, parenti ad tumulum usque probata uirtute. Si quidem infelicia uerba dixerat pater, *exheres esto*. Non iniuriis lacessitus, uerum ad improbae nouercae suggestiones, uel, quod alio casu, quem filius euitare non poterat, animum corruptum circumferret. Quisquis ille metus et quam grauis sit, certe nullus est in fructuariis fideicommissis.

Peculiorum ignara uetustas.

(pp) Iure antiquo patri filius familias acquisiuerat, siue ex stipendiis in *militia* lucraretur, siue ex honorariis salariisque in muneribus reipublicae *togatis* atque *litterariis*. Filius nullius peculii dominus; solus pater omnia complexus fuerat proprietate usuque. Imo, qui acquisiuerat haec, nil praecipui aut quid maius habuit in acquisitis, quam reliqui fratres, qui uitam transegerant in desidia et languore DIONYSIVS *Halicarnass. lib. 8.* addatur TVNNINGIVS atque VINNIVS ad *tit. inst. per quas pers. cuiq. acquir.* Postea uero quid? priuatur primo pater iure in stipendia et praedas *militum* filiorum IVVENALIS *satyra 16.* Deinde leges ipsum fraudant honorariis salariisque, in filios collatis, in publico munere aut studio litterarum. Idque inani hoc tegumento, quod litteraria quoque militia sit et peculium, inde quaesitum sit quasi castrense. Post etiam *aduentitii* peculii proprietas imo et ususfructus patri eripitur, dummodo nomen ei adderetur, *irregulare*. Misera certe patrum sors ex iurisprudentia media, spoliatrice patrii iuris ex acquisitione liberorum. Vnde legitima uix opus est, quando liberorum bonis satis prospectum esse constat sacris peculiorum, si superis placet, priuilegiis.

Emancipatio in arbitrata est liberorum.

(qq) Res notior est, quam ut aliqua hic opus sit probatione. In illis etiam locis, ubi statuta desunt, regnant tamen mores. Vt portenti instar uideretur, si quis hodie pater filium *maritum*, *opificem*, *officialem* inuitum et repugnantem, collo obtorto, retinere uellet sub patria potestate. Id est, sibi adrogare mercedem a filio, operarum ergo, acceptam. Quod cum sit, parentes omni commodo sunt destituti, quod olim sperare poterant ex patria potestate. Contra, commoda liberorum, quae olim non fuerant, hodie effecta sunt, ligantque patris manus cum uiui, tum mortui, in opprobrium seculi, ignominiam decalogi et dedecus familiarum. Olim quod *Luciano* argumentum filii *abdicati* fuerat: hodie satis materiae ad satyram *patris abdicati* a filio, iuris licentia munito ad id faciendum. Non nostro, sed iudicio hic utimur *Aerodiano*, cuius libellum supra commendauimus in hoc argumento.

Ex fructuariis fideicommissis alimenta et redhostimenta operarum.

(rr) Quamuis hodie, post legem alimentariam, uix ratio ulla subsit *legitimae*, quod fieri non possit, ut parentes ex operis uiuorum liberorum ditescant: satis fit tamen utrique in fructuariis fideicommissis. Principio enim qui liberos negligere dicetur testator, qui illis omnis substantiae suae relinquit usumfructum; qui ultra largitur, quam rigor eum iubet legis. Quod opinabile sit, malle aliquem rei uniuersae usumfructum, quam tertiae aut dimidiae tantum partis solam proprietatem.

Fructuarius non frustra est heres.

(ss) Trebellianicae causa potissima haec fuit, quod fiduciarii gratis heredes esse, nollent declinarentque hereditatem §. 5. *Instit. de fideicomm. heredit.* Quo ipso testamentum, herede destitutum, euanuit. Atque bona hereditaria deuenerunt in manus heredum ab intestato, contra uota ac uoluntates testatorum *l. eam, quam C. de fideicomm.* Verum enimuero non existimauerim, hominem sanae mentis fore, qui uel repudiauerit hereditatem, uel querelas mouerit, se gratis heredem fuisse, si illi bonis hereditariis uti frui licuit uel ad dies uitae, uel etiam longi temporis interuallo. Quo ipso certe manifestum est, rationem Trebellianicae exulare prorsus in fructuariis fideicommissis.

IV. Quia fructus sunt numerandi cum in legitima, tum in Trebellianica.

§. IV. Post, si auctoritate ipsarum legum (tt), imo etiam sententiis ICtorum (uu) certum est, fructuum rationes esse habendas, in aestimandis detractionibus: neque liberorum legitima (xx) neque Trebellianica fiduciariorum (yy) laesa erit in fructuariis fideicommissis. Ita autem rationes subducendae, ut primo tractus *quarta*, *triente* aut *semisse* heredis instituti detrahantur; tum summae, qui remanet, computentur fructus; postea illi aestimentur ad legitimam aut Trebellianicam et, si quid desit, a fideicommissario herede (zz) illud suppleatur.

Leges, quod loco quartarum sint fructus.

Non solum in Trebellianica.

(tt) Ordine hic eas exscribemus, idque uerbatim, ne in nostrae sententiae fauorem aliquid fecisse uideamur. Prima sit *l. 18. §. 1. ff. ad SCt. Trebellian.* ubi ita inquit Vlpianus: *plane* fructus in quartam imputantur, ut est ei rescriptum.* Non suo hic tantum iudicio utitur ICtus, sed etiam principis auctoritate, ad quam prouocauit. Plenior clariorque est *l. 8. Papiniani §. 11. ff. de inoff. testam.* quae ita se habet: *Vnde si quis institutus forte ex semisse, cum ei sextans ex substantia testatoris deberetur et rogatus esset, post certum temporis restituere hereditatem: merito dicendum est,* nullum iudicium mouere, cum debitam portionem et eius * fructus habere possit. * Fructus enim solere in Falcidiam* (quidni in Trebellianicam) *imputari non est**

CAP. IV.

est * *incognitum. Ergo et si ab initio heres ex semisse institutus, rogetur post decennium restituere hereditatem: nihil habet, quod queratur. Quoniam facile potest debitam portionem, eiusque fructus medio tempore cogere.* Adeo fidenter hic loquitur Vlpianus, ut rem non existimet quaestione dignam, quae nemini esse possit incognita. Eodem iudicio decidit et ipsius etiam *legitimae* loco esse uult fructus delatae per fideicommissum hereditatis *l. mulier 22. §. 4. ff. ad SCt. Trebell.* quae haec est: *Cum proponeretur quidam filiam suam heredem instituisse et rogasse eam, ut si sine liberis decessisset, hereditatem Titio restitueret, eaque dotem marito dedisse certae quantitatis. Mox, decedens sine liberis, heredem instituisse maritum suum et quaereretur, an dos detrahi possit? Dixi, non posse dici in euersionem fideicommissi factum. Quod et mulieris pudicitiae et patris uoto congruebat. Quare dicendum est, dotem decedere, ac, si quod superfuisset, rogata esse restituere. Quod si tantos fructus ex hereditate mulier percepit, ut inde poterit doti satisfieri; dicendum est, potius fructibus hoc expensum ferendum, quam fideicommisso.* Non ouum ouo similius esse potest, quã lex haec a nobis propugnatae sententiae. Quod si enim argumentum a dote ad legitimam ualet, uti ualere agnoscunt omnes EVERHARDVS *loco legati 71 n. 2. seq.* habuimus certe, quod requisiuimus. Scilicet *legitimam* hic detrahendam fuisse, nisi fructus ex fideicommisso quaesiti, eam exhausissent. Quod cum factum sit, nullus locus est legitimae. Imo ipse imperator suo etiam calculo id adprobat, quod computari debeant commoda, liberis quaesita, in aestimatione legitimae. Ita enim in *L. quoniam nouella 29. C. de inoffic. test.* colligit legislator: *Quoniam nouella constitutio diui Leonis ante nuptias donationem a filio conferri ad similitudinem dotis praecepit: etiam ante nuptias donationẽ filio in quartam* (tum legitimam) *praecipimus imputari. Ad excludendam inofficiosi querelam.* Addi potest *auth. nouissima C de inoff. test.* et plenius *nou. 18. cap. 1.* ubi satis esse, dicitur, si legitimam habeant saluam liberi, quocunque eandem titulo acceperint. Cui *nouella 115. c. 3.* non obest STRAVCH. *diss. 9. th. 38.* modo interpretatio accedat doctrinalis BERGER *lib. 2. oecon. tit. 3. n. 1. p. 373.* Qua tamen nobis non opus est, quod constet fiduciarium heredem honoratum esse. Hactenus de legibus. Nunc ad interpretum argutias, plenissimas tenebrarum.

Sed etiam in legitima.

(uu) Innumeris dubitationibus expositum esse, putant interpretes, argumentum: *utrum fructus*, praeter illos, qui ex legitima ueniunt, *ex reliquis fideicommissi bonis ab herede percepti, iure imputari queant in legitimam?* Conferemus symbola illorum, qui faciunt nobiscum. Sunt autem in his *Petrus de* ANCHARANO *consil. 128.* "Si pater institueret filium heredem uniuersalem, quoad proprietatem et usumfructum: tum esset computatio facienda ex l. 68. ff. ad L. Falcid. quod si non ascendat ad quantitatem legitimae, suppleat, quod deest, heres fideicommissarius.„ Succedat huic *Raphael* CVMANVS *cons. 25.* uersu *circa autem*, qui hoc dubium ita respondit: *si testator, instituto filio ultra legitimam eique grauauit* (iussitque restituere hereditatem post temporis interuallum) *legitimam.* "Vel fructus ex bonis ultra legitimam perceptos in eam imputare tenebitur atque ita legitimam deducere non poterit, sed eam debet restituere. Et, quod dicitur, filium grauari non posse in legitima sua, intelligitur, quando pater nil plus ultra legitimam relinqueret, uel quando relinqueret plus et filius uellet acceptare solam legitimam, residuo repudiato.„ Rationem IMOLA *in l. ult. ff. de cond. instit.* addit non barbaram stylo tantum barbaro: Filius enim non dicitur grauatus in legitima, quando habuit (fructuario fideicommisso) recompensationem. Neque aliter Rol. a VALLE uol. 4. conf. 99. n. 21. Querelae locus non est, nisi quando filius legitima priuandus, nil in recompensationẽ haberet. Secus quando aliquid consequitur in recompensationem. Ita non minus Paul. de CASTRO cons. 77. Quod etiam aduersus Alexandrum tuetur CVRTIVS iunior cons. 54. 120. et 159. pleniusque NATTA consil. 321. n. 4. 5. his uerbis: ex quo testator uoluit totam hereditatem deuenire debere ad agnatos, uidetur filios grauare in legitima et tum debent filii compensare fructus in legitima. Loquimur autem de fructibus, in quibus filius fuit institutus ultra legitimam. Nam hi fructus non sunt debiti in legitima, ideo in eam possunt computari. Sed tamen dicit Alexander, omne grauamen abesse debere a legitima. Sed nec ista ratio procedit. Quia legitima non grauatur, si fructus, quos filius percepit ultra legitimam, in ipsam legitimam computentur. Idem Augustin. BEROIVS tom. 2. consil. 23. n. 1. Sibi enim tribuat filius, quod maluerit uniuersorum bonorum heres esse fructuarius, quam defalcare de hereditate legitimam Phil. DECIVS conf. 687. n. 2. 3. Eodem iudicio CEPHALVS consil. 272. n. 143. utitur: si filius grauatus est restituere totam hereditatem, intelligitur etiam grauatus in legitima. Et ipse filius intelligitur adprobauisse uoluntatem patris ex eo, quod hereditatem simpliciter adiuerit neq; dixerit se uelle suam legitimam.„ Quae sententia quoque est *Laurentii* CALCANI *cons. 56. n. 18.* et *Iosephi* LVDOVICI *in decis. Lucensi 28. n. 105. seqq.* Sed uero liberis neque hoc dare uult BEROIVS *in quaest.*

Fructibus ex fideicommisso num pensetur legitima? Affirmant

§. IV. *de Ancharano.* *Cumanus.* *Imola.* *Valle.* *Castro.* *Curtius.* *Natta.* *Beroius.* *Decius.* *Cephalius.* *Calcanus.* *Ludouicus.*

CAP. IV. 87. n. 10. ut eligere illi possint alterum. Putat enim ipse, quod leges tantum ad falsam legitimam obligent patres, ne quidem solam liberis fideicommittant. Addantur MENOCHIVS *conf. 196. n. 14. 15.* et MARCARIVS *epitom. fideicom. quaest. 30.* atque *Ioan.* DILECTVS *de arte test. caut. 31. n. 6. lib. 5.* qui suo nobis etiam calculo accedunt. Hactenus ICti aliquantum barbari, quibus ideo uirum humanissimum addo *Andream* ALCIATVM, quem *ex libr. 9. conf. 48. n. 2. 3. 4.* plene audiemus: "Non potuit pater grauare filium in legitima per "fideicommissum. Sed tamen in casu no"stro contrarium uidetur uerius. Cum "enim eum uniuersalem heredem institu"erit et longe plus ei reliquerit, quam le"gitima esset: non uidetur, quod filius "possit conqueri tanquam grauatus in le"gitima. Quia * fauor ipsius est, habere "potius totam hereditatem cum illo one"re, quam tertiam tantum, id est, legitimam "sine onere. Secundus casus est de quar"ta Trebellianica. Et iste uidetur habe"re minus dubitationis. Cum possit te"stator hanc quartam prohibere censeat"que prohibuisse, subiiciendo omnia et singula bona fideicommisso,, Omnium uero plenissime hoc argumentum tractat instruitque illud rationibus et nominibus ICtorum *Ioh. del* CASTILLO *quotidian. controuers. lib. 5. cap. 107.* toto. Ego certe tot testes, mea, non aliena fide laudatos, propterea conduxi, ne cuiquam persuadeatur, nostram sententiam destitui aliorum patrocinio. Ceterum, qui haec secum expenderit, illi forte cautela Socini se minus commendabit. In illa enim opus est, ut pater expresso utatur dilemmate: *restituat filius hereditatem uniuersam post tempus in testamento expressum; aut statim, sed retenta tantum legitima.* Quaeso enim! quid opus est his uerborum schematibus inter liberos et parentes? Cum ad patris, testatoris, uoluntatem intelligendam satis sit filio, quod pater bona hereditaria onerauerit fideicommisso. Hoc si intellexerit, in memoriam sibi reuocet uerba decalogi atque uel iure stricto utatur, *legitimam* statim uindicando, uel parentis satisfaciat uoluntati, utendo fruendo hereditate uniuersa. Ita tamen, ut, tempore finito, illa restituatur. Contra, si adiuerit hereditatem filius, post, tempore praeterlapso fructibusque perceptis, nihilominus legitimam abstulerit spemque patris temere eluserit, id quidem mihi proxime abesse uidetur ab alacri in manes patris improbitate. Qui uero sententiae, hactenus explicatae, non subscribunt, illos, non miror, effugium petere in cautela Socini, decantata *Cardinali de* LVCA *in theatr. iust. et ueritat. tract. 1. p. 3. discur. 17. 18.* et b. m. STRYKIO *de caut. test. cap. 17. membr. 3. §. 15. de cautela Socini p. 666.*

Menochius. Marcarius. Dilectus. Alciatus. Castillo. Cautela Socini patre indigna.

seq. Quam tamen damnant *Simon de* PRAETIS *de interpret. ult. uolunt. lib. 5. disp. 3. n. 116.* et *Ioan.* TORRE *lib. 2. de pactis futurae success. cap. 33. n. 164.* qui plures laudat alios. §. IV.

(xx) Ludere mihi uidentur omnes illi, qui nodos quaerunt in scirpo. Scilicet horrent dicere, *fructus imputandos in legitimam*, *Ioan.* TORRE *de pact. success. lib. 2. c. 33. n. 18.* quia obstare huic sermoni uideantur *l. 6. iubemus C. ad SCt. Treb.* atque *l. 36. scimus §. repletionem C. de inofficios. test.* sed tamen id largiuntur, in fructuario fideicommisso, testatorem fructuum restitutionem filio imperare posse. Qui si hoc facere nolit, loco eorum cedere poterit legitima. Scilicet scopulus, ad quem offendunt, in uerbo haeret. Re ipsa enim idem est, siue filius mille, quos reddere debet, fructus adpellet, an uero legitimam. Quid ergo opus est, uerba patris detorquere in alios sensus, aut rei innocentiam in foro damnare ex notulis formularum. Cetera, quae ad argumenti rationes faciunt, repetenda sunt ex praecedenti.

Num fructus uere imputentur in legitimam?

(yy) Hac in re prolixior est HARPRECHTVS *tract. 2. cap. 6. a §. 83. ad §. 96.* qui distinguit quaestionem in classes singulares. Principio utrum fructus computandi in *Trebellianica primi* gradus liberorum; an *alterius*; an *parentum*; an certo casu *fratrum* et sororum; num in *societate legitimae*; an extra eandem; num in *quarta peregrinorum*. Titubat ille in tantis doctorum discriminibus; tandem calculos colligit nobiscum. Operae pretium uero non est in his esse prolixum. *Principio* enim *litt. uu. supra* fructuum in legitima numerandorum rationes dedimus. Sed legitima fauorabilior, quam Trebellianica habetur ALCIATVS *lib. 9. conf. 48. n. 4.* *Deinde* liberi, Trebellianicae intuitu, nihil praecipui habent, cum ibi iure non liberorum utantur, sed heredum fiduciariorum. *Post* fructibus saluis, fiduciario heredi querela nulla, quod frustra sit heres *litt. ss.* Tum leges codicis ignarae detractionis *duplicis*, ut recte stuporis arguat illos FABER *dec. 11. error. pragm. 5. p. 247.* qui in neutra fructus numerandos esse uelint. *Ad extremum* satis esse potest liberis, si illud praecipui iure habent, ut fructus respondere oporteat duabus quartis, cum olim satis fuerat, si aequarunt alterutram *l. 18. §. 1. ff. ad SCt. Trebell.* et quas alias citauimus *litt. tt.* Quae obesse uidentur, MANGILIVS enarrat *tract. de imput. et detract. quaest. 17.* Sed illa confutabimus nos inferius.

Fructus num in Trebellianica numerandi?

(zz) Calculos facile intelliget, qui uerba legerit diuersorum ICtorum, quibus illi sunt descripti *litt. uu.* Scilicet, finge, Caium Titio filio relinquere 12000. ea lege, ut, post decennium, omnem summam restituat Sempronio sine detractione.

Calculus legitimam numerandi in fructuario fideicommisso.

CAP. IV. ne. Nil damni ita patietur Titius in legitima. Haec si detracta fuisset, ipse pro 12000. habuisset 4000. ceteris 8000. fideicommissario relictis. Cuius summae usurae, spatio decem annorum, reddunt 4000. usurarum usuris non computatis, quas lucrabitur praeter legitimam fiduciarius, si hanc fideicommissario reddiderit feceritq; satis testatoris uoluntati. Absit ergo, ut *legitimae* quoque ipsius usuras in hoc calculo numerauerim. Hoc enim est, quod leges improbant et quo plurimi doctores acti sunt in transuersum. Ceterum, qui *utriusque quartae* patronus est, is decem annis lustrum addat. Vt adeo summa exhauriatur tam *legitimae* quam *Trebellianicae*. Barbarum esse oportet, qui computi non exosculetur aequitatem: bardum uero, qui, post omnia haec commoda, a testatore accepta, nihilominus fidem ei fallere cuperet atque nouis detractionibus euertere illius uoluntatem. §. V.

V. Quia nulla in reciprocis fideicommissis detractio.

§. V. Ad extremum superessent alia quidem ex iure Romano argumenta aduersus *quartarum detractiones* in fructuariis fideicommissis: utpote, quod haec leges probent, si *reciproca* sint (aa); quod in illis *commoda* uersentur fiduciariorum (bb); quod onera uix heres sentiat, uerum heres tantum heredis (cc); quod ipsis etiam Romanis fideicommissa familiae (dd) libera a detractionibus et quae sunt eiusmodi: sed tempus nos admonet, ut Germanici etiam iuris rationes habeamus sigillatim.

VI. Commoda heres sentit. VII. Incommoda heres heredis. IIX. Dignitas familiarum.

Exulant quartae a fideicommissis reciprocis.

(aa) Alexandri imperatoris clara hic constitutio *l. 12. si pater C. de inoff. testam.* Cuius uerba recitabimus summatim: *si pater fidei filiorum commisit, ut si quis eorum intra 25. annos aetatis decederet, superstitibus portionem suam restitueret: calumniosam inofficiosi actionem aduersus iustum iudicium testatoris instituere non debetis. Cum ex huiusmodi fideicommissaria restitutione tam unius, quam alterius portio ad illos poterat peruenire.* Rationes legis se produnt haud difficulter. Quoniam in illis, quae fortunae sunt mutuae, nulla laesio, potius commoda et damna utrinque aequalia *l. 11. C. de transact.* et *l. 2. C. de pact.* ut adeo nullum hic grauamen: quoniam ex eadem causa sustinentur emtiones fortunae: quoniam satis est imperatori, neutrum uel frustra heredem esse uel alimentis destitui, quae tamen cum legitimae tum Trebellianicae sustentacula §. 3. *supra*. Ita DECIVS *cons. 456. n. 8.* de PETRA *fideicom. quaest. 15. n. 105.* VASQVIVS *de success. lib. 1. §. 10. n. 174.* et nos supra *cap. 2. §. 6. litt. cc.* Parum uero in manes Iustiniani uerecundiam probant, qui huic sententiae *L. quoniam 32. C. de inoff. testam.* opponunt. Nemo enim prudens dixerit, reciproca fideicommissa grauamina esse, ut potius hodieque pactis mutuo *successoriis* sibi suisque facultatibus prospicere, uideamus, cum principes, tum homines priuatos. Quoniam nemo adeo pusilli aut infirmi animi est, quin spem habeat, alterum uitae diebus superare. Taceo utramque legem in uno eodemque titulo reperiri, ut labili memoria fuisse oporteat Tribonianum, si in eadem pagina sententias fouisset sibi aduersas. Et, nisi utraque consistere potest, mallem *L. 32. C. de inoff. test.* expungere, quam primam, rei iurique patrio ualde concinnam. Dissentiunt uero damnantque hic fideicommissa reciproca FVSARIVS *de fideicom. qu. 296. n. 23.* PRVCKMANN. *uol. 1. cons. 28. n. 95.* b. m. STRYKIVS *de caut. testam. c. 17. membr. 2. §. 17.* Mihi consecutionis uinculum hoc est: rationem reciproci et fructuarii fideicommissi unam fere eandemque. In utraque fortuna regnat, uita longaeua: neutra laedit heredem, fouetque potius eundem spe uitae diuturnae. Quod si ergo in primo locum quartis esse non uult imperator, neque opinabile est, eum has uelle in altero.

Exulant quartae, ubi nulla laesio heredis.

(bb) Detractionis fundamentum et radix *grauamina* heredum *l. 32. C. de inoffic. test.* Neque haec alium fontem habent, quam damna et laesiones in portione hereditaria. GABRIEL *de legit. concl. 1. n. 20.* b. m. STRYKIVS *de caut. test. c. 17. m. 3. n. 2.* Verum superius *litt. uu.* satis iam ostensum est, heredem fiduciarium plus commodi et lucri sentire ex fideicommissis fructuariis, quam ex legitimae aut Trebellianicae detractione.

Heredi heredis quae iura in quartis.

(cc) Loquor de illis fideicommissis, quae, mortuo demum fiduciario herede, debent restitui. Superius *cap. 2. §. 2. litt. qq.* iam ostensum est, quod in foris regnet *cap. Raynutius X. de test.* auctoritas. Verum uti capitulum hoc ICtis, rerum gnaris, pessime audit et satis adparet, hominem nullarum litterarum illius fuisse auctorem: ita etiam rationes laudatae, ob quas heredibus extraneis negari possit, quod *singulari* priuilegio datum est *suis* ENENKEL *de priuil. 14. part. 2. n. 2.* Accedit, quod *l. si quis 34. C. de inoff. testam.* aperte doceat, *primo* olim ne quidem nepoti inofficiosi querelam competiisse, si hanc pater instituere neglexerit; *deinde* quicquid in gratiam illius statuit imperator, illud factum esse ex praesumto testatoris adfectu, qui cessat in extraneo; tum nepoti prospectum esse, non extraneis; *post* casum esse, si pater exheres fuerit, non si adiuerit hereditatē. Altera *l. quanquam 10. C. ad L. Falc.* de Falcidia loquatur deq; herede ab intestato. Non de extraneo. Multo minus decidat, num fructus a fiduciario in quartam sint imputandi. Deinde illud etiam ueterani

CAP. IV. terani agnoſcunt, quod *heredi heredis* danda ſit detractio nonniſi una, quod *legitima* ipſi heredi competat, non heredis heredi VASQVIVS *de ſucceſſ. lib. 3. §. 26. n. 33.* GRASSVS §. *Trebellianica q. 4. n. 1.* Porro largiuntur, teſtatorem heredis heredi pro lubitu negare poſſe detractionem MERENDA *lib. 4. controu. c. 14.* HARPRECHT *tract. 2. cap. ult. §. 98. n. 11.* Imo Würtenbergica *iura part. 3. tit. 13.* hoc diſcrimen tanti habent, ut heredis extraneo heredi nulli uel alterutram detractionem largiantur, ſiquidem heres iuſſus ſit, hereditatem reſtituere heredibus naturalibus. "Wenn "die Eltern ihre Kinder mit einem ſolchen "fideicommiſs beſchwehren und denſel-"ben die Erbſchafft einem andern, der "nicht auch deſs teſtirers Kind oder Kin-"des Kind iſt (ubi ceſſat detractio) zuzu-"ſtellen, beſchwehren. Ad extremum ſi filius, fideicommiſſo grauatus, ſine ulla conteſtatione aut offenſa adiit hereditatem: ſatis deinde intempeſtiuum eſt, ſi heres illius, poſt longiſſimi temporis interuallum et tam diuturna ex hereditate percepta commoda, uelit nouare iura et utramque deducere. Filius oppugnare poterat grauamen, non tertius heres eius, praeſertim extraneus SVRDVS *conſil. 394. n. 34.* et *conſil. 412. n. 48.* b. m. STRYKIVS *de caut. teſtam. c. 17. membr. 3. §. 11.* Quae omnia nobis ideo proſunt, ut conſtet diſcrimen inter iura, quae heres ipſe habet et quae heres heredis. Et ſi *primo* aliquid dandum ſit, illud propterea omni iure negari poſſit alteri.

(dd) Clara eſt *nouell. 119. cap. 11.* cuius haec uerba: *Si quando aliquis teſtamentum faciat et aliquam rem immobilem ſuae familiae aut alteri cuicunque perſonae, nomine legati* (quidni et fideicommiſſi, cum legata conſtet his aequata fuiſſe) *reliquerit et ſpecialiter dixerit, * nullo tempore hanc rem alienari, ſed aut apud heredes, aut apud ſucceſſores illius, cui relicta eſt permanere: in hoc legato iubemus Falcidiam legem locum * penitus non habere.* Idem repetit *auth. ſed et in ea C. ad L. Falcid.* Imo in eius generis rebus omnes ſpecies alienationis, diuiſionis, deprauationis, oneris cuiusque prohibitas eſſe, uult *l. 7. ſancimus C. de reb. alien. non alien.* Quamuis uero hic iterum magna ſint interICtos diffidia, cum alii *Trebellianicam* excipiant, alii *legitimam*, alii *utramque*, quos non paruo numero congeſſerunt BESOLDVS *conſil. XI.* KNIPSCHILD *de fideicomm. c. 6. n. 164.* HARPRECHT *tract. 2. cap. 4. §. 62.* ego tamen in fructuariis fideicommiſſis nullam liberis iniuriam fieri exiſtimauerim, ſi huius legis uinculo et ipſi adſtringerentur. Praeſertim cum in illis caſibus, ubi *alimentis* opus eſt, aut impenſae fieri debent, quae *euitari nequeunt*, haec conſtitutio ex aliis legibus temperetur deturque ius alienandi in tot nihilominus caſibus, quos integro uolumine ex inſtituto congeſſit *Ioan.* SANDE in libro peculiari *de probibita rerum alienatione part. 3. c. 8.* Quapropter nulla liberis inde metui poteſt iniuria.

SEGM. II. *Quid de fideicommiſſis aut legatis familiae?*

CAP. IV.

SEGMENTVM II.

Detractionibus quartarum aduerſa iura Germanica.

§. I.

LVmen hic iuri Romano accedat ex patriae noſtrae uetuſtioribus inſtitutis (aa). Fidentioribus hic eſſe licet, quando pendent animi doctores, cum quid leges hic Romanae uelint (bb), tum quid uſus Germaniae forenſis (cc).

Romanis LL. ex moribus Germaniae lumen.

Origo Romani iuris qui a Suecis repetenda?

(aa) Non is ego ſum, qui *Carolo* LVNDIO, cetera doctiſſimo uiro, ſubſcribere uelim, cum in *prolegomenis* ad ius *Vplandicum* leges Romanorum Graecis, Graecorum Suecis tribuit perhibetque ultimas lumen dare primis. Adeo, ut ipſe non erubeſcat, Sueciae ueteris notitiam eapropter commendare ICtis Romanis ad obſcuros legum ſenſus felicius indagandos. Scilicet hoc RVDBECKII inſtituto congruit, qui clauem Homeri et Herodoti petiit a ſeptentrione. Id adfirmare et ipſe auſim, ueterem iuriſprudentiam Romanam Germanorum inſtitutis ita eſſe concinnam: ut unam nobis prodere uideatur utriusque gentis originem. Periculum nunc rei faciemus in noſtro argumento.

(bb) Erroris incuſauit *D. Praeſes* GAILIVM *lib. 1. obſ. 50. n. 5.* et CARPZOVIVM *part. 3. deciſ. 295. n. 21.* quoniam docerent, Germaniae conſuetudines explicandas eſſe ex iure Romano. Quod utriusque reipublicae diuerſae formulae, commoda, indoles, populus. Videatur *TOM. II. LIB. IV. opuſc. I. §. 3.* Si uetuſtas Romuli leges expenderis, offendes cum

LL. Romanis lumen a iure Germanico.

CAP. IV. SEGM. II.

cum patriae moribus admirabilem harmoniam. Quo ipso uertam stylum et tuebor paradoxon, *iura Romana quandoque explicanda esse ex consuetudinibus Germaniae.* Vetustatis enim plurima nouum Latium expunxit, quae in simplici remanserunt Germania.

Sensibus LL. Rom. forensibus lumen a iure Germanico.

(cc) Illud minus dubii habet. Nam Germani receperunt iura tantum peregrina in subsidium, saluis patriae moribus. Quapropter iudices in eos legum sensus inclinarunt, qui patriae institutis essent conformes. Vt adeo *usui forensi* potissimum lumen adfulgeat ex notitia ueteris Germaniae. Inde iuris axioma: *in dubio illos legum sensus pro forensibus* habendos, qui medii aeui apud nos institutis accedant propius et magis sint conformes.

I. Quod auita bona inalienabilia.

§. II. Principio illud testatissimum est medii aeui documentis. Liberos bona praesertim immobilia, quae maiorum nostrorum absoluerant fere opes, non alia lege accepisse, quam fideicommissaria, ne alienarentur; sed permanerent aeternum, ita uouerunt ipsi, penes familiam (dd). Nulla hic inofficiosi querela; priuilegia nulla uel legitimae, uel Trebellianicae. Pudeat itaque Germanos utrique hodie locum facere praeter rem (ee).

Quondam bona auita omnia familiae fideicommissa.

(dd) Hanc in rem principio uerba recito iuris Saxonici. Sunt autem haec. *Landr.* lib. I. artic. 5. 2. "Ohne der Erben (siue adscendentium, siue collateralium) laub und "ohne Gericht (sine eorum iudiciali) mag "kein Mann sein eigen Gut (auitum bonum) noch seine Leut vergeben. Vergibt er es aber wider recht ohne der erben laub, die erben mœgen sich ihres "guts wohl unterwinden. Mit recht, als "wenn er tod wær, der es gab. Alle fahrende Hab aber gibt der mann ohne Laub "der erben. Idem habetur *im Weichb.* art. 54. *und Lehenr.* c. 31. Clarius pleniusque rem exprimit CODEX MSCT. D. Praesidis "in *capitulo 26.* Man mag keyn erbegut gelazsen ane erbe lobe. Man mag es auch "weder ver'auffen, noch verkümmern, ohne erbe lobe. Man wolle es denn geweren zu den heyligen, dass es um Lebensnoth sey. Will aber der erbe ihm seine "nothdurfft geben, so behelt er das erbe.

Saxonicae constitutionis naeui.

AVGVSTVS, Saxonicus legislator tanti fecit hanc legem, ut eandem ipse etiam retineret recitaretque *part. 2. constit. 12.* In qua tamen unica constitutione notandi sunt plures naeui. *Principio* illo uocem *Erben* restringit ad descendentes, cum hoc etiam uerbo notati sint collaterales agnati maxime, qui filias in successione exclusenunt. *Deinde* uocem *vergeben*, quae idem uult, quam *alienare*, accipit tantum pro donatione. *Post* legitima adglutinatur, cuius ignara uetustas. *Praeterea* alienatio conceditur in ultima uoluntate, quam tamen *speculator* inprimis suspectam habuit, ne fieret in agnatorum aemulationem. Consultius itaque fuisset, ueterem legem prorsus tollere, quam torquere eandem in alios sensus eidemque adsuere pigmenta aliena. Felicior ergo ille interpres, qui *tabulas* hic inspicit medii aeui. Quoties enim minimi etiam pretii agellum aut pratulum uendiderunt possessores, toties contractum his fere conceperunt uerbis, *cum consensu coniugis meae,* (forte quod communio olim bonorum in usu) *filii filiaeque meae, fratrum et sororum cognatorumque meorum* et quae sequuntur deinceps. Vnde luculenter patet, uerum hic esse speculatorem: *quod bona auita quaeque adfecta fuerint apud nos familiae fideicommisso. Alle væterliche liegende Hab ist vor stammgut gehalten worden.* Nouiter, quod acquisiuerat filius (*das errungene*) hoc solum poterat alienare. *Ioan.* FABER comment. in *prooem. inst.* uerbo Alemannicus: *pro consuetudine in pluribus locis* Germaniae *obtinet, quod quis potest donare et ueltestari conquestas suas ad libitum: sed patrimonialia non, quae sibi ex successione obuenere.* Idem *Petr.* RAT *ad consuet. Pict. art. 215.*

Iura Saxonica mores migrauerunt in deductione quartarum.

(ee) Hodie enim in fructuario eius generis fideicommisso, sententia, tot interpretibus probata, filiorum ea libertas aut, si mauis, licentia, ut disturbent auitum patrimonium perdantque id altera parte, sub inani uerbi tegumento *detractionis quartarum.* Hanc non minus uim pristino iuri Saxonico inferunt ICti Saxonici, per Augusteam constitutionem acti in transuorsum. Laudanda hic nomina *Heigii, Pistoris, Fachsii, Reinhardi, Schneidewini, Carpzouii* aliorumque.

II. Exulant quartae in iure primogeniturae.

§. III. Deinde primogeniturae iura et olim in Germania regnarunt apud infimam etiam nobilitatem et regnant hodieque (ff). Haec autem filiis ultragenitis non legitimam relinquunt: sed ad cultum et uictum sufficiens apanagium (gg). Imo primogeniti linea extincta, proximo hereditas eodem iure defertur, sine ullo Trebellianicae detrimento, quam sibi adrogare possent extincti heredes (hh).

Iur. primogeniturae nescium legitimae.

(ff) Primogeniturae quondam iura Franciae, id est, Germaniae nostrae tantopere familiaria fuerunt: *ut praedium, iure primogeniturae concessum*, concessum esse diceretur *iure Francorum.* Quasi Germanis illa essent propria. *Baldus, Aluarottus,*

tus, Oldradus apud *Thomam de* MARINIS *tit. 13. de feudo iuris Francorum n. 9.* Addit ille: *consuetudo dura est, sequenda tamen trans alpes, ubi recepta.* Nemo credat, his legibus uixisse ciues Germanos, feudorum causa, quae landsassii isto tempore, qua de re certus sum, nondum habuerunt. Consule interim L. B. de GEMMINGEN ap. *Besoldum in thes. pract. uoc. Reichs-Stand* et BVRGEMEISTERVM in multae frugis libro *vom Reichs-Adel p. 303. 304.* Inde esse puto, quod nobiles eiusdem gentis hodieque sibi in *gentilitiis praediis, den Stamm-Leben*, successionem adrogent, licet a primo acquirente non constet illos esse oriundos. Quod argumentum prolixe tractat AVCTOR libelli *Haßberg wider Castell.* Nam ad successionem in fideicommisso familiae illud satis esse, putant, si eiusdem sit gentis successurus, quamuis tantum ex latere illum tangat, qui fideicommissum condiderit. Quo illustratur *h. litt. ff.*

Apanagia an sint loco legitimae.

(gg) Glaucomate iuris Romani obducti sunt oculi ICtorum, qui perhibent *apanagia* aut *paragia* respondere *legitimae.* Pudeat SPRINGSFELDVM *de apan. c. XI. n. 45.* BETSIVM *de pact. illustr. c. 8. n. 14.* et KELLENBENZIVM *de renunc. qu. 42.* dogmatum suorum. Qui, dum iura illustrium docere uoluerunt ex instituto, non maiori cura inuestigauerint mores Germanorum. Iure igitur meritoque castigati sunt propterea ab illis DIETERICHO *ad A. B. cap. 25. p. 105. seqq. Mylero ab* EHRENBACH *de princip. part. 1. c. 22. n. 5.* uiro illustri *de* COCCEII *iuris publ. priu. cap. 26. §. 17.* Gnauiter b. m. RHETIVS *de iure portionis alimentariae cap. 3. n. 36. 37. Nullo modo ad quantitatem siue loco legitimae. Cum in primigeniis legitima non debeatur. Eo quod, qui a successione excluditur, excludatur etiam a legitima.* Quae itaque regula non tantum in principatibus uera est, sed etiam in nobilium familiarum ad has leges adstrictis successionibus. *Die nachgebohrne von Adel wurden schlecht und nur zu ihrer Nothdurfft abgefertiget, wurden daher o Kirch-Herrn, canonici, Ordens-Ritter, Aebte u. s. w.* HEIDER *in act. Lindau. p. 606.* *Casp. a* LERCH *uol. 2. sum. 161. p. 201. von adelsherkommen.* BVRGEMEISTER *vom Reichs-Adel pag.* 286. 287.

Exulat de fideicommissis familiae Trebellianica.

(hh) Ita forte somniat, iura tantum Romana doctus, aduocatus. Quasi heres fiduciarii siue filia siue extraneorum aliquis sibi adrogare posset *Trebellianicae* portionem. Sed uero, exulare hanc e familiae fideicommissis, clarum est. Quod si enim ultragenitis uti non licuit *legitimae* uerbo, neque ultimi heres habebit iura *Trebellianicae.* Vtrobique enim saluum non esset fideicommissum, quod patriae tamen uolunt instituta KNIPSCHILD *cap. 6. fid. n. 164. 170.*

III. Foeminarum nulla successio, neque legitima.

§. IV. Tum ueteri Germanorum iure nulla foeminarum successio (ii). Vt hodieque nobilium filiarum renunciationes quibusdam habeantur in superfluis (kk). Licet in successionibus hominum ex uulgo hos mores expunxerit autoritas iuris peregrini (ll).

Foeminis exclusis nulla legitima.

(ii) Admonuit me huius instituti primum *uir illustris,* THOMASIVS. Admonitus, in ueteris aeui monumenta inquisiui et reperi, quae sequuntur. Lex RIPVARIA 56. de alodibus: *sed dum uirilis sexus extiterit, foemina in hereditatem auiaticam non succedat.* Idem in capitul. DAGOBERTI exhibet BALVZIVS p. 40. Lex SAXONVM *tit. 8.* de dote: *de eo quod uir et mulier simul conquisiuerint, mulier mediam portionem accipiat, hoc apud Westphalos. Apud Ostwalos et Angrarios nihil accipiat, sed sit contenta dote.* Lex SALICA *tit. 62.* de alode §. *6. de terra uero Salica nulla portio hereditatis mulieri ueniat: sed ad uirilem sexum tota terrae hereditas perueniat.* In editione BALVZIANA p. 321. In capitularib. CAROLI M. 813. §. 40. *Si quis Francus homo habuerit filios hereditatem eis dimittat. De materna hereditate similiter in filiam ueniat. Landr.* l. 1. artic. 17. *Vaters, Mutters und Schwester erbe nimt der Sohn und nicht die Tochter.* De SVECICIS legibus STIERNHOEK *l. 2. c. 3.* quae *uero iuris inconstantia circa foeminarum successionem, quae modo admittuntur, modo excluduntur, ea ortum habet ex commixtione iuris antiqui cum nouello. Ante tempora enim* Bergeri Iarli *soror nec in trientem quidem cum fratre successit. Quod et apud Saxones obseruatum fuit et iure etiam diuino obtinuit propter familarum conseruationem. Quae in filiis subsistunt, per foeminas uero extinguuntur. Bergerus Iarl non secus ac Iustinianus iniquum existimans, ut semine et sanguine iuncti essent, conditione dispares forent. Ius Ostgothicum in primo tantum gradu in triente admittit, in ulterioribus postponit. De iure Dalico foemina etiam in primo gradu postponitur. Olim semper exclusas esse, adparet ex quamplurimis.* In LL. WGOTHICIS editore Lundio *tit. de hered. cap. 1. filius est patris heres. Si non extet filius, est filia heres. Si non filia, est pater* et quae sequuntur deinceps. Conferri etiam huc possunt, quae *Dn. Praeses* habet *im Preußischen Neuburg cap. 2. §. 18. seq.*

Foeminarum nulla legitima hodieque inter nobiles familias.

(kk) Omnia subscribimus uiro litterariae senectutis *Pachelbelio a* GEHAG, qui hoc argumentum tractabit ex instituto, quaestione edita propugnataque: *Ob eine Verzichte Reichs-Ritterschafftliche tochter ein Erbschaffts-Recht ultra congruam dotem mit*

CAP. IV. SEGM. II.

mit grund praetendiren kœnne? Negat eandem ICtus exemplisque docet, nullam filiarum neque in allodiis fucceffionem fuiffe apud Germanos. Supereffe hanc inter nobiles familias confuetudinem hodieque, quamuis hereditates hominum uulgi aliter aeftimentur ex auctoritate iuris peregrini. Supplet adfertum acceffionibus momentofis BVRGEMEISTER *vom Reichs-Adelp. 305. 306. feqq.* ubi in aetatem inquirit, qua filiarum adhibitae fint demum renunciationes, primum iuratae, mox firmatae iurisiurandi uinculo. In quam fententiam laudare etiam liceat WEHNERVM *confil. 42. n. 1.* Quod uidiffent maiores, nihil patrii iuris adeo fanctum effe, quin uioletur confpergaturque legibus Romanis. Quid? quod patrii mores hodieque in Holfatica uigeant nobilitate. Ad illam enim cum ferius uenerint interpretes iuris Romani, quod regio defticueretur academia; deinde retinentior ea fuerit patriae inftitutorum; poft non principum manu ibi uiuerent landfaffii, fed libertate et iuribus auitis: mirum non eft, quod uetuftioris Germaniae legum in Holfatia tot fcintillae fulgeant, quae in aliis patriae prouinciis extinctae funt et nubibus inuolutae iuris peregrini. Vbi ipfiffae funt academiae et academici in curiis doctores; ubi omnia manu principis reguntur; ubi ad hanc titubat palletque nobilitas. Idem ex eadem caufa remanfit in Silefia: "dafs die adliche Tœchter mit ihrer Ausftattung fich befriedigen müffen und die mannliche erben damit nicht befprochen werden dürfen SCHIKFVS, *chron. Sil. lib. 3. von Juftiz-Sachen lib. 3. art. 9.*"

Patriae iuris plura inter nobiles uigent, obliterata in plebe.

(ll) Nobilitas enim iuris fui retinentior; difputationes apud eandem maioris momenti; quibus accedunt familiarum tabularia, uetuftioris aeui fuftentacula. Vtinam *Betfius, Kellenbenzius, Mylerus, Mautius, Speidelius, Ringlerus* et quotquot pacta illuftrium explicare uoluerunt, indocti magis fuiffent in iure Romano, peritiores contra medii aeui monumentorum in Germania. Illis enim libris ceu pefte quadam infecta funt iura illuftrium, ut eius generis negotia tractaturi leges poft fequi mallent Romanas, quam operam ponere in eruendis patriae noftrae confuetudinibus.

IV. Communio bonorum legitimae ignara.

§. V. Praeterea bonorum communio inter coniuges ut Germanici quondam iuris fuit: ita uiget illa in multis prouinciis hodieque (mm), expers iterum et legitimae et Trebellianicae.

Communio bonorum excludit liberos a legitima.

(mm) Tractat hoc argumentum, non ut alii *Pekius, Torre, Rickius*, qui leges paffim Rom. admifcent, fed ex patriae tantum confuetudinibus, fepofito peregrini iuris pigmento, *Iuftus* VERACIVS in libello *confuetudinum principatus Bambergenfis.* Qui utilis eft et rarus. Excerpemus, quae profunt noftro inftituto. Per communionem utriusque coniugis bona confunduntur, ut quiuis eorum totius patrimonii in folidum fit dominus. Quae uxoris fuerunt, iam eiufdem et mariti fint; uiciffim, quae maritus habuerat, iam fua et uxoris fuae. Vno uerbo et maritus et uxor dicere poteft, totum patrimonium meum eft. Eft autem haec communio legis, non pacti. Quamuis legi per pacta poffit derogari. Si coniuges iuri fuo renunciauerint intra fpatium anni poft nuptias, quo deliberare poffunt. Neuter itaque coniux teftamenti habet factionem. Quia teftaretur de alieno. Nulla liberorum legitima. Mortuo enim uno coniuge, fuperftes uniuerfam retinet hereditatem ufu dominioque. Tenetur coniux coniugis aere alieno etiam multa alterius. Nifi *crimen caufa diuortii* et quae fequuntur deinceps. Etiam *Petr. Rod.* DEMERADT aliqua habet in differentiis *iuris communis et Franconici*, quae idem confirmant.

V. Succefforia pacta quartarum ignara.

§. VI. Poft fuccefforia pacta et ganerbiatus, infimae etiam nobilitati hodieque folennes (nn). Quae tamen a pacifcentium nutu pendent, nulla quartarum habita ratione.

Succeffiones conuentionales nullum locum faciunt detractioni quartarum.

(nn) Germanis, teftamentorum loco, *pacta fuccefforia Erb-verbrüderungen, ganerbiatus* cetera. Haec cum patrii iuris fint, ignorata legibus Romanis, nullum quoque locum facere uel *legitimae* uel *Trebellianicae.* Inde ualida funt, quamuis *ultimo poffeffori nihil relictum fit, de quo teftetur,* uerba funt *uiri illuftris* COCCEII *cap. 26. iurispr. §. 2. p. 423.* Neque inter illuftres S. R. I. ordines hoc tantum obtinet, interprete eodem et BETSIO *c. 5. p. 122.* uerum etiam inter *nobiles* S. R. I. immediatos. Non autem priuilegii iure: fed quod hi priftini iuris retinentiores fuerint, non depreffi fub iugum iuris Romani inftar landfaffiorum. Diffentit b. m. STRYKIVS *c. 7. de fucceff. §. 11. p. 697.*

VI. Cura familiarum, ipfa militia maior, quartis liberanda.

§. VII. Denique quartarum onere Romani milites abfoluunt (oo). Quidni in fructuariis praefertim fideicommiffis, idem nobis fauor fit in familias, gentilitiae gloriae appetentiffimas (pp). Quibus alii ob alias etiam caufas militum tribuunt priuilegia.

(oo) In

CAP. IV. V.

Olim neque in ultima uoluntate parentum ratio habita legitimae.

(oo) In donationibus mortis causa eius generis formulas exhibent capitularia BALVZII, unde arguere licet, liberas parenti manus fuisse, ad *legitimae* leges necquicquam alligatas *lib. VI.* §. *150. Filio uel heredi contra priorum definitionem uenire non liceat. Quia iuste repellitur praesumtio illius, qui facta seniorum iniuste conatur rumpere.* Idem repetitur §. 359. et *lib. 2. leg. WGoth. tit. 5. c. 4.* Et in *additione 3.* §. *57.* Baluziana: *Si heredes iussa testatoris non impleuerint, ab episcopo loci illius omnis res, quae his relicta est, auferatur cum* fructibus et ceteris emolumentis, ut uota defuncti impleantur.* Vt adeo, quod de *Vplandicis* legibus LVNDIVS *p. 7. proleg.* dixit: *conspici in illis L. XII. tab. ut quisque legasset, ita ius esto* (supra litt. bb.) sine ulla legitimae defalcatione, idem repetere liceat de ueteris Germaniae institutis. Ceterum formulam donationis, quae Germani nostri loco testamentorum, habuerunt, accipe ex *lib. 4. capital.* §. *19. p. 778.* *Imo quicquid pater meliorare uoluerit nepotem prae filio filium pro nepote, illud defendatur nec praesumat aliquis contra uoluntatem patris agere.* Ita in *formulis Sirmondicis* §. *21. p. 480.* Hodieque de Silesiae moribus agit SCHICKFVSIVS *chron. Sil. lib. 3. c. 26. p. 313.* *In den Fürstenthümern Schweidnitz und Jauer kann ein Vater dem Sohne die* legitimam *gantz wegnehmen. Welches dahero also eingeführet worden, damit die Söhne im bessern Gehorsam gegen die Eltern erhalten werden.* Vltimum scriptoris iudicium non adprobo. Habeo enim hoc statutum, pro ueteris
A iuris in Silesia reliquiis, quibus hac parte non potuerunt Romanae leges, in subsidium receptae, derogare. Necquicquam, ut auctor sibi persuadet, pro iure nouello.

Exulet legitima in S. R. I. ordinum uirorumque litteratorum uoluntatibus.

(pp) Variae hic uiae sunt ad euitandam iuris Romani in parentes familiasque acerbitatem. *Primo*, notum est illa non tangi milites supra *litt.* zz. Verum, opinione
B doctorum ordines imperii testantur iure et priuilegio militari, de quo ex instituto TABOR aduersus Conringium. *Deinde* existimat GVDELINVS *lib. 2. de iure nouiss. c. 12. n. 19.* aequum esse, ut Germani ea in re temperent LL. Romanarum duritiem, quod ultimae uoluntatis causae fere apud illos peruenerint ad militarem aequitatem. *Porro* singulare est, quod b. m. STRYKIVS habet *dissert. 7. de success. ab intest c. 1.* §.
C *23. p. 5n.* Si Romani milites suos absoluerint ab onere legitimae et Trebellianicae, quidni idem etiam dandum sit *quasi militibus* uiris litteratis et sigillatim academicis professoribus. Quicquid sit, familiarum conseruatio Germanis fit maximi, adeo, ut illis, post alterius uitae spem, nihil prius sit, nihil antiquius, exemplo, quod supra laudaui *c. 1.* §. *4. litt. ii.* Alia habes apud TIRAQVELLVM *de retract. in pr. num. 46.*
D KNIPSCHILDIVM *de fideicom. c. 6. n. 339.* Quis ergo uitio uerterit patriae nostrae, si familiae et fructuaria fideicommissa militum priuilegiis aequent, tantum abest, ut in dubio transeant in castra durius sentientium.

VII. Integritate nefas cedere Romanis.

§. VIII. Ad extremum, ne ipsis Romanis hic duriores simus, exulent apud nos quartarum nomina. Cum res ipsa exulet, ob quā sunt constituta. Nulla hodie lucra ex operis liberorum (††); pericula nulla ex aditione hereditatis (qq). Simplicem itaque fidem et hic sequamur Germani: Roma forte non impune extorrem (rr).

(††) Pertinent huc, quae diximus supra *c. 4. litt nn. qq.*

Heres non tenetur ultra uires hereditatis.

(qq) Scribo hic sentioque auctoritate forensium doctorum, qui in hoc fere argumento sunt concordes. Vt opus non sit laudandorum nominum congerie.

Fides Germanorum in praestandis fideicommissis.

(rr) Conferenda hic sunt, quae *cap. 4.* §. *1. litt. dd.* in memoriam reuocauimus Germanis. Ne uero destitui uideamur omni patrocinio, uerba dabo sententiamque uiri illustris, *L. B. de* LYNCKER, quam prodidit an. 1685. *part. 3. decis. 1259. p. 239. 240.* *Auch hierbey weder die* detractio legitimae *noch* Trebellianicae, *bey einigen deren vorgehenden* descendenten *stat fin-*
E *den mœgen. Indem dergleichen* deductiones, *in solcherley* fideicommissis * perpetuis *und* reciprocis, * *ob sie schon nicht eben* familiae *oder* agnationis *seyn, nicht statt finden.* arg. auth. *sed et in ea C. ad L. Falc.* cum ea mens fuerit testatoris, ut integra bona maneant inter descendentes. KNIPSCHILD *cap. 6. de fideicom. n. 164.* Quamuis hic uacillet quandoque respondeatque titubanter. Adeo ut argumentum *de fi-*
F *deicommissis familiae* in patria scriptorem adhuc desideret ICtum, qui tamen in pristinis patriae consuetudinibus uersatus sit, cognitasque habeat formulas nobilium familiarum uetustiores aliaque huc facientia medii aeui monumenta.

CAP. V.

Argumentorum aduersae partis dissolutio.

§. I

REstat, ut argumenta nunc respondeamus, quae hactenus propugnatae sententiae uidentur obesse.

Argumenta aduersa. Quod

§. II.

CAP. V.

§. II. III. IV. I. legitima iuris naturae.

§. II. Principio legitimae portionem pro debito habent naturae (aa), quae minui aut in peiorem statum uerti non possit parentum uoluntate. Verum legitima est iuris positiui, siue leges Romanas (bb) audias, siue expendas illius momenta (cc). Taceo, falsum esse, filiorum conditionem duriorem fieri in fructuariis fideicommissis (dd). Si quid damni metuendum, sentire illud heredis heredem (ee).

An legitima iuris naturalis? Affirm.

(aa) Ita quidem PAPINIANVS, qui in eo parentum legitimam distinguit a legitima liberorum, quam dicit *naturae simul et commune parentum uotum* L. scripto 7. ff. unde liberi et *debitum naturale* audit *legitima* in auth. *hoc amplius C. de fideicom. Imo iura sanguinis*, in quibus legitima, *nullo iure ciuili dirimi possunt* l. 8. ff. de R. I. Inde plurimi doctores; quod legitima uel minui uel tolli omnino non possit neque lege neque statuto. Inde AVGVSTINVS ipse, *si quis uult ecclesiam instituere et filium exheredare, alium quaerat quam Augustinum, imo, Deo propitio, nullum inueniet* can. 43. c. 17. q. 4. Plerique tamen inter substantiam et quantitatem distinguunt legitimae. Primam iuris naturae esse, rati, non alteram DONELLVS *lib. 19. c. 1. n. 16.* et plenius GONZALEZ *ad cap. 6. X. de testam. n. 15. sqq.* Iac. MAESTERTIVS *in tractat. illustr. p. 210. 211.*

Negantium rationes ex LL. Romanis.

(bb) Olim enim parentes Romanos ius uitae et necis in liberos habuisse, ab iisque illos uenditos, emancipatos, abdicatos et exhereditatos fuisse, impune et pro lubitu parentum *cap. 4. §. 1. litt. bb. cc. seqq.* probauimus. Quid dicendum de patre milite? Huius certe uoluntatem pariter liberam fuisse a necessitate legitimae, liberis relinquendae, dictum est *c. 2. §. 6. litt. zz.* Quod cum ita sit, mirum est, qua fronte Romana iura docti ita sentire A uelint, ut legitimam imperio tribuant naturae. Cum certum sit, naturae praecepta tolli non posse iure ciuili. In nostris militant castris quamplurimi, quos laudant MANGILIVS *de imputatione quartar. quaest. 49. 50.* et b. m. STRYKIVS *differt. 7. de success. c. 1. §. 23.*

Ex principiis iuris naturalis.

(cc) Operosus hic est *Ioh.* BODINVS *cap. 4. de repub. litt. ii. p. 53.* in eo scilicet, ut parentibus infinitum in liberos ius adroget, contra nil iuris superesse liberis in parentes ostendat. Inter nimium et parum mihi peccari uidetur. B Tenentur liberis alimenta praestare parentes, sed talia, quae natura profert, non quae exigit elegantia et cultus uitae ciuilis. Quod discrimen facere nesciunt quamplurimi: ut adeo onera parentibus imponant iusto maiora. Exempla statutorum, qui liberis tam ultragenitis quam filiabus negant legitimam, exhibent PACIANVS *cons. 38.* WEHNERVS *consil. Francon. 42.* SICHARDVS *ad L. sancimus C. de nupt.* COLERVS *cons. 37. n.* C *19.* plenissime MANGILIVS *de imputat. et detract. quaest. 49. 50. 51. 52. sq.*

Nil damni ex nostra opinione.

(dd) Non meis hic uerbis opus est. Videantur sententiae ICtorum aliorum, prolatae superius *cap. 4. §. 4. litt. uu.* et *cap. eiusd. §. 5. litt. bb.*

De herede heredis.

(ee) Discrimina inter utrumque uideas, licet, *c. 2. §. 2. litt. qq. &c. 4. §. 5. litt. oo.* Singularia habet MANGILIVS *de imputat. et detract. Q. 124.*

II. Nullum fert grauamen legitima.

§. III. Deinde legum auctoritate utuntur, quod legitima nullum patiatur grauamen (ff). Illud uero abesse a fructuariis fideicommissis, dictum est probatumque (gg) superius.

A legitima absit grauamen.

(ff) Prouocant ita sentientes ad *L. omnimodo 30. C. de inoff. test.* ubi Iustinianus sine *mora et ullo grauamine* esse uult legitimam. Idem repetit *L. quoniam 32. et 36. §. 1. C. de inoff. testam.* Quapropter legitimam neque *fideicommisso uniuersali* extingui posse, dicunt, cum et hoc grauaminis nomen mereatur MOLINA *lib. 2. de primogen. c. 1. 13.* DONELLVS *lib. 19. cap. 4.* b. m. STRYKIVS *de caut. testam. cap. 17.* D *§. 15.* taceo alios, quos magno numero conquirunt HARPRECHTVS *de quartis tract. 2. c. 6.* MANGILIVS *quaest. 17.* aliique.

Quod sit in fructuariis fideicommissis.

(gg) Neque enim fructus computandos censemus ipsius legitimae, sed bonorum, praeter illam, in fideicommisso relictorum *cap. 4. §. 4. litt. uu.* et *§. 5. litt. bb.* Vt lucra potius, quam onera heredis esse uideantur.

III. Ex substantia hereditatis debetur.

§. IV. Praeterea ex ipsa bonorum substantia legitimam petendam esse perhibent: non ex fructibus (hh). Ast dominium substantiae bonorum habet et ipse fiduciarius (ii): ergo nullum querelae fundamentum.

Ex substantia patris fit legitima.

(hh) ICtis in hoc argumento fere in prouerbium abiit: *ex substantia bonorum petendam legitimam.* Adeoque frustra institui de fructuum imputatione quaestionem. Huc referunt *l. 36. scimus C. de inoffic test.* et sigillatim uerba illius haec: E *repletionem autem fieri ex ipsa * substantia patris, non si quid ex aliis caussis filius lucratus est, ut puta usufructu. Sancimus ea omnia quasi iure aduentitio eum lucrari, repletionem autem* (legitimae) *ex rebus substantiae patris fieri.* Ita PEREGRINVS *de fidei-*

CAP. V. *fideicom. art. 49. n. 39.* FRANCHIS *dec. Neap. 522. n. 1.* HARPRECHT *tract. 2. c. 6. §. 83. n. 14. 15. Mich.* NIZOLIVS *in allegat. iur. 26. n. 9. 10.*

Fiduciarii heredes domini sunt substantiae fideicommissi.

(ii) Plura sunt, quae ad legem *36. C. de inoff. test.* modo commemoratam possunt reponi. *Primo* sensum illius non hunc esse, ut fructuum *imputationem* in legitima tollat, *l. Papinianus 8. §. 11. ff. de inoff. test.* ostendit. Nam haec ipsa imputationem commendat, quod uidimus *litt. tt.* et nihilominus hac phrasi utitur, *legitimam ex substantia testatoris deberi.* Est autem, quod altero loco ponendum, fiduciarius heres ad tempus illud, quo reddere fideicommissum debet, non pro *usufructuario*, sed pro *domino* habendus uniuersae hereditatis *substantiae.* Plane ut sentit TEXTOR *disp. 24. de excus. form. §. 41. p. 399.* cuius uerba recitabo: *Fiduciarii in fideicommissis haud quaquam sunt meri usufructuarii; sed ueri* domini bonorum fideicommisso subiectorum. Alias haec bona post mortem fideicommittentis in nullius forent dominio. Quod est absurdum. Succeditur fiduciario, non testatori.* Scrupulum, quod tamen restituere oporteat fideicommissario fiduciarium, eximet *l. 66. non ideo ff. de R. V.* Imo solum fiduciarium heredem pro domino habent eo etiam tempore, quo fideicommissum restituit fideicommissario, GOVEANVS *uar. lect. lib. 5. c. 5.* FABER *lib. 7. coniect. c. 4. lib. 18. c. 18.* SCHIFORDEGHERVS *lib. 3. tract. 24. qu. 1. seq.* Quapropter *l. 36. C. de inoff. test.* loquitur de simplici usufructu, non autem illo, qui coniunctus est cum rei dominio et proprietate, quod nostri est argumenti. §. IV. V.

§. V. Tandem auctoritate Zenonis clarum esse (kk), putant; ne fructus numerentur uel in legitima, uel in Trebellianica. Repono, neutrum fieri in fructuariis fideicommissis (ll): et legem legis hic esse magistram (mm).

IV. Nefas est fructus imputari in quartas.

L. 6. C. de inoff. test. aduersa fructuum imputationi.

(kk) Gordium hunc nodum soluere, non minus tentabimus. Est autem hic. Claris uerbis Zeno imperator prohibere uidetur, ne fructus ullatenus imputentur in legitimam. Eius est *l. iubemus 6. C. ad SCt. Trebell.* quam exscribemus: *iubemus, quoties pater aut mater rogauerit liberos institutos, qui prior sine liberis decesserit, portionem hereditatis suae superstiti restituere. Vt omnibus modis, retenta quarta, pro auctoritate Trebelliani SCti, non per imputationem redituum, licet hoc iusserit testator, sed de ipsis rebus hereditariis dodrans restituatur.* Inde nullum, contrarias leges euitandi, remedium superesse, credunt; quam hoc: *fructus quidem iure olim digestorum imputatos fuisse in legitimam: quod tamen hac lege codicis fuerit mutatum.* Ita ueteris, mediae ac infimae aetatis interpretes, ita in scholis doctores, ita iudices in curiis sentiunt fere uniuersi. Vt portenti instar sit, aliquem reperisse, qui dixerit aliter, VASQVIVS *succ. p. 35.* SVAREZ *ad L. quoniam ampl. 3. p. 329.* CORASIVS *opp. 299. n. 91.* GRASSVS *§. legitima qu. 38. n. 2.* GABRIEL *tit. de legitima conclus. 1. n. 26.* MAESTERTIVS *in tract. illustr. p. 328.* et qui non?

Lex Zenonis agit

(ll) Dixi superius, quod lex haec *correctoria* sit *cap. 4. §. 1.* quod inter odiosas *cap. 4. §. 2.* atque adeo nomine utroque interpretationem mereatur restringentem. *Principio* igitur puto, legem hanc de casu loqui, ubi pater *legitimam solam* fideicommisit filio, aut hac non multo plus: non autem, ubi uniuersorum bonorum fecit fructuarium heredem, quod nostri est argumenti. *Deinde* in fructibus numerandis distinguendi sunt illi, qui ex *legitima* ueniunt, ab aliis, quos ex *reliquis* bonis, praeter *legitimam*, percipit fiduciarius heres. De *primo* legem accipio Zenonis; de *altero* autem in nostra agitur arena. *Post* aliud est, in *usufructu* heredem institui: aliud in dominio ac *proprietate.* Vltimum nos respondemus *c. 5. §. 4.* Zeno primum. Vt taceam, non tangi hac lege *fideicommissa familiae*; cum *pacta de non alienando.* Quorum uel unum uel utrumque fideicommissis addi fere solet fructuariis.

1] de institutione in sola fere legitima,

2] in fructibus legitimae,

3] in solo usufructu,

Antinomiae.

(mm) Leges, quae Zenonis constitutioni, male intellectae, aduersae uidentur; dedimus *cap. 4. §. 4. litt. tt.* Nisi medicas illi manus attulissem: cedere iuberem eandem aliis, quae iuris rationibus magis concinnae; quae numero illam uincunt; quae maioris, quam illa luculentiae, et integritatis.

)o(

OPVSCV-

OPVSCVLVM IV.

DIFFERENTIAE IVRIS ROMANI ET GERMANICI IN MVTVO.

Die XI. Maii CIↃ IↃCCXV.

DIFFERENTIA I.

Quae crediti atque debiti nomina utriusque linguae?

Omana iura a mutando (a), uel ex meo tuum faciendo (b) deriuant MVTVVM, uel etiam huius uerbi originem quaerunt non domi natam, sed foris apud Siculos (c). CREDITI quoque et DEBITI uel rerum creditarum uel debitarum adpellatione licet omnes illis ueniant contractus benefici (d); singularis tamen horum uocabulorum significatus est proprius mutuo. Habent uero Germani, quod linguae suae hic incusent paupertatem. Nam uerbis illi utuntur in significando mutuo generalibus et ambiguis. In quorum numero sunt *anlehen, geliehenes, gelehntes, entlehntes* (e), *fürgesetztes* (f), *ausgethanes* (g), *vorgeschoßenes, Vorschußweise gegebenes* (h), *aussenstehendes* (i), *geborgtes, erborgtes* (k), *aufgenommenes* (l), *vorgestrecktes* (m) *Geld* (n) *oder Gut* (o). Neque mutuo propriae uoces *campe*, cambium (p), *Wechsel* (q); quoniam et ipsae accipiuntur uniuersim de cuiusque generis permutatione. Verbum *Schuld, Schuldner* (r), non minus generale est notatque uinculum iuris uniuersim, obligationem. Pueriles fuci sunt, quando uernaculam conspergunt alienis pigmentis remque mutuatitiam nominant *das Credit-Wesen* (s), *Capitalien* (t), *Schuld-Posten* (u) cetera. Si uulgi iudicio, quod hic regnat, uerbum commendare licet, MVTVO proprium, meo hic notarem calculo uoces *anlehen* (x) *oder fürgesetztes Gut* (y). Neque enim ille de commodato, quod in ceteris fit, adhibentur. Vt nihil hic desit, quam frequentior ampliorque usus in forensibus mutui argumentis (z).

Vsus VERBORVM I. Latii a) mutuum, b) creditum, c) debitum.

II. Germaniae. a) leihen, b) fürsetzen, c) austhun, d) vorschiessen, e) borgen, cetera. f) Kampe, g) Wechsel. h) Schuld.

Spuria uox Creditwesen. Praestantior anlehen uel vorgesetztes Gut.

Num dicatur MVTVVM a mutando.

Affirmatur a) litterarum concentu, b) causa abundantis, u. c) rei significatu, d) LL. peregrinis,

(a) Vt castra hic relinquamus ueterum iureconsultorum, causae sunt plures, quas exponemus inferius: nunc de nostra opinione soliciti, ut eam contueamur. Nam *principio* litterarum est harmonia in uerbis *muto* et *mutuo*. Deinde causa unius litterae *u* huic additae non minus patet, ne cum uoce *mutus*, *mutuus*, confundatur, idque exemplis aliorum uocabulorum, utpote a *lito*, *litare*, *lituo* et *lituus*, ne idem uideretur, ac *litus litoris*. Praeterea *mutandi* uerbo res ipsa in *mutuo* respondet, quia hoc dominium illius mutat facitque, quod *creditoris* fuerat, ut sit *debitoris*. Post cum *mutui* contractus fuerit olim *gratuitus*, ideo *mercedis*, *praemii*, *doni* gratuiti loco A mutui quoque uerbum dictum est in linguis peregrinis. Sic ueteres Germani *mieta* adpellarunt praemium uel mercedem. Ita TATIANVS *in harmonia euangelior. cap. 22. uers. 17.* uerba illa: *gaudete, merces uestra in coelis*, ita reddidit Teutonice: *Wanta bithiu iuuar MIETA ist ginuhtsam in Himilon.* IDEM *cap. 32. uers. 4. Si diligitis eos, qui uos diligunt, quam mercedem habebitis*, ita uertit: *Oba ir thie minB not, thie juuih minnont, welissa MIETA habet jr thanne.* IDEM *cap. 3. uers. 1. c. 35. u. 1. receperunt mercedem suam, sie jra MIETA imphiengun*, demum *cap. 43. uers. 28.* Quae loca *Francisco* IVNIO addi possunt ad *Willeranum p. 243.* Quod cum ita sit, quis quaeso

Mieta nobis merces.

DIFFER. I.

Μοῖτον Graecis merces,

quaeso calculum detrahet VARRONI *lib. 4. de LL. p. 29.* mutuum inter praemia, munera, mercedes numeranti his quidem uerbis: *Mutuum, quod Siculi* (idem adfirmauimus de Germanis) *μοῖτον. Ita scribit* SOPHRON: *μοῖτον ἀντίθημον.* Eadem fere habet HESYCHIVS: *Μοῖτον ἔντιμοι* (pro *ἀντίθημον* Sophronis aut, quae coniectura SALMASII *de usuris p. 4.* pro *μοῖτον ἀντιμῶ* i. e. gratiam referre cum foenore abundanter) *ἡ γὰρ χάρις μοι τὴν ἀντίχαριν.* B *Μοῖτον* siue mutuum igitur idem Siculis fuit quam Germanis MIETA, *ein Lohn, Geschencke.* Idem PHAVORINVS: *Μοῖτοι ἔντιμοι.*

i. e. Mieth-Lohn.

Qui uero, dices, argumentum inde, quod, *mutuare*, originem debeat, *mutare* uerbo? Scilicet, dominium mutat, qui donat. Porro in uernacula *miethen* est elocare aut conducere ex eadem prorsus causa, quod usus rei tum *mutetur* atque a locatione transeat in conductorem. Inde C *Mieta, mietlon* est merces, quae debetur ac soluitur operarum locatori. Quorsum pertinet, uox *kimieta* seruus aut, quod mendose legitur in glossario BOXHORNII kimiecta, littera *c* abundante, ut ante nos uidit PALTHENIVS *ad Tatianum p. 351.* Quibus addi potest, quod Poloni seruos et colonos suos ex eodem fonte *kmethones*, id est, homines conductitios, *gemiethete Leute*, dicere soleant, cuius etymologiae D admoneri possunt Polonici scriptores CHWALCKOWSKY *lib. 1. c. 10. p. 204.* HERBVRTVS *in stat. Pol. p. 252.* ZAWADZKY *in processu p. 136.* ZALASZOWSKY *iur. Polon. part. 2. tit. 23. p. 1036.* aliique. Imo, ut *mutare* propius accedat ad nostri sermonis uerbum *miethen*; illud addi potest, quod Latium uetus pro *mutare moetare*, uti pro *curare* et *uti*, *coerare* et *oetier* dixerit scripseritque teste SALMASIO *cap. 1. de usuris* E *p. 4. de trapezit. lib. 1. p. 362. 363.* Quid? quod hodieque *mutschieren* Germanis in usu dicitur que cum duo iure utuntur uicissitudinario. Exemplum habes apud MEICHSNERVM *tom. 3. decis. 9. n. 50.* GOLDASTVM *in maioratu lib. 1. c. 31. §. 23.* Atqui haec omnia recidunt eo, ut *mutuum a mutando* repetamus adiuuemusque coniecturas linguis peregrinis, quarum omnium, in uerbis antiquioribus et primitiuis miram et F uere diuinam offendimus harmoniam.

e) elocando mutare nobis miethen, uermiethen.

Polonis Miet-Knecht, kmetho.

f) ueteris Latii uerbum moetare pro mutare.

g) Mutschieren iure uti uicissitudinario.

Num MVTVI etymon ex meo tuum?

(b) Ita quidem ueteres iureconsulti in iisque PAVLVS in *l. 2. §. 2. ff. de reb. cred.* uerbis quae sequuntur: *Adpellata est autem mutui datio ab eo, quod de MEO TVVM fit et ideo si non fiat TVVM non nascitur obligatio.* Sequuntur hanc etymologiam tantopere recentiores, ut uix illis locus sit, cogitandi rectiora. Imo *Fr.* CONNANVS *lib. 7. cap. 1. p. 448. b.* etiam Graecos G hic audet uocare in subsidium, dum scribit: *Varro ait, si datur, quod reddatur, mutuum, quod* SICVLI *μῶ τεὸν* et SOPHRON *μῶ τεὸν ἀντιμάω.* Quasi scilicet his auctoribus cum Paulo conueniret. Quorum tamen uerba rectius habuimus *supra* in nota praecedenti. Ridet ultimum hoc SALMASIVS in Tabore, quoniam *μῶ* dicatur dialecto communi, *τεὸν* autem Aeolica et Dorica neque uero unius uerbi sit compositio facta ex diuersis dialectis. Tuetur se ex aduerso TABOR *in alienat. mut. §. 9. p. 213.* auctoritate Wesenbecii, qui maius longe praesidium habere potuisset in magno nomine Connani, iureconsulti humanissimi. Ceterum sunt hi lusus in originibus uocabulorum Stoicis proprii, quibus usi sunt ueteres iureconsulti, forte ad memoriam iuuandam eorum, quos iura docuerunt. Quorsum legi possunt *Edmund.* MERILLVS *lib. 1. obseru. 10.* et qui nouum huius argumenti adparatum meditatur Euerardus Otto, ICtus Dusburgensis, uir doctus et solers.

Siculorum μοῖτον qui mutuum fit Latii?

(c) Prouerbium recitant VARRO, SOPHRON, HESYCHIVS, quos audiuimus supra in *litt. a.* Neque tamen id dandum est auctoribus Romanis, quasi *μοῖτον* uox sit Graeciae propria indeque migrauerit in Latium. Vero enim est similius, uocabulum hoc, ut mille alia, utrique populo commune fuisse, cui etiam iura ciuitatis dederunt Germani. Quod superius *litt. a.* plenius ostensum et declaratum.

Crediti uerbum quam amplum?

(d) Docet hoc ipse VLPIANVS in *l. 1. ff. de reb. cred.* his quidem uerbis: *Rerum CREDITARVM titulus omnes contractus complectitur, quos alienam fidem secuti instituimus. Celsus ait, credendi generalis adpellatio. Ideo sub hoc titulo praetor et de commodato et de pignore edixit.* Quidni etiam de *deposito* ob rationem eandem, quod Germani sigillatim notant uerbo crediti *anvertrauten Gutes.* Hoc cum ita sit, omnino e re fuisset, ut in iurisprudentiae Romanae systemate etiam titulus inscriptus fuisset singularis de MVTVO, argumento longe grauiori, quam est, *depositum* et *commodatum.* Quidquid sit latet, *mutuo* argumentum in PANDECTIS *in libro XII. titulo I. rerum creditarum si certum petatur et de condictione.* Neque *lib. 4. tit. 1.* CODICIS, qui huc pertinet, clarior est, *de rebus creditis* et *iureiurando* inscriptus. Vnde factum, quod fere singularem mutui inscriptionem neque Germaniae prouinciarum statuta habeant, nouo turpis plagii argumento.

Verbi leihen, lehnen qui sensus?

(e) Recte LOCCENIVS *in synops. iur. Suec. differt. XL. §. 2. p. 333.* ait: *MVTVI contractus Suetice dicitur Laen a uerbo Lena, quod est* homonymum *et tam de* commodato, *quam de* mutuo *accipitur.* Idem in *Danica* lingua testatur *Christian* OSTERSONIVS *in glossario iuridico Danico p. 300. 301. Laan eller, leyegods.* Eadem homonymias querela est apud Germanos, quibus *leihen* pariter dicitur et de *commodato* et de

DIFFER. I.

et de *mutuo*. Imo etiam *traditionis* siue *feudalis* siue *emphyteuticae* siue *ciuilis* solennia significamus nominibus *leihen, verleihen, leben*, cetera. *Launegild* reperitur in *L. Longob. tit. 28. 35. 62.* pro mercede. Vt adeo, si alia absint argumenta, nullum consecutionis uinculum sit ab adpellationibus *Lehen, Lehen-Brieff, Lehen-Geld* ad feudales rationes, quod singula haec uerba etiam adhibeantur, in his certe locis, de iure emphyteutico, censitico aut colonario. Quamuis schemata haec in mutuo exulent.

Fürgesetztes Gut, qui mutuum?

(f) Inter omnia uocabula uix est in Germanico sermone, quod *mutui* contractui magis respondet, quam *fürgesetztes Gut*. Forensi usu adprobatae formulae sunt: *hætte ihme 1000. aufzwey Jahr lang vorgesetzet; es wære nicht sein eigenes, sondern vorgesetztes und entlehntes Gut*, cetera. Quod adeo uerum est, ut hoc uerbo neque *commodata* designentur neque *deposita*, sed unice mutuum.

Ausgethanes Gut, qui mutuum?

(g) *Austhun* uox Latinae respondet *elocare*. Quapropter etiam accipitur de contractu *locati, seinen Acker, Wiesen, Felder, Gærten austhun*. Quemadmodum igitur *agri elocati* annua est merces: ita elocatorum numorum annui reditus et usurae.

Vorschuß, qui mutuum?

(h) Pecuniae numeratae rationes habet uocabulum *vorschieſſen* et *Vorschuß* numerationis. Et credita pecuniae magna summa, *er stehet in einem starcken Vorschuß*.

Auſſenstehendes, qui mutuum?

(i) Creditam alteri summam dicimus *auſſenstehendes Geld oder Capital*. Neque enim id dicitur de commodato aut deposito.

Borgen, qui de mutuo?

(k) Est uox satis quidem uetusta, quae tamen *commodato* etiam communis. De Sueciae iurisprudentia LOCCENIVS *in synops. differt. XI. ff. 334.* ait: *synonymum uerbi leihen Læn est borgen* et dicitur *Læn eller borgat. Quamuis borga etiam pro cauere et satisdare accipiatur. Magis adpositum fuerit, si borgat Læena mutuum dicatur.* Quod ultimum ego non puto, cum *erborget Leben* idem sit, quam *mutuo commodatum* aut *commodato mutuum* pleonasmo aut turpi utriusque contractus confusione. Idem uerbi *borgen* significatus est etiam DANIS, teste *Christiano* OSTERSSONIO *in glossario iuridico Danico p. 86. 87.* Ceterum si usum uulgi solenniorem respicimus, *einem borgen* est fidem illi in prorogando debito habere, *von einem borgen* mutuo accipere aut commodare, *erborgtes oder geborgtes Gut* mutuum aut commodatum.

Aufgenommen, mutuo acceptum.

(l) Etiam haec uox generalis est, iuncta tamen uocabulo pecuniae aut bonorum, pariter mutuo respondet. *Aufgenommen Gut* idem ac bonum mutuo acceptum.

Vorstrecken, mutuo dare.

(m) Numerare creditum dicimus *vorstrecken*, creditum debitori numeratum *vorgestrecktes Geld oder Gut*.

DIFFER. I. Verbi Geld significatus.

(n) Adposite Germani *Geld* siue pecuniam a ualore denominant *von gelten ualere, pretium habere*. Melius, quam ipsi Romani, qui uel a numerando, uel imagine aeri impressa, uel a pecude sigillatim dixere. PALTHENIVS *ad Tatianum p. 355. giltes, geltis a geltan gelten. Vbi apud* KER. *est Keltan reddere. AS. gild est solutio praestatio, gildan soluere. Germanis numus, quod omnium rerum uicem reddit, geld dicitur et gelten est pecunia aestimari* itemque *vergelten, quacunque ratione aliquid pensare ac remunerari.* Addo, quod in Franconiae et Sueciae prouinciis bonorum censiticorum possessores *Gildbauren* adpellentur hodieque. Quoniam ad annuos census et praestationes siue utrumque tenentur obliganturque. Inde *Launegild* pro mercede empti uenditi adhibetur in *L. Longob. tit. 28. 35. 62.* Pariter *Wirigild in L.* RIP. *tit. 38. §. 2.* CAPIT. CAROL. *lib. 4. §. 14. 15. 16.* idem ac *gewehrgeld*. Idem uerbi *giælda* significatus est Suecis. Inde formulae *betala giæld; Ackergiæld; giældguldit; giæld firi skadan*, quae occurrunt apud LOCCENIVM *in Lexico iuris Suec. p. 64.*

Gut, qui bona significet et Hab?

(o) Vox haec admodum uetusta, generalis tamen *bonisque* Romanorum respondens. Apud Suecos accipitur de rebus etiam immobilibus, frequentius tamen de mobilibus, monitore LOCCENIO *p. 61.* Inde *Hab und Gut*. Primum de immobilibus: de mobilibus uero ultimum intelligitur.

Campe, qui mutuum?

(p) *Campe, Kampen* Germanis idem est, quam permutare. Inde hodieque dicimus *Roßkamp* pro, *Roßteuscher*. Imo agri in Westphalia distinguuntur *nach Kampen*. Quoniam in singulis partibus, aratro adsignatis, illud reuertatur muteturque iter et actus. Veteres etiam Latini usi sunt hoc uerbo in iisque APVLEIVS *in apologia* et PRISCIANVS *lib. 10. cap. 2.* CAMBIO *ἀμείβομαι, ἀπὸ τοῦ κάμπτω, ἔκαμψα. Vnde et campsare, flectere, permutare*, cambium, *permutatio*. VOSSIVS *de uit. serm. L. lib. 1. c. 18.* cum eoque FERRARIVS *in originib. LL. p. 182. cambium* ideo Graecae originis esse adfirmant. Sed nos etiam hoc pro specimine habemus diuinae illius omnium linguarum harmoniae, primo dubie parenti coaeuae. Mediae aetatis Latinitatem, *cambium, cambire, concambire, cambiare*, pro permutare aut mutuo dare, *campsores* pro argentariis ceteraque exponunt glossographi, GOLDASTVS, BRISSONIVS, LYDIVS, SPEELMANNVS, FRESNERVS aliique.

Wechsel, qui mutuum?

(q) Vox haec satis est antiqua, usitata etiam magis, quam *Campe* in *mutui* significatu. Sacri codicis interpretes Germanici, Luthero uetustiores, hoc nomine adpellant *trapezitas, numularios, argentarios*, qui dando accipiendoque mutuo uictum habuerant cultumque. Exempli

loco

loco MATTHAEI *cap. 21. uers. 22. und Ihesus gieng in den Tempel Goz und verkehrt die Tische der Wechsler.* Idem MARC. *cap. 11. uers. 15.* et IOH. *II. uers. 15. Vnd do Ihesus het gemachet ein Gaisel, als von Sailen, er warf sy all aus dem Tempel und verzet den Schaz der Wechsler.* Quamuis uero etiam OTFRIDVS *lib. 2. cap. 11. p. 162.* hanc historiam recitet in rhytmis: loco tamen *Wechsler* uerbo utitur *Koufmannen.* Vt dubium sit, an *Wechsel, Wissel,* in hoc significatu istius sit aeui. Sed *Wehsale, seines Wehsales* pro *seines Wechsels oder an seine statt,* illud quidem etiam habet TATIANVS *cap. 2. n. 1, 3.* Fieri id olim forte propterea non potuit, quoniam in Germania auri et argenti tum nulla copia, usus numorum rarissimus. Ex Italia autem Galli cisalpini *die Welschen,* sub ingressum seculi decimi quarti, fere Europam uniuersam inundarunt, artemque exercuerunt *numulariorum.* Ex quo demum tempore nomina etiam haec audita cognitaque fuerunt, cum antea illud genus negotii nostrates ignorauissent. Ceterum huc etiam pertinere uidentur uerba *Handel und Wandel,* ut primum alios contractus respiciat, ultimum uero permutationem aut mutuum.

Handel und Wandel.

(r) Veteres Germani pro *sollen* dixerunt *sculen;* pro *ich sollte, ick skulta.* Quemadmodum igitur Latinis a debeo debitum: ita etiam uernaculae nostrae a *sollen, scullen, skullen; skulte* siue *schulde* euenit. Et sane ipse *schulden* uerbi significatus tam late patet, quam *debiti* in sermone Latino. Inde *schuldigen, beschuldigen,* idem quam accusare uel arguere. Plane ut de Suecis LOCCENIVS *in gloss. iur. Suec. Skulda, Skylda, beschuldigen* accusare. Iudex etiam crediti ac debiti ob caussam eandem nominatur *Schuldheiß. Heischen* enim Germanis idem est, quam urgere, postulare, exigere. Inde etiam *condictio certi* nostris *Schuld-Klage.*

Schuld debitum.

(s) Nil noui est, Germanos uerba mutuare a Romanis, imo haec suis iungere atque cogere in idem nomen. Exemplo esse possunt, *semperfrey, semperleute, decemgarben; saeuitienklage, desertionsklage,* et quae plura sunt eiusmodi. Rectius tamen eiusmodi quisquiliae ac centones in linguae cultu euitantur.

Creditwesen.

(t) Vox est mediae latinitatis. Purior tamen aetas ei occasionem dedit, quoniam in mutuo sortem *caput* dixit, usuras accessorium. *Capitale, caput pecuniae. Capitis summa* apud PAVLVM ICtum. Loca medii aeui congessit FRESNEVS. Videtur itaque uocabulum hoc ex Italia trans alpes in Germaniam migrauisse. OCTAV. FERRARIVS *in originib. ital.* ait: *Capitale, pecuniae summa, quae foenore collocatur, quae latinis caput dicitur et a sorte distinguitur.*

Capitalien.

(u) Consuli hic debent illa, quae diximus in notula praecedenti *lit. s.* Etiam *postae* uerbum accipimus Germani pro *credito* ac *debito* idque promiscue. *Er hat starcke Posten aussenstehen; er ist ihme mit starcken Posten verwandt.*

Schuldposten.

(x) Ea de re conferri debent, quae dicta superius *litt.* e. Licet enim uocabulum *Leben* multiplicis sit usus ac significatus: particula tamen *an* contrahit eandem facitque, ut mutuo prorsus respondeat. Neque opus est aliqua accessione uerbi alius *Geld oder Gut:* ut fere in omnibus aliis nominibus, quae explicauimus adhuc.

Anleben.

(y) Diximus de hoc uerbo *litt.* e. Quae notula hic conferenda. Id solum desidero, quod adiectiuum sit habeatque opus substantiuo *Gut oder Geld.*

Vorgesetztes Gut.

(z) Frustra enim est in sermone philosophia, nisi magister eius accedat usus curialis praesertim, aut forensis.

Vsus qui magister?

DIFFERENTIA II.

Qui desideretur titulus singularis in MVTVO?

IN iure Romano desideratur MVTVI peculiaris TITVLVS (aa): non in Germanico (bb). Hodie praesertim, ubi mutui contractus solus fere superest, unde homines opulenti et pecuniosi, cuiuscunque illi dignitatis et ordinis sint, reliquis fere negatis, uictum et cultum habere queunt, quos dicimus *Rentierer, Leute, die von ihren Renten leben, starcke Verkehrungen haben.*

Mutui titulus nullus in iure Latii. Est tamen ille in LL. Teutonicis.

(aa) Est haec querela *Franc.* DVARENI *ad lib. 4. cod. tit. 2. cap. 1.* quam audiemus: *sub titulo, qui inscribitur de rebus creditis,* uel si certum petatur, *tractatur de MVTVO.* "Nec ullus alius titulus est de "mutuo in iure ciuili, praeter senatusconsultum Macedonianum. Ast CREDITVM "generaliter dicimus, ubi fidem sequimur "alienam. Et CONDICTIO CERTI itidem generalis est actio et competit ex omni caussa, ex qua certum petitur. Re-"ctius fiet, ut singularem inscriptionem "habeamus MVTVI, ut in aliis contractu-"um generibus cum in codice, tum in "pandectis. Pertinet igitur huc *Lib. 12. tit.*" *1. ff.* inscriptus: de rebus creditis, si cer-"tum petatur et de condictione atque in" codice lib. 4. tit. 1. de reb. creditis et iure-" iurando atque tit. 2. si certum petatur, " libri eiusdem. Olim in Germania quoque uerum,

Mutui contractus olim infrequens neque Latio nominatus sigillatim.

DIFFER. II. uerum, quod STIERNHOECK de Suecis A dicit *lib. 1. c. 5. de mutuo pauca habent iura nostra uniuersum.* Cuius contractus frequentiam adauxerunt numeri signati aeris numorumque longiores.

Mutui contractus omnium celeberrimus nostro aeuo.

(bb) Non iuris *prouincialis codicillos* offendes, qui omittant *titulum mutui* singularem. Qui in aliis inscripti sunt aliter, *von leihen und borgen*; *von gelehntem Geld*; *von leihen und entlehnen*, uti REFORM. FRANC. *part. 2. tit. 11.* habet, quibus additur B ab aliis, *sonst* mutuum *genannt*, et quae sunt eiusmodi. Neque mirum, hunc contractum aliis omnibus esse frequentiorem. *Principio* enim alios fugiunt mortales, quia sunt benefici, uti commodatum et depositum; ab aliis multi excluduntur, uti potissimae emtiones uenditiones sunt tantum mercatorum; alii in quodam artificio aut disciplina uersantur, uti locatum conductum: solus fere mutui contractus super- C est, omnibus qui utilis, communis, cognitus, conueniens ac concinnus. *Deinde* cum crediti aeris diues nullo negotio uitam ac domicilium mutare possit, quando emtor, locator conductorque tantum non rei immobili est adfixus, ideo etiam mutuo hic dare solent praerogatiuam. *Post* mutui contractus, qui olim inter beneficos fuit, hodie est inter utiles, ut adeo tempora nostra non habeant, quare illum reformident. *Praeterea* omnium etiam aliorum contractuum formas induit mutuum, *manstellet für rückständiges Kaufgeld, Liedlohn, Pæchte und hundert andere Dinge nach ihrem wehrt, Wechsel und Schuld-verschreibung aus.* Contra uero mutuum raro ex bona fide transformatur in emptum, uenditum, locatum conductum contractusque alios. *Tum* quoniam onera rebus immobilibus imposita uel grauia sunt, uel intolerabilia, mutuum adamatur aliisque negotiis praefertur. *Demum* in tanta numorum, qui orbem nunc premunt, abundantia, tot possessores sunt, qui malunt foecundos et parturientes habere, quam mortuos et otiosos. Neque debitores desunt, cum omnia negotia facilitari resque uiliori haberi pretio queant, si pecunia sit parata. *Addo*, quod hodie agri omnes aut seruos uelint, aut homines, masculorum numero instructos, igitur absonum esset, rusticari hominem ingenuum aut improlem. *Tandem* si quid maculae olim apud aliquas gentes habuit, mutuo dare aut accipere: illa labes exulat in Germanis. DIFFER. III.

DIFFERENTIA III.

Qua in re mutuum uersetur?

Res FVNGIBILIS olim materia mutui.

OLim mutui contractus solennis fuit in omnibus rebus, quae aestimari poterant pondere, numero, mensura, aut nequibant commodari sine abusu (aa) ueniebantque Romanis uerbo eorum, quae admittunt functionem, uno nomine fungibilium (bb): unde pondera, ulnas, numeros, modios pro locorum diuersitate rerumque abundantia aut caritate, esse oportuit multiplices (cc): hodie uero, in tanta numorum et signati aeris abundantia, a mutuo aliarum rerum homines fere sunt desuefacti, ut adeo illud in sola fere pecuniae commutatione fieri uideatur (dd). Prouidentissima igitur est Porussiae regis nouella, qua BEROLINENSI mensurae aliae omnes in prouinciis omnibus per Europam late patentibus ac dispersis, sunt adaequatae ann. CIↃIↃCCXIV (ee).

Hodie fere sola pecunia.

Vnde mensurarum olim multiplicium adaequatio.

Quae res mutuo dari possint?

(aa) Luculenter PAVLVS in *l. 2. mutuum* D *§. 1.* his uerbis philosophatur: *mutui datio consistit in his tantum rebus, quae 1) pondere 2) numero 3) mensura consistunt.* Eccur autem hoc? addit: *quoniam eorum datione possumus in creditum ire.* Sequitur rationis ratio: *quia in* * *genere suo* (intellige *potius*) *FVNCTIONEM recipiunt per solutionem* (ut reddam meos nummos, olea, uina pro tuis), *quam* * *specie* id est, indiuiduo, ut eosdem numero reddam, quos mihi credidisti). E *Nam in ceteris rebus* (quae numero, pondere et mensura non aestimantur) *in creditum* (mutuum) *ire non possumus. Quia aliud pro alio* (aedes meae pro tuis, praedium meum pro tuo praedio) *inuito creditori* (quidni ergo illo consentienti) *solui non potest.* Quod cum ita sit, quis dubitauerit cum glossa, *panem* posse mutuo dari et reddi? *Ich gebe einem 3. Pfund Brod, über acht Tage von ihme wiederum so viel an Gewicht zu bekommen.* Huc pertinent omnia genera *frumentorum, seminum, olei, uini, foeni, cereuisiae, carnium, piscium, ouium, boum,* cetera. Vbi luculentus est SCHILTER *exercit. 22. §. 5. p. 224.* qui dicit: non absurdum esse, ut eadem res *commodato* nunc detur, alio autem tempore *mutuo*, exemplo bouis. Intentionem igitur attendendam contrahentium, iuerit ne illa in *usum*, an uero *abusum*. Ceterum fieri potest, ut ego illis rebus indigeam nunc, qui alio tempore illis abundo. Ideoque gratiam faciat mutuo a me accipiens

DIFFER. III.

piens idque propterea, ne temporis lapsu pereant res meae, aut eant in statum deteriorem, cereuisia acescat, oleum contrahat foetorem, putrescant carnes, frumenta muribus cedant et rattis. Contra uero harum rerum cum alius usus uel non sit, uel raro sit, nisi illae consumantur abusu: facile intelligitur, fieri uix posse, ut illae commodentur prosintque commodatario, nisi abusu et consumtione, potu ac comestu. Inde tam late patent *comestibilia* iureconsultis medii aeui, ut generis cuiusuis *fungibilia* complectantur. Quibus Germanica *Mastung*, *Maschland*, *Mus*, inde *Mustheil* uerbo reque ipsa uidentur respondere.

nequeantque commodari?

(bb) Debetur haec uox doctoribus medii aut superioris aeui. Cum enim ad *l.* 2. §. 1. *ff. de reb. cred.* iureconsulti rem *mutui capacem* ita definirent, ut una alterius *uice* posset *FVNGI* resque pro re in eodem genere solui: uno demum uocabulo res ad mutuum habiles comprehendere uoluerunt adpellaruntque illas nomine *FVNGIBILIVM*, id est, fungentium uicem alterius. *Fungi* enim est *uicem* obire et munus. Vita fungi, est id agere, quod officii est uiuentis, non autem mori, quod uulgus dicit. Vbi itaque res talis est, ut eius uicem sustineat *fungaturque* altera in eodem genere; *ein Pfund Fleisch für ein Pfund*; *ein Scheffel Haber für einen andern Scheffel*; *ein Faß Bier für ein anders Faß eben dieses Getranckes*: ibi oportet creditorem rem pro re eiusdem generis accipere. Cum non intersit illius, siue res propria ei reddatur, siue aliena. Plenus in explicatione uocabuli *functionis* est *Franc.* CONNANVS *lib.* 7. *cap.* 1. *p.* 446. *h.* BRISSONIVS in h. u. et Iacob GOTHOFREDVS in *dissert. de aequalitate et functione in mutuo*. Quibus adsentior, quicquid ex aduerso disputet emendetque SALMASIVS *de usuris c.* 1. *p.* 9. 10. Ceterum uocabuli *fungibilis* nouitatem humaniores iureconsulti horrent, quod superiori demum aeuo nata sit: sed alii malunt barbari esse, quam laborare sermonis paupertate aut sequi ambages et circuitus.

Fungibilis uox iurisprudentiae barbarae.

(cc) Fallar hic, an uera prodam, nemini cognita adhuc, tuum lector iudicium esto. Scilicet unde tanta *ulnae*, *mensurae*, *ponderis* in regionibus, imo etiam in urbibus diuersis, uarietas, adeo multiplex et multiformis? Aperiam coniecturas. Olim in tanta signati aeris penuria, praesertim in Germanis, quibus auri et argenti usus prorsus fuit ignoratus, non aliud remedium superfuit, quo homo ex rerum abundantia absque damno ullo hominis succurreret inopiae atque egestati, quam ut unus daret alteri, quod post aliquod tempus ab hoc, in genere atque etiam uel in pondere, uel numero, uel mensura eadem, cum gratiis redderet. Agricolam finge, cetera incolam foecundae

Causae multiplicium mensurarum der Ungleichheit am Maaß, Ehlen und Gewicht; qui ex mutui contractu ueteris Germaniae?

Docetur id exemplo

regionis, qui sub exitum hiemis casu forte incendioque uacuum habet frugibus hordeum et granarium, premiturque cum suis earundem egestate, rogat ille aliquem extraneum, loci admodum sterilis ac longe dissiti, ut sibi mutuo det centum medimnos frumenti. Hic adsurgit petito mutuoque dat eidem, quod exegit. Aduenit tempus, ut, quod accepit, reddat debitor. Quaeritur qua mensura? debitoris an creditoris. Creditor urget mensuram debitoris, quae forte maior; primo quoniam in sterili regione, in qua dedisset mutuum, frumenti pretium maius sit, quam in foecunda, in qua datum reciperet; deinde quoniam transuectio a loco in locum exigat sumptus, quos aequare debeat mensura maior, cetera. His litigiis uel finis, uel qualecunque remedium quaesitum est in mensurarum diuersa ratione, ut licet debitor acceperit frumentum in mensura *minori*, illud tamen in *maiori* redderet absque damno suo, siquidem computauerit inuicem calculosque duxerit diuersi in locis diuersis ualoris. Eadem caussa est in PONDERIBVS. Finge aurigam merces Hamburgo transferre Amstelodamum: idem facere nautam. Primus certe maius pro singulis libris locarium habebit, quam ultimus. Inde diuersitas librarum *unter gemeinen Pfunden und Schif-Pfunden*. Quid de VLNIS? Notum est historicis et mercatoribus, quod *Parisiis* olim et panni et serica contexta, arte, quam alibi, maiori. Hinc in urbe maior copia et pretium eorundem minus, quam in locis aliis, ad quae deferri non potuerunt sine graui transuectionis impensa. Habes itaque *ulnam Parisiensem maximam*, in *Brabantia* minorem, Hamburgi iterum decrescentem minimamque Lipsiae. Idem fere iudicium de NVMERIS. Olim aeris in Germania ingens paupertas, hodie eius diuitiae et abundantia. Hinc numeri nunc longiores, quam olim discriminaque *unter alten und neuen, diesen und ienen Schocken*, *der grossen und kleinen Mandel*, cetera. Inde iuris huius axiomata: *ubi rerum copia et ubertas, ibi etiam maior largiorque mensura*; contra, *ubi egestas rerum et penuria, ibi parca quoque mensura paruoque contenta*. Vnicum exemplum addimus memoria patriae dulcissimae. Stupent Saxones, in Sueuiam aut Franciam delati, quum uasa conspiciunt, quibus illis uina apud nos adponuntur, ob insignem, quam habent, granditatem et spatia amplissima. Nostra enim mensura, quam canthari nomine adpellant, altera, alicubi tertia et quarta parte maior est, quam in Saxonia, Thuringia, Vandaliaque. Quis autem nescit, quod ultimae regiones olim fuerint inuineae, uinaque aliunde allata crescere oportuerit in ualore ideoque decrescere in mensura. Dices autem, quid de

DIFFER. III.

1] *in mensuris*,

2] *ponderibus*;

3] *ulnis*,

4] *numeris*;

Axioma iuris huius: ab ubertate rerum ad mensuras largiores et contra.

Reponitur ad oppositiones

DIFFER. III. DIFF. III.

1) distinctione inter mensurarias leges priuatas et publicas.

de cereuisia? cuius mensura eadem est, quam uinorum. Repono, publicas olim mensuras in illis tantum rebus adhibitas fuisse, quae in commercio fuerunt cum extraneis: fruges domi natae et consumptae mensuras habuerunt priuatas, quibus leges dixit quilibet pater familias. Porro, si urgeas, axiomata superiora fallere tamen in regionibus quamplurimis, ubi in rerum ubertate parca tamen sit mensura. Repono, iura eo respicere, quod fiat plurimum: neque regulam, praesertim in rebus uoluntariis, inueniri, quae non patiatur exceptionem. Deinde antiquam fidem migrauisse tempora, principes, auaritiam, inhumanitatem cetera. Addi his possunt, quae *dn. praeses* disseruit *in der Einleitung zum teutschen Müntz-Wesen mittler Zeiten cap. 13. §. 2. p. 204. 205.*

2) iura loqui de maiori parte.

3) nullam regulam sine exceptione.

4) entium moralium nulla stabilitas.

Quare hodie simus desuefacti a mutuo rerum aliarum quam numorum? Qui olim mutui contractus in rebus aliis, non in numis? exemplo salarii contractus apud Halenses.

(dd) Caussae mutationis huius ad inuestigandum non sunt difficiles. Olim enim in egestate aeris apud Germanos fieri aliter non potuit, quam ut pleraque commercia fierent rerum permutatione; mutuum uero raro in numis, plerumque in rebus fungibilibus generis alius cuiuscunque. Repetamus exempla ex salinaria mercatura huius ciuitatis. Nam peregrini, (*die Gäste*) salem nostrum non redemerunt numis, sed rebus aliis, ferro, lignis, mineris, assibus, butyro, oleo, caseo, piscibus, carnibus, ceteris rebus alicuius pretii. Numi autem quandoque interuenerunt, non ut pretium facerent, sed factum adaequarent. Si forte emptor plus minusue casei habuit, quam ille responderet sali ex asse, tum additi sunt aliqui numuli nunc ab emtore, iterumque a uenditore. Quapropter salariae artis magistri (*die Meister im Thal*) omnes exercuerunt mercaturam: ut rem haberent domini salinae, qua illis opus fuerit ad uictum et cultum. Sic euenire olim potuit, ut nobilis ruricola, landsassium dicimus, ditissimus esset rerum hominumque abundantia, qui tamen integri anni spatio uix aliquot denarios aut solidos uidit uertitque auri et argenti. Fruges eidem suffecerunt solae, quibus mutuum contraxit: emit uendiditque; mutauit ac permutauit; dedit et accepit; dedit fecitque. Verum enimuero maior longe nostrorum temporum felicitas. Vbi in uictu cultuque mortalibus non opus est alia re, quam *numis*. Hic est ille uertumnus, qui iam ex quolibet facit quodlibet, mutat, uariat, conuertitque: nunc esurientem cibat; nunc satiat sitientem; nunc uestit nudum ornatque; nunc tuetur; delectat: explet adfectus omnes, studia, cupiditates; ex seruis dominos, ex dominis seruos facit et quae reliqua sunt eius generis portenta, quae illi rerum et uoluptatum effectori sacro patent parentque. Neque immerito ad rerum pretia mutuumque contrahendum electum est aurum et argentum, quoniam haec materia est rara, ardua, pulchra, constans, facilis portatu, custoditu, numeratu, cognitu, diuisu et quae praestantiarum genera alia sunt, quibus adaugeri possunt ea, quae enumerauit PVFENDORFIVS *lib. 5. iur. nat. c. 1. §. 13. p. 683.* Quod cum ita sit, utique consultum magis est cuique, qui mutuo accipere uult exempli loco fruges, ut, illis pretio numorum aestimatis, nomen suum ponat in alterius aere, soluatque elapso tempore, quod debet, in pecunia. Neque aliter hodie fere contrahitur, quod dictum doctumque.

Ruricolae nobiles in magna opulentia uix diuites solidi unius.

COMMENDATIO MVTVI IN PECVNIA.

Nouella Borussiae regis de mensurarum adaequatione die 25. mensis Iunii CIↃ IↃCCXIV.

(ee) Aenigmatis instar fuit: *rem, factu possibilem, singulis utilem, imo desideratam omnibus, tamen sperni ac negligi.* Id enim uerum esse dixerunt de mensurarum adaequatione; quarum inaequalitas et ratio multiplex caussa fuit molestiarum, impeditionum, fraudum, errorumque. Vt omnes boni in uotis haberent ponderis et mensurarum diuersitates tolli demum et ubique omnia ad unum exigi modium. Hodie praesertim, ubi, quod dixi, ratio porro non est, quae olim fuerat inaequalitatis mensurarum. Clara uerba sunt *Reform. Pol. Augsb. 1530. tit. 30. weiter ist zu forderung gemeinen nutzens für fruchtbar angesehen worden, daß im H. R. R. ein gemein Ehl, Maaß und Gewicht seyn solle, vielerley Betrug fürzukommen. Dieweilen man sich aber der Zeit deßhalben nicht vergleichen kœnnen, ist solche Sache zu weiterer rathschlagung biß den 1. Martii verschoben worden.* Sed ex his Martii kalendis factae sunt kalendae Graecae. Verum enim uero uix regnum susceperat rex noster, ex quo expleuit hoc bonorum uirorum desiderium editaque nouella omnes omnium prouinciarum mensuras Berolinensi adaequauit, cuius uerba in margine (*) summatim recitabimus. Idque exemplis factum regum ac principum aliorum

(*) Verbis edicti regalis, an. 1714. promulgati in ducatu MAGDEBVRGICO, idem enim in reliquis prouinciis est factum, haec sunt: *Nachdem Se. Kœnigl. Maiest. in Preussen, unser allergnædigster Herr etc. in Dero Chur und Marck Brandenburg eine Gleichfœrmigkeit des Maaßes, Ellen und Gewichts vor einiger Zeit einführen lassen, und dabey zugleich bekannter massen allergnædigst verordnet, daß solches in Dero Hertzogthum Magdeburg und Grafschafft Mansfeld Magdeburgischer Hoheit gleicher gestalt geschehen, und alles auf den Berlinischen Fuß gesetzet werden solle, welches Maaß, Ellen und Gewicht dann bey der hiesigen Regierung und dem Kœniglichen* Commissariat *zu Magdeburg zu bekommen; als werden die Kœniglichen Beamte,* Magistraten *in Stædten, auch alle Gerichts-Obrigkeiten insgemein hiemit ernstlich befehliget, wegen des Gewichts, Ellen und Maaßes bey Vermeidung Sr. Kœn. Maiest. schweren Ungnade und unausbleiblicher harter* Fiscalischer *Bestraffung binnen 14. Tagen* a dato insinuationis *sich deßwegen gebührend zu melden, und ihre Ellen, Gewicht und Maaß nach dem Berlinischen*

DIFFER. III. *Mensurarum aequatores.* rum. Nam de Galliae rege testes sunt BODINVS *lib. 1. de republ. c. 10. n. 169.* CHOPPINVS *de doman. Franc. lib. 3. tit. 22. n. 2.* de rege Hispaniae *Alphons. de* AZEVEDO *lib. 5. tit. 13. recap. l. 1. n. 3.* de rege Hungariae *Stephan. de* WERBOECZ *in cod. iuris Hung. ad an. 1405. p. 69. an. 1540. 1572. 1602.* de Brandeburgicis ducibus in marchia SCHEPLIZ *part. 4. tit. 6. §. 1.* de duce Wurtenbergico interpretes *des Würtb. Landr.* A BIDENBACHIVS *p. 37.* LINDENSPVR *p. 261. n. 5.* EHRENBACHIVS *in metrolog. cap. 4. §. 5. p. 36.* Quod cum factum sit, nouum coniecturis nostris argumentum accedit, causam, quae olim in ponderum et mensurarum diuersitate regnauit, hodie porro non superesse. Id enim est, quod principes, originis licet ignaros, mouit ad tollendam mensurarum inaequalitatem. DIFFER. IV.

DIFFERENTIA IV.

Mutuo qui contrahere nequiuerint reipublicae officiales?

PRouidentissime apud Romanos fuerat constitutum, ne RECTORES, IVDICES ADMINISTRI prouinciarum mutuum uel darent, uel acciperent a ciuibus aut subditis, ne his uel graues esse possent, uel iudicia ac potestas eorundem corrumpi (aa): explodunt institutum Germani, quasi nostri rectores magistratus et iudices perpetui, cum ex aduerso Romanis temporarii fuissent, neque nostris officialibus et iudicibus tanta potestas et auctoritas, quanta illis legatur fuisse, qui prouincialibus dicti TERRIBILES (bb). Quemadmodum autem in primo nullum contradicendi robur inest; ita in altero tanta nobiscum discrimina non sunt, quin idem metui nequeat ab officialibus nostris. Quod cum ita sit, non puto habere principes nostri aeui, quare illos poenitere debeat huius legis Romanorum. (cc). *Romanis lex prohibitiua aduersus officialium et iudicum uersuras; non Germanis, malo forte consilio.*

Qui prohibeantur officiales in prouinciis mutuum contrahere? (aa) Verba MODESTINI in *l. 33. ff. de reb. cred.* sunt haec: *principalibus constitionibus cauetur: ne hi, qui prouinciam regunt, quiue circa eos sunt, negotientur mutuamue pecuniam dent foenusue exerceant.* Et Gordianus Caesar in *l. 3. C. si certum petatur* dicit idem: *eos, qui officia administrant, neque per se neque per suppositas personas, tempore officii sui in prouincia foenus agitare posse, saepe rescriptum est.* Imo grauissima poena statuitur in transgressores ab HONORIO in *l. 16. C. si certum petatur*, ubi ita rescribit: *Quisquis IVDICI foenebrem pecuniam mutuauerit, si in prouincia fuerit uersatus, quasi emtor legum atque prouinciae EXILII poena una cum ipso iudice plectetur.* Adeo enim a partium studio liberos uoluerunt Romani in prouinciis officiales, ut etiam nuptias prohibuerint cum sponsa prouinciali. Quod in *l. 38. ff. de ritu nupt.* PAVLVS testatur: *Si quis OFFICIVM in aliqua prouincia administrat, inde uxorem ducere non potest*: imo dubitatum olim, *an ibi elocare possit filias suas, quod post ipsi indultum* (*). Quin etiam *emendo uendendoque* negotiarentur in prouinciis, rerum administros ex eadem causa prohibuere Romani idque B sub poena quadrupli et amissione rerum, uti admonet Marcianus in *l. non licet 46. ff. de contrah. emt.* Neque aedificare poterant iidem in prouincia sua, ne forte operarii et artifices, gratis aliquid faciendo, illorum animos iudiciaque occuparent, uti habetur in *l. un. C. de contractib. iudicum.* Quae leges etiam prouincialium magistratuum administros, scriniarios et numerarios tangunt, quod docet *l. 8. C scriniarios C. de numerariis, actuariis etc.* Atque haec omnia cum sibi constent legumque caussae adsint planae et apertae, fieri non debet, ut nos in transuersum agant, quae aliis aliunde solent adduci. Taedet pigetque alios saluberrimae legis. Principio enim sunt, qui prohibitionem tantum factam esse putant prouincialibus rectoribus, iudicibus, officialibus eorundem, ne mutuum *dent*, non autem, ne *accipiant*, D quoniam ultimum hoc saepe exigat necessitas neque inde aliquis metus sit corruptionis. Quoniam prouinciarum rectores bona acquirere non potuerint immobilia neque foenus exercere ideoque tales nummi uel raro accepti sint ab illis, uel nunquam. Ita *Anton.* FABER *in rationa. lib. tom. 3. lib. 12. ad l. 33. 34. p. 73. 74.* et qui *Rationes dubitandi. a) quod lex de dando non accipiendo mutuo intelligenda.*

uischen einzurichten, deßwegen dann diejenige, so im Saal-Creyß und Graffschafft Mansfeld Magdeburgischer Hoheit wohnen, bey der Regierung allhier, die aber, welche im Holtz-Jerichauischen, wie auch Luckenwaldischen Creysen wohnhafft, bey dem löbl. Commissariat *zu Magdeburg sich anzugeben wissen werden. Urkundlich unter dem Königl. Preussischen* E *Regierungs-Secret des Hertzogthums Magdeburg. Gegeben Halle, den 25. Iun. 1714.*

(*) Memorabile hic commentum est *Iacobi* GOTHOFREDI ad *l. un. C. Theod. si prouinciae rector uel ad eum pertinentes sponsalia dederint*, in *l. 3. tit. 6.* qui omnino hic consulendus. Vbi rectores prouincialibus dicuntur terribiles.

DIFFER. IV.

qui summum uirum exscribunt. Verum A religioni mihi duxerim, a modo commemorata *l. 16. C. si certum petat.* secedere, certissimus, quod a praeside et rectore prouinciae maius longe periculum, quam a iudice, qui ab eo dependit. Imo quis dubitauerit, debitorem instar serui esse sui creditoris, ut adeo prouinciae rector non potuerit creditorem suum, re licet ita exigente, offendere. Alii putant, fore hoc edictum durissimum longe in prouincia- B libus rectoribus et administris perpetuum munus habentibus. Vt enim triennio pecuniam otiosam habere, adeo graue non sit: ita onus intolerabile prorsus, si pecunia illorum aeternum foret demortua. Inde laudant *l. 34. ff. de reb. credit.* quae haec est: *praesidis prouinciae * OFFICIALES, quia* (qui) *perpetui sunt, mutuam pecuniam dare et foenebrem exercere possunt. Praeses prouinciae sumere foe-* C *nebrem non prohibetur.* Quemadmodum uero lex haec discrimen inter temporarios et perpetuos magistratus fecit: non de *praesidibus* ipsis, sed tantum de inferioris ordinis *officialibus* eius, a quibus uix metus esse potest, praesertim, si praesides a quibus pendent, mutantur, ut adeo si in amore sint unius, non ideo etiam alterius fauorem sibi queant polliceri eoque abuti: ita facile est etiam perpetuario recto- D ri, ut pecuniam, quam mutuo dare in sua prouincia nequit, eandem in aliam transmittat elocetque pro usuris. Ceterum in ultima legis parte aut expungerem uoculam *non*, aut *Accursii, Angeli, Decii* limitationibus, si contrahat bona fide, ad usum quotidianum, palam, cetera hic locum darem aut in manifesta antinomia, starem ego *l. 16. C. si certum petatur*, utpote in- E stitutis Romanorum eorumque rationibus magis concinna.

b) quod respiciat magistratus temporarios, non perpetuos.

Quod leges hae non receptae sint Germanis.

(bb) Fidenter *Paulus* BVSIVS *lib. 12. ff. p. 444. 445.* scribit: *Lex haec* (ne contrahant mutuo in prouinciis praesides, iudices, ministri cum prouincialibus) *moribus pene totius Europae in Italia, Gallia, Hispania, Belgica est sublata.* Idem uult GROENEWEGEN *ad tit. C. de contract. iudic.* Idem HAENONIVS *in encyclopaed. part. 3. tit. 1. c. 3. n. 31.* Idem *Regner. ab* OOSTERGA *in* F *censura Belgica lib. 12. tit. 1. lege 33. 34. p. 237.* addita ratione: *nec impedimento est periculum oppressionis, quia id facile auertit summi principis et regis potestas.* Ipse *Anton.* FABER *in ration. tom. 3. p. 74.* quamuis ex alio fonte, ita decidit: *Ex quo adparet, non esse hodie in usu apud nos hanc legem. Apud quos magistratus omnes sunt * perpetui.* Idem *Franc.* DVARENVS *tom. 2. lib. 2. disput. c. 4. p. 31.* Idem CORVINVS ad *lib. 1. Cod. tit. 59. p. 36.* Idem *Anton.* PEREZ *ad lib. 4. C. tit. 2. n. 5.* ZYPAEVS *in notit. Belg. lib. 2. de iurisd. c. 17.* Idem BVGNYON *lib. 1. de l. L. abrogat. lib. 1. satyra 39. 77. 161. lib. 2. sect. 67. lib. 3. sect. 100.* MORNACIVS et AVTVMNVS *ad lib. 1. tit. 54.* ARGENTRAEVS *ad consuet. Brit. art. 35. not. 1. n. 1.* CHRISTINAEVS *uol. 2. decis. 86. n. 3.* Ex nostratibus idem habet dicitque BRVNNEMANNVS *ad l. 33. 34. ff. de reb. cred. n. 4.* qui utraque argumenta coniungit, quia nostri magistratus sint perpetui; conueniri queant durante officio; non tanta eorundem potestas; regiones unius principis tantis spatiis in Germania disiectae non sint, quam olim in orbe Romano, quod ultimum addit *b. m.* STRYK. *Vs. Mod. lib. 12. tit. 1. §. 13. p. 407.*

Commendatio L. 33. ff. de reb. cred. reipublicae Germanicae etiam nunc.

(cc) Phoenix Germaniae iureconsultorum *Vdalricus* ZASIVS *tom. 1. ad lib. 12. tit. 1. ff. p. 345. 346.* huius argumenti et utriusque *legis 33. 34.* memorabilem et luculentam habet commentationem. Ita autem ille ex usu scripsit fori reique publicae: Haec lex (aduersus officiales mutuum" contrahentes in prouinciis) est utilis et" pulchra, sed male seruatur. Sunt et au-" lici, qui hac lege mutuare prohibentur," quos palatinos dicimus Hofkazen, Hof-" gesind. Extendite hoc ad MILITES," qui in exercitu hybernant, uel aestiua te-" nent in aliqua prouincia et ciuitate, ut su-" perioribus annis fuerat exercitus hic sub-" sidiarius. Nam neque hi possunt nego-" tiari, neque etiam nuptias contrahere" cum filiabus prouincialium in l. si quis ff." de ritu nupt. et l. 57. ff. eod. Quod male" seruatum est, dum exercitus equestris du-" cis Sigismundi hic (Friburgi) hybernaret." Quia equites nobiles et ignobiles felicia" hic matrimonia contraxerunt. Si con-" staret aut metueretur impressio terroris," etiam eadem ualet lex prohibitiua in of-" ficialibus perpetuis. Ita SALICETO sub-" scribendum, qui de omnibus officialibus" leges intelligit, cum causa earum, metus" uiolentiae, terroris, coactionis, tangat u-" trosque et temporarios et perpetuos." Subit hic mentem patria mea. Nam illius (**) duo priuilegia inueniuntur hoc eodem

Quorsum auctoritas ZASII.

Priuilegium FRANCO-

(**) Meretur sane ea occasione recenseri diploma utrumque. Causa haud dubie fuit haec. Cum Caesares multoties Francofurti diuerterent, optimatibus palatinis innotescere oportuit cum uultus foeminarum, tum opimas dotes. Inde occasio palatinis ad solicitandum et ambiendum sponsas opulentas. Vt autem uoti sui haberent successum, uel Caesare ipso, uel principibus administris usi sunt proxenetis, quibus aliquid negare uidebatur et indignum esse et rem periculi plenissimam. Nolu- G erunt tamen ciues matrimonia coacta; noluerunt opes et diuitias auferri ac eripi e ciuitate. Non ergo aliud consilium fuerat, quam rogare a Caesare priuilegium: negandi palatinis filias et matrimonia sine rubore, ira, indignatione Caesaris et purpuratorum. Ita enim factum est, ut desperarent iam de successu candidati neque potentes inuenirent proxenetas, quorum auctoritati nihil dederunt ex hoc tempore Francofurtani, animis eorundem sacro Caesaris priuilegio obsirmatis.

PRI-

DIFFER. IV. *FVRTANVM ann. 1232. et 1267. admodum singulare.*

Exemplum damni publici ex l. 32. ff. de reb. cred. neglectu.

dem fine concepta, ne Caesaris officiales filias ciuium cogerent ad connubia: sed in arbitratu cum parentum, tum filiarum esset, sine ira Caesaris, illius administros et officiales, potentes matrimonii candidatos, repudiare ac deprecari. Ceterum non sine causa hodieque his legibus fieret locus, cum in prouinciis officiales, siue dantes mutuum, siue accipientes, hoc contractus genere ab eo, quod est officii eorundem, possunt dimoueri atque agi in transuersum. Memini historiae, quam exempli loco hic dabo. Est rector camerae principis, quam dicunt, qui aere indiget alieno. Sunt praefecti conductores fiscalium praediorum, qui illi aere suo subueniunt, interueniente contractu mutui aut cambii. Non ausus fuerat, potens licet, debitor, offendere creditores, adaugendo conductitiam mercedem, reprehendendo illos subditorum causa, notando abusus rerum elocatarum, irrogando poenam, dimouendo, sufficiendoque illis conductores largiores. Nemo adsequi potuit coniecturis,

DIFFER. V.

A quare uir, cetera disertus, bonus, intelligens, commodorum redituumque principalis patrimonii studiosissimus, quoties aliquid in aliquo ex supra commemoratis praefectis, conductoribus desideratum, ad omnia querelarum genera obmutuerit. Verum postquam ille morte praeuentus fuerat, patuit, eum in aere fuisse huius praefecti conductoris aliquot millium imperialium. Vnde facile fuerat ad intelli-
B gendum causam, quare rector, in aliis peruigil canis, hic mutum egerit piscem. Et sane prouincialium saepius audiueris querelas: *der Richter, Pfleger, Landes-Hauptmann, Cammermeister etc. habe mit dem Manne seine Verkehrung, es kœnne keiner den andern lassen, der dritte und das Land müste darunter leiden.* Quae causae sunt, quod mihi stomachum moueat haec iuris Romani et Germanici differentia, mallem
C enim cum hoc Latii instituto patriae harmoniam. Sentit nobiscum STRAVCHIVS *exercit. 13. thes. 5.*

DIFFERENTIA V.

Mutuum qui contrahatur nomine pupilli?

LL. Romanis tutori nefas mutuare ferteque casum. Germanico officium est illius praestatque culpam.

ROmano iure nouissimo tutor SVO semper PERICVLO MVTVAT pecuniam pupillarem, cuius OTIVM malunt leges, quam FOENVS (aa): ex aduerso Germanico iure CVLPAM tantum ille praestat, si mutuando amiserit numos pupillares. Quoniam curare debet tutor, ut numus numum pariat foenore legitimo. Quod officium si neglexerit, usuras debet de suo (bb).

Qui nouella 72. c. 6. 7. nolit mutuo dari nummos pupillares?

(aa) Est Iustiniani constitutio in *nouell.* 72. *cap. 6. 7.* cuius uerba summatim haec: *Videmus, difficilem esse curatorum causam propter foeneratorum necessitatem. Sancimus igitur nullam necessitatem esse ex legibus, minorum pecunias foenerare: sed caute reponere et reseruare. Quia melius est custodiri, quam periclitari uel minorem,*
D *uel curatorem.* Illum quidem, si creditor soluendo non sit; hunc, si pecuniam minoris reliquerit otiosam, aut temere mutuando culpam contraxerit. *Quod si tamen curator mutuare uoluerit* pecuniam pupillarem: *sciat mutui periculum * omnino ad se pertinere. Nisi bona minoris tantum sint mobilia; tum mutuo et foenori det tantum*

PRIMVM est regis Henrici, haud dubie, quod subscriptio docet filii Friderici II. imperatoris an. 1232. HENRICVS *Dei gratia Romanorum rex semper augustus fidelibus suis, scultetis et uniuersis ciuibus de* FRANCKENFORT *gratiam suam et omne bonum. Constantiam deuotionis uestrae et feruorem fidei, quem multa iam per tempora circa nos et imperium habuistis salubriter aduertentes, talem uobis damus gratiam* (ergo olim forte preces Caesaris fuere imperia et leges) *et concedimus libertatem, ut * nunquam aliquem uestrum pauperem uel * diuitem cogamus aut arctemus * filiam uel neptem suam alicui de curia nostra seu extra curiam nostram copulare aut tradere legitimam in uxorem. Et in praesenti filiam fidelis nostri Ioannis Goldsteni de Franckfort a coactione, quam * inceperamus, pro seruo* (milite) *nostro, dimittimus absolutam. Nolentes deinceps, aliquem ciuem uestrum ad talia cogere uel arctare. Sed quantum possumus per * simplicem petitionem proficere, faciemus. Nulla tamen mala adbibita uoluntate. Ad cuius facti et gratiae nostrae certiorem euidentiam praesens exinde scriptum fieri iussimus et sigilli nostri munimine roborari.* Datum apud Nürnberg *an.* CIↃCCXXXII. *die* XVIII.
E *Kal. Febr. indict.* 5. Alterum diploma est imperatoris RICHARDI forte an. 1267. scriptum, mendose enim legitur annus 1207. In illo, post alia uerba, quae huc pertinent, sunt haec: *Praeterea duximus specialiter indulgendum; ne aliquis ciuium de Franckfort filiam et neptem suam consanguineam tradere in uxorem alicui per nos, absque suo pleno consensu aliquatenus compellatur. Insuper quod nullus ciuium praedictorum per nos uel per aliquem alium nostro nomine pro aliqua pecunia extorquenda ab ipso, singulariter aliquatenus cogatur.* Intelligo ultimum de *mutuo.* Ne Caesar uel officiales eius
F ad *mutuo dandum* Francofurtanos adducerent minis, terrore, pollicitationibus, aliisque caussis, quae libertatem contractus impediunt tolluntque. Temporum uero superstitioni datum est, quod litterarum imperialium confirmationem petierint a pontifice R. Bonifacio IX. an. 1399. Fefellit me coniectura, quod hoc factum sit argumenti causa, quod est connubiale ideoque sacrum. Nam hanc auctoritatem sibi pontifex etiam in aliis imperialibus litteris adrogauit, quae publica iura tangunt et ciuilia.

DIFFER. V. *tum, quantum ei satis est ad uictum et cultum. Cetera bene custodiat.* Idem fere repetitur in *auth. nouissime C. de administrat. tutor.* Id ergo uelle uidetur imperator, ut tutor pecuniam pupillarem mutuo non det: aut, si dare uelit, omnem praestet casum. Si uero pupillo alii reditus non fuerint, quantum huic satis, det foenori, tumque solummodo teneatur de culpa. Legi huc possunt RITTERSHVSIVS *part. 8. nouell. c. 19. n. 4.* SCHVRFIVS *cent. 1. consf. 81.* MEVIVS *ad ius Lubec. lib. 1. tit. 7. art. 3. n. 27. 28.* Qui omnes etiam testantur simul ex aduerso fieri apud Germanos. Vbi tutor curatorue obligetur aut pecuniam pupillarem mutuo dare, aut ipse soluere usuras, aut deponere illam affirmareque, se, omni industria adhibita, nullum inuenire potuisse securum ac bonum creditorem.

Qui Germanica iura obligent tutorem ad mutuo dandum pecuniam pupillarem?

(bb) Scilicet hoc iure utimur. Tutor pupillares pecunias foenori dare debet: quod, nisi fecerit, ipse pupillo soluere debet usuras. Quid uero, si nesciat bonum creditorem? Cum cura quaerere illum debet et si non inuenerit, opus est, ut adeat pupillarem magistratum, quo auctore obsignabitur pecunia, aut in loco, bene custodito, debet deponi. Ne tutori occasio detur, utendi numis, usuras sibi retinere iisque defraudare pupillum. Contra, quando oportet, moribus nostris, tutorem foenerari: si quidem malus creditor bonis lapsus sit, damnum pupilli erit, non tutoris, nisi hic temere credendo contraxerit medium genus culpae. Ita *Hartm.* PISTORIS *lib. 1. quaest. 9.* RAVCHBAR. *quaest. 26. n. 6.* COTHMANNVS *uol. 4. consf. 9. n. 69.* Harmoniam statutorum in pluribus Germaniae prouinciis dedit *b. m.* STRYKIVS DIFFER. VI. *V. M. lib. 26. tit. 2. §. 20. p. 566. sqq.* Rationes huius consuetudinis sunt: quia hodie mutui contractus ordinarie usuras parit, ut non opus sit ambagibus stipulationis; quia uix occasiones desunt mutuandi, cum nostra fere Germania destituatur trapezitis; quia probrum hodie nullum habet, foenus exercere; quia tutores, in tanta mutui frequentia, non creduntur pecuniam pupillarem relinquere in otio; quia praedia in Germaniis emtores uolunt uel agricolas, uel clientes, uasallos, alterum oneris, alterum est aleae, neutrum e re semper pupilli. His moribus uiueremus, licet patriam Latii instituta nunquam occupauissent. Est tamen idem constitutum in iurisprudentia anteiustinianea. Quorsum pertinet *l. 7. §. 3. 4. 5. sqq. ff. de administrat. tut.* atque *l. 24. C. eod.* Vbi tamen additur, quod principio susceptae tutelae *sex menses* habeat tutor, instar spatii deliberandi quaerendique idoneum creditorem, uti habetur in *l. 16. et 7. ff. de administrat. tut.* et *l. 24. C. eod.* addita *nouell. 72. c. 6.* Quod tamen uix dederim tutori in patria, quoniam, in tanto mutuatitii contractus usu, praesertim in loco urbi uicino aut emporio eius generis spatiis non est opus. Taceo, quod plerarumque Germaniae prouinciarum statuta hic sileant neque opus sit, illa ex Latio supplere. Inprimis si tutori adsignatum sit salarium tutelare: quod plurima Germaniae statuta tutoribus aperte tribuunt, ut *dn. praes.* ostendit in *iuris Romani et Germanici differentia tutelari 17.*

DIFFERENTIA VI.

Qui mutuo dare aut accipere possint pupillus et minor?

Mutuum non contrahunt, nisi post aetatis an. XXV. Imo recte contrahunt ante 1) Germani, 2) doctores, 3) mercatores.

Romano iure mutui contractus, cum PVPILLO aut MINORENNI initus, periculo haud caret (cc): Germanica iura ab hoc rigore abhorrent abeuntque multifariam. Principio annos nati OCTODECIM dant mutuo accipiuntque recte firmiterque sine discrimine ullo, metu ac suspicione (dd). Idem adfirmant interpretes forenses de notariis, licentiatis, magistris, doctoribus (ee): idem de illis, qui in numero sunt mercatorum (ff).

Qui mutuo contrahi nequeat cum pupillo aut minori, ne quidem accedente tutoris aut curatoris auctoritate?

(cc) Qui mutuo dat pupillo sine auctoritate *tutoris*, ille non obligat *pupillum* potestque hic mutuum, si ipse quod dedit, semper repetere. Clara est *l. 41. ff. de condict. indeb.* eiusque uerba: *Quod pupillus sine tutoris auctoritate promiserit, * soluerit; repetitio est. Quia nec natura debet.* Idem habetur in *l. 59. ff. de O. et A.* Quid uero si creditor aut debitor simul adhibuerint consensum tutoris pupillaris? Tenetur quidem ita pupillus instar maioris *l. 5. ff. de R. I.* nisi *laesus* sit, ubi potest in integrum restitui sicque tolli obligatio, siue crediti, siue debiti nomine contracta. Ita enim *l. 13. §. 11. C. de iudiciis* se habet: *Sin non sufficiat pupillis uel minoribus substantia* (tutoris aut curatoris. quos actione tutelae conuenerunt) *tunc* * *in id, in quo fuerint*, mutui contractu, *detrimentum perpessi, placuit in integrum * restitutionis auxilium eis superesse.* Quod cum ita sit, cauendum esse, ne quis pupillo aut minori mutuo det, uel ab iisdem accipiat aliquid mutuo, licet in utroque auctoritas accesserit tutoris et curatoris

DIFFER. VI. ratoris, nisi de uersione in rem constet simul, iure consulunt *Hartm.* PISTORIS *part. 1. quaest. 27. n. 42.* CARPZOVIVS *lib. 5. resp. 78. n. 22.* cum iisque *b. m.* STRYKIVS *V. M. lib. 12. tit. 1. §. 18.* Caussae, quae Romanos ad ita statuendum, permouerint, sunt hae. Principio fauor illorum, qui per aetatem se nequeunt defendere; *deinde* tutorum et curatorum perfidia, socordia, egestas, ut damna, culpa eorundem facta, opibus pupilli et minorennis, nequirent resarcire ac reparare; *porro* collusiones cum contrahentibus in utriusque perniciem; *tandem* ingeniorum apud Italos peruersitas et malitia, praesertim in iuuentute; *demum* illecebrae et lenocinia Romae praesertim in illa omnis generis uoluptatum sentina. Verum consultores legum contra expendere secum debuissent, quod sera nimis Latii maiorennitas; quod minores ita extra commercia cuiusuis generis negotiorum cum aliis, suo certe incommodo ac damno; quod tutorum et curatorum inania sic nomina; si autem neglexerint hi officia sua, quod culpa in illos redundet, quorum iudicio illi sunt electi uocatique ad spartam tutelarem; quod iura disponant de illis, quae fiant plerumque, non, quae semel aut iterum; quod alia lege concussionibus itum sit obuiam quaeraturque, quid iuris sit, ubi omnia facta contractaque sunt bona fide.

Caussae iuris Romani uocantur sub censuram improbanturque.

(dd) Alibi in *differentiis tutelaribus* ostendit *dn. praes.* institutis Germanorum et plerarumque, imo omnium Europae gentium, iuuenes post XVIII. aetatis annum factos fuisse maiorennes suique iuris, intuitu etiam bonorum atque aeris sigillatim, ut libere negotiarentur mutuique contractu et se obligarent et alios. Recitabimus uerba statutorum in celeberrimis Germaniae emporiis, ubi uersurae rerum ac aeris praesertim frequentissimae. In quibus adolescens, decem octo annos natus, potest mutuo dare et accipere. "Reformation der Stadt Nürnberg tit. 29. lege 11. "biss die Pfleeg-kinder XVIII. iahre ihres "alters erfüllet haben, sollen selbige cura"tores haben, nach solcher Zeit aber die "curation aufhœren. Addit commentator ad ius Noribengense, quem custodiunt musae *dn. praesid.* quae sequuntur: *Etiam OCTO ac DECEM ANNIS maiorennes fiunt adolescentes* per constitut. Neapol. tit. 42. *ubi audiendi sunt de* Isernia *et de* Afflictis. *Imo etiam glossa dicit, maiorennitatem Latii anteuertit septem annis lex Lombarda*, quibus addi potest MEVIVS *ad ius Lub. lib. 1. tit. 7. art. 6. n. 4. 5.* et *Iacob.* SAVARY *le perfait negotiant lib. 1. cap. 31.*

Mutuum in Germania post annum XIIX. recte contrahitur exemplis tutorum

Noribergensium.

Eundem minorenitatis terminum probant statuta HAMBVRGENSIA *part. 1. tit. 9.* "Knaben unter achzehen Jahren werden "nach unserm Stadt-Recht unmündig ge"halten et part. 3. tit. 6. §. 21. die curation wird erlediget, wenn die Knaben das 18." Jahr erfüllet haben. Alsdann sie ihre" Person und Güter in und ausserhalb Ge-" richtes frey und selbst regieren und ver-" treten mœgen. Et codex eiusdem ci-" uitatis MSCTVS in uernacula idiomatis uetustioris *tit. 43.* ita loquitur: "Tho 18. Jahren sind de Kinder mundisch ehr Gut" tho verwahren. Et alius itidem MSCTVS:" Frouwen odder Manns benedden XVIII." Jahren mogen neur sacke vorderen sun-" der Vormund. Neque alium curationis" finem habet statutum BREMENSE, cuius uerba *tit. 3. art. 77.* dabimus ex uetusto codice MSCTO *dni praesidis*: "dese Vormunde (Curatores) schœllen Vormunde bliuen," den Jungfrowen wente se tho Vœfftein" iahren kahmen und den Knechten tho" Achtein iahren. Addit interpres iuris" Bremensis anonymus, quem etiam MSCT. possidet *dn. praeses*: "Warum aber sollen die Jungfrauen ehender, als die Knechte" zu mündigen Jahren kommen, da doch" die Manns-personen ehe ein gesetzteres" Gemüth, als die Weibs-personen zu ha-" ben pflegen. Antwort: eine Weibs-" person gebrauchet zu demienigen, was" ihres Thuns und Gewerbes ist, so viel" Verstand nicht, als eine Manns-person" zu mænnlichen Verrichtungen, die weit" wichtiger, als der weiblichen sind, cetera." Sed de his ex instituto *dn. praes.* in *differentiis utriusque iuris tutelaribus*. Ceterum ex in facile est ad intelligendum, cum in celeberrimis emporiis sufficiat decimus octauus aetatis annus ad contrahendum et mutuandum; quod Germani ceteri, quorum tantae opes non sunt, causas uix habuerint, proferendi limites maiorennitatis ad terminum iuris Romani.

Hamburgensium.

Bremensium.

(ee) Illius sententiae et rationes habemus et auctores, patrii iuris testes. Scilicet fieri posset, ut maturitate ingenii adolescenti, nondum XXV. annos nato, *doctoris* priuilegia digne conferrentur, quod in dubium frustra uocauit WALTHER. *de priuileg. doctor. c. 23.* cum illud ex innumeris praestantissimorum uirorum exemplis constet, quae congessit *b. m.* ITTERVS *cap. 7. de gradib. academ. §. 42. 43. 44.* Quod ubi fit, illud in foro quaeritur, utrum eius aetatis *doctori, magistro, licentiato, notario,* tribui porro priuilegia queant pupillaria aut minorennium: an uero dicendum sit, eos contrahere sine uitio et periculo posse, instar maiorennium? Sunt qui ultimum adfirmant: sunt autem, qui negant: sunt demum, qui respondent cum discrimine rerum et argumentorum. Scilicet, ut priuilegia minorennium aut pupillorum illis danda sint tantum in his, quae *facta* et *negotia*, non quae *iura* tangant: alii tamen etiam in ultimis indulgent illa eisdem, si forte doctores praxeos sint ignari. Quorsum conferri possunt SARMIENTA *select. interpre-*

Mutuum contrahitur recte cum licentiato aut doctore minorenni

DIFF. VI. *terpretat. lib. 3. c. 22. n. 5.* ODDO *de restitut. in integr. part. 1. quaest. 23. art. 7.* GALESIVS *de rest. in integr. decis. XI. p. 263. 264.* FELTMANNVS *ad L. 2. §. 43. ff. de O. Iur. n. 4.* Ego crediderim, adolescentem priuilegiis magistri, doctoris, licentiati munitum conqueri non posse, si haec aetatis beneficia illi, praesertim in mutuo, negentur. Nam primo sibi tribuant, quod honores illos iusto citius rogauerint idque consensu superiorum; deinde si quid ignorauerint, illud tamen ignorare non potuerunt, quod tum consuli debeant prudentiores; post doctor erudire alios potest, iura respondendo, dando, decidendoque, aqua igitur ei haerere non debet, si causa ipsius sit propria; tum in mutuo praesertim simplicem fidem sequimur, ut adeo tanta hic arte non sit opus, quae doctoris superet excellentiam. Idem dicerem in mutui contractu adolescentis studiosi, si quidem ipse fuerit instructus rectore morum uitaeque (*der auf Vniuersitæten einen Hofmeister bey sich hat*), cuius accessit in negotio consensus. Sed de hoc infra *differentia 8.*

Studioso, si rectore sit instructus, wenn der Hoffmeister mit unterschrieben.

Mutuo qui recte contrahat mercator minorennis?

(ff) Sententiam forensem esse, quod *mercator minorennis mutuo* dare et accipere possit, sine periculo metuque in integrum restitutionis, testantur STRACHA *de mercatura part. 3. n. 26. Fr.* ODDVS *de restit. in integrum part. 1. quaest. 23. artic. 6.* MARQVARDVS *de mercatura lib. 1. cap. 9. n. 15.* quamuis hic titubet uacilletque. Quo fidentior est *Ansaldus* de ANSALDIS *disc. ult. general. de mercatura n. 88. 89. p. 427.* Verum in celeberrimis Germaniae emporiis idem etiam aperte dicunt leges. Statutum NORIBERGENSE *tit. 13. lege 4. die Kinder mœgen hinter den Vormunden kein Geld aufnehmen. Wo aber die Kinder Kauffmans-weise handeln, davon solle dieser Gesetz nicht verstanden werden.* Taceo alia, quorum mentio facta est superius. Causae non difficiles ad intelligendum. Nam anima mercaturae crediti ac debiti fides. Liberam ergo hanc mercator habeat oportet minorennis, uinculis iuris Romani omnino remotis. Quid de opifice minorenni? si quidem ille adscriptus est sellulariae artis collegio ceu magister, *wenn er in einer ordentlichen Zunfft Meister worden.* Certo ne hunc quidem priuilegio minorennium uti posse existimo, praesertim in mutuo rerum suae artis contracto, quarum magister argui nequit alicuius ignorantiae et iudicii praecipitis. Quae causae priuilegiorum apud minorennes. Quorsum et SAVARY respicit *en perfait Nogociant cap. 31. p. 457.*

DIFFERENTIA VII. DIFF. VII.

Num mutuo accipere queat filiusfamilias?

SEnatusconsulti MACEDONIANI apud Romanos causae graues ac momentosae, ob quas ad reddendam pecuniam, filiofamilias creditam, neque ipse eiusque heres obligatus fuerat neque pater illius, quod liberis olim PECVLIA nulla, patria POTESTAS aeterna, VSVRIS nullus modus, uitae et NECIS iura in creditores, Itali praecipites ad PARRICIDIA, cetera (gg): expers fere earundem causarum senatusconsulti Germania nostra, ubi EMANCIPATIONES fere in uoluntatibus liberorum, tot illis uiae ad PECVLIA, modus VSVRIS datus et SAEVITIAE creditorum, ANIMI porro ciuium nostrorum longissime absunt a truculentia et parricidiis, cetera, quae explicatius damus in margine (hh). Vt mirum non sit, quod iureconsulti senatusconsulto in patria nostra negent usum ac utilitatem (ii): frustra ex aduerso contendentibus aliis (kk). Qui tamen ipsi in eo sentiunt nobiscum, quod uacet senatusconsulti Macedoniani auctoritas in filiofamilias, qui OFFICIALIS (ll); DOCTOR; SACERDOS (mm); MERCATOR (nn) sellulariae artis magister (oo) et, quem principio nominare debuissem, MILES (pp) ac in alio quocunque, qui deuinctus sit IVREIVRANDO [qq], quique filius exceptioni huic miserit NVNTIVM [rr], aut creditor, patre durioris ceruicis, usus sit iudicis auctoritate [ss].

SCti MACEDONIANI causae absunt in GERMANIA a) uniuersim, b) praesertim in 1) official. 2) doctore, 3) mercatore, 4) magistro, 5) milite, 6) iureiur. 7) renunciatione.

SCti Macedoniani apud Romanos causae

(gg) Causae, quare Romani Scto Macedoniano prohibuerunt, filiofamilias pecuniam mutuo dare, sunt, quae sequuntur. *Principio* quoniam liberi olim nulla habuerant peculia, unde sibi in rerum egestate potuerunt consulere; sed pater adeundus erat in omni genere nominis ac aeris. Hic saepe auarus, sui tenax, sordidus, inhumanus, imo asper ac saeuus: ut liberi facere ac polliceri quaecunque mallent, quam aliquid numorum a patre rogare. Ideo, peculiis post liberorum dominio adsignatis, filiusfamilias utique obligari poterat peculiotenus, quod dicit VLPIANVS in *l. 1. §. ult. ff. Scti Macedon. nisi forte castrense * peculium habeat, tunc enim Sctum cessabit.* Eadem ratio peculii aduentitii irregularis *nouell. 117. c. 1.* CARPZOVI-

1) defectus peculiorum.

DIFF. VII.

2) patriae potestatis perennitates.

ZOVIVS *lib. 2. resp. 105. n. 17.* *Deinde* patria apud Romanos potestas fuit olim perpetua, ut liberi praesertim filiifamilias in operis patri praestandis atque eidem acquirendis opibus fenescerent, quod explicatius habet *dn. praes.* in Trebellianica exule *cap. 4. §. 3.* Quapropter non satis fuerant *minorennium* aduersus mutui contractum priuilegia, de quibus dictum supra *different. VI.* Quoniam non tantum adolescentum et iuuenum, uerum etiam uirorum, quandoque et senum uoluntates, nomina, opes pependere a patris arbitratu ac potestate. Hi igitur si mutuo se obligauerant, nexu hoc non poterant liberari alio, quam patris largitione: ut huic omnino esset consulendum. *Praeterea*, si pater durus ac tenax, id egerant creditores, ut debita filiifamilias exigerent post mortem patris. Quod ubi factum est, intererat cum liberorum, tum creditorum hanc muturari, ante, quam conderet testamentum, inquiri in patrios annos ante diem, imo, quae Italicorum ingeniorum esse solet truculentia, perire patrem manu sicarii, uenefici, insidiatoris. *Quae* (de SCto Macedoniano sermo est) *ideo senatus prospexit, quia saepe onerati aere alieno creditarum pecuniarum, VITAE PARENTVM insidiabantur* arguit etiam imperator §. *7. Inst. quod cum eo, qui in aliena potest.* Addi potest IVVENALIS *in sat. 3.*

3) animi Italorum truces in parricidiis.

Funus promittere patris,
Nec uolo nec possum.

4) exules Romae LL. usurariae.

Porro cum Martianus nos doceat, hoc genus SCti in odium praecipue latum esse foeneratorum et Macedonis improbi foeneratoris in *l. 40. qui exceptionem ff. de condict. indeb.* inde etiam arguo, Romae olim usurarum modos uel nullos fuisse, uel pessime obseruatos esse. Vt adeo filium familias tantas praestare ac soluere oportuerit, quantas ipse in necessitate ac rerum angustiis fuerat pollicitus stipulando. Exemplo esse potest foenerator Fufidius, qui *filiis sub patribus duris* quinas mercedes, *fünfffache Zinsen*, et nihil non extorsit usurarum, de quo HORATII querela habetur *lib. 2. sat. 2.* fere in principio. Inde noua causa SCti Macedoniani ad obicem ponendum improbis foeneratoribus ex mutui contractu cum filiisfamilias. Tandem etiam creditorum saeuitia in debitores filios tanta esse per leges poterat, quae

5) creditorum iura in uitam et necem debitorum.

permoueret parentes ad nomina eorundem liberanda. Nam olim soluere tenebatur pater, aut filium noxae dare *§. ult. Inst. de noxal. act.* iuncta *l. 57. tam ex ff. de iudiciis* et *l. 39. filiusf. C. de O. et A.* Quod, ne porro fieri atque parentibus infligi posset damnum ex aere liberorum, merito per SCtum obligatio eorundem est sublata. *Ceterum* ne quis cum iuuene, nondum *uiginti quinque annos* nato (abstrahendo, utrum sub patris potestate esset, an uero sui iuris, aut sub cura) contraheret, uel mutuaret, prohibitum quidem fuerat lege *Laetoria*, quod ex Tullio, Suetonio et Spartiano probat *Barn.* BRISSONIVS *lib. 3. antiquit. c. 2.* Inde etiam lex eadem ab annorum spatiis dicta est *quinauicennaria*, uti PLAVTVS *in Pseudolo uers. 37. Perii. An tum LEX me perdit QVINAVICENNARIA; metuunt * credere omnes.*

6) aetatis priuilegia non essent satis filiifamilias.

Sed cum crederent forte aliqui priuilegiis minorennium gaudere tantum orphanos, instar REFORM. FRANCOFVRTANAE (*), non autem filiosfamilias: inde omnino causae iterum fuerunt senatusconsulti Macedoniani. Adeo, ut TACITVS *lib. XI. annal. c. 13.* de CLAVDIO imperatore adfirmet: *et, lege lata, * SAEVITIAM creditorum coercuit, ne in mortem parentum pecuniam foenori darent.* Quo intuitu melius forte CLAVDIANVM SENATVSCONSVLTVM audiret, quam MACEDONIANVM, notante *Petro* FABRO *lib. 1. semestr. cap. 25. p. 142.* Quod ipsum uel instaurauit T. Flau. Vespasianus, uel confudit utriusque imperatoris hic instituta SVETONIVS *in uita Vesp. cap. 11.* ubi inquit: *auctor senatui fuit, ne filiorum familias foeneratoribus exigendi crediti ius unquam esset, hoc est, ne post patrum quidem mortem.* Ex qua senatusconsulti historia non solum ultima causa patet: sed etiam lumen inde accipiunt fere aliae omnes, a nobis adhuc commemoratae.

Causae SCti Macedoniani cessant in Germania.

(hh) Omnino in alia hic eunt patriae instituta. *Principio* enim uix habebis exemplum, ut liberi ultra XXV. aetatis annum in patria persistant potestate, cum et nuptiae illos emancipent et peculiaris, quam dicunt, oeconomia. Et si hoc factum fuerit aliquando, tum filii mercatores sunt negotianturque nomine patris, quo casu senatusconsultum rursus non habet locum. De quo plenius *dn. praeses in differentiis iuris utriusque IN PATRIA*

Quoniam 1) potestas patria modica et breuis.

(*) *Part. 2. tit. 1. §. 4.* uerba sunt haec: *Mit denen Minderjæhrigen aber die nicht in Befelch der Pfleg befohlenen* (cum his contrahere demum licet post XXV. annum aetatis, quod similiter patrium dicit statutum) *sondern ihrer Eltern Gewalt seyn, obwohlen dieselbe Hauß-Sœhne ihr vollkommentlich Alter der 25. Jahre noch nicht, jedoch sonsten ein ziemlich verstændig Alter von achtzehen* (is terminus est maiorennitatis apud Germanos, de quo supra) *oder 20. Jahren erreicht haben, mit denselben mag man wohl* contrahiren *und werden dieselbe Hauß-Sœhne nicht weniger, als wenn sie vollkommliches Alters von XXV. verbunden. Ausser wenn sie Geld aufborgen.* Id scilicet uelle uidetur patrium statutum: minorennium priuilegia apud orphanos solos durare ad uigesimum quintum usq; aetatis aunum: in illis autem, quorum superstites sunt parentes, contrahendos annorum numeros ad annum aetatis decimum octauum. Vicesimus forte frustra additus est, partim quod Germaniae ueteris instituta hic probent annum XIIX. partim, quod dubium non sit, illum uicennarium per aetatis rationem in contractu se obligare posse, si quidem haec libertas iam datur octodecim annos nato.

DIFF. VII.

2) peculia liberorum non patris.

3) usuris datus est modus.

4) minorennitatis priuilegia etiam filiifamilias.

5) saeuitia nulla indulgetur creditoribus.

6) animus Germanorum raro insidiator.

Absente anima legis cessat ipsa lex.

TRIA POTESTATE. Deinde tot nostris liberis uiae patent ad adquirendum peculia, adeo, ut tantum non pudeat apud nos patrem, ex operis liberorum uel unum obulum lucrari. *Post*, cum ultra ordinarias usuras nefas sit, accipere uel a debitore filiofamilias, quis quaeso creditor adeo stultus et absonus fuerit, pecuniam credere spei, si pater intestato fuerit mortuus. Praesertim cum hodie occasiones non desint, pro legitimis usuris pecuniam mutuare creditoribus atque nominibus bonis et certis. *Porro* iuuenis *uiginti quinque* annos natus apud nos uenia non est dignus, si urgeatur, aut custodiae detur a creditoribus, neque enim priuari apud nos potest debitor uita libertateque. Quo casu prudens pater relinquet filium, in tanta aetate constitutum, ne peccet porro sapiatque deinceps. *Taceo* nihil insidiarum metui apud nos posse patresfamilias. Quoniam Germanorum ingenia ab homicidiis abhorrent, ut nequeat stomachus et conscientia eorundem, more in Italia recepto, concoquere parricidia. Quae cum ita sint, absunt haud dubie causae senatusconsulti Macedoniani apud Germanos lexque illis aut inconcinna est, aut superflua: utrumque deuitandum legislatori.

Testes, SCto Macedoniano nullum hodie usum forensem.

(ii) Querelas mouent CARPZOV. *resp.* 105. et *b. m.* STRYKIVS *in V. M. lib. 14. tit. 6.* §. *1.* quod doctores de praxi dubitent SCti Macedoniani in foris iudiciisque Germaniae, quos ideo instituunt ibi conuellere. Nostrum non esset, conquirere hic, quid senserint scripserintque alii, cum in notula praecedenti ostensum sit, causas SCti in patria nostra uix ac ne uix quidem reperiri. Videbimus tamen sententias aliquorum, ut constet, quam dubitent, haereant titubentque.

EGVINARIVS B.

EGVINARIVS Baro ad §. 7. *instit. quod cum eo, qui in aliena potestate* fere sentit nobiscum, quando scribit: *Filiosfamilias, commentitiis quibusdam modis* (quos recitat ad *tit. 12. instit. quibus modis patr. p.* 37. scilicet, si filius 1) peruenerit ad dignitatem, 2) negotietur, 3) ducat uxorem, 4) natus sit XXV. annos, quod habent statuta Burdigalensia, Engolismensia, Bituricensia, Britannica) *apud nos liberari potestate patria, alibi dixi. Ideo pro patribus familias eius generis filii habentur* etiam in mutuo. Vt SCto locus uix esse queat.

GROENEWEGEN.

Concinit fere GROENEWEGEN ad *lib. 4. C. tit. 28. p. 514.* his uerbis: *Cum moribus nostris XXV. annos nati, id est, maiorennes pro emancipatis habeantur* Christin. uol. 4. decis. 186. n. 9. Boerius ad consuetud. Bitur. tit. 1. §. 2. *constat cessare SCtum Macedonianum in filiofamilias maiori uiginti quinque annis. Sed uidetur etiam in* minori *cessare. Quoniam huic est in integrum restitutio ob aetatis lubricae priuilegia. Sed cum hic opus sit causae cognitione circumuentionis: melius est, minorum iura seruari SCto Macedoniano.* Verum enim uero neque tum opus erit SCto. Quod si enim *minori*, curatorem habenti, mutuo dederis, prorsus non obligabitur ille, nisi uersio probetur in rem. Quoniam iura *minorennium*, curatore instructorum, *non* autem *adhibito illo* in contractu, eadem sunt cum pupillaribus *b. m.* STRYKIVS *V. M. lib. 12. tit. 1.* §. *19.* Neque opus est, ut probet tum minor laesionem aut circumuentionem *l. 1. 2. C. si aduersus creditorem.* Ast uero patrem, quis dubitauerit, filio esse instar curatoris naturalis. Imo moribus nostris, non licet minori orphano esse sine curatore. Accedit, quod Germaniae instituta ignara fere sint discriminis inter *non obligari* et *in integrum restitui.*

DIFF. VII.

ZASIVS.

Quod cum uiderit *Vld.* ZASIVS *tom. 5. opp. lib. 2. responsor. singular. c. 28. p. 42.* forte eo facilior fuit in respondendo, filiumfamilias huic SCto posse renunciare, eo quidem effectu, ut teneatur mortuo patre ad satisfaciendum contractui, licet uniuersus orbis dixerit docueritque, quae eius uerba sunt, contrarium.

Respondetur ICtis SCti Macedoniani PATRONIS

(kk) Ne quid dissimulare aut metuere aliquod iureconsulti nomen uideamur, ex aduerso contendentis: eorundem rationes expendemus ac respondebimus. Princeps in hac arena sit humanissimus *Anton.*

1) MORNACIO.

MORNACIVS ad *lib. XIV. tit. 6. digestorum p. 586.* qui ingenti adparatu SCti Macedoniani agit patronum. Verba eius summatim haec sunt: *Variis in* Gallia *curiae placitis confirmatae sunt constitutiones de* SCto Macedoniano. *Quae poena tedae ardentis, exilii, aliisque grauioribus uetant, ne illi obuiam eatur fraude alicuius improbi Macedonis.* *IVVENILIS enim aetas in suis pascitur campis, non cura eam tenens, nisi in uoluptatibus perdere numos, qui gentis seruire deberent splendori.* Haec autem iuuentutis uitia sunt, non filiorumfamilias in aetate maiori. Inde minorennium iura sufficient ad lasciuiam reprimendam: neque opus fuerit SCto. *Olim iam*, pergit ille, *diffidentia creditorum in filiosfamilias. Vnde loca* TERENTII *in Phormione:* PLAVTI *in Pseudolo:* TACITI *in Claudio:* SVETONII *in Vespasiano:* SENECAE *lib. 2. de benef. c. 14. 15.* PLATONIS *de republ. lib. 8.* AVGVSTINI *de ciuit. Dei lib. 21. cap. 16.* ARISTOTELIS *lib. 6. ethic. c. 8. Concilii* TOLETANI *4. can. 25.* PLVTARCHI *in Pericle:* CAROLI M. *in capitular. lib. 7. c. 225.* Addit ex Galliae consuetudinibus exemplum Macedonis Galli, uerbis, quae sequuntur: *De* GALLIAE *moribus tacendum non est, anno* 1614. *die* 17. *Martii dicta a Petro* MANGVINIO *causa acta est in alterum illius seculi infamem* Macedonem, *nomine Santolium. Qui in arcanis aleatorum conuentibus numerabat pecunias horribili usura aureos* 17. *in dies singulos pro bis mille aureis, usura tam ueloci et speciali nomine,* interest a poste, *dicta* (ast hae solae suffici-unt

DIFF. VII.

unt ad infamiam) *filiisfamilias et quibusue iuuenibus. Imo gemmas, uniones, lapillusue pretiosos longe supra uerum pretium eis uendebat, usuris pariter adiectis. Schedis uariis conuictus damnatus est poena honoraria flexis genibus nudoque capite multatusque 25. libris erga principem et quingentis erga inclusos pauperes, praeterea triennali exilio. Scissae tabulae, poenaque laquei adiecta, si unquam recideret.* Verum enimuero Mornacius inuitus forte et inscius B uera scribit: scilicet flagitium improbi foeneratoris Santolii quaerendum esse cum in nimietate usurarum; tum in corruptis adolescentibus. *Primum* autem cauetur *poena usurariae* prauitati statuta: *alterum* uindicari potest uel *aetatum* priuilegiis, uel *filii corrupti* actione. Vt adeo Macedoniano Scto non sit opus, praesertim quoniam illud poenam aliam non sancit aduersus transgressorem, quam debiti amissio- C nem (*). Eadem cum Mornacio fere sunt, quae habet noster SCHILTER. *exercit. 27.* §. 61. 62. 63. in commendatione Scti Macedoniani: cum et ipse dicam scribat luxuriae atque illecebris adolescentiae et iuuentutis. Quapropter etiam huic satisfieri posse credo ex illis, quae modo reposuimus magni Mornacii argumentis. Instructior est *b. m.* STRYKIVS *lib. 14. tit. 6.* qui Scti Macedoniani auctoritatem quoque D tuetur in foris Germaniae principalibus rescriptis. Sed cum etiam haec non insidias allegent parentibus structas; non saeuitiam creditorum in filiosfamilias; non usurarum nimietatem aliasque Scto huic proprias causas: uerum iuuentutis corruptos mores aliaque, quibus in iure Romano alibi est prospectum; satis etiam hic erit, ea repetiisse, quae respondimus ad E Mornaciana. Aperta magis et integra iurisprudentia THOMASIANA, quae in *notis ad pandectas lib. 14. tit. 6.* Scto Macedoniano locum merito negat in curiis, patriae institutorum non ignaris.

(a) SCHILTERO.

(b) b. m. STRYKIO.

DIGNITAS Romano iure non obstat Scto Macedoniano.

(ll) Romano iure DIGNITAS etiam *consularis* a patria potestate non liberauit: neque dignitatis causa ideo aliquis excidit Scto Macedoniano. Clara est *l. 1. §. 3. ff. de Scto Maced.* his uerbis concepta: *In F filiofamilias nihil DIGNITAS facit, quo minus Sctum Macedonianum locum habeat. Nam etiamsi CONSVL sit uel cuiusuis dignitatis Scto locus est.* Addunt interpretes rationes legis huius: ne scilicet dignitatis causa aliquis fieret conditionis deterioris priuareturque beneficio Scti Macedoniani; aut, si dignitas emanciparet, destitueret aliquem simul paterna hereditate.

DIFF. VII. Quae tamen obest iure Germanico.

A Quapropter sunt, qui adfirmant, ne hodie quidem patriae moribus aliquid immutatum fuisse. Verum enimuero rectius sentiunt ex aduerso alii, Germaniae instituta, dignitatis ac publici muneris causa aliquem a patria potestate liberare ideoque cessare deinceps exceptionem Scti Macedoniani. *Paulus* BVSIVS ad *l. 1. ff. de Scto Maced. p. 526. n. 2. 3.* scribit: *GLOSSA dicit non conuenire Sctum Macedonianum publici MVNERIS dignitati. Hanc moribus sequimur. Absurdum enim foret ei priuato nomine cum periculo credi, qui reipublicae aut * ecclesiae negotia grauissima liber gerit.* Franc. ZYPAEVS *lib. 4. in notit. iuris Belgici cap. 4.* eadem fere dicit: *Qui ad dignitates perueniunt, patria potestate soluuntur, etsi olim res habuit secus. In hoc genere dignitatis etiam sacerdotium. Vtrinque moribus cessat Sctum.* Idem MORNACIVS ad *L. 1. ff. de minorib.* qui ita saepius dicit fuisse iudicatum. Neque mirum explodi tum Scti auctoritatem. Quoniam ipse imperator in *nouell. 81. c. 1. 2. officiales* et sacros *antistites* patriae subtraxit potestati idque aduersus uetera Romanorum instituta, quorum specimina habes apud AERODIVM *de patria potest. c. 7.* Vt adeo uinculum consecutionis esset firmissimum a fine patriae potestatis ad negandam Scto Macedoniano auctoritatem. Quod cum iure etiam Latii factum sit: iniquissimi aestimatores sunt, qui patriae officialibus hoc Scti pallium concedere solent nihilominus. Cum tamen patrum in Germania potestas cum institutis Romanorum nequeat conferri. Siue quis ad *tempus* ac diuturnitatem respexerit, siue ad *auctoritatem*, siue etiam ad *iuris effectus* alios, qui omnes Latinis apud nos longe sunt infirmiores. Quapropter missos facimus patriae iureconsultos, qui Romani iuris, nescio qua superstitione, officiales nostros etiamnunc alligare uolunt uinculo Scti Macedoniani.

(mm) Rigidus hic est CARPZOVIVS *part. 2. const. 10. defin. 4.* qui neque *sacerdotem*, neque *doctorem* iureconsultum, neque *maritum* eximit patria potestate priuatque ideo Scti Macedoniani exceptione. Indulgentiores alii AVTVMNVS in *censura Gallica* ad *h. t.* et ZYPAEVS *lib. 4. notit. iuris Belg. cap. 4.* SANDE *lib. 4. tit. 2. definit. 2. p. 72.* DONELLVS *lib. 12. comment. c. 24.* quorum primus utrumque adfirmat de homine cuiuscunque dignitatis, alter praesertim de sacerdote. Nostro iudicio Carpzouius in Latio uerus est, quoniam *nouell. 81. c. 1. 2.* atque *l. fin. C. de decurionib.*

Num DOCTOR an SACERDOS uti queant Scto Macedoniano? Affirmatur iure Romano.

(*) Quapropter sunt, qui mirantur Romanos poenam aliam corporis adflictiuam non adiecisse senatusconsulto Macedoniano. Quibus respondet *Dionys.* GOTHOFREDVS *in praxi ciuili lib. 1. tit. 3. p. 45.* his uerbis: *Poena alia senatusconsulto Macedoniano propterea non potuit adiici. Quo-* G *niam contractus mere ciuilis fuerat neque in se ipso aliquid habuit turpitudinis.* Qui ergo legislatores in Gallia et alibi poenas adiecerunt, illi confuderunt contractum cum filiofamilias et interuenientem creditoris dolum et aetatis lubricae decipulam.

DIFFER. VII.

nib. nonnisi maioris ordinis dignitates, ut *consularem* et *episcopalem* numerant, ob quas filiifamilias eximi debeant patria potestate hocque ideo Scto Macedoniano. Verum ultimi rectiores sunt in aestimandis iuribus patriae. Quoniam *doctores* raro fiunt, nisi uel causas agere uelint, uel docere iura, uel uxorem hisce insulis recreare: utrobique patria potestas, moribus patriae minimum, cessabit et ratio omnis senatusconsulti. Facilius hoc est ad idem probandum in presbytero ac sacerdote.

Negatur iure Germanico.

Num Scto Maced. uti possit MERCATOR?

(nn) Equidem iure Romano clare hoc definitum non est. Laudant quidem *l. 3. si quis §. 1. ff. de Sct. Mac.* quae est haec: *In eo, qui VECTIGALIA conducta habebat, saepe constitutum senatusconsultum* Macedonianum *cessare.*. Sed *Ioh.* VOETIVS aliique hoc intelligunt de solo *publicano*, ob rationes huic generi negotiorum plane singulares. Fidentiores autem sunt patrii iuris interpretes, quorum dabimus uerba *Paul.* BVSIVS *lib. 14. tit. 6. lege 3. num. 4.* scribit: *Recte dicit Baldus filium negotiatorem senatusconsulto Macedoniano non iuuari. Idque etiam uerum est ex consuetudine harum regionum Belgii.* Idem Regner. ab OOSTERGA ad *tit. ff. de senatusconsulto Maced. l. 3. p. 383.* Idem BITVRIGENSES *tit. 8. consuetud.* ibique BOERIVS, idem CHOPPINVS *de morib. Paris. lib. 2. tit. 1. n. 9. p. 177.* Quorsum egomet patriae meae quoque statutum puto accipiendum esse. Licet enim illud *coniunctiue* intelligi possit: malim tamen sensum *disiunctiuum*, quoniam ille cum moribus aliorum regnorum, tum Germaniae nostrae magis est concinnus. *Franckfurt. Reformat. part. 2. tit. XI. §. 13.* "doch da die Kinder "mit Wissen und Zulassen ihrer Eltern "Kaufmanns-weise handelten und (mallem "oder) dieselbe solch aufborgen hernach "genehm halten, so soll das senatusconsul- "tum Maced. nicht statt haben. Idem "Nürnberg. Reform. *tit. 13. lege 3.* Wo a- "ber die Kinder mit Wissen und Gedult "ihrer Eltern oder Vormund Kaufmans- "weise handelten, davon solle dieses se- "natusconsultum Maced. nicht verstan- "den werden. Idem testatur MARQVARDVS *de mercatura lib. 3. c. 8. n. 60. p. 436.*

Reformatio FRANCOFVRT.

Num Scto Maced. uti possit artis tribunitiae MAGISTER?

(oo) Testatur *Iacobus* SAVARY *en perfait negotiant cap. 31.* de moribus Galliae suae inprimis, quod magistri tribunitiae artis, *der in einer Handwercks-Zunfft Meister worden*, minimum in rebus artis, quam profitetur, porro non gaudeat iure minorennium. Idem uerum esse putauerim etiam de magistro eius artis intuitu senatusconsulti Macedoniani. Praesertim cum Sauary *articulum 236.* Galliae statutorum adleget, "nach welchem auch die Wei- "ber, welche nur œffentlich mit Obst, o- "der Fischen, oder Leinwand oder andern "Kleinigkeiten handeln, quoiqu'en puissance de mari se peuuent obliger sans" leur consentement. Touchant le fait et" dependance de la marchandise seule-" ment, dont elles se meslent. „ Maiori itaque iure non iuuabit porro *senatusconsultum* hominem, qui magistri iura consecutus est, *der in einer Zunfft Meister worden ist.*

DIFF. VII.

Num Scto Maced. uti possit MILES?

(pp) Manifesta est *l. ult. C. ad Sct. Mac.* his uerbis §. 1. concepta: *Sin autem MILES* filiusfamilias, nulla *differentia cur* * *credita pecunia aut ubi* * *consumta sit, stare oportet contractum* neque locus Maced. Scto. *In pluribus enim filiifamilias milites habentur sui iuris et miles praesumitur* (iuris et de iure praesumtione) *pecuniam expendere in causas CASTRENSES.* Quidni doctor, magister, licentiatus, uerbis utor in schola natis, in quasi castrenses, litterariam supellectilem. Quamuis uero eodem iure uti Germaniae fora, testentur plures RICHTER *cent. reg. 1. n. 18.* PHILIPPI *in usu pract. institut. ad §. 7. tit. quod cum eo, qui etc. eclog. 61. n. 12.* FRANZKIVS *in comment. ff. h. t.* tamen *b. m.* STRYKIVM *in V. M. lib. 14. tit. 6. §. 8. p. 111.* aegre id habet, partim, quod milites comessationibus, luxuriaeque indulgeant hodie, partim, quod seuera militiae disciplina exoleuerit. Addi posset, quod nemo forte maiora insidiarum pericula adferre queat patri, quam filiusfamilias miles. WESENBECIVS *ad ff. de probat. n. 14. et collegium* ARGENTORAT. *de probat. th. 15.* cum iisque BRVNNEMANNVS *ad lib. 4. cod. tit. 28. sub finem* existimant, admitti tamen probationem in contrarium a debitore aut patre. Sed nos existimamus, ita uim fieri *l. ult. C. ad Sct. Maced.* quae uult, ut ne quidem ubi et cur pecunia credita sit militi, inquiratur attendaturque. Ceterum memini legis militaris: ne quis mutuo det credatque militi sine consensu superioris *K. Pr. Kriegs-Art. 28.* Contra si factum sit, nullum aduersus militem creditori superesse alibi actionem.

Num Scto Maced. obsit promissio IVRATA?

(qq) Magna inter doctores lis est, *utrum Scto Mac. locus, si pacta iurata sint, aut si nominatim Scti Macedoniani exceptio a filio sit eierata?* Sunt in illis, qui hoc *adfirmant*, sunt qui *negant*. In primo genere est inprimis CARPZOVIVS, qui *part. 3. decis. 256.* hanc causam ex instituto respondit defenditque, quod, licet simplex et nuda renunciatio Scti Macedoniani nihil possit: iurata tamen illud omnino tollat. Contra b. m. SCHILTERVS *exercit. 27. §. 66. 67. 68.* plene et explicate docere uoluit, ne quidem iuratam filiifamilias attendendam hic esse renunciationem uel in foro, uel in conscientia. *b. m.* STRYKIVS *V. M. lib. 14. tit. 6. §. 13.* inter nimium et parum errare non uult uiaque ideo utitur intermedia. Scilicet ualere iuramentum putat, nisi creditor sit in dolo filioque familias numos crediderit

DIFFER. VII.

diderit sciens ad luxuriam. Egomet hic sententiam sequor Carpzouianam, alienus cetera ab argumentis, quibus ipse utitur. Scilicet, cum leges nullibi prohibeant filiumfamilias, mutuum acceptum reddere; sed tantum, si reddere nolit, eidem indulgeant Scti beneficium: inde in arbitratu illius esse existimo, uti hoc Scto aut eidem mittere nuncium? Sed dicis, eadem igitur facilitate nuncium mittent filiifamilias et quidem iurato. Repono, hoc ne fiat, legislatorem prohibere posse *noua* lege. Quae antequam lata sit, obstare non potest bona fide factae renunciationi.

Num Scto Maced. obsit RENVNCIATIO?

(rr) Audacter fidenterque ZASIVS *tom. 5. opp. lib. 2. singular. responsor. c. 8.* Probabiliter *teneo, quod filiusfamilias * possit renunciare senatusconsulto Macedoniano, licet totus orbis dicat contrarium.* Ita scilicet temperat tum obligationem, ut filius teneatur uiuo patre peculiotenus, patre autem demortuo nude et absolute. Licet uero omnes rideant explodantque Zasium praeter CHRISTIN. *uol. 3. decis. 35. n. 10.* qui Zasiana firmat sententia curiali Belgica: ego tamen ei, praesertim in Germaniae foris adplaudo, ob causas allegatas in notula praecedente. Vsque dum lex prohibitiua condatur: ne filiusfamilias suo unquam soluat illegitimo creditori.

DIFFER. VIII.

Eaque IVDICIALIS?

(ss) Est haec cautela, quam suggerit SCHILTERVS *exercit. 27. §. 71.* ubi ait: *consulerem creditori, si uiderit et filiifamilias mores integros et causam credendi mutuum honestam esse, contra patrem durum et sordidum, ut renunciatione senatusconsulti adliget filiumfamilias coram iudice idque fide iurata.* Firmat consilium praeiudiciis apud CARPZOVIVM *part. 3. decis. 256. num. 26.* Sed cum ratione puto, superius prodita, his ambagibus praesertim in Germania opus esse nequicquam. Neque uideo, cur nequeat fieri simplici bonaque fide, quod, ut fiat, datur in ambitu et circulo.

DIFFERENTIA VIII.

Num dari mutuo queat ciui academico?

Aduersus contractus STVDIOSORVM

GErmanico iure nequeunt MVTVO obligari cultores artium in ACADEMIIS (tt), imo etiam CONTRAHI cum illis non potest in aliis rebus, quae aestus fouent iuueniles, inde MACEDONIANI quoque senatusconsulti limites eo proferunt usque (uu). Vtrumque ignorat LATIVM, quod neque litterarum studiosis CONTRACTVS negat, imo potius studiorum causa filiisfamilias mutuum indulget (xx), neque senatusconsulti MACEDONIANI rationes in MERCIBVS atque rebus uenalibus quaerit, sed in sola PECVNIA (yy).

Scti Maced. AMPLIFICATIO forensis.

Qui mutuum contrahere nequeant STVDIOSI?

(tt) Doctrinarum in academiis studiosos, licet sui iuris, emancipati et maiorennes sint, ad debita tamen non obligari ex rebus contracta, quae prodesse possint ad corrumpendae iuuentutis uoluptatum illecebras, nominatim docuit exemplisque academiarum *Lipsiensis*, *Wittebergensis*, *Ienensis*, *Giessensis*, *Marpurgensis*, *Franckeranae* comprobauit HOPPIVS ad *§. 7. Instit. quod cum eo, qui in aliena potest. p. 1086.* unde exscripsit eadem b. m. STRYKIVS *V. M. lib. 14. tit. 6. §. 2. p. 103.* Vbi etiam *Halense* statutum laudatur, quo nefas est, doctrinarum studioso *mutuo* dare aut uendendo merces credere ultra XXIV. et in esculentis et potulentis ultra V. thaleros imperiales. Contra alii non putant opus esse hac patriae nouella. Nam *minorennes* aetatis iam priuilegio aduersus fraudulentos creditores securi sunt: *maiorennes* autem pudeat corruptelarum, quae legi dederunt causam. Scilicet impune post hanc aetatem non peccat homo stupidus et ex infima plebe: taedeat itaque patrocinii dementiae ac stultitiae alumnos bonarum mentium et doctrinarum. Quid uero si in debito huius generis studiosi accesserit auctoritas sui praefecti et censoris, *wenn der Hof-Meister die Schuld-Post mit unterschreibet?* Obligabitur forte tunc studiosus neque adiuuabitur *senatusconsulto academico.* Quoniam praefectus illius instar est *curatoris in itinere*, *Reise-Vormund.* Tribuat etiam sibi pater (idem de *tutore* et *curatore* iudicium) quod non dederit filio comitem meliorem. Hoc tamen magis uerum esse putauerim, si eius generis *praefectus* formulam habeat sui muneris ampliorem neque illud tantum in morum censura aut litterarum institutione uersetur; sed etiam sit aeris susceptor, custos et largitor.

Quid si creditio subscribat der Hofmeister.

Scto Macedoniano num locus extra nummos in mercibus, esculentis ac potulentis?

(uu) Scilicet iureconsulti nostrates dicam scribunt Romanis, quod *filiosfamilias* tantum adiuuarint Macedoniano senatusconsulto in credito pecuniae et *numorum?* Quoniam in ornamentis, uestitu, cultu, esculentis ac potulentis non minus ad illecebras uoluptatum seduci atque laedi et parentibus ideo uitae insidiae strui ac metui possent. Quapropter limites senatusconsulti Macedoniani proferunt ultra terminos, illi datos in iure Latii. Prouide iurisprudentia patriae meae *Francof. Refor. part.*

DIFF. VIII. Statutum Francofurtanum.

part. 2. tit. XI. §. 14. "Und obwohl das "senatusconsultum Macedonianum für- "nemlich auf geliehen Geld und nicht an- "dere Contract, als Verkauff, Tausch und "dergleichen gericht ist: jedoch, so sol- "chen obgemeldeten Hauss-Sœhnen oder "Kindern beydes Geschlechts Tuch, Sey- "dengewand, Silbergeschirr und ande- "rer dergleichen (quidni etiam illa uolu- ptatum altrix, esculenta et potulenta) "aufgehenckt würde: soll bey unsern "Stadt-Gerichten stehen, ob solch Gut "dem Verkæuffer bezahlt oder nicht be- "zahlt werden solle. Explicatior codex

LL. Porussicae.

LL. PORVSSIC. lib. 1. tit. 25. art. 14. §. 1. qui "ita loquitur: Leihet jemand einen Hauss- "Sohn Geld oder etwas anderes, das man "zehlen, wegen oder geniessen kan, oh- "ne des Vaters Verwilligung, der mag mit "dem senatusconsulto Macedoniano ab- gewiesen werden.„

Doctores ICti.

Similiter *Ioan.* VOETIVS *lib. 14. comment. ad ff. tit. 6. n. 2. p. 606.* *nec dubitandum uidetur, quin et ad oenopolas, cereuisiarios, coquos, cupedinarios, sartores, ornamentorum uenditores similesque senatusconsultum Macedonianum sit extendendum, quoties illi credunt ad luxum filiofamilias.* Pariter EGVINARIVS ad §. 7. *instit. quod quis cum eo, p. 406.* ait: *moribus Galliae filiusfamilias absque patris consensu uniuersim contrahens* (quocunque contractus genere) *non obligatur.* Idem Roferedus, Carocius alii apud *Petr.* MVLLERVM ad *Struu. exercit. 20. §. 52.* Idem GRIVELLIVS *decis. Dolan. 14.* Idem DESSELIVS *in comment. ad Zoesium §. 7. Inst. quod cum eo, qui.* Idem *Paul.* VOETIVS qui Belgii ordinum laudat edictum ad §. 7. *Inst. quod cum eo n. 4.* hoc fine conceptum.

Romano iure cessat SCtum Macedonianum in STVDIOSIS.

(xx) Clara est *l. 7. item §. 13. ff. ad Sct. Maced.* ubi Vlpianus: *Quod dicitur in eo, qui, STVDIORVM causa, absens mutuum acceperat, cessare senatusconsultum, ita locum habet, si probabilem modum in mutuo non excessit, eam scilicet quantitatem, quam pater solebat subministrare.* Idem in *l. 5. C. ad Sct. Maced.* ubi modus his uerbis explicatur: *si pecunia STVDIORVM causa alibi degenti ad necessarios sumtus, quos patris pietas non recusaret, credita est.* Qui igitur factum hodie fuisse, dices, quare legislatores in academiis, non solum senatusconsulto Macedoniano in scholis rursus fecerint locum, unde illud in Latio olim exulabat; sed etiam protulerint limites ad merces, esculenta, potulenta, imo ad homines sui iuris ac maiorennes, quod dictum superius *litt. tt.* Incusant hic aliqui morbos academiarum et uitam ciuium licentiosam. Cum Latii scholae contra fuerint uirtutis ac litterarum officinae ibique rigida magis aduersus improbos iuuenes remedia exiliaque.

DIFFER. IX.

Cessat extra PECVNIAM numeratam.

(yy) Dicitur hoc in locis quam plurimis, quorum aliqua dabimus. Clara est prae aliis *l. 3. §. 3. ff. ad Sct. Maced.* his uerbis concepta: *Is solus senatusconsultum offendit, qui mutuam* pecuniam *filiofamilias dedit: non, qui alias contraxit. Puta uendidit, locauit, uel alio modo contraxit. Nisi fraus adsit, ut, qui credere non potuit, magis ei uenderet, ut ille rei pretium haberet in mutui uicem.* De causa, quare senatusconsultum adligatum sit ad pecuniam tantum numeratam, solicitus est MORNACIVS ad *l. 5. ff. ad Sct. Maced.* explicatque eam ex HORATIO, de filio luxurioso et statim meretrici daturo, dicente: *decies centena dedisses, quinque diebus nil erat in loculis.* Vulgi sermone dicitur: *junge Leute kœnnen kein Geld halten.* Sed alia mihi causa uidetur meo iudicio probabilior. Quoniam in contractibus aliarum mercium rerumque intelligi facilius poterat improbus creditorum finis ex eoque haberi fundamentum agendi *de filio corrupto.* Quod in numario contractu non adeo fieri poterat, cum huius esse possent fines multiplices et improbum celari foenus.

DIFFERENTIA IX.

Num MACEDONIANO *senatusconsulto adiuuentur* S.R.I. PRINCIPES?

Scti Mac. amplificatio ad principes.

Romano iure haud dubie senatusconsulto Macedoniano adiuti sunt SVPREMI etiam ordinis ciues (aa): de Germaniae nostrae PRINCIPIBVS idem affirmare non finit uerecundia, rubor, religio (bb).

Filius PRINCEPS num adiuuetur Scto Macedoniano? 1] ROMAE?

(aa) Illud uerum est, Romanas leges in senatusconsulto Macedoniano uniuersim loqui, excipere neminem, ob caussam dignitatis et principatus. Quod uero nos turbare non debet, quoniam Latio unus tantum princeps fuit, Caesaris nomine insignis. Familiae uero ac domus Augustalis liberos huius senatusconsulti Macedoniani emplastro usos esse ad fallendos creditores, illud quidem est, quod non credo. Quod si enim bona fide et in aetate iusta filiofamilias principi mutuo datum; sordida omnino uidebitur nostri senatusconsulti exceptio: si autem dolus, fraus, machinae, fallaciaeque accesserint, tum aperte factum scelus ulcisci poterit princeps, ut uulgari senatusconsulti Macedoniani asylo nequicquam sit opus.

 (bb) Est

DIFF. IX. 2] in GERMANIA? Affirmatur.

(bb) Est in eo admodum liberalis b. m. A SCHILTERVS *exercit. 27. § 77. p. 333.* ubi inquit: *De PRINCIPVM S. R. I. filiis sunt, qui dubitant, an in iis mutuo accipientibus senatusconsultum Macedonianum locum habeat. Verum quum patria potestas inter principes non minus urgeat et foeneratores principum maiora adferant pericula: omnes Macedones eorum repellentur hoc senatusconsulto.* Idem dicit tueturque b. m. STRYKIVS *lib. 14. Vs. M. tit. 6. §. 5.* quoniam B *principes imperii in contractibus utantur iure priuatorum.*

Negatur.

Egomet cum hic, tum alibi principum causas aestimo legibus publicis, naturalibus et diuinis: non autem ciuilibus priuatis. Quapropter regulae hic repetendae sunt, quas commemorauimus in notula praecedenti *lit. aa.* Ad argumenta diuumuiris hisce repono. *Primo* si per aetatem aut fraudes decepti sint filii principum, habere illos, quo ex princi- C piis iuris naturalis et gentium sibi queant consulere. *Deinde* aliud est iure priuatorum uti: aliud iure priuato. Primum stare potest cum iure naturali, quia princeps contrahens non utitur suo imperio: non uero alterum. *Tandem* quis non aegre ferret et principe filio habuerit indignum, si princeps tricennario forte maior, aere alieno, quod filiusfamilias contraxit, decipere uellet creditorem et nomen suum, quod ei dedit, expungere stylo senatusconsulti Macedoniani. Sentire nobiscum *Connanum* et *Barbosam* scribit LAVTERBACHIVS h. t. sed in primo nil reperi *lib. 7. c. 2.* alter autem non est ad manus. Neque est, quod urgeat quis in *lib. 7. capitulare 304. p. 1092.* ubi idem repetitum sit in legibus Carolingicis; *Qui filiofamilias, contra interdicta legum* (haud dubie Romanarum) *inscio patre pecuniam commodauit, eam nec uiuente nec mortuo patre ab eodem poterit postulare.* Nam repono: etiam hae leges sunt priuatorum: deinde eo tempore Germania nesciuit principes, quibus originem debemus post Carolidas; tandem Carolinae leges sepultae sunt cum stirpe Carolina et quae exceptiones sunt generis eiusdem.

DIFF. X.

DIFFERENTIA X.

Num Macedoniano senatusconsulto locus sit in peculiis?

SCtum non adiuuat peculia 1] CASTRENSE, 2] QVASI CASTRENSE, 3] ADVENTITIVM.

Romano iure illud tantum expeditum, quod filiusfamilias mutui contractu teneatur obligeturque quoad peculium CASTRENSE (cc): moribus institutisque patriae addere solent, post QVASI CASTRENSE (dd), etiam ADVENTITIVM, quod uocant irregulare (ee).

Quare SCtum Macedonianum EXVLET in peculio CASTRENSI?

(cc) Apertus est Vlpianus *l. 1. §. 3. ff. de* D *SCto Mac. in filiofamilias nihil dignitas facit aduersus* senatusconsultum. *Nisi forte* castrense *peculium habeat, ubi SCtum Maced. cessabit.* Idem repetit *l. 2. ff. ibid. Vsque ad quantitatem castrensis peculii* cessat senatusconsultum Macedonianum. *Cum filiifamilias in* castrensi *peculio uice* patrumfamilias *funguntur.* Hodieque igitur idem institutum sequuntur fora nostrae Germaniae. Vti auctores laudati sunt *differ. 7.* E *lit. pp.* Qui locus huic est coniungendus. Quamuis etiam miles, qui fecit missionem, intuitu bonorum per militiam acquisitorum, senatusconsulto non adiuuetur: neque, si miles sit debitor, creditor habeat, quod ex senatusconsulto metuat. Quoniam leges militem filiumfamilias ex quocunque mutui et bonorum genere uolunt deuinctum, quod dictum supra.

Quare SCtum Mac. exulet in 1] quasi CASTRENSI?

(dd) Moribus utique tribuo, quod SCtum cesset in peculio *quasi castrensi.* Nam Romano iure hoc esset ualde dubium. *Primo,* quoniam deest lex: *deinde* a *castrensi* peculio ad *quasi castrense* propterea nullum uinculum consecutionis, quoniam uita militaris *impensas* exigit faciendas in res dubiae *aleae* speique incertae, propterea que creditores militis meruerunt fauorem. Vtrumque autem ex aduerso se habet in tranquillis, frugalibus, paruoque contentis musis. Quicquid sit, non tamen dare solent in *quasi castrensi* peculio exceptionem SCti Macedoniani *aduocato, doctori, magistro, licentiato, notario, actuario* et si qui alii sunt, qui doctrinarum studio aliquid possunt acquirere. Fidenter SICHARDVS ad *LL. C. de SCt. Mac. n. 16.* ubi ita arguit: *Quae dicimus de milite, eadem locum habent in* aduocatis, *uel* doctoribus, *uel etiam aliis, qui habent stipendium ex publico, alle Ciuil-Bedienten, sic etiam* notarius. *Qui omnes si acceperint mutuum, SCto Mac. non adiuuantur.* Idem fere habent HVNNIVS *in encyclop. iuris part. 3. tit. 8. c. 2. n. 11.* uir quondam illustris de IENA *de SCto Mac. sect. 5. aphor. 5. n. 4.* F Imo, quod magis est, sententias quoque forenses laudant hic PHILIPPI in usu pract. *ad §. 7. Inst. quod cum* b. m. STRYKIVS *lib. 14. V. M. tit. 6. §. 8.* Addunt praesumtiones, quas in milite leges habent, quod eius generis uir pariter credendus sit mutuum uertisse in litteras, litterariam supellectilem, togati muneris instrumenta alia, quod habet

DIFFER. X.

habet CHRISTINAEVS *uol. 3. Belgic. decis. 35. n. 15.* Qua in re nos eo sumus largiores, quoniam *different. 7. litt. bb.* causas dedimus, quare exulare debeat ex patria *SCtum Macedonianum.*

Num SCti Maced. exulet 2) in peculio ADVENTITIO, irregulari?

(ee) Digladiantur hic inter se doctores. Alii filiumfamilias obligant in *mutui* contractu peculii intuitu *aduentitii irregularis*: alii absoluunt eum adiuuantque Macedoniano. *Primi* rationibus utuntur his fere:

Rationes NEGANTIVM.

quod agatur hic de fauore ipsorum liberorum, ne pecunia mutuo accepta eis uiam paret ad illecebras uoluptatum; quod de huius peculii mutuo nihil disponant leges singulare, adeoque standum sit regula SCti; quod *nou. 117.* in peculio aduentitio irregulari filium non habeat pro homine sui iuris; quod pater, si in hoc peculio damnum accipiat filius, indirecte non minus sentiat illud, si forte filii sit factus heres et quae generis sunt eiusdem apud LAVTERBACHIVM *de pecul. aduent. irreg. §. 16.* et in *compend. ad ff. lib. 14. tit. 6. n. 2.* Verum enim uero alii filiumfamilias necquicquam adiuuandum putant in mutuo, si peculium ei aduentitium sit irregulare.

DIFFER. XI. *Rationes ADFIRMANTIVM.*

Ratio eorundem princeps est, quoniam in *nou. 117. cap. 1. §. 1.* clare dicatur: *Res ita relictas aut donatas positis sub potestate* (patria) *personis* (id est filiisfamilias). *Siquidem perfectae sint aetatis* (alias enim filiifamilias etiam utuntur iuribus minorennium et pupillorum) *licet sub potestate* (patris) *sint, licentiam habeant, quo* uolunt modo* (ergo etiam mutui contractu) *disponere.* Quapropter hoc casu negant Macedoniani auxilium filiofamilias CONNANVS *lib. 7. c. 2.* MOLINA *de iust. et iure disput. 301. n. 2.* TRENTACINQVIVS *lib. 52. res. 19. n. 5.* BRVNNEMANN. *ad lib. 14. ff. tit. 6. Wesenb. qu. 6.* CARPZOV. *lib. 2. resp. 105. n. 17.* b. m. STRYKIVS *in V. M. lib. 14. tit. 6. §. 7.* Meo certe iudicio nolim absoluere hic filiumfamilias a uinculo SCti in foro *Latino*, quoniam contrariis argumentis non sit satis: sed *Germani* simus hic laxiores, ob causas, supra *differ. 7. litt. bb.* et sigillatim *litt. gg.* allegatas.

DIFFERENTIA XI.

Num Macedoniano locus sit post iudicatum?

RomaeSCto locus post iudicatum, non in Germania.

ROmano iure EXCEPTIONI senatusconsulti Macedoniani locus etiam est post sententiam et IVDICATVM in limine executionis (ff): negatur hoc in curiis Germaniae, ubi tum remittitur illa ad processum RECONVENTIONIS (gg).

Qui post sententiam et IVDICATVM uti liceat SCti Maced. exceptione?

(ff) Decisio VLPIANI in *l. 11. tamen ff. ad SCt. Mac.* est haec: *Tamen si non opposita exceptione CONDEMNATI sunt filiifamilias ex mutuo: utentur SCti Macedoniani exceptione.* Dicit MORNACIVS ad *h. l.* institutum hoc esse in odium foeneratorum, ne uel sententiis aut iudicatis praecipitent fallantque iuris incautos filiosfamilias. Inde *Regnerus ab* OOSTERGA *in censura Belgica lib. 14. tit. 6. l. 11. p. 384.* ita scribit decernitque: *Sed censet Groenewegen exceptionem SCti Macedoniani perpetuam non posse opponi. Nisi in causa adpellationis, quod non probo. Ponamus namque filium nolle adpellare, quidni in ipsa executione talem exceptionem, quam per probabilem ignorantiam opponere neglexit, agenti obiicere posset.* Sed Groenewegii mentem hic non adsequi Oostergam, dicam infra. *Scab. Lips. 1625.* praeiudicium, quod *exceptio SCti Maced.* opponi possit in processu *executiuo* habet BERLICHIVS *part. 1. concl. 84. n. 40.* Imo in ipsa executione, quod tuentur COLERVS *proc. execut. part. 4. c. 1. n. 163.* ZANGER *part. 3. c. 26. n. 93.* MARTINI *in process. tit. 39. §. 1. n. 291. 292.*

Num Germanico iure SCt. Mac. attendatur post rem IVDICATAM et in EXECVTIONIS limine?

(gg) Fidenter SCHILTERVS *exercit. 27. §. 78.* inquit: *Plures* doctores *putant*, *eodem iure nos hodieque uti*, scilicet locum faciendo exceptioni Macedoniani senatusconsulti etiam post rem iudicatam et in executionis termino. "Verum processui iuris Romani numquam locum fecimus Germani. Est autem in plerisque tribunalibus PRAECLVSIVVS terminus exceptionibus praefixus, praesertim in processu EXECVTIVO. In illis ultra exceptiones * solutionis et compensationis aliae NVLLAE admittuntur: sed potius ad processum reconuentionis remittuntur, FINCKELTHAVS *obseru. 119. decis. 2.* Idem faciendum in Macedoniano.

Notatur SCHILTERVS.

Primo, quoniam crassa ignorantia est, nescire se filiumfamilias: deinde creditur renunciasse illum senatusconsulto TACITE, qui principio progressuque processus id non adlegauit." Verum hic uix sibi constat Schilterus. *Principio* ipse calculum illis dedit, qui negant filiumfamilias SCto Mac. posse renunciare. Frustra igitur *tacitam* renunciationem nunc fingit, qui iuris effectum denegauit *expressae*. Deinde quod de crassa ignorantia dicit, illud pertinet ad leges corrigendas, quod est solis legislatoris. Quod uero ad Groenewegium, illius mens non fuit, quam ipsi tribuunt cum Oosterga tum Schilter. tum etiam b. m. STRYKIVS *V. M. lib. 14. tit. 6. §. 9.* Ipse enim hoc dicit tantum: *in Belgio non restitui minores aduersus*

DIFF. XII. *sus rem in iudiciis subalternis IVDICATAM. Sed si* sententia *displiceat, restitui solummodo minori ius ADPELLANDI. Quod si autem sententia supremae curiae displiceat, tum concedi in eodem iudicio restitutionem.* Haec narrat *lib. 2. C. tit.* 27. Idem ergo *lib. 14. ff. tit. 6. l.* 11. fieri hodie in Belgio ait cum exceptione *Mac. Sc̃ti.* In quo testem etiam habet *Fr.* ZYPAEVM *lib. 4. iuris Belg. c. 4. n. 3.* Aliae igitur causae quaerendae, quapropter Sc̃to Mac. locus porro esse non possit post rem *iudicatam* atque in ipso limine *executionis.* Quae meo iudicio sunt hae. Quoniam senatuscon- A sulti Macedoniani in Germania aut nulla aut exigua utilitas, quod probat *different. 7. litt. hh.* quoniam nostris moribus filiusfamilias renunciare potest huic senatusconsulto, quod docet *different. 7. litt. rr.* ergo idem fieri silentio illius, tacita uoluntate; quoniam patri exinde damnum nullum, partim quod filiusfamilias tenetur obligaturque tantum, eo demortuo, aut si peculio instructus sit, in quod patri nulla B iura; partim, quod, filio tantum accusato et exceptionem senatusconsulti negligente, patrifamilias liberum sit, interueniendo eodem semper uti. DIFF. XIII.

DIFFERENTIA XII.

Num filiusfamilias PARTEM *soluendo obligetur ad* TOTVM?

Non Romae: sed in Germania a parte ad totum arguitur.

ROmano iure si mutui PARTEM soluit filiusfamilias, sui iuris factus, non ideo fuit obligatus ad TOTVM, sed potuit in residuo uti senatusconsulto Macedoniano (hh): aliter in Germania, ubi partem agnoscens, agnouisse creditur totum exulatque tum M. senatusconsulti auctoritas (ii).

Num PARTE mutui soluta obligetur ad totum Romae?

(hh) Nota est *l. 7. §. 16. ff. ad Sc̃t. Mac.* ubi ita Vlpianus: *Si paterfamilias factus* (qui olim filiusfamilias mutuo accepit) *soluerit PARTEM debiti, cessabit Sc̃tum nec solutum repetere potest.* Tantae inter doctores de sensu huius legis altercationes sunt, ut principis decisionem hic multi requirant. Sunt enim, inprimis illi, qui Romae decreta colunt, in sententia hac: Vlpianum id uoluisse, qui partem debiti soluerit, illum in tantum, quantum soluerit, porro D non adiuuari Maced. Sc̃to, quo tamen non excidat ille in debito residuo, si quando urserit illud creditor. Ita enim idem Vlpianus in *l. 9. pr. ff. de Sc̃t. Maced.* causam hanc decidit respondetque in pignore: *Sed, si paterfamilias factus* (qui filiusfamilias mutuo acceperat) *rem pignori dedit* (in securitatem crediti, a filiofamilias facti contra leges), *dicendum erit, Sc̃ti Maced. exceptionem ei denegandam VSQVE ad pignoris QVANTITATEM.* Inde enim non sequi, patremfamilias totum creditum ratihabuisse aut nouatione quadam se ad id, quod restat, obligasse. Ita putant Vlpianum explicari ex Vlpiano CONNANVS *lib. 7. c. 2. n. 2.* BACHOVIVS *ad Treutler. uol. 1. disp. 10. th. 8. litt. A. B.* STRVVIVS *exercit. 20. §. 57.* taceo alios. Neque facio litem meam. Opponerem enim ita sentientibus *l. 7. §. 15. ff. ad Sc̃t. Maced.* ubi idem iterum Vlpianus idque in loco, qui litigiose C legi proxime praecedit: *Cessabit Sc̃tum, si pater soluere coepit* (soluendo nempe partem praesumitur totum agnouisse) *quasi ratum habuerit.* Ast hic maior fauor pro patre, quam filiofamilias liberando: cum ultimus uerus debitor sit, primus autem soluat nomen alienum.

Germaniae iure pars agnita qui obliget ad totum?

(ii) Scilicet, licet sensum *l. 7. §. 16. ff. ad SCt. Mac.* iure Romano uel ambiguum esse credant uel euntem in castra aduersa: tamen Germaniae institutorum rationes uelle dicunt, ut, parte agnita, obligemus debitores filiosfamilias ad solutionem debiti totius. Non enim causae nobis sunt, quae Romanis fuere, ad rigorem et religionem Macedoniani, quod dictum est in *different. 7. litt. hh.* Quapropter filiusfamilias, si, factus sui iuris, obolum soluerit creditori Macedoni, merito condemnabi- E tur ad solutionem totius. Idque ob fidem et coniecturas debiti rati habiti, ob renunciationem Sc̃ti tacite factam, ob fauorem obligationis naturalis in mutuo filiifamilias. Subscribunt nostrae sententiae MANTICA *de tac. et amb. conu. lib. 8. tit. 2. n. 25.* TRENTACINQVIVS *tit. 3. resol. 20. n. 22.* CHRISTINAEVS *uol. 3. decis. 33. n. 11.* SCHILTERVS *exercit. 27. §. 73.* qui hic plenior est in regulis hermeneuticis, *b. m.* STRYKIVS *V. M. lib. 14. tit. 6. §. 12.* qui merito addit: haec sententia utique in foro retinenda.

DIFFERENTIA XIII.

Num mutuo accipere possit FOEMINA?

FOEMINA obligatur mutuo in LL. RR.

ROmano iure FOEMINAE nomen in mutuo et uerum et bonum est (kk): in Germaniae prouinciis pluribus FOEMINAE MVTVI contractu non obli-

DIFFER. XIII. obligantur, nisi CVRATORIS aut boni uiri accesserit auctoritas (ll). Ab ultimo tamen iuris uinculo absunt foeminae ILLVSTRES (mm) atque illae, quae faciunt MERCATVRAM (nn) et quae fidem dederunt IVRATAM (oo). DIFF. XIII. *non uero in LL. GG. nisi alicubi.*

RR. LL. FOEMINA recte contrahit etiam mutuum; (kk) Foeminam MAIORENNEM *mutui* contractu se obligare posse, instar masculi, in legibus quidem Iustinianeis nemo unquam dubitauit. Imo exprobrat foeminae Herenniae imperator, quod fidem datam, uano hoc praetextu, uoluerit fallere in *l. 6. C. de reuoc. donat.* quae est haec: *Velis nec ne donare praedia mancipiaque, fuit initio tibi liberum. Desine itaque postulare, ut quod perfeceras, reuocetur praetextu mariti absentiae. Cum huius firmitas ipsius praesentia non indigeat.* Nam MVLIER SVVM NEGOTIVM VALIDE GERIT, quod dicit Papinianus in *l. bona fide 27 §. 3. ff. ad SC. Velleian.* Idem habent *l. 4. sed si §. fin. ff. eod.* atque *l. 21. 22. ff. eod.* De mutui autem contractu, quod mulier se obligare possit, quamuis intercedere aut fideiubere nequeat pro alio, clare dicitur in *l. frustra 2.* atque *in l. 13. si foenebris C. ad SC. Vell.* Loca alia plura congesserunt *Mod.* PISTORIS *consil. 3. n. 2.* BERLICHIVS *part. 2. conclus.* 17. CARPZOVIUS *lib. 3. resp 12. n. 5.* GAILIVS *part. 2. obseru. 90. n. 6. Ioan. Frid.* POLMANN. *in racemat. ad instit. adpend. ad l. 2. ff. de R. I. n. 4. p. 486.* aliique.

Iure tamen ANTIQVO foeminae contrahenti ac mutuanti opus fuit CVRATORE. Verum enim uero licet media iurisprudentia *foeminis maiorennibus* iisque uel nuptis uel innuptis, modo in patria non sint potestate, cum SCti Macedoniani auctoritas adiuuet quoque filiasfamilias *l. 9. §. 2. ff. ad SC. Maced.* dederit hoc, ut libere contraherent contractuque se obligarent etiam in mutuo, curatore, quem illae non habent, destitutae: ex aduerso tamen se res habuit in Latii iurisprudentia VETVSTIORI. Nam olim Roma uoluit, ut foeminae essent sub aeterna curatela; ut iure uterentur perpetuo minorennium; ut nullo tempore ob sexus infirmitatem haberentur maiorennes, cetera. Id quod ex LL. XII. TABVLARVM, ex historicis Romanis, ex humanioribus iureconsultis atque sigillatim ex Tullianis locis CONTIVS *lib. 2. c. 13.* RITTERSHVSIVS *in comment. ad XII. tab. part. 1. c. 13.* ex iisque WIBELIVS *de contract. mulier. cap. 1. n. 31. 32. 33.* plene planeque docuerunt, quibus sigillatim addi potest *Theod.* MARCILIVS *de perpetua mulierum tutela* scriptor ex instituto.

LL. GG. qui FOEMINA contrahere nequeat et MVTVARE fine CVRATORIS auctoritate. (ll) In contraria hic eunt iudices et doctores. Sunt enim, qui *foeminam* quoque Germanicam obligari *posse contractibus*, scribunt; sunt, qui *negant*, nisi auctoritas accesserit curatoris: sunt, qui, ceteris ei contractibus negatis, indulgent tamen illi *mutuum*, quod in hoc non eaedem, quae in ceteris ambages, cautelae, pericula, difficultates: sunt demum, qui idem largiuntur, dummodo *summa* non adeo sit magna et, quando laesa sit foemina, in *integrum* illa restituatur. In tantis itaque iureconsultorum diuortiis est res aleae, mutuum contrahere uelle cum muliere. Vt sibi melius consulat, qui mulieri ne quidem *numos* crediderit, nisi auctoritate sui curatoris instructae. Quoniam WIBELIVS praesertim, in libro *de contract. mulier. c. 1. n. 36. 37. seqq.* ex instituto id egit, ut constaret, foeminas Germanorum pristinis *Francorum* legibus et plerarumque Europae gentium consuetudinibus hodiernis in perpetua agere curatela adeoque ne *mutui* quidem contractu se obligare posse. Vnde sua etiam repetiit SCHILTER. *exercit. 37. §. 241.* Sigillatim enim in *mutui contractu* ita arguunt iureconsulti: *quoniam MVLIERES sint in perpetua curatela instar minorennium; quoniam, si uniuersim contrahere nequeant, idem quoque in* mutuo *sit prohibitum; quoniam etiam mutui contractu possint foeminae laedi ac circumueniri, numos enim fomenta esse uoluptatum,* in quas ruere soleant foeminae. Ita b. m. STRYKIVS *lib. 12. V. M. tit. 1. §. 24.* hoc iuris utitur axiomate: *ubi foeminae in perpetua curatela sunt, ibi mutui contractu non obligantur, nisi constet de uersione in rem.* Imo, quod magis est, in illis locis, ubi foeminae perpetuarios curatores habent, illae ne quidem ex *cambio*, multo minus ex simplici *mutuo* obligari possunt, nisi accesserit curatoris auctoritas. *Ne quidem in cambio.* Licet enim in Saxonia olim ea de re fuerit disputatum, imo an. 1674. clare statutum, quod foeminae omnes obligari possint mutuo cambiali: tamen breui post id mutatum rursus atque in LL. CAMBIAL. LIPS. an. 1682. §. 2. nominatim constitutum est, *es sollten nur dieienige Weibes-Personen, welche Kauffmannschafft treiben, durch Wechsel schulden ohne* curatorn *verbunden werden* ZIEPFEL *von Wechsel Pr. sect. 1. p. 33.* Eadem mutationis historia habetur in *Marchia:* eadem in hoc *Magdeburgico* ducatu. De quarum prouinciarum institutis agit *uir excellent. dn.* LVDOVICVS *im Wechsel-Proceß. cap. 1. §. 7.* Fundamentum, quare foeminarum olim obligationes legitimae fuerint etiam absque curatore, hoc adlegarunt; quoniam foemina *cambiando* exerceat genus mercaturae, *mercatrici* autem opus non esse auctoritate curatoris MARQVARDVS *lib. 1. c. 12. n. 7. 8.* MEVIVS *ad ius Lubec. lib. 1. tit. 10. art. 1. n. 18.* At unus fere CARPZOVIVS iusto hic esse uidetur indulgentior. *Alii tamen obligant foeminam etiam in mutuo.* Ipse enim *part. 2. const. 15. def. 14.* et in singulari opusculo de *iuribus foeminarum posit. 6. n. 6. 13. et part. 2. decis.* 19. omnino existimat; *foeminam* mutuo obligari, quod is contractus *facilis* sit neque ultra foemi-

nae alicuius captum; quod non iactare suum foeminae soleant, plerumque ad auaritiam pronae; quod alias mulieri curator, qui ei instar beneficii, damno foret ac oneri, si illa in quocunque credito penderet a fide aliena et quae sunt eiusmodi. Licet CARPZOVIVS ipse agnoscat, usum forensem in Saxonia ius fecisse, ut foeminae solo mutui contractu obligentur, in ceteris autem non nisi adhibita curatoris sui auctoritate. Idem uir illustris BERGER *in oeconom. lib. 1. tit. 4. n. 4.* Memorabile est commentum, quod POLMANNVS habet in *racemationib. ad l. 2. de R. I. p. 487*, his fere uerbis: *Curia nostra olim foeminam non obligauit contrahentem, nisi cum auctoritate contraxerit sui curatoris. Hos mores postea migrauimus. Quod frequentia in his regionibus commercia.* In *Brunsuicensi* ducatu idem obtinet, ubi foeminae mutui contractu obstringuntur instar Latii, etiam in cambio.

Nam foeminae ILLVSTRES mutui contractu obligentur? Rationes fictitiae.

(mm) Est haec concors omnium opinio, quod foeminae *illustrium natalium* contrahere queant cum alibi, tum in MVTVO. Rationes laudant, quae sequuntur. Scilicet quoniam illustribus foeminis semper a latere sint *consiliarii*, quibus uti queant in contractibus, ut adeo *curatore* non sit opus; quoniam illustres foeminae sustinere queant munera uirilia, inde nomina *Erb-Frau, Gerichts-Frau*; quoniam gentilitiae dignitati ruborem excutiat, fidem illius in dubium uocare et quae alia sunt apud CARPZOVIVM *part. 2. const. 15. def. 9.* atque *part. 2. decis. 142. n. 4. 5. 6.* Verum enim uero cum ILLVSTRIVM nomine non intelligantur *foeminae nobiles*, sed illae tantum, quae territoria habent cum *superioritate* et *regalibus*, ut BERLICHIVS *part. 2. concl. 17. n. 80.* et ipse Carpzouius definiunt: frustra fere sunt argutiarum causae, quae etiam in foemina reperiuntur nobilis ac prouincialis praedii domina, *die ein Gut mit den Gerichten hat.*

Rationes GENVINAE.

Ego itaque iudicio hic utor *dn. praes.* qui saepius adfirmauit, se in *diplomatibus* medii aeui, in quibus foeminae principes ac nobiles contraxerunt, ne quidem unius meminisse, ubi foemina maiorennis, innupta, uidua consensus sui curatoris uel semel fecerit mentionem. Vnde filum consecutionis est hoc: *Germaniae instituta foeminam omnino obligare, contrahentem sine ulla curatoris auctoritate.* Vt adeo foeminarum curatores iuri debeamus peregrino et forte anteiustinianeo, quod dictum *litt. kk.* Illud uero cum non obligauerit foeminas et personas illustres: in his remansisse uidentur pristini in patria iuris reliquias. Facile esset ad ostendendum, quam pessime cohaereant aeternae foeminarum curatelae cum patriae nostrae institutis in tutela et *curatela* materna; in *materna* in liberos potestate; in *communione* bonorum inter *coniuges*; in promotione foeminarum ad *dignitates*; in foeminae delata *iurisdictione*; in *mulierum* Germanicarum negotiatione et quaestu familiari. Sed de his *dn. praes.* ex instituto in *differentiis iurium mulieris apud Germanos.*

Num foemina mercatrix obligetur MVTVI contractu?

(nn) Etiam hic nullus iureconsultorum dissensus. Nam mercatura facit, ne quem adiuuent priuilegia *aetatis*, *filiationis*, *sexus*, quod dictum superius *diff. 7. litt. nn. oo.* Quod autem foemina mercatrix obligetur ex quouis et *mutui* haud dubie contractu, rationes reddunt, quas enumeramus. Scilicet quia foemina mercando *uiri* induat personam; quia damnum *sua culpa* nemo uideatur sentire; quia foeminae queant suo *beneficio renunciare* expresse, quidni et tacite exercendo mercaturam; quia mercatrici foeminae *onerosum* ualde, adligari semper in contrahendo ad nutum fidemque curatoris, cetera. Ita BERLICHIVS *part. 2. concl. 17. n. 92.* atque CARPZOVIVS *part. 2. const. 15. def. 16.* qui in eo etiam a MOLLERO *ad p. 1. const. 15. n. 79. 80.* atque PISTORIBVS, Modestino *part. 1. q. 24. n. 23.* et Hartmanno *lib. 1. quaest. 4. n. 16.* differunt, quod etiam foeminae mercatrici constitutionem hypothecae in immobilibus largiuntur: in quo negotio ultimi curatoris desiderant auctoritatem.

Quid in Cambio?

Ceterum foeminae mercatricis obligatio adeo certa fuit etiam in Saxonico iure, ut ipse legislator ob eandem causam obligatam uoluerit *mulierem cambiantem*, quoniam illa, *cambiales litteras scribendo*, re ipsa faciat mercaturam. Quod consecutionis uinculum postea tamen mutatum fuit constitutione nouissima. De qua ZIEPFEL *von Wechsel-Pr. sect. 1. p. 33.* Illud etiam addunt Saxones, quod, cum saepe dubium sit, quodnam negotium foeminam reddat mercatricem: penes iudicem esse debeat de eo decernere. Quicquid tamen de nomine litigari possit, satis est illud, quod in negotio, tituli licet et nominis nullius, in quo foemina uersuram facere solet, *in Dingen, womit eine Hauß-Frau ihre Verkehrung zu haben pfleget*, necquicquam opus sit auxilio alicuius curatoris. Vidimus Gallorum legem supra *litt. oo.* Quam omnino in Germaniae quoque foris ob causas easdem adprobamus. Nisi forte in gratiam mulieris cambii rigorem formides, executionem paratam, carcerem, uincula debitoris cambialis.

Quid si mutui contractus sit IVRATVS a foemina?

(oo) Ea de re acriter inter se digladiantur iureconsulti, praesertim Saxonici. Alii foeminam, sine curatore contrahentem, ne tum quidem obligari putant, quando contractum iurauerit. Addita causa, quod negotium ipso iure nullum a iurisiurandi religione non accipiat firmamentum BERLICHIVS *concluf. 17. n. 105.* ZANGER *de except. p. 3. cap. 11. n. 201.* Contra uero

CARPZO-

DIFF. XIII. CARPZOVIVS *de iure foemin. posit. 3. n. 27. 28.* existimat, foeminam tum non ex contractu obligari, sed ex iureiurando, quod cum *personalissimum sit*, heredem tamen illius non ita deuinciri. Ego putauerim, quamdiu lex non adsit, ne foemina huic beneficio nuncium mittat, conualescere A contractum. Partim, quod foeminarum obligatio alias iuri naturali et Romano sit conformis, adeoque curatores foeminarum ad leges pertineant derogatorias: deinde saepius etiam interesse foeminarum, ne a suo curatore in mutui contractu interpellentur. DIFF. XIV.

DIFFERENTIA XIV.

Num mutui contractu obligetur CIVITAS?

Romana iura CIVITATEM MVTVI contractu non obligant, nisi uersio probetur in rempublicam a creditore (pp): aliter paulo instituta Germanorum. Nam IMPERIALES CIVITATES sunt formulae uel ARISTOCRATICAE, quam mutui contractu obligare possunt proceres aut senatus (qq), uel DEMOCRATICAE, quam ita solet deuincire populus tantum per tribunos, syndicum, magistratum (rr). In MVNICIPALIBVS autem neque ita creditor erit securus, nisi consenserit contractui dominus aut princeps (ss). Quid uero singuli forte ciues, si non ciuitatis, sed sua obligent bona? Haud dubie haec erunt in eorundem arbitratu (tt).

MVTVVM ciuitatis in LL. RR. In LL. GG. ciuitatum a) imperialium, b) municipalium, c) singulorum ciuium.

Qui LL. RR. MVTVI contractu obligari nequiuerit CIVITAS?

(pp) Clare rem definit Vlpianus in *l. 27. ff. de reb. cred.* Cuius uerba sunt haec: *CIVITAS * mutui datione obligari potest, si ad * utilitatem eius pecuniae uersae sunt. Alioquin ipsi SOLI, qui contraxerunt, non ciuitas tenebuntur.* De limitibus huius legis admodum disputant controuertuntque interpretes. Putant enim, si POPVLVS *ciuitatis* contrahendi mutui formula ac mandato instruxerit *consules, senatores, syndicum, tribunum, procuratorem* alium, uel si debitum contractum in facie et *conspectu publico* ciuium neque ullus negotio contradixerit, uel etiam, si post agnouerit uniuersus populus debitum, soluendo usuras; tum omnino obligari ciuitatem, necquicquam uero administratores, uel illos, qui praesentes contraxerint. Ita non solum ueterani doctores *Bartolus, Baldus, Salicetus, Iason* alii; sed etiam *Zasius, Brunnemannus*, b. m. *Strykius*. Quid? quod etiam idem doceant BERLICHIVS *part. 3. decis. 302. Hartm.* PISTORIS *qu. 37. n. 51.* KLOCKIVS *uol. 2. cons. 54.* MENOCHIVS *cons. 432.* MEVIVS *part. 3. dec. 229.* CARPZOVIVS *part. 2. const. 6. def. 21.* et quaeso! qui non? Verum enim uero cum mutui contractus, nomine *ciuitatis* factus, penes illum sit, qui ius habet imponendi ciuibus tributa et indicendi collectas; hoc uero inter sacra tum fuerit principis tantum Romani: non putauerim, legem hanc alio instituto euitari potuisse a ciuitate, mutuum contrahente, quam si imperator credito consensit habuitque illud ratum. Addo, quod lex de mutuo loquatur uniuersim, frustra etiam esse illos, qui definiunt eam sola pecunia. Cum haud dubie obligatio ciuitatis hic respiciatur in omni genere rerum *fungibilium*, unde paria ciuitati damna adferri possunt, si in illis mutuum temere cotrahatur.

Qui imperiales CIVITATES mutui contractu obligentur? a ARISTOCRATICAE.

(qq) Eos in Germanico imperio auctus sumpserunt *imperiales ciuitates*, ut maiestatis analoga iura habeant, id est, uocabulo in patria nato, *superioritatem territorialem*, Latii urbibus omnino ignoratam. Quemadmodum uero ius *collectandi* imperialibus ciuitatibus nemo in dubium uocat: ita clarum est, dandum quoque iisdem esse hoc, ut *mutuo* accipiant C obligenturque. Illud autem est, quod propositam quaestionem nihilominus facit ambiguam, quoniam aliae atque aliae ciuitates alias etiam atque alias formas habent: ut adeo scire oporteat, penes quem summa rerum sit, siquidem in hoc uel illo loco, quis *mutuo* obligare queat ciuitatem, debeat definiri. Principio de classe earum dicemus, quae formae sunt *aristocraticae:* post ad *democraticas* quoque deuenturi. Vbi autem forma est *incerta,* D *irregularis, obscura, litigiosa:* ibi etiam sententiae de obligatione ex mutuo non possunt esse mineruae felicioris. Scilicet, ubi summa rerum in ciuitate penes proceres et *senatum:* ibi huius etiam est, mutui *contractu* uniuersam deuincire ciuitatem. Neque tum sine quodam status aut sacrilegii crimine creditor a *populo* urgeri potest, ut probet crediti *uersionem.* Licet enim pecunia, mutuo data, in alios usus, quam reipublicae conducit, a pro-E ceribus sit effusa: hoc tamen liberare nequit ciuitatem ab obligatione. Si quid enim damni patitur ciuitas, formam reipublicae suae accuset, aut, si fas est, urgeat proceres de rationibus, uel ipsa uel mandato iussuque utatur imperatoris. Firmat, quae dixi, usus Germaniae publicus ac forensis. Nam testantur medii aeui chirographa, quae in aristocraticis ciuitatibus, crediti causa, nomine facta sunt CONSVLVM et SENATORVM, nulla mentione facta *po-*

publi aut *ciuium* reliquorum, quoniam ultimis in hoc etiam genere negotii relicta est obsequii gloria neque illi in aliqua imperii societate. Hac uirgula aestimarem meo iudicio, ex lumine medii aeui formato, aliquas ciuitates nominatim, nisi res esset plena periculi et liuoris.

b) DEMOCRATICAE ciuitates imperiales, qui ex mutuo obligentur?

(rr) Succedunt ciuitates imperii formulae DEMOCRATICAE. In his certe summa rerum est penes populum, rerum sola administratione relicta senatui. Quae a rerum dominio prorsus differt. Cum itaque populus instituerit aerarium eique adsignauerit reditus ad ferendos publicos sumtus: inde filum consecutionis satis est firmum ad iuris municipalis axiomata. Quod senatus et quaestores publici aerarii *administratores* sint, non *domini*: quod *populus*, si quidem causae ac suspiciones sint, obligare illos iure possit ad *reddendum rationes*: quod factum et *nomina administratorum* non sint factum *populi*, quem illi neque in mutui contractu possunt obligare, cetera. Si itaque eius generis ciuitas imperialis praesertim in mutui contractu obligari debet, non consulum aut senatorum calculi sufficiunt: sed populi suffragia requiruntur, quae ille aperire potest uel per tribunos, *die Altmænner*, *Zunfftmeister*, *Viertelsmeister*, *Oberalten*, *Gilden*, *Gildmeister*, *Sechszehener Achtziger*, uel per syndicum, uel etiam alium mandatarium, imo ipsum etiam senatum, si quidem huic dederit ad contrahendum mutuum singulare mandatum. Qui igitur iureconsulti, in ciuitatibus aliarum formularum, meo iudicio falsi sunt, illi tamen in nostri generis ciuitatibus recte se habent, quando scribunt: obligari posse ex mutuo ciuitatem I. si *omnes* conuocati ciues (*): II. si ciues constituant *actorem* isque contractui det nomen (**): III. si ciuitatem in tali negotio repraesentent *tribuni* (***): IV. si ciues hoc in mandatis dent senatui, *quaestoribus*, *syndico*, alii forte ex *officialibus* (†): V. si causa mutui talis sit, quae uersetur intra limites potestatis factae senatui uel administratoribus aerarii (††): quod tum uero cessat in negotio aduersus mentem, finem, salutem populi suscepto (†*): VI. accedit, si ciues, quod ab initio nullum fuerat, post habeant ratum (*†): VII. si sciuerit contractum ciuitas neque tamen ei contradixerit (†*†) et quae alia eiusmodi. In qua doctrina sunt BRVNNEMANNVS *ad l. ciuitas 27. ff. de reb. credit.* Paul BVSIVS *ad l. 27. ff. eod.* b. m. STRYKIVS *lib. 12. V. M. tit. 1. §. 27. 28. 29.* Caue itaque, subscribas his iureconsultorum responsis, in *mutuo* aliarum ciuitatum praeter *democraticas* easque *imperiales*. Nam de prouincialibus erit mox dicendi locus singularis. Testantur hoc formulae in mutui contractu *democraticarum ciuitatum*, ubi nomina reperiuntur: *senatus et populi*, *des Raths*, *Zunfftmeister*, *wie auch der Gemeinheit oder Gemeinde*, *Gemeinds-Meister*, *Ausschuss*, *Viertels-Meister*, *dess äusseren Raths*, *dess grossen Raths*, *der Gilde*. Imo ne *consules* repraesentare uiderentur populum et ciues uniuersos, caute

(*) Consilio COLERI *in process. executiu. part. 2. c. 3. n. 336.* qui hunc sibi proponit finem, ut tum ex eius generis chirographo urbano agi possit executiue.

(**) Suasore MANTICA *lib. 8. de tacit. conu. tit. 13. n. 1.* STRVVIO *exercit. 16. th. 18.* ut tamen actorium eius generis mandatarius habeat, ciuium eorumque antistitum nominibus ac sigillis insigne.

(***) Rectum iudicium est eorum, qui in plerisque Germaniae ciuitatibus non consules et senatus, sed his demum iunctos tribunos, aiunt, repraesentare ciuitatem *die Gemeinds-Meister, die entweder nach denen Handwercks-Innungen oder Kirchspielen oder andern Abtheilungen, Gilden und Vierteln der Stadt erwehlet werden:* In quo numero Hartm. PISTORIS *lib. 1. quaest. 37. n. 5.* RICHTER *decis. 71.* CARPZOVIVS *part. 2. c. 6. def. 13. 18.* Caue tamen, uel hisce fidem habeas, nisi et ipsi rursus consuluerint populum eiusque prae se ferant suffragia. Inde enim alicubi tribuni dicuntur: *Sprecher oder Wortbalter*, ut *os populi*, non *mens* et *animus* esse uideantur.

(†) Ita intelligendus est GAILIVS *de arrest. c. 9. n. 6.* PINELLVS *ad l. 2. C. de resc. uend. part. 2. c. 4. n. 69.* Necquicquam uero, ut alii haec accipiunt, quasi horum munerum et syndici inprimis ratio sit instar mandati singularis ad mutuum contrahendum. Quid enim rei iudiciariae cum contractu ciuitatis?

(††) Hic iusto largior mihi uidetur ZASIVS ad *l. 27. ff. si certum pet. n. 7. p. 338.* cuius uerba sunt: *intelligas hoc de illis, qui moderantur* LOCVLOS *publicos ciuitatis, ut sunt* thesaurarii, syndici, quaestores *et similes: non autem de illis qui, administrant mores et iudicia, uti* praesides, praetores, *senatus.* Verum addit tamen: *Lubricum propterea est contrahere in huiusmodi casibus cum officiariis ciuitatis.* *Pergit nihilominus: Versio probabitur, sicut mos est in nostra* Germania, *quod* Burgimagister *et consiliarii met ipsi contrahunt et inscribunt in cautiones uersam esse pecuniam in rem et utilitatem ciuitatis.* Quorsum etiam inclinare uidetur MEICHSNER. *tom. 4. con. decis. 22. n. 116.*

(†*) Recte ac prouide agunt, qui ita restringunt etiam facultatem officialium ciuitatis, prolatam licet ad contractus ineundum CARPZOVIVS *part. 2. const. 6. def. 18. n. 6.* MEVIVS *part. 1. decis. 202. part. 3. dec. 229.* RAVCHBAR. *part. 2. quaest. 1. n. 9.*

(*†) Baldi auctoritate hic utitur STRVVIVS *exercit. 16. §. 18.* idem CAVALCANVS *part. 1. decis. 46. n. 88.* Credendum autem populum ratum habuisse mutuum, si consenserit solutioni annuarum usurarum, MEVIVS sentit ad ius Lub. *lib. 1. tit. 1. in addit.*

(†*†) Tacito scilicet consensui hoc tribuunt, sed frustra. Non solum quoniam in iuribus onerosis requiritur consensus expressus, quod b. m. STRYKIVS habet *lib. 12. V. M. tit. 1. §. 28* sed etiam ex pluribus caussis aliis, utpote, quoniam plurimum fit, quod uulgi sermone dicitur, res omnis, res nullius; quoniam unius ciuis non est, sine periculo famae ac uitae reliquos conuocare aut conuocatis iisdem, facta senatus libere notare sua censura. Non igitur consensus ergo tacet, cui os obdurant pericula, insidiae, liuor, cetera a potentibus metuenda.

caute alicubi etiam *adpellatio* conſulis in uernacula ſingularis ac inſolens fuit electa, ne ille audiret *Bürge-meiſter*, *Stætte meiſter*, quaſi ciuium antiſtes uniuerſorum; ſed tantum *Raths-meiſter*, ſiue antiſtes ſolius ſenatus: cui nempe opponi queant ciuium antiſtites *die Gemeinds-meiſter:* neque ſenatores a rerum urbanarum dominiis nominarentur *Raths-Herrn*, ſed leniori uerbo *Raths-Verwandte*, *Raths-Menner*, *Raths-Glieder*, cetera (*). In quo ultimo exemplum inſigne eſſe poteſt *formula curialis* in urbe, in qua haec ſcribimus.

Improba notatur doctrina Lehmanni. Haec cum uerissima ſint exemplisque doceri poſſint, praeſertim fide documentorum reipublicae olim Hamburgenſis, de qua *Trazigeriana* plura *miſcla* uidi in ſupellectili *dn. praeſ.* non poſſum non notare commentum LEHMANNI *lib. 4. chron. Spir. c. 13.* qui in ciuitatibus imperialibus *conſulum* et *ſenatorum* auctoritatem eandem eſſe dicit in ciues, quae maieſtas *principis* ſit in ſubditos. Quod mihi uidetur alienisſimum a ueritate in urbibus *imperialibus democraticis*. Quarum plures ſunt in Germanico imperio. Nam in municipalibus ſenatus ordinarie ne quidem iurisdictionem, multo minus alia regalia habet. Quod etiam uerum fuit in multis ciuitatibus imperialibus, quarum praetor fuit imperialis, *der Reichs Schultz*, *Reichs-Burggrav*, *Reichs-Vogt*. Haec et alia ſuperioritatis iura largitorem habent imperatorem, a quo ciuitates regalia acceperunt, plurimum pro pecunia numerata. Hanc autem uti contribuerunt ciues: ita aequum eſt, ut commoda etiam redundent in *omnes*, penes quos fuerunt onera. Quapropter tum *ſenatores* non *domini* reipublicae ſunt, inſtar *principum Statt-Fürſten*, calamo Lehmanni, uerum *adminiſtri* et officiales. Atque haec de *urbibus* imperii *democraticis:* quo cum nihil commune habent *ariſtocraticae* in notula proxima deſcriptae, quae aliud omnino iudicium merentur.

Ciuitates prouinciales qui ex mutuo obligentur? (ss) Aliam certe ſententiam non ferunt municipalium ciuitatum apud nos rationes. Quamuis enim *ſuperiori* inprimis ſeculo id ſibi ſumpſerint *plures ciuitates* municipales, ut acciperent ab aliis etiam extraneis mercatoribus aliisque hominibus pecunioſis *mutuum* idque uel publicae calamitatis ergo, uel propter ingentis lucri ex commerciis incertam ſpem, uel etiam cupiditate adminiſtratorum publici aerarii, ut illud eo audacius poſſent ſpoliare ac diteſcere ex alieno: pleraeque tamen fefellerunt poſtea ſuam fidem, ad quam ſoluendam ne quidem ciuium bona priuata omnia ſatis fuerunt, cum reſpondere necquicquam poſſent aeris alieni ſummae ac moli. Facto itaque tot creditorum concurſu, ciues nominum, reipublicae cauſa datorum, noluerunt eſſe participes. Alii enim a creditoribus probationem *uerſionis* in rem urſerunt: alii negarunt, factum et *obligationem magiſtratus* tangere ciuitatem, quae illi nunquam ſubſcripſiſſet, aut habuiſſet illud poſtea ratum. In tantis litigiis acceſſit demum interuentor *princeps*. Protulit enim aduocatus fiſci: ciuitatem neque *ſenatus* neque *ciuium* facultate conſenſuque obaerari potuiſſe creditoribus, cum utrique *ſubditi* ſint ſub dominioque principis. Nodum itaque gordium uno principis uerbo et ictu diſſolui: *rempublicam obligari non poſſe*, *niſi cum* principis *conſenſu*. Ex ſingulari tamen principis gratia fieri, ut credita, praeſertim illa, quae uerſa ſint in utilitatem reipublicae ex reditibus ciuitatis, quantum fieri poſſit, non quantum debetur, ſingulis annis, debitori cuilibet, quem princeps nominauerit, ſoluantur. Ne tamen porro ita delinqui poſſet a ciuitate: lex lata de *mutuo ciuitatis* ſigillatim (**). Cuius ſumma eſt: *ne mutuum a ciuitate contractum obliget eam, niſi princeps illud habuerit ratum.* Neque haec deciſio aliquid habet duritiae et acerbitatis, cum alias non ſolum reſpublica patiatur, ſed etiam princeps ipſe, cui ita obaerata ciuitas nequit, uti debet, prodeſſe deinceps. Recte itaque in *municipalis ciuitatis mutuo* requirit *permiſſum principalem* Renat. CHOPPINVS (†), cui etiam ſuum addit calcu-

(*) Pertinet huc inſignis hiſtoria apud KOENIGSHOFFIVM *cap. 11. chron. Alſ. p. 124.* Scilicet legatus Argentoratenſis uenit ad imperatorem Henricum VII. atque in oratione, quam habuit, ſemel ac iterum mentionem *Seiner Herrn* fecit, hoc nomine adpellando conſulem et ſenatum. Offendit *domini* uerbum Caeſarem. Oratorem his igitur uerbis interpellauit: *tu uero quid* DOMINOS *crepas Argentoratenſes*, CIVES *et tribunos noui. Os ergo cobibe et abſtine a uerbo Argentoratenſium* DOMINORVM.

(**) Exſcribo legem noſtro inſtituto omnino congruam. Eſt autem *in der Magdeburg. Policey-Ordnung cap. 49. §. 22.* quae ſequitur: *Es ſollen weder* pia loca *noch Stætte ohne unſere ausdrückliche Bewilligung Geld auf Zinſe zu entlehnen befugt ſeyn. Da aber ſolches vor* publicirung *dieſer Ordnung geſchehen, ſoll beyden L. ciuitas ff. d. R. C. zu ſtatten kommen. Daß die Zahlung wider ſie nicht ehender erkannt, biß die Glæubiger beygebracht, daß das Anleben zu deren Nutzen verwendet worden. Ob gleich bey denen Stifftern das Capitel oder Conuentualen und bey Stætten die Gemeinheits-Meiſter ihr Vollwort zum Anleben gegeben. Es wære denn, daß der meiſte Theil der Bürgerſchafft das Anleben zu gemeiner Stadt Nutzen gewilliget hætte.* Ita ann. 1688. prouide eſt conſtitutum: quid in mutuo ciuitatis cum olim contracto, tum poſt contrahendo opus eſſe uideatur. In primo certe etiam illud uelle uidetur conſtitutio, ut ciuitas ultra reditus tamen ordinarios urgeri nequeat, *auſſer gemeinen Statt-Gütern und Einkünfften*, adeoque nouae indici non poſſint collectae. Partim quoniam ciues credendi ſunt, non ultra ſe obligare uoluiſſe, partim quoniam collectas cogere, ſolius eſt in ciuitate principis ac domini territorialis.

(†) *In lib. 3. de mor. Pariſ. tit. 2. n. 16. p. 466. 467.* Merentur eius uerba legi, quae ſummatim haec ſunt:

DIFFER. XV.

calculum MORNACIVS *in comment. ad l.* A 27. *ff. de R. C.* Hoc lumen affundi debet ipsi etiam SCHILTERO, qui in *exerc.* 22. §. 53. largitur quidem, non dedisse id Romanos municipiis, ut rempublicam aere onerarent: sed tamen aliud iudicium habet de ciuitatibus Germanicis. Verus est, si imperiales intelligit, alienus autem a nobis, si idem iuris dat prouincialibus. Id tamen negamus haudquaquam fieri posse, ut princeps etiam priuilegio hoc tribuat ciui- B tati (††) prouinciali, ut uel *senatus*, uel *populus* recte contrahat mutuum ciuitatis, quod BRVNNEMANNVS *in consilio* 90. ualde memorabili habet de *Treptouia* Pomeranorum. Sed tamen temere hoc credi non debet. Addo, si ciuitas iam porro a principe protegi non potest, ut adeo opus ei sit, mutui contractu ruinam auertere ciuitatis, quam causam respondit LYNCKER *resp.* 1. quod prouidum ac doctum est. Tum C enim populus utitur *uoluntate praesumta*, quod ille malit obaeratam, quam nullam habere ciuitatem. In aliis autem euentis, ubi principis copiam habere possunt ciues: ibi illos non puto obligare posse ciuitatem mutui contractu.

Inter mutuum CIVITATIS atque CIVIVM differentiae.

(tt) Duo haec saepius confunduntur, quae sunt admodum diuersa. Scilicet si MVTVO recte contraxit ciuitas, tum haud dubie illa tenetur creditoribus soluere *principio* EX REDITIBVS ordinariis: *deinde*, his D credito non respondentibus, COLLECTA potest indici extra ordinem tanta quidem, quae datis nominibus sufficit: *tum* alienari ciuitatis PATRIMONIVM. Atque hic demum est subsistendum. Cum enim eius generis creditor obligatam habeat tantum ciuitatem, non ciuium bona priuata: inde ad haec deuenire non licet, sed sufficit, quantum potest, facere ciuitatem. Inde nullum in BONA ciuium priuata ius est creditori: locus nullus REPRESSALIIS: ciui necquicquam opus miserabilium debitorum ASYLIS: neque singuli prohiberi possunt iure EMIGRANDI, si onera soluerint *detractus* ordinaria *der nachsteuer*, cetera, ut bene docuit *Henning.* GODEN *in consil.* 34. uniuerso. Verum enimuero rationes ex aduerso sunt (*), si *ciues se suaque* obstrinxerint, uel praeter ciuitatem uel post illam formula forte hac: *Es sollen nicht nur die Einkünfften der Stadt, samt deroselben Hab und Güter für das vorgesetzte Anlehen hafften: sondern es verbindet sich auch die Bürgerschafft samt und sonders mit dem Ihrigen für sothane Schuld iederzeit zu stehen.* Quamuis igitur nefas sit, sine principis consensu, in primo genere obligare ciuitatem, quoniam *reditus* urbani, destinati ad usus et commoda illius, quibus illi detrahi in aliumque statum uerti non possunt: deinde *patrimonium* ciuitatis plerumque parem cum principis domanio habet indolem, ut nequeat alienari: post *collectandi* iura solius sunt principis: tamen in *altero genere* contractus mutui, si ciues creditoribus sua obligent bona, quorum arbitri sunt, non facile habebit, quod princeps desideret urgeatque suum consensum. Neque insolentiae quid habet, *daß sich eine Landschaft, Ritterschaft, Gewerckschaft, Kaufmanschaft oder andere Innung für eine Post insgemein nach dem einkommen der Zunfft oder auch eines iedweden besonderem Vermœgen verschreibe.* In quo etiam genere ratio fuerat foederis Hanseatici, initi a prouincialibus non minus ciuitatibus, nullo requisito principis consensu. Illud uero quando fit, heredes ciuium obligatorum obstricti manent: non aduenae, aut illi, qui ius ciuitatis postea consequuntur.

DIFF. XV.

DIFFERENTIA XV.

Qui mutui contractu obligentur sacra collegia?

De mutuo principum episcoporum et praelatorum.

IVre communi mutui contractu ECCLESIAM obligant ex facto episcopi, uel antistitis, si huic accesserit sacri collegii siue CAPITVLI auctoritas et consensus (uu): in Germania nostra EPISCOPATVVM collegiorumque sacrorum generis alius rationes ab aliis regnis multum sunt diuersae (xx). Vt mirum non sit, urgeri hic praeterea ab aliis consensum IMPERATORIS (yy); PONTIFICIS maximi (zz); PATRONORVM (aa); ordinum praecipue PROVINCIALIVM (bb).

Praesertim in Germania.

(uu) Ita

sunt: *Respublica annui reditus constitutione non* E *obligatur nisi principalis permissu. Decretum tale Parisiis factum* 1416. *Idem decretum dedit Hispaniae rex quibusdam ciuitatibus Belgii*, Nic. Euerhardo *resp.* 150. *Absoluit in mutuo Parisiensem ciuitatem Carolus nonus* 1569. cetera. Licet Choppinus potissimum respiciat *ad annuos reditus eosque redimibiles* necquicquam contrahendos a ciuitate sine principis consensu.

(††) Aut ciuitatem sibi hoc reseruare. Exemplo esse potest *Vltraiectum.* Mutui enim contractu illa ciuitas se obligauit auctoritate ciuium non episcopi. Formulam recitat *Ant.* MATTHAEI *lib.* 2. *de nobilit. c.* 12. *p.* 265.

(*) Atque de hoc genere obligationis intelligendus est *Paul.* BVSIVS *ad l.* 27. *ff. de reb. cred.* ubi ait: *Moribus obtinet in Germaniae liberis ciuitatibus. Cuiusmodi plura instrumenta uidimus reipublicae* Groeninganae et Campensis. *Quae ius arrestorum contra singulos ciues admittebant et arresta etiam uidimus decerni.*

DIFF. XV.

Mutuo num contrahat ecclesia facto episcopi et capituli?

(uu) Ita ediciturin NOVELLA *120. cap. 6. §. 3. Si uero quis aut* EPISCOPO, *aut* OECONOMO (eadem enim facrorum collegiorum fummi, medii, infimi generis ratio) *aut* ORDINATORI *pecunias credidit, iubemus, neque eis hoc reputari pro uenerabili domo. Nisi ostenderint, quod uersae in utilitatem domus. Alias habebunt tantum actiones aduersus mutuum accipientem.* Idem reperitur in *authent. hoc ius porrectum C. de SS. eccles.* Verum contra fe res habet, *si maior pars capituli et abbatis licentia accesserit; tenetur enim ipse* tum *conuentus pro his respondere*, uti habetur in *cap. pen. X. de fideiussion.* Imo etiam ita obligatur *successor praelatus, instar filii ac heredis paterni*, quod dicitur in *cap. 1. X. de solution.* Et, quod magis eft, fi ecclefiae reditus non fuffecerint, poteft ideo illa cogi ad uendendum *bona*, etiam immobilia, quod auctoritate *Bartoli*, *Decii*, de *Butrio*, *Socini*, *Imolae*, *a Castro* ftatuunt tuenturque *Rol. a* VALLE *lib. 1. conf. 41. n. 36.* PINELLVS *ad l. 2. C. de rescind. n. 69. Iac.* MENOCHIVS *de arbitrar. iudic. quaest. casu 432. n. 13. Andr.* FACHINAEVS *lib. 2. cap. 77.* Quorum fententiis calculum noftrum damus quamuis alii contendant ex aduerfo: quia bona ecclefiae *immobilia* non poffent ideo alienari et quae alia funt apud BARBOSAM *ad cap. 4. X. de fideiussior.* MOLIN. *tom. 2. de iustit. disp. 300.* GIBALLINVM *lib. 1. de usur. c. 3. art. 2. n. 5.*

Discrimina episcoporum Germaniae et aliorum regnorum.

(xx) Loquor de plerisque et praecipue maioris ordinis *principatibus sacris*, fiue *archiepiscopis* pareant, fiue *episcopis*, fiue *abbatibus*, fiue etiam *praepositis*. Principio enim in aliis regnis illi tantummodo agunt rerum facrarum *antistites*: in Germania autem noftra *dominos* ac *principes* infignium territoriorum. *Illis* regalia iura nulla funt: quae tamen ipfo ufu habent exercentque *nostrates*. *Illorum* tractus ex laciniis paruis concreuerunt eleemofynarum, quas dederunt homines priuati: *sacri* autem in Germania *principatus* largitores habent Caefares ultra modum profufos. *Illi* finem habent facri muneris: *nostris* autem ineffe debet potentia ac robur pace belloque. *Illis* uiuere fufficit: noftrae autem reipublicae intereft, ut *nostrates* uiuant cum elegantia et adparatu. *Illis* igitur forte improbum: adfectare pompam et magnificentiam:, quae utraque *nostrates* decet, inftar Augufti, qui idem et Caefaris perfonam egit et pontificis et quae utriusque difcrimina funt generis eiusdem.

Pro CAESARIS consensu in mutuo sacri principatus.

(yy) Caefarum hic plurima funt iura. *Principio* illi funt conditores, effectores et patroni epifcopatuum. Nefas igitur effe uidetur, bona diuinis et principalibus ufibus confecrata, fine confenfu Caefareo, aere alieno adficere et onerare. *Deinde* principes facri Caefaribus addicti funt nexu clientelari. Qui pariter uult, ut debitum nullum fit feudale, nifi confenfu accepto domini directi. *Porro* neque illa Caefaris in ecclefias Germaniae noftrae uogteia fiue aduocatia patitur, ut illarum patrimonia, fine illius confenfu, obaerentur. *Accedit*, quod ideo plurima medii aeui fuperfint diplomata Caefaris, quibus ipfe aeris alieni obligationes ecclefiarumque chirographa confirmauit, uel etiam deleuit illa fuftulitque: quoniam a fola *praelatorum* et *capituli* auctoritate prouenerant, nullo Caefaris requifito confenfu. His illuftrari et adaugeri poffunt, quae habent pro Caefare in hac caufa doctores ZASIVS *part. 5. feud. n. 49.* SCHRADERVS *part. 4. c. 2. n. 24.* GYLMANNVS *lib. 4. symphorem. part. 1. n. 90.* ROSENTHAL. *cap. 4. conclus. 19.* L. B. *de* LYNCKER *respons. 2. n. 77. sqq.*

De consensu PAPAE in mutuo Germaniae episcoporum.

(zz) Non nefcio, ita *uniuersim* doceri, quod ecclefiae *aere alieno* nequeant adfici, eo quidem modo, ut opus fit ad eius folutionem, rei alicuius alienatione, nifi in mutui contractu acceflerit auctoritas *pontificis Romani*. Quoniam ipfe dominus fit et arbiter omnium Chriftiani orbis facrorum patrimoniorum, quae ceteri praelati Chrifti et pontificis nomine tantum adminiftrent. In quo dogmate ita funt licentiofi, ut, qui hoc neget, illum matriculae infcribant illorum, qui fufpecti funt de haerefi. *Deinde* in principum Germaniae tabulariis omni fere aeuo exempla reperi illorum, qui in rebus ecclefiae alienandis, oppignorandis, aere onerandis alieno *pontificiales bullas* requifiuerunt et confecuti funt. *Praeterea* ipfe *L. B. de* LYNKER *in responso 3. n. 84.* Germaniae epifcopos eodem uinculo conftringit erga *pontificem Romanum*. Verum enimuero abfit, ut Germani idem illi largiamur. Nam *principio* Germaniae epifcopi papam uenerantur in *dogmatibus*, necquicquam uero in *bonis* et territoriis eorumque dominio ac ufu. Vbi illis res eft cum Caefare, imperio, ordinibus fuae prouinciae. *Deinde*, nifi hoc daremus ecclefiarum Germanicarum libertati, pacificationes irritae effent, initae de refecrationibus bonorum ecclefiafticorum, papa contradicente ac reclamante. *Porro* dogmata parafitorum curiae Romanae etiam improbare ac refellere folent theologi et iureconfulti pontificiales. *Praeterea*, quae alii fuperftitione et quadam religionis nimietate fecerunt, illa rectius fentientibus nullum adferunt praeiudicium. Aliud forte dicendum, fi alicubi hoc papae datum fit pacto fingulari eoque legitimo. Id enim uerum eft alias, quod Germaniae imperator ac ordines profcripferint illos publica lege, qui in rebus territorii prouocare aufi fuerint ad curiam Romanam.

De consensu PATRONORVM in mutuo ecclesiae.

(aa) Cum enim PATRONVS non folum effecerit, condiderit, dotaueritque ecclefiam;

DIFF. XV.

am; sed etiam hunc sibi tum proposuerit finem, ut illa, quae semel piis usibus destinata sunt, etiam illis remanerent: inde facile est ad intelligendum, quod patronis inuitis, mutuum adficere nequeat bona ecclesiae. Praesertim, quoniam praeterea etiam obligatur patronus, ecclesiae paupertatem cauere ac subleuare. Vbi igitur *episcopatus* sunt prouinciales, *landsässige Stiffter*, ibi *principis* consensu opus est territorialis. Exempla habes in episcopatibus prouincialibus, *den Landsassigen Bischthumen* VIENNENSI, LAVANTINO, GVRCENSI, qui Austriae archiducem in aliisque, qui regem Bohemiae dominum habent in Silesia, Morauia, Bohemiaque. Et, quod magis est, ipsis etiam *landsassiis patronis* ex prouinciali nobilitate hoc datur, ne sine eorundem consensu, ecclesiae contrahant debita idque curatoribus parochialibus relinquatur. Consistorii autem consensus tum demum esse uidetur necessarius, si princeps in patrocinii ecclesiastici sit societate, aut in *debito* suspectum sit patroni iudicium. Ad quam regulam exigo illa, quae habet *b.m.* STRYKIVS *in cautel. contr. sect. 2. c. 1. §. 13. p. 128.*

Qui in mutuo sacrorum

(bb) Diplomata insignia admodum exhibet in hoc argumento *Ant.* MATTHAEI *de nobilit. lib. 1. c. 12. p. 260. 261. 262.* Vbi exemplum episcopi Vltraiectini occurrit, qui mutuo obligare non potuit sacrum principatum, nisi cum ordinum prouincialium consensu. Nam ordinum prouincialium hic auctoritas causas habere potest multiplices. *Principio* si praesulatus eorundem largitionibus est constitutus, ubi instar sunt patronorum habendi, sine quorum consensu mutuo ille nequit deuinciri: *deinde* quando archipraesules comitatus aut principatus uniuersos acquisiuerunt, tum quidem in loca iuraque succedere principum et comitum antecessorum, quorum formula regnandi in Germanico imperio id plerumq; uult, ut in obligando territorio simul ordinum prouincialium requiratur consensus: *post* etiam plures imperiales uasalli ea se lege submiserunt sacris antistitibus, ne in rebus maioris momenti, qualis haud dubie est mutuum reipublicae, aliquid agerent, nisi ordinum adhibita auctoritate: *taceo*, iuris axioma esse certissimum, quod mutuo obligare nequeat rempublicam, qui iure destituitur, suo arbitratu imperandi tributa et collectas. Sed uero ultimum qui possit, uix inter sacros imperii nostri antistites unus uel alter solet reperiri.

PROOEM. *principatuum consensu opus sit ordinum prouincialium?*

OPVSCVLVM V.

DIFFERENTIAE IVRIS ROMANI ET GERMANICI IN DIGNITATE VXORIS,

Vom Kunckel-Adel,

Die IX. Iulii CIↃ IↃCC XVIII.

PROOEMIVM.

SI iurium *Romani et Germanici* confusio ac perturbatio circulos, decreta, dogmata, sententias patriae iureconsultorum ulla in re turbauit: illud omnino factum esse putamus in hoc, quod inscripsimus, argumento. Suprema etiam imperii tribunalia hic titubarunt iureque usi sunt adhuc fere incerto. Quod centum, in gratiam *uxoris et liberorum* imparis connubii, adfirmant statuuntque; *radiis iurium et dignitatum mariti* utrumque et *uentrem* et *partum* gaudere

DIFFER. I. gaudere: illud totidem non minori conatu inficiantur fentiuntque; *uxorem ex plebe* mariti, licet principis, et permanere *plebeiam* et liberos parere *infimae fortis.* Conabimur nos momentofae litis plus quam cimmeriis tenebris lumen adferre ex differentiarum utriusque iuris, Germaniae et Latii, adparatu. DIFFER. I.

DIFFERENTIA I.

Num foeminis dignitatum codicilli imperiales, Adel-Brieffe, Graffen-und Fürften-Brieffe?

De NOBILITATE CODICILLARI foeminarum dem Kunckel-Adel.

R*Omano iure* omnino incertum, utrum foemina PLEBEIA confequi potuerit DIGNITATIS gentilitiae imperiales CODICILLOS (a); quoniam fequiori fexui uix merita effe poterant in rempublicam, quae caufa eius generis corollae (b): contra in mores iuit *Germanici imperii*, ut imperator foeminis, bene merentibus, maioris dignitatis adfignet gradus ac plebeiam adpellet NOBILEM, hanc COMITEM, imo PRINCIPEM (c), idque ratione patrii moris confultiffima (d).

Rationes apud Romanos negantium.

1) a iure aureorum annulorum dato foeminis.

2) abfterfione maculae ex arte fcenica.

(a) Ex aduerfo hic ftare uidetur VLPIANVS, quoniam, eius iudicio, foeminae quoque iura impetrare poffunt 1) annulorum 2) ingenuitatis 3) natalium. Manifefta eft *L. etiam 4. ff. de iure aureor. annulor.* quam defcribimus uerbatim: *Etiam* FOEMINAE *ius annulorum aureorum impetrare poffunt* (a principe,) *et iura* INGENVITATIS *impetrare et* NATALIBVS *reftitui poterunt.* Deinde ipfe imperator foeminis fe exhibet indulgentiffimum. Nam illis, quae per *fcenicas* et *ludicras* artes uitamque *turpem* amiferant dignitatem, ex eo ueniam pollicetur impertitque, ex quo ad frugem redierint. Ita enim IVSTINIANVS, dubium, an ex fuggeftione Theodorae, praecipit inftituitque *L. 23. imperialis C. de nuptiis* cuius hic uerba contrahemus: *Imperialis beneuolentiae proprium*, lapfus *quoque* mulierum *fubleuare. Itaque quemadmodum ferui, libertate donati, per* diuinam indulgentiam *poffunt fieri* ingenui: *ita* MVLIERES *fcenicas, fi hancuitam reliquerint, priftino reftituimus* honori, *permittentes, ad* matrimonium *eos uenire cum* fenatoribus *et uiris alüs* primariae *dignitatis. Etiam* liberos *ab hac macula abfoluimus, fi illi abhorruerint ab eius generis damnato genere uitae.* Hoc igitur filum effe uidetur confecutionis: *fi imperator* FOEMINIS PLEBEIIS *ius annulorum aureorum dat*, neceffarium eft, illis eum *dignitatis* iura conferre, quia annuli aurei indicium funt non nifi ampliffimae, *fenatoriae*, *equeftris*, *tribunitiae* fimiliumque. Alterius legis argumentum eft hoc: *fi imperator* fcenicis *mulieribus* maculam *abftergit codicillo imperiali* dignitatique illas reftituit: etiam mulieres *honoribus* augentur *gentilitiis.* Sed primum fieri, dicit Iuftinianus. Non igitur dubitandum de *ultimo. Praeterea* quemadmodum tandem eo dilapfus eft imperator indulgentia hac fua in fexum muliebrem,

3) conceffione aureorum annulorum ancillae manumiffae facta.

A ut omne *libertorum* et *ingenuorum* tolleret difcrimen eoque ipfo quo feruus manumiffus fuerat, etiam haberi debuerat non folum pro *ingenuo*, fed etiam pro *ciue* Romano et, quod magis, pro eo, qui fchemata haberet *nobilitatis*, id eft, aureorum annulorum: ita omnes quoque hos iurium et dignitatum gradus confequuta erat foemina, *ancilla* ex lege manumiffionis, Caefarea indulgentia cohone-
B ftatae. Ita enim in NOVELLA 78. cap. 1. *Sancimus, fi quis manumittens* ANCILLAM *fuam* CIVES *denunciauerit Romanas, neque enim aliter* LICET, *fciat ex hac* lege *eam habere ius* aureorum *annulorum et* regenerationis, *neque porro hoc ius a* principe *poftulabit. Sed confequetur folius* libertatis *uirtute*, *idque ex* praefenti *die inchoante. Non enim aliqua horum, quae* prius *facta, perfcrutamur.* Quod repetunt
C BASILICA Fabrotti *lib. 48. litt. 26. cap. 1.* Ad extremum etiam *ancilla* in concubinatu habita a domino, ad dies uitae, illo demortuo, iura nancifcebatur *ingenuitatis*, quod dicit deciditque *L. 4. §. 7. C. de bon. libert.* Neque uel hoc ipfum alia ratione factum, quam ex Caefaris indulgentia, qua illi quoque infignia aureorum annulorum data, communia ingenuitati. Sed haec omnia talia non funt, unde clare in-
D telligi poffit, Caefares ex *muliere plebeia nobilem* adpellauiffe. Nam, quod *primum* attinet, ius quidem annulorum ex *auro* ornamentum fuerat *nobilibus* perfonis proprium, quoniam *plebeiis* fufficere debuerat *argentum*, *feruis ferrum:* fed tamen potuit lex *foeminas nobiles* intelligere, quae nobilitatem per uitae forditiem amiferant ac Caefaris indulgentia reftituebantur, quod hic non difputatur. Accedit, fieri et-
E iam potuiffe, ut plebeiae inter muliebrem munditiē annuli etiam aurei ufus indulgeretur, fine mutatione ftatus et iure nobilitatis. Quod etiam poftea in mores iuerat

4) ab ancillae ob concubinatum ingenuitate.

REPOSITIO ad obiectionem

1) ex l. 4. ff. de iur. aur. annul.

DIFFER. I.

rat, docente hoc *l. un. C. nulli licere margaritas aptare* atque *nouella Leonis 81.* ubi ornamenta *matrimonialia* ab lege uestiaria excipiuntur. Ad *alterum* dicimus, quod aliud sit, ex plebeia facere nobilem: aliud, nobili foeminae restituere amissa iura nobilitatis. Vltimum hic loci non requiritur. Neque in tertio aliquid roboris, quoniam illud docet nobilium schematum abusus, etiam plebeiis indultos, non uero *foeminae plebeiae* collationem *nobilitatis*. Quod idem repeti debet in oppositione *quarta*, quae eiusdem cum tertia argumenti. Sed quid de exemplis sentiendum eorum imperatorum, qui *foeminas nobiles adpellarunt?* scilicet in mores iuerat apud Romanos, ut in *augusti* esset arbitratu, uxorem, imparis licet fortis, dicere *augustam*. Quo nomine quidam Caesares adpellarunt salutaruntque *concubinas* quoque suas idemque *augusti* uerbum dederunt fratribus, parentibus, auis, cetera, quod docet SELDENVS *in tit. honor. part. I. cap. 6. p. 107. 108. seqq.* Verum id factum erat non foeminarum caussa, sed intuitu eorum Caesarum, in quorum familia et amore uersatae foeminae, de quo postea. Tandem neque hoc satis est, foeminas etiam dictas fuisse *nobiles* atque oppositas *plebeiis*, quod frustra, meo quidem iudicio, probat TIRAQVELLVS *de nobil. cap. 18. n. 44. p. 67.* quia hoc nemo uocauit in dubium, quod mulieres nobilitatis *auitae* et *coniugalis* capaces sint nomenque hoc ideo sustineant. Verum de eo disquiritur, utrum *plebeia*, *sui* caussa, non aliorum, *patris*, *agnati*, *mariti*, codicillos promereatur nobilitatis. Qua in re animi pendemus.

ad 2) ex l. 23. C. de nupt.

ad 3) ex Nou. 78.

ad 4) ex l. 4. §. 7. C. de bon. libert.

5) exempla foeminarum nobilium ex plebe.

6) foeminae salutatae nobiles.

(b) Caussae ad dubitandum, quod mores Latii tulerint: *mulierem* plebeiam, *sui ipsius ergo*, *confecutam fuisse codicillos dignitatis*, hae quidem sunt, quae subsequuntur. *Principio* dignitatis largitio fieri debet ob *meritum* aut munus in *rempublicam*: sed mulieres ab utroque legibus Latii excluduntur *L. 2. foeminae ff. de R. I.* cumque *gentium concentus* instar sit uocis *naturae* neque ulla fere in orbe supersit uniuerso, quae foeminae indulgeat publica munera: ideo gentium quodammodo iure idem potest adfirmari. Praeseretim quod ratio idonea accedit, ne foemina *naturae* munera, ad quae est uocata, partum et liberos negligat, obeundo *officium ciuile*. Deinde, licet omnium, quae Romae sunt facta et litteris adnotata, non meminerim, non tamen mihi exemplum occurrit ullum, unde discere potuerim, principes Romanos, foeminae sui meritorumque suorum caussa, scripsisse *nobilitatis codicillos*. Neque etiam Ioannes BOCCACIVS *illustrium heroinarum biographus*, eius exempli aliquid producit, nisi quod *cap. 96. de Faustina* habet, eam *consultu senatus* AVGVSTAM adpellatam, cum uiro imperauisse, quod ante illam contigerit nulli. Sed haec non sunt nostri argumenti. Tandem cum decorum muliebre Romanis potissimum moribus esset in eo situm, ut foeminae agerent in occulto: fieri non potuit, quin illae, quae ad heroicas uirtutes uel gratiam et amicitiam principis, omnis dignitatis fontem, anhelabant, simul incurrerent in suspicionem, infamiam, dedecus omne, unde re ipsa honor nullus poterat reportari.

Rationes negandi, nobilitatis codicillos esse concessos mulieribus? a) quia LL. eis negant officia, imo gentium instituta.

DIFFER. I. b) exempla Romae desunt.

c) πρέπον mulierum latere.

(c) De *Angliae* regno agit SELDENVS *de tit. honor. part. II. cap. 9.* probatque, in mores iuisse; quod rex *foeminis* etiam maioris dignitatis scribat codicillos, *plebeiam* creet *nobilem*, nobilem adpellet *comitem*, hancque faciat *ducem*, cetera. Sed hoc institutum credit soli Angliae proprium, neque ulli regno solenne alias. Caussam eius, nisi fallor, in fauore quaesiueris, quo Angli feruntur, prae aliis populis, in sexum sequiorem, uel etiam in liberiori uiuendi genere, quod foeminis in Anglia solet indulgeri. Vt adeo muliebres illis uirtutes et in pretio singulari et in publico obuersari queant conspectu (†). In eo tamen fallitur Seldenus, quod in sola Anglia foeminis ex plebe scribantur nobilitatis codicilli. Nam idem quoque in Germania omni tempore esse factum, illud quidem est, quod dabimus commonstratum. Principio occurrit in historia medii aeui exemplum *Adelheidis*, quae cum nupsisset Reinhardo C. de *Hagenoue*, quidam eius gentilitiam dignitatem uocarunt in dubium. Ne igitur iste rumor uel marito uel liberis, ex illo matrimonio pronatis, ulla ratione obesset: Rudolfus imperator, non suo tantum, sed imperii, quod notabile, consensu *abstersit maculam* dixitque Adelheiden, si quidem *plebeia* esset, *nobilem* per *imperiales codicillos* (*). Etiam archiprincipes electores non solum in consilium adhibiti huius

Qui Germania nobilitet foeminas plebeias?

Exempla foeminarum, quae ex plebe dictae nobiles ann. 1273.

Cum consensu archiprincipum.

(†) Ita enim se uerba habent regalis codicilli: *quod regium solium firmet effluens praemiatio meritorum. Haec sanae in regiae celsitudinis aerario reuoluentes attendentes in natam* Margarethae nobilitatis *adfluentiam, quae auo nostro et nobis se semper* OBSEQVIOSAM *exhibuit et deuotam* et quae reliqua *de adsensu parlamenti ipsam in* ducissam *cum titulo, stilo, nomine ac honore in praemium uirtutis extulimus.* Si quid adsequor in moribus Romanis, non putauerim, foeminae pudorem ac uerecundiam eius generis elogia sustinuisse, quibus principi obsequiosa audiit et *bene de illo merita*.

(*) Laudauit codicillos imperiales Romani ac patrii iuris uir consultissimus, *Ioan. Carol.* CRANZIVS *in dissertat. de S. R. I. comitum austregis 56.* Quos dabimus in epitome. RVDOLFVS *D. G. rex Romanorum etc. nobili mulieri* Adelheidae *salutem. Cum oblata nobis mariti tui C. de* Hagenovve *petitio continebat, quod ipse te olim ea intentione duxit in uxorem, quia te* NOBILEM *fore credebat*

ius adpellationis, ſed etiam libelli hodieque ſuperſunt in hoc argumento, unde conſtat, non ſuomet id feciſſe imperatorem arbitratu, licet *plenitudinis poteſtatis* faciat mentionem; ſed ante conſenſum impetrauiſſe archiprincipum electorum (**). Dubium certe, utrum ex ſuperfluo, an uero ex publici iuris neceſſitate. Si quidem haec *nobilitatis adpellatio* prodeſſe debuit liberis in territoriis imperialium ordinum, qui moribus excludere ſolent principum filios, natos ex matre plebeia. Neque liberorum intuitu, imperiales hos codicillos ad nobilitatis iura ſufficere credidit idem imperator, quin etiam eosdem poſtea ſigillatim ſcriberet filiis, quam *formulam* pariter dabimus in margine (***).

An. 1287.

Succedat exemplum aliud eiusdem imperatoris. Nam duxerat HENRICVS, *Miſniae marchio* anno 1277. *Eliſabetham Maltiziam*, inaequali ſorte natam, quicquid ſcribant Saxonici hiſtorici (a). Iure igitur metuerat ſibi ſuisque princeps maritus, triſtes ſequuturos *imparis connubii* effectus, id eſt, negatum iri filiis ideo ſuis ſucceſſionem in principatu. Propterea eodem, quo Hanauienſis, uſus eſt conſilio petiitque ab imperatore *Rudolfo I.* ut cum *matrem*, tum *natos* ad *dignitatem* eueheret *principalem*. Annuit uoto Caeſar ſcripſitque ideo *codicillum principalem einen Fürſten-Brieff*, anno 1278. cuius ſummam dabimus in margine (b), cum inde certiſſimum argumentum, Saxonicum principatum

Anno 1278. codicillus foemineae nobilitatis in Miſnenſi principatu.

debat et quidam poſtea adſeruerunt, te NOBILEM *non eſſe. Supplicauit ideo, ut ſuper hoc* prouideremus. *Hinc* perſonam tuam, *ob grata obſequia, quae maritus tuus nobis exhibuit, ad tollendum eiusmodi dubium, eo, quod a patre* miniſteriali *genita eſſe dicebaris, a te* notam originis, *ſi qua extitit*, adimimus et de conſenſu principum noſtrorum, qui coronationi noſtrae intereſſe poterant et debebant, TE PVEROSQVE tuos, ſi quos habes reddimus et donamus NOBILES et ingenuos *de* utroque parente *ac ab omni ſeruitute miniſterialium liberamus praeſentium teſtimonio* litterarum. *Supplentes de plenitudine poteſtatis* (et tamen cum conſenſu principum electorum) *ſi quis defectus extitit in promiſſis*. Datum *Aquisgrani* VII. Kal. Nou. *regni noſtri anno* 1. Chriſti. *an.* 1273.

(**) Ne dubitari poſſet de electorum archiprincipum uero eoque neceſſario conſenſu, ideo ſinguli eorum ſcripſerunt ſingulares libellos, qui hodieque ſuperſunt. Scilicet 1) WERNERVS archiepiſcopus MOGVNTINVS, 2) ENGELBERTVS COLONIENSIS, 3) HENRICVS TREVIRENSIS, 4) IOANNES dux SAXONIAE, 5) IOANNES marchio BRANDENBVRGICVS, deſunt uero diplomata 6) PALATINI, 7) BAVARIAE ducis ob lites tum agitatas, penes quem dignitas eſſet electoralis ideoque etiam 8) BOHEMIAE rex omiſſus ob ſerram contentionis eandem. Placet formulam omnibus communem hic inſerere ſummatim. N N N N N. *nobili mulieri* ADELHEIDAE *ſalutem. Cum dn. de* HAGENOWE *maritus tuus ea intentione te duxerit in uxorem, quia te* nobilem *fore credebat et Rudolfus imperator te et pueros tuos* nobiles reddidit. *Quod huiusmodi* gratia *de pleno noſtro* conſenſu et certa ſcientia *fuerit tibi facta, hoc publice proteſtamur praeſentium teſtimonio litterarum* Aquisgrani ann. 1273. *Kal. Nou.*

(***) Imperatoris libellus eſt hic: RVDOLFVS *D. G. Rom. rex uniuerſis Rom. imperii fidelibus gratiam et omne bonum.* Nouerint uniuerſi, *quod nos, deuotionis puritatem intuentes* REINHARDI *de Hagenowe et filii ſui* VLRICI *de Hagenowe deſideriis eius annuimus, honeſtam matronam* Adelheidam uxorem et filium *Vlricum ab omni* ſeruilis et miniſterialis *conditionis reſpectu* eximimus *ac ipſos* ingenuitatis et *liberi partus honore et titulo perpetuo inſignimus. Volentes, eos ſic in ingenuorum et* nobilium ſorte *ac numero recenſeri, ac ſi de uentre libero nati eſſent. Ita quod ad ſucceſſionem bonorum* feudalium *et quorumlibet pari forma, ſicut* nobiles et *ingenui admittantur et uniuerſaliter omnibus iuribus, libertatibus, dignitatibus, honoribus, conditionibus, quibus ingenui a ſacris ſunt* legibus et *conſuetudinibus adprobatis inſigniti, in perpetuum ex* donatione et indulgentia regia *gaudeant et detentur.* Datum in concilio *Herbipolitano* VII. Kal. *April. indict.* 15. *an. dni.* 1287. *regni noſtri* 14. Eundem codicillum imperatoris omnes iterum electores conſenſu ſuo adprobarunt ſcripſeruntque hoc fine et foeminae et filiae comitibus litteras teſtatrices. Quas nolo exſcribere, cum facile ex ſuperioribus exemplis formulae eorundem poſſint colligi et iudicari.

(a) Nam alii gentem *Eliſabethae* huius dicunt *Miltiziam*, hodieque illuſtrem: alii *Maltitiam*. Traduntque patrem eius dominum fuiſſe *Lichtenſtenii*, quod etiam habet FABRICIVS *lib.* 6. *orig. Sax. p.* 577. WECKIVS in *chron. Dresd. p.* 105. adpellat eum *einen Land-Herrn zum Lichtenſtein*, prouocatque ea in re ad *codicem Mſctum*. Quod utrumque eſt falſum. Nam in diplomate, mox recitando, huius mulieris conditio dicitur *ſeruilis* ſeu *miniſterialis*. Sed hoc nomen iſto aeuo eum denotauit, qui ſe *operasque* ſuas *addixerat* alteri pro mercede fueratque ideo in numero *adſcriptitiorum* glebae. Proptereaque uel nunquam habuerat *nobilitatem* uel eandem hoc uitae genere amiſerat. Ita etiam RVDOLFINVM diploma ſuperius *not.* (*) *quae a patre* miniſteriali *genita eſſe dicebaris, a te* notam originis *ſuper eo adimimus et ab omni* ſeruitute miniſterialium *liberamus*. Hoc lumen addi debet illis, quae habent de *miniſterialibus* HVNDIVS *im Beyerl. Stammb. p.* 404. atque HERTIVS *de ſubiect. territor.* 25.

(b) WECKIVS *in chron. Dresdenſi p.* 159. illud exhibet cum Caeſareo ſigillo, quod nos contrahemus. RVDOLFVS *D. G. Roman. rex. Nouerint uniuerſi, quod nos deuotionis inſignia, quibus illuſtris* Henricus marchio *Miſnenſis* princeps *noſter dilectus nos ueneratur, intuentes deuotis ſuis ſupplicationibus inclinati*, Elizabeth, legitimam *thori ſui conſortem*, Fridericum *natum* legitimum et alios liberos *futuros ab omni* ſeruilis ſeu miniſterialis *conditionis reſpectu de plenitudine poteſtatis eximimus et ipſos* ingenuitatis *et liberi partus honore et titulo perpetuo inſignimus. Volentes eos ſic ſemper in ingenuorum* et nobilium *ſorte et numero recenſeri, ac ſi de uentre* libero *nati eſſent. Ita quod ad* ſucceſſionem *bonorum* feudalium *pari forma ſicut ingenui et* nobiles *admittantur. Et uniuerſaliter omnibus* iuribus, *libertatibus*, dignitatibus, honoribus, *conditionibus, quibus ingenui a ſacris ſunt* legibus *et approbatis* conſuetudinibus *inſigniti, in perpetuum ex* donatione regia *gaudeant pleno iure. Ex praemiſſis itaque praefato* Friderico, *ac ceteris* liberis *Marchionis praedicti, ſi quos ipſum in antea ex praedicta Eliſabeth procreare contigerit*, fauorabiliter indulgemus, *concedimus et* donamus, ut bonis *Marchionis ipſius, poſſeſſionibus, terris*, dignita-

DIFFER. I.

tum inaequalia matrimonia non ferre id- A eoque opus esse, ut Caesaris beneficio inferioris sortis foeminae ad *principalem* dignitatem euehantur. Neque recentiori aeuo ignoti eiusdem generis *imperiales codicilli*, in quibus imperator uel *plebeias* creat *nobiles*, uel *inferiorem* nobilitatem ad *maiores* gradus *baronum, comitum, ducum* extollere solet atque efferre. In quibus praecipue eminet ille, quem dedit LEOPOLDVS an. 1666. Benthemensi. Scilicet B duxerat *Ernestus Wilhelmus*, comes Benthemensis anno 1661. uirginem uilioris sortis *Gertrudam van Zelst* in uxorem, ringentibus aduersus hanc matrimonii imparitatem fratribus et agnatis. Quod pater eius praetor fuisset Vrbanus *Zellemi*. Quapropter cum litteris supplicibus instruxit comes suum ablegatum ad Caesarem, ut *plebeiam* uxorem adpellaret *comitissam*. Adsurrexit imperator petitioni scripsit- C que ideo *comitissae codicillos* an. 1666. quos recitabimus per epitomen (c). Plures eius generis codicillos et *adpellationes, principales* foeminis a Caesare factas dare possemus, si quidem ulla superesset Caesarei iuris et instituti dubitatio. De *Anhaldina* principe *Coethensi*, GISELA AGNETA a RATH, quam Caesar Leopoldus an. 1694. die 23. mensis Iulii comitissam de Nienburg creauit, legi potest BECMANNVS D *part. V. historiae Anhald. lib. 3. c. 3. §. 5. p. 464. 465. eiusd. partis et libri c. 9. §. 14. anno 1698. p. 291.* Alia plura sciens omitto. Neque dixeris, foemineas eius generis ad dignitates promotiones in gratiam tantummodo factas esse maritorum. Nam dare etiam hoc solet uirginum uirtuti imperator, ut laurum conferat maioris dignitatis. Quorsum non minus exempla pertinent *doctarum mulierum*, quibus in academiis E cum docendi munera *professorissarum*, tum *infulam magistralem et doctoralem*, liceat in rebus aeui barbari barbare loqui, collatam esse, ostendit ITTERVS *in honoribus academ. cap. 7. §. 6. p. 217.* Quod certe non maritorum causa factum esse, sed ipsarum foeminarum ergo, nemo inficiabitur.

Codicillus foemineae nobilitatis an. 1666. in Benthemensi.

In Anhaldina anno 1694.

An. 1698.

Foeminarum dignitates litterariae.

Causae discri-

(d) Ne praeter rem et rationem fieri quis existimet, quare Germanorum instituta a iure Latii abeant in promotione foeminarum ad publicas dignitates; causas utriusque discriminis aperiemus. Iure *Latii* foeminis parum uerecundum, prodire in publicum et uirtutum edere specimina (*). Sed mulieres *Germanicae* in templis spectaculis, conuenticulis, conuiuiis, tabernis, foris, comitiis, agere solent cum masculis, ut adeo earundem illis uirtutes B et uitia, saluo pudore, queant innotescere. Deinde *Latii* moribus foemina nobilitari potuit per maritum, ut Caesareis codicillis non esset opus: sed gentilitiam mariti nobilitatem institutis *Germanorum* non consequi uxores, insequenti differentia dabo commonstratum, quare requiri omnino coepit *nobilitas codicillaris*. Porro *Latii* iure *muneris publici* ratio attulit gentilitiam dignitatem, si pater fuerat con- C sul, senator, praetor, praeses cetera, quod argumentum exhausit declarauitque Tiraquellus: uerum contra in mores, corrupti licet iudicii, iuit apud GERMANOS, ut filii filiaeque ducis belli, administri status, consiliarii principis numero habeantur personarum plebeiarum, quae macula aliter tolli non potest, quam per imperiales aut regales codicillos. Vnde uerissimum est, neque tamen ab honestate alienum, D quod uno anno in Caesaris ac regum curiis plures scribantur distribuanturque *nobilitatis codicilli*, quam forte omni aeuo dati ab imperatoribus Romanis. Accedit, quod *Latii* unus aut duo gradus nobilitatis, equestris forte et patritiae: contra aliquot abhinc seculis Germani effinxere innumeros. Nam alia nobilitas ducum, alia principum, iterum alia comitum, baronum, dominorum, equitum, nobilium infimi E gradus. Fit ergo ideo, quod hodie largior ad codicillares dignitates messis, quam olim in curia imperiali. Taceo, per *Latii* iura etiam *nobilitatem* conferri potuisse, *adoptando*: quod fieri nequit iure publico Germaniae, nisi accesserint imperiales nobilitatis codicilli. Et quae differentiarum utriusque iuris causae sunt generis eiusdem.

DIFFER. I. minis Latii et Germaniae in promotione foeminarum ad dignitates. Vt 1) uirtutes sequantur praemia;

2) tolleretur imparitas matrimonii;

3) primariorum officialium posteritas porro non esset plebeia;

4) nobilitatis codicillaris plures gradus.

DIFFE-

---

gnitatibus, *et ceteris iuribus quibuscunque equo possint et debeant iure* succedere *ac si de partu et uentre* libero *nati essent. Et ut hec gratie nostre permissio singularis, quam ex certa* scientia *fecimus, perpetuo robur obtineat firmitatis, presens scriptum exinde* conscribi et maiestatis *nostre* sigillo *iussimus communiri.* Datum *apud* Znoymam 2do *nonas* Ianuarii. *Indict. VII.* anno *dni.* MCCLXXIIX. *Regni* uero nostri anno *sexto*. Est hic codicillus ualde momentosus cum ad contundendos illos, qui inaequalia matrimonia etiam in Saxoniae principibus adprobant, tum ad tuendum Caesaris iu- G ra: *nobilem adpellandi mulierem ex plebe.*

(c) LEOPOLDVS *D. G. Rom. imperator etc. Cum Ernestus Wilhelmus comes de* Benthem *duxerit in uxorem* Gertrudam Zelstiam *honesta gente ex ordine ciuium oriundam: petiit ut eam in dignitatem eueheremus* comitialem (*in den Gravenstand*). *Et singulari gratia id facimus uxoremque comitis creamus imperialem comitissam. Conferimus eidem* F *honorem, dignitatem, nomina, titulos, insignia, arma, iura omniaque alia, quae habere solent* imperiales comitissae. *Mandamus, ut omnes illam pro comitissa habeant, salutent et scribant comitissam, eiusque* liberos *aestiment iure illorum, qui editi sunt matre comitissa.* Datum *Viennae* die XXIII. Ian. *anno 1666.* Ex historia superioris aeui notum, quantae ea de re lites domesticae subortae et agitatae sint in gente Benthemensi praecipue cum Stenfurtiis. Quod comes maritus uouisset coelibatum; fratribus fecisset succedendi spem; subreptitie obtinuisset codicillos; mores familiae hoc non ferrent; ipse pater demum reuocasset haec omnia in odium filiorum ex Zelstia. Verum bona tandem causa uicit neque porro Benthemensibus ex Zelstia comitibus status aliqua controuersia.

(*) Post alios plures lege FABRVM *in semestrium libr. III. c. 14.* et in *commentario ad l. 2. ff. de R. I.*

DIFFERENTIA II.

Num uxorem plebeiam nobilitet nobilis maritus?

De NOBILITATE VXORIS ex dignitate mariti.

ROmano iure *maritus nobilitare* poterat *uxorem* (e), imo *plebeia* ipso iure facta ideo nobilis ieratque in eandem cum marito honoris societatem (f): contra Germani neque id marito dant neque eum honorem indulgent matrimonio, ut adeo etiam principis uxor plebeia audiat, si uilioris fuerit sortis, usque dum ab Augusto consequatur *nobilitatem codicillarem.* Quos mores patriae adprobant leges, exempla, ratio, consuetudo (g), quicquid alii sentiant ac disputent ex aduerso (h).

LL. Latii uxor radiis coruscat nobilitatis mariti.

(e) Leue hic brachium satis est, cum res sit manifestissima, Latii iure *uxorem nobilem* fieri per nuptias initas cum nobili marito. Dicit hoc *l. 13. mulieres C. de dignitat.* his quidem uerbis: *mulieres honore maritorum erigimus*, GENERE NOBILITAMVS. Quae eadem uerba repetit *l. 9. mulieres C. de incolis.* Neque tantum adipiscitur nobilitatem per maritum, sed etiam ob ignobilem maritum eandem rursus amittit. Ita enim *nouella 22. cap. 36. Non tamen permittimus mulieribus ad secundas nuptias uenientibus adhuc uelle* priorum maritorum dignitatibus *ac priuilegiis uti. Sed quale post priorem uenerint matrimonium, istius amplectantur fortunam. Quae enim priorum oblita est, non rursus ex prioribus adiuuabitur.* Idem dicit *nou. 105. cap. 2.* Vxorem *decet frui mariti claritate et coruscare radiis mariti.* Et *claritas beneficio mariti parata est uxori,* quod habetur *l. 10. cum te C. de nupt.* Etiam Vlpiani iudicio foeminis dignitas tribuitur mariti *l. 8. foeminae nuptae ff. de senatore.* Atque ita ius quidem *nouissimum Iustiniani:* quod ipsum cum discrepet a legibus Latii antiquis, placet historiam huius iuris hic contrahere in epitomen. Scilicet principio legum Romanarum nuptiae fuerunt *triplicis* generis 1) per *usum* 2) *emtionem* 3) *confarreationem.* Erat igitur in arbitratu positum mariti, utrum mallet *uxorem* in *primo* genere, an in *altero*, uel *tertio.* Si *ultimum* placuit, tum uxor consors fuit mariti sacrorum, bonorum, nominis, *dignitatis:* non uero si alterutrum ex primis. Quorum generum uxor dici potuit nostri aeui uerbo *ad morganaticam.* Verum enimuero ab hac matrimonii libertate mox est discessum et leges connubiales hoc fine scriptae, ne *plebeia* nuberet uiro *nobili* et patritius sanguis cum plebeio confunderetur inficeretur que. Inde *LL. XII. tabular.* ne *patribus connubium esset cum plebeis*, quod docent Romani historici HALICARNASSEVS lib. X. p. 357. XI. p. 370. atque LIVIVS *lib. 4. cap. 6.* Verum anno V. C. 304. ideo plebs mouit in patritios arma studiaque, calamo descripta Liuiano: *an esse ulla maior* contumelia *potest*, *quam* partem *ciuitatis, uelut* contaminatam, *indignam connubio*

Historia iuris de dignitate uxoris. Quae olim in potestate mariti.

LL. XII. tab. matrimonii imparitas improbata.

A *haberi? Quid est aliud, quam exilium intra eadem moenia? Sane* lege *id prohiberi et* connubium *tolli* patrum *et* plebis *id demum contumeliosum esse plebi. Cur non sancitis, ne uicinus sit patritio plebeius, ne eodem* itinere *eat: ne idem* conuiuium *ineat?* Inter haec igitur studia *patritiorum* et *plebis* credibile est connubiales leges iterum fuisse sublatas. Verum reduxit eas quodammodo Octauius Augustus consule utroque B *Papio* et *Popeo* edixitque: *ne senatoris filius uel libertam duceret, uel aliam foeminam uilioris sortis macula notatam.* Ita enim Paulus in *l. 44. lege Iulia ff. de ritu nupt.* Nisi quidem id fieret ex PRINCIPIS singulari INDVLGENTIA, quod habet VLPIANVS in *l. 31. de ritu nupt.* uerba sunt haec: *si senatori ex* indulgentia *principis, fuerat permissum, libertinam* iustam *uxorem habere: posse* C iustam *esse.* Igitur ad principis hic indulgentiam adligatum: quod olim in arbitratu et beneuolentia solius mariti, utrum hanc IVSTAM esse uellet uxorem, id est, suae dignitatis participem, an uero tantummodo contubernalem ac conthoralem. Valentinianus et Martianus hoc institutum plenius declararunt in *l. 7. humilem C. de incestis.* Cuius uerba sunt haec: *Humilem uel abiectam foeminam* (talem enim duci a uiro nobili fuerat nefas) *minime eam indi-* D *camus, quae pauper. Hanc igitur ducat senator. Non uero ancillam*, scenicam, *scenicae* filiam, tabernariam, *tabernarii et arenarii* filiam, *aut quae* mercimoniis *publice praefuit. Quae nuptiae nobilibus inhibitae.* Sed *Iustinianus*, in mulieres indulgentior, permittit nuptias nobiles *cum muliere scenica*, eiusque *filia* cum *aliis maculae foeminis*, quam in honorem matrimonii ipso abstersit iure. Summatim *l. 23. imperialis beneuolentiae §. 7. C. de nupt.* his uerbis clausit: E *imo etiam illud remouendum esse censemus, quod in priscis legibus constitutum, ut matrimonium inter* IMPARES HONESTATE *personas ualeat tantum, si dotalia instrumenta confecta.* His uero etiam NON *intercedentibus omnimodo* FIRMA *sint* SINE ALIQVA DISTRICTIONE PERSONARVM. Imo ne quidem his opus esse, si quidem maritus, qui duxerit uxorem ad marganaticam, ob sortis inaequalitatem,

Iterumque in gratiam plebis indulta.

Iterum abrogata cum temperamento uno, nisi imparitati accederet principis indulgentia,

alterque

iterum indulta a Iustiniano.

DIFFER. II

poſtea pleni iuris declarauerit matrimonium, colligi poſſe adfirmant ex NOVELL. *118. cap. 11.* Neque hic dubitandum, cum NOVELL. 78. *cap. 3.* claris uerbis dicatur: *Si quis* (ergo et ſenator) *libertam legitimam facere uoluerit uxorem, cuiuslibet dignitatis exiſtat: nuptialia conficiat inſtrumenta* (ſuam declaret uoluntatem). *Hanc enim* SOLAM *poſt manumisſionem* OBSERVATIONEM ADIICIMVS. *Et ſint liberi et antecedentes et ſequentes patris ſucceſſores. Nam documentum nuptiale ſobolem patri ſuccedentem demonſtrabit.* Inde filum conſecutionis apud iureconſultos: *ingenui domini uxor, ſi ancilla, fit liberta, ergo et ingenua, imo nobilis, id eſt, iuris capax annulorum aureorum.* Si quidem ita uoluerit maritus. Iuſtinianus ſumma imis hic miſcuit ideo; ut nobilium ciuium ſpiritus retunderet facilibus ad nobilitatem uiis, quos eousque acuerant aduerſus principum potentatum. Atque hoc iure uſi ſunt Romani deinceps. Chriſtianis praeſertim ſacris inſtituto fauentibus, quae inter ciues eiusdem regni coeleſtis et filios filiasque Dei et Chriſti aequalitatem pluris facit, quam impares gradus et fortunas. Ideo eadem hic ſummis et imis templa aperiuntur, iidem foci et arae, formula credendi eadem, iidem lares et penates, contra apud Romanos, qui diuerſa diuerſis adſignarunt. Vt adeo, plebis et nobilitatis diſcriminibus ſublatis, diuerſa ſacra confundi ac pollui crederentur. Quod ultimum cum fieri non potuerit per formulam noui foederis: iam cauſa non ſupereſſe uidebatur, quare uxor cohibenda a dignitate, honore nobilitateque mariti. Vna igitur *nox* purgauit ſanguinem a fece plebis, *thori* eadem iura, quae *throni*, per cuius indulgentiam ordo plebeius uerti poterat in nobilem.

Praeſumtio iuris qui ſit, uxorem conſequi nobilitatem mariti?

(f) Sequimur hanc iuris coniecturam. *Nam,* iuris praeſertim eccleſiaſtici auctoritate, *connubii nexus adeo ſanctus, perfectus ac intemeratus habetur, ut nemo credatur, coniugem ſuam participem facere nolle ſui honoris et dignitatis.* Imo tabulis Chriſtianae oeconomiae uerba inſcripta. *ut maritus uxorem amet et honoret.* Et uix ultimo ſatisfacit officio ille, qui illi pactis ſubtrahit, quod lege ei debetur. Imo quo uilior et turpior perſona, eo maior uirtus mariti illius, qui inde eam liberat et eximit nuptiis etiam ex lupanari. Plura habent COVARVVIAS *part. 2. de ſponſal. cap. 8. §. 2. n. 9.* FACHINAEVS *lib. 3. controu. cap. 53.*

Quod in Germania maritus haudquaquam NOBILITET VXOREM.

(g) Id ergo nunc dicendum et commonſtrandum: *mores Germanorum non ferre, ut maritus per connubium nobilitet uxorem.* Principio arduae huius et momentoſae controuerſiae loquantur LEGES. In his clara ſunt iuris feudalis ALEMANNICI

DIFFER. II.

A uerba: *partus deteriorem conditionem ſequitur,* quod in uernacula eſt ſignificantius, *das Kind gebæret zu der ærgern Hand* (a), id eſt, partus ſequitur conditionem parentis uilioris. Quod fieri non poſſet, ſi uxor dignitatem mariti ab eoque conſequeretur iura foemineae nobilitatis. Et alibi *cap. 47. iur.* ALEMANNICI: *triplicis generis poſtquam deſcripta* nobilitas 1) *principalis* 2) *dominica* 3) *landſasſica;* demum ita praeB cipitur: *nemo nobilis naſcitur, niſi a patre nobili et* MATRE NOBILI. Vnde filum conſecutionis firmisſimum, contra ignobilem credi eum, cuius *mater ſit ignobilis,* uel *plebeia.* Et porro *cap. 49. Ille* demum *nobilium natalium,* qui *patrem et matrem habet nobilem, auos auiasque nobiles ex utroque latere cum patris cum matris.* Praeterea *cap. 51.* nemo *tenetur nobilis comparere ac deſcendere cum alio in certamen duelli,* C *niſi prouocatus ſit ab homine auitae nobilitatis,* id eſt, cuius pater et mater, auus et auia idque ex utroque latere ingenuam habeant nobilitatem. In uernacula: *Welch Semperfreymann ein ſeiner Genoß anſpricht zu kampff der bedarff zuwiſſen ſeine vier Anchen.* Quorſum etiam trahunt illud, quod in iure SAXONICO *prouinciali lib. 3. art. 72.* inuenitur. Cuius ibi uerba ſunt haec: *Ingenua proles clypeum patris ſui ob-*D *tinet, ſi aequalis generationis uel melioris,* maioris. *Das freygebohren Kind behælt ſeines Vaters Heerſchild ob* (wann) *es ebenbürtig iſt oder bas geboren.* Id nempe uelle hic iureconſultum uolunt; *filium non haberi nobilem natiuitate neque participem fieri paternae nobilitatis, niſi et mater ſit aeque nobilis uel nobilitatis maioris.* Vnde SCHILTER *ad cap. 40. iur. Aleman. p. 226.* Sunt uero *ebenbürtig* aequales natiua diE gnitate. Non igitur in hoc numero *naturales,* baſtardi: non procreati ex *morganatico.* Neque in iure clientelarialia inſtituta. Nam licet *cap. 2.* dicatur uniuerſim. *Alle die nit ſin von Rittersart von Vater und elder Vater,* cum tamen ſupra iam oſtenſum ſit, *auiarum* etiam requiri nobilitatem, ad ſuſtentacula gentilitiae nobilitatis: fieri aliter non poteſt, quam eadem accipi de matre et auia. Quod non aliter intelligiF tur a SCABINIS MAGDEBVRGICIS *part. I. cap. 14. diſt. 4.* Vbi omnino deciditur: *quod filius patri nobili in feudo non ſuccedat, ſi matri deſint natales.* Quod enim ſupra habuimus in iure Sueuico de *auia* nobili et nobili *matre,* quae requiruntur ab eo, qui iuribus gaudere uult uerae et genuinae nobilitatis: id pariter habetur in SAXONICIS inſtitutis. Et quidem in iure *prouinciali* lib. I. artic. 51. in medio: *Welch Mann von ſeinen vier Ahnen, das iſt, von zweyen Altvætern und von zweyen Altmüttern und von Vater und Mutter, die unbeſcholden ſeyn, den*

Probatur 1) ex LEGIBVS Alemannicis cap. 102. §. 2.

Cap. 47. et 49.

Saxonicis Landr. lib. 3. cap. 72.

Saxon. Lehnr. c. 2.

Sæchſ. Landr. lib. 1. art. 51.

(a) Cap. 102. §. 5. Quam legem etiam laudat GHERTIVS in *paroemiis iuris cap. 6. §. 2. p. 604.* licet ipſe poſtea militet in caſtris partis aduerſae. Sed locum oſtendant illi, qui ea unice nituntur.

DIFFER. II. *den mag niemand beschelden in seiner Geburth. Er habe dann sein Recht verloren und verwircket. Und welcher Schoppenbar, Freymann (Edelmann) einen seiner Genossen zu kampf anspricht: der muss beweisen, wer seine vier Ahnen seyn.* Idem repetitur lib. 3. art. 29. *Kein Schoppenbar Mann darf seine vier Ahnen benennen, er spreche dann einen seiner Genossen kæmpflich an.* Imo eo etiam dilabitur ibi interpres, glossator, ut existimet, Germanos uocem *Ahnen* ideo ab *anu* desumpsisse, id est, *uetula*, quoniam, ex quo utero aliquis sit editus, nobili uel ignobili, id inprimis soleat in natalium probatione requiri. Quae fides sit penes auctorem. Cum hactenus laudatae leges non opus habeant lumine eius generis. Satis enim est: *matrem ex connubio cum nobili uiro necquicquam nobilitari* neque coruscare radiis et gentilitia dignitate mariti.

Lib. 3. art. 29.

2) *ex Caesarum* PRIVILEGIIS. Neque hoc tantum ex LEGIBVS constat, sed etiam ex PRIVILEGIIS. Supra enim in *differentia I. litt. c.* diplomata Caesaris in medium sunt prolata, per quae *foeminae plebeiae* in gratiam cum maritorum, tum liberorum suorum elatae sunt ad *nobilitatem*: quo certe opus non fuisset, si in Germanico imperio leges Latii regnarent connubiales, per quas sola mariti uoluntas et thorus foeminam nobilitat *plebeiamque* uertit in *nobilem.* Firmant igitur priuilegia eius generis Germanica iura: *per quae uxor mariti nobilis ideo statum non amittit, sed manet plebeia coniugiumque dicitur sortis inaequalis, imo liberi, inde pronati, iuribus excidunt plenae nobilitatis.* Id quod etiam *formulae* ostendunt in eius generis nobilitate codicillari: "machen ihn "zu einem Schild- und Wappen-Genossen, "Rittermæssig, Lehenbar, Stifft- und Thur-"nier-mæssig, denen gleich, welche von "Vater und Mutter adelich gebohren (†).

3) *LL. TOR-*NEAMENTARIIS. Quamuis enim LEGES TORNEAMENTARIAE adeo genuinae non sint, ut iura inde queant responderi: in eo tamen, quod his ludorum generibus nulli *equiti* interesse liceat, nisi et *matrem* et *auiam* habeat *nobiles*, omnino fidem merentur, quod abunde constet alias moribus hisce omni aeuo usos esse Germanos ac uiuere illis hodieque. Est enim articulus XII. his uerbis conceptus (*): *nemo prodire audeat in aream torneamentariam, nisi auitae ex utroque parente nobilitatis* (**). Quod certe mirum non est. Nam haec quoque fuere Germanorum instituta: *ne in monomachiam ire teneretur, ab homine ignobili aut imparis sortis et natalium prouocatus* (***). Verba legis sunt (†): *Qui duellum indicere uoluerit, indicat sibi in generatione coaequali. Quilibet homo potest duellum sibi in generatione deteriori, sed non deterior meliori negare.* Siue hoc fecerint Germani, quod nobilem sanguinem maioris haberent, quam plebeium, siue ne ultimus primum pollueret, siue quod negarent plebeiis iura duelli, siue quod ita retunderent uilioris hominis proteruiam, mihi quidem perinde est, cum satis sit, causam hic indicasse, quare a matre ignobili editus ludis et certaminibus torneamentariis non potuerit interesse.

4) *LL. DVELLICIS.* Quod in duellis frustra in dubium uocare audet *Franciscus* MODIVS (††), qui ueniam meretur, cum fuerit scriptor peregrinus.

5) *LL. MILITARIBVS.* Nam et leges MILITARES apud Germanos alligatae olim ad utriusque parentis nobilitatem. Nefas enim fuerat, offendi *militem*, parente *ignobili* procreatum. Docet hoc diploma Friderici II. Caesaris (*), qui uiro cuidam, *militiae* causa, scripsit deditque nobilitatis codicillos. Quo in argumento eo sum fidentior, quo hodieque certius est, SACRAE MILITIAE EQVESTRES ORDINES sibi religioni ducere, uirum nobilem, sed *matre* editum *plebeia*, suo collegio adscribi. Ne scilicet aliquid conce-

6) *LL. SACRAE MILITIAE equestribus.*

(†) Eius formulae codicillum habes etiam apud SCHILTERVM *ad ius Aleman. cap.* 40. *pag.* 229. 230. Qui iungi debet illis, quos nos dedimus superius.

(*) In *Georgii* RVXNERI *codice ceremoniarum rei torneamentariae p.* 15. *Welcher wolt von Adel einreiten und thurniern, der nicht von seinen Eltern* (patre et matre) *edel gebohren und herkommen waere, und das mit seinen vier Ahnichen nicht erweisen konnte, der mag mit Recht dieser Thurnier keinen besuchen.* Et clarius p. 22. titulo *Verkündigung aller Thurniers-Freyheit.* Vbi in medio articuli uerba: *und ob ein Thurniers-Genoss eines Bürgers-Tochter oder eine Baurin zu einer ehelichen Bettgenossen nehme: der mag mit Recht, dieweil er lebt, den Thurnier nicht gebrauchen. Auch derselben Kinder* NB. *von der wieder einer gebohren und ihre Kindes-Kinder biss ins dritte Geschlecht.* Quod si ergo marito nobili ob uxorem plebeiam mores Germaniae notam inurunt: multo minus plebeia, mariti causa, adpellabitur habebiturque nobilis. Idem repetunt innumeri alii in iisque CRVSIVS *annal. Suev. part.* 2. *lib.* 4. *cap.* 1.

(**) Idem repetitur apud *Francisc.* MODIVM *in pandect. triumphal. tom.* 2. *lib.* 1. *cap.* 12. his uerbis: *Quisquis recentioris est notae nobilis et non talis, ut a stirpe nobilitatem suam et primis* quatuor *saltim generis auctorum proximorum gentilitiis insignibus probare possit: is ludis hisce exesto.*

(***) *Sachs. Landr.* lib. 3. art 29. *Kein Schoppenbar man bedarf seine vier Ahnen* (*von Vater und Mutter*) *benennen, er spreche dann einen seiner Genossen kempflichen an.*

(†) *Sachs. Landr. lib.* 1. *cap.* 63. *Ein ieglich Mann mag Kampfes wegern dem, der nicht, als wohlgebohren ist, als er.*

(††) In *pandect. triumphal. tom.* 2. *lib.* 3. *num.* 7. 8. *p.* 236. ubi rem torquet, retorquetque, in rationes, quam mores patrios indulgentior.

(*) Supersunt codicilli apud *Petr. de* VINEIS *lib. VI. epistolar. cap.* 17. *Notum facimus, quod A. de N. maiestati nostrae supplicauerit. Vt, cum uellit fieri miles et parens miles non esset, sibi exinde largiri licentiam dignaremur. Quod quanquam nostris constitutionibus caueatur:* QVOD MILITES FIERI NEQVEANT, QVI DE GENERE MILITVM NON NASCVNTVR: *ipse tamen ualeat miles decorari neque de cetero debet molestari.*

(2) Bulla

DIFFER. II.

concedere ea in re uiderentur militiae ciuili, unde exulare ſolent illi, qui *materna nobilitate* deſtituuntur. Neque impedit hanc doctrinam arrogantiae crimen, a quo ſacri milites abhorrere debent, paupertatis et humilitatis ſtudioſi. Nam mores hic ius faciunt: *quibus negatur plena nobilitas illis, qui* matrem *habent* plebeiam *neque uero aliis fas eſt, cingulum militare ſumere, quam hominibus utroque nobilibus parente*. Ad honeſtatem igitur ſacrae militiae conſeruandam, SIXTVS IV. papa excommunicationis fulmen in eum fibrat emittitque, qui ordini ſacrorum equitum aliquem adſcribat, niſi VTROQVE PARENTE (patre ac matre) de nobili genere ſit procreatus (a). Et ſtatuta ordinis IOANNITICI, in eius candidato id principio requirunt: *qui in fratrem militem recipi, optabit, neceſſe eſt, ut authentica per documenta aut teſtes iuratos probet, ſe ex iis* parentibus patre *ac* matre *eſſe procreatum, qui nomine et gentilitiis inſignibus ſint nobiles* (b), imo, niſi coniectura fallor, putauerim, exemplo Germanorum reliquos etiam ordines equeſtres, a ſociis *inaequalis nobilitatis* abhorruiſſe (c). Nam iſte rigor animos militum ordinis praeſertim Teutonici tantopere occupauit: ut etiam regum et Germaniae principum filios legitimos ideo admittere recuſent in conſortium candidatorum ordinis, ſi mater aut ipſa ignobilis aut deſtituta tantum auita nobilitate. Si forte *proauia* e numero olim plebeiarum (d). Sed paulo indulgentiores ultimo hoc caſu eſſe ſolent milites IOHANNITICI. Hi enim, licet pariter exigant ex quatuor lateribus ſanguine nobiles: *excipiunt tamen filios principum, comitum, dominorum maioris gradus, dummodo ſint ex ingenua matre* (e). Cauſa facilis eſt ad intelligendum. Nam lucri ſpes hic regnat, quam habere licet ex imparis coniugii liberis purpuratorum. A ſacra militia recto itinere deferimur ad Germaniae EPISCOPATVS eorumque primi ordinis ſacra collegia. Nam obſtupeſcunt ipſe pontifex Romanus et extraneorum regnorum antiſtites: quod Germaniae epiſcopatus ſacrum collegam, *canonicum* non ferant, qui *matre* procreatus eſt *ignobili*. Efferueſcit ad hanc conſuetudinem Gregorius IX. exprobratque *Argentoratenſi* epiſcopo et *canonicis*: quod recuſent, ſacro collegio adſcribi uirum, a legato apoſtolico illis commendatum, hoc inani, ut perhibet, praetextu: *non alios fieri poſſe canonicos, quam* nobiles *ab* utroque *parente* (f). *Commendatum uero hoc genere natalium deſtitui. Obiurgat igitur eos papa habetque hanc conſuetudinem pro irrationabili. Quoniam uirtus non* ſanguis *nobilitet neque ad regimen coeleſte multos electos eſſe ſecundum carnem* nobiles *et potentes* (g). *Iubet igitur in poſterum etiam ignobiles natiuitate non excludendos eſſe*. Verum enim uero tantum abeſt, ea in re Argentoratenſes morem geſſiſſe pontifici: ut potius certiſſimum ſit illos hodieque priſtini iuris eſſe tenaciſſimos, imo uniuerſam Germaniam hoc iuris canonici capitulum pridem eierauiſſe ab eoque abhorrere adhuc (h). Exulant enim in *cathedralibus capitulis*, id eſt, ſupremis

7) LL. EPISCOPALIBVS *in Germania cap.* 37. *X. de praebend.*

(a) Bulla Sixti IV. papae ann. 1483. his uerbis concepta: *Ordinamus, quod deinceps in fratrem* ſacrae militiae *nemo adſumatur, niſi de* antiquo *genere ex* utroque *parente fuerit procreatus. Inhibentes hoc magiſtro ſub poena excommunicationis. Ac decernentes receptionem* irritam, *inanem, nulliusque roboris et momenti*. Hanc igitur legem cum ipſe imperator confirmet ſacris ordinibus: id etiam addunt, quod ne quidem locus aduerſus eam ſit priuilegio et diſpenſationi ſiue imperiali, ſiue pontificiali, ſiue utrique: niſi ſacri ordinis ſocii et ipſimet conſentiant.

(b) *Tit.* 17 *de receptione fratrum* in STATVTIS ORDINIS *S. IOANNIS*, quae in maiori forma edita ſunt *Romae* ann. 1586. a Sixto V. papa, cum imaginibus et figuris.

(c) Nam hanc fere legem communem eſſe, ut nobilis, cui mater *plebeia*, ab hac ſocietate ſacrae militiae arceatur cohibeaturque, Andreas MENDO *diſquiſitione equeſtr. III. quaeſt.* 1.

(d) Parco nomini familiae *ſereniſſimae* in Germania, cui anno CIↃIƆCCII. memini factam eſſe ideo litem. Quamuis enim de archiprincipe patre nulla dubitatio; quod tamen mater, filia licet regis, proauia orta eſſe diceretur plebeia: ideo principibus filiis quaeſtio ſtatus facta. cum ſacri ordinis non ſit: "leges migrare, de aliis non admit-"tendis, quam illis, qui numerare et docere poſ-"ſent nobilem ſanguinem omnium maiorum ad "quartum usque gradum in utroque ſexu.

(e) Verba ſunt STATVTORVM ORDINIS IOANNITICI *tit.* 8. *num.* 5, 6. Alios plurimos auctores eam in rem citat HOEPING *de inſignib.* cap. XI. n. 97.

(f) Meminit huius controuerſiae inter papam et ſacrum collegium Argentoratenſis epiſcopatus *Franc.* GVILLIMANNVS *in hiſt. epiſcop. Argent. cap.* 62. *ad ann.* 1350. *p.* 378. 379. Et operae pretium fuerat omnino, non ita abrumpere filum, ſed in cauſas huius inſtituti ampliori adparatu ſolicitius indagare. Conferri autem hic poſſunt *Ioann.* GOEDDAEVS *uol.* 1. *Marp. conſ.* 28. *n.* 195. FRIZIVS *de nobil. concl.* 17. 20 BESOLDVS *in theſaur.* u. *Ahnen* eiusque ſupplementa, SPRINGSFELD *de apan. c.* 4. *n* 33. Inprimis uero *Lud.* THOMASSINVS *de eccleſ. diſcipl. part.* 2. *lib.* 1. *cap.* 104. *n.* 9. 10. ubi de obſeruantia huius bullae diſſerit eiusque neglectu.

(g) Conſeruauit hanc bullam codex decretalium in *cap.* 37. *X. de praebend.* De qua etiam ſigillatim HOEPING *de inſign. cap. XI. num.* 107. 108. *p.* 740.

(h) Licet enim in aliis etiam regnis quidam praeſulatus id habeant, ut non niſi *nobiles* ferant collegas ex utroque parente et maioribus utriuſque ſexus, exemplo *Belgii*, de quo CHRISTINAEVS *in iurisprud. berqica tom. I. p.* 157. §. 10. *p.* 134. §. 10. atque *Galliae*, de quo ALTESERRA *lib.* 2. *de ducib. prouinc. cap.* 8. *pag.* 164. 165. CHOPPINVS *de ſacra polit. c.* 9. *p.* 64. THOMASSINVS *de diſcipl. eccleſ. part.* 2. *lib.* 1. *c.* 104. *p.* 310. 311. *ſq.* imo etiam *Poloniae*, de quo *Nic.* ZALASZOVSKY lib. 1. iur. Pol. tit. 43. in Grmania tamen iuris eſt ordinarii, quod alibi habetur inter priuilegia. Neque enim memini ullius maioris praeſulatus, cui praeeſſe poſſit ille, cui uel mater uel auia uel proauia ignobilis. Potius omnes, maculati ſanguinis tegumento, non tam in gratiam *eccleſiarum*, quam regen-

supremis collegiis sacris uiri nobiles illi, qui *matrem* habent *plebeiam*. Imo *proauiam atauiamque* ignobiles impedimento esse candidatis, quo minus inter collegii sacri *adscriptitios* esse possint, notum est ex numero auitarum imaginum, quem ante in tabula exhibere, delineare et per idoneos testes aut documenta hodieque probare tenentur (i). Cuius instituti alia non est ratio, quam haec, quod Germanorum *uxores* per *maritos* nobiles necquicquam *nobilitentur*, ut adeo liberis, inde procreatis, *minus* tantum *plena* dari soleat nobilitas, parum sufficiens ad supremi collegii canonicatum. Quod cum ita sit, frustra sunt, qui aduersus haec instituta euomere solent uirus et gerras pueriles (k). Potuit enim hoc dare uetustas sacrorum antistitum *superioritati* in Germania, ne scilicet principes aliunde sumerentur, quam ex *nobilitate*, quae, censu Germanorum, sine *maternae prosapiae parili* dignitate est manca, mutila, hiulca (l). Imo etiam causam suggerit *Lud.* THOMASSINVS (m), quam meis illustro commentis. Scilicet olim ad episcopos, sacros collegas, antistites plerumque adlecti sunt *serui*. Vnde plurima ecclesiae mala. Sordes, auaritia, insolentia, supercilium, despectus, fidissimi comites hominum ex plebe et fece. Imo ideo in mores iuit, ut munus episcopi indignum haberetur homine no-

A bili et ingenuo. Hanc igitur labem felicius abstergere non potuerunt ecclesiarum patroni, quam non solum uiam ad illas claudendo plebeiis, sed ne quidem admittendo alios, quam ex plena, id est, per quatuor stemmata probata nobilitate. Cuius instituti retinentiores fuere Germani, quorum iure *maritus* neque *nobilitat uxorem* neque inaequalis connubii liberi habere creduntur plenam ac genuinam nobilita-

B tem. Quae nouitas instituti ne quem offendere posset, ad conciliandam *canonicorum* collegiis honestatem delendamque memoriam seruilem, ipse imperator suum dare nomen uoluit quibusdam Germaniae capitulis. Qui hodieque post inaugurationem imperialem creari solet CANONICVS Aquisgranensis, Argentoratensis et alibi (*). Adeo uero in mores iuerat; ex *inaequali* matrimonio plenam liberis non esse nobilitatem, ut uulgi sermone iudi-

C cioque dictum: *partus sequitur deteriorem conditionem*, *das Kind gehœret zur ærgern Hand* (n). Id est, nobilem uirum cum uxore *plebeia* non procreare *nobilem* filium, sed *ignobilem* et sortis *plebeiae*. Et baronem tali connubio liberos DEBARONISSARE (o). Ille enim tantum *illustris*, qui *aequam* habet *prosapiam*, id est, *utriusque* parentis nobilitatem, non tantum alterutrius (p). Neque alia causa eius generis connubia uerbo inferioris aeui adpella-

8) GERMANICI *iuris axiomatibus et* PROVERBIIS.

regendae *prouinciae* et suscipiendae superioritatis territorialis, qua instructi esse solent Germaniae episcopi, generalis instituti rigore arcentur et auerruncantur.

(i) Non enim nobilitas sufficit generationis unius: uerum in plerisque episcopatibus desiderantur *utriusque sexus* maiores nobiles omnes, *serie* non interrupta nunc *octo*, nunc *sedecim*, quandoque *triginta duo*. Schemata oculis intuentium sistunt *Pont.* HEVTERVS *lib. VI. rer. Burg.* principio, CHRISTINAEVS *in iurispr. heroica tom. I. p.* 160. *sq.* HOEPING *cap. XI. de insignib. n.* 92. 93. *sq. p.* 737. Licet autem non solum numeri, sed etiam computandi ratio uariet: est tamen in Germaniae oris solennissimum, ut *quarta* sufficiat *generatio* eaque *paterna maternaque* in serie *continua* neque ullius *aliqua* labe contaminata idque ordine in tabulis conspicuo.

(k) Huius furfuris sunt illa paradoxa: *annulum piscatoris apostoli non fuisse aureum; diuo itaque Petro uiam non patere ad canonicatum*. Porro olim nobiles *animos* requisitos esse ad sacra collegia, nunc sanguinem requiri nobilem, licet uecordem et insipidum. Imo postquam etiam *matris urgeatur nobilitas*, anum, posterioribus uicinum nobilem facere et quae scurrilium uerborum sunt generis eiusdem. De quibus *Alber.* GENTILIS *de nupt. lib.* 4. *c.* 13.

(l) Adde, si lubet, DRACONEM *lib.* 3. *de orig. patrit. cap.* 7. GRYPHIANDRVM *de Weichbild. cap.* 46. BECHTIVM *de securit. conclus.* 225. STEPHAN. *de nobil. lib.* 1. *cap.* 3. NOLDEN *de nobil. c.* 6.

(m) Locus admodum est illustris et prorsus singularis *de disciplina eccles. part.* 2. *lib.* 1. *c.* 74. §. 4. et *cap.* 104. uniuerso. Conferri ergo hic possunt sacra collegia cum tribunitia societate artium sellulariarum. Nam uti omnes manuariae artes olim fuerant penes seruos idque tam apud Germanos, quam Romanos: sic illae fieri aliter non potuerunt honestae et macula liberatae, quam imperiali interdicto: *ne in posterum alii fas esset, artem profiteri et exercere manuariam, quam homini* ingenuo, *exclusis ab horum artificum consortio* seruis *aut aliquo maculae genere alio notatis hominibus.* Imo quod magis est, ingenuitatem ab utroque parente requirunt. Arcent enim ab artificum horum consortio illum, qui *matre* editus est *liberta*, *meretricia*, *sordidae* originis, edita *tonsore*, *carnifice*, *balneatore*, hominibusque aliis sortis eiusdem.

(*) Liceat sensu meo hic abundare, ut plures causae sint, quare cuique *canonico* opus sit plena utriusque parentis nobilitate. De *canonicatu* Caesaris legi possunt Schilter et alii iuris publici consulti.

(n) Quod laudatum est superius explicaturque ab HERTIO *in paroemia iuris VI.* §. 2. quamuis brachio leuiori. Quia militat in castris aduersis.

(o) Locus ualde momentosus, quem diu habueram in miscellaneis. Ita enim *Petr. de* ANDLO *lib.* 2. *cap.* 12. *p.* 91. *Est Alamannis inueteratus* (unde patet huius iuris patrii uetustas, declarata adhuc) *et longe retro obseruata consuetudo, non magna, quantum coniicere possum, ratione* (glaucomate oculis obducto iuris Romani) *suffulta, ut* BARO *copulando sibi militaris et* INFERIORIS GENERIS *coniugem, prolem suam, inde creatam, degeneret atque* DEBARONIZET (multo igitur magis hoc de principe uerum, marito plebeiae) *filiique de cetero barones minime nocitentur.* COMITES *uero per connubium cum simplicis militaris generis foeminis* (puta uirgine nobili) *natos non* DECOMITANT. *Sed, si eorum filii iterum in militarium genus nubant, extunc illorum demum proles* DECOMITATVR *militariumque generis ordini deinceps connumeratur. Quae profecto obseruantia haud satis honesta* (iudicio iureconsulti in patria peregrini) *esse uidetur.* Miror, FREHERVM hic titubare et in meridie quaerere lucem.

(p) Ita IVO *Carnutensis epist.* 5. Quem hac ratione illustrauit doctissimus illius interpres, IVRETVS.

pellata sunt DISPARAGIA aut *disparagata* (q), in uernacula *Mißheurathen* (r): quam hac, quod maritus uxorem nobilitare nequiuit adeoque plurimis matrimonialis iuris effectibus huius sortis nuptiae destituerentur. Neque enim *connubium impar* dici potuisset *disparagatum*, *illegitimum*, *improbum*, *malum*, si uxor plebeia gauisa fuisset *nobilis* mariti dignitate. Progredior ad INSTITVTA FEVDORVM. Haec cum auctores habeant Longobardos, populum Germanum, fieri aliter non potuit, quam ut pariter improbarent connubium *inaequale* liberisque mouerent quaestionem status, quod illis macula adhaereret *plebeii* sanguinis, necquicquam solius patris dignitate expurgati. Licet enim decreti Longobardici uerba nihil habere uideantur, quam hoc; *quod nobilis uasallus ducat ignobilem foeminam ea lege, ut nec ipsa nec filii eius patris heredes neque successores in feudo* adeoque haec destitutio non *iuri* debeatur; sed *pacto* ad MORGANATICAM: sunt tamen meo iudicio certissima argumenta, quod mores clientelares nobilis uasalli liberos exclusos uelint, si quidem progeniti essent ex matre ignobili (a). *Principio* enim uasalli milites sunt nobiles, ast prohibent leges ex impari connubio genitos, ne intersint militiae equestri, ergo multo minus clientelari: *deinde* dicuntur ideo uasalli *pares*, ut excludantur dignitate impares: *post* nobilis iure duellum negat ei, qui ex ignobili tantum editus matre, quod nefas factu, si conuasallus, si commilito: *tum*, quod fere idem, negatur ei quoque consortium in ludis torneamentariis. Id quod omne dictum est probatumque superius (*). Suadent igitur rationes et iura, ut decretum 2. F. 29. ita accipiamus: *ex ignobili matre editos liberos a feudi successione ipso iure excludi.* Licet pacta uel aliter, uel plane nulla sint concepta. Praeterea hoc ipsius decreti uult contextus. Principio enim dicitur *lege* ignobilis matris excludi liberos: deinde sigillatim id fieri *lege salica* id est, Germanica, Francica *lex* uero *pactis* opponitur. Post licet, legitimis liberis non extantibus, in allodio succedat matris ignobilis progenies, id tamen fieri non posse in *feudis*, uult decretum, certo iudicio, licet subsidiariam non denegent successionem pacta, negare tamen eandem *leges*. Et qui uerum sit eius generis liberos succedere nihilominus usu *Mediolanensi*, quam ideo, quod feuda non sunt *nobilia*, sed uulgaria *ciuici* sortis. Quod cum ita sit: illud egomet fidenter adfirmo: *matrimonia ad morganaticam* LEGIS *esse*, *si uxor* ignobilis, *non autem* PACTI, quod adhuc dictum creditumque a Germaniae iureconsultis. Apud quos etiam illud falsum est, quod decretum 2. F. 26. §. *filii*, concipiendum sit negatiue propterea que corrigendum (†). Me enim iudice id uult: *Filii per pacta exclusi a successione ab intestato, nihilominus succedunt in feudo*, nisi matrimonium sit *disparagatii*, ubi *iure* ipsi excluduntur. Nam per ueterum instituta clientelaria tantopere cautum fuerat, ne uasallorum matrimonia *libera* essent: ut potius opus *domini directi* consensu, nisi uellet feudi possessione cliens et successione filii illius destitui. Cuius iuris ea praecipue caussa, ne uasallus duceret *ignobilem*, *plebeiam*, *sordidam*, *inaequalem*, *extra ordinem*, quae matrimonia uerbo signarunt peculiari FORISMARITAGIVM (a). Neque ultimum fieri poterat in *feudis regalibus*, Germaniae praesertim, ubi ordinum etiam prouincialium intererat, ne *dominus prouinciae* fami-

q) *Institutis FEVDALIBVS* 2. F. 26. *atque* 29.

Noua 2. F. 26. *et* 29. *explicatio.*

TVS. CVIVS loci me admonuit GONZALEZ ad *cap.* 37. *X. de praebend. n.* 3. Vnde colligo mecum: *prosapiam aequalem* liberos fuisse plenae nobilitatis ex utroque parente nobili pronatos. Alios uero ex matrimonio impari habuisse *prosapiam inaequalem*, rancidam, mancam, laborantem defectu et morbo, cui uerbo uox *inaequalitas* respondet sensu quidem acui inferioris. Vnde requiritur a uidua, ut nubat *coaequali*, quod habetur in ALEMANN. *lege LV.* §. 1. Quod magis est, usu patrii iuris nota quoque SEMIPLENA NOBILITAS, *die Halbedel oder halfedel seyn.* Quorum mentio facta ab Anton. MATTHAEI *de nobilitate lib. I. c.* 3.

(q) *Paragare* usu medii acui est, cum persona *aequalis sortis* matrimonium inire: contra *disparagare* idem, quam *inaequali* coniungi. Vltimum ne fieret, omni modo ac lege cautum. Neque in *Germania* et *Francia* solum: uerum etiam *Anglia* et *Scotia*. Vnde uerba *paragare* atque *disparagare* explicant *Edw.* COKVS ad *Littleton. LL. Brit. sect.* 107. BRACTONVS lib. 2. c. 38. et insigni adparatu *du* FRESNE *ad Ioinuillam dissert.* 10. deinde in *glossario* hh. uu.

(r) *Miß* in uernacula idem, quam *degener*, uti *Mißgeburth*, *Mißwachs*, imo factum *illicitum* et legibus prohibitum *Missethat*, *Mißhandlung*. Vnde Gallorum *mesalliance* nuptiae *iniustae*, more aut lege *prohibitae*.

(a) Noua forte 2. F. cap. 29. explicatio. Sed nouitas non obest ueritati tot rationum ac legum momentis instructae ac circumseptae, ut ei omnino, aduersus decreta ueterum, locus sit faciendus.

(*) Differentia II. lit. p. supra et quae sequuntur.

(†) Quam haereat aqua omnibus in hoc decreto, illud docere potest commentarius BITSCHII ad 2. F. 26. §. *filii nati* p. 454. Vitio enim scribarum putant omissam particulam *nec*, quae uerbis, in *feudo* non succedunt, sit *inserenda*. Ita GLOSSAE auctor et suppares *Isernia*, *Aluarottus* ac princeps iste iureconsultorum *Cuiacius* ROSENTHAL *cap.* 7. *concl.* 16. *litt. K.* posse se tueri pristinam lectionem, perhibet: sed non nisi timide ac diffidenter. Verum nostra ratio tollere uidetur omnem ambiguitatem. Cum nihil habeat decretum, quod certum non sit per rationes, leges ac mores alios iuris clientelaris.

(a) Plenius cum de necessario *domini consensu* in nuptiis uasallorum, tum de *forismaritagio* egerunt ALTESERRA *de ducibus* lib. 3. cap. 1. quod est de iure *in connubia* et maiori adparatu du FRESNE in uocabulo *forismaritagium*. Quamuis enim ultimus praecipue de *seruis* agat, ne illi ducerent *ancillas* domini alius, sed manerent inter foeminas contubernales: idem tamen de *seruis clientelaribus*, id est, militibus uasallis iuris fuisse, ne et illi uxores quaererent extra prouinciam, sed matrimonia eorundem subsisterent inter filias commilitonum, illud quidem tam certum est, quam certissimum.

(b)

familiam pollueret sanguinis inaequalitate(b). Taceo *morgenatica* uasallorum connubia pactis opus habuisse intuitu tantum *allodii*, quoniam iure ordinario bonorum inter coniuges communio (c). Non autem *feudorum* ergo. Vbi et *domini* et subditorum interfuit, ut mariti uasalli ex plebeia procreati liberi a feudi successione excluderentur. Neque aliter VSVS imperii FORENSIS.

10) *PRAEIVDICIIS S.R.I. tribunalium.*

Licet enim ea de re propterea rarius fuerit litigatum, partim, quod hoc casu maritus cum uxore plebeia uel ad morgenaticam contraxit, uel obtinuit ab imperatore nobilitatem codicillarem: testantur tamen loca cum apud Franc. Frid. de ANDLER (d), tum apud VFFENBACHIVM (e) atque illustrem LVDOLPHVM (**), unde intelligitur, quod supremum TRIBVNAL sententias tulerit, nostris adsertis concinnas ad cohibendas nuptias inaequales. Nam in eius generis lite, num CAMERA IMPERIALIS fundatam habeat iurisdictionem, ego quidem dubito (f). Deuenimus nunc ad *exempla* illarum FAMILIARVM, quae uxores imparis sortis a dignitate mariti uoluerunt exclusas.

11) *EXEMPLIS illarum familiarum, quae negarunt uxori dignitatem mariti.*

Licet enim exempla in se ius non faciant atque multa eorundem magis ad ius *pactitium*, quam leges pertinere uideantur: placet tamen illis hic locum facere ideo: partim, quod esse possint instar interpretationis *usualis*; partim, quod inde filum consecutionis ad docendam *consuetudinem*; partim, quod difficile sit ad credendum, principes maritos destitutam uoluisse uxorem plebeiam eiusque liberos dignitate et iure principali, nisi intellexissent patriae legis rigorem. Quam obseruare firmareque pactis maluerunt, quam rem aleae et ambiguitati committere. Eamus per familias potissimas, eo ordine, qui nobis nascitur in manibus.

In principibus BOIOARIAE.

In BOIOARIAE ducibus casus tristis et momentosus. Nam pater Ernestus filii sui *Alberti sponsam Agnetam*, quod *plebeia* esset, chirurgi filia, ultimo capitis supplicio suffocauit, ne sanguis familiae Boicae contaminaretur (g). Quam historiam ideo ex-

(b) Neque sine causa. Quam enim foret indignum prouincia et eius ordinibus: *principem*, ex matre *plebeia procreatum* excludi a consortio uirorum plenae nobilitatis in *comitiis*; in *curiis*; in equestribus *ludis*; in præsulatibus et sacris *collegiis* seu canonicatibus; in equestribus *ordinibus* sacris Mariae et Ioannis; inter militares et nobiles cohortes: sed hos omnes euentus, quam tristes etiam, turpes et indigni, ex connubio inaequali prosequi et instar corruptae et infectae radicis, repullulare, hoc quidem est, quod dictum probatumque superius. Acta huc faciunt Ferdinandi Austriaci cum Velsera patritia, cui impari connubio se opposuere ordines prouinciales, quod docet PICCARTVS *dec.9. obs.1.*

(c) Scilicet Germanico iure ordinario nullum matrimonium nisi uerum et quod Romani dixerunt *confarreatum*, ubi bonorum omnium inter coniuges communio. Sed excipienda inaequalia. Tum enim uxor *plebeia* cum liberis excluditur a successione per *leges* in *feudis*: in *allodiis* per pacta. Aut, si mauis etiam in his, per leges, si bona sint auita. Vt adeo *imparem uxorem* acquiescere oporteat donatione aut *gaba* mariti, id est, adsignatione certae portionis sibi facta. Cum uero *dona mariti*, moribus Germanorum, *mane* plerumque fierent siue quod darent post concubitum compensationem perditae uirginitatis, siue quod iudicia, pacta et leges apud Germanos ab horis *matutinis* adpellarentur, unde uox *Morgensprache* statuta audiunt Coloniensia, Hamburgensia, Bremensia, ciuitatum aliarum. Propterea que etiam huic forte matrimonio nomen mansit *morgenatici*, id est, *einer Heuraths-Gab*, quod non deberetur, nisi ex mariti solius beneuolentia, dono, munere. Vt adeo nomen mereretur non *legitimum*, sed *pactitium* et *donatarium* i. e. *eine Gabs-Heurath*. MORGENGABICVM et morgenaticum enim non speciatim denotat matrimonium inaequale: *sed uniuersim donationem mariti etiam uxori factam aequali.* Ita in pactis dotalibus AVSTRIAE ducis et foeminae principis Sabaudiae an. 1310. uerbum hoc adhibetur: *Praeterea saepe dictae Catharinae* morganaticum *adsignare debemus (als Handgelder, Spillgelder) de quo morganatico disponere poterit et ordinare.* Chartam habet GVICHENON *en preuues de l' histoire de Sauoye p.* 158. 159. Hoc lumine illustrandi sunt BESOLDVS uerbo *Morgengab*, SALMVTH p. 163. MYLER in *gamologia cap. VI. de matr. ad morganaticam* ex instituto.

(d) *Lib.* 2. *iurisprud. cap.* 26. n. 119. 120. Vbi praeterea leges forte ex ingenio finxit aut exscripsit temere ab aliis effictas, dum ait: *Pharamundi lex ann.* 422. *fuit haec.* " Ein Franckischer Edelmann, so " eine Unedle freyet, wird auch vor unedel gehal- " ten. Wird er aber eine Dienstmagd zur Ehe neh- " men, solle er aller adelichen Freyheit entsetzet " seyn.„ *Quam legem Carolus M. an.* 802. *stabiliuit* et quae sequuntur.

(e) In libro de *consilio aulico cap.* 10. *sect.* 1. *p.* 84. 85. ubi anno 1609. RVDOLFVS II. imperator comitem de ISENBVRG, quod matre rustica fuerit oriundus, prohibuit, ne *comitis* uerbo tituloque porro uteretur. Rescripti summa est haec; *Rudolph etc.* "Aus dem Beyschluss hast du zu ersehen, " was bey uns die Wetterauische correspondenz- " Graven (ergo his quoque ut paribus et sociis eiusdem curiae indulsit imperator ius agendi, ne collegam acciperent matre plebeia procreatum) wider " dich des angemassten Graventitels in Unterthæ- " nigkeit geklagt und gebeten. Wenn dann derglei- " chen dich zu unterfangen keines weges gebühret: " so befehlen wir dir hiermit ernstlich, bey Vermei- " dung unserer Ungnad und Straffe, dass du dich hin- " führo des Graventitels enthaltest. Geben zu Prag " den 9. Nou. 1609. Verum quin lis hic fuerit plene decisa, in causa fuit cum bellum Bohemicum, tum mors incusati praematura.

(**) In libro doctissimo plenaeque frugis *de iure foeminar. sect.* 1. §. 10. *p.* 25. 26.

(f) Causae ad dubitandum plures, quarum tamen aliquae specie magis inanium, quam de re ipsa ualidae habentur. Nam licet res *matrimoniales* a camerali iurisdictione uulgo eximantur, fit tamen hoc iuris diuini ergo, cuius tractatio est penes sacros antistites. Verum in matrimonio *dignitatem* uxoris et liberorum aestimare, illud quidem *ciuile* est adeoque iurisdictionis camerae obiectum. Obstat tamen *camerae* aliud, quo minus de imparitate connubii possit sententiam ferre. Quoniam agitur hic de iuribus *Caesaris*, domini directi; *subditorum*, qui filios inaequales imperio habent indignos; *agnatorum*, qui litem mouent successionis; imo consortio quodam curiali in principatu: quae omnia potius in curia Caesaris tractanda, quam in ciuili tribunali.

(g) Improbat quidem factum TRITHEMIVS in *chron, ad h. a.* quod multi nobilissimi reges ex humiliori

DIFFER. II. *Anno* 1436. *Bernaueria.* extollere solent scriptores Boici, quoniam hac poena cum principes sint deterriti, ne imparem aut *plebeiam* ducerent, tum insipidae mulierculae, ne nubere cogitarent principibus Boiis. Inde forsitan FRIDERICVS *uictoriosus*, princeps elector PALATINVS, cum imparis sortis uxorem, nobilem uirginem Claram a TETTINGEN, ducere uellet: facile desperauit de filiorum successione in principatum. Contraxit ergo ad *morganaticam* liberisq; quasdam tantum adsignauit praefecturas, deinceps ab electore palatino commutatas cum arce *Loewenstein* (h). Vnde noua familia *C. de* LOEWENSTEIN originem et natales sumpsit ac retinet hodieque nec cum Palatini sanguinis iure aliquid habet commune. Neque altiores spiritus concepit ex BOICA familia *Ferdinandus* filius ducis Boioariae Wilhelmi. Cum enim an. 1588. *Mariam*, Georgi PETTENBECK, quaestoris sui filiam ducere

PALATINIS an. 1462. *Tettingen Lowenstein.*

BOICIS an. 1588. *Pettenbeck.*

A uellet, patrii iuris memor, uoluit, ut uxor plebeia non solum abstineret a schemate a[illegible] nomine principali: sed etiam liberi inde procreati conditionem sequerentur infimae tantum nobilitatis. Quibus ad uictum et cultum adsignauit *Wartenberg* (i) arcem, a quo posteri quoque sunt denominati domini de *Wartenberg*, quibus demum *comitum* dedit codicillos imperator. Pergo ad gentem SAXONICAM. Supra (k) illius iam exemplum habuimus: quod an. 1277. B *Henricus*, Misniae marchio, sibi iunxerit foeminam inaequalem, cuius ideo maculam codicillo abstersit repurgauitque imperator *Rudolfus* an. 1278. Quod hic omnino repetendum. Patris exemplum sequitur filius *Albertus degener*, qui prima uxore depulsa mortuaque, alteram duxit infimae sortis foeminam *Cunigundam Eisenberg* circa annum 1270. olim pellicem. Cuius etiam filium *Apitium*, insecuto matrimonio legitimatum, uoluit et principem et

DIFFER. II.

SAXONICIS ann. 1278. *von Maltiz.*

---

liori ciuium genere uxores sibi delegissent sine C sanguinis, quod patrem sequeretur in dignitate, macula et infectione. Sed ADELZREITERI iureconsulti et administri status iudicium iuris publici prudentiae studio est subactum. Quod prodit *annal. Boioar. part.* 2. *lib.* 7. §. 8[illegible]. ad an. 1436. p. 164. his quidem uerbis, quae cum nostrum argumentum propius tangant, hic placet exscribere: ERNESTVS Boioariae dux *exemplum edidit, posteritati memorandum.* Albertus *eius filius mulierculam,* Agnetem Bernauerin *nomine deperibat, patre chirurgo Augustano sola forma commendabilem.* Passim D iactabatur ignobili mulieri consuescere et eam ad thorum destinare. Reipsa iam illi arcem donauerat. Non dissimulauerat pater iras, ne tam foedo ignobilique consortio animum genusque suum inquinaret. Anno 1434. Ratisponae *cum ludi* equestres *haberentur* (qui principem admonere poterant poenae in connubii imparitatem statutae) "uerbis "castigauit et uerberibus. Frustra. Eo processerat "muliercula, ut se ducis coniugem profiteretur. "Pater iubet Straubingae coniici in uincula. Illa "proteruius ausa respondere, a quis addicitur et de E "ponte praecipitatur in Danubium. Id, ubi resciuit Albertus uersus in furorem. Post ad mentem "reuersus iurauit, se necem Agnetis uindicaturum. "Tandem impetrauit, ut expiandis amasiae mani"bus sacellum, in quo ipsa sepulta est Straubingae, "extrueretur, addito perpetuo sacerdotio. Visa "Ernesti patris animaduersio durior. Sed quidni "suae familiae causam uindicaret. Si omnes id "principes fecissent, non irrepsissent in optimas fa"milias tot labes et spuria uitulamina. Nuptiae cum "iniuria familiae contractae cum toto coelo impa"ri. Haec in gratiam Trithemii. Graue est exem- F "plum Clotharii apud Aemilium et Guagninum, "qui filii contumaciam igne est ultus. Et seueritas "laudanda Hermanni Ciliae in Carinthia comitis, "qui teste Syluio Veronicam filii pellicem in pro"fluentem abiecit. Ernesto hanc debet gratiam do"mus Boica, quod nobilissimum genus, nullo con"taminatum sequioris AFFINITATIS alioue na"talium naeuo, ducat serie non uetusta magis, quam incorrupta.„ Vtinam medium tenuisset scriptor inter nimium et parum.

(h) Licet enim plerique historici rem ita nar- G rent, quasi *Fridrici I. electoris* palatini, an. 1476. demortui ex *Tettinga* inaequali procreatus filius *Ludouicus*, se aliter non adpellauerit, quam dominum de *Loewenstein*: rei tamen ueritatem mihi aperit *chronicon manuscriptum* palatinum. Quod eam historiam ita narrat. Scilicet adfectauisse hunc principem filium nomen paternum *comitis palatini;* sed contradixisse agnatos omnes et praecipue successorem in electoratu *Ludouicum placidum*, propterea, quoniam in mores iuerit domus praesertim Palatinae: *ne liberi ex impari matrimonio procreati uerbo adpellarentur* PALATINI. Igitur aliquam in successione spem eidem reliquam multo minus fore, quamuis PRINCEPS ELECTORALIS (*der Churprintz*) a Friderico barbato, tutore suo non fuisset *adoptatus*. Cum certi iuris sit, per adoptiuos non excludi filios naturales. *Der aus ungleicher Ehe gezeugte Sohn Churfürst Fridrichs sollte sich nicht Pfaltzgrav nennen. Dann er ungleicher Geburth* et quae sequuntur deinceps. Hoc lumen adfundi debet scriptoribus illis, qui hoc exemplo in nostri iuris argumento utuntur, BESOLDO *de success. reg. dissert.* 9. *cap.* 1. *n.* 11.. SALMVTH *de matrimonio principis cum nobili p.* 80. KNIPSCHILD *de fidei com. cap.* 8. §. 7. *p.* 403. MYLERO *in Gamolog. c.* 6. §. 12. *p.* 167.

(i) Domestici Boioariae historici hic fere muti E sunt, ut inaequalis prosapia ducis Ferdinandi Wartenbergica oblitteretur. Quod ideo mirum, quoniam liberi ex PETTENBECKIA post uirtute meruerant, ut ab imperatore ad comitum de *Wartenberg* dignitatem eueherentur. Licet uero id plurimis testatum sit in iisque MYLERO *Gamol. cap.* 6. §. 13. quod *Pettenbeckianae* posteritati subsidiaria successio conseruata in Boioariae ducatum, familia ducali extincta: casu tamen sic ferente, res fuisset ualde ambigua cum *domini* directi imperatoris, tum *agnatorum* ergo in domo Palatina. Taceo *ordines* F Boioariae eorumque dignitatem, hic omnino concutiendam. Ceterum ita loquitur CODEX meus MSCTVS: Ferdinand "ist gebohren zu Landshut 1550. den 29. Febr. um 6, Uhr nachmittage. Ist ge-" taufft vom Bischoff von Passau, einem Gr. von" Solms. Hat seines Rentschreibers Görg Peterbe-" cken Tochter Maria zur Ehe genommen. Hat Kin-" der bey ihr, die aber ohne Land und Leut.„

(k) In *Differentia I. lit. c.* Quod exemplum quoniam subsequenti est coaeuum tangantque utraque cum domum eandem, patrem et filium, tum eun- G dem imperatorem, eo maioris fieri nobis debet in hoc argumento: *quod maritus neque uxorem nobilitet neque liberos, sed utrisque sit opus nobilitate codicillari.*

(l) Siue

DIFFER. II. Von Eisenberg anno 1270.

et principatus successorem. Verum enimuero contradixerunt consilio *ordines prouinciae*, indignum rati, illius imperio subesse, quem *mater* edidisset sortis inferioris. Ipse intellexit hoc pater, qui petiit a Rudolfo Caesare obtinuitque nouae dignitatis codicillos, schemata insigniaque (l). Licet uero *Apitius* mortuus fuerit an. 1300. caelebs: satisfacit tamen exemplum nostro argumento, quod moribus etiam Saxoniae principum maritus neque uxorem nobilitet neque liberis paret iura succedendi. Etiam *Wilhelmi* SAXONIAE duc. uxor *Catharina* de BRANDSTEIN consecuta est *principalis codicillos* ab imperatore circa an. 1436.(**). Ceterum quid eius rei nostro ac superiori aeuo multoties factum aut peccatum sit in Saxonica domo (m): illud scribere omitto. Sunt profecto in hoc culpae genere quidam Saxonici iureconsulti et theologi, qui consilia, ad sensus et auram principum suorum scripta, his Romani iuris glaucomatibus inuoluunt, quod matrimonia libera esse debeant sitque in principis mariti solius arbitratu, si genio suo indulgere uelit, ducendo foeminam *plebeiam*, quae per nuptias principis nanciscatur dignitatem. Parco nominibus eorum, qui in nuperrimis actis in hac causa mihi innotuerunt. Pudeat eos uel sordium uel patrii iuris ignorantiae.

Von Brandstein an. 1436.

DIFFER. II. BRVNSVICENSIBVS anno 1528. Von Campen

In BRVNSVICENSI domo pariter quaestio haec: *de successione principum ex matre inaequali*, fuit agitata. Nam an. 1528. OTTO dux lineae *Harburgensis* fidem dedit connubialem *Mechtildi de Campen:* cuius filio Ottoni iuniori ideo status controuersia est mota successioque negata matris causa, quae infimae nobilitatis (n). Sed in huius tamen fauorem cameram imperii decidisse filiisque in principatu locum factum, id quidem habent annales (o). Praeterea cum *Wilhelmi* ducis septem filii circa an. 1600. ita conuenissent, ut *unus* tantum modo matrimonium iniret, ceteri uiuerent in *caelibatu* (p). *Fridericus* quidem, aduersus hoc pactum, *silentiarii* sui filiam uxorem duxit: cuius tamen liberi etiam ob matrimonii imparitatem exclusi sunt ab honoribus et successione in principatum, acquieueruntque titulo nobilium DE LVNENBVRG (q). Quamuis etiam RVDOLFVS AVGVSTVS dexteram dedisset *Rosinae Elisabethae MENTIN*, chirurgi filiae (r): retinuit nihilominus doctissimum principem LEX SALICA, ne tenerrimum amorem eo proferret usque, ut uxor radiis coruscaret principis mariti, sed subsisteret in infimi gradus nobilitate. Promouemus iter ad gentem AVSTRIACAM, fere uniuersi orbis principem.

cc. ann. 1600. von Lüneburg.

anno 1681. Menthin.

 Cuius

(l) Siue *Katharina*, ut alii habent, siue KVNIGVNDA nomen huic uxori *Alberti* degeneris, nostra parum interest. Cognomentum illi dant *Isenberg*. Caue illud cum illustri familia commisceas atque erres in homonymia. Nam *Ioan.* GARZON *lib.* 1. *rer. Sax. p.* 26. adpellat *uilissimum scortum.* Vix igitur ausus fuero, eam salutare sensu iuris *nobile scortum* cum Saxonicis scriptoribus aliis. Quicquid sit: *ab imperatore Albertum codicillos nobilitatis consecutum esse pro* LVDOVICO APITIO *filio ex foemina plebeia aut sortis uilioris, imo addita a Caesare insignia* LEONIS *narii gestantis capite galeam*, narrat FABRICIVS *in orig Saxon. lib. 6. p.* 594. Quare autem nihilominus ab *Apitio* abhorruerint Thuringiae ordines frustra causam requisiueris. Cum omnia facta sint in turbis. Neque enim scelere uacant filii Alberti. Qui in patrem iniurii fuerunt multifariam. Sed fortuna, quam filii amicam habuere, glaucoma facere solet scriptoribus, ut adeo lateant huius certe dissidii arcana.

(**) Licet *Brandsteiniis* uetustissima nobilitas, de qua *Mich.* PHARETRATVS de *Brandsteiniis* ex instituto *edit* 1622. 4t. Codicillorum meminere MVLLERVS *in annalib. Sax. ad an.* 1436. atque LVDOLPHVS *de iure foem. sect.* 1. §. 10.

(m) Euoluat eo fine, cuius interest, Saxonicae domus genealogias in iisque *ramos* numeret *Weissenfels, Coburg, Meinungen*, cetera.

(n) MEIBOMIVS *part.* 2. *chron. Brunsuic. p.* 443. "Weil Herzog Otto Lust zur Ruhe hatte, tratt er "vom Regiment ab, und verliess sie freywillig sei-"nem Bruder H. Ernsten. Zog auf das Schloss "Harburg und hielte daselbst Hof. Sein ehelich "Gemahlin war Mechtild von Campen, alten ade-"lichen Geschlechts Lünenburg. De familia de *Campen* consule *annales Corbeienses* p. 306. 314.

(o) Ita WINCKELMANN in hist. Brunsuic. p. 138. "Otto der jüngere gebohren 1528. Die andere "Hertzoge machtem ihme seinen Antheil Landes "streitig. Weil er von keiner Fürstin gebohren. Allein die Kæyserl. Cammer hat ihn, als einen" rechtmæssigen Fürsten erklæret.,,

(p) Quod narrat WINCKELMANN *in hist. Brunsuic. p.* 166. "Die Herrn Brüder Hertzogs" Wilhelms Söhne haben sich durchs Loos mit ein-" ander verglichen: dass nur einer unter ihnen" heurathen, die andern ledig bleiben sollten. Wel-" ches Glück dann den jüngsten ohne einen H. Ge-" orgen getroffen. Der unter siben Brüdern sich" auch an. 1617. vermæhlet, und der Zellischen Li-" nie Stamm-Vatter worden.,,

(q) De *Augusto* fratre Wilhelmi hoc narrat SALMVTH *p.* 80. 81. Sed hunc promissi caelibatus memorem in eodem obiisse, scribunt. Ad quam uiam reducendi quoque MYLER *cap.* 6. *gamalog.* §. 12. *p.* 167. et, qui hunc exscripsit, FELTMANNVS *de impar. matrimon. cap.* 1. qui pariter a primo sunt decepti. Verba illius sunt: "Hatte Hertzog Augustus zur Ehe eines Secretarii Tochter mit deren er" Kinder gezeuget. Darunter ein Sohn Iuncker" Ernst von Lünenburg noch im Leben und adeli-" chen Stand führet. Und werden diese Kinder von" den Razeburgischen Stiffts-Gesellen versehen." Dabey des Landes Regierung sich nicht unterfan-" gen dürffen.,, Ceterum emortuae familiae de *Luneburg* familiam descripsit BVTTNER *in Lüneburg. Geschlechtern* tab. XX.

(r) Sermone habeo aliorum, quod rerum administri principi sponso auctores fuerint, ut imparis sortis sponsae daret nonnisi *sinistram* in consecratione sacerdotis. Verum regessisse principem. Absit, ut fides haec mea sit *sinistra*. Vera et dexterae fidei coniunx esse debet, non sinistrae. Porrexit igitur *dexteram sponsae* saluo iure *legis morganaticae*. Cognomine suomet honorauit sponsam adpellauitque RVDOLFINAM. Sed iuris publici de *impari matrimonio* nunquam est oblitus. *Matronam*, (Madame) non uero *principem* salutare iussit, remotis *principalis serenitatis* schematibus.

(s) *Co-*

DIFFER. II. *AVSTRIACIS an.* 1550. *von Welser.*

Cuius uirtus cum alias, tum etiam in hac lege SALICA aliis rerum dominis in exemplum poteſt proponi, quod imitentur. Duxerat *Ferdinandi I.* Caeſaris filius *Ferdinandus*, an. 1550. uirginem nobilitate, forma, uirtute praeſtantiſſimam, PHILIPPINAM, nobilis et patritii Auguſtani *Franciſci WELSERI*, baronis a *Zinnenberg* filiam (s). Ex quo matrimonio principes duum uiri procreati *Andreas de Auſtria* (n. 1558. m. 1600.) cardinalis et Belgii rex uicarius atque *Carolus de Auſtria* (n. 1560. m. 1618.) Hiſpanici belli dux fortiſſimus. Vterque Auſtriacae familiae ſi non ob ſanguinem, tamen ob uirtutum ſpecimina commendatiſſimus. Tantum uero abeſt, *Welſeram* adpellari potuiſſe, mariti principis cauſa, *principem* uel *archiduciſſam*, ut potius conſtet, ante matrimonium habitum non fuiſſe legitimum, quam ad *legem* adligaretur *ſalicam* fidemque daret coniux, nolle ſe ſuosque dignitate uti mariti et patris ſui archiducis Ferdinandi. Quod ut fieret, cum princeps *familia Auſtriaca* urſit, tum *ordines* Auſtriae *prouinciales*, quorum uidebatur omnino intereſſe, ne imparis dignitatis mater ſanguinem familiamque turbaret principalem (t).

BADENSIBVS *an.* 1621. *Strozzin.*

Succedant marchiones BADENSES. In his circa annum 1621. *Georgius Fridericus* ſibi uxorem iunxit ſui praefecti filiam plebeiam *Eliſabetham STROZZIN* lege autem *ſalica*, ne uel illa princeps eſſet, uel inde ſuſcepti liberi ſuccederent in principatu (u). Quid? quod etiam eiusdem gentis marchioni *Wilhelmo* ſucceſſio in principatum diſputata, quoniam matre editus eſſet nobilitate libera, quam adpellamus baroniſſam, non tamen auitae nobilitatis, quam exigere ſoleamus Germani (x).

DIFFER. II. *an.* 1590. *von Riviere.*

ANHALDINIS *an.* 1637. *von Krosigk.*

De gente ANHALDINA dictum eſt ſuperius (y): quod factum ſit pluries, ut impares uxores pares fierent iure Caeſareo *codicillari*. Vbi uero defuerunt codicilli: ibi pariter iudicatum eſt *lege ſalica*. Imo, quod magis eſt, *Georgius Aribertus* princeps *Anhaldinus* uxorem ſibi adiunxit *Ioannam Eliſabetham*, Chriſtophori de CROSECK, Anhaldini *Mareſchalli* filiam anno 1637. Quamuis autem animus eſſet principis mariti, ut eam redderet principalis dignitatis participem ſiue per nuptias et dotalia pacta, ſiue per Caeſaris libellum: cum tamen principes agnati ſtudia ſua huic inſtituto obiicerent, imo ipſi etiam ORDINES prouinciales contradicerent acerrime, indignum rati, foeminam nobilem uenerari matrem patriae: non ſolum conſilium mutauit princeps maritus, ſed etiam cum uxore *Croſeckia* iurisiurandi formulae fidem ſuam addixit, cuius argumenta fuerant haec. *Primo* nolle ſe uxorem haberi *principem*, ſed matronam nobilem: *deinde*

(s) *Comes de* BRANDIS „im Tiroliſchen Ehren-Krantz p. 209. Erz-Herzog Ferdinand begab „ſich anno 1548. auf den Reichs-Tag nach Augs„burg, daſelbſten er Philippinam, Franzen (*Antonium* dicit MYLER cap. 6. gamolog. §. 13. haud dubie falſe) Welſers eines vornehmen adelichen „Geſchlechtes Freyherrn von Zinnenberg Toch„ter, ſo damahls in der Schœnheit den Ruhm „des Vorzugs hatte, und ſelbige mit nicht we„nigen lœblichen Tugenden beſchmückte in das „Geſicht bracht und alſo verliebt, daſs er Sie „durch ordentlich geziemenden Vorzug zu ſeiner „Gemahlin auserkieſet. Anno 1580. ſtarb die „liebſte Gemahlin Philippina, nachdem Sie ihren „Beicht-Vater bekennet, Sie ſehe den Himmel „offen ſtehen, und ihr die heiligen Engel entge„gen kommen, gantz chriſtſelig et reliqua. Addatur GANS im Oeſterreichiſchen Frauenzim„mer lib. 13. c. 1.

(t) Planus et plenus in hac hiſtoria *Mich.* PICCARTVS (cuius deſcriptionem *patritiarum familiarum Noribergae* poſſident muſae meae in *mſcto* eoque authentico cum ſchematibus heraldicis) *decade X. cap. 1. obſeruat. p.* 137. 138. Cuius uerba hic noſtra faciemus: „ſic ORDINES prouincia„rum Ferdinandi archiducis Auſtriae NOLVERE „liberos ex Philippina VVELSERA, eleganti in„genio et forma, uirgine patritia Auguſtae Vin„delicorum familia nata patri ſuccedere. Non, „ut opinatur Thuanus, quod clam patre Ferdi„nandus illam ſibi ſociaſſet, quam quod IMPAR „eſſet MATRIMONIVM et liberi ex eo ſuſcepti „tantae ſucceſſionis CAPACES non uiderentur. „Itaque mox multis precibus ab ORDINIBVS im„petrare potuit, ut exiguum caſtellum (Burgau „et Nellenburg) ex tam opulento patrimonio de„traheretur. Quo Carolum grandiorem natu cum „marchionis titulo donauit. Andreas alter, ut „in collegium cardinalium cooptaretur a Gregorio XIII. facile obtinuit. Quod ſi pro coniugio„ legitimo pontifex non habuiſſet, factum id ſane„ non fuiſſet. Cum cardinalitius honor non niſi„ ex legitimo matrimonio procreatur attribui ſo„ lebat.„ In quo ultimo tamen pontifex facilis eſſe ſolet ad diſpenſandum, ut locus ad CARDINALITIAM dignitatem ſit etiam illegitimo, quod habent PALAEOTTVS *de nothis cap.* 57. *n.* 7 atque *Iacobus* COHELLIVS *in notitia cardinalat. c.* 9. *p.* 22. Etiam id habet *Theod.* PIESPORDIVS *tab.* 3. Ferdinandi filii ex *Philippina Welſera, aliis contenti, a titulo archiducali abſtinuerunt.*

(u) Notarunt hoc exemplum etiam alii MYLERVS *gam. cap.* 6. §. 13. Georgius Fridericus, „marchio in Baden et Durlach, iam ſenio conſtitutus, cum uirgine ELISABETHA STROZZIN,„ praefecti ſui Stauffenbergenſis filia matrimonium„ contraxit ad donationem morganaticam. Vt„ uxor et liberi, quales quidem non ſuſcepti, a„ ſucceſſione ac ſchematibus familiae abſtinerent,„ annuis reditibus contenti. Idem fere habet SAL„ MVTH de impari matrim. p. 81.„

(x) Pater illius *Eduardus Fortunatus* marchio *Badenſis* (m. 1600.) *duxerat Mariam Baroniſſam de* Riuiere, *Iodoci ab Eick, qui principis Auriaci mareſchalcus, filiam.* Adeoque imparem tantummodo, non plebeiam. Nihilominus ob *imparitatem* dignitatis *maternae*, ſtatus ei quaeſtionem faciunt agnati negantque illi iura ſucceſſionis. Clare BESOLDVS *lib* 1. *nomicopolitica diſſ.* 9. *n.* 11. *p.* 121. *Eo nomine ſtatus quoque controuerſia mouetur poſteris* Fortunati Eduardi *marchionis Badenſis.* Verum ſuſtulit *inaequalitatis* litem *reſcriptum imperiale* an. 1622. quo eorundem ſucceſſio in feudum principale eſt adprobata. Repetit hoc exemplum KNIPSCHID *de fidei commiſſ. cap.* 8. *n.* 440. ITTER *de feud. imp. cap.* 14. §. 9.

(y) In differentia I. litt. c. in an. 1694. atque 1698.

(z) Pro-

DIFFER. II.

deinde ne liberos quidem suscipiendos plus habituros iuris et dignitatis: *post* utrumque coniugem ciecare preces, Caesari forte porrigendas, ad obtinendam dignitatem principalem per codicillos: *praeterea* absoluere se principes agnatos ab omni hoc in genere obligatione: Imo ipse imperator *tandem* pacta habuit rata *an.* 1637. (z) Sed mortuo hoc principe an. 1643. filius ex impari hoc connubio susceptus CHRISTIANVS ARIBERTVS litem instaurauit iuitque ideo Viennam, unde ab anno 1660. id egit serio, ut haberetur *princeps Anhaldinus*. Idque ideo, quoniam factum patris filium non obligaret in iuribus, quae ei deberentur ex prouidentia maiorum. Accedere, quod ipsum patrem, melius informatum, factae transactionis poenituerit. Idque iure: quoniam, quadam naturae lege, filius sequatur dignitatem patris. Duxerunt igitur per decennium hanc serram contentionis. Vsque dum *Ernesto* Saxoniae duce intercessore superiori formulae accederet aliquod temperamentum. Scilicet, ut filio inaequali scribere liceret: *natus princeps Anhaldinus* et *comes a Baehringen*; *particula uti Anhaldinorum insignium*; *rogare a Caesare*, *stirpe Anhaldina aequali extincta, succedendi spem* et quae reliqua fuerant generis eiusdem. Interim adsignatas ei praefecturas *Radegast* et *Creuzengut* accepit possiditque non ultra sexennium. Nam anno 1677. Confluentiae mortuus est improlis ibidemque sepultus (*). Atque in hoc exemplo, cum ceteris longe sit illustrius magisque testatum, calculum absoluimus, et tantum de exemplis praeiudiciisque LEGIS SALICAE, inter Germaniae principes obseruatae. Quibus plura addere possemus, si quidem hoc ratio ferret instituti. Satis argumentorum est. Germaniae iura non ferre: *ut maritus uxorem queat nobilitare*. Restant POENAE illorum apud Germanos, qui adpetant coniugem inaequalis sortis et contra. Testimonium est fere tremendum, quod habet ADAMVS Bremensis (a): *Id legibus firmatum* (Germanicis et Saxonicis), *ut nulla pars in copu-*

DIFFER. II.

12) POENIS *statutis matrimonio inaequali.*

(z) Prouocans ad hoc exemplum MYLERVS *de gamol. cap.* 6. §. 13. ex eoque FELTMANN *de impar. matr. c.* 1. *n.* 53. Sed nonnisi uerbis paucissimis.

(*) Vtinam de hac controuersia extarent acta plena uentilata per decennium in curia imperiali. Sed quam parum solidi in medium protulerint huius patroni causae, cum in tenebris uersati sunt iuris Romani, patet quidem ex illis, quae suae historiae Anhaltinae inseruit BECKMANNVS *part. V. lib.* 3. *cap.* 6. *uniuerso pag.* 241. 242. *seqq.* Quae dabimus in summa. "Georg Aribert geb. "1606. dem Radegast, Kletsch, Wœrlitz zu theil "worden. Nahm 1635. Christoph von Korsegks "Furstl. Cammerraths, Marschals und Hauptmanns "Tochter Iohannem Elisabetham zur Ehe. Darauf zwischen ihme, den Vettern und den Land-"Stænden viele beschwehrliche Handlungen vor-"gegangen. Endlich hat man sich beyderseits 1637. "also verglichen. I. Sollte die von Korsegk sei-"ne rechte Gemahlin bleiben, aber sich des Fürst-"lichen Nahmens, Titels und Würde enthalten, "II. mit ihrer adelichen Würde sich vergnügen, "III. sich vom Kæyser nicht in Fürsten- oder Gra-"ven-oder Freyenstand erheben lassen, IV. nichts "anders, als den Adel-Stand auch die Kinder "verlangen, V. die Fürsten von Anhald vor ihre Le-"hens- und Landes Herren erkennen, VI. aller "Landes-Folge sich enthalten, VII. an dem Kreu-"zischen Gut zu Wœrlitz, samt Radegast und "Riesich, sich vergnügen, VIII. jedoch das erste "gegen Geld abtreten, IX. alles nur auf die mænn-"liche Erben gehen, X. die weibliche mit Geld "abgefunden werden und bedingten Ruckfalle. "Auch haben die Land-Stænde sich erklæret, kei-"nen aus solcher Ehe in der Landes-Folge zu er-"kennen. Wie aber 1643. Georg Aribert verstor-"ben und dessen Sohn Christian Aribert erwachsen, "hat er sich wider den væterlichen Vergleich ge-"leget, und sich des Fürstlichen Nahmens, Titels "und Wapens von Anhalt gebraucht. Auch vor-"gegeben, dass sein Vater seine Rechte nicht ver-"standen, und bereuet. Kæyserliche Majestæt "solten dieses wieder aufheben, u. s. w. Und "ohngeachtet ihme deshalben von dem Haus Anhald, sich eines bessern zu besinnen, scharff" zugesetzet worden, man denselben von Wien" in die Anhaldische Lehens-Cammer, als einen" Vasallen citiret, auch bey Verlust des Lehens" ihme in allem dem Verboth gethan: ist dersel-"be doch von seinem Anspruch und Process am" Kæyserlichen Hof nicht abzubringen gewesen." Endlich hat die Sache Hertzog Ernst zu Gothen" anno 1671. verglichen. Dass I. es bey dem væ-"terlichen Vergleich verbleiben, er doch II. sich" die mænnliche und weibliche descendenten, Gra-"ven zu Bæhringen, Herrn zu Waldesee und Ra-"degast schreiben mœchte, III. Christian Aribert" auch vor seine Person, Fürstens zu Anhald ehe-"licher und einiger Sohn, IV. den gebranten" Bæren auf den Wappen zu gebrauchen, V. ge-"be ihm und seinen Nachkommen frey die expe-"ctans und Anwartung auf das Fürstenthum An-"hald zu suchen, VI. solle der Process gehoben" und getilget seyn. Geschehen 1671. Allein an." 1677. den 14. Iulii ist Christian Aribert zu Cob-"lentz unverehlichet gestorben, und mithin alle" weitere Fragen ein Ende genommen.

(a) Locus habetur *lib.* 1. *cap.* 5. *historiae eccles.* his uerbis conceptus: GENERIS *quoque ac* NOBILITATIS *suae, prouidissimam* CVRAM *habentes* NEC FACILE *ullis aliarum gentium uel sibi* INFERIORVM CONNVBIIS INFECTI *propriam et sinceram tantumque* SIBI SIMILEM GENTEM FACERE *conati sunt. Vnde habitus quoque et magnitudo corporum comarumque color, sicut in tanto numero hominum, idem est pene omnibus. Quatuor igitur differentiis gens illa consistit* NOBILIVM et LIBERORVM, LIBERTORVM *atque* SERVORVM. Et id LEGIBVS *firmatum, ne ulla pars in copulandis coniugiis, propriae sortis terminos transferat* (transeat) et quae sequuntur. Tanti facit haec CLVVERVS *ut lib. I. Germ. antiq. cap.* 15. scribat: *Rigida lex: sed utilissima.* Hodie *etiam in Germania idem mos quam religiosissime obseruatur. Non equidem poenas alicuius metu, sed antiquissima persuasione. Quam omnino se suumque ordinem pollui credant* NOBILES *homines, si quis uel tenuissima sorte nobilis uir ducat* OPIDANAM, *licet ditissimam. Quin et ipsi opidani duobus*

DIFFER. II. *copulandis coniugiis* PROPRIAE SORTIS TERMINOS TRANSEAT. *Sed nobilis nobilem* (non plebeiam) *ducat uxorem. Et liber liberam. Libertus coniungatur libertae et ſeruus ancillae. Si uero quispiam horum ſibi non congruentem et genere* PRAESTANTIOREM *duxerit uxorem, cum* VITAE *ſuae damno componat.* Quod ualde mirum in tanta praeſertim lenitate, qua alias Germani temperare ſolent delicta immaniſſima (b). Vnde facile ad intelligendum, quam res fuerit odio et indignationis pleniſſima: VXOREM DVCERE AVT NVBERE EXTRA ORDINEM (c). Imo tantum abeſt, uxori plebeiae a nobili marito conferri potuiſſe dignitatem: ut potius ipſe *maritus ob plebeiam uxorem fuerit nobilitate aliquando orbatus et deſtitutus* (d). Finimus penſum hoc in ſanctione Poruſſica: qua nobilium clientum

Lege PORVSSICA.

repreſſit ac refrenauit conatum in connubio inaequali. Negatur enim filiis eorundem ſucceſſio in clientelas, ſi quidem illi matre oriundi *infimae* plebis (e). Quae lex ideo hic extolli debet, quoniam connubia ad priſtinam patriae inſtitutorum reuocat innocentiam, dignitatem, paritatemque.

DIFFER. II.

CONFVTATIO eorum, qui imparia connubia habent pro legitimis.

(h) Fateor, numeros eorum iureconſultorum longiores eſſe, qui *inaequalia matrimonia* habent pro *legitimis*, id eſt, talibus, unde eadem *uxori et liberis* iura et dignitas, quam ex aequali: quam quidem illorum, qui ſtatuunt contenduntque ex aduerſo. Vnde *principia* noſtra forte impeti poſſunt ab opinionis aliqua inſolentia et nouitate. Verum quod uſu tot ſeculorum patet, illud fruſtra adducitur ad ſuſpicionem alicuius rei et iuris inſueti

---

bus inter ſe diſtinguuntur ordinibus. Quorum alter PLEBEIORVM, *alter* PATRITIORVM. *Legibusque apud eos cautum eſt:* NE QVIS EXTRA ORDINEM SVVM VXOREM DVCAT. *Inſtitutum, quod poſt terrarum inundationem coepit, quodq; colunt hodieque* IAPONII. Neſcio, unde Cluuero tanta aduerſus inaequalia connubia indignatio. Vt nobis perſuadere uelit, principio rerum hanc legem coaeuam. Quod ſi eſt, quid obſtat, quo minus deliriis ſubſcribamus quorundam Iudaeorum, qui cauſam diluuii ponere ſolent in matrimonii imparitate. Eſſe hoc illud ſacri codicis: *quod filii DEI*, id eſt, magnates, *cum filiabus hominum*, id eſt, *plebeis nuptias contraxerint?* Quam fabulam notat *Alber.* GENTILIS *de nupt. lib.* 1. *c.* 3. Egomet memor ſum illius Tulliani edicti: *ne quid inter nimium et parum.*

(b) Nam ipſa homicidia non ſanguine uindicarunt. ſed mulcta. Verum aget ex inſtituto de his *dn. praeſes* in opuſculo de IMMANITATE HODIERNAE IVRISPRVDENTIAE CRIMINALIS.

(c) CAVSA potiſſima quaerenda forte in pluribus. *Primo* moribus Germanorum plebs in deſpicatu extremo. Vnde CAESAR *lib.* 6. *comment.* ait: *plebs pene ſeruorum habetur loco.* Quod hodieque fieri ſolet in uicina Polonia. Neque aliter quondam Romae. Donec ſeditio ac ſeceſſio plebis omnes fere ciues cogeret in iurium et ſacrorum aequalitatem. *Deinde* apud Germanos *plebi* non eadem ad emergendum et bene merendum de patria occaſio. Nam plebeius excluſus fuerat ab ordinibus militaribus et ciuilibus. Quoniam utraque munera occupauerunt homines ex nobilitate. *Praeterea* nulla nobilitas codicillaris penes ueteres Germanos. Vnde *plebeium* quemuis oportuit intermori inter ſui generis ſortem. *Neque* etiam nobilitas uel nuptiis procurata, uel adoptionibus.

(d) Diſcimus hoc ex LL. TORNEAMENTARIA, quam dedimus different. 2. ſigno (*) "Und "ob ein Thurniergenoſs eines Bürgers Tochter "heurathet, der mag ungeſchlagen und ungeſtrafft "den Thurnier nicht gebrauchen. Auch derſelben Kinder und Weiber ſo einem gebohren, und "ihre Kindes Kinder bis in das dritt Geſchlecht. "Et in ARTIC. XII. Ob aber einer oder mehr "ſeyn würden, die ſolch Freyheit (der adelichen "Thurnier) verachten und nicht davon halten "wolten; Sondern gewaltig einbrechen, und den alten Geſchlechten gleich reiten: der oder dieſelben ſollen, nach Erkænntnüſs Turniers-Freyheit, in offenen Turnier von mæniglichen geſtrafft und mit ihnen um das Pferd geturniret." Er ſelbſt aber auf die Schrancken (oder den Zaun um den Turnirer) geſetzet werden." Quod his uerbis reddit *Franc.* MODIVS *pandectar. triumphal. part.* 2. *p.* 9. *Si unus pluresue emendicatae nobilitatis, cum iis, quibus ius eſt decurrendi, ſeſe permiſcuerint: hi tales uerberibus mulctentur, ex baſtiludiorum conſuetudine et ubi de equo concurrerint ſeptis, notae cauſa,* INEQVITARE *adigantur.* Vnde uulgi ſermo: *ein Zaunritter.*

(e) CONSTITVTIO FRIDERICIANA concepta an. 1697. uerbis, quae in epitome ſequuntur: Wir Friederich etc. etc. Nachdem Uns die ſæmtliche Ritterſchafft zu vernehmen gegeben, was geſtalten ſich einige von Adel zu Schmæhlerung des Adelſtandes und zu nicht geringer Beſchimpffung mit Bauren und andern gemeinen Tœchtern verehliget, mit Bitte, daſs Wir ſolche matrimonia pro morganaticis erklæhren vvollten. Setzen demnach, daſs, wann künfftig ſich von Adel iemand gelüſten laſſen ſolte, mit Bauern und anderer Leute, ſo gar geringen herkommens, Tœchtern ſich zuverehligen, derſelbe zvvar, Zeit ſeines Lebens die Lehen-Güter beſitzen, auch Helm und Schild behalten (quod olim non fiebat, ut ſcriptum eſt litt. x.) die Sœhne aber die in ſolchen Ehen erzielet, ſich deſſen nicht anmaſſen noch zur ſucceſſion im Lehen verſtattet, ſondern beydes Sœhne und Tœchter ſich an dem Erbe, ſo ihr Vater verlæſſet, begnügen laſſen, die Lehen aber an die Agnaten und Mitbelehnten verfallen. Es ſoll aber dieſes ad caſus praeteritos nicht gezogen worden. Gegeben Cœln den 30. Nou. 1697." Vnde ſatis clarum, Poruſſico iure 1) maritum nobilem per nuptias *uxorem non nobilitare,* 2) ipſum maritum nobilem ex coniuge plebeia *deminuere* nobilitatem, (3) *conſeruationem* iurium nobilitatis illam eſſe ex principis *indulgentia,* 4) liberos non haberi cenſu nobilium, ſed plebeiorum, 5) *puniri* imparia connubia feudi *priuatione.* Neque dubito, olim quoque in *prouinciali nobilitate* haec fuiſſe inſtituta. Cum certum ſit, *bona equeſtria* neque poſſideri neque acquiri potuiſſe, niſi ab homine plenae nobilitatis. Quod oſtendit *dn. praeſes* in iuris *Luſatici et communis differentia VII. litt. pp.* Qui locus omnino huc eſt referendus.

(f) In

DIFFER. II. *Quod nostra sententia* 1) *nouitatis arguenda.* 2) *Communibus aduersa.*

insueti. Sed primum puto hactenus clare A euictum et commonstratum. *Deinde* licet plurimi doctores stent hic ex aduerso: non tamen ea in re numeri attendendi, sed lex, ratio, usus. Praesertim cum clarissimum sit, aduersae partis doctoribus glaucoma imposuisse ius Romanum, ut nequiuerint de oculis abstergere et intueri utriusque longissimas differentias.

3) *Confusa consilia cum iure.*

Praeterea oggerent alii, *aequalia* quidem *matrimonia* optanda esse, ob causas plures politicas et B morales: uerum non ideo, quod nos fecerimus, inaequalia proscribenda atque habenda pro illegitimis. Verum nos ideo in superiori commento nullis argumentis usi sumus uel moralibus, uel politicis, uel oratoriis, ubi campus patet amplissimus ad philosophandum et declamandum, utrum praestet, inaequalia matrimonia tolerare, an proscribere de republica. Sunt tamen omnia haec a iurisprudentiae arena alienis- C sima, cum religioni ducere sibi debeat iureconsultus de legibus disputare, aut, quod in illis decisum est, habere instar problematis. Erubuit igitur ea in re calamus noster, scribere sine *legibus*, moribus, institutis.

4) *Diuinis LL. bella indici maxime N. T.*

Porro, diuinas leges, praesertim ex lumine illustratas noui foederis, paritatem magis uelle animorum, quam sanguinis atque ultimum in genere eorum regnare, qui sint, sermone sacri codicis, secundum carnem. D Verum nihil hic, quod diuinum est, adimitur connubio inaequali, sed tantum id, quod ciuile quodque debetur largitrici reipublicae, hoc est, tituli, insignia, schemata, imperia, cingulum militare, quas umbras spernere didicit, quotusquisque animum habet, sacro flamine subactum.

5) *Principum Germaniae dignitatem maioris credi, quam regum,*

Post exempla proponuntur, Caesarum et regum orbis maximorum, qui omni aeuo ad contrahendas nuptias quandoque foeminas E uocauerint ex infima plebe, quibus felicissimus responderit euentus. Verum illis lex nulla fuit connubialis, quae posita est Germaniae principibus. Igitur status *naturae* cum *ciuili* non debet commisceri. Imo etiam LL. patriae id exigere uidentur in imperatore, ne editus sit matre *ignobili et plebeia* (f).

6) *interesse reipublicae, ut matrimonia libera.*

Tum ipsius etiam reipublicae interesse, ut matrimonia sint libera. Verum frustra hic quaeritur, quid expe-diat, cum id requiratur, quid sit iustum. Imo non tolli inaequalia matrimonia, sed eis subtrahi beneficia, statuta aequalibus.

DIFFER. II. 7) *Obstrepi ipsi* NATVRAE.

Quid? quod magis sit, naturae ordinem uelle, ut fructus adpelletur ex semine, non ex terrae genere, cui inseratur. Vltimae conferri uxorem, primo maritum. Sed alia est Germanorum philosophia. Qui et seminis materni participem fieri, credunt sobolem. Neque entia naturalia cum moralibus miscenda, de quibus ultimis hic disputatio.

8) *LL. ROMANIS.*

Tandem iuris Romani in Germanico regnare auctoritatem. Sed hoc indulgere uxori nobilitatem mariti. Verum principio aliter *Romae*, ubi nuptiae cum plebeia ipso iure nullae. Postea uero promiscui generis connubia nobilitati Romanae extorsisse plebem impetuosam et perduellem. Vltimum igitur foetum exclusisse turbas: primum rationem et ordinem.

9) *LL. GERMANICIS.*

Demum ipsas Germaniae leges uelle, ut habeatur eques, cui pater eques, *ein ehelich Kind behælt seines Vaters Heerschild*, et porro *ein Ritters Weib hat Ritters Recht* (g). Verum iura Germanica his prouerbiis alios sensus tribuunt, quam Romana. Scilicet in primo dicitur, quod *dignitas* sit *gentilitia* transeatque ad posteros, quod neque nos inficiamur. *Alterum* uxori, siquidem sit nobilis et dignitate aequalis, tribuit iura mariti. Sed in neutro sit aliqua mentio casus, quem nos respondimus, quid tum sentiendum, si uxor mariti nobilis sit *originis plebeiae*.

10) *Iuri CANONICO.*

Ad extremum confugere solent ad decreta iuris canonici, quod non tam adprobet inaequalia connubia, quam commendet (h). In causis autem matrimonialibus maiorem haberi illius rationem, quam iuris ciuilis. Verum canones quoque iuribus et moribus cedunt patriis. Vltimos autem matrimonia inaequalia proscribere, aut atro notare calculo, id quidem est, quod superiori nota dedimus probatum.

11) *LL. CIVILIBVS.*

Quapropter etiam nulla hic auctoritas *iuris ciuilis* Romani, quod pariter subsidiarium, ut adeo frustra sint, qui hic fingunt utriusque iuris harmonias, cum statui contra debeant immanes differentiae.

12) *Numero* PRVDENTVM.

Ad extremum confugere solent ad numeros et multitudinem iureconsultorum Germaniae et alibi,

(f) In MEICHSNERI *speculo iuris Sueuici c.* 22. F "Die Fürsten sollen kiesen einen Kœnig, der ein "Freyherr sey. Und also frey, dass sein Vater "und seine Mutter frey seyn gewesen und nicht "sollen mittelfrey seyn. Et porro de uxore Au-"gusta; und haben Sie Eheweib zu der Ehe genom-"men, und ist die Frau nicht als frey, so solle "man sie nicht kiesen zu Königin. Dann das wære wider recht.„ Vnde facile ad intelligendum. *Primo* inter candidatos imperii non fuisse ex *inaequali* susceptum matrimonio: *deinde* neque Augusti uxorem, si originis plebeiae, factam esse *Augustam* per connubium. Id est, uxorem neque hic coruscare mariti dignitate.

(g) Ex instituto de utraque iuris paroemia HERTIVS *paroem. VI. et VII.* Qui ideo Germanica iura confert cum Romanis, per quae foemina *plebeia* nanciscatur sui mariti nobilitatem. Quod nos exposuimus differentia II. litt. e.

(h) Quod in hoc genere arguit ita: *ubi maior inaequalitas sortis* et fortunae; ibi magis *intentus amor et commiseratio*. Adduntur nuptiae Iacobi cum ancilla, de quo plenius interpretes ad *cap.* 2. et *ult.*. *X. de coniug. seruor*,

(i) *Con-*

DIFFER. II.

qui hanc causam respondeant ex legibus Romanis putentque, omnino etiam in Germania uerum esse, *quod uxor plebeia nobilis audiat ob nobilitatem mariti.* E quibus praecipuos nominabimus. Sunt uero in illis PFEIL (i); VVLTEIVS (k); SIXTINVS (l); BOCERVS (m); TVBINGENSES (n); TREVTLERVS et BACHOVIVS (o); MYLERVS (p); SALMVTHVS A (q); FELTMANNVS (r); ITTERVS (s); HERTIVS (t) aliique. Verum enimuero in grauissimo hoc argumento non quis statuat, sed quo iure? est considerandum. Nam omnes coeco quodam solennique impetu iuris Romani et canonici decreta sequuntur cum iisque delirare et ineptire malunt, quam sapere ex patriae institutis et rationibus consultissimis.

DIFFER. III.

DIFFERENTIA III.

Num foeminam nobilem denobilitet maritus plebeius?

Romano iure *foemina*, nobili stirpe oriunda eo ipso *amisit* nobilitatem, dum uiro *nupsit plebeio* (a): contra moribus institutisque Germaniae non solum mulieres gentilitiam nobilitatem siue primi siue medii siue ultimi gradus retinent, etiam plebeiorum uxores, audiunt nihilominus *principes*, *comitissae*, *baronissae*, *nobiles* gaudentque adpellationibus *durchlauchtig*, *hochgebohren*, *wohlgebohren*, *gnædig* (b); imo, quod magis est atque legibus Romanis pariter aduersum (c), femina *nobilitatis maternae* in ipsis liberis solent propagare in eosque diffundere. Vt uulgi sermone dicatur *uentre annoblist* (d).

Vxor I. R. sequitur uilitatem mariti.

Non Germanico.

Vbi uenter etiam liberos nobilitat.

I. R. qui maritus denobilitet uxorem?

(a) Clarus est ea in re VLPIANVS *l. 8.* B *foeminae ff. de senator.* ubi inquit: *foeminae clarissimae dicuntur senatorum filiae, donec plebeii nuptiis fuerint copulatae.* Vbi dignitatem amittunt. Idem habetur in *l. 3. ingenuae C. de murilegulis*, quod si *mulier generis splendorem utilitati ex nuptiis cum plebeio praeferre noluerit*, *sui mariti conditione teneatur.* Idem fit, si uidua, per nuptias nobilitata, nupserit deinde plebeio, ubi pariter extinguitur eius nobilitas, quod *l. 13. mulieres dicitur C. de dignitat.* plura habet congessitque TIRAQVELLVS *in leg. connubial. l. 1. n. 18.* atque in libro de *nobilitate cap. 18. n. 16. 17.* Causa forte in eo quaerenda: quod illa, quae particeps fit mariti dignitatis, eius etiam consors reddatur in uilitate et despectu. Accedit,

l. 3. C. de murileg.

l. 13. C. de dignit.

(i) *Consilio* 18. ubi quaestio: *an illustris persona, quando ducit nobilem, sibi praeiudicet in feudo et dignitate.*

(k) MARPVRGENSIVM consiliorum *uol.* 3. *conf.* 17. ubi non sine cura defenditur: *nobiles nasci ex matre etiam ignobili et foeminam reddi nobilem per maritum.*

(l) MARPVRGENSIVM consiliorum *uol.* 2. *conf.* 9. *quaest. I.* ubi casus respondetur: *quod foemina ignobilis, illegitimae filia nihilominus et ipsa per nobilem maritum nobilitetur et iura liberi consequantur nobilitatis cum intuitu feudi, tum allodii* D *neque ex aduerso latae leges et consuetudines habendae pro rationabilibus.*

(m) De *regalib. cap.* 2. *num.* 14.

(n) Consilior. Tubingensium part. 2. conf. 88. in quo tres casus respondentur adfirmando 1) *comes ducens uxorem nobilem (wenn ein Grav eine gemeine von Adel heurathet) an audire debeat comitissa?* 2) *an eius liberi sint comites?* 3) an codicillus *imperialis* obsit impari matrimonio. In quo E fiat mentio, *daß ein Baron in den Graven-Stand erhoben, weil er von einer Grævin gebohren.*

(o) *Disput.* 2. §. 10. *ult. A. p.* 29. ubi dicit: *or*- C *dinario iure sufficere nobilitatem patris*, excipi tamen casus, ubi etiam matris nobilitas requiratur. *Nehmlich die volle Geburt, ein vollbürthiger Adel.*

(p) Qui in *gamologiae* cap. 5. uniuerso agit: *de matrimonio principum et comitum Germaniae inaequali.* Putat quidem talia non optanda esse, licet, ut addit, leges ea ferant neque inde liberis recte negentur patris iura et succesȿio.

(q) Extat *Henrici* SALMVTHI Icti responsum pro *matrimonio principis cum uirgine nobili.* Vbi et plebeiae nobilitatem et nobili dignitatem principalem adrogat ob iura suorum maritorum.

(r) In libro peculiari de *impari matrimonio*, ubi causam tuetur *Benthemensem* statque pro liberis ex impari thoro natis magno rerum numerorumque adparatu.

(s) De *feudis imperii* cap. 14. §. 9. p. 714. 715. ubi prorsus est Romanus laudatque suae sententiae patronos REINKINGIVM, *Matth.* STEPHANI, KNICHENVM, alios.

(t) In *paroemia* iuris: *ein ehlich Kind behælt seines Vaters Heerschild* §. 1. atque de *specialibus Germ. rebuspubl. sect.* 2. §. 5. Quod ualde miror.

(a)

cedit, quod apud Romanos nulla dignitas uere gentilitia: imo mulier sui causa non habuerit dignitatem, quae omnia apud Germanos se habent ex aduerso.

Quare Germanis uxor non denobilitetur per maritum?

(b) Neque hoc apud Germanos fit sine ratione. *Primo* enim uxor apud illos non fulget splendore dignitatis mariti, igitur neque par est, ut dignitatem, quam ipsa habet, per maritum amittat. *Deinde* nobilitas Romanorum pependit ab umbris auitarum imaginum, non sanguine innexa, quod fit apud Germanos. Vnde facile est ad intelligendum, quare difficilius apud nos illa amittatur. *Tum* ipsae mulieres nancisci potuere, sui etiam causa nobilitatem, igitur umbris alienis illa non potuit extingui. Iure certe meritoque in mores patriae iuit: ut plebeii uxor, ortu suomet nobilis adpelletur *gnædige Frau* fiatque idem hoc, si comes ducat foeminam principem, cui nihilominus schemata manent, *Durchlauchtig*, *Hochgebohren*, etiam usu imperii curiali. Qui de re plenius egerunt HOEPING *de iure insignium cap. 7. num. 56. 57.* SPRINGSFELD *de apanagio cap. 3. n. 13.* MYLER *in gamologia cap. 5. n. 24. 25. de* LVDOLPHIS *de iure foeminar. sect. 1. §. 12. p. 28. 29.* Vbi tamen puto illud quoque addendum, quod neque eius generis uxori nobili negari possit effectus nobilitatis praecedentia.

R. I quae foeminae dignitatem transtulerint in liberos?

(c) Solis enim foeminis *Iliensibus*, *Delphis*, *Ponticis*, id iure praecipui indultum, ut liberos suos possent *nobilitare*. Dicit hoc *l. 1. municipem ff. ad municipalem et de incolis.* Ibi VLPIANI uerba sunt fere haec: *Municipem facit* pater, *non* mater. *Nisi materna origo munita* priuilegio. *Vt puta* ILIENSIBVS est concessum, ut, qui matre Iliensi est, sit eorum municeps. Etiam DELPHIS *hoc idem tributum.* *Etiam* PONTICIS *hoc ex beneficio datum.* *Id quod ad uulgo quaesitos quidam, sed falso restringunt.* Conferunt cum his priuilegiis mores illorum, penes quos hoc quidem iuris fuit: ut filii filiaeque a *matribus* denominarentur; *matrum* sequerentur *dignitatem*; sub *matris* etiam agerent *potestate* cetera, de quibus ex HERODOTO, PLVTARCHO, POLYBIO loca congesserunt TIRAQVELLVS *de nobilit. cap. 19. n. 25.* HOEPING *de iure insign. cap. 7. §. 2. n. 87. et iureconsulti ad l. 1. ff. ad municipalem* humaniores alii.

Quare liberi apud Germanos participent de nobilitate materna?

(d) Multis testatum est, quod moribus Germanorum etiam *nobilitet* uenter: sed plerique huius consuetudinis nullas esse putant rationes. Imo tantum non eam habent pro irrationabili et iuris rectique normae inconcinna. *Petrus* RAT, consuetudinum Pictauiensium luculentus interpres (a) agnoscit quidem, uelle illas: *ut uenter nobilitet, ut liberi matre nobili oriundi habeantur pro nobilibus, licet patre editi sint plebeio.* Sed pergit: *Hac in parte non potest adferri idonea ratio. Satis ergo pro ratione uoluntas legislatoris.* Neque ea in re felicior CHOPPINVS (b), qui acquiescendum esse putat consuetudine, quae instar sit legis etiam apud *Andios*. Addit illis GOTHOFREDVS (c) *Campanos*, *Trecenses*, *Senonenses*, *Caluimontanos*, aliosque, alii in iisque PITHOEVS (d) et *Charles* LOYSEAV (e), CONNANVS (f), CHRISTINAEVS (g), P. GREGORIVS (gg): ut inde argui possit, uniuersam fere Franciam his quidem uixisse institutis. Atque hoc etiam iure usos fuisse Germanos, mihi admodum est opinabile. Neque sine ratione. Nam

Causa prima.

principio *Germanicis* foeminis uera nobilitas in sanguine; non tantum *adscititia* ex nomine patris aut mariti, ut Romae.

(a) Verba LL. PICTAVIENSIVM *art.* 286. sunt haec: *Si aucun roturier prend femme noble, les enfans succederent a celuy, qui sera noble.* Quod tantum non explodit suo iudicio RATVS *in comment ad consuet. Pictau. p.* 421. 422.

(b) *In LL. Andium lib. 2. cap. 3. n. 14. 15.* Vbi curiae Parisinae praeiudicium laudat, quo generosae foeminae heredes nobilium iuri aestimati, licet marito fuissent editi plebeio.

(c) In notis ad *l. 1. ff. ad municipalem.*

(d) In commentario ad consuetud. *Trecenses art. 1.*

(e) In *libro des ordres des simples Gentils hommes chap. 5. p. 55. 56. Vray est, que les coustumes de la prince de Champagne, a sçauoir Troyes, Sens, Meaux, Chaumont, Vitry portent expressement: que pour estre noble il suffist d' estre descendu de mere noble.* Tribuit quidem hoc priuilegio auctor Caroli Calui, ob sexus sequioris in praelio Fontanedano fortitudinem et uirtutem.

(f) *Lib. 2. comment. iur. ciuil. cap. XI. p. 127. 128.* qui aliam adfert causam. *Male Campani, uicini nostri, qui nobilitatem etiam a matre sibi sumunt, patre licet ignobili. Sed sic est usus. Eam illi causam adferunt, quod attrita quondam bellis multis et pene exhausta eorum nobilitate conuentum fuisset:* VT MATRE NOBILI NATVS, QVANQVAM PATRE PLEBEIO, SPLENDOREM GENERIS CONSEQVERETVR. *Quod ipsis nobilibus in bonum conuertit. Parua enim dote possunt filias ditissimis ex plebe hominibus collocare, nobilitatis cupidissimis. Ego autem existimo, nobiles eorum esse, qui olim erant liberi.*

(g) In iurisprudentia heroica *part. 1. ad art. 2. §.* 33. 38. 39. *p.* 133. 134. Vbi illud VIRGILII *lib. 2. Aeneid. u. 36. huc refert:*

Genus huic MATERNA superbum
NOBILITAS dabat, incertum de patre ferebat.

(gg) *lib. 7. de republ. cap. 11. n. 90.*

(h) Com-

DIFFER.III. Quod si autem *nobilitas* uera, quis quaeso dubitet illam in liberos propagari. *Deinde* cum Germani ne quidem illum agnoscant plene nobilem, nisi *matre* quoque nobili sit susceptus: eo certe ipso id matribus et liberis dant, ut transferant participentque maternam nobilitatem. *Praeterea* Germanico iure ipsi etiam liberi sub potestate agunt materna, adeoque eo quidem est magis consultum, illis communicari ab eadem maternam nobilitatem. *Porro* imperiales codicilli saepius hoc etiam argumento utuntur, quod candidatus mereatur nobilitatem, quoniam editus sit matre nobili. *Post* ipse usus docet, quod liberi matre nobili editi haberi uelint pro hominibus *semiplenae nobilitatis*, de qua superius *litt. p.* Imo firmare hanc sententiam ipsius exemplum *seruatoris* nostri, sunt, qui adfirmant. Idque ideo, quoniam ipse habuerit numeraueritque regalem a Dauid oriundam nobilitatem suam ex diuae uirginis sanguine materno (h). Quod si igitur *comitissa* extra matrimonium cum plebeio ederet liberos susciperetque: illos omnino haberem *comites*, idem de dignitatibus aliis, eo quidem usque ostenderetur aduersa uel lex, uel consuetudo. Quo iure eo sum fidentior. Quoniam ipsius etiam VLPIANI (i) haec philosophia, quando ait: *connubio interueniente liberi patrem sequuntur: non interueniente connubio* MATRIS CONDITIONI ACCEDVNT. *Excepto eo, qui ex peregrino et ciue Romana peregrinus nascitur. Quoniam lex* MENSIA *ex alterutro peregrino natum* DETERIORIS *parentis conditionem sequi iubet* (k). Licet igitur magno doctorum adparatu HOEPINGIVS (l) neget, nobilium foeminarum liberos iura habere nobilitatis et insignium, si suscepti sint extra connubium: cum tamen dubitantium rationes ex iure requisitae sint *Romano*, quo res illustrium Germaniae familiarum non regantur sintque plures rationes ex aduerso, quod mulieribus Germanicis uera sit nobilitas; eaque gentilitia; per sanguinem propaganda; quae non amittitur ipso iure, sed praeuia degradatione; uerba etiam uulgi dicatur: *keine Mutter traegt einen Bastard*; imo plurium foeminarum supersint exempla, ubi matrum liberi insignia materna occuparunt transtuleruntque in posteros, eo tantum discrimine, ut insignia eius generis notam acciperent ac *intermediam uirgulam* non infamiae, quae consistere nescit cum nobilitate; sed materni ornamenti. Atque haec sufficiant sintque legitima aliarum in hoc genere differentiarum elementa, facile quoque exponenda (m), nisi temporis ratio iuberet uela contrahere.

secunda, *tertia,* *quarta,* *quinta.* *L. Mensia.* DIFFER.III.

(h) Commonuit nos huius exempli HOEPING *de iure insign. cap.* 7. *n.* 87. *p.* 469.

(i) *In fragmentis tit.* 5. §. 8.

(k) Atque hoc forte est, unde iuris Germanici compilator supra *litt. g.* dixit: *das Kind gebæret zur ærgern Hand.* Quae uox peregrina in Latioque nata, non in Germania.

(l) De iure insignium *cap.* 7. §. 3. *n.* 30. ubi sigillatim respondet quaestionem: *an illegitimi liberi maternae familiae insignia iure deferre queant?* Quam post rationes dubitandi tandem negat.

(m) Exempli gratia I. Romano iure nobilitas conferri potuit *adoptando:* quod fieri nequit Germanico, II. uerae *gentilitiae* nobilitatis Romani quondam expertes, III. Nobilitatis Romae duo tantum gradus, patritia et equestris: sed multiplices apud Germanos. IV. Nobilitatem ipso iure extinctam apud Romanos per delicta; contra apud Germanos degradatione. V. Romae paria iura antiquae nobilitati et nouae; sed Germani primae multa deferunt iure praecipui. VI. Romae iure dispensauerat imperator in matrimonii imparitate, sed Germanico imperiales nouae nobilitatis scribuntur codicilli. VII. Romanis legibus impares nuptiae olim ipso iure nullae, sed Germani tolerant illas, negatis tantum schematibus nobilitatis. VIII. Rom. iure uxor umbra mariti; Germanico socia ac consors et quae sunt generis eiusdem.

FINIS TOMI I.

